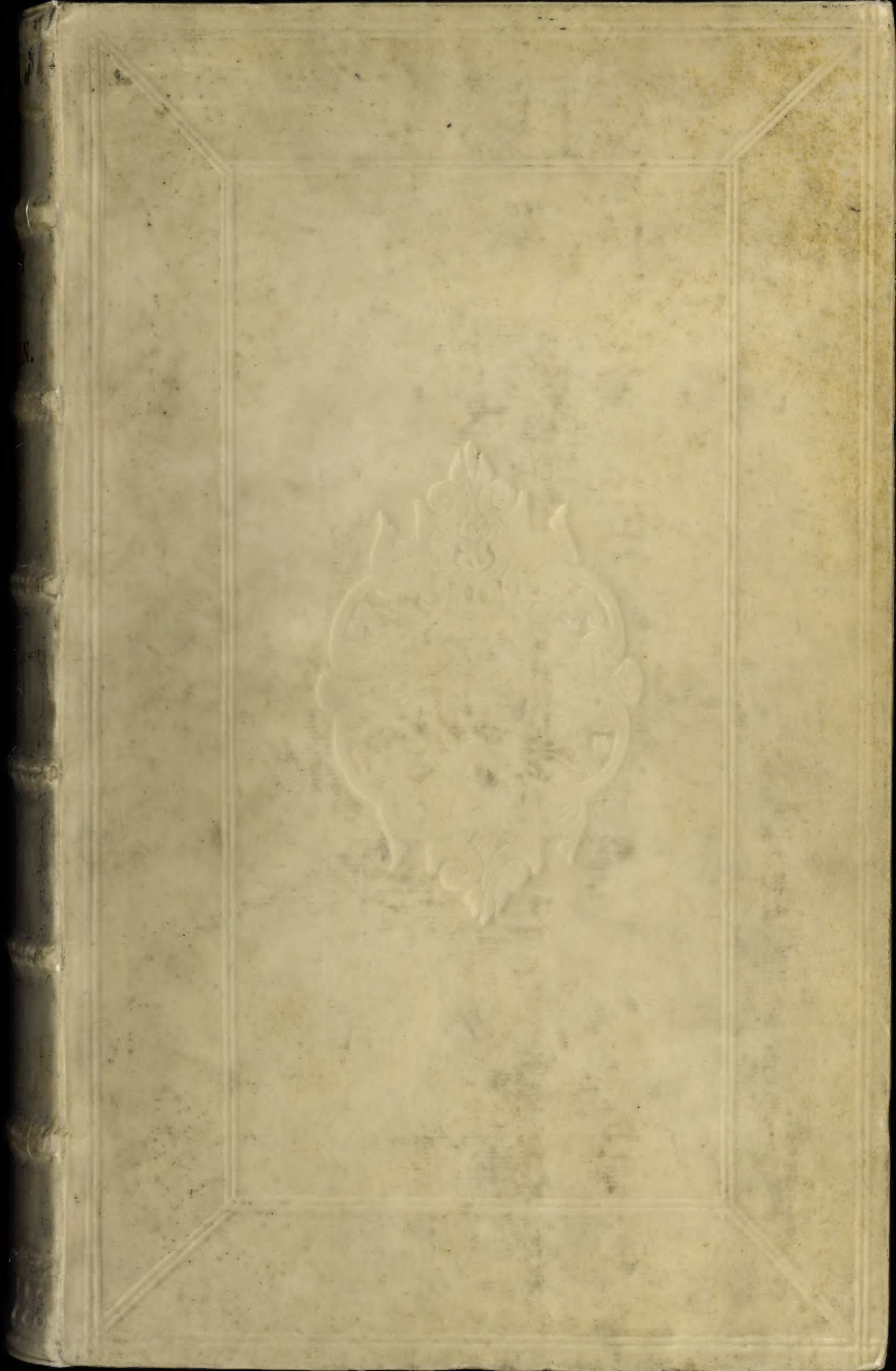

EX-LIBRIS
H. BOEKENOOGEN

Keurlyke BESCHRYVING van
CHOROMANDEL,
PEGU, ARRAKAN, BENGALE, MOCHA,

Van 't Nederlandſch Comptoir in PERSIEN; en eenige fraaje Zaaken van PERSEPOLIS overblyfzelen.

Een nette BESCHRYVING van

MALAKKA,

't Nederlands Comptoir op 't Eiland SUMATRA,

Mitsgaders een wydluftige LANDBESCHRYVING van 't Eyland

CEYLON,

En een net Verhaal van des zelfs Keizeren, en Zaaken, van ouds hier voorgevallen;

Als ook van 't Nederlands Comptoir op de Kuſt van

MALABAR, en van onzen Handel in JAPAN,

En eindelyk een Beſchryving van

KAAP DER GOEDE HOOPE,

En 't Eyland MAURITIUS,

Met de Zaaken tot alle de voornoemde Ryken en Landen behoorende.

Met veele Prentverbeeldingen, en Landkaarten opgeheldert.

DOOR

FRANÇOIS VALENTYN,

Onlangs Bedienaar des Goddelyken Woords in AMBOINA, BANDA, *enz.*

VYFDE DEEL.

Te {DORDRECHT, / AMSTERDAM,} by {JOANNES VAN BRAAM, / GERARD ONDER DE LINDEN,} Boekverkoopers.

M D C C X X V I.

MET PRIVILEGIE.

BESCHRYVING DER KUST VAN CHOROMANDEL.

EERSTE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Verdeeling van de Vaste Kust van Indiën in Indiën binnen, en buyten den Ganges. En wat onder ieder behoord. Het half Eyland van Indiën aan deze zyde van den Ganges vertoond. Wat onder Choromandel *behoord. Des zelfs rechte naam. Waar die Kust gelegen is. En wat wy door* Choromandel *verstaan. Verdeeling in 't Zuyder en Noorder* Choromandel. *En wat onder ieder deel behoord.* Pegu, Arracan, *en* Bengale, *mede onder deze Kust behoorende.* Nagapatam, *'t eerste Zuyder-Comptoir beschreven. En* Ao. 1658. *veroverd. De* Nayk van Tansjouwer *door de onzen tweemaal tot Reden gebragt. Beschryving van de Stad, &c. Hy belegerd* Ao. 1705. Trangebaar. *Is een Vasal van den Mogol. Onder wien die Stad nu staat. Rampen, die deze Stad verdrukt hebben. Waarom men ze niet verbeterd. En de vervallene Vestingen opbouwd; maar belast heeft daar een kleene Vesting te bouwen. Wat Waaren hier vallen, en Winsten. De Heer* Commissaris van Rhede *doet hier een aanzienelyke Vesting bouwen. En belast,* Nagapatam *als het Hoofd-Comptoir te houden. Dat* Ao. 1690. *geschied is. Hoe veel dit Kasteel gekost heeft. En verdere aanmerkingen daar over. Opperhoofden van* Nagapatam. *En Tweede Bedienden, die* Ao. 1691. *hier lagen. Commissarissen.* Trangebaar, *een Comptoir der Deenen.* Porto Novo, *het tweede Zuyder-Comptoir. Wanneer de onzen zich daar neerzetteden. Waaren, hier getrokken, en vallende. De Opperhoofden van* Porto Novo. *Commissarissen.* Tirepoplier, *een Heydensch Slot.* Tegenapatam, *het derde Zuyder-Comptoir. Waaren, hier vallende, of getrokken. Verdere aanmerking op den Handel alhier.* Sjengier *beschreven. Opperhoofden van* Tegenapatam. *Commissarissen. Vreemde Natien hier.* Sadrangapatam, *het vierde Zuyder-Comptoir. De Waaren, hier vallende. De Opperhoofden. Commissarissen. Beschryving van* Palleacatta, *of 't vyfde, en laatste Zuyder-Comptoir.* St. Thome *beschreven, en afgebeeld. De Stad* Palleacatta, *en 't Kasteel* Gelria. *Onze Eygendom alhier. Waaren, hier vallende, en van den Inlander gewild. Ons Recht van de Munt. Landvoogden van* Choromandel. *De Opperhoofden van* Palleacatta. *De Bedienden,* Ao. 1691. *nog hier.*

Verdeeling van de Vaste Kust van Indiën.

Tot nog toe hebben wy ons met het beschryven van eenige Eylanden van Oost-Indiën bezig gehouden; maar nu gaan wy tot de vaste Kust van Indiën over.

Deze werd wederom in Indiën binnen, of in Indiën buyten den Ganges verdeeld.

In Indiën binnen, en buyten den Ganges.

Het eerste begrypt in zich alle de Landen, die tot het Ryk van den Keyzer van Hindostan, of Indiën, anders den Grooten Mogol, behooren; of anders alle die Ryken, ofte Landvoogdyen, die tusschen die twee vermaarde Rivieren, den *Ganges* en den *Indus* (naar welke laatste het geheele Land zynen naam voerd) gelegen zyn; hoewel men bewesten den *Indus* ook wel eenige Grens-Landen vind, die mede onder dezen vorst staan.

Indiën buyten den *Ganges*, begrypt ten deele het Ryk van *Bengale*, ten deele het Half-Eyland van Indiën, aan de zyde van den *Ganges*. En wat onder ieder behoord.

In dit Half-Eyland van Indiën vind men weer verscheyde Ryken, of Kusten, als het Ryk van

Decan.
Golconda.
Narsinga, en
De Kust van Malabar.

Het Half Eyland van Indiën aan deze zyde van de Ganges vertoont.

Welke alle ieder weder in veel kleene Koninkryken, en Vorstendommen ver deeld zyn.

Decan begrypt *Decan*, *Cunkam*, en *Balagatta*. Het was weleer een Ryk op zich zelven, dog de groote Mogol heeft 'er van tyd tot tyd zulke groote brokken afgescheurd, dat hy 'er geheel meester af geworden is, gelyk ook van de meeste Ryken, daar ontrent gelegen.

Golconda plagt wel eer ook een Ryk op zich zelven te wezen; dog is al mede door *Eurangzeeb* veroverd. In een breede betrekking werd *Golconda* (gelyk ons in 't vervolg voorkomen zal) onder de Kust van *Choromandel* gerekend. *Narsinga*, anders ook wel *Bisnagar*, na twee voorname Steden, genaamd, vervat *Canara*, *Bisnagar*, en *Chromandel*, wel eer zeer magtige Ryken.

Het Koninkryk Canara (waar onder Onor, Baticala en Garcopa behoord) vervat alle de Westerlyke Landen, tusschen Walkan en Malabar, twee zeer groote Kusten, gelegen.

Bisnagar vervat de Koninkryken van Oronlike, en Bisnagar, welk laatste, op zich zelven aangemerkt, het bewind over Bisnagar en de Kust van Choromandel heeft.

Wat onder Choromandel behoord.

De Kust van Choromandel, op zich zelven, vervat de Koninkryken van Choromandel, en Camul.

Malabar, schoon het kleenste van de vier Hoofd-deelen van het Half-Eyland van Indiën aan deze zyde van den Ganges, is mede een schoone Kust, van welke wy hier na zullen spreken, en nu voortgaan om van de Kust van Choromandel byzonder te handelen.

Verscheyde neerstige Mannen hebben hier over hunne gedagten op het papier gesteld, onder welke de Heeren Baldeus en Havart voor al hunnen lof verdienen; gelyk wy ons ook, wegens de zaaken voor onzen tyd voorgevallen, van hunne, en ook van anderer gedagten, bedienen zullen; dog hoe veel die Heeren, en anderen daar reeds af gezegt hebben, zal ons dat geenzins beletten het onze na onze wyze van schikking daar by te voegen, alzoo deze Kust mede een voornaam Hoofd-Comptoir uytmaakt; 't geen ons dienen moet, om onze Hoofd-stelling van de groote magt der E. Maatschappy (naar 't groot vermogen van dat kleen Nederland) in Oost-Indiën te staven; alzoo dit een van hare voornaamste Land-voogdyen, al omtrent A°. 1600 geweest, en alwaar zy met 'er tyd, behalven den Handel, ook Heer en Meester van veel Plaatzen geworden is.

Des zelfs regte naam.

Deze Kust draagt gemeenelyk den verbastaarden naam van Choromandel, en is daar by nu alleen bekend; dog de rechte is Sjola-Mandalam, na Sjola, zeker Koning van dien naam, en Mandalam, een Koninkryk, en dit plagt in de oude tyden een magtig Ryk op zich zelven te wezen.

De voetstappen van dezen regten naam kan men zien in een Brief van Hieronymus de St. Stephano, een Genuees, 1499. den 1. September uyt Tripoli in Syrien geschreven, waar in hy zegt, dat in zekere Plaats of Gewest, Sogomentil genaamd, ('t geen dit Sjolamandel wezen wil) zoo veel rood Sandelhout viel, dat zy toen hunne huyzen zelf 'er af maakten. Hy sprak dien naam toen zoo krom uyt, om dat de Armeniers, met welke hy veel verkeerde, en die daar op, en vooral op Maliapoer, sterk handelden, dit zoo noemden. Nu is 't zeker, dat het Hout, waar af hy daar spreekt, veel op Choromandel valt, dat ook, dewyl het van ouds her in de Stad Caliatour (nu Kistnapatam genaamd) meest plagt geleverd en afgeladen te werden, de naam van Caliatour-hout tot nog toe draagd. En het is met die betrekking, dat Garcias ab Horto, van dat Hout sprekende, zegt, dat het rood Sandel-hout op eenige Zee-plaatzen van Choromandel groeide.

Waar die Kust gelegen is.

Deze Kust van Choromandel (in 't gemeen ook wel Cormandel genaamd) neemd haren aanvang in 't Zuyden van Nagapatam, en strekt zig langs Strand in het Oosten eerst al Noord aan tot Mazulipatam toe, van waar 't Land eerst met een korten uythoek by 't Dorp Gadavari Oost aan, en dan weder met een diepe bogt een stuk weegs Noord-Westelyk op, en dan verder weer Noord-Oost ten Oosten tot aan de Kust van Orixa, en tot by de Golf van Bengale, of tot aan de Rivier de Ganges, loopt.

Wat wy door Choromandel verstaan.

Dus ziet men, dat in een ruymen zin, de geheele Kust van Orixa, (en na zommiger gedagten) ook Narsinga en Bisnagar, wel onder Choromandel begrepen werden; maar wy zullen alleen van de Kust van Choromandel spreken, voor zoo verre die onder de E. Nederlandse Maatschappy behoord, of voor zoo verre daar toe nog eenige nabygelegene Plaatzen geoordeeld werden mede betrekking te hebben.

Gelyk de geheele uythoek van dit groot Land, op Indiëns Half-Eyland, aan deze zyde van den Ganges gelegen,

by

NIEUWE KAART
van
CHOROMANDEL
ende
MALABAR
opgesteld door
FRANÇOIS VALENTYN.
J van Braam en G onder de Linden
exc. Cum Privil
DE GOLF VAN BENGALA
DE CUST VAN MALABAR
KONINKRYK VAN GOLCONDA
KONINKRYK VAN VIZIAPOER
KONINKRYK VAN CARNATICA
KONINKRYK VAN GINGI
DE KUST VAN CHOROMANDEL
T LAND VAN DABUL
T LAND VAN CUNCAN
T LAND VAN BARDES
T LAND VAN PANDALE
T RYK VAN BISNAGAR
T RYK VAN ONOR
T RYK VAN BATICALA
T RYK VAN MANGALOOR
T RYK VAN MELLOER
T RYK VAN TANSJOUWER
T RYK VAN MADURE
T LAND VAN DEN TEUVER
CEYLON
Bogt van Tondi
Bogt van Tectocoryn
Golconda
Goa
Bisnagar
Mangaloor
Cananoor
Calicoet
Cranganoor
Coetsjien
Porca
Calicoylan
Coylan
Negapatam
Sadraspatam
Palleacatte
Madraspatam
Nagapatam
de Eylanden van Mamala
Hier beneden beginnen de Maldivische Eylanden

Back of
Foldout
Not Imaged

by de Caap Comoryn eyndigd, alzoo heeft men in 't Westen van dien, langs den Wester-oever, de Kust van Malabar, en in 't Oosten langs den Ooster-oever wat boven het Groot Eyland Ceylon, of benoorden Punto Das Pedras, de Kust van Choromandel, al meest noorden aan strekkende.

Verdeeling in 't Zuyder en Noorder Choromandel.

Deze Kust nu werd gemeenelyk in twee Hoofd-deelen, te weten, in het Zuyder, of in 't Noorder Choromandel verdeeld.

Het Zuyder Choromandel vervat vyf Plaatzen, daar de E. Maatschappy hare vastgestelde Comptoiren heeft, welke zich al Zuyden aan langs strand, en zeer gelegen ten Handel, vertoonen.

Deze zyn

Nagapatam.
Porto Novo.
Sadraspatam.
Tegenapatam.
Conjemere.
Palleacatta, benevens het Casteel Gelria.

Wat onder ieder Deel behoord.

Het Noorder Choromandel vervat zes voorname Plaatzen, daar de E. Maatschappy mede hare Comptoiren heeft, van welke zommige al Noordelyker, of langs Strand, of landwaard in, leggen.

Deze zyn

Mazulipatam.
Palicol.
Daatzerom.
Bimulipatam.
Nagelwanze.
Golconda, dog ingetrokken.

Pegu, Arrakan en Bengale mede onder dezeKust behorende.

Onder deze Kust van Choromandel, plagten in oude tyden ook de Comptoiren van Pegu, Arrakan, en Bengale, te staan, van welke wy derhalven mede moeten handelen; maar om over 't een en 't ander ordentelyk te schryven, zullen wy eerst over de Kust van Choromandel in 't byzonder, en daar na over die drie Comptoiren, spreken.

Nagapatam, 't eerste Zuyder-Comptoir, beschreven.

Om dan een begin met het beschryven der Zuyder Comptoiren te maken, zoo komt ons daar allereerst Nagapatam voor.

Deze Stad draagd een naam, die Slangen, of wel Draken-stad beteekend, alzoo Naga in de Maleytse Taal een Draak, dog in de Malabaarse een Slang; en Patam, of Patnam, in die zelve taal een Stad te kennen geeft. Waarschynelyk na de menigte van Slangen, en voor al van de Cobras Capellas, die daar vallen, en zeer vermenigvuldigen, om dat de Benjanen (die Pythagoristen zyn) niet gewoon zyn eenige dieren te dooden, vreezende ondienst aan de zielen van hunne Vorouders te doen, die in zulk een dier konden gevaaren zyn. Zy legt op 10 graaden en 35 minuten Noorder breedte.

Men heeft in de zelve verscheyde groote fraaije, dog vry oude Gebouwen, die nog al een groot cieraad geven; en verscheyde fraaije Kerken, die hier en daar in de wyde straaten zig vertoonen.

In haren omtrek, die al vry regelmatig was, toen wy ze kregen, besloeg zy ontrent zeshonderd Rhynlandse Roeden, zynde wat meer als tweehonderd Roeden lang, in 't midden ruym honderd en vyftig Roeden breed, en van gedaante als een Sak, die onder matig van breedte is; dog boven aan scherp toeloopt.

Men plagt in oude tyden twee Poorten, en elf à twaalf Punten, of Bolwerken, rondom de zelve (hoewel anderen toen maar van elf Posten spreken) te hebben, hoedanig de Heer Baldeus de zelve in zyn tyd ook net afbeeld; maar daar na is zy veel veranderd.

Zy heeft een zeer slegte Haven, of Reede; dog legt aan de schoone Rievier Collare, die 'er aan twee zyden langs stroomd, en is van een fraaije gragt rondom voorzien. Zy wierd door de Portugeezen gebouwd, gelyk de meeste en de beste Huyzen aldaar wooningen van Portugeezen zyn.

Die hier ook de meeste Inwoonders van ouds her zyn, of wel derzelver afzetsels by Inlandse Vrouwen geteeld, te weten Mistiecen, Castiecen, of wel Swarten (waar onder veel Benjaanen) en Mooren.

Aan de Noord-zyde van deze Stad ziet men veel schoone Tempels, en Pagooden der Heydenen, die vol van wandrogtige Afgods-beelden, dog vry slegt van kley en aarde opgemaakt, zyn.

Onder andere ziet men 'er een, die wat na een grooten steenen Toren gelykt. De Inlanders, die zeer bygeloovig zyn, en den Bouwer niet recht weten te noemen, geven voor, dat de Duyvel dien Toren in eenen nagt zou gebouwd hebben.

Wy konnen niet wel aanwyzen, wanneer, of onder wat Onderkoning, de zelve gebouwd zy. Maar de Portugeezen zyn daar Meester af gebleven tot A°. 1658, wanneer de Heer Jan vander Laan, Majoor in dienst der E. Maatschappy, die hen zoo menigmaal heeft doen beven, de zelve in Hoymaand, onder 't opperbestier van den dapperen Veldheer Ryklof van Goens, zonder slag of stoot, by verdrag veroverd heeft. En Anno 1658. verovert.

Het Verdrag wierd door de Heeren Majoor Vander Laan, en Lucas vander Dussen, Koopman en Fiscaal, geteekend; en de

Portugeezen bedongen, dat zy met hun Goederen, en Kerk-Cieraaden, (daar zy zeer sterk op gezet zyn) 'er zouden mogen uyttrekken; hoewel 'er veelen in bleven, om dat hun gelegendheyt niet toeliet zoo schielyk te verhuyzen.

De Naik van Tansjouwer door de onze tweemaal tot reden gebragt.

De Land-Heer aldaar, de Naik, of Grave van Tansjouwer genaamd, ergens over tegen de E. Maatschappy misnoegd, en haar vermogen nog niet kennende, dorst zig verstouten, om, ten tyde dat de onzen eerst tot Nagapatam quamen, die Stad te belegeren, willende na geen minnelyke voorslagen luysteren; maar de onzen bragten hem ras tot reden, na dat zy een goede party van zyn volk nedergesabeld hadden.

Thien of elf Jaaren 'er na, heeft deze zelve Naik daar nog eens aan getornd; dog hy wierd door ons volk, van Jafnapatam derwaards gezonden, elendig gehavend, zoo dat hy geraden vond na dien tyd zich stil te houden.

Beschryving van de Stad &c.

Dit Tansjouwer legt 60 mylen van Trangebaar, dat onder de Deenen staat; en is een groote Stad, met een sterke muur omringd, en van een deftige groote Vesting voorzien.

In 't Ryk van dezen Vorst, dat maar 24 Malabaarse mylen (ieder van 3 uuren) lang, en 17 breed is, zyn 4 zulke vaste Steden, genaamd Puttukotei, Mannakowil, en Kalkalatsjeri, dog Tansjouwer is de Hoofd-stad; en men teld hier 364 Steden, Vlekken, en Dorpen; en men heeft 'er een menigte Pagoden, door deze Naiken zeer pragtig gebouwd. Men ziet 'er de Carrawaansara's, ten dienst van de Pelgrims en Vreemdelingen, byna om de 4 Mylen een opgerigt.

Men zegt dat deze Vorst alle Jaar wel 30 Tonnen Gouds inkomen heeft, en dat hy in staat is, om een magtig heyr, met een groot getal van Olifanten en Ruyters, in 't Veld te brengen.

Hy belegerd Ao. 1705. Trangebaar.

Het lustte hem ontrent Ao. 1705. Trangebaar met 40000 Man negen maanden lang te belegeren, ende hy wilde niet opbreken, voor en al eer hem de Deenen zekere somme gelds betaalden.

Is een Vasal van de Mogol.

Hoe magtig hy nu is, is hy egter een Vasal van den grooten Mogol, aan welken hy jaarlyks zekere schatting betaald, gelyk de verdere Vorsten op dit Half-Eyland moeten doen, uytgenomen die van Ceylon, die niet van hem afhangen.

Van de Naiken van Tansjouwer komen my alleen deze navolgende voor:

Ramapattiza.
Atschudappa.
Wischeiaraguwe.
Egoschirascha, welke tot Ao. 1713. heerschte, en toen overleden is.

Hy moest aan den Grooten Mogol jaarlyks 333333 Ropyen, als zyn Vasal, betaalen.

Zyn Ryk was in vier groote Heerschappyen verdeeld, waar over 4 Suweiatàrs, of Opper-ampt-mannen, 't gezag hadden; buyten de welke nog 10 à 12 andere Bedienden de meeste Rykszaaken bestierden.

Onder wie deze Stad nu staat.

Van dien tyd af schynd Nagapatam eerst onder den Landvoogd van Ceylon, en dan eens weder onder den Landvoogd van de Kust van Choromandel gestaan te hebben, in hoedanigen verwisseling zy tot Ao. 1680. gebleven is, na welken tyd zy onder den Landvoogd van Choromandel gebleven, en zelf de Hoofd-plaats van dit Comptoir geworden is.

Rampen, die deze Stad gedrukt hebben.

Gelyk zy nu, eer zy in onze handen viel, veel door de strooperyen van den Koning van *Visiapoer*, *Adilsjah*, geleden had, die 't gansche Land door zyne benden verwoestte, en daar door alomme zoo grooten hongers-nood veroorzaakte, dat een groote menigte zig maar voor de kost, of voor een zeer geringen penning, als Slaven verkogten, behalven thien duyzend stuks, die na *Ceylon* vervoerd wierden, bly zynde dat zy maar een Meester hadden, die hen spys verzorgen zoude, alzoo hebben zy in dat jaar 1680. niet minder door een zware Water-vloed (die 'er in de later tyd nog eens geweest is) geleden, door welke een groot gedeelte van de muuren dezer Stad om verre geslagen is, en de meeste huyzen zeer beschadigd waren.

Waarom men dese niet verbeterd.

Nadat wy deze plaats eerst veroverd hadden, quam zy al vry net voor, en zou ook zoo gebleven hebben, indien de E. Maatschappy wat meer onkosten daar aan had mogen doen; dog dit wierd belet door de zware lasten, die zy, zoo wegens de bezetting (die ontrent 200. man sterk was) en deze en geene geringe dog noodige verbeteringen, te dragen had, alzoo die in 't jaar wel dertig duyzend gulden, hoe naeuw men het ook overley, beliepen.

Hier door quamen veel punten, (terwyl men het genoeg oordeele, hier maar noodige wooningen voor de Dienaars te verzorgen) bevorens ieder met 8 a 10. stukken geschut voorzien; en ook veel schoone huyzen, hoe langs hoe meer zoodanig te vervallen, dat deze Stad tien jaaren 'er na de zelve niet geleek, alzoo 'er toen reeds wel twee derde van onder de voet lag.

En de vervallene Vestingen weer opbouwd.

Zy is met 'er tyd niet gebeterd, maar door dien zwaren Watervloed van 1680. in een zeer elendigen staat geraakt, waar by niet alleen de ingezetenen zeer gedrukt wierden, maar ook de E. Maat-

Maatschappy veel geleden heeft, waar van de Heer Landvoogd *Jacob Jorisson Pits*, noodig oordeelde aan haar Edelheden op Batavia kennis te geven, die, alzoo de voornaamste sterkten door den vloed weggestroomd waren, last aan zyn Ed: gaven, om daar maar een kleene Vesting te maken, alzoo zy met veel grond oordeelden, dat deze plaats geen groote bezetting van nooden had, zoo, om dat de vreeze voor den Inlander dat niet heel zeer vereyschte, dewyl de goederen, die aldaar vielen, voor de E. Maatschappy zoo veel winsten niet konden opbrengen, om daar een zware bezetting op te houden; behalven dat die hen ook tegen de geweldenaryen, en onverwagte uytspattingen van deze en gene daar ontrent gelegene Magtige Koningen niet zou hebben konnen dekken, gelyk het nog veel minder tegen een Europischen Vyand helpen kon; ten ware men de Vesting, en de bezetting, (dat dan weer zwaarder last is) ook grooter wilde maken, dat haar Edelheden om de geringe winsten ongeraden vonden.

Maar belast heeft daar een kleene Vesting te bouwen.

Hier vallen maar eenige

- Tapisarassas, *met bloemwerk 'er op.*
- Taffatsjelas *drie-draad.*
- Brandams.
- Bethillis.
- Tsjavonis.
- Ramboetyns.
- Negros kleeden.
- En verdere andere grove en fyne Lywaaten.
- Indigo.
- Caleatour-hout.
- Arduyne Steenwerken. En
- Rys.

De Waaren, die men hier vertierd, zyn deze:

- Garioffel-Nagelen.
- Nooten-Muschaaten.
- Foelie of Macis.
- Caneel.
- Peper.
- Japans en Tonkins Staaf-koper.
- Benzoin.
- Japansche Camfer.

Wat Waaren hier vallen, en winsten.

En eenige andre grove Waaren, en Kleeden, die men alle ook op andere plaatzen bekomen kan, en die alle den inkoop uytmaken: want de goederen, die hier verkogt werden, zyn zeer weynig; dierhalven meynden haar Edelheden, dat het genoeg was, als ons volk maar tegen diergelyken oploop der Zee in het toekomende gedekt wierd; Alzoo de plaats hen in zich zelven niet veel weerd was, aangezien alle de winsten A°. 1684. a 1685. geen halve Tonne gouds konden uytmaken.

De Heer Commissaris van Rhede doet hier een aanzienelyke Vesting bouwen.

De Heer Hendrik Adriaan van Rhede begreep het A°. 1687. anders. Die A°. 1684. in December, als Gevolmagtigde Heer, of als algemeyn Commissaris, met een soldy van duyzend gulden 's maands, (behalven veel andere voordeelen) door den Heeren Zeventienen aangenomen, om *Ceylon*, *Bengale Choromandel en Suratte* te bezigtigen, en om alle onnutte Dienaars, die zig door ongeoorlofde Morsseryen verrykten, te straffen, of van daar te lichten, en aldus die Comptoiren in een beter staat te brengen, quam A°. 1687. Nadat hy al eenige andere Comptoiren besigtigd, en daar groote veranderingen gemaakt had, op de kust van Choromandel aan te landen, en hield zyn verblyf niet alleen eenige jaaren tot *Nagapatam* (hoewel hy ook eenige tyd op *Palleacatta* geweest is) maar vond hier ook zulken byzonder gevallen, dat hy 'er niet alleen een zeer aanzienlyk, en voor de E. Maatschappy niet min kostelyk Kasteel bouwde, maar ook deze Stad tot de Hoofdplaats van de gansche Kust stelde, en aan den Heer Laurens Pit, Landvoogd bevel gaf, om met alle de Goederen en Papieren der E. Maatschappy, die toen op *Paleacatta* (een Stad, die van den beginne af hier 't Hoofd-Comptoir geweest was, en van waar men ten eersten by alle de andere Comptoiren komen kon, om dat zy in 't midden van 't land lag) na Nagapatam op te kramen, en voortaan daar zyn verblyf met alle de dienaaren, tot het Hoofd-Comptoir vereyscht, te houden.

En belast Nagapatam als het Hoofd-Comptoir te houden.

Deze Vesting wierd even eens als de Stad *Naarden*, met vyf punten, of bolwerken, na de vyf zinnen genaamd, gemaakt, en is A°. 1690. meest voltoid geweest, wanneer de Heer Landvoogd, Laurens Pit, ook na deze Stad met alle de Hoofd en andere bedienden ontrent het midden van dit jaar overgegaan is.

Dat A°. 1690. geschied is.

Dit is het ontsaglykst Casteel van gansch Indiën, zoo my zeker Heer, geweezen Landvoogd der Kust, schreef.

Het is omheynd met een Binnen- en Buyten-stad, en de Binnen-stad is gesterkt met een Waterpas, en eenige Bolwerken, en de Buyten-stad met aarde Wallen; dog drooge grachten, en eenige Bolwerken.

In de Binnen-stad woond de Landvoogd om de versche lucht, schoon hy in 't Casteel een heerlyke wooning heeft; ook woond daar in de Fiscaal, en eenige andere Bedienden, te weten buyten de Vesting; dog in dezelve woonen de meeste verdere Bedienden.

In de Buyten-stad woonen ook eenige Be-

Bedienden, Weduwen, veel Roomse Christenen, Mooren en Heydenen. En hebben de Roomse Christenen in die Buyten-stad een plaats tot hunnen Godsdienst, en een Priester daar toe. Ook zyn daar veel Heydensche Pagooden of Tempels. Een zaak, die hier niet wel kan veranderd werden, om dat wy 't van de Portugeesen zoo overnamen.

Hoe veel dit Kasteel gekost heeft.

Indien men de geenen, die zeer goede kennis van dit Kasteel meynen te hebben, gelooven mag, heeft het niet verre van de 15 a 16. (ook zoo andere willen 10 a 12) tonnen Gouds gekost. Ook konden deze Vrienden niet zien, wat nuttigheyd, of verbetering aan den Staat der E. Maatschappy het leggen van deze Vesting alhier geven zoude, gelyk ook het vervolg geleerd heeft. Wat verborgene en egter heylzame redenen die Heer hier toe nogtans gehad heeft, is my onbekend. Men wil ook, dat dit Kasteel self de Schepen op de Revier niet dekken kan.

En verdere aanmerkingen daar over.

Het is dierhalven licht te gelooven, dat dit Kasteel met die vyf zinnen de Heeren Zeventienen, toen zy tyding van den aanleg en voltoying, en berigt van de kosten van dien, bekomen hebben, voor een tyd wel wat vreemd zal hebben doen opzien.

Het is zeer waarschynelyk, dat zy hun ongenoegen hier over niet kragtiger konden uytdrukken, dan met hem die zelve eere aan te doen, welke die van Athenen Codrus om zyne groote verdiensten aangedaan hebben, dat is, noit een ander in zyn plaats aan te stellen, of te laten volgen.

Het is ook zeker, dat de winsten, die daar zedert meer, dan bevorens, zouden mogen gevallen zyn, nooit voor 't maken van zulken dierbaar en kostelyk Kasteel konden pleyten. Tegen den Inlander was zulk een sterke Vesting volslagen onnoodig, en geen Europeisch Vyand zou het daar ooit komen zoeken, vermits hy de goederen, daar vallende, veel gemakkelyker, en zonder iets te wagen, elders vinden kan.

Onder dit Hoofd-Comptoir behooren twee Strand-dorpen, door Heydense Visschers bewoond, welke zoo om de goede visch, die zy leveren, als ook tot het lossen en laden van onze Schepen zeer noodig zyn. Buyten die twee zyn 'er nog elf, Antoni Pette, Mangicolle, Poetoer, Parvacheri, Nertemangelang, Sjangamangelang, Karroewalanghadde, Nariaangoedi, Alingiemangelang, Mouton (meest alle door Heydensche Landbouwers, en ook van eenige Lywaat-wevers) en Wellipaliam, onder de Buyten-stad leggende, en mede door Lywaat-schilders bewoond. Van deze Buyten-stad en 10 Dorpen, moet de E. Maatschappy jaarlyks aan den Vorst van Tansjouwer eenige schatting van Olifanten, en in geld betaalen. By 't Dorp Wellipaliam staat de Pagode China, een hooge Toren, wel eer door de Chineesen by zekeren inval van hen gebouwd. Van dezen waeid d'E. Compagnies vlag, als men Schepen in Zee ontdekt. By dien Toren is ook een fraaije Thuyn, ten dienste van den Landvoogd, en een Wooning 'er by. By toelating van de voornoemde Vorst, heeft d'E. Compagnie hier ook een Muntery in dit Casteel, en by toelating van den Mogol ook in Palliacatta, onder hare bedienden, ten overstaan van welke door de bedienden dezer Vorsten goude Pagoden a $1\frac{3}{4}$ Ryxdaalder ieder, en Fanums a 24 in een Pagood (wezende van goud, zilver, en koper) geslagen werden; waar van die Vorsten hunne geregtigheden trekken.

Om ons niet langer 'er mede op te houden, zullen wy hier van afstappen, om te zien, wat Opperhoofden hier van tyd tot tyd gelegen hebben.

Opperhoofden van Nagapatam.

OPPERHOOFDEN van NAGAPATAM.

Jacob van der Meersche, van	1657. tot	1674.
Pieter Vorwer.	1674.	1681.
Pieter Moutmaker. Hy stierf, eer hy hier quam.	1682.	1682.
Jacob Huygens.	1681.	1683.
Willem van Dielen.	1683.	1688.
Floris Blom.	1688.	1690.

En Tweeden.

TWEEDEN op dit Comptoir.

Isaak Welsing. van A°.	1657. Tot A°.	1674.
Joannes Paviljoen.	1672.	1673.
Pieter Vorwer.	1673.	1674.
Thomas van Rhee.	1674.	1679.
Jacob Huygens.	1679.	1681.
Arnoldus de Carpentier.	1681.	1688.
Joannes Bolwerk.	1689.	1680.

Bedienden, die A°. 1691 hier lagen.

A°. 1691. Lagen hier.

De Ed. Heer Laurens Pit, als Landvoogd.

De Heer Jan Corte, Opperkoopman, en Tweede der Landvoogdy.

De Heer George Erts Ploos van Amstel, Eerste onafhangend Fiscaal A°. 1688. hier verschenen, in wiens plaats A°. 1696. de Hr. en Mr. Cornelis Johan Simons, in 't laatst van Juni gekomen, en tot A°. 1690. in September gebleven is, waar na zyn Ed: als Vicepresident van den Raad van Justitie op Batavia gebruykt is.

Joannes Eduards, Koopman, en Negotie-Boekhouder.

Bar-

Barthold van Slingeland, onderKoopman, en Caſſier.
Pieter de Vos, dito, en Factuur-Boekhouder.
Jan Sweers, dito, en Adigâr, of ontfanger der Tollen van de Buyten-Stad.
Pieter Spits, dito, en Eerſte Pakhuys-Meeſter.
Henrik van Boeken, dito, en Veſting-bouwkundige.
Ryklof de Bitter, Koopman, en Geheymſchryver.

De COMMISSARISSEN alhier geweeſt zyn

Hans de Haze A°. 1619-1620.
Andries Souris A°. 1620-1625.
Dirk Steur A°. 1651.
De Heer Jacob Joriszoon Pits. A°. 1681.
De Heer Adriaan van Rheede. 1687.

De BEDIENDEN van AANZIEN in deze LANDVOOGDYE, zyn:

Den Heer Landvoogd en Beſtierder dezer Kuſt.
Een Opper-koopman en Hoofd-adminiſtrateur.
Een Predikant.
Twee Kooplieden, te weten, de Fiſcaal, en de eerſte Pakhuys-meeſter en Negotie-boekhouder.
Een Capiteyn-Luytenant, Hoofd der Krygsmagt in 't Caſteel en van de Binnen-ſtad.
Ses Onder-kooplieden, te weten, de Caſſier, Muntmeeſter, Eſſajeur, Adigaar, de Tweede Pakhuys-meeſter, en de Geheymſchryver.
Een Luytenant, die hoofd der Krygsmagt in de Buyten-ſtad is.
Een Vaandrig, onder den Capiteyn-Luytenant beſcheyden.
Zeventien Boekhouders, te weten, de Factuur-houder, Ontfanger der Inkomſten, eerſte Klerk ter Secretary, Soldy-boekhouder, Diſpenſier, Negotie-overdrager, Opſiender der Werken, een Gecommitteerde by de Negotie-Pakhuyzen, twee Gecommitteerden by de Munterye, een Overſetter der Moorſe taal, een Soldy-overdrager, een Negotie-narekenaar, drie op de Secretary beſcheyden, een op het Negotie-Comptoir.
Dertien Aſſiſtenten, zoo ter Secretary, Negotie, en Soldy-Comptoiren; mitsgaders in de Negotie-Pakhuyzen beſcheyden.
Een Krankbezoeker.

Ten Comptoire PORTO NOVO.

Een Onderkoopman, zynde Opperhoofd hier.
Twee Boekhouders, waar van de eene hier Tweede, en een Caſſier is.
Drie Aſſiſtenten.

Ten Comptoire SADRAS PATAM.

Een Onderkoopman, als Hoofd.
Twee Boekhouders, de eene Tweede, d'ander Caſſier zynde.
Vyf Aſſiſtenten.

Ten Comptoire TEGENAPATAM.

Een Boekhouder, als Hoofd.

Ten Comptoire PALLIACATTA.

Een Koopman, als Hoofd.
Twee Onderkooplieden, de een Tweede hier, en een Fiſcaal.
Een Krankbezoeker.
Drie Boekhouders, de eene Pakhuysmeeſter, een Scriba, een Gecommitteerde.
Drie Aſſiſtenten.

Ten Comptoire MAZULIPATAM.

Een Opperkoopman, als Hoofd; onder wien de Noorder Comptoiren ſtaan, en van welke hy weder aan den Choromandelſen Landvoogd verantwoording doen moet.
Een Koopman, als Tweede.
Twee Onderkooplieden, een Pakhuysmeeſter, en een Fiſcaal.
Drie Boekhouders, te weten, d'eerſte Klerk, Soldy-boekhouder, en Factuurhouder.
Twaalf Aſſiſtenten, ter Secretary, in de Negotie-Pakhuyzen, en verder voor de Negotie en Soldye-Comptoiren.
Een Krankbezoeker.

Ten Comptoire PALICOL.

Een Onderkoopman, als Hoofd.
Twee Boekhouders, een Tweede, en een Caſſier.
Twee Aſſiſtenten.

Ten Comptoire DAATSEROM.

Een Onderkoopman, als Hoofd.
Twee Boekhouders, als voren.
Een Aſſiſtent.

Ten Comptoire BIMILIPATAM.

Een Onderkoopman, als Hoofd.
Twee Boekhouders, als voren.
Een Aſſiſtent.
Onder het Comptoir Sadraspatam behoord mede het Dorp Arialtsjerie.
En onder Palliacatta behoren
't Eyland Erikan, leggende ontrent 6 mylen Noordwaard van Palliacatta, rondom in een groot vlak binnen-meir.
En vier Dorpen,
Mangiewaka.

Awie-

Awierewaka.
Waſſenabaddo, en
Tripalewarom; dog van welke twee laatſtgemelde de E. Maatſchappye zederd eenige jaaren, door onwilligheyd der Inlandſe Regenten, ganſch geen gebruyk heeft konnen maken. Zoodanig was 't met de Bedienden aldaar nog A°. 1724. geſteld.

Trangebar, Comptoir der Deenen.

Dat Trangebaar niet heel verre van hier legt, toonen wy in ons eerſte werk, daar wy in 't byzonder van de zaaken der Deenen in Ooſt Indiën, en van dit haar eenigſte Comptoir van belang, zedert A°. 1626. by dien Koning al bezeten, ſpreken.

Onder het Diſtrict van Trangebâr, (dat de Deenen Tranquebar noemen) behooren nog 15. vlekken of dorpen, te weten, Boreiar, Tilliar, Tſanadarapari, Kottu paleam, Erukittanſeri, Chattankuri, Dewanallur, Oruwamangalam, Chenkitankari (zeven groote dorpen) Pommeampeente, Kilinſchimedu, Kalinkanaipeente, Singuurpente, Akkamenpeente, en Ellamenpeente; welke laatſte 6 Viſſchers Dorpen zyn; dog de twee eerſte vlekken zyn fraay en groot, voor al het eerſte, waar in niet veel minder inwoonders, dan in Tranquebar, en ook verſcheyde Malabaarſche en Moorſche Tempels zyn.

In Tilliar, dat zeer vermakelyk is, ziet men wel 40. huyzen der Bramines, een groote, en veel kleene Pagoden of Heydenſche Tempels. Men gaat na die vlekken langs een heerlyke weg, alomme van Tranquebaar tot daar toe met allerley bloemboomen, zeer cierlyk, en lommerryk beplant.

De Stadt Trangebar nu legt 3 mylen Noordelyker, als Karkal en Trimelipatam, die tuſſchen het zelve en tuſſchen Nagapatam, ontrent 2 mylen 'er af leggen.

Van daar nu verder na het Noorden overgaande, ontmoet men al langs Strand Lauw-of Lauri-patam, Mokerpatam, en na dat men over de Rievier van Colderon geraakt is, (die al redelyk diep Landewaard inloopt en waar omtrent een zeer gevaarlyk Rif legt) ook Trimelevaas, en Kolderon, al te zamen plaatzen van zeer weynig belang, met welke onze Maatſchappy niet het allerminſte te doen had.

Porto Novo, het tweede Zuyder-Comptoir.

Daar na komt men tot Porto Novo, zynde het Tweede Zuyder Comptoir, en ontrent 15 a 16 Mylen, of anderhalve dag reyzens van Nagapatam, en 8 a 9 Mylen van Trangebaar.

De naam van deze Stad beteekend in 't Portugees, Nieuwe Haven, hoewel de Mooren het Mohhamnmed Bendar, of Mohhamnmeds Stad, en de Jenttien Perringepeente, noemen. Zy is voor al opgeloken, na dat de Portugeeſen van Ceylon, en andere plaatzen daar ontrent, verjaagd, en genoodzaakt waaren een andere ſchuylplaats te zoeken. Sy quamen zig met geheele huyshoudens hier nederzetten, om dat zy deze Stad, ſchoon niet groot, zeer fraey aan Zee ten handel gelegen vonden, Weshalven zy daar ook veel vaartuygen maakten, en na Sumatra, en voor al op Atsjien, na Malacka, Siam, Manilha, en meer andere Geweſten, in 't goede ſaiſoen zonden, die met fraeye winſten weer t'huys quamen, waar door zy deze verlaate plaats, in 't eerſt maar een Inlands Neſt, tot een fraeye groote en net bebouwde Stad aangroeyen, en in korten tyd zoodanig deden bloejen, dat zy voor geen Stad daar omſtreeks behoefde te wyken, waar door 't ook gebeurde, dat zig daar nog verſcheyde andere Natien, als Deenen, Engelſen (die 'er ieder ook een Logie plagten te hebben) Armeniers, en zeer magtige Mooren, nedergezet, en ten deele met hun, ten deele met den Inlander, ſterken handel op veel Geweſten van Indiën gedreven hebben. Men heeft 'er ook veel fraeye huyzen, een Kerk, ettelyke nette Grafſteden, en meer gebouwen tot cieraad.

Onze Dienaars van 't Comptoir Tegenapatam het bloejen van die plaats, en van zoo veel Natien aldaar, vernemende, verzogten ontrent A°. 1690. van den Heer Beſtierder der Choromandelſche Kuſt, Karel Willem Hartſing, verlof, om dit eens van na by te beſchouwen, en by hun aanwezen te ontwaaren, of daar voor ons mede niet wat voordeel zou te doen zyn, de eere hier van moet aan de Heer Nicolaas Clement, als eerſte voortzetter van deze onderneeming, en oprechter van dit Comptoir (alzoo hy toen Hoofd op Tegnapatam was) gegeven werden.

Wanneer de onze zig daar neerzetteden.

Men vond de plaats zeer gelegen tot ons oogwit, en groote hope van daar winſt te doen, en men verzogt van den Land-Heer een ſtukje Lands, om daar op ons verblyf te nemen, en onze Waaren te bergen, waar toe hy zeer gemakkelyk door een ſmal Geſchenk bewogen wierd.

In den volgenden tyd vonden haar Edelheden, op 't Schryven van de Regeering der Choromandelſche Kuſt, goed, daar een fraeje Logie te laten bouwen.

De Portugeeſen, en de andere handelaars, plagten van hier meeſt grove Lywaaten, en eenige geſchilderde doeken, na de Voornoemde geweſten te vervoeren, moetende op Malacka, zoo zy hun laſt daar braken, thien ten honderd aan tol betaalen.

De

Waaren, hier getrokken en vallende.

De waaren, die zy van de gewesten, daar zy op voeren, wederom bragten, bestonden in goud, zilver, Camfer, Peper, Swavel, Aluyn, Harpuys, Malaks Tin, Japans Koper, &c: waar mede zy fraeje winsten deden.

Zedert dat wy nu hier gehandeld, en hier opperhoofden (die onder die van Tegenapatam stonden) gehad hebben, heeft men in de zes a zeven eerste jaaren een fraejen inkoop van in de twintig duyzend pakken van verscheyde zoorten van Lywaaten gedaan, die by de twee en twintig tonnen gouds te zamen quamen te kosten, en ook wel zoo veel zuyvere winsten gaven, dog ontrent A°. 1688. bragten de Strooperyen en Oorlogen der Inlandse Vorsten, en voor al van Seva Gi 's aanhang, de zaaken hier, door 't onveylig maken der wegen, in zulken slegten staat, dat men eyndelyk geraden vond dit Comptoir op te breken, gelyk A°. 1692. (zoo my bericht is) of wel kort daar aan, volgde.

Te meer vond men dit geraden, om dat de winsten niet alleen merkelyk verslapten, maar om dat men alles, dat daar viel, ook tot Tegenapatcam, of door dezen of genen bedienden herwaards te zenden, buyten de groote onkosten, die hier anders op 't houden van een geheel Comptoir vielen, bekomen kon; om nu niet van de schade en 't merkelyk nadeel te spreken, dat de Inlandse Kooplieden, die al hunne ingekogte Goederen, te weten, Speceryen, Koper, en Areek, of oude Pinang, Landwaard in vertieren moesten, malkanderen zoo zigtbaar deden, waar by dan de eene en de andere plaats merkelyk moest lyden.

De Opperhoofden van Porto Novo.

De OPPERHOOFDEN van PORTO NOVO

Zyn geweest:

Jan Korte, Onderkoopman. 1684. tot 1687.
Alexander Immens, Boekhouder. 1687.
Pieter van der Burg, Onderkoopman die Willem van Dielen tot zyn Tweeden had. 1691.

Commissarissen.

De COMMISSARISSEN hier geweest, zyn

De Heeren { Willem Carel Hartsing. 1680.
{ Jacob Jorisson Pits. 1681.
De Ed. Heer Henrik Adriaan van Rhede. 1687. en 1688.

Waar mede wy van Porto Novo afscheyd nemen.

Tirepoplier, een Heydens Slot.

Wanneer men nu Noord op van Porto Novo gaat, ontmoet men ontrent drie groote mylen verder het Kasteel Tirepoplier, dat zig zeer aanzienlyk, en groots; (schoon 't niet sterk is) met zyne verhevene gebouwen, trotze Pagoden, of Tempels, en zeer Hoog uytstekende Torens, die alle van steen zyn opgemetzeld, met zeer veel Heydensche Vlaggen en Wimpels aan de voorby trekkende lieden vertoond, en zeer vermakelyk, van buyten aan te zien, voorkomt.

Tusschen dit Slot en onze Logie in 't Dorp Tegenapatam (dat 'er zeer dicht by legt) ziet men op een Heuvelken dicht by 't Eyland, benoorden de Rivier, nog eenige overgeblevene Muragien en brokken van een oude vervallene Vesting der Portugesen, en dan komt men, omtrent twee Mylen verder gaande, by het Dorp Tegenapatam, hoewel de Heer Baldeus dit maar een Myl van Porto Novo steld gelegen te zyn.

Tegenapatam, het derde Zuyder-Comptoir.

De Inlanders, die dog altyd wat groots in hun Wapen zyn, geven aan dit Dorp, daar het derde Zuyder-Comptoir der E. Maatschappy is, de naam van Diwanapatam, dat is de Hoffelyke, of eygentlyk de Vergaderings-Stad.

Het Dorp is in zich zelven niet veel, hoewel het nu nog vry beter door den Handel der onzen, als in oude tyden, geworden is.

Het legt op 11 graden en 47 Minuten N. breete, en 't fraeyste, dat men 'er in vind, is onze Logie, dog A°. 1650, wanneer zy gebouwd wierd, plagt zy wat bezuyden het Dorp, en 't zelve pas 'er agter te leggen, doch doordien 'er na die tyd veel huyzen aangebouwd zyn, is dezelve midden in het Dorp geraakt.

Deeze onze Logie is een zeer cierlyk en net gebouw, breydende zig al redelyk verre uyt, alzoo de zelve buyten de Huyzen en vertrekken voor de bedienden der E. Maatschappy, ook van verscheyde groote Pakhuyzen voorzien, en met een muur in 't vierkant omtrokken is.

In 't midden is zy door een muur van een gescheyden, en men heeft in de zelve boven deze wooningen ook vier fraeje punten, die door Hollandse Soldaten bezet werden, om hen, zoo veel het mogelyk is, tegen de strooperyen van de Inlandze Vorsten, en voor al van den alom daar zwervenden aanhang van Sambogie, Nazaat van Seva Gi, te dekken. Hier is ook een fraeye thuyn, tot vermaak der Opperhoofden.

Waaren hier vallende, of getrokken.

Hier vallen velerley zoorten van Lywaaten, en Kleeden, om welke op zyn tyd in te koopen, dit Comptoir hier opgericht is.

De zelve zyn deze:

Guinees Lywaat.
Negros-kleederen.

Grove Salampoeris.
Bethillis.
Parcallen.
Ramboetyns.
Taffatsjelas, drie-draad.
Tsjelas, roode en blaeuwe.
Dongris, allerley roode zoorte.
Javaanze geschilderde Kleedjens van Tapi Saraffas.
Tapitsjindos.
Gordel tsjindos.
Cambayen.
En meer andere.

Hier valt ook Indigo, die vry beter koop is, als die om de Noord niet verre van Nagelwanze gevonden werd, waarom men ook hier een blaeuw-verwery heeft opgericht, om Lywaaten blaeuw te verwen, die redelyk wel getrokken wierden; en veel grooter winsten gaven, dan de Kleeden, die om de Noord geverwd wierden, niet tegenstaande men ook veel van dezen Indigo na de Noorder plaatzen plagt te zenden.

Hier valt ook staal, Salpeter, en een zoort van Rochevellen, die nu en dan mede ingekogt, en hier en daar met goede winsten vertierd wierden.

De waaren, die men hier brengt, bestaan meest in Speceryen, als Nagelen, Nooten-Muskaten, Foelie, Koper, Tin, Speauter, Sandelhout, Laken, Roozewater, en meer andere Koopmanschappen, die van tyd tot tyd hier geeyscht wierden, die, behalven de winsten op de kleeden, die men hier van daan voerde, jaarlyks, buyten alle Lasten (die aan de 8 a 10 bedienden, die men hier heeft, en aan de verbetering der Logie en schepen, niet boven de 5 a 6000. gl. beloopen) wel een tonne Gouds winst konden opbrengen, hoewel het nu veel veranderd is, dat meest aan de Inlandse Oorlogen en Stroperyen van Afvallige Princen, die zig eerst tegen de Koningen van Visiapoer, en Golconda, en daar na tegen den Grooten Mogol, opgeworpen hebben, en aan een algemeene verflaeuwing van den handel, moet toegeschreven werden.

Verdere aanmerking op de Handel alhier.

De Heer Havart teekend in zyn op-en ondergang van Choromandel aan, dat in de tyd van 35. Jaaren op Tegenapatam, en Porto Novo, negen en vyftig Tonnen Gouds aan verscheyde Koopmanschappen verkogt, en daar op ontrent vyf en dertig Tonnen Gouds in 't geheel, dog in de 7 laatste jaaren, ten tyde dat de Heer Clement beyde die Comptoiren bestierde, twintig, en dus in dien korten tyd 6 Tonnen Gouds meer, dan in agt en twintig jaaren te voren, gewonnen zyn.

Zoo waren door hem, in de tyd van zyn aanwezen 20219 Ponden Foelie, 57300 Ponden Nooten, 97939 Ponden Nagelen, en 2940896 Ponden Japans staaf-koper verkogt, behalven dat hy in die 7 jaaren van 54400 Pakken, bedragende ruym 126 Tonnen Gouds, 29340 Pakken, (beloopende 67 Tonnen Gouds) ingekogt heeft; uyt welk kleen staaltje men zeer licht afmeten kan, hoe voornamen handelplaats en Comptoir dit in vorige tyden geweest is.

Het land hier ontrent is, of zeer Zandig, of met een gebergte waar in de Arduyn-steen valt, bezet.

Sjengier beschreven.

Landwaard, wel twee dag-Reyzen verre, heeft men de groote Stad Sjengier, alwaar den Naik, of Graave des Lands, Christapaneyk genoemd, van ouds her zyn verblyf plagt te houden.

Men noemde de zelve nu en dan ook wel Gingi, en men oordeelde die van ouds wel zoo groot, als Amsterdam, hoewel zy nu, door Inlandsche Oorlogen, zo groot niet meer is.

Zy legt in een dal ten Noorden van een fraeje Rievier, en is rondom met een dubbele Arduynsteene muur omringd, en door vier bergen (drie van welke nog met onwinbare Vestingen voorzien zyn) versterkt. Op de vierde berg, die met twee Wallen omringd is, heeft men een schoone Pagode, en de tweede is met vier gelyk de derde met zeven Wallen (die ider een schoone Arduyn-steene Poort met wagt bezet heeft) versterkt, Weshalven die niet te genaken, veel min te veroveren zyn, te meer, alzoo 'er maar eene toegang tot de zelve, ten deele een gemetzelde Arduynsteene, ten deele een natuurlyke steene Trap is, die vervaarlyk hoog loopt.

Het Hof van de Vorst is aan de voet van die Kasteelen, en is op zich zelven zeer sterk.

Daar beneven is 'er pas buyten de Stad op een hooge Rots nog een Vesting om de zelve ter plaats, daar men die eerst genaken kan, te dekken.

Het verwonderens waardigste is, dat men boven op die Vestingen Fonteynen, en Tanken, met zeer levendige aderen heeft die daar schoon water opgeven, en die tot bewatering van zyne Lusthoven daar dienen.

Deze Vestingen zyn van zeer weynig slecht yzer geschut, voorzien.

Dat den Naik, hier pragtig huyshoud en een zeer vermogend Heer is, toond de Heer Baldeus in zyne Beschryving van Choromandel. Fol. 158. omstandig.

Dit nu wel het voornaamste zynde, 't geen van dit Comptoir te zeggen valt, zullen

zullen wy nù gaan zien, wat opperhoofden hier zedert het jaar 1648, want de vorige kennen wy niet, gelegt, en 't zelve bestierd hebben.

Opperhoofden van Tegenapatam.

OPPERHOOFDEN van TEGENAPATAM.

Adriaan Nieuland, Opperkoopman. Van A°. 1648. Tot A°. 1651.
Adriaan van der Meyden, dito. 1651.
Govert Cracouw, dito.
Jan Pit, onderkoopman.
N. Van der Markt. 1656. 1657.
Dirk de Hart. 1658. 1659.
Jacob van der Dussen.

Alle welke bevorens ook hier Tweeden geweest zyn.

Maarten Pit.
Albert van Reede. 1675. 1679.

Die eenigen tyd Tweede van zyn voorzaat was, en Nicolaas Clement tot zyn Tweede gehad heeft.

Dirk Vonk, onderkoopman. 1679. 1679.
Tweede Pieter van der Burg.
Cornelis Meersman, koopman. 1679.
Tweede Nicolaas Clement.
Nicolaas Clement koopman. 1679. 1687.
Tweede Jan Corte.
Jan Corte koopman. 1687.
Joannes Bolwerk.
Evert Laurus, koopman. 1690.
Tweede Henrik Raap.

Commissarissen.

COMMISSARISSEN, hier geweest.

Joannes Huysman, koopman, en Fiscaal. }
Adriaan Verbrugge, onderkoopman. } A°. 1679.
Arent Vonk, Boekhouder. }
De Heer Willem Carel Hartsing, voorsitter tot Pallacatta. } 1680. 1681.
Michiel Janssoon, geheymschryver. }
De Heer Jacob Jorissoon Pits, Landvoogd alhier. } 1681.
Michiel Janssoon geheymschryver. }
De Heer Joannes Baccherus, Tweede in de Commissie nevens de Heer van Reede. 1687.
De Heer Laurens Pit, Landvoogd. 1689.

Vreemde Natien hier.

Hoe de Engelsen in Coereloer, niet verre van hier, een Logie, en 't Kasteel van die naam voor 150000 gl. van de Mooren gekogt, en 'er nog een vesting hebben, zeggen wy elders, gelyk ook van de Franschen, die benoorden Tegenapatam de Vesting Poedecheri hebben.

De Landheer alhier plagt in vorige tyden de Koning van Visiapoer te zyn; dog naderhand zyn hem deze landen door den Roover Sambosie ontnomen, die zedert altyd door ons met een geschenk moest erkend werden. Waar mede wy van dit Comptoir affcheyden.

Sadrangapatam; het vierde Zuyder-Comptoir.

Het vierde Zuyder-Comptoir doet sig twee groote dagreyzen, of wel 20 Mylen benoorden Tegenapatam, op.

De naam van 't zelve is eygentlyk Sadrangapatam; dog kortheyds halven werd het ook wel Sadrampatam, en meest Sadraspatam genaamd. In het Tellinga 's (zynde de Land-Taal) betekend het de naam van des zelfs Bouw-Heer, en in 't Persiaans, duyzend moejelykheden, of 't Sjah-Bord, by ons 't Schaak spel, genaamd.

Men heeft, schoon het mede aan de Zeekant legt, een Landweg langs welke men daar komen kan. Men ontmoet, als men van Tegenapatam vertrekt, en Noorden aan gaat, eerst een Pagode, daar na een Moorze Tempel, of Mesdjid, Connimoor genaamd, wat verder moet men, voor al in het regen-zaisoen, drie groote Rievieren overvaaren, waar na men Poedechery ontrent 2 Mylen van Tegenapatam, agter zig larende, nog een groot dorp, met een gehugtje mitsgaders het Dorpje Anialcery ontmoet, alwaar een Steenhouwery is, en dan komt men op dit vierde Comptoir.

Dit is geen Stad; maar alleen een groot Dorp, op 12 graad N. Breedte gelegen, en eygentlyk den Koning van Golconda als Land-Heer erkennende.

Het is van wyde fraeje straaten, en van maar tamelyk goede wooningen voorzien, alzoo de meeste van kley, koejenmist, en bamboezen gebouwd, en met Calappus bladeren gedekt zyn. Wat Landwaard in heeft men eenige Pagooden en Heydensche Tempels met haare Afgoden, mede van kley zeer afgryzelyk afgebeeld, 't verdre, dat men daar ziet, is geen verhaal waard, dan alleen dat het Land daar om streeks in zich zelven zeer vermakelyk gelegen is.

Tot Karreloer, 2 Mylen van hier, plagt de E. Maatschappy een fraeje steenhouwery van poorten, Puyen, Drempels, Sarken, Vloersteenen, &c: te hebben, gelyk 'er te Cauwelon, 6 Mylen benoorden Sadraspatam, in vorige tyden ook een huys van de E. Maatschappy plagt te zyn, dat egter nu van geen, of weynig gebruyk is, dan om nu en dan wat Ryst van daar te brengen.

Niet verre van Strand hebben wy een Logie leggen, die, schoon zy voor vier (en zomtyds wel wat meer) Dienaars, die hier bescheyden zyn, groot genoeg,

egter in zich zelven vry kleen, en wat slegt is, hoewel 'er bequame Pakhuyzen en verblyf-plaatzen in zyn. Sy is vierkant, en met een muur omringd.

Men plagt tot A°. 1650. deze plaats voornamelyk tot den Ryst-handel die daar overvloedig is te gebruyken, by welke gelegenheyd onze bedienden, bespeurende, dat hier ook zeer goede kleeden vielen, om in te koopen, en dat hier ook winst door 't vertieren van verscheyde Koopmanschappen zou te doen zyn, daar af aan de Regeering alhier kennis gaven, die daar over na Batavia schreven, waar op haar Edelheden A°. 1654. hier een Comptoir, en een Logie oprichten, voornamelyk met dat oogmerk, om de eyschen van den Heer Landvoogd te voldoen, hoewel 'er naderhand ook goede winsten met het verkoopen van verscheyde waaren, daar zeer gewild, gedaan zyn, die in de eerste jaaren 10 a 12000 gl: maar in de later tyd wel een halve tonne Gouds, vry geld, en buyten alle lasten beliepen.

De Waaren, of Kleeden, die men hier inkoopt, zyn Guinees Lywaat; grote Salampoeris, blaeuw en wit (alzoo men hier ook een blaeuw-verwery heeft.)

De Waaren hier vallende. Tapisarassas, bloemwerk Taffatsjelas Driedraat, Brandams, Negros-Kleeden, alle welke Kleeden van hier tot Palleacatta toe veel fyner, dan op de Zuydelyker Comptoiren, vallen, gelyk men hier ook Chitsen, die wel zoo fraey, en al zoo goedkoop, als de Palicolze, vind. Ook zeer veel, zoo ruwe, als geslepene, vloer-steenen, die in een groote menigte na Ceylon, Batavia, en meer andre Gewesten vervoerd, en aldaar tot Vloeren van Kamers, Plaatzen, Stoelen; Straaten, &c! gebruykt werden.

Wel eer moest hier aan den Land-Heer, of Koning van Golconda, 2½ ten honderd voor de in-en uytgaande waaren, of aan tol 4000 gl. betaald werden; van welke last Sulthan Aboeil Hassan Cotbsjah de de E. Maatschappy A°. 1676. door een Koninklyke, en zeer milddadige quytschelding, breeder in 't werk van de Heer Havart te zien, ontheft heeft.

Opperhoofden desselfs. De Opperhoofden, die men hier gehad heeft, zyn deze geweest.

OPPERHOOFDEN van SADRANGAPATAM.

N. Wassenaar Onderkoopman.
Van A°. 1647.

Dog meest om maar op de Ryst-zaaken te letten.

N. Groenegeus, onderkoopman.
1654. 1666.

Lambert Hemsing onderkoopman.
1666. 1686.

Zyn Tweede was Antoni de Klerk, die 'er wel 24 jaaren lag.

Joannes Eduards onderkoopman.
1687. 1688.

Tweede Abraham Witmond.

Adriaan de Visser, onderkoopman.
1689. 1690.

Zyn Tweede was de voornoemde Witmond.

Abraham Witmond onderkoopman. 1690.

Zyn Tweede was de onderkoopman Laurens van Buytendyk.

De zelve Commissarissen, die Tegenapatam bezogten, hebben ook dit Comptoir bezien. Commissarissen.

En hier mede meynen wy 't voornaamste, tot het zelve behoorende, gezegt te hebben.

Het vyfde of laatste Zuyder Comptoir, is dat van Palleacatta. Beschryving van Palleacatte, of t vyfde, en laatste Zuyder-Comptoir.

Alsmen van Sadrangapatam derwaards te land gaat, (alzoo 't ontrent een Kanonschoot van Zee legt) ontmoet men Noord aan eerst het Dorpje Tirepoloer, dat, buyten de fraye Heydensche Tempel, van weynig belang is.

Daar na komt men by een kleen vlekje, Tejoer, en wat verder by 't Dorpje Paliarom, en, nog drie uuren verder, by een Dorp, Maripakom genaamd.

Wat verder ontmoet men de vervallene Stad Maliapoer, of St. Thomé, na den Apostel van dien naam, die daar als een Bloedgetuyge (zoo men wil) zyn leven liet, van welk geval wy in ons eerste deel breeder spreken.

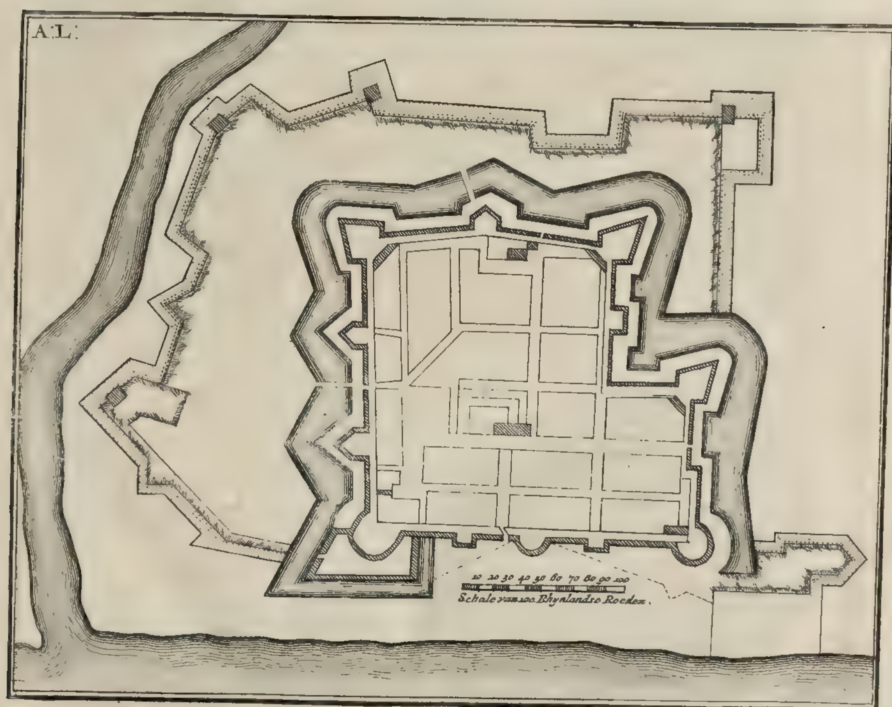
Deze Stad, wel eer van eenig aanzien, dog A°. 1674. ter ordre van den Koning van Golconda geslegt, is nu maar een puyn-hoop. Wy vertoonen die in platte Grond by de letters A: L: niet verre van de zelve legt een zeer groote Berg, by de Portugeesen daarom El Grande Monti genaamd, 96 groote breede steene trappen hoog, waar op een fraey plaveysel van kleene steentjens, in welkers midden een kleen kerkje is, dat Koning Emanuel van Portugal A°. 1514. ter eere van St. Thomas, hier heeft laten bouwen. Men ziet daar ook dien Apostel en de wyze, hoe hy onder 't bidden van een Bramine doodgeslagen wierd, zeer net vertoond. Thomé beschreven en afgebeeld.

Men vind 'er ook een steene Kruys, dat (na 't zeggen der Roomsch-gezinden zomtyds nog sweet; en een beeld van de Maagd Maria, door den Apostel Thomas zelf (zoo zy mede voorgeven) gemaakt.

Dit kerkje is kleen, dog zeer net, beknopt, en fraey, hebbende maar weynig inkomen uyt Goa, en eenige smalle giften van arme lieden, die hare gebeden

S. Thomé zo als het zig tegenwoordig vertoont

De Stad S^T. THOME.

den hier al kruypende voor 't beeld van dezen Heylig komen uytstorten; behalven dat de Christenen van rondzomme nu, na 't slegten der Stad, hier ter Misse komen, waar van wy onder de zaaken van den Godsdienst nog wel iets zullen aanhaalen.

Pas voorby deze Grande Monti, heeft men Madraspatam, een Stad, alwaar de Engelschen hun Hoofd-Comptoir hebben, en van welke wy elders, breeder spreken.

Tusschen deze Stad, en ons vyfde Zuyder-Comptoir, heeft men nog de Dorpen Mammela, Kozipoer, Maripalla, 't groot dorp Waloer, Posso Novo of de nieuwe Putten, en 't vlekje Sinepalleakatta, dat is, kleen Palleacatta, leggen, en dan komt men eerst aan Palleam Wedam Caddoe, by verkorting, van ons Palleacatta, dat zoo veel als de oude Vesting in 't Malabaars beteekend, hoewel het by ons meest met de naam van 't Kasteel Geldria bekend is.

De Stad Paleacatta. Deze Stad, wel eer onder de Koningen van Bisnagar of Narzinga gestaan hebbende, legt op 13 graaden, 22 Minuten N. Breedte, styf vyf Mylen van St. Thomé, en ruym 15 Mylen van Sadrangapatam.

Sy is niet onvermakelyk, alzoo zy een schoon uytzicht op de Zee, en verscheyde fraeje straaten heeft, waar in niet als Hollanders plagten te woonen, en een geheele streek huyzen op zyn Hollands gebouwd, waar voor drie Reyen boomen staan, onder welkers schaduwe het zeer vermakelyk te wandelen is.

Anders is 't hier een barre brakke en zandige grond, van Lyftocht onvoorzien; hoewel 'er overvloed van Visch is; moetende 't verder van buyten komen.

't Kasteel Gelria. Het Kasteel Gelria is na een Geldersman genaamd, en op de oude gronden der Portugeezen toen zy 't gezag daar over hadden, voltoyd A°. 1615.

Het sluyt de Stad, die anders met een aarde Wal omringd is, aan de Noordkant; dog 't is niet zeer groot, nog zeer sterk, 't zy voor een Europischen 't zy voor een Inlandschen Vyand, waarom de Koning van Golconda, en de Nabab zeer wel wisten te zeggen, dat, zoo de zoete winsten, die hen van onzen handel van tyd tot tyd in de handen vloeiden, en onze vriendschap hen niet wederhielden, 't Kasteel Gelria hen niet beletten zou meester van die Stad te werden: want behalven dat 'er nu en dan al groote Brokken door de zwaare regen afgevallen zyn, heeft men 'er ook geen versch water in, dat buyten op Strand gehaald, en in Potten bewaard moet werden; waar uyt men besluyten kan, dat dit Kasteel het in tyd van nood niet lang zou konnen houden, waar op het ook niet aangelegt is.

Wel is waar, dat de Heer Landvoogd Antoni Paviljoen, na een ryp overleg met den Raad, hier twee waterbakken heeft laten maken, die ider 100 a 120 leggers water hielden, om al 't regen-water in te vangen; dog dit zeer pryzelyk middel zou hen in tyd van beleg niet lang konnen helpen, en zy tegen 't beschieten van buytenbateryen, door hare swakke muuren, die wel haast zouden instorten, niet konnen gedekt werden.

Het staat by na midden in de Stad, van welke men over een Brug daar ingaat.

Het is van binnnen ter regterhand, als men 'er intreed, met een zeer fraeje wooning voor den Heer Landvoogd, en ter linker met veel andre nette wooningen voor de bedienden der E. Maatschappy, en van een groot getal Pakhuyzen, voorzien. Recht voor uyt heeft men de Kerk, tot welke men met trappen opklimt, en agter de huyzen ter linker hand had men veel gemakken voor de Adsistenten en de bezetting; dog door 't verplaatzen van 't Comptoir na Nagapatam, en 't bouwen van zulk een aanzienelyke Vesting aldaar, kan dit Kasteel tot de vorige gebruyken niet meer dienen.

De gedaante van het zelve kan men by den Heer Baldeus, en by den Heer Havart, zien, welke laatste het met de Stad in zyne platte grond vertoond.

Het heeft wel vier; dog na de Stadszyde twee sterke punten, waar van 't geschut nu en dan de onzen al zeer goede diensten gedaan heeft.

Het legt digt aan strand; dog zoodanig, dat 'er tusschen het strand, en 't Kasteel een Rievier loopt, die van 't Zuyden in de regen-tyd komt afstroomen; dog in de drooge tyd; of van Januari tot September, is zy zeer ondiep, of meest droog; hoewel 't water, dat van 't Noord-westen affakt, zynen loop meest door een diepe Rievier aan de Noord-zyde, behoud, komt egter de mond der Zee door die droogte zomtyds mede toe te spoelen.

Derde halve Myl buyten deze Rheede legt een zandrif dat van de Rievier ontrent ¾ Myl Zeewaard strekkende, gelyker 2 Mylen om den Noord, by den hoek Sicericoerde ook een van 2½ Myl in Zee strekte, waarom men niet nader als op 6½ a 7 vademen waters komen mag.

Behalven dit Kasteel (dat van groote als deze of gene gemeene schans in Holland is) mitsgaders de huyzen in, en eenige huyzen buyten de Stad, (welke byzondere lieden toebehooren) heeft de E. Maatschappy hier nog de Onze Eigendom alhier.

de Eilanden Erikan, en Mansjewaka, en eenige Ryſt velden tot haar vermaak. Ook ſtaan de Dorpen Diramamy om de Zuyd, en Coepony, aan de Noord-zyde onder dit Kaſteel.

Ooſt-aan ontrent Strand plagt ook een huys te zyn, dat onder in Pakhuyzen beſtond, en boven een wagt huys was, waar op agt ſtukken geplant waren, behalven nog 2 punten en een ſterken berg op Armoni aan de Zuyd-zyde der Stad, en een aan de Noord-ſter na 't N: W: dienende tot dekking van al de genoemde Soldaten, en zwarte Chriſtenen daar ontrent woonende.

In oude tyden plagten hier veel lywaaten geſchilderd, en ingezameld te werden, te weten,

Waaren hier vallende, en van den Inlander gewild.

Tapiſaraſſas Bloemwerk; en
Telpocans.
Saraſſas.
Gobars; en andre zoorten.
Als ook wit Goed
Guinees Lywaad.
Salampoeris, fyn, en grof,
Moeris.
Bethilis.
Parcallen,
Tsjavonis.
Gekeperde Ginggangs.
Dito Chialones.
Allerley Roode Javaanze doeken.
Tapikitsjils.
Tapi Grandis.
Kajin Goelongs,

Welke kleeden wel 40 a 50 Mylen Landwaard in gemaakt, en herwaards afgebragt wierden.

Men wil, dat de Koningen van Siam voorheen eenig recht op Palleacatta voorgewend, en dat zelf wel 5 onzer Landvoogden ettelyke jaren goude en zilvere Bloemen, ten teeken van onderdanigheyd, door hunne Gezanten aan die Koningen zouden hebben doen aanbieden, waar aan ik veel reden heb om te twyffelen.

Van Orixa werd hier met veel winſt ook Padi of Neli Ryſt, Gingeli-zaad Olie, Boter, Negros-Kleeden, Yzer, Honig, en geel waſch, hoewel niet heel zuyver, aangebragt, welke togt gins maar vier maanden duurde; op Arrakan, Pegu, en Tanaſſery geeft men hier goederen, tegen 8 a 10 ten honderd op vragt, waar van onder de Comptoiren ſelf breeder, en van Tanaſſeri komt hier weder Tin, dat by de Mooren zeer gewild is, en tot het vertinnen van haare potten gebruykt werd.

Waarom hier een fraeje vertiering van Koper, Tin, Lood en van ſpeceryen plagt te zyn; dog zedert hier Landvoogden gelegen hebben, is den uyt- of inkoop zoo byſter groot niet, en op geen ſtukken na by die tot Golconda, en elders te vergelyken geweeſt, alzoo dit Comptoir, in 't midden van onze Zuyder-en Noorder Comptoiren leggende, voornamelyk maar diende, om te zien, of alle de Dienaars, op die Comptoiren, hun pligt wel waarnamen.

De E. Maatſchappy heeft hier ook het voorregt, om alleen te mogen munten, dat in de Veſting plagt te geſchieden, en aan de zelve boven de inkomſten der Tollen en van de Ryſt-velden (die wel 25000 gl. beloopen) nog wel 35000 gl. jaarlyk winſt geeft, alzoo al het goud, dat hier van de Weſt-kuſt, of van Andragir, Jambi, van Japan, en Malakka aangebragt wierd, hier ook plagt verſmolten te werden. — Ons Recht van de Munt hier.

Op wat manier nu verder met het ſlaan der Pagoden, en het behandele dezer muntſtoffen, hier plagt geleefd te werden, kan men omſtandig in de Heer Havarts Op- en Ondergang van Choromandel zien, alzoo die alles, daar ontrent, zeer naeuwkeurig opgeſteld heeft.

De Bedienden der E. Maatſchappy plagten hier, met de bezetting, ontrent 150 a 160 mannen ſterk te zyn.

Dewyl nu dit het Hoofd-Comptoir was, daar alle de andre Comptoiren hare zaaken en Boeken moeſten verantwoorden, en alwaar door de menigvuldige laſten van verbeteringen van ſchepen, gebouwen, &c: zwaare Soldyen, en alle andere noodige zaaken, zeer groote onkoſten vielen, die jaarlyks wel 90000 gl. en meer, na dat de laſten zwaar of licht waren, beliepen, zoo konden de winſten, onmogelyk toereyken, om die gedane onkoſten goed te maken; maar men moeſt 'er jaarlyks nog veel by leggen; dat egter, na dat men de ruymte van 't Japans goud begon te krygen, zeer veranderd is, alzoo de Palleacatze winſten jaarlyks veel hooger dan bevorens plagten te loopen.

Van ouds lagen hier de Landvoogden van Choromandel, onder welke ook Bengale van den beginne af tot A°. 1655. plagt te ſtaan, waar van de volgende Lyſt de naamen opgeeft. — Landvoogden van Choromandel.

LYST der LANDVOOGDEN van CHOROMANDEL.

Lyſt der Landvoogden van Choromandel.

Na het ſtichten van het Kaſteel Gelria is 't gezag eerſt gevoerd door

Johan van Wezik, voorſitter.
Van A°. 1609. tot A°.
Wemmer van Berchem; Opperkoopman. 1612. 1613.

Hans

Hans de Haze, Extraordinaris Raad, en Directeur. 1615. 1616.
Samuel Kind. 1616. 1617.
Adolf Thomasſoon. Opperkoopman. 1617. 1619.
Hans de Haze, als voren, en Commiſſaris. 1619. 1620.
Andries Souris, Landvoogd, en Commiſſaris. 1620. 1625.
Maarten Ybrandſſoon, Directeur. 1625. 1630.
——— ——— Landvoogd, en Directeur. 1630. 1632.
Arent Gardenys, Extraordinaris Raad van India Landvoogd, en Directeur. 1632. Novemb. 1632.
David Pieterſſoon, voorſitter. 1632. 1633.
Maarten Ysbrandſſoon. Landvoogd, en Directeur Juli. 1633. 1636.
Karel Reynierſſoon. dito. 1636. 1638.
Arent Gardenys, als voren. 1638. 1640.
——— ——— Ordinaris Raad van India. 1640. 1643. 16 Juli overleden.
Arnold Heuſſen, voorſitter, 23 Augti. 1643. 1644.
——— Landvoogd, en Directeur. 1644. 1650.
——— Extraordinaris Raad van India. 1650. 8 Oct. 1650.
Laurens Pit (de Oude) Voorſitter. 1650. 1651.
Jacob de Wit, Landvoogd. 30. Juli. 1651. 1651. 31. Aug. overleden.
Laurens Pit, voorzitter, op Mazulipatnam. 1651. 1652.
Welke met de Heer Commiſſaris Steur, als Tweede van 't Gezantſchap na den Koning van Golconda ging, om na zyne te rugge-komſt als voorzitter op Mazulipatnam te blyven.
——— Landvoogd, en Directeur, April. 1652. 1659.
——— Extraordinaris Raad van India Juni. 1659. 1661.
——— Ordinaris Raad van India, 1661. 1 Juli 1663.

Cornelis Speelman, Landvoogd, en Directeur. 12. Juni A°. 1663. 10. Octob. 1665. Ter ordre der Heeren Zeventienen opontboden na Batavia.

Antoni Paviljoen, Dito. Dito. 10. Oct. A°. 1665. 1668.
——— Extraordinaris Raad. Octob. 1668. Oct. 1676.
Jacques Caulier, Landvoogd, en Directeur, Octob. 1676. 1679. den 15 Nov. overleden.
Willem Karel Hartſink, voorſitter. 7 Nov. 1679. 1681.
Jacob Joriſſoon Pits, Extraordinaris Raad Commiſſaris, Landvoogd, en Directeur. 1681. 1685.
——— ——— Ordinaris Raad. 1685. 20. Maart 1687.
Laurens Pit (De Jonge) Landvoogd, en Directeur. 20. Maart 1687. 1690. ZynEd. vertrok na Nagapatam.
——— ——— 1690. 1693.
——— ——— Extraordinaris Raad. 1693. Sept. 1698. Vertrok eerſten Oct. 1699.
Dirk Comans, Landvoogd en Directeur. 31. Sept. 1698. 1702.
——— Extraordinaris Raad. 1702. 25. Jul. 1705. Vertrok den 8. Oct. 1705.
Joannes van Steeland. Landvoogd, en Directeur. 25. Juli 1705. 1710.
Daniel Bernard, Guilliamſſoon, Landvoogd en Directeur. 6 Octob. 1710. 1718.
En komt A°. 1717. in Aug. in 't Vaderland.
Adriaan de Viſſcher, Landvoogd, en Directeur. 12. Febr. 1716. 1718.
Door de Heeren Zeventienen afgezet, en buyten eenig fatzoen, wegens zyn wangedrag na 't Vaderland opontboden (dat buyten voorbeeld is) en kort na zyn komſt in Zeeland overleden.
Gerard van Weſt-reenen, Landvoogd, en Directeur. 1719. 1722.
——— ——— Extraordinaris Raad. 1722. 1723.
Dirk van Cloon, Landvoogd, en Directeur. 1723.
Onder welken wakkeren Heer men hoopt, dat deze Kuſt, na veel groote en vry zware Schokken, zedert A°. 1716. geleden, weder opluyken zal.

De OPPERKOOPLIEDEN van PALLIACATTA.

De Opperkooplieden van Palliacatta.

Joachim Aſſenburg. A°. 1645. tot A°.	1659.
Dirk de Hart.	1659.
Pieter de Lange.	1666.
Dirk de Hart.	1666. 1667.
Pieter Smith.	1667. 1668.
Jacques Caulier.	1668. 1669.
. . . .	
. . . .	
Maarten Pit.	1675. 1677.
Pieter Moutmaker.	1677. 1679.
Willem Karel Hartſink.	1679. 1681.
Pieter Vorwer.	1681. 1682.
Joannes Huysman.	1682.
Jacob Corbezier.	1687. 1687.
Jan Faukonier.	1687. 1688.
Jan Corte.	1689.

Na A°. 1691. op NAGAPATAM.

N. Van der Mede.	1710. 1710.
Henrik Grouſius.	1709. 1709.
. . . .	
. . . .	

Pie-

Pieter van der Burg. 1709. 1720.
Dirk van Cloon. 1720. 1723.

De Bedienden Ao. 1691. nog hier. En het verdre tot 1723.

De Bedienden, die A°. 1691. na dat Palliacatta in een gemeen Comptoir veranderd was, hier nog waren, zyn deze:

Adriaan de Visscher, Koopman, en Opperhoofd.
Arnoldus Soolmans, onderkoopman, en Tweede.
Cornelis van der Wiel Onderkoopman, en Fiscaal, alzoo alle Fiscaals op Choromandel onder den onafhankelyken Fiscaal tot Nagapatam staan.
Joannes Noot, Onderkoopman, en Commissaris over de Munt der E. Maatschappy.
Hector Alewynsfoon, Onderkoopman, en Pakhuysmeester.
Henrik Grousius, Boekhouder, en opmaker der Factuuren.

Landwaard in heeft men hier van ouds her nog verscheyde plaatskens gehad, daar veel handel gedreven werd, als, tot Cansjewarom (een dorp 20 a 21 Mylen ten Zuydwesten van Palliacatta van Sadraspatam gelegen) Pomer (3 Mylen W. Z. West van Tripperil, wel 3 dagreylen van Palliacatta) Madrapati 10 a 11 Mylen Landwaard in, en meer andre, die wy voorbygaan.

Hier mede meynen wy 't voornaamste van dit laatste Zuyder-Comptoir gezegt te hebben, van de verdere bedienden die hier gelegen hebben, hebben wy geen nette lysten konnen bekomen; hoewel alhier (zeer weynige uytgezonderd) 't zy aan de pen, 't zy in Krygs-dienst ten naasten by de zelve zyn, als die ons in Amboina zyn voorgekomen.

Tot A°. 1723. heeft N: de Munt als Hoofd op Palliacatta gelegen, en is toen door Gosuinus Maire vervangen.

Na de Regeering van de Heer Laurens Pit (de Jonge) heeft hier met veel lof de Heer Dirk Komans geregeerd, gelyk zyn Ed: ook daar op Extraordinaris Raad van Indiën geworden is; dog de byzonderheden, onder zyne Regeering voorgevallen zyn my niet bekend.

Dat de Heer Joannes van Steeland veele Jaaren hier op de Kust gelegen heeft, blykt het gansch werk van de Heer Havart door, en kan vooral 2. D. pag. 194 gezien werden; maar wat 'er onder zyn Ed: Bestier als Gouverneur en Directeur van Choromandel voorgevallen is, wete ik niet te zeggen; en hoewel ik zyn Ed. zoon uytdrukkelyk om dat gene, dat ider een weten mogt, door een van zyn Ed. Bloedverwanten verzogt hebbe, heeft egter dien Heer my daar van niets konnen opgeven, vermits 'er na de dood van zynen Heer Vader veel van deszelfs Papieren (en waarschynelyk ook zulke, die my zekerlyk zouden hebben konnen dienen) verbrand zyn.

Alleen heeft zyn Ed: nog gevonden de lyst van deze navolgende bedienden onder de Regeering van zynen Heer Vader.

MEMORIE van de COMPTOIRS BEDIENDEN welke in 't Jaar 1709. op NAGAPATNAM zyn geweest.

De Heer Joannes van Steeland, Gouverneur en Directeur der Kuste Cormandel met den Resorte van dien, &c.
De Heer Pieter van der Burg, Opperkoopman en Hoofd-administrateur;
De Heer Robert Weir, Opperkoopman en independent Fiscaal (Hoedanig hy 1708 al voorkomt.)
—— Petrus de Nyssen, Koopman, Negotie Boekhouder en eerste Pakhuys meester.
—— Jan Martens zoon, Onderkoopman en Secretaris van Politie, en Justitie;
—— Willem Wyland, Secretaris van de Weesmeesteren.
—— Laurens Alewyns zoon, Secretaris van den Civilen of Stads Raad en der Commissarissen van de huwelykze zaaken.
—— Hendrik Wightman, Onderkoopman en Cassier.
—— Hendrik de la Haye, Onderkoopman en tweede Pakhuysmeester.
—— Cornelis Stevenszoon, Onderkoopman en ordinaris gecommitteerde by 's E: Com: Negotie Pakhuyzen.
—— Laurens van Buytendyk, Onderkoopman en Negotie overdrager.
—— Joannes Spits, Eerste Clercq ter Secretarye.
—— Hendrik Dormieux, ontfanger van 's E. Comp. Revenuen.
—— Pieter Vermeren, Zoldy-Boekhouder.
—— Michiel Gyzen, Boekhouder van de Pakhuyzen.
—— Jan Gerrit Heye, dispencier en fabryk.
De Heer Joannes Grousius, Soldy-overdrager.
—— Dirk van Cloon, Onderkoopman en Factuurhouder.
—— Albert van Reede, Onderkoopman en Muntmeester.
—— Jan Everts zoon, Opziender over de Equipagie, en Strand-meeste[illegible]
—— Hans jacobs zoon Castra, Capitain Luitenant en hoofd der militie

—— Fre-

A: M:

Matys Baale Delineavit   P. [illegible] Sculp 1725

De Heer Fredrik Sweel, } Vaandragers binnen de Stadt.
—— Thomas Sloot,
—— Lodewyk Willem Prins, } Vaandragersbuyten de Stadt.
—— Jan van Limbourg
—— Cornelis Janszoon, } Boekhouders.
—— Theunis van Bild,
—— Andries Zegenbaden, } Alle Adsistenten.
—— Joris Janszoon,
—— Anthony van Dynsen,
—— Jan La Gouche,
—— Arnoldus Oosterharen,
—— Jacobus Dormieux,
—— Samuel de Wigman,
—— Dirk Koorn,
—— Hermanus Taarling,
—— Pieter Willemszoon Sterling,
—— Reynier Jacobszoon de Vos,
—— Gerard Spits,
—— Joan Jacob Preyer,
—— Vincent Born,
—— Philippus Sweers,
—— Willem Wassenberg,
—— Joannes Koppenhol;
—— Gasparus Prins,
—— Wouter van Weede,
—— Willem Spits,
—— Jan Zuyderberg,
—— Herman van Atarden-stoff.

Ook had zyn Ed: nog gevonden de Tombe van Mevrouwe, zyn Mama (Zal. Mem.) zoo als wy die hier, op zyn Ed: verzoek, by de Letters A: M: vertoonen.

Deze fraeje Tombe vertoond zig in de binnen-stad van Nagapatnam als een vierkant Gebouw van gebakken geslepene steenen, en van zeer wel bereyde Kalk, in zoo verre, dat die eeuwen zou konnen verduuren. Ider zyde deszelfs is breed 21, ende hoog (met de Kopere vergulde vleugel mede) 45 voeten. De Sark, binnen en in 't midden dezer Tombe verheven leggende, is een blaeuwe Arduyn-steen, lang 8, breed 6 voeten, en met een verheven gebloemden rand vercierd, waar op het wapen, de Fortuyn in een Zee-schelp, afgebeeld, en waar onder in zeer nette uytgekapte verhevene Romeynsche letteren het volgende Grafschrift te lezen is.

Beati qui Moriuntur in Domino.

Hier legt begraven d'Eerbare, Deugd, en Zedenryke Mevrouwe

Anthonia Nilo, *Zaliger, Gemalinne van den Edelen Heer* Joannes van Steelant, *Gouverneur en Directeur dezer Kuste* Choromandel, *met den resorte van dien; geboren tot* Palleacatta, *den 21. September, A°. 1677. en in het Kraambedde den 13. November A°. 1709. tot* Nagapatnam *in den Heere Ontslapen, oud 32 Jaaren, 1 maand, en 23 dagen, hebbende in den Arm haar Edeles teeder jonger Soontje, kort voor haar overlyden dood ter Wereld gebragt.*

Benevens haar Edele's Soonen Pieter van Steelant, *geboren tot* Nagapatnam *den 16. Januari A°. 1705, en overleden ter Gem: plaats, den 25. Juni daar aan.*

Gaspar van Steelant, *Geboren tot* Mazulipatnam, *den 24. Augusti A°. 1702, en Overleden tot* Nagapatnam, *den 20. Februari A°. 1707.*

Gaspar van Steelant, *de Tweede van dien naam, geboren tot* Nagapatnam, *den 9. September A°. 1707, en aldaar ook overleden den 29. September A°. 1709.*

Wyders in het Westen boven een der Bogen van deze Tombe is in de muur gemetzeld een effen Arduyn-steen, lang 8, en breed 1¼ voeten, waar op mede met Verheven vergulde Romeynsche letteren dit onderstaande uytgehouwen is.

Dees Tombe, ende Sark, hier onder zig besluyten,
Mevrouw van Steelant's Lyk, met vier van hare Spruyten.
't Geen aan haar sterflyk was, word in dit Graf tot Stof.
't Onsterflyk is by God, en zingt zyn heylig lof.

Ook is onder de Bogen dezer Tombe een Tralie-werk van Caleatour-hout, om de duurzaamheyd; het welke bruyn-gemarmerd, gelyk voor ieder dezer Bogen een Arduyn-steene opgang van twee treden gelegt is.

De Opvolger van de Heer van Steelant is geweest de Heer Daniel Bernard, welke van het Jaar 1710 tot 1716 de zaaken der E. Maatschappy alhier met zeer veel yver waargenomen, ende zeer veel dingen, welke hier al vry vervallen waren, verbeterd heeft.

De proeve van zyn Ed. Loffelyke Regeering is my gebleken daar in te bestaan, dat 'er in de vyf Boek-jaaren van A°. 1710 tot 1715 aan winsten gl: 334733-17-12 meerder te boven gelegt, ende aan ongelden gl: 114845-11-6. minder bedragen, mitsgaders dan nog meerder aan Retouren (zoo men my bericht heeft) gl: 968569-5-9. afgezonden zyn, dan in de vorige vyf jaaren, schoon 'er in die eerste vyf Boekjaaren ettelyke tonnen Gouds minder tot voordzetting van den Lywaat-handel ontfangen, dan in de vyf vorige jaaren aangebragt waren; buyten het welke dan de win-

winsten, naar mate van dien zoo veel grooter zouden geweest zyn.

Daar beneven heeft zyn Ed: by zyne Regeering ook geene bancqueroeten gehad; waar tegen men in de vyf vorige jaaren ettelyke tonnen Gouds aan bancqueroeten (zoo my bericht is) afgeschreven, behalven dat ook zyn Ed: de edelmoedigheyd gehad heeft, om A°. 1712 twee en dertig duyzend, drie honderd, en agt en tagtig gulden, welke zyn Ed: van tyd tot tyd, onder de benaming van Costumados, ten geschenk gegeven waren, in Compagnie 's Cassa te tellen, en die aan de zelve goed te doen.

Onder andre zaaken, gedurende zyn Ed: bestier alhier voorgevallen, verdiend ook groote opmerking de volgende weergadelooze storm, A°. 1715. ontstaan.

Relaas wegens den zwaren storm op den 27. en 28. November A°. 1715. tot Nagapatnam beleefd, mitsgaders de schade en Destructie, daar door veroorzaakt.

Na dat het den geheelen dag van den 27. Novemb. goed handzaam weder was geweest, zag men tegens den avond rondzom onzen Horizont de lugt ongemeen verdikken, die zeer laag en gestrekt hangende zig in een genoegzaam zwarte zeer rare gedaante vertoonde, en voorbode scheen te wezen van het verschrikkelyk onweer, dat kort daar op volgde: want 's nagts ontrent 11 uuren (weynig regen-vlagen voor af gegaan zynde) begonnen uyt het Noorden al eenige vry onguure draey-winden hervoord te komen, dat tot middernacht toe Continueerde, wanneer de wind vervolgens uyt het Noord-westen zeer sterk opstak, en kort daar aan in een vehemente storm veranderde, die ruym zes uuren lang evengeweldig aanhield; de wind ondertusschen van 't Noord-westen naar het Noord-Oost geloopen, wierd ontrent den morgenstond van den 28. Nov. vlak Oost; dog verliep kort daar op naar 't Zuyden, en Z. Z. west, zonder dat de gestadige verwisseling van het eene oird in het ander, de wind het allerminst deed verzagten, ter contrari even staag met vernieuwde rukken zoo fel uytberstende, dat het geluyd daar van veel eer na donderslagen, dan het ruysschen des winds, geleek, dermaten, dat 'er d'aarde van dreunde; des veele hun ook Imagineeren, dezen terribelen storm met aardbeeving zoude zyn vermengd geweest.

Yslelyk was het om te zien, hoe de Zee, door tusschen-komst van het Naaspring der nieuwe Mane, in den vroegen ogtent-stond van den 28. voormeld reeds vry hooger, dan ordinair, gerezen, van den Oosten-wind aangedreven en opgejaagd, het water in de Rievier (of eygentlyk ter plaatse daar de Rievier nu door de Zee overweldigd, te voren langs de boorden der Stad plagt heen te vloejen) in minder dan een half quartier uurs wel vier voeten hooger ophefte, terwyl de Zee zeer hoog over de Sandplaat (welke de Rievier bevorens niet alleen van de Zee afscheyde, maar ook het voorland, waar op de Zee plagt te breeken, en d'eenige beschutting der Stad was) henen, en los op de Stad aanrollende, zoo afgryslelyk verbolgen aansloeg, dat het te dugten stond, de gansche Stad, waar van de Noord-zyde voor 't meerendeel reeds overstroomd was, door dat verVaarlyk Element verslonden zoude zyn geworden; dog hy, die de Zee hare plaatzen aangewezen en beperkt heeft, stuytte de zelve nu ook nog tydig in haren aanwasch, doende den wind, als reeds gezegt, in en door het Zuyden na het Wester-Oird schieten, en de wateren daar door allenskens af, en henen vlieten.

De schade, welke men allereerst gewaar wierd, dat deze zwaare storm veroorzaakte, was het wegnemen der pannen van de daken, makende alzoo opening voor het instorten van den regen, die nu en dan hoewel niet zeer sterk, by poozen viel, zonder dat het mogelyk was in den stik-donkeren nacht daar tegen zoo min, als tot verhoedinge van verdere schade iets ter hand te slaan, ieder zig te vreden houdende het lyf te bergen, tot dat de dag van den 28. dito, die in dit ongeval door het ongemeen verlangen veel langer, als ordinair scheen te vertoeven, aanbrak, wanneer de gedaante der Stad veel eer een geruineerd bosch, dan een gereguleerde plaats vertoonde: want alle de boomen, welke (bezonder in de binnen-Stad in dreven geplant) het beste cieraad der zelve uytmaakten, daar onder zelfs veele oude die lange jaaren gestaan hadden, waren, of met wortel en al geheel uyt de grond gerukt, of de takken van de stammen getcheurd, die door malkanderen henen geslingerd, wyd en zyd verspreyd op veele plaatzen het gebruyk der straaten derwyse beletten, dat men onder en over verscheyde nedergeslagen boomen en takken kruypen en klauteren moest.

Onder de wooningen der E. Compagnie in de binnen-Stad (die van het Kasteel hebben weynig last geleden) welke zoo aan daken, muuren, deuren, vensters, sloten, enz. beschadigd waren geworden, telde men die van den Ed: Heer

Gouverneur, en de daar naaſt aanſtaande Secretarye; voords het huys van den Fiscaal, van den Adigaar, van den Secretaris, van den Diſpenſier, en van den Stierman, mitsgaders de Pak-zaal in het Kaſteel, de Corps Du Guardes der Militairen, zoo op de wallen van het zelve Fort, als de binnen-ſtad, de Kruyt-molen, de huyſingen der Matrooſen op ſtrand, en andre eygen wooningen van de E. Comptoir Dienaaren, en der zelver weduwen, gelyk mede eenige van 's E. Comptoir Pakhuyzen; dog de effecten in de zelve met matten en Preſennings behoorlyk verzorgd, zyn onbeſchadigd gebleven; daar en tegen zyn in het Equipagie Pakhuys op Strand (de deur door de ſterk aanrollende Zee in ſtukken geſlagen wezende) eenige preſennings, een party Cayer, en andre kleenigheden van weynig waarde weggeſpoeld.

De Pharen (zekere groote Malabaarze Vaartuygen met drie Maſten, welke 150 pakken met Lywaaten konnen vervoeren) Coylang, en Margiecolle, na Jaarlykſe gewoonte alhier op de wal gehaald, raakten 's morgens vroeg in weerwil van alle ingeſpannen kragten, en onaangezien reeds aan ankers en dreggen vaſt gezorgd lagen, vlot, en terwyl de ſtierman opzichter over 's E. Comptoir Equipagie met zyne verdre Zeevarende, het wegdryven der zelve Vaartuygen tragten te verhoeden, liep de Phaar Margiecolle zoo geweldig met de voorſteven tegen een van de huyzingen der Matroozen aan, dat in 2 a 3 ſtooten de Voormuur en het dak eenſlags ter nederſtortten; maar de voorſz. Vaartuygen zelfs zyn evndelyk niet alleen behouden gebleven, maar tot verwondering ook weynig of niet beſchadigd geworden.

Daarentegen is het Hoofd by de Poort Amſterdam, alwaar de Goederen geloſt en afgeſcheept werden, nevens de Kraan, met het gene voorts daar toe behoorde, aan ſtukken en weggeſlagen, zynde na verloop van 3 a 4 dagen ontrent twee uuren van hier te Landewaard, in het gebied van den Landheer, niet alleen een goed gedeelte der Phaaren, palmeeren, &c: van het zelve hoofd, maar ook de Kraanbalk, of ſtander, wel weder, dog zoo beſchadigd gevonden, dat de zelve onmogelyk op nieuw tot een ſtander zal konnen geemployeerd werden.

Het Proviant-huysje van den Caſſier, en dat gene waar in de Equipagie-opzichter de Preſennings, Gereedſchappen, &c: tot het loſſen en laaden van ſchepen, en andre Vaartuygen vereyſchende, pleeg te bergen, dicht by voorſz: hoofd geſtaan hebbende, zyn mede ter neder geſtort, en een gedeelte van het Caleatourhout, dat daar tegen aan geſtapeld lag, weggeſpoeld.

De houte brug aan de Poort Amſterdam, welke gemeenſchap maakte met de binnen en buyten-ſtad, het geweldig Rammeyen der Zee niet konnende wederſtaan, wierd mede ten eenemaal met het gene daar aan aard-en nagel-vaſt was, weggeſlagen, en weſtwaard op langs de Gordyn, welke de buyten-en binnen-ſtad aan die zyde van den anderen ſcheyd, digt by de gragt van het Kaſteel nedergeworpen; maar onbegrypelyk is het, hoe de valbrug digt tegen de Poort overgehaald, uyt zyn ſterke hengzels en ſloten heeft konnen werden gerukt, gelyk egter geſchied, en te verwonderen zy, die ganſche Poort, en naby gelegen Waterpas (waar van de Palmeere Pagger t'eenemaal weg is) niet teffens wierd vernietigt, zynde voorſz: Valbrug vervolgens Noordwaards heen gedreven, onder een party uyt de grond gerukte, in malkanderen geſlingerde boomen verward en vaſt geraakt, nog wedergevonden.

Voorts was het in de buyten-ſtad al immers zoo boos als in de binnen-ſtad, principaal langs het Strand: want van het Zuyder-deel af tot aan het eynde der Noord-zyde, tot aan de punt Schelldoeks-Haven (die mede veel geleden heeft) zag men geen een huys groot of kleen onbeſchadigd; maar nog erger was het voorby de zelve wagt plaats, naar de buyten-wal toe, alwaar geheele reyen huyzen (dat verſcheyde Inlanders nog het leven gekoſt heeft) ter nedergeploft lagen, ja ook van veele niet anders overgebleven was, dan het bloote fundament, en eenige puynhoopen van de verbryzelde ſteenen en pannen, alle het welke niet min deerlyk om te zien, als naar en hertbrekend om te hooren was, het erbarmelyk gehuyl en gekrys der genen, welke naaſt aan ſtrand gezeten waren geweeſt, en ook de grootſte ſchade niet alleen ontrent de ruine harer wooningen, maar in het wegſpoelen van 't gene voorts tot voedzel en dekzel ſtrekt, geleden hadden, vele van dien daar mede alles verloren hebbende, wat zy in de wereld bezaten.

Dus zag men aan allen zyden niet als voorwerpen van droefheyd, medelyden, en afgryzen.

D'aarde Veſting-werken langs de wallen der buyten-ſtad vond men voor het meerendeel onder de voet geworpen, de wagthuyzen, daar op ſtaande, aan daken, deuren en venſters zeer beſchadigd; dog de wal zelfs na mate der algemeene destructie, nog redelyk wel geconditioneerd, excepto het Vak van de Poort Zeelandia, anders de Poort China, tot aan de Zeepunt zelfs nedergezakt, mitsgaders de

Palmeere Pagger van die wagt-plaats weggespoeld, gelyk ook de meeste Palmeeren in stede van Pallissaaden op verscheyde plaatzen der buyten-stads wal gesteld, aan de grond waren afgebroken; maar het geboomte gedurende de Regeering van den Presenten Heer Gouverneur, zoo verre dat successive heeft konnen bezorgd werden, Pallissaads gewyze digt aan den anderen, tot dekking van de Stad op gezegde wallen, welke anders bloot en open lagen, geplant, heeft weynig schade geleden, als zynde tegen het doorbreken van het Noorder-Moesson, ter ordre van welgemelden Heer Gouverneur behoorlyk geknot geworden.

De Phaaren, Tsjampans, en andre groote en kleene Vaartuygen der Barkiers, mitsgaders de Chaloepen van de E. Compagnie, langs het strand in de buyten-stad ter vertimmering, als andersins, op de wal gehaald, wierden zommige d'een tegen de andre in stukken gestooten, andre door de felle aanstorting der Zee, tegen de grond te bersten, of het onderste boven geslagen; drie Phaaren en een Tsjampan, wierden met de Zee voorby de punt Amsterdam tegen de Gordyn nedergesmakt, en dat zoo na by de gragt van het Kasteel, dat het geschapen stond het steenen verlaat, waar door het overvloedig water uyt de gragt werd geloosd, en nu ook nog tot afschutting van het Zee-water diend, overhoop ende Vaartuygen in de gragt zouden geraken, gelyk reeds al een Chialeng (een zoort van Inlandsche kleene roeivaartuygen, welke men tot het lossen en laden der goederen gebruykt) over 't zelve verlaat daar in gevallen, dog zonder eenige schade aan de muragie van het Kasteel gezonken was.

Veele van de vermiste zoo groote als kleene Vaartuygen der Barkiers eyndelyk in de dorpen der E. Comptoir, en verder landwaard, onder het gebied van Tokosie Ragie (broeder van den Tansjouwersen Vorst) weder gevonden wierden door de bedienden van den zelve Tokosie Ragie eerst wel aangehouden, maar egter na veel over-en wederschryven, en onder bedekte handvulling van de eygenaar, weder geslaakt; dog de E. Compie. twee groote Chialengen ten dienst van den Heer Gouverneur en Fiscaal geapproprieerd, van hier mede weggedreven, kost en schadeloos gerestitueerd.

Alle voorsz: schade, destructie, &c: zoo wel by de E. Comptoir privatelyk, als des zelfs dienaaren, en de verdere Inwoonderen, 't zy Christenen, Mooren, of Heydenen geleden, is op verre na nog niet te Compareeren met het wegspoelen van het Strand, aan de overzyde der Rievier, of wel die reep Lands, welke met verscheyde hooge Sand-heuvelen bezet, de Rievier van de Zee als voorwaards reeds aangemerkt, afscheydde, ende eenige beschuttinge der Stad, tegen het aanstorten der Zee plagt te weeren, nu recht voor de Stad geheelyk dermaten afgenomen, en gemelde heuvelen, excepto een, waar van nog wat is overgebleven, zoodanig geslecht, dat continueel door de Zee overgespoeld, en het Zee-water in de rievier gestort wierd, invoegen dat by zoo verre den Almagtigen deze Stad niet merkelyk bewaard, de zelve, by het minste onstuymig weder uyt Zee, altoos. last lyden zal; men swyge niet slegts uyt vreeze; maar ook om dat het niet te voorzien is, wat ons niet al zoude konnen overkomen, wanneer andermaal zoo zwaren storm moesten uytstaan: want dan zoude het, na alle vermoeden erger worden, dan het nu geweest zy, om dat de geheele voorbrug weg is, daar het water eerst nog lange, zelfs gedurende dezen storm voor wierd opgehouden, en men vaststellen moet, dat kort voor dat de wind uyt het Oosten naar het Zuyden schoot, zoodanig eerst is afgenomen, als wanneer men ook in minder dan een half quartier uurs het water ruym vier voeten zag opzetten, weshalven daar uyt dan ligtelyk af te meten is, wat onheyl deze plaats overgekomen zoude zyn, zoo die goede God daar inne niet hoogtydig hadde voorzien, die dan ook gebeden blyft de Stad met zyne inwoonderen voor alle verdere schade ten ruine te bewaaren.

Voords diend in 't algemeen nog geremarqueerd, dat deze grouwelyke storm, welkers weergaa volgens d'algemeene getuygenis in ruym dertig Jaaren, om dezen oird niet beleefd geworden is, genoegzaam het gansch Compas rond-geloopen, en van alle zyden even fel doorgeblazen heeft, gelyk dat aan de meergemelde boomen klaarlyk was te zien, dewyl die zommige Oost, andre West, ook Noord-en Zuyd-waards gestrekt lagen; waar by nog in aanmerkinge komt, dat al kort na den storm de bladeren en jonge takken, zoo wel van de nedergeslagen als der staande gebleven boomen, niet slegts verdord, maar zelfs verschroeid waren, invoegen het verhaal van zommigen, die in den donkeren nacht genoodzaakt waren uyt hunne wooningen op de straat te vlugten, niet onwaarschynelyk te voren komt, dat namentlyk zware Blixem-straalen, ja, zoo zommige zeggen, heele brokken vuurs, van den hemel zouden gevallen wezen.

De Patnams, of Visschers, bewooners van het Visschers-dorp, aan de overzyde der Rievier bezuyden deze Stad gelegen,

gen, hadden hun al heel tydig met de vlugt gesalveerd, hoewel men vast-stellen mag, zulks noodeloos geweest zy, om dat der zelver huyzingen zoo weynig geleden hebben; maar daarentegen was de vlugt der genen, die benoorden de Stad gezeten waren vry noodzakelyker, alzoo daar niet alleen veele huysjens om, en weg gewaeyd, maar de Zee ook een groot stuk van den heuvel, daar de zelve opgebouwd zyn, medegenomen heeft; dog het berigt, dat alle de huyzen op 4 a 5 na ingestort zouden wezen, is onwaar bevonden, des men supponeerd dit berigt na mate der vreeze, waar mede die arme Visschers ingenomen waren, is gedaan geworden.

Het huys, en de thuyn van de E. Compagnie aan de Pagood China, waren mede deerlyk gehavend, als zynde de meeste pannen en daken weggewaeyd, en in stukken gevallen, de spanwerken op veele plaatzen gebroken, en ingebogen, alle schoone truyt-boomen in de thuyn byzonder beschadigd, en van takken ontbloot, weynige der Areek-boomen staande gebleven, en een groot gedeelte der Wyngaarden aan de Oost-zyde van den thuyn met de steene Pilaaren, en Palmeeren, waar langs de zelve geleyd waren, nedergestort, en vernield, mitsgaders buyten den zelven thuyn veel zware boomen nedergeveld, invoegen de cieraat van die buyten-plaats niet alleen weg, maar zelfs zoodanig toegesteld, is, dat buyten een totale omkeeringe niet veel erger konde wezen.

Des E. Comps. hier om her leggende dorpen hebben mede haar aandeel in de algemeen geledene schade, zoo wel in opzigt van den Landbouw, het bestiaal, als van de huyzingen der inwoonderen gehad; want alle het zout, zoo van de E. Compagnie, als den Inlander, is t'eenemaal, en meer als de helft van het gezaey der duurzame en onduurzame Neli, (of Ryst in de bolster, anders Padi genoemd) Pessane (het groote beste gewasch van Ryst) en Kare (het kleen en slegtste gewasch van dien) weggespoeld, mitsgaders een zeer groote menigte steene en aarde huyzen, zoo ingestort, als van der zelver pannen-en stroo-daken beroofd, en beschadigd; daarentegen zyn van de Chianderys of rust-plaatzen der E. Compagnie in de zelve dorpen staande, niet meer als drie van de pannen der daken ontbloot.

Van onze nabuuren de Deenen heeft men berigt, dat de zelve in en aan haar Residentie-plaats Trangabare geen zonderlinge schade geleden hebben, waar uyt ook t'effens is af te meeten, dat deze storm aldaar niet zoo geweldig, als wel te dezer plaatze, en verder om de Zuyd, heeft gegrasseerd, navolgens het advys deswegen erlangt.

Dat in het leger van Kando Wisitra Pauw, en Calosie Pandidaar, van wegen den Tansjouwersen Vorst, tegen den Theuver Heer te velde leggende, wel 80 a 90 menschen, een party paarden, en beesten, zouden wezen verongelukt, mitsgaders door het instorten van een zware verwulfde steene Chiandery, of rust-plaats, wel 40 a 50 reyzigers verpletterd, terwyl getuigt werd, dezen zelven storm tot in de Landen van Titsjenapally, en nog verder westwaard op, ongemeen hard geweest, en daar door zeer groote schade gecauseerd zoude zyn; dog derwegen heeft men tot nu toe nog geen particulariteyten vernomen.

Op de Comptoiren Palliacatta, Sadraspatnam, en Porto Novo, is dit quaad weer niet gevoeld; maar wel tot Tegenepatnam, van waar de Resident, Joannes Dormieux, by Schryvens van primo dezer bericht, dat op den 27. Novemb. 's avonds, en den daar aan volgende nagt uyt den Noord-westen, en Noorden, een zware storm gewaeid hadde, waar door veroorzaakt was, dat het spanwerk van het klophuys, na by de Logie staande, voor een gedeelte was ingestort, en het overige zoodanig ingebogen, dat mede dreygde te volgen. Voorts dat de muuren, eenige kamers, waar van de daken bevorens al zyn te gronde geraakt, op verscheyde plaatzen voor een gedeelte waren nedergevallen, en de ring-muur der Logie aan de Zuyd-zyde van de Binnen-muur geweken was.

Aldus na d'ingekregen berigten ter Ordonnantie van den Edelen Heer Choromandels Gouverneur en Directeur, Daniel Bernard, opgesteld, tot Nagapatnam, den 20. Decemb. Anno 1715.

Veel andre fraeje zaaken, zyn by zyn Ed. tyd met zeer veel omzigtigheyd ten besten der E. Maatschappy behandeld.

Dog zoo loffelyk nu als het deze Heer hier gemaakt heeft, zoo slegt heeft zyn vervanger, de Heer Adriaan de Visscher het hier laten leggen, waar van wy reeds 't noodige in de Lyst der Landvoogden gezegt hebben.

Dat de Heer van Westreenen een geheel andren voet, en die van een voorzigtig en zeer loffelyk bestier gehouden heeft, ziet men daar aan klaar, dat zyn Ed: door de Heeren Zeventienen niet alleen Extraordinaris Raad van India gemaakt, maar ook na Batavia geroepen is, om aan de hooge Tafel het werk van gansch Indien door zyne goede en wyze advyzen te hel-

pen onderfteunen. Wat nu den Heer van Cloon belangt, die veel jaaren op deze Kuft gelegen heeft, van den zelven verwagt men niet anders, dan dat deze Kuft, na zoo veele bevorens geledene wederweerdigheden, in 't korte een geheel andre gedaante krygen, ende dat zyn Ed: by de eerfte gelegenheyd, van de Heeren Meefters ten goede zal gedagt werden.

Mazulipatam, het eerfte Noorder Comptoir, befchreven.

Wy fcheyden dan hier mede van de Zuyder Comptoiren, en gaan nu tot die, om de Noord leggen, om die ook in haar binnenfte te befchouwen, over.

Het eerfte Comptoir, dat ons om de Noord voorkomt, is in de Stad Mazulipatam, die wel eer mede onder den Koning van Bisnagar ftond, zy legt wel aan de Zee; maar men kan 'er van Palleacatta (gelyk de Heer Havart die weg, by gelegenheyd van de opreyze van de Heer Pieter Smith na Golconda, in 't breede befchryfd) ook te land komen; dog zy duurd wat lang, en werd weynig gebruykt, altoos de voornoemde Heer Smit, den 17. Novemb. van Palleacatta vertrokken, quam den 28. dito, na een reyze van ontrent 12 dagen, eerft tot Mazulipatam aan.

Hy quam allereerft by Mansjewaka, by drie Tanken (of waterplaatzen, daar men met trappen ingaat) by een Heydenfche begraaf plaats, en by een witte kleene Tempel, aan de Afgodin Ganga toegeeygend, zynde het dorp, daar deze Heer toen zyn verblyf nam, aan de E. Maatfchappy Ao. 1640. al door den laatften Keyzer van Carnatica, Seringa Raja, gefchonken.

Het is van een matige grootte, meeft van Landbouwers bewoond, met veel Alappus-boomen en van twee Thuynen, vol groente, en Pifang-boomen, voorzien.

Aan de vier hoeken deszelfs zyn vier Tempels, en wat verder veel beeltenifien van Olifanten, en Peerden met haar berydeis, van aard gebakken, en ter eeren der Zee-Goden, door de Viffchers daar ter nedergefteld.

Den weg van Palleacatta daar na toe.

De tweede dag reysde zyn Ed: door de dorpen Tiropalewalem, (waar in behalven verfcheyde minder Tempels, een groote Pagode is) Pawani (dat twee kleene Tempels heeft) Kolloer (waar in men ook twee Tempels vind) Perganam, (waar in een Tempel is) Teenboer, (dat twee Tempels heeft aan Efwara, en Wiftnoe toegeeygend) Oerpeer, Apapceram, (welke twee 'er ieder een hebben) Netam (dat 'er drie heeft) Ayoer, Golepalem, Koermageram, Mangapoeram, Tsjamapoeram, Santraspilly, Goneposjitoe, Rampoeram, Perioltponden, en Koekamporam, waar in hy toen bleef.

In de derde dag-reyze ontmoette zyn Ed: de Dorpen Sjeloer, voor welkers ingang een fteene Tempel is, die zig boven plat vertoond, Manarapoloer, Katapoloer, een vierkantige Vefting van aarde, aan ieder hoek met een rondeel, en met eenige 'er tuffchen beyden, hebbende rondom zich een groot dorp, waar in een Moorfche en een Heydenfche Tempel, met een Tank er by is, gelyk men die by de meefte Tempels der Heydenen, en zomtyds wel 2 a 3 er by vind, verder ging zyn Ed: door de dorpen Mania-Motoer, Sjindlamare Kolloer, daar een Pagode, en Tank is) Arkonda, en quam in zyn ruft-plaats Poendeer, onder welk dorp ook 't vlekje Kodoer ftond. Hier had men ook twee Pagoden, nevens een Plantagie, twee groote Tanken, en een Mesdjid, met een bequame verblyf-plaats. Ook was dit dorp vyf Mylen van de Zee gelegen.

In de vierde dag-reyze trok zyn Ed: door de dorpen, Jakafieri palem (dat twee Plantagien, en zoo veel Tanken, en Pagoden, heeft) Aranweer (waar voor twee fpruytjens van een Rievier, behalven ook nog de groote Rievier Soernamakie, leggen, Kaploer (daar drie Plantagien, en vyf Pagoden zyn) Koetswara, en Wond-Sieliponeer, ontmoetende verder een Pocat, alwaar de doortrekker zyn naam, hoedanigheyd; waar zyn reyze na toe ftrekt, enz. aangeven moet, waar op dan zyn goederen met een rood merk geteekend werden, 't geen hy weer aan een andre poort, ten teeken dat hy verlof heeft, om twee groote dorpen door te trekken, vertoond.

Daar na quam zyn Ed: by de Vefting Kareer, anders wel Kadewedoe genaamd, waar by hy twee Plantagien, drie Tanken, twee Betel-of Siri Thuynen, en twee Pagoden vond.

Voorts quam hy in Sjillakoer dat mede een Tank, en twee Pagoden heeft, in Kottoerpalem, in 't groot Dorp Gomdoer, daar veel thuynen waren, nevens een fteene Pagode met een voorhof vol fteene Pilaaren, Edeedwara, trekkende over de groote Rievier Sanga, waar na hy in 't dorp Indoer quam, daar hy zyne ruft nam. Hy vond 'er voor aan een Pagood met een gekroonde Afgod, gelyk ook agter, nevens een groote Tank, een fraeje Plantagie van Tamarindeboomen.

In de vyfde dag-reyze trok zyn Ed: door 't dorp Maremunenoer, waar in twee Pagoden (in een van welke een gekroonde Afgod was) een Plantagie, drie putten, en twee Tanken waren, ook quam hy te Koertepilli, te Kondapalem, in 't geboomte leggende, te Beddepondi,

depondi, dat een Pagode, die boven plat is, en een vry groote Tank heeft, te Kommelepondi (waar in een zeer groote Tank met een ſchut-dyk van veertig roeden in de lengte is, door welke een groote vlakte van Ryſtvelden bevogtigd werd) te Gorawindapoeram, Tsjoetepalem, te Werennakannapoer, te Doederapigoar (waar by een Tank van 220 roeden in de lengte is) te Kakatoer (daar een ſteene Pagode met zyn Afgod is) te Sjemmengonta, te Jaddepalen, en te Sjelimchanpeent.

Daar na ontmoette hy een gelykſtrekkende ſteene brug, ter linker hand met een boord van anderhalve voet hoog, waar onder zig twee waterloopen verdeelen, die 't water rondom na de Ryſt-velden brengen; en over die brug is een ſteene verblyf-plaats.

Eyndelyk quam hy in Niloer, een vry groote Stad, die met Aarde Wallen, en meeſt met een ſterke gragt omringd, en met 12 bolwerken verſterkt is; behalven dat zy na de Weſt-kant binnen de Veſten nog een aarde Veſting heeft, waar in de Landvoogd woond. Men heeft 'er een rechte ſtraat in, die van de eene tot de andre Poort honderd vyftig Roeden lang, en zeer breed, maar ongeplaveyd is. Men heeft een Mesdjid, en drie Pagoden in den omtrek van de Wal, behalven dat 'er aan de Zuyd-Ooſter, en Noord-Ooſter zyde nog zeer veel waren, ook zeyden de Ingezetenen, dat in oude tyden hier in 363 Pagoden geweeſt zyn. Daar is ook een zeer groote Tank, zoo wyd als men overzien kan.

Buyten de Noorder Poort was het dorp Nawaabpeent, dicht by de Rievier Penna, (ontrent een vierde van een myl wyd, dog in 't droog Sayzoen doorwaadbaar) gelegen, waar in een zeer groote Pagode met zyn Afgod is, die men ettelyke Mylen verre zien kan, met nog een kleener, en een Plantagie van boomen, op welke zich ongelooflyk veel Aapen onthouden. Ook zyn hier twee gragten, uyt de Rievier Penna geleyd, twaalf voet wyd, en na mate van dien ook diep, en meeſt uyt de klippen door een van de Carnatiſche Keyzeren, die ze aan de groote Tank bragt, gegraven.

Op de zesde dag trok zyn Ed: door de dorpen Pergopaar, (daar een vervalle Pagode is) Kooer, dat een tamelyk groot Dorp, en van een ſteene en drie andre Pagoden, nevens een Tank; vier putten, en twee Siri-thuynen en van veel Ryſt en Padi-velden voorzien is. Daar na by de Dorpen Roweloer (daar veel Pagoden zyn,) Baswapalam, Gondelampaar, Dammigonta, Mopoer, Aloer, Nandipalem en Sjuweldindi (daar veel Sout-pannen waren) gekomen zynde, zoo heeft zyn Ed: 't laatſte tot zyn ruſt-plaats verkoren.

Op de zevende dag trok zyn Ed: na dat hy over de Rievier Sippeleer, en voorby eenige Sout-pannen gekomen was, door de Dorpen Tommelepeent, Pinnagropalem, Gaulapalem, Lingelapilli, Sinnegapalem, Karlepalem, Rammelapalam (daar de E. Maatſchappy een Logie plag te hebben) Tsjakiſerta, en quam in 't Dorp Karera, daar hy ruſte.

Op de agtſte dag quam zyn Ed: na de Rievier Mancer overgetrokken te zyn, in de Dorpen Bingenapilli, Pakaal, Sjelpagondi, Paskoederoe, Anantawaram, waar na zyn Ed: over de zoute Rievier Opeleer getrokken zynde, in het ruſt-Dorp Pantena-Aloer quam.

De negende dag quam zyn Ed: in de dorpen Aloer, Sjeenperla, en, na het trekken op de Rievier Moedigoendi, in 't Dorp Oeliſi, ging over de Rievier Gondakama, en trok verder door de Dorpen Amenabel, Madsjewaram, Pinne-, en Pedde-Gedsjam, twee dorpen waar ontrent, volgens 't bericht der Inlanders, de Portugeezen een Stad gehad hebben, toen Mazulipatam nog maar enkel modder, en een boſch was, by welke Stad toen ook een Rievier was, die nu niet meer gevonden, en metter tyd bevonden wierd uytgedroogd te zyn. Verder trok zyn Ed. door Karrakoedroe, Pandelapilli, Aanmeli, Naimpilli, en nam te Weentepalem zyn ruſte.

Op de thiende dag trok zyn Ed: door Sjirala, Perala, Bapatla, Kondabatlapalem, en Jemmarideipaar, quam, na dat over de Rievier Monteleer geraakt was, in de Dorpen Petapoeli, of Niſapatam, Jandsjelikodroe, en eyndelyk te Jaandſeli, daar hy zyn ruſt nam.

Op den elfden dag trok hy door Sjandewaal, Sjeroekepilli, Kawoer, Golepilli, Kannegaal, Watipoel, Poliweer (alwaar de Engelſen een Logie plegen te hebben, en daar men de Rievier Kisna overvaren moet) Amidalanka (dat op een Eyland, door de Kisna alomme bekabbeld, legt) Pantaarlanka (dat ook een Eyland, door deze Rievier gemaakt, is) Boergalanka (dat zig ook als een Eyland vertoond) en voorby 't welke een ruſtplaats, van gebakken-ſteen gemetſeld, is, Narrekodroe, Sjippeleer, Jeerlegedda, Sjittoer, Wokkelagedda, en Gentizaal, en quam op den twaalfden dag, na dat hy door de Dorpen Mallaysjittoer, Mallewal, Riſapeent, Corgoepeent, Ingoederoe, Irepilli, en Maſaram getrokken was, eerſt tot Mazulipatam, waar uyt men klaar genoeg beſpeuren kan, hoe veel tyd men van nooden heeft, om die Reyze te land te doen, en dat die Stad

Stad al zeer verre van Palleacatta afgelegen is.

Nader beschryving van de Stad.

Mazulipatam is de Hoofd-plaats, waar onder alle de Noorder-Comptoiren ſtaan, en waar na toe die al hare boeken ter verantwoording zenden moeten, gelyk dit Comptoir die weer aan het Comptoir Nagapatam verantwoord.

De naam der zelve is Mazulipatam, dat Viſch ſtad betekend, waarſchynelyk, om dat de Rievier, waar aan zy legt, vol Viſch gelyk zy vol Caymans is. Zy is egter niet zeer gezond, alzoo men hier om ſtreeks veel moeraſſen heeft, die in deeze tyd een vervaarlyke ſtank, koortſen, en een haaſtige dood, veroorzaaken.

Zy legt ontrent op 17 Graden, N. Breedte, aan een ſchoone groote Rievier, die twee uytgangen; de eene regtuyt in Zee, en de ander benoorden aan 't Suri-dorp heeft, dog die wel een myl van de Rheede, en zeer vermakelyk gelegen is. Het is een fraeje groote Stad, met eenige breede dog meeſt naeuwe ſtraaten, en zeer volkryk, vermits men 'er zeer veel Mogolders, Turken, Perſiaanen, en Jentiven, behalven ook eenige Joden, een ſtroom van Armeniers, Malabaaren, Peguaamen, Bengalezen, Arabiers, Siammers, Portugeezen, en meer andre volkeren heeft.

Haar ouden bloey, en tegenwoordige ſtand.

Men heeft 'er eenige fraeje huyzen; dog de Stad is niet al te recht betimmerd. Daar zyn maar twee Poorten, en eenige Heydenſe en Moorſe Tempels, veel Badſtoven, een Tol-plaats, en meer andre gebouwen, die een groot cieraad aan de Stad geven.

In 't beſchryven der zelve verſchild Thevenot zeer veel van Baldeus: want die eerſte Heer zegt, dat zy kleen, en de laatſte, dat het een treffelyke groote ſtad is, dat zoo veel van malkanderen verſchild, als of 'er een van beyden noit geweeſt was, of zy moet geweldig veranderd zyn.

Zy plagt van zeer grooten handel in oude tyden te wezen; maar zedert van A°. 1662. den handel in Golconda zoo merkelyk toegenomen heeft, is die in deze ſtad zeer verminderd.

Ook zyn veel Kooplieden hier van daan getrokken, om dat 'er te zware tollen, gelyk men in 't werk van de Heer Havart zien kan, op de inkomende Koopmanſchappen geſteld waren.

Oude laſten waar van wy nu ontſlagen zyn.

Wy zyn van de zelve, en van alle pagten vry, dog plagten in de eerſte tyden (volgens de Heer Baldeus) gehouden 140000 Pagoden, en daar na (zoo de Heer Havart aanteekend) 25000 gl: jaarlyks aan den Koning van Golconda, als een pacht, of erkentenis, te geven, waar van ons de laatſte Koning, Sulthan Aboeil Haſſan. Kotbsjah, A° 1676. eens vooral zeer gunſtig by zyn aanwezen alhier ontſlagen, en dit quyt geſcholde heeft, zonder dat wy meer, dan maar eene ducaat voor 24 pakken Lywaaten, die op 's Konings Tol-plaats afgeſcheept werden, betaalen.

Wy hebben hier, al van oude tyden, een Logie gehad, die wel groot in hare uytgeſtrektheyd, en zeer lang, maar van niet veel belang is.

Logie die wy hier hebben.

De Heer Havart vertoond de zelve zeer net. Het is maar een plaats, die met opſtaande dunne Cotos of Palmeer-planken, met kalk beſtreken, opgehaald, hoewel de wooningen der Opperhoofden in zich zelven goed, ſterk, en, na ſlands wyze, al vry cierlyk zyn. De geheele Logie beſloeg A°. 1689, in haren omtrek 1049 voeten; voor welke plaats de E. Maatſchappy jaarlyks 2500 gl: aan den Eygenaar van dit Land betaalen moet, hoewel wy daar nog in eygendom een ſtal voor 10 a 12 Peerden; (die men daar onderhield, eer dat groot Beeſt van beſnoejing, of vermindering van onkoſten, A°. 1678. in Indiën over Zee kruypen quam) en een kleen huysken tegen over de Logie, voor de ſtalmr. plaggen te hebben. Ontrent een uur van de Logie, bezitten wy nog een fraeje thuyn, die ons door de Koning geſchonken is, en ten deele tot een Kerk-hof en begraafplaats, (dat men hier vooral noodig had, alzoo hier veel menſchen ſterven) ten deele, tot een berg-plaats van de koſtelykſte bederflyke waaren in zware regenen ſtorm-tyden (alzoo daar beter Pakhuyzen, dan in de Logie zyn) ten deele ook diend tot vermaak en verfriſſching der Opperhoofden in de heete tyd, van April tot Auguſtus, en om de ſtank en dampen der menigvuldige hier rondomleggende Moeraſſen te ontgaan, die in de regen-tyd hier alles rondom onder water zetten, en waar tegen verſcheyde bruggen gemaakt zyn, (gelyk 'er aan de Weſt-zyde een van een vierendeel Myls lengte plagt te zyn.) Maar die ook eyndelyk tot vermaak en uytſpanning van alle de Dienaars hier verſtrekt.

Men heeft in oude tyden al getragt, om hier een beter Logie te krygen, maar de jaloezy der Mooren, die hier de Meeſter zyn, uit vreeze dat wy hunne menigvuldige ongeregtigheden, zoo ras wy hier maar een ſterkte hadden, wel eens betaalen mogten, is de oorzaak, dat wy met alle onze pogingen, tot nog toe niets hebben konnen vorderen, behalven dat zy in dit ſtuk ook op de gevolgen zien, dewyl de Engelſchen, en andre, hier haar verblyf hebbende, dat dan mede zoo wel als wy, vorderen zouden.

Zy zeggen ook, dat de Hollanders, als de slangen, over al, daar zy 't hoofd maar eens in hebben, ook 't geheel lichaam daar in weten te krygen, en dat hunnen aard is, alles 't geen zy eens bekomen hebben, te behouden, en daar noit weder af te scheyden.

Dit is de reden, dat zy ons noit 't maken van brand-vrye pakhuyzen aan strand, maar wel in de bovengemelde thuyn, hebben willen toestaan, dat egter onze Opperhoofden in de drooge tyd zeer dikwils groote bekommering, en voor al Ao. 1665 en 1666, gegeven heeft, op welke tyd onze Logie in 't uyterste gevaar was, om door een zeer sterke brand verteerd te werden, dat 'er ook zekerlyk op gevolgd zou hebben, zoo het door den iever en de neerstigheyd van ons volk niet voorgekomen was.

In deze Logie houd het Opperhoofd (die niet alleen het Hoofd van alle de Noorder-Comptoiren, maar ook de Tweede van deze Landvoogdy is) met de verdere bedienden, zyn verblyf.

Dit Comptoir ouder, als Gelria. Gelyk deze Logie hier lang voor de Vesting Gelria geweest is, alzoo plagten in de oudste tyden zelfs de Heeren Landvoogden hier hunne verblyf te houden, en de schepen na Holland, en elders henen te zenden, dat zoo lang geduurd heeft, tot wy meesters van de Vesting Gelria en van Palleacatta geworden zyn, welke tyd wy niet net konnen bepaalen, maar dat al lang moet geleden zyn, gelyk uyt de Lyst der Opperhoofden, en uyt andre zaaken, blyken zal.

Het is in deze Stad zeer ongezond, niet alleen door de moerassen, en poelen, hier ontrent gelegen, maar ook door de heete N. Wester Landwinden, die men hier (en ook op Palleacatta) in April tot Juni toe heeft, waar door veele sterven.

Rang dezer Opperhoofden. Na 't vertrek der Landvoogden van hier lieten zy dit Comptoir door hunnen Tweede waarnemen, en het verzenden der schepen na Batavia, Ceylon, Persien, Suratta &c, op zyn tyd, geheel en al op hem staan, alzoo de Haven dezer Stad daar toe zeer bequaam en byzonder wel gelegen is, gelyk 'er ook gemeenelyk wel 20 a 30 schepen leggen, die van hier op Tanassery, Siam, Pegu, Bengala, Atsjeh, Suratte, Persien, Mocha, Mascate, &c. vaaren.

Schoon nu den Handel, na het sterk opzenden en vertieren veel geeischte waaren na en in Golconda, zeer afgenomen is, belet dat egter nog niet dat men hier nog een groot leven en vertier van alles heeft, om dat alles voor 't Comptoir in Golconda, en elders, hier verzorgd, alles van de buyten-Comptoiren herwaards, en van hier derwaards gesonden, weer na Batavia, en na alle andre gewesten moet, gelyk ook alle de lasten en winsten in deze Boeken overgebragt, en de schepen, die alles aanbrengen en volvoeren, op dezen heede moeten gevonden werden, waar door deze Stad als de voornaamste handelplaats van geheel Choromandel is, schoon hier zelfs juyst nu niet veel vertierd en verkogt, hoewel 'er nog al een fraejen inkoop van verscheyde zoorten van Lywaaden (die hier zeer overvloedig te krygen zyn,) gedaan werd.

Zy bestaan meest in de volgende zooren, als; Wat waren hier in gekogt werden.

Fyne gebleekte Guineese Lywaden.
Dito dito. Salampoeris.
Fyne Parcallen.
Bethilis, d'Oringaal.
Dito, Selterganti.
Dito, Ruwe.
Roode gestreepte Neusdoeken.
Ruwe Parcallen.
Kleene geruyte Allegias Bethilis.
Roode Madafons.
Taffatsjelas.

Hoewel men zeggen kan, dat 'er in vorige tyden nog al meer voor 't Vaderland ingekogt, en van hier verzonden wierden.

Waar alle deze doeken, en Lywaaden, gemaakt, en Landewaard in geweven werden, kan men in 't werk van de Heer Havart zien.

Tot het waarnemen van alle de zaaken, op dit Comptoir, by de optogt na Golconda, heeft men hier ontrent 125 Dienaaren van nooden, die gedurig hun werk vinden, gelyk veele der zelve, tot die optogten, en tot het afvoeren der meeste Goederen door de Rievier van Narsapoer tot aan de Zee, gebruykt werden, van waar die dan verder met Tsjampans, Toni's, en andre Vaartuygen, tot Mazulipatam, daar men die bleekt, en verpakt, gebragt werden. Het getal der Dienaaren.

Men kan daar uyt zeer licht begrypen, dat de lasten van dit Comptoir vry zwaar, en de winsten zoo groot niet zyn, als in vorige tyden; maar schoon hier wel 60 a 70000 gl: onkosten jaarlyks vielen, zoo wierden die door de groote winsten tot Golconda, die weer in deze boeken opgebragt wierden, vergoed, alzoo die wel twee en zomtyds twee en een halve of drie vierde Tonnen gouds alleen (zonder van de winsten der andre Comptoiren, of die 'er op de goederen voor 't Vaderland ingekogt, vielen, te melden) plagten op te brengen.

Vermits nu de Diamant-mynen hier omstreeks, of wel eygentlyk in Golconda, als mede in 't Ryk van Decan, agter Bengala, vallen, wierd hier wel

eer zeer grooten handel met diamanten, en met schoone Robynen, die men uyt Pegu herwaards bragt, gedreven, al 't welke egter, zedert Golconda door den grooten Mogol, Eurangzeeb, verovert, en na dat 't Comptoir van Pegu gelicht wierd, zeer vervallen, en van gedaante byzonder veranderd is.

Munten.

Wat voor Munt hier gangbaar, en wat voor geld hier in gebruyk is, hebben wy reeds onder de Munten van Indien, en onder de stoffe van Batavia aangehaald.

Hier gaan goude Pagoden, die zes (en in later tyd ook wel vyf) gulden plagten te doen. In een van de zelve gaan 16 groote, en 24 kleene kopere Fanoms, van welke ieder groote $7\frac{1}{2}$, en ieder kleene 5 stuyvers doet. In een Fanom gaan 8 a 9 Nevels, indien 'er 12 Fanoms in een Pagode, en zoo 'er meer in gaan, dan gaan 'er na mate van dien ook zoo veel meer Nevels in; en men kan voor een Pagode wel $26\frac{1}{8}$, 26, en $25\frac{7}{8}$ Fanoms inwisselen.

Hier gaan ook goude en zilvere Ropyen, en Laryns.

Een zilvere Ropy doet 30 stuyvers. Een goude zoo veel als 15 zilvere.

Een Laryn (een zoort van zilver geld) doet 5 stuyvers.

Men heeft 'er ook kopere Kasjens, van welke 'er 40 a 44 in een Fanom gaan.

Gewigten, en de Maaten, hier gebruykelyk.

De oude Pagoden doen, volgens Marktgang, 100, gemeenelyk 160, en meer, tot $190\frac{1}{3}$ nieuwe Pagoden, a 6 gl: ieder

Van de gewigten.

Wat nu de gewigten hier aangaat, een man weegt 68 pond, of 40 Ceer.

Een Ceer weegt $1\frac{7}{16}$ pond.

20 Maaten is een Candil, 3 Candils zyn 5 Parren Milli, en $\frac{1}{4}$ parra Milli is $\frac{5}{4}$ Parra 's Ryst.

Een Ammenam Areek, of oude Pinang houd 20000 stuks.

Een last is 80 parra 's, of 3000 pond.

Een Parra houd 48 pond.

3 Cobido 's maken 2 ellen uyt.

1 Gaas $1\frac{3}{16}$ elle.

Van de Mate der Kleeden, zoo als zy nu zyn.

Mate der Kleeden, zoo als zy nu zyn.

Cajin Golongs Lank 11, breed 2 cobido 's, 't pak } 160 ps.
Tapigiandis, lang, en breed als voren. } 160 ps.
Tapikitsjil, lang 12, breed $1\frac{1}{4}$ en $1\frac{1}{2}$ Cobido, 't pak } 160 ps.

Tapi Soetsji, lang 5, breed 2 Cobido 's.

Tapi Toeria's, Tapi Sarassas's, Tapi Talpocans } Lang 5, breed 2 Cobido's, ieder pak 240 ps.

Guinees Lywaad, lang 50, breed $1\frac{1}{4}$ ell, 't pak 20 ps.

Fyn Guinees Lywaad, lang en breed, als boven, 't pak 30 ps.

Moeris met, en zonder, goude of zilvere Hoofden, lank 12 breed $1\frac{3}{4}$ ellen, een pak honderd. 100 ps.

Salampoeris, lank 30, breed $1\frac{1}{2}$ elle, ieder pak 80 ps.

Bethillis, en Bethillis Ternataams, lang 30 a 32 hasta, breed $\frac{1}{2}$ elle, 't pak 100 ps.

Boelatyns, lang 23 a 24 hastas (of ellebogen) breed $1\frac{1}{2}$ 't pak 80 ps.

Boelangs, lang 18, breed 2 Cobido (of elleboogen) 't pak 160 ps.

Tsjavonis, lang d'Oirnaal, lang 15 a 16 Cobido, breed $1\frac{3}{16}$ ell, 't pak 200 ps.

Tsjavonis, lang en breed als voren.

Drongangs Maleyts, lang 9, breed $2\frac{1}{2}$ Cobido, ieder pak 160 ps.

Sarassas, lang 9, breed $2\frac{1}{2}$ Cobido, 't pak als voren.

Gobars, lang 5, breed $4\frac{1}{2}$ dito.

Breede gekeperde Ginggangs Ordinaris, lang 13, breed $2\frac{1}{2}$ elle, het pak 60 ps.

Smalle dito, lang 13, breed $1\frac{1}{8}$ elle, 't pak 120 ps.

Pinasse Ginggans, Drongang dito. } lang 16, breed 2 Cobido 't pak 100 ps.

Chialouw-Ginggangs, tot Servetten, lang 13, breed $1\frac{1}{4}$ elle, het pak 120 ps.

Gebloemde Salpicado Ginggangs, lang 16, en breed 2 Cobido, 't pak 100 ps.

Effene Ginggangs, lang 27, breed 2 ellen, 't pak 40 ps.

Taffatsjelas Ginggang Ley de Japan, lang 18, breed 2 Cobido, 't pak 100 ps.

Sesthientjes, lang en breed als voren.

OPPERHOOFDEN van MAZULIPATAM.

Opperhoofden van Mazulipatam.

De Opperhoofden, die hier van tyd tot tyd gelegen hebben, zyn gemeenelyk Opperkooplieden, en deze geweest:

Pieter Willemszoon. Ao. 1608.
Pieter Gerardszoon Bourgongie. 1608.
Jan van Wesik Voorsitter hier 1609.
De Heer Hans de Haze. 1615. 1619.
Andries Souri. 1620. 1622.
Abraham van Uffelen. 1622. 1624.
Jacob Dedel, zee-Voogd, hier, overleden. 1624. 1624.
Joannes Libenaar. 1625.
Jacob de Wit. 1631.
Jan van Melderd. 1634.
Jan de Meerre. 1635. 1639.
Deze was Tweede by zyn voorzaat.
Arnold Heussen. 1640. 1643.

Bartho-

Bartholomeus de Gruyter. 1643. 1645.
Was hier Tweede A°. 1639.
Pieter Syme. 1645. 1647.
Tweede by zyn voorzaat.
Jacob Junius, de eerste hier met de eernaam van President. 1647.
Zyn Tweede was Joachim van Assenburg A°. 1647.
Laurens Pit, de oude. 1650. 1651.
Cornelis van Quaaberg. 1652. 1657.
Zyn Tweede was Ysbrand van Swaanswyk A°. 1652. 1654.
Na hem volgde als Tweede Ludolf van Coulster 1654.
Ludolf van Coulster. 1657. 1659.
Zyn Tweede was Willem Robbertsoon Alma A°. 1657.
Naderhand Antoni Paviljoen. 1658. en ook Hercules Lindeborn;
Jaques Caulier. 1659. 1666.
Zyn Tweede, Gerard Bakker. 1658. 1666.
Pieter de Lange. 1666. 1667.
Zyn Tweede was Pieter Smith; dog na de Langes dood eerst.
Dirk de Hart. 1667. 1668.
Zyn Tweede was Willem Karel Hartsing.
Jacques Caulier. 1669. 1676.
Zyn Tweede was Henrik Servaas 1669. dog stierf na een half jaar dienst gedaan te hebben.
Na hem volgde François Thivart. 1669. 1672.
En, na dezen, Henrik van Outhoorn. 1672.
Pieter Smith. 1676. 1677.
Zyn Tweede, Henrik van Outhoorn, vertrok 1676. 1677.
Willem Karel Hartsing. 1677. 1679.
Zyn Tweede was Joannes Huysman. 1679.
Henrik van Outhoorn. 1679. 1681.
Zyn Tweede was Pieter Moutmaker. 1679. 1682.
Willem Karel Hartsing. 1681. 1685.
Zyn Tweede was Joannes Huysman. 1681. 1682.
Na hem Jacob Corbesier. 1682.
Laurens Pit, de Jonge. 1685. 1687.
Zyn Tweede was Corbesier.
Jacob Corbesier. 1687. 1687.
Zyn Tweede was Jacob van Almonde.
Joannes Huysman, was 't 3 maanden. 1687. 1687.
Zyn Tweede was Jacob van Almonde.
Jacob van Almonde. 1687. 1688.
Had geen Tweede.
Willem van Dielen. Hy stierf in Oct. 1688, eer hy 'er quam. 1688. 1688.
Joannes van Steland Onderkoopman; was 't maar 6 maanden. 1688. 1689.
Jan Faukonier. 1689. 1690.
Zyn Tweede was Rutger Dekker.
Bruyning Wildeland. 1690.

De verdere bedienden die hier doe lagen waren deze: *De bedienden 1691. alhier.*

Rutger Dekker. Koopman en Tweede.
Christiaan Duyker. Onderstelt-Fiscaal.
Joannes Stam Cassier.
Willem Caulier, pakhuysmeester.
Nicolaas Dankwaard, Factuur-houder.

Na deze tyd, komt my als Opperhoofd nog voor;

. . . .

. . . .

. . . .

Gerard van Westrenen al voor. 1716. 1719.

De COMMISSARISSEN hier geweest zyn: *Commissarissen.*

De Heer Laurens Pit, de Oude. 1652, 1654. en 1655.
N: Groenesteyn. } 1666. 1667.
N. Paeuw } 1688.
De Heer Joannes Baccherus, als Tweede in de algemeyne Commissie, bevelhebber te water, Commissaris van Noorder-Choromandel, en Ambass^r. aan 't Hof van den Alem Gier, Eurangzeeb. 1688.

Dat de Engelsen, en Franschen, ieder hier mede een Logie, en byzondre Bedienden tot hunnen handel, en dat de Denen 'er mede een gehad hebben, is reeds, daar wy van hun in het byzonder spreken, aangemerkt. *Wat vreemde volkeren hier Logien hebben.*

Hier zyn ook Portugeezen in een groote menigte, dog arme, en onvermogende om iets van belang te ondernemen; anders is van hier een sterke vaart op Bengale, Arracan, Pegu, Tanassery, Malacca, en meer andre plaatzen, dat een groot leven en veel handel in deze stad maakt.

Door wie de Stad bestierd werd.

Het Bestier van deze Stad gaat eygentlyk de Mooren aan. Toen de Koning van Golconda nog Land-Heer was, lag 'er uyt zyn naam een Hawaladaar, ofte Inlands stads overste, die deze Stad met hare onderhoorige Landeryen van dien Koning voor 150000 ducaaten 's jaars gewoon was te pagten; een Cazi (of Rechter) een Sjahbandar (of Tollenaar) een Serhamet, en een Coetewaal, die zo veel als Land-drost, of Schout, is; dog alles boog onder den Hawaladaar, zonder dat de andre by na iets te zeggen hadden. Hoe het nu zedert A°. 1687. hierging, konnen wy niet zeggen, dan alleen, dat, na de verovering van het Ryk, en de laatste Koning van Golconda, Eurangzeeb 'er mede een Overste, ofte Hawaldaar, uyt zyn naam gezonden heeft, die 't by na op de vorige wyze bestierd; dog alzoo dit eygentlyk tot ons oogwit niet diend, dat alleen is om het aanzien en 't vermogen van onze Maatschappy, en van haren handel alhier, te vertoonen, zoo scheyden wy hier mede van dit eerste Noorder-Comptoir af, om tot het tweede over te gaan.

Nagelwanze, het tweede Noorder Comptoir.

Dit is het Comptoir tot Nagelwanze, een Dorp, dat vyf dag-reyzen Landewaard in, of ruym 32 Mylen bewesten Mazulipatam, gelegen is.

Wanneer men pas buyten Mazulipatam, om deze reyze te ondernemen, plagt te komen, ontmoete men een groote lange brug, die A°. 1679. met een sware vloed weg gespoeld, dog die met veel moeite en kosten weer hersteld is, hoewel zy in zich zelven niet fraeys, dan alleen haar bloote lengte, heeft.

Als men over deze brug is, ontmoet men, West aan gaande, het Dorp Malekpatam, en Nawaabpeenta.

De tweede dag rust men in het Dorp Owier, dat negen uuren verder legt; dog men ontmoet de dorpen Trepilli aan de linker en Mazaram aan de regter-hand.

Een agtste van een Myl verder gekomen zynde, heeft men de Dorpen Goroepeenta, Rizapeenta, en Ingoldoer, alwaar den E. Hawaladaar, of den Oppergebieder van Mazulipatam, zig onthoud.

Drie vierde van een Myl verder gaat men dwers door het dorp Mazahibpeenta; een uur verder door het dorp Gomdoer, een zeer vermakelyk, en Ryst-ryk gewest.

Daar na trekt men door het Dorp Miermol.

Men gaat dus al verder nevens de dorpen Tangatoer, Niwaalpoendi, Dagomeli, Reparla, Oretoer (dat men ter linker hand leggen laat, terwyl men van daar het Condepillis gebergte, twaalf Myle verre West-Noord-West zien kan) Kannemoer (dat ter linker hand legt) Gorzala, Montara (beyde ter regterhand) Tarinki, (ter linker) en dan komt men langs een schoone Lommeryks weg in het Dorp Owier, daar men gemeenelyk rust.

Den derden dag ontmoet men de Dorpen Akenoer, Clindrepalem, een waterplaats daar men dat voor niet krygd, Kankipara, Janemeli Koedroe, Perenki, Patemmetoe, Morgaas-Poeram, en Bedsjowaar, leggende tegen 't gebergte, dat tegen de rievier Kisna stuyt.

Wat vreemde ontmoetingen van Tempels en Pagooden men daar heeft, kan men in 't werk van de Heer Havart in zyn 2. Deel, Fol. 8, enz. zien.

Men gaat dan al verder over een klippige weg op 't gebergte, tot dat men, weer aan het daalen komende, in 't verschiet het Kasteel van Kondepilli in 't Westen gewaar werd.

Van de berg afgeraakt, gaat men langs de Rievier Kisna, tot dat men by 't dorpje Bambanapoerom komt, waar ontrent het graf van den beroemden Campvegter; Galiebchan is, van steen vry verheven gebouwd, en met een zilver gebloemd kleed overdekt.

Daar na gaat men door veel ryst-velden, en door een bosch, ten deelen van doorn, en ten deelen van Cassia-Fistula-boomen, en komt men dan over een vlak veld in het dorp Gontapilli, waar na men een Myl weegs verre niet als een veld met Djagon of Milie tot aan het Dorp Ibrahimpatam heeft, alwaar men gewoon is weer te rusten, en dat thien uuren van Owier gelegen is.

De vierde dag reyst men wat meer als negen uuren verre, ontmoetende eerst eenige velden met Milie, een steene schutdyk, een Klippige heuvel, een Tol-huys of twee met een wagt, en een uurtje verder komt men by 't dorp Paritala, nog een uur verder by 't dorp Kantzizeerla, en nog twee uurtjes verder doet zig 't dorp Kiezera, daar men midden door gaat, by een Rievier op, die na dit dorp genaamd, dog van twee andre Rievieren, van 't Noorden afstromende, en daar te zamen komende, gemaakt werd, en dus voorby dit dorp na de Rievier Kisna loopt, in welke zy, drie uuren lager, valt.

Zoo ras men door deze Rievier is, komt men

men by een bosch, ten eynde van 't welke men een zandig effen land, waar na men, een vierendeel myls verder, de Rievier ziet, die van Nagelwanze komt affakken, die aan de regterhand blyft, en zig, als een slang, in verscheyde bogten draeid, tot dat men aan het dorp Pennegentspoel komt.

Wat meer als een uur van Kiezera ontmoet men een bosje tegen over het dorp Nandigam, dat men ter linker hand, ontrent een musketschoot verre, leggen laat; en ter regterhand ontrent drie vierendeel myls verder heeft men een gebergte, dat op zich zelven schynd afgezonderd te staan. Daar na ontmoet men 't Dorp Tsjellaga-Paddoe, nog een uur verder 't Dorp Pitsjiger-Tepalam, alwaar men ter linker hand veel Ryst-en Cattoen-velden heeft, en wat verder 't Dorp Mazimontepalam ter linker hand heeft. Een uur verder doet zig weer een bosje op, en komt men een weynig daar na in het rustdorp Pennegentspoel, waar in een schoone Carrawaansara, die wel zeer gemakkelyk is, om 'er zyn verblyf te nemen, als men alles dat 'er van nooden is, medebrengt: want men vind 'er niet, als de ledige vertrekken, en zoo plagt men in 't Oosten van ouds her met troepen te reyzen, die zig van alles, dat zy op reys noodig hadden, voorsiende, dan in een rust-plaats, of algemeene ledige herberg, haar verblyf namen.

Gelyk men nu in de alleroudste tyden zich onder de Oosterlingen zeer veel van Tenten in 't reyzen, en ook wel anders, bediende, alzoo waren ook hun eerste verblyf-plaatzen mede van diergelyken zoort, die om dat zy konden opgespannen, weder los gemaakt, en dan zoo medegenomen werden, καταλύματα, Herbergen, of eygentlyk, verblyf plaatzen die men losmaken kon, van de Grieken genaamd wierden, een naam, die in de later tyden nog aan zoodanige Algemeene verblyf plaatzen (schoon het toen al hegte gebouwen, in de gedaante van zulken Carrawaansara, waren) gegeven wierd, gelyk men by de geboorte van onze Zaligmaker daar van een klaar voorbeeld had; en men dit zelve woord Luc. 2: 7. in die zelve beteekenis daar gebruykt ziet.

Wanneer men nu van deze rust-plaats op den vyfde dag zig weer op weg begeven wil, slaat men de rechterhand op, na de Rievier van Nagelwanze, waar na men, nog een halfuur verder eerst by een boschje, en daar na in 't Dorp Watziway, en een groot uur verder in het Dorp Mustigonta komt, alwaar redelyk veel Cattoen geteeld werd. Een half uurtje verder begind men, na voorby een Tank geraakt te zyn, die aan de rechter hand legt, de Logie, die zig van verre wit vertoond, en een quartier uurs verder het Dorp Nagelwanze zelf te zien.

Het is een byzonder groot Dorp, dat vier Mark-straaten na de vier winden heeft, en het was in oude tyden zeer volkryk, eer 't hier alomme door de Mogolders verwoest wierd.

Hoeveel byzondre zoorten van handwerkslieden hier, en in nog 3 dorpen, 'er onder staande waren, ziet men naeuwkeurig door de Heer Havart aangeteekend, te weten,

200	Huysgezinnen van kleeden-koopers.
150	Wevers.
100	Landbouwers.
20	Koperslagers.
15	Smids.
20	Goudsmids.
20	Waffchers.
150	Bramines.
20	Reken-houders.
15	Ossen-dryvers.

En veel metzelaars, Leder-bereyders, en Parria's, een zoort van 't allerslegtste en morssigste volk, dat men gewoon is tot alle vuyle diensten te gebruyken.

Behalven dat hier in 20 Plantagien van Manggas boomen, thien Tanken, thien Heydensche Tempels (5 aan Wistnoe, en 5 aan Eswara toegeeygend) gevonden werden, ook plagt dit Dorp, met zyne onderhoorige andre plaatskens 2200 Pagooden (a 5 gl. ieder) van 't gezaeide, 600 dito van de pacht der Winkels, 300 dito van 't Hoofd-Geld, en dus 15500 Holl. gl. zoo die zelve Heer getuygt, op te brengen.

Ontrent 't midden van 't Dorp is onze Logie. Zy wierd A°. 1670. eerst maar slecht, en tot berging der Lywaaden, die hier ingezameld wierden, opgerigt; en naderhand van tyd tot tyd verbeterd, en tot een gedaante, ten naasten by Langwerpig vierkant, gebragt. Onze Logie hier.

Men ziet ze door de Heer Havart zeer net afgebeeld.

Behalven deze Logie bezitten wy hier nog twee thuynen, ons door de Inlandse overheden geschonken, waar van de eene in, en de andre, die vry grooter is, even buyten het Dorp staat, ten deelen tot vermaak, en ten deelen ook tot een begraaf-plaats dienende; hier was ook een Paardestal voor de paarden der E. Maatschappy, en der Opperhoofden, en nog een Palankyns-Huys, waar in men de draag-zetels plaatste.

Men was tot A°. 1668 toe, gewoon, hier

hier maar na toe te reyzen, om doeken in te koopen; dog bevindende dat men het goed al te flecht leverde, boude men hier een kleene Logie, en plaatfte 'er een Hoofd, om beter op de kleeden te konnen letten, en die wat fyner te doen maken.

De waaren, hier vallende.

De waaren, hier vallende, en die men plagt in te koopen, zyn van tyd tot tyd deze geweeft:

Guinees Lywaad.
Parcallen.
Vierdraadfe Ginggangs.
Servet, en Tafel-goer.
Salampoeris van 29 a 30 ellen.
Groot Zeyldoek van 35 a 36 dito.
Kleen dito van 11 a 12 dito.
Rood-geruyte Negros-kleeden van 15 a 16 dito.
Dongris met, en zonder roode Hoofden, van 15 a 16 dito.
Kalemkari.
Tsjavonis.
Bethilis.
Moorfe Vrouwen Kleeden.
En diergelyke meer,

Men kon hier nu en dan ook Amarilfteen, om geweer fchoon te maken, roode Cattoene Garens, Cattoen, Lak, Salpeter, Criftal, roode Bolus, Yzer, Staal, en Indigo, die om de Noord hier alleen ingezameld werd, en tot de blaeuwverwery van Palicol diend, inkoopen.

De plaatzen, daarze vallen, zyn Kankagieri, Kambamet, Nella, Kondapilli, Sjillepilli, Anantagier, Kandiconda, Palewanze, daar de Indigo groeid, en Oringaal genaamd, dat men al mede, nevens 't behandelen van den Indigo, zeer net by de Heer Havart vind aangeteekend.

De aanbefteding, en inkoop dezer goederen van de Inlanders, gefchied wel door de Opperhoofden, maar, volgens laft van haar Edelheden, mag dit hier, en elders, niet buyten kennis van hare tweeden gefchiede, ten ware zy de verantwoording op zig willen nemen.

Ook heeft het Opperhoofd 't gezag en 't beftier over alles, en 't werk van de Tweede is voornamelyk de Handel-Boeken te houden, de Factuuren te maken, en de kleeden naeuwkeurig te bezigtigen, hoedanig 't op alle andre Comptoiren gelegen is; dog de meefte Opperhoofden trekken alles, wat zy konnen, na zig, latende aan hun Tweede weynig bewind, en niet anders, dan daar wat aan te pluggeren valt, over, dat egter geenzins de meening van onze Heeren en Meefters, of van haar Edelheden is, die de zelve daar geplaatft hebben, om van alles nevens de Opperhoofden kennis te hebben, en nevens hen op alles een wakend oog te houden.

OPPERHOOFDEN van NAGELWANZE.

Opperhoofden van Nagelwanze.

De Opperhoofden, die hier van tyd tot tyd gelegen hebben, zyn deze, en kooplieden in dienft geweeft:

Nicolaas Faber.	A°. 1668, 1676.
Zyn Tweede was Abraham van der Voort, onderkoopman.	
Jacob Corbefier.	1676. 1679.
Zyn Tweede, als voren; die A°. 1676. ftierf; en daar na Dirk Vonk, voor een korte tyd, en doe Nicolaas Bolk, A°. 1678.	
Ambrofius van der Wiel.	1679. 1684.
Zyn Tweede was Barent Houtthuyn 1682. Daar na Nicolaas Dankwaard.	
Adriaan Blokkeel,	1684. 1686.
Zyn Tweede was Dankwaard, en onder haar beyde zeer grooten inkoop van kleeden, die ook zedert hier (alzoo men 'er nu mede een Bleekery opgericht heeft, daar men alles bevorens ruw leverde) gebleekt wierden; waar by nog een blaeu-verwery en een fpyker-makery quam.	
Nicolaas Dankwaard.	1686. 1687.
Zyn Tweede was Gerard Benoorden.	

In 't laatft van het Jaar 1687. wierd dit Comptoir door eenige Mogolfche Soldaaten, die hare betaling van Eurangzeeb niet ordentelyk kregen, vyandig aangetaft, en van alles beroofd, zoo dat de Logie in duygen raakte, na dat dit Comptoir ontrent 20 Jaaren geftaan had.

Men heeft hier nog eenige andre kleene Comptoirkens gehad, als dat van Petapoeli (of Nifapatam) daar fyne lywaaden, en fraeje Chitfen vielen, en dat om de Zuyd, 14 a 15 Mylen van Mazulipatam lag, dog 't is A°. 1668. door de Heer Antoni Paviljoen, om onnoodige ongelden te myden, en om meer andre redenen, ingetrokken, gelyk men Rammelapatam, om de Zuyd, tuffchen Mazulipatam en Palleacatta, en Viziagapatam, om de Noord, niet verre van Binnulipatam, al mede gedaan heeft; waar mede wy van het Comptoir van Nagelwanze, alzoo wy daar niets meer van weten te zeggen, affcheyden.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

GOlconda, *het derde Noorder Comptoir beschreven. De weg van* Nagelwanze *na* Golconda. *Onze Logie in* Golconda. *En eygene plaatzen hier. Waaren, die hier vertierd wierden. Waaren die men hier inkoopt. De Opperhoofden van* Golconda. *Commissarissen. Waar 't Yzer en Staal gemaakt werd. De Stad* Golconda *beschreven. Met het Kasteel. De Koningen van* Golconda. *Graven der zelve. Taalen, hier gebruykelyk.* Palicol, *het vierde Noorder-Comptoir, onze Logie aldaar. De Koning schenkt ons 5000 gulden Jaarlyks in 't jaar 1676. quyt. Waaren die hier vallen, en ingekogt werden. Andere zaaken, tot de zorg der Opperhoofden behoorende. Als de Landbouw, Bleekery, Smedery, en timmerwerf. Opzienders der zelve. Verwery. En de Lyn-baan. Dienaars, hier vereyscht. De Opperhoofden van* Palicol. *Engelsche Logie, en 't Comptoir op* Madepalem.

Golconda, het derde Noorder-Comptoir, beschreven.

HEt derde Comptoir, om de Noord-gelegen, is dat van Golconda geweest.

Dit plagt de Hof-stad van den dit Ryk te zyn.

Zy legt van Nagelwanze 43 Mylen, of nog vyf dag-Reyzen verder Landewaard in, zoo dat zy 75 a 76 Mylen, of 10 dag-Reyzen van Mazulipatam Landwaard in N. ten O. gelegen is.

By het ondernemen van de Reyze van Nagelwanze na Golconda, ontmoet men ter linker hand eerst 't dorp Tinam, of Timmenime-palem, daar na, over de Rievier Kistna ettelyke maalen geraakt, het dorp Aigaarpilli; een uur verder heeft men Badsjapilli, een groote half Myl verder Beirala-palem, daar men weer over de Rievier gaat.

De weg van Nagelwanze na Golconda.

Dan ontmoet men 't dorp Mellerepilli, na dat men een heuvel opgegaan is; wat verder gaat men over de Rievier van Anantagier, en dan komt men ter regterhand by 't dorp Anawaram; daar na de Rievier verlatende, gaat men, over een klippige heuvel, vlak op 't gebergte van Anantagier aan, en dan komt men in 't dorp van dien zelve naam, waar onder, als Hoofd-plaats dezer Landstreek, 84 andre dorpen staan, die wel 10000 gl. opbrengen.

Dit is tot hier toe een ongewoone weg, die men gemeenelyk niet gebruykt. Men kan vry beter langs de groote van Pentegentspoel hier komen.

Men neemd die over 't dorp Kramier, Tongeltoonte, Wallebie, anderhalf uur van daar, dan door Seyidani Saffers-peenta, en dan komt men mede in Anantagier, latende het dorp Anantagier-peente aan de regterhand leggen, en drie vierde van een Myl verder geraakt zynde, het dorp Wasentapoeram, en de Rievier Gongola-peenta ontmoet, welke over gaande, komt men in 't dorp Ichlaaschan-peenta, en van daar in de rust-plaats, of 't dorp Monigale, dat ontrent negen uuren van Nagelwanze legt.

Op de tweede dag komt men, na een tocht van anderhalf uur, in het dorp Seyidmussaffers-peenta. Een Myl verder heeft men Gonsjeloer, en nog een Myl verder Tuesjaar-peenta, daar veel Ryst-velden ter linker-hand zyn. Een uurtje verder heeft men 't vlek Onderkonda, daar na 't dorp Imankoelipeenta. Na 't Noorden ziet men dan een gebergte wel 12 Mylen van hier, in de streek van Oringaal, en dan komt men, na dat men een bosch, een wyde waterloop, Zercheyl-peent genaamd, en eenige Cattoen-velden voor by is, in een dorp van de zelve naam.

Verder op voor by een groote Thuyn, en een verhevene rust-plaats, en 't graf van Allahcoelibeek, mitsgaders voorby een schoone, Arduyn-steene Moorsche Tempel geraakt, en over de Riever Moezie (die voor by 't Kasteel Golconda), en voorby de Stad Heyderbaad loopt getrokken zynde, komt men by het vlek Amenagel, daar ook een diergelyke Moorsche Tempel, als de vorige, is.

Men heeft daar omstreeks veel Padi-velden, wat verder op eenig kleen geboomte, en ontrent een uur van die Tempel, een bosch met Clappus-boomen, waar na men eenige reyzen over een Rievier moet, die in de Rievier Moezie s[illegible]rt, ontmoetende ter linker hand eenige Cattoen-velden, die tot aan de rust-plaats, of 't dorp Madekoer, agt uuren van Monigale, duuren.

Den derden dag ontmoet men eerst een Plantagie van Tamarinde-boomen, een half uur verder een verhevene steene vlakte met twee Graven 'er op, een uur verder 't dorp Mohhamed Rafa-peenta, daar vier opene rustplaatzen tot gemak van den Reyziger gemaakt zyn.

Verder op ontmoet men het dorp Mangelpilli, daar na een Plantagie van Palmeer-boomen, een Manggasbosch, een schoone Heydensche Tempel, en dan de vervallene Stad Panigaal, in welke een Tempel, een rust-plaats; dan weer

weer een kleene, en wat verder een groote Moorsche en dan nog een Heydensche Tempel, en een graf van Aga Sjemba, wel eer bestierder van deze plaats, is.

Onder de zelve staan 130 dorpen, en de zelve brengt 's jaars 40000 gl. op. Wat verder ontmoet men weer een Heydensche Tempel, daar na een Moors graf, achter 't welke een berg, en daar op 't Kasteel Nelgondah legt. Een uur verder heeft men het dorp Tsjerlapilli, en een uur van daar een loopend water, dat na 't voornoemd Kasteel stroomd, waar na men een Plantagie van Tamarinde en Manggas-boomen, en een Heydensche Tempel ontmoet. Anderhalf uur verder heeft men weer een Plantagie van Tamarinde en Margosie-Boomen, nevens eenige Moorsche graven, en dan komt men in 't rust-dorp Apazia-peent, dat agt uuren van Madekoer legt, en waar in de beste Ryst hier omstreeks valt, die alleen voor de tafel des Konings, der grooten, en der Europiaanen alhier gebruykt werd. Men heeft ook een Moorsche Tempel, eenige Graven, en een rust-plaats, die met twee vleugels op de weg uytschiet.

Van daar ontmoet men een half uur verder een Gehugt, en nog eens zoo verre het eynde van Panigaals geregtigheyd by een Poort, of Engte, daar men doorgaat, en daar na neemd het Landschap Raziconda zyn aanvang. Men heeft daar ontrent weer een Plantagie van Klappus of Palmeer-, en 'er tegen over een boschje met Manggas-en andre boomen, en wat verder op komt men by 't dorp Wilketta. Een uur verder heeft men een Poort, daar men door gaat, die onder den Heer van Kienarhede staat, nog wat verder op een Mesdjid, een rust-plaats, en dan 't dorp Kaper, waar in weer een rust-plaats, en een Mesdjid is.

Men trekt nog voorby een groot Palmeer-bosch, en een groot half uur verder door een poort, niet verre van 't dorp Kotapilli heeft men nog zoo veel verder weer een Manggas-bosch een Heydensche Tempel, aan Rama toegeweyd, met een Plantagie van Palmeer-en Dadel-boomen, waar na men in 't Dorp Raampilli komt. Men heeft daar ontrent ter regterhand eenige Pipel-en Margozie-boomen, met een kleene Heydensche Tempel in 't midden, en een Moorsche Mesdjid, of bid-plaats, met eenige van hare graf-steden, en na voorby een Rievier geraakt te zyn, komt men in 't dorp Pantengie, dat redelyk groot, vol Margozie-boomen, en daar ook een rust-plaats is.

De Suri of Towak, die hier in groote menigte uyt de Palmeer-of Calappus-boomen getyfferd en maar alleen in Golconda vertierd werd, brengt jaarlyks ontrent 200000 gulden aan pagt op.

Een groote menigte dezer boomen staat aan gene zyde van dit dorp, tot dat men by een kleen dorpje ter regterhand komt, dat Oepul genaamd werd.

Wat verder geraakt men voorby een steene Mesdjid, een thuyn, en 2 steene pilaaren tot Myl-paalen dienende, en die men op deze weg, tot aan Golconda ontrent een half, of vierde van een uur van malkanderen vind.

Ontrent 300 schreden van deze eerste twee pilaaren heeft men ter linker hand de weg na Carnatica, en na Palleacatta, en kort daar na komt men in 't dorp, en de rust-plaats Almaas-peente, dat negen uuren van Apazia-peente legt.

Dit dorp is zeer groot, hebbende een moye steene Mesdjid in 't midden, met Torens op de hoeken, en een zeer nette thuyn, als ook een Heydensche en een Moorsche bid-plaats.

De vyfde dag gaat men recht na Golconda, een Kasteel, ontrent een uur van de Hof-stad Bagnagar, of Heyderabaad (daar eygentlyk onze Logie is) zy legt van Almaas-peente negen uuren.

Een weynig van dit laatste dorp ontmoet men eerst eenige Pipelboomen, en ter linker hand een thuyn, en een Heydensche Tempel, daar na de tweede, dan weer de derde Myl-paalen, die alle rond zyn, waar na men aan 't dorp, en nog een vermakelyke plantagie en een Kalappus-bosch voorby getrokken zynde, aan 't dorp Mirza-Melkapoer komt, 't geen zig van verre in de lengte uytstrekt, en fraey belommerd tusschen twee bergen legt.

Men heeft daar voor in, onder een pipelboom, een steene beeld van den Afgod Hannemonta, een rust-plaats, eenige Moorsche Graaven, daar na de vierde mylpaalen, en dan weer een groot Calappus en Manggas-bosch. Men ziet daar ook twee groote steen-hoopen, en dan ontmoet men de vyfde en zesde mylpaalen, na welke men eenige plantagien van Manggas en pipel-boomen niet verre van het dorp Toperampeente ziet.

Een weynig verder heeft men de zevende myl-paalen, en ter regterhand, een uur van deze weg, een gebergte, dat ter linkerhand 'er maar vierdepart zoo verre aflegt. Men heeft daar dan weer eenige plantagien van Manggas-boomen, een steene graf, een oude Moorsche Tempel, en eenige Ryst-velden, bevogtigd door een waterloop, die zig in de Rievier Singawaram, anders Boetelwang genaamd, ontlast.

Daar na heeft men een zeer hobbelige weg,

weg, wat verder de agtste mylpaalen, eenige Moorse Graven, en dan komt men by het dorp Singawaram, waar in een Moorse Tempel en een rust-plaats is.

Verder op heeft men weer thuynen en Plantagien, dan het negende paar mylpaalen, een graf-stede, dan weer een thuyn met Wyngaard-Appel-en Orangieboomen, waar na men by het dorpje Gore komt.

Daar op ziet men weer eenige plantagien van Manggas-boomen, dan de thiende myl-paalen, waar na ter linker-hand zig een graf-steste, met eenige Pipel-en wilde vygen-boomen, opdoen.

Daar na heeft men by een loopend water de elfde mylpalen (die vierkant, daer de vorige rond zyn) wat verder de twaalfde, die zig weer rond vertoonen, en dan ontmoet men een Manggas-bosch, daar na 't dorpje Kondapoerom. Een vierde van een uur verder de derthiende mylpaalen, rond zynde, ook ziet men 'er veel Calappus-boomen, een Heydens-graf, en dan 't eenzaam dorp Gautoersjiepeent, waar by zich het veerthiende paar myl-paalen, dat weder vierkant is, vertoond.

Een weynig verder is 't dorpje Kooltoer, een groote thuyn, een doorgang tusschen twee steene muuren, de poort van Heyaat-Nagaar genaamd; een half uur verder heeft men een Rey van Pipelboomen, daar na veel Milie en Ryst-velden, tot aan 't dorp Heyaat-Nagaar, daar men 't vyfthiende paar mylpaalen heeft, en daar men ook verlof wagt, om in Golconda te komen, een dorp van zoo veel belang, dat het weynig steden op geheel Choromandel behoefd te wyken.

Hier is een zeer groot pleyn, een Koninklyk Paleys, een schoone Karrawaansara, een heerlyke Mesdjid, en een ongemeene groote put, van welke vyf voorname stukken de Heer Havart een omstandig bericht geeft.

Buyten Heyaat-Nagaar heeft men een groote Laan Pipel-boomen, en een Manggas-plantagie, alwaar drie wegen na verscheyde poorten van Golconda zyn, onder welke die aan de regterhand, Meti Sulthaan Nager is, die meest gevolgd werd, daar men de sesthiende myl-paalen heeft, met eenige plantagien van Calappus, Manggas-Orangie-en andre boomen, in 't midden van welke een Mesdjid is.

Dan komt men by de seventhiende mylpaalen, en een gehugtje daar ontrent; dog wat ter zyden van de weg af, is een gebouw als een Carawaansara, behoorende tot het Kasteel Sulthaan Nager, dat ontrent een half uur buyten de weg legt.

Na dat men dan eenige thuynen voorby is, komt men by 't gehugt Lataargoerom, daar een Moorse Tempel, met eenige thuynen, en dan nog een gehugtje, Lingosie Goerom genaamd, is, waar na men een Calappus-bosch, een groote steene Mesdjid met twee Torens, en de agthiende myl-paalen heeft, na welke men de dorpen Jinwaram, Seydabaad, en Peentinnier, tot aan de poort van Sulthaan Nager ontmoet, en zoo in Golconda komt.

Zoo haast men binnen de poort is, gaat men een rechte straat, wel een half uur lang door, en dan slaat men zyn linker hand om in een straat, aan welkers begin ter rechter hand onze Logie legt, dat een fraeje en sterke wooning is, die van buyten zig zeer wel opdoet, en van binnen veel gemakken heeft, gelyk de Heer Havart zeer net in haar bestek vertoond. Onze Logie in Golconda.

Zy staat in 't midden, in 't beste van de Stad, in een der beste straaten, en niet verre van 's Konings Paleys.

Het heeft de fraeje gedaante, die het nu heeft, van een slegt huys bekomen, zynde A°. 1661. eerst opgericht, en 1664. tot A°. 1684. zeer dikwils vertimmerd.

Behalven deze Logie heeft hier de E. Maatschappy nog een thuyn, en een Kerk-hof, haar in eygendom toekomende.

Het eerste is ons door een byzonder Man, en 't laatste ons en de Engelsche (alzoo de Franschen, Portugeezen, Spanjaards, en alle Roomsch-gezinden hun byzonder Kerk-hof hebben) door de Koning geschonken, en 't legt ontrent een uur van de Logie. En eygene plaatzen hier.

Beyde deze plaatzen beschryft de Heer Havart zeer net.

In de eerste tyden heeft men hier geen vast Comptoir gehad, en maar alleen dezen of genen van Mazulipatam herwaards gezonden, om de noodige zaaken aan het Hof in 't verzoeken van voorrechten, of in 't vertieren, of inkoopen van waaren, hier vallende, te verrichten.

De waaren, die hier na toe gevoerd, en daar, of wel landewaard in, vertierd plagten te werden, zyn deze navolgende: Waaren, die hier vertierd wierden.

Kruyd-nagelen, 250 pakken, a 120 pond ieder, waar af Golconda alleen 50 pakken van nooden heeft, en het vordre werd in Hindoer, Sullegam, en andre naby gelegene gewesten vertierd.

Nooten-Muschaaten, a 180 pakken, waar af 'er 60 in deze stad, en het vordre

dre in de voornoemde Landstreken verkogt werden.

Caneel, 200 pakken, waar af 'er 30 hier, 30 in Sullegam, en de vordre in Hindoer verhandeld werden.

Foelie, 75 pakken, waar af 'er 25 hier, en de andere in de voornoemde plaatzen verbruykt werden.

Japans staaf-koper, 400 pakjens, die hier meest tot Nevels (een kopere Munt, van 6 duyten) en verders tot potten, pannen, en andre huysraad gebruykt, hoewel tot het laatste pas 200 pakjens verbezigd werden, gelyk men dit omstandig in 't work van de Heer Havart zien kan.

Chinesche pitjens, waar onder metaale gebrokene potten, en pannen, gerekend werden, 40 Bhaaren, ieder van 520 pond, ten deelen in Golconda, ten deelen elders vertierd.

Speauter, 100 Bhaaren, 25 dito hier, en 't verdere wierd vervoerd.

Tin, 500 Bhaaren, 200 dito hier, en 't verdere elders verbruykt.

Grove Peguaansche Gans (een erts, met lood vermengd) 150 Bhaaren, hier 30 dito, in Hindoer 30, en 90 in Geltepilli vertierd.

Lood, 180 Bhaaren, die hier meest verhandeld wierden.

Bengaalsche zyde, meerder en minder zoort, 100 pakken.

Benzoïn, 100 pakken, waar af hier 25. en de rest elders vertierd wierd.

Ronde peper, van de grootste korl, ontrent 300 Bhaaren.

Lange peper, 1000 pakken, waar af de helft hier, en 't vordere in Hindoer verkogt wierd.

Quikzilver, 8 Bhaaren, 2 voor deze stad, en 't verdere elders vervoerd.

Vermilioen, 6 Bhaaren, 2 voor deze stad, en 4 na Hindoer.

Japansche Camfer 50 pakken, 5 voor dito, en 45 dito elders vertierd.

Radix China, 50 pakken, 15 voor Golconda, en 55 voor Hindoer.

Sappan-hout, 50 Bhaaren, de helft voor Golconda, en 't verdere voor de voornoemde plaatzen, om Lywaaten, Tapyten &c. te verwen.

Swavel, 100 Bhaaren.

Patsjaak (een Asjien's blad, dat tot stof gewreven, en in riekend goed gedaan werd) 20 pakken.

Grove thee, 100 pakken; waar af veel uyt Suratte komt.

Olifants-tanden, 100 Bhaaren.

Schildpads-Hoorn, 20 pakken.

Aguil-hout, (dat na Mocha, Hindoestan, en Europa gaat, en 't geen hier tot riekende Olie gebruykt werd) 20 pakken.

Gory of vergift-schotels (die, als 'er vergift in komt bersten, en na hare groote betaald werden) 1000 stuks.

Fyn Carmozyn, en scharlaken, al wat 'er af gebragt werd, is 'er getrokken.

Caweh, of Mochaze Coffi-boonen, 120 pakken.

Aluyn, 150 pakken, 100 voor Golconda, en 50 voor Hindoer, om Tapyten, en Lywaaden, te verwen.

Van alle deze goederen wierd gemeenelyk een ten honderd aan geregtigheyd betaald, zoo zy die van ons, dog zoo zy die van anderen ingekogt hebben, betaalen zy maar een half ten honderd; dog zyn dan gehouden den Koning, en alle de Ryksgrooten, van de noodige specceryen, wierook, &c. tegen de inkoops prys te verzorgen. *Waaren, die men hier inkoopt.*

Aldaar nu werden velerley goederen ook ingekogt, die, of van andre plaatzen daar gebragt werden, of daar zelfs vallen.

De goederen, die van Hindoer, Sullegam, Karendsja, en andre plaatzen, op den weg van Golconda na de Stad Dekka in Bengale gelegen, gebragt, en hier ingekogt werden, zyn

Verscheyde Droguen.
Dadels.
Saffaraan.
Amfioen, of Opium.
Areek, of oude Pinang.
Dassumba, een zoort vanverw, om appelbloesem te verwen.
Kattoene Garens.
Lywaaden.
Suyker.
Disinis.
Amandelen; &c:
De Goederen die hier zelfs vallen, en mede van de Opperhoofden wel eer ingekogt wierden, zyn deze:
Gecattoeneerde Dekens, op Parcalen, en Bethillis geschilderd.
Tromvellen.
Over-leer.
Gordyn Goeni's.
Yzer.
Staal.
Dassumba.
Cattoene Garens.
Diamanten.
Tapyten.
Bezoarsteenen.
Terw.
Gedrukte Chitsen.

Behalven deze Goederen plagten de Engelschen en Mohhammedaanen hier nog andre Waaren in te koopen, die wy ter plaatzen, daar wy van hem spreken, melden.

O P-

OPPERHOOFDEN van GOLCONDA.

De Opperhoofden van Golconda. De Opperhoofden, die hier zedert de oprechting van een Comptoir gelegen hebben, zyn kooplieden, in rang, en deze navolgende:

Steven Ysbrandſſoon Viſſer. A°. 1662. A°. 1662.
Hy lag 'er maar 8 dagen, en had tot zyn Tweede, Jan van Nyendaal.
Willem Carel Hartſing. 1663. 1677.
Dog A°. 1668. wierd hy Tweede op Mazulipatam, en Nyendaal wierd toen opperhoofd voor een tyd, hebbende Jan Parve tot zyn Tweede hier, al 't welke op Batavia afgekeurd, en waar op de Hr. Hartſing weer hier geplaatſt wierd, en bleef, houdende Nyendaal ook hier tot zyn Tweede, gelyk zy beyde ook de voorname ſtigters van dit aanmerkelyk Comptoir geweeſt zyn, de Logie in een zeer fraeje ſtaat gebragt, en den weg tot groote winſten voor andre gebaand hebben.
Jan van Nyendaal. 1677. 1682.
Zyn Tweede was Jan Seroyen, onderkoopman 1679; en daar na Nicolaas Bolk 1679. 1682. en na hem Theunis Carſtenſſoon 1681.
Michiel Janſſoon. 1682. 1686.
Zyn tweede was Carſtensſoon.

Deze beyde, Janſſoon, en Carſtensſoon, zyn door de Heer Laurens Pit 1686. den 5den mey of daar ontrent na Palleacatta, onder 't opzigt van twee Hollanders, en eenige Inlandſche Soldaaten opgezonden, alwaar zy tot 1689. gebleven zyn.

Zy wierden verdagt gehouden, van mede deel aan de groote ſchuld door eenen Chodenda gemaakt, of van daar ontrent de vereyſchte voorzigtigheyd niet gebruykt te hebben; waar van wy hier na, gelyk van deze twee Opperhoofden Janſſoon en Carſtenſſoon breeder zullen ſpreeken.

Nicolaas Cramſer. 1686. 1686.
Zyn tweede was Jan de Beer, 1687.
Cornelis van den Bogaarde. 1686. 1688.
Zyn tweede was Cramſer.
Aart Spender. 1688. 1684.
dog maar als Reſident.
Joannes van Steland 1689.
die 'er 1691. nog lag.
Zyn tweede was Joachim Colyns.

Toen de Opperhoofden hier in vollen bloey waren, plagten zy voor alle de Chriſtenen meeſt open tafel te houden.

Men had 'er drie of vier Adſiſtenten, twee of drie peerden, agt Palankyndragers, honderd Inlandſe Soldaaten, eenige Hoornblazers, Fluyteniſten, en Trommel-ſlagers, tot hun ſtaathouding. Zy kregen ook honderd ducaaten 's jaars tot onderſchraging van de tafel-ongelden, en drie a vier Caſſen Perſiaanſche wyn, dog 1678, in 't jaar van de algemeyne beſnoejing der onkoſten, wierd dit alles afgeſchaft.

De Commiſſariſſen, die hier geweeſt zyn, waren deze: Commiſſariſſen.

De Heeren Jaques Caulier.
Francois Thivart.
Pieter Smith.
} Ten tyde van de Heer Hartſing, en Nyendaal.

Onder den Heer Nyendaal, als Opperhoofd, en zyne Tweeden van tyd tot tyd, zyn hier geen Commiſſariſſen geweeſt; dog ten tyde van de Heer Janſſoon, en zyn tweede Carſtensſoon, is hier geweeſt:
De Heer Laurens Pit, 1686.

Gelyk het inkoopen van Yzer en Staal geheel en al aan deze Opperhoofden ſtond, alzoo wierd het zelve in de Landvoogdy van Samtomanum, (dat benoorden Golconda, 4390 uuren van Mazulipatam, en 5 dag-reyzen van Nagelwanze legt, ingezameld. Waar 't yzer en ſtaal gemaakt werd.

Van Golconda daar na toe reyzende, ontmoet men 37 dorpen, en 't Kaſteel Oragel, waar ontrent de fynſte Bethillis, met de naam van Oringaal, na dit Kaſteel bekend, fraeje Tapyten, enz. vallen.

Hoe hier het yzer gemaakt en tot ſtaal bereyd werd, vertoond de Heer Havart zeer omſtandig.

Geen andre volkeren, dan wy alleen, hebben hier eenige Comptoiren.

Hoewel wy geen eygendom in, of on-

ontrent Golconda hebben, dan bevorens door ons gemeld is, meynen wy egter van onzen pligt te wezen, die voorname ſtad, alwaar voor onze Maatſchappy zoo veel tonnen gouds van tyd tot tyd overgewonnen zyn, wat nader te beſchryven.

De Stad Golconda beſchreven.

Haar naam is eygentlyk niet Golconda (of Gul-conda, dat in 't Perſiaanſch een geopende, zoo andre willen, een uytgezogte Roos beteekend, en hoedanig alleen 't Kaſteel, daar ontrent gelegen, genaamd werd) maar Heyder-Abaad, of Heyder-ſtad.

Door de naam van Heyder verſtaan de Perſiaanen Morteſa-Aali, Mohhammeds Neve en ſchoon-zoon, de grootſte van alle Heyligen, dien zy na hem eeren, en aan welken zy, als een andren Hercules, toeſchryven, dat hy twee ſlangen in zyn Wieg zou gedood hebben.

Dezen naam nu geven zy aan de Stad Golconda, dat zo veel te kennen geeft, als een Stad, die door een ſlangen-vernieler met inwoonders vervuld is.

Zy werd anders ook wel Bag-nagaar, dat is, Nagaars Hof, genaamd, en wierd door den overgrootvader des laatſten Konings op een na, of Sulthaan Mohhammed Colli op 't verzoek van een zyner vrouwen, Nagaar genaamd, gebouwd.

Zy plagt wel eens zoo groot, als Amſterdam te zyn, en had op de ganſche Kuſt van Choromandel geen wedergâ.

Zy lag voor hare verovering 1687, rondom zeer wel in hare Wallen en Muuren, en had toen 12 poorten.

Daar waren ook 12 ſchoone Mesdjids, of Moorſe Bid-plaatzen, zeer pragtig en konſtig gebouwd, onder welke twee zeer heerlyk, en na 't voorbeeld van den Tempel tot Mekka geſchikt, dog niet volbouwd zyn, om dat de laatſte Vorſt op een na in zyn droom door Mohhamed zelf gewaarſchouwd wierd, hier mede niet voort te gaan, zoo hy voor eeuwig Gods toorn niet op zich hebben wilde, alzoo hy begeerde, dat de Tempel van Mekka boven alle andre uytſteeken zoude.

Op de groote Markt, niet verre van onze Logie, ſtond 's Konings Paleys, een voortreffelyk gebouw, diens gewezene heerlykheyd, gelyk ook die van 's Konings uytmuntende koſtelyke throon de Heer Havart in zyn 2. Deel pag. 132 zeer naeuwkeurig beſchryft.

Het beſloeg een zeer groote plaats, en was weerdig, om als een Vorſtelyk pronkſtuk van alle nieusgierigen beſchouwd te werden.

De Meydaan, ofte Markt, de Sjaarmonaar, of vier torens, waar in een ſchoone Bad-ſtove was, de menigte van Caravaanſara's, en de aanzienelyke huyzen van een groote menigte Hovelingen, en voor al die van de Ryksbeſtierder, een groot getal van cierlyke en koſtelyke thuynen binnen en buyten, gevoegd by de pragtige graf-ſteden der Koningen, van welke zommige ongemeen koſtelyk zyn, en de eene een vry-plaats is, gaven een ongemeen cieraad aan deze ſtad, alzoo tot het byzonder beſchryven van ieder thuyn en Luſthof, zonder van andre pronkſtukken te ſpreken, wel een groot boek vereyſcht werd.

Daar waren toen ook twee nette Roomſch-Catholyke Kerken, de eene in de Stad, ter eere van de maagt Maria, en een buyten de Stad.

Het Kaſteel Golconda lag een groot uur van onze Logie, en had muuren van 23 voeten hoog, en de gragt was 45 voeten breed. Met het Kaſteel.

De Koning hield daar nu en dan zyn verblyf; dog de ſterkte van deze Veſting heeft dezen laatſten Koning 1687. voor de woede van 't Mogolſch Leger niet konnen beſchermen, gelyk wy in 't leven van Eurangzeeb (die dat Ryk veroverde) omſtandig vertoonen.

De Koningen van Golconda.

DE KONINGEN van GOLCONDA, Waren,

Barra Melk,
Sulthaan Ibrahim.
Sulthaan Mohhammed Colli.
Sulthaan Mohhammed.
Sulthaan Mohhammed Abdullah.

Sulthaan Abdullah Kotbsjah; die meer als 50 jaar geregeerd heeft, en 1672. den 3. Mey ſtierf, in zuyver geld 19 Caroor oude Pagooden (van welke ieder Caroor 10 lek, en ieder lek 100000 Pagooden, en ieder Pagood 10 gl: bedraagd) of negenthien honderd maal honderd duyſend gulden nalatende, zonder van zyne onwaardeerlyke Juweelen te ſpreken, waar by de magt dezer Koningen kan afgemeten werden. Hy lagte noit, maar zag altyd even nors, en droefgeeſtig, en was doodelyk gierig.

Sulthaan Aboeil Haſſan, jongſte ſchoonzoon des vorigen Konings, die, ſchoon de jongſte zig 1682, door vermogen van zyne goede vrienden, boven des vorigen Konings oudſte Schoon-zoon, Mierſa Ahhmed, op den Throon wiſt te dringen, hoewel hy zyne voornaamſte voortzetters, kort daar na, zeer qualyk beloonde.

Twee groote mylen van de ſtad ziet men hare Koninklyke Graven, daar alle dag ten 4 uuren plagt brood of Ryſt, en gekookte ſpys aan de armen gegeven te werden.

De

De Land-taal alhier is Hindoestans, of Moors (zoo zy 't daar noemen) dog die hier geen Arabisch en Persiaansch kan spreeken, werd voor een ongeleerde versleten. Immers alle de Hovelingen schryven in een van die twee taalen.

De rechte Land-taal egter is hier 't Jentiefs, of Tellingaas.

Het verdere 't geen wy daar van konnen zeggen, is door de Heer Havart zoo naeuwkeurig aangeteekend, dat wy niets daar by te doen hebben, weshalven wy ons afscheyd hier mede van dit Comptoir nemen, om tot het vierde Noorder-Comptoir over te gaan.

Palicol, het vierde Noorder-Comptoir.

De naam van 't zelve is Palicol, een dorp, 18 mylen van Mazulipatam, wat Noordelyker na de Rievier van Narsapoer, gelegen, hoewel die reyze gemeenelyk in een dag en nagt gedaan word, langs een zeer vermakelyke en Lommerryke weg, als mede langs de thuyn der E. Maatschappy, en voorby het Suri of Towak-dorp, en de dorpen Madepalem, Vintera groot en kleen Golepalem (op welke twee laatste men met schouwen vaard) en verder langs de Zee-kant tot aan 't groot dorp Peddepatam, en Mongeleer, daar men ook overvaart.

Onze Logie aldaar.

Wy hebben aan de regterhand, als men van Mazulipatam in dit dorp komt, een sterke steene Logie, die al een fraeje vertooning doet, en van veel fraeje gemakken voorzien is. De afteekening daar van en van de byzondre vertrekken in die Logie, zoo als zy 1688 was, ziet men naeuwkeurig in haar platte grond door de Heer Havart vertoond.

Den Koning schenkt ons 5000 gl. Jaarlyks 1676. quyt.

In de oudste tyden had men het van de Mooren, en voor 1000 Pagoden of 5000 gl: in pagt, gelyk de Heer Havart uyt de Firmaan, of 't bevel-schrift, onder Sulthaan, Abdullah Dotbsjah 1653, en een andre door Sulthaan Aboeil Hassan 1672. in October verleend; aanwyst; dog 1676. heeft die laatstgemelde Sulthaan Palicol en Contera, (onder Mazulipatam behoorende, hoewel zy anders onder Eloer en Ragiemandri, twee byzondre Landvoogdyen gerekend wierden) aan de E. Maatschappy gelyk de Heer Havart mede by een Firmaan toont in eygendom geschonken, ter tyd toe, dat die Vorst van zynen Throon gestooten wierd.

Dit Comptoir is voornamelyk opgerigt, om verscheyde zoorten van Lywaaten, en naderhand ook andre goederen, in te koopen, dat van tyd tot tyd toegenomen heeft, gelyk ook de Logie en 't getal der dienaaren.

Waaren, die hier vallen, en ingekogt werden,

Dog vertier van Goederen, die men hier aanbrengen of verkoopen zoude, viel hier ganschelyk niet; maar alleen deze navolgende: werden hier ingekoft.

Guinees Lywaad.
Parkallen.
Salampoeris.
Bethillis.
Chitsen.

Hoe nu het schilderen van de Chitsen, en het vordre, daar toe vereyscht, toe gaat, wyst de Heer Havart zeer net aan.

Men koopt hier buyten de voornoemde kleeden nog in:

Vloer-steenen, die gebakken werden.
Rogge-vellen.
Kruyd-maaten.
Bandeliers.
Bandeliers-koorden.
Goeni-zakken.
Lamp-olie.
Calappus-planken.
Latten.
Sparren.
Salgade-houten.
Pauteke-balken.
Lak-pannen.
Metsel-steenen.

En meer andre Goederen, voor dit, en voor andre Comptoiren noodig, en die hier best te bekomen zyn, welke alle met gereed geld ingekogt werden.

Andre zaaken, tot de zorg der Opperhoofden behoorende.

Daar beneven hebben de Opperhoofden hier het opzigt en de bezorging over, den Land-bouw, voor al zedert dit dorp ons eygen wierd, van een Bleekery, Smedery, Timmerwerf, blaeuw-verwery, en een lynbaan.

De Land-bouw bestaat in 't planten of zaeyen van Padi, dat men in Mey doet, en in Juli ten eynde raakt. Het verplanten geschied in Augustus en September, en 't kleen gewasch werd in Januari gezaeid, dat in die en de twee volgende maanden gesneden, door ossen (na de oudste wyze in de Ooster-wereld) gedorscht, en dan verder, in de dorpen Palicol of Contera, in kuylen begraven, gedekt, en zoodanig behandeld werd, als men hier gewoon is om ze wel te bewaaren.

Als de Land-bouw.

Van ieder Candi, of Bhaar (een zoort van Inlandse lasten) 520 ponden zwaar, trekt de E. Maatschappy hier een $\frac{4}{5}$ gedeelte, en den Landbouwer behoud maar $\frac{1}{5}$ voor zich.

Ook werden de ingezetenen van deze twee dorpen gemeenelyk met al hunnen omslag van beesten, getouwen, &c: Jaarlyks, by wege van ziel-beschryving overgenomen, en ieder na zyn vermogen op een hoofd-geld gesteld, waar af geen andre, dan de Bramines, worstelaars, en hoeren, vry zyn.

Pas buyten Palicol, en ook zomtyds wel 3 mylen van hier, in Narſapoer, plagt een bleekery te zyn, die onder vier Inlandſche Hoofden ſtont, en die van ieder ſtuk lywaad een vaſte ſtuyver trekken, behalven nog andre onkoſten, daar op vallende, en zeer net by den meer gemelden Heer Havart aangeteekend.

Smedery, en Timmerwerf. Aldus was weleer onder dit dorp, een Smedery en Timmerwerf, die in de eerſte tyden tot Ponnepilli, daar de E. Maatſchappy veel jaaren een vaſt verblyf, en een poſthoudend perzoon had, plagt te wezen.

Daar over hebben het opzigt, en hun verblyf deze navolgende lieden gehad.

Opzienders der zelve.

Simon van Groenewegen. wierd van Adſiſtent onderkoopman.	1642. 1665.
Pieter Roman.	1665. 1669.
Dirk Vonk.	1669. 1670.
Abraham Blom.	1670. 1672.
Pieter van der Burg.	1672. 1676.

Het yzer, dat hier tot ſpykers, &c: verſmolten wierd, quam of van Singereyne, onder Nagelwanze, of van Santomarium, (onder Golconda behoorende,) en men was in ſtaat, om hier alle maand 60 Bhaaren, of Candil, ieder van 520 ponden, tot ſpykers van verſcheyde zoorten te verſmeden.

Na dat dit dorp Ponnepilli, in 't jaar 1671 a 1672 weggeſpoeld, en de E. Maatſchappy 2500 gl: aan ſchade, door 't wegdryven van hare Smedery en Timmerwerf geleden had, heeft de Koning 1675. haar een erf in Narſapoer geſchonken, alwaar weer een kleen net huysje tot verblyf van den Opziender gebouwd is; wel meeſt, om de Engelſchen, die niet verre van hier, tot Madepalem, een Logie hebben, niet toe te geven.

Hier over had de Caſſier, onder 't gezag der Palicolſe Opperhoofden, toen 't bewind, zoo lang die ſmedery tot Marſapoer aangehouden is,

Deze waren de navolgende:

Pieter van der Burg.	
Nicolaas Bolk.	
Francois van der Bol.	1676. 1685.
Jan van den Briel.	1690. 1691.

Behalven dezen opper-Opziender, was hier ook een Inlandſche ſchryver, nevens drie Inlandſche Zoldaaten, een gemeen dienaar der E. Maatſchappy, twee ſmids baazen, en 300 knegts die 't geheel jaar door bezig gehouden werden.

Buyten de Logie op Narſapoer was ook een Timmerwerf, digt by die Rievier, die groot, en zeer bequaam was, om hare vaartuygen te vertimmeren, en nieuwe Chaloepen te maken.

Verwery. Ook plagt 'er een Verwery in de Logie tot Palicol te wezen, alwaar men met den Indigo, die men te Palewanze inkogt, veel kleeden blaeuw plagt te verwen.

Deze is in zich zelven wel beter als de Indigo, die op Tegenapatam valt; maar wel driemaal zoo dier, behalven dat de Tegenapatamſe Lywaaten, met de Zuyder Indigo geverwd, veel beter koop zyn, als die men met de Noordſe Indigo verwd, hoewel de laatſte, of de Noordze, vaſter, en wel zoo goet vallen.

Wat 'er nu tot deze verwery verder behoort, kan men omſtandig in 't werk van voornoemden Heer mede zien.

En de Lynbaan. Hier zyn ook een voorname lynbaan, en werk-tuygen, geweeſt, waar over een Hollandſche Baas 't gezag had.

Men ſloeg in de zelve allerley touwerk, als ook Zeyldoek van Hennip, zoo verre de E. Maatſchappy dit op hare vaartuygen van nooden had.

De Hennip, hier toe benoodigd, viel in de Landſchappen Eloer, en Ragiemandri, die ontrent 15 uuren van Palicol leggen. Wat nu deze Hennip by inkoop koſt, en wat verdere ongelden 'er oploopen, om ze hier met oſſen te brengen, konnen wy in 't voornoemd werk mede lezen.

Dit was zoo in oude tyden; dog die verwery, ſmedery, en lynbaan, gelyken nu niets na het vorige; maar zyn zeer vervallen.

Dienaars, hier vereyſcht. Tot het Comptoir van Palicol behooren, buyten de Opperhoofden, nog 5 a 6 Nederlanders, 4 aan de pen, en 2 tot het werk der bleekery, ſmedery, en der Timmerwerf, behalven nog 70 Inlandſche Soldaaten, zoo om de Logie alhier, en de dorpen Palicol, en Conteera, te bewaaren, als om andre noodige dienſten te verrichten.

Men plagt 'er veel meer te hebben, dog 1678. zyn zy op dit getal, dat niet verminderd kan werden, gebragt, en toen heeft men hier ook veel onkoſten, van 2 a 3 peerden, dienaars, Rosbaar-dragers, wyn, kaarzen, olie, waſch, Brandhout, en nog 50 ducaaten 's jaars, en meer aandre voordeelen, by de Opperhoofden getrokken, beſnoeid, en dit alles afgeſchaft.

Voor hem plagten de Comptoiren Palicol en Daatzerom onder een hoofd te ſtaan, en maar een Comptoir te zyn, zonder dat 't Opperhoofd toen op een vaſte plaats, en dan eens hier, dan eens daar was.

Maar men vond goed dit tot een byzonder Comptoir zedert 1651. te ſtellen,

OPPER-

OPPERHOOFDEN van PALICOL.

Opperhoofden van Palicol.

Zyn deze navolgende, Opperkooplieden, of kooplieden, geweest:

Henrik de Wit. 1613. 1630.
Marinus Louissoon. 1630.
Jacob de Wit.
Roeland de Carpentier.
Jan van Melderd.
Mattheus Leenderdssoon. 1631. 1635.
Gysbert Pelle. 1635. 1636.
Klaas Cornelissoon Blok. 1636. 1640.
Pieter Syme. 1640. 1644.
Joannes de Sterke. 1644. 1649.
Andries van Swaanswyk. 1648. 1651.
Joannes van Swaanswyk. 1651. 1654.
Tot deze tyd toe lag hier maar een man als Hoofd, dog na die tyd ook een Tweede.
Willem Robbertssoon Alma. 1654. 1658.
Zyn Tweede was Abraham Wildakker.
Evert van Craalen. 1658. 1658.
Zyn Tweede was Simon van Groenewegen.
Hercules Lindeborn. 1658. 1659.
Zyn Tweede was de vorige.
Elias van den Bronke, 1659. 1663.
Simon van Greenewegen. 1663. 1665.
Zyn Tweede was Jan van Nooy.
Jacob van der Dussen. 1665. 1667.
Zyn Tweede was de vorige.
Henrik Servaas. 1667. 1669.
Zyn Tweede was de zelve.
Francois Thivart. 1669. 1669.
Zyn Tweede was Pieter Moutmaker.
Pieter Moutmaker. 1669. 1677.
Zyn Tweede was Jan Seropyen, 1677. daar na Nicolaas Ruyser.
Joannes Huysman. 1677. 1677.
Zyn Tweede was de Ruyser.
Jan van Nooy. 1677. 1682.
Zyn Tweede was de vorige.
Nicolaas Ruyzer. 1682. 1682.
Hy had geen Tweede, dan Adriaan Blokkeel; die 1684. bleef.
Bruyning Wildeland. 1682. 1689.
Zyn Tweede was de vorige, en daar na Izaak Massis.
Joannes Lampe. 1689.
Zyn Tweede was de vorige.
Dus was 't hier 1691.

Hoe de Engelzen niet verre van deze plaats ook een Logie, en een Comptoir tot Madepalem hebben, vertoonen wy elders, daar wy van hen in 't bezonder spreken.

Men heeft het tot den voornoemden tyd hier zoo al slepende gehouden; maar niet zonder nu en dan geschenken aan de Inlandse overheden, zoo hier, als tot Narsapoer, te doen, buiten de welke hier de handel zyn behoorlyke loop niet zou gehad hebben; dat dan de winsten al weer goed moeten maken.

Wy zouden hier meer omstandigheden konnen byvoegen; dog meynen het noodige over dit Comptoir gezegt te hebben, weshalven wy hier afscheyden, en tot een ander zullen overgaan.

DERDE HOOFD-STUK.

Daatzerom, het Vyfde Noorder Comptoir beschreven. Onze Logie hier, en verdre gebouwen. De Waaren, die men hier inkoopt. Golepalem, *en* Gondewaarom, *wasch-dorpen 'er ontrent. Hoe de goederen van hier vervoerd worden. De Opperhoofden van Daatzerom. Geen vreemde Natien hier. De Dienaars hier, 't verval dezer plaats.* Bimilipatam, *het zesde of laatste Noorder Comptoir. Onze Logie hier. Waar toe dit Comptoir diende. De waaren, hier vallende. De besnoejingen hier, en alomme,* 1678. *zeer misprezen. Wat winsten hier vielen. De Opperhoofden van* Bimilipatam. *Commissarissen hier. Commissarissen over geheel Choromandel. Reden, waarom de winsten na* 1667. *grooter, dan bevorens schynen te zyn. Wanneer de schepen na Batavia, en andre Comptoiren hier komen: 't* Pegusch *schip, dat na* Persien *gaat. De Japansvaarders, 't* Malaks, *en* Batavisch *Schip na* Pegu. *Zomtyds nog een Schip van* Malacca. *Komst van de eerste Schepen van Batavia De tweede bezending. Persiaans-vaarders, 't* Pegusch *schip, en andre hier. Schepen hier voorby na Bengale, van hier na Ceylon en komst de laatste Batavische schepen hier. Wanneer de schepen van de Kust vertrekken moeten. Van de Jaar-Saysoenen wat droogten men hier te myden heeft. Met wat vaartuygen men lost, en laad. Hun slegt loon. Waar van de boeren bestaan. Wat voor lieden de Moradoors zyn. Haar zeldzame en zeer nette wyze van huyshouden. Haar deugden, en mislagen. Haar huwelyken. Die zy zeer jong aangaan.*

Daatzerom het vyfde Noorder

Het vyfde Noorder-Comptoir is dat te Daatzerom.

Het legt ontrent 12 mylen van Palicol, al meer na 't Noorden, en men heeft het groot dorp Palewale tusschen beyde, alwaar een groote steene en zeer cier-

Comptoir beschreven.

cierlyke Pagode is. Ook moet men over de Rievier Onnemond, zich met schouwen laten zetten, eer men aan het dorp komt daar onze Logie is, dat eygentlyk Daatzeriwarom, dog van ons, kortheyds halven, Daatzerom genaamd is, een naam, die 't na zekere speelers, in de Jentiefze taal Daatzeri's, en stigters van 't zelve geweest, draagd.

Onze Logie hier.

Ter regterhand van het dorp, als men van Palicol 'er na toe gaat, heeft men de Logie der E. Maatschappy, die in zig zelven wel goed, maar by die van Tegenapatam, of Golconda niet te vergelyken is.

De platte grond daar af kan men in 't werk van de Heer Havart zien, zoo als die 1689. nog geweest is.

In 't dorp Daatzerom is een schoone Heydensche Tempel ter eere van den Afgod Ramma, en zyne huysvrouw, de Afgodin Parwati, gestigt, dat een uytmuntend schoon gebouw is. Ook heeft men 'er den voornoemden Afgod met die Godin op een schoone witte Marmere pilaar zeer konstig, en boven verwagting heerlyk afgebeeld staan.

En verdere gebouwen.

Behalven dien Tempel en Afgod, die een groot cieraad, en een groote toeloop van menschen geeft, ziet men hier ook veel schoone huyzen, waar in Mooren, en Persiaanen woonen, onder welke dat van den Landvoogd uytsteekt.

Ook is hier een jaarlykze Markt of kermis, die honderd duyzenden van menschen derwaards lokt.

Men heeft hier een zeer schoon Manggas-bosch met veel heerlyke wandelwegen onder de lommer der boomen, ontrent zeer frische en visch-ryke wateren, die een groote verlustiging aan de wandelens-gezinde geven konnen.

De Waaren, die men hier inkoopt.

Men plagt hier 1677. en 1678. wel eenige waaren, die nog al fraeje winsten gaven, als, Japans staaf-koper speauter, vermilioen, quikzilver, en peper te brengen, dog dat wierd naderhand afgekeurd, zedert welke tyd men deze navolgende goederen met gereed geld plagt in te koopen, als:

Fyn Guinees Lywaad, lang 50, breed 1½ el.
Gemeen Guinees, breed, en lang als voren.
Fyne gemeene Salampoeris, lang 28 a 30, breed 1½ el.
Parkallen, waar van de twee in lengte en breedte een Salampoeris uytmaken.
Grove Bethillis, lang 26, breed 1½ el.
Tsjavonis met Roode Hoofden, lang 15 a 16, en breed 1¼ el.
Zeyldoek.
Bandeliers.
Kruydmaaten.
Koorden.
Lange Dasjens.
Dongris met Roode Hoofden.

En verder 't meeste, dat men in Palicol verzameld. Hoewel de Lywaaten hier wel zoo goed, als ergens, vallen, en zeer net opgemaakt werden, zoo dat geen andre wasschers op de geheele Kust met hun werk hier by konnen haalen.

Hier valt ook Salpeter; dog men verzameld die overvloedig, en alleen, in Bengale, om dat men ze daar zeer goed heeft.

Hoe de zelve uyt de aarde getrokken, gekookt, gezuyverd, en verder behandeld werd, toond de Heer Havart zeer naeukeurig.

Ook plagten hier veel andere waaren te vallen, als

Geschilderde kleeden.
Rochevellen, 1½ el lang.
Ryst.
Goeni-zakken.
Roode ledere vellen, &c:

Alle welke nog hier te bekomen zyn, en werden die doeken in de dorpen Ponare, Oepare, en Thuni, 4 mylen van onze Logie, geweven, en dan derwaards gezonden, van waar zy, wel bezigtigd en ieder by zyn zoorte gelegt, en gemeten zynde, na den bleek op 't dorp Golepalem, en Gondewarom gezonden, daar zy dan verder in een pakhuys der E. Maatschappy ter verzending bewaard werden.

De 2 laatstgemelde dorpen leggen 3 mylen van Daatzerom.

Golepalem en Gondewarom waschdorpen 'er ontrent.

Men heeft daar schoone Tanken, zeer dienstig om het goed te wasschen, en wel 200 huysgezinnen van wasschers, behalven veel andre Heydenen.

De E. Maatschappy heeft deze dorpen eens voor al, voor 750 gl: jaarlyks gepagt, die de onzen wel in Golconda betaalen; dog van de waschers alhier met 300 gl: winst weer trekken.

Hoe de goederen van hier vervoerd werden.

De goederen, hier vallende moeten met draag-ossen, of met Koelis slaven, of Inlanders, die goederen torssen, of met karren eerst na 't dorp Dangera, 2½ myl van hier, en van daar met vaartuygen na Vintera, en dan verder met ossen na Mazulipatam vervoerd werden.

Drie mylen van Daatzerom, (zynde ook de nette verheyd van Narsapoer van Palicol,) heeft men de haven van Coringo aan Zee, met welke deze Opperhoofden wel niet te doen hebben; dog zoo hier schepen van de E. Maatschappy komen, moeten zy 't noodige voor de zelve verzorgen.

Het kan hier ontrent Koningo, en om streeks, vervaarlyk regenen, en nu en dan

dan afgryzelyk donderen en blixemen, dat zommigen op den weg by geval zynde, wel 't leven gekoft heeft.

Det dorp Thuni legt ook aan Zee, en is een goede Haven.

Wat 'er nu tot de byzondere pligten van de Opperhoofden, en Tweeden, hier, en elders, behoord, wyft de Heer Havart pag. 43. in zyn 3. Deel wydloopig aan, zoo als die door den Heer Arnold Heuffen, Landvoogd van de Kuft van Choromandel al zedert den 16 Nov. 1649. aanbevolen, en door de Heer Speelman den 27. Maart 1663. nader beveftigd en geftaafd zyn.

Dat dit Comptoir met dat van Palicol in de eerfte tyden door een perzoon waargenomen is, hebben wy in de verhandeling van dat Comptoir reeds aangewezen,

De Opperhoofden van Daatzerom.

De OPPERHOOFDEN van DAATZEROM.

Zyn kooplieden in rang, en die hier van tyd tot gelegen hebben, deze geweeft.

Marinus Louiffoon. 1624. 1625.
Adriaan Helmond. 1636. 1637.
Herbert Allerdffoon. 1637.
Paulus Janffoon. } 1646. 1652.
Aart van Helsdingen }
Abraham Carters. 1652. 1654.
A°. 1654. wierd dit Comptoir geligt, en lag 'er nog
Lieven Vermeulen. 1654. 1655.
Evert van Craalen. 1655.
Dog na dat men eenigen tyd 1655. een byzonder perzoon tot den inkoop gebruykt had, en 1659. weer een Comptoir opgeregt, om 'er de Engelzen van daan te houden.
Jan Souri. 1659. 1664.
Zyn Tweede was Willem Karel Hartfing, van 30 Juni 1660. tot 1663. den 29 Juni daar na Pieter Moutmaker van 1663, den 5 Juni, tot den 6 maart 1669. ook nam hy van 1664. den 19 May tot de 10 Auguftus hier 't gezag met Cornelis van Heyningen waar.
François Thivart. 1664. 1666.
Zyn Tweede was Moutmaker.
Henrik Servaas, van den 27. October. 1666. 1667.
Zyn Tweede als voren, die na 't vertrek van Servaas 't Comptoir tot den 20 October 1668. waarnam, tot Tweede voor een tyd hebbende Bartholomæus van Roofendaal, die dit van den 26 Mey 1667. tot den 4 October 1668. bleef.
François Thivart. 1668. 1669.
Zyn Tweede was Moutmaker.
Jan van Nooy. 1669. 1677.
Zyn Tweede was Joannes Caulier, 1669. 1673. 19 Januari, en na hem Abraham Blom, 1673, 1 Maart.
Dirk Vonk. 1677. 1679.
Zyn Tweede was Blom, tot den 16 December, 1687.
Jacob Corbizier. 1679. 1682.
Zyn Tweede was Bruyning Wildeland, onder-koopman, van den 24 Maart. 1679. tot den 7 January. 1683.
Adriaan Verbrugge. 1682. 1686.
Zyn Tweede was Jan Vorwer, Boekhouder, en van den 10 Juli tot in 't laatfte van December 1686 was hier geen Opperhoofd, dog de Boekhouder Joannes de Carpentier nam het zoo lang waar.
Adriaan Blokkeel. 1686. 1687.
Zyn Tweede was Vorwer, die lang na Blokkeels dood dit Comptoir beftierde.
Jan Vorwer. 1687.
Deze lag 'er 1691 nog, hebbende den voorfchreven de Carpentier tot zyn Tweeden.
Balthazar van Duyn. 1723. 1723.
Elias Geliot. 1723.

Geen vreemde Natien hier.

Geen vreemde volkeren, of Europeers, hebben 'er een Comptoir, hoewel de Engelfchen 1678. te vergeefs getragt hebben hier weer een Comptoir en Logie op te rigten, gelyk zy 'er bevorens hadden.

't Geen 'er verder van de Engelfchen hier te zeggen valt, melden wy, daar wy in 't byzonder van hen in 't eerfte Deel fpreken.

De Dienaars hier.

De Dienaars, die hier zedert 1678. (na de befnoejing) gelegen hebben, zyn geweeft, 4 Hollanders, en 30 Inlandfe, daar 'er te voren wel eens zo veel lagen, en 't Opperhoofd, een Koopman zynde, die zoo lang ook Koopmans koftgeld getrokken had, moeft nu met onder-koopmans randzoen te vrede zyn, dat op al de binnen-Comptoiren ook zoo belaft, en ingevoerd wierd.

Na dien tyd is 't hier mede, gelyk op an-

't Verval dezer plaats. andre plaatzen van de Kuſt, zeer vervallen, zoo dat het na 't vorige Daatzerom niet meer gelykt.

Vermits de Opper-Landvoogd van eenige Moorſche Landvoogdyen hier zyn verblyf heeft, legt dit ook grond tot het geven van meer ſchenkagien hier, dan elders, alſoo men deze vermogende lieden, 't zy uyt beleefdheyd, of om redenen van belang, niet kan gaan bezoeken, of men men moet hen, na de wyze der Ooſterlingen van ouds her, een geſchenk doen, dat by de aanſtelling van een nieuwen Landvoogd altyd geſchieden moeſt.

Dus verre het voornaamſte, 't geen op dit Comptoir aan te merken viel, voorgeſteld hebbende, gaan wy tot het laatſte Noorder Comptoir alhier over.

Bimilipatam, het zesde of laatſte Noorder-Comptoir. Het zesde, of 't laatſte Noorder-Comptoir is dat gene, 't welk de E. Maatſchappy zedert veel jaaren tot Bimilipatam, of Bunnilipatam, gehad heeft.

Het werd ook wel Bhimond-patam (of een Stad, ter eere van den Afgod Bhimond gebouwd) genaamd, en is het kleenſte en Noordelykſte van alle onze Comptoiren op de Kuſt, op 17 en drie vierde van een Graad, Noorder Breedte, gelegen.

De weg, die daar na toe gaat, is zeer vermakelyk, vlak, tot aan de dorpen Oepare en Konnare, daar veelerley Lywaaden, Graanen, &c: ingekogt werden. Vervolgens komt men te Viziagapatam, diens ſtrand tot voorby Pondi niet anders, dan hoog gebergte is, waar in veel Ertſen van yzer, &c. vallen. Na dat men nu dit gebergte over geraakt is, komt men tot Bimilipatam.

Onze Logie hier. De E. Maatſchappy had hier van ouds een Logie, die niet verre van ſtrand af lag, welkers platte grond de Heer Havart ook vertoond.

In de oude tyden heeft de E. Maatſchappy hier jaarlyks 500 gl. aan pagt, of Tol, moeten betaalen, die ons 1676. mede door den laatſten Koning van Golconda quyt geſcholden, gelyk uyt de Firmaan, door dien Vorſt daar over verleend, by den Heer Havart te zien is.

Waar toe dit Comptoir diende. Gelyk nu dit Comptoir noit van veel belang geweeſt, en meeſt aangelegt is, om een ſpys-kamer voor Ceylon te zyn, alzoo plagten van hier ook geheele ſcheeps-ladingen met Ryſt derwaards vervoerd te werden.

Doch naderhand is dat juyſt zoo breed niet gevolgd, en allenskens verſlapt.

De Waaren, hier vallende. Hier werd niets van belang verkogt; maar men koopt hier met gereed geld verſcheyde waaren, voor al veel zoorten van Kleeden, die beter, en vry beter koop, dan elders op Choromandel, vallen, om dat het Kattoen, en de levensmiddelen hier veel beter koop, dan elders, zyn.

De goederen zyn deze:

Ryſt.	Alle voor Perſien, en Ceylon dienende.
Guinees Lywaad.	
Salampoeris.	
Dongri's met Roode Hoofden.	
Negros-Kleeden.	

Lak, op ſtokjens, al mede voor Perſien; dog zeer moejelyk te bekomen, ſchoon het daar zeer groote winſten geeft.

Curcuma, of Indiaanſche Zaffaraan, hoewel die overvloediger in Bengale valt, en daar beter gekregen kan werden.

Deze Koopmanſchappen, in de vorige bloejende tyden hier opgekogt, werden hier nu, zedert het groot verval alomme, zoo ſterk niet meer gezogt.

Ook is hier 1678. alles mede beſnoeid, en zyn de Hollandze Dienaars op 3, en de Inlandſche op 25 Perſoonen vaſt bepaald. De 50 Ducaaten 's jaars voor de tafel-ongelden der Opperhoofden, de 2 peerden, 't waſch, en de Olie voor 't licht, wierden afgekeurd, al welke ſtaatverminderingen der Opperhoofden alomme het aanzien der E. Maatſchappy, en hare inkomſten en voordeelen by den Inlander merkelyk verminderden. *De benoejingen hier, en alomme 1678 zeer misprezen.*

Men heeft hier een zeer bequame Rheede voor de ſchepen; en die van Malacka na Choromandel gaan, komen hier ten anker, en werden ook van alles, dat zy noodig hebben, voorzien.

De Serlaskeer, of 't Hoofd van 't Leger des Konings, die tot Sikakol, ontrent 14 mylen van hier, by na als een Onderkoning, zyn hof plag te houden, moeſt door de onzen gedurig, om de gemeene loop van den handel niet geſtremd te zien, beſchonken werden; maar dewyl alle de winſten van dit Comptoir in een ganſch jaar niet boven de 20000 gulden beliepen, wierden de geſchenken daar ook wat na geſchikt. *Wat winſten hier vielen.*

OPPERHOOFDEN van BIMILIPATAM.

Die hier van tyd tot tyd gelegen hebben zyn Onderkooplieden, en deze navolgende: *De Opperhoofden van Bimilipatam.*

Gerard Bakker.	1652.	1658.
Zyn Tweede was Frederik Keſſelerus.		
Frederik Keſſelerus.	1658.	1659.
Zyn Tweede was François de Wit.		
Hercules Lindeborn.	1659.	1661.
Frederik Keſſelerus.	1661.	1662.
Zyn Tweede was Joris Eling.		

Jo-

Joris Eling. 1662. 1669.
ZynTweede was Mattheus Eysleben.
Jan Parvé. 1669. 1673.
Floris Bolwerk. 1673. 1686.
ZynTweede was JanWebbers, die 1674. a 1675. stierf, daar na Jacob Maas 1678. daar na Willem Hidding 1678.1683, en eyndelyk Justus Chadveld, 1683, tot 1686.
Leenderd van den Briel. 1686. 1691.
ZynTweede was JanSaxen, 1687. daar na Nicolaas Dankwaard 1688. 1689. daar na Jan Henrik Simonsfoon.
Nicolaas Dankwaard, nu Boekhouder. 1691.
Zyn Tweede was Willem Oosterharen.

De COMMISSARISSEN, die hier geweest zyn.

Commissarissen. hier.

Jeremias de Bont, onder-koop-man. 1661.
Henrik van Outhoorn. 1675.
Adriaan Blokkeel. } 1682.
Bruyning Wildeland. }
Bruyning Wildeland. } 1686.
Jan van den Briel. }
DeHeerJoannesBaccherus. 1691.
Die by zyn Gezandschap aan't Hof van den grooten Mogol zeer veel tot herstelling van den Handel in Golconda, en elders toegebragt heeft.

Het eenige, dat wy ontrent de Comptoiren op de Kust van Choromandel in 't gemeyn nog te zeggen hebben, is, dat 'er wel eenige mindre zouden konnen gemist, en ingetrokken werden, en dat 'er meer andre afgekeurd zyn, die met nuttigheyd zouden konnen hersteld, en weder opgericht werden.

Het eerste werd meest om de Engelsen gelaten, en ontrent het laatste zouden wy 'er sterk voor wezen, om op Petapoeli, 14 a 15 mylen van Mazulipatam, aan de Zeekant, een zeer vermakelyke woon-en handel-plaats, weer een Comptoir op te richten, alzoo hier zeer schoone roode Lywaaden geverwd, en grove en fyne Chitsen, zoo goed als ergens, gemaakt, en geschilderd, en veel andre noodige goederen toebereyd werden, die men daar, mynes bedunkens, (hoewel andere daar andre gedagten over hebben, en den inkoop hier dierder stellen, en meynen, dat de verw van 't roode goed te slegt valt) al zoo goed koop, zoo niet beter als elders, zou konnen bekomen, behalven dat het tot den handel zeer gelegen, en veel langer van de E. Maatschappy, dan van de Engelzen of Deenen, bewoond is.

Dewyl wy bevorens de Commissarissen over de byzondere Comptoiren aangehaald hebben, zal 't niet ongevoeglyk zyn, dat wy de Algemeyne Commissarissen, over geheel de Kust van Choromandel in der tyd aangesteld, voor zoo verre die ons bekend, als ook die Gesanten aan den Koning van Golconda geweest zyn, hier by voegen.

Commissarissen over geheel Choromandel.

De Heeren {
Jacob Dedel, Zeevoogd. 1624.
N. Boreel. 1643.
Dirk Steur, ook Gesant aan Sulthan AbdullahCotbsjah.
Pieter Smith, ook Gesant aan den zelven Vorst. 1671.
Jacob Jorissoon Pits. 1681.
Laurens Pit, ook Gesant aan Sulthân Aboeil Hassan. 1686.
}
De Ed. Heer Henrik Adriaan van Rheede, Opper-Commissaris. 1687.
Joannes Baccherus, alleen van Noorder-Choromandel. 1688.

Indien men de oude papieren der E. Maatschappye naziet, zal men wel bevinden, dat de winsten voor 1667. 1668, tot 1670, zoo groot niet, als wel daar na, geweest zyn, dog dit komt voor eerst by 't goud toe (dat wel vyf maal honderd duyzend gl. winsten, en meer, 's jaars op de Japanse Coepans, en van 't West-kust-goud, en voor al door de verhooging, die 'er zedert 1664. van 84 tot 96. en twee jaren later, tot 105 stuyvers ingevoerd, waar door alles wel 25 ten honderd gerezen is, zoo dat, daar het te voren verlies gaf, het na dien tyd scheen veel winst te geven, alzoo hier door wel 20 tonnen gouds, en meer, aan de hoofdzomme inquamen, waar by dan de goede koop, en de uytvoer der Coebangs gevoegd zynde, quam dit ook wel 5 a 6 tonnen gouds te verschillen, uyt al 't welk men zeer licht vatten kan, dat, zoo er te voren 25 ten honderd gewonnen was, 'er nu meer als 100 ten honderd gewonnen moet zyn; maar of men dat nu aan een grooter bloey, dan bevorens (gelyk zommigen doen) toeschryven moet, laat ik aan 't oordeel van den Lezer, behalven dat de goederen, die men zedert inkogt, vry meer, dan bevorens, hebben moeten gelden. Egter is het zeker

Waarom de winsten na 1667. grooter, dan bevorens, schynen te zyn.

ker, dat de E. Maatschappy op deze Kust jaarlyks, buyten alle onkosten, een schoonen stuyver (die wy juyst niet net begrooten willen) heeft weten te winnen, en daar door haren handel elders merkelyk te ondersteunen.

Met deze aanmerking van het beschryven van deze Comptoiren, voor zoo verre die ons of in eygendom toekokomen, of daar door onze bedienden den handel van ouds her gedreven wierd, een eynde makende, zullen wy nu tot eenige andre zaaken overgaan.

Wanneer de schepen van Batavia, en van andre Comptoiren hier komen.

Wat nu de komst der schepen alhier, 't zy van Batavia, of van andre Comptoiren betreft, daar mede is 't aldus gelegen.

In Januari komt het schip van Pegu, dat in September derwaards vertrokken was, hier. Het komt ontrent den 20 a 25. December ontrent Bimilipatam, loopende op 18 graaden N. Breedte by het Hoog gebergte van Pondi 't land in 't gezicht, om zeker met de N. O. Wind af te komen, en verschynd ontrent nieuwe jaar op de Rheede van Mazulipatam, van waar dan dat schip met vragtgoederen en met eenige Mooren op vragt (zoo 't noodig is, op Palleacatta nog eens aangierende) kort langs Ceylon en Malabar na Persien ontrent half januari vertrekt.

Pegusch schip, dat na Persie gaat.

Een togt, die voor een Zee-man een fraeje winst, by 't verhuuren van de Cajuyt voor 200, de Hut voor 100 Pagooden, en naar mate van dien, ook van andre plaatzen, kan geven, behalven dat de E. Maatschappy daar nog wel 35 a 36000 gl. winst op hebben kan, dat in zulken korten tyd al zoetjens kan medegenomen werden.

Japans-vaarders, 't Malaks, en Batavisch schip.

Ontrent het eynde van Januari, of tusschen den 14. en 24. dito, komen de Japans-Vaarders met hun Goud van de Noord, met een Malaks, en een Batavisch schip, en zomtyds ook wel 2 a 3, op welke bodems op Malacka het goud en zilver volgens ordre van haar Edelheden verdeeld werd, wanneer in haar gezelschap ook de Bengaalsche, Suratsche, Persiaansche en Ceylonsche schepen van Malacka den 18. December vertrekken, in tyden van vrede, buyten de Nicobare (zekere Eylanden, zoo genaamd) de eene om de West na Ceylon, de andre om de Noord na Bengale, en andre weer om de W. N. W. tot op 13½ graad N. Breedte na de Kust stekende; dog in tyden van Oorlog blyven zy tot de Kust toe by een, 't welk wel niet buyten verlet van hare reyze geschieden kan, alzoo dan de schepen, die in 't laatst van Januari op Ceylon en in Bengale zouden komen, daar niet eer als in Maart konnen verschynen, dog dat egter dan niet anders kan geschikt werden.

En wanneer die van hier vertrekken.

Men loste dan op de Kust tot Palleacatta (nu tot Nagapatam) ten eersten de goederen die voor Choromandel mede gebragt waren, die in goud, zilver, Japans staaf-koper, Camfer, Lakwerken, &c. bestonden, en die schepen vertrekken dan weer zoo ras, als 't mogelyk is, 't eene na Mazulipatam, daar men de gereed-leggende Noordse goederen weer inneemd, en in 't begin van Maart wel meest Z. O. aan, alzoo het Moesson dan meest verloope is, na Batavia vertrekt, hebbende dan veel moeite om de West-kust van Sumatra door stilte op drie graaden N. Breedte te bezeylen, alwaar zy dan verder met de Land-winden langs die Kust moeten zien op te komen: want de ervarenheyd geleerd heeft, dat die gene, die een halve maand eer vertrokken, wel door de Linie, ja wel tot 3 a 4 graaden Z. Breedte quamen; maar bleven dan door stilte daar dryven, en kregen den Z. Oosten wind op hun dak, waar door zy de hoogte, en den tyd weder dubbeld verloren om de West-kust aan boord te krygen, daar de andre, schoon later vertrokken, zoo veel eer tot Batavia belanden. Een zaak, daar wel op diend gelet te werden.

Het ander schip vertrekt na de Zuyder-Comptoiren, om de geeyschte koopmanschappen en noodigen voorraad, als mede 't goud en zilver, tot 't vervolg van den handel vereyscht, derwaards te brengen, nemende op Sadraspatam, Tegenapatam en Nagapatam, de gereed leggende pakken in, en vertrekt dan mede den 10 a 12 Maart, even als 't vorige, langs Sumatras West-kust (daar men ook de stroomen te baat heeft) na Batavia.

Het derde schip plagt gemeenelyk later van Palleacatta (en nu van Nagapatam) Mazulipatam, of van de Zuyder-Comptoiren, na Ceylon met voor-raad-pakken, Ammunitie van Oorlog, &c: of wel langs de Kust, alzoo dit schip voor Malacka gehouden werd, te vertrekken.

In 't begin van Februari ging 'er, zoo lang dien handel daar duurde, een kleen scheepje, als men 't missen kon, van hier voor de eerste bezending na Pegu, met zoodanige pakken en goederen (die 't op Mazulipatam inneemd) als 'er geeyscht waren, waar nevens dan de schenkagie aan dien Koning gevoegd wierd. Van daar loopt het langs de wal tot op 18 graaden N. Breedte, of voorby Bimilipatam, alwaar het Zeewaard oversteekt, komende met de Zuyde-winden in Zee daar het de O. N. O. en N. Ooste-winden ontmoet, houdende het, zoo veel als 't

Schip na Pegu.

mo-

gelyk is, by de wind over, zoo, dat het ontrent de Negragie kome te vervallen, alzoo de wind daar in 't begin van Maart nog Noordelyk doorwaeyd, doende verder hun beſt, om dat Land op 16 graaden op zyde te loopen, en dan zeylde men met een aflandigen wind zeer bequaam over 6 of 8 vadem waters tot in de Peguaanſe Rievier Zierjang.

Het gebeurde ook wel, dat in Februari nog een ſchip van Malacka plagt na te komen, dat toen laat van Hokſieuw in China, nog met eenig goud, zilver, Radix China, Thee, Speauter, Aluyn, Goud-draad &c: aangekomen was, 't geen dan al mede over Mazulipatam, of na Ceylon, of na Batavia vertrok.

Een Bengaals ſchip. In Maart komt hier een kleen ſcheepje uyt Bengale, dat 'er Boter, Suyker, Olie, Waſch, en Salpeter (om kruyt te maken, of anders om 't voort te zenden) brengt, na dat alle de andre ſchepen in Bengale vooraf geladen en eerſt vertrokken zyn, komende dan recht door Zee, na dat de O. en N. O. winden al beginnen af te nemen, zoo dat het zyn werk heeft, om de 13 graaden N. Breedte te konnen krygen, waar na het, zo veel 't mogelyk is, na de wal houd, en zoo, wel meest van de Zuyd op Palleacatta (en nu op Nagapatam) komt aan te landen, blyvende dan tot September op de Kuſt, om daar dienſt te doen, en daar na te vertrekken.

Komſt der eerſte ſchepen van Batavia. In Juni komen de eerſte Bataviſche ſchepen met voorraad van alles; en met het noodig geld hier, gierende Puncto das Pedras aan, daar zy, 't geen 'er voor de Kuſt van Saay (verw-wortels, die men op de Kuſt tot 't ſchilderen der Chitſe gebruykt) Calappus-houten, Cayer (touwerk van Kalappus-bolſter) en eenige geſchilderde kleeden voor Batavia gereed is, inneemen, en, volgens ordre van den Landvoogd de goederen, die op de Zuyder-Comptoiren gereed leggen, ligten, die dan op Paliacatta (gelyk nu op Nagapatam) plegen gebragt te werden, van waar dan die Heer de zelve weer na de Comptoiren, daar zy vereyſcht werden, gewoon is te verzenden.

De tweede bezending. In Juni, en ſelf in Juli; en voor al in vredes tyd, komt 'er nog wel 1 ſchip of 2 van Ceylon, of Batavia, voor de tweede bezending, die dan als de vorige behandeld werden.

Perſiaanſchvaarders, en 't Pegus ſchip. Ontrent dezen tyd komen de Perſiaanſchvaarders, die in Januari derwaards van Malacka vertrokken, en 't Pegus ſchip, weer hier, dat ondertuſſchen een togt na Mazulipatam om hout, Tarw, Boter, en andre voorraad, doet. Nadat nu 't Pegus ſchip op Mazulipatam geweeſt is, werd het terſtond tot zyne gewoone voyagie, na 't innemen van de geeyſchte kleeden, koopmanſchappen, voorraad, &c: aangelegt, gewoon zynde in 't laatſt van Auguſtus van Palliacatta na Mazulipatam te gaan, daar het weer eenige goederen der Mooren op vragt tegen 9 a 10 ten honderd innam, al Zuydelyk aan van 16½ of (op welke Mazulipatam legt) tot de 13 graden loopende, en dan verder Ooſt aan op Groot Andemaon, om benoorden 't zelve en in 't gezicht van dit hoog Eyland te zeylen, waar na men al Noordelyker tot aan 't Rif van Brago ſtevend, en 't land tot op 6 vadem water in 't gezicht loopt, waar by men dan gemakkelyk die reyze krygt.

Schepen hier voorby na Bengale. In Juli en Auguſtus komen hier ook wel ſchepen voorby, over Ceylon na Bengale gaande, 't zy om Arak te loſſen, of om Kaneel, Peper, &c: hier te brengen, waar toe de zelve, voor al als zy van Ceylon komen, hun uiterſte beſt doen, om dat zy op Ceylon zeer ſchraal van Levens-middelen voorzien werden, dat wel zomtyds oorzaak geweeſt is, dat zulk ſchepen gebrek geleden hebben; dog zy trooſten zich daar mede, dat zy 't op de Kuſt, of in Bengale weer wat ruymer zullen hebben.

Van hier na Ceylon. Alle die voorbygaande ſchepen loopen voorby Mazulipatam, en zoo verder recht aan na Bengale, hoewel 'er ook wel eenige plagten te blyven, om al 't geen Ceylon van Kruyt, Lood, en andre Oorlogs-voorraad, Kleeden van allerley zoort, Vloerſteenen, &c: van nooden heeft, in October daar na toe te voeren, in welken tyd de N. O. winden hier beginnen te waejen, en dan moeten ook alle ſchepen vertrekken.

Komſt van de laatſte Bataviſe ſchepen hier. In September komen de laatſte ſchepen van Batavia hier, brengende dan alle de ſpeceryen van Nagelen, Nooten, Foelie &c: nevens andre nog ontbrekende Koopmanſchappen, voorraad, equipagie goederen &c: die men bevorens nog niet had konnen zenden, en 't verder goud en zilver, op Batavia nog zynde. Indien 'er twee quamen, bleef het eene tot Palleacatta, om alles, dat nog ingepakt wierd, in te nemen. Het ander ging na Mazulipatam, vertrekkende gemeenelyk van Palleacatta den 20 a 22 September, om de reyze zeker te hebben; dog zo 'er maar een ſchip gekomen is, loopt het wel tot den 25 a 26 dito, eer men 'er klaar mede raken kan; in hoedanigen geval het wel gebeurd is, dat geen van beyden dan de reyze krygen kon.

Wanneer de ſchepen van de Ook mogen de ſchepen op Palleacatta ten uyterſten niet langer als tot den 6, en op Mazulipatam niet langer, dan tot den

Kust vertrekken moeten.

den 8 a 9 October opgehouden werden, alzoo men, na die tyd, hier zware stormen uyt den N. N. Oosten en N. Oosten te wagten, en dan ook een lager wal heeft, daar men 't anders in een Maand van hier na Batavia zeylen kan.

Van de jaar Sayzoenen.

Na den 10. October komen hier geen schepen meer, als by buyten-gemeene en onverwagte voorvallen, dat dan de Heer Landvoogd alhier niet te verantwoorden heeft, maar wel die gene, die de zelve zoo laat derwaards zenden, wanneer de schepen door de Noorde-winden niet meer van de Zuyd op konnen komen, en voor 't sterk aanbranden der Zee op deze stranden bloot staan, waar door men dan ook geen goederen lossen nog laden kan, die droog behoorden te blyven, waarom haar Edelheden ook verbieden geen schepen hier na den 7 a 8 October te houden.

Dus ziet men dan, dat in deze maand 't werk te dezer Kust voor 2 a 3 maanden volvoert is, na verloop van welke 'er weer een nieuwe aanbesteding in Januari (wanneer 't hier weer moy weder is) van wegen de E. Maatschappy gedaan werd.

Van Maart tot October heeft men hier het Zuyd-wester-of het drooge, en van October tot Maart het Noord-Ooster Moesson ofte Saysoen, daar van men op de Kust van Malabar het recht tegendeel ziet, alzoo men daar van April tot September of October het Regen-Moesson, en van September af October tot April of Mey het drooge Sayzoen heeft.

Als 't Sayzoen in Februari en Maart begind af te nemen, heeft men tot September of October het Regenmoesson, en van September of October tot April of Mey het drooge Saysoen, en dan zyn de Land-winden uyt den Zuyd-westen in 't eerste zeer slap, alzoo, dat 's morgens ten negen uuren de Zee-wind al Oost begind te waejen, die eyndelyk van een Noord-Oosten wind in een Oostelyken Zee-wind veranderd, en zoo tot half April aanhoud, terwyl die aan de wal, om de Landwinden, die de wind 's avonds in 't Zuyd-Oosten, en 't Zuyden, trekt, allenskens verslapt, zoo dat de Ooste winden, zoo wel in Zee, als ontrent de wal, in 't laatst van April gedaan hebben, waar na dan de wind veel ruymer en sterker van 't westen by nacht, en Zuyd Zuyd-Oost, en Zuyd-Oost by dag, begind door te waejen, waar door 't dan onmogelyk is, om te konnen opstoppen; dog in 't laatst van Mey, of in 't begin van Juni, loopt de wind al landelyk tot West-Zuyd-west toe, daar de Zee-wind dan by dag Zuyd-Zuyd-oost is, waar mede men, als de meeste kragt van de stroom in 't begin van dit Moesson wat aangeperst is, genoeg opstoppen kan, alzoo men altyd met de Land-wind dan van de wal kan loopen, en met de Zee-wind 'er na toe komen; dog men moet zig niet te verre in Zee, buyten de ankergrond, begeven, alzoo men, op 35 a 40 vadem gerakende, de stroom 't schip zoodanig vatten en vervoeren zal, dat men het in 2 a 3 dagen niet weer zal konnen te boven komen; behalven dat men, als de Landwinden in Juni en Juli sterk doorwaejen, ook alle dag geen Zee-wind krygt. Ondertusschen trekt de wind gemeenelyk 's avonds na 't Zuyden, waar mede men (al deed men schade) de wal moet zien te krygen. Deze sterke en aanhoudende land-winden komen zomtyds in 't eerste van Mey, Juni, en Juli hier, daar na van tyd tot tyd verslappende, waar na zig de Zee-wind weer voelen doet.

Tot Mazulipatam waejen deze heete winden Noord-westelyk, waar mede iemand na Palleacatta opstoppen kan, hoewel 't Rif of de hoek van Mekka hier ontrent 't moejelykst is, daar men wel 7 a 8 dagen zukkelen kan, om dat de stroom uyt de bogt daar sterk op aandringd, en 't daar schielyk dieper word, waar door men belet werd na zyne schynbare gedagten met een Zuyden-gang eenig voordeel te doen, om dat de stroom het schip op de zyde vat, en na 't Oosten afdryven doet. Ook raakt men, zyn anker-grond verliezende, ook in gevaar van Mazulipatam weer te konnen bezeylen, weshalven men zyn best doen moet, om onder de wal op 6 vadem op te komen, tot dat men in de bogt is, waar na men langs de Kust opstappen kan; hoewel die gene, die voor de wind af van Palleacatta na Mazulipatam komen, het gewoon zyn in de bogt van Petapoeli te houden, om door de Westelyke winden niet verdreven te werden, te meer, alzoo zy zoo dicht op de 6 vadem den hoek moeten omzeylen: want anders laten de weste winden niet toe, om de Rheede van Mazulipatam te bereyken.

Maar die in Februari van Palleacatta na die voornoemde Rheede willen, zullen best doen met het Zeewaard over te houden, om binnen dien hoek niet te vervallen, daar men met de Ooste-winden (die dan doorwaejen) niet opkomen kan.

Even zoo ook; die in Februari van de Noord na Palleacatta komt, moet het mede 't Zeewaard over met de Oostewinden houden, en in September, als op den 26. dito 't laatste schip na Mazulipatam gezonden werd, kan men onder wegen de N. Ooste winsten ontmoeten, hoewel dat ook wel ontschieten kan, om dat het Zuydwester Moesson wel tot den 8 a 10. October, en zomtyds nog wel lan-

langer, doorwaeyd, hoewel 't Noord-Ooster Moesson ook wel den 26 a 28. September al begind.

Wanneer men nu bespeurd, dat de wind na 't Zuyd-westen draeyd, moet men de bogt zoeken te krygen; dog zoo men ziet, dat de wind na 't N. Oosten of na 't Oosten schiet (dat men gemeenelyk 's morgens aan den gezigteynder, daar zig dan eenige witte wolkjens vertoonen, zeer licht zien kan) dan moet men het 't Zeewaard over houden, om niet in de bogt te geraken, alzoo men anders zeer licht daar een langen tyd zou konnen te vergeefs doorbrenge, en dan nog wel genoodzaakt werde, om na Palleacatta (of Nagapatam nu) weder te keeren.

Wat droogten men hier te myden heeft.

Om hier ook gerust en zeker te vaaren, moet men wel op de droogten en Klippen, hier langs de wal leggende, en die men dierhalven voorzigtig te myden heeft, letten.

Die van Ceylon komen, na dat zy voor by de Basci's geraakt zyn, moeten, wanneer zy voorby Baticalo zeylen, wel toezien, dat zy ontrent Rio Deserte tot Mullewale, of Passa Sekka, de wal myden, en die even buyten het gezicht houde, tot dat men gist voorby die droogte te zyn.

Men zou, des noods, wel binnen door konnen komen, maar men moet geen groote schepen daar aan wagen, en daarom is 't zekerder, dat die Puncto das Pedras bezeylen; dog van puncto das Pedras tot Nagapatam mag het nog minder quaad, als men maar op 't Rif van Kaljemeer, alwaar men een Pagode aan land ontdekt, verdagt is, hoewel de vlakte, die zich daar vertoond, al mede tot waarschouwing dienen kan, waarom men dan dit Land, om de gemelde westelyke winden, hoog aan boord zeyld, uyt vreeze, dat men anders de wal van Nagapatam niet zeker krygen zou; dog hier van daan nu verder om de Noord komende, ontmoet men alleen het Rif van Kolderon, dat wel een halve Myl in Zee strekt.

Van Tegenepatam tot aan Sadrangapatam is 't zuyver; dog, van daar na Palleacatta gaande, is men gewoon de zeven Pagoden, die zig, als men van de Zuyd komt, als een bezaan, die in 't water staat, vertoonen, te myden; houdende een ½ Myl op 6 vadem water van de wal.

Indien men de Inlanders gelooven mag, zou dit voor dezen aan 't Land vast geweest zyn.

Van daar loopt men, om de klippige gronden, die daar eenige droogten geven, dicht langs de wal, en langs gemelde diepte, waar na de wal tot by Mensjoer, schoon is, alwaar men een bosch ziet, 't tafeltje van Mensjoer genaamd, daar men maar tot op 9 vadem waters komt, om met groote schepen 't Zee-Rif dan buyten om te loopen, hoewel men, daar wel verkend zynde, ook wel binnen door geraken kan, als men het Land-Rif maar wel myd, dat zeer kort opdroogd, en daar 't gemeenelyk sterk op aanbrand. Als men dat Zee-Rif op 6 a 7 vadem water heeft, houd men na 't N. westen op Stek grond maar regt op de Pagood van Karengala aan, alwaar men binnen komende weer dieper water krygt, en verder op langs de wal heeft men op 7 a 8. vadem, tot aan de Rheede, niet dan Stek-grond; dog die buyten om loopen, hebben nergens voor te vreezen, en konnen over het Rif op de Rheede komen, alzoo zy daar op zyn minst 6 en 5½ vadem water zullen hebben; dog zy moeten maken, dat zy de vlagge-stok van de Vesting West, en West ten Noorden, of dat zy 't groot gebergte (daar 't Zuyd-eynde een groote klove heeft) West Noord West van hen hebben, en dan kan men het zelf met schepen, die 20 voet diep, en nog dieper gaan, doen, te meer, alzoo 't Rif daar effen is, en hoe langer hoe dieper werd. Egter kan men, zekerheyds halven, wel wat lager afloopen, en dan kan men, buyten alle vrees, met een Zuyd-wester koers de Rheede zeer gemakkelyk op 8 vadem waters bezeylen; hoewel men dan, om de voornoemde westelyke winden, zomtyds ook wel wat langer zukkelen kan.

Van Palleacatta tot Arriamagon, of Armagon, 14 mylen benoorden Palleacatta, is 't 10 Mylen verre meest over al schoon, uytgenomen dat men onder de wal by Sekrecoeri een kleen Rifje heeft.

Het Rif van Arriamagon zelf strekt zich wel 8 Mylen verre uyt, dog men behoefd dat nergens, dan aan de Zuyd-zyde 1½ Myl voor Arriamagon, te myden, en anders kan men dit met matig groote schepen over al op 5 a 6 vadem buyten gevaar op een goede grond bezeylen; maar zoo men tusschen het Land en 't Rif van Sekrecoeri door wil, moet men de wal na by op 6 vadem houden, daar men dan zeer wel over geraken, doch het wat oneffen van grond bevinden zal; doch, zoo iemand niet noodzakelyk op Arriamagon wezen moet, moet men op 8 vadem maar buyten omloopen, om na de wal van Kistnapatam (wel eer Caliatoer genaamd) te Stevenen.

In de bocht voor Gondegambo leggen twee klippen boven water, en Oost ten Noorden, of Oost-Noord-Oost van Carrera (zoo men in die bogt iets te doen had) legt een groote Sandplaat, waar op 5 a 6 vadem water is, waar voor men geen

geen bekommering behoefd te hebben; hoewel men het ook wel myden kan, ten zy men het van nooden had, om, by 't opstoppen na Palleacatta, in de bogt te geraken.

Wanneeer men nu 't Rif van Mazulipatam genaakt, zoo heeft men, wegens de modderige grond, veel wit water aldaar; dog men mag 't egter buyten vreeze, tot op 6 vadem met een Ooster-gang, laten doorstaan, tot dat men met een Noord-wester-cours op de Rheede van Mazulipatam komt.

Van daar, meest Oost aan, moet men 't Rif van Narsapoer myden, en 't op 6 a 7 vadem een Myl van de wal houden, en zoo Goewari (indien men 'er wezen moet) aandoen: want anders loopt men 'er tot Bimilipatam toe voorby, alwaar men 1 kleene Myl verder 2 klippen ontmoet, die wat van de wal af leggen, die men op 18 a 19 vadem buyten om, en op 6 a 8 dito binnen door, voorby loopt, waar na men al langs de wal meest Noord Oost aan geheel zuyver, tot aan de Calappus-of Palmeer-punt, op 20⅔ graaden Noorder Breedte zeyld, en zoo verder op 't lood ter diepte van 12 a 14 vadem geraakt, van waar men dan na Pipeli loopen kan.

Met wat Vaartuygen men lost, en laad. Het lossen en laden der schepen, als de zelve hier op de Rheede gekomen zyn, gaat nog al redelyk gemakkelyk toe, ten ware als de wind wat te sterk op de wal staat.

Dit geschied met verscheydenerley Vaartuygen. Op Nagapatam gebruykt men Mossuls of Salengen, Vaartuygen, daar geen eene spyker aan komt, en die maar met Cayer (touw, van Klappus-bolster geraakt) aan een genaeid; dog egter zeer goed, en van drie a vier hegte stutten voorzien zyn. Zy buygen byzonder wel tegen de Zee, en men roeyd 'er met 6 a 8 scheppers op, en als zy wat te veel geleden hebben, werden zy een reys te meer vernaeid, dat voor 3 a 4 schellingen gedaan werd; dog men moet de Inlanders volslagen met deze hun vaartuygen, die zy best, gelyk zy ook de kragt en aanslag van hunne Zee zeer wel kennen, laten begaan, zoo men, door hen buyten hun bestek te brengen, hen niet verwarren, en zich met alle de goederen in gevaar stellen wil.

Op Sadraspatam, daar men een uytstekenden hoek, en geen Rievier, dan wel 2 mylen 'er bezuyden, heeft; legt men wat dichter aan de wal, daar 't zeer sterk aanbrand met de Zee-wind, dat dan meer moeite geeft.

Op Palleacatta gebruykt men Toni's, om uyt de Rievier te vaaren, die wel 4 a 5 lasten door de branding henen komen sleepen, alzoo zy, even als de Mossuls, ontrent 36 a 40 voeten lang, en 8 a 9 voeten breed, en hoog en regt op boven water getimmerd zyn, varende wel 14 a 16 man op zulk een vaartuyg, waar mede zy ook, zoo de wind diend, zeylen konnen. Deze zyn boven open, en zonder verdek, weshalven de goederen altyd met presennings, of geteerde Zeylkleeden, tegen de regen, en 't kletzen van de Golf, moeten gedekt werden. Zoo nu de Rievieren open, en door gebrek van afwatering (dat men 'er veel heeft) niet toegestopt zyn, gaat dat lossen nog redelyk gemakkelyk toe, maar anderzins moest 't goed wel een Kanon-schoot verre over land na de Vesting van Palleacatta gedragen werden, daar men, zedert het Hoofd-Comptoir na Nagapatam verplaatst wierd, af bevryd geweest is.

Tot Mazulipatam heeft men 2 openingen, de eene Benoorden het Suri-of Towac dorp, de andre meest Beoosten de Logie, en 't Crabbegat genaamd. De Tony's en Zee-Vaartuygen, die men hier heeft, overtreffen de Palleacatse in grootte.

Zy konnen ook wel 6 a 8 lasten, of wel 40 a 50 pakken voeren; maar men kan de zelve 's namiddags niet wel in Zee krygen, om dat zy gewoon zyn 's morgens met de Land-wind in Zee te steken, en met de Zee-wind weer na Land te komen, dat vry gemakkelyker toegaat, dan wanneer zy 's namiddags tegen de Zee-wind moeten aandruyzen, dat zy niet gewoon zyn, hoewel de Rheede hier wel ½ of 2 Mylen van de Logie zeer vlak is.

In Mey, Juni, en Juli, missen zy ook de Zee-wind, in hoedanigen tyd zy het dan moeten binnen roejen, daar zy niet veel zin in hebben.

Op Bimilipatam gebruykt men een kleener slag van Mossules, Salengen genaamd, alzoo de Rievier hier meesten tyd onbequaam is, zoo dat het 'er somtyds al wat op aankomt, om door de branding te geraken; maar als men den Inlander hier mede begaan laat, gaat dat gemakkelyk en zeker toe, om dat zy het gewoon zyn, en op zyn tyd wakker weten uyt te halen, om 'er buyten gevaar door te geraken, als de zwaarste branding over, of meest gebroken is: want zoo dat niet net op zyn tyd geschied, zou men zeer licht 't onderste boven, of geheel op de zyde geslagen werden, daar, zoo men hen begaan laat, niet voor te vreezen is.

Al dezen arbeyd doen zy om een zeer gering loon, trekkende voor een vaartuyg van een last (dat wel 4 a 5 togten op een dag kan doen) pas 12 stuyvers op zyn minst, en 18 stuyvers op zyn meest, waar af de meester van 't vaartuyg Hun slecht loon.

de

de helft trekt; en de andre helft de Roejers, die dus niet boven 5 a 6 stuyvers daags konnen winnen, hoewel dit maar tusschen beyden werk en meest gedwongen is, alzoo zy zich anders met het visschen op Kattimarauws (dat 5 a 6 balkjes aan een zyn) erneeren, zynde in 't gemeen Makwaas en Perrias, &c: of 't veragtste zoort van volk, gebooren Malabaaren; dog Jentiven van geloof.

Die met grooter vaartuygen vaaren, trekken een Ryksdr., en, na de vaartuygen zyn, ook wel meer, dat mede op die wyze als bevorens gezegt is, verdeeld werd.

En die van Mazulipatam zetten zig geheel en al 'er toe om met die Toni's te vaaren, om dat zy 'er gedurig werk mede vinden, om na Petapoeli, Narsapoer, Goedewari, Watari, en meer andere daar ontrent gelegene plaatzen, tot Pondi toe, Noord aan te vaaren. Men noemd deze hier Barragas, dat weer een ander geslacht is: zommige der zelve zyn Moors, andre Heydens; vermits men nu 't gansch jaar door op de Rheede van Mazulipatam veel Moorze, Jentiefze, en andre Inlandsche schepen heeft, zoo leggen hier en gemeenelyk daar ook wel 30 a 40 Toni's.

Waar van de Boeren bestaan.

De Boeren alhier zyn ook zeer arme lieden, die mede lezen nog schryven konnen, bestaande of van den Landbouw (waar af zy ½ trekken) of van 't weven en schilderen der kleeden, om dat de Landen om de zwaare droogte aldaar wel zes maanden braak leggen, en hen dus altyd geen werk geven; dog hoe men hen aanmerkt, zy zyn hun gansch leven door maar slaven van de Hawaladaars, en Landvoogden, die hen geweldig knevelen, en verdrukken.

Als zy tot den Landbouw 4 a 6 ploegossen hebben, en van een kleene houte ploeg nevens eenige houweelen voorzien zyn (dat hen 60 a 70 gl: komt te kosten) dan zyn zy gelukkig, alzoo zy dan ten naasten by de kost konnen winnen: want al hare Kleeden bestaan meest in een slegt opperkleedje, en een Commerband, om hun schaamte te dekken, hoewel zy het eerste minst dragen. Zy branden niet; dan wat Koejen-mist, die zy laten droogen en met gehakt stroo mengen. Al hun huysraat bestaat in eenige aarde potten, en schotels, en kopere beckens. De vermogenste hebben zelf een Verve-wery, of Schilder-plaats; dog die het zoo breed niet hebben, gaan op dag-huur uyt werken.

Behalven deze gemeene Lieden zyn 'er eenige Hoofd-Moradoors, die gesteld werden, om opzigt over den Inlander te hebben, en om te bezorgen, dat 's Konings Landen, die daar gemeenelyk onder een Hawaladaar of Landvoogd staan, behoorlyk beplant en bezaeyd werden, zy doen kleene geschillen onder hen af, zich met 't verkoopen van Ryst enz. en opstellen van alle contracten bemoejende, waar in zy van de Moorze Opper-bestierders gehandhaafd werden. Vele van deze Moradoors zyn Bramines van andre gewesten, daar toe ontboden, die gemeenelyk Kannekappels (of schryvers) genaamd werden, en gewoon zyn te bestaan, van dat zy van alles een nette aanteekening, en reekening houden.

Wat voor Lieden de Moradoors zyn.

Alle deze menschen zyn nu zedert een groote menigte van jaaren onder 't geweld der Mooren geraakt, die hen zeer streng onder bedwang houden. Zy zyn meest hier en daar verstroyd, en t'eenemaal van Krygsvolk ontbloot, zoo dat zy niet in staat zyn, om iets tegen dezelve te ondernemen.

Zy plagten onder den Koning van Carnatica te staan, dog die regeerd nu zyne erflanden van Sadraspatam, tot Arriamagon niet meer; alzoo hy in de eerste tyden verre van daar verdreven, en zyn land in de later tyd door Eurangzeeb, of wel door de Nabab, zynen veld Heer, ingenomen is, terwyl hy zelf hier armelyk leefde.

De gelukkigste van deze volkeren zyn die, welke onder de E. Maatschappy staan, alzoo die wel, opregt, en zagt behandeld werden.

Hun zeldzame, zeer nette wyze van huyshouden.

Schoon zy nu zoo arm, zoo gering en onnoozel in veel zaaken zyn, heeft men egter reden om zig over hunne byzondere zeldzame en egter net geschikte wyze van huyshouden te verwonderen.

De vader en moeder bestieren het huyshouden, zoo lang de kinderen kleen zyn, die, grooter geworden, en getrouwd, schoon nog zoo veel kinderen krygende, alle in eene huyshouding by een blyven, en in veel rust tot vyftig, en meer Perzoonen, zamen leven, schoon voor die allen maar een en de zelve pot te vier gaat.

Na dat de vader en moeder oud, en tot het bestier van zoo grooten huysgezin onbequaam geworden zyn, vinden de kinderen by een eenparig besluyt goed hare ouders daar van te ontlasten; latende hen in volkomen rust hunnen verderen levens-tyd doorbrengen, daar zy ook zeer geerne toe verstaan, alzoo dit hier een gemeene Lands-manier by allen is.

Ondertusschen werd de oudste zoon doorgaans als de Opper-bestierder van zulk een huysgezin erkend, die de andre broeders, ieder, hier of daar toe aanstelt,

na dat hy voor af preuven van zyne bequaamheyd tot 't geen, waar toe hy aangesteld werd, gegeven heeft. Aldus ziet men hier in dit huysgezin als een kleen gemeene-best, daar ieder het meeste belang van dezen kleenen staat na zyn vermogen met veel yver behertigd, zonder dat zy zich eenigzins met gezangen, speelen, 't lezen van geschiedenissen, vryagien, of andre vermaken, waar mede wy in onze jeugd den tyd verslyten, ophouden, alzoo zy van jongs af malkanders verstand maar scherpen om geld te winnen, en hun gemeene best neerstig voor te staan. Zoo zy nogtans al te zeer vermenigvuldigen, scheyden zy tydig, en ordentelyk van een, en geven ieder zyn geregtig deel.

Hun deugden, en misslagen.

Vermits hier geen herbergen (dan de Carrawaansaras, daar ieder 't zyne brengen moet, en daar ook niet dan water tot drank gevonden werd) nog kroegen zyn, zoo hebben zy geen gelegenheyd, om by quaad gezelschap te komen. Men is onder hen ook niet gewoon eenige sterke drank te gebruyken, gelyk zy ook de dronkenschap voor een van de snoodste en schandelykste zonden houden, ja stellen zoo een mensch in de zelve rang met een beest. Wel is waar, dat zy tot Hoerery zeer geneygd zyn; dog dat komt daar van, dat velen geen vrouw, en ook de gaven van onthouding niet hebben, waarom zy openbare hoeren dulden, die buyten dien ook dienst in hunne Tempels moeten doen.

Alle jaar werd de algemeyne reekening eens opgenomen, en gesloten.

Men ziet wat 'er uytgegeven, wat 'er boven alle onkosten gewonnen is, en wat 'er derhalven voor ieder overschiet, dat zeer oprecht in veel liefde, en zonder 't allerminste geschil, onder alle de bestierende leden van dat groot huysgezin zoo vreedzaam gedeyld werd, dat men 'er verbaast over zou staan, zoo men het hier zag.

Men let ook zeer naeukeurig, wie van hen deze of gene misslagen in 't dryven van den handel, of in iet anders tot hun onderhoud dienende, begaan mogt hebben, daar ieder zyne aanmerkingen over te berde brengt, dat dan in 't toekomende ook verbeterd werd.

Zoo nogtans hier of daar over eenige geschillen mogten komen, werden die of door 't Hoofd van dat huysgezin, of anders door den Moradoor, uyt hun geslacht gekoren, beslischt, of zoo zich iemand daar tegen durft aankanten, die geraakt zelden vry, zonder aan den Hawaladaar te moeten bloejen, dat zy egter zoo veel, als 't mogelyk is, myden, om dat zy gemeenelyk zoo heel veel niet missen konnen, dat zy dan, geen geld hebbende, met de huyd boeten moeten, daar zy mede niet veel zin in hebben, hoewel 'er voorbeelden zyn, dat deze of gene Inlanders, die 't verkorven hadden, van den Hawaladaar tot een boete van 50 a 60 Ropyen gedoemd, zig liever dood hebben laten slaan, dan zulken boete te betaalen, schoon zy 't geld wel hadden, dat hun Erfgenamen naderhand, als dat uytquam, egter moesten missen, alzoo deze geweldenaars 't hunne doch moeten hebbe.

Zy zullen noit (of altoos zeer zelden) buyten hun geslagt trouwen, en zoo zy al buyten hun huysgezin treden, zullen zy egter altyd ieder by zyn eygen Maatschap, en zoort van volk, blyven.

Hunne huwelyken.

Men heeft 'er 't geslacht der Bramines (dat hare Geestelyken, en die meest schryvers der grooten, nette rekenaars en groote Pythagoristen zyn, die niets dat leven heeft, en zelf geen eyeren eten), of der Chittis (zyn de Weevers, Schilders, Zilversmids; enz.) of der Visschers (die men Makwaas en Summelevaazen, noemd) of dat der Perria's, die men voor de veragtste houd.

Deze drie eerste geslachten (die zig nog in veel andre byzondre geslagten en Casta's verdeelen) eeten wel visch, en vleesch, dog geenzins Koejen-vleesch, alzoo zy die dieren voor 't Rynste houden, en zelfs wel als Goden eeren; dog de Perrias eeten ook Koejen-vleesch, en werden daarom van die andre 3 Secten zoodanig veragt, dat zy 't hart niet hebben, om in een straat, daar een Bramine woond, alzoo men hen voor onreyne houd, te komen, ook werden zy tot de allerveragtste diensten, en zelf tot het Beuls-ampt, gebruykt.

Zy mogen in de steden niet, dan hier of daar aan een hoek, woonen, zich wel meest op de dorpen behelpende.

Deze hunne huwelyken nu gaan met een groote statie en allerley gerammel van Trommels (die of plat en rond, of ook wel langwerpig, als kleene toelastjens zyn) en met veel geblaas op eenige pypen en Bazuynen, toe: want zonder gerammel, en groot geraas, hebben zy geen vreugde. De Bruydegom en Bruyd worden gemeenelyk in een Palankyn, (of draag-baar, waar in men zeer gemakkelyk leggen kan) door agt a thien mannen gedragen.

Die zy zeer jong aangaan.

Indien zy van eenige rang of staat zyn, zoo is de Bruyd gemeenelyk, niet boven de 4 a 5 (want een dogter van 12 jaaren zou, schoon dan eerst in staat, niet aan de man raken) en de Bruydegom pas 8 a 9 jaaren oud, waar toe de ouders, zonder dat, de kinderen zelf daar over iets te zeggen hebben, verstaan, om te beletten, dat geen

geen grooten, gelyk anders wel gebeurd is, hun kinderen voor den Koning des Lands hen ontnemen zouden, alzoo die nu en dan de schoonste dogters voor zich wel liet opzoeken; dog als zy getrouwd zyn, gaan zy die voorby, ook mag een jongman onder hen zyn baard niet scheeren, voor dat hy getrouwd is, dat dan met eenige plegtlykheden geschied.

Wanneer nu de voorschreve rondegang, dat de bevestiging van hunne trouw, of ondertrouw is, geschied, heeft ieder zyne paal, tot welke hy komen mag, en zoo men dit overtreed, is 'er een groot getier en geschreeuw onder hen, dog 't komt zeer zelden op slaan uyt.

De Bruyd nu op de voornoemde wyze met haren Bruydegom in die Plankyn sittende, en na 's lands wyze niet alleen met geurige bloemen, maar ook met alle hare cieraaden van goud en Juweelen, zoo in hare Conde als in haare ooren, neus en aan haren hals, armen, handen, &c: opgepronkt zynde, werd dus in statie zeer pragtig rond gedragen, met een drom van alle hare vrienden en bekenden, die te peerd volgen, en een grooten treyn van zingende dans-Hoeren, die dan eens wakker omspringen, en derhalven met zulken dichten kring van menschen, die haar volgen, omringd, dat men werk heeft, om by na iets van die stacy, ten waare men hier of daar op een hoogte stont, te konnen zien; te meer dewyl deze omgang gemeenelyk 's avonds na zons ondergang eerst begind, en schoon 'er lampen en toorsen in menigte zyn, om alles te doen zien, is 't gedrang der menschen te groot, om 'er ontrent te konnen komen.

Ook werden 'er in die tyd veel vyerwerken, die men daar zeer fraey weet te maken, ter eere van haar ontstoken, die een byzondre verlustiging aan de omstanders geven, en waar mede veel geld vermorst werd.

Zoo ras zy nu van dezen omgang t'huys gekomen zyn, gaan alle de bloed-vrienden, kennissen, buuren, &c: die daar by een gekomen of verzogt zyn, nederzitten, en geven, ieder na zyn vermogen, aan deze jong getrouwde of ondertrouwde een geschenk, dat naeuwkeurig, gelyk ook de naam van de gever, door een schryver aangeteekend werd; Men deeld Pinang rond, en, na men wat gegeten en wat Arak gedronken heeft, scheyd men weder van een.

Indien 't lieden van groot vermogen zyn, ziet men 't huys alomme met bloemen en cierlyke groente vercierd, behalven dat 'er veel fleskens met Roozewater, om 't gezelschap te eeren, en een lieffelyken reuk te geven, uytgegoten werden. Ook is de maaltyd dan in allen deelen pragtiger, en men blyft dan ook wel langer by een. Deze bruyds werden door een bruydschat van haare ouders door den Bruydegom gekogt, die zeer plegtlyk in veel schotelen met statie van maagden en jongelingen overgeleverd werd. En werd op de trouwdag de Tali of Bruyds-trou-band van den Bramine haar om de hals, na dat die gezegend is, gedaan, en die moet zy by haar mans leven noit afdoen.

Daar zyn niet alleen voorbeelden van kinderen (voor al der Benjaanen, die in deze jonge jaaren malkanderen niet alleen bekend hebben; maar ten tyde van den grooten Mogol, Sjah Djihaan, ook wel Sjah Choram genaamd) is 'er een dogterken van een Rasbuit geweest, die met haar zesde jaar al een jonge zoon, en na haar derde jaar al vaste maandstonden had. De voornoemde Vorst, dit niet willende gelooven, deed de moeder en 't kind by hem brengen, en stond 'er verbaast over. *Kind van zes jaaren, moeder van een zoon.*

Ingevalle nu de Bruydegom, na dat zoo een paar ondertrouwd is, komt te sterven, zonder de Bruyd bekend te hebben, is dat de grootste schande, die zoo een dochter overkomen kan, zoo verre, dat zy na dien tyd niet weer huwelyken, of eenig cieraad aan haar lyf dragen durft. Ook is 't een uytnemende schande voor zoo een stervende zoon, en niet minder, zoo hy ongehuwd sterft. *Ongehuwd te sterven by hen schandig.*

Indien de man by zyn Vrouw geen kinderen krygt, mag hy 'er een tweede, ja een derde, by nemen, en die trouwen; hoewel de eerste 't Hoofd der andre blyft; dog de meeste nemen dan een byzit of twee, hoewel de gematigtste onder hen dit versoejen.

Zy hebben de gewoonte niet (eenige uytgezonderd) van hun dooden te begraven, maar de zelve te verbranden; een gewoonte, die men by meer andre volken gevonden heeft; maar zoo de dode een getrouwd man is, moet zyn Vrouw, zoo zy de naam van eerlyk, en dat zy haar man bemind, houden wil, zig levend met hem laten verbranden. Zommige springen in 't vyer gietende een pot met olie over haar hoofd. De Vrouwen van Bramines geven eerst alle hare Juweelen, en cieraad, of wel een Pinang (een groot geschenk dan) aan deze en gene vrienden of vriendinnen, die daar by staan, en gaan, na hun afscheyd genomen te hebben, boven op den dooden leggen, niet dan Ram Ram roepende, waarschynelyk Goden, waar aan zy zig bevelen. *Het behandelen van hunne dooden, en 't verbranden van de vrouw met haren man.*

Andre weer, vreezende, dat zy door de

de schrik voor 't vyer van zinnen veranderen mogten, laten 't zy uyt eygen genegenheyd, of op Raad van de vermogentste vrienden, die niet geerne die schande in hun geslagt zouden hebben, van zulken vrouw te zien leven, zich op den dooden vast binden. Ook geschied dit niet, dan na dat dit by 't leven van den man eerst overlegt, en door haar, zoo zy geen kleene kinderen heeft, beloofd is: want indien 'er kinderen zyn, geschied het noit, en dan werd het haar niet gevergd.

Na dat nu alles daar toe klaar is, werd de houtstapel aangesteken, en men maakt ten eersten, door potten met olie, en andre brandstoffen daar in te werpen, niet alleen een groote rook en damp, maar ook door allerley gerammel van Trommels, bazuynen, bekkens en speeltuygen zulken zwaar geluyd, dat men onmogelyk 't gekerm van zoo een levendig verbrandende vrouw hooren kan, en dan is die vrouw, na hare gedagten, een Zalige dood gestorven. Om dit te gemakkelyker te doen voortgaan, geven de Settrea's aan zoo een vrouw, wel iets, dat haar bedwelmd onder de Pinang, en in de eene hand een Limoen, en in de andre een spiegel, terwyl zy gedurig Nareina Nareina, zeer ras aaneen roept; dog die der Bramines hebben maar eenige roode bloemen in de hand, die den Afgod opgeofferd zyn.

Men heeft 'er ook, die zig in de aarde laten delven tot aan 't hoofd toe; en zich dan, na dat de put daar de doode in legt, met aarde zoo verre toegevuld is, een kleed over 't hoofd laten werpen, waar na men haar den hals omdraeyd, of een trap op het hoofd geeft, dat 'er aanstonds de dood navolgd. Andre laten zig, dragende zekere steen om den hals, of in 't hair, al zittende begraven.

Daar zyn 'er ook, die hunne weduwen wel niet verpligten, om zig te laten verbranden, maar haar egter geenzins willen toelaten, te hertrouwen, het welke zoo zy mogten komen te doen, zoo werd haar 't hair mede afgesneden, en zy genoodzaakt voor hoeren agter 't land te loopen.

Om wat reden, dit geschied.

Men wil, dat in oude tyden veel vrouwen der Inlanders hare mannen om een zuur zien plagten te vergeven, en dan weer met een ander te trouwen. Om dit quaad, dat sterk door begon te breeken, tegen te gaan, vonden de overheden goed deze harde wet in te stellen.

Na dit streng gebod, daar veel onnoozelen om lyden moeten, wierden egter veel booze in den teugel gehouden, om zig zoo niet van hare mannen te ontlasten, alzoo zy anders staat maken moesten van zich aan die strenge Wet te onderwerpen, of anders voor hoer weggejaagd te werden.

De Moorze Landvoogden zoeken dit verbranden der vrouwen wel zoo veel als 't mogelyk is te beletten, dog laten het egter eyndelyk toe, als men 'er te sterk op staat, mits dat 'er een zware boete voor betaalt werd.

Wyzen van bestaan onder hen.

Gelyk 'er nu onder hen veelerley geslagten, en onder die geslagten ook menschen van verscheydenerley Ambagten zyn, alzoo is ieder gewoon, zig by dat van zyn vader meest te houden. Zommige erneeren zig als boeren (gelyk wy bevorens zeyden) andre als kooplieden, andre zyn Wevers, Smids, Timmerlieden, Koperslagers, goud of zilver-Smids, ieder van welk Ambagt weer hunne hoofden hebben, die wel meer magt over hen, dan wel de Dekens by ons over hare gilden, hebben; maar dit is paal-vast, dat de zoon van een Wever, een Wever, van een Koperslager, een Koperslager; en van een Goud-smid, een Goud-smid werd, en die eens Summelevaazen en zakken-dragers, of torssers van pakken en zware lasten geworden zyn, blyven dat van vader tot zoon en kinds-kindren toe, onveranderlyk, en vervolgens. Daar zyn scheeps-Timmerlieden onder hen, die schepen zoo hegt en dicht maken, dat zy zonder Pomp een menigte van jaaren vaaren, in hoedanige schepen ik wel geweest ben, ook zyn 'er Timmerlieden die ongemeene fraeje rust-banken, zit-banken, Tafels, Stoelen, en Ledekanten van ebben-hout, Caliatoer-hout &c: zeer konstig met allerley bloemen, dieren, &c: voor gering geld, en met zeer weynig gereedschap uythouwen.

De beste en fatzoenelykste onder hen zyn, of Kooplieden, of Makelaars, onder welke men ook lieden van groot verstand, en van veel middelen vind, dat zy egter zeer geheym houden, op dat de Moorze Landvoogden hen dit door verkeerde betigtingen niet mogten afperssen. In vorige tyden plagten wy de goederen zelfs van deze en gene koop lieden, Wevers, Schilders, &c: in te kopen; dog naderhand heeft men goed gevonden die in eene koop van een Benjaan, of Makelaar te koopen, dien men dan wel eenige Tonnen gouds vooraf verschoot, maar waar by de E. Maatschappy veel schade geleden heeft; gelyk wy elders zullen toonen.

Behalven deze zyn 'er ook koorddanssers en Potzen-makers, of openbare dans-Hoeren die van haar hoeren-loon bestaan.

De-

Deze Koordedanſſers loopen het gan-ſche Land op en neder, om voor een geringe ſtuyver gelds aardige ſprongen en vertooningen van hunne konſten, 't zy op deze en gene Feeſten, of andre byeen-komſten, te laten zien.

Van hunne koorde-danſſers. Zommige loopen op ſtelten van 13 a 14 voeten hoog, waar tegen zy zich geeſtig weten op te palmen, begevende zich dus op den eerſten, eyſchen daar na 'er nog een ſtelt by, en doen 'er dan verbazende ſprongen mede.

Andre dragen een lange Bamboes op hun hand of in hunnen Gordel, tegen welke Bamboes een ander oploopt, en daar boven op gaat zitten, of op zyn buyk leggende zig daar op rond draeyd, ſpreydende handen en voeten van een, terwyl de drager met die Bamboes voortgaat; ja daar zyn 'er, die, boven op die Bamboes zittende, de zelve door een ander beneden doen wegſlaan, zoo dat de Perzoon, die 'er boven op zit, 'er afvalt, en na beneden komt, terwyl hy van die gene, die beneden is, gevangen werd, dat wel yſſelyk ſtaat om aan te zien; dog zy hebben dat zoo grif, dat 'er geen voorbeeld is, dat iemand van hen 'er ongemak door geleden heeft. Ook nemen zy gemeenelyk aankomende jongens of meyskens, om tegen die Bamboes op te loopen, en 'er boven op te gaan zitten, op dat de ſwaarte, die zy beneden te dragen hebben, te minder zou zyn. Ook zyn 'er, die boven op die Bamboes aan haar teenen hangen, en agterwaards weer beneden komen.

Andre weer doen wonderlyke ſprongen door 5 a 6 hoepels, of over eenige bloote degens. Daar zyn 'er ook, die hun lichaam in honderd bogten weten te buygen, en te wringen, zoo dat zy wel een ronde bol gelyken.

Ook, die de oogen weten uyt hun hoofd te ſtooten, zoo dat men 'er 't bloed by neder ziet loopen, latende zelf de holligheyd zien, en zetten daar na 't oog, wel gewaſſchen zynde (zoo het ſchynd) 'er weder in, zonder dat men daar na eenig letzel 'er aan merken kan.

Daar zyn 'er ook, die een Keerel onder een mande zetten, en met een degen door de mande ſteken, zoo dat men 'er 't bloed by neder ziet loopen, naderhand werd die mand wel opgeligt; maar die man, die 'er onder zat, ziet men van verre dan komen aanloopen, en onder de mande vind men niets, gelyk men dit by Melton pag. 468, en meer andre, zulke konſten verbeeld ziet.

Men heeft 'er ook, die iemand een korl van een Manggas-vrugt, of wel maar een houtje toonen, en vragen, of men die vrugt, of dat houtje, eens wil zien planten, en in korten tyd 'er een boom afgroejen, die vrugten draagd; na dat 'er ja op geantwoord is, bewoelen zich de koorde-danſſers in een deken, ſteken dit houtje in de aarde, en ſtolpen 'er een mande over henen, of bedekken die voor een tyd, weer oplichten, en dan ziet men dat het zelve begind uyt te ſpruyten; daar na ſtolpen zy 'er de mande weer over, bedekken zich nog eens, en na verloop van eenigen tyd, ligten zy die weder op, en dan ziet men een kleen boomken voor den dag gekomen, daar zy dan eenige gloſſen tot vermaak der aanſchouwers over maken.

Daar op dekken zy zich weer, of ſtolpen 'er de mande weer over, die zy na eenigen tyd weder oplichten, en dan ziet men eerſt onrype, en, na nog eens 'er de mande overgeſtolpt, en ze weer opgelicht te hebben, volkomene rype Manggas vrugten, die zy 'er afplukken, en aan de omſtanders, zoo zy die hebben willen, te eeten geven, gelyk ik lieden geſproken hebbe, die zulk een Mangga-vrugt aangenomen, en 'er af geproeft hebben, niets quaads vreezende, alzoo dit alles natuurlyk, en maar door een gaeuwe behandeling, en gezwinde begoocheling der oogen geſchied. Alle zaaken, die ik wel menigmaal gewenſcht heb zelf eens te zien; maar dat my, wat moeite ik ook gedaan heb, noit heeft mogen gebeuren; te meer heb ik daar na verlangd, om dat men 'er my verſcheyde zaaken van verhaald heeft, die ik niet kon gelooven, om dat zy met de reden ſtreden en aldus onmogelyk waren, men heeft my egter willen verzekeren, dat het door deze Lieden verricht wierd, gelyk my dat van verſcheyde vrienden, die dit op een en de zelve tyd zagen, verhaald is in hun bywezen geſchied te zyn.

Daar zyn 'er, die deze koorde-danſſers door groot geld bewogen hebben, om te laten zien, hoe zy dit verricht hebben.

Deze hebben ontdekt, dat die koordedanſſers zich een gat onder de Oxelen in 't lyf ſtaken, en zulk een houtje met dat bloed wreven, en ieder reys, als zy 't in de grond ſtaken, nat maakten, en 't aldus zeer klaar zagen groejen, en tot de voornoemde volkomenheyd komen.

Dit werd ook van zeker ſchryver, die 't gezien heeft, beveſtigd; dog dit kan my niet bewegen, om het daarom te geloven.

Ook werd 'er wel verhaalt dat zy een droog houtje in minder als een half uur tyds tot een boom van 4 à 5 voeten hoog met bladeren, bloeizel, en vrugten weten voor den dag te brengen.

Waar van ik ook voorbeelden hier te Lande onlangs gelezen hebbe, die in 't bywezen van veel geloofweerdige Lieden beveſtigd wierden.

Van dezen aard is 't, by voorbeeld, dat men van deze Lieden onder andre konſten mede verhaald, dat zy een kluwen in de lucht werpen, daar een man tegen oploopt, dat, na myn begrip, volſlagen onmogelyk is, alzoo een zwak lichaam, dat door geen ſteviger opgehouden, of door zyn eygen kragt in de lucht gedragen werd, onmogelyk nog een zwaarder in de lucht dragen kan. Hier van ziet men by Melton p. 469. mede een zeer opmerkelyk verhaal, en afteekening, alzoo hy dit zelf gezien heeft tot Batavia.

Van dezen aard is 't mede, dat men (gelyk ik elders al gemeld heb) verhaald, dat een man eerſt op drie ſtokken, die in een drie-ſprong vaſt ſtaan, zitten gaat, en dat men eerſt een, daar na nog een, en eyndelyk ook den derden ſtok 'er onder uythaalt, en die man egter, zonder te vallen, in de lugt zitten blyft, hoedanig ik twee vrienden geſproken heb, die dit op een en de zelve tyd te zamen aanſchouwd hebben, en van welk de een ſyne oogen miſtrouwende, nog de moeite genomen heeft, om met een lange ſtok te voelen, of 'er ook niet het een of 't ander was, waar op dit lichaam ruſte, dog die Heer verklaard niets ter wereld gevoeld, vernomen, nog gezien te hebben; hoewel ik egter tegen zyn Ed: zeyde, dit niet te konnen gelooven, om dat dit al te klaar met de hier voorgemelde reden ſtreed.

En dans-Hoeren.

Wat de dans-Hoeren nu (anders Dewataſchidols genaamd, en aan de Goden hunner Pagoden als getrouwd) belangd, deze zyn gemeenelyk zeer net en wel met fraeje geſchilderde kleedjens, en ook met roode fluweele armbanden, en met eenig fyn, of ook wel valſch en verguld goud-werk, en zulke Juweelen aan haar hoofd, lange ooren, vingeren, teenen, armen, neus, en hals opgeſchikt, gaande of op de Feeſten, of op Bruyloften, en ook wel op maaltyden, en andre plaatzen openbaar, en zomtyds wel zoo onbeſchaamd moedernaakt danſſen, dat men bezwaarlyk zou konnen gelooven, dat 'er zulke onbeſchaamde vrouw-lieden zyn. Deze zyn gewoon op zeker geluyd van hare Trommels (die aan weer-zyden met leder zyn) al vry aardig en zwak (dog al na den trant der Inlanders, hare lichamen in veel wonderlyke bogten draejende) met een nette beweging van hare handen te danſſen, en daar onder ook wel eenig lied te zingen, waar voor zy dan een geringe ſtuyver bedingen, ja zy konnen zonder dezelve niet recht vrolyk. Men noemdze dans-Hoeren, om dat zy nu en dan zich ook als hoeren, by toelating der overheyd van deze Landen, aan deze en gene verhuuren. Een geſpuys, waar van 't my niet luſt meer te ſchryven.

Deze zyn egter by de Ouden al mede op hunne maaltyen van gebruyk geweeſt: want als 'er by Amyntas, Koning van Macedonien, Perſiaanze Gezanten gekomen waren, en hy die heerlyk onthaalde, zoo eyſchten zy, zoo Herodoot Lib. 5. en andre zeggen, Vrouwen, alzoo by hen op groote maaltyden de gewoonte was hunne vrouwe, en ook hunne byzitten te hebben. Wy zien ook Eſth: 1: 11. iets, dat na deze gewoonte gelykt. Dog wy konnen daar hier niet verder van ſpreken.

Gewaad der Jentiven Benjaanen, en Mooren.

Het gewaad der Jentiven en Benjaanen alhier is, zoo 't gemeene lieden zyn, ſlegt, hebbende over 't boven-lyf meeſten tyd niets, en die een weynig meer zyn, hebben een Rokje als een Wambasje, dat zy op de zyde toebinden, dragende op hun onderlyf een kleedje, dat zy toebinden, om hun ſchamelheyd te dekken.

Die grooter zyn, verſchillen van de gemeene alleen daar in, dat hun Lywaad, dat zy beyde zeer wit dragen, wat fynder is, en dat zy ook wel een kleedje meer, en een fraeje gordel om 't lyf hebben.

Op hun hoofd dragen zy een fyn of grof Bethilis doekje, of een dikke doek als een muts, na dat hun ſtaat is, bindende hun hoofd hair met een tuyt ter zyden op.

Als 't nu wat kouder werd, in de maand van November en December, hebben zommige van hen wel lange lakenze rokken aan, en een muts op 't hoofd, om zich tegen de koude te dekken.

Wanneer zig de grooten op reys begeven, gaan zy niet zonder een aanzienlyk gevolg, verzeld zynde van hunne pypers, hoorn-blazers, en rondel-dragers, die hen met een Rondel (zynde een kleen rond zonne-ſcherm) tegen de zon dekken.

Zoo 't Mooren zyn, die dragen wel een Cabaey, of een rok, tot over de knyen, of met nauwe mouwen, en op 't hoofd een Tulleband, hunne broeken zyn ook nauw. Zy laten hunne hoofden kaal ſchrappen, dog hun baarden lang groejen.

En van hunne Vrouwen.

De vrouwen der Jentiven gaan meeſt met de boezem bloot, of wel met een dun floers of Bethilis badjoe 'er over, dragende om 't lyf een gebloemd, zyde of effen kattoene kleedje van eenig grof

of

of fyn Lywaad, na dat zy van ftaat zyn. Deze kleedjes winden zy eenige reyzen om hun lyf, en maken die dan met eenige fpellen ontrent de navel ter degen vaft, waar over dan hun Badjoe of bovenkleedje, dat over de boezem komt nederhangt.

Zy gaan gemeenelyk bloots hoofds en bloots voets.

Die wat meer van vermogen zyn, dragen zeer fyn Lywaat over de Schouders, boezem en armen; dog hebben gemeenelyk ook kleene muylen aan. Zy beftryken het hoofd-hair, zoo de groote als gemeene vrouwen en dochters, met olie, die, zoo zy vermogende zyn, zeer liefelyk riekt, en binden dat zoo glimmend in verfcheyde bogten over den hals en 't agterhoofd op.

De verdere cieraaden der vermogende vrouwen zyn goude of zilvere arm-ringen, goude of zilvere ringen of Juweelen in hare lang-uytgeftrekte ooren, die hoe zy langer, hoe zy cierlyker, en van hooger Adel zyn. Ook dragen zy diergelyke ringen en ook peerlen door hare neuzen, waar in mede gaten zyn. Zommige dragen ook peerlen, andre goude Ketenen om haren hals; Al welke cieraaden wonderlyk fraey (gelyk men denken kan) op haar zwart vel, daar zy nog al zeer moedig op konnen zyn, affteken, ontrent de arm-ringen moet ik met een woord zeggen, dat de zelve, fchoon arm-ringen genaamd; echter meeft aan de handen der vrouwen en jonge dogters, en zomtyds ook van mannen tot een cieraad gevoerd, hoewel 'er wel zommige (voor al van dans-Hoeren, en andre danfTereffen) half wegen den arm gedragen werden.

Dat nu de ryke van goud hebben, hebben de arme van zilver, koper, en flegter metalen, en onder de hoeren zelf vind men 'er al mede redelyk koftelyk uytgedoft, die nog een cieraad van eenige bellen of rinkels aan de beenen hebben, welke onder het danffen een zeldzaam geluyd geven.

En dit is wel 't voornaamfte, dat van de Kleederen en cieraaden der vrouwen zoo der Jentiven, en Benjaamen, als van die der Mooren (die niet veel verfchillen) te zeggen valt.

Hunne fpyze. Die arm onder deze Jentiven zyn, behelpen zich uytnemende naeuw, zeer wel te vreden zynde, als zy maar wat gekookt, zy 't met een vifchje, of wat groente, en een dronk water 'er toe hebben; dog de Benjaanen zullen niets, dat leven heeft, dooden, veel min eeten. De Ryken in tegendeel leven zeer lekker, houdende veel van ryft en van zeer magtige, vette en heete koft, met veel fpeceryen, en die in de boter dryft, welke zy brenfie noemen, waar in zy ook wel een vet hoen, een gans, een endvogel, of iet diergelyks hebben.

Het is een fchotel eeten, zeer geacht by de Portugeezen, Mogolders, Perfiaanen, en by de meefte Oofter-lingen, en zy werd aldus toebereyd.

Zy nemen een vet hoen, dat zy half gaar koken, in welkers zop zy dan de ryft by na zoo droog, als ware het hun brood, aldus koken.

Zy doen 'er Cardemom, Kismis, rozynen, ftukjens van Amandelen, van Kaneel, van Nooten, heele peper, heele Kruyd-nagelen, heele Foelie, en zeer veel boter, nevens wat zout by.

Dit alles koken of ftoven zy te zamen, zoodanig, dat het hoen, verder onder de ryft bedekt leggende, murw, en volkomen gaar werd.

En dit is het lekkerfte eeten, dat men hen voorzetten kan; voor al heeft men dit ook by de vermogende Mooren, die mede niet weynig van fmerotzen weten, wagtende zig alleen voor fpek, of verkens-vleefch. Hun drank is water, Arak, en Perfiaanze wyn, welke laatfte dranken de Mooren, fchoon 't hen verboden is, nu en dan zelf tot dronken werdens toe, gebruyken, ook drinken zy veel een kopje gefmolten boter op hunne fpys, om rad te werden.

Zy weten van geen ftoelen, of tafels. De geringe lieden eeten op een matje, dog de ryken op een Alcatief, of tapyt, zittende met de voeten, als onze Kleermakers, onder 't lyf.

Hunne vrouwen komen niet aan tafel, voor al, als 'er vreemde Lieden by zyn; ontrent welk ftuk de Mooren zeer yverzugtig zyn, en de vrouwen noit laten voor den dag komen.

Na de maaltyd, en by andre gelegentheden, is 't een van de grootfte vermaken, zoo wel van de mannen, als de vrouwen, een oude of jonge Pinang te eete, en tabak te rooken, dat de vrouwen, uyt een Bongkos, of droog blad 't zamen-gerold, zoo ontfteken, en de mans uyt een Gorregorri (een kannetje of een bloempotje), waar mede zy beyden de meeften tyd doorbrengen.

Dewyl 'er geen Land ryker van Diamant-mynen is, konnen wy niet nalaten, daar mede van te fpreken. Van de Diamant-Mynen.

Zy leggen ontrent 12 dag-reyzen van Palliacatta, of 8 a 9 dagen van Mazulipatam, en maar twee dagen van Golconda, niet verre van 't gebergte.

Over deze Landeryen, die uyt naam van den Koning van Golconda verpagt werden, zyn zeer veele, en getrouwe opfienders, buyten welker kennis geen pagter een fpa in de grond fteken mag. Ook bedingd hy voor een zekere zomme gelds

gelds een plaats van zoo veel lengte en breedte te mogen doorgraven, en alle de steenen, die beneden de 7 a 8 caraat, dog geene die daar boven zyn, na zig te mogen nemen, belovende die getrouwelyk aan 's Konings opzienders te zullen geven; dat wel beloofd; dog egter zoo net juyst niet nagekomen werd, schoon die Arbeyds-lieden (dat meest naakte wormen zyn, gelyk zy daar in ook zoo arbeyden) al zeer naeuw over al bezogt werden, wetende die hier of daar behendig te verbergen en daar na, op hals en kraag aan, by nacht en ontyden te vinden, hoewel zy 't dan nog maar voor half geld, en zeer stil, gewoon zyn te verkoopen, alzoo zy zonder genade met de dood zouden gestraft werden, indien de Koning 'er kennis af kreeg; dog zoo zy den pagter maar bedriegen en ontrouw handelen, komen zy 'er met een dragt slagen af.

Hoe groote Diamanten hier vallen, kan men oordeelen aan die vier, die de Koning van Golconda plagt te dragen, en die de Heer Havart fol. 91. in zyn I. Boek beschryft, van welke hy zegt, dat 'er een was, by gissing van 250, en twee van 600, en nog een, wel zoo groot als de eerste, welke die Vorst pas boven zyn voorhoofd, aan ieder arm-band, en voor aan zyn Gordel droeg, wy spreken in de levens der Mogols hier van.

Van de Boomen, &c.

Wat nu de Bosschen, geboomten, Heesters, planten, en andre gewasschen met hare Fruyten, Kruyden &c: belangt, die zyn ten grooten deele al mede, als die gene, die men in andre gewesten van Indiën vind, en die wy onder Amboina reeds gemelt hebben, behalven dat men die ook uytvoerig in den Hortus Malabaricus van de Heer van Rheede, en van verscheyde andren reeds in 't breede beschreven vind.

Dieren, Vogelen, en Visschen.

En zoodanig is het met de Dieren van dit Land (weynige uytgezonderd) mede gelegen.

Ossen, Koejen, kleene Peerden, Schaapen, Buffels, verscheyde zoorten van herten (ook zommige met witte vlekken) Verkens, en Bokken zyn hier zeer veel; dog men heeft 'er ook Olifanten, zeer veel Tygers, en daar af wel driederley zoort (onder welke de Koninklyke, die wel zoo groot als een kleene os is, uytmunt) die veel schade onder dit tam vee doen, en zomtyds ook wel menschen aantasten.

Daar vallen ook Luypaarden, Civetkatten, en Jakhalzen, die best ten deele na wolven, ten deele na vossen, gelyken, en die zeer sterk op menschen-vleesch gezet, en zelf wel gewoon zyn de lyken uyt de graven te halen, zoo men die niet wel bezorgd.

Men heeft hier ook haazen, en meer ander kleen wild, en allerley slangen zyn 'er in menigte, zommige vergiftig, als voor al de Cobra Capellos, en andre, zommige afgryzelyk groot, dog juyst niet vergiftig, ook zyn 'er die zelf dienst doen, en de rotten vangen.

Het gevogelte, dat hier valt, bestaat in wilde en tamme endvogels, Ganzen, hoenderen, Duyven, Tortelduyven, Paeuwen, Partryzen, Reygers, Papegaeyen en Perkieten in menigte, en meer andre kleene vogels, die zeer wel zingen, en onze Nagtegaals niet ongelyk zyn. Ook zyn 'er een menigte van vleermuyzen, die vry groot zyn, en met hun geklaeuwde vlerken aan de takken blyven hangen, en groote schade aan de vrugten doen. Daar zyn 'er, die ze ook eeten, en voor een lekkerny houden.

Men heeft hier ook overvloed van Zee- en Rievier-visch. De Zee leverde Konings visch, Goaze Kabbeljaeuw, Kacab, Steenbraassem, Zeylvisch, Concuados, Harders, Tong, Schollen, Scharren, Spiering, en meer andre vissen. In Rivieren heeft men Krabben, Kreeften, Garneelen, elft, en een zoort van visch, wel wat na Salm gelykende, die, ingezouten zynde, reedelyk lang duurd, en zeer wel smaakt.

TWEEDE

TWEEDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Saaken op Choromandel *voorgevallen. Eerste aanleg der onsen herwaards* 1603. 1606. *van Solt op* Nagapatam. *Als ook te* Petapoli. *Alwaar een Comptoir opgericht werd. Verzeyld na* Mazulipatam, *daar hy vriendelyk ontfangen wierd. Geschil over den Tol. Gaat na* Bisnagar *om den Koning te spreken. Keerd met gunstig antwoord wederom. Wat voorrechten hy by dien Vorst verkregen had. Wat volk hy hier liet. Goederen, hier ingeladen.* 1613. *ons volk door de* Portugeesen *vermoord.* 1614. *'t eerste Accoord met den Koning van* Golconda. 1615. *de Vesting van* Palleacatta *gebouwd.* A°. 1617. *'t Accoord vernieuwt. De Heer* Pieter van den Broek *komt* A°. 1617. *hier. Kruyssen op de Portugeesen.* 1618. Adolf Thomassoon, *Hoofd op* Gelria; *dog de Heer* de Haze *oppergebieder over die Kust. Geweldenaryen der Mooren* 1619. *en* 1624. *slaan van Uffelen op* Mazulipatam *dood.* 1627. *Hollandse dochters hier. Verrichting van* Jacob de Wit. 1630. *en* 1631. 1634. *Onze eerste vaste dienaar in* Golconda. *Wat er* 1636, *en in volgende jaaren voorgevallen is.* De Heer Steur. 1651. *herwaards als Gesant.* Nagapatam *veroverd door* Jan van der Laan. 1661. *een Comptoir in* Golconda *opgericht. En de* Heer Caulier *na den Koning; doch te vergeefs. Staat der zaaken* 1669, *en* 1671. *hier. De opreyze van de* Heer Smith *na* Golconda. 1671. *De* Heer *de la* Haye, *Fransche onder-Koning,* 1672. *in Indiën. Door de Heer van* Goens *op de vlugt gedreven.* St. Thome *veroverd. De Engelzen voor die Stad geslagen.*

SAAKEN van den Beginne op CHOROMANDEL voorgevallen.

Saaken op Choromandel voorgevallen. BY 't naspeuren der oudste zaaken op de Kust van Choromandel, blykt my nergens, dat de Portugeezen, die oudste bewoonders van Indiën in andre Oorden, zich hier oit, of ook ergens, dan alleen op St. Thome, nedergezet hebben, hoewel deze en gene zich wel tot Palleacatta, Nagapatam, en op meer andere plaatzen, daar zy handel dreven, ophielden, dat egter maar in weynig Perzoonen bestond, en niet lang na onze komst in Indiën duurde, alzoo wy al hun schepen aantastten, waar wy ze vonden, en hen overal van daan bonsden; ook geleek dit hier niet na hun vast verblyf op andre plaatzen.

Wanneer de Engelschen, Franschen, of Deenen, en wie van hen de eerste hier quamen om zig neder te zetten, komt mede nergens net voor.

Wat nu de Nederlanders aangaat, deze schynen my toe al van 1600 af, en dus van de eerste tyden van hunne komst in Indiën, op deze Kust geweest te zyn.

Eerste aanleg der onze herwaards 1603. A°. 1603 bevind ik, dat, na dat de onder-Zeevoogd, Zebald de Waard, met de schepen Hollandia, de Hollandze Thuyn, ende de Ster, van den Zeevoogd Wybrand van Warwyk gescheyden, en den 12 December 1602. van 't Land van de Caap, of Aguada de S. Bras, na Atsjien geloopen, en den 10 Maart 1603. daar gekomen was, vindende daar meer andre schepen zyner Reysgezellen, die onder-Zeevoogd wel 't voornemen had, om zeker jacht, den 26 Maart 1603. door hem van den Zeevoogd Joris van Spielbergen gekogt, op de Kust van Choromandel en in Bengale te gebruyken, gelyk hy den 1 April ook door vier Mooren, die op 't schip Hollandia quamen, om hem een pas te verzoeken, zeer ernstig verzogt wierd, om op Nagapatam, en op Choromandels Kust te komen, alzoo daar goeden handel, en overvloed van Peper was; dog hy had het ongeluk dat hy, zedert van daar na Ceylon gestevend zynde, door den Koning van Candy dood geslagen wierd.

Deze tyding aan de zyne, nog te Batticalo leggende, ter ooren gekomen zynde, vond men goed, om op den 4 Juni (pas na deze droevige tyding) Jacob Pieterssoon van Enkhuyzen, in zyn plaats tot onder-Zeevoogd te verkiezen, die naderhand met zynen Raad den 10 October ook besloot met de schepen de Eendracht, waar op hy zelf was, Hollandia, en een jacht, na de Kust van Choromandel, en zoo verder na Bengale te loopen, hoewel 't nog wel een maand aanliep, eer zy vertrokken, dat eyndelyk nog maar op een schip, dat na de Kust, en een dat na Bengale ging, uytquam.

Dit is het eerste, dat ik van een bezending der onzen herwaards leze, zonder dat my egter blykt, wanneer zy 'er gekomen, of waar zy eerst ten anker geraakt zyn.

A°. 1606. komt van Solt op Nagapatam. A°. 1606. bevinde ik, dat de opper-Koopman, Paulus van Solt, van Bantam met het schip Delft over Atsjien na de Kust

Kust gezeyld is, ontdekkende in Maart 1606. op Atsjien dat eenen Pieter Willemsfoon als onder-Koopman van wegen onze Maatschappy zyn vast verblyf in Mazulipatam had.

Hy was van voornemen, om eerst op Nagapatam aan te gieren; dog vond den 19 April goed dat voorby te loopen, en maar ten eersten Palleacatta aan te doen, alzoo hy vreesde, dat hy deze Reede anders, om de sterke westelyke winden, niet zouden konnen bereyken.

Hy quam den 25. dito voor de Stad St. Thomé, of Maliapoer, ten anker, alwaar hy drie ledige Portugeesche schepen in brand stak.

Den 26. dito van daar vertrokken zynde, quam hy ontrent den avond ter reede van Palleacatta, alwaar hen; op den 27. dito eenige verversching van den Hawaladaar aan boord gezonden wierd, die vragen deed wat volk zy waren, waar op geantwoord zynde, dat zy Hollanders, en daar alleen maar om te handelen gekomen waren, gaf hy hen verlof, om aan Land te komen, en daar te handelen, mits dat zy 4 ten honderd aan Tol van inkomende en uytgaande goederen betaalen zouden.

Hy vond die aanbieding zeer wel; maar verzogt verzekering, dat zy ons volk, na vertrek van 't schip, aan de Portugeezen, daar woonende, niet zouden overgeven.

Zy verzogten dit te meer, om dat zy daar 3 Portugeesche schepen op de Reede zagen leggen, en om dat zy hoorden, dat 'er 4 aan land waren.

Men gaf aan de Heer van Solt dien aangaande volkomen verzekering; dog alzoo hy van ter zyden van een Moor bericht kreeg, dat 'er wel haast meer Portugeezen van St. Thomé stonden te komen, dewyl zy uytdrukkelyk door de drie schepen, hier leggende, ontboden waren, die hier toen ook al eenig gebied schenen te hebben, besloot hy hier niet lang te blyven.

Zeker Bramine verzogt hem wel ernstig, daar eenig volk aan Land te laten; dog om de voornoemde redenen konde hy dat niet goed vinden, ten ware hy 2 a 3 Portugeezen by hem in gyzeling laten wilde; 't welk hy zeggende niet vermogens te zyn om te doen, verzogt hy, dat hy dog na een brief van den Koning wagten wilde; maar na dat hy hem reden gegeven had, waarom hy niet langer wagten konde, is hy den 30. April van daar vertrokken, en den 3. May te Petapoeli 's avonds ten anker gekomen, daar zy die nagt door de harde wind een anker verloren.

Als ook te Petapoeli.

Men stond hem toe daar aan land te komen, en 'er te mogen handelen, weshalven de Koopman, Dirk van Leeuwen en Pieter Warkyn, een onder-Koopman, den 4 dito na Land gezonden zyn; om te vernemen, wat voor Kleeden nu hier te bekomen waren, en of 'er de plaats na was, om daar volk aan land te laten, als mede hoe 't daar met 't betaalen van den Tol gelegen was.

Deze nu daags 'er aan, of den 5. te rug gekomen, en de Heer van Solt nu van alles net onderricht zynde, is hy zelf den 6. dito aan land gegaan, daar hy 's namiddags ten 2 uuren door den Heer Landvoogd, van eenige Persiaansche koop-lieden verzeld, zeer vriendelyk en beleefd ontfangen, en in 't tolhuys gebragt is, met betuyging, dat hy over zyne komst zeer verblyd was.

Na dat zy nu met den anderen gesproken hadden, en wegens den tol over een gekomen waren, liet de Hawaladaar ten eerste daar eenige goochelaars en dans-hoeren komen (want zonder de zelve konnen de Inlanders dog niet vrolyk zyn), om hem vermaak en eere aan te doen.

Daar na deed hy den Heer van Solt met een kostelyke Palankyn, terwyl zyn ander gezelschap hem te peerd volgde, door alle de straaten, die met bloemen behangen waren, omdragen, en met een groot geluyd van Trommelkens, en Schalmeyen over al, daar maar iets te zien was, brengen, terwyl die hoeren hem, dat een groote eere was, al dansende volgden.

Eyndelyk bragt hy hem in een huys, dat hy hem voor een tyd tot zyn verblyf vergunde.

Hy ging den 7. den Hawaladaar bezoeken, bragt hem een geschenk van 4 ellen Scharlaken, 4 ellen Fluweel, eenige glazen spiegels, Foelie, Nagelen, en Nooten-Muschaaten, dat hem zeer aangenaam was.

Alwaar een Comptoir opgerigt wierd.

De Heer van Zolt verzogt een plaats te koopen, om hier een huys te bouwen, dat de Hawaladaar hem toezeyde, belovende daar toe een bequame plaats uyt te zien.

Den 8. dito bezogt hy 2 Persiaanen, die daar wel 't meeste vermogen hadden, deed hen ook een geschenk geven, en kreeg daar op van hen de belofte, dat zy alle de Wevers aldaar by hem ontbieden zouden, om hen zulke kleeden, als waar van hy de Monsters mede gebragt had, te laten namaken.

Den 8. dito is het Cargazoen, dat de Raad besloten had hier te laten, aan Land gebragt, en de Koopman, Dirk van Leeuwen, voorgesteld, om hier voor eerst te leggen, gelyk hem de onder-Koop-

Koopman, Pieter Warkyn, tot zyn hulp en Tweede bygevoegd is, om den handel van onzen 't wegen daar waar te nemen; ten welken eynde voor 12 Pagooden ook een fraey erf gekogt is.

Na dat hy nu verscheyde Wevers en Schilders ontboden, en de vereyschte kleeden aanbesteed had, heeft hy van Leeuwen en Warkyn daar gelaten, na hem van 't noodige voorzien te hebben, op den 13. Mey alles 'er na geschikt hebbende, om van daar te vertrekken; dog een harde storm, op die dag zig opdoende, en de Noordelyke wind, die alle jaar in Mey zig daar ontrent 14 dagen lang voelen laat, en zo ondragelyk heet was, dat zy vensters en deuren op die dag moesten gesloten houden, belettede hen dit. Hoewel 't hem zeer verwonderde dat het water in de Gorgeleten, by deze zware hitte voor al buytens-huys, kil-kout bevonden wierd.

Den 14. dito vertrok de Heer van Solt van hier, en quam den 17. dito op de Reede van Mazulipatam ten anker.

Verzeyld na Mazulipatam.

Den 19. dito zond de Hawaladaar en Sjahbandar een Chaloep, met eenige vlaggen, Trommels, en Schalmeyen, om dezen Heer in te halen, die ontrent de middag, nevens zynen Schipper, zeer vriendelyk van hen aan land ontfangen is.

Men moet weten, dat te dier tyd daar reeds zeker onder-Koopman, Pieter Willemsfoon, nevens eenen Pieter Isaakszoon, als opper-Hoofden lagen, om den handel aldaar van wegen onze Maatschappy waar te nemen.

Den Landvoogd beschonk den Heer van Solt, en den Schipper, ieder met een verguld eeren-kleed, liet de hoeren (na 's lands wyze) voor hen dansen, en dede hen alle bedenkelyke eere aan. Hy dede den Heer van Solt, alzoo hy niet wel ter been was, in een fraeje Palankyn, onder 't geluyd van Trommels en Schalmeyen, terwyl de hoeren voor uyt dansten, en zyn verder gezelschap, met de daar leggende opperhoofden, te peerd agter hem volgden, de gansche stad door voeren, en eyndelyk in hun huys, dat wy daar reeds hadden, brengen.

Den 20. dito ging hy by den Hawaladaar, om over den tol te spreken, die 4 ten honderd voor de inkomende en 16 voor de uytgaande goederen vorderde, en hoewel de Heer van Solt oordeelde, dat hy hier niet meer tol, als tot Petapoeli, behoorde te geven, kon hy hem echter tot geen nader afslag brengen, dan dat hy hem de tol der inkomende goederen tegen $3\frac{1}{2}$ ten honderd verliet, verklarende, dat hy ontrent de uytgaande geen nader afslag vermogens was te geven; maar rade hem dit nader aan den Vorst des Lands, te weten den Koning van Bisnagar, te verzoeken.

Daar hy vriendelyk ontfangen wierd.

Men bragt ondertusschen onze goederen, en al 't geld, aan Land, gevende den 9. Juni Pieter Izaaksfoon 't bewind daar over, en daar wierd by den Raad besloten, dat de Heer van Solt zelf, nevens den onder-Koopman van onze Logie, Pieter Willemsfoon, na Bisnagar gaan zou, om den Koning over den afslag van den Tol nader verzoek te doen.

Geschil over de Tol.

Zy vertrokken den 10. dito derwaards in Palankyns, zynde verzeld van 40 Persoonen, ten deele Soldaaten, tot vermeerdering van hun statie, ten deele dragers van de Schenkagie. Ook hadden zy 2 Tolken en 4 bootsgezellen by zich, die op ossen reden, en zy quamen 'er allen behouden aan.

Maar den 30. Juli verstond de Heer van Solt, dat ons volk tot Mazulipatam eenig ongemak door een zware oploop van water was overkomen, waar door die gansche stad by na als onder geloopen was; een ongemak, hier meer voorgevallen.

Gaat na Bisnagar; om den Koning te spreken.

Dit noodzaakte hem, na dat hy alles daar ondertusschen reeds op een goeden voet gebragt had, en dat 'er maar na 's Koninks Firmaan, of d'afslag-brief van Tol, te wagten was, om afscheyd van alle grooten te nemen, en Pieter Willemsfoon daar zoo lang te laten, om na nog zulk een brief (alzoo hy 'er al een had), te wagten, die hem, na 't eyndigen van zeker Feest, onder 's Konigs zegel gegeven zoude werden.

Hy vertrok den 1. Augusti uyt Bisnagar, quam den 8. dito tot Condapilli, sprak met den overste van die Vesting, en verzogt de verlossing van drie onzer bootsgezellen, die 1605. by de Portugeezen meynden over te loopen, dog die door de Inlanders gevat, en hier gevangen gezet wierden.

Keerd met gunstig antwoord wederom.

Hy verkreeg hun vryheyd, mits dat hy aan hem 100 Pagooden voor een half jaar leenen, en welke zomme hy hem in kleeden volgens de gemeene prys aldaar wedergeven zoude.

Den 10. dito quam de Heer van Solt weer tot Mazulipatam, wierd door de zoon des Sjahbandars (of Tollenaars) en door meer andren zeer deftig ingehaald, te meer, om dat hy van den Koning van Bisnagar zoo wel ontfangen, en zyn verzoek van afslag der tollen hem zoo gunstig toegestaan was, welke zaak hem, en al de onzen, daar na hier zeer veel aanzien gaf.

Wy hadden ondertusschen 'er 2 van ons volk, door de harde stroom, terwyl zy na boord voeren, omgeslagen, verloren, dog de stuurman, die 'er ook by was; was op een wonderlyke wyze door de hand des Heeren verlost.

De Schipper, Jan Gerardsfoon, was, pas na zyn vertrek, ook aan de Persfing geraakt, en ondertusschen zoo verergerd, dat hy het niet lang scheen te zullen maken, gelyk hy den 15. dito ook quam te sterven..

Hy vernam ook, dat zy aan boord groote schade in de brood-kamer, en elders aan de vaten, door de kakkerlakken en wormen geleden hadden, waar door zy nu veel brood, Azyn, en water verloren hebbende, en niet al te wel van vaten voorzien zynde, niet in staat waren, om voor eerst onder zeyl te konnen gaan.

Den 19. dito quam Pieter Willemsfoon met de Firmaan, en 't voorrecht, hen door den Koning, op de Heer van Solt's verzoek, verleend.

De Vorst stond hem toe.

Wat voorregten hy by die Vorst verkregen had

1. Dat wy van uyt en inkomende goederen maar 4 ten honderd van tol, niet alleen in die, maar ook in alle andre plaatzen, daar wy in 't toekomende mogten komen, geven zouden.

2. Dat alle Wevers, Schilders, Smids, en verdre Ambagtslieden, voor ons werkende, nog van 's Konings nog van iemands anders wegen belet, of gedwongen zouden mogen werden voor anderen te werken, voor en al eer zy ons werk afgedaan hadden.

3. Dat wy uyt alle de Makelaars 'er zoodanige, als wy begeerden, verkiezen konden, zonder dat wy zouden gehouden zyn die te nemen, die den Hawaladaar ons opdringen, of voorstellen wilde.

4. Ontsloeg de Koning ons van 't recht, om zyn zegel op alle kleeden te zetten, dat 12 ten honderd beliep, en dat alle zyne ingezetenen, en andre vreemde volkeren, moesten betaalen.

Hier tegen nu beliepen de onkosten, zoo van zyne Reyze na Bisnagar, als van de schenkagie, aan dien Vorst gedaan, 3800 gulden.

Daar wierd ondertusschen een nieuwe Schipper op zyn Schip, te weten, Evert Jansfoon, en een Opper-stuurman in zyn plaats gekoren, waar na ook andre openstaande plaatzen vervuld werden.

Wat volk hy hier liet.

Pieter Izaaksfoon zond ook zyn oud volk na boord, en kreeg weer nieuw volk aan Land, te weten, de Botteliersmaat, Jan Brandsfoon, en de Cajuytwagter, Jan Claasfoon, en aan den koopman, Dirk van Leeuwen, tot Petapoeli, werd belast, dat hy hem nog eenen Jan Bogaardsfoon byzettten zoude.

Den 1. September zond de koopman van Leeuwen een Tsjampan met 22 pakken, allerley kleeden, door hem ingekogt, aan boord.

Den 4. dito begon Pieter Izaaksfoon ook de zyne van hier af te schepen, en den 11. dito kregen zy de laatste in, bedragende 130 pakken in 't geheel. Ook quamen heden die 3 van onze bootsgezellen van Condapilli aan boord. Goederen, hier in geladen.

Den 12. dito kregen zy nog eenige pakskens met staal, mitsgaders hun laatste ryst, en erweten, en hadden nu in alles 500 pakskens ingenomen.

Den 15. dito nam hy zyn afscheyd van den Hawaladaar, en verdre grooten, die hem, en de zynen, weer met een eeren-kleed beschonken, en met veel statie onder 't vooruytdansfen der hoeren tot aan de schuyt van zyn schip uytgeley deden, waar op hy nog die zelve namiddag van daar vertrok.

Ao. 1607. in Januari zond de Zeevoogd Matelief 't schip de groote zon na de Kust, dat den 27. Augustus weer op Bantam quam.

A°. 1608. in Januari stond het schip de Eendragt van Atsjien derwaards te vertrekken, en den 25. September wierd door den Zeevoogd Pieter Willemsfoon Verhoeven en zynen Raad besloten, den opper-koopman Jacob de Bitter met de jachten den Arend, en de Valk, na de Kust te zenden, met last om den opper-Koopman, Pieter Gerardsfoon Bourgongie, na Mazulipatam met een fraey Cargazoen af te vaardigen, om daar te blyven, en om, zoo hy 't geraden, en voordeelig voor de E. Maatschappy oordeelde, den opper-koopman Jan van Houten mede hier of daar aan Land met eenige waaren te plaatzen.

A°. 1609. zie ik, dat deze de Bitter met die zelve twee Jachten van de Kust van Choromandel weder vertrok, en in de maand April in Banda quam, en dat toen Jan van Wesik op Choromandel als Hoofd en voorzitter lag.

A°. 1610. Vertrok de Koopman Pieter Izaaksfoon van de Kust, met bericht, dat de zaaken daar nog wel stonden.

A°. 1613. verstond men, dat de Portugeezen ons volk op Mazulipatam vermoord, en ons Comptoir aldaar geplunderd hadden. Van dit zelve jaar af begon Maarten Ysbrandsfoon ons hier op de Kust al groote dienst te doen; gelyk wy breeder uyt de Lyst der kleeden, door hem van die tyd af tot 1632. vervolgens door hem aanbesteed, gezien zou konnen werden. Ao. 1613. ons volk door de Portugeezen vermoord

A°. 1614. wierd met den Koning van Golconda, Sulthan Mohhammed, 't eer- Ao. 1614. 't eerste accoord

met den Koning van Golconda. eerste accoord gemaakt, om hem in plaats van 4 ten honderd aan tol, sjaars eens 3000 oude Pagooden, of 25000 gl. te geven.

Ao.1615. de Vesting van Palleacatta gebouwd. De onzen hadden 1615. een Vesting op Palleacatta opgericht, en een Luytenant met 120 Soldaaten 'er ingelegt; ende de steden van Nagapatam, en Mazulipatam waren geheel en al aan onze zyde, staande ons allen vryen handel toe, weshalven wy hen ook verscheyde stukken geschut, en andre noodwendigheden, geschonken hadden.

In dit zelve jaar komt de Heer Hans de Haze van Antwerpen ook als bestierder van den handel op Mazulipatam, en kort 'er na als buyten gemeen Raad van Indiën voor. Ao.1617. en 1619.

't accoord vernieuwd. A°. 1617. wierd het voornoemd accoord over die 25000 gl: jaarlyks (gelyk ook 1619.) vernieuwd.

In dit zelve jaar quam de opper-Koopman Pieter van den Broek, na 't blyven van zyn 2 schepen Middelburg, en 't jacht de Duyve in Juny ontrent de stad Daman, en de daar op gevolgde Landtogt, den 24 December, by zynen Stadsman, de Heer de Haze, in Mazulipatam aan; dog moest, door dwang der Mooren, wat ook de Heer de Haze daar tegen in 't werk stelde; met de zynen van daar ten eersten na Petapoeli vertrekken, daar hy al mede niet binnen mogt komen, moetende dien nagt onder den blaeuwen hemel blyven, en met hun geweer nog na boord overzwemmen, alzoo men hen geen vaartuyg wilde geven; waar na zy van daar na Palleacatta zeylden. Ook hadden wy te dier tyd een Logie in 't dorp Tirepopelier. De Heer Pieter van den Broek komt Ao. 1617 hier.

Den 28 Januari 1618. zond de Heer Hans de Haze het schip ter Goes, drie Fregatten, en een Langezella (zeker vaartuyg) uyt, om op de Portugeezen te kruyssen, en hen allen afbreuk te doen. De Heer van den Broek ging met dien Heer op dat schip, en liep 'er mede tot in Tirepopelier. Ook liepen de voornoemde Fregatten tot onder de stad St. Thome, daar zy het buyten schoots (hoewel 'er al tweemaal op hen geschoten was) voor anker zetteden. De Heer de Haze ontbood daar op 't volk van de Fregatten 's nachts aan boord, en vertrok, na hen behoorlyk last gegeven te hebben, met een stille trom weer na Tirepopelier, alwaar beyde die Heeren aan Land gingen, en 3 dagen 'er na vertrokken deze Fregatten na Nagapatam, om van daar onder Ceylon te Kruyssen. Kruyst op de Portugeezen.

In Maart quam de Heer van den Broek met 't schip Tertholen, en de Fregatten (die met hun Kruyssen niets uytgerecht hadden) weer voor Palleacatte; van waar hy met de goude Leeuw na Mazulipatam vertrok; latende den opper-Koopman, Adolf Thomassoon, in de Vesting Gelria met 130 Hollandsche Soldaaten, en met 32 stukken geschut; hoewel de Heer de Haze het opper-gezag toen nog over deze geheele Kust had. Ao.1618. Adolf Thomassoon Hoofd op Gelria; dog de Heer de Haze nog opperge-bieder over die Kust.

Ook quam ontrent die zelve tyd van Ceylon op Palleacatta de opper-Koopman Gysbert van Suylen met een Cattimarauw (of eenige houten aan een gebonden) ziek zynde, en heel zeer over de trouwloosheyd des Koning van Candi klagende, alzoo hy zyne gedaane belofte aan de onzen niet naquam.

In deze zelve maand Maart vertrok de Heer van den Broek van de Kust, in gezelschap van Samuel Kind, onder-Bestierder tot Palleacatta, over Atsjien, na Bantam.

A°. 1619. wierden alle de Hollanders, door de geweldenaryen der Mooren, genoodzaakt Mazulipatam voor een tyd te verlaten, niet tegenstaande de Koning van Golconda de Firmaan, of gunst-brief, wegens de 25000 gl: die wy te betalen hadden, en waar mede wy volstaan konden, vernieuwde. Geweldenaryen der Mooren Ao. 1619. en 1624.

A°. 1624. ging hunne baldadigheyd zoo verre, dat zy ons Opper-hoofd tot Mazulipatam, Abraham van Uffelen, niet alleen dwongen van daar na Golconda te gaan, en zig voor dien Koning te verantwoorden over eenige onhebbelyke bedryven, tegen het uytdrukkelyk bevel van die Vorst aan eenige Portugeezen op de Reede tot Mazulipatam gepleegd, maar zy ontzagen zig ook niet, om hem, pas half weeg gekomen zynde, op een wreede wyze met stokken en Bamboezen zoodanig (waarschynelyk volgens hooger last) te slaan, dat hy, te Mazulipatam wedergekeerd zynde, kort 'er na het bestierf. Slaan van Uffelen, dood.

Ook hebben zy 1629. van den 1 Maart tot den 15 September de stad Mazulipatam belegerd, dwingende de Hollanders op hunne schepen te vlugten.

Hy wierd door Joannes Libenaar toen vervangen, die na Golconda reysde, om over de geweldenaryen der Inlandse Beneden-Regenten te klagen, hoewel hy vrugteloos wederkeerde.

A°. 1627. quamen 5 Hollandse dogters op Palleacatte, die de E. Maatschappy met een bruydschat van 50 Ryksdaalders (een zeldzame zaak toen) ten huwelyk aanbood, daar 'er nu overvloed van is. Ao.1627. Hollandze dogters hier.

 A°. 1630.

A°. 1630. reysde Jacob de Wit (toen opper-hoofd van Palicol) na Golconda, om weder over 't geweld der Inlandze Hoofden te klagen, die, schoon al vyf jaaren vooruyt hunne jaarlykze 25000 gl: genoten hebbende, dezelve egter al weder eyschten. Hy dede een geschenk van 2000 gl: aan de Grooten, waar door hy 1631. van Sulthân Abdullah Kotbsjah een gunstige Firmaan kreeg, by welke hy aan de Overheden en Bevel-hebbers van Mazulipatam belaste, dat zy de Hollanders in 5 jaaren niet moejen, en hen de vooruyt-geschotene penn: jaarlyks, tot afkorting van 't gene zy anders hebben moesten, zouden laten gelden; zedert welken tyd wy daar ook wat meer rust hadden.

Ao.1634. onze eerste vaste Dienaar in Golconda. Wat 'er 1636, en in volgende jaaren, voorgevallen is.

A°. 1634. begonnen wy in Golconda een vast Dienaar, Congie of Canare genaamd, te plaatzen, die daar alles, 't geene wy noodig hadden, voor ons inkogt.

A°. 1636. wierden 'er de eerste maal gekattoeneerde dekens op Parcallen gedrukt, ingekogt, die wel tot 1682. in treyn bleven.

A°. 1639. had men weder moeite over de betaling der jaarlykze 25000 gl:; dog men bragt die Inlandze Bestierders door een nieuwe Firmaan van den Koning tot Reden.

A°. 1643. zond men een Dienaar van aanzien met een voornaam geschenk van 16000 gl: waerdy na Golconda, om de verdre geweldenaryen der Hawaladaars te ontgaan. In wat voor goederen dit bestaan heeft, kan men in het 2. Deel van de Heer Havart, fol. 107. zien.

A°. 1645. lag 'er eenen Lingosie, een Inlander, weder vast in Golconda, om het noodige voor ons (gelyk zyn voorzaat Canare 1634. gedaan had) in te zamelen.

A°. 1646, en ook 1652, en 1653 is de onder-Koopman, Abraham Wildakker hier na toe geweest, om gedrukte Chitsen op Parkallen, en gekattoeneerde Dekens in te koopen, en te zien, of de zaaken door onze bedienden, by 't inkoopen der goederen, wel behandeld wierden. En dit over en wedergaan droeg maar de naam van Golcondaze voyagie, om dat 'er toen nog geen recht Comptoir opgericht was.

Uyt een zeer net bericht wegens Ceylons staat, van de Heer van der Meyden den 20 September 1660. aan haar Edelheden op Batavia overgegeven, blykt my, dat in opzicht van den Handel van Choromandel, zekere Inlander, Astapa Chitti genaamd, zig van 1635. a 1636. by andre Kooplieden gevoegd, en met zyn broeders den handel op Pegu, Tanasseri, Gueda, Perah, Atsjien &c: meest alleen dede opzoeken, en alle die voordeelen ook zoo na zich trok tot 1644, op welke tyd de Heer Heussen hem (van der Meyden) na Tegenapatam zond, om daar, uyt de Sensiersche en Tansjouwerse Landen de goederen beter koop dan bevorens in te koopen, gelyk ook eenige tyd aan een geschied is.

A°. 1649. gingen de onder-Kooplieden, Antoni Paviljoen, en Ysbrand van Swaanswyk, na Golconda, om te vernemen, of men daar geen speceryen zou konnen vertieren; dog hunne geheele tocht was te vergeefs.

De Heer Steur 1651, herwaards als Gezant.

A°. 1651. ging de Heer Dirk Janszoon Steur, buyten gemeen Raad van India, van de Heeren, Laurens Pit, Jacob Junius, en Ysbrand van Swaanswyk, benevens een grooten treyn van Lieden van Rang, en veel Dienaars verzeld, na Golconda, om als onze gezant Sulthân Abdullah Kotbsjah, en zynen Veld-Heer Mier Mohhammed Sahi, te Begroeten, en hen met een aanzienlyk geschenk van ontrent 51000 gl: inkoops (by de Heer Havart naderfol. 109. uytgedrukt) te begiftigen.

De Koning ontfing dit geschenk met een bewys van zeer groot genoegen, als ook byzonder dezen Gezant, gelyk hy in een brief aan zyn Edelheyd, de Heer Karel Reyniersson in 't laatst van 1651. geschreven, en by de Heer Havart mede te vinden, uytdrukt.

Deze Vorst verzogt in dat zelve jaar een bequaam wondheeler, om hem by voorval van siekte, of wonden, te dienen; gelyk 'er bevorens Jacob Dekkers (hoewel niet lang) gelegen had.

Men zond hem eenen Pieter de Lange, Opperwond heeler, en onder-Koopman in dienst der E. Maatschappy, die 'er ook met de Heer Steur geweest was, en die zedert eenigen tyd gebruykt wierd, om de zaaken der E. Maatschappy te verrichten, dat hy tot veel genoegen van de Mazulipatamse Opper-hoofden, en van den Nederlandzen Heer Landvoogd dezer Kust, dede, alzoo hy zeer wel by den Koning stond. Hy bleef 'er tot 1654, dog wierd toen dood-krank, weshalven de voornoemde Wildakker 'er voor een korten tyd ging; maar de Lange, spoedig hersteld zynde, quam hier weder, en bleef 'er tot 1656, in welk jaar hy van daar na Batavia, en verder na 't Vaderland vertrok.

A°. 1653. verkogt men de eerste maal Peguaanze Robynen in Golconda.

A°. 1657. zond men 'er weer een bequaam wond-heeler, Dirk Tjerks, na toe, die mede zeer wel ten hove stond, en wien van Palleacatta 1658. een Kruyden-

denkenner, Joannes Benedictus (daar 't, alzoo hy te veel dronk, niet lang mede duurde,) bygezet wierd; en bleef dezen Mr. Tjerk tot 1660 hier.

In dat laatst gemeld jaar zond men den Assistent, Frederik Braim, na Golconda met een fraey geschenkje van zeldzaamheden, benevens eene na de Mode gekleede Hollandze pop, voor de Koningin, die door den voornoemden Tjerks aangeboden wierd.

Nagapatam verovert door Jan van der Laan.

Dat Nagapatam, in dit jaar door de Heer Jan van der Laan veroverd is, hebben wy reeds onder dat Comptoir gezegt.

Ao. 1661. een Comptoir in Golconda opgerigt.

Zoodanig nu plagt men na Golconda of te reyzen, of wel zulk een bediende, gelyk de voornoemde wond-heelers, daar hebben, dog na de dood van Mr. Tjerks, die 1660. stierf, en daar allereerst op 't Kerk-hof, ons door den Koning geschonken, begraven is, vond men goed hier 1661. een Comptoir op te richten.

In dit zelve jaar zonden de Heeren Ryklof van Goens, en Laurens Pit, Landvoogden van Ceylon, en Choromandel, den opper-Koopman Jaques Caulier, opper-hoofd van Mazulipatam, en den geheymschryver, Henrik van Outhoorn, aan dezen Koning, om te bewerken, dat de Portugeezen uyt St. Thome, of Maliapoer, vertrekken zouden, en dat hy aan ons vergunnen wilde daar een Logie te bouwen. De kosten van het geschenk, en van hunne reyze derwaards bedroegen 67800 gl: dog de kosten en moeite waren (niet tegenstaande de Vorst 't verzoek toestond) te vergeefs. De Heer Havart teekend zeer net aan, waar in het geschenk bestond, en doet ons ook de Firmaan of gunst-brief, die 'er opquam, zien; dog zy wierd niet gehoorzaamd.

En de Heer Caulier na den Koning, te vergeefs.

Staat der zaaken 1669. en 1671. hier.

A°. 1666. ging 'er François Thivart, Koopman, en Tweede van Mazulipatam, weer na toe; dog zonder geschenk, en alleen om dat Comptoir te bezigtigen, bevindende, dat in die tyd jaarlyks daar deze navolgende Koopmanschappen vertierd wierden:

16000 pond Nagelen, tegen 4 gl: 18 stuyvers 't pond.

25 Sokkels, of pakken Foelie, tegen 5 gl: 2 stuyvers 't pond.

12000 pond Nooten Muschaaten tegen 1 gl: 18 stuyvers 't pond.

12000 pond Caneel, tegen 2 gl: 't pond.

40 Baharas Japans staaf-koper, ieder Bhaar van 500 ponden.

Op de andre waaren, als Lood, Tin, Peper, Lakenen, Camfer, Vermilioen, Quikzilver, &c. en was zoo geen vaste staat te maken, alzoo die pryzen daalden en reezen.

Men handelde toen nog in Diamanten, die in de maanden van Januari, Februari, en Maart, het beste koop konden ingekogt werden, gelyk men daar toen ook de Bezoar-steen inhandelde.

De opreyze van de Heer Smith na Golconda 1671.

A°. 1671. had men weer eenige stribbeling over de jaarlykze pagt-penning; welke de Koning al weer door een gunstig bevel, by de Heer Havart te zien, wegnam.

In dit zelve jaar vertrok de Heer Pieter Smith op een bevel van haar Edelheden, en van den Heer Landvoogd Antoni Paviljoen, na Golconda, om den ouden en nieuwen Koning, en de twee grooten des Ryks, Seyid Musaffer, eerste bedienaar van staat, en Nikonaamchan, te begroeten.

Hy vertok den 10 November met een geschenk dat groot was, en 't geen met de ongelden der reyze niets ter wereld uytwerkte. Hy had den Koopman en kenner van Diamanten, Jacob Bruynzeel, en den onder-Koopman, Joannes Paviljoen, geheym-schryver dezer bezending, en den adsistent, Jan Korte, benevens een groote stoet van Inlanders, by zich. Nadat hy op Mazulipatam gekomen was, kreeg hy de Heer Herbert de Jager, een man zeer ervaren in de Oosterse Taalen, en den Assistent Frederik Braim, met nog een sleep van twee Hollandse oppassers, nevens 23 Inlandze Soldaaten, 2 Zonnescherm-dragers, 2 Trommelslagers, 2 Hoorn-blazers, 2 Bazuyn-blazers, 3 Fluyt-speelders, 8 Fakkel-dragers, 2 Rondel of schild-dragers, en 12 Kazidaars, of oppassers der peerden, by zich, met welke zyn Ed: nu verder van Mazulipatam (gelyk hy eerst van Palleacatta, 10 dagen onder weeg zynde, gedaan had) na Golconda, den 6 December optrok; komende daar eerst den 19 dito.

De reden van het vertrek dezes Gezants was om verscheyde zaaken te verzoeken, namentlyk;

1 Tolvryheyd over al, gelyk de Engelschen over al op de Kust hebben, vermits men nog 50000 gl: buyten de schenkagie, daar voor geven moest.
2 De pagting van 't Dorp Palicol voor altyd tegen 8000 gl. 's jaars op zyn hoogst.
3 De vergoeding van eenige lasten Ryst, ons tot Bimilipatam ontnomen, en ontslaging van Tol aldaar.
4 Verlof om onze goederen op onze eygen handschriften en paspoorten te mogen vervoeren.

Van alle welke zaaken deze Heer niets heeft konnen te weeg brengen, om dat de oude Koning den 2 Mey 1672. quam te

te overlyden; en de jonge Koning Sulthan Aboeil Hassan, in zyn plaats te volgen; en wel meest, om dat Seyid Musaffer den Heer gezant zeer haatte, en over al den Voet dwars zette, gelyk men dat in 't breede by de Heer Havart zien kan.

Hy verscheen den 21 Februari, wel voor den ouden Koning, Sulthan, Abdullah Kotbsjah, en gaf 't geschenk over; maar hy mogt (door Seyid Musaffers bestel) voor den nieuwen Koning niet komen, hoewel die de Opperhoofden van Golconda, de Heeren Hartsing en Nyendaal den 25 Juli voor zig verschynen liet; dog de Heer Smith vertrok den 6 October, over Carnatica weer na Palleakatta, daar hy den 6 November (zynde 6 dagen door de sterke regen opgehouden) eerst aan quam, trekkende zig 't mislukken van al zyne wel aangewende aanslagen ten hove ten besten der E. Maatschappy zoodanig aan, dat hy niet lang daar na quam te sterven.

De Heer de la Haye, Fransche, onder Koning, 1672. in Indien.

Haar Edelheden te dezer tyd, door den Heer van Goens kennis gekregen hebbende, dat niet alleen de onder Koning van Goa groote toebereidzelen ten oorlog maakte; maar dat ook de Heer de la Haye, onder Koning van Madagaskar, of van Fransch Oost-Indien, met een vloot van 13 a 14 schepen na Indien quam, om ons, of wel den Keyzer van Ceylon, te beoorlogen, hoewel men oordeelde, dat de toeleg van zyn Ed. en van den Heer Bestierder François Caron eygentlyk op Coetsjien, en de kust van Malabar was, vonden goed den voornoemden Heer van Goens, als Opperveld Heer en Zeevoogd te water en te land over Ceylon, Malabar, en de kust, toen aan te stellen.

Men bevond vervolgens, dat dese toeleg van de Heer de la Haye, om in Indien te komen, en daar iets van belang uyt te voeren, waar was, gelyk hy ook de Baey van Trinquenemale op Ceylon, eer wy nog klaar waren, bezet had, dog de Heer van Goens taste hem daar met 16 Schepen (schoon hy zich daar versterkt had) zeer dapper aan, nam 4 Fransche Schepen, te weten, de St. Jan, de Fenix, de Europe, en den Indiaan; jaagde de andre na Suratte op de vlugt, en nam de vesting van Trinquenemale in, waar in wy 112 stukken geschut, 250 gevangens, en 150 Inlanders bequamen.

Door de Heer van Goens op de vlugt gedreven.

Sy vlugten ten deelen ook na de Stad St. Thome, of Mailapoer, eygentlyk Mailapoer genaamt, dat is Paauwen Stad, alsoo Mail een Paauw (die hier veel in 't gebergte vallen) beteekend, welks Stad op de kust van Choromandel zy de Mooren afnamen, dog de dappere Heer van Goens hen op de hielen volgende, nam of vernielde 13 van die 14 Schepen, en St. Thome wierd den 6 September 1679. door den Heer Landvoogd Antoni Paviljoen by verdrag, na dat Monsr. la Haye die eenige tyd tegen ons, en tegen den Koning van Golonda, verdedigd had, ingenomen, en zy wierden genoodsaakt met onze Schepen, en een overgebleven van de hunne, alzoo sy 'er geen meer hadden, van daar na Vrankryk, of elders, te vertrekken, terwyl de Stad door last des Konings geslegt wierd.

St. Thome veroverd.

Hoe de Heer Cornelis van Quaalberg 1673. in Augustus de Engelzen voor St. Thome ook sloeg, verhalen wy onder de zaaken der Engelsen elders breeder.

de Engelsen voor die stad geslagen.

TWEEDE HOOFD-STUK.

De Koning van Golconda 1676. *op* Mazulipatam. *Hoe hy onthaald, en wat door hem aan ons geschonken is. Syn giften en die der Vorstinnen aan de Hollandse Juffers, 1678. komt hy weer hier. Syn gewaad, en pracht beschreven. Terwyl hy onse Kerk-dienst sag. Verdre gevallen met dien Vorst.* Siva Gi *komt hier. Moejelykheden* 1678. *en* 1679. 1685. *vlugt des Konings. De dood van* Madœna, *en* Akkana. *Schade met* Chodenda. *De* Heer Pit 1689. *als gezant aan den Koning gesonden. Dog vrugteloos. De Opperhoofden* Janssoon, *en* Karstenssoon *opgesonden.* Mazulipatam *door de onse ingenomen. En den Koning tot een goed verdrag gedwongen. Verval van 's Konings zaaken, die weer een* Bramine *tot Ryksbestierder aansteld. Hy werd trouwloos van syn geheymschryver verraaden.* 1687. *de* Mogol *met een leger voor* Golconda. *En werd meester van 't Kasteel, en van de Koning. Zyn verdre elende. En wat wy daar by leden.* 1687. *De* Heer van Rhede *hier als algemeen Commissaris, zyne hoedanigheden. Verdre handel met* Janssoon, *en* Carstenssoon. 1690. *'t Hoofd Comptoir op* Nagapatam *geplaatst den 1ste Fiscaal, independent hier. De* Heer Pit *verjaagd 6 Fran-Schepen. De kust-zaaken verslegten. Waarom die geen Landvoogden hebben konnen herstellen. Een Moorse Vrouw baard* 1691. *twintig zoonkens. Besluyt der kust-zaaken. Munten, maaten, en gewichten.*

Koning van Golconda 1676. op Mazulipatam.

A°. 1679. Verscheen Sulthan Aboeil Hassan, de laatste Koning van Golconda, voor de eerste maal met een zeer groot Hofstoet, en zwier van vrou-

vrouwen op Mazulipatam, werdende door de Heeren Caulier en Hartsing Koninklyk ontfangen, de onkosten der geschenken, die toen aan den Koning, en Koninginnen, mitsgaders aan de Heer Madoena, eerste bedienaar van staat, en de verdre groten gedaan zyn, beliepen elf honderd en zes-en-zestig pagoden (a 5 gl. 5 stuyv. ider) of 66000 gl. De Heer Havart wyst in 't byzonder zeer net aan, wat aan ider der zelve geschonken, wat vermaak, en eere dien Vorst toen gedaan, en wat voordeel en gunst door den zelven tot vergelding toen aan ons bewezen is.

Hoe hy onthaald, en wat door hem aan ons geschonken is.

1 Schold hy ons de jaarlykse pagt van 25000 gl: eens voor al quyt; gelyk voorn. Hr. dit uyt de Firmaan, of gunst-brief, zelf toond. En hier van hebben wy agt jaaren de vrugten tot 1687. gehad, wanneer hy door den grooten Mogol overwonnen is.

2 Schonk hy ons de tol van Sadraspatam, bedragende 4000 gl: jaarlyks.

3 Ontsloeg hy ons van de pagt van Palicol, die jaarlyks 5000 gl: beliep.

4 Gelyk ook van die van Bimilipatam, jaarlyks 500 gl: bedragende.

5 Stond zyn Majesteyt toe, dat wy aan de ossen-dryvers, die de Koopmanschappen na Golconda opvoeren, voortaan maar half zoo veel, als bevorens, betaalen zouden; Alle welke gunsten wy al mede agt jaaren genoten hebben.

Hy stond ook aan de Wasschers verscheyde vryheden toe, om voortaan van de knevelaryen der Hawaldaars en andre grooten bevryd te zyn.

Hy schonk aan de Heeren Caulier, en Hartsing, en de Raads-perzoonen aldaar, goude of zilvre eeren-klederen, en heerlyk getuygde peerden, na ieders rang medebragt.

De Hollandze Juffers, 't zy getroude, of ongetroude, wierden alle zeer heerlyk door de Koninginne begiftigd, in zoo verre, dat de minste van haar de waardye van 30 ducaaten kreeg.

De Koninginnen waren begeerig de Hollandze Juffers te zien, en lieten door den Koning aan de opper-hoofden verzoeken, dat zy hen wilden komen bezoeken. In 't eerst sloegen de opper-hoofden dit zeer zedig af; maar, by nader aanhouden, en op de Koninklyke belofte dat haar niet alleen geen het allerminste leed, maar in tegendeel alle bedenkelyke eere en vriendschap geschieden zou, wierd het van haar aangenomen, en zy gingen alle, na dat zy zich zeer deftig opgeschikt hadden, na de verblyf-plaats van dien Vorst.

Giften der Vorstinnen aan de Hollandze Juffers.

Hy zat zeer pragtig op zynen throon, liet alle bejaarde en getrouwde Juffers voorby-gaan, haar vriendelyk groetende, dog de jonge en kleene meysjens riep hy by zich, zettede die op zyn schoot, kuste hen, en liet ze weder gaan.

Na dat de Juffers nu by de Vorstinnen gekomen waren, wierd haar alle eer en vermaak aangedaan; en op 't laatst wierden zy Koninklyk onthaald, en voor haar vertrek Vorstelyk met allerley fraeje en kostelyke geschenken begiftigd.

Daar na namen zy beleefd afscheyd, vertrokken weer door het zelve vertrek, even als bevorens, voor by den Koning, en wierden met een groot getal flambeauwen, onder een zeer groot gejuych der omstanders buyten, zeer statelyk na onze Logie geleyd.

Hy schonk ook aan de Matroozen van 't schip Wimmenom, om dat zy hem veel vermaak toegebragt hadden, 200 ducaaten, zynde byzonder wel voldaan over de eere en 't onthaal, dat onze opper-hoofden hem aangedaan hadden.

Ao. 1678. komt hy weer hier.

Ten bewyze van dien quam hy 2½ jaar daar na weer met een grooten stoet op Mazulipatam, dog alleen maar om zyn vermaak op de Zee te nemen, en met een berigt voor af aan ons en de Engelzen, dat hy nu geen geschenken ontfangen, nog geven zoude.

Daar op verscheen hy den 25 December 1678. smorgens ten thien uuren met de 2 zoonen van Sjahrazoe, een van zyn grootste gunstelingen, die hem voorzegt had, dat hy nog Koning werden zou, en dien hy, tot de Kroon geraakt zynde, als tot zynen Paus, of eersten Biegt-vader, verhief, gevende hem Vorstelyk inkomen, en huwelykende ook beyde zyn dogters aan des zelfs twee voornoemde zoonen uyt.

Hy ging in onze Kerk alhier, alwaar hy op een throon van goud laken en fluweel een pyp tabak, op zyn Persiaans, uyt een Gorregor, of uyt een glas op een goude schotel staande, rookte.

De Vorst was geheel en al in 't goud laken tot aan zyne voeten toe gekleed, hebbende een dubbele rey paarlen langs den boord van Zynakleed, dog over al tusschen de zelve een groote menigte van Diamanten, Robynen, Smaragden Turkoyzen Safieren &c: geplaatst.

Boven op zyn Tulband (dog wat na agteren) was een Vederbos van 18 volmaakte Peerpaarlen, van welke de grootste van 60 Caraet, en de minste van 15 dito waren.

Zyn gewaad en pracht beschreven.

Rondom zyn Tulbant lagen nog twee Reyen met groote op zyn Moors geslepene Diamanten; dog pas boven zyn voorhoofd zag men 'er een wel van 200 of

of 250 Caraat, en verder aan weder-zyden ongemeene ſchoone Robynen, Smaragden, en Safieren ſchitteren.

Aan zyn duymen en vingers had hy, na de Ooſterze wyze, een groote menigte van uytmuntende ſchoone ringen met zeer groote Diamanten; dog alle plat geſlepen, en tafelſteenen.

Op ieder arm-band had hy een ongemeenen grooten en onwaardeerlyken Diamant, vertoonende zich als een half hoender-ey. Zynde boven al mede vlak geſlepen, met een menigte van andre Juweelen omzet, dog beyde te zamen wel by na 600 Caraaten zwaar; waar by dan nog een uytnemende groote ſteen op zyn Gordel, even eens als die op zyn Tulbant, ſtond, en al mede zoo met andere geſteenten omzet, gezien wierd, behalven die men nog op zynen Sabel zag; zoo dat hy aan zyn lyf een onwaardeerlyken Koninklyken ſchat bezat, die hem zoo vol glans en in zulken tintelende flikkering daar zitten dede, dat het by na onmogelyk was om hem aan te ſchouwen.

De draag-baar, waar in hy derwaards gebragt was, was van zuyver goud, en de Bamboes daar mede overtrokken, die te zamen wel 400 pond woegen.

De vier handpaarden, die voor de poort der Logie ſtonden; waren ieder van een heerlyk goud tuyg zeer rykelyk voorzien.

Terwyl hy onze Kerk-dienſt zag.

Hy hoorde onzen krank-bezoeker een Predicatie uyt Buleus Huys-poſtil voorleezen, dat hem door de Heer Havart in 't Perſiaans vertaald, en van dien Vorſt met veel genoegen aangehoord wierd:

Toen hy 't woord Amen na 't gebed hoorde zeggen, riep hy ook Amien.

Hy verzogt daar na onzen Bybel te zien, die hem door den krankbezoeker, Joannes Koekebakker, gebragt wierd. Hy rees daar voor op van zyn Throon, boog zig laag, en groetede den Bybel met de zelve eerbied, gelyk hy gewoon was voor den Coraan te doen; vragende verder na de ſchriften en Propheten, daar in vervat. Hy vraagde ook, of 'er de wet van Nabi Iſa, of van den Propheet Jeſus, in was. Men zeyde hem van ja, waar op hy, by 't wegbrengen van den Bybel dien op de zelve wyze groetede, gelyk toen die gekomen was.

Verdre gevallen met dien Vorſt.

Hy verzogt ook, dat hy ons eens mogt zien eeten; waar op ten eerſten de tafel gedekt, en van ons in zyn bywezen gegeten; gelyk ook zyne en der Koninginnen gezondheyd niet, dan ſtaande (dat hem zeer wel beviel) gedronken wierd.

Naderhand ſprak hy over verſcheyde zaaken van onzen Godsdienſt, en ook over de thien geboden, alwaar hy, hoorende het 7. gebod lezen, grimlachende zey.

Dat het zeer ſlegt was, dat een man zich by ons met eene vrouw behelpen moeſt.

Na dat hy toen ook alle onze vertrekken doorzien, en zyn volkomen genoegen bekomen had, vertrok die Vorſt weer met zeer veel betuyging van welgevallen, dat hy ook op dezen tyd hier gehad had.

Eenige jaaren daar na viel 'er niets van belang voor: want hoewel de Hawaladaar 1674. nog eens veel ſpook en moeite over de 25000 gl: jaarlyks gemaakt had, verviel dit alles, na dat die Vorſt dit 1676. ons quytgeſcholden, en hen daar by eens voor al die pas afgeſneden had.

In dit zelve jaar 1676. quam ook de roover Siva Gi in Golconda, en ſprak daar met den Koning en vertrok na dat groote geſchenken genoten had.

Sivagi komt hier.

A°. 1679. in October en 1680. leed de E. Maatſchappy zeer groote ſchade by een verſchrikkelyke Watervloed op de Kuſt, en voor al op Mazulipatam, voorgevallen, gelyk dit de Heer Havart op dit jaar fol 16 in zyn 1. deel, en fol 19 6 zeer omſtandig aanhaald, toonende ook fol. 42 in 't 1. deel, wat geweld 't volk van Ikoſie Ragie de onzen in dit zelve jaar op Porto Novo aangedaan heeft.

Schade, en moejelykheden 1678. en 1679.

A°. 1678. vond men goed hier alles, wat men maar kon, te beſnoejen.

A°. 1685. den 26 October nam de Koning met zyn ganſch vrouwen-Timmer, nevens de 2 Bramines Madoena en Akkana, de vlugt uyt zyn Paleys, alzoo hy de ſchatting van agthien honderd duyzend Pagooden, die hy jaarlyks aan Eurang-zeeb opbrengen moeſt, in eenigen tyd niet betaald hebbende, des Mogols Leger nu zyn ſtad begon te naderen.

Ao. 1685. vlugt des Konings.

Het is zeker, dat hy in 't eerſt maar half zoo veel, en naderhand de helft meer betalen moeſt, om dat hy tegen den Mogol de wapenen opgevat had. Hy had ook 1684. (gelyk wy in 't leven van Eurang-Zeeb breder toonen) wel een diamant tot af korting en betaaling van zyne ſchulden gezonden; dog Eurang-Zeeb, zey, dat hy geld moeſt hebben, dit 'er nu niet by kas zynde, quam dit leger om hem tot de betaling te dwingen.

De dood van Madoena, en Akkana.

Dit gaf ook oorzaak, dat het volk, den vyand nu al voor de ſtad ziende, en al de ſchuld hier of aan Madoena en Akkana gevende, niet alleen alle Bramines, die zy maar vonden, maar ook beyde die Broeders (ſonder dat de Koning hen beſcher-

schermen kon) jammerlyk in die zelve maand vermoord, en moeder naakt langs straat gesleept heeft, krygende beyde haren loon over de geweldenaryen aan ons in de zaak van Chodenda gepleegd, de Koning wierd van zyn Veld-Heer, die met zyn leger van 30000 man tot den den vyand, die maar 15000 man sterk was, als een trouwlooze schelm over liep, verlaten. Ondertusschen wierd 'er een verdrag tusschen den Koning en de veld-Heer van den Mogol gesloten, en Sjah Aalem, des Mogols zoon, en Bhadurchan, zyn Veld-Heer, de handen gevuld zynde, trokken weer af van de stad.

Schade met Chodenda.

Kort te voren in 't zelve jaar 1685. kregen wy weer nieuwe moejelykheden, door dien de Heeren Ryksbestierders, en broeders, Madoena en Akkana, onzen Makelaar, den Benjaan Chodenda gedwongen hadden een groote menigte van koper in de munt te leveren, zonder hem daar ooit eenige betaaling voor gedaan te hebben.

Hier door was die man buyten staat geraakt, om een schuld van thien tonnen gouds, die de E. Maatschappy van hem hebben moest, en die de Opperhoofden zoo al 't eene jaar voor en 't andre jaar na aan hem (alzoo men hem eenige tyd borgen en voor af geld geven moest) ten agteren geraakt waren, aan ons te konnen voldoen.

De Heer Pit 1686. als Gezant aan den Koning gezonden.

Men vond dierhalven goed den Heer Laurens Pit, de Jonge, Opper-hoofd van Mazulipatam, 1686. in Februari van Palleacatta na Golconda, en nevens zyn E. den Koopman Cornelis van den Bogaarde, Gerard Benoorden, benevens den onder-Koopman Joannes Lampe, als geheymschryver, mitsgaders een Sergeant, 14 Soldaaten, en een groot gevolg van Inlanders, als Gesant aan Sulthan Aboeil Hassan Kotbsjah af te vaardigen, om te zien, of men die zaaken van Chodenda herstellen kon.

Deze Heer kreeg wel gehoor by den Koning, en klaagde over de geweldenary, van Akkana aan Chodenda gepleegd, en de Vorst zey, dat hy zekere lieden stellen zou, om daar na te vernemen, en die met hem nader handelen zouden; belastende aan hem en zyn gevolg eerenkleederen te geven.

Dog de gevolmagtigden des Konings zeyden niet te konnen gelooven, dat de Heeren Madoena en Akkana zulke geweldenaryen zouden gepleegd hebben, en dat Chodenda, nu zy dood waren, alles zeggen kon, wat hy wilde.

De Heer Pit op den 20 April daar over nader met den Koning sprekende, zeyde rond uyt, dat, als het den Vorst behaagde zyne dienaaren zoo te verschoonen, dat het dan voor ons onmogelyk was daar langer te konnen handelen.

Eyndelyk zey de Vorst, wil Chodenda buyten na zynen Tempel gaan, zich daar met bloemen bestroyen, en alzoo den eed doen, dat zyn schuld aan de E. Maatschappy regtveerdig is, zoo zal ik zyne schuld betaalen.

Dog vrugteloos.

De Gezant zeyde, dat het de E. Maatschappy niet gelegen quam hare agting, en zulken grooten schuld aan zulken eed in de waagschaal te stellen, hoewel hy aan Chodenda zyne vryheyd liet, om te sweeren, of niet te sweeren, zoo als hy dat goed vond.

Chodenda daarentegen zey, dat het tegen de gewoonte van zyn geslagt was, oit te sweeren; dog dat egter zyn schuld deugdelyk was.

En daar bleef de geheele zaak, zonder dat 'er iets verder door den Koning opgedaan wierd, steken; waar by ook dat Gezantschap vrugteloos afliep, schoon het de E. Maatschappy over de 20000 gl. gekost had.

Men hield ondertusschen de Opperhoofden van die tyd tot Golconda, Michel Jansson, en Theunis Carstensson op Batavia niet geheel onschuldig, ontrent dit verlies by Chodenda's banquerot, weshalven haar Edelheden aan den Heer Gezant hadden doen belasten, om hen na Palleacatta op te zenden, gelyk ook geschiede.

De Opperhoofden Iansson en Carstenzoon opgezonden.

Na dat de Heer Pit nu te rug gekomen was, schreef hy aan de Opperhoofden der vier binnen-Comptoiren, (latende 't Opper-hoofd van Bimilipatam daar, om dat het schip den Bril derwaards gezonden was) dat zy de pakhuyzen verzegelen, een Assistent daar laten, en op Mazulipatam by hem komen zouden, gelyk zy dit stipt naquamen.

Daar op ontbood men ook eenige Soldaaten van Ceylon, die in Juli op Mazulipatam quamen, makende ontrent 400 Hollanders, en 60 Cingaleezen uyt.

Mazulipatam door de onzen ingenomen.

Voorts belaste hy, dat alle Hollanders, die buyten de Logie woonden, zich binnen de zelve begeven zouden, plaatste de Soldaaten behoorlyk voor de zelve, las hen eenige krygs-artikelen voor, die zy bezwoeren, ging toen met een deel volks na de eene poort der stad; zond de Heer Corbezier na de andre, en dreef 'er alle de Mooren en Jentiven, met of tegen hunnen wil, uyt.

Daar na eyschte hy 's Konings Tol-huys op; waar op zy 2 uuren tyd verzogten, welke te vergeefs verloopen zynde, zonder dat 'er antwoord quam, liet hy dat aantasten, waar op de Mooren, het uyterste niet durvende afwagten, verzogten 'er in vrede uyt te mogen gaan, dat hen toegestaan wierd.

Na dat nu alles, wat men in de ſtad vond, opgenomen, en aan de Mooren en Jentiven belaſt was, dat zy met het hunne of uyt de ſtad, of, zoo zy wilden, 'er inblyven konden, ſterkte hy de ſtad met 12 bolwerken, en met een gracht, en had verder geen moeite, dan dat de Mooren de onzen beletteden water te haalen, dat hy hen den 14 Auguſtus verleerde, doende op hen een uytval, waar by 30 a 40 man van hen 't leven liet, na welk voorval zy de onzen niets meer weygerden.

In tegendeel boden zy verſcheyde maalen zeer goede voorwaarden van vrede aan, tot dat men eyndelyk in November den Koning dwong om aldus tot reden te moeten komen.

De Vorſt had bevorens al afſtand gedaan van Palleacatta, Sikrekoeri, Wenaar, Penaar, en meer omleggende dorpen, om de Zuyd van Choromandel gelegen, mits dat de E. Maatſchappy hem jaarlyks tot een erkentenis 3000 ducaaten zou geven, dog zoo ras de Bramines 'er de ſnuf af in de neus kregen, dwongen zy hem alles weer om verre te werpen, waar op de Gezant toen zeer onvergenoegd vertrokken, en tot dit innemen van Mazulipatam gekomen was.

De Koning tot een goed verdrag gedwongen.

De voorwaarden nu waren, dat de Vorſt in 5 jaaren honderd twintig duyzend ducaaten voor de ſchade, by de E. Maatſchappy geleden, uyt de inkomſten betaalen, en dat wy dan aanſtonds de ſtad weer vry, en aan hem laten zouden.

Dit zoo beſloten en afgeſproken zynde, wierd de ſtad weer aan de Mooren overgegeven, en alles was aanſtonds weder in ruſt.

Verval van 's Konings zaaken.

Aangezien nu de ſchatting, die de Koning aan Eurang-zeeb, Keyzer van Hindoeſtan, diens Vaſal hy was, betalen moeſt, nu nog eens zoo zwaar, als bevorens, en hy onmogelyk langer in ſtaat was, om zoo veel gereed geld, van zes en dartig honderd duyzend Pagooden jaarlyks, behalven nog zoo veel geſchenken by een te krygen, als 'er gedurig vereyſcht werden, om eenig uytſtel te bekomen, zag men de zaaken van dien Vorſt, ook hoe langs hoe meer, en met zeer wyde ſchreden na haar eynde haaſten, niet tegende 'er in 4 a 5 dagen in de maand van April des jaars 1686. reeds viermaal honderd duyzend ducaaten na Eurang-zeeb afgezonden waren.

Die weer een Bramine tot Rysbeſtierder aanſteld.

De Koning, nog onverzettelyk aan de Bramines (ſchoon zy hem door hun quaad beſtier in alle deze moejelykheden ingewikkeld hadden) gehegt blyvende, had, na de dood der twee voornoemde broeders, weder eenen Bramine, Piespatwenkati, tot eerſten beſtierder aangeſteld, onder welken de zaaken al mede niet wel gingen.

Den 6 Mey begiftigde hy den Bramine Wiſſanna, broeder, en Magdomſie oudſten zoon van Madoena, over welken hy als gevader geſtaan had, niet alleen ieder met 4 ſtuks eeren-kleederen; maar gaf aan den Eerſten ook alle de weerdigheden, die zyn broeder Madoena bekleed had, willende, dat een yegelyk hem als eerſten Dienaar van ſtaat erkennen, en eeren zoude.

Deze verzamelde in de maanden Juni, Juli, en zoo verder tot 't eynde van dit jaar, wel vyf Milioenen gl: die hy na Eurang-zeeb zond, in hope van daar door de ruſt van zyn Koning en van 't Ryk te bewerken.

Hy wierd trouloos van zyn Geheimſchryver, verraden.

Deze zomme wierd wel aangenomen; dog zy en voldeed niet, behalven dat 'er ook ſchelmen in zyn Ryk waren, die met den grooten Mogol, zyn vyand, aanſpanden, waar van zyn geheymſchryver 'er een was.

Deze las een brief, van welkers inhoud de Koning zeer wel onderricht was, voor den Vorſt, en ſloeg alle de quade plaatzen, die den Vorſt ontruſten konden, behendig in 't lezen over.

De Vorſt, die dit wel hoorde, belaſte hem dien nog eens te lezen, en dog niets over te ſlaan, dog hy ging weder den zelven gang als bevorens, waar op de Koning, zeer moejelyk werdende, hem den brief uyt de hand rukte, en ze zelf voor de grooten las.

Daar op verweet hy dezen geheymſchryver zyne ſchelmery, en verraad, en liet hem aanſtonds in zyn bywezen doodſlaan.

Ao. 1687 komt de Mogol met een Leger voor Golconda.

Kort daar na verſcheen des Grooten Mogols Leger, na dat hy pas te voren den Koning van Viſiapoer (van welken wy in Eurang-Zeebs leven breeder ſpreken) overwonnen en zyn Ryk veroverd had, den 2 Februari 1687. voor Golconda, verklarende, dat hy meeſter van 's Konings Ryk en throon wilde zyn, en nu niet genegen was zig met de jaarlykze ſchatting te vrede te houden.

De Vorſt ſloeg hem wel eenige maalen af, genegen zynde het uyterſte daar by op te zetten; maar hy wierd in de maand Auguſtus trouwloos van de zynen verlaten, die zeer wel van Eurang-Zeeb ontfangen, en met hooge Eerampten begiftigd wierden.

En werd Meeſter van 't Kaſteel.

Onder deze ſchelmen was ook Hoſſein-Bek, zyn Veld-Heer, die, na dat hy eerſt een loozen oproer verwekt had, oorzaak was, dat de vyand de 20 October Meeſter van de Veſting wierd.

Daar

Daar op drong de vyand in 't Koninklyk Paleys, alwaar zy den Vorst, nog onkundig van 't verraad, dat men hem gebrouwen had, en geen gedagten hebbende, dat de vyand hem zoo na, en hy al in zyne handen was, zeer verslagen over zyn ongeval vonden zitten, dien zy van alle zyne onnoemelyke schatten aan juweelen beroofden, die dus Eurang-Zeeb ten deel vielen.

En van den Koning.

Sy bragten daar op dien Vorst na buyten, zetteden hem in een slegt wit tentje, voerden hem daags 'er aan ten spot van allen op een Olifant rond, doende hem alle zoorten van hoon en smaad aan.

Zyn verdre ellende.

Na verloop van vier dagen wierd hy, wilde hy in 't leven blyven, gedwongen uyt zyn tent tot voor de voeten van Eurang-Zeeb te komen kruypen, stof te eeten, en zyn leven van hem af te bidden, dat hem wel toegestaan, maar zoodanig gelaten wierd, dat men hem aanstonds op zekere Vesting gevangen zette, en hem daar een drank, poest genaamd, en waar op slaap-bollen gezet zyn, drinken dede, waar aan hy in korten tyd uytteeren, en zekerlyk (gelyk zulke grooten, dus gevangen, overkomt) sterven moest.

En wat wy daar by leden.

Men kan wel denken, dat zoo groote rampen dezen Koning en zyn ryk niet troffen, of zy gaven al mede, schoon wy bondgenoten van den grooten Mogol waren, eenige stremming en ongemakken in den handel, behalven dat ook onze Hoofden en Logie op Nagelwanze elendig van de Mogolsche Soldaaten mishandeld en beroofd wierden. Gelyk de Heer Havart omstandig toond.

Hier by quam ook een zware brand in Mazulipatam, die daar in dit zelve jaar den 17. Mey groote schade toebragt, mede daar breeder fol. 221. in 't 1. Deel te zien.

Ao.1687. de Heer van Reede hier als Algemeyn Commissaris.

In dit zelve jaar quam ook de Heer Henrik Adriaan van Reede tot Drakesteyd, Heere van Meydrecht, hier op de Kust als Algemeyn Gevolmagtigde van de Heeren Zeventienen, om de vervallene zaaken in den Handel alhier, zoo als hy dat best keuren zou, te herstellen.

Hy had by zich den Heer Joannes Baccherus, opper-Koopman, en Tweeden in deze bezending, Bevelhebber te water en te Land, naderhand van zyn Ed: tot Commissaris van Noorder Choromandel, en Gezant aan Eurang-Zeeb aangesteld, om de vervallene zaaken aan dat Hof te herstellen, gelyk hy ook zoodanige voordeelen by dien Vorst bedongen heeft, dat de Handel op Golconda, en elders, als begon te herleven, en weer toe te nemen.

Zyne hoedanigheden.

Ondertusschen waren de opgezondene Mazulipatamze Opper-hoofden Janssoon en Carstenssoon den 15 en 17 Mey. 1686. op Palleacatta gekomen, daar zy ieder byzonder bewaard wierden, terwyl de Heer Jacob Jorissoon Pits, bevorens hunner beyder vriend, dog, uyt vreeze voor de Heer van Reede, nu hunner beyder vyand, alles wat zy hadden, nog liet afnemen, verbiedende, dat niemand by hen zou komen.

Verderen Handel met Janssoon en Carstenssoon.

In April 1687. wierden aan Janssoon eenige vragen door den Fiscaal van Palleacatta opgegeven, om 'er schriftelyk (gelyk hy dede) op te antwoorden, in welken staat men hen zoo gevangen zitten liet, zonder hunne zaak af te doen, tot dat zy 1689. in Juni (na 3 jaaren en een maand daar gezeten te hebbben) met het schip de Faam wel verzekerd na Batavia gevoerd, in September daar gekomen; en ieder op een byzondre punt van 't Kasteel in bewaring gesteld zyn, zonder aangesproken, beschuldigd, of verhoord te werden, alzoo de Heeren van de hooge Regeering met dien grooten Commissaris (die hen opzond) niet wilden te doen hebben.

Hoe de Heer van Reede goed vond, een nieuwe Vesting op Nagapatam ontrent dezen tyd aan te leggen, en ontrent 1690. aldaar 't Hoofd-Comptoir van Palleacatta over te brengen, hebben wy bevorens onder die twee Comptoiren al aangehaald. Dat hier 1688. de Heer Ploos van Amstel als de eerste onafhankelyke Fiscaal quam, is ook onder 't Comptoir Palleacatta reeds al aangemerkt.

Ao.1690. 't Hoofd Comptoir op Nagapatam geplaatst.

De 1. Fiscaal Indepen-dent hier. 1688.

In dit zelve jaar 1690. heeft ook de Heer Laurens Pit tegen zes Fransche schepen onder Monsr. Du Quesne den 10 Juli op de Kust van Choromandel verschenen (na dat zy van ons ontrent Ceylon de scheepkens Montfoort, en Meydrecht genomen hadden) zeer dapper geslagen, en die zoo gehavend, dat zy hunne ankers (gelyk wy breeder toonen, daar wy van de zaaken der Fransche Natie in 't byzonder spreeken) hebben moeten kappen.

De Heer Laurens Pit verjaagd 6 Fransche schepen.

Na dezen tyd begonnen de zaaken van de Kust, bevorens wegens haren bloey zoo geroemd, hoe langs hoe meer te vervallen, waar toe de oproeren, gedurige bewegingen en aanslagen van de zoonen van Eurang-Zeeb tegen hem, en eyndelyk zyn dood (gelyk wy omstandig in de levens der groote Mogols zien konnen) niet weynig toegebragt hebben.

De Kust-zaaken verslegten, en waarom.

Ja het is zeker, dat die zaaken 1709.

zoo flecht ftonden, dat de fcheepsvarende vrienden, op Batavia komende, hune goederen met 20 ten honderd verlies ieder een aanboden.

Die geen Landvoogden hebben konnen herstellen.

Men heeft daar na den tyd van de Heer Laurens Pit wel Brave Landvoogden, als de Heeren Komans, Steland, Bernard, en Viffcher (nu door de Heer Weftreenen alzo hy op ontboden wierd, gevangen) gehad; maar die zyn met al hunnen yver en verftand niet in ftaat geweeft, om veele wan-ordens, in hunnen tyd voorgevallen, te verbeteren, of weg te nemen.

Een Moorze vrouw baard, 1691, 20 zoonkens.

Aº. 1691. den 17. November fchreven de Golcondafche Opper-hoofden, de Heer Joannes van Steeland, Koopman, en de onder-Koopman, Joachim Colyns, aan den Gezaghebber van Noorder Choromandel, de E. Heer Bruyning Wildeland, en den Raad tot Mazulipatam, dat zekere arme Moorze vrouw aldaar pas 6 dagen geleden, kort na den anderen, van 20 levendige zoontjes, ieder een gemeene hand lang, bevallen was; dog dat de zelve een weynig daar na alle overleden zyn; welk zeldzaam geval wy egter weerdig gekeurd hebben hier mede aan te haalen.

Meer zaaken van belang zouden wy wel weten te berde te brengen, die hier nu en dan voorgevallen zyn; maar konnen niet geraden vinden, alles, 't geen wy wel weten, hier ter neder te ftellen, alzoo wy niet anders genegen zyn te verhaalen, dan 't geen ieder een weten mag, en daar wy niemand mede benadeelen.

Befluyt der Kuft zaaken.

Wy keuren beft het met de Kuftzaaken hier by te laten, om nu tot die van den Gods-dienft alhier over te gaan.

Munten, Maaten, en Gewigten.

Munten Maaten en Gewigten.

1 Pagood doet 6 gulden.
1 Dito doet 16 groote, of 24 kleene Fanums.
1 Groote Fanum doet 7½, een kleene 5 ftuyvers.
1 Ropy doet 24 Laryns, a 5 ftuyvers ieder.
40 Kopere kaffen doen 1 Fanum.
1 Bitsgans doet 12 ftuyvers.
1 Bahaar, of een Candil, doet 480 pond; dog van Minerael, 520. pond.
1 Cantulam doet 240 pond.
1 Man doet 68 pond of 40 Ceer, en op Nagelwanze, Tegenapatam, Sadraspatam, Nagapatam, Palicol, en Daatzerom 24 pond.
1 Ceer doet 12 pond.
20 Maaten doen 1 Candil.
1 Paria doet 41 pond.
1 Patsjeri is 2 ftuks of een paar.
2 Cobidos doen 3 ellen.

DERDE

Van den GODSDIENST der KUST Van

CHOROMANDEL.

DERDE BOEK.

EERSTE HOOFD-STUK.

Hoe veelerley Godsdiensten hier zyn. Van de Heydensche Godsdienst alhier. Waar over Rogerius *en* Baldeus *zeer wel geschreven hebben. Dog daar aan ontbreekt de kennis van 't* Sanscrits, *en van den* Vedam. *Men behoorde de Predikanten tyd gegeven, om de taalen der Inlanders, te leeren. Voor al Sanskrits, en den Vedam te vertaalen. De Deelen, en naamen des Vedams. Wat zaaken men voor af kennen moet. De vyf geslachten der menschen. Het geslacht der Bramines. Straf van een, die een Bramine dood. Na wien zy zoo genaamd werden. Hunne zesderley Secten. De* Weistnouwa's. *En hunne Tweederley zoorten. De* Seivia's. *De* Smaerta's. *De* Scharwaeka's. *De* Pasenda's. *De* Tschectea's, *andre zoorten van Bramines. De* Wanprasta's. *De* Perma Ampasa's, Jogi's. *De* Avedoeta's, *voorrechten der Bramines. Het Ampt der zelve. Plicht der Koningen ontrent hen. Wat de Bramines doen mogen. Hoe lang hunne kinderen onreyn zyn. Wanneer, hunne ooren doorboord werden, het ken-koordeken der Bramines, op wat tyd zy dit aandoen. Het werd ook wel van andre gedragen. De Bramines, leermeesters van de kinderen, hebben meest geen kennis van de ster-kunde. Wanneer zy hunne kinderen uythuwelyken. Zy mogen aan geen andre dan aan Bramines trouwen. Straf over bloedschande, en hoe zy den overspeeler straffen, en weer voor eerlyk doen verklaren. Zyn sterke dag-verkiezers. Hun nieuw jaar, naamen der maanden, en dagen. Naamen der Jentiesze jaaren, tyd-rekening. 't Hooft van hunne brieven. Wat een Bramine den ganschen dag verricht. Wat de minst yverige niet mogen nalaten. Wat spyze een Bramine nooit eet, als oook de* Weinsja's. *Geschillen hier over tusschen de* Settreas, *en Bramines. Hunne spyze en drank. De vyf groote zonden. Zeer weynig dronkaarts onder hen. Hunne Vasten. Wat zy doen als een Bramine zyn dood nadert. Door wat middel hy ten hemel vaart. Hoe hy de vrouw vraagt, of zy met hem sterven zal. Oudheyd van deze gewoonte. Wat daar op volgt, zoo zy 't niet doet. Hoe 't met de ziel na de dood gaat. Hoe zy den overledenen behandelen. Over welke, en hoedanig zy rouw dragen. Wie na 's mans dood den boedel aanvaart, wat verder ten besten van den overledenen gedaan werd.*

Om met ordre van de zaaken, betreffende den Gods-dienst ter dezer Kust, te spreeken, moeten wy voor af zeggen, dat hier van ouds her drie verscheyde zoorten van Gods-dienst bekend geweest zyn, te weten: De Heydensche, de Mohhammedaansche, en de Christelyke.

Hoe veelerley Godtdiensten hier zyn.

De Heydensche is de oudste in tyd, en daarom de eerste by ons in rang, en van de welke wy derhalven ook eerst zullen spreken.

Van den GODS-DIENST der HEYDENEN alhier.

Van de Heydensche Godtdienst alhier.

Die maar een weynig belezen is, zal wel gezien hebben, dat D. Abrahamus Rogerius, weleer 10 jaaren Predikant op deze Kust, en ook naderhand 5 jaaren tot Batavia geweest zyn, byzonder werk gemaakt heeft, om den Gods dienst der Heydenen alhier, by zyne gemeenzaamen omgang met den Bramine Padmanaba, en meer andre, zeer naeuwkeurig na te speuren, en die in zyne opene deure tot het verborgen Heydendom aan de wereld mede te deelen.

Ook zal zulk eenen niet onbekend zyn, dat D. Philippus Baldeus, wel eer Predikant op Ceylon, in zyne beschryving van de Afgodery der Heydenen ons veel licht ontrent dit stuk reeds gegeven, en ook veele geheymen en verborgentheden van hunnen Gods-dienst, door D. Rogerius maar met den vinger aangeraakt, merkelyk opgehelderd, uytvoeriger voorgesteld, en zeer nette af-

Waar over Rogerius en Baldeus zeer wel geschreven hebben.

teekeningen, die een groot licht daar aan toebrengen, aan de liefhebbers en nafpeurders van dezen Gods-dienft der Heydenen te zien gegeven heeft.

Dog dat daar aan ontbreekt.

Uyt beyde deze werken zien wy wel veele dingen, hunnen Gods-bienft betreffende; maar egter niet alles, dat wy daar van wel behoorden te weten, van 't welke de eenige reden is, dat deze twee Heeren geen van beyde de Sanfcritze taal, (by Rogerius Samfcortams en van andere Girandam of Kerendum genaamd) waar in de Vedam of 't H. Wetboek dezer Heydenen befchreven is, verftaan, en al dus geen gelegenheyd gehad hebben, om den Vedam of zelfs te lezen, of wel den zelven te vertaalen, en aldus het wezentlyke van dezen Gods-dienft in zynen grond voor het ooge der wereld open te leggen.

De kennis van 't Sanfcrits, en van den Vedam.

Ik zegge dit niet, om een van beyde deze by uytftek neerftige mannen eenigzins van nalatigheyd te befchuldigen, alzoo ik zeer veel reden heb van hunnen yver te pryzen, en by ervarenheyd weet, dat een Predikant in Indiën, in wat voor een Landvoogdy hy ook geplaatft zy, met prediken, Catechizeeren, en andre zoorten van onderwys by den zwakken Inlander zoo veel werk vind (te meer, alzoo 't getal der predikanten over al, na evenmatigheyd van de dorpen, die zy waarnemen moeten, veel te weynig is) dat het hem onmogelyk is tyd uyt te vinden, om eenige andre vreemde taalen aan te leeren, of eenige fraeye werken der Oofterlingen over te zetten.

Men behoord de Predikanten tyd

Het was derhalven te wenfchen, dat of de Heeren Zeventienden, of wel de Beftierders van Indiën, en der byzondere Landvoogdyen, aan de eerft aldaar komende Predikanten niet anders te doen gaven, dan om de taalen, die ider in zyne Landvoogdy vond, eerft wel aan te leeren, om daar door gelegenheyd te krygen van de geheymfte verborgentheden zelfs van na by na te fpeuren, en dus hen te kragtiger uyt hunne eygen gronden niet alleen te overtuygen, maar om aldus ook hunne Afgodery en verkeerde Godsdienft in den grond uyt te roeyen, dat nu, van wegen deze onkunde, wat moeite men ook daar doet, ommogelyk gefchieden kan, om dat den Inlander alles voor ons, zoo veel mogelyk is, verbergd, en om dat 'er aldus altyd nog verborge quade gronden, die ons onbekend zyn, overblyven.

te geven om de taalen des Inlanders, te leeren.

Om dit nu te boven te komen, was 'er geen beter middel; als om aan zulke Predikanten eerft een zekeren bepaalden tyd te geven, om die taalen wel te leeren, en dan zouden zy in korten tyd zeer veel konnen vorderen, als een ygelyk de Godsdienft der Heydenen, die hy in zyn Landvoogdy vond, eerft nafpeuren, of door een nuttige vertaling van hunne Wet-boeken, in den grond eerft befchouwen, de zelve aan de geleerde wereld mede deelen, en ze dan ook onwederfprekelyk wederleggen, en zeer gemakkelyk metter tyd uytroeyen kon.

Ik weet wel, dat men nu en dan aan deze en geene Predikanten eenigen tyd gegeven heeft, om of Portugees, of Maleyts te leeren, maar behalven dat men hen niet tyds genoeg gaf, om zulks zoo grondig, als 't behoorde, te doen, wierden de zelve in zulken tyd altyd nog met andere dienften, die hen beletteden, bezig gehouden. Hes is ook waar, dat alle Predikanten juyft daar toe niet genegen, en 'er dikwils ook niet bequaam toe zyn.

Het zou egter van een algemeyne vrugt wezen, als dit, voor al onder de Predikanten op de Buyten-Comptoiren, en in de byzondere Landvoogdyen, zoo in 't werk gefteld, en hen een geruymen tyd gegeven wierd, zoo om de byzondere taalen der Inlanders eerft wel aan te letten, als om 't een of 't ander Wet-Boek van hen te vertaalen.

Vooral zou dit een algemeen nut ter dezer kuft geven, Indiën zelf nu nog eenige Predikanten aldaar alleen gehouden wierden, om de Sankritfe taal, de Hoofd-en Moeder-Taal van de meefte Oofterfe taalen, aan te leeren, en om dien Vedam, of dat Wet-Boek der Heydenen, (dat niet alleen de Heydenen op deze kuft, maar ook op Ceylon, Malabar, in Bengale, Suratte, en meer aangrenzende Ryken, of geheel, of ten deele volgen) eens net te vertolken; en daar by dan aan zulke Predikanten verder gelegenheyd te geven, de Heydenen alhier, en elders, te kragtiger uyt hunne eygen gronden te overtuygen, en om ook daar uyt veel verborgenheden en andere zaaken, van welke wy nu onkundig zyn, te ontdekken.

Vooral het Sankrits.

Om den Vedam te vertaalen.

Indien de Heer Hyde, Hoogleeraar der Oofterfe Taalen in de Hooge School tot Oxfort, wat langer geleefd had, was 'er Hope geweeft, om wel haaft meer kennis van dezen Vedam te krygen, alzoo men hem die toegezegt had, en dit zou ons den regten weg geopend, en niet alleen een opene deure tot de verborgentheden der Heydenen gegeven, maar ons tot binnen in den Tempel der Aloude Indianen en der Heydenen van 't Ooften geleyd, en dus ons een grondige kennis van de verborgenfte wysheyd en menigvuldige plechtigheden gegeven, en door welke groote ontdekkingen wy ook zekerlyk veel licht en opheldering ontrent,

de

de zeden, gewoontens en plegtlykheden, hare betrekking tot Gods woord hebbende, bekomen zouden hebben, dat wy nu nog, tot ons leedwezen, moeten derven.

De Deelen, en naamen des Vedams. Dit Wet-Boek der Heydenen nu, den Vedam genaamd, had in de alleroudste tyden vier deelen; dog een der zelve is weggeraakt, en dat wel tot groot nadeel der Bramines, die, zoo zy het nog bezaten, in meer aanzien, en van meer macht, dan de vermogensten Koningen aldaar, zouden zyn.

Deze vier deelen werden genaamd Roggo Vedam, Sadura- of Issoure-Vedam, Sama Vedam, en Tarawana- of Adderawana-Vedam, aan welke de Malabaaren de naamen van Icca, Icciyxa, Saman, en Adderavan, geven.

Ik wil gelooven, dat D. Abrahamus Rogerius, en D.r Baldeus, ons geen zaaken nederstellen, als die uyt den Vedam getrokken zyn; maar oordeele egter, dat wy een volmaakter, netter, en omstandiger kennis van alles zouden hebben, indien wy dat gansch werk zelfs eens vertaald zagen.

Om nu wat nader kennis van dit alles, zoo verre ons, of uyt die werken, of uyt het gebrekkelyk berigt der Inlanders, bekend is, te geven, moet men voor af weten, en kennen.

Wat zaaken men voor af kennen moet.

I. De byzondere zoorten van menschen en geslachten onder hen, die dezen Godsdienst omhelzen.

II. De byzondere Deelen van hunnen Godsdienst, of de zaaken, die zy gelooven.

A. Wat nu de byzondre geslagten en zoorten dezer menschen betreft, die dezen Gods-dienst omhelzen, daar zyn 'er na de gedagten van zommige maar vier; maar na ons oordeel vyf in getal. Deze zyn:

De vyf geslagten der menschen.

α De Bramines.
β De Settreas.
γ De Weynjas, of Weynsjas.
δ De Soedras.
ε De Perrias (van de Hoogduytzen en Deenen Barhars genaamd.)

En deze volgen malkanderen in Hoogheyd, Adel, en rang, ook even eens.

Het geslacht der Bramines.

1. De eerste in Rang, en de Aansienelykste onder deze volkeren, zyn de Bramines, die een en de zelve met de Brachmannen der Ouden, en de Priesters dezer Heydenen zyn.

Hunne gemeenste hedendaags-best bekende naam is die van Bramines, hoewel de rechte die van Brammans, Bramans of van Brammanes, na hunne God Bramma, schynd te zyn; van den welken zommige hun afkomst rekenen.

Alle de Heydenen ter dezer Kust stemmen eenparig toe, dat God geen menschen zoo zeer bemind, dan de Bramines; die 't allerdiepst in zyne gunst staan; weshalven zy ook de rang aan hun stam en geslagt boven alle andren geven.

Ook verbied hun Wet-boek, om oit een Bramine, over wat misdaad het ook zou mogen wezen, te dooden, en, dit te doen is een van de vyf zonden, die zy vast stellen, dat onvergeeflyk zyn.

Straffe van een, die een Bramine dood.

Die nogtans zoo ongelukkig wezen mogt, om een der zelve te dooden (te weten in haastigheyd, of in toorn; want zoo 't in den oorlog geschied, geld die wet niet) moet volgens de wet, daar af in den Vedam te vinden, twaalf jaren in Pelgrimagie, en met het bekkeneel van de gedoode Bramine in zyn hand aalmoessen gaan bedelen, en 't gebedelde uyt dit bekkeneel eeten en drinken, na verloop van al het welke hy ook zeer veel aalmoessen geven, en eyndelyk nog een Tempel ter eeren van Eswara bouwen moet; met welk laatste alleen zulk een volstaan kan, die een Bramine in den oorlog quam, te dooden; dog die eerste straf heeft hnn opperste God Eswara zelf, na dat hy twee Raetsjatsja's, zoonen van Bramines, gedood had, moeten ondergaan.

Na wie zy zoo genaamd werden.

Deze Bramines nu, zoo na hunnen God Bramma (van den welken zy hunne afkomst gelyk ook alle de andre geslagten, maar zy uyt zyn hoofd, rekenen) genaamd, zyn het ontrent de zaaken van hunnen Gods-dienst niet eens, maar men vind onder hen zes byzondre Secten, en geslagten, die in gevoelen verschillen.

Deze werden genaamd;

Hunne zesderley Secten.

De Weistnoewa.
De Seivia.
De Smaerta.
De Schaerwaeka.
De Pasenda.
De Tschectea.

Dit zyn hunne Hoofd-Secten: want anders zyn zy wel in 81 a 82 gezindheden verdeeld, van welke de Vertaas de hoogste en voornaamste zyn.

De Weistnoewa's.

Wat de eerste onder hen, of de Weistnoewa's, betreft, deze werden zoo, genaamd, om dat zy Wistnoe, of Ram voor den Oppersten God, die syns gelyk niet heeft, houden. Daar zyn 'er van 't geslacht Soudra, die met hen van een geslacht Daetseri, dat is dienstbare genaamd zyn. Deze Lieden maken zy wys, dat het hen een groote eer, en Gode zeer aangenaam is, dat

zy

zy de Bramines ten dienst zyn, belovende aan die gene, die voor een Bramine 't leven laten, na hun dood een plaats in de Dewendre, of plaats der gelukzaligen. De Bramines werden mede wel Daetsja en Dasa, of dienstbaar, maar alleen aan God, genaamd.

Onder deze vind men weer twee byzondre zoorten, te weten, de Tadwadi Weistnoewa, die grondig over God, en de Goddelyke zaaken, weten te spreken, of de Roma noewa of Ramaroeja Weistnoewa; die zoo na hunnen stichter genaamd zyn.

De Tadwadi hebben gemeenelyk een wit streepje voor hun voorhoofd, aan beyde de slapen des hoofds, en op de schouders, gelyk mede een teeken, als een dubbeltje in 't rond op beyde hunne borsten; waar door zy van de andre onderscheyden zyn, zeggende, dat dit het rechte merk van Wistnoe, en hen een bescherm middel tegen den Duyvel, en tegen Jamma, den Hellschen Rechter, is, dewelke, dit teeken ziende, hen niet zullen moejen. Ook beloven zy aan hunnen God geen anderen te zullen erkennen, of dienen, vereyschende te gelyk, dat men dat ook met ernst betracht, of dat zy anders zware straffen te wagten hebben.

En hunne Tweederley zoorten.

De Romanoeja Wistnoewa dragen op hun voorhoofd een wit teeken van zekere stof als kryt, welk teeken de gedaante van een Griekze Ypsiloen heeft, hoewel zy, daar de armen zich aan 't schouderblad bewegen, zich een ander teeken in 't vleesch inbranden, welk teeken alleen zy meynen te konnen volstaan, zonder zich zelven ergens anders te teekenen. Zy mogen hun hoofd met geenen doek dekken, dragen maar een korte vlok hayrs op de kruyn (uytgenomen hun Opper-hoofd die in Cansjewarom woond) en zy agten zich zelven ook beter als de andre, om dat zy zich met geen koophandel bemoejen, in geen hoerhuyzen gaan, en, zoo zy 't doen, daar over bestraft werden.

Deze berusten by de enkele belofte, die zy eens gedaan hebben van God met een oprecht hert te zullen dienen, vaststellende, dat God, schoon zy dit niet nakomen, en zich in hun leven anders gedragen, zich hunner ontfermen, en hen al hun zonden vergeven, en dat hy, hen eens in gunst aangenomen hebbende, hen ook noit verlaten zal.

De Seivias.

De Tweede Secte der Bramines werd Seivia, of ook wel Aradh-Iha genaamd Deze stellen Eswara tot hunnen Opperften God, onder welke alle andre Goden, en zelf Wistnou mede, bukken moeten. Die van 't geslacht Soudra van een gevoelen met deze Bramines zyn, werden Sjangam genaamd.

Deze teekenen zich zelven met drie streepen van de assche, van Koedrek gebrand, voor het hoofd, welke Koedrek zy voor zeer Heylig houden.

Daar zyn 'er onder hen ook, die zekeren steenen Afgod, Lingam genaamd, en op zyn vuylste het membrum Virile, of weldat in membro muliebri, verbeeldende, of om hunnen hals, of ook wel in hun hoofd-hair, gelyk ook zommige kinderen van hen dit ook wel met wasch bekleed en met een koordeken aan hunnen arm dragen, al 't welke zy houden een klare en volstrekte belydenis van hunne hope op Eswara te zyn.

De Soedra's, die deze Lingam dragen onthouden zig ook, even als de Bramines, van visch en vleesch.

De derde Secte werd Smaerta genaamd. Deze stellen vast, dat 'er geen onderscheyd tusschen Wistnoe en Eswara is; maar dat zy, niet tegenstaande zy een en de zelve zyn, egter onder onderscheyde gedaanten en beeltenissen gediend werden; ook veragten zy die gene, die den eenen God boven den anderen verheffen.

De Smaerta's.

Deze nogtans hebben onder 't gemeene volk wel de minste agting en aanhang, om dat het onderscheyden van deze diepzinnige en wel meest voor hen verborgene stoffe boven hun verstand gaat.

De vierde Secte noemen zy Scharwaekka. Deze stellen vast, dat 'er na dit leven een eynde van alles is, en dat 'er geen ander leven, geen opstanding, geen oordeel, geen straf, nog belooning staat te volgen. Zoo dat dit menschen zyn, die niet veel van de Sadduceen, Epicureen, en ongodisten verschillen, willende, dat men hun bewys van zulken stelling, dat 'er een ander leven hier na volgen zal, geve, of dat men hun eenig voorbeeld daar van aanwyze.

De Scharwaeka's.

Egter dragen zich velen onder deze menschen nog al vry wel in hunne gemeene wyze van leven, niet op hope van eenige belooning hier namaals te erlangen, maar enkelyk en alleen, om van de menschen daar over geroemd te werden.

De vyfde Secte is Pasenda genaamd. Deze verwerpen de gansche Vedam, zeggende, dat alles, wat daar in voorkomt, niet waar, en maar verzierd is, weshalven zy maar na hun goeddunken leven, verschillende daar in niet veel van de vorige, dat zy mede geen leven na dit hier namaals verwagten.

De Pasendra's.

Zy leven als de beesten, makende geen onderscheyd ter wereld 'er tusschen, of zy by hun moeder, dan of zy by hun suster, en, zoo over en weder ook, by hun vader, en broeder slapen. Ook bekreunen

kreunen zy 'er zich zeer weynig aan, of de menschen wel, of qualyk, van hen spreken. Men heeft ook wel gevallen gezien, dat deze om hun godloos leven van andre Secten dood geslagen zyn.

De Tschectea's. De laatste Secte werd Tschectea genaamd. Deze zeggen, dat eenen T'sechecti de opperste God is, en dat Wistnou, Eswara, en Bramma hunnen oorspronk van hem hebben. En schoon zy vast stellen, dat deze hunne God de wereld, met alles, wat 'er in is, onderhoud, verwerpen zy egter al mede, gelyk als de vorige, den inhoud van den Vedam, en willen zich geenzins daar aan onderwerpen, om welke reden zy, benevens de twee vorige Secten, van de andre Heydenen voor Ketters gehouden; en geagt werden niet weerdig te zyn, dat men hen volge; om welke reden ook hunnen aanhang niet groot is.

Andre zoorten van Bramine's. Onder deze verscheydene Bramines nu zyn 'er, die zig door hunne manier van leven van de andre geheel en al afzonderen, en die derhalven Jagi's genaamd werden.

Daar zyn 'er ook onder de Soudra's, die diergelyken wyze van leven aannemen; maar die werden dan Jogi's, en van d'onze Assche-poesters genaamd.

Deze afgezonderde in leven nu zyn, of Wanaprasta's, of San-Jasi's, of Avadoeta's.

De Wanaprasta's. De Wanaprasta's begeven zig met hunne Vrouwen en kinderen na 't bosch, alwaar zy van 't gewasch des velds, en van de boom-vrugten leven, zonder zig tot eenigen arbeyd te begeven, ja zy zy zullen zomtyds vreezen een wortelken uyt de aarde te trekken, uyt vreeze van zich te bezondigen, en van dat hier door deze of gene ziel uyt eenig lichaam verhuyzen mogt. Deze werden voor zeer Heylig gehouden.

De San-Jasi's. De San-Jasi's zyn menschen, die de wereld, en alle vreugde der zelve verzaakende, zig aan een zeer naeuw-bezette en ingetogen maniere van leven, meer dan de vorige, overgeven.

Deze mogen niet trouwen, geen Pinang, en maar eens daags spyze eeten, mogende daar toe ook geen kopere bekkens, volgens de gemeene wyze der Heydenen aldaar, en alleen aarde vaten gebruyken, waar benevens zy ook genoodzaakt zyn van Aalmoessen te leven.

Het kleed, dat zy dragen, is in roode aarde geverwd. Zy dragen een lange Bamboes in de hand, mogen geen geld, goud, nog zilver, aanraken, nog eenige vaste woonplaats hebben, of altoos nergens twee nagten blyven, dan alleen twee maanden in 't jaar is hen dat toegelaten, waar toe zy dan een Heylige plaats verkiezen; alwaar zy, des genegen zynde, hun geheel leven door zouden mogen verblyven; daar zy anders op onheylige plaatzen niet meer, dan eene nacht, zich mogen ophouden.

Deze lieden moeten zig ook beneerstigen, om de begeerlykheyd, toorn, gierigheyd, hoogmoed, de liefde tot de wereldze zaaken, en de wraakgierigheyd te overwinnen, en daar in hun gansch leven bezig zyn, om zoo veel ernstiger op de Goddelyke zaaken te konnen denken.

Zoo deze van 't geslacht der Bramines zyn, werden zy San-Jasis; dog zoo zy van 't geslacht der Settreas, of der Weynsja's zyn, Perma-Ampsa's, dog zoo zy van 't geslacht der Soedra's zyn, Jogi's; dog deze laatste werden ook wel asschepoesters genaamd, om dat zy zich menigmaal in de asch wentelen, levende veel vryer, als de rechte San-Jasi's. Zy loopen ook of geheel, of ten naasten by, moeder naakt, hoewel zommige nog zoo een Wartel, of Gordel om hun schamelheyd te dekken, aanhebben. En dat zyn die Gymnosophisten, of naakt-loopende Heyligen, van welke ons de Ouden zoo veel hebben weten te verhaalen, en van welke Strabo, en Herodoot, 15, 1. en meer andre melden. De Perma-ampsa's, en Iogi's.

De derde zoort, of de Avadoeta's, verlaten uyt Heyligheyd niet alleen hare vrouwen en kinderen, maar willen in veel zaaken de San-Jasis in Heyligheyd nog overtreffen.

Zy willen zelf ook geen aarde vaten, geen Bamboes in de hand, nog eenige kleeren aan 't lyf hebben, dekkende hunne schamelheyd maar met een kleen lapje lywaad; of wel met een Gordel van een Luypaards-vel, of dragen ook wel een lap 'er af van de linker schouder over den arm henen, zonder verder iets aan te hebben. Zommige van hen gaan moedernaakt, bestryken hun lichaam met assche, bedelen, als zy honger hebben, een aalmoes zonder spreken, en alleen door 't uytsteken van de hand, waar op zy die aanstonds ook krygen, alzoo men verzekerd is, dat zy die niet, dan in een tyd van hooge nood, verzoeken. De Avadoeta's.

Zommige van hen willen 'er niet eens zoo veel moeite om doen, om in een huys te gaan, en die zoo te bedelen, maar zy zetten zich hier of daar by een Rievier, die de Inlanders voor Heylig houden, neder, en wagten daar, tot dat de een of de andre barmhertige hen daar van spyze verzorgd, dat ook zeer wel waargenomen werd, alzoo zy vast stellen door zulke bewyzen van ontferming de gunst hunner Goden onwedersprekelyk te verdienen.

Deze Avadoeta's werden onder de Heydenen als de volmaaktste Heyligen aangezien, en zeer hoog van hen geacht, en voor al die, de welke geheel naakt gaan, hoewel 't gevoelen van alle Heydenen daar in niet overeen stemd: want veel van hen zien dit, neven ons voor een daad van de uyterste onbeschaamheyd, en die in 't gemeyn zeer ergerlyk is, aan, dat men nog daar en boven Heyligheyd stellen wil; in zoo moeder-naakt te gaan, even eens als of men zig zonder dit te doen, en gekleed zynde, niet tot een Heylig leven, en tot Heylige gedagten begeven kon. En het is ook daarom, dat zy onder de Heydenen zeer weynig navolgers vinden, om dat zy door de eerbaarheyd en schaamte, waar mede dit geheel en al stryd, weerhouden werden.

Voor- [illegible] der Bramine's.

De Bramines hebben, volgens de bepaling, daar af in den Vedam voorkomende, vyf voorrechten, die hen boven andren vergund zyn.

1. Dat zy 't Feest Jagam mogen houden; dog aangezien zy niets mogen dooden, dat leven ontfangen heeft, om geen ziel uyt haar lichaam te dryven, en derhalven ook geen bloed, in opzigt van 't beest, dat daar geofferd moet werden, vergieten mogen, zoo grypen zy dat maar by de nek, houden de krop toe, verstikken het, en kappen het, dood zynde, in stukken, verbrandende dan 't zelve en doende daar over eenige gebeden; waar op dan de Bramines, daar tegenwoordig, eenige deelen van 't hert nemen; en eten; doende dit alleen op dit Feest, daar zy anders noit eenig vleesch eten mogen. De voorzigtigste en Heyligste egter onder hen zullen dit Feest myden, op dat zy niet genoodzaakt mogten werden vleesch te eeten.

2. Zoo mogen zy ook de wyze, hoedanig men de Jagam vieren moet, aan andre leeren; dog schoon de Settreas, of Edele, deze wyze van de Bramines geleerd hebbende, dit Feest vieren mogen, mogen zy dog de wyze van dien aan geen andre geslagten, ja zelf ook aan niemand van haar eygen geslagt leeren. Ook mogen de Weynsja's de Jagam niet doen, nog leeren van andre, dat aan de Soudra's nog veel minder geoorloft is.

3. Zoo mogen zy den Vedam, of hun Wet-Boek, leezen.

4. Zy mogen ook den Vedam aan andre van hun geslacht, en ook aan de Settrea's; dog niet aan die van de geslachten der Weynsja's, of der Soudra's, leeren. Ook moeten de Settrea's den Vedam wel zelf lezen, na dat zy dat van de Bramine's geleerd hebben; maar mogen daar af geen kennis aan die twee andre geslachten geven, of hen iets daar af leeren, alzoo de Weinhja's zelf de woorden van den Vedam niet mogen spreken, nog hooren spreken, en als zy al eenige gebeden leeren, mogen zy die met de woorden des Vedams niet uytspreken, maar moeten alleen de woorden van de Jastra, of uytlegging van den zelve, daar toe gebruyken.

En de Soedra's, of 't slegt Jan Hagel, mogen de woorden van den Vedam niet alleen niet spreeken, nog hooren spreeken, maar hen is 't ook niet geoorloft zelf maar de Jastra te gebruyken, of die te leeren. Waarschynelyk, om dat den inhoud des zelfs zoo vuyl is, dat het zich zelven schaamd die in 't licht te doen komen, of bekend te doen werden aan menschen, die niet konnen zwygen, en de schandelyke geheymen des zelfs niet zoo voorzigtig, als 't wel vereyscht wierd, gewoon zyn bedekt te houden.

5. Zy mogen niet alleen aan andren aalmoessen geven, maar die ook van andre verzoeken, en 'er om bidden, daar andre geslagten die mede wel geven, maar geenzins die van andre verzoeken of daarom bidden mogen, zoo dat de Bramines alleen het voorrecht hebben, om te mogen bedelen, en daar eere in stellen.

Ook is het zeker, dat, hoe sterk zy 't geven van aalmoessen andre aanbeveelen, en hoe veel zy daar van ook schryven, dat het God zeer aangenaam is, zy egter dit zelf zeer zelden doen, en, als zy 'er al toe zouden mogen komen, mag de eene Bramine dat eens aan de andre doen; maar andre geslagten, en, voor al, voor dat van de Soedra's, hebben zy niets, dan 't roepen van Po, Po, (dat is, weg, weg) over, om dat zy door de zelve vreezen besmet, en verontreynigd te werden.

Hun dier en ernstig aanbeveelen der zelve ziet derhalven meest daar op, dat andre veel aalmoessen aan hen mogten geven, alzoo dat een werk is, dat zeer veel by God verdiend, waarom andre ook veel aan hen weggeven, en zich zelven dus arm maken.

Het Ampt der zelve.

Het Ampt van deze Bramines is, om andre te leeren leezen, schryven, en cyfferen, maar voor al om hen de gronden van den Gods-dienst der Heydenen te leeren verstaan. Dit moeten zy voor niet, en buyten eenig loon doen, ten ware dan dat zy zeer arm waren, en dan mogen zy van hunne leerlingen wel iet trekken, om hun kost en kleederen 'er af te bezorgen; dog verder niet.

Aan

De pligt der Koningen ontrent hen.

Aan de andre zyde, is het de plicht der Koningen zoodanig voor hen, en hunnen noodruft te zorgen, dat zy niet van nooden hebben, om loon van hun leeren te trekken, en dat zy 'er hunne vrouwen en kinderen ook behoorlyk van onderhouden konnen.

Om dat nu hun getal zoo uytnemend groot is, in zoo verre dat zy wel met drie vierde deelen van 's lands inkomen doorgaan, is het de Koningen onmogelyk, om hen alle zoo rykelyk als 't wel noodig is, te verzorgen, en dit is ook de reden, dat veele der zelve niet alleen arm, maar ook genoodzaakt zyn, om iet anders by der hand te nemen, en zich, 't zy met den koop-handel, 't zy met het oeffenen van de konst der artsenye, of wel met iet anders, daar geld afkomt, bezich te houden; maar het is hen niet geoorloft, om 't land te bouwen, te weven, te schilderen, of eenige slaaf-agtige dienst aan iemand, als was 't ook aan een Koning, te doen, alzoo hy dan ten eersten van de andre Bramines verstooten zou werden; doch tot het ampt van schryvers, Gezanten, Raadslieden, en wat dies meer is, mogen zy zich wel laten gebruyken, alzoo dit alles niet beneden hunne weerdigheyd is.

Wat de Bramines toen mogen.

Niemand werd voor een Bramine gehouden, dan die van een Bramine voortgekomen is.

Hunne kinderen, eerst geboren zynde, zyn 10 dagen onreyn, en alzoo ook zelf dat huys, waar in 't geboren wierd, zoo lang onreyn is; zoo mag ook een kind van geen ander, dan die gewoon is 'er dagelyks over te gaan, behandeld werden, gelyk 'er in die tyd ook geen van de vrienden, of andre, ontrent het huys zullen komen. Nadat nu de dagen dezer onreynheyd voorby zyn, werd het huys, en al 't Lywaad, dat de vrouw gebruykt heeft, op de thiende dag gereynigd, en gewasschen; en alle de aarde potten; in dit huys dan nog zynde, werden weg geworpen, en alle de kopere vaten werden schoon gemaakt, op de twaalfde dag maken zy een vyer; waar in zy wierook werpen, over 't welk, alzoo zy dit Heylig agten, zy eenige gebeden lezen; en als dit vyer uytgaat, dan geven zy 't kind een naam, zoo als zy gemeenelyk gewoon zyn, gelyk die van Warreda, Marlepa, Tirrenata, Ragoa, en diergelyke meer Na dat het kind nu zyn naam ontfangen heeft, zyn zy gemeenelyk (hoewel juyst altyd dan niet) ook gewoon des zelfs ooren te doorbooren. Vele doen dit ook wel lang na 't geven van de naam; maar de Bramines en wagten daar niet langer mede, om dat hunne kinderen de ooren doorboord moeten hebben, eer zy het koordeken of bandeken, dat zy om den hals dragen, aandoen.

Hoe lang hunne kinderen onreyn zyn.

Wanneer hun ooren doorboord zyn.

Dit doorbooren der ooren nu geschied niet, om daar in Juweelen (gelyk de gemeene gewoonte is) te dragen, maar diend alleen, om daar by een zeer plegtelyke belofte van dienst en onderdanigheyd aan Wistnoe en Eswara te doen, zich zelven daar by verbindende, van hem noit te zullen verlaten, en noit een andre Gods-dienst te zullen aannemen, waar na men dit kind met dit doorbooren zyner ooren ook veel heyl en geluk wenschte.

Schoon men de kinderen der Bramines in opzicht van hunne afkomst voor Bramines houd, werden zy echter daar voor niet gehouden, voor dat zy zeker koordeken, Dsandhem by hen genaamd, om den hals dragen.

Het kenkoordeken der Bramines.

Het werd van zeyl-garen gemaakt, en bestaat uyt drie strengeltjens, zynde ieder der zelve van negen fyne draadjens, door een Bramine zelf, zonder wiel, of eenig ander werktuyg, en met de hand getwernd.

Dit koordeken nu hangt hen op de linker schouder, gaat dwars over hun lichaam, en daald na de rechter zyde weder, alwaar het onder de rechter arm tot op het gewrigt komt te hangen.

Hunne kinderen beginne dit al met hun 5 jaren te dragen, en mogen hier mede, zoo de ouders dit goed vinden, wel tot 10 jaaren, dog langer niet, ten ware by levens-gevaar, wagten.

Dat zy 't juyst altyd niet met de vyf jaar doen, daar van is hunne armoede veeltyds wel de grootste oorzaak, alzoo 'er onkosten tot het aannemen van dit koordeken vereyscht werden.

Daar moet een plegtelyk vyer, Homam genaamd, van 't Heylig hout Rawasittou, vier dagen lang gebrand, daar moet Padi, Boter, Zingeli, Tarw, gekookte ryst en wierook in dat vyer geworpen, en 't gezelschap der Bramines, die deze plegtelykheyd bywoonen, moet gedurende deze vier dagen door 's kinds ouders onthaald werden, dat ieders gelegenheyd en staat juyst zoo niet dragen kan.

Men spant by die gelegenheyd een tent of gehemelte, waar onder een verheven grond gemaakt, en waar op dit plegtelyk vyer gestookt werd, waar in ieder Bramine wat ryst, of iet anders van de gemelde dingen werpt, sprekende daar over, terwyl dat vyer zoo brand, eenige korte gebeden uyt.

Na 't aannemen nu van zulken koordeken, noemd men zulke kinderen Bramasari's, een naam, die zy voeren,

ren, zoo lang zy ongehuwd zyn.

Aan zulke nu verbied den Vedam, dat zy, gedurende dezen tyd, geen Pinang eeten, (alzoo zy vast stellen, dat die lust tot byslapen verwekt) nog geen vrouwen bekennen mogen, en zy gebied hen maar eens daags, en niet, als gebedelde spyse, te eeten.

Zy overladen zich in die tyd noit met meer spyse, op dat hunne zinnen te sterker op 't gene zy te leeren hebben, zouden ingespannen zyn, en op dat dit hen geen beletsel toebrengen mogt; hoewel alle de Bramasaris dit juyst niet even net nakomen.

Indien dit koordje by ongeluk quam te breeken, zou hy niet mogen eeten, voor en al eer hy weer een ander om den hals heeft, alzoo dit een onwaardeerlyk en een hoog-noodig halscieraad is, om dat zy zonder het zelve voor geen Bramines erkend werden; maar om dit voor te komen, vernieuwen zy dit jaatlyks in Augustus op 't Feest Tsrawanala, Pondewa, op de tyd der volle Maan, gelyk men ook dien zelven tyd waarneemd, om alle de Bramasari's hunnen Dsandhem aan te doen.

Op wat tyd zy dit aandoen.

Dit koordeken mag van de andre geslagten mede wel gedragen werden, 't geen van zulke, die andre in iever overtreffen willen, wel meest geschied, maar zy moeten die van een Bramine, alzoo die alleen 't recht hebben, om ze te maken, koopen, en dan is dit hen een leuze en een bewys van hun geloove.

De Bramines Leermeesters van de kinderen.

Gelyk nu de Bramines de voorname Leeraars dezer Heydenen zyn (hoewel zy, nog de Settrea's ofte de Weinsjas geen kinderen der Perria's leeren sullen, dat gemeenelyk de Soedra's doen, en dat zoo maar wat henen gaat) alzoo leeren zy ook hun eygen kinderen, of zy bestellen die by een andre Bramine, die school houd, die hen leezen, schryven, cyfferen, en de gronden van hun geloof leerd. Ook mogen zy noit van een Meester van een minder geslagt, dan 't hunne, onderwesen werden, dat een onuytwisselyke schande zyn zoude, en waar in hen ook de andre geslagten der Settre'as, Wensja's, en der Soedra's, na volgen; dog de Perrias, die de slegtste en veragtste van allen zyn, nemen dit zoo naeuw niet, gelyk ook zeer weynige van hen lezen of schryven konnen.

Hebben meest geen kennis van de sterkunde.

Schoon zy nu de grootste Leeraars onder deze Heydenen zyn, hebben zy dog de grootste kennis niet van alle zaaken, en voor al hebben zy by na alle (zeer weynige uytgezonderd) een geringe kennis van de sterrekunde, gelyk zy ook een zeer bespottelyk begrip van de Zon-en Maan-verduysteringen hebben, vast-stellende, dat die dan van twee Raatsjatsja's, die als slangen zich vertoonen, en met welke zy oordeelen dat de zelve dan in eenen zwaren stryd zyn, ingeslokt werden.

Eenige van hen nogtans weten deze verduysteringen nu ook net uyt te rekenen.

Wanneer zy hunne kinderen uytnuwelyken.

Zy dragen al zeer vroeg zorg; om hunne zoonen en dogters uyt te huwelyken, hoewel de Bramines, mitsgaders de twee naaste geslagten aan hen in rang, dit niet zullen ondernemen, voor dat hunnen zoons de Dsandhem, of hun koordeken, al hebben aangedaan.

Zommige, en voor al de rykste, ondernemen dit al, zoo ras zy dit koordeken maar dragen, en dus dikwils al van hun vyfde jaar, altyd zorg dragende, dat zy na een dogter, die jonger, als hunnen zoon is, omzien, en dat wel, om dat geen Bramine met een vrouw, die hare maandstonden reeds gehad heeft, trouwen mag, gelyk zy, om die zelve reden, hare dochters ook zeer vroeg uythuwelyken, alzoo niemand anders een Bramine's dogter, die hare stonden al gehad had; voor zyn vrouw zou willen nemen; en daarom houden zy dit, als hen zulken dogter al onverloofd byblyven mogt, zoo stil als het mogelyk is, om met dezelve niet altyd te blyven zitten.

De Settreas zien daar zoo naeuw niet na, en trouwen zoo wel met die hare stonden hebben, als met die ze nog niet gehad hebben.

Geen huwelyk zal door een Bramine voor zyn zoon verzogt werden, zoo hen eenig quaad voorteeken ontmoet. Gebeurd hem dat ten tweedemaal, hy zal het tot een andren dag uytstellen; dog zoo dat ten derdemaal voorvalt, dan zal hy 'er geheel van afzien.

Zoo de Weinsjas op zulken dag maar een quaad of ongelukkig dier hooren noemen, houden zy dat voor een quaad voorteeken, en zoo zy op dien dag, zulken dier zien, durven zy om dat voorgenomen huwelyk noit meer denken.

Ook smelten zy wel een halve ducaat aan goud, en zoo zich die dan klaar vertoond, is 't een goed teeken, dat 't huwelyk wel gelukken zal; dog zig duyster vertoonende, dan werd dit verzoek niet ondernomen. Van zulke zotte bygeloovigheden zyn zy vol.

By verzoek van een dochter van deze of gene ten huwelyk, zal des dogters vader verzoeken den vryer te zien, en na hem vernemen, zoo hy alles wel bevind, mag die vryer eerst by hare vrienden en daar na ook wel onder 't oog

van

van de vryster komen, en zoo zy dan malkanderen en de vrienden behagen, gaat dit huwelyk voort.

Die van de Soedra's geven hunne dogters niet uyt, ten zy dat zy 'er een zekere bedongen zomme gelds voor trekken, dat zy egter geen koop-penning, maar alleen een zuyvere gift genaamd willen hebben.

Wat verdre plegtlykheden, by 't sluyten en voltrekken van zulken huwelyk, onder hen gebruykelyk zyn, kan men by Rogerius in zyn 1. Deel, en in 't 1. Hoofd-stuk zien.

Zy mogen aan geen andre, dan aan Bramines, trouwen.

Geen Bramine zal zyn kinderen aan eenig ander geslacht, dan 't zyne, uythuwelyken, daar de andre geslachten zoo stipt niet opletten, die hunne dochters nu en dan wel eens aan die van een hooger geslagt geven.

Wel is waar, dat zommige Bramines egter wel vrouwen uyt een ander geslagt hebben, die zy, ouder geworden zynde, en juyst geen zin in die gene hebbende, die hunne Vaders hen beschikten, dan na hun zin, en ook wel uyt andre geslagten nemen, dog alle andre Bramines keuren dit sterk af, en vooral, zoo zulk een een vrouw uyt het geslacht der Soedra's neemt, vermits die Bramine, uyt zulken vrouw kinderen nalatende, en stervende, zoo lang van den Surgam, of Hemel, versteken is, als die kinderen in 't leven zyn, ook zeggen zy, dat dit een groote zonde is, waarom het ook zeer weynig geschied.

Ontrent de trappen van maagschap laten zy mede hun oog zeer naeuw gaan, en hebben een afgryzen van bloedschande, houdende die voor een van hunne vyf groote zonden.

Straf over bloedschande.

Ontrent zulke, die zig hier aan schuldig maken, beveeld den Vedam, dat men hen de schamelheyd afsnyden, hen die in de hand geven, en zoo zal laten sterven, zonder hen eenig geneesmiddel toe te staan; dog tegen de vrouwen vind men daar in geen straf bepaald, alzoo zy vast-stellen, dat die uyt zig zelven daar niet toe komen, maar daar toe wel konnen verleyd werden.

Zoo men nogtans de trappen van bloedverwantschap, die de bloedschande zou de veroorzaaken, eens onder hen nagaat, verschillen zy merkelyk met ons, alzoo men by hen met zyn wyfs suster, en met verscheyde van hare susters trouwen mag; dog 't is ongeoorloft, dat twee broeders ieder een suster hebben. Ook mogen zy met hun vaders susters dogter, maar niet met des zelfs broeders dogter, en dus ook wel met haar susters dochter, maar niet met haar broeders dogter, trouwen; welk laatste nogtans de Soudra's wel mogen doen.

Veel Vrouwen te hebben is gemeen, zoo onder de Soudra's en andre geslagten, als onder de Bramines.

Hoewel nu de Bramines in 't trouwen van veel wyven geen zonde stellen, zyn zy echter van oordeel, dat het beter en zediger is, 'er maar eene te hebben, en zig daar mede te vergenoegen, verwerpende geheel en al dat men, buyten zyn vrouw, of vrouwen, nog byzitten heeft.

Zy verfoejen ook alle hoerery en overspel, houdende het eerste (schoon 't juyst zoo net geen van beyde nagekomen werd) de straf, 'er toegesteld, en 't laatste de dood weerdig.

Hoe zy een overspel straffen.

Zoo een vrouw der Bramines zich in overspel te buyten gaat, zullen zy die wel niet openbaar verlaten, of dit aan een iegelyk bekend maken; maar zy metselen haar tusschen eenige muuren, en verzorgen haar daar van spys, en drank.

En weer voor eerlyk doen verklaaren.

Indien egter de man dit aan zulk een vrouw, door te groote liefde wil vergeven, richt hy een maaltyd aan, waar op hy veel Bramines, en Sanjasi's, noodigd, alle welke dan van die overspeelster gediend werden. Wanneer nu de Bramines de spyze van hare hand nemen, nemen ook de andre genoodigde gasten die van haar, en daar na werd zy weder als een eerlyke vrouw van ieder een aangemerkt.

Zy zyn sterke dag-verkiezers.

Alle de Bramines zyn ook sterke dagverkiezers, waar toe zy tweederley Panjangam, of Almanach, hebben (zoo Rogerius in 't XIV. en XV. Hoof-stuk toond) zullende niets, dan op een goeden dag, ondernemen, dat hen veel moeite en schade geeft. Egter durven zy hier in 't bestier en besluyt van Bramma, die 't bewind over de zaaken hier beneden heeft, niet tegen gaan.

Hun nieuwjaar.

Hun jaar begind met de nieuwe Maan in April, op welken dag zy, by de intrede van hun jaar, een groot Feest hebben. Het bestaat uyt 12 maanden, die alle hare byzondre naamen hebben, by de welke zy om de drie jaar een maand meer voegen, om egter met de zonnemaanden uyt te komen. Ook bestaat hunne Week uyt zeven dagen, die men al mede in dat Hoofd-stuk uytgedrukt ziet.

Naamen der maanden.

De naamen der maanden van April beginnende, zyn deze:

Zoo als de Bramines schryven,		Zoo als de Malabaaren schryven,
Sjaittram, of,	April.	Chitteri.
Newaysjacham	Mey.	Wayjachi,

Jeeſtham.	Junius.	Ani.
Asjadham.	Julius.	Adi.
Sjawanam.	Auguſtus.	Aweni.
Bhadarrapadam.	September.	Perretaatchi.
Aſſuwisjam.	October.	Appachi.
Kaartiekham.	November.	Kaatija.
Maagcheram.	December.	Maargeli.
Paeſſjam.	Januarius.	Faay.
Maagham.	Februarius.	Maachi.
Paaghunam.	Maart.	Panguni.

En der dagen.

De naamen der dagen zyn, op zyn Sanſcrits: deze:

Soeria-Waram, of de	Sondag.	Nayer.
Jendra-Waram.	Maandag.	Tingel.
Angaraca-Waram.	Dingsdag.	Chewa.
Boetta-Waram.	Woensdag.	Padden.
Brahalpati-Waram.	Donderdag.	Wechalen.
Soeccra-Waram.	Vrydag.	Willi.
Senni-Waram.	Zaturdag.	Zanni.

Naamen der Jentiefze jaaren.

Namen der Jentyvze Jaren, beginnende met de maand Chittery, ofte April.

Zodanig als de Bramines ſchryven.	Idem de Malabaren.			De Bramines.	De Mallabaren.		
Prohabauwa.	Porapauwa.	1627.	en 1687.	Hewlanby.	Ewelanby.	1657.	en 1717
Wiebauwa.	Wiewa.	28.	88.	Welanbi.	Welanby.	58.	18.
Sukkulla.	Sukkilla.	29.	89.	Wiekaary.	Wiekaary.	59.	19.
Pramoedoeta.	Porniatoeta.	30.	90.	Sjaaroewarry.	Sjarroewarry.	60.	20.
Prasjopatty.	Paraſorpatty.	31.	91.	Plaawa.	Pilapauwa.	61.	21.
Angieraſſa.	Angilla.	32.	92.	Subhakroetoe.	Suwakerry-dy.	62.	22.
Iſtrimugka.	Iſtrimukka.	33.	93.	Soobhakroetoe.	Sopakrydy.	63.	23.
Bauwa.	Pauwa.	34.	94.	Krohodhi.	Kurrody.	64.	24.
Juwa.	Juwa.	35.	95.	Parraabauwa.	Parrapauwa.	65.	25.
Dhatoe.	Taadoe.	36.	96.	Wiſſuwawiſſu.	Parrapauwa.	66.	26.
Iſſorra.	Iſſorra.	37.	97.	Plawanga.	Pilawanga.	67.	27.
Bagguthania.	Weggutania.	38.	98.	Kaylakka.	Kylakka.	68.	28.
Parmaady.	Parmady.	39.	99.	Sauwumya.	Tauwumya.	69.	29.
Wikkramma.	Wiekarrama.	40.	1700	Saadhaarna.	Sadaarna.	70.	30.
Wiesja.	Wiesja.	41.	1701.	Wieroodikordoe.	Wierodakirridy.	71.	31.
Chittrabhanoe.	Chittarapaano.	42.	2.	Parritaapi.	Parrataawy.	72.	32.
Suwabhanoe.	Suppaano.	43.	3.	Pramaaditsja.	Parmatisja.	73.	33.
Tarrana.	Taarraria.	44.	4.	Ananda.	Ananda.	74.	34.
Paarthiuwa.	Paattywa.	45.	5.	Raakſatſa.	Raatsjada.	75.	35.
Weja.	Wieja.	46.	6.	Nalla.	Nalla.	76.	36.
Sjaruwachittoe.	Sjarruwachitty.	47.	7.	Pingalla.	Pingalla.	77.	37.
Sjaruwadhaary.	Sjarruwataary.	48.	8.	Kaalajukty.	Kaalajukty.	78.	34.
Wieroodhi.	Wieroody.	49.	9.	Chitdhaarthi.	Chittaiutty.	72.	39.
Wiekoertha.	Wiekoerta.	50.	10.	Rauuddri.	Raautery.	80.	40.
Kharra.	Karra.	51.	11.	Dormatti.	Tommatty.	81.	44.
Nandanna.	Nandanna.	52.	12.	Dundubbhi.	Tuntumy.	82.	42.
Wiejeja.	Wieſeja.	53.	13.	Ridhirogaary.	Ruttororkaary.	83.	43.
Jeja.	Sjeja.	54.	14.	Rakthaakchi.	Rattrakisia.	84.	44.
Manmadha.	Manmatta.	55.	15.	Korrhoodanna.	Karrotaana.	85.	45.
Diermukkhi.	Tummukky.	1656.	1716.	Akſeja.	Atſeja.	1686.	46.

Zy dragen hare naamen, even als by de Romeynen, na de 7 dwaal-ſterren.

Zy hebben in hunne tyd-reekening een tyd-beſtek van 60 jaaren, na welkers omloop zy die weder van voren afbeginnen, rekenende hunne tyd by zulken of zulken tyd beſtek, en by 't zoo of zoo veelſte jaar van zulken tyd beſtek, dat zy 'er dan by noemen, alzoo ieder zyn byzondre naam heeft, gelyk men die by Rogerius, en ook pas hier boven wel zoo net uytgedrukt ziet.

Tyd-rekening.

Gelyk wy voor een brief wel loofd God, en de Mohhammedaanen hun Bismillah

millah zetten, alzoo zetten de Dienaars van Wiſtnoe voor hun brieven Srizama, en die van Eswara, de woorden van Onoma Masje Waye.

In gemeene zaaken gebruyken zy de naamen der 60 jaaren, by Rogerius gemeld, maar in zaaken van veel aangelegenheyd een geheel andre rekening van jaaren, te weten na eenen zeer beroemden Koning onder hen, Salawagena, genaamd, even eens gelyk wy 't jaar J. Chriſti, of gelyk de Mooren 't jaar der Hedjira, of der vlugt Mohhammeds, noemen. Deze Vorſt is, na hunne rekening, 1730. al 1645 jaaren overleden geweeſt, zoo dat deze hunne tyd-rekening met de onze, van Chriſtus tyd af, maar 78 jaaren verſchild.

Hoofd van hunne brieven.

Wat verdichtzelen zy al verder van dien Vorſt verhaalen, als mede 't opſtel van hunne goede en quade dagen, ieder in zyn 30 uuren, kan men daar al mede zien.

Na dezen Pandjangan, of Almanach, richte zy hunnen ganſchen levens-loop, en zullen daar niet buyten gaan.

De Bramines rekenen hunne jaaren op 365 dagen, 15 Nali's, (60 op een dag, en $2\frac{1}{2}$ in een uur) en $31\frac{1}{2}$ Nadi's of Waradis, (60 op een Nali) te weten drie jaren, ieder van 365, 15, 32. Zynde hun ſchrikkel jaar, dat volgens ons komt op 365 dagen 6 uuren, en $12\frac{2}{10}$ min., verſcheeld met ons 23. 2 min.

Wat een Bramine de ganſche dag verricht.

Hoe een Bramine den ganſchen dag in zyn huys leefd, en zich op zyn allergeheymſt draagd ziet men by Rogerius in 't 16. Hoofd-ſtuk omſtandig.

Hy ſtaat twee uuren voor zons opgang op, en noemd, als hy wakker werd, Gods naam. Indien hem de nood perſt ſtaat hy op, anders denkt hy nog wel een half uur op dien naam Gods. Egter is 't beſt aanſtonds maar op te ſtaan. Als hy op is; waſcht hy zyn aanzicht, handen, en voeten. Daar na gaat hy op een plank, of Tapyt, maar niet op de aarde, nog op zyn bedde zitten, keerende na 't Ooſten of 't Noorden, om dat de zon in 't Ooſten opgaat, en om dat in 't Noorden veel Heylige plaatzen en Heylige bergen, als die van Chimmawontam, Menoewa, &c: zyn.

Aldus zittende, beginnen zy zekere geſchiedenis, by hen Gasjendre Mootsjam genaamd, en by Rogerius in 't XVII. Hoofd-ſtuk nader beſchreven, te zingen; en zoo 'er voor, 't opgaan der zonne dan nog eenige tyd overig is, zingen zy noch een lied ter eere Gods. Daar na ſtaan zy op, waſſchen hunne tanden, ſpoelen haren mond, en zoo 'er ontrent hun huys een Heylige Rievier, of een Tank is, gaan zy zich daar in waſſchen, doen dit anders in hun huys, en trekken een ſchoon kleed aan, dat na 't waſſchen nog niet gedragen, nog aangeraakt is; dog indien zulk een kleed by ongeluk mogt aangeraakt zyn, moet het eerſt weer gewaſſchen werden, om dat het anders voor onreyn gehouden werd. Zy rekenen een zyde kleed voor ſchoon, al was dat aangeraakt, mits dat 'er maar niet mede gegeten is; want dan moet het ook eerſt gewaſſchen werden; dog alzoo een zyde kleed dit niet wel lyden kan, leggen zy dit altyd, eer zy gaan eeten, af.

Nadat nu een Bramine gekleed is, zoo gaat hy op de voornoemde plaats zitten, doet verſch geput water brengen, en maakt de ſtoffe nat, waar mede hy zyn aangezicht teekend, neemt daar na driemaal water in zyn hand, en werpt dat zoo driemaal in zyn mond zonder die egter aan te raken, noemende ondertuſſchen de 24 naamen Gods, en in 't noemen van deze naamen (dat zy Japon noemen) ook de 24 deelen hunnes lichaams aanrakende.

Als nu de zon opgaat, neemd hy zyn hand weer tot driemaal toe vol water, en werpen dit, ieder reys met een kort gebed, ter eere van de zonne op de aarde. Dit doet hy om de Duyvelen, die de loop der zonne zoeken te ſtutten, door dit geraas te verjaagen. En ſchoon men dit in oude tyden dede, en zy nu wel weten, dat dit niet noodig is; doen zy dit egter alle tot betooning van hunnen goeden wil.

Na dat hy nu dit verricht heeft, werpt hy weer driemaal water in zyn mond, en begind dan de zonne, en de Hoofden van de onderhemelſche wereldén aan te bidden, alzoo die Gods dienaars ten goede van de wereld zyn.

Indien hy een Weiſtnoewa is, neemd hy daar na een ſnoerken, daar klootjens aan geregen, en die van Toleje-hout, (by de onze wilde Maſilicam genaamd) gemaakt zyn, hoewel eenige ook wel de knoppen van kruyke-bloemen daar toe nemen; maar zoo het een van de Secte Seivia is, zal hy een ſnoer met kriſtalyne kraalen nemen, welk ſnoer eenigen om den hals werpen, ander weer in hun hand nemen, verbergende dat onder hun kleed, of in een zakje, daar toe gemaakt, en ieder reys als hy een gebed geeyndigd heeft, laat hy een bolleken vallen.

Die veel te doen heeft, zal zyn gewoone-

wonelyk gebed 28 maal, volgens 't getal der bollekens, opzeggen; dog die minder te doen hebben, zeggen dit zelve gebed 128 maal, en die niets te doen hebben, duyzendmaal op.

Na dat hy nu zyn gewoonelyk gebed gedaan heeft, wafcht hy 't beeld van den Afgod, dien hy diend, met fchoon water. Dit beeld is een fteen van een byzonder geflacht, in welkers midden een gat is, waar in van binnen, zoo zy zeggen, 't wapen Gods ftaat. Die fteen noemen zy Halagramma. Dezen nu gewaffchen hebbende, zetten zy 't water, waar mede hy hem gewaffchen heeft, (en dat zy Tiertum noemen) weg, en geeft aan den Salagramma een fchoon kleedje, als ook wat Sandel, welriekende bloemen, en 't kruyd Toleje, doende dit alles al biddende.

Na dat hy dit ontrent dezen Salagramma gedaan heeft, begeeft hy zich na een koper beeld, wat hooger ftaande, en den zelven Afgod, dien hy diend, verbeeldende, aan den welken hy 't zelve, als aan 't vorige beeld, geeft, ftellende aan wederzyden van 't zelve een, of (na dat zyn vermogen is) ook wel meer kaarffen.

Daar na zet hy dit beeld gekookt eeten, of anders melk, of vrugten voor, werpende eyndelyk eenige bloemen op dit beeld, en gaat dan driemaal rondom 't zelve, van de regter af eerft omgaande, dat ook andre wel meermaalen doen; dog zoo menigmaal als hy om dit beeld gaat, zoo menigmaal moet hy ook met uytgeftrekte en gevouwe handen zig voor dit beeld ter aarde nederwerpen.

Daar na zet hy zig by dit beeld neder, neemt dan die Tiertum, werpt daar van eens op 't Hootd, en driemaal in de mond, met een weynig van 't kruyd Toleje, en fteekt dan een weynig van dat kruyd in zyn ooren, hoewel noit van die zoort, die nog ongeofferd is.

Nadat hy dit verricht heeft, ftrykt hy op zyn voorhoofd Angaram, dat is, kool van de Benzoin, die aan den Afgod opgeofferd is. Dit diend hem tot een befcherm-middel tegen de zonde, gelyk de Toleje in de ooren hem tegen de onreynheyd, die hen door 't aanraken van iets, dat dood is, of door 't aanraken van een Soedra, aankleven mogt, diend. Behalven dat dan de duyvel hem niet genaken zal.

Maar den Tiertum (of dat water, waar mede zy dien Afgods-fteen gewaffchen hebben) neemd hy tot afwasfching van alle zonden, die hy van jongs af tot zyn ouderdom toe bedreven heeft.

Nadat hy zich nu zoo geteekend, geftreken, en gewaffchen heeft, geeft hy aan den genen, die by hem is, wat Tiertum, en wierookt daar na een weynig, en zoo hy dan honger heeft, mag hy gaan eeten, en ook andre Bramines (zoo 'er dan by hem zyn) mede daar toe noodigen. Eer hy gaat eeten, bid hy, en zoo weer na den eeten, wafcht dan zyn handen, werpt driemaal water in zyn mond, noemd dan de 24 naamen Gods, raakt weer de 24 deelen van zyn lichaam aan, neemd dan weder van den Tiertum, waar na hy op zyne wyze dan heel zuyver is, hoedanig hy ook gewoon is te doen, zoo menigmaal als hy oordeeld onreyn geworden te zyn.

Indien hy met eeten tot den middag wacht, wafcht hy zyn lichaam nog eens, trekt weder een fchoon kleed aan, teekend zig weder, werpt nogmaals drie reyzen water in zyn mond, en neemd, even als te voren, den Tiertum weder. Dit alles gedaan hebbende, komt hy by zynen Afgod, beftroyd die met bloemen, of (by gebrek van dien) met Toleje, fteld het eeten, dat hy voor zich heeft laten bereyden, aan den zelven eerft voor (alzoo hy geen andre fpyze zou mogen eeten, als die den Afgod eerft aangeboden was) en reynigd zich dan weer op de voornoemde wyze.

Met het vallen van den avond, dog eer de zon ondergaat, wafcht hy zich weer, en teekend zich, doet weer Japon (met 't noemen der 24 naamen Gods) geeft, even als 's morgens, weer water aan de zon, en gaat dan, zoo hy dat gewoon is, (alzoo de Bramafaris, en SanJafi's, maar eens daags eeten) zyn avondmaal doen, gelyk dat de Grabaftas, of de getrouwde, gemeenelyk gewoon zyn; doende, eer hy ruften gaat, weder een gebed.

'S morgens, 's middags, en 's avonds, is hy, na 't leezen van 24 naamen Gods, ook gewoon 't een of 't ander uyt hunne Poraanen (zynde de gefchiedeniffen van hunne voor-ouders, en van den ouden tyd) te leezen, en zyn ooren te waffchen, op dat hy ook tot 't hooren leezen der zelve bequaam mogt zyn.

Zoo moet een Bramine, die eenig werk van zyn Gods-dienft, en van den inhoud des Vedams maakt, dagelyks leven, hoewel zy het alle juyft zoo ftipt niet volgen. *Wat de minfte ieverige niet mogen nalaten.*

Egter werd dit ftipt van die gene opgevold, die den voornoemden dienft ontrent het Beeld van den Afgod waarnemen; dog andre waffchen in de plaats van 't Hoofd, hun lichaam, en, in de plaats

plaats van hun lichaam, handen en voeten; maar het leezen van de 24 naamen Gods, en 't gebruyken van het Tiertum, mag geenzins nagelaten werden.

Dit nu van een perzoon in dat huys ontrent den Afgod gedaan zynde, werd het gerekend, als of zy 't alle gedaan hadden.

Wat fpys een Bramine nooit eet, als ook de Weynsja's.

Een Bramine eet noit iets, dat leven heeft, of gehad heeft, gelyk dit de Weynsja's mede na volgen; maar de Settrea's en de Soedra's eeten visch en vleesch, uytgenomen Koejen-vleesch, waar van zig de vier voorname geslagten (dog geenzins die van de Perria's) onthouden.

Noit zullen zy uyt een vat drinken (en dat is by alle die Inlanders gemeen) waar uyt iemand, die van hun geslagt niet is, gedronken heeft, en schoon 'er toe gedwongen zynde, zetten noit dat vat aan hun mond, maar houden 't 'er boven, en laten het 'er zoo inloopen.

Dit schynen zy van Pythagoras, of zyne Leerlingen, overgenomen te hebben, die 't vleesch eeten mede, om de zelve reden, als de Bramines (te weten, om de zielen uyt hare lichamen niet te verstooren, en te ontrusten) aan de zyne verbood; Een gevoelen, dat zeer oud, maar waar van hy egter de eerste uytvinder niet is.

Zy stellen, dat door 't dooden van een beest, zoo wel als van een mensch, de ziel van 't lichaam gescheyden, en genoodzaakt werd in een ander lichaam, waar door haren staate verergeren kan, te varen, alzoo een ziel, die te voren in een koe gevaren was, wel eens weer in 't lichaam van een veracht dier, of in eenig aard-gewas vaaren kan, dewyl zy vaststellen, dat de beesten, boomen, kruyden, en menschen, alle eenerley ziele hebben, en dat tusschen alle de zelve geen ander onderscheyd, dan dat van hare byzondre lichaamen, is.

Geschillen hier over tusschen de Settrea's en Bramines.

Vermits nu de Settreas en de Soedra's allerley visch en vleesch eeten, houden de Bramines hen voor groote zondaars, alzoo zy by 't dooden der visschen en beesten, zoo veel zielen doen verhuyzen. Hier tegen zeggen de Settrea's weer, dat zy beter als de Bramines doen, alzoo zy door 't slagten van een beest, waar mede zy zoo veel menschen spyzigen, maar eene ziel doen verhuyzen daar de Bramines, door 't eeten en uyt de grond rukken van zoo veel wortels en kruyden zoo veel zielen uyt hare lichaamen doen verhuyzen.

Waar tegen de Bramines weer zeggen, dat die zonde zoo groot niet is, als die van de Settrea's, om dat de zielen, die in de kruyden zyn, zich in de allerslegtste lichaamen onthouden, waar in zy zouden konnen zyn, en dat zy dus by deze verhuyzing zekerlyk van staat komen te verbeteren, en dat zy, zoo 'er een ander middel, om te konnen bestaan, voor hen was, ook de zielen in de kruyden zouden laten rusten; dan dat zy nu, om te leven, van twee quaden, het minste verkiezen. Ook zyn 'er zommige, die hier over duttende, zich zelf van de kruyden onthouden, en alleen maar van de bladeren van zekere boomen leven.

Egter gebeurd het, in tyden van hoogen nood, dat zommige Bramines ook wel gedwongen werden vleesch (als zy niet anders bekomen konnen, en van honger zouden moeten sterven) te eeten, waar van zy zich naderhand door menigvuldige en ieverige gebeden moeten tragten te ontzondigen en te zuyveren.

Hunne fpyze en drank.

Zy zyn zeer matig in hunne spyze, etende niet dan ryst, en aard-gewasschen, weten van geen lekkernyen, en drinken niet, dan zuyver water; hoewel zy noit in eens anders huys, maar dan, gelyk ook onder het eeten, wel eens Koejenmelk drinken.

Dronken te drinken is een van de 5 doodelyke en byna onvergevelyke zonden, die zy hier in bepaalen.

De 5 groote zonden.

1. Zyn moeder te beslapen; waar door zy een eygen, ook een stief-moeder, en de vrouw van iemands Leeraar verstaan.
2. Een Bramine te dooden.
3. Goud te steelen.
4. Zich dronken te drinken.
5. Met dronken-drinkers te verkeeren.

Indien iemand een van deze zonden bedryft, heeft hy zeer groote moeite om te bewerken, dat hem die vergeven werden.

Zeer weynig dronkaards onder hen.

Gelyk nu de dronkenschap, en 't verkeeren met zulke, 'er twee zyn, zoo weet men onder hen by na noit van menschen, die zich daar aan schuldig maken.

In de maand December hebben zy een zoort van een Pottazie, waar mede zy zich de gansche maand behelpen. Zy bestaat uyt ryst, en zeker graan, daar mede gemengd, als mede uyt zuyker en eenige vrugten, waar van men de zotte reden, ter gedagtenis van zeker gevecht, by Rogerius in zyn XVIII. Hoofd-stuk nazien kan.

Vermits de Bramines, als de eerste in rang, en boven alle andre zich zelven agtende, daar op moedig en zeer hoog van inbeelding zyn, zullen zy in geenerley wyze in 't huys van iemand,

mand, die van een andre ſtam, dan de hunne is, ſpyze eeten, of water drinken; dog Tayer (zynde dikke melk, of Saan) zullen zy in zoo een ander huys nog wel drinken, om dat zy het daar voor houden, dat de Tayer een zoorte van Amortam (of Goden-drank) is. Ook zal een Bramine niet willen eeten in 't huys van een Bramine, die maar van een andre Secte, dan de zyne, is; en zoo een Bramine een Vrouw uyt een ander geſlagt heeft, die mag zelf met haar man niet eeten, nog hem zien eeten, een gunſt, die ook geen ander. Ja zelf geen Koning, gebeuren mag. Zoo nogtans een Bramine dit aan zyn Vrouw uyt een byzondre genegenheyd toeſtaan wilde, en dit de andre Bramines ter ooren quam, zouden zy zulks niet alleen zeer qualyk nemen, maar ook zyn huys voortaan ſchouwen, en hem onweerdig achten, om met hem, of in zyn huys te eeten.

Zy hebben ook hunne geſtelde vaſten-dagen, die zy al vry ſtipt waarnemen, vaſtende, alle elf dagen na de volle, en alle elf dagen na de nieuwe Maan, 24 uuren aan een, zonder in al dien tyd zelf maar een Pinang te eeten, gelyk zy ook al dien tyd alleen met bidden, en leezen, doorbrengen.

Hunne vaſten.

In November zyn de Bramines van de Secte Seivia (gelyk ook de Soedra's, die van 't zelve gevoelen, en die wat Godsdienſtiger, als andre willen zyn) gewoon, die ganſche maand door, alle maandag te vaſten, en zich, tot dat zy de ſterren zien, van alle ſpyze te onthouden.

Dit is wel 't voornaamſte, 't geen van de Bramines, in hun leven, en zoo lang zy gezond zyn, aan te merken valt; dog als zy ſiek worden, en men merkt, dat zyn ſiekte uyt een giſting en overtolligheyd van 't bloed ontſtaat, zullen zy hem geen ader laten, maar hem eenige dagen doen vaſten, gelyk dat in zulken voorval ook alle die Heydenen hier doen. Ja dit vaſten der ſieken duurd dikwils wel zoo lang, en gaat wel zoo verre, dat het toeſtaan van ſpyſe wel geheel en al vrugteloos geworden is, en dat zy 'er mede henen gaan.

Wat zy doen, als een Bramine.

Wanneer zy nu zien, dat de dood begind te naderen, leeſt een Bramine voor die ſieke eenige gebeden; gelyk dit ook zoo by andre geſlachten al mede (zoo zy eenigzins Gods-dienſtig zyn) geſchied.

Zyn dood nadert.

Ook geven de vrienden van de ſieke eenige aalmoeſſen aan de Bramines, terwyl de ſieke geſtadig Gods naam in zyn mond heeft, en als hy dit niet meer doen kan, noemen de omſtaande vrienden Gods naam gedurig voor hem, op dat hy 't geluyd van die naam gedurig hooren, en zoo met dien naam (dat zy vaſt ſtellen) aanſtonds ten hemel vare, vermits God dit, aan zulke noemers van zynen naam ten eynde toe, beloofd heeft.

Door wat middel hy ten hemel vaart.

Indien de man nog by zyn verſtand is, vraagd hy zyn vrouw, of zy, zoo hy van die ſiekte ſterft, zich met hem zal laten verbranden, of begraven. Hier op moet zy, als daar toe na haar gevoelen gehouden zynde, ja zeggen, te meer, alzoo zy dat al bevorens 't zy voor 't vyer dat zy ook voor een Deweta, of voor een mindre God houden, 't zy in 't bywezen van een Bramine (voor de welke zy haren eed doen) aan haren man beloofd heeft, dat zy hem noit verlaten, en dat haar ziel de zyne in de dood vergezelſchappen zal. Ook zeggen zy, dat zulk een vrouw, na haar mans dood, niet in 't leven mag blyven, zonder daar by een groote zonde te begaan, ten ware zy kinderen, en die liever als haar man heeft, in hoedanigen geval zy, zonder zonde te doen, in 't leven blyven mag, hoewel zy, genegen zynde met hem te ſterven, ook ſterven mag. Zoo egter een vrouw vreeſt in 't vyer te ſpringen, mag men haar daar toe niet dwingen, hoewel zy vaſt ſtellen, dat een eerlyke vrouw, en die haar man recht lief heeft, dit noit weygeren zal, alzoo dit de grootſte preuve van een diergelyke vrouw by hen is, dat zy goed keurd alles, wat hy goed keurd, dat zy op geen ander en geſtadig op hem denken, en dat zy, wanneer hy van huys is, zich noit opponken, en dan noit vrolyk zyn moet, maar voor al dat zy met haren man ſterft, en hem tot in de dood getrouw is, en vergezelſchapt.

Hoe hy de vrouw vraagd, of zy met hem ſterven zal.

Zelfs trokken de Bramines de volkomene gehegtheyd van een vrouw aan haren man zoo verre, dat, al vergat een vrouw, door 't ſterk denken op haar man, aan God op zyn tyd te denken, en al dede zy, om haar man te gehoorzaamen, quaad, God dit haar noit toerekenen zal, zoo, om dat haar man voor haar aan God gedenkt, als ook, om dat alle de zonde, daar in opgeſloten leggende, op haren man komen zal, alzoo zy verpligt is haren man in alles blindeling te gehoorzamen.

Dit is al een oude gewoonte onder de *Geten* of van de inwoonders van den *Taurus* geweeſt, van welke *Nicolaus Damaſcenus* getuygd: *Tauri gens Schythica una cum Regibus mortuis gratiſſimos quoſque Amicorum humare ſolet.* Dat is *de* Tauni, *of, de Inwoonders van den* Taurus, *een* Schythiſch *volk zyn gewoon met hare* ge-

Oudhyd van deze gewoonte.

gestorven Koningen *ook hare* aangenaamste vrienden *te begraven. Julius Solinus*, en *Pomponius Mela*, zeggen 't zelve van hunne *vrouwen: ne foeminis ruidem segnis rest animus, super mortuorum Virorum corpora interfici, simulque sepeliri votum eximium habent, & quia plures singulis nuptæ sunt, cujus id sit decus apud judicaturos magno Certamine affectant.*

Dat is: *zelf* de vrouwen *en hebben geen traag gemoed om op de lyken van hare overlede mans gestacht, en met de zelve begraven te werden, en om dat 'er te gelyk verscheyde aan de zelve getrouwd zyn, zoo yveren zy by de Rechters om 't eerste wie daar van de eere genieten zal.*

Ook zegt *Solinus*, dat die vrouwen der *Thraciers*, die voor *kuysch* wilden doorgaan, dit mede deden.

Een stryd tusschen *Ceteus* wyven in 't Leger van den *Koning Eumenes*, een van *Alexander. M.* Nazaaten, om zich ieder om 't eerst met hem, volgens hare oude Lands-wyze, te laten verbranden, meld ook *Doodoor* van *Sicilien.*

Van deze gewoonte zien wy egter ook in andre volken zoo wel, dan by deze mede zeer *kloekmoedige* voorbeelden. *Ovidius* spreekt van *Evadne* in 't 3. *Boek* van zyn *Minne-konst*, tot haren *man Capaneus* zeggende:

Accipe me Capaneu, *Cineres miscebimus, inquit.*
Iphias: *in medios dissiluitque rogos.*

Dat is:

Ontfangt my Capaneus *ik zal wel haast gaan mengen,*
Myn asch met de uwe, en zal door een en 't zelve vyer
Vergaan, *zeyde* Iphias, *geen yslelyk getier*
Zal my beletten u dat offer toe te brengen.

En ook *Dido*, zoo *Tertulliaan* wil, heeft zig by na zoo laten *verbranden.* Dido, zegt hy *Profuga in alieno solo, ubi* Regis *nuptias ultro optasse debuerat, ne tamen secunda vice expeteretur, maluit e contrario*, Uri, *quam nubere*: dat is, Dido, *na een ander land gevlugt zynde, daar zy zelfs na haar huwelyk met dien* Koning *behoorde gewenscht te hebben, heeft zy egter, om niet ten tweedemaal daar toe verzogt te werde, liever willen* verbrand *werden, dan trouwen.*

Indien nu zulk een vrouw, op de vrage van haar man, of zy met hem sterven zal, ja zegt, zoo werd daar alles toebereyd; dog egter alles aan haar nog vry gelaten; in zoo verre zelf, dat geen Bramines, wel verre, van de vrouw daar toe te dwingen, haar dit zelf niet aanraden zullen, alzoo 't beyde ongeoorlofd, een groote zonde, en zulk een daad, na hun oordeel, de helle weerdig is; maar 't geslacht der Settreas, zich daar aan niet kreunende, dwingt de vrouw wel zeer dikwils 'er toe, alzoo zy 't de uyterste schande achten den man alleen, en de vrouw niet met hem te verbranden. Ja daar zyn 'er onder die laatst-gemelde, die niet eene, maar een menigte van vrouwen met zich laten verbranden, zelf in 't vyer springende, terwyl de omstanders haar met een menigte houts, die zy op haar werpen, bedekken. Gelyk dat ook wel by de andre volkeren in zulken geval geschied; een zaak, die wy onder de stoffe van 't Eyland Java, en in 't byzonder daar wy van Balamboeang spraken, by 't sterven van zeker Prins aldaar ook hebben aangemerkt.

Indien nu zulk een vrouw het toestemd, en zig, (na dat zy zich eerst gewasschen heeft, den Afgod om haren hals hebbende, en na dat 'er door een Bramine een gebed gedaan is, en men aalmoessen gegeven heeft) mede verbranden laat, en 't dan op de zelve dag geschied, zoo is het wel; dog zoo niet, haald zy (gelyk wy bevorens reeds gezegt hebben) de uyterste schande op zich, en werd als een uytvaagzel van al hare bloed-verwanten en van alle andre gehandeld; Dus is het by de Bramines, en Weynsja's: maar by de Settreas en Soedras werden de vrouwen, zoo de mans op een andre plaats overleden, en verbrand zyn, lang daar na verbrand, als zy recht van zyn dood verzekerd zyn. Wat daar op volgd, zoo zy 't niet doet.

Wanneer nu zoo een stervende de dood op de lippen heeft, komen hem twee Jamma-doeta's of Dienaars van Jamma (den Helschen Rechter) zoo schrikkelyk voor, dat de sieke door de groote schrik en benaeudheyd, daar op volgende, zich zelven zomtyds wel bevuyld; dog alzoo 'er ook een Wistnoe-doeta of dienaar van Wistnoe, by hem is, werd zyn ziel, indien hy Wistnoe in zyn leven ieverig gediend heeft, door dezen dienaar van Wistnoe op een zeer schoonen wagen, die ook vliegen kan, weg-gevoerd, daar anders, zoo hy godloos geleefd heeft, zyn ziel door den Dienaar van Jamma na Jamma-locon, dat is, de helle, gevoerd werd, alwaar dan die ziel gekomen zynde, belast Jamma aan den helschen schryver (die op Wistnoe's toelating, alles, wat op der aarde omgaat, weet) na des zelfs verdiensten, en leven, onderzoek te doen. Hoe 't met de ziel na de dood gaat.

Dit nu wel onderzogt, en al zyne bedryven opgelezen zynde, werd die weder na de wereld gezonden, daar zy als

als een duyvel zwerven moet. Hier op werd dan verder gezegt, dat men het met hem nog thien dagen inzien, en dan zyn vonnis uytſpreken zal.

Het is daarom ook, dat de vrienden van zulk een overleden in die eerſte thien dagen na zyn dood de bonte koejen eeten geven, om dat zy vaſt-ſtellen, dat de ziel van den overleden dan daar mede komt eeten.

Hoe zy de overledenen behandelen.

Zoo ras hy dood is, ſchrappen zy zynen baard af, waſſchen 't lichaam, en doen 't een ſchoon kleed aan, ſmeeren zyn mond toe met kalk en gewrevene Pinang, en de vrouwen leggen hem in huys raeuwe ryſt op de mond.

Wanneer 't lyk na buyten gedragen werd, gaan alle de vrienden mede, die ter plaatze, daar hy verbrand zal werden, gekomen zynde, hunne handen waſſchen, en dan legt ieder van hen weder wat Ryſt op de mond van den dooden, waar na zy hunne handen weder waſſchen.

Daar na begind een Betea'ni (zynde een Perrea, of een van die veragtſte lieden, die, als 'er een doode ter uytvaart gebragt werd, op een Trommelken ſlaan) driemaal rondom den dooden te loopen, als hy op den hout-ſtapel legt, doende daar na tot alle, die daar tegenwoordig zyn, een aanſpraak, uyt de naam van dezen dooden met veel ernſt zeggende, dat hy nu reeds over alles heerſcht, en dat allen, die wel doen, het goede, maar dat ook die genen, die quaad doen, het quade hier namaals volgen zal.

Men moet ook weten, dat niet alle lichaamen der overledene Bramines, en ook niet alle van andre geſlagten verbrand; maar dat zommige der zelve begraven werden.

Die van de Secten der Weiſtnoewa's en der Smaerta's zyn, werden altyd verbrand, om dat zy oordeelen, dat zy door dit vyer van hunne zonden gezuyverd werden, van welke zonden zy vaſt ſtellen, dat zelf de ieverigſte Dienaars van Wiſtnoe niet vry zyn.

Daarentegen werden de lyken van die gene, die van de ſecte Seivia, of die San-Jaſis zyn (ſchoon ook Weiſtnoewa's zynde) begraven, vaſt ſtellende, dat God hen hunne zonden wel vergeven zal, om dat zy, ſchoon niet volkomen, hem egter na vermogen gediend hebben, weshalven zy oordeelen geen zuyver-vyer van nooden te hebben, en wel begraven te mogen werden. Dezer vrouwen werden levendig met hen begraven, dog op 't laatſt, als de aarde ontrent den hals komt, geven zy haar wat vergif in, en breken haar (een kleed voor de kuyl houdende, om andre niet af te ſchrikken) ſchielyk den hals.

Over welke, en hoedanig zy rouw dragen.

De teekenen van rouw, die zy over een dooden toonen, zyn deze, dat zy hunnen baard en knevels laten afſchrappen, in thien dagen geen Pinang eeten; en maar eens daags eeten; dog zoo de overleden jonger is, dan zy, beſpeurd men aan hun lichaam geen teeken van droefheyd, waar uyt dan wel af te nemen is, dat zy over hunne vrouwen, alzoo die altyd jonger zyn, noit rouw dragen; maar de Soedra's dragen rouw zoo wel over die gene, die jonger als over die gene, die ouder, dan zy zyn, latende dan hunnen baard, en hoofd-hair afſcheeren.

Hoewel zy een lok op de kruyn van 't Hoofd over laten, en verder hun hoofd met een kleed bewinden, mogende in drie dagen den gewoonen hoofd-doek niet dragen, en in drie a vier dagen geen Pinang eeten.

Over een kind, dat overleden is, laten de Soedra's egter hunnen baard of hoofd-hair niet ſcheeren; maar eeten in de drie eerſte dagen geen Pinang, en bewinden dan hun hoofd, niet met eenen hoofd-doek, maar met een kleed.

In zulk een huys, daar iemand ſterft, moeten alle de ſlaven, die een baard hebben, ten teeken van rouw, den zelven laten afſcheeren.

Wanneer iemand van de Land-bouwers uyt het geſlacht Walela overleden is, moeten twaalfderley lieden eerbied aan dien dooden komen bewyzen.

1. De Bramines, die de Pagode bedienen.
2. De Beteani, of Perreas, die op de Trommel kloppen, als 'er iemand dood is.
3. De Pannejewas, of die dan op een lange Bazuyn blaazen.
4. De Smids.
5. De Timmer-lieden.
6. De Goud-ſmids.
7. De Waſſeri's.
8. De Barbiers.
9. De Poemale Andi's, die bloemen by de dooden brengen.
10. De Kannekappels, of ſchryvers.
11. De Salewadi's.
12. De Hoeren.

Dit nu behoord wel zoo te zyn; dog werd al mede zoo ſtipt niet opgevolgd; alzoo de Bramines, Kannekappels, en Andis niet altyd komen; maar aan die gene, die 'er komen, geeft de Waſſer een kleed, dat zy om hun hoofd winden, dat zy een el lang agter en over den rug laten hangen, en dan moeten zy op hun aanzicht ter aarde nedervallen ter plaats daar Padi tot een aalmoes uytgedeeld werd.

Als

Wie na 's mans dood den boedel, aanvaard.

Als de man overleden is, treed de oudste zoon, en indien 'er maar dogters na blyven, de broeder van de man in 't volle bezit, en de zoon, of broeder, geeft aan de weduwe en dogters (die volkomen onder hen staan) niet meer, als haar noodig onderhoud; dog zoo zy zich met haaren man had behooren te verbranden, en dat niet doet, zoo en werd haar niet het allerminst gegeven, en in tegendeel alle smaadheyd en hoon aangedaan.

Wat verder ten beste van den overledene gedaan werd.

Het verdre nu, dat zy na de dood van een overleden doen, is, dat zy bezorgen, dat zy zyn assche en 't gebeente (zoo 't mogelyk is) in de Ganges werpen, oordeelende hem daar mede een grooten dienst te doen, ten welken eynde zy ook veel aalmoessen geven, water-putten, en Tanken maken, als mede Tampandaals, of water-plaatzen op de wegen oprechten, om de dorstige en reyzende lieden voor niet warm en ook wel kansi-water, of ook wel wat boonen 'er by, te geven. Ook bouwen zy wel Pagoden op de graven; dog daar in werd geen beelden-dienst gedaan, schoon men 'er beelden inzet, alzoo zy die plaatzen voor onreyn houden, behalven dat ook de beelden, die men 'er in plaatst, maar den overleden, en geenzins dezen of genen Afgod, verbeelden, welken overleden zy nu en dan wel, met eenige spyze hem voor te zetten, of met hem te wierooken, eenige uytwendige eere aandoen, op dat de ziel van den overledene, zoo hy een duyvel geworden is, hen geen quaad doen, of verschrikken zoude.

Dus verre nu gezien hebbende alles, 't geen 'er van het eerste der vyf geslagten, of dat van de Bramines, aanmerkensweerdig is, of te zeggen valt, zoo gaan wy nu over, om nog een woord van de vier andre te berde te brengen.

TWEEDE HOOFD-STUK.

Het geslacht der Settreas. *Der* Weinsja's. *En der* Soedras, *beschreven. Die in veel byzondre geslachten bestaan. Het geslacht der* Perreas, *het veragtelykste van allen. Waar door men onreyn werd. Twee zoorten der zelve. Van de Secte der* Ceurawach. *De Secte* Samaraads. *De Secte* Bisnoe. *De Secte der* Jogi's. *Hun rouw over de dooden. De Hoofd-stukken, die zy gelooven, dat 'er een opper-Godt is enz. Wat zy van de schepping der wereld oordeelen. Die zy als een Ey beschryven. Hunne verdre grollen van den aard-kloot. Hun geloove van de Engelen en Duyvelen. Van den mensch, en zyne schepping. Zy stellen vast, dat de ziel onsterfelyk, en van eeuwigheyd is. Zy geloven ook dat zy verplicht zyn, God te dienen. En voor eerst* Wistnoe, *of* Eswara. Pagooden *ter eeren van* Wistnoe *en* Eswara. *Hoe de* Bramines *de* Pagooden *voor Heylig houden, en die eerbieden. Hooge achting van 't volk voor de zelve. Uyt hunne giften bewezen. Waar toe de Pagooden dienen. Dienst der hoeren ontrent de zelve, en waarom. En wat eere zy die verder bewyzen; Feesten. En wanneer, en door wie zy gevierd werden. Feesten ter eere der mindere Goden. Tempels ter eere van andre Goden. Hoe zy* Vicgneswara *eeren. En* Dewendre. *Hoe de Godin* Ganga, *'t hoofd der duyvelen, gediend werd. Als ook* Goernatha. *Feest ter eere van* Ganga.

Het geslacht der Settrea's.

II. Het tweede geslagt in rang onder dese Heydenen, zyn de Settre'as, die van alle de andre daar voor ook erkend werden.

Sy maken de Edelen des Lands uyt, uyt welke ook de Koningen onder hen gekoren zyn. Men noemd hen ook wel Raja's, en de Koningen, Raja's der Raja's; en den Koning Karnatika plagt sig (dat nog hoogmoediger eernaam was) den God der Raja's te noemen.

In de oudste tyden plagt dit Adelyk geslacht maar twee takken te hebben, waar van de eene in het Sanscrits, na de Son (Soeria genaamd) de naam van Soeriwansjam draagd, om dat hy voor de regte stam der Settrea's gehouden werd. De andre tak werd Somawansjam, na de Maan, genaamd, om aan te wysen, dat hunnen adel soo egt en zuyver niet, als die van de eerste, is.

Buyten dese twee zyn 'er nog wel verscheyde zyden takken, maar welker Adel daarom by geen van dese haalen kan, om dat zy, door huwlyken met deze en gene uyt de mindre geslachten in rang, hunnen Adel zeer verbasterd hebben, waarom ook geen van de twee eerste zich met eenige der zelve by huwelyken vermengen willen.

Deze Edelen bestieren, en beschermen het land, zy voeren de oorlogen, dragen zorge voor de Bramines, dat zy hunne behoorlyke inkomsten hebben (hoewel dat ommogelyk zoo volkomen, als dat wel vereyscht werd, te doen is) en verzorgen ook, dat alomme de geregtigheyd werde gehandhaafd.

Deze bestaan enkelyk op de inkomsten van hunne Landeryen, alzoo zy geen koopmanschap ter wereld mogen doen; maar

maar veele, die anders tot verval geraken zouden, werden genoodzaakt als Soldaaten (dat hen geen ſchande is) onder Edelen van meer aanſien en vermogen te dienen.

Der Weinsja's.

III. Het derde geſlacht in rang is dat der Weinsja's. Onder hen werden zommige Comitiis, en eenig andre Sitti Weapari genaamd, ſtaande ider zeer ſterk daar op, dat zy van de rechte en zuyvere ſtam zyn.

Deze houden ſig beſig in den Koophandel, waar van zy ook beſtaan, ook zyn zy verplicht daar in regtveerdig te handelen, en mogen niet te veel winnen. In hunne levens-wyze ſchikken zy zich meeſt na die der Bramines, en zullen niets, dat leven ontfangen heeft, eeten.

En der Soedra's, beſchreven.

IV. Het vierde geſlacht in rang is dat der Soedra's. Deze maken 't gemeene volk uyt, die weer in zeer byzondre geſlachten verdeeld werden, en geſtadige geſchillen over den rang onder malkanderen hebben alzoo de een voorgeeft aanzienlyker en voortreffelyker, dan de ander, te zyn. Dit ontdekt men wel meeſt by het trouwen, of begraven van deze of gene, die dan in 't vertoonen van pracht na de gedagten van andre, die dit niet wel verdragen konnen, buyten hun rang al te verre ſpringen.

Alle deze byzondre geſlagten der Soedra's, die zich in veelerley ambagten verdeelen, hebben ider een byzondre naam, waar by zy kenbaar zyn, onder welke die van Wellena wel de beſte zyn, van welke eenige Landbouwers, en zommige ook Beſtierders zyn. Na deze komen de Ambria's, welke meeſt of zaejers, dienaars der Grooten, of Metzelaars zyn. Dat van de Cauwrea's is wel een van de grootſte, waar onder ook alle die gene, die hun geſlacht vergeten hebben, geſteld werden. Zommige der zelve beſtieren mede, andere weer zyn lywaad-ſchilders, hoewel 'er ook Soldaaten onder gevonden werden.

De Sitti's zyn kooplieden, en ook zakke-dragers, de Palii bemoejen, zich met hoenderen en verkens te koopen of te verkoopen. Men vind 'er ook zaejers, ſchilders, en ſoldaaten onder.

De Jenea's zyn meeſt wevers, en zeer weynige onder hen ſoldaaten.

De Cottewanten zyn vrugt-verkoopers, als de Sitti's, en de Illewatien verkoopen mede vrugten, te weten, vygen, kokos, en zwart zuyker.

De Caikullen zyn een zeer veracht volk, en hunne wyven meeſt hoeren, hoewel dat onder hen zulk een ſchande niet is, als onder andre volken.

De mans zyn of danſſers, of wevers, of zaejers, en eenige werden ook wel ſoldaaten.

De Sittikaram zyn ook kooplieden, dog van andere koopmanſchappen, als de Sitti's.

De Caltajas zyn goudſmids, yſer-ſmids, ſteenhouwers, timmerlieden, en metſelaars.

De Carrean's, Makkovars zyn viſſchers met groote, gelyk de Patnoewa's met kleene netten; en de Callia's maken nog een byzondre zoort van viſſchers uyt.

De Conakapule's (gemeenelyk Kannekappels genaamd) zyn ſchryvers; de Gurrea's, herders, gelyk ook de Bargeurra'es; hoewel deze laatſte voor een zeer eerlyk geſlacht geacht werden.

Die veel zonc gefla ten b ſtaan

De Riddi's, Kanawaar's, en Bergawillala zyn landbouwers, hoewel 'er onder die twee eerſten eenige ſoldaaten, die 'er onder 't tweede geſlacht veel zyn. Ook teld men de Innadi's eenigſins onder de Land bouwers, hoewel 'er ook Soldaaten onder zyn, die men in overvloed onder de Moetrea's vind.

Dat der Tolowa's is uytgeſtorven, en dat der Palla's 't allergeringſte onder alle de Soedra's, zoo dat het wel het naaſte aan de Perrea's komt.

De Correwa's is een ſwervend geſlagt, dat nergens een vaſte woonplaats heeft, maar die gewoon zyn met hun ganſch huyshouden 't land over al door te trekken, in kleene hutten zich te onthouden, en niet anders doen, dan Wannen, en pot-dekzels te maken, en zyn ook wel gewoon met hunne kleene Ezels 't zout van ſtrand, tol-vry (alzoo zy zeer arm zyn) Landwaard in te voeren. Hunne vrouwen werden ook voor waarzegſters gehouden, of ten minſten zy maken de onnozelen dit wys, en krygen daar door nu en dan nog al een fraeje penning.

Het g ſlacht Perre

V. Het vyfde geſlacht in Rang, is dat der Perrea's, het veragtſte volk onder alle deze Heydenen, waarom zy dit ook niet weerdig agten, om onder de vier andre geſlagten geteld te werden, dat wy egter nu doen, en meynen noodzakelyk te wezen, alzoo zy hier mede zyn. Perrea's werden de Mans, en Perreſi's de vrouwen genaamd.

De andre geſlagten willen niet lyden, dat zy onder hen woonen.

Zy woonen in de ſteden, zich onthoudende, in een hoek der zelve by een, en op 't platte land gemeenelyk al vry wat van de dorpen af, zoo dat zy als een byzonder dorp ſchynen uyt te maken.

Het veragt lykſte van all

Zy mogen uyt de gemeene water-putten, 't zy in de ſteden, 't zy van de dorpen, geen water haalen, maar hebben haar

hun eygen waterputten by hunne huyzen, en, om daar in niet te dwaalen, moeten de Perrea's by hunne putten beenen van doode beesten leggen.

Zy mogen in de steden door geen straaten, daar Bramines woonen, gaan, en ten platte lande mogen zy in geen dorpen, daar de zelve hun onthouden, en ook in geen Tempels van Wistnoe, of Eswara, komen, om geen van de zelve te verontreynigen.

Waar door men onreyn werd.

Dit verontreynigen kan veelzins geschieden. Waar door men al onreyn by hen werd, toond de Heer Baldeus in 't 2. Deel van zyne Afgodery der Heydenen in het 16. Hoofd-stuk; Dog om van de Perreas voort te gaan. Zy erneeren zich met zaejen, delven, graven, en met 't opmaken van aarde muuren voor de gemeene lieden. Verder doen zy al het vuylste werk, dat men bedenken kan, en dat geen andre zouden willen doen.

Geen van de vier andre geslachten zullen koejen-vleesch eeten, alzoo dit zeer scherp in de Vedam verboden is; hoewel de Settrea's en Soedras anders ook alle ander vleesch, en visch eeten; maar deze alleen eeten nevens alle ander vlees, visch, doode krengen &c: Ook Koejen-vleesch, waarom zy een grouwel voor de andre geslachten zyn, en voor onreyn van alle de zelve, dog voor al van de Bramines, gehouden werden.

Men heeft tweederley zoorten onder hen, Perreas, en Siriperen.

Twee zoorten der zelve.

Deze laatste erneeren zich met leder te bereyden, toomen, en 't geen daar verder toe behoord, te maken; ook zyn eenige van hen Soldaaten.

De Perrea's geven voor van meer aanzien, dan de Siriperen, te zyn, en willen dierhalven geenzins in de huyzen der zelve eeten, dat egter de Siriperen niet weygeren in dat der Perrea's te doen, gelyk zy ook gewoon zyn voor de Perreas te Sombayen (dat is de handen, al buygende, na 't voorhoofd op te lichten) en voor hen op te staan.

Als de Siriperen ook trouwen, mogen zy geen Pandaal (dat als een overdekte Wyngaard-wagen is, hoedanige gemeenelyk voor de deuren der Bruyds, hier te Lande, staan) oprichten, waar aan meer dan drie staaken zyn. Indien zy 'er eene meer byvoegden, zouden de Perrea's een gansche stad daar over in roere stellen, en doen over eynd staan.

Indien 'er een van de Comitiis, of Sitti's, of der Olie-slagers, der Paliis, der Smids, of der goud-Smids overleden is, en die genegen zyn aan de Siriperen een kleed te geven, zyn zy gehouden hunnen baard te laten afscheeren, en als de doode buyten gebragt werd, om verbrand te werden, moeten zy achter het lyk gaan.

Die nu 't vermogen niet hebben, om hen een kleed te geven, laten hen maar agter 't lyk gaan, en geven hun dan maar een Fanum of twee.

De Benjaanen, in Guzeratte, onder deze Heydenen mede behoorende.

Met een letterken moeten wy hier by voegen, dat de Benjaanen (die zich meest in de Landvoogdy van Guzeratte onthouden) in Gods-dienst van de gemeene Heydenen dezes Lands niet verschillen, alzoo ook de Bramines zo wel hunne Priesters, en opzienders van hunne Tempels, als van deze Heydenen, en van hunne Pagoden zyn.

Daar zyn 'er, die hen wel 83 Secten toeschryven; hoewel uyt deze vier voorname Secten, te weten, die van Ceurawach, de Samaraets, Jogi's, en Wistnoe's opgesteld, en daar beneven onder hen nog 27 geslachten genoemd werden, die zig onder malkandren niet mogen vermengen.

Het zyn gemeenelyk wakkere Koopluden, voorname Makelaars, scherpzinnige en zeer nette cyfferaars en uytrekenaars, groote kenners van allerley Juweelen. Zy koopen hunne bruyds voor een zekere bedonge penning ook van hunnen vader, en werden al met de 4 a 5 jaar aan malkanderen uytgehuwelykt.

Eer wy hier afscheyden, moeten wy nog iets nader van deze 4 Secten der Benjaanen zeggen.

Van de Secte der Ceurawach.

Die van de Secte Ceurawach zullen geen ding ter wereld dooden, en op dat zy niet onvoorziens eenige vliegen, wormen, muggen, mieren, &c: zouden mogen ombrengen, of vertreden, dragen, voor al hunne Priesters, en Leeraars, een doek voor hunnen mond, en een bezemken in hunne hand, waar mede zy, over straat gaande, de weg veegen, eer zy 'er overgaan, en eer zy zullen zitten, vegen zy gemeenelyk de plaats schoon. Die Priesters dragen maar een enkeld kleedje om 't lyf, met hun boven-lyf naakt gaande, daar zy een stuk van een schapen-vacht omslaan.

Hun eene arm is bloot, met een houte gedraeyd pot 'er in; dog zy kooken voor hun zelven niet, nog drinken koud water, al mede uyt vreeze van eenig diertje te dooden; maar laten hun water by de eene of d'andre Benjaan, al zoo zy geen vyer nog licht in hunne huyzen mogen hebben, koken. Noit mogen zy 's nachts uytgaan, ook dan nooit eeten, al mede, om dat zy voor 't zelve vrezen.

Deze Paapen gaan ook bloods voets, zonder eenig hoofd-dekzel, en met een zwarte of witte stok in de hand, waar aan zy te kennen zyn, gelyk 'er nog onderscheyd tusschen die gene is, die zwarte,

te, of die witte ſtokken dragen. Deze gelooven, dat 'er maar een God is, dog dat die alles beſtierd, loochenen zy, ſchryvende dit aan 't geval toe. Hun beſte werk is te vaſten, en aalmoeſſen te geven. Hun grootſte Heylige is de Tel Thenker, de inſteller van hun Wet. Zy ſtellen, dat 'er ſtraf en belooning na dit leven, maar al mede by geval, zyn zal. De gelukkige hier zullen 't ook hier na, en de ongelukkige, het hier na mede zyn.

Zy gelooven, dat zon maan ſterren, en 't verdre in hemel en op aarde, van zich zelve is; dat 'er twee zonnen en twee maanen zyn, dat 'er Hemel nog hel is; dog dat de ziel van een menſch aanſtonds na de dood in een ander menſch of in een beeſt overgaat.

Alle de andre Benjaanze Secten verachten en verfoejen deze heel zeer, en houden de zelve voor verdoemd, en willen 'er niet mede eeten nog drinken, en zouden, al waren zy in nog zulken levens gevaar, niet in hunne huyzen gaan, om eenig gevaar te ontwyken. Ja zo een der andre hen by ongeluk aanraken mogt, zyn zy onreyn, en moeten zich waſſchen, en eenige dagen aan een boete, met waſſchen, vaſten, en bidden, doen, eer zy weer by hunne makkers verkeeren mogen. Hun grootſte Gods-dienſt beſtaat in 't waarnemen van eenige Feeſten in Auguſtus, en in ſterk vaſten, dat zy wel 14 a 15 dagen, en meer konnen doen, zonder iets, dan wat water, en eenig gewreven hout, dat bitter is te nuttigen, zy houden veel van hunne verſtorvene Heyligen, die zy eeren. Ieder by hen kan ook Prieſter werden, zelfs de vrouwen, mits dat zy ouder, dan 20 jaar zyn. Hunne Paapen vermengen zich ook met geen vrouwen, alzoo zy reynheyd aan de Goden van 't geluk beloofd hebben.

De Secte Samaraat. De Tweede Secte, Samaraat, eet mede niets dat leven ontfangen heeft, behalven de Smids, Timmerlieden, ſnyders, Schoenmakers, Swaardvegers, en diergelyke ambachten, en zoo zyn onder hen ook de Soldaaten, ſchryvers, en meer andre Hunne Feeſten, bruyloften, huwelyken, komen met die der vorige in hunne plegtlykheden meeſt over een; dog zy gelooven, dat 'er een is, die alles gemaakt heeft, beſtierd, en onderhoud, dien zy Permisceer noemen, buyten welken zy nog drie andre Afgoden van aanzien hebben, die met een bediening in den hemel voorzien zyn. De eerſte van deze is Bramma, die magt over de ziel heeft, en die hy ook volgens 't bevel van Permiſceer uytdeeld.

De Tweede is Buſſioena, die de wereld onderricht, hoedanig Permiſceers geboden zyn, die men in vier deelen beſchreven vind. Deze is 't ook, die hen van 't noodig onderhoud bezorgd.

De derde, Mais genaamd, heeft macht over de dooden. En na dat hy deze of gene gedood heeft, komen de zielen by den geheymſchryver van Permiſceer, om daar aan al hun bedryven te verantwoorden, die dan gebied, dat zy in zulk een menſch of beeſt zullen vaaren; om daar van zyn zonden gereynigt te werden. Die in een koe vaaren, zyn gelukkigſt, weshalven zy de Koejen by na, als of zy hunne Goden waren, eeren; dog rampzalig zyn zy, die in Olifanten, Cameelen, Buffels, Bokken, Verkens, Luypaarden, Ezels, ſlangen, &c: vaaren. Na dat zy in dat tweede lichaam van hunne zonden volkomen gereynigt zyn (want zoo dit dier eerſt ſterft, moeten zy al weer in een ander) komen zy weder voor Permiſceer, en werden, zuyver zynde, in zyn gezelſchap aangenomen. Zy verbranden ook hunne dooden, uytgenomen (gelyk de vorige ook) kinderen van 2 a 3 jaaren; en dit verbranden geſchied gemeenelyk aan een Rievierkant. Veele van der zelver vrouwen laten zig levend met hunne mans verbranden, ſpringende zeer moedig in 't vyer. onder hen vind men ook Rasbuten, welker vrouwen zich mede met haar mans laten verbranden, ten ware zy 't tegendeel bevorens bedongen heeft, geloovende dat zy dan zevenmaal langer daar na met hare mans leven zullen. Deze zyn zeer mildadig aan de vogelen, gevende, die, voor al 12 dagen na 't overlyden van hunne vrienden, eeten.

De Secte Biſnoe. De derde Secte, Biſnoe genaamd, eet mede niets, dat leven ontfangen heeft. Zy vaſten mede in Auguſtus 30 a 40 dagen aan een in hunne Tempelen; hebben ook eenige byzondre Heylige dagen, die zy vieren, zingende eenige liederen ter eeren van hunnen Afgod Ram-ram, hem biddende om alles, dat zy van nooden hebben. Zy verſieren die op hunne Feeſtdagen met bloemen, danzende en zingende dan in de tempels onder 't geluyd van veel ſpeeltuygen van Trommelen, Fluyten, kopere bekkens, &c: de vrouw van dezen Afgod is mede met peerlen en Juweelen koſtelyk behangen, zynde van ſteen, gelyk ook hy, uytgehouwen. Hunne ſpyſe is meeſt groente en ongezoute boter, zoete geſtremde melk, of Atsjaars van deze en gene vrugte gemaakt. Zy zyn meeſt koop-lieden, Makelaars, of Factoors en Tolken, en vertoonen zich meeſt in ommegang, zeden, en plegtlykheden, als d'andre Benjaanen;

dog

dog hunne vrouwen werd niet toegestaan zich met hunne mans te verbranden. Ook mogen zy niet hertrouwen, al waren zy niet beslapen. In vorige tyden egter trouwde 's mansbroeder de weduwe, zy houden veel van zich te wasschen, en werden dan van hunne Paapen met rood, geel, of een andre verwe en Sandelhout gesmeerd voor 't voorhoofd, neus, en ooren, waar voor zy den Bramine wat tarwe of Ryst geven.

De Secte der Jogi's.

De vierde Secte is die de Jogi's, die ook niets, dat leven heeft, zullen eeten. Deze doen geen koopman-schappen nog handwerken, maar leven in eenzaamheyd buyten de steden en dorpen, daar zy hunnen Afgod Bruyn, en naast hem den Heylig, Medicis genaamd, als hunne Wetgevers eeren, en aanbidden. Zy hebben Tempels nog Gods-huyzen, en gaan meest in de kerken der Samaraats, niet zo zeer om 'er te bidden, als wel om 'er te slapen, alsó zy zelfs huyzen nog Tempels mogen hebben. Zy zyn zeer afkeerig van de menschen, gaan veel geheel naakt, alleen met een lapje over de schamelheyd. Zy bestryken zig met assche, hoedanig wy die al beschreven hebben, zy spreken zeer weynig, en werden van andere Benjaanen voor Heyligen gehouden; dog niet van de Ceurawachs, die hen voor onreyne menschen houden, hebben een afkeer van de vrouwen, gelooven dat 'er een is, die alles geschapen heeft, en die overal is, dien zy Bruyn noemen, en by den welken zy stellen dat een doode aanstonds komt. Hunne dooden werden ook niet verbrand, maar begraven. Een Moor, of een ander, Benjaans willende werden, moet zich eerst zes maanden met Koejen-mist voeden, en dagelyks ten minsten 1 pond in zyn spyse mengen, dat ook de Benjanen doen moeten, die zich vergrepen hebben, of by ongeloovigen gevangen zyn.

Hare rouw over de dooden.

Zy zullen, in 't uytgaan eenig quaad voorteeken ziende, weder keeren, zynde zeer beset met 't bygeloof ontrent quade en goede voorteekenen.

Hunne quade voorteeken zyn deze: een ledige kanne, buffels, ezels, een hond zonder eeten in de bek, een bok, een aap, een ongebonden hart, een goud-Smid, Timmerman, Barbier, Snyder, Kattoenklopper, een Smid, een weduwe, een doode, of een die van een begravenis komt zonder zich gewasschen of verkleed te hebben. Als mede zo zy menschen bejegenen, die boter, olie, zoete-melk, zwarte zuyker, of alle zuurigheyd, als Limoenen, appelen, yzer of eenige oorlogs-tuygen voeren.

Hunne goede teekenen zyn een Olifant, Cameel, een geladen Karre, een paard zonder last, een Koe, os, of Buffel, met water geladen; dog ledig zynde, dat is quaad. Een hond of bok met eeten in de mond. Een kat van de rechterhand. Iemand, die hen met vleesch, of gestremde melk of met zuyker geladen ontmoet. Een haan, of haas, die voor by loopt, en diergelyke beuzelingen meer, waar aan zy tenuyterlten vast-gehegt zyn.

God zyn zy gewoon Marrauw te noemen.

Als iemand by hen, ziek zynde, sterft, besprengen zy zyne handen met H. water uyt de Ganges, en daar op gestorven zynde; wasschen zy 't Lyk, en brengen 't aan de Ganges, spreken dan eenige woorden tegen 't water, en branden daar na 't zelve met welriekende stoffen, en werpen daar na de vermengde asch in de Ganges.

Zy beweenen ook hunne dooden.

Hunne plichten ontrent de dooden, of hunne bewyzen van rouw zyn deze:

In 10 dagen mag een nabestaande zyn vrouw niet bekennen, ook mag hy in die tyd niet lacchen, geen Pinang eeten, geen schoon linnen aantrekken, zyn hoofd niet olien.

Indien zyn vader overleden is, moet hy op den dag van des zelfs overlyden voor dat jaar een Feest houden, en ook de rievier bezoeken, waar in zyn vaders assche geworpen is.

Nadat wy van de byzondre geslachten dezer Heydenen breed genoeg gesproken hebben, staat ons nu ook na te speuren, waar in de byzondre deelen van hunnen Gods-dienst bestaan, of welke zaaken en Hoofd-stukken zy gelooven.

Hoofd-stukken, die zy gelooven.

α. Gelooven zy, dat 'er een God is, dien zy ook den Opperften noemen, waar uyt men echter vatten kan, dat zy 'er meer, dog alle de zelve onder dezen, stellen.

Dat 'er een Opper-God is, enz.

Zommige van haar (gelyk wy bevorens reeds aangehaald hebben) houden Wistnoe voor den Opperften, volgende daar in die Bramines, die zich Weistnoewa's noemen.

Andere houden met de Seivia's Eswara daar voor.

Beyde deze Goden geven zy, ieder de zyne, wel duyzend andre naamen.

Daar in komen zy alle over een, dat deze Opperste God eenig, en dat geen andre hem gelyk is.

β. Onder dezen Opperften God, die zig met de zaaken hier beneden niet bemoeid, zyn verscheyde minder Goden, aan de welke hy 't bestier der wereld overgegeven heeft.

Deze zyn, na 't zeggen der Bramines,

Bramma, Viſtnum en Ixora, die (zoo zy zeggen) zeer voorbeeldelyke Heyligen in hun leven geweeſt zyn, en daar door verdiend hebben, om onder-Goden en voorſpraken der menſchen te zyn.

Ixora, of Mahadeoe, onthoud zich in Calaja, Viſtnum (de God der uytvindingen en veranderingen) in de Melk-Zee, en Bramma in Sattialogam, dat de hoogſte plaats des Hemels is. Wat 'er verder van dezen Ixora en zyne kinderen is, konnen wy by de Heer Baldeus zien, daar hy van de Afgodery der Heydenen in zyn 1. Deel 3. Hoofd-ſtuk, en vervolgens in het breede ſpreekt, gelyk verſcheyde andre zaaken, die twee andre betreffende zoo daar, als ook in zyn 2. Deel, alwaar ook alle hare veranderingen beſchreven, en na 't leven vertoond werden.

Bramma is uyt een Kruyk-bloeme, die uyt Wiſtnoe's Navel quam, doe hy op een blad van een boom in de gedaante van een kind op 't water met zyn groote teen in zyn mond dreef, voort gekomen.

Hoe deze wel eer vyf hoofden had, en wat verdre zottigheden zy hier af, en van zyn hoogmoed verhaalen, konnen wy in 't 1. Hoofd-ſtuk van Rogerius tweede Deel zien.

Aan dezen Bramma ſchryven de Bramines toe, dat hy de wereld geſchapen heeft, en die zoo beſtierd, dat de Opperſte God dit volſlagen aan hem laat. Deze alleen bepaald ook 's menſchen levens-tyd, en alle andre zaaken, hem betreffende, gelyk ook het onderhouden van alles, na hun oordeel, alleen aan hem ſtaat.

Andre onder hen ſtellen wederom, dat Bramma alles geſchapen heeft, dat Viſtnum alles beſtierd, en dat Ixora alles dood, en alles zyn eynde geeft.

De wonderlyke verbeelding van Ixora met zyn 3 oogen, en 16 armen, en van verſcheyde andre, kan men by D. Baldeus, fol 11, &c: ter plaatze, daar hy van deze Heydenen ſpreekt, nevens de beſpottelyke en onnoozele verhaalen van hunne Bramines daar over, zien.

Ondertuſſchen hoord men hen meeſt van hunnen God Bramma rammelen, die weer eenige andre Goden onder zig heeft, onder welke weer Dewendre het Hoofd der agt werelden (die zy verdichten, en die weer ieder een Hoofd hebben) de aanzienelykſte is; en men kan daar in dat zelve 1. Hoofd-ſtuk van Rogerius breeder af leezen.

Buyten deze mindre Goden eeren zy nog veel andre, als Gowindoe, Bhimond, Semberoe, Maliſparam, Iswanata, Isweram, Paley Iſwaram, Keſſeri (die Hannemonta, in de gedaante van een Aap uyt een Aapinne kreeg) Ramsjindra, Maheyſeram, en meer andre, ter eere van alle de welke zy pragtige Tempels gebouwd hebben, onder welke die van Ramsjindra ongemeen koſtelyk en van veel porfyre pilaaren onderſteund is, waar in den Afgod in 't koper verguld in zulken kring verbeeld ſtaat.

γ. Aan dezen Opperſten God nu geven zy alle ook eenige vrouwen.

De Weiſtnoewa's geven aan hunnen Wiſtnoe de ſchoone Laetſemi, die ook altyd een Tempelken in 't begrip van Wiſtnoe's Pagode heeft.

Even zoo zeggen de Seivia's ook, dat Parvati de vrouw van Eswara is.

Wat grollen zy van de geboorte der eerſte verhaalen, konnen wy by Rogerius in zyn 1. Deel en 10. Hoofd-ſtuk zien; en wat zy van Parvati verdichten, leeſt men in 't 2. Hoofd-ſtuk van zyn 2. Deel, gelyk mede de beſpottelyke reden, waarom Eswara in zulken onbeſchaamde gedaante in hunne Tempels (die beter in een Bordeel paſſen zou) afgebeeld werd, hoewel zy hem in een gemeene menſchelyke gedaante buyten de zelve vertoonen, en omvoeren.

δ Van hunnen Wiſtnoe nu ſtellen zy verder, dat hy thien byzondre gedaanten aangenomen, en zig daar in op der aarde vertoond heeft, te weten,

1. Als Matsja, een Viſch.
2. Als Koerma, een Schild-pad.
3. Als Waerraha, een verken.
4. Als Naraſimha; half menſch, half Leeuw.
5. Met de naam van Wamana; een kleene Bramma-ſari.
6. - - - - - van Paresje Rama; een Settrea.
7. - - - - - van Dajerratha Rama; in Ayot-ja.
8. - - - - - van kriſtna; Broeder van Bella Rama; een Settrea.
9. - - - - - van Boeddha.
10. Onder de gedaante van Kelki; een Paard.

Het geen daar verder aan te merken valt, of ten minſten van bekend is, zien wy by Rogerius in zyn 3. Hoofd-ſtuk des 2. Deels.

Het zyn verdichtzelen, die zich zelven ſchamen.

Zy

Zy zeggen ook, dat Wiſtnoe zynen Garroeda, en Annemonta, of Hannemonta, een Aap tot zyne getrouwe Dienaaren, en onder-Goden, de eerſte in den Hemel, de andre op de aarde, heeft; van welke Hannemonta den wind is.

Wat verdichtzelen zy daar af opgeven, toond deze Heer ook in het volgende 4. Hoofd-ſtuk zeer net.

Wat voor andre onder-Goden de Seivia's aan Eswara toeſchryven, zien wy daar al mede ter neder geſteld.

Wat zy van de Schepping der wereld oordeelen.

ε. Zy ſchryven de Schepping der wereld wel aan Bramma, dog zoodanig toe, dat hy die magt van Wiſtnoe ontfangen heeft.

Ook gelooven zy, dat 'er verſcheyde werelden zyn, en dat die alle in de gedaante van een Ey op 't water dryven, dat buyten de wereld is, door welk water zy God zelfs verſtaan.

Zy ſtellen vaſt, dat 'er voor deze wereld verſcheyde andre geweeſt zyn, en dat 'er na deze nog verſcheyde andre zullen volgen, zonder dat dit ophouden zal, waar by zy dan een eeuwigdurentheid aan de wereld ſchynen te willen toeſchryven, hoewel zy dat niet recht uyt zeggen. Altoos zy zeggen, dat deze wereld, die 'er nu is, veel honderd duyzend jaaren langer geſtaan heeft, als Gods woord ons leerd.

Ook ſchryven zy vier eeuwen daar aan toe, van welke 'er nu al drie voor by zyn.

Na hunne rekening zou de eerſte Eeuwe der Wereld. 17 Lek, en . . 28000 jaaren
De Tweede. 12. . en . . 96000 dito.
De Derde. . 8. . en . . 64000 dito.

37 Lek, 188000 Jaaren geſtaan hebben, wanneer men nu die 37 lek (ieder van honderd duyzend jaaren, eens by een voegd, zoo blykt, dat 'er al 3888000 jaaren (behalven die van de loopende Eeuwe) voor by zyn.

Zy ſtellen ook vaſt, dat de vorige of eerſte eeuwe veel beter, dan deze, geweeſt is, en dat doe de geregtigheyd volkomen plaats had.

De geregtigheyd van die eeuwe ſtellen zy dat viermaal zoo groot was, dan die van de jegenwoordige eeuw.

Die van de Tweede driemaal, die van de derde Tweemaal zoo groot, dan de jegenwoordige; maar de ſlimſte van allen, zeggen zy, is deze, die wy nu beleven.

Die zy als een Ey beſchryven.

In het ey, hoedanig zy oordeelen dat de wereld is, zeggen zy, dat de Hemel, de aarde, en de afgrond vervat werden.

Deze noemen zy zomtyds de drie werelden. Dan ſpreken zy eens weder van agt onderhemelſche werelden (gelyk wy bevorens toonden, doe wy van Dewendre, den Opper-gebieder van deze agt werelden, ſpraken) en dan ſpreken zy eens weer van veerthien werelden, die zy al mede in dat Ey plaatzen.

Zy ſpreken ook van den Patacam, of den afgrond, onder de aarde, en boven hunnen Surgam, of Hemel, ſtellen zy Bramma-locon, en daar boven Kailaſom, Lila Weicontam, en Weicontam, drie plaatzen, daar God zig onthoud.

Veel grollen vertellen zy ook van den Berg Meroewa, die wy breeder in 't 5. Hoofd-ſtuk van Rogerius konnen naleezen.

Hunne verdre grollen van den Aardkloot.

Zy verdichten ook, dat de Aardkloot 7 werelden in zich begrypt, dat tuſſchen ieder wereld een Zee is, daar zy veel andre zotheden van vertellen, als dat 'er om de eene een Zee van zoet water, om de andre een van melk, om een andre weer een van boter, of van Tayer (zynde dikke melk, of Zaan) of van wyn, of van Syroop, of van zout water (hoedanig die van onze wereld is) loopt.

Zy ſtellen wel vaſt, dat deze wereld niet altyd, dog egter zeer lang duuren, dat dan de wereld door vyer vergaan, en dan alles met water zal bedekt werden.

Hun geloove van de Engelen en duyvelen.

ζ. Zy gelooven ook, dat 'er Engelen, en duyvelen zyn. De eerſte noemen zy Deweta's, en de laatſte Ratsjatsja's, en ſtellen vaſt, dat zy beyde van menſchen voorgeteeld zyn. Hun beyder vader was Kaſſiopa, de moeder der eerſte, Diti, en der laatſte, Adeti, dat beyde vrouwen van Kaſſiopa waren.

Over eenige dezer duyvelen, booze menſchen geweeſt, en gedoemd zynde door de wereld te ſwerven, (hoewel zy geen quaad konnen doen) is Beirewa, Eswara's zoon, geſteld, die hen belet iet te konnen doen; maar buyten deze zyn 'er nog andre Ratsjatsja's, die zeer boos, en kinderen van Aditi zyn. Deze konnen de menſchen, ja zelf de Deweta's, quaad doen.

Het verdre, dat zy van deze Ratsjatsja's, en Deweta's, ſtellen, kan men in 't 6. Hoofd-ſtuk van Rogerius zien.

Van den menſch en zyne ſchepping.

η. Zy gelooven ook, dat, niet God, maar Bramma den menſch het edelſte van alle ſchepſelen, geſchapen heeft, en dat 'er in 't eerſt niet een of twee; maar negen, zyn geweeſt, die alle van Sarawati, Bramma's vrouw, voortgebragt zyn.

Zy oordeelen; dat het voortreffelykſte in den menſch niet de ziel; maar 't lichaam is, alzoo zy geen onderſcheyd tuſſchen de zielen der beeſten en der menſchen maar wel tuſſchen hunne lichaamen ſtellen te zyn.

Vermits nu een mensch een lichaam bekomen heeft, door 't welke de ziel de hoedanigheden, die zy bezit, uyten kan, agten zy den mensch, en zyn leven, ook gelukkiger, als een beest, of als des zelfs leven; dog willen geenzins toestaan, dat een mensch daarom beter als een beest is, om dat hy een voortreffelyker ziel heeft: want zeggen zy, alles dat in den mensch voortreffelyker, dan in een beest, schynd te zyn, dat is het niet door de beter werking van zyn ziel, maar alleen door de beter gesteltenis van zyn lichaam, en zoo de ziel van een beest in zulk een lichaam van een mensch was, dat dan een beest al zoo wel, als een mensch, spreeken, reden kavelen, en alles, dat een mensch doet, verrichten zou.

Dit bewyzen zy nog nader met de jonge kinderen, die wel de zelve ziel, maar nog geen lichaam of werktuygen des zelfs hebben, om de hoedanigheden van de ziel recht te konnen uyten.

De agting nu, die zy voor al voor de koejen en ossen hebben, en dat zy die niet dooden, schynd oorspronkelyk te zyn van Pythagoras, en de Ægyptenaars, en van hunnen Apis, die zy mede eerden als hunnen God. Ja de Benjaanen trouwen 'er wel twee aan een uyt met veel kosten.

En zoo een huwelyk koste zeker Benjaan in Suratte, die zyn koe aan zyn buurmans stier ten huwelyk gaf, 12000 ducaaten.

Zy eeren de koe om deze 3 redenen.

1. Om dat de zielen der ware geloovigen in 't lichaam van een Koe overgaan.

2. Om dat den aardkloot op de hoorn van een os (zoo zy met de Mohhammedaanen gelooven) rust, waar door de aardbeving nu en dan veroorzaakt werd. Ook houden zy de koe voor hunne moeder en voester, alzoo zy door hare melk bestaan, en om dat den os hen groote diensten in de Land-bou doet.

3. Om dat, als Mohadeoe op zekere tyd over de zonden der menschen zeer vertoornd, en genegen was de wereld te verdelgen, de koe hem zou verzoend en verbeden hebben: immers groote, en kragtige redenen.

Zy stellen vast, dat de ziel onsterflyk is.

De onsterflykheyd der ziel gelooven zy meest alle, uytgenomen eenige weynige, bevorens by ons al aangehaald, die geen leven na dit leven vaststellen.

Eenige van hen stellen ook, dat de zielen van eeuwigheyd geweest zyn, en zommige der zelve houden staande, dat zy zoo in God, andre weer dat zy buyten God, zoo geweest zyn, hoewel zy, eer de wereld 'er was, sliepen.

Andere daar en tegen stellen, dat zy niet van eeuwigheyd, maar egter voor de schepping der wereld door Gods wil geworden, en in zyn wezen gebleven, maar dat zy na de schepping der wereld, in de lichaamen der menschen, of der beesten, tot straffe hunner zonden, ieder na zyn verdienste, gezonden zyn. Een zaak, die zich zelve om verre stoot, alzoo een ziel, die in God is, of die slaapt, niet zondigen, en dierhalven ook niet regtveerdig van God kan gestraft werden.

En van eeuwig heyd.

De meeste egter houden vast, dat de zielen van eeuwigheyd 'er geweest hebben, om dat zy ook in eeuwigheyd 'er zullen zyn.

Een stelling, die by hen zelf zeer mank, en niet doorgaat, alzoo zy vast stellen, dat de getrouwe Dienaars van Eswara en Wistnoe wel een eeuwige gelukzaligheyd bekomen zullen, die zy nogtans van eeuwigheyd niet gehad, en in der tyd bekomen hebben.

Zy gelooven ook dat zy verplicht zyn Go[ds] te dienen.

Gelyk zy nu vast stellen, dat 'er een Opperste God is, zoo stellen zy ook vast, dat hy moet gediend werden. Deze dienst verdeelen zy ten deelen aan den Opperften God, ten deelen aan de minder Goden, ten deelen aan den duyvel.

En voor eerst Wistnoe of Eswara.

A. Ontrent den dienst van Wistnoe, of Eswara, vereysschen zy zoo wel den inwendigen, als den uytwendigen Godsdienst.

1. Tot de inwendige vereysschen zy vier byzondre deugden, te weten:

א Dat hy niet hoogmoedig zyn, en zyn ziel Gode geheel overgeven moet.

ב Dat hy Gods Dienaar moet blyven.

ג Dat hy altyd zyn groote vriend zyn moet.

ד Dat hy aan zyne grootheyd, en heerlykheyd gedenken moet.

2. Tot de uytwendige vereysschen zy 'er vyf.

א. Dat hy van zyn Majesteit geerne moet hooren spreken.

ב. Dat hy zyne naamen en heerlykheyd moet melden.

ג. Dat men hem, na de uytlegging der Bramine's, ontrent zyne Beelden dienen moet.

ד. Dat men zyne beelden van de noodigen cieraade voorzien moete.

ה. Dat men aan zyn beelden ook eere bewyzen moet.

Pagooden ter eeren van Wistnoe, en Eswara.

Om dit oogmerk, in opzigt van den uytwendigen dienst, verder te bereyken, bouwen zy ter eere van Wistnoe en Eswara, veel Pagoden en Tempels, die niet alleen grooter, als die van de mindre Goden, maar ook van redelyke hooge Torens voorzien zyn.

Ge-

Gelyk nu 't ganſch land in die verſcheydene dienaars van Wiſtnoe en Eswara verdeeld is, heeft men over al in de ſteden ten minſten eenen Tempel ter eere van ieder dezer Opper-Goden, hoewel de eene veel meer aanzien dan de andre heeft, om dat zy vaſt-ſtellen, dat de eene Pagode veel Heyliger, als de andre, is.

Rogerius teld 'er verſcheyde ter eere van die beyde in zyn 8. Hoofdſtuk, en voegd 'er verſcheyde van hunne verdichtzelen by, die zy, om de zelve by 't gemeene volk eenig aanzien te geven, gewoon zyn te verhaalen.

Schoon deze Pagoden redelyk groot zyn, gelyken zy in groote, en hoogte, geenzins na onze Kerken, doorgaans plat van boven, en laag zynde, hoewel hunne Torens zomtyds hooger zyn.

Gemeenelyk zyn zy donker, ontfangende hun licht alleen door de deur, alzoo 'er geen venſters aan zyn.

Ook zyn zy doorgaans in drie deelen verdeeld. Eerſt heeft men ook een gewelf, op ſteene pilaaren ruſtende, daar ieder een, alzoo 't open is, komen mag, en daar ook doorgaans eenige beelden, tot de geſchiedenis dezer Pagode dienende, als Olifanten, Oſſen, peerden &c: van hout, of iet anders, gemaakt, ſtaan.

Ook ryd de Afgod met die paarden wel door de ſtad.

Het Tweede gedeelte werd met een ſterke Poort afgeſloten, hoewel het by daag open ſtaat; egter mag 'er niemand ingaan, alzoo de Bramines, die de zelve bewaren, dit beletten.

Hier in ſtaan verſchrikkelyke beelden, en mannen met veel hoofden, en armen.

Het derde deel is ook met een ſterke deur afgeſloten, en aldaar heeft of Wiſtnoe, of Eswara, zyn plaats.

Wiſtnoe is verbeeld in een menſchelyke gedaante, met vier armen; maar Eswara ziet men daar even eens, als een Lingam, of, als het Membrum Virile in membro muliebri, op zyn alleronbeſchaamſt verbeeld, die men anders, als hy in een menſchelyke gedaante vertoond wierd, met drie oogen, twee op de gewoonelyke plaats, en 't eene wat hooger aan 't voorhoofd, zou moeten verbeelden.

Rondom deze Pagoden is een groot pleyn, dat met een muur omtrokken is, en op dat pleyn zyn verſcheyde mindere Goden, die aldaar ook kleene Pagoodjens hebben.

In de Pagode van Wiſtnoe heeft zyn vrouw, Laatſemi ook een Pagoodje, gelyk men 'er gemeenelyk ook een van Garroeda, en van Annemonta, hoewel men 'er die van de laatſte ook wel eens buyten ziet.

Ontrent de Pagode van Garroeda ſtaat een hooge verheven Maſt-boom, in welkers top eenige houten geſpykerd, zig opdoen, die het rechte teeken van Garroeda zyn.

Het beeld van Garroeda heeft de gedaante van een menſch; dog hy is aan weerzyden gevleugeld, alzoo hy van 't geſlacht der roode ſperwers is, dien de Heydenen daarom ook boven alle vogelen agten.

Annemonta's beeld is als dat van een Aap.

Op 't pleyn van de Pagode is ook een bak, waar in het H. Kruyd Toleje groeid.

Op 't pleyn nu der Pagooden, ter eere van Wiſtnoe of Eswara gebouwd, ſtaan ook verſcheyde Pagodekens, als die van Parvati (Eſwara's vrouw) Soeria (de zon) Schindeka, Comaraswari, en Nandi, of Baſwa, die als een Os verbeeld werd, hoedanig hy ook, ter groote van een Os op dat pleyn van een blaeuwe ſteen uytgehouwen ſtaat. Deze mag alzoo weynig, als Garroeda's beeld, gemiſt werden, om dat deze den Opper-God Eswara, gelyk Garroeda Wiſtnoe, diend, om 'er op omgevoerd te werden.

Schendra (dat is, de Maan) heeft geen Pagoodje, maar zy is altyd op Eswara 's hoofd.

Vicgneswara en Vierepadra, zoonen van Eswara, hebben hier in de Pagode van Eswara mede hunne beelden. De eerſte vertoond zig als een menſch met een dikke buyk, een Olifants-kop, Tromp, en met zulken tand.

De andre heeft een hoofd, en zomtyds 32 armen, met wapenen, als een ſtrydbaar held, 'er in.

Deze plaatzen en Pagooden houden de Bramines voor heylig, alzoo God daar in woond, oordeelende, dat men niet anders, dan met veel nedrigheyd, daar in behoord te treden. *Hoe de Bramines de Pagoden voor Heylig houden.*

Ten teeken van dien trekken de Bramines, als zy daar in gaan, hunne ſchoen uyt, en leggen hun Opper-kleed (een groot wit laken, dat zy op hun regter ſchouder dragen, en dien ſlip zy onder de linker arm door ſlaan) op beyde hunne ſchouders.

Hoe veel 't gemeene volk de Pagooden acht, blykt uyt 't gene zy tot onderhoud der zelve, en van de Bramine's, die de zelve bedienen, gewoon zyn te geven. *Hooge achting van 't volk voor de zelve.*

Niets werd 'er gekogt, of verkogt,

van 't welke niet een gedeelte van de Tol voor de Pagoden is.

Sandelhout, lange peper, en Benzoïn, ge.en, uyt Zee komende, vyf Pagoden (a ieder 6 gl:) van ieder Bahara van 480 pond, en aldus heeft ieder zyn net deel (gelyk men dat al mede by Rogerius in het volgende 10. Hoofd-ſtuk zien kan), dat daar van aan de Pagoden betaald moet werden.

U[illegible]n-ne giften bewe-zen.

By 't munten van 't geld krygen de Bramine's ook hun Deel, dat daar al mede van ieder zoorte van munt aangewezen werd.

Ook ſchieten alle geſlachten jaarlyks een zekere zomme voor de Pagoden uyt, dat men daar van ieder geſlacht al mede aangetekend vind.

Deze Pagoden werden, indien zy de naam van een byzondre Heyligheyd hebben, van hen ook bezogt, en by die gelegenheyd, voor al van hunne Feeſten ter eeren der zelve en van hunne Goden, niet weynig begiftigd.

Daar zyn 'er, die wel 2 a 3 Feeſten jaarlyks en door de groote toeloop der menſchen dan derwaards wel 60, 70 of 80000 Pagoden inkomen hebben. Heeft dat zoo eene Pagode, men kan dan ſtaat maken, wat zoo veel andre te zamen hebben. Men ziet onder de cieraaden van de Afgods-beelden in de zelve, onder andren, kroonen met heerlyke Robynen en Diamanten, op 't hoofd van zulken Afgod waar by men hunnen Rykdom al mede kan afmeten. Egter waren de Pagoden in de vorige tyden ryker, dan nu, om dat de Koningen toen veel Gods-dienſtiger waren, als zy nu zyn; behalven dat zommige zig ook niet ontzagen de ſchatten dezer Tempelen in tyden van nood aan te taſten, wel onder belofte van die wederom te geven, zoo ras zy konnen; dog daar is noit gevolg op gezien.

Waar toe de Pagoden dienen.

2. In deze Pagoden ziet men geen volk, gelyk in onze kerken, om daar eenige dienſt by te woonen; maar op zommige gezette nachten zyn zy wel gewoon Wiſtnoe en Eswara op de ſchouderen te dragen, en door de voornaamſte ſtraaten om te voeren, hoedanig dit Eſwara's beeld alle maand op de eerſte dag der donkere Maan, en Wiſtnoe op de 9 dag der nieuwe Maan, op een houte paard, dat ſteygerd, en op een houte ſtellagie ſtaat, over al omgedragen werd. Dit peerd maakt in 't gaan al mede zyne Corbetten met ſchuyns en dwars te gaan, terwyl 'er veel flambeauwen en kaarſſen voor uyt, en zonne-ſchermen boven 't hoofd van dit Peerd gedragen werden. Ook ſtaat 'er een, die dit paard gedurig waeyd, op dat het dog van de vliegen niet zou geſteeken werden.

Dienſt der h... ren o... trent zelve waar...

3. Nadat nu al deze eere den Afgod aangedaan, hy nu dus weer gekomen, en 't beeld weer in den Tempel gebragt is, komen zekere hoeren, deze Pagode toegeeygend, en aan der zelver goden getrouwd, voor dat beeld danſſen, en dan werden 'er Liederen ter eere van Wiſtnoe of Eswara, gezongen. Men ſlaat dan daar op de Trommels, en men blaaſt; om dog die Goden vermaak aan te doen, dan niet weynig op de Bazuynen, en in 't geheel hebben zy wel 32 ſpeel-tuygen, die zy in hunne Pagoden gebruyken; deze zyn vierderley, eenige van Darmen, eenige van koper of meſſing, eenige van hout, leder, en metaal, die geblazen werden en op eenige werd geſlagen, zynde trommels van leder; volgens welker nette maat deze hoeren moeten danſſen.

Niets ſchynd 'er vreemder, dan dat, daar deze Tempels, en ook de Beelden Heylig zyn, en de Soedra's die niet mogen aanraken, de Bramines egter zulke ontugtige hoeren toegang tot den dienſt hunner Goden geven; dog zy zeggen, dat dit geſchied, om dat 'er by zeker geval aan Dewendre (een der mindre Goden) gebleken is, hoe trouw de hoeren zyn.

Dus ziet men dan, dat de Pagoden maar dienen tot Paleyzen der beelden, en tot huyzen van groote inkomſten voor de Bramines.

Hoe z... de bee... den d... Opper... Goden... oppron... ken.

4. Het Beeld van Wiſtnoe werd gemeenelyk met fraeje bloemen beſtroyd, en rykelyk met allerley Juweelen vercierd. Eswara's beeld in tegendeel werd gedurig met Sandal-water, en welriekende vogtigheden beſprengd, en gewaſſchen. Ook mogen geen andre, dan de Bramines, den dienſt ontrent deze Beelden der Afgoden doen.

En wa... eere z... die ve... der be... wyzen.

5. Dus ſteken zy ook lampen voor de beelden van Wiſtnoe, Eswara, en voor die van hunne vrouwen op, enkelyk om die te eeren, om welke reden zy hun ook, ten minſten tweemaal, eeten voorzetten, dat derwaards met een Bazuyn, een Trommeltje; en van een dienaar gebragt werd, die een ſchelle in de hand heeft, waar mede hy beld, zoo ras hy de plaats, daar de Afgod is, genaakt.

Nadat hy de ſpyze nu voor den Afgod gezet heeft, gaat hy henen, laat de zelve ontrent een uur daar blyven, en haaldze dan weer.

Zy brengen aan de zelve die ſpyſe, alleen maar om te toonen, dat zy hen, als de gevers der zelve, erkennen, om daar over dankbaarheyd aan hen te bewyzen, en om hunne ſpyze te heyligen.

6. Behal-

6. Behalven het nu en dan byzonder omvoeren van Wiſtnoes en Eswara's Beelden, werden die ook jaarlyks zeer plegtelyk op hunnen Feeeſt-dag op een wagen, die als een toren is, door de voornaamſte ſtraaten der ſtad door de Maccoa's, of zekere viſſchers, en diergelyken zoort meer, voortgetrokken.

7. Voor deze beelden nu, dus op die wagen zittende, zyn zy ook gewoon te Sombayen, of hunne handen by een eerbiedig na om hoog te lichten.

8. Ook werd het beeld van Wiſtnoe jaarlyks den 10. Januari, na de middag, op een houte peerd zittende, op de ſchouderen na 't veld gedragen, en door een man geſtadig gewaeid, op dat hem de hitte niet verveelen, en geen vliegen hem ſteken mogten, behalven dat 'er ook twee zonne-ſchermen voor de zon boven zyn hoofd gedragen werden, by welke gelegenheyd men in dat veld allerley vermaak met het laten loopen van een bok, vos, en wat dies meer is, aanrecht, en tegen 't vallen van den avond werd dit beeld weer met toorſen, met Bazuynen, Trommels, en een grooten ſtoet in de Pagode gebragt, en dus zelfs ook by veel Maan-licht met Flambeauwen voorgelicht, en, na dat de hoeren weer voor hem gedanſt hebben, op zyn vorige plaats gezet.

En daags daar aan werd ook deze zelve eere aan Eswara bewezen, met hem mede dus in 't veld te brengen, dat den twaalfden ook, dog dan niet te paard, en maar op de ſchouderen geſchied.

9. Een van de voornaamſte zoorten van eere, die de Bramines en 't volk aan deze opper-Goden bewyzen, is, dat zy ter eere van hun zekere Feeſten vieren, de welke dienen om de naamen, en de Heerlykheyd van hunne Goden te melden.

Zulke Feeſten nu werden 'er jaarlyks niet alleen ter eere dezer twee Opper-Goden, en hunne vrouwen, maar ook ter eere van de zon, van Ganga, en van de duyvel, door de Bramines gevierd, gelyk 'er dan ook nog eenige by de Malabaren gevierd werden, die de Bramines niet gewoon zyn te houden.

Feeſten. *a*. De Feeſten, die men ter eere van Wiſtnoe en Eswara gewoon is te vieren, noemen zy Trenala, en de andre, Panduga; dog dit van Ganga, en van den duyvel, werd Jataro genaamd.

Den 18. Januari vieren de vrouwen der getrouwde Bramines een Feeſt, ter eere van Parvati, de vrouw van Eswara. Dit noemen zy Gauri Dewi; dog de Seivia's (die Eswara voor den Opperſten God houden) noemen dit Maha Secti. Het diend, om een lang leven voor hare mans te verwerven, en om te bewerken, dat zy noit weduwen mogen werden, en het duurd negen dagen.

Hoe dit gevierd werd, toond Rogerius in 't 12. Hoofd-ſtuk.

Den 8. Februari werd 'er van de Seivia's en Smaerta's het Feeſt Tſeweratre gevierd, en de Soedra's (alzoo men dan een geheelen dag en nacht vaſten moet) doen dien ganſchen nacht niet dan ſpeelen, om zig uyt den ſlaap te houden. De dwaasheden, die zy daar by verhaalen, kan men al mede in 't voornoemd hoofd-ſtuk lezen. En, wanneer en door wie zy gevierd werden.

Den 14. na de nieuwe Maan in Auguſtus vieren de Weiſtnoewa's, zoo de Bramines als de Soedra's, mannen, en vrouwen, 't Feeſt, Ananta Padmana Uratam genaamd. Het diend om in dit leven gezondheyd, en hier na den Hemel te bekomen.

Men ziet dit Feeſt, met het verdichtzel daar toe behoorende, daar al mede omſtandig beſchreven, en hoe dit jaarlyks eens gevierd werd; dog die dit eens gedaan heeft, moet het 14 jaar na malkandren doen, en dan is hy 'er vry af, mits een maaltyd aan de Bramines te geven; dat hen dan gelegenheyd tot al veel maaltyden verſchaft.

Op de volle Maan van deze zelve maand hebben de Bramines 't Feeſt Tſrawanala Pondema, op 't welke zy hunne kinderen, of de Brammaſaris, ook hun Dſandhem, of koordeken, aanbinden, gelyk ook de getroude Bramines dan hun koordeken vernieuwen.

Den 8 na de volle Maan in Auguſtus vieren de Bramines, en ook de Soedra's, het Feeſt Gokoelaſterni, ter eere van Wiſtnoe, om dat hy op die middernacht, zoo als de Maan opging, onder de naam van Kriſtna, geboren wierd. Wat hier over verder te zeggen valt, en wat tot dit Feeſt aanleyding gaf, leeſt men al mede in 't voornoemd Hoofdſtuk wydloopig.

In September vieren de vrouwen der Bramines, ter eere van Laetſemi, Wiſtnoe's vrouw, het Feeſt Maharna Hoewi negen dagen lang, van de nieuwe Maan af. Het diend, om lang leven voor hare mans te verwerven, en om rykdom te erlangen. En den 9 dag vieren de Bramines dit mede tot genoegen van hunne vrouwen, dog gelyk de vrouwen malkanderen dan met ſpys ter eere van Laetſemi onthaalen, alzoo doen de Bramines dat dan malkanderen ter eere van Wiſtnoe; gelyk de Soedra's, die mede dit Feeſt vieren, malkanderen dan ook wakker onthaalen. Op dezen dag maken de

Soldaaten ook hun geweer schoon, en doen 'er offerhanden aan.

In de maand October, agt dagen na de volle Maan, werd het Feest Dipawali, ter eere van Wistnoe gevierd; en in de maand Juli vieren de Malabaren dat van Adi Panduga, gelyk 'er in November nog een, Cartica Panduga genaamd, onder hen bekend is.

Ook hebben zy, behalven deze Feesten (by hen Trenala's, of Panduga's genaamd) verscheyde Sacramanams, of Heylige dagen. Een aalmoes, op zulken dag aan een armen uytgereykt, is van meer weerde en verdiensten by hunne Goden, als een aalmoes, aan duyzend arme menschen op een andren dag gegeven.

Feesten ter eere der mindere Goden.

b. Behalven deze Feesten, die zy ter eere van Wistnoe, en Eswara, of van hunne vrouwen vieren, hebben zy 'er ook eenige ter eere der mindre Goden, of der Deweta's, zoo als zy hen noemen.

Aldus vieren zy den 9 January het Feest Pongol ter eere van de zon. De Soedra's houden dit voor een Feest; dog de Bramine's maar voor een H. dag. Het vieren van dit Feest werd door Rogerius in zyn 13. Hoofd-stuk zeer net beschreven. Op het zelve komen daags 'er aan de Koejen en Buffels ook, die dan kranssen, en koeken om hare halzen hebben.

Ook bidden de Bramines (gelyk wy bevorens al aangemerkt hebben) de zon aan, als zy opkomt, en ondergaat, en zy bewyzen haar ook de eere, om een Pagoodje voor haar op te richten, een lamp voor haar te ontsteken, en voor haar te Sombayen.

Tempels ter eere van andre Goden.

Dat zy ook de andre mindre Goden en Deweta's, Garroeda, Annemonta, Vicgneswara, en Vierrepadra met het oprichten van kleene Pagodekens eeren, hebben wy bevorens al gezien.

Ook richten zy hunne gebeden tot de zelve, en doen offerhande voor hen.

Voornamelyk egter bewyzen zy een groote agting voor Vicgneswara; Eswara's zoon.

Hoe zy Vicgneswara eeren.

Deze eeren zy als een huys-God, en de vrouwen hoopen op hem, om bevrugt te werden; waarom zy hem ook offerhanden van gekookte spys, Kalappus, en bloemen, toebrengen.

Zy bewyzen mede veel eere aan Dewendre, en aan de andre Hoofden der onderhemelsche werelden, welke hoofden zy Achni, Wayoevia, Warroena Isangga, Niruti, Cubera, en Samma noemen; dog richten voor de zelve geen Tempelkens op, bidden hen maar aan, en doen offerhanden aan de zelve.

Met wat oogwit zy dit doen, en om wat voor gaven van de zelve te erlangen, toond Rogerius in zyn 14. Hoofdstuk, met eenen aanwyzende, dat de opper-Goden over de eer, deze mindere Goden aangedaan, niet jaloers zyn, als men, hen aanbiddende, hen maar niet anders aanmerkt, dan als die gene, die de macht, om hen de verzogte goederen te geven, van de opper-Goden verkregen hebben.

Het verdiend zyne verwondering, dat de Bramines voor hunnen Bramma, daar zy zoo veel van weten te zeggen, die zoo veel gezag over de wereld, en alle de zaaken der menschen heeft, en die zy zoo beminnen (behalven dat zy ook na hem hunnen naam dragen) geen Pagodeken opgericht hebben, en hem geen eere nog dienst bewyzen, daar zy zoo veel andren en geringer Goden, zelf de dienaars van Wistnoe en Eswara, eeren, ja zelf eenigen dienen (als den rooden Sperwer, ter eere van Garroeda, en den Os, (ter eere van Baswa, die een os is, en en waarom zy ook geen ossen slachten of eeten mogen) groote eere bewyzen, ja zy zullen het voor een Gods-dienstige zaak houden, een os van zyn dienstbaarheyd te ontslaan, en aan de Pagode toe te eygenen, of aan de zelve een aalmoes te geven.

Het schynbare, dat men daar op verder zeggen kan, is, dat zy de plaats van Bramma, om zich zelve, in de plaats van hem, door 't volk te doen eeren, zeer wel vervullen, waarom zy ook die gene, die voor hen, en voor de Koejen stryden, verzekeren, dat zy de plaats van Indre, daar Dewendre is, zullen bekomen.

Behalven deze mindre Goden dienen deze Heydenen den duyvel ook. Daar zyn 'er veel onder hen; dog de twee voornaamste onder de zelve zyn Ganga, en Goernatha.

Om deze Ganga van Ganga Nadi (dat is, de Rievier Ganga) te onderscheyden, werd zy Ganga Gramma, of de stad Ganga, genaamd. Zy is een vrouw, zonder man; hoewel zommige haar voor de vrouw van Eswara, en andre weer Ganga Nadi daar voor houden. Deze Ganga 's beeld vertoond een hoofd met vier armen, houdende in de linker hand een kopje, en in de rechter een vork met drie tanden. Men vind over al Pagoden voor haar opgericht, dog geene voor Goernatha, hoewel (by de Seivia's voor al) voor grooter Meester, als zynde Eswara's zoon, dan Ganga, gehouden; maar by de Weistnoewa's staat hy maar voor een duyvel te boek.

Hoe di[e] Godin Ganga, 't hoofd der duyvelen, gediend werd.

Egter was 'er te Carmellon (te Palleacatta bekend) een Pagode voor hem, dog geheel buyten hunne gewoonte en tegen

gen de gemeene ordre, opgericht.

Als ook Goer-natha.

Men ſteld alleen in 't veld eenige beelden ter eere van hem, daar hy dan ook wel een geheelen Raad van gebakke duyvelen by zich heeft. Zy dienen hem anders gemeenelyk onder een boom, daar zy malkandren wys maken hem gezien te hebben.

Het Feeſt ter eere van Ganga.

Ter eere van Ganga werd 'er tot Palleacatta jaarlyks een Feeſt, niet op een gezette tyd, maar na 't goedvinden van den Hawaladaar, of Landvoogd, gevierd, hoewel men dat landwaard in op een gezette tyd doet. Men noemd dit ook Pongol; dog 't verſchild zeer veel van 't zonne-Feeſt, gelyk dit de Heer Rogerius in zyn 15. Hoofd-ſtuk omſtandig toond, hoe zy op een hooge wagen overal omgevoerd, en voor haar geſombaid werd, hoe men op de ſtraaten voor haar nedervald, en wat 'er verders voor pynelyke dwaasheden ter eere van haar dan vertoond werden, dat Landwaard in zelfs zoo verre gaat, dat eenigen zich niet alleen ('t zy mannen, 't zy vrouwen) eenige haken laten in de rug ſlaan, om daar aan, als aan een wip, op te hangen, maar zich ook door deze wagen, om hare belofte aan Ganga te voldoen, overryden laten.

In vorige tyden plagt 'er voor Ganga ook een menſch opgeofferd te werden, dog nu ſlacht men 'er 's nachts maar een Buffel en eenige bokken voor. Wat men daar mede doet, en hoe men die behandeld, kan men daar al mede zien.

Zulke bloedige offerhanden doen zy nooit ter eere van Wiſtnoe, of Eswara, keurende het met Porphyrius ongeoorlofd te zyn, hen iets, dat leven heeft, te offeren; hoedanig dit plato in 't geheel afkeurde, om de Goden iets te offeren, maar wel om bloedige offerhanden aan de lucht-geeſten te doen.

Zy zyn mede van oordeel, dat men dit voor de quade Goden doen moet, om ze goed te maken, en dat het voor de goeden onnoodig is, dewyl zy reeds doch al goed zyn. En zoo ras zy of hunne beeſten maar ziek werden, of een ſchip zullen laten in 't water loopen, ſtraks moet 'er een offerhande van bokken aan Ganga gedaan werden, op dat hen de duyvel geen ſchade toebrengen zoude; want als zy hem maar te vriend, en verzoend hebben, zyn zy nergens bang voor, weshalven zy ook, zoo ras zy maar onheyl vreezen, gewoon zyn aan Ganga te offeren. Dezen dienſt en eere nu mogen haar de Soedra's wel, maar geenzins de Bramines, bewyzen, alzoo die dezen duyvels-dienſt in zich zelven quaad keuren, hoewel zy die 't volk niet afraden, nog die laken mogen.

DERDE HOOFD-STUK.

Wat middel zy gebruyken, om tot een goed eynde te geraken. Hunne gedagten over dit leven. Wie in den Weicontam, *of hemel der gelukzaligen, komen. Hun* Surgam *beſchreven. Hoe zy meynen de vergeving der zonden te krygen, met zig te waſſchen, voor al, met water van de Rievier* Ganga. *Waar in zy het gebeente der dooden werpen. Van de verhuyſing der ziele. Hoe die geſtraft werd, of in deze wereld, of buyten de zelve. Staat der gelukzaligen na hun dood. Het verdre over dezen Gods-dienſt kan men by Baldeus vinden.*

Wat middel zy gebruyken, om tot een goed eynde te geraken.

Gelyk nu de Bramines, en veel andren, met hen, een leven na dit leven verwagten, zoo kan men wel bedenken, dat zy, en hunne aanhangers ook hun uyterſte beſt (zoo zy maar eenigzins Gods-dienſtig zyn) zullen doen, om dat goede eynde te bereyken.

Zy ſtellen vaſt, dat men door goede werken daar toe kan geraken, maar dat de zonden dit beletten, en dat zy door de eerſte in den hemel, en door de laatſte in de helle komen.

Hunne gedagten over dit leven.

Vermits zy nu de verhuyzing der zielen, en daar nevens ook vaſt-ſtellen, dat zy, voor dit leven, nog in een ander lichaam, wel of qualyk, geleeft, en daar op dit leven ten loon of ſtraffe van hun vorig leven ontfangen hebben, zoo houden zy mede ſtaande, dat niemand, om zyn goed doen in dit leven, eenig goed ontmoet, maar dat elk de ſtraffe dan van zyn vorig leven hier draagd, en dat hy in 't ander leven eerſt loon over 't goede, in dit leven gedaan, bekomen zal.

Wat den Weicontam, of Hemel der gelukzaligen, komen.

Zy gelooven, dat de getrouwe dienaars van Wiſtnoe en Eswara alleen den Wycontam konnen bekomen, zoo noemen zy den hemel, ter eeuwige gelukzaligheyd, en daar God met een lichaam verkeerd (zoo de geleerden ſpreken), dog den Surgam, by 't gemeene volk maar bekend, beſtaat in of begrypt de onder-Hemelſche werelden, boven de welke zy nog Bramma-locon (of de plaats daar Bramma is) gelyk zy daar nog boven Kailatom Lila Weicontam, en Weicontam (drie plaatzen, daar God verkeerd) ſtellen. Het is ook daarom, dat zy, zoo

ras

ras als iemand gestorven is, zeggen, dat hy na den Surgam, dat is, na een van de acht onderhemelsche wereldlen, vertrokken is.

Deze noemen zy:

1. Indre-Locon. Daar den Indra, of 't hoofd (te weten, Dewendre) zich onthoud.

2. Achni-Locon; of Achni's plaats, die 't vyer aanbevolen is.

3. Jamma-Locon, dat is, de helle.

Haren Surgam beschreven.

4. Niruti-Locon; of Niruti's plaats.

5. Warocna-Locon, of Warocnas plaats.

6. Cubera-Locon, die over den rykdom te zeggen heeft.

7. Wayoevia-Locon, die over de wind gebied.

8. Isang-Ja of Isan-Ja-Locon.

Aangezien zy nu zien, dat zy niet heylig genoeg leven, om den Weicontam tot hun deel te krygen (hoewel men ook zeer verwaande Heyligen onder hen vind, die zeggen meer te konnen doen, als den Vedam eyscht, van welke ysselyke eygenwillige dienaars Rogerius in zyn 15. Hoofd-stuk in 't breede spreekt) en dat hunne zonden dit beletten, zoeken zy veel middelen, om zig daar van te reynigen, en om vergiffenis daar van te verwerven.

Ten dien eynde bezoeken zy veel de Heylige plaatzen, gelyk de Jogi's, Sanjasi's en Avadoeta's daarom ook altyd in de zelve woonen. De naamen dezer plaatzen, die voor al Heylig zyn, zyn Ajot-Ja, Matura, Casi, Canye, Awenta Capoeri, en Dwaraweti, en deze hebben haars gelyke in Heyligheyd in deze wereld niet. Alle, die in Casi (dat in Bengale aan de Ganga rievier, en 12 myl van Ajot-Ja legt) sterven, gaan, 't zy mensch 't zy beest, aanstonds na den hemel; dog die in een andre H. plaats sterven, komen in Bramma's plaats, daar zy eenige tyd blyven, komende daar na weer in deze wereld, en weer in een ander lichaam varende; dog na dat zy dan in deze wereld dit leven weer ten eynde gebragt hebben, komen zy eerst in den hemel.

Ajot-Ja legt 12 mylen van Casi (dat ook wel Waranasi genaamd werd) en 12 myl van Preyaga, 't geen 12 mylen hooger de Ganges op, en nader, dan Casi, aan Agna legt; en in dit Ajot-ja is Wistnoe onder de naam van Ramma geboren.

Matura is dicht by Agra, een van des grooten Mogols hoofd-steden. Hier is Wistnoe, onder de naam van Kristna geboren.

Cansje, of Cansjewaram, is een groote stad in 't Koninkryk van Carnatica, in welke ook zeer veel Pagoden zyn.

Awentacapoer of Awenteutica, is een stad, die benoorden Agra legt.

Dwareweti, of Dwaraca, is een plaats, die wel eer by Suratte lag, dog door de Zee weggenomen, en alwaar Kristna gestorven, en wiens lichaam, als men het nu branden zou, door de Zee weggenomen, en tot Sjangernaat, of Proesotamai, in Bengale gelegen, gedreven is, om welke reden die Pagode van Sjangernaat ook voor een zeer Heylige plaats gehouden werd. Ook mag een Bramine daar in de Pagode uyt de hand van een Soedra, na dat hy 't de Pagode opgeofferd heeft, eeten, dat hy in geen andre plaats doen, vermits geen Soedra hem maar aanraken mag; om welke onreynigheyd voor te komen, en af te weeren, zy ook altyd 't kruyd Toleje in hunne oore dragen.

Alle deze Heylige plaatzen hebben ook eenen kring, binnen welken zy Heylig zyn. Die van Casi is maar ¼ myl, die van Ajotja is 12 mylen groot, en dus is ook de kring der andre grooter, of ook wel kleener, dan deze.

By Preyaga loopen ook drie spruyten van de Ganges rievier in malkanderen, en dit water houden zy, ter plaats daar dit geschied, voor zeer Heilig, en gelooven, dat, zoo zy daar in sterven, al hare zonden ('t zy van menschen, of beesten) daar door in eene reyze afgewasschen zyn.

Zy oordeelen 't niet alleen dienstig en verdienstelyk, die plaatzen te bezoeken, maar meynen ook, dat zelf 't noemen van de zelve hen van de zonden reynigen kan; om welke reden zy alle morgen zeer veel (voor al de groote en opmerkende lieden) aan die H. plaatzen gedenken, en die als opzeggen.

Het wel vieren der Feesten is mede een groot middel, om de vergeving der zonden te erlangen.

Met zich te wasschen.

Het wasschen van hunne lichamen helpt (zoo zy denken) hier al mede toe, dat zy dan of met zout, of met zoet water konnen doen; hoewel dit al mede niet met alle zout water, of altyd, maar alleen dan, wanneer het reyn is, te weten op den Sacrawanam (dat is, op den eersten dag van ieder maand) gelyk dit ook als het de tyd van een zons of maans-verduystering is, en als 't Ardhodea, en Mahodea is (dat is, wanneer zich zekere sterren vereenigen) geschieden kan.

Ook houden zy 't daar voor, dat de Zee, en 't Zee-water aan den oever der Pagode Rammeswara, (die de Malabaren Ramanatakovil noemen) altyd reyn is,

is, weshalven zich veele, zoo om de Heyligheyd der plaats, als ook voor al, om zich daar in te wasschen, derwaards begeven.

Vooral, met water van de rievier Ganga.

Deze kragt schryven zy niet alleen 't zout water van deze Pagode; maar ook alle zoete waters en rievieren; dog voor al de Ganges, toe, stellende, dat 't water van die rievier hen volkomen van hunne zonden reynigt, om welke reden de Bengalers, en andre veel van hunne sieken op den oever van deze rievier brengen, en de zelve met 't halve lichaam in 't water leggen, om aldus voor hun dood de vergeving van hunne zonden zeker te bekomen.

Vermits nu veelen verre van de Ganga afwoonen, zoo gedenken zy alleen aan die rievier, gedurig niet als Ganga Sjanam, dat is, de Ganges wassche my, uytroepende; dog andre laten zig dit water ook van verre in potten brengen.

Om wat reden de Heydenen van dit water der Ganga zoo veel werks maken, en dat voor zoo Heylig houden, toond Rogerius in zyn 19. Hoofd-stuk. Ook toonen wy dit nader onder de hier na volgende stoffe van Bengale, ter plaats daar wy in 't byzonder van de Heyligheyd van de Ganges handelen.

Allen nu, die de voornoemde middelen, tot erlanging van de vergeving hunner zonde, of niet in 't werk gesteld hebben, of ook dit wel niet konden doen, redden zy weder door andre middelen, om hen egter dit hun oogwit te doen bereyken.

Waar in het gebeente der dooden werpen.

Ten dien eynde werpen zy 't gebeente van zulk een in de Ganga, die dan zyn zonden afspoeld, voor ieder jaar van welk leggen in de Ganga de ziel van dien overleden duyzend jaar vreugde in de plaats van Dewendre geniet: want dit water kan niemand in den Hemel brengen, hoewel het den weg daar toe, en om 'er te komen, aanwyst.

Dit water bewerkt hen ook, dat zy daar na altyd niet in een slimmer leven, en tot een beter staat komen, waar door zy dan eyndelyk echter den hemel bereyken.

Daar beneven gaan zy ook na Gaja een zeer H stad, 30 mylen van Casi, na 't Zuyden gelegen, alwaar een steen is, waar in God, zoo zy zeggen, zyn voet gezet heeft. Hier maken zy eenig deeg, waar af zy eenige stukjens op die steen leggen, telkens, als zy dit doen, de naam van een hunner overledene vrienden, en ieder reyze al weder een andren vriend noemende, waar door zy meynen, hen zelf uyt de helle te konnen verlossen, en zich in Dewendre te konnen brengen.

Van waar, of waar door, dit Gaya zoo heylig geworden is, toond de Heer Rogerius in zyn 20. Hoofd-stuk.

De straf na dit leven stellen zy voor de godloozen vast, zeggende, dat zommige na hun dood in deze wereld, en andre buyten de zelve gestraft zullen werden.

Van de verhuyzing der ziele.

Zy gelooven, dat de zielen by hun dood uyt hunne lichaamen in een ander, 't zy van een mensch 't zy van een beest, varen.

Dit is al een zeer oud gevoelen, zoo van de aloude Egyptenaars (die dit allereerst stelden) als ook van Orpheus, Plato, Plotinus, van Pythagoras, van de Druides, mitsgaders van veel Joden, en ook van zommige Christenen, en wel in 't byzonder van Valentinus, Colorbasus, van de Manichei en Gnostici geweest. Ook heeft Zamolxis dit gevoelen tot de Gethen overgebragt, zy stelden, dat ieder in een dier na zyn gedrag voer; de dappere in Leeuwen, en Arenden; dog de quade in slangen, draaken, &c:

Dat de zielen der menschen om hunne zonden in een beest voeren, stelde Plato, Pythagoras, de Joden, en die gemelde Christenen vast, waar in ook deze Heydenen met hen overeenstemmen, Plotinus, een Leerling van Plato, stond wel de verhuyzing der zelven, maar alleen van 't lichaam van de eene in 't lichaam van een ander mensch toe, maar geloofde geenzins, dat de ziel van een mensch oit in een beest voer.

Hoe die gestraft werd, of in deze wereld.

Zy hebben dit gevoelen (zoo men meynd) overgenomen van Pythagoras, die zeyde, dat hy eerst Ethalides, de zoon van Mercurius, daar na Euphorbus, doe Hermotimus, daar na Pyrrhus, een visscher van Delos geweest en dat hy na zoo menigvuldige verhuyzingen van zyn ziel, eyndelyk Pythagoras geworden is. En dit gevoelen is waarschynelyk van Babel, daar hy geweest is, na Indiën overgebragt.

Zelfs gevoelen deze Heydenen, dat de zielen der menschen niet alleen in menschen, en beesten, maar zelf ook in de kruyden en gewasschen vaaren, en dat zy ieder daar in ontmoeten, 't geen best met hunne vorige werken overeen komt; Egter agten zy, onder die gene, welker zielen in beesten vaaren, die gene 't gelukkigst, die in een Koe vaaren, om dat een Koe Gode 't alleraangenaamst van alle beesten, en om dat Nandi of Baswa die os is, waar op Eswara omgevoerd werd. Ja zelf zy zullen een dooden os (want dien te slagten, doen zy noit) zoo veel eere, als een dood mensch, aandoen, over hem ook op de bazuyn blazen, hem overdekken met een kleed, hem bewierooken, &c:

Zy stellen ook vast, dat zommige om hunne zonden in duyvelen veranderen, en door de lucht zoo lang zwerven, tot dat de tyd hunner straffe voor by, of ten eynde geloopen is. Deze oordeelen zy dat het zeer slegt hebben, en dat zy grooten honger lyden, en dat zy niets van de aarde genieten mogen, dan 't geen hen de menschen tot een aalmoes geven; om welke reden veele in de eerste dagen, dat iemand gestorven is, eeten voor de bonte kraejen leggen, op dat zulken ziel, zoo zy een duyvel geworden was, dan mede nog wat zou konnen eeten. Zy meynen, dat deze duyvels ook nu en dan wel aan de menschen in een menschelyke gedaante verschynen; maar zy gevoelen ook, dat men voor de zelve, alzoo zy geen quaad konnen doen, ook niet behoefd te vrezen.

Zoodanig is 't gelegen met die gene, die in deze wereld gestraft werden; maar die hunne straf buyten deze wereld dragen, zyn die gene, die al in Jamma-Locon, of in de helle, zyn.

Of buyten de zelve.

Alle blyven, na hunne gedagten, niet altyd in de helle, maar zommige raken 'er, na dat ze de tyd, hen om hunne zonden opgelegt, verduurd hebben, 'er uyt, en komen dan weer in de wereld, varende weer in eenig ander lichaam.

Eenige, in de helle geraakt zynde, komen 'er noit uyt, en dat zyn die, de welke in Antam Tappes, dat is, in de put der duysternis, komen, alwaar zy allerley smarten lyden, alzoo daar doornen, kraejen met yzere bekken, wreede honden, en fel-bytende muggen zyn.

Staat der gelukkige na hun dood.

De staat nu der genen, die gelukkig na hun dood zyn, is tweederley, zommige komen weer in deze wereld, na dat 'er een zekere bepaalde tyd verloopen is, en zommigen komen hier noit weder, maar zyn, en blyven gelukzalig.

Voor die gene, die hier weerkomen, zyn de 7 onderhemelsche werelden, die wy te voren genoemd hebben, te weten, Indre-Locon of Dewendre-Locon, Agni-Locon, Niruti-Locon, Wayoevia-Locon, Cubera-Locon, Isan-Ja-Locon, en Warroena-Locon, plaatzen, die alle te zamen Surgam genaamd werden, en die haar naam van haar Hoofd dragen.

Die in deze plaatzen komen, hebben 't alle na wensch, en ieder meynd, dat zyn plaats de beste is; Deze bewooners van den Surgam noemen zy Deweta's, van welke zommige weer na de wereld moeten, en herboren werden.

Zy gelooven van deze, dat zy in alle vreugd leven, ook by vrouwen slapen, maar geen kinderen krygen, na dat zy na hunnen verloopen tyd, ook met de ziel weer in een ander lichaam, zy met ziel en lichaam bevorens den Surgam verlaten hebbende, verhuyzen, verlatende 't vorig lichaam mede. Zommige Dewetas bleven ook altyd in den Surgam, als de zon, maan, sterren, &c: welke ook kinderen krygen, die in den Surgam blyven. In de Surgam begaan zy geen zonden, alzoo God daar zelf wel komt, en hen onderwyst.

Buyten deze is nog een Bramma-Locon, of een plaats, daar Bramma zich onthoud. Deze schynd naast aan den Hemel te zyn. Egter moeten zy, die daar komen, ook na zekere tyd al weder in de wereld komen; na welken tyd dan weer uytgeleefd te hebben, zy zekerlyk in den hemel komen, en 'er altoos blyven.

De gelukkigste egter zyn die gene, die eens gestorven zynde, in den Weicontam, of in den Hemel der gelukzaligen komen.

Zoodanige Weicontams zyn 'er tweederley, de eene werd Lila Weicontam, dat is de vermakelyke hemel, de andre maar Weicontam, of de Hemel, genaamd, alwaar God zelf is.

Of zy, die in de Lila Weicontam zyn, weder in de wereld komen, zyn de Bramines nog niet eens; dog alle stemmen zy daar in over een, dat hy, die eens in de Weicontam gekomen is, daar altyd in eeuwige gelukzaligheyd blyft.

Daar in komen die, de welke Wistnoe altyd, en getrouw dienen; dog die dat gebrekkelyk doen, komen maar in den Surgam, dat wel het gemeenste lot der meesten is, gelyk in tegendeel, in den Weicontam te komen, zeer weynigen te beurt valt.

Met een woord moeten wy hier nog by voegen, dat men hier ook Hindoes, zekere Heydenen in 't Noorden van Asmeer (in 't Ryk van den Mogol) woonende; dog in Gods-dienst van de Benjaanen, en andre nog veel verschillende, heeft, die van geen os of koe, maar anders ook vleesch, en visch eeten. Het zyn stoute, en dappere Soldaaten, die in Guzeratta over al tot bewaring der vastigheden gebruykt werden. Dus zyn 'er ook nog Rasbuten, mede Heydenen, die van de Benjaansche secte van Samaraat zyn, gelyk wy bevorens al gezegt hebben.

Het verdre over deze Gods-dienst kan men by Baldeus vinden.

Hier in bestaat wel het voornaamste, dat 'er van den Gods-dienst der Heidenen, op Malabar, of in 't gansch ryk van den grooten Mogol in Guzeratte, Bengale, en verscheyde aangrenzende ryken, en voor al ook op 't Eyland Ceylon zich onthoudende, te zeggen valt, en 't verdere

dere dat men daar van wegens de Goden Ixora, Viſtnum, Bramma, mitsgaders van hunne kinderen, &c: by zou konnen voegen, is zeer uytvoerig door de Heer Baldeus in zyne beſchryving van de Afgodery der Heydenen, achter zyn werk over Choromandel, Malabar, en Ceylon aangeteekend, en daar zoo net te vinden, dat het niet noodig is, dat wy daar over iets vorders hier byvoegen; weshalven wy ons daar aan gedragen, en den Lezer daar na toe wyzen.

Van den GODSDIENST der MOOREN,

Of der

MOHAMMEDAANEN.

VIERDE HOOFD-STUK.

Van den Moorſchen Gods-dienſt. In Golconda, Viſiapoer, &c:, *die* Sjais *zyn. Nu Onderdaanen van den Grooten Mogol, die Sunni's zyn. Het wezentlyke van hun geloof bevorens al voorgeſteld. Hun verdre Seden, en plegtlykheden. Hoe 't huwelyk by hen aangelegt, en geſloten werd. Aanmerkingen over de geſteltenis der bruyd; pracht ontrent hunne huwelyken. Plichten der getrouwden. Nieuwe ſtatie van de Bruydegom, en zyn Bruyloft. Wanneer hy zyn Bruyd eerſt ziet. En waarom de man de vrouw opſluit. Dat zy vier vrouwen, en zoo veel byzitten hebben, als zy willen. Dat alle hunne kinderen gelyk erven. Zy trouwen ook wel, maar voor een zekeren tyd. Zy zien zoo naeuw niet na de trappen van maagſchap. Wanneer een vrouw hertrouwen mag. Of van haar man ſcheyden kan. Gewoonte van bekend te maken, dat de Bruyd ook maagd bevonden is. Hunne Feeſten, en Kerk-bedienden. Het Feeſt van Haſſan, en Hoſſein. Hunne* Beirams, *of Paaſch-Feeſten. Het Feeſt van* Mohhammeds *geboorte. Het Feeſt van* Morteſa Ali, Ramalaan, *de vaſt-maand, 't Feeſt der verheuging in Februari. 't Feeſt van Abrahams offer. Het* Neurs, *of nieuwe jaars Feeſt. De Mooren in hunne kleeding beſchreven. En in hunne huys-treyn van meubelen. Hunne pracht in maaltyden. Onderſcheyd tuſſchen* Patans, Mogolders, *en* Hindoeſtanders. *Hoe 't by hun ſterven en begraven toegaat. Hoe hunne goederen verdeeld werden na de dood. Wie hunnen uyterſte wil opſteld. En hoe die begind. Hoe men na de dood verder met hem handeld. Hoe hy daar op begraven, en wat hem van twee Engelen in het graf voorgehouden werd. Rouw over den dooden. Teeken van een vrouw, die niet hertrouwen wil.*

Van de Moorze Gods-dienſt.

BEhalven de Heydenen heeft men hier te lande ook zeer veel Mooren, of Mohhammedaanen, die metter tyd hier ook meeſters van het land geworden, de oude Heydenſche Koningen 'er uyt geboſt, en zich op hunne Throonen geplaatſt hebben. De Koningen van Carnatica, en de drie Naiken van Tansjouwer, Madure, en Tsjengier, plagten daar nog een overblyfzel af te zyn, hoewel zy nu ten grootſten deelen, nevens andre Vorſten, en Koningen, door den Grooten Mogol al mede onder het jok gebragt, en overwonnen zyn.

In Golconda, Viziapoer, &c: die Sjais zyn.

Onder de Moorze Vorſten hier te lande plachten de Koningen van Golconda, en Viziapoer, boven alle andre uyt te ſteken; dog die ſtaan nu al mede onder den Grooten Mogol, en zyn 1687. door Eurang-zeeb (gelyk wy in zyn leven breeder getoond hebben) overwonnen.

Deze Koningen nu, met hunne Onderdaanen, waren alle te zaamen Sjais (of Sjahi's, Konings-geſinde, of van den Mohhammedanſche Gods-dienſt, zoo als de Koning van Perſien, en de Perſiaanen die belyden, te weten, dat zy de uytlegging van Aali over den Coraan volgen) daar in tegendeel de Onderdaanen van den Grooten Mogol Sunni's, en navolgers van Aboebekier, Omar, en Oetsman, en dierhalven geſlagene vyanden der Sjais zyn, gelyk zy malkanderen ook voor Ketters houden, en uytſchelden, malkanderen doodelyk bitter behandelende.

Nu onderdaanen van den Grooten Mogol, die Sunnis is.

Hier uyt kan men bevatten, dat men hier te lande tweederley zoorten van Mooren, te weten, Sjais en Sunni's heeft, en dat de eerſte onder de tweede, als nu meeſters van het land zynde, in weerwil moeten bukken, en daar door of veel vervolging lyden, of anders blindeling den ſtroom volgen moeten, dat wel de meeſte, willen zy ruſt hebben, genoodzaakt zyn te doen; behalven dat het ſlecht volk 'er ook zoo veel onderſcheyd niet

tus-

tusschen beyden weet, zich zelven meer aan de uyterlyke naam, dan wel aan de zaak, overgevende.

Het wezentlyke van hun geloof bevorens al voorgesteld.

Wat nu het wezentlyke van hunnen Gods-dienst, of de zaaken, die zy gelooven, en ook het onderscheyd tusschen de Sjais en Sunni's betreft, daar over hebben wy reeds onder de stoffe der Gods-diensten, op 't Eyland Java, en elders gesproken, waar aan wy ons dierhalven gedragen. Te meer dewyl wy hier over een byzonder boek zullen uytgeven.

Hun verdre Zeden, en plegtlykheden.

Wat nu verscheydende gebruyken, Zeden, en plegtlykheden, onder hen, mitsgaders deze en gene andre zaaken, hen in 't byzonder rakende, betreft, daar over zullen wy in 't vervolg kortelyk spreken.

Ontrent hunne huwelyken zyn zy zeer pragtig, en vol van uytwendige plegtlykheden.

Hoe 't huwelyk by hen aangelegt; en gesloten werd.

Voor af moet men dan weten, dat een vader, die een dogter heeft, die nog niet tot hare jaaren gekomen is, volkomene magt over haar, en 't vermogen heeft, om haar aan zoo een, als 't hem goed dunkt, buyten haar weten, en zonder dat zy daar iets tegen doen kan, uyt te huwelyken; hoewel dit anders legt, wanneer zy tot hare jaaren gekomen is.

Daar op werd de Vader, Oom, of Broeder van de Jongman na de ouders van deze of gene jonge dochter gezonden, die, na een beschryving van zyn perzoon, en styl van leven gemaakt te hebben, zoodanig een dochter, als hy in 't oog heeft, voor die jongman ten huwelyk verzoekt.

Hier op werd dit aan die dogter voorgesteld, die, na een gesprek hier over met haar ouders, ja gezegt hebbende, zoo stemd ook haar vader dit toe, mits dat zy in 't huwelyks-goed, dat des Bruydegoms vader beloofd te geven, eerst over eenkomen; waar mede dan dit huwelyk zoo goed als gesloten is. Het zy dat die zomme 'er opvolgd, of niet, zoo is het egter zeker, dat de vrouw, na 's mans dood, die bedonge huwelyks-penning eerst uyt den boedel gewoon is na zich te trekken.

Daar op dan zend de Bruydegom (die zyn aanstaande Bruyd niet zien mag) eenige van zyne naaste bloedverwanten, te weten, zyn moeder, moeje, suster, of een andre vriendin, na 't huys van de Bruyd, om te zien, of zy niet het een of 't ander gebrek, van blindheyd, lamheyd, doofheyd, en wat dies meer is, heeft, en of zy ook niet mank, gebucheld, scheel, of siekelyk is. Indien daar op goed bericht komt, is het huwelyks verbond vast; dog zoo 't anders is, is de zoon aan de belofte, door zyn vader gedaan, niet gehouden.

Aanmerkingen over de gesteltenis der Bruyd.

Men verneemd dan ook wel, of de Bruyd eerlyk is, en ter goeder naam en faam staat, of zy ook aan geen ander verbonden is; dog zoo daar na mogt komen te blyken, dat zy geen maagd was; kan hy niet te rug springen, gelyk wel eer de Joden in zulken geval, volgens Deut. 22. konden doen.

Als de ouders of vrienden aan wederzyden nu het dus verre eens geworden zyn, werd 'er een paard met welriekende bloemen, en een heerlyk behangzel opgesierd, op zekeren tusschen hen bestemden tyd voor des Bruydegoms huys gebragt: waar op de Bruydegom, van zyne naaste en voornaamste vrienden verzeld, zitten gaat, ten eersten met een net van geurige bloemen, dat zeer cierlyk gemaakt is, over zyn gansch aangezicht bedekt werdende.

Men draagd twee fraey-beschilderde zonne-schermen boven zyn hoofd, en geleyd hem dus met een grooten stoet door de voornaamste straaten der stad, terwyl 'er eenige zangers, trompetters, Schalmey-en Trommel-speelders, voor hem henen gaan, zommige van welke dezer treyns-gasten ook wel eenige vuurwerken tot vermaak der omstanders ontsteeken.

Nadat zy aldus de stad door gekruyst hebben, komt hy eyndelyk voor de Bruyds deur, alwaar hy ontrent een half uur lang nog te paard blyft zitten, rechtende met zyn gezelschap met vyer-werken en speelen allerley vermaak daar aan.

Eyndelyk, na dit spel lang genoeg geduurd heeft, gaat hy in huys, en zet zich op zekere plaats op een Alcatief, of Tapyt, neder, alwaar dan de Bruyd met haare ouders en vrienden, en ook de zyne, van weder zyden, met eenen Imam, Mola, of Priester, en eenen Cazi, of geestlyke en wereldlyke Rechter, by hem komen, om als getuygen over dit huwelyk te staan; dog de Bruyd zit agter een schutzel, daar zy alles zien en hooren kan, zonder dat zy gezien werd, hoewel de Cazi haar zou mogen zien.

Daar op vraagd de Cazi aan de Bruyd, gy N. N. dogter van N. N. zyt gy genegen u in den echten staat met N. N. zoon van N. N.: te begeven, de welke zoo of zoo veel goed mede ten huwelyk tot een Bruyds-gave voor u brengen zal, zyt gy genegen zyn vrouw te werden, en tot 'er dood toe te blyven. Hier op dan ja geantwoord zynde, gelyk nog eens ontrent de volmagt, die zy aan den Cazi geeft, om uyt hare naam zeker Hoofd-stuk, of het Siga, te lezen, zoo neemd hy ze alle, daar tegenwoordig, tot getuygen van 't gene zy gezegt heeft.

Het

Het zelve steld den onder-kazi, of een ander man van aanzien, op diergelyken wyze mede aan de Bruidegom voor, die zich dan mede in dit stuk als zyne volmacht draaagt, waar op zy dan hunnen zegenwensch aan de Profeet geven, en zeker Formulier des huwelyks, in 't Arabisch opgesteld (maar daar zy geen van beyde veel af konnen verstaan) voorleezen, 't geen aldus luyd:

Lof zy Gode, den insteller des huwelyks, den verbieder des overspels, en die ook zware straf daar op gesteld heeft. Zyn eyndelooze barmhertigheid zy op Mohhammed, en zyn loffelyk geslacht, als voorloopers en wegwyzers des geloofs.

Dit Formulier leze ik na ouder gewoonte, alzoo het de Profeet heeft gesteld. Lof zy Gode den Barmhertigen ontfermer.

Daar op gaat hy voort tot het Siga, dat al mede in 't Arabisch, en aldus luydende is:

Den Kazi, of des Bruids volmacht, zegt dan: ik hebbe te zaamgebonden, en van twee tot een gemaakt, het lyf van N: N: dochter van N: N: (die my tot haren gevolmagtigden gemaakt heeft) met N: N:, zoon van N: N:, die u (wyzenze op den onder-Kazi) volmacht gegeven heeft, en dat, met zulken huwelyks-goed, als 'er overeengekomen en besloten is.

Waar op den onder-Kazi zegt, ik stemme de verbintenis tusschen de bovengemelde Perzoonen, en ook de huwelyksgifte toe.

Daar na wenscht hen een iegelyk geluk, en daar mede zyn zy dan getrouwd.

Plichten der getrouwden.

'T geen nu verder van de plicht dezer jong-gehuwden is, dat werd hen, een iegelyk, zoo verre hem dat raakt, in 't geheim van hunne ouders gezegt.

Den man werd aanbevolen zyn vrouw met een goed voorbeeld in alles voor te gaan, en haar, mitsgaders het huis-gezin, wel te bestieren, te maken, dat zy geen gebrek heeft, en zich in alles als een getrouw, eerlyk, en wakker man te dragen.

De vrouw werd aanbevolen, haar man te eeren, te dienen, hem; als hy te huis komt, 5 a 6 stappen te gemoet te gaan, hem zyn muylen te brengen, zyn eeten wel te bereiden, zonder zyn verlof geen spyze te nuttigen, of by hem te slapen (hoewel hy om de vierde nacht daar toe verplicht is) en hem dog niet te vertoornen: want anders heeft zy te verwachten, dat zy, zoo haar man toornig slapen gaat, de geheele nacht van den Engel zal vervloekt werden; hoewel 'er onder deze wyven zyn, die zich zeer weynig aan dien Engel bekreunen.

Daar op werd 'er dan of in des Bruids, of in des Bruidegoms huys (na dat zy dit goedvinden, en na ieders staat) een bruiloft toegericht, en zoo lang gehouden, als dat met iemands staat, aanzien, en goedvinden overeenkomt. Daar zyn 'er, die 2 a 3, en daar zyn 'er, die wel 10 a 12 dagen duuren.

Nieuwe statie van de Bruidegom, en zyne Bruiloft.

Eer de bruiloft begind, ryd hy weer met de voornoemde statie door de stad, of hy werd 'er ook wel met een Palangkyn doorgedragen, omringd zynde van een grooten drom van menschen, die hem geleiden, behalven dat ook de lucht van 't geklank der bazuinen, en schalmeyen, en van 't gerammel der Cymbalen, der trommels en der andre speeltuigen, weergalmd.

Daar na weer t'huis gekomen zynde, houd hy bruiloft, zittende met zyn goede vrienden op een Alcatief (na de wyze der Mooren, die met hun beenen onder 't lyf, gelyk by ons de snyders zitten) zich zelven met hen eenige tyd vrolyk makende.

Na 't houden der bruiloft haald hy de Bruid, die hy dan de eerste reyze ziet, en brengt die na zyn huis, verzeld zynde van hare naaste bloedverwanten.

Zoo ras zy in 's mans huis gekomen is, gaat zy op een mat neerzitten, en spreid haren rok uit, op welkers slippen de man, in 't bywezen van allen zyn gebed al knielende doet, daar in bestaande, dat God hem in deze nieuw-aangevangen staat zyn Vaderlyke zegen gelieve mede te deelen. Daar na werden de muuren van 't huis met water besprengd, dat alle ongelukken afkeerd.

Hoe de man de vrouw opsluyt.

De nieuw-getrouwde vrouw werd by haren man, even eens als by haare ouders, opgesloten, zonder dat zy van eenige mans, uytgenomen zeer weynige van hare naast-bestaande, mag gezien werden, om haren man niet ieverzugtig en jaloers over haar te maken; aangezien de Mooren in zich zelven zeer geyl, lichtveerdig, byzonder tot de vrouwen genegen, en van gedachten zyn, dat andre onder hen niet beter zyn, dan zy zelf. Om dan alle quade vermoedens, en gedachten van een jaloers man te benemen, en om aan wederzyden geen de minste aanleyding, van zelf malkandren maar te zien, hier toe te geven, keurd men allerbest de vrouw van alle gezelschap der mannen af te zonderen, en haar een byzonder vertrek tot haar verblyf te geven, daar zy van deze en gene vrouwen, slavinnen, en ook wel van veel gelubden (na dat haren staat het medebrengt) verzeld is, die wel ten deelen tot haar vermaak, maar ten grootsten dee-

deelen ook hare verspieders zyn, om op haar gedrag te letten, en den man daar tydig kennis van te geven, zoo 'er door de vrouw iet onordentelyks geschieden mogt.

Dat zy vier vrouwen, en zoo veel byzitten hebben, als zy willen.

Dat de Mooren vier vrouwen, volgens hunne Wet, trouwen, en nog zoo veel byzitten, als zy onderhouden konnen, 'er nevens hebben mogen, hebben wy bevorens, onder de stoffe van Java, of wel elders, daar wy van Mohammed's wetten spraken, al aangemerkt.

Deze vier vrouwen hebben een gelyke magt, zoo lang zy malkandren verstaan, ten ware de man, de eene meer als de andre beminnende, eene der zelve boven de andre verheft, dat al mede zoo gemakkelyk niet toegaat.

De getrouwde vrouwen gebieden wel over alle de slavinnen; dog zoo de Heer meer zin in een slavin, als in een van zyne vrouwen, heeft, dan verheft zoo eene zich wel dikwils tegen hare meesteressen, en schoon zy dan ook wel veel onderstand van haren Heer heeft, weten zich egter deze verbitterde wyven dan op haar tyd ook wel eens, in weerwil van den Heer en haar, aan zulken slavin te wreeken, zoo hy zelf niet tydig zorg draagd, dat zulk een slavin buyten haar bereyk is.

Dat alle hare kinderen gelyk erven.

Hare kinderen, zoo van de getrouwde vrouwen, als van de slavinnen, erven gelyk.

Buyten het voornoemde huwelyksverbond, is 'er nog een ander, Akd Mottai, dat is, een verbintenis van gehoorzaamheyd, genaamd, in tegenstelling van een andre, die Akd Dajenni, of altyd-durende verbintenis genaamd werd.

Volgens deze Akd Mottai verbind de Kazi een vry-loopend Jongman aan een byzit voor zekeren vast-gestelden tyd, en voor zekeren bedongen penning, onder belofte, dat zy hem voor dien tyd alleen aanhangen, en getrouw zyn zal.

Na dat die tyd verloopen is, kan men, met het Formulier op nieuws te leezen, als zy beyden 'er toe genegen zyn, dat verlengen, of, des genegen zynde, ook trouwen, en dan mag hy die byzit met hare kinderen in huys brengen, die dan nevens zyne andre kinderen erven.

Zy zien zoo naeuw niet na de trappen van maagschap.

Zy zien ook zoo naeuw niet, als wy, na de trappen van bloedverwantschap, en zy vinden 'er geen swarigheyd in, om een broeder de weduwe van zyn broeder te laten trouwen, meynende, dat zy die aan niemand beter konnen besteden; ongetwyffeld daar in de Joden navolgende, daar de broeder, volgens Deut. 25. 5-11. dit gehouden was te doen, of anders moest hy de smaad, daar breeder beschreven, van haar afwagten.

By de Joden was het maar de vrouw des overledenen broeders; maar hier neemd een Moor al de wyven, byzitten en slavinne van zyn broeder na zig, beslapende die gene, die hy wil, ten ware dat de weduwe ongenegen was weer te huwelyken, en zich zelven kuys in dien staat, ten eynde toe, voor haaren man te gedragen.

Ook mag de man, na zyn vrouw's dood, ten eersten hare suster trouwen; dog by haar leven mag dit niet geschieden.

Geen zoon egter mag zyn, vaders wyven, om die te beslapen, na zig nemen, alzoo hy die allen, zelf ook de slavinnen, byzitten zyns vaders geweest zynde, gewoon is moeder te noemen.

Wanneer een vrouw hertrouwen mag.

Geen vrouw mag tot een tweede huwelyk, dan na 4 maanden en 10 dagen gewacht te hebben, om dus van hare onbevrugtheyd verzekerd te zyn, treden, want anders moet zy den tyd van hare volle dracht eerst uytwagten.

Zoo een man van huys gegaan, of hier of daar ter pelgrimagie getrokken is, en de vrouw in 4 jaaren geen vast bericht, schryvens, of tyding, van hem krygt, mag zy hertrouwen.

Zy vervloeken, met woorden, de Sodomie, en andre zonden van bloed-schending wel; dog plegen egter diergelyke zonden veel.

Indien 't egter bekend werd, dat zich iemand met een beest vermengd heeft, die werd voor een tyd gevangen gezet, en met een zeker getal van slagen geslagen, en 't beest gedood, zonder dat iemand van des zelfs vleesch, of melk iets gebruyken mag.

Of van haar man scheyden kan.

Indien de vrouw met reden over haren man klaagd, (waar onder 't hoereeren des mans niet geteld werd) konnen zy door den zelven rechter, en op de zelve wyze, als zy verbonden wierden, ontbonden werden, en dan gaat de vrouw met hare Juweelen, en bedongen huwelyks goed, 'er uyt, en de dogters volgen haar; ook mogen zy beyde aanstonds weer met een ander trouwen.

Gewoonte van bekend te maken, dat de Bruyd maagd bevonden is.

Onder deze Mooren is het de gewoonte ook, dat een bruyd, op de eerste nacht, als zy eerst bekend werd, luyds-keels schreeuwd, dat men haar zeer verre hooren kan, dat haar ook een groote eere is, en waar op hare ouders ook zeer roemen.

'S morgens komt 's bruyds moeder by 't bed, en beziet de slaap-lakens, zoo die dan bloedig zyn, is 'er een groot gejuych, ook toond zy die lakens aan de ouders van den Bruydegom, die daar over zeer vergenoegd zyn,

daar

daar men anders, zoo men 'er geen bloed aan ziet, den Bruydegom niet weynig uytlacht, behalven dat de Bruids vrienden, of moeten, hem dan ook een ſpinrok t'huis zenden, om hem te verwyten, dat hy bequamer tot ſpinnen, en tot vrouwen-werk, als tot het werk van een man is, gelyk dat dan wel 3 a 4 dagen duurd, dat hy van ieder een uytgejouwd, en de gek met hem geſchooren werd.

Dat ook deze hunne vrouwen zich met fluyers 't hoofd en aanzicht bedekken, en hare ooren, neusgaten, armen, en voeten ook met goude ringen vercieren, hebben wy al elders aangemerkt.

Hunne Feeſten en kerk bedienden. Zy hebben ook onder hen verſcheide Feeſten, en Hoogtyden, tot het waarnemen van welke in hunne Mesdjids zy hare byzondre bedienden, 't zy op den Djamaat, of den vrydag (zynde de dag der vergadering) of ook wel op andre dagen hebben, deze zyn de Mowaſen, of Roeper op de Torens, die alle dag op de Mesdjid, morgens voor zons opgang, ſmiddags ten half een (dog 's vrydags ten een uur) en 's ſavonds als de zon ondergaat, gewoon is te klimmen, en de menſchen tot het gebed te roepen, dat hy gemeenelyk, met de voorſte vingeren in de ooren te ſteken, doet.

Daar is ook een Faraas, of uitſpreider der Tapyten, die de Kerk ſchoon houd, met water beſprengd, de matten afſtoft, de lampen ontſteekt, en die weer uitbluſt.

Van Predikers, of Chatiebs, weten de Sjais (hoedanige de meeſte hier zyn) niet, alzoo die niet mogen prediken, om dat hunnen Chatier uyt Hindoeſtan zou moeten komen, daar zy alle Sunni's zyn, die zy vervloeken. Echter placht 'er in Golconda zomtyds nog gepredikt te werden, om dat 'er meeſt een Gezant van den Mogol was; dog zedert dat Golconda, en dit ganſch land, door Eurang-zeeb veroverd is, zyn de hekkens ontrent dit ſtuk over al geheel verhangen, gelyk dat wel te denken is.

Het Feeſt van Haſſan en Hoſſein. In hunne maand Moharram hebben zy een treur-Feeſt der twee gebroeders Haſſan, en Hoſſein, zoonen van Morteſa-Ali en Fathima, die de neef en dochter van hunnen grooten Profeet, Mohhammed, waren. Zy noemen dezen treurtyd Asjoer, of de 10 dagen, in 't Arabiſch; dog de Hollanders noemen de zelve Jakſom Bakſom. Zy begind den 1. en eindigd den 10. van die maand. In die thien dagen maken de grooten een Asjoer-Chana, of een treur-tyds huis, waar in zy veel wapenen van oorlog, als vaandels, pieken, handen van Morteſa-Ali &c: brengen, en in welk huys ieder een, alzoo dit open ſtaat, gaan kan, om het te zien.

Men ziet honderden van kaarſſen in dit huys, dat vol glaazen van allerley verwe is, branden. Men ſchenkt 'er Serbet (zynde zuyker-water) en men zegt tegen de gene, die het drinkt, drink dit ter gedagtenis van Hoſſein. Van Haſſan die 3 jaar te voren door 't ſtof van een diamant vergeven wierd, ſpreken zy niet, hoewel zy de gedachtenis van zyn dood 'er mede onder begrypen. Op die zelve ſtond, als zy dit zeggen, wenſchen zy ook den vloek over alle zyne vyanden, en voor al over die gene, die hem gedood heeft.

Te dier tyd laat ieder, die een Asjoer-Chana heeft, een put voor zyn huys graven, en daar 's avonds hout in branden, om den welken veel Mohhammedaanze en ook wel Jenticſze jongens ſpeelen, zich 't aanzicht met aſch beſtryken, en al danzende, en huylende uitſchreeuwen: O Profeeten kinderen! gy zyt dan dood, vermoord, vergeven, en dorſtig geſtorven; dat 'er aarde op ons hoofd zy, &c:

Dit doet men niet alleen in de ſteden, maar zelf ook in de kleenſte dorpen.

Zy ſtellen vaſt, dat hy, die over de dood van Hoſſein huyld, zekerlyk in 't Paradys komen zal. Op de 10. dag (de dag dat hy dood geſlagen werd) is 'er een groote omgang 's avonds, en men ziet daar dan duizenden van menſchen by een komen, gelyk 'er ook zeer veel plaatzen, als ook de graven, lykſtatien, Tomben, Pieken, Hellebaarden, Morteſaalis handen, en veel rouwdragende paarden over al met veel gehuyl en geſchreeuw omgevoerd werden.

Gelyk Haſſan door zyn eygen vrouw, Asma, met diamant-ſtof vergeven werd, alzoo wierd Hoſſein door Jeſieds volk (die zy daarom vervloeken, en dan ook in de gedaante van een Reus van ſtroo en matten verbranden) doodgeſlagen.

Deze treur-tyd plagten niet alleen de Sjais, maar ook de Sumni's in 't geheele Ryk van den grooten Mogol, tot Sjah Djihaans dood te vieren; dog Eurang-zeeb, tot de kroon gekomen zynde, heeft dit verboden, om dat dit maar inſtellingen van menſchen zyn. Haar Beirams, of Paaſch-Feeſten.

Hun groote en kleene Beiram, of Paaſch-Feeſten, zyn mede geenzins van de minſte.

In de maand Rabia ul Awal (den 17. by de Sjais, en den 12. by de Sunni's) is 'er een Feeſt, ter gedagtenis van Mohhammed's geboorte, by hen Roeze Cawelud, of Aide Moloed, genaamd. Dit Het Feeſt van Mohmeds geboorte.

werd met een groote ftatie van hen gevierd, alzoo men dan alle de opene plaatzen voor 't Paleys van Golconda, en elders, zeer opcierd, en met vergulde en verzilverde' fruyten, en met Fonteynen, opfchikt, alwaar dan veel kaarffen ontftoken, en wakker van de hoeren in 't bywezen van den Koning (die dat, in zyn heerlykheyd nog zynde, op zyn goude Catil, of ruft-bed, leggende plagt aan te fchouwen) gedanft wierd; behalven dat men dan ook veel maaltyden gaf.

Dit Feeft duurde maar eenen dag; en zomtyds (na de overheden dit goedvinden) ook wel langer. Ook doet men op deze dag een gebed meer, dan de 5 daaglykze, ter gedagtenis van Mohhammeds geboorte, men zegt dan een lofzang op, en men leeft een Hoofd-ftuk uyt den Coraan.

HetFeeft van Mortes Ali. Zy hebben ook een Feeft, ter gedagtenis van Mortefa-Ali's geboorte, die den 15. van de maand Radsjab ter wereld quam, 't geen zy by na even eens, als dat van Mohhammed (hoewel met wat minder ftatie) vieren. Zy verhaalen van hem, dat zyn moeder hem in den vierkanten Toren van Mekka, als zy derwaards gegaan was, om God daar om een genadige verloffing te bidden, baarde; maar dat hy, nu geboren zynde, 't aanzicht van zyn moeder niet zien, en haar niet zuygen wilde, voor en al eer Mohhammed zyn tong hem in de mond geftoken had; na dat nu de Profeet hem gewaffchen, en van zyne geboorte-vuyligheyd gereynigd had, keerde dit kind zig van de eene na de andre zyde om, waar over Mohhammed huylde; en, na de reden gevraagd zynde, zeyde: de tyd zal komen, dat deze jongen na myn dood, my ook waffchen, en dat ik my dan ook omkeeren zal.

Dog Mohhammed, dood zynde, heeft hy dit juyft zoo net niet nagekomen, gelyk hy in meer dingen zich misfproken heeft.

Nadat Mortefa-Ali 4 maanden oud geworden was, vertoonde zich in zyn wieg een ongeloovige geeft, in de gedaante van een flang, met een voornemen om hem te dooden; dog 't kind greep zyn bek, fcheurde die van malkander, en wierd zedert Heyder, dat is, flangen-verfcheurder, genaamd; wonderlyke dingen verhalen zy verder van hem, die de Heer Havart in zynen Perfiaanfchen geheym-fchryver aanteekend. Men vierd ook zyn dood by na als die van Hoffein, hoewel al mede met wat minder ftatie.

Ramalaan, de vaftmaand. Een van hunne voorname viertyden is hunne vaften in de maand Ramalaan of Rama Zaty, door God aan den Engel Gabriël, of Djibraiel, bevolen, vermits de Coraan in deze maand (zoo zy zeggen) te voorfchyn gekomen is. Het verdere dat 'er over deze vaften te zeggen valt, hebben wy bevorens, ter plaatze daar wy onder de ftoffe van Java van den Mohhammedaanfchen Gods-dienft fpraken, reeds gezegt.

'T Feeft der verheuging in Februari. In de maand Sjawaal, of Februari, hebben zy weer een Feeft der verheuging over 't endigen van de vaften, en dan moet ieder voor elk hoofd van zyne huisbedienden meyden, vrouwen en kinderen, 8 pond ryft, Tarw, of Dadels, aan den armen geven.

Ook gaan zy op dien dag na buiten, en roepen dan op alle 10 voet-ftappen, Allah Ekbar of groote God, tot dat zy, ter plaatze, daar zy wezen moeten, gekomen zynde, God danken voor zyne genade, dat hy hen die vaften met gezondheyd heeft doen eindigen.

'T Feeft van Abrahams offer. In de maand Dfulchaida (by andre filfifda genaamd) op den 8. gaat de Pelgrimagie, of de Reys (voor die gene, die derwaards gaan wil) aan. Den 10. is het Aid Korbaan, of 't Feeft van Abrahams-offer, op welke dag zig ieder op zyn koftelykfte kleed, zich met Roozenwater befprengd, met bloemen behangd, veel fchaapen (zoo hy van vermogen is) dood, en 't vleefch omdeeld, terwyl zy 'er met hunne vrienden ook vrolyk op zyn.

Wat zy van deze offerhande verder zeggen, kan men in den voornoemden geheym-fchryver van de Heer Havart mede leezen, behalven dat wy elders breeder hier over gefproken, en 't noodige daar van al gezegt hebben.

HetNoeroes, of nieuwe-jaars Feeft. Het Noeroes, anders ook wel Neuruz of nieuwe-jaars Feeft, vieren zy in de lente mede met veel pracht, te meer, alzoo Mortefa-Ali toen als Chalifa, of Stadhouder, in Oetsmans plaats volgde.

Al welke Feeften by de mans waargenomen werden, alzoo de vrouwen dan in hunne Mesjids niet komen mogen; hoewel 't haar by andre gelegentheden nog wel eens toegeftaan werd.

De Mooren in hun kleeding befchreven. De Mooren (van welke wy hier eenige byzonderheden, hier mede toebehoorende, inlaffen moeten) zyn doorgaans hoog van geftalte en welgemaakte menfchen (alzoo men weinig gebrekkelyke onder hen vind) zwart, en ook bruinzwart lang van hair; dog 't wit en geel hair (als 't onder hen valt) houden zy voor een zoort van melaatsheid. De meefte (uytgenomen hunne Priefters) fchrappen hunnen baard glad af, en houden niet, als hunne knevels. Ook fcheeren zy 't hoofd-hair fchoon af, uytgenomen dat

zy

zy een lok boven op de kruyn laten, waar by hen Mohhammed ten hemel ophaalen zal.

De mans en vrouwen dragen by na klederen van een ftof, en op een en de zelve wyze gemaakt. Zy nemen daar toe of kattoen Lywaad, of goude of zyde Lakenen, en Broccaden, ieder na zyn ftaat; dog de vrouwen gaan gedekt uyt.

Zy dragen doorgaans Cabayen, die boven naeuw, om de lendenen gefloten zyn, en tot aan hare knyen af hangen. Ook dragen zy broeken, met veel fronsfels op de hielen hangende, en ledere fchoenen, en die ook wel van andre koftelyke ftoffen, die zy, om ze te gemakkelyker als zy in huys gaan, uyt te trekken, op de hielen nedertreden: want in hunne huizen zyn over al (voor al by de groote) koftelyke Tapyten, daar men op zitten gaat.

Op 't hoofd dragen zy groote Turkze Tulbanden van fyn wit kattoen, of ook wel van andre verwen, 't zy van zyde of van eenige andre met goud doorwrogte ftoffen gemaakt. Zy nemen, als zy iemand groeten, die noit af; maar leggen de regter hand dan op 't hoofd; die van gelyken ftaat zyn, buigen 't lichaam wat tegen malkanderen, en zommigen vatten malkanderen by den baard, zeggende, grab-anemoas, dat is, ik wenfch u de gebeden van de armen.

Om den hals dragen zy een geel, groen, rood, of wit kleed, Pomeri's genaamd, dat hen ook tegen de koude en regen diend. Om de middel hebben zy een gordel of riem, met goud en zyde doorwrocht, waar over zy gemeenelyk nog een kleen wit gevouwen gordelken van fyn lywaad dragen, en de vermogende dan nog een kort zyd-geweer, diens hegt en fchede van goud, en met gefteente bezet is, 't welk zy tuffchen die Commerband, of gordel, ter regter fyde fteeken.

Hunne wyven vercieren zich zeer veel met allerley koftelyke Juweelen, die zy aan de ooren, en neus, als ook aan den hals, aan de armen, handen, en voeten dragen; de armen vercieren zig met bloemen, en Bazuin-fnoeren in 't hair, en om den hals, dragende arm-ringen, en andre ringen, &c: van zilver, koper, en glas.

Ook hebben zy alle zwarte oogen, en noit graeuwe, ten ware zy die met Antimoni of fpies-glas (een zeer oud middel, by de Joodfe vrouwen, 2 Reg. 9 Jer. 4: en Ezech: 23. bekend) verwden, dat zy met een naald doen.

Hunne huizen zyn groot, ruim, en vol Zaalen; dog boven plat, daar zy in den koelen tyd van den dag boven op gaan zitten, om zich te verkoelen, dat zy anders ook in hunne thuinen; en Tanken, die zy 'er agter op hunne plaatzen hebben, doen.

Al hunnen huis-raad beftaat in Tapyten (want tafels nog ftoelen ziet men 'er niet) fchotels, goude en zilvre drinkvaaten; potten, pannen, &c: ook zyn 'er in de vertrekken der vrouwen veel goude en zilvre vaten, zoo, om te drinken, als mede tot 't eeten van Pinang, en tot andre gebruiken gefchikt. En in haren huys-treyn van meubelen.

Verders zyn zy pragtig (als zy 't vermogen hebben) in hunne maaltyden, en in 't ftaatvoeren door een grooten fleep van Dienaars, die menigvuldig, en byna ieder tot eenig byzonder werk gefchikt zyn, alzoo deze op de peerden, gene op hunne Olifanten, andre weer op hunne tenten, Karren, Offen, Cameelen, Tapyten, &c: paffen. Ook hebben zy loopers, die een pluim op 't hoofd, en twee bellen op de borft dragen; waar op, of na welkers geluid zy ten minften 25 of 30 Kos, of 15 mylen op een dag loopen. Pracht in maaltyden.

Zoo is 't met de grooten, dog met de flegte gemeinte is 't jammerlyk gefteld, die maar elendige flaven der grooten zyn. Slegt en elendig zyn hunne huizen van ftroo en Zooden, en maar met gedroogde Koejen-meft (dat ook hunnen brand is) beftreken. Slecht is hunnen huis-raad, zynde eenige aarde, en kopere vaten, twee Katils (alzo man en vrouw ieder byzonder flapen) en flecht is hunne fpyze, dewyl zy zich meeft met Kitfery (een zoort van kleene zeer flegte boontjens) en wat ryft met boter 'er over, behelpen.

Men maakt tuffchen Mooren en Mooren ook groot onderfcheid; want daar zyn Patanders, Mogolders, en Hindoeftanders. Deze alle zyn Mohhammedaanen in Gods-dienft, dog zeer veel van malkanderen verfchillende. Onderfcheyd tuffchen Patans, Mogolders, en Hindoeftanders

De Patanders zyn zeer verfchillende in kleding, en munten in dapperheyd en kloekhertigheid ten oorlog, waar op zy ook zeer hoogmoedig zyn, uyt.

De Mogolders zyn de befte van allen, en zeer goedaardig, beleefd, en gefchikt; dog de rechte Hindoeftanders (die inboorlingen van Guzeratte, en veel zwarter, als de andre, zyn) werden voor ftraffer, wreeder, en gieriger, gehouden, en zyn ook vry botter, om iets te begrypen.

Als zy ziek werden, en de dood voelen naderen, laten zy ieder zoo veel Prieften en Molla's haalen, als hun vermogen toelaat, die dan eenig hoofd-ftuk uyt den Coraan lezen, en God bidden, dat hy van die fiekte weer op komen mag. Hoe 't by hun fterven, en begraven, toegaat.

Ook bevelen zy aan zulke voor de

dood niet te vreezen, maar zich aan alle de Propheten, die hen voorgingen, te ſpiegelen, en voor al dog, om aan Mohhammed, en de twaalf Apoſtelen, te denken, en zich van hunne zonden door een beter leven te bekeeren. Woorden, die goed zyn, maar daar zeer zelden zulke daaden opvolgen.

Als hy ziet, dat hy vaſt ſterven moet, dan maakt zoo een zyn uyterſte wil. By 't ſterven van de man trekt de vrouw voor af haar huwelyks goed, volgens beding, ten ware zy dat reeds by haar mans leven genoten, en men bewys met 4 getuigen daar af had. Daar beneven trekt zy, indien 'er kinderen zyn, $\frac{1}{8}$, en anders $\frac{1}{4}$ van den boedel; dog zoo 'er ſchuldenaars opdagen, kan zy niet meer, dan de helft van haar huwelyks-goed, trekken.

Hoe hunne goederen verdeeld werden na de dood.

Indien 'er boven 't zelve nog iet verder overſchiet, krygen de ouders des mans (zoo zy beide nog leven, of anders de levende van hen) ieder $\frac{1}{6}$, en daar na de zoons van het overſchot twee deelen, en de dochters een deel, alzoo hunne Wet dit zoo gebied.

Met de nalatenſchap van de vrouw gaat het zoo, gelyk als met die van den man, welke hare kinderen trekken; dog de man trekt, zoo 'er kinderen zyn $\frac{1}{4}$, en anders de $\frac{1}{2}$; dog als 'er geen kinderen, nog ouders zyn, dan mogen zy 't over en weder aan malkanderen maken.

Indien zy geen van beyden kinderen of ouders hebben, en zonder uiterſte wil ſterven; zoo erft, by 's mans ſterven, de vrouw haar huwelyks-goed, en $\frac{1}{4}$, en het verdre gaat aan zyne bloedvrienden; dog zoo de vrouw zoo ſterft, trekken hare vrienden voor af haar huwelyks-goed, en dan nog de helft; maar de andre helft blyft voor hem.

By deze hunne uiterſte wil geven zy net te kennen, en drukken klaar uyt, hoe veel koſten zy tot hunne begraffenis willen beſteeden, wat zy aan den armen willen gegeven, hoe veel ſlaven zy begeeren vrygemaakt, wat voor graf-ſteden, of Mesdjids zy willen gebouwd, en of zy ook een Pelgrimagie na Mekka voor zich willen gedaan hebben, alzoo dit de levenden en dooden van hunne zonden reinigen kan.

Wie hun uyterſte wil opſteld.

Ieder een by hen mag zyn eige uiterſten wil ſchryven, of ook, zoo hy wil, van iemand van zyne vrienden, van een Molla of van den Kazi, laten ſchryven, zynde het genoeg, als hy dit maar volgens de Wet opſteld, en 'er 4 getuigen byneemd, alzoo 't anders niet gelden zou.

Het beginſel van deze hunne uiterſte wil is (zoo de Heer Havart aanteekend) aldus in het Arabiſch:

En h... die be... gind.

Lof zy God, die dat leven en ſterven, die magt heeft over al, wat 'er is; de *oneyndelyke barmhertigheyd des Heeren, en onze groete, zy op den* Seyid Mohhammed, *en zyn zuyver geſlacht. Den Lezer des geſchrifts zy kennelyk, dat achtervolgens de woorden van* God *in den* Coraan *uytgedrukt*, 't is u by geſchrift bevolen, dat wanneer de dood iemand van u allen komt te naderen, het allerbeſte, dat gy na uw dood kondet over laten, een Teſtament is, voor uwe ouders en vrienden. Dit is een zaak, die zekerlyk by zuyvre lieden moet werden nagekomen. *En de overzetting, of verlichting op den* Coraan, *door den Profeet gemaakt, luyd als volgd:* die ſterft zonder uyterſte wil te maken, zyn dood is een dood der onverſtandigen. *Het geluk, en gezicht Gods is gevallen op den Teſtateur, welke van herten bekend, dat 'er maar een* God *is*, Mohhammed *zyn Profeet*, 12 *Apoſtelen, eene verryzenis, en een dag des oordeels* (dat hem ook van de getuygen, en ſchryver der uyterſte wil, zoo hy 't vergeten mogt hebben, afgevraagd werd) *en met vollen verſtande getuygd zyn uyterſte wil zoodanig te wezen; te weten, dat hy tot zyn uytvoerder des Teſtaments maakt* N: N:, *om, wanneer hy uyt deze wereld zal verhuyſt wezen, alles, wat in dit Teſtament geſchreven ſtaat, behoorlyk uyt te voeren;* Namelyk dit en dat, na zyn believen en fantaſyen. En ter zyden zetten de vier getuigen hunne naamen, en merken, en dat zy zulks uyt de mond van den Teſtateur gehoord hebben.

Hoe me... na de dood va... verder met hen handel...

Wannneer nu de zieke komt te ſterven, werd hy terſtond op een plank gelegt, ſchoon gewaſſchen, gelyk ook zoo een, die hem wieſch, zich daar na dan weder waſcht en reynicht, alzoo 't aanraken van een dooden iemand onreyn maakt. Daar na werd de doode nog driemaal, eerſt het hoofd tot aan den hals, dan met een holle hand over de regter, en daar na over de linker zyde, eerſt met water (waar in de bladeren der Maſſang- of Bidara-vrugt vermengd zyn) en daar na met Camfer-water, en dan met enkel water, gewaſſchen, en ieder reyze werd daar op gezegt: *ik waſſche dit doode lyk op Gods bevel met dit, of dat water;* en wanneer zy zoo verre gekomen zyn, trekken zy hem een dood-kleed aan, te weten, een ſtuk lywaat van 5 Cobidos, of anderhalf ellen, in welkers midden zy een gat voor den hals maken, en ſlingeren dit dan verder rondom het gantſche lichaam; waar nevens zy dan nog 4 Cobidos lywaat daar onder voor het onderlyf, en als tot een waſch-kleedje, nemen. Boven dit hebben zy nog een laken na de lengte van 't lyk, waar mede zy

't

't hoofd en 't verdre bedekken; dog alles is ongenaeid, ten ware dat het laatst gemeld laken genaeid moest zyn, in hoedanigen geval zy met een fyn rietje gaten maken, en daar door dan reepjens van 't lywaat steken, bindende dit zoo aan malkanderen vast.

Daar na bestryken zy 't voorhoofd, de palmen der handen, de twee voorste teenen, de knyen, en de borst des overledenen, met Camfer, een weynig op de rechter zyde, met wat aarde onder zyn wang, dat hem tot een kussen diend, zoodanig geschikt zynde, dat hy, als hy weder opstaan zal, altyd ten eersten na het westen zien kan.

Die 't gebed voor hem doen zal, staat dan ter zyden de borst des overledenen, zoo 't een man is, en anders aan haar hoofden-eind. Agter hem staan drie reyen lieden, en de bidder bid aldus hard op! *groote God* (dat zy alle met hem uytgalmen; dog dan zegt hy verder alleen) *ik getuyge, dat de* God, *die in hout of steen gesneden werd, geen* God *is, maar alleen de eenige* God, *die geen gelyk heeft, dat* Mohhammed *zyn Dienaar en Afgezant is; gezonden, om den regten weg in 't geloove te wyzen, ook op dat zyn geloove openbaar werde, en de vorige gelooven overtreffe, schoon de gene, die iets nevens* God *aanbidden, het zelve contrarieeren, en tegenspreeken.* Verder zoo besluyt hy zyn wensch met de woorden van *groote God.*

Het tweede gebed luid aldus: *hooge verheve* God, *stort uwe oneyndige barmhertigheyd over* Mohhammed, *en zyne kinderen, gelyk gy voor dezen gedaan hebt over den Profeet* Abraham, *en zyn geslacht; 't is zeker en waar, dat ieder uwe werken voor goed kend, en zegt, dat gy zuyver zyt.* Het einde dezes gebeds is even eens als dat van 't vorige.

De derde bede is deze: *Eeuwige* God, *vergeef de zonden der* Muselmannen, (of der regten en vasten in 't geloove) *'t zy dan mannen, of vrouwen, levende, of dooden. Geef ons die genade, dat wy hunne voetstappen ten goede mogen volgen, dat bidden wy, als die weten, dat gy zyt de gene, die onze gebeden verhoord, en macht hebt over alles, dat 'er is.* Het einde is gelyk bevorens.

De vierde bede voor den dooden is deze: *O onderhouder van alles! om dat deze overleden uw dienaar is, en de zoon van uwen dienaar en dienares, hy is voor u gekomen, gy zyt de beste van allen, die hen, die van verre by u komen, wel fult onthaalen; O Heere! wy weten van dezen dooden niets te zeggen, als alles goeds, maar gy kend zyne gelegenheyd beter, als wy. Dierhalven, o God! zoo deze doode in zyn leven vroom geweest is, vermeerder dan zyn staat hier namaals om zyner vroomheyds wille, is hy daarentegen godloos geweest, vergeef het hem, en vergader dit lichaam by de navolgers van* Mohhammed, *die hy in zyn leven bemind heeft*; waar op hy dan weer besluit met de woorden van *groote God.*

Daar na werd hy op de schouderen, het zy door zyne vrienden, goede bekenden, of door zyn buuren, of ook wel door lieden, uitdrukkelyk daar toe besteld, na 't graf gedragen. Hoe hy begraven.

Nadat zy by 't graf gekomen zyn, werden de banden van het doodkleed losgemaakt, en 't lyk, met 't hoofd voor, en de beenen zoo vervolgens, in de aarde gelegt.

Dan werden 'er drie planken, een boven, en twee ter zyden, Kists-wyze gelegt, dog 't onder-lyf moet de aarde, en geen planken, raken. Daar op dan werd het graf gevuld, zynde de diepte van een gemeen mans lengte tot de schouderen toe. Men steld twee teekens 'er by, en daar na vertrekken alle de vrienden. Na dat nu deze 7 voetstappen 'er af geraakt zyn, koomen die twee Engelen, Nikker en Monkir (van welke de eerste, de verbieder van 't quade, en de tweede, de vreezelyke genaamd werd) in zyn graf, die hem vragen: *Wie is uw God, uw Profeet, uw Boek, uw geloof, uw bidplaats, en wat hebt gy goed, of quaad gedaan?* Het lyk, waar in de ziel dan tot in 't midden des lichaams gekomen is, antwoord, als of hy in een droom was, na behooren, en zoo dit antwoord goed, en met des Engels vrage overeen-komende is, dan dragen zy zyn ziel op zekere plaats, daar hem een koel windeken uyt het Paradys bewaejen kan; dog zoo het quaad is, werd hy gebracht, daar hem *slangen, adders, draeken,* en diergelyke dieren quellen; ook is het de gewoonte (zoo 't vermogende lieden zyn) dat 'er een schrift-geleerde by het graf, en een ter plaatze, daar de doode overleden is, van den 3. tot de 40. dag, 's morgens en 's avonds, vervolgens den *Coraan* leest, en steeds roept: *Het goede, dat in dit boek is, dale op den overledenen.* En wat hem van twee Engelen in 't graf voorgehouden werd.

De derde dag na zyn overlyden werd 'er *brood, ryst, zoetigheyd,* en *vrugten* (dat ieder na zyn vermogen doet, aan arme lieden by 't graf omgedeeld.

Op den 7. dag geven zy zoppen, en natte kost, den 10. 20. en 40. dag weder drooge kost, gelyk te voren, terwyl de verzadigde armen, tot een dankzegging, den dooden veel rust en vrolykheid toewenschen.

De bloedvrienden dragen geen rouw, en in drie dagen werd 'er in 't huis van den overleden geen spys gekookt, dog zy werd van buyten gebragt. Ook Hun rouw over den dooden.

Ook houd zich de man, fatsoens halven, zoo hy dat eenigzins zoo schikken kan, drie dagen in huis, dog zoo hy van zyn Heer eer geroepen werd, gaat hy uyt!

De vrouw zal, zoo ras haar man dood is, de glaze arm-banden (die zy hier gemeenelyk dragen) in stukken breken, en wegwerpen, en, zoo 't goude zyn, die in haar kist bewaren.

Den hals-band van goud, of peerlen, bloed-kraalen, of iet anders, doen zy dan ook af, en niet weer aan, voor dat zy hertrouwd zyn; alzoo het een vast teeken by hen is, dat een vrouw, met een hals-band, getrouwd is, en een man heeft.

Teek van vrouw die n hertrouwen

By aldien de weduwe noit hertrouwen wil, dan draagd zy altyd witte kleederen.

Dit nu is wel het voornaamste en 't wezentlykste, dat wy van den Gods-dienst der Mooren alhier te zeggen hadden; waar mede wy dan dit hek zullen sluiten.

Van den GODS-DIENST der CHRISTENEN.

VYFDE HOOFD-STUK.

Van den Gods-dienst der Christenen. Van de St. Thomas-Christenen. En hun oorsprong. Andre verhaalen hier af. De Roomsche Gods-dienst, neemt hier 1562. een aanvang, moeite, die de Bisschoppen, van Romen gezonden, hier hebben gevonden; 1660, en 1709. nog. Kerken, hier door de Rooms-gezinden gebouwd. In St. Thome. En in Golconda. *En by de Franschen op* Poedesjeri.

Van den Gods-dienst der Christenen.

NAdat wy van den Heidenschen en Mohhammedaanschen Gods-dienst, die op deze Kust beleden werd, gesproken hebben, zal het tyd werden, dat wy nu ook van den Gods-dienst der Christenen, die men alhier beleid, spreeken.

Gelyk als van ouds, alzoo vind men ook hier nu nog driederlei Gods-diensten, te weten, die van de St. Thomas Christenen, den Roomsch-Katholyken, en den hervormden Gods-dienst, waar by in een later tyd nog een vierde te weten, de Lutheraansche gekomen, hoewel die daar in vergelyking van de andre van weinig belang is.

Van de St. THOMAS-CHRISTENEN.

Van de St. Thomas Christenen.

De oudsten van allen zyn de St. Thomas Christenen. In 't Koninkryk van Bisnagar, en wel op de Kust van Choromandel, tusschen Sadraspatam en Palleacatte, ontrent het dorp Maripakom, plagt in oude tyden een aanzienelyke koop-stad te zyn, Maliapoer genaamd. Zy lag op de zelve plaats, daar 't vlek St. Thomas (dat nu al mede een puinhoop is, gelyk wy getoond hebben) plagt te leggen.

De reden, waarom deze plaats naderhand St. Thomas genaamd wierd, is by alle de schryvers niet een en de zelve. Zy zeggen, dat, ten tyde, wanneer de Apostelen uitgezonden wierden, om het Euangelium door de gansche wereld te prediken, Thomas, om zyn ongeloove na Indiën Persien, en Meden; volgens Ruffing L. 2. c. 8, en L. 2. c. 5. zynde na hun zeggen te Esseda, in Mesapotamien, martelaar geworden) afgezonden is, hoewel dit by allen niet doorgaat. Andre geven voor, dat hy eerst op 't Eiland Zocotora, aan 't Zuid-einde van 't roode Meir, en van daar al verder na Indiën gekomen, alwaar hy eerst op Cranganôr aangeland is, daar hy vele Heydenen tot het Christendom bekeerd zou hebben. Van daar vertrok hy na Coylang, en dus al verder op de toppen van 't gebergte van Balilagate (dat de Kust van Malabar van de Kust van Choromandel scheid) na Choromandel, van waar hy nog al verder, en na China een reyze gedaan, maar daar hy niet veel uitgeregt heeft, weshalven hy weer na Choromandel gekeerd, en op Maliapoer aangekomen is, alwaar hy zig wel nedergezet, maar door de bitterheid der Bramines mede niet veel gevorderd heeft.

Hy verzogt eindelyk van den Koning van Bisnagar (toen nog Narsinga genaamd) een plaats, om 'er een Kapel te bouwen, ten einde daar in zyn gebeden aan God op te offeren, en om aan de ingezetenen dezes lands te leeren, hoe zy den waaren God dienen moesten.

Dit werd hem door bestel en raad der Bramines geweigerd; dog daar quam een groote stam van een boom in de mond van de rievier der stad dryven, waardoor geen vaartuigen daar in of uit konden komen, 't geen groote nadeel aan den handel van deze stad gaf.

En hun oorsprong.

De Koning dede een groote macht van volk,

volk, en wel 3000 Olifanten, daar aan arbeiden, om dien ſtam 'er uyt te krygen; maar alle de moeite dezer menſchen en dezer groote dieren, en alle de beſweeringen der Bramines waren te vergeefs, weshalven die Vorſt een groote belooning aan dien genen beloofde, die dit ſtuk houts zou weeten van daar te krygen.

Hoe nu Thomas, dit alles vernomen hebbende, na dezen Vorſt ging, en aannam dezen ſtam alleen weg te arbeiden, verzoekende, tot zyne belooning, niet anders, dan van dit hout een Kapel te mogen maken; als mede hoe de Koning hem dit wel toe ſtond, dog hoe hy en zyne Bramines 'er de ſpot mede dreven, alzoo zy 't voor onmogelyk hielden, dat een man alleen een balk, waar aan zoo veel menſchen; en Olifanten te vergeefs gearbeid hadden, van daar zou arbeiden, met het verdre daar toe behoorende, en hoe dit egter door Thomas alleen met zyn gerdel 'er aan te binden, uitgevoerd is, hebben wy in 1. Deel fol. 75. al klaar aangewezen.

Men zegt 'er by, dat hy toen ook een ſteenen kruis daar op ſtrand zette, van 't welk hy voorzegt zou hebben, dat, als de Zee dien ſteen bekabbelde, 'er dan uyt verre Landen witte menſchen komen zouden, om de Chriſten Gods-dienſt hier, en elders in Indiën, uyt te breiden. Verdichtzelen der Portugeezen, om de wereld wys te maken, dat dit by hunne komſt in Indiën vervuld is.

Thomas ondertuſſchen met zyn leere voortgaande, bragt het door de zelve, en zyne verdre wonderdaaden zoo verre, dat hy niet alleen veel van die Kuſt-Heydenen en Jentiven, maar zelf ook den Koning des Lands, en een menigte van zyne grooten bekeerde. Dit verbitterde de Bramines zoodanig, dat zy hem, hunnen volſlagen val anderzins in 't korte te gemoet ziende, nu voornamen ten eerſten uyt de wereld te helpen. Zy zochten dit eerſt uyt te werken, met hem de dood van zeker kind op te tichten; dog hy verwekte dit kind uyt den dooden, en 't zelve wees den moordenaar aan, en verontſchuldigde hem. Eindelyk egter hebben zy hem (zoo zommige willen) met een Lancie, of, zoo andre willen, met een pyl, als hy boven op een hoogte of op zekere ſteen ſtond, doorregen, hoewel het gemeenſte gevoelen is, dat zy hem, terwyl hy tot Maliapoer (in 't Rooms Martelaars boek Calamina genaamd) in zyn Kapel, op zyn knyen leggende, God bad, van agteren doorſteeken, of, zoo andre willen (hoewel dit wel te zamen gaan kan) geſteenigd hebben. Veel andre wonderlyke zaaken vertellen 'er de Portugeezen af, die Baldeus in zyne beſchryving van Malabar. Fol 131 aanteekend.

Men ziet dit geval, in veel Kerken en andere plaatzen van Indiën, dus afgebeeld. Ook zeggen zy, dat alle de nakomelingen van die gene, die St. Thomas dus gedood, of wel hem en zyn leere niet geloofd hebben, met zulken vloek van God geteekend zyn, dat zy alle met een bom-been, en met een zeer dikke voet geboren werden, dat van de knye af tot beneden aan, of in de voet, als de poot van een Olifant van dikte is, terwyl men aan het andre been niets ter wereld merkt, en zonder dat het hen ook aan hun gezondheid, of gang, eenige ſchade toebrengt, dan alleen, dat het hen (gelyk men wel denken kan) zeer misſtaat. Andere, die beter redenkavelen, ſchryven dit ongemak aan de vogtigheid des lands, en aan de ſtrenge nacht-koude, die men hier heeft, of aan veel verkoelende vrugten, toe, maar dat zou doorgaan, en aannemelyk zyn, als men dat aan allerlei zoort van menſchen hier beſpeurde, dat men egter niet ondervind, waarom ik vaſt ſtelle, dat hier af een andre reden moet zyn, en dat het aan een zeker geſlacht van menſchen eigen is, die zoo voortgeteeld werden, en die dat al in 't Zaad van ouders tot ouders verkregen hebben, gelyk men meer quaalen heeft, die van de ouders tot de kinderen overgaan.

Ondertuſſchen is de ſtad Maliapoer metter tyd vergaan, en op die zelve plaats is naderhand door de Portugeezen een vlek gebouwd, dat zy St. Thomas, ter gedagtenis van hem, genoemd, en waar by zy een Kerk van gehouwen ſteen, ter plaats daar de Kapel en 't graf van St. Thomas ſtond, gevoegd, gelyk zy de deuren ook van 't hout van de voornoemden boom gemaakt, en in die kerk zyn gebeente (altoos zoo zy voorgeven) nog langen tyd bewaard hebben.

Gelyk 'er nu veel menſchen in Pelgrimagie derwaards gingen, om deel aan de wonderdaaden, die nog dagelyks daar voor vielen, te krygen, alzoo ſneden ook veele eenige ſtukjens van het wonderdadig hout van deze Kerk-deuren, om die in gout te laten zetten, en deze zoo om den hals, of elders, als een heiligdom en beſcherm-middel, te dragen. Dit bygeloovig afſnyden van ſtukken van die deuren ging eindelyk zoo grof, dat de beſtierders van dit vlek (wilden zy die ganſche deuren niet zien wegſnyden) zig eindelyk genoodzaakt vonden, om de zelve (of 't overſchot der

der zelve) vol ſpykers te doen ſlaan.

Men wil, dat de St. Thomas Chriſtenen van ouds ook een jongeling, op een Afgodiſche wyze ter eere van dezen Heilig opgeofferd hebben, die in 't nieuw gekleed, met wortels gezuiverd, voor 't graf van dien Heilig gebragt wierd, en nadat zy een drank van 't bloed van een onſchuldigen gemaakt, gedronken hadden, wierd hy in 't wit gekleed, met pypen en fluiten door de ſtad, en van de Prieſters na zekere plaats geleid, daar zy hem, na verzogt te hebben van dan harer te willen gedenken, gekeeld hebben, waar door dan zyn geſlacht edel wierd. Een vuile gewoonte, die eindelyk afgeraakt, en nagelaten is.

Andre verhaalen hier af.

Andre geven voor, dat St. Thomas niet alleen door de Bramines, maar ook met toeſtemming van den Koning Sagam (dien zy daar toe hebben weten over te halen) vermoord, toen te Maliapoer begraven, en dat zyn gebeente van daar na Edeſſa in Meſopotamien, en van daar na Europa en na Ortone in Poville vervoerd is. De Jeſuiet Maffæus zegt, dat het in zyn tyd van St. Thomé na Goa zou gebragt zyn. Toen hy gedood wierd, bad hy voor een kruis, 't welk te Maliapoer in een kleene bid-plaats van St. Thomas in een ſteen gegraveerd was, welke plaats 1547. afgebroken is.

Anderen weder zyn van oordeel, dat St. Thomas hier wel geweeſt is, en de grond van de Chriſtelyke leere hier gelegt heeft; maar dat ettelyke jaaren 'er na egter de ware leere weer verbaſterd wierd, tot dat ontrent na twee honderd jaaren de Griekſche Wysgeer, Panthenus, gekomen is, die op die gronden voortgegaan, en waar door de kennis van deze Heidenen in den Chriſten-Godsdienſt merkelyk vermeerderd is.

Andere ſpreken ſterk van een Syrier, Mar Thome, die hen Leeraars uyt Syrien zou beſteld, en die op Cranganôr, en op andre plaatzen van Malabar, veel dienſt in 't verbreiden van de ware leere gedaan zoude hebben; hoewel andre meinen, dat hy de eerſte was, die gelegenheid gegeven heeft tot verbaſtering der zuivre leere, met Prieſters uyt Syrien en Babylonien (daar niet dan Neſtoriaanen zyn) derwaards te ontbieden.

Nog veel meer nam dit toe, na dat (ontrent 300 jaaren 'er na) een ander Chriſten-Wysgeer, Meropius genaamd, en een Tyrier (zoo Euzebius zegt) van geboorte, met twee jongelingen, neeven, Frumentius en Edeſius genaamd, na Indiën getrokken was, alleen om die vreemde landen, na 't voorbeeld van den Wysgeer Metrodorus (die dat kort te voren gedaan had) eens te gaan bezien.

Meropius, zyn luſt met deze landen te bezien geboet, en nu genegenheid hebbende, om na zyn land te keeren, wierd in zyn ſchip van de Caſubiers (zeker volk in Bengale, dat toen nog onder Pegu ſtond) voor de ſtad Caſubi overvallen, en jammerlyk met alle de zynen vermoord, dog die twee Jongelingen alleen wierden verſchoond, en voor den Koning van Caſubi gebragt, die een byzonder welgevallen in hun wezen vindende, hen niet alleen 't leven ſchonk, maar van Edeſius zyn ſchenker, en van Frumentius den opſiender van zyn huis, of zyn Hofmeeſter, maakte.

Het verdre met hen daar voorgevallen, kan men al mede in ons eerſte Deel van dit werk fol. 75. zien.

Na de tyd van Frumentius hebben de Chriſtenen in dit land hunne leere nog al zuiver gehouden; maar zedert dat zy eenige Leeraars uyt Armenien van tyd tot tyd door bezorging van den Patriarch bekomen hebben, is de zuivre leere verbaſterd, niet alleen in die landen; maar de leer dezer Prieſters, uyt Armenien gezonden, is metter tyd ook na St. Thomas overgewaeid.

De leere nu dezer oudſte St. Thomas Chriſtenen, ſchoon in hun begin zuiver, verſchilde van ouds zeer veel van de Roomſe, en quam t'eenemaal met de dwaal-leere van Dioſcorus, en van Neſtorius (die weleer Biſſchop van Conſtantinopel was) over een.

Deze loochende de vereeniging der twee naturen in Chriſtus ineenigheid des perzoons; dog zyn gevoelen wierd 431. in 't Concilie van Epheſen, onder Keizer Theodoſius de jonge, gedoemd.

Eenige van hun gevoelens zyn wel niet quaad, maar eenige helden geheel en al na die van Griekze kerk, gelyk zy ook de zelve wel meeſt in hunne Kerk-gebaaren, en plegtlykheden, plagten te volgen, en de dienſt in de Chaldeeſche of Syriſche taal waar te nemen.

Zy verwierpen den Beelden-dienſt, 't vagevier, en de transſubſtantiatie, zy ſtonden hunne Geeſtelyken 't huwelyk, dog niet ten tweedemaal, toe, en bedienden de Miſſe op de wyze der Griekze Chriſtenen, met brood en wyn, en, by gebrek van 't laatſte, met iets, dat daar naaſt aan komt, te weten, Rozynen-water, zy doopten geen Chriſtenen, dan op de 40. dag, ten zy in tyd van nood, en hadden meer andre gebruiken, die Baldeus mede aanteekend.

Die van de Roomſche Kerk, en de Portugeezen daar zynde, hebben veel moeite van tyd tot tyd aangewend, om de zelve met hen te vereenigen, en onder de gehoorzaamheid van den Paus te bren-

brengen, dat zy zeer dikwils geweigerd, en lang tegen gestaan hebben.

Het zy nu daar mede verder zoo 't wil, 't is zeker, dat zich deze St. Thomas Christenen in Indien, en vooral op Malabar, zoo uitgebreid hebben, dat men nu op die laatst gemelde Kust alleen vyf en zeventig Kerken heeft, zoo zeker geleerd Hoog-leeraar uyt hunne berigten zegt, die zich St. Thomas Christenen noemen, en voorgeven nog schriften van dien Apostel onder zich te hebben, waar na zy hun leven richten.

Van den ROOMSCHEN GODS-DIENST.

Linschoten zegt, dat in zyn tyd (wat voor 1583) een van hunne Bisschoppen over land uyt Indien na Romen getrokken was, en zich aan de Roomse Kerk onderworpen had, mits dat zy hunne oude Kerk-gebâren (dat hen de Paus toestond) zouden mogen behouden. Dit is eigentlyk 1562. geschied.

Wanneer dan de Aarts-Bisschop van Goa na die tyd een Kerk-vergadering van de gansche Land-voogdy, of van alle de kerken onder 't gebied des onder-Koning van Goa, beriep, wierd zedert nevens de *Bisschoppen* van Koetsjien, Malakka, en China ook den Aarts-Bisschop van St. Thomas daar mede beschreven; dog deze wilde noit eenige verandering van de Kerkelyke plegtlykheden, onder hen gebruikelyk, en die men dagt metter tyd wel veranderd te zullen krygen, dulden.

Na de dood van dezen Aarts-Bisschop heeft men zynen vervanger in een Kerkvergadering te Diamper, niet verre van Maliapoer, of St. Thomas, 1599 door den Aarts-Bisschop van Goa belegt, zoo verre weten te brengen, dat hy het geloove van Nestorius, nitsgaders de Patriarch van Muzal, of Ek-Miazin in Armenien, volslagen verworpen, en zich geheel en al aan de Roomsche kerk overgegeven heeft, gelyk wy hier na breeder zullen zien.

De Roomze Gods-dienst, hier 1562. een aanvang.

Deze St. Thomas Christenen woonen in een groote menigte op de gansche Kust van Malabar, en voor al in Coetsjien, Cranganor, Coylang, Trevancôr, en ook op de Kust van Choromandel hier en daar verspreid. Schoon nu de St. Thomas Christenen zich aldus meest aan den Roomschen stoel onderworpen hebben, zyn 'er egter nog veele van die oude Nestoriaanen, die zich een hoofd uyt de Inlanders verkoren, en die zig, zelf tot nog toe, altyd zeer bitter tegen de Roomsch-gezinden aangekant hebben.

Om daar van een netter denkbeeld te hebben, kan men dit verder uyt de grond, zoo als ons de Heer de la Croze dit in zyne Histoire du Christianisme des Indes opgeeft, en tot welke wy den Lezer wyzen, nalezen.

De Heer Baldeus verhaald ook een geval hier af, in zyn tyd nog met eenen Bisschop der St. Thomas Christenen, door den Paus Alexander de VII. van Romen 1660 den 16 Januari derwaards gezonden, en Josef de Sancta Maria genaamd, voorgevallen, tegen den welken zich, zoo de Portugeezen, als wel byzonder zeker Inlander, en Hoofd dezer oude St. Thomas Christenen, die 't met Nestorius Leer houden, zeer driftig (gelyk wy gezien hebben) aankanteden. Nadat nu de Patriarch der St. Thomas Christenen op Malabar overleden was, quam zich hier weer een Nestoriaan, Hoofd-opziender tot Ninive, van den Patriarch van Bagdad gezonden, indringen, waar tegen zich de Bisschop Maha Thomas zeer ieverig aankantede, en brieven 'er over aan den Patriarch van Antiochien schreef.

Moeite die de Bisschoppen van Romen hier hebben gevonden 1660.

Het heugd my, dat ik tot Leiden over eenige jaaren van zeker vriend, gelyk mede tot Utrecht van den hoog-Leeraar, de Heer Reeland (Zalr.) verstaan hebbe, dat de laatst-gezonden en op Malabar aangekomen Bisschop der St. Thomas-Christenen weder die zelve moeite met die Nestoriaanze Inlanders omtrent 1709. gehad heeft, alzoo die hebben weten te bewerken, dat men hem daar geenzins heeft willen erkennen.

Hier op is hy te rade geworden, dit by verscheide brieven aan den Patriarch van Antiochien (die alle de Geestelyken herwaards zend, en hun Opper-hoofd is) bekend te maken, om van daar te bewerken, dat hy hier mogte erkend werden.

Eenige van deze brieven zyn over Persien en Armenien te land verzonden, en een der zelve is met de Heer Adam van der Duin, gewezen Bevel-hebber van Malabar (die 1709. na 't Vaderland vertrok) mede gegeven, om die uyt Holland, na zyne aanlanding, te doen voortbestellen daar 't behoorde. Deze brief, in de Syrische taal geschreven, is in de hand van verscheide Geleerden, en, na verloop van eenigen tyd, ook in handen van den hoog-Leeraar in de Oostersche taalen tot Leiden, de Heer Carolus Schaaf, gekomen, die den zelven in anderhalven dag uyt het Syrisch in 't Nederduitsch voor de Heer van der Duin, en ook voor andre, in 't latyn vertaald heeft, voor welken dienst de Heer vander Duin den Originelen Syrischen brief aan zyn Ed: geschonken heeft, dat zyn Ed: ook verder

aanleiding gegeven heeft om aan dien Bisschop een brief in 't Syrisch te schryven, om nader kennis met hem te maken.

Uyt een brief van Malabar 1714. door de Deensche Missionarissen geschreven; bleek, dat de St. Thomas Christenen aldaar nu 2 Bisschoppen, een voor 't volk om de Zuyd hadden, Mar of Maha Thomas genaamd, die van de tyd van Alexis de Menezes af altyd zeer sterk den Roomzen stoel aangehangen hebben, en deze schynd de vervanger van Alexander de Campo, welken Joseph de St. Maria Consacreerde, geweest te zyn.

De ander, die 't bewind over de Kerken om de Noord had, was Mar Gabriel genaamd, een Syrier, 1707. daar op die Kust gekomen, en volslagen Nestoriaans, en door Elias, Patriarch van Mozul of Bagdâd derwaards gezonden. En deze 2 prelaten leefden in een gedurige scheuring en twist met malkanderen. Dit ziet men nader in de voornoemde brief, 1709. door Maha Thomas geschreven, en 1714. te Leiden gedrukt, zoo als die door den Heer Schaaf met een voorreden uytgegeven is.

Hoewel nu veelen van deze St. Thomas Christenen van ouds her zuiver, en naderhand Nestoriaansch, en toen weer meest Roomsch-gezind geweest zyn, zedert zy zich met die kerk vereenigd hebben, schynd het my echter toe, dat, alzoo hun Bisschop niet door den Paus van Romen (dat egter geschieden moest, zoo zy onder hem stonden) noch door den Patriarch der Nestorianen van Mozul of Bagdâd; maar door dien van Antiochia gezonden werd, zy in hunnen dienst en kerk-gebeerden meer na die dezer Syriers dan wel van de Roomsch-gezinden, hellen, en nu met die van 't Pausdom nog merkelyk verschillen; hoewel ik oordeel, dat wy hunnen dienst nog in den grond niet recht kennen; waar toe ik hope dat de Heer hoog-Leeraar Schaaf metter tyd, door brieven-wisseling met dien Bisschop Maha Thome, ons meer licht toebrengen zal, 't geen dan allengskens noch verscheide andre zeer goede zaaken zou konnen uytwerken, gelyk my zeer waarschynelyk voorkomt uyt de brief door de Heer Schaaf aan dien Bisschop geschreven, en die zyn Ed: my, nevens de Brief dezes Bisschops aan den Patriarch van Antiochien, Ignatius, met hnnne latynsche vertaling heeft gelieven toe te zenden.

Gelyk dit het alles is, dat wy van deze St. Thomas-Christen alhier zeggen konnen, alzoo ziet men hier uyt ook, dat de zelve, zoo als zy van ouds Nestoriaans gezind waren, 'er nu nog, en dat eenige der zelve ook Roomsch-gezind, en tot nog toe daar zoo in wezen zyn.

By de komst der Portugeezen, die toen al lang in Indiën geweest waren, maar die daar een Geestelyk Ryk uyt den hunnen tragtten op te richten, is die Roomsche Gods-dienst daar nog sterker voortgezet, zedert dat zy op de oude plaats van Maliapoer het vlek St. Thomé gebouwd, en op den berg el Grande Monti (daar men met 96 groote breede steene trappen op klimmen moet) ook een vierkant kerkje ter eere van Koning Emanuel 1514, en ter eere van St. Thomas, gesticht hebben.

De kerk is kleen, net, en zeer beknopt; dog zy heeft geen inkomen van den Koning van Portugal, en zeer weinig uyt Goa, zoo dat de zelve meest van deze en gene Godvrugtige vrouwen (die uyt eerbied en yver deze trappen op hare knyen opkruipen, en voor 't beeld van In St. Thome
den Apostel hare gebeden uytstorten) en van eenige andren, daar komende, tot onderhoud der Priesters gevonden, en ingezameld moet werden.

Deze kerk kreeg, na de verdelging van 't vlek 1674. a 1675, meer aanzien, alzoo toen alle Christenen van dat geloove daar omstreeks derwaards ter Misse quamen.

Men had'er 1681. nog twee Priesters, de een een Portugees, die zich den Bisschop noemen liet, hoewel hy naeulyks zoo veel latyn kon, dat hy in staat was, om de Mis te bedienen.

De ander was een Franschman van Poedejeri, daar gekomen, om het Malabaars te leeren. Dit was een geleerd, door en door belezen, zeer zedig, en ieverig man, zyn gezelschap zeer wel weerdig, en zeer veerdig in de latynsche taal.

In de stad Golconda is ook een nette En in Golconda.
kerk, aan Maria toegewyd, alwaar ook een Priester is, om die te bedienen, die 606 ducaaten van den Koning van Golconda trok, om dus meer menschen, ofte Portugeezen, derwaards te lokken, en in zyn dienst te krygen; dog, by 't verval van dit Ryk onder den Mogol, is dit afgeraakt, en nu moet die Pater van die genen bestaan, die deze kerk komen bezoeken, die hem pas een halve Ryxdaalder, of wat meer, ter maand toeleggen, waar van hy niet zou konnen leven, zoo hem van Goa geen onderstand gedaan wierd.

Buiten Golconda is nog een kerk, die over lange tyd al oud, vervallen, en kleen was.

Ook is de opgang der Rooms-gezinden, voor al zedert wy hen hier om streeks over al uytgeboend hebben, hier

niet

niet zeer groot geweest, en is ook nog zoo gering, dat wy daar niets verder van zeggen konnen.

En by de Franschen op Poedesjeri. Dat die van de Fransche Natie op Poedesjeri, de plaats van hun verblyf, mede den Roomschen Gods-dienst oeffenen, behoeven wy niet aan te halen; dog stellen vast, dat zy dit van den beginne af, dat zy zig hier neder zetteden, gedaan hebben.

SESDE HOOFD-STUK.

Van den HERVORMDEN GODS-DIENST.

Van den hervormden Gods-dienst. *Van den Hervormden Gods-dienst. De Dienaars des Goddelyken woords, op* Palleacatta. D. Follinus 1625. D. Molinæus 1627. D. Heunius 1632. D. Rogerius. 1632. D. La Dossa 1642. D. Merlinus *overleden, en* D. a Breyl 1645. *in zyn plaats hier gehouden.* D. Frontenius. 1654. D. de Pape 1672. D. Koop a Groen. 1681. D. Bakker. 1687. D. De Mey. 1688. *Predikanten van* Nagapatam D. Baldæus *en* Frontenius. 1660. D. Kruyf. 1662. D. De Pape. 1665. D. Maxwel. 1672. D. Bosch. 1677. D. Ruterus. 1683. D. De Mey. 1690. D. Clement. 1690. D. Groenewoud. 1706. D. Slangenberg 1710. D. van der Vorm. 1713. D. De Jong. 1717. *Lyst der* Palleacatze *Predikanten. Lyst der* Nagapatamze *Predikanten. Van de Lutheraansche Gods-dienst. De Koning van Denemarken zend* 1705. *twee Sendelingen,* Ziegenbalg, *en* Plutscho, *na Oost-Indien. Die aan de Kaap der goede hope, en tot* Trangebaar, *komen, en hun bericht van daar. Hoe zy 't* Portugees, *en* Malabaars, *ieder volgens 't lot leerden. Voornaamste hinderpaalen, ontrent hun, dienst. Hadden een school opgericht. En een kerk op* Trangebar *gebouwd. Hoe veel nieuw-bekeerden 'er waren. Zy klagen sterk over deze brood en Ryst-Christenen Verdre berichten. Het N. T. in 't* Portugees *overgezonden. Schoolen, door hen opgericht. Overzetting van 't O. T. in 't* Malabaars *ondernomen. Verder berichten.* 1713. *wegens 't getal en behandeling der* Macauwze *Vaders, afgekeurd by de Chineezen. Hoe de Jesuieten te* Macao *St. Xavier boven Christus, en de Apostelen, verheffen. Druk-pers,* Malabaarze *letters, en drukkers bekomen. En exemplaaren van 't N. T. in 't Portugees.* 1714. *een Societeit te* Coppen-hage *opgericht. Het N. T. was in 't* Malabaars *afgedrukt. Kapellaanen nu tot* Bombahi, *en* Calicoet. *Kerken tot* Trangebaar. *Hope van* Ziegenbalg, *om 't leven der* Malabaarze *Koningen te bekomen.* Ziegenbalg *'s vertrek na Europa, en hoe hy daar ontfangen is. Zyn dood, en die van* D. Grundler. *Andre Missionarissen.*

SChoon de E. Maatschappy hier al zettelyke jaaren gehandeld had; heeft men egter hier geen ordentelyke kerk, of geen vaste Gemeinte, nog dienaar des Goddelyken woords, onder de belyders van den hervormden Gods-dienst voor 1625. gehad, weshalven wy van dien tyd een aanvang maken, en de dienaars, die hier vervolgens gekomen zyn, zullen opnoemen, 'er nog byvoegende, dat 'er eenige tot Palleacatte, en eenige te Nagapatam, geplaatst geweest zyn.

De dienaars des Goddelyken woords op Palleacatta. Dienaars des Goddelyken woords, die gelegen hebben op PALLEACATTE.

A°. 1625.

D. Follinus 1625. Is na Palleacatta van Batavia gezonden D. Joannes Hermansfoon Follinus, en daar ook behouden aangeland, van voornemen, om daar de eerste kerk der hervormden op te richten.

A°. 1626. den 19. Februari.

Schreef hy ook na Batavia, dat hy hier een kerken-Raad aangesteld, en in 't korte hope had van 't H. Avondmaal ook te zullen bedienen; maar den 23. April dezes jaars komt hy al als overleden voor.

A°. 1627. den 4. Februari,

Is tot Batavia in zyn plaats herwaards beroepen D. Nicolaus Molinæus, die ook eenige tyd daar na hier gekomen is. Hy vond hier 1000 Christenen, dog maar 45 a 50 Ledematen, die belydenis van den hervormden Gods-dienst gedaan hadden. Deze Heer heeft hier als een wakker en ieverig man zyn dienst in de Nederduytsche, en in de Portugeesche taal, waargenomen tot in 't laatst van 1632. dat hy na Batavia vertrok, daar hy den 3. Februari 1633. verschenen is. D. Molinæus 1627.

A°. 1632. den 6. Mey.

Is D. Justus Heurnius, door een groote drift der hooge Regeering van Indien voor dien tyd tegen zyn Eerw:, voor een springtogt herwaard, en in Augustus weder van hier na Batavia gezonden, alwaar hy den 2. September aangekomen D. Heurnius 1632.

komen is, hebbende weynig gelegenheid gehad; om hier iets van belang te berichten.

Den 17. September.

D. Rogerius 1632. Is D. Abrahamus Rogerius door den Kerken raad van Batavia herwaards, in de plaats van D. Molinæus, (die hier 5 jaaren in 't Portugees gepredikt had) beroepen, en door laatst-gemelden Heer hier ook niet lang daar na gekomen zynde, bevestigd.

A°. 1636. den 12. Juni.

Bleek, by schryvens van hier, van den 9. Januari, dat D. Rogerius nu al begonnen had Portugees (waar van men den 14. December 1634. al toezegging bekomen had) te prediken, en dat zyn Eerw: zich ook verder in het Malabaars oeffende.

A°. 1637. den 10. Augustus.

Bleek, dat D. Rogerius, tot nu toe nog maar donderdags in 't Portugees gepredikt hebbende, dat voortaan ook 's zondags na de middag doen zou, alzoo hy zich nu in staat vond, om dezen dienst, nevens den Nederduitschen, volkomen waar te nemen.

Zyn Eerw: bleef hier tot 1642, quam den 3. November op Batavia, vertrok na 't vaderland, en stierf 1647. tot Gouda, na dat veel dienst aan de kerke, en aan de wereld gedaan had.

A°. 1642. den 26. Mey.

D. La Dossa 1642. Is D. Carolus la Dossa, in D. Rogerius plaats herwaards beroepen, kort daar aan hier na toegezonden, en 'er ook behouden gekomen.

A°. 1644.

Klaagden die van Palleacatta sterk na Batavia over D. La Dossa, en verzogten een ander dienaar in zyn plaats, alzoo hy reeds van hier vertrokken was, gelyk hy den 4. April ook zelf in vergadering tot Batavia verscheen. D. Fierens, met de vloot na Goa gezonden, gierde hier mede aan, om na de zaaken van D. La Dossa te vernemen.

A°. 1645. den 13. Januari.

D. Merlinus overleden, en D. a Breyl 1645. in zyn plaats hier gehouden. Schreven die van den kerken-Raad alhier aan die van Batavia, dat zy (om niet verlegen te zyn) D. Joannes a Breyl, anderſins na Punto Gale, op Ceylon geschikt, hier gehouden hadden, alzoo D. Merlinus, die men haar toegezonden had, overleden was.

Ook vond men, by nader besluit van den 19. Junius, op Batavia goed, dat zyn Eerw: op verzoek dezer Gemeynte hier blyven zoude.

A°. 1650.

Vertrok zyn Eerw: voor een springtogt na Batavia, alwaar hy den 9. Mey in vergadering verscheen, zey niet geerne weer herwaards te willen, zoo lang 'er de Landvoogd, die 'er nu was, bleef; dog in dit zelve jaar quam 'er een ander, en daar op vertrok hy weer herwaards, daar hy tot 1654. bleef.

A°. 1654. den 27. April.

Is D. Fredericus Frontenius herwaards door de kerken-raad van Batavia beroepen, in Julius vertrokken, en eenige tyd daar aan hier gekomen. D. Frontenius 1654.

A°. 1658.

Wierd Nagapatam door de onzen veroverd, en zedert de gemeynte aldaar van 1660, den 14. Julius, door zyn Eerw: en door D. Baldæus te zamen, tot 1662., dat D. Kruyf daar quam, waargenomen; dog om dit werk hier ordentelyk te behandelen, zullen wy naderhand in 't byzonder van de Nagapatamze dienaars des Goddelyken woords spreken.

D. Frontenius is hier tot 1671. gebleven, en ook overleden, waar van men den 12 October des zelven jaars op Batavia berigt, by schryvers van hier, kreeg.

A°. 1672.

Is hier gekomen D. Nathanael de Pape, die hier (zoo de Heer Baldæus in zyne beschryving van Choromandel fol. 155. zegt) zich als een zeer yverig man in 't werk van zyne bediening gedragen, en aldus hier tot 1680. gelegen heeft, op welke tyd hy na Batavia vertrokken, gelyk hy daar ook den 27. Mey in vergadering verscheenen is. D. De Pape 1672.

A°. 1681.

Quam hier D. Bernhardus Koop a Groen van Malakka, die hier tot 1687. gebleven, toen na Batavia vertrokken, en den 20. November daar verscheenen is. D. Koop a groen 1672.

A°. 1687. den 13 September.

Quam hier van Jaffanapatam D. Adrianus Bakker; die hier tot Mey 1688. bleef, en toen na Batavia vertrokken is. D. Bakker 1687.

A°. 1688. den 1. November.

Bleek, dat haar Edelheden belast hadden, om D. Adrianus de Mey van Jaffanapatam herwaards te zenden, gelyk hy ook hier tot 1690. gebleven, wanneer, na 't verplaatzen van 't Hoofd-Comptoir van hier na Nagapatam, zyn Eerw: mede derwaards gegaan, en door D. Clement (gelyk wy aanstonds onder de Predikanten van Nagapatam zien zullen) vervangen is. D. De Mey 1688.

Dienaars des Goddelyken woords, die gelegen hebben op NAGAPATAM.

A°. 1660.

Deze stad is door de onzen 1658. wel gewonnen, dog men heeft hier egter voor 1660. geen predikanten gehad. Predikanten van Nagapatam.

D.

D. Baldæus 1660. en D. Frontenius. D. Philippus Baldæus is de eerste geweest, die hier van Jaffanapatam in dit zelve jaar den 14. Julius gekomen is, den dienst hier, nevens D. Frontenius van die tyd af tot 1662. waargenomen heeft; en door D. Kruyf vervangen is.

A°. 1662. den 6. October.

D. Kruyf 1662. Is D. Joannes Kruyf, na dat hy den 24. Julius herwaards door die van Batavia beroepen was, hier gekomen. Gelyk de twee vorige Heeren den dienst hier maar, by gebrek van een vast predikant, waargenomen hebben, alzoo is deze Heer eigentlyk de eerste geweest, die hier vast geplaatst is, en gelyk hy tot 't begin dezes jaars zyn tyd als een wakker man in Tayouan, tot dat dit Eiland aan Coxinja den 1. Febr. overging, uitgedient had, alzoo heeft hy dat ook hier tot 1664. gedaan, in welk jaar zyn Eerw: overleden is.

A°. 1665.

D. De Pape 1665. Quam hier D. Nathanael de Pape, die hier tot 1672. gelegen heeft, en toen na Palleacatta vertrokken is.

A°. 1672.

D. Maxwel 1672. Is D. Jacobus Maxwel hier gekomen; die hier tot 1677. gelegen heeft, en toen na Batavia vertrokken is, om dat hy zich niet wilde onderwerpen aan de bevelen van den jongen Heer Ryklof van Goens, Landvoogd van Ceylon, en onder welke Nagapatam toen ook stond.

Deze Heer matigde zig aan de verkiezing van Ouderlingen, en Diakenen, uyt een dubbel getal, by den kerken-raad overgeleverd, 't geen D. Maxwel niet kon goedvinden, zeggende, dat de verkiezing hier, gelyk als geheel Indien door, aan de kerken-raad, en de goedkeuring of de afkeuring, aan de Regeering stond; om welke reden, alzoo de Heer van Goens begeerde, dat zyn Eerw: dit opvolgen zou, hy na Batavia vertrokken is, zonder dat my egter blykt, dat hier ontrent op Batavia, gelyk anders wel behoorde, eenige ordre gesteld is.

A°. 1677. den 16. Juni.

D. Bosch 1677. Is D. Lucas Bosch hier van Jaffanapatam gekomen, tot den 18. October. 1682. 'er gebleven, en toen van hier in 't begin 1683. na 't Vaderland vertrokken.

A°. 1682.

Hadden haar Edelheden wel bevolen, dat D. Bartholomæus Grouwels van Malakka herwaars vertrekken zou, om D. Bosch te vervangen; maar die Heer quam daar al bevorens te overlyden.

A°. 1683.

D. Ruterus 1683. Quam hier D. Joannes Ruterus, die 1685. moeite met zyn Opper-hoofd; de Heer Willem van Dielen, en met de verdre leden van den Raad kreeg, alzoo hy hem, en meer andere, over 't aanaanschouwen van eenige Heydensche dansseryen, korte dagen voor 't houden van 't H. Avondmaal, op eygen gezag, en buyten kennis van den kerken-raad, gedreygd had, zoo zy dit niet nalieten, te willen afhouden.

Hy wierd derhalven van den Raad aldaar in dat zelve jaar buiten dienst opgezonden, tot Batavia (gelyk wy daar verder zien konnen) om veel redenen in 't ongelyk gesteld, en vertrok buyten dienst na 't vaderland.

A°. 1689. den 17. October.

Is D. Antonius Clement door haar Edelheden beroepen, om herwaards gezonden te werden. D. de Mey verzogt wel, om op de kust geplaatst te wezen; dog haar Edelheden sloegen het af, en gaven last, dat zyn Eerw:, na de komst van D. Clement, weder na Jaffanapatam vertrekken zoude.

Ondertusschen is D. de Mey, die op Palleacatta lag, by 't verplaatzen van 't Hoofd-Comptoir op Nagapatam, mede hier (gelyk wy gezien hebben) overgekomen, en tot 1690, wanneer de voornoemde Heer hier aanlande, gebleven, en toen weder na Ceylon, of Jaffanapatam vertrokken. D. De Mey 1690.

A°. 1690.

Is D. Antonius Clement hier verscheenen; die 1698. aan die van Batavia bekend maakte, dat 'er op de geheele kust van Choromandel 173. Ledematen waren. D. Clement 1690.

Hy bleef hier tot 1706, in welk jaar ik meyne dat zyn Eerw: ook overleden is.

A°. 1706. den 14. Juni.

Wierd herwaards beroepen D. Nicolaus Groenewoud, die ook kort daar na herwaards vertrokken, en hier wel aangeland is. D. Groenewoud 1706.

A°. 1708. den 26. November.

Is zyn Eerw: van hier voor een korte togt na Batavia vertrokken om te trouwen, en is 1709. den 27. Mey weder herwaards gekomen, en 'er tot 1710. gebleven, wanneer zyn Eerw: weer na Batavia toog, daar hy den 22. December in de kerken-vergadering verscheenen is.

A°. 1710.

Wierd D. Eduardus Georgius van Slangenberg herwaards beroepen, die hier tot 1712. bleef, toen na Batavia vertrok, den 20. October daar in den kerken-raad verscheen, en nog dat zelve jaar na 't vaderland vertrok. D. Slangenberg 1710.

A°. 1713. in Mey.

Vertrok D. Jacobus van der Vorm, na dat zyn Eerw: den 3 Januari herwaards beroepen was, na Choromandel, quam hier D. van der vorm 1713.

hier in Juni, en bleef 'er tot 1717, den 2. April, op welken dag zyn Eerw: overleden is.

A°. 1717.

D. De Jong 1717.

Is D. Jacobus de Jong hier gekomen, die 'er 1724. nog lag.

Dit is het eenige, 't geene wy van het kerkelyke alhier weten te zeggen, waar by nog een Lyst van de dienaars des Goddelyken woords van beyde deze gemeynten met den netten tyd van hunnen dienst, zullen voegen.

LYST van de PALLEACATZE Predikanten.

Lyst der Palleacatze Predikanten.

Joannes Hermansſoon Follinus.	1625.	1626.
Nicolaus Molinæus.	1627.	1632.
Justus Heurnius.	1632.	1632.
Abrahamus Rogerius.	1632.	1642.
Carolus la Dossa.	1642.	1644.
N. Merlinus.	1645.	
Fredericus Frontenius.	1654.	1671.
Nathanael de Pape.	1672.	1680.
Bernhardus Koop a Groen.	1681.	1687.
Adrianus Bakker.	1687.	1688.
Adrianus de Mey.	1688.	1690.

LYST van de NAGAPATAMZE Predikanten.

Lyst der Nagapatamze Predikanten.

Philippus Baldæus } Fredericus Frontenius }	1660.	1662.
Joannes Kruyf.	1662.	1664.
Nathanael de Pape.	1665.	1672.
Jacobus Maxwel.	1672.	1677.
Lucas Bosch.	1677.	1682.
Joannes Ruterus.	1683.	1685.
Adrianus de Mey.	1690.	1690.
Antonius Clement.	1690.	1706.
Nicolaus Groenewout.	1706.	1710.
Eduardus Georgius van Slangenberg.	1710.	1712.
Jacobus van der Vorm.	1713.	1717.
Jacobus de Jong.	1717.	

Van den LUTHERSEN GODSDIENST.

Van de Lutheraanze Godsdienst.

Dat die van de Deensche Natie van die tyd af, dat Trangebaar by hen bezeten is, hier mede de Lutheraansche Godsdienst geoeffend hebben, stellen wy vast; dog kregen hier geen bericht af, dan na 1705, op welk jaar my bleek, dat de Koning van Denemarken, besloten hebbende, eenige bequame mannen na Trangebar te zenden, zig uyt die van de hooge School tot Halle van zoodanige perzoonen heeft tragten te voorzien, gelyk men aldaar, op 's Konings bevel, door bestier van de Heer Augustus Hermannus Francken, Hoog-Leeraar der H. God-geleerdheid, Pastor van St. Ulrich, en Scholarch van het Gymnasium tot Halle, in Maagdenburg, hier toe de Heeren Ziegenbalg, en Plutscho, verkoren heeft, de welke zich na Koppenhage begeven, en aldaar van den Bisschop hunne ordineering ontfangen hebben.

De Koning van Denemarken zend 1705 Ziegenbalg en Plutscho na Oost-Indien.

Deze twee mannen vertrokken den 29. November 1705. van Koppenhage na Oost-Indien, en quamen den 23. April 1706. aan Caap der goede hope.

Die aan de Caap der goede Hope.

Zy deden 's morgens smiddags en 's avons verscheyde oeffeningen aldaar, en besteedden hunnen tyd verder in Godvrugtige verhaalen, en samenspraaken, waar onder zy nu en dan ook wel eenige Lofzangen ter eere Gods by een Musicaal Concert van stemmen en speeltuygen voegden.

Zy meynden aan de Caap der goede hope Christenen te vinden, die begeerig na Gods woord waren; dog vonden zich bedrogen.

De Duytsche Lutheraanen, die daar in grooten getale zyn, hebben geen dienaar. Hun Gods-dienst is gebouwd op de gewoontens van Staat, en is onvoorzien van een vaste en rechte Godvrugtigheyd. Zy oordeelen, dat zy God daar niet konnen dienen, gelyk als in hun eygen land, en beloven dit te verbeteren by hun wederkomst in Duytsland. Tyd gewonnen in zaaken van de wereld, is veel gewonnen; dog in zaaken van de Zaligheid groote schade, als men die uytsteld, en niet zeer yverig waarneemt.

Zoodanig egter was het met de Hollanders niet gesteld, die de kinderen in den Gods-dienst deden onderwyzen, den Bybel lazen, en die de Godvrugtige t'zamenspraaken dezer zendelingen (zoo zy schryven) aangenaam waren.

Ook antwoorden de kinderen der zwarten, en slaven, zeer wel op verscheyde vragen, die men hen dede, dog zy (zendelingen) beklaagden zig daar over alleen, dat de Christenen deze slaven zoo wreed handelden, en 't niet betamelyk oordeelden, hen te doopen.

Even zoo beschreyens-weerdig was ook de Staat der Hottentots, zoo zy in hun eerste brief 1705. te kennen gaven.

In hun 2. Brief, van den 12. Julii 1706, geven zy bericht, dat zy, den 8. Mey 1705. van de Caap vertrokken zynde, den 9. Juli daar na op Trangebar aangekomen waren, van waar zy niets van belang, dan alleen eenige zaaken over de Malabaarze Goden Isparetta, Quivelinga, Bramma, Wistnoe, en Ispara (zy willen Eswara zeggen) schreven.

En tot Trangebar komt; en hun bericht van daar.

Hun 3. Brief was van den 16. September 1706, waar in zy bericht gaven, dat zy zich van eersten af in de Portugeesche

geesche taal, by veel Malabaaren bekend, hoewel van 't zuyver Portugeesch veel verschillende, oeffenden, en dat zy 'er het lot over geworpen hadden, wat taal ieder van hen aanleeren zoude, volgens 't welke dan Ziegenbalg de Malabaarsche, en Plutscho (of Plutschau) de Portugeesche taal te beurt gevallen was; hoewel de eerste het Malabaars ook aanleerde, en als zyne moeder-taal zich eygen gemaakt, en veel werken daar in vertaald heeft.

Hoe zy 't Portugees en Malabaars ieder, volgens 't lot, leerden.

Zy oordeelden het dienstig, dat men 't Malabaars, gelyk ook de andre Oosterze taalen, al in Europa begon te leeren, waarschynelyk op dat die gene, die dan in Indiën quamen, ten eersten in staat mogten zyn, om in die taalen onder den Inlander dienst te doen, daar zy anders nog veel tyd, om die taalen daar eerst aan te leeren, besteden moeten, en ondertusschen niet veel uytrichten konnen.

De voornaamste hinderpaalen, ontrent hunnen dienst.

Zy hadden ondervonden, dat een van de grootste hinderpaalen der Bekeering onder de Heidenen het slecht voorbeeld, en 't quaad leven der Christenen was. Ook behaagden hen de uyterlykheden van hunnen Afgodischen meer, dan die van den Christelyken Gods-dienst; hoewel deze Heidenen anders van oordeel waren, dat alle, die hier de deugd oeffenden, van wat Gods-dienst zy ook wezen mogten, hier na gelukzalig zullen zyn.

Zy (zendelingen klaagden) ook, dat de Papisten hen zeer hinderlyk waren, alzoo die door list veel Heidenen tot hunnen Gods-dienst zogten te trekken, hoewel 'er ook veel van die reeds Paapze bekeerden op de wegen nog bedelen gingen.

Daar by quam nog, dat, zoo ras een Malabaar Christen wierd, zyn ouders hem van alles, waar door hy bestaan moest, beroofden, en hem voor eerloos verklaarden.

Al welke dingen den loop van hunnen dienst geweldig stremden.

Een school opgerigt.

Zy hadden daar reeds een school opgerecht, om de jeugd te doen onderwyzen, en verzogten om meerder onderstand van geld, op dat zy in staat geraken mogten, om de nieuw-bekeerden in hunnen nood te ondersteunen, alzoo de Malabaarze Christenen daar niets toe geven wilden.

In een Brief van den 12. September 1707. schreven zy, dat zy in 't leeren van de Malabaarze taal zeer vorderden, en dat zy een kerk, door hen nieuw-Jerusalem genaamd, tot Trangebar voor 250 Ryksd: in Aug: voltoid, en gebouwd hadden, in de welke zy Malabaars en

Een kerk op Trangebar gebouwd.

Portugees voor een vergadering van 63 Nieuwelingen predikten, behalven dat 'er ook veel Mohhammedaanen byquamen, om dit aan te hooren; dog dat zy meer geld, en verscheyde boeken noodig hadden, om zoo een groot en gelukkig werk te vervolgen.

Hoe veel nieuw-bekeerden 'er waren.

Zy hadden ook de Euangelien, nevens eenige andre werken, in 't Malabaars door Ziegenbalg overgezet, na Europa, en een gouden Afgod aan den Koning van Denemarken gezonden.

Zoo ras deze brieven en berichten in Engeland openbaar geworden waren, hebben die de liefde van verscheyde Lieden ontvonkt, die 1200 Ryxdaalders aan den voornoemden Heer Franken gezonden hebben, gelyk die ieverige Heer weer bezorgd heeft, dat die zomme na Trangebar tot onderhoud der Malabaaren, die Christen geworden waren, en al het hunne om Christus wille verlaten hadden, overgebragt is.

Ondertusschen klaagden zy, dat zy ontdekt hadden, dat veele Christen wierden, en 't ook bleven, zoo lang zy 'er winst mede doen konden, en men hen onderhouden wilde; dog dat zy by de minste vervolging, of zoo ras men maar ophield hen te onderhouden, weder Heidens werden, en afvallen zouden.

Zy klagen sterk over deze brood en Ryst Christenen.

Dit waren zaaken, die Christus en de Apostelen al mede voorgekomen, gelyk 'er verscheide geweest waren, die hem om den broode, en hen om 't gewin volgden, zonder dat dit Christus of hen belet had, om egter met de predikatie van het Euangelium voort te gaan.

Men had onderwylen ook verscheide brieven bekomen door deze en gene protestantze zendelingen, en andre perzoonen van aanzien, geschreven, waar in zy vertoonden, wat middelen door hen tot voortzetting van hunnen Gods-dienst gebruikt waren, en wat vrugten God op de zelve, voor al op Choromandel, had gelieven te verleenen; waar neven zy ook een Kaart van Oost-Indiën gevoegd hadden.

Verdre berichten.

Onder deze Brieven was 'er een van Mr. Plutscho aan Mr. Boehm, dienaar van de duytsche Kapel in 't Paleys van St. James, van Caap de goede hope in Febr. 1712. geschreven, waar by hy bekend maakt, dat hy van Trangebâr of Madras den 15. Sept. 1711. na Europa vertrokken was, om kennis van de hinderpaalen, aan de zendelingen in Indien voorgekomen, te geven.

Ook was 'er een brief van den 23. September 1712. van Ziegenbalg en Mr. Joh: Ernst Grundler, een nieuwe zendeling, (die hier met Joh. Georg Beuving, en eenen Polycarpus Jordan, als een mede arbei-

arbeydend hulpeling 1709. gekomen is) aan Mr. Newman, Geheym-schryver van het Engels Gezelschap tot voortzetting van 't geloof, en nog een van de zelve zendelingen aan dat gezelschap zelf gezonden, waar in zy hen voor 't deel, dat zy in 't zenden van bequame mannen na Trangebârs namen; bedankten.

Deze zeyden ook, dat zy Wisselbrieven ontfangen hadden, hen door twee Engelsche Juffers, en meer andren, gezonden, aan welkers zielen zy zoo veel verquikking van Christus toewenschten, als zy die bekeerden aldaar door hare milde gaven toegebracht hadden.

Het N. T. in 't Portugees overgezonden. Schoolen, door hen opgericht.

Zy hadden daar ook 213. N. Testamenten in 't Portugees bekomen, en, daar reeds al drie Malabaarze, een Portugeesche, en een Deensche school opgericht, in welke laatste 24 kinderen van beyde de geslachten onderwezen wierden.

Tot de Malabaarze kerk aldaar behoorden 107 Nieuwelingen, en tot de Portugeesche 83, behalven dat 'er nog 20 Leerlingen waren.

Overzetting van 't O. T. in 't Malabaars ondernomen.

De zendelingen hadden ook ondernomen, om 't O. T. in het Malabaars over te zetten, ten welken einde zy allerley Uitleggers der H. Schrift verzogten.

Mr. Lewis was Capellaan der Engelsche Maatschappy in de Vesting St. George tot Madraspatam.

Berigten 1713. wegens 't getal der Paapze bekeerden.

In een brief van den 9. Januari 1713. zeyden deze zendelingen van de Paapze zendelingen van Madraspatam gehoord te hebben, dat zy reeds 1200 Malabaaren bekeerd hadden.

En in een brief van den 10. January des zelven jaars, aan Mr. Boehm door een onbekenden geschreven, bleek, dat de Fransche zendelingen meer den Rykdom van China, dan de bekeering der Chineezen, zogten, en dat ook veelen van de Heidenen, die hun geloof omhelst hadden, en voor al de Chineezen, groot berouw daar over betoonden, alzoo die zendelingen, en vooral de Jesuieten, zig maar meest beyverden, om hooge bedieningen in dat land te bekomen.

Behandeling der Macaoze vaders afgekeurd by de Chineezen.

Ook was de wyze van behandeling der Portugeesche Vaders tot Macao niet heel zeer tot den opbouw van het geloove dienende, alzoo de Chineezen zeyden, dat, zoo die Vaders zelfs geloofden, 't geene zy hen leerden, zy dan ook meer deugd betoonen zouden, als men wel in hen bespeurde.

Gelyk nu de Chineezen groote liefhebbers van de Wiskunde zyn, alzoo zonden de Jesuieten ook meest zulke Wiskundigen na China, om het Hof, en de Opper-bestierders zoo veel te aangenamer te zyn, en waarlyk deze zendelingen vertonden (na hun oordeel) hunne Wiskunde vry beter, dan hunne Godsgeleerdheid, predikende zeer zelden, dan op de Feest-dagen.

Hoe de Jesuieten te Macao St. Xavier boven Christus en de Apostelen, verheffen.

Ook schreef deze onbekende vriend, dat St. Xavier in China niet alleen zeer hoog, en als een groot Heilige-geagt was, en den naam van den Apostel van 't Oosten en van Indien voerde, maar hy had ook een Jesuiet, tot Macao in de kerk van St. Paul predikende, hooren zeggen, dat St. Xavier meer wonderdaaden, als Christus, en als alle de Apostelen, gedaan had.

De Chineezen stieten zig ook, voor al om hunne vrouwen, zeer daar aan, dat men in de Kerken Christus naakt aan 't Kruys vertoonde, weshalven zy ook aan hunne vrouwen niet toestaan wilden, om in een kerk van zulk een naakten God te gaan, behalven dat zy ook meer zugt tot hunne Afgoden en Heiligen van China, die zy kenden, als tot den onbekenden God dezer Europeers, hadden.

Niet minder was 't in den Paapzen en Mohhammedaanschen Gods-dienst voor de Chineezen een groote hinderpaal, dat men hen in die van de Rooms-gezinden in de vasten, en by de Mooren voor altyd, 't eeten van verkens-vleesch verbood, hoewel zy anders tot de Mohhammedaansche (aldaar door de Hindostanse en Persiaansche Priesters ingevoerd) meer, dan tot de Paapsche Gods-dienst, overhelden, om dat die hen toestaat veel wyven te mogen hebben, dat hen de andre verbied.

Een drukpers, Malabaarze letters, en drukkers bekomen.

In een brief van 1713, aan Mr. Newman geschreven, maakten zy bekend, dat zy (behalven dat zy nu reeds ook al een druk-pers, en Malabaarze letters hadden bekomen) 2. drukkers van Halle, uyt Saxen te weten, de Heeren Berlyn en Adler, gekregen hadden, die in Juni en September 1713. hier quamen.

En Exemplaaren van 't N. T. in 't Portugeesch.

Ook bleek uyt een brief van den 12. September des zelven jaars, aan de Societeyt van Londen de Promovendo Evangelii cursu, dat zy verscheyde Exemplaaren van een Portugees N. T., op kosten dezer Societeyt gedrukt, bekomen hadden; behalven veel andre ongemeene liefde bewyzen en geschenken die zy van deze Societeit van Londen ontfingen.

Mr. Stevenson 1714. vervangen van Mr. Lewis.

Uyt een brief van den 7. October 1717. bleek, dat Mr. Stevenson, in plaats van Mr. Lewis, Capellaan tot Madraspatam, volgens zyn eygen schryven aan Mr. Newton, geworden was.

Ao 1714. een Societeyt tot Koppenhage opgericht.

M. Went maakte ook in een brief, van Coppenhage den 22. December 1714. aan Mr. Boehm bekend, dat de Koning van Denemarken in die stad een Societeyt tot voortzetting van 't geloove opgericht had, van welke deze Mr. Wendt Geheym-

heymſchryver was. Ook dankte deze Societeyt die van Londen, dat zy de zendelingen van Trangebâr zoo zeer begunſtigde.

Deze Vorſt had tot uytvoering van zyn Godvrugtig voornemen in Indien, zig aan den voorn. Heer Franken, Profeſſor tot Halle, verklaard, die ten eerſten de 2 voornoemde Heeren Ziegenbalg en Plutſchau, na hen tot den dienſt volkomen bequaam gemaakt te hebben, derwaards zond.

Verdre verrichtingen dezer zendelingen.

Wat deze twee wakkere mannen hier verricht hebben, is al ten deele uyt het voorzegde gebleken, van welke Ziegenbalg in wat meer dan een jaar zoo veel in 't Malabaarſch vorderde, dat hy, tot verwondering dezer Inlanders, volſlagen meeſter van die taal, die hy als zyn moederlyke ſpraak, predikte, en ſchreef, geworden, gelyk dat uyt veele werken in die taal door hem geſchreven, of daar uyt overgezet, gebleken is. Een kenniſſe, en bequaamheyd, die hy door 't gedurig lezen van hunne ſchryvers en Poëten, en door 't onderhouden van Poëten maanden lang aan een in zyn huys, en vooral door een weergadelooze iever en neerſtigheyd verkregen heeft; makende 1708 een begin om 't N. T., te weten eerſt de 4 Euangeliſten en de Handelingen der Apoſtelen, en daar na 't verdre van dien, in 't Malabaarſch over te zetten, dat 1714. tot Trangebâr in quarto gedrukt is.

Ao. 1709. quamen de nieuwe gezondene en voornoemde zendelingen Grundler, &c: hier ook met een fraeje gift van 2027 Ryxdaalders uyt Denemarken, en van nog 1117 Ryxsdaalders uyt Duytsland, van deze en gene Godvrugtige zielen tot voortzetting van dit Geeſtlyk werk hier met een zonderlinge zugt byeengezameld. Ook bragten zy een volmaakten Apotheek, en een Koninklyke laſt mede aan den Deenſchen Landvoogd alhier, om de zendelingen in alles, dat noodig was, de behulpſame hand te bieden.

In dat zelve jaar had de Heer Ziegenbalg ook een tocht na Tansjouwer gedaan; dog was onverrichter zake wedergekeerd, alzoo hem daar over al de weg om te prediken geſloten, en hy door de Grooten ontrent dit ſtuk verhinderd wierd.

Ao. 1715. zonden die van de Engelſche Societeyt de Propaganda fide door bezorging des Aard-Biſſchops van Canterburi, den Heer Tenniſſon, en van den Heer Chamberlain aan deze zelve zendelingen een zomme van 1194 pond Sterlings 2 Schell: en 3 ſtuyvers, nevens verſcheyde heerlyke wiskundige en andre werktuygen, en eenige andere geſchenken.

Eenigen tyd bevorens had de Heer Ziegenbalg aan zeker Heer overgezonden zyne Bibliotheca Malabarica, in 4 Klaſſen; van welke ieder dit vervattede:

De I. Beſtond uyt 14 boeken over de Reynheyd der Euangeliſche Leere, door Ziegenbalg gemaakt.

II. Claſſe verhandelde in 21 boeken, bevorens door Roomſch-gezinden beſchreven, den Roomſche Gods-dienſt.

III. beſchreef in 119 boeken de Afgodery en Gods-dienſt der Malabaaren, uyt hunne beſte ſchryvers uytgetrokken.

IV. En 11 boeken waren in deze Claſſis over den Gods-dienſt der Mohhammedaanen.

Uyt de eerſte Claſſis bleek ook, dat hy 1712. een zeer heerlyk Lexicon Malabaricum, waar in eerſt 20000, en naderhand wel 40000 Vocabula of Phraſes gebragt wierden, en ook een zeer heerlyk Lexicon Poeticum (uyt de beſte Malabaarſche Poëten getrokken en in 17000 woorden beſtaande) gemaakt, en in 12 Deelen verdeeld had.

Over dit laatſte werk was hy langen tyd beſig geweeſt, en had ten dien eynde eenige maanden lang eenige Poeten in zyn huys by zich gehouden, en meer dan honderd Malabaarſche Schryvers wel 2 a 3 jaaren aan een, zonder te ruſten, doorlezen, om dus volſlagen meeſter van deze taal te werden.

Dit was zyn buyten-werk buyten zyn dagelyks werk van prediken in 't Hoogduytſch en Malabaarſch, terwyl zyn âmptgenoten Plutſchau en Grundler 't hunne al mede met prediken, en 't overzetten van deze en gene werken in 't Portugeeſch, yverig waarnamen; behalven hunne opzicht over de ſchoolen.

Hy was, na 't overzetten van 't N.T. ook, tot het overzetten van Moſes Boeken getreden, en gekomen tot Joſua, welk boek hy op de reys na Europa, eer hy aan de Caap der goede hope quam, overzette, gelyk hy toen ook 1715. zyn Malabaarſche Grammatica in 't latyn opſtelde, welke 1716. te Halle in Maagdenburg in quarto gedrukt wierd.

Uyt een Brief van den 3. Januari, en den 23. September 1714. bleek mede, dat de zendelingen de Euangelien en de Handelingen der Apoſtelen in 't Malabaars gedrukt hadden, en dat 2770 Ryxdaalders daar toe bekoſtigd waren.

Den 15. Januari 1715. ſchreven zy van Trangebâr, dat het vertrek van Ziegenbalg van daar 1714. aan alle de Nieu-

welingen een zeer groot verdriet toebragt; en uyt een nadre brief van Mr. Grundler van den 28. Augustus des zelven jaars, uyt Trangebâr geschreven, bleek, dat zy het verdere van 't N. T. in 't Malabaars aldaar ook gedrukt hadden; dog een Jesuiet van Poedeseri zeyde dat de Malabaarze overzetting van het N. T. vol misslagen was, die Mr. Grundler by een brief verzocht had hem aan te wyzen.

Het N. T. afgedrukt in 't Malabaars.

In dezetyd was Mr. Cobbe Kapellaan op 't Eyland Bombahi, en in de Vesting St. George, opper-Bestierder der Engelschen de Heer Sigismund Hassins, die 1716. door de Heer Joseph Collet vervangen is. En lag bevorens D. Aanderson in Bengale, en D. Watzon op Bombay was naderhand door D. Cobbe vervangen.

Kapellaanen nu tot Bombahi.

Men had in Trangebâr nu nog als bevorens drie kerken, de Deensche, Zion, de Malabaarsche en Portugeesche (die voor de nieuw-bekeerden was) nieuw-Jerusalem, genaamd, en de Rooms-Catholyke, behalven nog een Tempel der Mooren, en vyf Pagoden der Heydenen.

Kerken tot Trangebâr.

Ook hoopte Mr. Ziegenbalg metter tyd 't voornaamste gedeelte van een werk te bekomen, waar in men de geschiedenissen der Koningen van Malabar beschreven vind.

Hope van Ziegenbalg om 't leven der Malabaarze Koningen te bekomen.

Die Heer, den 26. October 1714. van Trangebar na Europa vertrokken zynde, was den 1 Juni te Bergen in Noorwegen, en zoo verder over Hamburg in 't Leger voor Straal-zond by den Koning van Denemarken gekomen, die hem zeer minnelyk ontfangen, en verscheyde reyzen zeer gunstig gehoor gegeven had.

Ziegenbalgs vertrek na Europa, en hoe hy daar is ontfangen.

Naderhand zag hy tot Halle den Heer Professor Franken, en andren van zyne vrienden, trouwde ondertusschen met Juffr. Maria Dorothea Saltzman, en vertrok met haar uyt Duytsland na Engeland, alwaar hy voor de Illustre Societeyt de Promovendo Euangelii Cursu verscheen, welke zyn Eerw: zeer minnelyk ontfing, en hem een geschenk van 20 Guinees dede, waar tegen hy haar weder 12 Exemplaaren van zyne Grammatica Malabarica schonk.

Hy genoot ook veel beleefdheden van den zeer Geleerden en zeer Eerwaardigen Heer, William Wake, Aards-Bisschop van Canterburry (alzoo de Heer Tenison eenige tyd bevorens overleden was) welke in de later tyd 1719. ook een heerlyken Latynschen brief aan deze Sendelingen tot Trangebâr schreef, die wel weerdig was om mede in dit werk ingelast te werden, zoo niet vreesde te wydloopig te zullen zyn.

Hy vertrok den 4. Maart 1716. van Londen weder na Indien, quam den 9 Augustus voor Madras ten anker, en ging verder te land met Palankyns (na dat hy 14 dagen by de Heer Stevenson gehuysvest, en van de Engelsche Heeren Landvoogden Hassins en Collet deftig en minnelyk onthaald was) na Trangebâr, alwaar die neerstige Heer, (die in de vorige tyd ook zeker Malabaars Boek, Nidi Wumpa, vervattende hunne zeden-leer, en de Malabaarsche Almanach vertaald, en dit toen na Europa ter druk-pers overgezonden had) na ruym 3 jaaren van zyn dienst den 23. Februari 1719. tot groote droefheyd van allen en tot een uytnemende schade van zyne gemeente is overleden; en die tot geen minder verlies den 19 Maart 1720. door de Heer Grundler, als zynde ook in de Malabaarsche en Portugeesche taalen zeer ervaren, gevolgd wierd.

Syn dood, en die van D. Grundler.

Kort voor des laatsten dood verschenen hier weer 3 nieuwe zendelingen, D. D. Benjamin Schulten, Nicolaas Dal, en Johan Henrik Kistemaker. Volgens de berigten 1722. verder bekomen, en ook volgens blyken van 1723, was 'er een Grammatica Tamulica, of Malabarica, van de Heer Ziegenbalg, tot Amsterdam by R. en G: Wetstein gedrukt.

Van deze laatste zendelingen was Kistemaker, na al verre in 't Malabaars gevorderd te zyn, den 16. Febr. 1722. overleden, en Dal oeffende zich in 't Portugees, zynde toen ook 127 kinderen in de schoolen. 1720. waren 'er 31, en 1721. 8 gedoopt. Schultze oeffende zich al van den beginne sterk in 't Malabaars.

By de vorige Sendelingen wierden in October 1714. nog 3 andre, te weten, D. D. Christiaan Frederik Priester, Martyn Bosse, en Christoffel Theodosius Walter, van Halle na Londen gezonden, om in 't korte van daar na Trangebâr te vertrekken.

Men zag toen uyt verscheyde ingekomene berigten ook, dat aldaar te dier tyd 5 schoolen; te weten, 1 Charitaat-school voor de Malabaaren, 1 Portugeesche en een Deensche voor de jongens en meyskens te zamen, en dat de kinderen in alle deze schoolen 96 scholieren sterk waren.

Andre Missionarissen.

Ook hadden de Missionarissen daar al bevorens een byzonder huys voor zich gekogt, en in 't eerst 27, en daar na nog meer bedienden tot hunnen omslag te onderhouden, gelyk zy van 1717. af daar ook een Seminarium (waar in 8 Inlandsche studenten waren) opgericht hadden.

In vervolg van tyd vernam men ook, dat de vorige overledene Heeren zendelingen aan de Malabaarze Gemeynte de boeken Mozes, Josua, en Judicum mitsgaders

gaders 't geheel N. T. (alles door Ziegenbalg vertaald) niet alleen overgegeven hadden, maar dat zedert de Heer Schultze vervolgde om de boeken des O. T., daar het de Heer de Ziegenbalg gelaten had, in 't Malabaars over te zetten, behalven dat het N. T. nu weer in octavo met een kleener letter, en met de gelykluidende texten, 1720. al begon gedrukt te werden, waar mede men al tot Marcus gevorderd was; daar beneven had men de Psalmen Davids in 't Portugees, en een Communieboek in de Malabaarze taal reeds bekomen.

Ook bleek den 9. September 1721. dat de Hr. Schultze al voor anderhalf jaar in beyde de taalen gepredikt had. 1722. waren 'er in de scholen 141 kinderen, waar van 75 van kost en kleederen door de zendelingen verzorgd wierden; en 18 gedoopten.

In December des zelven jaars was 't N. T. in octavo afgedrukt.

De Gemeynte der Malabaarze nieuwe Christenen bestond uyt 119, die der Portugeesche uyt 120, en de gansche kerk daar uyt 239 zielen, behalven dat 'er nog veelen gestorven waren.

Den yver van de Heer Schultze was ongemeen groot, die nu en dan op eenen dag, als hy de dorpen, onder 't district der Deensche Maatschappy gelegen bezogt, vier a vyfmaal predikte.

Men had ook een Malabaarsch Psalmboek verveerdigd, en eyndelyk ook uyt de nagelate schriften van de Hr. Grundler de Historie van Christi lyden in 't Portugees bekomen, welke de Heer Schultze nu ook in 't Malabaars overzette.

De school kinderen 1723. waren 125. van welke 'er verscheyde uyt de schoolen verlost waren.

Dit is alles, dat wy van den voortgang der Deenen tot Trangebâr in de zaaken des geloofs konnen zeggen, wenschende dat wy van hen, en ook van andren, verdre kennis van den staat van hunne Kerken en Gemeynten aldaar en elders, bekomen mogten; tot het welke wy 1725. nader gelegenheyd door toedoen van de Heer Karolus Schaaf, hoog-Leeraar in de Oosterze taalen tot Leyden, bekomen hebben, wanneer ons de Heer Franken Professor in de H. Gods-geleerdheyd tot Halle; daar toe, zyn zonderlingen dienst, en de werken dezer zendelingen (om 't noodige daar uyt te trekken, en in myn werk in te lassen) met veel beleefdheyd en hertelykheyd aanbood, en daar by den grond leyde, om 't verdre hier op zyn tyd te vernemen.

En hier mede scheyden wy geheel en al van de kerkelyke zaaken op de Kust van Choromandel.

Na dat wy nu alle de zaaken, die wy meynen, dat of in 't wereldlyke, of in 't kerkelyke, tot de Kust van Choromandel en voor al tot aanwysing van het vermogen van onse Maatschappy aldaar, behooren, en zoo breed, als wy noodig oordeelen, verhandelt hebben, zal het tyd werden, dat wy ook te berde brengen, 't geen ons van de Koninkryken van Pegu, Arracan, en Bengale bekend is, alzoo wy daar niet alleen vaste Comptoiren gehad, maar de eerste twee altyd, en 't laatste een geruyme tyd, onder de Kust van Choromandel, en deszelfs Landvoogd, gestaan hebben.

VIERDE BOEK.

Van het

KONINKRYK PEGU, en ons Comptoir aldaar.

EERSTE HOOFD-STUK.

Van het Koninkryk Pegu, *en ons Comptoir aldaar. Grenzen van 't Ryk. Dat weynig bekend, en onbereysbaar is. Voornaamste steden deszelfs. De stad* Pegu *beschreven. 's Keyzers Paleys. De steden* Ava. Pron. *En* Zierjang. *Koopmanschappen, daar vallende. Goederen, hier getrokken. En jaarlykze bezendigen herwaards. De Tol. Winsten hier vallende. De gevallen der Keyzeren van* Pegu, *met den Koning van* Martavan. 1530. *dien hy overwon. Als mede den Koning van* Proñ. *En den Koning van* Ava. *Zyn vier witte Olifanten. Hoe hy die bekomen heeft. Op wat wyze de Keyzer van* Pegu *gekroond werd. Verplichting der grooten aan hem. Aleagar liet zyn zoon* Brama *na. Die zyn oom, den Koning van* Ava, *overwint. Dat hy door quade bedryven op zyn hals haalde. De Keyzer begeeft zich in een twee-gevecht met den Koning van* Ava, *dien hy overwint, en dood. 't Getal der verslagenen. Zyn verdre verrichting. Vooral met de zoon van de Koning van* Siam. *Het treuren van den Olifant des Konings van* Ava. *Wat voor beelden de Keyzer van* Pegu *maken liet. Afval des Konings van* Siam. *Staat des Keyzers nieuw Leger. De Keyzer dwingt de Priesters ten oorlog te trekken. De Koning van* Tangu *valt hem af. De Priesters roepen den Koning van* Jangoma *in. Die 't Ryk niet dorst aanvaarden. 's Keyzers verdre gevallen met de Koningen van* Arracan Tangu, *en Siam. De Koning van* Arracan *Geeft* Zierjang *aan* Philippo Britto, *die 't zeer versterkt. Die Koning belegerd hem* 1604. Pegu, *en de witten Olifant, geraakt weer onder* Siam. 1626. *Slegte staat der* Peguaanen, *Hoogmoed dezer Koningen. Neerstigheyd der* Peguaansche *vrouwen. Gestalte, verwe, en dragt der* Peguaanen. *En van hunne vrouwen. Mitsgaders van de* Bermanders. *Hunne slegte vestingen, en slegte Soldaaten. Zy doen zeer goed recht. Hunne gedagte van de aardbeving. En der Indische wyzen van den aard-kloot, op de slang rustende. De Olifants-jacht zeer vermakelyk. Hoe gevangene Olifanten tam gemaakt werden. Overvloed dezer dieren. Hunne nuttigheyd in den Oorlog. Vergulde vaartuygen des Konings. De* Peguaanen *wel eer groote Sodomieten. Werden door zekere Vorstin 'er af gebragt. Geen maagden in dit Ryk. Hunne huwelyken. En erfenissen. Tot 't betaalen der schulden moeten zy wyven en kinderen verkoopen. En by wat geval die los raken. Van den Gods-dienst der* Peguaanen. *Hunne gedachte van God. En hun dienst aan de Duivel. Wie daar ontrent Bedil-al is. Verdre duyvels-diensten. Verscheyde Feesten. Dat van* Sapan Djasje. *Het Feest* Sapan Catena. *Het Feest* Sapan Djaimo Sedjenon. *Het Feest* Sapan Daiche. *Het* Sapan Donon. *Pryzen, die men daar uytdeeld. Andre Heylige bedryven des Keyzers. De Priesters. Hoe die wy-water maken. Veelen die zich ter eere der Afgoden opofferen. Hunne menigvuldige Afgoden. Wat naam zy de hel geven. Hunne Priesters, beschreven. Hun uytvaart. En die van den Keyzer.*

Van 't Koninkryk Pegu, en ons Comptoir aldaar. ONder deze drie Ryken, in ieder van welke wy een Comptoir gehad hebben, zullen wy eerst van Pegu spreken.

Daar is een Koninkryk, en daar is ook een stad van dien naam.

Wat het Koninkryk aangaat, dat plagt een van de Magtigste van Indien te zyn.

Grenzen van 't Ryk. Het grenst in 't Noorden aan Arracan en Ava, in 't Oosten aan Brama, Martavan, Cambodia, en Coetsjien China, in 't Zuyden aan Siam, en in 't westen werd het door de Golf van Bengale bekabbeld.

By de ouden (die'er egter zeer weynig af wisten) werd het τῶν λῃστῶν χώρα Lestarum Regio, of 't moordenaars en struykroovers land, genaamd.

Dat weinig bekend, en onreysbaar is. Dit ongemeen woest land, en om de menigte der Tygers, die men 'er heeft, niet bereysbaar, is niet wel in zyn grootte, lengte, en breedte, te beschryven, behalven dat het ook altyd niet onder eene

en

en de zelve zoorte van Vorsten geweest is.

Voornaamste steden des zelfs. Men heeft in 't zelve veel voorname en zeer groote steden, onder welke Pegu, Ava, Pron, en Zierjang, wel de grootste en best bekende zyn.

De Stad Pegu beschreven. De stad Pegu is de voornaamste van allen, waar na 't geheel land genaamd is, om dat zy wel eer de Hoofd-stad was. Zy bestaat uyt twee steden, waar van de eene de oude, en de andre de nieuwe stad genaamd werd. Zoo als men uyt Zee komt (dat van de Kust van Choromandel een reize van ontrent 8 dagen geeft, alzoo men van 't westen maar Noord-Oost aan door de Golf van Bengale boven de Andemaons Eilanden te stevecnen heeft) komt men, na 7 mylen de rievier van Pegu opgezeild te hebben, eerst voor de stad Zierjang, en van daar moet men, om tot Pegu te komen, nog 18 mylen hooger de rievier opvaaren, die in een gety 18, en, by een spring-vloed 22 voeten waters opdryft, waar door men 'er zeer gemakkelyk in twee tyen komen kan.

In de oude stad woonen alle vreemdelingen en Koop-lieden, die daar ongemeen veel zyn, en 'er sterken handel dryven. Zy is zeer oud, groot, en vol ruime groote huizen doch, meest van Bamboezen, hoewel zy hier en daar ook steene pakhuizen hebben.

De nieuwe stad wierd ontrent 1565. a 1566. door den Keizer Aleagar in korten tyd opgebouwd, en zeer sterk gemaakt. Zy legt in een heerlyke Landsdouwe, ontrent op 16 graaden N. Breedte, en is in 't vierkant met zeer hegte muuren opgehaald, hebbende vier a vyf poorten aan ieder zyde, en een groote gragt rondom, die altyd vol water, gelyk dat weer vol Kaymans is, die daar met voordacht in gehouden werden, om te beletten, dat 'er iemand mogt overswemmen. Daar zyn 'er van 20 a 30 voet in, en die van zoo een krokodil verslonden is, werd geoordeeld aanstonds in den Hemel te komen; hoewel 'er zeer weinigen belust zyn, om 'er door die weg, hoe sterk zy dit ook gelooven, te geraaken.

Op de stads muuren zyn hier en daar houte bolwerken, en veel wachthuizen, die met geslagen goud vercierd werden.

'sKeizers Paleys. Gelyk de Keizer van Pegu in deze stad zyn Hof plagt te houden, alzoo stond zyn paleis in 't midden van de zelve. Het vertoonde op zich zelve een volslage sterkte, met wallen en grachten voorzien, en twee groote Poorten hebbende. Ter rechter en ter linker hand van dit paleis waren twee Galderyen, daar de Grooten en Edelen hun verblyf hadden, om den Vorst zoo veel eer en te gemakkelyker te konnen opwagten, wanneer hy te voorschyn komen, en gehoor geven zal, dat door 't blazen op 12 zilvre Trompetten aangekondigd werd.

Aan ieder zyde van dit paleis was ook een groote steene pilaar, op welke uitgehouwen stond: *ieder kan, zonder verlof, vertrekken.*

Een van de fraeiste zaaken aan dit paleis was, dat het door vier zwaare Reuzen-beelden van heerlyk glad marmer, gelyk als door vier Atlassen, aan vier zyden ondersteund wierd. Deze zagen 'er zeer vreezelyk uyt, en schenen als te klagen over de zwaren last, die zy torssen moesten. Men zag daar in ook een marmere heerlyke vloer, zoo glad als een spiegel, aan welkers solder geen goud en zilver gespaard was, om daar aan als de gedaante van een schoonen star-Hemel te geven.

Ontrent dit paleis zag men nog verscheide andre kostelyke gebouwen, waar aan veel Marmer-en Porphyr-steen, zeer konstig geslepen, verwerkt was.

Schoon nu de Koning zyn Hof wel eer hier plag te houden, heeft hy, na dat hy meester van het Ryk en de stad Ava geworden is, zynen Setel derwaards verplaatst.

De stad Ava is ongemeen groot, zy legt 180 mylen de rievier op, die zig in de beneden landen in verscheide takken verspreid, en met een grooter geweld, als den Rhyn stroom, komt afzakken; waar door men hier ook zeer veel maalstroomen, droogten, en vlakke gronden heeft. Deze rievier loopt van Zierjang na Ava Noordelyk op, alwaar men onder weeg veel dorpen, en ook de Stad Pron, ontmoet. De steden Ava, Pron.

Men mag te land na Ava niet reizen, alzoo dat aan niemand, dan de Land-boden van den Keizer, om dat de Robynen daar vallen, geoorloft, buiten dat het ook een zeer gevaarlyke reize wegens den Tygers is. Over de land-weg heeft men wel een maand of vyf weeken werk, eer men tot Ava komen kan. Als men die langs de rievier neemd (dat vry zekerder is) heeft men egter zeer veel moeite, om tegen dit sterk af-stroomend water (dat maar 10 a 20 mylen opwaards wast) al boomende en zettende op te komen. Ook kan men dit niet anders dan by dag doen, en moeten de arbeiders by nacht rusten. Dit is de oorzaak, dat de goederen, die niet anders na boven gevoerd konnen werden, wel twee maanden, en somtyds nog veel langer, onder weeg zyn; daar men in 9 a 10 dagen zeer gemakkelyk na beneden komen kan.

En Zierjang. In de Stad Zierjang plagten wy ons Comp-

Comptoir te hebben, van waar men na die andre steden maar voyagien deed, en die plaatzen waren dan, en vooral 't groot Comptoir Ava, gewoon het verhandelde aldaar aan 't Comptoir Zierjang (daar zy alle onder behoorden) te verantwoorden, gelyk het Comptoir Zierjang dan weder rekening van alles aan 't groot of Algemeyn Comptoir op Choromandel dede.

Dit Comptoir schynd zyn begin, niet lang na 't oprichten van ons Comptoir ter Kuste van Choromandel, genomen te hebben, en hoewel het nette jaar ons onbekend is, blykt ons egter klaar, dat wy 1631. hier al handelden. Wy hadden daar een ordentelyke Logie, en verscheide Opper-hoofden, onder welke geenzins van de minste de Heeren opper-Kooplieden Joris van Coulster, Adriaan van Swaanswyk, Elias van den Brouke, Bartholomeus van Roozendaal, Cornelis Meersman, en meer andre geweest zyn; dog in 't jaar 1677. vond men goed dit Comptoir geheel op te breken.

Koopmanschappen, daar vallende.

De Koopmanschappen, die ons herwaards getrokken hebben, zyn de Robyn (een heerlyk gesteente, dat alleen in dit Ryk, en wel byzonder in Ava valt, en 't geen daar maar voor den Keizer alleen gegraven werd) zilver (alzoo daar ook zilver en goud-mynen zyn) Kalin (een erts, zeer na by 't zilver komende) Olifants-tanden, Tin, Wasch, Honig, Cardamon, verglaasde potten (Martavânen, na 't land, daar zy eigentlyk vallen, genoemt) zoo groote, als kleene, en veel houtwerken. Ook vallen in Ava in 't byzonder lange Peper, kopere Pitjens, en nog een zeker Metaal, Namrak, Aardolie, Caatsjoe, en hout-olie; dog het Tin, en de voornoemde Martavaanen, vallen alleen in 't Ryk van Martavan, en Taway.

Goederen, hier getrokken.

De goederen nu, die de onzen in Pegu brengen, zyn deze, allerley Lywaaden, als,

Ruwe Bethillis.
Tsjavoni's.
Caricams.
Talponi's.
Caricams Grandi's.
Cattawani's, en ander geschilderd goed.
Longetjes.
Papeli's.
Bore Ginggangs drie draad.
Alegia's.
Boelongs.
Brandams,
Taffatsjela's drie-draad.
Rood garen,
Nagelen.
Nooten Muschaaten.
Foelie.
Caneel.
Sandal-Hout.
Boekspiegels.
Gemeene hoeden.
Vermilioen.
Quik-zilver.
Lakenen.
Allerley Persiaanze stoffen, Roozewater, &c:

De Jaarlykze bezendingen herwaards.

Om deze goederen te vertieren, en de andre in te koopen, doet men jaarlyks twee bezendingen herwaards, de eene in September, dat de grootste is, om dat 'er dan een groot schip na toe gaat, en eene in Januari, dat de kleene genaamd werd.

De Tol...

Zoo ras men in Pegu, of te Zierjang, voor het Tol-huis des Keizers komt, moet alles tegen 14 ten honderd (10 voor den Vorst, en 't verdre voor de bedienden) dat al vry hoog is, vertold werden.

Men verzoekt daar verlof van den Vorst om te mogen lossen, en, als 't goed aan land is, vraagd de Tollenaar, wanneer 't gelegen komen zal, om 't zelve te bezien, en om te weten, of alles ook wel aangegeven is.

De voorname reden van de komst, zoo van den Tollenaar, als van de andre bedienden des Keizers, is egter om eens wakker te smullen, alzoo dan 't beste, dat 'er is, door de scheeps-vrienden opgeschaft werd, daar zy zich, in plaats van wel toe te zien, met brandewyn, &c: zoo dronken drinken, dat zy om verre rollen.

Dit gedaan zynde, belasten zy, dat men alle 't geschut, geweer, en 't kruyt, aan de wal brengen zal, dat men zoo veel doet, als men noodig oordeeld, vermits men hen daar van niet meer zegt, als zy behooren te weten.

Niets mag 'er aan land komen, tot het minste geschenk toe, dat men aan iemand doet, of den Keizer moet het bekend zyn.

Daar na vernemen zy, na de groote van het schip, na 't getal der manschap, die 'er op is, hunne naamen, hunnen ouderdom, wanneer de zelve van de Kust vertrokken, hoe lang zy onderweeg geweest zyn, en wat hen ontmoet is.

Winsten, hier vallende.

Op de goederen, die men hier brengt (behalven dat de waaren, die men hier van daan voerd, en de vrachten en overvaar gelden der genen, die met onze schepen herwaards overgaan, en de wissels der Mooren, fraeje winsten gaven) wierd hier jaarlyks, buyten de onkosten (die wel 10 a 12000 gl: beliepen) vry geld in de vyftig duyzend gulden gewonnen.

Schoon deze Vorst gemeenelyk maar Ko-

De gevallen der Keizeren van Pegu.

Koning van Pegu genaamd werd, zal ons egter het volgende verhaal van zyn magt klaar leeren, dat hy weerdig is Keizer genaamd te werden, alzoo zyn vermogen ongemeen groot, en hy wel eer overwinnaar van veel Koningen en Koninkryken geweeſt is.

Zomtyds wierden zy de Koningen van Pegu, en zomtyds de Koningen van Brama genaamd, 't geen daar van komt, om dat de Koning van Pegu, Breſagucan een Vorſt, die over 9 Koninkryken Keizer was, door den Koning van Brama overwonnen is, gelyk hy ook den Koning van Martavan onder 't geweld van zyne wapenen heeft doen buigen.

Pinto verhaald 'er ons in zyn tyd dit af, dat de Koning van Brama (die toen den Koning van Pegu al overwonnen had) in de ſtad Pegu een Leger van ſevenmaal honderd duizend man (waar onder 600000 Peguanen waren) veerdig maakte, om den Koning van Martavan te belegeren, ten welken einde hy ook een vloot van 700 ſchepen gereed maken liet. Dit viel ontrent 1530. voor.

Met den Koning van Martavan. 1530.

Hy belegerde die ſtad zes maanden en derthien dagen, terwyl die Vorſt zig met een Leger van 130000 man dapper verdedigde, in zoo verre, dat 'er van al dit volk nog maar 6000 man overſchoot.

Nadat hy dan zag, dat hy het niet langer zou konnen uythouden, bood hy den Koning van Brama aan, dat hy hem, indien hy opbreken wilde, aanſtonds 30000 Biſſen zilver (die ontrent een Millioen uytmaken) en jaarlyks 60000 Ducaaten geven, of dat hy hem anders maar toeſtaan wilde, om met 2 ſchepen na Siam, met zyn vrouwen, kinderen, en ſchatten te vertrekken, en dat hy hem dan de ſtad, en 't Ryk, met alles, dat 'er in was in handen ſtellen zoude.

Dien hy overwon.

Maar de Koning van Brama hem dit niet willende toelaten, was hy genoodzaakt zich aan hem over te geven.

Zoo ras hy Meeſter van de ſtad Martavan was, vernielde hy de zelve, verbrande 140000 huizen, 1700 Tempels en 60000 Afgods-Beelden.

Aan de menigte dezer gebrande gebouwen kan men ten naaſten by van de groote, magt, en 't aanzien dezer ſtad, en van dien overwonnen Vorſt, oordeelen.

Den Koning van Martavan Chambainta genaamt was, met de Vorſtin Njay Canata, dogter van Breſagucan, of van dien Koning van Pegu, dien den Keizer van Brama overwonnen had, getrouwd, welke Vorſtin hy daar na, met veel andre vrouwen dede ophangen, en haren Gemaal, nevens verſcheyde andre grooten, met een ſteen om den hals in Zee werpen.

Dit verricht hebbende, ging hy de ſtad Pron, met een vloot van 12000 ſchepen, en kleene vaartuigen, en met een Leger van negenmaal honderd duyzend man belegeren.

Als mede den Koning van Pron.

Hy verſtond, dat den Koning van Ava overleden, dat zyn zoon, pas 13 jaaren oud, in zyn plaats gevolgd, en met een dochter van een ander Koning van Ava, pas voor de dood van zyn Vader, den Koning van Pron, getrouwd was. Deze Princes had de Keizer van Brama voor zich zelven ten huwelyk verzogt; dog zy was hem van den Koning van Ava geweigerd. Dit was wel de voornaamſte reden, waarom hy Pron belegerde.

Hy wierd 'er manmoedig afgeſlagen; dog de ſtad wierd door eenige verraders aan hem overgeleverd.

Hy kreeg de Koningin, die 36 jaaren oud was, gevangen, lietze naakt langs de ſtraat zoo lang geeſſelen, tot dat zy, door die en andre ſmerten afgemat, den geeſt gaf.

Daar op trok hy verder met zyn Leger na het Ryk van Ava, belegerde de ſtad Meleytay, daar hy ontrent 30000 man verſloeg, hoewel hy zelfs meer dan honderd en vyfthien duizend mannen verloren had.

En den Koning van Ava.

Hy wierd nogtans eindelyk Meeſter van de Veſting, en dwong den Koning van Ava verder (die zig aan hem niet overgeven wilde) om zig, nevens zyn Koningin, en kinderen, voor den Koning van Siam te vernederen, aan den welken hy 6000 Biſſen, of 200000 gulden jaarlyks, en een Pint Robynen beloofde, behalven dat hy hem by zyn komſt wel twee Millioenen ſchonk, waar op hem die Vorſt ook de voornoemde 30000 man toegezonden had.

Eenige tyd bevorens had zig zeker Xemindo, een Geeſtelyk Heer, tegen den Keizer van Brama opgeworpen; dog die verdreven zynde, ſpant met den Xemin van Satan (zeker magtig Vorſt) aan, die den Keizer van Brama vermoorden, en zich kroonen dede, dog hy van de zyne verlaten, en gedood zynde, beoorlogde Xemindo Aleagar, des vorigen Peguaanzen Keizers Zuygbroeder, ende Aleagar verſloeg Xemindo, en wierd Keizer van Pegu gekroond; kreeg ook eindelyk Xemindo, nadat hy 2½ jaar Koning geweeſt was, gevangen, liet hem onthoofde, en verbranden.

Deze Keizer van Brama, Aleagar (van Vincent le Blanc ook Chaumigrem genaamd) is een zeer magtig Vorſt geweeſt, die zeer veel Ryken, als die van Cavelan, Martavan, Ava, Bacan, Tangran, Pron, Jangoma, Sontan, Trucon, Coblam Tranſiane, en Siam, overwonnen heeft.

Zyn vier witte Olifanten.

Hy had gemeenelyk vier groote witte Olifanten voor zynen wagen, die hy, als hy met de vierdubble goude kroon op 't hoofd op zynen Throon zat, ook gemeenelyk voor hem komen, en eerbiedigheid, met de fnuyten om hoog te fteken, den mond wyd open te fpalken, en drie vervaarlyke fchreeuwen te doen, en dan op hunne knyen voor hem te vallen, betoonen liet, waar na zy weer na hunne ftallen gingen, daar zy uyt goude vaten gefpyft, en uyt zilvre vaten gewaffchen, en gedrenkt wierden, gelyk Balbi, een Venetiaans Juwelier, verklaard ontrent 1570. dikwils gezien te hebben, terwyl zy, om van de zon niet gefteeken te werden, onder een gehemelte, dat op agt ftengen ruftede, ftonden.

Zy gingen ook, als de Vorft uitgaan zou, voor hem henen, zynde heerlyk met gefteenten opgepronkt.

Hoe hy die bekomen heeft.

Deze witte Olifanten heeft hy niet altyd bezeten; maar daar over den Koning van Siam, die 'er bevorens meefter van was, langen tyd met een Leger van feventhienmaal honderd duizend man, en 17000 Olifanten, die alle goude en zilvre harnaffen hadden, beoorlogt.

Na een beleg van twee en twintig maanden wierd hy meefter van Siam, (in 13 Koninkryken beftaande) en van deze witte Olifanten; gelyk ook van geheel Tanaffery.

Zedert deze overwinning heeft ook de Koning van Siam, als 'er een Keizer van Pegu gekroond werd, op de dag van zyne krooning daar moeten verfchynen, den zoom van 's Vorften opperkleed kuffen, en hem een Kroon aanbieden.

Op wat wyze de Keizer van Pegu gekroond werd.

Wanneer deze Vorft gekroond zal werden, komt de Cali Califerech (een Heer van zeer hoogen ftaat, en de naafte aan den Keizer) volgens zyn Ampt met eenige gewapende fpeelvaartuigen na Pegu, alwaar hem de Keizer te gemoet gaat, vriendelyk verwelkomt, en zyn fchouder kuft, terwyl alle andren zich ter aarde voor hem vernederen, en den zoom van zynen rok kuffen.

Als nu de tyd, om hem te Kroonen gekomen is, werd hem (daar hy daar na, als hy op zyn throon verfchynd, een goude vierdubble Kroon op zyn hoofd heeft) een loode Kroon op 't hoofd gezet, en een byl in de hand gegeven, om hem door 't eerfte te leren, dat hy zyn volk matig en nedrig, en door de Byl, dat hy hen regtveerdig beftieren moet.

Daar na werd 'er een vat, met Smaragden bezet, gebragt, waar in de afche van den eerften Koning van Pegu is, op welke hy dan fweeren moet, dat hy zyn volk ten kofte van zyn leven, even eens, als zyne voorzaaten, beftieren zal; na welk bedryf hem die loode kroon afgenomen, en een koftelyke bonnet opgezet werd.

Verpligting der grooten aan hem

Als de voornaamfte Vorft in Pegu by hem plagt te komen, om affcheid te nemen, omhelsde en kufte by hem aan de wang, en dede hem 10 groote Perfiaanze peerden geven, met goud laken bekleed, en met goude bellen aan de voeten voorzien.

Aleagar liet zyn zoon Brama na.

Die machtige Keizer Aleagar, die niet lang voor den tyd van Vincent Le Blanc en Balbi (twee vermaarde Reyzigers, die dit Ryk ontrent 1570. en nog later bezogt hebben) leefde, en die groote veroveringen (gelyk wy bevorens toonden) gedaan heeft, liet een zoon in zyn plaats na, die in hun tyd geleeft, den naam van Brama gevoerd, en de nieuwe ftad Pegu gebouwd heeft.

Die zyn Oom, den Koning van Ava, overwint.

Deze heeft een fellen oorlog met den Koning van Ava, zyns vaders broeder, en onderdaan, gevoerd. Deze oom nam voor dezen jongen Vorft, onder voorgeven dat hy van een hooger Koninklyke ftam was, van den throon zyns Vaders af te fchoppen, en 'er zich zelven in te dringen.

De eerfte blyken, die hy daar van gaf, waren deze, dat hy, nevens alle andre Vafallen, niet mede zyne krooning bywoonen, of, volgens gewoonte, geene de minfte gefchenken aan hem zenden wilde.

Hy verbood ook allen handel op zyn land, niet willende, dat daar eenige Peguaanen komen, of dat men eenige Robynen, of andre waaren, derwaards vervoeren zoude.

Dat hy door quade bedryven op zyn hals haalde.

Behalven het boos opzet, dat hy tegen zynen Neve, den Keizer van Brama, of Pegu, betoonde, had hy ook een verbintenis met de voornaamfte grooten van Pegu tegen hunnen Vorft gemaakt, die egter zoo geheim niet bleef, of de Keizer quam 'er door zyne verfpieders agter, hoewel hy 'er zich weinig aan ftoorde.

Zyn vader had hem ernftig op zyn doodbedde bevolen, met dezen zynen oom, zoo verre het mogelyk was, in vriendfchap te leven, om 't welke na te komen, hy hem door eenen Gezant bekend deed maken, dat hy wegens zyne wederfpannigheid wel reden had, om hem niet wel gezind te zyn, dog dat hy hem die, zoo hy tot zyn plicht wederkeerde, en zyn fchatting betaalde, voor deze reys vergeven zoude.

De Koning van Ava, in plaats van dit op te volgen, liet, om zynen Neve nog meer

meer te verbitteren, dien Gezant verworgen, en dood-ſlaan, vaſt ſtellende, dat de Keyzer van Pegu hem nu zoo veel te eerder beoorlogen, en dan dat Keizerryk, volgens verſprek met de grooten van Pegu, te eer in zyn handen vallen zou, wanneer de voornaamſte van 't Leger hunnen Keizer verlaten, en tot hem overkomen zouden.

De Keizer van Pegu, bericht van 't dood-ſlaan van zynen Gezant bekomen hebbende, liet hem den Oorlog aankondigen.

Ondertuſſchen beval hy, dat die grooten, die met den Koning van Ava tegen hem ſamengeſworen hadden, voor hem verſchynen zoude, om over de zaaken van den Oorlog te beraadſlagen.

Hy beſtelde dit zoodanig dat ieder byzonder by hem quam, en deed hen zoo een voor een, gebonden, en ſtil wegleyden, en belaſtte, na dat hy ze nu alle zeker hadde, ook hunne wyven, onder welke verſcheyde ſwanger waren, by hem te brengen, alle welke, te ſamen ontrent 4000 menſchen uytmakende, hy op den negenden dag levendig dede verbranden, hoedanig hy naderhand ook met hun ganſch geſlacht handelde, gebiedende al, wat mannelyk in de oude of nieuwe ſtad was, dit te komen aanzien. Men wil, dat hy 'er ook eenigen heeft laten doorzaegen, zonder iemand, dan alleen een Geheym-ſchryver, die verbeden wierd, te verſchoonen.

Ten eerſten zag men een Leger van 300000 man rondom de ſtad Pegu in de wapenen by eengezameld. Thien dagen 'er na quam de Keizer 't zelve, op een van zyn Olifanten, beſigtigen, en trok zynen oom, den Koning van Ava, zeer vrolyk, met een ſwaard, hem door den onder-Koning van Goa, Don Louis di Tayda, vereerd, te gemoet.

Nadat hy nu derwaards vertrokken was, geraakte hy zoo vervaarlyk aan de kinderpokjens, dat men geen hope meer op 's Keizers leven had. De ziekte nam egter een keer, de Vorſt wierd beter, ja volkomen herſteld, en naderde met zyn Leger dat van den Koning van Ava.

Nadat zy malkanderen eenigen tyd aangezien hadden, traden de Vorſten in een twee-gevecht, in 't gezicht van hunne Legers, die zich ſtil hielden (uytgenomen eenige van hunne Lyfwachten, die ook aan malkanderen geraakten) eenigen tyd eerſt met het musquet, daar na met pylen, en eyndelyk met den degen, ſittende ieder op zynen Olifant, zonder dat zy eenig voordeel op malkanderen behaalen konden.

Begeeft zig in een Tweegevecht met den Koning van Ava.

Eyndelyk wierd de Olifant van den Keizer van Pegu aan zyn rechter tand gequetſt, die hem door den Olifant des Konings van Ava daar na geheel uytgerukt, en door welke ondragelyke ſmerte dit dier zoo verwoed wierd, dat het met een onwederſtaanlyke drift op den Olifant des nings van Ava aanliep, en daar door gelegenheyd gaf, dat den Keizer van Pegu zynen Oom verſloeg.

Dien hy overwind, en dood.

De Keizer van Pegu was egter een weynig aan zynen arm gequetſt, en zyn Olifant viel dood onder hem neder, zoo dat hy zich op den Olifant van den verſlagen Koning van Ava begeven moeſt.

Het Leger aan weder-zyden was ondertuſſchen al eenigzins aan malkanderen geraakt; maar na dat zy beſpeurden, dat hun Koning door den Keizer van Pegu overwonnen, en gedood was, gaven zy zich, op hope van genade, over, die hen de Keizer beloofde, en dus weder meeſter van Ava, dat hem afgevallen was, wierd.

Hy had niet boven de 2000 man, en den Koning van Ava nog minder volk verloren.

'T getal der verſlagene.

Hy dede de ſtad Ava verwoeſten, en alle, die hy daar in vond, gevangen nemen, waar onder ook de Koningin zyn zuſter was, die hy gedurende haar leven gevangen hield, hoewel hy ze in een koſtelyk paleys zeer minnelyk behandelen liet.

Veele namen de vlucht na de Boſſchen, alzoo zy vreesden van den Keizer, die de ſchat des Konings van Ava niet had konnen ontdekken, als kundigen daar van, en onwilligen geſtraft te zullen werden; hoewel zy in die woeſtenyen mede veel gevaar liepen, om of van honger, of door den Tyger om te komen.

Nadat deze Vorſt nu van April tot den 14. Julius uytgeweeſt was, quam hy zeer onverwagt in zes dagen weder te Pegu, daar hy de wachten niet behoorlyk voorzien vond.

Voorval met de zoon van den Koning van Siam.

Hy ontbood ten eerſten den Prins, zynen zoon, die 'er aan zyn Majeſteit voor reden van gaf, dat de zoon van den Koning van Siam ondertuſſchen met 50 Olifanten, 800 peerden, en veel Soldaaten in Pegu gekomen was, om den Keizer in dezen Oorlog te helpen, en dat hy hem met eenige geleyds-lieden na Ava gezonden, maar ondertuſſchen verſtaan had, dat hy zyn keer weer na Siam, en niet na Ava, genomen had.

Geen aanmerkens weerdiger zaak deed zich by 't veroveren van Ava op, dan 't gedrag van 's Konings Olifant.

Het treuren van den Olifant des Konings van Ava.

Dit dier, over de dood van zynen Vorſt, doodelyk bedroefd, gaf daar van verſcheyde teekenen en bewyſen, zoo, met den ganſchen dag te weenen, als met zyn ſnuyt gedurig op de grond te laten han-

hangen, zonder iets te eeten, hoe zeer hem 's Konings bedienden, gewoon da gelyks met hem om te gaan, vleyden, en baden, vertoonende dat hy, nu onder een magtiger Vorst geraakt, en veel aanzienlyker, dan bevorens, geworden, daar over behoorde vrolyk te zyn; dog dat alles mogt niet helpen. Eyndelyk egter begon hy op den 15. dag (tot 's Keizers groote vreugde) weer een weynig te eeten.

Diergelyken voorbeeld, van het treuren eens Olifants uyt enkele eergierigheyd, ziet men by Cassiodorus L. 10. c. 30. aangehaald.

Hy zegt dat de Koning Antiochus in zyn Leger twee Olifanten had, van welke de een Ajax, en de ander Patroclus genaamd was.

Wanneer nu die Vorst over zekere rievier trekken moest, en voor af geerne de diepte der zelve door deze Olifanten wilde laten pylen, dede hy, bespeurende dat zy 'er geen lucht op hadden, hen door de Carnaks (of bestierders, die 'er op zaten) aanzeggen, dat die gene van hen, die dat stuk moedig ondernemen en volbrengen dorst, de eerste inrang wezen zou.

Patroclus, hier door aangemoedigd, ondernam, en volbragt dit, en wierd daar op met kostelyke ciertuygen begiftigd, en voor de eerste Olifant in rang erkend, waar over Ajax, die te voren de eerste was, en dit met veel droefheyd aanzag, zoodanig treurde, dat hy zedert noit eeten of drinken wilde, en dus van honger, en te gelyk door schaamte en droefheyd stierf.

Wat beelden de Keizer van Pegu maken liet.

Van de tanden nu, die men van 's Keizers van Pegu gedooden Olifant kreeg, liet die Vorst eenige Afgods-beelden maken, en die by zyne goude en zilvre Afgoden voegen, hoewel hy daar na nog vyf groote beelden van Ganza (een zoort van slecht Metaal) zo ongemeen hoog maken liet, dat een man werk had, om met een steen zoo hoogte werpen.

Van wat hoogte zy waren, kan men daar by af meten, dat de teenen der voeten zoo lang als een gemeen man, en egter zeer net van gestalte en even-matig waren.

Na der zelver voltoying, liet hy ze vergulden, en voor zyn Paleys plaatzen, dat een heerlyk gezicht gegeven moet hebben.

Afval des Konings van Siam.

Na dat nu de voornoemden Oorlog voleyndigd, en de zoon des Konings van Siam weder by zynen vader gekomen was, hield zich die Vorst zeer misnoegd, om dat men zyn zoon, als was hy maar een Slaaf geweest, vry veragtelyk zonder hem te gebruyken, met zyn volk weder t'huys gezonden had, welken hoon hy dreygde te zyner tyd te wreeken, en voortaan den Keizer van Pegu niet meer voor zynen Heer te willen erkennen; dat hy hem ook door een Gezant liet weten.

Den Keizer van Pegu, dit verstaan hebbende, zond ten eersten een magtig Leger van 900000 man na Siam, om dien Koning tot zyn plicht te dwingen, en hem over zynen hoogmoed en wederspannigheid te straffen.

De Koning van Siam, gehoord hebbende, dat dit Leger na zyne Grenzen quam, deed zyn gansch land onder water zetten, waar door zeer veel Peguaanen verdronken.

De vader van dezen Keizer zou, schoon hy met een uytnemende macht den Koning van Siam belegerd had, noit meester van de Stad geworden zyn, zoo zeker verrader hem 'er niet ingelaten, en een poort voor hem geopend had; daar nu wat beter voor gezorgd was.

En slaat een nieuw leger van den Keizer.

Het jaar daar aan quam de Keizer wel met een ander Leger; dog hy wierd geslagen, en daar na ook zyn oudste zoon, die Koning van Ava, gelyk zyn jongste Koning van Pron was.

Die dwingd de Prieters ten Oorlog te trekken.

Hy wilde eindelyk, dat zy alle, en zelf ook de Talapoins, of te Priesters, mede ten Oorlog zouden trekken, waar door 'er veelen van hem afvielen, en zyn Ryk in zulken slegten staat geraakte, dat de Koning van Siam hem 1596. in zyn Hofstad Pegu belegerde.

Dit beleg wierd wel, op een valsch gerugt, opgebroken; maar hier door verbeterden egter 's Keizers zaaken niet:

De Koning van Tangu valt hem af.

want de Koning van Tangu, zyn schoon-broeder, en onderdaan, viel hem af, welk voorbeeld zyn oudste zoon, de Koning van Pron, ten eersten volgde.

De Priesters roepen den Koning van Jangoma in.

Hy liet dezen laatsten, na dat hy tot inkeer gekomen was, wel vergeven, om daar geen vreeze meer voor te hebben; maar de Priesters, die alle even zeer op hem verbitterd waren, verklaarden zich zoo openbaar tegen hem, dat zy zyne broeder, den Koning van Jangoma (die van een Edeler geboorte, dan hy, was) noodigden, om 't ryk te aanveerden, alzoo zy niet genegen waren zyne wreedheden langer te dulden.

De moeder van dien even-gemelde Vorst, Manchuno genaamd, was een dogter van den ouden Koning van Pegu, daar de moeder van den Keizer van geen Vorstelyk bloed, en hy zelf ook al geboren was, eer zyn vader Koning wierd.

Die 't Ryk niet dorst aanvaarden.

Hoe gulhertig dit Ryk nu dezen Vorst aangeboden, en hoe sterk hem van de Priesters verzekerd wierd, dat alle groo-

ten

ten en kleenen, door hunne bewerking, hem zouden toevallen, dorst hy dit egter niet aannemen.

's Keizers verdere gevallen met den Koning van Arracan, Tangu, en Siam.

Daar op maakte de Koning van Tangu met den Koning van Arrakan een verbond, die hem niet lang 'er na belegerden, en hem dwongen zich over te geven, gelyk hy eyndelyk 1599. aan den Koning van Tangu, zyn zusters man, dede.

De Koning van Arrakan kreeg, volgens versprek, 5 goude beelden met gesteenten bedekt, en 5 vaten met gesteenten; ook nam de Vorst van Arracan de dochter van den Koning van Siam ten huwelyk, en twee van zyne zoonen tot Gyzelaars; maar 't voornaamste, dat hy by dezen Oorlog verkreeg, waren de witte Olifanten, en den eernaam van Koning van Pegu.

De Keizer keerde wel te rug; dog wierd, door bestel van den Koning van Tangu, nevens zyne Vorstin, en 13 kinderen, gedood, gelyk deze Vorst daar op na Macao, een stad ontrent 5 a 6 mylen van Zierjang gelegen, vertrok, en alle de nagelatene schatten des Keizers na zich nam.

Ter gelegenheid van dezen Oorlog met die twee Koningen van Arracan en Tangu, die hem reeds te zwaar woegen, maakte de Koning van Siam zich ook meester van 't Koninkryk van Martavan.

Geeft Zierjang aan Philippo Britto, die't zeer versterkt. De Koning, belegerd hem 1604.

De Koning van Arracan was nu wel te gelyk Koning van Pegu; maar hy liet het land (welkers inwoonders meest verloopen waren) woest leggen; en gaf Zierjang, toen nog maar een Haven, aan zekeren Portugees, Philippo Britto genaamd, met magt van dit na zyn zin te versterken; dat hy zoo wel dede, dat 'er daar na een stad af groeide, die dezen Koning in de oogen stak; weshalven hy die 1604. met een zware vloot quam belegeren, wy zouden daar meer van konnen zeggen; dog zullen dat sparen, tot wy in 't byzonder van den Koning van Arracan hier na zullen spreken, willende ons nu maar by dien van Pegu houden.

Pegu, en de witten Olifant, geraakt weer onder Siam. 1626.

Schoon nu de witte Olifant in de magt van den Koning van Arracan geraakt was, en hy toen ook 't opper-gezag over Pegu had, is dat egter zoodanig in 't vervolg niet gebleven: want metter tyd wierd de Koning van Siam zoo magtig, dat hy niet alleen meester van den witten Olifant, maar ook van Pegu, Brama, Cambodia, Taway, en meer andre nabygelegene Ryken, geworden is, in hoedanigen staat dit Ryk 1626. was; gelyk wy nader zullen toonen, als wy over Siam handelen.

Slegte staat der Peguaanen.

Is 'er een volk in de wereld, dat elendig en slavagtig is, zoo zyn het de Peguaanen. Zy moeten een gansch half jaar voor den Koning, 't zy in zyne Robyn- of zilver-Mynen, 't zy elders, voor niet arbeiden. Het is nog veel, als men hen eenige brokkeltjes of gruis voor hunne moeite toewerpt. Ook trekken zy op hun eigen kosten ten Oorlog, en moeten alles daar toe verzorgen.

Hoogmoed dezer Koningen.

Men doet dezen Vorst in 't ryk geen menschelyke; maar byna Goddelyke eer aan.

Niemand mag hem aanzien, dan alleen die genen, die hem de verzoeken en smeekingen van andren voordragen. Men genaakt hem niet, dan al kruypende op de knyen, zonder op te mogen zien; een hoog-moed, die veele mindre overheden al mede na-aapen, en zich aanleunen laten.

Men moet dezen Vorst, zoo hy aan onze Opper-hoofden, voor hem verschynende, iets vraagd, niet anders dan goed en zagt antwoord, zelf menigmaal tegen zyn beter weten, geven. De Tolken, eenige brieven vertaalende, zouden noit zulke scherpe woorden, als 'er dikwils wel staan, durven voortbrengen. Ja hunne onderdanigheyd gaat zelf zoo verre, en zyn hoogmoed steygerd zoo hoog, dat hy zich van hen God laat noemen.

Hy agt zyn eigen onderdaanen niet alleen als zyn slaven; maar is zelf zoo verwaand, dat hy den Landvoogd van de Kust van Choromandel in zyne brieven wel den naam van zynen grootsten slaaf geeft, waar in men hem nog al eenigzins plagt te styven: want als men hem een geschenk uyt naam van dezen Land-voogd aanbieden zou, plagt men te zeggen, dat desselfs Gevolmagtigden dit aan des Konings goude voetsoolen quamen leggen, van welke een zoete reuk en geur quam; waarschynelyk, dat die reuk aangenamer, als van den voet, en teenen van een ploegenden boer zyn, alzoo zyne beweging zelden zoo sterk is.

Neerstigheyd der Peguaanze vrouwen.

Dit slaafagtig en langdurig werken der onderdaanen voor den Koning is oorzaak, dat de vrouwen der Peguaanen zich hebben moeten beyveren, om zich hier of daar in te oeffenen, waar door zy in staat mogten zyn; om de kost voor hare mans, voor zich zelven, en voor hare kinderen te winnen.

Deze werden door de nood wakkere koop-vrouwen, waar in zy zich met zeer veel overleg, en met groote winst weten te erneeren, geen swarigheyd vindende, om hier of daar zelf na toe te vaaren, of te roejen.

De Peguanen zyn van een matige gestalte,

Gestalte, verwe en Dragt der Peguaanen.

ſtalte, en, voor Inlanders, al redelyk blank, maar wat plat van aanzicht. Zy hebben baarden en knevels als wy, de eene grooter als de andre.

Hun gewaad is zeer gering, en zonder eenig cieraad. Hun hair is boven lang en onder tot de ooren toe afgeſneden. Hun boven-kleed, of Badjoe, is van grove Bethilis, of iet anders, daar van zy als een langen rok maken; hebbende een kleedje tweemaal om 't middel-lyf gewonden.

En van hunne vrouwen.

Zoodanig is ook 't gewaad der vrouwen, maar daar is onderſcheid in hare Cabayen, ook dragen zy het hair opgewonden, gelyk de Miſticen.

Mitsgaders der Barmanders.

Daar zyn ook Barmanders, die uyt het rechte bloed der Koningen voorgeven te zyn.

Deze zyn veel hoog-moediger, als andre, en dragen hun hair met een tuyt boven op het hoofd, en met een doek, als een Piramide, bewonden. Ook binden zy hare kleedjens veel dikker op de buyk op, waar by zy zeer wel na de Maleyers, of Arrakanders, gelyken. Zy houden veel van hoeden; ook maken zy 'er een zoort van Bamboeſen, die zy zeer net weten te verlakken.

Die onder hen van eenig aanzien zyn, zullen noit beneden hunne minderen wandelen. By voorbeeld, zy zullen niet op den overloop en onder het half verdek door gaan, terwyl zy andren daar boven zien, alzoo zy dit voor een groote ſchande rekenen, dat zulke, die zy voor hun minderen houden, over hun hoofd henen zouden wandelen.

Hunne huyzen (die om de vloeden, en uyt vrees voor de Tygers, op ſtaken ſtaan, mogen maar van eene verdieping, en moeten zeer laag zyn, voor al in Pegu, en in andre buyten-ſteden; maar in Ava, daar de Vorſt zyn hof houd, vind men veel betere, en zelf ſteene gebouwen; dog die moeten mede zeer laag zyn, om de voornoemde reden, want als hy uytgaat, om zich te vermaken, moet hy hooger, dan iemand, boven uytſteken, en niets mag 'er dan boven hem verheven zyn.

Zy zullen ook in geen Cajuyt van een ſchip gaan, zoo lang zy iemand in de ſchippers hut, of op 't half verdek zien. Een zwakheid, die zy met de Arrakanders, en meer andre Indiaanen, gemeen hebben.

Hunne ſlegte Veſtingen, en ſlegte Soldaaten.

Door de bank zyn de Veſtingen, en de verſterkingen van hunne ſteden, zeer ſlecht. En ſchoon zy al van eenige ſtukken geſchut voorzien werden, zy weten 'er niet recht mede om te gaan, en zy hebben 'er ook zelden affuyten, of roo-paarden toe.

Het is een laf-hartige Natie, en thien Hollandze Soldaaten, die wel-geoeffend zyn, zouden een half duizend Peguaanen, en meer, op de vlugt jagen.

Zy doen zeer goed recht.

Het beſte, dat men daar vind, is, dat 'er aan een yegelyk, zonder aanzien van perſoon, dagelyks goed recht gedaan, en dat ieder, zoo hy voor zich zelven ſpreken kan, zelf, of anders door een voorſpraak gehoord, en in korten tyd, by mondelinge verſtendiging van zyne zaak, geholpen werd.

Over zwaare zaaken werd een eed gedaan, met 't leggen van zeker boek op hunne hoofden, en met eenige woorden in hunne taal uyt te ſpreken.

De grooten en ryken hebben egter hier veel voordeel boven de armen, om dat zy te ſlaafagtig van hunne meerderen afhangen, en hen zoo niet durven tegenſpreken.

Hunne gedagte van de Aard-beving.

Zy zyn door de bank zeer bot, en men vind weinig vernuftigen onder hen.

Als 'er aard-beving is, oordeelen zy vaſt, dat 'er, of een Koning ſterven, of van den throon geraken, of dat die hen plagen, of dat 'er diere tyd opkomen, of iet diergelyks voorvallen zal. Zy zyn van oordeel, dat 'er een groote ſlang is, die de wereld, of den aard-kloot op haar hoofd draagd; maar die den meeſten tyd ſlaapt. Als nu deze ſlang wakker werd, en haar hoofd eenigzins beweegd, dan is 'er aardbeving, en anders noit. Een heerlyke reden, en een klaar bewys, hoe groote natuurkundigen zy zyn.

En der Indiſche wyzen van den aard-kloot, op een ſlang ruſtende.

De meeſte Indiaanſe en Heidenze Paapen op Ceylon, Malabar, Choromandel, in Arracan, Pegu, Siam, China, &c: verbeelden de vier eeuwen, by God vaſtgeſteld, door een paard dat op de wereld-kloot ſtaat, waar onder die groote ſlang, die meeſt altyd ſlaapt, en den aard-kloot op haren kop draagd, en onder welke ſlang een groote ſchildpad is.

Zy zeggen, dat dit paard eerſt vloog, dog dat het, by 't nadren van 's menſchen ondergang om zyne zonden, van tyd tot tyd, eerſt zyn eenen, daar na zyn tweeden voorſten, en ook zyn eenen agterſte voet reeds op den aard-kloot by den uytgang van ieder eeuwe gezet had, en dat het ontrent 1668. eerlang ook zyn vierden voet, tot een beſluit van die vier eeuwen, 'er op ſtond te zetten, 't welk zoo hard daveren zou, dat de ſlang, en de ſchild-pad, die de wereld met wysheid en voorzigtigheid dus lang hadden onderſteund, niet magtig zyn zouden den aard-kloot tegen deze laatſte nederzetting van den voet van dit paard te behouden: want die ſtond dan ganſchelyk verdelgd te werden; Een ſtelling, welkers ongegrondheid de natuur-kundigen weten, en de

tyd

tyd en ervarenheid zelf aan de onkundigen ontdekt heeft valsch te zyn.

Na dien tyd, zeiden zy, zou God weer vier andre eeuwen beginnen, waar van zy op 10 byzondre tafelen ieder Eeuw net afgeteekend in hunne Tempels bewaaren.

De Olifants-jacht zeer vermakelyk.

Het grootste vermaak, dat de Koning voor zich zelven plagt te nemen, of aan andren te geven, was de Olifants-jacht.

Zy hebben eenige wyfkens, die daar op geleerd zyn, welkers hinderste, of teellid, met zekere olie bestreken werd, 't welke de wilde Olifanten aanstonds rieken, en waar door zy gelokt en gedrongen werden de wyfkens te volgen.

Als men dan met een gezelschap op de jacht gaat, neemd men die mede, en na dat men een troep wilden ontdekt heeft, doet men de wyfkens weer na de nieuwe stad keeren, na zeker groot staketzel van hegte zware palen, uytdrukkelyk daar toe gemaakt, waar in haar de wilden mede volgen, die men dan ten eersten door schuts-paalen, die men aan weder-zyden vallen laat, zoo dat 'er de wyfkens buiten zyn, afschut.

Die paalen staan zoo verre van een, dat 'er gemakkelyk een man, dog onmogelyk een Olifant, wat geweld hy daar ook tegen doet, door kan.

Hoe de gevange Olifanten.

Zoo ras dit woest dier ziet, dat het gevangen, en dat 'er geen middel is, om 'er weer uyt te geraken, werd het verwoed, en steld met een afgryzelyk gebaar al zyn kracht in 't werk, om de paalen om verre te stooten. Maar zy zyn te dik, en te hegt 'er in geheid. Als dat nu niet lukken wil, begind hy te weenen, te huilen, te razen en te tieren eenige uuren aan den andren. Als dat mede niet helpt, dan loopen zy eens dezen, dan weer eens genen weg, dat hen 't zweet langs 't lyf druipt, dan weder stooten zy met hunne tanden met zulken geweld op de palen, dat de splinters, of van de zelve, of wel de stukken van hunne tanden afspringen. Kan dat al mede niet helpen, dan laten zy hunnen snuyt hangen, en steken die in de aarde, doende zulken menigte waters kort 'er na uyt hun lichaam komen, dat zy al die gene, die 'er ontrent zyn, daar mede nat maken. Als zy nu lang genoeg haar moede en mat gewoed hebben, laat men de wyfkens weer uyt hare stallingen, die hen dan weer voorgaan, om hen in de stal, daar men ze hebben wil, te sluiten. Deze stal is maar pas zoo groot, dat 'er een Olifant in staan kan. Daar in nu werden zy vast gebonden, en zoo wel 4 a 5 dagen, zonder eeten of drinken, staande gehouden, waar door zy in agt a thien dagen zoo mak werden, als men begeerd. Men laat eenige menschen dagelyks tegen hen spreken, en dezer taal werden zy zoo gewoon, dat zy alles doen, wat die hen belasten, zoo dat 'er na die tyd geen onderscheid ter wereld tusschen hen en de tammen is. Men ziet het vangen der zelven onder de stoffe van Jaffenapatnam, op Ceylon, in een zeer nette teekening klaar verbeeld, en afgeteekend.

tam gemaakt werden.

Over-vloed dezer dieren in de bosschen.

Gelyk nu de Bosschen van Pegu vol van deze dieren zyn, alzoo maken de Vorsten hun werk 'er ook af, om 'er zoo veel, als 't mogelyk is, te vangen, alzoo zy hen met groote nuttigheid in de Oorlogen gebruiken.

Vier sterke mannen konnen van zoo een dier, 't zy met pyl en boog, 't zy met een musquet, Lancie, of eenige andre wapenen, zich verweeren, en den vyand groot nadeel toebrengen. Van wat gebruyk zy by de Africaanen of Carthaginenzen tegen de Romeynen waren, en hoe zy Torenkens met gewapend volk op hadden, ziet men by Hirtius de Bello Africano.

Hun nuttigheyd in den Oorlog.

Ook kan dit dier geen musquets-kogel ergens, dan alleen ontrent de Slaepen des Hoofds, en ontrent de oogen, door de huyd henen dringen.

Heerlyke vaartuygen des Konings.

Deze Vorsten plagten, zoo tot hun vermaak, als ten Oorlog, veel groote heerlyk-vergulde en cierlyk met bloem-werk uytgehouwen vaartuigen te hebben, waar op aan wederzyden 150 scheppers, of roejers met heerlyk vergulde schep-spaanen voeren. Geen pyl kan sneller uyt een boog, dan deze vaartuigen door de Zee, vliegen, aangezien die, op zeker geluid van Tifa en Gong, met een eenigen slag of schep van 300 scheppers gelyk, door de Rievier zoo snel gerukt werden, dat men 'er geen oog op houden kan. In 't midden van deze vaartuigen heeft men een overdekte plaats, om in te zitten, rondom de welke ook vensters zyn, om alomme uyt te kyken.

Niemand mag by dezen Vorst komen, zonder eenig geschenk mede te brengen, een gewoonte, die men by na in gansch Asia heeft.

De Nederlanders plagten in vorige tyden (wanneer dit Comptoir nog onder den Gouverneur der Kust van Choromandel stond) met den Koning van Pegu nu en dan te handelen, en ook zomtyds wel Gezanten aan dien Vorst af te zenden, hoedanig de Heer Elias van den Brouke (veel jaaren Opper-hoofd van Palicol, en, na zyn t'huys-reyze, tot Dordrecht 1676. Schepen en Raad) nevens de Heer Antoni Paviljoen in een Gezantschap na Ava geweest is; dog de gedurige omwentelingen van dit Ryk by de

de gestadige Oorlogen, die tusschen deze Vorsten, en die van Siam, ofte Arracan, voorvielen, hebben onzen ganschen handel met de zelve allenskens afgesneden; 't geen ook de reden is, dat wy daar van niets meer konnen zeggen.

Dit volk plagt tot de Sodomie, en tot het gebruyk der schand-jongens, zeer geneigd te zyn; dog zekere verstandige Koningin bragt dit door deze twee middelen af.

Voor eerst belastte zy op zekere zware straffen, dat alle mans een zilvre of een vergulden houten kogel tusschen 't vel en vleesch van hunnen roede zouden hebben te schuyven. Om dit uyt te voeren, wierden zy ergens mede dronken, en dan ondertussen de huyd der roede sagtkens los gemaakt, de kogel 'er tusschen geschoven, en de wonde in korten tyd genezen, het welke verrigt zynde, waren zy niet in staat om die zonde meer te plegen.

Ten anderen, belastte zy, dat de vrouwlieden met de armen, met den boezem, en zelf met een groot deel van hun lyf, bloot, en maar met een dun kleedje 'er over zouden gaan, om daar door de mans te meer tot de vrouwen aan te lokken, en van die zonde af te brengen.

Men vind ook in dit gansch Koninkryk geen eigentlyke maagden, vermits men de vulva der jonge meyskens al van jongs aan met eenig mengzel bestrykt, 't geen die deelen dan al merkelyk opend, en wyder maakt, om dat zy daar na te beter in staat mogten zyn, om van de mans, zonder smerte van die kogels te lyden, bekend te konnen werden.

Zy deed ook alle jongens van de schouderen af, tot de schenkels toe, zich blaeuw schilderen, welke verwe niet afgaende, en de huyd zeer leelyk makende, een afschrik in de mans van de jongens baarde, en hen allenskens meer en meer tot de vrouwen dede neygen, en die zonde dus afsterven. Een daad, waar over zy tot nog toe onder hen geprezen werd.

Die daar wil trouwen, kan geen vrouw krygen, of hy moet ze van de ouders koopen voor zekeren prys. Dus is hy ryk, die veel dogters heeft; maar die veel zoonen heeft, kan licht arm werden, al heeft hy al wat, of anders moeten zy zich zonder vrouw behelpen.

Indien de man zyn vrouw moede is, kan hy die wel weder zenden; maar hy moet de kinderen houden. Indien ondertusschen de vrienden van een vrouw haar wederom begeeren, om dat de man haar te veel plaagt, of om andre reden, zyn zy gehouden, het geld, dat 'er voor uyt geschoten is, weder te geven.

Komt iemand te sterven zonder kinderen, zoo is de Koning zyn erfgenaam; maar laat hy kinderen na, zoo trekken die twee derden van 't goed, en 't vordre is voor den Koning.

Indien iemand geen geld heeft, om zyn schulden te betaalen, zoo moet hy zyn wyf en kinderen verkoopen, of verpanden. Zoo men ondertusschen eenigzins bewyzen kon, dat zoo een verpande vrouw of dogter door den schuld-Heer bekend was, zou daar door zyne gansche schuld komen te vervallen, en de verpanden zouden weder in vryheid moeten gesteld werden, zonder dat hy regt had, om van zynen schuldenaar eenen penning te eysschen, gelyk ook de schuldenaar hem over die daad niet verder in rechte vervolgen kan, om dat de rechter oordeeld, dat hy genoeg by 't verlies van zyn geld gestraft is.

Na dat wy dus verre nu alles, 't geen wy van het wereldlyke ontrent Pegu te zeggen hadden, aangemerkt hebben, moeten wy nog een woord van hunnen Gods-dienst spreken.

Schoon zy in 't algemeyn gelooven, dat 'er maar een opper-God is, die alles geschapen heeft, en bestierd, maar die voor al ook een werker van al het goede is, stellen zy aan de andre zyde ook vast, dat al het quade van den Duivel komt.

Dierhalven zyn zy ook gewoon, zoo ras zy zich qualyk bevinden, of zoo ras hen eenig ongeval ontmoet, een belofte aan de Duivel te doen, ten einde hy hen geen meer quaad toebrengen kan.

Om nu deze belofte werkstellig te maken, laten zy een hoog huys bouwen, 't geen hen als tot een offerplaats diend, even eens als daar zy met brandende fakkels gemeenelyk offeren. Op de zelve spreiden zy een wit tafel-laken, leggen daar allerlei schoone bloemen op, en tusschen de zelve menigerley spyze, om daar mede den Duivel te eeren, en te verzoenen, ten einde hy haar in het toekomende geen nadeel doen zoude. En om hem nog meer te bevredigen en te verlustigen, laaten zy dan ook, ter eere van hem, op allerley Musicale speeltuigen speelen, en 'er allerley Liederen, daar op passende, by zingen.

Op dit Feest is 'er een, die des Duivels vader genaamd werd, die ook het voornaamste bestel op 't zelve heeft, en alles tot het beste genoegen van den Duivel weet te beschikken.

Hoe veel moeite nu hunne Priesters, die dit gedoente in den grond verfoeien, en 'er sterke vermaningen tegen doen, aangewend hebben, om dit quaad uyt te roeien, is hen dit egter ommogelyk geweest, alzoo het te diepe wortelen onder het gemeene volk geschoten heeft, zoo

dat zy dit tegen hun wil en dank dulden moeten.

Verdre duivelsdiensten. Men vind onder hen ook lieden, die 's morgens, zoo ras zy opgestaan zyn, een korf met Ryst, of andre eetwaren nemen, met de zelve, met brandende fakkels op de straat omloopen, en vlak uyt zeggen, dat zy die spyze aan den duivel vereeren, op dat hy hen dien dag ongemoeid en gerust laten zoude. Indien 'er dan juist honden, die hen op den reuk volgen, bykomen, en de spyze opeeten, zyn zy nog zoo onnoozel 'er by, dat zy voorgeven, dat de Duivel die beesten daar toe gedwongen heeft, en dat zy die derhalven niet verjagen mogen. Andre weder zullen, aan tafel zittende, geen spyze proeven, voor dat zy den eersten beet agter hunnen rug voor den Duivel geworpen, en zich du verzekerd hebben, dat hy hen gerust zal laten eeten.

Verscheide Feesten. Gelyk 'er onder hen veel Feesten zyn, alzoo munt het Feest Sapan Djasje boven alle de andren uyt.

Dat van Sapan Djasje. Men vierd het 12 Mylen van de Stad, en op dat de Vorst tydig daar zyn mogt, vertrekt hy daags te voren derwaards. Als nu dat Feest gevierd werd, gaat hy op een vergulden zegen-wagen zitten, die uyt een stuk, en op vier wielen gemaakt is, voorzien van een heerlyk gehemelte. De Vorstin zit aan zyn regter hand, die zeer kostelyk gekleed, gelyk op zyn hoofd een onnoemelyke schat van Peerlen en andre Juweelen geplaatst is, waar onder twee Heerlyke Robynen uitmunten, die, ter groote van een Dadel-yder (hoewel zoo lang niet) tot aan zyn ooren hangen. Hy is ook vercierd met een snoer van uitmuntende edele gesteenten, die van zyn rechter schouder tot aan zynen gordel hangt, en van daar tot onder de linker arm gaat, van zulken ongemeenen glans, dat men 'er 't oog niet op houden kan, behalven dat zyn vingeren (volgens de gemeene wyze der Oosterze Vorsten) vol ringen met Smaragden, Diamanten, en Koninklyke Robynen zyn, die een geflikker, als of het zoo veel flambeauwen waren, van zich geven.

Rondom dien zegen-wagen ziet men een drom van staat-Juffers der Vorstinne, alle dochters van Koningen en van de grootsten des Ryks. Deze zitten gemeenelyk op hare knyen, de handen te zamen gevouwen na om hoog gericht, ter eere van den Keizer en de Keizerin.

Acht schoone peerden van een en de zelve verwe, met eenerlei goud, en met Carmozyn behangen, trekken dezen zegen-wagen voort. En nevens den zelven gaan verscheide overston met zeelen in de hand, zig gelatende, als of zy mede aan dien wagen trokken.

By 's Vorsten uittocht uyt zyn Påleis gaan gemeenelyk voor af zyn Hovelingen, in drie reyen onderscheiden. Eerst zyne Lancie-dragers, dan zyne schutters, en dan zyne zweerd-en schild-dragers.

Midden onder de zelve gaan zyne gewapende Olifanten, waar na de Erf Prins op een heerlyk paart volgd; en daar na zyne andre zoonen, volgens hunnen rang en jaaren met hunne Lanciers, Schutters, Boogdragers, en schild-en zweerdvoerders, hebbende mede tusschen hen een groote menigte van gewapende Olifanten verdeeld.

Na dat deze Troep voorby gegaan is, vertoonen zich de Krygs-oversten, en de Hoofden der Soldaaten, benevens de verdre Hovelingen, en daar na nog 2 roode Olifanten met goud en zyde kleederen vercierd.

Dan komen de 4 witte Olifanten, met goud, en Edele gesteenten, en voor al met heerlyke Robynen op ieder tand opgepronkt, behalven dat 'er een heerlyk gehemelte, om hen tegen de zonne te dekken, boven hun Hoofd gedragen werd.

Eindelyk komt ook de wagen waar op de Keizer zelfs zit, agter welken veel Hovelingen te peerd in een zeer nette ordre volgen, dog tusschen de zelve en 's Keizers wagen ryden veel van de vrouwen der voornaamsten.

Hun Tweede Feest, Sapan Catena, houden zy in de stad, en dan richten de grooten ettelyke Pyramiden op zyn kostelykst op, en ieder met zulken fraejen verandering, als hy bedenken kan, te meer, alzoo zy malkanders werk niet konnen zien, voor dat het gedaan is. Het Feest Sapan Catena.

Zy gebruiken Bamboezen daar toe, die zy bewerken, konstig bearbeiden, met goud bekleeden, en op een zeer schoonen wagen zetten.

Wanneer de Keizer nu op de plaats komt, daar hy gewoon is aan ieder gehoor te geven, werden die wagens, met hunne Pyramiden, van meer dan 300 mannen voortgetrokken, en in ordre voor den Keizer gesteld, ten einde hy dan aan die gene den lof geve, die de zyne het fraeist gemaakt heeft.

Na dat dan alles van den Vorst wel bezien, en na zyn weerde geprezen is, werd ieder 't zyne 't huys gebragt.

Dien ganschen nacht door ziet men in de oude en nieuwe stad een menigte van dikke en zeer groote flambeauwen en Wasch-keerssen, voor al die genen dienende, die na hunne groote beelden gaan.

De poorten in de nieuwe stad (alzoo 'er in

in de oude geen zyn) blyven open, en allen, die 't groot beeld daar in komen bezoeken, brengen hun geschenk mede yder na zyn vermogen, al was het maar een bloem.

Het Feest, Sapan Djaimo Sedjenon. Het Feest Sapan Djaimo Sedjenon heeft mede een byzonder beeld, waar na toe de Keizer zich op zekeren dag met zynen zegen-wagen voeren laat, op de zelve wyze gelyk wy van 't eerste Feest gezegt hebben; dog hy, zyne Keizerin, en Vorstelyke kinderen, zyn dan anders gekleed.

Het Feest, Sapan Daiche. Het Feest Sapan Daiche werd in de oude stad gehouden, en is een Feest des waters. De plaats, daar het geschied, is heerlyk verguld, en de Keizer en Keizerinne begeven zich derwaards op hunnen heerlyken wagen.

Nadat zy ter voornoemde plaats gekomen zyn, treden zy, nevens hunne zoonen af, gaan in die vergulde plaats, en besprengen zich met Roozenwater.

Buiten die plaats ziet men de Krygsoversten en de Hoofden der Soldaaten op een groot plein, ieder met een Roozewater-vat in de hand, daar zy malkanderen zeer nat mede maken. Terwyl nu ieder zoo nat daar stond, plagt de vorige Keizer een zeer grooten Olifant op hen los te laten, die dan zekerlyk eenige menschen dood trapte, waar over die Vorst eens hertelyk lachte, terwyl 'er de omstanders om schreiden. In dezen tyd kan niemant door de oude of nieuwe stad gaan, die niet rykelyk met water begoten werd.

Het Feest Sapan Donon. Zy hebben nog een Feest, Sapan Donon genaamd. Op 't zelve laat zich de Keizer, en zyne zoonen, ieder in een byzonder heerlyk verguld schip na de stad Meccao of Maca, in 't gezelschap van veel Hovelingen en Edelen, voeren, waar door men dan daar wel 100 schepen by een ziet.

Ter plaatze, daar zy wezen moesten, gekomen zynde, gaan zy te land in een heerlyk Paleis ontrent de poort, het welk van buiten en van binnen zeer fraei verguld, en rondom van zeer vermakelyke thuinen voorzien is.

Uit dit Paleis gaan zy in een ander buiten de stad, alwaar de Keizerin uyt een venster beschouwd, hoe hare Hovelingen om den prys in 't vaaren met malkanderen stryden. Die dan eerst van hen aan 's Keizers Paleis aankomt, heeft niet alleen den prys, maar krygt ook een verguld beeld, dat tot dien einde daar op gerecht staat. De naaste aan hem krygt een zilver beeld; daar in tegendeel alle, die agterblyven, van de vrouwen bespot, en uitgelachen werden, om 't welke te ontgaan, dan ieder zyn best doet.

(Pryzen, die men daar uytdeeld.)

In ieder schip zyn maar twee roejers, en dit Feest duurd een geheele maand, en werd over den andren dag gehouden.

Behalven deze zyn 'er meer andre; maar dit zyn wel de voornaamste Feesten.

De Keizer is ook gewoon zeven vergulde wagens te laten maken, en op ieder van de zelve een grooten vergulden Afgod te stellen, die door wel 300 mannen voortgetrokken werd, aan welken de Vorst, na dat zy ter plaatze gekomen zyn, daar hy die wel zien kan, aalmoessen uitdeeld, en aan ieder voor zyne moeite iets schenkt. (Andre Heylig bedryv des Keizers.)

Veelen gaan dan ook door de stad met een groot net vol bloemen, om van dezen en genen een aalmoes te bidden. Andren gaan henen, om de Lyken der Priesters jaarlyks eens met water te baden, welk water zy naderhand voor Heilig houden, en met grooten aandacht, en geen minder yver drinken. (Hoe wy-wa ter ma ken.)

Men vind 'er in Pegu, die zich ter eere van hunnen Afgod Apalita met messen snyden en kerven, en dus hun bloed aan hem opofferen. (Veele, die zic ter eer der Af goden opoffe ren.)

Op de viertyd van hunne Corcovita offeren zich altyd dezen of genen, om voor Martelaars, en Heiligen geagt te zyn. Wanneer nu de Afgod aankomt, vertoonen 'er zich altyd 2 a 3 in lange asch-graeuwe rokken aan 't volk, gereed, om zich voor der zelver behoudenis op te offeren, gelyk zy zich door dezen wagen ook laten verpletteren, waar toe de Priesters eenige dagen aan den andren zekere Persoonen mesten, die zich daar toe overgegeven hebben.

Zy voeden op zekere plaatzen van 't Ryk, ook eenige jonge dogters, op hare groote Corcovita's op, die door vasten, gebeden, en andre H. Oeffeningen gewyd zyn, en dan tot de plegtlyke offerhanden, die zy jaarlyks doen, bewaard werden. Alle jaar offerd men 'er een aan haren Afgod, en zy werd moeder-naakt van een Priester in tegenwoordigheid van haar vader en moeder geworgd, de welke haar dan nevens andre magen kort voor haar dood komen bezoeken, en als voor Heilig houden, aanbidden, en verzoeken, dat zy doch hunner, als zy by God komen, wil gedenken.

De Priesters klooven daar na 't lyf met een scherpen steen, rukken 't hart 'er uyt, werpen het den Afgod in 't aangezicht, en verbranden het, gelyk ook het vordre van 't lichaam, mengende desselfs assche met water, en daar mede dan den Afgod besprengende.

In hunne Tempelen hebben zy een ongeloofelyke menigte van zeer groote en kleene byzonder sterk vergulde beelden, na de menigte en 't heir der Afgoden, (Hunne menigvuldige Afgoden.)

welke zy eeren, onder welke de God der zonne-veesjens geenzins de minste is.

Wat naam zy de hel geven.

Zy noemen de hel het duister hol van 't huis des rooks, alwaar de Priesters stellen, dat een afgryselyke slang is, die de zielen inzwelgd, waar uyt zy door een van hunne Goden moeten verlost werden.

Hunne Priesters beschreven.

Hunne Priesters werden Talapois genaamd, die met een kannetje aan den Gordel gemeenelyk hunnen kost gaan bedelen, hoewel zy dat dan overvloedig krygen, alzoo men hun voor heilige en aandagtige mannen houd, die ook gewoon zyn openbare aanspraken wegens hunne wetten en inzettingen alle maandag tot het volk te doen. Te dier tyd staan zy 's morgens vroeg op, gaan met blikke bekkens door de stad, en wekken 't volk op, ten einde zy tydig hun eeten bereiden, en dan tot hun gehoor komen zouden. Daar na vangen zy aan te zingen, en geven daar na 't volk verlof om te mogen vertrekken. Den inhoud van hunne aanspraak is meest, dat 't volk niet dooden, steelen, niemand berooven, geen ontugt of hoerery bedryven, maar aan ieder een recht doen moet. Ook stellen zy vast, dat God de deugd in allen, van wat Gods-dienst ook zy zyn mogen, beloond.

Zy wederstreven den dienst der Christenen zoo veel niet, als andre Priesters, en zyn vriendelyk en goedhertig, voor al tegen Reizigers.

Zy dragen kleederen, als de Barmanders (zynde lieden, die voorgeven van Koninklyken bloede te zyn) dog zy zyn zeer wel te onderscheiden aan hunne geele kleedjens, hoewel 'er ook zyn, die lange donker-roode rokken tot op hun hielen dragen. Ook zyn zy vry van alle lasten, woonen meest in de Bosschen op hoog verhevene plaatzen, om tegen de tygers zeker te zyn.

Zy eeten maar eens daags; gaan bloots voets, en bloots hoofds, zyn glad geschoren, zoo op 't hoofd, en aan den baard, als elders op hun lichaam, mogende nergens hair hebben.

Zy hebben ledere Gordels, vier vingers breed, dragen ook een mantelken op de schouders, dat zich in 't vierkant tot onder de korte ribben strekt. Zy dragen ook een hoed, met donker-roode klare Boomwol of Cattoen bedekt, tegen de hitte der zonne; dog 's winters een andre tegen den regen.

Hun uytvaart.

Zy leven zeer kuis, en voorbeeldelyk, en wanneer zy sterven, werd met hun lichaam veel dagen Feest gehouden, leggende dat op een groote Borti, terwyl veel andre Talapois 'er rondom staan, en Feest 'er over houden. Eindelyk dragen zy 't lyk na de plaats, daar 't verbrand zal werden; alwaar zy dan een vyer van Benzoïn, Sandal-hout; Paradys-hout; en andre welriekende houten, maken, leggen 'er dat op, verbranden 't zoo, stroyen de asch op 't water, en begraven zyn gebeente dicht by zyn wooning.

En die van den Keizer.

Als de Keizer van Pegu sterft, laten zy twee pragtige schepen met een verguld dekzel tot beide die vaartuigen toebereiden, en onder dat dekzel een hooge vergulde tafel oprichten, daar zy 't dood lichaam van de Vorst opleggen, waar onder zy een vyer van Benzoïn, Sandal-hout, Paradys-hout, en andre welriekende dingen, maken, en laten die schepen dan met den stroom henen dryven. Zy voegen by de zelve eenige Talapois, die dan zingen, en vreugde bedryven, tot dat het lyk tot assche verbrand is.

Deze assche maken zy met melk tot een deeg, voeren dat tot in de mond van de haven tot Zierjang, en werpen het aldaar in 't water, zoo als het begind te vallen; maar 't gebeente voeren zy na een anderen Afgod dicht by een vergulde Kapel, die na een ronden hoogen Toren gelykt, en Dagon genaamd werd, alwaar zy dan een nieuwe Kapel bouwen, byna als de vorige, begraven 't gebeente aldaar, keeren dan weder na 't Paleis, en verheffen 's Keizers oudsten zoon op zyn 's vaders Throon.

Wy zouden nog veel andere zaaken van de gewoontens, plegtlykheden, en Zeden dezer Peguaanen konnen verhaalen; dog wy meinen dat dit voor den nieuwsgierigen Lezer genoeg zyn zal, om hem een denk-beeld van dit volk te geven, behalven dat wy 't oordeelen genoeg gezegt te zyn van een land, daar wy wel een Logie, maar geen eigendom ter wereld hadden, en niet verder, dan maar als Koop-lieden, konden aangemerkt werden; weshalven wy hier van afscheiden.

Van 't Koninkryk Arracan, en ons Comptoir aldaar.

Van het Koninkryk ARRACAN, en ons Comptoir aldaar.

TWEEDE HOOFD-STUK.

Van 't Koninkryk Arracan, *en ons Comptoir aldaar. Waar dit Ryk legt. Des zelfs naamen. De stad* Arracan. *Het Paleys beschreven. Andre steden. Hunne huyzen. Huysraad. Schoone gebergten, &c: 's Konings Titel. Die zich alle vyf jaar eens zien laat. Alwaar dan den eed vernieuwd werd. Proeve der 12 Maagden. Die jaarlyks voor hem gezogt werden. Hoe zyn Hovelingen gekleed gaan. Het gewaad der vrouwen.* 1276. *Stonden deze Koningen onder die van* Malakka. *De Koning was* 1549. *ook Koning van* Pegu, *en van den witten Olifant geworden. Geeft* Zierjang *aan* Philippo Britto. *Tast* 1604. Britto *in* Zierjang *aan. Werd ettelyke maalen geslagen. 's Konings nieuwe toeleg. Zyn dood.* 1646. *en Nazaat. Begin van onzen Handel op* Arracan. *Daar wy een Logie krygen. Het gelicht Comptoir* 1653. *weder opgericht. Hoofden 'er gelegt. De waaren, hier vallende, en getrokken.* 1665. *'t Comptoir stil gelicht. De* Portugeezen *houden de Zee en de* Ganges *onvry. Bieden geheel* Arracan *den onder-Koning van* Goa *te vergeefs aan. Zy werden listig gedempt.* 1665. Arracan *voor den* Mogol *veroverd. Ontrent* 1672. *ons volk hier vermoord, en* 1683. *'t Comptoir voor altyd gelicht. De Gods-dienst der* Arracanders. *Hunne Afgoden. Hunne* Talapois. *Veel Secten onder hen. Hunne huwelyken, en bruiloften. Behandeling van hunne dooden.*

WAt nu Arracan belangt, daar is een Koninkryk, en ook een stad van dien naam.

Waar dit Ryk legt. Het Koninkryk is een van de voornaame Ryken van Indiën, en legt op 21 graaden benoorden de Linie, en benoorden het Keizerryk van Pegu, grenzende aan Bengale in 't Noorden of N. W., aan Pegu in 't Zuiden, aan Coetsjintsjina in 't Oosten, en aan de golf van Bengale in 't westen.

Des zelfs naamen. Het werd van zommige Portugeezen Orrakan, van andre onder hen Arrakaon, en by zommige maar Rakan (na des zelfs Hoofd-stad) en ook Mog genaamd.

Landewaard in zyn verscheide schoone steden, en inzonderheid twaalf met heerlyke Paleizen, van welke Arracan de Hof-en Hoofd-stad egter de voornaamste is.

De stad Arracan. Deze stad legt aan een rievier, die, zoo Maginus wil, Chaberis, genaamd, en 13 Mylen van de Zee gelegen is; dog zy legt 'er, 19 Mylen af. Men kan 'er niet, dan langs verscheide steile klippen en rotzen, die in de mond der rievier leggen, komen. De rievier is niet meer als een kleene Musquet-schoot breed. Aan wederzyden der zelve heeft men zeer schoone en vermakelyke Landsdouwen, en ongemeene Lommer-ryke en vrugtbare bosschen, langs welke men hier en daar ook eenige dorpen en kleene steden ontmoet, en onder de zelve Orienton, een kleen stedeken by 't welk een zeer H. Pagode is, na welke dagelyks veel Arrakanders gingen, om hunne offerhanden, gebeden, en aanbiddingen ontrent hunne Afgoden te doen.

Men heeft wel twee dagen opzeilens van nooden, eer men aan de stad Arracan komt, en boven, ontrent een myl van de stad, daar onze Logie plagt te zyn, is de rievier zoo naeuw, dat men 'er als in een kil, en maar pas vlot met de schepen leggen kan, aangezien zy met hoog water maar een scheeps-lengte wyd is.

Het is daar ook zoo vol dorpen, huizen, en schoone velden, dat men de rievier naeuwelyks zien kan, en dat men met de schepen als op de wal schynd te leggen.

Als men verder op met Roei-vaartuigen na de stad vaart, moet men tusschen twee zeer hooge en steile klippen door, die zich met een zware Klove als twee wallen aan weer zyden vertoonen.

Door deze stad loopt de grootste en neering-rykste rievier van het gansch Koninkryk. Zy is van groote ontrent als Amsterdam; maar veel volkryker, ook heeft zy zulke groote buiten-steden, dat zy eenige mylen beslaan. De stad is over al zeer dicht; doch meest met kleene huizen bebouwd, en ongeloofelyk dicht bewoond. De huizen zyn 4 a 5 voeten van de grond op stutten gezet, om dat dus hoog meest alle nacht een dikke mist het aardryk bedekt, die 's morgens door de zon opgetrokken werd. Beschreven.

De daken der Tempels en Afgods huizen geven een grooten luister, alzoo de zelve, mitsgaders alle hunne spitzen en knoppen verguld zyn, zoo dat men, als de zon schynt, het oog 'er niet op houden kan. Men komt in de zelve door een steene poort, die, gelyk hun-

hunne meeste Tempels, op steene heuvels gebouwd is.

Na binnen toe ziet men een boord van steile klippen en Rotzen, die de stad zeer sterk maken, behalven dat zy ook van tamelyke hooge en zeer dikke steene muuren omringd is.

Als men na het Paleis van den Koning gaan wil, moet men over een steenagtig gebergte, en ook over eenige vlakten, en door zeer neeringryke straaten, daar men wegens de menigte des volks, dat zig alomme daar op een gepropt vertoond, naeuwlyks doorgeraken kan.

Men ziet in de zelve allerlei treffelyke winkels, waar in men alles vind, 't geen men bedenken kan. Ook heeft men tusschen beiden zeer schoone Markten, daar men al mede over ongestraate wegen gaan moet, eer men by 't Vorstelyk Paleis komt.

Het Paleys beschreven. Het Hof des Konings staat in 't beste van de stad, en is in een Vesting, langs welkers buiten-pleinen de rievier loopt, ontrent welke ook 's Konings Olifantsstallen en Olifanten, gelyk mede op eenige andre plaatzen plagten te staan. Het Kasteel heeft drie-dubble muuren en poorten, en dan komt men eerst by het Paleis, in 't welke (gelyk ook in de stad) geen Hollanders komen mogen, ten zy zy een bedienden van den Coetewaal (of Schout) by zich hebben, die hen nog maar voor aan in 't Paleis brengen mag.

In 't zelve plagten mede wel stallen voor 's Konings ongemeene hooge Olifanten, als mede voor ettelyke andre wreede dieren te wezen. Het is van buiten aan te zien heerlyk, zoo in opsigt van de wooningen voor den Vorst, als ten opzigt van die, welke voor zyne Koninginnen en 't geheel vrouwen-Timmer geschikt zyn, dat zeer licht aan de gulde daken en Torens, die men boven de hooge muuren uitsteeken ziet, af te nemen was, ten tyde toen die nog in wezen en in volle glans waren: want zedert den Oorlog met den Mogol heeft de stad en 't Paleis zeer veel rampen geleden.

Andre steden. Gelyk nu deze stad zig zoo heerlyk in allen deelen vertoond, alzoo kan men ook van de andre steden zeggen, dat zy al vry sterk van wallen, muuren, en poorten, hoewel zonder gragten zyn.

Onder deze steekt de stad Dianga uyt, daar wy een Comptoir plagten te hebben, en daar zig de Portugeezen ook byzonder vast gemaakt hadden, dog wy hebben die stad, zedert de Mogol dit Ryk veroverde, verlaten. Xetigam is mede een voorname stad, daar nu de Luitenant van den Mogol zyn verblyf gemeenelyk houd.

Zy weten van geen wegen te bestraaten; maar gebruiken meest klei-gronden, die in den droogen tyd zeer wel, maar in de regen-tyd zeer ongemakkelyk zyn.

Hunne meeste huizen zyn van Bamboezen, of van Gabba Gabba, met Klappusbladeren gedekt, dat in den droogen tyd zeer gevaarlyk voor brand is.

Egter vind men hier en daar veele zeer fraeje en net-gebouwde huizen, van ruime vertrekken voorzien, aan welke zy geen konst spaaren, schoon 't hen niet veel komt te kosten. Hunne huizen.

Zy hebben in de zelve geen solders, nog haard-steden, alzoo zy hunne spyze buitens huys toebereiden.

Hun meeste huisraad bestaat in fraeje Catils, Alcativen of Tapyten, mitsgaders aarde, en kopere vaten. Huisraad.

Men ziet in 't verschiet veel schoone gebergten, en zeer klare stroomen en rievieren, die schoone en vrugtbare Landeryen bekabbelen. Schoone Gebergten, &c:

De Koning geeft zich zelven den Titel van de magtigste en grootste Koning van Arracan, Tipara, Chacomars, Jangoma, Bengale, en Pegu, die onder de Koningen, gelyk de zon onder de lichten des Hemels licht, ontzien van alle menschen, altyd overwinnaar van alle zyn vyanden, en Heer van den gouden Hof. 's Konings Titel. Die zig alle 5 jaar eens zien laat.

Deze Vorst is een van de hoogmoedigste, die men in 't gansch Oosten vind, en hy laat zich zelven buiten zyn Paleis maar eens in vyf jaaren den 15. November zeer pragtig aan zyn onderdaanen zien; en dien dit daar buiten gebeuren mag, is of een groot man, of een sterk begunstigde. Op dien voornoemden dag, die door 's Konings boden het gansch Ryk door bekend gemaakt werd, moesten alle gezonde mannen en vrouwen, tusschen de 18 en 60 jaaren oud, op de verbeurte van een halve gulden verschynen. Hier door, alzoo het allen niet gelegen quam, en zy liever dat verbeuren, dan zoo verre reizen wilden, vergaderde hy een onnoemelyken schat, alzoo 'er millioenen van menschen in dat Ryk zyn.

Op dien gestelden dag plagt dan die Vorst onder 't geklank van Trommels, Trompetten, en Schalmeyen op een witten Olifant te voorschyn te komen, met zeer heerlyke kleederen, en met veel peerlen en edele gesteenten vercierd, en voor al met een Kroon, van een onwaardeerlyken schat van Juweelen opgepronkt. Hy plagt dan in een kleene tent, op dien Olifant te zitten, terwyl een Arracans Edelman dat beest bestierde.

In deze pragt volgden hem zeer langzaam alle de Sicken, en grooten van Arracan, elk om 't heerlykst en pragtigst met

 goud,

goud, gesteenten, en Juweelen, wapenen, kleederen, en al wat kostelyk is, vercierd, die de luister van hunnen Vorst vermeerderden.

Men zag daar dan een onnoemelyk getal zonne-schermen, vlaggen, en wimpels; en men hoorde zoo grooten getal van allerlei blaas-en speeltuigen, dat iemand 't hooren en zien verging.

Deze groote treyn wierd gemeenelyk door de Priesters, of Talapois, en Musicanten gesloten.

Buiten dezen krioelde het overal van Soldaaten, die alomme in ordre gesteld waren, om alle wan-ordre voor te komen.

Alwaar dan den eed vernieuwd werd. Op dezen zelven tyd moesten ook alle de onderzaten den eed van getrouwheid aan hunnen Vorst vernieuwen. Zoo ras dit gedaan was, hoorde men een zeer aangenaam geluid van allerlei speeltuigen, en veel geschut, en bassen van 't Kasteel lossen, en men zag dan ook zeer fraeje vuurwerken (waar in zy uytmunten) ontsteken.

Al het welk tot diep in de nagt duurde, eer dat een iegelyk in rust, en alles weer op zyn stel quam.

Proeve der 12 maagden, die jaarlyks voor hem gezogt werden. Hy houd in zyn Paleis een groot getal vrouwen, zoo Koninginnen, als byzitten, en alle jaar wierden van ieder Stad-houder 12 van de schoonste maagden in 't Ryk voor hem opgezogt, tot haar 12 jaar heerlyk in alle konsten opgevoed, en op een zeldzame wyze beproefd.

Deze moeten in witte fyne kleederen zes uuren lang in de heete zonne-schyn staan, waar door zy niet weynig komen te sweeten. Deze besweete kleederen dan werden, na dat zy andre aangetrokken, en zich verschoond hebben, door lieden, uitdrukkelyk daar toe gesteld, en ook door de Koning zelf, onderzogt, om te ontdekken, of zy wel gezond van lichaam zyn, en geen vunzen of vuilen stank en reuk by zich hebben; dog, gezond bevonden zynde, werden zy in Koninklyke kleederen, en opgecierd met alles wat fraey is, aan den Vorst vertoond, en dus alle jaar uyt de 12 voorname steden 144 gebragt, terwyl de andre, daar eenig gebrek aan ontdekt is, voor zyne hovelingen bewaard werden, en het is nog een Koninklyke gunst zulk een vrouw te bekomen.

Ook leeren deze Hof-Juffers ondertusschen van jongs af op allerlei speeltuigen speelen, aardig danssen, en allerlei aardigheden tot vermaak van den Vorst aanregten.

Hoe zyne Hovelingen gekleed gaan. Zyne Ryks-raaden werden Sikken genaamd. Deze dragen gemeenelyk een fyne witte Cattoene Cabaey, die dicht om de armen en 't lyf sluit.

Hier over hebben zy nog een lang fyn wit Cattoene kleed, dat om 't lyf sluit, en met strikjens vast gemaakt is; en buiten 't zelve nog een schortje, dat hen over den buik en knyen hangt, buiten 't welke zy nog een wit Cattoen kleed over de heupen en lendenen hebben, dat heel dik en met veel bondelen op den buik gebonden hangt.

Deze menschen hebben hun weergae niet in hoog-moed, en werden gemeenelyk van een grooten stoet slaven gevolgd.

Zy dragen hun hoofd-hair, even byna als by ons de vrouwen, met tuyten agter op 't hoofd gebonden, en met fraeje fyne binnen strikken vercierd.

Het gewaad der vrouwen. Hunne vrouwen, die vry blanker, dan de mans zyn, draegen een los en fyn doorlugtig Badjoe of half hemdje over den boezem en naakte schouderen, en een fotas of ander fyn Cattoene kleedje, twee a drie maal om de middelen geslagen, dat hen, gelyk alle andre Indische vrouwen, tot op de hielen hangt.

De vermogende dragen kostelyke Salindangs en sluyers over de schouders, en weten haar ongebonden hoofd-hair met fraeje lokjens op te cieren.

Een groot cieraad stellen deze in de langste oorlellen, en daar zyn 'er, die ze tot op hare schouders hangen, waar in zy dan eenen bos van glazen, verlakte, en andre ringen dragen. Zy dragen ook goude, zilvre kopere Ivoire of andre ringen om hare armen en beenen; hoewel de zedigste maar 5 a 6 verlakte arm-ringen dragen.

Ao. 1276. deze Koningen onder Malacka. A°. 1276. was Sulthan Mohhammed Koning van Malakka, die wat daar na met de dogter van de Koning van Arracan trouwde, en aldus dit Ryk erfde. Zedert was de Koning van Arracan, die hy daar in zyn plaats stelde, Cancelier van 't Ryk van Malakka, zoo onder hem, als onder Sulthan Aboesjahid, die na Mohhammed volgde, gelyk breeder onder Malakka 's stof te zien is.

Den Koning was in 1599. Koning van Pegu en van de witten Olifant. Deze Koning (gelyk wy bevorens onder de stoffe van Pegu getoond hebben) was niet alleen Koning van Arrakan, maar ook Koning van Pegu, en meester van den witten Olifant. 1599. geworden; hoewel hy van die beiden niet lang 'er na schynd bezitter gebleven te zyn.

Geeft Zierjang aan Philippo Britto. Hy liet Pegu meest woest leggen, en had, alzoo veelen van de ingezetenen verloopen waren, de haven van Zierjang aan zeker Portugees overste, Philippo Britto genaamd, geschonken, en hem toegestaan die te versterken.

Deze versterkte die haven zoodanig, dat het den Koning in de oogen stak. Ook nam hy 't Eiland Sundiva, buiten 's Ko-

Koningsverlof, weer in. Ondertusſchen wou ook die Vorſt 't Ryk Bocala, in Bengale, en 't Eiland Sundiva, dat de Portugeezen verlieten. Dit nu verricht hebbende, taſtte hy Britto 1609. met een vloot van 540 Zeylen en 5000 Soldaaten aan, zoo de Jeſuiet Jarricus Lib: 6. cap. 31. getuygd, dog hy werd in 't begin van 't volgende jaar door Britto geſlagen, en zyn oudſte zoon gevangen genomen.

Taſt 1604. Britto in Zierjang aan.

Dit dwong hem, vrede met dezen Portugeeſchen Krygs-overſten te maken, waar op hy 't Eiland Sundiva aan de Portugeezen weder gaf, gelyk Britto daar op 's Konings zoon los liet; dog dit was zoo ras niet gedaan, of hy brak de vrede zeer trouwloos, taſte hem 1607. weder met 1200 zeylen en ontrent 30000 Soldaaten aan; maar hy wierd den 31. Maart elendig geſlagen, zoo dat zyn Zee-voogd met zeer veel vermogende Arrakanders daar het leven lieten.

Ettelyke maalen geſlagen.

Den 4. April hervatte den Koning den ſtryd, by welk geval het kruyt van der Portugeezen Zee-voogd in brand raakte, waar door hy met alles in de lucht vloog; dat de Portugeezen noodzaakte na hunne ſterkte de vlugt te nemen, alwaar hen de Koning ten eerſte belegerde, zynde merkelyk door den Koning van Tangu onderſteund. Dit maakte hem zoo ſtout, dat hy de ſtad (alzoo die haven nu al een ſtad geworden was) dog te vergeefs, op-eyſchte, en wierd kort daar aan driemaal ter Zee wakker van de Portugeezen geſlagen.

Hy, hier door niet af geſchrikt, belegerde hunne Veſting weer, maar Britto klopte hem andermaal te water en te land, dreef hem op de vlugt, en dwong hem om de 9. May, met verlies van 1200 Galeyen, op te breken, brengende niet meer als 12 Galeyen en 250 Galeaſſen te rug.

Hy had ook meer als 10000 man, en den Koning van Tangu nog 1500 man, 5 Olifanten en 40 peerden verloren, waar tegen van de Portugeezen maar 86 man, en daar onder hun Zee-voogd Paulo de Regges, en 10 Hoofd-mannen, geſneuveld waren.

'S Konings nieuwe toeleg.

De Koning was genegen hen weder aan te taſten, dog by ongeluk verbrandde zyn Paleys met 300 bywyven, en zyn vloot. Hoe 't toen verder gegaan zy, is my onbekend, dan dat hy 1646. ſtierf, en door zyn natuurlyken zoon vervangen wierd, die 1652. een minder-jaerigen zoon naliet.

Zyn dood 1646. en Nazaat.

Begin van onzen handel op Arracan.

Eenige jaaren na dezen tyd of wel na 1640, begonnen wy op Arracan te vaaren, en wierden van dezen Koning begunſtigd, om een Logie, een myl van de Hoofd-ſtad, te mogen hebben. Wy hadden 'er een Koopman tot opper-hoofd, een onder-Koopman tot Tweede en verſcheide andre bedienden, als, 2 aſſiſtenten, twee Tolken, in 't Bengaals en Moors, zonder dat ik egter de nette tyd weet aan te wyzen, wanneer dit zyn eigentlyk begin genomen heeft. Dit Comptoir nu heeft altyd onder Choromandel behoord, waar aan alles verantwoord wierd.

Daar wy een Logie krygen.

Dit weet ik zeker, dat het Koninkryk Pegu ondertusſchen onder den Koning van Siam geraakt, en dat die 1626. ook (gelyk reeds gezegt is) al meeſter van den witten Olifant geworden was, en dat wy niet lang daar na al eenigen tyd in 't Ryk van dien Vorſt handel gedreven, en geſchenken aan hem gezonden hebben, hoewel hy zeer ſlegte geſchenken in vergelding weder zond.

Als deze geſchenken door onze opperhoofden hem aangeboden wierden, moeſten zy, eer zy in de gehoor-Zaal quamen, hunne ſchoenen uyttrekken, neerbukken, met 't aanzicht ter aarde en met gevouwe handen voor 't voorhoofd, een zeer ſlaafze eerbiedigheid aan den Vorſt betoonen. Zy mogten niet eens opzien, en hun hoofden wierden geſtadig door twee kamerlingen ter aarde nedergedrukt.

Vermits nu onze handel aldaar, met 's Konings bewilliging, op zekere voorwaarden wierd gedreve, die juyſt niet altyd behoorlyk nagekomen wierden, is dit Comptoir nu en dan wel eens met een ſtille trom opgebroken, gelyk ontrent 1650. quam voor te vallen; dog 1653. vonden haar Edelheden tot Batavia goed met dezen nieuwen Koning in een nieuw verbond, onder voordeelige voorwaarden te treden, alzoo hier zeer veel Ryſt, waſch, ſlaven, en andre waaren vielen.

Het geſlichte Comptoir 1653. weder opgericht.

De voorwaarden waren deze navolgende:

I. Dat men alle vorige geſchillen vergeten zou.

II. Dat zy de 7 Nederlanders, die ontrent Hoegli onvoorziens overrompeld waren, en ook de Chaloep, na Arrakan gevoerd, weer aan ons overleveren zouden.

III. Dat zy onze Chaloepen en vaartuygen ongemoeid laten, en dat de Koning zulks aan zyn Vloot en Galiaſſen belaſten zou.

IV. Dat men onze ſchepen ten eerſte van ervaarne Lootzen voorzien; en die veylig met hare Galiaſſen binnen brengen zou.

V. Dat de Brieven van haar Edelheden aan zyn Majeſteit ten eerſten zullen werden

den overgeleverd, en niet in de Logie, gelyk wel bevorens, eenige weeken bewaard werden.

VI. Dat men aan den Capitein, of ons Opper-hoofd, iet voor te dragen hebbende, altyd gehoor verleenen zal.

VII. Dat wy over al in zyn Majesteits Landen, zoo van Arrakan, als van Bengale, vry en vrank zullen mogen handelen, zonder dat wy eenige verspieders, of Schild-wagten, ontrent onze Logie zullen behoeven te gedoogen.

VIII. Dat wy ook met zoodanige Lieden, als ons goed dunken zal, 't zy hooge 't zy lage, zonder ons iets op te dringen, zullen mogen handelen.

IX. Dat wy geen tollen betaalen, en van alle verdre lasten van raderyen, Sionkans &c: vry zullen zyn, zonder iets van in-of uytgaande waaren te geven.

X. Dat wy onze schepen na ons welgevallen zullen mogen lossen, en laden, zonder eenige bezoekers of oppassers te gedoogen.

XI. Dat ons geld, volgens de waardye, in wissel, of in goederen, zonder daar op te verliezen, zal aangenomen werden.

XII. Dat men aan ons een ruyme en welgelegen plaats tot een Logie, pakhuizen en slaven-huis, zonder gevaar van brand onderworpen te zyn, bestellen zal.

XIII. Dat wy, by 't verleenen van gehoor by zyn Majesteit, aan de Opperhoofden, altyd ons eygen Tolk dicht by ons zullen hebben.

XIV. Dat wy, by verschyning voor den Koning wel de behoorlyke eerbiedigheid, volgens gewoonte, doen, maar niet tot walging en spot door den Coetewaal en andren tot voor den Throon getrokken en gesleept zullen werden.

XV. Dat de Koning, tot vastigheid van onzen vryen en zekeren handel in Arracan, en Bengale, vaste Firmans aan ons verleenen, en die ten eersten by trommel-slag zyn gansch Ryk door zal laten afkondigen.

XVI. Ook zal de Koning aan ons ter hand stellen alle de kinderen, die door ons zullen werden aangewezen, en die bevorens door ons volk by Inlandze vrouwen geteeld zyn, als daar zyn, het kind van Adriaan van der Stel, het kind van Bastiaan Jacobsson, twee dochters van Jan den Engelsman, en een dogter van Klaas Hermansson Bisschop. En was dit aldus geteekend in 't Paleis der Koninklyke stad Arracan den twee en twintigsten van de Lente-maand 1653.

Hoofden 'er gelegt. Daar op wierd hier als Opper-hoofd, de Opper-koopman, David Verdonk, en als zyn Tweede, Gerard van Voorburg gelegd, by welke twee Assistenten en twee Tolken in de voornoemde taalen een onderbarbier, en een Soldaat, als Bottelier gevoegd wierden.

A°. 1657. lag 'er Henrik de Dieu als Hoofd.

De waaren, hier vallende, zyn Ryst, Salpeter, Wasch, Slaven, goude Maazen, zilver, &c:

De waaren, hier vallende en gebrokke[n]. De waaren, die men hier brengt, zyn verscheide zoorten van eenige Cattoene Lywaaden, als, roode en witte Bethilis breede Baftas, Basta Erotsja, Guinees, blaeuw en wit, Salampoeris, Dongris, Petola's, &c: Peper, Cori, Kust-Yzer, rond en geen Clave-staal, Amfioen, Sandel-hout, goud-ledere boek spiegels, grove porcelyne kopjens, Vermilioen, koper, Tin, Speauter, oude Pinang, Metaal, en speceryen.

Dog 1665. Comptoir stil geligt. A°. 1660. was de Heer Voorburg hier Opper-hoofd; 1662. schreven haar Edelheden, dat hy met de Arracanders zeer veel moeite gekregen had, wegens dat de Nabab een Gezant herwaards uyt Bengale gezonden had, om drie zoonen van den Prins Sjah Sousa (Bon Sulthaan, of Sulthan Banke, Ballandachter, en Saan Sulthaan) van daar af te halen, het welke, alzoo 't met een Galjoot en volk van ons geschied was, schreef hy dat daar door onze Logie hier in 't uyterste gevaar, om door de Arracanders berooft, en om verre gehaald te werden, behalven dat ook die Gezant (zoo wy hem niet verborgen hadden) in 't uyterste gevaar van zyn leven zou geweest hebben, gelyk de Koning dus ook twee Gezanten van Pegu in Arracan maar stil had laten ombrengen. En dierhalven verzogt de Heer Voorburg, dat men in 't toekomende voorzigtiger wilde zyn, van aan den Nabab geen schepen of volk meer na Arracan te leenen, om ons hier buiten moeite te houden.

Men zey te dier tyd ook, dat de Koning van Arracan aan deze drie zoonen van Sjah Sousa goude zonne-schermen, met de eere, die daar verder aan vast is, vereerd, en dat hy zelf Sjah Sousa's dochter beslapen en bevrugt zou hebben; dog wat daar verder opgevallen zy, zullen wy nader in de levens der Mogols, ter plaatze, daar wy van dezen ongelukkigen Prins en zyn vrinden spreken, ontwarren. Wy zyn hier na dien tyd niet heel lang gebleven: want

Onze Logie wierd 1665. stil gelicht, uyt vreeze van door de Mogol, die dit Ryk dat hy maar ten deele veroverd had, en verder beoorlogen wilde, aangetast te werden.

Ook hield deze Koning te dier tyd, uyt vreeze voor de Mogolders, veel

Por-

Portugeezen aan de hand, die in de haven van Xettigam, of Xetigam, met hunne Galeassen lagen, en met hun gestadig rooven en kapen die gansche Zee zeer onvry hielden, gewoon zynde alle Canaalen van den Ganges door te kruyssen, plunderende en beroovende 20 a 30 mylen Landewaard in, al wat zy maar grypen konden, en hier door is het, dat men in Arracan zoo veel slaven te koop bragt, ja deze Portugeezen wierden hier zoo magtig metter tyd, dat zy den onder-Koning van Goa aanboden hem geheel Arracan in handen te leveren; dog alzoo de aanbieder Sebastiaan Gonsalves, maar een gering man, hoewel overste over deze roovers, en met een van 's Konings dochters getrouwd was, weygerde hy dit uyt vermetelheyd en jaloezy.

De Portugeezen houden de Zee en Ganges, onvry.

Bieden geheel Arrakan den onder-Koning van Goa te vergeefs aan.

Indien hy hen de hulpe, die zy hem ettelyke maalen verzogten, bewezen hadde, de looze Sjah Hestcan zou hen onder Eurang-zeeb niet getemd, en hen, door zyne groote belotten verlokt, zynen dienst niet bewogen hebben voor die des Konings van Arrakan te stellen, en hy hen dus niet listig in de val gekregen hebben, gevende hen in 't eerst groote Soldyen, maar toen hy van hun allen, en van hunne huis-gezinnen meester, en genoeg verzekerd was, spotte hy met alle beloften, die hy hen gedaan had, zoo dat zy met ter tyd van zelfs uyt-teerden.

Zy werden listig gedempt

Na dat hy nu meester van deze Zee-schuimers geworden was, (dat hy eerst met hulp van twee onzer schepen, volgens versprek met den Heer Generaal Maatzuyker, op voorwaarde van daar na Arrakan voor hun beide te zaamen te veroveren, aannam te doen, hoewel hy het daar na alleen uitvoerde, en onze schepen met een slegte dankzegging te rug zond) taste hy, volgens last van zynen Vorst, ook het Koninkryk Arrakan aan, om zich aan dien Koning over de dood en zyne vuyle mishandeling van des zelfs Broeder, den Prins Sjah Sousa, die uyt Bengale na Arrakan gevlugt was, te wreeken, gelyk hy in dit jaar 1665. dat gansch Koninkryk veroverde.

A. 1665. Arracan voor den Mogol verovеrd.

Wy hebben naderhand nog wel in dit Ryk gehandeld, dog nu en dan daar mede wel eens opgehouden, behalven dat 1672. hier geen andre handel, dan by deze en gene koop-lieden, of vry-lieden, die 'er op voeren, gedreven wierd, om dat zy niet lang te voren onze Logie afgeloopen, en ons volk trouwloos vermoord hadden.

Ontrent 1672. ons volk hier vermoord.

A°. 1680. in November quam hier Dirk Vonk als Opper-hoofd; dog hy lag 'er maar tot den 3. January 1683, en toen is dit Comptoir (dat bevorens dikwils met een stille trom gedaan was) ordentelyk voor altyd gelicht, zonder dat wy hier daar na eenigen handel gedreven hebben.

A. 1683. 't Comptoir voor altyd gelicht.

De Arrakanders zyn Heidenen, en niet anders gewoon, dan hunne Afgoden die zy, als de Peguaanen, in menigte hebben, in hunne Tempelen, welker daken en spitsen zeer heerlyk verguld zyn, te dienen.

De Godsdienst der Aracanders.

Veele van deze Beelden der Afgoden zyn van hout, dat zy dan vergulden, eenige van steen, en andre van kley gemaakt.

Hunne Afgoden.

Hunne Geestelyken, en Priesters, mede Talapois, als die der Peguaanen genaamd, mogen wel niet trouwen; dog men houd hen voor vuile Sodomiten. Zy dragen zeer kort afgeschooren hair, geel geverwde kleederen, leven als kluizenaars, in kleene wooningen, ontrent hunnen Pagooden hier en daar op klippen en hooge heuvels gebouwd. Zy zyn zeer statig van wezen, moedig en trots van gang, hebbende altyd een grooten sleep van Leerlingen achter zich, die zy in de gronden van die Afgodische Leer dagelyks onderwyzen; dog men heeft een groote menigte van Secten onder hen, dat men klaar ziet, als iemand van de gemeente trouwen zal: want de bevestiging, die gemeenelyk door een Talapois geschied, werd altyd in de tegenwoordigheid van zulken Afgod gedaan, wiens Secte de Bruidegom en Bruid verkiezen en omhelzen.

En veel Secten onder hen.

Zy hebben ook hier gemeenelyk zo veel vrouwen, als ieder voeden kan; dog zy bekreunen zig 'er niet aan, of de Bruid maagd is, of niet, ja zy agten het zeer veragtelyk by een maagdelyke Bruid te slapen, waarom zy dit werk gemeenelyk een ander voor zekere belooning (gelyk in meer Oosterse Ryken, daar men den maagdom mede niet veel agt, geschied) laten waarnemen. Behalven hunne wettige vrouwen hebben zy veel bysitten, en dans-hoeren.

Haar huwelyken, en Bruiloften.

Hunne bruiloften werden met veel pragt, onder 't lossen van bassen, en met het aansteeken van schoone vuurwerken, terwyl men wakker danst, speeld, en singt, met zeer aanzienlyke gastmaalen gehouden.

Indien 'er Lieden van aanzien sterven, werden 'er drie schooten uyt bassen gedaan. Ook werden alle hunne dooden beweend, en verbrand; dog de arme lieden brengen hun dooden, (en zelf hunne dood-sieken wel, als 't laag water is, aan de rievier-kant, van waar zy kort daar na weg gevoerd werden, hoewel zy daar nog wel eenigen tyd, dat een vreezelyke stank

De behandeling van haare dooden.

geeft, henen en weder dryven, dat egter om de armoede der Lieden, die 't hout tot het verbranden niet bekostigen konnen, niet wel anders geschikt kan werden.

Door deze menigte van Lyken ziet men hier ook een groote menigte kraejen, en andre roof-vogels, die op de zelve aazen, en daar door zoo stout werden, dat zy zich niet ontzien op levende buffels, ossen, en koejen aan te vallen, en die den rug dus levend op te byten, dat zy met het slaan van haren staart en met al hun op en neer huppelen dikwils niet konnen beletten.

Dit is het alles, dat wy van het magtig Koninkryk Arracan weten te zeggen, weshalven wy hier mede ook besluiten zullen, alleen met een woord hier byvoegende dat wy onder de beschryving van Bengale een deel 'er af in een Caart vertoonen zullen.

Het Koninkryk van BENGALA, en ons Comptoir aldaar.

DERDE HOOFD-STUK.

Het Koninkryk van Bengala, en ons Comptoir daar. Kaart van Bengala. *Algemeene aanmerkingen in deze Caart waar te nemen. Wanneer Bengala veroverd, en hoe 't daar na bestierd is.* Orixa, *en* Hingeli's *verovering.* Behaar. Mongeer. *Eenige voorname handelplaatzen beschreven.* Cos Assam. Cos Bhaar. Asoe. Sundiva. *Het nieuw diep by* Sagoor, *&c: Heerlykheyd dezes Lands. Des zelfs grenzen nader bepaald. Oude verdeeling. Waar na dit zyn naam voerd. Het Land der* Patans. *De voornaamste steden en handel-plaatzen in* Bengala. *In* Bellasoer, *en* Pipeli *beschreven.* Hoegli. *Onze Logie aldaar. De Lynbaan. De graven der Hollanders. En andre cieraaden van dit vlek.* Cassimabasaar. *De stad* Decca. *De stad* Pattena. *Die 1651. geheel afbrand.* Sjoppera. Ragiamahol. Nawasichan *verbeeld in prent. Het Paleys van den Landvoogd hier. De stad* Mongeer. *Naamen van verscheyde dorpen tusschen.* Mongeer *en* Pattena. *Waarom wy dit land niet van binnen kennen.* Bengala *een Land van overvloed, en daar alles goed koop is. De* Ganges *beschreven. Heyligheyd dezer rievier. Reden van 't zelve. Wat Tanken, en hoe die zyn. Verdre zaaken onzen handel in* Bengala *betreffende. Onze eerste komst hier 1603. Dit Comptoir 1655. onder de Landvoogd van Choromandel; dog 1655. hier een byzonder bestierder gelegt. De Heer* Sterthemius, *eerste bestierder hier 1685. de Heer* Mattheus *van den* Brouke *beschreven. Brief van de Heer* Maatzuiker *aan den* Nabab *in* Bengala. *Geschenk, hier nevens gevoegd. Bericht ontrent de schuld van* Viera *aan zyn Hoogheyd. Cieraaden van deze brief. Lyst der verdere Bestierders en Commissarissen van* Bengala. *De magt en 't inkomen van een Bestierder, opper-Koopman, &c: hier. Den Algemeynen Heer Commissaris van* Rhede. *Die de Heer* Schaghen, *en andren, opsond. 't Geval van de* Heeren Johan Pit, Henrikssoon, Misdag. *Bewys, dat de Heer van* Rhede, *'t quaad niet weggenomen heeft. Wat een Directeur hier in korten tyd overwinnen kan. Hoe 't in Bengala plagt toe te gaan. Waaren, hier getrokken. En ook hier vallende, Munten, Maaten, gewichten. 't Getal der schepen, hier komende. De Ganges zeer gevaarlyk voor de zelve.* Alexander M. *zou hier geweest hebben. De Godsdienst van Bengala.*

Het Koninkryk van Bengala, en ons Comptoir daar.

Gelyk de Comptoiren van Pegu en Arracan zeer langen tyd onder de Kust van Choromandel gehoort hebben, alzoo heeft ook ons Comptoir in Bengale al zeer lang, hoewel niet altyd onder die Kust gestaan, dat ons dan gelegenheid geeft, om 'er nu mede van te spreken, behalven dat het ook wel verdiende op zich zelven verhandeld te werden; weshalven wy ook goed gevonden hebben, dit gewest, dewyl het nog zeer weinig bekend is, volgens een nette Kaart die wy daar af by letter B vertoonen, uitvoerig te beschryven.

Kaart van Bengala.

Om aan den Lezer een net denkbeeld van dit heerlyk Koninkryk van Bengala te geven, zullen wy het zelve eerst zoo, als zich de steden en dorpen daar in volgens volgens deze Kaart vertoonen, en daar na dan deze en gene steden, en de verdrezaaken, daar ontrent aan te merken, op zich zelven beschryven.

Beschryving van dit Koninkryk.

Men ziet hier dan voor af dat de strekking van dit land zoodanig is, dat men hier in 't N. W. 't Koninkryk van Behaar, in 't N. Ragiawerra, en Cos Bhaar, in 't N. O. Cos Assam, in 't O. Asoe en Tipera met zwaar gebergte, in 't Z. Oosten 't Koninkryk Arracan, in 't Z. den Oceaan of de Golf van Bengale,

NIEUWE KAARTE
van 't KONINKRYK
BENGALE,
door last van den Ed Heer
MATTHEUS van den BROUCKE zal:
in zyn Ed Leven Directeur
in BENGALE en RAAD
Ordinaris van
NEDERLANDS INDIA,
Opgestelt
door JOH van LEENEN.
J. van BRAAM et G. onder de LINDEN
Duytsche Mylen 15 voor een Graad
'T KONINKRYK VAN
COS ASSAM.
'T RYK VAN RAGIAWERRA.
'T RYK VAN JESVAL
'T RYK VAN COS BHAAR.
'T KONINKRYK
VAN
BENGALA
BEHAAR
MONGEER
'T LAND VAN
PRUROP
T RYK VAN
NARVAR
'T RYK VAN
MEVAT
'T RYK VAN
TIPERA.
'T RYK VAN UDESSE
'T RYK VAN
CODAVASCAM
'T LANDSCHAP
BOLLUA.
'T RYK VAN
ARRACAN.
'T KONINKRYK
VAN
ORIXA.
MALVA
TROPICUS
CANCRI
DE GOLF VAN BENGALE.

Back of
Foldout
Not Imaged

gale, en in 't W. en 't Z. W. weer zwaar gebergte, en in 't Z. W. ook de Kuſt van Orixa leggen heeft.

Het legt op 22 graden en 20 minuten N. Breedte, en op de lengte van 115 graaden.

Algemeene aanmerkingen in deze Kaart waar te nemen.

Ook zyn 'er, om deze Kaart wel te begrypen, eenige algemeine zaaken die wy tot opheldering der zelve niet ondienſtig oordeelen voor af te laten gaan.

Dus ziet men hier de Koninklyke of de groote wegen, die door dit ganſch land van Decca, en Cattek na 't hooge Hof van den grooten Mogol loopen, alomme met twee ſtreepen by een; dog de gemeene wegen met enkele ſtippen geteekend.

De bepaaling en afſcheiding van 't Bengaalſch Ryk van de landen van Orixa, Mongeer, en Arracan, als ook die van Behaar en Mongeer, werden met korte ſtreepkens die gedurig een opening hebben, en niet vervolgens als een ſtreep doorgaan, vertoond.

Van alle Comptoiren van onze Maatſchappy waeid een Prince-vlag, van de Comptoiren der Engelſchen een Engelze vlag met een kruis, en alle plaatzen, daar de Portugeezen zich onthouden; of daar zy een kerk of Prieſters hebben, ziet men met een Kruis onderſcheiden.

Ook geven alle de geſtelde dieptens van water in deze Caart hier het laagſte water te kennen, zoo dat de droogtens, met de letter A. geteekend, met het laagſte water droog vallen, en met de letter B. geteekend altyd branden.

Ook wyſt de letter A. Pipeli en meer andre plaatzen in 't Koninkryk van Orixa, en de B. daar in zekere hooge ſteene poort aan, zynde een gedenk-teeken door eenige Heidenſche Koningen aldaar tot aanwyzing van de nette grenzen van Bengala en Orixa geſteld.

Alle byzondre plaatzen nu hier in dit kort beſtek zoo uitvoerig, als wel behooren zou, zoo 't ons eigen land was, te beſchryven, moet men van ons niet verwagten, behalven dat het om de menigvuldigheid ook volſlagen onmogelyk is. Zommige der zelven hebben hun eigen Gouverneur ofte beſtierder, dog andere weer een onderſteld Hoofd.

Na dat wy voor af deze algemeine aanmerkingen nedergeſteld hebben, zullen wy tot de beſchryving van dit magtig Koninkryk een begin met des zelfs N. W. kant maken, alwaar zich het Koninkryk Behaar benoorden den Ganges op doet, en daar wy die groote en vermaarde rievier, zoo als zy van 't N. W. na 't Z. O. afſtroomd, zullen volgen.

De eerſte ſtad, die zich daar bezuiden den Ganges (die daar ontrent twee mylen breed is, en waar in zich een kleen Eilandje van drie mylen in 't rond opdoet) is Taaspoer, aan welkers overzyde benoorden den Ganges men het vlek Sjoppera leggen heeft.

Wanneer men den Ganges nu zes mylen Z. O. aan afzakt, draeid hy zig vier a vyf mylen verre na 't O. gelyk hy daar ook wel drie a vier mylen op deze en gene plaatzen breed is, en dan weder recht Z. O. aan, als bevorens, een ſtuk weegs henen loopt.

Ontrent elf mylen van Taaſpoer, en agt a negen myl van Sjoppera, heeft men weer een kleen Eilandje zonder naam, dat meeſt rond, en vier a vyf mylen in zynen omtrek is, aan de N. kant der rievier leggen, pas benoorden welk Eilandje zich aan de overwal het ſtedeken Behaarpoer in 't Koninkryk van Behaar vertoond.

Aan de Z. zyde der rievier, ontrent mede tegen over dit laatſte Eilandje, heeft men de ſchoone en vermaarde ſtad Pattena, aan een byzondren ſpruit van de Ganges leggen, pas beneden de welke vier mylen dicht aan de Zuider wal der rievier zich een zeer kleen Eilandje van een halve myl in 't rond vertoond, daar men een myl of twee lager aan die zelve zyde weer een fraeje ſpruit heeft, die mede als de vorige in de Ganges ſtort.

Drie a vier mylen beneden deze ſpruit, of negen mylen van Pattena, heeft men aan de Z. zyde der rievier het ſtedeken Baar, en daar by in de Ganges, digt aan die zelve wal, een kleen Eilandje van drie a vier mylen in 't rond leggen, 't geen zich meeſt in de lengte N. W. en Z. O. uitſtrekt, dog na 't N. W. wat ſcherp uitloopt, gelyk het zich na 't Z. O. wat rond vertoond, zynde na giſſing twee mylen, en in 't Z. O. en zoo meeſt vervolgens N. W. aan een myl breed, dat over de helft hoe langs hoe meer afneemd.

Hier is de Ganges ruim vier mylen breed, draejende hier ook voor een korte poos wat na 't O. Ook ziet men hier aan de overwal tegen over dit Eilandje by Baar weer een ſpruitje in de Ganges ſtorten.

Van Baar vertoond zig de Z. wal even buiten dit Eilandje in 't Z.O. met een hoek, alzoo de wal daar wel twee mylen na 't N. of 't N. O. uitdraeid, en een hoek, die wel twee mylen breed 's maakt, langs welke de Ganges zich mede zoo verre wat Ooſtelyker draeid, en dan weer Z. O. aanloopt, zynde hier wat ſmaller dan bevorens, en vervolgens, twee mylen van dezen hoek doet zich in de Ganges ontrent de overwal weder een Eilandje op, dat

dat ontrent vier mylen in den omtrek, en meest langwerpig vierkant is, zynde meest W. ten N. en O. ten Z. gestrekt; en hier is de rievier weder wel vier mylen breed; dog zes mylen van dien hoek af na 't Z. O. loopt de rievier wel vier a vyf mylen verre O. aan, alwaar ook de Z. wal N. O. aandraeid, en daar men het stedeken Danapoer ontrent een kleene spruit, die in de Ganges valt, leggen heeft, pas ten N. W. van welke spruyt zich weer een kleen smal Eilandje van een myl of twee dicht aan de Z. wal vertoond.

Hier maakt de Z. wal een breeden hoek, ook is de Ganges pas ten N. W. van dezen hoek, die wel vier a vyf mylen breed is, en met twee hoeken (tusschen welke dat smal Eilandje als in legt) na 't N. of N. ten O. uytpuild, wel zes mylen breed, loopende eerst een stuk wegs O. en dan weer voorby dezen breeden hoek by na Z. aan, daar zich pas voorby dezen hoek weer een Eiland vertoond, dat wel vier mylen lang, en op zommige plaatzen twee mylen, dog in 't N. niet boven een myl breed, en 't geen meest Z. en N. gestrekt, en zeer dicht aan de Z. wal gelegen is.

Af en aan dit Eiland, wat Landwaard in, twee a drie mylen van Darapoer, heeft men het stedeken Caalgam, bewesten het welke zich eenig gebergte vertoond.

Van dit Eiland tot ontrent het stedeken Peinti, dat ontrent seventhien mylen bezuiden Caalgam legt, loopt de Ganges met eenige bogten, dan eens wat versmallende, en dan weer eens wat verbreedende, een stukweegs Z. dan weer O. en dan weer meest Z. aan.

Pas buiten de Caalgam begind de Heerlykheid van Mongeer; dog de stad van dien zelven naam legt ruim vyf mylen van Caalgam. Waar deze Heerlykheid begind, en hoe verre zy zich zelven uitstrekt, ziet men aan deze streepkens, die hier van 't N. O. na 't Z. W. gemaakt zyn. Het strekt zich ontrent thien mylen in de breedte N. W. en Z. O. en wel twintig mylen in de lengte N. O. en Z. W. uyt.

Pas benoorden, en ook pas bezuiden 't laatst gemeld Eiland heeft men aan de overwal eerst benoorden 't zelve een zeer kleen Eilandje, en dan pas 'er bezuiden dicht tegen een smallen hoek nog twee zulke kleene Eilandekens, en even bezuiden dien smallen hoek nog een langwerpig klein Eilandje in de Ganges leggen, ontrent welk laatste hier weer een spruitje is, dat in deze rievier stort, gelyk 'er zig drie a vier mylen benoorden dien smallen hoek nog een zoo aan die zelve overwal vertoond.

Twee a drie mylen bezuiden dien smallen hoek, ontrent de Z. Grens van de Heerlykheid Mongeer, is weder een langwerpig Eiland, dat meest Z. en N. gestrekt, twee a drie mylen lang, en ontrent een myl breed, en zeer dicht aan de Z. wal tegen over gelegen is, recht tegen over 't welke zich hier weer zoo een spruit, die in de rievier valt, vertoond.

Vyf mylen bezuiden dit Eilandje heeft men 't stedeken Peinti aan de Z. wal; dog anderhalf myl van dit Eilandje heeft men een kleen smal hoekje, pas bezuiden het welke dicht aan de overwal weder een Eilandje is dat ontrent drie mylen in den omtrek (zynde meest rond) beslaat.

Hier loopt de rievier weer vyf a zes mylen na 't O. makende hier aan de Z. wal twee a drie kleene stompe hoeken, pas beoosten welke tweede zich aan de Z. wal een Eilandje van twee a drie mylen in 't rond, en recht 'er tegen over dicht aan de overwal zich een diergelyk dog kleener en wat smaller Eilandeken van anderhalf myl in 't rond opdoet; en als men nog verder de rievier af een myl of twee van dat laatste Eilandje na 't Z. afzakt, doen zich nog wel drie Eilanden naast aan de Z. wal op, die meest N. W. en Z. O. gestrekt leggen, van welke 't naaste aan de wal ontrent anderhalf myl lang, en een half myl breed, 't naaste daar aan drie myl lang, en meest een myl breed, dog het Oostelykste of het derde wel vyf a zes mylen lang, en twee mylen breed is.

Agt a negen mylen van Peinti, aan die zelve wal, heeft men het stedeken Boergengel, en zes mylen van Boergengel een pilaar staan, zynde een gedenkteeken te gelyk tot een Grens-paal dienende.

Pas bezuiden die pilaar heeft men weder een spruit, die in de Ganges stort, en die zyn oorspronk uyt het zwaargebergte neemt, dat men hier in 't westen zoo al vervolgens van Penti tot de stad Badrekta Z. aan, en nog al verder na 't Z. W. heeft.

Ruym drie mylen bezuiden die pilaar of ruym negen mylen van Boergengel, heeft men de aanzienelyke stad Ragiamahol, daar wel eer Sjah Sousa als onder-Koning of opper-gebieder van Bengala zyn Hof plag te houden; mede aan een fraeje spruit of rievier, die in de Ganges stort, leggen, waar ontrent zich, wat benoorden de zelve, een rond Eilandje van twee a drie mylen in den omtrek, en wat Z. Oostelyker nog een ander vertoond, dat meest N. W. en Z. O. gestrekt legt, en ontrent vyf a zes mylen lang, en meest een myl, of wat meer, uitgenomen in 't Z. O. daar 't scherp toeloopt, breed is.

Pas bezuiden Ragiamahol heeft men 't dorp Patſtora ontrent een ſchoone rievier, die uyt het weſter-gebergte twintig mylen van Ragiamahol ettelyke mylen Z. O. aan tot Bedapoer, en dan van daar weer N. aan tot wat voorby Moxudabath, dan weer een ſtukweegs N. W, en dan weer tot aan Pattora vlak N. legt, en daar in den Ganges ſtort.

Pas beooſten die rievier legt het dorp Ceeger, en een myl Zuydelyker het ſtedeken Donapoer, tuſſchen de rievier en den Ganges in, en recht daar tegen over aan de overwal heeft men de ſtad Thanda, en dicht daar by in den Ganges een kleen Eilandeken leggen.

Derthien mylen van Thanda legt de ſchoone ſtad Malda, en zeven en twintig mylen Noordelyker heeft men de landen van Ragiawerra, gelyk men twee en twintig mylen ten N. O. van Malda het Koninkryk Cos Bhaar leggen heeft.

Ontrent vyf mylen van Donapoer na 't Z. O. heeft men 't ſtedeken Orangabath, en drie a vier mylen lager 't vlek Moſſitabaſaar, ten N. O. van 't welke vier myl Soti, op een Eiland op zich zelven zich agt mylen in 't rond vertoond, gelyk ontrent drie mylen beooſten Moſſitabaſaar het ſtedeken Camera, en pas bezuyden 't zelve 't dorp Pipla Serri legt.

Een weinig beooſten Camera, en bezuiden Soti, vertoond zig in den Ganges een Eilandje van drie mylen in 't rond tegen dat, waar op Soti legt, aan.

Een myl of twee lager als Pipla Serri, of ontrent vyf mylen van Camera, heeft men het ſtedeken Mierdapoer, beooſten 't welke men een uytſtekenden hoek, gelyk men 'er ook zoo een by Camera, en tusſchen welke men een fraeje bogt, die wel drie a vier mylen breed is, ziet. Pas buiten dien hoek by Mierdapoer, even 'er beooſten, is een kleen Eilandje van twee mylen in 't rond, en tegen over dezen hoek, aan de overwal, nog een Eilandje, dat een weinig grooter dan 't vorige, gelyk 'er nog een twee mylen beooſten 't eerſte Eilandje is, dat wel vier mylen lang, en meeſt een myl breed is, zynde tuſſchen de ſtedekens Batſiella en Haſiaerhati in de Ganges gelegen.

Ruym vier mylen beneden Mierdapoer legt het ſtedeken Batſiella, 't geen ons een ruſt-plaats zyn zal, van de welke wy daar na weder O. aan zullen voortgaan.

Van Mierdapoer dan Z. aan voor eerſt voortgaande, zoo moeten wy, alvorens hier af te ſcheiden, nog zeggen, dat Camera, Pipla Serri, en Mierdapoer ook op een groot Eiland, zig in de Ganges vertoonende, en wel agt mylen lang en vier a vyf mylen breed, en op zommige plaatzen nog breeder zynde, leggen.

Van Mierdapoer vyf mylen Z. ten W. vertoond zich de ſchoone ſtad Moxudabath op een Eiland alleen in de voornoemde rievier, die uyt het weſter-gebergte komt, en die, van daar O. aan loopende, dan in de Ganges ſtort. Dit Eiland is meeſt Z. en N. geſtrekt, meeſt langwerpig rond, en ontrent drie mylen lang, en tuſſchen de twee en drie mylen breed; en hier by dit Eiland heeft men als een drieſprong van drie byzondre rievieren of ſpruiten die men hier ziet, alzoo men in 't N. W. een ſpruit van de Ganges, in 't Z. deze rievier uyt 't W. gebergte, en in 't O. een Tak uyt deze twee verdeeld, en na den grooten Ganges O. aanloopende, heeft.

Twee mylen beneden of bezuyden Moxudabath heeft men ontrent die weſterrievier de groote en aanzienelyke ſtad Caſſimabaſaar, waar langs men een gemeene weg, die by Batſiella in 't N. O. begind, heeft, en die na de ſtad Baccareſoor; vierentwintig mylen ten Z. W. van Caſſimabaſaar, en vier mylen beweſten de voornoemde rievier legt, die uyt het weſter-gebergte komt.

Anderhalf myl bezuiden Caſſimabaſaar legt het ſtedeken Seidabath, twee mylen Zuidelyker 't vlek Borruaſerri, nog twee mylen Zuidelyker 't ſtedeken Danepoer, en nog vyf mylen Zuidelyker de ſtad Plaſſi, beweſten de welke, gelyk ook beweſten die voornoemde weſtelyke rievier twee mylen (dog wel zoo Noordelyk) het vlek Rangematti legt.

Twee mylen ontrent bezuiden Plaſſi legt het ſtedeken Hagdia, gelyk zich zes mylen beweſten 't zelve; en niet wel vyf mylen bezuiden Rangematti, even beweſten die weſtelyke rievier, de ſtad Oedapoer ontrent de ſcheiding van deze weſter rievier, daar zy met een Tak na 't N., en met een andre Tak na 't O. zeven a agt myl, en dan weer zeven a agt myl na 't Z. langs Neddia loopt, zeer luſtig en byzonder fraei gelegen, vertoond.

Vyf mylen bezuiden Hagdia heeft men 't ſtedeken Neddia ontrent twee mylen benoorden de ſpruit Gaigateſe leggen, die ten deelen door een ſpruit van die weſter rievier, die zig by de ſtad Oedapoer verdeeld, en van daar zeven mylen O. en dan nog vyf groote mylen Z. aan loopt, en ten deelen uyt een nieuwe rievier, welke vyf mylen bezuiden de ſtad Boccareſoor uyt het weſter-gebergte voortkomt, en langs de ſteden Barduaan, Sillimath en Mierſapoer henen ſtroomd (daar zy zich weer in twee takken ſcheid, van welke de eene Gaigateſe genaamd wert, en O. aan, gelyk d'andre na 't

Z. loopt) gemaakt en op zich zelven afgescheiden werd, loopende vyf a zes mylen eerst meest O. ten N. en dan zeven a agt mylen N. N. O, en dan nog drie a vier mylen N. O. aan, daar de zelve by het stedeken Bilgassi, dat elf mylen beoosten Danepoer legt, in de groote Ganges stort. By dit stedeken Bilgassi ontrent twee a drie mylen Oostelyker vertoond zig aan de overwal een Eiland, dat zig N. W. en Z. O. wel drie mylen in de lengte en anderhalf myl in de breedte uitstrekt, en ontrent twee mylen Noordelyker dan Bilgassi, vertoond zig in de Ganges een kleen Eilandje, dat ontrent twee mylen in 't rond beslaat, pas benoorden 't welke men een langen grooten hoek ziet, die ontrent twee mylen breed, en wel vier a vyf mylen lang is, benoorden den welken zig een langwerpig Eiland vertoond, dat ruim vier mylen Z. en N. lag, en ontrent twee mylen breed is, alwaar zich pas benoorden dit groot Eiland, en wat beoosten Batsiella nog een dikke ronde hoek met nog een ander smal hoekje wat Noordelyker vertoond.

Alle deze plaatzen nu, van Moxudabath en Batsiella in 't N., tot Neddia in 't Z., en Bilgassi in 't O., leggen op een groot Eiland, dat zich tusschen de Ganges in 't O., en een andre wester-spruit van de Ganges, die van Ragiamahol komt afstroomen, en zich daar van den grooten Ganges afscheid, en tusschen een spruit van de eerste rievier, die uyt het wester-gebergte komt, mitsgaders tusschen de spruit Gaigatese (die uyt de tweede wester-rievier O. aan afstroomen komt, en zoo verder na den groote Ganges in N. O. loopt) verder toond, en 't welk twee of drie en twintig mylen Z. en N. lang, en vyfthien a zesthien mylen O. en W. breed is.

Tusschen de stad Oedapoer en 't stedeken Hagdia, twee mylen Oostelyker dan Oedapoer, legt pas bezuiden die dwars-spruit, die van de eerste wester-rievier na de spruit Gaigatese loopt, 't vlekjen Bickihaat, en anderhalf myl beoosten het zelve 't vlek Gasiapoer, en vier mylen Zuidelyker, of twee mylen bewesten Neddia, het stedeken Nimda.

Thien mylen bezuiden de eerste wester rievier heeft men weder een andre, of de tweede wester rievier, die mede uyt dat gebergte vyf a zes mylen ten Z. W. van de stad Baccaresoor ontspringt, en van daar eerst twintig mylen Z. O. aan loopt, daar zig de stad Barduaan zeventhien mylen van Baccaresoor in 't Z. O. en negen mylen van 't vlek Bickihaat in 't Z. W. vertoond, loopende van Barduaan (langs 't welke een gemeene weg van Baccaresoor na Oegli loopt) nog zes mylen verder Z. O. ten Z. aan, alwaar zig deze tweede wester rievier dan in twee takken verdeeld; van welke de eene N. O. aan langs Silimath, en Miersapoer loopt, en daar zy, by een splissing in drieën met hare regter tak de spruit Gaigatese (die na 't N. O. loopt) uitmaakt, terwyl men daar tusschen Nimda en Neddia een spruit van de wester-Ganges by Miersapoer hier in vallen, en van daar een andre Tak van deze splissing in drieën langs Amboc, en Tripeni eerst O. en daar na Z. en Z. W. aan tot het byzonder Eilandje, waar op Oegli legt, loopen ziet. Dit nu wyst ons de loop van den eersten Tak der tweede wester rievier, die langs Barduaan loopt, aan, maar pas een myl bewesten Sillimath heeft men nog een grooten tak die festhien mylen Z. aan tot de stad Nareinger loopt, alwaar de zelve in de derde wester rievier stort, die uyt dat gebergte ontrent zes mylen bezuiden de tweede rievier mede voortkomt, en zoo meest Z. Z. O. aan twaalf mylen en dan nog twee a drie mylen wat Oostelyker loopt, daar men de beroemde stad Sjandercona heeft, van waar men mede een gemeene weg tusschen Cannacoel en Oedagyns in langs Baelgerri, (daar zig nog een byzondre weg van Cannacoel tot daar vertoond, en die daar eindigd) en zoo verder langs Deniachali tot aan Oegli heeft.

Van Sjandercona loopt deze rievier nog drie a vier mylen Z. O. aan, en draeid zich dan eerst na 't Z. ten O. vier a vyf mylen tot by zeker gedenkteeken in 't Oosten, en byna tot by 't stedeken Medinapoer in 't W., van waar zy dan nog agt of negen mylen meest Z. Z. O. aan tot de stad Nareinger loopt, daar zy dan niet alleen de wester wal van dat land, waar op Sjandercona beoosten de rievier legt, afzonderd, maar daar zy (gelyk wy aanstonds nader zullen zien) ook een groot Eiland maakt, dat tusschen de Zuider-spruit der tweede wester-rievier, en tusschen een tak van de wester Ganges in 't O., die zich by Miersapoer als in drieën gesplitst vertoond, en tusschen deze derde wester-rievier in 't Z. gelegen is; dog eer wy van dat groote Eiland verder spreken, zullen wy eerst eens zien, wat voor plaatzen tusschen de tweede en derde rivier en tusschen de Zuider-spruit der tweede rievier leggen. Negen mylen bezuiden de stad Barduaan, en twee mylen beoosten de stad Sjandercona, legt het stedeken Sjanabath, en twee mylen beoosten dit laatste, wel zoo Zuidelyk legt 't vlek Cannacoel, en twee mylen bezuiden Cannacoel ziet men 't vlek Oedagyns, en nog twee mylen Zuidelyker 't stedeken Barda, ten westen van 't wel-

ke men een heerlyke toren ofte Piramide heeft, met de letter B geteekend, alleen dienende om aan te wyzen, dat hier de Grens-paal van de Koninkryken van Bengale en Orixa is. Gelyk nu dat gedenkteeken beoosten de derde wester-rievier legt, alzoo heeft men het stedeken Medinapoer pas bewesten dezelve; dog een weinig Zuidelyker.

Ik zal nu (om daar na te ordentelyker te konnen voort gaan) eerst maar verder aanwyzen, wat plaatzen men bewesten de derde wester-rievier, of wel na die kant ook in 't westen, en verder bezuiden de rievier Patragatta, en bezuiden de stad Nareinger in Orixa tot aan de Golf van Bengala heeft.

Vyf mylen bezuiden de derde rievier, die langs Sjanderccona loopt, heeft men weer een andre, zynde de vierde westelyke rievier, die uyt dat gebergte zeer steil meest Z. Z. O. ontrent twee en twintig mylen komt afstroomen, al waar men pas beoosten de zelve, ruim vyf mylen bezuiden Medinapoer, en vyf mylen bewesten Nareinger, het vlek Caffeiri leggen heeft, van waar zy nog al Z. Z. O. aan twee mylen, en dan weer vie mylen Z. ten O. aan, en dan nog vier mylen Z. O. tot aan 't stedeken Danthon loopt, dat ontrent zes mylen bezuiden Nareinger legt, van waar zy zich allenskens na 't Z. draeid, en zoo dan tot aan de vermaarde stad Pipeli (die vyf mylen bezuiden Danthon legt, gelyk zig 't vlek Jellesoor ontrent twee mylen bezuiden Danthon vertoond) loopt, en daar zy in de openbare Zee stort.

De stad Nareinger; die pas bezuiden de rievier Patragatta legt, vertoond zig ontrent negen mylen van Medinapoer, vyf mylen beoosten Caffeiri, en vier mylen ten N. W. van 't stedeken Tamboli, dat zoo veel ten Z. O. van Nareinger legt, ten westen van welk Tamboli vyf mylen men een plaats, de Moordenaars hoek genaamd, gelyk men twee mylen bezuiden het zelve 't vlek Bansja, en nog twee mylen Zuidelyker het stedeken Kindua leggen heeft; ten O. van welke laatste plaats anderhalve myl zig het Eiland Hingeli (zynde O. en W. ontrent drie mylen lang, en Z. en N. in 't westen twee, dog in 't O. maar eene myl breed) en een weinig N. Oostelyker zich nog een ander dog kleener Eilandje, ontrent twee mylen in 't rond, vertoond, en daar men verscheide droogten heeft met de letter A. gemerkt, die zig van Kindua tot aan Sagor in 't Z. O. en tot Punta das Palmeiras in 't Z. Z. W. uitstrekken.

Bewesten Pipeli, of ten Z. W. van de vierde wester-rievier, doet zig een vyfde op, die mede drie mylen Z. westelyker dan de vorige; al mede uyt het gebergte, 't geen zig daar zoo al vervolgens Z. aan in 't W. vertoond, ontspringt, en byna even eens, als die vorige, zeer steil en meest Z. Z. O. twintig mylen verre (hier en daar wat na 't N. O. inbuigende) loopt, daar zig dan in 't O. het stedeken Narsingpoer, en twee mylen bewesten de zelve het stedeken Rammoena; gelyk zig vier mylen ruim Z. ten O. van die laatste plaats de aanzienelyke en vermaarde koop-stad Bellasoor in Orixa pas bewesten deze rievier vereoond; alwaar men by de letter A. na de O. kant een dok heeft, daar wy hier na breeder van schryven. Ook buigt zich de wal hier by dit dok, en zelf al van de stad Pipeli af, eerst Z. W. wel zes a zeven mylen, en dan met een groote bogt tot aan Punta das Palmeiras (een zeer bekenden hoek, ten oosten van welke een myl of twee zich een Boomig Eilandje opdoet) wel agt of negen mylen verre van het W. en zoo door 't W. en 't Z. by punta das Palmeiras weer met een smallen hoek na 't Oosten, alwaar zich de zelve rievier, uyt het westelyk gebergte afstroomende, wel twintig mylen bezuiden de vyfde wester-rievier opdoet, die na vier mylen Z. Z. W., dan weer drie myl N. O. aan, daar na weer vier mylen Z. W., dan weer drie kleene mylen N. O. dan weer drie mylen Z. en dan vyf mylen Z. Z. O, een myl O. en daar na weer vier mylen Z. Z. O. geloopen te hebben, dan van daar, alwaar zich 't stedeken Kenea opdoet, nog vyf mylen vlak O. aan stroomd, en by Punta das Palmeiras in Zee stort.

Elf a twaalf mylen ten Z. W. van Bellasoor, en ontrent ook zoo verre ten Z. W. van 't stedeken Rammoena, en ontrent ook zoo verre bewesten 't stedeken Kenca, legt pas bewesten de zesde wester-rievier de stad Badreck, zynde de eenigste plaats die men tusschen deze en de zevende wester rievier verneemd, die ontrent thien mylen ten Z. W. van de vorige zesde rievier mede uyt dit westergebergte meest Z. O. afstroomd, en twaalf mylen bewesten Punta das Palmeiras (daar de wal Z. W. aandraeid) en tusschen de stad Sjangernaat (ontrent vyf a zes mylen ten N. O. van de rievier, die 'er benoorden loopt) na eenen loop van een a twee en twintig mylen, of daar ontrent in Zee stort.

Pas vier mylen bezuiden deze zevende rievier vertoond zig, na dat zy vier a vyf mylen van 't wester gebergte afgestroomd is, het stedeken Leckinpoer, dat ontrent elf a twaalf mylen ten Z. W. van de stad

Ba-

Badrek legt, ten Z. van welke, wel zoo westelyk, de stad Herriapoer bezuiden die zevende rievier, gelyk ontrent vier myl bezuiden de agtste of de laatste wester-rievier, of vyf mylen van Herriapoer, de vermaarde stad Sjangernaat legt, welke laatste rievier al mede uyt dit wel zoo westelyk gelegen Gebergte haren oorsprong, ontrent twaalf mylen Zuydwestelyker als de zevende rievier, heeft, van waar zy eerst vyf mylen ontrent Z. O. en dan ontrent weer zes mylen meest O of O. ten Z. aan loopt, alwaar men de schoone stad Cattek ontrent twee mylen bezuiden de zelve leggen heeft, van waar zy met een bogt van een myl of twee door 't N. na 't Z. gedraeid, en dan zoo vier mylen Z. ten O. aangeloopen hebbende, men de zelve vyf mylen verre O. aan, dan wat na 't N. en dan weer zes a zeven mylen verre O. Z. O. aan, benoorden Sjangernaat heen stroomen, en daar zoo in Zee storten ziet.

Na dat wy nu alles, 't geen zich hier in 't W. opdoet naeukeurig aangewezen hebben, gaan wy nu na dat groot Eiland, waar op Mirsapoer, even bezuiden de spruit Gaigatese, legt, te rug, om het zelve in zynen omtrek mede te beschryven.

Voor af zullen wy zeggen, dat zich in dit Eiland, aan des zelfs O. kant, nog een ander kleener Eiland, dat Z. en N. thien mylen lang, en O. en W. vyf mylen breed is, opdoet; waar op men Hoegli en meer andre plaatzen leggen heeft.

Ontrent zeven of agt mylen ten Z. W. van Miersapoer heeft men de stad Sillimath, gelyk men twee myl beoosten Mirsapoer het vlek Amboc, en bezuiden die laatste plaats vier mylen het stedeken Tripeni, en anderhalve myl westelyker het dorp Caatgam leggen heeft, bezuiden welk laatste plaats twee mylen zich het stedeken Deniachali, drie a vier myl bewesten Oegli, en nog twee mylen Zuidelyker zich het vlek Pondua, en niet wel vyf myl westelyker zich 't stedeken Baalgerri; gelyk zich ruim vyf mylen bezuiden Pondua het stedeken Sjannegger opdoet; en als men nog vier mylen meer na 't Z. afzakt, vertoond zich het dorp Basanderi, en nog vier mylen Zuidelyker het dorp Mondelgat, alwaar dan dit Eiland nog vier mylen meer na 't zuiden tot tegen de rievier van Patragatta aanloopt.

Wanneer men nu van Tripeni nog wat Z. aan gaat, scheid zich die westerspruit van de Ganges, die van de spruit Gaigatese Z. O. aan loopt, hier in twee Takken, die dit kleen Eiland, waar op Oegli legt, uytmaken, en die zig by Basanderi weer vereenigen, daar na met eene spruit zes mylen Z. W. aan loopen, en dus in de rievier Patragatta storten, van waar zy nog vier mylen O. Z. O. aan loopen, en ontrent de moordenaars hoek in Zee ontlasten.

Twee mylen bezuiden Tripeni heeft men 't beroemd Oegli (dat ook wel Hoegli genaamd werd, en daar ons Hoofd-Comptoir is) op dat kleen Eiland leggen, ten Z. van 't welke zes mylen de stad Thamma, gelyk nog een weinig Zuidelyker kleen Thamma legt, dat maar een dorp is.

Na dat wy nu alles, 't geen zich van Batsiella in 't N. tot aan de Moordenaars-hoek, 't Eiland Hingeli, en tot ontrent Sagor in 't Z. na 't westen vertoond, net aangewezen hebben, gaan wy nu na Batsiella, daar wy het bevorens lieten berusten, te rug, om dan zoo al eenparig na 't O. voort te gaan.

Van dit Eiland nu, waar op Batsiella legt, O. aan over de groote Ganges gaande, doet zich weer een zeer groot Eiland op, dat O. en N. wel agt en twintig mylen lang, en op de meeste plaatzen veerthien a vyfthien, hoewel het in 't Z. ter lengte van zeven a agt myl niet boven de drie a vier myl breed, en aan de Z. hoek nog wel zoo smal is.

Op dit groot Eiland nu heeft men echter maar drie plaatzen, te weten vier mylen beoosten Batsiella vertoond zich het stedeken Hasiaarhati, van 't welke een gemeene weg eerst Z. en daar na N. Z. en N. ten O. aan langs Ceerpoermirts en Tessindia, na de stad Bhareithella loopt.

Veerthien mylen beoosten Hasiaarhati legt het stedeken Harwa, en sestien mylen bezuiden Harwa doet zich het dorp Bedlia op. Wanneer men nu tot het naaste Eiland, 't geen in 't Z. tegen dit Eiland aanstoot, en dat ook pas bezuiden Bilgassi legt (ter plaats daar de spruit Gaigatese in de groote Ganges stort) overgaan, ondervinden wy, dat zich hier weer een ongemeen groot Eiland opdoet; dat in 't W. door een wester-Tak van den Ganges, in 't O. door den grooten Ganges zelf ontrent twintig mylen verre, en dan verder in 't Z. O. door een Ooster-spruit van den grooten Ganges, en in 't Z. door de rievier Patragatta gemaakt werd.

Dit Eiland nu is wel zeven en dertig mylen lang, en in 't midden ontrent negenthien; dog in Z. en in 't N. op sommige plaatzen maar vyf, en op andre maar twee mylen breed.

Op dit Eiland heeft men na 't N. en na 't O. geen plaatzen, dan na dat zich twee mylen beoosten Oegli, wel zoo Noordelyk eerst het stedeken Aliapoer op-

opdoet, tusschen 't welke en 't vlek Cagnerre (dat twee mylen Zuydelyker legt) men van Oegli een gemeene weg ziet, die tusschen de dorpen Boesna en Ceerpoertongi (die twee mylen O. en W. van een leggen, zynde het eerste thien, en 't laatste vyf mylen beoosten Cangnerre gelegen) langs of pas benoorden 't stedeken Jessoor na de stad Fattapoer loopt.

Twee mylen bezuyden Cangnerre heeft men 't stedeken Tsjannock, ontrent nog twee mylen Zuydelyker het stedeken Barrenger, en ontrent nog twee mylen Zuydelyker het stedeken Soelanotti, van waar men nog agt mylen Z. W. aan van nooden heeft, om by het dorp Calcula te komen, bezuyden 't welke zich vlak in 't Z. drie onbewoonde Eylanden vertoonen, van welk 't eerste O. en W. vyf en Z. en N. drie mylen lang is, stootende met zyn Oostkant tegen een smallen Z. hoek van dat groot Eiland, waar op Calcula legt, die tusschen 't zelve, en tusschen een ander groot Eiland in 't O. gelegen, inkomt.

Het tweede Eiland, ten Z. van Calcula gelegen, strekt zich N. O. en Z. W. ontrent vyf a zes mylen in de lengte, zynde in 't N. O. drie groote, in 't midden drie kleene, en in 't Z. W. maar twee, een, en een halve myl breed.

Tegen dit Eyland komt weer een ander, dat mede N. O. vyf mylen lang en Z. W. gestrekt legt, zynde in 't N. O. pas twee; dog in 't Z. W. wel vier mylen breed; en pas bewesten deze twee laatste Eilanden heeft men weer twee kleene Eilanden, te weten Ilha de Gale (dat een myl in 't rond is) bewesten 't tweede, en Sagor ten Z. W. van het derde, beslaande ontrent vier a vyf mylen in 't rond. En hier ontrent ziet men de letters A. en B. en de naam van Tyger 'er tusschen beyden gemerkt, om aan te wyzen, dat een schip van die naam, en nog twee a drie andre, in dat dok hier wel twee a drie jaaren hebben bezet gelegen, zonder 'er uyt te konnen komen.

Ten Oosten dezer drie Eilanden, die zich bezuiden Calcula vertoonen, ziet men beoosten de twee Zuydelykste, zoo al O. N. O. aan, twaalf groote onbewoonde en onbekende Eilanden leggen, uytgenomen dat de twee Oostelykste de naam van Baccala voeren.

De twee eerste leggen meest O. en en W. gestrekt, zynde het Noordelykste ontrent elf mylen lang, en Z. en N. na de W. kant vyf, dog na de Z. kant maar twee drie mylen breed. Het Zuydelykste is O. en W. vyf mylen lang, en Z. en N. na de W. kant drie, maar na de O. kant pas een myl breed, pas ten Z. W. van 't zelve legt een kleen Eilandje, Ilha da Galinha genaamd.

Het volgende Noordelykst Eiland is by na drie-hoekig, zynde N. O. en Z. W. gestrekt, vyf mylen lang, en Z. en N. twee a drie mylen breed.

Het Zuidelykste dezer twee volgende legt meest O. en W. zeven mylen verre uytgestrekt, en is in 't W. twee dog in 't O. wel vier a vyf mylen breed, schietende met zyn wester-deel langs het eerste Noordelykste in.

De twee volgende, zynde 't vyfde en 't zesde, beslaan ieder in 't rond, 't Nooordelykst ontrent thien, en 't Zuidelykst ontrent twaalf mylen.

Daar na heeft men 'er twee van welke 't Zuidelyke ontrent agt; dog 't Noordelykst wel thien of twaalf mylen in 't rond beslaat, zynde meest Z. en N. wel negen of thien mylen in de lengte uytgestrekt, en pas twee a drie mylen breed.

De twee volgende Eilanden, zynde het negende en thiende, vertoonen zig zoo, dat het Noordelykst in lengte, breedte, en strekking zeer weynig van 't vorige Noordelykst verschild; dog het Zuydelykste is wel eens zoo lang en breed als 't vorige Zuydelykst; dog 't loopt met een smalle strook van twee mylen lengte en een myl breedte na 't N. uyt, beslaande in 't rond wel seventhien mylen.

Wat nu 't elfde Eiland, Baccala genaamd, betreft, dat is een dik Eiland, 't geen in de lengte Z. en N. ontrent thien, en in de breedte zes a zeven mylen beslaat; dog het twaalfde, zynde van de zelve naam, strekt zich meest Z. O. en N. W. agt a negen, en in de breedte vier a vyf mylen.

Bezuiden deze twee laatste Eilanden nu heeft men nog agt andre Eilanden, al te zamen gebroken landen; hoewel die naam maar aan 't eerste (dat O. en W. zes a zeven mylen lang en drie mylen breed is) en aan 't tweede, dat twee a drie myl in 't rond is, gegeven werd. Gelyk nu 't tweede pas beoosten dat groote legt, alzoo ziet men de twee Eilandekens de Nababs-hoek genaamd, en ieder drie a vier mylen in rond, nog wat Oostelyker, en de vier andre (die van eene groote meest Z. en N. gestrekt, en ieder pas een myl of anderhalf in 't rond zyn) werden de Generaals Eilanden genaamd; bezuiden de welke men het Eiland Sundiva (dat ontrent thien a twaalf mylen in 't rond is) met een stad van die zelve naam 'er op, ziet leggen.

Eer wy nu van dat groot Eiland, dat pas bezuy-

zen is hy ook wel vier mylen breed.

Ter plaatze nu, daar hy zich scheid vyf mylen Z. O. afzakkende, ontmoet men een Eilandje, dat N. O. en Z. W. gestrekt legt, en dus drie mylen lang, dog maar anderhalf myl breed is. Alwaar de rievier ook wel de breedte van vier mylen halen kan.

Van daar draeid zy zich een groote myl na 't Z. W. en loopt dan weer twee mylen Z. ten W. hier maar twee mylen breed zynde, aan, alwaar zy dan weer een myl of twee Z. aan loopt, daar zy weer wel drie mylen breed is, en daar men aan de Oost-kant een Eilandje van twee mylen in 't rond, en een myl verder aan de overwal een zeer kleen Eilandje, dog vier a vyf mylen lager, of recht Z. aan (daar de rievier weer wel een myl versmald) een grooter Eiland ontmoet, dat Z. en N. vier a vyf mylen lang, en meest drie mylen breed; hoewel 't in 't Z. smaller is, en pas bewesten het welke het stedeken Salhet op een groot Eiland legt.

Hier heeft de rievier weder wel de breedte van vier mylen, die van dit Eiland nog vyf mylen Z, hier ontrent twee mylen breed zynde, aanstroomd, en zich dan daar in die zelve breedte nog vyf mylen verre na Decca W. aan, en O. aan langs 't Eiland Cassempoer (dat zig vlak in 't Z. vertoond, en 't geen O. en W. zes a zeven mylen lang, en twee mylen breed, en aan de Z. kant wat ingebogen is) vry verder uitstrekt.

Nu zal het tyd werden, dat wy ook van 't Eiland, 't geen den grooten Barrempoeter, en de rievier de Lecki hier maakt, eens spreken. Om te zien wat plaatzen zich ook hier op vertoonen.

Het Eiland zelf is, meest Z. en N. gestrekt zynde, negen en twintig mylen aldus lang, en O. en W. in 't N. zes, in 't Z. vyf, en ontrent zyn Z. deel wel negen mylen breed.

Op dit groot Eiland nu heeft men maar twee stedekens, en een dorp, 't eene Salhet genaamd, en pas bewesten 't laatste groot Eiland, dat zich in den Barrempoeter aan de O. kant vertoond, gelegen. Het tweede stedeken, Sonnergam genaamd, vertoond zig byna op 't Z. Einde; pas bezuiden het welke ook het dorp Catterabo legt, en verder is dit Eiland onbewoond.

Wanneer men nu de rievier de Barrempoeter daar hy tegen 't Eiland Cassempoer stoot, dan O. aan vervolgd, verdeeld hy zich een myl Oostelyker weer in twee takken, van welke d'eerste tak langs 't Eiland Cassempoer; een myl of twee Z. Z. W. aan loopt, een groote myl hier breed zynde; dog daar werd zy wel drie a vier mylen breed, scheidende zich zelven hier in twee takken, die te zamen hier weder een Eiland maken; waar van wy aanstonds zullen spreken.

De eene tak loopt aan de W. kant langs Ceerpoer Fringi ontrent vyf mylen verre Z. Z. W. aan, en scheid zich daar weder in tween, van welke de eene tak Z. Z. W. aan na de Eilanden van Baccala loopt, en daar op twee plaatzen met verscheide monden van den grooten Ganges in Zee stort. De andre tak loopt by na Z. O. aan tusschen Baccala in 't W. en tusschen dat Eiland, dat pas bezuiden 't Eiland Cassempoer legt.

De andre tak, die den grooten Barrempoeter pas bezuiden 't Eiland Cassempoer aan de O. kant van 't Eiland, waar op Noricoel legt, maakt, is veel breeder, als de wester Tak, en hy breid zich in 't eerst maar vier a vyf mylen verre, dog daar na wel vyf a zes mylen uyt.

Van Cassempoer loopt zy eerst Z. ten O. vyf mylen henen, zynde hier en daar met droogten en zanden bezet, daar na draeid zy wat na 't Z. O. een myl, en dan ontmoet men een kleen Eilandje, dat Z. en N. gestrekt legt, en 't geen drie mylen lang en anderhalve myl breed is. De N. hoek deszelfs legt af en aan den droogen hoek, die zich op 't Eiland in 't W. waar op Noricoel legt, vertoond. Op de Z. hoek legt het vlek Sancraen; en in 't midden ziet men de kleene spruit, die daar is. Beoosten 't zelve ziet men 't groot Rif, dat zich wel vyf mylen Z. en N. uytstrekt, daar zich de rievier, die hier mede wel vyf a zes mylen breed is, eerst wat na 't O. draeid, en dan weer langs dat Rif Z. aan vier a vyf mylen tot tegen een kleen Eilandje (dat een myl in 't rond, en Landsmeers-Eiland genaamd is) en nog vier a vyf mylen verder langs een groot Eiland in 't O. in Zee loopt, dragende hier de naam van den westerarm, gelyk hy beoosten dat Eiland, in 't O. gelegen, die van den O. -arm voerd.

Wat nu dat Eiland aangaat, 't geen zich pas bezuiden 't Eiland Cassempoer, en bewesten dezen W. -arm van den Barrempoeter vertoond, het zelve is N. W. en Z. O. ontrent twaalf mylen lang, en meest vier a vyf mylen breed, uytgenomen in 't N. en Z. O. deel, daar 't merkelyk smaller is.

In 't N. deel doet zich eerst het stedeken Ceerpoerfringi, en vier a vyf mylen Zuidelyker 't stedeken Noricoel, daar zich dan drie a vier mylen Zuidelyker in 't Oosten de drooge hoek, gelyk zich aan de Z. kant de Directeurs-

hoek

hoek opdoet; waar na men twee mylen verder dat gebroken land, en den Nababshoek (waar van bevorens gesproken is) heeft.

Wanneer men nu den loop van den Barrempoeter, zoo als hy zich by 't Eiland Cassempoer verdeeld, O. aan vervolgd, ziet men, dat hy, daar de breedte van een myl tot byna aan 't einde, daar hy wat wyder werd, houdende, eerst vier mylen O. aanloopt, buigende zich twee a drie mylen door 't N. en dan nog drie a vier mylen zoo na 't Z. O., en dan weer twee mylen na 't N. en nog drie mylen na 't O. van waar hy dan recht toe recht aan Z. ontrent vyfthien mylen verre loopt, daar hy met de naam van de Ooster-arm, by PortaGrandi, pas benoorden de Generaals Eilanden in Zee stort, daar hy wel vier mylen breed is.

Wat nu het Eiland, dat dezen wester en Ooster-Arm van den Barrempoeter maakt, betreft, het strekt zich meest Z. en N. zynde zoo wel vyfthien a sesthien mylen lang, en O. en W. in 't N. ontrent elf, tot by na ter helft, maar dan verder na 't Z. maar vyf a zes mylen breed.

Aan de N. kant vertoond zich een rievier, de boom-rievier genaamd; en ontrent het midden aan de W. kant van 't Eiland ziet men in den Barrempoeter drie kleene Eilandekens, de Radens-Eilanden genaamd, dicht aan die wal leggen.

Drie mylen Zuidelyker doet zig de groote spruit, nog vier mylen Zuidelyker aan de W. kant de Purmer-lands hoek, en recht daar tegen over in 't O. het stedeken Jefferi op. Ook ziet men bezuiden Purmerlands-hoek een groote myl, en nog twee a drie mylen lager vlak in 't Z. van dit Eiland, nog twee spruiten.

Dat nu deze Kust in 't Z. langs die twaalf en meer Eilanden, die men hier ziet, zeer vuyl, gevaarlyk; en dat ook hier ontrent het Jacht Ter Schelling verongelukt is, ziet men in de Caart ook eenigzins daar aangehaald.

Wanneer men nu het oog beoosten den Ooster-arm van den grooten Barrempoeter slaat, daar 't Koninkryk van Bengala aan dat van Arracan grenst, ontdekt men langs die Arracanse Kust, die zoo aan de west-kant (zoo als zy Z. O. aan strekt) als ook in 't O. en N. zeer berg-agtig is, ter plaatze; daar den Barrempoeter benoorden de Generaals Eilanden in Zee stort, pas bezuiden een kleene spruit den Konings-hoek, bezuiden de welke ontrent zes mylen men de stad Xettigam tusschen een kleene en een groote spruit leggen heeft, in welke laatste, (die wel een myl of twee breed is) een myl Z. Oostelyker zich een kleen Eilandje, en nog twee mylen Zuid-Oostelyker zich de voorname stad Dianga; gelyk zich nog een myl Zuidelyker de stad Rammoe vertoond, bezuiden welke twee mylen men de groote rievier van Rammoe heeft, zonder dat men hier dan verder iets, dan wel drie a vier kleene spruiten tusschen de rievier van Rammoe, en tusschen de Arracanse rievier (die wel dertig mylen ten Z. O. van de rievier van Rammoe legt) ook eenig gebergte in 't O., en een groot Rif ontmoet, dat zig van Dianga tot de Arracanze rievier wel vyf en dertig mylen uytstrekt.

Na dat wy nu dit Koninkryk van Bengala, volgens het bestek van deze Kaart, beschreven hebben, moeten wy hier nog eenige zaaken byvoegen; die deze beschryving grootelyks ophelderen, en veel licht byzetten.

Het Koninkryk van Bengala, zoo veel eeuwen van Heidensche Koningen bezeten, is eindelyk ontrent A. C. 1590. en 1595. (alzoo dit by trappen, en niet op een en de zelve tyd geschied is) door den Grooten Mogol, Sjah Ekbar verovert, zedert welken tyd de Mohhammedaansche Gods-dienst daar eerst ingevoerd, gelyk het naderhand door een onder-Koning, uyt naam des grooten Mogols, bestierd is, welke zyn Hof eenige jaaren aan een tot Decca, de Hoofd-stad van dit Koninkryk, plagt te houden. *Wanneer Bengala verovert.*

Onder dezen Gouverneur of onder-Koning (want van beide die zoorten zyn 'er geweest) stonden alle de mindre Landvoogden, Krygs-oversten, en alle andre kleene bestierders der Landschappen, steden, vlekken, en dorpen, uytgenomen den Duwan (die zoo veel als de Cancelier en ontfanger van des Mogols inkomsten, en de Tweede des Ryks is) en den Baxi, of opper-gebieder over 't Krygs-volk des Mogols, welke twee Heeren nevens den onder-Koning dit geheel land bestierden, ontfangende hunne Commissie onmiddelyk van den Grooten Mogol zelf, hoewel met eenige naeuwer bepaling, dan de onder-Koning, alzoo den zelven alleen de rust, vrede, Justitie, en de gansche wel-stand van dit land aanbevolen, gelyk hem ook het opper-gezag als opper-Veldheer (zoo 'er te Oorlogen valt) buiten alle twist opgedragen en toevertrouwd werd; dog buiten hem is 'er nog een Cazi, of Geestelyk Richter, die alle zaaken van 't Gerecht uitspreekt, en de vonnissen velt. *En hoe 't daar na bestierd is.*

Nadat nu echter de Prins Sjah Sousa Bengala, en Orixa, uyt naam van zynen vader Sjah Djihaan, als onder-Koning bestierde, gebruikte hy meer als een onder-Koninklyke magt, en deze heeft ook

 zyn

zyn Hof, niet te Decca, maar te Ragiamahol, zoo lang hy hier was, gehouden; hoewel dat daar na weer veranderd, en, als bevorens, te Decca geweest is; dog na dat hy door last van Eurang-zeeb, en door Mier Sumela, zynen Veld-heer, uyt Bengala na Arracan verdreven, en daar aan een droevig einde geraakt was, is Bengala en Orixa van den anderen afgescheiden, en 't Hof niet alleen weer na Decca verplaatst, maar 1666. ook het veroverd Arracan hier by gevoegd, en onder dezen zelven onder-Koning van Bengala gesteld, zynde zyne magt tot voor by de stad Xettigam bepaald, alwaar ook de Luytenant-Generaal der Krygs-lieden zyn verblyf houden moet, om deze Grens-plaats tegen de Arracanders te bewaren.

Orixa. Wat nu 't Koninkryk van Orixa belangt, het zelve is, kort na de verovering van Bengala, den Heidenschen Vorsten al mede door dezen zelven Vorst ontweldigd, en op de zelve wyze als Bengala naderhand door dien onder-Koning, of door een Vorst des Ryks, bestierd.

Als dit een byzonder Ryks-Vorst was, plagt hy zyn Hof in de groote en vermaarde Hoofd-stad Cattek te houden, zynde dit Koninkryk nog merkelyk met het Landschap of Eiland Hingeli vermeerderd, dat al over veel jaaren zyn eigen opper-gebieder en Vorst gehad had; maar 't geen mede 1630. door den Grooten Mogol veroverd is; dog 1660. heeft de wettige erf-Heer van Hingeli, die in zyn kindze jaaren gedurig gevangen gehouden was, middel weten te vinden, om uyt zyne gevankenis te geraaken, en dat Moors jok door behulp der zynen van den hals te werpen; daar hy egter niet heel lang de vrugten van genooten heeft, alzoo die ongelukkige Prins 1661. door hulp der E. Maatschappy weer onder de magt van Eurang-Zeeb gebragt, weder met Ketenen gevangen gezet, en wat beter, dan te voten, bewaard is.

En Hingelis verovering.

Dit Landschap wierd door den Gouverneur van Oegli, die als Zee-voogd dezen Oorlog bygewoond had, dog onder een minder Gouverneur in zyn naam bestierd, en Sjah Sousa had in zyn tyd Hingeli al van Orixa afgezonderd, en daar een Gouverneur op zich zelven gezet, en 't is daar door alleen veroorzaakt, dat Hingeli onder Bengala is gesteld, hoewel 't land en de ingezetenen anders eigentlyk tot Orixa behooren.

Even zoo gaat het ook met de Gouverneurs van Bellasoor en Pipeli, die den Grooten Mogol ordonneerd, dan eens onder den onder-Koning van Orixa, en dan weer eens onder dien van Bengala, om dat het beide steden, zeer dicht aan de Zee gelegen, zyn, te staan.

Het Koninkryk van Behaar, dat een gedeelte van Hindoestan is, heeft al over veel jaaren onder de Kroon der Groote Mogols geweest, het welk, gelyk die twee andren, mede door een onder-Koning op zich zelven, die zyn Hof te Pattena houd, bestierd werd. Behaar.

De Heerlykheid van Mongeer is weinig jaaren voor het Koninkryk van Bengala door Sjah Ekbar veroverd, en werd door een byzonder Gouverneur, die onmiddelyk van den Grooten Mogol mede zyne Commissie onfangt, geregeert, die gemeenelyk zyn Hof in de stad Mongeer houd; maar ten tyde van den Nabab Mier Sumela is deze Land-voogdy mede onder den onder-Koning van Bengala gesteld, hoewel het in zich zelve zeer weinig voor den Mogol opbrengt. Mongeer.

Om nu van eenige byzondre plaatzen, hier en daar gemeld, wat klaarder te spreken, zullen wy deze en gene kleene voor af laten gaan; aangezien wy daar na van de groote en voornaamste plaatzen nog in 't byzonder zullen spreken.

Handiaal is een Comptoir van ons, daar de Hamans, en meeste Saanen ingekogt werden, en 't geen den meesten tyd tot de inkomsten van eenige grooten geschikt is. Eenige voornaame handelplaatzen beschreven.

Ceerpoer-Mirts is een kleene stad, mede tot deze en gene inkomsten geschikt, en een Zyde-Comptoir, dat wy nu verlooren hebben.

Tessindia een vlek, daar wy mede ons Suyker-Comptoir hebben, en 't geen onder den Gouverneur van Gorregaat staat.

Bollua is een Landschap, daar veel Saanen, en Siongel een plaats daar de Siongelse Saanen, gelyk te Somergam de Somergamze Mallemolens gemaakt werden.

Oedagyns is een Zyde-Comptoir, 't geen wy al zedert 1663. verlaten hebben, en dat onder den Gouverneur van Berduaan, gelyk 't vlek Cannacoel (een verblyf-plaats van ons, mede tot de Oedagynze Zyde-handel behoorende) daar mede onder staat.

Baalgerri is een plaats, daar veel Saanen van dien naam gemaakt werden.

Barrenegger is een plaats van ons, daar de verkens-slagting der E. Maatschappy geschied, gelyk Soetanotti de plaats is, daar zy gewoon is Ryst, en andre Graanen te doen laden.

Bierboen, Sjandercona en Sjanegger, zyn haare Suyker-gewesten, en daar zy die inzameld.

Calcula, Mondelgaat, en meer andre nederwaards, leveren 't meeste wasch, en de Hennip uyt, die wy van nooden hebben.

Neddia geeft zeer veel Caffas van die naam, Gorregaat veel zyde, en Ceerpoer Tongi de meeste Bengaalze boter, en olie.

Ceerpoer Fringi is een Portugeeze plaats, daar zy ook een Kerk, en hunne Anker-plaats op de nieuwgevondene Deccaze vaart hebben.

Bhareitella is een kleene Grens-stad, die van ouds meest diende om dit Ryk tegen den Vorst van Assam, en tegen de verdre landen, die tegen over Tonkin en China leggen, te dekken.

Hingeli, wel eer een aanzienelyke verblyf-plaats van ons (en daar de Portugeezen hun Kerk, en quartier plagten te hebben) is in de eerste tyden meest tot het opkoopen van Ryst, en andre behoeften, gebruikt, dat men ook wel tot Kindua, Kenka, en Badrek plagt te doen, dog alle die plaatzen hebben wy naderhand verlaten.

Herriapoer leverde veel Saanen van dien naam, Cafferi veel Taffatsjelas, Ginggangs, Allegias, en Adathays, die daar ontrent meest gemaakt werden.

Tamboli en Banzia zyn twee Portugeesche vlekken, daar zy hunne Kerken en Sout-handel hebben, behalven dat daar veel wasch valt.

Milgieri is een vlek, en Land-streek, daar de meeste Yzer-werken, en ook die voor de E. Maatschappy gemaakt werden.

Cos Assam. Cos Assam was wel eer een oppermagtig Koninkryk; waar van wy in 't leven der Mogols breeder spreken, palende in 't N. tegen Tonkin en China; dog het is door den Nabab Chanchannaan (anders Mier-Sumela genaamd) 1662. gelyk wy in 't leven van Eurang-Zeeb toonen, veroverd. Een Koninkryk, daar men wil dat ook veel stof-goud, en andre schoone waaren, vallen.

Cos Bhaar. Cos Bhaar is een Ryk op zich zelven, welkers Koning dan eens den Grooten Mogol onderworpen is, en dan het jok eens weer afwerpt; hoewel hy den meesten tyd 'er onder buygen moet.

Ragiawerda zyn verscheide byzondre Landen op zich zelven, die zig al mede dan eens tegen den Mogol aankanten, en dan weer ten eersten onder zyne wapenen buygen, en zich vernederen moeten; hoedanig byna het met de Landen van Oedapoer en Tipera gelegen is; die dan eens op hunne zelven dan weer eens onder den Mogol, en zomtyds wel eens onder den Koning van Arracan (dat egter na 1662. ophield) plagten te staan.

Afoe. Afoe plagt mede een land op zich zelven te zyn, dog 't is door den voornoemden Nabab al mede nevens Cos Assam meestendeel, en daar na door andre onder Euran-Zeeb gebragt; die dat zedert door een byzonder Gouverneur bestieren dede; hoewel het in den eersten tyd na de verovering mede onder Bengala stond.

Sundiva. Sundiva is een Eiland, dat altyd aan den Koning van Arracan plagt schatting te betaalen; dog het wierd 1666. door Eurang-Zeeb veroverd, waar toe de Portugeesche overloopers in Arracan, dien Koning schandelyk verradende, niet weinig het hunne gedaan hebben, meinende dat dit hen wonderlyk wel beloond zou werden, dat egter geenzins geschiede, alzoo de Nabab hen niet minder, dan ons, toen misleyde, en met bloote woorden betaalde, dat zeer slecht met hen uytquam, en hun allen metter tyd versmelten dede.

Het nieuw diep by Sagôr, &c. De vaart en zee-Strand van Sjangernaat, of wel van Punta das Palmeiras tot aan den hoek van Sagôr, of Ilha da Galinha (dat is 't hoender-Eiland) mitsgaders de rievier op tot Oegli, is van tyd tot tyd bevâren, en door Stier-lieden ontworpen, en net afgeteekend, en nog jongste door eenen Cornelis Proot nader onderzogt, en verbeterd, gelyk ook zedert het nieuw diep by Sagôr gevonden, en door den zelven die vaart der rievier opwaards van Oegli voorby Cassimabasaar en Soti tot Ragiamahol niet alleen met veel opmerking bevaaren, maar ook net ontworpen, en op Batavia overgelevert is.

Van Sagoor, of Ilha da Galinha, Oostwaards tot aan den wester-arm van Porta Grandi, of des Nababs hoek, is het noit by en ontrent de wal met kennis van eenige Nederlandsche schepen bevaaren, of onderzogt, en dierhalven zyn alle Caarten van die Kust maar by gissing, en na de eerste Portugeesche bevattingen ontworpen, en ook zoo maar gebruikt; gelyk men met goede redenen bewyzen kan, dat de gemelde Kust dertig mylen langer is, dan die Caarten uytwyzen, zoo dat dan by gevolg de Kusten van Arracan, Pegu, en waarschynelyk ook die Bogt van Tanasseri, veel te westelyk, gelyk ook Orixa te Oostelyk in die Caarten schynd gelegt te zyn.

Om deze reden dan is de Kust, of walstrekking van gemeld Sagoor tot aan de rievier den Barrenpoeter hier ook niet afgeteekend, en maar alleen met een eenvoudige linie betrokken.

Uyt de rievier van Arracan, en van 't Rif of de groote rievier van Rammoe, tot binnen de rievier van Xettigam, en Noord-waard op van Porta Grandi tot aan Ceerpoer Fringi, en tot de Hoofd-stad Decca toe, is dit vaar-water 1666. en 1667. met de Jagten Landsmeer en Purmerland, en weder t'zee-waards, of buyten

ten om tot op de Rheede van Bellasoor en Pipeli, volgens deze afgestippelde vaart (die men hier ziet) eerst bevaaren, en door de opper-hoofden dezer schepen daar van een Caart ontworpen, op Batavia overgeleverd, en hier ingelast.

Voords 't vervolg van deze Caart, zoo van Ragiamahol Noord-waards tot Pattena, als Oost-waards tot Decca, en weer van Decca Noord-waards tot Gorregaat, en Bhareithella, en west-waards tot Oegli, als ook van Oegli en, Cassimabasaar west-waards tot Baccaresoor en Berduaan, en voords na Orixa door Nareinger, Bellesoor en Badrek tot de Hoofd-stad Cattek, is door verscheyde dienaars der E. Maatschappy in Bengala bereysd, en nu zyn door een der zelve alle verscheyde deelen van dit gewest en alle onze Comptoiren en verblyf-plaatzen, voor zoo verre die onder Bengala behooren, zeer net hier in begrepen, en zoo volmaakt, als men doen kon, te zamen-gevoegd, waar aan Johan van Leenen, volgens ordre van de Hr. Directeur Mattheus van den Brouke de laatste hand gelegt heeft.

Na dat wy dit voor af hebben laten gaan, zullen wy nu al verder tot eenige byzonderheden, dit magtig Koninkryk van Bengala betreffende, overstappen.

Heerlykheyd dezes Lands. Het is een zeer groot en wyd uytgestrekt Ryk, dog ook een van de heerlykste, vermakelykste, Rykste, en vrugtbaarste Landen van gansch Oost-Indiën, en een van de beste Landschappen, die onder 't opper-bewind des Mogols zyn, wel eer in veel byzondre Koninkryken (gelyk wy zagen) bestaan hebbende.

Deszelfs Grenzen nader bepaald. Het Grenst in 't Noorden (om des zelfs Grens-paalen nog nader aan te wyzen) aan de Mogolze Landvoogdyen van Mevat, Nervat, Pattena, en hooger op aan Tartaryen.

In 't Oosten paald het aan Arracan en Ava.

In 't Zuiden werd het door de Golf van Bengala bekabbeld, zynde een groote Zee, die haaren aanvang by de Caap Comoryn, op agt graaden N. breedte, neemd, en zig tot aan de stad Xettigam, die op 22 graaden N. Breedte legt, uytstrekt.

In 't westen stoot het tegen het woest Gebergte, en de zware wildernissen van Ratipore, als mede tegen het Ryk van Bacala, en het Landschap Prurop, of met een woord tegen 't Ryk des Mogols, dat gemeenelyk Hindoestan genaamd werd.

In 't Zuyd-westen paald het aan de Kust van Orixa, en het Ryk van Golconda; en in 't midden werd het van de groote en wydberoemde rievier de Ganges van 't Noorden na het Zuiden doorsneden.

Oude Verdeeling. In oude tyden wierd het in drie voorname deelen verdeeld in Bengala, Prurop, en in 't Land of de Ryken der Patans.

Prurop is een Landschap, dat eenige dag-reizen bewesten den Ganges, omtrent een zwaar gebergte, en niet verre van Ragiamahol (een stad van welke wy nader spreken zullen) legt.

Bengala, het tweede deel, wierd zoo, gelyk ook dit geheel Land, na deszelfs byzonder Koninkryk, en niet (zoo sommige willen) na de hoofd-stad van dien naam (die niet bekend, nog in wezen, en maar verdicht is) genaamd.

Men heeft daar meer andre voorname steden, van welke wy hier na breeder zullen spreken.

Het Land der Patans. Het land der Patans bestond wel eer in een menigte van kleene Koninkryken, die meest in 't gebergte ten deelen van Bengale, en ten deelen ook van Hindoestan, zelfs tot Delli toe, beoosten en bewesten de Ganges gelegen waren, gelyk ook Delli (nu des Mogols hoofd-stad) een van hunne voornaamste Ryken geweest is.

Dit waren in oude tyden zeer magtige, dappere, en alomme gevreesde volkeren, welker Raja's en Koningen in die gewesten een grooten naam verkregen, en in onversaagdheid huns gelyk niet hadden, waarom zy ook het allerminsten aan andre Vorsten, en in oude tyden zelf aan de groote Mogols niets wilden toegeven, gelyk wy daar in 't leven der Mogols verscheide voorbeelden van aanhaalen.

Hunne manhaftigheid maakte niet alleen de Koningen, maar ook de minsten onder deze volkeren zoo trots en hoogmoedig, dat zelfs knegts en waterdragers, iets met eenen eed willende bevestigen; 't zelve met deze verwaande woorden deden! ik moet noyt Koning van Delly werden, zoo dit of dat zoo niet is.

In 't leven der groote Mogols, en wanneer wy over de Landvoogdy van Guzeratte spreken, zullen wy zeer dikwils van deze en gene van die Koninkskens 't een en 't ander melden, en daar dan ook aanwyzen, hoe Sjah Ecbar, een der grootste Keizers van Hindoestan, en onder de groote Mogols een van de grootste uitbreiders van dat magtig Keizerryk, ook de meeste van deze Patans en Berg-Koninskens overwonnen, en der zelver Landen onder zyne Heerschappy gebragt heeft.

Het is een Korsselig volk, dat zich zelfs by de minste voorvallen in de uyterste gevaaren, zonder eenige vreeze gewoon is te begeven, het uyterste voor hunne eere en grooten naam te wagen, en by na

om geen reden zich aan iemand licht over te geven, en zoo hen de nood daar toe dwingd, dan willen zy zich nog alzoo lief laten doodslaan, dan dat zy een plaats, hoe kleen ook, zouden overgeven, om dat zy schrikken zouden by hunne wyven t'huys te komen, die hen voor hare mannen niet zouden willen erkennen, zoo zy de lafhertigheid hadden van een Vesting, hen toevertrouwd, over te geven. Ja daar zyn voorbeelden, dat de Gemalinnen van deze Rajas, na diergelyken overgave, hare mans niet alleen niet wilden erkennen, maar ook niet in de Vesting laten komen, waar in zy zich onthielden, agtende het de uyterste schande zulke mans te hebben.

Zy agten by na niemand, en willen in tegendeel van ieder geagt en ontzien zyn. Zy zyn dood-vyanden van de Mogolders, schoon het hunne Geloofs-genooten zyn, om dat zy, die in oude tyden (gelyk wy in de levens van hunne Vorsten toonen) by na niets waren, hen by na al hunne Landen met geweld, en zeer onregtveerdig afgenomen hebben, hoewel 'er hier en daar nog eenige Berg-Koningen zyn, die de groote Mogol nog onder zyn geweld niet heeft weten te krygen, om dat zy diep in 't Gebergte plaatzen bewoonen, die ongenaakbaar voor een Leger zyn.

Wanneer nu deze hoogmoedige menschen herdenken, wat zy in oude tyden geweest, en wat zy, door 't geweld der Mogolders, nu tegenwoordig zyn, meenen zy van spyt te bersten, ziende de zelve, schoon nu hunne opper-heeren, altyd met een oog van veragting aan.

Zy hebben ook weinig agting voor de Heidenen, zoo, om hunnen bespottelyken Gods-dienst, als uyt hunne aangeborene hoog-hertigheid in 't algemeyn voor allen.

Men heeft in dit Koninkryk veel magtige steden, en ontelbaar veel dorpen, alle welke op te tellen of naeuwkeurig te beschryven, ons onmogelyk is, alzoo men de onzen niet toelaat zoo diep Landewaard in te komen.

De voornaamste steden, en Handel plaatzen in Bengale.

De voornaamste dezer steden ofte vlekken zyn Decca Oegli, of Hoegli, Cassimabasar, Pattena, Ragiamahol, Mongeer, en Sjoppera, waar by men de steden Bellasoor en Pipeli (hoewel nu zeer vervallen) wel voegen mag, welke twee laatste wel eigentlyk onder de kust van Orixa behooren; maar gemeenelyk mede onder Bengale gerekend werden, om dat men, van de kust Choromandel komende, die eerst in 't gezicht krygt, en gemeenelyk te Bellasoor, of wel te Pipeli, ten anker komt.

De eerste stad, daar men van Punta das Palmeiras, N. O. aanstevenende by komt, is Bellasoor, die thien a elf mylen van den mond van de Ganges legt, en daar zig 't land zeer hoog vertoond. Wy hebben van ouds her hier al een Logie gehad, gelyk de Engelzen en Portugeezen mede, welke laatste hier ook een kerk hebben, die zeer fraey is.

Bellasoor, en Pipeli beschreven.

A°. 1655, of daar ontrent, zonden de Engelzen hier een scheepjen met eenen Capitein Broekhoven, een zeer ervaren man in de zaaken van Indiën, met een groote hoofd-zom, om ons over al de wet te stellen, en te dwars-boomen, zoo dat zy zich toen hier vaster, dan bevorens, schenen te willen maken; ook zou hy, als hun President, op Bellasoor leggen.

Hier was ook ons Yser-Comptoir, behalven dat 'er zeer fyne Saanen, en andre schoone kleeden vallen; dog wy plagten gemeenelyk voor de stad of 't open vlek Pipeli, twee mylen buiten de wal, ten anker te leggen.

Deze stad legt vyf mylen van Bellasoor, daar men gemeenelyk lootzen inneemd, om den Ganges op te zeylen. Men plagt hier van ouds altyd de Salpeter ook te zuyveren; dog zedert 1656. heeft men dit beginnen in Pattena te doen.

Dit zyn steden, die onder 't Koninkryk van Orixa behooren, zynde Pipeli nu zeer vervallen, onbemuurd, langs de rievier gelegen, en meest uyt Bamboeze huizen bestaande, waarom wy ook menigmaal (dog te vergeefs) om steene Pakhuizen aan de jaloerze Mooren verzogt, en ook lang getragt hebben, om van daar (gelyk eindelyk geschied is) na 't Eiland Hingeli op te kramen.

De huizen nu hier in Pipeli zyn wel groot, maar slegt, en meest van riet, kley, en koejen-mist, met wat kalk bestreken, opgebouwd. De meeste staan ook, om de zware vloeden, op staaken, of op heuvels; en dit is de reden, waar om men hier ook voor de Portugeesche roovers, die uyt Bengale en Arracan nu en dan met hunne Galeyen en roeyvaartuigen verschynen, zoo bang is, om dat die zomtyds dreigen alles te komen afloopen, en in brand te steken, zoo zy hen geen genoegzame brand-schatting geven, waar toe zy, alzoo men daar veel Pakhuizen met dierbare waaren vind, en zy zeer laf-hertige Soldaaten zyn, wel genoodzaakt worden.

De schepen leggen verre van deze stad ten anker, wegens de menigvuldige en groote ondiepten.

Wy hebben van ouds hier, alzoo 'er veel kleeden vallen, een Logie en een opper-hoofd gehad, en het is een zeer volk-ryke plaats, daar ook de Portugeezen

zen een Bandel, en kerk hebben; maar vermits die Moorsche Gouverneurs onze opper-hoofden ondragelyk met allerley knevelaryen plaagden, vond de Heer Directeur van den Brouke 1658, zoo als hy dit Comptoir overgenomen had, goed, zich van hier op 't Eiland Hingeli neder te zetten, dat haar Edelheden 1660. ook goed keurden, te meer, alzoo ons dat Pipeli zeer veel gekost heeft, behalven de schade, die wy 1653, door toedoen van den Moorschen Gouverneur Alibeek leden, die toen onze Logie heeft doen verbranden, daar wy 19221-11. by lieten zitten, zonder eenig ander verhaal op hem te konnen krygen, dan dat hy afgezet is; maar de Heer Verpoorten oordeelde, dat men deze Moorsche geweldenaars wel beter tot reden zou konnen brengen, indien men besluiten kon, uyt Bengale voor een tyd op te breken, en hen de Zee onveylig te maken, dat hen groote schade doen zou; dog dit is een uyterste, waar toe men zoo licht niet kan overslaan, om dat, by 't stilstaan van dit rad in Bengale, dan ook 't rad in Japan, en elders, zoo lang zou moeten stil staan, weshalven geduld, en voorzigtig geven van geschenken op zyn tyd en plaats, hier voor eerst nog wel 't beste wezen zal.

Hoegli. De eerste plaats, na welke men van Pipeli na Bengale gaat, is Hoegli (of anders Sjahabaad) genaamd.

Zy legt ontrent op 23 graaden, N. Breedte, en op de lengte van honderd en elf graaden.

Dit is de Hoofd-plaats van alle de Comptoiren der E. Maatschappy in dit magtig Ryk van Bengale, gelyk hier mede 't Hoofd-Comptoir der Engelschen, Portugeezen en der Franschen is.

Zy legt 36 mylen de Ganges op, en de schepen, die by 't opzeilen van die rievier eerst de Engelsche Logie, 9 mylen lager, als de onze, en Collecatte genaamd (gelyk zy ook wel de cierlykste van alle de Logien hier is) en daar na de Fransche, Chandarnagor genaamd, (ook een fraey gebouw op de zoom van een spruit van van den Ganges, een myl lager als d'onze, gelegen) voor by vaaren, konnen tot boven toe voor onze Logie komen.

De Portugeezen hebben hier 2 kerken, een van de Jesuieten, en een van de Augustynen, in een dorp, de Bandel genaamd, 2 mylen hooger als onze Logie, by de Vesting der Mooren, Dorba.

De Deenen hebben hier maar een gemeen huys, nog 2 mylen lager, dan de Fransche Logie.

Men ziet daar nu en dan wel 8. 10. ja 12. van onze schepen leggen, en de Baey is zoo groot, dat 'er zich een groote menigte onthouden kan.

Het is maar een groot vlek, dat zeer vermakelyk in de lengte langs de groote rievier de Ganges gelegen, en wyd uytgestrekt is. De plaats, daar onze Logie is, werd eigentlyk Sinternu, en niet Hoegli (dat de naam van 't dorp is) genaamd.

Men heeft 'er veel fraeje straaten, en zeer aangename wandel wegen, het zy dat men na de groote Bazaar, of markt, gaat, daar zich vyf trots gebouwde Heidensche Tempels opdoen, het zy dat men zyne wandeling langs de rievier, en hooger op na het Portugees oord neemd.

Men ziet daar veel aanzienelyke gebouwen, na 's lands bouw-kunde al vry wel geschikt, en by welke men een geheelen streek groote Pakhuizen, die meest brand-vry zyn, ontmoet, behalven een groote menigte van andre wooningen, en van opgepropte winkels, in welke men schatten van allerlei heerlyke zyde stoffen, keurlyke Lywaaden, en van alles, dat dit heerlyk Koninkryk uytleverd, op een gestapeld leggen ziet.

Hoewel men 'er veel gebouwen van Bamboezen heeft, die van kley en Koedrek gemaakt, en dan verder met kalk bestreken zyn, heeft men 'er egter ook veel hegte en steene gebouwen, onder welke onze Logie geenzins een van de minste is, die een heerlyk uytzicht op den Ganges heeft, hoewel zy wel 800 Schreden, of een groote Musquet schoot, 'er afgelegen, en aldaar op een schoone vlakte, en uyt geen bekrompen beurs (alzoo 't Comptoir van Bengale vet is, en wel wat dragen kan) gebouwd is. Onze Logie aldaar.

Van buiten gelykt zy wel een Vesting, alzoo zy met vry hegte en hooge muuren, van zware steenen omringd, en ook van eenige punten en bolwerken op de hoeken voorzien is, waar op men zulk een getal van metaale stukken gelegt heeft, dat wy in staat zyn de trotze Mooren zeer licht, zoo zy iets tegen ons beginnen wilden, te beteugelen.

Men heeft egter op zommige tyden goed gevonden, dit geschut hier of daar, voor het gezicht der groote Moorsche Princen, te bergen, op dat men het den Prins Sjah Sousa, en den Nabab, die 'er ons beide om verzogten, op een goeden grond zou konnen weigeren.

Deze Logie is, gelyk de meeste steene gebouwen hier, van boven plat, en van een fraeje steene vloer verzien, waar op men gewoon is 's avonds in de koelte te zitten, om zich te verluchten, en te verquikken.

Men heeft 'er een schoone Land-poort, en een water-poort, waar uyt men na de rievier gaat.

N° 7 F.

Schale van 30 Rhynlandse Roeden

5 10 20 30

Aanwysing der Voornaamste Wooningen, Poorten, Thuynen Tanken. enz: op HOEGLY A°. 1721.

A. De Waterpoort der Logie
B. De Landpoort
C. De Waterpoort
D. Directeurs wooning
E. Des Tweedens D°.
F. Visite-plaats der Lywaten
G. Kombuysen
H. Baan-pakhuys
I. Ty Anker-gaten
K. Zeyldoek-wevery
L. Krankbesoekers wooning
M. Smidswinkel
N. Gevangen-huys
O. Fiscaals huys
P. Peerden en Olifants-stal
Q. Siekenhuys
R. Dorp-thuyn
S. De Baan
T. Tanken
V. Fiscaals-Thuyn
W. t'Huys in Comp.s Thuyn
X. Equipagiem.rs huys
Y. Directeurs Thuyn
Z. Tweede s D°.
A tot a. Weg na de Rivier
b .... Bazaar
B c .... Hofm.rs huys
C d .... Bewesten de Logie
d e f Muur om Comp.s Thuyn
g h Wegen in de Thuyn
y y y Speelhuys, Fonteyn en Doolhof
k. Badstoof in Direct.rs huys
l l l. Wegen langs de Rivier
m.m.m. Assistenten etc: Wooningen
n. Cassiers Wooning
o. Vaandrigs Wooning
p. Pakhuysm.rs Wooning
q Timmerwerf
r. Constabels Wooning
s. Kuypers - Winkel
t. Graan-pakhuysen
v. 't Kerkhof
w. Wagten der Soldaaten
x. De Secretary

Pas van binnen de Land-poort heeft men een groot plein, langs welkers muuren zeer veel Pakhuizen, en in 't midden veel wooningen, voor de Bedienden gebouwd zyn, waar onder dat van den Heer Directeur van den handel alhier in heerlykheid uytmunt; waar by de Heer Pelgrom een heerlyke Galdery in de tyd van zyn bestier gevoegd heeft.

Dit gebouw beslaat een zeer groot vak, en 't heeft den omtrek van een groot Kasteel. Men heeft het wat verder van de rievier gezet, om niet door de Ganges overstroomd te werden.

Indien 't wat sterk gemaakt is, het is niet zonder reden, alzoo Hoegli maar een open vlek is, en men zomtyds voor deze en gene Inlandze vyanden bloot legt, gelyk men uyt dit volgend voorval zien kan.

Wonderlyk voorval hier 1698 met eenen Soebasjing.

Ontrent 1693. en 1694. ontstond hier een groote opschudding en oproer onder de Inlanders, ter oorzaak zekere Soebasjing, een kleen Prinsje hier ontrent, afgryzelyke verwoestingen zeer onverwacht aanrechtte.

Hy was in 't eerst maar een pagter van den grooten Mogol, die 15 of 20 Ruiters houden mogt, om de rechten van 't Land, die hy gepacht had, in te vorderen.

Een ander nabuurig pagter belette hem niet alleen hier in; maar viel ook in zyn land; weshalven hy daar over aan den Nabab (of Landvoogd) klaagde, en verlof verzogt, om meer volk te mogen werven.

De Nabab hem dit toegestaan hebbende, jaagde hy den pachter niet alleen weer uyt zyn land, maar liep ook 't land van dezen pagter af, en benam hem 't leven.

Het bleef daar niet by; maar Soebasjing hier door zeer opgeblazen geworden, en te weten gekomen zynde, dat de Nabab volgens last van den Mogol, op de klagten des Divans, zyn troepen afgedankt had, viel in deze landen van den Mogol, en maakte zich in korten tyd meester van alle de oevers en plaatzen, aan de Ganges gelegen, stellende over al Tollenaars na zyn zin. Ook zou hy, indien hy niet door een byzonder toeval overleden was, zich in korten tyd meester van 't gansch Ryk gemaakt hebben.

Hy liet een zoon van 12 jaaren na, waar over zyn broeder voogd was, die ook de zaaken des overleden voortzettede.

Deze heeft de Vesting, waar in de schatten van den Mogol, ontrent 10 a 12 dag-reizen van Chandarnagar (daar de Fransche Logie is) ende die 60 mylen Landwaard in legt, opgesloten waren, stormender hand ingenomen, verwagtende die dag 't leger van den Nabab om hem over zynen opstand te straffen; dog deze bleef vry lang onder weeg.

Ondertusschen dede Soebasjings broeder nu en dan met een vliegend Legertje van 1000 Ruiters een schielyken inval hier en daar, zonder zelf onze Logien, en die der Portugesen tot Hoegli te verschoonen, hoewel ons volk die troep dappermoedig verdreef; waar op zy hen niet weer dorsten aandoen.

Ook heeft de Nabab eindelyk dezen verwaanden pagters broeder geheel uyt het veld geslagen.

De Lynbaan.

Pas agter de Logie heeft men een groote Lynbaan der E. Maatschappy, alwaar zeer veel touw-werk voor de schepen, die hier menig anker en touw zitten laten, geslagen werden.

De Graven der Hollanders.

Wat verder heeft men de pragtige Graven der Nederlanders, van welke zommige zich als Pagoodjens, andre weer als Pyramiden, of heerlyke Tomben vertoonen, alzoo zy alle van steen gebouwd, zeer fraey opgetrokken, en wit gepleisterd zyn, dat van verre een heerlyk gezicht geeft. Verscheide Bestierders, en andre mannen van aanzien, leggen daar in onder-aardsche wooningen, die geen prägtig gebouwde huyzen in heerlykheid wyken, en veele der zelve in luister en grootsheid overtreffen; dog daar is 'er geen, dat in pracht, en cieraaden, by het Graf van den Heer Directeur, Maarten Huisman, haalen kan.

En andre cieraaden van dit vlek.

Buiten het vlek heeft men de schoonste Landsdouwen, lusthoven, wasch-plaatzen, Tanken, wandelwegen en de vermakelykste plantagien, die men zich verbeelden kan; behalven een menigte van dorpen, die men ontmoet.

De Mooren hebben hier ook zeer schoone gebouwen, die een groot cieraat aan deze plaats geven.

De naaste stad van naam, hier ontrent gelegen, daar wy ook een Comptoir hebben, en alwaar de Tweede Persoon van de Bestiering der Nederlanders legt, is Cassimabasaar, dat kortheids halven gemeenelyk Casmabasaar genaamd, en van veelen maar voor een vlek gehouden werd.

Cassimabasaar.

Men vaard 'er met een roey-vaartuig na toe, en men heeft vyf etmaal van nooden, om 'er te komen.

Men ontmoet onder weeg verscheiden dorpen, en vlekken, als, Nata, Trippeni, Ambowa, Neddia, Lalamatti, en Sedebat. Het is ons voornaamst zyde-Comptoir, gelyk mede dat der Engelzen, en deze stad staat onder den grooten Gouverneur van Moxudabath.

De ftad Decca.

Wanneer men verder den Ganges opvaard, heeft men de groote ftad Decca, Hoofd-ftad van 't Ryk, daar de onder-Koning ook zyn Hof houd.

Zy legt meeft open, maar is redelyk fraey bebouwd, en voornamelyk ziet men in de zelve zeer fchoone Moorfche gebouwen, verfcheide aanzienelyke Mesdjids, heerlyke markten, een treffelyke Meydaan en Ry-plaats, mitsgaders veel Heidenfche aanzienelyke Tempelen, die deze ftad een grooten luifter byzetten. Zy is ons voornaam Lywaad-Comptoir, en ook dat der Engelzen, en der Portugeezen.

Als men Noord-Ooft van hier 60 mylen de Ganges opvaart, komt men by het Ryk van den magtigen Koning van Affam, en by de fchoone fteden Guerguon, Chamdara, &c: van welke wy breeder onder de zaaken van Eurang-Zeeb, in 't leven der groote Mogols, fpreeken. Dit Comptoir van Decca, Oedagyns, en Ceerpoer, wierd 1659, als te verre afleggende, gelicht; hoewel wy naderhand op Decca weer een Comptoir gehad hebben.

De ftad Pattena.

Wanneer men nog hooger den Ganges na 't N. W. opvaart, komt men aan de vermaarde en groote koop-ftad Pattena, Hoofd-ftad van 't Koninkryk van Behaar, en de Hof-plaats van den onder-Koning, waar by het ook ons en der Engelzen voornaam Salpeter-Comptoir is; gelyk men die zedert 1656. hier heeft beginnen te raffineeren en te fuyveren, dat tot dien tyd toe te Pipeli plagt te gefchieden.

Deze ftad plagt wel drie uuren verre langs de Ganges uytgeftrekt te leggen. Zy is van een deftige Vefting, met zware bolwerken en hooge Torens voorzien. Men ziet in de ftad veel heerlyke gebouwen, vry pragtiger en hegter, als deze Landaard anders wel gewoon is te bouwen. Men heeft 'er ontelbare hoven en thuinen, zoo in, als rondom, het krield 'er van huizen vol ingezetenen, en daar zyn zoo veel Moorze en Heidenze Tempels, dat men het niet gelooven zou. Onder de laatfte zyn 'er verfcheide van Arduin-fteen, op heerlyke pilaaren van dezelve ftoffe ruftende, doch het is te beklagen, dat zy zoo donker zyn, alzoo 'er geen ander licht, dan door de voor-deur, in komt.

De grond van deze ftad is al vry hoog, om tegen de zware vloeden gedekt te zyn. En dit is de oorzaak, dat men van ftrand af, met gemeen water, op veel plaatzen 20, 30, en zomtyds 40 fteene trappen na de ftad op moet gaan.

Aan de rievier-kant legt zy geheel open; maar aan de land-kant is zy eeniger maten gefterkt met kleene fleene Veftingen, en Torens, die egter meer tot cieraad, dan wel tot verfterking der zelve, dienen.

Men heeft, onder veel andre groote ftraaten, 'er een, die door de ftad over langs loopt, wel een groot uur lang, en met zoo veel winkels, en allerlei ambagts-kramen voorzien, dat men niets ter wereld zou konnen bedenken, 't geen daar niet te vinden is. Deze ftraat is weer met zulken menigte van dwarsftraaten doorfneden, van welke eenige Landewaard in, en andre weer na de rievier loopen, dat men onmogelyk het getal der zelve onthouden kan. Deze zyn al mede met allerlei winkel-waaren voorzien, en bequaam, om iemand een dag twee a drie op te houden, om al het fraeje daar van aan te teekenen.

By de Meydaan, of Tournoy-plaats, heeft men het pragtig hof van de Landvoogd. Dit is een fchoon aanzienelyk gebouw, weerdig om van een Hollander gezien te werden.

Niet verre van daar is ook een fchoone Karawaanfara, die men zeer dikwils met koop-lieden vervuld ziet.

Onze Maatfchappy heeft hier ook een fchoone Logie, en vafte opperhoofden, om de waaren, die hier vallen, op zyn tyd in te zamelen; maar de moejelykheden, die dezelve van tyd tot tyd met die Moorze Gouverneurs gehad hebben, zyn onbefchryvelyk, vermits zy hen dwingen wilden eerft hunne Salpeter, en andre goederen, tegen zoo een prys, als zy ons ftelden, te moeten nemen, eer zy de waaren, die wy van andre lieden veel beter koop gekogt hadden, wilden laten na beneden komen. Daar men hun boozen wil al in volgen, en dat nog wel met gefchenken goed maken moeft.

In 't jaar 1651. viel hier zulk een zware brand voor, dat deze fchoone ftad, in zeer korten tyd, ten grootften deelen door de vlammen verteerd was; dat zommigen, die de gruwelyke zonden van deze ftad kenden, alzoo 'er de hoerery, Sodomitery, en 't moorden zeer gemeen is, als een regtveerdige ftraf over al hunne boosheden aanmerkten. Men wil, dat de E. Maatfchappy by dien brand wel 900000 pond Salpeter verloren heeft, behalven andre waaren, daar door verteerd. Die 1651. geheel afbrand.

Wanneer men de Ganges hooger opvaaren wil, komt men eerft aan het dorp, Moneer, dat een half myl Landewaard in van de Ganges, tuffchen Pattena en Sjoppera, legt.

Sjoppera.

Dit plagt wel eer maar een wildernis en woeftyne voor Tygers, en ander wild gedierte, te zyn; maar zeker Heilig man, Hia Monera genaamd, en een Fakier,

of bedel-Monnik geweest, heeft deze vrugtbare Land-streek (zoo de Inlanders zeggen) van 't wild gedierte door een zonderlinge vloek, maar eigentlyk door groote onkosten, geheel en al gezuiverd, en daar een kleene Kapel gebouwd, die van veel menschen, als een Heilige plaats, bezogt werd.

Zyn knegt heeft na zyn dood van 't geld, hem door zyn Meester na gelaten, een heerlyken Tempel, en een uitmuntenden water-Tank, of Vyver (werken, waar in de Inlanders al hun eere en roem stellen, en waar aan zy hun voornaamste middelen verquisten) gebouwd, van welke ons de Inlanders groote wonderen weten te vertellen.

Het grimmeld op deze plaats gestadig van allerlei zoort van menschen en voor al van Fakiers.

Als men hier van daan wat hooger op vaart, komt men aan 't voorn: Sjoppera, dat mede open, niet heel groot, en het laatste Comptoir, van ons zoo verre om de Noord-west is; hoewel zommige Taar-poeter nog byvoegen.

Hier valt zeer veel Amfioen, ook zeer goede Muscus, die hier, zoo niet de meeste, altoos de beste Salpeter en beste van gansch Bengale verzameld word:

Onze Maatschappy heeft hier een schoone langwerpig-vierkante Logie, die redelyk groot, en in de lengte langs den Ganges gelegen is.

Op ieder hoek der zelve is een Torentje, zoo dat zy zich van verre als een fraeje Vesting vertoond.

In de zelve heeft men zeer fraeje woonen hegte pakhuizen, om de goederen in te bergen.

Ook is 'er een Salpeter-huys, alleen dienende, om de zelve te kooken, te zuiveren, te droogen, en ze op te leggen, ter tyd toe dat zy vervoerd werd.

De Thuin, is een zeer fraeje en lustige plaats, die al 't vermaak geeft, dat men wenschen kan.

De Mooren hebben hier mede zeer schoone gebouwen, fraeje Tempels (gelyk ook de Heidenen) een groote Meydaan, een aanzienelyke Markt, of Bazaar, en zeer schoone straaten met winkels opgepropt.

Men heeft ook buiten Sjoppera veel schoone Thuinen tot een uytspanning en verlustiging, daar veele tegen den avond na toe gaan, en daar men ook een fraey gezicht van veel cierlyke Graven van deze en gene aanzienelyke Mooren heeft.

Ragiamahol. Landewaard in, wel twee-a drie-en twintig mylen bezuiden de stad Mongeer, legt de schoone stad Ragiamahol. Dit is onze verblyf-plaats, en 't Comptoir van onze Munt, een vermaarde en aanzienelyke stad, die ook door een byzonder Gouverneur bestierd werd, en daar wel eer den Prins Sjah Sousa zyn Hof gehouden heeft; dog deze onder-Koningen ontzagen zich niet, zomtyds al ons zilver, als 't na de munt gevoerd werd, aan te slaan, en weg te rooven, onder belofte van 't weer te zullen geven.

Wanneer de Heer Mattheus van den Brouke 1655. den 20 Mey door den Hr. Commissaris Verpoorten belast was om van Cassimabasaar na Ragiamahol te gaan, om de zaaken aan 't Hof van den onder-Koning Sjah Sousa, in plaats van den koopman Dirk van Santen, waar te nemen, ondervond hy dat des onder-Konings Pions zig niet ontzien hadden alle de keurlyke Lakwerken, door hem derwaards opgevoerd, voor den onder-Koning weg te rooven. Hy klaagde, wanneer hy by den Gouverneur van Ragiamahol Nawasichan quam, wel hier over, maar die wakkere Heer, de onzen zeer toegedaan, rade hem geduld te hebben, en dat zich alles wel schikken zoude; en waarlyk deze Heer misleyde hem niet, gelyk het vervolg geleerd, en ons ook grond gegeven heeft, om dezen goedhertigen Landvoogd hier (alzoo hy ons veel diensten gedaan heeft) by de letter E. na 't leven te vertoonen.

Naderhand klaagde de Heer van den Broek aan den Prins zelf over deze rooving, en over 't geweld, hem in dezen aangedaan; dog Sjah Sousa gaf hem goede woorden, onthaalde hem met Pinang (een groote gunst) en beloofde, dat hy voor alles rykelyk, gelyk ook metter tyd geschiedde, betaald zou werden, daar Nawasichan niet weinig het zyne toegedaan heeft. Nawasichan verbeeld in prent.

Wanneer men van die eerste plaats, of anders ook van Cassimabazâr, voor by eenige dorpen gevaren is, en de weg over de fraeje dog onbemuurde koop-stad Moxudabath neemt (die een schoone onverwelfde Markt heeft, die op een menigte van boogen en pilaaren rust, daar ook grooten handel van allerlei zyde is) komt men, na dat men voor by eenige dorpen geraakt is, na twee a drie dag-Reizen in de vermakelyke stad Ragiamahol.

Dit is een zeer groote koop-stad, daar wy ook een Logie hebben, hoewel niet groot, en daar legt gemeenelyk een Koop-man als hoofd, en een onder-Koopman als Tweede.

De stad legt meest in de lengte, hebbende veel vestingen, muuren, bolwerken, en Torens langs de Ganges, die hier zeer wyd is, en zich in veel kleene rievieren verdeeld.

Zy pronkt met veel heerlyke Moor-

De Heer NAWASICHAN Gouverneur van Ragimahal.

Moorſche en Heidenſche Tempels.

De Bazaar is zeer groot, en net gebouwd, ook ziet men daar ontrent een zeer ſchoone Carawaanſara.

Na de kant van het gebergte ziet men de vervallene puyn-hoopen der oude ſtad van dien zelven naam, en de Pagode van zekeren Heilig, Pier Bahaar, dat is, den Zee-Heilig genaamd.

Men heeft hier ook alleen maar een Lands-Munt, daar goude Mooren, zilvre Ropyen, Peyſen, en ander geld geſlagen werd.

Het Paleys van de Land-voogd hier.

Het voornaamſte cieraad dezer ſtad is het Hof van den Land-Voogd van Bengala, dat gemeenelyk een van de zoonen des grooten Mogols als onder-Koning is. Men heeft 'er verſcheide fraeje thuinen en een menigte van Mesdjids, en andre heerlyke gebouwen by, die een ongemeene luyſter daar aan geven; onder welke 't Hof van eenen Saſtachan, wel eer Nabab, of Land-Voogd van Bengale, mede wel geteld mag werden.

Het Hof in zich zelven is een ſchoon, en Vorſtelyk gebouw, zeer hoog en prachtig van ſteen opgetimmerd. Het is vierkant, en 't legt met twee zyden na de rievier, en met twee zyden na de land-kant, in zynen omtrek ontrent van 2000 ſchreden.

Rondom het zelve ziet men een ſchoone hoog opgetogen muur, die met veel Moorze Torentjes, meer tot cieraad, als tot ſterkte, opgepronkt is.

Men ziet daar in veel konſtige boogen, gewelven, heerlyk-bewerkte pilaaren, van allerlei fatzoen, en aan alle deze werken geen verguldzel geſpaard, behalven dat men ook verſcheide Solderingen, zeer fraey na hunne wyze beſchilderd, en verſcheide kopere en metale zeer konſtig bewerkte Suylen ziet.

By ieder Hof, want daar zyn 'er verſcheide by een, heeft men heerlyke thuynen, die de fraeyſte Europeiſche Hoven niet behoeven te wyken, en ieder thuyn heeft zyne byzondre fonteynen en waterleydingen, die zeer konſtig kruys-wyze dooreen van zeer fraey marmer, Albaſt, als ook van blaeuwe en witte ſteen gemaakt, en met veel fraeye beelteniſſen van kopere Leeuwen, Draken, Olifanten, Rhinocers, en andre wilde en tamme dieren, vercierd zyn, waar uyt men licht bevatten kan, dat men hier aan geen koſten ontzien heeft, en dat dit een Paleis is, weerdig om van Reyzigers van opmerking gezien te werden. Het is een werk, dat door Sjah Souſa, broeder van Eurang-Zeeb, en gewe-

gewezen onder-Koning, of Land-Voogd van Bengale, aangelegt is.

De ſtad Mongeer. Als men van deze ſtad na de ſtad Mongeer, dat zelden geſchied, alzoo het buyten den gemeenen weg legt, in de twintig mylen N. W. opgaat, moet men verſcheide plaatzen, als Bourgengel (een zekere hoek, of dorp) Gingeparſaat, Rampoer, Thiena, Jagernaatpoer, Sjabatpoer, Katsjoewa, Goeraffi; en de Tol-plaats, en tweeden hoek, Panthi genaamd, voorby trekken, by welke laatſte men een heerlyk Moors graf, met een hooge muur omringd, een fraeje Carawaanſara, benevens een kleen dorp, met eenige thuynen, zoo als men den berg opgaan wil, en een groote Tamarinde boom, die binnen een ſteenen ſtaketzel geplaatſt is, en zich van verre als een bolwerk vertoond, ontmoet.

Het dorp Lay Gola, dat een tol-plaats is, legt aan de overzyde van de rievier, en daar is niet fraeys, dan een oud vervallen Paleys, te zien.

Dit Mongeer is de Hoofd-ſtad van 't Landſchap van dien zelven naam, daar een Generaal zyn Hof in een groote en ſterke Veſting houd, die, door haar wel-gelegenheid, alleen in ſtaat is, om de ordinaire doortogt tuſſchen Hindoestan, Behaar, en Bengala te ſtremmen, en dien weg af te ſluyten.

Wanneer men 't gebergte al hooger opgaat, komt men, na dat men voorby eenige dorpen geraakt is, by den derden hoek, die van 't gebergte komt, Patrigatti genaamd. Deze hoek loopt met een groot ſteenagtig Rif in de rievier, en op 't eynde van dit Rif is een Mesdjid, of Moorze Tempel, met een witte ſteene muur omringd. Men heeft ook een Heidenſche Tempel daar ontrent, ontrent welke zich veel bedel-monniken laten zien.

By den vierden uythoek, Djehaangier genaamd, die wel 50 a 60 treden hoog is, heeft men een fraeje bemuurde Pagode, tot welke men met eenige trappen opgaat.

Beneden, ontrent deze rots, of uythoek, is een zeer gevaarlyke maalſtroom, die in den regen-tyd vooral zeer gevaarlyk is, alzoo dan het ſterk afſtroomend water de vaartuigen 't onderſte boven werpt, en veel menſchen verdrinken doet.

By 't dorp Gorgatje, twee mylen 'er afgelegen, daar men te voet na toe gaat, heeft men ook het vervallen Paleys van Djehaan Gier, of Sulthân Selim, overgroot-Vader van Eurang-Zeeb.

Men kan aan de overblyfſels wel zien, dat het op zyn tyd fraey geweeſt is; dog de menigvuldige Inlandze Oorlogen hebben het bedorven, en daar af niet anders, dan eenige fraeje boogen, Suylen, en nog eenige hooge muuren, overgelaten.

Men ziet hier ook een groote ſteene brug met agt ſchoone boogen, aan ieder zyde van welke een ſchoone agtkantige ſteene Toorn op 't eynde ſtaat. Deze brug is 300 treden lang, en, na 't zeggen van den Inlander, door Mier Timoer, of Tamerlaan, gebouwd.

Dus al verder gaande, trekt men door de dorpen Katta, Gola, Killiaanpaar, Thetta, Haalpoer, Manci, en Hernimora, tot dat men eyndelyk in de ſtad Mongeer komt.

Deze heeft ſchoone verhevene witte muuren, heerlyke Veſtingen, en pragtige, zoo Moorſche, als Heidenſche Tempelen. Zy legt zeer vermakelyk niet verre van den Ganges, en beſlaat van de eene zyde van de rievier met een halve kring Landwaard in, tot aan de andre zyde, tuſſchen de 12 a 13000 ſchreden. Men ziet rondom veel Torens, bolwerken, en vier poorten 'er aan; dog het is ommogelyk, om de zelve net te beſchryven, zoo om dat ons volk zeer zelden zoo verre om hoog, de rievier opkomt, als om dat het hen, als zy 'er al komen, niet geoorloft is deze ſtad, die een grens-ſtad is, over al te bezigtigen, en, voor al niet, om 't een of 't ander van de zelve af te teekenen. Zelfs zyn 'er voorbeelden (gelyk zekere Meeſter de Graaf, een Wond-heeler, ondervonden heeft) dat eenige van ons volk dit met gevaar van hun leven gedaan, en lang daar over gevangen gezeten hebben; alzoo zy zulke lieden voor verſpieders van 't land aanzien.

Rondom de ſtad heeft men zeer wyde en diepe; dog drooge grachten, hoewel zy, by hoog water, vol zyn.

Men kan van de Land-kant 'er niet in komen, of men moet eerſt door de Ooſt- of Land-poort over een dubble val-brug door een klinket, en, na dat men over een groot bemuurd pleyn gegaan is, door nog een poort, die aan wederzyde met een grooten ſteenen Olifant, met een Carnak 'er op, vercierd is, 'er intrekken. Aan de weſt, en aan de Zuyd-kant der ſtad, heeft men nog twee poorten van het zelve fatzoen; maar die men in 't Noorden heeft, is maar een gemeene poort, die na de andre niet gelykt.

Aan de Noord-zyde van deze ſtad heeft men op eenen heuvel een Heidenſchen Tempel binnen de wallen, rondom welken een plantagie van Calappus en andre boomen, en een groot getal van Moorze graven met een groote Tank 'er by is.

In

In 't midden van de ſtad heeft men en ſchoone Caravaanſara, agtkantig, zeer groot, net gebouwd, en met veel Toorenkens, op zyn Moors, voorzien. Dit pragtig gebouw geeft een groote luyſter en aanzien aan deze ſtad; ook is het opmerkelyk, dat alle de ſtraaten van de eene poort tot de andre kruys-wyze door deze Carawaanſara henen loopen, alzoo zy mede zoo in 't kruys gelegen is.

Aan den Ganges legt ook een cierlyke Veſting, gelyk mede het Paleys van den ouden Keizer van Hindoſtan, met zyn Hharaam, of vrouwen-Timmer, en met veel andre fraeje gebouwen der Hovelingen, die gelyk zy een ſchoon gezicht op de rievier hebben, aan die genen ook, die langs de zelve de rievier opvaaren, een uytnemend verluſtigende rey met huyzen in 't verſchiet uytleveren.

Het is een ſtad, die duyzenden van inwoonders heeft, ten deelen Mooren, ten deelen Heidenen, van welke zommige groote koop-lieden, andre weder wakkere Ambagts-lieden zyn.

Men heeft 'er veele, en redelyke ruyme ſtraaten; dog alle ongeplaveyd. Zy krielen van de menſchen, die dagelyks de menigvuldige winkels, vol keurlyke Lywaaden, zyde kleeden, allerley koſtelyke ſtoffen, en oneyndig veel waaren, daar vallende, komen bezoeken.

De groote Markt, daar men allerley eetwaren van viſch, vleeſch, vrugten &c: uytvent, is pas buyten de Ooſt-poort daar ook de Hoofd-wagt van deze ſtad is, welkers bezetting in 500 man, voetvolk, meeſt Heidenen, en in 100 Ruyters, die Mohhammedaanen zyn, beſtaat.

De pragtigſte gebouwen egter in de zelve zyn, de groote Moorze Tempel met 15 Cappen, of hoe langer hoe ſpitſer opgaande verdiepingen, en 't Paleys van den Land-voogd, mitsgaders dat van Sjah Souſa met zyn fraejen thuyn.

Naamen van verſcheide dorpen tuſſchen Mongeer, en Pattena. Wanneer men van hier na Pattena wil gaan, ontmoet men Derriapoer, Mokaja, Monareek, Noada, Bäar, Bendar Bana, Fattoëwa, en meer andre dorpen, en zeer veel Moorze en Heidenſche Tempels, daar 't land vol van is; dog de Mooren zyn over al meeſter, en zitten ſchreyling over de Heidenen henen, die zy ongemeen gewoon zyn te plagen.

Waarom wy dit land niet van binnen kennen. Indien men dieper Landwaard in komen mogt, zou men zekerlyk meer fraeje ſteden, en oneyndig veel ſchoone dorpen ontmoeten; maar aan de eene zyde werd ons dit door de Mooren belet, alzoo die zeer jaloers over hun land en wyven zyn, meynende dat zy die al quyt zyn, als een vreemdeling die maar ziet, houdende een iegelyk, die zy zoo verre Land-waard in ontmoeten, voor verſpieders; aan de andre zyde zoekt ons volk het zelfs niet, om dat zy alles, wat van hunne gading is, zeer gemakkelyk in de beneden-Landen konnen krygen.

Ben... een ... van vloe... In ganſch Indiën is geen land, daar men van alles zulken overvloed heeft, en daar alles zoo goed koop is, als in Bengale, waarom ons volk ook geerne hier na toe gaat, dewyl zy voor weinig geld hier den buyk vol konnen eeten. Men kan 'er 48 hoenderen voor eene Ryxdaalder van 48 ſtuyvers, een groot verken voor een a twee ſchellingen, een os voor thien of twaalf ſchellingen, een koppel ganzen voor vyf a zes ſtuyvers, een douzyn eyeren voor drie a vier ſtuyvers, en naar mate van dien alle eetwaaren bekomen.

De... ges... ſchr... Dit land is met verſcheide rievieren doorſneden; behalven veel gegravene grachten en Canaalen, waar door men over al zeer gemakkelyk met vaartuygen komen kan; maar de grootſte rievier, die door dit ganſche land loopt, is de Ganges, die nog in groote, nog in Heiligheid, in geheel Indiën zyn wedergae heeft.

Zy heeft haren oorſpronk uyt het Noordelyk gebergte van Tartaryen, of, zoo andre willen, uyt den berg Caucaſus, die hier aan het Koninkryk van Thiber grenſt, en dat, zoo men het van 't Ooſten na 't weſten vervolgd, een aan-eengeſchakeld gebergte met dat van Kasjenire, en met dat gebergte is, dat Zachatai, of 't Uzbeeks Tartaryen, en Cabul (een Land-voogdy van den grooten Mogol) van een ſcheyd, en uyt welk gebergte de andre groote rievier van 't Ooſten, te weten den Indus, zynen Oorſpronk heeft.

Deze by uytnemenheid groote rievier nu ten deelen uyt het Tartariſch gebergte boven Siba, ten deelen uyt den berg Dalanguer boven de Land-voogdy van Nangracoet Oorſpronk nemende, komt zoo van het Noorden na het Zuyden langs 't Land-ſchap Siba, en Serenegaar, en zoo al verder tot de ſtad Halabas afſtroomen, terwyl 'er onder weeg wel zo rievieren in de zelve ſtorten, onder welke de Serſeli, Jemini, en Tsjambel geenzins van de minſte zyn, van Halabas draeid zy, tot wat voorby de ſtad Pattena, Zuyd-Ooſt aan; maar wat verder, ontrent Decca, verdeeld zy zich in veel bogten na 't Ooſten, Zuyd-Ooſten, 't Zuyden, 't Zuyd-weſten, en na 't Weſten, makende een menigte van Eilanden, tot dat zy eyndelyk met veel monden in de Golf van Bengale ſtort, van welke de twee voornaamſte uytwateringen zyn,

die

die by Xettigam in 't Oosten, en in 't westen die, met welke men 36 mylen de rievier op na Hoegli vaart.

Deze rievier scheyd geheel Indiën, dat binnen de Ganges legt, anders Hindoestan, of 't Ryk van de groote Mogol genaamd, van Indien, dat 'er buyten legt, en van 't Koninkryk van Bengale, af.

Het is een rievier, die op zommige plaatzen een geheele Zee schynt, voor al; wanneer zy door de zware afwatering verre over hare boezems loopt, waar door zy nu en dan aan deze Inlanders, en andre, groote schade toe brengt.

De meeste egter meynen, dat zy op zyn wydste geen twee mylen haalen kan, hoewel 'er zyn, die ze breeder hier en daar stellen, gelyk wy in de beschryving van dit land volgens de Kaart, ieder op zyn plaats, toonen.

Duyzenden van dorpen, zeer veel aanzienelyke steden, en een groote menigte Tempels en heerlyke bosschagien, ziet men langs de zelve, en zoo veel woeste en onbewoonde Eilanden 'er in verspreyd, dat zy onnoemelyk zyn. Even zoo heeft men 'er honderden van Kreeken, Guylen, en Canaalen in, waar in zich de Arrakanze roovers zeer wel weten te verschuylen, wanneer zy genegen zyn hier of daar eenen inval te doen.

Men heeft 'er ook afgryssely ke naare en woeste bosschen, en in de zelve uytnemende zware boomen; en tusschen Hoegli en Cassimabasâr is 'er een, die zeker vriend van my bevonden heeft een stam van 375 stappen in 't rond te hebben.

Men heeft in die Bosschen ook wonderlyk groote en zeer zeldzaam gebouwde Tempels.

Doctor Faustus, volgens 't opgeven der Bengalers, Lokman Aniel, of Hokkiel genaamd, heeft tusschen Malda en Ragiamahol op eenen nagt een Tempel van enkel steen, zonder kalk of yzer gebouwd, waar in 148 Pilaaren, behalven nog 12 andre zyn, tot de zitplaats van den Land-Vorst dienende, welke ook overdekt wierd door een zwaren steen, in de gedaanten, als 't gehemelte boven een predik-stoel, die maar aan strook steen van 1 of $1\frac{1}{2}$ voet lang, en een hand-breed vast is, gelyk alle de balken in die Kerk mede van steen zyn.

Deze Tempel staat in het diepste en ontoegankelykste van het Bosch, en is van binnen, dewylze geen licht, als door de voordeur, schept, zeer donker en naar, dog zoodanig hebben 't de Inlanders en hunne Priesters het liefste, om aldus de geheymen van hunnen Gods-dienst voor het gemeen verborgen te houden; en hen te doen gelooven, dat zy daar in met hunne Goden spreeken.

Ook krield het in de bosschen daar ontrent van wild gedierte, en voornamelyk van de Tygers, die 'er zeer groot en vry stout gevonden werden, zoo dat zy zich niet ontzien dezen en genen onder een vollen hoop menschen te bespringen, en uyt het midden weg te slepen.

De Inlanders noemen deze rievier Ganga, na een Afgodin van dien naam, die zy eeren, en van welke wy onder de Heidensche Goden op de Kust van Choromandel reeds gesproken hebben.

Zy noemen die Godin Ganga Gramma, dat is de stad Ganga, gelyk zy de rievier, tot onderscheid van deze Afgodin, Ganga Nadi noemen.

Wy hebben reeds meer, dan eens, gezegt, dat de Inlanders hier, en elders, veel werk van deze rievier en van dit water maken, en het voor zoo heylig houden, dat zy meynen, dat iemand, die zich daar in baad en wascht, door die enkele daad zich zelven van alle zyne bedrevene zonden reynigd. *De Heyligheyd dezer rievier.*

Hierom is 't, dat veelen, die verre van deze rievier woonen, zich dit water in potten laten toebrengen, om zich daar mede te wasschen, en dien het gebeuren mag op 't eynde van zyn leven, met de beenen en 't lyf in dat Heilig water te sterven, die is buyten allen twyffel aanstonds Zalig, en in eenen staat van zekere gelukzaligheid. Ja konnen zy 'er niet in sterven, al denken zy 'er maar aan, en als zy op hun eynde maar Ganga Sjanam, dat is, de Ganges wassche my, zeggen, werden zy buyten allen twyffel van alle zonden gereynigd.

Om nu de ware reden te weten, waarom die rievier by den Inlander zoo Heilig is, moeten wy dit van de grond ophaalen. *Reden van 't zelve.*

Zy zeggen, of anders hun Bramines geven voor, dat deze riever uyt den hemel gedaald, en eerst in de plaats Dewendre (by ons onder Choromandel als de plaats van 't Hoofd der Dewa's, of van de 8 werelden, beschreven) en van daar op der aarde, en in 't Koninkryk van Bengale neder gestroomd is.

Rogerius doet 'er ons, in het 19. Hoofd-stuk van zyn Tweede Boek, uyt de mond van den Bramine Padmanaba dit nader verhaal af.

Daar was, zegt hy, een Ratsjatsja, of een Duyvel, Belli genaamd, die een groote belofte aan Eswara (een van de twee opper-Goden) gedaan had, op 't volbrengen van welke belofte Eswara hem toegezegt had, dat hy alle zyne

ne bestryders overwinnen zou.

Hier door wierd Belli zoo hoogmoedig, dat hy voortaan niemand meer verschoonde, en zich zelven ook verstoutte, om Dewendre, en de andre opper-hoofden der agt onder-hemelsche werelden (anders den Surgam, of den Hemel, genaamd) aan te tasten, en uyt hun bezit te dryven.

Deze klaagden hier over aan Bramma, en die gaf de zaak aan Wistnoe (ook een van de twee opper-Goden) te kennen; dog Wistnoe, die klagten wel ingezien hebbende, bevond, dat deze Ratjatsja Belli ook een getrouw dienaar van hem was, weshalven hy goed vond die zaak niet door geweld, maar met list te behandelen, en dezen duyvel door behendigheid t' onder te brengen.

Om dit nu uyt te voeren, quam Wistnum onder de naam van een Bramasari (dat is, een jonge Bramine) Wamana genaamd, in de wereld.

Terwyl nu Belli bezig was met een Jagam te offeren, is hy by hem gekomen, en heeft hem om een aalmoes verzogt, waar op hem Belli vraagde, wat hy begeerde, en hy antwoorde, drie voeten lands.

Dit stond Belli aanstonds toe; en daar op begon hy dit land af te meten.

Hy (Wistnoe, of die Brammasari) zettede zyn eene voet ter neder, en hy drukte dien tot den Patalam, of tot den afgrond, dat is, tot de Schaal van 't Ey, waar in de wereld (na de gedagten der Bramines) begrepen is.

De andre voet zettede hy na om hoog, en heeft daar mede alle de boven-werelden doorgedrukt, en de Schaal van het Ey aan die kant geraakt.

Toen hy nu den derden voet plaatzen zou, vraagde hy, waar hy dien nederzetten moest, alzoo 'er geen plaats meer was. Hier op zey Belli: zet hem op myn hoofd; dat deed deze Brammasari Wamana (of Wistnoe) en trapte toen Belli tot in den Afgrond, daar hy nog is.

De duyvel, daar by vernomen hebbende, dat hy met God te doen had, bad hem, dat hy hem dog zyn hoogmoed vergeven wilde; waar op Wistnoe hem antwoorde; hoewel gy hier zyt, zoo zult gy egter hier zoo wel zyn, als of gy by my in den Hemel waart. En aldus is hy daar altyd gebleven.

Toen nu Wistnoe zynen voet na om hoog zette, had hy de Schaal van 't Ey der wereld, met zulken kragt geraakt, dat de zelve scheurde, waar door aanstonds het water, waar in dit Ey dryft (en dat de Bramines stellen God zelfs te zyn) daar uyt quam loopen; het welke Bramma (die ook in dat Ey zyn plaats hebben zou) ziende, heeft die zyn vat genomen, het water daar in gevangen, en de voeten van Wistnoe daar mede gewasschen; dog het verdre van dit water zou na de plaats van Dewendre geloopen zyn.

Daarom nu, om dat dit water, de rievier Ganga zelfs zynde, in de plaats van Dewendre liep, eer zy op der aarde nedergedaald was, werd zy nog hedensdaags Surga Nadi, dat is, de riviere des hemels genaamd.

Nadat nu deze rievier Ganga dus in Dewendres plaats gekomen was, is het gebeurd, dat een zekere Settrea, Sagara Jackrawerti genaamd (Jakrawerti beteekend een Keizer) een Heer van zeer groot vermogen, voornam een Jagam, ofte offerhande, van een wit paard te doen, dat (volgens het zeggen der Bramines) een zeer groote zaak is, en die niemand zich onderwinden kan, of hy moet van een zeer groot vermogen, en verzekerd zyn, dat niemand magtig is het zelve hem te verhinderen; om welke reden niemand hedens-daags zulken offerhande doet, om dat niemand zich inbeeld van zoo grooten vermogen te zyn.

Die nu deze offerhande doen wil, zend dit peerd in alle landen met een brief aan de staart, waar in geschreven staat de naam van die gene, die voorgenomen heeft deze offerhande te doen; ook werd 'er gemeld, wat macht 'er na het paard volgd, en dan werd 'er gevraagd, of 'er iemand is, die 't paard durft ophouden; zoo 'er nu iemand is, die dit ondernemen wil, die moet zig ook magtig kennen, om die macht, die na 't paard volgd, te wederstaan.

Zoo dit nu geschied, en de macht, die na 't paard volgd, verslagen werd, dan is die Jagam, of offerhande, te niet; dog zoo niemand het paard ophoud, heeft die offerhande ter bestemder tyd zyn voortgang.

De voornoemde Settrea nu, die zoodanigen offerhande voorgenomen had, had veel vrouwen, en sestig duyzend kinderen by de zelve. Nadat hy nu 't paard uytgezonden had, heeft hy het zelve die 60000 kinderen, en nog meer magt, nagezonden.

Niemand heeft hen wederstand geboden; maar zy hebben ieder een overlast gedaan.

Dewendre, den hoogmoed van dit volk bespeurende, heeft dit paard heymelyk weggenomen, en het onder de zevende wereld agter een zeer Heilig man verborgen, die een zeer Godvrugtig dienaar van Wistnoe was, alwaar hy 't zelve vast gebonden heeft.

Zy,

Zy, het paard miſſende, gingen dat over al zoeken; dog konden het nergens vinden. Doch naderhand heeft een zwervende Geeſt, Akaſawani genaamd, aan hem ontdekt, waar het paard was.

Zy zogten wel middel, om daar te komen, dog konden geenen weg vinden, om in de zevende wereld te geraken.

Zy beſloten dierhalven om aan 't graven te gaan; dog 't gat wat te diep werdende, en zy geen raad wetende, om al die aarde na boven te krygen, hebben zy die ingeſlokt, en, om ze te beter binnen te krygen, daar water opgedronken; waar door zy eyndelyk ter plaatze, daar 't paard was, gekomen zyn, het geen zy daar agter eenen Heilig gebonden vonden.

Zy, zeer weynig denkende, wie dit gedaan had, en meynende, dat dit door dien Heilig verricht was, hebben hem aangetaſt, en dapper geſlagen, die, deze ſlagen voelende, en daar over zeer geſtoord, tot hen in toorn zeyde, dit hebt gy lieden onbedagtelyk gedaan, en zoo ik een getrouw dienaar van Wiſtnoe ben, zult gy alle tot aſſche worden, gelyk ook aanſtonds geſchiede.

Nadat zy dus omgekomen waren, ging de oudſte zoon van dien zoon, die Hoofd was over het uytgezonden volk, zyn vader zoeken langs den zelven weg, die de vorige gegraven hadden, quam zoo by dezen Heilig in de zevende wereld, en vond daar het paard, met al het volk, dat tot aſſche geworden was. Derhalven verzogt hy van den Heilig ootmoedig, dat hy hem zeggen wilde, waar zyn vader gebleven was, die hem zeyde, dat alle die zielen verloren, en nu Duyvels geworden waren.

Hy vraagde daar op dien Heilig, door wat middel nu die zielen behouden konden werden; die hem antwoordde, door geen ander middel, dan, zoo die zielen door het water van de rievier Ganga konden nat gemaakt werden, dat zy door dat middel in de plaats van Dewendre geraken zouden.

Deze zoons zoon, dit verſtaan hebbende, ging met dit paard na zyn Grootvader, aan den welken hy al het voorgevallene verhaalde, en verzogt hem verder verlof, om dog eenig middel ten goeden van zyn vaders ziel by der hand te nemen.

Nadat hy daar toe verlof verkregen had, heeft hy aan Wiſtnoe een groote belofte gedaan, waar in hy tot de 30000 jaaren volhard heeft; dog hy ſtierf zonder zyn oogmerk te bereyken.

Daar na dede zyn zoon die zelve belofte, volharde ook 30000 jaaren 'er in, en ſtierf mede zonder zyn oogwit te bereyken.

De derde zoon dede dit al mede te vergeefs; dog de vierde, Bagireta genaamd, de vorige belofte mede aanvaard hebbende, en 10000 jaar daar in bezig geweeſt zynde, zoo heeft zig Wiſtnoe, na 't verlopen van 100000 jaaren laten bewegen, om aan Bagireta toezegging te doen, dat hy hem zyne begeerte geven zou.

Daar op verzogt Bagireta, dat het water van de rievier Ganga zyn geſlacht, dat tot aſch geworden was, ter zaligheid nat maken mogt, 't geen Wiſtnoe aan hem toegeſtaan heeft. Waar op Bagireta aan de rievier Ganga verzogt, dat zy vallen wilde ter plaatze daar hy 't begeerde, en dat zy hem navolgen zoude, waar hy henen ging; dat hem al mede toegeſtaan wierd.

Hier op verzogt hy weder, dat zy op den berg Chimmawontam, verre om den Noord gelegen, vallen wilde; dog die berg zeyde daar op, dat hy dien laſt niet dragen kon; dog dat Eswara alleen dat verwogen had.

Toen verzogt Bagireta dit aan Eswara, die hem beloofde de rievier Ganga op zyn hoofd te zullen ontfangen.

Dog de rievier zou (zeggen zy) gedacht hebben, indien de berg Chimmawontam dit niet dragen kon, dat dan Eswara dit ook niet zou konnen dragen.

Zy is dierhalven uyt Dewendre's plaats op Eſwara's hoofd nedergevallen, met een voornemen om hem te verpletteren; dog Eswara den hoogmoed, waar mede de rievier Ganga nederdaalde, kennende, ontfing haar; dog verleende haar geenen weg om voorder te loopen, houdende haar dus op zyn hoofd ſtaan.

Bagireta, 't geruyſch van 't water wel hoorende; maar geen water vernemende, bad aan Eswara, dat hy dit water dog zyn verdren loop wilde geven; het welk hy eyndelyk dede.

Daar na viel zy op den berg Chimmawontam, en van daar op de aarde, en is toen zoo verder Bagireta gevolgd; ontmoetende in 't voort-loopen een zeer Heilig man, die bezig was met te offeren, en nam met haren vloed alles weg, dat die Heilig tot het vieren van zyn Jagam toebereyd had.

Die Heilig, hier over zeer geſtoord, zeyde tegen de rievier, komt in myn hand, dat ook zoo zou geſchied zyn, waar na hy die rievier ingeſlokt heeft. Bagireta, hier over zeer verzet, bad dezen Heilig, dat hy die rievier dog wedergeven wilde.

Hier op overley de Heilig, hoe hy dit bequamelyk zou konnen doen, zonder dat die rievier hare Heiligheid verliezen zou.

Hy dacht, dat de rievier, zoo hy die uytpiste, vergaan, en dat, zoo hy die uytspuwde, 't zelve mede gebeuren zoude; dierhalven liet hy die uyt zyn dye vloejen, waar van zy den derden naam van Jennadi gekregen heeft, dien zy hedensdaags nog draagd. Deze rievier nu, uyt de Dye van dien Heilig geloopen zynde, is Bagireta tot Bengale nagevolgd, alwaar zy zich in verscheyde spruyten verspreyd heeft, en over die 60000 menschen, die tot asch geworden waren, geloopen is, waar door zy alle levendig geworden zyn, en aan Bagireta den grooten dienst, dien hy hen bewezen had, dank geweten hebben, gelyk zy daar op ook na de plaats van Dewendre opgevaren zyn.

Om dat nu deze rievier Bagireta dus gevolgd is, heeft zy haren vierden naam van Bagireti ook bekomen.

Hier uyt ziet gy nu van waar de rievier Ganga in het algemeyn voor zoo Heilig gehouden werd, namentlyk, om dat zy van dat water, 't geen men zegt God zelfs te zyn, is voortgekomen, en van den hemel op de aarde nedergedaald is.

Een waarheyd, die, hoe ongegrond ook in zich zelve, nogtans van alle deze Heidenen vast word geloofd, om dat men het zoo in den Vedam beschreven vind.

Wat Tanken, en hoe die zyn.

Gelyk de Inlanders zich, als zy konnen, gemeenelyk in deze H. rievier wasschen, alzoo hebben zy tot byzondre badingen en tot verfrissing van hunne lichaam, als ook tot het wasschen van kleederen en tot hun verder huys-gebruyk, een groote dienst van de Tanken en openbare Vyvers, die men op de wegen heeft.

Dit zyn groote water-bakken, die men gansch Indiën door vind, en die door deze en gene vermogende lieden, 't zy uyt kragte van een Gelofte, het zy uyt eerzucht, om een naam na te laten, of wel uyt eenig ander Heilig voornemen, of tot dienst van deze of gene stad, of wel meest tot verquikking van Pelgrims, of arme Reyzigers, en lastdieren gebouwd, en in den regen-tyd met regenwater gevuld zyn.

Zy zyn vierkant groot, en zeer diep, rondom van steen opgehaald, op de grond geplaveyd, rondom met lage steene muurkens bezet, van behoorlyke steene trappen aan 2 a 3 zyden tot beneden toe voorzien; en van buyten zeer net en glad gepleysterd, en met kalk bestreken.

Zoodanig zyn de gemeene; maar men heeft nog een andre zoort, dicht by de steden gebouwd, en van veel grooter bestek, dan deze, alzoo die gehouden werden, om 'er, als de rievieren wat verre van de hand leggen, drink-water voor een gansch jaar in te verzamelen; dog in deze mag zich niemand wasschen.

Men zal 'er een beter bevatting van hebben, als men 't oog maar op deze afbeelding slaat, zynde een van de heerlykste, die 'er bekend zyn, en doorgaans de Tank van Serquees genaamd, welke wy hier by de letters A: P: in prent. Vertoonen.

Verdr zaaken onzen handel Bengal betreffende.

Onze Maatschappy heeft haren handel in dit land by na al zoo vroeg, als op de Kust van Choromandel begonnen, en wy bevinden, dat 'er ontrent eenen en den zelven tyd, te weten, 1603, drie schepen van 't Smal-deel van den op Ceylon vermoorden onder-Zeevoogd, Sebald De weerd, de Eendracht, Hollandia, en een Jacht, na de Kust van Choromandel, en zoo verder na Bengale geloopen zyn, van de welke naderhand, ontrent in de maand van Juli na ieder van deze Kusten een byzonder schip gezonden is.

Onze eerste komst hier 1603.

Gelyk men na dien tyd allengskens sterker op beyde deze Kusten begon te handelen, op Choromandel ook een Comptoir op te richten, en daar een Land-Voogd met de noodige bedienden te leggen, alzoo heeft men in Bengale van dien tyd af ook een Comptoir opgerigt, en de noodige bedienden aldaar mede besteld; maar geen Land-Voogd, ofte Opper-bestierder van den handel daar gelegt, alzoo men in die eerste tyden, daar geen hooger bedienden, dan opper-Kooplieden, zond, en verder dit Comptoir, of deze gansche Bestiering van Bengale, onder het Opper-Gezag van den Land-Voogd der Kust van Choromandel stelde, om alles daar aan te verantwoorden, gelyk de Heer Laurens Pit de oude de laatste Land-Voogd, en Bestierder, van Choromandel en Bengale tot 1655. geweest is.

Dit Comptoir 165[illegible] onder d[e] Land-Voogd van Cho[romandel].

Men had van tyd tot tyd hier verscheide onder-Comptoiren en Logien opgericht, die alle onder het Hoofd-Comptoir Hoegli gesteld wierden.

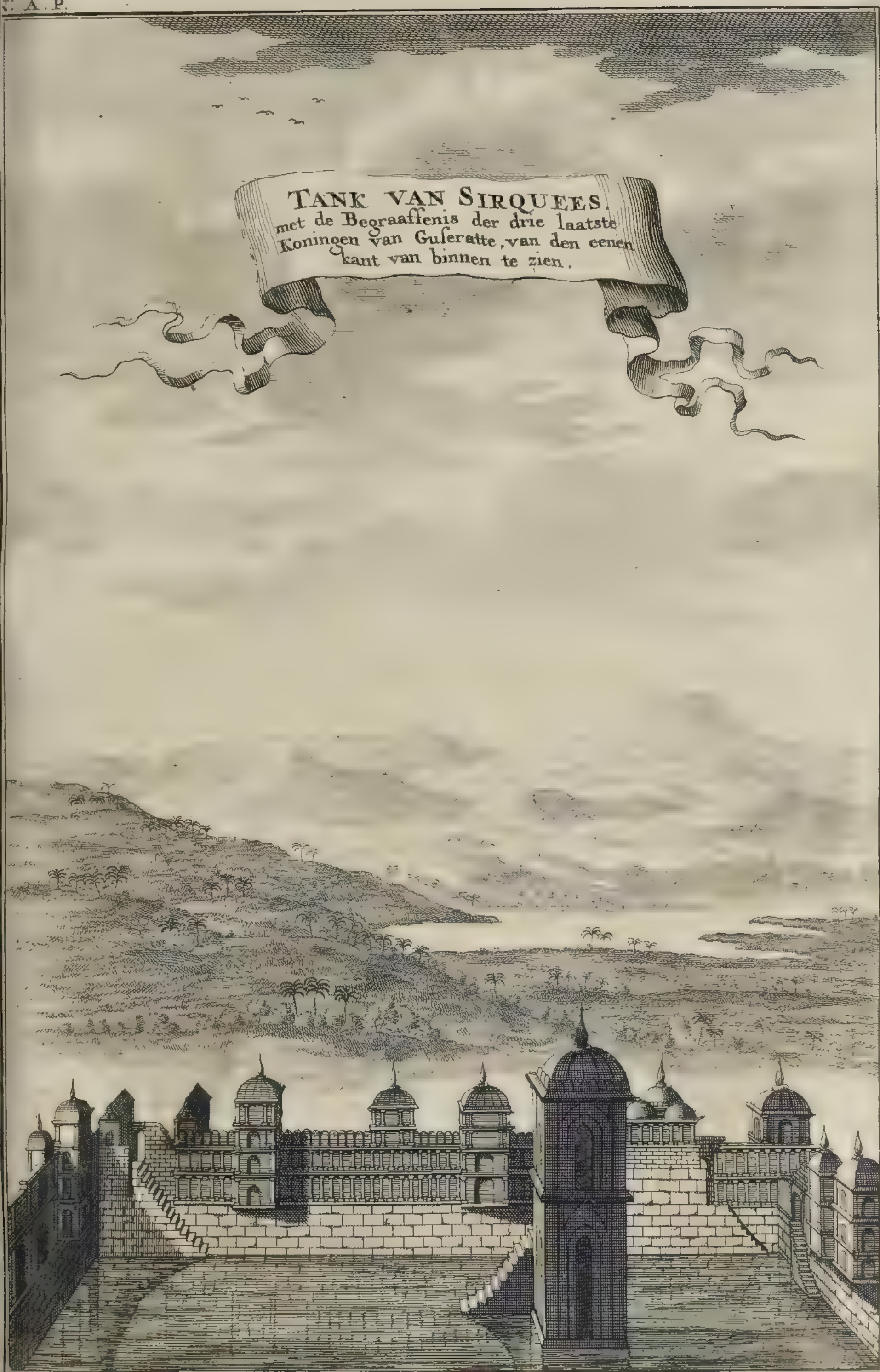
De verdere Comptoiren de Ganges op Benoorden, bewesten, of beoosten Hoegli gelegen, waren Decca, Pattena, Malda, Canacoel, Ceerpoer, en Sjoppera, en wat ter zyden af na 't N. Westen van Oegli toe heeft men Cassimabazar (een van de voornaamste Comptoiren daar) en Ragiamahol.

Ook was 'er een Comptoir tot Bellasoor en Pipeli, op de Kust van Orixa, gelyk 'er in de laatste stad nog een is.

Op Hoegli en Cassimabasar wierden opper-Kooplieden, dog op de andre Comptoiren maar Koop-lieden en onder-Kooplieden, na dat het Comptoir groot of kleen was, gelegt.

Na

N°. A.P.

TANK VAN SIRQUEES,
met de Begraaffenis der drie laatste
Koningen van Guseratte, van den eenen
kant van binnen te zien.

A. 1655. hier een Bestierder gelegt.

Na dat nu haar Edelheden op Batavia goedvonden 't Comptoir van Bengale van 't Comptoir der Kust van Choromandel af te scheyden, en op zich zelven te stellen, hebben zy ook zedert 1655. een byzonder Directeur, of Bestierder van den handel (alzoo men ter plaatze, daar wy geen Eygenaars van 't land zyn, en maar als Koop-lieden geduld werden, noit geen Land-Voogden, en maar alleen Bestierders heeft) aldaar gesteld, die dan twee opper-Kooplieden, een tot Hoegli op 't Hoofd-Comptoir, en een te Cassimabasâr, benevens verscheide andre Koop-lieden, en onder-Kooplieden, eenige Assistenten, ettelyke Soldaaten tot zyn Lyf-wagt, en ook eenige Inlandsche bedienden en slaven, zoo veel 'er den omslag der E. Maatschappy vereyscht, by zich heeft, van welke koop-en onder-Koop-lieden zommige als opper-hoofden op de gemelde en meer andre Buyten-Comptoiren geplaatst, en eenige aan de Hoofd-plaats tot de zaaken, die daar te verrichten zyn, gehouden werden. Ook is 'er een Fiscaal, om op den verboden handel van deze en gene te passen.

De Heer Pieter Sterthemius eerste Bestierder hier 1655.

De eerste Bestierder, die hier 1655. op zich zelven, onaf-hankelyk van de Kust van Choromandel; aangesteld werd, is de wakkere Heer Pieter Sterthemius geweest, die dat tot 1658. bleef.

Hy wierd toen vervangen door den Heer Mattheus van den Brouke, van Dordrecht, een Heer van groote bequaamheyd en verdienste, die, na dat hy thien jaaren in verscheide bedieningen van aanzien in Brazyl ten dienste van onzen staat met veel roem gebruykt was, met een byzonder voorschryvens der Heeren van Rotterdam 1648. als Koop-man in dienst der E. Maatschappy na Oost-Indiën vertrokken, en 1650. om zyne byzondre bequaamheden en yver een derde in Soldy verhoogd is.

De Heer Mattheus van den Brouke beschreven.

Hy wierd 1652. met den Heer Johan Verpoorten, Commissaris of Gevolmagtigden om den staat van Bengale te onderzoeken, als opper-Koopman en lid van zynen Raad derwaards gezonden, 1653, den 16. Maart als opper-hoofd van Cassimabasar, in plaats van de Heer Volger, en 1655. in Nov. als Tweede dezer Bestiering aangesteld, en op 't Hoofd-Comptoir Hoegli gelegt, in welke post die Heer tot 1. Nov. 1658. daar gelegen heeft, in welk jaar hy Bestierder van Bengale gemaakt en 1660, den 21. Aug. daar de eerste van allen Extraordinaris Raad van India, en 1662, den 23. Dec. ordinaris Raad (dat vry wat ongemeens en zeldzaams was) geworden is; dat hy Ordinair Raad, en de Heer van Heyningen als zyn vervanger al 1663. gezonden wierd, zien wy uyt dezen brief van de Heer Maatzuyker aan Chanchannaan.

Aan zyn Hoogheyd, Chan Chanaan, Supperselaar, Groot Hertog, en Generaal Veld-Heer van den Grooten Mogol in Assam, Bengale, &c:

Edele, Groot-vermogende Heere, en Victorieuse Vorst.

Brief van de Heer Maatzuiker aan den Nabab in Bengale.

UE. Hoog Ed. aangenamen brief uyt het Mogolze Leger in Assam aan ons geschreven, hebben wy met behoorlyke eere wel ontfangen, ende met groote blyschap en vreugde daar uyt verstaan, hoe UE. Hoogheyd met zyn Triumfant Leger, tot grooten lof, en treffelyke renommé, veele sterke ende wel gebouwde Forten stormender hand had ingenomen; zulks naar dato wel 50 duyzend vyanden verslagen, ende ruym 300 duyzend in 't gebergte gejaagd, ende aldaar voorts verstikt, ende omgekomen waren; 't groot magtig Ryk van Cos Assam vermeesterd, ende aan de Mogolze Kroon van den Grootmagtigsten Koning Sjah Eurang-Zeeb gehecht, ende onder contributie gebragt hebt; met welke voortreffelyke Victorie wy UE. Hoogheyd by dezen veel geluk zyn wenssende, ende dat UE. Hoogheyd voorspoedig in Bengale moogt retourneeren, omme aldaar Compagnie's handel en Negotie met UE. Hoogheyds gunst te overschaduwen, ende onzen Directeur in zyne rechtmatige verzoeken behulpig te zyn, dat ons aangenaam wezen zal te verstaan.

Ende nadien de Heeren onze principaalen in 't Vaderland den Heer Directeur, Mattheus van den Brouke, tot Ordinaris Raad van India gepromoveerd, ende geordonneerd hebben zyn E. perzoon herwaards t'ontbieden, ende alhier aan 't groote werk in de hooge Regeering t'employeeren, zoo hebben wy goed gevonden met deze schepen in zyn plaats weder na Bengale te zenden de Heer Rogier van Heyningen, Extraordinaris Raad van India, omme aldaar in de plaats van de Heer Mattheus van den Broek te succederen, ende des E. Compagnie's Negotie met UE. Hoogheyd's hulpe ende faveur na behooren waar te nemen; des UE. Hoogheyd believe onzen voorsz: Directeur, ende inzonderheid de

de zaaken van de Comp^ie. voor gerecommandeerd te houden, ende onder UE. vermogende protectie gunstelyk aan te nemen; daar mede ons ten hoogsten zult verobligeeren, ende werden UE. Hoogheyd by dezen in teeken van onze onveranderlyke genegenheid tot vereering toegezonden vier metaale stukken van ons beste Canon met hare afluyten ende toebehooren; UL: Hoogheyd verzeekerende, dat wy van herten bereyd zyn de oude vrindschap met UL: Hoogheyd eeuwig en altoos ongekreukt te continueeren; alleen ons excuseerende, dat de schuld van den Portugees Francisco Viera bedragende 3500 Pagooden, volgens UE: begeeren in Macassar niet en is gevorderd, ontstaan ter zaake dito Viera nu ontrent twee jaaren lang getracht heeft, ende ook door ons gelicentieerd is op Batavia te komen. Zulks nu door den gemaakte vrede met Portugal in korten van Macassar te verschynen staat; zoo hebben wy 't zelve tot zyn personele over-komst alhier uytgesteld, niet twyffelende, ofte wy zullen u Ed: Hoogheyd dien aangaande per naasten konnen contentement doen.

't Geschenk, hier nevens gevoegd.

Bericht ontrent de schuld van Viera aan zyn Hoogheyd.

Batavia in 't Casteel, den 29. Augusti 1663.

JOAN MAETSUYKER.

NB. Deze gansche brief was met roode vergulde Boketten, en Lelien, in 10 Reyen, ieder van 5 Boketten en Lelien zoodanig van boven tot beneden toe, bezaeyd, dat dan een Rey met een Boket en een Lelie (en zoo vervolgens) en dan weder een Rey met een Lelie en een Boket (en zoo vervolgens) begon; dog de Lelien waren geheel, en de Boketten boven, daar zig de bloem vertoond, rood, en rondom het zelve, mitsgaders beneden geheel verguld; dat een schoone luyster en glans aan dezen brief, welke ik aldus gezien hebbe, byzettede.

Cieraaden van dezen Brief.

Na dezen tyd heeft zyn Ed: hier nog twee jaaren, tot 1664. gelegen.

Indien 't in myn vermogen was van alle de bedienden hier te spreken, of aller naamen met den netten tyd van hunne bedieningen hier in te lassen, het zou my zeer aangenaam zyn; dog 't is my onmogelyk geweest dit na te vorsschen.

Wat voor andre Bestierders Bengale gehad heeft, kan men in deze volgende Lyst zien, wy hebben 'er ook de Commissarissen van Bengale, zoo verre my die bekend zyn, bygevoegd.

Lyst der verdre Bestierders en Commissarissen van Bengale.

L Y S T

Der

HEEREN DIRECTEURS, of BESTIERDERS

Van

B E N G A L E.

De Land-Voogden van Choromandel.	Van A°.	tot A°. 1655.
Pieter Sterhemius.	1655.	1658. Octo.
Mattheus van den Brouke.	1658. Octo.	1664.
Extraordinaris Raad van India, den 21. Augus.	1660.	
Ordinairis Raad van India den 23. Decemb.	1662.	
Rogier van Heyningen.	1664.	1665.
In dezen tusschen tyd is 'er geen Directeur geweest.		
Constantyn Ranst.	1669.	1672.
François de Hase.	1672.	1676.
Willem Volger.	1677.	1678.
Jacob Verburg.	1678.	1681.
Nicolaas Baukes.	1681.	1683.
Maarten Huysman.	1683.	1685. 5 Juni
Nicolaas Schaghen.	1686.	1686.
Pieter Willeboorts.	1686.	1686.
Arnoldus Muykens.	1687.	1695.
Pieter van Dishoek.	1695.	1702.
Jacob Pelgrom.	1702.	1705.
Willem de Roo.	1705.	1710.

Anto-

Antoni Huysman.	1710.	1717. 10 Mai.
Ewout van Dishoek.	1717.	1722.
Buyten-gemeen Raad van Indiën.	1720.	
Mr. Pieter Vuyst, Buyten-gemeen Raad van Indiën.	1722.	1724.
Abraham Patras.	1724.	

COMMISSARISSEN van BENGALE.

Johan Verpoorten.	A°. 1652. tot 1655.
Willem Volger.	1671.
Jacob Jorissoon Pits.	1681.
Nicolaas Baukes.	1683.
Izaak Soolmans.	1684.
Henrik Adriaan van Rhede.	1686.
Opperste en Algemeyn-Commissaris.	

Het voornaamste, dat een Directeur hier te bezorgen heeft, is, dat onze aangebragte waaren wel verkogt, en dat 'er weer deugdzame waaren, hier vallende, ingekogt werden, en voor al, dat wy zoo veel, als 't mogelyk is, van Zyde, Salpeter en van keurlyke kleeden voorzien, en dat ons aangebragt zilver en goud met alle vorozigtigheid na Ragiamahol, om het daar te munten, opgevoerd, en voor de roof-zieke klaeuwen der Moorsche Gouverneurs, en onder-Koningen, bewaard mag werden.

In de vorige tyden hebben wy voor yder Jagt aan anerragie in Pipeli, by der zelver komst op de Ganges, vier honderd Ropias moeten geven; dog zedert de komst van de Heer Sterthemius 1655. zyn wy daar van bevryd geweest.

De magt en 't inkomen van een Bestierder, opper-Koopman, &c: hier.

Een Bestierder hier, of elders, heeft de zelve magt over de Bedienden, en buyten-Comptoiren, als een Land-Voogd in een Land-Voogdy. Ook heeft hy maandelyks zedert 1678. byna het zelve inkomen wegens zyne Soldy (die zomtyds 160, dog nu meest 180 gl: 's maands is) ende zelve buyten-voordeelen, als de Land-Voogd van Choromandel, dat van 't inkomen van een Land-Voogd in Amboina (daar wy alles zoo van hem als van de mindere Bedienden omstandig konnen zien) niet verschild.

Even zoodanig is ook het inkomen, &c: van de opper-Kooplieden van Hoegli en Cassimabasar, en dat der Koop-lieden, onder-Koop-lieden &c:, na 't inkomen der Bedienden van die rang op Choromandel al mede geschikt.

Men heeft hier ook eenige, hoewel wynige, Commissarissen of opper-Gevolmagtigde, om de staat van Bengale na te zien, gehad.

Daar zyn 'er maar vyf a zes geweest; maar 1686. quam hier als Algemeyn Commissaris, de Heer van Rhede tot Drakesteyn, diens opper-Gezag niet alleen over Bengale, maar ook over Ceylon, Choromandel en Suratte ging.

Nadat die Heer hier gekomen was, heeft hy geweldig de Bakens alomme verzet, en veel wakkere Bedienden, zelfs van het eerste aanzien, opgezonden, zommige na Batavia, en zommige na Holland, onder welke de Heer Nicolaas Schaghen, mede was, die als Land-Voogd in dat zelve jaar van Malakka quam, om hier als Bestierder van Bengale te leggen; dog de Heer van Rhede zond hem met 't schip de Turkze post op na Batavia, om dat 'er eenige byzondre Koopman-schappen in zyn Ed: schip geweest, en (zoo men wil) eenige Japanze koper-kisten op Bellasoor gelost waren.

De Algemeyne Heer Commissaris van Rhede.

Indien deze Heer, en zyne wakkere Gemalin, hadden konnen goedvinden in een andre zaak aan den Heer van Rhede wat meer genoegen te geven, of wel wat meer eerbied (zoo my bericht is) aan zekere perzoon te bewyzen, daar die Heer zeer groote agting voor had, hy zou, na alle gedagten zyn Ed: niet opgezonden, en van die koper-kistjens (dat maar een beuzeling was, gelyk wy aanstonds in andre toonen zullen) niet eens gerept hebben, daar nogtans die zaak dezen Heer naderhand nog ettelyke jaaren veel moeite gebaard heeft, hoewel zyn Ed: egter eyndelyk uyt het Vaderland volkomen hersteld is.

Die de Heer Schaghen, en andre, opzend.

Het geval van de Heeren Johan Pit, Henrikszoon, en Misdag.

Aldus zond hy ook den Heer Johan Pit, een wakker dienaar van de E. Maatschappy, die reeds Directeur voor eenigen tyd in plaats van de overleden Heer Huysman, en wel 20 jaaren in veel aanzien geweest, en in de voornaamste bedieningen hier gebruykt was, met zyn vrouw en kinderen, wegens zynen ongeoorlofden handel, over Ceylon na Holland op; gelyk ook het zelve den Pakhuis-meester van Helsdingen, en meer andre overgekomen is; dog den Fiscaal Pieter Mesdag zond hy na Batavia.

Hy had ook eenen Philippus Koning, Pakhuys-meester van Cassimabasar, gelicht, en een van zyne eygen gunstelingen, Alexander Henrikszoon, in zyn plaats gesteld; maar die maakte het nog

veel

veel Koninglyker, of vry flegter dan deze Koning, weshalven hy hem op ontbood, en zyne Kisten verzegelen dede; dog Henrikſſoon had voor dit verzegelen al zyne ſchriften van belang al aan een vriend in de Engelze Logie gegeven, die hem de zelve op zyn vertrek netjes ter hand ſtelde, zoo dat 'er de Heer van Rhede niets aan had, ſchoon hy een vetten haas by den ſtaart meynde te hebben.

Even zoodanig was 't met de ſchriften van den Fiscaal Mesdag gelegen, die mede tydig geborgen wierden; want had hy die ſchriften van deze twee Heeren bekomen, dan had hy eerſt recht konnen zien, hoe 't met de zaaken in Bengale toeging, en dat daar niemand van 't dryven van den verboden handel vry was; ja dat zyne grootſte gunſtelingen, en die gene, die hem beſt honig om den mond wiſten te ſmeeren, en andre by hem aanbragten, daar het meeſte aan ſchuldig waren.

Hy hoorde dat van de Heer Mesdags papieren wat te laat, hoewel hy hem na Batavia nog naſchreef, 't geen egter bewerkte, dat hy, die daar al vry geſteld, en met het ſchip Honsholredyk na Holland gezonden was, voor Bantam pas gekomen zynde, van dat ſchip gelicht, en weer na Batavia gevoerd wierd, om zig over dat geſchrevene ten zynen laſte te verantwoorden, al 't welke egter geenzins belet heeft, dat die Heer geruſt in 't Vaderland gekomen is.

Bewys, dat de Heer van Rhede quaad niet weg genomen heeft.

De Heer van Rhede wiſt immers by zich zelven alzoo wel, als de Heeren Bewindhebberen, dat geen dienaar der E. Maatſchappy daar of elders, van zyne bloote Soldy, en eenige magre buytenvoordeelen alleen, ofte buyten het dryven van verboden handel, beſtaan kon, over welke zaak 'er in vorige tyden by deze Heeren ook al eens in overleg geweeſt is, om alle Dienaaren nog eens zoo veel Soldy, als zy maandelyks trokken, te geven, en 'er dan zwaarder ſtraf op te ſtellen; dat om gewigtigen tegen-redenen niet doorging.

Indien de Heer van Rhede aldaar den verboden handel had willen dempen, moeſt hy geen eenen dienaar, daar zyne Commiſſie en opper-gezag betrekking toe had, gelaten, en daar overal nieuwe bedienden geſteld hebben, die het, als magre luyzen, buyten alle tegenſpraak en veel erger dan de vorige, die reeds doorvoed waren, en het nu fatzoenlyk maakten, aangelegt zouden hebben, gelyk de ervarenheyd niet dan al te veel geleerd heeft.

Wat een Directeur hier in korte tyd overwinnen kan.

Ik heb eenen Heer gekend, die, toen hy op Batavia quam, aan zeker Heer van den eerſten rang 10000 Ryxdaalders (zoo men zeyde) ſchuldig was, en die niet konnende betaalen, in deze hoedanigheyd van Directeur na Bengale gezonden, en daar door in ſtaat geſteld wierd, om in zeer weynig jaaren niet alleen die ſchuld te vereffenen, maar om ook by zyn overlyden nog een zomme van ruym 300000 Ryxdaalders na te laten.

Men zegt dat hier onder-Koop-lieden en boekhouders zyn geweeſt, die ſchepen van 2 a 300 laſten op hun beurs hielden, en onder de naam van Deenen, &c: na de Maldives zonden.

Hoe in Be[ngale het] pl[aats heeft] toe t[e] gaan.

Om dit nader te doen gelooven; zal ik met een letterken aanwyzen, hoedanig het hier toegaat, volgens 't zeggen der vrienden, die hier te voren geweeſt, en 'er nog dagelyks gewoon zyn, te varen, of aan land te leggen.

In de vorige tyden waren hier Fiscaals geplaatſt, om den verboden handel te beletten, hoedanige alhier geweeſt zyn:

De Heeren Nicolaas Pelletier.
Pieter Misdag.
N. Heysveld.
N. Vrouwlyn.
N. Van Swenne.
N. Wallis.
N. Caſearius.
N. van Bleyswyk, en
Jacob van Hoorn.

Maar dewyl deze geheel en al van den Beſtierder af-hingen, moeſten zy ook in alles na zyne pypen danſſen, gelyk hy ook den ganſchen byzonderen handel na zyn zin ſchikte, aan den Fiscaal maar laſt gevende, wat hy te doen, welken hy aan te halen, en welken hy te verſchoonen had. En hoewel ieder wiſt, wat hy 'er af trok, ging egter de Beſtierder toen met den beſten buyt henen, terwyl de opper-Kooplieden en andren daar mede eenen brok af kregen.

Zoo ras de ſchepen hier plagten te komen (gelyk ook nog geſchied) quam de Fiscaal aan boord, maakte met ieder der ſcheeps-vrienden verdrag over 't gene hy mede bragt, en van daar weder vervoeren zoude, en ging dan, dit eens geworden, en wel in de kajuyt onthaald zynde, na boven, op 't half dek, daar dan wel ſcherp alle byzondere handel aan allen verboden, en 't Placcaat aan de groote maſt aangeplakt wierd, volgens 't welke ook alle, die met hem in geen verſprek waren, aangehaald en geſtraft, terwyl de andren niet alleen niet gemoeid wierden; maar openbenbaar geheele vaartuygen met goed na land zonden, en die ook vol met Bengaalze goederen van land te rug kregen.

Wel

Wel is waar, dat de Caffers van den Fiscaal, en eenige Inlandze Pioens, en verklikkers, wel wakker oppasten, om al het smokkelen (zoo men voorgaf) te beletten, maar die pasten alleen op, of 'er ook eenigen, die den Fiscaal niets wilden geven, lorrendraeyden, en zulken, maar geen andren, haalden zy aan. Ook pasten zy net op die genen, die met den Fiscaal gesproken hadden, om ook daar van hunnen penning te trekken, en verder bekreunden zy zich niet met den byzonderen handel, alzoo die penning hen volslagen blind, zelf op 't midden van den dag, maakte.

Of nu deze Bedienden in Bengale geld konden winnen, kan men licht narekenen, alzoo de scheeps-vrienden toen van 75 Ryxdaalders (zoo Nicolaas de Graaf getuygd zelf ondervonden te hebben) 460 Ryxdaalders trokken, en van een Man Amfioen, dat hen 70 a 75 Ropyn kostte, zoo en 225 Ryxdaalders op Batavia plagten te maken.

De goederen, die zy 'er bragten, moest men met een matige winst aan de vrienden van de kleene Maatschappy (zoo die genaamd werd) zien overgeven, en alle de goederen, die zy van land weer na boord voerden, mogten zy van geen andren, dan van den Fiscaal, tegen een bedongen prys, en voor reekening der kleene Maatschappy, nemen, die dan alle die goederen in die tyd, als zy op de laagste markt waren, ingekogt hadden, en dezelve de scheeps-vrienden zoo dier, als 't mogelyk was, weer aansmeerden.

Zoo ging het in en voor den tyd van de Heer van Rheede.

Na zynen tyd zyn hier, gelyk ook elders, Fiscaalen gezonden, die van den Directeur niet af-hingen.

Zoodanige zyn geweest:

N. Bogaard van Belois.

Jan van den Hengel, die 1702. na 't Vaderland op ontboden wierd over verboden handel,

N. van der Straten die 1709. zoo men zegt, 300000 Ropyen, of, zoo andere zeggen; zoo veel Ryxdaalders naliet, na dat 'er 3 a 4 vier jaaren gelegen, en hy dat ampt van Fiscaal eerst Provisioneel, daar na vast, en toen als Fiscaal independent bediend had.

Joseph Lothen, van 1709. a 1710, en quam 1721. als Bevel-hebber der Vloot (zoo 't gerugt liep) met veel geld t'huis.

In dezen tyd, voor zoo verre men de vrienden, die daar toen geweest zyn, gelooven mag, was 'er maar een kleene Maatschappy van drie, van welke de Directeur en de Fiscaal ieder een derde, en de Tweede Persoon het verdre trok; en dat moest men toen zoo voor lief nemen, alzoo deze Fiscaal anders alle den byzondren handel volstrekt beletten kon, en dan hadden zy niets 'er af.

Ondertusschen was 'er toen een groot onderscheyd met den vorigen handel, in opzicht van 't versprek der Fiscaals: want hoewel zy toen zekerlyk zeer veel van de scheeps-vrienden trokken, en op de goederen, die zy hen leverden; wonnen, zoo geleek dat niet met allen na den jegenwoordigen handel; vermits die lieden nu gedwongen werden niets, na land of na boord te voeren, voor en al eer zy met den Fiscaal (zoo my van verscheyden bericht is) over de prys, het eens zyn, dat hen nu zoo naeuw gezet werd, dat zy 'er niets ter wereld opwinnen, ja de onkosten van hunne ryze niet konnen goed maken.

Willen zy 't accoord zoo scherp, als hy hen dit voorsteld, niet aannemen, zoo mogen zy geen stuk lossen, en niets na land nog na boord voeren of 't werd aangehaald, en als zy 't nu al met hem eens geworden, en daar klaar geraakt zyn, dan verschreef hen die Fiscaal nog aan dezen of genen van de kleene Maatschappy van den Amfioen-handel op Batavia, waar by de Fiscaal op Batavia dan net wist, wat ieder had, en hen (zoo men zegt) dwong van ieder kist Amfioen een goude Coebang (of 24 gl:) en naar mate van dien van de andre goederen, aan hem te geven.

Zoo zy coram quamen, en hem zoo veel als hy eyschte betaalden, was het wel; zoo niet, werd al hun goed, als verboden en nu verklikte waaren, aangehaald.

Ook stelden die zes Amfioen-Handelaars te Batavia, zamen toen een kleene Maatschappy (zoo men zey) uyt makende, hen de prys van ieder kist Amfioen, wetende, wat zy 'er in Bengale aan den Fiscaal voorgegeven hadden, zoo naeuw, dat zy 'er zoo te zeggen niets aan wonnen.

Wilden zy dit niet aannemen, zoo was egter al, wat zy hadden, verbeurd verklaard, zoo dat hen de nood dwong, om nog liefst die harde voorwaarde, gelyk zy in Bengale al mede hadden moeten doen, aan te nemen, om niet verder door den Fiscaal bedorven te werden.

Ook zegt men van de voordeelen van den Directeur alhier, dat hy, zoo ras hy hier maar verschynd, 30000 Ropyen tot een geschenk van de Inlandze koop-lieden, of Makelaars krygd, om het met hen wat rekkelyk te maken, hoewel hy niet vergeet op alles,

les, dat zy leveren, het zyne zeer wel te vinden.

Alle deeze zaaken zyn my menigmaal van de Bengaalze vrienden zoo verhaald, zonder dat ik daar voor zou willen verantwoorden, of die in allen deelen zoo breed zyn.

Indien men egter daar op eenigen ſtaat zou mogen maken, (gelyk ik voor my zelven reden heb daar al vry veel van te gelooven, om het groot geld, dat verſcheyden, die ik gekend heb, en die te voren niets hadden, in korte jaaren daar hebben overgegaderd) zoo is het immers zeer klaar, dat al dat opzenden van de bequaamſte Dienaaren door de Heer van Rheede aan de E. Maatſchappy niet alleen geen dienſt ter wereld gedaan; maar in tegendeel gelegenheyd gegeven heeft, dat de verboden handel naderhand daar nogh thienmaal zoo erg, dan bevorens, gedreven is.

De waaren die men hier na toevoerd, zyn deze:

Waaren hier getrokken.

Nooten-Muſchaaten.
Foelie.
Nagelen.
Caneel.
Peper.
Olifanten, Sjankos, of Offerhorens, &c:

De Goederen, die hier vallen, en van hier na Batavia, als elders in Indiën, en na 't vaderland, vervoerd werden, zyn deze:

En ook hier vallende.

Taffatsjela's, 100 ps. in een pak, ieder ps. 24 Cobidos lang, 2 dito breed,
Fotas, 50 ps. in een pak, a ieder 24 Cobidos, of ellen, laeg, 2¼ dito breed.
Fyne Marados, 50 ps. in een pak, lang als boven.
Fotas, 4 in een Marado.
Zyde Allegia's, 180 ps. in een pak, a ieder lang 9, breed 2 Cobidos.
Slegte geſtreepte ditos, 100 in een pak, lang 18, breed 2 Cobido's.
Grove Alegia's, 't pak 100 ps, lang 5, breed 1½ Cobido.
Zeylkleeden, 40 ps, in een pak, lang 32, breed 2 Cobidos.
2 Cobidos doen 3 ellen.

CASSIMABASAR.

Fyne Armozynen, 100 ps. in een pak, lang 20, breed 2 Cobidos.
Gemeene ditos lang, en breed als boven.
Zyde Longis met roode boorden, 160 ps. in een pak, lang 14 breed 2 Cobidos.
Pomerees, of Baſta's di Foela, 't pak 160 ps, van verſcheyde lengte, 13½ en breed 1¾, lang 13½ en breed 1¾, lang 12½ en breed als voren.
Pourdeſoyen lang 24 breed 1½ el.
Dubbelde Baſtas di Foela, van verſcheyde lengte, 150 in een pak, lang 14, breed 2 ellen, lang 13 breed 1½, lang 13¾ en breed 2 Cobidos.
Enkelde Baſtas, 150 ps. in een pak, lang 9 breed 1½ elf Cobido.
Naey-Zyde of ſtik-Zyde, een ſtreng 1 pond.
De Bengaalze Zyde, beſtaande in 5 zoorten, als Cabeſſa, Bariga, Peo, Coetsjaal, en Tater, zynde eygentlyk de vuyligheyd van andere.
Florette Garen, 2 a 3 derley zoorten.

DECCA.

Hamans, 100 ps. in een pak, lang 24 breed 3 Cobidos.
Gebleekte gemeene Caſſa, 't pak 100 ps. lang 40, breed 2 Cobidos.
Fyne Caſſa, voor 't vaderland, 100 ps. in een pak, lang 40, breed 2¼ Cobido.
Malle Molens 't pak dito lang 40 breed 2¼ Cobido.
Fyne Laanen, 't pak dito lang 24, breed 2½ Cobido.
Tansjeeps, 84 ps. 't pak.
Koehuyden tot dekking der kleeden, en pakken.

PATTENA.

Amfioen.
Muscus.
Salpeter.
Chitſen, en verſcheyde andre kleeden.

PIPELI.

Adathays, 100 ps. in 't pak, lang 16, breed 2 ellen Cobidos.
Dito wat ſlegter zoort, 100 ps. in 't pak, breed en lang als voren.
Dito ruwe, 100 ps. in 't pak, lang 18, breed 2 Cobidos.
Teſſerſſe, dito dito dito, lang 11, breed 2 el.
Gerras, dito dito dito, lang 15, breed 1½ Cobido.
Zyde Allegias dito dito dito, lang 12, breed ½ Cobido.
Taffetsjela's Ginggang, 100 ps. in een pak, lang 18, breed 2 Cobidos.
Effen Ginggang, 100 ps. in een pak, lang en breed, als voren.
Zyde Cherchannes, dito dito dito dito en dito als boven; en ook breed 1¼ Cobido.
Zyde Camelotten, dito dito dito, lang 12, breed 2 Cobidos.
Roemaals, 80 ps. 't pak, lang 45 breed 1½ el, of lang 30 el breed 1 Cobido; en nog een ſlegter zoort lang en breed als voren.
Attalas, 100 ps. in een pak, lang 12, breed 1½ Cobido.
Witte Suyker, van welke een kiſt 150. pond houd.
Tarw.

Boter.

Munten, Ryst.

Munten, Maaten, en Gewigten. (Maaten, Gewigten.)

1 Silvre Ropy doet 28 stuyvers. En men heeft 'er driederley zoorten, Sik, Piet, en Besaar Ropyen genaamd, waar af de eerste 34, 35, 36, 37 pond Cauri's, a 80 in een pond, een blank weerdig zynde, daar de laatste maar 28, tot 30 en 31 pond Cauri's doen.

1 Goude dito doet 13 Ropyen en zomtyd wel ¼ Ropy minder, zomtyds ook wel 13½.

1 Dito doet 16 Ana.

1 Ana doet 1¾ stuyver, of 2 peys.

1 Ropy doet 38 a 40 poni, of 260 a 800 Gandans.

1 Poni doet 20 Gandans, 1 Gandan doet 4 Cauri's, en 1 Poni 80 Cauri's.

1 Man zyde 64⅝ pond.

1 Man is 40 Ceer.

1 Man Speceryen is 64. pond, dog van Sandal-hout, Quikfilver, Tin, Lood 68 pond. als mede van Peper, Salpeter, Amfioen, Sapan-hout, weed-en Pot-asch, Borax, Catsja, koper-rood, Zeep, Vermilioen, Areek, Silver, staaf-koper doet ook 68 pond.

1 Ceer is 1$\frac{1}{17}$ pond.

1 Last is 3000 pond, en 1 Candi 1200 pond.

1 Pak Zydehoud 90 Ceer of 111$\frac{1}{17}$ pond.

1 Dito Florette Garen dito.

1 Ceer doet 2 Patti.

1 Thola, 12 Gralla.

1 Fles Muscus weegt 20 pond.

100 Ps. Ledere Vellekens gaan in een pak.

De koop-lieden des lands daar men mede handeld zyn de Benjaanen, die ongemeene groote zaaken hier doen, en zeer groote partyen van ons in koopen, en weer andre daar tegen leveren.

('t Getal der schepen, hier komende.) Jaarlyks komen hier wel 12 a 14 schepen, die zeer veele goederen brengen, en weer een groot getal goederen hier van daan voeren, van de welke dan zommige over Ceylon, andre recht toe recht aan na Batavia, en ook zommige over Ceylon na Holland vertrekken, hoewel 'er ook eenige van daar wel na Suratte, en Persien, en van daar dan na Batavia gaan.

Zommige schepen gaan derwaards buyten om, andre gaan binnen door over Malakka, welke weg wel korter, maar, wegens den tegen-wind en stroom, moejelyker is, waar door de reyze dikwils langer, dan buyten om, duurd.

(De Ganges zeer gevaarlyk, voor de zelve.) Het Bengaals vaarwater kost de E. Maatschappy zeer veel schepen, die zy, door dien de Ganges hier en daar ondiep, en vol droogtens is, nu en dan door de onvoorzigtigheid der Lootzen, die zy hier noodzakelyk gebruyken moeten, komen te verliezen, al het welke door de groote winsten, die hier vallen, en buyten alle onkosten ettelyke tonnen gouds beloopen, weder goed gemaakt moet werden; dog gelyk de zaaken gansch Indiën door, van tyd tot tyd meer en meer verergeren, alzoo nemen de voordeelen hier nu, tegen den vorigen tyd vergeleken, ook merkelyk af.

Dit is het land, waar in men wil, dat Alexander de Groot, by de Mooten, 't zy Hindoestanders of Persiaanen Sulthaan Iskender, en in hunne Geschiedenissen Iskender Dsulcarnain, of den Tweehoornigen Alexander genaamd, zou geweest, en dat hy van daar over de Ganges verder na Indiën voortgetrokken zoude zyn. (Alexander M. zou hier geweest hebben.)

Ja zy weten ook 't nette land, daar Koning Porus zyn Hof hield, aan te wyzen.

De Inlander weet daar zeer veel van te rammelen; namelyk, dat hy voor 't Bosch Sanderie (dat wy in de kaart aanwyzen, en dat zy eygentlyk Iskenderi, na hem noemen) door de zware op en afloopende stroomen gestut wierd; dog wat valsche grond dit hun zeggen heeft, en hoe weynig staat daar op te maken zy, toonen wy elders, 't zy onder de levens der groote Mogols, het zy in de voorlooper van dit werk, alwaar deze Held onder de oude bezoekers van Indiën mede te berde gebragt werd.

Wat nu den Gods-dienst van Bengale belangt, daar van meynen wy onder die van Choromandel alles reeds wydluftig genoeg gezegt te hebben, dat alle Heydenen van Malabar, Choromandel, Arracan, Pegu, Siam, Bengale, Suratte, en zelf ook op Ceylon, in de Hoofdzaaken van hunnen dienst, en voor al in die van de verhuyzing der zielen, in den dienst der Afgoden, en in hun bygeloove, meest over een komen, hoewel 'er egter by de eene en de andre nog wel zaaken, voor al ontrent de uyterlyke plegtlykheden, verschillende bevonden werden; dog hun aller wet-boek is de Vedam, die in 't Sancrits (de moeder-Taal van alle de Oosterze Taalen; alzoo men in die allen eenige woorden uyt de zelve ontleend vind) beschreven, en die aan niemand van deze Inlanders, dan alleen aan de Bramines, en Priesters, bekend is. (Den Gods-dienst van Bengale.)

Indien 't waar is 't geen Monsr. de la Loubère van de Siammers zegt, zouden die geen God of Schepper van 't geheel al erkennen, en dus zeer veel van die andre Natien verschillen; dog op dit zeggen is niet al te veel staat te maken.

Voor 't laatst hebben wy 'er nog dit van de Benjaanen by te voegen.

De Benjaanen eeren de Koejen om 3 redenen.

1. Om dat zy gelooven, dat de zielen

der geloovigen 'er in vaaren na hun dood, als zynde de gelukkigste staat.

2. Om dat zy zich, met de Mohhammedaanen, inbeelden dat de aardkloot op den hoorn van een Koe of van een Os rust; en dat door 't bewegen der zelve d'aardbevingen veroorzaakt werden; behalven dat ook den aardkloot instorten zou, indien deze os die niet ondersteunde.

3. Om dat de Koe God, als hy eens alle de menschen, om hunne zonden verdelgen wilde, verzoende.

4. En om dat de Koe met hare melk &c: en de Os met zyn dienst ontrent den Land-bouw, en ry-tuygen, en 't voeren van allerley lasten zoo grooten hulp toebrengen.

Dus verre dan 't voornaamste, dat over Bengale, voor zoo verre het ons bekend is, en den handel van de E. Maatschappy raakt, te zeggen viel, hier neder gesteld hebbende, zullen wy hier ook afscheyden, om tot de stoffe van Mocha over te gaan.

Van MOCHA, en ons Comptoir aldaar.

VIERDE HOOFD-STUK.

V*An* Mocha, *en ons Comptoir aldaar. De stad beschreven. De magt des Land-Voogds. Water en hout hier gebrek. Wat ingezetenen hier zyn. Groote vaart op deze stad. Waaren hier getrokken. En die hier vallen. De Portugeezen de eerste ontdekkers uyt Europa van 't* Roode Meir. Covellanius *en* Paiva *komen* 1491. *te* Elana, *en te* Aden, Tristan da Cunha, *en* Albukerk 1506. *op 't Eyland* Socotora. *Die* 1510. *last kreeg, om* Aden *in te nemen,* 1517. *die stad aan* Alvarenga *aangeboden,* 1520. *gaat* Siqueira *na 't* Roode Meir. 1530. *won* Seilveira Aden. 1548. *tast de* Castro *dit aan. Ons Comptoir tot* Mocha. *Onze handel hier zedert* 1616, *door* Pieter vanden Broek *ondernomen. Die* 1624. *na 't* Roode Meir *gaat. En voor* Aden *komt. Daar by een zeldzame storm krygt. Vertrok na* Chihiri. *Liet daar eenig volk aan land. Quam te* Catsinni, *en van daar weer tot* Bantam, *vertrok den* 10. *Mey weer na 't* Roode Meir. *Komt* 1626. *voor* Chihiri. *Plaatst 'er* Heute, *en komt te* Mocha. *Alwaar hy zeer wel ontfangen wierd. Laat een vlag van zyn Logie waejen, en werd by den* Bassa *van* Jemen *ontboden. Daar hy te* Chenna *zeer beleefd van onthaald werd; dog mogt geen volk in* Mocha *aan land laten.* 1617. *gaat hy weer na 't* Roode Meir, *dog* 1620. *weer na* Mocha, *daar hy volk legt. Dit Comptoir* 1623. *belast op te breken. Vervolg der zaaken hier van* 1636. *tot* 1663, &c: *onze opperhoofden in* Mocha *zedert* 1708. *die, om de groote voordeelen, de hitte verduuren. De komst van 't schip Schoonenberg hier* 1720. *des zelfs droevig voorval op de Kust van* Zeila *by 't vermoorden van den schipper, den onder-Koopman* Pompe van Meerdervoort, *en elf matroozen in een Baey, by* Oba. *De Coffi-boom. Vrugt, en des zelfs gebruyk, hoe die boom behandeld werd. De rechte naam der Coffi-drank. Of zy in* Arabien *natuurlyk voortkomt, en waar daar. Hoe gemeen die drank, en de Thee, in ons land zoo onlangs geworden is. De Arabiers drinken niet, dan de Koninklyke Coffi, en wat de zelve is. De aanplanting der Engelzen op* Madras *niet gelukt. Een fraeje Coffi-boom door de Heeren van Amsterdam* 1714. *aan* Koning Lodewyk de XIV. *vereerd.* Avicenna, *en* Bendjaazlah, *melden iet van de Caffy; dog* Prosper Alpinus *allereerst* 1592. *Daar na* Della Valle 1615. Veslingius 1640. Naucon, en Du Tour 1671. *bericht over dit werk van du* Tour, *en nog een ander. Bewys dat de Coffi-boonen, of diergelyke, in Davids tyd al bekend waren. Men had* 1645. *in Vrankryk eerst kennis van de Coffi. 't Gevoelen der Geleerden, en der Medecyns over de Coffi verschillende. Verscheyde schryvers over de Coffi. De Hr. Gallant* 1696. Abdulcader Mohhammed 1587. Sjeich Abeddien. *De Coffi begon* 1467. *a* 1468. te Aden *eerst, bekend te werden. Van* Aden *ging* 1500 *de kennis en 't gebruyk der Coffi over na* Mekka. *Van daar na* Cairo, *en verder* 1511. *door den Sulthan van Egypten verboden. Welk verbod herroepen wierd. Zedert* 1516. *De Coffi ook te* Damascus, Aleppo, *en te* Constantinopel bekend. 1541. *door* Soliman de Groote *verboden. Turks schryver, en dichter, over de Coffi. Voordeel dat die huyzen aan de groote Visiers gaven. 't Coffi-gereedschap in de eerste tyden. Wie eerst in* Parys *Coffi te drinken gaf. Quam uyt* Turkyen *in* Italien, *daar na in* Vrankryk *over. Dat, by 't oprichten van Coffi-huyzen, toenam. Niet tegenstaande de genees-heeren van* Marseille *die zeer sterk afkeurden. Wie in* Vrankryk *voor en tegen de Coffi schreven. Drinken van Coffi in* Engeland en Holland. Helvetius en Bontekoe *voor dezelve. Waar op dit doorbrak. Grooten handel daar uyt gesproten. Wat tegen 't Coffi-drinken en met schyn van reden, ingebragt werden. Besluyt en afscheyd van de zaaken van* Mocha.

Van Mocha en ons Comptoir aldaar.

ONder de oude Handel-plaatzen, daar onze Maatschappy van ouds her gehandeld heeft, mag men met recht ook de vermaarde stad Mocha tellen; die men met de stad Mekka, die mede in 't Roode Meir legt, niet moet ver-

verwerren, alzoo die ontrent 70 mylen dieper dit Roode Meir in zig opdoet, behalven dat Mekka een Land-ſtad, en Mocha aan Zee gelegen is.

De tyd, wanneer zy hunnen handel daar begon, verſchild niet veel met het oprichten van hun Comptoir in Suratte, gelyk zy ook beyden eenen en den zelven grond-veſter, te weten, de Heer Pieter van den Brouke, hebben; maar echter is het zeker, dat dit Comptoir een weynig ouder is.

Men wil dat Mocha op de zelve plaats legt, daar Ptolomeus wel eer aan den Arabiſchen oever de koop-ſtad Ocelis plaatſte, ja dat het een en de zelve ſtad zy, dat niet wel wezen kan, alzoo Mocha nog niet lang een ſtad, nog van dat aanzien geweeſt is; dat in 't vervolg nader blyken zal.

De ſtad beſchreven. Om dit met eenige ordre te doen, zullen wy eerſt een korte beſchryving van deze beroemde en aanzienelyke koop-ſtad laten vooraf gaan. Zy legt voor aan in 't Roode Meir op 13 graaden, 40 minuten Noorder breedte, en op 68 graaden lengte; en ſtaat onder den Baſſa van Jemen, een deel, of Koninkryk, van 't gelukkig Arabien, en is aan den grooten Heer onderworpen. De Baſſa ſteld hier een Gouverneur of Aga in zyn plaats.

Toen de ſtad Aden, die eenige mylen benoorden de Straat Baab el Mandel, gelyk Mocha pas ten N. en binnen de zelve legt, 1530. nog in vollen bloey was, was Mocha nog maar een Viſſchers-dorp; maar zedert de Groote Heer, Sulthaan Selim, zynen Zee-voogd Soliman op 't verzoek des Konings van Cambaya 1538. met een aanzienelyke vloot zond, om de Portugeezen uyt Indiën te verdryven, en in 't byzonder om de ſtad en de Veſting, Diu, voor dien Vorſt van Cambaja te veroveren, en 'er de Portugeezen uyt te jaagen, gierde deze Groote Baſſa van Egypten eerſt tot Aden aan, nam dien Koning, om dat hy den 35. dag eerſt aan zyn boord quam, en trots ſprak, op een verraderlyke wyze gevangen, hing hem aan de Nok van de Ree van zyne Galey op, veroverde dus te gelyk zyn geheel Koninkryk voor Selim, en trok toen al den handel van die wel eer zoo beroemde koop-ſtad na Mocha, dat na den val van Aden hoe langer hoe meer begon op te luyken.

Men moet, om in 't Roode Meir te komen, eerſt een ſtraat, of Zee-Engte, die gemeenelyk *Baab el Mandel* genaamd werd, en zoo beſt bekend is, doorloopen; dog de Arabiers noemen de zelve *Baab el Mondoeb*, dat is, de poort *van Mondoeb*, de naam van een berg, daar ontrent gelegen. Het woord Mondoeb beteekend in 't Arabiſch een plaats der Traanen, als zynde afkomſtig van 't Arabiſch werk-woord Nadaba, hy heeft over eenen dooden geſchreyd. De reden nu, dat de Arabiers in oude tyden dezen naam aan die Straat, en ook aan een Eylandeken, 'er midden in gelegen, gaven, was om dat zy die gennen, die door deze gevaarlyke Straat in de openbaare Zee wilden loopen, voor dood, en verloren hielden.

Deze Zee noemd men gemeenelyk de roode Zee, om dat zeker Vorſt Erythras genaamd, op een van des zelfs Eylanden (zoo men maar voorgeeft) begraven legt. Dit woord nu beteekend in 't Grieks, Rood. Wanneer nu die Zee, na haren Koning de Erythreeſche genaamd wierd, hebben zommige dit woord, daar 't de eygen naam van de Vorſt dezer Zee was, vertaald, en zoo heeft zy de naam van de roode Zee, zoo men zonder grond ſteld, bekomen; hoewel des zelfs water niet rooder, dan dat van een andre Zee, ja zeer helder is. Egter willen zommige, dat des zelfs zand hier en daar, en voor al daar men roode kraal-boomkens 'er in heeft, rood is, 't welk, door ſtorm geroerd zynde, boven komt, en dan 't water rood doet ſchynen; maar dan moeſt men alle zulke zeen, daar dit rood koraal, rood zand, of hier en daar een roode klip gezien werd, al mede de roode Zee noemen; dat egter niet geſchied.

Voor af moeten wy hier tot opheldering zeggen, dat Agatarchides, Arrianus, Strabo, &c: door de roode Zee niet dien Arabiſchen Zee-boezem alleen, die wy 'er nu door begrypen (te weten van Baab el Mandel tot Suez toe) maar ook de Perſiaanſche golf, en die geheele groote Indiſche Zee, welke de Zuyder deelen van het toen bekende Aſia bekabbelde, verſtaan, en ook zelf Ceylon (der ouden Taprobana) daar onder begrepen hebben, gelyk ook alle de Dichters, als Virgilius, Horatius, Claudianus, Martialis, Tibullus, Propertius, &c: geen onderſcheyd tuſſchen de roode Zee, en den grooten Indiſchen Oceaan, maakten, om welke reden ook Herodotus, Arrianus, Strabo, Agathemeris, Joſephus, Diodorus Siculus, Manilius, Claudianus, Suidas, &c: de Perſiſche golf zeer dikwils de roode Zee noemen.

Deze nu noemden de ouden, en onder hen de Griekze ſchryvers, ook Rood, niet na Erythras (dat een verdichzel van hem, en die 'er noit geweeſt is) ook niet na den rooden grond (dat van onkundigen maar zoo voorgegeven werd) maar, zoo Strabo ons klaar in zyn XVI. Boek leerd, om dat het daar ongemeen heet is, en om dat de zon daar regt boven hun hoofd ſtaat.

 Want

Want door rood verstonden de Ouden heet, brandend hiet dat gloejend is, gelyk zy daarom de verzengde lugtstreek, en de landen daar onder gelegen, met de naam van rood en gloejend al mede uytdrukten; en dewyl de zon ook gestadig op dien Oceaan brandde, hebben zy die Zee doorgaans de roode Zee genaamd.

't Verdre, dat men van de roode Coraal en roode zanden (die nog maar hier en daar in de zelve, buyten dat 'er meest witte kraal-boomkens in vallen) verteld, is wel eenigzins waar; maar geenzins de ware reden van hare benaming, waar by men nog overwegen moet dat deze Arabische Zee-boezem nog maar een kleen deel van de roode Zee der Ouden, hoewel 't waar is, dat wy dezen Arabischen Zee-boezem voor de rechte roode Zee houden, en door dien naam geen andre Zee verstaan, welke ook by de Arabiers met den naam van Bahâr Colzum, dat is de Colzumze Zee (na de stad Colzum, daar in gelegen) bekend, gelyk des zelfs water over al zoo helder als crystal (wel verre van daar dat het Rood zou zyn) hoewel 't buyten die Zee of buyten de straat Baab el Mandel, na den grooten Oceaan wat troebel is.

En daar hebt gy de ware reden van de benaming, en van de uytstrekking en gelegenheyd der roode Zee, zoo by de Ouden, als nu by ons.

Na dat men nu die Straat ontrent 20 Fransche mylen ingeloopen is, komt men aan de Arabische wal by de stad Mocha.

Zy legt in een dor en oneffen land niet verre van een zwaar gebergte, dat zig in het Noord-Oosten tot aan 't gebergte van Aden uytstrekt.

De stad is al zeer groot, na de andre steden van Jemen gerekend, en ontrent van uytgestrektheyd als de stad Dordregt; dog drie-hoekig.

Men ziet ze in de reyze van den Zee-Voogd Verhoeven fol. 33. in prent gebragt; dog zy verschild zeer veel met de vertooning, die zy zedert vry heerlyker doet, alzoo zy merkelyk door den handel opgeloken, en verbeterd is.

Zy plagt in Oude tyden van een steene muur omringd te zyn; dog nu ziet men daar maar eenige brokken en puynhoopen af, van welke men egter, tot versterking der stad, eenige ouderwetze muuren, half van steen, en half van aarde en Pallissaden gemaakt, heeft; dog zonder gracht. Zy heeft vier poorten, en een groote menigte van Torens, die, vermits zy hoog, en van buyten (gelyk ook al hare Moskeen, en Tempels) gewit zyn, een zeer fraey aanzien, en ook een groote sterkte aan de stad geven, alzoo zy alle zeer wel van geschut voorzien zyn. Hare voornaamste sterkte nogtans bestaat in twee Vestingen, aan wederzyden van de Reede, die als een halve maan van ontrent een myl maakt, en die den ingang aan alle schepen konnen beletten. Ook legt hier een bezetting van 5 a 600 geoeffende Soldaaten; aan de land-kant legt zy geheel open, en heeft geen sterkten of Casteelen, dan 2 Torens aan de N. kant, met geschut voorzien, die ten tyde van Jafar Dassa gebouwd zyn, toen zy met de Engelzen geschil hadden.

Men heeft in de stadt vier Markten, daar allerley waaren verkogt werden.

Zy pronkt ook met een menigte van Moorze Tempels, heerlyke huyzen van blaeuwe arduyn-steen en eenige fraeje Paleyzen, onder welke dat van den Land-Voogd boven alle andren uytsteekt; hoewel 'er ook veel slegte huyzen zyn, op de wyze van Indiën van Bamboezen en kley gebouwd, en dan wit gemaakt.

Al hunne huyzen zyn boven ook plat, om dat het hier zeer heet is, en om dat zy tegen den avond boven op de huyzen gewoon zyn hun uytvlugt te nemen.

Het is 'er onverdragelyk van de vliegen en muggen. Men ziet 'er loover nog gras, dog hier en daar buyten de stad eenige Calappus-boomen, en daar is by na niets dan visch en vleesch.

Ook heeft men 'er schoone schapen, met welker reuzel men, in de plaats van boter, braad.

De Landt en stad-Voogd heeft niet alleen 't bewind over deze stad; maar ook over Aden, Betelsagi, en meer andre steden, en heeft nog wel 7 mindere of onder-Land-Voogden onder zich. *De ma[gt] des Land-Voogds*

Hy houd een zeer pragtige staat, laat zich dienen, als een Koning, alzoo zyn magt zig verre uytstrekt, en zyne inkomsten groot zyn.

Van alles kan men genoeg in deze stad bekomen; maar drink-water is 'er zeer schaars, en slecht, siltig en Salpeetrig, behalven dat 'er dikwils in een jaar of twee geen druppel regen valt, 't geen in dit uytnemend dor, droog, en by na ondragelyk heet land zeer ongemakkelyk komt. Ook is 'er groot gebrek van brand-hout, dat 'er niet, dan zeer dier, te bekomen is, alzoo 't drink-water en 't hout van zeer verre moet gebragt werden. De Zee-wind egter, die 's morgens ten 9 a 10 uuren doorwaeyd, geeft een groote verfrissching aan de ingezetenen dezer stad. *Water en hou[t] hier gebrek.*

De zelve bestaan uyt Persianen, Arabiers, Turken, Abyssiners, (die 'er twee) Armeniers, (die 'er een kerk hebben) en ook eenige Joden, meest wisselaars van oude munten, die hier zeer weinig geacht, en in een voorstad op zich zelven geplaatst zyn. *Wat In[woners] gezetenen hier zyn.*

zyn. En men gift dat in de ftad niet boven 10 a 12000 Ingezetenen, van welke de meefte Mooren zyn, zy zien 'er alle vry zwart en verbrand uyt; dog zy zyn van een zeer hupzen inborft, en tegen de vreemdelingen zeer beleefd, (hoewel 'er ook gelyk over al wel booze lieden zyn) waar door zy zeer veele der zelve herwaards lokken, gelyk hier een uytnemende toevloed van kooplieden is, die hier met fchepen over Zee, of met Caravaanen te land komen.

Groote vaart op deze ftad. Deze ftad bloeid ongemeen door een groote menigte van fchepen, die hier jaarlyks niet alleen van Suratte, van Goa, van Diu, van Goa, Daman, van Calicoet, van Cananoor, van Dabul, van Mazulipatam, van Atsjen, van Mofambique, en Abyffinen, 't zy om 'er te handelen, of wel om verder na Mekka in Pelgrimagie te gaan, ontrent Maart, of April komen; maar men ziet 'er ook veel Franfche, Engelze, en Hollandfche fchepen verfchynen, gelyk deze ook daar hunne verblyfblyf-plaatzen hebben.

Ontrent dien zelven tyd van 't voorjaar komen hier ook Caravaanen van Cairo, van Alexandryen, en van Halep, of Aleppo, in Syrien, die wel met 15 a 1600 en meer Cameelen, allerley zoorten van Waaren hier brengen. Als iet zeldzaams merkt men ook aan, dat hier Paeuwen vallen.

Waaren, hier gebragt en getrokken. De waaren, die hier gebragt werden, en getrokken zyn, zyn deze:

Allerley fyne en grove Indifche Lywaaden.
Nagelen.
Nooten-Mufchaaten.
Foelie.
Caneel.
Peper.
Indigo.
Graeuwen Amber.
Slaven.
Olifants-Tanden.
Myrrhe, en meer andre Droguen.
Agel-hout.
Sandal hout.
Goud-draad.
Civet.
Benzoïn.
Stik-en naey-zyde.
Allerley zyde kleeden, en Chineefche waaren.
Zeyldoek.
Porcelyn.
Vermilioen.
Suyker.
Rood coraal.
Ryft.
Spiegels.
Tabak.
Zaffaraan.
Calappus-Nooten.
Fluweel, Damaften, Armozyn, Satyn, Laken,
Cayr-Touwen, van Calappus-bolfter gemaakt.
Allerley Neurenberger waaren.
Drooge en geconfyte Gember.
Lak, Quikzilver, Turkze goude Lakenen, &c: Veneetze Ducaaten.

En, die hier vallen. De Waaren nu, die zy hier van daan voeren: zyn deze:

Carwe.
Arabifche paarden.
Witte Wierook van Doffer, en Caap Guardafuy.
Coffi-boonen.
Myrrhe.
Roode verw-wortelen, alleen hier vallende,
Amber de grys. Goud, peerlen, Aloe, Bezoar-fteen.
Rozynen.
Arabifche Gomme van Magadoxa.
En meer andre waaren:

De Portugeezen de eerfte ontdekkers van 't roode Meir. Het Roode Meir is allereerft door de Portugeezen, die Ys-breekers, uyt Europa bevaaren.

Covillanius en Pava komen 1491. te Elana, en te Aden. De eerfte, die dit ondernemen dede, was Joannes de II Koning van Portugal, die ontrent 1491. eenen Petrus Covillanius met Alfonfus Paiva derwaards gezonden heeft. Zy verftonden beyde de Arabifche taal, gingen na Alexandryen, en Meinphis, in Ægypten, en van daar verder na 't roode Meer na de ftad Elana, nu Torus of Tor genaamd, daar men wil dat de kinderen Ifraels over die Zee gingen.

Van daar gingen zy na de ftad Aden, alwaar zy van een fcheyden, met verfprek van malkanderen te Meinphis weer te zullen vinden. Paiva ging na Æthiopien; dog quam onder weeg te fterven. Van Covillanius verdre reyze na Indiën en na Æthiopien, zullen wy maar alleen zeggen, dat gelyk hy en zyn makker de eerfte het roode Meir zagen, hy ook alzoo de eerfte was, die zyn Koning een nette Caart van de plaatzen, daar hy geweeft was, overzond.

Triftan Da Cunha, en Albukerk. A. 1506. op 't Eyland Socotora. A°. 1506. liep Triftan D. Cunha met Alfonfus Albukerk, na dat 't Moeffon, om na Indiën te raken, verloopen was, na 't roode Meir, of wel na 't Eyland Socotora, daar de befte Aloë valt, nam daar een fterkte van den Koning van Kaxem op dat Eyland, of van Fartaken, in, waar op hy Alfonfus Noronha tot bevel-hebber ftelde.

A°. 1508. Liep Alfonfus Albukerk, hoorende, dat de Fartaken tegen de Portugeezen opgeftaan waren, met eenig volk in Januari na Socotora, herftelde alles, en ley hen een zwaarder fchatting op.

A°. 1510.

A. 1510. last kreeg om Aden in te nemen. A°. 1510. kreeg Albukerk, nu onder-Koning geworden, van Koning Emanuel last, om Aden te veroveren. Hy liep met 23 schepen, 800 Portugeezen, en 600 Malabaren derwaards; dog de winden hem tegenloopende, stevende na Malakka. Hy hervattede dit in Februari 1513.

A. 1517. die stad aan Alvarenga aangeboden. A°. 1517. ging de onder-Koning, Lopes Suaar Alvarenga, met een vloot van 43 schepen den 8. Februari na 't roode Meir, quam voor de stad Aden, en was zoo laf-hertig, dat hy de stads-sleutels, die hem aangeboden wierden niet onfangen dorst. Hy verrichte daar zeer weynig, verdelgde de sterkte Kamara, en quam voor de stad Zeila, welke stad de zynen buyten zyne kennis innamen, waar over hy moejelyk wierd, om dat hy 'er niet by geweest was, en liet ze verbranden.

Kort 'er na wierd hy van den Bevelhebber van Aden, over zyne laf-hertigheyd, van de sleutels geweygerd te hebben, zeer veragtelyk gehandeld, en moest, wegens gebrek, met schande van daar na Ormus vertrekken.

A. 1520. gaat Siqueira na 't roode Meir. A°. 1520. ging den onder-Koning, Jacob Lopes Siqueira, met 26 schepen na 't roode Meir, en zond Antonio Saldanha met 5 schepen voor uyt, om te Socotora een net bericht van alles voor in te nemen; hoewel 'er toen niet veel af viel, alzoo hy ondertusschen te Arkiko in Æthiopien quam, en daar met dien Vorst een vrede maakte: hy was voor de stad Judda geweest; dog had 'er niets van belang uytgerecht.

A. 1530. won Sylveira Aden. Ontrent 1530. nam Hector Sylveira Aden voor de Kroon van Portugal in.

A. 1548. Tast de Castro dit aan. A°. 1548. tastte de onder-Koning, Joan de Castro, onder zynen zoon Alvares de Castro Aden aan; dog kan niet zien, dat hy 'er meer opdede, dan Albukerk 1513. die met groot verlies van daar opbrak.

Wat nu de Portugeezen na dien tyd in 't roode Meir verricht hebben, blykt my nergens, zoo dat nu van hunne tyden tot de onze overspringen moet.

Ons Comptoir tot Mocha. Wy hebben ons met een Comptoir in Mocha vast gezet.

Onzen handel hier zedert 1616. door Pieter van den Brouke ondernomen. In deze stad hebben wy een Logie en Opper-hoofd, dat een onder-Koopman is, die een Tweede, en eenige andre bedienden, die onzen handel daar vereyscht, onder zich heeft.

Wy begonnen den handel hier 1616, en de eerste aanlegger en grond-vester is de Heer Pieter van den Brouke van Antwerpen geweest.

Die 1614. na het roode Meir gaat. Den 28. July 1614. vond de Heer Gerard Reynst, die als opper-Land-Voogd van Indiën uytvoer, met zynen breeden Raad goed, alzoo noit iemand van de onzen na 't roode Meir was geweest, en hy nu met zyne vloot al voor by de Caap der goede hope, en op 't Eiland Ansuwani (een der Majotze Eylanden) aangeraakt, en dierhalven niet verre van daar was, om den voornoemden Heer van den Brouke met het schip Nassau derwaards te zenden, om te zien, wat 'er in 't roode Meir ten dienst van onze Maatschappy mogt te doen zyn.

En Ade kom[...] Hy stak dierhalven den 2 Augusty dwars van de vloot na de Kust van Melinde over, quam ontrent Caap de Guardafuy, op 11 graaden en 45 minuten, kreeg den 16. dito 't gelukkig Arabien in 't gezicht, en quam een half myl beneden Aden, en daags 'er aan voor de Vesting ten anker, alwaar hy van den Land-Voogd zeer vriendelyk ontfangen wierd.

Terwyl hy hier lag, quam 'er een zware storm op, zoo dat hy genoodzaakt was nog wel 2 a 3 ankers te laten vallen; dog na dat het onweer nu over was, bevond hy dat 'er wel een duym dik rood zand over al op zyn schip lag, waar ontrent hem de Turkze Land-Voogd deze opening gaf, dat die donkere vlaag uyt de Sand-Zee gekomen was, en dat 'er dikwils, by zulken storm, geheel Caravaanen komen te versmooren.

Daa[r] een [...] zam[e] storm kryg[...] Gelyk nu dit rood zand toen op zyn schip waeide, zoo moet men vast stellen, dat het dan ook in menigte in de roode Zee waeid, en dat daar van daan dit rood zand op des zelfs grond gevonden werd.

Vert[...] na C[...]hiri. Hy, verstaande, dat de Bassa van Jemen hem niet toestaan zou, daar volk tot zyne wederkomst aan land te houden, vertrok van daar na de Arabische stad Chihiri, daar hy den 20. dito by den Koning aan land ging, die hem toestond daar 2 a 3 van zyn volk te laten, om de taal, tegen dat hy weder komen zou, te leeren. Hy gaf aan de zelve een goed huys om 'er in te woonen. Deze stad legt op een dorre zand-strand, in een groote baey, is groot in haar begrip, en heeft een Vesting met vier roode punten. Ook zag hy 'er drie Moorze Tempels. Daar was groote vaart op uyt Indien, Persien, en Abyssinen, ook lagen 'er verscheyde schepen op de Rheede.

Liet d[...] eenig volk [...] land. Hy liet daar een Assistent, Antoni Claasoon Visscher, met nog twee andre lieden, mitsgaders eenige gereede penningen, en Nurenburger waaren, verzogt den Koning Abdullah, dat hy voor hen dog wilde zorgen (dat hy hem beloofde) en vertrok toen van daar; dog alvorens zond hy den onder-Koopman, Wouter Heute, na boord om een zakje geld te haalen, die wederom kerende, en met de

de schuyt in de branding rakende, met de zelve omsloeg, waar door dat zakje zonk. Hy liet 'er dezen en genen, terwyl Heute na land geswommen was, lang te vergeefs na duyken; dog eyndelyk dook 'er een quartier meester, Cornelis Hermansfoon na, diens voet tegen 't zakje raakte, en die 't behouden boven bracht.

Quam te Catsinni. Daar op ging de Heer van den Brouke na Catsinni, dat op 15 graaden 32 minuten ontrent het inkomen van 't roode Meir op de Kust van 't gelukkig Arabien legt. Aldaar nu ten anker en aan land gekomen zynde, wierd hy van den Koning Sayd Ibn Sjahid, met ontrent 1000 van zyne Soldaaten, alle met breede bloote slag-swaarden op de schouder, ingehaald, en by zyn hand op 't Hof gebragt, en wel onthaald.

Hy verzogt ook hier aan dien Vorst, om eenig volk tot zyn wederkomst te laten, dat hy wel toestond; dog als de Heer van den Brouke naderhand hoorde, dat hy een vriend van de Portugeezen, en een vyand van den Turk was, nam hy voor van daar te vertrekken, gelyk hy, na vriendelyk afscheyd, dede.

Hy quam den 25. December ontrent het Eyland Engano, en zoo al verder onder de Kust van Java, daar hy den opper-Land-Voogd van Indiën, den Heer Pieter Both, met het schip Delft ontmoette, die na Sumatra op de water-plaats wilde, om dan verder met 4 schepen na 't Vaderland te gaan.

En van daar weer op Bantam. Hy voer by dien Heer aan boord, gaf hem van alles, dat hy in 't roode Meir verricht had, kennis, en quam nog 's avonds den 30 December voor Bantam ten anker, alwaar hem de Voorsitter, de Heer Jan Pietersfoon Coen, welkom heette.

Vertrok den 10. Mey 1615. weer na 't roode Meir. A°. 1615. in Januari quam hy ontrent Japara by de Heer Reynst, aan welken en zynen Raad hy opening, van 't gene hy in 't roode Meir verricht had, dede, waar in zy een zeer groot genoegen schepten.

Ondertusschen dede de Heer van den Brouke nog verscheyde togten om de Oost, na 't Eiland Boeton, als ook na Amboina, Banda, en de Moluccos, quam in Mey weer voor Bantam, en wierd van daar door de Heer Coen, volgens last van de Heer Reynst, met het schip Nassau weer na 't roode Meir gezonden.

Hy deed op Sumatra, Ticoe en Priaman aan, liep van daar na Ceylon, en op de Rheede van Polygamma; bestelde aan dien Koning een Brief, en vervorderde zyne reyze na Mocha.

Komt 1616. voor Chihiri. Hy quam den 8. January 1616. voor Chihiri, en vond nog twee van de aldaar gelaten lieden, te weten Antoni Visscher, en Abraham Crabbe, die over zyn komst zeer verheugd waren.

Komt te Mocha. Hy plaatste aanstonds den onder-Koopman Wouter Heute daar met een Cargazoen aan land in de plaats van Visscher, en liep na Mocha, daar hy den 15. dito tot groote verwondering der inwoonders, ten anker quam, alzoo 'er noit een Europeer geweest was. Hy vond 'er wel 30 groote en kleene Indische, Persiaansche, en Arabische schepen op de Rheede, die in 't eerst bang voor hem waren.

Hy kreeg ten eersten een schuyt met Turken aan boord, om te vernemen waar hy van daan; en om wat reden hy daar quam, waar van hen bericht tot volkomen genoegen van den Land-Voogd gegeven hebbende, wierd hy met pypen en Trommels tot in desselfs Paleys geleyd, die hem welkom hiete, en, volgens 's Lands-wyze, met een goud-Lakenze rok, of eeren-kleed, ten teeken van zyn gunst, omhangen liet.

Alwaar hy zeer wel ontfangen wierd. Daar na onthaalde hy hem ter maaltyd, en bracht hem in een schoon huis, dat hy voor hem voor 140 Reaalen voor 6 maanden gehuurd had.

Hy maakte met den Land-Voogd ook een verdrag wegens de tol tegen 3 ten honderd, op goedkeuring van den Bassa van Jemen, en verkogt daags daar aan zeer veel goed tot een goede prys.

Terwyl hy daar was, qvam 'er een Cassila, of Carravaan van Aleppo, en van Sues in Ægypten, ontrent 1000 Cameelen sterk, die ontrent 200 duyzend Reaalen van agten; en 100000 zoo Hungaarsche als Venetiaanze en Moorze ducaaten (behalven de niet aangegevene) en ook Fluweelen, Sattynen, Damasten, Armosynen, Turkse goude Lakenen, Camelotten, andre Lakenen, Safferaan, Quikzilver, Vermilioen, en veel Neurenbergze waaren mede bragt, en die ontrent twee maanden onder weeg geweest was.

Laat een vlag van zyn Logie waejen, en wierd by den Bassa van Iemen ontboden. Den 6. Maart (dag van de komst dezer Carravaan) liet hy met verlof des Land-Voogds de eerste maal een vlag van zyn huys waejen, waar over de andre vreemdelingen wel zeer knorden, maar moesten dit egter aanzien.

Hy had het in dezen tyd hier zoo heet, dat hy zich by dag gestadig met water moest laten begieten.

Den 21. dito kreeg hy een Firmaan van den Bassa van Jemen, met last aan de Land-Voogden, om hem boven na zyn Hof te brengen, van alles vry te houden, en hem met een Galey, nevens een geleyde van 20 Turkze Soldaaten, te dekken.

Daags 'er aan reed hy met den onder-Koop-

Daar hy zeer beleefd van onthaald wierd. Koopman, Jan Arendsſoon, nevens een Trompetter en twee Soldaaten na boven, trok door een dorp, en quam 's avonds in de ſtad Moeſſa, 8 mylen van Mocha, daar hy zeer wel van den Land-Voogd onthaald werd, en dien nagt bleef.

Hy trok van daar verder door verſcheyde plaatzen na de ſtad Chenna, alwaar de Baſſa zich onthield, en die 55 mylen Land-waard in van Mocha lag. Aldaar verzogt hy aan den Baſſa, om volk van ons in Mocha te laten, dog die ſloeg hem dit af.

Mogt geen volk in Mocha laten.

Hy vertrok dierhalven, na een vriendelyk afſcheyd, en na veel eere van den Baſſa genoten te hebben, weer na Mocha, daar hy behouden weder aan quam.

Zyne zaaken hier verricht hebbende, ging hy den 7. Juli na Chihiri, daar hy ook een Comptoir opgericht had, quam 'er den 16. dito; dog lichtte dat Comptoir van daar, hoewel hem zeer goede zaaken van den Koning Abdullah aangeboden wierden; dog hy had geen laſt om daar toe over te ſlaan, weshalven hy, na vriendelyk afſcheid vertrok, komende, na 't verrichten van zeer gewigtige zaaken in Suratte, daar hy ondertuſſchen den 2. Auguſty mede een Comptoir oprichte, over Malabar, en langs Ceylon den 18. November voor Bantam.

A. 1617. gaat hy weer na 't roode Meir, &c: A°. 1617. den 17. January wierd hy door de Heer Coen als Bevel-hebber over de ſchepen Middelburg, en 't jacht de Duyve aangeſteld, om daar mede over de Eilanden Mauritius, en over 't roode Meir na Suratte te gaan, dat hy den 8. Maart ondernam; dog dat deze togt niet al te wel afliep, hebben wy, als wy by de ſtoffe van Suratte, en de oprichting van dat Comptoir ſpreekende, breeder getoont.

A. 1620. weer na Mocha daar hy volk legt. Den 15. Juni 1620. vertrok hy met het ſchip 't wapen van Zeeland weder als Bevel-hebber en als opper-hoofd en Beſtierder van den handel over de opgerichte Comptoiren in Arabien, Perſien, en Indiën, hy liet in Aug. den opper-Koopman Herman Gil met 2 Aſſiſtenten en nog 2 man met eenige goederen in Aden, om van daar zich na Mocha te begeven.

Dit Comptoir 1623. gelaſt op te breken; dog zedert varen de onze met verſcheide ſchepen nog, en de Heer van Speuſt 1626. hier begraven. A°. 1621. wierd het ſchip de Samſon na Mocha gezonden, 't geen den 20. October in Suratte by hem quam.

Na dezen tyd hield men den handel tot Mocha verder aan, tot dat het de Heeren Zeventienen behaagde den 23. October 1623. te belaſten, dit Comptoir, alzoo 't hunnen verwagting niet voldee, op te breken.

Of die laſt nu zoo ſtipt nagekomen is, weet ik niet; dog zie dat de Heer Directeur van den Brouke uyt Suratte het ſchip Walcheren in April 1626. na Mocha zond; en dat ook de Heer Herman van Speult, gewezen Land-Voogd van Amboina, den 10. April met 7 ſchepen, Mauritius, Orangie, Walcheren, de goude Leeuw, Hollandia, de Engelze Beer, en de goede Fortuin (die in 't wederkeren na Suratte in 't uytloopen van 't roode Meir zonk) van daar ook na Mocha (daar hy tuſſchen die maand en October ſtierf en begraven wierd) gezeild is.

Ondertuſſchen kregen de onzen (zoo 't my toeſchynd) hier eenige moejelykheden met den Land-Voogd van Mocha, die nog in dit zelve jaar 1626. onzen Koopman de Milde had gevangen genomen, zonder dat ik naſpeuren kon, om wat reden dit geſchied zy.

De Heer van den Brouke zond 'er in Maart 1627. den Bevel-hebber, Job Chriſtiaansſoon Gryp met de ſchepen Bommel en Weeſp, na toe, om te zien, of hy dien Koop-man, zou konnen los krygen; dog hy had zyn oogmerk niet konnen bereiken, gelyk den 14. October by zyne te rugge komſt in Suratte bleek; dog den 6. May quam 'er een ſchip van Chihiri in Suratte met een geſchenk en een brief van dien Koning, waar by hy den Heer van den Broek verzogt, daar weder te komen handelen.

Vervolg derzaken hier. Onze Opperhoofden in Mocha zedert 1708. Hoe het na dezen tyd met dit Comptoir tot Mocha ging, en weet ik niet, dan alleen dat my blykt, dat men 'er 1666. nog op voer; dog dat de togt toen niet heel voordeelig uytgevallen, zou hervat werden. Na dien tyd komt my 'er niets af voor, dan dat 1708. de onder-Koopman N. van Sugtelen herwaard is gelaſt te gaan, het welk van hem geweigerd zynde, zoo is daar op zyne ſoldy afgeſchreven.

Tot 1712. lag daar de onder-Koopman Chriſtiaan van Vrybergen als Hoofd, die toen door den onder-Koopman Jan Evertzoon vervangen, nevens welke nog een onder-Koopman, N. Varlet, als 2.de derwaards mede gegaan is, om hier zoo te leggen.

Buyten deze bedienden beſtond toen de ganſche bezetting van ons Comptoir aldaar nog in een Corporaal en 7 Soldaaten. Ook ging 'er nog een onder-Koopman na toe, om, zoo Evertſſoon 'er Hoofd wierd, dan daar Pakhuysmr. te zyn, en om anders wederom te komen.

Niemand zou 'er, wegens de onverdragelyke hitte by na willen leggen, gelyk my deze Evertſſoon zelfs gezegt heeft; dan de groote winſten, die daar voor een opper-hoofd, voor al op de Coffiboonen, vallen, verzoeten alles, dat zy daar lyden moeten.

Daar waren (zoo my bericht werd) daç

Die om de groote voordeelen, de hitte verduuren.

dat jaar voor de E. Maatschappy zes en twintig honderd duizend ponden van die boonen ingekogt, by welke zulk een opper-hoofd (als hy maar 1 duyt van 't pond had) 16250 gl: winst heeft, behalven andre voordeelen die daar op andre zaaken vallen.

Evertsfoon wierd in Juli aangenomen, om hier 5 jaaren als Hoofd te leggen, en vertrok den 1. September 1712; dog hoe lang hy daar eygentlyk gelegen heeft, is my onbekend.

Naderhand heeft 'er de onder-Koopman Abraham Pantser drie jaaren gelegen (hebbende Jan van Leeuwen tot Tweeden by zich) die eerst door den onder-Koopman G: Duyk, en daar na door N. van der Cruyce 1620 (die Gabriel Scholten als Tweeden by zich had) vervangen is, die 'er tot 1720. lag, en in welkers plaats den onder-Koopman (die 'er van Ceylon quam) gelegt is.

Deze wierd 1721. opontboden, en is door den onder-Koopman, Dirk Meeuwissoon vervangen, dog aangezien die op de reyze na Mocha op 't schip Doornik den 9. December overleden is, hebben haar Edelheden in zyn plaats, als Hoofd van Mocha, 1722. Jacob van Steenbergen gezonden; die 'er 1724. nog lag.

Dekomst van 't schip Schoonenberg hier 1720.

Toen 'er Duyk nog als Hoofd lag, is hier (zoo my uyt een brief van zyn E. van den 6. Aug. 1720. over dit droevig voorval gebleken is) het schip Schoonenberg den 1. Juli 1720, tegen alle gedagten en buiten verwagting, gekomen. Een geval, dat wy wat breeder moeten ophalen.

Dit schip voer van Amsterdam in Februari 1719 uyt, om na Ceylon te stevenen, waar op onder andren de Heer, Jacob Pompe van Meerdervoort (zoon van den Heer Oostendam) als onder-Koopman geplaatst was.

Zy quamen met 't zelve in Juli in de baey van Caap der goede Hope, verzeilden van daar den 10. Augusti met voornemen om zich na Ceylon te begeven; dog wierden niet verre van daar, door een zwaaren storm overvallen, waar door zy, alzoo 't Moesson en de winden hen geheel tegen waren, nu Ceilon onmogelyk konden bezeilen, 't geen hen dan besluiten dede, om 't na de Kust van Malabar te wenden; dog dit al mede niet willende gelukken, wierden zy genoodzaakt (als zynde dit hun uiterste toevlucht) om het na de wal van Arabien, en zoo verder na 't roode Meir te zetten, in hope van Mocha te zullen bezeilen.

Eer zy hier nog quamen, zukkelden zy, door sterke stroomen en onkunde van dezen weg zeer misleid, nog al een geruimen tyd, waar door hun voorraad van spys en water merkelyk verminderd, en daar door ook veel volk siek geraakt zynde, zy eindelyk ontrent de straat van Baab el Mandel, (die 6 a 7 mylen wyd is, en op 12½ graden N. Br. legt) of eigentlyk wat bezuiden de zelve, in een doode kom ofte baey, aan 't vast land van Africa, en niet verre van de stad Zeila, (dat onder 't Koninkryk van Adel staat) aan de Ethiopische kant, schuins over Aden gelegen, tot hun beklagelyk ongeluk gekomen, meinende 't eiland Bâb el Mandel al gepasseerd te zyn, gelyk zy ook eindelyk en (na dat zy die wal den 16. November in 't gezigt kreegen) den 21. November 'er niet alleen na toegedreven, maar na veel zukkeling, meinende daar na weer, dat hier Mocha lag (waar uyt hunne groote onkunde bleek) 'er ook in geraakt zyn.

De regte plaats, daar zy ten anker quamen, is my door den Schieman van dit schip, N. Leermans, alhier tot Dordrecht t'huys behoorende, bericht Oba genaamt te zyn.

En des zelfs droevig voorval op de Kust van Zeila.

Zoo ras zy hier wel vertuyt lagen, zond de schipper eenig volk met den onder stierman, N. Bellaart aan land, om te zien, of zy daar water en verversching konden krygen; dog gingen wel gewapend aan land.

Deze wierden van die woeste Inlanders zeer vriendelyk, dog egter zoo wel niet ontfangen; of deze voorzigtige stierman had door alle die bewyzen van vriendschap henen wel zoo veel konnen bespeuren, dat die volkeren van Adel gansch niet te vertrouwen waren, weshalven hy van oordeel was, dat die gene, die daar weer aan land gingen, wel op hun hoede zyn, en niet ongewapend daar komen moesten, indien zy niet voor 't een of 't ander gevaar van dit volk, dat hem niet aanstond, wilden bloot staan.

De schipper, dit hoorende, lachte met dien stierman, schold hem voor een bloodaard, en zey, dat hy, ten teeken van zyne onverzaagtheid en onbevreestheid voor hen, zelf mede na land wilde gaan, gelyk hy ook daags 'er aan, of den 25. Nov. dede.

Hy verzogt den onder-Koopman, den Heer Pompe, een zeer braaf en Zedig Heer, met hem mede na de wal te gaan; doch die Heer, aan 't zeggen van den stierman denkende, was van oordeel, dat men daar niet, dan wel gewapend, en van al 't noodige tot tegenweer voorzien, behoorde te komen; maar de schipper wist hem, en de andren, die mede na land gingen (te weten, den Derdewaak, Bootsman, Constapels-maat, een vryman, en verder 't schuyts volk) over te halen en te bewegen, om geen ge-

geweer uyt de schuit mede te nemen, onder voorgeven, dat die Adelezen dan zekerlyk quade gedagten van hen hebben, en hen geenzins als vrienden handelen zouden.

Daar op vertrokken zy met hun zesthien perzoonen van boord, en de Heer Pompe, van den schipper nu gerust gesteld, was 'er, zoo my door den voornoemden Schieman bericht is, op zyne muilen na toe gegaan.

Veerthien van hen traden aan land, en twee matroozen bleven in de schuit, om die te bewaren.

De Inlanders, die hen aan land hadden doen verzoeken, quamen hen met hun Hoofd, en veel volk te gemoet, bejegenden hen aan strand in 't eerst zeer vriendelyk, en om een water-plaats, en eenige ververssching voor 't volk van den schipper verzogt zynde, zeiden zy, hen voorgaande, dat zy hen zeer goed water, als zy maar wat dieper Land-waard in gingen, en verversching genoeg aanwyzen zouden.

De schipper, Jan van der Linden, de onder-Koopman, en de Derdewaak, Evert de Clercq, dit vriendelyk verzoek hoorende, en nu geen gedagten van eenig quaad, of van 't aanstaande ongeval hebbende, volgden hen, met hunne matroozen na, latende hun geweer in de schuyt.

By 't vermoorden van den schipper, den onder-Koopman Pompe, en 11 andre, in een baey by Oba.

Zy waren nogtans zoo ras niet wat dieper bosch-waard ingekomen, of zy zagen wel, dat het zeer onvoorzigtig was, dat zy geen geweer mede aan land genomen hadden: want zy wierden kort daar aan van een andre troep, die uyt het bosch schoot, op een teeken van dit opperhoofden omcingeld, de schipper (die 't nog dagt te ontkomen) eerst, en daar na de Heer Pompe dus jammerlyk vermoord, dat alle de andre, nog elf sterk, mede overquam, die meest met steenen dood geworpen wierden, uitgenomen een Matroos, die 't ontliep, de schuyt nog kreeg, en met de andre nog deftig op hen schoot, brengende aan zyn makkers die droevige tyding, 3 uuren 'er na aan boord.

Ook gaf hy van dit geheel ongeval den schipper de schuld, alzoo hen dit zoo licht niet overkome zou hebben, indien hy den raad van den onder-Koopman gevolgd en geweer uyt de schuit mede genome had.

Wanneer die van 't schip Schoonenberg dit hoorden, stonden zy zeer verbaast; maar de onder-stierman, die hen al te voren gewaarschouwd had, wierd nu wegens zyne welgegronde waarschouwing geregtveerdigd.

Zy moesten egter door tegen-wind nog al ettelyke maanden in die baey blyven leggen, hoewel hen die Inlanders naderhand nog van water en deze en gene andere dingen tot verversching voor hun geld verzagen, by welke gelegenheid zy met hen nu ook veel gemeenzamer wierden, hoewel zy nu alles met meer voorzigtigheid behandelden.

Zy verstonden van hen toen ook de ware reden, waar om zy deze menschen dood geslagen hadden, te weten, om dat hunne Lands-wyze mede brengt; dat geen Jonkman daar een vrouw krygen kan, ten zy dat hy een man gedood, en zich van zeker deel des zelfs voor zyne bruid meester gemaakt heeft.

In deze ongelegenheid nu zynde, quam 'er nog een tweede by, dat 'er zeer veel volk van 't schip ziek wierd, en stierf, onder welke ook de opper-stierman was, die hen nog uyt deze elendige baey weer in 't roode Meir hielp, en naderhand heeft de onder-stierman dit zukkelend schip (dat 93 dooden gehad heeft) nog aan de Arabische over-wal gebragt, alwaar zy eenig volk met de schuit van het schip Ligtenberg vonden, dat zy daar na op de Rheede van Mocha zagen, die hen verder geholpen hebben dit schip mede op die Rheede te brengen, na dat hy bevorens ook middel gevonden had, om kennis van 't voorgevallene aan 't opper-hoofd van Mocha, de Heer Duyk, te geven, die hen ontzet en hulp met een scheepje toezond.

Dit geval is my zeer omstandig van den voornoemden Schieman, die 't bygewoond heeft, verhaalt, behalven dat ik dit ook zoo in een brief van het Opper-hoofd, den onder-Koopman Duyk, en in nog een andren, gelezen heb.

Ik zie uyt zeker geschrift, dat zy den 23. Juni, dog uyt een brief van de Heer Duyk dat zy den 1. Juli 1720. op de rheede van Mocha quamen, van waar zy den 15. Augusti na Ceilon zouden vertrekken.

Ontrent dien zelven tyd wierden onze opper-hoofden hier veel door 't brandstigten van d'Inlanders geplaagd, in hope van onze Logie dan te plunderen 't geen al niet nader diende gekomen te hebben; alzoo de vlam al over de Logie sloeg.

Kort 'er na raakte ons opper-hoofd, en de Tweede in een nog grooter gevaar door 't instorten van een steene galdery, waar onder zy eenige uuren als begraven lagen, dog uyt welkers puyn zy eindelyk gered wierden; gelyk ook de oppermeester, die eerst lang daar na gevonden wierd, zynde alle vry swaar gekneust, en gequetst.

Dit is wel het voornaamste, dat wy van Mocha, en ons Comptoir aldaar, weten te zeggen, daar wy met een woord nog byvoegen, dat behalven veele andre volken de Franschen en Engelsche nu zedert eeni-

eenige jaaren op deze ſtad ook hebben beginnen te vaaren, en zig daar neder te zetten.

De Coffi-boom, vrugt, en des zelfs gebruyk.

Vermits nu de Coffi-boom wel den voornaamſten handel, en trek van zoo veel vreemdelingen derwaards geeft, zoo dunkt het my niet ongevoeglyk, dat ik hier nevens een beſchryving van dien boom, des zelfs vrugt, en gebruik volgen laat.

Daar is een groot onderſcheid tuſſchen dezen boom, zoo als hy in zyn eigen grond in Arabien groeid, en tuſſchen die gene, die men van daar na Batavia, Amboina, en elders, vervoerd heeft.

Hy groeid in Arabien van 6 tot 12 voeten hoog, en werd wel 10, 12 en 15 duimen in 't rond dik; maar is teer en ſwak, hoewel hy zich zeer gemakkelyk voortplanten laat.

Ik heb 'er 1707, 6 ſtuks van Batavia mede na Amboina genomen, waar van ik 'er 2 behouden, en de andre aan deze en gene vrienden vereerd heb.

Van deze, en eenige weinige, 't jaar bevorens 'er door den Heer Land-Voogd van der Stel gebragt, wierden in zeer korte tyd alle de thuinen van Amboina zoodanig vervuld, dat ik in 't 3. jaar van deze boomkens, toen ik ze vervoerde een jaar oud, meer vrugten, dan ik, en veel andre noodig hadden, en wel in de ſeſtig Coffi-boomen alleen in myn thuin bequam. Ook vond ik de vrugt zeer ſmakelyk, en ook zoo waterig niet, als de Bataviſche, waar van men na die tyd zeer veel plantagien zoo daar, als verder in Amboina, onder den Inlander, aanlei.

Ik heb toen ook de meeſte boomen, op dat zy wat dikker ſtam krygen zouden, wat kort gehouden, latende die niet hooger, dan een groote Arbornyn, pas vyf a zes voet hoog groejen; en dan zyn zy op zyn allerbeſt, zeer vrugtbaar, en ontrent een mans arm dik. De Schors is witagtig, en wat oneffen, en 't blad gelykt wel wat na een Citroen-blad; dog is zoo ſcherp, nog zoo dik niet, en is donker groen.

Met eenen boom heb ik 'er een preuve afgenomen, of men die in Ambon niet hooger, dan men die gemeenelyk heeft, zou konnen doen opſchieten, of hoe hoog hy wel zou willen groejen, en bevond, dat die ontrent 12 voeten hoog ſchoot; maar hy bleef, na evenmatigheyd van zyne hoogte, te dun, alzoo hy pas 5 a 6 duim in 't rond dik wierd, zoo dat hy om zyn zware kruin, die anders redelyk veel vrugten droeg, niet recht kon blyven ſtaan, en als toe wilde buigen, of in ſtukken breken; dat hem ook, zoo ik hem niet geſchoord had, by de minſte wind, zou overkomen hebben.

Deze boom gelykt anders wel na een jongen Appelboom van 7 of 8 jaar, is altyd groen, noit al zyn bladeren te gelyk wiſſelende, en draagd 't geheel jaar door bloeſſem en vrugten, zoo dat men naeulyks een vaſten tyd daar af bepaalen kan: want men ziet 'er rype en groene vrugten met menigten te gelyk aan.

De onderſte takken krommen zig allenskens wat na boven toe om, zoo dat zy een fraeje kroon maken.

Men heeft aan zulk een tak gemeenelyk 10 a 12 bladen, twee aan twee wat boven malkandren. Men ſiet de bloeſſem, die wit, en by na als de Jaſmyn bloem, ook zeer aangenaam van reuk is, en uyt vyf kleene ſcherpagtige wytloopende blaadjens beſtaat, tuſſchen de ſtam en 't einde van het blad uytkomen, van welke daar na de vrugt voortkomt, die ik in groote en verw, als zy ryp is, nergens beter by vergelyken kan, dan by een Coernoelie-vrugt. Zy is eerſt groen, en daar na geheel rood; dog werd metter tyd bruin ſwart, en droog, wanneer men ook gewoon is de zelve te plukken, en in de zon nog meer te laten droogen.

Zy heeft buiten om dan een zwarte Schors, welke 'er af gedaan zynde, ziet men de boon twee-ledig tegen een in een vliesje beſloten leggen, van welk vlies ik aanſtonds nog nader ſpreken zal.

Daar zyn 'er, die zeggen, dat men die, ryp zynde, eeten kan, en dat het vleeſch, dat om de kern is, zeer wel en fris ſmaakt, dog ik heb daar noit de proef af genomen, gelyk ook niet, om de rype boon te eeten, die (zoo zommige zeggen) al mede zeer zagt en aangenaam van ſmaak is. Eindelyk hoe de vrugt al ryper en bruiner, hoe de boon ook al harder werd, waar na zy, wel gedroogd zynde, eerſt bequaam werd om vervoerd, en tot den Coffi-drank gebruikt te werden.

Hoe dié boom behandeld werd.

Men eet deze boon niet, maar men plant de vrugt, en die ſchiet in 2 a 3 weken al boven de grond. Men heeft 'er in een jaar al een fraey ſtammetje, en in het 3. a 4. jaar een boom van 6 voet hoog af, die men, met gedurig te ſnoejen, ook zoo houden, en niet hooger moet laten groejen, en dan zal hy zeer weeldrig vrugten dragen.

De Arabiers planten de zelve meeſt aan de voet van 't gebergte, en aan de ſchaduwagtigſte en vogtiſte hoeken. Ook wil hy wel wat vogt en lommer hebben, voor al als hy nog jong is. Zy hebben ook daar zekere Canaalen en gooten, door welke zy deze boomen nu en dan bevogtigen, tot dat zy, ziende al rype vrugtjens onder de boomen leggen, daar mede ophouden, om de vrugt aan de boom te doen droogen.

Zoo zy ook tegen de zon niet gedekt ſtaan, verdroogd de bloeſſem, en brengt dan geen vrugten voort. Dierhalven zyn de Arabiers gewoon de zelve in ryen onder zeer hooge en ſchaduw-ryke boomen te planten.

Indien ik, in Amboina, veele zaaken tot 't aanqueken dezer boomen behoorende, en die ik eerſt daar na geleerd heb, geweten had, ik geloove, dat ik nog veel beter boomen, daar zoude aangequeekt hebben.

De rechte naam de Coffi-drank.

De naam van deze vrugt (of eigentlyk van den drank, die men 'er van maakt) is by de Arabiers niet Coffi, maar قاوه Cahweh, en by de Turken قهوه Cahweh, dat zommige zeggen een Arabiſche, dog andre een Turkze naam te zyn, welke afkomſtig is van 't werkwoord قهوه Cahoewah, een walg in de ſpyze hebben; ook beteekend het een van de naamen, die de Arabiers aan wyn geven.

Om nu te toonen, hoe hier de naam van Coffi, door een quade uytſpraak, zeer licht van gegroeid is, heeft men zich maar te verbeelden, dat 'er een ſtippel boven de و wauco gezet is, en dan groeid 'er قاوه Cafeh van (hoedanig het de Franſchen nu noch uytſpreken) waar van de Hollanders metter tyd Coffi gemaakt hebben.

Door Caweh nu verſtaan de Arabiers voor eerſt ook wyn, en allen drank, die dronken maakt. Ten tweeden, een drank, die men van de Coffi-ſchillen. En ten derden, een drank, die men van de Coffi-boonen maakt: want de boon zelf noemen de Arabiers Buun.

En zy zeggen, dat deze vrugt nergens, dan in hun land, groeit, waar van de ervarenheid het tegendeel leerd, ten ware zy wilden zeggen, dat zy nergens zoo goed groeit.

Of zy in Arabien natuurlyk voortkomt.

Of zy in Arabien natuurlyk, dan of zy uyt een ander land daar gebragt is, daar aan werd getwyffeld. Eenige meynen dat zy uyt Æthiopien in Arabien, andre dat zy uyt Arabien in Æthiopien gebragt is, te meer, alzoo de Heer Ludolf, en meer andren, in hunne beſchryving van Æthiopien van geen Coffi reppen, dat zy zekerlyk wel doen zouden, zoo het een vrugt, aan dat land eigen, was.

Zy valt in ganſch Arabien nergens, dan in Jemen, en in die land-ſtreek nergens, dan in de ſteden Betelfagi Sanaa, en Salbani. Betelfagi legt 35 mylen van Mocha, en leverd de beſte Coffi op, en ontrent het gebergte, en hier, werd de meeſte Coffi van Turkyen, Ægypten, &c: ingekogt.

Hoe men de gemeene Coffi maakt, behoeve ik niet te zeggen, dat weten nu de lieden, die met kraamen reyzen, zoo meeſterlyk, dat zy 't van geen Coffi-man behoeven te leeren.

Hoe g[...] meen d[...] drank, [...] de thee [...] ons lan[...] zoo onlangs g[...] worden is.

Deze drank, nu zoo algemeyn in ons land doorgebroken, dat de meyden en naeiſters nu ſmorgens hare Coffi moeten hebben, of de draad wil door het oog van de naald niet, heugd my zeer wel, dat in deze ſtad over 40 jaaren al zoo weinig, als de Thee-drank (zoo men maar zeer weinig Indiſche menſchen te weten, de Heeren van den Brouke, en D. De Leonardis, uytzonderd, die ze dronken) bekend was. Nu is egter de Thee en Coffi-handel ieder een handel van veel belang.

Het heugd my zeer wel, dat ik 1681. de eerſte maal van myn leven by een Indiſch Predicant thee dronk, niet konnende begrypen, hoe menſchen van verſtand lekkerny konden ſtellen in een drank, die niet beter dan hooy-water ſmaakte; en nog meer verwonderde ik my, wanneer ik 1684. by een Heer tot Rotterdam groene thee dronk, die 't pond 80 gulden gekoſt had; maar toen had ik nog noit Coffi gezien nog gedronken, die hier egter daar na al mede gekomen, en met de Engelze doorgebroken is.

De Ara[...] biers drinken niet, da[...] de Koninklyk[...] Coffi.

Zoodanig egter, als wy gewoon zyn Coffi te drinken, drinken de Turken, of Arabiers, die zeer zelden, ten ware dat het maar gemeene menſchen waren: want lieden van aanzien drinken gemeenelyk de Koninklyke Coffi.

Zy maken die noit van de boonen; maar alleen van de Schors der zelve, voegende daar een vierde van 't vliesje, waar in de boon zit, by. En alle, die dezen drank gedronken hebben (die by na als Engels bier 'er uyt ziet) zeggen dat zy in lekkerny en liefelykheyd zeer verre de gemeene Coffi overtreft.

De aanplanting der Engelzen niet gelukt.

Gelyk de Hollanders een preuve genomen hebben, om deze boomen op Batavia te planten, alzoo hebben de Engelzen dat ook op Madraspatam, maar met alzoo weinig, en nog minder geluk, gedaan, weshalven zy dat ook hebben laten vaaren. De Franſchen hebben 'er op 't Eiland Maſcarenhas ook een proeve van genomen, en zeiden 1722. dat het 'er wel gelukte, en hadden 'er 26 pond voor den Hertog Regent met den Triton af mede gebragt.

Coffi-Boom 1714. aan Lodewyk de[...] XIV. vereerd.

Men heeft in Holland in de Artſeny-Thuyn van Amſterdam een preuve genomen, of men dien boom daar zou konnen voortqueeken, en men heeft 'er een van bekomen, die de groot Agtbre Magiſtraat weerdig geagt heeft, om ze aan Lodewyk de XIV, Koning van Vrankryk, 1714. als iet zeldzaams in deze landen, aan te bieden, gelyk men 'er in die thuin zedert meer aangequeekt heeft.

Daar

Daar is niets, 't geen meer reden van verwondering geeft, dan dat, daar de Coffi, zedert zoo langen tyd in Turkyen, Arabiën, in Perfien en Indiën door en door bekend was:, 'er geen eene Perfiaan, of Arabier, geweeft is, die, over de Boomen, planten en gewasfchen van Arabien fchryvende, te gelyk ook over de Coffi-boom, en vrugt, en over desfelfs gebruik gefchreven heeft.

Daar zyn 'er echter, die willen, dat die groote Arabifche Arts Aboe Il Sina (gemeenelyk Avicenna genaamd) en Bendjaazlah, mede een groot Oofters of Bagdaads Arts, en by na zyn tyd-genoot, egter iets van de Coffi, in een werk over de Arabifche planten, hebben gefchreven; dog dat de eerfte, fchoon een Arabier, in de naam van den boom of vrugt gedwaald, die als een wortel aangemerkt en befchreven, en daar van, als dienftig tot de geneezing, eenig gewag zou gemaakt hebben, gevende daar aan den naam van Buun, Bun, of Bunk; dog hy fprak eigentlyk van de wortel Bunk, dat geheel wat anders, als Buun, of de Coffiboon is.

Geen minder reden heeft men van zich te verwonderen, dat zoo veel vermaarde Reizigers, die Hispahan in Perfien, Conftantinopel in Turkyen, en het groot Cairo in Ægypten gezien, of die Mekka (dat zoo digt by 't Coffi-land is) en zelf dit Jemen in het gelukkig Arabien bezogten, egter geen letter van dezen boom gerept, en van de vrugt niet het allerminfte gemeld hebben.

Pieter Bellonius, die van 1546. tot tot 1549. in de Levant, of in 't Ooften reysde, en die met veel neerftigheid en naeuwkeurigheid de fraeifte planten van Ægypten, en van Arabien befchreef, fpreekt nogtans niets van den Coffiboom.

Dog Prosper Alpinus allereerft 1592. De eerfte Europeer, die daar van iets opperde, was die beroemde Arts en Hoog-Leeraar van Padua, Profper Alpinus, een van de grootfte kruid-kenners van zyn eeuw, die, 1580. eenen Conful van Venetien na Ægypten volgende, en daar 3 a 4 jaaren blyvende, een zeer nette befchryving van de planten van dat land, en van des zelfs Artfenyen gaf, waar in hy dan te gelyk ook met lof van de Coffi fpreekt, en zegt die eerft in den thuin, van eenen Turk, Ali Bey genaamd, in Cayro gezien te hebben, getuigende, dat de Coffi-Boon daar Bun genaamd wierd.

Dit boek quam 1592. in 't latyn uyt, en wierd te Venetien gedrukt. Naderhand is het 1638. te Padua, en 1640. met de aanmerkingen van Veflingius, een groot Italiaans Arts, 'er over, herdrukt, welke Arts zelf ook in Ægypten geweeft, en dus in ftaat was, om 'er net over te fchryven, hoewel hy dien boom daar nergens in een thuin gevonden heeft.

Della Valle 1615. Veflingius 1640. Nairon, en Du Four 1671. De Reiziger Pietro Della Valle heeft mede iets by zyne reizen, 1615. ondernomen, in 't 14. Hoofd-ftuk van de Coffi gezegt, meinende, dat het Nepenthe van Homerus (een middel tegen de droefheid, dat Helena uyt Ægypten bekomen had) niet anders dan Coffi, zoo met wyn gedronken, geweeft zou zyn; dog daar in is hy door Nairon, in een net werkje over de Coffi, tegen gefproken.

A°. 1626. fchreef de Cancelier Bacon in zyne werken mede iets van de Coffi; hoewel zy in Engeland toen nog geheel onbekend was.

Na dezen tyd bragten de Italiaanen de Coffi uyt de Levant, en toen heeft Fauftus Nairon, een Maroniet, en Hoog-Leeraar in de Oofterze, of wel in de Chaldeefche en Syrifche taal te Romen, een kleen boekje in 't latyn van de Coffi doen drukken, zynde het eerfte, dat men over het drinken van de Coffi gezien heeft. Dit quam 1671. uyt; dog in 't zelve zyn hier en daar, zelfs over 't wezentlyke, eenige miflagen. Men vind dit werkje in een dag-Lyft der Italiaanen over de Geleerden van dien tyd gemeld.

Het befte egter, dat hier over gefchreven wierd, is 1671. door eenen Philippe Silveftre Du Four, Koopman te Lyons, die allereerft zeker Manufcript, handelende over 't gebruik der Coffi, Thee, en Chocolaade, in 't Franfch overgezet, te Lyons uitgaf.

Men vind dit mede by een uittrekzel door den fchryver van 't Journal des Savans den 28. Jan. 1675. voorgefteld; en men ziet in dat werk, dat de Engelfchen wel 20 jaaren voor de Franfchen de Coffi gekend hebben.

Egter moet men zeggen, dat dit Manufcript het rechte Coffi-land, daar die boon groeid, niet fchynd geweten te hebben, aangezien hy zegt, dat zy ontrent Mekka valt, daar hy een miflag in heeft, alzoo Mekka daar nog wel 70 mylen aflegt.

Naderhand, wanneer de Coffi te Parys, Lyons, en te Marfeille wat meer begon door te breeken, ondernam de Heer Du Four zelf, daar over een werkje in 't byzonder, waar van ook 't Journal des Savans den 28. Jan. 1685. fpreekt. Dit is tweemaal te Lyons, 1684. en 1688, en eens in den Haag 1685, gedrukt.

De Heer Baile heeft 'er in zyne Nouvelles de la Republique des Lettres een net uittrekzel af gemaakt, waar in hy met veel agting (gelyk ook de dag-Lyft der Geleer-

Geleerden van Leipzich 1686. in Maart, van dien Schryver ſpreekt.

A₀. 1685. wierd dit in 't latyn en in 't Hoogduitſch te Bautzen, of te Budiſſen in Saxen gedrukt, waar van het latyn door Spon overgezet is.

Verder bericht over dit werk van Du Four, en nog een ander.

Dit werk, in 13 Hoofd-ſtukken beſtaande, vervat alles, wat oit van de Coffi bekend geweeſt is.

Naderhand is 'er nog een zeer net werk over geſchreven door Fauſtus Nairon aan een Abt van zeker Klooſter, waar in ook blykt, dat de Coffi van zeker Herder, als hy de wacht 's nachts over zyn kemels, en verder vee, waarnemen moeſt, als een middel tegen het ſlaapen gebruikt wierd, waarom die Abt zig daar af ook onder zyn Monniken bediende, op dat zy, by 't waarnemen van deze en gene dienſten des nagts, te beter zouden konnen wakker blyven.

Bewys, dat de Coffi-boonen, of diergelyke, in Davids tyd al bekend waren.

Veel waarſchynelyker komt het my voor, dat de Ouden al van de Coffi of iet diergelyks ſchynen geweten te hebben.

Zeker Heer, M. Paſchius, houd in zyn latyns werk, 1700. te Leipzig uitgegeven, ſtaande, dat het gerooſt Koorn 1 Sam. 25: 18. door Abigail aan David onder meer andre geſchenken, om zyn toorn te ſtillen, toegebragt, niet anders, dan Coffi-boonen, geweeſt zyn.

Van zulke gerooſte meel-bloeme, &c: leeſt men in Gods woord meermaalen, gelyk men dat Levit: 6: 21. 7: 12. en 1 Chron: 23: 29. ziet; maar myn gevoelen is egter niet, dat men door dat geſchenk van Abigail iet anders kan of mag verſtaan, dan 't gene daar na de letter uitgedrukt ſtaat, te weten gerooſt Koorn, en dat wel, om dat ik 2 Sam: 17: 28. dit geheel geſchil beſliſt zie, daar in 't byzonder, onder de geſchenken van Barzillai en andre vrienden van David, van tarw en gerſt, en meel, en boonen en Linzen, ook gerooſt (dat ik van alle die zoorten van graanen mede, alzoo zy ook gerooſten tarw, meel-bloem en gerooſt gerſten-brood gebruikten, en niet alleen van de boonen, verſta) geſproken werd.

Daar by blykt dan aan de eene zyde, dat men, om die nette onderſcheiding van gerooſt koorn, en gerooſte boonen; door Abigails geſchenk wel geen boonen kon verſtaan, maar aan de andre kant blykt in dat zelve vers van 2 Sam: 17:28: ook zeer klaar, dat de ouden toen egter ook al gewoon geweeſt zyn, om zekere boonen en Linzen te zoeken, die daar al weer in boonen, en in Linſen, onderſcheiden werden, door welke boonen ik, zedert dat ik kennis van de Coffi gekregen had, en dit vers las, voor geen andre, dan of voor Coffi boonen, of wel diergelyken andre zoort van boonen, op die wyze gebruikt, gehouden hebbe, zonder dat ik daar toe oit eenigen grond, 't zy door 't lezen van dit gevoelen van dezen Heer Paſchius, of wel van iemand anders, gekregen, of ook oit iets, dat daar na geleek, gehoord hebbe. Ook is de eerſte gedagte, die ik, om dit by my zelven vaſt te ſtellen, kreeg, wanneer ik met het overzetten van den Bybel in de Maleitze Taal bezig was, ontrent 1690. my eerſt te binnen gekomen, en niet, dan na een lange overweging van deze plaats, in my opgeborreld, gelyk ik zedert altyd dit gevoelen, als zeer waarſchynelyk, omhelſt hebbe. Andre, nog verder gaande, oordeelen, dat het roode Linſen-kookſel, waar van Ezau ſlorpen wilde, Gen. 25: 30. niet anders dan Coffi-water geweeſt zy, dat my egter zoo waarſchynelyk, als 't vorige, niet voorkomt.

Dog om weder tot het boek van de Heer Du Four te keeren, die zegt ook, dat de Coffi in Vrankryk niet eer, dan ontrent 1645, is bekend geworden, en dat het, toen hy dit werk ſchreef, niet veel meer als 25 jaaren geleden was, dat men die daar begon te gebruiken, zonder toen den regten naam 'er af te kennen, en dat wanneer men dien drank in Parys eerſt begon te drinken, dien toen nog een Moerbezie noemde.

Men 1645. Vran[...] ryk [...] kenn[...] van [...] Coffi.

In den eerſten tyd, toen de Coffi begon door te breken, waren de gevoelens der Wysgeeren, Artzen, en Genees-kundigen niet een en de zelve over hare werking. Zommige verwierpen die ten eerſten geheel en al, en zeiden, dat 'er niets, dan een Caput Mortuum, en dierhalven ook niet heilzaams in was.

Het g[...] voelen der G[...] leerde[...] over d[...] Coffi.

Andre weder, wat bedaarder, en zoo heet-gebakert niet, waren van oordeel, dat de Coffi-boon, ſchoon gerooſt zynde, nog zeer veel oliagtige en andre heilzaame deelen in zich behield, die, ſchoon zy voor deze en gene lichaamen niet al te gezond mogten zyn, om dat die lichaamen van een al te zwak geſtel waren, egter voor andre en ruſtiger lichaamen van zeer veel nuttigheid en dienſt waren, voor al wanneer de Coffi matig gebruikt, en de maag niet met te veel water overladen, of met al te ſterke Coffi vervuld wierd, gelyk zoo de allerbeſte Artſenyen ook, hoe heilzaam anders, onnut, en ſchadelyk konnen werden.

A°. 1687. quam 'er een boekje over de Coffi, Thee, en Chocolade van eenen Nicolaas de Blegny uit; dog meeſt uyt dat van Du Four nageſchreven.

De Heer Antoni Galland, die ook in de Levant gereisd heeft, en in de Ooſterze

Taalen

De Heer Gallant 1696. Taalen zeer ervaren was, heeft ook over de oorſpronk en voortgang van de Coffi geſchreven.

Hy trok het zelve uyt een Manuſcript, in 's Konings Boekery, en dit boek wierd 1699. te Parys verkogt. De Schryver van dit Manuſcript was Abdulcader Mohhammed genaamd, van Medina geſproten, in Mezopotamien geboren, en van de Secte of gezindheyd van Henbeli, onder de Mooren zeer wel bekend. Abdulcader Mohhammed 1587.

De Titel van dit boek is, *wat men ontrent het netſte en opregtſte, betreffende de Coffi, heeft te gelooven*, dat is, *of het den Muſulmannen geoorlofl is, die te gebruyken.*

Dit werkje beſtond uyt 7 Hoofdſtukken, handelende over 't woord Cahweh, over de Eygenſchappen van de Coffi, en over 't Land, daar men die eerſt begon te gebruiken.

Sjeich Abeddien. Hy ſchreef A°. Hegiræ (of in 't jaar van de vlugt van Mohhammed uyt Mekka) 996, dat is, na de rekening van eenigen (alzoo 'er groot verſchil in is, A°. Chriſti 1587, in Ægypten; dog hy had het alles weder van eenen Sjeich Abeddien Ibn Abdul Gafar, die lang bevorens daar over geſchreven had, ontleend.

Om nu den nette tyd aan te wyzen, wanneer men in 't Ooſten eerſt regte kennis van den Coffi-drank, en des zelfs gebruik kreeg, moeten wy dit van wat hooger ophaalen.

De Coffi begon 1466. te Aden eerſt bekend te werden. Djemaleddien Aboe Abdallah, Mohhammed Ibn Said, van Dhabban, een ſtad in 't gelukkig Arabien, Mufti van Aden zynde, ging in 't midden van A°. 1466. eens na Perſien, en vond, by zyn verblyf aldaar, eenige van zyne Lands-lieden, die Coffi namen, waar op hy toen juyſt niet al te veel agt ſloeg; maar by zyne te rug-Reize na Aden zeer verſwakt zynde, en op de Coffi, door zyn Lands-Lieden genomen, toen denkende, nam wat van de zelve, in hope dat hem die helpen zoude, gelyk ook geſchiede, behalven dat hy veel andre eigenſchappen van de Coffi ontdekte, en dat zy voor al de hoofdpyn wegnam, den Geeſt vervrolykte, den ſlaap benam; om welke reden hy en een Dervis, als zy 's nagts bidden moeſten, maar Coffi gebruikten.

Gelyk hy ook by andre oeffeningen van zynen Gods-dienſt zig daar van bediende, na welken tyd het gebruik der Coffi te Aden ook onder alle lieden van eenig fatzoen doorbrak, ten deele op de aanbeveeling van Djemaleddien, ten deele op die van Mohhammed van Hadramoet, een ſtad in 't gelukkig Arabiën.

Voor dezen tyd wiſt men in Arabiën, daar deze boon groeid, nog ergens in het Ooſten, van den Coffi-drank, maar, volgens het zeggen van dezen Arabiſchen ſchryver, was 't gebruik van de Coffi lang bevorens in Abiſſinien bekend. Egter de Heer Jobus Ludolf, Pere Tellez, en meer andren, die van Æthiopien ſchryven, melden daar niets van.

Van Aden ging 't gebruik der Coffi ontrent 1500. na Mekka over, alwaar men dien drank toen nog niet van de boon, maar alleen van de ſchillen, die men 'er uyt Jemen bragt, maakte: want Mekka legt niet (gelyk veelen meinen) eigentlyk in 't gelukkig Arabiën, maar in een Land-Voogdy van 't ſteenagtig Arabiën, die van zommigen Tahamah, dog van andren beter Hidjaaz genaamd werd, en paalt 'er dicht aan. Van Aden ging 1500. 't gebruyk over na Mekka.

Zy wierd daar hoe langer hoe meer bekend, en byna van ieder een, 't zy onder het ſchaak-ſpel, of onder het Tsjongka, of Boontjens-ſpel, en diergelyke tyd-verdryven, gedronken.

Daar na ging dit van Mekka na andre ſteden van Arabien, en van daar na Ægypten, en byzonder na groot Cairo over, al 't welke pas na 1511. voorviel; dog kort daar aan wierd deze drank (die wat later van Cairo na Turkyen overgewaaid, en daar bekend geworden is) in Ægypten door den Sulthan Khair Beg, Land-Voogd van Mekka (die onder den Vorſt der Circaſſize Mammelukken, toen Meeſters van Ægypten, ſtond) verboden, alzoo hy, ziende dat eenige lieden in zynen Tempel dezen drank dronken (dat zy deden, om te beter tot het doen van hunne gebeden te konnen waken) zich inbeeldde, dat zy wyn dronken, van welke inbeelding, wat beſchryving men ook van de Coffi-drank dede, men hem niet afbrengen kon, alzoo hy nog ganſch geen kennis van dien drank had, en meinde, dat die iemand zoo wel, als de wyn, dronken maken kon, en dat die derhalven, zoo wel als den wyn, by de Wet verboden was. Hy dede hen dierhalven aanſtonds uyt de Tempel vertrekken, en verbood hen dit meer hier te doen. Van daar na Cairo, en verder 1511.

Wanneer hy daags'er aan eenen Raad van Wet-Geleerden beley, en hen 't geval verhaalde, quamen zy alle tot zyn gevoelen over, dat het Coffi-drinken met de Mohhammedaanſche Wet ſtreed, en dat het dierhalven behoorde verboden te werden. Door den Sulthan van Ægypten verboden.

Men bragt het te Mekka nog verder, dat men ook onderzoeken moeſt, of 't ook voor 't lichaam en voor de levens-Geeſten der menſchen niet ſchadelyk was, waar over men goed vond de Artzen raad te vragen.

De Land-Voogd ontbood dan 2 broeders, Persiaanen, en wel de voornaamste genees-Heeren van Mekka, hoewel maar matig van kennis in die konst, behalven dat een der zelve reeds tegen de Coffi geschreven had. Deze zeiden, dat de schil der Coffi zeer koud en droog, en dierhalveu zeer ongezond was; maar een Arts van Bagdâd, Bendjaazlah, genaamd, en toen mede in dien Raad zittende, zey, dat de Coffi de fluimen kookte, en verteerde, en dat zy, na zyne gedagten, heet en droog zynde (dat vlak tegen 't gevoelen der twee andren aanliep, en waar in egter alle de overigen met hem overeenstemden) niet schadelyk kon zyn.

De 2 Persiaanen zeiden, dat hy geen kennis van de Coffi had, en dat zy van een geheel andre plant, dan hy meinde, spraken.

Eindelyk zey men, dat, 't zy de Coffi onverschillende, en of goed ofte quaad zyn mogt, het egter voor een Mohhammedaan 't allerzekerste was, die voor ongeoorloft te houden, te meer, alzoo 'er zommige waren, die de Coffi onder de dingen stelden, die de herssenen bedwelmden.

De Mufti van Mekka alleen, een groot regts-Geleerde, en Gods-geleerde, ondernam zeer hevig de Coffi, in weerwil dezer gansche vergadering, en van den Land-Voogd, voor te staan; dog tegen zyn gevoelen aan werd egter de Coffi door de Ieraars voor de Wet, als een zaak, daar in verboden zynde, verworpen, verbiedende die, 't zy openbaar te drinken, 't zy te verkoopen, op een zware straf, met last aan de Hoofden des Gerichts, om 'er wel op te letten. Men deed daar op al de Coffi, die men in Mekka vond, verbranden, zonder die van de koop-lieden in de Pakhuizen te verschoonen; dog dit kon egter niet beletten, dat velen, die daar aan reeds te sterk gewoon waren, niet voortgingen die stil in hunne huizen te drinken, door andre en beter gronden verzekerd, dat het vonnis van die vergadering qualyk uytgewezen was, te meer, alzoo de Mufti zelf dit Coffi-drinken zoo sterk verdedigd had.

Ondertusschen geraakte een ongelukkig betrapte in handen van 't gerecht, die, ten spiegel van andren streng gestraft, en, op een ezel zittende, door alle de straaten van Mekka wierd geleid; een strengheid, die egter niet lang daar na duurde.

Ook was de Sulthaan van Ægypten, verre van dezen onbescheiden iever in zynen Land-Voogd van Mekka te billyken, zeer verbaast, dat men de menschen daar zoo streng over een zaak strafte, die in Cairo, daar veel bequamer Artsen, dan in Mekka waren, zoo veel goeds deed, behalven dat niemand der Leeraars van de Mohhammedaansche Wet aldaar dit strydig met den Coraan vond; weshalven hy hem gebood dit vonnis te herroepen, dat de Land-Voogd, schoon geheel tegen zyn zin, doen moest.

De twee Persiaansche Artsen, zedert de herroeping van dit vonnis in Mekka nu zeer veragt zynde, vertrokken na Cairo, alwaar zy gedood wierden, om dat zy vervloekingen tegen den Grooten Heer, Selim de I, die gekomen was om Ægypten aan Campson el Gauri, den laatsten Sulthaan op een na, en de zelve, die 't Coffi-drinken in Mekka hersteld had, te ontwringen, uitgesproken had. Welk verbo[d] herro[e]pen wierd

Na dit veroveren van Ægypten door Selim (dat 1516. voorviel) schynd het Coffi-drinken eerst recht in Turkyen bekend geworden, en metter tyd allenskens geheel daar doorgebroken te zyn, te meer alzoo men na de herstelling van 't Coffi-drinken tot Mekka ook aldaar tot 1524. van geen geschillen daar over meer hoorde. Evenwel deed de Cazi, of Rechter dier stad; in dit zelve jaar alle de Coffi-huizen, wegens de onordentlykheden, daar dagelyks voorvallende, sluyten, zonder egter aan eenige byzondre lieden te beletten, dien drank in hunne huizen te drinken; dog zyn vervanger gaf weder last, om de Coffi huizen te openen; maar verbood daar eenige onordentlykheden te plegen. A. 15[16] de Co[ffi] ook t[e] Dama[s]cus, A[l]leppo en te Const[an]tinope[l] beken[d].

Van Cairo ging dit Coffi-drinken, eer 't in Turkyen quam, by trappen, eerst na Damascus, daarna na Alppo, en eindelyk na Constantinopel over.

Zedert quam 'er 1541. met een Carravaan van Damascus te Mekka een verbod van Soliman den Grooten, om dien drank niet meer te mogen drinken; dog die last wierd juyst zoo net niet nagekomen, om dat men wist, dat zy door een Turkze Hof-Juffer gegeven was, die eenige bekommering ontrent den Keizer van wegen het drinken van dien drank maakte. A. 154[1] door S[o]liman [den] Groote[n] verboden.

Ook nam de Bassa van Ægypten de gevoelens van alle zyne Leeraars der Wet schriftelyk in, met aanwyzing van de iedelheid van zulken last, en van de onkunde der genen, die 't gebruik van dezen drank doemden.

Egter vielen 'er eenige jaaren daar na grooten geschillen voor en tegen binnen Mekka, alzoo de stad in tweederley gevoelens daar ontrent verdeeld was.

Dus verre ontrent gaat het verhaal van den voornoemden Arabier, van welkers Manuscript de Heer Gallant zich bediend heeft, gelyk mede van een

Turks

Turks schryver, Pitsjevili (na Pitsjeri, een stad in Hungaryen) genaamd, en een der drie Schat-meesters van 't Turks Ryk zynde. Hy gebruykte ook 't werk van een Turks Dichter, Beligi, die in 't wezentlyke der stoffe hier mede over een komt, en'er volgens onze vertaling dit in zeker vers van zegt:

Tot Halep vind m', en tot Damascus by de Grooten,
En ook tot Cairo (daar m' al mede weet te ontblooten
De Coffi-Boon van hare schil) de Coffi-vrugt
Die lieve en diere drank, die wel zoo 'n diepe zugt
Uit menig angstig hart na boven wist te haalen,
Eer die by 't Turks Serail begon te Zegepraalen.
De Coffi, die wel eer de wereld heeft beroerd,
Die zoo veel Wyzen, en Geleerden, heeft vervoerd,
Die 't alles eens wel eer tot oproer heeft bewogen,
En zoo veel Artien, en de Richters, heeft bedrogen,
Heeft door haar agting, en weergadelooze kragt
De wyn de voet gelicht, en 't eens zoo ver gebracht.

Voor het jaar 1554. wist men binnen Constantinopel egter zeer weinig van Coffi en nog in 't geheel van geen Coffi-huyzen, en zoo men daar al van Coffi hoorde spreken, was het maar ter gelegenheyd van die Sulthane, die bewerkt had, dat zy te Mekka mogt verboden werden; dog in dat zelve jaar, omtrent het honderste, na dat men de Coffi te Aden eerst begon te drinken, en in de Regeer-tyd van Soliman den grooten, openden twee byzondre lieden, d' een Sjenis, en d'ander Hakem genaamd, en de een van Damascus, de ander van Aleppo, ieder een Coffi-huys binnen Constantinopel in zeker Oord, Tahhta-Calah genaamd, en verkogten die daar aan Lieden van Geleerdheyd, Dichters, Schaak-speelers (eygentlyk Sjah-speelers of lief-hebbers van 't Koninks-spel, alzoo Sjah een Koning in 't Persiaans beteekend) of die genegen waren eenig ander spel te speelen.

Naderhand quamen 'er zeer veel van die huyzen, in welke de grootste Turkze Hovelingen zelfs verscheenen, om 'er zig met een kopje Cahweh te verlustigen.

Toen dit aldaar wat meer doorbrak, en die Heeren meer in de Coffi-huyzen als in de Moskeen verscheenen, begonnen de Turkze Geestelyken niet weinig daar op te blixemen, luyds-keels uytschreeuwende, dat de Wet het verbood, halende zelf den Mufti tot hun gevoelen over, die daar zyn Zegel aan hing.

Daar op wierden al de Coffi-huyzen aanstonds gesloten, en aan de Hoofd-Bedienaars van 't Gericht last gegeven, dit verbod zeer naeuwkeurig te doen nakomen. Hoe streng nu dit verbod gegeven wierd, nam dit egter 't gantsch gebruyk van de Coffi niet weg.

Onder Amurat den III. wierd dit verbod wel vernieuwd; dog het toelaten van zulken aangenamen drank, na de gedagten der Turken brak hier tegen allenskens, (door Oogluyking van die gene, die 't beletten moesten; maar die 'er geld voor trokken, en maar bezorgden, dat het niet al te openbaar gedaan wierd) zoodanig door, dat 'er op dat verbod niet eens meer gelet wierd.

Dit geschiede nog minder ten tyde van den volgenden Mufti (of Turkzen Paus) die, zoo bekommerd hier over niet zynde als zyn Voorganger, dit verbod wederriep, en de Coffi niet alleen weer openbaar toeliet; maar die zelf, nevens de verdre Geestelyken, gebruykte, welk voorbeeld 't Hof daar aanstonds volgde.

Men zag ook, dat die huyzen een groot voordeel aan de eerste Viziers gaven, alzoo die van ieder 1 a 2 Ducaaten dagelyks trokken; behalven 1 Asper, die tot nog toe daar op ieder kopje gezet is.

Daar op verhaald de Heer Gallant verder, hoe de Coffi huyzen aldaar zedert den Oorlog van Candia, wanneer men in de zelve wat te vry van staats-zaaken sprak, door den Grooten Vizier Koeproeli of Kioeperli, Vader van zyne twee wakkere vervangers, verboden, en by de minderjarigheyd van Mohhammed den IV. uytgeroeid wierden, zonder zig eenigzins aan 't groot verlies, dat hy daar by leed, te kreunen, zich ook niet ontziende, stil in die huyzen te gaan, om daar zelf aanhoorder van de laster-Taal van dezen en genen over de Regeering te zyn, en om die dan zoo veel te beter te konnen straffen.

Schoon nu de Coffi-huyzen daar verboden waren, dat nog lang 'er na duurde, wierd 'er daarom geen minder Coffi gedronken: want zy wierd 'er ter markt gebragt, en in de voornaamste straaten, met vyer 'er onder, aan een iegelyk verkogt, die de zelve dan in den daar omtrent zynde winkel dronken, daar zy zeer wel ontfangen wierden,

 op

op dat het gelegenheyd tot eenigen andre handel en aftrek van goederen, die men daar verkogt, geven mogt.

Toen de Heer Gallant nog te Constantinopel was, wierden 'er te Galata maar 2 a 3 Coffi-huyzen geduld, die ook meest tot gerief der Matroozen waren; hoewel men in de andre steden van het Turks Ryk die zeer veel had, die egter daar meest van lieden van Geleerdheyd en van aanzien bezogt wierden.

Ook dede 't verbod van Constantinopel 't Coffi drinken in de andre steden te sterker aangroejen, in zoo verre dat die daar dagelyks tweemaal by alle de vreemde Natien gedronken wierd, behalven dat de Coffi-ketel by zommigen den ganschen dag over gehangen wierd, om den gaanden en komenden man ten minsten een kop Coffi te konnen aanbieden, 't geen zelf zoo verre by eenigen ging, dat het niet aanbieden van Coffi, en het weygeren, als zy aangeboden wierd, beyde voor een groote onbeleefdheyd gehouden wierd.

Hier door verteerden zommigen aldaar aan Coffi niet minder, als dezen en genen tot Parys, en elders, aan wyn. En nog verder ging het, dat, zoo een man zyne vrouw niet genoegzaam van Coffi verzorgde, zy een wettige reden daar door verkreeg, om van hem te scheiden.

Lieden van Rang houden daar ook een uytdrukkelyk Coffi-schenker, of Kahvehgi, dat is, de opziender der Coffi, genaamd, die gemeenelyk in een byzonder vertrek ontrent de Zaal, daar men de Lieden ontfangt, geplaatst is.

Men bood die daar vreemde lieden altyd eerst, en den Heer van den huyze laatst aan, uytgenomen wanneer de Groote Vizier aan eenige Gezanten Coffi doet geven, in hoedanigen voorval hy die met hen te gelyk neemd. Ook is 't een bewys, dat hy op de genen, die hy geen Coffi aanbieden doet, niet wel te vreden is, gelyk dit gemeenelyk een voorteeken van een aanstaande vredebreuk is.

'tCoffi-gereedschap in die eerste tyden.

Men bood de Coffi een iegelyk aan op gevernisse of zilvre bakjens van 10 a 20 Porcelyne kopjens, die de Ryke lieden half met zilver lieten beslaan.

De hunne waren wel wat grooter als de onze; dog zy deden die noit zoo vol, zoo om die niet te storten, als om zich niet te branden.

Zy drinken die zonder Suiker zeer heet, en vry sterk van Coffi; dog aan 't Hof doen zy ook wel wat uyttrekzel van Amber in ieder kopje; zommige laten 'er ook wel 1 a 2 stukken van gebroken nagelen of wat Cardamom, of wat Indiaanzen Anys in mengen dat 'er geen onaangenamen geur in geeft.

Wie allereerst de Coffi in Parys te drinken gaf.

De zeer bekende Reiziger de Heer Thevenot is de eerste geweest, die de Coffi tot gebruyk, en om die te drinken, in Parys bragt, wanneer hy 1657. van zyn eersten togt t'huis quam, en eenigen van zyne goede vrienden daar mede onthaalde.

Naderhand bragten de Armeniers 'er de zelve; gelyk wy hier na zullen zien.

Den netten tyd, wanneer de Coffi uyt Constantinopel, of uyt Ægypten, in Europa quam, te bepalen, is niet wel mogelyk. Doch het waarschynelykst is, dat de Venetiaanen, als 't naast 'er aan gelegen, en eenige andre Italiaanen, aan die van Europa de eerste kennis 'er af gaven.

Quam uyt Turkyen eerst in Italien daar na in Vrankryk over.

Men wil, dat Pietro della Valle de Coffi eerst in Italien dede kennen, gelyk hy in zyn 1. Deel op 't 90. blad zegt, dat hy die met zig in Italien bragt, en daar kennen dede, wanneer zy daar nog onbekend was, het geen ontrent 1615. geschied is; en zoo bragt de Heer Thevenot de zelve eerst in Vrankryk, zoo verre het gebruik, maar niet zoo verre het gezicht aangaat, alzoo de Heer Gallants Vader 1644. de Coffi, en 't Coffi-gereedschap hier al als een van 't gevolg van den Heer de la Haye van Constantinopel mede gevoert had.

Dat by 't oprichten van Coffi-huyzen toenam.

A°. 1660. bragten de Koop-lieden van Marseille die ook daar, en zedert begonnen de Drogisten van Marseille sterk daar in te handelen, doende die met geheele Baalen uyt Ægypten komen.

Daar op quam 1671. te Marseille 't eerste Coffi-huis, ontrent de vergaderplaats der Koop-lieden, waar in ook gerookt en gespeeld wierd, welk huis ook voor de Koop-lieden, Zee-varenden, en voor de Oosterlingen zeer nut en dienstig bevonden wierd, om altyd malkanderen daar te konnen vinden, en over zaaken van den handel te spreken, dat dan ook aanleiding tot het oprichten van meer openbare Coffi-huizen gaf.

Niet tegenstaande de Genees-heeren van Marseille die sterk afkeurden.

Eenigen tyd daar na stelden de Artsen en Genees-heeren van Marseille zig tegen de Coffi, als tegen een drank, die voor deze drooge en heete Lugt-streek schadelyk was. Dit ging hier in 't eerst dierhalven by na even eens, gelyk te Mekka, te Cairo, en te Constantinopel, alleen maar met dat onderscheid, dat het daar uyt inzicht van Gods-dienst, en hier om de gezondheid, afgekeurd wierd.

Hier op reezen 'er openbare geschillen, redeneringen en Academise verhandelingen 1679. over de Coffi, keurende die quaad, en daar op uitkomende, dat ze zeer heet en droog is, en te sterk door hare fyn-geestigheid op de hersenen werkt,

werkt, en al onze vogtigheden te sterk uitwazemt, terwyl de grove deelen onze zweet-gaatjens toesluiten, en bezetten, dat de dierlyke geesten, die de slaap verwekken, tot de helft der herssenen konden opstygen, waar door de zenuw-zappen, tot de herstelling der Geesten vereischt, geheel beginnen op te houden, de zenuwen verslappen, en waar op dan lamheid, en onvermogen van 't gebruik der leden komt te volgen.

Ook werden al de deelen door de scherpheid en droogte des bloeds, dat reeds als geheel verbrand is, zoo t'eenemaal van vogten uitgeput, dat 't lichaam daar door niet anders als vermageren kan, al het welke meest den galagtigen, den droef-geestigen, en die genen, die een heete lever, zulke herssenen, en fyne geesten hebben, ontmoet, waar door hun bloed geheel en al verbranden moet.

Dit alles werkte te Marseille niets meer uyt, dan 't schreeuwen der Priesters te Mekka, te Cairo, en te Constantinopel, zonder eenigzins het gebruik der Coffi daar of in de naburige steden weg te nemen, en in tegendeel lei het den grond daar, en te Lyons, van een zwaren handel, alzoo zy een groote menigte van Coffi uyt Ægypten en van Smyrna ontbooden.

Voor 't jaar 1669. zag men te Parys by na geen Coffi, ja men had 'er byna niet van hooren spreken, dan 1657. by den Heer Thevenot, en dat men 'er hier en daar in dezen of genen Reiziger iets af las.

Het waarschynelykste egter is, dat zy eerst recht te Parys quam, toen Soliman Aga door Mohhammed den IV. als Gezant aan Koning Louïs den XIV. gezonde wierd, die met de zynen veel Coffi medebragt, en die aan veelen schonk, om te drinken.

Deze Heer quam te Parys in Juli 1669; dog kreeg den 5. December eerst gehoor, en vertrok in Mai 1670. In dezen tyd begon men de Coffi in Parys eerst recht te gebruiken, die daar na meer en meer doorbrak, waar op zy die ook hoe langer hoe meer van Marseille ontboden.

A°. 1672. quam daar een Armenier Pascal, die ze openbaar op de jaarmarkt van St. Germain verkogt, gelyk hy daar na een vasten winkel opzette, om die, a 2 stuivers en 6 Deniers het kopje te schenken; dog alzoo 'er maar alleen eenige vreemdelingen by hem quamen, kon hy 't niet lang gaande houden, en was wel haast genoodzaakt op te kramen.

Drie a vier jaaren 'er na quam 'er een ander Armenier, Maliban genaamd, te Parys, die zyn Coffi in zekre straat daar verkogt, en 'er een pyp tabak by gaf; dog deze bleef 'er al mede niet heel lang, alzoo hy na Holland vertrekken moest. Hy liet daar egter zeker jongeling, Gregoor in zyn plaats, dien hy van Ispahan medegebragt had. Deze stierf 'er in hoogen ouderdom, werdende vervangen door een Persiaan, Makara genaamd, die deze neering eenigen tyd gedaan hebbende, weder na Persien vertrok, en eenen Gantois, een Luikenaar, in zyn plaats liet.

Ook liep 'er in die eerste tyden een kleene kreupele Candiot langs straat, met Coffi, die ze aan een ieder met zuiker 'er by in een kroes, a 2 stuivers ieder kop verkogt, zynde daar in door nog een makker geholpen.

Eindelyk quam 'er nog een, Steven van Aleppo genaamd, en dit waren wel de eerste Coffi-huizen, die men daar gehad heeft, waar by 'er daar na nog verscheide andre uyt de Levant gekomen zyn, hoewel die in 't eerste zeer weinig aftrek hadden, door dien zeer weinig lieden van fatzoen daar in 't eerst dorsten komen, te meer, alzoo men 'er ook rookte, en bier verkogt; maar na dat nu deze en gene Franschen ook zulke huizen begonnen op te zetten, en Thee, Chocolaat en andere dranken te schenken, daar een biscuytje met Confituuren by te voegen, en de menschen in zeer fraeje vertrekken te zetten, zoo begonnen 'er meer lieden, en zelf de fatzoenelykste te komen.

Tegen de Coffi hebben in Vrankryk al mede eenige Artsen geschreven, te weten, de Heer Duncan, Genees-heer te Montpellier, tegen de Coffi Chocolade en de Thee, 1705. te Rotterdam gedrukt; en de Heer Hecquet, Arts tot Parys, in zyn werkje 't ontslag van de vasten genaamd, 1705. te Parys gedrukt, waar tegen de Heer Andry 1713. in zyn werkje, 't onderhoud, of de voedzelen der vasten, voor de Coffi schreef, gelyk 'er ook 1710. zulk een latynze redenwisseling te Valence in 't Dauphiné gedrukt wierd. In Vrankryk voor en tegen de Coffi geschreven.

Gelyk nu het drinken van de Coffi uyt de Levant dus in Vrankryk overgebragt is, alzoo schynt het ook ontrent den zelven tyd, tusschen 1670. en 1680. eerst na Engeland, en in 't byzonder na Londen al mede overgegaan, en in trein gebragt te zyn, van waar dat eenige jaaren daar na ook na Holland, eerst te Amsterdam, te Rotterdam, in den Hage en te Dordrecht, en naderhand ook tot alle de andre steden, ja zelf tot by de boeren (gelyk ook het Thee-drinken) doorgebroken is. Drinken van Coffi in Engeland.

Men heeft in 't eerste hier te lande, gelyk ook in Arabien, Cairo, en in Constantipolen, ook al mede eenigen gehad, die geweldig tegen het Coffi-drinken aandruisten, en onverzettelyk staande hielden, dat het gebruik van dien, om dier-

diergelyke redenen, als door de voornoemde Fransche Heeren reeds geopperd zyn, voor de gezondheid zeer schadelyk was.

DogHelvetius en Bontekoe voor de zelve.

Tegen dezen heeft de oude Hoogduitze Arts Helvetius in den Haag, een werkje, dat noit in 't licht gekomen, nog gedrukt is, en de beroemde Arts Bontekoe een kleen boekje geschreven, waar by zy zeer klaar de nuttigheden van dezen drank voor de gezondheid aangewezen, en daar by een vasten grond tot het verder doorbreken van de Coffi in deze Landen alomme zoodanig gelegt hebben, dat 'er nu naeuwlyks een huis van eenig fatzoen is, daar niet alle morgen ordentelyk Coffi gedronken werd, om nu niet van de menigte der Coffy-huizen, in alle de steden van Holland zedert opgerecht, te spreken, tot welke niet alleen alle Koopliedén van die steden en vreemdelingen, maar zelf ook de Regenten der zelve, gewoon zyn in een byzonder vertrek nu en dan te komen, alzoo die huizen ook veel na by de beurs, en dus zeer wel gelegen zyn, om malkanderen daar by een te vinden, en buiten eenigen omslag te konnen spreken.

Ja het is zoo verre hier doorgegaan, dat de Heeren en Juffers, malkanderen zeer deftig ter maaltyd 's avonds onthaald hebbende, zig verbeelden hunnen pligt ontrent de vrienden niet wel waargenomen te hebben, by aldien zy aan de zel ve, schoon 't reeds middernacht geworden is, nog niet een kop Coffi aanbieden, dat dan al meest ook aangenomen, en gedronken werd.

Groote handel daar uyt genoten.

Men gaat in de steden door geen straaten, daar men niet een menigte van huizen ziet, daar Coffi en Thee verkogt werd; zeer klare blyken, dat deze handel, tegen alle vorige gedagten aan, ongemeen groot geworden, gelyk 'er na dien tyd ook geen Arts by na meer gevorderd wierd, die niet volslagen voor het matig drinken van de Coffi geweest is.

Wat tegen 't Coffidrinken met schyn van reden in gebragt werd.

Het eenige, dat tegen het drinken van Coffi en Thee met eenigen schyn van reden zou konnen zyn, is het groot nadeel, dat de Brouwers der Bieren daar by komen te leiden.

Ten anderen, dat veelen op de Coffi en Thee sterken drank drinken, om 't water (zoo het den naam heeft) af te zetten. Dit is een zeer quaad gebruik, dat daarom het goed en ordentelyk gebruik van de Coffi by gematigde lieden niet wegneemd, alzoo men op die wyze ook de heilzaamste Artsenyen misbruiken kan, die men daarom egter op zyn tyd en na behooren kan gebruiken, hoedanig het ook met de Coffi gelegen is.

Maar het ergste van allen is, dat veel geringe lieden, welker zaaken dit niet toelaaten, en ook de dienstboden, en andre mindre bedienden, met dat Coffi- en Thee-drinken zeer veel tyd, de eerste tot nadeel van hunne neeringe, de laatste tot nadeel van de Heeren en Juffrouwen, onnut verspille, behalven veel andre ongemakken, die daar uyt nu en dan voortgekomen zyn.

Besluyt en afscheid van de zaaken van Mocha.

Daar ziet gy dan alles, dat wy ook van den Coffi-boom, Coffi-vrugt, en Coffi-drank, mitsgaders van 't gebruik van dien, als een aanhangzel van dien voornaamsten handel van Mocha, te zeggen hadden, waar mede wy dan ook alles, dat wy van dit Comptoir van onze Maatschappy dagten voort te brengen, besluiten, om tot de zaaken van Persien over te gaan.

BESCHRYVINGE VAN PERSIEN,

Mitsgaders ons Comptoir aldaar.

VYFDE BOEK.

EERSTE HOOFD-STUK.

PErſien, en ons Comptoir aldaar. Dat een der voornaamſte van Indiën is. Waarom wy Perſien niet beſchryven. Plaatzen hier, daar wy Comptoiren, of Logien hebben. Waarom wy met Gamron *beginnen. Beſchryving van deze ſtad.* Hitte. *Wat Natien hier Logien hebben. Kaſteelen. Levens middelen. Drinkwater. Lucht-kokers, om de wind te vangen. Onverdragelyke hitte. Waringin-boom. De groote handel en winſten lokken veelen herwaards. Bewyzen wat 'er de Engelzen, Franſchen en wy verhandelen. Waaren hier getrokken, of hier vallende, de winſten hier wel eer. Ethr, en Olie van Roozen. Lekkere Amandelen, Perſiaanſche wyn. Ons Comptoir en bedienden hier. Hun inkomen. Statie en pracht van onzen Directeur. De Heer Hoogkamer's agting by den Koning, en Adel van Perſien. Geen grooter winſten zyn oit, dan door de* Heer Caſtelein, *gedaan. Die groote Rykdom zoo voor de E. Maatſchappy, als voor zich zelven, eerlyk vergaderd. Plegtlykheden by de komſt van een Directeur hier. Wat de Hertog van* Gamron *aan hem, en hy, van wegen de E. Maatſchappy, aan den zelven ſchenkt. Ons Comptoir tot* Spahan. *Lyſt der Directeurs der Commiſſariſſen, en van onze Gezanten aan de Koningen van Perſien. Ons Comptoir van* Spahan. *Beſchryving van die ſtad. Hare groote Poorten. Wyken. 's Konings Paleys, en des zelfs Poorten. Hare ſlegte Veſting. Voortreffelykheyd en grootte der Meydaan. Twee fraeje* Mesdjids. *De* Sjaarbag. *De voorſteden. Der Perſiaanen aard. Staat-voering. En maaltyden. Hoeren op de zelve te hebben, is een oud gebruik in Perſien. Dat met verſcheyde bewyzen geſtaafd werd.*

ONder de Ryken van Indiën, daar de Nederlandze Maatſchappy van oude tyden af hare Comptoiren gehad heeft, mag voor al dat van Perſien wel geteld werden, een Ryk, dat in de dagen van Nimrod, na Chams zoon, Chus, in die van Kedor Laomer, Abrahams tydgegenoot, Elam, na Sems zoon, en na Perſeus (Jupyns zoon by Danâe Koning Acriſius dochter) Perſien; maar gelyk ook de hedensdaagze Perſiaanen dit land Farſi of Farſiſtan, (dat, om Perſien uyt te maken, in 't Perſiaanſch of Arabiſch ſchrift maar twee ſtippels, zynde een (f. in de plaats van een p. verſchild) hoewel zy 't zomtyds ook wel Iraac Azemi, dat is 't Perſiaanſch Iraac (om dat 'er nog een Iraac el Arab, of een Arabiſch Iraac, is) noemen, alzoo halen andre de reden van die benaming van Perſien van 't Arabiſch woord Foeroes, een Peerd, en Faras, een Ruiter, gelyk daar van weder Faras; een Perſiaan komt, dat alles van 't Hebreeuſch woord פָּרָשׁ Faras, een Ruyter, of een, die 't peerd met ſpooren ſteekt, afſtamt. Een naam, welke dit land in de H. Schrift eerſt in, en na Koning Cyrus tyd (bevorens altyd Elam genaamd zynde) droeg, om de ſchoone peerden, die hy 'er eerſt inbragt, en die men 'er hedensdaags nog van ettelyke duyzend Ryxdaalders in vind.

De Grieken plagten dit land Panchaya, en, na Cepheus, Cadmus broeder, en Agenor's zoon, ook wel Cephene te noemen, hoewel 't met den naam van Perſien tot nog toe bekend is.

Het is een van de beroemſte Koninkryken van het Ooſten, en daarom (ſchoon 'er al veel door andren; dog ook

met

met veel miſſagen, om d'onkunde der Perſiaanſche en Arabiſche Taalen van gezegt is weerdig dat wy 'er mede iets van zeggen, waar op men wat vaſter ſtaat, dan wel op 't ſchryven van andren zal konnen maken; zoo om den Grooten handel, die onze Maatſchappy daar nog dryft, als om dat zy al vroeg daar een Comptoir gehad heeft.

Men moet hier van ons nu geen wydluftige beſchryving van dit Ryk, alzoo dat tegen ons voorgaande beſtek aanloopt, verwagten: want ſchoon wy die mogelyk ruym zoo wel, als andren, zouden konnen geven, zullen wy dat egter, gelyk dat ook ontrent 't Ryk van den Grooten Mogol, by 't verhandelen van de ſtoffe van Suratte, en Bengala, nagelaten is, niet doen, en maar alleen van eenige ſteden ſpreken, om dat wy hier maar als Koop-lieden geduld werden, geen eigendom aan die Landen, en aldaar maar een Beſtierder van den handel, daar wy in de Landen, by ons veroverd; gemeenelyk een Land-Voogd hebben.

Waarom wy Perſien niet beſchryven.

Nogtans om te beter bevatting van de gelegenheid der hedensdaagze Perſiaanze Provintien en Landen te krygen, hebben wy gemeynd niet qualyk te doen, met de Oude en hedens-daagze naamen der zelve hier by te voegen.

De Ouden hebben Medien, Hyrcanien, Margiana, een deel van Aſſyrien, Parthia, Aria, Parapomiſus, Chaldæa, of een deel van Babilonien, Suſiana, Perſien, Caramania, Drangiana, Arachoſia, Gedroſia, en meer andre Landen, gekend, die zedert die tyden, by verſcheide ſtaats-omwentelingen geheel andre naamen bekomen hebben, gelyk ons in 't vervolg blyken zal.

Nieuwe naamen.	Oude naamen.
Sjirvan, en Dilemnon.	Media Atropatia.
Gilan.	Media Satrapena.
Iraac Azemi voor een gedeelte.	Media Choromitrene.
Tabareſtan, Georgien.	Hircania.
Als ook een gedeelte van Choraſaen, Rhæmus.	Margiana.
Churdeſtan, en een deel van Izaac Agemi.	Oud Aſſyrien ten deele.
Rhæmus ten deele, en Choroſan dito.	Parthia.
Choraſan verder.	Aria en Parapomiſus.
Iraac el Arab.	Chaldæa.
Chuſiſtan.	Suſiana.
Fars.	't Oud Perſien.
Kirman.	Caramania.
Sableſtan.	't Woeſt Caramania.
Sigiſtan.	Drangiana.
Makeron.	Gedroſia.
Candahar.	Arachoſia.
Suſter (in Chuſiſtan)	't Aloude Suſan, of Suza aan den vloed Eulæus of Choaſpes, nu Tiritiri genaamd.
Mozul.	Ninive.
Bagdaad.	Babel, te weten het nieuwe, gelegen aan den Tigris.

En alle deze byzondre Provintien maken doorgaans een gedeelte van den Titel van den Koning van Perſien uyt, die zig ook wel de Keizer van Perſien noemen laat.

Om daar af egter iets, dat noodig is en betrekking heeft tot de zaaken, die wy verhandelen, te ſchryven, meinen wy dat het niet ongevoegelyk zyn zal, die ſteden in dit Ryk, waar in de Nederlandze Maatſchappy van den beginne af hare Comptoiren, Logien, en huizen tot haar verblyf gehad heeft, den Leezer zoo kort en beknopt, als 't ons mogelyk is, voor oogen te ſtelen.

Deze zyn Gamron, en Spahan, dog in Sjiraas, en Laar hebben wy een Huys, en in Baſſora plagten wy ook een Comptoir en Logie te hebben.

Waarom wy met Gamron beginne.

Wy zullen met Gamron een begin maken, om dat wy hier ons Hoofd-Comptoir hebben, en om dat den Directeur

recteur gewoon is hier zyn verblyf te nemen.

Wanneer men de reys na Batavia herwaards aanneemd, dat men in Augustus of September doet, heeft men ontrent 1160. a 1170. mylen, om 'er te komen, af te zeylen, en men is ontrent een maand onder weeg.

Het eerste land, dat men in 't gezicht krygt, is de wal van Arabien, langs welke men zeyld, tot dat men de Kaap of den hoek van Rasalgate, omgeloopen zynde, de Golf van Persien inloopt, en van daar voor by de Arabische stad Mascate na Kaap de Mosandon oversteekt, alwaar men dan ontrent de straat van Bassora de Eilanden Ormus, Kismis, Lareek en Congo ontmoet, en korten tyd daar na op de Rheede van Gamron komt, zynde Ormus 50 mylen Z. O., Kismis Z. Z. W. 4½, Lareek Z. Z. O. 5 mylen, en Congo nog wat verder van deze stad gelegen; daar men zomtyds nog wel wat langer over bezig is.

Beschryving van deze stad. Zy werd van de Portugeezen van ons, en van andre volkeren, Gamron; maar van de Persiaanen Bendar-Abâssi, dat is Abaas-stad, genaamd, een naam, die zy gevoerd heeft, na dat Abaas de Groote, Koning van Persien, de zelve, door hulp der Engelzen (gelyk wy in 't vervolg breeder aanhaalen) veroverd, en in aanzien gebragt had. Zy legt op de lengte van 78 graaden en 45 minuten, en op 27 graaden 20 minuten N. Breedte, en is meest van de overblyfzelen der stad Ormus gebouwd. Zy plagt voor dien tyd maar een visschers-dorp te zyn.

Men gist, dat de stad ruym een myl O. en W. langs strand uitgestrekt legt, en zy vertoond zig na de land-kant vlak onder een zwaren berg, van welke in den heeten tyd, tusschen Mey en September de winden, die van de Arabische wal daar tegen komen waejen, met een ongeloofelyke en smoorende hitte in de stad nedervallen, op welken tyd men genoodzaakt is alle openingen, zoo men niet smooren wil, te sluiten. Ook konnen de winden van de daar byleggende heuvelen 't stof zoo opjagen, dat men dikwils de schepen, die op de Rheede leggen, niet zien kan.

En 't is daarom, dat de vermogende zig op dien tyd meest Landewaard in begeven, alzoo de hitte hier dan onverdragelyk is dat wel te begrypen is, als men zig maar eens verbeeld, dat 'et hier zomtyds in 2 a 3 jaar niet eens regend.

Zy is zeer naeuw van straaten, en wel voornamelyk daar zy eenige waaren van belang verkoopen, om die voor de sterke zon, zoo veel 't mogelyk is, te dekken.

Wat nu de huizen in de zelve aangaat, die zyn meest van Leem en steen, en zeer weinige met Kalk opgebouwd, en alle boven plat.

De Bazaars, of Markten, die men hier heeft, zyn van weinig belang.

De voornaamste gebouwen der stad zyn onze Logie, en die van de Engelzen en Franschen van welke twee eerste gemeenelyk een vlagge waejt; alzoo die der Franschen maar een gemeen huys is. Wat Natien hier Logien hebben.

Buiten deze Logien, onder welke de onze aan 't Oost einde der stad legt, en wel 't voornaamste gebouw der zelve, alzoo 't zeer groot, net, en nog maar 23 a 24 jaaren oud is, heeft men het Paleis van den Persiaanschen Hertog, Bestierder der stad van wegen den Koning, hoewel dat in zig zelven van weinig belang, en voor zulk een Heer vry slecht is.

De verdre huizen zyn door de bank zeer gering, en schoon 'er al veele van die zoort zyn, is 'er egter voor een vreemdeling naeuwlyks gelegenheid, om ergens in te komen.

Daar zyn ook twee Kasteelen; een dat ontmanteld, en een ander, dat redelyk wel van geschut voorzien, dog in een slegten staat is. Na de land kant plagt 'er een muur om de stad te loopen; dog deze is nu zoo vervallen, dat ze geheel en al open legt. Kasteelen.

Schoon 't in de stad zeer Dor en bar is, en men daar by na loover nog gras, dan hier en daar in een tuyntje nog wel eenige moeskruiden, als radys, knoflook, en wat dies meer is, en ook wel een Enkelen boom, en voor al een Dadelboom ziet, die 'er zeer wel tieren, is 'er egter alles nog redelyk wel voor geld te krygen, vermits van 't Eiland Kismis zeer veel Persiken, Abrikoozen, Orangie Appel, Druiven, Amandelen, en meer andre vrugten, daar, en daar ontrent vallende, herwaards gebragt werden. Levensmiddelen.

Men heeft 'er overvloed van visch; hoewel men 'er ook redelyk wel vleesch bekomen kan.

Een groot ongemak is het, dat, zoo men recht goed drinkwater hebben wil, men het wel 3 mylen van de stadt moet laten halen, en schoon het een uur van de zelve ook wel te vinden is, valt dat egter in verre na zoo goed niet. Ook wil men, dat men alleen door dit slecht water hier van een zeker zoort van lange en zeer pynelyke wormen in de beenen geplaagd werd. Drinkwater.

In tegendeel is het weer een groot gemak in den heeten tyd, dat alle de voorname huizen van wind-buizen voorzien zyn, door middel van welke zy de minste wind, die 'er is, in hunne vertrekken, weten

ten te vangen. De beste koelte egter heeft men des avonds, en des nagts boven op de huizen, daar men gewoon is, zonder het minste ongemak van de lucht, te slapen; dat egter maar in den heeten tyd geschied; want in het ander of 't winter Saysoen, slaapt men in huis, om dat het dan 's nagts te koud vallen zoude.

Lucht-kokers, om de wind te vangen.

Onverdragelyke hitte.

Men zegt dat 'er geen hitte in Indiën by, die hier valt, te vergelyken is. Veele laten zig by dag of tegen den avond wel van 't hoofd tot de voeten toe nat gieten, of gaan in water-putten zitten, en dan hebben zy nog werk, zoo zy 't harden, en de felle koortzen, die dan hier heerschen en by na alles wegsleepen, ontduyken konnen.

Zoo ras de hitte maar begind, begeven zig veelen na een plaats, Atsjien, of Asseen, genaamd, daar het vry koeler is, alzoo de grootste hitte meest door de stuiting en nederstorting der heete winden tegen 't gebergte, gelyk wy bevorens zeiden, veroorzaakt werd.

Waringin-Boom.

Men heeft daar ook een grooten en zeer dikken wortel-of Waringin-Boom, diens wortels weder tot verscheide stammen gegroeid, en zoo wyd uitgebreid zyn, dat zy wel 2 a 300 treden in den omtrek beslaan. Onder de zelve is een kleen Benjaans Tempeltje, waar in zeker Heilig (andre zeggen de planter van dezen boom) begraven legt. In 't zelve branden eenige Lampen, en by dat graf onthoud zig gemeenelyk een oud man, die meest van aalmoessen leeft. Deze boom, een diergelyke, als 'er buiten Suratte staat, is geen minder Heiligdom, als wel eer by de Druides de Eiken-boomen waren, welke, gelyk ook de Eiken van Delphi, haren oorspronk aan de oude Hebreen, al van Deboras tyd af. Gen. 35. 8. of mogelyk al van Abrahams Eiken bosschen Gen. 13: 18, gelyk men de eerbied aan boomen en bosschen aan Abrahams geplant Bosch Gen. 21: 33. al mede verschuldigd is.

Op deze plaats, en nog een myl of twee Land-waard in, is het veel koeler, aangenamer, en ook vry groener en frisscher voor 't gezigt, alzoo men daar fraeje lommer van Dadel-boomen heeft. Die plaats, maar 3 Persiaanze mylen of Farsangs van Gamron werd Asseen of Atsjien genaamd, alwaar men die stank van Gamrons strand, nog die verstikkende hitte onder dien berg zoo niet heeft. Ook groejen hier veerley kruiden, als 't zwart Lougenkruid, melk-kruid, nippe of Kattoenkruid, lever-kruid, Mostaard-kruid, Centaurium van de minder zoort, winter-Kers, veld-Papaveres, Braamen, Ganzenvoet, Atach, Cichorey, Dilloe, Garst, behalven dat de Valleyen ook vol allerlei Indiaansche struik-gewassen zyn; ook 't Kruid Lysimachia met een witte bloem en met vyf bladen, en met een uitgebreiden roodagtigen kelk.

Wat nu den handel van Gamron betreft, schoon de onverdragelyke hitte het zoo afzienelyk maakt, is die hier egter zoo aanzienlyk, dat veelen, om het groot gewin, dat hier op de waaren valt, die groote hitte tragten te verduuren, op hope van in korte jaaren ryk te zullen zyn; dog de meeste schieten 'er het leven by in, waar by de langst-levende na alle schyn het best vaart.

Degr... ten h... del en winste hier.

Dat het 'er egter, als men zich wat voorzigtig draagd, en zich niet te veel in deze en gene dingen te buiten gaat, nog al wel te harden is; toonen verscheide voorbeelden van Heeren, die 'er redelyk lang gelegen hebben, en nog in 't leven zyn, onder welke de Heeren Castelyn (nu onlangs nog algemeyn Bestierder van Indiën) en de Heer Oets (nu onlangs als Buiten-gemeen Raad van Indien overleden) wel van de voornaamste mogen gerekend werden, alzoo die eerste Heer 'er 24 a 25 jaaren (zoo ik meine) en de ander weinig minder tyd, gelegen heeft, behalven dat de laatste 'er 1722. nog lag. De meeste menschen raken 'er door eigen onvoorzigtigheid, van te veel fruyt te eeten, en te veel of te schielyk water te drinken, aan hun eynde.

Zeer groote vaart is op deze stad, zoo van ons, als van de Engelzen, Franschen, Armeniers, Hindoestanders, en Arabiers, die met hunne schepen een groote menigte van allerlei waaren aanbrengen, behalven dat 'er ook veel met de Caffila's, of Carravaanen, van Constantinopel, Aleppo, Damascus, en Smyrna, over Bagdaad na Ispahan komen; welke waaren dan van daar zoo al verder in October of November herwaards aan gebragt werden.

Het meeste, dat 'er de Engelzen brengen, bestaat in Engelze Lakenen, Tin, staal, &c: De Franschen zyn 'er meer voor den naam, als metter daad, alzoo zy daar al zoo weinig, als op andre Comptoiren van Indiën, verrichten. Zy hebben te Sjiraas een wyn-pers, zonder welke zy voor zich zelven, en ook voor andre volkeren, met een voorrecht, 't anders hier onmogelyk zouden konnen gaande houden.

Wat 'er de Engelzen, Franschen en wy verhandelen.

Wat onzen handel aangaat, die overtreft die van alle andre Natien hier zeer verre, en geeft zeer groote winsten aan onze Maatschappy zoo op de goederen, die zy hier brengt wel voornamentlyk, als op de waaren, die zy hier van daan voerd.

De

De waaren die wy herwaards brengen, zyn deze:

Waaren hier getrokken, of hier vallende.

Benzoin.
Speauter.
Cardamom
Caweh.
Olifants-Tanden.
Damasten.
Pelangs.
Nagelen.
Peper.
Tin.
Lakenen.
Bengaalze kleeden.
Radix Tsjina.
Suyker.

Onze Maatschappy zend 'er jaarlyks (behalven dat 'er de byzondre kooplieden brengen) 12000 pakken Suyker af, ieder tegen 150 pond gerekend, die te zamen 1800000 ponden uytmaaken, en die na Spahan gevoerd werden.

Men voerd hier van daan:

Roozewater.
Persiaanze wyn.
Pistasjes.
Amandelen.
Wolle Tapyten, gemeene voor Malabar, en Ceylon.
Dito met goud-doorwerkte. En sommige van dien ieder elleboog vierkant 80 Tomans kostende.
Persiaanze paarden.
Kirmanze wol.
Fluweele stoffen, } die best in Gilan
Zyde dito. } vallen.
Baalen met Zyde.
Zilvre Persiaanze Abâsjes voor Malabar.
Assa Fœtida, of duivels-drek.

Van welke zyde de Koning, volgens zeker verdrag, jaarlyks gehouden is 100 Carga's, ieder van 408 pond, en aldus te zamen 40800 ponden, aan onze Maatschappy, hoewel 'er zeer weinig winst op valt, te leveren.

En winsten hier wel eer.

Men wil, dat de E. Maatschappy hier in oude tyden wel 4 a 5 Tonnen gouds aan zuyvre winsten, op 't gene zy 'er bragt, plagt te hebben, en ik hebbe redenen om te gelooven, dat zy nu niet minder zyn, alzoo die genen, die 'er na toe vaaren, zeer veel geld winnen, zonder dat dit de voordeelen der E. Maatschappy benadeeld. Een klaar bewys, dat 'er nog altyd te weynig van die waaren, die 'er getrokken zyn, gebragt werd.

Ethr, en olie van Roozen.

Byzondre lieden brengen 'er Ethr, en ook olie, van Roozen van daan. Het eerste is als de wezentlyke en dikste olie uyt de zelve; en men moet voor een ampulletje van een halven pink lank, zes Ryxdaalders in Persien, en thien dito op Batavia, geven.

Lekkere Amandelen.

De Amandelen, die zy 'er van daan brengen, zyn kleen en rond; dog zeer dun van schaal, zoo dat men die zonder moeite in stukken drukt, en zoo lekker van smaak, dat men 'er zig niet af verzadigen kan. Immers onze allerbeste Amandelen zyn daar niet by te vergelyken.

Persiaanze wyn.

Men heeft 'er ook tweederley wyn, witte en roode. Men krygt op Batavia gemeenelyk de bleek-roode, die door de bank vry serp, wreed, en maar gemeen van smaak; dog sterk is; maar ik heb nog een zoort gedronken, die hoog rood, veel lyviger, swaarder, Geestryker, en by na als de Florentynse wyn was. Ik wil wel bekennen, dat ik noit beter wyn, als deze laatste, geproeft heb; en van die zoort werd gemeenelyk voor de Heeren der hooge Regeering van Indiën gezonden. Ook is de witte wyn hier zeer goed; maar werd zelden overgezonden. De beste Persiaanze wyn heeft men in Sjiraas.

Ons Comptoir, en Bedienden hier.

Wy hebben hier ons Hoofd-Comptoir, tot het welke als bedienden der E. Maatschappy behooren de Directeur, of Bestierder van den handel van Persien, de Tweede persoon, zynde een opper-Koopman, de Fiscaal, zynde een Koopman, een pakhuys-Meester, die onder-Koopman is, nevens nog eenige andre onder-Kooplieden, ofte Assistenten, en eenige Soldaaten, als oppassers van den Heer Directeur, mitsgaders zoo veele Inlandze bedienden, als hy, met zynen Raad voor den omslag der E. Maatschappy daar noodig oordeeld.

Deze hebben hun verblyf in de Logie, die 1698. onder de Heer Hoog-kamer begonnen, en onder den Heer Wichelman meest voleind, vry groots en ruym opgetrokken, en van veel deftige vertrekken voorzien is.

Hun inkomen.

De Maand-zoldyen van alle deze Bedienden, en de verdre buiten-voordeelen, zyn even eens, als die van den Land-Voogd, Tweeden persoon, en verdre Bedienden van de Kust van Choromandel, of als die van de Directeurs van Bengale, en Suratte, en hunne Bedienden; dog de verborgene voordeelen by hunnen byzonderen of verboden handel, geven hen eerst de rechte winsten, om welke zy die groote hitte daar verduuren, en die zyn ongemeen groot.

Statie, en pragt van onzen Directeur.

Ook moet de Directeur of Bestierder van den handel hier, even als die van Bengale, en Suratte, een grooten staat, om niet minder, als de Hertog alhier te zyn, vertoonen, om dat de Per-

 siaanen,

ſiaanen, en Mogolders hunne agting voor iemand na mate van zyne pragt en uytwendigen ſtaat, gewoon zyn te richten.

Vermits nu de Engelzen, en andre Europeiſche volkeren, hen daar in navolgen, moeten onze Directeurs, om hun fatzoen te houden, dit al mede zoo doen.

Gemeenelyk is de toom, kin-keten, en 't verdere tuig of de toeruſting van zyn peerd, mitsgaders de Kaljan (of de fles, waar door zy gewoon zyn op zyn Perſiaans tabak te rooken) die hem nagedragen werd, van zuiver goud.

Behalven zyn Lyfwacht, gaan 'er, wanneer hy met dezen of genen een uytſpanning gaat nemen, of wel iemand bezoeken, gemeenelyk eenige Tolken, en ook 10 a 12 Loopers (die men in Perſien veel heeft) voor uyt, behalven dat hy daar gemeenelyk van de fatzoenlykſte bedienden verzeld werd, zoo dat hy met geen minder ſtoet, als van 25, 30, a 40 perzoonen omringd is, en zoo zy tegen den avond t'huis komen, werd 'er al vroeg met zeer groote en dikke Fakkels, 't zy van zuiver waſch, of ook wel van eenige met olie beſtrekene lappen, die zy in een yzer vat gewoon zyn te dragen, voor uyt gelicht, die een groot licht van zich geven, en dienen ten bewyze, dat 'er een man van groot aanzien aankomt.

De Heer Hoogkamers agting by de Koning, en Adel van Perſien.

Onder alle de Directeurs, is 'er geen geweeſt, die zich door zyne goede gebeerden, ſtaatvoering, en grondige kennis van de gewoonten en plegtlykheden van het Perſiaanſch Hof, by den Koning, en de Hovelingen, zoo geacht heeft weten te maken, als de Heer Jacob Hoogkamer, die (gelyk wy hier na breeder toonen) als Gezant van wegen de E. Maatſchappy aan Sjah Hoſſein 1701. gezonden is.

Groote winſten door de Heer Caſteleyn, gedaan.

Even zoo is 'er geen van de Directeurs der E. Maatſchappy alhier geweeſt, die in zeer weynig jaaren meer geld voor de E. Maatſchappy, en voor zig zelven (zoo men zegt) gewonnen heeft, dan de Heer Frans Caſteleyn.

Groote Rykdom.

Wanneer die Heer, op Batavia gekomen, het huys op de groote Rievier, dat hy van zyn Edelheid, de Heer Johan van Hoorn, gekogt had, voor ſchepenen zou laten overdragen, zeyde zyn Edelheyd (zoo my door een Heer, die dat uyt de mond van dien Heer heeft, gezegt is) tegen een van die ſchepenen: Myn Heer Schepmoes, de Lieden zeggen, dat ik veel geld heb; maar gy gaat na een Heer, die wel een legger (een vat van ruym 400 kannen a 10 mutsjens ieder) met goude ducaaten heeft.

Ook heb ik van Heeren, die dit wel meynen te weten, verſtaan, dat die Heer, toen wy met de Mooren in Suratte 1704. tot 1706. over hoop lagen, in die 3 jaaren wel 30 Tonnen gouds voor de E. Maatſchappy, en niet minder voor zich zelven, zuyver, en zonder zyne Heeren en Meeſters eenigzins te benadeelen, overgewonnen heeft, waar over men beſt zou konnen oordeelen, als men wiſt, met hoedanigen overleg dit geſchied zy, dat wy, om veel reden, zullen laten beruſten; zynde het genoeg, dat zich de E. Maatſchappy, over den zonderlingen yver en 't gelukkig beleyd van dien Heer in alle manieren te danken heeft.

Zoo vo[...] de E. Maat-ſchapp[...] als voo[...] zich z[...] ven, e[...] lyk ve[...] gaderd[...]

Plegtly[...] heden de kon[...] van on[...] zen Di[...] recteu[...]

Waneer nu hier een Directeur van onze Maatſchappy eerſt aangekomen, en in zyn Ampt getreden is, werd hy niet alleen van alle de vreemde Bedienden van aanzien, en door den Engelzen Directeur, maar op een zeer hoffelyke wyze ook van den Hartog, verwelkomt, en veel heyl by de intrede van zyn Ampt toegewenſcht, dat niet zonder een deftig onthaal na 's Lands wyze geſchied, waar tegen onze nieuwe Directeur dan ook verplicht is de tegen-bezoeken te doen.

Wat d[...] Hertog van Gam[...]ron aan hem, [...] hy, a[...] den zel[...]ven ſchenkt[...]

Op dien tyd nu ſchenkt de Hertog aan zyn Ed: ook een ſchoon Perſiaans paart, met zyn goud tuyg, dat onze Directeur dan ook niet onder zich laat, maar met een heerlyk geſchenk beantwoord.

Ook werd dan aan dezen Hertog een geſchenk van wegen de E. Maatſchappy gedaan, het geen in de navolgende goederen beſtaat.

200 pond kruyd-nagelen.		koſtende gl: 85---12-8.
300 Dito Rompen.		35--- 7-0.
150 Dito Caneel.		46--- 4-8.
1000 Dito peper.		126--- 9-8.
3000 Dito Bataviſche Poeder-zuyker.		293--- 3-8.
250 Dito Candy.		46--- 7-8.
3 Dito Foelie.		1--- 17-8.
15 Ps. Porcelyne Schotels in de plaats van 5 oncen oliteyten.		17--- 11-8.
9 ellen rood Laken.	63-10-0.	
3 Dito groen dito.	18-19 0.	
	——	82--- 9-0.
Bedragende te zamen		735--- 2-8.

Vermits wy tot hier toe 't vornaamſte, dat 'er van Gamron te zeggen valt opgeſteld hebben, zullen wy de Beſchryving van dit Comptoir met een Lyſt van alle de Heeren Directeurs, en opper-beſtierders van den handel der E. Maatſchappy in dit Ryk, mitsgaders van de Heeren Commiſſariſſen over Perſien, en de Gezanten,

zanten, die (voor zoo verre ons bekend is) hier na toe gezonden, en aan de Koningen van Persien van 't begin af tot nu toe afgevaardigd zyn, besluiten.

Wy hadden 'er wel geerne de Tweede perzoons, en verdre bedienden, bygevoegd; dog wy hebben hunne naamen, en de nette tyd van hunnen dienst aldaar, wat moeite daar toe ook aangewend hebben, niet konnen magtig werden.

L Y S T
DER
HEEREN DIRECTEURS, of der BESTIERDERS van den Handel
VAN
PERSIEN.

Lyst der Directeurs van Persien.

Pieter van den Broek, van Antwerpen, Bestierder van A°. 1620. tot A°. 1629.
Dog Huybert Visnicht nam Persien, uyt zyn Ed: naamwaar, al van 1626; die ik zie dat 1629. nog leefde.

Johan van Hazel, of van Hasselt, was 'er 1632. nog.	1629. 1632.
Henrik Hagenaar, opper-Koopman.	1632. 1633.
Nicolaas Overschie opper-Koopman, 10 Maart.	1633. 1638.
Adam Welter-wolt, Directeur.	1638. 1639.
Adriaan van Oostende als opper-Koopman.	1639. 1640.
Wollebrand Geleynssoon, Directeur.	1640. 1643.
Karel Constant.	1643. 1645.
Wollebrand Geleynssoon, de Jonge	1645. 1647.
Nicolaas Verburgh.	1647. 1649.
Jacob Willemssoon.	1649. 1660.
N. . ; . . Sandvliet.	1660. 1663.
Henrik van Wyk.	1663. 1665.
Huybert de Laresse.	1666. 1667.
Ysbrand Godsken.	1667. 1670.
Lucas van der Dussen.	1670. 1672.
François de Haze.	1672. 1675. a 1676.
Frederik Lambertssoon Bent.	1676. 1680. a 1681.
Reynier Casembrood.	1681. 1683.
Justus van den Heuvel.	1683. 1688. a 1689. overleden.
Joannes Keyts.	1689. 1690. overl.
Adriaan Verdonk.	1690.
Alexander Berganje.	1697. overl.
Jacob Hoog-kamer.	1698. 1701.
Magnus Wicchelman.	1701. 1705. overl.
Frans Casteleyn.	1705. 1708.
Willem Bakker.	1708. 1712.
Pieter Macaré.	1712. 1713.
Henrik Grousius.	1713. 1714.
Willem Bakker.	1714. 1715.
Johan Josua Ketelaar.	1715. 1718. overl.
Jan Oets. zynde 1720. buiten gemeen Raad geworden.	1718. 1722.
Joannes de Croeze.	1722. 1724. overl.
Pieter 't Lam.	1724.

COMMISSARISSEN van PERSIEN.

DeCommissarissen van Persien.

Rykhof van Goens, de Oude.	A°. 1654.
Willem Volger.	1671.
Dog hy heeft alleen in Bengale geweest, zonder Malacca. Suratte, of Persien te konnen afdoen.	
De Ed: Heer Reynier Casembrood, buyten-Gemeen Raad van Indiën.	1683. 1685. en hier overled.
De Ed: Heer Johan van Leenen.	1689. 1692.
Johan Josua Ketelaar.	1716.

GESANTEN der E. MAATSCHAPPY aan de KONINGEN van PERSIEN.

OnzeGezanten aan de Koningen van Persien.

Nadat Sjah Abas de I. 1624. een Gezant aan haar Hoog Mog. gezonden had, die 1626. weer in Suratte, en 1627. weer in Persien quam, is aan dien Vorst afgevaardigt.

Jan Smit.	1627.
Johan Cunæus gemeen Raad vaan Indiën.	1651. 1652. Aan Sjah Abaas de II.
Johan van Leenen, Buiten gemeen Raad van Indiën.	1689. Aan Sjah Sefi de II, of anders Sjah Soeleyman genaamd.
Jacob Hoog-kamer.	1701. Aan Sjah Hossein.
Johan Josua Ketelaar.	1715. aan dito Koning.

Ons Comptoir tot Spahan.

Behalven tot Gamron hebben wy hier ook een Comptoir tot Spahan.

Dit is de Hoofd-stad des Ryks, daar de Koning gewoon is zyn Hof te houden. Zy plagt wel eer maar een slegt vlek, of gemeen dorp, te zyn, en de Koningen waren gewoon, zich in de alleroudste tyden eerst tot Arbela of Ardebil, daar na te Tauris, dog, na dat de Turken dat ingenomen hadden, te Casbin ten tyde van Sjah Thamas te houden, maar Sjah Abaas heeft goedgevonden het zelve, van daar 1585. na Spahan te vervoeren, om zoo veel verder van, en zoo veel zekerder tegens den Turk te zyn; bevolkende de zelve met veel Armeniers, Georgiers, en andre volkeren, gelyk hy ook zeer veel tot cieraad aan deze stad toegebragt heeft.

Beschryving van die stad.

Zy werd gemeenelyk Spahan, dog van veelen ook wel Ispahan, en Hispahan, Isfahan, dog allerbest met dien eersten naam genaamd. Dit is een stad, daar men allerley Natien heeft, en daar Latyn, Fransch, Hoogduyts, Hollands, Engelsch, Italiaans, Spaans, Portugees, Persiaansch, Turks, Arabisch, Hindostans, Syrisch, en Maleyts (de taal der Geleerden van den vloed Indus af tot China en Japan toe) gesproken werd.

Het is, in opzigt van zyne frissche en zuyvere drooge lucht, de gezondste stadt (gelyk Suratte de Neringrykste) van gansch Indiën.

Zy legt op 86 graaden, en 40 minuten lengte, en op 32 graaden en 36 minuten, N. Breedte, in 't Land-schap Iraac Azemi, of 't Persiaans Iraac, en komt met het land der Parthen, zoo als het by de ouden bekend was, over een.

Zy vertoond zig in een zeer groote vlakte, of Valley die O. en W. wel 25 mylen lang is, van zeker onkundig schryver tegen de waarheid aan een stoffige en stinkende Stad genaamd, rondom welke men na 't Zuiden en Z. W. Demawend, en pas $1\frac{1}{2}$ myl 'er af de berg Koesofa ziet, waar op een zeer fraey gebouw legt, Tadjoe il Soeleyman, dat is Salomons Throon, genaamd, om dat Sjah Sefi de II., (Sjah Hoesseins vader) die zig naderhand Soeleyman vernoemen liet, om dat hy zich by dien naam meer voorspoed en geluk verbeelde te zullen hebben, het zelve gebouwd heeft.

Zy plagt in oude tyden maar smalle aarde wallen, te hebben; dog is nu ten deelen van een steene muur voorzien, die 'er zoo dicht aangehecht is, dat men die naeuwelyks van de stad zelf onderscheiden kan. Ook loopt 'er een stuk weegs henen van de Tochtsji-poort tot de Katoenpoort een gracht om. Zy heeft egter, alzoo zy van marmere bergen omringd is, geen wallen eigentlyk van nooden, als zynde daar van genoeg omwald.

Zy is ontrent twee en een halve myl in den omtrek, (dat veel verschild van de — Hare groote.

de

de beschryving van andre die aan die stad, en Sjulfa 2 dagen in den omtrek toeschryven) en heeft 10 aarde poorten, die noit gesloten, nog van eenige wagt voorzien werden; zoo dat men 'er in en uyt gaan kan, als men wil, niet tegenstaande zy slegte houte deuren met yzer beslagen hebben.

De naamen der zelve zyn deze:

Poorten.

Hassan-Abad.
Derwassi-Karoen.
Seydachmoedjoen.
Sjoebaroe.
Tochtsji.
Darideft.
Derwassi-Noe.
Derwassi-Lamboen.
Derwassi-Daulet.
Derwassi-Hhadji.

Wyken.

De gansche stad is in 22 wyken binnen, en nog 4 wyken buiten verdeeld.

Toen zy nog maar een dorp was, plagt zy zeer wyde straaten te hebben; dog nu zyn zy meest zeer naeuw geworden door 't groot getal huizen, die 'er zedert in gebouwd zyn.

's Konings Paleys, en

Men heeft in de zelve veel aanzienelyke gebouwen. Onder deze munt het Koninklyk Paleis, en daar in 's Konings gehoor-zaal, uyt. Het beslaat wel ¼ van een een myl in zynen omtrek, en heeft zes poorten, welker naamen deze zyn:

Des zelf poorten.

Ali-Capi; die ook een vry-plaats is, staande tegen over de Meydaan.
Hharâm-Capesi.
Moerbach-Capesi.
Gandach-Capesi.
Gahajat-Ganna Capesi.
Defter-Ganna-Capesi.

Zy vertoond van buiten zeer veel Torens, onder welke 'er een is by 's Konings paarden-stal, die door Sjah Thamas van enkel herten-Hoofden, op eene dag, wel ten getale van 30000. door hem in zekere jagt gedood, opgericht is.

Hare slechte Vesting.

Zy heeft ook aan de Zuyd zyde een Kasteel van een half uur in den omtrek, loopende Oost op na de stad, en Zuyd op na de stads wal, zynde van een hooge aarde muyr, en wel 30 a 40 slegte Torens voorzien, waar uyt zich eenige stukken geschut vertoonen; dog van weinig gebruik, alzoo dit gansch gestel zeer krank is. Van binnen zyn 'er egter veel wooningen, hoewel men aan geen vreemdelingen die laat zien, dat grond geeft, om te denken, dat het van binnen nog veel slegter is, dan 't zich van buiten vertoond.

Voortreffelykheyd, en groote der Meydaan.

In de stad zyn zeer veel thuinen, waar in men ook zelf in de maand Februari, en in de winter rype Meloenen, en rype druiven heeft. Ook zyn de meeste huizen van aanzien van onder tot boven toe veeltyds sterk verguld. Ook munten hunne Markten, en niets meer uyt, dan de Meydaan en Tsjaarbâg.

De Meydaan beslaat in haare lengte van 't O. na 't W. 1710, en in de breedte van 't N. tot het Zuiden 210 schreden. Het is een heerlyk pleyn, waar in men wel eer gewoon was, vooral op den dag van hun Neuruz, of 't nieuw jaar, te peerd te rennen, en na een gouden kop, op een zeer hoogen paal, die in 't midden der zelve staat, met pyl en boog, in vollen ren na de oude wyze der Porthen zig omkeerende, te schieten. Dat door de Hovelingen verricht, gelyk die kop den genen, die hem 'er afschiet; eigen, en die buiten dien door den Koning nog in 't byzonder beloond wierd.

Rondom deze Meydaan loopen in 't O. en in 't W. veel hooge gebouwen, en gewelven, waar in Goudsmeden, Juweliers, en een menigte andere Ambagtslieden, zig onthouden, behalven dat een groot gedeelte daar van met Tenten, die zig vol winkels vertoonen, bezet is.

Rondom deze gebouwen zyn ook eenige Olm, en Calappus-boomen geplaatst, die een aangename schaduw tegen de zonne geven.

Dewyl hier nu allerley goederen verkogt werden, siet men hier ook den ganschen dag een groot gewemel en gewoel van menschen, van welke zommigen komen, om wat te kopen, andren, om na desen en genen Quaksalver te luisteren; dog ook seer veelen om na 't paleys te gaan.

Schoon 't hier in de drooge Moesson mede al vry heet is (in welken tyd men hier in eene maand meer Meloenen, konkommers, en allerley vrugten, die wy elders noemen, dan in een half jaar in Italien; of elders in Europa gebruykt) heeft men het 'er egter in December, wanneer alles vol ys en sneeu legt, al vry koud; beginnende in October en November met regen.

Twee fraeje Mesjids.

Niet verre van den Meydaan vertoonen sich in 't Oosten en in 't Westen twee Heerlyke Mesdjids of Moorse Tempels.

De eerste, ter eere van sekeren Sjeich Mehed, of een Heylig, in 't rond gebouwd, is van een voortreffelyke Coepel, welkers buiten-grond groen en blaeuw, en verder met goud zeer heerlyk ingelegt is, voorzien. Men ziet ook boven op de selve drie goude knoppen, die by 't schynen der Son een groote glans van sich ge-

geven, en aan desen Tempel een groote heerlykheid toebrengen. Men gaat 'er van de kant der Meydaan langs een fraje trap in; maar zy is niet boven 40 schreden wyd. Het is ook een Koninklyk werk door Sjah Abaas den I. begonnen, en door Sjah Sefi voltoid. Het is alles van marmer dat men 'er aan ziet.

Veel grooter en heerlyker is de Sjah Mesdjid, of des Konings Tempel, die na de West-Syde der Meydaan gelegen is. Hy is mede soo van Coepel, Verw, en ingelegt werk, als de vorige, maar ongelyk heerlyker. Hy heeft ook twee groote portaalen en twee aan weersyden boven uytstekende Suylen, behalven twee andren aan de Coepel. Hy is ook rond, ontrent 84 a 85 schreden wyd, en een van de voortreffelykste gebouwen deser Stad, ook is 'er een fraeje fonteyn by de selve.

Tegen over de Meydaan is 's Konings Trommel-huys, daar men gewoonelyk zyn Musikanten en Speel-lieden van allerley slag heeft, die sig 't zy by 't uytgaan van den Vorst, en doorgaans tegen den avond, laten hooren.

Ook verdiend de Sjaarbag niet alleen, dat men 'er af spreekt; maar vertoond ook de grootsheyd der Spahanse gebouwen, alsoo men daar Paleys aan Paleys ziet langs de heerlykste weg, die men sig verbeelden kan.

Sy is ontrent, 1751 schreden lang, ontrent 68 schreden breed, in 't midden met 135 Sennaar boomen aan de eene, en met 132 aan de andre kant, dog op een weg, die 1½ voet hooger, dan de bestraate weg ter syden, is, beplant, en daar 5 schreden tusschen die schoone hooge en Lommerryke Boomen, die 10 schreden van een staan, breed.

Als men nu dese ten eynde is, komt men over de beroemde Brug, die over de Rivier Sendero geslagen, Allah-Verdi-Chan (na des selfs maker) genaamd, 540 schreden lang, 17 breed, en van groote steenen zeer Heerlyk, met 33 Bogen gemaakt is, aan wederzyden van de weg met 93 Niches, of uyt hollingen, voorsien zynde. De brug is ongemeen fraey, en de verdre weg, met veel heerlyke gebouwen, daar toe behoorende. Dit en de voornoemde andre heerlyke gebouwen, siet men in 't werk van de Heer Cornelis de Bruyn zeer fraey na 't leven afgebeeld.

Daar na komt men by de Heerlyke Thuyn des Konings, Hasaar Sjeriep genaamd, die in zyne lengte van 't N. na 't S. 2280, en in de breedte 1645 schreden vervat.

De voorsteden. De voorsteden Sjoelfa (daar sich een groot getal ryke Armeniers onthouden, en waar na toe van Spahan een heerlyke weg aan weerzyden met Sycombooren beplant, en een groot half uur lang, is) Tabrits-Abad, Hassan-Abad, en Gebber-Abad, geven al mede een groot cieraad aan Spahan. In deze Heerlyke Stad siet men een stroom van allerley menschen, zoo ingezetenen, als vreemdelingen: want behalven de Persiaanen heeft men 'er een groote menigte van Armeniers, Georgianen, allerley verdere Indiaanen, en niet alleen zeer veel Jooden; maar ook veel Portugeezen, Engelzen, Nederlanders, Turken, Tartaaren, Moscoviten, Hoogduytschen, en meer andre volkeren, die men wil, dat wel 500000 zielen zouden uytmaken. De Ingesetenen van de Stad.

Ook zyn hier verscheide gebouwen door deze en gene Portugeesche Vaders, door eenige Fransche Geestelyken, ook van de Carmeliten, Jesuiten, en Dominikaanen opgericht, die hier ider hun byzondre wooning en Convent hebben. Ook zyn 'er in de Stad twee heerlyke Carrawaan Zara's, eene van Sjah Hoesseins Moeder, en eene van Sjah Soeleyman.

Alles op te noemen, wat in die schoone Stad te sien is, vereyscht een veel wyder bestek, dan 't onse, behalven dat dit reeds van andren gezegt, en ons voornemen eigentlyk maar is, zaaken aan den dag te brengen, die van andren zoo nog niet gemeld, nog vertoond zyn.

Daar zyn 'er die zeggen, dat zy om de kleene beeken, en om 't gebrek van water, door geen Leger te genaken is; dog Miriweys heeft het tegendeel getoond.

Der Persiaanen aard. De Persiaanen behoeve ik in hun gewaad, nog aart niet te beschryven, alzoo men de zelve tot Amsterdam overvloedig heeft, en men ze daar dagelyks zien kan. Zy gedragen zig daar egter anders, dan in hun eigen land, waar in zy vry moediger, en horzeliger van aard zyn, willende niet het minste van een vreemdeling verdragen.

Staat-voering. De Hovelingen zyn in hunne staatvoering zeer groots en pragtig, hoewel zy hun byzonder belang in allen deelen weten te behertigen.

De Tulband der Persiaanen werd geoordeeld de rechte Tiara, of Cydaris der ouden, te zyn, dat eer gezegt, dan bewezen werd. Tusschen die van de Koning en van een gemeene Persiaan is geen ander onderscheid (buyten de Juweelen en Reygersvederen) dan dat de Vorst het agterste van zyn Tulband voor zet. Ook vercieren de Persiaanen deze Tulbanden op hunne Feesten ongemeen met allerley Juweelen. Als zy zullen groeten nemen zy die noit af; maar zy buygen hunne hoofden zeer zedig: zeggende: Salam Alekom,

dat

dat is: vrede zy met u, en zoo gy hen zoo groet, zeggen zy weer Ale kom Salam, dat is: en over u zy ook vrede, leggende hun handen kruis-ling over hun borst.

Hunne schoenen zyn van leder van allerlei verwen, voor scherp op en met de punten na boven loopende, en met nagels beslagen, om zig tot een deftige langzame tred te gewennen, of, zoo andre willen, om ten teeken van eere, even eens by na als de Atheniensen hunne krekels en de Romeinen halve maankens aan hun schoenen droegen, een fray cieraad daar te hebben, of wel om de halve maan van Mohhammed te verbeelden, en in hun geheugen te houden.

Hunne ringen zyn zomtyds met agaathen, of spreuken uyt den Coraan, of met hunne naamen bezet.

Voor goude ringen hebben de Persiaanen weinig agting, en keuren die van zilver beter, om dat Mohhammed zilvere gedragen, en die, als vol verborgene kragten zynde, ook aan Oetsman ten Legaat gemaakt heeft.

Yzere ringen zyn daar ook; dog alleen by Slaven en geringe lieden in gebruik; gelyk de meeste Oosterlingen de nagelen hunner vingeren met Lacca of Alcanna rood verwen, alzoo doen de Persiaanen dit ook, verwende de zelve met verscheide verwen wit en vermilioen, 't geen zommige willen, dat al in Cyrus tyd geschied, en van hem aan zyn Helden, ten teeken van eere, in opzicht van hunne nagelen en aangezigten geboden zy, niet alleen om hen van de gemeene lieden te onderscheiden; maar om hen ook te ontzaglyker (dat ook de oude Britten daarom deden) voor hunne vyanden te doen verschynen.

En maaltyden.

Hunne maaltyden verschillen in zoorten van spysen niets van die der Mogolders, en der Mooren in 't gemein; gelyk zy ook niet recht vrolyk konnen zyn, of een vreemdeling niet wel meinen onthaald te hebben, ten zy zy naa en onder de maaltyd, eenige dans-hoeren laten komen, om voor de zelve te danssen, en allerlei onkuische vertooningen te doen, dat zomtyds de paalen van zedigheid zeer verre te buiten gaat: want als zy door den wyn die zy (schoon de Coraan het verbied) daar vry, en zomtyds zeer sterk drinken, bestoven geraken, schamen zy zich niet deze snollen hunne vrienden tot onkuisheid aan te bieden, en met een van deze vuile hoeren, na dat zy die naakt hebben zien danssen, aan een kant te gaan.

Deze hoeren dragen hare gekrulde hairen zomtyds los op de schouders, en zomtyds ook opgebonden, en in een goude huive by een vergaderd.

Ook dragen zy ringen, met Juweelen bezet, in hare neuzen en ooren, vercierende ook hare armen, handen, beenen, en voeten, niet alleen met arm-banden, maar ook met bloemen, behalven dat hunne danssers en dansseressen aan de beenen ook bellen, en, om op de maat net te danssen, Cymbalen gebruiken.

Schoon zy in Persien van geen danssen onder lieden van fatzoen houden, zien de mans egter geerne de hoeren, en ook jongens en meiskens danssen.

Hoeren op de zelve te hebbe is een oud gebruik by de Persiaanen.

Dat het onder de Persiaanen een oud gebruik geweest is van diergelyke ongebondene vrouwen op maaltyden te hebben, hebben wy bevorens al eenigzins uyt het geval van die Persiaanze Gezanten, die by Amyntas Koning van Macedonien quamen, die zulke vrouwen van hem eischten, maar die om hunne geilheid gedood wierden, uyt het 5. Boek van Herodoot gezien; behalven dat het verzoek van Koning Ahasueros daar toe al mede (gelyk wy toonden) eenige betrekking had; maar voor al zien wy dit ook uyt het geval van Alexander den Grooten, wanneer hy, op den dag van zeker Feest en groot maal, zeer beschonken zynde, daar mede een troep openbare hoeren liet komen, onder welke zekere Griekse, Thais genaamd, hem geraden heeft, dat heerlyk en weergadeloos Koninklyk Paleis van Persepolis in brand, en zelf 'er de eerste brandende Toorts in te steken.

Dat met verscheide bewyzen gestaafd werd.

Dit meine ik, dat die Vorst, die zich in veel andre zaaken al na de gewoonten en Zeden der Persiaanen (zoo de geschiedenis-schryvers aanteekenen) zoo in 't dragen van hunne kleederen, als in zich op zyn Persiaans te laten aanbidden, had beginnen te schikken, ook volgens de gewoone wyze van dit volk over hunne maaltyden (die tot heden toe nog duurd) gedaan heeft: want schoon het een Griekse hoer was, die hem dit raadde, (hoedanige 'er in overvloed te Corinthus, en elders in Griekenland, waren) staat my egter niet voor gelezen te hebben, dat het een eigen gebruik der Grieken was, vrouwen op hunne maaltyden te hebben, of ten minsten wete ik niet, dat dit oit bevorens door Alexander, nog in Griekenland, of in Macedonien, meer gedaan was, behalven dat ook het voornoemd geval ten tyde van Koning Amyntas klaar genoeg toond, dat dit met de oude gewoonte der Macedoniers zeer streed, ja dat zy dat gedoente, van vrouwen daar te roepen, ten uiterste verfoeiden. Voeg hier by, dat de mannen en vrouwen by de Grieken en Romeinen, altyd (zoo niet beter wete) ieder in 't byzonder gewoon waren te eeten.

DeGrooten en Hovelingen (daar by men de

de gemeene Persiaanen, zoo als men ze, (als koop-lieden, te Amsterdam ziet; niet vergelyken moet) zyn ongemeen pragtig in hunne gewaden, en men ziet hen niet, dan goud en zilver Laken, heerlyke Fluweele, en geborduurde stoffen, die Koninklyk zyn, en in de winter ook ongemeene schoone met bont en Sabels gevoederde kleederen van een ongemeene groote prys dragen, behalven de pragt, die zy in 't houden van een grooten stoet, en in 't vertoonen van hunne goude en zilvre vaten in menigte en in hunne heerlyke goude peerden-tuigen, Koninklyke Zadels, met heerlyke gesteenten bezet, en wonderlyke schoone Schabrakken voor 't oog van al de wereld, zoo ongemeen deftig te voorschyn brengen, dat zy wel alle Koningen schynen te zyn, gelyk ook hunne magt zeer groot, maar van geen langer duur is, dan het den Koning believd.

TWEEDE HOOFD-STUK.

Dragt en aard der vrouwen. Van waar die gewoonte der Oosterse Vrouwen van 't aangezicht te dekken, haren Oorsprong heeft. Voor al dekten zich de maagden, en jonge dochters. Oudheid dezer gewoonte by de Hebreen, Persen, en Grieken. Bewyzen zoo van hare benaming, als van hare verblyf-plaats. Dat hare Persoonen als Heylige aangemerkt wierden, die men voor al voor 't oog der mannen bewaren moest. Nader bewys van dien by de Grieken. By welke die vertrekken met sloten en grendels wel afgesloten wierden. De Schild-pad, een zinnebeeld van een maagd, of jonge dochter. De getrouwde vrouwen der Grieken hielden zich al mede in dat boven-vertrek op. By de ouden zelf hadden ook de Vorsten hunne Gelubden al. By de Persen, Babyloniers, *en* Ethiopiers. *By de Grieken wierd dit werk aan de dichters opgedragen. En waarom. Hoe verre de magt dezer dichters over die vrouwen (na de gedachten van zommigen) ging. Van de Grieken ging dit over tot de Romeinen, Italiaanen, &c: Gelyk men van ouds die gelubden by de Persiaanen had, alzoo heeft men 'er die nog. De Persiaanen, en andre Oosterlingen, moeten hnnne Bruids ook koopen, en hen een bruydschat geven. En zomtyds ook de vrienden nog met een geschenk kennen. Oudheyd dezer gewoonte. Met voorbeelden gestaafd. En de overeenkomst van die oude gewoonte tot heden toe onder de Persiaanen, en andre Oosterze volken bewezen. En nog verder uyt de overeenkomst van de oude met de hedens-daagze Hoofd-en andren cieraaden der Oosterze Natien nader aangedrongen.*

Dragt, en aard der vrouwen.

DE dragt der vrouwen verschild niet veel, van die der mannen, die al mede een hemd over hun lyf, een broek, kousen, een lyf-rok, en nog een boven rok 'er over, en een schoone Gordel 'er om hebben, waar in die vrouwen der grooten zeer veel boven de gemeene, voor al in 't getoi van 't hoofd, uytsteeken, alzoo zy, behalven de menigte van hare gesteenten en peerlen, in dat hoofd-gestel by snoeren langs het hoofd, en een band om den hals, nog eenige Reygers-pluimen om 't hoofd, en een heerlyk voorhoofd-cierfel hebben, dat by zommige zig al mede vol peerlen en gesteenten vertoond, hoewel ik een Armenise Princes, na het leven uytgeschilderd, onlangs nog bezeten hebbe, welkers voorhoofd-cierzel alleen uyt goude ducaaten scheen te bestaan, met een schoone band vol gesteenten, en eenige snoeren peerlen om den hals, behalven een groote goude schakel keten, die tot op haren Gordel met een groote goude penning hing.

Gemeenelyk hebben zy een groote menigte van ringen aan alle de vingeren, en zelf aan de duimen, alle vol schoone gesteenten.

Onder haar zyn de meeste al vry fraey besneden van trony, hoewel meest Bruinetten, en gemeenelyk ook vry moedig; dog anders vriendelyk en niet onaangenaam van ommegang, hoewel de Bagdaadze, en voor al de Georgiaanze Vrouwen boven alle de andre in schoonheid van vel, trekken, verwe, en in minnelykheid van reden, geprezen werden.

Geen Vrouw van staat, ja zelf geen eerlyke Persiaansche Vrouw, zal oit uytgaan, zonder met een wit kleed, over haar gansch lichaam, uitgenome de oogen, gedekt te zyn; en zoo 't de Vrouw van een Hoveling is, heeft zy gemeenelyk nog een cierlyk zyde net, over al hare andre kleederen, dat haar een aangename zwier geeft. Ook ryden zulke Vrouwen gemeenelyk, het zy te peerd, (dog de eerlyke Vrouwen noit met de voeten in de stieg-beugels, dat de hoeren doen, maar altyd pas boven de zelve) of wel op muil-Ezels, 't zy dat zy zich of op de zelve, of

of in zekere Cashas of Korven, die 'er ter zyden hangen, voeren laten.

Gelyk nu de eerlyke Persiaanze Vrouwen zich op de voorzegde wyze dekken, alzoo dekken zich de Armenise, uytgaande, mede met een kleed, dog in huis de getroude alleen 't aanzicht tot pas aan of even boven het tipje van den neus met een doek, en niets komt my wonderlyker voor, dan dat de Vrouwen der Gauwren (die wel van de oudste Oosterze Vrouwen zyn) zich (zoo de Heer de Bruin en Olearius schryft) niet dekken, en met het bloot aangezigt op de straat verschynen, hoewel zy anders voor veel kuischer, dan de Vrouwen der Mooren, gehouden werden. Een zaak, die Della Valle vlak tegenspreekt, zeggende, dat die Vrouwen een dek-kleed tusschen 't geel en groen, even eens als de Arabize en Chaldeesche Vrouwen, dragen, dat hen over 't aanzicht tot op den Gordel komt.

Ik heb anders die gewoonte van 't aanzicht te dekken niet alleen hier, maar ook onder zeer veel andre Vrouwen der Oosterze volkeren, en wel meest nog onder de jonge dogters, gevonden, en dierhalven menigmaal myne gedagten daar over laten gaan; wat grond en oorspronk deze gewoonte hebben mogt.

Van waar die gewoonte, van 't aanzicht te dekken, oorsprong heeft.

Daar zyn 'er, die meinen, dat het, gelyk dit een algemeine gewoonte onder de Vrouwen der Mooren, of van alle Mohhammedaanen, het ook niet anders dan een gevolg van de weergadelooze jalouzy, en een uytdrukkelyk bevel van hare mannen is, die niet begeeren, dat men hunne vrouwen of dogters zien, veel min aanraken zal.

En deze gewoonte der Mooren meind men, dat van tyd tot tyd op die eigen gronden van andere Oosterlingen gevolgd is.

Ik wil wel gelooven, dat deze reden, in opzigt van de meeste Mooren en van zeer veel Heidenen, gegrond, maar dat dit alleen de reden zy, en dat zy daar van waarlyk haren oorspronk heeft, kan ik niet gelooven, om dat ik deze gewoonte al lang te voren, eer Mohhammed in de wereld gekomen was, onder de Oosterlingen vinde van gebruik geweest te zyn. Altoos de vrouwen der Syriers, en der oude Arabieren, dekten zig al van ouds en lang voor die tyden.

Gods Geest geeft ons daar een onwedersprekelyk bewys af, als Mozes Gen. 24: 65. van Rebecca, zoo als zy Izaac zag aankomen, zegt, *doe nam zy den sluyer*, en bedekte haar.

Het geval van deze Syrise maagd zal wonderlyk dienen, om myne gedagte ontrent dit opmerkelyk stuk te staven, en aan 't zelve een onwrikbaren grond te geven, alzoo men daar klaar ziet, dat zy, die met een kruik op haren schouder, om aan de fontein water te halen, (een post, die nog hedensdaags de jonge dochters der Amboineezen, &c: waarnemen) Abrahams knegt ontmoet, voor zyne Kemelen water geput, en lang van deze en gene zaken, zonder gedekt te zyn, met hem gesproken had, zich eindelyk, nadat zy Izaac in 't veld haar te gemoet komen zag, en gehoord had, wie hy was, met haren sluyer voor hem dekte, dat zy geenzins (dat immers zyne zonderlinge opmerking verdiend) voor dien knegt gedaan had.

Andren weer zyn van oordeel, dat het uyt eerbaarheid en schaamte, die zy voor de mans hebben, geschied; maar deze reden en gaat by my al mede niet door: want, behalven dat men onder de Moorze en Persiaanze vrouwen 'er veele vind, die veel liever een ander, dan haar eigene mannen zouden zien, zoo vind men by de Oudheid ook voorbeelden, dat zich nu en dan ook de hoeren al zoo wel, als de eerlyke vrouwen, onder de Oosterlingen gedekt hebben.

Mozes bevestigd ons dit Gen. 38: 14. wanneer hy van Thamar, nadat zy de kleederen van haar weduwschap afgelegt had, zegt: *ende zy bedekte haar met eenen sluyer, en bewond haar, ende zettede haar aan den ingang der twee Fonteinen, die op den weg na Thimna is*: Waar op dan de H. Schryver in 't 15. vers zegt: *als Juda haar zag, zoo hield hy ze voor een hoer; overmits zy haar aangezicht bedekt had.*

Dit toond ons klaar, dat die gene onder de Oosterze vrouwen, die zig zoo bedekten, toen voor hoeren gehouden wierden; en dat men dierhalven het dekken van 't aangezicht niet altyd voor een bewys van schaamte en zedigheid of van eerbaarheid opnemen moet, alzoo dat al zoo wel in hoeren, als in eerlyke vrouwen, viel, hoewel ik anders geerne toestaan wil, dat 'er ook veel onder geweest, en nog onder zyn, die zig uyt maagdelyke schaamte, zedigheid, en eerbaarheid dekken.

Ook moet men hier 'er wel opletten, dat, schoon de hoeren zich toen, zoo wel als de eerlyke vrouwen in 't gemein, volgen slands wyze, dekten, dit dekken (mynes oordeels) op zich zelven aangemerkt, hier niet zoo zeer een bewys geweest zy, dat zy een hoer was, als wel, dat zy, zoo gedekt zynde, op een plaats ging zitten, daar openbare hoeren wel gewoon waren te komen, dekkende zich, om niet van ieder een gekend te werden.

Ik ben van oordeel, dat het meeſtendeel geſchied, of uyt hoogmoed, grootsheid, en veragting, die deze vrouwen voor alle mindere lieden van 't mannelyk geſlacht hebben, die buiten haar huis-gezin en bloed-verwanten zyn, of ook wel uyt hoogagting, voor mannen, van een gelyke rang met hare mannen, zynde, wanneer zy zich genoodzaakt vinden, om voor de zelve te verſchynen. In opzigt van die eerſte ſtelling, zien wy het dagelyks onder de vrouwen der Mooren in 't algemeyn, die zig noit voor hare na-bloedverwanten in ofte buytens-huis, en nog veel minder voor hare ſlaven, dekken, alzoo zy hare bloedverwanten wel weerdig keuren, om aan de zelve haar aangezicht te laten zien, en de ſlaven by hen uyt veragting niet eens in bedenking komen, om zich daar voor te dekken, gelyk dat even zoo met Rebecca geſteld was, die zig niet voor haar eigen huisgenooten, of voor hare huis-bedienden en knegts; maar wel voor een man, die haar vreemd was, of die zy ten minſten daar voor hield, en daar zy agting voor had, dekte.

Voor andre mans-perzoonen nu, die haar vreemd, minder in haar oog, en dierhalven, na de hoogmoedige gedagten van dezen Land-aard, onweerdig zyn om haar aangezicht bloot te zien, zyn zy voornamelyk en wel meeſt gewoon zich te dekken, zullende zich om geen reden daar van laten zien, alzoo zy zich als iets, dat veel te Heilig daar toe is, aanmerken.

Het is ook daarom, dat zy hare byzondere woonplaatzen, en vertrekken in huis, van die der mans afgezonderd, en onder de Grooten en Hovelingen 't vertrek der vrouwen de Hharaam, dat is, de verbodene, of de ongeoorloſde, om 'er toe te naderen, genaamd, hebben, om dat het ongeoorloſd is die plaatzen, daar de vrouwen zyn, te naderen, of om haar maar te zien. Een gewoonte, die al mede zeer oud is, aangezien wy ten deele Gen. 18: 6; maar zeer klaar Gen. 24: 27. zien, dat Izaac Rebecca niet in de Tente van Abraham, of in zyne Tente, maar in die van zyn moeder Sara bragt, zoo dat de Hharaam toen al in gebruik, en bekend geweeſt is. Ook held de ſpreekwyze van de kerke, of de Bruid Chriſti daar henen, als zy Hoogl. 3: 4, en 8: 2. zegt, van hem *in haar* meeders huis *te willen brengen.* 2 Sam. 20: 3. lezen wy ook van een *huis van bewaring* voor Davids thien *bywyven.*

En dat zoo een Hharaam of vrouwen-Timmer van ouds her by de Perſen ook in gebruik was, ziet men Eſth: 2: 3. daar men niet alleen van een byzonder bewaarder der vrouwen, maar ook van het *huys der vrouwen te* Suſan, leeſt.

Wat nu de tweede reden van ons belangd, 't is zeker, dat de vrouwen van de Mooren zig ook wel voor die gene dekken, daar zy een hooge agting voor hebben, en voor de welke ongedekt te verſchynen, zy het een groote miſſlag, een kleenagting, en een behandeling van zulke mannen zoo wel benede hunne rang, als ook beneden het fatzoen van een vrouw, die haar wereld verſtaat, en die ter goeder naam ſtaan wil, zouden houden, om dat het de gewoonte niet is, om zich aan zulke lieden te laten zien.

En zoo komt het ons ook voor, wanneer Rebecca zig niet voor Abrahams knegt, maar wel voor zynen Heer dekte, dien zy als een man van fatzoen, en van gelyken ſtaat met de mannen van haren huize aanzag.

Gelyk het nu een waarheid is, dat zich zulke vrouwen voor hare mindere (buiten haar huis-genoten, en dienſtbare) die zy haar gezicht onweerdig keuren, en ook voor haar 's gelyken, uyt hoogagting dekken, alzoo zullen zy niet durven haren hoogmoed zoo verre laten gaan, van voor Princen, Koningen, en voor mannen, die in rang verre boven haar zyn, bedekt te blyven; maar in tegendeel zich dan, uyt eerbied, en bewys van hoog-agting, ontdekken.

Dit bedekt te zyn, en zig verborgen in huis in een byzonder vertrek te houden, had ook voornamelyk op de jonge dogters, die nog ongehuwd waren, zyne betrekking, gelyk ook dat bedekt zyn, ten deele op haar verborgen verblyf in huis, en ten deele op den ſluyer, waar mede zy, uytgaande, zich dekten, zag.

Vooral dekten zich de maagden en jonge dogters.

Gelyk nu zulke dochters, die zich van de mannen niet zien lieten, maar zich in huis in zekere plaats, voor de vrouwen geſchikt, opgeſloten hielden, den Hebreen zeer wel bekend waren, alzoo noemden zy die niet alleen בתולה Bethoelah, dat is, een maagd, een zuivere, en nog onbekende dochter, maar wel in 't byzonder ook עלמה Gnalmah, dat niet alleen een jong dogterken; maar wel zulk een jonge dogter beteekend, die voor een iegelyks gezicht niet bloot ſtond, of zoo eene, die zich nog in huis verborgen hield, en nog niet uitgehuwelykt was.

Oudheid dezer gewoonte by de Hebreen, Perſen, en Grieken.

Een woord, waar in ook de plicht, zoo der Hebreeuwſe jonge dochters, als ook der naderhand gehuwde vrouwen, om weinig uyt te gaan, en zich, als Huis-vrouwen, dicht by huis te houden, opgeſloten lag, behalven dat het ook ſchande voor een vrouw by hen was, zich veel uyt den huis op de ſtraat te begeven, als

als hebbende een voorbeeld in Dina, wat 'er op zulk een daad wel licht volgen kon. Ook ſtond zulk eene, die men voor een uitloopſter hield, voor niet veel beter, als een hoer, by de Hebreen en Chaldeen te boek, gelyk zy ook een hoer wel een, die na buiten loopt, noemen.

Ik weet wel dat de Joden door dat woord zoo wel een getroude vrouw, als een zuivre maagd, om de plaats Jeſ: 7. te verdraejen, verſtaan; dog dat die uytlegging, en beteekenis verdicht en valſch is, blykt uyt die eige plaats zeer klaar, alzoo wel 't ſwanger worden van *een maagd*, maar geenzins dat van *een getrouwde vrouw*, Koning Achaz tot een teeken dienen kon.

Van de Hebreen ſchynd die gewoonte naderhand niet alleen tot de Perſen (als uyt Eſth. 2: 3. bewezen is) maar naderhand ook tot de Grieken overgekomen, en ingevoerd te zyn.

De plaats, daar zich de vrouwen in 't byzonder onthielden, en zich voor 't gezicht van alle mans buiten die gene, die tot hun huis-gezin behoorden, of wel hare bloedmagen waren, gemeenelyk verborgen en beſloten hielden, noemden de Grieken παρθενων παρθένευμα, Parthenoon Partheneuma, en γυναικεῖον Gunaikeion, of γυναικωνῖτις Gunaikonitis, en θάλαμος, Thalamos, dat is, het vertrek der vrouwen, of het vrouwen-Timmer.

Ook wil men, dat zy by de Grieken παρθένος, Parthenos, wegens haar gedurig verblyf by haar moeder, genaamd wierd.

En vermits zy gemeenelyk het bovenſte gedeelte van 't huis tot haar verblyf, om zoo veel zekerder en verborgener voor 't gezicht der mannen te zyn, verkoren, alzoo noemden zy die plaats in 't gemeen ook ὠὸν Oon, of ὑπερῷον Huperoon, dat is, het bovendeel van 't huis, (gelyk de mannen zich beneden onthielden) het welke zy gewoon waren met Ivoir en ſchild-pad in te leggen, en byzonder fraey te maken, en de jonge dochters daar in op te ſluiten.

Eenige bewyzen daar by. De dichter Ovidius heeft daar het oog op, als hy in 't 2. Boek van zyne herſchepping Fab. 12. vers 30. van des Atheenſen Konings Cecrops dochters, en haare verblyf-plaats in huys ſprekende, zegt:

Pars ſecreta Domus ebore & Teſtudine cultos
Tres habuit Thalamos: quorum tu Pandroſe dextrum,
Aglauros lævum, medium poſſederat Herſe.

Dat is: na onze Vertaling.

'T verborge deel van 't huis met ſchild-pad, en Ivoor
Zeer deftig opgezierd, had drie byzondre Zaalen,
Ter rechter Pandroſe, ter linker hand de paalen
Van Cecrops jongſte krooſt, Alauros, daar men voor
Zyn Herſe, na de rang der jaaren, 't midden-deel
Der drie gemakken voor die ſchoonſte maagd verkoor.

In dat verborgen binnenſte deel van 't huis, voor de vrouwen geſchikt, gelyk de Andronitis voor de mannen, mogt niemand (zoo Corn: Nepos in præfat: zegt) dan een nabeſtaande, komen.

Ook heeft op dit opſluiten en verborgen houden der dochters de plaats 2 Machab: 3. 19. klaar zyne betrekking, daar gezegt werd: *dat de vrouwen met zakken onder hare borſten omgord zynde, en de maagden*, die opgeſloten waren, *na de poorten en muuren liepen*, wanneer Heliodorus volgens laſt des Konings gegaan was, om de ſchatten uyt den Tempel te lichten. Een zaak, die daar als iet wonders en ongemeens, zoo van de vrouwen, als van de *opgeſlotene* maagden, om 't zonderling voorval, aangeteekend werd, daar zy anders noit gewoon waren voor den dag te komen, of zich te laten zien, veel min op de ſtraat te verſchynen. Hier op ſchynd ook Paulus 't oog Tit. 2: 5. te hebben, als hy wil, dat de *jonge vrouwen ook* 't huis zullen bewaren, waar na zy door ons zeer wel Huisvrouwen genaamd werden. Hoewel de jonge vrouwen zoo naeuw niet, als wel de ongehuwde dogters, of als de maagden, en jonge weduwen, opgeſloten wierden. Het is ook daarom dat Pſ. 128: 3. een goede huis-moeder vergeleken werd by een wyngaard, die zyne vrugten aan de zyden des huizes voortbrengt.

En diergelyken geval ziet men ook 3 Machab: 1: 15. aangehaald, daar ons by voorval, dat Ptolomeus Philopator, Koning van Ægypten, den Tempel te Jeruſalem intreden wilde, voorkomt, dat de dochters, die *opgeſloten* waren, met hare moeders, met aſch op hare hoofden na buiten liepen; daar anders onder de wetten, van Koning Cecrops aan de Grieken gegeven, van Homerus, Euripides, Theocritus, en andre aangehaald, niets zoo ernſtig aanbevolen wierd, dan dat zich de vrouwen in huis zouden houden,

 als

als een zaak met de schaamte, de zedigheid, en de Heiligheid van hare persoon (gelyk ook de ouden de H. dingen voor een ieders oog gewoon waren in de Tempels, en Heiligste plaatzen, te verbergen) best over eenkomende, en haar, om haar zelf ook voor 't oog der mannen ongequetst te houden, passende, alzoo de hoereryen en overspeelen door en met het oog, als door die deure, tot de ziel indringen, en daar van beginnen, gelyk Petrus daarom 2 Pet. 2: 14. ook van *oogen vol overspel*, en Johannes 1 Joh. 2: 16. van de *begeerlykheyd der oogen* spreekt.

Dat hare perzoonen als Heilige aangemerkt wierden.

Dat ook de Dichter Propertius zeer kragtig staaft, als hy in zyn 12. Treurdicht zegt:

Qui videt, is peccat, qui non te viderit, ergo
Non cupiet, facti Crimina lumen habet.

Dat is na onze vertaling:

Die maar iets ziet, begaat de zonde, werd gy niet
Gezien, men zal u dan zoo licht ook niet begeeren.
Wild gy, dat u geen schuld zal immer konnen deeren,
Bezorg dan, dat het oog van andren u noit ziet.

En daarom beklaagd zich Ovidius in zyn Treurdichten mede zoo sterk over dat zien, en over zyne oogen, als hy zegt:

Cur aliquid Vidi, cur noxia lumina feci.

Dat is na onze vertaling:

Waarom heb 'k iets gezien, waarom doch met myn oog
Te naeuw, 't geen van my noit gezien moest zyn, bekeken?
Myn oogen dan alleen, die van haar plicht geweken
Zyn, hebben hier de schuld, dat ik my dus bedroog.

Gelyk nu de Ouden aan hunne H. dingen een afgezonderde plaats gaven, tot welke geen onheilige, die verre van die Tempels, of altoos van die binnenste Heiligdommen, blyven moesten, mogten naderen, (die zy ook daarom Profanos, dat is, onheilige, of die zig verre van de Fana of Tempels behoorden te onthouden, noemden) alzoo gaven zy ook aan hunne jonge dogters en vrouwen zulke afgezonderde plaatzen, om dat zy die mede als iet Heiligs, en als iet, dat door een iegelyk niet behoorde beschouwd, maar wel zorgvuldig verborgen te werden, aanmerkten.

By de Grieken, en andre Oude volkeren, quamen de maagden niet voor haar huwelyken, of niet voor haren Trouwdag, openbaar te voorschyn, voor welken tyd zy in het vrouwen-vertrek opgesloten wierden, en zich daar doorgaans by andere van haar geslacht, of by haar moeder, met het een of 't ander werk, haar passende, bezich hielden. En die gewoonte werd tot nog toe ook by de hedendaagze Griekze maagden zoo onderhouden, die zich alle dekken; dog de getroude vrouwen (uytgenomen alleen die van Gaza, een stad by Ascalon, in 't H. land, die zich mede dekken) gaan ongedekt.

Nad… bewy… van … by d… Grie…

Dat nu de aloude Griekse maagden zich dekten, bevestigd de Ascræer Dichter, als hy 2 Εργ: in 't 518. vers dus opzingt:

Ἥτε δόμων ἔντοσθε φίλῃ παρὰ μητέρι μίμνει
οὔπω ἔργ' εἰδυῖα πολυχρύσου Ἀφροδίτης.

Dat is na onze overbrenginge:

Die zich in 't lieve huis gemeenelyk gewoon
Is op te houden by haar moeder, en te blyven
In 't Vrouwen-huis, om daar, besloten, die bedryven
Van een, die Venus, en haar zoon noit heeft gekend,
Te plegen ———

Zoo voerd Euripides in zyn Danäe, de dochter van Acrisius, Koning der Argiven, vers 22. als eene, die door haar Vaders last overgegeven werd, om in het vrouwen huis bewaard, en opgesloten te werden,

Dit zyn in de woorden zelf, die dog op de zelve zin uytkomen:

Ἐν παρθενῶσι, δ' εὐθὺς ὢν ἐδείματι
Δίδωσιν ἀργείαισιν εὔφρηρον κόραις
Εἰς ἀνδρὸς ὄψιν εὐλαβούμενος μολεῖν.

En in het 18. vers werd dit nog nader by dien zelven dichter gestaafd.

——— Πατὴρ δὲ μιγκλήσας
Ἐν παρθενῶσι σφραγῖσι δέμας φυλάσσει.

Dat is na onze vertaling:

Terwyl de Vader haar dus opgesloten hield
En in het vrouwen-huis verzegeld dee bewaaren.

Dat het nu geene jonge dochter, nog maagd, voegde openbaar te voorschyn te komen, toond de zelve dichter in zynen Orestes, in 't 108. vers:

Εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.

Dat

Dat wy dus overbrengen

'T en past de maagden niet voor 't volk dus openbaar
Te komen, en zich al zoo los van alle menschen
Te laten zien ———

By welke die vertrekken met sloten en grendels wel afgesloten wierden.

Het is ook daarom, en tot meerder verzekering van dit haar vertrek, dat het ook wel met sloten en grendels voorzien plagt te werden.

Gelyk Euripides elders in zyn Andromache klaar uyt belast, de deuren des huizes wel met *sloten* en *grendels* te verzorgen.

Daar op slaan ook Sophocles woorden: ἔνδον μένουσαν τὴν γυναῖκ' εἶναι χρεὼν ἐσθλήν. Θυράσι δ' ἀξίαν τοῦ μηδενός. Dat is: een brave vrouw moet binnen blyven: want die na buiten loopen, zyn niets waard.

En daarom zegt ook Clytemnestra by Seneca in zyn Agamemnon, daar zy haare dochter Electra zeer scherp berispt, in 't 950 vers: *Quo more cultus publicos, Virgo, petis?* dat is; *volgens wat lands wyze wild gy, die nog een maagd zyt, u zelven by deze openbare diensten begeven, en wie zal willen gelooven, dat gy nog een jonge dochter zyt.*

Ja zelf komt het elders by den dichter Homerus als iets, dat verwondering verdiende, voor, dat de jonge dogters of zelf ook maar de dienst-maagden, na buiten, en rondom 't lyk van Patroclus, geheel en al tegen de gewoonte der Griekse vrouwen, liepen.

De schildpadde een zinnebeeld van een maagd, of jonge dochter.

De Ouden hielden ook de schild-pad, als een dier, dat altyd zyn huis met zich voerd, en 'er in is, als een zeer fraey zinnebeeld van een maagd, die 't paste altyd in huis te zyn. Gelyk 'er by de Ouden ook zulk een penning is bekend geweest, op welkers eene zyde een schild-padde, en op de andre een jonge deern, afgebeeld was, waar van men ook iets by Pollux Onom: L. 69. c. 6. aangeteekend vind.

De Dichter Horatius Carmin: Lib. 3. Ode 16. van Koning Acrisius dochter sprekende, zegt, dat zy in een koperen Toren opgesloten, en dat die maagd verborgen was.

De getrouwde vrouwen der Grieken hielden zich mede in dat boven-vertrek op.

Gelyk dit nu zoo omtrent de jonge dochters by de Grieken de gewoonte was, (en zelf ook hedensdaags nog zoo is; dat zy, uytgaande, zich dekken, hoewel de vrouwen dit nu niet doen, alzoo hielden zig ook alle brave vrouwen mede in die afgezonderde bovenwooning, of in dat vrouwen-Timmer, met fraeje hand-werken bezig.

Homerus voerd aldus Helena, bezig met een groote Webbe te weven, in dit opper-vertrek Iliade γ, vers 127. en in zyn Odyss. vers 24. aldus in:

Ἐκ δ' Ἑλένη θαλάμοιο θυώδεος ὑψορόφοιο
Ἤλυθεν Ἀρτέμιδι χρυσηλακάτῳ εἰκυῖα.

Dat wy dus vertaalen:

Doch Helena is uyt het verheven vrouwen-huis
Zeer aangenaam van geur der schoonste kruyderyen,
Na buiten uytgegaan, gelykende aan de zyden
Met pyl en boog Diaan, wanneer zy met gedruis
Ter jacht te voorschyn komt.

Hoedanig hy ons ook de kuische Penelope noit anders, dan uyt dat hoog vertrek, en met een gedekt aangezicht sprekende, in zyn Odyss. vers 328. voordraagd.

Daar haar zoon Telemachus haar op een andere plaats zeer berispte, over dat zy was na buyten gegaan; waarom zy zich ook weder na die buyten-plaats begaf.

By de Ouden hadden de Vorsten hunne gelubde al.

Niet alleen ook, dat de Ouden aldus zulke byzondere en ver van 't gezicht der Mannen afgelegene Opper-vertrekken voor hunne ongehuwde dochters, en voor de Vrouwen in 't gemeyn hadden; maar de Vorsten, de Koningen, en de grootsten onder hen, hadden ook byzondere bewaarders van deze vertrekken, en van de vrouwen zelf; waar toe zy van ouds her al gesnedenen gebruykten. Ik vind die Esth. 1: 10. en 23: 21. onder den Koning der Persen, Ahasueros, diens bedienden Bigthan, Theres, &c. zyne Kamerlingen genaamd werden; een woord, dat Dan. 1: 3. mede zoo voorkomt, maar dat in de Grond-Taal (zoo onze Kanteekenaars daar, en Actor. 8: 27. ook aanteekenen) eygentlyk gesnedenen beteekend.

Behalven dat Esth. 2: 3. de Kamerling Hegai wel uytdrukkelyk de bewaarder der vrouwen genaamd werd. Ook blykt uyt Dan. 1. dat zich Nebucadnezar, en de verdere Koningen van Babel, ook van zulke gesnedenen, of kamerlingen, en bewaarders der Vrouwen, bedienden.

In de later tyden komt ons dat van de Vorsten van Moorenland of van Æthiopien mede voor; waar van ons Actor. 8: 27. een klaar bewys ontmoet, daar van den Kamerling (eygentlyk staat 'er de gesneden) van Candace, Koningin van Moorenland, gesproken werd.

By de Grieken

By de Grieken zie ik, dat de Koningen

wierd dit werk aan de Dichtersopgedragen.

gen en Grooten, als zy ergens heenen moesten gaan, aan hunne Dichters (die zy ook Zangers, van 't opzingen van hunne Versen noemden) hunne vrouwen, om die te bewaren, overgaven, en toevertrouwden.

Dit getuygd Homerus in zyn Odyss. γ. vers 271. van Agamemnon, zeggende:

Πὰρ γὰρ ἔην καὶ ἀοιδὸς ἀνὴρ ᾧ πόλλ' ἐπέτελλεν
Ατρέιδης Τροίην δὲ κιών, ἔυρυσθαι ἀκοιτιν.

Dat is na onze vertalinge:

De Zanger was 'er, dien Atrides, op de Reys
Van Troje staande, veel beveelen had te geven;
Hoe dat hy dog voor al voorzigtig had te leven,
Om op zyn Gemalin te passen, en bewys
Te geven van zyn zorg voor haar. —

Dat nu dit werk de Dichters toevertrouwd werd, waar van men by Pausanias in Atticis nog meer aanmerkensweerdige zaaken vind, quam daar van daan, om dat dezelve voor de beste Zeden-kundigen, voor de wyste Leeraars, voor de grootste Godsgeleerden, en derhalven voor de bequaamste Aanwyzers van de wegen tot de ware deugd en dienst der Goden, gehouden wierden: want gelyk zy, als groote Musikanten, gewoon waren hunne Versen na de maatzang der Grieken op te zingen, (van waar hen zoo menigmaal by Homerus, en andere, de naam van Zangers gegeven werd) alzoo waren zy ook gewoon de grootste geheymenissen der Goden, en van den dienst der zelve, niet alleen na te vorsschen, maar die ook by verzen en in hunne geschriften op te stellen, en die den volke voor te zingen; behalven dat ook als by een Wet belast wierd, veele van hunne versen in Tempels, als mede by openbare Speelen en Feesten, den volke voor te zingen.

Ook wierden 'er veele Verzen van Homerus, Pindarus, en andere groote Dichters, met goude letters voor de Poorten der Tempels uytgehouwen.

Hoe verre de magt dezer Dichters over die vrouwen ging.

Daar zyn 'er zelf, die meynen, dat deze Griekse Vorsten hunne Vrouwen aan deze Dichters niet alleen overgaven, om ze te bewaren; maar dat zy aan dezelve ook toelieten, die te beslapen; dog nergens is my eenig bewys voor dit gevoelen ontmoet; weshalven dit my ook zeer onwaarschynelyk voorkomt.

Van de Grieken ging dit over tot de Romeinen, Italiaanen, &c.

Van de Grieken nu schynd dit opsluyten en verbergen der Vrouwen, tot de Romeynen en Italiaanen, en zoo verder tot de Spanjaards overgegaan te zyn; hoewel 'er onder die laatste volkeren, even als by alle de Mooren in Indiën, en in veel andere Landen in Europa en Africa, nog een nieuwe grond van jalouzy, en na-yver over hunne Vrouwen by gekomen is, om welke reden de Ouden dit geenzins schynen gedaan te hebben, gelyk dat bevorens by ons al bewezen is. Ook hebben de Turken, en andere Europische en Africaanse Mohhammedaanen, dat van de Persiaanen, Arrabiers, en andere Oostersche volkeren, overgenomen.

Gelyk nu uyt Esth. 1. en 2. klaar blykt, dat de Persiaanen hunne gelubden van ouds, om op hun vrouwentimmer te passen, gehad hebben, alzoo is die oude wyze van doen tot nog toe by hen in stand gebleven, en van daar al verder tot de meeste Vorsten van 't Oosten, als voornamelyk de Groote Mogols, de Keyzers van Tsjina, en veel andere, doorgebroken, en tot heden nog in gebruyk.

Men neme het ons ten besten, dat wy hier in 't byzonder van de wyze der Persiaanse Vrouwen, om zich te dekken, sprekende, ook de gelegenheyd waargenomen hebben, om den waren grond, oorspronk, en zeden van die gewoonte wat verder op te baggeren, en daar van eenige zaken voor te stellen, die wy meynden daar toe te behooren, en ook dienen konnen, om aan veel andere zaaken groot licht te geven.

Van ouds die gelubden by de Persiaanen nog

Indien nu de Persiaanen, en de verdere Oosterlingen, veel zorg en bekommering over hunne Vrouwen hebben, als zy die reeds bezitten, alzoo hebben zy geen minder moeyte om ze te bekomen.

De Persiaanen, en andre Oosterlingen, moeten hare Bruids ook koopen, en een Bruidschat geven.

Zy mogen de zelve niet zien, voor dat zy 'er mede trouwen; nog zy konnen die, gelyk andere volkeren, niet vryen, nog voor niet ten huwelyk krygen; maar zyn gehouden aan haar eerst zekere bruydschat te geven, en haar dus als te koopen, aangezien dat by de vrienden van de Bruyd wel zeer nauw bedongen, en voor af besproken en beschreven werd, dat zy dat goed by 't sterven van den Man (gelyk wy bevorens, by 't voorstellen en beschryven van de Huwelyken der Mooren, getoond hebben) voor af zullen trekken.

En by zommigen gaat dit zelf zoo verre, dat men niet alleen aan de Bruyd de bruyd-schat, maar ook aan haar Ouders, en aan hare verdere naaste bloedverwanten, het een of 't ander geschenk doen, en aan de zelve als een zoort van erkentenis geven moet.

Die gewoonte van de Bruyds zoo dier te koopen, en een zekeren bruyd-schat aan haar, en zelf aan haare naaste vrienden

den iets te geven, bevind ik mede al zeer oud, en een-tydig met verscheyde hand- en Hoofd-cieraden der vrouwen, als wel voornamelyk de voorhoofd-ciersels, arm-ringen, en wat dies meer is, geweest te zyn.

Met voorbeelden gestaafd. Wanneer Abrahams knegt het wegens het huwelyk van Izaac en Rebecca met Laban, haren broeder, eens geworden was, en hy het jawoord voor zynen Heere van hem gekregen had, staat 'er Gen. 24: 53. verder aangeteekend: *Ende de knegt langde voort zilvre kleynodien, en goude kleynodien, en kleederen, ende hy gaf ze Rebecca.*

Dit nu schynd, volgens de Landswyze der Syriers en der Aloude Hebreen, de Bruid-schat van Rebecca geweest te zyn; maar dat de knegt hier mede niet vry was, en dat 'er een geschenk voor de Bruids vrienden daar en boven wezen moest, blykt klaar uyt de volgende woorden, alzoo daar bygevoegd werd: *Hy gaf ook haren broeder, en hare moeder kostelykheden*, waar op dan Rebecca met hare Voester (welke gewoonte, dat ieder dochter hare Voedster heeft, die haar by 't huwelyk gemeenelyk volgd, tot nog toe in 't Oosten mede nog in 't gebruik is) den knecht gevolgd is.

Die oude gewoonte tot heden nog onder de Persiaanen en andre Oosterze volken, bewezen. Alle de plegtlykheden der Ouden omtrent het verbergen en dekken der jonge dogteren, 't geven der zelve na 't bedingen van zekeren Bruid-schat voor de Bruid, en een Geschenk voor hare naaste bloedverwanten, en wat verder daar aan vast is, heb ik doorgaans by alle Oosterlingen, maar voor al ook by die van Amboina, bevonden.

Ik zie Gen. 24: 22. ook, dat Abrahams knegt al voor af, en om de baan (na dat hy uyt haar vernomen had, dat zy de regte was, die hy zogt) eenigzins klaar te maken, aan Rebecca een goud voorhoofd-ciersel, een halve sikkel swaar, gegeven, dat op haar aangezicht gelegt, en twee goude arm-ringen of arm-banden, 10 sikkels swaar, aan hare handen gedaan had.

De Hedensdaagze Hoofd- en andre cieraaden der Oosterze Natien. Gelyk ik daar onder de oudste Hebreen die arm-ringen vind, alzoo komen my die ook voor Num. 31: 50. onder den Roof, die Israel op de Midianiten behaald had, gelyk ook de goude vaten, de ketenen, de ringen aan de vingers en ooren, en hangende Gordels (waar van zich de oude Hebreen al mede bedienden) en Judic. 8: 24, 25, 26. ook voorhoofd-ciersels, die Israël onder Gideon van den roof der Midianiten al mede bekomen had.

Deze aloude Hoofd-cieraaden der jonge dogteren, der Bruids, ende der getrouwde vrouwen (van welke ik nog Job. 42: 11. Jes. 3: 20. en Ezech. 16: 11, en 23: 42. leze) vind men heden nog dagelyks zoo by de Persiaanen, als by alle de volkeren van het Oosten in 't gebruik, en die het vermogen niet hebben, om die arm-ringen &c: van goud te dragen, zien die van zilver, koper, en zelf van glas te krygen, hoedanige ik 'er van alle die zoorten, en ook van hare voorhoofd-ciersels, verscheide gezien, gelyk ik onder de stoffe van Amboina breeder daar over gesproken, en die daar afgebeeld vertoond hebbe.

DERDE HOOFDSTUK.

Geleerde Lieden onder de Persiaanen. Zy zyn zeer bygeloovig, en sterk voor de oordeelende sterre-kunde. Van welke laatste dwaasheyd zeker Vorst onder hen zeer aardig door een Hovenier verlost, en 'er geheel afgebracht is. Ons Comptoir, Logie, Opperhoofd, en eenige verdre bedienden te Spahan. *Statie van dit Opper-hoofd, en de verdre bedienden onder hem. Hy dient een zeer bequaam en Taalkundig man te zyn. Van de stad* Sjiraas. *Beroemd door de overblyfzelen van* Darius *Paleis.* Tschilminaar, *en waarom zoo genaamd. Is fraay door den* Heer de Bruin *verbeeld. En 't is uyt den berg zelf uytgehouwen. Zynde het te beklagen, dat niemand het schrift, dat men 'er op vind, lezen kan. Geen bequamer man is daar toe oit, dan de Heer de Jager, geweest: Die dit Paleys ook gezien, en aanteekeningen 'er over gemaakt heeft. Zyne afbeelding van dit Paleys, hier in prent vertoond, en door hem beschreven.* Characters *hier en daar uyt den hoop nageschreven. 't Oordeel der Geleerden over dit pragtig gebouw.* Sjiraas *behoord onder 't Koninkryk* Laar, *dat onder* Ormus *plagt te staan. En deze stad van vele voor der Ouden* Pasagarde *gebouden, en van* Mohhammed *(zoo men wil) uyt vreeze van verleyding, niet bezogt. De stad* Laar *beschreven. Het Kasteel &c: 't getal der huyzen en ingezetenen. Fraeje plantagien buyten de stad. Onze Handel en verblyf-plaats hier. De stad* Bassora, *en ons Comptoir daar. Het Paleys, de* Basaar, *en Vesting* Manara, *&c: waar zy legt.* Congo, *een Comptoir van ons. Wat Eylanden men ontmoet van* Gamron *derwaards varende. Groote handel hie-*

hier. Wy hebben ook een Comptoir te Mascate *gehad. Naamen der laatste Koningen van Persien.* Sjah Ismael de I. *kortelyk beschreven. Als mede* Sjah Abaas de I. *En* Sjah Sefi.

Geleerde lieden onder de Persiaanen.

ONder de Persiaanen vind men ook lief-hebbers van de dicht-konst. De groote Sjeich Saadi heeft zich door zynen Gulistan, of Roozen-Gaard, en door zynen Bustan, of Bogaard, twee werken, in 't Nederduits over gezet, zeer beroemd gemaakt.

De wakkere Hhakim Firdausi (die voor zekeren Koning van Persien 60000 verzen in zeer korten tyd maakte, in hope van volgens 's Konings belofte een ducaat voor ieder vers te zullen krygen; maar die in 't eerst heel slegt, dog, om een dubbelzinnige en aardige steek, daar na zeer gevallig byzonder wel beloond wierd) Fuzeli, en meer andren, hebben daar door by hen groote achting verkregen.

Het zyn doorgaans slegte Musicanten, en zy zyn 't meest voor zulken Musicq, die veel geraas maakt.

Men vind onder hen veel Artsen; maar gelyk hunne kennis slegt in opsigt van de gronden der genees-kunde is, alzoo zyn zy hier ook zeer weinig geagt, en het is zeer gevaarlyk, en veeltyds doodelyk, zoo ymand over den Koning gaande, die onder zynen dienst komt te sterven, dat ook veelen afschikt, om zich als Artsen des Konings te laten gebruiken.

Zy zyn zeer bygeloovig, en voor de oordeelende sterrekunde.

Zommigen zyn nog redelyke ster-en natuur-kundigen; maar een algemeene misslag is het onder hen, dat zy (gelyk de meeste Oosterlingen) doorgaans zeer bygeloovig, en sterk voor de oordeelende ster-kunde zyn. Zy zullen niet het allerminste ondernemen, of daar moet eerst onderzogt werden, of 't een goede of quade dag, of 't een gelukkig of ongelukkig uur is, of de voorteekenen goed of quaad, en of hen geen zaaken voorgekomen zyn, die hen, van dit of dat te ondernemen, moeten doen afzien.

Niets zullen zy beginnen, of het gelukkig en 't rechte Sahat, die stond, en dat oogenblik, daar zy zich inbeelden al hun geluk of ongeluk aan te hangen, moet door een nette raming uyt het gesternte, en volgens het zeker opgeven van een sterrekyker, wel waargenomen werden.

Zeer aardig egter wierd zeker Koning van Persien, die daar mede aan overgegeven was, door een botten of liever onvoorzigtigen Hovenier, die zynen misslag zeer aardig en verstandig goed maakte, van dit ongegrond bygeloof verlost.

Zeker Vorst door een Hovenier 'er afgebracht.

De Vorst, genegen een nieuwen thuin aan te leggen, en met zynen sterre kyker op de plaats, daar hy dit doen zou, gekomen zynde, verstond van den zelven, dat het, als zy daar quamen, het regte Sahat, of de rechte tyd was, om boomen te planten, weshalven de Koning, en de sterre-kyker (alzoo 'er de Hovenier niet was, en hy egter dien gelukkigen tyd niet vrugteloos wilde laten voorby gaan) al wat zy konden, maar aanplanteden, en toen van daar vertrokken, meinende, dat alles nu wel was.

Ondertusschen quam de Hovenier, die, niet wetende, wie deze boomen daar zoo onordentelyk geplaatst hadde, ze alle uyt de grond rukte, om dat werk eens beter over te doen.

De Koning, dit door een van zyne aanbrengers verstaande, wierd zeer moejelyk, te meer, als hem de sterre-kyker zeide, dat 'er mogelyk noit zulk een gelukkig oogenblik, op welke men dit weer zou konnen ondernemen, komen zou.

Hy ontbood den Hovenier, en vraagde hem, hoe hy de stoutheid had durven nemen, om die boomen, die hy, en zyn sterre-kyker, zelf op het gelukkigst uur, dat men oit aantreffen kon, geplant had, uyt de grond te haalen? Hy, schoon wel eenigzins door 's Konings barsse vraag ontzet, gaf dit bondig, en onbevreest antwoord, *dat hy, zonder te weten, dat de Koning, of zyn sterre-kyker, die geplant hadde, ze alleen uyt de grond gerukt had, om dat ze na de ordre der plant-kunde niet wel gezet waren; maar,* voegde hy 'er by, *Padsjah, of zyn Majesteit, kan immers wel zien, dat de sterre-kyker geen gelukkig uur kan waargenomen hebben, alzoo hy dan zekerlyk zou moeten voorzien hebben, dat die boomen, wel verre van voorspoedig voort te groejen, ten eersten door my weer uyt de grond zouden werden gerukt, gelyk hy nu dit laatste niet voorzien heeft, alzoo is 'er op zyn gelukkig uur, zoo gelukkig, zoo hy voorgeeft, waargenomen; dog zoo ongelukkig uytgevallen, immers geen staat ter wereld te maken.*

De Koning, die de kragt van des Hoveniers dring-reden zeer wel begreep, prees het antwoord in zyn hert, en vond 'er zoo veel genoegen in, dat hy dien sterre-kyker van zyn Hof verbande, en noit geen ander gebruikte.

Zy zyn ook zeer op de jacht gezet, waar van hunne Koningen, en de Hovelingen, groot werk maken, gaande ook zeer dikwils met het gansch vrouwen-Timmer dit vermaak nemen; dog dan

moe-

moeten alle mannen van de weg, ook veelen uyt hunne huizen, om 's Konings wyven niet te ontmoeten, alzoo zulk een niet veel beter, als Lyveloos, was.

Ons Comptoir, en Logie, opper-hoofd, en verdre bedienden te Spahan.

Dus verre nu van de stad Spahan, van hare inwoonderen, derzelver Zeden, en aard, gesproken hebbende, hadden wy hier voor al nog by te voegen, dat wy ook een Comptoir, en een fraeje Logie, niet verre van 's Konings Paleis hebben.

Het opper-hoofd alhier is een opper-Koopman, en daar zyn tyden geweest, dat 'er twee lagen, gelyk 1706. wanneer de Heer Willem Bakker, en de Baron van Larix 'er te zamen, en met een gelyke magt als opper-hoofden waren, hoewel de eerste in rang voorging; maar het was van geenen duur, alzoo die Baron niet lang daar na is komen te sterven.

Statie van dit opper-hoofd.

Dit opper-hoofd is gewoon al mede een zeer pragtigen staat, vermits hy aan 't Hof legt, te voeren, die niet veel van die van een kleenen Directeur schynd te verschillen.

Hy heeft daar onder zich nog een Tweeden, en eenige mindere Hollandze bedienden, mitsgaders eenige Inlanders, Tolken, veel post-loopers, (die op hunnen proef-dag 24 uuren in 12 uuren moeten afloopen) en andre, die tot den dienst der E. Maatschappy vereischt werden.

Noit gaat of ryd hy alleen uyt; maar is altyd van een fraejen trein der aanzienlykste dienaaren verzeld, om aan deze trotze Natie ook iet groots van ons in te boezemen, en hen te toonen, dat wy niet minder in vermogen en aanzien, dan zy, zyn.

Gelyk nu de zaaken, die men in Persien verrichten moet, eerst by haar Edelheden op Batavia, en naderhand by den Directeur van Persien, en zynen Raad, tot Gamron besloten werden, alzoo moeten die ook in gevolge van deze besluiten, door dit opper-hoofd uytgevoerd, en aan 't Hof by den Koning worden bezorgd, dat dikwils veel meer moeite geeft, als men gelooven zou, en daarom is het hoognoodig, dat dit opper-hoofd niet alleen in 't gemein een zeer bequaam man, een groot koop-man, en te gelyk geen minder bedreven Hoveling, die op zyn tyd weet te geven en te nemen, maar

Dient een zeer bequaam en taalkundig man te zyn.

dat hy, om door de Tolken, of wel door de looze en gierige Persiaanen niet bedrogen te werden, ook zeer taalkundig zy, om zelf met hen in hun taal te konnen spreken, en door zyn eigen oogen alles te konnen beschouwen, zonder zich op de Tolken te verlaten, die, schoon zy 't al beter weten, uyt eerbied, en een al te groote vreeze voor den Koning, en de Hovelingen, de zaaken dikwils zoo niet recht durven voorstellen, waar by dan de E. Maatschappy zomtyds, door een qualyk verstaan of vertaald woord, zeer groote schade komt te lyden, 't geen de ervarenheid nu en dan al eens geleerd heeft.

Gelyk wy daar een opper-hoofd, enz. hebben, alzoo hebben 'er de Engelzen mede, en ook de Franschen, Portugeezen, en meer andre volken hunne Agenten, Hoofden, of Gezanten, die hunne zaaken behandelen.

Van de stad Sjiraas.

In de stad Sjiraas hebben wy geen Comptoir, nog geen Logie, maar alleen een huis, daar men over en weder van Spahan na Gamron, of van Gamron na Spahan reizende, zyn rust neemd, buiten dat wy daar eenige bedienden hebben, om ons wynen te bezorgen, alzoo hier de beste van gansch Persien vallen.

Zy legt op 88 graaden lengte, en op de breedte van 29 graaden en 36 minuten.

Hier vallen ook ongemeen veele en schoone roozen, waarom hier 't beste en ook 't meeste Gul-Ab, dat is, Roozen-water (waar van 't woord Julep oorspronkelyk schynd te zyn) vergaderd werd.

Zy is 't Vaderland van den beroemden Dichter, Sjeich Saadi, die ook hier begraven legt.

Zy legt 72 à 73 mylen van Spahan, en ontrent 113 mylen van Gamron, dat te zamen 186 mylen uitmaakt, hoewel andere dezen weg wel op 200 mylen oordeelen. Men heeft gemeenelyk 12 dagen van nooden, om van Spahan te Sjiraas, en 23 a 24 dagen, om van daar tot Gamron te komen. Overvloed van vrugten, heerlyke schaapen met staarten, van 20 pond, en meer, heeft men hier.

Deze stad is in haren omtrek wel 2¼ myl groot. Zy is van fraeje wandel-wegen, en veel schoone Sennaar-en Cypers-boomen, voor al in 's Koning thuin, voorzien. Ook vertoonen zich van buiten veel schoone Torens van blinkende steen gebouwd, zeer veel Lust-hoven in, en buiten de zelve, en een menigte van fraeje gebouwen, waar onder ook twee kloosters, een van Italiaanze Carmeliten, en een van Portugeeze Augustyner Monnikken.

Het voornaamste, dat deze stad van ouds her beroemd gemaakt heeft, zyn de overblyfzelen van 't beroemd Paleis van Darius in Persepolis, 't geen Alexander de groot in brand gesteken en vernield heeft.

Het is het eenige gedenk-stuk der Ouden in dit Ryk; dog 't is te beklagen, dat 'er zoo weinig van hen over geschre-

ven is; hoewel men 'er by Arrianus, Curtius, en Justinus van leest, maar 't meeste en 't beste daar af werd by Diodoor den Siciliaan in zyn 17. Boek gevonden; maar of dit door Cyrus (gelyk de meeste willen) of wel door Darius Hystaspes gebouwd zy, is niet wel te bepaalen.

Beroemd door de overblyfzelen van Darius Paleys.

Men ziet dit Aloud wonderstuk ontrent 10 mylen van deze stad, naby het dorp Meer-Chaf-Koen, dat 'er het naaste aan legt.

Het werd Tsehil Minaar (of op zyn Persiaans, wat grover, Tsehil Minoor) dat is, veertig Torens, genaamd, een naam, die 't na de zware zuilen voerd, die 'er wel eer in zulken getal plagten te staan, en na welker getal het zoo schynd genaamd te zyn.

Tsehil Minaar en waarom zoo genaamt.

De naeuwkeurige navorscher van dit werk, de konst-schilder en Reiziger, de Heer Cornelis de Bruin, heeft klare bewyzen en overblyfzels ontdekt, waar by bleek, dat 'er 205 zyn geweest, van welke 'er 40 zeer lang schynen nog in stand gebleven, en waar van dan ook die naam van Tsehil Minaar in later tyd schynd ontleend te zyn.

In de tyd van Don Garçia de Sylva Figueroa, die 1618. en 1619. als Gezant des Konings van Spanjen by Sjah Abaas de Groote geweest is, waren 'er nog 20, en nu zyn 'er nog maar 19 van deze verwonderens-waardige pilaaren, die zig van verre als Torens vertoonen, overgebleven.

Is fraay door de Heer de Bruyn verbeeld.

Noit voor dezen is dit werk zoo fraey, en zoo net afgeteekend, als door den voornoemden Heer de Bruin, die my de eere gedaan heeft van 't zelve aan my, en de Heer van Holten (Zalr.) op zekeren dag in zyn verblyf-plaats in 't Kasteel, in de wooning van zyn Edelheid, de Heer Johan van Hoorn, tot Batavia te vertoonen, waar aan wy toen wel 3 uuren besteed hebben, en die wy zoo, gelyk men die nu in zyn werk ziet, toen voor af beschouwd hebben.

En 't is uyt de berg zelf uytgehouwen.

Niet tegenstaande dit gansch werk met een onuytdrukkelyke heerlykheid (zoo de Heer de Bruin oordeeld, en my ook door andren die dit paleis, en dien berg gezien hebben, verzekerd is) uyt de levendige rots, die meest uyt den licht-blaeuwe zich vertoond, gemaakt is, heeft men 'er door konst een glans weten op te brengen, die voor die van een spiegel niet behoefd te wyken, dat ook de reden is, waarom het veelen als een heerlyk Marmer, van allerlei couleuren, beschreven hebben.

Het ware te wenschen, dat men of onder de hedendaagze Gauweren of Gebbers, 't zy in Persien, of in Guzeratte, eenige mannen vond, die deze en gene oude geschriften, die men 'er hier en daar zeer heerlyk en klaar op uytgehouwen vind, wisten te lezen, en dan zou men eerst recht in staat zyn, om van veel zaaken, daar de Geleerdste mannen nu nog maar na raaden moeten, met meerder zekerheid en waarheid te konnen spreken.

Niemand kan h[...] schrift[...] dat n[...] 'er op vind, lezen.

De letters gelyken na geen andre Oosterze taalen of letteren, en maken een schrift uyt, dat by alle Geleerden, en ook by alle Oosterze volken, onbekend is.

Was 'er iemand in staat, om hier eenig licht aan te konnen geven, zoo is het de Heer Herbert de Jager geweest, die de meeste Oude en hedendaagze Oosterze Taalen zeer grondig, en voor al het Sanskrits, de Moeder-taal der meeste hedendaagze Oosterze taalen, ongemeen wel verstond, maar al zyn yver, en zyne groote en verbazende Taal-kunde heeft hem hier in niets konnen helpen. Hy was hier in dit land al van 1663. als onder-Koopman onder de Heer Godske.

Geen [...] quame[...] man is daar to[...] oit, d[...] de He[...] de Jage[...] geweest.

Hy wierd als opper-Koopman 1693. in November (gelyk wy hier na breeder aanhalen) gezonden, om, als een zeer Taal-kundig man met de grooten hier over verscheide zaaken te handelen.

By die gelegenheid zag hy deze overblyfzelen van dit Vorstelyk Paleis met veel aandacht, en heeft daar wel zeer nette aanteekeningen over gemaakt; maar waar die gebleven zyn, weet ik niet, behalven dat men, al was men die kist, daar hy al zyn Cartabellen in smeet, en die 1697, zoo gehoord heb, na Holland overgezonden is, al meester, men daar (zoo my door de Heer Melchior Leidekker Zalr. meer dan eens gezegt is) niet veel aan hebben zou, alzoo die aanteekeningen doorgaans kort, alleen tot versterking van zyne geheugenis, en in verscheide Oosterze Taalen (die men dan alle wel diende te kennen) opgesteld waren.

Die dit Paleys gezien.

Een aanteekeningen 'er over gemaakt heeft.

Het zou my dierhalven een groot vermaak geweest zyn, met dien Heer, zoo taal-en zaak-kundig, en daar beneven een zeer opmerkend beschouwer van alles, zelf eens te hebben mogen spreken; dog dat heeft my, tot myn leed-wezen, noit mogen gebeuren, alzoo hy ten tyde, als ik de eerste maal 1694. na 't Vaderland vertrok, nog in Persien, en, by myn tweede komst 1706. op Batavia, al overleden was.

Hy heeft op dien tyd ook, als hy dit Tsehil of Minaar beschouwde, 't zelve van verre in 't verschiet afgeteekend, gelyk wy het hier by de letters B: P: vertoonen; en zyne beschryving van 't zelve hier byvoegen.

Zyne af[...] beelding [...] van dat [...] Paleys, [...] hier in prent vertoon[...]

Be-

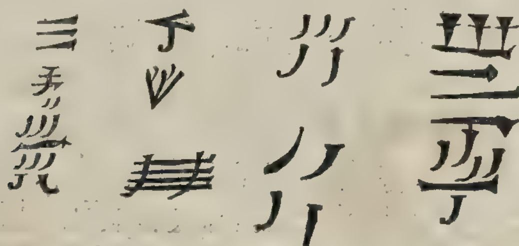
RUINEN VAN'T PALEIS VAN DARIUS, GELEGEN IN'T OUDE PERSEPOLIS, DOOR LAST VAN ALEXANDER DE GROOTE VERBRANDT. GETEKENT NAER DE, OORSPRONKELYKE AFTEKENING VAN DE Hr. HERBERT DE JAGER.

Back of
Foldout
Not Imaged

Beſchryving van TSEHILMINAAR, of van de overblyfzelen van PERSEPOLIS en 't Paleys van DARIUS, zoo als het door de Heer Herbert de Jager 1693. bezigtigd is.

OM dit werk na zyn tegenwoordigen ſtand te beſchryven, moet men, om het onderſcheidentlyk te bevatten, van eene kant beginnen. De grond is een uytſtekende hoek, van een berg, zynde zeer harde zwarte Marmer-ſteen, die in zyn omtrek 1501 treden, ieder a 3 voeten, uitmaakt. Zy is rondom met bovenmate groote en effengehouwe ſteenen, in maniere als de jegenwoordige bouwkonſt, opgehaald. De ſteenen zyn van 6, 7, en 8 voeten vierkant, dog wat langwerpig, meeſt alle 3 en 4 voeten dik. De kleenſte van deze muragien zou ligtelyk te tellen zyn geweeſt, hoe veel ſteenen daar aan verarbeid zyn, welke na giſſing geen 100 ps. zouden uitgemaakt hebben: want vele zyn 8, 9 en 10 treden lang, en 4, 5, en 6 hoog; en onder anderen een aan de opperſte rye, die 13 treden lang, en ruym 15 voeten breed is, zynde vol van dusdanige Characters

Ver-heide harac-rs, hier daar t den op na-ſchre-n.

den ingang van dit gebouw ſtaat tegens 't weſten. Men gaat eerſt tegen een elleboog-trap 55 treden hoog, ieder 4 duim van den anderen, en 15 voet breed, van blaeuwe arduin-ſteen, aan weer-zyden op na boven. Ik heb die te peerd op en afgereden. 15 Treden van de pui, die met 3 blaeuwe zark-ſteenen belegt, en 27 breed is, ſtaan nog twee groote ſtukken van de poort, met Leeuwen uitgehouwen, boven welke eenige kleene Characters uitgehouwen zyn; dog, die ik wegens de hoogte niet heb konnen aftekenen.

Agter deze, die 5 treden breed en 8 lang waren, ſtonden 10 treden verder, twee zeer hooge en dikke pylaren. 10 treden verder zag men weer 2 voeten, of Pedeſtallen, die daar mede ſchenen ergens anders by geſtaan te hebben. 10 treden verder zag men 'er 2 gelyk de eerſte, met vliegende paarden van ongeloofelyke groote, op welke ſtylen 't gewelf van de poorten ſcheen geſtaan te hebben. 20 treden Zuid-waards ſtaat een watertank, 24 voeten in zyn begrip, uit een ſteen gehouwen. 40 treden voordgaande klimt men met 38 trappen, ieder 4 duim hoog, op een puy, daar nevens nog een puy, 91 treden lang is.

Aan de and're zyde gaat men weder met 38 gelyke trappen af, 't welk wederzyds een dubble ſtoep maakt, waar van de randen en de geheele ophaal van de grond af tot boven toe met allerhande beeldwerk zeer cierlyk is uitgehouwen. Ook ziet men de voeten van 12 pylaren, die 6 op een rye ſtaan, daar van 'er nog een in zyn volkomen hoogte de top na de wolken ſtreekt, waar op, na myn gevoelen, een portaal geruſt heeft. Van daar 22 treden voortgaande, komt men aan 't beſtek van een groote Zaal, 138 treden lang en 50 breed, waar van 't gewelfzel, of de zoldering, met uitſtekende Koninklyke pragt vercierd is geweeſt, dewelke op 60 pylaren, tamelyk dik, en 72 voeten hoog, geruſt heeft, zynde na de Doriſche wyze (welke eenige gebouw-ſchryvers meinen door Darius zelf gevonden, en bedagt te zyn) 6 aan 6 in 10 reyen, te weten, aan de Ooſt-zyde, en de weſt-zyde, de tweede van de derde 28 treden, en voort alle 10 treden van malkander,

waar van 'er nog 16 in wezen zyn, wiens toppen, d'Ojevaars (die men zegt dat in geen Koninkryken zig, hoewel wy die hier, als ook in Japan, vertoonen, behalven dat zy in een groote menigte ook in Egypten zyn) tot nesten vertrekken. Het is verwonderens waardig om te zien, hoe een onder de zelve de top, of 't cierwerk (door aardbeving of iet anders) de helft zoo net is afgeschoven, dat die egter in balans daar op staan blyft. Wanneer men 43 treden Zuid-waards uyt deze Zaal gaat, ziet men een kamer, daar nog veel in te bezien is. 'T is een werk, alles van fyn albast, zonder eenige andre steen, gemaakt, zindelyk gepolyst, en veel daar van is kostelyk verguld geweest. Aan de West-en Noord-zyde zyn ieder 2, en aan de Zuid-en Oost-zyde ieder een deur, niet gelapt, maar ieder post een stuk steen van groote dikte, en nog ruim 10 voeten hoog. Het beeldwerk is van een volkomen reuzengestalte, als mede het Leeuw-en Tyger-gevegt, dat hier is uitgehouwen: want schoon de puin wel 4 a 5 voeten hoog is, zoo komen nogtans de beelden met 't halve lyf 'er uit. De Zuid-zyde heeft open ligten, en de andre deelen 8 blinde vensterbanken, te weten, 2 West, 3 Oost, en 3 aan de Noord-zyde, dat al mede meest van een stuk is. Velerhande Characters, die niet meer bekend zyn, ziet men daar in. Aan de Zuid-zyde heeft dit Koninklyk Cabinet een Galdery, 15 treden, aan de Oost, West, en Noord-zyde, van 5 treden breed, en, zoo het schynd, heeft aan de laatste nog een ander kamerken, even lang, en 10 voeten breed, geweest, daar nu niet als de grondslag af gezien werd. Zuid-waards op 45 treden vind men niet als de puin-hoop van een vierkante kamer, met 49 pylaren (zoo men aan de voet-stukken, of Pedestallen, zien kan) die uyt den berg gehouwen zyn, en die in 7 ryen, ieder van 7, bestaan. Om deze plaats in 't vierkant heeft een galdery geweest van 12 voeten breed, en staat regt op de Zuid-en West-hoek van dit gebouw op de bovenste grond, en werd door deze galdery gescheiden, aan de Oost-zyde, van een ander vertrek. Men gaat voorts met 38 trappen (ieder 4 duim hoog, uyt een stuk berg-steen gehouwen, en tegen het werk aangehegt) nederwaards op de eerste grond. 'T vertrek, boven verhaald, nu een puin-hoop zynde, begrypt 8 byzondre en afgescheide kamerkens, 3 aan de Oost, en 5 aan de West-zyde, en in de midden een Zaal, welkers grond den gladden berg is. Hier staan nog de voeten van 36 pylaren, 6 aan 6 op een ry in goede ordre, die, na het schynd het gewelfzel gedragen hebben. Aan de Noord-zyde is een Galdery, 42 treden, lang en 10 breed. Hier ziet men nog vyf volkomen hooge, dog smalle deuren, in welkers cosynen mans-gestalten van 15 spannen lang, de voeten 2 spannen, met lang gekruld hair en baard, klap-mutzen op, en een zonnescherm boven hun hoofd, niet zonder grooten arbeid uyt zwart marmer grof en dik verheven gehouwen, maar meest door de Oudheid de tronien geschonden zyn; ook ziet men 'er drie heele en 5 halve staande vensterbanken, 6 ongedekte deuren, en aan de galdery op ieder einde 2 stylen van ruim 25 voeten hoog, en 20 spannen langwerpig vierkant dik, gelyk ook ieder deur-styl en kosynen van geen minder zwaarte, en met geen kleinder steenen bedekt zyn, staande nog in wezen. Aan de Noord-zyde is een groot portaal, 74 treden lang, en 28 breed. Aan de west-zyde gaat men de puy op, weder-zyds met 12 trappen. Aan de Oost-zyde met een elle-boog trap van 28 treden; en op de boorden der trappen en de gevel van de stoep allerhande beeldwerk, stierengegevegt &c. zeer net uitgehouwen. Noord-Oostwaard 30 treden staat een kamertje, 35 treden lang, en 25 breed, daar nog 2 deurkosynen in zyn, vercierd met gekroonde mans-beelden, met zonneschermen boven hunne hoofden van vry grooter gestalte, als jegenwoordig de menschen zyn, uitgehouwen.

Benevens deze 2 volkomene deuren staan nog 3 a 4 stukken der gewezene muur. In dit vertrek gaat men over een puin-hoop weder op de laagste en eerste grond van 't Paleis, dat voor dezen ongetwyffeld trappen zyn geweest, die nu door de nedergeworpen steenen niet konnen gezien werden. Dus 55 treden Zuid-Oost waard voortgaande, staat 'er een vertrek van 30 treden breed en 70 lang, net in tween verdeeld, waar van 't Noordelykste, na alle de overblyfzelen uitwyzen, een galdery schynd geweest te hebben, waar af nog 3 deuren te zien zyn, een ten Noorden, een ten Zuiden, en een ten westen, benevens drie opene en blinde vensterbanken, alle van gladde marmer, mede cierlyk, met man-en Leeuwen-gevegt, uitgehouwen. Aan 't Oost-en West-einde staan 2 steilen, elk 21 voeten langwerpig vierkant, staande wel 6 voeten diep in 't puin, en nog wel 30 voeten hoog, en ieder maar eene steen, die wel 60 voeten van den anderen af staan, die, na oogenschyn, zoo te zien was in het voegzel boven in de steen gehouwen; als mede de lysten (waar af nog eenige groote stukken lagen)

zyn

zyn overdekt geweest. Van hier 65 treden Noorden aan komt men in een groote zaal, 400 treden in 't vierkant, met 8 staande deuren, en 39 blinde vensterbanken, in yder gedeelte twee, en in 9 verdeeld; alles van schoon swart marmer, en de deurkosynen met gekroonde mannen, op stoelen zittende, met 3 ryen piek-dragende mannen van kleynder gestalte, boven den anderen onder hen staande, en andre met menschen-, leeuwen-, Tygers- en stierren-gevegten uitgehouwen. Deze kamer is volkomen vierkant aan de Noord-zyde, en aan 't Oost en west-einde staan nog 2 deuren van gelyke groote, als de voorn. zoo dat wel andre kamers daar nevens mogen geweest zyn; doch aangezien maar, wat 'er te zien is, verhaal, zoo laat ik dat, voor 't geen 't is; dewyl men ook daar over geen ligt by de inwoonders krygen kan, die zeer onkundig in alles zyn. Ook is 't te veel verwoest, om 'er zeker af te spreken. Nogtans zeggen zy, dat voor veel duizenden jaren 't een Koniks Hof geweest is, en dit is 't al, dat zy 'er af weten te zeggen. Een waterloop, die uit een Tank in de voet aan 't opgaan van den berg gehakt, en voorts tot 't westelyk einde van 't groot portaal als een goot gehouwen is, van daar ten Noorden door de pylaar-Zaal tot aan 't kleyn tankje 20 treden van 't Oostelykste of binnenste einde van dit hofs ingang staande (daar 't water in geput wierd) daar van hebben zy wonderlyke inbeeldingen, zeggende, dat 't onder-aardsche schat-kamers zyn, daar wel eenige van hen zouden ingegaan, maar niet weder te voorschyn gekomen zyn. Zy zagen vreemd toe, hoe wy met de kaars in de hand daar durfden ingaan, dog wy zagen niet als diepe watergoten, die daar in gekapt waren. Agter uyt deze laatste kamer gaande, klimt men den berg op, in welkers halve hoogte twee Altaaren staan, een na 't Zuiden, en een na 't Noorden, ontrent 500 treden van malkander, op een evengelyke manier uitgehouwen uyt den berg, met een breedte van 27 treden, en ruim 150 voeten hoog, zynde den berg zeer effen en styl afgekapt, en zoo met beeld-werk vercierd.

Vier halve ronde pylaren verdeelen deze gansche breedte, aan ieder van welke weder-zyds stiers-hoofden (als of zy last te dragen hadden) onderschragen tegen ieder hoek, die regt uyt 1½, en dwars 2 schreden uitsteken, welke de gansche breedte op 23 passen is latende; ook heeft men een mansbeeld met een piek in de hand, zynde hy na 't leven uitgebeeld; daar op komt een overhangzel, 't welk 3 voeten uitsteekt. De rand met 18 leeuwen gaande na de Zuid- en Noord-kant met de koppen tegen malkandren, vercierd. Hier boven komen twee ryen mannen, in yder 14 boven malkandren, van volkomen gestalte, met houwers op de zyde, de armen kruys-wys over malkandren, en de rug na de aanschouwers gekeerd, met opgeheven hoofden. Aan weder zyde in de laagste rye een, en, tegen de uitstekende hoeken, 2 en 3 hoog boven malkandren, beelden van een weinig meerder grootte, als de voornoemde, met pieken in de hand. Voorts wat hooger, tegen de gevel aan, een mannen-beeld, met gekruld hair en baard, en een boog in de hand, op 3 trappen verheven, tegen een zittend beeld op een tapyt, of alcatyf, met een gordel, die weder-zyds hing, om de middelen, met opgeheven hoofde. Deze heeft voor hem een halve Maan, en agter hem wat hooger een ronde kloot, de zon beteekenende; wat lager een Altaar, daar 't offer op brand. Onder deze steyl-afgezakte en met beelden-vercierde gevel is een kelder, mede uit den berg gehouwen, waar in men met trappen, een mans lengte diep, scheen ingegaan te hebben; dog, vol water zynde, en kon men dat niet wel zien. Hier in staan 2 grafsteden met halfronde bergsteene zarken belegt, en daar boven nog ruim 6 voeten hoog 't gewelfzel, mede zonder metzelwerk uyt den berg gehouwen; dog 't Noordelykste heeft onder 3 gewelfzels, 6 grafsteden, een voorts de middelste nog een, dat 't 7. is.

Of nu 't lichaam van den Mogenden Darius, van de zynen vermoord, en mishandeld, door den grooten overwinnaar Alexander gevonden, beweend, en aan de oude moeder Sysxgambis gegeven zynde (volgens 't geen ons Curtiis daar af zegt: *Neemt het lighaam, en legt het in den grave zyner voorouderen*) in een van deze graven gebragt is, dat zou wel zoo konnen zyn, dog 't is onzeker. Noord-waard van dit gebouw 596 treden, wat opwaarts na 't gebergte, staat nog een deur van wit arduin volkomen in wezen, en aan de Zuidzyde een staande pilaar, waar by de voeten en nedergestorte stukken van verscheide andere te zien zyn, waar uyt kan besloten werden, dat dit Hof niet alleen zwaar, maar een wyd uitgestrekt werk geweest, gelyk 't ook hedendaags nog onbegrypelyk is, in wat maniere, en waar mede men zoo groote steenen zoo heeft konnen op malkandren brengen, ja nog meer, hoe 2, 3; en voor 't meeste vier van de hooge pilaren niet min, als 72 voeten hoog, na behooren zeer dik

en

en zwaar, op malkandren zyn te zetten geweeſt.

Wat dit nu voor een pragtig hof moet geweeſt zyn, daar zoo veel ſchryvers van gewagen, en over welkers verwoeſting zy den wereld-Vorſt een vuile ſtreek aan zyn eerkleed geven, is genoeg aan deze overblyfzelen te zien, in 't welk men by nader onderzoek hoe langer hoe meer merkweerdige zaken beſpeuren zou; gelyk ook waarlyk de bouwing, 't geen daar nog af te zien is, wel onder de wereld-wonderen met regt geſteld mag werden. De vlakte hier rondom, bezet met bergen, is Mardaſio (zekerlyk en eigentlyk Mardasj) genaamd, die wel 35 à 40 mylen in zyn omtrek, en veel loopende rievieren, die 't Zaeyland bevogtigen, daar in heeft.

Hier hebt gy zonder opppronking, ook zonder iets uyt andere ſchryvers aan te halen, de jegenwoordige ſtaat van dat Paleis na waarheid beſchreven. Niet verre van hier zyn nog 4 a 5 zulke grafſteden, en nog twee by malkanderen agter Perſepolis, waar nevens ook Reuzenbeelden te paard, in den ruwen berg uytgehouwen, te zien zyn, en onder anderen 2 met de hoofden tegen malkanderen, ieder de hand in een ring gevat hebbende, en tegen malkandren trekkende, waar van de inwoonders weten te zeggen, dat veel honderd jaren geleden deze 2, welke zy Ruſtans noemen, magtige Heeren in dit land waren, die, lang tegen een, met groot verlies van veel hunner onderdanen, geoorlogt hebbende, eindelyk een verding te zamen gemaakt hebben, om hun kragten in het trekken van den ring te toonen, onder voorwaarde, dat hy, die daar in de ſwakſte bevonden wierd, met al zyn onderdanen, den ſterkſten van die tyd af zou onderworpen zyn, 't welk, om dat hier in 't veld geſchied is, ter gedagtenis dezer zaak alhier in den berg is uitgehouwen. Nog ziet men verſcheide toppen van bergen, met vervalle muuren en overblyfzelen van oude Kaſteelen en vaſtigheden bezet: van al 't welke nogtans met geene de minſte zekerheid te ſpreken is; aangezien de Inlanders zelfs ons daar af niet het minſte berigt wiſten te geven.

Om nu nog te beter denk-beeld van dit heerlyk gebouw, en Koninklyk Paleis van Darius te krygen, kan men het opgeſtelde hier over door de beroemde Reyzigers Thomas Herbert, en Johan Albregt van Mandelſlow (van welke de eerſte ontrent 1626. a 1628, en de laatſte ontrent 1638. a 1639. hier geweeſt zyn) naleezen, en dan zal men een groot onderſcheid tuſſchen den ſtaat dezer overblyfzelen in die tyden, en nu, zien, vermits 'er toen nog vry meer pilaaren overig waren, en nog een der Griffioenen (die men nu miſt, en in de teekeningen van den Heer de Bruin niet vind) te zien was, gelyk zich die klaar in de teekening van de Heer Mandelſlow opdoet.

Keurlyk, zeer menigvuldig, en uytvoerig zyn de teekeningen van de Heer de Bruin van deze bekorende gedenkteekenen, gelyk door zyn E. nevens alle andre Beelteniſſen, ook die Aloude letters wonderlyk net vertoond zyn; had men maar een Tolk, die ze ons voorleezen, en vertaalen kon. Wy zullen 'er hier na mede eenige weinige van in de ſchets van een korte reys vertoonen: hoewel die van de Heeer de Bruin veel netter zyn.

Zommigen houden dit voortreffelyk gebouw voor het Paleis van den Koning Darius, en dien naam geven 'er de Inlanders hier, als men 't hen vraagd, nu noch aan; hoewel andren, en ook de hedendaagze Perſiaanze en Arabiſche ſchryvers dezen Vorſt niet Dara, of Darab; maar Djemsjid, noemen; dog op de zelve is al mede zeer weinig ſtaat te maken, alzoo al hunne ſchriften vol verdichtzelen zyn, behalven dat ook andre onder hen 't gebouw van de Perſiaanze ſtad Aſtachar (die toen de Hoofdſtad van 't Ryk was, en geheel Sjiraas, en dit gansch Paleis al mede in zich begreep) aan Cajoe Maraas (een Vorſt, die zy zeggen, dat 700 gelyk ook Djemsjid even zoo veel of wel 1000 jaren geleefd zou hebben, toeſchryven. Oor der leerd over prag gebo

Anderen zyn van oordeel, dat het de begraaf-plaats der Aloude Vorſten van Perſien zou geweeſt zyn, waar mede egter al vry veel ſchynd te ſtryden, dat men 'er ter zyden eenige pragtige en zeer trotze begraaf-plaatzen ziet, die zeer wel met de beſchryving van de Begraafplaats van die Koningen, op dien Koninklyken berg, aan de Ooſt-kant van dit Paleis, maar vier bunderen Lands (ieder 400 voet lang) 'er af gelegen, zoo als Diodoor ons die nagelaten heeft, overeenkomt; dog Della Valle teekent in zyn 2. deel fol. 83. aan dat hy in Diodoor een misſlag ontrent dit gebouw gevonden heeft, daar hy zegt, dat dit Paleis vier Plethren (dat na 't oordeel van zommige 400 voeten is) van dezen berg af lag, en Della Valle bevond, dat de puinhoopen dicht aan de voet van den berg reykten; dat daar dan al een groot verſchil geven zou. En dat het ook zoo is, blykt uyt het te voren bericht van de Heer de Jager.

Ook zyn 'er, die meinen, dat het een Tempel geweeſt zy, waar in men van ouds

ouds hier aan 't H. vyer, aan de zon, en aan andere Goden van de oude Persiaanen, plagt te offeren, en dit wel, om dat men in een venster-stuk een Persiaanze Priester een bok met een kromme Hoorn ten offer leyden ziet. Ook zyn 'er die 't voor een Afgoden Tempel in 't gemeyn van de Heydenen met veel schyn van waarheid houden.

De meeste egter, die hunne gedagten op de beste bewyzen gronden, zyn van oordeel, dat het een Koninklyk Paleys, en dat het door Darius Hystaspes begonnen, en door Xerxes voltoid is.

Sjiraas behoord onder 't Koninkryk Lhaar. Deze stad Sjiraas nu, ontrent welke dit Paleis legt, plagt wel eer onder het Koninkryk van Laar (dat 32 Koningen op zich zelven gehad heeft) te staan, van welke stad Laar of Lhaar (dat eigentlykst Lahaar geschreven werd) de Hoofd-stad was, en tot welk Ryk zich ook de Aloude magt der Koningen van Ormus plagt uyt te strekken, alzoo die ook Koningen van Lhaar tot 1599. geweest zyn, in welk jaar Sjah Abaas de Groote den laatsten Koning van Laar, Ibrahim Chan, gelyk naderhand ook die van Ormus overwonnen heeft, 't geen wy hier na breeder zullen toonen.

Dit Sjiraas, dat op 29. gr. 36. min. breedte, en op de lengte van 78. gr. 15. min. legt, was van ouds de eygentlyke Hoofd-stad van 't Aloude Persien; een stad, die weleer wallen had, dog welke nu geheel vervallen zyn, gelyk ook de stad in zich zelven niet veel is. Men ziet ze niet te min al zeer fraey en cierlyk door den Heer de Bruin vertoond.

Echter is 't waar, dat men hier de heerlykste wyn van Persien (welke een heerlyke Maag-wyn is) en zelf die voor 's Konings Tafel perst, dat meest Joden van de stamme Levi, en ook eenige Franschen, doen.

Hier vallen ook de beste peerden van Persien, en de voortreffelykste Granaat Appelen, en zommige als een Struys-ey van groote.

Men heeft daar ook uytmuntende hooge, ja de beste Cypres-boomen der wereld, en zommigen der zelven ongemeen dik, hoedanig eene men 'er ook ziet, welke eenige vademen dik, en die van Sjah Abaas de I. daar geplant is. Frey: 530. Tav. 550. Ook wil men dat deze boomen nog een gedenkteeken van Koning Cyrus zyn. Deze, in reyen geplant, doen daar een wonderlyke heerlyke vertooning, terwyl men buiten de zelve als een wild bosch van Hazenooten, Olyven, Pistachien, Amandel, Kerzen, Persiken, Abrikoozen, Granaat, Prunellen, Vygen, Kastanien, en van veel andre boomen, die zeer wel daar tieren, ziet; dog de Orangie, Citroen en andre Indiaansche boomen, die een heeter luchtstreek vereyschen, treuren hier, vermits hier wel een korte, maar zeer strenge winter is.

Men heeft ontrent deze stad ook gouden zilver-mynen, waar aan Sjah Abaas de I. ook eenigen tyd heeft laten werken, dog, ziende dat de kosten verre boven 't voordeel, dat zy gaven, gingen, belastte hy dit te staken.

Zy is nog al vry groot, alzoo zy 2½ uur in den omtrek heeft, dog de meeste gebouwen zyn zeer vervallen, en de meeste straaten smal, en, als het regend, ongebruykbaar.

De Tempels, en Mesdjids (die 'er zes zyn) mitsgaders de Bazaars of Markten, zyn wel de treffelykste gebouwen dezer stad, en voor de rest heeft zy weynig fraeys in zich te zien.

De Boomen, welke men hier heeft, zyn behalven de Cypressen, de Sycomoren (Egyptische vygeboomen, of een boom tusschen de vygen en Moerbesyen-boom) de klim-boom, de kleene Vygen-boom, de Popelier, Olm, en Wilgen-boom. Onder de vrugt-boomen teld men de Persik, Abricoos, Kers, Pruym, Appel, Moerbiesien (witte en roode) de Peeren, Prunellen-boom, en verder allerley Heyning vrugten.

Onder de verdre kruyden (buyten de vorig gemelde onder Atsjien, 2 a 3 myl buiten Gamron) teld men 't balzemkruyd, Klitten, Beetwortels, witte en zwarte, Bourrache, verscheidenerley Koolen, Ysop, Latouw, Marjolyn, Malva, Mentha of Bruyn heylig Brandnetels, levende en doode, heerlyke Peterzelye, weegbree-bladen, Porcelyn, Peonie, Pimpernel, Spenagie Thym, &c:

Men heeft 'er ook fraeje bloemen, onnoemelyk veel Roozen, nagelbloemen, of angelieren, Ambretten, Jasmynen en Lelien van allerley zoorten, Hulst, Goudsbloemen, Maankoppen, Tyloosen, Crocus-bloemen, Violetten, &c:

Daar zyn ook Aspergies, Artisjokken, (niet in de bladeren, als d'onze, maar van de wortel en stam groejende) Karooten, Peen, Knoflook, wilde Knof-look, zoethout, Meekrap, Ajuyn, Pingster uakels; allerley Radys, Rhabarber, Knollen, &c:

Ook ziet men 'er Cattoen, Berberissen, Coriander, Fenkel, Sevengety-kruid, Senebladen, Rosmaryn en meer andre gewasschen in overvloed.

Veele meynen ook, dat Sjiraas het Pasargada der Ouden zou geweest zyn; dat al zoo onzeker, als al het vorige is, vermits men op de berigten der oudste schry- Voor der Ouden Pasargada gehouden.

schryvers, als Herodoot, Ctesias, Hellanicus, en andre, zeer weynig staat maken kan, en om dat de latere schryvers maar veel zaaken van de ouder schryvers overgenomen hebben. Altoos Strabo houd in zyn 10. Boek p. 486. a 487, en 10. p. 507. het gansch verhaal van de Persiaanze zaaken voor een zuyver verdichtzel, dat by veel geleerden, altoos in opzigt van de oudsten, voor zeer waarschynelyk gehouden werd.

en van Mohammed niet bezogt.

Deze stad is het ook, in welke Mohhammed, 'er voorby reyzende, niet kome dorst, uyt vreeze dat hy door de schoone vrouwen en heerlyke wyn, die men 'er vind, verleyd zou werden; hoewel andre dat eerste (van de vrouwen) van Jesd, een stad, daar de schoonste vrouwen van Persien waarlyk vallen, met een beter schyn van waarheid getuigen; dog geloove dit geheel verhaal niet, alzoo hy de schoonste wel ieverig zogt.

De stad Lhaar beschreven.

Van de stad Sjiraas gaan wy tot die van Lhaar over, die op 90 graaden lengte, en op 28 graaden 30 minuten, N. Breedte legt. Een groote en welbebouwde stad.

Zy is, gelyk wy gezegt hebben, wel eer de Hoofd-stad van het Koninkryk van dien naam geweest, dat Sjah Abaas de Groote 1599. van een vry Vorst veroverde.

Men heeft in de zelve veel fraeje, hooge, en boven platte huizen; en ook een deftige steene Basaar, of Markt, die aan de stad een groot cieraad geeft, alzoo zy van veel deftige winkels voorzien, 216 schreden lang, boven overdekt, en by na midden in de zelve gelegen is.

Het Casteel, &c:

Geen minder vertooning doet de Vesting, in de stad boven op een Rots, en geheel van steen opgehaald, als mede 't Paleis van den Hertog, dat egter niet heel groot, en ook 't fraeyste niet is.

Zy heeft geen wallen; maar is van alle kanten door zwaar gebergte omringd, dat voor wallen verstrekken kan. Ook is de nieuwe Vesting, schoon zoo hoog gelegen, van al zoo weynig belang, als de oude, om dat die laatste in de vorige tyd door Sjah Abaas, wanneer hy dat Koninkryk en die stad veroverde, meest verwoest is, zederd welken tyd men deze nieuwe wat meer na de Zuid-kant der stad zoodanig gebouwd heeft, dat men 'er maar langs eenen weg bykomen kan. Het is zeer groot, maar slegt van bezetting, en ook van zeer weynig geschut voorzien. Anders was het zeer licht sterk te maken.

Het getal der huyzen, en Ingezetenen.

Men gist hier ontrent 4000 huizen, van welke 'er veele van wind-kokers voorzien zyn; en de ingezetenen gist men op 20000 zielen.

Het water, dat men hier heeft, is meest put-water, en brak, hoewel 'er een zeer groote menigte van overdekte waterbakken in, en ontrent de stad is, om regen-water te vangen; maar het regend 'er weynig, men is ook zeer dikwils aardbevingen onderworpen, waar door zoo nu en dan hier ook veel gebouwen instorten.

Daar zyn ook eenige Mesdjids, en Moorze Tempels; dog van weynig belang, dan eene, die een groote Coepel heeft.

Het fraeyste ontrent deze stad is, dat zig daar zeer aangenaam een groote menigte van Dadel-Orangie Citroen-en andere boomen in 't verschiet vertoond, waar door men de stad van buiten niet zien kan, voor dat men 'er zeer digt by, en als op is; behalven dat men ook in de stad eenige Thuinen heeft.

Fraeje plantagien buyten de stad.

In de zelve werden veel fraeje zyde stoffen geweven, en ook de beste roerloopen gemaakt, die van daar door 't geheel Ryk verzonden werden, en waar door hier al een zeer fraeje handel is.

Hier zyn ook (gelyk mede te Spahan, Jaroon, en in veel andre steden van Persien) zeer veel Jooden, wel duizend huisgezinnen sterk, nazaaten (zoo zy voorgeven) der vervoerden door Koning Salmanassar.

Wy hebben hier geen Comptoir, of Logie, maar een huis, waar in men gewoon is te rusten, hoewel men dat ook wel in een Carrawaansara, die aan gene kant, of na Gamron legt, doen kan. Ook hebben wy daar nog een eygen gebouw, en thuyn.

Onze verblyfplaats hier.

Om van Sjiraas hier te komen, trekt men voor by het dorp Fagr-Abad, en de stad Jarôn, waar na men, wat ter zyden af, 't dorp Aasje Rafi heeft, buyten 't welk een van onze Heeren Directeurs, Joannes Keyts (waar af hier na breeder) begraven legt.

Van daar ontmoet men nog Bizies, en Dehakoe, dat beyde groote dorpen zyn.

In de vorige tyden plagten wy ook een vast Comptoir, en een redelyke goede Logie tot Bassora, of Balsara, en een onder-Koopman tot opper-hoofd, met eenige bedienden onder hem, aldaar te hebben.

De stad Bassora en ons Comptoir daar.

Deze stad legt in of na de zyde van 't woest Arabien, aan de Rievier den Euphraat, daar zy in de Golf van Persien, of eygentlyk in die van Bassora, stort.

Het oude Susan, hedendaags Valdac genaamd, legt 'er niet verre van daan, gelyk ook de Choaspes, die 't zelve bewaterd, zich niet verre van Bassora in Zee stort.

Wel

Wel eer plagt zy onder de Arabiers te ſtaan; dog nu legt 'er een Baſſa van wegen den Grooten Heer als Hoofd, onder welkers magt zy 1657. door den Baſſa van Bagdad, (dat 'er 10 dagen, een arm van den Tigris af varende, en anders tegen ſtroom op, wel 60 dagen, af legt) gebragt is; en ſchoon de Arabiers de zelve naderhand weder inkregen, is zy egter niet lang 'er na weer onder den Grooten Heer geraakt, en zedert gebleven.

Zy is 16400 ſchreden van de eene kant der rievier tot de andre lang, en van 10 rondeelen, 45 Torens, en van hooge muuren voorzien.

Men ziet 'er ook veel Moskeen en Moorze Tempels, en onder de zelve eene, die ongemeen fraey, en zeer aanzienelyk is.

Het Paleys, de Baſaar, en Veſting Manara, &c: De Baſſa heeft daar ook een zeer deftig Paleis, dat een groote vertooning doet.

De Markt is mede vry groot, en overdekt, waar benevens veel andre byzondre gebouwen, en een groot getal huizen van aanzien zyn, behalven dat men 'er ook veel Hamams of Badſtoven, en Coffihuizen heeft.

Daar is ook een groote Veſting, Manara genaamd, die aan de weſt-hoek van een ſpruyt van den Eufraat legt, gelyk zig vooraan aan den Ooſt hoek een ſchoone Piramide, met eenige graf-ſteden in een boſchagie, vertoond.

De Eufrates loopt aan de Ooſt-kant der ſtad met die ſpruyt dwars door de zelve, gelyk men die met kleene vaartuygen ook bevaaren kan; dog zy loopt zich zelven daar in ook dood. Aan de over-wal heeft men nog een oud vervallen Kaſteel, en een Paleis van den overleden Baſſa.

Waar zy legt. Aan de kant na de ſtad Bagdaat heeft men de Zand-Zee, zeer dicht by de ſtad Baſſora, of pas ten Noord Ooſten agter de zelve, en aan de weſt-kant der zelve eenige zout-pannen.

Congo, een Comptoir van ons. Men ontmoet, van Gamron derwaards zeylende onder weeg 't ſlangen Eiland, 't eyland Delfshaven, en de beroemde ſtad Congo. Hier hebben wy ook een Comptoir gehad, en de Hr. Hoog-kamer is 1691. daar nog als Koopman, en Hoofd geweeſt. De ſtad is wel zoo wel als Gamron geboud, en eenige mylen nader aan den Eufraat gelegen. Men ontmoet ook 't land van Jork-Hoofd, het Turks Kaſteel Abeſier, en de Eilanden Gareek, Banderoek (een kleene Haven) Gabbon, Gabbas, Amſterdam, en Middelburg. En zoo als men Caap Jaſques en die van Moſandon voorby is geraakt, komt men by de Arabiſche wal, en daar na by de Eilanden Lareek en Kismis.

Wat Eilanden men ontmoet, van Gamron derwaards varende.

Op deze ſtad Congo (die eenige mylen nader dan Gamron aan den mond van den Euphraat legt) is groote vaart van Perſien, Suratte, Malabar, Choromandel, &c: behalven dat ook de Carravaanen van Conſtantinopel, Smyrna, Aleppo, en andere plaatzen, hier na toekomen, en zeer veel waaren uyt Europa herwaards brengen, waar door de handel hier zeer groot is. Grooten handel hier.

Wanneer wy begonnen hier een Comptoir op te richten, is my onbekend; dog my is gebleken, dat wy, na dat de Turk het laatſt won, veel jaaren aan den anderen hier een Logie en opper-hoofd gehad hebben, alwaar onze bedienden op een man na, 1689. uytſtorven, waar van wy in de beſchryving van de Heer van Leenens Gezantſchap breeder bericht bekomen zullen; dog in de tyd, dat de Heer Hoog-kamer Directeur van Perſien was, hebben wy daar geen Comptoir gehad; en of wy 'er nu nog een Comptoir hebben, is my onbekend; hoewel het naaſt geloove, dat wy 'er nu geen hebben. Hoewel twyffel, of wy hier nu gelyk wel eer, wel een Comptoir, hebben.

Hier plagten ſchoone Arabiſche peerden te vallen. Sjah Djihaan liet hier een Arabiſch peerd voor 10000 Ryxdaalders koopen; dog 't ſtierf onder weeg; en de Baſſa van Damaſcus gaf 2400 Ryxdaalders voor een vullen.

Even zoo hebben wy ook eenigen tyd een Comptoir, en een Logie tot Maſcate gehad, een voorname ſtad in Arabien, die men, zoo als men de Golf van Perſien inloopt, ontrent die Zee leggen ziet; dog hoe lang dit geduurd heeft, is my onbekend, niet anders wetende, dan dat de Heer Robbert Padbrugge 1672. door haar Edelheden als Gezant derwaards gezonden is, om met dien Emier een nader verbond op richten, en onzen handel aldaar te aanzienlyker te maken. Wy hebben ook een Comptoir te Maſcate gehad.

Dit voor af gezegt hebbende, zullen wy nu tot andere zaaken van Perſien overgaan, om te zien, hoe, en wanneer, wy daar gekomen zyn; dog alvorens de naamen en de jaaren van de regeering der laatſte Koningen van Perſien laten voor af gaan, om dat die ons in 't verhaal der volgende zaaken een groot licht zullen geven.

LYST
Der laatste KONINGEN van
PERSIEN,
Nazaaten van Sjah Ismaiel.

Naamen der laatste Koningen van Persien.

1.	SJah Ismael Tsoefi, dat is, de zuyvere, of de I.	A°. 1508.	tot A°.	1532.
2.	Sjah Thamas of Tahmas, zoon van Sjah Ismaiel.	1532.		1576.
3.	Sjah Ismaiel de 2. zoon van Sjah Thamas.	1576.		1578.
4.	Sjah Mohhammed Chodabenda, zoon van Sjah Thamas.	1578.		1585.
5.	Sjah Abaas de I. of de Groote, zoon van Sjah Chodabenda.	1585.		1629.
6.	Sjah Sefi de I. zoons zoon van Sjah Abaas de I.	1629.		1642.
7.	Sjah Abaas de II. Sjah Sefi de I. zoon.	1642.		1666.
8.	Sjah Sefi de II. anders Soleyman, Sjah Abaas de I. I. zoon.	1666.		1694.
9.	Sjah Hossein. zoon van Sjah Soleyman.	1694.		1721.
10.	Sjah zoon van Sjah Thamas Hossein zoon.	1724.		

Van alle deze Koningen zullen wy breeder onder de zaaken van Persien spreeken.

OM de munten van Persien wel te kennen, moet men 't werk van Tavernier nazien fol. 99. 101. in zyn eerste deel, en fol. 282. van zyn tweede deel, daar zy nevens alle andre Indische munten zeer net afgebeeld staan.

Nog moeten wy met een woord zeggen, dat deze Koningen zig van ouds her weinig plegen te laten zien, vast stellende, dat hoe verder zy van 't volk, of hoe minder zy van hen gezien wierden, hoe grooter eerbied dit voor hen zou hebben; dewyl volgens Livius zeggen; *continuus aspectus minus verendos magnos homines facit*; woorden, die zoo even reeds vertaald zyn.

Zy zyn pragtig in hunne hof-houding. Alles blinkt 'er van goud, gelyk ook alle schotels en drinkvaten, dog geen zilvere, niet om dat Mohhammed (gelyk zeker onkundig schryver zegt) dit in zyn wet verbied, maar om dat het te gering is.

Als de Koning een Gezant het uyt een gouden kop toebrengt, is die, na 't drinken van 's Vorsten gezondheid, hem eigen; gelyk ook de kop, die zy van een pilaar nu en dan afschieten, den treffer eygen is.

VIERDE HOOFDSTUK.

S*Aaken van Persien. De Portugeezen bevoeren Persien eerst van alle de Europeers. Alfonsus Albukerk 's toeleg op* Ormus. *Gelegenheyd dezer stad. Zyn komst te* Calajate, Curiate, *en te* Mascate. *Werd daar zeer qualyk gehandeld, dat hy wreekt. Neemd* Soar *in, en komt voor* Ormus 1507. *Maakt dat Ryk aan* Emanuel Cynsbaar. *Hun verlies aan weerzyden. Hy verslaat* Atar *nogmaal. Veroverd* Kismis. *Behouwd de Vesting van* Socotora. *Waar op hy* 1511. Ormus *weer inneemt,* Hhamed *ombrengt, en alles daar in rust hersteld. En maakte een verbond met* Sjah Ismaiel, *dat* Stephanus Gama *ook met* Sjah Thamas *dede. Zedert bleven de Portugeezen 'er meester af. Tot* 1622. *Wanneer de Persiaan, door hulp der Engelzen* Kismis, *en dit Ryk, innamen op zekere voorwaarden. Aanbiedingen der Portugeezen aan de Persiaanen. Wat de Engelzen hier by wonnen. 't Verdrag ook door* Sjah Abaas *slecht nagekomen. Slegte behandeling van den Koning van* Ormus. *Wraak der Portugeezen over 't niet nakomen van 't verdrag. Wat den Engelzen* Hopman Woodkook *van den roof wegvoerde. De Koningen van* Ormus. *Wat voor Engelze*

gelze Hoofden Ormus 1622. *veroverd hebben.* Sjah Abaas *quaad gedrag ontrent de Engelzen in opsicht van 't verdrag. De Portugeezen van* Jasques, Bahrein, Gamron, *en* Mascate, *verdreven.* Sjah Abaas *staat de Engelzen, en ons toe, in zyn land te handelen. Onze handel hier begonnen door de Heer* van den Broek 1620. Huybert Visnicht 1622. *herwaards gezonden. De* Heer Bekker *komt* 1623. *herwaards, en blyft in een slag tegen de Portugeezen dood.* 1624. *zend* Sjah Abaas *twee Gezanten aan Prins* Frederik Henrik. 1626. *brengen onze schepen Zyde in Suratte van daar. De Heer* van den Broek *met een nieuw verband aangenomen* 1626. *In December weer eenige schepen door de* Heer van den Broek *na Persien gezonden. De* Heer Jan Smit, *gaaande in dit jaar als onze Gezant aan* Sjah Abaas. *De* Heer van den Broek 1628. *door de* Heer van Hazel *vervangen. Zyn vertrek na Batavia* 1632. Hagenaar *hier als Hoofd. Groote wreedheyd van* Sjah Sefi de I. *onder wien toen de zaaken hier stonden. De Bevelhebber* Delcourt. 1633. *quamen hier de Bevelhebber* Carstensfoon, *en* Overschie. *Hunne verrichting. De* Heer Lucasfoon *hier. De* Heer Overschie *als Directeur voorgesteld. Vertrek van de* Heer Lucasfoon. Carstensfoon *gaat op de Portugeezen by* Mozambique *kruyssen, en neemd drie schepen. De Bevelhebber* Kraey *in Persien overleden,* 1638. Overschie *vervangen door de* Heer Westerwold. *De* Heer van Oostende *van* 1639. *tot* 1640. *hier hoofd.*

SAAKEN van PERSIEN.

Zaaken van Persien.

OM met ordre van de zaaken van Persien te spreken, en te zien, wat volkeren uyt Europa dit ryk eerst bezogten, of zich hier neder zetteden, is het zeker, dat de Portugeezen 'er eerst, en lang voor alle andren, geweest zyn.

De Portugeezen bevoeren Persien eerst van alle de Europeers.

Zy begonnen al vroeg 1503. onder Antonio Saldanha, en in de volgende jaaren onder Alfonsus Albukerk en Georg Aquilaris 1507. en 1508. het roode Meir, en 't Eiland Socotora, Aden, en andre plaatzen te bevaren; en die grooten Held, Albukerk, liet 1507. zyn gedagten al op

Alfonsus Albukerks toeleg op Ormus.

de vermaarde Persiaanze koop-stad Ormus gaan, houdende de Golf van Persien, en 't roode Meir, met een kleen getal schepen bezet. Hy was daar door storm verzeyld, en nam voor, die stad te belegeren.

Gelegenheyd dezer stad.

Zy legt in de Golf van Persien op 90 graaden, 20 minuten lengte, en 29 graaden, 30 minuten N. Breedte. Zy is ontrent 3 mylen van Gamron gelegen, op een Eiland, dat ontrent 6 a 7000 schreden zynen omtrek heeft. Het strekt zich 3 mylen na 't Zuiden uyt, en heeft een hoog gebergte, zynde by na overal zoutagtig, en onvrugtbaar.

Zyn komst te Calajate, Curiate, en te Mascate.

De stad is niet groot, en nu van weinig aanzien, alzoo 'er veel af gesiecht, en een groot deel voor 't Kasteel tot een pleyn gemaakt is.

Albukerk stelde dit beleg 1507. nog in 't werk, liep voor by Siagrum Promontorium, of Cabo di Razalgate, en quam met zyn vloot te Calajate een stad onder 't Koninkryk van Ormus behoorende.

Werd zeer qualyk gehandeld.

Hy wierd daar zeer wel ontfangen; dog qualyk te Curiate gehandeld, dat hy innam, en verbrandde.

Van daar liep hy na Mascate, en 8 mylen van daar, daar hy met den Stads-Voogd een verdrag maakte, en byzonder wel ontmoet, en beschonken, dog daar na van de 2000 Arabiers die 's nagts in de stad quamen, in weerwil van den Stads-Voogd, zeer verradelyk behandeld wierd; maar hy deed hen de vlugt nemen. Ook plunderde, en verbrande hy die stad.

Neemd Soar in, en komt voor Ormus 1507.

Hy nam kort 'er aan ook het stedeken Soar in, vertrok, twee dagen 'er na, na de stad Ontaz, daar hy grooten buyt vond, en verscheen eyndelyk 1587. voor de stad Ormus.

Te dier tyd was daar Zeifadien de 2. Koning; dog deze, nog een kind, en een Vasal van den Koning van Persien zynde, stond onder de Voogdye van zyn moeder, en van een van hare voornaamste Hovelingen, en gelubden, Atar genaamd.

Van de zelve liet hy de stad ten eersten opeysschen; dog Atar liet hem trots antwoorden, dat de Koningen van Ormus niet gewoon waren schatting te betaalen; maar wel die van anderen te eysschen.

Daar op tastte Albukerk de stad aan, en nam de zelve schielyk in, verbrandende hare schepen, en de stad het zelve dreygende; dog Atar, geen andre uytkomst ziende, maakte vrede met hem, onder belofte, dat Zeifadien zich met al het zyne aan Koning Emanuel overgeven zou, en aan hem jaarlyks 15000 Serafyns of ducaaten betaalen, aan Albukerk een plaats tot 't bouwen van een Vesting aanwyzen, hem ondertusschen van 't noodige voorzien, en in alles de behulpzame hand bieden zou.

Hy had 2000 mannen, en Albukerk 'er maar 10 verloren.

Daar

Daar was wel besloten een Vesting te bouwen, maar Atar, merkende, dat Albukerk, maar 500 man by zich had, liet dat werk zeer slap voortgaan; waar op Albukerk de zynen, die zig in 't eerst zeer tegen hem aankantteden, klaar begrypen dede, in wat gevaar zy in 't vervolg geraaken zouden, zoo zy malkanderen niet dapper bystonden, en dezen Atar tot reden bragten.

Hy verslaat Atar nogmaals. Daar op tastte hy den trouwloozen Atar weder aan, en overwon hem; dog wierd weer van meest alle zyn Hoofden verlaten, die hem by den onder-Koning Almeida nog gingen beschuldigen.

Veroverd Kismis. Ondertusschen liep hy na 't Eiland Kismis, nam dit in, verwoestte het, en versloeg twee bloedverwanten van den Koning van 't Eiland Lareek; maar hoorende, dat 't Kasteel van Socotora, door een opstand der Fartaken na 't vertrek van de Vloot, in groot gevaar was, liep hy in Januari 1508. daar na toe, sloeg den vyand, en herstelde daar alles in korten tyd; maar verzwaarde de schatting der wederspannige Ingezetenen, die nu ten tweedemaal afgevallen waren, zoodanig, dat hen de lust tot een derden afval nu wel stond te vergaan.

Behoud de Vesting van Socotora.

Na Albukerk 's vertrek van Ormus, was ook Atar de Gelubde gestorven, en door eenen Hhamed in 't bestier vervangen. Deze stelde daar alles na zyn hand, betaalende wel de schatting aan de Portugeezen; dog hen egter zoodanig behandelende, als of zy volslagen van hem afhingen.

Schoon Albukerk niet lang te voren Aden met een slegt gevolg aangetast had, en, na 30 schepen in die haven verbrand te hebben, onverrichter zaake weder te Diu, te Chaul, en eyndelyk ook tot Goa quam, belette dit hem egter geenzins, weder na Ormus te loopen, om dezen dwingeland tot reden te brengen.

Neemt 1511. Ormus weer in. Hy ging 'er dierhalven 1511. met 22 groote schepen na toe, veynzende na Aden te willen, verscheen, als een blixem, onverwagt voor Ormus, omcingelde dat gansch Eiland, liet Hhamed ombrengen, daar na de Vesting, dat egter nog wel tot 1513. aanliep, voltrekken; makende zich verder daar zoo ontzachlyk, dat Sjah Ismaiel, Koning van Persien, onder wien Ormus stond, ook best keurde een verbond met hem in te gaan, gelyk Sjah Thamas, ontrent 1541. a 1542. ook met den onder-Koning Stephanus Gama gedaan heeft.

En maakt een verbond met Sjah Ismaiel.

Zedert bleven de Portugeezen 'er meester af. Zedert deze tyd bloeyde die stad, en bleven de Portugeezen, die hier een van hun beste Kasteelen in Indiën gebouwd hadden, volkomen meester in dezelve, maakten zedert ook met de Koningen van Persien verscheide verbonden, waar door zy deze stad ook gerust hebben blyven bezitten, stellende daar van tot tyd eenen slot-Voogd, die 't opper-gebied over deze Vesting voerde.

Onder dezen komt my Joan Roderik Noronha 1522, Henrik Meneses 1524. Jaques Melio 1526, Christoffel Mendosa 1528, Garcias Coutinho 1529. Antonio Noronha, en Didacus Noronha 1552. voor.

Tot de Persiaanen 't Ryk innamen: In dit bezit bleven zy tot 1622, in 't begin van welk jaar de Persiaanen door hulp der Engelzen eerst het Eiland Kismis, daar Ruy Freira als Portugees slot-Voog-'t bevel voerde, den 22. Februari met accoord (dat zy zeer slegt hielden, alzooo zy al de Mohhammedaanze Krygslieden, die de Portugezen gediend hadden, dood-sloegen) innamen. Daar op zetteden de Engelzen Sjah Abaas den Grooten, en voor al den grooten Hertog van Sjiraas, Imancoeli Chan sterk aan, om de Portugeezen ook van Ormus te doen verhuizen.

Den 24. dito quamen de Engelzen en Persiaanen op 't Eiland Ormus, namen de stad in; dog de Portugeezen weken onder hun hoofd Don Francisco de Sousa in de Vesting.

De Engelzen bedongen, dat de Hertog gedurende 't beleg, zoldaaten en volk te land bestellen, en dat zy ter Zee den Koning van Ormus met 7 schepen aantasten, waar voor de Hertog alle maand 600 Tomans of 6000 ducaaten aan huur betaalen zou; dog zonder verplicht te wezen, om de schepen die blyven, of verbranden mogten, te vergoeden.

Den roof zouden zy te zamen deelen; ook bedongen de Engelzen, dat zy, by verovering van die stad, geen tol te Gamron, of elders in 't Ryk, betaalen zouden.

Aanbiedingen der Portugeezen aan de Persiaanen. De Portugeezen, ziende, dat het begon te klemmen, boden Iman Coeli Chan aan, dat zy hem, zoo hy opbreken wilde, 200000 Ryxdaalders vereeren, en alle jaar aan den Koning van Persien 140000 Ryxdaalders betaalen zouden; dog hy eyschte voor zig 500000, en voor den Koning jaarlyks 200000 Ryxdaalders; waar toe de Portugeezen niet wilden besluyten, maar vonden, harder geperst zynde, goed, de Vesting aan de Engelzen over te leveren, onder beding, dat zy ongemoeid na Mascate overgevoerd zouden werden.

Dit wierd hen van de Engelzen wel beloofd, gelyk die dit aan 3000 van hen ook naquamen; maar de Persiaanen, daar over niet wel vergenoegd, overtraden dit verdrag, en sloegen 'er 300 de kop af, aan welke de Engelzen het verdrag wel meenden na te komen, maar die hen tegen

gen 't verdrag aan de Persiaanen overleverden, zendende die ten spot na Gamron, om de Portugeezen aldaar een grooter schrik op 't lyf te jagen.

Wat de Engelzen hier by wonnen.

Daar op deelde Sjah Abaas den roof met de Engelzen half en half, stond hen tol-vryheyd over al in zyn Ryk toe, en beloofde hen ook de helft van den tol tot Ormus (die hy naderhand op 't vaste land van Gamron overbragt) dat van hem maar ten deelen nagekomen is.

'T verdrag door Sjah Abaas slecht nagekomen.

Sjah Abaas, verbitterd op verscheide Mohhammedaanen, die Christen geworden waren, en zedert de Portugeezen dienden, maakte, dat hy meester van de zelve wierd, en ook den Vizier van den Koning van Ormus in handen kreeg, liet den zelven 't Hoofd afslaan, en dede de stad meest afbreken; dog 't Kasteel in zyn geheel blyven, leggende daar in een goede bezetting.

Slegte behandeling van den Koning van Ormus.

Hy kreeg den Koning Seyd Mohhammed Sjah mede gevangen, die ten spot van 't Krygs-volk na Sjiraas gevoerd, en zeer slegt van de Persiaanen gehandeld wierd.

Daar wierden in de stad en Vesting 53 Batery-stukken, 4 andre dito, 6 halve dito, 16 twaalponders, 9 slangen, 2 halve slangen, 10 Orgels, 7 Petard-stukken, 92 afgezette stukken, en veel Basiliscen, van 22 voeten lang, gevonden.

Wraak der Portugeezen over 't niet nakomen van 't verdrag.

Gedurende het beleg wierd een Engels schip, dat genoodzaakt was voor Gamron ten anker te komen, om te Caletaaten, zeer qualyk van de Portugeezen aldaar gehandeld. Ook dede der Portugeezen Zee-Voogd 90 menschen op zeker Engelsch schip, tot wederwraak van den tegen 't verdrag onthalsden Vizier van Ormus, en van zoo veel door hen overgeleverde Christenen, de kop afslaan.

Wat de Engelsen van den roof wegvoerde.

De Engelze Hopman Wood-kook vertrok met 2 schepen, beladen met hun aandeel van den roof, waar in aan peerlen, en andre Juweelen, wel een Millioen Ryxdaalders waren. Dezen roof had hy by geval uyt een vlugtend fregat bekomen; dog hy is 'er naderhand, met zyn schip de Walvisch, mede gezonken.

Dit was het eynde van dit treffelyk en bloejend Ryk van Ormus, waar over deze Koningen geheerscht hebben.

KONINGEN van ORMUS.

Koningen van Ormus.

1. Sjah Mohhammed de I. de Bouw-Heer der stad Ormus van A°. Christi 700. gevolgd van zyn zoon.
2. Sjah Soleiman, gevolgd van zyn zoon.
3. Isa de I. gevolgd van zyn zoon.
4. Lasjkari, gevolgd van zyn zoon.
5. Houkabad, gevolgd van zyn zoon.
6. Isa-Chan den 2. gevolgd van zyn zoon.
7. Sjah Mohhammed de 2. gevolgd van zyn zoon.
8. Sjah Ransjah, gevolgd van zyn Neef.
9. Emier Sjahbedien Molong, gevolgd van zyn Neef.
10. Zeifadien de I. Ibn Azar, gevolgd van zyn Neef.
11. Sjahbedien Mohhammed.
12. Emier Rocneddien Mohhammed. 1278.
13. Zeifadien Nocerat. 1278. 1291.
14. Masaud.
15. Mier Bahadien Ajaaz Seifin. 1312.
16. Emier Ayzadien Gordon Sjah, gevolgd van zyn zoon.
17. Emier Mobareek Zadin Baharan Sjah.
18. Mirzah Bedien Issoef.
19. Mirzah Kodbadien de I.
20. Melk Wazonaadien.
21. Mikzah Kodbadien de 2. gevolgd van zyn zoon. 1347.
22. Turon Sjah. 1348.
23. Massud Sjah.
24. Sjah Bahadien.
25. Salgor Sjah.
26. Sjahwes.
27. Zeifadien de 2. door Albukerk overwonnen. 1505.
28. Mohhammed.
29. Seyd Mohhammed Sjah. 1622.

De-

Wat voor Engelze Hoofden Ormus 1622. veroverden.

Deze laatste Vorst wierd meest door toedoen der Engelze Hoofden, Mrs. Woddell, Blyth, en Wood-kook, den 18. April 1622. overwonnen, die, daar hy bevorens van de Portugeezen 140000 Ryxdaalders jaarlyks getrokken had, nu op 5 Mark daags na Sjiraas gevoerd wierd.

Slegt gedrag van Sjah Abaas ontrent de Engelzen.

Gelyk nu de Persiaanen, meester van alles zynde, zich aan het verbond, door de Engelzen in opzigt der Portugeezen gemaakt, zeer weynig kreunden, alzoo lieten zy zich ook weynig aan de Engelzen gelegen leggen, die van alle hunne Krygs-onkosten niet meer, als 20000 ponden sterlings, bequamen.

Daar was ook wel bedongen, dat de Engelzen 't Kasteel, en al 't geschut, zouden hebben, en dat de Persiaanen 'er een andre Vesting zouden bouwen; maar daar na is de Vesting aan de Persiaanen overgegeven, alzoo Sjah Abaas alles na zyn zin dede.

De Portugeezen van Jasques, Bahrein, Gamron en Mascate, verdreven.

De Portugeezen nu hebben tot Gamron ook een Kasteel, en een vast verblyf, na de verovering van Ormus, veel jaaren aan den aadren gehad; dog zyn die Vesting eindelyk mede, en, zoo zommige qualyk willen, al 1612. door toedoen van Iman Coeli Chan, Hertog van Sjiraas, dog, na myne gedagte, eerst nade verovering van Ormus (gelyk aan de afgekapte Hoofden, die zy na Gamrom ten spot zonden, blykt) quyt geraakt, waar toe wy niet weynig ons best gedaan hebben, gelyk ook om hen, na dat zy ook Jasques, een stad in de Golf van Persien quyt waren, en Mascate daar zy ook een Comptoir hadden, en daar zy zig ook zeer vast gemaakt hadden, te doen verlaten, met een Vesting daar te bouwen, ontrent dien zelven tyd, als zy Ormus verloren, of eygentlyk den 2. Februari 1622, door toedoen der Engelzen hadden moeten overleveren.

Aldus plagten zy op 't Eiland Bharein ook een Vesting en 't gezag over de peerl-Visschery daar te hebben; maar van daar zyn zy mede verdreven.

Nu is 't wel waar, dat de Portugeezen het in Persien lange jaaren alleen ingehouden, en groote winsten gedaan hebben, maar aangezien zy daar, gelyk over al in Indiën, zich zoo onverdragelyk aanstelden, heeft Sjah Abaas, zoo ras hy maar kon, zoo door hulp der Engelzen, als naderhand van ons, zich van hen op de voornoemde wyze ontslagen,

Sjah Abaas laat de Engelzen en ons toe in zyn land te handelen.

en zedert zoo de Engelzen, als voornamelyk ons, toegestaan in zyn land te handelen, en zoo tot Gamron, als tot Spahan, een Comptoir, Logie, en onze opper-hoofden te hebben.

Van de Engelzen zullen wy hier niet spreken, dewyl wy dat elders in 't byzonder ontrent alle Comptoiren, die zy in Indiën van ouds her hadden, gedaan hebben.

Wat ons nu, of de Nederlandze Maatschappy aangaat, die heeft hier al redelyk vroeg beginnen te handelen.

Onze handel hier begonnen door den Heer van den Broek 1620.

De eer, van 't oprichten van den handel alhier, komt ook (gelyk als die van Suratte, en Mocha, of van 't roode Meir) den Heer Pieter van den Broek van Antwerpen toe, die de eerste grond-vester van alle onze Comptoiren in die gewesten is. Hy wierd 1620. den 16. Juni als Directeur van den handel over alle de Comptoiren in Arabien, Indien, en Persien, voorgesteld, op welken tyd de Engelzen ons mede in hun verbond over den zyden handel met de Persiaan zogten te trekken, om dat zy in 3 jaaren pas 72 baalen ontfangen hadden.

Huybert Visnicht 1622. herwaards gezonden.

Hy zond 1622. allereerst eenen Huybert Visnicht, Koopman in dienst der E. Maatschappy, onder Sjah Abaas den Grooten na Persien, die ontrent dezen tyd, of wel 't jaar daar aan, onze Maatschappy zeer ernstig verzogt, om in zyn land te komen handelen.

De Heer Bekker 1623. herwaart, en blyft in een slag tegen de Portugeezen.

Den 1. October 1622. quam deze Visnicht met het schip Heusden uyt Persien tot Suratte, waar op hy de schepen Bantam, Zuyd-Holland, en Weesp onder den opper-Koopman en Bevel-hebber, den Heer, Albert Bekker, den 16. Nov. 1623. na Persien, in gezelschap van 4 Engelze schepen zond, die te zamen besloten 8 Portugeesche Gallioenen aan te tasten, drie dagen aan een daar mede sloegen, en hen verjaagden; dog wy kregen den 17. Maart 1624. tot Suratte de tyding, dat onzen Bevel-hebber, de Heer Bekker, in 't begin van den stryd door een grof yzer getroffen was.

A. 1624. zend Sjah Abaas twee Gezanten aan Prins Frederik Henrik.

Met die zelve schepen quamen ook op dien zelven dag de Heer Johan van Hazel, en Moesiabek uyt Persien tot Suratte, om als Gezanten van den Koning van Persien na Holland aan zyn Hoogheid Prins Frederik Henrik te gaan, die met de schepen Dordrecht en Weesp uyt Suratte den 23. April 1624. ook na 't Vaderland vertrokken, en daar behouden aangeland zyn.

Nadat nu den 6. November onze schepen, nevens Bantam, de goede Fortuin, en de Engelze Beer, van Batavia tot Suratte gekomen waren, zond de Heer van den Broek den Heer Frederik Kisgens als Hoofd van 6 schepen den 4 December na Persien, die in gezelschap van eenige Engelzen derwaards vertrok.

A. 1626 brengen onze schepen zyde tot Suratte van daar.

A°. 1626 quamen in de maand Februari onze schepen met 352 Baalen zyde uyt Persien tot Suratte.

Ondertusschen wierd de Heer Directeur

teur van den Broek door den Heer oud Ambons Land-Voogd Herman van Speult, met een nieuw verband van twee jaaren, a 200 gl: ter maand, weder als Directeur van den handel in Suratte (of Hindoestan) Persien, en in 't roode Meir den 1. April 1626. aangenomen.

Eenige schepen na Persien gezonden. Den 14 December verzond men weder eenige schepen na Persien; met welke een Gezant van Sjah Abaas derwaards verzogt te vertrekken, het welke den zelven toegestaan wierd.

Den 8. October 1627. quam de Heer Johan van Hazel in Suratte met zyn huisgezin, om den Heer van den Broek daar als Directeur te vervangen.

De Heer Jan Smit Gezant. Ook zonden wy in 't laatste van dit zelve jaar nog den opper-Koopman, den Heer Jan Smit, van wegen onze Maatschappy als Gezant aan den Koning van Persien.

De Heer van den Broek 1628. door de Heer van Hazel hier vervangen. Den 2. December 1628. nam de Heer van Hazel van den Heer van den Broek het opper-bewind, zoo wel over den handel van Persien en Indien, als over die in 't Roode Meir, of tot Mocha, over; waar op de Heer van den Broek, na dat hy 9 jaaren en 7 maanden Directeur van Persien geweest was, met Moessabek; Gezant des Konings, die nu van Mazulipatam tot Suratte uyt Holland weer in de vloot aan de Heer Coen aangeland was, op een en 't zelve schip den 23. dito na Persien vertrok; alwaar hy den 5 Febr. 1629. tot Gamron met hem aanlandde, daar de Heer Directeur van Hazel en de Heer Huibert Visnicht by hem aan boord quamen.

Zyn vertrek na Batavia. Ook wierd hem van den Hertog, en andre Persiaanze grooten, zeer veel eere bewezen, waar op hy den 20 April met een vloot, die 12 tonnen gouds weerdig was, na Batavia vertrok, daar hy den 19. Juni op de Rheede quam.

A. 1632. Hagenaar hier als Hoofd. A°. 1632, den 14. Augustus ging de opper-Koopman Henrik Hagenaar, met de schepen Grol en den Bevel-hebber Johan Carstensfoon van Embden, op 't schip Amboina, en den opper-Koopman Wouter de Leeuw, van Bommel met 't schip Utregt, na Persien; alwaar den 4. October ter Rheede van Gamron gekomen zynde, zond de Bevel-hebber Carstensfoon den Koopman Wouter de Leeuw na Spahan, en Hagenaar wierd hier den 5. dito vast aan land gelegt, om 't gezag te voeren.

Groote wreedheyd van Sjah Sefi de I. Ontrent dezen tyd, bragt Sjah Sefi de I. wel 75 zielen, al te zamen mannen van 't eerste aanzien, of van Koninklyken bloede om.

Ondertusschen vertrok den Bevel-hebber Carstensfoon, na zyne zaaken hier verricht te hebben, met de schepen den 9. November weer na Suratte, latende hier 2 der zelve tot verdediging der Logie blyven.

Onder wiens bestier de zaaken hier stonden. Te dier tyd stond de handel hier onder 't bestier van Marcus Oldenburg (die van Sjiraas te Gamron gekomen was) Hagenaar, en Adriaan Smit; dog Hagenaar had het gezag over de schepen, en in Spahan was toen een Bevel-hebber Delcourt, maar had daar niets te zeggen; aangezien hy het daar al vry slecht aangesteld had.

De Bevelhebber Delcourt. Den 12. December begon het hier te regenen, dat het in geen drie jaaren gedaan had.

A. 1633. de Bevelhebber Carstensfoon, en Overschie. A°. 1633. quam de Bevel-hebber Karstensfoon, en de opper-Koopman Nicolaas Overschie, met het schip nieuw Zeelandia in Februari hier, de laatste om als Directeur van den handel van Persien aangesteld te werden.

Hunne verrichting. Hier op vertrokken die twee Heeren en Marcus Oldenburg van Gamron na Spahan, om den Bevel-hebber Delcourt, Geerdings, en meer andren, te lichten, in welken tusschen-tyd Hagenaar 't gezag in de Logie zou voeren.

De Heer Lucasfoon hier. Ook quam de Heer Philip Lucasfoon den 21. Februari dezes jaars met de schepen 's Hertogenbosch, 't Hof van Holland, en Leyden, hier aan te landen.

De Heer Overschie Directeur. Den 10. Maart wierd Hagenaar verlost, en de Heer Overschie in zyn plaats als Directeur openbaar voorgesteld.

Ook bleef toen hier de opper-Koopman Canoy, met 2 onder-Kooplieden, 5 assistenten, en 1 Lysschut.

Vertrek van de Heer Lucasfoon. Den 19. dito verzeylde de Heer Lucasfoon, oud Land-Voogd van Amboina, met 't schip 's Hertogenbosch, nevens den Bevel-hebber Delcourt, Mebays, Geerdings, Marcus Oldenburg, en den onder-Koopman Hans Gier met 't schip Grol, van hier na Suratte, terwyl de Bevel-hebber Carstensfoon met de schepen Utregt, Zeelandia, 't Hof van Holland, en Leyden, op de Portugeezen ontrent Mozambique kruyssen ging, hebbende eenen schipper op Zeelandia als onder-Zeevoogd, en den Heer Hagenaar op 't schip Leyden tot schout by nacht by zich, op welken togt zy 3 Portugeesche Fregatten veroverden, gierende van daar op 't Eiland Socotora aan.

Carstensfoon en neemd 3 schepen van de Portugeeze.

Craey in Persien overleden. In September quam de Bevel-hebber Coren Craey met de schepen Vlissingen, de Leeuwin, de Chamelion, Bommel, en Grol, voor Gamron op de Rhee, dog alzoo die Heer hier quam te sterven, vertrok de Heer van Zanten in zyn plaats als Hoofd van deze vloot den 23. October na Malabar.

Van het jaar 1633. nu bleef de Heer Overschie hier Directeur van den handel tot

tot het jaar 1639, als wanneer hy in dit zelve jaar door de Heer Adam Westerwold, zoo uyt de Instructie die haar Edelheden aan de Heer Wollebrant Geleynsſoon medegaven, blykt, vervangen. Ook blykt, dat die Heer de zaaken vry beter dan zyn voorzaaten, de Heeren Overschie, Delcourt, &c: (die 't vry wat los aanstelden) geschikt, en reeds veel hier hersteld had, werdende daar in door zynen wakkeren Tweeden, den opper-Koopman Jan Leenderſoon, byzonder wel geholpen; dog deze beyde Heeren leefden hier niet lang: want de Heer Westerwold stierf den 29 Augusti 1639. en de Heer Leendertſſoon den 3 May 1640.

De H… van O…stende van 16… tot 16… hier hoofd.

Na des Heeren Westerwolts dood nam de opper-Koopman Adriaan van Oostende de zaaken hier als gezag-hebber tot 1640. waar, en wierd toen vervangen door de Heer Wollebrand Geleynsſoon, den Ouden, die hier als uytdrukkelyk Directeur door haar Edelheden in dit jaar gezonden wierd.

De H… Geleyn…ſoon 1640. hier Di…recteur

Wy konnen dit nader uyt deze volgende instructie, zyn Ed: mede gegeven, zien.

VYFDE HOOFD-STUK.

De Heer Geleynsen 1640. *hier Directeur. Instructie* 1640. *den* Heer Wollebrand Geleynsſoon *als Directeur medegegeven. De* Heer Constant 1643. *hier Directeur. Moejelykheden met de Persiaanen over de Zyde. Zeer slecht Zyde-verdrag. Waar van* de Heer Constant *verzoekt ontslagen te werden. Die, na eenig geweld, gedwongen wierd dit verdrag te onderteekenen. Waar op hy na Batavia vertrok, en 1645. weer hier quam, met last om den Persiaan te beoorlogen. Reyze van* Spahan *na* Gamron *door* de Heer Basting. *Zyn komst by 't Paleys van* Darius. *Oude Persiaansche letters. Ontmoet zwaren regen. Laat zyn vrouw en kinderen te* Jaroon. *Komt te* Gamron. *Gaat weer na* Jaroon *om zyn vrouw, en kinderen. Op de tyding van 't innemen van* Kismis *komt de Koning tot een goed accoord. De Bevel-hebber* Blok *na* Spahan *ontboden. Die 'er met den* Heer Basting *na toe gaat. Vervaarlyke hitte en zwaar onweer op dien weg. Hun verdre gevallen op die reyze en aan 't Hof. Eenige grooten in* Spahan *om hals gebragt. 's Konings groote winst hier by.*

Ordre en Instructie voor den E. Wollebrand Geleynsſoon, Commandeur over de schepen N. Zeelandia, ende de Snoek, van hier over Suratta na Gamron vertrekkende, om des E. Compagnies Negotie en affaires in 't Ryk van Persia als President en opper-hoofd te dirigeeren, waar toe de Almogende zyn H. zegen verleene.

Instructie 1640. de Heer Wollebrand Geleynsſoon als Directeur medegegeven.

„ De ongetrouwe handeling van Huibert Visnicht, de traagheyd en „ hoofze pracht van Antoni Delcourt, „ mitsgaders de ongestadigheid, 't slecht „ overleg, en de Prodigaliteyt van Nicolaas Jacobſſoon Overschie zyn oorzaak „ geweest, dat de Generale Compagnie uyt „ den Ryken Persiaanzen handel zulke „ effecten noit getrokken heeft, als ons „ anders deze aanzienelyke commercie wel „ beloofde, en als andre, daar handelende, „ van tyd tot tyd daar wel genoten „ hebben; om het welke te verbeteren, „ en de vrugten van dien apparenten handel te rechte te smaken, zoo hadden „ wy in den jare 1638. tot de Directie „ van Compagnies affaires in 't Persisch „ Ryk gecommitteerd den Heer Adam „ Westerwolt Extraordinaris Raad van „ India, en tot des zelfs hulp als tweede „ perzoon (om in Gamron en Lhaar te „ blyven) den opper-Koopman Jan Leenderdſſoon aangestelt, van welke opperhoofden (zynde den eersten een oud en „ bedaard perzoon, en de tweede getrouwd; weshalven zy door de Delitien „ en Commoditeyten van Persien zoo „ licht niet, als de vorige jonge borsten, „ stonden vervoerd te werden) wy alles „ goeds bleven verhopen; en hebben ons de „ effecten van hunne korte Administratie „ aangewezen, dat wy in onze opinie,

zoo

„zoo zy langer hadden mogen aanhou-„den in hunnen dienst,niet zouden misleyd „zyn gewerden, maar 't heeft den Al-„mogenden beliefd hen uyt de wereld „te roepen, en is de Heer Westerwolt „Zalr. in Ispahan den 29. Augusty des „voorleden jaars, mitsgaders de opper-„Koopman Jan Leenderdzoon buiten „Gamron den 3. May daar aan volgende „overleden, zulks des Compagnies han-„del in dat Ryk van bequame dienaars „ontbloot en berooft blyft, te meer, al-„zoo den opper-Koopman Adriaan van „Oostende (in wiens gepresteerden dienst „wy genoegen hebben) ongenegen is daar „langer te blyven, en wederom zeer „ernstig om zyne verlossing verzoekt.

„De zaaken nu aldus en in deze Termen „staande, en vermits ons ook niets meer „ter herten gaat, als dat de voornoemde „Directie in India van wakkere opper-„hoofden voorzien mag blyven, zoo „hebben wy niet willen nalaten uw per-„zoon (van wiens bequaamheid wy ons „vergenoegd houden, onaangezien gy „by uw tyds Expiratie, en op uw ver-„zoek uyt de Hindoestanze quartieren „over Persien tot ons gekomen zyt, om „na 't Vaderland te keeren) in aanmerking „te nemen, mitsgaders tot een nieuwe „verplichting te verzoeken; waar in niet „verders heeft konnen gehandeld wer-„den, als dat UE. Gedisponeerd hebben „tot verblyf van een, twee of drie jaaren „buyten verband, en de verdre conditie, „blyvende de recompenze van dien tot „onze discretie, mits UE. gebruykende „als Commissaris aan 't Hof van den „Mogol, of als Directeur van Compagnies „Negotie in Persia. De eerste gelegenheid „blyft opgeschort tot een bequamer tyd, „en tot dat die Majesteyt van Casjemiere „in Agra zal wedergekeerd zyn. De „Tweede is UE: in Raade van India „opgedragen, volgens een speciaale Com-„missie op uw perzoon verleend, die wy „UE: nevens deze Instructie ter hand „stellen.

„In gevolge van dien zoo heeft UE. „zich te vervoegen op het schip Nieuw „Zeelandia, om in gezelschap van 't schip „de Snoek van hier recht na Suratte in „Suwalis Chom, en van daar na Persia „te verzeylen, in overeenkomst van de „byzondre cours-wyzing tot die voyagie „ontworpen, die UE. en den schipper „by dezen tot hun Gouverno behan-„digen, zonder nogtans UE. en den „Raad stipt aan de onderhouding van dien „te binden; maar zult na tyds gelegen-„heyd; weder en wind, den besten „boeg mogen voorwenden, alwaar het „ook dat UE. tot vordering van spoe-„dige Voyage de straat van Mamale on-„dernam door te loopen.

„Terwyl gy aan boord en op de reyze „zyt, zult de vlag van de groote steng „laten waejen, den Raad, des noodig „zynde, beroepen, en daar in gedurig „voorzitten; dog voor Goa ontrent de „schepen van den E. Commandeur Do-„minicus Bouwens komende (dat niet „waarschynelyk is) zult gedurende zyn „aanwezen, ten opzigt van onze Oorlogs-„Vloot van defensie en bezetting aldaar, „uwe vlagge innemen, en, iets in Raade „te verhandelen vallende, de tweede stem „hebben, gelyk wy mede verstaan, dat „UE. in Suratte met lief by den Directeur „Paulus Crook gekomen zynde, als „tweede perzoon in den Raad aldaar „zitting nemen zult, om gedurende zyn „verblyf Compagnies affaires na vermo-„gen en bekomen ervarenheyd te helpen „bestieren, en voor al te bevorderen de „Suratze Cargazoenen in deze schepen, „beloopende, als per facture blykt „162627-10-3., spoedig met genoegzame „verzekerdheyd mogen werden gelost, „gebruykende daar toe wel gemonteerde „boots, en geoeffend volk, dewyl onver-„mogens zyn om deze schepen met een „kleen jacht te versterken.

„Insgelyks zal UE. alle menschelyke „neerstigheyd aanwenden, dat het gereede „voor Persia, en de Moorze vracht-„goederen, weer in der haast ingescheept „werden, om UE: reyze na Gamron „voort te zetten, alwaar in gezondheyd „en behouden ('t welk God geve) aan-„geland zynde, UE: 't gezag en de „Directie van Compagnies omslag in 't „Ryk van Persien, en der zelver effecten „by een net geteekend transport uyt „handen van den opper-Koopman Adriaan „van Oostende, of des zelfs Gecommit-„teerden, in Gamron zult overnemen; „wy zeggen van dessels Gecommitteer-„den, of in Gamron van de aanwezende „vrienden, alzoo wy uyt 't schryven van „gemelde Oostende begrypen, dat hy „vry wat spade tot Gamron met de retour-„schepen verschynen zal, vermits zy „besloten hadden tot het handelen over „de Zyde de Maj., en dessels leger te „volgen, welke ten inzicht van het „overlyden des grooten Heers, tot het „hernemen van Bagdaad in aantocht „was.

Op het spoedigste, zonder na gemelden „Oostende te vertoeven, zal UE: 't „Persiaansch Cargazoen in de meer aan-„getogen schepen Zeelandia ende de „Snoek van hier afgeladen, bedragende „291802-8-2. en uyt verscheide koop-„manschappen (gelyk UE. specifice by „de facture en Cognoscementen beoogen „kond) bestaande, tot Gamron met goede „toezicht, dat niet verminderd werde,

„doen loffen, ten meelten voordeele trag-„ten om te zetten, en tot geld te ma-„ken, om de Contanten tot aflegging „der opgenomen gelden te gebruyken, „dat wy ſchatten ontrent 400000 gul-„dens te wezen, by aldien, gelyk voor-„nemens waren, 150 of 200 Carga Zyde „van den Koning beſproken hebben, ons „te zyner tyd de bevinding van alles wel „uytgebreyd overſchryvende.

„De opper-Koopman Jan Leenderts-„zoon Zaliger (die de Compagnie en „zyn huysvrouw te vroeg ontvallen is) „heeft gedurende des zelfs aanwezen zeer „goede devoiren aangewend, om ons de „rechte vrugte van den Perſiaanzen handel „te doen ſmaken, gelyk zyne advyzen en „de effecten uytwyzen; echter konnen „wy niet pryzen de verzending der ſpe-„ceryen na Lhaar, Sjiraas, en Ispahan, „maar oordeelen beter; als 't iet bykomt, „die in Gamron voor gereed geld te ver-„koopen, om te beter ſtaat en reekening „te konnen maken.

„Wy zien wel, dat de pryzen der „koopmanſchappen na mate van dien in „de aangetoge plaatzen voordeeliger, dan „in Gamron, zyn; maar daar tegen moet „in aanmerking komen, dat alle waaren „in gemelde koopſteden moeten uytge-„penterd werden, en dat men, geld van „nooden hebbende in een Pancado (gelyk „wel in Gamron, daar verſcheide koop-„lieden om hunne gelden te beſteden „uytdrukkelyk verſchynen) hiet verkoo-„pen kan, dan met daling van de prys, „'t welk dan al op de markt van Gamron „uytloopt.

„In tegendeel verſtaan wy, dat dit „voordeeliger, dan wel die wyze van „uytventing, is, zoo ons by de Com-„pagnies boeken van Perſien nader „blykt.

„Ook zal UE. alle kleeden, 't zy „zwarte, Agraze, of Choromandelze „zorteering, ſchikken na die plaatzen, „daar zy beſt getrokken zyn, en 't meeſt „gelden, om dus ook den meeſten penn: „te bekomen, in Sjiraas, Ispahan, en „elders, daar goede gelegenheyd van hui-„zing op de wyze van winkels is, by „kleene partyen die uytventende, en te „gelyk ook ordre ſtellende; dat niemant „zich de moeite ontzie, om de compagnie „profyt toe te brengen, als mede om de-„zen gewigtigen handel neerſtig te on-„derzoeken, met al het doen der Moor-„ſche, Benjaanſche en Europeiſche koop-„lieden te doorſnuffelen, op dat wy, 't „voordeel ziende, ons daar toe ook „ſchikken, en daar mede ons deel van „hebben mogen.

„UE., daar in loco zynde, moet wel „letten, en den handel zoo beſtieren, dat „dat (als gezegt is) onze waaren tot de „hoogſte prys verkogt, en na die plaat-„zen, daar zy 't meeſte voordeel geven, „gevoerd, en daar vertierd werden, door-„gaans in opmerking nemende 't bedra-„gen der ongelden, en de Riſico; 't „welk de koopmanſchappen, die men „voorneemd te verzenden, onderhevig „zyn.

„Ondertuſſchen blyven wy van gevoe-„len (ten zy UE: ons na dezen beter „bericht geven mogt) dat UE: 't gros „van onze Cargazoenen, te weten, de „Peper, Nooten, Nagelen, Foelie, „Suyker, Gommelacca, Benzoin, &c: „in Gamron tot gereed geld a prys „Courant behooren over te zetten, en „dat wy ons daar voor eerſt beſt by be-„vinden zullen, om de Compagnie van „de inkankerende renten te ontlaſten.

„Ten ware een groote party koop-„manſchappen tot een voordeelige prys, „tegen goede Zyde lege a 45 tot 50 To-„mans de Carga, ofte 36 Manſia, met „Mirſa Tacki, of 's Konings Factoor „Laatsjinbeek, aan te nemen, konde „gecontracteerd en bedongen werden, „gelyk de Heer Weſterwolt Zalr. per. „Instructie in 't verleden jaar nog nader „by onze brieven van den 25. Auguſty „(daar van UE: de copye ter hand ſtel-„len) aan bevolen hebben, waar op nog „niet gevolgd is, veel min redenen van „dien in antwoord bekomen hebben.

„UE. moeten verdacht zyn, by aldien „met 's Konings Factoors in verdrag „komt, ende de zelve Compagnies koop-„manſchappen tegen Zyde aannemen, „van ten eerſten nette afreekening met „haar te maken, en geen actie van Tarra „of pretenſie van eenige vergoeding open „te laten, en van 't bedragen der ge-„leverde koopmanſchappen een zuyvere „obligatie en Mandement tot betaling „van de Zyde te vorderen (verdacht zyn-„de doorgaans ¾ Lege, ende ¼ Ardaſſe „te ontfangen) en dat van te voren te „bedingen, om al zulke queſtien en „geſchillen voor te komen, als 'er met „Molimbeek, Sjah Abaas Factoor, on-„der Visnichts adminiſtratie tot groote „ſchade der Generale Compagnie voor-„gevallen zyn, blyvende gemelde Mo-„limbeek per reſt van reekening nog „ſchuldig (daar weynig van te wagten „hebben) 85018-11-0.

„In 't vorderen van dien heeft UE. „zich te richten na de ordre aan de „Heer Weſterwolt Zalr. op deze ſchuld „gegeven.

„Wy zeggen, dat UE. te letten „hebben in 't contracteeren van Zyde „¾ Lege en ¼ Ardaſſe te ontfangen, en „meer niet; maar zult in de aanſtaande

„koop

„koop zoo ſtipt daar op niet behoeven „te ſtaan, zynde de Ardaſſe (die doorgaans minder als de Lege geld) in 't „voorleden jaar in Nederland meer verkogt, namelyk de Ardaſſe tot 26 ſchell: „1 gr, en de Lege tot 25 ſchell: 5 gr: „'t pond op 27 maanden, veroorzaakt, „door dien Braband (alwaar d'Ardaſſe „meeſt gebruykt werd) geheel onvoorzien „was; zulks dat UE: voor eerſt wel „½ Ardaſſe mogt aanſlaan, en, by verlof, „dat een party Zyde van de particuliere „buyten tol van 13 ½ per cento moogt „koopen, gelyk nu twee jaaren toegeſtaan is, zal UE. twee honderd Reaalen „mogen aanſlaan, alzoo, gelyk gezegt „is, in Perſia wel, en beter koop, als „de Lege, te bekomen is, doorgaans „op de deugd en onvervalſchtheyd van „de Zyde na uw uyterſte vermogen lettende.

„De ſtoffe van Zyde nu vervolgende „zullen wy in dezen niet tendeeren de „herhaalde klagten van onze principaalen „over de buytenſporige leccagie der Zyde, by den Directeur Overichie, gedurende zyne Adminiſtratie in Perſien „gekogt, en na Nederland gezonden; „maar ons dezen aangaande gedragen aan „de Inſtructie den Heere Weſterwolt tot „ordre verleend, met vertrouwen, dat „UE: de zelve als de uwe zult nazien, „ende de zaak zoodanig behartigen, dat „in 't toekomende geen oorzaak van klagen zal werden gegeven.

„De pracht en achteloosheyd van onze borſten is zulks geweeſt, dat zich „niemand ontrent Compagnies Zyde Caffila, af-komende na Gamron, heeft laten „vinden, 't welk de Cameliers 1638. „oorzaak gegeven heeft, om de Zydebaalen te violeeren, en, zoo gezegt „werd, is de Compagnie 600 Manſia „beſtolen, daar van geen andre vergoeding te verwagten zy, als de 100 Tomans, welke de Gouverneur Polatbeek „de Lhaarze Cameliers by geweld heeft „afgeperſt, doende de ſchuldige en onſchuldige deze zomma uytkeeren.

„Sr. Ooſtende is van oordeel, dat „deze ſtrenge handelingen zoodanigen „vreeze hebben veroorzaakt, dat de Iſpahanze Cameliers, en alle andre, zich „in 't toekomende wel zullen wagten „Compagnies Zyde te verminderen; dat „God geve.

„Echter verſtaan wy, dat UE. onze „ordre, tot voorkoming van dieffstal aan „den Heer Weſterwolt gegeven (welke „wy hier om herhaalingen te myden niet „weder aanhaalen) promptelyk zult in 't „werk ſtellen. Item 't geen by de zelve „Inſtructie belaſten, op den ontfang, en „inballeering der Zyde, mitsgaders het "inleggen der baletten door den ontfanger en de pakkers, als 't gene wy meer "ten dienſt van de Compagnie over "deze ſtoffe belaſten, en in de gemelde "Inſtructie in 't breede voorgeſteld werd, "waar op ons verlatende wy de effecten "van ons voornemen en laſt, zonder die "zaak verder aan te beveelen, zullen te "gemoet zien.

"Even zoo blyven wy ook by onzen "vorigen laſt, van geen Zyde meer met "opgenomen penn: na dezen te koopen, "ten ware om redenen in 't aanſtaande "jaar genootzaakt wierd een party van "de Maj. aan te ſlaan, om des zelfs gunſt "te behouden, en twee of 300000 gulden "te kort quaamt, 't welke in zulken geval voor 5 a 6 maanden tot de minſte "renten lichtende, uyt onze 1641. te "zendene goederen kan werden afgelegt. "By aldien verzeekerd waren van de quantiteyt, welke tegen May en Juny aanſtaande in retour te verwagten hebben, "zoo zouden nader rekening konnen "maken, 't welk nu onzeeker gaat, "evenwel zullen wy by giſſing in 't "vervolg dezes daar van nog iets ſtellen.

"Van particulieren zal UE: geen "Zyde trachten te koopen, als met "verlof des Konings, op dat ons gegund voorrecht dieswegen niet in geſchil getrokken werde, gelyk men "1638. in 't werk heeft beginnen te "ſtellen, als wanneer ons met geweld "zyn afgedwongen 4006 Tomans 12½ "Mamoedis, over tol van 593½ Carga "Zyde a 13 ½ per cento van particulieren gekogt, van welke afperſingen "wy den Heer Weſterwolt gelaſt hadden weder uytkeering te bezorgen, "gelyk het zelve by brieven aan de "Maj. en den vertrouwder des Ryks, "Mirſa Tacki, volgens 't nevens gaande "affſchrift, doenmaals medegeven, hebben verzogt; dog waar op tot nu "toe geen antwoord, veel min eenig "genoegen bekomen hebben; dog de "onze zyn genoegzaam gedwongen geworden; om indien zy Zyde begeerden, den gierigen Mirſa Tacki 50 "Toman voor de Carga te betaalen, "als wanneer hy ons toegeſtaan heeft "eenige particuliere Zyde te mogen opkoopen, onaangezien onze laſt niet "hooger geweeſt is, als 42 en uyterlyk "45 Toman. Des niet tegenſtaande "bericht ons de opper-Koopman Adriaan van Ooſtende, dat vooreerſt "dienen tot gemelden pryze van 50 "Toman te verſtaan, indien wy geen "vordre inbreuk van onze tol-vryheyd in 't Ryk van Perſia begeeren "te veroorzaaken, waar toe geen Engelze

„gelze en andre oorblazers outrent het „Hof ontbreeken.

„Wy konnen echter niet nalaten by „dien last, aan de Heer Westerwolt ge- „geven, te volherden, in gevolge van „welke wy UE: belasten, om onzen „wille uyt de Instructie, aan gemelden „Heer Zalr. verleend, wel te begry- „pen, en by de Maj.; en Mirsa Tacki, „om vergoeding aan te houden, of „eenige voordeelige zaake in de plaats „van dien by een nieuw verdrag van „de Maj. te erlangen. Wy zyn verwon- „derd, dat de Engelzen en Portugee- „zen zoo begunstigd werden, en dat de „Nederlanders (die 't beter verdienen, „als zynde oorzaak van den bloejenden „handel in 't Ryk van Persia) tegen „recht en reden gequeld, mitsgaders „dat wy van onze voorrechten, ons „door Sjah Abaas gegund, en van Sjah „Sefi bevestigd, beroofd werden.

„Verscheyde zaaken, ter dezer stoffe „dienende, hebben wy over dit geschil „in de voornoemde Instructie ingelast, „die UE: by gelegenheyd de grooten „voordragen kond, willende niet twyf- „felen, of het zal eenige uytwerking „ten goede doen.

„Wyders zal UE: alle puncten, voor „al de vergrooting en verbetering des „handels, meergemelden Heer Wester- „wolt aanbevolen, voor de zyne aan- „nemen, en ten dienst der Compagnie „bewerken, voor zoo veel wy daar „niets tegen belasten, ten welken ein- „de wy UE: (als meer gezegt is) des „zelfs Instructie ende de nagezondene „advyzen geauthorizeert behandigen, „dat in dezen kortheyd veroorzaakt, te „meer, om dat 'er zedert weynig veran- „dering in 't stuk van den handel ende „de staats-zaaken, ons in dat Ryk ra- „kende, voorgevallen is.

„Om de Indische fons, of 't Capi- „taal, waar mede de Inlandze han- „del staande gehouden dient te wer- „den, niet te verminderen; maar te „doen toenemen, en om ons eenmaal „met onze eygen middelen te behelpen, „zal UE: staat maken geen meer quan- „titeyt van Zyde tot retour voor 't „Vaderland in Persia jaarlyks te koo- „pen, als 't Provenu van Batavische en- „de Tayouansche Cargazoenen, 't zy „tot 3, 4, 5, ofte agt honderd baa- „len, komt aan te langen, mits dat „daar onder niet begrepen werde het „rendement der Choromandelsche en „Bengaalsche koopmanschappen, die „UE: uyt de quartieren van hier toe- „komen, als zyn de doeken, en Ben- „gaalze Suykeren, in de meer aangeto- „gen schepen geladen, inkoops onge- „vaar 64000 bedragende. Dat Capitaal „met de winst verstaan wy dat UE: per „de Paeuw (uyt Tayouan te komen) „na Choromandel zenden zult in Con- „tant, Zyde Laken, Fruyten, Rooze- „water, Peerlen, Paarden, &c:, gelyk „jongst per Banda geschied is, of in zul- „ke koopmanschappen, en waaren, als „den Gouverneur Gardenys by nader „advys (die in Suratte of Persia aan te „treffen staat) zal komen te eyschen, „ontbiedende van daar weder zoodanige „kleeden; Suykers, en koopmanschap- „pen, als by goet onderzoek vernemen „zult de meeste winst in Persia geven; „daarbenevens monsters van uwen eysch „afzendende, ten eynde alles ordentelyk, „en op een beter grond werde gericht en „bestierd, dan wel tot nu toe geschied „is, op dat ons woelen eenmaal tot voor- „deel strekke, en op dat wy nevens de „Moorze kooplieden, en andre werken „mogen.

„De Paeuw (als gezegt is) schikken „wy uyt de Golf van Persia over Cho- „romandel na Batavia, en zult dieswe- „gen de overheyd van dat schip by Ins- „tructie belasten, van Gamron vertrek- „kende Baticalo op Ceylon, van daar „Poedecheri, en Tegepatnam aan te „zoeken, om na Paliacatta te brengen de „Advyzen, en Goederen, die in de re- „spective plaatzen in voorraad zyn.

„Gelyk wy met het gene van de Cho- „romandelze en Bengaalze Cargazoenen „komt (als boven aangewezen is) begee- „ren genegotieerd te hebben, alzoo zult „met de goederen, en de peper, die uyt „Guzeratte, Hindoestan ende Wingurla „bekomt, procedeeren, geen Zyde voor „de daar van voortgekomene penn: „koopen, maar alles in Wissel, gereed „geld, koopmanschappen, als anderzins „uyt Persia, na advenant van 't ontfangene, „zenden, om ter respective plaats weder „voor Persia aangelegt te werden; let- „tende op de quartieren, wiens kleeden „en waaren de meeste voordeelen geven, „en 't grootste retour bekomen, 't wel- „ke by ervaring Choromandel en Ben- „gale zyn, zynde in 't voorleden jaar op „'t Wingurla's Cargazoen, in Gamron ver- „kogt, verlies gevallen, en de voordeelen „op de zwarte zorteering uyt Guzeratte „zeer zober geweest, 't welk wy verne- „men, dat meer hapert aan den onbe- „dagten inkoop, als wel aan de cours „van den handel, dewyl ons zekerlyk „blykt, dat de Moorze en Benjaansche „kooplieden, en zelfs de Engelsche, „verscheyde goederen tot minder prys, „als d'onze die verkoopen; namentlyk „Kandekyns tot 42 Larynen, daar de „onze inkoops met de onkosten op 49

„Lary-

"Larynen komen te ftaan, en egter "meer voordeel (zoo zy voorgeven) als "wy doen; zoo dat de Compagnie niet "getrouw gediend werd, dat elendig is, en "dat, zoo zynde, beter nagelaten was, de-"wyl tot nog toe ons woelen buyten "winft geweeft is, weshalven men met "opmerking den Directeur in Suratte "ten rechten diend hier af bericht te "geven, mitsgaders de ontrouwe, ont-"dekt zynde, hard te ftraffen; alzoo "zulke defecten moeten verbeterd wer-"den, vermits het alleen hapert aan den "onbedagten inkoop onzer waaren, of "wel dat op de uytventing der zelve niet "behoorlyk letten, dat wy geen on-"koften, tollen, nog laften onderheevig "zyn, weshalven wy aldus nevens andre "kooplieden, in die zelve koopmanfchap-"pen handelende, niet konnen be-"ftaan.

"De opper-Koopman Jan Leenderts-"zoon Zalr. heeft in zyn leven groote "moeite aangewend, om dit geheym te "ontdekken, zendende des Compagnies "doeken ter plaatze, daar zy beft getrok-"ken waren, maar volgens des zelfs be-"richten, zoo ontbreekt het aan den in-"koop, gelyk hy in zynen brief aan den "Directeur Barent Pieterffoon klaar ge-"noeg aanwyft.

"UE: zal zich nader hier ontrent doen "onderrichten, en diergelyke misbrui-"ken ontdekken; en zoo de Directeur "Crook, als ook ons, met behoorlyk be-"fcheid daar een net bericht van geven, "op dat de ontrouwe en nalatige ten "voorbeeld van andre mogen doen ver-"beteren.

"Zwarte zorteering, ten aanzien van "de flegte voordeelen, en om dat afge-"fchreven zyn, en 't Capitaal in Guze-"ratte fchaars is, zyn dit jaar niet voor "Perfia in 't werk gefteld. Alleen bemer-"ken wy uyt de berichten van den E. "Crook, dat na Agra ordre gegeven is, "een koop te doen van ontrent 35 a "40000 Ropias in Agrafe zorteering, "voor Perfia ontboden.

"In 't toekomende zal UE: van daar, "ende uyt Guzeratte, zoodanige zortee-"ring voorderen, daar geen minder "winft, als 25 tot 50 per dito op te wag-"ten zy, alzoo wy niet verftaan kon-"nen, dat de Compagnies beftaan kan "met in waaren te handelen, die minder "opbrengen, voornamelyk zoo lang het "Capitaal bekrompen omkomt, en wy "ons met ons eygen niet redden konnen; "weshalven UE. alle omzigtigheid blyft "aanbevolen, om op alles met de meefte "zuynigheid ten befte van de Compagnie "te letten.

"Den Koopman Pieter Paats hebben "wy van Wingurla opontboden, en "in des zelfs plaats derwaards met de "vloot van Defenfie gezonden den opper-"Koopman Klaas Cornelifſoon Blok.

"UE: zy gerecommandeerd, en aan-"bevolen met den zelven te correspon-"deeren, en uyt het Ryk van Viziapoer "zulke koopmanfchappen te eyffchen, die "waarfchynelykft by UE: de meefte voor-"deelen geven; ook zult UE: ten dien "eynde de monfters en de quantiteyt van "het vertier, derwaards zenden, verdacht "zynde geen Ruynas voor Wingurla te "doen opkoopen, ten zy de vrienden van "daar de zelve alvorens eyffchen, en in-"dien van dat Comptoir meer Cargazoen "bekomt, als de Retouren vorderen; of "UE: geraden vind van daar te ontbie-"den, zoo zult UE: 't Surplus of 't over-"fchot (als gezegt is) in Zyde niet aan-"leggen, maar des te meer dan na Cho-"romandel overzenden, om in het voor-"deeligfte Perfiaanfch Cargazoen aange-"legt, en herwaards gezonden te werden, "'t welk UE: den Gouverneur Garde-"nys nevens zyne berichten aan be-"veelen zult alzoo in 't werk te ftel-"len.

"Wy beveelen UE: ordre te ftellen, "dat voor 't openen van goederen, pak-"ken, &c: op der zelver qualificatie "wel gelet, en dat 'er zelve, geopend "zynde, het te kort komende met "atteftatien aan de Comptoiren, die dit "raakt, over gefchreven werde ten lafte "van de perzoon, die over het pakken "gefteld is, en die zyn Biljet in 't pak "gelegt heeft, op dat de Compagnie "eens van bedrog en fchade bevryd "blyve.

"De 22 ftuks Berams, in 't pak 391 "te kort bevonden, begeeren wy dat tot "lafte van den Affiftent Jooft Dirkffoon "zult ftellen, die by 't billet, in 't pak "bevonden, verklaard zoo veel meer "ftukken daar in gepakt te hebben, te "meer, dewyl men ons bericht, dat "dito pak, voor het openen, wel ge-"fteld was, zoo dat het bedrog maar "quade ftudie is, zynde de iedele plaats, "in 't midden des paks gelaten, met ftroo "gevuld. In Rhabarber zult UE. geen "geld befteden, alzoo dit uyt Nederland "afgefchreven werd, gelyk mede geen "Galnooten, noch Tarw, tot nader ont-"biedens, verwagten.

"De peerlen, ter zomma van 13013-gl: "10 ft door Nicolaas Jacobffoon Overfchie "1638. in Perfia gekogt, konnen 't "uytgefchoten geld op de helft (zoo "onze Heeren en Meefters fchryven) "niet haalen.

"Den inkoop is los en zonder verftand "(zoo 'er niet anders onder fchuyld) ge-

„daan. Aan de kleene party, jongst „by Jan Leenderdsfoon, en van den „Broeke gekogt, zal mede geen voor„deel vast wezen.

„Deze koopmanschap moet met goe„de kennisse ter plaats uyt de eerste, „en niet uyt de tweede hand, gekogt „werden.

„De meer-gemelde Jan Leenderds„zoon had ons beloofd quantiteyt van „peerlen te bestellen tegen A°. 1641, aan „welkers inkoop (dit zyn desselfs ey„gen woorden) onze principaalen ge„noegen zullen nemen, en groote voor„deelen doen. Zyn voorstel is geweest, „een perzoon na Bahreyn, daar de eer„ste markt is, te zenden, aldaar 8 a „10 duyzend guldens te besteden, en „niet uyt de tweede of derde hand, „gelyk voor dezen gedaan is, in te „koopen. UE. kan zig hier van nader „bericht doen geven, en een preuve „nemen; want zoo die voor 't Vader„land ondienstig zyn, zoo konnen die „voor Hindoestan, en Choromandel, die„nen.

„De Gouverneur Gardenys geeft „ons, by zyne jongste brieven, bericht, „dat zekere 50 Meticaalen peerlen in „meerder party door Overschie uyt „Persia gebragt, en met Grypskerken „van hier na Choromandel gezonden, „kostende Inkoops 353-2-0, in Pegu „verkogt, en daar op gewonnen zyn „1600-0-0, dat een treffelyke winst is, „en zyn deze zoorte Peerlen aldus in„gekogt geweest, te weten 25 Meti„caalen a 24 Mamoedi's 't Meticaal „Ma. 600 25 Meticaalen a 12 Ma„moedi's 't Meticaal Ma. 300.

„Willen niet twyffelen, of gemelde „Gouverneur zal uyt Persia quantiteyt „eysschen, daar op gelet diend te wer„den, dat die peerlen met verstand, „ende redelyks koops ingekogt wer„den, op dat 'er aldaar geen schade „aan gedaan mag werden, weshalven „UE: by gelegenheid onderstaan moet, „wat in die koopmanschap tot Bahreyn „te doen zy.

„UE: zy mede aan bevolen te on„derzoeken, wat voordeeligen handel „in Bendaa Congo te bevaaren, en 't „gene daar voor de Compagnie te ver„richten zy. Zoo wy uyt de Persische „berichten bemerken, werd die plaats „van de Portugeesche en Indiaansche „kooplieden zeer veel bevaaren, en de „Engelzen, zoo ons gezegt is, gaan „mede, na Balsara, alzoo de kleeden „daar goede winst geven, en Jan Leen„derdsfoon eyscht tot dien handel 100 „a 150 pakken Kandekyns, Ardias, „Berams, en zwarte smalle Bastas. Wy „zullen van UE: nader en grondiger „bericht over dezen en andren handel in „'t Persisch Ryk verwagten, en zoo de „voordeelen 't zelve verdienen, den eysch „van 't vaartuyg, daar toe noodig, ver„zorgen.

„Laat ons weten, of ontrent Bendar „Congo geen voordeel, met op de Por„tugeezen te kruyssen, te doen zy, en „wat ons wegens deze onderneming te „ontmoeten staat.

„Den handel in Sindi te onderzoeken, „zal nog dienen wat uytgesteld, en aan„gezien te werden, tot dat de Sindische „Pretensie en eysch geheel afgedaan, en „de Portugees magteloozer zy, gelyk „ook de voorslag, om uyt Persia een „jacht met een weynig Ruynas, en eenig „gereed geld, onder de administratie van „een onder Koopman tot opkoop van „kleeden, die in Gamron 40 per cento „winst geven, derwaards te zenden, „waar op wy eerst UE: grondiger be„rigt over dezen handel afwagten zullen. „Om nu Compagnies affaires in Persia „met ordre; en den handel van zoo groo„ten en gunstigen schyn ten meesten nutte „der zelve te bestieren, zoo verstaan wy, „dat UE: na de Visite in Ispahan ge„daan, en na zich aan den Koning eens „vertoond te hebben, zyn verblyf in „Gamron houden zult; met behulp van „twee onder-Kooplieden, en drie assi„stenten, om op den verkoop der aan„komende Cargazoenen te letten, dat „de zelve tot de hoogste prys verkogt „werden, en ook de behoorlyke verzen„ding der kleeden, &c: na Sjiraas, ende „Ispahan te bevorderen, ten welken ein„de zich van de maand October tot half „April, of tot in die maand in Gamron „moet laten vinden, om (als gezegt is) „by alles tegenwoordig te wezen, ver„trekkende dan over Lhaar na Sjiraas, „om op 't een 't ander behoorlyke ordre „te stellen, de overige goederen te ven„ten, en de verdre verzending na Ispahan „te doen, houdende gestadig een Koop„man, of onder-Koopman, met 2 a 3 „Assistenten in Sjiraas, item in Ispahan „en aan 't Hof by zyn Maj. Om nu te „verrichten, 't gene wy op den koop der „Zyde belasten, als ook 't gene aldaar „ten dienst der Compagnie meer te be„vorderen hebben, zal wel dienen 'er „gestadig te blyven een bequaam Koop„man, of opper-Koopman, daar toe wy „Henrik de With bequaam oordeelen „(wiens aanneming, by den Raad aldaar „gedaan, wy goed keuren) nevens twee „onder-Kooplieden, en zoo veel Assi„tenten, als 'er noodig zyn, om in de „taal, en kennis des Zyde-handels aange„queekt te werden.

„In

„In gevolge van dien verstaan wy, dat „de Resident in Ispahan Tweede, en „die in Sjiraas als derde perzoon, plaats „in dat Ryk wegens de Nederlandze „Compagnie nemen zal, mits aan 't Hof „rond uyt te kennen gevende, dat het „opper-hoofd der Nederlanders belast is „zyn verblyf in Gamron en Lhaar te „houden, en dat de Resident in Ispahan „als Tweede zyn ordre van den Capitein „of President te ontfangen heeft, en „buiten zyn kennis van geen zaaken iets „verrichten mag; waar door het opper-„hoofd in meer agting zal wezen, en „waar door veele schenkagien en groote „onkosten zullen gemyd blyven, te meer, „dewyl in Ispahan alles zeer kostelyk is; „en dewyl Compagnies handel in dat Ryk „dagelyks vergroot, de kleeden en meer „andre koopmanschappen tot een voor-„deeliger prys, zoo in 't groot, als in „'t kleen, tot Sjiraas en Ispahan verkogt „werden (zoo dat daar reekening van „diend gehouden te werden) zoo zullen „de dienaaren der respective plaatzen „hunne byzondre boeken houden, en „reekening en reliqua aan den Directeur „doen, by wien de Generale boeken van „den Persiaanzen handel zullen opge-„steld, en die van Sjiraas en Ispahan „jaarlyks daar in getrokken werden, om „met de jongst vertrekkende schepen „uyt Gamron behoorlyk gesloten, en „herwaards gezonden te werden. Op dat „nu ook de aanwezende vrienden ken-„nisse van zaaken hebben, en in den „handel ervaren werden, mitsgaders om „alle bedrog voor te komen, zoo zal het „houden der boeken onder de Residenten „verdeeld werden; en den eersten, of den „Directeur zelf, zal 't Memoriaal, den „Tweeden 't Journaal, en den derden „het Groot-boek houden, mits dat ook „tot 't overdragen en 't net schryven der „Logie-boeken, als mede 't aanteekenen „van alle onkosten volgens de ordre op „het boekhouden behoorlyke ordre ge-„steld werde, ten einde ons dan alles, „net opgesteld en geteekend zynde, ne-„vens de negotie boeken (als gezegt is, „en dat tot UE: Gouverno diend) toe-„gezonden werde.

„De Heer Westerwolt Zalr. heeft in „Persia de vrye tafel weer ingevoerd, „dat wy niet konnen goedkeuren; der-„halven volgens vorig gebruik ider zyn „randzoen tot mondkosten zult laten „genieten; alzoo wy bevinden, dat het „zelve geregelder huishouding en beter „bezuiniging veroorzaakt. Alleen staan „wy, op 't voordragen van den opper-„Koopman van Oostende, toe, in Is-„pahan, daar alles kostelyk is, en verder „niet, 't vyer en licht tot laste van „de Compagnie zal werden gebragt.

„Dewyl Huibert Bufkens, Diamant-„slyper; in dienst der Maj. is aangeno-„men, en ruim duizend gulden jaarlyks „verdiend, zoo verstaan wy niet, dat „hy vorder randzoen of gagie van de „Compagnie genieten zal, maar dat UE: „alles stremmen, en ophouden zal, „tot dat hy weer in actueelen dienst treed, „egter geraden ynde, en 't zelve ver-„dienende, om hem aan de Compagnie „te meer te verbinden, zal men hem jaar-„lyks tot een pensioen mogen toeleggen „drie honderd gulden eens.

„Voor den Adsistent ende goud-smid „Cornelis Walraven komt een kisjen „met goud-smids gereedschap, getee-„kend C. W., nevens een opene brief, „dat UE: hem te zyner tyd zult doen „ter hand stellen, en ons bericht geven, „of de Maj. met des zelfs konst gediend „is, en genoegen neemt, als mede het „verrichten van den goud-smid Klaas, die „reeds te werk in Compagnies dienst is „gesteld; Edog dien wy verstaan een „grooten dronkaard te zyn, daar Bufkens „mede niet vry van is, hoewel wy ver-„trouwen, dat zyn Majt. van Walraven „beter gediend zal wezen.

„Dewyl, volgens 't schryven van meer „gemelden Oostende, na veele kosten en „moeite van de erfgenaamen van Mamoet „Moemin-Beek in betaaling van 100 To-„man en 18 kassen timmerwerk, dat „oude schuld en questieus is, niet meer „te bekomen zy, als twee Carga Zyde, „die zy aangeboden hebben, en by de „onze 'er drie geeischt werden, zoo zal „UE:, niet meer konnende bekomen „(zoo 't voor dezen niet afgedaan is) 't „aangebodene maar aannemen, en qui-„tantie van die schuld verleenen, vein-„zende de obligatie verloren te hebben, „om vordere geschillen te ontwyken, „die uyt den inhoud van dien mogten „ontstaan.

„Wy hebben gelezen, hoe verre te-„gen den Nasaar, alias Casagi, tot „het innen van schuld, zynde 400 To-„mannen, is gevorderd, ende dat ein-„delyk na 40 dagen in Compagnies hui-„zen in Ispahan was vast gehouden, dog „onder de zobre borgtocht van zyn va-„der weer los gelaten is.

„Aan den Heer Westerwolt hadden „wy belast, dat hy zoo veel van deze „oude schuld moest tragten te innen, als „te bekomen was, 't welk wy nog zeg-„gen, mits den perzoon na zyne gele-„genheid handelende.

„Buiten de aangehaalde schulden, uyt-„genomen Molimbeek, zal UE: met lief „in Persia komende, effen reekening „vinden, 't welk gerustheid in uwe aan

„ te vangene Directie ftaat te veroorzaaken. „ Eenelyk klaagt Maria Gommes jongft „ weduwe van den elendigen Adriaan „ Smit, en vertoond ons by een fmeek- „ fchrift, dat haar door Sr. Overfchie, na „ 't heiloos ongeval hares mans, zyn af- „ gedwongen twee honderd Toman in „ gereed geld, wegens 't contingent van „ Smits middelen, pretenderende, dat de „ zelve aan den Heer, vermits zyne mis- „ daad, vervallen zyn.

„ Voorfz: Overfchie heeft een reeke- „ ning gepaffeerd, en goed gedaan van „ gemelde Maria ontfangen te hebben „ 14600 Mamoedis, zynde *f* 5615-0-0. „ Alhier nu hebben de pretenfie dezer „ weduwe door den Raad van Juftitie doen „ onderzoeken, en wierd verftaan uyt „ kragt van zekere huwelykze voorwaar- „ de, tuffchen partyen aangegaan, niet on- „ gegrond re wezen; en alzoo in rechten „ niet genoegzaam bewezen is, dat de „ elendige Smith zyn eigen leven ver- „ kort heeft, onaangezien de Inditien, „ en fchyn-teekenen groot zyn, zoo ge- „ ven wy UE: volle magt, om deze „ vrouw genoegen te geven, ende de zaak „ met haar af te maken, 't zy voor de „ helft, of twee derde parten van 't gene „ de Compagnie genooten heeft, zyn- „ de, als gezegt is, 14600 Mamoedis, „ mits behoorlyke quitantie nemende, en „ het uytgekeerde tot lafte van 't Comp- „ toir Generaal affchryvende. Onze hier „ nevensgaande open brief, daar by haar „ onzen gegeven laft aanfchryven, zult „ UE: meergemelde Maria Gommes ter „ gelegener tyd overhandigen.

„ Op de klagte, die Chodja Petrus, „ zoon van Priaman, doet, en ons by een „ fmeek-fchrift vertoond heeft, zal UE: „ mede letten, en zich grondig doen „ onderrichten, en zult dien perzoon alle „ redelyk genoegen geven, na dat bevin- „ den zult de zaak gelegen te zyn.

„ Wy fchreven hem by een opene „ brief, dat hy zich aan UE: aan te „ geven, en te vervoegen heeft.

„ By achterhaalde brieven van Henrik „ Hagenaar, in Amfterdam gefchreven, „ blykt ons, dat de onder-Koopman Ni- „ colaas La Gouche, jegenwoordig in „ Perfia, in 't verleden jaar per 't fchip „ Amfterdam in India gekomen, uyt Ne- „ derland voor gemelden Hagenaar tot „ Batavia heeft gebracht een doos met „ Barn-fteen, ende coraal, bedragende, „ als per de nevens gaande Factuur blykt „ *f.* 838-15-0. om die te leveren aan den „ opper-Koopman Jacob van Gale Zalr.

„ Deze byzonderheden t'onzer ken- „ niffe gekomen zynde, is de weduwe „ van den voorfz: van Gale daar op ge- „ vraagt, die onkundig van deze zaak zegt „ te wezen. Weshalven wy UE: belas- „ ten zonder veynfery dezen La Gouche „ daar over aan te fprecken, en ons ge- „ noegzaam bewys te zenden, waar deze „ doos befteld, en wyders vervaren is, en „ by aldien voorfz: la Gouche (dat wy „ van hem niet verwagten) geen op- „ rechte opening doet, en Compagnies „ recht bewaard, zoo zal UE: den „ zelven ons herwaards zenden, onaan- „ gezien hy in Perfia niet te wel mogt „ konnen gemift werden; dog vertrou- „ wen, dat hy volgens zyn plicht han- „ delen zal, 't welk zoo verftaan te „ behooren.

„ Wy ftellen UE: by dezen ter hand „ een dubble lyft, in 't Perfifch gefchre- „ ven, van verfcheide kruiden, ons toe- „ gekomen van de Heeren Bewind-heb- „ beren uyt Nederland, met ordre om „ op 't verzoek van den Heer Profeffor „ Gool, in India de monfters der zelver „ kruiden zouden doen opzoeken, en na „ Europa zenden, 't welk wy UE: zeer „ ernftig aan beveelen in agt te nemen, „ en effect te doen forteeren.

„ Gebruikt daar toe ervarene perzoo- „ nen, om de gezegde kruiden in Per- „ fia, Guzeratte en Hindoeftan te doen „ zoeken, ten einde van ieder zoorte „ monfters mogen bekomen, voegende „ by de zelve de naamen met Arabifche „ letters, volgens de zelve Lyft. Wy- „ ders by aldien zommige van de uyt- „ drukte naamen, groene kruiden of boo- „ men mogten zyn, en niet konden „ overgezouden werden, daar van zult „ ons 't zaad of de gedroogde vrugten „ overzenden, of door een fchilder de „ zelve kruiden en bloemen met couleu- „ ren na 't leven laten afteekenen, en op „ dat des te beter na voorfz: zoorten ge- „ zocht werde, zoo zal het goed we- „ zen, dat de naamen, daar van de Droogen „ of kruiden, tot Ispahan niet te beko- „ komen zyn, door een Moula afgefchre- „ ven, en aan verfcheide perzoonen be- „ handigd werden, om de zelve in ver- „ fcheide quartieren op te zoeken, tot „ Gouverno.

„ Den Sulthan en Sjabander, wegens „ de Konings Maj. van Perfia in Gamron „ hebben verzocht, ten aanzien des Ko- „ nings Kafteelen van rond fcherp ontbloot „ zyn, vier of vyf duizend ftuks van ver- „ fcheide zoorten; en al hoewel qualyk „ verzien zyn; voornamentlyk van de „ groote zoorte, zoo zenden wy met „ deze fchepen 1000 ftuks, van groote „ en gewicht, als per factuur blykt, „ welke hen voor eerft zult doen behan- „ digen, mits betalende, of in vereering „ na dat de gelegenheid het beft ten dienft „ der Compagnie fchikken zal.

„ De

„De toegezonden Mal gaat na Nederland, om, 't geen 'er aan ontbreekt, van daar te vervullen.

„Wy hebben aangemerkt, dat de „boeken en administratien van den opper- „Koopman Jan Leenderdsſoon op UE: „affcheid uyt Gamron geheel ongeredderd waren, en had Sr. van Oostende „aangenomen, alles in der geregtigheid „te vereffenen; 't geen vertrouwen dat „zoo zal geschied zyn; buiten dat wy „UE: belasten, omzichtelyk te letten, „alles in behoorlyke forme geboekt, en „de Compagnie nog des afgestorvens „Weduwe niet verkort werden.

„Uyt Tayouan hebt gy te verwagten „de schepen de Paeuw en Akkersloot, ofte „gemonteerde fluiten in de plaats van „Akkersloot; wy willen niet twyffelen, „of die zullen tydelyk, als dit jaar geschied is, aldaar verschynen. Niet minder als 30000 Man witte Poejeren, en „de Candy-zuikeren staan daar mede te „komen, en vermits geen eysch uyt „Persia is gedaan, zoo hebben wy den „Gouverneur in Tayouan aangeschreven, „na Gamron te zenden zulke koopmanschappen in quantiteyt en qualiteyt, als „in vorige jaaren voor Persia zyn gevorderd, zoo dat wy gissen, dat de Tayouanze „Cargazoenen, behouden in Persien aanlandende, ongevaar zullen uytmaken „*f.* 300000-0-0. 't Japans koper niet „gerekend zynde, alzoo daar geen staat „op is te maken, vermits het uytbrengen „verboden; en zelve daar beneven in Japan „buiten gemeen dier is.

„Het Cargazoen, jegenwoordig in de „schepen nieuw Zeelandia, ende de „Snoek, voor Persia geschikt (de Choromandelze kleeden, en Bengaalze Suikeren daar onder niet begrepen, ter „oorzaak, als hier voren gezegt is, wy „'t gene daar van komt, voor Choromandel ordonneeren) zal, na ruigen overslag, volgens de prys Courant ontrent „bedragen *f.* 450000-0-0. Invoegen na „deze gissing alles behouden varende, en „verkogt zynde, in Persia een Capitaal „tot opkoop van Zyde staat te wezen, „en zeggen dat tot inkoop van Zyde alle „de Wingurlaze, Guzeratze, en Choromandelze Provenuen ordonneeren; die, „van daar gekomen staan te retourneeren „met ongevaar 750000-0-0-0

„En den meergemelden opper-Koopman van Oostende geeft ons bericht met „brieven van den 17. May voorleden „dat de Compagnie in Persia met 5500 „Toman belast was tot 20 en 21 per cento „in 't jaar, dog dat echter de restanten „in wezen, zoo in Gamron, Lhaar, „Sjiraas, en Ispahan, en tot geld gemaakt zynde, aldaar in voorraad zou „blyven ongevaar 4 a 5000 Toman, „waar voor hier uyttrekke *f* 150000-0-0-

Somma guldens *f* 900000-0-0

Hier moet nu af de Zyde welke Oostende de novo voornemens was van den Koning te bespreeken, die begrooten op 150 a 200 Carga, invoegen wy tegen 't aanstaande jaar uyt Persia verwagten 500 baalen Zyde, die grosso komen te bedragen. *f* 550000-0-0

Zulks dat Persia tot inkoop van Zyde tegen 1642. zal voorzien blyven; tot opkoop (buiten beswaring van opgenomen penn:) van ontrent 300 a 340 baalen Zyde, met *f* 350000-0-0

„Meer Zyde retournerende, zal daar „toe noodwendig geld opgenomen moeten werden, dat niet geerne zien zouden, ten ware de Zyde tot minder prys „te bekomen ware, als zy nu geld, of „dat de retouren na Guzeratte, Wingurla, ende Choromandel besnoeid „konden werden tot 100 baalen, dat „liever zagen; dan dat 'er geld opgenomen wierd, als wanneer wy tusschen „de 4 a 500 baalen Zyde tegen 1642. te „verwagten hebben, buiten belasting. Zoo „het na dezen ruigen overslag doenelyk „is, zoo laat de Compagnie onbelast, al „zou UE: het Zyde-Retour wat besnoejen, op dat wy eenmaal de eere „hebben van met ons eygen Capitaal te „handelen.

„Tot een besluit zullen wy 't naarvolgende ten overvloede andermaal „aanbeveelen, te weten, des Compagnies „besten dienst na 't uiterste vermogen te „bevlytigen, de weering van alle particulariteiten, tegen d'ordre van onze „Heeren en meesters strydig, na plicht „ende gewisse te behertigen, de welgeregelde zuinigheid, de afschaffing van „alle verquistingen, pracht en hovaardy, „en den voordeeligen prys onzer Cargazoenen, in allen deelen te zoeken, ten „einde de Compagnie alleen, en geen „andren het voordeel toekome, mitsgaders de Zyde voor zoo weinig geld, „als 't doenlyk is, werde ingekogt.

„De Rompen, Cassia Fistula, Bima's „Sappan-hout, en geconfyte Genber zult „gy verkoopen ten pryze, die zy gelden „mogen. Na dezen zullen wy Persia „met geconfyte Gember zoo overmatig „niet meer overkroppen, als in 't voorleden jaar gedaan is. Van Tayouan hebt „gy geene te verwagten. De Foelie, of „Macis, dient niet opgelegt; maar verkogt te werden.

"Tot een preuve zenden wy 3000 "pond fyne Ceilonze Caneel. Tracht "daar van den hoogsten prys te bekomen. "Doet ook letten op de Peguze lange "Peper, waar van 180 pond tot een monster "medegaat.

"Op Choromandel geld die cent per "cent meer, als de gewoone lange peper "uyt deze gewesten. UE: zal 't verschil "wel vernemen; dewyl het Cargazoen "nu van beide de zoorten voorzien is; "zoo zullen mede geerne verstaan, wat "prys 't Ebben-hout aldaar zal aan-"treffen.

"Tot een proeve zenden wy 80 stuk, "wegende 15957 pond dito hout van "Mauritius. De pluimagie, handschoenen, "hoeden, penceelen, verw, scharlaaken, "Passementen, &c: zyn voor de Maj. "verzocht; tracht daar mede de meeste "gunst te winnen, en Compagnies dienst "te vorderen; insgelyks met zekere "kostelyke schildery, zynde de scheeps-"stryd van Heemskerk voor Gibraltar, "zeer konstig gedaan, kostende f 1230-0-0 "De opinie is, dat de zelve zyn Majt. "zeer aangenaam zal wezen; dog het "tegendeel bevindende, en zoo daar geen "agting voor hebben mogt, zoo kan die "maar te rug gezonden werden, om die "elders te gebruiken.

"De medegaande Robynen, in goud "gesteld, tracht die mede aan de man "helpen. In 't voorleden jaar hebben de "ruwe in Persia 50 per cento winst ge-"geven.

„In het toekomende zullen wy van „UE: verwagten een welgeregelden eisch „van al zulke koopmanschappen, als „by goede onderrichting bevind, dat in „'t Persisch Ryk jaarlyks wel vertierd „konnen werden.

„Uyt Persia weten wy ten principaale „niet als Zyde voor 't Vaderland te vor-„deren, ende voor Batavia schoone „jonge paarden, volgens ons voorrecht. „Item de gewoone fruiten, twintig „kassen van 't beste Roozewater, twin-„tig stuks Persiaanze fluweelen van ver-„scheide couleuren, eenige Taneyten, en „violetten, drie goude, en twee fluweele „Alcatiyen; geen goude Lakenen; Per-„siaans leder, als per de Paeuw gebragt „is? dog mogen, tot herschryvens, wel „800 tot 1000 vellen gezonden werden; „verwagtende uyt Japan, hoe die daar „getrokken zyn. Den Eisch van Dro-„guen tracht te voldoen, volgens de „nevensgaande lyst. Wyders zend ons „alle zeldzame dieren, en gevogelte, „voornamelyk Persische Veldhoenders, „Patryzen, en Faysanten, de ruimte „voor Japan, daar zy byzonder aange-„naam zyn. Daarom dit niet dient „verzuimd te werden. Maakt dat op „alle schepen 'er eenige gezonden en dat „'er aanbevolen werde daar wel op te „passen. Ruige Katten, kale Cyperze „honden, Valken voor Ceilons en wat „dies meer raars ontmoeten zult, zal ons „aangenaam wezen te ontfangen. An-„dermaal bevelen wy UE: aan het zenden „van Patrysen en Veldhoenders.

„Dewyl UE. ons voordraagt de slechte „gestalte van Compagnies pakhuis in „Gamron, zoo volmagtigen wy UE: „om de behoorlyke verbetering en ver-„nieuwing van dien te bevorderen met de „minste kosten, ten einde dat bequaam „gemaakt werde, om de ryke Cargazoenen „daar wel gesteld zynde in te mogen „brengen.

„De onkosten, op de uitvaart van de „Heer Westerwolt, vallen groot. De „Compagnie kan daar mede niet beswaard „werden, en die moeten t' zynen laste „blyven. De Erfgenaamen zullen dien „volgende hunne vergoeding op de ver-„strekkende zoeken.

„By aldien de Tombe niet kan ontgaan „werden, gelyk van Oostende schryft, „zoo geven wy UE: volkomen last, „om 'er een te doen maken tot laste van „de Compagnie.

„Nevens dezen bekomen UE: een „open brief, die wy aan den Directeur „Paulus Crook in Suratte schryven; welke „UE: mede voor den zynen zal aanne-„men, om zich 'er na te richten, voor „zoo verre UE. zich daar mede con-„formeerd.

„In Raade van India nader gelet „hebbende op het Juweel van impor-„tantie, toekomende de Erfgenaamen „van Sr. Gaspar Boudaan Zalr., zoo „zyn op de schriftelyke aanbeveeling „van des zelfs nagelaten weduwe te „rade geworden, dit Juweel in UE: „handen, onder een geteekend Cognos-„cement, na Suratte te zenden, om „aldaar by den Gouverneur Mier Moesa; „of wel den Mogol zelf, gelyk de „opinie is, verkogt te werden. UE: „heeft op de verkooping wel te letten. „en voor al dat niet zonder goede „verzekering uyt de schepen gelicht, „of weg gevoerd werde, gelyk dien „aangaande in onzen brief aan den „Directeur Crook breeder schryven.

In 't Kasteel Batavia den 28. Augusti A°. 1640.

lager stond

ANTONIO van DIEMEN.
CORNELIS van der LYN.

Deze Heer Geleynssoon nu is hier tot

tot 1643. als Directeur gebleven; maar is niet in ſtaat geweeſt om de misſlagen, bevorens by Overſchie in 't Hoog bedingen van de Zyde begaan, in zyn tyd te herſtellen.

Hy wierd 1643. door de Heer Directeur Karel Conſtant vervangen.

Tot dezen tyd toe had de E. Maatſchappy nu en dan al eenige ſtribbelingen met de Perſiaanen gehad, voornamentlyk wegens een zeer ſlecht Verdrach, door de Heer Overſchie gemaakt; maar dit alles geleek niet by 't geen 'er onder dezen Heer Conſtant voorviel.

Zeer ſlegt Zyde-verdrag.

De Heer Nicolaas Overſchie, die wat los ſchynd geweeſt te zyn, had in zyn tyd een Accoord wegens den Zyde-handel onder Sjah Sefi met den Athemat Daulet (of den Ryks-beſtierder) gemaakt, dat de Hollanders voor alle andre volken zoo veel Zyde, als zy verzogten, zouden mogen bekomen, op voorwaarde, dat zy voor ieder Kaskane, of Kemelsdracht, Zyde, die zy van den Koning namen, nu honderd Tomans (à ieder ontrent 40 gl:) zouden geven, daar zy bevorens maar 70 Tomans voor gegeven hadden; welk verdrag den Koning, als voor hem zeer voordeelig, ſloot. Daar zyn 'er die meynen, dat hy dit dede uyt vreeze, dat de Holſteynze Gezanten, welke 'er toen gekomen waren, anders met alle de Zyde zouden doorgegaan hebben; maar die ſchryver is de ware reden van dien onbekend geweeſt, gelyk hy ook in de prys zeer verre van de weg is.

Waar van de Heer Conſtant verzoekt ontheft te werden.

Deze prys wierd dus eenigen tyd betaald; dog na de dood van Sjah Sefi den I., en na dat Sjah Abaas de II. hem vervangen had, konden wy, om veel redenen, niet goed vinden dat verdrag langer na te komen, en verzogten den Koning dat het weder op den ouden voet geſtelt mogt werden.

In dien tyd nu quam de Heer Conſtant hier, een ſchrander man, die, ziende dit Contract tot ons groot nadeel, en meer door Overſchie na zyn eigen hoofd, dan wel met volſtrekte laſt van haar Edelheden, zo gemaakt, te kennen gaf, dat hy zich onmogelyk aan dit verdrag houden, of daar na gedragen kon, alzoo wy, in plaats van eenig voordeel te hebben, daar groote ſchade by leden, verzoekende in het ſtuk van inkoop der Zyde even eens, als de andre Europëers, gehandeld te worden; maar de Koning wilde daar geenzins afſtappen, en onverzettelyk by 't accoord, door Overſchie met zyn Vader geſloten, blyven, alzoo hy zyn merkelyk voordeel daar in zag.

De Heer Conſtant aan de andre Zyde wilde op zulke voorwaarden geen Zyde ter wereld ontfangen, en dien ganſchen handel liever laten dryven, ſchoon die zeer groot, en dit ons voor dien tyd ſchadelyk was, alzoo men hier jaarlyks tegen de Zyde wel ſeſthien honderd duizend ponden ſpeceryen verhandelde.

Het jaar daar aan, 1644. quam hy weder te Spahan, doende 't zelve verzoek; dog klopte al weder voor een doof mans deur, alzoo de Vorſt nergens na luiſteren wilde, en volſtrekt begeerde, dat hy het oud verdrag onderteekenen, en de Zyde daar op ook aannemen zoude.

Dog die gedwongen wierd dit verdrag te onderteekenen.

Hy ondertuſſchen, niet gezind dat te doen, belaf zich ſtil weder na Gamron; dog de Koning, daar tydelyk bericht af krygende, zond hem eenige Kiſilbaſſis, of Ruiters, na, die hem weder haalden, en aan den Athemad Daulet overleverden, alwaar hy gedwongen wierd, dat ſlecht verdrag te onderteekenen.

Hy moeſt dit door dwang doen; maar hy vertrok nog in dat zelve jaar na Batavia, om haar Edelheden zelf een nette opening van deze zaak te geven.

Waar op hy na Batavia vertrok, en 1645. weer hier quam, om den Perſiaan te beoorlogen.

In 't jaar 1645. quam hy hier weder, met laſt van haar Edelheden, om den Perſiaan over die zoo onbillyk ons opgedrongen Zyde den Oorlog aan te doen.

Op dien zelven tyd nu was nog boven aan 't Hof de opper-Koopman, de Heer Willem Baſſing de Oude, die, eer men dit werk ondernemen kon, by de onzen tot Gamron ontboden wierd, gelyk hy daar op ook de reyze ondernam, die wy om de verheid der plaatzen aan te wyzen, hier uyt zyne aanteekening zullen inlaſſen.

Reyze van Spahan na Gamron door de Heer Baſſing.

Den 7. Maart 1645. reysde hy uyt Spahan na 't dorp Spahanek.	3 Mylen.
Den 8. dito na 't dorp Majaar, met wat ſneeuw onder weg.	6 dito.
Den 9. dito met ſtormen, hagel, en ſneeuw, tot Comechan.	7 dito.
Den 10. dito tot Mactzoetbeek.	6 dito.
Den 11. dito tot Jesdegaz.	7 dito.
Den 12. dito bleef hy van wegen de zware ſneeuw, die op 't gebergte viel, ſtil leggen.	
Den 13. dito reysde hy na Siolgoſtan voort; dog wierden op 't gerbergte door de ſneeuw verblind.	7 dito.
Den 14. dito reysde hy na 't dorp Alvada.	6 dito.
Den 15. dito na Surma voorttrekkende, ontmoette hy een poſt-looper, die in 6 dagen van Gamron met die tyding quam, dat de Portugeezen vyandſchap voor de Veſting van Ormus betoonden.	

Den 16. dito trok hy voort tot Chonna, een woeste plaats met een Fonteyn. 8 dito.

Den 17. dito ging hy door een om-weg ter zyden Abregou, alzoo de berg vol sneeuw lag, na de woeste plaats de Buyt. 7 dito.

Den 18. dito vertrok hy na Machet, van welke, pas een Goteling-schoot af, een steene Mesdjid of Moorze Tempel staat, die, na 't zeggen der Inlanders, Madresa Soleyman, dat is, de Hooge School, of Leer-plaats, van Soliman genaamd werd, alwaar men ook eenige Piramiden op een Graf-stede staan ziet. 18 dito.

Den 19. dito is hy in 't dorp Sjewan gekomen. 6 dito.

Zyn komst by 't Paleis van Darius.

Den 20. dito trok hy na 't dorp Miergascoen. Een goteling-schoot 'er af aan de voet van 't gebergte, staat het beroemd Paleis van Darius, zynde gebouwd geweest op ettelyke ronde pilaaren, wel thien vademen hoog, waar van nog eenige in wezen zyn, en waar op men verscheide verhevene letters, of merk-teekenen ziet, die niemand in deze gewesten kan uytleggen. Alle de zelve zyn in blaeuwe steen uytgehouwen, en vertoonen zich nog zoo volkomen, als of zy maar een jaar waren gemaakt geweest. En dit is de gedaante dezer vreemde letteren:

Oude Persiaanze letters.

Ontmoet zware regen.

Hier nu zynde, beliep hem zulk een sterke regen, dat hy daar twee dagen moest blyven leggen. Daar na quamen zy aan de zyde van de groote rievier Araxes (in Iraac, alzoo 'er in Sjirwan, of Medien, nog een van dien naam is, beide Aras van den Inlander, en ook wel Cur genaamd) die toen wel een halve myl landewaard in overgelopen was, zoo dat men 'er niet wel over geraken kon, waarom de Veld-Heer van de Persiaanen zich ook aan de over-zyde noch houden moest.

Den 27. dito geraakten wy met veel moeite over de zelve in 't dorp Basiga. 5 Mylen.

Den 28. dito trok hy na Sjiraas, wel eer de Hoofd-stad van oud Persien. daar hy in 21 dagen quam, na wel 6 dagen stil gelegen te hebben. 3 dito.

Den 29. dito vertrok hy na Baba Agey. 6 dito.

Den 30. dito na Masaffery. 7 dito.

Den 31. dito na Chaffer. 8 dito.

Den 1. April na Mockek. 7 dito.

Den 2. dito ging hy na de stad Jaroon. 6 dito.

Laat zyn vrouw, en kinderen te Jaroon.

Hier moest hy zyn vrouw, en twee kinderen, wegens ziekte laten, en hen in een gehuurd huis besteden, terwyl hy zich gedrongen vond, om zig na Gamron te spoeden.

Den 7. dito quam hy in 't dorp Dombale. 14 dito.

Den 8. dito in de stad Lhaar, die 64 mylen van Sjiraaas, en 30 dito van Jaroon legt. 16 dito.

Den 9. dito vertrok hy na 't dorp Charkga. 3 dito.

Den 11. dito na Ihohoe. 23 dito.

Den 12. dito vertrok hy na Cauristan. – dito.

Komt te Gamron.

Den 13. dito quam hy te Bandali, en. 10 dito.

Den 14. dito te Gamron. 3 dito.

Hier

Hier vond hy den Heer Directeur Constant, met ordre van haar Edelheden, om Sjah Abaas den Oorlog aan te zeggen, wegens 't geweld, dat hy de onzen aangedaan had, in haar tegen wil en dank zyn Zyde te doen aannemen; weshalven hy genoodzaakt was, om weder na Jaron te gaan, om, eer men eenige vyandschap aan den Persiaan toonde, zyn vrouw en kinderen in zekerheid te hebben.

Keert weer na Jaroon, om zyn vrouw en kinderen.

Hy vertrok dan na Jaroon, dat 76 mylen van Gamron legt; vond zyn vrouw en kinderen weer wel; dog zy wierden van dien stad-Voogd aangehouden, alzoo de Persiaanen al lont hadden beginnen te rieken, waar op dan ook ordre van 't Hof quam, dat de Heer Basting weder na Spahan keeren zoude, om de geschillen te vereffenen.

Den Koning komt tot een goed accoord.

Ondertusschen bequam hy op zyne terug-reyze na Spahan berigt, dat de onze 't Eiland Kismis al ingenomen hadden, om den Persiaan dus tot reden te brengen, gelyk daar op ook volgde: want de Koning stond aan ons toe de Zyde in zyn Ryk vry en vrank, van wie wy ook wilden, en zoo goed koop, als wy konden, te koopen, zonder eenigen tol daar af te betaalen.

Ook zou men het agterstal aan den Koning, ten bedrage van 3000 Tomans, van de 5000 Tomans afkorten, die zy ons hadden willen afdwingen.

De Bevel-hebber Blok.

Ondertusschen wierd de Bevel-hebber Nicolaas Blok na Spahan ontboden, om een nieuw Verdrag te maken, en dat geheel na zyn zin in te stellen, alzoo de Koning nu genegen was den vryen handel weer volkomen aan ons te verleenen, en met ons in vriendschap te leven, niet willende om zulken geringen zaak in vyandschap, met een volk leven, dat al zedert de tyden van zyn Groot-Vader Sjah Abaas daar gehandeld, en met hem altyd in vriendschap geweest had.

Met de Heer Basting na Spahan.

Daar op vertrok hy den 14. Juny uyt Spahan, na dat hy van den Koning een nieuw verdrag bekomen had, dat onder weeg 't zoek raakte, dog daar na weer gevonden wierd, en quam den 29. July weder te Gamron.

Vervaarlyke hitte, en zwaar onweder op dien weg.

Men staakte daar op aanstonds alle vyandschap, en de Heer Basting ging met den Bevel-hebber Blok weder na Spahan. Zy vertrokken den 6. July, quamen den 8. dito te Cauristan, daar zy van zulk een heete wind bezet wierden, dat zy zich qualyk wegens de hitte wisten te bergen, gelyk ook een van zyne post-loopers verstikte, en in 't zand begraven wierd.

De 9. July berste daar een zeer zware, en pik-zwarte wolk met vervaarlyken regen, zwaren donder, afgryselyken blixem, onder een zwaren storm-wind met zulken geweld van alle hoeken uyt, dat zy genoodzaakt waren zich aan de struyken des velds vast te houden, terwyl dit gansch veld in een half uur, dat dit nood-weer duurde, als een open rievier wierd. Zy quamen ondertusschen, na dat nu 't weder, en de weg, gebeterd was, den 12. dito te Lhaar, en den 23. tot Sjiraas, alwaar zy een bevel van 't Hof vonden, om niet verder op te reyzen, voor dat de onzen eenige Konings-goederen, tot Gamron aangehouden, ontslagen hadden.

Verdre gevallen op die reyze, en aan 't Hof.

Daar op ging de Heer Basting, latende den Heer Blok te Sjiraas, na Spahan voor af, om de redenen te toonen, waarom dit geschied, en dat ook het nieuw door de Persiaanen verbroken verdrag de onzen daar toe gedrongen had, toonende verder, dat men aan ons ook eerst genoegen wegens de 4900 afgeperste Tomans geven moest.

Zy quamen dan eyndelyk te zamen den 26. Julii tot Spahan, daar de Heer Basting bleef, tot dat de zaaken zoo goed als vereffend waren; dog de Heer Blok quam in Augustus binnen Spahan (zoo zommige willen, van schrik voor den Koning, dog eygentlyk door een ziekte uyt de zware hitte ontstaan) te sterven, daar hy ook begraven wierd; waar op de Koning een anderen Gevolmagtigden van Batavia verzogt, om alle de verdere zaaken in der minne met ons af te doen.

Grooten in Spahan om hals gebragt.

In dezen tyd liet de Koning zynen Ouden Ryks-bestierder Mirzah Taki door den Hertog Janichan in Spahan om hals brengen; dog door bestelling van 's Konings moeder wierd kort daar na ook deze Hertog omgebragt, alzoo zy een vriendin van den Ryks-bestierder was, behalven dat de Koning dien Ouden Heer nu bevond onnoozel te zyn.

's Konings groote winst hier by.

Ondertusschen naderde de Koning een zeer grooten schat, die hy by deze twee Heeren vond.

SESDE

SESDE HOOFD-STUK.

Nieuwe Athemad Daulet, *vyand der Christenen.* De Heer Constant *door de* Heer Geleynsſoon de Jonge 1645. *vervangen; die een nieuwe Logie bouwd.* De Heer Basting 1646. *na Batavia verlost. Onze verdre Directeurs hier. Nieuw geschil ten tyde van de* Heer van den Heuvel. 1683. *belegerd* de Heer Cazembrood *de Persiaanen. Neemd 't Eiland* Kismis *in* 1684. *Verrichting van de Heeren van den* Heuvel *en* de Jager. *De dood van de* Heer Cazembrood 1685. *En van de* Heer van den Heuvel. *Die vervangen wierd* 1689. *door de* Heer Keyts. *Reyze van de* Heer Gezant van Leenen 1689. *na* Spahan 1690. De Heer Verdonk, *hoofd tot* Gamron. *Zyn Ed. komst daar. Pragtige inhaaling. 't Huwelyk van de* Heer Verdonk *met* Juffr. Bulstnaten. *De stoet van zyn Ed: by zyn optogt na* Spahan. *Heete winden hier, die ziekten veroorzaaken.* Lhaar. *Dood van den Geheymschryver van* Hoorn. *Hoe zyn Ed: te* Lhaar *ontfangen wierd.* De Heer Keyts *sterft tot* Dera. Vassa. Sjiraas. Jesdegas. *Commissia.* Van der Horst *overleden.* Majaart. *De Heer* Stuyts, *hoofd tot* Spahan. Pagabusjaron, *zyn Ed: komst tot* Spahan. *Zyne pragtige, en Koninklyke intrede. De dood van* Sloephaas. *En van* Christiaan Abrahamsſoon. *Zonderlinge eere zyn Ed: aangedaan, Biedende zyn geschenk voor alle andre Gezanten eerst aan. Verscheyde Tartaaren, en Hoofden van hunne vyanden voor den Koning gebragt. Zyn Ed: wierd heerlyk van* Sjah Soleyman *onthaald. Heerlyke vertooning van 's Konings hand-peerden. En van* Sulthan Ekbar *met zyn paard. Onordentelyke handeling der Turkze Gezanten ontrent ons volk; dog door den Hofmeester voorgekomen. Vertrek der Gezanten na hun verblyf-plaats. Goude zware drink-vaten van zyn Olifanten, Leeuwen, &c: Mevrouw van* Leenen *bevalt hier van een jongen zoon. Zyn Ed: Tweede verschyning ten hove op hun* Neuruz, *of nieuwe jaar. Een nieuwe Ryks-bestierder Vader van veel kinderen* 1691. *Zyn Ed: verschynd ten derde maal ten hove. De Koning eyscht het hoofd van den* Corsi-Bassi. *Laat ook zyn zoon onthalzen, en wierd geheel en al van zyn sterre-kykers beheerscht. De Heer van* Leenen *beziet 's Konings schoone Lusthoven. Krygt tyding van* Bassora, *dat de Logie op een man na uitgestorven was Zond de Heer* Veldhoven *als Commissaris derwaards, met* Mr. de Raven, *om alles te herstellen. Zyn Ed: verschynd ten vierdemaal ten hove. 't Feest van* Hossein. *Zyn Ed: verschynd ten vyfdemaal ten hove. Wat Geschenk de Koning aan zyn Ed: dede. Mevrouw van* Leenen *vertrekt voor af weer na* Gamron. *De Koning schenkt zyn Ed: een schoon Arabisch paard, &c:* Spahan 1691. *beschreven. Het Paleys de* Meydaan. *De* Tsjaarbag. *Slegt gestel der huyzen doorgaans. Slegte straaten. Ys hier te koop, en felle winters hier. Vrugten, Koejen, Schaapen &c:, hier zeer goed koop. Sneeuw hier. Koopt hier brandhout by 't pond. Pragtige kleederen der Persiaanen, en van hunne vrouwen. Die zig gedekt op de straat vertoonen. Als ook de Armenische in* Sjoelfa. *Brief des Konings aan zyn Edelheyd* Camphuys 1691. *Waar in ons* 14400 *Thomans der Tollen, &c:, geschonken, en meer andre verzoeken door den Koning aan ons toegestaan zyn.*

De nieuwe Athemad Daulet, vyand der Christenen. IN des Athemad Daulets plaats quam nu een Chalifah, een Geestelyk Heer, maar een groot vyand der Christenen, en die den Koning zoo tegen ons, als tegen de Armenize Christenen van Sjoelfa, en tegen de Joden, oprokkende, voorgevende dat 'er iets qnaads voor 't Ryk van hen te wagten stond.

De Heer Constant door den Heer Geleynszoon de Jonge 1645. vervangen. Voor 't vertrek van den Heer Constant na Batavia wierd hy in dit zelve jaar 1645. door de Heer Directeur Wollebrand Geleynsſoon de Jonge vervangen.

De Heer Basting 1646. verlost. Eindelyk kreeg de Heer Basting ook zyn afscheid, vertrok den 3. Ferbruary 1646. na Gamron, ontmoette onder weeg op een zwaren berg weer nood-weder van sneeuw en wind, en quam den 17. Maart in Gamron, alwaar door den Heer Geleynsſoon toen een nieuwe Logie voor ons gebouwd wierd, alzoo de Oude door een aard-beving 't voorleden jaar in Februari (en die zich hier vry dikwils opdoen) en door ouderdom meest ingestort was.

Hy deed verslag, van 't gene hy aan 't Hof verricht had, aan den Heer Directeur Geleynsſoon, en vertrok den 10. April over Suratte na Batavia. Onze Directeurs hier.

Na dat nu de zaaken dus verre, door de trotze Persiaanen met harde spooren te bereyden, op een beter voet gebragt waren, schokten de zelve eenigen tyd zoo wat henen.

A°. 1647. wierd de Heer Geleynsſoon door den Heer Nicolaas Verburgh als Directeur vervangen, in welkers tyd het al

al mede nog redelyk henen ging, hy bleef hier tot 1649. op welk jaar hy vervangen is door den Heer Jacob Willemszoon.

Ondertusschen is 'er 1651. weer een nieuw Verdrag gemaakt in die tyd, dat de Ed: Heer Johan Cunæus Gemeen Raad van Indiën onzen Gezant aan Sjah Abaas de II. gemaakt. En vorder is 'er in de tyd van de Heer Willemzoon weynig van belang voor gevallen, en hy 1660. door de Heer N. Sandvliet vervangen, die hier tot 1663. gebleven, en door de Heer Henrik van Wyk gevolgd is.

Onder dien Heer, ging den handel nog al redelyk; maar de Zyde was zeer dier; en hy bleef hier tot 1665. leggen.

En by de tyd van de Heer Huibert de Laresse, die hem 1665. a 1666. verving, ging het mede nog wel, en dreven wy toen ook handel op Bassora en Mocha; dog hadden daar geen vast Comptoir, en hy is hier tot 1667. gebleven.

De Heer Ysbrand Godsken quam op dit jaar in zyn plaats, lag 'er als Directeur tot 1670, en wierd toen door de Heer Lucas van der Dussen vervangen; die 1672. door de Heer François de Haze, gelyk die weder 1676. door de Heer Frederik Lambertsson Bent, en deze weder 1681. door de Heer Reynier Casembrood vervangen wierd, die 'er als Directeur 1683. lag, en, van de Heer Justus van den heuvel toen gevolgd wierd.

Na dezen tyd wierd de Heer Cazembrood hier Commissaris, en buyten-gemeen Raad van Indiën, hebbende de Heer Wybrand Lycogton als opper-Koopman, en Tweede, nevens meer andre by zich, dat hy tot 1685. bleef.

Nieuw geschil ten tyde van de Heer van den Heuvel. Ondertusschen kregen wy ten tyde van de Heer van den Heuvel met Sjah Sefi de I. of Koning Soleyman (zoo hy zich vernoemen liet) over de Zyde weder geschil, alzoo de Persiaanen ons die voor de vorige prys, volgens 't verdrag, niet wilden geven, daar zy die egter aan de Engelzen voor minder prys geleverd hadden.

A. 1683. belegerd de Heer Cazembrood de Persiaanen. Daar op vonden haar Edelheden goed in November 1683. den Heer Cazembrood met de schepen de blaeuwen Hulk, d'Alexander, en Casperdam, alle ten Oorlog toegerust, van Batavia derwaards te zenden, om de Persiaanen door de wapenen tot reden te brengen, alzoo zy na geen redelyke woorden wilden luisteren.

Hy vond by zyn komst in Persien daar nog de schepen de Gulde wagen, en Spaarwoude, waar by nog de Zyp, de Betuwe, en de Hoeker de Lyster gekomen zynde, bevond hy zig 8 schepen sterk.

Na dat hy nu dus eenigen tyd voor Gamron gelegen had, nam hy al de Moorze schepen tot 13 stuks toe, die 'er quamen, in beslag, houdende die 2 maanden by zich; en, de onze hunne pakhuizen verzegeld hebbende, quamen tweemaal uyt de Logie na de schepen vlugten. Ook bragten de onzen op 't Eiland Kismis den 29. Juli 1684. 480 man, en eenig geschut, aan land, en namen de Vesting, en 't ganssch Eiland, den 4. Augusty by verdrag in. Neemd 't Eiland Kismis in 1684.

Ondertusschen was de Heer van den Heuvel met de Heer Herbert de Jager (welken Taalkundigen Heer men ontrent 1696. tot groot nadeel van onze zaaken daar verloren heeft) na Spahan vertrokken, om te zien, of men de zaaken in der minne zou konnen byleggen; maar, daar gekomen zynde, wilde de Koning nergens na luisteren, voor en al eer wy 't Eiland Kismis weer aan hem overgeleverd, en al de Moorze schepen ontslagen hadden; dat ook den 27 Juny 1685, na dat wy 11 maanden lang daar meester af geweest waren, geschiedde. Verrichting van de Heeren van den Heuvel, en de Jager.

Te dier tyd is ook de Heer Cazembrood hier gestorven, na welkers overlyden de Heer Lycogton, tweede in de Commissie, by 't afwezen van de Heer van den Heuvel, hier 't opper-gezag had. De dood van de Heer Cazembrood 1685.

Niet lang daar na wierden de zaaken, voor al door toedoen van den Heer de Jager, weer op een beteren voet; dog maar voor een tyd gebragt.

Ondertusschen quam ook de Heer van den Heuvel hier 1688. a 1689. te sterven, en wierd in dat laatste jaar door de Heer Directeur, Joannes Keyts, vervangen. En van de Heer van den Heuvel.

Deze Heer ging niet alleen derwaards; maar haar Edelheden hadden ook goedgevonden, den Heer Johan van Leenen, Buiten-gemeen Raad van Indiën als Gezant aan dezen Vorst te zenden, en den Heer Keyts als Directeur van Persien, en als Tweede in dit Gezantschap aan te stellen, om aan 't zelve zoo veel meer luister te geven. Die vervangen werd 1689. door de Heer Keyts.

Wy zullen de beschryving van 't zelve zoo, als het ons ter hand gesteld is, hier mede inlassen, alzoo het aan veel vorige en volgende zaaken een merkelyk licht geven zal.

Ao. 1690.

BESCHRYVING van een REYZE van BATAVIA na PERSIA gedaan, door den Edelen Heer,

JOHAN van LEENEN,

Buyten-Gemeen Raad van Nederlands India, Gezant aan Sjah Solyman, Koning van Perſien, en Commiſſaris wegens de E. Maatſchappy's gewigtigen handel in dat Ryk.

Beſchreven door ERASMUS PETTER, by wyze van een Dag-Verhaal.

Reyze van de Heer Gezant van Leenen 1689. na Spahan.

OP den 5. October 1689. vertrok zyn Ed: van Batavia met 2 ſchepen, Coeverden en 't Kaſteel Batavia, benevens zyn Edelh: Gemalin, en twee dogters, als ook eene Juffr. Eva Bulſtraten, met een gevolg van in de veertig perzoonen, daar onder was de opper-Koopman Karel Veldhoven, een Geheimſchryver, eenige Penniſten, en voorts Krygs-lieden.

Wy hadden tot onzen wondheeler Stefanus Verhoef, en waren gezamentlyk op 't ſchip Coeverden; dog de Heer Directeur van Perſia, genaamd Joannes Keyts met zyn Ed: Huisvrouw, zoon, Geheimſchryver, eenige Penniſten, en drie Oppaſſers, waren op 't Kaſteel Batavia. 's Avonds ons anker geligt hebbende, geraakten wy voorſpoedig uyt de ſtraat Sunda, en liep voorby een ſchip, uyt 't Vaderland komende, de Voetboog genaamd.

Myne meining is niet, om naukeurig alle de plaatzen, daar wy aan geweeſt zyn, als Punto Gale, Toetecoryn, Coetsjien, Wingurla, Bombahi (door anderen genoeg beſchreven) aan te halen; het zal genoeg zyn, te zeggen, dat zyn Ed: daar met ons aan land geweeſt, en over al, zoo van de Europianen, als van d'inboorlingen, met 't volle ontzag ontfangen is.

Voor Bombahi komende, was 't daar Oorlog tuſſchen den Mogol en d'Engelſchen; zoo dat zyn Ed. beſloot de reize na Perſia voort te zetten, verlatende die Kuſt, en leiden 't over na de Golf van Perſia.

Wy zagen eenige dagen een ſtaart-ſterre ſmorgens ontrent 4 uuren, zynde de roede, als een Turkſe Zabel.

Den 18. January 1690. zagen wy land aan ſtuurboord, en bevonden te zyn in de Golf: want 't land, dat wy zagen, Perſia was.

Den 19. dito zagen wy weder land aan bak-boord, zynde 't gelukkig Arabien, zoo dat wy toen twee ſchoone gedeelten van Aſia zagen.

Den 27. dito quamen wy voor 't Eiland Ormus op 22 vadem waters ten anker, kregen een zwaren ſtorm, hadden 2 ankers in de grond, en het derde lag klaar; 't Kaſteel Batavia had 3 ankers in de grond; dog door de genade Gods nam 't weer af, en zoude 'er anders groot perykel voor ons geweeſt zyn.

Den 29. dito quam 't Opper-hoofd van Gamron, Adriaan Verdonk, aan ons boord. — De Heer Verdonk Hoofd tot Gamron.

Den 30. dito laveerden wy 't Eiland Ormus voorby, en quamen den 31. dito op de Rheede van Gamron ten anker.

Den 1. February wierd zyn E. verwelkomt, van eenige Armeniers, Benjanen, en Inboorlingen aan boord, en wierd zyn Ed: een ſchenkagie van Schapen, Bokken, en Fruiten, als, van Appelen, Peeren, Nooten Piſtasjes, Amandelen, Vygen, Pruimen, Rozynen, Kismis, Confituren, Wyn, Roozen-water, Coffi &c. toegebragt. — Zyn Ed. komt daar.

Den 2 dito trad zyn Ed: met de geheele ſtoet aan land, en wierd Koninklyk met 3 welkom-ſchooten van musketten, en met een menigte kanon-ſchoten ingehaald. Des namiddags quam de Perſiaanſchen Hertog (aldaar zig onthoudende) zyn Ed: verwelkomen. Dit geſchiede met groote pragt van kleeding en ander geborduurd gewaad; en geheel Koninklyk. — Pragtige inhaaling.

Den 3. dito gaf zyn Ed: de Viſite aan den Hertog, en wierd weinig dagen daar na heerlyk in een van des Hertogs huizen, 's middags en 's avonds, onthaald. Daar waren 's avonds by duizenden van lampen, zoo op ſtellingeen, en Piramiden, als rondom de plaats, die zeer groot was, ontſtoken; ook wierden 'er veel vuurwerken gebrand.

Den 22. dito is 't Opper-hoofd, Adriaan Verdonk, met Juffr. Eva Bulſtraten getrouwd, daar een bruiloft was voor al de Logie-gaſten. — Huwelyk van de Heer Verdonk met Juff. Bulſtraten.

Den

Ao.1690. Den 12. Maart vertrok zyn Ed: met 't gevolg ontrent vyf mylen daar van daan, nemende zyn vermaak in 't landschap Essien, of Asseen.

Dit is een vrugtbare plaats, daar menigte van vrugten, als in 't Vaderland, ook veel Dadelboomen, &c: groejen.

Hier gaan de grootste, of voornaamste van Gamron, in de heete tyd, haar verblyf nemen. Albier bleef zyn Ed: vyf dagen. Ondertusschen wierd alles verveerdigd tot den optogt. In 't begin van April. April quam 't schip de Visschery van Ceilon met 5 Olifanten, die nevens andere geschenken zouden dienen, om aan den Persiaanschen Koning vereerd te werden; dog de een quam kort, na dat aan land gekomen was, te sterven, dat hier groote droef-heid onder de Benjanen veroorzaakte. Zy (Benjanen) namen den dooden Olifant, en bragten hem met een groote stoet buiten de stad, alle zingende en op hand-trommelen slaande, en begroeven hem aldaar. Den Olifant houden zy, benevens de Koejen, voor hunne Goden, of wel voor dieren, waar in hunne zielen varende, zy naast by God, en tot de Zaligheid gebragt werden.

Den 14. dito. Den 14. dito vertrok Coeverden met de Visschery na Ceylon. Zyn Ed: nam verscheide malen zyn vermaak in een thuin van de E. Maatschappy, leggende ruim een myl van Gamron, digt by den wonderboom, daar zoo veel schryvers gewag van maken, 't welk in onze te rug reize voor een gedeelte zal aangehaald werden. Het is te verwonderen, hoe de matroozen, hier aan land komende, op ezels ryden (men noemd ze boeren) die hier voor een Mamoedi, zynde 7 stuivers, te huur zyn.

Deze beesten zyn dit zoo gewoon, en als zy hun bevragt voelen, loopen ze met een domme snelheid in 't een of 't ander hoerhuis; als voorwetende dat de matroozen daar moeten wezen.

Den 26. April. Den 26. April vertrok de Schenkagie-Caffila, onder opzigt van David van Bentem, na Spahan.

5 Mey. Den 5. heeft zyn Ed. de reize met zyn Ed: huis-gezin, te weten, Mevrouw, en 2 dogters, nevens de lyf eigenen, en een gevolg van de navolgende perzoonen, ondernomen. Als.

Den stoet van zyn Ed. by zyn optocht na Spahan.

De Heer Directeur Joannes Keyts
--- Carolus van Veldhoven opper-Koopman
Monsr. Willem Bonston, onder-Koopman
Mr. Stefanus Verhoef, opper-Wondheeler.
Monsr. Johan Baptista Pierard, als Geheim-schryver.
— Van Hoorn, Geheim-schryver van den Heer Directeur Keyts.
— Maxmiliaan de Raven, Hof-meester.
— Adriaan van den Heuvel, Stalmeester.
— Nicolaas Wieling } Adsistenten
— Bartholomeus Koeman } Adsistenten
Hugo Kuik van Mierop, onder-Mr.
Coenraad Haring, Sergeant
Gerard Hoogland, Corporaal.
Johan de Hond, Justus de Mars, Johan van Rheen, en Jaques des Bordes
Johan van Beek, Jaques Cotiljon, Herman Sloefaas, Pieter Duif.
Christiaan Abrahams-zoon, Adriaan Koster, Arnoldus van der Horst, Arent van Saanen, en Erasmus Petter.

Deze waren de lyfwagten van zyn Ed:, benevens welke 'er ook 2 Trompetters, te weten, Jan van Koppenburg, en Jan Everts-zoon waren; en de Heer Directeur had 2 oppassers; voort een Tolk, en een menigte van Persiaansche dienaren, en Sjatiers, of loopers, ook eenige slaaven, en lyfeigenen, 't welk met onze Bagagie een grooten trein gaf.

Wy bleven een nagt ontrent een half myl van Gamron in 't veld in tenten leggen, daar al de Logie-borsten met alle behoorlyke eerbiedigheid afscheid van zyn Ed: namen. Den volgenden avond quam Mevrouwe met haare dogters, zittende in Kasuwans (of korven) op muil ezelen by ons, en quamen dien avond tot de Mansel Bandali in een goede Karrawaanzara; daar de schryver dezes wonderbaarlyk van God Almagtig bewaard wierd: want, 't heel duister zynde, viel de zelve met zyn paard, zoo als hy 'er op zat, in een groote drooge kuil, wel 18 voeten diep; dog bequam geen letzel, sprong, daar uyt gekomen, weder te paard, en geraakte by d'andren trein.

Wat nu deze optogt na Spahan belangende is, zal ik in 't korte overloopen: want niet veel by ons bezigtigd is, alzoo wy by nagt reisden, en by daag was 't zoo vervaarlyk heet, dat wy niet buiten de Karrawaanzara dorsten komen. De winden kan men zien komen van 't klippig en marmer-gebergte, de welke zoo heet zyn, dat menschen en vee daar af dood blyven: want 't is, of men stikt, als men ze voelt. Heete winden hier.

Ook heb ik wegens onpasselykheid geen dag-Lyst gehouden; dog zal het breeder in onze te rug-reize melden.

Het is geschied in de Mansel, of rustplaats, Coristan, dat zoodanig een heete wind onze tent om ver woey, en alhoewel wy daar alle binnen waren, zoo had nie-

Ao.1690. niemant eenig ongemak bekomen. Onderwylen trokken wy alle nagten hooger op, zomtyds 3. 4. 6. a 8 mylen, na dat de wegen, of gebergten, moejelyk om te reizen waren.

Die ziekten veroorzaakten. Ik wenſchte wel duizendmaal de reis noit begonnen te hebben, door dien wy over zulke hooge ſteile bergen moeſten, en te meer alzoo de ziekte mede onder ons begon te komen.

De Heer Directeur was al een van de allereerſten, die door zware koortzen wierd aangetaſt, benevens zyn Geheim-ſchryvre, en beide zyn Oppaſſers. Agt a thien dagen op reis geweeſt zynde, is de eene oppaſſer overleden, daar die Heer zeer bedroefd om was; dog ging de Caffila evenwel zyn gang; die niet te peerd kon ryden, ging op de bagagie van een der muil-ezelen leggen.

Lhaar. Dood van den Geheim-ſchryver van Hoorn. Den zelven dag als wy Lhaar zouden inryden, ſtierf de Geheim-ſchryver van Hoorn, na dat even de tenten waren nedergeworpen. Het lyk wierd mede na Lhaar gevoerd, en daags 'er aan ter aarde gebragt. De Vezier of de Land-Voogd van Lhaar quam zyn Ed: met een groot gevolg te gemoet ryden, en reden zoo na de Veſiers huis, die zyn Ed: als mede ons allen, wel cierlyk onthaalde.

Hoe zyn Ed. te Lhaar ontfangen wierd. Des andren daags wierd zyn Ed: weder heerlyk ontfangen. Wy bleven hier 5 a 6 dagen, in welke tyd zyn Ed: veel geſchenken wierden toegebragt, als 3 paarden, een goude Kaljang, daar de Perſianen door 't water mede rooken. De Directeur wierd hoe langer hoe zwakker. Zyn Ed: met 't gevolg vervorderde de reize, en liet by den Heer Directeur Johan Baptiſta Pierard en een lyf-wagt, Pieter Duif, dewelke ons na eenige dagen zyn gevolgd, alzoo de benaeuwde hitte dagelyks nog al toenam; dog, tot Dera komende, is die goede Heer jammerlyk (den 19. Mey 1690.) geſtorven. Deze land-ſtreek is zoo arm van hout, dat voor geen geld een Kiſt te bekomen was, weshalven hy in een harpkiſt gelegt, en zoo in dat woeſt en ſteenagtig gebergte begraven wierd: op zyn ruſtkamer wierd een groote menigte van ſteenen gelegd, alzoo anders de jakhalzen de dooden weer opgraven, en die op-eeten.

De Heer Keyts ſterft tot Dera.

Vaſſa. Toen zag ik, wat het iemand in een woeſt en vreemd land, ſchoon hy nog zoo veel geld had, helpen kan. Wy dan in een plaats, Vaſſa genaamd, komende, zagen daar duizenden van menſchen gewapend met musquetten, pieken, pyl en boog, en een menigte vliegende vaanen, en alhoewel zyn Ed: daar treffelyk onthaald wierd, nam hy den derden nagt de reize weder aan, en quamen kort daar aan te Sjiraas, van welke plaats ik in de te rug-reize, zoo veel my bekend is, ſpreken zal. Sjiraas.

Alhier ververſchten wy ons, en ſterkten onze herten en lichamen met het edel druive-nat, dat hier zeer lekker te bekomen is. Mevrouw, met de dogters, en Chriſtaan Abrahams-zoon, met eenige ſlaaven, en ſlavinnen, bleven alhier. Na 5 dagen verblyf vertrokken wy weder, en quamen tot Jesdegas, waar van hier na breeder; dog geſchiede hier een voorval, te weten, een van onze muil-dryvers, een weinig te verre gegaan zynde, om zyn vee te weiden, geraakte in moeite, daar op de inwoonders hem met een ſtok dood ſloegen, en wat zyn Ed: deê, 't was al om niet; want men hier van geen ſtraffen der moordenaars weet: zyn Ed: zig zelven by na niet durvende roeren, deê ons 's anderen-daags agter middags opbreken, en wy gingen weder onzen gang: wy vonden hier de ſchenkagie-Kachel, die ontrent 2 uuren vooraf trok. Jesdeg[as]

Wy geraakten eindelyk tot Commiſſia, zynde een redelyke groote plaats; dog voorzien van geheel ſlegt water, waar door wy allen in een elendigen ſtaat vervielen: want 'er maar een onder ons was, die zyn dienſt doen kon, te weten. J. de Hond. Commiſſia.

Voorts lagen alle de anderen van zware koortzen bevangen, en met elendige ſnyding in 't lyf gequeld. Zyn Ed: liet alle koſt zoo lekker, als 't mogelyk was, toebereiden, om ons aan 't eten te krygen, ja liet vragen, wat ons luſte, en dat ieder zou tragten op de been te komen, om onze reis te volbrengen. Door Gods genade raakten wy, na eenige dagen, te paard, ziende malkandren met bedroefde oogen aan. Den eenen was de koorts aan 't afgaan, de ander begonze te voelen, en zoo voorts, men moeſt, hoe ſwak en ziekelyk men was, den togt van 6 mylen doen, en dat in den duiſteren nagt. Hoewel wy een goeden weg hadden, viel 't ons byſter lang. Doen bemerkte ik eerſt, wat een menſch al kan uitſtaan. Onder weeg ſtierf Arnoldus van der Horſt zeer jammerlyk. Van der Horſt overleden.

Wy quamen tot Majaart, daar wy 't opper-Hoofd van Spahan, Jacob Stuits, met den Boekhouder Frans Caſtelein, vonden, dat ons by na een nieuw leven gaf, hoorende in zoo een Heidenſch en Mohhammedaanſch land nog Chriſtenmenſchen ſpreeken. Majaart. De Heer Stuyts Hoofd tot Spahan.

'S anderen daags 's middags hebben wy onzen geſtorven medebroeder na behooren op onze Hollandze manier, zynde in een deken genaeid, ter aarde gebragt.

Alhier weer 5 a 6 dagen vertoefd heb-

Ao. 1690. hebbende, en verfrischt zynde, liet zyn Ed: alles, wat maar te bekomen was, voor ons gereed maken, zeggende, ieder moest zig zoo kloek houden, als 't mogelyk was, vermits de reize nu zoo goed als gedaan was, en wy daar na rust genoeg hebben zouden.

Wy dan, weer vertrekkende, quamen tot op 1½ myl van Spahan, in een van des Koninks lusthoven Bagabusjaron genaamd, daar toen een groote menigte rype kerzen, Moerellen, en Abricoozen waren, daar af veelen van de onze zoo veel aten, dat ze weder met d'oude quaal beladen wierden. 'T geen vorder van deze plaats te zeggen valt, zal ik in myn te rug-reize nader aanhalen, alzoo toen niet in staat was, om iet fraeis te bezien; vermits ieder maar nederviel, om te rusten, kermende een iegelyk van pyn, zoo in 't lyf, als door de leden.

Bagabusjaron een thuin des Koninks.

Hier quamen eenige Fransche Heeren die op Sjulfa woonen, met een deel Armeniers, zyn Ed: verwelkomen.

Zyn Ed: komst tot Spahan.

Den 13. July zyn wy binnen des Koninks Hof-stad Spahan gereden, 't welk op de navolgende wyze met meer pragt, dan luit, geschiede. d'Intrede was Koninklyk. Voor uit gingen de 4 Olifanten, met roode scharlaken kleeden gedekt, met goude kanten belegt. Op ieder zat een Karnak met een haakje in zyn hand, om de zelve te bestieren, zynde mede in 't rood gekleed, met roode mutzen op.

Daar na 6 hand-paarden met goude toomen, en kostelyke geborduurde en met goude kanten belegde Sadels, en Schabrakken, daar na twee Trompetters met zilvre Trompetten, daar de banderollen styf van goud en zilver-draad aan waren, benevens roode vaanen, daar zyn Ed: wapens op geschilderd waren, hebbende de Trompetters roode Scharlake kleeden aan, met goude en zilvre kanten geboord, en witte hoeden op.

Zyne Ed: Koninklyke, en pragtige intrede.

Daar na de Sergeant met de Lyf-wagt, alle mede zoo gekleed; daar op 't paard van staat Koninklyk uytgedost, volgde, daar na den Stal-meester mede pragtig in 't rood gekleed. Toen 2 Tolken, en daar na 24 Sjatiers of loopers te voet, alle uyt eener hand in 't rood gekleed, hebbende op hun hoofden Vederen, die zy maken en coleuren, als of 't velerlei bloemen waren, geven; daar na verscheen zyn Ed: in 't rood goud-laken gekleed, zittende op een paard, daar de toom, Kinketen, Stygbeugels, en de knop van de Sadel wel swaar van goud ware. De Sadel en Schabrak waren ook uitstekend kostelyk. Daar na volgden d' andere Messieurs kostelyk gekleed, hebbende ieder een toom met zilver beslagen &c. Zoodanig nu, langzaam voort reidende, quamen ons duizenden van paarden-volk by verscheide troepen te gemoet, dat zulken stof veroorzaakte, dat wy uit onze oogen niet zien konden. Wy, in onze verblyf-plaats komende, waren wel blyde, dat voor een tyd bevryd waren, alle dagen over berg en klip te ryden; dog voor ons was het een kruis, dat zyn Ed: bevel gaf, dat niemand buiten de deur zou gaan, 't gene wy daar na bevonden een goede zaak te zyn, vermits daarom te meer geagt wierden. Kort na onze komst is Herman Sloephaas overleden, en 's anderen daags buiten Sjulfa ter aarde gebragt. Wy hadden tot ons vermaak twee thuinen, beplant met velerlei vrugtboomen, wyngaarden, en aard-vrugten. Eenige behielden nog de koorts een geruimen tyd. Voor my, ik had ze om den derden dag ¾ jaars ruim. Onderwylen kregen wy alle ververfching en lekkernyen, meer, als wy konden verteeren, al waren wy nog eens zoo sterk geweest.

De dood van Sloephaas.

Den 18. Augustus is Mevrouw met haar twee dogters, en 3 hollanders, benevens de slaaven, ontrent ten elf uuren des nagts in onze verblyfplaats hier van Sjiraas aangekomen, dog Christiaan Abrahamszoon was zeer zwak en ziekelyk, is kort daar aan overleden, en behoorlyk begraven; dat onze kleine troep vry wat ontstelde, alzoo 'er nog eenigen ziek waren.

En van Christiaan Abrahamszoon.

Den 14. September zyn wy voor de eerste maal in 't Paleis van den Koning van Persia, als vooren gekleed zynde, ten hove geweest. Zyn Ed: wierd door den Mehemandar-Bassa gehaald, was gekleed in 't rood scharlaken, met zware breede passementen uitgedost.

Wy zagen wel vreemd toe, dat die Natie zoo grooten eerbied zyn Ed: betoonden, hem de voorrang boven alle Gezanten gevende: want daar waren Fransche, Turkze, Gordiaanze, Arabische, Usbeekze, Tartarize, Babilonize, Mogolze, en andre Gezanten meer. Zyn Ed: wierd d'eerste by de Koning gebragt. De Heer Veldhoven droeg de brieven van de E. Maatschappy in een zilvre schotel. Zyn Ed: bleef by den Koning eenige tyd alleen, eer d'andere Gezanten binnen wierden geroepen, daar na quam de E. Maatschappy's schenkagie, bestaande in overvloed van speceryen, groote spiegels met vergulde lysten, zeer net gesneden, kostelyk Japans en Tonquins werk, en een menigte van Tsjinees fyn Porcelyn; dat wel een uur duurde, eer alles voor by gedragen was, terwyl de 4 Elefanten voor uyt gingen.

Zonderlinge eer zyn Ed: aangedaan.

Biedende zyn geschenk voor alle andre Gezanten eerst aan.

Daar na quamen de schenkagien van ande-

Verscheide gevange Tartaaren toen voor de Koning gebragt.

andere Vorsten. Dit alles voorby gedragen zynde, quamen de gevangenen, te weten, Usbekers en Tartaren geboeid, en daar na een menigte hoofden van hunne vyanden, die zy droegen op lange stokken. Dit weer voorby zynde, wierden een menigte van Alcativen, of Tapyten gespreid; en toen wierd de spys opgedragen. Zy zaten alle als de kleermakers in 't Vaderland, met een goud lakens kussen tegen hunnen rug.

Zyn Ed: wierd heerlyk van Sjah Soleyman onthaald.

De Koning, Sjah Soleiman, zat in 't midden alleen, in een open Talaal, of Galdery, in de thuin van 't Paleis. Toen quam de Opper-kok, genaamd Kok-Bassa, met een Took, of Tulband op zyn hoofd, vercierd met hooge Struisvederen, en rondom bezet met diamanten, peerlen, Robynen, en Safieren &c: deze Kok-Bassa ging in 's Konings Zaal, om te schikken, en de spys in ordre te stellen.

Daar na wierden voorby ons gedragen 300 en in de vyftig goude schotels met goude dekzels, ieder 12 en 15 duim over 't kruis; en toen quam zyn Majesteits spyze in een zeer groote goude schotel, mede gedekt, als boven. Deze wierd gedragen door 4 perzoonen, op een goude burry. In deze schotel kon meer, als een anker nat. Daar na volgden ontrent 200 zilvre schotels met der zelver dekzels, alle gevuld met spys. Daar na 's Koninks drink-schaalen, daar de gezondheden uyt gedronken wierden, zeer rykelyk met edel gesteente bezet. Over maaltyd wierd lustig gespeeld met keteltrommen, schalmeyen en hoornen, in manier als een cornet. De spys afgedragen zynde, quamen 's Koninks handpaarden, ieder geleid door een Megter, of stal-knegt. Ik heb noit geen peerden zoo heerlyk, als deze 12, uitgedost gezien. Voor eerst zoo legt op ieder een Sadel, wel swaar met goud beslagen, met zware goude toomen, en springteugels, bezet met groote ronde paarlen tot de staart-riem toe. Voor 't hoofd van ieder paard hangd een groote goude plaat, die vol uitstekende groote diamanten is, en rondom als een krans met Robynen en Safieren. Aan de knoppen van de Sadels was een onwaardeerlyke schat van edel gesteente.

Heerlyke vertooning van 's Konings hand-peerden.

Het is niet mogelyk te uiten, wat rykdom daar vertoond wierd. Ider paard had een pluim op 't hoofd. Aan de regter zyde hangd een klein trommeltje, in manier als een ketel-trom, met een dubbelde steert van een vogel, 't welk de Konink gebruikt op de Valken jagt, en dit is de lief-hebbers wel bekend. De schabrakken van deze 12 paarden zyn heel styf geborduurd van goud-draad, en bezaeid met diamanten en paarlen. Ook was ten hove, Sultan Ekbar, zoon van den grooten Mogol, wiens kleeding, paard, en gevolg Koninklyk uitgedost waren.

En van Sulthaa[n] Ekbar met zyn paard.

Onderwylen quam 't gevolg van de Turkze Gezanten ons van de voor ons gestelde plaats weg-dringen, dat, hoewel onze troep kleinder als de hunne was, groot misnoegen op 't Paleis zou veroorzaakt hebben; dog 's Konings Hof-Meester, dit ziende, bragt ons in een veel heerlyker vertrek, met uitstekende Alcativen belegt, en wierd ordre op lyfstraffe gegeven, dat niemand aan de Nederlandsche Natie eenig misnoegen geven zou.

Onordentelyke handeling der Turkze Gezanten.

Door den Ho[f]meester voorgekomen.

De voornoemde schenkagien wierden voor den Koning, en daar op na de schat kamer, gebragt, waar op zyn Ed:, nevens de andre Gezanten haar eerbiedigheid voor zyn Majesteit betoonden. Toen vertrok ieder na zyne verblyf plaats, dat in goede ordre toeging. Zyn Ed: wierd door den Mehemandar-Bassa weer t'huis gebragt.

Vertrek der Gezanten, na hunn[e] verblyfplaats.

Voor 't Hof is een zeer schoon plein, de Meidaan genaamd, dat opgepropt was van menschen. De waterbekkens, daar 's Konings Paarden, Leeuwen, Tygers, Rinocers, Olifanten &c: uyt drinken, alle van geslagen goud, en dit vry dik en swaar, als mede de Martavaanen, daar het drink-water in was, welke, ledig zynde, door 2 perzoonen gedragen wierden. Zyn Ed:, t'huis gekomen zynde, liet 's avonds veel vuurwerken aansteken, welke Sergeant Haring te voren gemaakt had.

Goude zware drinkvaten va[n] zyne Olifanten, Leeuwen, &c.

Den 15. November is Mevrouw de Gezante van een jonge zoon verlost, waar op drie geluk-wenschings-schooten met Karabynen geschiededen, en daar na wierden veel vuurwerken ontsteken. Den 18. wenschten wy zyn Ed: lang leven, en gezondheid op zyn Ed: 50 jarigen ouderdom.

Mevrou[w] van Lee[n] nen beva[l]t hier van een jonge zoon.

Den 21. Maart wierd haar nieuw jaar, dat zy Neuruz noemen, gevierd, op welken tyd zyn Ed: nevens eens als bevorens, ten Hove verscheen.

Onderwylen wierd 'er een Athemaddaulet (of Ryks Cançelier) gemaakt, zynde er in 2 jaren te voren geen geweest. Dit was een man, in de 70 jaaren oud, die 24 zonen en 22 dogters had, 't geen hier geen wonder is, vermits ieder zoo veel vrouwen, als hy onderhouden kan, nemen mag.

Den 27. Juny gingen wy weder ten Hove, en wierd alles zoo pragtig, als te voren gezegt heb, opgedragen.

Zyn Ed. verschynd d[e] ten derd[e] maal te[n] Hove.

Den 14. Augusty liet de Koning al zyn Adeldom by hem komen, en zy dronken veel gezondheden, zoo dat zy alle niet weinig bestoven waren. Toen zeyde de

Ko-

Den Koning ...ycht ...et hoofd ...an den Confi- ...affi.

Koning: geeft my het hoofd van den Corsi Bassa (zynde de derde van 't Ryk) in zoodanig een schotel; dat aanstonds volbragt wierd.

Het lichaam in 't goud laken gekleed, met het hoofd en zyn kostelyke Tulband wierd op de Meydaan, tot een spot van alle menschen geworpen, en, drie dagen daar gelegen hebbende, is 't zonder eenige statie ter aarde gebragt.

Deze Heer was een statig oud man, lang van postuur, en vrindelyk van aanzien. Alle, die van zyn mannelyk oir waren, namen de vlugt, vermits zy anders den zelven gang zouden gegaan hebben.

...aat ook ...yn zoon ...nthal- ...en.

Den 30. Augusty liet de Koning zyn zoon, die tot zyn 12 a 14 jaaren altyd in de Hharâm, of 't vrouwen-timmer, opgevoed was, en niet dan vrouwen-kleederen gedragen had, benevens 2 Capadó's, of gesnedenen, 't hoofd afslaan, en dat, om dat hunne Propheten, en sterrekykers zeiden, dat de zoon van de Koning van Persen en Meden hem van den throon zouden verjagen.

Dit boven-verhaalde moest de eigen moeder aanzien.

...n wierd ...n zyn ...erre- ...kers ... ...erscht.

Nog zeyden de sterrekykers aan de Koning, dat hy in 9 maanden niet uitgaan nog ryden moest, alzoo hem anders een groot ongemak overkomen zou, zoo hy buiten zyn Paleis quam; 't geen hy geloof gaf, blyvende in zyn Paleis, om dat gevaar te ontgaan; zoo dat de sterrekykers schreyeling over dezen Vorst henen zaten.

Zyn Ed: nam ook 't vermaak om 's Konings Lusthoven, die aan de eene kant van de stad stonden, te bezien.

...e Heer ...n Lee- ...n be- ...et 's ...onings ...oone ...uft- ...oven.

Daar zagen wy by honderden fonteinen, die geduurig springen, 't geen vermakelyk om te zien was. Men heeft daar ook aardige gebouwen, en menigvuldige plantagien van alle zoorten van vrugtboomen; dog alles was woest, en zonder ordre geplant. By de Lust-huizen, fonteinen, en Tanken, was 't nog eenigzins geregeld.

Van Bassora quam ondertusschen ook tyding, dat de Logie aldaar uitgestorven, en maar een Europiaan over gebleven, ja dat ook de geheele stad van de pest uitgestorven was, zoodanig, dat duizenden van lyken in hunne huizen moesten verrotten, vermits zy niemand konden krygen, om hun eenige handreiking te doen; waar op Karolus van Veldhoven van zyn Ed: als Commissaris derwaards gezonden is, nevens Mr. Maxmiliaan de Raven, om in alles goede ordre te stellen De Turken en Arabiers waren daar altoos in alarm, dryvende d'een den anderen daar uyt met verlies van veel volk; dog 't zyn maar honden en schelmen. Voor-

...ond de ...eer ...eld- ...oven ...ls Com- ...issaris ...a Bas- ...ora.

noemde Heer Veldhoven en d'anderen hebben menigmaal de Logie moeten verlaten, en de vlugt op de schepen nemen, die daar voor anker lagen. Onderwylen had ik een zware ziekte, zynde van de Genees-Meesters verlaten; dog door Gods genade quam ik weder op de been, niet tegenstaande ik 8 a 9 dagen zonder kennis gelegen had.

Den 5. September gingen wy weder ten Hove op 't Feest van Hossein, en wierd zyn Ed: op vorige wyze onthaald. Zyn Ed: verschynd ten vierde maal ten Hove.

Op dit Feest is hier een groot tumoer. De Persiaanen slagten een Kemel, daar af voor den Koning een stuk gesneden werd, en dan voorts voor ieder Raadsperzoon, en 't overige is gemeen. Die daar dan een brok of krygen kan, werd geoordeeld een groot heiligdom daar aan te hebben, 't welk zy dan toebereiden, en zig daar vrolyk op maken. Dit Feest duurd eenige dagen, in welke tyd 'er geen Turk te voorschyn komen durft; alzoo de Turken Omar vieren, welke Omar en Hossein (volgens hun zeggen) broeders waren, en Omar, een Turk zynde, heeft Hossein voor veel jaaren vermoord. Zoo 'er dan eenige Turken te voorschyn quamen, zouden zy die van gelyken doen. Zy mogen dan niet eeten, voor dat de zon onder is; dog 's nagts gaan zy dapper aan 't vreeten en zuipen, en loopen daar na langs straat, Korog, Korog, 't geen Wyk Wyk, te zeggen is, roepende, en die voor een troep niet wykt, daar gaan zy met hun Sabels op aan, en dwingen ze te wyken, waar door 'er in die tyd veel ongelukken voorvallen. 't Feest van Hossein.

Den 13. September gingen wy voor de laatste maal ten Hove, en dien zelven dag wierd zyn Ed: toegezonden een kostelyk Goud lakenze rok, en een uitstekende omhang-rok, na de Persiaansche wyze gemaakt, met een Took of Tulband, en een houwer, diens gevest, haak, en beugel van goud, en wel dik met Robynen, en Safieren bezet waren. Zyn Ed: had deze toerusting aan, en ging zoo gekleed by den Koning, en kreeg toen zyn afscheids - gehoor tot groote blydschap van ons allen: want wy zeer verlangden om uyt dit land te zyn, en zagen te gemoet, nu weer haast by onze Christen-natie te komen. Zyn Ed: verschynd ten vyfde maal ten Hove. Wat geschenk de Koning aan zyn Ed: dede.

Den 18. September is Mevrouw van Leenen met de 2 dogters en haar jonge zoon, benevens eenige slaaven en slavinnen, met een goed getal dienaars, een Tolk en 2 lyfwagten, zynde Arent van Saanen, en Pieter Duif, voor af na Gamron, 's nagts omtrent ten een uur, vertrokken. Mevrou van Leenen voor af na Gamron.

Den 1. October haalde zyn Ed: zyn afscheids-brief van den Athemaddaulet, en

Ao.1690. liet ondertusschen alles tot de reize vervaardigen. Den 7. ging zyn Ed: de kloosters bezigtigen, en bleef, hoewel hy sterk genoodigd was, met zyn gevolg maar 2 uuren uyt.

De Koning schenkt zyn Ed: een schoon Arabisch paard, &c:

Den 22. zond de Koning aan zyn Ed: een bruinen hengst, zynde een schoon Arabisch paard, met een gouden toom, en geborduurde Sadel, en kussen. Zyn Ed: liet terstond 't paard Sadelen, en gebruikte het voor een paard van staat. Wy alle, opgezeten zynde, reden na Sjulfa, en quamen by den Kalenter, die zyn Ed: en ons allen heerlyk, tot laat in den avond, onthaalde. De weinige dagen, die wy nog over hadden, bragten wy met pakken, voorraad te koopen, en diergelyke dingen meer te verzorgen, door.

Een korte Beschryving van de stad Spahan.

Spahan 1691. beschreven.

De stad Spahan; alwaar de Koning jegenwoordig zyn hof houd, legt in Iraac, of 't land der Parthen. Zy is; naar 't uiterlyk oog, eenige mylen in haren omtrek, leggende in een Vallei, rondom in 't gebergte van rood, blaeuw, en zwart Marmer besloten; ook is zy redelyk wel bebouwd.

Daar 's Koninks Paleis staat, heeft men rondom een gemetzelde doorgang, waar in allerlei winkeliers en Ambagts-lieden zyn, ieder met zyn byzondere koopmanschappen. De hand werks lieden zyn van allerlei neering, ieder zoort by den andren, als mede de slagters &c: Daar is ter weereld niet te bedenken, of 't is daar te bekomen, 't zy wat konstwerk het zyn mag. 's Koninks Paleis is van geele klinkerd, dog zonder eenig uiterlyk cieraad, gebouwd, hebbende een groote poort en ingang, en groote Galderyen 'er rondom. Daar staan 2 colommen, met een Coepel-Toren, rondom met verglaasde steenen gemetzeld, benevens een kostelyken boomgaard, waar in allerhande zoorten van vrugtboomen staan. In dezen Hof staat het Talaal, of de Galdery, daar de Koning de Gezanten gehoor geeft. Voor de vrouwen zyn hier andere vertrekken, daar zy niet gezien konnen werden, als van den Koning en de Capado's (of gelubden). Voor 't Paleis op de Meidaan leggen een ontelbare menigte metale stukken op hunne affuyten; de meeste part slangen, wonderlyk gefatzoeneerd.

Het Paleis.

De Meydaan.

Op dit plein, of op deze Meidaan staan, op 't Feest van Neuruz in de maand Maart, al de vreemde dieren van de Koning, en ruim 10000 man in de wapenen, 't geen, door de groote van de plaats, egter gansch geene belemmering geeft. Dit agt ik genoeg hier af gezegt, alzoo dit door anderen breeder beschreven is. Aan een andre kant van de stad is een Kasteel, van kley-stroo en andre vuiligheid opgemetzeld; zynde groot in zyn begrip, dog plomp, en zonder eenige ordre, of regel. De stukken, die daar op leggen, staan op de affuiten met de trompen opwaarts, zoo dat zy (geloove ik) niemand daar mede willen beschadigen. Men heeft hier in deze stad weinig straaten, die wel gebouwd zyn, uitgezonderd de Tsaarbag, of de Heere-straat. Daar in heeft men cierlyke gebouwen en thuinen. Deze straat is meer als 2 mylen lang, aan wederzyde met een laan van zeer hooge boomen beplant. In deze straat heeft men ook verscheide Tanken, waar by men Caweh, of Coffi, en Caljang, of Tabak, krygen kan. Voorts is in de geheele stad de huizing elendig, alle van kley opgehaald, en met het selfde overwelft. Daar is geen hout aan, als de deuren en vensters, en veel groote thuinen by de huizing. De straaten zyn by nagt niet bequaam, om die te bereiden, of te begaan, vermits doorgaans vol kuilen zyn, waar in man en paard veeltyds smooren zou. Allerlei eetwaren zyn hier wel te bekomen, en voor een redelyke prys.

De Tsjaarbag, en des zelfs lengte.

Slegt gestel der huizen door-gaans.

Slegte straaten.

Ook zyn hier Basaars of markten, daar ieder zyn believen krygen kan. Men heeft 'er ook wel botiken, of winkels, daar velerhande spys voor een geringe prys te bekomen is. 'S zomers koopt men 's morgens ys, dat altyd tusschen 't gebergte legt, dat zet men uyt de zon, en 't water, daar van komende, wierd gedronken. De vrugten zyn hier zoo goed, als in 't Vaderland. Men heeft hier ook kostelyke koebeesten, en schapen. 'S winters vriest 'et hier fel, ja zoo fel, als in 't Vaderland; dog dat 's nagts vriest, is by daag door de zon weder volkomen ontdooyt; dog daar geen zon by komt, dat blyft stand houden.

Ys hier te koop en felle winters hier.

Vrugten Koejens schapen &c: hier zeer goed.

Hier valt ook zware sneeuw, daar door de huizen veeltyds instorten. 1691. in January is 't gebeurd, dat meer dan 400 menschen door 't instorten dezer elendige gebouwen dood gebleven zyn. Wy alle moesten mede vlugten: want daar wy lagen, viel het op drie plaatzen in; dog, (Gode zy dank) niemand van ons wierd beschadigd.

De Talaal, daar zyn Ed: gehoor gaf, viel ook voor een gedeelte, en Mevrouw haar Hharaam op verscheide plaatzen in. In somma 't was by ons alles in alarm. Het brand-hout koopt men hier by de pond, ieder pond een peys, zynde by na een halve stui-

Men koopt hier brand-hout by 't pond.

ſtuiver: zoo dat wy hier elendige koude hebben moeten uitſtaan, welke felle koude tot half Maart duurde. In de kleeding geſchied hier groote pragt: want die iets van fatzoen is, zal in 't goud of zilver laken gekleed gaan, en, hooger van ſtaat zynde, zyn hare kleeren geborduurd, en ook wel met edel geſteente bezet.

Ten Hove komt niemand by de Koning, of hy heeft een Took met Reygers-, of ſtruis-vederen op, wel ſwaar met goud, paa:len, en edel geſteente bezet. De pragt der vrouwen is zoo groot, dat het niet te gelooven is. Haar hoofden zyn rondom behangen met goud, en geſteenten, en 't hair met 4 tuiten gevlogten, nederwaarts hangende, en met peerlſnoeren doorvlogten. 'k Heb een vrouwenhemd gezien, daar voor betaald was 4 Tomans. My wierd gezegt, dat 'er gedragen wierden van meer dan eens zoo veel geld. Wat haar boven kabayen, en katebyen aangaan, die met Zabel-bont gevoerd, en wel zwaar geborduurd zyn, 't is wel te begrypen, dat die veel moeten koſten; dog 't is hier altyd eenerley mode: als zy uitgaan, of uytryden, hebbenze van 't hoofd tot de voeten een wit kleed aan, zoo dat men van 't heel ſchepſel niet, als de oogen, zien kan. Zy gaan zeer weinig uyt, en bemoejen zig met geen markt-gang of keuken &c: de Armeniſche Vrouw-lieden op Sjulfa moeten, als zy beſlapen zyn, een doek om de kin dragen, en zig mede met een wit kleed overdekken. Dit Sjulfa legt byzonder playzant ontrent ¾ uurs van Spahan, 't is zeer vrugtbaar, en wel zoo groot, als Haarlem in Holland. Alhier woonen de Armeniſche Chriſtenen, ook 7 a 8 Franzen, die in 's Konings dienſt zyn, als uur-werk-makers, goud- en zilverſmeden, &c: die alle van de hervormde Gods-dienſt zyn. Zy hebben een Borgermeeſter onder hen, die alle verſchilzaaken onder hen afdoet.

Zy betoonden ons byzondere groote genegenheid: want als wy daar quamen, was de tafel aanſtonds van ſpyze voorzien, en wy mogten niet vertrekken, voor dat wy een goeden roes weg hadden, waarin wy ook ons niet minder gedroegen, of in gebreken bleven, als zy by ons quamen. Wat de Perſiſche beſtiering, en hunnen Mohhammedaanſchen Godsdienſt aangaat, daar van kan de leesgierige Lezer andere ſchryvers nazien.

Den 13. October 1691. ſchreef de Coning van Perſia dezen vertaalden brief aan den Heer opper-Land-Voogd van Nederlands India, den Heer Camphuis.

O! Allerheiligſte volmaakte God!
De Wereld is Gods.

O! Mohhammed! O! Aaly!
L. S. 's Koning's Zegel

Het Koninklyk bevel van glory en heerlykheid zy gegeven, dat de Generaal en chef van de hooge en Grootmogende Hollandze Natie ende Maatſchappy's beſtierders van de Koninklyke regering der Ryken en Landen van Batavia, Japara, Macaſſar, Sumatra, Paliacatta, Ceilon, Boeton, Amboina, Banda, Ternate, Solor, Timor, Malakka, en andere Landen benedens winds, Joannes Camphuis met duizend koninklyke genade en alle zoorten van gunſten verheerlykt zynde, ons hoog koninklyk vermogen erkent als wel geneigd en geſchikt tot den voortgang van alle zyne voornemens en begeerten, en wete, dat den brief van opregtigheid met den welſprekenden Gezant J. van Leenen, bevoegd tot vernieuwing van 't verdrag, in deze tyd aan ons hoog, en Grootmagtig Hof gezonden, voor ons gezigt verſchenen zy; en hebben wy volgens de verzoeken van welgemelden Gezant wegens de vermindering van den prys der Zyde, die voorleden jare met 't gewoonelyk gewigt aan de Hollandſche kooplieden is geleverd, bevel en ordre gegeven de zomma van 14400 en eenige Tomans der tollen en andre eiſchen van den aanbreng en uitvoer der goederen van dien jare, dat den handel der Zyde volgens 't vorig gebruik niet heb vervolgd, en die wegens 't Hof van hen geeiſcht werden, aan de Natie te ſchenken, en geordonneerd, dat de beſtierders der koninklyke zaaken van de gemelde ſom der tollen van hun niets zullen hebben te vorderen, en dat de gecommitteerden van deze zaak, om reden van de gemelde gedane vereering, hunne gewoone geregtigheid van de voornoemde koop-lieden zullen mogen eiſchen, en hebben wy hun d'oude Koninklyke mandementen, die vernieuwing vereiſchten, met vernieuwing beveſtigd, en eenige van hunne verzoeken, daar zy geen verzekerde bewyzen van in handen hadden, ook toegeſtaan, en ingewilligd, en heeft voorgemelde Gezant de eer gehad, en is verhoogd geworden met zyn hoofd te geraken aan ons Koninklyk Paleis, en te buigen voor onze Majeſteits throon, en te zitten in onze verheerlykte vergader-Zaal, en is wel vergenoegd en voldaan geworden met onze heerlyke en Hooggeagte eere-kleederen en andre geſchenken; en heeft met vol ontzag, vreugd, en alle zoort van vergenoeging zyn afſcheid van ons gekregen, om weder te vertrekken, en blyft dan dien Generaal in alle onze Koninklyke gunſten, dezelve in overvloed verhopende.

Waar in ons 14400 Thomans der tollen, &c: geſchonke.

En meer andre verzoeken, toegeſtaan zyn.

Ende gelieve zyne begeerten en goede voornemens aan onze hooge koninklyke throon bekend te maken, en verzekerd te zyn, dat de zelve met de glorie van voldoening zullen vergezelschapt en vereerd werden.

Was in een goud lakens zakje met een koord van goud-draad en Zyde toegebonden, en met rood lak, en 's Koninks zegel, verzegeld.

SEVENDE HOOFD-STUK.

De te rug-Reyze beschreven. 1691. *De treyn of 't gevolg van zyn Ed: De uyt-tocht. De Calenter, zynde de Prins der Armeniers.* Sjulfa *de eerste rust-plaats* Bagebusjaron. *Een van 's Konings Lust-hoven. 't Dorp* Agag Hady. *Misera lisa. Majaart.* Sjaresa. *Commissia.* Misakoet fick. Amnabat. Jesdegas. Combesi-lala. Degerdoe. Kivilaar. Cuschelaar. Aspas. Bagedoe. Oedjan. Esmaal. Majien. Abigerne. Persepolis *overblyfzelen.* Basigaar. Sjiraas. Oesiwat. Pajera. Sjaron. Saithal. Moesoer. Benaroe. Bieries. Dehacoe. Lhaar. *Werden door verscheyde Europianen te gemoet gereden.* Bandali. Gamron. *Zyn Ed: intrede hier. Werd van den Hertog ingehaald, en heerlyk onthaald. Zyn Ed: onthaald zyn volk, en den Hertog heerlyk.* Naiban. *De Waringin of Wortelboom buyten Gamron. De Benjaanen eenigzins beschreven. En iet van den berg* Ararat *aangehaald.* 1692. *De dood van* Pirard. *Komst van schipper* Ole *met* Honslaardyk. *De nieuwe opper-Land-Voogd van Indiën, de* Heer van Outhoorn, *voorgesteld. Dood van* Juffr. Verdonk. *Vertrek van zyn Ed.* Ormus. Lareek. Kismis. *Verscheyde Logien hier.* Maskate. *De Malabaarze Kust.* Cananoor. Coetsjien. Punto Gale. *Zyn Ed: komst op Batavia.*

Beschryving der te rug-reyze van SPAHAN na GAMRON, en zoo vorder na BATAVIA, opgesteld

door E. P.

De te rug-reyze beschreven.

DEn 18. October is van zyn Ed: de Heer, Johan van Leenen, buiten-Gemeen Raad van Nederlands India, Gezant aan den Koning van Persia, en Commissaris wegens de E. Maatschappy's gewigtigen handel in dat ryk (na dat weinig te voren zeer heerlyk en met groote pragt zyn afscheid van zyn Majesteit, Sjah Soleyman genaamd, gekregen had) de zware en gevaarlyke reize aangenomen na Gamron of Bandar Abâsi, biddende God om zyn genadige bescherming op dien togt.

Het getal der reizende bestond in deze navolgende perzoonen.

Den Treyn, of 't gevolg van zyn Ed:

Zyn Ed: Johan van Leenen &c:
Joan Baptista Pierard onder koopman en Geheimschryver van zyn Ed:
Stefanus Verhoef Wond-heeler.
Nicolaas Wieling en Bartholomeus Koeman, adsistenten.
Hugo Kuik van Mierop Jong assistent en onder-meester.
Coenraad Haring, Sergeant. Johan de Hond Hof-meester.
Johan van Koppenburg, Trompetter.
Gerard Hoogland, Corporaal.

Johan van Rheenen
Johan van Beek
Justus de Mars
Adriaan Coster
Jacob Cotiljon
Jaques des Bordes
Erasmus Petter
} Lyfwagten van zyn Ed:

Benevens een groot getal Persiaansche Dienaaren, en Sjatiers, (zynde lieden, die de E. Maatschappy als loopers, of post-boden, en ook wel als oppassers der paarden, dienen; want ieder Sjatier 2 paarden verzorgen moet, ter plaatze daar men rusten zal) ook een redelyk getal slaaven van zyn Ed: en anderen, en eenige Benjanen; latende tot ons leetwezen aldaar Jan Evertsfoon Trompetter pynelyk, kreupel en ziek, dog hy wierd na de E. Maatschappy's Logie gebragt, om genezen te werden. D'uittogt geschiede op deze wyze:

De Uyttogt.

Voor eerst 2 hand-paarden, de toomen wel zwaar van goud doorgaans belegd, de Sadels en schabrakken uitstekend met goud en zilver doorwrogt, daar aan goude en zilvre fraanje en quasten, ieder paard geleid door een Persiaansche wegwyzer,

wyzer, zittende ieder op een Muil-ezel. Daar na de Trompetter voornoemd, gekleed in 't rood ſcharlaken met goud-draadze knoopen, en met goude en zilvre kant geboord, blazende de Mars, en Wilhelmus van Naſſouwen door een zilvre Trompet, daar een Banderol aan was van roode en blaeuwe Zyde, daar aan ieder zyde 't wapen van zyn Ed: in ſtond geſchilderd. Daar aan volgde de Sergeant, en de Lyfwagten, alle als de Trompetter gekleed, zittende te peerd, met Karabyn, Piſtolen, en houwers gewapend. Daar na 2 Tolken. Toen zyn Ed: paard van ſtaat, Koninklyk uitgedoſt, daar na 16 Sjatiers te voet; toen verſcheen zyn Ed:, zittende op een ſchoone bruine merrie, welkers toom en ſtaart-riem wel zwaar met goud bedekt, gelyk 't ook van een zeer zware goude kinketting voorzien was; voorts de Sadel, en ſchabrak met goud en zilver geborduurd. Zyn Ed: was in 't goud laken gekleed, met een muts geborduurd, en met peerlen bezet, en met Zabel-bont op 't hoofd. Ter zyden ging de Sjatier-Baſſa (zynde de overſte der Sjatiers) daar na 't gevolg van zyn Ed: in ordre, 2 aan 2. Daar na een groot getal Franſchen, en Armeniers, 't geen een groote menigte en lengte uitmaakte, en daar aan volgde de bagagie; daar wy reden, was een ontelbare menigte van menſchen. Byna gekomen zynde aan een cierlyke groote brug, leggende over een rievier op 20 bogen, zeer net beſtraat boven op; aan weerzyden bemetzeld met een open plaats, gelyk een Karrawaanſara, daar men zyn ruſt of ſchuil-plaats nemen kan. Men heeft daar ook verſcheide uitzigten op zeer playſante verſchieten, zoo in 's Koninks, als andere grooten Luſt-hoven. Alhier ontmoetede ons de Calenter of Prins van Sjulfa met eenige Armeniers, dewelke na een beleefde groeting met zyn Ed: is voortgereden, latende Sjulfa aan de regterhand leggen, het welk van Spahan ontrent een uur verre afgelegen is.

Den Calenter, zynde de Prins der Armeniers.

1. ruſt-plaats Bagebatsjaron.

Onze eerſte ruſt-plaats was in een van 's Konings Luſt-Hoven Bagebatsjaron, ontrent 1½ myl van Spahan. Deze plaats is met geen genoegzame cierlykheid van woorden af te beelden; alzoo men over al door de hooge boomen, ordentelyk in laanen ſtaande, voor de hitte der zon bevryd is. Men heeft 'er ook verſcheide boomgaarden met allerhande Vaderlandze vrugten, en een ontelbare menigte van vrugt-dragende wyngaarden, leggende over een houte Galdery, dat uitnemend vermakelyk, om 'er onder door te gaan, was; hebbende rondom zyn loop ook van water. Deze Luſt-hof was zoo groot, dat 't my onmogelyk was, die te doorwandelen. Aldaar wierden ons voorgezet Perſiken, Abricooſen, Peeren, Appelen, Citroenen, Orangien, Druiven, Queepeeren &c: de queepeeren waren zoo lekker als zuikerpeeren, zonder eenige wrangheid, en nevens alle andre vrugten uitnemende groot. Ook heeft men daar ontelbaar veel kerzen-en moerelle-boomen.

Een van 's Konings Luſt-hoven.

Hy was ook met bequame huizing, op de Perſiaanze wyze, bebouwd. In de midden ſtaat een hooge dikke boom, waar op men met een trap, daar een leuning aan is, klimt op een Galdery, rondom met Leuningen voorzien, daar de Koning, als hy vrolyk wil zyn; veel na toegaat met zyn voornaamſte grooten. Aan de linker-hand ſtaat een rond cierlyk zwaar gemetzeld duiven-huis, zynde boven open zonder eenige ingang, 't welk duizende Kotjens heeft, waar in zig een menigte duiven onthielden.

Na by dit Hof heeft men een ſnel vallende rievier, komende van het gebergte, en ſtortende op verſcheide ſteenrotzen met een groot gedruis. Deze rievier eindigd haaren loop in de Caspiſche Zee. Hier ontrent heeft men veel Luſt-hoven, en thuinen. Wy bleven aldaar den 19. en 20. dito, daar de Calenter, met de Franſche Meſſieurs (na een treffelyk onthaal) met groote beleefdheid hun afſcheid van zyn Ed:, en ons allen, namen.

Den 21. dito ging zyn Ed: op de reize met 24 hand-paarden en 50 muil-ezels, quamen door 't dorp Agag Hadi, daar een bequame Karrawanſera, die wel groot, maar meeſt vol bouw-vallige gebouwen is, en alzoo de huizen van kley gemaakt werden, vallen de zelve door de zwaarte der ſneeuw ligtelyk, gelyk wy bevorens verhaald hebben, in. 't Dorp Agag Hady.

Ook paſſeerden wy 't dorp Miſeraliſa, alwaar men mede een goede Karrawanſera heeft; dog 't dorp zelf is kleen. Wy reden over een zeer gevaarlyken klippigen berg, genaamd Cotali Ortſini, en namen ons verblyf tot Majaart, dat een tamelyk groot dorp, en redelyk bebouwt is. Miſeraliſa. Majaart.

Zyn Ed:, en zyn gevolg, begaven zich in een bequaam huis, hebbende veel gemakken, ook een cierlyk beplant thuintje, daar een fontein in ſtaat. Hier is een koſtelyke nieuwe Karrawanſera, voorzien van een groote menigte van huizinge voor de Reizigers, ook van watertanken, of bemetzelde Vyvers, om zig te waſſchen, Men kan ook daar van alles te koop krygen, wat men benoodigd is, alzoo daar groote Botiken, of winkels zyn. Daar is ook een groote opene plaats, daar een cierlyk opene Talaal,

of Galdery, van blaeuwe steen gemetzeld is, ontrent 4 a 5 voeten hoog, met steene trappen, daar men gemeenelyk gaat zitten Kaljang rooken, of Coffi drinken. Deze Karawanfera is gestigt door den jegenwoordig regerende Koning; dog was nog niet voltoit. Daar wierd sterk gearbeid aan een stal, daar wel 1000, en meer paarden in zullen konnen staan. Men heeft hier zeer veel vee van schapen en bokken, maar slegt water. Zyn Ed: liet ons waarschouwen, om zoo weinig te drinken, als 't mogelyk was; vreezende voor ongezondheid.

Sjaresa. Den 22. Ook onze reize vervorderende, reden ontrent een ½ myl door een dubbele laan boomen, wederzyds beplant met vermakelyke Lust-hoven; hadden voorts een goeden weg, quamen tot Sjaresa, een halve myl van Commissa, en hielden ons verblyf in tenten. Alhier staat een Koepel-Torentje, ontrent 100 voeten hoog, daar een zoons zoon van Mohhammed begraven legt, wel een bastaard; maar die nogtans by de Persianen voor een Heilig gehouden werd. Het is een vermakelyke plaats, redelyk verzien van geboomte. Daar zyn ook 3 Tanken, of Vyvers, daar men de visch in groote menigte in zwemmen ziet. Zyn Ed: had het vermaak van eenige brokken brood daar in te werpen, daar de visschen na toe schooten, zoo dat vele wel 2 voeten en hooger uyt 't water sprongen, dat zeer aangenaam om te zien was. Daar quamen ook in de grootste Vyver tammen Ganzen en Eendvogels, die, als men de zelve brood liet zien, na ons toe quamen, en 't met een groot gequek uyt onze handen namen. Deze Vyvers zyn altyd ververscht van water, alzoo het van 't gebergte komt vlieten uyt een fontein, en gedurig loopt aan de zyde door een gemetzelde goot in een laagte, daar veel pyn-appel-boomen staan. Dit is heel smakelyk en gezond water.

Commissia. Den 23. passeerden wy door Comissa, zynde een tamelyke groote plaats, en redelyk digt bebouwd. Zyn Ed: wierd gedurig in een Palankyn gedragen. Wy reden over een hoogen berg, zagen aan onze regter zyde een menigte van dorpen, en duiven-huizen, in fatzoen als bevorens verhaald is, en ook veel harte-beesten in 't wild loopen. In den avond viel een Persiaansche dienaar van zyn Ed: met zyn paard in een kuil, wel 30 voeten diep, onder zeer naauw aan een rievier uitkomende; dog quam zonder letzel daar weder uyt, te weten, onder d'aarde doorgaande in het moeras, wel 40 a 50 schreden; dog 't paard wierd weer te rug gezonden, door dien het heel onbequaam was, om den treyn te volgen. Gevraagd zynde, hoe dit was bygekomen, zeide hy geslapen te hebben. Daar na trokken wy door een dorp, genaamd Misakoetsiek, en namen ons verblyf tot Matzubeki in een tamelyke Karrawansera; dog de lyf-wagt nam haar verblyf in een tent, staande nevens de Karrawansera. Men heeft hier goed water; en ook visch; dog die is kleyn, en grondig. Misakoetsie

Amnabat. Den 24. October getrokken zynde door Amnabat, een groot dorp, beplant met vrugtboomen, Wyngaarden Meloenen &c: vonden alhier een kostelyke Karrawansera.

Iesdegas. Wy namen onze rust op Jesdegas in een schoone groote Karrawansera, staande by een brug, daar een snelle rievier onder doorloopt, Hier heeft men een moorddadig en wederspannig volk, woonende op zeer hooge klippen, die styl afloopen, dat men schrikt, zoo men na om laag ziet. Ook woonen 'er vele in onderaardsche spelonken, daar zyn Ed: de nieusgierigheid had de zelve te bezigtigen, 't welk zonder toorts-ligt niet kon geschieden. Men heeft hier goed water, en veel vee, en hadden ook 's nagts tamelyke koude.

Den 25. dito trokken wy over hoog en steyl gebergte, daar men onder door moest. Het was schrikkelyk, als men na boven zag: want door de aard-beving zomwylen brokken, als huizen groot, afvallen, van welke zommige maar aan 't gebergte schynen te leunen. Wy quamen ook over een kleine berg van wit Marmer, leggende tusschen een rood en blaeuw Marmer-gebergte. 'T was hier al vry moejelyk, dewyl van onze paarden af treden en te voet moesten gaan. Deze berg werd Naarsikan genaamd.

Cambesilala. Dezen overgetrokken zynde, quamen wy tot Combesilala.

Daar is een elendige Karrawansera, eertyds een kasteel der wederspannigen geweest zynde. Ook is hier een vierkante oude graf-stede, staande by een kerkhof, en met verglaasde steenen nog ten deelen bedekt, waar in begraven legt een der twaalf Nazaaten van Mohhammed.

Ook was daar weinig tyd te voren ingebragt 't lyk van den Sjahbandaar van Gamron, zynde de tweede stem, die gevoerd zal werden ter plaatze, daar alle groote Heeren begraven leggen. By dit lyk lag een Tapyt op de grond met veel Moorze Papieren, Schriften, en verscheide boeken. Wy hielden ons verblyf in tenten, en hadden dezen nagt snedige koude, en Vorst. Hier ontmoete ons een looper, of bode van Gamron met brieven voor zyn Ed: en vertrok na Spahan. Het water is hier redelyk.

Degerdoe. Den 26. October trokken wy door een dorp, Degerdoe genaamd, een verma-

kelyke

kelyke plaats met een goede Karrawanſera, en zagen op de weg veel zoet-hout groejen. Met 't vallen van den avond zagen wy een half myl van de regterhand af een menigte van vuuren en lichten, 't geen wy meenden in een dorp zig te vertoonen, dog hoorden van anderen, dat het veehoeders-hutten waren, die, als 't vee daar geen voedzel meer krygen kan, weder opbreken na een andre plaats, en reizen alzoo voort, zonder dat zy weten, waar zy t'huis hooren; even zoo als de vee-hoeders in 't gelukkig Arabien doen.

Kivilaar. Wy namen ons verblyf op Kivilaar, in een ſchoone Karrawanſera; aldaar hadden wy groote koude en vorſt; dog heel goed water.

Cuſcheſaar. Den 27. dito zyn wy gekomen tot Cuſcheſaar, in een ſchoone Karrawanſera van blaeuwe en gebakke ſteen gemetzeld, en rondom verciert met verglaasde ſteenen, daar groote Moorſche letters op ſtonden, dat cierlyk om te zien was; ook was zy met Key-ſteenen bevloerd. 'T is een redelyk dorp, voorzien van eenig geboomte, en een voorbyloopende rievier, welkers water goed is. Wy hadden aldaar ook groote koude en Vorſt.

Aspas. Den 28. October quamen wy tot Aspas in een redelyke Karrawanſera in een dorp. Ook gingen wy voor by een Karrawanſera, leggende heel eenzaam tusſchen hoog gebergte van blaeuw Marmer. Agter dit gebergte onthouden zig Leeuwen, Beeren, Wolven &c: en was genaamd Bagedoe. Bagedoe. Wy hadden een zeer moejelyken weg vol klip-en Key-ſteenen; ook moeſten wy over eenen zeer hoogen berg, dog die gemakkelyk in 't op en af klimmen was. De naam van dezen berg is Goe de Kinjari, digt aan de Manſel. Wy zagen onder weeg veel ſchoone fonteinen in 't gebergte, ook veel rievieren en menigte riet-land. Zyn Ed: nam zyn verblyf in een huis, 't welk voor hem ingeruimd, en waar in een water-tank was. Deze nagt was de koude verdragelyk.

Den 29. dito zyn wy tot Oedjan gekomen. Oedjan. Daar is een kappelletje met een koepel-Torentje daar boven, waar in bloot ſtaat een houte kiſt, daar Imam Sada, een van hunne Heiligen, in legt; ſtaande in een vermakelyke thuin, en zynde een redelyk gebouw.

Daar werd alle morgen op Schalmeyen en trommelen geſpeeld, tot gedagtenis van den voornoemden Heilig.

Hier is een redelyke Karrawanſera, en een groot getal roozeboomen, trokken langs een goeden weg, vernamen veel natuurlyken fonteinen, en zagen ook hoog aan een berg van rood Marmer tegen een ſteilte, daar onmogelyk was om by te komen, een wit kruis, zynde uyt de natuur, by giſſing meer dan 20 voeten hoog, en van deze gedaante.

Hier ontmoetede ons een looper van Baſſora, en wy hadden deze nagt onguur weder.

Den 30. gingen wy over een zeer hoogen berg van rood Marmer, en Keiſteenen van ongemeene groote; de zelve was vermaakelyk in 't opklimmen, dog ſteil in 't afgaan. Wy waren met 't op-en af-klimmen wel ruim 5 mylen bezig. Esmaal. Boven op dezen berg ſtaat een put met zeer goed water. Deze berg werd genaamd Cotali Imames Esmaal. Digt aan de voet van dezen berg gingen wy voorby een dorp, de huizen in twee partyen verdeeld zynde, alwaar mede zoodanige grafſtede als de voornoemde, en ook een ſchoone nieuwe Karrawanſera was. Dit dorp werd Esmaal genaamd. Vorder was de weg vol klip-en Keyſteenen. Deze weg van 't dorp, tot de Manſel toe, ſtaat zoo vol geboomte, als ik in Perſien, of Meden, nog oit gezien heb. Wy namen ons verblyf in een luſtig dorp, wel beplant van vrugt-en andere boomen, in

in een tamelyke Karrawanſera, daar van alles te koop is. Daar gingen wy onze vermoeide leden met een goeden teug warme wyn zalven: want men de zelve heel weinig te koop kan krygen op de wegen. Dit dorp is Majien genaamd.

Majien. Abigerne. Den 31. quamen wy tot Abigerne, namen ons verblyf in tenten op de weg tuſſchen 't gebergte. In een Valley ſtaan twee bergen, in fatzoen als de Tafelberg aan de Caap de goede Hope, dog zoo groot niet. Wy moeſten door een rievier, reden mede over een ſchoone brug, daar een ſnel vliegend water doorloopt, dat by Gamron in Zee ſtort. Voorts was de weg heel goed, hier ſtaat een redelyke Karrawanſera, daar een rievier voor by loopt, ſpruitende uyt een rots, zoo natuurlyk, als of 't een gewelfde brug was.

Perſepolis overblyfzelen. Hier groejen in 't moras bieſen en riet, en aan 't gebergte Calaminta mowtana, Verbaſcum &c: vier a vyf mylen van hier ſtaat nog een gedeelte van 't Paleis des Koninks Darius; dog wy moeſten dat tot ons leetwezen aan de linker-zyde laten leggen.

Wy hadden geerne de overblyfzelen van Perſepolis willen bezigtigen, dog alzoo 't van de weg af was, wilde zyn Ed: de reyze daarom niet verlengen. Alhier ſtaan twee vlakke bergen, daar nog eenig metzel-werk aan te zien was, alwaar eertyds Kaſteelen hebben opgeſtaan, om voornoemde Paleis en de ſtad tegen den aanloop der wederſpannigen te beſchermen. Op deze tyd hadden wy weer ſnedige koude, maar goed water.

Baſigaar. Den 1. November zyn wy tot Baſigaar gekomen. Daar is een ſlordige Karrawanſera. Voor den ingang ſtaat een vierkante watertank; dog ten deelen vervallen. Digt daar by, daar zyn Ed: tent ſtond, was een fontein, door de rots opborlende, dat aangenaam om te zien was, en diens water koel om te drinken was.

Wy trokken voorby een ſchoone Karrawanſera by een dorp, hadden veel moeras onder weeg, en reeden over een ſteene gemetzelde brug, die ruim een myl lang is, met veel bogen daar verſcheide rievieren doorloopen. Wy zagen veel putten, daar 't Zaey-land mede bevogtigt werd: want het hier heel zelden regend. Digt aan de voornoemde Manſel reeden wy over een hoogen berg, genaamd Cotali Baſigaar; zagen een groote menigte van Kraanvogels, en verſcheide Arenden.

Den 2. November trokken wy over een hoog gebergte, en op de weg vernamen wy veel klippen en Key-ſteenen, ook verſcheide cierlyke graf-ſteden cypresboomen, en rievieren. Van 't gebergte af komende, zagen wy in een ſchoone Valley de wydberoemde en vermaarde ſtad Sjiraas, eertyds Suſan genaamd, alwaar de Koning Ahaſuerus zyn Hof gehouden heeft. Sjiraas. In het inryden zagen wy als in een aards Paradys heele Boomgaarden van Cypreſſen en pyn-appel-boomen, ook allerley zoort van vrugtboomen, cierlyke gebouwen, en koſtelyke groote grafſteden, benevens treffelyke Luſt-hoven. De verdere gebouwen van deze vermakelyke plaats zyn niet als huizen van Kley, ſtroo, en andere vuiligheid, opgemaakt.

Hier heeft men de ſtapel van de beſte wynen, die zeer lekker om te drinken zyn. Zyn Ed: gaf een gebod uyt, dat niemand eenigen drank zou mogen by ons brengen; dog was wel ligter te bekomen, alzoo wy ons verblyf hadden ten huize van de E. Maatſchappy's wyn-Makers, en konden zoo veel wyn bekomen, als wy begeerden. Men zegt ook, dat hier de ſchoonſte vrouwen van den aardbodem te vinden zyn; dog daar van kan ik de waarheid niet zeggen, alzoo de vrouwlieden met een kleed van 't hoofd tot de voeten bedekt gaan, ten anderen zoo was myne nieuwsgierigheid zoo groot niet, om dat te onderzoeken. Men heeft hier veel loopende rievieren uyt 't gebergte voortkomende. Ontrent een myl van deze ſtad ſtaat een groote berg van Klip-ſteen, daar men ¾ uurs over bezig was, om die met onze paarden te beklimmen. Daar was een uitgehouwen put, 20 voeten lang, 118 breed, en meer als 400 vadem diep, welke gezegt wierd, door den Koning Darius, als hy voor Alexander de Groote vlugtte, en geen water wegens de groote droogte voor zyn volk bekomen kon, gemaakt te zyn.

Drie mylen verder zoude 'er een, nog grooter en dieper, dan deze, zyn; dog heb de zelve niet gezien. Ontrent een half myl van deze ſtad heeft men een vervallen gebouw, en mede een zeer diepe put; dog zoo groot niet, daar nevens ſtaat een tamelyk gebouw, daar een Moorſche heilig in begraven legt, zynde geweeſt een van hunne Propheten. Hier ziet men cierlyk geſneden werk, als ook ſchilderagien (na hunne manier) benevens een boek, door den voornoemden Propheet beſchreven.

Ook ziet men onder de aarde huizingen als Karrawanſera's, alwaar Darius volk zig houden verborgen gehad hebben. Deze ſtad geeft alle jaren een ongemeene menigte van allerley koſtelyke vrugten, als Druiven, Perſiken, Abricoozen, Appelen, Peeren, Kerſen, Morellen, Kismis, Amandelen, Nooten, Vygen, Limoenen, Oranje appelen. In zomma,

't is een plaats, waardig om van alle Reyzigers bezigtigd te werden. Alhier bleef zyn Ed: den 3, 4, 5, en 6. nemende onderwylen het vermaak, om eenige der voornaamste Lust-hoven en oude gebouwen te zien.

Den 7. dito vertrokken wy van Sjiraas, hadden een goeden weg, en rondom ons veel dorpen. In 't dorp Oesiwat komende, nam een Pater Carmeliet, benevens eenige andere (zyn Ed: uitgeley gedaan hebbende) met alle beleefdheid afscheid. Zagen ter linker zyde van ons een groot besloten Meer, komende van alle kanten van 't gebergte als in een kom daar in vloejen. Wy reeden over een schoone lange steene brug, daar een snel loopende rievier onder door loopt, en wy namen ons verblyf in tenten by een Karrawansera Babaghasi, zeer eenzaam in 't gebergte staande, nevens klip, en riet land.

Dit is een redelyke groote Karrawansera; dog een gedeelte is ingestort. By zodanigen verval van de huizen en gebouwen der Persianen staat aan te merken, dat zy gansch niet van verbeteren houden; maar liever naast een vervallen huis een nieuw bouwen.

Deze, en meest alle Karrawansera's, en water-tanken zyn van Keysteenen en Kley gemetzeld. De Keysteenen zyn hier in overvloed, leggende groot en kleen op de wegen, tot groot ongemak voor de Reizigers, zoo wel te paard, als te voet. Wy vernamen hier weder groote koude.

Den 8. dito namen wy onzen weg over een redelyken grooten berg, Cnonebande genaamd, zynde niet als klip-key-en hart-steen, en op veel plaatzen zeer glad, dat paarden en muilen veeltyds dêe glibberen, zoo dat wy niet zonder groot gevaar over de zelve geraakten. Wy zagen een ontelbare menigte van schaapen en bokken op dit gebergte. Wy quamen doen in een lustige Valey, daar ontrent in de midden een schoone tank staat, overdekt met een zeer hoog rond gewelf, van Key-steenen opgemaakt.

Wy hielden ons verblyf in een goede Karrawansera Moesafari genaamd; dog eenzaam; en zagen in de voornoemde Valey veel dorpen en geboomte. Hier heeft men moerassige rievieren, alwaar eenige Carpers, redelyk groot, met een angel-roede gevangen wierden. Ook schoot onze Sergeant verscheide tortelduiven en patrysen, welke alle tot een geschenk aan zyn Ed: wierden opgeofferd.

Wy hadden 's nagts groote koude, en vorst.

Den 9. dito trokken wy over een moejelyken weg over klippig gebergte, vol Key-steenen, en quamen tot Pajera. Alhier is een redelyke Karrawansera; dog namen onze rust in tenten. Het is hier zeer eenzaam zonder eenige huizing; daar loopt een snelle rievier voorby de Mansel, vallende met een groot gedruis op eenige klippen. Aan de kant vond men een stroo hutje.

Hier onthoud zig op de weg, by tyden van sneeuw, veel ongedierte, en dan is 't voor de reyzende gevaarlyk; maar anders kan 't wild vee genoeg krygen, dat zal dan geen menschen aandoen, of beschadigen. Hier ziet men in een berg, van blaeuw Marmer uitgehouwen, een wooning, rustende op pilaaren en verwelfzelen, en is na de Persische manier wel geschikt, en moet daar aan een zwaren langen arbeid gedaan wezen. Wy hadden hier zeer koude en onguure winden.

Den 10. dito hadden wy ruim een half myl weegs weder een elendigen weg, als de voornoemde, daar na een vermakelyken vlakken weg met kleine Key-steenen, zagen veel dorpen, daar de meest hoopen van huizen staan tusschen vermakelyk geboomte in, en daar ook Dadel-en andre fruyt boomen in groote menigte staan.

Wy reden voorby een Karrawansera, genaamd Chaffert, en sloegen ons neder in een Karrawansera Asmogeert genaamd; zagen nog ver van ons af cierlyk geboomte, en veel dorpen, hadden lydende koude, en begonnen van nu af aan de warmte op te loopen.

Den 11. dito trokken wy over een steenagtig gebergte, zagen geen dorpen; maar eenige veehoeders-hutten, en quamen tot Mochaï Sugta. Hier staan 2 Karrawansara's, een kostelyke groote nieuwe, en een oude vervallene.

Agter deze Karrawansara's staan twee kostelyke nieuwe overwelfde Tanken. Wy quamen ontrent midder nagt in de Mansel; na by zynde ontrent ½ uur ontmoetten ons eenige Soldaten, Persianen, en ging de spraak, dat zig ettelyke roovers daar op hielden; dog wy waren zoo wel voorzien, dat wy de zelve niet van nooden zouden gehad hebben, dewyl de Persianen een zeer vreesagtig volk zyn. Ik zou niet twyffelen, dat 100 Hollandze Soldaten, een goed Bevelhebber by hun hebbende, meer dan 1000 van de hunnen als stof zouden verzayen.

Den 12. dito trokken wy langs een redelyken weg, door eenige rievieren, voorby een kleyne Karrawansera; reden over een steene brug, tamelyk lang, en zagen aan de weg een steene gemetzelde Colom, ontrent 30 voet hoog, zynde gestigt voor kinderen, die hun ouders

ouders ongehoorzaam zyn, werdende de zelve met een touw na boven gehaald, en dan op de spitze klippen te pletteren gesmeten. De stigter hier af heeft zyn zoon den eersten hier af laten werpen. Hier staan eenige huizen by, voorts is het al te maal klippig gebergte. Wy quamen in een plaats genaamd Sjaron, een vermakelyk geweest, vol dadelboomen, hebbende een zeer groote Karrawansera; ook heb ik 'er op de geheele reize geen grooter gezien, als mede een groote Tank en water-put. Hier heeft men veel begraaf-plaatzen van groote Heeren.

Sjaron.

Den 13. dito, 's middernagts, zynde 't laatste quartier maans, namen wy de reize weder aan.

Het ging niet weinig hier op een klimmen, om over 't gebergte van Sjaron te komen. Dit is 't vervaarlykste gebergte van geheel Persia, ten deelen door zyn hoogte, en steilte. Ten drie uuren 's morgens, of daar ontrent, waren wy op gladde Klipsteen, daar maar 2 man nevens malkanderen kon ryden, alwaar aan de eene zyde de berg een zeer hooge klip heeft, en aan de andre kant een zeer steilen en verschrikkelyken afgrond; dog hebben de Inwoonders daar een muurtje van ½ voet hoog tot bevryding der Reizigers opgehaald, door dien dieverse ongelukken daar zyn voorgevallen.

Deze elendige plaats overgetrokken zynde, moesten wy nederwaards af klimmen langs een zeer gladde steilte van de Klip; hadden onze paarden niet voorzigtiger en zulke wegen gewoon geweest te gaan, daar zouden zekerlyk ongelukken voorgevallen hebben. Zyn Ed: ging uyt de Palankynen voeteerde wel 5 a 6 uuren: want het onmogelyk was te swaejen. wy moesten al rond, over dwars, en als een slang voorttrekken; dan over groote Key-steenen, dan klip of Marmer.

Op deze wildernis vind men nog eenige watertanken met goed water voorzien. Wy quamen dan eindelyk ontrent een uur na de middag (zoo wy gisten) op den 14. dito tot Saithal in een goede Karrawansera, leggende in een Valey, niet verre van 't voornoemd gebergte. Hier heeft men 2 nieuwe en verscheide oude Tanken, ook een vervallene Karrawansera.

Saithal.

'T is belachens waardig, dat zommigen verhalen van hunne handen in de wolken gewassen te hebben; wy zouden dit ter halver weg wel hebben konnen doen, had de lugt met wolken bezet geweest; maar in tegendeel wy hadden 't schoonste weder, dat men zou konnen wenschen. Ook hebben wy wel gebergte gezien, maar vierdepart zoo hoog als 't voornoemde, welker trappen by duister weder met wolken bezet waren.

Den 15. dito na middernagt braken wy ten 2 uuren weder op, trokken over een klynen berg, dog heel elendig in 't afklimmen, zynde niet als gladde klip, en Key-steenen van ongemeene grootte. Wy moesten van onze paarden aftreden, en klauterden met groot gevaar den berg, Cotal Hasani genaamd, af. Ontrent 10 uuren voor de middag quamen wy tot Moesoer, en namen ons verblyf in tenten by een beek, of rievier, daar een kostelyke plantagie van Dadels, Limoenen, Orangien, en andere vrugt-boomen stond.

Moeso[r]

Hier is een zobere Karrawansera. Wy hadden de eer, om zyn Ed: geluk te wenschen met 't intreden van het 2. jaar van zyn Ed: jongste zoon Jonker Johan van Leenen de Jongen; waar over wy met een goeden dronk Sek wierden vereerd, die ons wonder wel quam: want men alhier voor geld niets te koop kon krygen, en waren zeer vermoeid.

Den 16. dito 's morgens ten 2 uuren zaten wy weder op, hadden een goeden weg, reeden voorby een Karrawansera Teduba genaamd, en sloegen ons neder in een vermakelyk groot dorp, Benaroe genaamd, alwaar zyn Ed: in 't huis van den Calenter zyn verblyf nam, zynde een schoon gebouw. Hier staat een schoone Karrawansera, hadden op den weg veel tankken en verscheide rievieren, dog slegt van water, en vernamen ook toen groote koude.

Benaro[e]

Dien zelven dag des avonds vertrokken wy weder, hadden een tamelyken weg, en quamen ontrent middernagt by een elendige Karrawansera, genaamd Dera, hielden ons verblyf in tenten, en vonden alhier redelyk water. Ontrent ½ myl van hier legt de Heer Joannes Keyts, gewezen Directeur van Persien, begraven, gelyk in den optogt verhaald is, ook gaf zyn Ed: bevel, om een Tombe, hem ter eere, op te regten.

Den 17. dito reden wy over veel gebergte van kley en key-steenen, quamen in een schoone Valey, en trokken door een groot dorp, Biries genaamd. In 't inkomen zag men een vierkante gemetzelde pilaar staan, zynde ontrent 7 voeten hoog, alwaar voor eenigen tyd een perzoon levendig is ingemetzeld. Hier staat ook een cierlyke Piramide, zynde een grafstede, daar onder een schoone kapel, met Tapyten belegd, is, in welke ook eenige lampen brandden, en werd daar dagelyks voor de verstorvenen gebeden. Hier is een kostelyke nieuwe Karrawansera met veel overdekte water-tankken en putten. Regt voor de Karrawansera

't Dorp [Biries]. 't Biries.

met

ſtaat een uitſtekende ſchoone verwelfde watertank, zynde wel 100 voeten over 't Kruis, en 300 voeten in 't rond. Dit is een van de opmerkens weerdigſte metzelwerken, die ik in Meden en Perſen heb gezien, hebbende 4 Koninklyke ruime poorten of ingangen om water te ſcheppen. Men heeft hier veel begraaf-ſteden en eenig geboomte. Wy hielden ons verblyf in een ander dorp, Dorp ha- e. Dehacoe genaamd. Daar is een redelyke Karrawanſera benevens een oude vervallene; namen ons verblyf in een koſtelyk gebouw, over al met lof-werk, gevogelte, en ſnakery geſchilderd, en verguld, den Calenter aldaar toebehoorende, die ons heerlyk onthaalde. Hy had te voren belaſt, dat niemand in 't dorp de waardye van een penning aan ons zou mogen verkoopen; alzoo hy zyn Ed: en zyn volk ten vollen wilde onthaalen. Digt aan 't voornoemde huis ſtaat een tombe, vry groot, daar veel groote Heeren, vrouwen en kinderen, in begraven leggen, welke graven met cierlyke uytgehouwe ſteenen bedekt zyn, alle zeer net na de Perſiſche wyze geſchikt: ook heeft men 'er daar nog veel andere; maar zoo pragtig niet.

Den 18. dito hadden wy weder de eer van zyn Ed: geluk te wenſchen op zyn Ed: 51. jaar; trokken dien zelven dag weer op reys, voorby een goede Karrawanſera, Pakoetel genaamd, reden weder over eenen ongemakkelyken berg van klip en Key-ſteenen, zagen van de hoogte vervaarlyke ſteile diepe afgronden, dat een yder dêe vreezen na om laag te zien. Van dien berg af zynde, quamen ons ontmoeten 5 Perſianen, komende van Lhaar zyn Ed: verwelkomen. Ontrent een vierendeel uurs van de ſtad quam de Wazier, of Land-Voogd, met een groot gevolg ons te gemoet ryden, en, na een beleefde ontmoeting aan weder zyden, reden gezamentlyk na de ſtad, en zagen op 't Kaſteel een groote menigte lampen branden, 't welk zig zeer cierlyk in de hoogte vertoonde. aar. Zyn Ed: benevens zyn gevolg wierd daar heerlyk onthaald. Deze ſtad Lhaar legt op en tuſſchen het gebergte, is tamelyk bebouwd, en vertoond zig door 't geboomte zeer vermakelyk. Het Kaſteel legt op een berg, en is vry groot. De Wazier woond op een andren berg in een treffelyk gebouw. Hier heeft men een uitnemende ſchoone Baſaar, of markt, met zeer nette gewelfzelen overdekt. Hier zyn ook veel Jooden.

Den 19. dito wierd zyn Ed: weder onthaald; dog daar geſchiedde een kleyn affront aan de lyfwagten met 't opbrengen der ſpyze, welke op ſtonden, en alles lieten ſtaan, zonder iets te willen nuttigen. Alles ging zonder woorden of ſchelden toe; blyvende zy zoo al heen en weer wandelen. Dien zelven avond onthaalde de Wazier ons allen heerlyk in de verblyfplaats van zyn Ed: met koſtelyke toegemaakte ſpyze.

Den 20. dito liet zyn Ed: 't affront, aan de lyfwagten geſchied, den Wazier bekend maken, die aanſtonds de daders liet ſtraffen, en wel met zeer zware ſtraffen, en nieuwe bedrygingen daar nevens, zoo iemand de Europianen maar eenig misnoegen gaf.

's Avonds wierd zyn Ed: weder onthaald, en hadden zy beide een geruime tyd t'ſamenſpraak alleen, zonder bywezen van eenige grooten.

Onderwylen kreeg zyn Ed: geſchenken van veel perzoonen, als Paarden, Schaapen, Bokken, Fruiten, Roozewater, Limoenen-zap, Brandewyn &c. By zyn Ed: huis aan de regter zyde ſtaat een bequaam gebouw, welkers thuin met dadels, Limoen, Orangie, en veel andere vrugt-boomen beplant is. Deze twee plaatzen behooren de E: Maatſchappy toe, en zyn zeer vermakelyk.

Den 21. dito nam zyn Ed: de reize weder aan. De Wazier met een groot gevolg, alle pragtig gekleed, deden zyn Ed: uitgelei ontrent ¼ uurs buiten de ſtad, rydende te zamen, en na een teeder afſcheid vertrok hy (Wazier) weder, en ging zyn Ed: weer in zyn Palankyn zitten. Wy trokken voorby de Karrawanſera's Baſiga, en Sargab, en bleven tot Pariaap, zagen veel dorpen en zaey-land, ook veel putten en ſchoone plantagien van dadelboomen. Deze Karrawanſera is goed; dog ſtaat zeer eenzaam, ook heeft men hier nog een zeer zobere Karrawanſera.

Den 22. dito vertrokken wy weder, namen onze reize na Samſamge, trokken voorby een Karrawanſera, Waſſelee genaamd, hadden ook een redelyke weg door verſcheide rievieren en verſcheidene vlaktens, met Salpeter, en wel zoodanig bedekt, dat het ſcheen of het ſneeuw was, daar benevens ook met eenig geboomte gelyk als zeven-boomen, daar 't zout als gecandalizeerd op de bladeren zat, 't geen zeldzaam te zien was. Ook zagen wy bergen als van ys, in ſchyn, t'eenemaal met Salpeter bedekt.

Alhier wierd onze Sergeant ziek. Men heeft hier 2 bequame Karrawanſera's en goed gemak; maar brak water. Wy vonden hier een looper van Gamron met brieven voor zyn Ed:, als ook andere.

Den 23. dito trokken wy voorby twee eenzame Manſels, ieder 2 Karrawanſera's en

en water-tangen hebbende; d'eene Bahadini, en d'andere Sjek Sjek genaamd; reden over klippig gebergte, en zyn by een vermakelyk geboomte en dorp gekomen. Hier zyn 2 Karwanſera's, dog klein, en eenige tankken; dog ſlegt water. Deze Manſel werd Choeremoet genaamd.

Den 24. dito trokken wy voorby 3 Karrawanſera's, Ahaſimaal, Bascomakoe, en Sertang genaamd, hebbende elendige huis-veſting. Onzen Sergeant, met den Opper-meeſter vooruyt gereden zynde, vonden wy op de weg leggen, konnende wegens een zware koorts 't paard ryden niet verdragen. Wy namen ons verblyf tot Tanke Dalon, een tamelyke Karrawanſera, en twee huizingen, daar een rievier doorloopt, komende uyt het gebergte, en neemende haar einde door een anderen ſteilen klippigen berg in een ronde tank. Daar is een ſchoone Valey, en een dorp met plantagie van dadelboomen. Wy kregen hier goede melk, eyeren, en hoenderen, 't geen een goede ververſching voor ons was; maar hadden op onzen togt een elendigen weg vol key-ſteenen, en moeſten door veel rievieren, komende door het gebergte met groot gedruis. Wy trokken over een klippig gebergte, daar geen groente ontrent was. Het ſcheen te regt een woeſtyne, alzoo 't water brak was. Hier bleef de Sergeant met den onder-meeſter, alzoo hy wegens ingenomene artſenyen niet kon mede gaan.

Den 25. dito hadden wy een ſteenagtigen weg, over veel gebergte, en onder weeg veel doorn-boomen, en plantagien van dadel-boomen. Wy trokken voorby een kleine Karrawanſera, Jehoen genaamd. Digt hier by ſtonden verſcheide vee-hoeders-hutten, ook verſcheide tanken, en quamen tot Goerebaſirgan, zynde de naam van een groot Armeniſch Heer, die hier begraven legt by een groote vervallene tank; ook ſtond 'er nog eenig metzelwerk op zyn graf.

Hier is een tamelyke Karrawanſera; dog zyn Ed: nam zyn verblyf in zyn tent. Hier ſtaan wel eenige hutten; maar geen huizen.

Den 26. dito onze reyze vervorderende, gingen met ſtof-regen op zitten. De weg was redelyk, met veel doornboomen bezet. Onder weeg kregen wy een ongemeene zware regen, met vervaarlyke donderſlagen en ſchrikkelyke blixem-ſtralen. 'T was verwonderens waardig om te zien, hoe 't water met een gedruis en groote kragt van 't ſteenig gebergte quam afloopen, 't welk in korte tyd in de vlaagte geheele rievieren in menigte voortbragt; 't geen ons al vry wat ongemak baarde. Wy trokken voorby een kleine Karrawanſera, daar eenige Benjaanen bleven. Wy namen ons verblyf tot Coriſtan, in een ſlegte Karrawanſera; dog waren verblyd dat wy onder 't dak quamen. Zyn Ed: liet aanſtonds zoo veel hout, als 'er te krygen was, in de Karrawanſera brengen; daar wy dapper aan 't ſtooken gingen, en die zig van ſterken drank voorzien hadden, dat quam hier byzonder wel te pas: want wy alle zoo verkleumd waren, dat wy byna niet van onze paarden konden komen, en hadden, op de aarde ſtaande, by na geen gevoelen in de beenen, en de laarzen vol water.

Daar by was 't redelyk koud, en waren ruim 5 uuren in een gedurige ſlagregen. Het gewaad, dat wy aan hadden, was na de Perſiſche wyze gemaakt, zynde ſpitſe gekatoeneerde rokken, van welke men licht denken kan, of 'er geen water in getrokken was, en zy waren niet wel-nig ongemakkelyk aan 't lyf, ieder na tyds gelegenheid zig een weinig verſchoond hebbende, ging by 't vuur zitten; dog geraakten meeſt alle aanſtonds, door vermoeidheid en geleden ongemak in ſlaap.

Den 27. dito 's morgens met zonneſchyn weer voort-gang makende, moeſten door veel kley, moeras en eenige rievieren, trokken voorby een Karrawanſera, Koereſſon genaamd, en quamen by een ſteene brug, die wel 50 bogen heeft, leggende over een ſnel-loopende rievier, daar veel draey-wielen in zyn, in welke geen grond te vinden is, zoo dat man en paard daar in gerakende in een oogenblik weg-zinkt. Zyn Ed: liet door d'inwoonders aldaar de diepte pylen, en waar grond te bekomen was, bakens 'er langs heen zetten; 't geen geſchiede; om dat 'er twee van de boogen ingeſtort waren, en wy alzoo de zelve niet overtrekken konden. Zyn Ed: wierd van de Amaals, dat is, Palankyn-dragers, zynde 12 in getal, in zyn Palankyn zittende overgedragen, die zy op hun ſchouderen voerden; 't geen niet zonder groot gevaar toeging. Wy quamen (door Gods genade) ook gelukkig over, dog moeſten de paarden 't meeſte gedeelte ſwemmen.

Onze bagagie, op muyl-ezelen geladen, kon daar niet door komen, namen aldaar Kameelen die de zelve overvoerden, en de muylen moeſten na-ſwemmen, 't geen een groot getalm gaf, en ons aldaar eenigen tyd ophield. Digt hier by reeden wy over een andre ſteene brug met keyſteenen beſtraat, dog zoo lang niet, als de voornoemde, als mede door een kleinder rievier, en namen ons verblyf in een Karrawanſera, Cetſie genaamd, en ontrent

trent een dorp gelegen, diens huizingen niet dan hutten waren. Alhier vonden wy, tot onze groote blydschap, verscheide Europianen, die, van Gamron komende, zyn Ed: quamen welkom hieten, namelyk de Heer Hoogkamer, Koopman, en opper-hoofd van de E. Compagnies handel tot Congo, Monsr. Prins, onder-Koopman en pakhuis meester, Sr. Van der Hoop, Fiscaal, benevens eenige assistenten. Wy zagen op de weg veel plantagie van Dadel-boomen, ook veel coloquint-appelen, als mede veel genees kruiden. Alhier quamen ook zeer veel Benjanen.

Werden door verscheide Europianen te gemoet gereden.

Den 28. dito trokken wy over een zeer moejelyk klippig en kleyagtig gebergte, alwaar een schoone nieuwe overdekte Tank op staat, met slegt water voorzien; want men alhier 4 a 5 mylen in 't rond slegt water heeft. Wy quamen voorby twee vervalle Karrawansera's Onesoor genaamd, en sloegen ons ter neder tot Bandali, niet weinig verheugd zynde, dat wy nu de Zee weer zagen, alzoo deze plaats op 't gebergte aan strand legt.

Bandali.

Alhier vonden wy 't opper-hoofd van Gamron, Adriaan Verdonk, en twee lyf-wagten, die met Mevrouw 3 a 4 weken voor ons van Spahan vertrokken waren, namelyk, Pieter Duif, en Arend van Saanen, die ons een verversching van een brandewyntje hadden mede gebragt. 'S middernagts quam de Sergeant met den onder-meester weer by ons, en was een weinig beter. Ook quamen alhier een ontelbaar getal Benjaanen zyn Ed: verwelkomen, rydende 2 benevens malkandren op Kameelen zittende op een plankje, dat op de Kameel vast gebonden is, op slaap-kussens met fyne witte sloopen overtrokken, 't geen zeer zindelyk was.

Den 29. dito zyn wy na Bendar Abaasi vertrokken, en tot Gamron (zynde de zelve stad, na Abaaz Bandar Abaasi genaamd) gekomen. Het inryden geschiedde aldus:

Gamron.

Voor uit gingen 4 hand-paarden met goude toomen; en kostelyke geborduurde Schabrakken, en Sadels. Daar na de trompetter, even als by onze uittogt gekleed. Toen de lyfwagt, twee aan twee, als bevorens gezegt is, gekleed; en door den Sergeant geleid. Daar na 't paard van Staat uitstekend kostelyk uytgedost. Daar na de Tolk, toen alle de Sjatiers, twee aan twee te voet, met allerley coleur van vederen op 't hoofd, die zy cierlyk als bloemen weten te maken. Daar na zyn Ed: zittende weer op de merry, even eens als by onze optogt na Persien opgecierd; Toen 't gevolg, twee aan twee in ordre, van de hoogste rang af tot de laagste, dat een groote menigte en lengte uitmaakte. Agter aan quamen de Benjaanen, en, na hen, al onze bagagie.

Zyn Ed: intrede hier.

Digt aan Gamron komende, quam de Hertog of Chan met ettelyke 100 mannen zyn Ed: verwelkomen, en reeden t'zamen na de E. Maatschappy's Logie onder 't losbranden van een menigte kanonschoten, daar een groote hoop menschen, van Persianen, Armeniers, Benjaanen en andere, zich vertoonden, om deze intrede te zien. De Chan en zyn volk waren uitnemend kostelyk gekleed. Zyn Ed: was in 't groen goud laken gekleed. Aan de Logie komende, namen de Chan en d'andere Heeren beleefd hun afscheid, en wierd zyn Ed: van Mevrouw en haar 2 dogters, gelyk ook van alle, die in de Logie bescheiden waren, verwelkomt.

Werd van den Hertog ingehaald.

Den 30. ging zyn Ed: den Chan voor de genotene eer bedanken.

Den 4. December wierd zyn Ed: by den Chan Koninklyk met al zyn gevolg en lyfwagt, 's middags en 's avonds, onder 't los branden van veel kanon-schooten, onthaald; ook liet de Chan 's avonds veel vuurwerken aansteken, en, rondom de plaats, daar zy zaten, een ontelbare menigte, ja duizenden van kleine steene lampen branden, 't welk zulk een ligt gaf, als of 't byna dag ware geweest.

En heerlyk onthaald.

Den 9. dito gaf zyn Ed: aan al de Europianen een heerlyk onthaal, daar de gezondheden met kostelyke Persiaansche wyn niet weinig omgingen.

Zyn Ed: onthaald zyn volk.

Den 22. dito onthaalde zyn Ed: den Chan, en eenige grooten, zeer treffelyk.

En den Hertog zeer heerlyk.

Den 27. dito vertrok zyn Ed: na Naiban, zynde ontrent een myl van Gamron, om daar wat eenzaam te zyn, en te beter uyt te rusten.

Naiban.

Alhier staat een boom, voor dezen by Mindelslo en andren beschreven. 'T is een wonder slag van een boom, en waardig om te bezien, zynde altyd met groene, groote, dikke en vaste bladeren bedekt; zoo men 'er een af trekt, komt 'er zap uyt, als melk. De takken van den boom zyn al te maal wortel; welke boven van den top weer nederwaarts schieten, en vesten hun weer in de aarde, dat zig met een ontallyke menigte door lankheid van tyd heeft uitgebreid; ook heeft men groote moeite, om te weten, welke de eerste stam is. Ik vertrouw, dat zig daar onder wel 400 man, en meer, voor den regen zouden konnen bergen, vermits hy zeer digt van bladeren is. Met regt mag hy een wonderboom genaamd werden: want ik noit diergelyken gezien heb. By dezen boom

De Waringan- of wortel-boom buyten Gamron.

boom is een Afgoden-Tempel, daar de Benjaanen hunnen dienst doen. Zy hebben hier ook van hunne Priesters, of Bramines, die 's morgens en 's avonds dienst doen; dog zonder vergadering.

Hy gaat in een klein kamertje, en ontsteekt eenige ligten; dan gaat hy voor een altaar staan, waar op eenige Afgoden, en vaandelkens, geplaatst zyn, prevelende by zig zelven. Daar na trekt hy by een touwtje, waar op 't geluid van eenige klokjens gehoord werd, en dan weer van een alleen; 't geen ontrent een vierendeel uurs duurd. Daar na gaat hy lampen in eenige Pagoden of Tempelkens opsteken.

Onder dit getal is 'er een, waar in zy zeggen dat Adam en Eva begraven leggen. Ook is 'er een de voornoemde boom, waar uyt wy oordeelden, dat dit de hoofdstam moest zyn, en nog een wat verder by van de linker hand af. Ook staat hier een gemetzelde Olifant, heel plomp gesatzoeneerd, die mede een van hunne Afgoden is. Zy houden hier in deze Pagoden eenige Koebeelten, die zy ook Goden noemen. Deze Bramines branden anders niet, als Koejen-mist, welke in een besloten plaats gedroogd, en bewaard werd. Zy hebben eenige onderscheide dagen, dan komen de Benjaanen en de Priester met eenig geel goed, 't zy van Zaffraan, of iet anders gemengd, die maakt hun een ding in forme van een U regt voor 't hoofd boven de neus. Dat mogen zy niet afwasschen; maar houden dat 3, 4, en meer dagen zitten.

De Benjaanen beschreven.

Ook was 'er nu ontrent een Feest by haar. Zy quamen alle in 't wit gekleed, met witte Tooken op. De Priester nam toen van die zelve geele verwe, en besprengde alle hunne kleederen en Tooken, zoo dat zy daar uyt zagen, of zy alle bekakt waren. Dit kleed houden zy zoo lang aan, als 't Feest duurd; zynde 3 a 4 dagen.

Deze lieden dooden geen gedierten, wat 'er ook zou mogen zyn; eten ook niets, dat leven gehad heeft, maar behelpen zich met aard-vrugten, melk &c: deze voornoemde Bramine had zwart hair, wel 8 a 10 voeten lang, dat hy, even als de vrouwen dat doen, opwond; maar d'anderen zyn alle zeer kaal van hoofd geschooren. 'T verdre, 't geen van hen te zeggen valt, vind men by andre schryveren overvloedig.

En iets van den berg Ararat aangehaald.

Benoorden dezen boom, ontrent 4 a 5 mylen, heeft men den berg Ararat, waar op Noach's arke gestaan zou hebben. Ook zeggen zy, dat daar op nog eenige overblyfzelen zouden zyn. Het is een hooge lange berg. Van verre aan te zien, is 't zeer gevaarlyk 'er op te komen, hebbe ook niemand gesproken, die daar zou op geweest hebben; hoewel ik 'er verscheiden na gevraagd heb.

A. 16

Den 1. January quam 't opper-hoofd met al de Logie-borsten zyn Ed; 't nieuw jaar wenschen, en 's avonds ontrent 10 uuren quam Mevrouw met 6 palankyns, 1 met Mevrouw, 2 voor de dogters, 1 voor de jonge zoon, en 2 voor de slavinnen, alle met rood laken bedekt, heel stil en met weinig gevolg al hier op Naiban. Vorders is hier niet byzonders voorgevallen. Den 3. is de onder-Koopman Joan Baptista Pierard dezer wereld, na dat maar weinig dagen ziek geweest was, overleden, en den 4. na 's lands wyze begraven.

De do[...] van P[...]rard.

Den 14. dito quam, tot ons aller vreugd, 't schip Honslaardyk op de Rheede; en quam de schipper Nicolaas Oole 's nagts by zyn Ed:, alwaar (na 't scheen) zeer welkom was.

Komst van schippe[...] Oke-Oole met Honslaardy[...]

Den 20. dito 's morgens is zyn Ed: na Gamron vertrokken, hadden 's middags alle een heerlyke maaltyd, en wierd de Heer opper-Land-Voogd Willem van Outhoorn aldaar voorgesteld onder 't los branden van 't Kanon, zoo aan boord als aan land. Hier zwaeiden de gezondheden als stof-regen. Ook waeyde van onze Logie de wimpel boven de vlag tot 's avonds toe; wanneer zyn Ed: weer na Naiban met zyn gevolg by hem vertrok; maar hadden alle werk om de paarden te bestieren. Eenige, die al te vasten slaapdrank ingenomen hadden, moesten agter blyven.

De nieu[...]we opper-Land-Voogd van Indien, d[...] Heer va[...] Outhoorn voorgesteld.

Den 10. February is de huisvrouw van de Heer Verdonk, genaamd Eva Bulstraten, na dat zy 3 a 4 dagen te voren van een vrugt van 8 maanden verlost was, overleden, en den 11. dito begraven.

Dood van Juff[...] Verdonk.

Hy gaf een dood-maal voor al de Europianen, en overvloedig wyn; weshalven 't beter een vreugde-dan een dood-maal geleek; dog 's lands wyze, 's lands eere. Ondertusschen quam zyn Ed: met zyn huis-genooten weer op Gamron, en was geneigd een togtje na Congo te doen, waar toe alles vaardig gemaakt was; dog de reize wierd gestaakt, vermits de Heer Hoogkamer die moeite op zig nam.

Den 13. Maart gaf zyn Ed: een treffelyk afscheids-maal aan al de Europianen, drinkende onze behouden reize.

Vertrek van zyn Ed:

Den 16. is Mevrouw met de 2 dogters, 't zoontje, benevens de slaven en slavinnen, 's morgens vroeg aan boord gekomen, en zyn Ed: tegen de middag, waar op aan boord en aan land 't kanon gelost, en dapper gegaltereerd is. 's Avonds ging 't Opper-hoofd, de Fiscaal, de Raads-perzoon, en de Logie-borsten na land met een Inlands of Arabisch vaartuig,

zynde de zelve, zonder spykers of bouten, maar aan een genaeid, en was 't laatste adieu met 9 Kanon-schoten.

Den 17. dito 's morgens ligtten wy ons anker, liepen voorby Oamus, een Eiland voor dezen wegens de peerl-visschery, en bank aldaar, zeer beroemd, dog die is voor eenigen tyd vergeven geweest, hoewel men zegt, dat zy weer begind aan te groejen. Wy lieten agter ons de Eilanden Lareek, en Kismis, en liepen zoo voort in de Golf.

Gamron is een onaanzienlyke plaats, redelyk groot; maar de meeste zyn vervallene gebouwen. Alderhande levensmiddelen zyn daar wel te bekomen, ook heeft men hier schoone visch, van allerlei zoort, versche en gezoute.

Verscheide Logiehies. 'T is weinig, of niet, verzien van geboomte, en de huizen zyn alle van kley opgehaald. Hier staan 3 Logien aan strand, een Hollandsche, Engelsche, en Fransche, naast een; dog daar is een nauw straatje tusschen de Hollandsche, en de Engelsche. De Franschen hadden, wegens den Oorlog, de hunne verlaten, en woonde derhalven daar in een Barvoeter Monnik, die voor de Portugeesche Christenen dienst dêe; dog hy dronk meer, dan hy studeerde.

Ten Noord-Oosten, een weinig van Gamron, by 't kerkhof, staat de Tombe van de Heer Cazembrood, zynde 6 pylaren, daar een rond gewelf op rust, en ontrent 4 voeten hoog, zonder eenig cieraad. Deze Heer is Buiten-gemeen Raad van Indiën, Directeur in Persien, en de schrik der Persianen in zyn leven geweest, waar af 't Eiland Kismis nog lange het gevoelen hebben zal. Den 26. dito zagen wy en liepen voorby Maskate, en geraakten met een sterke koelte in Zee. Den 14. April zagen wy de Malabaarsche Kust, en 3 Engelsche schepen, die dapper ter eere van ons schoten, en bedankt

Maskate. Malabarsche Kust Canor Cotsjien.

wierden. Den 15. dito quamen voor Cananor, alwaar 't schip de standvastigheid lag, om peper te laden. Den 19. dito lieten wy ons anker voor Coetsjien vallen, vonden daar de schepen Cortegene, de Helder, en Bovencarspel.

'S namiddags quam de Commandeur van Dielen met de tweede stem, en hunne vrouwen aan boord; dog, na een kort onderhoud, en 't drinken van eenige gezondheden, nam zyn Ed: weer afscheid, ligtende ons ankers, en gingen onder 't los branden van 't Kanon weer 't zeyl.

Wy liepen voorby de Caap Comoryn, en quamen op Puntogale, daar zyn Ed. wel ontfangen wierd, zoo met verwelkoming, en eer schooten van de Soldaten, als van 't Kanon rondom de Vesting. Punto Gale.

Aldaar wierd zyn Ed: zoon, den 15. November 1690. in Spahan geboren, den 29. April 1692. gedoopt, en Johan genaamd. Na weinig dagen verblyf vertrokken wy weer van daar, lieten daar 't schip Dregterland, zynde 't schip, waar op de Heer Commissaris van Rheede gestorven is, met nog vier and'ren in de baey, daar weer dapper met Kanon geschoten wierd.

De Bevel-hebber van Gale, de Heer van der Heiden, de tweede Stem, en anderen, deden zyn Ed: uitgeley tot buiten de Baey, en zyn alzoo na verloop van tyd den 9. Juny op de Rheede van Batavia gekomen. Zyn Ed: komt op Batavia.

Schoon de Heer van Leenen, onze Gezant by Sjah Soleiman tot 1692. in Persien gebleven, en van hem zulk een gunstig en voordeelig verdrag gemaakt was, dat wy nu een tyd lang rust scheenen te zullen genieten, hebben de gevolgen ons nogtans het tegendeel getoond, en klaar aangewezen, dat de listige Persiaanen zelf in Biesen knoopen tot hun voordeel wisten te vinden, gelyk wy in 't vervolg zullen zien.

ACHSTE HOOFD-STUK.

De Heer Verdonk 1690. *Directeur gemaakt. En door den* Heer Berganje *vervangen. Groot verschil tusschen deze twee Heeren. De* Heer Hoog-kamer *zyne gelukkige regeering. Wat het verdrag, 1694. in hield. De* Heer Wicchelman *Directeur* 1701. *En wat hy medebragt. De* Heer Hoog-kamer 1701. *als Gezant na Persien aangesteld. Wat zoorten van Zyde men hier heeft. Waarom de Koning de beloofde Zyde niet leveren kon. Waar op van Batavia last quam, om een nieuw verdrag te maken.*

De Heer Verdonk 1690. Directeur gemaakt. VOor af moeten wy hier tusschen voegen, dat de Heer Adriaan Verdonk door haar Edelheden 1690, in de plaats van de Heer Keyts (die den 19. Mey 1690. op de reize na Spahan stierf) tot Directeur van Persien aangesteld is.

Het jaar daar aan 1693. vonden haar Edelheden goed, alzoo hier weer geschillen uyt het qualyk vertaalen van eenige Persiaanze woorden gerezen waren, om den Taalkundigen Heer Herbert de Jager, en den Heer Lycogton, als tweede in de

missie, in de maand November na Persien te zenden, om de dubbelzinnigheden in de Verdrags-brieven, die men de Heer Cunæus en meer anderen, niet taalkundig zynde, in de hand geduwd had, voor te komen.

Hy was 'er om diergelyke reden ook 1684. na toe geweest, 1688. pas te rug gekomen, vertrok 'er den 29. November 1693. weder na toe, en heeft toen alles in korten tyd daar zoodanig te rechte gebragt, dat de Persiaanen, en wy by 't nieuw verdrag wegens de Zyde van 1694. (waar van wy hierna breeder spreken) volkomen genoegen hadden. A°. 1695 wilde de Athemad Daulet de Zyde tegen 46 Thomans betaald hebben; dog na 't verdrag 1694. gemaakt, wierd 1695. de eerste Leverantie gedaan; maar in de volgende jaaren, alzoo 'er schaarsheid van Zyde was, niet.

En door de Heer Berganje vervangen. Groot verschil tusschen deze twee Heeren.

Na den Heer Verdonk volgde de Heer Alexander Bergaanje (op wat jaar, is my onbekend) die hier 1697, na in de tyd van zyne Regeering niet dan tegenspoed gehad te hebben, overleden is daar het de Heer Verdonk in allen deelen gedurende zyne Regeering zeer voorspoedig gegaan had.

De Heer Hoog-kamers gelukkige regeering.

De Heer Berganje wierd 1698. door de Heer Directeur, Jacob Hoog-kamer vervangen; die gelegenheid uyt vond, om de goederen, die in twee jaaren aan een onder Berganje in de pakhuizen waren blyven leggen, en al zeer veel bedroegen, gelukkig aan de man te helpen.

Diergelyken voorspoed zou deze Heer ook 1699. gehad hebben, zoo de Sjiraasche Koopman, Hhadji Nebi dit niet gestremt had. Daar op volgde 1700. een stilstand van handel, al 't welk hy 't jaar daar aan, met de goederen den 10. Maart 1701. na Spahan te zenden, dacht goed te maken, gelyk nog eindelyk, niet tegenstaande al 't woelen van Hhadji Nebi, by een nieuw verdrag, dat toen gemaakt wierd, geschiedde.

In de twee eerste jaaren van zyn bestier schokte het zoo, als wy zeyden, nog al henen; maar 1709. rezen 'er weer onlusten, aangezien de Persiaanen hunne Zyde, op voorgeven, dat zy 'er schaars was, inhielden; hoewel zy verscheide partyen over Aleppo, en Moscovien, hadden weten weg te krygen.

Verdrag 1694.

Het laatste verdrag, 1694. met ons gemaakt, hield in, dat de Koning ons 300 Carga's Zyde, tegen 44 Thomans ieder, leveren zou; dog Sjah Hossein, die nu regeerde, zeide dit onvermogens te zyn, alzoo 'er in de landen, daar de Zyde aangeteeld wierd, te veel menschen gestorven waren.

Haar Edelheden; kennis hier af bekomen hebbende, vonden goed den Heer Magnus Wichelman, Bevel-hebber van Coetsjien, 1701. in de plaats van de Heer Hoog-kamer tot Directeur van Persien aan te stellen, die daar op den 17. Mey met zyn huis-gezin hier verscheen, en den 31. wierd voorgesteld, brengende deze goederen mede:

De H[eer] Wicch[el]man D[i]recteu[r] 1701.

300 Baalen Caneel.
8 ½pd. Caneel-olie.
300 dito Ceylonse Cardamom; 3 tot Monsters.
1013 dito Gom Kekkenemale.
4 Olifanten met hare tanden, die beliepen. 7593-5-8.

De He[er] Hoog-kamer 1701. Gezant na Persien.

De Heer Hoog-kamer ondertusschen wierd 1701. door haar Edelheden als Gezant aan Sjah Hossein, Koning van Persien, om de gerezene geschillen ter neder te leggen, gezonden.

Wat Zyde men hi[er] heeft.

Daar zyn in Persien, of tot Spahan, 2 zoorten van Zyde bekend, Ibtiai, of Selemi, die de 3 zoorten Serbafi, Ketgoda Pessent, en Gerwani in zich besluit. Deze Zyde, in zich zelven zoo goed niet, als wel de Bengaalze, valt meest in de Land-Voogdyen van Gilan, en Masanderan; hoewel zy meest onder de naamen van Ibtiai en Selemi bekend is.

Waarom de Koning nie[t] leveren kon.

De Selemi nu, op voorgeven van sterfte, den Koning (diens thiende zy is) ontrokken zynde, dee ook de andre, en aldus ook het verdrag van 1694. van zelf vervallen, gelyk 'er ook, onder dat voorgeven van schaarsheid van Zyde, na 1695. geen Zyde meer geleverd wierd; weshalven men, alzoo de Persiaanen 1700. verzoek deden, om een nieuw verdrag te maken, ook goed vond den Heer Hoog-kamer als Gezant derwaards te zenden, om te zien, op wat wyze hy den Zyde-handel aldaar zou konnen herstellen.

Wat de Heer Hoog-kamer 1700. daar op [...] dede.

Deze Heer 1700. door de Persiaanen tot verscheide onredelyke zaaken geperst, en door den Sjahbandaar gedreigd zynde, dat, zoo wy aan den Koning in de jaaren, dat 'er geen Zyde ingehandeld, en egter andre handel gedreven was, geen geschenk gaven, het met den ganschen handel hier ten einde loopen zoude, moest van twee quaden het beste kiezen; en besloot daar op den 19. Julii, om een zomme van 1200 Thomans of 51000 gl: aan verscheide goederen uytkoops, en vry hoog te leveren, mits dat de Koning dan in dat jaar 200 Carga's Zyde, tegen 44 Thomans uytkeeren zoude.

Ten anderen vond hy ook goed, voor de jaaren van handel, en in welke wy geen

geen Zyde ontfangen hadden, de 2 schepen van 50 a 56000 gl: of 3000 Thomas in gelde aan den Koning te vereeren.

Ten derden beloofde hy ook aan den Athemad Daulet voor 't verzorgen van de Regam, of Koninklyken Brief, en de verdre vryheden, daar toe behoorende, 300 Thomans, of 12750 gl: te zullen geven; waar op dan 't nieuwe verdrag ten deelen gesloten wierd.

Daar op nu quam den 19. September met 't schip Oestgeest van Batavia ook volslagen ordre, om een nieuw verdrag, zoo men het oude niet kon staande houden, aan te gaan.

NEGENDE HOOFDSTUK.

DE Heer Hoog-kamer *vertrekt als Gezant* 1701. *Bedienden, tot dit Gezantschap. Beleefdheid van den Engelzen Directeur, en van den Hertog van* Gamron. *Lyst van vryhouding voor ieder bediende van zyn Ed: getal der peerden en muyl-ezels, die voor zyn Ed: besteld wierden. Verdre dag-Lyst van 't voorgevallene. Komt te* Bandali. *in* Getje. *in* Coristan. *Wierd daar door den Stokdrager des Hertogs van* Lhaar *verwelkomt. Ontmoetingen onder weeg. Eere zyn Ed: tot* Lhaar *aangedaan. Zyn Ed: tegen bezoek by den Hertog, en andren. Zyn Eds: vertrek van* Lhaar, *en komst in deze en gene plaatzen. De berg* Hossein *zeer gevaarlyk. Verdre ontmoetingen. Komst te* Sjiraas: Josef Buskens *hier wynmaker van ons. Zyn Ed: vertrek van* Sjiraas. Jesdegas, Baagoesjaron, *'s Konings thuin, daar zyn Ed: verwelkomt wierd. Zyn Ed: werd van veel grooten verwelkomt, en beschonken. Zyn Ed: besluyt met zynen Raad, om de geschenken over te geven. Zyn Ed: werd met zyn gevolg opgehaald. De geschenken voor de Koning gebragt. Zyn onthaal daar. Neemt afscheid van de Koning. Zyn Ed: antwoord den* Bassa van Bassora *op zyn brief zeer beleefd. Zyn Ed: bezoekt den* Athemad Daulet, *en zyn onthaal daar. Zyn Ed: bezoekt den Engelzen Agent.*

De Heer Hoonkamers vertrek als Gezant 1701.

WAnneer nu de tyd quam, dat de Heer Hoog-kamer als Gezant der E. Maatschappy aan den Koning van Persien vertrekken zou, heeft hy zich den laatsten Maart 1701. van Gamron op de reize begeven.

Hy wierd door Jannesyn (by ziekte van zynen Heer) door de kooplieden van Hairen, Damassen, en den onder-Koopman de Later, mitsgaders een menigte van kykers op den weg van Gamron uytgeleid, met Caweh, Roozewater, drooge Fruiten, en Caljang of Tabak onthaald, en hem ook door de Engelzen, by 't trekken voorby hunne Logie, met zyn Ed: zegen op zyne reize te wenschen, en hunnen dienst aan te bieden, na tyds gelegenheid veel eere bewezen.

Bedienden tot dit Gezantschap.

De Bedienden, tot dit zyn Gazantschap behoorende, waren deze:

De Koopman, Theodorus Zas.
De onder-Koopman, Willem Bakker, Jacobsfoon.
De opper-Meester, Thomas Roscia.
De Boekhouder, Samuel Koopagroen.
De Tolk, Marcus Verrvne.
De Assistent, Karolus Weyns.
De jonge Assistent, Jan van Weelt.
De onder-Meester Nicolaas van Dorsten.
De Moorze schryver, Mamoetsia.
Twaalf Soldaaten.
Twee Oppassers.
Een Sergeant,
Een Corporaal, en
Een verdre Treyn van Inlandze Dienaars.

Den eersten dag vertrok zyn Ed: van Tempeltie.

Beleefdheid van den Engelzen Directeur en van den Hertog van Gamron.

Den 1. April quam 't Engels opperhoofd tot Gamron, Mr. Bouman, afscheid van zyn Ed: nemen, en bood zyn Ed: aan, hem tot Bandali uytgeley te doen: dat zyn Ed: met veel beleefdheid afsloeg.

De Hertog Ewas Chan vond zyn Ed: eenige Bandeezen met zuiker, en liet na zyn Ed: gezondheid vragen, waar voor zyn Ed: den Hertog bedanken, en aan den brenger 100 Mamoedi's (à 8 stuivers ieder) geven dede.

Den 2. dito, quam de zieke Hertog zelfs nog afscheid van zyn Ed: nemen, belastende aan eenen Beis Aali Beek, als Mehemandar uyt des Konings naam den Heer Gezant te vergezelschappen, en op alles, 't geen by zyn Ed: komst tot Lhaar, en Sjiraas, noodig was, dog goede zorg te dragen.

Als mede, dat hy met den eersten dag na zyn Ed: vertrek van Tempeltie aan den Dispensier van zyn Ed: dagelyks (volgens een overhandigde Lyst wegens zyne vry-houding gedurende dezen optocht) 386 ½ Mamoedis geven zoude.

'S namiddags quam ook de Sjahbandaar (of Tollenaar) en zyn zoon, zyn Ed:

Ed: begroeten, en hem veel heil op zyne reize wenschen.

Lyst van vry-houding voor ieder bediende van zyn Ed:

De Lyst van zyn Ed: vry-houding op de reize van 's Konings wegen, was deze:

	Mamoedi's daags.
Voor 17 Dienaars van den Heer Gezant.	61—6—
Voor zyn Tweede, 3 Dienaars.	10—15—
Den Geheimschryver, 2 dito.	8—10—
Den Dispensier, 2 dito.	7—10—
Twee Meesters, 2 dito.	12—10—
Twee Assistenten, 2 dito.	12—10—
Een Sergeant, 1 dito.	5—5—
Twee Corporaals, 1 dito.	7—5—
15 Soldaten, 2 dito.	32—10—
Een Tolk, 2 dito.	6—10—
Een schryver, 6 dito.	6—10—
Twee Stok-dragers, 1 dito.	6—5—
Een Miragoor,	3—5—
Drie Valkeniers,	4—10—
Vyf Sjoeloedaars.	7—0—
Een Portier.	1—10—
Thien Sarassen.	12—10—
Twee Marchaldaars.	2—10—
25 Loopers.	32—0—
9 Megters, of peerde-knegts.	12—0—
8 dito Knegts.	8—0—
2 Waterhaalders.	2—0—
1 Hond-oppasser.	1—5—
	263—16.

Daarenboven wierd zyn Ed: ook voor zich zelven, en voor zyne bedienden, van deze navolgende peerden, en Muylen, voorzien:

Peerden, en muyl-Ezels, voor zyn Ed: besteld.

Voor zyn Ed: 1 om zelf te bereiden.	
dito hand-peerden. 5	
voor de Trekkers. 5	
voor de Jagtans, Matrassen, kassen, &c:	16
	27
Den Vezier.	4
Den Geheim-schryver.	3
Den Dispensier.	3
Twee Meesters.	5
Twee Assistenten.	5
Een Sergeant.	2
Twee Corporaals.	4
Vyfthien Soldaaten.	22
Een Tolk.	4
Een Moors schryver.	3
Twee Stok-dragers.	3
Een Miragoor.	2
Drie Valkeniers.	4
Twee kleer-of Kist-bewaarders.	3
Vier pyl-en boog &c: wapen-dragers.	6
Vier Tafel-dekkers, Een Portier, Drie Speelers.	12
Twee Marchaldaars, Twee waterdragers	4
Farasgoone met hunne goederen.	20
Voor de Peerde goederen in de stal.	10
Koks goed.	8

161 peerden, of muil-ezels a 14 ps. kost geld voor ieder peerd, of muyl Ezel.	
Komt daags. Mamoedis	112—14—
Voor kost der volken en honden.	10—0
	122—14—
Met het toegestane voor de bedienden.	263—16—0
Te zamen	386—10—0

Den 3 dito kreeg zyn Ed: van den den Sjah bandâr, Mirzah Zadek, drooge Tafel fruiten.

Dag-lyst van 't voorgevallene.

Den 5. dito sloot zyn Ed: zeker besluit van koopmanschap in 't Moors Tempeltje Chacheder op strand ten westen van Gamron.

Den 9. dito gaf zyn Ed: aan den Sjahbandar een antwoord-schrift op de twee Regams des Konings, waar by zyn Ed: gelast was de voorhenen aangegane voorwaarden van de 3000 Thomans voor de jaaren van geen Zyde Levantie, en 1200 Thomans voor ieder jaar, dat de E. Maatschappy hier in 't Ryk bleef handelen, te innen; zeggende nu zelf met den Koning over deze zaak te zullen spreken.

Komt te Bandali.

Den 7. Namiddernacht, ten 4 uuren brak hy op, en quam in de Carrawansera tot Bandali ten half zeven, tot welke plaats toe zyn Ed: door den koopman van Hairen, en den onder-koopman de Later, uytgelei gedaan wierd, nemende de zelve, daar van zyn Ed. afscheid.

In Getje.

Den 8. dito quam hy ten half zes in Getje in de rust-plaats, van welke Carrawansera Bandali 5 mylen afgelegen is.

In Coristan.

Den 9. dito reisde zyn Ed. na middernacht van hier pas 3 mylen verre, quam aan de Coristanze rievier, was met de overtogt, wegens de zware afwatering, een half uur bezig, trok daar op verder na Coristan, daar zyn Ed. met het opgaan der zonne aanquam.

Werd door een Stok-drager des Hertogs van Lhaar verwelkomt.

Hy wierd aldaar door de faezoenlykste ingezetenen verwelkomt, ingewacht, en na zyne intrede nogmaals door een stok-drager van den Hertog van Lhaar, Mahhm'ud Moemien, verwelkomt.

Den 10. dito. Na middernacht vertrok zyn Ed. weder, en quam na zons opgang aan de rust plaats Goerbaseregoen.

Den 11. dito. Ten 2 uuren 's nachts weder vertrokken zynde, quam zyn Ed: een

een uur na zons opgang aan de ruſt-plaats Bonko Bonpaan, zynde 1 myl verder, dan Gioen.

Den 12. dito vertrok zyn Ed: weder op 't vorige uur des nachts, trok voorby Tangadoelon, quam ontrent half negen in Goermoet, wierd door den Calenter, die van zyn peerd afſtapte, en van eenige door hem in ordre geſtelde Soldaaten, zeer Hoflyk ontfangen, tot aan zyne ruſt-plaats geleid onder 't ſpelen op Tammelyntjes (of trommelkens) en op Schalmeyen.

Den 13. dito vertrok zyn Ed:, als vorens, en quam met zons opgang in de Karrawanſera Baderie, alwaar, kort na onze ruſt, de broeder van den Hertog van Lhaar met eenige Soldaaten verſcheen, om zyn Ed: uyt zyn Broeders naam (gelyk hy zelf des namiddags dede) te verwelkomen.

Den 14. dito quam zyn Ed:, op 't 't zelve uur des 's nagts vertrokken zynde, met den dag in het dorp Disgirt, tot welke plaats de broeder des Hertogs zyn Ed: geleidde.

Den 15. dito quam zyn Ed: na 3½ myl rydens in de Karrawanſera Paſtepariouw, kreeg een brief, met eenige groente, van den Hertog van Lhaar, met verzoek, om zyn Intrede ten 3 uuren na zons opgang (alzoo dat een gelukkig uur was) in Lhaar te doen.

Den 16. dito na middernacht vertrokken zynde, quam zyn Ed: met den dag in 't dorp Kenneroen; ſtapte, na wat uytgeruſt te hebben, weer te peerd, en wierd, na een weinig rydens, gedurig door des Hertogs broeder vergezelſchapt; dog kort daar aan quam de Hertog van Lhaar zyn Ed: zelf begroeten, en verzoeken zyn reize na de ſtad voort te zetten, by welke inhaling van den Hertog met zyn ſtatelyk gevolg 'er gedurig door Bas-dragende Kameelen geſchoten, by poozen gebazuind, en van de berg-Veſtingen op hun beurt ook het kanon geloſt, 't geen door in ordre geſchaarde Soldaaten met hunne vyer-roers geſtadig beantwoord wierd, en zoo lang duurde, tot dat zyn Ed: aan zyne verblyf-plaats in de ſtad gekomen was, daar zyn Ed:, en de Hertog, afſtapten; en zich met een kop Caweh, Roozewater &c: wat verquikten, ſprekende te zamen van deze en gene zaaken; waar na de Hertog zyn afſcheid van zyn Ed: nam.

Eere zyn Ed:, tot Lhaar, aangedaan.

Den 17. dito ging zyn Ed: met de Heeren Zas, Bakker, Mr. Roſcia en Koop a Groen het tegen-bezoek by den Hertog afleggen, en wierd, ontrent zyn Paleis gekomen zynde, met eenige kanon-ſchooten verwellekomt, in 't zitten, aan de hooger, of rechter-hand gezet, met Caweh, Roozewater, en drooge Tafel-fruiten onthaald; waar na zyn Ed:, afſcheid genomen hebbende, met de zynen weder na huis vertrokken is, hoorende ondertuſſchen verſcheide kanon-ſchooten tot zyner eere doen.

Zyn Ed: Tegenbezoek by den Hertog, en andre.

Des namiddags deed zyn Ed: diergelyken weder-bezoek by den Calenter van Lhaar, Mirzah Reſa, die zyn Ed: den 16. was komen verwelkomen.

Den 18. dito 's morgens wierd zyn Ed: van de twee broeders des Hertogs bezogt, en even 'er na, en ook na de middag quamen de zelve weder, om zyn Ed: de eerſte maal een zwart paard, en de tweede maal 'er nog een, nevens eenige Zyde en zilvre ſtoffen, te ſchenken. Zyn Ed: deed aan de dragers 500 Mamoedi's, en aan eenige andre een minder geſchenk geven.

Den 19. dito wierd zyn Ed: van den den Hertog, en van zyn groot gevolg, veel heil op de reize gewenſcht. Deze Heer zat, met zyn gezelſchap, ontrent een uurtje by zyn Ed:, en vertrok toen weder.

Den 20. dito ten 2 uuren des 's nagts uyt Lhaar vertrokken zynde: quam zyn Ed: ten 7 uuren in het dorp Dehikoe, alwaar hy door den Calenter, en eenige ingezetenen, buiten 't dorp verwelkomt, en tot aan zyne verblyf-plaats vergezeld wierd.

Zyn Ed: vertrek van Lhaar, en komſt in deze en gene plaatzen.

Den 21. dito op 't vorige uur verreisde hy weder, en quam met den dag in Beries; alwaar zyn Ed: van den Calenter (of Borgemeeſter) en meer andren, onder 't ſlaan van de Nagara verwelkomt, en tot aan dito Karrawanſera geleid wierd.

Den 22. dito vertrok zyn Ed: op het gewoon uur te peerd, en quam ontrent 7 uuren in 't dorp Benaroe, alwaar zyn Ed: weder door den Calenter verwellekomt wierd.

Den 23. dito verreisde zyn Ed: ten 2 uuren 's nachts, en quam met den dag in Dedombe, alwaar zyn Ed: door den Borgemeeſter, onder 't loſſen der ſnaphaanen verwelkomt, ruim een vierendeel myls van te voren, eer hy nog ontrent de Karrawaanſera quam, ingehaald, en tot aan de zelve geleid wierd.

Den 24. dito vertrok zyn Ed:, gelyk bevorens des nachts, en quam, na 3 uuren rydens aan de Karrawanſera Moſetis.

Den 25. dito 's morgens met zons opgang quam zyn Ed:, ½ myl gereden hebbende, aan den berg Hoſſenni, den welken zyn Ed: met zyn gevolg te voet opgaan moeſt, alzoo het te peerd niet, dan met het uiterſte gevaar, te doen was; en quam, na nog 2 mylen verder geraakt te zyn, in de Karrawaanſera Satalk.

Den berg Hossenni.

Den 26. dito hielden, wegens gebrek van stroo, halte.

Den 27. dito verreisde zyn Ed: op 't gewoon uur, geraakte ten 8 uuren over het gevaarlyk gebergte aldaar; dog zy moesten zomtyds van hunne peerden afstappen.

Verdre ontmoetingen. Drie broeders van den Hertog van Lhaar, die te Jaroon woonden, quamen zyn Ed: wel een halve myl van die plaats inhaalen, geleidden zyn Ed: tot het Moors Tempeltje Sjasada Hossein, en beschonken hem met eenige mondkost.

Den 28. dito vertrok zyn Ed: weer met den dag, en quam na 1 myl rydens, in Bagar-Abad, alwaar hy in een van des Hertogs thuinen zyn verblyf nam. Hy wierd van des zelfs drie broeders daar bezogt, die zyn Ed: zeer beleefd onthaalde, waar na zy weder vertrokken.

Den 29. dito quamen zy weer, en toen vereerde zyn Ed: aan den oudsten, Selembeek genaamd, 20 pd. Kaneel, 20 pd. Nagelen, 36 pd. peper, 6 ellen laken, te weten 3 ellen rood, en 3 ellen groen dito.

Den 30. dito na middernacht verreisde zyn Ed:, en quam, na 5 mylen rydens, in de Karrawaansera Mogagzoekte.

Den 1. Mey ter middernacht weder voortgetrokken zynde, quam zyn Ed: na zons opgang in de rust-plaats Asmonger; alwaar een halve myl van de Karrawansera de Calenter, een Konings slaaf, en alle de voornaamste Ketgodas van de omleggende dorpen, en wel 60 boeren met Snaphaanen, in vier vaandels verdeeld, klaar stonden, om zyn Ed: in te wagten, en onder 't geluid van Tammelyntjes en Schalmeyen tot aan zyne rust-plaats te geleiden.

Den 2. dito verreisde zyn Ed: tusschen 1 en 2 uuren, en quam met den morgen ontrent 8 uuren in de Karrawaansara Para.

Den 3. dito quam zyn Ed: na zons opgang in de Karrawaansera Mosefarie, wierd een vierendeel myls van te voren door eenige boeren met Snaphaanen, en van de aanzienelykste aldaar, onder 't slaan van de Nagara verwellekomt, en tot in de Mansel (dat my toeschynd de rust-plaats te zyn, dog dat de Heer de Bruin fol. 338. een dag-reis vertaald; maar welke vertaling hier niet op slaan kan) geleid.

Den 4. dito quam zyn Ed: met den dag na 7 mylen rydens, in de Karrawaansera Baba Hhadji, en quam de eerste Geheim-schryver van den Vizier van Sjiraas zyn Ed: uyt naam van zyn meester groeten, en vragen hoe zyn Ed: wilde ingehaald zyn; waar op zyn Ed: antwoordde, dat hy van voornemen was, om op vrydag na de middag den 6. dito de stad te naderen; dog dat hy zyne vrienden door geen toestel eenig ongemak toebrengen zou, verzoekende, voor zoo verre het verdere aanging, dat men maar de gewoonte, en 's Konings ordre, volgen zou.

Den 5. dito ging zyn Ed: ten 3 uuren 's nagts te peerd zitten, en na dat hy 2 mylen verre gereden had, quam de Calenter van 't dorp Osiwaar met wel 200 gewapende en ongewapende onderdaanen in twee hoopen zyn Ed: verwelkomen, dat 's namiddags nog veel andere deden, onder welke ook de vermaarde koopman van Sjiraas, Hhadji Nebi, was.

Den 6. dito wierd zyn Ed: door eenige Armeniers bezogt, door hen met eenige tafel-vrugten beschonken, en 's namiddags door den eersten schryver des Viziers verzogt, om op te zitten, weshalven zyn Ed: na Sjiraas vertrok, alwaar de Vizier Mirzah Casem, ruim een halve myl van de stad, onder een toevloed van wel 5000 menschen, zyn Ed: zeer statelyk quam verwelkomen: en zyn Ed: verder zoo na de stad, als mede na 't Paleis van den Hertog, Imambeek genaamd, geleiden, daar zyn Ed: in de openbaare plaats (by de Persiaanen Masselis genaamd) ging zitten, nemende toen na eenigen tyd met dezen Vezier gesproken, en het oude onthaal genoten te hebben; zyn afscheid. Komst t Sjiraas.

Den 7. wierd zyn Ed: met eenige tafel-vrugten beschonken.

Den 8. kreeg zyn Ed: uyt des Viziers naam een paard, en eenige andre kleenigheden, waar voor zyn Ed: de Brengers 120 Mamoedi's vereerde; na welken tyd zyn Ed: nog eenige bezoeken kreeg.

Den 9. ging zyn Ed: met de Heeren Zas en Bakker het tegen-bezoek by de Vizier doen, alwaar zyn Ed: op zyn Persiaans zeer net onthaald wierd.

Den 10. dito bezogt zyn Ed: Hhadji Nebi, den Calenter, en den Tweeden van den Vizier, Mirzah Mohhammed Aali genaamd, beide swagers van den geweezen Mirzah Momien, Borgemeester, van waar zyn Ed: by den Jannesyn van den Vizier ging, by alle de welke zyn Ed: zeer deftig onthaald wierd.

's Namiddags zond zyn Ed: aan de Carmeliter Paapen, twee in getal, een geschenk van 6 pond nagelen, 6 pond rompen, 6 pond Caneel, en 12 pond peper.

Den 11. dito kreeg zyn Ed: eenige tafel-fruiten en zuiker-banket van den Vizier, van Hhadji Nebi, en van meer andren.

Den 12. dito wierd zyn Ed: van den Vizier, en van alle lieden van aanzien in deze ſtad bezogt, de welke verzogten een hand-granaat te zien afſteken, dat zyn Ed: hen van een papiere dito, tot hunne groote verwondering zien liet.

Josef Bufkens, wynmaker van ons. Den 13. en 14. dito viel niets van belang voor, dan dat hier met een woord zeggen moet, dat de E. Maatſchappy hier een vaſten bedienden had, om wyn voor haar te maken, en dat de jegenwoordige Joſef Bufkens genaamd was.

Zyn Ed: vertrek van Sjiraas. Den 17. 's morgens vertrtrok zyn Ed: ten 4 uuren van Sjiraas, quam, na 3½ myl op een ſteenagtige en zeer moejelyke weg gereden te hebben, in de Karrawaanſera Baasga.

Den 18. dito na middernacht verreisde zyn Ed: van daar, trok over de ſteene brug van Poligor, die een vierendeel myls lang, en van een effene Kleyagtige weg voorzien is, en quam eindelyk in de Karrawaanſera Abegerm.

Den 20. dito ten uuren 's nachts verreisde zyn Ed:, en quam, na 5 mylen op een zeer goede weg gereden te hebben aan het dorp Majur.

Den 21. dito quam zyn Ed: na 3 mylen rydens tuſſchen twee hooge bergen, op een ſteenagtigen weg, in het dorp Imam Zade, wierd een vierendeel myls van te voren door den Opperſten, en van eenige boeren met ſnaphaanen ingehaald.

Den 22. dito na middernacht verreisde zyn Ed:, en quam ten 5 uuren, na den gevaarlyken berg Imam Zade zonder ongemak over geraakt te zyn, by het dorp Sjaſada, alwaar zyn Ed: weder door den Calenter, en de voornaamſten, ingehaald wierd.

Den 23. dito quam zyn Ed,: na 4½ myl rydens langs een gelyken weg, in het dorp Haſpas, en wierd een vierendeel myls te voren, eer in de Karrawaanſara quam, ingehaald.

Den 24. dito vertrok zyn Ed: 's morgens vroeg, en quam, na 3 mylen rydens, in de Karrawaanſara Dombeny; dog nam zyn verblyf in tenten.

Den 25. dito met zon's opgang, quam zyn Ed: na een tocht van 3 mylen rydens, aan 't dorp Koskoſer, en wierd even eens, als bevorens, ook daar ingehaald, gelyk dat over al doorgaans geſchiede.

Den 26. dito na middernacht weder vertrokken zynde, quam zyn Ed: aan 't dorp Poeleſiakoe, of wel by de brug Siakoe, daar al mede ingehaald wierd.

Den 27. dito vertrok zyn Ed: ten 2 uuren 's nachts, en quam ten 7 uuren by het dorp Degerdoe, daar ook ingehaald wierd.

Den 28. dito quam zyn Ed:, na 4 mylen rydens, langs een gelyken weg tot aan Gombeſehala, alwaar mede onder tenten zyn verblyf nam.

Den 29. dito vertrok zyn Ed: ten 2 uuren, en quam ten 7 uuren 's morgens aan het dorp Jesdegas, (een plaats daar men 't beſte brood van Perſien, gelyk men de ſchoonſte vrouwen te Jesd, en den beſten wyn in Sjiraas vind) alwaar zyn Ed: zeer deftig ingehaald zynde, zyn verblyf in een gemetzelde Karrawaanſera nam. Iesdegas.

Den 30. dito ten 3 uuren 's nachts vertrokken zynde, quam zyn Ed: ten 6 uuren in de Karrawaanſera Aapnawaat, na dat als vorens ingehaald was.

Den 31. dito quam zyn Ed: 's morgens ten half zes aldus mede in 't dorp Makſoetbegi.

Den 1. Juny na middernacht verreiſt zynde, quam zyn Ed: ten 7 uuren aldus mede in 't dorp Commeſia, alwaar zyn Ed: door de Heeren Frans Caſtelein, Adriaan Bakker, en 2 Makelaars, verwelkomt wierd.

Den 2. dito quam zyn Ed:, na 6 mylen rydens op een zeer effene weg, voor zons opgang in het dorp Majaar, alwaar zyn Ed: in de Karrawaanſera zyn ruſt nam, daar hem verſcheide Armeniers quamen verwelkomen.

Den 3. dito quam zyn Ed:, een uur na zons opgang, in de vervallene Karrawaanſera Mirzah Sereſa, alwaar de Heeren Caſtelein en Bakker van zyn Ed: hun afſcheid namen, en weder na Spahan vertrokken.

Den 4. dito ten 3 uuren 's nachts vertrokken zynde, quam zyn Ed: ten half zes in 's Konings thuin Baagoesjaroen, alwaar met zyne bedienden zyn verblyf in de Hharaam, of 't vrouwenhuis, nam, daar zyn Ed: van den koopman Hhadji Haſem, en meer andren, verwelkomt wierd. Baagoesjaroen, 's Konings thuyn. Daar zyn Ed. verwellekomt wierd.

Den 5. dito wierd zyn Ed: door veel Europiaanen, van Spahan gekomen, verwelkomt, dat ook des namiddags Aalicoelibek, de opperſte bezorger om zyn Ed: over al vry te houden, en zyn broeder, mede quamen doen.

Den 6. dito quam de Heer Caſtelein weder by zyn Ed:, om aan zyn Ed: wegens 't voorgevallene in de ſtad verſlag te doen; dog de goude ſtokdrager had den Koning voorgehouden, dat het geenzins van 's Konings aanzien was, den Gezant zoo lang buiten de ſtad te houden, weshalven de Vorſt aan den opperſten Beſtel-meeſter van de vry-houding, of den Mehemendaar, belaſtte het zoo te ſchikken, dat zyn Ed: morgen in de ſtad zyn intrede zou komen doen. Ondertuſſchen vertrok de Heer Caſtelein, na dat 's avonds by zyn Ed: geſpyzigd had, weer na Spahan.

Den 7. dito des namiddags kreeg zyn

Zyn Ed: werd van veele verwelkomt. Ed: veel bezoeken, zoo om zyn Ed: te verwelkomen, als om ook zyn Ed: te geleiden, onder de welke ook het Engels Opper-hoofd tot Spahan, de Heer Ouwen, met zyn gansch Engels gevolg, de Heer Castelein, en zyn Tweede, de Heer Adriaan Bakker (onder-Koopman zynde) de Calenter van Sjoelfa, Chodja Goegas, en de Mehemendaar Alicoelibeek, als Hoofd der inhaaling, waren, alle de welke onder een opgeslagen tent, met Tapyten belegt, ontfangen wierden.

Ten half vyf stond zyn Ed: op, van den Engelzen Agent, en de verdre Heeren, daar tegenwoordig, vergezeld zynde, en ging, na eenige pligtplegingen, te peerd zitten, en wierd, na dat de helft van den weg tusschen de stad en den thuin afgelegt had, door duizenden, zoo van 't Hof, als van andren, waar onder den Vizier van Spahan, Mirzah Seyed Aali Chan, de Deroga (of schout) Abullah Beek, de Calenter Mirzah Mahhud Aali, en de Mustafa, Mirzah Seyed Mahhmud, waren, verwelkomt.

Daar na ging zyn Ed: na 't huis van Mirzah Rebbie, alwaar afstapte, en in een groote Zaal, met Tapyten belegt, met de vrienden ging zitten praaten, onthaalende de zelve, zoo als de gewoonte dit mede bragt, waar na zy hun afscheid van zyn Ed: namen.

Van veel grooten verwelkomt, en beschonken. Den 8. dito wierd zyn Ed: door de bedienden van Mirzah Rebbie, als ook door die van den Athemad Daulet, en van andre grooten, verwelkomt, en met verscheide Bandeezen met zuiker banket van den eersten der gemelde Heeren begiftigd.

Op dezen dag begon het Feest der Mooren, Asjoer genaamd, dat ter eere van Hossein gevierd wierd.

Ook wierden zyn Eds: penn: van vry-houding, zedert den 6. dezer, van 386½ op 378 Mamoedi's verminderd.

Den 9. dito wierd zyn Ed. door den Mehemendaar, uyt naam van den Ryksbestierder, verzogt, dat hy zich aan zyn belangen houden wilde, belovende zyn Ed: verder in alles te zullen helpen.

Den 10. dito kreeg zyn Ed: verscheide geschenken van banket, boom-vrugten, &c: van deze en gene Hovelingen; zonder dat 'er in eenige dagen iets voorviel.

Van de Moscovise Gezant bezogt. Den 21. dito wierd zyn Ed: door den Moscovisen Gezant, den Heer Simon Martyn, bezogt.

En van den Koning beschonken. Den 27. dito zond de Koning aan zyn Ed: een Aftaab-Gerdoen, of een zonnekleed voor het Talaal, of voor de eerste inkomst-plaats van zyn Ed: wooning.

Zyn Ed: besluit met zyn[e] ...nen raa[d] om de geschenken ov[er] te geve[n]. Heden wierd ook by zyn Ed:, en de verdre leden van den Raad, besloten, om de zaaken der E. Maatschappy, niet tegenstaande de geschillen tusschen den Athemad Daulet (of Ryks bestierder) en andre grooten, haren voortgang echter te laten nemen, en de geschenken aan verscheiden van hen te verdeelen.

Het geschenk aan de Koning beliep.	21140-0-0
En met dat van den Athemad Daulet en deze en gene andre grooten, te zamen.	7086-12-0
	f 28126-12-0

Den 3. Juli quam de Tolk zyn Ed: 's avonds ten 8 uuren zeggen, dat de Koning gelast had, dat zyn Ed: 's morgens ter gehoor by zyn Majesteit komen zoude, en dat den Piska Siewis, of den opschryver der geschenken, en den Mehemandaar, van den oppersten Stok-drager belast was de geschenken te gaan opschryven, weshalven zyn Ed: aan den Heer Castelein belaste zorg te dragen, dat die Heeren dat zouden konnen doen.

Werd met zyn gevolg opgehaald. Den 4. dito wierd zyn Ed: door den Mehemandaar opgehaald, en ging met zyn gevolg, bestaande in de Heeren Castelein, Willem Bakker, Adriaan Bakker, Thomas Roscia, de Boekhouders Koop a Groen, en Jan Heetveld, de Assistenten, Weins en Willem Sypelstein, Cornelis de Ruiter, en Jan van Weele, te peerd zitten, quam ten 5 uuren aan den thuin de Zaadet-Abad, daar zyn Ed: afstapte, in een laan op eenige Tapyten zitten ging, om 's Konings komst af te wagten, rookte ondertusschen een Caljang, wierd wat na 6 uuren door een bedienden opgeroepen, en gaf met veel uiterlyke eerbewyzen, onder een statelyke begeleiding na boven, den brief (die op beide de handen in de breedte, in een goud Europisch stoffe zakje met goude kanten bezet, en met goude koorden met quastjens toegedaan, en met 't zegel der E. Maatschappy in rood lak verzegeld zynde, van zyn Ed: gedragen wierd, na dat op de eerste optrede zyn muilen uitgeschoten had, en nadat, wat nader getreden zynde, by de Tweede hoogte gelast was, wat te staan) met des zelfs vertaling in 't Persiaans, volgens last des Konings aan den Ryks-bestierder, die ze voor zyn Majesteit nederlei, over.

Na dat de brief door zyn Ed: overgege-

gegeven, en hy, als voorzegt is, dus opgegaan was, boog hy zich, gelyk de andren van zyn gevolg, aan het trapje staande, ook deden, en dede den Koning uyt naam der Algemeene Staaten en die van Holland en Westvriesland, en uyt die der hooge Indische Regeering met 't aanvaarden van de Kroon begroeten; welke woorden door den Essigasi, of gouden Stok-drager, vertaald wierden.

Daar op vraagde de Koning, wie die andren, die daar stonden, waren, waar op door den Tolk gezegt zynde, dat het de Spahanze Kapiteinen, en de verdre andre bedienden van dat Comptoir, als de Tweede en een Geheim-schryver waren, wierd door den gouden stok-drager aan den Mehemendaar belast den Gezant zyne zit-plaats aan te wyzen; waar op zyn Ed: zig buigende, en, 3 a 4 treden te rug tredende, op een stoeltje met peerlemoer ingelegt, en daar met haast gebragt zynde, schuins tegen over zyn Majesteit, op de rei van den Ryks-cancelier, naast den Deroga van den Deftergona, zitten ging, terwyl de anderen op de eerste verdieping ontrent 7 a 8 perzoonen lager, dan zyn Ed:, geplaatst wierden.

De geschenken voor den Koning gebragt. Nadat nu zyn Ed: een half uur daar gezeten had, wierden de geschenken (terwyl zyn Ed: opstond, en op welke tyd de Wakenewies de Lyst der zelve oplas) door 600 man voor den Koning gebragt, waar na zyn Ed: den Koning weder zeer nedrig groette.

Een half uur daar na belastte de Vorst aan zyn Ed: een Caljang te geven, om eens te rooken. Men gaf daar op zyn Ed: een goude Caljang, waar na zyn Ed: oprees, en zyn Majesteit met een diepe buiging bedankte.

Nadat zyn Ed: eenigen tyd gerookt had, liet de Koning zyn Ed: weer voor zich komen, en hem door den gouden stok-drager vragen, hoe lang hy al uyt zyn land geweest was, waar op zyn Ed: door den Tolk antwoordde, dat nu 16 jaaren zoo in Constantinopel, en in Indiën, of ook in zyn Majesteits landen, geweest was.

Verder vroeg de Vorst door den Ryksbestierder, hoe veel schepen der Portugeezen op Congo gekomen, hoe groot die wel waren, en wat zy daar quamen doen, waar op zyn Ed: antwoorde, dat 'er 2 groote en 3 kleene waren, dog zeide niet te weten, wat zy daar quamen eisschen.

Daar op boog zyn Ed: zig weder, en ging, alzoo zyn Majesteit hem niet meer vraagde, weer op zyn plaats zitten.

Zyn onthaal daar. Kort daar na dronk zyn Majesteit thee, en liet ook zyn Ed: een kopje geven, terwyl zyn Ed: ook een Caljang rookte, 't geen zoo lang duurde, dat de tyd van de avond-maaltyd aanschoot, waar op men 50 goude kandelaars en smeerlappen aanbrengen zag, die zoo hier en daar nedergezet wierden.

Men spreidde ook verder eenige stoffe grond-kleeden met goude en zilvere takken omboord; waar op ontrent 200 goude schotels met gebrade en gezode hoenderen, nevens een zekere zoort van Carbonade, opgezet wierden.

Daar op begon ieder te eeten, terwyl zommige dienaars met goude water-koppen, voor die gene, die dorst moghebben, omgingen.

Nadat zy dus een vierendeel uurs gezeten hadden, namen de dienaars alles weg, terwyl men aan 't opper-einde de handen uyt een goud wasch-vat begon te wasschen, en quam de Mehemandaar aandienen, dat het nu voor zyn Ed: tyd was, om afscheid van den Koning te nemen.

Dierhalven stond zyn Ed: op, naderde den Koning, boog zig zeer laag, en nam zyn afscheid. By het trapje gekomen zynde, boog zyn Ed: zich wederom, gelyk ook alle de andre bedienden van zyn Ed:, en ging daar op uyt de gehoor-Zaal, en uyt den thuin tot voor de poort, daar zy alle weder te peerd stegen, en ten half thien 's nagts t'huis quamen, waar op de Mehemandaar, na nog wat gepraat, en eenige schaalen wyn gedronken te hebben, zyn afscheid nam. Neemt afscheid van den Koning.

Den 5. dito wierd zyn Ed: van den Engelzen Agent, Mr. Ouwen, bezogt, dien hy zeer deftig onthaalde.

Den 6. dito liet zyn Ed: door den Tolk François Sahid, en den Mehemandaar, aan den Athemad Daulet vragen, wanneer zyn Ed: dezen Heer Ryks-bestierder zou konnen komen zien. Hy liet die vrage schriftelyk van zyn Ed: afvorderen, 't welk geschied zynde, liet die Heer zeggen, dat hy ze den Koning overgeven, en 't bescheid 'er op zou laten weten; en kreeg daar op dan den 7. dito 's Konings toestemming, om den Athemad Daulet te zien.

Ondertusschen had zyn Ed: van den Turkschen Bassa van Bassora een zeer beleefden brief gekregen, waar by hy hem verzogt, dat onze Maatschappy, als de oudste en de gehuisde, aldaar weder wilde komen handelen: waar op zyn Ed: hem antwoordde, dat van zyn kant mede zeer genegen was, om de oude vriendschap, die altyd tusschen ons geweest was, te onderhouden, en dat de onzen, zoo hy die op de geregtigheid van 5 ten honderd (gelyk te Constantinopel het gebruik Antwoord den Bassa van Bassora beleefd.

 was)

was) daar wilde laten komen, zy 'er dan ten eersten een bezending zouden doen. Ook bleek, dat Baffora 1697. (volgens de berichten) door den Koning van Perfien van de Arabiers (die 't van den Turk namen) veroverd, nu weer aan de Turk gekomen was.

Dit vond zyn Ed: goed, om dat den handel daar aan de E. Maatfchappy niet alleen veel voordeel geven, maar om dat men door dien handel de Perfiaanze kooplieden beft dwingen en tot reden brengen kon.

's Avonds keerde de Koning uyt Zaadet-Abad weer na de ftad; dog quam kort daar na weer in dien thuin.

Zyn Ed: bezoekt den Athemad Daulet.

Den 9. dito ging zyn Ed: met het zelve gevolg den Athemad-Daulet bezoeken; diens Paleis alom met Soldaaten bezet was. Zyn Ed: wierd in een groote Zaal, met Tapyten belegd, gebragt, kreeg daar een laag ftoeltje, en verder wierd ieder daar na zyn rang gefchikt.

Nadat zyn Ed: een vierendeel uurs gezeten had, verfcheen de Athemad Daulet, waar na zyn Ed: opftond, en den brief van haar Edelheden aan zyn Hoogheid overgaf, die ze by zich neder lei.

Deze Heer plaatfte zyn Ed:, en des zelfs bedienden, aan de regter, en zyn eigen vrienden en bedienden, daar tegenwoordig zynde, aan zyne linker hand.

Zyn Ed: wenfchte zyn Hoogheid, met zyne bediening onder de gunft van zynen Vorft, door den Tolk allen bedenkelyken zegen, waar voor zyn Hoogheid den Heer Gezant bedanken dede.

Zyn Ed: wierd van dien Heer verder zeer deftig met Caljang, Caweh, Roozewater, zuiker banket, &c: onthaald. Daar op vraagde zyn Hoogheid, hoe oud zyn Ed: was, wat land naaft aan Holland lag, hoe lang de Czaar in Holland geweeft, en wat tyd 'er van nooden was, om te water, en ook te land, in Holland te komen. Ook vraagde hy, wat nieuws 'er van Mafcate, en of 't waar was, dat de Arabiers en Portugeezen flaags geweeft waren, op alle welke vragen, en voor al die laatfte, zyn Ed: met veel voorzienigheid antwoordde.

En zyn onthaal daar.

Na dat het nu negen uuren geworden, en 't banket opgenomen was, wierden ook hier geborduurde grond-kleeden gefpreid, en veel fpys in goude zilvre, en porcelyne fchotels opgedifcht, beftaande in drie of vierderhande zoorten van Pilauw, gebraden en gezoden vleefch, fruiten, Serbetten, &c: al 't welke, na een half uur eetens, opgenomen wierd, waar na men de handen uyt een goud wafch-vat wiefch, nog een Caljang rookte, en nam toen zyn Ed:, na verzoek, dat dog met der haaft mogt voortgeholpen werden, van zyn Hoogheid zyn affcheid.

Den 11. liet de Geheimfchryver van den Athemad Daulet, Mirzah Aboetalib, den tolk roepen, en dede zeggen, dat de Koning den Ryks-beftierder belaft had, zyn Ed: nader te laten roepen, om te hooren, wat zyn Ed: te verzoeken had, en verzogt dierhalven, dat ik alle myne verzoeken eerft fchriftelyk wilde opftellen, dat zyn Hoogheid, als zeer voor onze belangen zynde, zich te beter daar na in 't fpreken zou konnen fchikken, weshalven zyn Ed: aannam dit te bezorgen, te meer, alzoo de Mehemandaar zyn Ed: dit 's namiddags uyt zyn Hoogheids naam ook verzoeken quam.

Zyn Ed bezoekt den Engelzen Agent.

Den 12. dito dêe zyn Ed: het wederbezoek by den Engelfen Agent, den Heer Ouwen, die zyn Ed: zeer net, ten deelen op zyn Europifch, ten deelen op zyn Perfiaans, onthaalde, waar na zyn Ed: ontrent 1 uur affcheid nam; ook was de Koning tegen den avond uyt den thuin weer in de ftad gekomen.

THIENDE HOOFD-STUK.

Z*Yn Ed: zend zyn verzoekfchrift aan den* Athemad Daulet. *Deffelfs inhoud. Goedkeuring onzer verzoeken door den* Athemad Daulet. *Zyn Ed: bezoekt zyn Hoogheid. Gefchenk van zyn Hoogheid aan zyn Ed. onze verzoeken ook door den Koning goedgekeurd. De wrekken eyfch des ftokbewaarders door zyn Ed: afgeflagen. Zyn Ed: gaat met zyn gevolg weer ter gehoor. Zyn onthaal en verdre ontmoeting daar. Zyn affcheid.* Mirza Rebbie *krygd een medegevolmagtigden, &c. Al onze verzoeken toegeftaan, uytgenomen van de Zyde. De Stokdrager kragtig beantwoord. Laatfte befluyt van zyn Ed: hier over. Talmeryen der Grooten. Eindelyk egter wierd ons verzoek toegeftaan. Koninklyk gefchenk aan den Gezant. En de andre bedienden. Wat zyn Ed: den* Athemad Daulet *beloofde. Zyn laatfte verfchyning voor den Koning, en affcheid. Verdre zaaken door zyn Ed: verrigt. Gefchenk van den* Athemad Daulet *aan zyn Ed: De Stok-drager afgezet. Wat de gefchenken beliepen. Terug-reyze van zyn Ed: Komft in* Sjiraas. *Komt ontrent* Lhaar. *En in* Gamron. *Nog een*

een geschenk des Konings aan zyn Ed:, agting voor zyn Ed. aan dit Hof. Die op Batavia zeer afnam, door twee pleyt-gedingen. Omstandig verhaal van dien, zyn Ed: na Borneo *gevlugt.* De Heer Wichelman 1705. *overleden, door de Heer* Castelein *vervangen, die verder beschreven werd.* 1708. de Heer Bakker. 1712. de Heer Macare. *Die* 1713. *Om een groote onvoorzigtigheid afgezet, en door den* Heer Grousius *vervangen wierd.* De Heer Grousius *wort* 1710. *vervangen door* de Heer Bakker. *En die* 1715. *door de* Heer Ketelaar. *Die de opzending van* den Heer Macare 1716. *bewerkt. En* 1718. *vervangen is door* den Heer Oets. *Die* 1722. *door den* Heer de Croese *vervangen wierd.* Sjah Ismaël de I. 1408. *en zyn treffelyke daden.* Sjah Thamas 1532. Sjah Ismaël de II. 1576. Sjah Mohhammed Chodabenda 1578. Sjah Abaas de I. 1585. *Vervoerd de* Armeniers *na* Spahan *en* Gilan, *brengt die van* Gilan 1594. *weer tot gehoorzaamheid.* Herwint Tauris, &c: *zyn verdre groote bedryven.* Mohhammed Aali Beg *van een herder tot groot* Nazaar *verheven. Kinderen van* Abaas, *hoe door hem gehandeld.* Sjah Sefi de I. 1629. Mohhammed Aalis *verder geval. Zyn wreedheid.* Mirza Taki's *zeldzame daad.* Sjah Sefis *verdre buitensporige bedryven. En de verdre voorvallen onder zyne Regeering.* Sjah Abaas de II. 1642. *Zyne wreedheden en zyne deugden.* Sjah Sefi de II. 1666. Soliman *hernaamd.* Sjah Hossein 1694. *Wonderlyke zaaken onder hem, en vooral in 't einde van zyne Regeering voorgevallen.* Sjah Thamas 1724. *De dood van* Miriweis *door* Chereclana *vervangen. De zamenzweering van den* Athemad Daulet *tegen den Koning* 1721 *verideld. En de groote schat by hem, en de zynen, gevonden.* 1722. *wierd* Spahan *door* Miriweis *ingenomen, en de Koning op de vlugt gedreven. En de verdre zaaken hier op gevolgd. Hoe zyn Keyzerlyke Majesteit van Rusland hier mede ingekomen is. In* 14 *dagen in* Spahan *drie Koningen, en hoe 't 'er nu stond. De toeleg van den* Czaar *op de rievier van* Daria *krygt swarigheden.* Sjah Thamas de II. 1723. *Vredens-Voorwaarden tusschen den* Czaar *en den Grooten Heer* 1724. *van den Godsdienst in dat Ryk.*

[margin: zyn Ed: zend zyn verzoek-schrift aan den Athemad Daulet.]

DEn 13. dito zond zyn Ed: den Tolk, Francois Sahid, met de zaaken, die hy te verzoeken had, na den Athemad Daulet, die hy aan zynen Geheimschryver, Mirzah Aboetalib, overgaf, die hem belaste morgen om bescheid te komen. Deze Athemad-Daulet werd (gelyk wel de eerste Vizier in Turkyen) noit geworgd, of gedood; maar, ten uitersten genomen, over een misdaad wel gebannen.

Wat nu deze verzoeken van zyn Ed: verder betreft, zy bestonden in de navolgende en aldus opgestelde zaaken:

Verzoek-schrift van den opregten en ongeveynsden Kroons-vriend, Jacobus Hoog-kamer, Gezant van de doorlugtige Nederlandze Maatschappy aan de Persische Majesteit.

„Voor eerst geeft de zelve met eerbied te kennen, dat hy voor eenige „jaaren met deze Kroon een verdrag gesloten had, volgens 't welke jaarlyks „300 Carga's Zyde, volgens de verzegelde „Monsters, tegen 44 Thomans de „Carga, uyt dit doorluchtig Hof zouden werden gegeven.

„Dog alzoo dat verdrag na de overgeleverde mandementen maar een jaar „in stand gebleven, en zyde geleverd is, „zoodanig dat dit voorts stil gestaan, en „dat men van onzen kant drie jaaren lang „schepen tot afhaaling der Zyde gezonden heeft, zonder dat aan ons eenige „Zyde overgeleverd is, waar door dan „die schepen, tot onze groote schade, „ledig hebben moeten vertrekken, zoo „verzogt hy nu, dat het vorig verdrag „mogt blyven stand houden, en dat de „inhoud van dien in 't afleveren der Zyde mogt werden nagekomen; waar door „de genegenheid der E. Maatschappy „tot zyn Majesteit zou vermeerderen. „Verder is uw Majesteits gebod het „hoogste.

„Daar beneven, dat zomtyds by mandement der Gouverneurs, en andre, „tot gebruik van den Koning, eenige „goederen in Gamron van de E. Maatschappy geeischt en genomen wierden; „dog dat de betaling daar voor door de „gemagtigden uitgesteld wierd, welke „nu in twee jaaren te rug 1500 Thomans aan de E. Maatschappy ten agteren stonden, waar in hy dan al mede „buiten schade der E. Maatschappye behoorlyke herstelling verzogt.

„Ge-

„Gelyk mede, in 't nemen van tol, „of 't recht der Tollenaars van de Zee-„havens van de kooplieden, onder de „naam van Capom Dewani &c: dewyl „de E. Maatſchappy, volgens gegeven „Bevel-ſchrift daar vry af is, vermits zy „die goederen, volgens die Bevel-ſchrif-„ten, in haar huis verkoopen.

„Als ook, dat de Recht-zaaken van „onze bedienden, als die by den Rech-„ter aangeklaagd werden, noit buiten „voorweten van den Kapitein mogen „afgedaan, of voldongen werden, en „dat, zoo iemand ſchuldig bevonde werd, „als dan door den Kapitein na behooren „mag geſtraft werden. En zoo iemand, „een borgerlyke zaak hebbende, aan „den ſchuld-ſtraffenden Rechter aange-„klaagd werd, dat als dan de ſchuld-„ſtraffende Rechter gehouden zyn zal „zyne actie aan den Kapitein bekend „te maken, om als dan door hem voor „'t Geeſtelyk recht gebragt te werden. „Vorder uw Majeſteits gebod (dat na „ieder voorſtel in 't ſlot volgde) is het „hoogſte.

„Ook verzogt de zelve, dat, de-„wyl de E. Maatſchappy zomtyds geld „van ſchuldenaars, die komen te ſter-„ven, of bankroet ſpeelen, hebben „moet, waar van nogtans de goede-„ren, uyt welke de ſchuld ontſtaat, „ten deelen, of geheel overblyven, „dierhalven by een mandament belaſt „mogt werden, dat men die goederen „zonder eenig beletzel aan ons zou la-„ten volgen, en dat de verdre ſchulden „dan ook uyt den boedel mogten wer-„den voldaan. Vorder uw Majeſteits „bevel is het hoogſte.

„En eindelyk, aangezien de Dienaa-„ren der E. Maatſchappy volgens 't „bevel-ſchrift altyd geeerd wierden, dog „de Benjaanen met een hoofd-geld be-„ſwaard, en dat hoofd-geld van de Ma-„kelaars tot kleenagting der Benjaan-„ze bedienden genomen werd, was „ook zyn verzoek, dat belaſt mogt „werden, dat voortaan 16 Benjaanen „in Gamron, en 6 in Spahan van die „Hoofd-gelds penn: bevryd mogten „blyven. Vorder uw Majeſteits bevel „is het hoogſte.

Onder ſtond

WILLEM BAKKER JACOBSSOON,
Raad en Geheim-ſchryver.

Goedkeuring onzer verzoeken door den Athemad Daulet.

Den 14. dito kreeg zyn Ed: van den Geheimſchryver van den Athemad Daulet door den tolk beſcheid, dat zyn Hoogheid de verzoeken nagezien, en die t'eenemaal goedgekeurd had, zoo dat zy nu maar in 't net dienden geſchreven te werden, om ze den Koning, als hy den Gezant roepen liet, verzegeld over te geven. Ook liet die Geheimſchryver zyn Ed: na den middag weten, om morgen ten 8 uuren by zyn Hoogheid te komen.

Zyn Ed: bezoekt zyn Hoogheid.

Den 15. dito wierd zyn Ed: door den opperſten Mehemandaar (of vry-houwer des Gezants van alles) ten half agt by den Athemad Daulet gebragt, met den welken zyn Ed: over verſcheide onverſchillende zaaken ſprak, terwyl hy met Caljang, Caweh, Roozewater, &c: onthaald wierd, waar na zyn Ed: de verzoeken, in 't net uytgeſchreven, aan zyn Hoogheid, met een kort verzoek, om ſpoedig en gunſtig geholpen te werden, overgaf; waar ontrent zyn Hoogheid beloofde zyn beſt te doen; en waar na dan zyn Ed:, na dat nog op deze en gene nette vragen van zyn Hoogheid geantwoord had, zyn afſcheid nam.

Geſchenk van zyn Hoogheid aan zyn Ed.

's Middags kreeg zyn Ed: van zyn Hoogheid een geſchenk van zuiker banket in 4 goude ſchotelen, wel 40 pond ſwaar, en 3 zilvre dito, gaf die ſchotelen weder, en aan de brengers 400 Mamoedi's.

Onze verzoeken ook door den Koning goed gekeurd.

Den 17. dito wierden de verzoeken van ons door den Koning nagezien, en na verſcheide geſprekken daar over door zyn Majeſteit (ſchoon Mirzah Rebbie van oordeel was, dat het Zyde verdrag behoorde vernietigd, en een ander met ons gemaakt te werden) aan den Athemad Daulet belaſt, het zoodanig te ſchikken, dat den Gezant genoegen hebben mogt.

Den 18. dito liet zyn Ed: door den tolk de Lyſten der mindre ſchenkagien voor den Corſi Baſſi, Eligaſſi, den Naſir, den opziender van 's Konings landen, den Vezier der ſtad, den Wakenewies, en den Mehemandaar-Baſſi overgeven, die de zelve aanſtonds ook voor en by den Koning binnen zonden, om de toelating van den ontfang van zyn Majeſteit te verſtaan.

Den 19. dito zat de Koning (zoo zyn Ed: bericht wierd) weer over onze zaaken.

Den 20. dito ſtond de Koning den ontfang der mindre geſchenken toe.

De wrekke eyſch van den Stok bewaarder.

Den 21. dito vorderde de goude Stokdrager van onzen tolk de thiende van de geſchenken, aan den Koning gegeven, als mede 300 ducaaten, of de thiende van zekere zomme, door den Makelaar Coridas aan den Koning geſchonken.

Zyn Ed: liet antwoorden, dat dat gebruik van die thiende van een geſchenk aan den Koning een affront, als een recht, en van den vorigen Gezant al tegengeſproken,

ſproken, en reeds een verzoek 'er tegen gedaan was; en dat zyn Ed: ook niet zien kon, dat 's Konings gastvrienden daar aan gehouden waren, weshalven daar van verzogt bevryd te blyven; en wat het tweede aanging, dat dat geen vrywillig geſchenk, maar dat het afgegane Perri waren, en dat zyn Ed: dierhalven zeer verwonderd was, dat men hem zoo miſleid had.

Den 24. dito hoorde zyn Ed:, dat men den Muſtaffi Chalir als Gevolmagtigde over onze verzoeken op den 19. dito geſteld had, die zyn Ed: verzoeken liet alles tot onderhouding van vriendſchap te doen; waar van zyn Ed: hem, den zelven met deze poſt gelukwenſchende, verzekeren liet.

Ook quam de Mehemandaar Baſſi zyn Ed: waarſchouwen, dat de Koning ten 5 uuren na de middag zitten, ten einde zyn Ed: zig daar na, om dan mede tegenwoordig te zyn, ſchikken zoude.

Zyn Ed. gaat met zyn gevolg weder ter gehoor.

Den 25. dito quam de Mehemandaar na de middag ten half vier zyn Ed: verzoeken, om op te zitten, gelyk dan zyn Ed: met de Heeren Zas, Willem Bakker Jacobſſoon, Adriaan Bakker, &c: dede, rydende eerſt na Tsjaar-Bag, ſtapte daar af, ging in dien thuin op een Tapyt zitten, en 1½ uur rooken, waar op de Mehemandaar zyn Ed: ten 6 uuren waarſchouwen quam, om met hem na de thuin Haltibeheeſt (of 't agtkantig Paradys) zynde recht tegen over de onze, en maar met een weg van 25 ſchreden van een geſcheiden, te gaan, alwaar zyn Ed: den Koning, die, als bevorens op de tweede hoogte ſtond, verſcheen.

Zyn onthaal, en verdre ontmoeting daar.

Zyn Ed: groette zyn Majeſteit zeer nedrig, ging toen op een laag ſtoeltje zitten, ook wierd aan de andren van zyn Ed: gevolg hunne plaats aangewezen, die mede niet nalieten zyn Majeſteit van verre zeer eerbiedig te groeten.

Nadat nu zyn Ed: wat gezeten, en eenige ſpeel-lieden en zangers wat had hooren ſpeelen en zingen, quamen 'er 9 Tartariſe Gezanten in ordre eerſt hunne brieven van geloof overgeven, en daar na hunne geſchenken, te weten, ſnel-loopende Kemels, eenige jongens en meiden, verſcheide Juchten, en 7 of 8 ſlegte paarden aanbieden, aan de welke daar na hunne zit-plaats zeer laag aangewezen wierd.

Terwyl de Koning daar ſtond, dronk hy nu en dan een ſchaal wyn met zyne Ryks-Raaden, en liet ook Caljang en thee aan allen, die daar zaten, en ook aan zyn Ed:, geven.

Zyn Ed: bleef weder by zyn Majeſteit eeten, alwaar de Tartars, na 't avondmaal, hun affcheid kregen, gelyk mede zyn Ed:, die daar op, zyn Majeſteit nedrig gegroet hebbende, vertrok, en door den Mehemandaar tot aan zyn wooning geleid wierd, die, na dat nog eenige tyd met zyn Ed: geſproken had, mede vertrok.

Den 27. dito verzogt Mirzah Rebbie, om van alle opſpraak vry te zyn, een mede-Gevolmagtigden van den Koning, en kreeg den gouden Stok-drager. Mirzah Rebbie krygd een mede-gevolmagtigde, &c:

Den 28. dito wierd zyn Ed: bericht, dat de goude Stok-drager alleen over onze zaaken aangeſteld, en dat Mirzah Rebbie van den Koning wegens 't waarnemen van deze poſt bedankt was; waar op de eerſte Heer de overgegeven verzoeken, uytgeſchreven zynde, verzoeken dede, die hem nog dien zelven avond ter hand geſteld wierden.

Den 29. dito wierd Mirzah Rebbie als Tweede over onze zaaken weder aangeſteld.

Den 30. dito wierd zyn Ed: door verſcheide Hovelingen bezogt, uyt welke de goude Stok drager zyn Ed: zeyde, dat de Koning alle onze verzoeken toegeſtaan had, uytgenomen dat van de Zyde, 't geen door de groote ſterfte der menſchen, en de ſchaarsheid van Zyde in de Zyde-geweſten, die Heer zeide zyn Majeſteit onmogelyk te zyn, om die tegen de verzogte prys te leveren, weshalven die Heer aan zyn Ed: drie zaaken voorſtelde, of de Zyde tegen 48 Thomans de Carga, of anders tegen 44 dito, en een jaarlyks geſchenk van eenige goederen voor 's Konings Serbet-huizen, of, zoo onze bedienden zelfs na 's Konings Zyde-geweſten wilden gaan, dat zy dan voor de tol vryheid een jaarlyks tantum wilden ſtellen, waar op zyn Ed: toen beſloot, als daar toe geperſt zynde, om de Zyde tegen 44 Thomans aan te nemen, en een jaarlyks geſchenk voor 's Konings Serbethuizen, zoo ſpaarzaam, als 't mogelyk was, te geven, welk geſchenk de Stokdrager op 40000 man van 6 pond zuiker, 240 dito Cardamon, 240 dito nagelen, dito &c: kaneel, 600 dito peper, 1400 dito Candy zuiker, 20 pond Soepſini of Radix Tsjina, 4 man van 6 pond Nooten, 10 dito Benzoïn, 40 dito Sandelhout 80 dito Gember, 10 dito Geconfyte Nooten, 1½ pond Foeli 7½ pond Agelhout, begroote, waar tegen de Heer Hoog-kamer aanbood 44 Thomans voor de Zyde, en dit navolgend geſchenk aan den Koning te geven:

Onze verzoeken toegeſtaan, uytgenomen van de Zyde.

10000	Man Tabrits van 6 pond	Poed. Zuik.
194	- - - - -	Cardamom.
144	- - - - -	Nagelen.
284	- - - - -	Caneel.
1120	- - - - -	Cand. Zuik.

284 Man Tabrits van 6 pond		Peper.
$1\frac{1}{2}$	- - - - - -	Nooten.
$1\frac{1}{4}$	- - - - -	Foelie.
$6\frac{1}{2}$	- - - - -	Agelhout.
4 Man	- - -	Benzoïn.
24	- - - - -	Sandalhout.
19 pond.	- - -	Rad. Tsjina.
8 Man van 6 pond.		Gecon. Not.
4	- - - - - -	Nagelen.

Stok-drager kragtig beantwoord. Onze Tolk over deze aanbieding spottelyk van den gouden Stok-drager bejegend zynde, alzoo 's Konings Serbet-huizen veel meer, als zyn Ed: bood, van nooden hadden, zey de Heer Hoogkamer daar op alleen, dat zy, volgens 't verdrag, niet verpligt waren dat meerdere 'er by te leggen.

De Stok-drager meinde, dat men egter den Koning in 't Zyde-verdrag wat behoorde te gemoet te komen, tot een reden bybrengende, dat de vorige Gezant, de Heer van Leenen (om van 't Zyde-verdrag ontslagen te zyn) al 1800 en zelf 2000 Thomans vrugteloos aangeboden had, vermits de Zyde toen beter koop was.

Zyn Ed: gaf den 30. dito tot antwoord, dat wy tot geen giften volgens 't laatste verdrag verplicht waren, en zyn Ed: ook daar toe niet bevoegd was.

Laatste besluit van zyn Ed: hier over. Daar op wierd al verder door den Tweeden van den Stok-drager gevraagd, wat voor een gifte men zyn Meester voor zyne moeite toelei, die daar op eenen eisch van 1000 Thomans, of 42500 gl: dede; dog 600 wierden aan Mirza Sadek, by uytvoering der zaaken, en na 't erlangen van onze verzoeken, beloofd, en aan den Tolk toegestaan zelf tot 900 Thomans (des noods) te mogen komen; waar op dan de Tolk de party op 850 Thomans sloot.

Talmeryen der Grooten. Daar benevens wierd aan den Athemad Daulet, en Mirzah Rebbie, by 't dragen en begunstigen van onze zaaken, 600 Thomans beloofd, die daar op hunne gunst toezeiden.

Ook wierd daar na besloten, om den Nasir, Sefi Coeli beek, 150, den Coeler Agasi, Moessa bek, 100, en den opperften wapen-bewaarder, Mahhmud Aga, 100 Thomans te geven, al 't welke egter naderhand, als onnoodig, ingetrokken is.

Naderhand dee Mirzah Rebbie nog wel eens zoo groot een schenkagie, waar op zyn Ed: zey, kon de Koning geen 300, hy zou dan maar 200 Carga's leveren; dog 't was hoe langer hoe meer talmen met deze grooten, en hen niet anders, dan om groote geschenken, te doen.

Ook toonde zyn Ed:, hoe groote schade de E. Maatschappy, by 't vrugteloos zenden van haare schepen, geleden had; al 't welke zyn Ed: niet helpen kon, alzoo zy toen nog ouder Koejen uyt de sloot begonden te halen.

Eindelyk ons verzoek toegestaan. Na alle welke geschillen de Koning op den 1. October eindelyk onze verzoeken toestond, belaltende zoo over deze zaak, als ook over alle de andere, een Regam op te stellen.

Koninklyk geschenk aan den Gezant. Daar op nu volgde 's Konings gift aan zyn Ed:, van 2 goud-lakenze rokken, 1 boven en 1 onder, 1 Gordel, of Sergesie, 1 Tulband, 1 Sadel, 1 houwer met goud beslag, en met eenige Turkoisen en slegte robynen bezet, 1 goude toom, swaar 66 Mudekaal, en bestaande uyt 117 stukken, en 1 paard, waar op zyn Ed: dan ook verder ordre kreeg, om afscheid te mogen nemen; dog verzogt, alzoo de noodige papieren nog niet had, opschorting, en verkreeg de zelve.

Den 12. dito wierd zyn Ed: al weer gewaarschouwd, om voor den Koning te komen, 't geen zyn Ed: zien dede, dat het een werk van den Athemad Daulet was, om alles na zyn Ed: vertrek weer in de war te helpen.

En de andre bedienden. Den 13. dito wierden ook 12 rokken, 6 onder, en 6 boven, buiten dat van de Heer Castelein, voor de andre bedienden gezonden.

Wat zyn Ed: aan Athemad Daulet beloofd. Om alle verdre moeite nu voor te komen, beloofde zyn Ed: 600 Thomans aan den Athemad Daulet, zoo hy maken kon, dat onze papieren gezegeld wierden, en dat ons 100 Carga's mogten werden toegezegt.

Daar op liet den Athemad Daulet op 's Konings hoofd verzekeren, dat hy niet anders dan vriendschap zogt, en dat hy zou maken, dat 's Konings papieren in onze handen, en de Zyde in onze Logie komen zoude, eer men zyn Ed: andermaal zou boven roepen; 't geen ook den 19. dito met den ontfang van 's Konings papieren, en goedkeuring der 6 laatste verzoeken van No. 1 af, en den 24. dito met een Koninklyke Regam op 't verminderd eerste verzoek, ten deelen agtervolgd wierd, alzoo de brenger van dat Regam, zynde de Mehemandaar, zyn Ed: (nevens een andre Koninklyke gifte van 1 houwer met goud beslag, Tulband, Gordel, en goud lakenze rokken, met toezegging der vorige gifte aan den opper koopman den Heer Frans Castelein, uytgenomen den Toom, 't peerd, en de Sadel) aanzeide, om den

Zyne laatste verschyning voor den Koning en afscheid. 25. dito in Majaar, 8 mylen van Spahan, voor den Koning, die daar was, te verschynen, daar zyn Ed: eerst den 26. dito aanquam, en toen ook zyn afscheid, gelyk ook nog 2 brieven, met hoop van nu boven alle swarigheid te zyn, verkreeg; dog al weder quamen 'er swarigheden,

en wierd van wegen den gouden Stok-drager gewaarschouwd, wel zorge te dragen, dat net in de Regam mogt werden uytgedrukt, dat, zoo de E. Maatschappy geen Zyde wilde hebben, de Koning dan egter 't geschenk zou genieten; maar zoo de Koning de 100 Carga's Zyde, op den eysch der E. Maatschappy niet leverde, dat dan ook het geschenk niet zou werden gevorderd. Op al het welke zyn Ed: dan nader verzoek dede, dat dit nog net en wel mogt werden opgesteld, gelyk hy dit dan eindelyk al mede, na veel moeite, verkreeg.

Verdre zaaken door zyn Ed: verricht.

Tot dit verzoek, om zulk een geschenk liever te geven, was zyn Ed: overgeslagen, om dat zulks met zyne ordre over een quam, en om dat het ook in opzigt van veel andre voorstellingen het billykst en het voordeeligst voor de E. Maatschappy was, die ook, by 't niet leveren van Zyde aan haar, daar aan niet gehouden bleef; blyvende de Tolvryheid der E. Maatschappy een recht van vorige jaaren, gelyk van ouds; waar by dan 't eerste lid van haar Edelheden ordre aan zyn Ed: voldaan was.

Het tweede lid zag op de bevestiging der vorige mandementen, en om die tegen de gedurige quellingen der pagters, en beschouwers der goederen van de Caffila's, te verzoeken, ten eynde om daar van ontslagen te zyn. Het welk zyn Ed: den 1. October verzogt, en ook verkregen heeft.

Zyn Ed: tafte den gouden Stok-drager ook de Pols, om vrye inwisseling en uytvoer van spaanze Reaalen te hebben; dog dit wierd zyn Ed:, als te veel met 's Konings belang strydende, afgeraden, weshalven zyn Ed: dit beruften liet.

Den 29. October quam zyn Ed: uyt Majaar in Spahan, liet toen Mirzah Aboetalib beleefd om de Zyde aanspreken, en daar mede den 2. en 6. November aanhouden; dog kon niet voor den 7. dito klaar raken; kreeg toen, by de eerste Leverantie, 2104¼ Mansia van 11½ pond, met belofte van dat het vordere, dat 'er aan de 100 Carga's nog ontbrak, binnen korte dagen aan zyn Ed: geleverd zou werden.

By de tweede Leverantie kreeg zyn Ed: 1397¼ Mansia of 97½ Carga's in 't geheel, bevindende 868 1/12 ponden overwigt. Zyn Ed: verzogt wel, dat 'er nog aan ontbrak, dog kon nu niet meer krygen, alzoo het te laat in 't jaar was, zoo dat zyn Ed: het daar by laten moest.

Daar beneven heeft zyn Ed: ook zyn best gedaan, dat de 133420 Mamoedi's, den Makelaar Coridas Ranwel met geweld afgedwongen, mogten werden wedergegeven, en dat Kissendas tot Makelaar te Gamron gevorderd, en dat ook de gemeente van Gamron van zekere last, Wali Nametti genaamd, ontheft mogt werden. Hier af verkreeg zyn Ed: de twee zaken, dog den Athemad Daulet stelde zig tegen dat van Coridas, zeggende, dat dit onder 's Konings zegel geschied, en daarom niet te her doen was.

Dewyl dan zyn Ed: zag, dat daar in niet verder by den Athemad Daulet te winnen, en dat die vlak tegen Coridas was, zeggende, dat alle goederen, behoorden verbeurd verklaard te zyn, en dat hy uyt inzicht voor de E. Maatschappy, daar hy anders voor eeuwig volgens de Wetten moest gebannen zyn, maar met een geringe boete vry geraakt was, zoo moest zyn Ed: dit laten loopen, en nam daar op van zyn hoogheid afscheid, en kreeg nog een geschenk van een paard, een goude toom van 142 stukken, 87½ Mudekal swaar, een Turkse Schabrak, en een Sadel.

Geschenk van den Athemad Daulet aan zyn Ed:

Egter haalde zyn Ed: het nog al eens op van Coridas zaak; maar men begon, in plaats van daar op te antwoorden, aan 't Hof weder van de zaak van Mascate (nu Maskette genaamd) in dier voegen, als de goude Stok-drager den 5. September 1701. al meermaalen gedaan had, te spreken, en uyt zyn Ed: te vernemen, of men den Koning tegen de Arabiers wel met onze schepen zou willen helpen, dan of men geen middel weten zou, om die zaken in der minne, en buyten Oorlog af te doen.

Gesprek met de Hovelingen.

Hier op gaf zyn Ed: tot antwoord, dat de E. Maatschappy het eene en het andre wel doen konde; maar dat alles eerst op Batavia zou dienen bezorgd, en nader daar over geschreven te werden, en dat dan bevorens zyn Ed: zou dienen te weten, op wat voorwaarden die schepen hier komen, en daar toe gebruikt zouden werden. Daar op wierd nader besloten, dat de E. Maatschappy voor haare schepen, het zy dat werk voortging, of niet, 1600 Thomans of 68000 gl: jaarlyks genieten zoude, waar by 't geschenk voor 's Konings Serbethuizen ten naasten by zou konnen werden voldaan; dog alzoo ondertusschen de goude Stok-drager, Aali Merdoen Chan, afgezet wierd, viel ook dit gansch werk in duigen, en daar quam verder niet af.

Daar op nam dan zyn Ed: den 10. January 1702. van den Athemad Daulet wederom afscheid; die egter weer van de zaak van Maskette sprekende, zoo wierd wel goed gevonden, op zynen eysch, 't ge-

gesprokene daar over in geschrift te stellen; dog 't hof kon tot geen vast besluit komen, weshalven zyn Ed: zig maar gereed maakte, om zyne te rug-reize te doen, van voornemen zynde, hier over nader met de Heer Directeur Wichelman te spreken.

Wat de geschenken beliepen. Uyt dit verhandelde nu by zyn Ed: blykt dan onder andre, dat de geschenken voor de Hofs-grooten, volgens ordre harer Edelheden, van den 11 December 1701. beliepen:

Voor den gouden Stokdrager.	850	
Voor den Athemad Daulet.	600	Thomans.
Voor Mirzah Rebbie.	600	

Daarenboven had ook zyn Ed: den 27. Juni 1701. een geschenk aan den Koning, volgens besluit van den 30. Augusty, en den 10. September nog een geschenk aan den Hertog van Gamron, Ewas Chan Jannezyn, en den Sjahbandaar, mitsgaders nog deze en gene andre geringe geschenken aan Mirzah Galiel, en meer andren gedaan.

De ongelden van dit gezantschap beliepen maandelyks ook nog tusschen de 4 a 5000 gl: behalven dat zyn Ed: door bevel van den Athemad Daulet nog 378 Mamoedi's daags tot zyne vry-houding van onkosten, na zyn afscheid uyt Majaar, en nog 100 lastbeesten, en dus te zamen 478 Mamoedi's daags van den 19. February, of tot dat zyn Ed: (gelyk wy zien zullen) den 13. April op Gamron quam, genoot.

Zyn Ed: had ook gezien, dat in opzigt van 't gezag aan 't hof de Mustaffiechalir, of de Opsiender van 's Konings Landen, de naaste aan den Athemad Daulet, en dat Mirzah Rebbie een schrander man, en een van de bequaamste aan 't Hof; dog, gelyk alle de andren, zeer baatzugtig was.

Egter had zyn Ed: ontdekt, dat, hoewel men, van den gunst van de Athemad Daulet verzekerd zynde, geen van alle die andren van nooden had, men egter moest weten te geven en te nemen, en te gelyk moest maken altyd nog eenige andre vrienden aan 't Hof te hebben, om dat geen een van de Hovelingen verzekerd is morgen nog in 's Konings gunst te zullen zyn.

Geen Gezant mag hier ook een ander Gezant buiten kennis, en bywezen van den Mehemandaar gaan bezoeken.

Vermits nu zyn Ed: hier in niet meer wist te verrichten, zoo nam zyn Ed: den 18. February 1702. de te rug-reize met zyn gevolg 's morgens ontrent ten 5 uuren aan, en quam ten 9 uuren in het dorp Poskoen, of Kietsje, te rusten.

Terug-reize van zyn Ed:

Den 19. dito begon de vry-houding op den weg van Spahan na Gamron op 's Konings kosten, als voren, trekkende zyn Ed: dagelyks voor mondkost 378 Mamoedi's, en ook voor 50 Muylezels.

Den 20. dito ten 3 uuren 's nagts quam zyn Ed:, langs een effen weg, na 6 uuren rydens, te Commesia.

Den 21. dito na 3 mylen rydens in 't dorp Maksoetbegi.

Den 22. dito na 3 mylen rydens in Aap Nabaat.

Den 23. dito na 3 mylen rydens in Jesdegas.

Den 24. dito na 6½ mylen rydens op een effen weg in 't dorp Spilkestoen.

Den 25. dito na 6½ myl rydens in 't dorp Abad.

Den 26. dito na 4 mylen, gelyke weg, in 't dorp Soerna.

Den 27. dito na 6½ mylen, gelyke weg, rydens, quam zyn Ed, in de Karrawaansara Goengora.

Den 28. dito na 5 mylen langs 't gebergte, dat aan weerzyden besneeuwd was, gereden te hebben, quam zyn Ed: in de Karrawaansara Deboet.

Den 1. Maart quam zyn Ed:, na 4 mylen in 't dorp Ajubsja, ¼ myl van de Karrawaansera Goenkergie, werdende over al van den Calenter, alle de verdre grooten, en minderen (dat wy ieder reis daarom niet herhaalen zullen) zeer statelyk ingehaald.

Den 2. dito quam zyn Ed:, na ruym 5 mylen langs en over 't gebergte gereden te hebben, in 't dorp Mesdjid Madresa Soleyman.

Den 3. dito moest zyn Ed: hier wegens de vermoeydheid der last-dieren nog blyven.

Den 4. dito trok zyn Ed: 4 mylen over zeer moejelyk steenagtig gebergte, en quam toen in 't dorp Ziwent.

Den 5. dito moest zyn Ed: om den zwaren regen blyven leggen; dog vertrok 's namiddags ten 2 uuren, en quam, na 4 uuren rydens, in 't dorp Zepahoenia, anders Ajoen genaamd.

Den 6. dito na 3 mylen in 't dorp Miergascoen.

Den 7. en 8. bleven wy hier wegens den regen den 5. dito gevallen, die de rievier Cur zeer sterk had doen swellen, zoo dat zyn Ed: belet wierd de reize over Pole Mouw, of Polechan, te nemen.

Den 9. na 2 mylen aan de brug Polechan, en van daar nog 3 mylen gereden te hebben, quam zyn Ed: aan 't dorp Mesdabat.

Den 10. dito na 5½ myl over de Lange Po-

N.o A.
TARTARIÆ PARS
Astracan Nova
Astracan
ZAGATHAY
Bochara
Maurenaher
Samarcand
PONTUS EUXINUS
Mingrelia
Trebisonde
MARE CASPIUM
TURCICI
IMPERII
PARS
Servan
Tauris
Media
Gilan
Masandaran
Diargument
Taperiument
Iesselbas
Ussigias
Adilbegian
Cassen
Aleppo
Damascus
Tripoli
Assiria
Erzerum
Botan
Sarch
Aragagian
Lurestan
Djarbek
Mosul
Rabia
PERSIA
CHORASAN
SABLESTAN
Candahar
CANDAHAR
Bagdad
Caldar
Chushistan
Farsistan
Iesd
Desertum Lut
MIDDELANTSCHE ZEE
ÆGYPTUS
Arden
ARABIA
DESERTA
Caldea
Basora
Sigistan
Circan
KIRMAN
Kirman
Ormus
PERSISCHE ZEE
AYAMAN
olim ARABIA
FELIX
ORMUS
Mascate
Mekka
Amansirisdin
ROODE MEER
Macran
Amadabat
Cambaia
Dutsche Mylen 15 in een graad.
65
70
75
80
85
90
95
100
45
40
35
30
25

Polegorſe brug, en over verſcheide rievieren gereden te hebben, quam zyn Ed: aan de Karrawaanſara Basgona, en

Den 11. dito na 2 mylen, aan de voor aan in Sjiraas gelegene Tsaarbag, daar van velen verwelkomt wierd.

Den 12. en 13. viel niets voor, dan malkandren te bezoeken, gelyk ook in de volgende dagen.

Den 19. dito, na een weg van 4 mylen rydens, en het trekken over de brug Polifaſa, quam zyn Ed: aan de Karrawaanſera Baba Hhadji.

Den 20. dito, na 7½ mylen rydens, quam zyn Ed: in de Karrawaanſera Moſe Faril.

Den 21. dito quam zyn Ed: na 4 mylen langs een ongelyken weg gereden te hebben, in de Karrawaanſera Para.

Den 22. dito na 5 mylen in de Karrawaanſera Asmonger.

Den 23. dito na 5 mylen in de Karrawaanſera.

Den 24. dito na 5 mylen ruym in Jarôn. Mogag-zoekte.

Den 25. dito, na 6 mylen over den berg Jarôn gereden te hebben, in de Karrawaanſera Satalk.

Den 26. dito quam zyn Ed:, na 4 mylen over den berg Hoſſenni gevoeteerd te hebben, in de Karrawaanſera Moſſir.

Den 27. dito, na 4 uuren rydens, in 't dorp Dedombe.

Den 28. dito na 4 uuren langs een elendigen modderigen weg (door den regen veroorzaakt) gereden te hebben, in 't dorp Benaroe.

Den 29. dito na 6 mylen rydens, in 't dorp Beries.

Den 30. dito na 3 mylen dito, in 't 't dorp Dehikoe.

Den 31. dito na 4 mylen dito ontrent 1 myl van Lhaar, bezoekende ondertuſſchen malkandren over en weder.

Den 4. April van Lhaar vertrekkende, quam zyn Ed:, na 3½ myl rydens, in de Karrawaanſera Paſte poeriouw.

Den 5. dito na 5 mylen, in de Karrawaanſera Badeni.

Den 6. dito na 4 mylen ruim rydens, in 't dorp Goermoet, en na nog een myl, 's middags in de Karrawaanſera Borka Aga Sjouwmaat.

Den 7. na 6 mylen over een ſteenagtigen weg gereden te hebben; quam zyn Ed: in de Karrawaanſera Borka bon paan.

Den 8. dito na 4½ myl, quam zyn Ed: in 't dorp Karrawaanſera Goerbaſeregoen.

Den 9. dito na 4½ myl, is zyn Ed: in 't dorp Coriſtan gekomen.

Den 10. dito na 4½ myl, quam zyn Ed: aan de thuynen van Latidoen, en hield zyn verblyf onder tenten.

Den 11. dito na 2½ myl, quam zyn Ed: in Getje.

Den 12. dito verreisde zyn Ed: weder; doch quam eerſt

Den 13. dito in Gamron, en wierd door den Jannezyn met alle de zyne verwelkomt.

Tot beter begryp van deze op en te rug reizen na Ispahan, hebben wy onder N°. 9. A: hier een kaart van Perſien bygevoegt, waar in men dezelve voor zo veel in zulk een kleen beſtek mogelyk is, nagaan kan. *En in Gamron.*

By zyn Ed: komſt alhier ſprak zyn Ed: met den Heer Wicchelman nader over de zaak van Maskette, en vonden het zekerſt, en 't onkoſtelykſt, om, zoo 't zyn Majeſteit, na 't ontfangen der letteren, behagen mogt, die zaak eerſt door een middelaar te beproeven; dog om met eenen te vertoonen, dat die reize niet zonder onkoſten kon geſchieden, die door den Koning, in wiens geval dit geſchiedde, zouden moeten gedragen werden.

Ook had den Koning zyn Ed: op dien avond, dat hy by zyn Majeſteit ten eeten bleef, niet alleen een goude tong, of een goude wyn-Fleſſe, vereerd; maar ook naderhand in verſcheide gevallen getoond, noit zoo veel agting voor eenig Gezant der E. Maatſchappy, dan voor den Heer Hoog-kamer, gehad te hebben. *Nog een geſchenk des Konings aan zyn Ed,*

Ook had zyn Ed: zich, by allerley gevallen, ook in 't byzonder zeer geagt gemaakt, en getoond, dat hy zyne agting wel wiſt te bewaren.

Hy gaf daar op zekeren tyd een deftige preuve van, wanneer een van de dienaars van den gouden Stok-drager, die zyn Ed: ontmoette, in geſchil met een van zyn Ed: dienaars geraakte.

De Stok-drager, dit vernemende, wilde na zyn houwer grypen, het welk zyn Ed: ziende, taſte na een van zyne piſtolen, dreygende dien Perſiaanzen Heer aanſtonds, zoo hy 't hart had, om zyn houwer te trekken, voor de kop te zullen ſchieten, dog de Stok-drager, genegen zynen gouden ſtok nog wat te dragen, en merkende, dat de Heer Gezant het meende, gaf aanſtonds koop, verbood zyn volk, en vertrok, zonder hen verder te moejen. *Achting voor zyn Ed: aan dit Hof.*

In groot fatzoen quam ook zyn Ed: uyt Perſien op Batavia, en was by haar Edelheden ook in de eerſte tyden (dat men meynd dat zyne byzondere redenen van gewicht had) in groot aanzien; dog 1706. begonnen de zaken met zyn Ed: geweldig te veranderen, aangezien hem toen niet alleen 't bewys van eer, dat men hem bevorens als gewezen Gezant nog gegeven had, op verbod van zyn Edelheid, benomen wierd, en men aan geen poorten meer, op 't klappen van zyn Koetſier met de ſweep op de Koets, voor *Die op Batavia zeer afnam, door twee pleytgedingen.*

 hem

hem opſtond, of in 't geweer quam, of 't geweer voor zyn Ed: vertoonde; maar zyn Ed: geraakte ook in twee droevige pleyt-gedingen, 't een met den Gemagtigden van den Heer Valkenier, te weten, den Heer Chaſteleyn over een gedeelte van een ſchuld, die de Heer Valkenier, als getrouwd hebbende de Weduwe van den Heer Verdonk, nog voorwendde van zyn Ed:, ten bedrage van 37428 Ryxdaalders van 48 ſtuivers, te moeten hebben; hoewel zyn Ed: die reeds deugdelyk aan een Makelaar, die 'er bankroet mede geſpeeld was, in Perſien voldaan, en bewys daar van had, met welke betaling, deze Heeren niet te vrede waren.

Men dede zyn Ed: deze gemelde zomme eerſt in verzekering geven, eer 'er nog eens bewezen was, dat hy het ſchuldig, of eer 'er nog over de Wettigheid of onwettigheid van zyne reeds gedane betaling behoorlyke uytſpraak (zoo my bericht is) gedaan was.

Omſtandig verhaal van dien.

Om die zomme nu te krygen, wierden zyne goederen den 15. Mey 1706. beſlagen, en den 22. dito aangezien hy geen borg daar voor ſtelde, door 2 leden van den Raad, vergezeld van den Fiscaal, zyn Geweldigen en Rakkers, opgeſchreven, dat wel tot den 25. duurde.

Den 22. dito wierd zyn Ed: door den Raad gelaſt in zyn huis te moeten blyven; en den 13. November verwezen, om de voornoemde zomme wegens het dryven van verboden handel, aan den Fiscaal te moeten voldoen, eer nog zyn vonnis over de zaak zelf door de Raad van Juſtitie eens uytgewezen was, ſchoon zyn Ed: (zoo my van lieden, des kundig, berigt is) klare bewyzen had, van in Juweelen dus te hebben mogen handelen.

Zyn Ed: verzogt maar een korten tyd uitſtel, en beloofde dan te zullen betaalen; dog, om alle verdere moejelykheden weg te nemen, gaven haar Edelheden laſt, om die zomme aan den Heer van Naarſſen, Geheimſchryver van den Raad des Gerichts, te tellen, en in verzekering te geven, tot dat 'er nader ordre uyt het Vaderland, of wel een nader vonnis op, komen mogt.

Daar op wierden zyn Ed: goederen ten deelen openbaar, dog zoo verre beneden de prys, verkogt, dat hy geraden vond, na dat 'er 8 a 10000 Ryxdaalders, ſchoon tweemaal zoo veel waardig, afgemaakt waren, 'er mede uyt te ſcheiden, belovende het verdre te zullen vervullen.

Den 18. December betaalde zyn Ed: voor eerſt 20000 Ryxdaalders aan de Heer van Naarſſen; en geloove dat naderhand ook de reſt 'er by gevoegd is.

Hoedanig het nu verder met deze zaak afgeloopen, of hoe die by de Raad des gerichtes uitgewezen is, weet ik niet, alzoo ik den 19. February 1707. na Amboina vertrokken ben.

Het ander pleit-geding, tuſſchen zyn Ed: en den Heer de Vos, ſproot uyt een ſchuld van 340000 Ryxdaalders, die zyn Ed:, een Neve van Mevrou de Weduwe Hurdt (die mede een Juffr. Hoog-kamer was) na haar Ed: dood, van den Heer de Vos, als met haar Ed: dochter getrouwd zynde, of van haar Ed: Boedel, op een zeer kleen onderhands briefje, pas een half zydje groot, eiſchte; welke zomme de Heer de Vos niet goed vinden kon aan zyn Ed: op zoo een Cartabel te betaalen.

Dog zyn Ed: vlugt na Borneo.

Daar over nu wierd nog in den Raad van Juſtitie gehandeld, wanneer de Heer Hoog-kamer, die toen nog in zyn huis gevangen zat, middel vond, om (zoo my berigt is) met eenige Engelzen van Batavia na Borneo te vlugten, daar zyn Ed: (gelyk wy elders breeder verhaalen) nog elendig in 't Boſch geſtorven is.

Deze vlugt nu van zyn Ed: ſchynd my ook toe zyne verdre pleit-gedingen, eer die uytgewezen waren, afgeſneden te hebben.

De Heer Wichelman 1705. overleden.

Om nu weder tot de zaaken van Perſien te keeren, moet men weten, dat, na dat nu deze Heer zyn beſtier aan de Heer Wichelman overgegeven had, die Heer 't zelve redelyk geruſt tot 1705. in handen gehad heeft, wanneer zyn Ed: den 8. July geſtorven zynde, door den Heer Frans Caſtelein (die anders gedacht had in gezelſchap van den konſt-ſchilder, de Heer de Bruin na Batavia te trekken) als Directeur, volgens laſt harer Edelheden, vervangen wierd.

Is vervangen door de Heer Caſtelein; die verder beſchreven werd.

Dat deze Heer als een man van groot beleid, in de tyd der moejelykheden met die van Suratte, wanneer hy nog als Opper-hoofd in Spahan lag, en gedurende dat hy hier 't Opper-gezag voerde, zyne zaaken aangelegt, en daar by, zoo voor de E. Maatſchappy, als voor zig zelven, groote ſchatten overgegaderd heeft, hebben wy bevorens al ten deele betoond.

Het beſte daar by is, dat die Heer, in zich zelven, de braafſte man is, die men ontmoeten kan, tegen een ieder zoo minnelyk, beleefd, en in 't algemein zoo edelmoedig in zyne onthalingen, dat allen hem den lof moeten geven, dat hy zeer weerdig is, de ſchatten, die hy heeft, te beſitten, vermits hy voor zich zelven, en zyne goede vrienden; daar van een zeer ordentelyk en heerlyk gebruik neemd, gevende daar van aan allerlei zoort van menſchen klare blyken, gelyk ik daar van

daar van als een, die beleefdheden by zyn Ed: genoten heb; ſpreken kan, behalven dat ik zeggen moet, dat de deftige meubelering van zyn huis, en de heerlyke kleeding van zyn gevolg, bewyzen zyn, dat hy zich van zyn middelen weerdiglyk den rang, die zyn Ed: toen als gemeen Raad, en daar na als Directeur Generaal, bekleedde, der maten wiſt te bedienen, dat een iegelyk hem daarom te meer pryzen moeſt.

Ik weet niet, dat 'er onder zyn Ed: beſtier eenige ongemakken met de Perſiaanen voorgevallen zyn, waar op dan zyn Ed: ook tot 1708. met zeer veel lof, die hy onder de Perſiaanen, en ook onder alle onze bedienden, naliet, daar geregeerd, en toen van Comp. wegen den Heer Willem Bakker, Jacobſſoon, tot zynen vervanger gehad, die mede zyn tyd in veel ruſt daar doorgebragt heeft; en 1712. door den Heer Pieter Macare als Directeur vervangen is.

A. 1708. De Heer Bakker.

A. 1712. de Heer Macare.

In de korte tyd van de Regeering van dezen Heer, die maar een jaar duurde, viel 'er niets van belang voor, dan dat hy 1713. een daad beging, die voor de E. Maatſchappy zeer, en voor hem niet minder nadeelig was; van welke ik egter (ſchoon zy my in den grond bekend is) om goede redenen, dit alleen zeggen zal, dat zy oorzaak van zyn verderf geweeſt is.

Die 1713. een afgezet wierd.

Hy wierd daar op uyt 't Vaderland buiten zyn Ampt en ſoldy op ontboden, en by aanſtelling van den Heer Henrik Grouſius als Directeur in zyn plaats, 1713. vervangen, en aan dien Heer belaſt, hem, alzoo hy zich onder de beſcherming van den Koning begeven had, van dien Vorſt te eiſſchen; dat toen ook geſchied; maar ten eerſten niet gevolgd is.

De Heer Grouſius, ondertuſſchen het grootſte behagen in deze Directie niet vindende, vond goed 1714. buiten verlof, en uyt zich zelven weder na Batavia te komen, waar op 1715. de Heer Willem Bakker Jacobſſoon, weder als Directeur derwaards, en met de vorige laſt, om den Heer Macare van den Koning van Perſien te eiſſchen, gezonden is.

De Heer Grouſius 1714. op vervangen door de Heer Bakker in.

Ook vonden haar Edelheden goed de Heer Johan Joſua Ketelaar, Directeur in Suratte, als Directeur in de Heer Bakkers plaats 1715, en te gelyk zyn Ed: ook als Gezant aan den Koning te zenden, die zoo veel heeft uytgewerkt, dat de Koning den Hr. Macare 1716, onder 't opzicht van een man van aanzien, na Batavia gezonden heeft, alwaar zyne zaak verder by den Raad des gerichts behandeld is, behalven dat ondertuſſchen verſcheide beſluiten van de Heeren Zeventienen over zyne zaak na Batavia gezonden zyn, daar hy tot nog toe (zoo niet beter wete) in de boejen der E. Maatſchappy, op of nevens het Stadhuis, gevangen zit.

A. 1715. de Heer Ketelaar.

Die de opzending van de Heer Macare bewerkt.

De Heer Ketelaar heeft ondertuſſchen alhier tot 1718. zeer vreedzaam dit Comptoir beſtierd, en is dit zelve jaar hier overleden.

Hy wierd in dit zelve jaar door den Heer Johan Oets als Directeur vervangen, die om zyne loffelyke beſtiering 1720. buyten-gemeen Raad geworden; dog volgens de tydingen; met de Vloot 1723. hier door den Heer Johannes de Croeſe als Directeur vervangen is.

Hier mede zouden wy de zaaken van Perſien konnen ſluiten; dog wy konnen, alvorens hier af te ſtappen niet nalaten aan den Leſer een beter ſchets te geven van de laatſte Koningen van Perſien, Sofis genaamd, uyt den vermaarden ſtam van Sjeich Haydar geſproten, met verſcheide aanmerkens-weerdige gevallen, in hunne levens ons voorgekomen, te meer, om dat onder dezen laatſten Koning Hoſſein dat ryk zoo zeer van gedaante veranderd is.

De eerſte Grondveſter van dit wydvermaard Stam-huis is Sjeich Iſmael geweeſt. Hy was een zoon van Sjeich Haydar, en van Martha, (die een dochter van Hoſſein Caſſan (of Uſun Caſſan) en dochters dochter van Catharina Comnenia, dochter van Calviaomus Comnenus, laatſte Koning van Trebizonde was) en wierd A. Hegiræ (of in 't jaar der vlucht van Mohhammed) 892 of A. C. 1488, geboren, en by uytſtek boven alle de vorige Vorſten van Perſien Sofi (of eigentlyk Tsoefi) na 't Perſiaans woord صوفي Tſoef, dat grof-Grein (zeker ſtof) of na 't Arabiſch woord صوف dat wol en Geiten-wol beteekend, genaamd, van welk Arabiſch woord het woord صوف of Tsoefi een Wyze (dat wel wat ſweemt na 't Grieks σοφὸς 't geen ook een wyze beteekend) en ook een Godsdienſtige, of een naeuw bezette van gemoed, en die zich met Godsdienſtige en Goddelyke zaaken bezig houd, afkomſtig is.

Sjah Iſmael I. 1488.

Om echter de ware reden van dezen vermaarden naam te weten, moeten wy dit nog wat dieper uyt den rechten grond opdelven.

Uyt het gene wy bevorens reeds over de zaaken van den Mohhammedaanſchen Godsdienſt onder de ſtoffe van Java of Amboina, gezegt hebben; is onder anderen gebleken, dat 'er onder hen twee Hoofd-ſecten; te weten die van de Sonnis, of d'overleveraars, en van de Sjais, dat is de fyne of zuiverſte zyn, van welke de eerſte zich aan den Coraan volgens de uytlegging en overleveringen van Abboebakier, Omar

en

en Oetsman uyt Mohhammeds mond, en de laatſte alleen aan de uytlegging van Aali, Mohhammeds neef en ſchoon zoon (alzoo hy met zyn dogter Fatima getrouwd was) gedragen.

Van en voor deze laatſte ſecte was Sjeich Haydar, die, Vorſt van Ardebil (zoo men wil het Arbela der Ouden, waar ontrent Alexander M. Darius ſloeg, en overwon) en by uytſtek van alle andre voor Aalis uytlegging en wyze van leven zynde, zich geheel en al van de wereld als afgeſneden, en zich zoodanig aan 't enkel behertigen van Goddelyke zaaken overgegeven had, dat men hem en zyn ſtamhuis, om zynen byzondren yver voor die allerfynſte Mohhammedaanſche Godsdienſt, Tsoefi's, of de Godsdienſtigen, noemde.

Schoon 'er meer andren voor die zelve uytlegging waren, ſtak hy 'er echter, zoo daar in, als in zyne zonderlinge afgezonderde en by uitſtek heilige levenswyze, zeer verre boven alle andren uyt, en was de eerſte, die zig daar voor onbeſchroomt en openbaar had beginnen te verklaaren.

Hy had daar toe ook meer redenen, dan alle andren, alzo hy zich uyt de rechte linie van Mohhammed, en voor al ook uyt het ſtam-huis van den vermaarden Aali afkomſtig rekende: want hy was een zoon van Sulthaan Juweid, en die een zone van Sjeich Ibrahim, welke weder een zoon van Sjeich Aali, de zoon van jeich Safi &c: geweeſt is, tellende dus verder op, dat hy de dertigſte naneef van Morteza Aali, ſuſters zoon van Mohhammed was.

Dit was de reden, dat hy alomme dien nieuwen Godsdienſt van Morteza Aali (daar eerſt door twee Leeraars, Haydar en Haruſtis gebragt; dog van de Turken vervloekt) met alle kracht daar invoerde.

Hy trok 1489. na Sjirvan (of Medien); dog wierd door deszelfs Koning, Faroch Jaſſar, die door Jacob Bek, broeder van Sjeich Haydars Gemalin, geholpen wierd, geſlagen, en gedood, waar door ook beide zyne zoonen Sulthaan Aali, en Sjah Iſmael, gevangen raakten, 't geen den oudſten 't leven koſtte; dog de jongſte wierd daarna los gelaten, wykende na de Provintie Gilan, daar hy 6 jaaren bleef, vergaderende ondertuſſchen ettelyke duizenden by een, die de ſecte van Aali toegedaan waren, waar mede hy Sjirvan ingetrokken is, en 1501. tegen Faroch Jaſſar geſlagen, gelyk hy den zelven ook geheel overwonnen en gedood heeft.

Het jaar daar aan ſloeg hy tegen Alwend, nam de groote ſtad Tauris in, en begon zederd een Tulband met 12 vouwen, ter eere der 12 Perſiaanſche Heiligen, zoonen van Hoſſein, Aalis zoon, die rood geverwd was, te dragen, waar van men naderhand de Kiſilbaſſis, of rood-hoofden, een zekere zoort van zoldaaten onder de Perſiaanen, heeft zien groejen.

En z... treffe... ke da... den.

Ontrent 1503. quam Alwend te ſterven, en 't jaar daar aan ſloeg Sjah Iſmael Moraad, den zoon van Alwend, maakte hem geheel Perſien en Kirman afhandig; deed 1506. Mohammed, Koning van Coraſan verbranden, nam Sjiraas in, en ſtelde verder in alle deze Landen met het innemen van geheel Djarbek, Sjirvan, Chuſiſtan, Farſiſtan, Gilan; Sigiſtan, Choraſan, Sableſtan; en meer andre Landſchappen, zoodanigen ordre 1508. dat hy, volſlagen meeſter was van geheel Perſien, en de verdre Landen, daar onder behoorende, van welken tyd eigentlyk wy het beſtier van dezen wakkeren Vorſt Iſmael beginnen. 1509. nam hy de Provintie Choraſan, 1511. geheel Djarbek of Meſopotanien, en 1512. geheel Sjirvan, Baku, en Derbent, te zamen weder in.

Nadat zyn Oom, Jacob Beg, die Sjeich Haydar, zynen ſwager, had doen ombrengen, van zyn eigen vrouw met vergif uyt de wereld geholpen was, heeft hy zich uyt zyne ſchuilplaats na zyn vaders Landeryen, als ook die van zyn moeder, begeven, om daar van bezit te nemen.

Zoo ras hy zich de zelve eigen gemaakt had, veroverde hy met 300 man de ſtad Sjamachi, in Sjirvan, zeer ſchielyk; waar op naderhand zyne verdre reeds gemelde veroveringen van Alwend en Moraad (by zommige voor de zoon, by andre voor de broeder van Alwend gehouden) gevolgd zyn.

Kort daar aan kreeg hy groote moeite met Oeloe Chan, den Tartariſchen Sjeich, welken, ſchoon 300000 ruiters te veld brengende, hy egter zeer moedig aangeraſt, en verſlagen heeft, Oeloe Chan zelf van de peerden dood gedrongen werdende. Hy nam daar na ook de magtige ſtad Bagdaad in, en gelyk de Turken uyt reden van Gods-dienſt reeds tegen hem zeer verbitterd waren, alzoo noemden zy hem, en de zynen, uyt ſchimp niet alleen Kiſilbaſſis, of rood-hoofden; maar hy heeft ook 1515. met den Turkſen Keiſer Selim geoorlogt, die hem Caramit, Orſa, Merdin, en een geheel Landſchap afnam; hem in de vlugt ſloeg, 5000 man in de pan hakte, en de ſtad Tauris innam, hoewel hy 'er maar 14 dagen in bleef; maar 1419. heeft Iſmael hem daar

daar en tegen weder niet weinig, en by dat gedenk-waardig pleyn van Chalderan (dat 1½ dag van Sjulfa in Armenien legt) wel 30000 man afgeklopt.

Daar zyn 'er, die willen, dat Ismaël toen eerst recht meester van Persien, en dat hem toen eerst 't Hoofd van Moraad, die in Djarbek van de Kisilbassis (zoo men wil) gedood was, bragten; maar 't is zeker, dat hy 1504. al meester van hem en van 1508 met zyn 14. jaar al volstrekt Koning van Persien, 24 jaaren lang (hoewel andre maar van 20 spreken) geweest is, zynde 1532. met zyn 38. jaar, na zoo groote wonderen uytgevoerd, en een onsterflyke roem by de Persiaanen en andre volkeren nagelaten te hebben, overleden. De landen by hem veroverd, besloegen een ruymte van 20 graaden O. en W., en 18 graaden Z. en N., strekkende zich zeer wyd, alzoo zy door de Caspische Zee, de Golf van Persien, 't Meir Siacco, de rievieren de Tigris en de Oxus, en door 't Ryk van Cambaja, besloten wierden.

Hy liet 4 zoonen na, Sjah Thamas, Mirzah Elias, Sam Mirzah, en Baren Mirzah; dog zyn oudste zoon, Sjah Thamas volgde hem op den throon 1532.

Sjah Thamas 1532.

Deze Vorst heeft lange jaaren geregeerd, zeer sterk tegen den Turk geoorlogd, en Casbin (van veelen voor Arsactar gehouden, en 10 dag-reizen van Tauris) tot zyn Hof-stad gemaakt, nadat de Turken Tauris (daar de Koningen van Persien bevorens hun Hof hielden, en welke stad men, om hare vermakelykheid, de acht Paradysen noemde) hadden ingenomen. Hy herwon die stad 2 jaaren daar na; dog Soliman de groote nam hem die 1536. weer af; hoewel hy die naderhand herwonnen heeft.

In zyn tyd had de Kroon van Persien echter niet boven de 5 millioenen overschietend inkomen, 't geen door dien Vorst jaarlyks tot den Ryks-schat toegedaan wierd; hoewel hy die naderhand, door een looze vond, van de munt des lands te verhoogen, tot 8 millioenen dede reizen, niet tegenstaande hy de tollen afgeschaft had; dog onder zyne nazaaten is dat zeer verslapt, en te rug geloopen, door dien de Turken hem veel ryke landen, als Mesopotamien, Assyrien, Erzerum, Bagdaad, en meer andre steden, door Soliman afnamen, behalven dat ook de Georgiaanen zeer nalatig waren, om hunne schattingen te betaalen.

Koning Thamas daar en tegen hield zeer goede ordre in zyn ryk, ontlastte, by 't afschaffen der tollen, zyn volk van een last van 60000 Tomans, of een millioen, en agtmaal honderd duizend kroonen, waarom hy ook van alle zyne onderzaten zeer bemind, en ontzien wierd; dog een van zyne wyven, op een zyner byzitten zeer jaloers en gebeten zynde, hielp hem beide door vergift uyt de wereld.

Hy stierf 1576, oud zynde 68 jaaren, en nadat hy 44 (andre zeggen 53, ook eenige 54) jaaren zeer loffelyk geregeerd had.

Hy liet 2 zoonen, Sjah Ismael, en Mohhammed Chodabenda den blinden. Hy had uyt zyne Gemalin, die hem vergaf, nog een zoon, Haydar genaamd, dog deze was ondertusschen gestorven.

Sjah Ismael, gebynaamd de II., volgde hem 1576. op den throon, aan welken hy 70 schoone Land-Voogdyen naliet; dog gelyk deze Vorst maar een zeer korten tyd van 1 jaar en 10 maanden geregeerd heeft, alzoo is zyne regeering ook slecht geweest, dewyl hy alles liet vervallen, en zich nergens anders, dan aan vermaken in 't vrouwen-Timmer, en op de jacht, gelegen liet zyn; behalven dat hy ook zeer wreed was. Hy verloor ook Tauris aan Amurat den Turksen Keizer 1578, stierf in dat zelve jaar, en wierd gevolgd van zynen (zoo men meinde) blinden broeder Sjah Mohhammed Chodabenda, welke laatste naam den slave of *dienaar Gods* in 't Persiaansch beteekend. In zyn tyd brachten de Persiaanen alleen aan hunne ruytery 50000 man te veld.

Sjah Ismael de II. 1576.

Sjah Mohammed Chodabenda 1578.

Hy regeerde zeven jaaren, en in de zelve, schoon blind schynende, (alzoo zyn ontaarde broeder een heet yser op zyne oogen had doen stryken, waar door zyn gezicht eenigzins gekrenkt was) nog al vry wel, hoewel 'er by zyn tyd weinig zaaken van belang voorgevallen zyn, dan dat hy tegen Amurat geoorlogd, en Tauris herwonnen heeft, schoon Amurats Vezier, Oetsman, 'er in 't jaar 1585 (het zelve, waar in Sjah Mohhammed Chodabenda stierf) weder meester van geworden is. In zyn tyd was 't Ryk in verscheide deelen gescheurd, door dien hy te veel na zyne raaden hoorde.

Sjah Abaas de I. 1585.

Hy liet het ryk aan zynen zoon Sjah Abaas den I., anders doorgaans Abaas de groote, van wegen zyne groote daden, genaamd. Hy was een Vorst, die in staatkunde, en groote bedryven, zyn wedergae, voor nog na hem, heeft gehad, en die de Kroon van Persien zeer magtig en ryk door verscheide staat-kundige vonden gemaakt heeft.

Hy had gemerkt, dat hem de Turken, nu meester van Tauris geworden, te Casbin, niet verre van de Provintie Sjirvan gelegen, te na quamen, weshalven hy goed vond, zynen Zetel van daar na Spahan te verplaatzen, en 't zelve, toen nog maar een groot dorp zynde, tot een groote en zyn Hof-stad te

te maken, enkel en alleen om de landen tusschen Tauris, Gilan, Erivan, en Spahan, te verwoesten, en daar door de Turken te beletten verder in Persien (alzoo hy de landen tusschen beiden geheel woest liet leggen) in te dringen. Om dit te zekerder te bewerken, dede hy ook uyt Sjulfa Errian en Nacsivan in Armenien wel 6000 huisgezinnen van de rykste ingezetenen opstaan, en verplaatste hen ontrent een kleene myl van Spahan, daar zy nog tegenwoordig het dorp Sjulfa bewoonen, een regeering op zich zelven hebben, en zedert zeer vermogend geworden zyn door de voorrechten, hen van tyd tot tyd door de Koningen toegestaan.

Vervoerde de Armeniers na Spahan, en Gilan.

Ook verplaatste hy uyt Armenien nog wel 2000 huisgezinnen in de Provintie van Gilan, en Mazanderan, almede om den Turk afbreuk te doen, dog die menschen konden daar gansch niet aarden, alzoo zy een zagter lucht gewoon waren.

Brengt die van Gilan 1594. weer tot gehoorzaamheid.

A°: 1594. viel de geheele Provintie van Gilan van hem af; dog hy rukte zeer snel en onverwagt met 20000 peerden daar na toe, en wanneer hy aan een groote en breede rievier quam, waar voor hem de vyand, die alle de vaartuigen aan de overzyde gebragt had, dagt te stuiten, sprong hy, om zyn volk tot dapperheid aan te moedigen, met groot gevaar van zyn leven in de zelve, daar hy van de zynen wel gevolgd wierd, dog hy verloor in dien zwaren stroom 4000 man, hoewel dit hem niet belette aan de overwal te geraken, en die van Gilan spoedig weder tot hunne oude gehoorzaamheid te brengen. A°. 1604 veroverde hy van de Turken Erivan in Armenien.

Hy heeft ook ontrent 1613, Georgien veroverd, en Ferabath aan de Caspische Zee gebouwd.

Herwint Tauris, &c:

Ondertusschen had hy ook middel gevonden, om Tauris, door dien hy de Turken zeer schielyk en onverwagt op den hals quam, na een beleg van 6 weken (waar in de Persianen allereerst geschut gebruikten) door een Krygs-list, als of 'er maar kooplieden van een Karavaan voor af quamen, 1603. te herwinnen, en te dier tyd (weinig Kasteelen uytgezonderd) ook geheel Sjirvan weer te veroveren, allenthalven toonende, dat hy den naam van Abaas de groote wel verdiende.

Dit zal men te eer konnen gelooven, als men zich te binnen brengt, dat hy de Persiaansche ruitery in zyn tyd zoodanig hadde verbeterd, en vermeerderd, dat hy een leger van 309000 ruiters zeer gemakkelyk, en in korten tyd, behalve nog 50 a 60000 man te voet, te veld kon brengen.

Daar en boven had hy, als een goed financier, 's lands Cassa door den handel met verscheide Mogendheden: zoodanig weten te styven en te verbeteren, dat de vaste jaarlykze inkomsten van 's Konings Zyde en vrugten alleen nu op 357000 Tomans (ieder Toman van 20 kroonen, of 40 gulden) geschat wierden, zonder de menigvuldige geschenken en verdre inkomsten van een groote menigte Vorsten, Landen, en steden, daar by te rekenen.

Hy zond zyne Gezanten (om den Zyde-handel met de Vorsten van Europa op te rechten; koopende alle de Zyde eerst op) aan Henrik den Grooten, aan den Koning van Spaanjen, en na Venetien, hoewel die aanleg in 't eerst niet wel slaagde.

Hy zond Sir Sherley als Gezant na Spaanjen, en Don Garaias de Sylva Figueroa is in Persien geweest.

Men zegt verder, dat hy eerst met twee Persiaanen, om met Zyde in Venetien en in Spaanjen te handelen, begon, dog; dat die hem bedrogen, 't geen naderhand met de Armeniers beter gelukte, en hem groote winsten gaf.

Hy had mede zyne Raaden, als de vorige Koningen; maar hy liet zich aan de zelven niet veel gelegen leggen, dan dat hy hen als spionnen gebruikte, om te weten, wat 'er over al in zyn Ryk omging, en wat men van hem en van zyne Regeering onder 't volk al zeide.

Echter was hy daar nog niet geheel gerust op; maar ging, om door zyn eigen oogen te zien, en om van alles recht verzekerd te zyn, nu en dan vermomd in de Tabaks en Kaweh-huizen, waar door hy agter de grootste geheimen zeer stil wist te komen, en alles, 't geen ontrent maten, gewigten, &c: onordentelyk was, zoo behendig te ontdekken, en te straffen, dat men niet bedenken kon, hoe hy de allerminste en geringste overtredingen byna eer streng in de Hoofden, die daar op passen moesten, had gestraft, dan men kon nazien, dat het bekend was. Bewyzen van die strengheid zag men ook in een Bakker, die maar weinig ontrent 't brood na zig nam; en dien hy in een brandenden oven liet werpen.

Hier door had hy in 't gansch Ryk zulken ontzag bekomen, dat niemand onderstaan dorst buiten zyn plicht te gaan, alzoo zy, sterk voor toovery zynde, vaststelden dat hy een Djin, dat is, een duivel, of familiaren geest had, die hem alles zeide.

Dus liet hy een Bakker en een Brader, diens brood en vleesch hy wat te licht bevond, in een brandenden oven werpen.

Hy

Hy had ook al in den beginne van zyne Regeering gemerkt, dat de Kisilbassis (een van de 3 byzondre zoorten van krygs-lieden, waar uyt een heyr der Persiaanen bestaat) de eenigste in het gansch Ryk in staat waren, om 's Konings magt te beteugelen, en hem in zyne voornemens, alzoo zy een lichaam van 22000 man, geoeffende ruitery, uytmaakten, te dwars-boomen, weshalven hy, zeer jaloers daar over, voornam hen te dempen, en de Goulams, boogschutters daar hy zich beter op vertrouwde, op hunnen ondergang groot te maken. Hy nam'er een preuve van, met hen deze en gene voorregten af te nemen, en die aan de Goulams te geven; dog zy hadden zoo haast 's Konings toeleg niet gezien, of zy deden hem ten eersten van ander besluit worden, zoo hy op den throon blyven wilde, waar door hy genoodzaakt was t'eenemaal hier van af te zien.

Zyn verdre grote bedryven.

Hy had ook gemerkt, dat de Persiaanen, gewoon na 't graf van hunnen Hooggeerden Heilig, Morteza Aali, te Meched Aali (anders Cufa genaamd) te reizen, veel geld uyt Persien wegsleepten, 't geen nu de Turken zedert zy Bagdaad veroverd hadden, kregen, alzoo zy ieder Pelgrim een Ryxdaalder voor dat graf deden betalen, om nu dit geld in zyn Ryk te behouden, heeft hy een andre bedevaart na Meched, op den weg van Tauris na Candahar, trachten in te voeren, en ook de grond 'er toe gegelegt, dat zyn navolgers in de volgende tyd geen verlof meer gaven, om 't graf van Aali door de Turkze Landen te bezoeken.

Ook ging hy zelf na Meched in de Provintie Chorasan ter bedevaart, na 't graf van Imam Risa, daar hy een heerlyke Moské gebouwd had, om zyn volk derwaards mede, en van Meched Aali, of Cufa, en ook van Mekka, af te trekken.

Hy heeft het Koninkryk van Lhar, waar over 34 Koningen geheerscht hebben, en ook hunnen laatsten Koning, Ibrahim Chan, 1602. door Imam Coeli Chan, Hertog van Sjiraas, overwonnen, door den welken hy ook naderhand, onder het beleid van zynen Luitenant, Aali Rajek, 1612. eerst Gamron, en 1622. door hulp der Engelzen onder dien zelven Hertog, de stad Ormus, met al 't land tusschen Caap de Jasques tot aan Bassora, en in de later tyden Bagdaad van den Turk, en Candahar van den Mogol, veroverd, en dat laatste ook in handen van zyn vervolger, of zyn zoons zoon gelaten heeft. Deze Iman Coeli Chan, die de laatste Opper-magtige Vorst van Sjiras, en daar na 'er maar Land-Voogd was, zou ook Bassora, dat hy 1623. en 1624. belegerd had, veroverd hebben, zoo Sjah Abaas toen niet gestorven was.

Onder de groote werken, door Sjah Abaas verricht, werd mede geteld, dat hy de sterke stad Candahar van den Grooten Mogol veroverd, en niet verre van de stad Kasjaan aan 't einde van zeker dal een groote muur meer, als 100 schreden lang, en 30 voet dik gemaakt heeft, die door de Beek aldaar henen strekt, en twee bergen te zamen voegd. Een werk, door hem uytgevonden, om 't water daar op te stoppen, en 't in een bak te vangen, om in tyd van nood zich 'er af te bedienen; waar by men de heerlyke Karawaansara, door hem te Kasjaan gebouwd, wel voegen mag.

Ook heeft hy de groote Meidaan, of Markt, een heerlyk stuk werks, gemaakt.

Een van de zeldzaamste zaaken, onder zyne regeering voorgevallen, is de vordering van Mohhammed Aali Beg tot Nazaar, of grootmeester van 's Konings schat en huis.

Mohammed Aali Beg van een herder tot groot Nazaar verheven.

Op zekeren dag, dat Sjah Abaas op de Jacht ging, en verre van al zyn gevolg afgedwaald was, quam zyn Maj. alleen by een jongen, die by een kudde geyten, die hy weide, op de fluit speelde.

De Koning, deze jongen wel te degen beziende, bespeurde in hem eenige merkteekenen van groot verstand, waar in hy te meer door zyn schrander antwoord op eenige vragen, welke hy hem dede, versterkt wierd. Dit antwoord was daarom te vryborstiger en te aardiger, om dat hy den Koning, die maar een gemeen Jacht-kleed aan had, niet kende, alzoo hy hem anders zoo niet geantwoord zou hebben.

Om hem egter nog al beter in zynen aard en grond te leeren kennen, en om hem in die levende vrymoedigheid, waar in hy toen was, te houden, gaf de Koning aan Imam Coeli Chan, en andren, die ondertusschen by hem quamen, een wenk, dat zy aan dien jongen niet zouden toonen, wie hy was, op dat hy niet zou konnen bespeuren, dat hy met den Koning sprak.

Daar op dede de Vorst hem weder andre vragen, op welke die herder zoo gepast en net antwoordde, dat de Koning, en alle zyne grooten, daar over ten uytersten verbaast stonden. En Imam Coeli Chan, Land-Voogd van Sjiraas, was van oordeel, dat deze jongen, indien hy lezen en schryven konde, den Koning zeer grooten dienst zou konnen doen; waar op de Koning hem aan dien Chan overgaf, om in alles, dat hy van noo-

nooden had, te doen onderwyzen. Zyn groote Geest stak ten eersten in alles, wat hy leerde, zeer sterk door, en zyne ongemeene geheugenis, by zyn zuiver oordeel gevoegd, waren de middelen, waar door hy, op de gunstige voorstelling van dezen Chan aan den Koning als een wedergadeloos persoon in 't gansch Ryk, van zyn Majt. niet alleen tot mindere ampten, maar zelf ook tot dat van Nazaar, of grootmeester van zyn huis, gevorderd, en hem ook de eer-naam van Mohhammed Aali Beg gegeven wierd.

Het genoegen, dat de Koning vond in zyne weergadelooze trouw, en onnavolgelyk beleid, was onuytspreekelyk, en de diensten, die 't gemeen 'er af hadde, alzoo hy zeer veel schoone Karawaansara's maken, en veel treffelyke wegen tot gemak der Ingezetenen aanleggen dede, waren by uytstek groot. Ook had de Vorst hem in 2 Gezantschappen aan den Grooten Mogol met zeer veel roem en luister gebruikt; en 't voornaamste, waarom men hem veel agting weerdig oordeelde, was zyne liefde tot de geregtigheid, en zyne onkreukbaarheid, alzoo hy van niemand oit de allerminste geschenken aannemen wilde, maar wel gewoon was zeer milddadig ontrent alle, die zyn gunst verdienden, te zyn.

Hoe groote hoedanigheden hy nu ook bezat, baarde hem egter zyn al te groote opregtheid, en trouw ontrent den Koning, veel heimelyke vyanden onder de grooten, en voor al onder de gelubden, die zich in alles door geschenken lieten omkoopen; maar zoo lang echter Sjah Abaas leefde, dorst niemand van alle de Hovelingen aan hem tornen, alzoo hem de Koning in alles voorstond, wetende, dat zyne grooten dien wakkeren man alleen om zyne ongemeene trouw, groot verstand, en edelmoedigheid, doodelyk benydden; maar de Vorst, schoon nu en dan de Gelubden wel iets tegen hem wilden zeggen, sneed hen over al de pas daar toe af, toonende, dat hy niets tot zyn nadeel wilde hooren.

Wat 'er naderhand ten tyde van Sjah Sefi de I. met hem voorgevallen is, zullen wy in 't vervolg aanhaalen.

Kinderen van Abaas, hoe door hem gehandeld.

Sjah Abaas heeft 3 zoonen gehad, Sefi Mirzah, Chodabenda, en Imam Coeli.

Den oudsten, Sefi, een deugdelyk, schrander, en in de wapenen zeer geoeffend Prins, dede hy ombrengen, om dat hem die met veel opregtheid en liefde tegen een zamensweering van andren gewaarschouwd had, vreezende altyd, dat hy (schoon het tegendeel waar was) of hem na de kroon stond, of dat de Persiaanen, en voor al de Hovelingen en Kisilbassis hem over lang moede zynde, dezen zynen zoon, dien zy zeer beminden, in zyn plaats op den throon en hem zelf af zouden zetten. Om hier tegen gerust te zyn, liet hy hem op zekeren dag, door een sterrekyker als doodelyk voor Abaas voorspelt, door een van zyn beste vrienden om hals brengen, na dat hy hem bevorens zyn oogen had doen uytsteken.

Chodabenda, zyn 2. zoon, liet hy, tot de kroon onbequaam maken, doende hem ook de oogen uytsteeken, voor al na dat hy zynen Vader zoo fors over 't dooden van 's Princen bestierder bejegend had; waar op de Vorst, van Ferabad na Spahan keerende, hem de oogen, volgens de Persiaansche gewoonte, niet met een gloejend yzer overstryken, maar die geheel en al uitsteeken dede, op dat hy voor hem ook geen vreeze zou behoeven te hebben.

Imam Coeli was hem in alles gehoorzaam, hoewel 'er naderhand met hem al mede strubbelingen quamen, als hy met Soliman Mirzah, zoon van Sefi Mirzah, na Candahar met een leger dacht te gaan, op welken tyd hy Soliman mede, en ook Imam Coeli, van zyn gezicht dede berooven.

Nadat hy zyn zoonen op de voornoemde wyze gedood, of van hun gezicht beroofd had, had hy doorgaans groot berouw van die bedryven, verfoejende die genen, die deze zyne wreede bevelen uitgevoerd hadden, daar hy in tegendeel die genen, die geweigerd hadden hem hier in te gehoorzamen, in 't eerst wel uyt zyn gezicht gebannen, maar hen naderhand te rug aan 't Hof geroepen, en grootelyks beloond hadde.

Zyn oudste zoon had nog een zoon, Sam Mirzah genaamd, voor welken, alzoo hy nog kleen was, hy daarom te minder had te vreezen, om dat hy gestadig in 't Vrouwen-timmer onder zyne wyven en byzitten opgevoed, en zeer dom gehouden wierd, behalven dat hem ook dagelyks veel Amfioen of opium ingegeven, waar door hy nog stomper van Geest, en zoo koud geworden was, dat de medecyn-meesters hem, na de dood van Sjah Abaas raadden veel wyn te drinken, om zich te verwarmen.

Onder dezen Sjah Abaas heeft de Heer Pieter van den Broeke onzen handel in Persien eerst opgericht, gelyk dit uyt 't volgende Contract blykt.

Articulen, geaccordeert by zyn Majesteyt van Persia aan de Nederlandtsche Oost-Indische Compagnie, tot openinge ende stabiliatie van den handel voor de voorsz. Compagnie in zyn Majesteyts Domeynen; overgelevert ter vergaderinge van de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal, van wegens d'Oost-Indische Compagnie op den vier en twintigsten December, 1624.

I.

Contract des Konings van Persien met de Nederlandze Oost Indische Maatschappy 1623.

ZYn Majesteit geeft vrydom aan de Nederlantsche Natie, te mogen komen ende gaan door alle plaatzen onder zyn Majesteits gebiedt staande, hunne handeling dryvende, koopende ende verkoopende allerley koopmanschappen gene uytgesondert, zulks als de zelve Natie zal goet dunken hunne Negotie vorderlyk te wezen.

II.

De Nederlantsche Natie en zal niet gehouden wezen van eenige Persoonen, wie het ook, zoude mogen wezen, eenige zorteringe van koopmanschappen over te nemen tegen hunnen wille, maar dat onbedwongen zullen handelen, koopen en verkoopen alle imaginable sorteringe van koopmanschap, zonder aanzien van eenige perzoonen, van wat qualiteyt de zelve zouden mogen wezen.

III.

De Nederlandsche Natie en zal niet hebben te betalen eenig regt ofte tollen op hunne inbrengende ofte uytvoerende goederen of comptanten, maar zullen alle comptanten en koopmanschappen, die zy zouden mogen inbrengen, of uytvoeren, vry wezen van alle last en bezwaringe, ten ware de kleine gerechtigheit der Naders, alzoo van ouds in gebruik geweest is.

IIII.

Geene Ministers zullen vermogen de koopmanschappen ofte comptanten van de Nederlanders, zoo inkomende als uytgaande op te houden, onder wat pretext het zoude mogen wezen, veel min in eenige tol-huizen te doen brengen, maar zullen de Nederlanders vermogen met hunne goederen te reizen door alle steden, wegen ofte vaste plaatzen, zonder eenigzints van de Gouverneurs of Regeerders, daar 't zoude mogen wezen, gemolesteert ofte gehouden te worden, veel min visitatie van hunne goederen behoeven te gedoogen.

V.

De Nederlandsche Natie zal vermogen te gebruiken in 't ontfangen en uytleveren van hunne koopmanschappen, alzulk gewigt, elle ofte mate, als zy op alle plaatzen daar hunne handelinge zoude mogen vallen, daar toe binnen hunnen huize zullen mogen houden, zonder dat 's Landts gesette Wegers yets daar tegens zullen hebben, veel min te pretenderen eenig regt ofte waag-gelt, gelyk d'onderzaten van zyn Majesteit schuldig zyn, ten ware t'ontfangen en wegen van de Zyde, ofte groote en merkelyken partyen.

VI.

Eenig Nederlander op eenige plaatze onder 't gebiedt van zyn Majesteit zorterende, komende te overlyden, zonder dat eenigen Compagnon, ofte andere van zyn Lands-luiden by hem hadde, zal de Justitie daar ter plaatze de goederen (by den overledenen bevonden) in bewaringe nemen, tot dat een ander in des overledens plaatze zal wezen gestelt, ofte dat van wegen hunne over-hoofden zal worden gevordert, aan de welke de Justitie alles onvermindert, zullen weder leveren. Maar zoo ter plaatze daar eenig Nederlander quam te sterven, meer ofte andere perzoonen van de zelve Natie bevonden wierden, en zal de Justitie in 't minste niet vermogen de goederen aan te tasten.

VII.

Zyn Majesteit verobligeert hem, en belooft te betalen, voldoen ofte restitueren, alles wat de Nederlandsche Natie binnen zyn Jurisdictie zoude mogen ontnomen werden.

VIII.

Ook en zullen de Nederlanders in 't minste niet gegraveert worden in de bevragtinge van de Kameelen, Muylen ofte Draag-peerden, maar zullen alle Mukkers ofte Caravaan Bassies gehouden wezen de zelve Natie te dienen voor gelyke betalinge, als de Ingeboorene van Persia.

IX.

Alle Officieren in Persia zullen gehouden wezen de Nederlandtsche Natie te provideren met huys-vestinge, Victualie, paarden, of van alle 't geene dat op hen zou mogen verzocht worden, als mede, zoo 't noot ware, met volk accompaigneren van d'eene plaats op d'ander, tot meerder verzeekeringe van hun lieder perzoonen en goederen.

X.

Het huis van de Nederlandsche Natie in Persia werd geprivilegeert met alle vryheden zonder eenige subjectie: En zal niemand van de Justitie vermogen daar inne te komen, zonder verlof van de geene, die van wegens de voorsz: Natie 't gebiedt hebben zal: en zoo yemand met geweld daar inne wilde komen, zullen de Nederlanders vermogen 't zelve met geweld te resisteren.

XI.

De Nederlanders zullen mogen verkiezen plaatze tot exercitie van hunne Religie, de zelve publicquelik administreren zonder eenige verhindering ofte molestie.

XII.

Zullen vermogen te koopen en uyt het land te voeren Christen slaven, zonder eenige verhinderinge, principalyk Ingeboorne en subjecten van de Hoog-Mogende Staten Generaal der Geunieerde Nederlandsche Provincien.

XIII.

Zoo yemand van de Nederlanders Mahometaans wierd, zal de opperste ofte president vermogen zoodanige perzoonen met alle hunne goederen in zyn geweld te nemen, en met de eerste gelegendheid te verzenden, daar 't hem zal gelieven.

XIV.

Of 't geviele (dat Godt verhoede) yemand van de Nederlandsche Natie eenig perzoon, van wat Natie dat het zoude mogen wezen, doodsloege, of eenig ander crimen of delict committeerden, zullen zoodanige perzoonen niet staan ter Justitie van 't Ryk, maar zullen van hunnen President of opper-hoofd gestraft werden, naar gelegentheid van zaaken, en gelyk zy luyden goed zullen vinden te behooren.

XV.

Zoo eenig Nederlander by vrouwen bevonden wierd, en zullen geene Officiers vermogen zoodanig een perzoon te apprehenderen, maar zullen van hun eigen opper-hoofd gestraft worden, na dat schuldig zullen bevonden wezen.

XVI.

De Nederlandsche Natie vermag te verkiezen een plaats, bequaam tot begravinge hunner dooden, en hunne overledenen, op hunne gewoonlyke maniere, zonder verhinderinge ter aarden brengen.

XVII.

De Tolk, ofte Tercimano van 't Nederlandsch huys, werd geprivilegeert met niet minder vryheid, als yemand van de Nederlandsche Natie: zonder dat men den zelven ergens in zal mogen beschuldigen of lastig vallen.

XVIII.

Word expres verboden aan geene perzoonen in dienste van de Nederlandsche Natie eenigen overlast te doen, ofte hinderlyk te zyn; maar zullen alle perzoozoonen, zoo wel Persianen, als Armeniers, Turken, Mooren ofte Benjaanen, hun vryelyk vermogen in dienst van de Nederlanders te begeven, zonder eenigzints daar over gemolesteert te worden.

XIX.

Zoo wanneer, onder de Jurisdictie van zyne Majesteit, eenig Nederlandsch schip quam te verongelukken, en de goederen aldaar door eenig imaginabel middel gevist ofte gesalveert wierden, worden alle Ministers gelast, zoodanige goederen bekomen hebbende, de zelve (zonder pretentie van eenig recht) aan de Nederlandsche Natie te restitueren.

XX.

De Nederlanders vermogen uyt Persia te voeren paarden, als ook alle andere zoorte van Bestiaal, zulks hun lieden zal goet dunken.

XXI.

Van het Jegenwoordig gebragt Cargazoen der Nederlanders in Sjiraas ofte Ormus, zal naar-maals geen tol geeischt worden, onder wat pretext het ook zy.

XXII.

Geen Raders zullen de Nederlanders, het zy tot wat plaatze het ook mochte wezen, eenige radery eisschen.

XXIII.

XXIII.

Eenige meerdere vryheden als in de boven geschreven Articulen begrepen ſtaan, by de Nederlandſche Natie, of door een Ambaſſadeur van wegen de hoog Mogende Heeren Staten Generaal, en zyn princelyk Excellentie verzocht werdende, belooft zyn Majeſteit zoodanig verzoek in reden en billykheit geſondeert zynde, te verwilligen.

Deze Articulen hebben de Nederlanders in Perſia van zyn Majeſteit geobtineert, en aldaar thuys ſchriftelyk gekregen den ſeventhienden November A°. ſeſtien-hondert drie-en twintig.

Naderhand is onder de Heer Visnicht weer een Contract gemaakt, gelyk men hier ziet:

Contract tuſſchen den Factoor van zyn Majt. van Perſia, en den opper-Koopman Huybert Visnicht, wegens de jaarlykze Leverantie van de onderſtaande goederen voor den tyd van drie jaaren gemaakt, ingaande 1626.

on- act ſſchen en Ko- ng van erſien n den pper- oop- an isnicht 626. ge- aakt.

60000 Man peper, ieder Man van 12 pond a 2 Oeri de Man, komt Tomans.	12000 — 0 — 0
500 Man Giroffel-Nagelen a 12 Oeri de man, komt dito.	600 — 0 — 0
500 Man Foelie a 6½ Oeri de Man, komt Tomans.	325 — 0 — 0
1500 Man Nooten-muſchaaten a 5 Oeri de Man, dus dito.	750 — 0 — 0
400 Man Sandelhout a 6 Oeri de Man, dus.	240 — 0 — 0
1200 Somer Tsjineeſche of Bengaalze Poeyer Suiker a 26⅔ Man de Somme a 3½ Tom. De zomma komt Tomans.	4200 — 0 — 0
5500 Man Tin a 3½ Oeri de Man, komt dito.	1925 — 0 — 0
500 Man Conchenielie a 11 Tomans de Man, komt.	5500 — 0 — 0
500 Curben Indigo Chirches a 21 Oeri de Curb.	1050 — 0 — 0
3000 pond rond ſtaal a 1 Oeri 't pond dus Tomans.	300 — 0 — 0
12000 Perſiaanze ellen gemeen laken a 2 Oeri de elle, komt Tomans.	2400 — 0 — 0
2000 dito ellen Carſay a 1 Oeri de elle, Tomans.	200 — 0 — 0
..... Aan Camfer, en goede Benzoïn, ten pryze als voor dezen verkogt is, ter weerde van .... Tom.	
	Tomans 30000 — 0 — 0
Hier nevens een ⅓ in Contant, zynde Tom.	10000 — 0 — 0
a 16 Ryxdaalders van agten ieder Toman	40000 — 0 — 0

Voor welke zomma den Facteur gehouden blyft te leveren Zyde, namentlyk half Ardaſſe, en de andre helft Legie, te weten ½ part a 48 Tomans de zomme, ieder zomme van 36 Manſia, en ieder Man wegende 12 ponden ½ part a 45 Tomans de zomme.

Ende hier by is 1631. nog een nader uytbreyding van dit Contract gevolgd, gelyk men hier vervolgens ziet.

Capitula-

Capitulatie en Articulen van wegen den Koning van Persia, gemaakt met de hoog Mogende Heeren de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden, door Johan van Hasselt, Agent van wegen den hoogst-gedagten Koning, by de hoog gemelde Staten Generaal residerende in date den 7. February 1631.

Nader Contract met den Koning van Persia, en de Nederlandsche Maatschappy gemaakt 1631.

DAt de hoog Mogende Heeren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden vergunt hebben, gelyk haar hoog Mogende vergunnen mids dezen aan de Persiaansche Natie hier te lande komende, uyt den naam van den meer hoogstgedagten Koning, of ook in haar particulier, vry geleyde en pas in alle plaatzen en steden, gelegen in de Geunieerde Provincien ofte 't resort van dien, omme vry en onbekommert en ongemolesteert te gaan, keeren en weder keeren, ook handelen, koopen en verkoopen allerley waren en koopmanschappen, geene uytgezondert, zulks als de zelve Natie zal goet dunken, en hunne Negotie meinen vorderlyk te wezen.

Dat de zelve Persiaansche Natie binnen deze Landen genieten zal, alle zoodanige vrydommen en geregtigheden, als de Ingezetenen dezer Landen zyn genietende, ja ook zelfs de perzoonen van qualiteit die binnen deze Landen groote Ampten en Officien bekleeden, zoo wanneer als zy zich met de Negotie willen vermengen.

En in gevalle de Persiaansche Natie binnen hunne huizen quamen te koopen ofte verkoopen eenige waren en koopmanschappen, dat ze in zulken kas zullen mogen gebruiken haar eygen elle, ook hun gewigte en mate, ten ware zaake dat zy kogten ofte verkogten een groote quantiteyt goederen en koopmanschappen, die de mate ofte wage subject zouden mogen zyn, in welken gevalle zoodanige groote quantiteyt in 't meeten en wegen gereguleert zal werden, volgens d'ordre van 't Landt, die met goede kennisse en circumspectie is beraamt, ten eynde dat de kooper ofte verkooper in de mate ofte gewigte niet en werde bedrogen ofte verkort.

Indien het gebeurde, dat eenige van de gemelde Persiaansche Natie binnen deze Landen quam te overlyden, zonder yemand by hem te hebben, die op des Konings, ofte des overledens particuliere goederen acht name, in zulken gevalle zullen de Heeren Regeerders van de Residentie-plaatze des overledenen zorge dragen, dat alle de naargelatene goederen des Konings van Persia, ofte des overledens particuliere goederen, behoorlyk werden geinventariseert, en in bewaarder hand genomen, ter tyd en wyle toe dat van wegen den hoogst gedagten Koning, ten regearde van zyne Majesteits goederen, ofte van des overledens vrienden en magen, ten reguarde van zyne particuliere goederen, daar inne anders zal wezen voorzien. Ende zullen middeler-tyd de consumptible ofte bederffelyke waren na gelegentheid van zaaken werden gebeneficeert ten behoeve van den hoogst gedagten Koning, ofte overledens Erfgenamen in 't particulier: doende van de gebeneficeerde waren en koopmanschappen behoorlyke reekeninge, bewys en reliqua.

De Persiaansche koopluiden, zoo wanneer zy in competent getal met een goet capitaal binnen deze Landen, zullen zyn gearriveert om te negotieren, zullen te samen van een bequame wooninge werden versien, en genieten ter plaatse van hunne residentie vrydom van d'Imposten op de consumptible waren die in hunne huis-houdinge sullen worden geconsumeert; gelyk ook van een bequame huysinge sullen worden versien, en vrydom genieten als vooren, die geenen die by Commissie van den hoogst gedagten Koning van Persia de voorschreve Natie alhier zal representeren en 't Hoofd daar van zyn.

Het huys van den Agent van syne Koninklyke Majesteit van Persien zal zyn en blyven geprivilegeert, gelyk de huisen van andere Agenten van Koningen en Princen in Europa, die by 't Hof van de hoog gemelde Staten Generaal resideren. En zal de Persiaansche Natie binnen dese Landen een Comptoir, versien van volk en Capitalen, geërrigeert hebbende, zoo wel ten reguarde van de commercie, als

stuk

ſtuk van de Juſtitie genieten, zoodanig regt, voordeelen en geregtigheid, als de Engelſche Court reſiderende binnen de ſtadt Delft, en de Schotſe Natie reſiderende binnen de ſtadt Campvere, reſpective zyn genietende, met welker Natien Koning de hoog gemelde Staten Generaal van ouden tyden Accoorden en Entrecouren op 't ſtuk van de Negotie hebben gemaakt, ende onderhouden.

De Perſiaanſche Natie zal ook toegelaten werden in haare huiſinge alle vrydom, liberteyt, en exercitie van Religie, zonder daar inne by iemand, wie het ook zoude mogen weſen, verhinderd, gemoleſteerd, ofte ontruſt te werden.

Ingevalle iemand van de Perſiaanſche Natie van zyne Religie wilde veranderen, 't ſelve ſullen de hoog Mogende Heeren Staaten zig niet aantrekken, maar in allen gevalle zal de Koning, of iemand anders, die onder ſoodanig een perſoon goederen mogt hebben, daarom van de ſelve goederen niet werden verſteken ofte ontſet, maar zal de ſelve perſoon, als bevorens ter zake van zyne adminiſtratie mogen aangeſproken, en in regten geconvenieerd werden.

De Perſiaanſche Natie zal aangeweſen werden een plaats, alwaar zy haare dooden na haar gebruik en gewoonte zullen mogen begraven.

Ingevalle iemand van de Perſiaanſche Natie jegen den Agent van den meer hoogſt-gedagten Koning zig quam te verloopen, misgrypen, ofte te oppoſeeren, zal de Juſtitie ter plaatſe van het delict, des verſogt zynde, den voornoemden Agent de hand bieden, ende over ſoodanigen perſoon, ofte perſoonen, regt doen, ſulks als men na gelegenheid van zaaken bevinden zal te behooren.

Gedaan ter vergadering van de hooggemelde Staaten Generaal, in 's Gravenhage, op den ſevenden February 1631.

Na dat nu die groote Abaas met zoo veel bekommering, omzigtigheid, en met zoo grooten geluk ontrent 45 jaaren dit ryk beſtierd had, ſtierf hy 1629, en gaf laſt, dat men hem op 3 byzondre plaatzen begraven zou, alzoo hy niet begeerde dat iemand regt weten zou, waar hy begraven was.

Sjah Sefi de I. 1629. Hy verklaarde Sam Mirzah, zyn zoons zoon tot opvolger, en uyt groote genegenheid voor zyn oudſten zoo onnoozel van hem omgebragten zoon, Sefi Mirzah, begeerde hy dat deze jonge Prins, zyn vervanger, de naam van Sjah Sefi de I. voeren zoude.

Wanneer men dien jongen Prins en zyn moeder de tyding van 's Konings dood bracht, en dat men quam om den Koning te verheffen, waren zy beiden doodelyk ontſteld, zich inbeeldende dat men hen 't leven wilde benemen; dog als de gelubden haar Majt. en den Prins van het tegendeel verzekerden, zoo kuſte zy haren zoon, en gaf den Prins aan hen over, die over de dood van zyn groot Vader (volgens de wyze der Ouden in rouw, en volgens een nu nog vaſte gewoonte der Perſiaanen tot deze tyd toe nog duurd) zyn kleed ſcheurde, en men gaf hem ten eerſten een ander kleed, dat hy tot middernacht droeg, waar op hy daags 'er aan met het Koninklyk gewaad op den throon gezet, en van alle de grooten, onder 't gerammel des trommels en geklank der trompetten, ſchalmeyen en andre ſpeeltuigen op de Meidaan, als Koning erkend, en met een diepe eerbied zoo gegroet wierd.

Op de aanrading van zynen Veld-Heer Ruſtan Chan, Land-Voogd van Tiflis, in Georgien, begon hy de voornaamſte Hoofden van 't land van kant te helpen. Zyn wreede bedryven.

Hy maakte een begin met zyne bloedvrienden, liet zyn jonger broeder de oogen uitſteken, zyn beide oomen, Chodabenda, en Imamcoeli, van boven neder van de veſting Alamut (drie dag-reizen van Casbin) op een ſteen-rots te pletteren werpen.

Hy liet zyn ſwager Iſachan's 3 zoonen, daar de moeder zyn eigen ſuſter, zeer moedig op, en van welke de eene 22, de andre 15, en de 3. de 9 jaren oud was, onthalzen, om dat zy hem al ſcherſſende verweten had, dat hy nog geenen zoon, en zy 'er al drie, had. Hy deed toen de moeder roepen, herhaalde 't geſprek van daags te voren, en toonde haar die hoofden, waar over zy in 't eerſt wel verſtomde; dog, ziende uyt 's Konings wezen, dat zyn gramſchap nog niet ten einde, en ook haar eigen leven in gevaar was, viel zy hem te voet, en prees alles, wat de Vorſt gedaan had, waar op hy haar gaan liet.

Daar na liet hy den vader der kinderen roepen, die, wilde hy niet de zelve gang gaan, des Konings doen mede, als zeer goed, pryzen moeſt.

Kort daar aan gold het den Curtſi Baſſi, die hem tot de kroon had helpen bevorderen, en zynen Hof-meeſter Seinelchan, met den welken, radende hem 1632. de Hoofden der voornaamſten, zoo hy zeker regeeren wilde, weg te nemen, hy een begin maakte, alzoo hy, zoo de Vorſt zeide, de oudſte der zelve; hoewel dezen Heer een van zyn Groot-vaders

vaders grootste vrienden, en die gene geweest was, die des zelfs eere by den Grooten Mogol, wanneer hy zynen Vorst hoonen wilde, met het uiterste gevaar van zyn leven kloekmoedig staande gehouden, en niet geschroomd had, hem, wanneer hy hem meinde te vernederen, met hem al huykende door een kleen poortje voor zynen throon te doen komen, zelf smaadheid aan te doen, met agter uyt, en met zyn hinderste na den Vorst, 'er door te gaan.

Aldus gold het daar na den Ryks-bestierder, Talubchan, Iman Coeli Chan den Grooten Hertog van Sjiraas, die Sjah Abaas zoo veel Koninkryken had helpen winnen, met alle de zynen, zyn eigen moeder, en zeer veel andre, die 't ons nu niet lust op te haalen.

Men zegt ook dat hy 't was, die, na dat hy met veel Gezanten op een groote jacht geweest was, van de koppen der herten en swynen op den zelven dag, dat hy ze ving, en terwyl met hen over de maaltyd zat, een Toren bouwen dede, en als een bouwmeester hem zeggen quam, dat 'er nog maar een groot hoofd tot de spits ontbrak, zeide hy: *gy hebt gelyk, en men kan 'er geen beter hoofd, dan 't uwe toe vinden*, gelyk 'er dat ook aanstonds opgezet wierd.

Meer zouden wy daar of konnen zeggen; dog 't zoude ons te verre buiten ons bestek afleiden. Onder zyn bestier gaf de verrader Ali Merdan Chan de stad Candahar aan den Mogol over.

Mohhammed Aalis verder geval.

De gelubden, die in 't leven van Sjah Abaas de groote niets tot nadeel van de Grooten Nazaar, Mohhammed Aali Beg, had konnen verrichten, meinden dat de tyd, om zich aan hem te wreeken, nu geboren was. Zy beschuldigden hem, dat hy 's Konings schat, (die voornamelyk in goude vaaten, Juweelen, en heerlyke peerden-tuigen, bestaat) verminderde, en dat hy, om een grooten naam van mildadigheid in de wereld te hebben, van de zelve zoo veel Karawansaras bouwen, en zoo veel wegen maken dede. Om dit te bewaarheden, zeiden zy, dat zeker kostelyke Sabel, aan Sjah Abaas door den Grooten Heer gezonden, en met zeer dierbare diamanten vercierd, door hem uyt de schat-kamer genomen, en verduisterd was.

Hy wierd daar op zeer schielyk en onverwagt door den Koning in de schatkamer geroepen, die aldaar hem belaste na 15 dagen van alles rekenschap te doen. Hy verzogt, dat de Koning daags 'er aan die geliefde te komen ontfangen in de schat-kamer. Hy quam 'er, en vond alles tot zyne verbaastheid in een zeer nette ordre, en als de Vorst hem dezen Sabel met zeer schampere woorden afvorderde bewees hy, waar die gebleven, en wat door Sjah Abaas met den zelven gedaan was; toonende in al zyn doen een zeer groote gematigtheid, bedaardheid van geest, en een voorbeeldelyke nedrigheid; dog als nu de gelubden zagen, dat het over dien boeg niet gaan wilde, had men den Koning bewogen, om uyt de schat-kamer na Mohhammed Aalis huis te gaan, hem verzekerende, dat zy groote schatten in zyn huis zouden vinden, die hy den Vorst ontknepen had.

Daar op ging de Vorst hem bezoeken (een groote eere, die gemeenelyk door een geschenk van den bezogten beantwoord werd) en begluurde alles in alle de vertrekken, die hy doorging; maar beyond alles gering, en nederig opgeschikt, alzoo men 'er niet, dan grove tapyten, en slegte behangzels, en ook niets ter wereld, dat na de voorgegeve pracht van dezen Nazaar geleek, daar men in de huizen der andre Hovelingen tapyten van goud en Zyde geweven, en alles, wat heerlyk was, blinken zag.

Over deze nedrigheid van den Nazaar was de Koning zeer verwonderd, en de nydige gelubden in tegendeel zeer verlegen, dat hun hoog opgeven van zyne schatten zoo slecht uytquam; dog eindelyk zei een der zelve tegen den Vorst, dat aan 't einde van zekere Galdery een vertrek, met 3 byzondre hang-sloten verzekerd, was, waar in de Vorst een onwaardeerlyken schat zou vinden.

De Koning, ontrent dit vertrek gekomen, vraagde aan Mohhammed, wat 'er in was, en waarom hy dit met zoo veel hangsloten verzekerde. Hy antwoorde daar op: *Heer Koning, hier in is myn grootste schat. Alles, wat zyn Majt. tot nog toe gezien heeft, is het zyne; dog dit is het myne, en ik ben verzekerd, dat de Koning dit my noit afnemen, en zelf beleiden zal, dat dit het myne is.*

De Vorst, hier door nog nieuwsgieriger geworden, belastte hem dit vertrek te openen, dat hy aanstonds dede, dog de Koning stond ten uiterste verbaast, als hy daar niet anders, dan de bloote muuren, zonder eenig cieraad, en zyn harders-schop, op twee spykers rustende, zyn knap-zak, zyn ledere water-fles, herders fluit, en herders-kleed, waar in hem Sjah Abaas allereerst op 't veld vond; aan een spyker tegen de muuren hangen zag.

Daar ziet gy, Heer Koning, zey Mohhammed, *myn grootste schat, dien ik boven alle schatten der aarde het allerhoogst agt. In deze toerusting vond my zyn Majts. groot-vader als een herder by myn*

myn vee op 't veld zitten, wanneer hy my mede nam, en aan Iman Coeli Chan, den Land-Voogd van Sjiraas, overgaf, om my tot het ampt, dat ik door zyn gunst daar na verkreeg, bequaam te maken. Na dien tyd heb ik wel dat kleed, en die verdre toerusting, zynde alles wat ik bezat, afgelegt, maar ook de zelve als myn grootsten schat bewaard, en God gebeden, dat hy my altyd met nedrigheid aan myn ouden en geringen staat op 't zien der zelve, dat ik dagelyks gewoon ben, te doen gedenken, een genade, die my de goedertierne God tot nog toe gedaan, gelyk ook myn hert zich, door 't verkrygen van dit groot Ampt, noit verhoveerdigd, en ik in al myn doen en laten alleen behertigd hebbe, den Koning en 't gemeen getrouw te dienen, en God voor zyne zoo groote genade, aan my armen herder bewezen, te danken.

Oordeel nu, Heer Koning, of ik u de waarheid niet hebbe gezegt, en of dit niet myn is, en myn allerdierbaarste goed, dat ik bezit. De groote Sjah Abaas heeft my dit altyd laten behouden, en laat my ook toe, dit myn leven lang te mogen behouden. En dewyl ik zie, dat deze en gene hovelingen, nydig over de liefde, die my uw groot-Vader toegedragen heeft, my nu tragten by uw Majt., als eenen, die uwe Majt. niet oprecht en trouw diene, swart te maken, zoo bid ik u Majt. op het allernedrigste my, tot volkomen genoegen, zoo van u Majt., als van die nydige menschen, gunstig toe te laten, dat ik my met deze geringe dog zeer geruste herderlyke toerusting weer tot myn vorigen staat mag begeven, betuigende, dat u Majt. my geen grooter gunst, dan deze, zal konnen bewyzen.

DeKoning, van zulk een weergadelooze en byna ongeloofelyke nedrigheid en deugd ten uitersten geraakt, en tot aan zyn ziel getroffen, stond eenigen tyd aan den andren van verbaastheid over alles, dat hy hier zag, en hoorde, als stom; maar trok, zoo ras hy tot zich zelven gekomen was; zyn eigen kleed uyt, en gaf het den Nazaar, ten teeken van zyne uiterste achting, alzoo dit de grootste eere was, die de Koning hem konde aandoen, en na dat men den Vorst weer andre kleederen gebragt had, zeide hy tot hem: *ô groote Mohhammed Aali, die u wederga in de wereld niet hebt, en die om uwe ongemeene deugd en nedrigheid weerdig zyt, dat ik u beminnen en hoog agten moet, noit zal iemand, wie hy ook zy, bequaam wezen, om u by my verdagt te maken. Gy zyt myn getrouwe en nedrige Nazaar, en gy zult het ook blyven, zoo lang ik leve. Kon ik u grooter; dan gy nu zyt, maken, ik zoude het doen; maar dewyl ik niet kan, zal ik Mohhammed en Aali bidden, dat zy u een plaats by Adam, Noë, of Ibrahim, in 't Paradys verzorgen; maar gy lieden*, zeide de Vorst tegen zyne gelubden en de Hovelingen, die den Nazaar zoo swart by hem gemaakt hadden, *gy alle zyt waardig, dat ik u en al uwe geslachten, zoo aanstonds uitroeje, dewyl gy de stoutheid gehad hebt, om my zoo godloos te misleiden, en om een man, die de deugd en nedrigheid zelfs is, zoo vuil en onrechtveerdig by my, als ware hy de grootste dief van myne schatten, te beschuldigen. Vertrekt gylieden aanstonds uyt myn gezicht, en verstout u, zoo gy uw leven lief hebt, noit, om weder voor my te verschynen, dewyl gylieden de minste gunst van my voortaan onwaardig, en nog zeer gelukkig zyt, dat ik u allen aanstonds niet doe onthoofden, en uwe lyken voor de vogelen des hemels, en voor de honden op den Meidaan werpen.*

Daar op vertrokken zy aanstonds uyt 's Konings gezigt, en hy keerde met Mohhammed Aali Beg weder in 't Paleis, zonder dat hem naderhand iemand meer heeft durven moejen, of by den Vorst verdagt maken.

Na dien tyd echter begon dese Vorst seer van aard te veranderen, en alles begon by hem tot de uytterste wreedheid over te hellen.

Men zag daar de klare blyken af, wanneer hy eerst de 3 zoonen van dien vromen Hertog Imam Coeli Chan, en op den zelven tyd ook hem, zonder eenige reden dede onthoofden, en dus eerst volslagen meester van Sjiraas wierd. Dus deed hy ook 7 der voornaamste hovelingen, die hem in den weg, of verdagt waren, onthalzen, om dat zy gewoon waren als schryeling over hem henen te zitten, en hem in alles te bedillen. Andren egter meinden, dat hy dit dede uit kragt van een memorie, hem door Sjah Abas nagelaten, en aan de Moeder van zyn Majesteit en Mirzah Taki den Athemardaulet (die te samen eene streng tegen de andre hovelingen trokken) overgegeven, om zig na zyn dood van de Heeren, welker naamen daar in gemeld stonden, te ontlasten; dog eenige van deze Heeren, hier af de lugt in de neus gekregen hebbende, vielen op een morgen met geweld in zyn Paleys, overweldigden den Portier, liepen de deur van zyn vertrek op de grond, en staken hem met eenige krissen of pooken ter neder. Syn wreedheid.

Deze, Mirzah Taki ten tyden van Sjah Abaas den I, Landvoogt van Gilan, en een groot sodomiet zynde, had zig daar in zeer verre met een van zyne staat-jongens te buiten gegaan. Deze ging daar

op over hem by Sjah Abaas klagen, die Mirzah Taki, zoo hy niet een zeer ſware en zeldzame ſtraf aan zig zelven had geoefſent, voor zeker ten ſpiegel van andren zou hebben doen ſtraffen, gelyk hy dezen mishandelden borſt ook in de plaats van Mirzah Taki, Landvoogd van Gilan gemaakt, en hem belaſt had hem 't hoofd van Mirzah Taki ſpoedig toe te zenden; ook zond hy nevens dien Jongeling een ander Hoveling, om dit ampt voor eerſt, tot dat hy zelf wat ouder, en tot het zelve bequaam zyn zoude, waar te nemen:

Mirza Taki's zeldſame daad.

Ondertuſſchen had Mirzah Taki, vaſtſtellende, dat die Jongeling, alzoo hy hem nergens in zyne Landvoogdy vernam, over hem by den Koning klagen was, een beſluyt genomen, zig zelven zoodanig hier over te ſtraffen, dat hy meinde, dat de Koning daar mede genoegen nemen zoude, ſnydende het lid, waar mede hy gezondigd had, glad af.

In dezen ſtaat, met een geneesmeeſter by zig, liet hy zig langs een andren weg, dan dien, zyn ſtaat-jongen gevolgd was, voor den Koning in een draagſtoel brengen, dien hy verzogt te ſpreken.

Hy verſcheen voor den zelven met zynen afgeſneden hutſpot in een gouden ſchotel, en de Koning nam, op zyne bede om vergiffenis, hier mede genoegen, liet hem in zyne Landvoogdy blyven, en gaf aan dien jongeling een andre bediening.

Ook was 't eene van Sjah Abaas lesſen van Staat aan zyn zoons-zoon, om Mirzah Taki als Athematdaulet, of eerſten Dienaar van Staat; alzoo 'er geen bequaamer man in 't Ryk was, te gebruiken.

Sjah Sefi's verdere buitenſporige bedryven.

Onder die hovelingen, welke Sjah Sefi mede zogt van kant te helpen, was ook Aali Merdan Chan, Landvoogd van Candahar, een voorname Grens-provintie van het Ryk. De Koning ontbood hem aan 't Hof; dog hy, oordeelende, dat dit geſchiedde, om hem van zyn hoofd te berooven, gaf aanſtonds Candahar aan den grooten Mogol over, om daar geen vreeze voor te hebben.

Een doorſlaande blyk van zyne wreedheid gaf deze Vorſt ook aan zyne voornaamſte Gemalin, wanneer hy, zeer beſchonken van Sjulfa op zekren tyd komende, de Vorſtin by zig ontbood, die eyndelyk wel quam, maar hem ſlapende vond. Ondertuſſchen verborg zy zig in dit vertrek in een holligheid of Niche, en kort daar na vraagde hy, wakker geworden zynde, weer na de zelve. Des Konings Moeder, die op haar verbitterd was, alzoo zy maar een ſlavin uit Georgien, en 's Konings Gemalin een dogter des Konings van Georgien was (waar op zy die moeder dikmaals ſmadelyk gehandeld had) wees deze Vorſtin aan den Koning, die 'er in zynen dronk na toe liep, en haar, zynde de moeder van Sjah Abaas de II. met eenige Kris-ſteken ombragt. Daags 'er aan, als hy na haar vraagde, en hoorde, wat hy gedaan had, was hy zeer bedroefd, verbiedende toen aan allen in zyn Ryk geen wyn te drinken, geen andren dan de Europeers hier in verſchoonende.

Op zekeren tyd liet hy een andre van zyne Gemalinnen, een zeer ſchoone dog trotſe vrouw, zeer qualyk, eer hy haar verſtiet, handelen. Hy deed al hare kleederen verbranden, en al hare juweelen in een mortier ſtampen, en huwelykte haar aan een ſwarten afſchuwelyken kok uit. Hy zond haar aan den zelven met een Kamenier te huis; dog als hy deze Princes naderen wilde, ging de Kamenier met een uitgetoogen pook voor haar ſtaan, en zeide tegen hem: *ſwarten hond, zoo gy de Princes maar met een vinger aanraakt, zal ik u duizendmaal met deze pook doorbooren.* De kok nam daar op de vlugt, en klaagde den Koning zynen nood; dog hy, toen een goede luim hebbende, vond veel vermaak in dit antwoord, liet zyn gramſchap vaaren, huwelykte haar daar na aan een overſten uit, en zond haar zoo veel kleederen en imboel, als zy van nooden had.

Dus liet hy, om beuzelingen, veelen de oogen uitſteken, en andren, om dat zy in 't voorby-ryden maar aangeweſen hadden (dat in Perſien een groote misdaad is) wie de Koning was, de hand af-kappen.

Het beſte, dat hy als een voorſtander van zyn Ryk verricht heeft, is, dat hy 't Leger van Sulthan Amurath van dorſt dede vergaan, wanneer hy, de ſtad Tauris ingenomen hebbende, na Spahan met zyn heir trok. Hy liet hem al voorttrekken, tot dat hy 'er nog 15. dag-reizen af was, dede toen alle de bronnen, en water-ſtroomen, elders afleiden, waar door zyn ganſch heir in die dorre Land-ſtreek van dorſt verſmagtte, en 'er zeer weinige af te recht gekomen zyn. *Dog daar en tegen heeft hy* 1638. *Bagdaad aan Amurat moeten overgeven.*

Ook heeft hy op zekeren tyd over 't opſtellen van een kleene ſchatting een Land-Voogd van Com door zyn zoon de knevels doen uytrukken, hem neus en oo-

ooren doen affnyden, de oogen doen uitfteken, hem doen onthalzen, en den zoon in zyn plaats weer als Land-Voogd aangefteld, bevelende hem voorzichtiger te zyn, zoo hy niet erger wilde geftraft werden; zelfs had hy belaft het yzer over de oogen van zyn oudften zoon, den kroon Prins, te laten ftryken, zonder dat men daar van oit de reden geweten heeft. De gelubde, dien hy dit belaftte, dede dat, dog met een koud yzer, alzoo de Koning hem niet geboden had dit gloejend te maken. Ondertusfchen veinsde die Prins zich blind te zyn, en als Sjah Sefi op zyn fterven lag, zeide men hem, alzoo hem dat zeer berouwde, dat men middel gevonden had, om dien Prins weer ziende te maken.

Hy ftierf, na dat hy ontrent 14 jaaren geregeerd, en doorgaans zeer fterk gedronken had, 1642, en wierd op den throon door zyn zoon Sjah Abaas den II. gevolgd.

Sjah Abaas de II. Noit is 'er pragtiger intrede in Spahan gedaan, dan na dat hy te Casbin, als Koning op den throon, in 't einde van 1642. voorgefteld zynde (dat niet in 't kroonen, maar alleen in 't omgorden van den Sabel aan zyn zyde, en in 't opzetten der Vorftelyke Bonnet beftaat) 't jaar daar aan zig na Spahan begaf, aangezien de weg 2 mylen verre met goude, zilvre, en Zyde Brokkaden, en andre ftoffen belegt was, het welk zyn onderdaanen ter eere van hem deden, gelyk ook alle de Ambagts-lieden zich, nevens het verder voetvolk en de ruitery, wel 5 mylen verre buiten de ftad in de wapenen gerangeerd vertoonden, om hunnen Vorft met veel liefde te ontfangen.

Over die heerlyke kleeden reed niemand, dan de Koning, en zoo ras 'er de Koning over was, verftrekte alles aan 't gemeen volk ten roof.

In dat zelve jaar dede hy den Vorft der Usbeekze Tartaren een zeer edelmoedige byftand met 15000 man tegen zyn zoonen, en haalde hem zeer pragtig in, zettende hem aan de linker hand, de hand van eere hier.

Deze Vorft, fchoon nog jong, was dapper en edelmoedig; maar ook een groot lief-hebber van wyn, waar door hy nu en dan meede veel wreedheden bedreven heeft. Dit kofte op zekeren tyd, wanneer hy zich in zyn vrouwen-timmer te fterk aan den drank overgegeven had, drie hof-Juffers 't leven, welke hy, om dat zy eerft weigerden met hem te drinken, voorgevende, dat zy mede na Mekka ter bedevaart zouden gaan, en, toen zy 't al deden, en 't niet langer uythouden konden, alle te zamen binden, en in een groot vyer verbranden liet; hoedanig hy kort daar aan, om de zelve reden, nog een andre Juffer ten vyere verwees; dog den gelubden, die hy dit belaft, en, door hare tranen bewogen, niet uitgevoerd had, kofte het, toen de Koning nugteren geworden was, het leven, en zyn Majt. vergaf het haar voor die reize.

Dus liet hy eens een van zyn Hovelingen, om dat hy zyn Kaijang of Tabak niet tyds genoeg aangeftoken, en een vuyl woord, van *ter helle, wagt wat*, gezegt had (woorden, die den Koning zelf hoorde) aanftonds de tong uytfnyden.

Hy is 't geweeft, met welken wy zoo veel moeite ten tyde van den Heer Conftant over 't oud Contract van den Zydehandel gehad hebben.

Een groot hater was hy van zulke Hovelingen, die gefchenken van zyn volk namen, en 't zelve uytmergelden; waar over hy zynen Nazaar, of groot meefter, zeer voorbeeldelyk ftrafte, en hem ettelyken tyd zonder tulbant in de heete zon, nacht en dag over, zitten dede, en met ketenen om den hals tot een eeuwige gevangenis verwees, waar in hy van hertzeer acht dagen 'er na quam te fterven.

Een zeldzaam voorbeeld gaf hy op zekere tyd met twee vleyers (hoedanige menfchen hy doodelyk hatede) te ftraffen.

Zeker Speelman en zeker Hadji (een, die te Mekka ter bedevaart geweeft is) Mamoechar Chan genaamd, van den Koning gevraagd, wat zy van Jaferchan, die befchuldigd wierd zeer veele en groote gefchenken van 't volk te nemen, oordeelden, gaven beyde tot antwoord, dat hy daar in ten onrechte befchuldigd wierd, en veel eer genegen was, aan iemand wat te fchenken, dan giften of gaven te nemen.

De Koning, die zeer wel wift, dat zy uyt vleyery tegen hun beter weten fpraken, dede den Speelman 2 tanden uyt zyn mond rukken, en die in de mond van den reeds ouden Mamoechar (dat hem by na 't leven kofte) zetten, en voegde 'er by, dat vermits hy in zyn oude dagen nu 2 nieuwe tanden gekregen hadde, hy vaft ftelde, dat hy daar mede nu wel taal, die wat meer na de waarheid geleek, fpreken zoude; en om te toonen, dat hy Jaferchan, om zyn baatzugt, zeer hatede, zond hy hem in ballingfchap, en gaf hem maar eene Mamoedi (of 7 ftuivers daags) te verteeren, hoewel hy hem naderhand weer ten hove riep, alzoo hy hem, om veel andre heerlyke hoedanigheden, zeer beminde.

Hy heeft 1650. ook Candahar herwonnen, 't geen Sjah Djehaan, eerst door zyn zoon Dara Sjah met een Leger van 300000 man, deed belegeren, en daar na door Eurang-Zeeb met een Leger van 400000 man, op Begoem Sahebs, zyner dogters, kosten geworven, te hernemen; dog te vergeefs. Hy vraagde Ali Merdan Chan na een nieu middel; dog die zey: *geen ander, dan een verrader, als ik, kan u helpen.*

Deze Vorst was by uytstek voor de geregtigheid, en een bewys van zyne dapperheid gaf hy, wanneer hy 1650. Candahar weder veroverde, en Sjah Dara, Sjah Soefa, en Eurang-Zeeb (drie zoonen van Sjah Djihaan, die dit ieder op een byzondren tyd belegerden) met schande van daar dede wyken.

Wat smaad hy den Gezant van Eurang-Zeeb, met hem den baard te doen afschrappen (de uiterste schande, die men hem kon aandoen) bewezen heeft, hebben wy elders aangehaald.

Hy heeft ook een der bruggen, die beneden Sjulfa leggen, laten bouwen. Een heerlyk werk met een schoone zeskantige plaats in 't midden, en met een treffelyke waterval, en aan ieder zyde van de brug een schoon huis des Koninks. Zy werd Polchanie genaamd.

A°. 1665. den 13. Juli quamen by zyn tyd tot Spahan de Heer Lalin, en La Boulaye de Le Goez, twee Fransche Edellieden, benevens de Heeren Beber, Mariage, en du Pon, om den Franschen handel uyt naam der Fransche Maatschappy op te richten.

Wat daar ontrent verder voorgevallen is, kan men by Monsr. Tavernier, in zyn 2. Deel fol 41. agter aan, omstandig zien.

Dit is wel 't voornaamste, dat in zyne tyd is gebeurt.

Sjah Sefi de II. 1666. Hy stierf, na een regeering van ontrent 24. jaaren, 1666. aan een geswel in de keel, door zyn al te sterk drinken ontstaan, wierd te Kom begraven, en van zyn zoon Sjah Sefi de II. op den throon gevolgd.

Kort na zyne verheffing wierd zyn Majt. doodelyk ziek, op welken tyd 'er door alle de grooten een groote zomme gelds na 't Hof gezonden wierd, met een bede van 's Konings spoedige herstelling. De bygeloovige Persiaanen zyn van oordeel, dat dit geld, in een goud bekken over 's Konings hoofd bewogen, wonderen tot zyne herstelling kan uitwerken, en hebben de gewoonte, van dat by 's Vorsten ziekte te doen, gelyk men dat aan Sjah Sefi met deze woorden: *Dit geld werd voor de gezondheid van 's Konings hoofd geofferd*, in 't werk stelde, welk geld, alzoo hy kort daar aan beter wierd, nevens veel aalmoesen, zoo van hem, als van de grooten van 't Hof, aan de armen gegeven is.

Echter wierd hy zoo gezond niet, als 't wel behoorde, en de geneesmeesters, verder geen raad met hem wetende, zeiden dat het de schuld der sterrekykers was, die 't rechte Sahat, of de rechte stond, waar op men den Koning kroonen moest, niet waargenomen hadden.

Daar op wierd hy met groote plegtelykheid (die men by Tavernier zeer wel fol. 435. in zyn 1. Deel beschreven vind) weder op een gelukkiger stond op den throon gezet, zedert welken tyd hy den naam van Soliman (alzoo men den vorigen ongelukkig hield) gevoerd heeft. Soliman her-naamd.

Deze was een verwyft Vorst, die zich meest met zyne wyven, en met de jacht ophield, latende zich zeer weinig aan zyn Ryk gelegen zyn.

Wat zaaken 'er by zyn tyd, onze Maatschappy rakende, voorgevallen zyn, hebben wy reeds op zyn plaats aangehaald, gelyk mede hoe de Heer van Leenen, als onze Gezant, aan zyn Majesteit 1689. afgezonden, en wat by zyn Ed: hier verricht is.

Hy heeft van 1666. tot 1694. geregeerd, wierd ook te Kom in de groote Moskee, waar in ook zyn Vader, en Sidi Fatima, Imam Hossein's dogter, leggen, begraven, en is toen door zyn zoon, Sjah Hossein, vervangen. Voor zyn Vaders graf ziet men een heerlyk lof dicht, t'zyner eere gemaakt, met goude letters boven het portaal der Moskee, uytgedrukt staan. Sjah Hossein 1694.

Wy zien dezen Vorst Hossein in 't werk van den Heer Cornelis de Bruin na 't leven afgebeeld, en in 't breede, zoo als hy in zyn tyd was, beschreven.

Wat 'er onder zyne regeering, voor al ten tyde van de Heer Hoog-kamer, als Gezant is voorgevallen, hebben wy bevorens al aangewezen, uitgenomen deze Lyst, die 'er nog by behoord.

LYST van de pryzen der goederen, zoo als die 1701. in April by de Heer Hoogkamers tyd belast wierden, die te mogen afstaan, en verkoopen.

Batavische Poeder Suyker.	Mamoedi's	15 de 30 pond.

Dito

Dito Candy dito.	20	—	dito.
Swarte peper.	20	—	dito.
Witte dito.	25	—	dito.
Garioffel Nagelen.	353	—	dito.
Rompen.	240	—	dito.
Ceylonſe Caneel.	212	—	dito.
Gommelak.	30	—	dito.
Tin, verſcheidenderley als.			
Tin Malaks.	30	—	dito.
dito Siams.	27½		dito.
Speauters.	25	—	dito.
Sappanhout.	20	—	dito.
Benzoin verſcheide zoorten, namentlyk			
Benzoin de zoort Cabeſſa.	16	—	6
dito dito ordin. dito.	14	—	dito.
dito dito geen Bariga.	9	—	dito.
dito dito Peo.	7	—	dito.
Chamfer de Japan.	20	—	dito.
Olifants thanden.	24	—	dito.
Agelhout.	30	—	dito.
Rielenhout.	13	—	dito.
Roemaals.	12	—	dito.
Gesjes Bengaals.	Mamoedi's 8½		dito.
Lachorias dito.	8½		dito.
Malle-molen dito.	24	—	dito.
Gerraſſen dito.	8½		dito.
Caſſa dito.	18	—	dito.
Sieklaſſen dito.	40	—	dito.
Pelangs Tonggkienſe.	22	—	dito.
Hokjes dito.	6½		dito.
Goenys.	2	—	dito.
Soesjes.	38	—	dito.
Chir Channees, of gingangs geruyte.	12½		dito.
Chitſen Pattenaſe Bengaals.	8½		dito.
Sjou Coriaſſen dito.	4	—	dito.
Kaingannes dito.	5	—	dito.
Allegia's Zyde dito.	18	—	dito.
Chitſen geſchilde van de Kuſt.	26½		dito.
Dito gedrukte dito.	20½		dito.
Longjes verſcheide zoorten, te weten.			
Longjes van de Kuſt.	9	—	dito.
dito de Bengale.	7½		dito.
Raiſtapaet van de Kuſt.	22	—	dito.
Allegia's dito.	27	—	dito.
Gebleekte Salempoeris van de Kuſt.	13	—	dito.
Ruwe dito dito.	12	—	dito.
Guinees gemeene gebleekte.	28	—	dito.
Dito dito Ruwe.	27	—	dito.
Cabelchaunes Bengaals.	5	—	dito.
Hamans, fyne dito.	15	—	dito.
Ryſt.			de 6 pond.

De porcelyne, als 'er door den andren 40 à 45 ten honderd winſt op, te bedingen is.

Het Aluyn, Tsjinees, wit gekookte, en ruwe, voor de prys, welke het de E. Maatſchappy koſt; maar te laten ſpringen, als 'er niet meer voor kan bedongen werden.

De Radix Tsjina, en 't Sandelhout, voor 't geene dezelve gelden mogen, te verkoopen. Zonder daar vau eenige andere laſt af te wagten.

Het zeldzaam geval onze Maatſchappy onder dezen Vorſt, ten tyde dat de Heer Maccarè 1713. Directeur hier was, hebben wy om goede redenen niet aangehaald, zoo om de agting, die ik altyd voor den Heer Caſtelein, met welkers dochter hy getrouwd was, gehad hebbe, als om dat hier mede zaaken gemeld zyn, die by tyd en wylen onze Maatſchappy zouden konnen nadeel doen, zynde het reeds ſchade genoeg voor haar, dat zy door zyne onvoorzigtigheid toen (zoo men zegt) 5 tonnen gouds, die hy den Athemat Daulet, of den Koning, geleend had, verloren heeft.

Wonderlyke zaaken onder hem, en voor al in 't eynde voorgevallen.

En

En ik zou zeer veel daar van weten te zeggen; dog moet 'er, om gewigtige redenen affcheiden; hoewel 'er zeer veel zaaken van de Heer Maccaré, en zyne gevangenis op Batavia in de Compagnies boejen, bekend zyn.

Wy hebben tot opheldering dezer befchryving onder No. 9. A. hier een nieuwe kaart van Perfien bygevoegt, waar in de reizen door de Heeren van Leenen en Hoog-kamer na Spahan, zoo naaukeurig, als eenigzins mogelyk was, zyn afgeftipt.

Samenfweering van den Athemad-Daulet tegen den Koning 1720. verydeld.

Men kreeg hier den 10. September 1721. bericht, dat men van den 6. Maart van Spahan tyding had, dat de zamenfweering van den Athemat Daulet in January 1720. tegen den Koning gefmeed, en waar by hy den Koning had zoeken van kant, en zich zelven op den Throon te helpen, ontdekt, en geheel verydeld was, door dien deze Vorft hem gevangen gekregen, de oogen uyt doen fteken, en zyn geheelen aanhang had doen vatten; waar op een nieuwe Ryksbeftierder aangefteld was.

Schat by hem gevonden.

Men had een ongeloofelyken fchat by den vorigen, en in een kift 400000 Perfiaanze ducaaten of goude Mooren, behalven veel andre vreemde munten, en op een andre plaats zeer veel Juweelen, goud, zilver, en niet minder van dit alles by zynen aanhang, ontdekt.

Van meer gevolg was het ongeval, dat dezen Vorft 1722. overquam.

A. 1722. Spahan door Miriweis ingenomen, en den Koning op de vlugt gedreven.

Men kreeg den 23. Mei dezes jaars over Conftantinopel hier berigt, dat, na dat Candahar (de Grens-ftad tuffchen den grooten Mogol en den Perfiaan) 1721. door den afvalligen Perfiaanzen Land-Voogd ingenomen was, zyn zoon, Miriweis, nu Prins van Candahar, hier mede niet vergenoegd, eerft de ftad Kirman veroverd had, en daar na, na Spahan getrokken is, welke ftadt hy ingenomen, alle de Perfiaanen geplunderd, en als Ketters zeer heeft mishandeld, doch de Engelze, Hollandze, Franfche, Armenifche, of de andre volkeren, niet in het minfte gemoeid, fchoon men zegt, dat hy egter geld van eenige vreemde kooplieden, met belofte van dat weer te geven, gelicht heeft.

Verdre zaaken hier op gevolgd.

Den Koning heeft hy zo fchielyk overvallen, dat die maar pas tyd gehad heeft, om met 200 man te ontvlugten.

Hy geeft voor, dat hy niet zoekt zich tot Koning op te werpen, maar alleen, om den Koning te dwingen tot den waren Mohhammedaanzen Gods-dienft over te komen, en dat hy hem, zoo ras hy de fecte van Aali verlaten heeft, 't Ryk weer overgeven zal.

Hier by quam nog een andre fwarigheid, dat de Imam, of Prins van Maskate in dit troebel water viffchende, en zich van eenige Zuider Land-Voogdyen meefter gemaakt hebbende, na Gamron trok, om ook dat te veroveren, zoo dat het met dit gantfch Ryk in 't korte wel kon gedaan zyn.

De Porte had door den Baffa's van Erferom en Bagdâd hier af bericht gekregen, die meinde, dat men by deze ongelegenheid des Konings nu ook wel een brok of twee na zich nemen kon; van hoedanigen gevoelen ook veele in den Divan, van Conftantinopel waren; dog de Sulthan, dit anders begrypende, zei dat men een Vorft, die in ongelegenheid door zyne wederfpannelingen geraakt was (dat hem zelf mede overkomen kon) door 't verbreken van zyn woord niet nog meer drukken; maar dat men hem edelmoedig hulpe, en zyn land tot zyn lyf berging aanbieden moeft, om daar door eere by alle volkeren in te leggen, daar het tegendeel by alle andre zou misprezen werden, en om daar door voor al het hert van dien Vorft te winnen, en hem zoo verre te brengen, door zulke kragtige bewyzen van vriendfchap, om die landen aan de Porte weder te geven, die zy zoo dikwils door de wapenen had zoeken weer te krygen.

Dit befluit van den Grooten Heer wierd alomme zeer geroemd, en al kort daar aan laft gegeven aan de voornoemde twee Baffa's, om dien Vorft zeer minnelyk als des Sulthans gaft, en vriend, te ontfangen, en hem alle hulpe te bewyzen.

Hoe z[...] Rus K[...] zerlyk[...] Majt. hier m[...] de ingekomen i[...]

Ondertuffchen mengde een derde Vorft, te weten, de Keizer van Mofcovien zig mede in deze zaak, dewyl al bevorens eenige kooplieden van zyne Natie tot Sjamachi in Perfien (of eigentlyk in Medien) en ontrent de Cafpize Zee, een groot gezelfchap uitgemaaken, en de gedachten hadden, om een grooten handel van daar by Caffila's op Petersburg te doen; maar deze kooplieden zyn door eenige Tartaaren, de Lafgis genaamd, die een inval op Sjamachi deden, tot wraak, dat den Koning voorleden jaar den Athemad Daulet, haren Landsmans, de oogen uitgefteken had, nevens de Land-Voogd van die ftad, ter neder gezabeld, waar by de kooplieden van Petersburg, die reeds een groote beurs daar gemaakt hadden, wel 400000 Roebels, en zoo veel zielen, verloren hebben, 't geen de Czaar met reden op hen zoekt te wreeken, te meer, alzoo (indien de berigten, daar af overgekomen, waar zyn) men een Officier van zyn Keiferlyke Majefteit van groot Rusland aan den Koning van Perfien gezonden, om vergoeding van die fchade en van deze buitenfporige daad te eiffchen, zou gevild hebben.

In 14. dagen i[...] in Spahan 3 Koningen.

Ondertuffchen vernam men den 7. en 28. Juli over Conftantinopel, en Moscouw, dat, binnen 14. dagen na dezen oproer in Spahan 3 Koningen op den Throon van Perfien gezet waren, en

dat,

dat, na dat men den jongsten zoon van den gevlugten Vorst op den Throon gezet had, de zaaken nu, tot eenige rust scheenen te komen; alzoo men ook zei, dat de vorige Koning reeds dood was.

De toeleg van den Czaar op de rievier van Daria.

Die van de lydende party hadden den Czaar ook om hulpe verzogt, en hy dit aangenomen, in hope, dat dit zynen toeleg, om een Vesting en stad aan de rievier Daria te maken, en van daar een nieuwen handel op Tsjina te Vestigen, zeer voortzetten zoude, alzoo hem daar ontrent zeer groote zaaken beloofd waren; hoewel de Keizer van Tsjina van geen vaart langs de rievier van Daria na Tsjina hooren, en aan den Keizer van Rusland niet anders, dan de gemeene Carravaan van Petersburg na China door Siberien (volgens de tyding van den 24. February 1723.) wilde toestaan; waar by nu nog een nieuwe swarigheid quam, dat de groote Heer, merkende, dat de Czaar van daar in Georgien zoekt in te dringen, aan zyn Czaarse Majesteit had laten bekend maken, dat hy niet zou dulden, dat hy aan die rievier eenige vastigheden maakte, gelyk ook de groote Heer al volk derwaards gezonden had, om dit te beletten.

Ondertusschen was de Keizer van Rusland met de Keizerin (een groote ja weergadelooze onderneming van beide die Majesteiten) met een groote Vloot, of wel met 250 lichte Fregatten en Galeyen, van Astracan, en met 20000 man, behalven een groot Leger, dat te land volgde, over de Caspische Zee na Terki t'Zeil gegaan; dog hare Keizerlyke Majesteiten, verstaan hebbende, dat Miriweis te Derbent en te Sjamachi alles, dat maar de wapenen voerde, nedergesabeld, die steden uitgeplunderd, en zeer veel volk na de rievier van Daria gezonden had, hadden niet konnen goedvinden daar te Landen.

Indien de Koning van Persien anders ook in staat gebleven was, zoo had de Groote Czaar van Moscovien ook een groote verwagting van de gevolgen van zyn Gezantschap, in 't voorjaar 1719. aan dien Koning met zeer groote geschenken gezonden, welke Gezant toen voornamelyk in last had, om een voordeelig Verdrag van handel en koopmanschap tusschen zynen Vorst, en die van Persien, op te richten, vermits men in Moscovien nu al een nieuwe vaart van Ladoga in den Onega, en zoo verder in de Wolga, aangevangen, en die zoo verre al gebragt had, dat men in twee jaaren (hoewel tegen alle verwagting der bouwkundigen) daar mede hoopte klaar te zyn. By welke vaart dan zyn Keizerlyke Majesteit van groot Rusland groote voordeelen genieten zou; behalven dat die Koning ook aan den Czaar groote beloften wegens zyn ontwerp ontrent de rievier van Daria gedaan had.

Maar zoo de berichten, die men over Constantinopel van Tauris den 7. Juli des jaars 1723. bekomen heeft, waar zyn, was Sjah Hossein reeds overleden, en Sjah Thamas, zyn zoon, aldaar sterk bezig om volk te werven, en om zig tegen Miriweis in postuur te stellen; maar van een bedroefder inhoud was 't bericht, dat daar nevens overgewaeid was, te weten, dat door een Jood, en een Indiaan, van Spahan te Tauris gekomen, aldaar de tyding gebragt was, dat Mahmud den Heer Schozer, Opper-hoofd van de E. Nederlandse Maatschappy (dien ik niet kenne) had doen vast houden; en dat die zig, om wreeder dood te ontgaan, door 't innemen van te veel Amfioen omgebragt had, dewyl de Fransche en Hollandse Consulds reeds door dezen Mahmud onthoofd, en alle de goederen der E. Maatschappy weggenomen waren. Ondertusschen waren 'er ook andre tydingen, dat alle de Europiaanen daar in Spahan reeds omgebragt zouden zyn, uitgenomen die gene, die zig na Gamron, of Bendar Abasi, door de vlugt gered hadden.

Sjah Thamas.

Ook was 'er in October dezes jaars tyding, dat Miriweis door de Georgiers, die een Armenier tot hun hoofd hadden, reeds verslagen was; op al welke losse tydingen (hoewel al eenige reizen vernieuwd) niet veel staat te maken is, en waar van men de nadere bevestiging zal moeten afwagten, dit 'er alleen byvoegende, dat wy den strooper Miriweis (schoon met geweld zoo in Spahan voorgesteld) geenzins als Koning van Persien, en daar voor geen ander voor eerst, dan Sjah Thamas, erkennen.

A°. 1724. den 2. Mey verstond men hier, dat over de zaaken dezes Konings van Persien tusschen den Grooten Heer en den Keizer van Rusland deze Preliminaria, volgens een bericht, den 3. April van Moscou gezonden, beraamd, en vast gesteld waren.

Vredes Voorwaarden tusschen den Czaar en den grooten Heer 1724.

I. Men zal den Sofi verplichten den Sulthaan door een plegtige Ambassade te verzoeken, zich met des zelfs conquesten te vrede te houden, en toe te staan, dat de Keiser van Rusland het tractaat, dat hy nu laatst met hem gesloten heeft, zal onderhouden, mits uytsonderende de artikelen, die tegen den roem en 't belang der Ottomannen mogten aanloopen.

II. Men zal den Keiser van groot Rusland toestaan te behouden, 't geen gelegen is tusschen de bergen Caucasus, en de kusten der Caspische Zee, met Derbent, Baku, de Provintien Gilan, Masanderan, Astara-

Attarabat en Ferabat tot aan de rievier Offa of Oxus, daar 't Ryk der Usbeeken is.

III. Hy zal zich vergenoegen met de Meridionale kusten van Gilan aan de rievier de Offa.

IV. Men zal aan de stad Derbent een redelyk district geven.

V. de Grens-scheidingen der twee Keiserryken zullen bepaald werden tusschen Sjamachi en Baku.

VI. Men zal aan de porte, boven hunne conquesten, toestaan de Provintien van Erivan, Tauris, en Casbin, tot aan de oude Ottomanische Grensen van Wan (of Van) en Argura.

VII. In opzicht der andre Landen zal men haar vergenoegen, als men het solemneel tractaat maakt: Inzonderheid wanneer zy den Keiser van groot Rusland genoegen geeft in de Artikelen, die de Commercie betreffen; waar ontrent naderhand goed gevonden is, dat de Czaar vryen handel van Zyde, en andre koopmanschappen in Persien hebben, en dat hy, om Communicatie met de Provintie Gilan te hebben, 9 uuren in de breedte langs de kust der Caspische Zee in de Provintie van Sjirvan behouden, dog dat Sjamachi de hoofd-stad dezer laatste Provintie aan Tawad Chan eigen blyven zal.

Ook stond de groote Heer toe dat Sjah Thamas, nieuwe Koning van Persien, op den throon zyner voorouders zal hersteld werden, en dat hy dat Ryk onafhankelyk van de porte bezitten zal, mits dat hy aan den grooten Heer voor altyd zal afstaan het Persiaans Georgien, waar van Tiflis de Hoofd-stad, als ook opper Medien, waar onder de stad Tauris begrepen is, als ook de Provintien Yeraac.

Uyt al het welke men dan stukswyse ziet, tot wat voor elende de vorigen Koning Hossein vervallen, in hoe veel stukken en brokken dit schoon Ryk van Persien van een gescheurd, en hoe kleen het Ryk, dat onder dezen Koning nog staat, gebleven is.

Den 12. Augustus kreeg men bericht over Constantinopel, dat Miri Mahhmud, zoon van Miriweis (en doorgaans Miriweis genaamd) aan den Gouverneur van den Czaar van Moscovien tot Darbent had laten weten, dat, zoo de Czaar na zyn voorstel niet wilde luisteren, hy dan zyn best doen zou, om, als beschermer van Persien, het verlorene te herwinnen, waar mede hy nog dagelyks voortging.

In die zelve maand nog kreeg men een ruw bericht, eerst dat de Troepen van Miriweis die van de Turken by Tauris deerlyk geslagen hadden, zoo dat zy genoodzaakt waren te rug te trekken, en Janitzaaren tot hun ontset van Constantinopel te ontbieden.

Daar na wierd hy zelf nu en dan van de Russen hier en daar geslagen, en, volgens een tyding van den 25. Augustus over Weenen, van zynen halven broeder Eshereff of Eschrif, door vergif omgebragt.

Den 1. September 1725. kreeg men over Weenen dit nader berigt, dat de Porte den 5. Juli van Ahhmed Padsjah, of den Gouverneur van Bagdâd, deze tyding, van de onverwagte omkeering der zaaken van Persien kreeg.

De voornoemde Miri Mahhmud, in Spahan commanderende, heeft een halven broeder gehad, Cherecfana genaamd, welkers vader bevorens door Miriweis omgebragt is.

Deze Rebel (Miriweis) kreeg voor eenige maanden een siekte, waar door hy zyne kennis verloor, van welk toeval zyn eerste Minister van Staat zich bediende om hem te verraden, en den voornoemden Cherecfana op den throon te helpen.

Dit gelukt zynde, en hy altyd in den zin gehad hebbende, zyn vaders dood te wreeken, liet hy Miriweis twee dagen 'er na door vergif dooden, waar door hy 't volslagen en zeker opper-gezag binnen Spahan verkreeg. Ontrent dien zelven tyd had de jonge Sofi Tahmas (die ook wel Tahmas Siba genaamd werd) een leger van 15000 man by een gerukt, waar mede hy na Spahan trok, om Persien van Miriweis te verlossen, welke 7000 man 'er tegen zond, dog deze wierden door Sjah Tahmas volk by 't stedeken Comcaisan (tusschen Spahan en Casbin) verslagen, ontrent welken tyd ook Miriweis vergeven wierd. Na zyn dood zond Cherecfana nog 7000 man tot hun onderstand tegen den Sofi, die al mede verslagen wierden, waar op Cherecfana, zyn eigen troepen verzameld hebbende, zelf uyt Spahan tegen Sjah Tahmas optrok, om op een plaats, 2 uuren van Spahan, zyn uyterste geluk te beproeven, verwagtende dien Vorst daar, om het daar alles tegen hem te wagen, waar op die jonge Vorst zynen marsch, om zich tegen hem in postuur te stellen, wat gestaakt had.

Wat uytslag dit hebben zal, moet ons de tyd leeren.

Kort 'er aan hoorde men ook, dat Tauris door de Turken in Augusty of September 1725. stormender hand, na een dappere tegenstand ettelyke dagen aan een, en na 't verlies van wel 80000 man, aan de zyde der stedelingen, veroverd was.

Wat nu de Turken, die zeer digt by Spahan gekomen zyn, zedert ontrent het innemen dezer stad verrigt hebben, moet men by nader berigten afwagten.

Nu zou het wel voegen, om hier op iets van de Godsdiensten, die in Persien stand grypen, te spreken; maar dewyl wy onder de stoffe van Java, ter plaatse, daar wy van den Mohhammedaansen Godsdienst handelen, reeds gezegt hebben, een byzon-

zonder boek daar over te zullen uitgeven, en de Armenise, reeds door de Heer de Bruin, Brerewood, Purchas, en andre, breed genoeg beschreven, die niet anders, dan de Nestoriaanse, of de Jacobitise, zoo men die nu meest noemd is, zoo zullen wy ons nu daar toe geenzins inlaten, behalven dat dit ook zeer weinig tot ons oogwit diend.

Met een woord konnen wy 'er egter byvoegen, dat hier veelerley Gods-diensten, te weten de Mohhammedaanse of de allerfynste na Aalis uytlegging van den Coraan, de Gaurische, Armenische, Joodse, Heidensche, Benjaansche, en Hindoestansche, of Turkse, mitsgaders de Christelyke, zoo hervormde als de Roomsche, Moscovische, en meer andre Godsdiensten, geoeffend werden.

Waar mede wy dan de zaaken van Persien ook zullen sluiten, om nu tot die van Malakka over te gaan.

BESCHRYVINGE
Van
MALAKKA,
En onze
LAND-VOOGDY
aldaar.

SESDE BOEK.

EERSTE HOOFD-STUK.

V*An de Land-Voogdy van* Malakka. *De stad beschreven en afgebeeld. Hoe verre den Ban van* Malakka *zig uytstrekt. De Vesting. Is ten handel gelegen. Dog schraal van levens-middelen. En gevaarlyk wegens 't wild gedierte. Door wie zy bestierd werd. De ingezetenen. En voor al de Maleyers. Nevens hunne taal nader beschreven. Hun dracht. Hunnen aard. Het gewaad van hunne vrouwen. En hunne uytstekenheid boven andre. Waaren, die hier vallen en getrokken werden. Byzondre Comptoiren, onder* Malakka *staande.* Peirah Keidah. OedjangSalang. Andragiti. 't Eiland Dinding. *Land-Voogden van* Malakka. *Tweede Persoons. Capiteyns.* Sjahbandaars. Fiscaals. Soldy-Boekhouders. *Geheymschryvers. Winkeliers. Opperhoofden van* Peirah. *Opper-hoofden van* Ligoor. *Cassiers. Dispensiers. Opper-hoofden van* OedjangSalang. *Opper-hoofden van* Keidah, *Byzondre Persoonen, die in de papieren ontmoete. Commissarissen hier.*

Van de Land-Voogdy van Malakka.

GElyk de stad Malakka, met haar omleggend gewest, mede een van onze voornaamste Landen is, die wy in Indiën bezitten, en die wy door het swaard ons eigen gemaakt hebben, alzoo zal het nu niet ongevoeglyk zyn daar van hier mede zoo wydluftig, als dit voornaam deel vereischt, alzoo daar by de roem van onze Natie niet weinig weer uytblinken zal, te spreken.

Om dit met ordre te doen, zullen wy eerst de stad, en de Comptoiren, daar onder behoorende, beschryven, en daar na tot de byzondere zaaken van Malakka over gaan.

De stad beschreven, en afgebeeld.

De stad Malakka, die wy by No. 37. B. af-beelden, legt op 2 graaden en 20 minuten Noorder breedte, en op de lengte van 122 graaden, en 20 minuten, en wel in 't byzonder op de vaste Maleitze Kust, die beoosten het Oostelyk Deel van het groot Eiland Sumatra en ontrent 8 myl van des selfs engte of over-wal gelegen is, en die by Ptolomeus, en de ouden, met de naam van Terra of Regio Aurifera, dat is het goud-ryk land, of van Aurea Chersonesus, dat is, het goud half-eiland, genaamd werd, om dat het zich ontrent den 11. graad, daar 't aan 't land van Tanassery, en aan Siam, met een smallen hals paald, zoodanig vertoond, zynde het Zuidelykst land van Indien.

Zy legt voor aan op een stuk lands, tusschen 't welke, en de N. Oost kust van Sumatra, een straeje straat is, die met den naam van de straat van Malakka, of anders, na een zeer oude stad, met die van de straat van Singapoera (gemeenelyk Sincapoera genaamd) bekend is.

Men moet deze straat al eenige mylen ingeloopen zyn, eer men deze aanzienelyke stad, aan een Inham der Zee leggende, ontdekt.

Zy legt ten deelen op een berg, die in 't midden der zelve is, en ten deelen op een grond, die na de land kant zeer laag, Moerassig, en ongezond is.

Zy

N 37

Back of
Foldout
Not Imaged

Zy beslaat in haaren omtrek, na gissing, 1800 schreden, of ontrent een myl, en heeft na de Zee-kant een hegte muur ontrent 600 schreden lang, gelyk zy aan de kant van de rievier ten N. W. mede van een brave steene muur voorzien is. Ook is 'er in 't N. O. een steene bolwerk, Sant Domingos genaamd, en ontrent het water heeft men daar wel eer ook de muur Taypa tot by een sterk, dog nu zeer vervallen rondeel, St. Jago genaamd, gehad, behalven dat 'er aan de Zuid-Oost zyde mede Vestingen, en onder weeg nog 2 bolwerken geweest zyn, die de stad een groote sterkte plagten toe te brengen, dog die metter tyd merkelyk vervallen zyn. Wy melden der zelver naamen niet, om dat zy ons hier na zullen voorkomen, daar 't niet qualyk voegen zal.

Boven in de stad plagt het Jesuieten klooster, of dat van St. Paulo, en dat der Minnebroeders, anders dat van Madre de Deos, op de naburige bergen te staan, buiten welke bergen het land vlak en laag, gelyk het ook aan de Zee-kant is, zoodanig, dat het met laag water wel twee snaphaan-schooten droog loopt, zynde zoo week en slykerig, dat men 'er dan met een dagelyks gety, naeulyks aankomen kan. Zy heeft onder zig een landstreek wel van 30 mylen in de lengte, en van 8 a 10 in breedte.

Hoe ...erre ...n Ban ...n Malakka, zig ...t- ...ekt.

Ontrent de zelve leggen twee Eilandekens, Ilha das Naos, dat van de stad beschoten kan werden, en Ilha das Pedras, van waar men steen tot het bouwen der huizen haald; dog dit kan niet wel door geschut bereikt werden. Tusschen deze Eilanden plagten de Kraaken en Gallioenen der Portugeezen op 4 a 5 vadem waters te leggen.

Aan de Noord-west kant der stad heeft men een muur, een poort, een kleene Vesting, en een rievier nevens de zelve in Zee, die met laag water versch, dog met hoog water zout is.

Zy is wel 40 schreden wyd, en haren stroom is doorgaans al vry sterk. Zy werd gemeenelyk Crysorant genaamd; ook is 'er aan de Oost-kant een.

Het land over de rievier, dat wel zoo hoog, als dat van de stad, is, werd door een houte brug aan de zelve gehegt; maar aan de Zuid-Oost-kant is het zeer Moerassig, en legt, wanneer het regend, den meesten tyd dras, behalven dat het aan strand wat hooger is.

Men heeft in de stad veel fraeje, dog ongeplaveyde, wyde en rechte straaten, en veel schoone steene huizen, van de welke zeer veele nog van de tyd der Portugeezen, volgens hunne gewoonte, vry hegt gebouwd zyn.

Zy legt als in een halve Maan gebouwd, en een kleen beekje loopt 'er midden door, waar over de voornoemde brug is.

De Vesting.

Daar is een deftige Vesting, die zeer sterk, van zeer goede wallen bolwerken, en geschut voorzien, en in staat is, om met hare bezetting al een harde stoot te konnen uytstaan. In de zelve zyn zeer veel vaste steene gebouwen, en ordentelyke straaten, alles nog van de oude Portugeesche tyden heugende; en de Toren, die 'er op een hoogte in staat, schynt van buiten nog al iets te wezen, hoewel hy dus in zich zelven zeer bouw-vallig is.

Deze Vesting, die boven op den berg midden in de stad legt, is wel zoo groot, als Delfshaven, zynde als een vlek op zich zelven, heeft ook twee poorten, en schoon zy met haar een deel op den berg legt, zoo spoeld egter de Zee tegen hare muuren beneden aan, zynde de stad verder open; hy diend jegenwoordig tot een woonplaats voor den Heer Land-Voogd, als ook voor onze verdre bedienden, en de bezetting, die daar al redelyk sterk is. Voor 200 jaren was zy maar een visschers dorp, en is nu een schoone stad.

In de vorige tyden plagten 'er wel 11 a 12000 Ingezetenen zich op te houden; dog nu zyn 'er niet boven de 2 a 300, ten deelen Hollandze, ten deelen Portugeeze, en ten deelen Maleytse huisgezinnen; dog de laatste onthouden zich maar in Atappe hutjens, en woonen ook meest aan de uyterste hoeken der stad.

Buiten de zelve zyn 'er ook eenige fraeje huizen, en ettelyke nette plantagien van Clappus en andre boomen; dog daar in onthouden zig ook meest Maleyers.

Is wel ten handel gelegen.

Het is een stad, die om de straat die 'er aan legt, ongemeen wel tot den handel gelegen is, en waar op van ouds een groote vaart plagt te zyn, gelyk 'er nog van Bengale, Choromandel, Suratte, Persien, Ceylon, Java, Sumatra, Siam, Tonkin, Tsjina, en van veel andre gewesten, op is, die daar ook 10 ten honderd aan tol voor alle inkomende, en 3 ten honderd voor de uytgaande goederen geven moeten, en plagt de bloote tol, met eenige gereggtigheden A°. 1669. hier op te brengen, f 74959-18 o. En waren 'er in dat eene jaar, behalven de Deense, Portugeese en Moorse schepen, 116 Javanze vaartuigen geweest. Zy diend ongemeen onze schepen, die van Japan door de straat

ftraat van Singapoera na Bengale, Choromandel, Suratte en Perfien gaan, of die van daar na Batavia binnen door willen.

Dog fchraal van levens-middelen. De ftad in zich zelven heeft niet veel levens-middelen, dan vifch, en eenige vrugten, en al het vordre moet daar van buiten gebragt werden. Het is 'er, in opzicht van de Kuft, Bengale, Ceylon &c: , fchraal, gelyk zig ook het land rondom zoodanig vertoond.

En gevaarlyk wegens 't wild gedierte. Men is hier, buiten in 't Bofch, voor 't wild gedierte niet zeker, en 't is gebeurd, dat de Heer van Naarffen (een vriend, die 't my zelf verhaald heeft) een Tyger onwetende tegen zyn hinderften reed, en dat hy dit wild ook meermaalen, konnende zyn peerd dan niet houden, ontmoette, gelyk 'er ook een groote menigte van Olifanten, en ander wild, is. Ook zag die zelve Heer op zekeren tyd elders een Tyger na een Hert, dat hem in 't water ontvlucht was, fpringen; dog 't Hert ontfwom het, en de Tyger wierd ondertuffchen door een Cayman na de grond gerukt.

Hier onthoud zig van wegen de E. Maatfchappy een Land-Voogd, die het opper-gezag over alle de bedienden, en over haare zaaken heeft.

Deze heeft als de naafte in rang aan hem een opper-Koopman tot een Tweeden perfoon, eenen Fiscaal, foldy-Boekhouder, en verder alle zoodanige bedienden, als wy bevorens reeds onder Amboina befchreven hebben, die ook in opzicht van hunne foldyen, en buitenvoordeelen, even eens behandeld, behalven dat hier ook nog eenige opper-hoofden van de plaatfen of Comptoiren, onder deze Land-Voogdy behoorende, gevonden werden, en dat hier ook een byzondre Sjahbandaar, of Tollenaar, is.

Uyt deze leden heeft men hier (even als van Amboina reeds gezegt is) ook een Raad van politie, die de ganfche Land-Voogdy beftierd, als mede een andren, die de zaaken van het gericht waarneemd, en een, die wegens de kleene en de Huwelyks-zaaken zit.

De Ingezetenen. De Maleyers werden ook in 't gemeen Orang di Bawah Angin, of lieden benedens winds, of anders Oofterlingen, genaamd, gelyk die van 't weften, en voor al de Arabiers, met den naam van Orang Atas Angin, dat is, lieden, bovens winds gelegen, en als Wefterlingen bekend ftaan, niet om dat 'er niet meer volkeren van dien naam; maar om dat zy beiden onder die twee zoorten van volkereren wel de beroemdfte, en de fchranderfte, en de befchaaftfte zyn.

En voor al de Malyers. Nevens hunne taal na- De Maleyers zyn de vernuftigfte, doortraptfte, en beleefdfte volkeren van het ganfch Ooften.

Of zy na dat geweft, dan of 't geweft na hun zoo genaamd werd, zullen wy naderhand onderzoeken, als wy hunnen eerften oorfprong, zoo veel mogelyk is, zullen opdelven, en uyt hun oudfte gefchiedeniffen voor den dag brengen.

der b... fchre... werd...

Zy zyn wat deeluw van verw, en vry blanker, dan wel andre Indiaanen, ook veel vriendelyker, beleefder, en netter in hunne wyze van leven; en in 't gemeen zoo lieftallig, dat 'er geen andre volkeren by te vergelyken zyn.

Hunne taal, Bahafa Malajoe, dat is, de Maleytfe taal, 't zy na 't volk, 't zy na 't land, genaamd, werd niet alleen op die Kuft, maar als een taal om malkanderen alomme te verftaan, en om by allen te regt te geraken, geheel Indiën door, en in alle de landen van 't Ooften, even eens als 't Franfch of Latyn in Europa, of als de Lingua Franca in Italien, of in de Levant, gebruikt, zoodanig dat men, die taal kennende, nergens zal verlegen ftaan, om dat zy zelf tot in Perfien toe, en verder aan die kant, en tot in de Philippines, van een groot gebruik en verftaanbaar is.

Men houd hem voor een zeer flecht opgevoed menfch in 't Ooften, die deze taal niet verftaat, behalven dat de Maleyers zelf wel gewoon zyn in de zelve als te ftudeeren, en nog vafter gronden tot kennis van dezelve, en ook wel tot het aanleeren van 't Arabifch, waar by ook zommige onder hen wel 't Perfiaans voegen, te leggen; maar die nog verder begeeren te gaan, tragten kennis van 't Sanskrits, de moeder-taal van de meefte Oofterfe taalen, te bekomen.

Nergens nu werd deze taal zoo net en zoo zuiver, als hier, gefproken, hoewel 'er nog een groot onderfcheid is tuffchen die, welke de Hovelingen, en die, welke de gemeene lieden gebruiken, behalven dat die eerfte ook met ongemeen veel Arabifche woorden doorfpeckt is, het geen zy gewoonlyk doen, om hunne groote geleerdheid in die taal boven de gemeene lieden te toonen, welke taal ook zoo hoogdravend, en zoo veel van de gemeene zuyvre taal (want die is onzuiver,) om dat ieder Natie, die deze gemeene Maleytfe taal fpreekt, iet van haar eigen taal daar onder mengt, verfchillende is, dat zy by geen van de gemeene lieden zal verftaan werden, gelyk zy ook by geen andre, dan by de Vorften, Hovelingen, en Priefters, van gebruik, en dierhalven maar als een taal der geleerden aan te merken is.

Zy is in zich zelven ongemeen liefelyk, zoetvloejende, bekoorlyk, en zeer kragtig, om 'er zich in uyt te drukken.

Verscheide werken, in die taal beschreven, en bevorens by ons al opgenoemd, en een menigte van fraeje liederen, waar in zy veel oude zaaken bewaren, geven daar klare bewyzen van.

Dracht der Maleyers. Hunne dracht bestaat van de mannen gemeenelyk in een broek, een wyd blaeuw, rood, of groen opper-kleed, als een losse keel, en een Tulband wrongs-wyze om het hoofd.

Ook zyn zy doorgaans van een zeer vrolyken aard; maar houden altyd een slag om den arm, en 't zyn gasten, voor geen een gat te vangen, dewyl zy van een verhevene geest, en groots van inbeelding zyn.

Hun aard. Ik ken 'er in Indiën geen doortrapter, dan hen, en de Macassaaren, weshalven zy niet al te veel te vertrouwen zyn.

Gewaad van hunne vrouwen. Het gewaad der vrouwen is by na, als dat van de andre Indise, of als dat van de Javaanse vrouwen, bestaande in een lang kleedje, dat hen tot de voeten komt, en dat zy ook meest wel boven den boezem onder de armen vast maken, gaande verder met het bovenlyf bloot.

Haar hoofd-hair werd in eenen bos by een gebonden, hoewel zommige dat nog wel op een andre wyze, en by na als de Mitticen, opdoen.

Hare geestigheid boven andre. Deze vrouwen zyn ook doorgaans van een veel verhevener geest, als andre Indiaanze vrouwen, gelyk zy ook in lieftalligheid en geestigheid verre boven andre uytmunten.

Wat nu de verdre Ingezetenen alhier belangt, die zyn of Portugeezen, die ider een genoeg bekend zyn, of andre Indiaanen, die wy al beschreven hebben, als Chineezen, Guzeratters, Bengalers, kust-Mooren, Atsjienders, en meer andre,

Waaren, die hier vallen, en getrokken werden. De waaren, die hier vallen, zyn deze:

Calimbac, Agelhout, en Camfer, in 't Ryk van Pahang.
Tin.
Goud, en goude Maasen.
Peper.
Pedra de Porco.
Olifanten.

De waare, die hier getrokken werden, zyn

Allerley zoorten van kleeden, en voor al
Petas Maleyo, of Maleytse kleeden.
Suratse dito.
Bengaalse dito.
Guinees Lywaad.
Salampoeris.
Basta Brotsja.
Bethilis.
Chitsen van de Kust.
Amfioen.
Rood Laken.
Koper.
Ropyen,
Reaalen van agten.

De onkosten der bezetting, en van andre zaaken, loopen hier hoog, en zomtyds by de 2 tonnen gouds, en zyn oorzaak, dat de zuivre winsten in een jaar dikwils op verre na zoo veel niet konnen opbrengen, dat anders al vry wat uytmaken zou.

A°. 1664., en in de vorige jaaren, liepen de onkosten hier nog veel hooger, en toen heeft men goed gevonden de bestekken der bezetting veel te verminderen, en in te trekken, 't geen toen wel 2 tonnen gouds stond te kosten; maar naderhand jaarlyks wel 40000 gl: minder aan onkosten te geven. Daar op wierd 1669. ook door haar Ed: belast de Vesting te verkleinen, waar over zekere Vaandrig zedert den 17. January: gesteld wierd als bouw-kundige.

Onder de Land-Voogdy van Malakka staan nog verscheide andre Comptoiren, van welke zommige op dit zelve land, andre op Sumatras Oost-kust, gelegen zyn, en welker opper-hoofden door dezen Land-Voogd, en zynen Raad, derwaards gezonden werden. Byzondere Comptoiren, onder Malakka staande.

Deze zyn Peirah, Keidah, Oedjang Salang, en Andragiri.

Het eerste Comptoir, Peirah genaamd, en op deze Maleytse Kust gelegen, behoorde onder de Koningin van Atsjien, en wierd enkelyk om den tin-handel aangehouden, en daar een onder-Koopman van wegen de E. Maatschappy gelegt, om 't zelve tegen gereede penningen, of kleeden, tegen 50 Ryxdaalders de Bahaar in te handelen; dog de Natie in zich zelven is zeer vuyl en moorddadig, gelyk die zich niet ontzien heeft 1651. al ons volk te vermoorden. Peirah.

Dat in de volgende tyden haar Edelheden al verscheide maalen genoodzaakt heeft, last aan de Land-Voogden en Raaden alhier te geven, om dat Comptoir, en de Logie, stil te lichten, ten einde dan verder gelegenheid te maken, om dit verfoejelyk stuk te wreeken, gelyk naderhand ook in 't werk gesteld is; een zaak, waar over wy breeder zullen spreken.

Het Tweede buiten-Comptoir is Queda, of Keidah, mede op deze Kust, en ontrent tegen over Atsjien gelegen: daar ook een onder-Koopman legt, en een Logie van ons is, om Tin, Goud, en Olifanten voor de E. Maatschappy van Keidah.

den

den Koning aldaar in te handelen; dog dit Koninkje plaagde ons nu en dan mede zoodanig, dat wy ook verschei-de maalen genoodzaakt geweest zyn, dat Comptoir te lichten.

Oedjang Salang. Het derde Comptoir is Oedjang Salang, alwaar wy mede een onder-Koopman, en eene Logie hebben, en daar mede Tin en Olifanten vielen; dog die handel was van geen groot belang, trekkende eenige kleeden, en Amfioen. Dit is een Eiland hier ontrent, waar over een Koning heerscht.

Andragiri. Op Andragiri, een Koninkryk tegen over Malakka, op de Oost-kust van Sumatra, en bewesten Malakka gelegen, hebben wy mede een Comptoir en Logie, waar in een onder-Koopman of Boekhouder en eenige bedienden van wegen de E. Maatschappy leggen, om de Peper, en 't Goud, 't geen daar valt, te verzamelen, en tegen kleeden, of gereede penningen, in te koopen.

Hier van daan heeft men van ouds her ook, om den Tin-handel, bezendingen na Ligoor, en Tanassery, dat onder Siam staat, en ook wel na Bangkoelo, eer de Engelzen zig daar neer zetten gedaan, om goude Maasen, en Pedra de Porco's, in te handelen; dog dit laatste is metter tyd te niet geraakt; maar in Ligoor hebben wy nog een onder-Koopman als Hoofd.

't Eiland Dinding. Het Eiland Dinding behoorde mede onder Malakka, en wierden daar ook eenige posthouders hier van daan gelegt.

Wat voor Land-Voogden, en verdere bedienden, altoos zoo verre ik die heb konnen opbaggeren, hier geweest zyn, zal men uyt de volgende Lysten konnen zien.

L Y S T

Der

LANDVOOGDEN van MALAKKA.

Land-Voogden van Malakka.

Johan van Twist, Land-Voogd, en Buyten-gemeen Raad van India.	Van 1641.	tot 1642.
Jeremias van Vliet dito.	1642.	1645.
werd 1645. Buiten-gemeen Raad van India.		
Arnold de Vlaming van Ontshoorn, dito.	1645.	1646.
Johan Thyssoon Payart, dito.	1646.	1662.
werd 1657. Buiten-gemeen Raad van India.		
Johan van Riebeek, Bevel-hebber, en voorzitter.	1662.	1665.
Balthasar Bort, dito en dito.	1665.	1668.
werd den 6. Augusty 1668. tot Land-Voogd gevorderd.		
Dus Land-Voogd.	1668.	1679.
werd 1670. Buiten-gemeen Raad van India, en 1678. gemeen Raad.		
Jacob Jorissoon Pits, Land-Voogd.	1679.	1680.
Cornelis van Quaalberg, dito.	1680.	1684.
werd 1682. Buiten-gemeen Raad van India.		
Nicolaas Schaghen, dito, en Buiten-gemeen Raad van India.	1684.	1686.
Dirk Komans, gezag-hebber van den 5 Jan. tot den 26. Nov.	1686.	1686.
Thomas Slicher, Land-Voogd, en Buiten-gemeen Raad van India.	1686.	1691.
Dirk Komans, gezag-hebber.	1691.	1692.
van den 18. October 1691. tot den 1. October 1692.		
Gelmer Vosburg, Land-Voogd.	1692.	1697.
Govert van Hoorn, dito.	1697.	1700.
Bernard Phoonsen, dito.	1700.	1704.
werd 1703. Buiten-gemeen Raad van India.		
Johan Grootenhuys, gezag-hebber.	1704.	1704.
van den 18. January 1704. tot den 22. Mey.		
Karel Bolner, Land-Voogd.	1704.	1707.
Pieter Rooselaar, dito.	1707.	1709.
werd 1707. ook Buiten-gemeen Raad van India.		
Willem Six, dito.	1709.	1711.

Wil-

Willem Moerman.	1711. 1717.
Herman van Suchtelen.	1717. en was 't nog 1725.

OPPER-KOOPLIEDEN en TWEEDE PERSOONS van MALAKKA.

Johan Verpoorten.	Van 1641. tot 1642.
N. Snoek. Welke getuigd hier 1643. gezien te hebben een vrouw van 150 jaaren.	1642. 1645.
Gerard Bersche.	1646.
Johan Goesens.	1656.
Gerard Herberts. } Deze tyd te zamen.	1656. 1661.
Balthasar Bort.	1656. 1657.
Michiel Curre, in Borts plaats nevens Herberts.	1657. 1658.
Gillis Syben.	1661. 1664.
Joannes Massis.	1664. 1669.
Francois Sandvoord.	1668. 1668.
Henrik Schenkenberg.	1668. 1670.
Dirk Komans.	1684. 1691.
Zynde nu en dan tusschen beiden gezag-hebber geweest.	
Adriaan Lucasson.	1691. 1692.
Francois van der Beke.	1692. 1693.
Pieter de Vos.	1694. 1696.
Abraham Douglas.	1696. 1700.
Philip David van Ucchelen.	1700. 1702.
Gerard Huychelbosch.	1702. 1703.
Joannes Grootenhuys.	1703. 1704.
Antoni Valkenier.	1706. 1709.
Herman van Sugtelen.	1709. 1711.
Antoni Heynsius.	1711. 1716.
Gerard Voogd.	1717. en was 't nog 1725.

CAPITEINS van MALAKKA.

Laurens Forcenburg.	Van 1641. tot 1642.
Hans Cruger, Capitein Lieut.	1643. 1663.
N. Temmer.	1680.
Jacob Palm. Capitein Lieut.	1708. 1709.
Christaan Trekmeyer dito dito.	1709. 1711.
Nicolaas Oostenrode dito dito.	1711.

SJAHBANDAARS van MALAKKA.

Jan Jansson van Menie.	Van 1641. tot 1644.
Emanuel du Molin.	1656. 1660.
Michiel Curre.	1660.
Francois van der Beke.	1683. 1692.
Johan van der Leli.	1708.
Dirk Vonk.	1709. 1712.
N. Tempelaar.	1712. 1712.
Samuel Cras.	1712. 1716.
Johan Bernard.	1717. was 't nog 1725.

FISCAALS van MALAKKA.

Gerard Herberts.	Van 1641. tot
Balthasar Bort.	1649. 1649.
Johan van Zyll.	1650. 1655.
Emanuel Du Moulin.	1655. 1656.
Gillis Syben. } Korte tyd alle.	1656. 1656.
Balthasar Bort.	1656.
Emanuel du Moulin.	
Gillis Syben.	1656.
	1656. 1657.

Gillis Syben. 1657. 1661.
Abraham den Back. 1661. 1669.
Jacob Maartenſſoon Schagen. 1669.
Jacob van Naarſſen. 1683. 1684.
Pieter van Helsdingen. 1684. 1685.

FISCAALS INDEPENDENT.

Arnold Hackius. 1690.
Arnold van Alzem. 1695. 1703.
Abraham van Kervel. 1708. 1711.
Ging in zyn fatzoen 1712; dog buiten gezag na 't Vaderland.
N. van Loon, ordinair Fiscaal. 1711. 1711.
Rutger Dekker dito. 1712. 1712.
N. Crommelyn dito. 1712.
N. Siberſma dito. 1717.

Soldy-Boekhouders.

SOLDY-BOEKHOUDERS van MALAKKA.

Jacob de Cooter. Van 1641. tot 1643.
Jan Claaſſoon Cloek. 1657.
Thomas de Vos. 1657. 1658.
Adriaan Lucaſſoon. 1658. 1661.
Jacob Joriſſoon Pits. 1661. 1663.
Jacob Splinter. 1663.
N. Rex. 1717. was 't nog 1725.

Geheim-ſchryvers.

GEHEIM-SCHRYVERS van MALAKKA.

Balthaſar Bort. 1646. 1649.
Gillis Syben. 1649. 1656.
Abraham den Back. 1656. 1664.
Matthys Sonnemans. 1669.
Jan Pas. 1690.
Samuel Cras. 1709. 1717.
N. Liſpenſier; voor een tyd tuſſchen beiden. 1712.
N. Cotjêre. 1717.

Winkeliers.

WINKELIERS van MALAKKA.

Jacob May. 1641. tot 1642.
Karel Verwyk. 1642.
Dirk van Lier. 1656. 1658.
Johan van Groenewegen, 1658. 1659.
Johan Maſſis. 1659. 1659.
Nicolaas Muller. 1662.
N. Bokent. 1691.

Opperhoofden van Peirah.

OPPERHOOFDEN van PEIRAH.

Dit Comptoir 1655. weer opgericht.
Iſaak Ryken. 1655. tot 1656.
Pieter Buytzen. 1656. 1656.
Cornelis van Gunſt. 1656. 1656.
't Comptoir gelicht den 25. Juni. Dog 1659. weder opgericht.
Johan Maſſis. 1659. 1660.
Abraham Schats. 1660. 1660.
Johan Maſſis. 1660. 1661.
Adriaan Lucaſſoon. 1661.

OPPER-

OPPERHOOFDEN van LIGOOR.

Dpper- oofden an Li- oor.,

Balthaſar Bort.	1656. 1656.
Joannes Zacharias.	1656. 1657.
Michiel Curre.	1657. 1660.
Johan Maſſis.	1661.
Nicolaas Muller.	1667. 1669.

CASSIERS van MALAKKA.

aſſiers.

Michiel Curre.	1656. tot 1656.
Kornelis van Gunſt.	1656. 1656.
Michiel Curre.	1656. 1656.
Abraham Schats.	1656. 1658.
Cornelis van Gunſt.	1658.

DISPENSIERS van MALAKKA.

Lubbert Coorn.	1657.
Jan Claaſſoon Clock.	1657. 1663.
Bernhard Vink.	1663. 1663.
Jacob Joriſſoon Pits.	1663.

OPPERHOOFDEN van OEDJANG SALANG.

pper- oofden nOed- ng Sa- ng.

Cornelis van Gunſt.	1656. 1658.
Iacob Ioriſſoon Pits.	1658. 1660.

Het Comptoir 1660. gelicht.

OPPERHOOFDEN van KEIDAH, of QUEDAH.

oper- ofden n Kei- h.

Pieter Buytzen.	1654. 1656.
Arend Claaſſoon Draey.	1656. 1656.

In December is dit Comptoir ſtil gelicht.

Iacob Ioriſſoon Pits.	1657.

weer herwaards gezonden om de Tollen; dog de Rheede bleef gedurig nog bezet tot 1660. &c:

zon- per- onen ont- ete de pa- ren.

Buiten deze komen my in deze en gene Malakſe Papieren nog deze navolgende bedienden voor.

Iacob Kerkhoven, onder-Koopman.	1660. tot 1662.
Henrik van Ekeren opper-Koopman, en wel eer in Ligoor gelegen hebbende.	
Iacob van Twiſt, Lieut.	1656.
Sebaſtiaan Cledits, Vaandrig.	1657.
Ian van Es dito.	tot 1662. dat vertrok.
Bernhard Vink dito.	1662.
Ian Meke, opper-Wondheeler.	1662.
Willem Corneliſſoon, dito in 't Caſteel.	1662.
Henrik Pelgrom Vaandrig.	1710.
Pieter Du Queſne.	1711.

COMMISSARISSEN Die hier iets verricht hebben.

om- ſſa- ſen.

Juſtus Schouten.	1641.
Pieter Boreel, Commiſſaris van Malakka, &c.	1642.
Iohan van Teylingen hier.	1646.
Balthaſar Cojett / Izaac Maſſis / N. Elards. — Als Commiſſariſſen over Malakka aangeſteld. Dog zy weygerden dit.	1709.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE *byzondre zaaken van* Malakka. *Uyt de oudste Maleytsche schryvers opgedolven. De voortreffelykheid dezer boeken. Van waar de Maleyers hunnen naam ontleenen. Waar zy zich voor C.* 1160. *nedergezet hebben. Hun eerste Vorst* Siri Toeri Bowana, *nader beschreven. Onder welken zy na de Maleytse Kust overstaken. De rechte naam van dit land. Van veel ouden voor* Salomons *Ofir gehouden. Zy bouwen de stad* Singapoera. *Werden van den Koning van* Madjapahit *ontrust. De dood des eersten Konings* 1208, *en vervangen door* Padoeka Pikaram Wira. *Die* 1223. *door* Siri Rama Wikaram *gevolgd wierd. Die* 1636. *door* Siri Maharadja, *vervangen is.* 1249. Siri Iskender Sjah, 5de. Koning, *die* 1252. *gedwongen werd* Singapoera *te verlaten. Hy bouwd* Malakka. *De* Madjapahitse *Koningen, ook opper-Vorsten van* Andragiri. *Zyn dood* 1274. *als eerste Koning van* Malakka. Sulthan Magat, *zesde Maleytse, en tweede* Malakse *Koning,* 1274. *Zyn dood* 1276. Sulthan Mohhammed Sjah *de zevende Maleytse, derde* Malakse, *en eerste* Mohhammedaansche *Koning. Veroverde Verscheide landen.* 1333. *Vervangen door* Sulthan Aboesjahid, *de* 8. *Maleytse,* 4 Malakze, *Koning.* 1334. Sulthan Modafar Sjah, 9 Maleytse en 4, Malakze *Koning. Oorlogt* 1540. *met den Koning van* Siam, *dog werd geslagen, en stierf. Belegerd* Malakka *weer, dog vergeefs.* Malakka *nu zeer geroemd.* 1374. Sulthan Mantsoer Sjah; *de* 10. Maleytse, *en* 5. Malakze Koning. Mantsoer Sjah's *verbond met den Keizer van* Tsjina, *en zyn huwelyk met des zelfs dochter. Zyne verdre gevallen en daden. Zyn dood* 1447. *Zyn vervanger* Sulthan Alawaddien Sjah. *Onder Siams magt geraakt.* Sulthan Mahhmud Sjah. *Onder welken de Portugeezen hier eerst quamen.*

BYSONDERE SAAKEN van MALAKKA.

De byzondere zaaken van Malakka.

OM Malakka recht te leeren kennen, en naricht van die zaaken te krygen, die het zelve wel 't meest beroemd gemaakt hebben, moeten wy van voor des zelfs oorsprong en grondvesting beginnen, en uyt de duisternis der aloudste tyden weder opdelven, 't geen door de menigte der verloopene jaaren, en door de vergetelheid, of waarschynelykst door de weinige gelegenheid, voor de later nakomelingen als begraven lag.

Uyt de oudste Maleytse schryvers opgedolven.

Indien eenige zeer zeldzame en met een Arabische letter geschrevene boeken, die nu voor geen goud te bekomen zyn, my niet waren ter hand geraakt, ik zou niet in staat zyn, om de wereld die zaaken van Malakka mede te deelen, die wy nu hier ter neder stellen, en die wy verzekerd zyn dat hen zeer weinig menschen konnen aan de hand geven, alzoo van de duizend, de Maleytse taal kundig, naeuwlyks een bequaam is, om de zelve, met een Arabische letter geschreven, te lezen, en nog minder, om dat hoogdravend Maleyts, waar onder zeer veel Arabische en Persiaansche woorden en spreuken gemengd zyn, te verstaan.

De voortreffelykheid dezer boeken.

Deze boeken nu zyn genaamd Tadjoe essalatina, of Makota Segalla Radja, dat is, de kroone der Koningen, Misa Gomitar, en Kitab Hantoewa of Hangtoeha, dat is, het boek Hantoewa, anders gemeenelyk met den naam van Soelalet essalathina, dat is, de stamme, of de geslachts-Lyst der Koningen (te weten, der Malakse) by de geleerden in die taal bekend.

Dit zyn drie juweelen, die in zeer weinig boekeryen gevonden werden, en die by ons, schoon met veel verdigtzelen en onnutte zaaken vervuld, egter voor de allerbeste beschrevene Maleytse boeken gehouden werden, en die niet alleen het dienstigste zyn, om de Maleytse taal grondig te leeren; maar waar in ook zeer veel nutte zaaken de Javaanze, Maleytse en andre Koningen betreffende, en die wy uyt geen andre schryvers zouden konnen weten, opgesloten leggen.

De Mohhammedaansche Vorsten in Indiën, en hunne Priesters zyn by na de eenige bezitters 'er af, en men heeft de grootste moeite van de wereld, om 'er maar een af te zien.

Ik bezit ze alle dry gelyk bevorens elders, over de Maleytse taal sprekende, gezegt heb; maar schoon ons in de twee eerste, en nog eenige andre boeken hier en daar wel zaaken, die ons groot licht ontrent dit stuk geven, voorkomen, is nogtans het laatste, in dezen opzigte, het beste, om dat het dus de zaaken van de grond af, en zelf lang voor dat het gebouwd was, al zeer net (voor zulke Inlanders) voorsteld.

Ik moet egter bekennen, dat, eer ik dit laatste boek bezat, ik groot licht uyt een Voorreden, door myn gewezen Ampt-

Amptgenoot, den Heer Petrus van der Vorm, voor het herdrukt Dictionarium van D. Gueynier uytgegeven, bekomen, en my ten deelen daar van hier bediend heb.

Van waar de Maleyers hunne naam ontleenen.

Wie de schryver van het boek Hangtoeha is, weet ik niet, maar moet bekennen, dat het een van de netste Maleytse boeken is, die ik gelezen heb, en waar uyt wy het wezentlykste den Lezer zoo kort, als 't mogelyk is, zullen mededeelen.

Indien wy de eerste beginzelen der Maleyers naeukeurig gaan naspeuren, zoo staat ons eerst uyt te pluyzen, of zy hun naam van het Maleyts land, of van de Maleytse kust, en van de stad Malakka ontleenen, dan of die kust haren naam na en van de Maleyers draagd.

Dat het volk niet na de stadt, die eerst lang, na dat deze Natie al in de wereld bekend en beroemd was, gebouwd wierd, nog ook na de Maleytse kust zyn naam voerd, zal ons het vervolg klaar genoeg aanwyzen, alzoo ons blyken zal, dat zy zich, byna wel 90 jaaren te voren, elders hadden neder gezet.

Dit volk heeft eerst op het groot Eiland Sumatra (dat in oude tyden Andelis, en ook Maningcabo, eer men ontdekte, dat dit een byzonder Koninkryk op dit Eiland was, genaamd wierd) en aldaar in het Koninkryk van Palimbang, op de binnen-west kust, ontrent 8 graaden Zuider breedte, tegen over het Eiland Banca, aan de rievier Malajoe gewoond, die rondom den berg Mahameiroe loopt, en van daar na om laag in de rievier Tatang, en zoo verder in Zee stort.

Die maar den naam van die eerste rievier hoord, zou terstond zeer licht overslaan, om te gelooven, dat die gene, die zich daar eerst nederzetteden, na de zelve Orang Malajoe, dat is, het volk van Malajoe, of 't volk, dat aan rievier Malajoe woond, genaamd zyn; hoewel andren oordeelen, dat die rievier (die ook wel Mallajoe, Malladjoe, en Maladjoe genaamd werd) haren naam van dit noest, neerstig, geswind, en voortvarend volk ontleend, alzoo het altyd ergens mede bezig is, en om dat de Maleyers ook deze noestheid en geswindheid doorgaans door 't woord Maladjoe uytdrukken.

Doch ik ben van oordeel, dat de Maleyers van dezen stroom allereerst hunnen naam kregen, en dat zy dien naderhand aan verscheide kusten en landen, daar zy zich neersloegen, hebben medegedeeld, hoewel dit gansch land, daar toen nog niet dan visschers waren, onder den Koning van Siam gestaan heeft, dien het naderhand door eenige dezer Inlanders is afhandig gemaakt.

Waar zy zig voor A. C. 1160. nedergezet hebben.

Na dat zy zich hier, zonder dat zy nog van een Koning, die over hen heerschte, wisten, eenige jaaren, die by de schryvers niet aangeteekend vinde, onthouden, en het hier egter niet al te wel na hunnen zin, nog te gerust hadden, vonden zy, na dat merkelyk toegenomen hadden, terwyl zy nog Heidenen waren, goed, om eenen Koning te verkiezen, welke hun eerste Vorst Siri Toeri Bowana genaamd was. Deze heeft 48 jaaren over hen geregeert, en gaf voor een Nazaat van Alexander de Groot te zyn, aan den welken Demang Leibur Dawang, die toen als een Vorst van minder naam het gebied over dit volk voerde, de heerschappy, uyt aanmerking van zyn groot geslagt, en om dat hy van zoo een beroemd Vorst afstamde, ontrent A. C. 1160 (of wel eenige jaaren te voren) overgegeven had.

Hun eerste Vorst nader beschreven.

En onder welken zy na de Maleytse Kust overstaken.

Onder dezen Vorst is dit volk van het Eiland Sumatra na de over-wal, nu de Maleytse kust, en wel na den Noord-Oost hoek van dien, met de naam van *Hoedjongh Tanah*, dat is 's lands eynde, en by de land-beschryvers ook wel *Zier-baad*, dat in 't Persiaans *benedens winds* beteekend, bekend, overgesteken, alwaar zy ook langen tyd daar na nog een nieuwe naam van *'t volk benedens winds*, of wel van de Oosterlingen (te weten, by uytstek boven alle andre volken van het Oosten) gekregen, en van dezen aldus genaamden uythoek, daar zy zich nu op nieuw neergezet hadden, ontleend hebben; gelyk deze zelve naam naderhand ook tot deze en gene van hunne nabuuren, of de verdre Oosterlingen, overgegaan is.

De rechte naam van dit land.

Dit land nu wierd van dien tyd af meest met den naam van Tanah Malajoe, of 't Maleytse land, en de Maleytse kust, bekend, waar door men, in een ruimen zin, al dat land verstaat, 't geen zig van dien hoek, of van den 2. graad af, tot aan den 11. graad N. Breedte, en tot aan Tanassery, uytstrekt, hoewel men, in een naeuwer zin, daar by alleen 't land, dat nu tot de Land-Voogdy, en 't land van Malakka behoord, en dat daar ontrent gelegen is, verstaat, gelyk die ook by uytstek voor de rechte en oorspronkelyke Maleyers gehouden, en daarom ook maar Orang Malajoe, dat is, Maleyers eenvoudelyk, genaamd werden, daar alle de andre, zo daar ontrent, als verder afgelegene Maleyers, als die van Patani, Pahang, Peirah, Keidah, Djohor, Bintan, Lingga, Gampar, Haroe, en meer andre volken, op dit land zelfs, of wel

op de Eilanden Bintang, Lingga (bezuiden Malakka) of op Sumatra gelegen, ook wel Maleyers, maar altyd met byvoeging van den naam van 't land, daar zy t'huys behoorden, als Malajoe Djohor, Malajoe Patani, en zoo voorts, genoemd wierden.

Van veel Ouden, voor Salomon's Ofir gehouden.

Dit is dat vermaard en wyd-beroemd land, dat veelen van de Ouden, en nog velen hedens-daags, voor 't aloude Ofir, en voor dat land hielden, daar Koning Salomo het goud en andre Indiaanze zeldzaamheden, in de H. Schrift gemeld, van daan gevoerd heeft, en 't geen de Ouden daarom Regio Aurifera, dat is, de goud-kust, het goud-gewest, genoemd hebben.

Het is zeker, dat men van Ezion Geber het roode Meir door, en zoo langs de wal van Arabien en Persien, en aldus ook langs de kusten van Malabar, Choromandel, en Bengale, van de eene wal tot de andre afzakken, en zoo eindelyk langs de Ryken van Arracan, Pegu, Siam, en Tanassery, tot aan de Maleytse kust zonder compas komen kon; dog dat niet deze kust, maar 't Eiland Ceylon, waarschynelykst dit Ofir geweest zy, hebben wy uytvoerig in ons eerste deel, en elders, aangewezen.

Zy bouwen de stad Singapoera.

Na dat zy nu eenigen tyd hier verbleven waren, hebben zy daar hun eerste stad gebouwd, en Singapoera genoemd, waar na ook een kleene straat bezuiden de zelve nog den naam draagd.

In dezen tyd was de Koning van Madjapahit, een Ryk op Java, een van de magtigste Vorsten daar om streeks, die zig niet alleen op 't Eiland Java, door zyne wapenen, alomme ontzaglyk gemaakt, maar ook verscheide plaatzen op Java Minor, en Sumatra, ingenomen, en zyn Ryk nog verder uitgebreid had.

Werden van den Koning van Madjapahit ontrust.

Gelyk Madjapahit toen een van de eerste en meest beroemde steden zoo van Java, als van de andre omleggende Eilanden, was, alzoo dreef de roem-zucht des zelfs Vorst, om ook dit nieuw volk, de Maleyers, hier van daan te dryven, en daar door een nieuwe peerl aan zyn kroon te hechten.

Hy taste hen met groote magt op verscheide tyden aan, en dwong hen, om zich van tyd tot tyd daar sterker te maken.

De dood des eersten Konings 1208, en is vervangen door Padoeka Pikaram Wira.

Nadat nu Siri Toeri Bowana 48 jaaren als een dapper Vorst over hen geregeerd had, stierf hy, en wierd van den tweeden Vorst, Padoeka Pikaram Wira 1208. vervangen; maar deze heeft niet lang over hen geregeerd, alzoo hy in 15 jaaren, dat hy hun Koning was, niets van gewigt uytvoerde, dan alleen dat hy de nieuw-gebouwde stad wat verder uytgebreid, en meer versterkt heeft, om tegen de aanslagen van den magtigen Vorst van Madjapahit, die hen niet ongemoeid liet, te beter gedekt te zyn.

Di[e] 1223 door Ram[a] Wika[ram] g[e]volg[d] werd.

Hy stierf A. C. 1223, en wierd toen door den derden Koning, Siri Rama Wikaram vervangen.

Di[e] 1236 door Moh[a]zadja vervangen is.

Dit was een jong en moedig Vorst, die hen met veel zagtheid 13 jaaren lang bestierde, en die zig alomme gevreest begon te maken; maar hy stierf A. C. 1236. zeer haastig, tot droefheid van alle de zynen, waar van hy zeer teeder bemind wierd.

Zyn vervanger was Siri Maha Radja, de vierde Koning, die mede een zeer goede intrede maakte, en de stad merkelyk uytgebreid heeft.

Hy regeerde $12\frac{1}{2}$ jaar met zeer veel voorzichtigheid, by zyn gansch volk bemind; en alomme by zyn vyanden gevreest; en quam 1249. te sterven.

In dat zelve jaar wierd in zyn plaats Siri Iskender Sjah tot de kroon als laatste Koning van Singapoera verheven.

Die 1252. gedwo[ngen] werd Singapoera verlate[n].

Deze hield het in de drie eerste jaaren tegen den magtigen Koning van Madjapahit nog gaande; dog wierd in het einde 1252, zoodanig door hem geperst, dat hy Singapoera verlaten, en zich hooger op na 't Noorden, en van daar na 't Westen van dit land, na dat 5 Koningen 91 jaaren in deze stad geregeerd hadden, begeven moest, alwaar hy 1253. een nieuwe stad aanleide, en de zelve van tyd tot tyd zoo heerlyk opbouwde, dat zy naderhand onder de dry groote vermaarde steden aan die kant van het Oosten, de derde in rang, of naast Pasi, op Sumatra, dat weder naast Madjapahit gesteld wierd.

Hy gaf aan deze nieuwe stad de naam van Malakka, na zekeren boom, Kajoe Malakka, of de Malakse, anders de Mirabolaan ofte vyf-hoek-boom genaamd; ter gelegenheid, dat hy daar ontrent jaagde, en onder zulken boom, terwyl de honden het wild van boven dreven, wat stond te rusten, gelyk hy die stad daar toen begonnen heeft, alle welke zaaken wy breeder in 't boek Hantoewa uytgedrukt vinden.

De Madja[pahitse] Konin[gen] gen oo[k] opper-Vorsten van An[dragiri].

Gelyk men van ouds ook Koningen van Andragiri had, alzoo hebben de oude Koningen van Madjapahit, na dat zy zich meester van Singapoera gemaakt hadden, zich daar mede niet vergenoegd, maar zyn na de overwal van 't Eiland Sumatra overgestoken, alwaar zy 't Koninkryk van Andragiri veroverd, en zedert daar dezen of genen Javaanzen Vorst, aan hen vermaagschapt hebbe, waar onder hier

na

na ook een Koning van Malakka voorkomen zal, als Koning uyt hun naam voorgesteld.

Ondertusschen nam deze stad, en dit beroemd volk, onder dezen Vorst niet weinig in aanzien en vermogen toe, en ley deze Koning van dien tyd af zeer goede gronden tot een vaste regeering.

Hy leefde tot A. C. 1274, en stierf, na dit volk 25 jaaren beheerscht, en na 3 jaaren in Singapoera, en 22 in Malakka, gevreest van zyne nabuuren, en bemind van zyne onderzaaten, als eerste Koning van Malakka, den Ryks-staf geswaeyd te hebben.

Sulthan Magat 6. Maleytse en 2. Malakze Koning 1274.

Sulthan Magat, quam op dit zelve jaar als tweede Maleytse en Malakse Koning in zyn plaats.

Deze Vorst regeerde niet lang; en stierf na 2 jaaren regeerens, besluitende by zyn dood 115 jaaren en 6 maanden van de Maleytse Koningen, zoo lang zy nog Heidenen geweest zyn.

Sulthan Moh- ammed Sjah de . Ma- eytse, . Ma- ykfe en e I. Moh- amme- aansche Koning. Vero- erde erschel- e lan- en.

Hy wierd in het jaar 1276. door Sulthân Mohhammed Sjah, de 7. Maleytse, en 3. Malakse Koning, vervangen, die de eerste Mohhammedaanze Vorst in Malakka, en ook die gene geweest is, die in de 57 jaaren, welke hy dit Ryk bestierd heeft, zig door 't sterk voortzetten van dezen nieuwen Godsdienst, en door 't uytbreiden van zyn Ryk, zeer beroemd gemaakt heeft.

Hy schynd den Maleitse naam op de nabuurige Eilanden van Lingga en Bintam of Bintang, bezuiden den hoek van de Maleytse kust, al gebragt te hebben, en daar omstreeks al verder onder die van Djoehor, Patani, Keidah, (anders Queda genaamd) Peirah, en elders, zelf tot aan de overkust van Sumatra op Gampar en Haroe bekend, en daar zoo gevreest geweest te zyn, dat alle deze landen toen al aan hem scheenen onderworpen.

Hier mede nog niet te vrede zynde, heeft hy in de laatste jaaren van zyne regeering de Princes van Arracan, Erf dogter van dien Koning, getroud, en zich aldus by erffenis ook dat Koninkryk onderworpen, makende dien Vorst, die hy daar uyt de Maleyers aanstelde, tot Mangkoboemi, of Cancelier, van 't Koninkryk van Malakka.

Nadat hy nu tot hooge jaaren gekomen was, quam hy A. C. 1333. te sterven, en liet zynen zoon, Sulthan Aboe Sjahid, als 8. Maleytsen, 4 Malaksen en 2 Mohhammedaanzen Koning, een bevredigd Ryk na; maar deze Vorst heeft het zelve niet lang bezeten, alzoo hy, na 1 jaar en 5 maanden geregeerd te hebben, 1334. door den Koning van Arracan is doodgesteken, latende het Ryk verder in dien eygen staat, gelyk zyn Vader hem dat ontruymd had.

In zyn plaats volgde dit zelve jaar Sulthan Modafar Sjah, als 9. Maleytse, 4. Malakse, en 3. Mohhammedaanze Koning.

Deze Vorst heeft dit volk met zeer veel wysheid en voorzigtigheid bestierd.

Zyne wysheid heeft hy getoond, met hen een boek vol heerlyke Inzettingen, de statuten van Malakka genaamd, na te laten. Zyn dapperheid heeft hy, gedurende de 40 jaaren, zyner regering, allezins doen doorstraalen.

Ontrent 1340. regeerde in 't Koninkryk van Siam (toen Sjaharnouw of Sornau, genaamd) een zeer magtig Vorst, die den naam van Boebatnja voerde.

Oorlogt met den Koning van Siam 1340.

Deze Koning, die alles rondom zich inslokte, en ondertusschen van de magtige koopstad Malakka hoorde spreken, dede, jaloers over haren opgang, de zelve opeisschen, en, als Koning Modafar zich aan hem niet wilde onderwerpen, de zelve door zynen Veld-Heer Awi Tsjakar aantasten.

Daar viel een hevig gevegt tusschen deze twee Vorsten, of wel tusschen beider Veld-heeren, voor, maar Siri Nara Deridja, Malaks veld-Heer, droeg zig hier zoo dapper, dat hy den Siammer dwong met groot verlies, en schande, af te trekken.

Die geslagen wierd, en stierf.

De Koning van Siam quam kort daar aan ook te sterven, en wierd door eenen Tsjoepandan vervangen.

Deze liet het daar niet by berusten; maar tastte den Koning van Malakka weder aan, en belegerde de stad andermaal; maar hy was even ongelukkig, als zyn voorzaat, en wierd nogmaals door den vorigen Malakzen Veld-heer opgeslagen, en zoo gevoelig van de stad gedreven, dat hy 't al mede kort daar aan bestorven is.

In dezen tyd nu was het, dat de stad Malakka, naast de vermaarde steden in het Oosten aan die kant, Madjapahit, en Pasi, de derde in rang gesteld wierd.

Malakka nu zeer geroemd.

Naderhand heeft deze Vorst nog eenige jaaren met veel roem dit Ryk bestierd, en is 1374. komen te sterven.

Hy liet tot zynen vervanger zynen zoon na, die eerst in 't gemeen Sulthan Abdul, dog naderhand, by zyn optreding, Sulthan Mantsoer Sjah genaamd werd.

Deze is geweest de 10. Maleytse, de 5. in Malakka, en de 4. Mohhammedaanze Koning, die daar regeerde, in welkers tyd veel aanmerkensweerdige zaaken hier voorgevallen zyn, be-

behalven dat geen van alle deze Vorsten 73 jaaren, als deze, geregeerd heeft.

Ten tyde van dezen Koning was het Koninkryk van Andragiri, dat op de Oost-zyde van Sumatra lag, onder de opper-Vorsten van Madjapahit; dog na dat Mantsoer Sjah met de dochter van dezen Vorst, Radin Gala Tsjindra Kiraan, een Princes van grooten roem, getrouwd was, schonk de Koning van Madjapahit het Ryk van Andragiri aan zyn schoonzoon Mansoer Sjah, en aldus is Andragiri onder de Koningen van Malakka geraakt, en zedert tot onze tyden onder deze land-Voogdy gebleven.

Ontrent dezen zelven tyd, te weten 1380, was de Koning van Madjapahit zoo groot, dat hy veel eer de naam van Keizer, dan van Koning, verdiende: want hy had niet alleen verscheide Koningen onder zich; maar deelde aan hen ook stoelen uyt, om, als zy in zynen Raad verscheenen, ider na zyn rang geplaatst te werden.

Den eersten stoel naast hem gaf hy aan den Koning van Daha; den Tweeden aan den Koning van Tandjong Poera (op Java) die ook met een van zyne dogters, Nasa Casoema, of Njay Casoema, getrouwd, en na hem Koning van Madjapahit was.

Den derden stoel schonk hy aan den Koning van Malakka, zynen schoon-zoon.

Mantsoer Sjahs verbond met den Keizer van Tsjina, en zyn huwelyk met deszelfs dochter.

Ook maakte Koning Mantsoer Sjah een verbond met den Keizer van China, en trouwde met zyn dochter, en na dien tyd geraakte hy met dien van Pahang in Oorlog, en veroverde dat ryk.

Ontrent dezen tyd was Malakka de eerste, Pasi de tweede, en Haroe de derde stad van 't Oosten in deze streek; die roem verkregen had, en boven alle andre in magt en aanzien uytstak.

Met den Koning van Pasi, Sainalabdin genaamd, geraakte hy daar na ook in Oorlog, en versloeg den zelven.

Zyne Verdre gevallen.

Niet lang daar na, ontrent 1420. zond Krain Samarloeka, Koning van Makassar, een vloot van 200 vaartuigen vol volk na Malakka, om 't zelve aan te tasten; dog de Lacsamana, ofte Zee-Voogd van Koning Mantsoer Sjah tastte hem zoo dapper aan, dat hy wyken moest, en zich na Pasi begeven, dat hy toen belegerde, bedervende daar het gansch land.

Naderhand geraakte Sainalabdyn, Koning van Pasi, in geschil met zyn twee jongste broeders, die hem uyt zyn ryk verdreven, en dwongen toevlugt by dezen Koning van Malakka te zoeken, die hem ook in zyne bescherming nam.

Hy ging, ter gunst van dezen verdreven Vorst, Pasi belegeren, nam dat Ryk en die stad voor hem weder in; dog naderhand wilde hy zich aan Mantsoer Sjah niet onderwerpen.

Dus liepen zyne dagen in gedurige Oorlogen en krygs-belemmeringen ten eynde, en hy quam 1447. te sterven, latende zynen zoon Sulthan Alawoddin in zyn plaats.

Deze is de 11. Koning der Maleyers geweest, en de 6. Malakse, en de 5. Koning, zedert dat zy den Mohhammedaanschen Gods-dienst aangenomen hadde.

Onder Siams magt raakt.

Deze Vorst heeft hen 30 jaaren bestierd, zonder dat my blykt, wat hy gedenk-weerdigs uytgevoerd heeft. Ook schynd my toe, dat Malakka in zyn tyd onder den Koning van Siam geraakt is, hoewel 't er niet lang onder bleef.

Hy stierf 1477, en wierd toen vervangen door Sulthan Mahhmud Sjah.

Dit is de 12. Maleytse, 71 en ook de laatste Malakse en de 6. Mohhammedaanze Koning geweest.

Hy heeft over dit volk 36 jaaren, 29 in Malakka, en naderhand nog 7 in Djohor geregeerd; en onder hem is 't Siams jok 1509. weer afgeworpen, gelyk wy in 't vervolg breeder zien.

Onder welke de Portugeezen [i]quamen.

Onder dezen Koning zyn de Portugeezen eerst op Malakka gekomen, dat zy ook van hem hebben gewonnen; welke zaaken wy, om te netter begrip daar af te krygen, van den beginne af ophaalen, en in haar vervolg, tot onze tyden toe, onder deze, en volgende Koningen van Malakka, in ordre zullen tragten voor te stellen.

DERDE HOOFD-STUK.

Portugeesche zaaken, op Malakka. *Verschil tusschen onze jaar-reekening en die der* Maleyers. 1509. *komt* Siqueira *hier. Onder Koning* Mahhmud, *die aan* Siqueira *toestaat daar te handelen; dog door de Mooren &c: omgezet, alle de Portugeezen wil vermoorden. Gedrag der Portugeezen ondertusschen. Trouwe waarschouwing der* Tsjineesen. *Nieuwe aanslag des Konings, om hem aan boord van kant te helpen. Onvoorzigtigheid van* Siqueira. *Die, van pas gewaarschouwd zynde, hen op de vlugt dreef. Zyne verdre voorvallen daar. Alfonsus Albukerk tragt* Aden *aan te doen. Vasconsel na* Malakka. *Zyn verbond met den Koning van* Pasi. *Dood van* Nachoda Begua. *Zyn vertrek* 1511. *na* Malakka. *De Koning bied hem geveynsdelyk de vrede aan.*

Groot

Groot getal van metale stukken hier. Albukerk tast de stad aan. De Koning neemd de vlugt. D'Abreus verovert de stad .De Portugeezen plunderen Malakka, *en Albukerk steld ordre in de stad. De* Laxamana *in genade aangenomen. Waar na toe* Mahhmud *gevlugt was. Bouwd* 1511. *de stad* Djohor. *Stierf* 1513. *vervangen door* Sulthan Ahhmed Sjah, 13. Maleytse *en* 1. Djohorse *Koning.* Raja Utimutis, *en zyn aanhang over hun verraad gestraft, dat de Weduwe zoekt te wreeken.* Rodrigo Brit Patalyn I. *Land-Voogd van* Malakka. Zynalabdyns *dubbelde afval van* Albukerk. Albukerks *vertrek, en levens gevaar. Komt* 1512. *te* Coetsjien. Pati Catir's *nieuwe aanslag, verydeld. Nieuw verraad tegen* Malakka. *De Portugeezen maken* 1514. *vrede met den Koning van* Djohor. *Georg* Albukerk 2. *Land-Voogd van* Malakka. Ninachetuwes *dood.* Georg Brit, 3. Malakse *Land-Voogd* 1515. *Die* 1517. *door* Alfonsus Costa *als* 4. *Land-Voogd vervangen is. Nieuwe aanslagen des Konings van* Djoehor *verydeld.* Garsia *de* Sala 5. *Land-Voogd van* Malakka. 1519.

Komst der
PORTUGEESEN op MALAKKA.
En hunne verdre SAAKEN, daar voorgevallen.

Portugeesche zaaken, op Malakka.

Verschil tusschen onze jaar reekening en die der Maleyers.

NAdat deze Vorst Malakka 32 jaaren bestierd had (hoewel de Maleytse geschiedenis hem maar 29 jaaren regeerens, toeschryft, welke rekening niet wel uytkomt met de rechte tyd van de verschyning der Portugeezen) heeft men de eerste Portugeezen hier gezien.

Indien men de geheele 29 jaaren by de jaaren van 't begin zyner regeering voegd, zullen zy te zamen maar A. C. 1506. uytbrengen, en men zal uyt het volgend verhaal klaar zien, dat de Portugeezen twee a drie jaaren later hier eerst gekomen, en vyf jaaren later of A°. C. 1511. eerst overwinnaars van Malakka geworden zyn, zoo dat deze Vorst langer op Malakka, en korter op Djohor, als ons de Maleyers verhalen, geregeerd moet hebben.

A. 1509. komt Siqueira hier.

A°. 1508. zond Koning Emanuel 16 schepen, van welke de Zee-Voogd Jacob (of Didakus Lopes, volgens Maffejus) Siqueira last had 'er 4 te nemen, om daar mede na Malakka te gaan, en met dien Vorst in vriendschap te treden.

Zoo ras hy te Coetsjien gekomen was, vertrok hy 1509. met 5 schepen (zoo Osorius zegt) eerst na Sumatra, gierde op Atsjeh aan, en quam van daar eindelyk op Malakka.

Onder Koning Mahhmud.

Hy vond daar Koning Mahhmud, die niet lang te voren trouwloos van den Koning van Siam, onder welkers macht zy geraakt waren, afgevallen was.

Die aan Siqueira toestaat daar te handelen.

Siqueira, hier ten anker gekomen, zond eenen Hieronymus Teixera met een geschenk, en een Arabischen Brief van Koning Emanuel, aan dien Vorst, met verzoek van daar in vriendschap te mogen handelen, dat hem toegestaan wierd.

De Mooren en Arabiers, hier ondertusschen by de komst van de Portugeezen, en het toestaan van den handel aan hen hunne reekening niet vindende, en die t'eenemaal achtende verdorven te zyn, vermits hier door al hunne tochten met de Caravaanen van Cairo en Alexandria, in Egypten, na Europa stonden te niet te loopen, vonden goed den Koning te vertoonen, dat de Portugeezen hier niet quamen om te handelen; maar om den Vorst uyt zyn Ryk te jagen.

Zy scholden de Portugeezen by hem voor al, dat leelyk was, toonden hem dat zy even zoo op Coetsjien, Cananoor, te Ormus, en elders gehandeld, en hoe zy zich daar meesters van 't land gemaakt, en 'er ten eersten Vestingen gebouwd hadden.

Dog omgezet, al de Portugeezen wil vermooren.

Even zoo hadden zy bevorens de Portugeezen, als Vasco Gama eerst voor Calicoet op Malabar aangeland was, voor den Samoryn, of Keizer van dat land, mede afgemaald, en hem (gelyk wy onder 't beschryven van die zaken breeder zien zullen) daar door in zulken haat by dien Vorst gebragt, dat hy geen swarigheid maakte zyn woord te schenden, en hem zeer leelyk te handelen.

Zoo ras nu Mahhmud dit van de Mooren gehoord had, nam hy voor het verbond, met Siqueira reeds opgericht, te breken, hem met zyne voornaamste Scheeps-Hoofden te gast te nooden, en ze alle op die maaltyd te vermoorden.

Zoo listig als de Mooren den Koning

en den Sjahbandaar daar toe over gehaald hadden, zoo gerust meinden zy dit nu verder uyt te voeren; maar dat ging zoo grif niet, als zy zich verbeeld hadden.

Siqueira, had wel aangenomen daar te komen, maar, 't verraad ondertusschen vernomen hebbende, veinsde voor dien tyd ziek te zyn, zonder iet verders te laten blyken.

Gedrag der Portugeezen ondertusschen.

De Koning had aan Siqueira ook al een huis aan land vergund, waar in zich Rodrigo Arauge reeds als hun opperhoofd van den handel nedergezet hadden.

Trouwe waarschouwing der Tsjineezen.

De Chineezen, die hier woonde, en zekere Persiaanze vrouw, (door middel van een kleermaker) hadden hem al van 't verraad tydelyk kennis gegeven; dog hy gaf daar eerst geen geloof aan, nog ook zyne makkers, die aan land waren, en volgens hunnen onkuischen aard, niet nalieten hier en daar door de stad te loopen moeskoppen.

Ondertusschen deden Nachoda Begua, en zeker Javaan Raja is Utimutis (naamen, daar ik niet weet uyt te raaken) de twee vermogendste lieden hier naast den Koning, niet weinig hun best, om dit vuur wakker aan te blazen, en den Vorst van Malakka in den haat tegen de Portugeezen meer en meer te versterken. Zy deden aan den Koning, en zyn oom, groote geschenken, gelyk zy die beide daar door ook wonnen; maar de Zee-Voogd des Konings van Malakka, een eerlyk man, keurde deze schend-daad volslagen af, zeggende, dat de Koning verpligt was zyn verbond ten minsten zoo lang na te komen, tot dat hem deze nieuwe gasten eenige redenen gegeven hadden, om dit met eenigen grond, en schyn van billykheid, te doen; maar al zyn zeggen, hoe wel gegrond, mogt niet helpen.

Nieuwe aanslag des Konings.

Na dat Mahhmud gezien had, dat zyn eerste aanleg mislukt was, en hy te gelyk verstaan had, dat Siqueira dit meest nagelaten had, om dat hem de beloofde speceryen niet gezonden waren, liet hy hem weten, dat hy hem ten eersten de boots en vaartuigen met de goederen toezenden zoude, 't geen Siqueira zeer wel beviel; dog ondertusschen zond hy van zyn kant op 4 plaatzen ook vaartuigen met volk, om op zyn hoede te zyn.

Om hen aan boord van kant te helpen.

De Koning zond mede eenige vaartuigen met volk en geweer, die zich onder de lyf-tocht en voorraad verborgen. Ook belastte hy eenige van zyn volk wapenen onder hunne kleederen te verbergen, en ondertusschen als kooplieden met allerlei eetwaren op de schepen te verschynen; om daar na dan, op zeeker teeken van rook, dat zy in de stad zouden zien opgaan, hunnen slag wel waar te nemen.

Petrus Maffejus verhaald ons, dat Utimutis dit door eenen Patiacus (hy wil zeggen, Pati Ages) zyn neef, die met de Portugeezen kennis gemaakt, en groote toegang by Siqueira zelf gekregen had, dagt te volbrengen; gelyk die ook aangenomen had, hem te vermoorden.

Daar op na boord gegaan zynde, meinden zy dit ook uyt te voeren; dog quamen al te sterk gelyk aan boord, dat ten eersten quade gedagten gaf. Garcia de Sousa, dit ziende, hield hem te rug, en zond Ferdinand Magellaan na Siqueira, om hem te waarschouwen, dat dit op geen goede moer lag.

Or voor tighe van S queir

Utimutis, en de zynen, waar van 'er al 8 Siqueira, die met schaken bezig was, omcingelden, wagtte maar met de uiterste smert na het teeken van land, en na den rook, die daar opgaan moest.

Siqueira, schoon van Magellaan reeds gewaarschouwd, bekreunde zich daar niet eens aan; en zond alleen een stierman in de Mars, om te zien, of de boots al geladen weerquamen, gaande egter even driftig met zyn speelen voort.

Die, pas g waar schou zynd hen de v dreef

Ondertusschen ging dit teeken nog niet op, en zoo als de stierman in de mars een Maleyer zyn Kris zag uyttrekken, en een ander hem toewenken, dat het nog geen tyd was, waarschouwde hy Siqueira, zoo als zy op 't gegeven teeken begonnen zouden hebben, luids keels in wat gevaar hy was, die, daar op nog tydig om wapens geroepen, en zyn swaard gekregen hebbende, de vyanden met ter haast over boord dreef, die, zeer verward en verbaast over hunnen mislukten aanslag, in hunne vaartuigen sprongen, en zich van daar begaven.

Zy verdre voorv len da

Pas na hun vlugt ging het teeken aan land op, waar op zy, die nog in de stad waren blyven moeskoppen, jammerlyk vermoord wierden.

Twintig van hen weken by Rodrigo Arauge in huis; dog Francisco Serraan, nog tydig een vaartuig gekregen hebbende, ontquam het.

Terwyl Siqueira zich over dit stuk met de zynen beried, zond de Koning, en de Bendahara, of schatmeester, een Gezant na boord, om zig hier af by hem te ontschuldigen, aanbiedende, alle de schuldigen, die hy maar in hegtenis krygen kon, te zullen straffen, en alle de Portugeezen, die nog by Arauge waren, getrouwelyk aan hem te zullen overleveren.

Het eerste, dat Siqueira hier op dede, was die Portugeezen te eysschen; maar als de Koning gedurig uytvlugten zogt,

en

en hy ondertusſchen veel vaartuigen van de wal op hen aankomen zag, keurde hy, zoo, om dit te ontgaan, als om door 't verloopen van 't Moeſſon van zyne te rug-reize na Indiën binnen de Ganges niet verſteken te raken, beſt het anker te lichten; dog, hoorende, dat d'Almeida (diens zyde hy volgde) vertrokken was, keerde hy mede na Portugal.

Alfonſus Albukerk tragt Aden aan te doen.

Ondertusſchen had de groote Alfonſus Albukerk, die 1509. onder-Koning geworden was, voorgenomen, volgens laſt van zyn Koning, Aden te vermeeſteren, ten welken einde hy met 23 ſchepen, 800 Portugeezen, en 600 Malabaaren eerſt na Ormus, en dan zoo verder meinde te reizen; dog door de winden, die hem tegen liepen, belet zynde, moeſt hy dat opſchorten, en ander beſluit nemen, gelyk hy in dien tusſchen-tyd Goa won, Vaſconſel, na Malakka en te Ormus vrede maakte.

Ondertusſchen wilde Jacob Mendes Vaſconſel, vlak tegen Albukerks raad, na Malakka gaan, waar in hy van verſcheide ſchippers onderſteund, en waarom dit van hem ook in 't werk geſteld wierd; maar Albukerk deed hem met geweld wederom brengen, gevangen zetten, en vele van zyn raads-lieden hunne ampten ontnemen.

Zyn verbond met den Koning van Paſi.

Hy maakte onderwyl met den Koning van Pacem (of Paſi) een verbond, en eiſchte Nachoda Begua, volgens zyne belofte, van hen, daar egter, op voorgeven, dat hy gevlugt was, niets opvolgde, dan dat zyn ſchip achterhaald, en, hy door de Portugeezen gekregen van hen, na zich dapper verweerd te hebben, gedood wierd. Ontrent welken tyd de Koning van Malakka, die tot nog toe een Vaſal van den Koning van Siam geweeſt was, van hem afviel.

Dood van Nachoda Begua.

Een wonderlyke zaak was 't, dat men ſchoon hy doorregen was, geen bloed zag; dog men ontdekte, dat hy een bloed-ſtelpende ſteen in een arm-ring by zig had, de welke zoo ras niet van zyn lyf genomen was, of 't bloed gudsde daar uyt.

Ook quamen kort daar aan 2 Gezanten by hem, die op Sumatra aangierende, verzoekende zyne hulp voor Sultan Zeinalabdien, wettig, dog verdreven Koning van Paſi, dien hy zyn hulp toezeide; nemende ook ontrent de ſtraat van Singapoera eenige vaartuigen zyner vyanden.

Zyn vertrek 1511. na Malakka.

Daar op zeilde hy den 1. Auguſty 1511. na Malakka, wierd zeer vriendelyk door de Chineezen van de toebereidzelen, die men daar tegen hem maakte, onder toezegging van hunne hulpe, gewaarſchouwt; terwyl de Koning hem, zoo als hy daar ten anker gekomen was, de vrede aanbieden liet.

Op den zelven tyd van zyn komſt aldaar was de Koning van Pahang (dat de Portugeezen Pan noemen) ook op Malakka, aan de welke Mahhmuds dochter kort bevorens verloofd was. Ook maakte men daar een heerlyken Zegewagen met 30 wielen, om de Vorſten, daar toen zynde, op den bruilofts-dag rond te voeren, dat juiſt op dien tyd was, wanneer Albukerk daar 't anker wierp.

De Koning bied hem geveinsdelyk de vrede aan.

Dit gezicht ontſtelde den Koning, en al de bruilofts-gaſten, van welke de meeſte Inlanders de vlugt wilden nemen, dog hoorende dat hy niemand moejen wilde, liet de Koning hem vragen, met wat voor waaren hy hem dienen kon; waar op hy antwoorde, die niet van nooden te hebben, en dat hy alleen maar om de Portugeezen, die daar nog waren, en om de groote goederen quam, die hem bedriegelyk onthouden wierden.

Groot getal metale ſtukken hier.

De Koning, die wel by de 9000 metale ſtukken in de ſtad had, en maar uitſtel zogt, om ondertusſchen zyn vloot, die ergens na toe was, weer by honk te krygen, gaf hem al goede woorden, om tyd te winnen; ook zogt hy hen met ſtale vergiftigde pennen, in de aarde geſteken, te benadeelen, dat ook al uytquam; dog Albukerk, niet genegen zich met woorden te laten paejen (alzoo hy zey, dat zy 't ontvlugt waren) en geen bericht ter wereld van zyne makkers aan land zelf krygende, dede aanſtonds de ſtad, eenige huizen, en ſchepen in den brand ſlingeren, en dwong zoo den Koning, om, op 't kermen der Ingezetenen, terſtond Araugen en d'andere, aan hem over te geven, verzekerende, dat hy niet, dan de vrede zogt; dog als Arauge hem waarſchouwde den Koning niet te vertouwen, zoo eiſchte hy van hem een plaats, om een Veſting te bouwen, die hem tot zyn keur; dog onder een gedurig uitſtel, belooft wierd.

Hy, dan ziende, dat maar om de thuin geleid wierd, liet daar op 's Konings Hof van verre in den brand ſteken.

De Koning wilde, op de voorwaarden hem van Albukerk voorgeſteld, die de Portugeezen, de geroofde goederen, en vergoeding der onkoſten van 2 gezondene vlooten eiſchte, vrede maken; dog 's Konings zoon (door Maffejus Aloddien genaamd) en den Koning van Pahang, wilden dit niet aannemen; waar op hy zyn volk laſt gaf, de ſtad aan te taſten, en die te plunderen, gebiedende om alleen de huizen van eenen Ninachetu en Utimutis (die al bevorens met hem vrede gemaakt, en zich aan Albukerk onderworpen had) en van de Javaanen, die onder hem ſtonden, en nog eenige andre bondgenooten, te verſchoonen.

De Koning, zelf gewond werdende, ſteeg van zynen Olifant, en nam de vlugt, gelyk ook de Koning van Pahang, zonder weder te keeren.

Eenigen tyd 'er na taſtte hy onder 't beleid van Antonio d'Abreo de ſtad weer aan, daar zeer ſcherp gevogten wierd; dog d'Abreo dreef de Maleyers op de vlugt, en won zekere brug, waar op Albukerk in 't Vorſtelyk Paleis viel, bevindende, dat de Koning met alle de zynen gevlugt was.

Aloddien zogt de gevlugten wel weder by een te zamelen; dog wierd ten tweedemaal geſlagen, waar door hy genoodzaakt wierd na 't Eiland Bintam (dat tegen over Singapoera legt) te vlugten, makende zich zelven daar, in weerwil van den Vorſt, die 't toebehoorde, ſterk.

De Portugeezen plunderen Malakka.

Ondertuſſchen geraakten de Portugeezen, de ſtad nu volſlagen meeſter geworden zynde, niet weinig aan 't plunderen, alzoo Albukerk Malakka aan de Soldaaten ten buyt gegeven had.

Albukerk ſteld ordre in de ſtad.

Hy veroverde daar in 9000 ſtukken geſchut, en vond 'er zoo veel buit, dat 's Konings vyfde deel alleen 200000 ducaaten beliep.

Ondertuſſchen ſtelde hy Raja Utimutis over de Mooren, en Ninachetue als Hoofd over de verdere Ingezetenen, verſterkte hier en daar de ſtad, noodigde van alle kanten de kooplieden derwaards, en bouwde ten eerſten van de graven der oude Koningen een kerk, de boodſchap des Engels toegewyd.

Hy gaf van deze verovering aan den Koning van Siam kennis, die, zeer verheugd was, dat zyn trouwlooze wederſpanneling en afvallige zoo gevoelig over 't verraad, aan hem gepleegd, geſtraft was, wenſchende Albukerk daar geluk mede, gelyk hy ook aanbood voortaan in vriendſchap met hem te leven, waar op een verbond over en weder geſloten wierd.

De Laxamana in genade aangenomen.

De Laxamana (of Zee-Voogd van Malakka) quam hem om vrede verzoeken, toonende, dat alles tegen zynen wil geſchied was. Hy ſtond hem die dierhalven toe; maar zyn vyanden verhinderden hem die te genieten, dwarsboomende hem in alles, daar zy maar konden.

Waar Mahhmud na toe gevlugt was.

Daar lag nu de heerlykheid en de opgang der Maleyers, in dit trots Malakka gemaakt, in de aſch; en Koning Mahhmud, gevlugt zynde, was niet (gelyk de Portugeezen zeggen) van droefheid geſtorven, maar, na dat hy 34 jaaren tot Malakka geregeerd, en deze ſtad 252 jaaren door hem en de andere Maleytſe Koningen beſtierd was, 1511. van daar na den Zuider uithoek des lands, en wel na de N. Ooſt-kant van dien gevlugt; alwaar hy een nieuwe ſtad (zynde de derde door de Maleytſe Koningen op dat land gebouwd) aangelegd, gegrond-veſt, en metter tyd voltoid heeft, gevende aan de zelve den naam van Djohor, miſſchien wel na 't Arabiſch woord Djohor, dat een peerl, of ook wel de uiterlyke ſchoone gedaante van een menſch beteekend.

H bouw 1511 ſtad Djoe hor.

Hier heeft hy weder een nieuw ryk opgericht, gelyk ook de Koningen aldaar zedert niet meer Maleytſe, of wel Malakſe Vorſten; maar Koningen van Djohor, genoemd zyn.

Stierſ 1513

Hy regeerde daar nog 2 jaaren, en is 1513. komen te ſterven, zynde vervangen door zyn zoon, die niet Alodin, (gelyk de Portugeezen, maar Sulthan Ahhmed Sjah, zoo ons de Maleyers in deze geſlacht-lyſt der Malakſe en Djohoreeſe Koningen opgeven) genaamd was, en die de 13. Koning der Maleyers, de 1. van Djohor, en de 7. Mohhammedaanze Vorſt, geweeſt is.

Terwyl deze Vorſt daar met het bouwen van zyn nieuwe ſtad bezig was, ſtont 'er in Malakka voor den grooten overwinnaar Albukerk een andre pot te vyer.

Utim tis, en zy aanha geſtra

Raja Utimutis, die al voor zyn komſt Koning Mahhmud, over eenige hem aangedane ongelyken, had zoeken te verdryven, en met eenige Javaanen van Japara eenen aanſlag en toebereidzelen gemaakt had, om, door hulp van zekeren Pati aldaar (door Oſorius en Maffejus Pateonius genaamd) deze ſtad te vermeeſteren, oordeelde het nu den rechten tyd, en te beter daar toe in ſtaat te zyn, alzoo hy zag dat de Portugeezen zeer weinige in getal waren.

Dat d Wedu we zo te wre ken, Catir.

Hy ſchreef 'er dierhalven aan 's Konings gevlugte zoon over na 't Eiland Bintam; dog zyn brief wierd onderſchept, hy, een man van 80 jaaren, met zyn zoon Pati Agos, en ſwager (die in de veſting zogten te komen) gevangen genomen, opentlyk onthalſt, hunne huizen verwoeſt, en hun gedagtenis uitgeroeid. Zyn weduwe had voor hun leven 100000 ducaaten te vergeefs geboden.

Zy, dit niet konnende verzetten, beloofd haare dogter aan een Moor, Paticatir (by Oſorius Paſecatier, dog Quitirius by Maffejus genaamd) die door Albukerk tot Hoofd der Mooren aangeſteld was, ten huwelyk, mits dat hy de dood van haren man, zoon, en ſwager, wreeken zou. Hy had by Raja Utimutis leven om die dogter te vergeefs verzogt; dog kreeg ze nu van de weduwe op deze voorwaarde.

Zy beſtelde hem daar op ſtil, gelyk ook zyn huwelyk in der ſtilte vooraf beveſtigd

veſtigd wierd, 6000 Soldaaten; waar mede hy 't werk ondernam; maar wierd van Albukerk ſpoedig op de vlugt gedreven, en al zyn kragt verbroken.

Rodrigo Brit Patalyn I. Land-Voogd van Malakka. Na dat hy nu alles 1511. in ruſt gebragt, en Rodrigo Brit Patalyn als 1. Land-Voogd van Malakka, mitsgaders Ninachetue als Sjahbandaar en Hoofd over de Mooren aangeſteld had, bewees hy aan den bevorens by Mahhmud overgeloopen Koning van Paſi, Zeinalabdin,

Zeynalabdyns afval van Albukerk. weder de gunſt van hem nog eens in genade aan te nemen; dog de ſchelm liep weer tot den vyand over.

Albukerk, nu hier niet meer voor zich te verrichten ziende, beval aan Patalyn de zorge, liet hem 300 Portugeezen, en vertrok na Andradius met 10 ſchepen in de ſtraat van Singapoera gelaten te hebben, met 4 ſchepen weer na Malaar, om tegen de aanſlagen van Abadilchan op Goa te waken, dog hy wierd door een ſtorm by 't Eiland Sumatra ontrent Paſi in levens-gevaar gebragt, alzoo zyn ſchip ſtiet, van een berſte, en ook quam te zinken.

Hy wierd met de zynen, ſchoon 't nagt was, gered; maar verloor dien weerdigen arm-ring van Nachoda Begua, waar in die koſtelyke ſteen ſtond, zoo nut, om 't bloed te ſtelpen.

[..]omt [1]512. te [C]oetsjien. Hy leed daar na ook, door de menigte der geborgene, grooten hongers-nood, en geraakte, na veel ongemak geleden te hebben, in February 1512. nog behouden tot Coetsjien.

[P]ati Catir's nieuwe aanſlag verydelt. Ondertuſſchen had Pati Catir de Portugeezen weder aangetaſt; dog was van Petrejus Andrado zoodanig geteiſterd, dat hy vergat voor eerſt weder te komen.

Eindelyk daagden, na 8 jaaren beloſte aan Raja Utimutis gedaan, den Japareeſe Pati Onius met 3000 ſchepen, behalven veel volk van de zynen, die zich in de ſtad verborgen hielden, voor Malakka op; dog hy wierd elendig in de vlugt geſlagen, verloor wel 8000 man (dog de Portugeezen pas 30, hoewel zy veel gequetſten gekregen hadden) en ontquam het ter naeuwer nood met een vaartuig; na dat alle de andren in de grond geboord, of gezonken waren, door welke overwinning der Portugeezen Land-Voogd; en ook Andrado, veel eere by Albukerk verkregen heeft.

Nieuw verraad tegen Malakka. Nadien tyd geraakte Malakka nog eens in gevaar, van veroverd te werden. Toehan Madjelis, van de Portugeeze ſchryvers Tuamo Maxelis, en Maxilizins, genaamd, een Bengaalze Moor, was 'er aanlegger van, en meinde dit door zyne vriendſchap met Peter Perſon, verzorger van 's Konings zaaken hier, uyt te voeren, beſproken hebbende, dat de zynen, zoo als hy Perſon vermoord zou hebben, maar moeſten aanvallen.

Hy maakte, 's middags in de Veſting by hem etende, een begin 'er af, en queſte Perſon met een houw, als hy wat lag en ruſte, dog zoo niet, of hy ontdekte door ſterk roepen, en loopen na de poort, 't verraad aan 't volk, waar door alles in rep en roeren, en eindelyk in de wapenen geraakt zynde, hy ten eerſten gedood, en de ganſche aanſlag verydeld wierd.

De Koning van Djohor, ondertuſſchen bevindende, dat alle zyne aanſlagen gedurig miſlukten, vond goed, om 1514. met de Portugeezen een vaſte vrede aan te gaan, die ook eenige jaaren ongeſchonden gehouden wierd. De Portugeezen vrede met den Koning van Djohor.

In dit zelve jaar zond de onder-Koning, Alfonſus Albukerk, zyn Neef, Georg Albukerk, na Malakka, om den dappere Rodrigo Patalyn daar als 2. Land-Voogd te vervangen. Georg Albukerk 2. Land-Voogd van Malakka.

Ook was Ninachetue door laſt van den onder-Koning afgezet, en de Koning van Campara in zyn plaats als Sjahbandâr aangeſteld, zonder dat men wiſt, wat de eerſte bedreven had, die zich zelven van ſpyt, na 't doen van een deftige aanſpraak tot het volk, verbrande.

Ondertuſſchen wierd Abdallah, Koning van Campara, door die van Bintam aangetaſt; dog hy wierd van de Portugeezen onderſteund, die al hunne verdre aanſlagen te niet maakten.

Na verloop echter van eenige jaaren wiſt de Koning van Djohor, door valſche tegen den Koning van Campara, zyn eigen ſchoon-zoon, opgeraapte beſchuldigingen by de Portugeezen zoo veel uyt te werken, dat hy, na dat zy al verſcheide maalen te vergeefs hem hadden zoeken te doen vermoorden, tegen alle bewyzen van zyne onſchuld, en met betuiging van 't noit in zyne gedagten gehad te hebben, om Malakka aan hem over te leveren, van hen onthalſt wierd.

A°. 1515. wierd door Alfonſus Albukerk pas voor de komſt van den onder-Koning, Lopez Zoarez Alvarenga, Georg Brit na Malakka gezonden, om Georg Albukerk daar als 3. Land-Voogd te vervangen. Georg Brit 3. Malakſe Land-Voogd 1515.

Onder Brit is hier niets van belang voorgevallen, en hy quam 1517. hier te ſterven. Die 1517. door Coſta, als 4. Land-Voogd; vervangen is.

Na zyn dood was 'er groot verſchil wie hem vervangen zou, tuſſchen twee PortugeeſcheHeeren, die Ferdinand Petrejus Andrado, van zyne Chineeſche reys te Malakka aangierende, te vergeefs zocht te verzoenen.

Ondertuſſchen wierd, volgens Koning

Emanuels last, Alfonsus Lopez Costa tot 4. Land-Voogd van Malakka aangesteld, terwyl 't gezag hier door Nugnez Vasco Pereira waargenomen was.

Nieuwe aanslagen van den Koning van Djohor verydeld.

De Koning van Djohor, niet konnende zien, dat de Portugeezen Malakka zoo gerust bezaten, vond ontrent dezen tyd goed, hen weer te beoorlogen; dog ziende, dat zyn aanslagen van zelfs in duigen vielen, zoo veinst hy weer vrede te willen maken, overvalt de Portugeezen, en streed zeer fel tegen eenen Alexis de Menesez; dog zonder iets te winnen.

Hy hervatte dierhalven dit werk na des zelfs vertrek, belegerde de stad, en sterkte, 17 dagen, en bestormde de zelve, waar door de Portugeezen wel in groot gevaar geraakten, dog deden eindelyk den vyand wyken, na welken tyd de Koning van Djohor weer eenige tyd uitrustte.

Garsia de Sala 5. Land-Voogd van Malakka 1519.

A°. 1519. zond de onder-Koning Didacus Lopez Siqueira eenen Correa herwaards, om de nieuwe aanslagen van Koning Ahhmet Sjah te verydelen, en stelde 1519. Garsia de Sala als 5. Land-Voogd van Malakka aan, om den zieken Land-Voogd, Alfonsus Lopez Costa, te vervangen.

Korte tyd van te voren, en pas na Correa's vertrek, had de Koning van Djohor weer getragt de stad te belegeren; dog wierd al weder met veel schande 'er afgedreven, en liet het toen daar by zitten.

VIERDE HOOFD-STUK.

A°. 1521. Georg Albukerk 6. Malakse *Land-Voogd, Zaaken onder hem voorgevallen.* 1526. Pieter Mascarenhas 7. Malakse *Land-Voogd. Die 't Eiland* Bintam *veroverd.* 1527. Georg Capraal 8. *Land-Voogd van* Malakka. 1528. Pieter de Fâr, *9. en* 1529. Garsias de Sa 10. *Land-Voogd van* Malakka. Stephanus Gama 1537, en Ruy Vaz Pareira 1545. *Land-Voogd van* Malakka, *&c: En* 1604. Furtado de Mendoza. Ahhmed Sjah 1540. *vervangen door* Alawaddien Sjah, *de* 2., 14. Maleytse, *en* 2. Djohorse *Koning.* 1547. Malakka *belegerd, en* 1551. *aangetast.* 1559. Abdul Djaliel Sjah, 15. Maleytse *en* 3. Djohorse *Koning.* 1591. *Vervangen door* Alawaddien *de* 3. *Zynde de* 16. Maleytse, *en* 4. Djohorse *Koning. De Hollanders op* Djohor *verschenen.* Roch de Mello Pereira 1598. *Land-Voogd hier. De Zee-Voogd* Heemskerk *hier, die* 1603. *onder Zee-Voogd,* Jacob Pieterssoon, *om hulp door den Koning van* Djohor *verzogt. Die de Portugeezen op de vlugt dryft. Geschenk des Konings en zyne dankbaarheid.* Andrea Furtado de Mendosa *werd* 1603. *Land-Voogd van* Malakka. *Bied den Koning de vrede aan. Die dat edelmoedig afslaat. Komst van* Warwyk *voor* Djohor. *Voornemen van* Furtado 1605, *om* Boetoesabar *te belegeren. Eenige barken door de onzen genomen. Goederen, daar in gevonden. 't schip* Vlissingen *komt voor* Djohor, *en de Zee-Voogden* Sebastiaansoon en Warwyk, *die aan den Koning de brieven van* Prins Maurits *overleveren, en hem beschenken.* Matelief 1606. *na* Malakka. *Taste de stad aan. Besluyt, den Koning van* Djohor *eerst af te wagten. Tyding hoe 't binnen* Malakka *stond. En van den Koning van* Djohor. *Diens broeder hier komt. Sy spreken te zamen over de stad te bestryden, die* Matelief *voor zich eischt. Verbond* 1606. *tusschen hen gemaakt.* Matelief *leverd den brief en geschenken* van Prins Maurits *en de Bewindhebbers voor de Koning van* Djohor *over. Treed voor* Malakka *te land. Houd de stad ingesloten. Moest al 't spit afbyten. Verdre voorvallen. De komst van nog twee schepen hier by de onze. Naamen van* Matheliefs *verdre schepen. De Portugeesche vloot verschynd. Met welke* Matelief *ten eersten aan den dans raakt. Beider verlies hier by. De vlooten raaken weer aan een; dog rechten niet veel uyt. Naamen der verdre Portugeesche Hoofden, en de groote hunner schepen. Naamen en groote van onze overgeblevene schepen. Met welke* Matelief *na* Djohor *loopt. Slofheid des Konings van* Djohor *in alles.*

A. 1521. Georg Albukerk 6. Malakse Land-Voogd. Saaken, onder hem voorgevallen.

Anno 1521. wierd Georg Sala van een anderen Land-Voogd vervangen.

Hy ontfing daar in zyn tyd Georg Albukerk en Antoni Brit, welke eerste voornemens was Bintam te belegeren; dog het had een slegten voortgang.

Garsia de Sala gaf de Land-Voogdy nog in dit zelve jaar aan hem over, en dus wierd Georg Albukerk hier 6. Land-Voogd.

A°. 1522. quamen die van Bintam weer voor Malakka met 80 vaartuigen, dog Georg Albukerk, al berigt hebbende, dat de Lacsamana van Djohor met een groote vloot aanquam, zond hem een brave vloot Portugeezen te gemoet, die zeer hevig tegen een sloegen.

Daar bleven 65 Portugeezen dood, en zy wierden ook genoodzaakt na Malakka te

te wyken; hoewel de Lacſamana mede ſtil doordruipen ging.

Ondertuſſchen waren 'er op Pahang (diens Koning met de dochter des Konings van Djohor getrouwd was) verſcheide Portugeezen, die dit niet wiſten, aangeloopen, en daar vermoord, behalven dat ook de Koning van Djohor verſcheiden der zelven nog levendig in handen gekregen, veelen van hen tot 't Moorſch geloof gedwongen had, en, die dat niet doen wilden, bond hy voor een ſtuk geſchut, en ſchoot de zelve in ſtarden.

Die van Bintam quamen ook ontrent dezen tyd voor de ſtad, verraſten Simon de Breo met 13 Portugeezen, en verbranden hen alle met hun vaartuig.

Ooſt wiſt de Lacſamana, Garcias Henrik, onlangs van de Moluccos gekomen, en voor 't Eiland Bintam kruizende, zeer gemakkelyk door hulp van zyne vaartuigen in de val te lokken, 2 vaartuigen meeſter te werden, en ze alle, die 'er op waren, na een kloekmoedige tegenſtand, te vermoorden, noodzakende Garſias, om na Malakka te wyken.

Dit voorval verhoogmoedigde den Koning van Djohor zoodanig, dat hy daar op weer voornam Malakka te water en te land aan te taſten, en de Portugeezen 'er uyt te dryven.

Hy verzamelde dierhalven een Leger van 20000 man, zond 'er 16000 van te land onder een verloochend Portugees Hoofd, Awlaar genaamd, en belaſte den Lacſamana, om met de 4000 andre de haven van Malakka te ſluiten.

Zy maakten ten eerſten toebereidzelen, om de ſtad te naderen, kregen, na een korten tyd, een groote bres van 60 verrotte Palliſſaaden by het dorp Quillyn, dog konden daar mede, alzoo Georg Albukerk dit ten eerſten herſtellen dede, niet veel uytwerken. Zy hielden de ſtad dus een maand lang beſloten; dog moeſten eindelyk, hoorende dat 'er ontzet van Goa quam, zonder iets verricht te hebben, opkramen. Dit viel ontrent 1525. voor.

Pas na hun vertrek verſcheen Martyn Alfonſus de Souſa met een vloot tot ontzet van de ſtad, hoorende, dat men kort te voren 50 ducaaten voor een hoen, in dit beleg gegeven had.

Daar op maakte de Land-Voogd dezen de Souſa, in plaats van zynen neve Garſias Henrik, Zee-Voogd van de Portugeeze vloot hier, die ten eerſten met 5 ſchepen voor de rievier van Bintam ging leggen, belettende dat 'er iets in of uytkomen konde.

A. 1526. Pieter Maſcarenhas 7. Malakſe Land-Voogd.

Ao. 1526. wierd Pieter Maſcarenhas 7. Land-Voogd van Malakka.

Pas na dat hy voorgeſteld was, belegerde de Koning van Djohor de ſtad al weder; dog Maſcarenhas, een dapper held, die 't zarren niet konnende veelen, beoorlogde 't eiland Bintam kort 'er na, den Bintammers verzogt zyn ſchoonzoon, den Koning van Pahang, om hulp, dog zy wierden beide, de Lacſamana van Bintam, en de vaartuigen des Konings van Pahang, op de vlugt geſlagen, en 't geheel eiland door de Portugeezen veroverd.

Waar op dezen Koning van Bintam, een ſchepiel des Konings van Djohor (alzoo de rechte Koning verjaagd was) kort daar aan van droefheid ſtierf, na wiens dood de verjaagde Koning opdaagde, zig onder de Portugeezen begaf, en zyn Ryk weder kreeg.

Na deze verovering van Bintam hadden de Portugeezen ruſt, en wierden niet meer, als bevorens, door den Koning van Djohor geplaagd.

A. 1527. Georg Capraal. 8. Land-Voogd.

Ao. 1527. wierd Georg Capraal 8. Land-Voogd van Malakka; dog in zyn tyd is niets van belang voorgevallen, alzoo de Koning van Djohor de Portugeezen nu ruſt liet.

A. 1528. Pieter de Far, en 1529. Garſias de Sa, 10 Land-Voogd.

Ao. 1528. zond de onder-Koning, Lopez de Sampajo, Pieter de Får als 9. Land-Voogd na Malakka, in welkers tyd hier al mede, alzoo de vleugelen des Djohoreeſſen Konings geknakt waren, niet veel voorgevallen is.

Ao. 1529. quam Garſia de Sa hier als 10. Land-Voogd van Malakka.

In dezen tyd kreeg hy veel moeite met die van Atsjeh (of Atsjiens) op Sumatra, waar van wy onder de verhandeling der zaaken van dat Eiland breeder zullen ſpreeken; alleen hier byvoegende, dat Garſias, ontdekt hebbende, dat een Sanaje met den vyand heulde, den zelven van een Toren na beneden werpen dede.

Stephanus Gama 1537. en Ruy Vaz Pareira 1545. Land Voogd &c: en Furtado de Mendoza.

Wie dezen Garſias de Sa hier vervangen heeft, blykt my niet; maar wel, dat Stephanus Gama, 1537. en 1545. Ruy Vaz Pareira, 1547. Simon Melo, en 1551. Pedro de Sylva, en 1552. zyn broeder, Don Alvaro Ataydo. Land-Voogd alhier was, zonder dat my bewuſt is, wie van dezen tyd af tot 1604. wanneer Don Andrea Furtado de Mendoza, die dappere Portugees (van welken wy in 't vervolg breeder zullen ſpreeken) hier als Land-Voogd het oppergezag voerde, hier gevolgd zy.

Wat nu de Portugeeſche zaaken alhier verder betreft, wy konnen 'er niet meer af zeggen, aangezien de Portugeeze ſchryvers 'er niet meer af aangeteekend hebben.

De

Ahhmed Sjah 1540. en vervangen door Alawadin Sjah, de 2.

De vermoeide Koning Ahhmed Sjah tot Djohor, regeerde daar nog tot 1540, en is, na 27 jaren bestierens, door Sulthân Alawoddin Sjah, de 2. als 14 Maleytse, 2. Djohorse, en 8 Mohhammedaanze Koning vervangen.

A. 1547. Malakka bele-

A°. 1547. den 9. October, 's nagts wierd Malakka onder dezen Koning door die van Atsjeh, belegerd; welke laatste wel een millioen, en nog meer, schade deden, en door hongers-nood opbraken.

A. 1559. Abduldjaliel Sjah.

Wat zaaken zig ondertusschen verder, gedurende het leven van dezen Koning, en zyn navolger, toegedragen hebben, vinden wy niet aangeteekend, dan dat hy 19 jaren, en dus van 1540. tot 1559. geregeerd heeft, en toen door Sulthan Abduldjaliel Sjah, als 15. Maleytse, 3. Djohorse, en 9. Mohhammedaanze Koning vervangen is.

Deze Vorst, die 32 jaaren dit volk regeerde, is 1541. overleden, en toen door Sulthan Alawaddin Sjah de III. vervangen.

Deze is de 16. Maleytse, 4 Djohoreesse, en de 10. Mohhammedaanze Koning geweest. En heeft 19. jaaren geregeerd. Ontrent het 12. of 13. jaar van zyne Regeering schynen my de eerste Hollanders hier ontrent, of wel in Djohor, gekomen te zyn.

Zoo het my toeschynd liet hy zich toen Jang Dipertochan noemen, hield zyn hof te Batoesaber, 6 mylen de rievier op, en had een broeder, Radja Bongso genaamd, die met de Hollanders in vriendschap geleefd heeft.

A°. 1598. komt my als Portugeeze Land-Voogd van Malakka Roch de Mello Pereira voor.

De eerste van onze Natie, die my voorkomt eenigen handel met den Koning van Djohor gehad te hebben, is waarschynlyk de Zee-Voogd Jacob Heemskerk geweest, die, uyt China komende, en die groote kraak der Portugeezen genomen hebbende, op Djohor aangegierd is, en aldaar eenen Jacob Buysen ontrent 1603. gelaten heeft, verzekerd dat hy daar wel zoude zyn, alzoo die Koning, nevens ons, een doodelyk vyand van de Portugeezen was, en zyn best dede, om hen alle afbreuk te doen.

Wanneer 1603. in October de schepen Ziriczee en de Hollandze thuyn, onder den onder-Zeevoogd Jacob Pietersfoon van Enkhuizen (behoorende tot de vloot, onder Wybrand van Warwyk 1602. uytgeloopen) ontrent de straat van Singapoera quamen, ontmoette hen daar een Parahoe of Canoa van den Koning van Djohor, die hen schryvens van Jacob Buyzen bragt, en berigt gaf, dat in de voorleden maand daar twee Portugeeze Oorlogs-schepen, vier Galeyen, en 20 kleener vaartuigen onder Estevan Teixera de Made (een man van grooten naam) aangekomen waren, die daar na de schepen, die van Japan en Macassar binnen 2 a 3 maanden komen moesten, lagen te wagten, om de zelve behouden, en buiten vreeze voor de Hollandze schepen, na Malakka te geleiden.

Den 7. bleek, uyt het schryvens van den opper-Koopman Jacob Buysen, dat de Portugeezen van Malakka Djohor belegerd hadden, en de Koning schreef aan onzen onder Zee-Voogd, hem zeer ernstig biddende, dat hy door onze hulp van dit beleg zoude mogen verlost werden, ook voegde Buisen daar by, dat Radja Bongso, des Konings broeder, in 't korte by den onder Zee-Voogd aan boord komen zou, om daar zoo lang by hem te blyven, tot dat zy zamen de Portugeezen zouden overwonnen hebben, ook was deze Radja Bongso mede by den Zee-Voogd Heemskerk, wanneer hy de voornoemde kraak genomen had, aan boord geweest.

Hier op sloeg onzen onder Zee-Voogd tegen de voornoemde Portugeeze vloot, een ganschen dag aan een, en jaagde die dwars door onze vloot henen op de vlugt.

Daar op quam Radja Bongso, met Jacob Buysen, die dezen slag aangezien hadden, by den onder Zee-Voogd aan boord, bedankende hem hertelyk voor den grooten dienst, die hy hen bewezen had, en hem een schoone Cris vereerende, waar na hy weer vertrok.

Wy hadden by dat gevegt maar vyf a zes dooden, en eenige gequetsten, op beide de schepen. Op dezen zelven nacht quam de Koning van Djohor, zeer verheugd over deze overwinning en hulpe, hem door de onzen bewezen, met zyn vloot van 40 Parahoe's, en 4 a 5 schoone Galeyen, by deze twee schepen, alwaar onze onder Zee-Voogd hem in zyn Galey bezogt, aan welken die Vorst weder een schoone Cris tot dankbaarheid vereerde.

De onder Zee-Voogd sprak den Koning ook over peper aan, die hy hem zeide binnen weinig maanden te zullen konnen bestellen, zoo zyn rievier maar open en vry bleef.

Den 10. October ging Radja Bongso met veel Maleytse Heeren op 't schip Ziriczee, en daar op bevogten de onzen de Portugeezen weder, en dreven hen andermaal op de vlugt; dog de Koning met zyne praeuwen liet het ons maar afhakken, ziende, dat goede werk gemakkelyk aan.

Hy quam daar na den onder Zee-Voogd,

Voogd, brengende zyne twee broeders mede (van welke de een Koning van Sjaak was) aan boord bezoeken, en mede bedanken, en wierd van den onderzee-Voogd met een Japansen Sabel met een zilver gevest, en schede, en Radja Bongso met een fraey roer beschonken, waar op hy van dien Vorst zyn afscheid nam.

[...]ndrea [...]rtado [...] Men-[...]za [...]03. [...]nd-[...]oogd.

Ao. 1603. komt Andrea Furtado de Mendoza, den 1. September in de plaats van Fernando Albukerke, als Land-Voogd van Malakka, en Algemein bestierder der Zuidelyke gewesten van Indiën, en Hoofd der Koninklyke vloot voor, die aan dezen Koning in 't begin van 1604. daar van door een Gezant kennis gaf, zeggende, dat hy hem met die van Malakka by zyn komst wel in Oorlog vond, dog hy verzogt met hem in vrede te leven.

[...]d den [...]ning [...]vrede [...].

De Koning antwoordde, dat hem zulks aangenaam zou zyn, dog dat hy voor af weten moest, op wat voorwaarden dit geschieden zoude.

Don Andrea Furtado eischte daar op, dat de Koning de Hollanders, daar hy zich reeds te veel aan over gegeven had, verlaten, de zelve aan hem overleveren, en hen van hunne goederen berooven moest, 't welk zoo hy niet genegen was, kon 'er tusschen hem en die van Djohor geen vrede gesloten werden; waar op den Koning den 8. February kortelyk antwoorde, dat hy niet wilde op die voorwaarden vrede maken, en veel liever zyn gansch land laten verwoesten, dan de Hollanders, die onder zyne bescherming waren, aan hem over te geven of te verraden. Daar op quam de Zee-Voogd Warwyk den 3. Mey 1604. ook voor de rievier van Djohor, alwaar hy van den Koning beschonken zynde met 24 Bhaar peper, hem weer een geschenk van kruyt en eenige kogels dede; dog vertrok den 29. dito van daar.

[...]mst [...] [...]rwyk [...] [...]ohor.

[...]orne-[...]n van [...]tado [...]5.

Hier op nam Furtado 1605. in February voor, Batoesabar te belegeren; dog dorst het niet ondernemen, om dat de Zee-Voogd Wybrand van Warwyk niet verre van daar lag.

Den 14. van die maand vernam onze Zee-Voogd daar, dat de Portugeeze vloot ondertusschen merkelyk versterkt, en tot 7 schepen, 30 Bantings, 20 Galeyen, en 10 Javaanze Tsjampans aangegroeid was, ook dreigde Andrea Furtado den Koning, dat hy hem haast zou komen bezoeken, en dat, zoo hy Batoesabar nu niet quam te veroveren, hy hem dan gewillig schatting betaalen zou.

[...]nige [...]aken [...]or [...]nze [...]no-[...]en.

Dog ondertusschen hadden de onzen een schoone en ryke kraak van de Portugeezen, St. Antoni genaamd, onder den Zee-Voogd Cornelis Sebastiaansfoon ontrent Patani, en 't schip Vlissingen (dat in Februari dezes jaars by dien Zee-Voogd voor Patani quam) den 14. January 1605. ontrent Pedra Blanca nog een kraak, komende van Coetsjien-Tsjina; en Don Andrea Furtado toekomende, genomen.

In de eerste kraak vonden de onzen deze navolgende goederen: *Goederen, daar in gevonden.*

2000 Pikal witte poeder zuiker; en eenige korven stok-zuiker.
4500 dito Tintenaga of Speauter.
223 Fardeelen Chineese Camfer.
90 dito Agelhout.
18 Loode kassen met Muscus-ballen.
11 Kassen Vermilioen.
22 dito Chinese Waejers.
209 Fardeelen Ruwe Zyde.
75 dito geele slegte dito.
6000 ps. bont porcelyn.
10 Vaten, 200 grof, als fyn dito.
Eenige vergulde bedsteden, en andre kleenigheden.
Een party Radix China.
Een party Benzoïn,
150 Korven gemaakte Zyde, fluweelen, Damasten, Taffras, en geterende Zyde, daar onder ook eenige kassen goud-draad.

In de andre kraak vonden zy:

174½ Pikol Agel-hout.
33½ dito Benzoïn.
2 Tonnekens Chineese Camfer.
Eenige slechte kleedjens.

Ook heeft dat schip nog een scheepjen van de Portugeezen ontrent Solor veroverd, waar in 92 Bhaar Sandel-hout, en 2½ Pikol Caret was.

Den 15. September zeilde 't schip Vlissingen, met de veroverde kraak St. Antoni, van Patani na Djohor om te zien, of het daar zyne lading bekomen kon. Hy wierd den 27. October door Wybrand van Warwyk gevolgd, die den 12. November by die kraak, voor in de rievier van Djohor, en ontrent 1½ myl van 't schip Vlissingen, met de schepen Amsterdam, en Dordrecht, ten anker quam, terwyl de Zee-Voogd Cornelis Sebastiaansfoon hier mede op de Rheede lag. *'t Schip Vlissingen voor Djohor. En de Zee-voogden Cornelis Sebastiaansfoon, en Warwyk in November.*

De Koning deed beide deze Zee-Voogden om hulp tegen de Portugeezen verzoeken, welke de eerste hem toezeide; dog Warwyk verzogt daar van voor als nog ontslagen te zyn.

Men bood dezen Vorst de brieven aan door zyn Hoogheid Prins Maurits aan hem geschreven, die van den zelven met veel eerbied ontfangen wierden, ook schonk de *Die aan den Koning de brieven overleveren, en hem beschenken.*

de Zee-Voogd Cornelis Sebaſtiaanſſoon 2 metaale ſtukken, en Warwyk 4 halve vaten bos-kruyt, 40 ſchoten ſcherp tot die ſtukken, 12 Japanſe Sabels, 4 Portugeeze roers met bandeliers, en eenige gemaakte Zyde, en een verguld ſchootvry Harnas aan dezen Vorſt.

Ook vonden beide onze Zee-Voogden, op 's Konings verzoek, goed, hem nog een nader geſchenk van 2 halve kartouwen, en eenig ſcherp uyt 't ſchip Dordregt, en van een yzere Goteling, en 10 halve vaten kruyt, en eenig ſcherp uyt Warwyks vloot te doen, om daar door te beter in ſtaat te zyn, om de Portugeezen van Malakka te wederſtaan.

De Zee-Voogd Warwyk was met het ſchip Vliſſingen den 10. December van Djohor vertrokken, bevelende den Koning de Lieden, die zy daar met een Cargaſoen laten zouden, ten hoogſten aan; dog de Zee-Voogd Sebaſtiaanſſoon bleef 'er nog met het ſchip Amſterdam en de kraak St. Antoni, die kort daar aan mede van hier daan vertrokken is.

Matelief 1606. na Malakka. In 't begin van January 1606. liep onze Zee-Voogd Cornelis Matelief de Jonge, die den Zee-Voogd Steven van der Hagen voor 't Eiland Mauritius ontmoet, en van hem verſtaan had, in wat ſtaat Malakka was, met zyn vloot na deze ſtad; die Don Andrea Furtado nu zedert 3 jaare merkelyk had verſterkt, en voorzien met een bezetting van wel 8000 man, met welk volk hy Djohor nu belegerd had.

Dierhalven vertrok deze Zee-Voogd den 27. dito na Malakka, daar hy den 30. April, op een halve myl na, voor ten anker quam.

Terſtond dede hy al de ſloepen en booten mannen, zond die op 4 ſchepen, die voor de ſtad aan de grond lagen, af, en dede de zelve in brand ſteken.

Een van de zelve was van 200, een van 100, en twee ieder van 80 laſten.

Die van de ſtad deden wel 5 ſchooten na ons volk; dog 't was te vergeefs.

Dien zelven avond gaf Matelief dezen Koning van Djohor door een Gezant kennis van zyn komſt.

Onze ſloepen hadden daags te voren ook 3 Parahoes van Keidah met eenige kleedjens genomen; dog de Zee-Voogd dede die aan dien Vorſt wedergeven, betuigende met hem in vriendſchap te willen leven.

Daar op beley de Zee-Voogd Krygs-Raad, en den breeden Raad van alle de ſchippers en kooplieden, en beſloot, dat men daags 'er aan tot op 5 vadem waters voor Malakka loopen, en de ſtad met alle geweld uyt de ſchepen beſchieten zou.

Zy quamen wel tot op 3½ vadem met het laagſte water, gemeind hebbende, dat zy 'er wel op een musket-ſchoot na by zouden hebben konnen naderen; dog konden nu nog geen doel met halve kartouwen ſchieten, weshalven zy de ſtukken zoo wat ter vlugt zetteden, waar door zy wel veel tyds te kort ſchoten; dog raakten ondertuſſchen luſtig in de huizen, en ook in 's vyands rondeelen.

Die van de ſtad ſchoten wel weder; dog daar raakte maar eens een gewaterde kogel van 27½ pond in de witte Leeuw. Ook wierd 'er een ſchoot door St. Paulus kerk, die de Jeſuieten toequam, gedaan.

Ondertuſſchen dede Matelief de Noordzyde der ſtad door 4 ſloepen bezichtigen, en peilen, om te zien, of men daar zou konnen landen, en de voorſtad innemen; dog zy bevonden over al de grond te zacht, behalven dat zich veel gewapend volk op ſtrand vertoonde, en dat zy bevonden hadden, dat 'er ook tegen de huizen in de Noorder voorſtad ſtaketſels waren, die 't landen daar al mede ondoenlyk maakten.

Den 1. Mey dede hy, volgens beſluit daags te voren genomen, twee halve kartouwen, of 24 ponders in een Batery op 't Eilandje by de ſtad, Ilha das Naos genaamd, zetten, om van daar de ſtad te beter te beſchieten, vermits dat veel nader 'er aan lag, dan de ſchepen.

Dit eilandje beſloeg pas 150 a 200 treden in zyn geheel, en men ley daar 30 man op, alzoo zy daags 'er aan aan de Noord-kant der ſtad meinden te landen, vermits het, volgens de ingekomene berichten aan de Zuid-zyde, ommogelyk was.

's Namiddags begon men met de 2 ſtukken te ſchieten, waar door ten eerſte belet wierd, dat 'er uyt de twee Bateryen aan 't Zuid-einde der ſtad meer geſchoten wierd.

Ook ſchoten die van de ſtad nu en dan wel na de ſchepen; maar niet na de Batery; dog dit alles en kon niet veel uitwerken; weshalven Matelief in overleg nam, of 't beter was, de ſtad nog ongemoeid te laten, en eerſt de vloot der Portugeezen af te wagten, om daar tegen te ſlaan, alzoo hem dan de ſtad niet ontgaan kon, dan of 't beter was, voor af de ſtad eerſt aan te taſten; maar na een goeden overſlag wierd beſloten, hier over 't oordeel van den Koning van Djohor te hooren, om te vernemen, wat hulpe hy ons zou konnen byzetten, alzoo die zomtyds zoo groot zou konnen zyn, dat zy de vloot niet eens te vreezen zouden hebben.

De meeſten waren in 't eerſt van oordeel, dat men van de hulp-troep des Konings

Konings van Djohor weinig zekerheid te wagten, gelyk men ook voor de komſt der vloot zoo veel niet te vreezen had, alzoo men niet vaſt wiſt, wanneer die komen zou, weshalven zy beſt oordeelden de ſtad eerſt aan te taſten. De meeſte ſtemmen egter liepen naderhand weer daar henen, om eerſt den Koning van Djohor te verwagten.

Befluit den Koning van Djohor eerſt af te wagten.

Ondertuſſchen vonden die van de ſtad goed, de Zuider-voorſtad af te branden. Ook zond Matelief toen van ieder ſchip 10 man na Poelo Sapta, een groot Eiland, 2 mylen van Malakka gelegen, om voor elk ſchip 10 ſchans-korven te maken, en om zich daar van in 't landen te bedienen.

Tyding, hoe 't binnen Malakka ſtond.

Den 4. kreeg men bericht, dat eenige liede in de ſtad door ons geſchut gequetſt waren, dog dat zy wel haaſt de vloot van Goa tot ontzet met den onder-Koning en Aards-Biſſchop verwagtten om de Moluccos te herwinnen, en om den Koning van Djohor met eenen te beſtryden; dat 'er zeer weinig levens midden waren, dog dat men veel geſchut, en krygs-voorraad en wel 3000 ſlaven, en Maleyers, dog maar 80 blanke lieden in de ſtad had.

En van den Koning van Djohor.

Den 5. Mey quamen 'er 2 Praeuwen van den Koning van Djohor met den Sjahbander van Singapoera, Siri Raja Nagara genaamd, by den Zee-Voogd, om te zien of hier Hollandze ſchepen waren, verzekerende aan de onzen, dat de Koning, zoo ras hem de komſt des Zee-Voogds bekend zou zyn, herwaards komen zou, om 't welk te meer te verhaaſten, zy nog dien zelven avond te rug keerden.

Den 13. dito quam 'er berigt van dien Koning, dat hy binnen 4 dagen met zoo veel volk, als hy maar by een brengen kon, hier zyn zou.

Na dat hy den 14. dito nog een brief geſchreven had, verſchenen den 17. eenige vaartuigen, op welke 300 mannen waren, doch niet zyn perzoon; maar zyn broeder, Radja Sabrang, die alles beſtierde.

Zy waren met hun drie broeders, van welke de oudſte, en nu regerende Koning Jang di Pertochan genoemd wierd.

Dit was een luy en vadzig Vorſt, die niet dede als lang ſlapen, zich waſſchen, en dan zich dronken te drinken, en by zyn wyven te blyven, latende alles op zyn broeder Radja Sabrang, of Radja Bongſo, en de Edelen, ſtaan.

De Koning van Sjaak, zyn andre broeder, was aan een dogter van den Koning, of aan een zuſter van de Koningin van Patani getrouwd; maar was al mede een ſlegt potentaat, die men by na noit te Djohor zag, blyvende al te Sjaak, welk Ryk een Leen van Djohor was.

De derde broeder, die gelyk den Koning van Sjaak mede van een andre moeder was, wierd Radja Laoet genaamd, maar op geen van deze broeders was ſtaat te maken, alzoo zy alle ſterk dronken, dan alleen op Radja Sabrang.

Deze nu quam den Zee-Voogd verwelkomen, en ſchonk aan hem een goude Kris met eenige ſlegte geſteenten.

Zy ſpreken zamen over de ſtad te beſtryden.

Zy ſpraken verder met malkanderen, en Matelief zeide, dat hy Malakka wel innemen, maar dan ook voor zich houden zou; dat Radja Bongſo niet toeſtaan wilde, vragende, waarom hy de ſtad zou beſtryden; als hy ze voor zich niet hebben mogt, en dat hy 't dan geen hulp, maar alleen een verandering van een erger tot een beter naabuur noemen, en dat het dan ook den naam niet dragen kon, dat wy hem, maar hy ons, te hulp quam.

Die Matelief voor zich eiſchte.

Matelief vraagde weer, wat dan zyne belooning voor 't winnnen der ſtad zyn zou, waar op Radja Sabrang beloofde hem plaats tot het bouwen van een huys, en tot berging van hunne waaren, die zy 'er tol-vry inbrengen konden, te zullen geven; waar op Matelief antwoorde, dat die aanbieding in zich zelven niets, en dat hem dat van alle Indiſche Vorſten, buiten dat wy hen eenigen dienſt deden, aangeboden was, toonende hem verder dat hy, met Malakka voor zich te eiſſchen, niets van het zyne; maar een ſtad eiſchte, die door de Portugeezen gebouwd, en waar af 't bloote land alleen het zyne was.

Eindelyk ſtapte hy van de ſtad af, en zey Malakka aan ons over te willen laten, mits dat hem Matelief deze eene bede, van die van Atsjien te beoorlogen, wilde toeſtaan; dat hy zeide niet te konnen doen, alzoo wy met hen in vrede waren; dog hy wilde wel beloven hem tegen hen, zoo zy hem beoorlogden, te helpen, of zyn beſt te doen, dat zy bevredigd wierden.

Verbond 1606. tuſſchen hen gemaakt.

Eindelyk wierd tuſſchen hen den 17. Mey 1606. dit navolgend verbond gemaakt, en geſloten.

1. Belooft de Zee-Voogd Matelief Malakka van de Portugeezen te veroveren, waar toe men aan wederzyden zyn beſt doen zal, 't welk verricht zynde, zoo zal de ſtad in de magt der Algemeine Staaten; dog voort het geheele land onder den Koning van Djohor blyven, mits dat wy van dat land des Konings nog zoo veel land, als wy tot verſterking der ſtad verder noodig hebben, af zullen nemen.

2. De Heeren Staaten zullen in 's Konings land ook hout tot hunnen ſcheeps-bouw,

en verdre nooddruft van de ftad mogen laten haalen.

3. Alle Vafallen van de Heeren Staaten hunne fchepen en goederen zullen in de ftad zonder eenigen tol te geven mogen loffen.

4. Geen andere Hollanders of Europeers zullen in 's Konings landen, zonder eerft verlof van onzen Land-Voogd van Malakka te hebben, mogen handelen, of zullen die anders voor vyanden gehouden werden.

5. Zyn Majefteit zal de afgebrande voorftad, Campo Clin genaamd, weder bevolken, en regeeren, zonder dat de Heeren Staaten daar op iet zullen te zeggen hebben. Ook zal zyn Majefteit, indien het mogelyk is, daar zyn verblyf nemen, en die verfterken; waar in hem de Heeren Staaten behulpzaam zullen wezen.

6. Na de verovering der ftad zal zyn Majefteit al 't gefchut, dat 'er in gevonden werd, genieten, waar af hy de helft na zig nemen, en de helft in de ftad tot verdediging der zelve laten zal, ter tyd toe dat de Heeren Staaten die van ander gefchut zullen voorzien hebben.

7. De koopmanfchap, geld, en andere goederen, die men in de ftad vinden zal, zullen half en half aan weder zyden de helft door de Heeren Staaten, en de helft door zyn Majt., gedeeld werden.

8. Alle koopmanfchappen, de Vafallen der Heeren Staaten niet toekomende, zullen onder 's Konings gebied in de voorftad moeten geloft; dog zullen ook daar door de Vafallen der Heeren Staaten vry mogen gekogt, en in de ftad gebragt werden.

9. Beloven ook malkanderen getrouw tegen de Portugeezen en Spanjaarden te zullen byftaan; dog geenzins zoo een van beide tegen andre quam te Oorlogen, ten ware alleen om hem te verdedigen.

10. Geen van beiden zal met den Koning van Spaanjen ook vrede, dan met beider toeftemming, mogen maken.

11. Die van wederzyden eenig fchandaal aan malkandren in zaken van Godsdienft geeft, zal aangeklaagd en geftraft werden by die overheid daar hy onder ftaat.

12. Indien eenige perzoonen van de eene of de andre zyde iet op malkanderen van fchuld, of anderzins, te zeggen hadden, zoo zal de verweerder voor zyn overheid geroepen werden.

13. Indien eenige Hollanders overliepen by den Koning; en wegens eenige bedrevene misdaden zich daar wilden verbergen, of zoo ook eenige van 's Konings volk by de Nederlanders quamen over te loopen, zoo zal men aan weerzyden gehouden zyn die wegloopers, ieder aan zyn eigen overheid, weder over te leveren.

Welke Artikelen aan wederzyden, ieder volgens zyn 's land wyze, plegtelyk befworen en onderteekend wierden.

Daar na heeft de Zee-Voogd aan den Koning den brief van zyn hoogheid Prins Maurits, en de gefchenken, 'er bygevoegd, die in een lang roer, een dubbel piftool met paarlemoer ingelegt, twee andre piftoolen, een Ry-fwaard, en in een Pertifaan beftonden, benevens de gefchenken der Heeren Bewind-hebberen, zynde een Harnas, twee Pertifaanen, en zes witte harnaffen, aan Radja Sabrang overgeleverd. Mate[lief] lever[t] brief [en] gefch[en]ken v[an] den P[rins aan den Ko]ning [van] Djoh[or] over.

Daar op is de Heer Matelief den 18. Mey tegen den avond met zyn volk 700 man fterk, geland; alwaar zy 400 Portugeezen en fwarten met roers en fpieffen op ftrand vonden, die zy ten eerften in de voorftad dreven. Tree[dt] voor[by Ma]lakka [aan] land.

Zy vonden daar een vaftigheid, of een dikke muur van den vyand, daar zy een befchanffing tegen maakten, en van waar zy hen zoodanig befchoten, dat die van de ftad de voorftad daar op in brand ftaken. En ho[udt] de ft[ad] ingefl[o]ten.

De Heer Matelief, die de ftad zelf in perzoon bezigtigen ging, vond 'er een heele groote rievier by, die niet wel over te komen was, behalven dat hy ook zoo veel torens en vafte muuren rondom de ftad zag, dat de Portugeezen maar ftil te zitten, en zomtyds eens te fchieten hadden, om hem te beletten die ftad te veroveren, alzoo hy veel te weinig volk daar toe had; en reeds veel van de zynen ziek waren, en op de Maleyers zeer weinig ftaat te maken was.

Hy liet daar ondertuffchen door zyn volk, die van de Maleyers zoo wat geholpen wierden, een Batery maken, bragt 'er 2 ftukken op, die 17 ponders fchoten, en 't gefchut der ftad haaft onbruikbaar maakten.

Ondertuffchen merkte de Heer Matelief, dat, hoe menigmaal hy volk van Radja Sabrang eifchte, 'er wel volk beloofd, maar niet gegeven wierd; waar uyt hy begon te merken, dat de zaaken tuffchen den Koning van Djohor en dezen zynen broeder niet recht gingen, en dat hy dus voor een doof mans deur klopte, alzoo 'er jaloezy tuffchen hen gerezen was, ook zag hy, dat het hem onmogelyk was, door dit beleg, met zoo weinig volk, meefter van de ftad te werden, weshalven hy goed vond op te breken, en zyn volk weer na boord te brengen, alzoo hy merkte; en van den Bendahara, of fchat-meefter, klaar hoorde, dat

dat zy 't gansche werk maar op ons wilden laaten aankomen, zonder hun volk 'er eens voor te wagen, voorgevende, dat wy Ternate en Amboina wel, zonder hulp der Inlanders, gewonnen hadden.

De Heer Matelief, dit vernemende, begraeuwde dien Bendahara niet weinig, en dreigde hem, zoo de Koning hem dat belaste, aanstonds wel te zullen dwingen, om volk te geven.

Naderhand is Matelief, wanneer de Koning nu 1200 man beloofde te geven; nog eens met 300 man van de zynen, en 800 Maleyers geland, heeft zeker pannenhuis versterkt, een brug over de rievier geslagen, en 't klooster ingenomen; naderhand kreeg hy, als hy ze van nooden had, in de plaats van 1200 pas 200 man, dierhalven deed hy maar zyn best, om de stad uyt te hongeren, doende meer geschut aan land brengen, om de zynen die eenige houte beschanssingen maakten, allengskens de stad te doen naderen, alwaar de Portugeezen hen niet weinig uyt de bolwerken St. Domingo, Madre de Deos, St. Jago, en uyt 't klooster S. Paulo beschoten.

erdre oorval- n al- ar.

Hier op liet hy nog eerst 2 en daar na nog 4 halve kartouwen aan land brengen, om 't bolwerk, de elf duizend maagden, van de Zee-Batery te beschieten.

Ondertusschen kreeg de Land-Voogd Andrea Furtado nu en dan eenig volk van buiten in de stad, die 'er stillekens wisten in te raken, gelyk 'er ook 2 Galeyen van Pahang voor 't landen der onzen met 60 blanken inquamen.

Aan de andre kant wierden 'er veel van de onzen, zoo door 't arbeiden, als door zich zelven met Arak drinken en 't fruyt eeten te verwaarloozen, ziek; dog zy kregen ontzet van 2 schepen uyt de Maas, te weten de vereenigde landen en Erasmus, die den 14. Juli voor Malakka quamen.

aamen n Ma- liefs hepen.

De schepen, die hy by zich had, waren elf in getal, te weten Orangie, Middelburg, Mauritius, de swarte Leeuw, de witte Leeuw, de groote Son, Nassau, Amsterdam, de kleine zon, waar by dan nog de 2 voornoemde schepen uyt de Maas quamen. Behalven deze had hy nog 7 kleene vaartuigen by zich.

Zy deden nu en dan uyt de stad wel eenige uytvallen; dog dit kon hen zeer weinig helpen; hoewel de onzen mede niet veel vorderden, en dagelyks veel zieken kregen.

egroo- Portu eeze loot er- hynd ier.

Dit duurde zoo tot in de maand Augustus, wanneer de Heer Matelief door zyne brand-wagt bericht van 't naderen der Portugeesche groote vloot kreeg.

Zoo ras Matelief dit vernomen had, heeft hy 't geschut, dat te Campo Clin lag, en ook al de Bagagie weer doen t'scheep brengen.

Vyf a zes dagen te voren had hy, zyn volk eens naziende, bevonden, dat hy nog 1200 eeters, en daar onder 32 gequetsten, en 162 zieken had.

Egter ging hy hier mede den 17. Augusty t'zeyl, en quam ontrent 's middags by de Portugeeze vloot, die hy tot in den donkeren avond beschoot.

Hy bevond dat zy bestond in 16 groote Gallioenen, 4 Galeyen, 1 Carveel, en uyt 14. andre vaartuigen, waar op 3754 blanken, en wel tweemaal zoo veel swarten waren, waar mede zy Atsjeh, Malakka, Djohor, Pahang, Patani, Bantam, en Amboina dochten te veroveren.

Den 18. dito geraakte een van 's vyands schepen 't schip Nassau, eer 't zyn anker gelicht had, aan boord; waar op de schepen Orangie en Middelburg wel toeschoten, om 't zelve te ontzetten; dog, zeer ongemanierd, geraakten die ook malkanderen aan boord; waar op terstond de onder Zee-Voogd der Portugeezen Alvaro Carvalho volgde, die Middelburg aan boord klampte, gelyk ook 't Gallioen van Don Enrique de Norinha 't schip Orangie van de eene zyde aan boord raakte, terwyl van de andre zyde het Gallioen van Don Duarte de Guerra hem vlak voor den boeg quam; doch 't schip Mauritius, dit ziende, quam terstont op Don Duarte af, 't geen toen aldaar een hevig gevegt gaf, alwaar zig de Portugeezen zeer dapper met het werpen van vierpotten, en de onzen niet weinig met schieten verweerden.

Met welke Matelief aan den dans raakt.

Eindelyk schoot Mauritius Don Duarte 's Gallioen in den brand, en ontsloeg zig van den zelve; maar Middelburg en Alvaro Carvalho, nevens Don Duarte bleven aan malkandren vast, waar door zy, alzoo Middelburg zig van hen niet redden kon, alle drie verbrandden, hoewel het meeste volk van Middelburg behouden wierd.

Ook geraakte Alvaro Carvalho in de sloep van Middelburg met 40 a 50 man, die alle door die van 't schip Orangie dood geslagen wierden, zonder Carvalho ('t geen Matelief, wat hy ook dede, niet beletten kon) zelf te verschoonen.

Don Enrique de Norinha bleef aan 't schip Orangie, en wierd van de Heer Matelief, die zyn schip 2 vlaggen ontnam, belast te stryken, en zich gevangen te geven.

Ja hy meende hem al in zyn geweld te hebben, alzoo hy zyn vlag al gestreken had; dog door list ontquam hy hem, en ook 't schip Mauritius, dat hem anders nog zou veroverd hebben.

Hy was wakker doornageld, en had zeer veel volk verloren.

Het schip Nassau wierd door de twee

Portugeezen, die 't aan boord had, in den brand gesteken; dog 't volk wierd, op 6 man na, die in de slag dood bleven, geborgen, en de Portugeezen raakten 'er door de Galeyen af, en zouden anders ook verbrand hebben.

Beider verlies hier by. De onzen verloren in dezen slag, ontrent Cabo Rachado geschied, 2 schepen; dog niet boven de 24 man, hoewel 'er veele gequetsten waren.

De Portugeezen hadden mede 2 schepen verloren; dog, na gissing, wel 5 a 600 man, onder welke deze Edellieden, en Hoofden van de vloot: de onderzee-Voogd Alvaro Carvalho, en Fernando de Silva, zynen bloedverwant; Duarte de Guerra, Capitein van een Gallioen; Diego Ortez da Tavora, Don Manuel Mascarenhas, Manuel d'Albukerke, Sebastiaan de Mirandi, Antonio de Silveira, Don Enrique de Castro, Manuel de Mello, en nog 2 Spaanse Dons op 't schip van den onder-Koning, zy hadden veel voordeel door de Galeyen, die, by stilte, hunne schepen redden konden.

De vlooten geraken weer aan een. Den 19. dito besloot Matelief deze vloot weer aan te tasten, ging den 20. t'zeyl, en geraakte den 22. dito weder in gevecht; dog zy liepen zoo al ruym voor henen. Mauritius, de witte Leeuw, de swarte Leeuw, Erasmus, en de groote Zon vielen 't zelve schip weer aan, dat den Zee-Voogd in de vorige slag aan boord geweest was; dog de onzen konden toen niet veel uytrechten.

Den 24. dito quam hem de Portugeeze vloot zeer schielyk op 't lyf, dat de onzen een groote ontsteltenis gaf, waar door eenige hunne touwen moesten kerven, te meer, alzoo 't nacht was, waar door ook onze vloot zeer van een verspreide, hoewel zy kort daar na weer by een raakten, loopende alle voor de wind van den vyand henen, die ten laatsten na Malakka liep.

De verdre scheeps-Hoofden der Portugeezen, en de groote van hunne schepen vind ik aldus aangeteekend.

Naamen der Portugeeze

Don Paulo de Portugal, groot	500.	Last.
Don Martin d'Alphonso, onder-Zee-Voogd.	550.	
Don Pedro Marenam.	400.	Last.
Bastiaan Soares.	350.	
Don Francisco de Norinha.	350.	
Don Francisco de Sotomajor.	350.	
Antonio de Sousa Falcon.	250.	
Nog 3 Galeyen, en 12 Fusten.		

Hoo[...] den [...] de g[...] te h[...] ner [...] sche[...]

En [...] onze [...] over[...] blev[...] sche[...] Wat nu onze schepen en hunne groote betrof, het ware dezen, die 'er nog overgebleven waren.

Orangie, den Zee-Voogd, groot	350.	Last.
De groote Zon.	250.	
Erasmus.	300.	
De vereenigde landen.	250.	
Mauritius.	350.	
Amsterdam.	400.	
De swarte Leeuw.	300.	
De witte dito.	300.	
De kleene Zon.	100.	

M[...] welk[...] Mat[...] na D[...] hor [...] loopt[...] Met de zelve liep de Heer Matelief den 24. dito, volgens 't besluyt daags te voren genomen, na Djohor, gerakende den 25. de Portugeeze vloot, die na Malakka stevende, uyt het gezicht.

Hy geraakte den 13. September in de rievier van Djohor, alwaar de Koning hem te gemoet voer, en verwelkomde.

De Heer Matelief voer den 18. dito na Batoesawer, om daar verscheide noodzakelyke dingen te bezorgen; als, om den Koning aan te zetten, om zyne stad (dat gemakkelyk geschieden kon, als de Maleyers maar werken wilden) te versterken; ten andren om levens-middelen voor zyn vloot te bezorgen.

Ten derden, op dat de Koning eenige Prahoes na Atsjien en Malakka zenden zou, om te vernemen, of daar Hollandse schepen gekomen waren, en eindelyk om te zien, of men hier of daar niet eenig kruyt krygen kon; maar de Maleyers wilden wel, dat wy zelfs hunne stad sterk gemaakt hadden. Kruyt was voor geen geld; en dan nog zeer ondeugend, te bekomen; en van 't verdere quam even zoo veel; zoo dat het maar talmery met dezen Koning, en met de Maleyers, was.

Slofh[...] des K[...] nings[...] Djoh[...]

VYF-

VYFDE HOOFD-STUK.

BAtoeſawer *beſchreven. De Koning ſtaat den onzen in* Djohor *een plaats toe. Zyn eyſch 'er tegen. Antwoord van* Matelief. Don Andrea Furtado 1606. *in October vervangen. Door* Ant. de Meneſez. Matelief *vertrekt van* Djohor, *komt voor* Malakka, *en ziet 'er 7 ſchepen. Die hy bevegt. 's Vyands verlies. Negen Gallioenen, en een Galey door de Portugeezen verloren.* Matelief's *aanbieding aan den onder-Koning. Die dat weygert; dog* Matelief *dwingt 'er hem toe. De* Heer Matelief *komt* 1606. *voor* Keidah. 1607. Francx *hier. En de Fiſcaal* Apius. Djohor *door de Portugeezen verbrand.* 1608. *lag hier* van den Broek, *die* 1609. *vervangen is door* Obelaar, &c: Alawaddien *de* 3. *overleden.* 1610. *vervangen door* Abdullah Sjah 17. Maleytſe, *en* 5. Djohorſe *Koning. Zyn roem* 1616. *vervangen door* Mohhammed de 2. 1621, 18. Maleytſe, en 6. Djohoreeſe *Koning.* 1624. Abduldjaliel Sjah de 2., 19. Maleytſe, en 7. Djohoreeſe *Koning.* Maningcabo *onder* Djohor. *Veſting den onzen hier altyd geweigerd.* 1623. *laſt der Zeventienen, om* Malakka *te belegeren.* 1627, Karel Lieven zoon *na* Malakka.

[B]atoe-[ſa]wer [b]eſchre-[v]en. WAt de ſtad Batoeſawer betrof, die lag 5 a 6 mylen de rievier van Djohor op, die zeer ſchoon, breed, diep, en voor de ſtad zoet is. Het land aldaar is meeſt laag; en de huizen ſtaan langs de rievier op ſtaaken uitgebreid. Daar zyn twee Veſtingen, de eene, Batoeſawer de andre Koſta di Sabrang genaamd. Batoeſawer is ontrent 1300 ſchreden in 't rond, zynde meeſt een vierkante plaats, met Palliſſaaden van 40 voeten hoog, die zeer dicht aan een ſtonden, verſterkt, en verder van eenige ſlechte flankeeringen voorzien. Zy legt op een effen veld, dicht by de riever, en de naaſte bergen leggen 'er een vierde van een uur af; en daar was zeer licht kans, om de rievier daar rondom te brengen. Zy is van binnen zeer dicht bewoond, vol Atappe huizen; dog dat van den Koning, en die van eenige Hovelingen, zyn van hout. Kota Sabrang is ontrent 4 a 500 treden in 't rond, zynde meeſt vierkant.

In Batoeſawer, en Kota Sabrang, zyn, na giſſing, wel tuſſchen de 3 a 4000 weerbare mannen; dog 't meeſte volk woond buiten de ſterkte. Het geheel land komt den Koning toe; dog dit is weinig geacht, zoo dat ieder, die 't van den Koning maar eiſcht, 't zelve bekomen kan. Egter ſchynd het zeer vrugtbaar en boomryk te zyn.

De Zee-Voogd Matelief gaf hen wel goeden raad, en verſcheide beſtekken over, om de ſtad te verſterken; dog 't volk was niet aan den arbeid te krygen.

Wanneer men nu zag, dat men, na alle vergeefſe aangewende moeite, Malakka niet veroveren kon, en dat daar by 't 1. lid van 't verbond verviel, en de Hollanders ondertuſſchen een plaats tot hun verblyf noodig hadden, zoo ſtond de Koning hen toe, een plaats in zyn land, daar 't hen geliefde, te verkiezen, mits dat zy dan ook verplicht bleven de verdre leden van 't verbond na te komen. [D]e Ko-[ni]ngſtaat [den] onze[n in] Djo-[ho]r een [pl]aats [to]e.

Daar wierd by den Koning ook een plaats in de ſtad, als zy gewonnen zou zyn, verzogt, dat hem op een billyke wyze toegezegt wierd; dog dat was de huyd deelen, eer men den Beer had.

Ook verzogt de Vorſt, dat men hem eenige honderden Ryxdaalders tot duizend toe, leenen, en dat hy die in waaren na onze zin voldoen, en niets weder vorderen ſou, voor dat de eerſte leening voldaan was. Zyn eiſch 'er tegen.

Ten andre eiſchte hy, dat de Heeren Staaten hem tegen alle zyne vyanden, 't zy vegtender of verdedigender wyze, helpen zouden.

Ten derden, dat zy hem ook met ſchepen, volk, geſchut, &c: op zyn verzoek helpen, en dat Matelief met de ſchepen daar tot de komſt van andre uyt Holland blyven zou.

De Heer Matelief gaf dezen Koning hier op tot antwoord, dat het de Hollanders op geen 1000 Ryxdaalders aanquam, en dat dit in 't accoord niet behoefde in te vloejen, dat hy meer agting voor 't verbond met de Heeren Staaten toonen moeſt, alzoo hy, maar een dienaar van hun hoog Mog:, zyn Majt. wel 1000 Ryksd: uit zyn beurs ſchenken, en die aan geweer na zyn zin in Holland beſteden wilde, en zoo hy de Hollanders maar in zyn land wilde laten handelen, zoo zouden zyne voordeelen, zoo groot zyn, dat het op geen 1000 ryxdaalders aankomen zou. Accoord van Matelief.

Dierhalven ſtond de Vorſt van dat eerſte verzoek af.

Op het tweede ſtuk zeide hy, dat de Heeren Staaten niet gewoon waren iemand een onregtvaardigen oorlog aan te doen, en dat zy dierhalven hem wel wilden verdedigen tegen zyne vyanden, maar tegen geen

geen andre, dan de Portugeezen, beftrydender wyze, vechten.

Wat het derde betrof, onze fchepen &c: zouden altyd tot zyn dienft zyn.

De Koning bood de onzen daar op een plaats van 30 vadem aan, waar over Matelief zeer verwonderd was, hem toonende, dat wy, zoo wy in zyn land handelen zouden, veel meer plaats noodig hadden, fchoon 't ons eigentlyk niet zoo veel om 't land, als wel om den handel, te doen was.

Op zyn verzoek, om daar, tot de komft van andre fchepen te blyven, wierd den Vorft getoond zulks niet in zyn vermogen te zyn, alzoo 'er in December 2 fchepen na Holland moeften gaan; maar hy wilde daar wel tot December blyven, om hem zoo lang 't mogelyk was, te dekken.

Daar op wierd het Tweede en nader verdrag, den 23. September in Batoefawer onderteekend.

Don Andrea Furtado 1606. vervangen.

Ontrent dezen tyd fchynd Don Andrea Furtado de Mendoza als Land-Voogd van Malakka door eenen Don Antonio de Menefez, zoon van Don Duarte de Menefez, eertyds onder-Koning van Indiën, vervangen te zyn, dog volgens de ingekomene berigten, wilde die de Land-Voogdy niet overnemen, indien de onder-Koning voor af geen vrede met die van Djohor maakte.

Door Don Antonio de Menefez.

Daar op vond de Zee-Voogd, hoorende, dat 'er weer Portugeezen na Malakka op reis waren, om eenige voorraad fchepen derwaards te geleiden, goed, den 17. October te vertrekken, en hen weder aan te taften.

Matelief komt voor Malakka, en ziet 'er 7 fchepen.

Ontrent Malakka gekomen, telde hy 7 fchepen te weten, dat van den onder-Koning; La Conceptien genaamd, en waar op Don Manuel de Mafcarenhas Capitein, en dat het beft-gewapend van alle was; het Gallioen St. Nicolas, op hebbende 19 metale en 5 yzere ftukken; waar op Don Fernondo di Mafcarenhas Hoofd was, zyn broeder, Don Pedro by zich hebbende. St. Simaon, waar op Don Francifco de Sotomajor (die gefchoten) en door Andrè Pehoa vervangen wierd) Capitein was; het vierde was Todos os Santos, waar op Don Francifco de Norinha 't opper-gezag voerde. De St. Croes, waar op de onder Zee-Voogd, Sebaftiaan Soarez was, 't een, dat met doorgefchotene ftengen lag, had Don Paulo de Portugal tot Hoofd, zynde 't grootfte fchip van alle, en nog een, wat kleener, was St. Antonio genaamd, hebbende Antoino de Soufa Falcaon tot Capitein.

Men had goed gevonden, dat de fchepen Orangie, de groote Zon, en de vereenigde landen eerft op een fchip aanvallen, en dat de andre fchepen waken zouden, om de andre vyanden te beletten 'er ontrent te komen.

Daar op befloten zy den 21. dito 's nachts op den onder Zee-Voogd der Portugeezen aan te vallen; dog moeften, om de ftilte tot den dag toe wagten.

'S morgens den 22. dito tafte hy hen op de Rede aan, koos de Sant Nicolaas voor zyn man, dien hy wegnam, zonder dat hun onder-Koning dit beletten kon; dog door flofheid der onzen, en tegen den goede Raad van de Heer Matelief, raakte dit fchip vry, daar hy al befaft had, om 't in brand te fteken.

Ondertuffchen klampte de groote Zon de St. Simaon aan boord, die, nog de fwarte Leeuw en Mauritius by zich gekregen hebbende, dit fchip met volk met al dede verbranden.

De Erafmus ley de St. Croes aan boord; dog raakte 'er weer af. Daar op klampte Mauritius hem aan, en veroverde dit fchip, niet tegenftaande dat Gallioen 11 metale en 4 yzere ftukken op had.

Veel Edelen der Portugeezen waren in deze flag gebleven, te weten Don Fernando de Mafcarenhas, Capitein op 't Gallioen de St. Nicolas, en zyn broeder Don Pedro; Don Francifco de Norinha, Capitein van 't Gallioen Todos os fantos; Bartholomie de Fonfeca, Jorge Galvan, en Don Pedro de Mafcarenhas, zoon van Don Gironimo de Mafcarenhas.

Zy hadden 521 blanken verloren; en den 23. dito kregen de onzen nog een Gallioen, Sant Simon genaamd, zonder flag of ftoot, waar in zy 14 metaale en 2 yzere ftukken, ontrent 3000 pond kruyt, en veel wyn, vleefch en vifch vonden.

Dus hadden de onzen 4 Gallioenen verovèrd, zonder by na iets, dat naamweerdig was, te verliezen, maar zy hebben deze overwinning, door 't volk van 't Gallioen Santa Croes te willen plunderen, bloedig gemaakt, alzoo die van de witte en de fwarte Leeuw, de onderzee-Voogd, en de vereenige landen, hunne boots met 75 man (waar onder Klaas Janffoon Melknap, fchipper van de witte Leeuw, Jaques de Colenaar, opper-Koopman, Hans van Hagen, onder-Koopman op de fwarte Leeuw, waren) derwaards met dat oogwit gehouden hebben; dog alle de zelve zyn elendig opgefprongen, en dus jammerlyk omgekomen.

Nog 3 fchepen, die de vyand op 't drooge had, zyn door fpringers, die daar in gezet waren, in brand gegaan van hun eigen poppen.

De geheele vloot van dezen onder-Koning Don Martin Alfonfo de Caftro, jongfte zoon van Don Antonio de Cascais, die 's jaars te voren eerft uytgekomen

men was, bestond in 18 Gallioenen, 4 Galeyen, 1 Carveel en 23 Fusten, voorzien van 3700 blanke koppen, of 2954 Soldaten en 780 boots gezellen, behalven de swarte, die een veel grooter getal uytmaakten, waar mede hy gansch Zuider-Indien van allen, die onder hem niet bukken wilden, dagt te zuiveren, en de wederspannigen te straffen. Het waren deze navolgende.

1. Nossa Senhora de Conception.
Dit was groot 500 last, had tot Hoofd Manoel de Mascarenhas, was voorzien van 24 stukken, en 180 blanke Soldaten, behalven de blanke en swarte bootsgezellen. Dit Gallioen is door de Heer Matelief den 29. October voor Malakka, of door den onder-Koning, diens schip het was, verbrand, uyt vreeze, dat wy 't anders gedaan zouden hebben.

2. San Salvador.
was groot 450 last, staande onder Alvaro de Carvalho, had 18 stukken geschut, 180 blanke Soldaten, behalven de witte en swarte bootsgezellen. Dit Gallioen is door den Heer Matelief den 18. Augusty by Cabo Rachado verbrand.

3. San Nicolas.
van 400 last, onder Capitein Don Fernando de Mascarenhas; voorzien van 19 metaale en 3 yzere stukken, en van 160 blanke Soldaten.
Dit Gallioen overwon Matelief den 22. October voor Malakka, en daar bleef maar 8 man van in 't leven, en 't is den 29. dito door den onder-Koning verbrand.

4. 't Gallioen van Don Enrique de Norinha.
groot 450 last, voorzien van 14 metaale stukken, 160 Soldaten, en den 18. Augusty door Matelief by Cabo Rachado veroverd.

5. Santa Cruz.
was groot 300 last, had tot Hoofd Sebastiaan Soarez, benevens 80 blanke Soldaaten, voorzien van 10 metaale stukken, en wierd den 22. October door Matelief voor Malakka geplunderd, en verbrand.

6. San Simaon.
groot 450 last, stond onder den Capitein Don Francisco de Sottomajor, met 160 blanke Soldaaten, en 16 metaale en 2 yzere stukken voorzien. Het wierd den 23. October voor Malakka veroverd, geplunderd, en verbrand.

7. Todos os Santos.
groot 400 last, had tot Capitein Don Francisco de Norinha, met 130 Soldaaten, welk schip den 22. October door de Heer Matelief, zonder iets te behouden, verbrand is.

8. Het schip van Duarte de Guerra.
Dit was groot 300 last, had op 108 blanke Soldaaten, en 15 metale stukken, en is by Cabo Rachado den 16. Augusty verbrand, zonder iets te behouden.

9. Nossa Senhora do Soccorro.
groot 400 last, stond onder Capitein Gutierre de Monroy, en had op 140 blanke Soldaaten, en 15 metaale stukken.

10. Het Gallioen van Antonio.
Van 120 last, stond onder Capitein Antonio de Sousa Falcaon, met 47 blanke Soldaaten, en 10 metaale stukken, dit is den 29. October voor Malakka in brand geraakt.

11. Nossa Senhora das Mercès.
groot 400 last, had tot Capitein Don Alvaro de Menesez, met 120 blanke Soldaaten en 14 metale stukken.

12. Het Gallioen van Jacomo de Marais Sarmento.
Dit was groot 400 last, had 80 blanke Soldaaten en 14 metaale stukken op.

13. Het Gallioen van Jan Pinto de Morais.
groot 400 last, en op hebbende 140 klanke koppen, en 15 metaale stukken.

14. Het Gallioen van Jeronimo Botelho.
groot 150 last, en voorzien van 100 blanke koppen, en 12 metale stukken.

15. Het Gallioen van Manoël Baretto.
groot 250 last, en voorzien van 100 blanke koppen, en 12 metale stukken.

16. San Martinho.
groot 400 last, staande onder Capitein Don Luis Lobo, voorzien van 150 blanke koppen, 22 metaale stukken, en by Manaar op Ceilon verongelukt.

17. Het Gallioen van Capitein Don Paulo de Portugal.
Van 600 last, voorzien van 12 metaale stukken, had geen Soldaaten, maar veel kooplieden en reizigers op; was na China geschikt; dog is den 29. October door den onder-Koning voor Malakka verbrand.

18. Het Gallioen van Capitein Don Antonio de Menesez, nu Land-Voogd van Malakka; had geen Soldaaten, maar veel kooplieden en reizigers. Het was ook na China geschikt, dog is by Cabo Comoryn gebleven.

Van de 4 groote Koninklyke Galeyen is 'er een by Cavo Rachado zeer beschadigd. Op deze 4 Galeyen, en de 23 Fusten, waren 854 Soldaaten, behalven de bootsgezellen, roejers, en 't ander gespuis.

9 Galloenen door de Portugeezen, en 1 Galey verloren.

En dus waren 'er van die 18. Gallioenen 9 gebleven, een zeer groot verlies voor de Portugeezen, die daar mede zig ingebeeld hadden geheel Indiën te zullen dwingen. Ook quam dit Beleg van Malakka door Matelief hen wel by na 6000 man te koſten.

Mate liefs aanbieding aan den onder-Koning.

Matelief liet den onder-Koning ook aanbieden alle de Portugeezen tegen alle de Hollanders, in Indiën onder hen gevangen, vry te geven, dog eiſchte een geſchenk voor de Portugeezen van aanzien, daar de onder-Koning zwarigheid in maakte, willende de Hoofden mede vry hebben; maar de Heer Matelief liet hem weten, dat, zoo hy den zelven nacht alle de Hollanders (die maar 4 a 5 waren) niet vry gaf, hy 's morgens vroeg by na 200 Portugeezen zou doen over boord werpen; daar by voegende, dat hy geloofde, dat Don Andrea Furtado hem (onder Koning) tot dien onbillyken eyſch aanzettede, om hem by de wereld gehaat te maken.

Die dat weigert.

Daar was ook beſloten, dat 2 Capiteinen der Gallioenen, Andrea Peſoa, en Sebaſtiaan Soarez, en 2 neeven van Soarez, Joan Bravo, Capitein op 't Gallioen van Don Antonio de Meneſez, Land-Voogd van Malakka, een koopman, Fernando del Mercado, en een Prieſter, 6000 Maleytſe ducaaten wegens hun rantzoen, voor 't gemeen ſcheeps-volk betaalen zouden, en dat om de matroozen voortaan wat williger tot ſlaan te maken.

DogMatelief dwingt 'er hem toe.

Dit beſluit was den Zee-Voogd Matelief wel tegen de borſt, om dat hy 't rantzoeneeren van menſchen in Indiën niet eerſt invoeren wilde; dog de meeſte ſtemmen haalden dit over.

Hy den 28. October nog geen Hollanders ziende opdagen, wilde al de Portugeezen over boord werpen, ten welken einde hy den breeden raad by een riep; dog terwyl zy met malkandren hier over ſpraken, quamen 'er 2 praeuwen met 3 Hollanders, die verklaarden, dat daar geen Hollanders meer waren; maar nog 4 a 5 in de vloot voor Nicobar; waar op dan de verloſte Portugeezen den 1. November na land gingen, met een ſchrift aan Don Rodrigo d'Acoſta, door den onder-Koning afgezonden, ten einde hy verzorgen mogt, dat de verdre nog gevangene Hollanders in Indiën op vrye voeten geſteld, en na Djohor gezonden wierden, 't welk deze d'Acoſta aannam te verzorgen, ten welken einde hy van ons volk een Pas-cedel voor een geheel jaar kreeg.

Te dezer tyd, of den 12. November 1606. zond de Heer Matelief 't ſchip de kleene zon na Keidah met den Gezant, dien hem deze Vorſt toegezonden had, om zyne hulp tegen de Portugeezen te verzoeken, onder belofte dat hy die mede te land aantaſten zou. Hy wiſt wel, dat hy den Portugeeſchen onder-Koning, toen hy voorby zyn land quam, wellekom gehieten had, en nu maar quam om dat hy den Portugees geſlagen had, en dat hy geveinſt met hem te werk ging; dog dit nu mede ontveinszende, beloofde hy hem egter door den opper-Koopman Jaſper Janſſoon, die op 't ſchip Amſterdam beſcheiden was, en een Aſſiſtent, dien hy hem zond, zyn hulp.

Daar op quam Matelief den 19. dito zelf voor Keidah, en wierd den 24. dito door den Koning gewaarſchouwd, dat 'er 2 praeuwen in de rievier lagen, waar in 8 Portugeezen, en 32 ſwarten, waren. Dierhalven zond Matelief 'er een jacht en een Galey na toe, waar op Pieter van der Duſſen hoofd was, die vyf Portugeezen medebragt, welke 13 dagen van Malakka geweeſt, en den Maleyers ontvloden waren.

Dewyl nu Matelief aan alles zag, dat dit Koninkje dood bang voor de Portugeezen was, en dat hy 'er niets aan had, vertrok hy den 27. dito van hier.

Ook lag 1607. de opper-Koopman Cornelis Francx in September in Djohor als Hoofd; dog hy maakte het daar ſlecht, zoo dat den Fiscaal Apius geen redden 'er aan wiſt. — A. 1... Fran... hier

Den 11. November 1607. quam Matelief voor de rievier van Pahang, ſprak met den Koning, en hoorde aldaar, dat de onder-Koning, en de Land-Voogd van Malakka, overleden waren, waar na de Zee-Voogd den 16. dito vertrokken is.

En d... Fisca... Apiu...

In dit jaar is de Fiscaal Martinus Apius uyt Djohor vertrokken, die in December de tyding aan Matelief met 't ſchip de Eraſmus van daar bragt, dat die Koning zekerlyk vrede met de Portugeezen maken zou, zoo 'er geen onzet van ſchepen quam, dat voor eerſt niet ſtond te volgen, alzoo ons meer aan de Moluccos, als aan Djohor, gelegen lag. Ook had hy te Bantam in December gehoord, dat de Portugeezen Djohor verbrand hadden, en dat Radja Sabrang op Lingga woonde, en zig daar ſterk maakte.

Djoh... door Portu... geeze... verbrand

A. 16... lag hi... van d... Broek die 16... verva... gen is door ... Obela... &c:

A°. 1608. in December lag in Djohor als koopman van wegen onze Maatſchapſchappy Abraham van den Broek; en in de maand bevorens hebben de onzen voor Malakka een Portugeeze kraak verbrand; dog 1609. in January en February, wanneer de Zee-Voogd Pieter Willemſſoon Verhoeven in Djohor by dezen Koning was, heeft hy goed gevonden, dezen van den Broek van daar op 't ſchip de Roode Leeuw te ſtellen, en in zyn plaats hier den opper-Koopman Jacques Obelaar

te

te leggen, met den onder-Koopman Abraham Willemsfoon de Ryk, en den Diamant-kenner Hector Roos, nevens 3 Assistenten en eenige andre lieden, belastende aan die van 't schip de roode Leeuw, en 't Jacht de Griffioen, voor deze rievier tot den 1. July te blyven, om dezen Koning tegen 't geweld der Portugeezen te dekken.

Alawaddin de 3. overleden 1610.

Aldus schokten de zaken hier onder Koning Alawaddin de 3e. heen, tot dat hy 1610. quam te sterven.

Zyn vervanger Abdullah Sjah.

Hy wierd in dat zelve jaar, door Sulthan Abdullah Sjah, 17. Maleytse, 5. Djohoreese, en 11. Mohhammedaanze Koning, vervangen, een Vorst, die 11. jaaren, van 1610. tot 1621. over dit volk geregeerd, en zeer weinig voorvallen van belang gedurende zyn bestier gehad heeft.

Zyn roem 1616.

Ao. 1616. had hy den naam, dat geen van alle de Indische Vorsten den onzen zoo toegenegen was, waar door zyn land van de vyanden ook zeer veel aanstoot leed.

Hy wierd 1621. vervangen door Sulthan Mahhmoed Sjah, die de 18. Maleytse, 6. Djohoreese, en 12. Mohhammedaanze Koning was.

Hy regeerde maar 3 jaaren; en is toen door Sulthan Abduldjaliel Sjah de 2. 1624. vervangen, die ook de Gezanten, Radja Indra Lellah, en Magat Mantsoer na Holland gezonden heeft.

Deze is de 19. Maleytse, 7. Djohoreese, en 13. Mohhammedaanze Koning geweest, en heeft 47 jaaren, van 1624. tot 1671. geregeerd.

In deze tyd schynd 't Ryk van Maningcabo ook onder de Koningen van Djohor gestaan te hebben.

Hoe menigmaal onze Maatschappy getragt heeft, hier een Vesting te mogen bouwen, dat al in de tyd van den Zee-Voogd Verhoeven verzogt is, hebben zy echter dat noit willen toestaan.

Een vesting de onze hier altyd geweigerd.

Schoon nu onze aanslag op Malakka ten tyde van den Zee-Voogd Matelief 1606. mislukt was, lieten echter de onzen niet na hunne gedagten hier over te laten gaan, in hope van daar af nog eens meester te werden.

A. 1623. last, om Malakka te belegeren.

Ao. 1623. gaven de Heeren Zeventienen al last, om Malakka te belegeren; dog daar viel niet van.

A. 1627. Karel Lievensfoon na Malakka.

Ao. 1627. was de toeleg hunner Edelheden op Batavia, om 'er den Bevelhebber Karel Lievensfoon met een vloot heen te schikken, maar van een veel beter uytslag was het, toen zy onder dezen Vorst van Djohor 1640, en ten tyde van den opper Land-Voogd van Indiën de Heer Antoni van Diemen, dit werk met rechten ernst ondernamen; gelyk in 't volgend Hoofd-stuk breeder blyken zal.

SESDE HOOFD-STUK.

Malakka *al zedert* 1640. *door ons volk bezet. Onder de Commandeurs Koper*, Antonisfoon, *enz: En door den laatsten in Juny aangetast; dog door den vyand zeer dapper verdedigd. Redenen van de langdurigheid dezes belegs. Sware bressen in verscheide Bolwerken geschoten. De pest neemd buiten en binnen de stad veel volks weg. Waar door egter de vyand den moet niet verloor. Slegten staat der stad van binnen. Verlies van verscheide Hoofden aan onze zyde. De Commandeur* Caartecoe *tot Veld-Heer gekoren. Die de stad den* 14. *January* 1641. *na verscheide stormen, by een onvoorzigtig accoord ingenomen heeft. Zorge voor de veyligheid der Portugeezen. Hoe lang de zelve* Malakka *bezeten hadden. Nader vertooning van de gesteltenis dezer stad. En van de deftige verdediging der Portugeezen. Regtveerdige straf Gods over hun vorig leven. 't Getal der Ingezetenen hier voor 't beleg, en na de verovering. Beider verlies. Dood des Portugeeschen Land-Voogds, en 't wedervaren der verdre Portugeezen. De* Heeren van Twist en Schouten *hier. En de eerste hier tot eerste Land-Voogd aangesteld.* Caartekoe *keert na Batavia. Bewys van de geloofweerdigheid van dit verhaal. De eerste berichten van hier na Batavia na de verovering dezer stad, en van daar weer herwaards. Het te veel genotene by de Hoofden des Legers uyt den buyt. Een Koningin in* Atsjien. *Verscheide berichten van deze en gene gewesten. Komst van* de Heer Schouten *op* Malakka. *Dood des Konings van* Atsjien, *en verdre berichten van daar. Vertrek van de* Heer Schouten van Malakka. *Bericht wegens Persien.*

Naeuwkeurig verhaal van 't beleg, en de verovering der wydvermaarde en sterke stad Malakka, onder de Regeering van de Heer opper Land-Voogd van Indiën, Antoni van Diemen.

NA dat Malakka, en de vaart der Portugeezen aldaar in 't Zuiderdeel van Indiën door 't kruyssen van onze Oorlogs-jachten, nu al ettelyke jaaren aan den andren zeer bekommerd, gelyk het naderhand ook

(als

(als wy nader hooren zullen) al zedert den aanvang van 1640. en 1641, door zommige jachten onder den Commandeur Jacob Koper, en door de vaartuigen der Djohoreesche Maleyers zoo bezet geworden is, dat zy niet langer behoorlyk van eetwaren, en den noodigen voorraad, voorzien konden werden, zoo heeft de Heer Antoni van Diemen met de Heeren Raaden van Indiën een besluit genomen, om die vermaarde en sterke stad (die, naast Goa, de voortreffelykste van Portugals Indiën was) met alle geweld aan te tasten, om de zelve, zoo 't mogelyk was, te veroveren.

Malakka zedert 1640. door ons volk bezet.

Om dit groot werk uyt te voeren, zonden haar Edelheden den Sergeant Majoor, Adriaan Antonissoon (een oud, ervaren, en stout krygs-man, en die daar door een grooten naam bekomen had) in May 1640. met drie welbemande schepen als Commandeur van Batavia na Malakka, om 't gezag over de vloot van den Heer Commandeur Koper over te nemen, en om die stad aan de Zee-kant, zoo naeuw, als 't mogelyk was, te bezetten, en met last, om na bekomen ontzet van Batavia, mitsgaders de hulptroepen der Koningen van Atsjien en Djohor, met de gansche Krygs-magt te landen, en na tyds gelegenheid te betragten, om die stad, 't zy by accoord, 't zy door een beleg, 't zy wel door eenige stormen, zoo als 't best vallen wilde, te bemagtigen.

Onder de Commandeurs Koper, Antonissoon, enz:

Volgens dit ontwerp nu is de stad in 't begin van Juny met 12 schepen, en 6 Chaloepen ter Zee zoo naeuw bezet, en besloten, dat hen meest alle toevoer van levens-middelen afgesneden, en ook 't uyt- en invaaren hen by na volkomen belet, of zeer belemmerd, gelyk ook ettelyke vaartuigen met levens middelen, en een Fust met hulptroepen van Goa toen ook door ons volk veroverd zyn.

Ondertusschen wierd ons de hulp des Konings van Atsjien wel ontzegt; dog onze vloot wierd gedurig met schepen en volk ondersteund, en in 't laatst van July verscheen daar ook een vloot van den Koning van Djohor van ontrent 40 vaartuigen, die met 14 a 1500 mannen, versch volk voorzien was, welke met ons leger van 14 a 1500 mannen, ten deele Nederlanders, ten deelen Duitzers vereenigd zynde, zyn de zelve den 2. Augusty ontrent ; myls benoorden de voorstad van Malakka geland, en hebben den vyand, ettelyke honderd koppen sterk, zeer dapper uyt zeker werk geslagen, en met zulken drift op de hielen gevolgd, dat zy zeer kort agter de zelve in de voorstad geraakt zyn, en den vlugtenden vyand tot binnen het kasteel gedreven hebben.

En door den laatsten in Juny aangetast.

Daar op hebben zig de onzen aldaar in de gewonnen voorstad gelegerd, en twee bateryen, maar een pistoolschoot van de wallen des kasteels opgeworpen, diens muuren zy met festhien halve duytse kartouwen zoo fel (niet tegenstaande des vyands groote tegenstand) beschoten hebben, dat daar door eindelyk verscheide groote bressen gemaakt zyn, waar door zy dan wel in eenig gevaar geraakten; maar de zelve wisten dit alles voor een tyd door hunne ongemeene dapperheid weer te boven te komen, en voor al van wegen de scheiding en 't beleg der rieviere te beletten, dat men nog onmogelyk tot een storm treden kon, zoo dat wy niet anders doen konden, dan met de scheepen aan de Zee-kant in een halve maan (binnen een kanon-schoot) de stad zoo naeuw, als 't mogelyk was, te bezetten, en de zelve door ons gedurig schieten, en door 't gestadig werpen van Granaaten, onophoudelyk af te matten, het welk zy niet nalieten dapper en geduldig met hun grof geschut te beantwoorden, waar door aan wederzyden niet alleen veel volk dood bleef, en veel kruyt en lood verspild wierd, maar waar uyt ook niet anders af te nemen was, dan dat dit beleg nog zeer lang dus zou konnen duuren, ten ware haar Edelheden goed vonden een grooter magt, dan zy tot nog toe gedaan hadden, voor deze stad te zenden.

Do[...] door d[...] vyand[...] dappe[...] verdedigd.

Wel is waar, dat 'er in de stad groot gebrek van alles was, en dat ook de Djohoreezen ons zeer grooten dienst deden, met allerley stoffen aan te brengen, en ook zelf om deze en gene bateryen, en andre werken te maken, gelyk mede om 't uyt en invaaren van der vyanden kleene vaartuigen te verhinderen, en hen honderd andre beletzelen toe te brengen; maar dit alles zou ons ommogelyk tot het veroveren dezer stad hebben konnen brengen, zoo daar toe geen andre middelen waren in 't werk gesteld.

Redenen v[...] de lan[...] duurig[...] heid d[...] zes belegs.

Tot dit langdurig beleg heeft ook niet weinig zoo de hoogmoed van den Malaksen Land-Voogd, Manoel de Sousa Coutinho, als de hertnekkigheid van de verdre Portugeezen, zich aldaar onthoudende, toegebragt, aangezien verscheide aanbiedingen van een redelyk verdrag van tyd tottyd zeer smadelyk door hen afgeslagen zyn.

Hier by quam ook 't eygenzinnig bestier van onzen Veld-Heer, Adriaan Anissoon, en 't ongestadig beleid van zynen vervanger Jacob Koper, dat vyf maanden

den lang met zeer groote koſten en ſchade aan weerzyden duurde, in welken tyd 'er verſcheide aanmerkens-weerdige ontmoetingen te water en te land voorgevallen zyn, waar in wy, niet tegenſtaande de verwonderens-weerdige dappre tegenſtand der Portugeezen, doorgaans egter de overwinning bevogten, waar door aan wederzyden, voor al te water, ongelooflyk veel volk geſmolten is, alzoo de vyand, ten uyterſte om levens-middelen benoodigd, alle zyne kragten inſpande, om die te water in de benaeuwde ſtad te brengen, 't geen wy hem van onze kant zogten te beletten, en waar op dan aan weerzyden zeer ſcherp gevogten wierd; hoewel dit te land al mede met veel iver gezogt, en door ons over al met de uyterſte wakkerheid belet wierd.

By alle deze zaaken quam de natuurlyke ſterkte van de ſtad zelfs, die door konſt nog merkelyk vermeerderd, daar door zy ook in ſtaat gebleven was, om zoo veel duizend kanonſchooten, als de onzen daar op, voornamelyk met 16 ſtukken uyt de twee voornoemde Bateryen gedaan hebben, te konnen verduuren.

ware reſſen ı ver- ſcheide olwer- en, ge- ſchoten.

Nogtans wierden, door dit onophoudentlyk beuken, in de ſterke bolwerken Curaſſa, en St. Domingo, niet alleen groote breſſen; maar de punt van 't Hoſpitaal des Povres ook geheel plat geſchoten, en de toren van 't oude Kaſteel, benevens de Kerk, en veel hooge huizen, zoodanig verwoeſt, dat zy hunne gedaante geheel en al verloren, waar tegen ondertuſſchen de benarde Portugeezen niet nalieten ons van de ſtads wallen, en van een Batery, op 't gebergte van St. Paulo ſtaande, door hunne ongemeene ſware ſtukken nu en dan ongeloofelyke ſchade toe te brengen, zoo dat 'er geen een huys in 't leger, of in de voorſtad, ongeſchonden bleef.

De peſt eemd uyten, n binnen de ad veel volk weg.

Hier by quam een ſware peſt-ziekte, of ſterfte, onder 't volk, door 't langdurig beleg, en het groot daar op gevolgd gebrek zoo binnen de benaewde ſtad, als in ons leger veroorzaakt, waar door aan wederzyden veel meer volk van ongemak wegſmolt, dan dat zy voor hunnen vyand bleven, waar door wy, niet tegenſtaande de menigvuldige ontzetten van volk, en de noodige voorraad, ons van Batavia toegezonden, niet in ſtaat waren, om de ſtad over al te bezetten, of om allen toevoer van levensmiddelen in de zelve aan den vyand te beletten, waar omtrent ook eenige overloopers ons zeer veel quaad deden, die den vyand kennis van den ſlegten ſtaat van ons leger gevende, den zelven daar door, ſchoon by na tot het uyterſte gekomen, al weder moed op nieuw gaven, om het nog eenigen tyd, of 'er nog ontzet van Goa komen, of ons leger ook eindelyk eens opbreken mogt, uyt te houden, het geen zelf zoo verre by hen doorging, dat zy niet tegenſtaande de jammerlyke elende, waar toe zy zich vervallen zagen, voorgenomen hadden het uyterſte te wagen.

Dit hardnekkig, ja Barbariſch voornemen des vyands verſlond in de maanden December 1640. en Jan. 1641. zeer veel menſchen, behalven dat ook veele in de ſtad, door den honger uytgeteerd, en het niet langer konnende uytharden, in ons leger quamen vlugten, en ons berichtgaven, dat 'er niet boven 200 blanke koppen, en nog maar 4 a 500 ſwarte Miliçen in de ſtad, behalven dat de zelve ook zoodanig van levens-middelen ontbloot waren, dat ieder Gantang ryſt voor 10 Ryxdaalders, en een drooge koejen of buffels-huid voor 5 a 6 Cruſados verkogt wierd, voor welken prys dit dan nog al zeer ſchaars te bekomen was.

Waar door egter de vyand de moet niet verloor.

Slegte ſtaat der ſtad van binnen.

Dit noodzaakte dierhalven den vyand, om veel vrouwen en kinderen, en dus alle onnutte monden met de uyterſte onbarmhertigheid uyt de ſtad te jagen; maar, 't geen nog verder ging, een moeder haalde haar eigen kind uyt het graf, en at het, na dat zy het nog twee dagen bewaard had, door razende honger, tot verbazing van die gene, die 't hoorden op.

Hoe ſlecht het nu ook in ons leger geſteld was, bleef nogtans ons volk, door deze eenparige berigten van den uyterſten nood der ſtadt byzonder geſterkt, nog al moed houden, hoewel zy nu en dan niet alleen mede veel gemeen volk, maar ook verſcheide dappere mannen, en van hunne eerſte Hoofden des legers, verloren hadden.

Onder deze laatſten telde men den Commiſſaris Johan de Meere (die den 8. October) den Veld-Heer Adriaan Antoniſſoon (die in November) als mede zynen vervanger, den Commandeur Jacob Koper (die in 't begin van January 1641. overleden is) en den Commandeur Pieter van den Broek (zekerlyk die, welke 1629. als Directeur van Suratte, en als grondveſter van den handel van Perſien, en in 't Roode Meir, als Zee-Voogd na 't Vaderland vertrok; en die zedert weer zeer ſlegt uytgekomen, en door zynen vriend, den Heer Generaal van Diemen als Commandeur derwaards gezonden is) alle de welke alleen door een uytteerende ziekte, en 't groot ongemak, dat zy hier leden, geſtorven zyn.

Verlies van verſcheide Hoofden aan onze zyde.

Aangezien men nu door dit gedurig, en kort op den anderen, afsterven der Veld-heeren gebrek aan bequame stoffe tot leger-Hoofden begon te krygen, zoo is by Mangel van eenige aanzienelyker bedienden (alzoo de geheele geheime raad uytgestorven; en 'er reeds weer een nieuwe uyt de leger-en vloots-Hoofden aangesteld was) Schipper Minne WillemsSoon Caartekoe tot Commandeur en overste over de Krygs-en Zee-macht der E. Maatschappy, voor Malakka aangesteld (hoewel ik niet begrypen kan, waarom men den Heer Lamotius Capitein Forcenburg, en andre bequamer, dan Caartekoe, daar toe niet gebruikt heeft) die met den Raad van dien tyd (meest uyt ervarene en dappre Capiteinen en Schippers bestaande) tot voorkoming van 't verder versmelten van ons leger door de hoe langs hoe meer toenemende pest, goedvonden, om de ziel-togende stad Malakka (waar uyt by na geen tegenstand meer gedaan wierd) te bestormen, en de ingezetenen aldus tot de overgave te dwingen.

De Commandeur Caartekoe tot Veld-Heer gekoren.

Alles wierd dan daar toe ten eersten geschikt, een plegtelyke Bede-dag vooraf gehouden, deze gewigtige aanslag den 14. January 's morgens aangevangen, en te dier tyd die vermogende, en aanzienelyke stad, door Gods zonderlinge genade, op de volgende wyze ingenomen.

Die de stad den 14 Jan. 1641.

Al 't gezond volk, zoo van de Soldaaten, als matroozen te zamen ontrent 650 koppen sterk, wierd 's morgens in den dageraat door den Sergeant Majoor Joannes Lamotius in drie troepen verdeeld, waar van de eerste door Capitein Laurens Forçenburg, de tweede door den opper-Koopman Hurdt, en de derde door den opper-Koopman Nicolaas JansSoon Houtkooper zouden geleyd werden.

Deze zyn met eenige vyer-roers, nevens eenige matroozen met ladders, en de vereischte vyerwerken, na 't Bolwerk St. Domingo getrokken, en na 't geven van dit Krygs-woord, *Help ons God*, met een ongemeene moedigheid op dat deel der stad aangevallen, dog wierden voor een tyd zeer dapper, en boven verwagting van den vyand wederstaan; maar wanneer nu de onzen 'er niet min dapper op aandrongen; zyn zy, na eenigen tyd in en op de bresse hand tegen hand hardnekkig gestreden te hebben, meesters van deze punt geworden, en hebben den vlugtenden vyand van daar langs de stads gardyn tot aan de punt Madre de Dios zeer moedig gedreven, welke zy, na eenige wederstand van weinig belang, al mede veroverd, gelyk zy daar op dan verder ook de punten onze Mille Virgines, St. Jago, Curassa in 't Hospitaals Bolwerk, en Fortilessa Velha ten eersten besprongen, dog aldaar nog zulken dappere tegenstand gevonden hebben, dat zy van wegen 's vyands swaar geschut, menigvuldige vyerpotten, en sterk schieten met musquetten, en ander geweer, genoodzaakt waren, om, met verlies van 20 man, na het voornoemd Gasthuis buiten hun geschut te rug te deinzen, om den vyand van daar, en met minder gevaar van ons volk, met ons grof geschut (daar zeer goeden schyn en middel toe was) te dwingen; dog ondertusschen verscheen de Commandeur Caartekoe uyt zyn ziek-bedde op de stads-wallen, en heeft door zyn verkeerd overleg het gelukkig volvoeren van dit stuk, 't welk de onzen nu in hunne hand hadden, zeer ontydig verhinderd, vermits hy, zeer onbevoegd, en tegen Krygs-gebruik, aldaar met den Portugeeschen Land-Voogd, en eenige Geestelyken (op zyn verzoek) tot een accoord getreden is, en aan hun benevens alle de ingezetenen dezer stad zeer lichtveerdig levens-zekerheid, en een vry en veylig vertrek (uytgenomen alleen aan 's Konings Soldaaten) beloofd heeft, waar op dan de vyand de treffelyke punt Curassa, en het oud Kasteel verlaten, gelyk ons volk daar na 't zelve ingenomen, en nevens alle de verdre punten wel bezet heeft.

En, [...] verscheid[...] storm nog b[...] een on[...] voorz[...]tig accoord gekregen heeft.

's Vyands Soldaaten wierden toen ten eersten in ons leger, en de onze van daar in de stad gehuisvest, en de Portugeezen van eenig aanzien, benevens alle de borgers, gerust in hunne huizen gelaten; dog gelast hunne rykdommen van goud, zilver, kleynoodien, en geld, in de Kerk van St. Paulus te brengen, en verder op alles door de onze zoo goede ordre gesteld, dat men niet het allerminste van eenige moord, geweld, nog vrouwen-schendery vernomen heeft; hoewel ondertusschen onze Soldaaten niet nalieten in die eerste drift de gemeene huizen en Kerken (alzoo zy voor zoo veel geledene elenden evenwel iets moesten hebben) zeer gretig te plunderen.

Sorge voor d[e] veiligheid d[er] Portugeezen.

De Maleytse Djohoreesen, die gelast waren in den dageraat ontrent de punt St. Jago een loozen Wapen-kreet te maken, zyn door bloodheid eerst na zonnen-opgang, en na dat de onzen de meeste punten al veroverd hadden, met een groot geschreeuw voor den dag gesprongen, van voornemen zynde, om door de veroverde bresse in de stad te komen; dog dit is hen door de Heer Lamotius (om 't verder storten van Christen-bloed, en voor al door de Mooren, en hun voor-

geno-

genomen branden en plunderen dezer bejammerens-weerdige stad voor te komen) zeer wysselyk, en tydig verhinderd.

Hoe lang de zelve Malakka bezeten hadden.

Aldus zyn wy van die vermaarde, ongemeen sterke en magtige koopstad der Portugeezen, het by na weergadeloos Malakka, na dat zy het ontrent 120 jaaren bezeten hadden, eindelyk nog Overwinnaars, hoewel niet zonder zeer veel verlies van volk, en veel onkosten voor de E. Maatschappy, geworden; zynde deze verovering een proefstuk van de dapperheid der Batavieren, dat weerdig is by de nakomelingen onder alle andre gedagt te werden, alzoo dit een stad en sterkte was, die, zoo wegens hunne voortreffelykheid, als wegens andre voordeelen, voor geen andre in 't Oosten (alleen Goa uytgezonderd) behoefd te wyken, waarom zy ook al van ouds tot de Setel der Maleytse Koningen verkoren was.

Zy was met 64 metaale, met 4 yzere stukken, met 43 metaale Bassen, en met 31 halve haaken, en van alles tot zoodanigen belegering vereischt, in 't eerst byzonder wel voorzien; dog de menigte der ingezetenen, de langdurigheid van 't beleg, en andre tusschen beiden voorgekomene en buiten verwagting opgedaagde ongemakken, zyn oorzaak geweest, dat die dappere Portugeezen (aan welke wy nogmaals dien lof moeten geven, dat zy zich zeer deftig en manhaftig in dit beleg tot den einde toe gedragen hebben) eindelyk van alles gebrek en geen ontzet krygende, de zelve aan ons hebben moeten overgeven.

En van de dessige verdediging der Portugeezen.

Zy was in die tyd van verscheide redelyk groote en welbebouwde straaten voorzien, in 't midden een tamelyken berg hebbende, waar op St. Paulus Kerk, en een schoon klooster der Jesuieten, gebouwd was, behalven dat 'er in de zelve nog veel andre schoone kerken, cierlyke kloosters, en zeer schoone verhevene huizen, die in een ongemeene vrugtbare landstreek, alomme met schoone boomgaards, thuynen, kloosters, kapellen, enz: bezet, zoo voordeelig ten handel, als men wenschen kon, in 't Z. deel van Indien gelegen waren.

Rechtveerdige straffe Gods over hun zorig leven hier.

Alleen moeten wy hier byvoegen, dat, zoo de Portugeezen by dit beleg groote elenden (gelyk reeds door ons getoond is) geleden, zy dit als een rechtveerdige straffe Gods ook zeer wel verdiend, vermits zy hier een menigte jaaren aan een zulken onbedenkelyk godloos leven geleid hebben, dat zy, daar op maar eens te rug denkende, geen reden hadden, om zig over den grouwelyken ondergang van deze stad door den Oorlog, hongers-nood, en pest (die drie geessels, zoo menigmaal van God tot straffe van diergelyke dertele steden ten voorbeeld gebruikt) te verwonderen.

't Getal der Ingezetenen hier voor 't beleg, en na de verovering. Beider verlies.

Men oordeeld, dat 'er gedurende het beleg wel 7000 in de stad dood zyn gebleven; maar dat 'er ongelyk meer gevlugt, en, om den honger en pest te ontwyken, hier en daar na toe verstroid zyn, aangezien 'er ruym twintig duizend zielen voor 't beleg daar in of ontrent waren, van alle de welke 'er geen drie duizend overbleven.

Wy hebben daar voor meer, als vyfthien honderd Nederlanders, wel meest door de besmettelyke ziekte, verloren.

Dood des Portugeeschen Land-Voogds, benevens het wedervaren der andre Portugeezen.

De Portugeesche Land-Voogd is, twee dagen na de verovering dezer stad van ziekte overleden, en door behulp der onzen in de kerk van St. Domingo met een statelyk gevolg van gewapende Soldaaten zeer deftig na hunne landswyze begraven.

Den Ovidôr Generaal, of hun Fiscaal van India, is met de Jesuieten, en andre voorname geestelyken, benevens de voornaamste borgers met hunne vrouwen en kinderen, na weinig dagen, met een jacht (dat wy hen leenden) van Malakka na Nagapatnam vertrokken, de welke (aangezien dit schip niet bezogt, en niets nagevorscht wierd) een grooten schat, ten minsten van eenige honderd duizend Ryxdaalders aan geld, van hier weggesleept heeft, zonder dat gene dat andren, die by hem waren, met zich namen, nog eens te rekenen.

De Generaal des Oorlogs, Louis Matthys de Soufa Chysorro, is nevens de verdre Officieren en Soldaaten des Konings van Spaanjen, met eenige geestelyke en borgers, na Batavia gezonden, zoo dat hier maar eenige weinige getrouwde Portugeezen, hoewel veel Mistiçen en swarten met hunne huisgezinnen gebleven zyn, ten einde deze stad niet geheel ontvolkt, en men ook in staat gesteld mogt werden; om de zelve metter tyd weder zoo, als men naderhand gezien heeft, te doen opluiken.

Schoon nu de stad van dit droevig beleg verlost was, hield de pestilentiale ziekte nog in eenige maanden daar na niet op, maar de zelve sleepte nog eenige honderd Nederlanders (waar onder veel aanzienelyke mannen die elendig aan hun einde raakten) en dus ook nog veele van de overgeblevene vyanden weg.

Den 1. February 1641. (seventhien dagen na de verovering der stad) verscheen de

De Heeren van Twist, en Schouten hier. de Heer Johan van Twist, Buiten-gewoon Raad van Nederlands Indien, benevens den Commissaris, de Heer Justus Schouten, in deze verwoeste stad, waar op de voornoemde eerste Heer tot eerste Land-Voogd van Malakka aangesteld, en de stad alomme door zyn Ed:, en den Heer Commissaris, bezigtigd is, gelyk zy ten eersten ook, op de verzeekering van de groote aangelegenheid van dit aanzienelyk win-gewest, op de bestiering van dit land, en op meer andre zaaken, de noodige ordre gesteld, en veel zaaken, door den Commandeur Caartekoe zeer qualyk belast, en onvoorzigtig bestierd, geheel anders geschikt, gelyk zy ook hem, en de verdre onnoodige Officieren spoedig na Batavia geschikt hebben, om aan haar Edelheden berigt van hunne bedryven, en voor al van de gelukkige verovering van deze zoo lang te vergeefs gebeukte stad te geven.

En de eerste hier tot eersten Land-Voogd gesteld.

Geloofweerdigheid van dit verhaal. Om nu te meer geloof aan ons verhaal van dit beleg, en de verovering van Malakka in alle zyne omstandigheden te geven, moeten wy hier nog byvoegen, dat wy dit uyt een bericht, van den Heer Commissaris Schouten den 26. October 1641. in Malakka opgesteld, en aan haar Edelheden toen overgezonden, getrokken hebben; en ik heb reden om te twyffelen, of men wel zulken net bericht daar van in de Secretaryen, zoo van Malakka als van Batavia, vinden zal, aangezien 'er door den tyd, en menigerley rampen, aan de zelve overkomen, veel oude papieren weggeraakt, en 'er (voor al op Batavia) zeer weinig schriften, die voor 1650. gaan, te vinden zyn.

Een van de eerste zaaken ook door den Heer van Twist verricht, is, dat hy 't Collegie van schepenen, zeer kort na zyne aanstelling, instelde.

Den 15. Mey verscheen hier per 't fluytschip Gragt de opper-Koopman en Fiscaal Gerard Herberts met zyne familie aan land, die 't lek schip Utrecht te rug gezonden had, op dat het, op Jambi's Bhare strandende, met zyn lading ten voordeel van dien Koning niet vervallen mogt.

Volgens brieven harer Edelheden waren op Batavia vervolgens van Malakka gekomen.

Den 11. December 1640. 't jacht Rhynsburg.
- 16. Jan. 1641. 't jacht Langerak.
- 24. dito. — de kleene zon met tyding van de bekomene miraculeuse overwinning van Malakka.
- 10. Febr. Goes, en 't Galjoot de Jager, mitsgaders 't Quelpaart, en den brak.
- 13. dito. Egmond met 72 dooden.
- 18. dito. 't Jacht kleen Zutphen.
- 3. April 't schip Wassenaar met den gewezen Commandeur, Minne Willemsson Caartekoe.

Uyt welkers rapporten en de gezondene papieren haar Ed: in 't breede verstaan hadden Malakka's gelegentheden, die wel wenschten, om met een redelyk getal volk gesecondeerd te werden, dat tot nader ontzet uyt 't Vaderland wagten moest, alzoo men op Batavia de schepen niet bemannen nog vertimmeren kon.

Ook had de vyand op Ceilon 't fort Nigombo den 8. November 1640. ons weer afgewonnen, en dreigde Gale te belegeren.

Egter hadden haar Ed: den 14. April na Ceilon een vaandel van 80 koppen onder Walrave de Rieviere, Capitein; en Luytenant Jacob Gansch gezonden, om Gale te behouden.

Volgens advyzen van den 16. February, bleef Goa te water besloten, zynde onze vloot nog met de Neptunus versterkt, en had de Viceroy Juan da silva Telles de 2 met hem genomen Gallioenen binnen getrokken, de zelve onder d'Aguada niet vertrouwende, 2 Karaaken bleven nog buiten in voornemen, om die na Portugal te zenden, dat hen missen zou, alzoo onze vloot tot den 20. Mey voor Goa stond te blyven.

In dit fluytschip Gracht, en eenige andre schepe ware afgescheept verscheide noodwendigheden per factura te zien, bedragende 38019-19. 4. en tot vervolg van den tin-handel in Peirah, Keidah, Oedjang-Salang, en Bangeri, onder de directie van de koopluiden, Jan Dirksson Puyt, en Joris Vermeren, aan diverse getrokken kleeden, en 1000 Ryxdaalders in specie &c: *f* 31341-3-10. met last, om de voorverhaalde plaatzen te voorzien, en zoo veel Tin, als te bekomen was, aan te slaan, en tot vervolg van den handel in Suratte en Persia na Batavia te zenden.

'T gedane by den Gouverneur en Raad approbeerden haar Ed:, en recommandeerden, dat zyn Ed:, en de Raad, zouden voortgaan zoo te regeeren, en geen andre lasten, tollen, nog gerechtigheden, in voeren, als by de Portugeezen was gebruikelyk geweest, om onlusten voor te komen; trekkende nogtans van de stad Malakka alles, 't geen de Koning van Spanjen daar van, en van de Landeryen daar, &c:, genoten heeft, zonder aan iemand te cederen, 't geen onder des zelfs Jurisdictie behoord.

Den 22. Mey presenteerde de nieuwe Fis-

Fiscaal, Mr. Gerard Herberts, ettelyke criminele gevangenen, om op hare confessie gerecolleerd, en daar naar geexamineerd te werden. En zoo wierd mede volgens last harer Edelheden door de resterende Raads perzoonen van den gewezen Commandeur Minne Willems Caartekoe opgebragt, 't geen boven de portie van den buit in 't bemagtigen der stad hen pro rato de tax van de beloofde $\frac{1}{m}$ Gagne voor de gemeene Officieren, Soldaten, en Bootsgezellen, te veel hadden toegelegt; namentlyk:

Het te veel genotene by de Hoofden des Legers uyt den buyt.

Den opper Koopman, Antony Hurdt a 4 Corgien Sarassen f 528
Contant. 4924
—— f 5452-0-0

Den Sergeant Majoor, Johan Lamotius, aan 4 Corgien Sarassen. f 528
Contant. 4660
—— f 5188-0-0

Capitein Laurens Forssenburg, aan 4 Corgien Sarassen. f 528
Contant. 4379
—— f 4907-0-0

Den Commandeur, Pieter Baak. aan 4 Corgien Sarassen. f 528
aan 32 pond Barnsteen. 1392
Contant. 3512 f 5432-0-0
te zamen f 20979-0-0

Den 23. Mey 1641. heeft men begonnen stellingen te rechten aan de punt Victoria, of St. Domingo, om de geschoten bressen te repareeren, en om dito punt in staat van defensie te brengen.

Den 13. Augusty retourneerde uyt Maccam Thoeheet (of uyt Djohor) den Sjahbandaar Jan Jansz: Menie, met brieven van den Orang-Caja Laxamana aan de Heer Gouverneur, inhoudende de acceptatie der Atsjiense vrede met ophouden van alle vyantschap en rooveryen.

en Koningin in Atsjien.

Ook bleek, dat 'er nu een Koningin in Atsjien was, alzoo in een brief van dezen Laxamana aan de Gouverneur gezegt werd, dat, alzoo 't nu vrede tusschen Djohor en die van Atsjien was, zy (Djohoreesen) dit dan verder op de Koningin van Atsjien zouden laten berusten: ook verzogten die van Malakka aan dezen Laxamana om 10 Chaloepen hout, tot reparering der brugge van Malakka, en 200 arbeyds lieden, riemen, en Panggaeyen.

In de brief, aan zyn Edelh: op Batavia per de Chaloep Amboina gezonden, beklaagde zig deze Laxamana grootelyks, wegens de gedane ongelden in 't conquesteeren van Malakka, en weinig recompense tegen gedane beloften van de overledene Commandeurs, den Koning en zyn Excellentie gedaan, waar over by de grooten gehaat wierd, en verzogt volgens 't gemaakt verdrag, dat hem ter hand mogt gesteld werden, al 't groot en kleen geschut, voor dezen van de Portugeezen zyn Majt. van Djohor ontnomen.

Den 14. Augusty tegen den avond verscheen van Choromandel de Neptunus met een Cargasoen, in koops kostende. f 255975-5-3

bestaande in 250 pakken diverse kleeden van Palliacatte, kostende f 86028—0-2
482 dito kleeden, garen zuiker, Indigo, Salpeter &c: van Mazulipatam. f 179947—5-1
732 pakken kostende. f 255975—5-3

Den 12. Juny was 't Fluytschip de Duyf van Atsjien door den Commissaris, den Heer, Justus Schouten gezonden, met 28 koppen zeer desolaat voor Palliacatte aangeland, hebbende door storm zyn groote en fokkemast gebroken, en de besaansmast verloren, zoo dat de *Gouverneur*, *Arent Gardenys* van voornemen bleef, om die fluyt na Bengale te zenden, om ze daar te laten vertimmeren. Na Giroffel-nagelen was op Mazulipatam veel vragens, en vertrouden d'opperkooplieden, Arnold Heussen en Bartholomeus de Gruiter, dat, zoo haar Edelheden den jongsten prys van 4 a 5 Pagoden de man van 24 pond beviel, zy in 't kort wel 100000 ponden zouden quyt raken.

Ook was de verkooping met Compagnies andre waaren, niet tegenstaande de gedurige Oorlogen, nog al redelyk dit jaar geweest, zoo dat met 't bekomen Japans en Tayouans ontzet de penn: a deposito, excepto 13250 Pagoden, afgelegt waren, in verwagting blyvende, van meer capitaal tot den inkoop voor Nederland, als de Zuider quartieren van India, volgens ordre der principaalen te zullen bezorgen.

Verscheide berichten van deze en gene gewesten.

De Vyand eenige dagen met zyn Leger voor *Gale* gelegen hebbende, was den 23. Mey 1641. opgebroken, en na Billegam, Mature, en Gindere vertrokken, gevangen nemende al, wat hy maar kon bekomen, en 't land rondom Gale verwoestende, om d'onzen alle toevoer af te snyden.

Van Ceylon waren per Arnemyden op Choromandel gebragt 5 magere Olifanten van Radja Singa gezonden, die 't zenden niet weerd waren, en dezen Radja zogt met zyne vaartuigen met

met Areca en andre kleenigheden geladen, en na Choromandel gezonden, den kleenen en sobren handel in zyne landen vallende, in 't geheel aan zig te trekken, en de E. Compagnie voor alle hunne kosten en hulpe maar met praatjens zonder gevolgen te paejen.

Onder de retouren van Suratte en Hindoestan waren 422304 pond Indigo.

De Deense President Barent Pessaart meende eenige tabak na Bengale te zenden.

Na Jambi schreef (volgens deze Extract missive) de Heer Johan van Twist, Gouverneur van Malakka den 8. September 1641. over Palimbang per de Engelze Anna, om die verder te zenden aan den Opper-koopman Henrik van Gent.

Komst van de Heer Schouten op Malakka.

Den Commissaris Justus Schouten was met de schepen Franiker en de Engelze Anna op Malakka gekomen den 8. Augusty.

Na dat den zelve, na een lange reyze den 23. Maart eerst voor Atsjien, en de Engelze Anna den 20. April daar by gekomen was; was hy den 27. May van Atsjien gescheiden, en had onder weeg zedert 't vertrek van Malakka 20 perzoonen door besmettelyke ziekte verloren.

Dood des Konings van Atsjien, enz:

Den Koning van Atsjien had hem (verstaande Malakkas tegenstand) zeer ongestadig, en tot de Portugeeze vrede geheel genegen getoond; maar was door Gods beter schikking in February 1641. overleden, en zyne huisvrouw (als Koningin) vreedzaam gesuccedeerd, waar door de staat des Ryks tot 's Compagnies beste veranderd was, de Legatien en schenkagien van den Generaal eerlyk aangenomen, en de vorige preëminentien op Sumatras W. kust (als by de nevensgaande firman te zien was) bevestigd. De vrede op Djohor op een redelyke wyze vergund, en de lang gedetineerde Portugeesche Gezant, Francisco de Zousa Castro, als een weerdig present in vryheid, en aan den voornoemden Commissaris Schouten ter hand gesteld.

Zoo dat alles na wensch voor de Compagnie zou uytgevallen hebben, zoo door de dood des Konings van Atsjien, by 't verkoopen der Juweelen, de Compagnie geen schade toegebragt was, alzoo, na alle devoiren maar een party der zelve tot 5025 Thayl (a ieder 10. gl.) of *f* 60300 zyn gedebiteerd; dewyl haar Majt. zeyde, dat men de schuld van den dooden (die de zelve ontboden had) niet kon brengen ten laste der levende, behalven dat dito Juweelen ook geen vrouwen-dragt waren; waar aan den Koning veel geld verquist, en des ryks schatten uytgeput had, met honderderley excussien, te lang om te verhalen; hier uyt konnen onze principale Heeren zien, hoe gevaarlyk het zy, op 't aangeven der wispelturige Indische Princen, zulke werken aan te besteden, te meer, alzoo hier ook op andre plaatzen niet getrokken zyn, en tot groote schade weer na Nederland zullen moeten gezonden; of anders met groot verlies verkogt werden.

De Koningin regeerd tot nog toe zeer vreedzaam; dog zy doet niets buiten kennis der 4 grootste Raads-Heeren, die onder malkanderen een heimelyk verbond gemaakt hebben, van noit een vreemd Koning te obedieren, om 't welke, als ook om 't huwelyk der Koningin met een uytlands Prins, voor te komen, in de geproclameerde vrede met den Koning van Djohor expres geconditioneerd is, dat geen Gezanten ten wederzyden gezonden zullen werden, maar dat ieder zyn ryk bezitten, en van alle hostile actien afstand doen zal. En deze vrede is voor Djohor niet onvoordeelig, alzoo hy daar door in 't bezit van zyn Jurisdictie wettig verklaard werd, en by 't nablyven der Gezanten zoo werd hy stilswygens geexcuseerd van de gepretendeerde subjectie of Homagie aan de Atsjiense kroon, dat altyd de eerste en grootste oorzaak van Oorlog tusschen deze twee Koningen geweest is. Egter zyn wy bedugt, dat die van Djohor zig aan 't schryven dezer Koningin aan ons nogtans wel mogten stooten, vermits 'er (als by 't translaat blykt) zoo wel tegen de waarheid, als volgens de superbe Atsjiense costume, voorgegeven werd, als of wy aan den overleden Koning, en den Commissaris van haar Majt. Ampon, of om vergiffenis, over der Djohoresen begane misdaad zouden verzogt hebben, waarom dit onwaaragtig voorstel in 't bywezen der Atsjiense Gezanten en der Djohoreese gecommitteerden met reden wederlegt, en den Sabandaar Jan Jansz: Menie met de nevensgaande copye brief aan den Djohoreeschen Laxamana afgevaardigd is, om wegens de waarheid der zaak en wegens die moedige stelling der Atsjiensche gemagtigden, een net bericht te doen, en dit als een hoofsche Costume te excuseeren, en daar wel expres by te zeggen, dat wy niet anders, dan de vrede tusschen deze 2 Princen, betragt hebben.

Of nu de Djohoreesen de vrede aanvaarden en net houden zullen, moet de tyd leeren.

En v[...] dre be[...]richte van daar.

Daags na de komst van de Heer Commissaris Schouten quam hier van Choromandel de fluyt d'Eendracht met een Cargazoen van kleeden kostende *f* 165000, en den 10. dito is hier wel onverwagt binnen de rievier gekomen de Chaloep Amboina, die op 6 grad: N. breedte

van

van den Commandeur Dominicus Bouwens schepen, reizende van Ceylon na Java, overgesteken, en in Atsjien aan geweest is, brengende de tyding van 't overlyden des onder-Koopmaans Henrik van Rendorp, Secunde van den opper-Koopman Jan Compostel aldaar, wiens verhoopte verlossing daar door wel mogt gestremd werden, en hoe ook door de naeuwe bezettingen tot den 2. May, geen andre schepen, dan een Portugees jacht binnen Goa gekomen waren, zeggende de 2 Caraaken met den nieuwen Viceroy Joan de Sylva, in September passato uyt Lisboa aangeland, nog onder de beschutting van 't Kasteel Aguada, en de Gallioenen binnen gekort te zyn, zoo dat 'er geen apparentie was, om dit jaar na Europa te navigeeren.

Van Goa opbrekende, was deze Commandeur met de schepen Amboina, Armenuyden, en Valkenburg na Ceylon verzeild, vindende Punto Gale van de Portugeezen, onder Don Philippo de Mascarenhas, sterk geschat 7 a 800 blanke koppen, van verre belegerd; dog buiten apparente nood, alzoo de President Jan Thyssen binnen 't Kasteel met 500 koppen, en van allerley noodzakelykheden, voorzien was.

Alzoo nu de Heer Schouten hier nog wat blyven zou, was goed gevonden van hier per te schip d'Eendragt af te schepen, de onverkogte Juweelen, en 1000 Ryxdaalders in geld, 4 ps metaal schadeloos kanon van Malakkas bolwerken, en een groote klok voor de Kerk van Batavia, bedragende *f* 139431-17-8. met welk Cargasoen nevens dat van Choromandel a *f* 165000 dit den voorleden 14. was 't zeyl gegaan.

Vertrek van de Heer Schouten van Malakka. Den 24. dito vertrok Franeker van hier met den Commissaris Schouten, hebbende boven zyn Atsjiense peper-last in de plaats van d'ontloste kleeden-pakken en eenige ryst, ingenomen in dito, en de Engelse Anna 27½ Bharen peper alhier van de Andragiresen tot 25 ryxdaalders de Bhaar ingekogt, nevens 7 ps beschadigd kanon, en andre rommelingen, bedragende *f* 2273-14. in hope, dat hy spoedig op Batavia komen, en haar Edelheden van alles grondig bericht geven zou, op dat zy de noodige geneesmiddelen, te weten een goed getal Soldaten tot versterking des Garnisoens, en eenige ambagtslieden mogten bekomen, om de geschoten bressen en fortificatien te repareeren, en voor al ook eenige Chineesen, om 't land en de thuinen hier te bouwen, hopende dat in de aanstaande maand September zyn Edelh: zelf hier komen zou, en de Burgt dan volkomen ontzetten.

Den 15. October quamen op Malakka, nevens den Commandeur Pieter Baak met 't jacht Welsing, de schepen Franiker en Bergen op de Zoom met 100 Soldaten met een lading van *f* 44144-0-8. volgens schryven harer Edelheden waren van tyd tot tyd van hier daar gekomen deze schepen.

Den 25. July 1641. 't jacht kleen Zutphen.

17. Augusty Breedam en de fluyt d'Eendragt met 't Mazulipatams en Palliacatiers Cargazoen.

7. September Franeker met de Heer Schouten *Commissaris*, en d'Atsjinse Ambassadeurs.

9. dito 't jacht Limmen vol ryst.

By welke komst van den Commissaris haar Edelheden van alles een net bericht van Malakka's staat bekomen hadden, al 't welke zy approbeerden, zonden deze 2 schepen voor uyt, en zouden 8 a 10 dagen later doen volgen Arnemuyden, Bredam, en 't jacht de Sterre, om haar Ed: desseynen op Ceylon te secundeeren, en om te dienen, tot versterking der vloot onder den Commandeur Matthys Quast, den 18. July passato van hier na Goa gezeild; en dan zouden nog volgen 't jacht Akkersloot, met eenige Lakenen, Nooten, Nagelen, en Foelie voor Persien, en om Tin derwaards te voeren, die staat maakten, dat in Peirah, Keidah, Salang en Bangeri genegotieerd, en per de fluyt Gragt hier aangeland zal zyn; belasten Franiker ten eersten te lossen en na de Tin-quartieren te zenden, om de fluyt Gragt op te zoeken, 't Tin over te nemen, en na Ceilon te voeren, op dat het Akkersloot daar beloope, en ten einde dit ons in Persien en Suratte de noodige dienst doe.

Van Gamron hadden bekomen 700 Baalen Zyde, en verwagteden dagelyks andre 200 Baalen; met 't jacht Sandvoort, en de Pauw, den 2. Juny van daar vertrokken. Wat den opper-Koopman Adriaan van Oostende tot dien inkoop van die party Zyde bewogen heeft, staat men na dezen te vernemen.

Met 300000 gl. a deposito bleef de Compagnie daar belast; weshalven haar Edelheden recommandeerden, om 't voorsz: mineraal na Persien te brengen, en daar tot geld te maken. Bericht wegens Persien.

SEVENDE HOOFD-STUK.

De Heer van Vliet 2. *Land-Voogd* 1642. *Werd buytengemeen Raad van Indiën* 1645, *Vervangen door de* Heer de Vlaming. De Heer Payart 1646. 4. *Land-Voogd. Moord op* Keidah 1651. 1662. de Heer van Riebeek 5. *opper bestierder hier.* 1665. de Heer Bort *de 6. opper bestierder, die* 1668. *Land-Voogd werd.* 1671. Abduldjaliel Sjah de 2., *vervangen door* Ibrahm Sjah, de 20. Maleytse, en 8. Djohorse *Koning.* De Heer Pits 1679. 7. *Land-Voogd* van Malakka. 1680. de Heer van Quaalberg *de* 8. *Land-Voogd* van Malakka. *Dood van* Ibrahim Sjah 1682. Mohhammed Sjah de 2. 21. Maleytse, *en* 9. Djohoreese Koning, *zyn vervanger.* De Heer Schaghen 1684, 9. *Land-Voogd.* De Heer Komans *Gezaghebber.* De Heer Slicher 1686. 10. *Land-Voogd hier.* De Heer Komans *Gezaghebber.* De Heer Vosburg 1692. 11. *Land-Voogd.* De Heer van Hoorn 1697. 12. *Land-Voogd. Dood van* Mohhammed Sjah de 2. 1699. *Vervangen* 1699. *door* Abduldjaliel Sjah de 3., 22. Maleytse, *en* 10. Djohoreese Koning. De Heer Phoonsen 1700, 13. *Land-Voogd.* De Heer Grootenhuys *komt* 1703. *hier. Wierd* 1704. *van den* 18. *Jan. tot den* 10. *Mey Gezaghebber.* De Heer Bolner 1704. 14. *Land-Voogd.* De Heer Roselaar 1707. 15. *Land-Voogd* van Malakka. *Moejelykheden* 1709. *met den independent* Fiscaal van Kervel. De Heer Six 1709., 16. *Land-Voogd.* De Heer van Kervel *door de* Heer Six *in vryheid gesteld. Werd* 1710. *na Batavia gezonden.* 1711. *weer hier gekomen zynde, zend hy hem te rug.* De Heer Six, *en* 3 *andre leden, met afgeschreven soldy op ontboden.* 1711. De Heer Moerman 17. *Land-Voogd.* De Heer Six *en van* Sugtelen *hersteld door haar Edelheden.* De Heer van Kervel *hier weer gekomen, vertrok weer in dit zelve jaar. Dood van de* Heer Moerman 1717. De Heer van Sugtelen. 1717. 18. Malakse *Land-Voogd. Lyst der Koningen* van Malakka.

De Heer van Vliet 2. Land-Voogd 1642.

De Heer van Twist wierd 1642, na 1 jaar en 10½ maanden regeerens, door de Heer Jeremias van Vliet als 2. Land-Voogd vervangen, die hier den 7. November met het schip de Luypaard of Palimbang en Djambi aangeland, en den 15. December door de Heer Commissaris Pieter Boreel is voorgesteld, waar op dan de Heer van Twist ook den 21. dito daar aan met dien zelven bodem van hier vertrokken is.

Werd Buyten gemeen Raad van Indien 1645.

Den 27. April 1645. quam hier schryvens van haar Edelheden; waar by zy aan den Heer van Vliet 200 gl: ter maand, en den eer-naam van Buitengemeen Raad van Indiën, onder een nieuw verband van 3 jaaren (dat den 18. Augusty 1644. ingegaan was) aanboden; dog zoo zyn Ed: ongenegen mogt zyn, om dit verband zig te onderwerpen, zoude hy maar overgave doen van alles aan de Heer Arnold de Vlaming van Outshoorn, die als Commissaris na Atsjien stond te gaan.

Werd vervangen door de Heer de Vlaming.

Den 15. Mey verscheen de Heer de Vlaming ter dezer Rheede met de voornoemde brief, vertrok den 22. dito over Peirah na Atsjien als Commissaris, en quam den 15. October van daar weder hier.

De Heer van Vliet nam dit verband wel aan; dog bequam daar na, volgens schryven van den 2. September, van haar Edelheden verlof, om een togtje na Batavia te mogen doen, alzoo hy haar Edelheden over verscheide zaaken van gewigt te spreken en zig te verantwoorden had.

Daar op is de Commissaris de Heer Arnold de Vlaming van Outshoorn als 3. Land-Voogd van Malakka den 6. November 1645. aangesteld, met last om hier tot nader ordre harer Edelheden te blyven; gelyk daar op de Heer van Vliet den 11. dito met het jacht Egmond na Batavia, na 3 jaaren ontrent geregeerd te hebben, vertrokken is.

Ondertusschen had de Heer de Vlaming zig den Eer-naam van Land-Voogd al aangematigd, dat haar Edelheden by hun schryvens van den 6. December zeer qualyk namen, alzoo de Heer van Vliet nog Land-Voogd was, en tot nader ordre bleef, begerende dat hy (de Vlaming) voortaan alleen Voorzitter zal mogen genaamd werden.

Hy wierd 't jaar 1646. door de Heer Johan Thyssoon Payart, (die den 22. November hier verscheen) als 4. Land-Voogd van Malakka vervangen, welke door de Heer Commissaris Johan van Teylingen, die den 21. November hier quam, den 24. dito zoo voorgesteld; gelyk de Heer de Vlaming den 15. December daar aan met de Fluyt de Ryp over Andragiri na Batavia, na 1 jaar hier geregeerd te hebben, vertrokken is.

De H[...] Payar[...] 1646. 4. La[...] Voog[...]

On-

Moord op Keidah 1651.

Onder dezen Heer hebben die van Keidah en Peirah 1651. negen Nederlanders moorddadig omgebragt.

A. 1662. de Heer van Riebeek 5. opper-bestierder hier.

Deze Heer heeft wel 16 jaaren aan een (dat iet zeldzaams is) hier 't opper gezag gehad, en is den eersten November 1662. 18. door de Heer Johan van Riebeek (die den October hier met slot Honingen aangeland was) maar als Bevelhebber en voorzitter of als 5. opper bestierder hier door de Heer Payart voorgesteld, die ook daar op den 8. dito met dien zelven bodem na Batavia vertrokken is.

A. 1665. de Heer Bort 6. opper-bestierder.

A°. 1665. den 22. September quam hier de Heer Balthasar Bort met 't jacht Meliskerke, die hier lange jaaren gelegen, en verscheide bedieningen waargenomen had.

Hy wierd den 15. October door de Heer van Riebeek ook als Bevelhebber, Voorsitter, en als 6. opper-bestierder hier voorgesteld, die daar op nog dezen avond met dat zelve schip na Batavia, na ontrent 3 jaaren regeerens, vertrokken is.

A°. 1668, den 6. Augusty schreven haar Edelheden den Heer Bort aan, dat hy door de Heeren Zeventienen Land-Voogd gemaakt, en met dien nieuwen Eer-naam van hen begunstigd was.

De lasten 1669. beliepen 201443-16-5, en de zuivre winsten 56926-12-1.

A°. 1670. den 4. February schreven haar Edelheden weder, dat de Heeren Zeventienen zyn Ed: Buytengemeen Raad van Indiën, onder een verband van 5 jaaren, by 't aannemen van dit verband ingaande, gemaakt hadden.

A. 1671. Abduldjaliel Sjah de 2. sterft, en wordt vervangen door Ibrahim.

A°. 1671. quam de Koning van Djohor, Abduldjaliel Sjah de 2. te sterven, en is toen door Sulthan Ibrahim Sjah vervangen.

Deze was de 20. Maleytse, 8. Djohoreese, en 14. Mohhammedaanze Koning, en hy regeerde 11 jaaren van 1671. tot 1682.

Den 14. Mey 1678. wierd de Heer Bort aangeschreven, dat de Heeren Zeventienen zyn Ed: gemeen Raad van Indien gemaakt hadden.

De Heer Pits 1679. 7. Land-Voogd.

A°. 1679, den 30. April quam hier de Heer Jacob Jorisson Pits, Buiten gemeen Raad van Indien, die den 10. October als 7. Land-Voogd hier door de Heer Bort (die den 16. met 't jacht Nieuw Noordwyk van hier, na byna 4 jaaren Regeerens, vertrok) voorgesteld.

A. 1680. de Heer van Quaalberg 8. Land-Voogd.

A°. 1680. den 22. November verscheen hier de Heer Cornelis van Quaalberg met het schip den Briel van Batavia, die den 23. December den Heer Pits, na dat hy hier ruym 1 jaar geregeerd had, als 8. Land-Voogd verving, waar op dien Heer van hier den 14. January 1681. met de schepen de Veluwe en Kroonenburg als Commissaris zoo van de Kust van Chormandel (om daar als Land Voogd den Heer gezag hebber Willem Karel Hartsing te vervangen) als ook van Bengale, vertrok.

A°. 1682. den 2. November wierd de Heer van Quaalberg Buyten-gemeen Raad van Indiën (volgens schryvens der Heeren Zeventienen van den 30. November 1681.) gemaakt.

In dit zelve jaar is ook Ibrahim Sjah, Koning van Djohor, overleden, en door Sulthan Mohhammed Sjah de 2. 1682. vervangen.

Hy was de 21. Maleytse, 9. Djohoreese, en 15. Mohhammedaanze Koning, die 17. jaaren, en dus tot 1699. over dit volk regeerde.

De Heer Schagen 1684. 9. Land-Voogd.

1684. den 20. September verscheen hier met het schip Silverstein de Heer Nicolaas Schaghen, Buitengemeen Raad van Indien, die den 1. December door de Heer van Quaalberg als 9. Land-Voogd voorgesteld wierd, die daar op den 6. dito met het schip Japan, na dat hier ontrent 4 jaaren geregeerd had, na Batavia vertrokken is.

Den 30. October 1685. schreven haar Edelheden den Heer Schaghen aan, dat zy zyn Ed:, by een besluit van den 23. dito, tot Directeur van Bengale aangesteld, en tot zynen vervanger den Heer François Tak, die nu als Gezant en Commissaris na den Keizer van Java vertrokken was, gekoren hadden; dog alzoo die Heer niet voor April daar aan zou konnen hier komen, zou zyn Ed: alles maar aan den 2. perzoon de Heer Dirk Komans overgeven, die daar op den 5. January 1686. door de Heer Schagen als gezaghebber voorgesteld is; waar op dan de Heer Schaghen den 12. dito per het schip Stryen, na een groot jaar Regeerens, na Bengale vertrokken is.

De Heer Slicher 1686. 10. Land-Voogd.

Den 19. November verscheen hier de Heer Thomas Slicher, buyten gemeen Raad van Indiën, met het schip Hoogergeest van Batavia, en wierd den 26. dito daar aan door de Heer Komans, als 10. Land-Voogd van Malakka, voorgesteld.

Die brave Heer hier van 1686. tot 1691. gelegen, en deze Land-Voogdy tot een algemeyn genoegen bestierd hebbende, is, na ontrent 5 jaaren regeerens, eerst aan een droevige ziekte, en door de zelve den 18. October aan een jammerlyk einde, alzoo hy uyt een venster sprong, geraakt.

De Heer Komans gezaghebber.

Na zyn Ed: dood voerde de Heer Komans het gezag weder, tot dat de Heer Gelmer Vosburg op den 1. October 1692. dag van zyne verschyning alhier, als XI. Land-Voogd van Malakka door de Heer Komans voorgesteld wierd.

Den 25. April 1696. schreven haar Edelheden, dat zy den Heer Vosburg den 10. dito tot Commissaris van Choromandel, en tot zynen vervanger de Heer Gouverneur Govert van Hoorn gekoren hadde, die hier den 2. November met het schip Spierdyk aangeland, en den 1. January 1697. door den Tweeden perzoon, den Heer Abraham Douglas (alzoo de Heer Vosburg ziek was) als 12. Land-Voogd van Malakka voorgesteld is.

De Heer van Hoorn 1697. 12. Land-Voogd. Ondertusschen hadden haar Edelheden den 19. October des voorleden jaars den Heer Vosburg al aangeschreven, dat zy hem van zyne Commissie wegens Choromandel, om zyne aanhoudende ziekte, ontslagen hadden; gelyk hy den 10. January 1697. hier nog, na 4 jaaren, en 3 maanden regeerens, is komen te overlyden, en in St. Pauli Kerk begraven.

A. 1699. Abduldjaliel Sjah de III. Ao. 1699. quam Mohhammed Sjah de II., Koning van Djohor te sterven, en is doe door Sulthân Abduldjaliel Sjah de III., als 22. Maleytse, 10 Djohoreese, en 16. Mohhammedaanze Koning, vervangen.

Hoe lang deze Vorst geregeerd, en wie hem ook vervangen heeft, is my onbekend; maar 1708. leefde hy nog, hebbende doe 9. jaaren geregeerd, op welk jaar het Ryk der Maleytse Koningen 547 jaar en 11 maanden onder 22 Koningen van 1160. af gestaan had.

De Heer Phoonsen 1701. 13. Land-Voogd. Ao. 1700. verscheen hier den 11. November de Heer Bernhard Phoonsen met 't schip de Ellemeet van Batavia, die den 24. dito door de Heer van Hoorn, als 13. Land-Voogd van Malakka voorgesteld wierd, waar op de Heer oud-Land-Voogd nog dien dag aan boord van het schip de Carthago gevaren, en daags 'er aan, na ontrent 4 jaaren hier geregeerd te hebben, na Batavia vertrokken is.

Ao. 1703. den 17. Juny kreeg de Heer Phoonsen bericht van haar Edelheden, dat de Heeren Zeventienen zyn Ed: (volgens de brieven van den 18. September 1702.) buyten-gemeen Raad van Indien gemaakt, en dat haar Edelheden daar op zyn Ed: ook als Commissaris van de Kust van Choromandel aangesteld hadden, 't welk juyst niet ten beste uytgevallen is, alzoo hy in 't begin van 't jaar 1705. met dat schoon schip de Vogel Phenix door de Franschen genomen wierd.

Hy wierd daar over door den Fiscaal in rechten betrokken; en daar wierd veel geeyscht; dog zyn Ed: is vrygesproken.

Den 18. December 1703. verschenen hier, onder de vlag van den opper-Koopman de Heer Johan Grooten-huys de Oorlogs-schepen en Japans-vaarders (welker hoofdzomme jaarlyks hier op verscheide bodems, ider voor zyn Comptoir verdeeld, en dan zoo afgezonden werd) op de Rheede.

A. ... Den 18. January 1704. wierd die zelve Heer door den Heer Phoonsen als gezag-hebber by voorraad aangesteld, waar op den Heer Phoonsen nog die zelven avond van 't schip d'Ellemeet gevaren, en daags 'er aan met de geheele vloot, die hier lag, na 3 jaren en ontrent 2 maanden Regeerens, na de Kust t'zeyl gegaan is.

De ... Bo... 17... La... Vo... Den 10. Mey daar aan verscheen hier de Heer Karel Bolner met het schip Schoondyk van Punto Gale, die den 22. dito door de Heer gezag-hebber Grootenhuys, als 14. Land Voogd van Malakka, voorgesteld is.

De ... Ro... laa... 17... La... Vo... Ao. 1707. den 10. January quam hier de Heer Pieter Rooselaar met het schip Serjantsland op de Rheede.

Hy wierd den 7. Maart daar aan door de Heer Bolner als 15. Land-Voogd van Malakka voorgesteld, waar op de Heer oud Land-Voogd nog die zelve namiddag met die zelve bodem over Palimbang vertrokken is.

Den 6. September des zelven jaars gaven haar Edelh: zyn Ed: kennis, dat de Heeren Zeventienen hem buyten gemeen Raad van Indien (gelyk dat uyt haar Ed: schryvens van den 30. October 1706. bleek) gemaakt hadden.

Mo... lykh... den... den... caal... Ker... Niet lang daar na verscheen hier de Independent Fiscaal, Mr. Abraham van Kervel 1708, dewelke met dezen Heer Land-Voogd geschil gekregen hebbende, en (zoo meyne) door hem ook vast gezet zynde, door zyn schryvens na Batavia wist uyt te werken, dat haar Edelheden 1709. den Heer Willem Six herwaards zonden, om den Heer Rooselaar te vervangen, en de ganschen Regeering hier (uytgenomen Capitein Palm) op te ontbieden.

De ... Six 16. Lan... Voo... Zyn Ed: verscheen hier den 7. November, en wierd den 26. December van de Heer Rooselaar als 16. Land-Voogd van Malakka voorgesteld, terwyl de Heer Rooselaar, na 2 jaaren, 9 maanden, en eenige dagen, geregeerd te hebben, nog die zelve dag met 't schip Nichtevegt na Batavia vertrok.

De H... van Kerve... Na dat nu de Heer Six dezen Heer van Kervel weer zyne vryheid gegeven had, in hope dat het nu beteren zou, ging het egter zoodanig buiten zyne gissing, dat hy genoodzaakt was hem 1710. na Batavia te zenden.

Hy wierd 1711. door haar Edelheden weder herwaards gezonden; dog zy wilden hem (zoo my bericht is) niet te land laten komen, zoo dat hy genoodzaakt was weer

na

na Batavia te keeren, 't welk haar Edelheden zoo qualyk namen, dat zy den Land-Voogd, den Tweeden perzoon, den Heer van Suchtelen, Capitein Trekmeyer, en Ryklof Justus Costerus met afgeschreven soldye opontboden, om dit hun gedoente, waar over zy door den Advocaat Fiscaal in rechten betrokken wierden, te verantwoorden; gelyk daar over de Heeren Six en van Suchtelen 1712. door den Raad des gerigtes van hare ampten afgezet, en de eerste in een boete van 400, en de laatste in een boete van 300 Ryxdaalders gedoemd, maar de 2 andre vrygesproken zyn.

..1711. ..e Heer ..loer-..an 17. ..and-..oogd. Ao. 1711. verscheen hier de Heer Willem Moerman met het schip Venhuizen op de Rheede die den 21. Mey (nog op dien zelven dag van zyn komst by uytdrukkelyke ordre harer Edelheden) door de Heer Six als 17. Land-Voogd voorgesteld wierd, waar op de Heer Six den 16. July daar aan met die zelve bodem, na dat hier ontrent 1½ jaar geregeerd had, na Batavia vertrokken is.

..e Heer ..x en ..n ..chte-..n her-..ld. Het is waar, dat de Heeren Six en van Suchtelen daar na met een boete, en met het dragen van de kosten gestraft, maar 't is ook waar dat zy beide nog dat zelve jaar door haar Edelheden weder verkiezelyk verklaard en in dienst aangenomen wierden, 't geen zeer veelen met my byzonder vreemd voorgekomen is, hoe men menschen, die nog zoo onlangs met haarer Edelheden ordre zoo zichtbaar gespot hadden, zoo schielyk weder helpen kon, waar van toen ider eenen uytleg na zyne gedagten en bevatting maakte.

..e Heer ..n Ker-..l ver-..k ..er. De Heer Moerman, die hier met ettelyke andre Raaden gekomen was, kon al mede met den Heer van Kervel, dien hy medebragt; niet over weg komen. De laatste bleef hier nog tot het het einde van 1711, maar is daar na na Batavia vertrokken, en kreeg 1712. door de Heeren Zeventienen verlost, om nog dat zelve jaar in zyn fatzoen, dog buiten eenig gezag op zyn schip, of in de vloot, na 't Vaderland te keeren.

Na dien tyd heeft de Heer Moerman hier nog tot den 11. Mey 1717. of bym 6 jaaren, geregeerd, en is toen komen te overlyden. *Dood van de Heer Moerman 1717.*

Hy wierd in dat zelve jaar door de Heer Herman van Sugtelen als 18. Land-Voogd van Malakka vervangen, die dat nu of 1725, volgens de laatste tyding van daar, nog is. *De Heer van Suchtelen 1718. 18. Malakse Land-Voogd.*

Dit nu is wel het voornaamste dat wy van de Malakse wereldlyke zaaken weten te zeggen, waar van wy nu tot de kerkelyke zaaken aldaar (voor zoo verre die ons bekend zyn) zullen overgaan; na dat wy vooraf een nette Lyst van de Koningen van Djohor hier bygevoegd zullen hebben.

Dog alvorens moet ik met een letterken hier byvoegen, dat, zoo den Lezer in alles wat oit of oit van Malakka, of van deze Koningen geschreven is, niets zal vinden 't geen na 't onze gelykt, of daar by eenigzins te weerdeeren is, om dat wy gelegenheid gehad hebben, om alles uyt de eygene schriften, en aanteekeningen der Malakse Koningen, die geene der vorige schryvers gezien, of niet in staat waren om die te lezen, te trekken, en daar by iets te berde gebragt hebben, 't geen wy hopen, dat de agting der geleerde en opmerkende mannen verdienen zal, alzoo het ons zeer veel moeite gekost heeft, om dit alles als uyt de assche der Ouden met veel navorsching, en omzigtigheid, op te delven, dit ons egter noit verveeld heeft, om dat wy vast stelden dat dit ons berigt den nakomelingen niet onaangenaam zou voorkomen, en hen kennis geven van veele zaaken die zy noit te voren gehoord, of gelezen had; waar toe ook de fraeje Lyst der Malakse Koningen mede 't hare toebrengen zal.

LYST

LYST
Der
KONINGEN van MALAKKA,
Nog Heydenen zynde.

In SINGA POERA.

Lyst der Koningen van Malakka.

1.	Siri Toeri Bowana Regeerende	48 Jaaren,		van Anno 1160.	tot Anno 1208.
2.	Padoeka Pikaram Wira	15		1208.	1223.
3.	Siri Rama Wikaram	13		1223.	1236.
4.	Siri Mahoeradja	12½		1236.	1249.
5.	Siri Iskender Sjah	3		1249.	1252.
			91½		
	In MALAKKA Anno 1252 gebouwd.				
	De zelve Koning nog	22 } 24		1252.	1274.
6.	Sulthân Magàt	2 }		1274.	1276.
			115½		
	Mohhammedaanen.				
7.	Sulthân Mahhommed Sjah de I.	57		1276.	1333.
8.	Sulthân Aboe Sjahid	1 5/m		1333.	1334.
9.	Sulthân Modafar Sjah	40		1334.	1374.
10.	Sulthân Mantſoer Sjah	73		1374.	1447.
11.	Sulthân Alawaddien Sjah de I.	30		1347.	1477.
12.	Sulthân Mahhmoed Sjah de I.	34		1477.	1511.
	In Malakka.		235, 5 maand.		
	Dat de Portugeezen veroveren	-	350, 11 maand.		
	In Djohor.				
	De zelve Koning nog	2		1511.	1513.
	Dog de Maleyers ſtellen, dat hy in Malakka 29 en in Djohor 7 Jaaren geregeerd heeft, dat met 't Jaar der Wereld niet overeenkomt: want dan zouden de Portugeezen 't zelve A°. 1506. al ingenomen moeten hebben, dat valſch is.				
13.	Sulthân Ahhmed Sjah	27		1513.	1540.
14.	Sulthân Alawaddîen Sjah de II.	19		1540.	1559.
15.	Sulthân Abduldjaliel Sjah de I.	32		1559.	1591.
16.	Sulthân Alawaddîen Sjah de III.	19		1591.	1610.
17.	Sulthân Abdullah Sjah	11		1610.	1621.
18.	Sulthân Mahhmoed Sjah de II.	3		1621.	1624.
19.	Sulthân Abduldjaliel Sjah de II.	47		1624.	1671.
	Onder welke de Hollanders A°. 1641. Malakka van de Portugeezen veroveren, na dat zy 't 160 Jaren ruim bezeten hadden.		160		
			510 11 maand.		
20.	Sulthân Ibrahim Sjah	11		1671.	1682.
21.	Sulthân Mohhammed Sjah de II.	17		1682.	1699.
22.	Sulthân Abduldjaliel Sjah de III.	9		1699.	1708.
			37		
	Zoo dat dit Ryk Anno 1708. geſtaan had onder 22 Koningen, te zamen 547 Jaaren, 11 maanden.		547, 11 maand.		

Weshalven het Ryk der Maleytſe Koningen begon	Anno 1160.
Malakka gebouwd is.	1252.
Van de Portugeezen eerſt bevaren.	1509.
Door hen veroverd onder Alfonſus Albukerk.	1511.
Door Matelief te vergeefs belegerd.	1606.
En door Caartekoe voor ons veroverd.	1641.

AGTSTE

ACHTSTE HOOFD-STUK.

De zaaken van den Godsdienst. Terwyl zy Heydenen waren. Zy werden 1276. Mohhammedaans. *De Christelyke Godsdienst in* Malakka. *Albukerk bouwd een Kerk hier 1511. 1545. Geval van eenen* Paiva. *Wierd door* Ataydo *belet na* Tsjina *te gaan, dat hy egter doet. En is 1552. daar overleden. Wonderdaden door zyn overblyfzelen, en gebeente gedaan. 1641. doet* D. Schotanus *een dankpredicatie over* Malakkas *verovering. Naamen der Predikanten, die van 't begin af hier gekomen zyn. Geschillen van* D. Leydekker *met den Heer Land-Voogd van* Quaalberg; *die verscheide ongeregeldheden begaat, waar over* D. Leydekker *na Batavia klaagd. Dog kreeg 'er geen recht op. Hoe zich een Predicant, als eenige overheid in Indien openbaar misdoet, te dragen heeft. Seldsaam geval van zeker Heer op Batavia. Vervolg van de naamen der Predikanten. Geval van* D. Bartoe *met de* Heer Phoonsen. *De Taalkundige Predikant van* der Vorm *na* Malakka *gezonden, daar zyn* Maleyts *onnut, en daar men in* Amboina *zeer om verlegen was. Verdre aanmerking hier over. Verdre staat van deze Kerk. En waar in de dienst van de Predicant hier bestaat. Lyst der* Malakse *Predicanten.* Zaaken van Djohor.

SAAKEN van den GODS-DIENST.

Zaaken van den Godsdienst.

UYt het gene wy bevorens reeds van de Maleytse Koningen gezegt hebben, is ons gebleken, dat de Maleyers in hare eerste tyden nog wel 115½ jaare 12 onder hunne 6 eerste Koningen Heidenen geweest zyn.

Terwyl zy Heydenen waren.

Van dezen hunnen Godsdienst konnen wy niets anders zeggen, dan wy bevorens van de Heidenen onder Amboina, Java, en meer andre gewesten, gezegt hebben, aangezien zy toen al mede steen en hout, mitsgaders de groote hemel-lichten, als hunne Goden, geëerd, en zig zelven als blinde mollen aan een zeer diep bygeloof ontrent de minste nietigheden, en beuzelingen, die hen maar ontmoetten, overgegeven hebben, van welke zy tot nog toe, schoon van een andren Godsdienst zynde, vol zyn.

Van de Mohhammedaansche Godsdienst der Maleyers.

Ao. 1256. ontrent wat over het midden des jaars, wierden zy onder hunnen Koning, Mohhammed Sjah de I., een groot Iveraar in, en voortzetter van dezen Godsdienst, Mohhammedaans, 24 jaar, na dat Malakka gebouwd was.

Sy werden A. 1276. Mohammedaans.

Wie de zelve op Malakka eerst gebragt heeft, of waar van daan zy daar gekomen is, blykt my nergens.

Zy zyn by dien Godsdienst vervolgens in Malakka, en ook tot nog toe in Djohor, gebleven.

En vorder weten wy daar af niets te zeggen.

De Christelyke Godsdienst in Malakka.

De CHRISTELYKE GODSDIENST, in MALAKKA, en onder de Maleyers geplant, en voortgezet.

Albukerk bouwd een Kerk hier 1511.

Na dat de Portugeezen onder den beroemden onder-Koning, Alfonsus Albukerk, Malakka 1511. veroverd hadden, deed deze groote Held, ten bewyze, dat hem de Godsdienst mede ter herten ging, al ten eersten van de steenen, die hy van de Graven der oude Maleytse Koningen dede nemen, een kerk bouwen, die hy de boodschap des Engels toewyde.

Egter komt my nog lang na dien tyd niet veel van belang, wegens de zaaken van den Godsdienst, of van 't werk der bekeering, voor.

Het eerste, dat ik daar af by den Jesuiet Jarricus leze, is ontrent 1545. voorgeval-

vallen, ontrent welken tyd hy zegt, dat eenen Antoni Paiva, een koopman van Malakka, van daar na Macassar vertrokken zynde, aldaar groote diensten ontrent 't werk der bekeering by de Koningen van Soping en Sion (hy wil Sjauw zeggen) gedaan heeft. Een zaak, van welke wy breeder onder de stoffe van Macassar spreken.

Hier uyt blykt wel, dat men hier te Malakka lieden had, die den Godsdienst behertigden; maar een geheele andre gedaante kreeg dit werk hier, zedert Franciscus Xaverius, die groote Apostel van Indien, in September 1545. hier van St. Thomé, of Maliapoer, quam, alwaar hy de Zeden der Portugeezen, die tot nog toe, volgens hunne aloude gewoonte, al vry wild geloopen hadden, zeer verbeterde, behalven dat hy (volgens 't verhaal van dezen schryver) hier ook veel wonderdaden op de wyze der Roomsgezinden dede.

Hy bekeerde hier ook eenige lieden, en voorzey hen toen ook de rampen, die hen daar na van de Javaanen overkomen zyn.

Hy vertrok in January 1546, na dat hy ontrent 4 maanden gebleven was, hier van daan, en ging toen na Amboina, daar hy den 16. February aanquam. Na dat hy daar 20 dagen gebleven had, trok hy uyt Amboina weer na Malakka, en zoo verder na Coetsjien.

Van de Priesters, die ondertusschen nu en dan in Indiën uyt Portugal quamen, blykt my niet, dat 'er een op Malakka geplaatst is.

Naderhand, wanneer Xavier 1549. met Cosmus Turranus, en Joannes Fernandus, na Japan gaan zou, is hy op Malakka den 31. Mey aangeweest, en 'er tot den 24. Juny gebleven, en toen na Tsjina, en verder na Japan vertrokken.

Daar na is hy 1551, of in 't begin van 1552, op Malakka weer aangeweest.

Werd door Ataydo belet na Tsjina te gaan, dat hy echter doet.

A°. 1552. in April ging hy met eenen Jaques Pereira, zynen grooten vriend, benevens Balthasar Gagus, en Eduard de Sylva, en Pedro d'Alcaceva nog geen Priesters zynde, met nog eenjonge Tsjinees van Goa na Malakka.

En is 1552. daar overleden.

In dezen tyd lag hier Don Alvaro Ataydo als Land-Voogd, die de reys van Xavier en Pereira na Tsjina belette, en die naderhand, op klagte van Xavier aan den onder-Koning, na Goa ontboden, en door den zelve van alle zyne goederen, die hy verbeurd verklaarde, beroofd is.

Xavier vertrok nog dit zelve jaar van hier na Tsjina, alwaar hy (gelyk wy onder Tsjina netter verhalen) gestorven is.

Wo… derd… den… doo… ne … blyf… en g… been… geda…

Zyn overblyffels wierden den 22. Maart 1553. hier gebragt, waar door niet alleen imand, zoo ras hy maar zyn dor gebeente aanraakte, van sware pyn verlost wierd, maar de stad wierd daar door ook van de pest gered; dog men vervoerde die naderhand na Goa.

In de later tyd is hier 1598. een Collegie, en Emanuel Carvalho bestierder van 't zelve geweest.

In alle de Portugeese schryvers komt my niets meer voor, 't geen in opzicht van de zaaken van den Godsdienst betrekking tot Malakka heeft, weshalven wy tot onze tyden zullen overgaan.

A. … dank… pred… tie … Mala… ka's … vero… ring.

Zoo ras Malakka door de onzen 1641. den 14. January veroverd was, heeft de Heer Joannes Schotanus den 3. February in de St. Pauli Kerk een Dank-predicatie, om God wegens deze gelukkige verovering der onzen te loven, gedaan.

Voor af diend men te weeten, dat alhier van den beginne af altyd maar eene vaste Kerk, en aldus gemeenelyk maar een Predikant of twee geweest, zonder dat den Godsdienst hier verder uytgebreid, of eenige buiten-Kerk, die onder deze staat, aangewonnen is.

Naa… der P… dikan… van '… begin… hier g… kome…

De eerste Predikant, na de verovering, is D. Joannes Loosveld geweest, die hier 1641. gekomen, en tot 1646. gebleven is.

Ondertusschen is 1642. D. Antonius Hilarius ook hier gelegt, die hier tot 1644. gebleven, en toen na Batavia vertrokken is.

D. Guilielmus Pantherus quam hier 1646; dog wierd 1648. wegens gerezene geschillen gelicht.

Hy wierd 1648. door Balthasar Obie de Meter vervangen, die 1655. hier van daan, en verder na 't Vaderland, vertrok.

D. Gualtherus Bakker verscheen hier 1650, zonder dat my verder blykt, waar zyn Eerw: vervaren is, weshalven vertrouw, dat hy hier zal overleden zyn.

A°. 1655. verscheen hier D. Joannes Breyl (zynde door de Regeering herwaards beroepen) die hier tot 1658. bleef.

Zyn Eerw: kreeg eenige geschillen met D. Bonnus; dog zy wierden door goede vrienden bygelegt.

Ao. 1656. quam hier D. Leonardus Bonnus, die hier tot 1658. bleef.

A°. 1658. quam hier D. Theodorus Zas; die hier tot 1673. gebleven is.

Ao. 1669. is hier D. Gerardus Sem verschenen, en 1670. overleden.

D. Jacobus Maxwel quam hier 1670, en bleef 'er tot 1672.

Geschi… len van D. Le…

D. Hubertus Leydekker verscheen hier 1672, en is hier tot 1682. gebleven.

Zyn

dekker met den Heer Land-Voogd van Quaal-berg.

Zyn Eerw: lag geweldig met de Heer Land-Voogd van Quaalberg overhoop; dog die Heer scheen grootelyks in 't ongelyk te zyn, alzoo D. Leydekker eenen Roomzen Priester, Antonio Rodrigo de Brit, die, by toelating van de Heer van Quaalberg, openbaren dienst deed, tot groote ergernis der vromen, hier van daan wilde hebben, gelyk die Land-Voogd volgens last van haar Edelheden ook verplicht wierd te doen.

Waar over D. Leydekker op Batavia klaagd.

Daar beneven matigde deze Heer Land-Voogd zich hier al mede de Nominatie, en verkiezing van Ouderlingen en Diakenen, als mede de Censura Morum, en het stellen van een Tweede Commissaris Polityk, aan, gelyk hy met 'er daad Capitein Temmer last gaf, om in vergadering zoo, te zitten, hoewel hy daar noit verscheenen is.

Deze Temmer wierd naderhand tot Ouderling genomineerd; dog afgekeurd by de Regeering, en de Heer van Quaalberg nomineerde 2 andre in de plaats.

Ook vierde den voornoemden Pater de Brit het Feest van 't Rosarium der Maget Maria, of de Novenas van den 1. tot den 8. October, beginnende aldus Viva, Viva el Rey de Portugal, &c:, openbaar by toelating van gemelden Heer Land-Voogd, en voor al door gunst van des Land-Voogds Gemalin, die dezen Pater zeer wel zetten mogt, hoewel anders deze Mevrouw tegen ider een van een ongemeenen beleefden en vriendelyken aard was.

Al deze geschillen ondertusschen by den anderen rezen tusschen den Heer Land-Voogd en D. Leydekker zoo hoog, dat de Land-Voogd, op zekeren tyd met zyn lyfwagt uytgaande, en met D. Leydekker, die zyn Ed: ontmoette, op de weg woorden krygende, aan een van zyn Oppassers (zoo my bericht is) last gaf, om zyn Eerw: onder de voet te schieten, gelyk ook die oppasser op zyn Eerw: aanlag; dog de schoot wierd, door 't opslaan van zyn roer met een rotting, van een ander belet.

y zyn omst Batavia.

D. Leydekker wierd daar op 1682. na Batavia opontboden, alzoo den Land-Voogd klaagde, dat zyn Eerw: hem in een Dank-predikatie (dat geen Indise overheden van een predikant dulden willen) bestraft had. Hy klaagde wel zeer sterk aan zyn Edelheid, den Heer Speelman, by zyn vertoog, den 18. Augusty 1683. in Rade van Indiën ingeleverd; dog ik heb niet konnen merken, dat 'er iets tot nadeel van dien Heer Land-Voogd, die hier nog tot 1684. bleef, besloten is, zynde dit egter een harde zaak voor een braaf, en eerlyk predikant, dat hy, tegen de ordres van onze overheden alomme in Indiën, moet zien, dat een Rooms Priester openbaar, by toelating van die dat volgens zynen eed weeren en beletten moest, zynen dienst doet, en dat hy nog gedreigd werd voor de kop geschoten te werden, en, als men over twee zulke openbare ongeregeldheden van een Land-Voogd klaagd, geen recht ter wereld krygen kan.

Dog eeg 'er en cht op.

Wanneer ik dit echter wat nader inzie, zoo was 't geen wonder, dat zyn Eerw: geen recht 'er op kreeg: want de Land-Voogd beschuldigde hem, dat hy hem openbaar in een dank-predikatie bestraft had.

Dit was een grove misdaad, waar aan zig geen voorzigtig predikant, wil hy niet aanstonds in moeite met zyn Land-Voogd raken, en met afschryving van soldy verzonden zyn, schuldig maken moet; want al hield een Land-Voogd openbaar de hoeren in zyn huys, al liet een Land-Voogd een Priester openbaar dienst doen, daar over mogt een predikant (zeggen zommige onkundige) zyn Land-Voogd niet openbaar bestraffen; maar moest dit hem in 't byzonder zeggen; dog hoewel ik van oordeel ben, dat dit laatste middel wel best, en gevoegelykst was, heb ik daar tegen dit alleen, dat zulke overheden, en groote Heeren, die bestraffing nog veel minder in hun huys, dan in de Kerk, dulden, en daar over een Predikant (gelyk ik daar voorbeelden van weet) wel zeer qualyk bejegenen zouden, dat dan al mede veel swarigheden na zig sleept, alzoo ider meester in zyn huys zyn wil.

Zoo dat, wil een Predikant in rust met een quaad Land-Voogd leven, hy moet hem niet openbaar (want dat mag niet wezen, en daar in werd hy van hooger hand gehand-haafd) en in zyn huys nog veel minder, dat is dan noit, aanspreken, dat egter aan zyn gemoed, en aan zyne gemeente, die hier door met reden geërgerd werd, niet voldoet, en dit als een lafhertigheid in zulk een Predikant aanmerkt. Indien nu een Predikant, om zig van zyn plicht te quyten, een Land-Voogd, zelf op de alter Zedigste wyze openbaar bestraft, en een Land-Voogd (door zyn Raad gesterkt, die hem noit, dan met haar schade, tegenspreken durft) over hem klaagd, alleen maar zeggende, dat hy en zyn Raad van zulken Predikant gansch niet gediend zyn, alzoo zy van een ander zoort van menschen, die hen kussens onder de ellebogen leggen, gelyk men wel beseffen kan, beter gediend zyn, zoo moet die Predicant (op zyn best genomen) daar van daan, en men kryt hem niet veel beter uit, dan of hy een verstoorder van de gemeene rust was.

Het zekerſte is dierhalven over alle zonden zoo algemeyn te ſpreken, dat zich niemand die in 't byzonder kan toepasſen, dat een braaf en wakker Predikant egter geen genoegen geven kan.

Deze kleene buiten-ſprong hebbe ik willen maken, om te toonen, hoe het door de bank in Indiën met deze zaaken gaat, hoewel ik anders noit daar voor geweeſt ben, om zeer licht, en anders, dan in de hoogſte noodzakelykheid, Overheden openbaar, en dan nog niet dan met de grootſte omzigtigheid, te vermaanen, en te beſtraffen; hoewel dat beſt in 't byzonder in huys geſchied.

Seldzaam geval van zeker Heer op Batavia. Het heugd my zeer wel, dat ik van zeker Schepen op Batavia heb hooren zeggen, dat hy, een Heer van de eerſte rang met eenige van zyne hoeren ziende uytryden, verſcheide van zyne buuren zeer hier over geërgerd waren, zonder dat egter eenig Predikant daar een woord af in 't algemeyn, of in 't byzonder zou hebben durven reppen, alzoo 'er meer diergelyke Heeren waren, die zich dat ook zouden hebben konnen aantrekken, en waar in zy malkanderen dan wel trouw, tot nadeel van zoo een Predikant, geholpen zouden hebben. Deze Heer; ziende, en hoorende, dat zyne buuren dit zeer qualyk namen, zeide daar, eer hy voort reed, openbaar niet anders op, als, die my met myn hoeren niet wil zien na buiten ryden, die mag zyn oogen toenypen. Een taal, die immers ſchandelyk in de mond van zulk een Heer is, die een geheel ander voorbeeld aan 't volk, dat hy beſtierd, behoord te geven, en die zulke bedryven in andre behoorde te weeren, en te ſtraffen, waar door hy by de wereld eere inleggen, aan zyn eigen gewiſſe genoegen, en alle brave Predikanten reden geven zou van hem te pryzen, daar zy zich over zulk een Heer niet weinig bedroefd hebben; dog wy keeren nu weder tot de Predikanten, die naderhand hier gekomen zyn.

Vervolg van de naamen der Predicanten. Aº. 1674. quam hier, by beroeping van haar Edelheden, D. Rudolphus van Varik, en hy bleef 'er tot 1677.

Aº. 1675. quam hier D. Lucas Boſchab Os, dog bleef 'er maar ontrent een maand, en vertrok na Ceylon.

Aº. 1677. verſcheen hier D. Bernhardus Koop a Groen, die hier tot 1681. gebleven, en toen na Batavia vertrokken is.

Aº. 1681. quam hier D. Bartholomeus Grouwels, die mede door haar Edelheden herwaards beroepen was; en de welke 1682. hier overleden is.

Aº. 1682. quam hier D. Cyprianus Sibenius, die hier van daan in de Portugeeze gemeynte na Batavia beroepen, en in 't laatſt van 1689, of 't begin van 1690. hier van daan vertrokken is.

Aº. 1689. is D. Philippus Goting hier verſcheenen, en alhier tot 1700. gebleven.

Aº. 1695. wierd D. Thornton door haar Edelheden den 1. November gelaſt, herwaards te gaan; dog is niet vertrokken.

Gev van Bart met Hee Pho ſen. Aº. 1700. wierd D. Joannes Bartoe herwaards gezonden, in wiens tyd, ik meyne, dat haar Edelheden op Batavia (alzoo zyn Eerw: met zynen Land-Voogd, de Heer Phoorſen daar geſchil over had) goedgevonden hebben te belaſten, dat de Commiſſaris Polityk voortaan niet alleen van den hervormden Godsdienſt, maar dat hy ook een lid-maat daar af zyn moeſt, en anders 'er niet zitten mogt. Een heerlyke ordre, waar van ik my op zyn tyd in Amboina ook bediend heb.

Zyn Eerw: bleef hier niet lang daar na, en vertrok 1704. of in 't begin van 1705. na Batavia, alzoo het daar niet langer gehot zou hebben, om dat de Land-Voogden nergens in willen tegengeſproken zyn, en als dit van een Predikant, in zo billyken zaak, als dit was, geſchied, dan zoekt die Land-Voogd, of den Predikant te bederven, of (gelyk deze aan D. Bartoe dede) als hy hem nergens in agterhaalen kan, hem by alle, die van hem afhangen, zoo hatelyk te maken, dat zy 't in hunne gedagten niet nemen durven, om maar eens by hem te komen, zoo dat hy dan daar, als een uytvaagſel van allen, genoodzaakt is alleen en op zig zelven zeer verdrietig te leven, behalven ('t geen wel het allerverdrietigſt voor hem is) dat zulks ook zyn dienſt dan zeer veragtelyk maakt, en alles, dat hy zegt, of maar beſpot, of ten quaden geduid werd. En gelyk zoo een Land-Voogd dan wel menigmaal nalaat by zulk een Predikant ter Kerk te gaan, alzoo raad hy dat dikwils ook wel andren af, om den Predikant te meer ſpyt aan te doen.

Aº. 1704. of in 't begin van 1705. quam D. Joannes Stampioen hier, en bleef hier tot 1709. zyn Eerw: had ook hier moeite met den Heer Rooſelaar; dog dit quam van een oud zeer, alzoo die Land-Voogd zyn Eerw: in Ternate (daar hy ook onder hem gelegen had) al niet wel zetten kon, en in zulken geval zal geen Predikant het zulk een Land-Voogd van pas maken, die altyd zoo lang woelen zal, tot hy dien Predicant 'er van daan gedreven heeft.

Aº. 1709. Den 8. January quam hier D. Jacobus van der Vorm, na dat hy 8 weken op Zee geſworven had, ook wierd hem maar op een ſtel en ſprong belaſt, om hier binnen weinig dagen in No-

November 1708. na toe te gaan, daar hy maar voor een fpring-tocht, om op Batavia iet noodigs te bezorgen, uyt Amboina was opgegaan, en zyn ganfch huyshouden daar nog gelaten had, geen andre gedagten hebbende, dan om ten eerften daar weer te keeren, gelyk hy daar, wegens zyne kennis in de Maleytfe taal, ook hoognoodig was, alzoo zyn Eerw: zeer verftaanbaar daar in predikte.

Ondertuffchen zonden haar Edelheden zyn Eerw:, zonder zich aan zyn ongemak, om zynen huisraad door andren (alzoo hy weduwenaar was) derwaards te doen brengen, of ook zich aan 't nadeel, dat de Ambonfe Kerk by 't verlies van zoo een taalkundig man leed, eenigzins te kreunen, maar zoo los na Malakka, daar hem zyne Maleytfe taal niet het allerminfte te pas quam, gelyk zyn Eerw: my den 8. July 1711. op deze wyze fchreef: *'t is waar, Eerw: Heer en Broeder, dat het geringe Talent, dat ik nu verkregen had van Malaife Taalkunde, door myne verzending herwaards genoegzaam onnut gemaakt is, en my niet verder te pas komt, als ter plaatfe van de Criminele Executie, of in 't helpen tranflateeren van brieven der naburige Malaife Vorften, waar voor ik hier in 't jaar vryfchraler Emolumenten, dan in Ambon, tot nog toe geniet*, &c:

erdre nmer- g hier er. Zoo nu leefd men met de Predikanten in Indiën, dat haar Edelheden zonder te zien, of zy met hun taalkunde daar, waar na toe zy hen zenden, dienft konnen doen, of niet, en of ook by hun vertrek van deze of gene plaats de gemeente in opzigt van hun taalkunde daar veel aan mift en verlieft, de zelve maar, na haar welgevallen, verplaatzen, waar by dan alle de moeite van zulk een Predikant, by 't aanleeren van zulk een moejelyke taal aangewend, te vergeefs, al zynen toeleg, om daar by vrugt te doen, verideld, en hy ook niet in ftaat is, om zig verder daar in te beneerftigen, alzoo hy in een nieuwe gemeinte, en voor al ook hier tot Malakka, daar de dienft fwaarder, dan elders is, gelyk wy naderhand toonen zullen, zyn werk vind.

Ik ben daarom altyd van oordeel geweeft, dat het met de zaaken van den Godsdienft in Indiën veel beter gaan zou, indien men 't verzenden van Predikanten zoodanig, als 't in de eerfte tyden geweeft is, aan de Kerkenraad van Batavia liet, om dat die beter zou weten te oordeelen, waar de Predikanten het noodigfte zyn, en om dat men dan noit zien zou, dat taalkundige Predikanten van plaatfen, daar zy veel dienft konnen doen, weggenomen, en na plaatzen, daar hun Taalkunde onnut wierd, gezonden zouden werden.

Ondertuffchen verdiend hier zyne opmerking, en een groote verwondering, dat men tot Malakka niet in de Maleytfe, maar nu en dan nog wel eens in 't Portugees predikt, daar dit het rechte land der Maleyers, en 'er geen land is, daar die taal beter, of meer, gefproken werd. En egter was 'er in die taal hier nog geen moeite door de Predicanten gedaan, of altoos geen vrugt 'er af gezien.

D. Van der Vorm (om onze Lyft weer te vervolgen) bleef ondertuffchen hier tot 1712, my toen ('t geen zyn Eerw: my bevorens al gefchreven had) weder zeggende, dat die fchoone en wel eer zoo beroemde ftad Malakka hoe langs hoe meer begon te vervallen, alzoo de aanzienelykfte koopleden van tyd tot tyd van daar vertrokken.

Ao. 1712. quam hier in zyn plaats (alzoo zyn Eerw: na Batavia vertrok) D. Jacobus van Spyk, die 'er tot 1716. lag, en die (hier, zoo vertrouwe, overleden zynde) toen door D. Godefridus 't Hoen Hoogendorp vervangen is.

Deze bleef hier tot 1719, wanneer zyn Eerw:, hier van daan in de Nederduytfe gemeinte tot Batavia beroepen, gelyk hy in het jaar daar aan ook daar gekomen, en geplaatft is.

Hy wierd 1719. door D. Henricus Mylæus vervangen, die 'er nu nog alleen legt.

Wat nu de gemeente van Malakka betreft, in zekeren brief van de Heer Jacobus van der Vorm (Zalr.) waar in zyn Eerw: my den ftaat van die Kerk bekend maakt, zegt zyn Eerw: dat hem 't regt getal der hervormde Chriftenen alhier noit voorgekomen zy; dog dat 't getal der Ledematen niet meer dan van 202 perzoonen; maar dat der Roomsgezinden aldaar veel grooter was, en dat hy die gifte wel zesmaal zoo groot te zyn, beftaande uyt weinig Europeers; maar uyt veel Miftiçen, en ongelyk meer fwarten, die daar van de tyden der Portugeezen af nog waren blyven roeften. Verdren ftaat van deze Kerk.

Men had daar ook eenige Mohhammedaanen, en Heidenen, die tot die Land-Voogdye behoorden; dog anders was deze gemeente redelyk neerftig in 't bywoonen van den Godsdienft, vreedzaam, en ftigtelyk; het befte middel, om ongeloovigen te trekken, en hen tot het ware geloof te brengen.

De Kerkenraad beftond hier uyt een Predikant, 2 Ouderlingen en 4 Diakenen. En waar in de dienft

De dienft van een Predikant is hier zoo fwaar, als nergens in Indiën, alzoo hy gehouden is 's zondag's morgens (en van de Predikant hier beftaat.

 op

op alle buiten-gemeene tyden, in de boven Kerk in de Vesting; en 's middags in de beneden-Kerk (die om haren gemakkelyken stand wel de meeste toeloop heeft) en dus altyd vast tweemaal in 't Nederduyts te prediken, zonder dat 'er in eenige andre taal openbare dienst gedaan werd. Ook plagt men hier nu en dan donderdags nog wel eens te prediken; dog dat scheen nu afgeraakt te zyn.

Men heeft daar 's maandags ook een Catechizatie voor de jeugd, en eenige schoolen, over welke ook de Predikant, en een lid uyt den polityken Raad, opzienders zyn.

Hier was ook een Hollands krank bezoeker, nevens een Inlandsche, en een omloopend Leermeester, welke 2 laatste hunnen dienst in 't Portugees deden, vermits 't grootste deel der gemeente uyt lieden bestaat, die niet als Portugees konnen verstaan.

Hier mede zouden wy nu het Hek der Malakse Kerk-zaaken, en dus alles, dat wy van Malakka te zeggen hadden, konnen sluyten; dog zullen tot gemak van den Lezer (even gelyk wy over al bevorens in de andre Kerken gedaan hebben) nog een Lyst van de Predikanten hier byvoegen, uyt welke men met eenen opslag der oogen zien kan, wanneer imand hier gekomen is, en hoe lang hy hier gelegen heeft.

Lyst der Malakse Predikanten.

L Y S T

Der

PREDICANTEN van MALAKKA.

Joannes Loosveld.	Van 1641. tot 1646.
Antonius Hilarius.	1642. 1644.
Gulielmus Pantherus.	1646. 1648.
Balthasar Obie de Meter.	1648. 1655.
Gualtherus Bakker.	1650.
Joannes a Breyl.	1655. 1658.
Theodorus Zas.	1658. 1673.
Gerardus Sem.	1669. 1670.
Jacobus Maxwel.	1670. 1672.
Hubertus Leydekker.	1672. 1682.
Rudolphus van Varik.	1674. 1677.
Bernhardus Koop a Groen.	1677. 1681.
Lucas Bosch ab Os, nog geen maand hier.	1675. 1675.
Bartholomeus Grouwels.	1681. 1682.
Cyprianus Sibenius.	1682. 1689.
Philippus Goting.	1689. 1700.
Joannes Bartou.	1700. 1704.
Joannes Stampioen.	1704. 1709.
Jacobus van der Vorm.	1709. 1712.
Jacobus van Spyk.	1712. 1716.
Godefridus 't Hoen Hoogendorp.	1716. 1719.
Henricus Mylæus.	1719.

De meeste dezer Predikanten zyn van hier weer na Batavia vertrokken, daar men hen weder zal konnen vinden, en alwaar men dan ook verder zien kan; waar zy gebleven, of geplaatst zyn.

Waar mede wy dan van de Malakse zaaken ons afscheid nemen, om egter nog een woordje van Djohor, als 't naast hier byleggende, te spreken, en dan tot die van 't Eiland Sumatra over te gaan.

Van DJOHOR.

Van Djohor.

Gelyk de stad Djohor (eigentlyk Djochor, dat een peerel beteekend, genaamd) het naast by Malakka legt, en deze Staat of dit Ryk als uyt den Staat van Malakka, na dat de Maleytse Koningen hier uytgedreven waren, operezen is, alzoo konnen wy, die in deze stad ook een Comptoir gehad hebben, niet nalaten hier van mede onder dit hoofd-stuk iets te zeggen.

De stad legt op 2¼ graad benoorden den Evenaar, dicht by de Straat Singapoera, en aan 't einde van de Maleytsche kust, of op den O. hoek des zelfs.

Wy

Wy hebben uyt de aloude beschryving van de Malakse zaaken gezien, hoe die Koningen, ontrent 1511. door de Portugeezen uyt Malakka verdreven zynde, zich daar na, daar nu Djohor legt, begeven, aldaar die stad gebouwd, en weer een nieuw Ryk opgericht, gelyk hunne Vorsten zedert ook geen andre naam, dan die der Koningen van Djohor, gevoerd hebben.

Gelyk zy nu doodvyanden der Portugeezen waren, alzoo zyn zy te eer onze vrienden geworden.

Een van de eerste Nederlanders, die hier quam, is de Zee-Voogd Jacob Heemskerk geweest, die 1602. of daar ontrent, eenen Jacob Buysen hier als hoofd gelaten heeft, om onze zaaken, en Comptoir, waar te nemen.

Deze wierd van den Koning, en van des zelfs broeder, Radja Bongso, zeer bemind, en men mag zeggen, dat 'er onder alle de Koningen van Indiën geen geweest is, die ons zoo oprecht in allen deelen behandeld, en zoo veel genegenheid bewezen heeft.

De waaren, om welke wy hier ons Comptoir hadden, waren al meest de zelve, die in en omtrent Malakka vielen, waar tegen wy dan weer onze waaren, hier getrokken, verruylden, of anders de zelve met gereed geld betaalden.

Deze menschen wierden zeer van de Portugeezen geplaagd en vervolgd, gelyk ook Don Andrea Furtado de Mendosa 1604. deze stad belegerd, en zeer naeuw bezet heeft; ook is de stad Djohor 1607. door de Portugeezen verbrand, en naderhand herbouwd.

Wy hebben haar nu en dan tegen de zelve ook na vermogen geholpen, en de Portugeezen wel eens wakker hier ontrent klop gegeven, gelyk dit 1603. door onzen Zee-Voogd Wybrand van Warwyk geschied is, die 'er ook 1605, nevens den Zee-Voogd Cornelis Sebastiaansfoon met de schepen Amsterdam en Dordrecht geweest is.

Behalven de Portugeezen leefden zy met die van Atsjien en Patani ook in vyandschap. Buiten Djohor had deze Vorst nog een stad wat meer Land-waard in, Batoesâuwer of Batoesabar genaamd, daar hy zich, alzoo zy redelyk sterk was, meest onthield, en onder den zelven stonden van ouds ook de dorpen Calca, Seribas, en Melanoege op 't eiland Borneo, zynde van den Koning van Borneo afgevallen, en benoorden Sambas gelegen.

Ons vorig opper-hoofd Buysen schynd hier tot ontrent 1605. gelegen te hebben, en door den opper-Koopman Cornelis Francx vervangen te zyn.

Wanneer 1606. de Heer Matelief met zyn vloot hier ontrent, en voor Malakka quam, lag hy 'er nog, gelyk die den Fiscaal Maarten Apius ook herwaards gezonden heeft, om zyn gedrag, alzoo 'er over hem geklaagd wierd, na te vorschen.

Ook zien wy, dat die Zee-Voogd in dit zelve jaar den 17. May een verbond met dezen Vorst, die zig Jang de Pertoehan noemen liet, opgerecht, en 't zelve den 23. September nog nader uytgebreid heeft, gelyk men dat fol. 13. en 14. in de Heer Mateliefs reys zien kan.

A°. 1606. is hier Abraham van den Broek, zynde door de Heer Matelief hier toen gelaten, ons opper-hoofd geweest, die 'er 1609. nog lag, hoewel het 1608. zus of zoo stond, of die van Djohor zouden zich, en dus hem mede, aan de Portugeezen hebben moeten overgeven, om welke reden de Heer Matelief ook 't schip Gouda al herwaards gezonden had, om ons Comptoir te lichten.

Hy wierd door den opper-Koopman Jaques Obelaar hier vervangen, die den onder-Koopman, Abraham Willemsfoon de Ryk, en den Diamant-kenner Hector Roos nog by zich had, en ik zie ook dat in 't jaar 1609. de Zee-Voogd Pieter Willemsfoon Verhoeven den 5. January hier verscheen, en dat hier ook Adriaan Ilsevier als opper-hoofd gelegen heeft, zonder dat my blykt wanneer, of hoe lang hy hier geweest is.

Ontrent dezen tyd stond de Koning der Sambas op 't Eiland Borneo, gelyk mede 't Eiland Linga (dicht ontrent Djohor gelegen, en dat dezen Vorst 1606. veroverde) mitsgaders 't Eiland Bintam, daar ontrent, al mede onder dezen Jang de Pertoehan.

De Vorst, die in Mateliefs tyd 1606. leefde, was Alawoddien Sjah de III. genaamd, een vadzig Prins, die zich met geen Rykszaaken bemoeide, en alles maar op zyne Edelen, en op zynen broeder, Radja Bongso, of Radja Sabrang genaamd, staan liet, zynde gewoon lang te slapen, dan te eeten, zich te wasschen, en zich dan dronken te drinken.

Zyn vader, een groot Krygsman geweest zynde, liet 4 zoonen na, van welke de een of de oudste deze Jang de Pertoehan was. De Tweede (die hy by een andre vrouw had) was de Konink van Sjaak of Siaca, een Leen, dat mede onder de kroon van Djohor staat, welke Vorst met een dochter van de Koningin van Patani getrouwd, en meest altyd in de stad Sjaak was. Zyn derde zoon is Radja Sabrang, dat is, de Koning aan de overzyde, om dat hy tegen over Batoesabar, aan de overzyde der rievier, een Vesting,

met

met eenige onderzaten, daar toe behoorende, onder zich heeft, die hy als een Leen van den Koning zyn broeder bestierde. Dit was een zeer blanke Indiaan, de langste niet van statuur, zeer bescheiden en vriendelyk, neerstig, voordvarende, en zoo opmerkende op alles, dat hy veel eer, dan zyn broeder, verdiende Koning van Djohor te zyn.

Buiten deze was 'er nog een zoon van een derde vrouw des ouden Konings, die Radja Laoet, of de Zee-Koning, genaamd wierd, een groot Tabak-en Arak-drinker, en zulken verfoejelyk Pinang-knaeuwer, dronkaart, doodslager en hoereerder, dat hy weerdig was, om maar zoo vierkant in Zee geworpen te werden.

Ao. 1608. wierd Djohor door de Portugeezen ingenomen.

Hoe lang wy nu na 1609. hier gehandeld, of wat verdre opper-hoofden wy hier gehad hebben, is my onbekend, hoewel naast geloove, dat niet lang daar na ons Comptoir hier opgebroken is, alzoo hier niet veel winst voor ons te doen viel. En dit is het alles, dat wy van Djohor weten te zeggen.

Back of
Foldout
Not Imaged

N° II
DE EYLANDEN VAN NAIMA
DE EYLANDEN VAN ANAMBA
EYLAND BANKA
T RYK VAN DAMPIN
DAMPIN
T RYK VAN PALIMBANG
PALIMBANG
T RYK VAN DJAMBI
T RYK VAN SILLEBAR
Sillebar
T RYK VAN PANARIKAN
Panarikan
T RYK VAN BANGKOELO
Bangkoelo
T RYK VAN ANDRAGIRI
T RYK VAN INDRAPOERA
T RYK VAN CAMPAR
T LAND VAN BANGKALO
T RYK VAN AROE
T RYK VAN DILLI
DILLI
T RYK VAN PASI
Pasangan
T RYK VAN ATSJIEN
ATSJIEN
T RYK VAN SINKEL
DE STRAAT VAN MALAKKA
DE MALEYTSCHE KUST
MALAKKA
T RYK VAN PEIRAH
PEIRAH
T RYK VAN PAHANG
PAHANG
T RYK VAN DJOHOR
DJOHOR
T RYK VAN PATANI
PATANI
T RYK VAN KEIDAH
KEIDAH
T RYK VAN LIGOOR
LIGOOR
T RYK VAN SIAM
EYL. JUNSALAN
Poelo Cara
Tandjong Boero
Poelo Way
Cocos Eyl
Clyppus Eyl
Nieuw Zeeland
Eyl met Recyf
Eyland Engano
NIEUWE KAART
VAN HET
EYLAND
SUMATRA
verbeterd door
FRANÇOIS VALENTYN
J.van Braam et Gonder de Linden exc. Cum Privil.

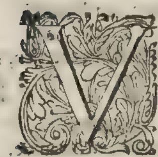
BESCHRYVINGE VAN HET EILAND SUMATRA,

En onzen handel aldaar.

ZEVENDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Het Eiland Sumatra beschreven. Op wat breedte, en lengte, en omtrent wat landen het legt. Hoe lang, breed, en groot dit Eiland in den omtrek is. Keizerryken, Koningryken, en steden daar op. Gesteltenis van dit land. Lugtstreek. De Westkust den naam van pestkust weerdig, van wegen haar ongezondheid. De reden daar af. Heerlyke waaren hier vallende, en hier getrokken. Boomen, vrugten, dieren, en vogelen. Wat ingezetenen. Sumatra in 't byzonder beschreven. De stad Atsjeh. Hare grootte. Alle de huizen op staken gebouwt. 't Paleis des Konings. Sterke wagt van vrouwen, en 't groot getal van zyn wyven. Andere gebouwen der stad. De stad Atsjeh in prent vertoont. Veel dieven hier. Over Atsjeh heeft zomtyds een Koning, en zomtyds een Koningin geheerscht. Slappe regeering der laatste. Hun pragtige Hofstaat, en oorlogs magt. De Koning hier opperhandelaar in de peper. Hy is ook erfgenaam van allen die geen zoonen hebben. Voor A°. 1547 werpt zich een slaaf des Konings van Pedir tegen zyn Heer op. Zyn daden, kinderen, en dood. Zyne navolgers in Atsjeh en Pedir. Zyn dogters zoon vervangt zyn oudsten zoon A°. 1606. Die zyn oom, den Koning van Pedir, dood, en zyn Ryk verovert. Zyne wreedheden. Beoorlogt A°. 1613 die van Djohór. Veroverd A°. 1619 Keidah en Perak. Zyn titels. A°. 1618 veroverd hy Pahang. Heeft Padang 1621 veroverd. Zyn hoogmoed. En zyn zugt tot vrouwen-, en baanenvegten. Zyn dood 1641. Zyn pragtige begravenis. Beweening. Hoe lang deze Koningin, die hem verving, heerschte. Haar dood A°. 1688. Is weer van een Koningin vervangen. Pedir, en Delli, rystkamers van Atsjeh.

Vermits de Nederlandsche Maatschappy op 't Eiland Sumatra mede niet alleen verscheide comptoiren, maar ook zeer veele landen in eigendom, en door het zwaard veroverd heeft, zal 't niet ongevoegelyk zyn, dat wy jegenwoordig daar af ook spreken, en 't zelve, voor zoo verre het ons bekend is, beschryven.

Ik weet niet, dat tot nog toe iemand daar opzettelyk over geschreven heeft, hoewel het zulx zoo wel, als het daar tegen overleggend Eiland Groot Java, verdient.

Wy zullen eerst in het gemeen over het Eiland zelf, daar na over deze en gene byzondere Ryken en steden op 't zelve, en eindelyk van de zaken, daar op voorgevallen, spreken.

Het is een Eiland ruim zoo groot als Java. Het legt ten deelen onder, en ten deelen benoorden en bezuiden de linie; gelyk men nader in de kaart, die wy N°. 11 vertoonen, zien kan. *Op wat breedte en lengte.*

Ten Noorden begint het op ontrent $5\frac{2}{3}$ graad, loopt tot den 6 graad bezuiden, en is aldus $11\frac{1}{2}$ graden lang. Eigentlyk legt de vlakke hoek op 5 graden 50 minuten breedte, en op 124 graden lengte.

Van

En omtrent wat landen het legt.

Van de linie af tot den 5 graad benoorden legt de Maleitze kust tot over het Koningryk Keidah, anders ook wel Queda genaamt, daar tegen over, en tusschen beide deze landen, is de Straat van Malakka, die voor aan pas benoorden de linie smal, dog af en aan de stad Pasi (anders Paçem genaamt, op de Noord-Oost-hoek van Sumatra) al vry breed is.

In 't Zuiden legt het tegen over Java's West-hoek, en werd van 't zelve door de Straat Sunda gescheiden, alwaar de bogt van Lampon byna tegen over 't land van Anir zich komt te vertoonen, als ook de Eilandjes Krakatouw, Slebesee, en meer andere, in die Straat gelegen.

In 't Oosten vertoont zich van den tweeden tot den derden graat het Eiland Banka, het geen daar al mede een kleene dog zeer bekende Straat maakt. Het werd van den inlander Andelis, en van ons Sumatra genaamd, zoo men wil van zekere verheven plaats Samadra, op dat Eiland gelegen, en in hun taal een groot Meer betekenende.

Omtrek van dit Eiland.

Dit Eiland werd geoordeeld wel ruim 200 of 210 tien mylen in de lengte, en op zyn naauwste in 't Noorden 30, dog op zyn breedste, in 't Zuiden, wel 40 mylen breed, en aldus in den omtrek wel ruim 500 mylen te hebben, hoewel het my niet meer dan $172\frac{1}{2}$ mylen in de lengte groot, en niet wel 500 in 't rond voorkomt.

Op dit Eiland zyn verscheide Keizerryken, Koningryken, magtige steden, en ontelbaar veel dorpen.

Keizerryken, Koningryken, en steden daar op.

De Keizerryken zyn die van Indrapoera, en Maningcabo.

De Koningryken zyn die van Atsjien, Pedir, Andragiri, DJambi, en Palimbang.

De vermogenste steden zyn Atsjien, Pedir, Sumorlanga, Passanga, Pasi (of Paçem) Dilli, Andragiri, Djambi, Palimbang, Dampin, Sillebar, Sillida, Bangkoelo, Indrapoera, Batangcapas, Padang, Kotatengah, Priaman, Ticoe, Sinkel, Maningcabo (landwaard in) en meer andere, ons nu niet voorkomende, behalven een ontelbare meenigte van dorpen, die niet wel hier, maar beter in onze kaart te noemen, en te vinden zyn.

Gestelenis van dit land.

Het land in zich zelven is zeer hoog, bergagtig, bosch ryk, en vol geboomte en rivieren, waar door het zeer vrugtbaar is, en overvloed van vrugten en allerlei levensmiddelen, dog voor al van hoenderen en visch, geeft.

Lugtstreek.

Ondertusschen is het ook een van de ongezondste kusten, die men in Indiën heeft, om dat het zoo dicht onder den evenaar legt.

De Westkust den naam van de Pestkust weerdig.

Zeker deel, daar 't hoofcomptoir der Nederlanders is, werd de West-kust van Sumatra genaamt; dog men mogt het, wegens des zelfs ongezonde lugtstreek veel liever de Pest-kust noemen, alzoo dit land zeer veel menschen, en voor al van de Europeers, wegsleept, hoewel anders de Inlanders (buiten die genen, die in de goudmyn arbeiden, want daar sterven 'er mede zeer veel) 'er weinig af weten.

De daa…

De reden daar af is, ten deelen de groote hitte, die men daar, voor al vlak onder de linie, lyd, ten deelen door de zware dampen, die hier gestadig uit de meenigvuldige moerassen, na 't gebergte opsteigen, daar zy in de dichte bosschen blyven hangen, en met haren pestagtigen stank, de lugt daar alomme, voor al tegen dat de regenmoesson hier begint, zoodanig vergiftigen, en zoo sterk benevelen, dat men in die tyd 'er als door verstikt werd, en dikwils pas 3 of 4 schreden verre een mensch, die in zulk een nevel aan komt, naaulyx bekennen kan. Ook heeft men hier dan doorgaans 's avonds veel zwaren donder, blixem, weerlicht, en ook veel zware stormwinden.

Die hier van alle deze ongemakken ten eersten niet sterven, gaan 'er aan langdurige ziekten quynen, en de menschen zien 'er zoo saluw, bleek, geel, en gezwollen uit, dat zy reeds schynen in 't graf gelegen te hebben, en zommige als levendige geraamten te zyn.

Men werd 'er van zeer felle en brandende koortzen aangetast, die een mensch ten eersten ylhoofdig maken, en buiten zyn zinnen brengen. Behalven dat men hier nog andere ongemakken heeft, waar van wy hier na breeder by de beschryving van Indrapoera handelen.

Hoe ongezond nu dit Eiland is, vallen 'er egter heerlyke, en wel deze navolgende waaren:

Wa… hier

Goud.
Peper.
Camfer.
Camfer-olie.
Gesorteerde Benzoin.
Sappanhout.
Caret, of Schilpadshoorn.
Amber, graauwe, en zwarte.
Drakenbloed.
Rotangs, op Palimbang, en Djambi.

Die h… getro… ken z…

De waaren, die hier getrokken werden, zyn deze:

Guinees lywaad.
Zwarte Basta Brotsja, en andere.
Salampouris, roode, witte, en blaauwe.
Witte Chineesche zyde.
Parkallen, witte en roode.
Kannekyns.
Witte en roode Bethilis.
Suratze dekens.
Moeris.
Kattoenen.
Ryxdaalders van agten.
Staal.

Yzer.

Yzer.
Speceryen.
Amfioen.

Wat het geboomte hier betreft, dat verschild niet van die, welke op Java en in Amboina (onder 't welke wy die beschreven hebben) vallen, zeer weinig andere, die men alleen hier heeft, uitgezonderd, waar onder de Rotang-djernang, of djernang-rotting (die het drakenbloed uitlevert) de peper, hand-rotting (op Palimbang meest vallende) de camferboom, de ramboetan-boom (diens vrugt de Portugeezen Froeta dos caffaros, of caffersvrugten noemen) de banga, of hennipstruik, en eenige andere, wel de voornaamste zyn.

Vorder heeft men 'er alle de zelve, als allerlei limoenboomen, calappus, soorsak, tsjampedaha, gojavas, pisang, doerian, mangga, manggostan, en meer andere boomen; dog canariboomen vallen 'er niet, maar wel catappa-boomen. Van de peper moeten wy met een woord zeggen, dat de beste hier op Palimbang valt; die egter zoo goed niet, als die van Malabar, geschat werd, zoo zommigen die dit zeer wel meenen te verstaan, vaststellen; en waar over wy geen harnas willen aantrekken, hoewel anderen die van Atsjeh best keuren.

Daar valt overvloed van ryst, die zoo veel als de tarw van dit land is; waar by deze Inlanders, als zy 'er maar een droog vischje by hebben, zich weten te geneeren. Ook valt hier zeer veel kattoen, die zy tot hunne kleeding weten te laten verarbeiden.

De dieren, hier vallende zyn, olifanten, tygers, rhinocers, buffels, koejen, ossen, herten, wilde verkens, leguanen, kaymans, aapen, enz. Daar zyn ook haazen; dog niet veel, als ook veel jakhalzen. De vogels zyn meest de zelve, die men op Java vind, en zoo is 't ook met de dieren, enz.

Het is niet noodig, dat wy de inwoonders van 't Eiland Sumatra, beschryven, aangezien zy in gestalte, wezen, verwe, dragt, en aard, van de Javanen zeer weinig verschillen, uitgenomen, dat zy my zoo uitstekend van kaaken, en zoo groot van oogen niet voorkomen; dog door de bank zyn zy de langste nog de dikste niet; maar wat plat van wezen, en vaal-bruin van verwe.

De mans dragen een geslingerd kleedje om 't lyf, dat zy om de middel met een gordel vast maken, en hoewel zommige ook wel een kort badjoe, of hemdrokje dragen, gaan dog de meesten met hun bovenlyf bloot. Op 't hoofd hebben zy een tulband, 't zy een dikke wrong, of maar een smalle Distar.

De vrouwen zyn even eens, als de Javaanze vrouwen, gekleed, dragende maar een kleedje over haar naakte huid, dat zy pas boven den boezem vast maken; en verder gaan zy met de schouders en met de armen bloot. Haar pekzwart hoofdhair, dat gemeenelyk van de clappus-olie glimt, hangt met eenige bogten opgedaan, van agteren half wegen tusschen 't hoofdhair en hare schouderen af.

De vrouwen zyn wel zoo blank als de mans, maar doorgaans ook zeer plat en breed van wezen, en byzonder lieftallig, dat zy met de Javaanze vrouwen, daar zy zeer veel na zweemen, gemeen hebben, gelyk ook haar land wel eer (daar wy hier na breeder af spreeken) kleen Java genaamt wierd, en onder eenen Vorst gestaan heeft.

Zy gebruiken hier een byzondere landtaal; dog bedienen zich alle buiten dien van de hooge Maleitze taal.

Wat nu hunnen aard betreft, de Sumatranen zyn, even als de Javanen, bloohartige, geveinsde, en moorddadige schelmen, waar van zy veel bewyzen aan ons volk gegeven hebben. Ook zyn wy doorgaans, op hen vertrouwende, bedrogen geweest. En wat zouden zy ons, of andere Europeërs, getrouw zyn, zy handelen even eens met malkanderen, en leggen gedurig te zamen over hoop,

Zy zyn door de bank zeer trots, en lui; dog in den koophandel zeer schrander en vernuftig, en in allen deelen aan de vadzigheid, en aan hunne wellusten overgevende.

Dit nu is wel het voornaamste, dat wy in 't gemeen van dit Eiland te zeggen hebben.

Wat nu de byzondere Keizerryken, Koningryken, en vermogende steden aangaat, wy zullen, om die met eenige orde te behandelen, van het Koningryk Atsjeh, in 't Noorden, beginnen, en van daar zoo al, eerst Oost, daar na Zuid-Oost, Zuiden, en dan zoo verder West, en van daar weer Noorden, tot dat wy omtrent Atsjeh weer gekomen zullen zyn, aangaan. *Sumatra in 't byzonder beschreven.*

Gelyk het Koningryk en de Koning van Atsjien (of Achem, zoo veelen dit qualyk noemen, dog eigentlyk Atsjeh genaamd) van outs het vermogendste Ryk, en de grootste Vorst van geheel Sumatra geweest is, alzoo verdiend zyn hoofdstad ook, dat wy met het beschryven van de zelve allereerst een begin maken. *De Stad Atsjeh.*

Zy legt op de Noord-West-hoek van het Eiland, op $5\frac{1}{2}$ graad benoorden de linie, en op de lengte van 116 graden, is daar zeer hoog van land, en legt aan een schoone groote en diepe Rivier, die met het laagste water nog 4 voeten op de bank heeft, en zy loopt met eenen arm door de stad, en ontlast zich met twee takken in zee.

Pas buiten die Rivier is de reede, daar

ſchepen omtrent een ſnaphaan ſchoot afleggen, hoewel men die met ſchepen ook opvaren kan, en als men de Rivier opvaren wil, heeft men op den hoek aan de linkerhand een Veſting, die redelyk ſterk, en, als zy behoorlyk van geſchut voorzien werd, in ſtaat is, om aan alle vaartuigen den ingang te beletten. Zoo plagt het in oude tyden te zyn, dog het is nu al in een gemeen wagthuis veranderd, waar in 3 of 4 mannen de wagt houden, om aan den Koning, of Koningin, bericht van alle de ſchepen en vaartuigen, die 'er komen, te geven. Buiten de zelve ziet men hier en daar nog een oud ſchansje, en ook wel eenig metaal ſchoon geſchut, dog zonder affuiten, tegen de grond leggen, 't geen hy van de Portugeezen, en van den Koning van Djohor veroverde.

De ſtad zelfs legt open, op een vlakken grond, 3 mylen van 't gebergte, omtrent een halve myl de Rivier op, en vertoont zich daar langs de zelve meeſt in de lengte, en aan wederzyden van dien vloed uitgebreid. Die Rivier komt van 't gebergte, dat 'er eenige mylen aflegt, afſtroomen, en verdeeld de ſtad in tweën, loopende met een elleboog 'er door, die zich met 2 of 3 takken in zee ſtort.

Hare grootte. Hoe groot de zelve is, daar over zyn de oordeelen met reden verſcheiden, alzoo zy den eenen tyd veel grooter geweeſt is, dan den anderen, om dat 'er veel huizen van de zelve, en wel meeſt door brand, en 't vuur, verwoeſt, hoedanig 'er zomtyds wel 2 of 300 huizen gelyk afgebrand zyn. Het voornaamſte deel legt aan de N. Weſtzyde; maar voor de regeering van dien ſlaaf des Konings van Pedir, van welken wy in 't vervolg ſpreken, was zy wel zesmaal zoo groot als nu. Daar zyn omtrent 7 of 8000 huizen, van redelyke huisraad voorzien, en zommige, al vry fraei. Jegenwoordig is zy omtrent 2 duitze mylen in den omtrek, en alle de huizen (die door de bank maar licht van bamboezen of riet opgeſlagen, en met calappus-bladen gedekt zyn) ſtaan wel 4, 5, of 6 voeten verheven, en op ſtaken gebouwt, en zelfs ook eenige ſteene gebouwen, om dat de Rivier in den regen-tyd, en by zware afwatering, het geheele land daar omtrent onder water zet, en wel een of tweemaal 's jaars zeer verre over haar oevers henen ſtroomd.

Alle de huizen op ſtaken gebouwt.

Het Paleis des Konings. Een van de voornaamſte gebouwen in de zelve is 't Paleis van den Koning, dat aan de Zuid-, en ten deelen aan de Zuid-Ooſt-zyde der ſtad legt. Het is met wallen en gragten, voorzien, en heeft verſcheide poorten.

Het ganſch gebouw ruſt op houte pilaaren, van de welke 'er zommige zeer ſierlyk met beeldwerk verſierd zyn. Het is vry groot in zynen omtrek, dog zeer ſlegt, ſchoon meeſt van ſteen gebouwt, en ten deelen met pannen, ten deele met Atap gedekt, zoo dat het in zoo veel gevaar, als 't allerminſte huis, is.

Dat het groot zyn moet, is zeer licht af te nemen uit het groot getal van zyne wyven, byzitten, en lyfwagten (dat alle vrouwen zyn) die wel ten getale van 3 of 4000 ſtuks hier in huishouden. Daar zyn ook veel tuinen, fraeje pyramiden, ettelyke grafſteden der oude Koningen, fonteinen, en waterleidingen by, en ook een ongemeen groot vrouwenhuis. Ster- wag- van wer- gro- van wy-

Het is van buiten nog met een ſtaketzel van pallisſaden bezet, en dit is het al, dat ik van dat ſchoon paleis zeggen kan.

Niemand van die genen, die op de Reede gekomen is, mag op eigen gezag na 't paleis gaan, of zelf maar de Rivier opvaren, voor en al eer hem het Koninglyk zegel, ten teken van verlof, door een Hoveling of gelubden, gebragt, en waar voor gemeenelyk 1 ryxdaalder betaalt werd.

Behalven het paleis zyn hier verſcheide andere gebouwen van aanzien, als de logien of woonhuizen der Engelzen, Hollanders, Franzen, Deenen, Portugeezen, Armeniers, Chineezen, en van veel andere vermogende lieden, zoo onder die van Atsjeh zelf, als ook van andere Mooren, die zich daar hebben nedergezet, waar onder ook eenige ſteene gebouwen zyn. And- bou- der

Men heeft 'er ook verſcheide Moorze, en Heidenze Tempels, dog maar ſlegt opgeſlagen van hout, maar met pannen gedekt, en twee markten, een in 't midden, en de andere aan 't boveneinde der zelve, die beide redelyk groot zyn, mitsgaders een Tolhuis, zoo als men aan de ſtad komt, daar alle uit en inkomende waren vertold werden.

Wy geven deze ſchoone ſtad, zoo als zy zich nu vertoond, zeer net in prent onder N°. 10. De ſ- Atsje- pren- toon-

Onder alle de gebouwen, die men daar als zeer fraei ontmoet, is de pragtige Moorſche Tempel in 't Noorden, en een rei zeer egale gebouwen in 't Ooſten gelegen, die een ongemeene fraeje parade doen, en veel luiſter aan de ſtad byzetten.

Men heeft ook voor aan de ſtad, daar men eerſt aankomt, eenige ſlegte verſterkte paggers, dog maar bullebakken, van geen belang ter wereld zynde, hoedanig hier en daar in de ſtad mede eenige paggers der Grooten zyn; dog vry hegt en ſterk gemaakt, waar in zy ook zomtyds wel eenige falconetten of baſſen tot hunne verdediging hebben; dog zy weten 'er niet mede om te gaan; zoodanig is het ook met een groote meenigte van metaale en yzere ſtukken, die zy daar hebben, gelegen: want zy weten 'er geen affuiten nog rooparden toe te maken, en laten de zelve dus in de aarde leggen bederven, zonder

dat

N°. 10.

dat zy daar van eenige de allerminste nuttigheid hebben. Hier en daar ziet men egter eenig geschut in staat gebragt, om 'er mede te konnen schieten, hadden zy 'er maar kennis af, om het te konnen behandelen.

ote del en t hier

In deze stad is een groote handel, en op de zelve zulk een sterke vaart van de Engelzen, Deenen, Franzen, Hollanders, Mogolders, Bengalers, Siammers, Chineezen, Javanen, Maleyers, Armeniers, Malabaren, en andere volkeren, dat 'er jaarlyx wel omtrent honderd en meer schepen, behalven de mindere vaartuigen, geladen op de Reede komen, welker waaren gemeenelyk vertierd, en alle met goud betaalt werden.

De Engelzen zenden jaarlyx wel 3 of 4 schepen van Madras, waar mede zy hier allerlei lywaden, en wel 5 of 600 slaven brengen; waar tegen zy hier van daan niet anders, dan 7 of 8 pikols goud (buiten hunnen ballast) vervoeren, en daar zyn jaren geweest, dat men van hier wel 80 bhara's goud vervoerd heeft. Waarom ook zommigen deze stad boven alle plaatzen in Indiën in overvloed van goud verheffen, alzoo hier ook een groote handel van goud met de bergwerkers landwaard in is, die dat daar ook veel tegen andere waaren komen verhandelen.

Ook werden hier jaarlyx wel omtrent 2000 slaven ieder tot 80 of 90, en 100 ryxdaalders verkogt, die door van Atsjeh in de goudmynen (hoedanige de Koning 'er 3 heeft) gebruikt werden.

Deze werden door de Engelzen, Deenen, en meer anderen, aangebragt, en met winst, van wel de helft, en meer, hier verkogt; dog de goude Maazen (een munt, van ½ ryxdaalder, die hier meest in zwang gaat) zyn zoo goed niet, als 't ongemunt goud, waarom de Kooplieden hunne betaling allerliefst in ongemunt goud hebben.

lie- er.

De winsten, op kleeden en andere waaren, vallen hier groot, zoo dat 'er zomtyds wel een geheele hoofdsom, en dikwils nog wel een derde meer, overschieten kan; maar het moejelykste is, dat men 'er zoo veel dieven heeft, niet tegenstaande de dievery hier zeer streng gestraft werd: want zoo iemand betrapt werd van maar de waarde van een tayl goud, of 4 ryxdaalders gestoolen te hebben, die werd aanstonds de hand afgekapt, en na 't Eiland Way, dat benoorden Atsjeh legt, gebannen; maar die 10 tayl aan waarde steeld, werd levendig gespitst Die egter een dief in zyn huis, of op zyn erf vind, mag hem daar vry voor de kop schieten, zonder dat hy daar over eenige andere verantwoording schuldig is, dan dat men 'er aan den regter kennis af geeft, die hem dan aanstonds daar van daan sleepen, en aan een mik, of galg, ten voorbeeld van anderen, ophangen doet,

Deze stad is de hoofdplaats van een Koningryk van dien zelven naam, 't geen het magtigste op dit Eiland is.

Zomtyds heeft over het zelve een Koning, en zomtyds wel een Koningin geheerscht; dog als daar een Koning heerschte, wierden de zaken vaardiger uitgevoerd, daar in tegendeel, by de regeering van een Koningin, de zaken zeer slap behandeld wierden, en gemeenelyk niet eer voortgang hadden, voor dat het hare voornaamste Hovelingen gelegen quam; weshalven de magt van zulk een Koningin zeer wel by die van den Hartog van Venetien kon vergeleken werden, diens voorstellingen noit werden uitgevoerd, dan wanneer de Edelen en Leden van den grooten Raad het goedvinden.

Over Atsjeh heeft zomtyds een Koning, en zomtyds een Koningin, geheerscht.

Men heeft dat noit klaarder gezien, dan wanneer de Koningin schielyk door deze of gene vyanden overvallen wierd; want eer men dan tot een besluit, wegens de meenigte der Hovelingen, die stem in den Raad hadden, komen kon, zyn 'er wel eenige dagen verloopen, waar door het menigmaal gebeurd is, dat de bergvolkeren, eenige duizend mannen sterk, voor de stad gekomen zyn, om met geweld een Koning te eisschen, daar egter de ervarentheid geleerd heeft, dat de meeste Koningen zeer booze geweldenaars, en moordenaars, en de Koninginnen in hare regeering zeer zagt geweest zyn.

Slappe regeering der laatste.

Men mag by deze Vorsten noit komen, om hen ergens over te spreken, of daar moet (volgens de wyze van 't Oosten) een geschenk voor af gaan, dat dan gemeenelyk met een geel kleed (zynde de Koninglyke verwe) gedekt werd.

Deze Koningen voeren een pragtigen Hofstaat. De deuren van de gehoorzaal zyn niet alleen met zilvere vaste platen overtrokken; maar de meeste schotels, die op hun tafel komen, van zuiver goud; en men wil, dat de Koning, die A°. 1618 leefde, wel 25 bahaar goud by zich begraven liet, toen hy overleden is.

Hun pragtige Hofstaat.

Men gist, dat zyn lyfwagt, binnen en buiten, wel uit 3000 vrouwen bestaat, behalven welke hy nog 8 of 900 wyven en bywyven heeft, die alle door gelubden, daar men hier alles van wegneemt, en 't zelve zeer wel weet te genezen, bewaard werden.

Hy kan, des noods, 40 of 50000 man te veld brengen, behalven dat hy wel 2 of 3000 metaale stukken geschut heeft, die zy hier zelf redelyk wel weten te gieten, en was 'er A°. 1618 een, dat 125 pond yzer schoot. Ook heeft hy wel 1000 stuks olifanten, en kan wel 100 of 200 vaartuigen, met stukjens en bassen ten oorlog, voor den dag brengen; dog den meesten

En oorlogsmagt.

meeſten tyd vergeet zyn volk het hert 'er by te brengen.

De Koning hier opperhandelaar in de peper.

De Koning van Atsjeh is in zyn land de Opperkoopman en handelaar met peper. Niemant mag die verkoopen, of uitventen, als met zyn verlof, 't geen zy niet krygen, dan na dat de Koning de zyne, die hy gemeenelyk vry hooger houd, geheel en al quyt is.

Als anderen voor een bahaar peper, van 360 pond (dog van cattoen, 375 pond, en van benzoïn 412½ dito) 8 of 9 thayl (a ieder 4 ryxdaalders) eiſchen, eiſcht de Koning wel 16 thayl, hoewel hy juiſt altyd zyn eiſch niet krygt. Zy valt wel 't beſte koop op Keidah, en werd in November en in December geplukt. Het Eiland Langkahm, onder Keidah ſtaande, plagt alleen wel 500000 ponden op te brengen. Dit gewas is anders ook veel op Bantam, en elders op Java, als mede op Tanaſſery, Malabar, enz. Men giſt dat op Atsjeh pas 5 of 600 bhaar peper valt, hoewel 'er veel meer zou konnen vallen, als 'er neerſtig op toegelegt wierd.

Men moet zich niet zeer verwonderen, dat de Koning een Koopman in peper is: want men ziet dat in meer Ooſterſche Ryken, en wy hebben 'er in Perſien ook een voorbeeld af, daar de Koning Opperkoopman en handelaar in de zyde is.

Wegens Tol trekt hy doorgaans 7 ten honderd, en dan moet 'er nog 10 ten honderd van 's Konings Tol aan die van het Tolhuis betaalt werden. De Engelzen, en Hollanders mogen hunnen Tol met goederen; dog anderen moeten die met goud betalen; ook ſtaat het ſchatten der goederen aan die van het Tolhuis, die dat gemeenelyk verre boven de waarde doen.

Hy is ook erfgenaam van alle die geen zoonen hebben.

Zoo hier iemand komt te ſterven, die geen zoonen nalaat, neemt de Koning alles na zich, en zelfs is hy erfgenaam van alle vreemdelingen, ſchoon zy al een uiterſte wil gemaakt, uitgenomen van de Engelzen, Hollanders, Deenen, of anderen, die hier Logien hebben.

De Koningen van Atsjeh zyn niet altyd zoo magtig geweeſt. Van ouds waren zy maar alleen Koningen van deze ſtad, en zelf plagten de Koningen van Pedir, Paſi (of Paçem) en Andragiri in oude tyden veel beroemder en magtiger, dan die van Atsjeh, te zyn, en voor al de Koning van Pedir een groot gezag, niet alleen over Pedir, maar zelf over Atsjeh, te hebben.

Voor 't jaar 1547 werpt zich een ſlaaf van den Koning van Pedir tegen zyn Heer op.

Voor Ao. 1547 regeerde hier een Koning, die aan een vrygegeven ſlaaf (by zommigen maar een viſſcher genaamd) het oppergezag eerſt over 't Ryk van Pedir, en daar na ook over de ſtad en 't Ryk van Atsjeh in zynen naam gaf.

Deze ſlaaf, ziende, dat zyn Heer wat ſlap, en dat hy het ſtuk in Atsjeh volkomen meeſter was, had de ſtoutheid, om van hem niet alleen af te vallen, en het geheel Koningryk van Atsjeh, maar ook het geheel Koningryk van Pedir, in te nemen.

Anderen zyn van oordeel, dat de vier voornaamſte Hovelingen, den Koning van Pedir om hals gebragt hebbende, een van hen dwongen, om het opperbeſtier aan te nemen; dog dat is mis; want dit was een wederſpanneling, die zig tegen zynen Heer opwierp, en die niet alleen allen van het Koninglyke huis, maar ook alle de Grooten, die hy vreesde, zeer behendig op een groote maaltyd van kant hielp, om dus onwrikbare gronden voor zyn langduurig beſtier te leggen, alzoo hy 95 jaren oud geworden, en Ao. 1603 eerſt overleden is. Vincent le Blanc noemt hem Arjufar: en Emanuel van Meteren geeft hem een zeer miſſelyken Arabiſchen naam, dien wy, als wy hier na van de Gezanten, die hy na Holland Ao. 1602 zond, ſpreken, zullen uitdrukken.

Het eerſte, dat hy, na de verovering van Atsjeh, en Pedir, dede, was, dat hy zich meeſter van de magtige ſtad en van 't Ryk Paſi maakte.

Zyn d[...] den.

Hoe hy met de Portugeezen, Engelzen, en Hollanders, die in zynen tyd hier eerſt quamen, geleeft heeft, zullen wy hier na toonen. Ondertuſſchen maakte deze Roover zich van zeer veel dezer benedenlanden meeſter, alzoo hy door zyn magt, en geweld, alles overſtroomde.

Kinde[...]

Hy had twee zoonen, en een dogter, die ook een zoon naliet. By zyn leven had hy zyn oudſten zoon als Koning van Atsjeh laten kroonen, en zynen jongſten tot Koning van Pedir reeds aangeſteld, voedende ondertuſſchen by zich ook zyn dogters zoon op.

En zyn[...] dood.

Wanneer hy nu Ao. 1603 quam te ſterven, is zyn oudſte zoon in zyn plaats getreden, aan den welken hy alle de Weſtelyke landen, gelyk hy de Ooſtelyke kuſten van dit Eiland (zoo verre hy die veroverd had) aan den Koning van Pedir nagelaten heeft.

Zyn na[...] gers in Atsjeh, [...] Pedir.

Niet lang na de dood van dezen ouden Vorſt, hebben deze twee broeders tegen malkander geoorlogt, over een geſchil omtrent hun zuſters-zoon, die voorheen te Atsjeh door den ouden Vorſt, en nu nog daar onder het opzicht van zyn oom, opgevoed wierd; dog de vlugt na Pedir by zyn jonger oom nam, daar hy egter niet lang bleef, alzoo de oudſte broeder den jongſten dwong, dezen neef aan hem weer over te geven.

Deze oudſte zoon heeft 3 jaren geheerſcht; en het is zeker, dat hy Ao. 1606, wanneer de Portugeezen Atsjeh meenden te veroveren, overleden is.

Als hy overleden was, wierd hy nog op dien

dien zelven avond door zyn zusters-zoon, een loozen gast, en een grooten geweldenaar, vervangen. Zyn naam was Marrhoem Daroe Salam.

Deze geliet zich, als of hy zynen oom, den Koning van Pedir, ook het Ryk van Atsjeh (schoon men hem Koning gemaakt had) wilde overgeven; maar als hy by hem quam, om dat te aanvaarden, liet hy hem gevangen nemen, en dooden, makende zich dus ook meester van het Koningryk van Pedir, met alle de Oostelyke landen, daar onder behoorende.

De wreedheden, zedert door dezen Vorst aan allerlei soort van menschen gepleegt, zyn niet te beschryven.

Om geringe beuzelingen liet hy zyn groote Hovelingen dooden, of neus, ooren, handen, en voeten afkappen, zendende hen na Poelo Way, een Eiland benoorden Atsjeh gelegen. Zommigen liet hy door den Olifant, den beul van dit land, elendig om hals brengen, hen in de lugt werpen, op de tanden vangen, of zoo zy op de grond vielen, te pletteren trappen.

Hy verschoonde zelf zyn eigen wyven niet, schoon hy daar als aan overgegeven was, zommige van welke (waar onder ook zyn eigen moeder) hy jammerlyk pynigen, en zommige handen en voeten afkappen dede.

Hy liet ook de zoonen der Koningen van Djohor, Bantam, en Pahang, die hy gevangen gekregen had, dooden.

A°. 1613 beoorlogde hy den Koning van Djohor, en klopte hem niet weinig, schoon die Vorst met zyn zuster getrouwt was.

A°. 1619 veroverde hy ook de Koningryken van Keidah, op 6½ graad benoorden de linie, en Perah (by andere Peirac en Perach genaamd) mede op de Maleitze kust op 4½ graad gelegen, waar door hy zeer opgeblazen en trots geworden was.

Zyn titel, dien hy A°. 1621 voerde, was die van Siri Sulthan, Koning van Atsjeh, Delli, Djohor (dat hy wel gedurig beoorlogt; maar noit verovert heeft) Pahang, Keidah, Peirah, Priaman, Ticoe, Baros, Passaroewan (hoewel niet weete, dat hy dat oit veroverd heeft) Padang, Sinkel, Labo, Daja, enz. Dit is zyn titel, om de namen van zyn onderhoorige Ryken te kennen; dog buiten de zelve voert hy anders gemeenelyk dezen in zyne brieven, en openbare schriften:

De Koning van al de wereld, die van Godt gemaakt is, wiens lichaam recht glinsterd, als de zon, die zyn glans regt op de middag geeft; een Koning, die Godt laat schynen volmaakt te zyn, gelyk de maan op zyn tyd vol is.

Een Koning van Godt uitverkooren: een Koning, die volmaakt is, als de Noordsterre. Koning, boven alle Koningen, kind, of kinds-kind van den grooten vermaarden Iskender (of Alexander M) een Koning, daar alle Koningen hun hoofd voor moeten buigen, en zich aan hem onderwerpen. Een Koning, die zoo verstandig is, als een volmaakte ronde kloot, en een Koning, die zoo gelukkig als de zee is. Een Koning, die een slave Gods is, een Koning, die God ziet. Een Koning, die alle menschen doet blyken, dat God regtvaardig, en een voorstander van zyne geregtigheid is. Een Koning, van God gezegend; een Koning, die alle menschen hunne schandvlekken bedekken, en alle hunne misdaden vergeven kan. Een Koning, die, als hy overeinde staat, alle zyne slaven onder zyne schaduwe laat schuilen; een Koning, die volmaakt is in alle raadspleging over alle volkeren; een Koning, die zyne onderdaanen veel goed geeft; die regtvaardig is, en alles naauwkeurig onderzoekt, om Gods regtvaardigheid na te zien; een Koning, die de alleruitste op den aardbodem is; die een schoonen reuk van onder zyne voeten heeft, en die hy over alle Koningen geeft. Een Koning, aan welken de Almagtige God zyne Goudmynen verleend heeft, die zeer zuiver en rein zyn, wiens oogen als de Morgensterren glinsteren; die ook bezit den olifant met tanden, den rooden, gecouleurden, zwarten, witten, en den gespikkelden olifant, die meer een wyfken, dan een manneken gelykt, als mede de queen-olifant. Een Koning, die God Almagtig geeft kleeding voor de olifanten, met goud en gesteenten vercierd, nevens een groot getal van vegt-olifanten, met yzere huizen op haare ruggen, welkers tanden met yzere pinnen en overtrekzels, en die met kopere schoenen gewapend zyn. Een Koning, dien God Almagtig geeft paarden met goude kleeden, edele gesteenten, en smaragden voorzien; nevens honderden van paarden, ten oorlog uitgerust, heerlyke hengsten van Arabien, Turkyen, Cati, en Balakki. Een Koning, die het gebied over het Zuiden en Noorden voert. Een Koning, die alle die genen, die hem lief hebben, begunstigt, en de bedroefden verblyd. Een Koning, die alles, dat God geschapen heeft, toonen kan. Een Koning, dien God gesteld heeft, om over alles te heerschen, en om alles op den troon van Atsjeh te vertoonen.

Titels, die zeer buitenspoorig, ongemeen hoogmoedig, en niet min bespottelyk zyn.

Eer wy van dezen titel afscheiden, moeten wy nog zeggen, dat lang voor de tyden van Ram Ras (welke, zoo de Indianen zeggen, omtrent A. C. 1426 als opperbeheerscher ganfch Indiën bestierde, dat binnen den Ganges legt, en de laatste Koning van Indiën geweest is) ook Alexander

1618. ander de Groote (Iskender Dsulcarnain by hen genaamt) Indiën mede oppermagtig bestierd heeft: en zy voegen 'er by, dat hy by eenen Koning Por, in Cambaja, eerst te land trad, voor bewys bybrengende, dat hy daar (hoewel andere dit zelve door hem, als in 't Eiland Canoryn, een der Salsetze Eilanden, verrigt, opgeven) een zware klove in een rots met zyn zwaard uitgehouwen heeft, om dat land tot een Eiland te maken; dog dit komt geenzins met de Historie, ons van Alexander M. overgeleverd, overeen, alzoo hy den Indus opvarende, Porus ontmoette. Ook geven zy voor, dat hy daar zou overleden zyn; dog dat komt alzoo weinig met de waarheid overeen, als 't verhaal der ouden, dat hy by zyne komst in Indiën de Dædali, Oxydraces, Gangarides, en andere verdichte volken, vond.

Andere geven van hem voor, dat hy ook zekeren Koning, Kida Hindi genaamd, en welke niet alleen 12000 Eilanden in de Maldives, maar half Indiën bezat, overwonnen, en des zelfs dogter getrouwt zoude hebben.

De Persianen zeggen, dat hy in een stad by een berg, ontrent Sahana en Policha (als men van Ispahan na Aleppo gaat) stierf, daar anderen, en voor al de oude schryvers, zeggen, dat hy te Babel overleden zy.

Het zy nu hier mede zoo het wil, dit moet men altoos gelooven (zoo alle de Sumatranen vaststellen) dat de Koningen van Atsjeh door een regte linie van Sulthan Iskender afstammen, vermits hy (zoo men in het boek van zyn leven, door de Maleyers beschreven, leest) gantsch Indiën tot het Mohhammedaansch geloove bekeerd hebbende, ook de Atsjienders, en verder alle de Sumatranen, daar toe gebragt heeft.

Wie nu, die maar eenige kennis heeft van den leeftyd van Alexander M., die op A. M. 3622, en van andere op 3667, en van die van Mohhammed, die op A. C. 620, dog na de gedagten der beste Tydrekenaars A. C. 569, gesteld werd, moet over zulke botte Tydrekenaars niet verbaast staan, die voorgeven, dat Alexander M. de geheele wereld tot het Mohhammedaansch geloof gebragt zou hebben, daar Mohhammed, de insteller van dat geloove, ontrent 945 na Alexander M. eerst gebooren, en daar die leere nog ruim 40 (en, zoo anderen willen, eerst 44) jaren later in de wereld gekomen is, het geen in de tydrekening een verschil van 989 jaren maakt; maar is 't wonder dat men dit van hem zegt, men durft ook wel voorgeven, dat hy de provintie Suchuen in China, (of Cathay) overwonnen heeft, daar 't een onverzettelyke wet by de Chineezen is, geen vreemdeling den allerminsten toegang in hun land te geven; want schoon Arrianus van de Cathayers meld, dat bewyst by my geenzins, dat die Chineezen zyn.

Pas voor Ao. 1618 veroverde de voornoemde Koning van Atsjeh het Koningryk van Pahang, diens Koning hy met 10000 man van daar herwaards vervoerd had, latende dien Vorst als een slaaf zeer veragtelyk agter zich loopen; die maar blyde was, dat hy hem in 't leven liet. A°. ... verc... by ...

Na dat hy Ao. 1619 de Ryken van Keidah, en Perah verove rd had, was de jonge Koning van Keidah na Siam gevlugt, en had zich onder de bescherming van dien Vorst begeven, alzoo hy zyne wreedheid niet afwagten wilde; maar den ouden Koning had hy overwonnen, en met zyn vrouwen, kinderen, en schatten na Atsjeh vervoerd, dien hy aanstonds met zyn gansch geslagt jammerlyk liet ombrengen.

Padang, Sinkel, en de verdere beneden landen daar omtrent, had hy een jaar daar na, of omtrent Ao. 1621, veroverd. Heef... 1621 ... dang... verd...

Alle welke veroveringen zoo kort na malkanderen haar Edelheden op Batavia, en ook de Heeren zeventienen in 't Vaderland een wakend oog op dezen hoogmoedigen Vorst, zelf in zoo verre, deden houden, dat de laatste Heeren den 24 October 1621, niet goedvinden konden, om toen den Keizer van Java tegen den Koning van Bantam te helpen, op dat zy niet dikwils op het onvoorzienste door dezen trotzen Vorst overvallen mogten werden. Zyne... hoog... hier...

Hoe wy hier al vroeg een logie, en comptoir, gehad hebben; maar hoe dat Ao. 1616, en 1623 gelicht is, zullen wy hier na op zyn plaats aanhalen.

Dit nu was een Vorst, die ongemeen sterk voor de wellust met vrouwen, en aan 't vermaak van 't hanen-vegten zoodanig overgegeven was, dat hy, daar mede bezig zynde, de allergewigtigste Rykszaken opschorten kon. Zyne... tot v... wen... Haan... vegte...

Hy quam Ao. 1641 te sterven, en zyn dood gaf onder de Grooten een zeer groote opschudding, alzoo ieder van hen Koning wilde zyn, het geen ook de oorzaak van veeler dood was. Zyn... A°. 1...

Alle Logien waren in dien tyd ettelyke dagen aan een, gesloten, alzoo men eerst wilde zien waar 't henen zou, tot dat eindelyk de Koningin, zyne gemalin (en niet zyn dogter, gelyk de Heer Caron in zyn bericht aan haar Hoog-Mog: zeide) als heerscheresse van Atsjeh uitgeroepen wierd.

De overleden Koning wierd met een gevolg van veel Vorsten, Princen, en Hovelingen, en met eenen trein van 260 olifanten, al te zamen met zeer kostelyke zyde, goud lakenze, en geborduurde dekkleeden behangen, en welker tanden ook met goude, en zilvere scheden overtrokken, behalven dat daar onder ook eenige rhinocers, en Persiaanze paarden met goude Zyne... tige ... graff...

1688. de, en zilvere toomen en tuigen, als mede met heerlyke dekkleeden opgecierd waren, begraven. Eenige van die olifanten hadden vierkante huisjens en tenten op de ruggen, van welke men veel met goud, en zilver doorwrogte vaandels en banieren afwaejen zag. Al het welke een zeer lange, pragtige, en zeer statelyke trein uitmaakte.

Behalven den trein van de Atsjehze Grooten, zag men 'er ook een geheele sleep van 's Konings wyven volgen, die, volgens de Oosterze wyze van de dooden te beweenen, geen kleene rouwklagte ophieven, en, ten bewyze van hare nog duurende liefde, het hair uit hare hoofden rukten, zich zeer hevig op de borst klopten, en de zelve en hare aangezichten opkrabden, even eens als de ouden plegen te doen.

Hy wierd in een kist van Sowassa, een metaal uit koper en goud bestaande, en by de Inlanders voor veel waardiger, als zuiver goud, gehouden, gelegt, met verscheide goud-lakenze kleeden behangen, en in het agter-hof by de Vorsten, en hunne voorvaderen, begraven.

Beweenende Nog 100 dagen daar na wierd hy van zyne wyven, en byzitten beweend, en dagelyks van versche spys, drank, en tabak, als of hy nog leefde, voorzien; maar als deze wyven wel uitgehuilt hadden, wisten zy dagelyx, zoo lang dat weeklagen duurde, hare droefheid met het opeeten van deze spyze (na dat 's Konings ziel, zoo zy zeiden, 'er de geest uitgetrokken had) zeer wel, en niet zonder vreugde te verzetten.

Zoo ras men zyn lyk in 't graf gezet had, wierden 'er twee zilvere kamerstukjens geloft, waar op al 't geschut in Atsjeh gedurende den ganschen nagt, onder 't gedurig roepen, van God beware de Koningin, afgeschoten wierd.

Deze Koningin heeft dit Ryk zeer wyzelyk en zagt geregeert. Wat voor gevallen wy met haar nu en dan gehad hebben, zal op zyn plaats blyken. Ao. 1660 wilde zy met een Hollander trouwen; dog onze Maatschappy wilde dit niet toestaan. Een nieuwe blyk van onze magt over de Koningen. 1688. Hoe lang deze Koningin, die hem verving, heerschte.

Zy heeft al eenige jaaren aan den andere dit land bestierd; en is Ao. 1688 overleden, en daar wierd, na veel haspelingen, weder een Koningin gekoren, welke, na een korte stryd met de vier Orangkajen, eindelyk erkend is, en welke die geheele eeuw uit geregeert heeft. Haar dood Ao. 1688.

Dit was mede een brave Koningin, die 12 Orangkaja's, of Grooten, had, die dit land wel meest bestierden, onder welke de Sjahbandar van Atsjeh geenzins de minste was; als zynde een man, die zeer veel goud, duizend slaven, en de gunst dezer Vorstin zoodanig bezat, dat zy Ao. 1696 geheel en al genegen was, om met zyn zoon te trouwen. En zy is weder van een Koningin vervangen.

Hoe lang deze Vorstin geleeft heeft, is my onbekend, en mogelyk regeerd de zelve nog.

In Atsjeh brengen de Chineezen een grooten handel, en leven. De meeste ambagten, die men 'er heeft, zyn die van Timmerlieden, Goudsmeden (van welke 'er de Vorstin wel 300 had) en yzer-smids, ook veel geldwisselaars, en verder geneeren de meeste slegte lieden zich met visschen.

Schoon Dilli, ontrent Perah, en Pedir, de koornschuuren van Atsjeh uitmaken, als van waar zy hun meeste Ryst bekomen, egter zyn beide die landen niet bequaam, om zoo veel, als zy van nooden hebben, uit te leveren, om dat de stad, en 't verder land, te volkryk is. En daarom moeten zy veel ryst van Choromandel, Siam, Bengale, enz. krygen, door het welk hen af te snyden Atsjeh zeer licht zou uit te hongeren zyn. Pedir, en Delli, rystkamers van Atsjeh.

Dit nu is wel 't voornaamste, dat wy van de stad Atsjeh te zeggen hadden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De stad Pedir beschreven. Sumorlanga. Passanga. Pasi. Tandjong. Boero. Aroe en Campara. Andragiri, en ons comptoir hier. Djambi, en ons comptoir hier. Palimbang. Van ouds niet zoo zeer onder Bantam, als wel onder de Soesoehoenan, staande. En nu onder één magtig Koning. Waaren daar vallende, en grooten handel. Prys der peper. De stad nader beschreven. De inwoonders, Javanen in allen deelen. Dampin, in de bogt van Lampon. De Lamponze taal. Sillebar, onder Bantam. Bangkoelo. Indrapoera. De stad, enz. Nader beschreven. Waar de Keizer van Maningcabo zich onthoud. Ons Opperhooft, zyn Stadhouder. Wat 'er in zyn land valt. Batangkapas. En de verdere Sapoeloh Boha Bendar beschreven. Namen der vier bestierders van Batangcapas, en die der dorpen onder hen. De bestierders van 't landschap Tello Taratta. Van 't landschap Ceranti, en onderhoorige dorpen. De bestierders van 't landschap Piamanpara. De bestierders van het landschap Cambang. De bestierders van 't landschap Lekkitang. De bestierders van 't landschap Palangei. De bestierders van het landschap Soengei Toenoe. De bestierders van het landschap Pongassan. De bestierders van 't landschap Ajer Hadje. Het welk de

Nederlandsche Maatschappy eigen is. De peperlanden, en hare bestierders, onder Majutte, enz. behoorende. De Rivieren en plaatzen van Sinkel tot Sillebar. De Maleitze goud-mynen hier te lande. Padang kortelyk beschreven. Onderhoorige dorpen van Padang, Poelo Tsjingko. Kotatengah. Priaman. De namen der bestierders, en der verdere onderhoorige dorpen van Padang, onder ons staande zedert A°. 1670. Moejelykheden met den Panglima Radja na A°. 1671, 1674, en 1675. Verdere dorpen onder Priaman behoorende. Namen der verdere Landheeren hier. Tikoe. Baros. Sinkel, enz. Labo, en Daja. De Eilanden omtrent Sumatra.

De stad Pedir beschreven.

VAn Atsjeh 11 of 12 mylen Oost aangaande, ontmoet men de stad Pedir, daar ook een Koning is, maar die onder die van Atsjeh staat. De stad is in zich zelven een open vlek, en niet veel van belang; want buiten 't Paleis van den Koning, en 4 of 5 huizen van eenige grooten, zyn 't al te maal slegte opgeslage bamboeze huizen: ook zyn 'er eenige Moorze Tempels, en een groote basaar, of markt.

Dat het een van de voornaamste plaatzen tot het aanteelen van de Ryst is, hebben wy boven reeds onder Atsjeh gezegt.

Sumorlanga.

Sumorlanga legt byna zoo verre van Pedir, al Oost aan, als Atsjeh. Het is 'er eigentlyk 15 mylen van daan, en schynt A°. 1600 onder den Koning van Pedir gestaan te hebben, alwaar ten dien tyde ons volk van de twee Zeeusche schepen, de Leeuw en de Leeuwin, gevangen zaten, waar van hier na breeder zal gesprooken werden. Dit plaatsje is maar een groot dorp, en mede van zeer weinig belang.

Passanga.

Passanga (van zommigen ook wel Passanga Jonka genaamt) legt nog eenige mylen Oostelyker, en is maar een kleen dorp, waar in zich mede 2 of 300 huisgezinnen, even als in Sumorlanga, onthouden.

Pasi.

Naast aan 't zelve, of vlak op den Oosthoek van Sumatra, is de weleer zoo byzonder beroemde stad Pasi (of Pacem) die in oude tyden, naast Madjapahit, en Malakka, een van de drie grootste steden van 't Oosten aan die kant plagt te zyn, en onder een byzonder Koning stond; dog nu is 't maar een slegt open vlek, waar in niet boven de 4 of 500 huisgezinnen zyn, die in zeer slegte bamboeze huisjens zich onthouden.

Tanjong Boero.

Van daar Zuid-Oost na de linie toe afzakkende ('t welk men de binnen-westkust noemt) heeft men het Ryk van Dilli ontrent 50 mylen Zuiden ten Oosten van Atsjeh, en dan Tandjong Boero, de landen van Aroe, en Campara, dat pas benoorden, gelyk het Koningryk Andragiri ontrent een graad bezuiden de linie, gelegen is, dog 't gene, al van ouds her, onder Malakka, of onder 't gezag der E. Maatschappy, staat, alwaar wy ook een logie, en een Opperhooft hebben, om het goud, en de peper, daar vallende, in te zamelen.

Aroe, en Campara. Andragiri, en ons comptoir.

Het is een moy vlek, daar wel 200 gemeene huizen zyn, nevens een schoone basaar of markt, en ettelyke Moorze Tempels. Deze plaats legt zeer wel ten handel, niet verre van zee, aan een fraeje Rivier, waar door daar groote vaart, en een sterke toevloed van Kooplieden is.

Djam... en o... com...

Van Andragiri al Zuid-Oost, dog met een kleene inbuiging van de wal, en met een groote inbogt, waar in men een Eilandje heeft, tot aan den 2 graad bezuiden de linie aangaande, komt men by de stad Djambi, die de hoofdplaats van het Koningryk van dien naam is.

Deze is een tamelyke fraeje stad, omtrent 25 mylen van zee, en aan een schoone Rivier gelegen. Daar is een redelyk fraei paleis, ook zyn 'er verscheide groote Moorze Tempels, en twee markten.

Zy staat onder een byzonder Koning, die noit onder den Koning van Atsjeh boog, alzoo die aan de Oost-kant zyn Ryk noit bezuiden de linie, en maar tot omtrent de zelve, uitgebreid heeft. Hier valt veel goud, en peper.

Dat wy al zeer vroeg hier een logie, en een Opperhoofd gehad hebben, zullen wy hier na, als wy by de zaken der Hollanders op Sumatra komen, aanhalen; en nu en dan zien, dat het groote schelmen, gelyk alle de volkeren van dit land, zyn.

Omtrent 30 mylen Zuid-Oostelyker, legt de stad Palimbang, de hoofdplaats van een Koningryk van dien zelven naam. Omtrent de zelve legt de berg Manopin, die zich al van verre opdoet, leggende op 2 graden, en 15 minuten.

Palim-bang.

Dit Ryk plagt in de oude tyden onder de Koningen van Bantam te staan, hoedanig het den onzen A°. 1596 nog voorquam; maar 't was toen van hem afgevallen, hoewel het noit eigentlyk onder Bantam geweest is, maar de Lamponders, onderdanen van Bantam, hebben 'er nu en dan tegen geoorlogt, en 't aldus toen, en A°. 1608, veroverd.

Van e... niet z... zeer o... Bantam onder Soesoe... nan.

Het zyn eigentlyk van ouds onderdanen van den Soesoehoenan, of van den Keizer van Java geweest; maar die zich, de wreedheid van hunnen Vorst niet langer konnende verdragen, vrygevogten, en zedert eenen Koning gekoozen hebben, die met 'er tyd een zeer magtig Vorst geworden is.

Een nu... der een magtig Konin...

In dit Ryk, en op deze stad, is groo-

te

te vaart en handel, alzoo hier veel zeer goede peper, drakenbloed, waſch, bindrotang, handrottingen, en ook goud (hoewel meer op DJambi) valt, waarom hier jaarlyx van de E. Maatſchappy, die hier van ouds al een logie en Opperhoofd had, wel 5 of 6, en ook wel meer ſchepen, komen, en 'er wel 600000 ryxdaalders aan kleeden, en wel 200000 Spaanze realen brengen, die daar met zeer goede winſt verhandeld werden. (…aren, …r valde, en groote …ndel.)

Ieder pikol peper komt daar de E. Maatſchappy, by een zeker accoord, 3 ryxdaalders te ſtaan, dog voor het 2e pikol betalen zy $3\frac{1}{8}$ in kleeden, en zoo vervolgens werd die half in geld, en half met kleeden, betaalt. (…s der …et hier.)

De Tol, die de Koning hier trekt, is $\frac{3}{4}$ van ieder pikol peper.

De ſtad, die redelyk groot is, legt aan een ſchoone Rivier, die ter plaats, daar onze logie legt, zoo breed is, dat 'er wel 9 of 10 ſchepen nevens malkanderen konnen zeilen. Zy vertoont zich niet verre van den Zuid-Ooſt-hoek. (…ſtad …ler be…even.)

Wanneer men die Rivier wat hooger opvaart, is'er een zekere ſtreek, waar in alle hout, na dat het 'er eenigen tyd in gelegen heeft, in ſteen veranderd, gelyk ik daar van een groot ſtuk ebbenhout zelf bezeten, en nog een kleen ſtuk 'er af heb, 't geen in ſteen veranderd is. De Rivier heeft drie monden, van welke de twee ſchoone Rivieren zyn, gelyk de tweede de grootſte is.

Het Hof van den Koning, dat al een fraei paleis, na de Ooſterze wyze, is, ſtaat recht tegen over onze logie.

Men heeft 'er ettelyke breede ſtraaten, dog ongeplaveid, veel bamboeze huizen, en ook eenige houte en ſteene gebouwen, veel fraeje Moorze en andere Tempels, en ettelyke markten, die al vry groot zyn, waar op dagelyx allerlei waaren verhandeld werden. De ſtad is ongelyk grooter geweeſt, dog door de onzen Ao. 1660 veroverd, en in koolen gelegt, hoewel wy nu weer vrienden zyn.

De onderdanen van dezen Koning woonen wel op Sumatra; dog van taal, dragt, wezen, en aard, zyn 't Javanen, weshalven wy hen niet nader behoeven te beſchryven, en met een woord maar zullen zeggen, dat het moorddadige ſchelmen zyn, dat zy, aan ons volk zelf, niet dan al te klaar getoont hebben. (…ni…nders, …nen in …dee-)

Wanneer men den Zuid-Ooſt-hoek om, en zoo na den Zuid-Weſt-hoek gaat, die wel 45 of 50 mylen breed is, komt men niet verre van den Zuid-Weſt-hoek aan de Straat Sunda, en zoo aan de bogt van Lampon, die van ouds af (gelyk wy onder de ſtoffe van Bantam aangewezen hebben) al onder de Koningen van Bantam geſtaan, hoewel zy nu en dan zich wel eens daar tegen gekant hebben, en van hem afgevallen zyn, gelyk Ao. 1686 gebleken is, wanneer zy door dien Vorſt weer tot reden gebragt wierden. (…pin, …bogt …Lam-)

Niet verre van Lampon, en eer men daar aan komt, legt het dorp Dampin, waar van wy hier na breeder ſpreken.

Dit is een zeer groot woeſt land, en omtrent tegen over Anir op Java legt de ſtad Lampon in een bogt, dat maar een open dog volkryk vlek is, alwaar ook een byzondere taal, te weten, de Lamponſche, gebruikt werd, die zich daar vry verre uitſtrekt. (De Lamponze taal.)

Zoo ras men den Zuid-Weſt-hoek om is, en Noord-Weſt weer aangaat, komt men by het land van Sillebar, dat al mede van ouds, en van ontrent Ibn Moelana's tyden af, onder Bantam ſtond. Wat moorddadige ſchelmen zich deze al mede van oude tyden aan de onzen betoont hebben, zullen wy hier na zien. (Sillebar, onder Bantam.)

Niet verre van daar, of op $3\frac{1}{2}$ graad bezuiden de linie, legt Bangkoelo, een vlek, dat ons van ouds toegekomen heeft, maar daar zig de Engelzen nu mede met een ſterke logie vaſt gemaakt en ingedrongen hebben, dat zy in meer andere van onze landen daar omtrent hebben zoeken te doen. (Bangkoelo.)

Vry hooger op na 't Noord-Weſten, te weten, op $4\frac{1}{2}$ graad, heeft men Indrapoera, alwaar een magtig Keizer heerſcht; dog die met alle zyne landen meeſt onder 't beſtier der E. Maatſchappy, als zynen Beſcherm-Heer, ſtaat, gelyk wy naderhand breeder zullen toonen. Deze Koningen geven voor van de Koningen van Bantam afkomſtig te zyn, en hebben op die grond, ten tyde van Sulthan Agong, op Bantam wel hulp gezogt. (Indrapoera.)

De ſtad, of 't vlek Indrapoera op de Weſtkuſt van Sumatra, is gelegen op 4 graden, en 30 minuten Zuider breedte, in een inbogt, die wel geen goede baei, dog een goede en zuivere anker-grond heeft, van 6 of 5 vadem af tot boven de branding toe, daar nog boven de 3 vadem water is. (De ſtad, enz. nader beſchreven.)

Het Ryk is genaamd na 't hoofdvlek, of de negry, ontrent $2\frac{1}{2}$ myl de Rivier op gelegen, daar de Atsjienze Panglima, en de Radja met zyn Mantris, of Raadsheeren, hun verblyf hebben, en onder hem ſtaan de negry Majutte, Ipoe, en eenige andere kleene vlekjens, kenbaar zynde van 't groot gebergte, waar van het grootſte in 't Ooſten legt, en den meeſten tyd rook uit geeft.

Van de zeekant af is 't zeer moeraſſig en onbewoonlyk land, met groote dichte boſchagien bezet, vol van ongedierten, adderen, ſlangen, enz. tot naby de negry, alwaar 't land allengskens hooger, drooger, en bequaam ter wooning begind

te

te werden, en het heeft een breede diepe Rivier, met vuil ſulferagtig water, in de welke ontrent de voornoemde negry zekere ſpruit, waarſchynelyk uit andere aders zyn oorſprong nemende, komt vallen, waar van 't water, over zandgrond afhellende, zeer klaar is, by de inwoonders tot ſpys en drank gebruikt, en by hen met een byzonderen naam, Ajer Radja, genaamd, zynde aanmerkenswaardig, dat het water van die ſpruit zich met het ander (ſchoon in een Rivier te zamen komende) niet wil vermengen, maar maakt een nette affcheiding, als of 'er een linie tuſſchen getrokken was, zynde de eene zyde wit, en klaar, en de andere ros en modderagtig van water.

Onze logie ſtaat, om 't gemak van loſſen en laden, op een plaats, daar de Rivier langs loopt, alwaar dan de peper door des Konings van Atsjiens weger en ſchryver, in 't bywezen van zyne Officieren, gewogen werd.

De peper ontfangen zynde, werd van ſtrand af door de branding met kleene vaartuigen in de boots (die buiten op hare dreggen blyven leggen) geladen, en daar mede kan men, buiten ſtorm en onweer, twee togten des daags doen met de landwinden na boord toe 's morgens, om 's middags met de zeewind te rug te komen.

Deze landſtreek van Indrapoera is zeer ongetemperd en peſtilentiaal, zoo voor ons volk, als voor de meeſte inwoonders zelfs, die meeſt alle maand de koorts hebben, en meeſt alle een hard gewaſch, of een koek, by hen caura genaamd, in de linker zyde hebben, dat van kindsbeen af in hun begind, en met de jaren aangroeid. Waar mede onder de onzen ook de Opperkoopman van Randen geplaagt geweeſt is. Dit gewaſch trekt, na het zeggen der inwoonders, dagelyx alle quade humeuren na zig, en verteerd die ordinair weer, eer het de overhand krygt, dat dan gemeenelyk een koorts in hen veroorzaakt, die ook met 't af en toenemen der Maan een groote gemeenſchap ſchynt te hebben. Door welk onnatuurlyk middel zy wel van geen ziekten, maar van een ſchielyke dood, bevryd blyven; maar by ervarendheid is 't zeker bevonden, dat niemand, die op de Reede ſcheep blyft, door deze landziekte aangetaſt werd; dog zoo zy aan land komen, krygen zy van zelf wel die ziekte, en dat wel zoo, dat 'er de dood op volgt.

Wat de oorzaak dezer ziekte zy, weet ik niet; dog geloove, dat zy komt van de moeraſſige, ſulferagtige, en fenynige dampen, die de lugt beſmetten, en 's nagts een onnatuurlyke koude, en een dikke miſt, veroorzaken, welke vergiftige lugt de menſchen inademen, en waar op die ziekte volgt. Ook doet de zware regen hier 'er veel toe, die de dampen en de ongezondheid zeer vermeerderd. En hoe vroeger men hier in de lucht komt, hoe erger, alzoo de Zon die dampen niet eer ophalen kan, voor dat zy boven dat hoog gebergte in 't Ooſten gekomen is, daar agter zy lang verhoolen blyft. Die aan boord blyven, weten 'er niet af, om dat de zee-lugt al die dampen zuiverd, en die tegen ſtaat.

Dit bericht gaf Schipper Gerard Kalf A°. 1642 aan den Heer Generaal van Diemen van dit ongezond land.

Landewaard in hier ontrent, na 't Ooſten toe, heeft men zware gebergten, op welke de Keizer van Maningcabo zich onthoud. Deze is niet alleen over de boven-, maar ook over de benedenlanden Keizer, over welke hy ons Opperhoofd tot Padang, als zynen Stadhouder, uit naam van de E. Maatſchappy, aangeſteld heeft, behalven dat wy naderhand verſcheide van deze landen, die reeds onder de magt van den Koning van Atsjeh geraakten, en tegen ons opgeſtaan waren, met het zwaard overwonnen, en ons eigen gemaakt hebben. *Waa[r de] Keize[r van] Man[ing]cabo onth[oud].* *Ons O[p]perho[ofd] zyne Stadh[ou]der.*

Deze Keizer van Maningcabo komt noit beneden, maar zend nu en dan wel een van zyn zoonen, of Hovelingen, om deze of gene zaken voor hem te beſtellen. Ook valt daar in die bovenlanden veel goud, en meer andere waaren, die door zyn volk na beneden gebragt, en daar verhandeld werden. Nergens werden ook zoo goede kriſſen, dan hier, gemaakt, en men zegt, dat daar ook een yzer-myn is. Hy heeft met ons A°. 1670 ook een nieuw verbond aangegaan. *Wat in zy[n land] valt.*

Een weinig Noord-Weſtelyker, ontrent op 2 graden, 30 minuten, heeft men Palangei, en wat nader aan de linie op 2 graden, 15 minuten, Batang-Kapas, een landſtreek, en plaats, die ons al mede toekomt, en daar zich de Engelzen ook hebben zoeken in te dringen, en ons wys te maken, dat wy hen eertyds ongelyk deden, met hen van daar te dryven. *Benda[r] ſchrev[en] Batang-Kapas.*

De landſtreek hier noemt men de Sapoeloh Boha Bendar, waar van dit landſchap, dat vry groot is, anders ook wel als een gedeelte aangemerkt werd. *En de[ze an]dere S[apoe]loh Bo[ha] Bendar.*

Het werd door 4 Panghoeloe's, of overſten, beſtierd, die uit de geſlagten van Pannay Campi, Tiga Lares, en Malajoe, gekoren werden.

Deze vier beſtierders waren, toen wy ontrent A°. 1667 meeſter van deze landſtreek wierden, deze navolgende: *De nam[en] der vie[r be]ſtierde[rs] van B[a]tangk[apas] en der[…] pen o[…] hen.*

Canda Radja.
Radja Poetra Aalem.
Radja Lila Wangſa.
Radja Makota.

Deze Houden hun verblyf in de hooftplaats

plaats Kota Toeha genaamt, en hebben onder zich de

Dorpen.

Anackan.
Inoenang.
Lemoen Manis.
Soengei Pampam.
Soengei Jasee.
Toyk.

Mitsgaders deze vlekken.

Loeboenihor.
Koewap.
Kalompang.
Ampang Tiga.
Lemoen Sundi.
Zasappan.
Glappong.

Het landschap Tello Taratta werd bestierd door 8 Panghoeloe's, uit de voorsz. 4 geslagten, dog 2 uit ieder, gekoren, en aldus genaamd.

Samsa de Pangsor.
Makota Maradja.
Orang Bongso.
Radja Timboel Boemi.

Deze vier eerste woonen in de hoofdplaatzen Taratta Batoebe, Pintoe, en Timboelen, dog de vier volgende op Sekedoedoe, Moaro, Kota Pandjang, en Kedalam, welke naamen deze zyn.

Simardan.
Radja Daulat.
Care Abdullah.
Radja Timboelen.

Het landschap Ceranti werd door een Radja en vier Raadslieden bestierd, van welke de eerste uit Soengei Pagoes Campei is, en de verdere zyn uit de vier voornoemde geslagten, uit ieder een, en aldus genaamd:

Jang Dipertoehan Antosa Radja.
Radja Pagar Roejong.
Dato Secanda Alba.
Radja Campei.
Orangkaja Betoewa.

De naamen der Dorpen zyn deze:

Taratta Timboelen, *de hoofdplaats.*
Kota Bharoe.
Kota Pandjang.
Boege Tandjong.
Taratta Bilalong.
Taratta Radja Pattus Ampalloe.
Tallawies.
Batoe Bolla.
Noengen.
Langit.

Het landschap Piamanpara werd bestierd door een Radja uit Soengei Pagoe Maleyo, en de vier bestierders uit de voornoemde geslagten, uit ieder een, zynde aldus genaamd: De Bestierders van het landschap Piamanpara.

Radja Boenga Passang, in Novemb. 1687 door den Heer Lobs na Batavia gezonden.
Chatib Pongoelen.
Malim Mantchaja.
Imam Lajer.
Radja Melintang.

De Dorpen zyn deze:

Kota Terroe, *de hoofdplaats.*
Kota Candi.
Tandjong Auwer.
Kota Beringei.
Soengei Sankar.
Tandjong Gaddang.

Het landschap Cambang werd door een Radja uit Soengei Pagoes Campei, en vier bestierders, als de vorige, bestierd, welker naamen deze zyn: Van het landschap Cambang.

Jang Dipertoehan Radja.
Radja Imam Betoewa.
Radja Nangcaja.
Orangkaja Betoewa.

De Dorpen zyn deze:

Taratta, *de hoofdplaats.*
Kota Bharoe.
Tampoeni.
Kota Candi.
Kota Poeli.
Coelam.
Loeboe Boeloe.
Cappoe Pasir Laoet.
Batoe Ampar.

Het landschap Lekkitang werd door een Radja uit Soengei Pagoe Maleyo, en vier bestierders, aldus genaamd, bestierd. Van het landschap Lekkitang.

Jang Dipertoehan Radja, *aldaar.*
Radja Goenong Padang.
Radja Bangsa Auwer, *vlugtig.*

De Dorpen, waar in zy woonen, zyn deze:

Lekkitang, *de hoofdplaats.*
Taratta Poeli.
Taratta Pajoe Badner.
Tandike.

Het landschap Palangei werd door een Radja uit Soengei Pagoe Tiga Lares, en vier Panghoeloe's uit de voornoemde geslagten, zynde aldus genaamd, bestierd: Van het landschap Palangei.

Jang Dipertoehan Radja.
Dato Pandjang.

Dato Bisoe.
Radja Makota.
Soetan Maradja Lelle.

De Dorpen zyn deze:

Kota Bharoe, *de hoofdplaats.*
Kota Pandjang.
Kota Batoe.
Tanah Manang.
Lemoen Soendi.
Kota Lanoe.
Kota Coey.
Batoe Tonggal.
Seboeroename.
Soengei Dowa.

Van het landschap Soengei Toenoe.

Het landschap Soengei Toenoe werd door 4 bestierders uit de 4 voornoemde geslagten, aldus genaamd zynde, bestierd.

Goenong Amâs.
Datoe Maradja.
Radja Parang, *vlugtig.*
Orangkaja Mani.

De Dorpen zyn deze:

Kajoe Djawa, *de hoofdplaats.*
Boha Carre.
Glappong.
Auwer.

Van het landschap Pongassan.

Het landschap Pongassan werd door 4 Hooft-Bestierders, en 3 mindere, waar van de eerste uit Pannay wezen moet, bestierd. Hunne naamen zyn aldus:

De 4 eerste.

Semporna Kaja.
Chatib Bendahara.
Soetan Bidella.
Radja Joeda.

De 3 mindere.

Pati Lawanni.
Radja Mage Moeda.
Radja Joeda.

De Dorpen zyn de navolgende:

Moare Lagan, *de hoofdplaats.*
Lemoen Sindi.
Loeboe Serri.
Loeboe Dangki.
Longgang Kitsjil.
Laggang Gaddang.
Boekit Sikki.
Kajoe Arang Plangierien.
Boekit Tsjoebada.

De Bestierders van het landschap Ajer Hadje.

Het landschap Ajer Hadje werd door een Radja, uit het geslagt der Pannays, en door 4 Panghoeloe's uit de voornoemde geslagten, bestierd, welker naamen deze zyn:

Intsjeh Aalem Radja.
Menti Gadja Gile.
Chatib Ibrahim.
Radja Baginda, *overleden.*

Behalven deze zyn'er nog 3 Panghoeloe's Woes, die aldus genaamd zyn:

Dato Besar.
Radja Beloedoe.
Radja Falawan.

De Dorpen zyn deze:

Loeboe Boha Ajer.
Kampon Pannay.
Kota Menappa.
Kompol Benang.
Alahan Sonkei.
Kota Tinggi.
Rantoe Semenelang.
Loeboe Papan.
Doerian Pandakkan.

Het w[...] de Ne[...] landze Maatschapp[...] eigen[...]

Dit landschap is de E. Nederlandsche Maatschappy, by overgift van den Keizer van Indrapoera, eigen, en diend verder tot een scheidspaal van de andere daar aangrenzende landen, zoo als dat A°. 1668, na 't verslaan van die van Pauw, en na 't veroveren van verscheide daar ontrent gelegene landen, tusschen ons en de Inlanders vastgesteld is, op dat hier over namaals geen geschillen meer zouden voorvallen, en ieder net weten zou, tot hoe verre zyn land zich quam uit te strekken.

De Pep[...] landen [...] hunne [...] stierde[...] onder [...] jutte, [...]

Naamen der voornaamste Peper-landen, en van hunne Bestierders, onder het geweest van Majutte, en deszelfs bovenlanden, en onder 't algemeen bestier van den Keizer van Indrapoera behoorende, die hy door zynen Stadhouder* Radja Aadil, *en 59* Proatyns, *of* Mantri's *(Ryks-Raaden) bestieren laat.

Het landschap Loeboe Carbouw Majuttes.

Het boven-land werd door deze 3 Mantri's, of Raaden, bestierd:

Mantri Lacsamana.
Imam Pandjang.
Sia Panghoeloe.

Het landschap Ajer Dickiet, word door twee Mantri's bestierd:

Dato Moeda.
Radja Gomoejang.

Het landschap Bantal, door agt dito's bestierd:

Temanggong.

Radja

Radja Kitsjil Besâr.
Harimau Laoet.
Dato Moeda.
Radja Mendecaja.
Padoeka Amat.
Radja Misselboemi.
Tonga Parang.

Het landschap Tramang, door elf dito's bestierd.

Baginda Pakoe.
Magai Ganti Kaja.
Radja Indra Lebe.
Dato Moeda.
Kijay Demang.
Intsjeh Radja.
Intsjeh Madjelis.
Dato Kitsjil.
Dato Dewa Enjata.
Pati Comala Radja.
Radja Medensabar.

Het landschap Ipoe, door tien dito's bestierd.

Siri Falawan.
Baginda Songambang.
Dato Nen Pandjang.
Nachoda Radin.
Dato Siri Malim.
Magat Batiem.
Dato Anget.
Sedar Aalem.
Pandei Moeda.

Het landschap Ajer Amie, door twee dito's bestierd.

Dato Besar.
Pati Lacsana.

Het landschap Zaballat, door dertien dito's bestierd.

Baginda Kalacman.
Depati Soeka Radja.
Depati Pandjang Loera.
Depati Comala Radja.
Baginda Tadier, *een Dorp.*
Baginda Loeboet Montsjong.
Baginda Oelac Matsjang.
Baginda Tallah Panden.
Baginda Soeka Menantang.
Baginda Seneba.

Het landschap Catauwon, door twaalf dito's bestierd:

Radja di Bendar.
Dato Mendeangen.
Dato Pandjang.
Dato Prowatin Ajer Laba.
Dato Moara Dowa.
Kijay Amâs Labong.
Dato Doerian Tinggi.
Dato Doeson Tinggi.
Dato Kota Debatties.
Pati Deridja.
Kijay Demang.
Dato Kijay Amâs Sangara.

Het landschap Oeri, door een dito bestierd.

Baginda Oeri.

Makende te zamen 9 Landschappen, en 59 Depati's, of Prowatiens, uit.

Wy zullen nu met eenen hier byvoegen de namen der plaatzen, en Rivieren, die zich van Tsjingko, ofte Sinkel tot Sillebar (zynde de twee scheids-palen benoorden en bezuiden, zoo verre als dat land onder de E. Maatschappy behoord) opdoen. De Rivieren, en plaatzen, van Sinkel tot Sillebar.

Sinkel. (dat 12 mylen van Padang, en 12 dito van Indrapoera, en dus als in het midden legt.)
Baros.
Corlang.
Zoercam.
Taboejong.
Batahan.
Ajer Bangi.
Siccarboe.
Passaman.
Loeboe Poeding.
Tandjong.
Batoe Pangen.
Masam.
Antockan.
Ticoe.
Gassan.
Narras.
Priaman.
Soenor.
Oelackan.
Tepacki.
Tella Boen.
Annay.
Kota Tengah.
Hoedjong Karang.
Padang.
Bongos.
Troesan.
Bajang.
Sillida.
Peynen.
Anackan.
Batang Kapas.
Telloe.
Ceranti.
Priamanpara.
Cambang.
Leckitang.
Palangei.
Soengei Toenoe.
Pongassan.
Ajer Hadje.

In-

Indrapoera.
Majutta.
Ajer Dickiet.
Bantal.
Tramang.
Ipoe.
Ajer Amie.
Sallabat.
Catauwan.
Oeri.
Laay.
Bantoenen.
Paliet.
Soengei Lama.
Bangkoelo.
Panarikan.
Sillebar.

Alle deze Rivieren nu, by welke de dorpen en vlekken van die zelve namen zich vervolgens vertoonen, zyn met groote en kleene vaartuigen, als ook met schuiten en boots, bevaarbaar, buiten de welke 'er nog eenige andere, hier niet gemeld, droog vallen, en niet wel konnen bevaren werden.

Naamen der Maleitze Goud-Mynen, boven in het gebergte op Sumatra's West-kust gelegen.

De Maleitze Mynen hier te lande. Eerstelyk Coringie, een landschap boven Indrapoera gelegen, leverd zand-goud van 6 Mat, waar van de Thayl 8 Ryksdaalders kost.

Soengei Pagoe, een hoog gebergte, zig boven de Sapoeloh Boha Bendar, of boven de landstreek Lambang, regt in het Oosten, strekkende, uit welk gebergte verscheide Rivieren, zoo wel om de Oost, als om de West, afloopen.

Hier wasschen zy het goud in waschhuizen, na dat het uit het gebergte gekapt is.

Door de 30 Kota's loopt een Rivier Oost-waard na Andragiri, en Djambi, waar in veel goud gewasschen werd. Deze brengen hun goud na Peynen, en Sillida, zynde onder de landen der E. Maatschappy gelegen.

Soengei Aboe leverd mede veel waschwerken, en ertzen, of bergstoffen, daar mede de gravers ook al na Sillida door een nieuwe weg afzakken, die daar toe door Siri Narra, Landvoogd van Sillida, bereid is; maar die na Padang willen, moeten door de 13 Kota's op Bajang, of Troesan, of zoo veel verder na Padang, wandelen, zoo dat zy wel 6 of 7 dagen reizens daar toe van nooden hebben.

De Mynen van Soengei Capajang leggen regt af en aan Sillida (dat niet verre bezuiden Padang legt) Bajang, en Troesan (welke twee laatste wy Ao. 1682 in February, nevens die beide dorpen veroverden) alwaar opregte en zuivere ertzen, gelyk op Songei Aboe, te vinden zyn, de welke door de volkeren van Kenari, Mora Pannay, Kota Annau, Tallang, Goegoe, Tsjoepa, Gantong Siri, Saleyo, Kota Bharoe, Solo, Gajoevan, Panjacalen, en Soercam, gegraven werden.

Deze volkeren uit de 13 Kota's graven die zelfs, of koopen die op, en komen daar mede op Padang, of Sillida, en op Troesan, of Toeroesan, ter markt; dog Toeroesan is wel het naast gelegen, en heeft ook den gemakkelykstên weg; daar en boven gaat men ook gemeenelyk wel het liefst na die comptoiren, daar de gewildste soorten van kleeden vallen.

Aan Soengei Capajang volgen de landen van Cadiey, Pelanki, Moerabadie, Selawang, Loeboe Batsjang, en meer andere, recht boven Padang, tot aan het Ryk van Maningcabo (by zommigen ook Manicabo, en Minangcabo genaamd) gelegen, en die gemeenelyk de 20 Kota's genaamd werden. De Erts, aldaar vallende, werd door de volkeren uit Kaseh Sumani, Tandjong Ali, Katsjang, Kaseh Sankara, Sorney Bakar, na Kota tenga afgebragt; dog als zy na Padang willen, moeten zy 2 of 3 dagen onder weg blyven; maar 't goud, hier vallende, is meest glad, en in stukjens, 't geen door den regen van de bergen afspoeld, gelyk dat van Ploncan en Loeboe Batsjang gemeenelyk Amâs Litsjing of glad goud is.

Benoorden Maningcabo, of de vier landstreeken van Batipoe, volgen de 50 Kota's of Ajams, en de Rauwers, zynde de Noordelykste Mynen, die te landewaard boven Tikoe en Passaman strekken. Deze leveren mede veel erts-goud, dat de volkeren uit Priangan, Padang, Pandjang, Salahan, Semabor, Batipoe, Moedi Padang, en Ajammers, opkoopen, en al mede na Priaman, enz. ter markt brengen, maar 't meeste, en 't grootste gedeelte werd de E. Maatschappy door den Padangzen Chinees, die dat vaarwater in heeft, ontvreemd, of door de bovenvolkeren van Ticoe, en Passaman, na Atsjeh vervoerd.

Na Palangei en Batangkapas (daar wy het bevorens met de beschryving van dit land aan Sumatra's buiten- of West-kust lieten) komen wy nu by Padang, waar van wy hier alleen zeggen (alzoo wy hier na breeder daar af zullen spreeken) dat dit mede ons eigen land met den zwaarde gewonnen, en dat hier ons hoofd-comptoir is, alwaar wy eertyds een Opperkoopman, nu een Commandeur, of Bevelhebber als Hoofd, benevens een tweeden, die Koopman is, een Fiscaal, en alle andere zoodanige bedienden, als in een andere Landvoogdy, mitsgaders ook een vereischt getal van Soldaten, hebben. Padang kortelyk beschreven.

Het

Het is maar een open vlek, dat op een Eilandje legt, rondom van de Padangze Rivier bespoeld, en egter eenigzins hier en daar versterkt, gelyk hier na blyken zal.

Onder Padang op Sumatra's West-kust (dat op 1 graad en 5 minuten Zuider-breedte legt) behooren deze navolgende dorpen:

Padang, de hoofd-plaats, daar den Panglima Radja Landvoogd is.
Binoewang, de verblyfplaats van de Atsjehze Panglima's.
Kota Bahroe.
Tandjong Sabar.
Alang Lawas.
Tandjong Auwer.
Paralawas.
Tandjong Ledidi.
Panocaren.

Dit land begrypt qualyk vier mylen in 't rond, en is voor de overkomst van die van Atsjeh bestierd door den Erf-Heer Nenda, en agt Panghoeloe's, te weten:

Dato Maharadja Besar.
Radja Goenong Padang.
Radja D'Ilheer.
Orang Caja Sireradja.
Raja Bagagaar.
Radja Indraboemi.
Padoeka Magat.
Radja Dipadang.

Daar nog deze vier Panghoeloe's bygevoegt zyn:

Dato Bendahara.
Maharadja Lella.
Dato Temanggong.
Radja Indra Ganti.

Ao. 1666, wanneer die van Atsjeh hier van daan gejaagt, en door de wapenen der E. Maatschappy gedwongen wierden deze landen aan ons over te laten, is, op 't voorschryven van den E. Heer Abraham Verspreet, door haar Edelheden hier als Panglima, en Voorzitter van de Panghoeloes, eenen Orangkaja Kitsjil aangesteld, dog geenzins erf-rechtig, en alleen maar om den Heer Bevelhebber alhier van alles, dat 'er voorviel, bericht te geven; maar wat streeken, schelmeryen, dieveryen, en geweldenaryen door hem, zoo in de landzaken, als in die van den handel, ten dien tyde gepleegt zyn, is met geen pen uit te drukken.

Hier omtrent, of 12 mylen 'er af, legt Poelo, of 't Eiland Tsjingko, of Sinkel, een mensch-verslindend gewest, daar gemeenelyk de tweede van 't hoofd comptoir in vorige tyden (die nu aan de Hoofdplaats zich onthoud) plag te leggen, en daar wy ook een logie, Opperhoofd, en eenige mindere bediendén hebben.

Kotatengah. Zeven mylen omtrent benoorden Padang legt Kotatengah, een dorp, daar wy al mede een Opperhoofd plagten te hebben.

Priaman. Nog zeven mylen daar benoorden heeft men Priaman, een Landschap, waar onder veel plaatzen en dorpen behooren.

Men kan te land langs een zeer goede strandweg, en ook ter zee, in eenen dag reizens 'er komen.

De uitterste scheidspaal van dit gewest langs strand is in 't Noorden de Rivier Narras, en in 't Zuiden de Rivier Soenor. De bovenlanden paalen aan de zeven-, agt-, en vyf kota's, door welke de berglieden met hun goud aldaar ter markt komen.

De hoofd-plaats werd Priaman genaamt, bestaande in de Campong Dahoeloe, en Campong Dilheer, mitsgaders in Campong Dalam, en Campong Atsjeh.

De naamen der Bestierders. Deze plaatzen werden door twee Orangkaja's, en tien Panghoeloe's, bestierd. De eerste werd Radja Nenda, Orangkaja, genaamd, nevens vyf Panghoeloe's binnen Campong Oeloe, en de tweede Siri Amar Bangsa de Ridja, Orangkaja, en vyf Panghoeloe's binnen Campong Dilheer, waar onder nog de kleene gehugten, Soengei Pampam, Soengei Rotang Batoe, Batang Koebon, Jatze, Gadja Mati, en Pauw, behooren.

En der verdere dorpen, nu onder ons staande. Ao. 1670 hebben zich deze volkeren onder de bescherming der E. Maatschappy begeven, weshalven zy daar eenen Wakil Moetilak, of gevolmagtigden van den Heer Bevelhebber alhier, hebben, zynde Radja Dilheer, Erf-Heer van Soengei Rotang, en Pampang, onder wiens gezag deze landen weer fraei begonnen te bloejen, zynde Ao. 1671 met een koophuis, ten handel geschikt, voorzien, aangezien die hier zeer goed valt, en wel byzonder dan, als men bezorgt, dat die plaats met gewilde soorten van kleeden, en van yzer, staal, en andere daar getrokkene goederen, voorzien werd; dog de Panglima Radja heeft gedurig getragt, om dat huis 'er van daan te hebben, weshalven hy de vyf-, zeven-, agt-, en negen-kota's volkeren ophitste, om Priaman met de wapenen te verwoesten, waar door de wegen voor de Kooplieden onveilig gemaakt, en zy belet wierden met hun goud op Priaman te komen, weshalven de zelve van daar over land na Padang gaan moesten, waar toe zy 6 of 7 dagen van nooden hadden, daar zy anders in 1 of 2 dagen op Priaman ter markt, hoewel zy anders ook over Soengei Bakar na Kota Tengah konden afkomen, al het welke egter zeer moejelyk voor deze Inlanders viel.

Moejelykheden met den Panglima Radja. De Panglima, hier over meenigmaal de pols getast zynde, gaf tot antwoord,

dat men de E. Maatschappy dienst dede, alzoo zy dan oorzaak zouden hebben, om die van Priaman hunnen eisch te ontzeggen, en de logie weer van daar te lichten, om dat die van Priaman onmagtig waren de wegen na hun Bendar veilig te houden, en den oorlog te doen eindigen.

1674. Aldus is op dien zelven voet ook de Radja of Orangkaja Maharadja uit de zeven Kota's door dezen Panglima misleid, om A°. 1674 die van Priaman den oorlog aan te zeggen, ten welken einde hy hem ook 300 ryxdaalders aan kleeden, 3 Hollandze musquets, een vlag, en een houwer van den Bevelhebber, den Heer Pits, nevens een brief van dezen inhoud toegezonden heeft, dat hy, Maharadja, Hoofd der zeven Kota's, die van Priaman den oorlog zou aandoen, op hoedanig een wyze dit ook best zou konnen geschieden, op dat de E. Maatschappy daar door redenen en grond hebben mogt, om hare verleende en daar opgerichte logie weer te lichten, alzoo 't haar maar groote schade toebragt, die langer te houden.

Deze brief heeft Maharadja A°. 1675 aan ons Opperhoofd tot Priaman ter hand gesteld, om die aan den Heer Pits te toonen, na dat de zelve over dezen aanval te eenemaal verwoest, zyn land bedorven, en al zyn volk verjaagt was; dog de Heer Bevelhebber, dit alles vernomen hebbende, oordeelde beter, de pot maar toe te dekken, om dat de Panglina aan de E. Maatschappy, of wel aan hem, zoo veel schuldig was, daar 't anders zyn pligt geweest zou zyn, diergelyke schelmen ten strengsten te straffen.

1675. Naderhand is Priaman A°. 1675 door de Agamze volkeren weder aangetast, het welke men Radja Ibrahim wilde wyten, hoewel den Panglima Radja het ware beweegrad was, niet anders, als om den handel aldaar te bederven, en die plaats voor ons onnut te maken.

Verdere dorpen onder Priaman. In het N. N. Oosten, omtrent 3 mylen van Priaman, leggen de Lima-Kota's, of vyf-vestingen, die genaamt werden Poetoet (zynde de hoofdplaats) Kota Ilalang, Secoetjoer, Ganting, en Peloebang, waar van het hoofd Radja Sittia Falawan genaamd is.

In 't N. Oosten leggen de zeven Kota's, of Vestingen, omtrent 4 mylen van Priaman, als, Batoe Callang, de hoofdplaats, Tandjong Billiek Soengei Seri, Kota Bharoe, Kota Dalam, Loeboekepondong, Moedi Padang; waar van het Hoofd Radja Makota, of Belindong Boekit, genaamd is.

In het Z. Z. Oosten van Priaman leggen de agt Kota's, Sinto, en Loeboealong, zynde Bendar-plaatzen. De Hoofden zyn Mara Aalem op Sintoe, en Sulthan Hitam, als Radja Nangsatti op Loeboealong.

In 't Z. Oosten leggen de Sambilan Kota's, of de negen Burgten, die genaamd werden, Pakkadangan, Soengei Tsjobadan, Sesintsjien, Pantsja Loeboe Awer, Semanekong, Soengei Asam, Toboh Radja Betoewa, en Tsjambang. Deze negen dorpen werden door den Orangkaja Besâr op Pakkadangan, en door nog eenige Panghoeloe's, bestierd.

De 12 Kota's hebben hare strekking van strand af tot aan het gebergte van Donauwe, en werden door Sulthan Selim, andere Dato Becopea genaamd, bestierd, aan de voet van welk gebergte de sterke Vesting Batoe Mangauw gelegen is, alwaar de Sulthan ook zyn verblyf placht te houden; maar de zelve wierd door den Koopman Boudens, hoewel met veel gevaar van ons volk, en met het wagen van de agting der E. Maatschappy, veroverd. Een zaak, die toen, op aanrading van den Panglima Radja, en uit zyn eigen en byzondere inzichten, geschied is, om dat deze Sulthan mede een tegenstander van deze Panglima Radja daar in geweest was, dat zyn zoon, Marapadang, die van Ticoe niet als hunnen Panglima zou opgedrongen werden, hoewel zy egter voor de woede van dezen Panglima Radja hebben moeten zwigten, en zig genoodzaakt gevonden, om zyn zoon als Panglima aan te nemen, om dus van twee quaden nog het beste te kiezen, hoewel 'er uit de geslagten van Orangkaja Siri Radja, als Orangkaja Besar, verscheide wettige vervangers by de hand waren.

Anders moet men met waarheid van Sulthan Selim zeggen, dat hy niet het allerminste nadeel aan de E. Maatschappy toegebragt, en ook dierhalven geenzins zulk een behandeling verdiend had.

Na dat nu de Panglima Radja zynen zoon dus op Ticoe tot Panglima aangesteld had, heeft de vader met Sulthan Amâs, van Padang af tot Baros toe, hunnen byzonderen handel, met uitsluiting van alle andere handelaars en kooplieden, zeer sterk voortgezet.

Deze 12 Kota's nu zyn aldus genaamd: Soengei Lemoen, Dada Poeteh, Pingen, Camamoengen, Bajam Tagoeling, Aracandang, Cadjay, Kota Bahroe, Carampi, Soengei Sira, en Soengei Rantei.

Vorders zyn dit ook de namen der Radja's, en Panghoeloe's van Troesan, Bajang, en der verdere bestierders van Sumatra's West-kust. Naamen der voornaamste Land-heeren hier.

Radja Hitam, Koning, en Erf-Heer van Troesan.

Semporna Maharadja, zyn broeder, de Prins.

Radja Nang Satti, Panghoeloe op Seganton.

Sul-

Sulthan Saladien, zusters zoon van den Panglima Radja, nieuw-aangesteld Hoofd op Bajang, en zyn 12 nieuw-gekorene Panghoeloes.

Sulthan Mametsja, Keizer van Indrapoera, en zyn 20 Mantri's, of Ryx-Raden.

Radja Aadil, Stadhouder van den Keizer van Indrapoera op Majutte, en 59 Prowatins.

Siri Kidol, met 17 Prowatins, Hoofd op Sillebar.

Even benoorden Kotatengah, pas bezuiden de linie, op 40 minuten, heeft men het vermaard dorp Ticoe, daar wy al mede een logie plagten te hebben, gelyk ook alle de volkeren van Sillebar af tot aan Ajer Bangi, dicht onder de linie, zich al van Ao. 1667 af onder ons van zelfs begeven hebben, en als onze bondgenooten aangenomen zyn.

Ontrent 2 graden benoorden de linie, heeft men Baros, een plaats, daar wy een comptoir plagten te hebben, en waar onder Taboejang stond, daar wy wegens de camfer, benzoïn, en andere waren, daar van ouds al een comptoir hadden, en waar van hier na breeder.

Twaalf mylen van Padang legt Poelo Sinkel of Tsjingko, bezuiden ons hoofdcomptoir, en Kota Tengah legt even benoorden Padang op 1½ graad Z. breedte; en Priaman op 1 graad Z. breedte.

En dus komt men nog eenige mylen N. Oostelyker eerst by het dorp Labo, en dan nog eenige mylen verder by Daja, onder Atsjeh staande, waar van het laatste 15 of 16 mylen af gelegen is, waar mede wy dan gansch Sumatra rond gewandeld hebben.

Verscheide Eilanden doen zich aan de kant der buiten-westkust op, als Engano op 5 of 6½, dat van Nassan op 3 graden, en de goede Fortuin op 2 graden, mitsgaders het Eiland Mintaon, en het Clappus-Eiland byna onder, en alle bezuiden de linie, en ettelyke mylen van Sumatra af gelegen.

Benoorden de linie ontmoet men Poelo, Nays, of Nias, daar zeer blanke Indianen vallen, schoon 't maar 1 of 1½ graad benoorden de linie legt.

Benoorden dit Eiland zeewaarts, heeft men ook de Eilanden van Niako, Maros en Poelo Banjac.

Op de 3 en 4 graden heeft men 't Verkens en de Kokos Eilanden.

Pas buiten Atsjeh, 2 mylen benoorden, of benoord-westen 't zelve, is dat vermaard Eiland, Poelo Way genaamd, waar heen de Koning van Atsjeh alle zyne aan handen en voeten verminkte Banditen zend. Het is rondom vol klippen, waar op wy Ao. 1641, het schip den Draak verloren hebben.

In 't Noord-Westen van Atsjeh, anderhalve graad Noord-Westelyker, of ontrent den 8 graad N. breedte, heeft men de Nicobares Eilanden, daar menscheneeters (zoo men wil) woonen.

Aan de binnen-kant tusschen Sumatra, en de Maleitze kust, zyn mede eenige groote en kleene Eilanden benoorden; dog bezuiden de linie heeft men pas 'er onder, en eenige mylen van de binnen-west-kust van Sumatra, de Eilanden Bintam, Lingga, Toepon, Toeteri, en meer andere, die geen naam hebben; dog by de Zuid-Oost-hoek der binnen-west-kust, of van 't Eiland Sumatra, vertoont zich 't Eiland Bangka in de lengte van 't Noorden na 't Zuiden, wel 1½ graad verre, tot al voorby dien Zuid-Oost-hoek strekkende, behalven een groot getal van Eilanden, die zich in de Straat Sunda vertoonen, waar van de meesten, by 't beschryven van Java, en die Straat zelfs, reeds genoemd, en waar van de duizend Eilanden, Dwars in de Weg, Slebezee, en 't brandend Eiland Krakatao, wel de voornaamste, dog die alle onbewoond, woest, en meest onbekend zyn.

BYZONDERE ZAAKEN VAN SUMATRA.

DERDE HOOFDSTUK.

B*Yzondere zaaken van Sumatra. Oude en rechte naam van dit Eiland. Wat men daar af in* Alexander M. *tyd, of ten tyde van de Keizers* Augustus, *en* Aurelianus, *geweten heeft.* Marcus Paulus de Venetiaan *spreekt 'er* A°. 1269 *allereerst met zekerheid, dog duister, af. En wat hy ons daar van verhaald. Ryken, noch heden daar bekend. Wat hy in het byzonder van Pantsjoer zegt. Nader bewys dat Sumatra by anderen ook Java genaamt is. Hy spreekt ook van 't Eiland Nocuera. Wat de Portugeezen van Sumatra zeggen. Dat allereerst* A°. 1506 *door* Alvaro Telezzo *ontdekt is.* Siqueira *maakt* A°. 1509. *een verbond met den Koning van Pedir, of Atsjeh, en met die van Paçem.* A°. 1511 *vernieuwt* Alfonsus Albukerk *'t verbond met die Koningen. In Paçem hadden de Portugeezen* A°. 1522 *een Slotvoogd.* Ibrahim, *Koning van Atsjeh, doet eenige Portugeezen vermoorden. Zyn wreedheid tegen zyn ouden vader, en de Koningen van Pedir en Daja. Hy veroverd Paçem. En verjaagt al de Portugeezen. Veroverd ook Aroe, en andere Ryken.* A°. 1525 *tast hy* Simon de Sousa *aan, die zich dood vegt. Handeld de gevangenen zeer wel, om* Pieter de Fâr *te misleiden. Dat eenigen het leven kost. Hy zend* Morales *met een gallioen, en volk, die hy ook veroverd.* A°. 1529 *lokt hy nog meer Portugeezen in 't net; die hy weer doet vermoorden. De verrader* Sanaje *gestraft. Hy belegerd Malakka* A°. 1547, *te vergeefs, en werd wakker geklopt.* Andrea Furtado *doet* A°. 1601 *op Atsjeh, en Sunda een Vesting bouwen.*

Byzondere zaaken van Sumatra.

NA dat wy tot dus verre Sumatra in 't gemeen, en ook in 't byzonder beschouwt hebben, zullen wy nu eens de byzondere zaken, ons daar af bekend, voorstellen, en met eenen navorschen, wanneer 't zelve eerst aan de oude, mitsgaders aan de Portugeezen, en ons, heeft beginnen ontdekt te werden.

Oude en rechte naam van dit Eiland.

De rechte naam van dit Eiland is by deze Inlanders van de oudste tyden af, niet Sumatra, maar Andalus, of Andelus geweest, en zommige hebben het ook wel Maningcabo (dat egter maar een byzonder Keizerryk daar op is) genoemt.

Wat men daar af in Alexander M.

Men wil, dat dit Eiland al in de tyd van Alexander de Groot bekend, en Megasthenes zegt, dat Onesicritus, een van zyne Scheeps-Hoofden, of Zeevoogden (gelyk hy by Arrianus als een gebieder van 's Konings schip, voorkomt) daar na toe zou geweest zyn; maar wy geven Megasthenes zeggen niet het allerminste geloof. Aristoteles *de Mundo* noemde het Taprobane: maar wie heeft ons nog regt gezegt, waar dat legt? Ik weet wel, dat de ouden daar veel af geschreven hebben; dog zonder grond, of vastigheid, en wel zoodanig, dat wy tot nog toe hun regte meening daar over niet weten. Meer zouden wy daar over hier zeggen, zoo wy in ons eerste Deel, en onder Ceilons stoffe, niet reeds in 't breede daar over gesproken hadden, waar aan wy ons gedragen.

Of ten t... van Au... stus, e... Aurelia... geweten heeft.

Ook geeft men voor, dat 'er in Keizer Claudius tyd Gezanten van Samotra (zoo Plinius l. 6. cap. 20 zegt) te Romen zouden verschenen zyn, welk Samotra, zonder eenige verdere grond, als om dat het 'er zeer naby in klank komt, men vastgeld een en 't zelve met Sumatra te zyn, 't geen wy egter niet toestaan; dog om ons al verder te overtuigen, voegt men 'er by, dat 'er ook nu nog oude gedenkpenningen (door den Heer Cuperus in zeker werk) vertoond werden, op welke men Sumatra, en ook Olifanten ziet, welke penningen ten tyde van Keizer Aurelianus geslagen zyn.

Ik wil niet wraaken nog tegenspreeken, dat 'er zulke penningen zyn; maar zal 'er dit maar alleen op zeggen, dat, zoo het alles, zoo wel van die Gezanten, als van die penningen, en van den togt van Onesicritus na Sumatra, al volslagen bewezen

en

1269. en waar was, en ik ondertusschen van Sumatra niet anders, dan alleen dit, by de ouden ontdekke, zulx by my even veel is, als of Sumatra voor de ouden geheel verborgen, en als of 'er nog niets af was ontdekt geweest, alzoo zy 'er niets verder af melden.

Veel meer zwarigheid zou men mogelyk ontdekken, als de ouden eens moesten bepalen, waar dog dit Samotra in Indiën gelegen was, te meer, dewyl Strabo l. 15. ons aanwyst (waar over wy in ons eerste Deel van dit werk breeder spreeken) hoe zeer de schryvers van zyn tyd, of onder Keizer Tiberius, over de zaken, Indiën betreffende, over hoop lagen.

Dierhalven zeg ik vlak uit, dat ik niet zien kan, dat de ouden Sumatra gekend hebben; want was dit waar, zy zouden 'er ons ten minsten iets van gezegt hebben, dat ons zou konnen doen denken, dat zy van een en de zelve zaak spraken, waar van wy nu handelen, daar ondertusschen alles, dat zy daar van onder den onzekeren naam van Taprobane zeggen, zoo bespottelyk is, dat het 'er niet het allerminste na gelykt, zoo dat zy veel beter gedaan zouden hebben, met daar niets af te zeggen, dan met ons zaken te verhalen, die nog na 't Eiland Sumatra, nog na de zeden van deze volkeren, gelyken.

En wat wonder is 't, dat de ouden daar van maar even eens, als de blinden van de koleuren, gesproken, en 'er na geraden hebben, dewyl ons zoo veel eeuwen daar na nog komt te blyken, met hoe veel duisterheid en onkunde men 'er toen nog af gesproken heeft.

Mar- ...aulus ...ne- A°. ...ons ...van ...ald.

Marcus Paulus de Venetiaan, een beroemd reiziger, maar, myns oordeels, een flecht beschryver van zyne reizen, alzoo men 'er niet veel met vastigheid af na verhalen kan, is de eerste, en ook de eenige (my bekend) die ons A°. 1269, of in de daar aan volgende jaren, eenig licht ontrent dit Eiland Sumatra geeft.

In dezen tyd schynt na zyn verhaal de Keizer van Tartaryen, of China, niet alleen ook Opper-Heer van verscheide Eilanden in de Indische zee, maar ook Oppervorst van de twee groote Eilanden, Java en Sumatra (welk laatste te dier tyd ook kleen Java genaamd wierd, hoewel andere 't Eiland Bali dien naam geven) geweest te zyn.

Ook is hy (volgens zyn verder verhaal) zelf op 't Eiland Java toen geweest, en beschryft ons Sumatra, als een Eiland, waar op agt Koningryken, die hy zeer wonderlyk, hoewel egter zoo niet, beschryft, of de voetstappen daar af zyn nu nog na te speuren, en alle die Ryken nog als uit de modder van vergetenheid weer op te baggeren.

Dus spreekt hy van Ferlech in de plaats van Perlac, een misslag, by de onkundigen in de Maleitze en Arabize letter, begaan, alzoo de Arabiers geen P. hebbende, en de F. daar voor gebruiken, behalven dat ook die twee letters niets ter wereld in gedaante, dan maar in twee stippen verschillen: want de ف Fa heeft by de Arabiers maar eene stip, en de ڤ Pa by de Maleyers drie stippen, buiten dat nu de Maleyers ook wel zeer dikwils boven de Pa maar eene stip (voor de taalkundige, en om de minste moeite) stellen, vast stellende, dat de ervaren Lezer wel zeer licht uit den zin zien zal, dat 'er, schoon 'er maar een Fa staat, een Pa mede gemeend werd. 1269.

Hy zegt verder, dat hier op Sumatra was het Ryk Basman, waar mede hy het aloud en zeer beroemd Ryk Pasi wil te kennen geven; dus spreekt hy ook van Samata, dat 't naast schynd Somotdara te zyn. Dragojam kan geen ander, dan Andragiri zyn, Lambri niet anders, dan Djambi, en zyn Fansur niet anders, dan het vermaard Pantsoer, 't welk 'er nu met die naam niet meer bekend is. Ryken, nog heden daar bekend.

Hhamza Pantsoeri, een vermaard Digter, van dit Pantsoer geboortig, heeft ons dat Ryk zeer wel doen kennen. Het heeft aan de Noordkant, een stuk bewesten Atsjeh, gelegen, is eertyds zeer handel-, en volkryk geweest, en 't zou ten eenemaal in 't vergeetboek geraakt zyn, zoo de Maleitsche Sjaiers, of Gedichten, van Hhamza Pantsoeri dit niet weder hadden doen bekent werden.

Deze stad Pantsoer heeft ook Marcus Paulus bezogt, en Fansur, in de plaats van Pantsoer, genaamd, om dat menschen, die 't Maleits niet wel lezen konden, en die, geen onderscheid tusschen de F, ofte P (gelyk wy bevorens over 't woord Ferlech toonden) wetende, hem dat aldus qualyk opgegeven hebben, om dat het waarschynelyk in een Arabisch geschrift maar met een ف Fa, in de plaats van een ڤ Pa, zal uitgedrukt geweest zyn.

Hy zegt ook, dat dit Pantsoer toen nog de verblyf-plaats van een Koning was, die over het landschap, daar ontrent gelegen, heerschte, en teld dit in rang als het 6 Koningryk van kleen Java, gelyk hy ook dit 'er af aanteekend: *Fansur is een Koningryk, en heeft een Koning op zich zelven, diens ingezetenen de Afgoden aanbidden, en den grooten Can (of Cham van Tartaryen en China) erkennen. Aldaar valt de beste camfer, die 'er te vinden is, en die zy camfer van Fansur noemen, beter als de andere, gelyk zy mede tegen goud, in gelyk gewigt, betaalt werd.* Wat hy in 't byzonder van Pantsoer zegt.

De fynste en beste camfer nu, die heden nog op Baros, en daar omtrent, valt (hoewel zy ook op Borneo en in Japan, dog niet zoo goed, als deze, gevonden werd)

1269. werd) werd hedensdaags van de Perſianen nog niet anders dan caſoer Cantsjoeri (dat Pantſoeri, of anders Fantſoeri, wezen moet, en maar een ſchryf-faut is, dewyl 'er een ڨ Caf voor een ڤ Pa, dat maar een ſtip verſchild, geſteld is) of Pantſoeriſe camfer genaamd, van welke Avicenna ook ſpreekt, en die by Plempius Caphura Canſurenſis (dat Pantſoerenſis wezen moet) overgezet, maar die, van den Overzetter van 't werk van den Arabiſchen Arts Serapio, veel eigentlyker, en byna met zyn regte naam, Caſura de Panſor genaamd is.

Nader bewys, dat Sumatra ook by andere Java genaamt is.

Dat nu Sumatra in Marcus Paulus tyd, en nog later, by de Arabiers, en andere volken mede, Java genaamt is, zien wy klaar, om dat de Arabiers, en meer anderen, de Benzoïn, of wierook die op Sumatra van ouds her viel (gelyk men die nu nog op Baros, en daar omſtreeks vind) niet anders dan Lubaan Djawa, dat is, Javaanze wierook, noemen, gelyk wy elders hier af breeder geſprooken hebben.

Wy moeten egter bekennen, dat wy uit dit alles, 't geen ons die zoo zeer geroemde Venetiaanze Reiziger van Sumatra zegt, wel iets meer weten, dan ons de ouden 'er af zeiden; maar echter daar by voegen, dat het bericht, 't geen hy ons daar af geeft, zoo onnoozel is, als of hy 'er noit geweeſt was, alzoo hy ons niet anders dan eenige zeer verbaſterde naamen noemd, en zaken 'er af verhaald, die ons geen licht ter wereld geven, om te weten, waar deze Ryken, en landen, op dit Eiland gelegen zyn. Egter is hy, tot onze uitterſte verbazing, de eenige in, voor, en na die tyden, tot die der Portugeezen toe, dat nog veel meer als twee eeuwen verſchild, die daar iets van zegt.

Hy ſpreekt ook van 't Eiland Nocuera.

Hy ſpreekt ook van 't Eiland Nocuera, dat 150 mylen (te weten Italiaanze) van Lambri, of Lamri (dat geen ander dan Djambi wezen kan, hoewel andere dit by Atsjeh plaatzen) gelegen, welk Lambri hy als de Hoofdſtad van zyn vyfde Ryk beſchryft. Dit Nocuera nu ſchynt, of een Eiland der Nicobaren, of der Andamaons, omtrent 10½ graaden benoorden de linie gelegen, te zyn, op welke men hedensdaags nog zegt, dat menſchen-eters woonen.

Wat de Portugeezen van Sumatra zeggen.

Het is zeker, dat, gelyk die wakkere Portugeezen de eerſte ysbrekers in 't ontdekken van Ooſt-Indiën, zy alzoo ook waarlyk de eerſte geweeſt zyn, die ons net, klaar, en zoo verſtaanbaar van het Eiland Sumatra geſproken hebben, dat men op 't bericht, dat zy 'er ons, en de geleerde wereld af gaven, aanſtonds, daar nu komende, kan te recht geraken.

Dat Allereerſt A°. 1506 door

De eerſte van hunne natie, die dit Eiland ontdekte, is Alvaro Telezzo geweeſt, die, door den wind en ſtroom verleid, Ao. 1506 daar, buiten zynen toeleg, zeer gevallig aanlandde.

15.. Alva.. Tele.. ontd..

Na dien tyd quam Didacus Lopez Siqueira (zoo de Jeſuit Maffejus hem l. 3. of Jacob Lopez Siqueira, zoo Oſorius hem in zyn 1 Deel, en in zyn 6 Boek noemd) A°. 1509, genegen zynde volgens laſt van zyn Konnig, vriendſchap met die van Malakka te maken, hier op Sumatra, en wel eerſt voor Pedir met 5 ſchepen, alwaar, hy een verbond met dien Vorſt aanging, dien ons Maffejus als den Koning van Atsjeh beſchryft, waar uit men zou moeten vaſtſtellen, dat Pedir toen al onder den Koning van Atsjeh geſtaan heeft, gelyk ook uit het bevorens by ons reeds geſtelde niet onwaarſchynelyk is. Hy voegt 'er ook by, dat hy daar (te weten, in Atsjien) ter eere van Koning Emanuel een colom opgericht heeft, volgens een gewoonte der Portugeezen, over al, daar zy eerſt te land traden, zoo om hunnen Koning te eeren, als om te toonen, dat zy daar reeds voor alle anderen geweeſt waren.

Siqu.. maal.. 1509 verbo.. met d.. ning.. Pedi.. Atsje.. met.. van.. gem.

Oſorius zegt daar beneven, en ook Maffeus lib. 5, dat hy ook op Paçem (Paſi) by dien Koning geweeſt is, en dat hy ook met hem door zynen Gezant vriendſchap gemaakt heeft, en toen zoo na Malakka (daar hy eigentlyk om derwaards geſtevend was) overgeſteken is.

A°. 1.. vernie.. Alfon.. Albuk.. verbo.. met d.. ninge..

Na dat de Onder-Koning Alfonſus Albukerk de ſtad Goa A°. 1510 ten tweedemaal gewonnen, en alles daar wel verzekerd had, vertrok hy A°. 1511 met 23 ſchepen van daar na Malakka, dog hy gierde, zoo Maffeus lib. 5. en Oſorius lib. 7 zegt, eerſt op Pedir aan, alwaar hem die Koning de overgeblevene Portugeezen van Siqueira (zoo de laatſte zegt) over gaf.

Hy hoorde daar met eenen, wat quaad Nachoda Begua, overſte der Heidenen, te Malakka, den Portugeezen gedaan, en hoe hy, niets konnende uitrichten, de vlugt na Paçem (of Paſi) genomen had, waar op Albukerk, van Pedir vertrekkende, daar aangierde, 't verbond met dien Koning, gelyk hy met dien van Pedir gedaan had, vernieuwde, en dezen Nachoda Begua van hem eiſchte, die van daar al weg gevlugt was, gelyk wy onder de ſtoffe van Malakka breeder beſchreven hebben.

In Paç.. hadde.. Portug.. zen A°. 1522 .. Slotvoo..

A°. 1522, of daar ontrent, waren de Portugeezen meeſter geworden van 't Koningryk Paçem of Paſi) of zy hadden altoos een Kaſteel in die groote ſtad weten te krygen, waar in Martyn Alfonſus Melio, by zyn vertrek na Malakka, in April dezes jaars Andries Henrik, als Slotvoogd der Portugeezen, aanſtelde.

Ibrahi.. Konin.. van At.. doet ee.. Portug..

De Koning van Atsjeh, te dier tyd daar 't beſtier hebbende, Ibrahim genaamt, en nog een jong Vorſt, had eenen Georgius Brit, en zynen metgezel, ſchendig ver-

1522. vermoord, en zogt zich meester van die ganſche zee-kuſt van dit Eiland te maken.

Oſorius zegt wel in zyn 3 deel, dat dit door de deftige verdediging der Portugeezen verydeld wierd: maar Maffejus doet ons een geheel ander verhaal daar van.

Hy zegt, dat deze Vorſt niet alleen zynen ouden vader in de keten geſlagen, en in een vogel-koy geſloten, en den Koning van Pedir, zynen bloedverwand, en die zeer Ryk, en vermogende was, en den Koning van Dajan (wie dat is, weet ik niet, of 't moeſt Daja zyn, dat bezuiden Atsjeh legt) met wiens zuſter hy getrouwt was, uit hun Ryk verjaagt, maar dat hy ook den Koning van Paçem aangetaſt, en hem gedwongen had, de ſtad te verlaten.

Daar na heeft hy de Veſting, waar in deze Andries Henrik (zomtyds ook Garſias Henrik genaamd) 't oppergezag had, van den zelven zeer bars opgeeiſcht.

Deze Slotvoogd, maar 350 Soldaten by zich, en groot gebrek van levensmiddelen hebbende, vreesde, dat deze Koning hem wel haaſt uithongeren zoude, om 't welk te beletten, nam hy, zyn poſt verlatende, de vlugt na Malakka, daar hy met de zynen zeer ſlegt verwelkomt wierd, alzoo nog noit iet diergelyks van een Portugees voorgevallen was, en om dat kort 'er aan Sebaſtiaan de Souſa daar met een vloot tot zyn ontzet gekomen was, die ook de vlugt nam.

Deze vlugt was daarom nog te ſchandelyker, om dat toen alle de Portugeezen te gelyk over al uit het ganſch Eiland Sumatra gejaagt zyn, gelyk hy toen den Koning van Aroe ook na Malakka op de vlugt gedreven, en zyn Ryk niet alleen met 4 Ryken uitgebreid, maar zich ook, by deze vlugt der Portugeezen, meeſter van veel geſchut en buskruit (alzoo zy alles zeer ſchielyk verlieten) gemaakt heeft.

1528. A°. 1528 liep Simon de Souſa (die tot Landvoogd der Molukkos geſchikt was) op Atsjeh aan, en wierd van den Koning zeer vriendelyk aan land genoodigd; dog hy, dat weigerende, wierd van dien Vorſt met 20 vaartuigen in zyne galey tegen zyne gedagten overvallen. Hy verdedigde zich dapper, ſloeg hem eens af, dog, by een nieuwen aanval van 50 vaartuigen in 't bywezen van den Koning, die de zynen, onverrichter zake, wederkomende, dreigde voor den Olifant te werpen, weder zeer hard aangetaſt zynde, en na hen weder afgeſlagen te hebben, wierd hy door een Moor, die na den vyand overzwom, verraden, die hen te kennen gaf, dat zy in zyne galei zeer zwak waren, waar op zich die Held, geen uitkomſt ziende, met de meeſten dood gevogten heeft, gelyk die van Atsjeh, uit een bittere wraak van de meenigte van geſneuvelden die zy rondom hem zagen, zyn lyk in duizend ſtukken gekapt hebben. Ook kreeg hier de Koning eenige gevangenen, tegen welke die Vorſt zich veinsde, als of dit alles buiten zyn weten geſchied was, biedende hen in alles zynen dienſt aan, en, om te toonen, dat hy dit meende, deed hy hen ook waarlyk alle vriendſchap, bezorgende, dat zy alle van hunne wonden genezen wierden; maar by dit werk beoogde hy (gelyk wy zien zullen) geheel iet anders.

Daar op liet hy door verſcheide afgezondene aan Pieter de Får, Landvoogd van Malakka, zyn dienſt aanbieden, en hem verzoeken, na zich eerſt wel over het voorgevallene verontſchuldigd te hebben, of hy de galei met de overgeblevene Portugeezen, en alle de daar in nog zynde goederen, beliefde te laten afhalen; maar hy dede dit alleen, om nog meer Portugeezen in 't net te krygen, en zyn luſt ter degen aan hen te boeten.

Deze Landvoogd, die voor geen een gat te vangen was, en die dezen Koning wel kende, gaf daar in 't eerſt niet veel gehoor aan; maar wanneer dit nu meenigmaal hem voorgekomen was, en hy eindelyk ook een van deze gevangene Portugeezen, Antoni Caldeira genaamd, zelf ſprak, die hem van 's Konings oprechte meening verzekerde, liet hy zich eindelyk bewegen, zond 'er volk na toe, de welke alle, eer zy met Caldeira eens te Paçem (daar de Koning toen was) ſpreken konden, door de liſtige beſtelling van dezen Vorſt, om hals raakten.

De Landvoogd zond deze menſchen, tegen den raad van anderen, als op de vleeſch-bank, vermits hy dezen Koning om geenerhande redenen, en ook dezen Caldeira, niet moeſt geloofd hebben.

Ook was dit zoo fyn van dezen Koning beſteken, dat de Får naderhand niet beter wiſt, of zy wàren door onweder vergaan, alzoo 'er niemand afgekomen, en niet het minſte bericht 'er af aan dien Landvoogd gegeven was.

Ook deed hy qualyk, dat hy den Koning van Aroe, zynen bondgenood, eerſt zyne hulp toegezegt, en daar na zyn woord niet gehouden, en den goeden raad van dezen Vorſt niet gevolgt had: want dan zou dit zyn volk niet overgekomen hebben.

Daar op nu, geen tyding ter wereld 'er af hoorende, zond hy 'er weer eenen Fernando Morales met een gallioen na toe, waar in het beſte volk van Malakka was.

Hier af gaf Sanaje Raja, die in Malakka woonde, en daar Bendahara, of Schatmeeſter was, bericht, waar door hy ook meeſter van dit gallioen wierd; makende ondertuſſchen met den Koning van Aroe, die van de Portugeezen trouwloos verlaten was, vrede.

Margin notes: [...] vermoorden. — [...]edheid. — [...]ero[...] Pa[...] — [...]aagt al [...]rtu[...]en uit [...]nſch [...]d. — [...]verd Aroe, [...]de an[...] Ry[...] — 1528 [...]y Si[...]on de [...] aan, [...]ich [...]vegt. — 1522. — Handeld de gevangenen zeer wel, om hen te misleiden. — En dat eenige 't leven koſt. — Hy zend Morales met een gallioen.

Na

1529. Na dat nu de Koning van Atsjeh dit alles zoo listig en zoo gelukkig verricht had, zond hy A°. 1529 een Gezant aan den Landvoogd van Malakka, Garsias de Sa, vervanger van Pieter de Fâr, om de vrede te verzoeken, die, meenende dat het zyn oprecht voornemen was, hem weder een Gezant met eenig volk toezond, die hy alle zeer listig vermoorden liet, zonder dat deze Landvoogd vernam, waar zy gebleven waren.

A°. 1529 Sokt hy nog meer Portugeezen in 't net.

Derhalven zond Garsias eenen Manuel Patieco, die zeer goed Maleits sprak, derwaards, om na hen te vernemen, en om, zoo hy hen daar niet vinden mogt, de vrede met dien Koning te sluiten.

Hy gaf hem een ander nieuw gallioen, met veel volk, van het welk de voornoemde Sanaje Raja den Koning weder kennis gaf, waar door deze Vorst 'er weer ten eersten, zonder veel moeite, meester af wierd, en het volk ook vermoorden liet.

Hy kreeg door 't nemen van beide deze gallioenen niet alleen veel geschut; maar liet ook Garsias zeer schamper voor de gallioenen, en voor 't geschut, dat hy hem zoo onvoorzichtig toegezonden had, door een vloot, die hy hem zeer schielyk en onverwagt op den hals zond, bedanken; dog zy regtten toen niets uit.

De Verrader Sanaje Raja gestraft.

Eindelyk kreeg Garsias een net bericht van de te zamenspanning van den voornoemden Sanaje Raja met dezen Koning, dies hy dien verrader door list tragtte in de Vesting te krygen, dat hem kort 'er aan gelukte, dien hy daar op van een tooren te pletteren liet werpen; dog zyn weduwe, en vrienden namen de vlugt na een naburig Koning.

Deze Koning van Atsjeh nader beschreven.

Hoe lang deze Koning, na 't plegen van deze moorderyen, leefde, is my onbekend; maar hy is de dogters zoon van dien Vorst geweest, die als een vrygegeven slaaf, te Atsjeh 't gezag gegeven, en te veel toevertrouwd zynde, den rechten Koning van zyn leven en kroon beroofd, en 1
'er zich ingedrongen heeft.

Zoo ras hy dit alles wel besteld had, ging hy Malakka, A°. 1547. den 9 October, 's nachts ten 2 uuren belegeren; dog hy wierd van den Landvoogd, Simon de Melo (die noch 2 schepen tot zyn ontzet kreeg) zoo wel ontfangen, dat hy genoodzaakt was schandelyk de vlugt te nemen, na dat hy wel 2000 van de zynen, behalven noch 500 van zyne hovelingen, verloren had; ook waren 'er veel van de zynen gevangen, veel verdronken, en zeer veele gequetst, waar tegen de Portugeezen maar 4 mannen verloren hadden.

Hy l... gerc... lakk... 154... verg... En... wak... klop...

Na dezen tyd heeft deze Koning wel lang geregeerd; dog zich ondertusschen zoo stil gehouden, dat ik by geen der Portugeesche Schryvers iets verders van hem vernomen hebbe.

Alleenlyk verhaald de Jesuit Jarricus *l.* 2. *c.* 38. dat Andrea Furtado de Mendosa, na dat hy Jafnapatnam veroverd, en den Roover Cunhal gevangen genomen had, den Koning van Sunda (of Jakatra) en ook dien zelven Koning van Atsjeh, A°. 1601. strafte, over dat zy hunne vyanden, de Hollanders, op hun land ontfangen, en als vrienden gehandeld hadden, om het welke hen in 't toekomende te beletten, en hen een bril op de neus te zetten, hy in beide die steden een Vesting bouwen liet; doch het hielp hem weinig, alzoo hy kort daar na in 't laatst van A°. 1601. noch van Wolfert Hermanszoon, onzen wakkeren Zeevoogd, zoo deftig voor Bantam geklopt wierd, dat hy genoodzaakt was hem die Reede vry te laten, en de vlugt te nemen.

Andr... Furta... doet... Atsjeh... Sunda... Vesti... bouw...

Uit het verhaalde tot dus verre dan, zien wy het voornaamste, 't geen 'er met dezen Koning van Atsjeh, of in opzicht van die van Sumatra, ten tyde van de Portugeezen voorgevallen, en wat 'er op dit Eiland al ontdekt, bevaren, veroverd, of beoorlogd is.

VIERDE HOOFDSTUK.

*Zaaken, tusschen de Nederlanders en de Sumatraanen voorgevallen. A*o. 1596. *de* 4 *eerste Schepen, die na Indiën voeren, voor het Eiland Engano, op Sumatra. Als mede op Lampon. A*o. 1599. *de Leeuw en de Leeuwin voor Atsjeh. Verscheiden, waar onder* Kornelis Houtman *verraderlyk vermoord. Verzeilen van daar.* Van Kaarden *A*o. 1600. *voor Priaman, Ticoe, Passaman, en Atsjeh. Hoe hy 't in die plaatzen vond. Zend de Vogelaar en de Meyer aan Land. Zyn onthaal. Beloven de gevangenen der* 2 *Zeeusche Schepen vry te zullen geven, en hem zyn lading te bestellen. Doch de Koning zocht maar tyd om hem te overvallen. Waar van hem* 5 *gevangenen waarschouwen. 's Konings verdere bedriegelyke handel, in de gevangenen, om Kapitein* Frederik Houtman *met woorden vry te geven; en hem, en anderen, daar na weer te doen wegvoeren. En wat daar op verder voorviel. A*o. 1601. *die van den Witten Arend op Ticoe gevangen genomen. Ettelyke vermoord en gequetst. A*o. 1601. *komt* Blok *voor Atsjeh en Ticoe. A*o. 1601. de Roy *en* Bicker *te Atsjeh*

wel

wel ontfangen. Namen A°. 1602 *voor* S^t. Heleen *een ryke Kraak. Waar van in Zeeland penningen geslagen zyn. En 't verdere met hen voorgevallen. Atsjeh* A°. 1602 *in brand. De Atsjienze vloot van* Schuurmans A°. 1602. Joris van Spilbergen *komt* A°. 1602 *op Atsjeh. En zyne ontmoeting hier. Komt voor Nicobar ten anker.* A°. 1603 Zeebald de Weerd *van Ceilon, en nog 3 schepen uit Holland.* Spilbergen, *en de* Weerd *nemen afscheid, en werden beschonken. Verscheide schepen van Ceilon op Atsjeh. Wederkomst van den Gezant des Konings uit Holland* A°. 1604. A°. 1606. van Solt *op Atsjeh. De Portugeesche vloot hier.* Verhoeven A°. 1616 *hier als Hoofd.* A°. 1616. *'t comptoir hier opgebroken.* A°. 1618. van den Broek *hier.* Souri A°. 1616 *Hoofd, en* A°. 1618. Bontekoe's *volk op Sumatra mishandeld. Last om de comptoiren van Atsjeh en Djambi* A°. 1623 *te lichten.* A°. 1693 Krook *Commissaris.* A°. 1641. Compostel *Hoofd op Atsjeh,* Schouten *hier Gezant.* A°. 1643, Souri *hier Gezant. Moord door die van Peirah aan de onzen* A°. 1651. *Welkers Reede, nevens die van Atsjeh* A°. 1656, *bezet is gehouden. Moord der onzen op Palimbang* A°. 1658, *en van* Schoutens *volk op Sillebar.* A°. 1658 *belasten haar Edelheden de moord van Peirah te wreeken.* 1596.

NU zullen wy, maar eenige weinige van deze laatstgemelte jaren te rug springende, gaan zien, wanneer wy eerst op Sumatra gekomen zyn, en wat tusschen ons en die van Atsjeh, of wel tusschen eenige andere Vorsten en Ryken op dit land, tot deze onze tyden toe, voorgevallen is.

De eerste Nederlanders, die op het Eiland Sumatra quamen, zyn die geene geweest, die A°. 1595 den 2 April met de 4 eerste uit ons land na Indiën gevarene schepen, Mauritius, Hollandia, Amsterdam, en 't Duifken (waar op de Schippers Jan Janszoon Molenaar, nevens den Commies Kornelis Houtman, Jan Dignumszoon, nevens den Commies Gerard van Beuningen, Jan Jacobszoon Schellinger, nevens den Commies Reinier van Hel, en Simon Lambertszoon Mau, waren) zich na 't Oosten begeven hebben. Zy quamen in de tyd, dat Ibrahims Grootvader, dat is die voornoemde slaaf, regeerde, die'er zich met geweld ingedrongen had.

Het eerste land, dat zy zagen, was 't Eiland Engano, dat op 5½ graad Zuider breedte legt, en dat zich den 5 Juny 1596 opdede.

Den 6 dito zagen zy 6 of 7 praauwen onder de wal, daar de onzen een schuit na toezonden; dog konden met die naakte en kloeke Inlanders niet te spraak komen, alzoo de zelve hen zeer wild scheenen.

Men schokte dierhalven met de schepen al voort, tot dat men den 11 dito onder 't land van Sumatra, in de mond van de Straat Sunda, ten anker quam, en aan land ging, 't geen zy vol bosschen, zeer woest en onbewoond vonden.

Zy zagen ondertusschen onder 't hoog land van Sumatra eerst 3, en daar na 9 zeilen, de eerste, die zy beoosten de Kaap der goede Hoope vernomen hadden.

Men zond 'er een schuit na toe, preidde hen, en bevond, dat zy 16 man sterk waren, van welke 'er 6 schepten, of roeiden, en de andere onder een tent zaten, niet anders, dan een veelverwig kattoene kleed om het lyf hebbende, en vorder naakt zynde.

De onzen konden hen niet verstaan, dan dat zy hen van Bantam en Japara hoorden spreken; dog zy schenen Sunda Calappa, daar de onzen na toe wilden, niet te kennen; maar zy wezen de onzen na 't vaste land van Sumatra, daar zy van alles, wat zy begeerden, zouden konnen voorzien werden.

Daar op zeilde de Pinas het Duifken, met 16 man, den 12 dito na 't Hoog land, daar eenige dorpen waren, waar van zy het voornaamste Dampin noemden. En ontrent 't dorp Dampin op Sumatra.

Men zond ook een schuit na 't land van Sumatra, die tegen den avond ontrent een Eiland quam, daar nog twee andere Eilandjes by lagen. Zy hoorden 't volk wel klaar spreken, dog zagen niemand. Daags 'er aan zagen zy 4 schepen leggen, en nog 2 partyen drie en drie zeilen, daar zy na toe roeiden.

Dezen, de onzen ziende, maakten zich aan malkanderen vast, en, na water gevraagt zynde, wezen hen wel na zekere plaats; dog de onzen, vreezende verzonden te werden, verzogten hen, dat zy mede na de Pinas varen zouden, tredende daar op in vriendschap in hunne vaartuigen, alwaar zy hen veel fraejigheden, en onder andere een vergulde kris, en een goude ring met eenige slegte diamanten, toonden.

De onzen, hier niet ziende te recht te raken, keerden weer na de Pinas, van een praauw gevolgt zynde, van welke zy eenige visch, pisang, watermeloenen, zuiker-riet, calappus-nooten, ajuin, look, en andere vrugten, voor roode en blaauwe kraalen, inruilden, terwyl zy zamen na land voeren.

Zy ontmoeteden 4 of 5 andere praauwen, waar in eenige lieden van aanzien scheenen te zyn, alzoo zy met fyn hemels-blaauw lywaat (de dragt der Grooten) bekleed waren, gelyk ook hunne Tolken.

1599. Deze voeren met hen een zoute Kil op, om de onzen water aan te wyzen, en quamen te zamen aan een dorp van omtrent 20 huizen, daar zy allereerſt peper zagen groejen, en langs dikke bamboezen oploopen.

Zy kogten 'er zoo veel af, als 'er te bekomen was, kregen ook een monſter van nagelen en nootemuſchaten, ook eenige pompoenen, en citroenen; dog konden geen vleeſch bekomen. Men bragt hen ook Towak of Suri. Eenige van deze Sumatranen quamen toen ook aan de Pinas, en daar na den 14 en 17 dito op 't ſchip Mauritius aan boord.

Als mede voor Lampon.

Naderhand op Bantam aan geweeſt, en wegens moejelykheden, genoodzaakt zynde van daar te verzeilen, zyn zy, water gebrek hebbende, den 19 September voor het dorp Lampon, in de bogt van dien naam, en in de Straat Sunda, tegen over 't land Anir op Java, gelegen, als ook op Anaſſinge, gekomen; dog, daar na water vragende, wierd hen geantwoord, dat hen van den Landvoogd verboden was, water aan te wyzen, of hen eenige ververſching te verkoopen, dat zy egter beloofden, zoo men hunnen overſten 2 roers vereeren, en belooven wilde hen niet te beſchadigen, welk laatſte wat ſlegt van onze Matroozen nagekomen wierd.

A°. 1599 de Leeuw, en de Leeuwin voor Atsjeh.

A°. 1599 in January, zyn de ſchepen Mauritius, Hollandia, Overyſſel, en Vriesland, weer na 't Vaderland gaande, op Sumatra om water, voor een korten tyd, aan geweeſt; maar eenigen tyd daar na quamen twee ſchepen van Balthazar de Moucheron, in Zeeland uitgereed, de Leeuw, en de Leeuwin genaamd, op Atsjeh. Zy wierden by den Koning van Atsjeh, Sulthan Alciden Rajetza, Lillo Lahe Felalen, by Emanuel van Meteren genaamd, door de Portugeezen zeer in haat gebragt, waar door de onzen, bezig met peper-laden, en niet al te voorzichtig zynde, van deze Inlanders overvallen wierden, en 't leven lieten, onder welke ook Kornelis Houtman, Thomas Koymans, en meer andere geweeſt zyn.

Verſcheidene verraderlyk vermoord.

's Konings Geheimſchryver quam Houtman in 't ſchip de Leeuw bezoeken, wierd wel onthaald, en Houtman raakte wat 'er na in zyn kamer aan zyn einde, maar de ſchipper ontſprong dezen dans nog, dryvende naderhand veel Inlanders, die het bovenſchip al in hadden, over boord, waar op die van de Leeuwin zich ook ter weer ſtelden, en hen veel volk deden verliezen. Men ondervond ook, dat die zwarten in den drank, door hen mede gebragt, eenige dronken-makende kruiden gemengt hadden.

Verzeilen van daar.

Dit nu mislukt zynde, zond de Koning aan den Ondercommies Gujon le Fort, die met eenig volk aan land was, en verzogt van hem een van de ſchepen, met belofte van het misverſtand van 't vermoorden van zyn volk (zoo het deze veinsaard nog noemen dorſt) dan te zullen over 't hoofd zien, met hem te zullen handelen, en het volk, dat nog aan land was, wederom te zullen zenden; dog Gujon, aan boord komende, ried dit af, waar op ook deze ſchepen hier van daan zeilden. 16

Daar na is Paulus van Caarden met de ſchepen, de Vereenigde Landen, en het Hof van Holland, A°. 1600 van Bantam na de Weſt-kuſt van Sumatra gezeild, voornemens zynde, om na Priaman te ſtevenen, en te zien, of hy daar lading voor zyne ſchepen krygen kon. Van den 1600 Pria Tico Paſſa en A

Hy quam daar den 7 September, ontmoette den 29 Auguſtus onder weeg vier ſchepen van de oude Maatſchappy, bleef hier tot den eerſten October met veel gevaar en moeite, zonder iets uit te regten, en verzeilde daar op na Ticoe, dicht onder de linie, en pas 'er maar 10 minuten bezuiden gelegen, daar hy den 3 dito ten anker quam.

Hier was met deze booze en bedriegelyke Inlanders mede niet veel voor hem te handelen, aangezien hy zag, dat zy kleene ſteentjes onder de peper mengden, 'er water by goten, om die te zwaarder te doen wegen, en andere bedriegeryen pleegden, die hen dwongen den 13 dito van daar na Paſſaman, dat vlak onder de linie, en 3 mylen van Ticoe legt, te loopen.

Hy bevond, dat hy daar met de ſchepen zeer bloot en open lag, zonder eenigzins tegen de winden gedekt te zyn; behalven dat hy hier ook niet veel peper vond, waarom hy beſt oordeelde, ten eerſten maar na Atsjeh te loopen, ſchoon hy wiſt, hoe qualyk de twee Zeeuſche ſchepen 'er gevaren waren, hoopende, dat het hem daar beter gaan zoude. Hoe in di plaats vond.

Den 18 dito ging hy van Paſſaman na Atsjeh t'zeil, by zich hebbende 3 lieden van Atsjeh, die met hem van Bantam gekomen, en byzonder wel van hem gehandeld waren, om door deze lieden een ander denkbeeld van ons aan den Koning te geven, dan hem door de booze Portugeezen ingedrukt was, even of wy maar zee-roovers waren, behalven dat zy ook zouden konnen getuigen, met hoe veel agting hy op Bantam ontfangen was.

Hy quam den 21 November op de Reede van Atsjeh, alwaar hy 9 Guzeratze, Bengaalze, en andere ſchepen, als ook een Portugees, leggen vond, die hy, als hy hem een boot met eenen Hamburger, Mattheus Meeuw genaamd, met eenig fruit aan boord ſtierde, vry koeltjes te rug zond.

Van Caarden wierd hier wel ontfangen, en verzogt de gevangene Nederlanders van de twee Zeeuſche ſchepen te ſpreken,

ken, ontſchuldigende den Koning, wegens het voorgevallene, en alle de ſchuld op den valſchen handel en verkeerd aanbrengen der Portugeezen leggende, daar by voegende, dat hy hier niet zou verſcheenen zyn, zoo hy den Koning eenigzins ſchuldig daar aan oordeelde.

Den 23 dito dede de Koning door een gelubden aan hem bekend maken, dat 'er eenige Nederlanders aan land komen zouden, om met hem te ſpreken.

Daar op zond van Caarden Melchior de Vogelaar, en Philip de Meyer, die by den Koning zeer wel onthaald, en van den Vorſt met een eeren-kleed beſchonken wierden, verhalende 's avonds, toen zy weer aan boord quamen, dat een der gevangenen, Hans Dekker genaamd, hun Tolk geweeſt, en van welken hen gezegt was, dat zeker Portugeeze Paap, die daar by den Koning als een Gezant, en in groot aanzien was, hem zeer bang gemaakt, en gewaarſchouwt had, van wel toe te zien, dat deze 2 ſchepen, den Koning niet weer ontſlippen mogten, gelyk hem 4 ſchepen van de oude Maatſchappy, in July daar aan geweeſt zynde, door zyn waarſchouwing, en ſchryven, ontſlipt waren, waarom hy ook zeer veel had moeten lyden.

Den 24 dito ging van Caarden zelf aan land, en wierd zeer deftig en ſtatelyk, op een olifant zittende, tegen al het woelen der Portugeezen aan, ten Hove gebragt, en van verſcheide andere olifanten derwaards begeleid, daar hy met zyn geſchenk zeer vriendelyk van den Koning ontfangen wierd.

Hy had ook een brief van Prins Maurits aan de Koning; dog die mogt niet gelezen werden, alzoo hy (zoo de Portugeeſche Paap den Koning wys gemaakt had) op perkement, dat van een verken was, en waar van de Mohhammedaanen een afgryzen hebben, geſchreven was.

Hy verzogt dierhalven daar door zynen Tolk handel, en dat de Koning de Portugeezen, die onze vyanden waren, niet geliefde te gelooven, alzoo zy hem geduurig misleiden zouden, gelyk zy hem ook in opzicht van de twee Zeeuſche ſchepen ſchandelyk misleid hadden, en alleen oorzaak van dat ſmertelyk voorval waren.

De Koning nam dit volkomen als aangenaam aan, ſchonk hem de tol, beloofde hem in alle vriendſchap te zullen handelen, en hem zyn lading niet alleen, maar die hem ook ider Bhaar een Thayl beter koop, als anderen, ten eerſten te zullen beſchikken.

Hy gaf hem ook laſt, een huis in de ſtad voor hem te nemen, om zyne goederen daar in te konnen bergen.

Ook ſtond hem de Koning toe, Hans Dekker mede aan boord te mogen nemen, belovende hem daar na ook de andere gevangenen vry te geven, en ten dien einde boden na Pedir te zullen zenden, waar voor de Zeevoogd van Caarden hem bedankte. 1600.

De Vorſt ſchonk hem ook een Moors kleed, en een vergulde kris, waar na hy van den zelven zyn afſcheid genomen heeft.

Den 25 dito voer Adam Vlaming met eenige koopmanſchappen te land, en huurde een huis, daar hy den Koning een geſchenk bragt, en van den Vorſt weder met een eeren-kleed, een kris, en eenig geld, beſchonken wierd. *En hem zyn lading te beſtellen.*

Den 1 en 2 December wierd 'er, na lang talmen, over de prys van de peper geſprooken. Hy eiſchte 30 Thayl voor de Bhaar, daar de prys pas 10 of 11 Thayl was; dog zy verlieten die voor 25 Thayl, 't welk de onzen veel te hoog boven de markt zynde, klaagde zy zulx den Koning, die tot antwoord gaf, dat dit niet zyn, maar des Sjahbandaars ſchuld, ſchoon 't zeker was, dat die niets buiten zyn laſt dede, behalven dat dit zeer weinig na 's Konings belofte geleek, van hen de peper een Thayl beter koop, dan de gemeene markt was, te zullen geven.

Schoon ook de Koning beloofd had de gevangenen vry te laten, wierden zy, zedert van Caardens komſt, te Pedir veel ſtrenger, dan bevorens, door 's Konings zoon, die Koning daar was, bewaard, gelyk hem den 29 dito, wanneer 5 van die gevangenen by hem aan boord quamen, klaar uit gezegt wierd, verklarende, dat 'er veel vaartuigen ten oorlog uitgeruſt wierden, om te zamen een vloot uit te maken, en onze ſchepen dan te overvallen, om al 't welke uit te werken, de Koning, met hem te ſtreelen, maar tyd zogt te winnen, gelyk van Caarden al had konnen merken, wanneer de Koning hem den 4 dito om twee dezer gevangenen, toen mede daar by den Vorſt zynde, verzogt, en hy hem die geweigerd had, voorgevende, dat hy Hans Dekker aan hem geſchonken had, en aan Adam Vlaming ook wat geven moeſt. *Dog de Koning zogt hem te overvallen.*

Om hem nog al meer te dooken, wilde hem de Koning, als hy zyn afſcheid nemen quam, zoo niet laten gaan, maar had hem nog eens aan land verzogt, daar hy hem 4 laſten peper, 2 voor hem, en 2 voor Vlaming, ſchonk; maar na dat nu, den 29 dito daar aan die 5 gevangenen dit bericht gegeven hadden, hoe men maar na de vloot wagtte, die van Djohor, ontboden was, ſchikte hy zyne zaken daar na. *'s Konings verdere bedriegelyke handel.*

Hy gaf den Koning kennis, dat die 5 gevangenen van Sumorlanga by hem waren komen vlugten, zonder hem te laten blyken, wat zy hem van zyn voornemen gezegt hadden; dog verzogt, dat hy hem

 die,

1601. die, dewyl hy hem dat zoo edelmoedig openbaarde, en niemand hem buiten zyn weten ontvoeren wilde, geliefde te vereeren.

De Koning betoonde dit zeer wel te nemen, en schonk hem die lieden, daar by voegende, dat hy hem niet alleen voor zynen vriend, maar ook voor zynen zoon hield, alzoo hy onze opregtheid nu zag. Hy vereerde van Caarden ook een kopje Sowasa, tot een nader bewys van zyne genegenheid.

In Kapitein Frederik Houtman met woorden vry te geven.

Den 31 dito quam Kapitein Frederik Houtman, met nog 3 andere maats, mede van Pedir by hem aan boord vlugten, bevestigende alles, dat de vorige gevangenen hem gezegt hadden; dog hy zeide, buiten afscheid van den Koning niet te willen vertrekken.

Men vond dan te zamen goed, den Koning kennis van zyne komst aan boord te geven, en om hunne vryheid te verzoeken, dat Adam Vlaming gedaan, en de Koning op zyn verzoek toegestaan heeft, 't zelve met zyn zegel bevestigende; dog de Koning belastte, dat Houtman daags 'er na aan land komen zou.

En hem, en andere daar na weer te doen wegvoeren.

Hy dede dat den 1 January 1601 met Vlaming, en, by den Koning gekomen zynde, heeft hy hem, en zyne medegevangenen hunne vryheid toegestaan, volgens gedane belofte; dog zoo als hy het Hof uitging, ontmoette hem de Sjahbandaar van Pedir, die hem binden, en wegvoeren wilde, 't geen ook door 's Konings last, dog ongebonden, geschiede, gelyk hy nog dien zelven avond over de Rivier gebragt wierd; het welk aan van Caarden door Adam Vlaming bericht zynde, dede hem dit zoo veel eer besluiten, om maar ten eersten te ontvlugten, en om de schade wegens de 1000 ryxdaalders, en 5 stukken laken, die de Koning aan hem nog ten agteren was, aan de schepen, op de Reede leggende, te zoeken, alzoo hy nu klaar zag, dat alles hier maar schelmery was, en dat het op een verraad toelei, om hem mede maar in de val te krygen.

Ondertusschen bestelde van Caarden den 2 dito, dat de weder vervoerde Kapitein Houtman 15 ducaten, een Psalmboek, en eenige andere lyfsbehoeften, kreeg.

Hy ging ook by den Koning, en verzogt weder om Houtmans vryheid; dog hy zeide, dat hy weer weggevoerd was, alleen om dat 'er eenige kostelyke ringen, en krissen vermist wierden, weshalven hy van Caarden belastte, ook de drie andere aan land te bestellen, om den rechten dief uit te vinden.

Wanneer van Caarden vraagde, wat die goederen weerdig waren, en dat hy 'er borg voor blyven wilde, zoo zei de Sjahbandaar, een geheel Landschap; dog een neef van den Koning, onze vriend zynde, zei den Sjahbandaar in zyn aangezicht, als gy zoo openbaar liegen wild, zeg dan maar dat ze tien Landschappen weerdig zyn. 1601.

Van Caarden zei wel, dat twee der gevangenen dood krank waren; dog hy, dit niet willende gelooven, belastte hem zeer straf, die zonder tegenzeggen ten eersten aan land te leveren.

Den 3 dito voer hy met een dezer gevangenen, Jan Dirkszoon van Dordregt, genaamd, na land, verzag hem van kleederen, lywaat, 20 ducaten, en eenige goude maazen; dog kon niet beletten, dat hy, tegen 's Konings woord, weer na Pedir gevoerd wierd.

Wanneer men hen egter toonde, dat de twee anderen wegens ziekte onmogelyk konden komen, en men 'er een geschenk byvoegde, wierd dat ingeschikt.

Wat Houtman, en Jan Dirkszoon, betrof, daar voor eischte de Koning 50 cati zilver, a 33 ryxdaalders ider, dat van Caarden afsloeg.

Ook eischte de Koning (volgens zyn oude gewoonte van gedurig geld in voorraad te vorderen) door den Sjahbandaar nog 200 cati zilver op reekening van peper, die hy naderhand geven zou; dog alzoo van Caarden daar na zag, dat het hoe langer hoe erger ging, te meer, alzoo zy Hans Dekker ook nu met geweld uit de logie gehaald, en gezegt hadden, hem te zullen houden, ter tyd toe, zy de 2 zieke gevangenen kregen, vond hy goed de 2 zieke gevangenen aan land eerst te bestellen, en dus Dekker weer vry te krygen, gelyk ook die 2 zieken daar na stil na boord zyn gevlugt, met die nog aan de wal waren, latende eenen Pieter Dragon agter, die, alzoo hy niet wel zwemmen kon, verdronken is.

Zoo ras dit verrigt was, nam van Caarden negen Guseratze, Bengaalze, Portugeeze, en andere schepen den 12 dito in beslag, waar in hy 100 gevangenen, en onder welke hy 3 schepen met peper vond, dat zeer gemakkelyk, en zonder eenig bloedvergieten toeging.

Daar op liet hy met een der gevangenen aan den Koning weten, wat hy van hem te vorderen had.

Den 14 dito kreeg men ten antwoord een brief aan de Engelze Kapiteinen van Caarden, en Vlaming gericht, op welke, als aan hen, alzoo zy geen Engelzen waren, niet behoorende, zy niet geantwoord hebben, dog deden den Koning mondeling door den Tolk zeggen, dat zy hun achterstal volgens de gemaakte voorwaarde, en de gevangenen begeerden, of, zoo hy hen daar in geen genoegen gaf, dat hy zich zelven dan wel zou weten te wreeken.

Dog

601. wat op er viel.

Dog die van 't land zonden 3 oorlogsfusten op de onzen af, en begonnen den 14 dito op verscheide plaatzen vyandlykheden te toonen, en op onze schepen te schieten.

Daar op stak van Caarden den 16 dito eerst een Portugees schip, en den 17 dito nog 2 andere in brand, en kreeg den 18 en 19 dito brieven van den Koning en Houtman, waar op hy, even als te voren, antwoordde; dog als hem nu berigt wierd, dat in 't kort een gansche vloot op hem, nevens eenige branders, afkomen zou, heeft hy nog eenen brief aan den Koning, Houtman, en de Kapiteinen der genomen schepen, geschreven, en die met alle de gevangenen in een der genomen schepen overgezet zynde, met een lyst van 't gene hy te eisschen, of aan land gelaten had, aan hen gezonden, belovende nog twee dagen onder Poelo Way te zullen vertoeven, daar zy den 22 dito quamen, dog niemand, dan een zeil, dat niet by hen quam, vernemende, is hy langs Ticoe, en Priaman, van daar geloopen, en 'er aangegierd; dog, 'er niets voor hem te doen vindende, na Bantam voortgezeild, alwaar zyne lading den 10 April 1601 bekomen hebbende, is hy den 14 dito op Lampon om water aangegierd, vervorderende verder zyne reize na Holland.

601 in de A- op ge en ge- n.

In dit zelve jaar, in de maand Augustus, quam hier een van de twee schepen van de nieuwe Brabandsche Maatschappy, de witte Arend, op Ticoe, welkers Hoofden den Commies van den zwarten Arend, Kornelis Pieterszoon, en Guiljam Seneschal, na land zonden, om over den Tol te spreken; dog wierden zeer verraderlyk overvallen, en gevangen genomen, waar voor zy 3000 Ryxdaalders aan randsoen, mits 1600 Ryxdaalders aan reeds ontfangen goederen kortende, eischten.

ke oord, quetst.

Vyf van hunne makkers waren vermoord, en een gequetst, en naderhand eischten zy voor die genen, die nog in het leven waren, nu 4000 Ryxdaalders, weshalven die van den witten Arend den 22 dito daar van daan zeilden, latende daar 6 man van ider schip, of 12 gevangenen in 't geheel, zeer trouwloos aan land blyven. Deze zogten naderhand van daar wel met een Malabaarze Bark, die zy namen, te ontvlugten; dog wierden gedurig hier in belet, en daar na van die van Atsjeh weder gevangen genomen; al het welke hen zekerlyk uit wrake, over het gene van Caarden die van Atsjeh aangedaan had, overkomen is.

1601 t hier voor h, en e.

Den 15 December 1601 quam Adriaan Maartenszoon Blok, Schipper onder den Onder-zeevoogd, den Heer Jan Grenier (die onder den Zeevoogd Heemskerk behoorde) met de zwarte Leeuw voor Atsjeh ten anker, en dat in een tyd, dat zy in die stad sterken handel met die van Cambaja dreven, die met schepen van 80 tot 100 lasten daar ter Reede quamen. Zy vonden daar nog in January 1602, de gevangenen van den witten en zwarten Arend. 1602.

Zy gingen den 19 February van daar, quamen voor Ticoe, daar zy wel over peper handelden; dog ziende, dat zy de prys van dien gedurig verhoogden, namen zy eenig volk uit een praauw gevangen, en verzeilden, na hier 19 dagen gelegen te hebben, den 28 Maart van daar.

In Augustus 1601. de Roy, en Bikker te Atsjeh wel ontfangen.

A°. 1601, den 23 Augustus, zyn van de 4, op den 18 January 1601, uitgevarene twee Zeeusche schepen, Zeelandia, en de lange Bark, met de Commiezen, Gerard de Roy, en Laurens Bikker, voor Atsjeh aangeland, die den 14 December daar aan, zeer minnelyk van dezen zelven Koning ontfangen zynde, met hunne volle lading, en met twee Gezanten van dien Vorst aan Prins Maurits, en de Heeren Algemeene Staten der Vereenigde Landschappen, van daar vertrokken zyn.

Namen Ao. 1602 voor St. Heleen een ryke kraak.

Zy quamen den 6 Maart voor 't Eiland St. Heleen, daar zy den 16 dito een ryk geladene Portugeesche Kraak, op 15 tonnen gouds geschat, en St. Jacob genaamt, veroverden, ter gedagtenis van welk geval in Zeeland, na dat zy behouden daar aangeland waren, goude en zilvere penningen geslagen zyn, op welker eene zyde een gallioen tusschen twee schepen afgebeeld stond, met deze woorden: POSSUNT, QUÆ POSSE VIDENTUR, dat is: *Zy konnen of vermogen, dat zy schynen te vermogen*, 16 *Maart* 1602. En op de andere zyde zag men het hoogmoedig zinnebeeld des Konings van Spanjen, te weten, een Werelds-kloot in zee, met een paard, dat 'er uitspringt, met dit opschrift boven 't paard: NON SUFFICIT ORBIS, dat is: *De wereld is (hem) niet genoeg*. En agter dit paard vertoonde zich een zwemmende Leeuw op de zee ('t Zeeuws wapen zynde) met deze woorden: QUO SALTAT INSEQUOR, dat is: *Waar hy ook henen springt, daar vervolg ik hem.*

Waar van in Zeeland penningen geslagen zyn.

De kraak, den 20 July in Zeeland gekomen zynde, wierd in weerwil van alles, 't geen eenige Portugeesche Kooplieden tot Amsterdam daar tegen inbragten, tot prys verklaard.

De Gezanten des Konings van Atsjeh, welker namen waren, Abdul Zamat, en Siri Mohhammed, quamen met hun gevolg, te weten, 1 Edelman, Merassan genaamd, en 4 of 5 slaven, behouden mede in Middelburg, alwaar Abdul Zamat den 3 Augustus 1602 stierf, die ook daags 'er aan daar begraven, en met dit Grafschrift vereerd is.

1602. En 't verdere met hen voorgevallen.

Hic situs est
Abdul Zamat, princeps legationis
A Rege Taprobanæ, seu Sumatræ,
Sulthân Alciden Rajetza Lillo Labe Felalam.
Missæ
Ad Illustriss: Princip: Mauritium
Cum duabus navibus Zeelandiæ, quæ in deditione accepere
Liburnicam Lusitanicam
Vixit An: LXXI. *obiit Anno* cIↃ IↃcII.
Magistri Societalis Indicæ.
H. M. P. C.

Dat is:

Abdul Zamat, eerste van het Gezandschap, dat door
Den Koning van Taprobana, of Sumatra,
Den Koning Alciden Rajetza Lillo Labe Felalam,
Gezonden is
Aan den Doorlugtigen Prins Maurits,
Met twee Zeeuwsche schepen, die veroverd hebben
Een Portugeesche kraak.
Hy heeft LXXI *jaaren geleeft, en is overleden* A°. 1602.
De Bewindhebberen der Oost-Indische Maatschappy
Hebben dit, tot zyner gedagtenis doen opregten.

De ander Gezant is met Merassan den 1 September na Prins Maurits gereisd, zynde derwaards geleid door L. Warnerus, die de Arabische Taal zeer wel sprak, en door twee Heeren Bewindhebberen, Jacob Bommenee, en Arnold Verhoeven, en zyn over Dordregt, en Bommel in 's Princen leger voor de Grave gekomen, alwaar zy den 4 dito ter gehoor geleid zyn.

Hun geschenk, dat zy voor dezen Prins medegebragt hadden, was een kris met een Sowassa hegt, en met een Robyn vercierd, hebbende een Sowassa schede, als ook een goude schotel, een Sowassa kop, en 2 pond camfer van Baros.

Dit Sowassa is een stoffe, die half van goud, en half van koper, maar zoo konstig gemengt is, dat de Oosterlingen deze gemengde stof zeer verre boven 't zuiverste goud agten.

De Heer Velius tekend in zyn verhaal van de Hoornze zaken aan, dat deze Gezant en zyn gevolg ook daar, en te Haarlem, geweest zyn, gelyk men hen, om de fraeiheid der Nederlandze steden te toonen, in de voornaamste der zelve gebragt, en, na dat zy hier zeer wel onthaald waren, weer na Indien gezonden heeft.

Atsjeh in January Ao. 1602 in brand.

Den 13 January 1602 is de stad Atsjeh in brand geraakt, waar door wel 200 huizen, nevens onze logie (waar by wy wel 4000 ryxdaalders verloren) verbrand zyn.

De ze van ... man... 160...

A°. 1602 in December, zie ik ook, dat de vloot van den Zeevoogd N. Schuurmans, in 5 schepen bestaande, den 11 May 1602 van Bantam vertrokken, en Amsterdam, de zwarte Leeuw (waar op de voornoemde Schipper Blok was) Hoorn, de groene Leeuw, en Enkhuizen, of de Bruinvisch genaamd, de Atsjehze vloot, Fol. 24, in de Reize van Wolfert Hermanszoon, genaamd werd.

Daar onder konnen die 4 schepen niet geweest zyn, die door waarschouwing van Hans Dekker 's Konings listen en aanslagen ontweeken, alzoo de zelve in July 1600, daar verschenen zyn; daar Grenier (tot welkers vloot zy behoorden) in April 1601, eerst uitgevaren is; maar deze schynen van de vloot van Jacob Heemskerk geweest te zyn.

Joris Spilb... kom... 1602 Atsje...

A°. 1602 den 16 September is de Zeevoogd Joris van Spilbergen met de schepen 't Schaap, en de Ram, voor Atsjeh verschenen, alwaar hy zyn derde schip, 't Lam genaamd, reeds leggen vond.

By zyn komst bevond hy, dat daar reeds eenige bedienden van de Zeeusche Maatschappy lagen, die daar ook een huis hadden.

Hy, en Gujon le Fort, zyn Onderzeevoogd, bezogten den 17 dito, verzeld van 10 of 12 anderen, den Koning, en bragten hem de brieven van Prins Maurits, en eenige schoone geschenken, verzoekende te gelyk van den Vorst een zoetigheid, voor 't gene de gevangenen van de twee Zeeuwze schepen A°. 1599 daar geleden hadden; dog de Koning zette hem met eenige mooje woorden af, zeggende, dat hy de schuldigen daar over reeds had doen straffen. Ook zeide hy van die zaak geen kennis te hebben (dat een grove leugen was) maar dat die zynen Sjahbandaar aanging, die daar ook dood gebleven was, daar by voegende, dat hy daar over ook zynen zoon, nu Koning van Pedir, had doen vertrekken, om dat hy, daar tegenwoordig zynde, het niet belet had. Ook beloofde hy ze allen, zoo men hem nog imand, die 'er aan schuldig was, aanwyzen kon, daar over nog verder te zullen, en te willen straffen.

En zyn ontmoeting hi...

De bedienden, die hier door de Zeeusche vrienden gelaten en gekomen waren, om hem te verwelkomen, waren deze: Kornelis Jolyt, Jan Mertszoon, Lucas Japszoon, en Klaas Pieterszoon, die met hem, en Gujon le Fort, benevens Filip Grave, Meester van 't schip S. Sention, mede voor den Koning verschenen waren.

Verder wierd hy hier treffelyk met de zynen van den Koning onthaald, die zyn dans-hoeren voor hen ook danszen en zingen

gen dede, vereerende aan hem, en Gujon, ieder een vergulde kris, en een eerenkleed.

Hy vond hier ook Engelzen, te weten, Sr. Jems Lancaster, Zeevoogd van de Engelze schepen, en zynen Onderzeevoogd Sr. Middelton, en den Zeevoogd van St. Malo, le Berdeliere, die zynen Onderzeevoogd, in de maand May, op een der Maldivize Eilanden verloren had. De eersten, reisveerdig staande, lieten hem verwelkomen.

Toen Spilbergen hier quam, bevond hy, dat Kapitein Kornelis Specx, die by Comora, een der Majotze Eilanden, van hem afgedwaald was, zich genoodzaakt gevonden had, wegens de slegte stand van zyne Pinas, en wegens de onwilligheid van zyn Stuurman, om in dienst van de Zeevoogd Lancaster op zekere voorwaarden, van al zyn volk in kost en huur over te nemen, en hem nog te vergunnen 3 lasten peper vragt-vry tot Londen in te mogen leggen, overgegaan was.

Hy vertrok van hier den 21 September, liet 'er 't schip de Ram, en Gujon le Fort, mitsgaders eenig geld, en goederen voor hem in handen van Kornelis Specx.

Hy nam een Portugesche Kraak in October ontrent de Straat van Malakka, en quam den 5 November weder te Atsjeh, van waar hy den 20 dito weer na de kust van Keidah vertrok; dog, de zelve niet konnende krygen, liep hy met 't Schaap en de Ram na de Nicobares, voor een van welke Eilanden hy den 23 dito ten anker quam, bevindende, dat daar graauwe Amber viel, die dat wild volk, nevens eenige vrugten, aan boord bragt; waar na hy den 25 December weder te Atsjeh quam, daar hy wel ontfangen wierd.

Den 17 January 1603, quamen hier 2 Zeeusche schepen, Vlissingen, en der Goes, of de Gans, van Baticalo, die aldaar Zierikzee met hunnen Commies, Zebald de Weerd, gelaten hadden.

Ondertusschen kreeg Spilbergen een huis van den Koning, dat door de Engelzen gebouwt, en van hen aan de Koning geschonken was. Het was zeer fraei van witte steen opgemetzeld, en met een zeer netten tuin voorzien.

Den 5 February quam 't schip Zirikzee met Zebald de Weerd hier mede van Ceilon, die ondertusschen Onderzeevoogd gemaakt was.

Den 21 February stierf hier N. Jongerheld, Kapitein op 't schip de Ram, en den 7 Maart ook Gujon le Fort, die Onderzeevoogd op dit zelve schip geweest; dog om een t'zamenzweering afgezet was.

Den 8 Maart 1603, quamen hier uit Holland de schepen Hollandia, met den Commies Melchior Vogelaar: de Star, met den Commies Klaas Simonszoon Meebaal, en de Hollandze tuin, van Enkhuizen, 1603. met Kapitein Jacob Pieterszoon, vindende hier de 3 andere schepen, met hen uitgevaren. Spilbergen verkogt hier 't schip de Ram, aan de vereenigde Maatschappy, of aan Zebalt de Weerd, den 25 Maart, voor 325 pond vlaams.

Spilbergen en de Weerd nemen afscheid, en werden beschonken.

Den 30 dito gingen de Zeevoogd Spilbergen, en de Onderzeevoogd de Weerd, nevens de Commiezen en verdere Raaden, afscheid van den Koning nemen, daar zy zeer wel onthaald, en van den Vorst beschonken wierden.

Spilbergen zou, zoo het klaar geweest was, een fraeje kris, en een goude kop tot een geschenk bekomen hebben; dog kreeg nu 12 bhaar grove peper, 2 bhaar koper, en nog 2 krissen, en andere messen, voor zynen opperſten Landvoogd bevorens al ontfangen, waar nevens hy geen minder geschenken aan Zebald de Weerd, en de andere Commiezen dede.

De Zeevoogd Spilbergen, op zyn vertrek staande, liet hier Kornelis Specx, en den Assistent, Gillis Michielszoon, met 2 bedienden, om te bevorderen, dat zekere 24 lasten peper mogten geladen, en dat alles verder, volgens zyn gelatene last, daar mogt verrigt werden; waar op hy na Bantam den 3 April, en ook Zebald de Weerd met 7 schepen na Ceilon vertrok, latende hier eenige waaren en geld onder Jan Dekker, Commies op 't schip Vlissingen; ook nam hy een Gezant van dezen Koning aan dien van Candi mede.

Verscheide schepen van Ceilon op Atsjeh.

Ondertusschen quamen, na Zebald de Weerds droevige vermoording op Ceilon, de schepen de Star, Vlissingen, en de Hollandze tuin, en den 9 Augustus de schepen de Eendragt, Hollandia, en een jagt hier, alwaar zy de voornoemde schepen nog vonden leggen, waar benevens den 30 July hier van Bantam ook 't Jagt het Papegaeitje gekomen was.

Wederkomst van den Gezant des Konings uit Holland A°. 1604.

A°. 1604 quam de voornoemde Gezant van Atsjeh in de maand December met het schip Delf weder hier; dog vond den oudsten zoon nu in de plaats van zynen ouden overleden vader als Koning op den troon verheven.

A°. 1606, van Solt op Atsjeh.

Den 18 Maart 1606 quam de Opperkoopman Paulus van Solt met het schip Delf ter Reede van Atsjeh, alwaar hy den 30 dito den Opperkoopman Dirk van Leeuwen, Pieter Warkyn, en Aart Willemszoon, Onderkooplieden, na de logie zond, om van den Koning verlof tot hun verzeilen te verzoeken. Ook lag 'er in dien tyd al een vast Koopman, en Opperhoofd hier.

De Portugeesche vloot hier.

In dit zelve jaar quam hier tot Atsjeh de Portugeeze vloot, om dezen Koning te straffen, over dat hy 't met ons hield.

Aº. 1608 in January, quam het schip Gouda hier, en liet 'er de Eendragt, om

van

1616. van daar na Mazulipatnam te gaan.

Verhoeven Ao. 1608 hier als Hoofd. De Opperkoopman Gillis le Fief vond hier in November 1608, den Opperkoopman Albert Willemszoon Verhoeven als Opperhoofd, vertrekkende van daar met 2 Gezanten.

Ao. 1616 't comptoir hier opgebroken. Ao. 1616 vonden wy geraden, alzoo het onder dezen Koning ganſch niet gaan wilde, dit comptoir op te breken; dog hadden 'er twee ſchepen na toegezonden, om den handel te herſtellen, gelyk ook ſchynt gevolgt te zyn.

Ao. 1618 van den Broek hier. Ao. 1618 in Maart quam hier de Heer Pieter van den Broek, van de kuſt, vond 'er den Bevelhebber Kornelis Komans, die hier met de Valk gekomen was, om met den Koning, wegens Ticoe en Priaman, te handelen, en een verbond te maken.

In dit zelve jaar had de Koning van Atsjeh 't Koningryk van Pahang veroverd; ook kreeg de Opperlandvoogd van Indiën, de Heer Koen, bericht, dat die van Djambi onze logie daar zekerlyk afgeloopen, en ons volk vermoord zouden hebben, indien zy dat niet uit vreeze, voor de Portugeezen, die tegen hen in oorlog waren, en met een vloot op hen ſtonden af te komen, gelaten hadden.

Souri Ao. 1616 daar ons Hoofd, en Ao. 1618. Wy hadden daar op Djambi van Ao. 1616 af al een vaſt comptoir, en Andries Souri, die 'er Ao. 1618, en nog lag tot Ao. 1620, tot Opperhoofd gehad.

Ao. 1619 veroverde de Koning van Atsjeh de Ryken van Keidah en Peirah, op de Maleitze kuſt gelegen.

Bontekoe's volk op Sumatra mishandeld. Ao. 1619 quam hier Willem Ysbrandszoon Bontekoe, die, na een elendige togt door 't ſpringen van zyn ſchip, met eenige ſchipbreukelingen in de ſchuit hier aanlandende, om na water en ververſching te zien, mede 16 man van zyn volk verloor, van welke 'er 4 vermoord wierden in 't dorp, daar zy aanquamen, en 12 in een gevegt by de boot dood bleven, nader in zyn Reize zelf te zien.

Den 24 October 1621 ſchreven de Heeren zeventienen aan haar Edelheden op Batavia, dat zy beſt keurden den Keizer van Java tegen den Koning van Bantam niet te helpen, vermits de verovering van Keidah en Peirah den Koning van Atsjeh zoo opgeblazen gemaakt had, dat zy met reeden vreesden, dat dit ook hen wel zou konnen berouwen, zoo hy zomtyds dezen laatſten Vorſt ook eens mogt overvallen; weshalven zy beſt oordeelden hem nog wat geruſt te laten.

Laſt, om de comptoiren van Atsjeh, en Djambi Ao. 1623, te lichten. Ao. 1623 den 23 October ſchreven zy haar Edelheden ook aan, om de comptoiren van Atsjeh en Djambi beide te ligten.

Ao. 1628 hadden wy weder moeite met die van Palimbang, die met die van Djambi ook overhoop lagen.

De laatſten hadden wel het meeſt gelyk, weshalven de Opperlandvoogd van Indiën, de Heer Koen, genegen was hen ook tegen die van Palimbang te helpen; dog keurde, by beſluit van den 3 Maart, beſt, den Opperkoopman Broekmans nog eerſt eens na Palimbang te zenden, om te zien, of men hen zou konnen bevredigen.

Ao. [1639] Kroo[k] Com[missaris]. Ao. 1639 ging de Heer Paulus Krook na Atsjeh als Commiſſaris, om met dezen Koning over zaken van gewigt te handelen.

Ao. [1641] Com[postel] Hoo[fd] Atsj[eh] Scho[uten] hier [Ge]zant. Ao. 1641, wanneer op Atsjeh Jacob Compoſtel als ons Opperhoofd lag (waar uit blykt, dat wy daar ondertuſſchen weder een comptoir opgericht hadden) is hier ook de Heer Jooſt Schouten, buiten-gemeen Raad van Indiën, als Gezant en Commiſſaris gekomen, om met dezen Koning (die in dit zelve jaar, gelyk wy bevorens getoond hebben, overleden is) te handelen; wat ſchade de E. Maatſchappy by zyn dood op eenige juweelen leed, die hy belaſt had voor hem te maken, en die de Koningin niet aannemen wilde, toonen wy eenigzins onder de ſtoffe van Malakka.

Ao. 1[643] Souri Gezan[t]. Ao. 1643 wierd de Heer Andries Soury als Gezant van wegen onze Maatſchappy aan de Koningin gezonden, om haar alle heil, met hare verheffing op den troon van Atsjeh, toe te wenſchen.

Moor[d] door [die] van P[eirah] aan d[e Ne-] zen Ao. 1651. Ao. 1651 hadden die van Peirah, ſtaande onder de Koningin van Atsjeh, en met ons in verbond, een ſchrikkelyke moord aan ons volk aldaar begaan, 't geen haar Edelheden voornamen op zyn tyd te wreeken.

Welke Reede, [ge]vens di[e] van At[sjeh] Ao. 165[6] bezet is gehoud[en]. Zy zonden Ao. 1656 in July, den Heer Commiſſaris Johan Truitmans met de ſchepen Domburg, en de Concordia na Malakka, daar zy den 25 dito met de Gezanten van Atsjeh quamen. Zy gaven hem by zyne inſtructie laſt, om die van Peirah als vyanden aan te taſten, dog voor eerſt daar mede nog te wagten, tot dat men zien zou, wat uitſlag 'er op zyne zaken, na dat hy die Gezanten tot Atsjeh gebragt, en met de Koningin nader geſproken zou hebben, aldaar vallen mogt, houdende ondertuſſchen, na dat ons comptoir van Peirah gelicht zoude zyn, alle vreemden, met die Reede te bezetten, daar van daan.

Daar op vertrok de Heer Truitmans den 2 Auguſtus met de voornoemde ſchepen, en die Gezanten der Koningin, na Atsjeh, welke Reede hy mede eenige maanden bezet hield, nemende uit alle vaartuigen de goederen, die hy 'er in vond, volgens den laſt die hy van haar Edelheden bekomen had, om daar door die Vorſtin tot reden te brengen.

Ao. 1657 den 25 July, gaven haar Edelheden laſt, om die vuile moord van Peirah te wreeken, en Atsjeh's Reede weer

op

1659. op nieuw te bezetten, waar over te dier tyd de Heer Bort als Hoofd der bezetting (alzoo de Heer Truitmans nu niet mede komen kon) en nu voor af de Fiscaal Syben als Bevelhebber (alzoo Bort ook ergens mede bezet was) aangesteld wierd, om daar na door den Heer Bort weer vervangen te werden.

Hy had tot zynen Onderzeevoogd Jan Ideszoon Vink, Schipper op de Roode Leeuw, en tot zynen Schout by nacht den Taalkundigen Jacob Joriszoon Pits.

…ord der …en op …mbang 1658; …an …outens … op …bar.

Ao. 1658 liepen die van Palimbang 2 van onze schepen af, en vermoordden ons volk 'er op, dat 2 jaaren 'er aan zeer wel gewroken is.

In dit zelve jaar bedreven die van Sillebar ook een schendige moord aan 2 Tolken van de Fluit Nieupoort, waar mede Wouter Schouten in dat jaar uitgezeild, en waar van een schuit met volk daar om water aangeweest was, van de welke zy al het volk voorgenomen hadden te vermoorden, dat ook gelukt zou hebben, zoo zy dieper landwaard ingegaan waren. 1659.

Ao. 1658 belasten haar Edelheden de moord van Peirah te wreeken.

Ao. 1658 vielen 'er tusschen de onzen, en die van Peirah eenige schermutzelingen den 27 May voor. Zy quamen met 7 oorlogsvaartuigen, waar by de Koningin van Atsjeh nog 30 andere voegen zou, op ons af, na dat die van Oedjong Salang den 23 April onze logie overrompeld, verbrand, en verscheide lieden van ons zoo daar, als ook op de afgeloopen chaloep Barnam (daar zy 9 mannen van kant hielpen) omgebragt of gequest hadden, onder welke laatste de Koopman Groenewegen, 't Opperhoofd van Gunst, en meer anderen waren.

VYFDE HOOFDSTUK.

DE Heeren de Keizer en Bort Ao. 1654 als Commissarissen na Atsjeh. Groenewegen als Hoofd in Atsjeh. En Massis in Peirah. De Goyer ons Hoofd op Djambi. Die van Atsjeh verbreken Ao. 1660 't verdrag weer. Bort Commissaris Ao. 1660 op Atsjeh. Evert Michielszoon Hoofd Ao. 1663 in Djambi. Atsjeh Ao. 1664 belegerd door Bitter. De Commissaris Gruis, Ao. 1665. De Heer Verspreet komt Ao 1666 hier als Commissaris en Veld-Heer. Indrapoera's ongezonde lucht. Poelo Tsjingko Ao. 1664 door de Bitter veroverd. Ao. 1665 dooden den Commissaris Gruis. Door den Heer Verspreet gewroken Ao. 1666. 't Opperhoofd der Westkust Stadhouder van de Keizer van Maningcabo. De Heer Pits Ao. 1667 Opperhoofd. Padang het Hoofd-comptoir van Ao. 1668. Hoe veel comptoiren wy buiten Padang hadden. Kotatengah. Des zelfs Opperhoofden toen. Tsjingko. Opperhoofden hier. Sillida. Opperhoofden. Verdere dorpen daar omtrent. Ons comptoir op Priaman Ao. 1669 en 1670 opgericht, als mede op Ticoe. En Ao. 1670 op Baros. Nader bericht hier over. Die Ao. 1670 tegen ons opstaan; dog komen zich vernederen. Wat goederen hier vallen. Baros, met zyne onderhoorige dorpen, beschreven. Onze logie daar Ao. 1670 weer opgericht. De Inlandze Hoofden aldaar. De voorname bedienden van ons op Padang, van Ao. 1667, tot Ao. 1671. Hoe groot de bezetting zedert Ao. 1696 was. Titel der tweede persoons en Geheimschryvers. Wanneer de Engelzen, en Franschen zich begonnen hier vast te zetten. Moejelykheden Ao. 1669 tusschen Atsjeh en Dilli. De Heer Bogaard Ao. 1674 Gezant na Djambi. Ao. 1678 de Heer Pit hier Commissaris, met de Heer van Leenen. De Heer Hurdt vervangt de Heer Pits Ao. 1678. De Heer van Leenen verving Ao. 1679 de Heer Hurdt. Ao. 1681 oproer hier. De Heer Olitsch, Hoofd der mynen, in November met volk gezonden. Door welk volk die van Bajang en Troesang overwonnen zyn. Bericht van den slegten stant der Mynen, aan die van Batavia, door Olitsch gegeven. Die Ao. 1682 stierf. Moejelykheden tusschen die van Lampon en Palimbang. Ao. 1685 de Heer Coeper Opperhoofd hier; en Ao. 1686 door van Mechelen vervangen. Lamponze oproer Ao. 1686. Ao. 1687 de Heer Lobs Commissaris, en de Heer le Sage Opperhoofd hier. Djambi ingenomen. Ao. 1688 moejelykheden met de Engelzen over Bangcoelo, en Batangkapas. Waar by zy ons veel ongelyk aangedaan hebben. Dood der oude Koningin, en een nieuwe Ao. 1688 op Atsjeh. De Heer van Thye Ao. 1690 Commissaris van Palimbang. Ao. 1692 de Heer Boudens Hoofd van Sumatra. Zaken van Djambi. Het springen van Waveren, en diensten door de Koningin toen aan de onzen gedaan. Ao. 1696 't comptoir van Djambi gelicht. Weiland daar ook Hoofd. Durant Ao. 1696 na Tsjingko als Hoofd. Ao. 1697 de Heer Beernink Hoofd der West-kust. Ao. 1700 de Heer du Cam zyn vervanger. Moejelykheden met die van Pauw. Ao. 1701 de Heer Teding in zyn plaats. Die Ao. 1704 door de Heer Schepmoes vervangen werd. Ao. 1707 de Heide hier Hoofd. Ao. 1707 Patras Hoofd van Djambi. Ao. 1708 Bakker; en 1710 Hofman Hoofd op de West-kust. Ao. 1712 en

1559. *en 1713 moejelykheden met de Inlanders, Kapiteinen, enz.* Ao. 1712 *hier gezonden,* Ao. 1715 *nieuwe bedienden hier.* Ao. 1717 *de Heer* Schepmoes *hier Commissaris, die de gansche Regeering hier licht.* Patras *toen Hoofd hier, enz.* Ao. 1720 de Groot *Hoofd van de West-kust, enz. Opperhoofden van de West-kust van Sumatra. Opperhoofden van Palimbang. Opperhoofden van Djambi. Commissarissen der West-kust. Zaaken van den Godsdienst. Predikanten herwaards gezonden, om de H. Sacramenten te bedienen.* 16

De Heeren de Keizer, en Bort Ao. 1659 als Commissarissen na Atsjeh gezonden.

Ao. 1659 in Augustus, ging den Heer Jacob de Keizer als Commissaris na de Koningin van Atsjeh, medenemende den Koopman Jacob van Groenewegen, om aldaar, zoo de vrede getroffen wierd, als Opperhoofd te leggen.

Met een gelyke magt, als zyn E. ging, om met haar Hoogheid te handelen, de Heer Balthazar Bort, welke Heeren van Malakka derwaards vertrokken zynde, den 27 October des zelven jaars met het Jagt kleen Batavia, aan de Regeering van Malakka lieten weten, dat de vrede met die Vorstin getroffen, en daar besloten was, dat wy de helft van het Tin, in Peirah vallende, en die Vorstin de andere helft hebben zou, mits dat zy ook lyden moest, dat alle vaartuigen zouden bezogt, en dat aan geen vreemden eenigen handel in Atsjeh toegestaan zou werden, hoewel dit juist zoo net niet nagekomen is.

Groenewegen als Opperhoofd in Atsjeh; en Massis in Peirah.

Daar op wierd Groenewegen als Hoofd in Atsjeh geplaatst, en de Koopman Joannes Massis als Hoofd weer na Peirah gezonden.

De Goyer ons Hoofd. tot Djambi.

Den 29 December dezes jaars, kreeg men op Malakka tyding, dat het Engels comptoir, of logie, op Djambi, door hun eigen volk afgeloopen, gelyk de onzen ook kort bevorens door onzen Koopman en 't Opperhoofd aldaar, de Heer Jacob de Goyer (die 'er Ao. 1660, en nog later, lag) bekend gemaakt was.

Die van Atsjeh verbreken Ao. 1660 't verdrag weer.

Den 26 Augustus 1660 gaf de Heer Massis aan den Landvoogd van Malakka bericht, dat die van Atsjeh tot Peirah 't nieuw-gemaakt verdrag al weer overtreden hadden, met daar meer Tin, dan zy mogten, uit te voeren, waar toe ook de Koning van Peirah, en zyne Grooten, verscheide pas-cedels, om dat na Atsjeh te brengen, zonder zig ergens aan te kreunen, verleend hadden.

Bort Commissaris Ao. 1660 op Atsjeh.

Daar op vond men tot Malakka goed, dat Massis dit in der minne zou zien tegen te gaan, en, niets vorderende, dan maar veinzen, en ondertusschen, alzoo 't hier op een quade moer lag, al het Tin, en onze gereede penningen, in het schip Alkmaar zou inscheepen, maar nooddruft 'er houden, de schulden, zoo veel mogelyk was, innen, en van den toestand der zaaken op Peirah aan den Commissaris de Heer Bort, en Groenewegen, tot Atsjeh, behoorlyke kennis geven, terwyl men van Malakka aan haar Edelheden ook daar over schryven zou, om te zien, wat nadere last zy daar op zouden gelieven te geven.

Evert Michielsz. Hoofd 1663 't Djambi.

Ao. 1663 schynt Evert Michielszoon tot Djambi in de plaats van den Heer de Goyer als Opperhoofd (die hier stierf) gelegt te zyn, zonder dat my blykt, hoe lang hy daar gelegen heeft.

Atsjeh 1664 d. de Bitter belegert.

Ao. 1664 zond de E. Maatschappy den Heer Pieter de Bitter, als Hooft van een vloot na Atsjeh, om de Koningin, die vry streng regeerde, en met haar eigen volk, en ook met ons in oorlog was, tot reden te brengen. Hy nam al haare sterkten, en byna die geheele kust voor ons in, en dwong haar een nieuw verdrag te maken.

Ao. 1665 schynt onze Maatschappy wel het allereerst gedagten gemaakt te hebben, om op Sumatra's West-kust ontrent het Eiland Tsjingko, of niet verre van Padang, een vast comptoir op te rigten, hebbende dit jaar wel 300 pond goud uit de mynen aldaar getrokken.

De Commissaris Gruis, 1665.

Zy zonden den Heer N. Gruis als Commissaris 'er na toe; maar die maakte het door zyne onvoorzigtigheid zoodanig ontrent het dorp Pauw, dat wy daar ettelyken van ons volk verloren.

De Heer Verspreet Ao. 1666 Commissaris, en Veld-Heer.

Haar Edelheden, hier over geraakt, zonden 'er Ao. 1666 den Heer Abraham Verspreet als Commissaris en Bevelhebber, met last, om dit op het strengste te wreken.

Indrapoera's ongezonde l.

Ontrent dezen tyd begon men hier ook, en voor al ontrent Indrapoera, te ontdekken, dat het daar, en op het Duivels-Eiland, wegens eenige Taan-bosschen, in de moerassen groejende, en die 't water wel 2 mylen in zee rood maakten, zeer ongezond was, zoo dat alle, die daar op quamen, kort daar aan stierven.

Poelo Tsjingko al Ao. 1664 door de Bitter ver-overd.

Men had het Eiland Tsjingko, zelf al ten tyde van den Heer Pieter de Bitter Ao. 1664, in bezitting genomen, en daar, schoon 't van nature redelyk sterk, en zeer rotzig was, een Vesting gemaakt, 't geen egter niet belet had, dat die van Pauw veel van ons volk 't jaar daar aan, ten tyde van den Koopman en Commissaris, Jacob Gruis, dood geslagen hadden, alzoo toen door zyn eigene onvoorzichtigheid, Hy, de Heer van Iperen, Kapitein Bega, Kapitein Jan Pig, 3 Luitenants, 2 Kooplieden, en 130 Soldaten, ontrent het dorp Pauw, het leven lieten.

Het jaar daar aan quamen 'er 300 blanke

1667.

...od van Com-ſſaris ...uis door Heer ...rſpreet ...1666 ...vroken.

ke koppen, 200 Amboineezen, en eenige Boegis met 5 ſchepen onder 't oppergezag van den Heer Verſpreet, en den dapperen Kapitein Poleman, die, in 10 dagen overgezeild zynde, den 14 September voet aan land zetteden, en den 16 dito, die van Pauw zoo elendig uit het veld ſloegen (niet tegenſtaande zy verſcheide ſterkten van 10 en 16 voeten hoog, en 15 voeten dik, hadden) dat zy niet wiſten waar zich te bergen.

...elke de on-zich ...fter die ...ſche ...dſtreek, Sille-af tot ...os toe, ...kten.

Na dezen tyd hebben alle de quaataardigen en Atsjehs-gezinden zich van hier na Atsjeh begeven, en de ganſche kuſt aan deze kant tot ontrent Baros aan de onzen vry gelaten, die de zelve ook door magt van wapenen veroverd, en zig toen van Sillebar af tot aan Baros toe meeſter van alles aan deze kant, en wel in 't byzonder van alles, wat onder Sillebar tot aan Indrapoera behoorde, en daar benevens van Padang, het Eiland Tsjingko, Kotatengah, van de Sapoeloh Boha Bendar, Bajang, Lompo, enz., en alles tot aan Ajer Adje, mitsgaders van Priaman, Ticoe, Paſſaman, Ajer Bangi, en 't verdere tot aan Baros toe (gelyk wy in het vervolg breeder toonen zullen) zoodanig gemaakt, dat alle deze ſtrand-volkeren (ſtaande eigentlyk onder ons, en by onze bepaalde gifte onder den Keizer van Maningcabo, en uit zynen, en onzen naam onder 't Opperhoofd van de Weſt-kuſt, als zynen, en onzen Stadhouder) verſcheidemalen tegen ons opgeſtaan hebbende, en ſtraffe wegens hunnen opſtand vreezende, zich zelven goedwillig aan ons by een nader verdrag hebben komen onderwerpen, waar by dan onze E. Maatſchappy een volſtrekt regt over deze ganſche kuſt op een zeer wettige wyze zederd Ao. 1666 bekomen, gelyk zy ook zedert de eerſte gedagten genomen heeft, om hier een vaſt comptoir, en verſcheide logien, op te richten.

...per-...d der ...t-kuſt, houder den ...er.

...Heer Ao. Op-oofd.

Terwyl de Heer Verſpreet nog hier was, die den 7 May 1667 na Batavia vertrok, wierd by hem en den Raad eerſt goedgevonden, om de goederen van dit comptoir aan den Koopman Jacob Joriszoon Pits, welken haar Edelheden als Hoofd van de ganſche Weſt-kuſt van Sumatra aangeſteld hadden, over te geven, gelyk die Heer, die tot dien tyd toe hier 't oppergezag had, den 16 February, na dat de Heer Pits den 13 dito daar van Malakka aangeland was, gedaan heeft.

...ng het ...d-ptoir Ao. ...6.

Haar Edelheden hadden aan den Heer Pits magt en laſt gegeven, om de plaats, die hy beſt keurde, voor de hoofd-plaats te houden.

Men had in 't eerſt wel zyne gedagten op 't Eiland Tsjingko, als zynde vry ſterk, laten gaan; maar aangezien men dat zeer ongezond, en ook in verre na voor den goudhandel zoo gelegen niet, als Padang, vond, heeft men dit laaatſte, als 't gezondſte en beſt gelegenſte, tot het hoofdcomptoir geſchikt, waar op haar Edelheden Ao. 1668 ook hare goedkeuring gegeven hebben, en is het na dien tyd ook altyd het hoofd-comptoir geweeſt en gebleven. 1668.

Comptoiren buiten Padang.

Te dier tyd hadden wy hier, buiten Padang, nog 3 buiten-comptoiren, daar wy logien en Opperhoofden hadden.

Kotatengah.

Het oudſte was dat van Kotatengah, daar wel eer Jacob van Groenewegen als Hoofd ſchynt gelegen te hebben.

Dit was een zeer onruſtig, en twiſtgierig volk, die, hoe ſterk zy zig ook by deze en gene verbonden aan ons onderworpen hadden, zich egter niet ontzagen gedurig tegen hunne Opperhoofden op te ſtaan, en zich openbaar tegen ons aan te kanten, waar toe Siri Radja Hoeloebalang, een zeer geldgierig man, gedurig niet weinig het zyne dede, tot dat hy Ao. 1669 na Oelakan de vlugt nam.

Des zelfs Opperhoofden.

Wy hebben daar verſcheide Opperhoofden, om den goud-handel waar te nemen, gehad, te weten, Jacob van Groenewegen voor Ao. 1667, en daar na Henrik Marſchalk Ao. 1665 en 1666, N. Starkman Ao. 1667, Jacob Kivit, Onderkoopman, en Arent Kool tot den 9 July 1669, Joannes Colombi na den 9 July 1669, die 'er tot den 22 Maart 1674 gelegen heeft, wanneer 'er zulken opſtand van dit volk voorgevallen is, dat zy tot geen reden komen wilden, voor dat wy hier de logie den 8 April van daan geligt hadden, 't geen haar Edelheden, by ſchryvens van den 4 Juny 1670 ook goed gekeurt, en na welken tyd, hoe meenigmaal zy ook om de vrede met die van Bongus quamen ſmeeken, niet goed gevonden is, daar weder een ander Opperhoofd te leggen, of zich eenigzins aan hen gelegen te laten, te meer, alzoo hier maar een ſmalle goud-handel, en een groote laſt van de bezetting viel.

Tsjingko.

Het tweede comptoir was op het Eiland Tsjingko, of Sinkel, dat 12 mylen bezuiden Padang, en zoo veel ook benoorden Indrapoera legt. In andere kaarten legt dat 2 of 2½ graad benoorden den Evenaar, dog zeer qualyk.

Dit was een menſch-verſlindend Eiland, waar op van tyd tot tyd zeer veel menſchen ſtierven, zoo door de groote hitte, als door de ongezonde dampige en vergiftige lucht.

Terwyl de Heer Verſpreet nog hier was, verloor hy zynen Geheimſchryver, Jan Schepens, nevens welken toen ook Pieter Brinkhot, en Johan de Witte, Onderkooplieden, en de Aſſiſtenten, Joannes de Koning, en Americus van den Briel, met veel anderen, hier overleden zyn.

1668. Men vond echter goed hier Ao. 1667 een comptoir op te richten, en 'er een logie, of een huis met pannen, dat niet zeer groot was, en Ao. 1669 'er een steenen pakhuis by te maken, en over den omslag der E. Maatschappy, alhier een Opperhoofd te leggen.

Opperhoofden hier.

Ao. 1667 wierd hier de Onderkoopman François Bakker als Hoofd geplaatst, by welken toen Jacob de Kivit nog gevoegd is; dog alzoo Bakker dikwils hier en daar na buiten, en voor al na Baros, gezonden wierd, en hy hier ook vry slordig huis hield, en veel te kort quam, zoo is hier Ao. 1668 de Koopman Joannes de Harde gelegt, die den 1 September Ao. 1670 na Batavia vertrok. Wat voor Opperhoofden naderhand hier lagen, is my onbekend.

Tegen over Tsjingko legt het dorp Peinang, dat jaarlyx ontrent 100 Bhaar peper opbrengen kon.

Sillida.

Het derde buiten-comptoir was Sillida, dat onder Tsjingko staat, en niet verre van daar, of 'er wat benoorden, legt.

Hier valt wel het meeste en 't beste goud, gelyk ook daar omtrent op des zelfs gebergte de goud-mynen zyn.

Opperhoofden.

Hier is een logie, en een Opperhoofd van ons, die 't opzigt over den goud-handel, en over de mynen heeft. Voor 1667 lag hier Burghard Been, Ao. 1668 den Onderkoopman Bakker, en Ao. 1670 den Onderkoopman Abraham Obdam.

Om nader kennis van deze goud-mynen te krygen, hebben haar Edelheden Ao. 1669 den 16 Juny herwaards den bergwerker Jan Frederikszoon Harman gezonden, en Ao. 1670 den 9 October belast hier een vastigheid voor 16 of 20 man, by toestemming der Inlandze Grooten, te maken.

Verdere dorpen daar ontrent.

Daar nu omstreeks heeft men het dorp Bajang (daar veel slegte peper valt) de Sapoeloh Boha Bendar, vyanden van Bajang, gelyk mede de Tiga Blas Kota, naast aan welke dorpen dan Padang volgd, van waar men dan na Kotatengah, en zoo verder na 't dorp Anney, daar men eerst al mede een logie 1667 opgericht heeft, schoon 'er pas 6 of 7 huizen bystonden, 't welk naderhand afgekeurd is, om dat men bevond, dat die plaats qualyk begrepen was. Omtrent deze plaats waren ook de dorpen Selapan, en de Sambilankota; en schoon men met de andere volkeren hier omstreeks veel moeite had, hielden zich deze zeer stil.

Ons comptoir op Priaman Ao. 1669, en 1670 opgericht.

Die van Priaman, wat verder op (of pas 7 of 8 mylen bezuiden Ticoe) leggende, waren door den Heer Pits, terwyl hy Ao. 1667 voor Kotatengah was, om daar ordre te stellen, wel ontboden, maar niet verschenen, en hadden in tegendeel Gezanten na Atsjeh om hulp gezonden.

Naderhand egter ziende, dat hun verwagting van Atsjeh, en 't zenden van hulptroepen van daar, op niet uitquam, zyn zy al mede, gelyk alle die volkeren van Batangkapas, en die van de Sapoeloh Boha Bendar benoorden en bezuiden van Sillebar af tot aan Baros toe, Ao. 1668 al tot ons afgekomen, en hebben om vergiffenis verzogt, zich aan ons onderworpen, en nieuwe verbonden met ons gemaakt.

Als n… op T…

Een van de voornaamste goud-handelplaatzen, is dit Priaman, waarom wy Ao. 1669, en 1670 op hun verzoek ook goedgevonden hebben, daar mede een comptoir en logie op te richten, en 'er een Opperhoofd te leggen, gelyk ontrent dezen tyd al mede op Ticoe, daar men een zeer onrustig en twistgierig volk had, geschied is, tusschen 't welk en Ajer Bangi, men het dorp Passaman had, het welke zig nevens alle de Inlandze Noorder-Overheden dezer Inlanders zig Ao. 1670 zeer nederig aan ons is komen onderwerpen, gelyk eindelyk die van Batos, na dat zy lang te vergeefs na een Atsjehze vloot gewagt, en daar voor gevreest hadden, Ao. 1670 (volgens ons schryvens van den 4 November van daar na Batavia) gedaan hebben.

En A… 1670 Baros

Het dorp van Baros, onder een Panglima van Atsjeh staande, was nu en dan wel door de onzen bezogt, dog zy hadden aan eenige van ons volk een schandelyke moord Ao. 1667 of 1668 gepleegt.

Ondertusschen vond men egter goed den 2 Maart 1669, den Onderkoopman François Bakker, en den Boekhouder Joannes Melman, met eenige koopmanschappen hier na toe te zenden, alzoo dit een plaats was, daar uitnemende goede Camfer, en de beste Benzoïn, viel.

Deze twee bragten het toen hier zoo verre, dat den 6 April daar aan hier een comptoir opgericht, en een huis voor ons volk vervaardigd is, 't geen verder met vier gotelingen, en twee steenstukken zoodanig versterkt wierd, dat men niet veel voor den Inlander te vreezen had.

Nader b… richt hie… over.

Op dezen tocht had Bakker ook de eerste maal (schoon daar toe geen last hebbende) op het Eiland Nias geweest, van waar hy den 5 Augustus, gelyk Melman den 16 dito, weer op Padang quam; dog Bakker had, buiten bevel, ook den handel op Baros laten varen, waar over hem gelast wierd zich te verantwoorden, gelyk mede over dat hy Nias, buiten last, aangedaan had.

Naderhand egter verzogten die van Baros weer zelf, om daar een Opperhoofd te leggen, dat ook daar na 1669, en voor al eerst regt Ao. 1670 geschied is, wanneer men daar den Boekhouder Huibert Huigens, als Hoofd, en by hem den Assistent Michiel de Hertog, gelegt, en Schipper David Davidszoon tot dien handel

del gebruikt heeft, welk voortzetten van den handel aldaar, den 20 November 1669 by haar Edelheden ook goedgekeurt is.

Egter was dit die van Baros, die nog al voor de vloot van Atsjeh vreesden, geen regten ernst, en zy begonden weer zoo balsturig te werden, dat zy ons den handel niet alleen ontzeiden; maar zig in allen deelen weer tegen ons aankanteden.

Den 27 Augustus Ao. 1670 vond men goed, schoon nog in geen goed verstand met hen zynde, hier na toe Mattheus du Vignon, als Hoofd, en Joannes Colombi als tweede, te zenden, en de Heer Pits liet hen waarschouwen, van zich tydig voor ons te komen vernederen, zoo zy de gansche magt der E. Maatschappy in het kort niet wilden afwagten.

Het was zoo verre van daar, dat zy zig hier aan kreunen zouden, dat zy zig kort 'er aan, of in October, niet ontzagen onze wooning, en de geheele heining om de zelve, om verre te werpen, en de onzen allen smaad aan te doen.

In 't begin van November 1670, ging 'er de Heer Pits met een vloot na toe, en bragt hen toen zulk een schrik op 't lyf, dat zy zich aanstonds quamen vernederen, en ten eersten, onder groote beloften van beterschap, een veel bondiger verdrag aanboden te maken.

Men zegt, dat hier niet alleen zeer veel calappus-olie (komende van de Eilanden Niako, Banjac, en Maros, en 't halfaam $3\frac{1}{2}$ Ryxdaalders kostende) maar ook veel houte planken, karet, zappan-hout, veel harpuis, rochevellen, en vogelnesjens, behalven de camfer, en benzoïn, vallen; dog daar werd meer van opgegeven, dan wel in der daad waar bevonden is.

Het dorp Baros zelf legt ontrent $\frac{3}{4}$ myl van strand, zynde van voren met redelyke vlakten, en schoone Rystvelden, voorzien; dog van agteren grenst het tegen een laag gebergte, waar op de beste benzoïnboomen staan. Hare heerschappy strekt zich benoorden tot Sinkel, en bezuiden tot Taboejong uit, zynde wel redelyk volkryk; maar de Overheden hebben zeer weinig over hunne onderdanen te zeggen, alzoo het meest afzetzels van een geboefte zyn, dat langs deze gansche kust over misdryven hier van daan gejaagt is, en die aldus, door langheid van jaren meester van deze plaats geworden zyn, waar door een ieder van hen voorwend, Heer van zyne bosschen en landen te zyn.

Het dorp Taboejong, dat hier onder staat, kan jaarlyx wel ruim 4 pikols camfer ter markt brengen, en had de Radja Bata aldaar door zyn Gezant dit jaar aan den Bevelhebber en Raad van Padang verzogt, daar een comptoir te willen oprichten, dat hem beleeft afgeslagen was, alzoo hy een vasal van die van Baros is.

Onze logie-grond tot Baros, op de eigen plaats daar ze bevoren, by de mond der Rivier, begrepen geweest is, was maar 400 voeten in 't vierkant, die met 2 punten, en 8 metaale bassen, zou verzekerd, en met een Pagar van Nipa-boomen omheind werden. Zy was voor 60 Ryxdaalders gekogt, waar van de helft in zout betaald was, en de andere helft, na voltoying van dien, zou voldaan werden; dog 't ging slap voort. 1670. Onze logie aldaar Ao. 1670 weer opgericht.

Ondertusschen bleek by de stukken, dat, schoon wy hier nu een logie hadden, de handel niet zeer toenam, en zelf ook van hen vrugteloos gemaakt wierd.

Men had 'er 2 Hoofden, en 12 Soldaten, gelegt, en men was van oordeel, dat, gelyk die van Atsjeh dit volk zeer bars bestierd hadden, het best wezen zou, dat wy hen voortaan zagt regeerden.

Radja Oeloe was hier de Opperkoning, onder welken niet alleen Baros, maar ook Sinkel en Taboejong, stond, en die ook belooft had, Sinkel binnen 6 maanden mede onder het zelve verbond te brengen. De Inlandze Hoofden.

Men oordeelde op Padang egter 't best, niet meer goederen, dan 'er net van nooden waren, in de logie te vertrouwen, alzoo de zaken hier nog als op schroeven, en wat los stonden.

En dewyl men bespeurd had, dat Radja d'Ilheer wel zoo vroom en opregt, als Radja Oeloe, dog zoo magtig niet was, en dat men hem zogt uit de Regeering te verstooten, om dat hy, na hun gedagten, onze zyde wat te veel hield, was men te Padang van oordeel, dat men hem de sterke hand leenen, en hem in allen deelen tegen hunne raadslagen, om Radja Bongso, zynen broeder, in zyn plaats te stellen, dekken moest; aangezien zy niet bevoegd waren daar ontrent eenige de minste verandering, buiten onze kennis en toestemming, te maken.

De voorname bedienden nu, die men by de oprichting van 't Hoofd-comptoir op Padang gehad heeft, zyn deze navolgende geweest: Bedienden op Padang, van Ao. 1667 tot 1671.

De Heer Pits was Opperhoofd, en maar Koopman, toen hy dit wierd.

Ao. 1668 werd hy Opperkoopman met 100 gulden ter maand, onder een verband van 3 jaaren, en 1670 Bevelhebber met 130 gulden ter maand, dat hy tot 1679 den 8 April bleef, wanneer hy buitengemeen Raad van Indiën, en ook kort 'er na Landvoogd van Malakka wierd, hoewel hy niet voor Ao. 1679, derwaards vertrok.

De tweede persoon, 1667 hier gekoren, en by haar Edelheden goedgekeurt, was de Onderkoopman Martinus Eikberk; dog de zelve is den 15 May 1668 overleden. Hy wierd door Joannes de Har-

1671. Harde vervangen, die dit, Koopman zynde, tot 1 September 1670 bleef, en toen vertrok.

Joannes Melman, die zeer veel in commissien, na Baros, en elders, met den Onderkoopman François Bakker gebruikt wierd, was A°. 1667 maar Boekhouder, en nam in dien tyd egter van den 21 July 1668 op zyn verzoek, de bedieningen van Fiscaal (waar in hy nu en dan door Philip de Bricqueny, als hy na buiten in commissie was, ondersteund wierd) en van Ao. 1667, die van Geheimschryver waar, waar op hy 1670 Onderkoopman en vast Fiscaal met 45 gulden 's maands onder een verband van 5 jaren, wierd, blyvende in beide die bedieningen nog tot A°. 1671, zonder dat ik wete, hoe veel langer hy dat na dien tyd gedaan heeft.

Dat de Onderkoopman François Bakker als Hoofd, met den Onderkoopman Kivit, op Poelo Tsjingko lag, hebben wy bevorens al aangemerkt.

Als Winkelier lag hy hier Ao. 1667 (en al bevorens) die een springtogt na Batavia gedaan, en zich A°. 1668 weer hier na toe begeven hebbende, den 9 July 1669 hier overleden is. In de tyd van zyn vertrek, of A°. 1668, was den 20 July dit in zyn plaats Everard van der Schuur geworden, en tot Ao. 1669, wanneer hy afging, gebleven.

Den 2 Maart 1669 was hier Soldy-Boekhouder Michiel de Hertog, de Negotie-Boekhouder Antoni Stuurman, in welk jaar ook de Onderkoopman Mattheus du Vignon aan land gelicht is, om Negotie-Boekhouder te zyn, gelyk toen ook 't Hoofd der krygslieden hier, de Vaandrig Michiel Vrouwling, nevens den Assajeur Jan Frederikszoon Harman, en de Boekhouders Jan van Ryn, en N. de Ley, overleden zyn. Ook wierden toen hier voor de zieken J. Thierens, en Philip de Bricqueny, Jacob Lydema (die den 20 November 1669 weder vertrok) aan land gelicht.

Ook was hier A°. 1667 nog de Onderkoopman Gerard van Buuren, nevens de zieke Assistenten, Jacob Faloer, Jacob Reveld, Willem Kik, en Melchior Thomaszoon.

Ao. 1669 waren hier nog Huibert van den Broek, en Joannes Colombi, die als Boekhouder en Hoofd tot Kotatengah lag. Jooft Henrikszoon uit de Ryp was toen op Padang Bottelier, ook had men toen hier Joannes van der Vecht met zyn gansch huisgezin, als mede den Krankbezoeker Huibert Jacobszoon Spiegel, die Ao. 1669 den 18 October, vertrok, na welken tyd Sr. Melman dien dienst ook (alzoo hy dit meer gedaan had) by zyne 2 andere bedieningen van Fiscaal, en Geheimschryver, waarnam.

A°. 1670 wierd de Assajeur en Assistent, Burghard Bheen, van Dantzik, den 4 Juny Vaandrig, mits dat hy ook zou Assajeur blyven, en op den zelven dag wierd ook Pieter Janszoon van Rinen als jong Vaandrig aangesteld; dog zoodanig, dat hy als jong Luitenant hier Hoofd der krygsbenden zyn zou; dog alzoo hy den meesten tyd lam aan de beenen was, quam by den 19 Maart 1671 daar aan te sterven. 167[illegible]

A°. 1670 was hier een Mr. Bergwerker, en Volmaakt Assajeur, Nicolaas Frederikszoon Visscher, met 9 Nederlandze Mynwerkers, voor de Sillidaze Myn, nevens den Goudsmid en Assajeur, Henrik de Ruiter, van Straatsburg, van Batavia gezonden, buiten welke men toen ook hier bekomen had de Assistenten Matthys Michielszoon, en Izaak Franszoon, om hier gebruikt te werden; dog de Vaandrig Bheen, ondertusschen krankzinnig geworden, was na Batavia den 9 October vertrokken.

Haar Edelheden hadden ook een vloot met schepen gezonden, met veel krygsvolk, die hare zaken, tot demping der Inlandze oproeren, en tot vernedering van den Inlander, verricht hebbende, den 4 November 1670 weer na Batavia gingen, medenemende den Logie-Boekhouder Andries van Marken, door welkers onvoorzichtigheid, het oude, en nieuw huis der E. Maatschappy den 5 Augustus 1669 afbrandde, en waar by de E. Maatschappy gl. 27892-7-12 verloor. Zy lieten toen van 't krygs-volk den Vaandrig Pieter Piroth hier, en gelyk de Assistent Johan van der Vecht den 31 December 1670 ook vertrok, alzoo hebben zy den Boekhouder N. Hengelaar daar tegen toen weder aan land gelicht.

Ao. 1671 gingen van hier na Batavia de Boekhouder Huibert Huigens, en de jonge Assistent Jacob Pessaart; dog de jonge Assistent Jacob Steenhof, en Adam Pen, bleven nog hier.

Ik had wel gewenscht hier nevens een lyst van alle deze bedienden vervolgens te konnen voegen; dog hebbe die niet weten te bekomen, wat moeite ook daar toe gedaan hebbe.

De bedienden, my nog onbekend, zullen wy hier en daar tusschen beiden, op de jaren, dat zy hier op deze of gene comptoiren lagen, invoegen, en hier na nog een algemeene lyst van de Opperhoofden van Sumatra's Westkust laten volgen, en 'er de Opperhoofden van Djambi en Palimbang, die my bekend zyn, byvoegen.

De gansche bezetting hier, beliep in den beginne 110 koppen. Men verzogt, om de gedurige daar voorvallende oproeren der Inlanders, en om de groote sterfte

Hoe groot de bezetting voor al zedert Ao. 16[illegible] van was.

671. van 't volk hier, nog 40 of 50 Soldaten, welke omslag van tyd tot tyd nog al vry meer toegenomen is; maar gelyk haar Edelheden A°. 1679 den 20 Maart goedvonden aan dit Opperhoofd, en den tweeden alhier, de zelve voordeelen als by een Landvoogd, en tweeden in eene Landvoogdye te laten genieten ('t welk men onder Amboina omstandig zien kan) alzoo vonden zy den 7 May 1696 ook goed, den omslag alhier zoodanig te verminderen, dat voortaan hier maar zouden zyn

Op Padang.	184 mannen.
Tsjingko.	42 dito.
Baros.	15 dito.
te zamen	241 mannen.

der de per-sen im-vers. Ook begeerden zy dat de tweede en Geheimschryvers voortaan maar Boekhouders zouden mogen zyn; dat egter naderhand weer anders begrepen is, alzoo de tweede Kooplieden, en de Geheimschryvers Onderkooplieden daar op geworden zyn.

neer ngel-en chen ier zetten. Uit eenige byzondere schriften van de zaken der E. Maatschappy, welke ik bezitte, bevinde ook, dat de Engelzen, en Franschen ontrent A°. 1666 zich op dit land van Sumatra, en wel tot Atsjeh, door milde geschenken, vast hebben beginnen te maken, hoewel die eerste dat voornamelyk, zedert zy van Bantam afraakten, op Bangkoelo ontrent A°. 1685 hebben begonnen, en daar een sterke logie op dien hoek van Sillebar opgeregt. Dat zy hier bevorens al eer waren, hebben wy op zyn plaats ten tyde van Joris van Spilbergen getoond.

elyk-n A°. tuf-die tsjeh lli. A°. 1669, of een weinig te voren, vielen die van Dilli van de Koningin van Atsjeh af, alzoo zy hen wat streng handelde, en verzogten onze hulp. Zy handelden toen met ons wel in tin (gelyk wy onder de stoffe van Malakka gezegt hebben) maar wy hielden ons daar buiten, alzoo wy op Malakka wel 2000 bhaar, of 75000 pond, jaarlyks bekomen konden.

leer art 1674 nt na bi. Den 21 May 1674 ging de Heer Andries Bogaart, een man van groote bequaamheid, als Gezant na den Koning van Djambi, nam D. Rudolphus van Varik met zig, en bragt onze zaken daar in een goeden staat.

678 eer Pit missa-. A°. 1678 wierd de Heer Laurens Pit, met den Heer Johan van Leenen, als Commissaris na Padang gezonden, daar zy den 4 February na toe vertrokken.

leer lt A°. 3. Terwyl zy hier waren, wierd de Heer Pits buitengemeen Raad van Indiën den 8 April, by 't afzetten der 4 Heeren op Batavia, gemaakt. Ook schynt toen de Heer Melchior Hurdt hier in de plaats van de Heer Pits al Opperhooft geweest te zyn, die dit tot A°. 1679 bleef.

Heer Leenen 1679. A°. 1679 wierden (gelyk wy reeds aangemerkt hebben) de buitenvoordeelen van dit Opperhoofd en den tweeden alhier net bepaalt, ook wierd toen de Heer Hurdt door den Heer van Leenen als Opperhooft vervangen, terwyl de Heer Pits nog al eenigen tyd, en tot A°. 1681 hier bleef. 1682.

A°. 1680 was het hier onder de Inlanders weer in de war; weshalven 'er veel volk onder 't oppergezag van den Heer Benjamin Olitsch (gewezen Keurfaxisch Raad, en Berg-Commissaris, en als Berghooftman en bestierder der goudmynen op Sumatra in dat jaar uitgevaren) A°. 1681, na dat de Heer Laurens Pit den 21 October aangeland was, en met den Luitenant en bergscheider Bleutner kennis van dezen oproer aan haar Edelheden gegeven had, den 12 November herwaarts gezonden wierd. A°. 1681 oproer alhier. De Heer Olitsch als Hoofd der mynen zonden.

Het getal der manschap was al redelyk groot, alzoo met 't schip Nieuw Middelburg 411 man (bestaande in 3 vaandels Europeërs, en 3 vaandels zwarten, en in eenige Matroozen) Rammekens 200, het Huis te Velzen 300, en Delfshaven 280 koppen, te zamen 1191 man uitmakende, herwaards over gingen.

Zy quamen den 29 December voor Poelo Tsjingko op de Reedé, daar de Heer Arnold Sylvius, tweede van de Westkust, en daar na ook de Heer van Leenen, hen zeer vriendelyk ontfing.

Na dat men de krygsbenden had doen landen, tastte men die van Bajang en Troesang (die zig tegen de E. Maatschappy aangekant hadden) zeer dapper aan, en klopte hen zoodanig, dat hun beste wieken gesnuikt waren, zoo dat zy, in 't gebergte gevlugt zynde, niet veel meer konden uitregten, van al het welke ten eersten na Batavia kennis gegeven wierd, en waar by wy ook bezitters van nog 2 mynen geworden waren, die de Inlanders voor ons verborgen gehouden hadden. Door welk volk die van Bajang en Troesong overwonnen zyn.

Men gaf ook een net bericht toen wegens de bergwerken alhier over, waar van men zeer hoog opgegeven, en daar men zeer groote gedagten, door vorige quade berichten misleid zynde, van opgevat had; dog by 't zelve bleek, dat het op niets uit quam, alzoo de onkosten veel hooger, dan de voordeelen, liepen. Bericht van de slegte staat der Mynen door Olitsch.

De Heer Petrus Hartzing, Hof- en Berg-Raad van zyn Hoogvorstelyke Doorlugtigheid van Brunswyk-Lunenburg, had in zeker boekje, uit 2 Hoofddeelen bestaande, en aan de Heeren Bewindhebbers, of de zeventienen den 12 July 1678 opgedragen, haar Edelheden wel ettelyke millioenen jaarlyx, volgens de uitrekeningen in dat boekje, belooft; maar men bevond naderhand, dat zyne beschryving met den waren staat van Sillida's Mynen geenzins overeen quam, en dat de onkosten van dit goud hier veel hooger, dan de voordeelen, liepen.

Buiten dien quam ook de Heer Olitsch den

1682. Die A°. 1682 ſtierf.

den 29 May 1682 hier te ſterven, die hen waarſchoude, dat de erts hier ſlegt, de aderen zeer ongeſtadig, en dat 'er meer ſchade dan voordeel van te wagten was, het geen in deze zaken weer een groote ſtremming gaf, hoewel men naderhand met in die mynen te werken voortgevaren heeft. Het meeſte goud komt egter van binnen uit het land aan de onzen.

Moejelykheden tuſſchen die van Lampon, en Palimbang.

Ontrent dezen tyd heeft men nu en dan ook moejelykheden tuſſchen die van Palimbang, en Lampon gehad, dog het is van weinig belang geweeſt

Ao. 1685 de Heer Coeper Opperhoofd hier, en Ao. 1686 door van Mechelen vervangen.

Ao. 1685 wierd de Heer van Leenen van hier opontboden, en de Heer Bevelhebber Jacob Coeper in zyn plaats gezonden, die het tot Ao. 1686 bleef, en toen door den Heer Joannes van Mechelen, die in dit jaar hier ſchynt overleden te zyn, vervangen is.

Lamponze oproer Ao. 1686.

A°. 1686 ſtonden de Lamponders tegen den Koning van Bantam op; dog wierden ten eerſten tot ſtilte gebragt.

Ao. 1687 de Heer Lobs Commiſſaris, en de Heer le Sage hier Opperhoofd.

A°. 1687 quam de Heer Jacob Lobs hier als Commiſſaris, en toen is ook de Heer Salomon le Sage hier als Opperhoofd en Bevelhebber aangeſteld, die het tot A°. 1692 bleef.

Djambi ingenomen.

In dit zelve jaar kregen wy ook moejelykheden met den Koning van Djambi, zoo dat wy genoodzaakt wierden hem met de wapenen aan te taſtten, en ons meeſter van die ſtad te maken.

Ao. 1688, moejelykheden met de Engelzen over Bangcoelo, en Batangcapas.

A°. 1686, 1687, en 1688 kregen wy moejelykheden met de Engelzen over deze en gene zaken ontrent Bangkoelo, en Batangkapas voorgevallen, in Engeland, en Holland klagende, als of wy hen het grootſte ongelyk ter wereld aangedaan hadden.

Bevorens hebben wy reeds klaar getoont dat, gelyk de landen bezuiden Sillebar onder den Koning van Bantam ſtaan, dat alzoo alle de landen van daar af tot aan Baros toe, door de onzen met het zwaard gewonnen, behalven dat hen die ook by meenigvuldige verbonden, met deze Inlanders, als hunne overwonnen onderdaanen, gemaakt, eigen geworden zyn. Daar beneven moet men wel aanmerken, dat ook van den beginne af, en al zedert Ao. 1667 ons Opperhoofd alhier, de Heer Pits, door den Keizer van Maningcabo (die door ons als titulair Keizer der ſtrandvolkeren gemaakt was, alzoo de landen ons toequamen) als zynen Stadhouder der benedenlanden aangeſteld is.

De Koning van Bantam, die de Engelzen uit Bantam verjaagt had, verjaagde hen ook uit Sillebar, als behoorende onder de landen van Sumatra, die onder hem ſtonden; een plaats, hen, zoo zy zeiden, door den ouden Koning vergund, maar daar hen de jonge Koning niet dulden wilde.

Zedert hebben zy zich op Bangkoelo vaſt gezet, en daar een ſterkte opgeworpen, gelyk zy daar nog, hoewel tegen alle reden, blyven poſt houden, alzoo de peper, die zy ons daar onttrekken, den Koning toekomt, en die Koning de zelve weder aan ons by een verbond ſchuldig is; en ſchoon men daar al afſtapt, zoo is 't bevorens reeds klaar bewezen, dat alle de landen, van Sillebar af, tot Baros toe, ons zelfs toekomen, en eigen zyn, vermits zy, of door 't zwaard, of by eigen overgave der Inlanders, volgens gemaakte voorwaarden en accoorden, zelf nog A°. 1686 den 15 Maart, weer aangegaan, de onzen geworden zyn; hoedanig de zake ook met Batangcapas, een van die dorpen, en landſtreken, al mede gelegen is, die, A°. 1686, tegen ons oorlogende, by ons overwonnen, en by verdrag van den 15 Maart de onze geworden zyn, eer de Engelzen zich hier hadden vaſtgezet.

Uit al 't welke dan klaar blykt, dat wy niet de Engelzen, maar zy ons, groot ongelyk daar aangedaan hebben.

Zy geven wel voor, dat de Keizer van Maningcabo hen dat land zou opgedragen, en dat hy ten dien einde twee Princen, zyne zoonen, aan hen afgezonden had, maar, indien dat al waar was, hebben wy egter klaar genoeg getoont, dat het niet des Keizers, maar ons land, en, ten uiterſten genomen, 't land van die volkeren was, die dat land den 15 Maart 1686 aan ons opgedragen hebben, na welke opdragt 'er geen tweede aan de Engelzen kon geſchieden.

En wat de Princen zyne zoonen belangt, die de Vorſt aan hen gezonden zou hebben; wy hebben wel gehoort, dat 'er zoo twee borſten, die zich daar voor uit gaven, in de beneden-landen geweeſt, en den Inlander tot oproer aangezet hebben; maar gelyk die by veele voor Falſariſſen gehouden wierden, alzoo hebben wy aan dien Vorſt over de zelve ook geklaagt: en genomen het waren zyn zoonen, deze ſtonden by ons voor oproermakers te boek, die ſtraffe daar over waardig waren, en in een anders land niet te zeggen, veel min magt hadden, om dat aan imand anders op te dragen.

Ook blykt, by ſchryvens van de onzen, en ook van de Engelzen op Bangkoelo aan de onzen op Sumatra, dat de Inlanders ons zelf aangetaſt, ja op ons zelf geſchoten hebben, en dat ons Opperhooft, de Heer van Mechelen, hen nog gewaarſchouwt heeft, om ten eerſten van daar te wyken, of dat de Inlanders hen zouden doodſlaan.

Wel is waar, dat de onzen toen, van deze Inlanders eerſt aangetaſt zynde, weder op hen hebben geſchoten, maar dit

is een zaak, die hen vry ſtond, en waar toe zy aan de Engelzen geen verlof behoefden te vragen. En zoo de onzen het niet belet hadden, zouden zekerlyk verſcheide Engelzen daar geſneuveld zyn, hoewel 'er nu geen een dood gebleven is.

En genomen al hadden de onzen toen die Veſting der vyanden ingenomen, zoo zouden wy maar een Veſting ingenomen van onze vyanden, en de Inlanders toen verdedigd hebben, behalven dat de Engelzen die ook in ons eigen land gebouwt, en wy dierhalven ook 't recht hadden, om hen als menſchen, die ons in ons eigen land geweld aan deden, weer van daar te jagen, dat immers maar billyk is, te meer, dewyl wy hen van te voren wel tweemaal hadden laten waarſchouwen, dat zy daar geen Veſting tegen onze Veſting aan bouwen moeſten, waar na zy niet hadden willen luiſteren.

En men had veel meer reden, om ons voor de dienſten, die wy toen daar aan de Engelzen gedaan hebben (gelyk ook door hun Hoofd aldaar, Samuel Pats, en Jan Bekton geſchied is) te danken, dan om over ons, als had men hen verongelykt, nog te komen klagen; en dus zal men bevinden, dat alle de klagten daar, en elders, zonder eenige grond zyn, dewyl het onze gewoonte niet is iemand, veel min hen, aldaar, of elders in Indiën, te verongelyken.

Dat de oude Koningin in dit zelve jaar overleden, en dat zy toen weder door een jonge Koningin vervangen is, hebben wy bevorens, van Atsjeh ſprekende, al aangemerkt.

Aº. 1690 ging de Heer Izaak van Thye als Commiſſaris na Palimbang: en 1692 is de Heer Abraham Boudens in de plaats van de Heer le Sage, hier Opperhoofd, en Bevelhebber geworden. Die van Djambi hadden toen 't Opperhoofd aldaar, Sybrand Zwart, die als Hoofd na Palimbang ſtond te gaan, vermoord. De oude Koning van Djambi, Sulthan Ingelaga, was al eenigen tyd, na 't voorval met den ouden Koning van Bantam, door de onzen gevangen genomen, zedert welken tyd zyn zoon, Kiay Gedè, een verwyfd jongeling, in zyn plaats op den throon quam, onder welkers regeering, alzoo hy zeer bloeddorſtig was, de ganſche handel der E. Maatſchappy te niet liep.

Hy had een broeder, Pringgabaja genaamd, die veel bequamer tot de Regeering, en by alle de Inlanders zeer bemind was, die, dit leven niet konnende verdragen, zich hier tegen aankantte, dog genoodzaakt wierd na de boven-landen te vlugten, daar hy met de dogter van den Keizer van Maningcabo troude, beletten de daar door zyn volk, dat 'er iets na beneden quam, daar zy anders veel peper,

olifants-tanden, benzoïn, goud, enz. na beneden bragten. 1696.

Deze Pangerang Pringgabaja is eenige jaren daar na gevangen genomen, en Ao. 1710 of 1711 als Bandiet na Poelo Ay in Banda gezonden.

In dit zelve jaar is, na dat het ſchip Waveren in December te voren in zee geberſten, en verbrand was, een boot en een ſchuit met 55 Hollanders (waar by ook een Hollandze Juffrouw) en eenige ſlaven, op 't land van Sumatra aangekomen. Zy hadden 19 etmaal, eer zy aan de wal quamen, op zee gezworven, en quamen 10 dagen 'er na, den 18 January, op Atsjeh in een zeer elendigen ſtaat, alzoo zy groot gebrek van levensmiddelen geleden, en beſloten hadden, een van de jongens te dooden, alwaar zy van deze Vorſtin zeer vriendelyk ontfangen, en zeer mildadig in hunnen nood, met ſpys en kleederen, en alles, wat zy van nooden hadden, bygeſtaan wierden, ter tyd toe zy gelegenheid kregen, om den 1 Maart op Malakka, en van daar verder op Batavia te geraken. Jacob de Jong was Schipper, en Joannes Ens Boekhouder daar op geweeſt.

Het ſpringen van Waveren.

Ao. 1696 wierd de Vaandrig, Govert Knol, die, zedert de dood van Joannes Reaal, 18 maanden op Djambi als Hooft, by voorraad, gelegen had, door den tweeden van Palimbang, de Heer Jacob Bottendorp, nevens dit ganſch comptoir van daar gelicht, zonder dat men hier weer imand, dan eerſt 11 jaren daar na, gezonden heeft.

Ao. 1696 't comptoir van Djambi gelicht.

Adriaan Weyland heeft bevorens hier mede als Hoofd gelegen, dog ik weet niet net wanneer.

Weiland daar Hoofd.

Ook wierd in dit zelve jaar Pieter Durant als tweede van de Weſt-kuſt, en Hoofd op Poelo Tsjingko van Batavia gezonden; dog lag daar maar 2 jaren, en is toen als Hoofd van Java's Noord-Ooſt-kuſt na Japara gegaan.

Durant Aº. 1696 na Tsjingko als Hoofd.

Aº. 1697 wierd de Heer Kornelis Beernink Hoofd van de Weſt-kuſt, en quam Aº. 1700 met dien roem op Batavia, van daar zeer wel geregeert te hebben. Hy wierd in dat jaar door den Heer Andries du Cam vervangen, die, zoo als hy 'er gekomen was, moejelykheden met deze balſturige Inlanders van 't dorp Pauw kreeg, die hy, hoewel met veel moeite, alzoo hy zeer zwak van volk was, door hulp van den Schipper van 't ſchip den Yſſel, N. Langendam, en van zeker vryman, daar met zyn vaartuig leggende, Jan Renax genaamt, zoo als zy tegen den Panglima van Padang quamen aantrekken, in de vlugt ſloeg.

Ao. 1697 de Heer Beerning Hoofd der Weſtkuſt.

Ao. 1700 de Heer du Cam. Moejelykheden met die van Pauw.

Hy wierd Aº. 1701, overleden zynde, door Jordaan Teding vervangen, ontrent welkers tyd hier N. Burgersdyk als Fiſcaal gelegen heeft.

Ao. 1701 de Heer Teding.

1712. Ao. 1704 de Heer Schepmoes.

In de Heer Tedings plaats, die in het laatst van Ao. 1704, of in 't begin van 1705, overleden is, is in 't laatstgemeld jaar de Heer Schepmoes hier als Opperhoofd en Bevelhebber aangesteld.

Ik zou bevorens, en ook nu, wel het aanstellen van deze en gene Opperhoofden op Palimbang hier tusschen beide ingelast hebben, dog zal die liever te gelyk daar na, zoo verre zy my bekend zyn, laten volgen.

Ao. 1707 de Heide hier Hoofd.

De Heer Schepmoes is Ao. 1707 door den Heer Kornelis de Heide, toen algemeen Boekhouder tot Batavia zynde, vervangen, in welkers tyd hier N. Pierson, een Vries, dog niet lang, als Fiscaal gelegen heeft, die den 21 February 1709 hier overleden is.

Ao. 1707 Patras Hoofd van Djambi.

Ao. 1707 is 'er ook weder een comptoir op Djambi opgericht, en de Heer Abraham Patras 'er als Opperhoofd gelegt.

Ao. 1708 Bakker, en 1710 Hofman Hoofd op de Westkust.

Ao. 1708 wierd de Heer François Bakker Opperhoofd van de West-kust, die Ao. 1710 door de Heer Koenraad Frederik Hofman vervangen is.

Ao. 1712 en 1715 moejelykheden met de Inlanders. Kapiteins Ao. 1712, enz. en andere bedienden.

Onder dezen Heer stonden de Inlanders weder tegen ons op, weshalven haar Edelheden Ao. 1712 Kapitein Adolf vander Laan met eenig volk herwaards zonden, dog hy quam in dat zelve jaar, na 6 of 7 maanden 'er geweest te zyn, te sterven.

Ao. 1713 wierd 'er in Augustus Kapitein N. Meyer na toegezonden, die 'er al mede niet lang lag, alzoo hy Ao. 1714 na 't Vaderland vertrok.

Ao. 1715 nieuwe bedienden hier.

Ao. 1715 wierd de Onderkoopman N. Vlasvat tweede van de Westkust, van Spyk als zyn tweede in het pakhuis, N. Jongtys Hoofd op Poelo Tsjingko, en Paulus Destordeur Fiscaal alhier; maar Ao. 1717 quam hier de Heer Abraham Schepmoes als Commissaris, die een groote verandering maakte.

Ao. 1717 de Heer Schepmoes hier Commissaris, die de gansche Regering licht.

De gansche Regeering hier wierd gelicht en opontboden. De Heer Hofman, de tweede van Santen, Destordeur, enz. wierden na Batavia gezonden, alwaar zy naderhand veel moejelykheden (zoo men zegt, wegens eenigen morshandel) gehad hebben, al welke zaken, schoon my zeer omstandig bekend, gelyk ook de vonnissen, over hen geveld, ik om redenen, en uit bescheidenheid voorby ga, om de vrienden, die 'er belang by hebben, geen verdriet aan te doen.

De Heer Patras toen Hoofd, enz.

In de plaats van de Heer Hofman, wierd de Heer Abraham Patras (die Ao. 1711 na Palimbang ging, en toen Izaak Panhuis tot zynen vervanger op Djambi kreeg, en die Ao. 1716 weer door Karel van der Putten gevolgt is) op die zelve tyd Opperhoofd, Willem du Mee als tweede persoon, Vincent van Born als tweede onder hem, en Mattheus van Hoogstraten (na zyn elendige Japanze togt, en nog elendiger verblyf op Cambodia) tot Fiscaal, Nicolaas de Groot als Hoofd van Poelo Tsjingko, Abraham Hondecoeter als tweede daar, en Pieter de Geur als Geheimschryver door den Heer Schepmoes aangesteld.

Ao. 1720 is Nicolaas de Groot Opperhoofd van de Westkust, en Born tweede in du Mee's plaats (die hier overleden is) van Hoogstraten Hoofd van Poelo Tsjingko (dog kort 'er aan, zoo my uit een brief van zyn eigen hand van den 20 January 1720 bleek, tweede en Administrateur van Padang geworden, waar op hy den 27 April 1722 hier ook zoo overleden) en N. Gerling Fiscaal hier geworden. Ook zyn in dit jaar Frederik Henrik Munne tot Onderkoopman en tweede in 't pakhuis, Roelof Klaterbos als Geheimschryver en Sjahbandar, en Pieter de Vicq als Assajeur herwaards gezonden. En Ao. 1724 is de Heer de Groot door de Heer Emond Buik vervangen.

Ao. 1721 is de Heer Abraham Patras als Commissaris en Gezant na Djambi gezonden, die tot medeleden van die bezending den Koopman Henrik Bruinink, en den Onderkoopman Servaas Geurtze, bygevoegd zyn, en in dit zelve jaar is Willem Daams als Hoofd op Djambi gelegt.

Volgens bericht, 't geen ik van een vriend op Batavia den 25 Maart 1722 ontfangen heb, zonden haar Edelheden zes schepen, eenige chaloupen, en veel lichte vaartuigen, en 4 of 500 Europiaanze Soldaten na Palimbang, om den twist tusschen dien Koning, en zynen Ryxbestierder, gerezen, en nu reeds tot feitelykheden uitgeborsten, ten spoedigste te dempen, en te beslissen, en om den ouden Koning, volgens de voor dezen gemaakte contracten, te helpen, alzoo die Ryxbestierder, door de grooten aanhang die hy reeds gemaakt had, hem dat Ryk zogt te ontweldigen, daar toe de hulp van andere natien gebruikende, die geenzins in onze kraam dienen, waarom dat wel vry wat meer haspeling, als men zich verbeeld, zou konnen geven, dat de tyd zal moeten leeren.

Hier by zouden wy de zaken van Sumatra, zoo verre het wereldze aangaat, konnen sluiten, zoo wy hier niet, volgens onze belofte, nog eenige Lysten van de Opperhoofden van de Westkust, Palimbang, en Djambi moesten byvoegen.

OP-

OPPERHOOFDEN
VAN
SUMATRA'S WEST-KUST.

pper- oofden r West- ft van matra.)

Abraham Verſpreet, *Bevelhebber.*	van Ao.	1666. tot	1667.
Jacob Joriszoon Pits, *Koopman, en Hoofd.*		1667.	1668.
Opperkoopman.		1668.	1670.
Bevelhebber.		1670.	1678.
Raad van Indiën.		1678.	
Melchior Hurdt.		1678.	1679.
Johan van Leenen, *Bevelhebber.*		1679.	1685.
Jacob Coeper, *dito.*		1685.	1686.
Joannes van Mechelen, *dito.*		1686.	1687.
Salomon le Sage, *dito.*		1687.	1692.
Abraham Boudens, *dito.*		1692.	1697.
Kornelis Beernink, *Opperkoopman.*		1697.	1700.
Antoni du Cam, *dito.*		1701.	1701.
Jordaan Teding, *dito.*		1701.	1704.
Abraham Schepmoes, *dito.*		1705.	1707.
François Bakker, *dito.*		1708.	1710.
Koenraad Frederik Hofman, *dito.*		1710.	1717.
Abraham Patras, *dito.*		1717.	1720.
Nicolaas de Groot, *dito.*		1720.	1724.
Emond Buik.		1724.	

OPPERHOOFDEN van PALIMBANG.

per- fden Palim- g.

N. Hoogland, *Koopman.*	van Ao.	1620. tot	
Maarten van Recs.		1645.	
Melchior Hurdt, *dito.*		1669.	
Willem Sabelaar, *dito.*		1684.	1690.
N. Bolton.		1690.	1695.
Johan Sibens, *dito.*		1695.	1696.
Johan Kornelis d'Ableing, *dito.*		1697.	1698.
Willem Witmond, *dito.*		1698.	1699.
Johan Jacob Erberveld, *dito.*		1699.	1604.
Johan Aouwer, *dito.*		1704.	1706.
Pieter Metzu, *dito.*		1706.	1709.
Walrave de Leli, *dito.*		1709.	1711.
Abraham Patras, *dito.*		1711.	1715.
Izaak Panhuis, *dito.*		1716.	1717.
Karel van der Putten, *dito.*		1717.	1717.
Henrik Verburg, *dito.*		1717.	1719.
Pieter Keſteloot, *dito.*		1719.	1720. *obiit.*
Kornelis Groeneveld, *dito.*		1720.	1720. *obiit.*
Henrik Bruining.		1721.	1723. *nog.*

OPPERHOOFDEN van DJAMBI.

per- fden Djam-

Andries Souri, *Koopman.*	van Ao.	1616.	1620.
Adriaan van der Duſſen, *dito.*		1620.	1623.
't Comptoir nu gelicht.			
Kornelis van Houten.		1636.	
Pieter de Goyer, *dito.*		1659.	1660.
Evert Michielszoon,		1663.	1665.
Dirk de Haas, van Eſens, Ao. 1644 per Enkhuizen uitgevaren zonder ſoldy; en		1665.	

door zyn verdiensten voor zyn dood tot Directeur Generaal verkoren, dog quam alvorens te sterven.

Willem Volger.	1669.	
Sybrant Zwart.		1690. *vermoort*,
Joannes Reaal.	1691.	1694.
Govert Knol.	1694.	1696.
't Comptoir gelicht.		
Adriaan Weiland, *was voor*	1706.	
Abraham Patras.	1707.	1711.
Izaak Panhuis.	1711.	1716.
Karel van der Putten.	1716.	1717.
——— ——		
Willem Daams.	1721.	1722. *December*.
Kornelis Vermeulen.	1722.	1724.
Izaak Gouin.	1724.	

COMMISSARISSEN der WEST-KUST.

Commissarissen der West-kust.

N. Broekmans, *Gezant na Djambi*. van A°.	1628.
Paulus Krook.	1639.
Jooft Schouten, } *Gezanten na Atsjeh*.	1641.
Andries Souri, }	1643.
Arnold de Vlaming van Outshoorn, *Gezant na Atsjeh*.	1645.
Jacob de Keizer, } *Gezanten en Commissarissen na dito*.	
Balthazar Bort, }	1659.
Antoni Hurdt.	1665.
Andries Bogaart, *Gezant na Djambi*.	1674.
Laurens Pit en Johan van Leenen.	1678.
Jacob Lobs.	1687.
Izaak van Thye, *Commissaris van Palimbang*.	1690.
Abraham Schepmoes.	1717.

ZAA-

ZAKEN VAN DEN GODSDIENST.

NU zou hier nog overig zyn, om van de zaken van den Godsdienſt, voor zoo verre die van ouds, en nog, plaats op Sumatra's Eiland heeft, te ſpreken, dat egter van geen groot beſlag wezen zal.

De oudſte Godsdienſt, die hier ſtand greep, is de Heidenze geweeſt, die van die der Heidenen op Java niets verſchild, en waar van men op dit Eiland, en op de naburige Eilanden, nu nog voetſtappen vind.

De Mohhammedaanze vond Marcus Paulus de Venetiaan, hier Ao. 1269 al, gelyk hy van die van de Strand-volkeren van Ferlech of Perlac getuigt, hoewel de berglieden toen, na zyn zeggen, nog Heidenen waren.

Het grootſte gedeelte van dit Eiland is Mohhammedaans, voor al ontrent de ſtranden. Hoe 't boven op de gebergten is, weet men nog niet regt, daar zy ten deele Mohhammedaans, en ten deelen Heidens zyn.

Nergens blykt my, dat de wakkere Portugeezen, die anders ten eerſten hun beſt tot het werk der bekeeringe alomme deden, hier iets ontrent den Godsdienſt verricht hebben.

Van wegen de E. Maatſchappy zyn hier van tyd tot tyd wel Predicanten voor een ſpringtogt gezonden, om de H. Sacramenten te bedienen, maar noit hebben zy een vaſt Predicant (dat egter hier zoo nodig, als elders, was) gelegt, dan dat zy D. Florentius van den Berg hier geplaatſt hebben.

Ik zal de Predicanten, die hier na toe geweeſt zyn, om het H. Avondmaal en den Doop te bedienen, voor zoo verre zy my bekend zyn, opnoemen.

Allereerſt komt my voor:

Jacobus Maxwel. van Ao.	1678. *in May, quam*	*weder* 22 *Auguſtus.*
Jacobus du Bois.	1680. *May.*	*dito.*
Nathanael de Pape.	1683. *dito.*	11 *October.*
Jacobus Vosmaar, Viſitator van alle de buiten-plaatzen van Java, en ook van de Weſt-kuſt gemaakt.	1684. 23 *October.*	
Alexander Carpius. En zou 'er ook blyven, zoo 'er zyn Eerw. aarden kon; dog quam ziek weder.	1685. *May.*	22 *October.*
Florentius van den Berg. En hy is'er toen ook als Predicant gebleven tot Maart 1691, en verſcheen den 2 April in Kerkenraade op Batavia, om aldaar zyn bericht wegens den ſtaat dezer kerk in te leveren, hoewel hy den 19 February al van daar was gekomen. Hy was, zoo men zegt, in zyn jeugt een Stoven-maker geweeſt; en wanneer hy nu na 't Vaderland vertrekken zou, en zyn Eerw. naam zou gelezen werden, om daar op zyn kerkelyke atteſtatie te erlangen, las zeker Predicant zyn naam, by verſpreking, dus af: D. Stoventius, in de plaats van Florentius van den Berg, af, dat in de klank niet veel verſchild, maar egter veelen wonderlyk ophooren dede, alzoo de meeſte nog niet wiſten, waar toe dit zyn betrekking had, hoewel de verſtandigſte oordeelden, dat dit wel met opzet ge-	1686. 1 *Juny.*	1691. 2 *April.*

ſchied was; dog, myns bedunkens, had die aardigheid meer val in een gezelſchap, dan wel op den predikſtoel, gehad.

Hermannus Coldedehorn.	1692. *April.*	
Gulielmus van Wyngaarden.	1695. *May.*	
Gajus Andre.	1696. *April.*	
De zelve.	1698. *Juny.*	27 *October.*
De zelve.	1699. *July.*	
De zelve.	1700.	
De zelve.	1701. *July.*	

A°. 1702, den 17 July, wierd in de plaats van den Krankbezoeker Hillebrand Janszoon van Alkmaar, een ander dito op Padang beſloten te leggen, die ook den 11 December van daar in vergadering verſcheen.

Nicolaus Groenewout.	1704. *Juny.*	
Joannes Bartoe.	1706. *November weer van daar.*	
Abrahamus Feilingius.	1708. *May.*	
De zelve.	1710.	

En aangezien zyn Eerw. A°. 1712 als vaſt Predicant op Batavia beroepen wierd, zyn 'er na dien tyd eenige andere Predicanten gezonden, welke my niet regt bekent zyn.

Lambertus van den Boſch.	1721.

Waar mede wy dan van de zaken van de Weſt-kuſt in 't geheel ons affcheid nemen, om tot die van Ceilon over te gaan.

NAAMEN DER INLANDSCHE BEDIËNDEN, IN DE DORPEN OP CEYLON.

Corale. EEn Coraal is zoo veel als een opziender van een Corle of Provintie, die onder zich tot Secunde's heeft 2, 3, of 4 Attacoreleas, na dat de corle groot en verdeeld is, alzoo in een Corle zomtyds 3 a 4 Pattoe's of Deelen zyn. Ook heeft hy onder zich 6 a 8 Lascaryns, Pamideas of Boodschappers; en de Attacoreleas moeten besorgen, 't geen door de Corale belast werd.

Cariecoranno, of de **Majoraals**. Deze zyn Onderhoofden van een Dorp. In eenige zyn 'er 1 a 2, en zomtyds tot 6 toe, en meer, na dat het Dorp groot, en wel beboud, als ook ryk van Volk is. Zy moeten hun Deccum 's jaars betaalen; welke Majoraals ook moeten trachten het Dorp te zyner tyd van Manson te doen zaejen en maejen, en nevens de verdre voordeelen, zoo als in 't Dorp is uyt te vinden, goede Reekening aan de Heer van 't Land, of den Besitter van dien jaarlyks te doen, en als den Dorp-Heer in 't Dorp komt, moeten zy besorgen, dat 'er een goed Logiment op een bequame plaats voor hem besteld; en dat die met wit Linnen beschooren, en dat ook zyn kooy en stoelen daar mede voorsien en bedekt zyn. Ook moeten zy tweemaals daags Adreckes, of gekookte Spyze, met Peyndoes of raauwe kost opbrengen, zoo als de Heer van 't Dorp dat verstaat, en dat zoo veel dagen, als het Dorp gewoon, en na dat het groot en bequaam is, 't zy 3, 4, of 6 dagen aan een. Deze Majoraals zyn 'er vyfderley zoorten, en de een wat aanzienelyker, dan de ander, gelyk daar zyn de Hitihami's, Japami's, Pati Rannearae, Gamneralearoe, Vitarannearoe.

Lianno. Is zoo veel als een Schryver van 't Dorp, die alles, wat daar in ingeoegst, en ingevorderd werd, opschryven, en aan den Bezitter van 't Dorp Reekening 'er af doen moet.

Canganeme. Deze prest het volk aan, als 'er in 't Dorp wat te werken valt, en roept ze by een.

Mananna. Een Graan-meeter, die alle de Graanen, zoo 'er verscheide participanten zyn, verdeelen moet, na dat zy ingeoegst zyn. Ook moet hy de gerechtigheid 'er byzonder afmeeten.

Gamhewaja. Een Dorp-Lascaryn, die ter ordre van de Onderhoofden, of Vidaan van 't Dorp 't Volk by een roepen, en van huys tot huys waarschouwen moet op wat dag, en tyd zy komen moeten. Ook doet hy Boodschappen.

Haindes. Deze moeten, 't werk 't geen in 't Dorp te doen valt, verrichten, en by beurten ook voor den Koning, of Heer des Lands werken.

COELI'S. Dragers van allerley Laſten, Goederen, en Andols, of Palankyns. Deze Coeli's zyn van de Caſta, (of 't geſlagt) der Bellales, die ten tyde der Portugeeſen opgekomen zyn. Voor die tyd zyn 'er geen Coelis van Bellales geweeſt, als van de laage Caſtas alleen.

De Koning SOERIEVANKSE. Dit geeft te kennen, dat hy van de Son afkomſtig is, of van Vigia Raja, den eerſten Koning van Ceylon; door den welken vergund is aan alle de navolgende Caſtas, de eere van te waſſchen, en zoo vorders, gelyk vervolgens by ieder Caſta uytgedrukt ſtaat, 't geen dus van die tyd af tot heden toe in gebruik geweeſt is, beginnende met 2 byzondere Caſtas, eerſt als de Caſta Carrea, of der Viſſchers, en Chiandes, onder de Caſta Carrea zyn negenderley zoorten, te weten:

1. Caraeuw.
2. Baroedel-Caraeuw.
3. Dandoe-Caraeuw.
4. Moroe-Caraeuw.
5. Keſpe-Caraeuw.
6. Cadoel-Caraeuw.
7. Tock-Keulo.
8. Godo-Keulo.
9. Indimal-Keulo.

Deze 9 zoorten van Carreas hebben ider hun byzondere zoort van Viſch-tuig, moetende ider ſtipt by 't zyne blyven, zoo als hen dit van ouds her is opgelegt, gelyk hier onder breeder getoond werd.

CARAEUW. Dit zyn van de voornaamſte Viſſchers, van welke zy ook hun hoofden maken, na dat zy wakker in den kryg zyn. Men heeft onder hen ook Modeljaars, Mohamdirens, Araatsjes, Cangenys, en andre aanzienelyke Bedieningen. Zy mogen met hun Viſch-tuig diep in Zee zeilen met hunne Thonis, of Vaartuigen; dog met geen hengel of lynen viſſchen.

BAROEDEL-CARAEUW. Deze mogen niet, dan Werp-netten, gebruiken, by hen Baroedel of Wiſoedel genaamd; en dat in Zee, en in de Rivieren.

DANDOE-CARAEUW. Deze mogen in Zee maar met de Hengel-Roede viſſchen, by hen van ſmalle Bamboeſen gemaakt, waar mede zy diep in Zee gaan.

MOROE-CARAEUW. Deze hebben Netten van Hennep, en gaan in Zee, om Haejen te vangen, van welker vet zy Olie maken, die zy verkoopen; en zy moogen geen andre Viſch vangen.

KESPÉ-CARAEUW. Deze gaan in Zee met hun groote Netten om Schildpadden te vangen, waar by zy zich moeten erneeren.

CADOEL-CARAEUW. Deze maken een Bruin-roode Verwe van de Cadoel-boomen baſt, waar mede zy de Zeilen hunner Thony's verwen, met welke zy gewoon zyn in de Rivier te viſſchen.

TOCK-KEULO. Deze mogen niet in Zee, en niet dan in zoute Spruiten, of aan de mond der Rivier, gaan. Zy hebben een andre zoort van Netten, waar aan twee lange touwen gebonden, en aan de welke jonge Oles van Jagerboomen (op zyn Cingalees Talgas genaamd) met 't een einde vaſtgemaakt zyn, en 't ander einde hangt in 't water, ſpannende die Touwen aan wederzyden van 't net en aan de open kant houden zy hunne Thonys 'er voor, kloppen dan met een Stok op het boord van de Thony, gaande dan weg tot dat 't Net opgehaald is. Op deze en geen andre wyze mogen zy Viſch vangen.

GODDE-KEULO. Deze mogen niet in Zee gaan; maar in de Rivier, en aan de mond, of in zoute Spruiten wel viſſchen. Zy hebben ook een byzonder Viſch-tuig als een vierkant net, dat zy onder 't water op de grond met vier Steenen uytſpannen, ook ſtaan aan de vier hoeken van 't net vier houte Stutten, alwaar op 't einde vier Perſoonen, ider met een trek-touw in de hand zitten, zynde van de

de van de vier ftutten of touwen, al gaande weg wyder gefpannen, waar aan ook jonge Oles (of boom-bladen) vaft gemaakt zyn, waar na aan 't einde der touwen door andre Perfoonen gejaagd werd, en ook zomwylen wel niet, na dat zy de gelegenheid hier bevinden. En als die 4 Perfoonen merken, dat 'er Viffchen op 't Net zyn, dan halen zy 't net fchielyk op.

INDIMAL-KEULO. Deze maken Cayer-touwen van de Calappus-baft, als ook Netten daar van, welke zy aan de Viffchers verkoopen. Zy vangen ook in de Rivier viffchen met korven en kleene netten; dog vermogen op hun Feeft geen bloemen of Majang ('t eerft uytfpruitzel der vrugt) van de Calappus-boomen gebruiken, dan alleen van de Dadoelos-boomen, die zy Indimal noemen.

Deze 3 laatfte zoorten van Viffchers zyn de laagfte Caftas onder hen, met welke de andre niet zullen eeten, nog zich vermaagfchappen.

Zy hebben, te weten de voornaamften, de helft zoo veel eere, als de Ballales; namentlyk, de wasfchers zyn gehouden voor hen, mits betaling, te wasfchen, ook moeten hunne Mandoeves op hunne Feeft ⅔ met wit linnen fcheeren, en wit Linnen fpreyen, daar zy eeten, op de kooy, en rondom de zelve, en ook om de Adackes wit Linnen binden, vermogende ook Toeke of een Flambeauw (Dawalpandam by hen genaamd) te voeren. Ook voeren zy een wit Vaandel met een Vifch in 't midden, ten teeken, dat zy dit Addealancody, gelyk zy die Vifch Magheere noemen, welke eere de hoogere onder hen aan de lagere niet toelaten, ook mogen zy op de Sjankos laten blazen.

Op hun Feeft mogen deze navolgende Caftas eeten: als de Hinnewas, Raddewa's, Berrewajo's, Haly's, Hangeneme, Olio's, Kinnereras, Palli's, en meer andre lage Cafta's, dog de Smids, of Navadannajo's, Annalio's, Snyders, Pannickers, of Barbenas, zullen by de Viffchers niet eeten.

De Viffchers mogen ook Talpot of Saty's voeren, dog de Saty's moet aan de kant rood zyn. Ook mogen zy, binnen hunne Paggers, wit linnen voor hunne voeten laten fpreiden.

Zy hebben ook Militie onder hen, als van Modeljaars, Mahandirems, Araassjes, Canganes, en Lafcaryns, en nu ook, die de plaats van Adigaar bekleeden, na dat zy dit door hunne wakkerheid verdiend hebben; ook werden zy van den Koning of Land-Heer met titels naa hunne Bedieningen vereerd, en onder 't flaan van Tammelyntjes (of Trommelkens) met Palankynen gedragen (dog hebben 'er geen kromme Bamboefen aan) voerende dubble of Irette Talpat, een gekouleurd fchild, een Dawalpandam of by dag brandende Tockjes, en ook Olifanten, en nog wel iets meer, na dat een iders verdienfte is.

Onders de Viffchers zyn buiten dien nog andre Hoofden, en aanzienelyke Perzoonen, mitsgaders dienftbaare, als

Pattabendas.
Tottehewajas.
Nanajancarajos.
Hannedas.
Baddatoeras.
Coelis.

Pattabenda. Beteekend, een getitelde, hoedanig onder hen de Hoofden der Viffchers zyn: want, niet getiteld zynde, werden zy Badda's genaamd.

Tottehewaja. Is een Boodfchap-looper; dog 't woord zelf beteekend een Lafcaryn van het Pas.

Nanajancarajo. Zyn onder hen Lieden van Aanzien, die geen Dienft ter wereld opgelegt is, dan alleen eenigen aanzienelyken Dienft, die verricht moet werden, of ook wel eenigen zeer ligten dienft, in hoedanigen geval hen dit uytdrukkelyk belaft werd.

Hannedas. Zyn Lieden die met de Thonis in Zee gaan.

Badatoera. Deze moet tweemaal daags vry Vifch aan den Landheer, als ook aan de Hoofden der andre, leveren.

Coelis, of *Nilecareas.* Deze moeten allerley laften dragen. Met welke de voornaamfte niet zullen eeten, noch zich vermaagfchappen. Hoe-

 wel

wel zy op Mature, en in de onderhoorige Landen, weinig verschil 'er in hebben. Ook zyn 'er onder de Visschers Deccum Careas, of die Jaarlyks Lyf-geld betaalen.

Casta Chiandes, of *Tifidoors*. Deze, in 't Cingalees Doerawo genaamd, bestaan uyt thienderley zoorten, Dahadoerawo's genaamd, die zich alle met het Tyfferen der boomen geneeren; hoewel ider zoorte zyn onderscheid, byzonder gebruik, en verschillende rang heeft. Hunne naamen zyn dus vervolgens.

1. *Magoel Doerawo*. Deze zyn de voornaamste, en werden gebruikt tot het vangen of tam maken der Olifanten, als ook tot Lascaryns, en andre aanzienelyke bedieningen, mitsgaders tot Cortedoors, en zy Tyfferen de Calappus-boomen.
2. *Nattanbowo*. Deze zyn een graad minder, als de eerste, en hebben zy tusschen die beide zoorten weinig onderscheid, gelyk ook de volgende dus al mede vervolgens in rang verminderen.
3. *Niello*. Deze Tyfferen de Jager-boomen, en mogen geen houten haak voeren, daar zy hun Majang-mes in de doos aan hangen, moetende 't zelve met een touw om de middel binden, gelyk ook hun Bobers, waar in zy hun Suri (of Calappus-vocht) doen; dog dezen houten haak voeren de voorsz. zoorten. Ook moet deze zoort een kleen klokje om de middel hangen, om daar aan in hun zoort gekend te werden, en op dat de Casta Bellales onder de boomen, daar zy boven op zyn, gaande, hen zoude konnen myden.
4. *Oesanno*. Dit zyn ook Tifidoors, die de Jagerboomen Tyfferen, mogende mede niet anders, dan 't zelve met de Niello's, gebruiken, en moetende dus ook een klokje om de middel hangen, en boven dien Coeli's dienst doen, om al, dat hen opgelegt werd, te dragen.
5. *Weedy*. Dit zyn mede Tifidoors; dog een graad lager, dan de laatste zoort; dog zy zyn op dit Eyland niet.
6. *Cottoe*. Deze zyn nog een graad lager dan de laatste; dog jegenwoordig ook op dit Eyland niet.
7. *Coetang Wolle-etto*. Dit zyn Dansfers, zoo Mans als Vrouwen, van de Pagode, en ook daar zy verder geordonneerd werden; zynde een graad minder als de laatste zoort.
8. *Arambeo*. Dit zyn ook Dansfers van de Pagode Iswarredevi Cowille, en zy zullen nergens anders, dan in die Pagode, dansfen; dog zyn een graad minder dan de vorige Danszers.
9. *Ackerammo*. Deze maken Cayer (of Clappus garen) en zyn ook gehouden in de Smids-winkel den Blaasbalk te trekken, en met de Voorhamer te slaan, en op de timmerwerf met de Avigaards-booren, en andre, te werken, zynde een graad minder dan de laatste zoort.
10. *Agoenmady*. Dit is de laatste zoort der Eilanders, en ook de laagste, met welke geen der andre zullen eeten, of zig vermaagschappen, schoon zy mede Tyfferen. Ook genieten zy zoo veel eere niet, als de voorste; en hebben een byzonder slag van Speeltuig, als een pot van aarde, Kloot-rond, op welkers eene zyde een gat is, waar op zy de hand houden, en aan de andre zyde een hals, die voor open, en waar over een Leguwaans-vel getrokken is, waar op zy met de hand speelen.

De Twee eerste dezer 10 zoorten genieten al zoo wel eere van wit Linnen, en wasschen door de wasschers, als de Careas; dog mogen niet op de Sjancos laten blasen. Ook hebben zy een Addealanchody, of een Vaandel met een roode Leeuw in 't midden op een witte grond geschilderd; en zal onder hen de voornaamste aan de andren niet meer eere laten, als zy willen, minderende dus al gaande met de zoorten af. En van deze Natie zullen ook zulke Castas eeten, als van de Careas, of Visschers, waar onder zyn Anaatjes, Canganes, Lascaryns, Schryvers, Durreas, Pannickias, Coirnaickers, Decumcaneas, Annekeas, Gonbadocaneas, Oeloewadaeas, Wittanannes, Cammelcaneas, en Nilecareas.

Van deze Casta Chiandes behooren 'er een deel onder Dewale van Donder, een deel onder de Mature Ettelle, een deel onder de Etbandanne, en ook hier en daar in de Dorpen, daar zy woonen, daar zy ook verplicht zyn te Tyfferen, en eenige onder de Smids-winkel, en andere Vidanies.

On-

Onder de Dewale (of Pagode) van Donder behooren: de

Dureas of Opzienders, gelyk onder de Cortadoors, Deccumcareas (of Lyf-betaalders.)
Gombadoe Careas, of die Draagbeeften en Goederen op en afbrengen, waar onder zy ook hun Dureas hebben.
Aneckeas, of die 't volk voor de Smids-winkel befchikken.
Cammalcareas, of de Blaasbalk-trekkers, en werkers met den Voorhamer.
Cottanno, zyn Cortadoors of Hakkers, die de boomen om verre, en tot mooten hakken.
Zingaran Careas, of Trommel-en Tammelyn-fpeelers, en nog andre, die zy Mached of Mohandirems noemen.
Kornecareas, of Schalmey-blafers.
Conboecareas, of Toeters.

Onder de Mature Ettele, of d'Olifants-ftal van Mature, behooren:

Araatsje, of die op de Stal paft, dat aan de Beeften altyd groente gegeeven, ook by tyds water gebragt, en 't verdre, in de Stal noodig, verricht werd.
Lianna, de Schryver, die de Naamen der Dienaars van de Stal, en der Beeften, mitsgaders de groente, die de Gras-halers halen moeten, opfchryft.
Cangany, of een die ook op de Stal paft.
Panickeas, of die de Olifanten tam maken.
Coirnackeas, of Dienaars der Panickeas, welke de Beeften moeten binden, losmaken, en te water brengen.
Lafcaryns, *Panniwedas*, of Boodfchaploopers.
Witarannas, de Invorderaars van de Deccum.
Deccumcareas, die 's jaars Lyf-geld betalen.
Anneckeas, die 't volk voor de Smids-winkel befchikken.
Cammelcareas, die in die Winkel arbeiden.
Hoedoehacoeras, die witte Suyker voor den Dorp-Heer opbrengen moeten.

Onder de Etbandene of de Olifants-jacht behooren, de

Araatsje, de Sergeant onder hen.
Lafcaryns, *Panniwedas*, zynde Boodfchappers.
Dureas, Opzienders, ook wel *Manquedans* genaamd.
Cournakeas, die de Nieuwgevangene Olifanten ftallen, en oppaffen.
Deccumcareo, die jaarlyks Lyfgeld betaalen.

Daar na volgen 18 lage Caftas, by hen *Dahate Nagarame* genaamd, beginnende met de voornaamfte, als de

Navandannajo, of Ambagtslieden, die fchoon verfcheide Ambagten doende, egter maar van eene Cafta in Rang zyn. De helft der zelve mogen op hun Feeft de Mandoe met wit linnen fcheeren, en dat ook fpreyen, voerende, daar zy eeten, een Vaandel, daar de Aap, genaamd Anoemante, of de Baviaan, op gefchilderd ftaat, hebben ook een Tacha, brandende by dag, en werden ook door de Koning met eernaamen vereerd volgens hunne Cafta; dog met deze Cafta zullen de Visfchers niet eeten, nog tot hun Feeft, of elders met hen gaan. zy geven wel wit Linnen, dog zullen 't niet binden, en de verdre lagere Cafta's zullen 'er ook niet mede eeten, als alleen de Oleas, en Kinneneas.

Achiary, - - - Smids.
Baddallo, - - Silverfmids.
Waddoewo, - - - Timmerlieden.
Liane Wadowo, - - Drajers.
Ridicete Ancarao, - Tabydoors, die Silver en Goud inleggen.
Adatketeancarao, - - Ivoir-en Schryn-werkers.
Galwadoewo, - - Steenhouwers.
Ratneenderecarao, - - Steen-flypers.

 Iwa-

Iwadoewo, - - - Piek-ſtokmakers, en Verlakkers.
Sittereo, - - - Schilders met Lak, en Verwe.
Locoeroewo, - - - Geelgieters.

Deze Ambagtslieden eeten te zamen, en vermaagſchappen zich met malkanderen. Zy ſtaan onder de Dewale, Cattal, en Audebadde.

Hannalia, - - Snyders, die voor den Heer van 't Land moeten arbeiden. Voor deze zullen de waſſchers wel waſſchen; dog met hen niet eeten. Ook genieten zy geen eere van 't Linnen, ten zy de Koning het verſtaat.

Hommaroe, - - Schoenmakers. Zy zyn niet dan in Candia. En voor hen zullen de waſſchers ook wel waſſchen, dog zy genieten geen eere van 't Linnen, enz.

Ambetteo, - - Baardſcheerders. Een der zelve moet overal met den Heer des Lands gaan. De waſſchers waſſchen voor hen; dog eeten niet van of met hen; ſchoon zy de eere van wit Linnen genieten.

Coebello, - - Pottebakkers. Zyn Subjeċt aan de Pagode, en aan de Dorpen; moeten ook aarde Vaten voor den Landheer maken. Zy hebben ook hun Dureas, en betalen Deccum, of Lyfgeld. De waſſchers waſſchen voor hen, dog eeten 'er niet meede; ook genieten zy geen eere van 't Linnen.

Weenawo, - - zynde als de Baddanas, of Olifant-vangers. Deze ſpeuren de zelve na, jagen die in de Coraal, en, zoo 'er eenig gebrek aan is, dooden zy die met hunne groote Hazagaejen. Voor hen waſſchen de waſſchers; dog eeten 'er niet mede, nog genieten geen eere van 't Linnen.

Haly, of *Chialias*, - - Caneelſchillers. Deze moeten voor den Land-Heer de Caneel ſchillen, en die volgens hun tax leveren. Zy hebben 2 Vidanes, als Mahabadde aan de kant van Bellitotte, en Roenebadde onder 't Diſtrict van Mature. Deze Caſta heeft ook hunne militie, als Mohanderems, dat zyn als Hoofden over 1 of 2 Nantjes Laſcaryns. Zy hebben ook hun Araatsjes (of Sergeants) Canganes (Corporaals) Laſcaryns (of Soldaaten.) De Vidane heeft 't opzicht over een deel volk der gelimitteerde Dorpen; ook hebben zy Dureas, (zynde als Manquedans, of aanpreſſers des volks) Lianna's (of Schryvers) Deccum Careo of Lyfgeld betalers, en Nilecareo Coelis, of Dragers. Voor hen waſſchen de waſſchers niet; dog zy hebben andre, Hinnevo genaamd, die dit voor hen doen. Ook genieten zy geen eere van wit Linnen.

Hangarema, of de Tyferaars der Jagerboomen, van hen Kitaelgas genaamd, van welk Sap zy Suyker maken. Onder deze zyn 'er ook, die Yſer branden, en werden by hen Jamano genaamd. Ook moeten zy Rotangs geven, om de Olifants-Coraal te binden. Zy ſtaan onder 2 Vidanes met hun Caſta, de eene Malidoewepitegawe, en d'ander Canoemaaldimpitigava, waar ook zyn Dureas, Cangenes, Laſcaryns, Deccumcareas, en Coelys, als onder de Chialias. Deze hebben mede geen eere van 't waſſchen, (dan dat van de Hinnevos) nog ook van 't wit Linnen.

Hoenno, of Chinamberos, Kalkbranders, waar onder verſcheide zoorten en dienſten zyn, als de Hoenoedewea, hun Hoofd, dat gewoon is de muuren te plyſteren, en 't volk te beſchikken.

Duneas, zynde als hunne Mancquedams, die met de Cortedoors moeten in 't Boſch gaan, om de boomen om te vellen. Ook moet hy 't Huys van den Landheer eens of tweemaal ter week witten, waar toe zy hunne byzondre Witters onder zich hebben. Ook moet hy, of de Durea, witte fyne gezuiverde Kalk voor 't Pinang-eeten geven.

Deccum Careo. Deze betalen jaarlyks Lyfgeld. Ook moeten zy de Kalk-oven maken, in Brand ſteeken, en daar by oppaſſen, tot dat werk gedaan is. Deze genieten ook geen eere van 't Linnen, nog van 't waſſchen; dog de Caſta der Pally's waſcht voor hen.

Hoenoe Kattanno, zyn Cortedoors, die allerley boomen in 't Boſch omvellen, en de Cocosboomen voor de Kalkovens in moeten kopen, en welke in Oorlogs-tyden het Kruyt dragen.

Hoenoegambadoe, zyn Bojeros, die de Draagbeeſten gaan voeren, en hebben ook een byzondre Duria.

Onder deze Caſta zyn ook Coelis, die in de dorpen woonen, en ook eeni-

eenige, die onder de Olifants-jacht Baddanas-dienst doen; dog zy zyn aan deze kant niet.

Radaeuw, zyn Wasschers, die voor de voornaamste Castas verplicht zyn te wasschen, en ook voor de Careas, en Chiandes, en zullen met die eeten, dog verder niet; hoewel zy voor de Ambagtslieden, Snyders, Pottebakkers, en Baardscheerders, ook wasschen, dog zullen met hen niet eeten, nog op hunne Feesten gaan. Zy genieten ook geen eere van wit Linnen, en wasschen voor hun zelve. Onder de wasschers zyn ook Sajecareas of Verwers, en die Deccum betalen; mitsgaders hunne Krygs-macht.

Berreways, *Tablinjeros*, of Tammelyn-speelers, waar onder ook zyn Dansers; Koolbranders, Grasnyders, en Deccum Careas, zy hebben hunne Mancquedams, die zy Oelewalia noemen, zy zullen ook, gelyk de wasschers, met de laage Castas niet eeten, en zyn bescheiden onder de Vidanies. Zy genieten geen eer van 't Linnen, nog van 't wasschen, dat de Pallys voor hen doen.

Heeri, zyn Cortadoors. Deze hebben hun Vidane, en zyn gehouden allerley Boomen om te vellen, 't Kruyt in den Oorlog te dragen, de Wegen open te kappen; dog deze Casta vind men in de laage Landen niet, gelyk wel in Candia. Deze genieten geen eere van 't wasschen of van wit Linnen; maar de Casta Gangavo wascht voor hen.

Olias, zyn Danssers, die voor den Landheer olie tot Nachtlicht verzorgen, en die zyn Huys en Plaats alle dagen schoon vegen, en op de Olifants-stal moeten passen, als ook om medecynen, daar 't noodig is, te smeeren. Onder deze zyn ook Dureas, die de plaats van Majoraals in de Dorpen bedienen, en behooren onder de Vidanies van Gattere. Deze Castas hebben geen eere van wit Linnen, en de Gangavos wasschen voor hen.

Pally, zyn Wasschers van de Kalk-branders voornoemd, en Berrevais. Dog deze zyn aan deze kant niet, gelyk wel in 't Land van Candia. Deze hebben geen eere ter wereld, gelyk ook de vier volgende niet.

Hinniwo, zyn Wasschers van voornoemde Casta Chialias, ook moeten zy groente voor de Olifants-stal brengen, en zy staan onder de Vidanies van Gattere.

Gangawo, deze zyn Wasschers der Casta's, Heery en Olias.

Padoewo, welke onder hen hebben Dureas, of Nancquedans, Deccumcareas, Lascaryns, en Coelys, behoorende onder de Vidanes.

Palleroe, zyn Bosch-Roovers, die in de Bosschen, en in of onder de aarde woonen, welke 4 laatste geen eere ter wereld mogen genieten.

De Hiene Jaty, en *Antere Jaty*. } 2 Castas, die in geen agting ter wereld zyn, werden onder de andre Castas niet gerekend, en voor de veragtste van alle gehouden.

De eerste dezer 2, anders Kinneas genaamd, behooren onder de Vidanie, de welke weven fyne Matten, of Ballales, waar mede zy hun Deccum betalen.

De tweede zoort dezer, anders Rodias genaamd, zyn de allerlaagste in rang, hebben geen Vidanes of Hoofden, en woonen in de Caepajeme, zynde een slag van Huysen, die muuren nog stutten rondom hebben aan de hoeken, alzoo de beide dakken op de grond komen, en hebben ook maar een half dak, zo dat de eene kant op de grond rust, en mogen niet anders woonen, als in zulke huizen. Ook mogen zy geen Tablinje of Trommelkens aan weerzyden, en dus maar aan eene zyde overtrokken hebben, en 'er zo op speelen. Zy eeten ook doode Beesten, en maken touwen van Koejen en Buffelfs-vellen tot strikken, om Olifanten, &c. te vangen; mogen ook niet 't minste stukje wit Linnen op hunne Hoofden hebben, en moeten hun hair boven in 't midden Hoofds opbinden.

Mantri's. Raadsheeren. Deze geven Raad en Daad, in Saaken van belang, en anderzins, zynde in de Regeering de naaste aan den Koning, by wiens sterven zulk een Mantri ook de naaste is om 't Bestier voor eerst in plaats van de Soon (zoo die nog onmondig is) op te vatten, en zoo 'er geen is, zoo bestierd hy met de andre Raaden, tot dat 'er weer een ander Koning gesteld is.

Uyt de zelve neemd men ook hunne Priesters, Dienaars der Pagoden, Doctoren, Wond-meesters, Leermeesters, of Ragegoeroenele, Waarseggers, Planeetschryvers, Pelgrims, Kluysenaars.

Welin-

Welinde, of *Chittys*, zyn Kooplieden, en zo ras 'er iets te verhandelen is, werd 'er een Paele Chitti by geroepen, die ook voor den Koning, zoo te water als te land, gehouden is te koopmanschappen; dog onder die Kooplieden zyn vierderley Castas, die zig ider met 't koopen van byzondere waaren erneeren, te weeten:

1. *De Chitty's.* Deze handelen met allerley Medecynen, Lywaten, Schepen, en varen ook, ider na hun vermogen.

2. *De Caver Chitty's.* Deze handelen in Goud en Zilver, toetsen en waardeeren 't ook.

3. *De Comety Chitty's.* Deze handelen in allerley Vrugten, Graanen, Groente, en gekookte Eetwaaren.

4. *De Waligi Chitty's.* Deze handelen in allerley Coraalen, Vinger- en Armringen van Sjancos, Glas, Aarde, Lood, Thin, Koper, of van eenige Metalen gemaakt.

Deze 4 zoorten van Kooplieden hebben eenerley Schrift en Taal, en zy zyn niet van Ceylon gesprooten, maar van de Overkust, en metter tyd vermeerderd.

Deze vierderley Chitty's zullen met malkanderen niet eeten, nog zig met een vermaagschappen, te weten, de hooger Casta niet met de lager, ten ware dat het zommige om den Rykdom deden; dog de lager zal met een die hooger is wel eeten, en ook des zelf Dochter wel ten Huwelyk neemen.

Goy of *Bellales.* Dit zyn 2 woorden, die een en 't zelve beteekenen, te weten een Landman. Het eerste woord geeft dat in 't Cingalees, en 't laatste in 't Malabaars te kennen. Men voegd 'er nog wel het woord Handaeroevo, dat is, eerlyk, of suyver, by. Onder deze Casta's zyn verscheide zoorten, die ider weten wat hun werk is, onder welke de 4 volgende de voornaamste zyn:

1. *Bandares* of *Adassing*, zynde die geene die aan 't Hof als Hertogen, Graven, of zelf ook Princen van Koninglyken Huyze zyn.

2. *Mantrioenoe*, die naast den Koning aan 't Hof als de Opperste Raadsheeren, en als Secunde dienen.

3. *Maendellyperoe*; deze werden Modeljaars, Adigaars, en Dessaves, hoewel dit meest de Krygslieden raakt.

4. *Goyperoe*, dit raakt zo wel de Krygslieden, als de Landbouwers.

Buyten deze nu zyn 'er nog negenderley andre zoorten van Bellales, die voor hun Koning, zoo aan 't Hof als in de Gabbadas of Dispensdorpen (by hen Batgamme genaamd) nog tot deze en gene andre diensten (gelyk men in 't vervolg ziet) verplicht zyn.

1. *Wanneweddes*, zynde wilde Wildschutten, in 't Bosch levende, en die hun eygen Princen, gelyk op 't Eyland Ceylon, in 't Land van de Wanny hebben, hoewel zy onder den Koning, en nu onder de Compagnie staan, dog verder niet dan dat zy 's jaarlyks, volgens accoord, verplicht zyn te contribueeren en te verschynen met getande Olifanten, onder welke tweederley zoort van Weddas zyn; de eene die bladen om 't lyf draagd, en de andre Ritipatte of de Wildschutten der boomen genoemd, om dat zy de bast van Boomen, zagt geklopt zynde, om 't lichaam dragen, en huyzen over al van bladen van Boomen hebben, zoo Mans als Vrouwen, etende niet dan 't Vleesch van Elanden, Herten, &c. dat zy in Honig in een uytgeholde boom inleggen. Hun Geweer bestaat in Boog, en Pylen, en als zy Pylen van nooden hebben, brengen zy zoo veel Yzer, als 'er toe noodig is, met een Bout Elands Vleesch of een Herten-Bout, nevens 't fatsoen der pylen, dat zy begeeren, en leggen dit 's nagts voor een Smids deur, waar op zy, 3 à 4 dagen wag-

wagtende, als 'et na giffing klaar is, weer komen met nog een bout wild vleefch op de vorige plaats, en zoo zy dan hunne Pylen klaar vinden leggen, zoo leggen zy dien bout 's nagts daar weer neder, en gaan ftil zonder met imand te fpreken, henen; dog zoo die Smid dit nalaat, zullen zy hem alle bedenkelyk quaad aandoen.

2. *Diegaranno*, zyn die genen, die de Edele Gefteenten uyt de Rivieren, en Spruyten, daar zy vallen, opzoeken.

3. *Mallaccarao*; Deze zyn Bloembrengers, waar van zy 't Hof dagelyks moeten verzorgen.

4. *Dalae Moereçareo*, Zyn Betel- of Pinang-brengers.

5. *Hoenkiricareo*, deze zyn Melkbrengers, waar van zy 't Hof dagelyks moeten voorzien.

6. *Dadeweddes*, zyn Jagers of Wildfchutten.

7. *Goddegarranno*, die de Edele Gefteenten te Land uyt de grond zoeken.

8. *Batgamwelle Etto.* Zyn Zaeyers van de Koninklyke Gabbaddas of Difpens-Dorpen.

9. *Gombadoecareo*, zynde Bojeros; die op de Koejen paffen; en met de zelve Graanen, en andre Waaren, voor den Koning aanbrengen.

Schoon deze nu in zoo veel Zoorten verdeeld zyn, maken zy maar eene Cafta Bellales uyt; dog hunne voornaamfte, en die maar eene graad hooger zyn, zullen met hunne minderen niet op hun Feeft, of elders eeten, noch aan hen geen Dochter ten Huwelyk geven; maar een minder zal die van een meerder wel nemen. Zy Zaejen, en Maejen, en al hun onderfcheid beftaat maar in hunne Bediening, die zy aan 't Hof by den Koning hebben; hoewel zy zomtyds wel eens na de Rykdommen in 't Trouwen zien.

Als 'er een Koning Gekroond zal werden, dan moeten de 4 voornaamfte Cafta's, 'er by wezen, als *Raja*, *Bronne*, *Welende*, en *Gay*, by welke vier Perzonen van verfcheide Caftas de Koninklyke Kroon werd opgenoomen, en op het Hoofd des Konings gezet.

Na dat zy Ryk en Gequalificeerd zyn, mogen de 2 voorfz. Caftas Koninklyke eere genieten, uytgenomen de fcheering van wit linnen, de witte Sombreiro (of Sonnefcherm) by hen Moetoekanda genaamd, en wit Linnen van onder en boven gefchoren, 't zy in een Catapaenel, of anderzins, het welke den Koning alleen toekomt, en zulken, die hy dat op hunne Feeften toeftaan wil.

Buyten deze zyn 'er nog Bellales, die Dienftbaar zyn omtrent 5 à 6 verfcheidenderley dienften, tot Coelis toe, die ook van Geringe en Arme afkomft zyn; dog de Ryke en voornaamfte raken tot allerley groote Bedieningen aan 't Hof, na dat zy zich wel gedragen, en na dat hunne Voorvaderen den Vorft getrouw gediend hebben.

De Bedienden, onder het Deffavefchap van Mature behoorende, zyn de navolgende thien.

1. *Adigaar.* Deze is zo veel als de Secunde van den Deffave, die alles, 't geen de Deffave belaft, verzorgd, en de zelve van allerley Saaken ten eerften kennis geeft. Hy let ook over al op 's Lands welwezen, bezorgende, dat aan niemand door de mindre Hoofden eenige overlaft gefchiede, waar na de Deffave, gelyk hy mede na diergelyke Stukken van den Adigaar, zelf vernemen moet. Ook moet den Adigaar voor alle behoeftigheden, ten dienft van den Land-Heer hem opgelegt, zorge dragen.

2. *Modeljaar.* Deze is zoo veel als Capiteyn, hebbende onder zich 3 à 4 Nantjes, of Benden Lafcaryns, ider van welke Nantjes beftaan in 1 Araatsje, 2 Canganes, en 24 Lafcaryns, of Inlandfe Krygslie-

lieden, die altyd ten Oorlog moeten klaar zyn, en malkanderen in hunne Wagten om de 14 of 30 dagen vervangen.

3. *Mohotirales*, of *Mahatiaars*, zyn zekere Schryvers aan 't Hof, hoedaanige 'er nu op Mature 4 onder den Dessave behooren, waar onder de Attepatte Mahatiaar zich gestaadig moet by den Dessave onthouden, om alle voorvallende Olas of Papieren, Actens, Sendbrieven, Placcaaten, en Ordonnantien te schryven, waar voor hy zyne betaling geniet. Ook moeten de verdre Mahatiaars, schoon ider hunnen byzonderen Dienst hebbende, altyd mede daar verschynen, en wat hun byzondere Dienst is, ziet men in 't vervolg, als de

Attepatte Mahatiaar heeft onder zich de Rolle van het toegevoegd Onderhoud aan alle de Hoofden en Lascaryns, mitsgaders van de Ambagtslieden onder het Districts van Mature, en wat ider van hen van den Land-Heer geniet, gelyk mede hunne vrygelatene Perwenies, die zy erfelyk bezitten. Deze Mahatiaar moet altyd klaar staan tot het passeeren en repasseeren van zodaanige Olas, als in 't Maturees Dessaveschap voorvallen.

Van de andere Mahatiaars moet 'er een (buyten 't gene hy voor den Dessave schryven moet) de Mahanadapoe en Marales (zekere Rechten) en een ander de Madapoe, en Faros, en de derde den Araak (zynde alle Geregtigheden des Lands) invorderen; en werden 'er alle jaar byzondere Mahatiaars door den Dessave daar toe gekooren, om jaarlyks net het onderscheid te zien, alzo zy niet veel te betrouwen zyn.

4. *Toepairale*, of de Tolk van den Dessave van Mature, die alle de klagten en andre Saaken der Inlanders aan hem vertolkt.

5. *Apohami's*. Dit is juyst geen Bediening; maar het zyn Zoonen van Swarte Hoofden, welke Apohami's werden genaamd. Deze verkeeren mede aan 't Hof als Hofjonkers, en daar zyn 'er onder anderen die 2 Nantjes of Benden Lascaryns onder zich hebben, de welke als Mohemdirems zyn, en ook op hun Wagt moeten passen.

6. *Mohemdirems*. Deze zyn Hoofden, die 2 Nantjes Lascaryns onder zich hebben, op hun wagt ook passen, en over al, daar zy ten Oorlog gecommandeerd werden, moeten gaan.

7. *Badde Corene*, of *Cornerale*. Deze is zoo veel als een Cangane van den Adigaar, waar onder hy ook staat; heeft 2 Nantjes Lascaryns, en moet op zyn Wagt passen, en ook alles, dat de Adigaar hem belast, besorgen; en moet ook met zyn Volk, op de minste Ordre, klaar staan, om derwaards te gaan.

8. *Araatsje*, zynde zo veel als een Sergeant, ider 1 Nantje Lascaryns onder zich hebbende; hoewel zy onder hunne Hoofden staan.

9. *Cangany's*, ofte Corporaals, staande onder hunne Araatsjes.

10. *Lascaryns*, of Loopers, zynde Inlandze Soldaaten, welke eenig onderhoud bezitten, en uyt hoofde van dien altyd moeten klaar staan.

's Lands Schattingen dragen onder de Cingaleesen, ook verscheide Naamen. Als:

Mahanadapoe, dat is, de Groote Inkomst des Lands, als die van Dolosdas Corle, die aldus genaamd werd.

Nadappoe, Een andre Gerechtigheid des Lands, die even als de vorige ingevorderd werd; dog deze is van de Billigam- en Morrua Corle.

Marale; Dit is een Gerechtigheid van den Landheer, waar by hy van een Overledene ⅓ van zyne Goederen trekt, wegens dat die Overleden Landeryen van den Vorst of Landheer bezeten heeft, al 't welk nu de Com-

Compagnie voor zich zelven invorderen doet, van alle die in het Diftrict van Mature woonen; dog van geen Chriftenen; en alleen maar van de Heidenen.

Basnaicke, De eerfte Woordvoerder van de Taal. Hy werd in 't Cingalees Canganene genaamd; en onder welken men Dienftbaare en Ondienftbaare heeft. Deze is Hoofd van de Pagode op Dondere, Dewinouere genaamd, dat Gods Stad beteekend; moetende de onderhoorige Volken van allerley zoorten, hun Hoofd en Lyfgeld, buyten die gene die aan de Pagode Dienftbaar zyn, jaarlyks betalen, gelyk op Mature; welke Gerechtigheid in 't Cingalees Dewallebadde genaamd werd. Behalven de verpligtten hier toe, en de dienftbaaren, forteeren daar nog onder 18 Vidanies, hier van ouds, gelyk op Mature, gefteld, en 't geen hier na by de Befchryving der mindre Caftas blyken zal.

Sabandoe, of de Sjahbandaar, gelyk die van Belligam, die als 't Hoofd van die plaats is, hebbende onder zich 3 Schryvers; die Reekening van die Heerlykheid Maandelyks op Mature moeten doen; daar hy zelf ook alle Maand verfchynen moet, alzoo alle Volkeren op Mature onder hem behooren.

Gaginaicke, 't Hoofd der Matureefe Olifants-ftal, aan wien 't opzicht over die Beeften ftaat, en de forge dat zy van genoegzame Groente voorzien, en wel opgepaft werden door de Dienaars, daar toe gefteld, en die onder de Vidanies van Mature ettele ftaan; ook moet hy de Dieren, op Dekwelle, en elders, geftald, wel doen oppaffen, waar beneven hy jaarlyks ook Reekening van d'Inkomft doen moet, bedienende nu de plaats van Wedderale.

Etbandenme, of d'Olifants-Kinderen, dat is de Olifants vangers; deze behooren tot d'Olifants-jacht, waar onder alle zulke Volkeren behooren, gelyk onder de andre Vidanies, ook Deccum Careas, of die Lyfgeld opbrengen; en deze zyn gehouden jaarlyks een zeker getal Olifanten op te brengen.

De verdre groote en kleene Vidanies, des Lands Inkomften, en die der Dorpen, en de Naamen der zelve, zyn de volgende:

Kottalbadde, of *Audebadde*, zyn Vidanies der Smids, die nu door een Vidani bediend werden, waar onder alle Yzer-Smids behooren, die gehouden zyn voor den Landheer te werken, onder welke ook Deccum Careas zyn.

Dewalebadde, een Vidane, die onder de Pagode van Dewondere Wes genaamd, behoord, in 't Cingalees Dewalebadde genaamd, na Dewale, dat een Tempel beteekend. Hier onder behooren niet alleen alle Dienftbare, maar ook allerley Ambagtslieden, zoo van hooge als lage Caftas, en Deccum Careo.

Roenebadde, dat is, de Geregtigheid van Landwaard in, onder welken Vidani behooren de Caftas Chialias Canneleros, of de Caneelfchillers; die geen eene Plaats of Dorp, maar verfcheide Dorpen hebben, waar in zy woonen.

Wellalefaroe. *Adigaar-Saroe.* *Matere Magifaroe.* *Reyganbandegefaroe.* *Oenoenchivillefaroe.* *Gongebadefaroe.*	Dit zyn mede Inkomften des Lands, welke de Ingezetenen Jaarlyks moeten betaalen.

Vidanes, zyn de Opzienders der Dorpen, die bezorgen moeten, dat geen Ingezetenen eenigen overlaft lyden, en dat het Land op zyn tyd bezaeid, en alles ook ingeoegft werde, van al 't welke zy aan den Land-Heer ook wegens zyne Inkomften, Reekening moeten doen.

Patticareo Deckme. Deze zyn Veehoeders, die de Beeften melken, welke de Portugeefen Bojeros noemen. Deze betalen Jaarlyks Deccum, of

Lyfgeld; en zoo den Landheer Melk in plaats hebben wil, moeten zy die ook geven.

Caraeu Deckme. Dit is een Gerechtigheid van de Betel-thuynen van Mature, die Jaarlyks betaald werd.

Polwatte Piedie. Dit is een Gerechtigheid der Maturefe Cocos-thuynen, binnen de vier Gravettes, by welke van de 10 vrugtdragende Boomen, Jaarlyks een halve ftuyver ingevorderd werd.

Malidoewepittigay, zynde de Inkomft van een byzondre lage Cafte, Hangereme genaamd, welke de Jager of Niepere-boomen Tyfferen; dog deze woonen niet op eene plaats; maar hier en daar in de Dorpen en Corles verftroid, van welke Jaarlyks ingevorderd werd.

Canoemoeldenie Pitagawa, zynde een Inkomft van 't Land als de vorige.

Radebadde, zynde een Gerechtigheid, die de Waffchers Jaarlyks betalen.

Sajakarabadde. Dit zyn mede Waffchers; dog zy verwen en fchilderen 't Lywaad, en eenige waffchen ook; en zy betalen Jaarlyks Deccum.

Ocdoegangattere, en *Welligamgattere.* Dit zyn 2 Vidanies, waar onder ook ftaan zekere Volkeren, die Jaarlyks mede Lyfgeld opbrengen.

Kinnerebadde, dit is een van de laagfte en veragtfte Caftas; welke Deccum van fyne Matten, of Caleles, die zy weven, of anders Jaarlyks zeker Geld moeten opbrengen.

Waar uyt men dan zeer net de voornaamfte Bedieningen, die men in het Diftrict van Mature heeft, befchreven ziet.

B E

BESCHRYVINGE VAN HET EYLAND CEYLON.

AGTSTE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

BEſchryving *van het* Eyland CEYLON. *Schikking van dien. Den* Naam *van 't* Eyland. Ceylon *bewezen* Taprobana *der* Ouden *te zyn. Op wat Breedte en Lengte dit legt. Des zelfs* Grens-paalen. *De gedaante van 't* Eyland. *Des zelfs Groote. Verſcheide* Schryvers *over* Ceylon. *Onder welke* Baldæus *en* Knox *uytſteeken. Ook* Joan Ribeyro. Ceylon *in verſcheide* Koninkryken *verdeeld.* Naamen *der zelve. En de* Prinsdommen, Graafſchappen, Marquizaatſchappen, *en* Heerlykheeden. *Hedendaagze* Verdeeling *in zes* Ryken. Naamen *der Selve. Ende de* Prinsdommen, Graafſchappen, Marquizaatſchappen, *en* Heerlykheden. Naamen *der* Prinsdommen, *der* Graafſchappen, *der* Marquizaatſchappen; *der* Heerlykheden. *Der* 34 *byzondre* Landſchappen. *En der* 33 *mindere* Landſchappen. Strandſteden *aan de Ooſt-kant. Binnenlandſe drie Groote* Steden. *Mindere Binnen-landſe* Steden. Ceylons Rivieren. *Gedaante van* 't Land. *Verwonderens weerdige* Sayſoenen *hier.* Aardbeving. Kaart *van* Ceylon. *De Stad* Gale *beſchreeven, en tweezins Afgebeeld.* Gindere, *een Vlek.* Bakwelle *en* Gannegamme. Kosdoewa. Reygam. Madampe. *De Vlekken* Billitotte *en* Maplagam. *De Dorpen* Bentotte. Alican. *'t* Eyland Verberin. *'t Vlek* Makoene, *en 't Dorp* Pelando. *De Veſting* Caleture. Angretotte; *En* Panature. *'t Vlek* Galkiſſe. Cotta. *De* Stad Colombo. *Het* Huys *van den Heer* Landvoogd, *en andre* Gebouwen *op* Colombo; *in Prentl verbeed. De* Landvoogd; *en andre* Bedienden, *hier beſchreven.* Maluana, Reygamwatte, Groewabli, *en* Matuwaal. *De Veſting* Nigumbo. *De Vlekken* Camel. Arrunderi, Alanha, Marabel, *en* Medampe. *Het* Stedeken Chilauw. 't *Vlek* Corinde Coanwatte. *Het* Eyland Calpentyn, *Met de Dorpen* Maripo *en* Televari. *'t Vlek* Navacar. *En de Veſting* Calpentyn. *De Vlekken* Portaloan. *En* Caddaumatris. *'t Dorp* Golgom. *'t Eylandje* Grudumale. *'t Vlek* Aripen. *'t Dorp* Moeſilipatte. *'t* Eyland Manaar. *De* Veſting *in Prent verbeeld. De* Dorpen *'er op. De* Stad Manaar. *De Dorpen* Tottevalli, Eckelampatti, Carcel, St. Pieter, Peixale, Tellemanaar, Peringale, Vellipatta, Palicoera, *en* Calimoni.

[Beſchryving van 't Eyland Ceylon.] GElyk Ceylon een van de grootſte Eylanden van Ooſt-Indiën is, alzoo is het ook een van de Voornaamſte en Eerſte Landvoogdyen, die de E. Maatſchappy aldaar heeft, en door de magt van haare Wapenen bezit.

Om rechte kennis van 't zelve te krygen, zullen wy dit Eyland eerſt, zoo verre het ons bekend is, daar na de Saaken, daar in van ouds her onder de Cingaleeſen, en verder met de Portugeeſen, en met ons, voorgevallen, met de uyterſte naeuwkeurigheid Beſchryven. [Schikking van dien.]

Dit

De Naam van dit Eyland.

Dit Eyland nu werd van ons Ceylon (van zommige ook Seylaan, en Zeylan) van de Persiaanen en Arabiers Serndib, of ook wel Serandib, Serandive en Selandive ('t geen 't Eyland Ceylon beteekend, alzoo 't woordje Dive een Eyland te kennen geeft) en by de Ouden Taprobana genaamd.

Over dit Laatste, te weten, Taprobana, hebben wy, daar wy van Oud en Nieuw Oost-Indiën, in de Voorlooper van dit ons Werk handelen, wel eenigzins gesproken. Dog doen dit hier wat breeder. Aanhalende verscheidene Gevoelens der Wereldbeschryvers, omtrent het Taprobana van *Ptolomeus*, met de redenen die wy geven, dat dit geen ander, dan 't Eyland Ceylon, is; mitsgaders van de verscheide naamen aan de Caneel des zelfs door verscheiden Volkeren gegeven.

Ceylon bewesen Taprobana der Ouden te zyn

Veele hebben gemeind, dat het Eyland Sumatra der Ouden Taprobana geweest zy.

Plinius, van Taprobana sprekende, zegt, dat het 6000 Stadien in de lengte, en 5000 in de breedte heeft; dat het als een nieuwe Wereld gehouden, en ten tyde van Keizer *Claudius* eerst ontdekt is, aan welken ook de Koning van dit Eyland Gesanten gezonden had, terwyl de schepen, die derwaards gingen, niet bestierd wierden na de Sterren, alzoo zy de Poolen niet zien konden.

Strabo, van Taprobana sprekende, beschryft het zo groot als *Plinius*.

Onesicritus, een der Capiteynen van *Alexander de Groote*, die deze Kust van Indiën bevaren heeft, zegt dat Taprobana 5000 Stadiën groot, zonder te zeggen, of het zoo lang, of zoo breed is, en dat het gescheiden werd door Prasis boven de Ganges, een vaart van 20 dagen, en dat tusschen Indiën en 't zelve veel andere Eylanden zyn; maar dat het meer dan alle andre Eylanden na het Zuyden lag.

Arrianus, in zyn Tractaat van de vaart van Indiën, zegt dat die gene, de welke vertrekt van de kust van Çomora en Poduca, zal te gaan hebben na een Eyland, na 't Westen gelegen, Palla Simonda, of πάλαι σιμόνδε, en by de Ouden Taprobana genoemt, 't welk zy voor een nieuwe Wereld hielden, en in zyn tyd zeer bekend was, als mede dat daar in de grootste Olifanten van Indiën gebooren wierden.

Eratosthenes, een Grieks Autheur, zegt, dat 't Eyland Taprobana is in de Oostersche Zee, tusschen 't O. en W, aan de Grensen van Indiën, en 20 dagreizen van Persien gelegen.

Ptolomeus steld in zyne Tafelen 't Eyland Taprobana op de kust van India, tegen over het hoofd van Comori, 't welk hy legt op 13½ graad na 't N, en *Plinius* noemt het het voorgebergte van Colaicum, en zegt dat het bevorens Sunoda genaamd wierd; dog dat het in zyn tyd de naam van Salica voerde, en dat de Inboorlingen Selim genaamd wierden, hebbende dit Eyland de lengte van negen honderd en dartig duysend Stadien, 't welk 210 Portugeesche mylen zyn. Ook zegt hy dat hier veel Ryst, Honig, Gember, kostelyke Steenen, Hyacinthen, en andre zoorten, en ook Metalen vielen, alle welke alleen in 't Eyland Ceylon te vinden zyn.

Nu zyn 'er ook Wereldbeschryvers, die Sumatra voor Taprobana houden.

Michael Poggius, de Florentyn, Geheimschryver van den Paus, en een Geleerd man, heeft op bevel van den Paus de Reyse van *Nicolaas de Conti*, een Venetiaan, door gansch Indiën tot aan Cathay toe, gedaan, beschreven, en haald in de zelve aan, dat die Venetiaan aan 't Eyland Sumatra, zynde der Ouden Taprobana, geweest is.

Maxmiliaan de Sevenberger, Geheimschryver van den Keyser, haald aan in een brief aan den Cardinaal van Saltsbrug, waar in hy rekenschap van de eerste Tocht der Portugeesen na Indiën geeft, dat zy ook geweest waren aan de stranden van Calicoet, en dat zy van daar na Sumatra, by de Ouden Taprobana genaamd, vertrokken waren.

Benedictus Bardone in zyn Beschryving der Eylanden, zegt, dat het Eyland Madagascar, of dat van St. *Laurens*, aan 't W. van Ceylon is 1300 duisenden Stadien, en aan het Zuyden van Taprobana 1800 dito, al 't welke wy by meer Wereldbeschryvers, die wy nu voorby gaan, vinden.

Joan de Barros, een zeer geleerd Wereldbeschryver, zegt van 't Eyland Ceylaon, dat het zelve het Taprobana van *Ptolomeus* is, gelyk hy in zyn Weereldstafelen breeder bewyst, welke na zyn dood verdweenen zyn, dat voor een groot verlies te achten is.

De Authoriteyt van dezen Schryver alleen is genoeg, om te bewyzen, dat Ceylon Taprobana is, daar byvoegende, dat *Ptolomeus* 't zelve steld van de Ganges na binnen op de Kust van Indiën, 't welk niet kan verstaan werden van Sumatra, dat van de Ganges zoo verre na buiten is; gelyk wy ook verder zullen toonen, dat zy alle van Ceylon, en niet van Sumatra, spreken.

Plinius zegt, dat Taprobana 6000 stadien in de lengte heeft, en dat het ten tyde van Keizer *Claudius* ontdekt wierd door een vrygegeevenen, van *Annius Ploclamius*, die, langs de kust van

Ara-

Arabien vaarende, in een Schip door de W. winden vervoerd, en in 15 dagen langs Caramanien gebragt zynde, eindelyk in Taprobana aanquam, daar hem de Koning des Lands wel onthaalde, aan welken hy eenige stukken gemunt, en te Romen gangbaar Geld, gaf, waar op des Keizers Beeld stond; en dat, by zyn vertrek van daar, die Koning met hem eenige Gezanten aan den Keizer zond. Nu staat ons verder te bewyzen, dat Ceylon dit Eyland is.

Wat de groote van dit Eyland aangaat, die is de zelve, welke *Ptolomeus* daar aan geeft, alzoo hy 't in zyne Tafelen legt om den Evenaar te passeeren, 2 graden van 't Zuiden: want het schynd dat het in zynen tyd de zelve grootheid had, en de Inboorlingen bevestigen en houden het voor zeker uyt hunne Schriften, dat dit Eyland zoo groot geweest zy, dat het aan de Maldivische Eylanden vast was, en dat de Zee aan die kant het metter tyd afgenomen heeft, bedekkende het met water, in dien staat, als men het heden ziet; en dat de hooger Havenen afgescheiden zyn in veel Eylanden, gelyk die nu nog in een grote streek agter malkanderen leggen, welke streek de Zeevaarende doorgaans de Z. O. en de N. W. noemen, in welke zy zeggen, dat meer dan 13000 Eylanden zyn (hoewel die by andre op 11000 als bekende, en wel eer aan malkanderen vast geweest zynde, gesteld werden) en zelf in *Ptolomeus* tyd (die A°. C. 143. leefde) schynd het dat de Zee deze Bederving heeft beginnen te maken, om dat hy zegt, dat in den omkring van Taprobana, waren 1368 Eylanden; en de vrygegevene van *Annius*, door de winden in 15 dagen van Arabien tot Taprobana gevoerd, werd klaar bespeurd van Ceylon te spreken, dat 500 mylen van de Kust van Arabien legt, en dat meer is, dan men in 15 dagen zeilen kan. Ook is dit Eyland op de Kust van Indiën voorby Caramanien, en Sumatra is buiten geheel Indiën, en voor by de Ganges veel mylen; en om alleen van Ceylon na Sumatra te gaan, zyn 'er andre 15 dagen van nooden, schoon men al voor de wind heeft.

Behalven alle deze redenen, vinden wy op Ceylon ook teekenen van Roomsche Gebouwen, waar uyt schynd, dat zy verkeering in dit Eyland gehad hebben; ook zyn 'er Munten, door dien vrygegeeven mede gebragt, op 't zelve gevonden: Want in de tyd van *Joan de Mello de Sampay*, Opperhoofd van Manaar (onder 't Eyland Ceylon) A°. C. 1574, of 1575, opende men eenige Wooningen aldaar aan de andere zyde in de Landen van Mantotte, alwaar zich nog heden zeer groote Ruinen en stukken van een Roomsch Gebouw, of werk van Marmer, vertoonen, van 't welke de Werklieden een steen wierpen beneden aan een gedeelte van 't fundament, en de zelve omkeerende, vonden zy een yzere Keten van zulk een wonderlyk en heerlyk fatzoen, dat 'er in geheel Indiën geen Werkmeester is, die zou durven ondernemen een diergelyke te maken. Deze vonden ook drie Stukken gemunt Koper, het eene geheel gesleten zynde, en een van Goud, onder ook geheel versleten. Aan de andre zyde ontdekte zig een afbeelding van een mensch van de borst opwaards, met een gedeelte van een Opschrift aan de kant, en in den beginne de letter C, doch de andre Inhoud versleten; en een Opschrift aan de kant rondom, in welke nog gezien werden deze Letteren: R. M. N. R.

Deze Keten, en Medaaljes wierden aan *Joan de Mello* gebragt, die de zelve zeer hoog agtede, en na Portugal mede voerde, om die aan den Koning te geven; dog hy verging op de t'Huysreize A°. 1591. met het Schip de St. Bernardo, in gezelschap van het Schip Ban Tehis, waar op *Manuel de Sousa de Coutinho* was, die zyn tyd als Viceroy uytgediend had.

Nu is 't een mogelyke saak, dat die Medailjes geweest zyn van die gene, die de vrygegeve van *Annius* daar gebragt heeft, en dat hy in den tyd van 6 maanden, welke hy in dat Eyland geweest is, ordre heeft gegeeven tot die Gebouwen op de Romeinsche wyze, en in de Fundamenten van dien deze Medailjes geworpen heeft. Een gebruyk dat in Europa gemeen is.

Diego de Couto, Chronykschryver des Konings van Spaanjen, deze Medailjes beschouwende, en veel andre Opschriften gezien hebbende, oordeelde, dat die letter C, de eerste van de naam *Claudius* is, en dat in die verdre gesletene nu gezegt wierd, KEYSER: want de andre R. M. N. R. schynen klaar te zeggen, DER ROMEYNEN.

Een andre Munt is gevonden in Indiën van Castiliën, of de Philippines, welke *Pedro Colon* ontdekte (volgens verhaal van *Lucius Marinus*, Siciliaan, in zyn Boek van de Gedenkwaardige dingen van Spaanjen, in 't Leven der Catholyke Koningen) bezig zynde om diergelyke marmeren te openen, hebbende het Beeld van Keizer *Augustus*.

Deze Munt had *Don Joan Rufo*, Bisschop van Cuença, en zond ze na den Paus; waar uyt dan *Lucius Maximus* besluyt, dat de Romeinen al na die gedeeltens der Wereld gevaren hebben.

Zoo 't nu ook waar is, 't geen *Hector de Lagena* zegt, dat ten tyde van Paus *Paulus* een Stuk Caneel-hout gevonden is (dat te Romen als iets kostelyks bewaard werd) 't geen door zyn Opschrift, aanwees, dat het 'er al geweest was ten tyde van Keyzer *Arcadius*, Soon van *Theodosius*, die A°. 397. leefde, 't geen 126 Jaaren na *Claudius* tyd is, zoo kan 't wel zyn, dat het zelve door die voornoemde Gesanten tot een Present gebragt is aan den Keizer, wanneer zy met dien vrygegeven te Romen quamen.

Dog *Plinius* verlatende, laat ons verder tot *Onesicritus* overstappen.

De zelve zegt, dat Taprobana was van 5000 Stadien, en dat het verscheiden was van Prasis boven de Ganges, door een vaart van 20 dagen, en dat tusschen Indiën en 't zelve veel Eylanden waren; dog dat het meer na 't Z. lag, dan alle de andere.

Voor zoo verre de grootheid aangaat, komt hy over een met *Ptolomeus*. Dat het van de Ganges verscheiden was door een 20 daagsche vaart, en dat 'er veel Eylanden tusschen 't zelve en Indiën waren, toond klaar, dat hy van Ceylon spreekt: want daar zyn van de Ganges al de zelve dag-reizen, en het zelvige is ten Z. van de geheele Kust van India, en veel Eylanden van welke hy spreekt zyn Mamale (of wel de Maldeves) en alle andre waar van *Ptolomeus* gewag maakt, en Sumatra is Oostelyk aan Indiën, zeer verre van 't zelve afgescheiden.

Arrianus, met te zeggen dat die vertrekt van de Kust van Comora en Poduca, na het W, zal bejegenen Taprobana, schynd zeer klaar van Ceylon te spreken: want *Ptolomeus* steld in zyn Tafelen Comora en Poduca op 14½ graden tegen de Kust van Indiën van de Caap Comorin na binnen, 't welk schynd te zyn St. Thome of Nagapatnam: Want die van deze Kust vertrekt, om Ceylon te zoeken, moet na 't W. zeilen, en na Sumatra, na 't O, en men weet, dat Ceylon de grootste Olifanten van Indiën voed, gelyk *Arrianus* ook getuigd; en 't is waar, dat alle de andre in deze zoo veel Meesterschap erkennen, dat zy een Ceylonschen ziende, als verschrikt van den zelven wegvlugten, 't geen men hier dagelyks in de Stad Goa bevind in die gene, welke de Koning, van verscheide Landen in zyn stallen brengen laat.

Eratosthenes, een Grieks Schryver, zegt, dat Taprobana in de Oostersche Zee tusschen het O., en 't W., en dat het van Persien door een Reize van 20 dagen tegen over de Kust van Indiën afgescheiden is.

Deze spreekt nog klaarder van Ceylon, dat het op 8 Graden van de N. tusschen 't W. en 't O. legt; en dat mits een harde Wind een licht Schip, om van de N. van de Straat van Persiën tot aan Ceylon te komen, niet meer dan 20 dag-reizen, die 500 mylen uytmaken, van noden heeft.

Sumatra nu legt niet in de Ooster Zee, maar onder den Evenaar, waar door wy dan klaar bewezen hebben dat Ceylon het rechte Taprobana der Ouden is.

Laat ons nu eens tot de hedendaagze Schryvers gaan, die van Taprobana Sumatra maken. Deze alle, zoekende dit Eyland Taprobana onder den Evenaar, alwaar *Ptolomeus* dat steld (om dat, gelyk wy gezegt hebben, hy het in zyn tyd stelde twee graden van de zyde van 't Z.) en loopende door de geheele Kust van Indiën tot voor by de Ganges, en geen ander vindende, dan Sumatra, hebben zonder eenige andre overweging, daar van Taprobana gemaakt; gelyk zy ook de Rivier Indus hebben gesteld in den ingang van Cambaye; welke dwaling wy na dezen zullen aanwyzen.

Benedictus Bardon, wederlegt, *Plinius*, sprekende van Taprobana, alwaar hy zegt, het N. werd niet gezien, door te zeggen, dat in de zelve de sterre van 't N. of de N. pool niet gezien werd, vermits hy zegt, dat die gene, die in Taprobana leven na de zyde van het voorhoofd van Colaicum, deze sterre zien verheven 13 Graden, en dat alzoo volgens de hoogte, in de welke die van dit Eyland leven, zy zyne verheffing zien, maar dat die gene, welke onder den Evenaar leven, nog de eene nog de andre Pool konnen zien; in 't welke hy zig zelven tegenspreekt, door dien hy van Taprobana Sumatra maakt; en de Evenaar snyd het Eyland Sumatra midden door, en strekt zich na de Poolen aan beide niet nader uyt, dan 5 Graaden; waarom die gene, welke op den hoek van Daja woonen, het welke de Noordelykste is, die sterre niet meer dan 5 Graden verheven zien; en op de zelve wyze, die woonen aan den andren uythoek na de kant van 't Z., zien hem nauwlyks, waar van het tegendeel van Ceylon waar is: want die gene, welke woonen op den uythoek van Jaffanapatnam, zien de N. Pool verheven 8½ graaden, en die op Punto Gale, (zynde 't Zuydelykste) zien de zelve 5 Graden verheven; waar uyt klaar blykt, dat dit laatste ook Taprobana is, dat zich te dier tyd tot 2 graaden na 't Z. uytstrekte; en dat het voorhoofd van Coelaicum by *Plinius*, en van Comorin by *Ptolomeus*, komt tot de Caap Comorin: Want wy moeten het voor ongetwyfeld stellen, dat in die tyd, en

veel

veel jaaren daar na, het Ryk van Coylan) het grootste geweest is van geheel Malabar, en zich tot aan de droogte of klippen van Chilauw uytgestrekt heeft, en dat, gelyk de Caap Comoryn onder dit Ryk was, en een van de vermaarste van de Wereld, dezelve van *Plinius* het voorhoofd van Colaicum, als het voorhoofd van het Ryk van Coylan, genaamd is. En het kan wel zyn, dat *Ptolomeus* het noemd het voorhoofd van Cori, na Toetoecoryn, dat toen een groote plaats geweest is, en van veel vreemdelingen bezogt, waarom ook *Ptolomeus* haren naam aan dit voorhoofd gegeven heeft.

Om deze, en andre redenen, die wy voorby gaan, schynd het ons toe, dat ook dit Eyland Ceylon het zelve met Sambolo is, van't welke *Diodorus Siculus* in zyn 2 Boek van de verkorting van zyne Historie meld, en waar van ook *Baptista Ramutius*, en andre, Sumatra maken.

Het heeft ons ook geen kleene moeite gegeven, na te vorschen, van waar die naam Taprobana zynen oorsprong heeft, alzoo in 't gansch Eyland Ceylon geen eene baey, haven, Stad, dorp, voorhoofd, Fonteyn, nog Rivier met die naam, of met iets, dat daar na gelykt, bekend is. Ook vind men daar niets af in de Kronyk der Cingaleesen, nog in die der Canarynen, nog in geen tale der zelve is die naam bekend, weshalven het ons toeschynd een Griekze naam te zyn, zamengesteld van *Ptolomeus*, welke eenige grootheid of eygenschap van dat Eyland te kennen geeft, waarom ook die Naam van Ceylon gegeven is aan die droogte, op welke de Chineesen vergaan zyn, ontrent dit Eyland, de welke zedert zoo vermaard geweest zyn tot dezen tyd toe, dat het Eyland niet genoemd werd met zyn eygen naam, maar met die van deze droogte: Want gelyk de Persianen en Arabiers na dit Eyland met bekommernis voorby deze droogte voeren, zoo hadden zy die altyd in gedachtenis, zeggende, dat zy gingen na, of dat zy quamen van Cinlao, 't geen niet anders zeggen wil, dan dat zy gingen na of quamen van de droogte der Chineesen, welke Letteren metter tyd wat veranderd zynde, is daar van de naam van Ceylaon of Ceylon gegroeid.

En vermits wy voorhebben, zo dikwils als ons de gelegenheid voorkomt, de groote verdorvenheid te ontdekken, die de tyd in veel eygen Naamen van Steden, Koninkryken, Rivieren, Bergen, Kruyden, Speceryen, en meer Saken dezer Landen gebragt heeft, zo willen wy, terwyl wy nog in dit Eyland zyn, het zelve hier ook beginnen, en toonen alle die verscheidene Naamen, welke de Grieken, Latynen, Persen, en Arabiers aan de Caneel dezes Eylands gegeven hebben, gelyk ook alle die Naamen, welke zy by de volkeren van 't Oosten heeft, waar door ook onder de Medecynmeesters een groote verwerring ontstaan is.

De Caneel van dit Eyland, zynde de beste van 't geheel Oosten, werd genaamd Corundo Potra, dat is, Bastboom, waarom de Malabaren den bast, die de Cingaleesen Corundo noemen, de naam van Caroa, en de Arabiers die van Causà geven, voor welken onze Medecyns de bedorven naam van Querfe, of Guirsa, gebruiken.

De Persiaanen noemen die Dar-Cin, dat is, Chinees hout, vermits de Chineesen de eerste geweest zyn, die de zelve, en alle andre Oosterse Waaren, na de Golf van Persien gevoerd hebben, van waar die dan verder na Europa gebragt wierden met die zelve Naamen, die zy toen by de Persianen hadden, en niet met de eygen naamen, waar mede zy in 't Land, daar zy vielen, bekend waren. Het is ook daarom, dat *Serapio* door dit Dar-cin een Chineesche boom verstaat, om dat hy meinde, dat die Caneel-bast in China viel. Dus bedriegd zig *Arrianus* ook met te zeggen dat de Cassia en Senguin, welke zekre zoorten van Caneel waren, in eenig gedeelte van Troglodyta wieschen, en dat de Kooplieden die van daar na Griekenland overvoerden.

In die zelve Dwaling is ook *Plinius*, die zegt, dat de Caneel wascht in Æthiopien, palende aan Troglodyta, en dat dit zelve gedeelte, om dat het tot aan den Evenaar strekte, van de Schryvers Caneeldragende genoemd wierd, aangezien die daar wiesch. Dat ook de zelve Caneel ons in handen quam over de Roode Zee, door de Arabische Kooplieden, die in dat gedeelte van Troglodyta leefden, en dewyl in Griekenland niet verder onderzogt wierd, waar de Caneel eygentlyk viel, hebben zy gemeend, dat die wiesch in de Landen der Arabiers, die ze tot hen overvoerden.

Zoodanig hebben ook eenige Oude Schryvers, verstaande dat de Caneel van Aleppo quam, de zelve de Alepse Caneel genoemd; door welke menigvuldige verwerringen men nu heden ook nog niet weet, wat zoorten van Speceryen Duaca, Monotto, Magla, en Easiply, zyn, van welke *Arrianus* gewag maakt, zeggende dat zy in Arabien en Æthiopien, groejen; ook weet men niet wat men maken zal van de Nicabo-Gabalio, en Tar-

Tarro, welke *Plinius* Arabische Droguen noemt; waarom wy geen meer kennis van de Wierook, Storax, en Myrrhe, hebben; welke mogelyk die van *Plinius* zyn; en in geheel Æthiopien is geen andre Drogue dan de Gember, en die zeer flecht, en nog maar in 't Koninkryk van Damute; dog om tot de Caneel weder te keeren, de Maleyers noemen die Cajoe Manis, dat is, zoet hout, 't gene het zelve is met de Casman of Casmanis der Grieken; van waar zy die naam schynen ontleend, en nog verder bedorven te hebben, met die Cassia Lignea te noemen, een Naam, die wy by geen Volkeren van het Oosten vinden. De Medecyns schynen die eerst Cais Lignea, 't hout van Cais, genoemd te hebben; want eertyds, eer het Ryk van *Ormus* na 't Eyland Gerum overgegaan is (alwaar 't nog tegenwoordig is) was het Eyland Cais het hoofd en de Koopplaats dier gansche Persiaansche Golf, van Ormus af, na binnen toe, en gelyk de Kooplieden van Europa volhardden in dat Eyland te komen, gelyk zy nu in dat van Ormus doen, voerende van daar de Caneel, die de Chineesen van het Eiland Cais bragten, zoo hebben zy die daarom Cais Lignea genoemd.

Wat nu de benaming van dit Eyland in opzigt dezer Inwoonders zelfs betreft, zy noemen dit Langkauwn, 't geen zommige zeggen dat de wereld, dog andre, dat het een Paradys beteekend.

Plinius en *Ptolomeus* zeggen, dat het in oude tyden Simondi, Palai Simondi, en Σαλική genoemd wierd, en dat men de Inwoonders Σάλαι noemde. Ook steld *Ptolomeus* dit onder de 5 Eylanden, van hem Borusse genaamd, gevende aan dit de naam van Panigarensis. Na hem noemen de Arabische Schryvers dit ook wel Sisuara, Tenarisis, en Nanigeris.

Op wat Lengte en Breedte het legt.

Het legt af en aan de Caap Comoryn, of met zyn Noordelykste Deel tegen over de kust van Choromandel.

Punto Gale, by ons Gale genaamd, legt op de lengte van 102 Graad. en 30 Minut.

Des zelfs Grenspaalen.

Het Eiland Ceylon strekt zich in 't Noorden van den 6[den] tot den 10[den] graad N. Breedte, en heeft ten Noorden een gedeelte van de kust van Choromandel, ten Oosten de Golf van Bengale, ten Zuyden de groote en openbare Zee, zoo als zich die tusschen 't Eyland Sumatra en tusschen de Maldivische Eylanden vertoond, en in 't Westen de Maldives zelfs.

En Gedaante.

De gedaante des zelfs is even als die van een groote Ham, om welke reden de onze de Vesting Cays, ontrent Jaffanapatnam gelegen, niet qualyk en zeer eygentlyk Hammenhiel, na de gedaante, die 't Eyland daar heeft, genoemd hebben.

In Ouden tyden had dit (zo men vry ruym zegt) wel 400 mylen in zynen omtrek; dog aan de Noordkant is 'er van tyd tot tyd door de Zee veel afgenomen, en men oordeeld niet zonder grond, dat het by 't Eyland Manaar, daar zig nu Adams brug vertoond, en met het Eyland Rammanacoil (dat ontrent 12 mylen van malkanderen legt) aan 't vast Land der kust van Choromandel in de alleroudste tyden vastgehecht geweest zy, en dat de Zee het door den tyd van een gescheurd heeft.

Eygentlyk, en na de netste Meting der onzen, is het in de lengte van het Zuyden tot het Noorden, 55, in de breedte van 't Oosten tot het Westen 30, by Panoa, by Cotjaar 18, by 't Binnen-Meir van Jaffanapatnam 7, en in zyn ganschen omtrek maar 197 mylen groot, gelyk men om zulks te weten, maar dit volgende Lystje na te loopen heeft.

	Mylen gaans.
Tricoen-male legt van Punto das Pedras	30
Oostenburg, een Vesting, van Tricoen-male	½
Dwars in de weg, een Eylandeken (van Oostenburg	½
Cotjaar van Tricoen-male te Water	3
Dog te Land 18	
Enkelansine, een Schans legt ½ myl verder.	½
Baticalo van Cotjaar te Water	14
Dog te Land 18	
Soratjan Coudawa van Baticalo	5
Apretotte van Soratjan	12
Komboken van Apretotte	7
Jale van Komboken	5
Koekelemalagamme van Jale	5
Waluwe nog van Koekelemalagamme	10
Nielewelle van Waluwe	8
Mature van Nielewelle	5
Gale van Mature	10
Bentotte van Gale	12
Caliture van Bentotte	4
Colombo van Caliture	4
Nigombo van Colombo	6
Chilauw van Nigombo	10
Calpentyn van Chilauw	10
Man-Aar van Calpentyn	10
Jaffanapatnam van Man-Aar	24
Punto das Pedras van Jaffanapatnam	2
	197½ Mylen.

Ver-

Verscheide zoo geletterde als ongeletterde Mannen, hebben in vorige tyden over Ceylon, en na dien tyd, zeer wel, geschreeven; dog in het algemein hadden zy dat wel met wat beter ordre, dan my daar in voorkomt, konnen doen; behalven dat het ook geen Beschryving van 't geheel Eyland is.

De uytvoerigste en de beste, die daar over geschreeven heeft, is de Heer *Philippus Baldæus*, Bedienaar des Goddelyken Woords aldaar geweest. Deze heeft zig voornamentlyk op het Beleg van Colombo, en andre veroverde Steden en Vastigheden aldaar, mitsgaders over de Kerk-saaken en Godsdiensten der Heidenen, uytgebreid.

Wy zeggen zyn Eerw. dank, alzo hy over die Saaken in 't gemein zeer wel Geschreeven, en my in veel opzigten een groot licht gegeven heeft; dog dit ziet maar meest op de Strand-plaatzen, by de onzen veroverd.

Robert Cnox heeft geen kennis van de Strand-plaatzen; maar alleen van het Eyland van binnen, en nog maar van die Plaatzen, die hy zag (die zeer weinige geweest zyn) gehad, daar hy ons wel verscheide Saaken, die goed zyn, van zegt; maar hy steld ons dat niet in die ordre voor, als het behoorde, te weten, by een Beschryving van ider Landstreek in 't byzonder, en altoos zoo niet, als wy wel wenschten.

Niet te min zegt hy ons veel Saaken, die ons anders onbekend waren, en die hare opmerking verdienen, waar van wy ons ook, gelyk mede van de Heer Baldæus, daar het ons te pas komt, by gelegenheid zullen dienen.

Joan Ribeiro, een Portugees Hoofdman, schryft 'er mede, dog vry verward van; hoewel nog best van de Portugeesche Saaken, die hy best wist.

Buyten deze zyn 'er meer geweest, dog 't geen zy daar over zeiden, zullen wy, daar wy van de byzondere Saaken, op Ceylon voorgevallen, spreken, op zyn plaats zeggen, en derhalven 'er hier niet af reppen.

Het Eyland Ceylon is van zommige in vorige tyden in 9, dog van andre maar in 7 Koninkryken verdeeld, die egter onder eenen Keyser, stonden. De Naamen dezer Ryken zyn deze: Cotta, welkers Koning als Keyser van alle de andre geëerd wierd.

Denuaca.
Oeva.
Candi.
Sitavaca.
De zeven Corles, en
Chilauw.

Hedendaagsche Verdeeling in 6 Ryken.

Hedendaags zyn 'er maar 6 bekende Koninkryken, en is 't Land, behalven de zelve, in verscheide Prinsdommen, Graafschappen, Marquizaatschappen, en Heerschappyen verdeeld, waar van men zedert het bestier van *Raja Singa*, eerst de rechte kennis heeft beginnen te krygen; omdat die groothoedige Vorst op deze eertitels zeer trots, en byzonder gezet was, al 't welke hy, zo van de Portugeesen, als van ons, schynd ontleend, en bevorens zeer weinig daar van geweten te hebben.

De Naamen der zelve.

De Naamen dezer Koninkryken, zyn deze:

Candi, anders Candia, of Conde Ouda, dat is, het Hoog Gebergte, in 't Cingalees genaamd.
Cotta.
Sitavaca.
Dambadan.
Amorayapoere.
Jaffanapatnam.

Hoe veel Prinsdommen, Graafschappen, Marquizaatschappen, en Heerlykheden.

Behalven deze Koninkryken zyn 'er ook 6 Prinsdommen, 12 Graafschappen, 4 Marquizaatschappen, en 9 Heerlykheden, van welke *Raja Singa* zyne Titels plagt te ontleenen, en met veel hoogmoed te voeren, hoewel hy eygentlyk maar magt over de binnen, en geenzins over de Strand-plaatzen, had.

Naamen der Prinsdommen.

De Prinsdommen, zyn deze:

Oeva.
Mature.
Denuaca; anders de twee Corlas genaamd.
De vier Corles.
De zeven Corles.
Matale.

Graafschappen.

De Graafschappen, zyn deze:

Trinkenemale, eygentlyk Tricoenmale.
Baticalo.
Velase.
Bintene.
Drembra.
Panciapato.
Veta.
Putelan.
Vallare.
Gale.
Billigam.

Marquizaatschappen.

De Marquizaatschappen, zyn deze:

Duranura.
Ratienura.
Tripane.
Accipate.

En de Heerlykheden, zyn deze:

Heerlykheden. Alican.
Colombo.
Nigombo.
Chilauw.
Madampe.
Calpentyn.
Aripo.
Man Aar.
En de Peerl-Visschery.

Behalven deze voornoemde Verdeeling in 't algemein, werd het Land van Binnen nog in 34 byzondere Corles, of Landschappen, verdeeld, onder welke men van Gale in 't Zuyden langs strand Noord-aan gaande, deze navolgende heeft:

Der 34 byzondere Landschappen. Corle de Gale.
Walalawitte Corle.
Pasdum Corle.
Reygam Corle.
Salpitti Corle.
Hewegam Corle, wat Landwaard in, of na 't Oosten.
Hina Corle, dito.
Pittigal Corle.
Migonne, of Mangul Corle.

Waarmeer men in 't Zuyden weder van Billigam recht Noorden aangaat, ontmoet men deze Landschappen:

Het Land van Mature, zich wel zoo Oostelyk uytstrekkende.
Billigam Corle.
Dolasdas Corle, beoosten Billigam.
Koekele Corle.
Naudum Corle.
Saffragam Corle.
Morrua Corle, beoosten Saffragam.
Denkelvaca, of de twee Corlas, benoorden Morrua.
Corne Corle, beoosten Morrua Corla.
Vitte Corle, ontrent den Berg van Adam gelegen.
Attacolan Corle, beoosten Dunaca.
Correwitte Corle, benoorden Saffragan.
Attulagam Corle, benoorden Vitte Corle.
De vier Corles, of Panaval Corle, ten N. Oosten van Attulagam Corla, en pas bewesten Adams-berg.
Mende Corle, beoosten Adams-berg.
Cadduatta Corle, beoosten Mende Corle.
Dehegample Corle, benoorden Correwitte Corle.
Hina Corle, benoorden Sitavaca.
Happittigam Corle, beoosten Hina Corle.
De zeven Corles, benoorden Hine Corle.
Billigel Corle, dat nog vry Noordelyker, als de zeven Corles, legt.
Gampele Corle, beoosten Billigal.
Tun Corli, benoorden Billigal.
Houtera Corle, Hot-Corle, } beoosten Chilauw.

Behalven de voornoemde 34 groote Landschappen, heeft men 'er nog 33, van wat minder rang, en aldus genaamd:

En 33 dre Landschappen. De 9 Nevajas in 't Zuyden, beoosten Billigam gelegen, van waar wy zo weder Noorden aangaan.
Jale, in 't Zuyd-Oosten, bezuyden Cadduatta Corla.
Malvana, omtrent Colombo.
Balane, in de vier Corles.
Deleswage, pas benoorden Adams Berg.
Coetemale, benoorden Deleswage.
Panoa in 't Oosten, en benoorden Jale.
Oedipollat, wat benoorden Coetemale.
Hewahette, ten Noord-Oosten van Oedipallat.
Jatti, N. West van Hewoyhatty, en pas bezuyden Candi.
Goddaponohay, beoosten Jatti.
Jotta Kinde, beoosten Hewahette.
Tunponahoy, bewesten Candi.
Horsepot, benoorden dito.
Porcipot, beoosten dito.
Vallaponahoy, beoosten Porcipot.
Vilacen, N. Oost van Vallaponahoy.
Matecalo, Baticalo, } in 't Oosten omtrent Baticalo.
Maetale, ten N. Oosten van Candi.
Palavi, wat beoosten Calpentyn.
Bintene, ontrent de Stad van die Naam, aan de Rivier van Trinkenemale.
Newecalawa of Neucalawa, midden in het Land, benoorden Hotcorla.
Tommakod, wat bezuyden Cotjaar.
Cotjari, Trinkenemale. } in 't Oosten by een, niet verre van 't Oosterstrand.
Hoerli, benoorden Newecalawa.
Het Land der Weddas, beoosten Trinkenemale.
Het Land der Wannias.

Vier byzondre Landschappen van Jafnafapatnam, zynde:

Welligamme.
Timmoratie.
Warmoratie.
Pachealapalie.

In dit magtig Eyland heeft men ook, zoo langs Strand, als binnen in 't Land, verscheide aanzienelyke Steden, die verdie-

dienen in 't byzonder gemeld te werden.

Aan de Westelyke Stranden leggen, van 't Zuyden na 't Noorden, deze Steden:

Strand-Steden aan de West-kant.

Punto Gale, op 6 Graaden 5 Minuten N. Breedte.
Caliture.
Columbo.
Nigumbo.
Medampe.
Chilauw.
Portaloon, of Putelan.
Calpentyn, op een Eyland van dien Naam.
Aripe, of Aripo.
Mantotte.
Manaar, op een Eyland van dien Naam.
Jafnapatnam, op een Eyland van die Naam, vlak in 't Noorden.

Aan de Oost-zyde van het Eyland, heeft men deze Steden:

Strand-Steden aan de Oost-kant.

Trinkenemale.
Baticalo.

Landwaard in heeft men drie groote Steden leggen, te weten:

Binnenlandze groote Steden.

Ceita-vaca, aan de Rivier van Colombo.
Candi, aan de Rivier van Trinkenemale, of de Rivier Mavligiganga genaamd, midden in 't Land, dichte by Colombo gelegen.
Vintana, aan de zelve Rivier, dog laager midden in 't Land, en nader na Trinkenemale.

Behalven deze drie groote Binnenlandze, heeft men nog verscheide mindre Steden, te weten:

Mindre Binnenlandze Steden.

Harcipote, in Cockele Corla.
Pannetotte, Oedibod, Catoene, } ontrent Corna Corla gelegen.
Walla-godde, in Corna Corla.
Dinavaca, in de twee Corlas.
Tammegamme, Bibligam. } beoosten Dina-Vaca.
Batugedra, bewesten dito.
Jemature, bezuyden dito.
Cambevolle, benoorden Attagalan Corla.
Malpitte, in Menda Corla.
Collegom, benoorden Adams Berg.
Coetemale, in Coetemale gelegen.
Pool Pite, wat beoosten Coetemale.
Badaula, beoosten Pool Pite.
Manicramare, pas beoosten de Rivier van Colombo, in Happitigan Corla.
Nellembi, wel eer ook een Hof-Stad, 14 mylen bezuyden Candi.
Elledat, dicht by Neelembi, tusschen Eudanoet en Hewoohatty.
Degligi, nog een later Hof-Stad dan Nellembi, in Goddaponahoy gelegen.
Laleluja, dicht by, en wat beoosten Candi.
Sigelis, benoorden Porcipot, en beoosten Horsepot.
Bonder-coos-wat, benoorden Horsepot.
Nicavar, benoorden Bonder-coos-wat.
Parroah, benoorden Nicavar.
Vellas, wat bewesten Batecalo.
Hondopoal, benoorden Parroah.
Colliwilla, benoorden Newecalawa.
Anarogdburro, benoorden Colilwilla.

En meer diergelyke Steden, en Vlekken; die zig verder, en daar binnenslands vertoonen, en alle nog niet recht bekend zyn.

Ceylons Rivieren.

Dit Eyland is vol zware Gebergten, en zeer waterryk. Men heeft in 't zelve veel groote, en eenige gemeene Rivieren. De grootste van alle is die van Mavela Ganga. Deze heeft haren oorspronk uyt Adams Piek, een Berg midden in 't Land, op de breedte van Colombo, of van 6½ graad, gelegen. Zy loopt van daar na 't Noorden, stroomd ontrend ruim ¾ Myls van Candi, loopt dan eenige Mylen Oost aan, tot wat voorby de Hof-Stad Digli, daar zy weer na 't Noorden, en zoo verder door de Stad Vintana stroomt, van waar zy zig allenkskens na 't N. Oosten draejende, by Cotiaar, of in de Baey van Trinkenemale, in Zee stort. En is ontrent een Snaphaanschoot breed, wat steenagtig (gelyk alle de Rivieren hier) en dierhalven onvaarbaar.

Behalven deze Rivier, zyn 'er aan de West-zyde nog die van Kosdoewa, by Gale (die haar oorsprong uyt den Hoyberg, daar omtrent heeft) die van Alican, die van Calture, en die van Panture, die niet heel groot valt, die van Colombo, welke redelyk groot is, en mede haaren oorsprong uyt Adams Berg, gelyk die van Calture heeft. Verder op vertoonen zich die van Negumbo, van Caimel, van Chilauw, van Caula Woya, en van Aripen, Conondа Waya genaamd.

Aan de Oost-zyde heeft men de Berbero of Cutiale Rivier, benoorden Trinkenemale, als mede die van Cotiár, of van Trinkenemale, die van Baticalo, Sengare, Heddel-on, Koeboekan Oye, de Rivier van Jaleput, Cerindé Oye, de Rivier van Waluwe in 't Zuyden, en me-

mede uyt den Berg van Adam zyn oorſprong hebbende, en die van Mature, nevens meer andre kleene Spruyten.

Gedaante van 't Land. Gelyk nu dit Land vol Bergen, zelf tot dicht by Jafnapatnam is, weinig vlaktens uytgenoomen, alzoo is 't ook, zo men 't Prinsdom van Oeva, en de kleene Landſchappen Oedipollat, en Deleſwage of Dolusbag uytzonderd, alomme vol Boſſchen, welke niet alleen dienen om de Graafſchappen en Landſtreeken van malkandren te ſcheiden; maar, voor al ook, om tot zonderlinge ſterkten van 't Land te verſtrekken; om welke reden die ook niemand, op levens-ſtraf, dunnen, uythakken, of de Wegen wyder maken mag, dan dat 'er maar pas een Menſch doorgaan kan; zynde het verder onmogelyk daar door te komen.

Verwonderenswaardige Sayſoenen hier. De Sayſoenen vallen op dit Eyland zeer verſchillende: want als het de Regen-Tyd aan de Weſt-zyde is en de Weſten-wind 'er door-waeid, dan is 't aan de Ooſtzyde het droog Sayſoen, en zeer helder ſchoon weder. En als 't aan 't Ooſtdeel des Eylands 't Regen-Moesſon is, dan is 't na de Weſt-kant het Ooſter-Moesſon en helder weder; en deze verandering neemt ontrent het midden van dit Eiland zyn aanvang. Men heeft egter boven op de Gebergten meer regen, dan beneden; hoewel 't meeſte droog weder aan de Noord-zyde van dit Eiland.

Aardbeving, hier vallende. Men heeft hier ook nu en dan wel eenige Aardbeving, en zomtyds al redelyk zwaar met eenige ſtooten aan malkandren, gelyk dit alle de warme Landen meeſt onderworpen zyn, hoewel die op 't eene Land zwaarder, dan op 't andre, vallen.

Na welke aanmerkingen over dit Eiland in 't gemein wy tot de byzondre Beſchryving zullen overgaan.

Kaart van Ceylon. Om 't welke met eenige Ordre te doen, zullen wy ons van eene nieuwe Kaart, door ons zelf opgeſteld, bedienen. Welke wy hier onder P. Q. vertoonen.

De Stad Gale beſchreeven, en tweezins afgebeeld. Wy maken dan een aanvang met het Graafſchap Gale, en de Stad Ponto de Galle, Punto Gale, die aan de Zuydweſt zyde dezes Eylands, op de Lengte van 102½ graaden, en op de Noorder Breedte van 6 graaden gelegen is, zullende verder, het geheel Eiland rond eerſt alle de Strand-plaatzen Beſchryven. De Stad is zoo als zy zich van de Zeekant vertoond, zeer net by de Hr. *Baldeus* te zien; dog hier beelden wy de zelve, by N°. 12. B. in haar Landgezigt zeer fraey uyt. En N°. 12. B. B. in platte grond. Ao. 1663.

Gale beſlaat in zynen omtrek binnen de wal ontrent ½ myl, is aan drie zyden na de Land-kant van zeer hegte en hoge Muuren, nevens een gracht, die vry diep, en wel 18 voeten breed is, voorzien. Zy heeft eigentlyk maar drie vaſte Bolwerken, de Zon, de Maan, en de Star, tuſſchen welke de Stads Poort komt, waar na men de andre Punten; als de Matroosen-punt, Utregt, de Vlagklip, Venus, Mars, en Æolus, ziet. Aan de Ooſtzyde is maar eene Poort, de Zee-of Water-poort genaamd; en verder legt de Stad aan de Zee-kant wel open; maar is van nature zo ſterk door de menigte klippen, die men 'er voor ziet, dat het onmogelyk is, om 'er zonder Loots by of omtrent te koomen, ten ware men zig in het uyterſte gevaar begeven wil. Waarom men ook gewoon is, als men de Stad naderd, alle half uure een Stuk Geſchut te loſſen, om Lootzen te bekomen.

Om dit nu te myden, werd 'er van een klip, die pas buyten in Zee legt, en van welke de Vlag der E. Maatſchappy waeid, een ſchoot gedaan, om hen te waarſchouwen van niet verder te zeilen, en dan komt 'er een Loots, die hen langs yſſelyke klippen, daar men rakelings voor by moet, door een gat, dat een half uur wyd is, binnen brengt. Ook Ook legt 'er een ſterk Waterpas in den ingang, die 't als onwinbaar maakt.

Men kan in de baey niet komen, zonder de Veſting die zig daar op een klip, of hoogte vertoond, en de Waterpoort, die met 6 Metaale twaalfponders verſterkt, en alwaar ook de wooning van de Bevelhebber der Stad, mitsgaders de Hoofwagt, is, voorby te zeilen; en men ziet de Zee tegen de Stads wallen aanklotzen.

Dicht daar by heeft men op Paalen, eenige ſchreeden verre in de haven, een wandel-pad gebouwd, dat met planken beſchoten, en met een dak overdekt is, het hout Wambays genoemd, langs 't welke het zeer vermakelyk is te wandelen.

Zoo als men voor by de Veſting, die zig op die klip toond, geraakt is, heeft men ter linkerhand het Sieken-huis, en nog nader aan de Stad het Rondeel Akkerſloot, daar 8 ſtukken op leggen, die de Baey konnen bevryden, in de zelve legt men wel een geheel Jaar door vry, en zouden daar veel ſchepen in veiligheid konnen zyn, maar men heeft daar egter, als 't wat ſterk waeyd, al een vry holle en levendige Zee, die de Schepen, dan ook wel voelen konnen, door het geweldig ſlingeren, ten zy de ſcheepsverſtandigen dit door 't uytbrengen van een Anker wat weten te matigen.

Ter regter hand op, of na de Landzyde,

NIEUWE KAART
VAN HET EYLAND
CEYLON,
opgestelt door
FRANCOIS VALENTYN.
J. van Braam et G. onder de Linden.
excud. Cum Privil.
MATECALO of
BATICALO.
WELASSE of
VILACEN.
TOMMAKOD
BINTENE.
HET LAND DER WEDDAS
OF BEDAS
HET LAND DER WANNIAS
JAFFANAPATNAM
TRICOENMALE
BAAY VAN TRICOEN MALE
Baay van Cotjaar
TAMBANCARRE
ERREWILLE
ACCREPATTE
PANOA
PASSERE
CANDUCARRE
JALE
BADULE
CADDUATTA
CORLE
VALLAPONAHOY
De Gerreweys
of
Olifants Jacht
MATURE
CURNAGEL
PORCIPOT
MAETALE
DOMBERA
HEWAHETTE
COETEMALE
HORSEPOT
Adams Piek
DELESWAGE
DOLASDAS CORLE
TANAWARE
BILLIGAM
CORLE
HOT CORLE
LEEG LAND
MANGUL
CORLE
MATOTTE
Aripo
NEWECADAWA
HOURLI
PALAVI
HOUTERA
CORLE
PUTELAN
Putelan
CALPENTYN
TUN CORLE
DE VIER
DE SEVEN CORLE
HEWEGAM
CORLE
COLONA
CORLE
SALPITTI
CORLE
REYGAM
CORLE
PASDUM
CORLE
NAUDUM
CORLE
CORREWITTE
DE DRIE CORLE
GALE
CORLE
Gale
Colombo
LEYDEN
DELFT
AMSTERDAM
Bogt van Tondi
DE KUST VAN MADURE
DEN TEUVER
DE NAIK VAN MADURE
Duytsche Mylen 15 in een graad

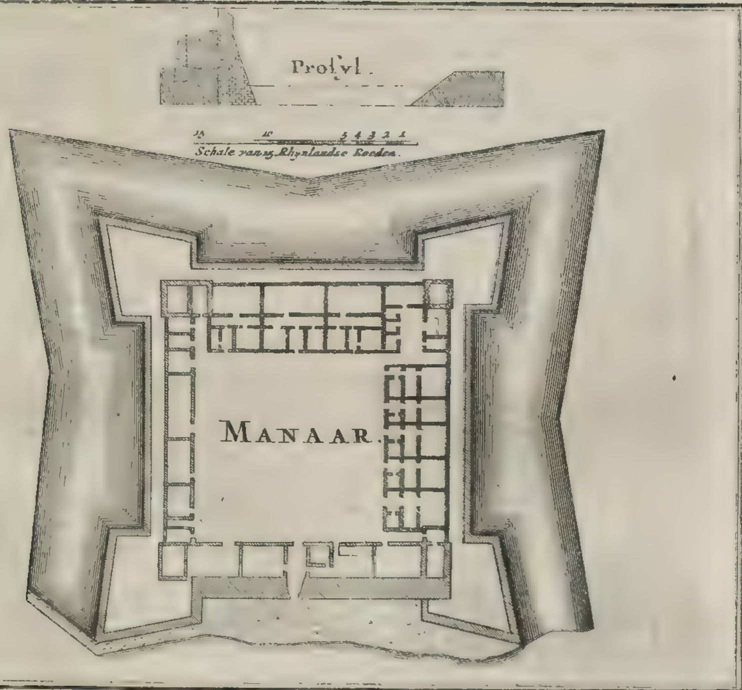
Back of
Foldout
Not Imaged

N°. 12. B.

DE STAD PUNTO GALE.

zyde, heeft men, behalven des Stads hooge muuren, en een wip-brug over de gragt, de Middelpunt, een sterkte waar op 10 stukken geschut leggen, die ten deele de Hoofd-wagt (waar in een bezetting van 60 à 70 mannen is) en ten deele de Stads-muuren waar beneden ook nog een halve maan legt, bestryken kan.

De Zee-punt is de laatste aan de Land-zyde, alwaar ook het meeste Geschut geplaatst is, en daar alle nacht een Corporaal met 6 mannen waken moet.

Tusschen deze Zee-punt, en een nieuw Werk, op het Pakhuys gemaakt, ziet men uyt de eene kant van een klip een fraeje straal van versch water ontspringen, niet tegenstaande maar een schreede van daar, de Zee tegen de klippen aan spoeld.

Van binnen in de Stad, die zeer regelmatig en net gebouwd, dog pas half zo groot als Batavia is, heeft men veel matig wyde straaten (zommige van Aarde, zommige met Gras bewasschen) veel schoone steene Gebouwen, eenige tamelyke groote Kerken, in de meeste huizen ook schoone Waterputten, en buiten de Stad (gelyk ook hier en daar van binnen) zeer fraeje Thuinen en Hoven, die een schoon gezigt na 't gebergte, beoosten Coekele Corla, dat van Harcipot, en na den Hoy-berg hebben. Onder de Gebouwen munt dat van de Bevelhebber van Gale uyt, dat tegen over een zeer groot Tuyg-Huys staat, en veel schoone vertrekken heeft. Daar is ook een Kerk voor de Hollanders, 's morgens, en 's middags voor de Cingaleezen dienende, zynde op 't einde van des Bevelhebbers schoone Wooning. Daar zyn 'er, die voorgeeven, dat deze Stad op een Moerassige grond, en laag, daar zy in tegendeel op een fraeije hoogte, en zeer lugtig gelegen is, werdende geduurig, of door de frisse Zee- of door de aangename Land-winden, verkoeld.

Zy heeft ook een fraey uytzicht na de Zee-kant, en is, als een Zee-Stad, gemeenelyk vol Leven en gekrioel van menschen, bloeiende door een sterke vaard en Handel op zeer veel Gewesten, behalven dat hier gemeenelyk de Vaderlandze Vloot, die van Ceylon vertrekt, afgeladen, en na Holland den 25. December jaarlyks verzonden werd. Ik zal my niet ophouden met te zeggen, wanneer deze Stad veroverd is, alzo dat naderhand geschieden zal.

Hier hebben wy ons tweede Comptoir van Ceylon, alwaar van wegen de E. Maatschappy een Bevelhebber, of Commandeur, als Hoofd, een Koopman als tweede, en eenige verdre Bedienden leggen, die zamen eenen Raad uytmaken, men heeft hier ook een fraeije Bezetting, met de noodige Krygshoofden als een Capitein Luytenant, en Vaandrig, dog voor al is het Bestier der Buyten-Landen van veel opmerking, over welke een Dessave of Land-drost het gezag heeft.

Wanneer men 2 Mylen Noordwest aangaat, ontmoet men een gering Vlekje Gindere; dog wat Noord-Oostelyker en wat Land-waard in, leggen ontrent 2 mylen van een, Bakwelle (dat zo verre van Gindere legt) en Gannegamme, die zig pas bezuiden het Riviertje van Kosdoewa vertoonen, dat uyt den Hoyberg, ontrent 4 a 5 mylen N. Oostelyker, ontspringt, gelyk men even benoorden dat Riviertje, een weinig hooger als 't Dorp Bakwelle, het dorpje Kosdoewa, mede wel 2 a 3 mylen Landwaard in ziet. Gindere, een Vlek. Bakwelle, en Gannegamme. Kosdoewa.

Twee groote mylen benoorden Gindere, ontmoet men langs Strand het Dorpje Reigam, en als men nog zoo verre N. Oost opgaat, ontmoet men, pas aan deze zyde, of bezuiden een klene spruit, het dorp Madampe, gelyk pas ten Noorden van die spruyt, het vlekje Billitotte, en omtrent 4 a 5 mylen Landwaard in het dorpje Gedewellewitte, pas benoorden 't Riviertje van Kosdoewa, en het vlek Maplagan even daar tegen over, bezuiden dat Riviertje, dog aan een nieuwe, byzondre, en Oost-aan-loopende Spruit legt, ontrent een paar mylen van den Hoy-berg, zynde een enkele en redelyke hooge berg op zig zelven, met nog een kleene 'er by. Reygam. Madampe. De Vlekken Billitotte, en Maplagam.

Als men van Billitotte nu Noordelyker aangaat daar men verscheide Bosschen voor uyt, en ook na 't Oosten heeft, zo komt men in de Walawitte Corla, of 't Graafschap (want Corla beteekend dit) van Walawitte, hoewel het by ons maar voor een byzondre Landstreek van die naam, te boek staat, 't geen in 't Noorden allernaast aan Pasdun-Corla, en ten Oosten aan Cockele Corla, paalt, welke beide mede maar gemeene Landschappen zyn.

Drie mylen ruim van Billitotte, heeft men het Dorpje Bentotte, pas bezuiden een kleene spruyt, beoosten het welke ontrent 2 a 3 mylen een zeer groot Bosch, Peliwatte genaamd, zig eenige mylen in 't vierkant vertoond, tot een grenspaal tusschen Walawite, Pasdud- en Cockelecorla dienende. De Dorpen Bentotte.

Wanneer men 8½ myl benoorden 't spruytje van Bentotte, en even Benoorden het Riviertje van Alican, gaat, komt men by het dorp van die zelve naam, benoorden 't welke men in Pasdun-

dun-corla weer eenige Boſſchen heeft, die zig al verder na 't Ooſten, byna tot Naudum Corla, uytſtrekken.

Het Eyland Verberin. Een weinig in Zee heeft men 't Eilandje Verberin, dat zeer kleen in den omtrek is.

't Vlek Makoene, en 't Dorp Pelando. Twee mylen ruym benoorden Alican heeft men het vlek Makoene, tusſchen 't welke, en 't dorp Pelando, ontrent 3 a 4 mylen beooſten 't zelve, Landwaard in, zig een groot Boſch opdoet.

De Veſting Calture, beſchreven. Drie mylen Noordelyker heeft men aan een ſchoone groote Rivier, die met de Piek van Adam na beneeden ſtroomd, de Veſting Calture of Caliture, daar de zelve in Zee ſtort. Zy legt 8 mylen van Colombo, en zy werd een dag reizens van Punto Gale gerekend.

Het is een fraeje Sterkte, van dubble aarde Wallen, en een matige bezetting voorzien, en word doorgaans voor een van de voornaamſte Vaſtigheden, en voor een byzonder ſterk neſt gehouden, maar is anders niet veel bezonders. Zy heeft aan de Land-kant 4 Schansſen tegen malkanderen over leggen, die van zeer dik paal-werk voorzien zyn. De wallen zyn zoo hoog, dat men 'er geen een huis in zien, en 'er ook maar langs eene weg in komen kan, alzo zy op een hoogen Berg legt.

't Dorp Angretotte, en Pas 'er benoorden, wel 4 a 5 mylen Landwaard in, na 't Ooſten, heeft men aan die zelve Rivier het Dorp Angretotte, of Angneratotte, in Reygam Corle, en in 't midden van een Boſch, ontrent 12 mylen van Colombo leggen. Het is een fraeje ſterke Plaats, daar eenig Volk in bezetting legt, en van eenige Stukken Geſchut, gelyk ook van allerley Eetwaaren, en door haare nabuurige Rivier ook rykelyk van Viſch, Schildpadden, &c. voorzien.

Paneture. Wat benoorden de Rivier van Calture heeft men een ſmal Meir, dat zig van deze Rivier tot aan die van Paneture, wel 4 a 5 mylen verre, uytſtrekt, en zig in de zelve ontlaſt, of altoos daar mede gemeenſchap heeft.

Wat bezuiden 't Riviertje van Paneture heeft men 't Dorp van dien zelven naam, beooſten 't welke 3 a 4 mylen Landwaard in zig eenig Gebergte vertoond.

't Vlek Galkiſſe. Uyt de Rivier van Paneture vertoond zig nog een byzonder Spruitje, dat Noorden aan, zig wel twee mylen verre tot digt by 't Vlek Galkiſſe uytſtrekt, en Clanteta genaamd werd.

Dit Landſchap werd Salpiti Corle, genaamd, in 't welke men daar Oclomme, en vooral wat na 't Ooſten, Landwaard in, een groot Kaneel-Boſch heeft.

Pas benoorden Galkiſſe ontmoet men de oude overblyfzelen van 't Paleis der Oude Koningen van Cotta, en van de Stad, daar zy Hof plagten te houden, die tegen 't Landſchap Helvagam aangrenſt, en door een Boſch van een geſcheiden is.

Vier a vyf mylen benoorden Galkiſſe heeft men het Aloude en beroemde Colombo.

Dit is een ſchoone Stad, aan een ſchoone groote Rivier, die uyt de Piek van Adam ontſpringt, gelegen, en die aan des zelfs mond Motoaal, en hooger op Colom, en van de Cingalezen Oil genaamd werd.

Zy legt ontrent op 6 graaden, 95 minuten, noorder breedte, en op de lengte van 102 graden, en 10 minuten.

Zy draagd haren naam na een Mangga-blad, dat in de Cingaleeze taal Cola Ambo genaamd werd, alzoo Ambo de Mangga-vrugt, en Cola een blad beteekend, waar van de Portugeezen en wy by navolging Columbo gemaakt hebben.

Zy plagt, toen de Portugeezen de zelve bezaten, veel groter te zyn, maar wy hebben in 't zelve Jaar, dat wy ze veroverden, (A°. *1656.*) de zelve merkelyk ingetrokken, ook had de Heer *van Goens* belaſt, veel veranderingen ontrent de Punten Victoria, Candi, Raja Singa, &c. by zyne conſideratien over Ceylon, te maken, en vooral de Frontier-wagten van Malvane, Hangwelle, en Angurattotte wel te verzeekeren, en die om geen reden te verlaten. Te dier tyd wierd ook een menigte van zeer groote en ſchoone huizen afgebroken, en de Stad aan de Land-kant met een fraeje Gracht van verſch Water verſterkt.

Zy is aan de Zee-kant wel eer geheel open geweeſt; en heeft in 't rond 8 Bolwerken gehad, behalven nog een vierkant buyten-werk in 't Noord-Ooſten, dat aan twee Bolwerken plagt vaſt te zyn; dog alzoo die te veel bezetting vereyſchten, zo beſtaat nu des zelfs ſterkte meeſt in de Veſting, die in 't Weſten aan de Zee-kant gelegen is. Zy heeft vier Poorten, te weten, de Poort van Gale, de Delfſe, de Nigomboſe, en de Water-poort. Binnen in de Veſting zyn eenige Straaten, en ook eenige Bloem-boomen. Men heeft daar in ook een ſchoon Tuyghuys voor allerley Oorlogs- voorraad, ſchoone Pakhuyzen, en een deftige Paarde-ſtal, die pas agter de Kerk komt. Beneden aan 't Water- pas (waar van wy aanſtonds zullen ſpreken) heeft men een Zaag- en boven by de Poort van Gale, een Kruyt- Meulen. Nu jegenwoordig heeft de Stad maar 5 Bolwerken,

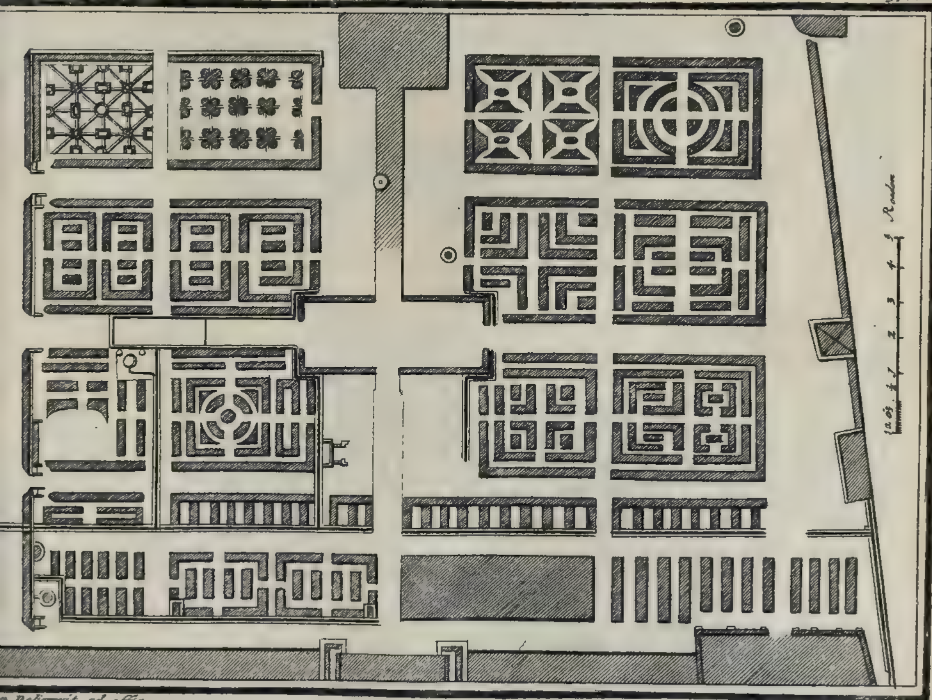
Victo-

No: 12: D

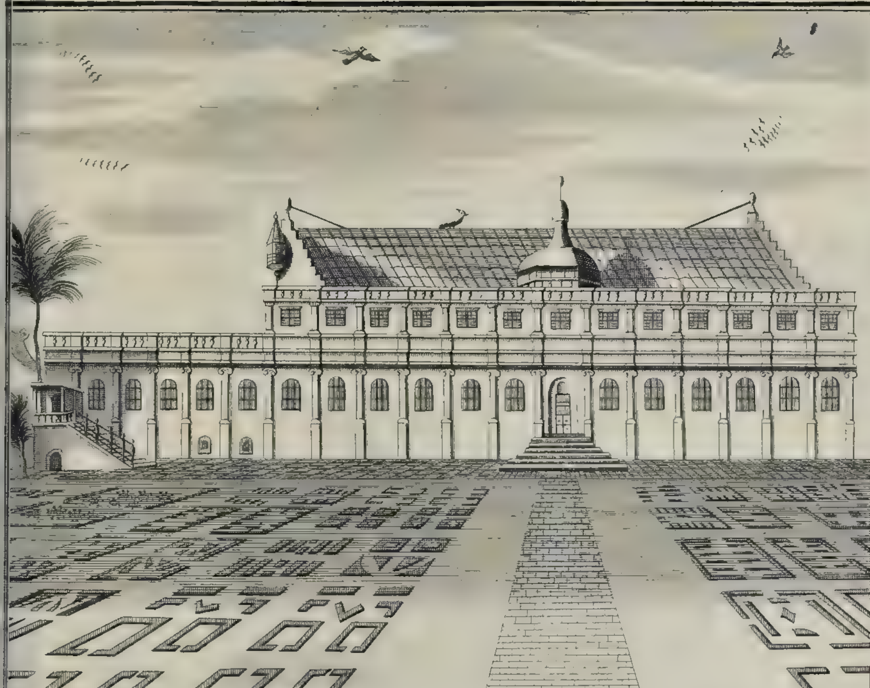
Het huys des Gouverneurs op Colombo.

No. 12 I

…n Delineavit ad effig. — Dirk Jongman sculpsit.

Platte Grond vande Thuyn, achter het Gouverneurs huys, op Colombo.

...en gedeelte van het Gouverneurs huys op Colombo, van agteren aan den thuyn kant

D. Jongman fec.

Speelhuys aan de zeekant staande voor het voorhuys van den Gouverneur, op Colombo

D. Jongman fec.

...Buytenhuys van den Gouverneur, voor 't welke de boomen, die 't gezigt beletten, weggenomen zyn.

D. Jongman fec.

Buytenhuys van Agteren

D. Jongman fec.

Victoria, Constantia, Concordia, Haarlem, en Enkhuyzen, genaamd.

Huis den r d- gd,

Onder de fraeje Gebouwen, welke men op Colombo vind, munt boven al het Huis van den Heer Landvoogd uit, zoo als het zig in de Vesting vertoond. Het is een Heerlyk Gebouw, en mag onder de allerbeste van geheel Indiën geteld werden.

Wy vertoonen het zelve van vooren, N°. 12. D. dat aan de zyde van de plaats drie in de plaats van twee verdiepingen heeft, gelyk ook des zelfs gezigt na 't Strand met een stuk verlengd is, dat aan de zyden zou moeten komen.

N°. 12. E. verbeelden wy dit zierlyk Huis van agteren aan de Thuin-kant, waar van maar een kleen gedeelte hier vertoond werd.

an- Ge- wen Co- bo; rent beeld.

Wy voegen 'er op N°. 12. F. een Speelhuis aan de Zee-kant voor het Voorhuis staande, by, voor 't welk men Sondags gewoon is de Parade te doen.

Daarenboven vertoonen wy N°. 12. G. het Buiten-huis van dezen Heer van voren, voor 't welke de Boomen, die 't gezicht beletteden, weggenomen zyn.

En N°. 12. H. ziet men dit huis van agteren met een Gebouw op Pilaaren, in de Rivier van Motuaal uytgestrekt.

En eindelyk vertoonen wy N°. 12. I. ook de platte Grond van de Thuin, die agter 't huis van den Heer Landvoogd op Colombo komt, en die wel weerdig is om van een Liefhebber gezien te werden, alzo die in zeer fraeje perken verdeeld is.

In de Stad is ook een deftig Gasthuis, een fraey Wees-huys, en midden in de zelve is 't Kerk-Hof, dat met een muur omringd, en waar ontrent een Malabaarze School, gelyk even buiten 't Kerk-Hof een groote Markt is, daar alles van de Mooren, Persiaanen, Cingaleezen, en andre verkogt werd.

Buiten de Nigomboze poort stond 't zoo genaamd Moors-Quartier (op Compagnies grond) alwaar de Heer Gouverneur *Simons*, om alle Kuffen en Kotten, uyt te roejen van allerley gespuis, hier zonder Straaten wonende, zonder dat men de quade ontdekken konde, de oude Straat doen opruimen, en op de breedte van 5 Rhynlandze Roeden gebragt, en nog een Nieuwe, gelyk dito, door dit verward Quartier heenen laten maken, belast de Mooren 't front hunner huizen ordentelyk tegen deze Straat aan te bouwen, dat ook gedaan werd.

Ook ziet men 'er een groot hoofd in Zee, dat met een kromte zig na 't Westen ombuigd, en uyt het Zuid-wester Bolkwerk te zamen de haven maakt, hoewel de Schepen daar als in de openbaare Zee, en voor de N. Westen Wind zeer bloot leggen, behalven dat zy ook genoodzaakt zyn zich wel een halve myl van de wal af te begeven. Men heeft op dit Hoofd ter linkerhand ook een schoone Waterpas, waar op verscheide Stukken Geschut geplaatst zyn, om de haven te dekken, dat het Zuidwester Bolwerk mede doen kan.

Colombo is in zynen omtrek ontrent een uur groot, heeft rondom hegte muuren, verscheide fraye straaten, veel schoone steene Gebouwen; dog alle hier (gelyk op Gale, en elders) maar eene Verdieping hoog, en de beste Huizen zyn nog van de tyden der Portugeezen, die alles zeer hegt en sterk plagten te maken, overgebleven.

De Nieuwe Stad is van de Oude met een Hek afgescheiden, en zoo een is 'er ook pas buyten de Oude Stad. Ook is de Nieuwe Stad kleener als Batavia; dog met de Oude is 't grooter; hoewel zoo wel niet bebouwd.

Hier is ons Hoofd-Comptoir op dit Eyland, daar de Heer Landvoogd, met een Opperkoopman als tweede van Colombo (dog niet van de Landvoogdy, dat de Commandeur van Punto Gale is) met de voornaamste Bedienden der E. Maatschapy hun verblyf hebben, en meest in de Vesting woonen. Hier heeft men ook een Fiscaal (die tot A°. 1713. onafhankelyk was; maar geen vervanger met die magt kreeg) een Winkelier, Soldy-Boekhouder, Cassier, Geheimschryver van den Landvoogd, en Raad, en meer andre mindre Bedienden.

Ook is hier de Grooten Raad der Land-voogdy van Ceylon, anders den Raad der Politie genaamd, zynde de eerste en aanzienelykste, en onder welken alle de andere Comptoiren van dit Eyland, en aldus ook de twee Commandeurs of Bevelhebbers van Gale, en Jaffanapatnam, met alle hunne Bedienden, staan.

Hier is ook een Raad des Gerichts, die niet alleen over de Saaken van die Stad; maar ook over die van alle mindre Comptoiren, by beroeping, of Appel, oppermagtig (in opzigt van die Landvoogdy) vonnist, hoewel men zig van dien Raad nog tot den Raad van Justitie op Batavia, als de Hoogste in Indiën, beroepen kan.

Daar is ook een Vergaadering van Kleene en Huwelyksfaaken, een Weeskamer, en verder alles, dat men gewoonelyk in een Landvoogdy heeft, behalven veel andre Bedienden, na de gelegenheid dezes Lands, om de Caneel,

neel, die hier alleen valt, te behandelen.

Hier legt ook een Capitein, of Hoofdman der Krygslieden, een Luytenant, Vaandrig, en een fraeje bezetting, zoo voor de Vesting, als voor verscheide buyten-sterkten, daar onder behoorende.

De Landvoogd, en andre Bedienden hier.

De Landvoogd is van dat aanzien, dat hy gemeenelyk daar op zelfs ook Ordinaris Raad van Indiën werd, gelyk men hem doorgaans voor een der Eerste Landvoogden van gansch Indiën houd.

Hy, nevens zynen Raad, bestierd dit gansch Eyland, voor zoo verre de Strand-plaatzen, onder ons behoorende, aangaat, en leefd daar met een ongemeene Pragt en Statie, alzo zyn Inkomen groot is, en na 't inkomen van alle andre Landvoogden, in opzigt van hunne maandelykze Soldy, en verdere bekende Buyten-voordeelen, die wy onder de Stoffe van Amboina aangewezen hebben, geschikt; maar de onbekende en geheime voordeelen zyn niet wel na te rekenen, hoewel 't zeker is, dat zy in twee of drie Jaaren Schat-ryk zyn, hoedanig het mede (hoewel met eenig onderscheid, en na dat zy zich in de Gunst van den Landvoogd weten te houden, en met een ryp oordeel te geven en te nemen) met de Commandeurs van Gale, en Jaffanapatnam, gelegen is. Hy staat egter onder de Hooge Regeering van Indiën, te Batavia, waar aan hy alles verantwoorden moet, hoewel 'er tyden geweest zyn, in welke dit zo net niet nagekomen is.

Even nu, gelyk het met den Landvoogd in opzicht van zyne bezolding, en buyten-voordeelen staat, is het mede met alle de andre Bedienden alhier gelegen, die alle, even eens als in andre Landvoogdyen, hier mede hun vast werk vinden, en van welke ook hier zekere vast-bepaalde Perzoonen Leden van den Polityequen Raad zyn, uyt welke, en eenige Borgers, dan weder de Leden, zo van den Raads des Gerichtes, als van die der kleene Vergadering aangesteld werden.

De Comptoiren, onder dit Hoofd-Comptoir behoorende, zyn Mature, Calpentyn, Manaar, Jafnapatnam, Trinkenemale, Cotjaar, Baticalo, Panua, de Sout-pannen, Magamma, Punto Gale, Nigombo, verscheide buiten-plaatzen onder Colombo, Toetecoryn, en Punto Pedro.

A°. 1672. had Ceylon *f* 683058-14-14. overgewonnen, dog de onkosten der Vesting-Bouw waren A°. 1664, 866000 gl., en A°. 1672. beliepen die *f* 1156371-13-5. zo dat dit Comptoir toen nog 473312-18-7, ten agteren was.

Ook moeten wy hier aanmerken, dat Malabar tot den 6. September, 1669. mede onder den Landvoogd van Ceylon gestaan heeft; maar toen op zich zelven onder een byzonder Commandeur gesteld is. Gelyk ook de Vaart van hier op de Maldivize Eylanden hier onder mede behoord.

En dit is wel 't voornaamste, dat wy van de Stad Colombo noodig oordeelen hier neder te stellen: want zo wy daar af, en van de verdre Steden van Ceylon, zoo uytvoerig zouden spreken, als wy van Amboina, en Batavia, gedaan hebben, zou de Beschryving van Ceylon alleen een groote Foliant vereysschen; weshalven wy het hier by zullen laten berusten.

Ma… Rey… wa… Go… bey… en I… tuw…

Gelyk men Landwaard in bezuiden de Rivier van Colombo een kleene Bosch-ryke Landstreek of plaats heeft, Malvana, en ook wel Malwana, genaamd, en daar in ook twee kleene Dorpkens of Gehugten, zonder naam, en een Myl hooger op naa 't Oosten, omtrent deze Rivier ook het Dorp Reygamwatte, en nog wel 2 mylen Oostelyker 't Dorp Goerbevele, alzo ziet men aan de Zee-kant, een myl benoorden Colombo het Dorp Matuwaal, even aan gene zyde, de Rivier op een langwerpig Eyland, dat zig na 't Noorden, van de Rivier van Colombo af, tot aan die van Negombo, en langs een Meir, dat van deze Rivier tot in die van Nigombo loopt, uytstrekt.

Een groote Myl van de wal, af en aan Matuwaal, vertoond zig een groote droogte, die zig van daar tot aan Nigombo uytstrekt, en wel een myl breed is, meest 10 à 12 vadem Waters diep zynde, hoewel het aan de Noordkant maar 7 vadem haalen kan.

Tusschen dit Reigamwatte, en de Rivier van Nigumbo, heeft men de groote vlakte van Maguhare, benevens eenige Bosschen, voornamelyk na de Oostkant, en ontrent het Dorp Calane, dat ontrent 2 mylen Landwaard in, en even Bezuiden de Rivier van Nigumbo legt.

De Vesting Nigumbo.

De Vesting Nigumbo (die onder de Heerlykheden geteld werd) legt vyftien uuren te Water van de Stad Colombo, en 6 uuren te Land van daar. Het is een schoone Sterkte, en een byzondre vaste plaats, meest aangelegt, om de Caneel-Landen te dekken. Zy heeft vier Punten of Bolwerken, twee na de Zee-kant, Hoorn en Enkhuyzen, en twee na de Land-zyde, Delft, en Rotterdam genaamd, en een schoone aar de Wal, 22 voeten breed, en op ieder

Bol-

werk 8 ſtukken Geſchut. Zy heeft een Land- en een Water-poort, en had in de vorige tyd van binnen nog een byzondre Veſting van twee Bolwerken, Middelburg en Amſterdam genaamd, aan de voet met groote vierkante Steenen zeer hoog opgehaald, en boven op van een aarde Borſt-weering voorzien, en met een water-gracht omringd, in welkers midden men, tot meerder verſterking, nog een hegt en wel ingeheid werk van paalen zag; dog na Colombo's verovering heeft men alles tot aan de ſteene Burgt, of Veſting, geſlegt en ingetrokken, om de onkoſten van de zware Bezetting voor te komen.

Hier legt mede een Koopman als Opperhoofd, die eenige Bedienden onder zich heeft, om de zaaken der E. Maatſchappy waar te nemen. Hoe veele die zyn, en hoe ſterk de Beſtiering daar is, is my onbekend.

Deze Veſting heeft niet alleen een ſchoon uytzigt na de Zee-kant, maar ook na de Land-zyde, daar men na 't Ooſten de Hina- en Happitigan Corles, en in 't Noorden Pitigal Corle, en een ſchoone wyd-uytgeſtrekte vlakte heeft, ook legtze aan een matig groote Rivier, die de naam na deze Veſting draagt. Hier ontrent ziet men zeer ſchoone Caneel-Landen, en hier plagt wel eer het Koninkryk van Cotta te zyn.

Vlek- Cay- e. Twee mylen van Nigumbo legt aan een kleen Riviertje het Vlek Caymelle in een Landſtreek, na de Zee-kant, Alutcoer genaamd, gelyk men Landwaard in een myl of twee Pitigal Corle heeft.

Zoo men dieper Ooſt op gaat, komt men in de zeven Corles, en in de Billigal- en Gampele-Corlas. Boven dit kleen Rivierken legt ook Tunkorle, en daar in ontrent 4 à 5 mylen Landwaard, ter plaats, daar dit Rivierken zyn oorſprong heeft, ziet men de vlekken Arunderri, en Alanha, of Alauw leggen. (n- ,A- a.)

(bel, le- pe.) Wanneer men van dit Rivierken langs ſtrand weer Noorden aangaat, legt twee mylen van Caymelle het vlek Mirabel, van waar tot aan het vlek Medampe, een grroote vlakte, en een groote Wildernis vol Buffels; die na deze plaats de Wildernis van Medampe genaamd werd. Ook is by dit vlek Medampe een Haven of Baey, daar men met kleene Vaartuigen inloopen kan.

(Ste- n auw.) Van Medampe tot aan het Stedeken Chilauw heeft men twee myl van noden, om 'er te komen. Het draagd de naam van een Heerlykheid, hoewel het niet minder dan heerlyk, en maar een Inlands Vlek of gering Neſt is, waar in men niet anders, dan inlandze ſlegte Huizen, of Hutkens ziet. Het legt aan een kleene Spruit, die uyt de groote Rivier van Chilau (die zig in 't Ooſten by Hattera Corla, 3 a 4 mylen Landwaard in, in twee Spruyten verdeeld) Zuyd-Ooſt aan loopt.

Ontrent 3 mylen van de Wal legt, tuſſchen Chilauw en Medampe, een kleene droogte van een myl in den omtrek, waar op maar 3 vadem waters is.

Zo als men benoorden de Rivier van Chilauw is, komt men in 't Koninkryk van Candi, daar zig mede eenige Boſſchen na het Ooſten, en aan de Strand-kant 3 a 4 mylen van dit Stedeken verſcheide Sout-pannen vertoonen, en daar, 3 mylen Landwaard in, 't Vlek Corinde Cornwatte in 't midden van een Boſch legt. ('t Vlek Corinde Coanwatte.)

Van de Rivier van Chilauw af buigd het Land zig tot aan de verſte Soutpannen wat Noord-Ooſt aan; ook ziet men voor aan of recht voor deze Rivier een kleene droogte, die N. Weſt aan zich uytſtrekt. Zy werd Lama Vermelha genaamd, en men heeft van daar tot aan de Paarl-bank van Manaar op 60, 70, en 80 vadem, grond; dog daar binnen is 't pas 19 a 20, en minder vademen, diep.

Een Myl benoorden deze Rivier, en meeſt ook ruim een myl buyten de wal, vertoond zig het Eyland en de Heerlykheid van Calpentyn, dat zig van 't Zuyden na 't Noorden wel 5 a 6 mylen verre ſtrekt, en ontrent een myl breed is. (Het Eyland Calpentyn.) Op het zelve zyn twee Dorpen, te weten, Maripo, by na op de Zuydweſter hoek, en Tellevari ontrent in 't midden, mede aan de Weſt-zyde gelegen, ook heeft men 'er nog het Vlek Navacar aan de Ooſt-zyde, ontrent 2 mylen van Maripo, en op de Noordzyde van 't Eyland, aan de Ooſt-kant, ontrent een myl van den Hoek (daar 't zich in drieën, gelyk het zich aan 't Zuyder Eynd in Tweën verdeeld) legt de Veſting Calpentyn, die redelyk ſterk, en van een matige Bezetting voorzien is. (Met de Dorpen Maripo, en Tellevari. 't Vlek Navacar, en de Veſting Calpentyn.)

Tuſſchen 't Eyland en de vaſte Wal vertoonen zich in 't Zuyden, en voor al in 't Noorden, veel Klippen en Katskoppen.

Vyf of zes mylen van de Rivier van Chilauw weder Noorden aan langs ſtrand gaande, heeft men het Vlek Portaloon, of Putelan, in 't Landſchap van den zelven naam, pas bezuiden het welke men de Landſtreek Palawi heeft, daar zich mede veel Boſſchen vertoonen. (De Vlekken Portaloon.)

Van Portaloon tot aan 't Vlek Caddaumatris, ontrent 5 mylen van een gelegen, heeft men vervolgens zeer zwaar gebergte, wel een myl of twee tot aan 't Gebergte van Coedremale. (En Caddaumatris.)

Ook heeft men, tuſſchen Portaloon, en Caddaumatris, Mangul Corle, of

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het Koninkryk *van* Jaffnapatnam, *in vier* Landschappen *verdeeld. De* Vesting *en* Stad *beschreeven, en Afgebeeld. Als ook de* Kruyskerk. *De* Dorpen *vorder van* Welligamme. Warmoratie, Timmeratie. *En onder* Pachelapali *behoorende. De* Eylanden *bewesten* Jaffanapatnam. Amsterdam, Leyden, *en des zelfs* Dorpen. *De* Vesting Cais, *of* Hammenhiel. *De* Eylanden Delft, Middelburg, Hoorn, *&c. Het Land der* Weddas *of* Bedas. *De* Vesting *van* Tricoenmale. *'t* Vlek Cotjaar. *'t* Vlek *en de* Vesting Baticalo. *De* Stad Baticalo, *in 't verschiet. En de* Vesting *verbeeld. Verscheide* Vlekken, *en* Dorpen. *De* Vlekken Mature. *En* Billigam. Toetoecoryn. Ceylon *van Binnen beschreven.* Reden, *waarom men van de* Binnen-Landen *niet heel zeggen kan. Van* Gale *Noord aan ontmoet men 't* Vlek Mapulagam, &c. Adams Berg. *'t* Vlek Anguratotte, *en* Saffragam. *De* Vlekken Malvane, *en* Balane. *De* Stad Sitavaca. *De* Vesting, *en 't* Vlek Ruanelle, *&c. De* Stad Manicramare. *De* Vesting Ganoor. *Verscheide* Vlekken, *en* Dorpen. *De* Steden Elledat, *en* Dietlicke. *Mitsgaders* Nilobe, *en* Candi. *Verscheide* Vlekken *en* Dorpen. *De* Stad Bintene. *'t* Vlek Anaragiepoere. *Andere* Vlekken *en* Dorpen. *Het* Stedeken Jale. *En* Vellas.

Het Koninkryk van Jaffanapatnam. WY gaan dan nu vooraf over, om het Koninkryk van Jaffanapatnam te Beschryven.

Dit Land is in 't Noorden wel 6 a 7 mylen breed, en zal van 't Zuyden niet veel minder haalen, hoewel 't aan de West-kant wat smaller werd; dog aan de Zuyd-Oost-kant loopt het met een smalle streek Lands, die by Cattinai omtrent 3 mylen breed is, hoe langer hoe smaller uyt, tot aan de sterkte Calierauw; daar 't pas een halve myl breed is, dog 't is van Rundelau, in 't Z. O. tot aan Tancora op 't Eyland Amsterdam, lang 12 a 13 O. en W., op zyn breedste 4½, en op zyn smalst by Pachele Pali, 2 myl.

In vier Landschappen verdeeld. Wel eer is dit een zeer beroemd Koninkryk op zich zelve geweest; dog nu is 't, behalven de groote Vesting, in 4 Landschappen, Welligamme, Warmoratie, Timmeratie, en Pachelepali, verdeeld.

Het eerste legt vlak in N. ten W. het tweede, in 't N. O., het derde in 't Zuyd-Westen, en 't verdere in 't Zuyd-Oosten, op 't eynde van die strook Lands.

De Vesting, en Stad beschreeven. De Vesting of 't Casteel van Jaffanapatnam legt aan de Zuyd-zyde der Landstreek Welligamme, heeft 4 sterke Bolwerken, en 2 Rondeelen van witte Kraalsteen, een Contrescherp, een diepe Gracht, een schoon Waterpas, en heeft ook een vry grooter bezetting, dan 't Casteel van Batavia.

Ook dient het tot een Woonplaats voor den Heer Commandeur, den tweede, en verdere Bedienden van de E. Maatschappy, alzo wy alhier een groot Comptoir hebben. Over deze Vesting, en de daar by gelegene Stad, die mede fraey groot, en zeer net Gebouwd is, heeft deze Commandeur 't Opperbewind. Wy vertoonen de Stad by N°. 13, en de Vesting by N°. 13. O. en haar fraeye Kruyskerk, by N°. 13. P.

En afgebeeld. Als ook Kruyskerk. Men heeft in de Stad, (die wel een Myl groot, en geheel open is) veel nette Straaten, fraeje Gebouwen, een matige groote Kerk, een schoon Gasthuis, en meer andre openbare Huizen, die deze Stad een zeer goed aanzien geven.

In en buyten de zelve zyn ook veel fraeje Thuynen.

Rondom buiten de zelve heeft men verscheide Passen, ofte voor-en Buytenwagten, als de Pas-pyl (ter Gedagtenis van den Landvoogd *Pyl*,) de Pas-beschutter, de Pas den Olifant, en Punto das Pedras, dog in de later tyd (gelyk wy elders toonen) Gebouwd, 21 mylen van Man-Aar, 3 van Jaffanapatnam, 5 van Cais, en van Punto das Pedras, gelegen.

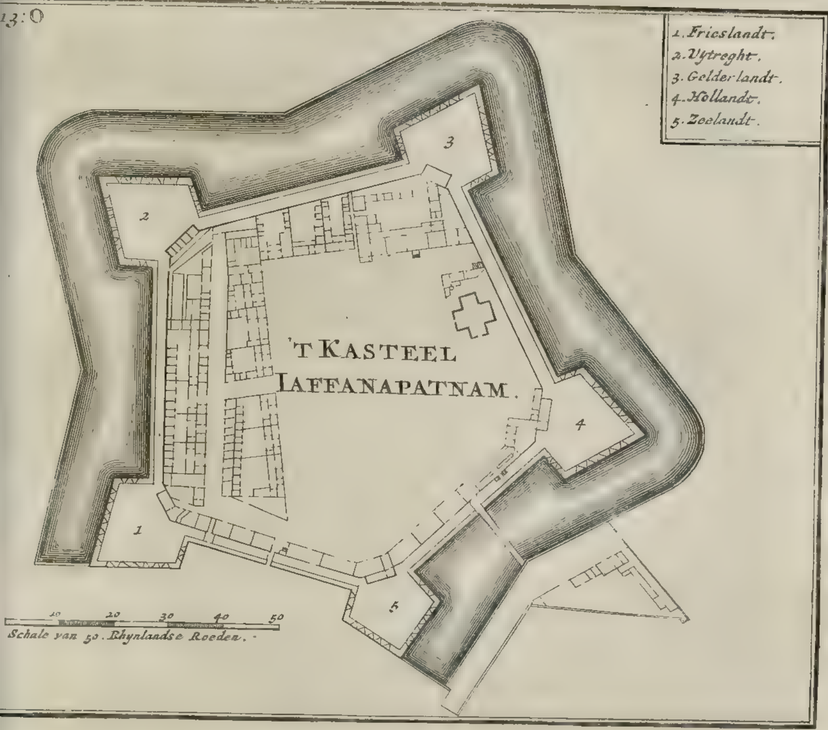
Indien men alle de Dorpen op dit groot Land optellen zoude, zy zouden al een groote reeks uytmaken.

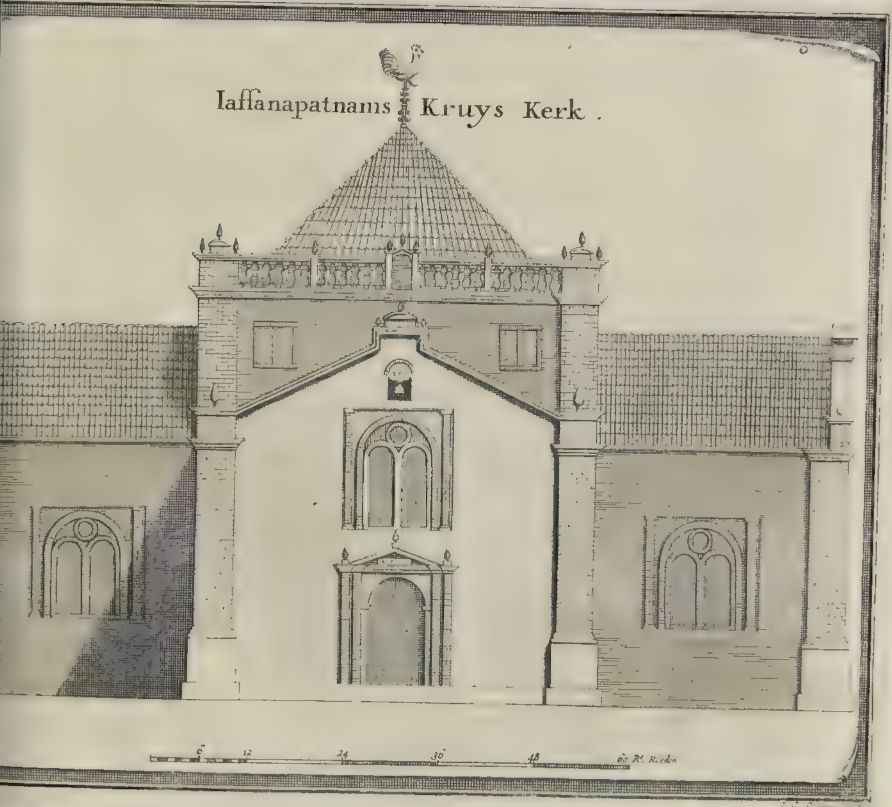
De Dorpen onder Belligamme. Men ziet 'er hier onder Bellegamme maar 4, te weten, Navacoela, beoosten de Vesting, Achiavelli, benoorden de zelve, Oudewil, en Telipole, in 't N. O. en 't N. gelegen. Hoewel 'er nog verscheide andre, als Batecotte, Paneteri, Manipay, Mallagam, en Mayletti zyn, de welke van de Zuyd-Oosthoek na de Noord-Oosthoek meest gestrekt leggen.

Als ook die van Warmoeratie. In de Landstreek na Warmoeratie ziet men in N. Oost, 't Dorp Pareriture, en na 't West, en Zuyd-Westen, eeni-

13

13:0
1. Frieslandt.
2. Vytreght.
3. Gelderlandt.
4. Hollandt.
5. Zoelandt.
'T KASTEEL
IAFFANAPATNAM.
1
2
3
4
5
10 20 30 40 50
Schale van 50. Rhynlandse Roeden.

Iaffanapatnams Kruys Kerk.

eenige Bosschen; maar buyten deze zyn 'er nog meer andre Dorpen, als Tondemanaar, in 't Noorden; Catavelli, dat wat Zuyd-Westelyker, en wat dieper Landwaard in, van de Zee-kant af, legt, dan komt men by de Vesting, Punto das Pedras, die vlak op de N. O. hoek legt. Daar na volgd, na 't Westen toe, en al langs strand, het Dorp Vergammoni, dat wel 1 myl van Pareriture, of van Punto das Pedras, legt. Dan Calcoelang, Urepoetti, Coerette, Amban, Nagarcojel, Illondi, en Matuwaal, welke Dorpen, ider een myl van malkanderen, al West aan gelegen, en alle door een Bosch van malkanderen gescheiden zyn.

Daar aan volgen de Dorpen, onder 't Landschap van Timmeratie behoorende, als Tsjenbaimpatti, Coedorep, Waranne, Martenni, en Poenretton, Zuyd-West op, aan de Noord-zyde des Lands, ider, ook een myl van een gelegen, en door Bosschen van malkanderen gescheiden; maar aan de Zuyd-zyde des Lands heeft men de Dorpen, Chavatzeri, by een zoute Kreek, en een myl Zuyd-Westelyker Catchay, nog een myl Zuidwestelyker St. Jago, gelyk men ontrent in Zee, of in den Inham aldaar de Pas van Catehay heeft.

In 't Zuyd-Oosten leggen de Dorpen, die onder 't Landschap Pachelepali behooren; aan de Noord-West-kant Aliancelle, Oeroeture, Wettilegemi, Mogommale, (wat dieper Landwaard in) en Coenrengoeture, ider mede een myl van een, en door Bosschen gescheiden, en aan de Zuyd-zyde in 't Zuyd-Westen om, en dan verder Oost weder aangaande, Mulipatto, een myl verder Poelepolay, en 2 mylen verder Tambamme.

Dit nu zyn wel de voornaamste, maar egter niet alle de Dorpen, en groote Gehugten, die men op dit Bosch-ryk Land heeft, alzoo men 'er 160 in het geheel teld.

Benoorden Welligamme, ontrent 3 mylen in Zee, heeft men een kleene droogte, waar ontrent men maar 4 à 5 vadem water ten N., en maar 7 vadem ten Zuyden heeft. Ook ziet men ten N. O. van Punto das Pedras een droogte wel van 3 mylen in de lengte, en 1 myl in de breedte, meest N. O. en S. O. strekkende, gelyk zig af en aan Pareriture in Zee nog een droogte opdoet, daar men maar 7 a 8 voet waters heeft.

Bewesten Welligamme, en de Vesting van Jaffanapatnam, heeft men 3 groote Eylanden.

Het naaste aan de West-hoek van Welligamme is het Eyland Amsterdam, wel eer Carradiva genaamd, een Woest en Boschagtig Eyland, tusschen 't welke, en de wal van Welligamme, een Gat van een kleene myl breed is. Het Eyland is wat langer als breed, en, na gissing, ontrent 5 mylen in 't rond. *Amsterdam.*

Recht daar tegen over in 't Zuyden legt het Eyland Leyden, eertyds Oerature genaamd, waar op men de Dorpen Alepoeti (in 't Oosten) Velane West aan, Oerature, en de Oude Vesting in 't W. heeft. Het legt wel 4 myl van Jaffanapatnams Vesting, dog maar een van 't Eyland Amsterdam, tusschen beiden welke Eylanden in men de Aloude Vesting Cays, by de onzen nu Hammen-hiel genaamd, in 't midden van dit Gat, 3 mylen Bewesten 't nieuwe Casteel Cangienture ziet leggen, die bequaam is om aan alle Schepen den Ingang te beletten, alzoo zy zeer wel van Geschut en van een noodige Bezetting voorzien, schoon in zich zelven niet al te groot is. Zy doet zig van buyten zeer fraey op, en werd voor de Sleutel van Jaffanapatnam gehouden. *Leyden, en deszelfs Dorpen.* *De Vesting Hammen-hiel.*

Tusschen 't Eyland Leiden, en 't Eyland Delft (wel eer Pongardiva genaamd) leggen verscheide kleene Eylanden en in 't Westen van 't Eyland Leiden, het woest Eyland, en ten Noord-Oosten van 't Eyland Delft, ontrent middel-Waters, 't Eyland Middelburg, ontrent 't welk het Eylandeken Donna Clara, en 't Bramine's Eyland legt, gelyk men in 't Oosten van 't Woest Eyland, en ten Zuiden van de Vesting van Jaffanapatnam, 7 a 8 mylen 'er af (hoewel vry dichter by Palicoera in 't Oosten,) de Eylanden Enkhuizen en Hoorn heeft, welk eerste van de Oostelyke Wal niet boven 1 myl, en het laatste ontrent 5 mylen 'er af is. *De Eylanden Delft, Middelburg, Hoorn, &c.*

Bewesten deze Eylanden, die alle zeer Boomryk, en woest zyn, heeft men ook een groot Rif, dat zig Zuiden en N. Oost wel 6 mylen verre uytstrekt, en in 't Zuyden wel 2 mylen breed is, versmallende hoe langs hoe meer, en eindelyk tot niet uytloopende.

Het begind ontrent 1 myl benoorden 't Eyland Delft, of wat Westelyker, en 't strekt zig wel 1 myl voorby het Eyland Amsterdam N. O. henen. En 3 a 4 mylen Noordwestelyker is nog een kleene droogte.

Buiten deze Eilanden doet 'er zig in 't Zuid-Westen van 't Eyland Delft nog een op, ontrent 5 mylen 'er af gelegen, en Chagodina genaamd.

Hier mede stappen wy van Jaffanapatnam (dat 22 mylen van het Eyland Man-Aar, 't geen 5 mylen lang, en 2 breed op zyn breedste is, legt) na de

Ooster-

Ooster-wal van dit Eyland over, om van de Vesting Calierauw met onze Beschryving nu weer Zuid-Oost aan voort te gaan.

Het Land der Bedas. Een kleene myl Zuid-Oostelyker legt een groote droogte, wel van 7 of 8 mylen in den omtrek, aan de wal vast, waar op 2, 3, 4, 5, 6, en 8 vadem waters is.

Daar na komt men aan 't Land der Bedas, (anders Weddas) genaamd, dat zig, zo langs strand als ook ten Zuiden en ten Westen, wel 30 mylen in 't rond, in 't Westen tot aan 't Landschap Hoerli, en in 't Zuiden tot aan Trinkenemale, of Trinquenemale, (dog recht, Tricoen-Male) uytbreid, en niet anders, dan in zeer dichte Bosschen bestaat.

Dit Tricoen-Male draagt dezen Naam na den Malabaarsen Afgod, Tricoen, en Tricoen-male betekend Tricoens-Berg, gelyk 't woord Tricol Triecoens Pagode te kennen geeft.

Wat Benoorden Trinkenemale, heeft men 2 kleene Rievierkens, van de welke het eerste 'er wel 7 of 8, en 't laatste, of 't naaste, 'er maar 3 myl af, en Oetialle genaamd is, waar ontrent men ook een kleene droogte digt aan de wal, gelyk men 'er 2 myl Zuid-Oostelyker, mede wel 2 mylen in 't rond, en ook vlak voor de Vesting van Tricoenmale 'er mede een heeft, waar op zich ook eenige kleene Eylandekens vertoonen, van welke 'er een het groot Boomkens Eyland genaamd is.

De Vesting van Tricoenmale. Dit Trinkenemale is een fraeje Vesting, waar in wy mede een Opperhoofd, met eenige Bedienden, en een goede Bezetting hebben, zynde van alles zeer wel, en van 4 goede Bolwerken voorzien, hoewel zy meest diend, om andre van daar te houden, zynde nu en dan al van ons verlaaten geweest.

Zy legt aan een van de schoonste Baejen van gansch Ceylon, daar de zee als in een Noorder en in een Oostelyke Sak komt invallen, te gelyk aldaar 2 groote baejen makende, hoewel de Oostelyke wat droog, en de Noordelyke met 4 kleene Eylandekens bezet is. Zy zyn ider wel 3 a 4 mylen in den omtrek.

Dit, als ook Baticolo, plagt een Commandement in oude tyden te wezen, dog zyn die beide zedert veel jaaren door minder Opperhoofden waargenomen, welkers Naamen en Regeertyd ik niet heb konnen magtig werden.

De regte Baey van Trinkenemale vertoond zig, als men voorby 't Boomkens Eyland, en voor by nog een ander, dat vlak voor de Vesting legt, geraakt is, zynde zeer wyd in den omtrek: want tusschen deze baey, en die van Cotjaar (dat 'er in 't Zuid-Oosten tegen over legt) is wel een breedte van 4 mylen, en zy is 'er wel 5, of meer, diep.

'tV[lek] Co[tjaar]. Het Vlek Cotjaar legt diep de Baey van die zelve naam in, aan de Zuyd-west-kant, in het Graafschap van die zelve naam, dat in 't Westen Bergagtig, en in 't Zuyd-Oosten Bosch-ryk is.

Zoo als men van 't Vlek Cotjaar (daar 't Land na 't Noorden met een dikken hoek uytpuyld, en zig dan omwend) de Baey uytloopt, en dan Zuyd-Oost weer aan gaat, ontmoet men, tot aan de Stad Baticalo toe, niet anders dan een Riviertje, pas 2 mylen bezuyden den hoek dezer Baey, en 5 mylen verder nog een wat grooter; ook heeft men niet verre van Baticalo (diens Commandery begind by de Rivier Palaveca, 6 mylen benoorden Tricoenmale) den Berg van Paligam, (na die Landstreek genaamd) ontrent 2 mylen 'er af, en dicht 'er by aan de Rivier van Paligam, of van Baticalo, als ook de Dorpen More, beoosten, en Viado, en Occatoti, een myl of twee bewesten die Rivier gelegen, bewesten welke Dorpen men weder groote Bosschen heeft.

'tV[lek en] de V[es]ting [Bati]calo. Het Vlek Baticalo, of Batticaloa, legt in een Landschap van de zelve naam, (dat ook wel Matecalo genaamd werd) op de breedte van ontrent de 8 graaden. Wy verbeelden 't zelve niet, alzo 't reeds door andre is gedaan; dog 't Casteel verbeelden wy by N°. 13. M. en de Stad in 't verschiet, met de strekking des Lands, by N°. 13. N.

De S[tad] Bati[calo] in 't [ver]schi[et] en o[ok] de V[es]ting [ver]beeld[…]. De Vesting legt op een Eyland, van 2 mylen in den omtrek, zynde 2 mylen binnen den Inham, en digt by de Rivier, waar na het genaamd is, gelegen. Zy heeft hooge hegte steene muuren, 3 vaste Bolwerken, waar op 11 Metaale en Yzere Stukken, 5 Metaale Falconetten, en eenige Bassen leggen, zynde gemeenelyk met 100 Man bezet. Des zelfs Grenspaal is de Gravet van Sangamcandi tot aan Panoa.

Wy zullen by de komste van *Joris van Spilbergen* alhier breeder hier af spreeken.

Binnen in de Baey, die mede redelyk groot is, heeft men bezuyden de Rivier van Baticalo, nog een Eylandje, en digt daar by aan strand het Dorp Colahare, en wat Zuyd-Oostelyker Patenoad, daar zig het Land, met een scherpe punt na 't Noorden schietende, en wel 3 mylen verre pas een myl breed, allenskens scherper vertoond.

Dat Baticalo mede een Commandement geweest zy, is bevorens reeds gezegt, hoewel dat van Trinkenemale altyd veel aanzienelyker geweest is. Wy

Be-

Beschryven dit Tricoenmale, en Cotjaar, hier na breeder, in een Rapport van de Heer *van Goens*.

Ten Oosten van die Punt is een droogte, wel 3 mylen Zuyden en Noorden strekkende, en ontrent 1 myl breed, op welke 2, 4, 5, 8, en 9 vadem water is.

Een myl Bezuyden Patenoad heeft men 't Vlek Aragoene, en de Rivier Sengare, bezuyden de welke een Bosch, gelyk bewesten de zelve een zware Berg is, in 't gemeen de Capel genaamd.

Een myl Zuydelyker heeft men 't Vlek Raddele, en dichter by 't Dorp Coholawyle, en een halve myl verder de Pagode van Trincoli of Tricoil, die 't geheel Land door zeer beroemd is.

Een myl verder ziet men 't Dorp Coemene (waar by een Rif aan de Wal vast legt,) nog een myl verder 't Vlek Pamene, en dat van Mandagle aan een Rivier, die Heddel Oye genaamd werd. Nog wat verder ziet men 't Vlek Pettin, en 2 mylen bezuyden Pattene, de Dorpen Ockande, Andenowe, en een myl verder Memene, waar na men verscheide Bergen, en Coeboecan Oye, of de Rivier Komboken ziet, die zig al redelyk groot vertoond, en van 't Wester Gebergte van Maimda Kinde komt afstroomen. Zy is 't eynde der Jurisdictie van Gale, en legt een dag-reize van Baticalo, drie van Mature, en vier van Punto Gale. Van de Rivier Komboken heeft men tot Waluwe 14 duitze mylen van noden.

Bezuiden deze Rivier ziet men weder eenige Bergen, en 1 myl van Memene ontmoet men 't Dorp Mandegelle, 1 myl verder, tusschen of ontrent nog een ander Gebergte, 't Dorp Pattene, en nog een myl verder, 't Dorp Jaleput, aan een Rivierken, hebbende ten Westen weer een andere Berg, en in 't Oosten, pas buiten de Wal in Zee, de klip Jale.

Even bezuyden de Rivier ziet men, wat Landwaard in, 't vlek Catenagon, en wat verder Zuyd op, dicht aan strand, 't vlek Leawawa.

Een myl verder, (daar 't Land allengskens na 't Z. W. draeid,) ontmoet men eenige Soutpannen, en een zwaar Gebergte, en dan 2 mylen van Leawawa, 't Dorp Transalier, een myl verder Magame, waar na men over 't Rivierken Cerinde gaat, bezuiden het welke men dicht aan strand, eenig Gebergte, en Sout-pannen; dog 1 myl Landwaard in de Dorpen Coendeli, en nog 1 myl Westelyker Kelligamme, Koekgalle, Anakanvelle, dicht by een, waar ontrent men verscheide versche Binnewaters heeft; dog langs strand van de voornoemde Rivier Cerinde tot aan de groote Rivier van Waluwe, die uyt Adams Piek ontspringt, ontmoet men niet als sware Gebergtens, en veel Sout-pannen.

Pas ten Z. W. van de Rivier heeft men 't Vlek Waluwe, waar na men een weinig Gebergte, en dan een groote vlakte tot aan Dolas Das Corla, en tot de Gerreweis ziet.

Van Waluwe tot 't Vlek Tangale heeft men 7 a 8 mylen van nooden, alwaar zig die groote vlakte op zyn schoonst vertoond, en men gewoon is op de Olifants-jacht te gaan. Af en aan Waluwe, 4 myl in Zee, heeft men een kleene droogte, en nog 1 a 2 diergelyke tusschen 't zelve en Tangale.

Van Tangale, dat aan een kleen Rivierken legt, tot aan 't Dorp Ajalle, heeft men 2, en tot Halpilame nog 3 mylen van noden, alwaar men de Landstreek van de Gerreweys, of Grevajas heeft.

By deze laatste plaats buigt zig de wal eenigzins na binnen, makende een kleene Baey, en nog een grooter een half myl verder, byna vlak in 't Zuyden.

Een myl verder als Halpilame ontmoet men Huwacara, een weinig verder Tannidar, en Galietris; Dondore ontrent nog een myl verder, en dan het Vlek Mature aan de schoone Rivier Melipu, vlak in 't Zuiden gelegen. 't Vlek Mature.

Hier hebben wy mede een Vesting, een Opperhoofd, en eenige Bezetting. Pas bewesten deze Rivier ziet men de Pagode van Tanaware, in 't Landschap van dien naam, en 1 myl Westelyker 't Dorp Curaca.

Hier buigd zig de Wal geweldig na 't Noorden in, makende een groote Baey, (de Roode Baey, of die van Billigam, genaamd) die wel 2 mylen diep en breed is, daar men binnen in aan de Westkant het Vlek Billigam, in Billigam-Corle, ziet leggen. 't Vlek Billigam.

Vier mylen bewesten die Baey, heeft men het Dorp Kaddogore, by een Rivierken, nog 1 myl verder 't dorp Oenevatte, en daar draeyt het Land zig weder na 't Noorden, makende de Baey van Gale, waar in zig nog 2 kleene Spruitjes vertoonen; waar by wy dan dit gansch Eyland dus rond gewandeld hebben.

Alle deze Strand-plaatzen behooren onder de E. Maatschappy, en nog verscheide Binnen-Landen, die alle onder 't gezag van den Landvoogd van Ceylon staan.

Daarenboven heeft men op de Kust van Madure, op 't Land van den Teuver, of de Naik van Tansjouwer, tegen over de West-zyde van Ceylon, in een groote inbogt, de Stad Toetoecoryn, op Toetoecoryn.

op de N. breedte van 8 graaden en 48 minuuten, pas bezuiden Keypatnam, en benoorden de Caap Comryn, welke mede onder den Landvoogd van Ceylon ſtaat.

Het is maar een groot open Vlek, zonder muuren, Poorten of Gragten, in 't welke men drie ſchoone Kerken ziet, die men zelfs op zee ontdekt. De meeſte Huizen die veel in getal, en in een menigte van breede blokken beſtaan, zyn van ſteen.

Wy hebben hier een Logie, en een Opperhoofd, die Koopman is, en alhier nevens een Onderkoopman, en eenige andre Bedienden, de Saaken der E. Maatſchappy waarneemd, al zedert 't begin van Februari, A°. 1658. gehad, dat deze plaats door ons, onder 't Gezag van de Heer *vander Meyden*, nevens 't Eyland Rammanakojel, Adams-Brug, &c. aldaar, veroverd wierd.

Deze Stad is ook zeer vermaard door hare Paarl-Viſſchery, die redelyk goede Peerlen uytleverd; hoewel deze, of de Manaarze, in ſchoonheid van Glans en water, by die van Ormus, en Bahrein, niet haalen konnen.

Ook werden hier veel Sjangkos, of Offerhoorns, geviſcht, die in Bengale zeer getrokken zyn, om 'er Ringen af te maken.

De E. Maatſchappy trekt van deze Viſſchery der Peerlen en der Sjangkos hare geregtigheid van de Parruwas, ofte Duykers, en handeld ook ſterk in Kleeden, die hier geweven, en geſchilderd werden, 't geen ons al een fraeye Winſt opbrengt.

Het is een Stad, daar men overvloed van alles, en voor al van Leeftocht, heeft, die 'er zeer goed koop is.

Het is hier in October, November, en December Winter, of het Regen-Moeſſon, en dan is het aan de andre zyde van de Caap Comoryn, of op Malabar, Somer, welke veranderig der Saeyſoenen alleen door de hooge tuſſchenby leggende Gebergten van Balla-gate veroorzaakt werd.

'tEyland Rammanakojel. Op het Eiland Rammanakojel is een zeer groote en fraeje, als mede nog een Oude Pagode, benevens een ſterkte van den Teuver of Land-Heer. Vorder is 't Eiland in zig zelven niet veel. Het draagd zyn naam na den Heidenſen Afgod Ramma, en de Tempel aldaar werd ſterk door de Pelgrims bezogt.

Met een woord moeten wy hier nog eenige Kleenigheden byvoegen, die den Lezer tot een nutter begrip van dit Eiland veel licht zullen geven.

Onder de voorname paſſen, ofte Posten hier te Lande, is die van Alauw geenzins van de minſte. Het is de ſleutel van de vier Corles; en der zeven Corles, leggende 2 dagreizen van Anaragiepoere, en van daar tot het Noordelykſte Mangulcorle, heeft men 12 uuren van nooden, en van daar weer tot Chilauw een Daglicht, of 12 uuren, gelyk men van Chilauw tot Nigombo 1 dag, en van Nigombo tot Alauw 12 uuren noodig heeft, waar uyt men ziet, dat een Voetganger in 4 dagen de zeven-Corles, voor zoo verre die ons raaken, kan rond gaan.

Om de Landen van Nigombo te dekken, heeft men 6 mylen van daar, de Rivier van Caymel op, by 't Dorp Dunaga een treffelyk Wagthuys, van waar men nog 6 mylen hooger de beſaamde en pas beſchreeven Poſt Alauw heeft.

Van Alauw tot Arandore heeft men 3 uuren, en van daar op Ruwanelle nog een uur, gelyk men van Alauw in 6 uuren op Dunaga, en van daar in 12 uuren gemakkelyk in Candi, en weer in 12 mylen op Attenagale door Hina-Corle op Malvane, van waar men in 2 uuren, met een Kattepanel (of Vaartuig) afdryvende, tot Colombo komen kan. Een groot uur gaans van Arandore legt Tontotte, van welk eerſte men te Land gelyk van Tontotte te water, in 2½ uur tot Ruwanelle (dat aan de Rivier van Colombo legt) komen kan.

Van Arandore tot Sitavaca heeft men 6 uuren, en na Saffragam, of tot het voorgebergte van Adams-berg, 8, en tot Colombo te Land 10 uuren, dog te water maar 6 uuren van nooden.

Van Arandore over Ruwanelle na Saffragam heeft men 11 uuren, en van Sitavaca 8 uuren noodig, hoewel andre voor dit laatſte wel 11 uuren ſtellen.

Vier uuren gaans van Saffragam legt weer een ſterke Wagt van Laſcaryns, en werd die Poſt Denuaca genaamd; ook is 'er nog een vaſtigheid op die Rivier van Calture by 't Dorp Idangodde, 3 uuren gaans beneden Saffragam de Rivier af, en van hier tot Anguratotte 8 mylen heeft men nog een Wagt; en van Anguratotte tot Calture heeft men 5, van Calture tot Saffragam 16 mylen opwaard, en van Saffragam tot Colombo 18 mylen over Sitavaca, en die buyten-wagten; dog regt door, door Reygam-Corle niet meer als 12 à 14 uuren van nooden.

Van Denuaca, een voorname Grens-paal in Gale's Landſtreek, tot Biblegamme toe recht door, zyn 4 uuren; dog over Openake wel 7 uuren van nooden.

Alle de Poſten van Alauw tot Biblegamme begrypen maar 15 mylen; dog de Poſten om laag aan Strand vervatten wel 36 à 40 mylen.

Nu

Nu zullen wy dit Eyland eens van binnen gaan beschouwen, en van Gale, in 't Zuyden weder beginnen, en zoo Noorden opgaan.

Indien wy nogtans niet al te veel van dit Binnen-Lands Ceylon zullen zeggen, moet men zig daar over niet verwondere, vermits 'er zeer weinig Lieden binnen in dit Land komen, en die 'er al, 't zy als Gezanten, of wel by andre Gevallen toegang krygen, die werden door den Koning zeer naeuw, ter plaats, daar zy zich onthouden, bewaard, zonder zig elders henen te konnen begeven, en schoon eenigen grondige kennis van 't Land mogten krygen, daar niet wel kans toe is, vermits de veelheid der Bosschen, zoo is het ergste van allen, dat hy geen vreemdelingen, die eens in zyn Land gekomen zyn, daar weer laat uytgaan, maar die alle voor hun leven gevangen houd, ten ware zy middel tot 't ontvlugten wisten te vinden.

Het heugd my zeer wel, dat ik A°. 1686, van Batavia na Japara met eenig Krygsvolk zeylende, onder de zelve 2 Vaandrigs, *N. Lamsweerd*, en *Michiel Ram*, ontmoette, die, een Jaar of twee bevorens beide Sergeanten zynde, uyt naam der E. Maatschappy aan *Raja Singa* als Gezanten gezonden waren, met beloften, van zo zy weder quamen, tot Vaandrigs te zullen bevorderd werden, waar toe zy ook nu kort te voren gevorderd waren.

Zy gingen 'er manmoedig na toe, wierden van den Koning zeer wel onthaald, en in een huys, met wit Linnen bekleed, de hoogste eer, die men hier imand aandoen kan, gehuisvest; dog mogten daar niet uytkomen, ter tyd toe dat hen de Koning, na verblyf van eenige maanden in dat Gevangenhuys, toestond weder te keeren, dat van allen op Ceylon als een zeer onverwagte zaak uytgekreten, en byna zonder voorbeeld in een menigte van Jaaren gehouden wierd.

Ik vraagde hen toen wel na de gelegenheid van dit Land van binnen; dog zy wisten my daar, om de voornoemde reden, niets van te zeggen, behalven dat hen de vreeze voor een eeuwige Gevankenis belet had, om buiten hunne Wooning te gaan, om den Vorst dog geen reden van misnoegen te geven; dat hen scheen wel gelukt te zyn, zonder dat zy reden geven konden, waarom men hen meer, dan onze vorige Gezanten, verlof tot de te Rug-Reyze verleend had. Hier na in een Rapport van den Ouden Heer *van Goens*, A°. 1675. aan haar Edelheden overgegeven, beschryven wy dit Land van binnen nader, waarom wy 't hier nalaten.

Nu zullen wy van Gale af, eerst over alle die Landen spreeken, die tusschen die Stad, en de Rivier van Caliture in 't N., en tusschen de Rivier van Mature in 't Oosten, en zo Noorden aan tot by Adams Berg gelegen zyn.

Tusschen Gale Corle, en Billigam Corle ontmoet men, pas beoosten 't Dorp Gannegamme, het Caneel-Bosch, 't geen wy (gelyk wy hier na breeder zullen zien) door onze Wapenen verooverd hebben. Van Gale af, Noord aan, ontmoet men.

Dit Bosch strekt zig tot aan 't Vlek Harcipote, by den Berg van dien zelven naam, in Koekele Corle in 't Noorden, wel 15 a 16 myl, tot aan den Hoyberg in 't N. Westen, en tot aan een groot Gebergte in 't N. Oosten van 't Dorp Atterluwo, en dus wel 25 mylen in 't rond uyt.

Men ontmoet geen Vlekken of Dorpen daar in, dan 5 myl benoorden Gale het Vlek Mapulegam, en wat Westelyker, aan de Rivier van Gale, 't Dorp Gedewellewitte bewesten de zelve, en in 't N. Oosten van Billigam, 4 mylen 'er boven, en aan de de Rivier Melipu, 't Dorp Malimande, (alwaar de Rivier een uytbogt na 't N. Westen maakt) in 't midden van de zelve, en 2 mylen van 't voornoemde Dorp, het Dorp Attenluwo. Van daar draeid zig die Rivier weer na 't Oosten, alwaar men 2 mylen verder, al mede aan die Rivier, het Vlek Accuras, en vlak in 't Noorden, 8 mylen van Gale, het Vlek Harcipote, by den Berg van die naam ziet leggen. 't Vlek Mapulegam, &c.

Benoorden den Hoy-berg heeft men weder een groot Bosch, dat zig mede boven Harcipote en Koekele Corle, en zoo meest gelyks henen, tot aan Naudum Corle (behalven dat 'er hier en daar een weg tusschen beiden loopt) en in 't Oosten, zelf tot aan de Rivier van Caliture, uytstrekt, terwyl men in 't Oosten, wel 5 a 6 mylen meest in 't rond, zeer zwaar Gebergte ontmoet.

De Dorpen, die men daar om streeks heeft, zyn deze: 4 mylen bewesten den Hoyberg legt Peliwatte aan het kleen Riviertje van Bentotte, en 5 myl recht Noordelyker, ontrent 2 mylen bezuiden de Rivier van Caliture, 't Dorp Pelando. Vier mylen ten N. Oosten van Pelando, niet wel een myl van de voornoemde Rivier (die daar een bogt na 't Zuiden wel een paar myl om ommaakt) vertoond zig Penegalelle, N. W. wel 8 mylen van 't Vlek Harcipote gelegen.

Ses mylen Oostelyker legt het Vlek Batugedra, waar ontrent twee byzon-

 dre

dre Stroomen, uyt welke deze Rivier van Calture bestaat, die beide ontrent 2 mylen van malkanderen, de eene vlak in 't Zuiden, en de andre in 't Oosten van Adams-berg, haren oorsprong nemen, zig vereenigen, en zo verder met eenen Stroom by Calture in Zee storten.

Twee mylen beoosten Batugedra vertoond zig in 't midden tusschen die 2 Stroomen in (van welke de Zuidelykste met een Bogt wel 3 a 4 mylen van de andre, die meest Zuidwest loopt, zig van 't Noorden na 't Zuiden, en zo verder na 't N. O. draeid) het vlek Dinavaca, of Denuaca, in 't Prinsdom van die zelve naam, anders de twee Corlas genaamd, gelegen, dat mede een voorname plaats van den Koning van Candi is, en daar zommige Koningen nu en dan hun Hof gehouden hebben.

Bezuiden Dinavaca, 2 mylen, heeft men 't Vlek Jemature, in 't Landschap Morrua-Corla, alle welke Landstreken mede onder ons behooren.

Adams Berg. Vyf mylen ten N. Oosten Denuaca is 't Vlek Openake, benoorden 't welk maar een myl de Piek of Berg van Adam is, die anders van Colombo 14 mylen na 't Oosten legt.

Dit is een byzondre Berg, die men voor een van de Hoogste van Indiën, immers van dit Eyland, houd, en waar uyt de meeste, en grootste Rivieren van Ceylon haren oorsprong nemen.

Hy legt van het Wester-strand wel 20 myl, en van 't Zuider strand van Mature ontrent mede zo verre. Hy loopt geweldig scherp op, als een Zuyker-brood. Hy werd Pico de Adam van de Portugeezen, van de Inwoonders Hamalelle, en van ons Adams-berg genaamd. De Cingaleezen gelooven, dat hier wel eer het Paradys geweest, dat Adam daar geschapen is, en dat daar zyne voetstappen, nog diep, en 2 voeten lang, in zekere steen (die 'er boven oplegt) ingedrukt te zien zyn, na welke berg de Cingaleezen veel ter Bedevaart gaan, om die voetstappen te zien, van welke de maat door den Keizer in Candi bewaard werd.

Deze berg is zo ongemakkelyk te beklimmen, dat men 'er hier en daar zware bouten en nagelen heeft moeten inslaan, en daar yzere Ketenen aan doen hangen, om 'er by op te klauteren, alzoo 'er niet anders op te komen is.

Wanneer wy nu van Adams-piek weer na beneden zakken, en van het Vlek Openake 6 a 7 mylen Zuiden aan gaan, ontmoet men, pas bewesten de Rivier van Mature, of de Melipu, het Dorp Dampale, en 2 mylen Zuid-westelyker het Vlek Barle, 't geen in 't Oosten wel 4, en in 't Zuiden 2 mylen van die Rivier afgelegen is.

Nu gaan wy, na dit bestek afgehandelt te hebben, van de Rivier van Caliture over, om alles, dat tusschen deze Rivier, en die van Colombo (welkers Corle men Colona Corle noemd) in 't Noorden, en in 't Oosten tot aan de Piek van Adam legt, eerst te Beschryven.

Pas benoorden de Rivier van Caliture, 5 mylen van strand in Ryygam Corla, heeft men 't Vlek of de Vesting Anguratotte, daar wy mede eenige bezetting hebben, tot dekking der Caneel-Landen, die hier mede onder ons staan. Wat meer na 't Oosten heeft men Saffragam Corle, alwaar digt by de Rivier, wel 9 a 10 mylen beoosten Anguratotte, het Vlek Saffragam, in 't Koninkryk van Cotta legt. Wat benoorden 't Vlek Saffragam heeft men de Landstreek Correwitte Corle, benoorden 't welke men eerst eenig Gebergte, en dan tegen de Rivier van Colombo aan Panavel Corle, in 't Prinsdom de vier Corles leggen heeft. 't V[...] Ang[...] totte[...] Saffr[...] gam[...]

Benoorden 't Landschap Saffragam, dat 5 dagreizen van Colombo, en 4 van Arandore legt, tot aan Hevegam Corle, en zo al verder tot aan 't Vlek Malvane, dat 2 mylen van Colombo, die Rivier op, en wel 12 myl benoorden Anguratotte legt, heeft men eenig Gebergte in 't Westen en in 't Oosten, en verder een groot Caneel-bosch, dat zig van de eene tot de andre Rivier wel 10 à 12 myl verre, regt Noorden, en ook een goed stuk in 't Oosten, uytstrekt, alle welke Caneel-Landen mede onder ons staan, en zeer vermakelyk zyn, terwyl men tusschen de zelve van Calture, en van de Rivieren van Paneture en van Colombo verscheide wegen Landwaard in na den Berg van Adam, na Mature, en elders henen, loopen ziet. Malv[...]

Recht benoorden 't Vlek Saffragam, ontrent 5 mylen boven de Rivier van Caliture, legt de Correwitte Corle, ten Zuiden in dat bosch, en ten Oosten rondom met zwaar Gebergte bezet, en een weinig Noordelyker heeft men de Corvite Vesting, daar mede eenig volk, tot dekking van de Caneel-schillers, in legt; waar na men in 't N. Oosten 't Landschap Attelagam Corle, en in 't Noorden eerst een Caaneel-bosch, en wat hooger in 't Westen 't Landschap Dehegample Corle, vlak in 't Noorden 't Landschap Balane, en 't Vlek van den zelven naam, en ten Oosten van 't zelve tegen de Rivier van Colombo, die daar met een groote bogt na 't Noorden van Adams Piek komt afstroomen, het Landschap Kindigot Corle leggen ziet. En Bal[...] ne.

Wan-

Wanneer men van Malivatte (daar wy mede een Pagger van Palliszaden, met een gracht, 8 stukken, en eenige Bezetting van 60 Man onder een Luytenant hebben) langs de Rivier 4 mylen Oost aangaat, ontmoet men de dorpen Goerbevele, en Hangwelle, beide met wagten, en 4 myl Oostelyker de Stad Sitavaca in het Koninkryk van de zelve naam, die ontrent 11 mylen van Saffragam, en 11 a 12 mylen van Colombo, Landwaard in aan die zelve schoone Rivier van Colombo, of wel aan een kleene spruyt, daar uyt Zuidoost aanstroomende, gelegen is. Zy werd Sitavaca na de Godin Sita genaamd.

In deze Stad, daar de Koningen mede wel eer hun Hof hielden, plagten wy van oude tyden af mede een Vesting en Veld-wagt, met eenige bezetting, tegen den Koning van Candi te hebben. Onder het zelve staan wel 3 Corlas of Graafschappen, te weten, Koekele Corle, dat is 't Hoender-Graafschap, en nog 2 andre, in welke veel honderd Boeren woonen, die groote Rysvelden en bosschen met vruchtboomen onder zig hebben, waar van zy de behoorlyke schatting aan deze Vesting op zyn tyd moeten geven.

Ook is deze Vesting de beschermster van de Edele Gesteenten, hier vallende. De weg van Colombo herwaard aan is zeer steenachtig, ongemakkelyk, en vol Bloedsuygers.

Vesting en 't Vlek Ruanelle. Vier mylen ten Oosten van Sitavaca heeft men 't Vlek en de Vesting Ruanelle, pas benoorden de groote Rivier van Colombo, een Post wel eer van ons gebouwd, en met volk bezet, en daar na weder verlaten, alwaar de Keizer van Candi nu zyn volk leggen heeft.

Van Ruanelle tot Balane heeft men wel 5 mylen noodig, en buiten deze komen my tusschen beide deze Rivieren geen andre plaatzen voor, dan lager aan die zelve Rivier Hangwelle, en Gourbevele, mitsgaders Malvane tot aan de mond der Colomboze Rivier Motuaal, die hooger op Calane genaamd werd.

Derhalven zal ik my in 't Oosten met myne beschryving nu van de Piek van Adam recht Noorden aan, tot aan 't Landschap Goddaponahoy of tot aan de Stad Dietlicke, en van de Rivier van Colombo af tot aan die van Chilauw bepaalen.

De Stad Manikramare. Benoorden de Rivier van Colombo, 2 mylen 'er af, heeft men het Dorp Calane, en dan de Rivier van Nigombo 1 myl verder, daar men in 't Oosten al weder bosschen heeft. Pas benoorden de laatste Rivier, 6 mylen van Calane, in 't Landschap Happittigam, heeft men 't vlek Attenagale, en nog 4 mylen oostelyker, ontrent 3 mylen benoorden de Rivier van Colombo, de aloude Stad Manicramare, waar ontrent de laatste Rivier haren oorspronk, en beoosten 't welke men veel hoog gebergte heeft, dat van daar tot by de Piek van Adam een Keten van Bergen aaneen maakt, waar in men, 1 myl benoorden de Rivier van Colombo, en 4 mylen ten Zuid-oosten van Manikramare de sterke Vesting Ganoor in 't Gebergte van die zelve naam vind leggen, die wel eer, mede onder ons stond, maar nu en dan weer verlaaten is.

De Stad Manikramare is, volgens getuigenis der Inlanders, maar een open vlek, dat nog al redelyk groot is, dog 't heeft zeer slegte bamboeze huyzen, buiten welke men hier en daar een oude Pagode, of Tempel, en een groote markt ziet.

De Vesting Ganoor. De vesting Ganoor is een sterk Nest, als men zich zelven 'er in vast maken wil.

Benoorden de Rivier van Nigombo heeft men, ontrent 't strand, het Landschap Hina Corle, en wat Noordelyker dat van Pitigal Corle, maar na 't oosten 't Landschap Happittigam Corle, in 't Prinsdom der zeven Corles, waar in men 6 mylen van Nigombo na 't N. oosten het Dorp Alauw, en 2 mylen ten N. Westen van de Stad Manikramare, 't Dorp Maleriava leggen heeft.

Tusschen Alauw en 't Landschap Tun Corle, dat ontrent 5 mylen van een legt, heeft men, benoorden de zeven Corlas, de Landschappen Billigal Corle, in 't Westen, en 4 a 5 mylen oostelyker Dehegample Corle, en Gabbade Corle tegen het voornoemde zwaar Gebergte, daar Manikramare tegen aan legt, en dat met een vaste keten van de Piek van Adam eerst N. ten Westen, tot boven 't Landschap Tuntonahoy, of tot aan den berg Bocaul, en dan verder weer N. oost en Noorden aan, tot diep in 't Land der Malabaaren, en tot zeer digt by Jaffanapatnam loopt.

Verscheide Vlekken en Dorpen. Tusschen Billigal Corle, pas benoorden een fraey Rivierken, 5 myl van het Dorp Alauw, ten N. O. van 't zelve, heeft men digt by een de vlekken Arandore en Alauha, waar na dan de Land-streek Tun Corli volgd, zonder dat zich tot aan de Rivier van Chilauw iet anders, dan de Wildernis van Medampe, en dan 't kleen Riviertje van Chilauw (dat 5 myl van de Rivier by Arandore legt) en 4 myl verder de grote Rivier van Chilauw opdoet, die uyt den berg Bocaul in 't Oosten, en ten deelen uyt den berg Alegol in Zuid-

Oosten ontspringt, en al moy groot is.

Beoosten Alanha vertoond zig het groot Landschap Hoeteracorle, en nog Oostelyker 't Landschap Tun Ponahoy, en de bergen Bocaul en Alegol, tusschen welke twee byzondere takken van de Rivier van Chilauw, waar af de Noordelykste Dedero genaamd werd, en die zig 4 a 5 myl van de Stad Chilauw vereenigen, men een zeer groot Bosch van 7 a 8 mylen in 't rond, en in 't Oosten dicht by den berg Bocaul, en 2 myl bezuiden de Tak, Dedero genaamd, het Dorp Doldagom leggen heeft; waar mede wy dan getoond hebben alles, wat 'er bewesten die reeks van Bergen is, die van de Piek van Adam Noord op loopt, en van de Rivier van Colombo tot aan die van Chilauw legt, zullende nu eens bezien, wat men van Adams Piek af tot aan 't Landschap Goddaponahoy, beoosten dat zwaar Gebergte van Ganoor, Alegol, en Bocaul, vind.

Pas benoorden Adams Piek, 1 myl 'er af, legt het Dorp Collegemenach, 2 myl N. Oostelyker 't Vlek Callegom, en 4 myl Oostelyker, als men over de Rivier van Candi gaat (die ook de zelve met die van Vintana of Bintene, en Trinkenemale is, en die zoo tot Candi Noord aan stroomd) het Vlek Laggendenni, alle welke plaatzen in 't Gebergte rondom, en in 't Landschap Deleswage leggen.

Zes mylen benoorden Callegom komt men, na over een zwaar Gebergte, niet verre van dat van Ganoor, geraakt te zyn, by 't Dorp Cormeol, in 't Landschap Oedipollat, daar de Rivier van Candi zich in twee Spruiten splist, en met de eene regt Noord aan, na Candi, en met de andre Oost aan 4 mylen loopt, alwaar zich die Spruit weer in tween scheid, van welke de eene recht Oost na 't Dorp Combalauwla, en de andre N. O. aan loopt.

Aldus nu bewesten de Rivier van Candi Noord op gaande, ontmoeten wy in het Landschap Oedipollat, 1 myl benoorden Cormeol, het dorp Bowagom, en 5 mylen N. Westelyker in 't Dorp Diveli in 't Landschap Oerenoere, gelyk men, 5 mylen vlak Benoorden 't Dorp Bowagom, de Stad Elledat, maar een groot en slecht Vlek, dicht aan de Rivier van Candi heeft. Vier a vyf myl bewesten dezen Stad heeft men den Berg Matapeti, en 3 a 4 myl ten N. W. van de zelve het Vlek Vittebatoe, 1 myl N. Oostelyker 't Vlek Jatti, een kleene myl nog al N. Oostelyker 't Dorp Gamatani, nog 1 myl N. Oostelyker 't Vlek Ode, in 't Landschap Jatti, dan nog 1 myl N. Oostelyker digt by de Rivier, 't Vlek Balane, en eyndelyk, pas bewesten de Rivier, de Stad Candi zelf, van welke wy aanstonds, als wy de Plaatzen bewesten de zelve gelegen, aandoen, zullen spreken.

De Stelen Elledat.

Benoorden Balane heeft men een Bosch, en 't zwaar Gebergte Bocaul, ontrent 4 myl van de Rivier van Candi, en bewesten 't Landschap Horsepot gelegen, welk Landschap zich pas boven het Dorp Valgom, dat 1 myl benoorden de Rivier van Candi legt, daar zy zich Oost aan buygd, mede in een Bosch vertoond, alwaar wy dan tegen dat Gebergte in 't Noorden stuyten, uyt 't welk de Rivier van Chilauw, tot welke wy ons hier in onze Beschryving bepaald hadden, haren oorsprong neemd.

Nu tot de Piek van Adam te rug gaande, en ons beoosten de Rivier van Candi begevende, ontmoet men 4 mylen van Laggendenni, in 't Koninkryk van Oeva, het Dorp Dinmullo, en vlak benoorden Laggendenni heeft men 't Landschap Coetémale; 6 mylen Noordelyker het Vlek van de zelve naam, even bezuiden de spruit, en een zeer groot Bosch, zo bezuiden, als benoorden het zelve.

Vyf mylen beoosten Coetemale heeft men 't Vlek Poolepitte, ten oosten het welke zig Zuiden en Noorden eenige bergen aan een vertoonen.

Twee mylen beoosten Poolepitte, tegen 't Gebergte aan, heeft men het Dorp Combalauwla; benoorden het welke men weer eenige Bergen, en 5 a 6 mylen benoorden 't laatste dorp ook den berg Garlenda, of Gauluda, in 't Landschap Goddaponahoy, en pas bewesten het welke men ook ontrent een myl van de Rivier van Candi, de Hof-Stad Dietlicke heeft, in welke *Raja Singa*, na den opstand van zyne onderdanen, A°. 1664. als de allersterkste en ontoegankelykste in zyn Ryk, altyd zedert zyn Hof gehouden heeft, niet tegenstaande dit een zeer klippig, of rotzig, en 't onvrugtbaarste oord van geheel Ceylon is, meer op zyne zekerheid, als op zyne wellusten ziende; alzo deze berg, waar op zy legt, zeer hoog is, behalven dat 'er ook 3 Vlekken, en rys-dragende Velden boven op zyn, van waar hy zyne levens-middelen ruym genoeg bekomen, buyten dat langs deze steyle klippen maar zo weinig volk gelyk klimmen kan, dat zeer weinig mannen in staat zyn, om die Stad te verdedigen, zynde in zich zelven maar een nest van eenige Bamboezen-huizen by een, van eenige geringe Tempels en fraeje Winkels, dog van geen Markt-plaats voorzien.

En D... licke.

Het Paleys van den Keizer is niet heel groot in zyn omtrek; dog anders redelyk vermakelyk geplaatst, en van eenige fraeye Galderyen, en andere vertrekken,

ken, die uytzigt op eenige Vyvers hebben, voorzien. Hy heeft daar wel een sterke Bezetting in; maar den meesten tyd weet men niet te zeggen, waar de Vorst is. Ook zyn hier eenige Wooningen der Grooten; dog meest onvoltoyd, alzo de Vorst hen altyd ander Werk geeft.

Benoorden 't Vlek Coetemale heeft men een groot Bosch, en vier a vyf mylen benoorden 't Vlek, ontrent een myl beoosten de Rivier van Candi, de Stad Nilobe.

sga- Ni- e. Dit plagt, voor den Oproer Ao. 1664. de Hofstad van *Raja Singa* te zyn, dog zyn volk dwong hem, schoon zy mede zeer vast in 't Gebergte, en in het Landschap Hewahene lag, van daar na Dietlicke te vlugten.

Het is nu maar een Nest, en is bevorens niet veel beter geweest. Pas benoorden dit Gebergte van Nilobe heeft men weer een Bosch, en 4 a 5 myl Noord-oostelyker van daar het Dorp Potteagum, en 4 myl ten N. Westen van dit Dorp het Vlek Laleluja digt aan de Rivier van Candi, en pas bewesten dit Vlek de vermaarde Stad Candi zelf.

Can- Dit is een Stad, die 30 mylen van de Stad Bintene, en 21 van Baticalo, aan de grootste Rivier van 't geheel Eyland, Mavilganga genaamd, gelegen is. Zy is ontrent twee mylen groot, en heeft veel groote straaten, en een groote menigte zo steene, als planken, en Bamboeze-huyzen. In 't midden van de zelve heeft de Keizer een Paleis, dat wel een halve myl in den omtrek, en 't geen van 6 Bolwerken, of Burgten, en van een zeer groote Poort aan de Zuidzyde voorzien is. Van binnen zyn 'er ook zeer veel, groote steene Gebouwen in, zynde nog een overblyfzel van Don *Jan*, die zig daar na *Raja Singa* noemen liet.

In de Stad heeft men veel groote Blokken met huizen, groote Pleynen, en veel Winkels, waar in Laken, Ryst, Sout, Tabak, Speceryen, en alles te koop is; dog men ziet 'er geen Markten, maar veel Heidensche Tempels, en nog verscheide Kloosters, en andere overblyfzels der Portugeezen.

Zy plagt in de alleroudste tyden de Zetel der Ceylonze Keizers te zyn; dog na dat zy met de Portugeezen over hoop geraakten, hebben zy zig van daar na eerst na Nilobe, en daar na na Dietlige begeven.

Joris van Spilbergen heeft 'er een Teekening van nagelaten, daar aan men, om de waarheid te zeggen, al zoo weinig als aan zyne Beschryving van de zelve heeft. Wy zullen daar over hier na breeder spreken, en daar het verdre van Candi, en Bintene, aanhaalen.

Na Candi's Beschryving gaan wy nu van de Rivier van Chilauw daar men 't eynde der Caneel-Landen heeft, tot aan de Rivier Caula Weya, of tot het Landschap Newecawala in 't Noorden, en zoo in 't Oosten van 't Landschap Goddaponahoy voort, daar wy 't laatst gelaten hebben, ons daar verder langs de Rivier van Trinkenemale tot aan de Baey van Cotjaar bepalende.

Pas benoorden de Rivier van Chilauw begind het Koninkryk van Candi, dat zig dan Zuiden, Noorden, en Oost henen verder uytstrekt.

Men ontmoet daar benoorden eerst een Bosch, en 4 mylen boven de Rivier het vlek Corrinde Codwat, en 7 a 8 mylen Oostelyker, ontrent 1 myl van de Rivier van Chilauw, of des zelfs Spruyt Dedero, het Dorp Cornogale, en nog 5 mylen Oostelyker, digt by die schakel met Bergen in 't Oosten, 't Vlek Boender-Coos-wat.

Twee mylen benoorden Boender-Coos-wat; langs dat Gebergte, dat wy nu voor eerst tot aan de Rivier Caula Waya zullen volgen, heeft men, in 't Landschap Hotcorle, 't Vlek Nicavar, 1 myl Noordelyker het Dorp Eredenne, nog 1 myl N. Westelyker 't Dorp Dempitigal, waar na men al Noordelyker in het woest bosch van Parroah, en 2 mylen ten N. Westen van Dempitigal in 't Vlek Parroah komt, beoosten het welke men, tot tegen het Gebergte aan, weer een zwaar bosch ontmoet.

Twee mylen benoorden Parroah legt het dorp Nicotticum, en nog 2 mylen Noordelyker 't Vlek Hondopoal, dat ontrent nog 2 mylen van de Rivier Caula legt; pas benoorden de welke, regt benoorden Hondopoal, men 't Dorp Detelwaja, gelyk wat Westelyker 't Dorp Hotmittawajah, en een weynig benoorden 't zelve, het Vlek Ekpoelpol, in 't Landschap Newecalawa, heeft.

In 't Westen benoorden Corinde Codwat, in 't Landschap Palawi, ziet men eerst een groot bosch, en dan 6 mylen ten Noord-Oosten van Corinde Codwad, het Dorp Golgom, en nog 2 myl Zuid-Oostelyker het Dorp Mendondunpe, tusschen 't welke, en de Rivier van Chilauw, Zuidwaard henen wel 5 a 6 mylen een zwaar bosch legt.

Vyf mylen ten N. Oosten van Golgom, beoosten het Rivierken Hembolonggom, dat in de groote en wyde Rivier Caula valt, heeft men het Dorp Dollopottogum, ten N. Oosten van het welke 5 mylen het Dorp Helballigal legt, waar mede ons bestek aan de West-kant, en bewesten die rey bergen,

gen, langs welke wy ons bepaald hebben, ten eynde is.

Verscheide Vlekken en Dorpen.

Nu gaan wy voort van Candi af, beoosten dit Gebergte, en zoo langs de Rivier van Trinkenemale tot aan de Baey van Cotjaar toe.

Pas benoorden de Rivier van Candi, die zig by deze Stad van 't Noorden vlak na 't Oosten omtrent 6 a 7 mylen verre draeid, en gemeenelyk ook de Rivier van Mawielle Ganga genaamd werd, heeft men 3 groote Landschappen, in 't Westen, tegen 't Gebergte aan, dat van Horsepot, dog, ten Oosten van 't zelve, dat van Dombera, en nog Oostelyker, dat van Porcipot.

Een myl benoorden de Rivier legt aan een kleen spruitje, dat 'er invalt, 't Dorp Valgom in 't Landschap Horzepot.

Vier mylen N. Oostelyker, in dat van Dombera, legt het Vlek Verdre.

Benoorden Dombera en Porcipot heeft men zwaar Gebergte, en 3 a 4 myl ten Noord-Oosten van Vendre het Vlek Mondamanoere, en, 4 mylen ten N. Oosten van 't Dorp, Singeles of Safalocki aan de Rivier Maweleganga, die wat voorby 't Landschap Goddaponahoy en Porcipot zig weer geheel Noord aan draeid, terwyl men ter plaats, daar zy dien draay begind, en al wat eer, gelyk niet verre bezuiden Sigeles, eenige kleine Spruiten in de zelve vallen ziet.

Benoorden Mondamanoere heeft men het Prinsdom Matule of Matalie, en daar in de Landstreek Roewat, dat in 't Oosten en Noorden zeer boschagtig is, dat zo langs het Gebergte Cauragahing, door 't Graafschap Rintene (dat zig beoosten en bewesten de Rivier uytbreid) wel 10 a 12 mylen ruim al voortgaat, zonder dat zig aan die kant langs dat gebergte, tot aan de baey van Cotiari, of tot aan 't Land der Bedas, eenig Dorp of Vlek opdoet; maar aan de kant der Rivier Mavilganga, 2 mylen benoorden het Dorp Sigeles, legt de vermaarde Stad Bintene, die ook zomtyds Vintana, en ook wel Alloet genaamd werd.

De Stad Bintene.

Deze Stad legt niet alleen aan deze schoone en groote Rivier, maar zy vloeid 'er ook midden door.

Hier plegen de oude Keizers van Ceylon mede Hof te houden, alzo dit een schoone Stad is, daar men veel groote Straaten, pragtige Gebouwen, en heerlyke Pagoden of Heidenze Tempels, en onder andre 'er een heeft, diens voet 130 treeden in 't rond, ongemeen fraey, zeer hoog, boven op vierkant, en spits als een Grafnaald of Piramide, van onderen langwerpig-rond opgaande, wit geverwd, en sterk verguld is, dat zig van verre zeer heerlyk opdoet.

In de zelve is ook een schoon en groot Paleys van den Keyzer, van binnen mede vol schoone Gebouwen. Hier werden de beste Galeyen en Tsjampans des Keyzers gemaakt. Hier zyn veel Winkels, maar geen Markten, dog wel steene Kloosters, en een groote menigte van Bamboeze-huizen, die zig alle langs de Rivier, wel een myl of 2 in den omtrek, uytstrekken.

Dit is een van de fraeyste Steden van 't gansch Eyland, daar alles, wat men bedenken kan, te bekomen, dog die gansch niet sterk is, alzo zy byna midden in 't Land, hoewel niet boven 9 a 10 mylen van de Baey van Cotiari, en 1 a 2 mylen verder van Batecalo, of van 't Oosterstrand gelegen is.

Van daar nu tot aan de Baey van Cotiari weder voortgaande, heeft men die gansche streek Lands niet, dan zware Bosschen; dog 2 a 3 mylen bezuiden de voornoemde Baey weder eenig gebergte, en dan tot aan de Baey van Cotjaar, en 't Land der Weddas, niet dan een groote vlakte, waar in men van 't Wester Gebergte eenige kleene Spruitkens vlieten, en in de Baeyen van Cotjaar en Trinkenemale zich uytstorten ziet; waar mede wy dan dit bestek ook afgehandeld hebben.

Wanneer wy nu weder in het Westen van de Rivier Coula, by 't Vlek Caddaumatris, Noorden aangaan, ontmoeten wy daar in de Landstreek Newecalawa, een myl benoorden 't Dorp Ekpoepol het Dorp Cenvava, 4 myl Oostelyker 't Dorp Tonnowaywe, nog een myl benoorden Convava, 't Dorp Polliwella, nog 4 myl Noord-oostelyker, 't Dorp Maumine, beoosten de Noord-oostelyke Spruit van de Rivier Caula, die zig by Detelwaja in tween scheid en nog 2 mylen Noordelyker het Vlek Anaragiepoere, dat door een groot Bosch van Colliwilla gescheiden is.

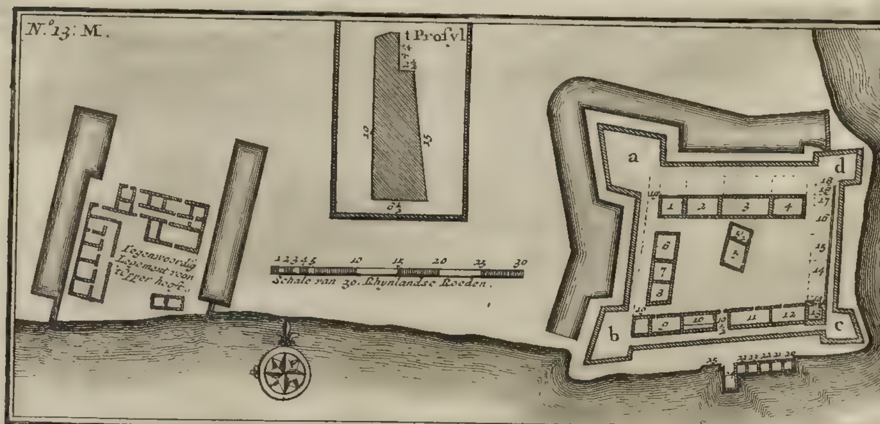
Daar na heeft men een groote vlakte van den zelven naam, en dan weer een groot Bosch, en beoosten 't zelve, 5 myl van dit Vlek, het Dorp Hurcelg, tegen 't Gebergte in 't Landschap Hoerli, dat ten Oosten tegen 't Land der Bedas, en in 't Noorden tegen dat der Malabaaren Grenst, daar men in 't Oosten weer het doorgaande zwaar Gebergte van Coeragahing heeft, dat van 't Vlek Anarodgbunno tot aan de zoute Rivier van Catebay, of tot aan 't Vlek Poneri, dat pas een myl 'er bezuiden legt, wel 10 a 12 mylen verre aaneengeschakeld; gelyk men in 't Westen niet, dan zware Bosschen, heeft, die pas boven de Rivier van Aripen zig by na tot het einde van dit Land mede wel 10 a 12 mylen verre uytstrekken, zonder

't Vlek Anariegiepoe[re]

Ver[scheide] andre [Vlekken] en Do[r]pen.

Cingaleesche Man en Vrouw.

't Fort BATTICALO.

a. Punt Colombo.
b. Gale.
c. Amfterdam } op fommige Plaatfen
d. Haarlem. } gefcheurt.
1. Conftapels Wooning en Sieken-huys.
2. Vaandrigs Wooning.
3. Wooning voor 't Opper hoofd.
4. D° dat Present wert gebruykt om Nely te bergen.
5. Pakhuys om Yzerwerk en andere ...amelingen te bergen.
6. Kruyt kamer.
7. ...esters Wooning.
... D°

8. Wapen-kamer.
9. Pakhuys.
10. Corps du Guarde.
10½. De Poort.
11. en 12. Twee Pak-huysen waar van de Platten vernieuwt moeten werden.
13. Kruyt-kelder dog te nat en onbequaam. Alle het geftippelde soo van binnen Gordynen Keelmuuren als vertrokken is nog onbegonnen maar tusschen C. en d. is de binnen gordyn 8. voot hoog.
14. en 15. geprojecteerde Pak-huysen.
16. D° Wapen-kamer.

17. D° Gevangen-huys.
18. D° Kruyt-kelder.
19. Zyn vier geprojecteerde Trappen.
20. Smids winkel.
21. Kuypers winkel.
22. Matrizaal huys.
23. Twee Combuysen.
24. 't Hooft van Steen gemetfeld.
25. Plaats om vaartuygen op te haalen.
De Schuynte der borstweer en zyn met grugs van Yzer Steen in Kalk overdekt

BATTICALO
den 4.en July A°. 1698.
J.G. Worzee Ingenieur.

13. N

BATICALO

der dat wy daar in verder eenige Dorpen of Vlekken ontmoeten.

In deze groote Landstreek woonen geen Cingaleesen, maar alleen Malabaaren; die ook een Prins op zich zelven hebben, hoewel hy eenigzins onder den Keizer van Ceylon plagt te staan. Waar mede wy ook met de Beschryving van dit Land aan die zyde gedaan hebben; zoo dat 'er nu niet overig blyft, als om het Land beoosten de Rivier van Mature, als mede beoosten de Piek van Adam, en beoosten de Rivier Mawielleganga, te Beschryven, alwaar wy ons voor eerst tusschen de Rivier van Mature en die van Waluwe bepaalen.

Beoosten de Rivier van Mature, en zoo Noord aangaande, ontmoet men, 1 myl N. Westelyker, dicht by de Rivier, 't Vlek Baygams, in het groot Prinsdom van Mature, en in 't Landschap Dolas das Corle, alwaar men een zeer groot Caneel-bosch heeft, dat mede onder ons staat.

Gelyk men nu beoosten deze Rivier verder een groote vlakte heeft, dienende tot de Olifants-jacht, en dan wat Noordelyker, ontrent 6 mylen van Strand af een schakel met Bergen, die zich tot aan de Rivier van Waluwe Oost ten N. aan strekken, alzo ontmoet men verder Noorden aan, een myl boven 't Vlek Katoene, (dat tegen de Rivier van Mature, niet verre van een Binnen-water, zich in 't Oosten vertoonende, legt) het Vlek Oededibod, ten N. Oosten van 't welke, ontrent 1 myl verder, 't Vlek Wallagodde is, dat in 't Oosten eenig Gebergte ontrent zig heeft, gelyk men ten Noorden van dit Gebergte in Curnagel Corle diergelyk een schakel van Bergen tot aan de Rivier van Waluwe ziet.

Vier mylen ten N. Westen van Wallagodde heeft men 't Vlek Tammegamme, beoosten 't welke men weer een groot Bosch tot aan 't Gebergte in 't Oosten, en tot aan de voornoemde Rivier in Mende Corle, ziet.

Twee mylen, ten N. Westen Tammegamme, ziet men 't Vlek Biblegamme, benoorden 't welke men Attulagam Corle heeft, waar in men 3 myl van Biblegamme Noord aan 't vlek Kambevolle, en nog 1 myl Noordelyker 't vlek Malpitte ontmoet, dat ontrent nog 2 myl van de Rivier van Waluwe gelegen is, en in 't Westen eenig laag Gebergte heeft, dat aan de Piek van Adam vast is.

De Rivier van Waluwe heeft haren oorspronk uyt de Piek van Adam. Zy loopt eerst 6 of 8 mylen Oost aan, van daar zig met een korte bogt Zuid-Oost aan buigende, en dan zoo verder wel 8 a 10 mylen tot aan Waluwe, en stort zich daar in Zee.

Waar mede wy weer dit Bestek afgedaan hebben, zullende nu met de Landen beoosten de Piek van Adam, benoorden de Rivier van Waluwe, en benoorden 't Landschap Goddaponahoy, mitsgaders beoosten de Rivier Mawielleganga voortgaan, een begin pas benoorden de Rivier van Waluwe makende, en zoo tot de Rivier Komboken Noorden aan, en tot Cadduwatte Corle, of tot het Gebergte Mainda Kinde, in 't Koninkryk van Oeva, in 't Noord-West verder aangaande.

Vier mylen ten N. Westen van het Gebergte, dat zig pas benoorden de Rivier van Waluwe opdoet, heeft men het Dorp Kolkgalle, 1 myl N. Westelyker Beddigamme, en 4 mylen O. ten N. 't zelve, Kelligame, en dit zyn de eenige Dorpen, die 'er verder in dit gansch bestek voorkomen: Want ten N. Westen Beddigamme heeft men een groot Bosch, dat zich wel 3 a 4 mylen verre tot aan de Agras, of een Cristal-gebergte uytstrekt, dat van 't Zuiden na 't Oosten en Noorden in 't rond loopt, en 't geen tegen Codduwatte Corle aanstoot, waar na men Cadduwatte Corle, zig met een groote vlakte van 't Zuiden na 't Noorden, en tot aan 't Gebergte Maimda Kinde uyt strekkende, ontmoet, welk laatst Gebergte van Mende Corle, of wel van Adams Piek af, eerst met een kromme bogt Oost, en daar na Noorden aan, wel 18 a 20 mylen verre loopt, als een schakel, die aan malkanderen vast is, tot tegen een groot Bosch, dat de Stad Vintana van dit Gebergte scheid.

Wanneer men van Kelligamme nu Noorden ten Oosten aangaat, ontmoet men benoorden de Rivier Cerinde niet anders, als 't Landschap Jale, waar in men eerst weer een bosch, en dan 6 mylen benoorden Kelligamme 't Stedeken Jale, een slegt Nestje, ontmoet, dat ook een groot Bosch in 't Oosten heeft, en van Leawawa, of van strand, ontrent mede zoo verre legt. 't Stedeken Jale.

Ten Noord-Westen, en ten Noord-Oosten, van 't zelve, tot aan de Rivier Komboken, heeft men weder niet anders, dan twee groote Bosschen.

Wanneer wy nu met ons bestek weer benoorden de Rivier Komboken tot aan Baticalo in 't N. Oosten, en tot aan de Stad Bintene in 't N. Westen, voortgaan, komt men daar eerst in het Landschap Panoa, waar in men, zeer groote Bosschen, en in 't midden, recht Noorden aan tot aan 't Rivierken Heddel, wel een vlakte van 4 a 5 mylen Zuiden en Noorden, en niet minder (of wel 6 mylen) in de breedte tot by

by 't ſtrand, en tot ontrent het Dorp Ockande, heeft.

Benoorden dit Rivierken regt Noord aan, tot aan den Berg, de Capel genaamd, legt een Boſch wel 6 mylen verre, terwyl men in 't Ooſten en in 't Weſten, tot tegen 't voornoemd Gebergte, een groote vlakte van ettelyke mylen, hoewel men in 't Ooſten weer eenig Boſch ontmoet.

Benoorden de Capel komt men in 't Graafſchap van Baticalo, ten ooſten, en in 't Landſchap Vellas in 't Weſten, alwaar men in 't Noorden wel 10 mylen verre, tot tegen de Rivier van Baticalo, die in 't naaſte Landſchap haren oorſprong neemt, niet als een digt Boſch, daar men in 't Weſten tuſſchen dat Boſch en 't Gebergte in 't Landſchap Vellas, en ook in 't ooſten, tot by Baticalo, en tot de plaats, daar die Rivier uytwaterd, een groote vlakte ziet, van eenige mylen in 't rond.

En Vellas. Vlak ten Ooſten van Bintene of Vintana, ontrent 6 mylen 'er af, legt het Stedeken Vellas, of Nil Vaelle, en 4 mylen beweſten dit Stedeken 't Dorp Vegamme; en 1 myl beooſten 't zelve Neguriti; dog vlak ten Ooſten Neguriti, pas beooſten dat zwaar Boſch, heeft men ook 't Dorp Viado, en 2 mylen Zuid-ooſtelyker 't Dorp Occatoti.

Nu moeten wy weder een weinig te Rug na de Piek van Adam gaan, om te zien, wat tuſſchen het Gebergte Maimda Kinde, aan de Ooſt-kant, in 't Koninkryk van Oeva, en tuſſchen 't Landſchap Coetemale, en Goddaponahay, zoo Noorden aan tot aan de Stad Bintene, langs de Rivier Mawielleganga, gelegen is.

Beooſten 't Vlek Poole Pitte, en het Dorp Combalauwla, ontrent 3 mylen van 't laatſte, heeft men het Dorp Parnegon tegen een fraeje Spruyt, die uyt het Gebergte van Maimda Kinde ontſpringt, en in de Mawielleganga, na een loop van 8 a 3 mylen, ſtort.

Ses mylen beooſten dit Dorp heeft men de overblyfzelen van het Vlek Badule, dat midden in dat Gebergte lag, daar 't zig begind te draejen, en vry zwaar is.

Benoorden Combalauwla, 4 mylen, wel zoo N. Weſtelyk, heeft men 't Dorp Amboledo, en 4 mylen Ooſtelyker, 't Dorp Bogedag, in 't Landſchap Jotta Kinde.

Drie mylen ten N. Ooſten van Amboledo legt Joputtea, pas beweſten de voornoemde ſpruyt, die vlak Noord aan in de Mawielleganga valt.

Pas benoorden dit Dorp heeft men tuſſchen dit Spruytje en 't voornoemd zwaar Gebergte in 't Ooſten, en ook tuſſchen dit Joputtea, en 't Dorp Moſponi, (dat 5 mylen noordelyker in 't Landſchap Vallaponahoy, mede pas beweſten, dit Spruitje legt) weder een zwaar Boſch, gelyk zig benoorden dit laatſte Dorp tot aan Bintane nog een Boſch wel 6 mylen verre uytſtrekt.

Hier mede nu dit beſtek weder afgedaan hebbende, gaan wy over, om te zien, wat zig langs de Rivier Mawielleganga, benoorden de Stad Bintene, en Benoorden Baticalo, en 't Stedeken Vellas, tot aan de Baey van Cotjaar, nog opdoen zal.

Men ziet van Bintene, Vellas, en Baticalo tot aan Cotjaar, ter verte van 10 a 12 mylen niet anders, dan groote Boſſchen, uytgenomen dat men 7 a 8 myl benoorden 't Stedeken Vellas, in 't Landſchap van Tambancarrewarre, het Dorp Bodelganne aan een kleen Spruytje leggen ziet.

Ook heeft men 3 a 4 mylen ten N. Weſten eenig Gebergte, waar uyt verſcheide Spruitjes ontſpringen, die in de Baey van Cotjaar uytwateren; digt by de Rivier Mawielleganga, en verder heeft men tot aan de voornoemde Baey, zo in 't Ooſten als in 't Noorden, wel 10 a 12 mylen in 't rond niet anders, dan een groote vlakte. Waar mede wy geheel Ceylon, zo verre het ons bekend is, afgehandeld, en zo van binnen als van buyten beſchouwd hebben.

Wy hadden dit wel volgens een ander en breeder beſtek konnen doen; dog laten dit na, om dat het overvloedig in een Rapport van den Ouden Heer van *Goens* hier na nog voorkomen zal. Ook vreesden wy, dat wy te verre zouden uytſpringen, behalven dat deze by ons gedane Beſchryving, onzes oordeels wydluftig genoeg is, om een ruwe bevatting van den omloop des Eylands te bekomen, dewyl het dog onmogelyk is om een net berigt van zyne Geſtalte van Binnen te geven.

DER.

DERDE HOOFDSTUK.

INwoonders *van* Ceylon. *Van de* Cingaleesen. *Hunnen* Aard. *De* Berg-Lieden. *Hun* Gewaad. Dragt *des* Keysers, *en der* Grooten. *Hunne* Huwelyken. Huyshouding. Huysraad. Spys. *De* Slaafagtigheid *der* Vrouwen. *Hare* Wreedheid *ontrent hunne* Jonggebòorne Kinderen, *onder een ongelukkige* Star *Gebooren. De* Naamen *hunner* Kinderen. *Hunne* Ambagtslieden. *De* Olifants-Vangst *Afgebeeld. 't Begin van hun* Jaar, *&c. Zyn sterk voor* Toovery. *Werden zeer* Oud. *Weten hunne* Ziekten *zelfs te* Genezen. *Hunne* Maten, Ellen, *&c.* Wetten. Guychelaars *onder hen.* Taalen, *hier Gebruykelyk. Hunne* Wetenschappen. *Hun vreeze voor de* Dood. Verbranden, *of* Begraaven, *en* Beweenen *hunne* Dooden. *Hoe de* Lyken *der* Edelen, *en ook die der Gestorvene van de* Pokjens *behandeld werden. Van de* Malabaren. Bedas. Portugeezen *en andre* Inwoonders. *Van de* Land-Gewasschen. Ossen Ploegen *en* Dorssen *hier. De* Boomen. *De* Tallipot-boom. *De* Kettule-boom. *De* Caneel-boom. *Wat de* Caneel *is. Waar zy Valt. Driederley* Soorten *van dien. De* Orula-boom. *De* Doenekaja-Struyk. *De* Capita-Struyk. *De* Gods-boom, *&c. Veel Eetbaare* Wortels. *Heerlyke* Medicinaale Kruyden. *Velerley* Bloemen. *De* Pitsja-bloem, *en* Bloem-boomen. Dieren, *hier zynde.* Olifanten, *&c.* Vogelen. *Bloedelooze* Dierkens. Visch. Bergstoffen. Gesteenten. Waaren, *hier Getrokken, of hier Vallende.* Munten. Maaten, Gewigten. *Maat der* Kleeden. *De* Bestiering *van dit* Eyland *door een* Keyzer. *Zyn* Lyf-wagt. Inkomsten. *Waar mede die* Schattingen *voldaan werden. De twee Grootste* Ryks-Bedienden. Inkomsten *der* Landvoogden. *Hun mindre* Bedienden. Magt *des* Keyzers *om te* Oorlogen.

NA dat wy dus verre 't Land van Ceylon beschouwd hebben, zal het nu tyd werden, dat wy van de Inwoonders des zelfs beginnen te spreken.

[Inwoon-ders van Ceylon.] De Inboorlingen zyn ten deele Cingaleezen, ten deele Bedas, of Weddas, maar buyten de zelve zyn 'er ook Mooren, Malabaaren (van welke al gesprooken is) en zeer veel Portugeezen, Hollanders, en eenige Engelzen, en Franschen, die by den Keyzer Gevangen zyn.

[Van de Cingaleezen.] Wat nu de Cingaleezen, de rechte en oudste Inboorlingen dezes Lands betreft, deze zyn niet heel swart, maar bruyn-geel van verwe, lang en open van ooren, niet kloek van Gestalte, door de bank wat mager, zeer zwak van Leden, gezwind van Lichaam, en vry vernuftig van Geest, alzo zy zeer veel dingen aardig weeten na te maken. Zy zyn zeer hard van natuur, zo in 't uytstaan van veel ongemakken, als om zig met slegte Spys te behelpen, en weinig te slaapen.

[Hunnen Aard.] Wat hunnen Aard en Imborst betreft, zy zyn zeer Vriendelyk, daar hun taal zeer veel toe doet; maar zy zyn ook zeer groot van Inbeelding, en zeer hoogmoedig, tot zoo verre zelf, dat zy geen Spys zullen eeten, die in een huys van een van minder rang, dan zy zich verbeelden te hebben, toebereid is, gelyk zy ook nooit met hun minder zullen trouwen. Liegen is by hen geen zonde, nog schande, maar een aardigheid, en zy zullen niet eens verblikken, schoon men hen daar op betrapt.

Zy zyn zeer Gierig; geen Vegters nog Smyters, ook niet nydig; maar in tegendeel genegen alle Elendigen te helpen, en alle andren dienst te doen. Zy verfoejen de Dievery zeer, en zyn met woorden zeer sterk voor de Deugd; dog komen dit juist zo net niet na. Hoewel zy veel agting voor de Opregte en Deugdzame Lieden hebben.

Gelyk de meeste Indiaanen zeer bygeloovig zyn, alzoo de Cingalezen mede in den uytersten graad, en de minste ontmoetingen zyn bequaam, om hen, zoo zy uytgegaan zyn, weer na huys te doen keeren, of iets, dat zy reeds begonnen hebben, te laten staan.

In den ernst van hun gelaat, gebeerden, en tred, gelyken zy zeer veel na de Portugeezen.

Zy zyn zeer gezwind van Oordeel, net van bevatting, en zeer scherpzinnig; maar daar by ook doortrapt, arglistig, en zeer bequaam om uytvlugten te zoeken, zoo dat men, hoe groote Beloften zy imand zouden mogen doen, hen niet gelooven moet.

Het is ook wel waar, dat de mans niet heel Jaloers zyn, alzoo zy, by zekere voorvallen van Vrienden, die zy wel lyden mogen, aan hun huys te hebben

ben

ben, zig niet ontzien zullen hunne Dogters, ja zelf ook hunne Wyven; daar aan voor een tyd, om ze te beſlapen, over te geven; maar zoo zich een Dogter met imand beneden haar rang komt te vergrypen, die mag zig wel wagten van onder de oogen van haare Vrienden te komen, alzoo die haar zekerlyk, niet uyt een zugt voor de Deugd, of uyt een verfoejing van de Hoerery, maar alleen uyt grootshertigheid, om dat zy met een mindren, dan zy, gehoereerd had, het leven zouden benemen. Anders is hier geen zonde gemeener onder hen, dan de Hoerery, daar zy zelf hunne Kinderen aanleyding toe geven. Ook zullen zy, ſchoon nog zoo toornig, malkanderen noit voor een Hoer uytſchelden, ten waare zig een Dogter met een van geringer rang vermengd had. Ook heeft een Vrouw, alzoo de meeſte daar tot Overſpel genegen zyn, niet veel van haar Man te vreezen, als zy maar op de daad zelfs niet betrapt werd: want dan heeft hy recht, om ze beiden te dooden.

De Berg-lieden. De Cingaleeſen, die aan de Stranden woonen, zyn van een zagten en minnelyken, dog de Berg-woonders van een brusken, wreeden en harden, aard, en ſchoon zy aangenamer en hoffelyker van Taal en Gebeerden, als de bewoonders der ſtranden en lage Landen zyn, echter zyn zy boos en valſch van aard, zoo dat men hen nog veel minder als de andren, vertrouwen kan.

Hun Gewaad. Het Gewaad van een Cingalees, die gemeenelyk lang glad Hair en groote baarden, als de Switzers, hebben, beſtaat in een lap Laaken, tot een Wambasje met Schootkens gemaakt, of in een Catoene Badjoe, of in een kleed, dat zy om hunne middelen ſlaan, onder de beenen doorhaalen, of dat hen tot op de voeten hangt; en op hun hoofd dragen zy een roode muts, of ook wel een andre met opſlaagen. Hunne ooren vercieren zy met Goude Ringen en Juweelen, en zy draagen Criſſen op zyde, die met Goude, Zilvere, en Ivore Hegten vercierd zyn.

De Vrouwen dragen een ſlegt wit Rokje, 't geen met blauwe of roode bloemen geſtikt is, en haar tot de knie, of wat lager hangt, na dat zy van hooge of lage ſtaat is. Dog daar is groot onderſcheid tuſſchen. Zy dragen ook veel Silvere Arm-Ringen, en ook veel zilvere Ringen aan Vingers en Teenen, zilvere Hals-banden, Snoeren met Steenkens, en ook Zilvere en Goude Ringen, en andre Kleinodien aan haare doorboorde Ooren. Zy ſtryken het Hair met Olie, en binden dat op in een huive, of met een grooten bos, en draagen een Sluyer over de ſchouderen, Gordels om 't Lyf, en zo voorts.

De Vorſt kleed zig zoo als hy wil. Zyn Muts is van Zyde en Goud, door malkanderen gewerkt, en wel een el hoog, zynde van voren met een ſchoone Karbonkel, en rondom met allerley andre Geſteenten, en boven met een Paradys-vogel vercierd. D… K…

Zyn hemd en Borſt-rok zyn van 't fynſt Indiſch Lywaad of Cattoen, waar aan hy goude draadwerkze of andre Knoopen heeft.

Hy draagt Kouſſen, en Ledere Zoolen, in plaats van Schoenen. Zyn Rok en Broek gelyken wel na 't Gewaad van een Portugees. Verder heeft hy een grooten Degen, of Zweerd, dat in een Zilvre Scheede ſteekt, en met Geſteenten verçierd is, onder zyn regter arm.

Op de Linkerzyde, tuſſchen 't Hembd en zyn Kleed, draagd hy een lang Mes, omzet met Goud, en Edele Geſteenten, en daar beneven een Griffie, om op een blad te ſchryven, in een Silvere Scheede.

Zyn Hovelingen mogen zig ook wel met Goud, Zyde, en Silver; dog met geen Geſteenten, ten ware zy met hun leven ſpeelen wilden, bekleeden. En… Gro…

Dit mogen ook zyne Graven of Landvoogden doen, die hy op deze en gene, Corlas ſteld, aan welke hy een ſtaf met een Silvere Knop geeft, waar op 's Vorſten Wapen ſtaat. Deze dragen Tsjeripoes, of houte Klikken, die zy aan een klosje daar boven op ſtaande, met hun grooten Teen vaſthouden.

Die van den Adel volgen na dezen in rang, en mogen even eens, als zy, gekleed gaan; maar zy mogen zulken opgeſtrikte Muts, of Kap, niet dragen, hoewel zy die op hun hoofd nog wel mogen leggen. Ook werd hen door een ſlaaf gemeenelyk een Tallipot-blad, om het als een Sonneſcherm tegen de Son, of tegen de Regen te gebruyken, nagedragen.

Na deze volgen alle Penniſten, en dan de Boeren, die de Rysvelden bebouwen, in Rang. Deze draagen kattoene Kleederen; dog geen Degens, Kouzen, Schoenen nog kappen; maar wel een Mes, en een yzere Griffie. En de Vrouwen van alle deze gemelde Lieden mogen ook Kleedjens dragen, die tot aan de aarde komen, en die den Boezem bedekken, maar die Kleedjens mogen de Buyk tot op een handbreed na by de navel niet bedekken; alzo dat maar de Vrouwen der Hovelingen, Landvoogden, Graven, en der Edelen Geoorloft is.

Na dezen volgen de Handwerkslieden, die

die velerley zyn, de Tyferaars, Caneelschillers, de Visschers, Soldaaten, Wasschers, Trommelslagers, Palangkyndragers, en nog andere die laager in rang zyn, welker Vrouwen alle met het boven-lyf, op straf van Geesseling, moeten naakt gaan, en zommige van hen, die de veragtste zyn, dragen altyd een wanne by zich, om in te gaan zitten; alzoo 't hen ongeoorloft is, om op de aarde, als zy rusten willen, neder te zitten.

De Edelen dragen Wambayzen of lange Kleeren, en Mutzen, en zitten op stoelen of blokken; dog de mindere noit; die ook alle bloots voets gaan.

[H]unne [H]uwelyk[e]n. Zy zullen, gelyk wy gezegt hebben, noit met een mindere van rang Trouwen; al konden zy nog zoo veel goed 'er by winnen; dog gelyk dit meest op de Dochters ziet, alzo kreunt een man 'er zig niet aan, al sliep hy by een geringer, en men zal 't hem, als hy 'er maar niet meede eet, drinkt, of trouwd, noit verwyten, nog tot schande rekenen: want zoo hy met een mindere trouwde, zou hy door de Overheid met een Geld-boete, of met de Gevankenis, of wel met die beide, gestraft, en voortaan niet hooger in rang, dan zyn Wyf, gerekend, en van zyn Geslagt als een verrot lid afgesneeden werden.

Zy laten hun Dochters vroeg, met haar 10 a 11 Jaaren, Trouwen, om dat zy verzekerd willen zyn, dat hunne Bruids nog Maagden zyn, hoewel andre onder hen zig weer zeer weinig daar aan laten gelegen leggen. Het sluyten der Huwelyken staat volkomen aan de Ouders, die de Dogters na hun vermogen wel eenig Goed mede geven; dog aangezien zy nu en dan zoo licht van een scheiden, als zy by een komen, zoo moet, in zulken geval, dat goed altyd eerst 'er weer, als de Bruidschat zynde, uytgaan: zy genoegen zig ook niet met eene vrouw, maar nemen 'er dikwils verscheide; als zy maar de magt hebben om die te voeden. De Bruidegom moet de Bruids-kleederen verzorgen, en heeft hy zo veel niet, zo mag hy die wel leenen.

[H]uishou[d]ing. In hunne Huishouding zyn zy nog al redelyk net. En gelyk zy noit met iemand van een minder stam eeten of drinken, alzo zullen dat veelen met hun eygene Vrouwen niet doen. Uyt een Gorgolet drinkende, zullen zy dat nooit aan hun mond zetten; maar om hoog houden, en zoo 'er in gieten.

Doorgaans zyn hun huizen slegt, kleen, en laag, maar met Stroo of Atap gedekt, van staven of stokken als hutten gemaakt, en met kley overstreken; hoewel de wanden redelyk glad en effen zyn.

Zy mogen de Huizen niet hoog bouwen, nog met geen tegels dekken, of de muuren met kalk witten; hoewel zy een zoort van kley hebben, die al vry wit valt.

Deze Huizen maken zy doorgaans zelf, en gebruiken Spykers nog Nagels 'er aan; maar binden 't zeer hegt met Rotang aan malkanderen. Zy weten van geen Schoorsteen, waarom zy doorgaans zeer berookt zien, alzo zy hun vier maar hier of daar in een hoek stooken; dat men egter maar van de gemeene Lieden verstaan moet: want de Grooten hebben goede groote en veeltyds dubble Huizen tegen over malkanderen.

Hun Huisraad is slegt, bestaande in eenige Matjens, 1 a 2 kopere Bekkens, eenige Aarde of Porcelyne vaten, 2 a 3 houte stoelen zonder Leuning, (want Leuning-Stoelen zyn Koninglyk) een Ryst-blok met een Ebben-houte Stamper, een houte Vyzel, of Kari-steen, een Parang of Byl twee a drie, en eenige korven, om 't een of ander in te bergen. Tafels of Tafellakens kennen zy niet, nog weten van geen Servetten. De grond, of een Matje, is hun Tafel, en een Pisang blad te gelyk hun Tafellaken en Servet; dat zy ider reis schoon en zuiver hebben. Huisraad.

Ryst is hun Brood, en als zy daar wat zout, een weinig gestoofde groente, met wat Peper en Zout bestroid, en wat Limoen-sap 'er over hebben, zyn zy te vreede. Rund-vleesch te eeten, is by hen een grouwel. Ander Vleesch of Visch is 'er niet veel, en zy zullen 'er, als zy 't al hebben, liever geld af maken, en 't aan de Vreemdelingen verpassen, dan 't zelf eeten, ten ware dat het zeer Aanzienelyke, en Edellieden waren, die verscheide Geregten van Visch of Vleesch, dog ook zeer lange soppen op hun tafel hebben: Want anders is 't hen een eere, spaarzaam, deun en gierig te zyn, en die zig onder hen zeer naeuw weet te behelpen, werd dikwils geprezen. Hun voornaamste Spys bestaat in Ryst, Pisang, en in deze en gene andre Vrugten, die 't Land overvloedig geeft. Hunne Spys.

Hoenderen, of Verkens, ziet men 'er weinig, alzo die de Hovelingen, waar zy ze maar vinden, meest zonder betaling wegnemen, dat de gemeene Lieden afschrikt om ze aan te fokken. Ook zouden zy wel meer Vee, Vogelen, enz. aanqueken; maar de Civet-katten, en Tygers, doen 'er hen te grooten schade in, behalven dat de Keizer ook 't liefst heeft, dat zyn onderzaten arm zyn.

Geyten mag niemand, dan de Vorst, of een Vreemdeling, hebben, en dat is de reden, dat zy zich meest met geringe Sayors, of groente, en met een sobere Kari, moeten behelpen.

De Slaafagtigheid der Vrouwen.

De Vrouwen zyn gehouden de mans, terwyl zy eeten, te dienen, en van 't noodige te voorzien; en na dat de mans gegeten hebben, eeten de Vrouwen 't overschot, dat op hunne tafelborden is.

Hun Ryst, en Spys is op Porcelyne Borden, of ook wel op bladeren.

Hun Drank is Water, of zomtyds ook wel wat Suri of Towak. Zy doen hunne Maaltyden Stil, en spreken dan weinig tegen malkanderen. Als de vrouw de Ryst in de Pot doet, mag 'er niemand, maar wel daar na spreeken.

Voor en na den eeten wasschen zy de handen en mond; maar dat doen zy altyd zelf, latende dit noit een ander doen, (gelyk in zommige voorvallen onder hen wel geschied) alzo zy dat voor een vuile schimp houden.

Ook zyn zy over hun lichaam en hoofd zeer zuiver, gelyk zy ook gewoon zyn die beide zeer dikwils te wasschen.

De Vrouwen moeten daar de Spys bereiden, de Ryst stampen, ter markt gaan, brandhout haalen, en op haare hoofden dragen, regtende verder niet veel anders uyt, dan dat zy den ganschen dag Pinang eeten, en Tabak rooken, of dit voor haare mannen verzorgen. Daar beneven mag geen Vrouw in de tegenwoordigheid van een man op een stoel gaan zitten; ook mag zy, op verbeurte van haar Tong, niets aan een ander in's Konings naam (dat alleen de mans georloft is) gebieden; maar daarentegen is 't haar voorrecht, dat de Vrouwen in opzicht van Erfgoederen, die by versterf anders aan den Vorst komen, van alle lasten, gelyk ook alle Wyfkens der Dieren, die ergens mede afgeladen werden, vry zyn.

Als zy uyt zullen gaan, komen zy nog al redelyk voor den dag, en die 't haren staat mede brengt, dragen Juwelen, en die ze zelf niet hebben, agten het geen schande, die van een ander te leenen.

Zy Slapen op Matten, en de vermogende op Dekens; dog de kinderen slapen gemeenelyk zonder iets onder 't lyf te hebben. Ook stoken zy gemeenelyk ontrent het voeten-eynde vyer.

Zoo dat de Mans hier meest Heeren, en de Vrouwen gelyk doorgaans in Indiën, meest Slaven van de Mans zyn.

Hunne Wreedheid ontrent hunne

Indien zy Kinderen te zaamen bekomen, beraden zy zich eerst met een Sterrekyker, of die onder een gelukkige of ongelukkige Ster gebooren zyn, en de laatste (hoewel zelden de eerst-geboornen) brengen zy om hals, of geven die aan andre lieden, die genegen zyn die op te voeden.

Jor Gel ne l der onc een gel ge S Gel ren.

Ook houden hunne Kinderen, ouder geworden zynde noit de naamen, die zy in hunne Kindsheid voerden; maar krygen dan andere verhevene Titels, daar zy zeer op gezet zyn.

Naa hun Kin ren.

Hoe Edel ook imand zou mogen zyn, is 't hem geen schande, te werken, mits dat hy zig maar wagte van iets te dragen, want dat is by hen het allerschandelykste, en 't werk van een Slaaf.

Men heeft onder hen ook allerley Ambagtslieden, als Goud- en Silversmeden, Yzer-smids, Timmerlieden, Schilders, Pottebakkers, Kalk-branders, Jagers of Wild-schutten, en Barbiers, die ten naasten by van een en de zelve rang zyn, en 't naast aan de Edellieden komen; dog de eerste zouden met geen van hun allen eeten, gelyk weer deze met hunne mindren niet.

Na deze volgen de Suri-Tyfferaars, Caneelschillers, en de verdre vervolgens, die bevorens by ons al aangewezen zyn.

Am- bagts den.

Men heeft 'er onder hen ook, die fraey in Yzer, Staal, Ivoir, Ebben-hout, en wat dies meer is, weten te Graveeren, en dat konstig uyt te kappen, gelyk ik geheele Cabinetten met zulken Ivoir belegt, en zeer vernuftig uytgekapt, gezien heb.

Een van hunne groote bezigheden, waar toe zy gebruikt werden, is de Olifants-vangst, van welke zoort van Dieren men zegt, dat alle andre Indiaansche Olifanten voor de Ceylonsche Sombaeijen, of neerknielen.

Hoedanig dit in zyn Werk toegaat, beschryft *D. Baldeus*, nevens meer andren; dog om een net denkbeeld hier van te hebben, heeft men maar deze teekening, N_o. 14., met het gene daar over in de zelve aangehaald staat, na te zien, daar alles veel uytvoeriger, en netter, dan oit bevorens by andren te zien is.

In de voorige tyden waren 'er groote Olifants-jachten, dog de Heer Landvoogd *Simons* heeft in zyn tyd met veel voordeel en gemak van den Inlander, en voor de E. Maatschappy, het Vangen van Olifanten in kleene Coraalen begonnen, gelyk ons uyt dit kort Extract van den Dessave Bolscho blykt.

Uyt-

DE ELIPHANTS-JAGT gedaan in't Jaar 1717 inde ALUTCOER CORLE in't DORP HORREGELLE
A. de Noot-Coraal. B. Maal-Coraal. C. Speel-Coraal. D. Een huysje voor den Wel Ed: Heer Gouverneur.

[illegible] Coraal die in de Grootste Wildernissen werd vervaardigt van nedergevelde boomen, met gekloofde Rottings [illegible] den anderen gebonden, waar in op 't Eiland Ceilon in 's Comp. Territoir werden gevangen de Wilde Elephanten, die door Duizenden van Inlanders, meer dan 14 à 15 mijlen ver met groot geraas van Trommels, Schietgeweer, Flambauwen en andere vuurstookeryen by den anderen en in deselve Coraal werden gejagt FF Twee Vlerken omtrent 4 mijlen van een gelegen tusschen by de moerassen en wildernissen bestaande, en Loopende allenghskens nauwer zynde de lengte wel 3 uuren gaans tot A [illegible] die tegen de Swaarste [illegible] der grootste beesten [illegible] van de Dikste houten is ver[illegible], en waar in omtrent 25 Elephanten agter den anderen konnen staan die met dwarsboomen agter en voor zoodanig gedwongen en int nauw gebragt werden dat ider separaat dog zeer beklemt staat werdende voorts een voor een met Trossen om [illegible] aan G Twee tamme Elephanten of Zielverkoopers vast gemaakt en door 't uit haalen der voorste dwars houten uit gemelde Voetstal geleid en tusschen deze Zielverkoopers, die de Wilde Elephanten zeer voorsigtig en des nood door het slaan met haar sleurp weeten te temmen) gebragt na de Stallen alwaar dat Wilde Dier met Touwen en Kettingen zoo om den hals als aan de Poten werd gekluistert tot het bedaart is, edog 's daags 2 maalen by den 2 Zielverkoopers na een [illegible] om te drinken gebragt E de Val Poorten van [illegible] houten die opgehaalt staan en alle de Elephanten daar binnen gejaagt zynde door een Indiaan die zich in een hoekje van groene bladeren ter zyde boven de poort verschuylt door 't los kappen des Rottingen waar aan gemelde poorten hangen werden nedergelaaten en alzo het te rug keeren der Elephanten belet

Uyttrekzel uyt een Visite-Rapport van de Heer *Bolscho*, wegens 't Vangen der Olifanten.

IN de Dessaveny van Colombo zyn 8 Provintien, te weten Hevagam, Hina, Happittigam, Billigal, Salpitti, Reigam, Pasdum, en Wallalawitti Corles.

Het vangen van Olifanten in kleene Coraalen (nu onder de Regeering van de Heer *Simons* eerst ondernoomen) had goed Succes gehad, en waren 'er zedert Augustus A°. 1707. tot den 31. October, tot Midettere, Bondoepitte, Emoekelane, en Eswatte, in 3 onderscheide reizen, zonder naamweerdige kosten Gevangen 62 Holbuyken, en daar van voor den Jaffanapatnamsen Handel aangehouden 40 stuks volmaakte Beesten, te weten:

		Cobiten. Hoog.
5	ps. Getande van	5 — $3\frac{1}{2}$ — $3\frac{3}{8}$ $3\frac{3}{8}$ en $3\frac{1}{2}$ Cobit. Hoog.
12	— Alias	— 6 — 6 — 6 $5\frac{3}{4}$ $5\frac{5}{8}$ — $5\frac{1}{2}$ — $5\frac{3}{8}$
		$5\frac{1}{2}$ — 4 — $3\frac{3}{4}$ $3\frac{7}{8}$ $3\frac{7}{8}$ — $5\frac{3}{8}$
23	— Wyfkens	$5\frac{3}{4}$ — $5\frac{1}{2}$ — $5\frac{3}{8}$ $5\frac{1}{4}$ $5\frac{3}{8}$ — $5\frac{3}{8}$
40		$5\frac{1}{4}$ — 5 — 5 — $4\frac{3}{4}$ - $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{3}{8}$
		$4\frac{3}{8}$ — $4\frac{3}{8}$ — $4\frac{3}{8}$ $4\frac{3}{8}$ $4\frac{3}{8}$ — $4\frac{3}{8}$
		$4\frac{1}{4}$ — 4 — $3\frac{3}{4}$ — $3\frac{1}{4}$ en — $3\frac{1}{4}$

22 Wyfkens, alle met gebreken bezet, en derhalven weer Boschwaard in gejaagd.

Deze Olifanten hebben hunnen eigen namen, als, Kindoelpittia, Widagammea, Waggecoatta, Henagaminea, Caprepittia, Parettea, &c.

Wat Letter en Taal de Cingaleezen gebruiken, kan men in de Heer *Relands* derde Deel van zyn Mengel-Dissertatien, fol. 80, en vervolgens fol. 82 zien.

Hun Jaar begind den 28 Maart, heeft 365 dagen, 12 maanden, die weer in $4\frac{1}{2}$ weken ider, (dog ider halve week maar van 3 dagen) en die in 7 dagen ider onderscheiden zyn, dog hunne dagen, van welke de eerste, of Sondagen, gelukkige, en andre weer ongelukkige zyn, hebben 30 verdeelingen, gelyk wy 24 uuren.

Ook weten zy van geen Sandloopers, of Uurwyzers, en gissen de tyd maar na de Son, of na hunne Gedagten; dog de Vorst heeft een Bekken met een gat, welk Bekken, hy vol water doet, en waar by hy dan de nette tyd, even als de Mooren op Java, en elders, een klappusdop met water vullen, weet te gissen.

Zy zyn zeer bang voor Tovery, ook heeft men Lieden onder hen, die deze en geene dingen weeten te bezweeren, en weder te onttooveren, waar van zy zich voornamelyk bedienen, als hen wat ontstolen is, Een saak, daar alle de Indiaanen aan overgegeven zyn, en waar van elders breeder gesproken werd.

Zy werden gemeenelyk, vermits het gezonde Lieden zyn, zeer oud, en zyn dan nog al vry sterk en kragtig. Werden zeer Oud.

Onder hen heerschen de Kinder-pokken, en heete Koortzen, sterk, waar van zich een ider zelfs redden en geneezen moet, alzo hier geen Artzen nog wondheelers zyn, waarom zich elk een daar wat op scherpt, makende dat zy gemeenelyk zeer goede Salven en heylzame Olie, daar zy byna alles mede genezen, in huys hebben. Ook maken zy wel Braak- en Suyver-dranken, waar toe zy zekere Bladeren, en schorssen van Boomen, daar toe zeer dienstig, en ook zekeren gedoornden Boom, en eenige langwerpige Bezyen, weten uyt te kiezen; en daar zyn zeer weinig ongemakken, daar zy geen raad toe weten, ook zelf om iemand, die vergeven, of van een vergiftig dier gebeten is, volkomen te herstellen; dog dit geschied zelden, zonder dat 'er deze of gene Tooverspreuken onder loopen. Weten haare Ziekten zelfs te genezen.

Zy hebben Kruiden in hun Land, waar van zy een Salve weeten te maken, waar mede zy een Gebroken, dog weer wel gezet Been, in weinig uuren konnen geneezen.

Gelyk men hier allerley Winkelwaaren heeft, zoo heeft men 'er ook tot alles nette Maaten, Gewigten, Ellen, Maaten, Ellen, &c.

len, en op alles een vast gestelde Prys, die men by Cnox, in zyn derde Boek, en agtste Hoofdstuk, nevens de Munten, hier gebruykelyk, net aangetekend ziet.

Hunne Wetten. Men heeft onder hen ook zekere vaste Land-Wetten, of oude gewoonten, volgens welke de meeste zaaken, ten waare den Keizer daar verandering in maakt, geschikt werden.

De vaste Goederen erven de Kinderen; dog juist niet de oudste Soonen alleen, of, zoo dit gebeurd, moet hy zyn Moeder en de Kinderen onderhouden.

Alle Schulden verdubbelen om de 2 jaaren, en die geen middelen heeft om te betaalen, vervald met zyn Vrouw en Kinderen, in Slaverny.

Niemand mag een anders Wyf, dat van hem geloopen is, trouwen, voor dat haar Man met een ander getrouwd is.

De Kinderen van een Vrye, by een Slavin gewonnen, vervallen in Slaverny, gelyk in tegendeel de Kinderen van een Slaaf, by een vrye Vrouw geteeld, daar door vry zyn, zoo dat de Vrugt hier gemeenelyk de Staat van de Moeder volgd.

Een Dief, die 't gestolene niet zevenvoudig wederom geven kan, vervalt mede in Slaverny.

Ouders, in Schulden rakende, verpanden, en verkopen hunne Kinderen.

In duistere Saaken moeten beide de verschil-hebbende Lieden in hunne Tempels voor hunne Goden zweeren, waar van hier na breeder gesproken werd.

Die de Wetten overtreden, werden of met een Boete, of met de Gevankenis gestraft, en zo zy de boete niet ten eersten opbrengen, neemd men zulk eenen zyn Zwaard, Mes, Hoed, en Wambais af, en moet daar Gevangen zitten. Betaald hy nog niet, zoo moet hy een zwaare Steen zoo lang op de Rug dragen, tot dat hy betaald heeft. Buyten deze hebben zy nog meer andre gewoonten, om de Schuldenaars tot betaling te dwingen, van welke geenzins eene de minste is, dat de Schuldeyschers den Schuldedenaar dreigen zich zelven te vergeven, waar voor hy dan zou moeten boeten.

Guychelaars onder hen. Men vind veel Guichelaars en Potzemakers onder hen, waar by zy hun verstand, gezwindheid, en raddigheid van Leden, mitsgaders hun moedigheid doen uytblinken, verscheide dingen doende, waar over men moet verbaast staan.

Taalen, hier gebruikelyk. De Taalen, in dit Eyland onder de Inlanders gebruikelyk, zyn of Cingalees, of Malabaars.

De eerste Taal is de regte Land-Taal, en ook een Taal op zig zelven, die met de Malabaarsche geen gemeenschap heeft, gelyk ook de een den anderen gansch niet verstaan kan.

Zy is zeer Hoflyk, of vry aardig, en zeer ryk, om verscheide Saaken onderscheidentlyk, beleefd, en byzonder net, uyt te drukken. Dus konnen zy 10 a 12 derley Titels of eernaamen, aan een en de zelve Man, of Vrouw, na dat hun Staat, of rang is, geven, hoewel zy 'er meer voor de Vrouwen, dan voor de Mans, hebben.

Gelyk wy tegen imand Gy, en UE., of UEd., zeggen, zoo hebben zy wel zeven a agtderley woorden, om deze verscheidene Titels van Gy, ider na zyn rang, uyt te drukken; dog aan den Keizer geven zy den Titel van Dionanxi, die (zo zy willen) nog hooger, dan die van God, gaat, dien zig *Raja Singa* voor den Oproer nog liet aanleunen, dog na den zelven verbood hy, dat men hem dien geven zou.

Wanneer zy tegen den Vorst, of tegen een Grooten van zich zelve, in de eerste Persoon spreken, zullen zy noyt ik zeggen, maar gemeenelyk zich 't stuk van een hond noemen, en op diergelyken wyze ook van hun verdre Huisgenooten spreken.

Gelyk zy nu in hun Taal menigerley zeer beleefde uytdrukkingen hebben, alzo hebben zy ook veel aardige en kragtige Spreekwoorden, waar door zy hun meining zeer klaar, zin-ryk, en fraey, weten uyt te drukken.

De Malabaarze werd hier mede gebruikt, dog daar van zullen wy onder de Stoffe van Malabar breeder spreeken.

Hun Wetenschappen. Geleerde Lieden vind men by hen niet, alzo zy daar toe geen gelegenheid nog Schoolen hebben, leerende niet anders dan Leezen en Schryven, welk laatste zy op een Tallipot-blad met een yzer Griffie doen, en dan rollen zy dit toe.

Dit Blad is zomtyds een voet, of ook wel 7 a 8 duymen lang, en ontrent 3 vingers breed, waar van zy geheele Boeken, op eene maat gesneden, maken, zeer weinig van Papier wetende. Zulke Boeken snoeren zy met 2 Koorden aan een, en dekken die met een Plankje aan weerzyden, die zy dan toebinden. Ook hebben zy nog een slegter blad, waar op zy gemeene dingen schryven.

De weinige Boeken, die zy nog zoude mogen hebben, handelen of van hunnen Godsdienst, of van de Geneeskonst, maar in een verhevener Taal, dan de Gemeene.

Dat

Dat zy zich op de Tooverkonst sterk zetten, is, uyt het gene wy bevorens reeds gezegt hebben, genoeg af te nemen; ook heeft men 'er onder hen, die zig, hoewel zeer gebrekkelyk, in de Ster-kunde oeffenen. Dus maken zy ook Almanachen, dog die maar voor een maand duuren, en waar in hunne goede en quade dagen aangeteekend staan. Zy vermeten zig wel, toekomende dingen uyt de Sterren te konnen voorzeggen, maar gemeenelyk hebben die geen grond, en kan daar de Sterrekyker mede speelen zo hy wil. Dezen Raad gebruiken zy egter over Ziekten, Huwelyken, en wat dies meer, om te weten, of zy van zulken Ziekten Sterven, en in zulken of zulken Huwelyk gelukkig, of ongelukkig zullen zyn; welke Sterrekykers dan voorgeven eerst de nette Geboorte-tyd van zulk eenen te moeten weeten.

Niets in de Weereld vreezen zy meer als de Dood; om welke te ontgaan, zy allermeest de Duivel, om dat zy dien nog meer vreezen, aanroepen, en bidden, om daar af gered te werden.

Komen zy nu, tegen verwagting, te sterven, zo werden zy, van een groote rang zynde, verbrand, dog de mindere in de bosschen Begraven, daar toe maar de noodige Bedienden gebruikende, die 't lyk in een Mat, en op stokken, 'er na toe dragen.

Zy beweenen ook hunne Dooden, 't geen hier mede de Vrouwen met loshangende hairen, en een ysselyk gebalk doen, houdende de handen, als mistroostige, boven 't hoofd, verhaalende te gelyk ook den lof des Overleedenen, al was hy zelf een groote deugeniet geweest. Dit doen zy 3 a 4 dagen aan een, 's morgens en 's avonds, terwyl de mans 'er maar bystaan en zugten. Egter moet men zeggen, dat de Vrouwen dit meer uyt gewoonte en wel staans halven, als uyt droefheid doen, alzo zy door de bank kloekhartiger en hartvogtiger, als de Mans, zyn. Zo ras haar Man Dood is, zoeken zy weer een anderen, zig weinig over den Overledenen, en veel meer over een nieuwen Man, dien zy niet wel missen konnen, bekommerende.

Die van de Hoogste Rang werden in een uytgeholden Boom, na dat 'er 't Ingewand uytgenomen, en 't Lyk gebalzemd is, gelegt, en met Peper bestroid, en moeten daar, of wel buitens huis, zo lang blyven leggen, tot de Keizer last geeft, om hen te verbranden, en dat geschied dan gemeenelyk onder een zoort van een Eeren-Boog, die met Cocos-nooten, en andre Vrugten, met veel fraeje groente verzierd is, hoewel dat voor geringe Edele met minder Lofwerk, en met minder beslag, geschied; dog zoo imand aan de Kinder-pokjens overleden is, die moet, al was hy nog zo edel, op Doornen, en zonder eenigé Statie begraven werden.

Behalven de Cingaleezen heeft men hier onder de Inwoonders ook Malabaaren, niet alleen hier en daar over 't Eyland verspreid, maar die ook een zeeker kleen deel Lands dicht by Jaffanapatnam in 't Noorden als bezitten; en bewoonen, tusschen 't Land van den Keizer en van ons gelegen, en van 's Keizers Land door de Rivier Corunda Waye gescheiden. Van de Malabaaren.

Zy woonen hier Vry-willig onder een byzonder Prins, die nog onder ons, nog onder den Keizer, staat, hoewel hy aan ons een kleene schatting van eenige Olifanten Jaarlyks geeft.

Met den Keizer van Candi houd hy ook eenige Vriendschap.

Zyne Onderdaanen staan zoo slaafagtig onder hem, dat zy hem veel meer dan de Cingaleezen aan hunnen Vorst, moeten opbrengen, hoewel hy hen beter, dan de Keizer van Kandi de zynen, handeld, betalende zyne Krygsknegten, daar de Cingaleezen den Keizer op hun eigen beurs moeten dienen.

Hun Landstreek geeft Olifanten, Koebeesten, allerlei wildbraad, wasch, honig, boter en melk, weinig Ryst, en geen Cattoen, dog zy weten, 't geen zy gebrek hebben, jaarlyks met groote kudden Coebeesten tegen Lywaaden te verruilen, die zy dan na Newecalawa brengen, ladende hun Beesten met Cattoen, dat zy tot kleeden, beter als de Cingaleesen, weten te verwerken, en met Ryst, die zy dan na hun Land voeren. Even zo weten zy hun zout, zoute Visch, kopere Bekkens, en 't verdre dat zy noodig hebben, van de Hollanders in te ruilen, dat zy dan weder aan de Cingaleesen, die met de Hollanders niet handelen mogen, tegen andere Goederen verwisselen.

Men heeft hier ook Bedas, anders Wedas genaamd, of een zoort van wilde Bosch-menschen. Deze zyn de Oudste Inwoonders van dit Eyland. Zy zyn zwart van Verwe, brandend van Oogen, niet groot van Gestalte, maar gezet en rad van Leden. Men vind die veel in 't Landschap van Vintana, Hoerli, en dat der Bedas, nog Noordelyker als Trinkenemale gelegen. Zy houden zig gemeenelyk in het digtste der Bosschen. Ook spreken zy Cingalees. Zy Jagen 't Wild-braad, droogen 't over 't vyer, en verkoopen of verruilen het dan aan andre Cingaleezen. Zy leven van 't Wildbraad, zonder daar Ryst, of iet anders toe te eeten. Zy heb- De Bedas.

hebben Huizen, Dorpen, en Overheden, (hoewel nog eenige den Keizer erkennen) en woonen gemeenelyk onder een boom, of onder eenige afgehouwen takken, dicht by een ſtroom, ofte Vliet. Zy ſcheeren noit hun Hoofdhair, maar binden dat met een grooten Bos op, en laten 't zo op hunne ſchouders afhangen.

Men heeft eenigen onder hen, die zeer wild zyn, en die men zelden ziet; dog andre, die tammer bevonden werden.

Zy dragen zeer korte en naeuwe Badjoes of kleeren. Ider heeft onder hen ook zyn eigen Erf, en zyn byzondre Grenzen, waar in zy zig wel wagten moeten van malkanderen te benadeelen, zo zy met pylen niet onverwagt willen dood geſchooten werden.

Hun geſchoten Wild-braad bewaren zy in holle om verre gehouwene boomen, die zy met Honig vullen. De Bruidſchat van hunne Dogters, als zy die Uithuuwelyken, beſtaat in eenige Jacht-honden, alzoo zy die meede leeren van de Jacht leeven. Zy ſchynen hier lang voor de oudſte Keizers van Ceylon al geweeſt te zyn, en toen onder een Koningin, die als een andre *Medea*, in tooveren ervaren was, en van welke wy elders in een Bericht van de Oude Heer van *Goens* ſpreeken, geſtaan te hebben.

Portugeezen, en andre Inwoonders.

Van de Portugeezen, Hollanders, en andre blanke Lieden, die men hier te Lande zeer veel in de Steeden, langs de Stranden, en ook boven by den Keizer vind, is 't onnoodig, dat ik ſpreke, alzo ik hier na breeder van de zelve handelen, en aanwyzen zal, hoe zy hier gekomen zyn.

Na dat wy nu 's Lands Inwoonders beſchreeven hebben, ſtaat ons verder te zien, wat Gewaſſchen 't Land, wat Boomen de Boſſchen, als mede wat Gedierten, en Vogels de zelve, wat Viſſchen de Zeen, en wat Berg-werken, Geſteenten, &c. dit groot Eyland uitleverd.

Van de Land-Gewaſſchen.

Tarw kend men hier niet, als die 'er van buiten, uyt Suratte, of Bengale, voor de Hollanders gebragt werd.

't Gemeen Koorn dezes Lands is Ryſt, gelyk van ganſch Indiën, uitgenomen Suratte en Bengale, die ook Tarw uitleveren.

Men heeft die hier verſcheidenerley, alzo de eene zoort in 6 a 7, en de andre weer, in 5, 4 en 3 maanden ryp werd, hoewel alle die zoorten van een en de zelve prys zyn. De lekkerſte is die, welke 't eerſt ryp is; maar deze heeft men 't minſt; ook weten zy te maken, dat zy alle haare Ryſt op een en den zelven tyd inoegſten, gelyk zy die gemeenelyk in Juli of Auguſtus zaejen, na dat zy hunne Landeryen met Oſſen beploegd hebben, die daar na dit Graan ook dorſchen, of uyttreeden, na dat de Vrouwen dat by boſſen aangebragt, en eerſt driemaal rondom de Dorſch-vloer met dien bos op haar hoofd gewandeld hebben, en na dat daar nog eenige Tovermiddelen ontrent gebruikt zyn, waar voor de Vrouwen dan zoo veel Ryſt trekken, als 'er op de Tooverſteen, die ze op de Dorſch-vloer brengen, leggen kan.

Oſſ Plo en l zen

Behalven de Ryſt zyn hier nog eenige andre ſlegter Graanen, en Zaaden, tot Spys dienende, als de Coracan, Tanna, &c. Zynde als Moſtaard-zaad, de Moeng (dat een zoort van Erweten is) en nog eenige Zaaden, waar van zy Olie maken. Ook is 'er een Oemb genaamd, dat, met Ryſt gekookt, hen Dronken maakt.

Veelerley andere Gewaſſchen leverd de grond of 't Aardryk hier uyt, van welke wy niet nodig agten veel te zeggen, om dat zy met de Gewaſſchen, onder de Stoffen van Amboina beſchreven, meeſt overeen komen.

De B men

Even zo is het met de Boomen gelegen; want allerley Vrugtboomen, die men in Amboina, en elders in Indiën, heeft, vind men ook op Ceylon, en zyn in de Hortus Malabaricus van de Heer van *Rheede* in 't breed beſchreeven; nogtans zyn 'er eenige weinige byzondre boomen, die hier, en elders niet, vallen.

De T lipot-Boom

Onder deze is de Tallipot-boom, die zo dik en zo hoog als een groote maſt, en byzonder recht is. Deze draagd geen Vrugten, en maar alleen bladeren, die, zo door haare groote, als anderzins, van een groote nuttigheid zyn.

Dit Blad is zo breed, en zo groot van omtrek, dat 'er wel 14 a 15 menſchen tegen den Regen onder een blad ſchuilen konnen, zonder dat zy zullen nat werden. Gedroogd zynde, is het zeer vaſt, maar ook zeer handelbaar en gedwee, zo dat men het, ſchoon zo groot in zynen omtrek, ook als een Waejer byeenvouwen, en zeer verre zonder moeite met zig dragen kan, alzo 't dan pas de dikte van een mans arm heeft, behalven dat het zeer licht is. Het vertoond zig in zyn groote byna als een ronde kring, dog als het in ſtukken geſneden werd, krygt het de gedaante van een driehoek. Als men het op Reis op zyn hoofd legt, met de ſpits voor uyt, diend het om een weg door de ſtruiken en doornen te baanen, daar het anders in plaats van een Sonneſcherm tegen de Son, en een dekzel tegen de Regen is.

Zy

Zy wasschen boven aan de top des Booms, die nooit eenige Vrugt, dan op zyn laatste Jaar, en dan de zelve ook in de top des Booms geeft, zich daar met groote takken uitbreidende, die eerst Geele schoone Bloemen draagen, welk zeer sterk van reuk zyn, en zelfs verveelen, waar aan, en waar uyt, daar na een ronde harde Vrugt, van groote als onze grootste Morellen, komt, hoewel zy nergens toe, dan tot Zaad om deze Boom voort te planten, diend.

Op dit laatste Jaar egter draagd hy deze Vrugt zo overvloedig, dat een Boom Vrugten genoeg geeft, om 'er een geheel Landschap mede te beplanten.

Het Pit van dezen Boom werd ook tot een Meel, als men die tot Zaatgeving omkapt, gebruikt, en den Inlander weet 'er lekkere Koeken af te maaken, die in smaak wel wat naa Wittebrood gelyken. Zy bedienen 'er zig ook af, eer hunne Ryst ryp is, of als zy die niet in voorraad hebben. Hoe dit Blad ook diend, om 'er met een yzere Griffie op te schryven, en 'er geheele Boeken af te maaken, hebben wy bevorens al getoond.

Ket-[...] [...]om. De Kettule-boom wast mede zeer recht op; dog is lager als een Clappus-boom. Hy heeft van binnen mede zo een Pit als de Tallipot-boom, en geeft een ongemeen zoet Sap, dat zeer liefelyk en aangenaam van smaak, zeer gezond, en egter niet kragtiger als water, is. Dit konnen zy twee, en zomtyds wel driemaal daags van hem krygen, zo dat een gemeene Boom wel 16 kannen daags uytleveren kan; van welke vogt zy, na dat zy gekookt is, bruine Suyker maken; hoewel zy, als zy hun best willen doen, 'er ook wel heele witte Suyker af weten te bereiden, of altoos een zoort naast aan de beste.

De bladeren van deze Boom zyn als die der Pinang-boomen, en hangen ook aan een huid vast, die hard en als een vaste Plank is, dog vol vezelen en draden, die zy als Garen gebruiken, en waar van zy Touwen weten te maken. Soo lang hy nog groeid, vallen zyne bladeren af; dog als hy zyn volle groei en waschdom heeft, blyven zy veele jaren aan de stam, en dan krygt hy geen nieuwe.

Wanneer de knoppen aan den top ryp werden, en verdorren, komen 'er ider jaar weer andre, geduurig al dieper en dieper, en hoe langer hoe lager, tot dat zy aan 't onderste der takken gekomen zyn. Dan heeft de boom uytgedragen; maar blyft egter nog 8 a 10 Jaaren staan, en gaat dan uyt.

De voornaamste Boom, dit Eyland eigen, is de Caneel-boom. De Cingaleezen noemen hem Curindo-gas, en de Caneel, die den boom, en dit Eyland zoo beroemd maakt, Curendo Potto. De Caneel-Boom.

Deze Boomen vallen zomtyds zeer groot, en zomtyds maar maatig. Des zelfs bladeren gelyken wel wat na een Citroen-blad, of na een Laurier-blad in dikte en verwe; dog dit heeft maar eene rechte ader, en 't Caneel-blad heeft drie ribben, rondom welke 't groen van 't blad zig uytbreid. De jonge bladeren eerst uytkomende, zyn zo rood, als Scharlaken, en rieken, in stukken gewreven zynde, veel meer na Kruid-Nagelen, als na Caneel. De Boom, die meest middelmaatig van groote, vry Loof-ryk en dicht van Takken en Bladeren is, draagd witte bloessem, die zeer lieflyk en aangenaam riekt, waar aan daar na een Vrugt komt, die van groote als een Olyf, wat geelagtig is, en in Juni ryp werd, byna als een eykel, dog wat kleener, en byna zonder smaak, of reuk, geenzins na des zelfs bast gelykende, hoewel sommige dit staande houden, maar, als men die kookt, eenige schoone en heilzame Olie van zig gevende, die, koud geworden zynde, wel wat na Kaarssmeer zweemt, en van een liefelyken reuk is, gelyk men daar af een zeer heilzame Zalf tegen deze en gene smerten en ongemakken der Leden maakt, behalven dat men die ook in de Lampen brand; dog tot Keerssen werd zy niet gebruikt, aangezien de Keizer die maar alleen brand. Men zegt dat die Vrugten van Verw en kragt byna als de Nooten-Muscaaten zyn.

Deze Boom wast in 't Wild, als andre Bosch-boomen, en werd van de Inlanders ook niet hoger geacht.

Men vind ze meest bewesten de grote Rivier Mawielleganga, en wel in een groote menigte, hoewel op de eene plaats overvloediger, als op de andre.

Deze boom heeft een dubble schors, de buitenste, die niet Caneelagtig is, en die men 'er eerst met een mes afschild, en de binnenste, dat de regte Caneel is, die men 'er met een kromme punt van een mes eerst in 't rond, en daar na in de lengte afpeld, en op 't veld in de Zon te droogen gelegt werd, waar door zy in malkanderen rold, en zoo te zamen, gelyk wy die gemeenelyk zien, opkruld. Wat de Caneel is.

Na dat de Boom dus afgeschild is, groeid hy niet verder; maar van de vrugten wasschen nieuwe Boomen op.

Het Hout van dezen Boom geeft geen reuk ter Wereld, dan als men 't brand, zynde wit en zagt, byna als Dennenhout,

hout, waar van zich de Inlander ook wel, tot het maken van Huizen, en tot het opmaken van nette Cabinetten en Comptoirkens bediend.

Waar zy valt.

Zy wasſchen niet overal op dit Eyland; want in 't ganſch Koninkryk van Jaffanapatnam, en op 't Eyland Manaar, is 'er geen eene; maar men krygd die eerſt bezuiden de Rivier van Chilauw, in de Landſtreek van Nigumbo, en binnenwaards, ook zelf tot Gale toe.

Uyt de Wortel van dezen Boom trekken de Artzen ook een welriekend Camfer-Water; en weten 'er zelf de ſterkſte Camfer uyt te haalen.

Driederley zoorten van dien.

Men heeft hier ook driederley Caneel, vooreerſt de fyne, die men van jonge en middelmaatige boomen ſchild. Ten Tweeden, de Grove, die van dikker en ouder boomen komt; en ten Derden de Boſch-of wilde Caneel, die ook wel op Malabar, en in andre Geweſten, valt, en waar af een Pikol pas ⅐ van de waarde der rechte Caneel in Prys haalen kan; maar de rechte Caneel valt nergens, dan op dit Eyland; hoewel onze Maatſchappy zoo wel van de wilde, als van de rechte, volkomen alleen meeſter is. Doende een Bahaar van de wilde pas 10 a 12 Ryksd., als een Bahaar van de andre 50 a 60 Ryksd. komt te koſten.

De Droomen der Ouden, en de Onnoozele Beſchryving van *Herodoot*, dat de Caneel, Wierook, Myrrhe, Caſſia, &c. nergens dan in Arabien groejen, en dat groote Vogels de Caneel in hunne neſten ſleepen, en andere grollen meer, van welke wy in ons eerſte Deel breeder ſpreeken, en die hy en anderen ons daar af verhaalen, gaan wy al willens voorby.

De Orula-Boom.

Buiten den Caneel-boom heeft men nog al verſcheide andre Olie-gevende Boomen, welke Olie zy alleen in hunne Lampen gebruiken. Daar is ook een zoort, die dient tot Geneezing, of om 't Lyf te zuiveren, om hunne Kleederen zwart te verwen, en om verroeſt Yzer blank te maaken. Dezen noemen zy den Orula-boom.

De Doenekaja-Struik.

De Doenekaja-ſtruik is ook zeldzaam, diens bladeren 2 vingeren breed, maar wel 6 a 8 voeten lang, en aan weerzyden met Doornen bezet zyn, behalven dat zy ook een rey Doornen in 't midden hebben. Deze bladeren ſpouwen zy van een, om 'er Dekens af te bereiden. Deze Struik draagd een ſchoone ſpitstoeloopende knop, meer als een ſpan lang, die van eenige bladeren bedekt werd, welk zig rondom, gelyk Koolsbladeren ſluiten. Deze knoppen rieken zeer lekker. Zy zyn Goud-geel van Verwe, en ider knop leverd verſcheide troſſen kleene witagtige Bloemen uyt, die zig als een bondel pluimen uitbreiden.

De Wortels dezer Struyken dienen, om 'er touwen af te maken, alzo men de zelve ſpouwt, en tot draaden bereid.

De Capita-struik.

De Capita-ſtruik, die een Mans arm dik werd, en welkers hout, ſchors en bladeren een Medicinale reuk heeft, waſcht over al op Ceylon, uytgenomen in 't Koninkryk van Oeva. Zy moet eenigzins van een vergiftigen Reuk zyn, alzo al 't Vee uyt 't voornoemd Koninkryk, daar maar ontrent komende, ten eerſten ſterft. Andre Dieren, die in die plaatzen, daar zy groeid, gewoon zyn, ſterven 'er wel niet af; maar zullen 't blad, dat helder Groen, rondagtig, ruig, en van groote als een vlakke hand is, noit eeten.

De Bo-boom, &c.

Nog hebben zy een zeldzamen Boom, die zy den Bo- of Gods-boom noemen, voorgevende dat haren Afgod Boddum, toen hy op Aarde nog was, daar veel onder ging zitten, alzo hy een groote lommer geeft, en zig zeer wyd met zyn takken en lof uytbreid. Ook heeft hy altyd eenigzins. Zy hebben, uyt inzicht van dien Afgod, voor dezen Boom een groote eerbied, en draagen daar voor meer zorg, als voor eenigen anderen boom. Ook leggen zy 'er gemeenelyk veel ſteenen rondom, houden die zuiver, ontſteeken 'er lampen op, en zetten hunne Afgods-beelden 'er onder, plaatzende daar ook wel Tafels, om 'er op te offeren. Men ziet ze over al aan de wegen, en in de Vlekken, ook hier en daar, alwaar Lyken verbrand zyn, ter gedagtenis der Overleedenen, en zy ſtellen vaſt, dat die welke zulk een boom plant, niet lang 'er na leven, en ook vaſt in den Hemel komen zal. Het eerſte is eenigzins te geloven, aangezien geen jonge, en altyd oude, ja meeſt Stok-oude Lieden hem planten.

Hier vallen ook 't geheele Jaar door, uitgenomen in de drie Regen-maanden, druiven; buiten welke men hier ook Moerbezien-boomen heeft tot voedzel der Wormen, van welke men hier jaarlyks veel Zyde vergaderd. Men heeft ook overvloed van Ebben-hout, 't geen aan de Huisraad, hier vallende, genoeg te zien is.

Veel eetbaare Wortels.

Ook valt hier onder de Aard-Gewasſchen Gember, als mede Cardamom, Peper, en Tabak. Ook veel eetbaare Wortels, als ook allerley Meloenen, Water-Meloenen, Aſpergies, Radys, en andre Hollandze Aardgewaſſchen, als witte Peen, Concommers, Pompoenen, Roſmaryn, Salade, Fenkel, Meliſſe, Moſtaard, en meer andre; als meede verſcheide zoorten van lekkere Boonen.

Tot

Tot Genezing van Been-breuken, en wonden, of tegen gezwellen in de keel, hebben zy de Heerlykste Kruiden hier, die men zig verbeelden kan; makende daar zalven af, om de gequetste Leden 'er mede te bestryken, of bereidende de zelve tot dranken, om in te nemen, die den Lyder aanstonds helpen, of verlichting geven, en in korte tyd herstellen. Men heeft 'er ook zeer schoon Slangen-hout, en zeer veele Genees-wortels.

Men ziet 'er ook veelerley bloemen, die in 't Veld groejen, alzoo zy die noit planten.

Daar zyn witte en roode Roozen, die van de onze in reuk en gedaante niets verschillen, en wy zullen ons niet bemoejen, om de verdre te beschryven, aangezien zy meest met de zoorten, die wy onder Amboina beschreven hebben, overeenkomen.

Daar is 'er een, Pitsja genaamd, die wit is, en zeer wel na de Jasmyn gelykt. Alle, die de zelve op weg ontmoeten, moeten 'er, uyt eerbiedigheid voor den Keizer, wat voor aan een kant wyken: want deze bloem werd aan den Vorst alle morgen door zekere Persoonen, na dat zy die in een witten doek gewonden hebben, als iet fraeys en geurigs, alzo zy heerlyk van Reuk is, gebragt, die ook gewoon zyn de zelve ontrent de Rivieren te planten.

Zoo heeft men 'er ook verscheide Bloem-boomen, die al mede met de zoorten, van ons onder Amboina beschreeven, overeenkomen, en die wy derhalven hier niet herhaalen.

Men heeft veelerley Dieren, zo wilde als tammen, op dit Eyland.

De wilde zyn, Olifanten, Tygers, Beeren, wilde Elanden, Harten, Buffels, Civet-katten, Jakhalzen, Aapen, Slangen, Eekhoorenkens, de Negomboze Duivel, de Luyaard, Monkoffen, en Haazen. De tammen zyn Koejen, Ossen, tamme Buffels, Schaapen, Verkens, Geyten, en Honden. Daar zyn wel Paarden, maar die zyn 'er van buiten gebragt. Ook heeft men op 't Koejen-Eyland, hier ontrent, een heele Queekery der zelve, daar van der Portugeezen tyd af gebleeven.

Olifanten zyn hier zo menigvuldig, dat het onmogelyk is zonder Volk en Trommels te reizen. Ook zyn 'er veel voorbeelden, dat zy dezen, en genen hen ontmoetende, groot quaad gedaan, en doodgeslagen hebben.

De Ceylonze Olifanten zyn de beste, en de grootste van gansch Indiën, en men wil, dat alle andre aan deze eere bewyzen, dat by my juist niet doorgaat. Hier zyn 'er ook gevonden, die over hun gansch lyf gesprikkeld en geplekt waren, die gemeenelyk by den Keizer gebragt werden, alzoo hy die boven alle andren zeer hoog agt.

Hoe deze Olifanten gevangen werden, kan men by *Baldeus* en *Cnox*, en ook uyt onze Teekening zien. Deze vangst is men genoodzaakt te doen, om dat zy aan de Boomen, aan 't Veld-gewasch, en aan de Ryst-Velden groote schaade, met het afeeten en vertreden, toebrengen.

Zy werden ook om hunne schoone Tanden gezogt, behalven dat de Vorst gemeenelyk een Olifant als zyn Lands-Beul gebruikt.

Men heeft 'er ook Tygers, en zelf een zoort die zwart valt; maar niet heel veel, en zo schadelyk niet als wel op andre Eylanden. Ook ziet men nu en dan wel een Luipaard, maar Beeren vind men 'er meer, voor al in 't Land van Matotte.

Buffels heeft men met troepen in 't wild, ook in de Landen van Chilauw, en Madampe Egels, of Yzere Verkens; hoewel niet heel veel. Elanden zyn 'er in menigte, wat grooter als gemeene Harten.

De Harten vind men 'er in een groot getal, en van verscheidene zoorten en groote, en zommige, die niet grooter dan een Haas zyn. Zy noemen dit Hartje, Meminna; 't is grauw van Verwe, met witte vlekken bezaeid, en zeer lekker van smaak.

Daar zyn ook spierwitte Harten, dog zeer weinig, en zulke zeldzaamheden werden al mede by den Keizer gebragt.

Civet-katten en Steen-bokken vallen hier in groote menigte, ende de Jakhalzen doen hier zeer veel quaad.

Men heeft hier ook de Nigombooze Duyvel, die 1 el hoog, 3 lang, viervoetig, zeer scherp en spits van muyl, scherp van tanden, en als vol geele schelpen is, die rond, en als een Harnas op zyn lyf zyn. De Luyaard valt hier mede.

Aapen zyn 'er zeer veel, en menigerley; ook heeft men 'er Bosch-Aapen, als menschen van Gedaante. Slangen van allerley slag en groote, veel Eekhorenkens, en ook nu en dan Haazen.

De gevleugelde tamme Dieren zyn 'er in grooten overvloed.

Onder de Vogels teld men Paeuwen, ook een zoort van Veldhoenderen, Kieken-dieven, Nagt-Uylen, Ganzen, Reigers, wilde en tamme Endvogels, Patryzen, Duiven, Tortel-duiven, allerley Perkiten, Kievitten, Vleedermuizen, groote en kleene Martynkens, Timmermans, Ravens, Hout- Vogelen.

 dui-

duiven, Meesen, Snippen, Swaluwen, Musschen, en een zoort van Vogelkens, die gewoon zyn hare Nesten aan de einden der Takken te maken, waar aan zy als een muts met een lange tip zeer wonderlyk en aardig blyven hangen.

Ook zyn 'er veel Zang-vogelen, als Nagtegaalen, veel Leeuwerken, veel Meeuwen en Poelsnippen; maar Kraejen by duizenden.

Binnen in 't Land heeft men verscheide andre fraeje Vogels, eenige die Spierwit zyn, hebbende een Staart van een voet lang, dog de kop pik-swart, met een kuif, als een bos pluimen 'er op. Men ziet 'er meer van die zelve gedaante, dog van een andre Verwe, te weeten, rood of Orangieagtig, dog mede met een zwarte Veder-bos op de kop, mogelyk dat dit wel de Wyfkens van de andre zyn.

Men heeft 'er in 't Land ook een Vogel, Cardo genaamd, van groote als een Deen of wilde Zwaan, en die, noit beneden komende, zig altyd op de toppen der hoogste Boomen houd. Hy is zwart van verw, kort van Pooten, lang en rond van bek, aan weerzyden van de kop een witte lap hebbende, en boven op zyn bek met een hooge uytwasch, als een Hanen-kam. Gemeenelyk ziet men 'er eenige by een, die van de eene tak op de andre huppelen, en dan een groot geschetter en geschreeuw maken, dat men wel een halve myl verre hooren kan, 't geen wel wat na 't gequaak der Endvogels gelykt. Zy zyn ongemeen goed van smaak.

Men heeft 'er ook Vogels, als onze End-Vogels, maar Pik-zwart, die zeer lang onder water konnen blyven, en dan zeer verre van daar weer opkomen.

Daar zyn nog veel andere zoorten van Vogelen, veel grooter als een Swaan, die by de stilstaande Waters zich onthouden, en op Visch aazen; dog die zich byzonder wel voor de Kaymans weten te wagten.

Bloedelooze Dierkens. Men heeft hier ook veel Sprinkhaanen, Vuur-vliegen, Byen, Velerley bloedelooze Dierkens, wel vyf a zesderley mieren, als roode, kleene swarte, zeer groote dito, die uytnemende groote Nesten op de takken der Boomen maken, nog een groote zwarte zoort, die zich in de aarde onthoud, en een vierde zwarte zoort, die ongemeen sterk glinsterd, zig ook onder de aarde verbergd, en ongemeen fel byt, even als de roode vuur-mieren. De zelfde zoort heeft een roode kop, en een wit gat, zynde een zoort van witte Mieren, die alles in een zeer korten tyd doorceten. Zy noemen die Vaeos, en de Cingaleezen werden 'er schrikkelyk van geplaagd. Men heeft 'er Bloedzuigers, Vloyen, Muggen, Vliegen, allerley fraeye Capellekens, Scorpioenen, Duizendbeenen, Padden, Kikvorsschen, en ook zeer vergiftige Spinnekoppen.

Daar zyn ook Rotten en Muyzen, als mede Muscus-Rotten.

Onder de Zee-Visch heeft men Zee-Verkens, Haeyen, de Zwaard-visch, Jacob Evertszen, Cakab, Schollen, Scharren, Konings-visch, de Zeyl-visch, Peylstaarten, Goasche Cabeljauw, Gallioen-visch, Harders, Dorados, grote Spiering, Zee-luyzen, Vledermuyzen-Visch, Kreeften, Crabben, St. Pieters, of de vyf vingers Visch (die wel 2 ellen lang is, en 5 witte vlekken als menschen vingeren heeft) Tongen, Oesters, Mosselen, Garneel, Pampus-visch, Corremans, Babara's, Bonitos, Corcuados, Schildpadden, en meer andre van die zoort.

Men heeft hier ook verscheidenerley Zee-Horenkens, en onder deze ook voornamelyk de Sjankos, of Offerhoorens, met geheele schoolen; die ook een Koning by zich hebben, de welke, zoo men 'er een vind, voor veel Geld kan verkogt werden, en zommige Inlandze Vorsten geven 'er 7 a 800 Ryksd. voor.

Men heeft hier ook Peerlen, die by Manaar en Toetecoryn in zekere Paarlschelpen, die men daar duikt, gevonden werden.

Hier valt in Zee ook zeer goede grauwe Amber, waar van men nu en dan al goede stukken gevonden heeft.

In de groote Rivier van Mawiellega, heeft men als een zoort van Salmen, en zoo in die Rivier, als in andre, veelerley zoorten van Rivier-Visch; dog de meeste zoorten zyn dit Land zoo niet eygen, of men vind ze ook op Batavia, in Amboina, en elders.

Kaymans zyn 'er ook met menigten, en op 't Eyland Manaar veel zwaare Zee-verkens met zwaare Slag-tanden, welker Vleesch zeer goed is om te eeten, en welker Wyfkens groote Borsten vol melk hebben. Ook komen de zelve nu en dan wel op Land om groente te eeten.

Onder de Berg-stoffen, hier vallende, teld men Yzer, en Crystal in groten overvloed, wit, zwart, geel, bruin, en rood van verwe. Be… Sto…

Daar werd ook Salpeter, Swavel, en Spiesglas gevonden. Men wil dat 'er binnen in 't Land ook Goud en Zilver valt; dog dat de Keizer hier niet wil gegraven hebben.

Hier

Hier groeyen ook zeer schoone en dierbaare Gesteenten; als Robynen, witte en blaauwe Zafyeren, Topaazen, Spinellen, Granaaten, Smaragden, Firmamentsteenen; Katten-oogen, en meer andere fraayigheden, die men in 't Gebergte en in de Rivieren vind.

De Robyn groeyt in een Roodagtige, half-steenagtige, en half-zandige aarde, omtrent 1½ vadem diep, loopende gelyk als uit aderen voort. Indien de sterke vloed van een Rievier zulken ader treft, voerd zy nu en dan wel brokkels 'er af na beneden, alwaar die steenen, zoo lang als zy met water bedekt zyn, haaren glans nog volkomen behouden; dog zoo zy bloot geraken, en eenige dagen in de zon leggen, werden zy koolswart, en als verbrand.

De Zafier groeyt in een blaauwe harde, dog de witte in een graauwe grond, pas ½ vadem diep, al mede met aderen, en werden ook zoo door de stroomen na beneden gesleept.

De Waaren, die van Ouds her hier al getrokken waren, zyn deze:

Verscheide geverwde Lakenen.
Fluweelen, van verscheide Verwen.
Allerley Droguen.
Verscheidenerley Zyde Stoffen.
Ploeg-Ossen.
Roode Mutzen.
Porcelyn.
Amfioen, of Opium.
Speceryen.
Staal.
Radix China.
Tabak.
Camfer van Baros.
Cattoen.
Muscus.
Sandel-Hout.
Yzer.
Agel-Hout, dat de Javaanen en Maleyers Cajoe Garoe, de Portugeezen Pao d'Aquila, en de Chineezen, en die van Coetsjentsjina, Calimbac noemen; hoewel Calimbac nog een zoort op zig zelve, en wel 't uytgelezenste van 't Agelhout is.
Salpeter.
Swavel.
Vergulde Spiegels.
Glaze Flessen.
Allerley gezorteerde Kleeden, en Lywaaden, van de Kust, en van Suratte.
In de Maldives trekt men Koper, Amfioen, Ropyen, Kleeden, Ryst, &c.

Daarentegen zyn de voornaamste Waaren, hier vallende, deze:

Caneel.
Peeper. *Of, hier vallende.*
Cardamom.
Olifanten, en hunne Tanden.
Ebben-Hout.
Caliatoer-Hout.
Zwarte Suiker.
Spies-Glas.
Sout.
Ryst.
Oude Pinang, anders Areek genaamd.
Peerlen.
Sjangkos.
Wasch.
Muscus, dog niet veel.
Velerley Gesteenten, als:
Robynen.
Zafieren, witte en Blauwe.
Smaragden.
Topaazen.
Spinellen.
Granaaten.
Firmament-steenen.
Katten-Oogen.
Crystal, van by na allerley zoorten.
Uyt de Maldives vervoerd men Cauri's, en Sjangkos.

Behalven de Munten, Maaten, Ellen, en Gewigten, die men by *Cnox* zien kan, agten wy nog dienstig deze hier by te voegen.

Munten.

De Munten, hier gaande, zyn Ryksdaalders, a 60 stuivers. *Munten.*
Ropias, a 24, of 30 stuivers.
Persiaanse groote Abassis tegen 1 Ryksdaalder de 2½ dito, en van de kleene 3½ dito.
1 groote Abassi doet 22½; 1 kleene doet 18 stuivers.
Ducaaten, a 6 gl. 12 stuiv. ider.
1 Coper Casje, 1 stuiv.; en 60 dito in 1 Ryksd.
Provintie-daalders, a $1\frac{1}{10}$ Ryksd. ider.
1 Coer Sjangkos doet 20 stuiv.
Pagoden, a 120 stuiv. of 6 gl. ider.
1 Fanum 5 stuiv.
1 Moorze Ducaat doet 19 Fanums, of 2½ Ryksd.
1 Xerafyn 1 gl.

Maaten, en Gewigten.

1 Legger Wyn, gelyk op andre Comptoiren. 350 kann. a 10 Mutsjens, dog van Inlandze Dranken 396 kannen, a 11 Mutsjens, en na maate van dien, 1 Aam, &c. *Maaten, en Gewigten.*

1 Aam

1 Aam a 90 kannen.
1 Parra Areek, of oude Pinang, houd 3610 ſtuks, en ook wel wat min, en meer.
1 groote Ammenang Dinang, 27 a 28800 ſtuks, dog op Jaffanapatnam 20000 ſtuks.
1 kleene Ammenang Pinang, 23 a 24000 ſtuks, of 232 pond; dog van Padi 240 op Jaffanapatnam.
1 Bois is 30000 ſtuks op Toetoecoryn.
1 Laſt is 75 Parra, of 3000 pond.
1 Parra 40 pond.
1 vat Soute-Vleeſch a 400 p.
1 dito - - Spek - - 300 p.
1 dito - - Boter - 300 p.
1 Verken Calappus-Olie doet 120 kannen.
Op Padi en Ryſt verlieſt men 36 ten honderd.
1 pot Singeli-Olie doet 54 a 60 kan.
1 Bahaar weegt 480 pond.
1 dito ook - 744
1 dito is 12 Robbe.
1 Robbe is 62 pond.
1 Markal is 9 pond.
} van Caneel.
1 Catti Cauris 12000 ſtuks.
1 Bahaar op Toetoecoryn 510 pond.
1 Man $25\frac{1}{2}$ pond op dito plaats; dog op Jaffanapatnam 24 pond.
1 Ratel is $1\frac{1}{16}$ pond.
1 Man doet 24 Ratel.
1 Medide doet 7 Mutsjens.
1 once Gewigt doet 1 Ryksd.
20 Mangeli doen 1 Calange.
1 Calange doet $11\frac{1}{2}$ Greyn, of $3\frac{3}{4}$ Engelzen.
600 Grein doen 1 once.
30 Grein doen 1 Engelze.
1 Caraat doet 4 Greyn.

Met de Maat der *Kleeden*, is 't aldus geleegen:

Maat der Kleeden.

Tapi Saraſſa's, nieuw zoort, lang $3\frac{1}{2}$, breed $\frac{1}{2}$ elle, 't Pak 420 ps.
Tapitsjindos, lang, en breed, als boven.
Saraſſa Gobars, en Saraſſa Nieuw Keten-werk, lang 4, en breed 3 ellen, 100 ps. in een Pak.
Geſchilderde Committers, als vooren, alles.
Roode Bethilis, lang 30, a 32 Haſta, breed $1\frac{1}{2}$ el.
Dito Bethilis, lang 40 Haſta, breed $1\frac{1}{2}$ el.
Roode Tsjavonis, lang 16, en breed 2 Cobido.
Dito Parcallen, lang 15 a 16, breed $1\frac{1}{2}$ el.
} 't Pak.
Dito Moeris, lang 18, breed $1\frac{3}{4}$ el, 't Pak 100 ps.
Salampoeris; lang 30; a 32 Haſta; breed $1\frac{1}{2}$ el, 't Pak 80 ps.

Na dat wy 't voornaamſte van dit Eyland voorgeſteld hebben, ſtaat ons nu in 't algemein; (alzoo wy hier na in 't byzonder over deszelfs Koningen ſpreeken zullen) te zeggen, dat in oude tyden dit Land van verſcheyde Koningen, die zommige op 7. en andere op 9. bepalen, plagt beſtierd te werden; dog jegenwoordig werd het van binnen, maar van eenen Keyzer oppermagtig beheerſcht; die verſcheide Koningen, Princen, Graven, en Heeren van de Ryken, Prinsdommen, Graafſchappen, en Heerlykheden, bevorens reeds by ons gemeld, onder zig heeft. Dit heeft zyn begin met de Regeering van Don Jan, of Fimala Darma Soria Ada, die A°. 1604. ſtierf, en zyne navolgers (gelyk wy hier na breeder toonen zullen) genomen, en is tot nog toe op den zelven voet gebleven.

Deze Vorſt onthoud zig nu, uyt vreeze voor zyn eygen Onderzaaten, in 't Gebergte, in de Stad Dietlicki, daar hy een ſterke Lyfwagt heeft, zoo van zyne grootſte Bedienden, als van een groot getal Soldaaten, onder die Grooten ſtaande; dog 't meeſt vertrouwd hy zig op een byzondere Lyfwagt van Mooren, die aan zyn Kamerdeur doorgaans de wagt hebben. Buyten deze heeft hy nog veel andere jonge Lyfwagten, die hy uyt de beſte geſlagten kieſt, en die de kloekſte en wakkerſte Jongelingen in zyn Land zyn. Zy hebben lang ſchoon hair, gaan doorgaans blootshoofds, en zyn gemeenelyk by hem, als hy uitgaat, of zig ergens na toe begeeft.

De inkomſten van dezen Vorſt zyn zeer groot. Driemaal 's Jaars moeten zyne Ingezetenen hem ſchatting brengen. De eerſte trekt hy in Maart, op hun Nieuwjaar; de tweede van de Eerſtelingen, en de derde by een zekere offerhande, die ter eeren van hunnen Afgod in November opgeofferd werd.

Buiten deze ſchattingen is ieder een gehouden aan den Vorſt alles, dat in zyn Paleys maar ontbreekt, te geven; en de Grooten haalen het maar, daar zy weten dat het te vinden is, zonder daar iets voor te geven, waar onder veele ſchelmeryen, en andere vuyle knevelaryen door hen, op 's Keyzers naam, gepleegd werden.

Alle Schattingen en Geſchenken werden met wit Lywaad, uyt eerbied, omwonden, en zoo by den Keyzer allereerſt gebragt, na dat hy op hun Nieuwjaar zyn hoofd gewaſſchen, en zich in zyn Baden gereinigd heeft, op welken tyd

tyd hy zich aan 't gansch Krygsheyr uytdrukkelyk ten dien eynde daar ontrent vergaderd, en aan alle zyne Grooten, opentlyk vertoond, gelyk dan ook al het Geschut over al los gebrand werd.

Daar na komen de Grooten en minderen alle hunne Geschenken, van Goud, Zilver, edele Gesteenten, Geweer, Zyde Stoffen, en Kleeden, nevens de Schatting, die zy voor de eerste Paey schuldig zyn, in Geld, Palm-wyn, Oli, Ryst, Honig, Wasch, Yzer, Olifants-Tanden, Tabak, of in andre Waaren, aan hem betaalen, en moeten dan dikwils nog zeer lang, eer die Goederen door den Keizer of zyne Bedienden aangenomen werden, aan 't Hof blyven wagten, dat daar dan een groot gekriοel en gewoel geeft.

Behalven deze Inkomsten, die vast gaan, heeft hy 'er nog veel, die onzeker en gevallig zyn.

Al waar een Man sterft, die Beesten nalaat, daar van trekt hy, volgens 's Lands Wet, en zyn Recht, een Os, een Koe, en een paar Buffels van beider Geslagt, 't welk door zekere Bedienden, daar toe gesteld, ingevorderd, en daar zeer nauw opgelet werd.

Ider Jaar moet elk op den tyd der Inoegsting ook een zekere Mate van Koorn of Ryst, na de grootte van zyn Land aan den Vorst geven, dat zomtyds wel met een somme Gelds voor altyd afgekogt is; dog dat mag nu niet meer wezen.

Van deze Lasten zyn egter de Goederen der Krygslieden vry, die in den Oorlog gesneuveld zyn, maar anders niet.

Ook moeten alle Pagters van de Landeryen, boven de gestelde maat Koorn, nog een zekere somme Gelds opbrengen; maar daarentegen geven de Landen niet, die aan een Priester geschonken, of als een Aalmoes gegeeven zyn.

In Oude Tyden had hy ook de Tollen van Cotjaar of Trinkenemale, Punto Gale, en Portaloon, dog nu niet, alzoo wy die trekken.

Voor alle die Schattingen, en Geschenken, die hy in zoo menigerley zoorten ontfangt, heeft hy hier en daar in zyn Land verscheidenerley Schat-Huizen, waar in deze Goederen van allerley zoorten ider byzonder bewaard en opgeslooten werden; hoewel 'er wel tyden geweest zyn, dat deze Vorsten, van hun Vyanden overvallen werdende, veele van die Schatten, en Juweelen, op dat de Vyand ze niet bekomen mogt, in de Rivier Mawielleganga, en elders in de Bosschen geworpen hebben.

Naast den Vorst heeft men 2 Adigars, of Opper-Rechters, op welke alle mindere Ingezetenen zich beroepen konnen, zoo hen van de mindere Rechters recht geweigerd werd, en zoo zy oordeelen van de zelve verongelykt te werden. *De 2 grootste Ryksbedienden.*

Onder deze staan zeer veele Bedienden, die aan hun Schaapherders-staven zeer licht te kennen zyn, alzo die niemand anders voeren mag, gelyk men hun boodschap, als of de Adigaar zelf daar was, aanzien moet.

Na hen volgen de Dessaves, of Land-Drosten, en Oversten der Landschappen, hoedanig eenen men in ider Graafschap heeft, hoewel alle Landdrosten, geen Dessaves zyn, alzo men 'er ook vind, die maar Oversten zyn, en eenige Soldaaten onder zich hebben.

Deze Landvoogden moeten die Landschappen niet alleen wel bestieren; maar ook voor 's Keizers Inkomsten zorgen. *Inkomsten der Landvoogden.*

Hy kiest dezen gemeenelyk uyt den Adel van 't Land, ziende meest op hunne Geboorte.

Geen van deze Grooten echter heeft magt om imand buiten 's Keizers kennis te dooden, of een Doodvonnis over imand te vellen.

Ider Dorp nu heeft door 's Vorsten Last een Smid, een Pottebakker, een Wasscher, en voords van allerley Handwerkslieden een. Ider der zelve, gelyk ook ider stuk Lands, weet, wat het buyten 't geen het aan den Keizer geeft, aan dezen Landvoogd opbrengen moet, buiten 't welke zy, als kleene Koningen, mede zeer groote Geschenken van ider, die hen van doen heeft, bekomen: want zoo zy die van de mindere niet trokken, hoe zouden zy in staat zyn, om aan den Keizer Jaarlyks zoo veel op te brengen, als zy gedrongen werden, (willen zy in zyn Gunst blyven,) te doen. *Haare mindre Bedienden.*

Het ongemakkelykste voor deze Landvoogden egter is, dat zy meest altyd boven aan 't Hof by den Keizer moeten zyn; weshalven zy weder Onder-Dessaves in hunne Landschappen moeten aanstellen, om hun Saaken te doen waarneemen. Deze noemen zy Coerli Vidani's, buiten de welke zy nog eenige andre Bedienden, Congconna's genaamd, hebben, die weer op alles, wat de Coerli Vidani's verrichten, doen passen, en daar af aan de Dessave's bericht geven.

De Coerli Achila is uytvoerder van de bevelen der Coerli Vidani's, en bezorger van allerley Vrugten voor 's Keizers Tafel, behalven dat hy alle die gene, die met eenige boodschap na 't Hof afgaan, afzend.

Daar is ook een Liannah, of Opper-schryver, van 't Landschap, die alle de Brieven leest, bewaard, aanteekening van alles houd, dat na 't Hof gezonden werd, en alle Brieven schryft, zoo dat men hem als Opper-Geheimschryver des Keizers moet aanmerken.

Den Undia zameld 's Keizers Geld in, en brengt het als eenen klomp by een, waar na hy in 't Cingalees ook de Klomp genaamd werd.

Den Monnannah is Meter van al het Koorn, op des Keizers Landen gewasschen.

Alle Vlekken of Dorpen staan niet onder den Dessave: want daar van zyn bevryd alle Vlekken en Dorpen, die de Tempelen der Afgoden, of der zelver Priesters toekomen, alzoo hen dat regt van de vorige Vorsten al geschonken is, en ook Heilig nagekomen werd. Ook zyn daar alle Dorpen en Vlekken vry af, die de Keizer zyne Edellieden en Bedienden zelfs aanwyst, en schenkt. Over deze Landeryen steld ider man zyn eygen Bedienden.

Deze nu, en meer andre, zyn wel de hoogste Bedienden van het Ryk; maar zy zyn in dien hoogen Staat de Elendigste, die men zig verbeelden kan, alzoo hun levens maar van een enkelen gril dezer Keizeren afhangen, en die 't hoogst verheven, en 't naast by hem geplaatst werden, zyn ook gemeenelyk de naaste aan hunnen val.

Magt des Keizers om te Oorlogen.

De grootste Magt des Keizers, wanneer hy zou willen Oorlogen, bestaat daar in, dat hy zich in ontoegankelyke Losschen ophoud, en dat zyn Land door die menigvuldige Bosschen sterker is, dan men het met Vestingen zou konnen maaken; en daarom heeft hy byna nergens eenige Vestingen van belang.

Hy heeft ook hier en daar in de Engten der Gebergte zware Doorne Poorten, waar aan Doornen van 3 a 4 duimen lang zyn, en zeer veel uytgezette wagten op alle Posten, daar eenig Vyand hem zou konnen naderen. Niemand mag zonder Pas daar voorby, 't welk in een stuk Kley, waar op 's Keizers Zegel, na iders Rang en Staat in gedrukt is, bestaat.

Hy heeft ook wel een groot getal Soldaaten, die by beurten ontrent zyn Hof waken, en dan weer na 't stuk Lands gaan, dat hen van de Vorst, in plaats van Bezolding, als een Erfgoed gegeven is, en dat ook op der Zoldaten Kinderen overerft; alzo die mede Soldaaten werden, gelyk doorgaans alle Kinderen der Cingaleezen hun Vaders, ider in zyn Ambagt, vervangen.

Al deze Soldaten moeten zich zelven bedropen, en van al het noodige op dezen of genen togt voorzien, zo dat de Keizer geen last ter Wereld van hen heeft.

Het getal van zyne Zoldaaten, is onmogelyk te raaden; maar dat deze Keizers met magtige Legers te Velde gekomen zyn, zal ons klaar genoeg blyken, als wy van hunne Oorlogen met de Portugeezen hier na zullen spreeken.

Dat zommige Hoofden van hunne Legers menigmaal dappere Daden uytgericht hebben, is niet te verwonderen, dewyl zy, last hebbende, om eene zaak uyt te voeren, en die niet volbrengende, niet anders, als zy by den Keizer quamen, dan een Elendige dood te verwagten hadden.

Hier mede nu meinen wy wel het voornaamste, dat dit Eyland Ceylon in 't algemein, zoo van buiten als van binnen betreft, uytvoerig genoeg voorgestelt te hebben, zoo dat het nu tyd werden zal, om eens in 't byzonder van de Zaaken, van ouds af, tot onze tyden daar in voorgevallen, te spreken, en te gelyk dan aan te wyzen, hoe, en wanneer, eerst de Portugeezen, en daar na wy, hier gekomen, en Meesters van de Strand-Steden, Vlekken, en Vorpen, mitsgaders van de Beste Caneel-Landen geworden zyn.

BYZONDERE ZAAKEN VAN CEYLON.

VIERDE HOOFDSTUK.

Byzondere Zaaken *van* Ceylon. Alexander *de* Groot, *als eerste* Ontdekker *van* Ceylon *opgegeeven. Bericht der* Cingaleesen *wegens hun Eerste* Opkomst. Vigea Raja, *eerste* Ontdekker *des zelfs* A. M. 1996. *Nader Bericht van den zelven.* Geschiedenis *der* Aloude Koningen *van* Ceylon. Vagoe Raja's *Huwelyk. Zeldzame* Voorzegging *wegens zyn* Dogter. *Deze* Princes *van een* Leeuw Bezwangerd, *brengt een* Zoon *en* Dochter *voort, aan welken* Zoon *zy zyne* Afkomst *bekend maakt. Verdre Gevallen van dien* Prins. *Die tot een* Vorst *verheeven werd.* Bouwd *een* Koninklyke Stad. Trouwd *zyn* Zuster, *en werd* Gekroond. *Dat een* Ryks-Wet *op* Ceylon *wierd. Zyne* Kinderen. Naamen *der twee* Oudste Zoonen, *die uyt 't* Ryk *vertrekken. En op* Ceylon *aanlanden. Daar zy een* Stad Bouwen. Vigea Bahu Comara *eerste Ontdekker van* Ceylon. *Die met de* Princes *van* Madure Trouwd, *en na een* Regeering *van* 30 Jaar *stierf.* Tissanaon Ameti *Regeerd* 1 Jaar. Simit Comara. Pandoe Vassajoe. Prinszen, *hier Gevlugt*, Bouwen *verscheide* Steden. Pandoe Vassajoe *wierd eerste* Keizer. *Zyn* Kinderen. Abeia Comara *Regeerd* 20 Jaar. Sagoeganatissa. Digagamocnoe. Pandoe Cabaja, Bouwd *de* Stad Anoerajapoere. Mocta Singa Raja. Deveni Petisse Maharaja. Soeratissanam. *Twee* Malabaarze Prinszen. Assalanam Raja. Etalunam. Gelinitissa Raja. Goloeumbera. Ganatissa Rajoe. *Der* Grooten Regeering *op zyn* Naam. Doetoe Geinoenoe. Maha Raja. Sedetissa Raja. Tullenam Raja. Lemenetissa. Caloeman Raja. Walagam Bahu Raja. *Vyf* Malabaarze Koningen *Regeeren daar na.* Vallagamboe Raja. Chonanga Raja. Bemminitissa. Mahadeliatissa. Chorawa. Coeda Tissa Rajoe. Anularan Bisava Coelavaon. Tomo. Maloelantissa. Batia Raja. Madilimanna Raja. Adague Muwene Raja. Cada Ambera Raja. Nalabissava. Elunna Raja. Sandamoehoenoe Raja. Asnapa Raja. Vacnelisinam Raja. Bapa Raja.

On- Zaa- van lon.

INdien wy tot de Oudste Tyden, in welke men wil dat dit Eyland eerst zou ontdekt zyn, zouden willen opstygen, zoo zou na de gedagten van zommigen onder de Oude Geleerden, *Alexander de Groote* de eerste aanleiding tot het Ontdekken des zelfs gegeeven hebben, aangezien hy, genegen om te weten, of 'er niet nog een andre Wereld was, die hy zou konnen overwinnen, *Nearchus*, een van zyne Zeevoogden, dit merkende, zich vrywillig aangebooden heeft, om die te gaan opzoeken.

-an- de ot, erste dek- van lon, egee-

Hy nam *Onesicritus* met zich, met last van *Alexander*, dat ider van hen een byzondre Dag-Lyst van zyne bevinding houden zoude, dat zy wel zekerlyk zullen gedaan hebben; dog deze Dag-Lysten hebben wy noit te zien bekomen.

Maar *Diodoor* de Siciliaan, is een van de Oudste Geschiedenis Schryvers, die nog iets wegens de Beschryving van dit Eyland in zyn Werk schynt bewaard te hebben, in opzigt van de uytstrekking des zelfs, daar aan eenen omtrek van meer als 200 mylen gevende. Om de

 waar-

waarheid te zeggen, dit overblyfzel der Ontdekking van dit Eyland, 't geen wy by *Diodoor* vinden, is wel een bewys van zyne nette Aanteekening, maar in zich zelven voor ons van weinig belang, gelyk 't ook zoo met het hoog opgeven der Ouden van dien Tocht van *Nearchus*, en *Onesicritus*, van welke men met veel onzekerheid geschreeven heeft, gelegen is, zynde zommigen van oordeel, dat *Nearchus* maar langs de wal tot aan de Kust van Arabien is geloopen, hoewel andre hier nog byflanssen, dat *Onesicritus* tot aan 't Eyland Sumatra zou overgesteken zyn. Voor my, ik geloove van 't eene zoo veel, als van het andre, dat is, dat het alles, zonder eenigen grond is, alzo de tyden 'er gansch niet na gesteld waren, om diergelyke togten, en altoos niet, om die zo verre buiten de wal, en over Zee, na Sumatra te doen. En by aldien zy 'er geweest waren, zy zouden 'er zoo van gesprooken hebben, dat men eenigzins voelen of tasten kon, dat zy 'er geweest waren.

Bericht der Cingaleesen wegens hun eerste Opkomst.

Byaldien wy over de eerste Ontdekking en de Oude herkomens van Ceylon met den Cingalees willen raadpleegen, vind men by hun zulke nette aanteekeningen van Staat niet, uyt welke men ten volle deswegens zou konnen gerust zyn.

Het veiligste schynt dan nog te zyn, zig eenigzins aan 't verhaal der Oudste en verstandigste Lieden van dit Land over te geven, zoo als zy dat malkanderen van tyd tot tyd by mondeling Verhaal vervolgens, en van Vader tot Soon, overgegeven hebben.

De Cingaleezen, om hunne Koningen een Heerlyke Afkomst te geven, verdichten 'er dit van.

Alle Volkeren van de Ganges af, en daar buyten in de Koninkryken van Pegu, Tanassery, Siam, Cambodia, en verder in dien omkring, levende zonder Koning, Wet, Politie, of eenige geschiktheid, die hen van 't wild gedierte onderscheiden kon, woonden in de holen der Bergen, en Spelonken, aten gras en wortelen, zonder eenige kennis van den Landbouw te hebben.

De Inboorlingen nu van Tanasserim, of Tanassery, op zekeren morgen, als de Son opging, des zelfs schoonheid en eerste straalen beschouwende, zagen dat die zig onverwacht opende, en dat uyt zyn binnenste te voorschyn quam een zeer schoon en deftig Persoon, wegens zyn wezen en gestalte een groote eerbiedigheid weerdig, en in zyn verder fatzoen geheel verscheiden van andre menschen.

Alle, die hem zagen, liepen na hem toe, ten uytersten over dit Wonderwerk verbaast staande, en vraagden hem met veel nedrigheid en eerbied, wat mensch hy, en wat zyn begeerte was, waar op hy in de Tanasseryze Taal antwoordde, dat hy een Soon van de Son, en van God gezonden was, om die Koninkryken te bestieren. Daar op wierpen zy zich alle ter Aarde om hem te aanbidden, en zeiden bereid te zyn om hem als hunnen Vorst te ontfangen, en te gehoorzaamen.

Hy wierd toen van hen opgenomen, op een hooge plaats gesteld, en begon hen te gebieden.

Het eerst, dat hy deed, was hen uyt de Bosschen te doen trekken, en hen tot de byeenwooningen en Borgerlyken ommegang te brengen, belastende hen om Huizen en Dorpen te maken, waar na hy hen van zeer goede Wetten voorzag.

Deze Koning, veel Jaaren onder hen Geregeerd hebbende, liet veel Soonen na, onder welke hy zyne Ryken verdeelde, welker Nakomelingen (die meer als 2000 Jaaren in wezen bleeven) en alle hunne Erfgenamen zich Soeriavas, of Nazaaten van 't Geslagt der Sonne, noemden. Van dezen Vorst is nu in een rechte Linie afgedaald Vigea Raja, van wien wy in 't vervolg nader zullen spreeken als van den Grondvester der Cingaleesche Keizers.

Op dien grond nu (waar van men de voetstappen ook onder den eersten Inca der Peruaanen vind, en welk gevoelen derwaards uyt China schynd overgebragt, en die eerste, *Inca Manco* met zyn Vrouw, *Coja Mama*, ook van daar, als by *Hoornbeek de Conversf. Indorum*, en by *Hornius* in *Orig.* Americ. Lib. XV. Cap. X. blykt, na America overgekomen te zyn) is. Het algemein zeggen der Cingaleesen, dat hun eerste en oudste herkomst op dit Eyland, tot welke zy weten op te treden, A°. M. 1996. (zoo wy na onze Rekening van Jaaren der Regeering harer Keizeren te rug reekenen) en dat hun eerste Koning zekere Vigea Raja zou geweest zyn, die met 700 mannen eerst by de Rivier van Waluwe aan 't Zuid-Oostelyk eynd dezes Eylands, (hoewel andere van 't Eyland Manaar, en van Matotte, of van Calpentyn, en andre 't waarschynelykst van Tricoenmale spreeken) voet aan de Wal zou gezet, en van daar voorder Landwaard in getrokken hebben, om daar een Stad of Vlek te Bouwen.

Viga[...] ja, ee[...] Ontd[...] ker de[...] zelfs [...] M. 19[...]

Men wil ook, dat van toen af al eenige Wyzen uyt Persien met zeer schoo-

ne

ne Vrouwen daar gekomen, en over dezelve met hunne Nabuuren in Oorlog zouden geraakt zyn.

Deze *Vigea Raja*, zeggen de Geleerdste onder de Cingaleezen, was gesproten uyt het Ryk van Tillingo, grenzende aan Tanassary, wel eer Ajota genaamd, en staande onder Siam, van welkers Koning hy een Soon was, en van wien de Priesters aan zynen Vader voorzegt hadden, dat hy oorzaak van veel oproer, ja van den Ondergang van zyn Ryk, zoo hy 'er in bleef, zyn zoude, het geen dan zyn Vader, na rype berading met die Priesters, bewoog, dezen Zoon te belasten om dat Ryk te verlaaten, en zig na een ander Land te begeven, gelyk ook kort daar na door hem in 't werk gesteld is.

Hy gaf voor, zoo ras hy op 't Land van Ceylon gekomen was, niet alleen een Konings Zoon, maar een Kind der Sonne, en de Zoon van eenen Leeuw, of uyt beider bloed gesprooten te zyn, het welk de oudste Bewooners van dit Eyland, de Son toen als haaren opperften God, nevens de Malabaaren, onder de naam van Eswara eerende, ten eersten zulken hooge agting voor dezen vreemden Prins gaf, dat zy hem aanstonds voor hunnen Koning aangenomen hebben. Een Verhaal van den Inlander, dat wy evens een moeten aanmerken, als een Verhaal der Grieken en der Romeinen van Saaken, in haare Ætas Fabulosa voorgevallen, by 't welke zy, niet in staat om tot de tyden van hunne Voorouderen op te styge, de Nakomelingen een Fabelagtig Verhaal (ten bewyze dat zy ten einde van hunne Rekening waaren) even als die gemelde, en ook veel andre Volkeren gewoon waaren, opdisschen.

Het is daar van daan, dat de Keizers van Ceylon zig nu nog Soeria Wangsa (in 't Cingalees, 't Geslacht der Sonne) en Heeren van de gulde Son noemen; en in de vorige tyden ontmoet men 'er onder hen, die de naam van Comara Singa voerden, dat de Steert eenes Leeuws beteekend. En ziet men op de naam der Cingaleesen zelf, men zegt, dat Singa-le het bloed van een Leeuw in hunne Taal, als mede in 't Maleyts en 't Sancrits (de Moeder van alle deze Oostersche Taalen) beteekend. Al het welke zeer klaar zyne betrekking hier toe heeft. Ook zyn 'er, die de naam van Cingaleesen niet van 't Eyland Ceylon, maar van 't woord Singa, een Leeuw, ontleend, en hen daar na Singaleesen (of Nazaaten van den Leeuw) genoemd willen hebben.

Andre Cingaleesen, komen met deze in dit gansche Verhaal wel over een; maar verschillen alleen daar in, dat zy dezen eersten Koning van Ceylon *Fimala Darma Soeria Adasseyn*, dat is, den welbeminden Soon der Sonne, die noit stil is, noemen, daar by voegende, dat uyt hunne Oude Boeken, waar van 'er nog eenige schynen overgebleven te zyn, blykt, dat deze Vorst een Chinees van Afkomst geweest, en buiten eenige toeleg, zeer gevallig met een Jonk daar aangeland zy, gevende zig, uyt vreeze van anders verlooren te zyn, voor een Soon der Sonne uyt, waar op hem de Cingaleesen voor hunnen Koning en Oppervorst, alzoo zy de Sonne toen mede als haren Oppervorst eerden, vrywillig aangenoomen hebben. Maar om dit wat netter en omstandiger te verhaalen, zullen wy hier een wydluftige Lyst der Ceylonse Koningen, noit bevorens door Imand, onzes wetens, aan 't licht gebragt, met een net Bericht van hunnen Oorsprong, zoo als wy dit uyt de Oudste Schriften en Verhaalen dezer Inlanders opgevist hebben, ter nederstellen.

GESCHIEDENIS DER EERSTE KEYZERS, EN KONINGEN, VAN CEYLON.

A. C. 105. Geschiedenis der Koningen van Ceylon. Vagoe Raja's Huwelyk.

NA de zyde van het Zuiden is een Koning geweest, *Vagoe Raja* genaamd, die getrouwd was met de Dogter van *Calinga Raja*, welke, van hem bezwangerd zynde, een uytmuntende schoone Dogter ter Wereld bragt, waar van de Sterrekykers in dien tyd voorzeiden, dat zy in haar 16 Jaar door een Leeuw zou vervoerd werden, om zyn Vrouw te zyn.

Zeldzame voorzegging wegens zyne Dogter.

Daar waren 'er onder de Hovelingen, die, dit hoorende, hier mede spotteden, alzoo een Vrouw geen wederpaar voor zulk een wild Dier, als een Leeuw, kon zyn, en dat het ook niet te denken was, dat zulk een ongelukkige ver-

veivoering juist des Konings Dogter te beurt zoude vallen.

De Vorst nogtans, voor zyn Dogter bekommerd, en aan die Voorzegging, na 't algemeen Bygeloof der Oosterlingen, geloof gevende, oordeelde best, ten eynde zoo grooten Ongeluk voor te komen, om ten eersten een Koninklyk Huis te laten bouwen, dat maar op eene Pilaar rusten, en tot het welke hy den toegang aan alle anderen beneemen zoude.

Hy voorzag het zelve voor 16 Jaaren van alle noodige Voorraad, plaatste zyn Dochter met eenige van haare Minnen, en andre Vrouwen, 'er in, dede de deuren wel toesluiten, en stelde daar by eenige Wagten van Krygslieden met hunne Oversten, op welker trouw hy gerust konde zyn.

Na dat de gestelde 16 Jaaren verloopen waren, liet de Koning de Deuren weer openen, en vernam uyt de Voesters, of zyn Dochter nog leefde.

Terwyl nu deze henen gegaan waren, volgden ook de andre Dienst-Maagden, en eindelyk de Princes mede, alzoo zy daar anders alleen zou gebleven zyn; en de Wagt, haar niet kennende, liet haar mede voorby gaan.

Zy in 't Gezelschap van eenig ander Volk eerst in 't midden der Stad, en kort daar aan 'er buiten geraakt, en door een drom van Karren en Kameelen verleid zynde, quam met de Kooplieden, die daar opzaten, en na 't verrichten van hunnen handel, weer na huis keerden, in 't midden van een zeer groot Bosch, Cadda Desa genaamd, alwaar zy, vermits de weg daar midden door henen liep, en zy eenigzins vermoeid was, wat rustte, dat aan een van deze Kooplieden aanleiding gaf, om zyn oog wat naeuwer op haar te laaten vallen, vindende zo veel genoegen in haar beminnelyk wezen, dat hy voornam alle middelen in 't werk te stellen, om haar tot zyn Vrouw te krygen.

Terwyl hy nu dezen overslag maakte, komt 'er uyt het Bosch een groote Leeuw voor den dag springen, die dit gansch gezelschap ten eersten op de vlugt dreef, en door zyn brullen de Princes zulken schrik aanjaagde, dat zy, niet in staat om te vlugten, en styf van zich zelven gevallen zynde, door hem weggeroofd, en na zyn Hol gesleept wierd.

Terwyl dit in het Bosch voorviel, quam de Koning met een grooten trein van Edelen en Hovelingen na dit Huis; dog de Princes daar niet vindende, en, hoe zeer hy aan de Wagters vernam, niets van haar, alzo haar niemand van hen, of van de Lieden in de Stad, kenden, konnende vernemen, wierd zeer bedroefd, en nog veel meer, als hy naderhand van eenige Reizigers vernam, dat zekere onbekende Dogter (die hy vaststelde de zyne te zyn) door een grooten Leeuw diep in het Bosch gesleept,

D… Prin… van… Lee… Bez… gero… de,… een… en I… ter… voo…

en

en vervoerd was, zonder dat zig imand had durven verstouten, om haar te helpen, of dien Leeuw te vervolgen.

Deze Princes nu, van dezen Leeuw Verkragt zynde, heeft naderhand tweelingen, te weten een Soon en een Dogter, gebaard, van welke zy de Soon *Singa Bahoe Comara*, en de Dogter *Singa Valli Comari*, dat is, menschelyke Kinderen van een Leeuw voortgeteeld, en steerten hebbende, genoemd heeft.

De Prins, *Singa Bahu Comara*, 15 Jaaren oud geworden, en zeer sterk van Lichaam en Gemoed zynde, at geen andre Spys, als die hem de Leeuw van tyd tot tyd aanbragt.

Op zekeren tyd vraagde hy zyn Moeder, hoe het quam, dat zy haaren Vader niet gelyk waaren. Zyn Moeder zeide hem, dat daar toe een groote reden was, die zy hem wel zeggen zou, als hy wat ouder was.

Zy gaf hem daar na dan ook kennis, dat zy de Dogter van *Calinga Raja*, en hoe Hy en zyn Zuster daar van voortgekoomen waren.

Zoo ras de Prins dat hoorde, kreeg hy een grooten weerzin in dit woest leven by dezen Leeuw, en trachte met geheel zyn hart, om zig na zyn regte Maagschap, en na 't Hof van zyn Grootvader te begeven.

Hy nam daar op, terwyl de Leeuw op de Jacht was, een groote Steen op zyne schouders, om zyne kragt te beproeven, droeg die 70 mylen verre, en keerde te rug, eer de Leeuw wedergekomen was.

Op een andren dag wentelde hy, na dat de Leeuw weer op de Jagt gegaan was, de steen, waar mede hy 't Hol gesloten had, daar af, haalde zyn Moeder en Suster, die gelyk hy met beesten-vellen, bekleed waaren, daar uyt, zette haar op zyne schouderen, en bragt haar na de Landen van den Koning zyn Grootvader.

De Leeuw daar op wedergekeerd, en zyn Vrouw en Kinderen in 't Hol niet vindende, brulde afgryffelyk, volgde hen op 't spoor, en verwoestede alles daar ontrent zodanig, dat hy nog door den Koning, nog door 't Krygsvolk, dat hy 'er op uytzond, in zyn woede te stutten was.

De Koning, voor grooter quaad vrezende, opende zynen Schat, nam daar eenige Gesteenten, en Peerlen uyt, liet die door imand met een Olifant de gansche Stad omvoerden, en beloofde de zelve aan die geene te zullen schenken, die dezen Leeuw zou weten om te brengen.

De Prins, *Singa Bahu*, dit hoorende, sloeg aan zyn Moeder en Suster voor, om dit dapper Stuk uyt te voeren, dog deze wetende, dat het zyn Vader was, riedden hem dit, als een zeer onbetamelyk stuk, af, dat een Soon zyn eygen Vader dooden, en zich zelven met zulk een schend-daad bezoedelen zoude. A° 105.

Hy ging echter henen, bood zich by den Koning aan, die hem daarenboven, indien hy dit volbragt, beloofde, dat hy Tweede van 't Ryk, en de naaste aan hem zyn zoude.

Hy ging 'er dan op uyt, nam Pyl en Boog met zich, en schoot tweemaal op den Leeuw, na dat hy bevorens aan den zelven kennis gegeven had, dat hy zyn Soon was, hoewel dit de Leeuw door den Reuk al wist, weshalven hy dit schieten van zyn Soon maar voor speelen hield, dog hy trof hem driemaal zo wel in de kop, dat de Leeuw te laat begon te merken, dat het ernst, en geen speelen was, waar door hy eindelyk ook Dood ter neder viel.

De Prins, nu aan zyn Moeders en Susters woorden gedenkende, en overwegende, wat gruuweldaad hy begaan had, begon te klaagen, en te schreyen, en verhaalde zyn gansch leeven aan 's Konings dienaaren, waar uyt de zelve begrepen, dat hy de Soon van hunne verloorene Princes was.

Hy bedagt zig in 't eerst zeer lang, of hy den Leeuw de Kop zoude afslaan, en helde daar toe eindelyk over, om dat hy vaststelde, dat anderzins imand anders hem daar in voorkomen, en hem aldus van dien grooten Schat, en die nog veel grootere voorrechten berooven zoude.

Hy kapte het Hoofd dierhalven af, nam het op, en bragt het in eenen dag een weg van 7 dagen verre, tot dat hy eindelyk by den Koning quam, aan den welke hy zyne afkomst, en 't ongeval van zyne Moeder verhaalde, die daar op aanstonds, benevens zyne Suster gehaald, en na 't Hof gebragt wierd.

De Princes met haare Dogter daar gekomen, en de Leeuwen-kop in haar gezicht geraakt zynde, begon met haare Dogter, zeer bitter te weenen, de eene het Lot van haaren Man, en de andre dat van haaren Vader, beklaagende; dog de Koning was zeer verblyd, dat hy zyn Dogter weder voor zich zag.

Hy liet haar en haar Dogter, en Soon, Vorstelyk, na haren Staat kleden, en 't Lyk van den Leeuw, na 's Lands wyze, om dit zonderling geval van zyn Dochter met den zelven, zeer plechtelyk verbranden.

On-

A. 105.

Een Koninklyke Stad bouwd.

Ondertusschen maakte hy den Prins *Singa Bahu Comara* Koning van de Landen van Nalunaratta, en de Koninklyke Stad, die hy kort daar aan Bouwde, wierd Singa Bahu Nuwara genaamd.

Trouwd zyn Suster, en werd toen Gekroond.

Hy nam daar na ook zyn Suster *Singa Valli Comari* tot zyne Gemalinne, om dat 'er geen andre Princes was, die hem geleek, en wierd daar na volgens de wyze dezes Lands gekroond, alzoo de Wetten den Vorst niet toelieten, zich te laaten Kroonen, voor dat hy getroud was. Het is ook daar van herkomstig, dat de Keizers van Ceylon zedert altyd met hunne Susters getrouwd zyn.

Dat een Ryks-Wet op Ceylon wierd.

Zyn Kinderen.

Hy kreeg by zyn Gemalin 32 Soonen in de 6 reizen, dat zy Baarde, de eerstgeboorne wierd *Vigea Comara*, en zyn volgende Broeder *Simit Comara* genaamd, welke Princen met 700 metgezellen opgevoed wierden.

Naamen der 2 oudste Soonen.

Deze twee Prinszen, groot geworden zynde, maakten het by de Ingezetenen alomme zo bont, dat zy 'er den Koning over klaagden, met verzoek, van of hen, of die Prinszen, elders te plaatzen.

Die uyt 't Ryk vertrekken.

De Koning, die regtveerdig was, en zig veel meer aan zyne gehoorzame Onderzaten, als aan 2 baldadige Prinszen, met hun dartele metgezellen gelegen liet leggen, belaste metterhaast eenige Vaartuigen klaar te maken, in welke hy die 2 Soonen, met hunne 700 metgezellen vrywillig deede vertrekken, om hun Geluk op Zee, of in een ander Land te gaan zoeken.

En op Ceylon aanlanden.

Zy nu, vertrokken zynde, vervielen niet lang daar na op het Eyland Ceylon, alwaar zy in een Baey, Tammennatotte, nu Tambuligamme, genaamd, en ontrent Cojaar gelegen, te Land traden.

Daar zy een Stad Bouwen.

Zy bevonden dit Land toen nog als een Wildernis, en zonder Inwoonders, weshalven zy hier ontrent ten eersten een Stad Bouwden; die zy Tammena Nuwara noemden.

Vigea Bahu Comara, eerste Ontdekker van Ceylon.

Van dezen tyd af nam 't Ryk der Koningen van Ceylon zedert 2007 Jaren, hier een begin, zynde dit Eyland allereerst door den Prins *Vigea Comara*, die zedert *Vigea Bahu Raja* genoemd, en tot Koning op de voorverhaalde gronden verheven wierd, ontdekt.

Hy was nu hier wel als de eerste Koning, dog had geene Gemalin; dierhalven schikte hy Gezanten met Brieven en Geschenken aan den Koning van Madure, *Pandei Maharadja* genaamd, en verzogt zyn Dogter ten Huwelyk. Hy zond hem die met 700 medgezellinnen, met nog 18 Paar van verscheide hooger en laager Geslagten, en 5 paar Ambagtslieden, te weten, Goud-Smids, Grof-Smids, Timmerlieden, Steenhouwers, en Gieters.

De Prinszes met haaren stoet na Ceylon (toen Langcauwn genaamd) vertrokken zynde, quam in de Baey van Mahatotte, ontrent de land-streek van Cotjaar, aan te landen, en wierd van den Koning *Vigea Bahu Raja* met veel liefde, en met een groote Statie en Blydschap ontfangen, gelyk hy de zelve ook kort daar aan Trouwde, en daar op volgens 's Lands wyze Gekroond wierd.

Na dien tyd bouwde hy nog een Stad, Utapisse genaamd; Regeerde in 't geheel 30 jaaren zeer rechtveerdig, en quam toen te sterven, latende 't Ryk zynen Broeder na.

Na zyn Dood wilde een van zyne Grooten, *Tissanaon Ameti* genaamd, zynen Broeder *Simit Comara* niet gehoorzamen; maar nam de Stad *Utapisse* in, en Regeerde daar 1 Jaar.

Naderhand nam de Prins, *Simit Comara*, zyn 's Broeders Weduwe ten Gemalin, wierd daar op als Koning van Langcauwn gekroond, kreeg drie Sonen by haar, en Regeerde in 't geheel 22 Jaaren.

Zyn jongste Soon, *Pandoe Vassaja*, naderhand na 't Land van zyn Grootvader gegaan, keerde van daar met 32 metgesellen te rug, nam zeer schielyk en listig de Stad Utapisse in, en maakte zig door zynen grooten aanhang Koning.

Eenigen tyd daar na quam zekere Princes, *Badacassaje* genaamd, zynde een Dochter van *Sacca Rajoe* den Ouden, met eenige Vaartuigen, en met veel Metgezellinnen op Ceylon vlugten, die van *Pandoe Vassaja* zeer wel ontfangen, Koninklyk onthaald, van hem tot zyn Gemalin genomen, en waar op hy als Koning gekroond wierd.

Kort daar aan quamen hier nog 6 Prinszen, Broeders van de Nieuwe Vorstin, die ook zeer wel van den Koning ontfangen wierden, belastende aan ider van hen, om hier een Stad na hun keur en welgevallen te bouwen, en daar als vrye Princen onder zyn Opperbestier te woonen.

Een van deze Prinszen, *Ramanaon Sasse Comara*, bouwde een Stad, die hy Ramagonan Nuwara noemde. De tweede Prins, *Nauvelanam Sassa Comara*, bouwde een andre Stad, die hy de Naam van Mahavelligam Nuwara gaf. De derde Prins, *Vigitenam Sacea Comara*, boude de Stad Vigitapoera Nuwara. De vierde, *Anuraadanam Soccea Comara*, bouwde een Stad, die hy Anuraadpoera Nuwara noemde; dog wat

Ste-

137. Steden de 2 andre Prinzen gebouwd hebben, of hoe hun naamen waaren, werd in deze Aloude Geschiedenis der Ceylonze Koningen niet uytgedrukt.

hy d e er.

Ondertusschen had *Pandoe Vassaja* zo veel Koningen, en mindere Vorsten onder zig gekregen, en zyne magt zo verre op dit Eyland uytgebreid, dat hy goedvond zig den naam van Keizer te doen geven, en was de eerste die hier dezen Titel voerde.

rn lte-

Hy kreeg 6 Soonen, en 1 Dochter, van welke zyn eerstgebóorne Soon *Maja Comara*, de tweede *Sagoeganatissa Comara*, en de Prinszes (de derde in rang) *Matsit Comari* genaamd was.

Zy wierd in een Huis, dat maar op een Pilaar gebouwd was, opgevoed, en trouwde met eenen van haare Neeven, *Digagamonoe Comara* genaamd, ontrent welken tyd den Keizer *Pandoe Vassaja*, na dat hy 13 jaaren geregeerd had, quam te sterven, een grooten en ontzaglyken naam nalatende.

eia nara eerd jaaren.

Zyn oudste Soon, den naam van *Abeia Comara* aangenomen hebbende, wierd zyn Opvolger in 't Keizerryk, en Regeerde 20 jaaren met geen minder Lof, als zyn Vader.

oega- ia.

Na hem volgde de 2de Soon van *Pandoe Vassaja*, *Sagoeganatissa* genaamd, die 17 Jaaren Regeerde.

iga- noe.

Hem volgde zyn Swager *Digagamonoe*, in de Regeering, die 't Keizerryk 37 jaaren zeer wel bestierde.

noe ja.

Hy wierd vervangen door zynen Soon *Pandoe Cabaja*, die negen van zyn Oomen doodde, en de Prinzes *Ranapalla* (een Goud Juweel) trouwde, welke een Dochter van den Koning *Mailkari Coedanan Rajoe* was.

vd ad era- ere.

Zyn Regeering begon eerst, na dat hy 37 jaaren oud geworden was, en hy Regeerde 33 jaaren, in welken tyd hy op een nieuw de Stad Anoerajapoere zeer heerlyk opbouwde. Ook maakte hy Zaey-Landen, waar op men het Water door gooten leiden, en op zyn tyd 'er weder aflaaten kon, welk stuk Lands Raja Veva genaamd wierd. Hy wees aan zyne Ingezetenen ook veel plaatzen in zyn Ryk aan, die bequaam waren, om 'er sterkten en vastigheden te bouwen. Hy bestierde zyn volk zeer verstandig, en regtveerdig, stierf zeer Godsdienstig, en liet by zyne Nazaaten, en Nabuuren, een roemrugtigen naam na.

ta

Zyn Soon, *Moeta Singa Raja*, volgde hem in 't Keizerryk, plantte een groot Clappus-Bosch in de Wildernis, welke Plantagie hy Mahamoena noemde. Hy Regeerde zeer lang, en stierf, na dat hy zyn volk 60 jaaren, als een vader zyne kinderen, bestierd had.

A. 192. Deveni Petisse Mahâraja.

Deveni Petisse Maharaja, zyn Soon, verving hem. Deze Vorst was niet alleen een mildadig; maar ook een zeer Godvrugtig Keizer. Hy was een Leerling van *Mihinda Mahatea*, een van zyne Priesters geweest, en gebood ter eere van den zelven, een Pagode midden in het Bosch te bouwen, by de welke hy naderhand nog veel andre hier en daar op dit Eyland gevoegt heeft. Ook gaf hy zeer veel Aalmoessen aan de Armen.

In zyn tyd quamen hier 8 Broeders en Susters, Prinsen en Prinsessen, van de kant van het Zuiden, uyt een Land, Madanpadipe genaamd. Deze quamen in 't gezelschap van die gene, die den boom van hunnen Budum, Siermahabodi, bragten, welke Boom nu in de groote Pagode van de zeven Corlas te zien is.

De Naamen dezer Prinsen waren deze navolgende: *Mahapopot Comara*, *Deugot Comara*, *Dangot Comara*, *Hierugot Comara*, *Sisigot Comara*, *Jurindra Comara*. De Naamen der 2 Prinsessen, zyn hier niet uytgedrukt.

De Keizer *Deveni Petisse Maharajá* begunstigde deze Prinsen zeer, bouwde ook veel Steden, zo voor hen, als voor zyne Onderdaanen, leefde zeer Godsdienstig, en stierf in hoogen Ouderdom, na dat hy met veel roem 40 Jaaren geregeerd had.

Een van zyne Broeders, *Soeratissanam*, genaamd, volgde hem; dog Regeerde maar 10 Jaaren. Soeratissanam.

Na hem hebben twee Malabaarze Gesanten, die Peerden na Ceylon bragten, zig door een groot bedrog, tegen alle verwagting, in de Regering ingedrongen, en door hun goed beleid en Eendragt, het Ryk 22 jaaren aan een bestierd. Twee Malabaarze Gesanten.

Na verloop van eenigen tyd doodde een jonger Broeder van *Deveni Petisse Maharaja*, *Assalanam Raja* genaamd, deze 2 Malabaaren, die Broeders waaren, nam 't Land weder in, en hield zig 14 jaaren lang op den Throon, na welken tyd hy een geweldige dood quam te sterven. Assalanam Raja.

In dien zelven tyd quam 'er een Koning van de kust van Malabar, *Etalunam Rajoe* genaamd, die de Stad Anoeraja Poere innam, den Keizer *Assalanam Raja*, en veel andren, zeer elendig ombrengende. Etalunam.

Hy wierp zich zelven tot Keizer op, en Regeerde 44 jaaren lang.

Ontrent dezen tyd quam de Koning, *Jattalatissa*, of *Gilinitissa Rajoe*, van Roena, wierp zig zelven tot keizer op, en wist zich 20 jaaren lang op dien Throon te houden. Gilinitissa Raja.

A. 575. Goloeumbera. Een van zyn Neeven, *Goloeumbera Raja* genaamd, volgde hem in 't Ryk, hield zyn Hof zedert in 't Landſchap Roena, dat naderhand verwoeſt is, en Regeerde 10 jaaren.

Ganatiſſa Rajoe. Des zelfs Soon, *Ganatiſſa Rajoe* Trouwde met een Dogter van *Gilinitisſa Rajoe*, *Aſſellanan Biſa* genaamd. Deze wierd Keizer in zyn plaats, en kreeg 2 Soonen, van welke de oudſte *Doetoegeinoenoe Maha-Raja*, en de ander *Sedetiſſa Comara* genaamd was.

Der Grooten Regeering op zyn Naam. Deze Vorſt Regeerde het Keizerryk van Roena (want toen wierd het van de Cingaleeſen zo genaamd) 4 jaaren zeer regtveerdig; dog het wierd nog 30 jaren lang, op zynen naam, van de Grooten beſtierd, alzo die zyn dood zo lang wiſten verhoolen te houden; dog zyn oudſte Soon, *Doetoegeinoenoe Maha-Raja*, daar agter gekomen zynde, nam deze Grooten gevangen, ſtelde zig op den Throon van zyn Vader; ſtrafte hen, juiſt in een tyd, dat ganſch Ceylon door de Malabaaren veroverd, en hun ganſche Godsdienſt alomme op dit Eyland uytgeroeid wierd; maar hy wiſt kort daar aan tuſſchen de elf en twaalf duizend man by een te zamelen, klom op eenen Olifant, Caddolhotoe genaamd, trok na 't Land van Roena, van waar hy gevlugt was, beſtreed de Malabaaren in hunne 32 ſterktens, die zy daar en elders op Ceylon gemaakt hadden, doodde in den eerſten ſlag 129000 man van de Vyanden, nam de Stad Anoeraja Poere in, doodde ook *Ellala*, den Koning van Malabar, en zuiverde 't geheel Eyland van alle de Malabaaren, die hy vond. Daar na liet hy zig tot Keyzer kroonen, en Regeerde zedert 24 jaaren zeer geruſt.

Doetoegeinoenoe Maha-Raja.

Sedetiſſa Raja. Zyn Broeder, *Sedetiſſa Raja*, volgde hem. Deze Vorſt was zeer milddadig, en Godvrugtig. Hy bouwde de Pagode, Goenoeditehera, en maakte 10 ſchoone Zaey-of Ryſt-Velden, daar men 't water op laten, en aftappen kon. Zyn Regeering duurde 18 jaaren, en was zonder eenige de allerminſte beweging, of opſchudding van buiten, of van binnen.

Tullenam Raja. Zyn Soon, *Tullenam Raja*, volgde hem, bouwde ook een Pagode in een Aldea, Chamanda Landaroe genaamd, Regeerde 1 jaar, 9 maanden, en 10 dagen, en wierd daar na door *Lemenetiſſa Raja*, die 'er zich als Koning indrong, gedood.

Lemenetiſſa Raja. Deze *Lemenetiſſa Raja* heeft 39 jaaren, en 8½ maand Geregeerd, en wierd door zynen Broeder, *Caloeman Raja*, vervangen, die 16 jaaren dit groot Ryk beſtierde.

Caloeman Raja.

Daar na quam zyn andre Broeder, *Walagam Bahu Raja*, in zyn plaats; maar, na 8 maanden zyner Regeering, quamen 7 Malabaarſche Gebroeders, met 7 byzondere Legers van de overkuſt van Malabar, ontſcheepten hun Volk in 7 byzondre Baeyen van Ceylon, ſtreden tegen dezen Keizer, en dreven hem op de vlugt, zonder dat men weet, waar hy bleef.

A. ... Walagam Bahu.

Vyf Malabaarſche Koningen ... Vyf van deze Broeders, Koningen zynde, bleeven op dit Eyland heerſchen; dog de 2 andre keerden weer na hun Land met de overblyfzelen, of het gebeente van hunnen Afgod Budum; en deze Broeders Regeerden 36 jaaren, en 7 maanden.

Valgamboe Raja. Ondertuſſchen quam de Koning *Vallagamboe Raja* uyt het Ryk Majaduma met een groot Heyr, doodde deze 5 Koningen, nam het Ryk weder in, en Regeerde 12 jaaren en 5 maanden.

Chonanga Raja. Zyn Soon *Chonanga Raja* verving hem, en beſtierde dit Ryk 26 jaaren.

Bemminitiſſa. Na hem volgde een van zyne Grooten, die 'er zich zelven met geweld indrong, *Bemminitiſſa* genaamd, maakte zig zeer ontzaglyk, en Regeerde 12 jaaren.

Maha Deliatiſſa. Daar na verving hem de Soon van *Caloena Raja*, *Maha Deliatiſſa* genaamd, die 14 jaaren Regeerde.

Chorawa. In zyn plaats quam de jongſte Soon van *Valagam Bahu Raja*, *Chorawa* genaamd, te volgen. Dit was een Godloos Vorſt, alzoo hy zeer veel Pagoden verdelgde; egter Regeerde hy zyn volk 12 jaaren lang zeer regtveerdig; maar zyn Grooten en Hovelingen plaagde hy geweldig, om dat zy na zyn zin 't volk te veel drukten. Waarom zy alle te gelyk tegen hem aanſpanden, en hem om hals bragten, voorgevende, dat zyn Ziel in de Hel (die zy Lovamahanara Caddia noemden) gevaaren was.

Coeda Tiſſa Rajoe. De Soon van *Mahadeliatiſſa* verving hem, diens naam *Coeda Tiſſa Rajoe* was. Hy Regeerde 3 jaaren, en wierd door zyne Gemalin, *Anularam Biſava*, gedood, dewelke 1 jaar na hem Regeerde.

Anularam Biſava.

Coelavaon. Zo trouwloos als zy haaren Man gedood had, zo moorddaadig wierd zy van een Malabaar, haar Gemaals Geheimſchryver, Coelavaon genaamd, om hals gebragt, die zig na haar dood, ook zeer liſtig in 't Ryk drong; dog hy behield het zelve maar voor een korten tyd, alzo hy, na een Regeering van 13 maanden, weer van een ander, *Tomo* genaamd, die ook maar 4 maanden Regeerde, gedood wierd.

Tomo.

Mala... lantiſſa. In deze tyd was 'er een Prins van Keizerlyken bloede, een Soon van den bovengemelden vermoorden *Coeda Tiſſa*

Rajoe

A. 894

Rajoe, *Maloelantissa* genaamd, die zig op den Throon van zyn Vader wist te vestigen, en dien 26 jaaren met veel roem bekleed heeft.

Hy maakte zig by zyne Onderdaanen zeer bemind door zyne zagte Regeering, en by zyne Nabuuren zeer gevreest, om dat hy op alles agt gaf, en alomme zulken goede ordre op zyne Landen, en voor al ontrent zyne Havenen en Baeyen stelde, dat het onmogelyk was, om 'er maar met een gering Vaartuig, buiten zyn weten, en zonder zyn verlof, in te komen; weshalven niemand zyn Land naderen dorst.

Zyn Soon, *Batia Raja*, volgde in zyn plaats, die zeer Godvrugtig was, een groote Pagode bouwen liet, aan zyne Goden zeer veel opofferde, en 28 jaaren zeer gerust, alzo hy de voetstappen van zyn Vader navolgde, geregeert heeft.

Hy wierd van zyn Broeder *Madilimanna Rajoe* vervangen, die ook een schoone Pagode in een Aldea, Amboeloe Vagala genaamd, bouwen liet. Hy stelde zyne Goden, en 't Gebeente van zyne Heiligen daar in, nam geen Schatting van zyn Volk, maar gaf zig geheel en al mede aan de Godvrugtigheid over, bevelende zyn Volk, om zyne Afgoden mede aan te bidden. Hy liet rondom die Pagode ook eenen Hof vol bloemen aanleggen, en verzierde dien verder met alles, dat maar eenigzins eenige luister daar aan kon geven.

Zyn Soon, *Adague Muwene Raja*, quam in zyn plaats op den Throon, die 2 groote Ryst-velden bezaejen liet, zyn Volk zacht Regeerde, en hen niet anders belastte, dan zyne Goden te dienen. Hy heeft, gedurende zyne Regeering, geen een mensch laten dooden, en is, na een bestier van 9 jaar, en 8 maanden, overleden.

Zyn vervanger was zyn Soon, *Cada Ambera Raja*, die maar 6 jaaren op den Throon bleef, en toen stierf. (Ambera Raja.)

Zyn Suster, de Princes *Nalabissava*, verving hem, en Regeerde even zo lang, als haren Broeder. Zy trouwde na die tyd haar Moeders Susters Soon, *Elunna Raja*, die mede 6 jaaren den Ryksstaf voerde; na welken tyd zyn jonger Broeder, *Sandamoehoenoe Raja*, die ook net 6 jaaren Regeerde, gedood wierd, welk lot dezen Vorst ook overquam. (Nalabissa Raja. Eluma Raja. Sandamoehoenoe Raja.)

Hy wierd door den Prins *Asnapa Raja* gedood, die 16 Ryst-velden aanleggen, zeer goede Waterleidingen maken, veel Pagoden bouwen liet, en 41 jaaren met veel Lof Regeerde, alzo hy zyn Land ongemeen verbeterde, en zyne Ingezetenen veel voordeelen toebragt. (Asnapa Raja.)

Zyn Soon, *Vacnelisinam Raja*, verving hem; dog Regeerde maar 3 jaaren. (Vacnelisinam Raja.)

Hy wierd gevolgd door zyn Soon, *Bapa Raja*, die ten Soon had *Gaja Bahu Comarea*, op wiens Geboorte-dag ook de Soon van een Wasscher, *Milo*, gebooren, en met dezen Prins opgevoed wierd. Deze beide wierden zoo sterk, als Reusen. (Bapa Raja.)

De Keizer, zyn Vader, liet een Yzere Rotang voor hem maken, waar toe 60 sterke mannen vereischt wierden, om ze te dragen, alzo hy de dikte van 22 geslotene Vuysten, en de lengte van 35 spannen had. Het Handvatzel deszelfs was met Goud overtrokken, en op 't hoofd van de Rotang was een groote, en onweerdeerlyke Robyn. Deze Rotang droeg hy al speelende in zyn hand, en zyn Mede-opvoedeling droegze dikwils agter zyn Heer.

Onder de Regeering nu van dezen *Bapa Raja* quam 'er van de Malabaarze Kust een groot Leger, bestreed die van Ceylon, nam 12000 Gevangenen mede, terwyl deze Prins nog maar een Jongeling was. Buiten dit Geval heeft hy 12 jaaren gerust geregeerd.

VYFDE HOOFDSTUK.

GAja Bahu. *Zyn Dappere* Daad *op* Malabar. Mana Raja. Hamatissa Raja. Coeda Raja Venetissa Raja. Ambaheraman Raja. Sirina Raja. Vierdoe Raja. Sangatissa Raja. Sirisanga Rodi Raja. *Zyn* Verdrag *met den* Duivel. Lemini Goloe. Amba Raja. *Kloekmoedige* Daad *van* Sirisanga Bodi Raja. *Diens Afgekapt* Hoofd *spreekt*. Guwelaguwem Dettatissa. Malasen Raja. Guitsirimenaon Raja. Deva Tissa Raja. Rajas Raja. Upatissa Manam Raja. Senam Raja. Leminitissa Raja. Visenan Caralsoo Raja. *Seven Malabaarse* Princen. Dacem Goelia Raja. Comara Dahai Raja. Lemini Patissa Raja. Amlam Heranam Raja. Dajoelsen Raja. Dalam Ajali Raja. Cadda Ginitsirmenam Raja. Senneni Raja. Melisinganam Salandana Roo. Acbora Raja. Acboraja. Dos Raja. Ariacsa Chaccaravarti Raja *tracht na de* Kroon. *Hoewel maar* Koning *van* Jaffanapatnam. Boewanaca Bahu Raja, *Koning in* De-

gam-

A. 894. gampala. *Vlugt na* Reygam. *De Koning van* Jaffanapatnam *in roeten geslagen.* *Dog de* Cingaleesen *willen* Boewanaca *niet meer erkennen.* Ruccule Pracaram Bahu Raja. *Verslaat het Leeger van den Koning van* Canara. *Een* Vorst *in de* Boven-Landen *valt van den* Keizer *af. Dog werd Verslagen.* *'s* Keizers *vermoogen neemd nog meer toe. De* Koning *van* Jaffanapatnam *verslagen, en een ander in zyn plaats gesteld.* Laurens D'Almeyda *vervalt op* Ceylon. A°. 1505.

Gaja Bahu. NA *Bapa Raja*, volgde zyn Soon, *Gaja Bahu*, op den Throon, die, na dat hy wat ouder geworden was, hoorende, hoe de Malabaaren 12000 man van zyne Vaders Onderzaaten vervoerd hadden, van toorn begon te beven, zwerende dezen Hoon te zullen wreeken.

Hy ging alleen van zynen Mede-Opvoedeling, *Mila Jojada*, verzeld, met zynen Wandelstok in zyne hand, uyt het Land van Roena, en uyt de Stad Guliapoera Nuwara, nemende zynen weg van 't Eyland Manaar na de kust van Madure, zonder eenig Vaartuig te gebruiken, maar zwom over, quam op 't Land van den Koning van Malabar, verjaagde de Wagt, die hy daar vond, die dit ook aanstonds aan hunnen Vorst bekend maakte, de welke gehoord hebbende, dat hy na zyn Hof-Stad quam, de Poorten belaste te sluiten; dog de Keizer *Gaja Bahu*, daar by komende, sloegze met zyn Rotang in stukken, trad daar op in 't Hof van den Koning van Malabar, stak, alzoo hy den Koning niet vinden kon, al de deuren in brand, en vond hem eindelyk in een kleen Kamertje, ging by hem, daar hy op zyn bed lag, zitten, zonder hem aan te spreken.

Hy ley kort daar na zyn Rotang op's Koning buik, die van wegen de groote zwaarte en benaeudheid niet in staat was, om een woord te konnen voortbrengen.

Ondertusschen verwoestte zyn mede-opvoedeling de gansche Stad, verpletterde niet alleen alle menschen, die hem in zynen weg quamen; maar sloeg zelf het eene peerd tegen 't andre, en met eenen slag van zynen Staf den sterksten Olifant dood.

Zyn dappre Daad, op Malabar. De Koning ondertusschen, door 't oplichten van de Rotang, zyn adem een weinig halende, en met een doodelyke vreeze bezet, vraagde aan den Keizer, waar dog zyn Leger, en hoe sterk het zelve was; dog kreeg tot antwoord, dat hy, en zyn Mede-Opvoedeling maar alleen overgekomen waaren.

Hy vraagde daar op verder, tot wat eynde hy dan daar gekomen was; en de Keizer gaf hem tot antwoord: Alleen quam ik hier om die 12000 Gevangenen Onderzaaten van myn Vaders Ryk, dat nu het myne geworden is, te verlossen.

De Koning nog al in die doodelyke vreeze zynde, deede hem alle die Gevangenen, zoo verre zy nog in 't leven waren overgeven, en voor de Overledenen andren in plaats bestellen. Maar de Keizer was daar mede niet te vreden. Hy wilde nu 24000 Mannen van hem hebben, of dreigde zyn gansch Land aanstonds te verwoesten; om alle welke moejelykheeden te ontgaan, hy 's Keizers eisch voldede, gevende hem Vaartuigen en noodige Levens-middelen, om ten eersten te konnen vertrekken, alzoo hem die ontzachelyke Gast niet langer diende.

Met deze quam *Gaja Baha* weder op Ceylon, dede die 12000 man in 't Land van Gale, nu Dolas das Corla genaamd (dat 13000 beteekend) plaatzen, en de andren in verscheide deelen dezes Eylands woonen, van welke zig in Aboe Coeroewa, een deel van de zeven Corles, en eenige in andre deelen van dien, verspreid hebben.

Na dien tyd heeft hy met veel ontzag, en in 't geheel 22 jaaren dit Keizerryk met zulken schrik van zyne Nabuuren bestierd, dat zy zidderden, als zy de naam van Gaja Bahu maar hoorden noemen.

Hy wierd door den Oudsten Soon van zyn Moeders suster vervangen, diens naam *Mana Raja* was, en hy Regeerde 16 jaaren; dog heeft zeer weinig in dien tyd verricht. Mana Raja.

Des zelfs soon, *Hamatissa Raja*, volgde na hem, die 26 jaaren Regeerde, zonder dat men van zyne daaden iets, dan dat hy een Pagode voor de Heilige Overblyfzels bouwde, aangeteekend vind. Hamatissa Raja.

Zyn Moeders susters soon, *Coeda Raja*, trad in zyn plaats, en Regeerde 31 jaaren. Coeda Raja.

Hy wierd door zyn soon, *Venitissa Raja*, vervangen, die 22 jaaren Regeerde. Venitissa Raja.

Deze wierd weder van zynen soon, *Ambaheraman Raja*, die maar 6 jaaren Regeerde, gevolgd. Ambaheraman Raja.

Na zyn Dood verviel het Ryk aan zynen Broeder, *Sirina Raja*, die maar 2 jaaren het Keizerryk bestierde. Sirina Raja.

In des zelfs plaats volgde zyn soon, *Vierdoe Raja*, die 6 jaaren Regeerde. Vierdoe Raja.

Hy wierd door den Vorst *Sangatissa Raja* vervangen, die 11 jaaren het Ryk bestierde. Sangatissa Raja.

Na hem wierd *Srisanga*, of *Sirisanga*, Sirisanga *Bodi*

1051. *Bodi Raja* Keizer. In zyn tyd was hier een groote Peſt, ten deele door een Duivel of quade Geeſt, Ratenam Racſea (dat een Duivel met roode oogen beteekend) ten deele door gebrek van Regen veroorzaakt. Hy vraagde aan de Duivel na de reden van dien, en waarom hy zyn Land zo plaagde. Hy gaf hem tot antwoord, dat hy een zekere menigte van zyn Volk tot zyn dienſt hebben moeſt, en als hy die had, dan zoude de Peſt ophouden. De Koning zey, dat hy geen magt had, om zyn Volk aan hem weg en ter dood over te geven; maar kon hy hem dienen met zig zelven voor zyn Volk aan hem over te geven, daar was hy bereid toe.

De Duivel gaf daar op tot antwoord, dat geen honderd Duivels de ſtoutheid zouden hebben, om zulken weldadig en weergadeloos Godsdienſtig Keizer te dooden.

Daar op maakte de Duivel dan met de keizer een verdrag, dat hy na dezen niemand meer dooden; maar dat men als imand ziek was, eenige beelteniſſen van de Duivel maken, en hem geſchenken brengen zoude, 't geen de keizer aannam te verſorgen, dat zyn Volk onderhouden zou.

By 't leven van den keizer quam ook een koning, *Lemeni Golooe Amba Raja* genaamd, met een groote magt op dit Land, beſtreed en verdreef hem zodanig, dat hy Meeſter van 't Keizerryk wierd. Hy, hier mede niet te vreden, ſtelde een grooten prys op 's keizers hoofd, behalven dat hy daarom ook al veel Lieden gedood had.

Een Uytlander, hoorende, dat de keizer in de Pagode van Attenagale was, vond hem 'er ook in, en zeide tegen hem, dat veel hoofden der Grooten al afgekapt waaren, om dat zy zyn hoofd aan den Geweldenaar niet gelevert hadden, en dat ook hy zelf nog vreesde, van daarom zyn hoofd nog eens quyt te zullen raken, als men vernemen zou, dat hy de Vorſt gezien, geſproken, en zyn hoofd aan den Dwingeland, volgens zyn bevel, niet overgeleverd had.

De keizer, dit hoorende, en zich minder aan zich zelven, dan aan de welſtand van zyn Onderzaaten, gelegen latende, gaf zich zelven aanſtonds over, en beval aan den uytlander, dat hy hem maar vrymoedig het Leven zou benemen, alzoo het beter was, dat hy voor de welſtand van zyn Volk en Land omquam, als dat zo veel onnoozelen om zynent wil ſtierven.

De uytlander, des keizers Grootmoedigheid by zich zelven pryzende, maar aan de andre zyde ook op zyn eygen gevaar, en op de groote belooning, die 'er op dit Hoofd gezet was, ziende, nam zyn ſwaard, en ſloeg des keizers hoofd af, brengende dat in de Stad Roena, daar hy het aan den nieuwen keizer, *Goeloe Amba Raja*, aanbood. A. 1086.

Deze, twyffelende of dit het regte Hoofd wel was, alzoo het 'er zeer gezwollen uytzag, belaſtte den brenger, als een bedrieger te dooden; dog hy, 't hoofd oplichtende, wierp het daar henen, en riep al zyn Goden tot getuigen dat dit het Hoofd van Sirisanga Bodi Raja was, waar op dat aanſtonds in de Lucht verheven wierd, terwyl 'er een groot vier en rook na boven trok, waar op toen dit Hoofd, zelf ſprekende, tegen den nieuwen keizer zeide: *Ik ben het Hoofd van* Siriſanga Bodi Raja, *die door Gods magt getuige, dat ik door dezen brenger van myn Lichaam afgekapt ben.* Diens afgekapt Hoofd ſpreekt.

Deze onverwagte taal van dit Hoofd ontſtelde *Lemini Goloe Amba* Raja, en alle die by hem waren, zoodanig, dat zy niet wiſten, waar zy zich zelven van vreeze zouden bergen.

Hy belaſtte, dat men aan dien uytlander aanſtonds den Prys, op dit Hoofd geſteld, geven zou, vreeſende anders door des vermoorden keizers Geeſt gevolgd te ſullen werden.

Hy begroef dit Hoofd met een groote Statie, bouwde boven des zelfs Graf een heerlyke Pagode, liet zyn Lichaam in dat Graf mede brengen, en hield het voor een van zyne beſte en weerdigſte Overblyfzelen, eerende dezen keiſer, dien hy zoo bitter vervolgd had, als een van zyne grootſte Afgoden.

Hy leefde zedert dien tyd ook zeer Godsdienſtig, bouwde nog eenige andre Pagoden in Anoeraja Poere, gaf veel Aalmoeſſen, en regeerde dit Volk 22 jaaren zeer ſacht, en rechtveerdig.

In zyn plaats quam, door zyne beſorging, des voorigen keiſers Soon, *Guwelaguwem Dettatiſsa*, op den Throon. Guwelaguwem Detatiſſa.

Hy belaſte 8 van de voornaamſte Grooten, en Onderdaanen van de voorige keizers, dat zy altyd zouden ſpitten, om dat zy dien Vorſt geraden hadden zyn Vader te dooden. Hy herſtelde alles in het Ryk, gelyk het tèn tyde van zyn Vader geweeſt was, boude veel Pagoden, en regeerde 10 jaaren. Malaſen Raja.

Na hem volgde zyn Broeder, *Malaſen Raja.* Deze gaf zig aan den Dienſt der Duivelen geheel en al over. Hy liet zig daar in van de Prieſters onderwyzen, die hem alle hunne konſtenaryen leerden, door welke hy naderhand

A. 1148. thienhonderd en zeven duizend Rysvelden heeft doen toebereiden. En dit is het voornaamste geweest, dat deze Vorst in 24 jaaren van zyne Regeering verricht heeft, houdende zich enkelyk met den Landbouw bezich.

Te dier tyd waren 'er zedert de dood van Budum 846 jaaren, 9 maanden, en 20 daagen verloopen.

Guitsirimenaon Raja. Toen quam de Keizer, *Guitsirimenaon Raja* op den Throon.

In zyn tyd verscheen 'er een Prins, en een Princes, zynde de broeders en susters Soon van *Mahasira Raja*, uyt het Land van Calinga, en uyt de Stad Dantapoere hier.

De Prins was *Danta Comara*, en de Princes *Raon Valli*, genaamd.

Deze beiden veranderden hunne kleederen als Jogi's en Bramine's, en vertrokken uyt hun Land met veel H. overblyfzelen, en quamen met de zelve na Ceylon vlugten, alwaar zy van den Keizer vriendelyk ontfangen, en met veel geschenken overladen wierden.

Hy bouwde na die tyd veel Pagoden, en Regeeerde 28 jaaren zeer Godvrugtig.

Deva Tissa Raja. Na hem volgde zyn Broeder, *Deva Tissa Raja*, die met eigene handen veel Afgodische Beelden, en gelykenissen van Budum veranderde, makende die zelf van Ivoir en Sandelhout zoo konstig en fraey, dat zy niet konden verbeterd werden.

Hy bragt zyn tyd in den dienst van zyn Goden zeer gelukkig en voorspoedig in de 9 jaaren van zyne Regeering door.

Rajas Raja. Zyn Soon *Rajas Raja*, verving hem in dat bestier. Deze ontbood veel Priesters, Sterrekykers, Medicyn-meesters, en meer andre, die hy oordeelde, dat zyn Land eenige nuttigheid zouden konnen toebrengen. Hy onderhield in zyn tyd 500 Priesters, aan welke hy zeer veel Aalmoessen gaf, en Regeerde 31 jaaren zeer Godvrugtig.

Upatissa Manam Raja. Na hem volgde zyn Soon, *Upatissa Manam Raja*, in wiens tyd een zeer groot Leeraar, *Vatturas Terunnanse* genaamd, van de kust van Chormandel hier quam, die in het Sanscrits 200250 afschriften van zyn Leere onder het Volk uytgaf. Zy wierden door 361000 Leerlingen afgeschreven, en behelsden een nieuwen Godsdienst, dien zy jegenwoordig Attua Cattava noemen. Dit waren als uytleggingen over zyn nieuwe Leere, die in zig zelven niet anders was dan die wy onder de Verhandeling van den Heidenzen Godsdienst op Choromandel beschreven hebben, en welke Leer in den Vedam vervat werd.

Deze Keizer had groote agting voor dezen Leeraar, en zynen Godsdienst, en spande alle kragten in, om in den tyd van zyne Regeering, die 26 jaaren duurde, zyn volk zoo verre te brengen, dat zy zig daar aan mede mogten overgeeven, dat echter zyn tyd moest hebben. A.

Zyn Soon, *Senam Raja*, verving hem, Regeerende 6 jaaren. Sen Raja

Na den zelven volgde zyn Broeder (of de Oom van *Senam Raja*) *Leminitissa Raja* genaamd, die ook 6 jaaren dit Keizerryk bestierde. Lem tissa

Visenan Caralsoo Raja verving hem op den Throon, die na een Regeering van 6 jaaren omgebragt wierd. Visen Cara Raja

Zeven Vorsten van Malabaar overvielen hem met een groote magt, benamen hem 't leven, verdeelden het Keizerryk onder malkanderen, en Regeerden zaamen 27 jaaren. Sev Mala baar Prins

Te dier tyd was 'er een Vorst onder de Cingaleezen, *Dacem Goelia Raja* genaamd, die gewoon was in de Wildernis als een Jogi te leven, dewelke hoorende, dat die Malabaarsche Prinszen gansch Ceylon opaten, een groot Leger versamelde, hen allen versloeg, en het Ryk weder innam, zettende zich zelven op den Throon. Dace Goel Raja.

Deze Vorst Regeerde dit Volk regtveerdig, leefde zeer Godsdienstig, maakte veel Ryst-velden met de noodige Waterleidingen, liet 18 Pagoden bouwen, hield ook zoo veel Feesten, te weten in ider jaar van zyne Regeering een, en Regeerde 18 jaaren.

Na hem volgde zyn Soon *Comara Dahai Raja*, die 29 jaaren dit Ryk bestierde. Com Daha Raja

Zekere Hoer doodde in zyn tyd een Groot Dichter, van welken de Keizer zeer veel werk maakte, alzoo hy in die konst boven alle andren uytstak, en om dat de Vorst ook zelf een Liefhebber van de Dichtkonst was. Hy belastte niet alleen aanstonds die Hoer om te brengen, maar sprong uyt liefde tot dien Dichter, wanneer hy zou verbrand werden, en uyt een onverzettelyke droefheid, mede in 't vuur, dat zyn Lyk verteerde, verkiezende liever met zynen Vriend *Calidassa* te verbranden, als zonder hem in geduurige hartzeer in 't leven te blyven.

Na zyn dood quam *Lemini Patissa Raja* aan de Kroon; dog regeerde maar 1 jaar, en 10 maanden, alzoo hy toen omgebragt wierd. Lemi Patiss Raja.

In zyn plaats quam *Amlam Heranam Raja*, die 13 jaaren het Ryk bestierden. Amla Heran nam Raja.

Zyn Soon *Dajoelsen Raja* Regeerde maar 6 maanden, en wierd verraadelyk door Dajoi sen R

A. 1447.

door zyn moeders zusters Soon omgebragt.

Zyn naam was *Dalam Ajali Raja*, en hy bestierde het Keizerryk 2 jaaren zeer gerust.

Des zelfs Soon, *Cadda Ginitsirmenam Raja* beklom zyn Vaders Throon, en wierd, na dat hy 31 jaaren zeer wel Geregeerd had, omgebragt.

Zyn Navolger *Senneni Raja* trof, na 3 jaaren Regeerens, dat zelve lot, alzoo hy door een van zyne Hof-Dienaars, *Melisinganam Salandana Roo* genaamd gedood wierd.

Deze drong zig met veel list op den Throon; dog regeerde maar 9 jaaren, en wierd door zyn moeders zusters Soon, *Acbora Raja*, gedood.

Deze verving hem ook in 't Ryk, maakte een Rystveld, Corondoe Veva genaamd, en Regeerde 6 jaaren.

Hy wierd, na zyn dood vervangen door zyn Soon, *Acboraja*, die zeer gerust, den tyd van 51 jaaren op dezen Throon zat.

Na zyn dood verving hem *Dos Raja*, die in 't 6de jaar van zyne Regeering door een groot Malabaars Heyr Gevangen genomen, en na dat Land vervoerd wierd.

In die tyd Regeerde in Jaffanapatnam de Koning, *Ariacsi Chaccaravarti Raja*, een Vorst van groot vermoogen, en die veel grooter Heirleger, en meer Geld als de Keizer van Candi had. Deze, ziende, dat 'er geen Keizer in de beneden Landen was, nam voor, om 't Keizerryk van Ceylon in te nemen. Hy trok daar op in 't Land der Cingaleesen, gaf, om zyn voornemen te bedekken, voor, dat hy 't Land maar eens quam bezien, en nam het zoo te gelyk in.

In dezen tyd was hier een groot Heer, dien de Cingaleesen zeer grooten eerbied bewezen. (Zyn Naam was *Alagues Vira Mandrim*. Dit laatste woord beteekend een Hertog) welke het oogmerk van dezen Vorst gemerkt hebbende, zig met eenig volk na het Dorp Reygamme begaf, en zig daar neder sloeg om hem te Beoorlogen.

De Koning van Jaffanapatnam vorderde ondertusschen, dewyl 'er geen andre Heerschappy te dier tyd op Ceylon, dan die van 7 Zee-havens, was, overal de Schatting van alle de Ingezenen in.

Ondertusschen liet de voornoemden Hertog *Alagues Vira* by Reygamme een bemuurde Stad, die hy rykelyk van Volk en Voorrad voorzag, en nog een andere tusschen de vyf Dorpen, Cotta genaamd, Bouwen, en een Gracht en Wal daar rondom trekken, die hy mede van 't noodige Volk, en Voorraad van Krygstuigen voorzag, keerende daar na weder na Reygamme.

Na dat *Ariacsi Chaccaravarti Raja*, dit alles vernomen had, bereide hy zig tot tegenweer, kreeg 100000 man van Malabar tot hulp, die hy den Vyand te water en te land tegenzond, die te Land gingen, namen hun Legerplaats in 't Land van Matole, om tegen den Keizer van Candi te stryden.

Die ter Zee gingen, ontscheepten in de Baey van Colombo, en ten deele in die van Panture, en namen hun Legerplaats in Gorkane.

Boewanaca Bahu Raja, Koning in de Gampala.

Te dier tyd heerschte in de boven-Landen van Candi de Koning *Boewanaca Bahu Raja*, die eigentlyk Koning in Degampala was. Deze was wel ryk van Volk, maar had egter de magt niet, om den Koning van Jaffanapatnam te weerstaan, weshalven hy met eenige van zyn Volk na de Stad Reygam by *Alagus Vira Mandrim* vluchte.

Vlucht na Reygam.

De Cingaleesen in die Landstreek, zich nu geheel bloot en zonder Koning ziende (gelyk 'er toen ook geen Keizer in 't Ryk van Cotta was) en vreezende Slaaven van den Koning van Jaffanapatnam te werden, namen, na dat de 5 Landstreeken by een vergaderd waren, besluyt, om, vermits zy trouwloos van hunnen bloohertigen Koning ten prooy van ider gelaaten werden, zich zelven te redden, en den Vyand te gaan aantasten.

De Koning van Jaffanapatnam wierd in roeten geslagen.

Zy deeden het ook 's morgens met het haanengekraay, vielen als woedende Leeuwen op den Vyand in 't Land van Matule aan, en sloegen den Koning van Jaffanapatnam zoo gevoelig, dat het meeste van zyn Volk op de plaats dood bleef.

De Hertog *Alagus Vira Mandrim*, dit hoorende, klom op zyn Olifant, viel op 't volk dat nog in Mattagode lag, aan, versloeg 'er mede zeer veel af, vingze by duizenden, verbrak hunne Vaartuigen in de Baey van Colombo, keerde toen na Panture en Gorkane, verdurf daar mede alle hunne Vaartuigen, en versloeg nog veelen van hun overgeblevenen, zo dat hy met een volkomene overwinning weer na Reygam keerde.

De Cingaleesen willen Boewaca niet meer erkennen.

De Koning *Boewanaca Bahu Raja*, verstaande, dat zyn Landen nu weer volkomen van alle Vyanden ontslaagen waren, keerde weder met een gerust hert na zyn Ryk van Degampala. Dog de Cingaleesen swoeren, dat zy zulken bloodaard nooit voor hunnen Koning zouden erkennen; maar daar was toen een Prins, in de Pagode Vida Gamma opgevoed, die wegens zyne Doorlugti-

ge

A. 1453. ge afkomst by de Son kon vergeleeken werden, alzo hy van 't Vorstelyk bloed, en van het onbevlekt geslagt van den Keizer Sacca Raja, en van 't Geslagt Ittahasammata Raja, en van Simit Raja, een Neve van den Keizer Praccaram Viga Raja, en een Soon van den Keizer Savluviga Bahu Raja en van de Keyserin Simittra Dewa was.

Ruccule Praccaram Bahu Raja.

Deze Prins wierd door den Gane of Priester Atahasuwamie, mede van Koninklyken huize, in een Pagode zig onthoudende, den 8en dag (nieuwe Maan) der maand Mey, op een Donderdag met de naam van *Ruccule Praccaram Bahu Raja*, op den Throon van de Keizeren van Cotta gezet.

Hy trouwde met een Princes van 't Koninklyk huis, uit het Dorp Quirivella, die van 't Geslacht van Otnurudda Comara was.

Daar op nu Gekroond zynde (welke tyd beschreeven werd geweest te zyn 1958, jaaren na de dood van Budhum, of 1415 jaaren na Christi Geboorte) bleef hy 3 jaaren te Reygamme, vertrok toen na Cotta, Bouwde daar een treffelyke Stad, geheel en al van blauwe vaste Steen, en een prachtig Paleis van de zelve steen; dog met een zoort van Nieuw-uytgevondene Galderyen, en met eenige Nieuwe Tempelen der Duivelen, en der Afgoden, die hy aanbad. Hier woonde hy in Gezelschap van een Priester, die hy zeer hoog agtte, bewaarde hier de overblyffelen van Budum, en bouwde een byzonder huis of klooster voor zyne Priesteren. Ook nam hy tot zyne Opvoedelingen 2 Prinszen van Keyzerlyken bloede, Sappoe Comara, en Coeda Comara, aan welke hy zeer veel gunst bewees.

Eenigen tyd daar na beviel de Keizerin van een Dochter, aan de welke men de naam gaf van *Ulacoedajanam Dewa*, welk Dewa een Godin in hunne taal beteekend.

Verslaat het Leger van den Koning van Comara.

Niet lang daar na wierd de Keizer zeer onverwagt door een groot Heir, dat van den Koning van Canara met een talryke Vloot na Ceylon gezonden was, overvallen; dog de Vorst spoedig eenig volk by een gezameld hebbende, versloeg dit magtig Krygsheir, 't geen hem door 't gansch Oosten een zeer ontzaglyken naam gaf, en hem by de zynen zeer bemind maakte.

Kort daar aan zond hy een Vaartuig met Caneel na de Overkust van Malabar, 't welk in de Baey van Driampatam aanlandde; dog wierd van den Landvoogd aldaar, Rajam Malavaragam, vyandig aangetast, gelyk ook alles daar uyt weggeroofd wierd, behalven dat hy al het volk 'er af gevangen nam.

De Keizer, dit hoorende, liet het Land van dezen Landvoogd aanstonds door zyn volk, te vier en te zwaard verwoesten. Van daar trokken zy na een andre Landstreek, Soliratta genaamd, namen de Stad Mahacoelan Cottaja in, verwoestende verder 7 van des zelfs onderhoorige Dorpen, met welke Overwinning zy verblyd te rug keerden.

Terwyl alles in 's Keizers Landen op Ceylon nu in rust was, was 'er in de Boven-Landen een Vorst, *Jottia Sitti*, of *Jothia Stoenau Raja* genaamd, die, jaaarlyks gewoon aan den Keizer de schatting te betaalen, hem nu weten liet, dat hy voortaan daar toe niet genegen was. En liet daar op zyn volk uyt de 5 Landschappen, over welke hy heerschte, by een komen, en besloot zig van den Keizer te onttrekken, en zich als een Vorst op zich zelven te houden, waar op hy, om de zynen te sterker aan te zetten, veel Dorpen en Landen aan deze en geene Grooten uytdeelde, en groote Eer-Titels (daar de Cingaleezen sterk op gezet zyn) aan hen gat.

De Keizer, dit vernomen hebbende, zond een groot Leger op hem af, versloeg veel duizenden van zyn volk, nam veele van de naaste Bloedverwanten van dezen afgevallen Vorst gevangen, en stelde (alzo hy den Vorst zelf uyt Candi verdreven had) eene van zyne Opvoedelingen, *Ampoeloewagala Comara*, een vasal, die jaarlyks schatting aan hem betaalde, als Koning van Candi aan.

Eenige jaren hier na onderwierpen zig uyt de Wannias nog 18 Dorp-Hoofden aan den Keizer, waar door zyn Ryk nog merkelyk toenam.

De Koning van Jaffanapatnam, vrezende, dat de Keizer zich op de eene of de andre tyd verder aan hem wreeken zou, droeg alomme de noodige zorge daar tegen; dog liet zig ondertusschen ook als Keizer van Ceylon uytroepen, 't geen de Keizer van Cotta niet zoo ras vernam, of hy nam ten eersten besluit, om zig Meester van Jaffanapatnam te maken, en zond een Leeger onder *Sappoe Comara* daar henen, en liet aan den Koning door dien Veld-Heer weten, dat, aangezien het onbetamelyk was dat Ceylon twee Keyzers had, hy dezen Veldheer zond, om hem van dien nieuwen Titel te ontlasten, en om hem, alzo hy niet rusten kon, nog met het zyne vergenoegd was, wat meer rust te geven.

Ten eersten nam deze Veld-Heer veele van des Konings Landen in; dog als

1505. als die hoorde, dat hy nu de Stad Jaffanapatnam begon te naderen, zond hy een van zyne Hovelingen, Conta Cara Demalis, en nog een tweede, en derde, Panigevorum, en Valumunivorum genaamd, om hem te stuiten; dog zy wierden alle drie in korten tyd door Sappoe Comara verslagen, die zig nu klaar maakte om de Stad met zyn blaauw Peerd met groene maanen te berennen.

De benauwde koning, hem ziende aankomen, zond Varacara, een stout Ridder op hem af, die aangenomen had hem in stukken te kappen, dog hy wierd, eer hy zoo na by hem quam, van zyn volk doorsteeken. Ondertusschen geraakte de Prins Sappoe Comara in de Stad, veroverde de zelve met alle des konings Rykdom, kreeg veel van zyne Grooten gevangen, en bragt die te zamen, alzo den koning zelf het ontvlugt was, by den Keizer, die een van zyne Neeven, met de Naam van *Ariattetoe Addum Prauwmal*, als koning van Jaffanapatnam aanstelde.

Na dien tyd Regeerde deze Keizer met veel rust, de tyd van 55 jaaren, brengende zyn laatste levens-tyd meest in den dienst der Goden door.

In 't 52ste jaar van zyne Regeering, verviel *Laurens D'Almeyda*, Soon des Onderkonings van Goa, A°. 1505. op 't Eyland Ceylon, zynde de eerste Portugees, die hier quam. Laurens D'Almeyda vervalt op Ceylon. A. 1505.

ZESDE HOOFDSTUK.

JAja Wira Praccaram Bahu. Overwint *den Hertog van* Pasdum Corla. Maha Pandita Praccaram Bahu Raja, *werd van den Koning* Ambulvagala *overwonnen. Die Keizer in zyn plaats werd.* Derma Praccaram Bahu. *Zyne vier* Broeders. *Een* Moor *van* Calpentyn, *met een* zwaar Leger *door twee van deze* Broeders *Verslaagen. De Koning van* Candi *laat zich* Keizer *van* Ceylon *noemen. Dog wierd* Verwonnen. Kinderen *by zyn* Dogter *verwekt. Die den Keizer weer* Beoorloogd. *Een Schip van* Portugal, *komt in de Baey van* Colombo *ten Anker. Met welkers* Hoofden *de* Keizer *een* Verbond *maakt. Waar na hy* Stierf. Viga Bahu. *Het derde* Portugees Schip *komt hier. Met welkers* Hoofden *deze* Keizer *een Eeuwig* Verbond *maakt.* 's Keizers Soonen *uyt een* Prinszes, *die hy en zyn* Broeder *samen hadden. Werd van zyn* Soonen Gedood. Bowaneca Bahu Maha Raja. Voorvallen *onder zyne* Regeering. *De* Koning *van* Candi, geslaagen. *De* Keizer, *door zyn* Broeders *beoorloogd. Verkrygt van den* Koning *van* Portugal *ontzet. De* Dood *des* Konings *van* Raygam. *De* Keizer verslaat *zyn andren* Broeder. *Werd* Dood *geschooten.* Darma Palla Maha Raja. *De* Koning *van* Majadune, verslaagen. *De* Onderkoning *van* Goa *komt den* Keizer *te* hulp. Slaat *den* Koning *van* Majadune. *En keert weer na* Goa. Vidia Rajoe, *'s Keizers* Vader, *Beoorloogd de* Portugeezen. Huwelyken, *en* Kinderen *van den* Koning *van* Candi. *Werd van zyn* Soon Overwonnen, *en* Vlugt *na den* Koning *van* Majadune. *Die hem in zyn* Land *schuilplaats vergund. De* Koning *van* Irigal Rajoe *beschreeven.* Gevangen Raadsheer *keerd van* Goa *weer na* Ceylon. *Een* Franciscaner Monnik doopt *den* Keizer. *Verdre* Gevallen *van* Videa Rajoe. Koning *van* Majadune *maakt* Vrede *met den* Keizer. *Verdre* Gevallen *van* Vidia Rajoe. *De* Prins Tiquiri Rajoeroe Bandara *werd* Raja Singa Rajoe *genaamd.* Vidia Rajoe *doet den* Koning *der Seeven* Corlas Dooden; *en werd* Koning *der* Zelve. *Werd op de* Vlugt *gedreeven.* Raja Singa *neemd de Seven* Corlas in. *De Keizer* Darmapalla Raja *veroverd 't* Land *van* Mature, *dog* Verliest *het weer.* Raja Singa slaat *de* Portugeesen. Verdryft Dermapalla, *en werd* Keizer *van heel* Ceylon. *Zyn verdre* Gevallen. *Aanwysing van 't geen aan deze* Geschiedenis *der* Ceylonze Keizers *ontbreekt.* Lyst *der* Ceylonze Keizeren. Verhaal *van* andre wegens deze Keizers. Don Jan *trouwd* Donna Catharina, *Dogter van* Mahadasseyn. *Die* Raja Singa *op de Vlucht dryft, en zich* Keizer maakt. *Werd van* Don Jan *geslagen.* Wond zig Selven *van* spyt, *en* Sterft. Oude haat *tusschen* Hem *en* Don Jan. *Diens Vader der* Raja Singa *Gevangen krygt, en met houte* Bollen *dede* Doodschieten. Nazaten *van* Don Jan, *en zyn* halven Broeder, Cenuwieraat. *En hunnen verdere* Gevallen.

Wira ...ca- ...Ba- NA hem volgde zyn Neve, Soon van zyn Dogter Ulacoedajanam Dewa, die zich Jaja Wira Praccaram Bahu noemen liet.

Te dier tyd was 'er een Hertog van Pasdum Corla, uyt de Aldea Caculandola, mede van Keizerlyken bloede, Srivardanam Pati Raja genaamd, die met alle

A. 1508. alle Ingezetenen, die boven en beneden de Rivier van Caliture woonden, en zig aan de overzeide van de Rivier van Waluwe onthielden, zich tegen den keizer van Cotta opwierp, waar op deze Vorst zyn Moeders Susters jongste Soon, Ambulvagala, met een magtig Leger tegen hem zond, die Pati Raja gevangen nam, en by den keizer in Cotta bragt, die den Prins Ambulvagala tot Hertog in Pati Raja's plaats, en hem in de Gevankenis stelde.

Overwind den Hertog van Pasdum Corla.

Na verloop van eenige jaaren liet de keizer dezen Pati Raja uyt de Gevankenis voor hem komen, en stelde hem niet alleen op vrye voeten; maar gaf hem ook groote Geschenken, en hadde zoo grooten vertrouwen zedert op hem, dat hy hem een van de Prinszen, dien hy opgevoed had, een Soon van Jaja Wira Praccaram Bahu, overleverde, hem belastende, dien Prins na zyn Dood tot zynen Opvolger op den Throon te zetten, vermits hy, door een zwaare Ziekte aangetast, staat maakte wel haast een Lyk te zullen zyn.

Hy quam ook kort daar aan te sterven, maar 7 jaaren Geregeerd hebbende.

Maha-Pand.ta Praccaram Bahu Raja.

Deze voornoemde Prins volgde naa hem als keizer van Cotta, dog hy nam den Titel van Mahapandita Praccaram Bahu Raja aan; waar in dan Pati Raja zyne belofte, aan den Overleden keizer gedaan, getrouwelyk naquam.

In dezen tyd had de koning van Ambulvagala vyf Soonen en een Dochter, de welke hoorende, dat een Opvoedeling van den voorigen keizer, in zyn plaats, schoon zy veel meer recht tot de kroon hadden, keizer geworden was, met het Volk van 't Graafschap der vier Corlas den keizer van Cotta bestonden te beoorlogen.

De keizer, van hun voorneemen bericht gekregen hebbende, stelde den Hertog Pati Raja als Veld-Heer, en eenen Inuwa Aram als tweede over zyn Leger, die zig in de Aldea (of het Dorp) Calane nedersloegen.

Werd van den koning Ambulvagala overwonnen.

Daags 'er aan ontmoeteden zy het Leger van Ambulvalaga in zeker Veld, Hinker Devela genaamd, alwaar de Legers aan malkanderen raakten; maar 's keizers Leger wierd deerlyk, en te gelyk de Hertog, en nog een Graaf daar verslaagen, waar op Ambulvagala, zyne overwinning vervolgende, naa de Stad Cotta trok, die Belegerde, en in eenen dag door Verraad inkreeg.

Die Keizer in zyn plaats werd.

De keizer, dit hoorende, doodde zyn keizerin, en alle haare Staat-Juffers, op dat die van den Vyand niet geschonden mogten werden; ja hy zou, zo men dat niet belet had, ook zich zelven het leven benomen hebben; maar zy vlugtten met hem na zeker huis, waar af de koning Ambulvalaga bericht, en hem daar op gevangen krygende, hem na een jaar bestierens het leeven benam, en keizer in zyn plaats wierd, met den Titel van Wira Praccaram Bahu.

Hy Regeerde 20 jaaren zeer gerust, en voorspoedig, ook na zyn dood trad de oudste van zyne vyf Soonen met den naam van Derma Praccaram Bahu op den Throon.

Zyn tweede Soon, Taniam Vallaba wierd koning van Candoepiti Madampe.

De derde wierd, met den Titel van Siri Raja Singa, koning van Manicaravare, de vierde, koning van Reygamme, en de vyfde, koning van Oedoegampala, met den Titel van Saccalacala Valaba Raja, gemaakt.

Te dezer tyd quam Adiracarajan, een Moor van Calpentyn, met een magtig Leger van Mooren en een groote Vloot over, die hy in de Baey van Chilauw ontscheepte, om op de Olifanten-jacht te gaan, en ontrent Chilauw, of Manaar, Paarlen te visschen.

De koning van Oeddoegampala, dit gehoord hebbende, ging uyt last van den keizer, zyn broeder, met zyn gansche magt na 't koninkryk van Candoepiti Madampe, en beraadslaagde met zyn broeder, Taniam Vallaba, wat zy tegen deze Mooren zouden in 't werk stellen.

Eindelyk vonden zy goed hun aan te tasten, omzingelden hun Leger, en versloegen ze in een korten tyd.

Saccalacala doodde den Modeliaar, of een van de eerste Colonellen der Mooren, Adirakarajam, met een Hasagaey; daar na verbrak hy alle hunne Vaartuigen, en verkreeg een volkome Overwinning, quam met veel vreugde by den keizer zyn broeder, en keerde weder gelyk zyn broeder, yder na zyn Land.

Ontrent dezen tyd was 'er in Candi ook een koning, die zig verstoutte, den naam van keizer van Ceylon te voeren, en zelf nieuwe Munt te slaan, daar hy bevorens schatting aan den keizer van Cotta betaald had.

Al 't welk deze Vorst hoorende, zond hy aanstonds zynen Broeder, Siri Raja Singa, koning van Manicavare, op hem af, die dezen verwaanden koning van Candi zoodanig in het naeuw bragt, dat hy drie Millioenen Fanoms, 3 Olifanten, met Tanden, en de Prinszes zyn Dochter aan den keizer ten Bruid zond, waar op hy, onder zwaare belofte van beterschap, in genade aangenomen wierd.

De

530. De keizer gaf deze Prinszes aan den Vorst Dequiravella tot een Gemalin, die by haar 6 soonen verwekte, welker naamen als Vellicolla Rolahami, Gungemmeva Ralahami, Velagi Ralahami, Oenarawe Ralahami, Tissamawa Ralahami, en Quiravele Ralahami in de oude Geschiedenissen voorkomen, en een Prinszes, die met den Vorst Jaja Vira Bandara trouwde, dog haaren naam vind men niet uytgedrukt.

Eenige jaren daar na begon de koning van Candi weer tegen den keizer van Cotta te Oorlogen, die derhalven zynen broeder, Saccalacala Valada, met een Leger tegen hem zond, die hem andermaal zodanig vernederde, dat hy genoodzaakt was zonder Sonnescherm, en zonder witte Rondel voor de voeten van Saccalacala Valada neder te vallen, na dat hy hem voor af zyn kostelyk hals-Juweel toegezonden had, waar op hy wederom, dog op veel harder voorwaarden, in genade aangenomen wierd.

Ontrent dezen tyd, by 't leven van dezen keizer van Cotta, vertrok 'er een Schip uyt Portugal, dat behouden in de Baey van Colombo aanlandde; en dit was het tweede, dat hier ontrent A. 1530. quam.

Zoo ras de keizer Darma Praccaram Bahu dit hoorde, liet hy (zo deze geschiedenis zegt) de 4 koningen zyne broeders by zich roepen, zich met hen beradende of men deze Vreemdelingen toegang in dit Land verleenen zou, waar op de koning van Oedoegampala zey, dat hy die Lieden zelf eerst wilde gaan zien. Hy deed dit ook, bevond de zelve zeer wel, en raadde den keizer, met hen een Verbond aan te gaan. Daar op gingen de Portugeezen met geschenken na Cotta, alwaar zy van dien Vorst zeer wel ontfangen wierden, die een verbond tot hun volkomen genoegen met hen maakte, waar naa zy weer van daar vertrokken. Dit verhalen de Cingaleezen van dezen keizer, dog het is, gelyk wy onder de komst der Portugeezen hier na melden, by des voorigen keizers tyd voorgevallen.

Eenigen tyd daar na quam deze keizer, na dat hy veel Aalmoessen aan de Armen gegeven, veel Olifanten, ja wel duizend stuks, weggeschonken, en 25 jaaren geregeerd had, te sterven.

In zyn plaats zou, volgens de keure, de koning Saccalaccala Valaba, als de wyste der 4 broeders, gevolgd hebben, dog alzoo hy dit weigerde, viel dit de koning van Reygam, met den Titel van Viga Bahu, te beurt.

By zyn tyd quam hier weer een Portugees Schip in de Baey van Colombo, met veel Geschenken ten Anker; dog zy, hun Goederen willende ontschepen, wierden daar in door 's keizers Wagt belet, en vyandig aangetast; dog die door 't Geschut der Portugeezen op de vlugt gedreeven. A. 1561. Het 3de Portugees Schip komt hier.

De keizer nam dit Bedryf van zyn Wacht zeer qualyk, alzo zy geen de minste last daar toe gehad hadden. Hy zond derhalven eenige van zyne Hovelingen na de Portugeezen, om hen te toonen, dat dit een misslag van zyn volk was buiten zyn kennis, en liet 2 of 3 Portugeeze Gezanten plechtelyk na boven ophaalen, alwaar hy hen zeer minnelyk ontfing, zeer heerlyk onthaalde, en een eeuwigduurend verbond met hen maakte. Met welkers Hoofden deze Keizer een eeuwig Verbond maakt.

Na dezen tyd hebben de Portugeezen begonnen zich tot Colombo metder woon te onthouden, en vast te maken, alzoo hen de keizer toestond daar een Vesting te bouwen.

De keizer Viga Bahu, en zyn Broeder Siri Raja Singa van Manicavare, nog jongelingen zynde, hadden zamen maar eene vrouw, een Princes van 't Geslacht van Quiravelle, die Quiravelle Mahabisso Adassyn genaamd was.

Zy had by deze 2 Broeders 4 Soonen bekoomen, van welke de eerste Maha Reygam, 10 jaar oud zynde, stierf, gelyk de Prinszes toen mede overleed; dog de 3 andre Soonen bleven in 't leeven. 's Keizers Soonen uyt een Prinszes, die hy en zyn Broeder zamen hadden.

De tweede was Bowanaca Bahu Maha Raja, de derde Para Raja Singa Raja, en de vierde, Majadunne Raja genaamd; dog na de dood dezer Princes troude de keizer een andre Gemalin van 't Geslacht van Quiravelle, die, na haar Huwelyk, Dewa Raja Singa Comari genaamd wierd.

De keiser droeg voor de 3 voornoemde Prinszen groote zorge; dog zyn Gemalin, ziende, dat hy hen zoo beminde, zogt middel om hen van kant te helpen, dit met 2 der voornaamste Hovelingen, Candure Bandara, en Canaca Modeliaar overleggende.

Hier van kregen de Prinszen door hunne goede vrienden tydelyk kennis, vluchtten in een Pagode, en wierden door de Priesters stillekens verborgen, alwaar de 2 oudsten een geruimen tyd bleven, dog de jongste ging na Candi by den koning Jaja Vira Raja, die met een Nigt van dezen Prins, Ceravella, getrouwd was, alwaar hy met een groot Leeger voorzien wierd, en daar op riep hy zyne Broeders by zich, en zy beoorloogden met gemeener hand den keizer, hunnen vader, dien zy in een groote benaauwd- Werd van zyn Soonen gedood.

A. 1569. heid bragten, dwingende hem de 2 voornoemde Hovelingen aan hen over te geeven.

Hier mede nog niet vergenoegd zynde, trokken zy na de Stad Cotta, namen de zelve en 't Paleis in, roofden alle de schatten des keizers, en gaven last, hun Vader, dewyl hy 't met zyne Gemalin tegen hen gehouden had, om te brengen. Geen van de Onderzaaten was genegen, om zyn hand aan den keizer te slaan; dog eindelyk quam 'er een Vreemdeling, Seelam genaamd, te voorschyn, die de schend-daad verrichte.

Dit was het eynde van dezen Keizer, na dat hy 8 jaar Geregeerd had.

Bowaneca Bahu Maha Raja, Regeerd als Keizer.

Des morgens daar aan wierd de oudste Broeder, met den Titel van *Bowaneca Bahu Maha Raja*, als Keizer gekroond.

Zekere susters Soon van den keizer Viga Bahu, Viria Soeria Pitlesse Vidia Bandara genaamd, en verzegeld Vorst van Pitlesse, mitsgaders een Manaperi Asala Araatie, stelden zig met eenige oproerigen hier wel tegen; dog wierden verslagen, en men gaf hunne Landen aan de Panneas, een geslacht, dat gewoon was Gras voor de Peerden en Olifanten, te snyden, ten buit.

Daar na rechte den keizer een groot Feest aan, liet op 't zelve toestel tot veel vreugde maken, verhief Raja Singa tot koning van Reygamme, en een van zyn Opvoedelingen, Araja Dara tot zynen grootsten Raadsheer, makende verder met beide zyne Broeders, de koningen van Reygamme, en Majadune, een vast verbond. Hy had eene dochter, die Samoedra Dewa, dat is, Zee-Godinne, genaamd was.

Voorvallen onder zyne Regeering.

Op dien tyd was 'er een Malabaars koning uyt de Landen van Jaffanapatnam, met een dochter van den koning van Madampe, Tanian Vallaba, getrouwd, van welke vrouw deze Malabaarze Vorst een Soon had, Vidia Bandara Raja genaamd, die met de keizerlyke Prinszes Samoedra Dewa, trouwde, by welke hy 2 Soonen verwekte, de oudste Darma Palla, en de jongste Jaja Palla Astana genaamd.

Den oudsten voedde de keizer Bowaneca Bahu, zyn Grootvader, op, en behalven dezen queekte de keizerin nog een Prins van haar maagschap op, Singa Bandara genaamd, die zeer wys was, dog de keizer begeerde, dat Darma Palla hem in de Regeering volgen zou, en bestelde, om alle moejelykheden voor te komen, dat Singa Bandara maar stil van kant geholpen wierd, hoewel de keiserin niet beter wist, of hy was zyn eygen dood door een wonderlyk en onverwagt toeval gestorven. A. 1

De Koning van Majadune, 's keizers jongste broeder, had 4 Soonen, en twee Dogters, van welke de oudste Soon, 20 jaar oud, en Maha Rajoere genaamd, stierf. De tweede voerden de naam van Timbiri Palla Bandara. De derde die van Santana Bandana, en de vierde van Tiquiri Rajoeroe Bandara, van welken de Sterrekeikers voorzeiden, dat hy eens Opperheer van het gansch Eyland werden zoude.

Ontrent dezen tyd stond de koning van Candi weer op tegen den keizer, en zond een groot Leger, om de Landen der vier Corla's te verwoesten. De K[oning] van Cand[i] geslag[en]

De koning van Majadune dit hoorende, alzoo dit zyne Landen waaren, zond hem een magtig Leger tegen, versloeg het zyne, en dwong Jaja Vira Raja om 24 millioenen Fanons aan hem te geven, en aldus Vrede met hem te maken, belovende zich voortaan gehoorsamer te zullen gedragen.

Ondertusschen namen de koningen van Majadune en Reygamme voor, om den keizer, hunnen Broeder, te beoorlogen, om dat hy zynen Neef Darma Palla tot Erfgenaam van 't Ryk gesteld had. De K[ei]zer d[oor] zyn Broe[ders] beoo[r]loog[d]

De keizer, schreef dit ten eersten aan den koning van Portugal; en zey dat hy zynen Neef Darma Palla in zyne handen overgaf, met versoek van hem in zyn Erf-recht na zyn dood, als zynen vervanger, de behulpzame hand tegen die geene, die hem dit recht betwisten wilden, te bieden. Hy zond hem met dezen Neef veel Goude, Silvere, en Ivoire Beelden, wonderlyk konstig gemaakt, en een grooten schat weerdig, en daar nevens zynen Getrouwen Dienaar, Salapuwe Araatie, als Gezant na Portugal, die aan dezen koning een net bericht van 's keizers zaken gaf, waar op deze Vorst den keizer ten eersten met een groote vloot, en veel volk, ondersteunde. Verk[...] van [...] Koni[ng] van P[or]tugal ontz[et]

Ontrent dezen tyd ging de koning van Reygamme op zekeren dag na het Dorp Mahoe Pitigam, dat een aanhangzel van Malvane is, werd daar ziek, en storf. D[ood] des [Ko]ning van [Rey]gam[me]

Na dat de koning van Majadune de dood van zyn Broeder, en ook 't vertrek van dezen Gezant na Portugal vernomen had, verzogt hy aan de Mooren van de Overkust om hulp, die ten eersten wel quamen, en nevens hem den Stad Cotta belegerde; dog al hun aanleg wierd door de Portugeezen verideld, en daar op verzogt hy de Vreede, die hy op die voorwaarde, verkreeg, De [Kei]zer [...] slaa[t] and[...] Bro[eder]

dat

...inv. Dirk Jongman ſculps.

dat hy de 2 hoofden van dat Mooren Leeger overleveren zoude, het welk hy niet genegen zynde, ging de keizer weer even hevig, op hem aan. De Portugeezen deeden ook een ſterken uytval op zyn volk, verſtroiden het, na Sita-Vaca, de Hoofd-Stad van 't Koninkryk Majadune, dreven den koning na Saffragam op de vlugt, en wierpen al zyne koninklyke Cieraaden weg.

Hy hield zig eenigen tyd in de Aldea, Batoe Gedra, voor den Keizer verborgen; maar quam na 's keizers vertrek, met het Leger weder binnen Sita-Vaca, van voornemen, om den Stryd te hervatten.

Werd ood ſcho- n.

Na dat dit ter ooren van den keizer gekomen was, trok hy nevens de Portugeezen, met een zwaar Leger na Calane, daar een heerlyk en groot Huis van den Koning van Majadune was, bleef daar eenigen tyd, en wierd op zekeren dag, uyt een venſter leggende, van een Portugees (zoo zommige meenen, al willens; dog, zoo andre zeggen, by ongeluk) met een kogel door zyn hoofd geſchooten, na dat hy 11 jaaren geregeerd had.

Darma Palla Maha Raja.

Darma Palla Maha Raja volgde in zyn plaats, en wierd door de ſterke hand der Portugeezen op den Throon gezet, het welk zo ras van den koning van Madadune niet vernomen was, of hy trok weer met een groot Leger na Cotta, en ſloeg dapper tegen hem, en de Portugeeſen; maar wierd wederom door 's keizers volk geſlagen.

De Koning van Majadune geſlagen.

Ondertusſchen dede Darma Palla van alles aan den koning van Portugal, en aan den Onderkoning tot Goa, net bericht geven, die hem op zyn verſoek, nieuwe hulptroepen toezond.

De Onderkoning van Goa, komt de Keizer te hulp.

Kort daar aan quam de Onderkoning van Goa, Don Louis de Taydo, en zyn zuſter Soon, Don Joan, zelf met een groote vloot en een breeden toeſtel van Oorlog, met veel geld, na Ceylon, lieten het anker in de baey van Colombo vallen, en begaven zig ten eerſten na Cotta, daar zy zeer minnelyk ontfangen werden.

Na dat men alles nu rypelyk overlegt had, trok de Onderkoning daags daar aan na Sita-Vaca, dreef den koning

A. 1580. ning van Majadune op de vlucht, dwingende hem zyn Hof-Stad zeer schandelyk te verlaaten, en die aan den vyand ten prooy te geven.

Slaat den Koning van Majadune. Hy nam eerst zyn toevlugt na het Dorp Dreniagala; dog vertrok ten eersten van daar na het Dorp Balatga Palla.

Ondertusschen stak de Onderkoning De Taydo de Stad Sita-Vaca in Brand, trok weer na Cotta, liet daar zyn zusters soon, Don Joan Henriques, tot 's keizer hulp, en vertrok weer na Goa.

En keerd weer na Goa. Kort daar aan wierd Don Joan Henriques ziek, gaf zyne Bediening aan Capiteyn Diego de Melo over, liet een Geschrift na, waar in hy belaste 's keizers Vader, Videa Rajoe, en de Raats heer Tammitte Bala Soeria Sena Dipati, gevangen te nemen, en na Goa te zenden, zonder de reden van dien 'er by te voegen, waar op Don Joan kort daar aan stierf, latende 't Oppergezag aan Diego de Melo als Capitein Generaal, die kort daar na de 2 voornoemde Heeren liet gevangen nemen, en na Colombo voeren; maar de 2 vrouwen van Vidia Rajoe wisten middel tot zyne verlossinge te beraamen, zendende eenige slaven over, die de Gevankenis heimelyk ondergroeven, en hem dus gelegenheid gaven, om te ontvlieden; waar op Capitein Melo den voornoemden Raatsheer, op dat hy 't niet mede ontvlugten mogt, ten eersten na boord, en zoo verder na Goa zond.

Vidia Rajoe beoorlogd de Portugeesen. Vidia Rajoe, 't ontvlugt zynde, ging na Reygam Corle na de Aldea Attulagamme, vervolgde zynen weg na Pasdum-Corla, maakte een wooning, en vastigheid voor zyn volk, in de Aldea, (of 't Dorp) Pellenda, en begon van daar de Portugeesen te beoorlogen.

Huwelyken, en Kinderen van den Koning van Candi. Terwyl nu de koning van Majadune zich te Dereniagala onthield, Regeerde Jaja Vira Raja nog in de boven-Landen van Candi, zynde met een Nicht van dezen koning getrouwd, by welke hy een Soon Coralliadda Bandara, en een Dochter had, dog de Vorstin kort na 't baren van deze kinderen overleden zynde, trouwde de koning van Candi niet lang daar na weer met de Prinszes van Ganga Palla, die van 't zelve Geslacht, als zyn voorige Gemalin, was.

Hy kreeg by haar ook eenige Kinderen, die hy veel meer, dan de kinderen van het eerste Bed, beminde, dat zoo verre ging, dat 'er niet anders, dan de last om hen te dooden, aan scheen te ontbreeken.

De Prins Coralliadda Bandara dien haat van zyn Vader tegen hem, en zyn zuster, gewaar geworden zynde, nam ten eersten na een Landschap van Candi, Parcia Pattoe genaamd, de vlugt, beraadde zich met zyne Vrienden aldaar, en besloot met goedvinden van de koning van Majadune, zyn Oom, om den koning zyn Vader te beoorlogen.

Hy stelde dit kort daar aan in 't werk, nam zyn Hof-Stad Candi in, en maakte zich verder van het gansch Ryk van die naam, alzo hy van alle de Onderdanen zeer bemind wierd, meester.

De koning Jaja Vira, niet wetende, waar zich te keeren, ging met zyn gemalin, zyn andre kinderen, en een groot gevolg, en met den Koninklyken Olifant, Aira Varta genaamd, na de plaats, daar de koning van Majadune was, nam de Kroon van zyn hoofd, lei die aan des konings voeten, en verhaalde hem al zyn ongevallen, maar kon hem niet bewegen, om hem tegen zynen Soon in zyn onbetwistelyk Recht tot de Kroon, waar van hy Jaja Vira hem onrechtveerdig ter gunst van zyn tweede Gemalin en van haare kinderen had zoeken te berooven, te helpen.

Om hem egter niet geheel en al voor 't Hoofd te stooten, gaf hy hem eenige dorpen tot zyn onderhoud, bewees hem veel gunsten, en beval hem, dat hy maar in zyne Landen blyven, en zich daar stil houden zou, met verzekering, dat hy dan geen onheilen te wagten had.

Te dier tyd was een koning aan de kant der zeven Corlas, in de heerschappy Dewa Godea, in 't Dorp Monda Conda Palla, alwaar hy een Stad bouwde.

Hy was koning van Irugal Rajoe, voerde de naam van *Hedrimana Soeria Rajoe*, was van een hooger Geslacht, dan eenig ander Koning op 't geheel Eyland Ceylon, en leefde met alle zyne nabuurige Vorsten in een goede Vrede.

Ondertusschen vond de verzonden Raadsheer Tammutta Bala Soeria Sena Dipati gelegenheid, om zig by den Onderkoning van Goa zoo geagt te maken, dat hy met groote geschenken weder na Ceylon keerde.

Op dien zelven tyd vertrok een Franciscaner Priester, *Fra Joan Villa da Conde*, en een Capitein *Alfonso Pereira* met hem na Ceylon, die eerst tot Colombo, en daar na in Cotta by den Keizer Darmapalla quamen, terwyl die zig tot een zwaaren stryd bereidde, waar toe de Portugezen ook het hunne deden.

Na dat deze Priester eenigen tyd hier geweest was, bragt hy den Keizer zoo verre, dat hy, ten overstaan van den Kapitein Generaal met veel van zyne Gro-

Right-margin notes (partly cut off): A ... | Die ... een Sch... plaa... verg... | De K... ning Iruga... besch... ven. | De Gevangen Raads Heer keerd van G... na Ceylon. | Een Franciscaner Monnik Doopt den Keizer.

Groten, en een groot deel van zyn volk, gedoopt wierd.

Ontrent dezen tyd ſtierf 's Keizers Moeder, of de Gemalin van Videa Rajoe, de welke, haare dood verſtaan hebbende, terwyl hy nog te Pellenda was, Vreede met den Koning van Majadune maakte, en daar na zyn dogter Maha Tiquiri Bandara, trouwde, daarenboven aan zyn Soon Jaja Palla Aſtana, wettigen broeder des keizers, een Nicht van die koning, Coeda Tiquiri Bandara ten huwelyk gevende, om de banden van Vriendſchap zo veel vaſter te leggen.

Na 't voltrekken van deze Huwelyken, maakte hy geen werk van den koning van Majadune, nog van de Portugeezen; maar begon hen in tegendeel ſchade te doen, en gaf voor, dat hy de regte Erfgenaam van 't Keizerryk was.

ing Ma- ne kt den er do. De jongſte Soon van den koning te Majadune, Tiquiri Rajoere Bandara genaamd, toen 12 jaar oud, en zyn min nog zuigende, wierd met een groot Leger, onder opzigt van Wikrama Singa, een der Grooten van zyn Ryk, en Modeliaar en Edelman van 's konings huis, ſpoedig afgezonden, om tegen den koning Vidia Rajoe te ſtryden. Hy verſloeg den zelven zeer gelukkig, kreeg het Hoofd van den Modeliaar Samaracon, en noodzaakte de anderen om in 't diepſt van 't Boſch te vlugten.

Na dien tyd maakte de koning van Majadune met den keizer Darmapalla Raja, en met de Portugeezen Vrede, en dede dezen Vidia Rajoe door beide zyne Soonen, Maha Rajoe Bandara, en Tiquiri Rajoeroe Bandara, mitgaders door zynen Modeliaar Wicrama Raja, weder beoorlogen.

Verdre Gevallen van Vijia Radoe.

Hun Leger trok van Pasdum Corla op, beſtreed een Veſting in de Aldea van Malcava, en trok Zeeghaftig over de Rivier Pellenda. Waar op Vidia Rajoe zyne Gemalin en zyn Soons Gemalin, dochter van den koning van Majadune, met al haare Slavinnen, en opvoedelingen, benevens het koninklyk Vaandel, na de Stad Pellenda zond, vlugtende alleen met eenige van zyne

A. 1580. ne vertrouwde vrienden, Araaties, en met eenige Modeliaars (of Colonellen) na de kant van Waluwe, daar hy zich zelven ſtil ophield.

De Prinszen, de Stad Pellenda verlaten ziende, traden 'er in, vonden 'er hunne Zuſter, en Nicht met haren ſtoet, die zy terſtond na Sitavaca zonden.

Ondertuſſchen ging Vidia Rajoe na Candi, en beraadſlaagde met dien koning (Soon van Jaja Vira) wat hem nu vorder te doen ſtond.

Hy verzamelde daar op weer een Leger, zette zig in de Galbade Corla neder, waar tegen de koning van Majadune zyn Soon, Tiquiri Rajoeroe Bandara, en Wicrama Singa, zynen Modeliaar, met een groot Leger zond, dat zig in de Aldea Cottoega Hawatte nederſloeg.

Zoo ras de Legers in malkanders gezicht quamen, ging de ſtryd zeer fel aan; dog Vidia Rajoe wierd weder geſlagen, zoo dat hy na 't Gebergte Elpitti Conda vlugtte, en van daar zich weer na Candi begaf. Hy hervattede daar na den Stryd wel, komende weer met een veel zwaarder Heir afzakken; maar de volkeren der vier Landſtreeken, die onder hem ſtonden, verlieten hem trouwloos, en onderwierpen zich aan den Prins Tiquiri Rajoeroe Bandara, waar op Vidia Rajoe weer ſtil, dog haaſtig, met eenen ſlaaf na Candi ontquam, terwyl zyn Leger meeſt op de vlugt gedreeven wierd. Ontelbaar veel volks verloor hy toen, alzoo 'er duizenden al vlugtende in de pan gehakt wierden, behalven een groote menigte die gevangen wierd.

De Prins Tiquiri Rajoeroe Bandara, werd Raja Singa Rajoe genaamd.

Na deze groote overwinning, waar mede deze Prins Tiquiri Rajoeroe Bandara weer by zynen Vader, den koning van Majadune, quam, verzamelde de Koning al zyne Ridders, Hovelingen, en grootſten van zyn Ryk, belaſtende de zelven, dat zy voortaan dezen Prins, de Eernaam van *Raja Singa Rajoe* zouden hebben te geven.

Daar op ging deze Prins na de vier Corlas, herſtelde daar alles, gaf nieuwe Wetten, en ſchikte alles volgens den laſt, dien hy van den Koning zyn Vader gekregen had.

Na dat nu alles tot ſtilſtand geraakt was, zond de koning van Majadune als Gezant na Candi zynen Oom, Jurugal Ralahami van Obbera, Heer van Quirivella, en verzogt aan den koning van Candi, dat hy dog niet wilde toelaten, dat Vidia Rajoe in zyne Landen herſteld wierd; maar dat hy hem ten eerſten uyt zyne Landen wilde doen vertrekken, of dat hy anders hem daar toe zou komen dwingen.

A. 1 Deze Vorſt, hier door zeer bekommerd geworden, en niet genegen zynde dit om Vidia Rajoe af te wagten, belaſte hem aanſtonds zyn Land te ruimen, die daar op zyn toevlugt tot den koning der zeven Corlas nam. Deze Vorſt *Edirimanna Soeria* genaamd, was zeer na met den koning van Iroegal vermaagſchapt, weshalven Vidia Rajoe den zelven in de Stad Mudda Conda Palla verzogt, dat hy hem onderhoud, en een verblyfplaats in zyn Land vergunnen wilde, waar op hy hem en zyn volk het Dorp Bogade gaf.

Vid Rajo doet Koni der ze ven C las do den.

Vidia Rajoe, zich daar nu neder zettende, maar als een ondankbaare woel-al niet konnende ruſten, beraadſlaagde met een Araatje (of Capiteyn) Vella Joeda genaamd, om den Koning der zeven Corlas, die hem zoo veel gunſt bewezen, en als een Vriend ontfangen had, om hals te brengen.

Om dit Schelmſtuk uyt te voeren, was 'er beſloten, dat hy den Koning zou gaan bezoeken, en dat zyn volk, terwyl hy binnen met den Koning ſprak, een Gevegt aanregten zoude, waar op hy vaſtſtelde, dat de koning zou buiten komen, en tragten dit Gevegt weder te beletten, in welken tyd de Araatie zyn kans waarnemen zou, om den Koning te dooden.

Hy ging dan op zekeren dag met veel vernedering na 's Konings Paleis, viel menigmaal voor zynen Throon neder, bedankende hem voor de groote gunſt, die hy in zyne Landen genoot; dog de koning belaſte hem een en andermaal op te ſtaan, en by hem te gaan zitten.

En we Konin der ze ven.

Ondertuſſchen begon het volk van Vidia Rajoe geen kleen geraas van buiten te maken, en zo ſterk met malkandren in gevegt te raaken, dat het den Koning begon te verveelen, zo dat hy met groote ontzetting na buiten wilde loopen, om het te beletten; dog halverweeg nam de Araatie, Vella Joeda, den Vorſt zoo wel waar, dat hy aanſtonds van kant geholpen was, waar op de Ingezetenen der zeven Corlas Vidia Rajoe tot Koning kooren, die in 't eerſt veinsde, dat niet aan te willen nemen, dog zig eindelyk daar toe bewegen liet.

Na dat Vidia Rajoe door al zyne liſten, en geduurig woelen, het zoo verre gebragt hadde, verzogt hy van zyn Soon, den keizer *Darma Palla Raja*, een groot Leger te hulp, om die van de vier Corlas te beſtryden. Hy kreeg dit van den zelven, en van de Portugeezen, en vertrok daar mede na de vier Corlas; dog de koning van Majadune zond zyn tweeden Soon, Maha

ha Rajoere Bandara, en zynen Modeliaar Wicrama, met een groot Leeger hem tegen, welke laatste hem alleen by een pas van de Rivier Poena Cattale Totta met alle zyne Portugeezen deerlyk sloeg, en noodzaakte na de Stad Monda Conda Palla over hals en kop by nacht de vlugt te nemen.

Hy, die een onverzettelyk hoofd had, daar mede den moed niet verlooren gevende, hervatte den stryd tegen den jongsten Soon des konings van Majadune, Tiquiri Rajoeroe Bandara, dog nu Raja Singa Rajoe genaamd, die alle de Sterkten en vastigheden van Vidia Rajoe innam, en zelf de Stad Conda Palla Nuwara beleegerde, daar Vidia Rajoe uyt gevlugt was.

Van daar ging hy in de Baey van Portaloon of Putaleon t'scheep, vertrok na Jaffanapatnam, en begaf zich na een Haven ofte Baey, die zedert Anaxaddie, of Anacse Heriatotte, dat is, de pas van des Konings overscheping, genaamd is.

Raja Singa Rajoe, daar aangeland zynde, nam de Stad Monda Conda Palla in, vervolgde Vidia Rajoe overal, kreeg zynen Araatie, dien verraaderlyken Moordenaar van *Ediriman-na Soeria*, Koning der zeven Corlas, gevangen, en liet hem aanstonds aan een yzere paal vast spitten. (neemt de zeven Corlas in.)

Daar na onderwierp hy zich de zeven Corlas geheel en al, vernieuwde 's Lands Wetten, stelde op alles een nette ordre, en begaf zich toen weder Zeeghaftig na Sita-vaca.

Vigea Rajoe met zynen zoon Jaja Palla Astana, en hun gevolg, gingen na 't dorp Tammaraccoelam; dog aldaar wierd hy van de Malabaaren, na een zeer onverwagten dog korten Styd, van alles beroofd.

Ontrent deze tyd bragt de Keizer Darma Palla Raja, door hulp der Portugeezen, 't Land van Mature, en veel sterkten, onder zig, doende dat gansch Landschap schatting betaalen, en hulde aan hem doen, daar zy te vooren den koning van Majadune onderdaanig geweest waaren. Hy voerde dit zeer gemakkelyk door een nieuwe Modeliaar, Mamampeia, uyt; dog kort daar (De Keizer Darmapalla Raja, veroverd 't Land van Mature; dog verliest het weer.)

A. 1590. daar aan wierd dezen Modeliaar door 't volk van den koning van Majadune op de vlugt geslagen, en gedwongen na Mature te wyken, alwaar hy door den vyand, die nieuwe onderstand kreeg, zoo sterk vervolgd wierd, dat hy en veel Portugeezen 't ongeluk hadden, om gevangen na Sita-vaca gevoerd te werden, waar door de Keizer gansch Mature weer verloor, alzo 't volk van den koning van Majadune dat Landschap veroverde.

Hier op zonden de Portugeezen een vermaard Veld-overste, die zig aan de kleene pas van Naclagam neerley, en van daar langzamer hand hooger aandrong, alles dat hem voorquam innemende.

Raja Singa Rajoe. Dit viel op een tyd voor, in welken de koning van Majadune, nu zeer oud geworden, het Ryk van Sita-vaca reeds aan zyn zoon Raja Singa overgegeven, en hem op den Throon van Majadune gesteld had.

Slaat de Portugeesen. Deze nu hoorende, dat de Portugeezen aannaderden, om zig van zyn Land meester te maken, vergaderde een magtig Leeger, nam den Modeliaar Wikrama Singa en veel ervarene Krygsoversten mede, en trok naar 't dorp Moleriava, daar hy hen inwagtede.

Hy zag hen eyndelyk hoogmoedig aankomen, en wierd van hen zeer ruw aangetast, waar door zyn volk in het eerst al vry wat leed; maar wanneer hy met het gros van zyn Leeger zeer verwoed op hen aanviel, versloeg hy hen geheel en al, en behaalde een volkomene Overwinning.

Eenige dagen daar na hervatteden de Portugeezen den stryd; dog zy wierden weer hals over kop op de vlugt gedreven; dat hen zodanig tegen dezen Vorst verbitterde, dat zy zedert alle de Landen ontrent Colombo en Cotta begonden te verwoesten, en alle de Havens en Dorpen, onder Ceitavaca staande, in te nemen, en de Stranddorpen te ontvolken.

Verdryft Darmapalla, en werd Keizer van heel Ceylon. Het Keizerryk van Cotta, alzoo de keizer door Raja Singa Rajoe van daar verdreven wierd, duurde maar 10 jaaren, en hy vond zig genoodzaakt met de Portugeezen van daar te vlugten, en alles te verlaten.

Men wil, dat dit aldus in zeker oud Geschrift gevonden, en daar by aangeteekend zoude zyn, dat dit A°. 1514. den 15. Maart (hoewel 't later) voorgevallen is.

Zyn verdre Gevallen. De Keizer *Raja Singa* bragt gansch Ceylon, uytgenomen Colombo en Gale, in zeer korten tyd onder zyn geweld, en maakte zich alomme zeer gevreest. Hy quam ontrent A°. 1593. te sterven, gelyk wy in 't vervolg klaarder zullen zien. A.

Uyt een ander hand-schrift blykt, dat Raja Singa een Dochter had, van 't maagschap van den koning van Oedampel; Menniok Biso Bandara genaamd, die met een koning van de Malabaarze kust, *Araatie Sowara*, trouwde, van welken zy 2 Soonen had, welke 2 Prinszen verstaande, dat hun Grootvader overleden was, te Ceita-Vaca quamen, en van alle Hovelingen met veel genegenheid ontfangen wierden, vindende het Land alomme in rust.

Ook was by 't leven van Raja Singa een zeer geletterd Schryver, *Vidumal* genaamd, van de Malabaarze kust naa Ceylon gekomen, alleen om Raja Singa te dienen. Hy verhefte dezen man byzonder hoog, gaf hem een nieuwen Eernaam van Manaperoema Mucavetie, dat is, Prinçe der Dichters, en maakte hem ook Dessave of Landdrost. Hy zond hem na Andupanduna, dat in Gabbada Çorla in 't dorp Cadnugarrupa legt, alwaar hy zig met de zynen nedersloeg.

Uyt het voornoemde Huwelyk van Raja Singa 's dogter met dien Malabaarzen koning *Araatie Sowara* (by de Cingaleesen *Tiragam Bandara*, dat is, een uytlandze Koning genaamd) sproot een Prinszes, en een Prins, welke weezen, na 't overlyden van hun Ouders, door de Koningin hun Grootmoeder opgevoed wierden.

De Prinszes haare Nicht noemde zy na haare Moeder, Meninik Bisso Bandara, welke Prinszes na Degigampala Corla vertrok, en zich in de Aldea Matamogore nedersloeg.

Van de 2 Prinszen, Neeven van Raja Singa Rajoe, ziende, dat de Hofs-Grooten hen zoo veel eere niet, als in 't eerst van hun komst, bewezen, ging de Oudste na Manicravare, en bleef daar, maar de Jongste ging na zyn Moey, de Prinszes van Matamagore, die besluit nam, om haaren Neef Keizer van Ceita-Vaca te maken. Zy sprak 'er de Grooten over, en die beloofden haar dit; dog zy handelden trouwloos, en waarschouwden *Manapenoema Mucaveti*, dat de prins *Jaja Vira Comarea* dit voornemen had; waar op de zelve de pas Tintotta, daar de prins lag, innam, en daar door deze ganschen aanslag belettede.

De Prins, hier door van zyn stuk verzet, vlugtte na Sita-Vaca; dog den ander quam daar kort daar na mede, bragt den prins om hals, schaakte de prinszes, en stelde zich zoo als met geweld in de Regeering, hoewel deze *Manapenoema Mucaveti* het met de Groten

ten des Lands reeds eens was, die hem ook gewillig het Ryk overgaven.

De oudste Prins *Jaja-Soeria Comarea*, Broeder van den vermoorden Prins, dit hoorende, en diergelyken Lot vreezende, vlugte na Columbo by den Keizer Darmapalla, die hem zeer vriendelyk ontfing.

Zo verre brengt ons het Verhaal van de Saken der Keizeren van Ceylon; en dit is al het Berigt, dat daar van by de Oudste en Allerervarenste Cingaleezen in de Zaaken van hun Land te vinden is, zynde te beklaagen, dat de tyden en Gevallen niet wat netter onderscheiden zyn, want dan zouden wy die tyden, na onze wyze, beter te rug konnen rekenen, en met de jaaren der Wereld gemakkelyk over een konnen brengen, dat nu niet wel te doen is, te meer, dewyl wy uyt de volgende Lyst van deze Keizeren klaar ontdekken zullen, dat 'er nog veel jaaren ontbreeken om de 2007 jaren, die zy aan hunne, Keizeren toeschryven, uyt te maken. A. 1593. Ceylonze Keizeren ontbreekt.

LYST DER CEYLONZE KEYZEREN.

V*Agoe Raja*, Koning om de Zuid, trouwd met de Dogter van *Calinga Raja*, en verwekt een Dogter by haar, die van een Leeuw vervoerd, en Bezwangerd werd, van welke voortquamen:

De Prins *Singa Bahu Comara*, En de Prinszes *Singa Valli Comara.* } Uyt het Huwelyk van deze Prins met deze Prinszes zyn 32 Soonen gesprooten, van welke de 2 Oudste uyt het Land moesten vertrekken, te weten: *Vigea Comara*, en *Simit Comara*, die op Ceylon aankomen, daar de

1ste KONING van CEYLON werd.

		van A°.	tot A°.
Vigea Comara, (by andre *Vigea Comaroe*, of *Vigea Baboe Raja*, genaamd) Regeerde -	30 Jaaren.	106 —	136
2. *Tissanaon Ameti*, een der Grooten - - -	1 ——	136 —	137
3. *Simit Comara*, - - - -	22 ——	137 —	159
4. *Pandoe Vassaja*, de eerste Keizer, onder wiens Regeering een Prinszes, en 6 Prinszen op dit Eyland quamen, en verscheide Steden Bouwden. - - Andere schryven hem 30 jaaren toe.	13 ——	159 —	172
5. *Abeia Comara*, - - - -	20 ——	172 —	192
6. *Sagoeganatissa*, - - - -	17 ——	192 —	209
7. *Digagamoenoe*, - - - -	37 ——	209 —	246
	140		

No.	Naam	Regeerde	van A°.	tot A°.
	Brenge over	140		
8.	*Pandoe Cabaja*, Die Anoeragia Poere vernieuwde.	Regeerde 33 Jaaren.	246 —	279
9.	*Moetta* of *Motta Singa* Raja,	60 ——	279 —	339
10.	*Deveni Petisse Maha* Raja, Hy stigte Pagoden, en ontfing de Leere van Budhum, en 8 vreemde Prinszen.	40 ——	339 —	379
11.	*Soeratissanam*,	11 ——	379 —	389
12.	*Twee Malabaarze bedriegelyke Gezanten*, Regeeren volgens andere maar 20 jaaren.	22 ——	389 —	411
13.	*Assalanam* Raja,	14 ——	411 —	425
14.	*Etalunam*, of *Etalanam* Rajoe,	44 ——	425 —	469
15.	*Jattalatisse Guelinitissa* Rajoe, Hy stichte de Pagode Calane.	20 ——	469 —	489
16.	*Goloeumbera* of *Ambera* Raja, Hield Hof in Roene.	10 ——	489 —	499
17.	*Ganatissa* Rajoe,	4 ——	499 —	503
18.	*Op zyn Naam wierd't Ryk nog bestierd*,	30 ——	503 —	533
19.	*Doetoegenoenoe Maha* Raja, Verdryft de Malabaaren, en hunnen Godsdienst.	24 ——	533 —	557
20.	*Sedetissa* Raja, Hy sticht Goenolaittahena, en 10 Neli-velden.	18 ——	557 —	575
21.	*Tullenam* Raja, Sticht een Pagode in Chamanalandure.	1 - 9 M. 10 D.	575 —	577
22.	*Lemenetissa* Raja,	39 - 8½ m.	577 —	617
23.	*Caloeman Raja*,	00 ——	617 —	633
24.	*Walagam Bahu* Raja, Door 7 Malabaarze Broeders verdreeven.	- 8 m.	633 —	634
25.	*Vyf Malabaarze Prinszen*, Die met de twee andre de Reliquen van Budhum verzenden.	36 ——	634 —	670
26.	*Valla Gamboe*, of *Vallagam* B*ahoe* R*aja*, Verslaat de 5 Broeders.	12 - 5 m.	670 —	683
27.	*Choranga Rajoe*,	26 ——	683 —	709
28.	Be*mminitissa*,	12 ——	709 —	721
29.	*Maha Delia Deliatissa*, Soon van Caloenam Rajoe.	14 ——	721 —	735
		612 6½ M. 10 D.		

Chora-

593 Brenge over - - - 612 6½ M. 10 D.

No.	Naam	Regeerde	van A°.	tot A°.
30.	*Chorawa Rajoe*, Soon van Valagam.	Regeerde 12 Jaaren.	735	747
31.	*Coedda Tiſſa Rajoe*, Soon van Naha Deliatiſſa.	3	747	750
32.	*Anularan* B*iſſava*, Zyn Keyzerin.	1	750	751
33.	*Coelavaon*, Secretaris der Keyzerin.	1 - 1 m.	751	753
34.	*Tomo*, Een Gemeen Man.	4 m.	753	753
35.	*Maloelan Tiſſa*,	26	753	779
36.	B*atian*, of B*atta* R*aja*,	28	779	807
37.	*Madilimanna* R*aja*, Zyn Broeder.	12	807	819
38.	*Adague Muwene*, of *Moenoe* R*aja*,	9 - 8 m.	819	829
39.	*Cada Ambera Rajoe*,	6	829	835
40.	*Nalabisſava*, *Keyzerin*, Zyn Suſter.	6	835	841
41.	*Elunna* of *Clunna* R*aja*, Haar Man, en zuſters Soon.	6	841	847
42.	*Sanda Moehoenoe*, of *Sandamoe Hoenoe* R*aja*.	6	847	853
43.	*Aſnapa* R*aja*, Doode den voorigen.	41	853	894
44.	*Vacneliſinam* R*aja*,	3	894	897
45.	B*apa* R*aja*,	12	897	909
46.	*Gaja* B*ahu*,	22	909	931
47.	*Mana*, of *Maria* R*aja*,	16	931	947
48.	*Hama Tisſa* R*aja*,	26	947	973
49.	*Coeda* R*aja*,	31	973	1004
50.	*Veni Tisſa* R*aja*,	22	1004	1026
51.	*Ambaheraman* R*aja*,	6	1026	2032
52.	*Sirina*, of *Suina* R*aja*,	2	1032	1034
53.	*Vierdoe*, of *Vijemdoe* R*aja*,	6	1034	1040

918 7½ M. 10 D.

A. 1593.

Brenge over - - - - 918 $\frac{7\frac{1}{2}}{M.}$ $\frac{10}{D.}$

No.	Naam	Regeerde	van A°.	tot A°.
54.	*Sanga Tisſa* Raja,	Regeerde 11 Jaaren.	1040	1051
55.	*Siri* of *Suiſanga Bodi Raja*,	22	1051	1073
56.	*Leminie Goloe Amba* Raja,	13	1073	1086
57.	*Guwelaguwem* of *Quelaguwem Dettatisſa*,	10	1086	1096
58.	*Malaſen* of *Mahaſon* Raja,	24	1096	1120
59.	*Quitisſriamenaon* Raja,	28	1120	1148
60.	*Deva Tisſa Raja*,	9	1148	1157
61.	*Rajas* Raja,	31	1157	1188
62.	*Upatisſa Maram* Raja,	26	1188	1220
63.	*Senam* Raja,	6 - 1 m.	1220	1227
64.	*Lemini Tisſa* Raja,	6	1227	1233
65.	*Viſenam Caralſoo* Raja,	6	1233	1239
66.	*Zeven Malabaarze Prinszen*,	27	1239	1266
67.	*Dacem Goelia* Raja,	18	1266	1284
68.	*Comara Dahai* Raja,	29	1284	1313
69.	*Lemini Patisſa* Raja,	1	1313	1314
70.	*Amlam Heranam* Raja,	13	1314	1327
71.	*Dajoelſen* Raja,	- 6 m.	1327	1347
72.	*Dalam Ajali* Raja,	20	1327	1347
73.	*Cadda Ginitſirmenam* Raja,	31	1347	1378
74.	*Semini* Raja,	3	1378	1381
75.	*Meliſinganam Salandana Roo*,	9	1381	1390
76.	*Acbora* Raja,	6	1390	1396
77.	*Acboraja*,	51	1396	1447
78.	*Dos* Raja,	6	1447	1453
79.	*Rucculei Praccaram Bahu* Raja, Onder deze quam Don Laurens d'Almeyda A°. 1505. op Ceylon te vervallen.	55	1453	1508
80.	*Jaja Vira Praccaram* Bahu,	7	1508	1515

1387 $\frac{2\frac{1}{2}}{M.}$ $\frac{10}{D.}$

Maha

Brenge over - - - 1387 2½ M. 10 D.

81. van A°. tot A°.

Maha Pandita Praccaram Bahu Raja, Regeerde . 1 —— 1515 — 1516

82.

Vira Praccaram Bahu, - - - 20 —— 1516 — 1536

Lopes Suaar Alvarenga maakt A°. 1518. een Verbond met dezen Keizer; en in zyn tyd verſcheen het tweede Schip uyt Portugal A°. 1530. hier.

83.

Darma Praccaram Bahu, - - 25 —— 1536 — 1561

84.

Viga Bahu, - - - - 8 —— 1561 — 1569

85.

Bowaneca Bahu Maha Raja, - - - 11 —— 1569 — 1580

86.

Darma Palla Raja, - - - 10 —— 1580 — 1590

87.

Don Philippo, - - - - zeer korte tyd. 1520

88.

Raja Singa Rajoe, - - 3 —— 1590 — 1593

1465 2½ M. 10 D.

Dus bedragen de Jaaren der Regeering van deze 88 Keizeren van Ceylon, in de plaats van 2007 (gelyk zy opgeeven, maar 1465 jaar, 2 maanden en 25 dagen.

Hier by zullen wy nu de Keizers, van welke wy in 't vervolg zullen ſpreeken, mede voegen.

89.

Fimala Darma Soeria, - - - 11 —— 1593 — 1604
Anders Don Jan genaamd.

80.

Cenuwieraat, - - - 28 —— 1604 — 1632

91.

Raja Singa Raja, - - - - 1632 — 1687
Deze heeft zeer lang Geregeerd. 12 Decemb.

92.

Fimala Darma Soeria Maha Raja, - - 20 —— 1687 — 1707
4 Juni.

93.

Wira Praccaram Narendra Singa, - - 1707 ——
Van andre *Wire Paracaraman Reendre Singa*, genaamd.

1554 2½ M. 10 D.

An-

A. 1593.

Verhaal van andren wegens deze Keizeren.

Anderen nu, die netter kennis van de Saaken dezer Keizeren meinen te hebben, zeggen, dat de 8ste Keizer voor Fimala Darma Soeria, of wel de 80e in rang, ook Fimala Darma Soeria Adassyn, dat is, wel beminde Soon der Sonne, zy genaamd geweest; hoewel weer andren die op den eersten Ontdekker van Ceylon toepassen.

Des zelfs Soon was Langcau Pati Mahadassyn, dat is, welbeminde Groote Heer des Lands.

De Soon van dezen volgde hem op den Throon, en was genaamt Langcau Singa Mahadassyn, dat is, welbeminde Leeuw des Eylands.

Deze liet een Soon na, Mara Singa Mahadassyn, dat is welbeminde Leeuwen-dooder.

Deze liet twee Soonen na, Langcau Pati Maheftane, dat is, Oog-Appel des ganschen Lands, en Radjora Adassyn, dat is, welbeminde koning.

Van deze twee Vorsten zyn veel Sonen en Dochters voortgekomen.

De Oudste leefde maar 17, dog de jongste 78 jaaren, voerende groote oorlogen in dien korten tyd tegen malkanderen.

De oudste liet een oudsten Soon na, met naame Marandona Radjora, dat is, gy zult den koning dooden, en de jongste ook, eenen Marandona Maheftane, dat is, gy zult den Oog-Appel dooden.

De eerste Oorloogde na zyn Vaders dood nog 6 jaaren tegen zynen Oom, en na deszelfs overlyden nog 4 jaaren met zyn Ooms onderdaanen, tot dat 'er eindelyk een huwelyk tusschen de Dochter van Marandona Radjora, en de Soon van Marando, na Maheftane, Manabande Bandinge, dat is, eerste voorziende koningin, en Issere Balande Radjora, dat is, eerst-voorziende Koning, gesloten wierd.

Deze twee nu met den anderen getrouwd zynde, was alles in Rust en Vreede, en zy kreegen veel Dogters, en op 't laatst eenen Soon, met naame Fimala Darma Soeria Adassyn, dat is, welbeminde Soon der Zonne, die noit stil is.

Don Jan Trouwd Donna Catharina.

Deze, anders meer met de naam van Don Jan bekend, maakte zig ontrent Ao. 1593. meester van ganssch Ceylon, en die hem niet goedwillig gehoorzamen wilden, bragt hy met geweld van wapenen onder zyne magt.

Hy nam ook zyn Nicht Raketto Bandige, dat is, de schoone Koningin, gevangen, anderzins ook met de naam van Donna Catharina bekend, en Dogter van Mahadassyn, dat is, de groote en zeer wel beminde, en trouwde met haar. A.

Deze Mahadassyn, anders Darmapalla Raja genaamd, was te dier tyd, of wat bevorens, keizer van Candi; hoewel hy de wettige Erfgenaam van het gansch Keizerryk van Ceylon was; maar Raja Singa Adassyn, koning van Sita-vaca, en zyn eigen Dogters zoon, beoorloogde en vervolgde hem zo sterk, dat hy hem uyt het Ryk verdreef. Do van had die Sin de dry

Hier op nam deze Raja Singa 't geheel Keizerryk, op Colombo en Galena, in. Hy was een Konins zoon, en Neef van den Keizer van Cotta. En Kei maa

De Portugeezen zeggen, dat hy een Barbier was; dog dit is een misslag, en in Spilbergens Reize (toen die op Ceylon quam, gelyk wy op zyn tyd zullen zien) komt hy voor als de zoon van Ragu, by een Danshoer geteeld, en als een die zyn 3 egte Broeders, (alzoo hy een bastaard was) en zyn Vader, om hals bragt.

Deze dan Mahadassyn op de vlugt gedreven hebbende (die met verlaating van alle zyne schatten, die hy hier en daar agter zich strooide, in 't bosch vlood) werd daar na van Don Jan beoorloogd, die met Mahadassyns Dogter in een later tyd trouwde. W van Jan g slage

Hy tastte hem zeer ruw aan, sloeg hem in de vlugt, en bragt Raja Singa, door dien hy zag, dat het hem tegenliep, tot zulken wanhoop en woede, dat hy van spyt en toorn in een Doorn trapte, aan welke wonde, alzoo hy die niet wilde laten verbinden, en 'er kort daar na 't vuur in quam, hy Overleden is. W zich ven spyt Sterf

Tusschen hem, en Don Jan, lag een oude en onverzoenelyke haat, wegens 't ongeval van Don Jan's Vader. Deze, Fimala Mantra, of Fimala Lamantia, genaamd, was Landvoogd van Raja Singa, en nam alle des Keizers Saaken in Candi waar; dog hy kantte zig eindelyk tegen zynen Vorst aan, en wierp zig, op 't aanraden van die van Candi, als Keizer op, oorlogende eenigen tyd tegen hem, zonder dat hy hem tot vernedering, of berouw brengen kon. Oud Haat schen hem Don

Raja Singa, ziende, dat 'er met de Leeuwen-huid niet te winnen was, trok het vossen-vel voor een tyd aan.

Hy maakte met hem dan een verbond, beloofde hem alle de Juweelen, Gesteenten, en Goude Kleinodien, die hy in den Oorlog tegen Mahadassyn veroverd had, te zullen schenken; mits dat hy voortaan onder hem staan zoude.

Fi-

Fimala Lamantia, hem geloof gevende, quam tegen de Raad van die van Candi, daar op te Sita-vaca aan 't Hof; dog hy was 'er zo ras niet, of hy wierd gevangen genomen, en daar na levendig in de aarde gedolven, zoodanig dat 'er het hoofd alleen uitquam, na 't welke uyt 's Vorsten last, zoo lang met houte Bollen, tot dat hy dood was, geschoten wierd.

Daar op trok Raja Singa Adassyn na Candi, nam dat Ryk in, maakte alle de Ingezetenen tot Slaaven, en bedreef aan hen groote wreedheden.

Om dezen hoon nu, zyn Vader aangedaan, te wreken, heeft Don Jan dezen Raja Singa beoorlogd; dog hy is buiten zyn geweld, en door een zotte woede tegen zich zelven (gelyk wy reeds gezegt hebben) gestorven, latende Don Jan meester van zyn Ryk, hoewel, eer het zoo verre quam, nog verscheide andre zaaken by 't leven van Raja Singa voorgevallen zyn, van welke wy niet konnen spreeken, voor en al eer wy hebben beginnen te toonen, hoe, en wanneer, de Portugeezen op Ceylon gekomen zyn; dog alvorens moeten wy nog eenige dingen, 't Geslagt van Don Jan raakende, voor af zeggen, die ons groot licht in de volgende Saaken zullen geven.

Na dat Don Jan met Donna Catharina, dogter van Mahadasseyn (of Darmapalla, getrouwd was, (dat A°. 1590. voorviel) verwekte hy by haar een dogter, Soeria Mahadasseyn, een zoon, Mahestane, en een dogter, Hantana Adasseyn genaamd.

A. 1504. Nazaaten van Don Jan, en zyn halve Broeder Cenuwieraat.

Daar op quam Don Jan 1604. te sterven, en Donna Catharina met zyn halven Broeder Cenuwieraat (of Senerat Adassyn) te trouwen.

Uyt dit Huwelyk zyn Comara Singa Hastane, Vidia Palla, en Mahestane, naderhand Raja Singa Rajoe genaamd, voortgekomen.

En hun verdre Gevallen.

Daar op stierf Donna Catharina A°. 1613., en Cenuwieraat hertrouwde met Soeria Mahadasseyn, Don Jan's, en Donna Catharina's oudste dogter, by welke hy een dochter verwekte, Lamia Adasseyn genaamd, waar van zy in 't kraambedde A°. 1617. stierf, en die A°. 1636. met de jongste zoon van Cenuwieraat en Donna Catharina, Mahestane, of Raja Singa Rajoe genaamd, trouwde.

De Prins Mahestane, zoon van Don Jan, stierf A°. 1612. den 22 Augusti, en Comara Singa Hastane, Prins van Oeva, A°. 1636. en zyn broeder, de Prins Vidia Palla is Prins van Matule geweest, en naderhand by de Portugeezen gevlugt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Eerste komst der Portugeezen *op* Ceylon. Laurens D'Almeida *komt* A°. 1505, *in de* Baey *van* Gale, *en maakt een* Verbond *met den* Keizer. A°. 1518, *dwingt* Alvarenga *den Keizer om een* Vesting *te bouwen.* Joan Silveira *eerste* Slotvoogd *tot* Colombo, A°. 1518. Antoni Miranda, *Hoofd der* Zee-zaaken. *Wat* Alvarenga *in de* Maldives *verricht.* Lopes Brit, *tweede* Slotvoogd *van* Colombo. 1520. *Bouwd de* Sterkte *hegt en vast op. Raakt in 't uyterste* Gevaar. *Werd* Gered, *en maakt een* nieuwe Vreede. A°. 1524. *De* Vesting *van* Colombo *afgebrooken. Een* Moor *van* Malabar *zoekt de weinige* Portugeezen *in handen te krygen. Dog kreeg wakker* klop. *Nieuwe* Vesting *tot* Colombo *gebouwd. De Jonge* Prins Parea Bandara, A°. 1541. *te* Lisbon, *in Beeltenis* Gekroond. *Werd van* Raja Singa *beoorloogd. Die* Candi *inneemt. De* Soon *van* Fimala Lamantia *door de* Portugeezen *na* Goa *gezonden, en door* Don Jan *gedoopt. Die van* Candi *spannen met de* Portugeezen *aan. Die 't* Koninkryk *van* Jaffanapatnam *veroveren. En met die van* Candi *handelen. Stellen* Don Philippo *tot* Keizer, *en* Don Jan *tot zyn* Veld-Heer *aan. En maken een* Verbond *tegen* Raja Singa. *Mits dat* Don Philippo *en* Don Jan *zig aan* Portugal *onderwerpen.* Don Jan's haat *tegen* Don Philippo, *en de* Portugeezen. Raja Singa's *Aanslag* verideld. Portugeeze Vesting *te* Ganoor. *Hun vertrek uyt* Candi. Don Philippo *van* Don Jan *vegeeven, die de* Portugeezen *verdryft. Na dat die van* Candi *hem* Keizer *hadden gemaakt. Dwingende hen* Ganoor *aan* hem *over te geeven.* Raja Singa *van* Don Jan *op de* Vlugt *gedreeven. Trapt van spyt in een* Bamboes, *waar van hy* Sterft. *Hoe hy zich over verscheide* Wreedheden *beklaagde.* Janiere Bandara *werpt zig tegen* Don Jan *op. Maakt een* Verbond *met de* Portugeezen. *Die krygen groot* Ontzet *van* Goa. Janiere's Verrichting.

A. 1505. Don Pedro's *verkeerde* drift *geſtut. Welke beide met een zwaar* Leeger *na* Candi *trekken. En* Don Jan *uyt* Walane *dryven.* Don Pedro *eiſcht den* Eed *van* Trouw. *De* Cingaleezen *verſoeken* Donna Catharina *tot* Keizerin. *Die* Vorſtelyk *ingehaald, Gekroond, en waar door alles in Ruſt gebragt werd.* Don Pedro *zet een groot Geld op* Don Jans's *Leeven. Die als een* Bedelaar *in* Candi *komt, en* Brand *ſticht. De* Portugeezen *dragen zich* Baldadig *tegen den* Inlander. Janiere *verzoekt de* Keizerin *ten* Huwelyk. *Dat* Don Pedro *hem voor eerſt Afſlaat. Dat hy Zweert te zullen* Wreeken. *Hy ſpant aan met* Don Jan *tegen de* Portugeezen, *biedende hem 't* Keizerryk *aan. Dog alles lekt uyt. Waar op de* Portugeezen *beſluyten* Janiere *te Dooden. Vlugt der* Cingaleezen. *De* Keizerin *keurt dit* quaad. Don Jan *ſet de* Cingaleezen *tegen de* Portugeezen *aan, en ſlaatze jammerlyk.* Don Pedro, *en de* Keizerin *gevangen. En hy zelf komt van zyn* Wond *te ſterven.* Don Jan *veroverd alle de* Portugeeſche Veſtingen. *Neemd de Inlandſche* Koningen *in Genade aan, en* Trouwd *de* Keizerin. *Wat hy zedert verder verrichtte.* Don Jeronimo D'Oviedo *komt op* Ceylon *als* Veld-Heer. *Werd van* Don Jan *op de* vlugt *gedreeven, en* gequetſt. Correa *loopt na* Don Jan *over, werd zyn* Veld-Heer, *en* geſlaagen *zynde, trouloos* gedood. Don Jan's Wraak, *en* Eyſch *daar op. Waar op de Soldaaten* Don D'Oviedo *willen* doodſlaan. Simon Correa's, *afval van* Don Jan. *Doortrapte* Daad *van* Manoel Dias, *waar op hem* Don Jan *groote* Modeliaar *maakt. En de Gevangene* Portugeezen *ombrengt.*

Eerſte komſt der Portugeezen op dit Eyland.

HEt zal nu tyd werden, dat wy gaan zien, wanneer en by wat geval de Portugeezen op Ceylon gekomen zyn.

Hunne komſt op dit Eyland is niet met opzet, maar zeer gevallig geweeſt.

Laurens D'Almeida, komt A. 1505.

De Onderkoning van Goa, Franciſco D'Almeida, zond zyn Soon, Don Laurens D'Almeyda, A°. 1505. met 9 ſchepen na de Maldivize Eilanden, om daar op de Vaartuigen der Mooren, die over Malacka, en de Maldives na, Arabien vlugteden, te paſſen, en hen zoo veel afbreuk, als het mogelyk was, te doen, dog quam, door de wind en de ſtroomen verleid zynde, op 't Eiland Ceylon te vervallen, en ontdekte dus de allereerſte van alle de Portugeezen en Europeers dit Eiland.

Het beſtond toen (zoo men zeide) in 7 Koninkryken, hoewel 'er over 't ganſch Eiland een Keizer was, die toen te Colombo zyn Hof hield.

In de Baey van Gale, en maakt een Verbond met den Keizer.

Don Laurens was eigentlyk in de Baey van Gabalican, (zoo *Oſorius*, dog van Gale, zoo *Maffejus* zegt) ten Anker gekomen, alwaar een byzonder koning was, die hem een Gezant uyt naam van den Keizer, die Vreede met hem verzogt, toezond.

Hy nam dit aan, en liet dit Verbond door Pelagius Souſa, onder deze Voorwaarde, met den Keizer tot Colombo maken, dat hy alle jaar 250000 ponden Caneel aan Emanuel, Koning van Portugal, tot ſchatting geven, en dat die Vorſt hem dan tegen zyne vyanden beſchermen zoude, en plantte daar op aldaar een Marmeren Suil, waar op de Wapenen van den Koning van Portugal uitgehouwen ſtonden.

Die Keizer is (zoo ons uyt de Lyſt der Keizeren blykt) Rucculey Praccaram Bahu Raja geweeſt; dog hy maakte dat Verbond toen eigentlyk met den Koning van Gale.

A°. 1518. Ging Lopes Suaar Alvarenga in Septemb. met 19 ſchepen na Ceylon, om aldaar, volgens laſt van Koning Emanuel, en volgens 't verleend verlof van den Keizer van Ceylon, een Veſting te timmeren, dog de Keizer, berouw van 't geen hy toegeſtaan had krygende, wilde dit nu niet toelaten, zeggende, dat hy de Portugeezen geen verlof daar toe verleend had, en men ſloeg zommige Portugeezen, die daar aan arbeidden, dood.

Alvarenga, niet genegen zig met woorden te laten paeyen, en niet konnende veelen, dat zulk een zwarte Keizer met zynen Koning ſpotten zoude, taſte hem ten eerſten aan, ſloeg hem jammerlyk, en dwong hem de Vreede op deze voorwaarden aan te nemen.

1. Het zou den Portugeezen vry ſtaan, een Veſting op Colombo te bouwen, en wierd ook Jan Sylveira de eerſte Slot-Voogd der Veſting aldaar gemaakt.

2. De Keizer zou jaarlyks Koning Emanuel een ſchatting van zeeker getal Edele Geſteenten, te weeten: 12 Ringen met Zafieren, 6 Olifanten, en 120000 ponden Caneel geven, welk Verbond by den Keizer, en al de Grooten van 't Ryk, beveſtigd werd.

Gelyk nu Alvarenga te dier tyd een Slot-voogd over de Veſting ſtelde, alzoo ſtelde hy toen ook nog een ander, te

1520. te weten, Antoni Miranda Azevedo, als Hoofd aan, die het opzicht over 4 schepen, de Zee-Saaken, en die van den Handel hebben zoude.

t Al- nga :Mal- s ver- te.

Wy moeten hier ook aanteekenen, dat Alvarenga een weinig bevorens Vrede met den koning van de Maldivize Eylanden, die van de Portugeezen afgevallen was, gemaakt, of die vernieuwd had. Ook was men van voornemen om daar een hegte Vesting te bouwen; dog dit wierd A°. 1519. door 't ombrengen van Joan Gomes gestut.

520. pes zde ogd Co- bo, wd terk- gt ist

A°. 1520. verving Lopes Brit tot Colombo Joan Sylveira als tweede Slotvoogd aldaar, die in de plaats van de vorige, die maar van kley en steen opgehaald was, een nieuwe en hegte Vesting na de kunst gebouwd, en voltrokken heeft; dog deze Portugeezen, na deze voltrekking stouter geworden zynde, verongelykten nu en dan de inwoonders, waar op dan verdre bitterheeden volgden, zelf tot zoo verre, dat de Portugeezen van de Inlanders, daar zy die maar krygen konden, dood geslagen wierden, 't welk de Slotvoogd Brit eenigen tyd door de vingeren zag; dog nam daar na zyn slag waar, overviel de Cingaleezen, en dreef hen op de vlugt; dog zy, wederom wel tot 20000 man by een verzameld zynde; omsingelden de Vesting, en belegerden die wel 5 maanden lang.

akt ny- e aar.

De Slot-voogd Brit, een wakker man, en diens schuld het geenzins was, dat zyn Volk hem in deze moejelykheeden ingewikkeld had, zond een bode na Coetsjien, om den Onderkoning te kennen te geeven, dat hy met de zynen hier in 't uiterste gevaar was.

d ge- en kt we ede.

Daar op zond de Onderkoning, Jacob Lopes Siqueira, Alexis de Menezes, met een Galey, en 50 Portugeezen tot hulp. Hier op dede de dappere Brit, door honger geperst, eenen uytval met 300 Portugeezen, verover de des vyands werken, en sloeg hen zodanig in de vlugt, dat de Keizer genoodzaakt was de Vreede wederom te verzoeken, die hem te eerder toegestaan wierd, om dat Brit wist, dat de baldadigheden van zyn volk de eerste aanleiding hier toe gegeven hadden; dog hy bezorgde nu, dat het zelve zich voortaan beter ontrent de Cingaleezen droeg.

524. es- van om- ge- oken.

A°. 1524. vond Emanuel, Koning van Portugaal, om verscheide Redenen goed, de vesting, die op Colombo gemaakt was, te slegten, door Ferdinand Gomes de Leme, die op het Eiland een Factoor, of behandelaar van de Saaken, een Geheimschryver, en 15 Portugeezen liet.

A. 1524.

Een Moor van Malabar zoekt de weinige Portugeezen in handen te krygen;

Na dat hy zig daar op van hier begeven had, was zo ras niet door een Moor van Calicoet, op de kust van Malabar, vernomen, dat hier zo weinig Portugeezen gebleven waren, of hy stelde vast, dat hy die gemakkelyk in handen krygen zou. Hy vertrok derhalven met 500 man, en 4 vaartuigen na Ceylon, quam in de Baey van Colombo ten anker, en zei tegen dien Vorst, dat de Portugeezen door alle de Indische Vorsten belegerd waren, en dat hy door de keizer van Malabar gezonden was, om hem alle de Portugeezen, die hier waren, af te vorderen.

De Keizer van Cotta, hier over ontzet zynde, verzogt wat uitstel, sprak met de Portugeeze Factoor, en met den Geheimschryver hier over, die den Vorst verzekerden, dat dit een verzonnen leugen was, en dat hy, daar na willende vernemen, dit valsch bevinden zoude; dog zoo hy het tegendeel bevond, 't geen zy vast stelden, dat onmogelyk was, dat hy dan met hen na zyn welgevallen handelen kon.

Dog kreeg wakker klop.

Daar op zeide deze Vorst dezen Moor, Baleacen genaamd, af; dog die, hier mede niet te vreden, zogt den keizer hier toe te dwingen, en hen in zyn weerwil magtig te werden; maar dit bequam hem zo qualyk, dat hy druipstaartende henen ging, alzo hy wakker klop gekregen had.

Nieuwe Vesting tot Colombo gebouwd.

Schoon nu de voorige Vesting tot Colombo (gelyk wy gezegt hebben) door last van koning Emanuel afgebroken was, zo moet hier naderhand, gelyk ons uit de gevolgen blyken zal, weer een andre Vesting opgebouwd zyn, alzo Don Jan hen naderhand daar in belegerd heeft; dog wanneer, of door wie dit geschied zy, konnen wy niet zeggen, alzo ik by de Portugeeze Schryvers daar niets van aangeteekend vind.

Het is zeker, dat ondertusschen de volgende Keizeren van Ceylon met de koningen van Portugal in een goed verstand bleeven, en dat de Portugeezen tot Colombo hun vast verblyf hadden, houdende geduurig de party van den keizer Darma Praccaram Bahu, anders ook wel Aboe-Negabo Bandara genaamd.

De jonge Prins Parea Bandora, A. 1541. te Lisbon, in Beeltenis Gekroond.

Deze Regeerde A°. 1536., en vond goed, zynen Neeve, Parea Bandara, zoon van Tribuloe Bandara en van zyne eenige Dogter, en anders Darmapalla genaamd, (hoewel andre hem Mahadaszyn noemen) onder de bescherming van Jan de III, koning van Portugal, te stellen, en ten dien einde twee Gezanten, met de beeltenis van dezen Prins, en een goude Kroone daar neevens, aan dien Vorst te zenden, verzoekende, dat

hy

A. 1536. hy de goedheid geliefde te hebben, om de Beeltenis van dezen jongen Prins de kroon op het hoofd te zetten, gelyk dit met zeer veel Statie en Heerlykheid op de groote Zaal van 't Paleis tot Lisbon, A°. 1541. geschied is.

Werd van Raja Singa beoorloogd.

Na de dood van Aboe Negabo Bandara, nam de jonge Prins bezit van den Throon, en Staaten van zyn Grootvader, dog wierd door den jongsten zoon van den koning van Majadune (of anders van den koning van Sita-vaca) Raja Singa, hier in ontrust, vyandig aangetast, en zo hevig vervolgd, dat hy genoodzaakt was, om van Candi, (daar hy toen zyn Hof hield) na Colombo te vlugten.

Die Candi inneemt.

Daar op maakte zig Raja Singa niet alleen van 't geheel Ryk van Cotta, maar ook van het Ryk van Candi meester, de Edelen en Onedelen als slaven, en alle de ingezetenen ongemeen wreed behandelende.

De Soon van Fimala Lamantia door de Portugeezen na Goa gezonden, en door Don Ian gedoopt.

Dus verre waren wy ook bevorens met ons verhaal van Raja Singa's gedrag ontrent die van Candi gekomen, dit 'er alleen tot verlichting by te voegen hebbende, dat schoon Raja Singa door list meester van Fimala Lamantia, vader van Don Jan geworden was, hy egter zynen zoon niet in handen kreeg, alzo die na Colombo by de Portugeezen, en van daar na Goa gezonden, van de Priesters in den Roomzen Godsdienst onderwezen, en Don Jan, na Don Juan van Oostenryk, broeder van Philippus de 2e, koning van Castilien en Portugal, gedoopt, en naderhand van de Portugeezen verder, gelyk wy zien zullen, gebruikt wierd.

Die van Candi, Spannen met de Portugeezen aan.

Ondertusschen drukte Raja Singa, (die zig nu Fimala Darma Soria noemen liet) de Cingaleezen, door 't torszen, en verdragen van geheelen stukken Lands van Candi na Sita-Vaca, om allerley sterkten en Vestingen voor hem te maken, zodaanig, dat zy beslooten, met de Portugeezen tegen hem aan te spannen, die daar toe te eer overhelden, om dat dit voor hen het beste middel was, om in Candi te komen, en zich aldus meesters van 't geheel Eiland te maaken.

Die 't Koninkryk Jaffanapatnam veroveren.

Vermits zy nu, na een goed overleg, wel zagen, dat zy onmogelyk hun oogwit konden bereiken, voor en al eer zy meester van Jaffanapatnam waaren, zonden zy eerst een magtige Vloot onder Don Andrea Furtado de Mendoza derwaards, die dat Koninkryk onvoorziens veroverd, en de Inwoonders gedwongen heeft, om door hun Land zo veel volk van de Portugeezen, als hen goed dacht, na Candi te laten trekken, behalven dat de koning van Jaffanapatnam verplicht was, A. hen tot het bereiken van hun verder oogwit, alle bedenkelyke hulp te bewyzen.

En die Can[...] han[...] len.

Die van Candi ondertusschen hoorende, dat de Portugeezen Jaffanapatnam veroverd hadden, waaren in het eerste zeer bevreest, alzo zy nog noit met de Portugeezen gehandeld hadden, het welk Don Andrea verstaande, besloot hy een Neef van Donna Catharina (dochter van de wettigen Keizer Mahadassyn, dien Raja Singa na 't Bosch verjaagd en van zynen Throon gestooten had) Don Philippo genaamd, en Don Jan (beide vorstelyke kinderen, en waar van de eerste een Neef (andre zeggen een Zoon) van den laatsten Keizer, en dus een Broeder van Donna Catharina was, gelyk zy ook beide in den Roomschen Godsdienst onderweezen, en door de Portugeezen gedoopt waaren) na Candi te zenden, om de aldaar ontstelde gemoederen tot bedaring te brengen.

St[...] Do[...] lipp[...] Kei[...] en I[...] Jan [...] zyn [...] Vel[...] Hee[...] aan.

Dit dede Don Andrea niet alleen; maar hy besloot ook Don Philippo als Keizer van Ceylon, en Don Jan tot zynen Veld-Heer, zo ras hy daar zou gekomen zyn, aan te stellen, en dan ook met die van Candi een vast verbond te maken, om gezamentlyk Raja Singa te beoorloogen.

En[...] ken [...] Ver[...] tege[...] Raja[...] ga.

Raja Singa, dit riekende, is egter moedig na Jaffanapatnam opgetrokken, voor die van Candi niet vreezende, alzo hy hen bevorens ontwapend, en verbooden had eenige Wapenen in hunne huizen te houden; dog zy hadden zig egter, buiten zyn weeten, in der stilte van nieuwe Pylen en Boogen voorzien, en die in hunne huizen verborgen. Hy meinde de Portugeezen voor te komen, en eer, dan zy, in Candi te zyn; dog dit ontschoot hem, en ondertusschen geraakten de Portugeezen voor hem in Candi, kroonden Don Philippo, stelden Don Jan ook metter daad als zynen Veldheer aan, en maakten een vast Verbond met die van Candi; dog bedongen wel uitdrukkelyk, dat deze twee Vorstelyke, en in hun Geloof van hen onderwezene perzoonen hen zweeren moesten geen andre dan Portugeesche vrouwen, te zullen Trouwen, en dat zy den koning van Portugal onderdanig en gehoorzaam zouden zyn, dat die van Candi ook beloofden te zullen doen, en plegtelyk bezwooren.

Mi[...] dat I[...] Phil[...] en D[...] Jan [...] aan [...] Port[...] onde[...] werp[...]

Don Jan, die wat meer van de Portugeezen volgens hunne beloften, en geenzins verwagt had, dat men Don Philippo; maar in tegendeel hem, tot Keizer zoude gekroond hebben, was hier over ongemeen tegen Don Philippo; maar veel meer tegen de Portugeezen,

Don J[...] haat te[...] gen D[...] Philipp[...] en de [...] Portu[...] geezen[...]

1590. zen ontsteken, hoewel hy, alzo de Zaak nog niet ryp was, zyn doodelyken haat tegen hen ontveinsde, verwagtende een beter tyd, om zig dan aan beiden te wreeken.

Ondertusschen wierd Candi sterk gemaakt, dat Raja Singa zeer verwoest had, in beeter stant voor den nieuwen Keizer, Don Philippo gebragt; dog Don Jan beraadslaagde in die tusschen-tyd met een Tooveraar, op wat wyze hy best Don Philippo van kant zou konnen helpen, en deed hem Vergif ingeeven.

De Portugeezen maakten te dier tyd een sterke Vesting in Ganoor, om Raja Singa nog meer werk te geeven, ontboden ook meer hulp-troepen van Man-Aar, en bragten den nieuwen Keizer Don Philippo eerst in zyn Paleis te Candi, die met veel Liefde van zyne onderzaten ontfangen wierd; waar op de meeste Portugeezen, meinende dat nu alles in Rust en Vrede was, van daar vertrokken, om Raja Singa waar te nemen, en de Cingaleezen van alle vreeze voor hem te ontslaan.

Don Jan nu, ziende, na het vertrek der meeste Portugeezen uyt Candi, dat het nu de rechte tyd voor hem was, en niet konnende wagten, tot dat het vergif door Don Philippo ingenomen, werken zoude, gaf hem weer een sterker drank in, waar van hy ten eersten quam te bersten.

Daar op kreeg hy zeer veel volk aan zyn snoer, dede hen allerley groote beloften, en maakte zich zoo bemind by de Cingaleezen, dat de Portugeezen, wel ziende, wat hy in de zin had, ten eersten een quaad oog op hem kregen. Zy gaven dierhalven van de dood van Don Philippo, door Don Jan bewerkt, en van zynen verderen toeleg, berigt na Man-Aar, zendende bode op bode, met verzoek, dat Don Jan de Melo dog tot hun ontzet zich haasten wilde, of dat Don Jan hem anders die pas affnyden, en zy in 't uiterste Gevaar geraaken zouden.

Don Jan, ondertusschen alle wegen bezettende, en alle hunne Boden ophoudende, bragt het by de Cingaleezen zo verre, dat die van Candi hem tot Keizer verhesten, en den nieuwen Eernaam van Fimala Darma Soria, na zynen Vader, gaven, in hope, dat hy met zo veel te meer ernst des zelfs dood wreken, en hun van Raja Singa's geweldenaryen, die zy nog altyd vreesden, geheel en al verloszen zoude.

Zoo ras hy nu Keizer geworden was, dede hy de Portugeezen, die in Ganoor lagen, zyne Vriendschap niet alleen openbaar ontzeggen; maar belastte hen ook, het Mom-aangezigt nu geheel afrukkende, binnen 5 a 6 dagen van daar te vertrekken, of dat hy hen allen zou doen doodslaan, scheldende hen voor meineedigen, verraaders, en trouwloozen, die niet anders zogten, dan zig meesters van 't Land en 't goed der Cingaleezen te maken, weshalven hy niet begeerde, dat 'er een in zyn Land blyven zou. A. 1590. aan hem over te geven.

De Portugeezen, niet in staat om hem te wederstaan, en geen ontzet vernemende, gaven die sterkte gewillig aan hem over, en trokken 'er alleen met hun zydgeweer uit, zonder iets verder mede te mogen nemen.

Daags daar aan quam Don Jan de Melo met zyn ontzet, dog te laat; ook bleven eenige Portugeezen in Don Jan's dienst, die zig als schelmen tegen hun eigen volk lieten gebruiken. Raja Singa.

Ondertusschen had Raja Singa, Koning van Cita-vaca, zyn magt schielyk by een gerukt, zakte met een zwaar Leger af, en trok na Candi, van voornemen, om te gelyk die Ingezetenen, en ook Don Jan, als wederspannigen, te straffen.

Don Jan, dit hoorende, en nu van de hulp der Portugeezen versteken, was in 't eerst daar over zeer ontzet, te meer, alzoo hy verstond, dat Raja Singa's Leger al in de vier Corlas gekomen was. Don Jan op de Vlugt gedreven.

Hy verzamelde dierhalven spoedig zo veel volk, als hy by een krygen kon, trok hem tegen, daar hy te Walane gelegerd was, zonder eenigzins voor de dreigementen van Raja Singa te vreezen, die hem liet zeggen, dat hy zig aan zyn Vader spiegelen, of dat hy hem anders van lid tot lid zou laten van een houwen, waar op Don Jan hem antwoorden liet, dat, zoo zyn Vader zoo voorzigtig, als hy geweest was, en hem geen geloof gegeven had, hy noit tot het ongeluk, van zoo trouwloos door hem mishandeld te werden, zou gekomen zyn.

Hy liet hem daar benevens weten, dat hy, hoe zeer hy ook op zyn hoede wezen mogt, zyn vaders dood dier genoeg aan hem zou wreeken, ten waar hy zig aanstonds aan hem over gaf; over welke boodschap Raja Singa zoo vertoornd werd, dat hy aanstonds last gaf, om zyn Veld-Leeger te lichten.

Hy stond egter veel meer ontzet, als hy hoorde, dat Don Jan, schoon veel zwakker dan hy, de stoutheid had van op hem af te komen.

Daar op verscheen Don Jan zelf, die zich nu 2 witte Sonneschermen, en een wit Rondel (al te zamen Keizerly-

A. 1590. ke merkteekenen) boven zyn hoofd navoeren liet, en taste hem met zoo veel dapperheid, tot de uiterste verbaastheid van Raja Singa, aan, dat hy, zelf aan 't hoofd van zyn Lyf-wagt op hem aftrekkende, hem na een half uur op de vlugt dreef, niet tegenstaande zyn volk van zeer slegte Wapenen (zynde niet anders dan pylen, in 't vuur voor aan wat gebrand, dat hen Don Jan had geraden) voorzien waren.

Trapt van spyt in een Bamboes, en Sterft.

Deze schandelyke Nederlaag ging Raja Singa Adassyn zodanig ter herte, dat hy van spyt zyn voet in een scherpe Bamboes, die op de weg hem ontmoete, of over eind stond, (andre zeggen in een doorn) stiet, en van dien tyd af niet weder op stond, alzo hy die wonde niet wilde laaten verbinden, waar door in 't kort het vuur daar in quam, en hy niet lang daar na overleed, 120 jaaren oud geworden zynde.

Hoe hy zich over verscheide wreedheden beklaagde.

Voor zyn dood beklaagde hy zig zeer over verscheide wreedheden, aan die van Candi gepleegd; dog over geene zo veel, als over die, welke hy naderhand aan alle de Priesters, die hy magtig wierd, bedreven had.

Hy had toen voor af zyn Vader, zyn Oom, zyn Schoon-moeder en zyne 3 Broeders, van een wettig bed, daar hy maar een bastaard was, om hals gebragt, en daar nog veel andre Gruwelen, die wy kortheids halven voorbygaan, bygevoegd.

Dit nu alles bedreeven hebbende, vraagde hy aan de Priesters van Daldowanze, of 'er voor zo een mensch, wel vergeving van zonden te hoopen was, waar op de Priesters, zonder eenigzins voor zyn toorn te vreezen, vlak uyt neen zeiden.

Hy, die dit geenzins van hen verwagt, en gedagt had, dat zy zyne magt, en woede tegen zyn eigen bloedverwanten gevreest, en hem een zagter antwoord gegeven zouden hebben, wierd over deze hunne uytspoorigheid en oneerbiedigheid (zoo hy 't noemde) zoo vervoerd, dat hy ze allen, uytgenomen den Opperpriester, dede in een huys brengen, en daar verbranden.

Naderhand liet hy eenige andre Priesters van Paraneydeyo by zich ontbieden, en vraagde het zelve aan hen, die, zig aan de dood der voorige Priesteren spiegelende, hem een zagter antwoord, gaven, zeggende, dat 'er voor zulk een, indien hy zig niet bekeerde, geen vergeving te hoopen was, maar dat, by aldien hy berouw van deze bedrevene Gruweldaden had, zy door hun Gebeden voor hem nog konden te weeg brengen, dat hy tusschen Hemel en Aarde zweven, en van alle aanvegting en Quelling der Duivelen bevryd blyven zoude.

Dit stelde hem weer eenigzins gerust, en hy liet hen niet alleen in 't leven blyven; maar bewees hen veel eere, en bood hen groote Geschenken aan, dog zy wilden die niet aanneemen; Hy bad hen ook, dat zy dog aan de moord die hy in toorn aan hun Medebroeders beweezen had, niet wilden gedenken, gelyk zy hem dit ook vergeven hebben, waar op hy, niet lang daar na, gestorven is.

Ja[...] Bar[...] we[...] zig gen Jan

Zoo ras Don Jan verstond, dat Raja Singa overleden was, dede hy al zyn volk vergaderen, om te zien, door wat middel hy meester van het gansch Eyland zou konnen werden; dog Xavier Wandaar, of (zo andren hem noemen) Janiere Bandara, geheimschryver van Raja Singa, wierp zig tegen Don Jan op, roofde eerst alle de Schatten van Raja Singa, en maakte met de Portugeezen, alzoo hy wel zag, dat hy anders tegen Don Jan niet zou konnen bestaan, een Verbond, gevende alle de Landen aan hun over.

Ma[...] een bon[...] met Port[...] geef[...]

De Portugezen, hier door hope bekomende, om wel haast Meesters van dit Eyland te werden, gaven ten eersten aan den Onderkoning kennis van Raja Singa's dood, en van het Verbond met Janiere gemaakt, en verzogten spoedig een groot Ontzet, om Don Jan tegen te gaan, en dus het geheel Eiland voor hunnen Koning te veroveren.

Die[...] gen, groo[...] ontz[...] van [...]

Daar op zond de Onderkoning Don Pedro de Sousa met 1250 blanke koppen, behalven de Mistizen en Swarten, die 'er by waren.

Janie[...] verri[...] ting.

Voor zyn komst had Janiere reeds alle de beneden-Landen, door toedoen van die van Gale en Colombo, veroverd, zonder dat Don Jan, die in Walane lag, en dit met dwarsze oogen aanzag, het kon beletten, waar door hy ook groote vreze, zo voor 't Leger der Portugeezen, als voor dat van alle de Cingaleeze Vorsten, die tegen hem opstonden, en nu reeds vergaderd waren, begon te krygen.

Don P[...] dro's verkee[...] de drif[...] gestut.

Don Pedro, ondertusschen ziende, dat de lage Landen reeds door andre veroverd waren, en dat hy derhalven, na zyne gedagten, nu hier niet veel meer uytrechten kon, stond op het punt van weder te vertrekken; dog door de andre Hoplieden in zyn schielyke drift gestut, en hem klaar aangewezen zynde, dat Candi eerst moest veroverd werden, daar de grootste Schatten te bekomen waren, liet hy zich bewegen, om te blyven.

Daar

Daar na zogten zy eerst de mindere Prinszen onder hun geweld te brengen, (dat hen gelukte) en allengskens de Koningen der lage Landen, ten deele door beleefdheid, ten deele door geweld, aan zich te onderwerpen.

Terwyl zy hier mede bezig waren, bragt Janiere een groot Leeger van 151086 koppen op de been, behalven dat hy van 75 Oorlogs-Olifanten, met 1000 zonder tanden, een groote menigte Coeli's, of Last-dragers, en van een groot getal Last-ossen voorzien was.

Don Pedro's Leger bestond uyt 1474 blanke koppen, 1280 Mistiçen, 1224 Inboorlingen, of Cingaleezen, 47 Oorlogs-Olifanten, 945 dito zonder tanden, en by de 20000 Ossen, om de Lasten te torszen.

Met deze Magt trokken zy zamen na Candi; dog maakten onder weg tot hun verzekering, 3 Vestingen, Manikeroweri, Mapati, en Gannatari genaamd.

Don Jan, schoon pas 30 of 40000 man sterk, trok egter al zyn volk tegen die zware magt by een, die hy niet buiten vreeze, tot 2 malen toe, dapper affloeg; dog de Portugeezen, voor de derde maal met groote woede op hem aanvallende, kregen de Stad Walane, met verlies van 49 der hunne, en van 1500 andre, niet zonder groote tegenweer in. Daar beneven veroverden zy ook de verdre Landen gemakkelyk; maar konden van Dollefwagge geen meester werden.

Don Jan had hier zodanig klop gekregen, en wierd zo sterk van den Vyand vervolgd, dat hy met zyn Keizerin na 't Bosch vlugten, en zig daar voor eerst met Bosch-kruiden behelpen moest.

De Portugeezen nu, dus verre meester van deze Landen geworden zynde, begeerden, dat de Cingaleezen den Eed van trouw aan den Koning van Portugal zouden doen; dog de zelve verzogten Donna Catharina tot Keizerin, die op Man-Aar, en een dochter van den wettigen Keizer Mahadassyn was.

Deze voorslag der Cingaleezen beviel den Portugeeschen Veld-Heer, Don Pedro de Sousa, niet qualyk, vragende aan Janiere (die men Koning noemde) verder zyn meining hier over, die dat mede toestond, vaststellende, dat de Portugeezen hem, wegens zyne bewezene diensten, 't Huwelyk met die Prinszes niet zouden weigeren, alzoo hem dat van hen toegezegt was.

Daar op zond men een groote troep volks, om deze aanstaande Keizerin van Man-Aar af te haalen.

Wanneer alles nu tot haren optogt na Candi vervaardigd, en zy reeds in de heerlyk opgezierde Palankyn gaan zitten was, brak de Bamboes, waar mede men haar dragen zou, zo als zy opgelicht wierd, in stukken. A. 1593.

Dit was een quaad voorteeken by de Heidenen, en schoon deze Vorstin Christen was, was haar egter nog zoo veel van dien Heidenschen Suur-deegzem bygebleven, dat zy niet mede gaan; maar daar blyven wilde. *Die Vorstelyk ingehaald,*

Men dede haar egter door veel redenen begrypen, dat zulk een bygeloof voor een Christinne onbetamelyk was, en dat dit breken van die Bamboes haar op die Reize in 't allerminste niet hinderen zou, alzo zy voor haare behouden overkomst ten vollen instonden.

Op zulke ernstige aanradingen dan, en na dat 'er een nieuwe Bamboes ingesteken was, ging zy 'er weer in zitten, en quam, agt dagen na haar vertrek uyt Man-Aar, in Candi.

Don Pedro, met alle zyne Grooten en Fidalgos, ging haar te gemoet, deêd een voetval, uyt Eerbied, voor haar, wenschte haar allen bedenkelyken Zegen, waar op zy met weinig woorden hem bedankte. *Gekroond,*

De Koningen, Grooten, en alle de Cingaleeze Edelen, vielen, op zyn Cingalees haar eerende, vlak op hun aangezigten tegen den grond, waar na zy weder in haare Palankyn, daar zy uytgetreeden was, zitten ging, en van Don Pedro, met al dezen stoet van Grooten, onder het stroyen van Goud en Zilver Geld, tot in Candi vergezelschapt, en, na 3 dagen uytrustens, zeer pragtig gekroond wierd, welke onkosten men zeide dat wel 19½ tonnen Gouds, die zy van Raja Singa's schat bekomen hadden, beliepen. *En waar door alles in rust gebragt is.*

Na dat zy nu als Keizerin van dit Eiland met een algemeene toestemming der Cingaleezen voorgesteld, en op haar Vaders Throon verheven was, was 'er een algemeene Rust in 't Land, waar op dan ook alle de Koningen en Vorsten weer na hun Landen keerden.

Don Pedro de Sousa behield, buiten de Portugeezen, 17 a 1800 Inlanders en Mistiçen by zich, en stelde thienduizend Pagoden op Don Jan's leven, die, daar niet eens bang voor zynde, nu en dan als een haveloze Bedelaar in Candi quam, 's nagts op verscheide plaatzen van de Stad brand stigtende, zonder dat men den daader wist te ontdekken: want, terwyl zy bezig waren, om het aan de eene kant te lesschen, had hy zeer behendig aan de andre kant weer brand op nieuw gesticht. *Don Pedro zet groot Geld op Don Jan's leeven.* *Die als een Bedelaar in Candi komt, en Brand sticht.*

Na dat nu alles met den Inlander in rust was, quam de aard der Portugeezen *De Portugeezen draagen*

A. 1593.

zig balda-dig tegen den Inlander.

zen weer boven, die, nu weer baldadig en dartel beginnende te werden, zig niet ontzagen de Inlanders op verscheide plaatzen zeer gevoelig te verongelyken, en tot zulke wanbedryven uyt te spatten, dat zy zich genoodzaakt vonden daar over aan de Keizerin te klagen, die, nog zeer jong zynde, hen weinig troost wist te geeven, waar op zy voornamen de Portugeezen alle levensmiddelen af te snyden.

Don Pedro, en koning Janiere, dit vernemende, stelden zig daar tegen, zonden 2000 Cingaleezen, en 1000 Portugeezen, na 't prinsdom van Oeva, en 2005 Inlanders, en 200 Portugeezen, na een ander Gewest, Laleluja genaamd, om te zien of zy geen ryst zouden konnen bekomen.

Zy wierden overal redelyk wel ontfangen; maar deden den Inlander alomme een onverdraagelyken overlast, berooVende hen niet alleen van hunne Goederen; maar ook hunne Vrouwen en dochters verkragtende, en zommige der zelve, die zich daar tegen stelden, doodende, en hunne Dorpen in Brand stekende; al het welke de Cingaleezen zoodanig verbitterde, dat zy zig onder malkandren verbonden, zoo de Portugeezen, daar in voortgingen, dit op zyn tyd wreeken.

Janiere verzoekt de Keizerin ten Huwelyk.

Ondertusschen verzogt de Koning Janiere Bandara van Don Pedro de Keizerin Donna Catharina ten Huwelyk, die dit hem weigerde, voorgevende, dat hy zynen Koning daar over eerst schryven moest, en niet vermogens was dit buiten zyn toestemming te doen.

Dat Don Pedro hem voor eerst afslaat.

Janiere, deze uytvlugt zeer wel verstaande, verzogt dan zyn zusters Dogter, die hem mede afgeslaagen, en waar over hy tegen Don Pedro zo toornig wierd, dat hy hem trots afvraagde, of dit nu de belooning voor alle zyne trouwbewezene diensten was, zweerende, dat het hem berouwen zoude, hem deze beide verzoeken afgeslagen te hebben.

Dat hy zweerd te zullen wreeken.

Don Pedro, dezen Koning zo oploopend ziende, maakte hem, door zyn antwoord, van haastig, dol, alzo hy hem zeide, dat hy hem deze weigering dog niet qualyk neemen wilde, alzo hy een gebooren Keizerin aan geen Koning, die zig maar opgeworpen had, geven kon.

Janiere, dezen doodelyken steek wel gevoelende, dog de zelve voor dien tyd ontveinzende, zey alleen, dat hy wel zag, waar 't met de Portugeezen henen wilde, en dat zy niet anders voor hadden, dan hem, nu zy door zyn hulpe zoo verre Meesters van alles geworden waren, den voet maar op de nek te zetten; maar dat dit juist in allen deelen na hunne gedagten niet uytvallen zoude. Hy bleef egter niet lang op die reden, maar wierp het op iets anders, als of hy zich daar niet veel aan gelegen liet, en als of hy daar niet meer aan dacht.

A. 1...

Hy f... met ... Jan t... de Po... tugee... aan.

Ondertusschen schreef hy dien zelven avond een Brief aan Don Jan, die zich nog in 't Bosch onthield, en maar na een bequame gelegenheid wagtte, om zich aan de Portugeezen te wreeken, die hem noit beter, als nu by dezen Brief van Janiere, voorkomen kon.

Hy gaf hem omstandig, van 't geen 'er tusschen hem en Don Pedro voorgevallen was, kennis, bood Don Jan het Keizerryk aan, onder belofte van daar toe het zyne te zullen doen, en verzogt maar, alleen om Koning der beneden-Landen onder hem te mogen zyn.

Bied... hem ... Keize... ryk a... op ze... re vo... waar...

Don Jan, die dit geenzins in zyn gedagten had, stond het echter, zo als Janiere hem voorgesteld had, volkomen toe, en maakte daar op stil een Verbond met hem, waar in zy besloten zig geheel van de Portugeezen te ontslaan, en die alle, waar zy op dit Eyland wezen mogten, te dooden.

Daar op maakte zig Don Jan over al onder die van Candi bekend, hitste hen, die reeds genoeg tegen de Portugeezen verbitterd waren, nog meer op, en bewoog hen, aangezien zy over al wraak over hunnen overlast riepen, te eer, om hem 't Keizerryk te beloven, in hope dat zy zich dan zoo veel zekerder aan die baldadige Natie zouden konnen wreeken.

Dog's... lekt uy...

Daar op maakte zich Janiere aan zyn kant, en ook die van Candi, allenskens klaar, om dit besluit, met Don Jan genomen, op zyn tyd uyt te voeren; dog zy deden dit zo geheim niet, of het lekte uyt; behalven dat de Portugeezen verscheide Brieven van Janiere aan Don Jan onderschepten, waar uyt zy klaar ontdekten, wat een pot 'er voor hen te vuur, en wat staat 'er op Janiere's fluweele woorden, en op de geveinsde, en, zoo 't scheen, nu zeer geduldige Candineezen, te maken was.

Waar over de Portugeezen.

Don Pedro de Sousa, dit werk, dus in zynen omtrek ziende, was zeer ontsteld, en zag nu klaar, dat, zoo men Janiere nog langer de Keizerin ten Huwelyk weigerde, hy geen anderen staat te maken had, dan dat hy, en de zynen, niet lang in dit Eyland banken zouden.

Janiere... Doode...

Na veel besluiten hier over in den grooten Portugeeschen Raad, de een voor,

voor, de ander tegen dit Huwelyk, en een derde weer voor Don Jan's, of Janiere's dood, vielen de meeste stemmen daar op, dat het heilzaamste voor hen was, Janiere spoedig om hals te brengen, en om dit werk een verwtje te geven zou men hem beschuldigen, dat hy voorgenomen had de Keizerin, en Don Pedro, beide uyt de wereld te helpen, om 't welk te bewyzen, men veinzen zou verscheide Brieven, daar dit uyt bleek, onderschept te hebben.

Op zekeren tyd dan, dat Koning Janiere by der Portugeezen Veld-Heer Don Pedro stond te praten, verzogt hy van dien Koning zyn Cris te zien, om, zoo hy voorgaf, 'er een, op de zelve wyze met Gesteenten verzierd, naar te laten maken.

Janiere, geen quaad denkende, geeft zyn Cris aan Don Pedro over, die, over de schoonheid der zelve als ontzet van verwondering, van die Koning beleefd verzogt, die eenigen tyd ten voorschreven einde te mogen houden.

Hy stond dit aan Don Pedro toe, dog wierd aanstonds, alzoo Don Pedro iemand een teeken gegeven had, met een poenjaard in zyn hert gestooten, en, nevens verscheide andren van zyn Gezelschap, jammerlyk vermoord.

Zyn wagt, dit hoorende, riep wel dat 'er onraad, en dat hun Koning vermoord was; maar dit had het al weg, en, dewyl het niet te herdoen was, namen zy alle, uytgenomen de Koning van Cotta, terstont de vlugt.

De Portugeezen gaven de Keizerin spoedig kennis van *Janiere's* dood; dog zy had daar, hoe jong zynde, geen gevallen in, hen voorzeggende, dat die daad den grond tot hunnen val, en ondergang leggen zou, gelyk de tyd ook geleerd heeft; aangezien de Inlanders hier door nog veel meer, als te voren, tegen de Portugeezen aangezet, en verbitterd wierden, wel ziende, dat, wierd deze Koning zoo gehandeld, zy niet beters van hen te wagten hadden. De Keizerin keurt dit quaad.

Don Jan ondertusschen in dit troebel water visschende, en door deze moord nu de Cingaleezen in 't algemein met meer grond tegen de Portugeezen ophitzende, rukte metter haast een groot Lee- Don Jan zet de Cingaleezen tegen de Portugeezen aan.

A. 1593. Leeger by een, trok na Candi, en dwong hen, alzoo zy voor erger vreesden, om die Stad te verlaten.

En Slaatze jammerlyk.

Zy vlugtten van daar na de Vesting Ganoor, en zonden een groot getal boden na Colombo, om hen te komen ontzetten, alzo zy anders alle verloren waren.

Veelen wierden van de Cingaleesen gevangen genomen, van welke zy eenigen, uyt wraak der Geweldenaryen, aan hunne Vrouwen en Dogters bedreven, de neus, de ooren, en teel-leden afsneden, en zo te rug zonden, om hunne makkers te doen weten, wat zy van de Cingaleesen te verwagten hadden.

De Portugeesen, hier over ten uitersten ontsteld, verlieten Ganoor, en vlugten na Walane, stekende alles agter zig, om te veiliger te ontkomen, in den brand.

Dit viel A°. 1590. op een Zondag voor, en *Don Jan*, van hunne vlugt verwittigd, bezettede, en taste hen met zulken woede aan, dat de omcingelde, en zeer dapper in deze uyterste benaeuwdheid vegtende Portugeezen, egter geheel op de vlugt geslagen wierden.

Don Pedro, en de Keizerin gevangen.

Behalven zeer veelen, die van hun volk dood bleven, wierden 'er veelen van aanzien gevangen genomen, waar onder *Don Pedro*, met zyn Zoon, de Keizerin, *Donna Catharina*, en zeer veel andre Oversten der Portugeesen, en der Cingaleezen, die zig by de Keizerin gehouden hadden.

Don Pedro was zwaar gewond, waar aan hy den derden dag daar na quam te Sterven, beveelende voor zyn dood zyn Zoon zeer dier aan *Don Jan*, die hem ook beloofde ten eersten na Colombo te zullen zenden, 't geen hy ook gedaan heeft, hoewel zig veelen daar over verwonderd hebben.

De Candineezen kregen hier grooten buyt van Geweer en Geschut, dat *Don Jan* wonderlyk wel te pas quam.

Don Jan veroverd alle de Portugeesche Vestingen.

Hy vervolgde zyn Overwinning, en kreeg binnen korten tyd alle de vastigheden der Portugeesen, uytgenomen Colombo, en Gale, in zyn magt, sommige door geweld van Wapenen; dog dat dan hen allen het leven kostte, en eenige by accoord, die hy zeer beleefd handelde, waar op alle de omleggende Koningen zig zeer ootmoedig aan hem onderwierpen, en hem met veel Geschenken te gemoet quamen, zig ter aarde nederwerpende, met de handen boven hun hoofd hem op de eerbiedigste wyze eerende, en betuigende niets tegen hem, dan door dwang der Portugeesen, gedaan te hebben, waar op hy de zelve in genade aannam, alzo hy verzekerd was, dat zy de Portugeezen niet als gedwongen gediend hadden.

Neemd de Inlandze Koningen in genade aan.

A. 1

Na dat nu *Don Jan* zig volslaagen meester van alles gemaakt had, vond hy goed, om het Keizerryk te zekerder te hebben, en te behouden, de Keizerin, *Donna Catharina*, die nog maar 10 of 12 jaaren oud was, te Trouwen.

E... Tro... de K... rin.

Hy dêed dit met veel Pragt en Heerlykheid, alzo de Bruiloft honderd en thien dagen duurde, en wel 5005 pagooden kostte, behalven de onnoemelyke onkosten daar toe byzonder opgebragt, welke Geschenken by den anderen opgetrokken, negen-honderd agt en zestig duizend zeven-honderd en vier en vyftig Pagoden (ider toen 6 gulden doende) uitmaaken.

Daar na versterkte hy zyn Land met drie heerlyke Vestingen, en maakte een nieuw Paleis, met vaste Bolwerken, en veel andre schoone Gebouwen, waar aan hy de gevangene Portugeesen dagelyks als Slaven arbeiden liet, terwyl hunne veroverde Vaandels, ten teeken van zyne Zegenpraal, van de Punten en Bolwerken afwaeiden.

Wat zede verd... verri... tede.

Zedert zat *Don Jan* eenigen tyd gerust, zonder van de portugeesen, die niet weinig gekortwiekt waren, gemoeid te werden; maar zo ras men te Goa tyding kreeg, dat *Don Pedro* zoo deerlyk geslagen, en aan zyn Wonde overleden was, vond de Onderkoning goed, om *Don Jeronimo de Oviedo* (andre noemen hem *D'Azevedo*) als Veld-Heer met een groote macht van Portugeezen, en andre hulp-troepen, na Ceylon te zenden.

Don ... ronin... D'O... do ko... op C... lon al... Veld-Heer.

Deze, 3 of 4 jaaren na *Don Pedro's* nederlaag hier gekomen zynde, stelde veel listige middelen in 't werk, om weer meester van het Eyland te werden, ten welken einde hy weer veele Heeren en Prinszen der Beneden-Landen, 't zy door Geschenken, 't zy half door dwang, en uyt vreeze, aangezet, en veel sterkten, door *Don Jan* afgebroken, weder opgemaakt had.

Daar op verzamelde *Don Jan* zyn volk, trok *Don Jeronimo* tegen, die zig na Walane begaf, voorgenomen hebbende eerst Candi te veroveren, en dan een onwinbaare sterkte op Trikenam en in Palugam te leggen; dog *Don Jan* sneed hem alle deze moeite af, leverde hem aanstonds Slag, die fel, hevig, en zeer lang twyffelagtig was; dog eindelyk tot nadeel der Portugeezen uytviel, alzo *Don Jan* hen op de vlugt dreef, en 5 dagen lang tot Colombo vervolgde, daar zy egter meest, en in goede ordre behouden in quamen,

Werd van D... Jan op... Vlugt gedreven, en Gequet...

hoe-

A. 1593.

hoewel *Don Jeronimo* veel van zyne Oversten en Edelen verloren had, en zelfs swaar gewond was. En by aldien de Koning van Cotta hem niet verborgen had, zou hy zekerlyk in *Don Jan's* handen gevallen hebben.

De Cingaleesen namen ten eersten de gemaakte werken van de Vyand weer in, en zedert rechtte *Don D'Oviedo* niet veel uyt.

Ontrent dezen tyd liep ook *Dominicus Correa*, die door de portugeesen zeer verongelykt was, na *Don Jan* over, die hem, in plaats van zeker oproerig prins, Corke Bandara genaamd, dien hy gevangen by *Don Jan* bragt, Prins en Veldheer van een Leeger maakte, waar mede hy na Gale trok; dog hy, en zyn Broeder *Simon Correa*, werden deerlyk verslagen, en *Dominicus* gevangen, die tegen 't gegeven woord, trouwloos in Colombo gedood wierd, waar over *Don Jan* verscheide Portugeezen voor den Olifant werpen, en andre de neusen, ooren, en manlykheden affnyden liet, hen zo na Colombo zond, en zyne verdre Gevangere aldaar fors weer eischen, of hen dreigen liet, alle de Portugeezen zo te zullen handelen.

De Soldaaten in Colombo, dit horende, en hunne makkers zo elendig ziende, dreigden *Don D'Oviedo*, als oorsaak van dit alles, dood te slaan, die, daar op zeer benaeuwd voor zyn Leven, de Zoldaaten, die rykelyk met hun degens na hem staken, en die hem, terwyl hy luidop zyne senhores soldados om ontferming bad, zekerlyk zouden gedood hebben, indien de Priesters, niet, met gevaar van hun eigen leven, 'er tusschen gekomen waren, en hem dus gelegenheid om zich te verbergen gegeven hadden.

Kort daar na vlugtte *Simon Correa* na Colombo, veinsende zyn Broeders dood te willen wreeken. Hy wierd van de Portugeezen wel ontfangen, quam 'er te Trouwen, wierd Landvoogd van een groot Landschap, en nam de Wapenen tegen *Don Jan* aan.

Op dese tyd was 'er een groot Modeliar in Candi, *Manoel Dias* genaamd, die bevorens een jongen van de Veld-Heer, *Don Pedro de Soesa* geweest, en nu in zeer groot aanzien by *Don Jan* was.

Deze, om de Portugeesen meesterlyk te bedriegen, veinsde, van *Don Jan* weggelopen te zyn, en quam A°. 1602, op paaschdag, by *Don Jeroniemo D'Oviedo*, gevende hem verscheide middelen aan de hand, om den Keizer *Don Jan*, zo hy voorgaf, te vermoorden. Een voorslag, die hem by de Portugeesen zeer welkom maakte, en den grond ley, waar op hy in alles, 't geen hy zeide, geloofd wierd.

Hy zou met 5 Portugeesen (waar onder 3 Hopmannen, *Christiaan Jacobo*, *Alberto Primeiro*, en *Gaspar Pereyra*) na Candi trekken, en veinzen weggevlugt te zyn, om den Keizer by gelegenheid te vermoorden, mits dat *Manoel*, na uytvoering van dit stuk, Keizer van Candi wezen zoude.

Men gaf daar op aan hem een grote zomme gelds, die alles op een zilver Kruis bezwoer; en nu na Walane, en verder na Colombo, quantzuis als of hy nu weder wegvlugtte, trok.

In Candi gekomen, gaf hy den Keizer kennis van alles, als mede van het verblyf van eenige Portugeesche Soldaten ontrent Walane, om die Vesting, na 's Keizers moord te overrompelen.

Don Jan trok zelf, om dit Werk in den haak te behandelen, met zyn beste Soldaaten 's nagts na Walane, en verborg zig daar in; terwyl de uytgezondene Portugeezen kort daar aan 'er mede inquamen. Zy wierden van *Dias* zeer vriendelyk ontfangen, maar aanstonds, met de scherpe Japanse Messen, die zy by zich hadden, voor den Keizer gebragt, en gebonden, waar op die van de Vesting een zein-schoot deden; op dat de andere Portugeesen ten eersten ook naderen zouden; dog zy quamen niet tot aan de Vesting, alzo zy door een dienaar gewaarschouwd wierden, en daar op zeer verwerd na Colombo keerden, latende al hun geweer en Bagagie agter.

Deze dienst bragt *Manoel Dias* in zo groot een agting by *Don Jan*, dat hy hem zynen groot Modeliaar of grooten Edelman maakte, en verscheide Heerlykheden gaf, terwyl hy de Portugeesen, na een lange Gevangenis, op een wreede wyze, en onder de uyterste pynigingen ombragt.

Waar op hem Don Jan groot Modeliaar maakt. En de gevangene Portugeezen ombrengt.

A.

AGTSTE HOOFD-STUK.

Spilbergens *komst* A°. 1602. *op* Ceylon. *En eerst tot* Baticalo. Hy *werd zeer wel ontfangen, en zyne verdre* Gevallen *hier. Schryft na't Gevangen houden van zyn Volk, een ernstige* Brief *aan den* Koning. *Zend een* Commies *aan den* Keizer. *Die versoekt, dat* Spilbergen *hem wil komen bezoeken.* Guyon le Fort *komt hier. En* Spilbergen *gaat na* Candi. Guyon Le Fort's *wedervaren.* Spilbergens *wedervaaren by den* Keizer, *en elders.* Vintana *beschreven. Zyn* Onthaal *onder weg, en in* Candi. *Hy bied den Keizer de Vriendschap van den* Prins *van* Oranje *aan. Waar op hy hem al de gereed zynde* Peper *en* Caneel *schonk. Waarom 'er niet meer was.* Candi *beschreeven ten aanzien van de* Pagoden. *Bericht van* Spilbergen *aan den* Keizer *wegens onzen* Godsdienst. *Dien hy de* Beeltenis *van den* Prins *van* Oranje *schenkt, en den Staat van ons* Land *verhaald.* Eere, *hem verder door den Keizer* aangedaan, *en des zelfs aanbieding, om een* Kasteel *te bouwen. Geeft* Spilbergen *Brieven aan de* Staaten, *en den* Prins *van* Orangie. *Maakt hem zynen* Gezant. *Waar op hy vertrok, twee* Speellieden *aan den* Keizer *schenkende. Werd door* Emanuel Dias *besogt. Neemd een* Portugees *Galjoot, en schonk het den* Vorst. *Kreeg toen eenige* Kaneel *en* Peeper. Guyon le Fort *gaat met eenige na* Candi. *Zyn Onthaal daar. Verscheide andre* Voorvallen. Spilbergen *verzeild van* Ceylon, *in* Septemb. Ao. 1602.

NU zal 't tyd werden, dat wy ook van de Nederlanders beginnen te spreken: want het was ontrent dezen tyd, dat de Hollanders, of wel de Zeeuwen, voor de eerstemaal op Ceylon quamen.

Spilbergen komt A. 1602. op Ceylon. De wackere Zee-voogd, *Joris van Spilbergen*, den 5. Mey, A°. 1601. van voor de Stad Camp-Vere, met de schepen de Ram, het Schaap, en 't Lam na Oost-Indiën gezeild, was den 26. Mey, 1602. ontrent Caap de Comoryn met 2 van deze schepen gekomen, alzo het schip de Ram, waar op *Guyon le Fort* het Oppergezag had, zedert den 24. December A°. 1601. by de Caap der Goede Hope van hem afgeraakt was.

Hy zette ten eersten zyn kours na Punto Gale, den Zuid-Wester hoek van Ceylon, henen, gerakende den 29. voor by de eerste en tweede droogten. Hy vond over al zeer goeden grond van ontrent de 20 vademen, en liep van daar voorder na de Rivier van Maticalo. Hy zag daar eerst eenen inham, daar een Rivier scheen te wezen, liep 'er na toe, En eerst tot Baticalo. quam 'er den 30. dito by; dog bevond, dat daar geen Rivier, maar wel een groot Bosch van Calappus-boomen was, ook zag hy een Dorp, waar in een Pagode stond, alwaar hy ten Anker quam, en zyn schuit na Land zond. Daar op quamen die van Land met een Praeuw, om 't volk van de schuit te spreeken, die, hun na Matecalo vragende, tot andwoord kregen, dat het nog Noordelyker lag. Zy schonken aan deze Inlanders eenige Messen, die hen daags 'er aan beloofden volk te leenen, om hen te Maticalo te brengen, gelyk zy den 31. dito deden.

Daar op zond *Spilbergen*, de eerste Nederlander, die op Ceylon verscheen, een man over Land na Baticalo, om den Koning, *Derma Jangadare*, te spreken, terwyl hy dien zelven avond nog op de Rheede quam.

Hy bevond dat hier een inham was, alwaar de Inlanders veel schepen bouwden; dog zy vernamen nog geen Rivier, maar wel 6 mylen van daar 'er een, die zeer droog, en waar in pas 5 a 6 voeten Waters was.

De Stad Maticalo (of Baticalo) lag pas 1 myl van die plaats, daar zy ten Anker lagen.

Den 1. Juni quamen eenige Cingalezen aan Boord, en bragten een Tolk mede, die Portugees sprak, die hem zeide, dat 'er Peeper en Caneel genoeg was; dog dat de Modeliaar, die de Saaken des Konings aldaar bestierde, verzogt, dat de Zee-Voogd aan Land geliefde te komen, om met hem te spreken.

Ontrent dezen tyd keerde ook die man weder, die hy na den Koning gezonden had, welke hem ook tyding bragt, dat hy van dien Vorst zeer wel onthaald was.

Hy vereerde aan deze Cingaleesen, en aan hunnen Tolk, eenige fraeje Glaazen, en andre fraejigheden, waar op die weer na Land voeren.

Den 2. dito, ging *Spilbergen* met 3 a 4 mannen aan Land, alwaar 5 Olifanten gereed stonden, en veel eerbiedigheden met knielen, en anderzins, voor hem toonden, en zommige Cingaleesen met hun snuit van de grond opvatteden, en boven op hun lyf zetteden. Deze Ceylonze Olifanten werden voor de ver- Hy werd zeer wel ontfangen.

stan-

1602. standigste van gansch Indiën gehouden.

Spilbergen, by den Modeliaar gekomen zynde, wierd zeer vriendelyk onthaald, en vertrok weder, met belofte van daags 'er aan den Koning van Baticalo te zullen gaan bezoeken.

Hy ging daar op den 3. dito weer aan de wal, en nam niet alleen verscheide geschenken, om aan den Koning te vereeren; maar ook zyne Musiçyns mede, die op verscheide Speeltuigen wisten te speelen.

Te dier tyd verscheen daar ook een praeuw met een Edelman aan boord, die wel 6 a 8 mylen van het Noorden quam, verzoekende, dat zy doch met hun schip daar wilden komen; dog die van Baticalo waren 'er zeer tegen, alzo ider om zyn voordeel genegen was hen te trekken, en daar te houden.

Den 4. dito liet de Zeevoogd *Spilbergen* weten, dat hy by de koning op strand komen zou.

Den 5. dito is Spilbergen weer aan strand gegaan, en quam des avonds by den koning, die wel met 1000 gewapende mannen verzeld was.

Na dat hy nu weder aan boord gekomen was, verhaalde hy, met wat statie hy te Baticalo ingehaald, en voor den Koning door zyne voornaamste Hovelingen geleid was.

De Lyfwacht van den Koning bestond in meer dan 600 man, die alle met ontbloote Wapenen stonden, terwyl hy aanquam, gelyk ook de Koning, met een bloot zwaard in de Hand, den Zeevoogd verwelkomde.

Hy gaf den Vorst zeer fraaeje geschenken, en vereerde hem met een konstig Musycq, waar in die koning een groot welgevallen had. Daar na dede hy *Spilbergen* in 't huis van den Modeliaar brengen, daar hy met de zynen zeer wel onthaald wierd.

...ne ...dere ...val- ...al- .

Daags 'er aan wierd hem belast met de zynen in 't huis, daar zy hem geplaatst hadden, te blyven, en tegen den avond wierd hy voor de Koning gebragt, alwaar hem sterk opgetigt wierd, dat hy een Portugees was; maar hy dede hen, hoewel met veel moeite, begrypen, dat hy een ander was, waar door hy, tot dezen tyd daar als aangehouden zynde, de vryheid weder kreeg, om over al, daar 't hem beliefde, te gaan, gelyk hy daags daar aan weder aan boord gekomen is.

Hy bleef dien avond aan boord; dog zond nog andre geschenken met andre Lieden aan die Vorst, om hem in alle Vriendschap te bewegen, aan hem doch spoedig zyne lading te verzorgen, waar op hy beloofde, dat hy in 15 dagen die hebben zou.

Den 6. dito ging *Spilbergen* aan Land, om den Koning weer te bezoeken, die zig nu ontrent 't strand onthield, en van tyd tot tyd, by na alle uur, meer gewapent volk by zich kreeg. *Spilbergen* verzogt weder zyne Lading, waar op de koning antwoordde, dat hy in 5 dagen de grootste helft hoopte te hebben, verzoekende ondertusschen, dat men 't schip maar lossen, en de Goederen aan Land brengen zou. A. 1602.

Men had nu, zo zy zeiden, veel volks en Olifanten, om de Lading aan te brengen, gezonden; dog de Modeliaar eiste daarenboven, dat men 't schip op de wal zou haalen; gelyk zy gewoon waren met hunne vaartuigen te handelen, een verzoek, dat in zich zelven niet alleen onbillyk was, maar by *Spilbergen* ook grond van quaad vermoeden lag, vast stellende, dat zy hier op bedrog uyt waren, en tyd zogten te winnen, om daar na hun aanslag tegen hem uyt te voeren, te meer, alzo hy van eenige Mooren verstond, dat 'er geen, of zeer weinig Peper, en dat het hun gewoonte niet was, daar mede te handelen.

Spilbergen, ziende, dat hy met dit volk geschooren was, stond alles, wat zy verzogten, zelfs, om 't Schip op de wal te halen, toe, eischende maar volk en een Stierman, of Loots, om hem dit te helpen uitvoeren.

Zy gaven hem 'er een met eenig volk; dog stonden *Spilbergen* maar alleen toe, weer na boord te gaan, houdende al zyn andere manschap tegen zyn wil aan Land. Ook eischten zy 4 andre Portugeesen in plaats van hun volk.

Spilbergen zey hen op nieuw, dat hy, en de zynen, geen Portugeezen, maar Zeeuwen, waren; dog egter liet hy 'er 3 van aan Land, vaarende met 11 Cingaleesen na boord.

Na dat die op 't schip gekomen waren, verzogt hy hunne hulp, om eenige vaten en pakken in het ruim te verleggen. Zy gingen 'er met hun agten in, en hy liet het Roosterwerk boven hun hoofden toeleggen. Daar op ging hy met de Tolk, en eenige andre Cingaleezen, na een andre plaats, toonde hen veel kostelyke goederen, en zey tegen hem, gaat nu na Land met deze 2 mannen, en verteld den Koning, dat ik zyne 8 Luiden hier houden zal, tot hy myn volk te rug zend; en verteld hem te gelyk, wat kostelyke Goederen gy gezien hebt, die alle voor den koning zyn; dog hy moet my eerst Peper en Caneel bestellen.

Hy schreef ook een beleefden Brief aan de Koning, hem vermanende, zich van quade Raadslieden, en Opstokers tegen hem en de zynen, te wagten, hem ver- Schryft; na 't gevangen houden van zyn volk;

A. 1602. verzekerende, zo de Koning maar Peper en Caneel, dat hy overvloedig Goederen genoeg had, om die hem te betalen.

Een ernstige, Brief aan de Koning. Hy gaf den Vorst daar in ook te kennen, dat de reden van het aanhouden der Cingaleesen aan boord deze was, dat men van hem zo onbezonnen geeischt had, het schip en de Goederen aan de Wal te halen, zonder dat zy hem eenige Caneel of Peper, om die te betaalen, vertoond hadden.

Het was hem ook zeer vreemd voorgekomen, dat men hem, en zyn volk, voor Portugeezen, tegen alle zyn betuigingen aan, gehouden had, waar uyt het scheen, als of zy maar voorgenomen hadden, zyn Schip en Goederen, onder zulk een voorgeven, zoo ras die aan de wal waaren, verbeurd te verklaaren.

Eindelyk zeide hy, dat, zo de koning in 't toekomende genegen was opregtelyk met hem te handelen, hy ook van zyn zeide genegen was den koning alle eer en vriendschap te bewyzen. Daar mede zond hy hem, met eenige Geschenken weder weg, latende al zyne Vlaggen en Wimpels waejen, en al het Geschut ter eere van den Koning los branden, hoewel deze eere den Vorst zeer ontstelde.

Op dien zelven dag zond de Koning een Praeuw met den Tolk, die *Spilbergen* veel verversching van herten-vleesch, hoenderen, boter en veelerley Fruiten uyt 's Vorsten naam aanbood, daar byvoegende, dat hy zyn Land overal tot zyn genoegen gebruiken mogt. Ook zond hy zyne drie mannen weer aan boord, verzoekende, dat hy dog niet vertrekken wilde, alzo hy hem in korten tyd zyne Lading beschikken zou, en, tot zyne gerustsſtelling geerne 3 of 4 Cingaleesen by hem aan boort laten wilde, zich zelven wegens den eisch, van 't schip en Goederen aan de wal te brengen, op 't hoogste verontschuldigende, alzo hy geen quaad daar mede in den zin gehad hadde, verzoekende nogmaals, dat hy maar geduld wilde hebben, alzo hy bezig was, om Peper te vergaderen; hoewel daar na bleek, dat alles maar in goede woorden zonder eenig gevolg bestond.

Den 7. dito zond hy egter een monster Peper, die hy zeer dier loofde, en ook een weinig Wasch; maar *Spilbergen* wilde op zoo weinig van elks geen bod doen.

Den 8. dito vertrok de Koning van Strand, alzo hy zag, dat hy zyn oogwit niet konde bereiken, nog zynen aanslag doen gelukken.

Den 9. dito om Water na de Wal gegaan zynde, verstonden zy van eenig volk, dat Portugees sprak, dat deze Koning aan de Portugeesen schatting betaalde. A.

Den 10. dito beloofde de koning weer, hem zyne Lading te leveren; dog zy moest van den Keizer van dit Eyland, of anders van *Don Jan*, (nu *Fimala Darma Soeria* genaamd) gehaald werden, waar toe tyd en geduld van nooden was; biedende hem aan eenig Volk met een van *Spilbergens* Commiesen derwaards te zenden.

Na dat dan *Spilbergen* vernomen had, dat hier een Keizer van Candi was, eiste hy, genegen zelf derwaards te gaan, 5 Cingaleesen van den Koning van Baticalo aan boord, als Gyselaars, die hy ten eersten zond.

Een der zelve was een van zyne Raadsheeren *Panneka* genaamd, nevens welke 2 Hoofdmannen of Oversten der Krygslieden, en nog 2 andre, waren.

Daar na quamen 'er weer Olifanten aan strand, om den Zeevoogd af te halen, waar mede hy na den Koning van Baticalo toog; die hem de Reis na Candi afraadde.

Men besloot dierhalven, alzo de Koning zeide, dat de weg zeer verre, en moejelyk was, een Commies, met eenige Geschenken voor af te zenden, waar op de Zeevoogd den 15. dito weer aan boord quam, verwagtende, wat bescheid hem de weggezonden Commies brengen zoude. Zend Commies a de Keizer.

Ondertusschen verruilde hy daaglyks veelerlei Gesteenten, als Robynen, Topaazen, Granaaten, Spinellen, Hyacinthen, Zafieren (witte en blaeuwe) Katten-oogen, en Krystal, tegen deze en gene snuisteryen, dog zy waren in zig zelven van weinig belang, en van een geringe prys, zoo dat zy de meeste onkosten daar aan de Geschenken hadden, die zy geduurig aan den koning van Maticalo moesten geeven.

De afgezonden Commies, den 3. Juli wedergekomen zynde met 2 Gesanten, en een Brief van de Keizer aan *Spilbergen*, getuigde, dat die Vorst hem zeer wel ontfangen, en onthaald had.

De naamen der 2 *Gesanten* waren *Gonsalo Rodrigos*, en *Melchior Rebecca*, en de Keizer zond nevens hen eenige Geschenken van Goude Ringen, en van groote Pylen, Segonsios genaamd, en by hem van groote weerde, en voor groote teekenen van zyn gunst gehouden. Hy beloofde ook alle Vriendschap aan de Zeevoogd, zey hem zo veel lading toe, als hy vermogens was te bestellen, en verzogt, dat hy hem in Candi wilde komen besoeken. Die verzoekt, dat Spilbergen hem wil komen bezoeken.

Op dien zelven avond verscheen hier *Gujon le Fort* ook met het Schip den Ram, die Gujon le Fort komt hier.

die den 24. December ontrent de Caap der Goede Hope van den Zeevoogd afgeraakt, en zedert niet gezien, waar over groote vreugd onder hen was.

Men beſloot zamen, dat *Spilbergen* de Reis na den Keizer zou aanneemen, te meer, alzoo hy daar toe Laſt van zyn Heeren en Meeſters, en van zyn Hoogheid den Prins van Orangie had, met aanbieding van der zelver Vriendſchap aan den Keizer, en om een Vriend van zyne Vrienden, en een Vyand van zyne Vyanden te willen zyn.

Hy vertrok den 6. dito, by zig hebbende verſcheide Geſchenken, en 10 Reisgezellen van zyn volk, onder welke eenige waren, die op deze en gene Speeltuigen zeer wel konden ſpeelen.

Ondertusſchen quam 't ſchip de Ram ter plaats, daar de Zeevoogd lag, ten anker, en dede ter eere van 's Keizers Geſanten eenige Eer-ſchooten; dog alzoo zeker ſtuk geſchut overladen was, quam het te ſpringen, waar door de Conſtapel gequeſt wierd, waar af hy ſtierf.

Gujon le Fort, Onder-Zeevoogd, was met zyn ſchip op 't Eyland Madagaſcar, en in de Baey St. Auguſtyn geweeſt, alwaar hy door een Storm Maſt en Boegſpriet verloren had, waar door hy in gevaar van Lyf, Schip, en Goederen, geraakt was.

Terwyl de Zeevoogd na den Keizer was, ruilden zy nog eenige Geſteenten in, en zonden de ſchuit na eenige andre plaatzen, om na een beter Rheede te zien; dog zy vonden geen beter, dan daar zy lagen.

Den 28. dito, quam *Spilbergen* van den Keizer van Candi weerom aan boord, latende Capitein *Jongerheld* zedert 2 dagen agter, alzo hy onderweeg ziek geworden was, en door vermoeidheid den trop niet volgen kon.

Hy had hem 3 Olifanten, en 6 mannen tot zyn dienſt gelaaten, om hem, zo veel 't mogelyk was op den weg te helpen, gelyk hy den laatſten dito daar ook aangekomen is.

Na dat *Spilbergen* van den 6. Juli na de Boven-Landen vertrokken was, was hy eerſt by den Koning van Baticalo gekomen, die hem, en 's Keizers Geſanten, deftig onthaald, hem met eenige Goude Ringen beſchonken, van Olifanten, Volk, en Palankyns, om hem, zyn Goederen, en eenige van zyn volk, die niet volgen konden, te dragen, verzorgd had.

Dit geleide ging met hem tot in des Keizers Land, werdende over al zeer treffelyk buiten zynen koſten onthaald.

Zo ras hy in 's Keizers Landen gekomen was, is hem een Modeliaar met Trommelen en Pypen, of met Gong en Tifa, te gemoet gekomen, die hem in een Dorp bragt, daar hy ook wel onthaald, en in een vertrek, en Ledikant, met wit Linnen behangen (een eere, die men daar alle groote Geſanten aandoet) geplaatſt wierd. A. 1602.

De Zeevoogd vereerde aan den Onderkoning, en zynen Modeliaar, eenige Geſchenken, die vriendelyk verzogt, dat *Spilbergen*, by zyne te rug-Reize, hem wilde komen bezoeken, belovende hem te aller tyd alle Vriendſchap te willen doen.

Daar op vervolgde hy zyne Reize, en is twee mylen van daar in een Dorp gebragt, daar zekere Koningin, Dogter van den voornoemden Onderkoning, die nu een van de Keizers van Candi's Vrouwen was, woonde.

Don Jan had haar dit Dorp geſchonken; dog zy was nu na de Stad Vintana, (of Bintene) daar *Spilbergen* daags 'er aan quam, vertrokken.

Zo als hy daar by naderde, quamen hem wel 6 Modeliaars te gemoet, van veel Volks, Pypen, Trommels, Hoorns, en andere Speeltuigen, verzeld, die hem tot aan die Stad, en de plaats, daar hy zyn verblyf zou hebben, geleidden, alwaar hy zyn Vertrek mede met Linnen behangen vond.

Hy bleef daar 2 nachten, en vond 'er de voornoemde Koningin, die zeer verlangde, om hem te zien, biedende hem, by zyne te rug-Reize alles, wat 'er in haar Land was, tot zyn dienſt aan.

Deze Stad legt aan de Rivier van Trinkemale, anders Mawieleganga, genaamd, alwaar zeer ſchoone Vaartuigen gemaakt werden.

Behalven een fraije Pagode, bevorens by ons al beſchreeven, ontmoete hy hier nog veel diergelyken, en een Klooſter, waar in hy Monniken, in 't Geel gekleed, vond, die met groote Sonneſchermen, en met Slaven, langs de ſtraat gingen. Zy waaren kaal op 't hoofd, dog zonder kruin geſchooren, en hadden Paternoſters in de hand, waar mede zy geduurig bezig waren te prevelen. Zy wierden in groote agting gehouden, en waren vry van alle werken en Laſten. Vintana beſchreven.

Het Klooſter, daar in zy waren, is even als de Klooſters der Roomsgezinden, met verſcheide Galderyen, Omgangen, en met veel Capellen voorzien, fraei Verguld, en verzierd met de Beelteniſſen van verſcheide Mans en Vrouwen, die, na hun zeggen, Heilig geleefd hebben.

De-

A. 1602.

Deze gesneedene Beelden waren in Silvere vergulde Kleederen uytgedoſt, en hadden dag en nagt brandende Lampen en Waſch-keerſſen by zich, ſtaande op Altaaren, waar op groote Kandelaars waren, die van naakte geſnedene Kinderen gehouden wierden. Ider uur quamen die Monniken in die Kapellen hun Gebeden, en Getyden leezen. Ook zag hy hen daar hunne Feeſten vieren, en Ommegangen langs de Straat doen, daar de Opperprieſter op een Olifant zat, met Zilver en Goud bekleed, een Goude Staf met beide handen boven zyn hoofd vaſthoudende. Voor hem gingen veel andre Monniken in ordre, met veel geſpeel van Hoorns, Trompetten, Cimbalen, en 't geklank van Bellen, en Bekkens, die alle een zeer goed ackoord gaven. Veel Lampen en Toortſen wierden daar gedragen, ook volgden hem veel Mannen, Vrouwen, en Dochters.

De fraeiſte Dogters zyn gewoon, eer die van den Ommegang uyt- of in-gaan, veel wonderlyke en konſtige Danſſen te maken, zynde met haare halve bovenlyven naakt, en haare armen, handen, en ooren, half met Goud en Geſteenten, en aan 't onderlyf met fraeje Geborduurde Kleederen verſierd.

Deze Lieden zag men dagelyks in de Kapellen der Pagoden Sombayen, en met gevouwe handen boven 't Hoofd zich ter aarde nederwerpen.

Zyn onthaal onderweeg, en in Candi.

Van Vintana vertrekkende, quam hy in 't Dorp van 's Keizers Zoon, dat nog een dag reizens van Candi was.

Hier zond de Keizer zyn eigen Palankyn (die zeer koſtelyk en met Vergulde Kleederen toegeruſt was) met eenige Olifanten, waar na *Spilbergen* de andere Palankyns, volk, &c. na Vintana weder zond.

Alle uur zond de Vorſt hem Volk met levens-middelen, Vrugten, en Wyn, van een Druif, die hy zelf in Candi had doen planten, en die in zich zelve zoo goed was, als eenige Wyn in Portugal gewaſſchen.

Ontrent de Stad Candi by een Rivier komende, moeſt *Spilbergen* ondertuſſchen, van verſcheide Modeliaars verzeld, een uur vertoeven. Daar na zond de Keizer hem den Opperſten Modeliaar, *Emanuel Dias*, van welken wy bevorens breeder geſprooken hebben, benevens veel Portugeeſen, die alle de ooren opgeſneden waren, en den Vorſt dienden.

Hy wierd van hen zeer Statelyk ontfangen, en met 1000 gewapende Soldaaten, met 8 vliegende Vaandels, den Portugees ontnomen, na Candi geleid, terwyl men een groot geluid van velerlei Speeltuigen, alomme hoorde uytbrommen.

Zo voerde men *Spilbergen*, voor by 's Keizers Paleis, tot aan zyn verblyf-plaats, en daar wierden veele Salvo's, om hem te verwelkomen, geſchoten. Hy had Capitein *Jongerheld* van Vliſſingen by zig, en liet drie Trompetters voor uyt gaan, van welke 'er een de Bande-rolle of Prinszen-Vlag droeg, waar na hem 4 andre Dienaars met een Zyde Spaanſche of Portugeeſche Vlag al ſlepende volgden, welke Vlag hy aan den Keizer ſchonk, waar tegen hem de Vorſt een andre Vlag, die hy ook van de Portugeezen genomen had, vereerde.

Na dat hy in zyne verblyf-plaats gekomen was, vond hy alles zeer heerlyk, niet op zyn Cingalees; maar op zyn Portugees gereed gemaakt. Ook bleef *Emanuel Dias*, met de verdre Portugezen by hem, tot dat de Keizer hem 's namiddags 3 Peerden zond, met haare Sadels zeer wel toegeruſt, op dat hy hem daar mede zou komen bezoeken.

Hy ging daar op na dien Vorſt met eenige fraeje Geſchenken, en wierd zeer wel ontfangen, terwyl die zyne Geſchenken op een Tapyt leggen liet, en de zelve aan zynen Erf-Prins, en Prinszes, vertoonde.

Don Jan, of *Fimala Darma Soeria*, was in het wit gekleed, vertoonende uytwendig met zyn gelaat alles, dat men in een Grootmoedig Prins wenſchen kon. Hy wandelde eenige reizen met *Spilbergen* in een groote Zaal henen en weder, en gaf hem, na dat zy over eenige Zaken van Gewicht geſproken hadden, verlof om weer na zyne ruſt-plaats te vertrekken, om daar, alzo hy vaſtſtelden, dat hy zeer vermoeid was, eerſt wat uyt te ruſten, en dan morgen nader met hem te ſpreeken.

Voor *Spilbergens* vertrek dede hy zyne Speel-Lieden eens wakker opſpeelen, dat den Vorſt groot genoegen gaf.

Hy b... den K... zer de Vrienſchap van de Prins van Oranj aan.

Daags 'er aan zond de Vorſt hem weder zyne Peerden, om by hem te komen. Hy reed 'er na toe, en wierd, gelyk bevorens, zeer minnelyk ontfangen, en Vorſtelyk onthaald.

Waar... die hem al de gereed zynde Peper, en Caneel, ſchonk.

De Keizer ſprak met hem over den Handel van de Kaneel, en Peeper; dog eiſchte daar zo veel voor, dat *Spilbergen* beſt oordeelde, het liever op eenig ander geſprek met dien Vorſt te draaijen.

Wanneer *Spilbergen* nu zyn afſcheid nemen wilde, vraagde de keizer, wat hy daar voor geven wilde, waar op de Zeevoogd antwoorde, dat hy daar niet om Peper of Caneel, maar alleen gekomen

was,

1602. was, om zyn Hoogheid des Prinszen van Orangie's beveelen uyt te voeren, en deszelfs Vriendſchap en hulp, waar in zyne Majeſteit die ook tegen zyne Vyanden, de Portugeeſen, van nooden mogt hebben, aan te bieden.

De Keizer, dit hoorende, verhaalde het aan alle zyne Grooten en Hovelingen, die het met veel genoegen aannamen. Ook nam de Vorſt den Zeevoogd in zyn armen, hief hem uyt genegenheid van de grond op, en zeide: al de Peper en Caneel, die ik veerdig heb, is u geſchonken; dog daar was in alles niet boven de weerde van 3000 ponden Vlaams. Hy verontſchuldigde zig egter hier over, zeggende dat zyne komſt aldaar zoo ſchielyk, en dat hy bevorens noit op eenigen handel in Caneel of Peper gezet; maar in tegendeel gewoon geweeſt was alle de Caneel te laten verwoeſten, en 't ſchillen daar van uytdrukkelyk te verbieden, om de Portugeeſen, zyne vyanden, alle afbreuk te doen, waar uit men zeer ligt de reden waarom hy nu niet beter voorzien was, begrypen kon.

Daar nu langer te blyven, was *Spilbergen* mede niet geraaden, vermits het Ooſter-Moeſſon haaſt zou beginnen door te taſten, en zy ter plaatze, daar zy geankerd laagen, een laager Wal hadden.

Ondertuſſchen toonde de Keizer, terwyl hy daagelyks met den Zee-voogd over allerlei Zaaken ſprak, hem Harnasſen, Morlions, en andere Wapenen, die hy den Portugees ontnomen had. Ook wees hy hem zyne koſtelyke Pagoden, met meer dan 4 of 5000 heerlyke geſneede Beelden, zommige zo hoog als Maſten, en waar toe fraeye Torens van zeer koſtelyke Steen, konſtig gewrogt, met heerlyke vergulde Gewelven, gemaakt waren, zodanig, dat de Cieraaden van deze Pagoden, in fraeiheid van de Gebouwen, die der Roomſch-gezinde Kerken by na te boven gingen.

Na dat *Spilbergen* dit alles gezien had, en by den Vorſt te rug gekeerd was, vraagde de Keizer, wat hem van zyne Pagoden dacht, waar op hy zeide, dat hy meer van levende menſchen, als van doode beelden, hield.

Ook vraagde hem de Vorſt, of wy onze Kerken niet mede met de Beelden van Maria, Paulus, Petrus, en alle andre Heiligen, gelyk de Portugeeſen, verzierden, en of wy ook in Chriſtus geloofden.

Spilbergen gaf tot antwoord, dat wy ware Chriſtenen, dog geen Rooms-gezinde, nog zulke, als de Portugeezen, waren. Dat wy wel Kerken, maar met bloote muuren, zonder eenige Beelden, hadden, en dat wy God, den Schepper van Hemel en Aarde, in onze herten dienden. A. 1602.

De Keizer vraagde weer, of onze God niet ſterven kon, waar op hem getoond zynde, dat geen ſterflyk menſch te gelyk God kon zyn, om aldus den Vorſt aan te wyzen, dat alle zyne Beelden in zyne Pagoden te vergeefs waren, alzo zy maar geſtorvene menſchen verbeeldden, vermanende hem niet op de zelve, maar op God, te vertrouwen, hoedanig hy, over verſcheide Saaken van Godsdienſt, met den Keizer verder geſproken hebbende, zyn afſcheid van dien Vorſt genomen heeft.

Daags 'er aan onthaalde de Vorſt hem met een heerlyk Gaſt-maal, brengende hem in een groote Zaal, met Tapyten belegt, en van Spaanſche Stoelen en een Tafel voorzien, waar op zich alles volgens de wyze der Chriſtenen vertoonde. Ook vereerde hy hem met een deftig Muſycq, na de wyze van zyn Land geſchikt.

Daar op ſchonk *Spilbergen* aan den Keizer de Beeltenis van den Prins van Orangie, in 't volle Harnas te peerd, zoodanig als hy by de Slag in Vlaanderen, den 2. Juli, A°. 1600. afgebeeld was, waar in hy zeer groot genoegen had, te meer, als hem de omſtandigheden van dezen Slag, en de verdere gevalle van onze Oorlogen met den Koning van Spanjen, door den Zeevoogd verhaald waren. *Dien hy de Beeltenis van den Prins van Orangie ſchenkt, en de Staat van onze Landen verhaald.*

In de 5 dagen, die *Spilbergen* by den Keizer was, kon die Oorlogs-zugtige, en Dappere Vorſt zich niet verzadigen met alles, wat onze Landen betrof, van den Zeevoogd te vernemen. Hy dede ook de Beeltenis van den Prins van Orangie in de kamer, daar hy zig daagelyks onthield, hangen, en bragt daar na *Spilbergen* in 't vertrek der Keizerinne, daar zy met haare Kinderen, den Prins, en de Prinszes, alle op de Chriſten-wyze gekleed, zat, een eere, die, na de wyze van dit Land, ongemeen groot was. *Eere, hem door de Keizer aangedaan, en deszelfs aanbieding, om een Kaſteel te bouwen.*

Hy bood ook de Heeren Staaten, en zyn Prinszelyke Hoogheid aan, dat zy in zyn Land, daar 't hen geliefde, een Caſteel konden bouwen, deze zeer kragtige uytdrukking 'er by voegende: *Ziet, ik, myn Keizerin, Prins, en Prinszes, zullen de Steenen, Kalk, en andre Bouwſtoffen, zoo de Heeren algemeene Staaten, en den Prins een Veſting in myn Land begeeren te Bouwen, op onze ſchouderen dragen.*

Hy gaf aan *Spilbergen* ook verſcheide Brieven voor de Heeren Staaten, en den Prins van Orangie, makende den Zeevoogd zynen Gezant, om uyt zynen *Geeft Spilbergen Brieven aan de Staaten en*

A. 1602.

den Prins van Orangie mede.

naam met haar Hoog: Mog:, en met zyn Hoogheid, te handelen.

Maakt hem zynen Gezant.

Keurlyke Geschenken, en verscheide groote Eertitelen, schonk deze Vorst ook aan *Spilbergen*, die van den zelven daarom verzogt, twee zyner Speelluiden, *Hans Rempel*, en *Erasmus Martsberger*, die zeer wel op allerlei Speeltuigen spelen konden, aan den Vorst vereerde, die daar zodanig mede in zyn schik was, dat hy naderhand zelfs van hen begon te leeren speelen.

Waarna hy vertrok, 2 Speel-lieden aan den Keizer schenkende.

Ook maakte de Prins en de Prinszes Martsberger daar na hunnen Geheimschryver. Hy was dat ook weerdig, en daar toe bequaam, aangezien hy tamelyk wel gestudeerd, en kennis van verscheide Taalen had.

Ook begon de Keizer, de Prins, en Prinszes, Nederduits te leeren, zeggende, Candi is nu Vlaanderen geworden.

Eindelyk nam *Spilbergen* zyn afscheid van den Vorst, die hem alle bedenkelyke eere op zyne te rug-Reize bewees, gevende hem veel groote Pylen, Sergonsios genaamd, voor bewyzen van zyn trouw, waarheid, en vaste Vriendschap dienende, benevens een groot getal volk, Olifanten, en 't geen hy verder tot de Reis noodig had.

Hy schonk hem ook een verguld Sonnescherm, met 4 a 5 Slaven, om hem te dienen.

Dus quam de wakkere Zeeheld, na dat hy overal op Ceylon, vry, vrank, en kosteloos, daar 't hem beliefde, gewandeld had, na een togt van 22 dagen, weder aan boord.

Werd door Emanuel Dias bezogt.

De Vorst zond hem den 5. Augusti *Emanuel Dias*, met eenige andre Modeliaars, en 120 Soldaaten, na, om de schepen te bezigtigen, en met *Spilbergen*, tegen zyne weerkomst, na een beter anker-plaats uyt te zien.

Zy spraken daar na nog over verscheide Zaaken, die tusschen hen besloten, en ook bezwooren wierden.

Hy bewees dien Modeliaar ook alle eere, bragt hem met twee welgewapende schuiten aan boord, en onthaalde hem deftig.

Neemt een Portugees Galjoot, dat hy aan de Vorst schonk.

Den 8. dito, wierd een Portugees Galjoot, met 46 mannen, door de schuit van *Spilbergen*, die pas 14 man in had, veroverd. De Hoofdman van 't Galjoot was *Antonio de Costa Montero* genaamd, die eenige oude Pinang, en wat Peeper en Caneel geladen had.

Na dat de Modeliaar *Dias* dit zelfs aanschouwd had, geloofde hy nu vast, dat de Portugeesen onze Vyanden waren. Waar van hy ten eersten kennis aan den Keizer gaf, aan welken *Spilbergen* dit Galjoot met zyne Laading vereerde, die daar over groote vreugde in Candi bedreef.

A. 16[02.]

Kree[g] toen e[e]nige P[e]per en Caneel.

Den 9. dito, vertrok *Emanuel Dias*, met *Gujon le Fort*, en Hertog *Flips*, om te bezorgen, dat de beloofde Caneel ten eersten volgen mogt, die ook kort daar aan gezonden wierd. Het bestond in 60 Canassers Caneel, 16 baalen Peper, en 3 baalen Curcuma, of Indiaanze Saffaraan.

Gujo[n le] Fort g[aat] met e[e]ge and[ere] na Ca[ndi]. Zyn c[...] haal a[...] daar.

Gujon le Fort, te Candi komende, wierd ook zeer wel onthaald, en kreeg eenige Goude Ringen ten geschenk, gelyk Hertog *Filips* mede. Zy vonden daar nog wel eenige Caneel; maar alzo die nog niet gereed was, konden zy daar na, alzo 't Moesson verloopen was, niet wagten.

Den 11. dito, namen de onzen nog een Tsjampan met oude Pinang, die *Spilbergen* aan den Koning van Baticalo schonk.

Hy had bevorens aan den Zeevoogd verlof gegeven, om de Portugeesen aan te tasten; dog maakte nu veel spels, dat men hen voor zyn Land dus genomen had; hoewel hy dit meer uyt een schoonen schyn, om andre te blindhocken, als wel uyt een goed hert voor de Portugeesen, dede.

Verscheid andre voorvallen.

Den 12. dito, namen zy 'er nog een met 20 man, en bequamen dus op deze 3 genomene Vaartuigen ontrent 100 mannen, waar van eenige by ons bleven, en eenige na Candi gezonden wierden. Ook liep in die tusschen-tyd *Antonio de Costa Montero*, door quade toezicht der onzen, weg, waar over zekere *Claas Cales*, en anderen, gestraft wierden.

Den 23. dito, wierd *Houtepen*, Constapel in 't Schip de Ram, door 't onvoorzigtig laden van een Stuk Geschut, dood geslagen, zynde dit het tweede ongeluk, dat, door zulken wyze van handelen, aan de Constapel van dit Schip voorviel.

Den 1. September, A°. 1602. quam *Guyon le Fort* met zyn Gezelschap van Candi weder aan boord, Brieven, en Geschenken, van den Keizer aan de Zeevoogd medebrengende.

Spilber[gen] gen ver[...] zeild va[n] Ceylon in September A. 1602.

Na dat nu *Spilbergen* alles tot zyne Reize verveerdigd, en aan Land op de volle Markt van Baticalo vernomen had, of de Cingaleesen, die daar wel ten getale van 200 stonden, iets van hem, of de zynen, te eisschen hadden, is hy den 2^en. dito van Baticalo verzeild, verbrandende de 2 genomene Tsjampans, met de Pinang, alzo zy geen tyd hadden, om die te verkoopen.

Eer

Eer hy vertrok liepen 'er 2 van zyn Volk, een Conſtapel, en een Timmerman weg, en den 3. dito verzeilde hy van daar na Atsjien. A. 1602.

NEGENDE HOOFDSTUK.

A°. 1602. *Komen drie* Zeeuſche *ſchepen op* Baticalo. *Hoe* Sebald *de* Weerd *'er onthaald is. Zyn tweede* Togt A°. 1603. *na* Baticalo, *daar hy Vermoord wierd. Wat Aanleiding hier toe gegeeven heeft. En hoe hy oorzaak van zyn* Dood *was. Met 't geen daar op volgde. Des Keizers* Don Jan's *Dood.* A. 1604. *Die nader beſchreven werd. De Prins van* Oeva *werpt zich tot* Keizer *op.* Cenuwieraat *kant zich daar tegen.* Donna Catharina *zet zich op den* Throon. *De* Portugeeſen *zoeken te vergeefs een* Verbond *met haar te maken. Nieuwe Pogingen der twee voornoemde* Prinszen *om de* Kroon. Dood *van den* Prins *van* Oeva. *Wat daar op door de* Keizerin *verricht is. Haar* Huwelyk *met* Cenuwieraat A°. 1604. *Die een* Verbond *met de* Nederlanders *zoekt te maken. Het twaalfjaarig beſtand.* A°. 1609. Brieven *van haar* Hoog: Mog: *aan dien* Vorſt. *Door* Marcellus *de* Boſchhouwer A°. 1612. *in* Candi *by den* Keizer *gebragt. Die met Ons een* Verbond *aangaat. Korte* Inhoud *van dien.* Boſchhouder *verzogt daar op zyn Afſcheid. Dog de* Keizer *wil hem niet laten vertrekken. Die hem* Prins *van* Mingone *&c., maakt. Toeleg der* Portugeeſen *op zyn* Volk. *Door de* Keizer *gewrooken. Die met een groot* Leeger *de* Portugeezen *ſlaat. Die* Mingone *veroveren. De* Dood *van den* Erf-Prins Mahaſtane. A°. 1612. *De* Koning *van* Panua *onthalſt. De* Veſting Walane *door den* Keizer *veroverd. De* Prins *van* Mingone *doet de* Portugeeſen *groote Afbreuk. Hy en de* Prins *van* Oeva *tot Voogden der* Kinderen *van de* Keizerin *geſteld.* Dood *der* Vorſtin. Ziekte *des* Keizers, *die de twee voornoemde* Prinszen *tot* Voogden *kieſt.* Gaal Heneraads *Dood:* Krygsvoorvallen. Don Munno de Ferieram. *Welkers* Leeger *geſlaagen wierd. De* Prins *van* Mingone *beweegd den* Keizer *om van 't Huwelyk met zyn* Stief-Dogter *af te zien.*

A°. 1602. quamen de Zeeuwze ſchepen Vliſſingen, der Goes (of de Gans) en Ziriczee in 't laatſt van 't jaar mede op Baticalo, van waar 'er 2 in 't begin van A°. 1603. na Atsjien vertrokken, daar zy den 17. Januari ten anker quamen.

Zy hadden 't Schip Ziriczee op Ceylon gelaten, om na hunnen Commies *Sebald de Weerd*, te wagten, die den 28. Novemb. op Ceylon gekomen, met 15 man te Land, en zeer wel ontfangen, met 6 Oliſanten na Baticalo, en van daar wel 36 a 40 mylen Landwaard in na den Keizer van Candi met 6 mannen vertrokken zyn.

Kort daar aan, verſcheen *Sebald de Weerd* ook met 't Schip Zirczee op Atsjien, van Ceylon, alwaar hem zeer veel eer en vriendſchap door den Keizer bewezen was.

Hy had daar Brieven van den Zeevoogd *Spilbergen*, onder den nu geworden Keizerlyken Geheimſchryver, *Martsberger*, gevonden, die hem merkelyk te ſtade quamen, alzo zy hem een volſlagen en net berigt gaven, hoe hy zig aan dat Hof te dragen had.

By nadere Berigten uyt Holland bleek ook aan *Sebald de Weerd*, dat hy door de Heeren 17^nen Onder-Zeevoogd onder Warwyk op de Zeeuwze ſchepen was gemaakt, dat toen vry noodig was, alzo 'er byna geen ordre gehouden wierd, om dat ider van de Commieſen en Schippers even veel wilde te zeggen hebben.

Daar op vertrok *Sebald de Weerd* den 3. April, A°. 1603. van Atsjien na Ceylon, een ſtuk weegs in Gezelſchap van den Zeevoogd *Spilbergen*, van welken hy buiten de Eylanden van Poeloway en Gommerſpoel zyn affcheid nam, en zyne Reize na Baticalo vervorderde. Zyn tweede Togt A. 1603. na Baticalo, daar hy door Laſt van den Keizer vermoord wierd.

Hy had bevorens een Verbond met den Keizer gemaakt; dog was na Atsjien om meer ſchepen geweeſt, en quam nu met de zelve hier, om den Vorſt daar mede tegen de Portugeeſen dienſt te doen.

Hy had onderweeg 4 Portugeeſche Vaartuigen genomen, waar van de Modeliaar *Emanuel Dias* bericht bekomen hebbende, eiſchte hy eenige van *de Weerd* voor zynen Keizer; doch die ontſchuldigde zig daar van, aangezien hy, zoo verre niet denkende, hen toegezegt had vry te zullen laten. Wat aanleiding hier toe gegeven heeft.

De Keizer, die eerſt maar tot Vintana, of Bintene, gekomen was, en daar dacht

A. 1602. te blyven, quam, na dat hy van't nemen dezer Portugeesche Vaartuigen kennis gekregen had, tot Baticalo; maar wierd, om dat die Portugeesen weder op vrye voeten gesteld waren, op den Onder-Zeevoogd zeer vertoornd, te meer, als hy van zynen Gesant, van Atsjien mede gekomen, verstond, dat *Sebald de Weerd* in allen deelen getoond had een Vriend van de Portugeesen, en geen Vriend van den Keizer te zyn, vermits hy hem in 't algemein zeer veragtelyk gehandeld, de Portugeesen aan 't hoofd van een maaltyd deftig onthaald, en hem, 's Keizers Gezant, aan 't lager-einde van de tafel geplaatst had, waar uyt dan ook bleek, dat hy niet anders voor had, als den Keizer te bedriegen, en zich zelven door list meester van zyn Land te maaken. Welke saaken geheel en al tegen het Verbond, met den Keizer gemaakt, streden.

Deze Gezant waarschouwde den Keizer ook, wel op zyn hoede te zyn, alzo *Sebald de Weerd*, en de Hollanders hem, en zyne voornaamste Heeren, op hunne schepen zouden nodigen, met geen anderen toeleg, dan om meester van zyn persoon, en Land te werden.

De keizer, dit verhaal van zynen Gezant met veel ontzetting, gehoord hebbende, beraadslaagde met zyne Hovelingen en Grooten, of men nu, aangezien dit Verhaal zeer waarschynelyk, en 't Verbond door *de Weerd*, met dit loslaten der Portugeesen, reeds gebroken was, in het toekomende hem wel meer geloof geven zoude. Deze nu waren van oordeel, dat men moest tragten den Onder-Zeevoogd *de Weerd* met zyne scheepen na Gale te lokken, om de Portugezen daar aan te tasten, en dat men daar dan zien moest, hoe hy zich ontrent hen zou gedragen.

Daar op verscheen *Sebald de Weerd* by den keizer, en verzogt, na hem wakker onthaald te hebben, dat hy de goedheid wilde hebben, van hem aan boord dog te komen besoeken, en zyne Schepen eens van binnen te bezichtigen.

Hy had wel 300 gewapende mannen by zig, dog op verzoek van den Vorst, zond hy die na de schepen, houdende maar eenigen by zig.

De keizer, 't verhaal van zynen Gezant in dezen nu waar bevindende, en voor onraad bekommerd, weigerde dit, zeggende, dat zyne Grooten dat niet wilden toestaan.

De Weerd dan ziende, dat zyn Majesteyt niet genegen was aan boord te komen, verzogt weder, dat hy dan op 't Strand de schepen eens van verre wilde komen zien, zeggende, dat hy een Tent, met Laken bekleed, ten dien einde voor zyn Majesteit had doen oprichten. A.

Dit sloeg de keizer weder af, zig nu verzekerende dat hier iets agter stak, om dat hy ten tweedemaal, dog op een andre wyze, hier toe verzogt wierd; en te meer, om dat zyn Gezant, hem weder niet weinig tegen *de Weerd* ophitste, en nogmaals vermaande, dat hy dog op zyn hoede wilde zyn.

De Weerd, over beide die weigeringen des keizers zeer gestoord, en wat haastig en oploopende van aard zynde, zei rond uyt, dat, zo zyn Majesteit niet by hem op 't strand, of aan de schepen, believede te komen, hy hem dan tegen de Portugeesen ook niet wilde helpen oorlogen. En hy zaa zyn Do wa

Hier op wierd de Keizer zeer toornig, dog, zig zelven bedwingende, zeide, dat hy volgens zyne belofte, met de schepen na Gale maar verzeilen zoude, alzo hy na Candi vertrekken moest, naar zyne Keizerinne, die anders alleen zou zyn, vermits zyn halve Broeder Cenuwieraat Adasseyn na de grensen getogen was.

Sebald de Weerd, die wat veel gedronken had zey, niet alleen zeer onbedagt, maar ook vry onbeschoft, de Keizerin zou 't aan geen mans ontbreeken, en hy begeerde niet na Gale te vertrekken, voor en aleer zyn Majesteit de schepen bezigtigt, en hem eerst deze eere aangedaan had.

Het eerste deel van zyn antwoord was een taal, die hy niet erger van een openbare snol en bordeel-hoer kon gevoerd hebben, en die hy nogtans van de keizerin gebruikte; maar het tweede deel versterkte de Vorst nu volkomen in zyn agterdenken, en in 't gene hem zyn Gezant verzekerde, te weeten, dat *de Weerd* niet anders in de zin had, als hem gevangen te nemen. Me geer op v de.

De keizer, mede zeer haastig, en door dit verontweerdigend en stout antwoord levendig geraakt, rees aanstonds op, en zei in een ziedende toorn, tot de zynen Mara isto can, dat is, bind me dien hond.

Daar op wierd hy door 4 Edelen aangetast, die hem zogten vast te binden, dog alzoo *de Weerd*, na zyn geweer tastte, en zyn Volk te hulp riep, 't geen de keizer aan strand had doen blyven, wierd hy door een Hoveling van agteren by een lok hair gevat, en met een breed zwaard de kop gekloofd, waar door hy dood ter aarde neder stortte.

Niemand van de Grooten dorst dit den keizer zeggen, aangezien hy geen Last, om hem te dooden; maar alleen om hem te binden, gegeven had. Eindelyk

1603. delyk verstoutte zich de Prins van Oeva, om hem dit te kennen te geven.

Hy ontstelde byzonder over deze tyding, vragende; waarom hebt gy hem niet gebonden, gelyk ik u belast heb? de Prins van Oeva zeide, dat dit onmogelyk geweest was; vermits hy zyn geweer getrokken, en hen daar door buiten staat gebragt had, om van hem anders, dan op deze wyze, meester te werden.

Hier op zei de Keizer, ziende, dat dit niet te herdoen was, wel, is hy dood, slaat dan zyn gevolg ook maar dood, op dat zy met hunnen Meester een gelyk loon erlangen mogen.

Dit wierd aanstonds uytgevoerd, zonder dat imand, van die met *de Weerd* aan Land gekomen waren, overbleef, dan een Jongen van Vlissingen, *Isaak Plevier* genaamd, die de keizer in zyn dienst hield, en eenige weinigen die het ontzwommen.

Na deze moord ging de keizer na Candi, schreef een kleen Portugeesch Briefje van dezen Inhoud aan de Scheeps-Overheden: *Que bebem Vinho, naon he bon. Deos ha faze Justicia. Se Quisieres Pas, pas, se quires Guerra, Guerra.* Dat is: *Die Wyn drinkt, is niet Goed. God heeft Recht gedaan, zo gy Vrede begeerd, Vrede, en zoo gy den Oorlog begeerd, Oorlog.*

Na dit voorval leefde Don Jan niet lang; maar geraakte aan een Siekte, die hem een onlesbaren en ondragelyken brand in 't lichaam veroorzaakte, zo dat hy gestadig genoodzaakt was in water te leggen, dat zo koud was, dat men 't in den mond niet houden kon, zonder dat hy daar door eenige verkoeling of verquikking gevoelde.

Hy beklaagde zig dikwils over de onnoozele Nederlanders, die hy, ter gelegenheid van deze Moord, had laten doodslaan, schoon zy hem niet beledigd hadden; dog *Sebald* de *Weerd*, zei hy, heeft zyn loon, en heeft het wel verdiend.

Gedurende deze Siekte had hy geen rust, en was niet in staat, om zig met eenige Rykszaken te bekommeren, alzo zyn smert van tyd tot tyd zo sterk toenam, dat hy A°. 1604. daar aan overleed.

Hy liet (gelyk wy bevorens gezegt hebben) een Soon na, *Mahestane Adassyn*, en 2 Dogters *Soeria Mahadassyn*, dat is, welbeminde Sonne, en de andre *Cathan*, of *Hantanne*, en (na andre zeggen) *Hatane Adassyn*, of, welbeminde Vrede, genaamd, alle welke hy by *Donna Catharina* verwekt had.

In 't laatst van dit Jaar is ook onze Zeevoogd *Steven vander Hagen* voor Colombo gekomen, daar hy van de Portugeesen beschooten wierd. A. 1603.

De Keizer was lang van gestalte, wel gematigd van Leden, zwart van verw, zeer ontzaglyk van wezen, en taal, byzonder listig en vernuftig, geconfyt in alle streken der Portugeesen in de tyd, die hy te Goa doorgebragt had, en een groot en dapper Oorlogs-held, die wonderen tegen de Portugeesen verricht heeft.

Die nader beschreven werd.

Gelyk hy nu in zyn Leven veel schatten verzameld had; alzoo heeft hy die als een verstandig Vorst, met goed overleg, alomme tot verbetering en versterking van zyn Land aangelegt; en op veel plaatzen, daar het nodig was, Vestingen, en gemeene Rust-plaatzen, ten dienst der Ingezetenen gebouwd.

Hy was een Prins, die een wonderlyke nette ordre in alles, en onder zyne Onderzaaten hield, werdende van een igelyk, door het streng Recht, dat hy, zonder aanzien van persoonen oeffende, zodanig ontzien, en gevreest, dat men van weinig wanordere of misdaaden in zyn Ryk hoorde; waar toe ook niet weinig zyne ongemeene mildadigheid ontrent allen, die het verdienden, geholpen heeft.

Hy stond, als een groot Staat-kundige, met alle Indische Vorsten, die hy van nooden had, in een goed verstand, dog met de Portugeesen, die hy in den grond kenden, en welker eenig doelwit hy al van eersten af aan gepeild had (alzo die niet anders, dan hem en zyn Land, zogten in hun geweld te hebben) haatede hy met een onverzoenelyken haat, waarom hy ook niet met hun heeft konnen over weg komen.

Hy was een Cingalees van Geboorte, dog naderhand in de Gronden van den Roomschen Godsdienst onderweezen, 't geen hem een net begrip van de slegter gronden van de Cingaleesche Gods-dienst gegeven had; maar dewyl hem aan de eene kant de bedriegelyke handelingen der Portugeezen met hem, tegen hun beloften in 't verkiezen van *Don Philippo* tot Keizer, voorby te gaan, een groote verfoejing tegen hunnen Godsdienst ingeboezemt hadden, vaststellende, dat die op geen goede gronden steunen kon, als men zyn Vrienden zo trouwloos behandelde; en aan de andre kant zyn Staatkunde vereischte, dat, zo hy Keizer zyn, en gerust blyven wilde, hy zich voor den Godsdienst der Heidenen, zo als die by de Cingaleesen geoeffent wierd, noodzakelyk verklaren moest, hoe klaar hy ook van de bespottelykheid van dien dienst, overtuigd was, zo heeft hy, van

A. 1604. twee quaden het beste kiezende, zich aan den Godsdienst der Cingaleesen; hoewel maar in schyn, overgegeven; waar door hy metter tyd zo verre van 't regte spoor vervoerd is, dat hy eindelyk met alle Godsdiensten den spot dreef, en naderhand ider een daar in zyne volkomene vryheid liet.

De Prins van Oeva werpt zich tot Keizer op.

Na dat hy nu met een groote Pragt na de wyze zyn's Lands onder een Vorstelyk Prieel tot assche verteerd was, ontstond 'er onder de Grooten geen kleene Tweespalt over de Kroon, alzo de Prins van Oeva, wel de magtigste onder de Cingaleesche Vorsten, zich ten eersten tot Keizer opwierp, waar tegen zich *Cenuwieraat Adassyn*, 's Keizers halve Broeder, met al zyn vermoogen aankantte, voorgevende, dat hy 't Keizerryk voor zyn Broeders Soon bewaren, en 't regt van dien Jongen Prins handhaven, en ondersteunen wilde, hoewel de tyd leeren zal, dat hy maar alleen zyn eigen bevordering tot de kroon daar by beoogde.

Cenuwieraat kant zig daar tegen.

Donna Catharina zet zig op den Throon.

Donna Catharina, ondertusschen dit woelen en yveren der Grooten om de Kroon ziende, en zich zelven als Moeder, en Opvoedster van den Jongen Keizer, de naaste daar toe oordeelende, zette zich zelven Grootmoedig op den Throon, liet eenige van de grootste Bedil-allen en Belhamels om hals brengen, en bragt daar door te weeg, dat alles spoedig weer tot vorige rust quam.

De Portugeezen zoeken te vergeefs, een Verbond met haar te maaken.

De Portugeesen, meinende, dat zy 't nu by *Don Jan's* Dood gewonnen hadden, gaven ten eersten aan den Onderkoning van Goa kennis daar af, van waar men aanstonds middelen in 't werk stelde, om een Verbond met die Vorstin te maaken, wat meerder voet op dat Eyland te krygen, en dus metter tyd Meester daar af te werden; dog de Keizerin sloeg het versoek van den Onderkoning af.

Nieuwe pogingen der twee voornoemde Prinszen om de Kroon.

Den Prins van Oeva, en Cenuwieraat, zeer veel beweging om de Kroon makende, ontbood de Keizerin de Grooten ten Hove, die 'er alle, uytgenomen die twee Prinszen, verschenen. Zy wierden daar op, by openbaare Placcaaten, van de groote Ryks-Vergadering voor Verraaders, en hunne Goederen verbeurd verklaard, waar tegen *Cenuwieraat* zig naderhand zeer wel verantwoorde, gelyk ook de Prins van Oeva, en door de voorspraak van deze en gene Heeren, een middel uytvonden, om vergiffenis te verwerven, waar op zy beiden weder, als voren, dog met een zeer groot gevolg, en zonder malkanderen eenigzints te vertrouwen, ten Hove verscheenen.

De Prins van Oeva had voorgenomen *Cenuwieraat*, in 't scheiden der Ryks-Verbadering, te doorsteeken, de Keizerin te trouwen, en zich dus op den Throon te zetten; maar *Cenuwieraat*, van dezen zynen toeleg onderrigt, wapende zich in 't geheim hier tegen, was alomme op zyn hoede, veinsde, als of hy een groot Vriend van dezen Prins was, en veel agting voor hem had, daar hy ondertusschen met de meeste Heeren van Bewind aan 't Hof voorgenomen had, geen welgelegen tyd, om hem uyt de Wereld te helpen, te laten voorbygaan.

Zy quamen dan beide weder ten Hove, om afscheid van de Keizerin te nemen; maar terwyl zy aan de Buitenpoort van 't Paleis eenige beleefdheden aan malkanderen bewezen, en de een den anderen verzogt, om eerst in te treden, trad eindelyk de Prins van Oeva, als de oudste van jaaren voor af; maar wierd terstond van *Cenuwieraat* met deze woorden, *leg daar gy valsche Verraader*, doorstoken, die daar op met zyn volk uyt de Stad vertrok, terwyl 't gevolg van den Prins van Oeva, verraad, verraad, roepende, de vlugt nam; door welk naar geroep veele meinden, dat de Keizerin vermoord was, 't geen nog veroorzaakte, dat veel anderen omgekomen zyn; dog zo ras zy zich aan 't volk vertoonde, wierd die oproer gestild.

Men oordeelde ondertusschen, dat die Moord, door Cenuwieraad zoo stout, zelf voor de Poort van 't Paleis bedreven, openbaar behoorde gestraft te werden; dog de Keizerin, daar door voor nog grooter onheilen bevreest, wist het met haar beleid daar toe te brengen, dat dit onweder geheel voorby dreef, voorgevende, dat de Prins van Oeva door haar bevel gedood was.

Hier door wierd alles weder in rust gebragt; dog de Vorstin verfoeide dit stuk in haar hert, voorgenomen hebbende het op zyn tyd te wreeken.

Zy veranderde egter van Gedagten, wanneer *Cenuwieraat* haar blyken deê, dat hy dit alles t' haaren besten gedaan had.

Hier door maakte hy niet alleen zyne Vrede met haar, maar wist zig ook zo diep in de Gunst der Keizerin in te wikkelen, dat hy haar ten Gemalin verkreeg.

Hy wierd daar op Ao. 1604. gekroond, en, by zyne verheffing, *Camapati Mahadassyn* genaamd.

Hy zogt na dien tyd de Vriendschap der Hollanders, en met hen tegen de Portugeesen in Verbond te treden; dog eeni-

Delineavit. Dirk Jongman sculps.

eenige jaaren daar na, te weten, A°. 1609. sloten de Heeren algemeine Staaten der Vereenigde Nederlanden een Bestand voor 12 jaaren met den Aartshertog *Albertus*, en de Infante van Spanjen, *Isabella Clara Eugenia*, met verklaring, dat het zelve in Indiën ook stand grypen zou.

Dierhalven zogten de Heeren 17nen, geduurende dit bestand, hunnen Staat in Indiën, door 't aangaan van Verbonden met de Indische Vorsten, vast te maken, waar toe zy ook het voorschryvens van haar Hoog Mog: aan de zelve verzogten.

Deze Brieven met 't Jacht de Hazewind, waar op *Wemmer van Berchem* Hoofd was, na Indiën overgezonden zynde, wierden den 30. January van 't volgende Jaar, door Brieven van den zelven Inhoud, onder den eersten Opper-Landvoogd van Indiën, de Heer *Pieter Both*, herwaards afgevaardigd, bevestigd, en van de Heeren Staaten aan dien Heer belast, om met alle Koningen en Vorsten, vaste Verbonden te maken, om daar door zig zelven in het toekomende tegen de listige aanslagen der Portugeesen te dekken.

Ook zonden haar Hoog: Mog: Brieven, van den 15. Septemb. 1609. aan *Genuwieraat*, Keizer van Ceylon, waar by Prins *Maurits* van *Nassau* 'er een van den 5. October des zelven jaars (zoo als men die beide by *Baldeus* leezen kan) voegde.

Zy behelsden niet anders, dan betuiging van Vriendschap, met verzeekering, dat dit bestand op geen andre grond met den Portugees, dan dat die Vorst 'er mede in begrepen wierd, aangegaan, en men van onze kant genegen was in alle Vriendschap met zyn Majesteid nader te handelen, waar toe de nodige ordres aan den Opper-Landvoogd van Indiën gegeeven waaren.

Men zond deze Brieven met den Onderkoopman, *Marcellus de Boschhouwer*, met 't schip de Zwarte Leeuw, onder't Oppergezag van de Heer *Both* uytgekomen, van de Kust van Chormandel na Ceylon, alwaar hy aangeland zynde, zyne Reize na Candi spoedig heeft voortgezet, en is daar den 8. Maart

Door Marcellus de Boschhouwer A. 1612. in Candi by den Keizer gebragt.

A°.

A. 1612. Die met ons een Verbond aangaat.

1612. voor Keizer *Cenuwieraat* verschenen, die hem met veel agting onfing, en daar op den 11. Mey des zelven jaars met ons in een Verbond trad.

De voornamen Inhoud van dit Verbond, 't geen in 33 Leden bestond, behelsde deze navolgende Zaaken:

Korten Inhoud van dien.

Men zou malkanderen tegen allerley Vyanden, en voor al tegen de Portugeesen, getrouw bystaan.

De Keizer stond ons toe een Vesting op Cotjaar te bouwen, beloofde de Stoffen, daar toe noodig, te verzorgen, en ons ook steene Pakhuizen voor onze Koopmanschappen te zullen bestellen.

Men zou over alle Zaaken van Oorlog te zamen besluit neemen, waarom 'er ook altyd 2 Nederlanders in zynen Krygsraad zitten zouden.

De Vorst verbond zig ook alle de Waaren, die wy van hem kogten, ons kosteloos aan Strand te leveren, en de by hem van ons ingekogte Goederen mede dus na boven te doen brengen. Hy zou ook, by 't blyven van onze scheepen, onze Goederen helpen bergen, en geen Tollen ter wereld van ons vorderen.

Het zou ons vry staan, overal in zyn Land met de Cingaleesen vry te handelen, en hy zou ons jaarlyks zoo veel van de beste Caneel, als 't mogelyk was, tegen een gezette Prys, met Geld of Waaren te betaalen, leveren, en geen Europeers buiten ons, of buiten kennis van haar Hoog: Mog:, toelaten in zyn Land te komen, of daar te handelen; dog alle Indische Volken zoude dit mogen doen.

Ook nam zyn Majesteyt aan, hout, tot het bouwen onzer Scheepen, voor ons aan Strand te bestellen, en alle gevangenen te ontslaan. Men zou ook aan wederzyden aan geen vorige Vyandschappen meer gedenken, en alle misdadigen, ider aan de zyne, om door de Hoofden van zyn eigen Volk gestraft te werden, overleveren.

De Keizer zou ook geen Peerlen aan andre, dan aan ons, mogen verkopen, gelyk wy weder verpligt bleven alle Juweelen, frajigheden, en zeldzaamheden aan zyn Majesteit, mits betaling, te leveren.

De Keizer zou alleen Geld munten; dog dat zou niet boven de Prys, by zyn Majesteit en ons te zamen gesteld, mogen gaan. De valsche Munter zou gedood, en alle 3 jaar de Munt of in Candi, of by de onzen, veranderd werden.

Na verloop van 3 jaaren zou men de loop der Tollen vast stellen, en dan ider de helft zo daar van, als van 't gene men op Ceylon veroveren zoude, trekken.

Na 't sluiten van dit Verbond, verzogt *Boschhouder* verlof, om met de Olifanten, die hy van zyne Majesteit voor 't Comptoir Tegenapatnam ontfangen had, na de Kust te vertrekken, om aan de Heer *Joan van Wezik*, voorzitter tot Paleacatte, verslag te doen, van 't gene hy op Candi by den Keizer verricht had; maar de Keizer kon niet goedvinden hem te laten gaan, te meer, alzo 'er uytdrukkelyk in dat Verbond bedongen was, dat zyn Majesteit zig over allerlei Zaaken met eenige Nederlanders beraaden moest.

Dus moest hy blyven, of anders wilde de Keizer zich aan 't Verbond niet houden, noch zyne Brieven gelooven.

Ondertusschen wierd hy van den Vorst met veel Eer-Ampten voorzien, en tot Prins van Mingone, Cockele Corle, Anaragiepora, Miwitigaal, Heer van de Ordre der Gulde Son, Voorzitter in den Hoogen Krygsraad, tweede in de geheime Raad, en Algemein Zeevoogd, verheven, en zoodanig van dezen keizer geacht, dat hy niet het allerminste buiten zynen raad, of toestemming, dede.

A°. 1712. den 20. Juni trokken de Portugeesen met 1000 blanke koppen en 3000 zwarten, onder *Simon Correa*, door een verborgen weg, hen van een Candinees aangewezen, na Cotjaar, alwaar zy de Nederlanders van *Boschhouders* gezelschap, daar gelaten, vermoordden, keerende haastelyk na de zeven Corlas, om door 's Keizers volk niet bezet te werden.

Zo ras de Keizer dit hoorde, zond hy 5000 man onder den Colonel, *Marasinga Atsile*, en 2 aanzienelyke Edellieden, na Cotjaar, die de vlugtende Moorders op de hielen volgden, ontrent de zeven Corla's inhaalden, en 23 der zelve, nevens 600 Inlanders, nederhakten, veel Dorpen in brand staken, en veel Roof mede na Candi voerden.

De Keizer, genegen een magtig Leger te vergaderen, riep alle de Staaten des Ryks by een, en men besloot in dezen Raad, 50000 man op de been te brengen, en met de helft van dien, onder den Prins van Ouva, de Stad Punto Gale, en met de andre, onder den Prins van Mingone de Vesting Walane aan te tasten, en de Portugeesen alle bedenkelyke afbreuk, eerst daar, en daar na op Colombo te doen, dat zy dan met de gansche Krygsmagt belegeren zouden.

Ondertusschen bragten de Portugeezen,

1612. zen ook een groot Leeger op de been, waar mede zy na Jaffanapatnam trokken, dog wierden daar na wakker geklopt. Egter namen zy, in 't weerkeeren na Colombo, 't Prinsdom van Mingone in, dat hen buiten eenige nood door den Modeliaar overgegeven wierd, en bedreven daar een groote Moord. De Modeliaar gaf 'er den Prins met een Brief kennis af, belovende zich, zoo ras hy kon, van de Portugeesen weder te zullen ontslaan, waar toe de Prins hem met allen ernst aanmaande, betuigende, dat hem dit geval zeer ontzet had.

(…e Min- …nne …rove- …l.)

Den 22. Augusti des Jaars 1612. stierf de Erf-Prins, *Mahestane*, Soon *van Don Jan*, en van *Donna Catharina*. Hy was maar 6 dagen Siek, niet zonder vermoeden van door zynen Behuwden Vader, *Cenuwieraad*, die voorstander van zyn Erf-recht in vorigen tyd, vergeven te zyn, om dus zynen ouwdsten Soon, *Comara Singa Hastana*, na hem op den Throon, te doen volgen.

(…dood …den …-prins …hesta- …Ao. …12.)

De Dood van dezen Prins ontstelde alle de Prinszen van 't Ryk, en de Keizerin zoodanig, dat zy op de dag van zyne Begraafenis, daags na zyn overlyden, in onmagt viel, en in een ander vertrek moest gebragt werden.

Hy wierd met zeer veel Statie, en Heerlykheid, onder 't bedryven van een grooten Rouw en Weeklagt by 't Graf, verbrand.

Zyn Speel-Lieden en Pypers gingen voor af, em men zettede 't Lyk op een hoogte van 7 steene trappen, in welkers midden een groote Kuil was, met Sandel- en Agel-hout, en met veel heerlyke en welriekende Speceryen opgevuld.

Ook had men de Baar met diergelyke Houten en Speceryen, wel een mans lengte hoog, rondom bedekt. Daar beneven goot men 3 potten Caneel-Olie, en 1 pot met Boter in die kuil, 't geen toen zoo een half uur branden bleef.

Boven de kuil was een Vorstelyk gehemelte, als een Toren 7 voeten hoog, gebouwd, 't geen met kostelyke Goude kleederen vercierd, en voor de Grootste Heeren, terwyl de Uytvaart gevierd wierd, geschikt was.

De Prins van Mingone stak den brand in 't Lyk-Hout, waar op men een groot gejammer hoorde.

Na dat alles nu verricht, en de Prins verbrand was, keerde de Keizer met alle de Grooten na 't Paleys, om de Keizerin te troosten.

(Ko- …van …na …all.)

In Septemb. hoorde men, dat de Koning van Panua, en die van Cotjaar, tot de Portugeesen afgevallen waaren. Zy wierden beide ten Hove ontboden, en de laatste zond den 4. Octob. zynen Neve, die hem volkomen vry-sprak; dog die van Panua verscheen niet. A. 1612.

Hy wierd daar op den 1. Januari, 1613. door den Prins van Mingonne met een Leger van 35000 man aangetast, gedwongen ten Hove te komen, aan hoog-Verraad tegen 's Keizers leven schuldig bevonden, en Onthalst, gelyk zyn verdre mede-vloek-verwanten voor den Olifant geworpen, en hunne Goederen verbeurd verklaard wierden.

Kort daar aan nam de Keizer de Vesting Walane van de Portugeesen; dog verloor die weer door de Plunderzugt van zyn Volk, dat aan 125 man het leven koste.

(De Vesting Walane vero- verd.)

In de Maand Maart, 1613. tastte de Prins van Mingonne de Portugeesen met een Vloot tusschen de Caap Comoryn en Ceylon aan, nam eenige van hunne scheepkens, en keerde met eenen roof van 6 Tonnen Gouds te rug, verbrandende 2 Scheepkens, 3 Fusten, en 20 Barken, die hy hen ontnomen had.

(De Prins van Mingon- ne doet de Portu- geesen afbreuk.)

De Keizerin, die swanger, en over 't verlies van haren Soon doodelyk bedroefd was, ontbood, na dat zy 'er krank af geworden was, de Prinszen van Mingonne, en Oeva in Juli by zich, sprak met hen, onder Eede, over verscheide Saaken van Gewigt, en maakte hen Voogden over haare Kinderen.

(Hy en de Prins van Oeva, tot Voog- den van de Kin- deren der Keizerin gesteld.)

Men had haar zedert de dood van den Erf-Prins byna geen spys in 't lichaam konnen krygen.

Dewyl zy dan voelde, dat ook haare Dood met groote schreden naderde, ontbood zy haare 5 Kinderen, den Erf-Prins *Comara Singa Hastana*, *Janiere Hastana*, en *Lamait*, of *Mahestane*, mitsgaders de Prinszessen *Mahadassyn*, en *Hantanna Adasseyn*, by zich, kussende de zelve een voor een, riep ook de 2 voornoemde Prinszen, en leverde hen (als Voogden) hare Kinderen zeer beweeglyk over.

(Dood der Vorstin.)

Daar na, op den Keizer ziende, zeide zy, gy zyt oorzaak van myn Dood, 't geen hem, die de keizerin hooglyk beminde, zeer ter herte ging, en eindelyk ook een Ziekte veroorzaakte.

(Ziekte des Kei- zers.)

Zy stierf, na veel berouw over haare Zonden, en voor al over haar nu en dan bedreevene Afgoderyen, den 20 Juli 1613., oud 35 jaaren, en is den 21. dito, met een groote Pracht op de zelve plaats, daar de Uytvaart van haren Soon gevierd wierd, verbrand.

Na de Dood der Keizerin nam 's Keizers ziekte hoe langs hoe meer toe, waar op hy zynen Ryks-Raad by een riep, en 2 Voogden van hen verzogt, om 't Ryk, by de minder-jaarigheid van den Erf-Prins, te bestieren, waar toe die

(Die de voor- noemde 2 tot Voog- den kiest.)

A. 1612. die Raad de Prinszen van Mingonne en van Oeva verkoor.

Zy weigerden dit eerst; dog naderhand van den Erf-Prins zelf daar toe gekooren zynde, namen zy 't aan, waar van de Raad een zeer bondige Acte den 19. Augusti opstelde, waar by alle de Ryken, by 's Prinszen minderjaarigheid, aan deze 2 Prinszen opgedragen wierden; by 't welke de Keizer een ernstige vermaaning aan de Prinszen en Prinszessen, zyne Kinderen, voegde, om deze hunne Voogden, zoo lang zy 't opzicht over hun zouden hebben, te gehoorsaamen.

Gaal Heneraad's Dood.

Ondertusschen trok de Prins van Mingonne met een Leeger tegen de Portugeesen, sloeg onder weeg eenig volk van den Modeliaar, *Gaal Heneraad*, by welk geval een Brief onderschept wierd, waar uyt bleek, dat hy (*Gaal*) voorgenomen had de Prinszen en Prinszessen, nevens haare 2 Voogden, te vermoorden; ook ontdekte men, dat hy met de Portugeesen tegen den keizer aanspande.

Hy wierd daar op ten Hove ontboden, om hem, zo men voorgaf, over Saaken van Gewigt, het Ryk rakende, te spreken. Hy quam den 20. Septemb. in Candi, wierd van den Prins van Mingonne eerst minnelyk ontfangen; dog naderhand van hoog verraad overtuigt, en elendig met veele van zyne Vloekverwanten (dat de Heer *Baldeus* omstandig verhaald) ter dood gebragt.

Krygsvoorvallen.

A°. 1614. viel 'er een Veldslag tusschen den Keizer (die weer volkomen hersteld was) en de Wederspannelingen voor. Daar bleven aan weerzyden ontrent 4000 mannen; Dog de Wederspannelingen namen de vlugt na de Portugeesen, die kort 'er aan 's Keizers Leger overvielen, wel 500 Man versloegen, en de Prinszen van Mingonne en Oeva, den eersten in zyn regter-been, en den andren in zyn Arm quetsten.

Den 14. Maart quam, in de plaats van *Don Jeronimo D'Oviedo*, die nu Onderkoning van Goa geworden was, de Broeder van den Grave van *Fere*, *Don Munno de Feriera*, tot Colombo met 150 blankke koppen, en met eenige Mistiçen, last hebbende, om, zoo hy best kon, met den Keizer Vreede te maken.

Hy zond den 3. Juni als Gezant *Don Francisco de Meneses* na Candi, dog de keizer brak, op verscheide vreemde Voorwendingen, en Eyschen, de gansche Handeling den 20. dito af, alzo men van die kant ook voor Verraad vreesde, weshalven hy onverrigter Zaake, vertrok.

Daar op trokken de Portugeesen met een Leeger van 25000 man na Candi, dog wierden den 6. Augusti door een Leger van den Keizer van 29000 man ontrent Walane geslagen. Zy lieten daar 214, en de keizer 700 man zitten.

Den 29. dito sloeg de Keizer voor, om met zyn Stiefdogter te trouwen; dog de Prins van Mingonne stelde zig hier zeer tegen, niet tegenstaande de keizer zeide, dat hy haar reeds beslapen had.

Alle de andre Grooten stonden de Vorst dit Huwelyk toe; dog de Prins van Mingonne tastte hem zodanig in zyn gemoed aan, dat hy hem de tranen dede over zyne wangen biggelen, en geheel en al bewoog deze Zaak uyt zyne gedagten te stellen.

De 5. Octob. sloegen die van Candi 900 Portugeesen dood, gaande tot dekking van eenige Levensmiddelen, die na Walane gezonden wierden.

TIENDE HOOFD-STUK.

Boschhouwer *vertrekt* A°. 1615. *na Bantam, daar men hem na 't Vaderland zend. Raakt met de Heeren* Bewindhebberen *in Geschil. Gaat in den Dienst der* Deenen *weer na* Indiën. *Komt op de Reys te Sterven. Waar door de* Deense Saaken *hier in Rook verdweenen.* Gule Gedde *geeft den Keizer bericht van zyn komst. Die verklaard geen Last hier toe gegeeven te hebben. Verdre Handel van* Gule Gedde *met de Weduwe, en haare Gevallen.* Gule Gedde's *vertrek van Ceylon. De Portugeesen bouwen een* Vesting *in de Baey van Trikoenmale. Wat de* Keizer *hier tegen doet.* Constantyn de Saa, *werd elendig van de Cingaleesen geslaagen.* Cenuwieraat's *Dood* A°. 1632. *Zyn Ryk onder zyn drie* Soonen *verdeeld. Dog* Raja Singa *zet zig als* Keizer *op den* Throon. *Neemt* Oeva *in. De Portugeesen maken een bedriegelyke* Vrede *met hem.* Raja Singa *roept* A°. 1636. *de* Hollanders *tot zyn hulp. Schryft een* Brief *aan den Landvoogd van Choromandel. Haar* Edelheden *zenden eenige Schepen na* Ceylon. *Zeker* Schipper, *op* Ceylon *gekomen zend Volk na den* Keizer *om* Baticalo *aan te tasten. De Portugeesen plunderen* Candi.

Wor-

van Raja Singa *geslagen. Daar zy, uytgenomen* 70, *Dood bleeven. De Keizer zend* Gesanten *aan de Heer* Westerwolt, *die de Portugeesen op de Vlugt dreef.* Coster *op* Ceylon. *De Heer* Westerwolt *op* Ceylon, *veroverd* Baticalo. *En steld* Coster *als* Hoofd *'er in. Maakt* Ao. 1638. *een* Verdrag *met den Keizer.* Korte Inhoud *des zelfs. Eenige* Waaren *door den Keizer in Afkorting geleverd. Die eenige Gesanten na* Batavia *zond.* Colombo *door den Keizer* belegerd. Trikoenmale Ao. 1639. *door de Heer* Caan. Nigumbo Ao. 1640. *door de Heer* Lucasfoon *veroverd; dog door de* Portugeesen *hernomen.* Gale Ao. 1640. *door* Coster *veroverd. Die 't eerste* Hoofd *van* Gale, *dog kort 'er aan* jammerlyk *vermoord werd. Door de* Heer Thyssoon *als Voorsitter* vervangen. *Twee* Gesanten *van* Goa *versoeken stilstand van* Wapenen. *Die daar op volgd.* A. 1615.

M*Arcellus de Boschhouder*, nu zo groot een Vorst geworden, bequam Ao. 1615., op zyn ernstig versoek, verlof van den Keizer, om van Ceylon na Mazulipatam te vertrekken, om de beloofde hulp tegen de Portugeesen te versorgen, met vollen Last, om met alle Prinszen en Vorsten zodaanige Verbonden te maken, als hy tot Welstand van zyn Majesteit zou nodig oordeelen.

Ten dien einde nam hy verscheide Brieven en Commissien van den Keizer mede, waar uyt bleek, dat hy hem als zynen Gesant en Gevolmagtigden aanstelde, onder belofte van alles, wat hy dede, van weerde te zullen houden.

Daar op vertrok hy den 9. Mey 1615, quam den 2. Juni op Mazulipatam, alwaar hy toen den Heer *Hans de Haze* als Hoofd vond, die hem wegens de ongelegenheid der scheepen mede na Bantam nam, om met den Heer Opper-Landvoogd van Indiën, *Gerard Reynst*, over de verzogte hulp tegen de Portugeezen te spreeken; dog de Heer *Reynst* al Overleden, en de Zaaken, wegens den Oorlog in de Moluccos, en den Togt na Banda nu niet in staat zynde, om eenige hulptroepen tegen de Portugeezen te konnen afzenden, wierd best gekeurd, *Boschhouder*, op zyn ernstig versoek, na 't Vaderland te zenden, om zyne Commissie by de Heeren Algemeene Staaten, den Prins van Orangie, en de Bewindhebbers, zelf in Persoon te openen.

Boschhouder in Holland gekomen, geraakte met de Heeren Bewindhebberen zeer overhoop, alzoo hy, te opgeblazen door inbeelding van zyne grootheid en Prinszelyke Staat, voorwendde, dat hem meer eere, dan hun, toequam, het welk hem eindelyk zo verre vervoerde, dat hy zyn dienst, eer, en eed, vergetende, zig na Denemarken begaf, daar hy 1617. den 26. Juni aanlandde, en een Verbond maakte, dat op den 30. Maart 1618. door koning *Christiaan* de IV. in Coppenhage bekragtigd wierd.

Hy vertrok nog dat zelve Jaar met een Schip en een Jacht weder na Indiën, nemende zyn Gemalin (die zig Prinszes van Mingonne noemen liet) en eenige huisgezinnen, benevens een goed getal Soldaaten, mede na Ceylon; dog hy quam op de Reis te sterven, waar door 't aangenomen volk op de Kust van Chormandel meest verliep, gelyk ook, eenige tyd 'er na zyn Soon Overleed, en dus die gansche toeleg in Rook verdween.

Boschhouder had voor Reekening van den Keizer, van Koning *Christiaan* een Schip, en een Jacht bekomen, waar by de doenmaals opgerichtte Oost-Indische Maatschappy in Coppenhage nog 5 scheepen voegde, die onder 't bevel van een Deens Edelman, *Gule Gedde*, de Sond uytliepen.

Waar door de Deenze Saaken hier in Rook verdweenen.

Deze quam, na 22 maanden omswervens, en na 't verlies van *Boschhouder*, en veel volks, Ao. 1620. eerst op Ceylon, alwaar eenige scheepen in de Baey van Batecalo, en eenige in die van Cotiari aanlandden, hoewel zy naderhand alle by een quamen.

Gule Gedde gaf den Keizer bericht, zo van zyn komst, en 't getal der scheepen, als van de dood van de Prinsze van Mingone.

Gule Gedde geeft den Keizer bericht van zyn komst

Ook dede hy zyn Majesteit weten, dat alle de Schepen voor zyn Reekening gebouwd, waren; verzoekende nu nader zyn Majesteits bevel hier ontrent te mogen weten.

Dog de Vorst met smerte de Dood van dien Prins vernemende, en met veel ontzetting de Rekening van deze schepen, te zynen laste ongemeen grof opgesteld, ziende, verklaarde noit Last daar toe gegeeven, en daar mede niet te doen te willen hebben, gelyk hy ook het verhandelde door *Boschhouder*, geenzins konde, nog wilde, goedkeuren.

Die verklaard geen Last hier toe gegeven te hebben.

De Deenen, hier over niet weinig ontsteld, kregen zeer zware geschillen met 's Keizers bedienden; dog ontfingen, tot betaling van hunne Schepen, en verdre gedaane onkosten, niet dan goede woorden. Weshalven *Gule Gedde* alle die schade op den dooden *Boschhouders* Reekening, wiens Lyk, met dat van zyn Soontje, nog aan boord was, stelde, verklarende alle zyne Goederen

Verdre Handel van Gule Gedde.

A. 1632. voor den Koning van Denemarken verbeurd.

Daar op bestelde hy den Vader zeer flecht, dog den Soon van de Prins van Mingonne zeer heerlyk, om dat Koning *Christiaan* de IV. daar over ten Doop gestaan had, ter aarde.

Met de Weduwe, en haare gevallen.

Hy liet aan de Weduwe van dezen Prins zeer weinig Goederen, overblyven, hoewel zy, by oogluyking, nog al iets geborgen had, waer na zy met 3 Staat-Dogters, en een oude Dienstmaagd, na Candi gevoerd wierd, terwyl hy alles voor zynen Koning naderde.

Zy bleef daar ruim 7 Jaaren, en wierd naderhand op verzoek van den Deenzen Zee-voogd, *Roeland Carpe*, met haar gezelschap, by toelating van den Keizer, na Trangebaar gevoerd.

Gule Gedde's vertrek van Ceylon.

Na dat deze Vrouwen na Candi gezonden waren, vertrok *Gule Gedde* uyt de Baey van Cotjaar na Baticalo, daar hy 's keizers nader besluit afwagtte.

Ondertusschen liep het volk, dat nog in de Baey van Trikoenmale gebleven was, in zyn afwezen een van de schepen af, 't geen in het uytzeilen op een klip in duigen stiet, waar van het volk met kleene Vaartuigen op de Kust van Choromandel, en in dienst der Nederlanders, of der Portugeesen, geraakte.

De Portugeezen bouwen een Vesting.

Gule Gedde, dit met veel droefheid gehoord hebbende, en nog erger in 't vervolg vreezende, vertrok weder na Denemarken, tot groote blydschap der Portugeezen, die, om alle andren van daar te weeren, een Vesting op de Noordwesthoek der Baey van Trikoenmale, van de Steenen en overblyfzelen van de beroemste Pagode op Ceylon geboud, en A°. 1622. daar een begin af gemaakt hebben, zettende dit in stilte sterk voord, hoewel de keizer, met wien zy nu in Vrede waren, dat eenigen tyd 'er na vernam.

Wat de Keizer hier tegen doet.

Zy voegden daar nog een andre Sterkte op Baticalo by, waar na de keizer een Leeger op hen afzond, vermits zy nu al 7 Sterkten hadden op alle plaatzen van 't Eyland, daar men aankomen moest, en den keizer dus allen handel met vreemde Volken zogten af te snyden, waar tegen die Vorst met eenige Cingaleesen, die hy in Colombo had, zeer stil en behendig werkte, tragtende maar om den Landvoogd der Portugeesen op Ceylon, *Constantyn de Saa*, in 't open Veld te krygen.

Constantyn de Saa.

Kort daar aan, in Augustus, A°. 1630. wanneer *Don Michiel de Noronha*, *Conde de Linhares*, Onderkoning van Goa was, quam *Constantyn de Saa*, met een groot Leger tegen den Prins van Oeva, *Comara Singa Hastana*, oudsten Soon des keizers *Cenuwieraat* (of *Zenerat Adassyn*) te veld, die van zyne Broeders, de Prinszen *Visiapalla*, en *Mahestane*, (of *Raja Singa*) trouw geholpen zynde, een magtig Leger had by een gebragt.

Constantyn de Saa plunderde Oeva, alzo hy de zynen, die hy daar dagt te vinden, miste; dog meinende te rug te keeren, kreeg hy bericht, dat alle de Cingaleesen hem wilde verlaaten, gelyk zy in 't voorttrekken ook deden.

Daar op tastten de 3 Prinszen hem aan, hakten hem in de Staart, en versloegen zeer veelen van zyn volk.

De wakkere *de Saa* zou 'er zig egter doorgered hebben; dog van een zwaaren Reegen overvallen, en zyn volk daar door buiten staat gebragt zynde, om hun geweer te konnen gebruiken, vielen de Cingaleesen met pyl en boog, en met hunne pieken 'er op in, floegen de Portugeesen op de vlugt, en een van de overgeloopene Cingaleesen kapte *de Saa* 't hoofd af, en bragt het op een Trommel voor *Raja Singa*, terwyl hy in de Rivier zat om zich te wasschen.

Niet lang daar na, te weten, A°. 1632. quam keizer *Cenuwieraat* te sterven, die het Ryk onder zyn 3 Soonen verdeeld, en Oeva aan den Prins *Comara Singa Hastana*, *Matule* aan den Prins *Visiapalla*, en Candi aan de Jongsten, *Mahestane*, naderhand *Raja Singa Raja* genaamd, toegelegt heeft.

Na 's Keizers dood zettede zig de jongste zyner Soonen, met de Titel van *Raja Singa Adassyn*, of *Raja Singa Rajoe* (gelyk hy meest zyne Brieven ondertekende) als Keizer op den Throon van zyn Vader.

De oudste stelde zig hier wel tegen; dog *Raja Singa* veinsde dit niet te merken, houdende het zo dragende, tot dat die Prins A°. 1637. quam te sterven, waar op hy Oeva, in weerwil van den Prins *Visiapalla*, na zig trok.

Visiapalla was na de Dood des Prinszen van Oeva, alzo *Raja Singa* alles na zig trok, niet wel te Vreede; dog wierd egter toen Prins van Oeva gemaakt, op dat hy, die wat zimpel en slecht was, met de Portugeesen niets zou konnen aanvangen; ook liet men hem verder maar begaan. Eindelyk wierd hy gevangen, om dat hy altyd met de Portugeesen wilde handelen, waar toe hy nog eindelyk gekomen is, alzo hy tot hen overliep, zynde nu in Colombo; dog zeer weinig by hen gezien.

In Febr. 1643. verscheen in Punto Gale van de kust Choromandel een Tsjampan, waar in waren twee Koninginnen, Dochters van den Konink van Carnatica, en alzo zy door de sterke stroom

stroom Baticalo niet hadden konnen aandoen, zyn zy in Gale gekomen, en hebben aldaar verzocht een Jacht, om de zelve weder na Baticalo te brengen. Daar waren ook Ambassadeurs by, zoo Mooren, als een Cingalees, die zeiden dat zy wel drie jaaren hadden gezogt, en tusschen de 4 a 5000 Pagoden gespendeerd. Deze zouden met *Raja Singa*, Koning van Candi, trouwen; en wy hebben daarom dadelyk haar een Jacht verleend, en *Radja Singa* schreef dat hem daar door een grooten dienst van ons gedaan was, en beloofde het zelve te vergelden.

Ondertusschen wapende de Portugeesen, nieuw ontzet gekreegen hebbende, zich tegen *Raja Singa*, liepen zeer schielyk een groot stuk Lands in de zeven Corlas af; dog wierden kort daar aan van dien Vorst op de vlugt geslaagen, en daar uyt gejaagt, zo dat zy weer na Colombo moesten keeren; weshalven zy, ziende niets meer uyt te voeren, best keurden Vreede met hem te maaken.

Zy verkregen die van hem; maar braken de zelve kort daar aan, zo ras zy zagen eenig voordeel daar by te konnen doen.

Raja Singa, uyt deze Portugeesche streken wel merkende, dat het noit met hun gaan zoude, nam voor eenigen tyd te veinzen, hen ondertusschen eenig werk te geven, en op dien zelven tyd de Nederlanders op Ceylon tot zyn hulp in te roepen.

Hy zond den 9. Septemb. A°. 1636. door een *Bramine* een Brief aan onzen Landvoogd op de Kust van Choromandel, den Heer *Carel Reyniersſoon*, dog deze, te Jaffanapatnam zes maanden met gevaar van zyn Leven door de Portugezen opgehouden, geraakte eindelyk met een Tsjampan over, en gaf dien aan de Landvoogd, die dien Brief terstont na Batavia schikte, om daar op nadere Last van haar Edelheden af te wagten, die deze Saak aan den Landvoogd van Choromandel geheel overlieten, en hem bevel gaven, om na te vorschen, of wy, nevens de Portugeesen, geen deel aan de Caneel zouden konnen krygen.

Eer egter de Jagten de Valk, Voorburg, kleen Hollandia, en de Fluyt Ruttem, na Choromandel vertrokken waren, vond de Opper-Landvoogd, de Heer *Antoni van Diemen*, met zynen Raad goed, hier over eerst met Schipper, *Jan Thyssoon Payart*, die grondige kennis van Ceylon had, alzo hy daar Gevangen geweest was, te spreken.

Na dat haar Edelheden hem daar over gehoord hadden, met den Koopman *Andries Helmond*, zonden zy hem A°. 1637. den 31. Juli met die Schepen na de Kust, om hem tot uytvoering van hunnen toeleg op Ceylon te gebruiken. A. 1636.

Hy quam 'er den 31. Augusti, alwaar de Landvoogd, de Heer *Reyniersſoon*, hem 't besluit van haar Edelheden voorlas. Op Ceylon gekomen.

Daar op vertrok hy den 21. October, over Tegenapatam na Ceylon, quam 5 dagen 'er na te Calmoni (anders Calarme genaamd) ten anker, zond 2 zwarten van Tegenapatam aan Land, die hem 's nagts, by een teeken van vuur, bekend maakten, wie daar 't gezag had.

Dit alles na wensch bevonden zynde, deed men den zwarten, met een praeuw weder aan boord gekomen, ten eersten met een Briefje na den Keizer opreizen, mits besprek, dat hy binnen 16 dagen weer afkomen moest. Zend Volk na den Keizer, om Baticalo aan te tasten.

Nevens hem quam ook een Nederlander, 's Keizers Hofmeester, (*Jan Albertzoon* van Embden, die van de Heer *Caan* weggeloopen was) die in 4 dagen met eenige Gecommitteerden weer na boven keerden, komende dien zelven avond by den Keizer, die op een Hofstede over de Rivier Mawielegaṅga zich onthield, alwaar zy onder 't flikkeren der Flambeauwen en Toorssen gehoor by hem kregen.

De Vorst den Brief geleezen, en uyt den verderen omslag van de schepen der Hollanders wel gezien hebbende, hoe verkeerden berigt hem de Portugeesen van ons gegeeven hadden, onderzogt naeuwkeurig na onzen staat, en bevond, dat wy zekerlyk een veel magtiger volk waren, dan zy hem van tyd tot tyd hadden te kennen gegeven.

Hy sprak den tweeden dag, na dat deze Gecommitteerden wat uytgerust hadden, van het leveren van Caneel, en Wasch, en ook van 't innemen van Baticalo.

Na dat zy aldus 8 dagen aan een, tweemaal daags met hem gesprooken hadden, vertrokken zy weer nevens 3 keizerlyke Gesanten, die na Goa moesten.

De Portugeesen, hoorende, dat 'er Hollanders met den Keizer gesproken, en dat zy te zamen besloten hadden, Baticalo aan te tasten, wierden zeer ontsteld. Zommigen waren van oordeel, dat men ten eersten behoorde op te kramen; dog andren, die kloekmoediger waren, meinden, men behoorde na Candi op te trekken, en dien Keizer te beletten, zig met de Hollanders te vereenigen, een zeer goeden Raad, die hen van den Grondvester dier Sterkte, *Damijao Bottado*, gegeven wierd. De Portugeesen Plunderen Candi.

Zy vergaderden daar op ten eersten hun Volk, en trokken met den Land-

 voogd,

A. 1637. voogd, *Diego de Melo*, den gemelden Bottado, en meer andren, in Maart, 1638. na boven.

Raja Singa, dit hoorende, week met alle de zynen uyt de Stad, latende die hen ten prooy, gelyk zy die ook uytplunderden.

Worden van Raja Singa verſlagen.

Hunnen Luſt daar nu aan geboet hebbende, trokken zy na den Berg Gameroe, daar zy zich met ontrent 2300 blanken, ten deelen Portugeeſen, ten deelen Miſtiçen, en 6000 Zwarten, tot hun uyterſte verderf nederſloegen. Want *Raja Singa* dede terſtont den weg na Walane, en andre toe-wegen, met groote boomen toehakken, daar al de Cingaleeſen, en Coeli's, die de Portugeezen by zich hadden, hen verlieten. Welke, dit vernemende, nu te laat zagen, dat het met hen gedaan was. Egter zonden zy een *Auguſtyner* en een *Franciſcaner* Monnik aan den Keizer, verzoekende, een verdrag met hem te maken, en onverhinderd na Colombo te mogen trekken; dog de Keizer gaf hen zulken antwoord, dat zy beſt oordeelden, daar te blyven.

De Portugeeſchen Landvoogd *de Melo*, geen tyding krygende, zat yſſelyk benard, en vraagde aan *Bottado*, hunnen Veld-Heer, wat hy, die dezen raad, van na Candi op te trekken, gegeven had, hen nu verder raadde, in dezen uyterſten nood? waar op *Bottado* dit kloekmoedig antwoord gaf: hier valt niet anders te doen, als dapper te vegten, en niet ongewroken te ſterven. Het eerſte verſtond zich *de Melo* niet, en in 't laatſte had hy nog geen zin.

Daar zy alle, uytgenomen 70, dood bleven.

Raja Singa, ondertuſſchen zyn tyd waarnemende, overviel hen, onder een zwaren Stort-Regen, met 5000 Boogſchutters, en zoo veel Piekeniers, en vernielde hen zodanig, dat 'er geen een, dan dien de Vorſt geneegen was te ſparen, afquam.

Men bragt hem een groote menigte van koppen, terwyl hy den ſlag onder een grooten boom op een verheven Zetel aanzag; en deze wierden als een hooge Pyramide op malkanderen geſtapeld.

Niet meer, dan 70 Portugeeſen, bleven in 't leven, die gevangen wierden; en dus liet de dappere *Bottado*, met den lafhartigen *de Melo*, te gelyk het leeven op dien Berg Gameroe, die de Portugeeſen nog lang daar na in geheugen bleef.

De Keizer zend Geſanten aan de Heer Weſterwolt.

Ondertuſſchen zond den Keizer ook 3 Geſanten met een Brief van den 28. November 1637., aan de Heer *Adam Weſterwold*, onzen Zeevoogd, die den 4. Januari 1638. de Portugeeſen met zyn Vloot voor Goa, in 't bywezen dezer Gezanten, aantaſte, en op de vlugt ſloeg, een geval, dat wy nader onder de Saken van Malabar zullen beſchryven. In dezen Brief beloofde *Raja Singa*, dat, zo *Weſterwold* Baticalo won, de Stad voor hun beide zyn zou, een Saak, die ons, alzoo de Keizer naderhand alles voor zich alleen hebben wilde, te ſtade komen zal.

Na dezen Slag vond de Zee-voogd, de Heer *Weſterwold*, goed, de ſchepen Texel, Amſterdam, en den Dolfyn, met 110 man, en 70 Soldaten, na Ceylon onder den Onder-bevelhebber *Willem Jacobszoon Coſter* te zenden, om den Keizer van onze verdere magt, die tegen Mey hier ſtond te komen, kennis te geven, en ondertuſſen den zelven, in 't belegeren van deze of gene Veſting dienſt te doen, al het welke *Weſterwold* aan zyn Majeſteit ook door een Brief beveſtigde.

Hy vertrok den 17. Maart van Goa, en quam voor Trikoenmale den 2. April.

Ondertuſſchen had de Keizer vry veel Peper, Waſch, en Caneel by een gezameld, 't welk de Portugeeſen hoorende, ſchreven zy aan zyn Majeſteit, voor wien hy zulks deed, daar die Koopmanſchap hen alleen toequam? hy gaf tot antwoord: voor de Hollanders myne Vrienden, volgens myne belofte, en om ulieden ſpyt aan te doen.

Kort daar na hoorden zy, dat de Keizer na de Zuider-Landen vertrokken was, trokken toen metter haaſt na Candi, om het te plunderen; dog de Keizer, daar bericht af hebbende, nam (gelyk wy bevorens gezegt hebben, want toen is dat eerſt voorgevallen) hen waar, en klopte hen zo elendig, dat 'er maar 70 Portugeeſen, die hy Gevangen nam, afquamen.

Ten teeken van deze Overwinning, zond hy den Degen van *Don Diego de Melo* tot een Geſchenk aan de Heer *Weſterwold*.

Daar op quam den Onderbevelhebber *Willem Jacobszoon Coſter* by hem, met den welken hy overley, om de Veſting Baticalo aan te taſten.

Ondertuſſchen quam de Heer *Adam Weſterwold*, Extraordinaris Raad van Indiën, den 22. April 1638, van voor Goa vertrokken, met de Schepen Maaſtrigt, Harderwyk, Rotterdam, Vere, en kleen Enkhuiſen, met 840 man voor Baticalo, Landde daags 'er aan met de ganſche Magt, en 6 halve Cartouwen, die op de Bateryen geſteld wierden, om ons volk te dekken, en om de zelve op 't Eyland, 2 mylen groot, waar op de Veſting ſtond, over te brengen.

Dit

A. 1640.

Dit geschiede den 18. Mey met 500 man, die, na 't speelen van 4 uuren met ons Geschut, den Vyand dwongen de Vesting van Baticalo over te geven, en zonder geweer, pak, en sak 'er uyt te trekken.

Willem Jacobszoon Coster wierd als Hoofd met 100 Nederlanders 'er ingelegt.

Na deze Verovering maakte de Heer *Westerwold* uyt naam van Haar Hoog: Mog: , Prins *Fredrik Henrik*, en van wegen de Oost-Indische Maatschappy, een Verdrag, op 't goedvinden van den Opper-Landvoogd van Indiën, en zyne Raaden, met den Keizer, bestaande in 20 Leden (die men by *Baldeus* uytgedrukt ziet) voornamelyk behelsende, dat men een vaste Vriendschap onderhouden, van alle gewonne Vestingen ider den buyt half deelen, dat de Nederlanders de zelve van Wapenen, dog zyn Majesteit van 't verdre tot de Versterking, verzorgen, alle de soldyen betalen, mitsgaders een Sterkte, of Steenen-huis, tot berging der Goederen, en Krygsbehoeften, ook Roei-vaartuigen, en Volk tot beveiliging der Stroomen, terwyl de Hollanders die van Wapenen voorzien zouden.

Over Saaken van Oorlog zou men zamen beraadslaagen; en zyn Majesteit nam aan de uytreeding dezer schepen, met het Volk, de Ammunitie van Oorlog daar toe behoorende, en ook van de verdre schepen, en toestel, daar op staande te volgen, te voldoen met Caneel, Peper, Wasch, Cardamom, Indigo, Ryst, &c., dog met geen wilde Caneel.

Hy stond ons ook den Handel over al in zyn Land Tol-vry toe; dog niemant van zyn Onderdaanen zou ons eenige Waaren, Artik. 9. te zien, mogen verkoopen, dan zyn Majesteit alleen. Ook zouden geen andre Europeers hier met imand der Onderdanen mogen handelen, of op de Reede toegelaten mogen werden, dan alleen de nabuuren van Dauei, en Tansjouwer.

Voor de gedaane onkosten zou zyn Majesteit Jaarlyks 1 a 2 Scheepsladingen met Caneel, Peper, Cardamom, Indigo, en Wasch na Batavia zenden, en zo 'er meer Lading was, zou die met Geld of met Waaren, na zyn Majesteits keure, betaald werden.

Ook zouden onze Kooplieden over al vry door zyn Land moogen gaan, om waaren te koopen, en de Last-Beesten zouden hen verzorgd werden, om de zelve na onze Logien of na Strand te voeren. Geen Goederen mogten aan andre door den Inlander geleverd werden, voor dat de Nederlanders voldaan waren, of anders zouden zy 't aanslaan der zelve moeten gedoogen. Geen Munt zou hooger of laager mogen uytgegegeeven werden, dan zy zamen zouden hebben vastgesteld. Men zou malkanders Misdadigen moeten overleveren, en geen gemeenschap met Vyanden mogen houden; ook moesten alle Paapen vertrekken. Indien de Nederlanders Scheepen veroveren, zal de Laading voor hun, dog 't verlies hunner scheepen ook voor hunne Reeckening zyn. Geleende Stukken, hier en daar op de Vestingen, zou men weer op de Scheepen mogen brengen. Ook zou men malkanders Vaartuigen alle hulp bewyzen.

Alle welke Verdrag-punten den 23. Mey A°. 1638. besloten, en door zyn Majesteit, de Heer *Westerwold*, en *Coster* onderteekend zyn.

Eenige Waaren door den Keizer, in afkorting geleverd.

Hier op gaf de Keizer, tot afkorting, 400 baalen Caneel, 87 quintaalen Wasch, en 3059 ponden Peper, met belofte van haast meer te leveren.

Die eenige Gesanten na Batavia zond.

Ter goedkeuring van 't gesllooten Verbond zond hy met de Heer *Westerwold* ook 2 Gesanten, en eenige Geschenken, aan den Opper-Landvoogd, de Heer *van Diemen*, en de Ed: Heeren Raaden van Nederlands Indiën, die zeer wel onthaald, en met eenige Geschenken op de Jachten, Grypskerk, de Valk, en Venlo, te rug gezonden wierden.

Colombo door den Keizer belegerd.

Het Leger van den Keizer, 20000 man sterk, ging voort met het ondernomen beleg van Colombo, behalven dat de Portugeesen weder, by verscheide Landtogten, geslagen waren, zo dat het niet gezien stond, dat zy het, by de komst van de Heer *Antoni Caan*, Ordinaaris Raad van indiën, daar lang zouden konnen uythouden, die na zyne aankomste de Vesting van Trikoenmale 1639. den 1. Mey veroverde.

Trinkenemale A. 1640. door Coster veroverd.

Negumbo A. 1604. door de Heer Lucaszoon.

En wierd Nigumbo door den Directeur Generaal van Indiën, den Heer *Philip Lucaszoon*, den 9. Februari, 1640. ingenomen, welken Heer, met de Fluyt Sandvoord van Ceylon vertrokken zynde, den 5. Maart onderweeg quam te sterven, en diens Lyk, den 21. dito op Batavia aangeland, daar met een groote Statie begraven is.

Dog door de Portugeesen herwonnen.

Wy hielden Nigumbo egter niet lang, alzo het de Portugeesen nog in dit zelve Jaar den 8. November herwonnen hebben.

Kort daar aan verscheen *Willem Jacobszoon Coster*, den 8. Maart, A°. 1640. voor de Stad Punto Gale, schaarde zyn volk in 3 troepen, schoon 'er tyding

was,

A. 1640. was, dat 'er nog 350 blanke koppen tot ontzet der Stad in aantogt waren, die ook den 9. dito de onzen wakker aangetaſt hebben.

Gale A. 1640. door Coſter vero-verd.

Het Volk van den Keizer, lanterfantende, quam niet voor den 11. dito in Belligamme, dat nog 6 mylen van Gale was; dog *Coſter* daar niet na wagtende, en de Schepen Haarlem, Middelburg, en Breda, den 11. dito met 400 man tot zyne verſterking bekomen hebbende, bereide op den 20. dito alles tot een algemeine Storm, en taſte die Stad den 13. dito zoo Kloekmoedig aan, dat hy 'er, na ½ uur vegtens, Meeſter af wierd.

Hy wierd het allereerſte Hoofd van deze Stad gemaakt; maar vermits de Zaaken toen vereiſchten, dat hy zelf eens na Candi moeſt gaan, om daar de noodige ordre ontrent verſcheide dingen, die verſloft wierden, te ſtellen, nam hy de reize derwaards aan; dog, aldaar gekomen zynde, verkreeg hy op alle zyne billyke verſoeken niets, en wierd vrugteloos opgehouden, waar door hy, miſmoedig en te haaſtig geworden zynde, de Hovelingen begon te dreigen, daar hy zich aan 't geval van *Sebald de Weerd* behoorde geſpiegeld te hebben.

Die eerſte Hoofd Bevelhebber van Gale; dog Jammerlyk vermoord wierd.

By zyne dreigementen voegde hy naderhand ſcheldwoorden, al 't welke de Cingaleeſen niet konnende verdraagen, gaven zy ten eerſten den Keizer hier bericht af, die *Coſter* daar op verlof gaf, om van Candi te vertrekken, dog zonder hem eenige teekenen van eere (gelyk de gewoonte mede bragt) te bewyſen.

Hy, daar op na Baticalo door eenige Cingaleeſen begeleid zynde, wierd onderweeg jammerlyk van hen in 't Dorp Nilgal vermoord.

Dit was een verfoejelyk bedryf van den Keizer, te meer, alzo *Coſter* hem Trikoenmale en Baticalo, met alle de Inwoonders, mitsgaders de Landen van Gale en Mature, door hem veroverd, met alle haare geregtigheden, ſchoon geenzins volgens 't Verbond en onderling beſprek daar toe gehouden, overgegeven had; maar hy begon van dien tyd af reeds de Nar tegens ons te zoeken, alzoo hy anderzins ons al gemakkelyk meeſters van Colombo had konnen doen zyn, daar hy nu in tegendeel de Portugeeſen gelegenheid gaf, om zig ten vollen te herſtellen, op dat die in ſtaat mogten zyn, om ons bezig te houden, en hy ondertuſſchen voor ons niet mogt te vreezen hebben.

Na de Dood van de Heer *Coſter* wierd de Heer *Jan Thyszoon Payart*, (die A°. 1638. als Schipper met 't ſchip Zwol uytvoer) 2de Hoofd van Gale, met de Titel van Voorzitter. Deze twee Pekbroeken, die 't van de grond af ophaalden, hebben de eerſte gronden van onze Mogentheid op Ceylon gelegt, en dus den Adel in zich zelven, en door de merkteekenen van de oude Catten, en Batavieren, als in hun herleevende, met veel roem begonnen.

A°. 1642. verſchenen op Batavia 2 Geſanten van den Onderkoning van Goa, *Diego Mendes de Britto*, en *Gonſalvo Villoſo de St. Joſeph*, Religieus van de Ordre van St. Franciſcus, om aan haar Edelheden berigt te geven, dat *Don Jan*, Hertog van Braganza, benevens ganſch Portugal, van den Koning van Spanjen afgevallen, en hy met de naam van *Jan* de IV. tot Koning van Portugal verheven zynde, een Geſant aan haar Hoog: Mog: gezonden had, om met haar nu in een vaſt Verbond te treden, het gene hy vaſtſtelde nu al getroffen te zyn.

Op deze grond nu had hen de Onderkoning, de Grave *D'Aveiras*, aan haar Edelheden gezonden, om, volgens hunne Geloofs-Brieven, een Wapen-ſchorszing te verzoeken.

Ondertuſſchen kreegen haar Edelheden ook den 14. Februari dezes jaars bericht, dat 'er een Thienjaarig beſtand tuſſchen *Don Jan* de IV., Koning van Portugal, en haar Hoog: Mog: gemaakt was, dog alzoo de goedkeuring des Konings 'er nog niet op gevolgd was, wierden deze Geſanten eenigen tyd uytgeſteld, tot dat die den 8. October op Batavia gebragt wierd.

Daar op hielden nu alle de Vyandelykheden, zelf ook in Indiën, op, dog de Onderkoning handelde in dit ſtuk op Ceylon niet ter goeder Trouwe, waar over haar Edelheden op zyn tyd zig by hun ſchryvens, en Proteſt daar tegens, zeer gevoelig toonden.

Ondertuſſchen zyn 'er verſcheide Saaken, zo tuſſchen de Heer Commiſſaris *Boreel*, en den *Grave D'Aveiras*, als ook verder tuſſchen zyn Ed. en *Don Philippo Maſcarenhas*, Landvoogd van Ceylon, A°. 1642. en 1643. voorgevallen, die wy om reden, terwyl ze by den Heer *Baldeus* te vinden zyn, hier voorbygaan.

E L F-

A. 1643.

ELFDE HOOFDSTUK.

DE *Heer* Caron *als* Veldheer A°. 1643. *na* Ceylon. Negumbo A°. 1644. *door de Heer* Caron *veroverd. De Heer* Maatsuyker *treft tot* Goa *met den* Onderkoning *een* Verbond. *Werd derde* Hoofd, *en* Landvoogd *van* Gale, A°. 1646. *Moejelykheden met* Raja Singa. *Dog in de volgende tyden is alles in Rust. Onze* Gevangens *in* Candi A°. 1649. *verlost.* Brief *van de Heer* Maatsuyker *aan den* Keizer.

TErwyl de Saaken zo tusschen beiden schokten, en dat wy malkanderen op Ceylon gansch niet verstaen konden, vonden haar Edelheden goed den Ed. Heer *François Caron*, Directeur Generaal van Indiën, als Veld-Heer en Zeevoogd van onze Krygsmagt na Ceylon met een Commissie, den 8. Octob. 1643. geteekend, af te zenden, om, zo 't mogelyk was, de Vesting Nigombo van de Portugeesen weer te veroveren, met aanstelling van den Heer *Thysſoon* in zyn plaats, zo zyn Ed. mogt komen te sterven.

De Heer *Caron* ondertusschen in 't begin des jaars 1644. op Ceylon gekomen zynde, tastte de Vesting Nigombo aan, en nam die stormenderhand den 9. Januari, (of zo andre willen den 9. Februari) weder in.

Hy versterkte dezelve met 4 aarde Bolwerken, van buiten met zoden omzet, en liet'er 500 man in, om de zelve te verdedigen.

De Landvoogd *Mascarenhas* meinde die, na 't vertrek van dien Heer, te hernemen; dog 't mislukte hem, die genoodsaakt wierd met schande te moeten opbreken, en, vry ruw afgeslagen zynde, na Colombo te vertrekken.

Den 10. Novemb. dezes jaars, trof de Heer *Joan Maatsuyker*, Ordinaris Raad van Indiën, in Goa met *Don Joan de Telles de Menezes*, Grave van Aveiras, en Onderkoning van Indiën, een vast Verbond (waar over wy breeder onder de Stoffe van Malabar spreken) in 't welke onder andren de Geschillen over de Landscheiding op Ceylon tusschen beide de Natien vereffend wierden, waar na ook alles aldaar A°. 1646. geschikt wierd.

A°. 1646. verving de Heer *Joan Maatsuyker* (zo by zyn schryven den 30. April 1646. aan *Raja Singa* blykt) den Heer *Joan Thyszoon Payart* als derde Hoofd en Landvoogd van Gale.

Pas te vooren dede *Raja Singa* ons in de zeven Corlas alle bedenkelyke afbreuk, alzo hy ons die t'eenemaal misgunde, waar onder de Portugeesen niet weinig roeiden, die ten tyde van den Heer *Thysſoon* nog wisten te bewerken, dat wy met den Vorst in openbaaren Oorlog raakten.

Dit was in de volgende tyd ook oorsaak, dat de Heer Commandeur *Adriaan van der Stel*, den 19. Mey dezes zelven Jaars in de zeven Corles door *Raja Singa's* volk omzingeld, doodgeslagen, 't hoofd afgekapt (dat zy in een Zyde doek aan ons zonden) en dat een getal van 688 Nederlanders na Candi gevangen gevoerd wierd, gelyk hier na ook ten deele uyt de Heer *Maatsuykers* Brief blykt. Moejelykheden met Raja Singa.

Al bevorens had *Nicolaas Overschie*, Hoofd van Nigombo, boven de Grenzen der E. Maatschappy 's Keizers tamme Olifanten doen ophalen, 't geen dien Vorst zodanig verbitterde, dat hy, al zyn magt by een rukkende, dit aan de onzen zogt te wreeken, gelyk hy metter daad dede, dwingende de onze (hoewel zonder nood) om zich over te geven.

Om dit alles nu goed te maken, schreef de Heer *Maatsuyker* aan den Keizer, dat de Heer *Thysſoon* dit buiten last van ons gedaan, en dat hy, en *Overschie*, daarom uyt hun bestier gelicht waren, en dat hy om die zelve Reden in dien eersten Heer's plaats hier als Landvoogd door haar Edelheden aangesteld was, in zynen Brief van den 4. Mey, A°. 1646. aan zyn Majesteit bekend makende, dat de 4 Olifanten, door de Heer *Overschie* aangeslagen, ontboden en reeds gekomen waren, om, wanneer zyn Keizerlyke Majesteit den Brief van haar Edelheden en de Geschenken, begeerde opgezonden te hebben, daar nevens te gaan.

Den 10. dito schreef zyn Ed. nader aan den Keizer, dat noit onze Meening geweest was zyn Majesteit zyne Landen afhandig te maken, maar de zelve alleen tegen de Portugeesen (die maar daar op uyt waaren, om tweespalt tusschen de E. Maatschappy, en *Raja Singa* te verwekken, en dat wy in allen deelen tragtten te beletten) te beschermen, en zyn Majesteit de Vrugten te doen genie-

A. 1646. nieten tot betaling van onze Oorlogskosten; dog zo zyn Majesteit dit zelf doen kon, waren wy gereed, om daar van af te staan. Ook namen wy God tot Getuyge, dat noit de intentie geweest zy na eenig bezit in deze Landen te tragten, maar alleen om zyn Majesteit Assistentie te doen, en daar voor de Vrugten zyner Landen tot een redelyken Prys te ontfangen, volgens 't Contract met *Westerwolt* gemaakt, wenschende dat zyn Majesteit een plaats beliefde te noemen, om de Geschillen te vereffenen.

Ondertusschen wierd het Hoofd onzer Krygs-troepen, de Heer *Adriaan van der Stel*, met eenig volk na Hegeri gezonden (gelyk men dat breeder by *Georg Andrieszoon*, Fol. 71. nazien kan) door de Cingaleesen overvallen, en met alle de zynen, op vier na, dood geslagen.

Hier over schreef de Heer *Maatsuyker* den 20. dito, van Gale aan den Keizer: dat hy met droefheid had verstaan, dat den Commandeur *van der Stel*, afgezonden om ons Leeger volgens zyn Majesteits believen ordentelyk af te voeren, van zyn Majesteits Volk besprongen, en, om dat hy volgens de Ordre hem tot onderhouding der Vreede mede gegeven, zich niet behoorlyk dorst verdeedigen, met de zyne byna alle gedood, en van al het Geschut, en de Bagagie, die hy by zig had, berooft. Dat onze Vyanden hier over maar zouden glorièren, dat de geschillen tusschen ons zo hoog gekomen waren, dat zyn Majesteit zelf het volk, tot zyn dienst overgezonden, liet dood slaan. Derhalven verzogt hy dat zyn Majesteit zich geliefde te verklaaren, of hy genegen was de Vrede te onderhouden, of niet; hoewel hy hoopte, dat zyn Majesteit wyzer wezen, en geen Oorlog zoeken zou tegen die genen, die hem uyt het geweld zyner Vyanden verlost, nog 4 Fortressen in handen, en magt hadden, om hem nog meerder dienst te doen.

Maar *Raja Singa*, nergens na willen de luisteren, ging voort met ons alle afbreuk te doen, zich niet ontziende ons Volk al verder dood te slaan.

Men ziet dit klaar uyt dezen volgenden Brief van de Heer *Maatsuyker* aan dezen Keizer den 31. Mey, A°. 1646. geschreeven.

BRIEF van de Heer JOAN MAATSUYKER, Landvoogd van Ceylon, aan den Groot-Magtigen Keizer, RAJA SINGA RAJOE.

Joan Maatsuyker, *Landvoogd van wegen de* E. Maatschappy *op* Ceylon, *wenscht uwe* Majesteit *allen bedenkelyken Zegen, en Welvaaren.*

IN plaats van antwoord van zyn Majesteit op myne vorige Missiven te krygen, ontfangen wy dagelyks tyding, dat hy ons volk, aan 't welke verbooden is vyandschap te pleegen, ontrent Nigumbo laet doodslaan, en alle Vyandschap bewyzen. Bri[...] der Ma[...] ker[...] den[...] zer.

Daarenboven had zyn Majesteit Ambassadeurs in Colombo gehad, om hulp van de Portugeesen te eyschen, waar uyt te besluyten is, dat zyn Majesteit, niet tegenstaande onze billyke aanbieding van genoegen te geven, tot een volslagen Oorlog met de E. Maatschappy gezint is te komen, weshalven wy, volgens 't recht aller volkeren, besloten hebben van onze zyde ook geweld tegen geweld te zetten.

Ten welken einde wy ook 4 schepen en eenige Chaloepen laten gereed maken, om Baticalo, Cotjaar, en Trikoenmale te bezetten, en weer in bezit te nemen de plaatzen, voorhenen den Portugeesen ontweldigd, &c.

Hier mede bezig zynde, hebbe ik zyn Majesteits Brief van den 21. dezer ontfangen, waar in hy zyne genegenheid tot onderhoud van't Contract, met *Westerwolt* gemaakt, te kennen geeft, waar toe wy mede gezint zyn.

Zyn Majesteit heeft eenigzins gelyk, zeggende, dat wy te onrecht bezit van zyne Landen genomen hebben.

Daar is noit ordre toe gegeven; maar de Gouverneur *Jan Thyszoon* heeft zig ingebeeld alzoo best aan de Caneel te zullen geraaken; dog over 't uytwerpen van uwe Majesteits Dessaves zal hy nader aangesprooken, en daar over berispt werden.

De Raaden tot Batavia zyn bereid uwe Majesteit met de voorsz. Landen te laten geworden, dies Last gegeven hebben om de kosten te verminderen.

Zyne Majesteit gelieve zyne Dessaves af te zenden; zy zullen na haaren rang ontfangen werden; mits die voorwaarden

1646. de, dat zyn Majesteit ordre stellen zal, dat alle de Caneel, nevens de andre Vrugten van zyne Landen, volgens Contract ons geleverd werden, tot betaling van onze verschotene penningen.

Deze voldoening kan binnen weinig Jaaren geschieden, indien zyn Majesteit daar toe de noodige moeite geliefde aan te wenden.

Dit zy gezegt op 't eerste point van Beswaaring.

Belangende Nigumbo, dat zyn Majesteit zegt, dat tegen zyn dank by ons bezet werd, zyn Majesteit heeft zulks uytdrukkelyk begeerd by zyne Missive van den 16. Februari des voorleeden jaars, waar in gemeld staat, dat, om het bestand met de Portugeesen, onze bezetting daar in zou blyven, en by uwe Majesteit bekostigd en onderhouden werden; zynde niet geraden die Vesting te slegten, om dat de Portugeesen dan terstond daar wederom zouden komen nestelen.

De nieuwe Fortificatie, die wy daar aan hebben gemaakt, kan ter geliefte van zyn Majesteit weder onder de voet geworpen werden.

Nigumbo diend ten minsten nog een jaar ingehouden te werden, om te bezien, hoe de Portugeesen zig in 't bestand gedragen, daar zy als nog geen goede Preuven van geven, ten aanzien haare trouwloosheid in Brazyl gepleegd. En vermits nu hier by alle de stukken van bezwaring, by zyn Majesteit zynde, voldaan zyn, twyffel niet, of zyn Majesteit zal zich nu voorder van alle vyandschap onthouden.

De Landen dienen met den eersten van Krygsvolk ontlast te werden, of de Ingezetenen zullen t'eenemaal verloopen, en naderhand zal 'er geen Caneel te schillen zyn, waar van de betaling der onkosten komen moet.

Dus werd ook vertrouwd, dat zyn Majesteit zal wedergeven alle onze Gevangens, dat voor al geschieden moet, indien de Vrede zal gesloten werden.

Zyn Majesteits antwoord hier op werd met den eersten verzogt, om ons daar na te richten, protesterende, by gebrek van voldoening voorsz., onschuldig te zullen zyn aan de bloedstorting, &c. alzo wy gereed zyn, om zyn Majesteit op alles behoorlyke voldoening te geven; in die hope, dat zyn Majesteit de Vreede aannemen zal.

Wegens de Brieven der Heeren Raaden van Batavia, en de Geschenken, gelieve zyn Majesteit als nog ordre te stellen, om die eerlyk te ontfangen, &c.; wenschende verder dat God uwe Majesteit gelieve te bewaren. A. 1640.

Terwyl verblyve

Uwe Majesteits Ootmoedige Dienaar.

JOAN MAATSUYKER.

Den 21. Juni schreef hy weder aan zyne Majesteit, in dezer voegen.

ZYn Majesteits Brief van den 10. dezer is wel ontfangen; dog van een anderen inhoud, als verwagt hadden, bevonden.

Zyn Majesteit zegt, dat het niet regt is, Vrede van Koningen met ronkeryen van Oorlog te verzoeken; maar zyn Majesteit is zo hoog, nog wy ook zo laag, dat wy de Waarheid niet zouden mogen zeggen.

Zyn Majesteit sprak zo A°. 1640. niet, toen hy ons voor beschermers van zyn Ryk aannam.

Het zyn geen Ronkeryen; maar Waarschouwingen. Wy verzoeken ook geen Vreede als onmagtige; maar bieden de zelve aan, of, by weigering, ook een regtveerdigen Oorlog, zynde in gemoede verzekerd, dat wy daar toe geen schuld hebben.

Nigumbo weder te geven, dat zyn wy genegen, en ook geordonneerd dit te doen; maar in zulken staat, als wy nu met zyn Majesteit staan, zal zulks in der eeuwigheid niet geschieden, of zyn Majesteit moest ons met geweld daar uyt dryven.

Heden is nog niet een Laryn betaald voor de onkosten van Nigumbo's verovering, weshalven de wederomgeving zonder reden gevorderd, en op een wyze, voor zulken Koning onbetamelyk, geeischt werd.

Van onze Gevangens werd in zyn Majesteits schryven niets gemeld, en zonder 't wedergeven der zelve konnen wy tot geen Vreede komen.

Ons voornemen is, om volgens 't Contract van *Westerwold* de Vrede en 't Verbond te onderhouden, mits zyn Majesteit voor eerst en voor al ons volk largeere, en ordre stelle, dat ons de Caneel, &c. geleverd werde; waar van ons voldoening geschiedende, wy overbodig zyn de Regeering der Landen aan zyn Majesteit over te laten.

A. 1646. De Vertaaling van haarer Edelheden Brief gaat tot zyn Majesteits beschouwing hier ingeslooten.

Den 11. September A°. 1646. schreef zyn Ed. aan dezen Keizer het navolgende:

VOlgens Schryvens van onze Gevangenen in Candi, zouden wy in gebreken zyn van zyn Majesteits Brieven te beantwoorden, dat te verwonderen is, alzo wy, zedert ons Schryven van den 21. Juni, geen Brief van zyn Majesteit vernomen, dog alleen door eenige overloopers verstaan hebben, dat zyn Majesteit van Caymel opgebroken, en weer binnen Candi gekomen is.

God zy onze Getuige, dat wy als nog het Contract van *Westerwolt* zoeken te onderhouden, mits dat zyn Majesteit dit insgelyks doe.

't Schynd, dat de Vreede wederzyds begeerd werd.

Zyn Majesteit begeert per Force de Overlevering van Nigumbo, en wy hadden geerne verzekering van de Voldoening onzer Oorlogs-Lasten.

Om nu malkanderen wat te gemoet te komen, zal 't best zyn, dat wy Nigumbo nog voor 6 a 8 Maanden behouden, dewyl het met ons en de Portugeesen licht tot een openbaaren Oorlog uytbersten zal.

Als mede, dat zyn Majesteit ons nog 2 a 3 jaaren in 't bezit dezer Landen late, om onze voldoening aan de Caneel te vinden wegens onze gedragene onkosten, en aldus ook zyn Majesteits Schuld voor een groot gedeelte te verminderen.

Ook zullen wy ondertusschen konnen zien, wat en hoe veel Nigombo's Gewest kan uytleveren.

Na welken tyd zyn Majesteit, uyt naam onzer Meesters, verzekerd werd, dat wy hem alle de Landen weder zullen ter hand stellen zonder iets, dan alleen de Sterkte Gale, te behouden.

Indien zyn Majesteit deze voorwaarden aanneemt, werd hy verzogt hier op te antwoorden, en met het antwoord eenige van ons Volk af te zenden, en inzonderheid *Nicolaus Loenius Schryver* herwaards af te vaardigen.

A.

Den 8. Januari A°. 1647. Schreef de Heer *Maatsuyker* aan den Vorst in dezer voegen.

WY hebben als nog geen Antwoord op ons Schryven t' elkens van zyn Majesteyt ontfangen, schoon 't Recht der Volkeren en Koningen altyd Antwoord op de Brieven over en weder vereischt.

Onze aangebodene Voorwaarden zyn al te gunstig, om by zyn Majesteyt in de Wind geslaagen te werden.

Weshalven wy vermoeden, dat onze voorige Brieven zyn Majesteyt niet zullen ter hand gekomen, of dat zyn Majesteyt door Oorblazers, onze Vyanden, verleid zal zyn.

Om waar van zekerheid te hebben, en vastelyk te verstaan, hoe zyn Majesteyt gezind zy, goedgevonden is den Koopman *Maarschalk* als Commissaris af te zenden.

Indien zyn Majesteyt hem geliefde te hooren, werd ten dien einde een Paspoort verwagt, onder Belofte van hem, 't zy 't Vrede, 't zy 't Oorlog werd, onverhinderd te laten wederkeeren.

Den 11. Augusti daar aan Schreef hy aan die Majesteyt aldus:

ZYn Majesteyts Brief van den 12. Juli hebben wy den 27. daar aan ontfangen, en daar uyt zyn Majesteyts langduurige Ziekte met Droefheid gezien, wenschende dat de wedergekregen Gezondheid van zyn Majesteyt lang duuren mag.

Den Commissaris, waar van in onzen voorigen gemeld is, zal over Baticalo eerstdaags afgezonden werden.

Ik zou zelf voor zyn Majesteit komen, indien de Ordre van myne Meesters zulks toeliet, als nog overboodig zynde, om het Contract, met *Westerwolt* gemaakt, Godsdienstig en Heyliglyk te volgen.

De vorige Onlusten zyn door onze schuld niet by gekomen, nog ook zyn Majesteyt te wyten; maar valsche tongen, en quade menschen, die zyn Majesteyt verzogt werd niet licht geloof te geven, maar in opmerking te nemen de getrouwe diensten, die wy aan zyn Kroon bewezen hebben, zonder andere vergelding te verwagten, als het onderhouden van 't Contract, en Vriendschap.

Den

Den 21. Augusti schreef hy nog nader:

JEgenwoordig vertrekt de Commissaris, *Laurens Maarschalk*, na Candi, de zelve zal zyn Majesteit ons goed voornemen bekend maken, en wyders met zyn Majesteit handelen tot beslichting der opgerezene Geschillen, waar toe hem voorwaarden voorgeschreeven zyn, die uwe Majesteit zonder twyffel aannemen zal.

Naderhand zullen wy een aanzienelyker Ambassadeur afzenden, om het onderling beslotene te bevestigen, en met Eede te staven. Zyn Majesteit gelieve gemelden Commissaris geloof te geven.

Den 10. September schreef zyn Ed: weer in dezer voegen aan dien Vorst:

ZYn Majesteyts Brief van den 29. Augusti hebben wy den 7. dezer wel ontfangen; en onze Gesant is den 23. dezer na Baticalo vertrokken, hopende dat hy spoedig by zyn Majesteit zal verscheenen zyn.

Nopende dat zyne Majesteit van de Portugeesen tot Vreede aangezogt werd, en daar op ons besluyt begeerde te hooren; zyn Majesteit gelieve daar in na zyn welgevallen, en zodanig te doen, als hy denkt voor zyn Ryk vorderlyk te zyn; dog ons besluyt is om 't Contract, met de Heer *Westerwolt* gemaakt, te onderhouden, mits dat zyn Majesteit dit ook doe.

De oorzaak, waarom de Portugeesen dus om Vrede versoeken, is, dat zy vreezen eerlang met ons in Oorlog te komen, ten opzicht van hunne trouwloosheid in Brazyl; zy beelden zich in onder de schaduwe van Vreede met zyn Majesteyt te schuylen; maar zullen bedrogen zyn: Want het Contract ons niet verbieden kan hen na vermogen afbreuk te doen, met dat onderscheid, dat den Oorlog, die voor dezen gevoerd is tegen hen op de naam van zyn Majesteit, als dan gevoerd zal werden op de naam der Heeren Staaten Generaal, en dat gevolgelyk, 't geen wy van hen komen te veroveren, niet voor zyn Majesteyt; maar voor onze Reekening zou zyn, zo dat, by vermeestering van Columbo, uwe Majesteyt daar niet op zal hebben te eysschen.

Dit gelieve zyn Majesteyt te overwegen, en met eenen, hoe weinig geloof te geven zy aan een Natie, die gedurende de Vreede een schendig Verraad in Brazyl aangelegt heeft. A. 1649.

Met de komst der Schepen van Batavia, zullen wy zyn Majesteyt de nieuwe tydingen mededeelen.

De Heer *Maatsuyker* schreef den 25. Maart 1648. wel weer een Briefken aan dien Vorst; maar kreeg toen, en nog lang 'er na, geen bescheid; maar den 10. September schreef zyn Ed. dat hy, nu elf maanden lang vrugteloos na tyding van onzen Commissaris gewagt hebbende, eyndelyk van de Portugeesen verstaan had, dat zyn Keizerlyke Majesteit Vrede met hen gemaekt had om met hun beiden ons te Beoorlogen; het welke, zo 't waar was, verzogt zyn Ed. dat zyn Commissaris mogt wederkeeren. Dog by zyn Ed. schryven van den 27. Octob. aan zyn Majest. bleek, dat het een verzonnen leugen der Portugeesen, en dat zyn Majest. in tegendeel van voornemen was, om onzen Gezant en Gevangens in korte tyd te ontslaan, en dan ook op zyn Ed. schryven te antwoorden, voor welk Edelmoedig besluit zyn Ed. zyn Majesteit dankbaar bleef, met een letter hier nog byvoegende, dat een ander Gezantschap in de plaats van *Sr. Maarschalk* stond gezonden te werden.

Uyt zyn Ed. Schryens van den 30. Maart A°. 1649. van Nigumbo (zynde alle de andre uyt Gale) aan dien Keizer, was klaar genoeg af te meten, dat het met de te rug-komst van dezen Gesant nog zo helder niet was, om 't welke wat gemakkelyker voortgang te doen hebben, zyn Ed. aan dien Vorst onder andere Zaaken schreef:

Op Gale is een Paard aangekomen, weerdig om van een Koning bereden te werden. Zyn Majesteits ordre werd verzogt om 't zelve opwaards te zenden. Eenige kleenigheeden, en Fruiten werden aan zyn Majesteit mede afgevaardigd.

Hy had ook een Brief van zyn Majesteit van den 9. dezer bekomen, waar in hem zyn Majesteits Ziekte bleek, die hy zeide met veel Droefheid verstaan; maar ook gezien te hebben, dat zynen Dessave ons alle afbreuk dede, en allen toevoer afsneed, terwyl voor de Portugeesen alles open was.

Den 10. April schreef zyn Ed. uyt Nigumbo, dat hy zedert eenige dagen in Catagambale Corla geweest was, om te bezien, hoe 't zig in 't aanstaande Moesson met het inoogsten van de Caneel in deze Landen opdoen zou, alzo on-

A. 1649. ontrent Gale geen Caneel meer gevonden wierd; dog zyn Ed: verklaarde in 't doorreisen van Pittigal Corle geen levendig mensch ontmoet, en in Madampe een Apohamy met eenige Lascaryns bejegend te hebben, die recht uyt zeiden van zyn Keizerlyke Majesteyt daar gelegt te zyn, om te beletten, dat eenige Chalias uyt de Portugeesche Landen, of andre Ingezetenen, daar mogten overkomen, alzo zyn Majt. begeerde, dat die Landen zouden verwoest werden, op dat wy aldus geen dienst van de Inwoonders mogten bekomen, nog ook de beloofde Caneel ontfangen, 't geen regelrecht tegen het Contract van *Westerwold* streed.

Deze Apohamy had ook groote gemeenschap met de Portugeesen gehad, en was 's nagts met alle zyne Lascaryns maar stilzwygende doorgegaan, en na de Portugeeze Landen gevlugt, misschien uyt vreze om door zyn Majesteyt gestraft te werden; belovende dat hy hem, zo ras hy dien kreeg, aan zyn Majesteyt zenden zoude.

De Portugeezen hadden nu ook 2 Jaaren aan een de Caneel, die ons deugdelyk toequam, geschilt; dog zyn Ed: zey door het te Veld brengen van een Leger dit wel te zullen beletten, waar van hy zyn Majesteyt voor af kennis had willen geven, verzoekende nogmaals, dat hy zynen Gezant een gunstig afscheid geliefde te geven.

Den 10. April ontfing hy ook een Brief van zyn Majesteyt, waar op zyn Ed. den 20. dito uyt Nigumbo Antwoorde, met betuiging van zyne Blydschap over zyne Majesteits herstelling van zyne Siekte; dog zeide met verwondering gelezen te hebben dat zyn Majesteit niet begeerde, dat 'er iets aan de Fortres Nigumbo gebragt zou werden, alzo de Bezetting daar tegen zyn Majests. dank in lag; dog zyn Ed. verzogt, dat zyn Majesteit zyn Schryven van den 16. Februari, Ao. 1645. maar eens geliefde na te zien, alzo hy daar in klaar bevinden zou, dat deze bezetting daar van zyn Majesteit geordonneerd, en belast werd te leggen.

Zyn Ed: verzogt ook, dat zyn Majesteit aan zyn Volk last geven wilde, om de Pittigal Corle weer als vooren te bewoonen, op dat wy dus Caneel bekomen mogten, zonder welke wy onze Reekening niet met zyn Majesteit konden vereffenen.

Hy bedankte zyn Majesteit ook, zo voor 't verlof aan ons gegeven, om weer een Leeger in 't Land te brengen, om de Caneelschillers tegen de aanslagen der Portugeesen te dekken, als ook voor dat zyn Majesteit onze Natie toestond A vry en vrank door zyne Landen te gaan, en ons ook beloofde, by voorval van Schipbreuk, in alle zyne Havens de behulpzame hand te zullen bieden; wenschende dat de ordre van Heeren en Meesters hem toeliet zyn Majesteit zelf in Persoon de handen te mogen kussen, als wanneer zyn Majesteit van ons wel een beter gevoelen, en dan ook wel haast 't gansch Eyland (waar na zyn Ed. verlangde) onder zyn geweld krygen zoude, om dan alle onze besettinge van Gale en Nigumbo eensklaps te lichten.

Dat ook het Paard zyn Majesteit aangenaam was, beviel zyn Ed. byzonder wel; weshalven zyn Ed. dit aan zyn Majesteit over de geordineerde weg van Waluwe oversenden zoude. Verzogt ook in plaats van dezen een vasten Ambassadeur daar aan 't Hof te mogen leggen, om de lasteringen van onze Vyanden tegen te gaan.

Uyt zyn Ed. Schryvens van den 24. May Ao. 1649. zag men dat hy een Brief van zyn Majesteit van den 28. April gekregen had, uyt welken bleek, dat zyn Majesteit aan onze vroome daaden, in zyn dienst bedreven, geliefde te gedenken; makende aan zyn Majesteit verder bekend, dat zynen Dessave over de Landen van Mature met veel eere zou ontfangen werden, verzoekende egter, dat die geene, die 'er reeds in zyn Majesteits naam gesteld was, door zyn Majesteit, alzo hy goeden dienst dede, mogt goedgekeurd, en daar zoo voorgesteld werden.

De Chalias aan deze kant voldeden jaarlyks 't gene zy verplicht waren, en hadden in 3 jaaren aan ons 6 a 700 Bharen Caneel geleverd, die op zyn Majesteits Reekening goedgedaan, en afgeschreven wierden, verzoekende dat zyn Majesteit ons die zo lang, tot dat wy met de zelve zoude vereffend zyn, geliefde te laten genieten.

Het Persiaans Peerd was gereed om opgehaalt te werden, zo ras de Perzonen, die zyn Majesteit ten dien einde wilde zenden, maar zouden verschenen zyn. Ook bedankte zyn Ed. die Majesteit voor 't verlof om een anderen Gesant te mogen zenden, dat ook geschieden zoude, zo ras, den daar aanwezende Gezant maar met zyn Majesteits antwoord, en met de tyding en voorwaarde van Vrede, zou verschenen zyn.

Daar op schreef de Keizer den 12. Mey aan zyn Ed., zendende hem ook eenige Geschenken, voor welke zyn Ed. zyn Majesteit den 7. Juli uyt Gale bedankte.

Hy zond ook nu het Persiaans Paard met

1649. met een Hollandzen Zadel, waar op geen mensch nog gezeten had. En zo deze zyn Majesteit wel beviel, zou men nog een beter zenden; verzoekende al weder, dat dog onze Gesant afscheid bekomen mogt, om 't welke te eer te doen geschieden, zyn Ed. nevens dit Peerd nog eenige andre kleene Geschenken zond, met verzoek dat zyn Majesteit die in dank geliefde aan te neemen.

Den 15. Juli verscheen eindelyk de Gesant *Maarschalk* (daar zo menigmaal om Geschreven was) nevens twee aanzienelyke Mannen van zyn Majesteit met een Brief van den 27. Juni, benevens de Voorwaarden der Vreede.

In deze Voorwaarden stiet zyn Ed. het 10. Artikel, ten aanzien van de Caneel, die ons, zo andre Natien daar mede deel in kregen, niet half zo veel weerdig was. Behalven dat 'er wel uytdrukkelyk in ons Contract bedongen was, dat wy die alleen moesten hebben, in welke hope zyn Ed. de voorwaarden ook, op goedkeuring haarer Edelheden, onderteekend had, gelyk hy die by zyn schryven van den 8. Augusti zyn Majesteit toezond met zyn Gesanten en twee van onze Bedienden van aanzien, den eenen, om de zelve te bezweeren, en met zyn Majesteits besluyt tot ons weder te keren, en den andren, om aan 't Hof te blyven.

Het scheen hier, dat zyn Majesteit om een bequaam Schryver verzogt; waar over na Batavia geschreeven was; dog zo zyn Majesteit imand van ons Volk, in Candi zynde, geliefde te gebruiken, 't zou zyn Ed. aangenaam zyn, dog hy verindagtigde zyn Majesteit, dat zy niet langer, dan voor 5 jaaren, verbonden waaren.

Hy bedankte zyn Majesteit ook, dat hy eenen uyt onze Natie (gelyk hy bevorens aan zyne Majesteit verzogt had) als Dessave van Mature had gelieven aan te stellen. Ook beval hy in zyn Majesteits gunst eenen *Lambert Camholt*, na dat het Verband van den aangestelden Dessave zou ten einde geloopen zyn.

Onze Gesanten zouden zyn Majesteit verzoeken, dat hy ons Nigumbo zo lang geliefde te laaten behouden, tot dat wy hem Columbo ook zouden leveren, waar toe wy voornemens waaren, alzo de Portugeesen ons in alles verongelykten, ons best te doen, en waar toe wy zyn Majesteits hulpe en besluit verzogten.

Zyn Ed. was voornemens, om den voornoemden *Camholt*, als Commissaris aan den Keizer te zenden; dog alzo hy ziek geworden was, stond eenen *Burchard Cocx* met eenige kleenigheden voor zyn Majesteit in zyn plaats te gaan, met verzoek dat zyn Majesteit hem in alles geliefde geloof te geven, en hem in 't kort te rug te zenden. A. 1650.

By zyn Ed. schryven van den 9. September uyt Gale bleek, dat zyn Majt. den 8. Augusti, een Brief aan zyn Ed. en daar nevens een Bagge, een Goude Keten, en een Olifant met Tanden, gezonden had, voor welke eere, als mede voor de agting, die hy voor 't Persiaans Peerd had, zyn Majesteit zeer bedankt wierd. Ook verzogt hy, dat de Caneel, in de 7 Corles geschild, aan ons mogt geleverd werden; belovende verder, dat alles, wat zyn Majt. verzogt, hem zo ras 't mogelyk was zou besteld werden, gelyk reeds een werktuig, om zware dingen te lichten, nevens eenige staafkens Inlands Staal, nu mede derwaards gingen.

Den 16. November Schreef zyn Majt. een Brief aan zyn Ed., en de Gezant *Cocx* verscheen den 3. December, met de Art. der Vreede door zyn Majesteit geteeekend; waar op zyn Ed. den Vorst den 27. dito antwoorde, hem te gelyk bekend makende, dat op dezen dag de Heer *Jacob van Kittensteyn* van Batavia aangeland was, om het Gouvernement van hem over te nemen.

Met dezen Afgesant *Cocx* waren ook eenige Gevangens afgekoomen, en de Sieken zou men met een Vaartuig van Baticalo doen ophalen.

Hy dankte zyn Majt. ook voor 't Borst-Juweel, 't geen hy zyn Ed. ter gedagtenis gezonden had.

Wegens Nigumbo, en den Oorlog met de Portugeesen, had zyn Ed. van Batavia nog geen antwoord bekomen.

Den 5. Februari Ao. 1650. bleek ook by zyn Ed. schryven aan dien Vorst, dat hy, in 't laatst des verleden jaars, *Pieter Kieft* als Commissaris aan zyn Majesteit had gezonden, uyt welkers schryven hy merkte, dat zyn Majesteit tegen ons zeer misnoegd was, ons te last leggende, dat wy de Vrede zouden verbroken hebben, ons wel tot zesmalen toe zeer veragtelyk *casta Hollandese* (dat noit bevorens geschied was) noemende, zonder dat wy de reden daar van konden navorschen, ten ware dan dat zyn Majesteits Dessave, *Rompot*, den zelven tegen ons (gelyk hy geloofde) opgeruid had, zynde dit de laatste Brief, die de Heer *Maatsuyker* aan dien Keizer geschreven, en waar by hy betuigd heeft, dat onze getrouwe diensten, aan zyn Majesteit bewezen, geenzins verdienden om ons zo veragtelyk, als nu geschiede, te behandelen.

Met

A. 1650.

Dog in de volgende tyd is alles weer in Rust geweeft.

. Met al het welke ons dan te gelyk voorkomt, dat, hoe knorrig en grimmig deze Keizer nu en dan op ons, en op dezen Heer Landvoogd, geweeft zy, hy egter den zelven niet alleen nu en dan weer heeft begunftigd, maar dat wy ook Naderhand onder 't beftier van dezen Heer *Maatfuyker* egter Nigombo, Gale's Corle, en Mature, met de onderhoorige Landen geruft bezeten, de Caneel daar gefchild, wilde Olifanten gevangen, en 's Lands verdre Inkomften ten voordeele der E. Maatfchappy ingezameld hebben, zonder dat *Raja Singa* zig eeniger maten daar tegen gefteld heeft, behalven dat hy naderhand geheel en al tot ftilte en bedaring gekomen is, tot zo verre, dat hy met zyn Volk weder na boven getrokken is, zonder de buitenwagten der Portugeefen aan te doen, waar uyt wy ook niet zonder grond mogten giffen, dat 'er tuffen hem en den Portugees zekerlyk een geheim Verbond, of ten minften een verfprek, om malkanderen ongemoeit te laten, geweeft is.

Dit bleef zo al in dien zelven ftaat, tot dat de Heer *Maatfuyker* A°. 1649. onze Gevangens by den Keizer door een Gefantfchap, waar by eenige Gefchenken gevoegd waren (gelyk wy gezien hebben) verloft kreeg.

Op dezen trant (zeer weinig geringe Voorvallen uytgezonderd) fchokten de Zaaken ontrent 3 jaaren heenen, waar na zig hier weer groote veranderingen opdeden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

DE *Heer* Kittenfteyn *vervangt den Heer* Maatfuyker A°. 1650. *als* Voorzitter *op* Ceylon. *Uyttrekzel van de* Inftructie, *door de Heer* Maatfuyker *aan de Heer* van Kittenfteyn *gelaten.* A°. 1652. *verklaard zig de* Keizer *met* Ons *tegen de* Portugeefen. *De Heer* van Kittenfteyn *door* van der Meyden *vervangen. Vergeefze toeleg der* Portugeefen A°. 1654. *op* Nigumbo. Zee-Slag *tuffchen Ons en Hen. De Heer* van Goens *vernield eenige* Gallioenen *by* Cabo *de* Ramos. *De Heer* Hulft A°. 1655. *op Ceylon, veroverd* Caliture. *Belegerd* Colombo. *En werd den* 10. April A°. 1656. *voor die* Stad *Doodgefchoten. Welke in dat zelve* Jaar *door den Heer* van der Meyden *gewonnen is.* A°. 1658. Toetoecoryn *door* van der Laan; Manaar *en* Jaffanapatnam *door de Heer* van der Meyden *veroverd. En de* Portugeefen *geheel van* Ceylon *verdreeven.* Raja Singa *werd tegen ons Vertoornd, dat tot zyn Eynde duurd. Neemt* Cnocx A°. 1660. *Gevangen. Vertoog van den Heer* Landvoogd van der Meyden *wegens* Ceylons *ftaat. De Heer* van der Meyden *vervangt den Heer* van Goens *weder* A°. 1661. *als* Landvoogd *hier. Kort Uyttrekzel uyt de* Inftructie *van den Heer Commiffaris* van Goens *aan den* Landvoogd *van* Ceylon. *De Heer* van Goens *vervangt den Heer* van der Meyden. A°. 1663. *weer als* Landvoogd *hier.*

De Heer van Kittenfteyn vervangd de Heer Maatfuyker A. 8650. als voorzitter op Ceylon.

NA dat de Heer *Maatfuyker* 4 Jaaren hier gelegen had, wierd hy door de Heer *Jacob van Kittenfteyn*, van Delft, met den Titel van Voorzitter, A°. 1650. op Gale vervangen.

Hy liet hem den 27. Februari des zelven jaars deze navolgende Inftructie, die groot licht aan ons in de Ceylonze Zaaken geeven zal, overhandigen.

UYTTREKZEL uyt de INSTRUCTIE voor den Heer JACOB VAN KITTENSTEYN; *Prefident* en *Opperhoofd* wegens de E. Comp: op *Ceylon.*

Uyttrekzel van de Inftructie

DE Portugeezen hebben zedert A°. 1518. Colombo bezeten. De Koningen van Candi zogten hen dat te ontzetten, en derhalven hen in toom te houden; dies maakten zy hem daarom al zyn Havens rondom afhandig, zo dat hy naaulyks een Brief buiten zyn Land krygen kon, om zynen nood bekend te maaken. Dit bleef zo tot A°. 1638. wanneer wy volgens een Accoord, tusfchen *Seneraat Adaffeyn*, en *Marcellus Bôfchhouwer* A. 1612. gemaakt, om verfcheide oorzaken, van de eene en de andre zyde gegeven, zonder uytwerking gebleven, en in de maand May by de komft van de Heer *Adam Wefterwolt* van de Bezetting der Bhare van Goa, op verzoek van den jegenwoordigen Keizer *Raja Singa*, en met Laft van de Heer Generaal en Raaden, dit Eyland aangedaan, en op den 18. dito de Fortreffe Baticalo den Portugeefen afhandig gemaakt, en den 23. daar aan een Verbond van Wapenen met dien Vorft gemaakt hebben, waar by de E. Comp. verbonden bleef, en aannam gemelden Vorft voortaan te helpen, den Portugee-

A. 1650. geesen afbreuk te doen, en den Keiser verpligt aan de E. Compagnie te vergoeden alle onkosten met Caneel en andre Waaren, in zyn Land vallende, als uyt het Contract nader blyken kan. Ingevolge van dat Contract heeft de E. Compagnie hem van tyd tot tyd magtige Vlooten en Krygsmagten toe gezonden, en veel Overwinningen behaald.

A°. 1639. primo May veroverde zy onder 't beleid van de Heer *Antoni Caan*, de Fortres Trikoenmale; op den 9. Febr. A°. 1640. Nigumbo onder den Heer *Lucaszoon*, op den 13. Maart daar aan Gale, onder den Commandeur *Willem Jacobszoon Coster*, naderhand verradelyk vermoord van 's Keisers volk.

Philippo Mascarenhas, toen Generaal, in Colombo, bemagtigde Nigumbo weder, met styf 100 Nederlandze koppen, op den 8. November des zelven jaars, dog daar op is de Heer *François Caron*, jegenwoordig Directeur Generaal van India, in 't begin van A°. 1644. met een magtige Vloot herwaarts gezonden, die dat den 9. Februari gelukkig herwonnen heeft, van welke veroverde Fortressen de Keizer eenigen tyd na de bemagtiging geleverd zyn, eerst Trikoenmale, daar na Baticalo, met de Landen en Provintien, daar onder behoorende, gelyk die van Gale en Nigumbo zyn afhangende, en hield de E. Compagnie de Fortresse met nodig Volk bezet, om 't herwinnen den Portugees te beletten; 't geen anders zeker was.

Dus blykt, dat de Comp. 't haare gedaan heeft, en 't geen ze verpligt was volgens 't Contract na te komen.

De Keiser in tegendeel kreeg uyt al deze Overwinningen quaad nadenken, door de quade en ons wangunstige Portugesche Creaturen, die hy altyd aan zyn Hof heeft, opgeset, zag zig meer met ons, dan met den Portugees, verlegen; dee derhalven geen devoir, om ons de gecontracteerde Waaren en Goederen, in betaaling der gedaane onkosten, te leveren; maar heeft zyn uiterste best gedaan, om ons die te onthouden; liet daarom de Inwoonders der Beneden-Landen, daar Caneel valt, in 't gebergte wegvoeren, en de Landen verwoesten, om ons die onvrugtbaar te maken, op hope, dat wy, 't moede werdende, en geen kans ziende, om ons verschot te krygen, van selfs zouden verhuisen, en zyn Land verlaaten; Als met de Dag-Registers omstandig blyken kan.

Wy, die quade gangen aanstonds ziende, hebben best geoordeeld, die Caneel-Landen onder ons gebied te nemen, en den Keiser met zyn schadelyke Regeerders 'er uyt te houden. Dit van jaar tot jaar betragt zynde, is volbragt A°. 1645., na 't sluiten der Treves tusschen de Portugeesen en Ons binnen Goa, zo wel aan de kant van Nigumbo, als aan dit Gewest, zonder nogtans daarom 't Contract met den Keiser te breken; maar onder voorgeven, dat wy die Landen bevryden lieten van Struik-roovers, die de Inwoonders benadeelen. Op welke voet het ook lang had konnen gaande gehouden werden, alzo de Keiser self niet dorst laten blyken, dat die verwoesting met zyn Last geschied was, ten zy de Landvoogd *Jan Thyszoon* hem door der Portugeesen Generaal had laaten verleiden, en regelregt tegen de gewonelyke Ordre van haar Hoog Edelheden, en onze uytdrukkelyke Last, hem schriftelyk nagelaten, by openbaare afkondiging hier, en in Nigumbo den openbaaren Oorlog tegen *Raja Singa* had doen verklaaren.

Deze misslag is ook oorsaak van veel wanorders geweest in de 7 Corles, welke Landen van 't Nigumbo's District ons afhandig gemaakt, en door 's Keisers Volk zo verwoest zyn geworden, gelyk zy tot heden toe nog zo blyven leggen, tot groot nadeel der E. Compagnie.

Hier uyt staan twee Saaken aan te merken:

1. Dat wy de Landen, aan deze zyde van Gale leggende, met deugdelyk regt bezitten, en dat gelyk Regt ook behouden op die van Nigumbo, als wy magt krygen van die weder onder Ons te brengen, alzo dat de onkosten nog niet stoppen kan, die de keizer schuldig was te betalen; hoewel wy uyt 't Contract zelf daar toe geen ander regt, dan maar by gevolg, hebben.

2. Dat wy ons om geen redenen, beloften of dreigementen, moeten laten bewegen, om den Keiser in te willigen, zyne Land-Regeerders, of Dessaves, daar in te laten komen, of hen eenig gezag, of Jurisdictie, te vergunnen, hoedanig dat ook zou mogen zyn, ten ware hy imand van onze Natie daar toe gebruiken wilde, gelyk wy verscheide malen, en nog onlangs zeer instantig, hem versogt hebben, onder zodanige voorwendingen, als UEd. by onze Brieven zien kan. By welk versoek UEd. zal wel doen te volharden, hopende, dat hy, zien-

A. 1650.

ziende niet verder te konnen geraaken, eindelyk daar toe verstaan zal, en dat onze op malkanderen volgende Geschenken (die wy eenigen tyd herwaards vervolgd hebben) hem daar toe zullen bewegen.

Ondertusschen moet UEd. niet nalaten, te weten, meer by Vrede, dan by tyd van Oorlog, tegen zyn listige aanslagen, niet alleen om de Fortressen, maar ook om de Landen aan deze kant tegen invallen te bewaren.

De Landen nu, die wy met het voorsz. regt op dit Eiland bezitten, strekken zig langs de Zeekant van de Rivier van Alican, die de limitscheiding maakt tusschen ons en de Portugeesen, tot aan de Rivier van Waluwe, zynde ongevaar 30 mylen, en Landwaart in doorgaans 12, tot 14 en 16 mylen in zig begrypende, namelyk van Alican beginnende, een gedeelte van Walawitte Corle, eenige Dorpen en Plaatsen van Pasdum Corle, Gale Corle, met Jackawelle, Agras, Billigam Corle, Morrua Corle, en de Dolas das Corle, Landen, die UEd. nader uyt onze gemaakte Kaarten zien kan.

Deze Landen werden onder ons hoog gesag geregeerd.

Morrua Corle, Dolas das Corle, en Belligam Corle door den Dessave van Mature, *Marcus Caffer*, onlangs geworden ook Capitein der Gale Corle, en Jackawelle. Agras door de Corle Capitein, den Fiscaal *Philip Angel*, en de Walewitte en Pasdum Corle door den Officier, die over de Wagten aan de Alicanse Rivier is; de Commandant Luitenant *van Westrenen*, welke Persoonen, nevens de Landregeering en Administratie der Justitie de dagelykse kleyne Zaaken ook onder zig hebben, zynde 't Cingalese Krygsvolk onder haare byzondre Araaties, of Hoofden, verdeeld, die ongevaar een getal van 960 koppen uytmaken.

Onder den Dessave van Matule, ontrent	500	Lascaryns.
Onder den Capt. der Gale Corle, -	400	
Onder *Westrenen*, -	60	
	960	

Dog diend UEd. te weten, dat de Capitein van Gale Corle 't gezag niet heeft over de Dorpen en Plaatsen, die de Chalias, of de Caneelschillers, tot hun wooning en onderhoud toegevoegd zyn, schoon ze in Gale Corle leggen; maar die staan onder den Capt. der Mahabadde, zynde nu den Koopman *Jan Kroon*, als te weten, Cosgodde, Bellitotte, Madampe, Reygamme, met de daar aan behoorende, Dadale, Magale, en Lanamoddere, van welke onder breeder gehandeld werd.

Tot 't bovenstaande Cingaleese Krygsvolk heeft de E. Compagnie jegenwoordig op dit Eiland zo hier, als in Nigumbo, niet min dan 1426. Nederlandse Soldaten, te weten, in Nigumbo ontrent 430, in Gale, en de Landen daar onder 996. samen 1426.

Aan de Alicanse Rivier, zo op Bentotte, Pittigal, als andre Plaatsen onder den Luitenant *Westrenen.*

	Koppen.
Op Maplegam onder den Capitein *Diantero Jan Parcy*, -	100
Op Akkuras en de Wagt, -	100
In de Morrua Corle, - -	100
Op Hackman, - - - -	30
Op Mature, - - - -	100
	430

Behalven de Vryborgers, 't Ambagts Volk, en andre buiten Militie, die ook een goede Comp. uytmaken, ten minsten van 180 koppen; en meest voor Soldaten uytgekomen, die by tyden van nood souden konnen vermeerderd, maar 't geen niet ligt gedaan moet werden, alzo die Lascaryns, eens de Wapenen gekregen hebbende, niet ligt te ontwapenen, of weder tot hun oude dienstbaarheid (waar van dan bevryd werden) te brengen zyn; buiten dat dit de E. Comp. zeer veel kost.

Dus heeft men voor niet veel zwaarigheid te dugten, zo lang namelyk der Cingaleesen hoofden (waar ontrent veel omzigtigheid gebruikt moet werden) getrouw blyven, aangezien, by hunnen afval, 't geheel Land, als menigmaal gebleken is, gewoon is haar te volgen.

Die van Gale Corle oordeelen wy, dat meer te vertrouwen zyn, dan die van de andre Landschappen; om 2 redenen. 1. Om dat zy in veele jaaren, door de gebuurschap van deze Fortresse, niet onder den Keizer van Candi gestaan, en derhalven weinig omgang met hen hebben, als wel geschied met andre Corles, byzonder Morrua Corle, Dolas das, en Belligam Corle. 2. Om dat ze, vermits de zelve Fortresse hen zo na op den hals legt, en voor de Keizer onwinbaar is, zig noit van ons zien te konnen ontslaan.

Op de andre Provintien, Inwoonders, en Hoofden der zelve, is zoo veel staat niet te maken, byzonder de 3 bovengemelde,

1650. melde, als zelf by onze tyd gebleken is; en dat om deze reden. 1. Om dat ze wat verre van de Vastigheden afleggen, derhalven meest Heidenen, of zeer swakke Christenen zyn, veeltyds verstand met 't Hof van Candi hebben, en om dat zy als nog de Afgodery des Lands, en Regeering der Keiseren zeer toegedaan zyn. 2. Om dat zy tegen de invallen des Keisers zo wel niet te beschermen zyn, als die van deze Corle, dies zy zig dan ligt by de Sterkste voegen.

Om die 2 Zaaken voor te komen, hebben wy ten dien einde in alle voorname plaatsen een School opgerigt, en de Jeugd in de Christelyke Godsdienst laten onderwysen; en hebben ook in Mature doen bouwen een Fortres, om die volken te meer vertrouwen op ons te geven; en op onze bescherming te doen hopen, die UEd. derhalven verder zult dienen te laten voltrekken; vermits die den Keizer al zyn magt, die hy afbrengen kan; zal konnen stuiten.

Ten anderen, hebben wy, tot meer gerustheid, nu al een geruimen tyd goedgevonden, en geordonneert, dat alle de Grooten, onder den Dessave van Mature bescheiden, binnen die Fortificatie, of ten minsten binnen de 4 Gravetten, zullen huishouden, als nu geschied; derhalven wy ons nu meer op hen konnen verlaten, zo lang dit wel onderhouden werd.

Boven de versekering der Grooten, hebben wy altyd getragt haar door weldaden aan de E. Compagnie te verpligten, 't geen UEd. mede doen moet, alzoo zy wel gezien zyn, en geen reden hebben, om na een andre Regeering te tragten, indien zy maar by hunne agting, en buiten affronten, waar af ze zeer gevoelig zyn; bewaard werden; waar op bysonder gelet diend, alzoo veele van onze Natie gewoon zyn hen veragtelyk, als swarte honden, te handelen, en hen zo te noemen, dat niet mag wezen, en ten uytersten moet belet werden.

De Hoofden in Mature van aansien, zyn: 1. Den Adigaar, de naaste aan den Dessave, een aansienelyke Dienst, en nu bekleed by *Henneraad Modeliar*, een Man van byzondere opmerking, en agting, waar op wy ons zeer verlaaten. Na hem volgen de 2 Modeliaars Coeletonge, zynde *Banak* van Deondure, en *Wiedje Sondere*, Coraal, of Landvoogd van de Morrua Corle, insgelyks beide Lieden van agting.

Na die de verdere Coraals, Appoehamis, en Araatsjes, die Krygsvolk onder zig hebben, welker afkomst, UEd. by de Rollen der zelve vinden zal, als mede, wat ider van de E. Comp. tot onderhoud bezit. A. 1650.

Buiten die Krygsoversten zyn van oude tyden in Mature altyk ook in veel agting geweest de 4 Motiaars, of Schryvers, die onder haar hebben de Registers van 't voornoemd Krygsvolk, met die der andre Inwoonders, die eenige diensten schuldig zyn, en der zelver bezitting, die derhalven in veel Gerigtssaken goede opening konnen geven.

Van Manamperi Araatsje *Vidane*, en de verdre Hoofden der 4 Betmas van de Olifants-Jagt, als andre Persoonen, tot dien dienst behoorende, en aan de Maturese kant woonagtig, zullen hier onder spreken.

In de Gale Corle zyn de Inwoonders zo gevaarlyk niet, om boven gemelde reden.

Egter moet UEd. der zelver Hoofden in agting houden, en hen beschermen voor affront; want 't ongelyk, een van hen aangedaan; trekt zig 't gehele Land aan.

De voornaamste onder hen zyn de Sjahbandr., *Don Joan de Costa*; die ons altyd groote diensten gedaan heeft, een Persoon, die groote kennisse dezer Landen en Costumen heeft; *Domingos Alvares*, nu genaamd, *Wieresinge Modeliaar*, Lieutenant zynde van 't Krygsvolk der voorsz. Corla, en *Anthonio Mendes*, Vidane der Mahabadde.

In Walewitte en Pasdum Corle is niemand van bysonder aansien, als den Adigaar van Bentotte, genaamd *Malwe Araatsje*, ook een getrouw man voor ons.

Dus verre nu van 't Regt der E. Compagnie op deze Landen, en de Inlandsche Hoofden gesprooken hebbende, treden wy nu over tot de voordeelen, die 'er de E. Compagnie, in voldoening van haar verschot, van trekken kan.

't Voornaamste, daar de E. Comp. by haare Alliantie met den Keiser op gezien heeft, is, nevens d'afbreuk der Portugeesen, geweest de Caneel, die alleen hier goed valt, en dierhalven by UEd. dient versorgd te worden.

Goede en fyne Caneel werd alleen gevonden en gewonnen in deze Beneden-Landen van Nigumbo, Colombo, en Gale, beginnende van Madampe, benoorden Nigumbo, en eindigende een weinig aan deze zyde de Rivier Waluwe, de uiterste paal van onze Jurisdictie aan deze kant; dog de beste en fynste valt in het District van Nigumbo, of de

A. 1650. de zeven Corles, daar de Landen lager, en zo bergagtig niet, als in d' andere Geweſten, zyn.

Tot 't ſchillen van de Caneel is van oude tyden af een zeker geſlagt van menſchen op dit Eiland afgeſonderd, Chalias genaamd, een veragt volk by de Inwoonders; maar die by ons geextimeert moeten werden, om de voordeelen die zy ons toebrengen, alzo zonder de zelve geen Caneel te bekomen is; dierhalven ook van goede plaatzen en onderhoud verzorgd zyn; bezittende de Dorpen Cosgodde, Bellitotte, Madampe, Reygamme, Dadale, Magale, en Lanamoddere, in welke alle zy waren, uitgeſonderd weinige, die zig onthouden aan de kant van Mature, daar zy over de Dorpen verſpreid zyn, en hun bezit en vrydommen hebben, werdende daarom Roene Mahabadde, verſtroide Caneelſchillers, genaamd.

Bezyden deze is in de Walewitte Corle zeker Geſlagt, Panneas, of Grasſnyders, die in oude tyden, om een begane misdaad, van de Koningen belaſt zyn, nevens de Chalias zekere tax Caneel op te brengen, welke dienſten zy als nog onderworpen blyven, zynde veragt volk; met welke de Chalias zelfs nauwelyks gemeenſchap willen houden.

De Chalias en Panneas ſtaan onder een byzonder Gebieder, die den Titel heeft van Capitein der Mahabadde, zynde jegenwoordig de Koopman *Jan Kroon*, mitsgaders 4 Vidanes, van welke de eerſte, genaamd *Antoni Mendis*, onder voorſz. Capitein het gezag heeft over die van bovengenoemde Dorpen, uitgezonderd Reygamme. De tweede *Antoni Corte*, over die van Roene Mahabadde, de Vidane van Reygamme over die van dat Dorp, en 't daar onder behoorende; de vierde, *Don Manuel* over de Panneas, over welke Vidanes en Chalias dan nog ider Dorp hare byſondre Overheid, Doerias genaamd, gewoon is, hebben.

't Ampt van die Capitein en vier Vidanes is, jaarlyks, tegen dat het tyd werd, de Caneel te ſchillen, in July, Auguſtus, September, en October, met de voorſz. Doerias, die de beſte kennis van 't Volk hebben, beſchryving te doen van die gene, die om de zelve uyt zullen gaan, mitsgaders hoe veel ieder zal hebben te leveren, zynde, na oude verpligting, twee Bharen de man, de eene om niet, en de ander om 1½ Ryksdaalder de Bhaar, ten zy om redenen van minder, of wegens overjaarigheid, ſiekte, ofte andere oorſaaken, die tax verminderd wierd, 't geen aan den Capitein, en de Vidanes ſtaat.

Na voorſz. Beſchryving is die Capt., Vidanes, en Doerias, ider zo veel de zyne aangaat, gehouden ſorg te dragen, dat de geordonneerde Chalias ter behoorelyker tyd in 't Boſch gaan, en zo lang uitblyven, tot dat zy hunnen tax opbrengen, en voort ten einde van den Oogſt den geſchilden Caneel ter geordonneerde plaatſen by een zamelen, op behoorlyke wigt ontfangen, wel toeziende, dat geen grove of andere ondeugende Caneel geleverd werde, en zyn tot het aanbrengen der geſchilde Caneel gehouden de lage geſlagten des Eilands, die mede onder hunne byzondre Vidanes ſtaan. A.

Het getal der Chalias, met de Panneas mede, in 't voorlede Moeſſon opgeſchreven, om op de Caneel uyt te gaan, was 515, die ſamen leveren moeſten 898 Bharen van 480 ponden de Bhaar, te weten, 520 Bharen voor niet, en 378 dito om Geld, a 1½ Ryksd. de Bhaar.

De Geregtigheden, die voorſz. Doerias en Vidanes jaarlyks voor hunnen Dienſt genieten, zal UEd. by de Specificatie-boeken konnen zien. De Kinderen der Doerias, en hunne nakomelingen, zyn jaarlyks van 't Caneel ſchillen vry, mits betalende jaarlyks zekere geregtigheid, by hen deccum genaamd, nader te zien in de rol, onder den Capitein beruſtende.

Vermits de Landen, ontrent Nigumbo A°. 1646. door den Keiſer van Candi verwoeſt zyn, (zo als zy nog leggen zonder Culture, of Inwoonderen) en aangezien de Portugeeſen by 't jongſte Moeſſon onze Chalias paſſagie door hunne Landen geweigerd hebben, zyn wy, gedurende ons aanweſen op dit Eiland, genoodſaakt geweeſt, de Caneel alle jaaren uyt deze Geweſten te zoeken, dat de Chalias de twee laatſte jaaren vry moejelyk gevallen is, alzoo de boſſchen uytgeſchild zyn, en qualyk meer goeden Caneel konnen leveren, zo is 't dat de zelve in eenige volgende jaren noodſakelyk weer uyt de 7 Corles zal moeten gehaald werden, daar 'er zeer gereed aan te raken, en daar ze fyner, dan in deze Geweſten, is.

Volgens ordre van de Generaal en Raden zal UEd. de Caneel in Goenjes laten pakken, en zoo, als die nu na Batavia gaat.

In 't venten van Caneel aan Mooren en andre Kooplieden alhier, zal UEd. zig gedragen na de jongſte Ordre van haar Hoog Edelheden.

Het branden van Caneel-Olie hebben haar E. Ed. afgeſchreven voor dezen, vermits dit veel Caneel verſpilde, dog vermits jaarlyks veel ſtukken in de Pakhuy-

huyzen blyven leggen, de vragt na 't Vaderland niet weerdig, zal men die tot Olie doen overhaalen, als tot nog toe geschied is, mits voor de ontvreemding van dien zorge te dragen.

Het tweede stuk, konnende dienen tot vergoeding van gedane onkosten, is de Olifants-jagt, daar insgelyks van ouds eenige Geslagten toe gehouden zyn, die daar hun bezit en onderhoud voor hebben; als uyt de Dorps Rollen blyken kan; welke jagt bestierd werd onder opzigt van den Dessave van Mature, by den Vidane, zynde jegenwoordig Manampy Araatsje boven genoemd, mitsgaders de 4 hoofden der Betmas, of Gewesten, uyt welke de Jagt bestaat, genaamd Hittigale Betma, Gollogamme Betma, Cacunagodde Betma, en Gierrewey Betma, in welke plaatsen die Hoofden woonen, en werden ook Jagts - fuiken in of ontrent de zelve gesteld. De Olifanten werden gemeenelyk in Juli, Augustus, en September gevangen.

De Vidane van Medampe is mede een zeer vermoogend Man, en heeft daar toe weinig genegenheid, om binnen Mature te woonen, om zyn groten omslag, die hy nog heeft in de Girrewais, daar hy nu woond; dog heeft ons, als jongst in Mature waaren, beloofd, niet buiten de Gravetten te komen, voor dat hy zyn Familie zal hebben binnen de zelve gebragt; dat niet langer uytgesteld diend, om van hen verzekerd te zyn.

De 4 Vidânes en Hoofden der Betmas zyn gehouden jaarlyks te leveren 34 Olifanten, waar onder ten minstan 4 met Tanden, dog vermits 't Gebrek der tamme Beesten, om de Gevangene af te brengen, en om andre ontbrekende zaken, hebben wy 't voorsz. getal in verre na niet konnen voldoen, zynde te hopen, dat dit metter tyd beteren zal, vermits 't in veel jaaren aan de wilde Olifanten niet ontbreken zal, die in de 7 Corles veel schaade gedaan hebben.

Voornamelyk in 't schoone Madampe, en in Pittigal Corle, daar de Keizer voorlede Jaar d' Inwoonders van weg gevoerd heeft, waar na dat Land door die Beesten zeer verwoest is, zoo dat daar in 't korte geen een Cocos Boom, zo lang die Landen zo blyven, te vinden zyn zal.

De Olifanten gevangen, en binnen de Gravetten van Mature geleverd zynde, hebben de voorsz. Hoofden, of Vidanes der 4 Bethma's, hun ampt voldaan, en werden als dan overhandigd aan den Onder-Vidane, daar eenen *Don Philippo* (mede een man van agting) jegenwoordig hoofd af is, om voort getemd, geleerd, en onderhouden te werden, die daar ook zyn volk toe heeft, van ouds dien dienst onderworpen, die dan mede daar voor hunnen vrydom, geregtigheid, en bezit hebben. A. 1656.

In de 5 jaaren, dat wy met de Portugeesen Vreede gehad hebben, zyn in 't geheel aan de E. Compagnie geleverd 70 Olifanten, te weten, A°. 1645. onder de Landvoogd *Jan Thyszoon*, met behulp van 4 tamme Beesten, van de Portugeesen om de halve Vangst geleend, elf stuks, waar van, volgens voorsz. beding van de Portugeesen, zyn betaald 5 stuks, dus blyven 'er nog voor de E. Compagnie 6 stuks, daar onder een met tanden, 't volgende jaar, zynde 't eerste van ons bestier.

1646. - -	14	- 2 met Tanden.
1647. - -	10	- 2 dito.
1648. - -	19	- 2 dito.
1649. - -	21	- 3 dito.
	70	- 10 met Tanden.
Daar toe zyn de volgende van Candi tot Vereering gekomen, - - -	4	- 2 dito.
	74	- 12 dito.
Van welk getal binnen voorsz. tyd op de Stal Gestorven zyn, - -	24	
Na Malabar gezonden, - -	2	
Van tyd tot tyd verkogt, - -	22	
	48	

Zo dat jegenwoordig op Mature in de Stal 'er blyven, 22, daar onder 5, dito, en onder de zelve een groot en schoon Beest, van 7 Cobidos, of Elleboogen, en eenige tot de aanstaande Jagt bequaam.

Ook moet 'er gezorgd werden tot aanqueeking van meer andre.

De voorsz. 22 Olifanten zyn verkogt voor 18652 Ryksd. a 48 stuiv. 3 stuks aan een van Bengale A°. 1646. voor 6750, en 't voorleden Moesson aan de Nachoda van den Landvoogd van Mazulipatam, *Muncedali* (diens Brief in 't Dagregister te vinden is) 18 stuks voor 8840 Ryksdaalders, mitsgaders aan de Factoor van zeker vermoogend Koopman binnen gemelden Stad, Crodia Iskal, 11 stuks voor 7000 Ryksd. van welke verstaan hebbe, dat alleen de kleinste in Bengale gekomen is, en van die

A. 1646. die van 't voorleeden jaar niet meer als 9 ftuks in Mazulipatam.

De andere zyn om hals geraakt door quaad overleg, gebrek van voeragie, en water, &c.

Egter is gemelde Iskal voornemens hier een Factory op te rigten, en jaarlyks over de gevangene Olifanten te handelen (gelyk voor dezen op Jaffanapatnam, en Colombo, gefchied is) dies UEd. by voorval, hen wel onthaalen moet.

Van de verdre Koopmanfchappen des Contracts, als Peper, Cardamom, Indigo, Wafch, en Ryft, is weinig te zeggen; inzonderheid van de 3 eerfte, ten ware de Indigo; die in de 7 Corles in 't wild gevonden werd, van eenige hope wierd, dog de Onkoften zouden te groot zyn. De jongfte Monfters, door den Opperkoopman, *Adriaan van der Meyden*, van Nigumbo gefonden, zyn beter, dan de vorige, hoewel zy egter geen volmaakten Proef houden.

Wafch, en Ryft valt in redelyken overvloed aan de zyde van Baticalo, en daar ontrent, van welke Waaren 'er wel reden waaren, dat de Keizer ons Jaarlyks eenige quantiteit, tot voldoening des Contracts, leveren liet, dog vermits hy ons zelfs geen Caneel laat leveren; maar die wel beletten wil, is de hope daar toe klein, of men moeft hem 't vier nader aan de fcheenen leggen.

Buiten de Koopmanfchappen, in dit Contract uytgedrukt, valt hier ook zeer veel Areek, (of oude Pinang) en de befte aan deze kant; dog is een handel van kleen belang, die derhalven, buiten de Compagnies nadeel, aan byzondre Ingefetenen gelaten kan werden, gelyk tot nog toe gefchied is; dog vermits de Mooren die voornaamelyk onder hen houden, en daar voor Kleeden van Chormandel wederom krygen, en van dat volk, om veel redenen, van de E. Compagnie niet veel goeds te wagten is, hadden wy voor dezen goedgevonden, om de zelve daar uyt te voeren, jaarlyks een goede party Arak voor de E. Comp. in te koopen, en daar mede na Perfien, Suratte, Chormandel, en elders met Compagnies fcheepen te laaten vaaren, en, voor 't geen 'er af komt, dienftige forteering van Kleeden te laaten eysfchen; als fyne en grove Dongerys, Negros kleeden, Guinees, &c. die hier goede profyten geven, waar by UEd. zal dienen te vervolgen, zonder dat 't noodig zyn zal de Mooren, of andre Ingezetenen, dien handel te verbieden, alzo zy die van zelf wel zullen moeten ftaken; byfonder zo UEd. de Kleeden wat beneden de Markt A. geeft, 't geen wy dienftig oordeelen, zo lang de Portugeefen Colombo nog bezitten.

De Tollen, Lands-Schattingen, en andre Geregtigheden, geven ook al iets, als blyken kan uyt de Boeken van ontfang, die de Ontfanger *Kroon* houd, nevens de Kannekappels, of Schryvers, van ouds tot die dienft verpligt, die daar voor ook eenige kleyne Geregtigheden uyt de zelve hebben.

En hoewel die Tollen, &c. voor eerft, wegens de Nabuurigheid der Portugeefen, niet zeer zullen toenemen, moeten de zelve egter niet verwaarlooft werden; maar die van verleede jaar beloopen.

De Tollen, - -	f 5225	- 8	- 3
's Lands Inkomften, - -	f 2133	- 5	- 12
De Verpagtingen,	f 15075	- 18	- 6
	f 22432	- 12	- 5

De Soldyen der gene, die zig op nieuw verbinden, zal UEd. zo veel mogelyk, besnoeien, als by ons gedaan is; de Colonie, tot vermindering van befoldelingen, by grooter getal van Borgeren, zal UEd. dienen uyt te breiden. Als ik 't Beftier van *Jan Thyszoon* over nam, waren 'er maar 14 a 15, en nu een Comp. van 68 koppen, meeft wel geoeffend, en voor Soldaaten uytgekomen.

Die onder hen Kleermakers zyn, kan UEd. de gunft doen, van aan hen allen uyt te deelen de Klederen en Hembden, die de Comp. jaarlyks voor de Soldaaten maaken laat.

De Kleeden Jaarlyks van Chormandel komende, zal UEd. onder de Borgeren verdeelen, om door hen by 't ftuk of kleene partyen uytgegeeven, en op leverantie van Areek uytgezet, of anders vertierd te werden, een merkelyke gunft voor hen, en een groote afbreuk voor de Mooren.

Ook beveelen wy UEd. zeer de voortplanting van 't Chriftendom, tot uytdelging van 't Heidendom, en 't Mohhammedisdom.

Verfcheide Schoolen zyn in de Landen opgerecht, te weten:

1. In Bambenande, een groot Dorp, 1. In Dikwelle, 2. In Deondure, 1. In Mature, 1. In Atturla, 1. In Mirife, 2. In Belligamme, te weten, 1. Malabaars, en 1. Cingalees, 1. In Cockele, 2. In Gale, behalven het Duitze, en 't oude Portugeefche School, 1. In Reygamme, 1. In Amblam-

blamgodde, 1. In Billitotte, en 1. In Cosgodde. 16 Schoolen.

Tot welke nog al veele zullen moeten werden toegedaan, de zelve eenmaal 's jaars dienende door een Predikant bezogt te werden, daar toe by ons Gecommitteerd, en 't geen UEd. bevolen werd als een gewigtige Saake te behertigen.

De Werken, die jegenwoordig onder handen zyn, zyn 3 Kruid-kelders, 1. In de Fortres Nigombo, en 2 hier, van welke die aan de middelpunt meest voltooid is; en zal UEd. de andre, op 't swarte Fort, mede ten eersten dienen te laten voltoyen, na 't voltrekken van welke ieder nog een Pakhuis zal dienen te hebben. Dat van Nigumbo is den Opperkoopman *Adriaan van der Meyden* belast, en hebben UEd. aangewesen, wat alhier diend gedaan te werden. Ook moet de hand wel aan de oude Gebouwen, om dubble onkosten te meiden, gehouden werden.

Nogmaal beveele UEd. om geen Redenen den Keizer, of zyn Dienaren, dit Land in te ruimen, maar wel, om hen te versoeken toe te staan, dit Land door een Hollandze Dessave te laaten bestieren.

En hoewel *Raja Singa* gram op ons is, zoo dat de onlangs gemaakte Vrede weder byna kragteloos schynd, zal UEd. egter niet nalaten, by verandering van 't Moesson, een der Jagten na Chormandel gaande, op Baticalo aan te zenden, om de geblevene Sieken Gevangenen mede van daar te haalen, ten waare 'er advyzen van Candi quamen, die UEd. dit konden ontraden, en werd de Opperhoofden byzondere voorzigtigheid in 't Landen aanbevolen.

Ook zal UEd., niet tegenstaande wy reden van Gramschap op hem hebben, niet nalaten, by vertrek van gemeld Jagt, hem eenige Geschenken te zenden, waar toe de Toetecorynze Klok en Dommekragt, met nog eenige kleynigheeden, geschikt worden; waar uyt hy zal konnen oordeelen, dat 't ons niet alleen om de Gevangens, als bevorens dagt, maar ook om zyn gunst te doen geweest zy, en nog te doen is; mits dat wy 't wat na onzen zin hebben, byzonder met de Caneel.

Wy wyzen UEd. zeer tot de Boeken en Dag-Regifters, ontfangene Brieven, en Secretarys-Papieren der Fortresse Gale, te vinden onder den Geheimschryver *Jan de Vogel*.

Onderstond,

In 't Schip Banda, ter Rheede voor Mature, den 27. Februari, 1650.

En was *Geteekend*,

JOAN MAATSUYKER.

De Heer van *Kittensteyn*, uyt deze *Instructie* gezien hebbende, dat het nodig dig was een Dessave uyt onze Natie van den Keizer te verzoeken, schreef daar over den 1. April A°. 1650. uyt Gale, een Brief aan dien Vorst, met verzoek, dat zyn Majesteit een van onze Natie daar toe geliefde te noemen. Hy bedankte zyn Majesteit ook voor de geleverde Caneel, op Chilauw in een onzer Schepen geladen ('t geen men egter weten moet maar pro forme te zyn geschied, alzo hy dat liever aan ons zou belet hebben) bedragende 41280 ponden, of 137 $\frac{120}{300}$ Bahaar, 't welk op zyn Majesteits Reekening was goed gedaan, waar by zyn Majesteit zyn opregt gemoed had doen blyken. Hy zond ook over Baticalo met een van onze Schepen een Toetecorynze Klok, en een Dommekragt, zullende gemeld Schip de Sieke Gevangenen, door zyn Majesteit derwaarts gezonden, te gelyk medenemen. A. 1650.

Den 2. April schreef hy weer aan die Majesteit, sterk over den Adigaar *Rampot* klaagende, die, na 't intrekken van onze Veldlegers binnen Mature, zig niet ontzien had in zyn Majesteits Landen een inval te doen, en hunne Wagten tot in de Dorpen Creme en Catoene te stellen, na dat hy onze Wagt van daar verjaagd had, dat hy niet gelooven kon zyn Majesteits last te zyn, weshalven hy genoodzaakt was zyn quade gangen te stutten, gelyk zyn Ed. den zelven ook door ons Volk uyt het Gewest van Mature had doen vertrekken, vertrouwende, dat dit zyn Majesteit welbevallen, en dat hy den zelve tot ons verdre gerustheid van daar ontbieden zou.

Den 23. Juli schreef zyn Ed. weer aan dien Vorst, dat hy zyne Brieven van den 3. en 11. Mey wel ontfangen, en daar op reeds geantwoord had, dat wy tot de Landen van Mature geen andre begeerte hadden, dan voor zoo verre het voordeel van zyn Majesteit zulks vereischte, alzo wy van voorneemen waren 't Contract van *Westerwolt* heiliglyk na te komen; hy zeide ook verscheide malen verstaan te hebben, dat zyn Majesteit met de Portugeesen in onderhandeling zou getreden zyn over Zaaken, die onzen Staat nadeelig waren, dat hy geenzins gelooven wilde; dog hoopte eerlang van zyn Majesteit zelf, wat van de waarheid dier Zaake was, te verstaan.

Daar op bequam de Heer van *Kittenstein* den 6. September een Brief van zyn Majesteit van den 25. Augustus, waar op zyn Ed. den 17. antwoordde, verstaan te hebben, dat zyn Majesteit (die uyt Vintene na Badule, in 't Ryk van Ouva vertrokken was) den Dessave *Rampot* uyt de Landen van Mature opontboden had

A. 1650 had, om uyt den zelve de redenen des Geschils, tusschen hem en de Heer *Maatsuyker* geresen, te verstaan, niet twyfelende, of zyn Majesteit zou dezen *Rampot*, na een oprecht Verhaal van de Saak, in 't Ongelyk stellen. Ook maakte hy zyn Majesteit bekend, dat den Oorlog tusschen ons en de Portugeesen in Europa al over 't jaar aanvang genomen had, en zoo ras de Schepen met eenig ontzet van Batavia quamen, zou zyn Ed. zyn Majest. nader berigt van ons voornemen geven.

Den 28. Decemb. bedankte hy zyn Majt. by een Brief, uyt Gale geschreven, voor de hulpe, die zyn Majesteit ons (volgens haar schryven van den 29. Augusst. aan zyn Ed:) by 't blyven van 't Schip de Haan op 't Eyland Calpentyn, door zynen Dessave bewezen, als mede voor 't loslaten van de 4 Persoonen, door de Hoofden van dien bodem, met advyzen na Nigumbo gezonden, en door den Dessave der 7 Corlas aangehouden.

Uyt het schryven van den Commissaris *Pieter Kieft* was zyn Ed. ook gebleken, dat zyn Majt. genegen was na de Beneden-Landen te komen, en *Kieft* voor uyt te zenden, om met zyn Ed. over een Zaak van veel belang te handelen, en dat ondertusschen zyn Majesteit volharden zou, om aan de E. Maatschappy jaarlyks een goede quantiteit Caneel en Olifanten te leveren.

En alzo zyn Majt. ons Volk in Candi zeer naeuw bewaarde, zo dat zy weinig vryheid hadden, was 'er een zeker Oppasser van onzen Commissaris *Kieft*, die dit al over lange moede was, behendig ontvlugt; dog, zoo ras hy in onze Landen gekomen was, gevangen gezet, weshalven zyn Majesteit dit, door al te naeuwe Gevankenis veroorzaakt, niet ten quaadsten geliefden te duiden; in tegendeel gemelden *Kieft*, en zyn volk, wat meer vryheid te geven, gelyk by alle Vorsten gedaan werd, en hem toe te laten, ons dikwils te mogen schryven.

Ook zond zyn E. nu aan zyn Majesteit, ten teeken van zyne Genegenheid, 5 ellen rood Scharlaken, 10 ellen Goude en Zilvere Kant, 2½ el groote Zilvere dito, een Hoed met een schoone Pluim, een Kelder Hollandze Gedistileerde Wateren, een vaatje Spaanze Wyn, nevens eenige Hollandze Boter, verontschuldigende zich, dat nu, wegens 't voorby loopen van 't Surats Schip, niet iets anders aan zyn Majt. opofferen kon.

Den 4. Maart 1651. maakte zyn Ed. uyt Gale die Majt. bekend, dat 'er van Batavia een lang verwagt geschenk aangekomen was, weshalven zyn Ed. verzogt, dat zyn Majt. tot het na boven brengen van 't zelve ordre geliefde te A. stellen.

Uyt zyn Ed. Brief van den 15. April, uyt Gale aan zyn Majesteit, bleek, dat hy, met den Luitenant *Frans Has* (van andre *Sas* genaamd) zyn Majesteit dit aanzienelyk Geschenk toezond:

- 1 Doorlugtige Goude Keten.
- 1 Zadel, met Zilver Verguld beslagen, net Geborduurd, en van al zyn toebehooren voorzien.
- 1 Toom, mede van Zilver Verguld, bestaande uyt een Hoofd-Borst- en Agter-stuk.
- 1 Goud en Zilver Geborduurde Pylkoker.
- 1 dito Boog-koker.
- 15 Vergulde Pylen, en 2 Boog-snaaren.

Hy verzogt ook, dat zyn Majesteit *Jurriaan Bloem*, in Candi zynde, na beneden geliefde te zenden, om van den zelven, volgens zyn Majesteits begeerte, gediend te werden, om de Brieven aan zyn Majesteit in 't Portugees te schryven; welk verzoek zyn Majesteit (die ondertusschen den 23. Juli en 5. Augs. weer aan zyn Ed. schreef) aan zyn Ed. toestond, gelyk hy zyn Majesteit den 16. September daar voor bedankte.

Den 15. November berispte zyn Ed: uyt Gale, zyn Majesteit beleefdelyk, over dat hy zig aanmatigde den naam van *God* te voeren, en zoo van ons genaamd wilde zyn, gevende het zyn Ed. geen wonder, dat de Portugeesen, even als de Ambassadeurs van de Prins van Bengale, zyn Majesteit aangename en vleiende Eertitelen gaven, alzo de nood hen daar toe dwong; waar toe onzen Commissaris *Pieter Kieft*, zonder kennisse van zyn Ed: , met veel reden niet had willen komen, nog goedvinden eenige verandering daar in te maaken.

By zyn schryvens van den 6. Februari 1652. uyt Gale maakte hy zyn Majt. het vertrek van den Commissaris *Kieft*, na Batavia (alzo zyn Verbond uyt was) bekend, als ook, om aan haar Edelheden zyn Majesteits goede genegenheid tot ons mondeling bekend te maken.

Een Wondheelers Medicament-doos, en allerlei zeldzaame Werktuigen, en zeer kostelyke Medicynen, mitsgaders twee groote zeldzaame Hoeden, en een Sak-Pyp, waren tot vermaak van zyn Majesteit van Batavia gezonden, welke zyn Majesteit eerlang te gemoet te zien had, gelyk die den 15. Mey aan zyn Majesteit gezonden zyn.

Den 27. Septemb. maakte zyn Ed. zyn Majesteit de Dood van den Commissaris *Kieft* bekend, verzoekende, dat zyn

zyn Majesteit de goederen, door hem in Candi gelaten, aan zyn Ed. geliefde te zenden.

By dien Brief bleek ook, dat de Portugeesche Gezant, *Don Jeronimo D'Asevedo* aan zyn Majesteit geschreven, en dat de zelve daar op geantwoord, en zyn Majesteit dat ook aan zyn Ed. overgezonden had, over welke na zyn Ed: gedagten 't zeer vreemd voorquam, dat der Portugeesen Generaal den Gesant toegelaten had aan zyn Majesteit over Staats-Zaaken te schryven, 't welk hy vertrouwde maar uyt enkele Trotsheid en Hoogmoed geschied te zyn.

Uyt den zelven Brief bleek ook, dat het zyn Majesteit zeer mishaagde, dat de Portugeesche Generaal zig Koning van Malvane noemen liet, schoon hy daar toe noit recht gehad had.

Zyn Ed: bedankte zyn Majesteit verder voor de Gunst, die hy ons toe droeg, betuigende dat al onze diensten daar toe gericht waren, om het Contract met de Heer *Westerwolt* gemaakt, te onderhouden, vaststellende, dat zyn Majesteit onze onkosten, met de Koopmanschappen in zyn Land vallende, zou tragten te voldoen.

Den 26. Octob. schreef zyn Ed:, dat hy zyn Majesteits Brief van den 5. September uyt Badule, met het aanzienelyk Geschenk, wel ontfangen, en dat de Copye van de Brief, welke zyn Majesteit uyt Goa van zyn Broeder, den Prins *Visiapalle*, gekregen, en aan zyn Ed. gezonden heeft, bekomen had, waar over wonderlyke gedagten te maken waren, wat dog de Portugeesen hier mede mogten voor hebben.

Ook maakte zyn Ed: nu zyn Majesteit bekend, dat wy den Oorlog tegen de Portugeesen op dit Eiland reeds begonnen, en al bezit van de Landen tot aan Caliture genomen, gelyk de Vyand die Fortresse ook reeds t'onzen besten gelaten had.

Dus was nu eigentlyk de tyd geboren, om zyn Majesteit meer trouwe diensten te doen, en ons over de ontrouw, aan onzen Staat in Brazyl gepleegt, te wreken, versoekende verder, dat zyn Majesteit maar by zyn voornemen, om ons een voorname magt na Jaffanapatnam, Man-Aar, en Saffragam te zenden, geliefde te volharden, niet twyffelende, of dit was ook al in 't werk gesteld.

En alzo hy verstaan had, dat de Generaal van Colombo een Gesant aan zyn Majesteit gesonden had, verzogt hy dat zyn Majesteit aan den zelven geen geloof, nog eenig gehoor geliefde te geven; maar onze getrouwe diensten in eeuwigheid gedagtig te zyn.

Naderhand bleek, by zyn Ed: schryven van den 9. November nader, dat zyn Majesteit nevens ons genegen was tegen de Portugeesen in 't Veld te komen, en zyne Legers tot aan Macucaravare tegen hen te doen uyttrekken. A. 1650. A. 1652. verklaard zig de Keizer met ons tegen de Portugesen.

Den 23. December schreef zyn Ed. aan dien Vorst, dat het scheen, als of de Portugeesen den Prins Visiapalle, zyn Majesteits Broeder, uyt Goa op dit Eiland wilden brengen, om 't welk te verhinderen, zyn Ed: zyn Majesteit raadde de Zee-Havenen Man-Aar, Calpentyn, en Jaffanapatnam, zo veel doenelyk was, te besetten, gelyk wy dat voor Colombo zouden tragten te doen; daar wy reeds een van hunne Fregatten door onze Kruissers genomen hadden. En aangezien zyn Majesteit genegen was met zyn Magt tot voor Colombo af te zakken, prees zyn Ed. dit voornemen wel, dog raadde zyn Majesteit egter liever zo na niet te komen, alzo die Stad niet zonder bloedstorting te winnen zoude zyn.

Ondertusschen ontnamen de Portugesen ons den 8. Jan. 1653. de Post van Anguratotte, en hoewel *Raja Singa* de Portugeesen ontrent Cottegore verdreef, en na Colombo dede wyken, is 't egter zeker, dat dit ons niet overkomen zou hebben, zo de Dessave van Saffragam ons niet te laat (gelyk ook door den Keizer zelf geschiede) had laten waarschouwen, en schoon 't verlies van die Pagar door ons op zyn Majesteit zelf geweten wierd, liet de Heer *van Kittensteyn* egter niet na, zyn Majesteit voor die getrouwe waarschouwing (schoon voor ons van geen nut) den 15. Jan. 1653. hertelyk by schryvens uyt Gale te bedanken.

Hy voegde hier by, dat de Portugezen zich verluiden lieten met den Vorst in Alliantie, en door zyn Majesteit uyt de Landen van Saffragam gespyzigd te zyn, en dat zy samen ook genegen waren, om ons te overvallen, 't welk, zo zyn Ed. meinde, ook eenigen schyn van waarheid had.

Zyn Ed. ondertusschen verstaan hebbende, dat 't gerugt liep van des Viceroys komst van Goa met den Prins Visiapalle na deze Landen, met sterke bystand van volk, zo maakte hy zyn Majesteit den 3. Maart bekend, dat hy zyn Majesteits Brief van den 21. Februari wel ontfangen had, en dat hy daar op reeds na Columbo vertrokken was, om hunne Intrede daar te beletten, gelyk hy ten dien einde hen ook 8 van onze schepen langs de Malabaarze Kust te gemoet gezonden had, om hen onderweeg in den grond te booren, en te vernielen; verontschuldigende zich verder om voor eerst Colombo te veroveren, alzo het in

A. 1652. in korte Jaaren zeer versterkt was, en daar toe grooter magt, dan hy nu had, vereischt wierd.

Hy was ook zeer blyde, dat zyn Majesteit genegen was, onze Gevangenen uyt Colombo te doen ontslaan, waar toe wy in wisseling verscheide Paters, en andren, aan de hand hadden.

Ondertusschen hadden de Troepen van zyn Majesteit, en ook ons Volk, ontrent Man-Aar een gelukkige ontmoeting gehad, zonder eenig verlies aan onze zyde, waar over de Heer *Adriaan van der Meyden*, die den Heer van *Kittensteyn*, na een bestier van 3 jaaren, als Landvoogd van Ceylon verving, in deze maand een Brief uyt Caleture, aan zyn Majesteit schreef, betuigende zyne vreugde over de Overwinning door zynen Dessave in de 7 Corles op de Portugeesen behaald, gelyk hy zyn Majesteit ook voor zyn Geschenk bedankte.

De Heer van Kittensteyn A. 1653. door de Heer van der Meyden vervangen.

Den 18. Maart en den 22. April schreef de Heer van *Kittensteyn* aan zyn Majesteit, dat hy met verwondering verstaan had, dat men zyn Majesteit wys gemaakt had, dat hy, zonder zyn Majesteit daar van Kennis te geven, genegen was uyt dit Eyland te vertrekken, 't geen zyn Ed: noit in zyn Gedagten gehad had, gelyk hy nu by zyn schryvens het tegendeel vertoonde.

Ook zeide zyn Ed:, dat wy ontrent ons gegeven woord wegens de Fortresse Nigumbo bleven volharden, zonder dat zyn Majesteit daar eenigzins aan had te twyffelen.

Zyn Ed. raadde zyn Majesteit af een Fortje op Reygamwatte, tot benaeuwing van Columbo, te bouwen, en stelde alle de zwarigheden, om Columbo te belegeren, voor. Hy dankte zyn Majesteit voor zyn Geschenk, en zyn Ed. gaf den Keizer ook kennis, dat de *Ragimade Teuwer*, Heer van Rammenacoil, door zyne Gesanten ons bekend gemaakt had, hoe hy van tyd tot tyd onlydelyke affronten van de Portugeesen leed, en genegen was ons tegen de zelve de behulpsame hand met volk en Vaartuigen te bieden, om Man-Aar en Jaffanapatnam te helpen veroveren.

De 3 tamme Tygers, door zyn Majesteit gesonden, had hy ontfangen, en wenschte dat zyn Majesteit alzo der Portugeesen fieren en trotsen aard ook temmen mogt.

Den 12. Mey zond zyn Ed. zyn Majesteits Gesanten te rug, mitsgaders, op zyn Majesteits versoek, een Lyfwagt voor zyn Majesteit, bestaande uyt een Vaandrig, een Sergeant, een Corporaal der Adelborsten, twee Corporaals, een Tamboer, en vierentwintig Soldaaten, welke hy zyn Majesteit verzogt wel te handelen, zullende om een hooger Officier, en om een ervaren Wondheeler na Batavia schryven, welke laatste zyn Majesteit by Schryvens van den 19. Juli, nevens een gemeenen Hollandzen Zadel toegesonden wierd.

Ondertusschen bequam zyn Ed. een Brief van zyn Majesteit van den 15. Augustus, die den 2. September beantwoord, en waar by verzogt werd, dat zyn Majesteit zyn misnoegen wegens Columbo in de beste vouw geliefde te slaan.

Ook betuigde zyn Ed:, dat wy noit in onze gedagten genomen hadden, ons een voet Lands, onder zyn Majesteits Kroon behoorende, toe te eigenen, veel min Colombo, na des zelfs verovering, waar van wy 't tegendeel, met die aan zyn Majesteits Kroon te hegten, zouden toonen.

Om zyn Majesteits Reekening, welke hy al verscheide maalen verzogt had, was na Batavia Geschreven, op welke zou blyken, dat alle de onkosten, nevens den ontfang 'er tegen, behoorlyk (uytgenomen de uytreedingen der Vlooten, die 'er nog moesten bykomen) opgesteld waren.

Ook verzogt zyn Majesteit ons Advys, alzo de Portugeesen de Brieven van hunnen Koning, en van den Viceroy van Goa in Candi, geerne wilden komen overleveren; dog zyn Ed. was van advys, dat die Brieven maar verzonnen waren om zyn Majesteit te blindhokken, en dat zy derhalven moesten afgewezen worden.

Men ontdekte ondertusschen, dat zy den 10. Mey een groot ontzet van 12 Fregatten, en veel Krygsvolk in Colombo onder den nieuwen Landvoogd, of Generaal, *Don Francisco de Melo de Castro*, alzo 't Volk tegen den ouden Landvoogd *Manoel Mascarenhas Homem* opstond, en hem Gevangen genomen had, bekomen hadden, zonder dat onze Kruiszers, die pas te voren na de Baey van Gale geloopen waren, zulks belet hadden.

Men verwagte nu dagelyks een groot Ontzet van Batavia, en dan beloofde onze Landvoogd zyn Majesteit, dat hy gereed was, om met ons Leeger voor de Poorten van Colombo te verschynen.

Den 25. October maakte de Heer *van der Meyden* zyn Majesteit uyt Gale bekend, dat de Heer van *Kittensteyn* na Batavia vertrokken, en dat zyn Ed. als Landvoogd in zyn plaats voorgesteld was, weshalven zyn Ed. verzogt van zyn Majesteit daar voor erkend te werden. Daar by voegende, dat wy in de Golf van Persien 3 Engelsche en een Portugees schip veroverd hadden.

De

De Brief van zyn Majesteit van den 13. dezer aan de Heer van *Kittensteyn* was ook wel ontfangen.

Den 17. November schreef zyn Ed. uyt Caliture, dat zyn Majesteits Brief van den 2. dezer uyt zyn Legerplaats Ancarravanelle wel ontfangen was, waar op zyn Ed. zyn Majesteit nu bekend maakte, dat de Portugeesen, die met hun Leeger in de voorige maand op Gourbeville, Canasture, Attapotti, en Cotagodde, en ook zomtyds wel op Alauwa, lagen, uyt de Boven-Landen nu tot Malvane te rug getrokken waren, en dat zy daar 24 Instantias, of Vaandels blanke koppen, gemonsterd hadden, die, om mond-kost te halen, in de 7 en 4 Corles zouden stroopen, dog hy beloofde met zyn Majesteits Dessaves een onverbreekelyk goed verstand te zullen houden, en hem trouw te zullen bystaan.

Zyn Ed. wist ook wel, dat aan zyn Majesteit nu en dan groote hoope tot de Verovering van Colombo gegeven was; dog dit alles wagtte na ons groot ontzet uyt Holland, en van Batavia, dat nu niet lang zou achter blyven.

Ook gaf hy zyn Majesteit kennis, dat de Heer *Commissaris Ryklof van Goens*, met 4 schepen van Caliture na Suratte vertrokken, en dat de Baey van Colombo weer met 3 van onze schepen bezet was, zynde het zyn Ed. verder aangenaam te hooren, dat onze Soldaaten, by zyn Majesteit zynde, goed genoegen gaven.

Ondertusschen viel 'er een schermutzeling tusschen ons en de Portugeesen ontrent Oedeware voor, waar by wy onzen Dessave, *Sybrand Groes*, 2 Vaandrigs, 1 Corporaal, 2 Soldaaten, en 3 Javaanen verlooren, en 20 gequetste Hollanders, en 8 Javaanen, nevens een Lascaryn, bequamen, van welke zedert eenige aan hunne wonden Overleden zyn.

Men oordeelde, dat de Vyand wel 100 Dooden, en 50 Gequetsten had, en zy zouden 'er beter van gehad hebben, zo wy over de Spruit, daar zy in hun voordeel lagen, hadden konnen geraaken, 't geen de oorsaak was, dat wy zoo veel dooden en gequetsten bequamen. En daar op was de vyand, door gebrek van ons Kruyt, stil te rug getrokken.

Zeeſlag voor Nigumbo, A. 1654. In 't begin van 't Jaar 1654. zogten de Portugeesen Nigumbo, na dat *Raja Singa* met zyn uytgeteerd Leger na Candi getrokken was, aan te doen; dog hun aanslag mislukte.

De nieuwe Landvoogd de Heer *van der Meyden* had een toeleg den 20. Maart om Caliture te veroveren; dog wierd door tusschen-komende redenen belet dit uyt te voeren, latende zig, met veel grond meer aan Nigumbo gelegen leggen. A. 1654. Zeeslag tusschen ons en hen.

Ondertusschen viel 'er een Zee-slag voor tusschen drie van onze Jachten, de Windhond, de Rhinocer, en de Dromedaris; en 5 Gallioenen met 1000 man tot versterking der Portugeesen, waar by zy hunnen Capiteyn *Moor*, of Generaal, en veel Manschap verloren, behalven veel gequetsten, waar door zy gedwongen wierden na Colombo te loopen. De Heer van Goens vernield eenige Gallioenen by Cabo de Ramos.

Zy kregen ook geen kleene ramp door den Heer Commissaris *Ryklof van Goens*, wanneer hy, uyt Persien en Suratte keerende, hunne Gallioenen by Cabo de Ramos aantastte, en vernielde, en 20 van onze Anguratotze Gevangenen verloste; van welk voorval den Keiser den 6 Juni, by schryvens van den Heer Landvoogd, door den Luitenant *Frans Has* kennis gegeven wierd.

Den 27. November zond zyn Ed. met den Koopman *Ysbrand Godsken* een Brief aan zyn Majesteit, nevens eenige treffelyke Paarden, en andre fraye zeldzaamheden, aan den Prins zyn Soon, als ook verscheide onderschepte Brieven der vyanden tot zyn Majesteits vermaak.

Op dezen Brief antwoordde zyn Majesteit den 8. Maart 1655. met *Godsken*, die toen met zyn Majesteits Gesanten weer na beneden gekomen was. Waar op de Heer *van der Meyden* den 27. Maart, zyn Majesteit berichtte, dat de Portugeesen door ontrouwe onderdaanen van zyn Majesteit in de 7 en 4 Corles gestyft wierden, 't geen hen zo stout maakte, dat zy zelf binnen de Candische Gravetten dorsten komen roesemoesen, 't welk zyn Majesteit, zo veel doenelyk, weeren moest, en zich voor hunne lagen hoeden.

Zyn Ed. zag 't groot Ontzet van Batavia nu alle uuren te gemoet.

Den 19. Mey maakte zyn Ed. zyn Majesteit bekend, dat de Majoor *van der Laan*, de Fortresse Caleture sterk had beschoten; dog dat de Vyand dezelve merkelyk versterkt, en met 4 Instantias (of Vaandels) uyt Colombo ondersteund had; ook liep 'er een Gerugt, dat *Caspar Figero* in Caticapale zyn Majesteits Dessaves onvoorziens had overvallen, dog dat zyn Majesteit kort 'er aan 3 of 4 Instantias zou verslaagen hebben, waar van zyn Ed: nader tyding en zekerheid verwagtte; en alzo zich ontrent onze Baey eenige Portugeesche Fre-

A. 1655. Fregats vertoonden, had zyn Ed. twee Jagten uytgeruſt, om de zelve tot Colombo, Jaffanapatnam, Man-Aar, Pambanan, of waar zy 't henen wendden, te vervolgen.

Den 9. Juli, maakte zyn Ed. den Keizer de Zege bekend door de onzen op de Portugeeſche Troupen van Ontzet voor Gale bevogten, en hoe zyn Majeſteits Geſanten dat zelfs aanſchoud hadden, dat de Onze een Fregat op Gunderas ſtrand tegen de Wal gejaagd, 2 dito door 't Jacht de Leeuw, in Gales Baey opgebragt, en hunnen Generaal van Colombo, *Antoni de Souſa Coutinho* gedwongen hadden, met zyn andre 8 Fregats buiten om te moeten loopen; waar door de Portugeeſen geweldig buiten hun ſtreek geraakt waren, behalven dat wy veel Portugeeſen en Swarten Gevangen bekomen hadden; dog, volgens de laatſte berigten, was de vyand binnen Caleture nog 12 of 15 Inſtantias ſterk; maar zo ras ons groot Ontzet, dat nu voor de hand was, zou aangeland zyn, twyffelde zyn Ed. niet, of wy zouden in ſtaat zyn om hen, door zyn Majeſteit onderſteund, dit Eiland geheel te doen ruimen, en alle de veroverde Steden in zyn Majeſteits handen te ſtellen.

Groote beloften, maar van welke egter niet veel te wagten ſtond, zo lang onze ſwaare Onkoſten van Oorlog niet vereffend waren, waar op zyn Majeſteit weinig ſcheen te denken.

Dus vielen'er nu en dan eenige ſchermutſelingen van weinig belang tuſſchen ons en de Portugeeſen, of tuſſchen hen en den Keizer voor, wiens Volk in Januari Aº. 1655. wakker geſlagen wierd, waar op hy na boven trok, om uyt te pruylen, maar daar viel niets van Gewigt voor, dan na dat de Heer *Gerard Hulft* hier verſchenen was.

A. De Heer Hulft A. op lon

Deze Heer, Directeur Generaal van Indiën, en den Heer *Maatſuyker* in de weg zynde, was door een fyne Jeſuiten-ſtreek van dezen Opper-Landvoogd overreed, om van Batavia als Veld-Heer na Ceylon te vertrekken, gelyk wy in 't Leven van de Heer *Maatſuyker*, onder de Stoffe van Batavia, breeder getoond hebben.

Deze Heer, in 't jaar 1655. op Ceylon gekomen; veroverde den 15. October de Veſting Caleture by verdrag, waar van men de Articulen, en verdere omſtandigheden, by *Baldeus* zien kan, gelyk mede in wat agting deze Heer by *Raja Singa* was.

V ove Cale

Aº. 1655. den 9. November, heeft hy met geen minder dapperheid de Stad Colombo aangetaſt, dog den 10. April, 1656. te naeuwkeurig de Werken gaande beſigtigen, en bezig zynde om zelfs de brand van een Galdery, door eenige Vuurwerken der Portugeeſen veroorzaakt, te leſſchen, wierd hy zeer ongelukkig ontrent het ondergaan van de Son met een Roer-kogel getroffen, waar aan hy ten eerſten overleed, hoewel 't Fort Kais nog den 28. dito veroverd is.

Bele Colo bo,

En w doo ſcho

Een Gedicht door de Heer *Vondel*, hier op gemaakt, zien wy onder zyne Gedichten op Afbeeldingen. Fol. 557.

OP DEN EDELEN HEER
GEERAERD HULFT.

Eerſten Raad en Directeur Generael van Ooſt-Indiën, Opperbevelhebber over de Krygsmagt, zo te Water als te Lande gezonden naar Ceylon, *en de Kuſt van* Indiën.

DE Hoofdbevelsheer HULFT, om Lisbons magt te dwingen,
Quam dus Kolumbe, uyt laſt der Maatſchappy, beſpringen,
De Zee-Stad zwichtte in 't ende, en om het hart bekneld,
Stond ademloos, en reede op 't punt van overgeven,
Als hem een Kogel trof, in 't opgaan van zyn Leven,
Zoo ſtorf dees Veld-Heer, ſtaande in 't Harnas, als een Held.

Na

A. 1660.

Na zyn Dood nam de Landvoogd, de Heer *van der Meyden*, de Saaken als Veldheer op zig, hervattende den ſtorm den 7. Mey op Colombo, veroverde 't Bolwerk Victoria, toen St. Joan genaamd, en nam den 12. Mey die Stad by verdrag in, zedert welken tyd zy ons Hoofd-Comptoir geworden is.

Deze Stad hadden de Portugeeſen ontrent 150 jaaren bezeten, en wierden nu door ons Volk, niet tegenſtaande zy den 18 Mey A°. 1655. met den nieuwen Landvoogd, *Antonio de Souſa Coutinho*, een groot ontzet gekregen hadden, na een beleg van 6 maanden en dappere tegenweer, daar eindelyk uytgedreven.

A°. 1658. wierd de Stad Toetocoryn de 1. Februari door den Majoor *vander Laan*, en het Eiland Man-Aar den 22. dito, door de Heer *van der Meyden*, en den 22. Juni het Koninkryk Jaffanapatnam verovert, waar by in Auguſtus de Stad Nagapatnam volgde, en aldus wierden de Portugeeſen geheel en al uyt dit Eyland, daar zy zo lang geneſteld hadden, geboend, van alle welke veroveringen der dappere Batavieren, op Ceylon zo kort na den andren, de Heer *Baldeus* ons de nette omſtandigheden verhaald, waar na toe wy den Lezer, om niet te wydloopig te zyn, moeten wyzen. Te meer, alzo onze meeſte toeleg is, om dingen, die men by anderen niet vind, te ſchryven.

Raja Singa ondertuſſchen ziende, dat wy de by ons veroverde Steden aan hem, volgens zyne verwagting en de belofte van de Heer *Hulft*, zo hy voorgaf, niet overgaven, begon niet weinig tegen ons verbitterd te werden, en ons alle nadeel, toe te brengen, waar in hy menigte van jaaren daar na, en zo tot het einde van zyn leven, aangehouden heeft, den eenen tyd zig nog wel wat beter, als den andren, gelatende.

A°. 1660. nam hy den Ouden en Jongen *Cnox*, met eenige Engelze Gevangen; dog de Soon ontvlugtte A°. 1679. by ons.

In dit zelve jaar gaf de Heer van der *Meyden* deze Landvoogdy aan de Heer Commiſſaris *Ryklof van Goens*, die hier in vorige tyden al met dezen Eertitel, dog ondertuſſchen A°. 1655. eens na 't Vaderland geweeſt was, over, maar dat deze Heeren ganſch geen Vrienden waren, zal ons in 't vervolg, en wel byſonder uyt den Brief van de Heer *van Goens* van den 10. November blyken, en dat hy de Heer *van der Meyden* na Batavia opgezonden heeft, hoewel hem haar Edelheden kort 'er aan weer na Ceylon zonden.

Ondertuſſchen vertrok de Heer *van der Meyden* na Batavia, alwaar zyn Ed. een vertoog van Ceylons Staat, van den beginne af dat wy het veroverden, aan haar Edelheden overgaf, 't welk, alzo 't groot Licht aan den Lezer ontrent de Saaken van Ceylon geven zal, wy noodig gekeurd hebben, als iets zeldſaams hier by te voegen.

UYTTREKZEL uyt een Korte Vertooning, hoe onze Bedienden van tyd tot tot tyd voet op Ceylon bekomen, en de Portugeeſen dit Eyland afgenomen hebben. Mitsgaders hoe *Raja Singa* zig middelerwyl tegen ons en de Portugeeſen gedragen, en wat profyt, tot vergoeding der groote by ons gedane Onkoſten, (behalven de Caneel die geſchild wierd) daar al valt, als anderzins meer, aan den Edelen Heer Gouverneur Generaal, en de Ed. Heeren Raaden van Nederlands India overgeleverd.

MYN EDELE HEEREN.

Vertoog van de Heer Landvoogd van der Meyden, wegens Ceylons ſtaat.

NA dat Koning *Emanuel* van Portugal, A°. 1697. door *Vaſco Gama*, de Ooſt-Indiſche Vaart langs Caap de goede Hope eerſt ontdekt, en alle de beſte Havenen en Baeyen had doen bezetten, zyn ontrent honderd jaar daar na onze vereenigde Nederlanders mede hier komen handelen, en is de Zeevoogd *Joris van Spilbergen* A°. 1602. voor Baticalo, en daar na met den Keizer van Candi over een quantiteyt van Peper, en voorts over den Caneel met dien Vorſt in geſprek geweeſt, om die, was 't mogelyk, voor een redelyke prys te erlangen, en hem die dan jaarlyks af te komen haalen. 't Jaar 'er aan verſcheen hier ook de Onder-Zeevoogd *Sebalt de Weerd* met 6 ſchepen, dog hy wierd (God beterd) met in de vyftig Nederlanders den 1. Mey, A°. 1603. verraderlyk vermoord; dat zyn Majeſteit verontſchuldigde, om dat *de Weerd* hem als had willen dwingen, om aan boord, of ten minſten aan Strand te komen, om zyne ſchepen te bezien, of dat hy hem anders Punto Gale niet wilde helpen vermeeſteren; hoewel het waarſchyne-

A. 1660. lyker was, dat de Portugeesen, met welke hy nu al weer bevredigd was, dit ons dus besteld hebben, om ons geheel en al van Ceylon te verdryven, hoewel andre de schuld aan 's Keizers Gesant, met de *Weerd* van Atsjien mede overgekomen, en wat veragtelyker, dan wel de Portugeesen, door hem behandeld, geven, die ook meynen, dat hy uyt Wraak over dien hoon, van de Portugeesen, aan 't hooger, en hem aan 't laager eynde van een maaltyd gezet te hebben, den Keizer niet alleen tegen hem opgezet, maar den zelven ook wys gemaakt zou hebben, dat *de Weerd* eenen aanslag en Verraad tegen 's Keizers leven smedende, en geen andre dan deze reden had, om den Keiser zoo ernstig binnen zyn schip, en aan strand te versoeken.

Egter beide deze Natien naderhand weer in Oorlog geraakt, en den Keizer *Don Jan* overleeden zynde, heeft *Raja Singa's* vader, *Seneraad Adasseyn*, gesuccedeert zynde, nog al verscheidemalen na de Kust, en herwaard om Hollandze hulp geschreven, en A°. 1612. eenen *Marcellus Boschhouder* over Choromandel na Jakatra, en zelf na 't Vaderland gezonden; dog de Majores nog te versch aan de Moord van de *Weerd* gedenkende, en zyne schoone belofte niet te sterk geloovende, heeft zich *Boschhouder* na den Deenschen Koning begeeven, van wien hy eenige scheepen en Krygsvolk kreeg, om de Ceylonze Majesteit tegen de Portugeesen te helpen, gelyk die ook herwaards stevenden; dog *Boschhouder* onderweeg overleden, en den oneenigen Deensen Adel met hunne schepen ontrent Sambanture ten Anker gekomen zynde, gaven aan *Senerad Adasseyn* kennis van hum komst, die eenige Opperhoofden, met de Wed. en Staat-Juffers, van *Marcellus Boschhouder* liet boven convoyeren na Candi, zonder voor 't groot verschot eenige partyen Caneel, Peeper, of andre behoorlyke vergoeding te doen, latende verder de Deenen met hunne schepen en eysschen aan de grond zitten, die eindelyk onverrichter Sake, na 't verliesen van eenige hunner beste schepen in 't quade Moesson, en zeer misnoegd na Choromandel vertrokken, schoon hun Generaal *Roeland Carpe*, en meer andren, menigmaal aan den Keiser *Adasseyn*, en aan *Raja Singa*, om vergelding verzogt hebben.

Ondertusschen heeft de nu Regeerende *Raja Singa* A°. 1636. met groote belofte na Paliacatta, en na Batavia, om hulp geschreven, dat wel een jaar onder weeg bleef. Ook hadden haar Edelheden van hier geordonneerd, dien Keiser op zulken wyze mede aan te zoeken, dat ondertusschen geschiede door des Heeren *Carel Reynierszoon* 's goede voortbestelling met *Jan Thyszen*, *Adriaan Helmond*, en *my*, volgens *Raja Singa's* eygen versoek, daar op wy per 't Jacht de Valk in November 1637. ongevaar 7 mylen Bezuiden Baticalo hier gekomen zynde, door zyn Majesteits gebied wel 25 Duitze mylen gezeild hebbende, over de Rivier Mawieleganga annex der Provintie Bintene, by dien Keizer quamen, die over onze komst verblyd zynde, ons verhaalde, hoe der Portugeesen Generaal, *Diego de Melo de Castro*, in Columbo al kennis van zyn handeling met ons hebbende, daar over aan zyn Majesteits broeder, den Prins van Mature, geschreven had. Eyndelyk largeerde de Keizer ons, met beloften van genoegzaame vergoeding voor alle onkosten der E. Compagnie tot afbreuk der Portugeesen op Ceylon, met nog 3 Gecommitteerden, en een Missive aan den Heer Admiraal *Adam Westerwolt*, dien wy met de Offensive Vloot voor Goa vonden, en van 't verhandelde by ons en den Keizer verslag deden.

Ondertusschen hitste de misnoegde Cingaleesen (die by de Portugeesen opgekweekt, en zelf tot Dessaves gesteld waren) hunnen Generaal, en zyn aanzienelykste kitteloorige Officieren, hevig op, die met hunne magt van 400 blanken, en eenige duizend swarten, A. 1638. na Candi optrokken, om de Koningzen in de bovenlanden te bestoken, en die onder gehoorsaamheid te brengen, die hen tot Candi vlugtig stelden, en ondertusschen de Portugeesche Legers bezetteden, en, na verscheide schermutzelingen met hunne Oversten, veelen der zelven versloegen, en ook de rest van hen gevangen kreegen.

Waar op de Commissaris met de zamenspannende Dessaves zich na de laage Landen voegden, en zommige paggers afliepen; hebbende de Portugeesche door 't hoog in 't Gebergte op te marcheeren, hunne Generaals, *Don Nunho Alveres Prere*, en *Constantinus de Saa* verlooren, onder *Senerat Adasseyn*, en *Raja Singa*.

Kort 'er aan vermeesterde *Westerwolt* in Mey 't Fort Baticalo, en maakte een Contract met *Raja Singa*; konnende toen Trikoenmale (waar in geen 50 Soldaten lagen) mede zeer ligt veroverd werden; dog 't scheen dat *Raja* eerst een preuve van 's Compagnies bezetting in Baticalo hebben wilde.

A°. 1639. veroverde de Heer *Antoni Caan* Trikoenmale, de Directeur Generaal *Philip Lucaszoon* den 9. Feb. 1640. 't Fort Nigumbo, en den 13. Maart

50. Maart 1640. de Heer President *Willem Jacobszoon Coster* de Stad Gale stormender-hand; zonder dat de Koningze daar iets in hielpen, als, zo ras 'er geen gevaar meer was, met buyt te plunderen, en te deelen. Waar door dan (alzo al de magt der Portugeesen tot Gale's behoudenis by een geschraapt was) Colombo zeer zober van Borgers, wapenen, en Soldaten bezet bleef, zo dat zy qualyk buiten de poorten dorsten komen, waar door *Raja* die slecht Gefortificeerde Stad wel zeer licht had konnen veroveren; dog, toen al considererende, dat 't beter was van twee Natien gecaresseerd, als van een stoute wydberoemde overheerd te werden, liet hy de Portugeesen weer adem scheppen.

Coster, ondertusschen by hem in Candi verschynende, kon op al zyn billyke versoeken voor de E. Compagnie weinig verkrygen, wierd vrugteloos opgehouden, tot zo lang, dat hy 't niet langer konnende opkroppen, tegen de Hofs-Grooten stout begon te spreeken, hen te schelden, en te dreigen, dat zy den Keizer overdroegen, die daar op *Coster* zyn afscheid zeer haastig toestond, en hem zonder eenig Eerbewys, of Statie vertrekken liet, latende hem door zyn geleiders na Baticalo met zyn 4 Oppassers schelmagtig vermoorden. Een slegte Belooning voor *Costers* trouwe diensten aan den Keizer, aan de welke hy Trikoenmale, en alle de Landen, en Inwoonders van Gale en Mature, met hunne Geregtigheden, had overgegeven, en aan zyne Gemagtigden laten volgen, en die alleen maar dikwils de geschilde en de nog in te oegstene Caneel per de noodige Provisien binnen Gale geeischt had.

Daar op kregen de Portugeesen, nog in dat jaar, secours van Goa, hernamen Nigumbo den 8. November 1640., en benaeuwden ook Gale, zonder ergens in door de Keizerzen, volgens beloften, geholpen te werden, die ten eersten alle de Beneden-Landen verlieten, en de zelve aan onze Vyanden weer overgaven, of inruimden.

Dit duurde (schoon aan *Raja* Baticalo mede over gegeven was en hem nog veel meer door den Heer Ambassadeur *Pieter Boreel* aangeboden wierd) tot A°. 1644., toen de Heer *Francois Caron* Nigumbo weer stormenderhand innam, en met 4 aarde Punten, en Gardynen, buyten met aarde Sooden omzet, versterkte, laatende daar in ruym 500 man tot bezetting. Der Portugeesen Generaal *Don Philippo Mascarenhas*, meende, na 't Vertrek der Vloot na Gale, die plaats wel te herwinnen, dog dit ontschoot hem zeer, alzo hem in 't schielyk bestormen zo veel volk afgeslagen wierd, dat hy genoodzaakt was, met de rest op te breken, en weer na Colombo te keeren. A. 1660.

Ondertusschen quam de Heer *Joan Maatsuyker* in Goa, en sloot met den Viceroy, *Joan de Telles de Meneses*, Grave van Aveyras, zo bondigen Contract (tot Limietscheiding tusschen de weerzydsche Sterkten) als de E. E. Majores wenschten, die verder effectueerden, dat hy A°. 1646. na 't wel verrichten van zyn Saaken hier weer retourneerde; dog *Raja Singa*, ons de 7 Corles misgunnende, liet zyne Struik-Roovers nu en dan 'er in grasseren, waar onder de Portugeesen wakker stookten, en by den Heer Gouverneur *Joan Thyszoon* zo veel te weeg bragten, dat de openbaare Oorlog tegen de Koningsen afgekondigd wierd, waar na de Commandeur *Nicolaas Jacobszoon Overschie* van Nigumbo, boven Comp^s. Limiten uyt Hiriale, *Raja Singa's* tamme Olifanten dede opvangen, waar over zich die Majesteit zoo gehoond achte, dat hy al zyne magt magt by een trok, en zig daar mede aan ons Leeger en Volk in de 7 Corles wreekte, die zig niet behoorlyk queten, en zich buiten nood, of zonder verdediging, overgaven.

Echter wierd, by *Maatsuykers* wederkomst, Nigumbo, Gale Corle, en de Landen van Mature met haare Inwoonders wel verzekerd, de Caneel geschild, de wilde Olifanten gevangen, en alle andre Inkomsten des Lands geint, en *Raja Singa* door vriendelyk schryven gestild, die daar op met zyn Krygsvolk weer na boven trok, zonder de Portugeesche buyten wagt, (gelyk als of zy malkanderen bevorens genoegzame belofte van Vrede gedaan hadden) eens te moejen, en dit bleef zo tot in 't laatst van A°. 1648. continueren, eer zyn Ed. onze resterende Gevangenen door eenige Gesantschappen uyt Candi verlost krygen kon.

Waar voor de Keizer (en ook om de Vrede) nu de Inwoonders van Mature's District meinde onder zyn gebied te krygen; dog dat wierd door zyn Ed. in 't begin van A°. 1650. zoo wel beschikt, dat *Rampot* zynen Dessave, volgens zyn eygen versoek, uyt Gale en Mature vertrok. Dit nu *Raja* qualyk gevallende, liet hy dit egter eyndelyk zo als henen sleuren, zonder daar over een harnas aan te trekken, dog met het begin van den Oorlog tegen de Portugeesen in 't laatst van A°. 1652., heeft hy zich met ons tegen die Vyanden verklaard, zo om dat der Portugeesen Soldaaten met eenige voornaame Borgers tegen hunnen Capiteyn Generaal *Manuel Mascarenhas Homem* Muytineerden,

en

A. 1660. en hem vaſtzetteden; behalven andere redenen, die zyn Majeſteit hier toe aanzetteden.

Deze zamenſpanners vergaderden hun meeſte magt in Colombo, trokken ſchielyk met 800 blanken, en veel meer zwarten, na onze Pagger Anguratotte, die hen na 11 dagen Belegering, en 't doodſchieten van eenige Perſoonen, den 8. Jan. 1653. met 98 duytſen, 24 Javaanen, en meer Laſcaryns, onder Conditie van hen in redelykheid te zullen verloſſen, overgegeven wierden, zo als wy de onzen op dien zelven agtermiddag, met ruim 300 Soldaten en wat meer Inlanders meinden te ontzetten; dat ons waarſchynelyk egter niet wel gelukt zou hebben (al had ons Volk zich niet overgegeven) om dat zy egter meer als eens zo ſterk in hun voordeel laagen op enge toegangen, en de onze zeer bezet waaren, en zo de Portugeeſen toen hunne Victorie op ons aftrekkend volk na Caleture hadden vervolgt, zy zouden ons nog meer afbreuk, dan dezen, gedaan hebben.

Met dat nu *Raja Singa* vernam, dat de onze op Anguratotte in nood waren, deê hy zyn Deſſave op des vyands quartier by Cottegore aanvallen, en des zelfs buiten-wagten tot de Paſſen ontrent Colombo verſlaan, waar over de Gouverneur en Capiteyn Generaal van hun geheel Leeger cito uyt de Pasdum en Reygam Corla na Colombo ontboben wierd, en na dat zy de Koningzen weer wat na Colombo, en van honk gejaagt hadden, leiden het de zelve op onze Buitenwagten van Nigumbo toe, daar die maar drie blanke koppen verraſten, en kort daar aan met al hun fluksſte Soldaten om Proviſie de vier en zeven Corles gingen bezetten, wanneer *Raja Singa* met veel Krygsvolk van den Ouvaſen kant na Saffragam (hoofdplaats der 5 Corles) afzakte, welke den Portugeeſen Deſſave, met eenige Compagnien daar leggende, tot Goerbeville dee retireeren, waar door wy elkanderen toen beter konden ſecundeeren, en Gale Corle en Matures Diſtrict geheel onbekommerd wel inhielden.

Ondertuſſchen arriveerden den 10. Mey 12 Fregatten met een ander Oud Generaal, genaamd *Franciſco de Melo de Caſtro*, eenige nieuwe Officieren, Soldaten, en veel meer behoeften van Goa voor Colombo, zynde toen onze Kruiszers door hard weer (God beterd) maar 2 dagen te vooren opgebroken uyt die bezetting, en na Gale's Baey verzeild.

Deze Armade verſterkte de Portugezen in Colombo zeer; dog zy zetteden egter hier af geen Volk tegen ons uyt, gebruikende die maar tot verſterking van hun Leeger in de vier en zeven Corlas boven, daar zy tegen de Koningzen op hun hoede lagen, om hunne Caneelſchilders en Inwoonders te bevryden, welke zy al mede niet zonderlings aandeden.

Dog *Raja Singa*, gemerkt hebbende, dar de Portugeeſen van Toetocoryn binnen Colombo in September A°. 1653. weer met Mantimentos verzien waren, en dat wy met de vier eerſte ſchepen, (waar mede de Heer Oud Gouverneur *Jacob van Kittenſteyn* zyne verloszing toegeſtaan wierd) niet een Soldaat, tot verloſſing van die daar al lang om verzogt hadden, kregen, nog ook in 't laatſt van Octob. daar aan per d'Heer Commiſſaris *Ryklof van Goens*, met nog vier andre ſchepen na Perſien en Suratten gedeſtineerd, al mede niet erlangden, begaf die Majeſteit zich met zyn om laag gebragt meeſt uytgeteerd volk van ontrent de Portugeeſche Leger-wagten in November van Carvanello, als elders, door de vier en zeven Corlas, na Candi weer tot zyn ruſt.

Zo als de Portugeeſen van dien gevreesden hoop ontſlagen waren, quamen zy met hun macht weer voor Nigumbo, om de onzen uyt te lokken, en om eenige avantagie te krygen; dog zy, daar niet veel opdoende, gingen in 't begin van A°. 1654. weer aan Caleture's bovenkant, en Rivier, Reygam en Pasdum Corle legeren, van waar zy haar partyen nu en dan door Pasdum-Corle en Wiela-witte Corle, tot Pittigelle eu Alican om 't Gewas, en Beeſten, en vordre Roofuytſtierden, die de E. *Jan van der Laan* by avantagie langs ons Strand wis genoeg zogt aan te randen, des ik my cito met nog weinig Soldaaten op den 20. Maart uyt Gale na Caleture begaf, van waar wy den 23. dito met alle onze Magt 't voortmarcheerend Portugees Leeger over Verberin, na Matu, Dova Dodan Godde, en Tiboen zogten, die wy den 26. 's morgens een half uur verder op hun voordeel (zynde 'er een diepe Spruyt tuſſchen beiden) ſlagvaardig vonden, daar ons volk niet verder door koſten, en, na een uur chargeerens wat buyten ſchoots retireerden, om de Portugeeſen by ons te lokken; doch zy dorſten ons niet naderen, nog de goede pas verlaten, anders had men de zelve apparent toen in route geſlagen, zynde aan hunne kant meer Krygslieden gequetſt en dood gebleven, als aan onze zyde. Met welk gros op Tiboen wat geruſt en gegeten hebbende, wy na Caleture, en zy uyt Compagnies District over de Rivier na Co-

na Colombo marcheeren, daar zy voor hen 5 Gallioenen met een secoers van 900 man vonden, gelyk ik per 't Jacht de Zeerob, om de Visite in Nigumbo te doen, op den 29. Maart voor Colombo pas buiten een groote Kanon-schoot wel beoogde, die drie Compagnies Jachten, de Windhond, Rhinocer en Drommedaris, geabordeerd, en tot voor Nigombo's Rif, al slaande, dryvende en zeylende, God dank, niet een Jacht hadden konnen vermeesteren; van waar de Portugeesen door verlies van haaren Capiteyn *Moor*, en nog veel dooden en gequetsten, op den 23. Maart in den avond de stevens na Colombo wendden, en onze Jagten voornoemd, zich onder Nigumbo's Kanon zalveerden, welkers Opperhoofden ons cito te Water en te Land bedeelden, dat met 5 Gallioenen ruym 1000 blanke koppen van de Indiaanze Kust voor Ceylon aangeland waren, derhalven ik weer na Caletuure keerde, zonder agtervolgd te werden, en wierd by den raad eenpaarig besloten, Caleture te verlaten en Nigumbo, zo veel wy konden, te secoureeren, dat in 't eerst van April wel geschiede; dog den vyand met meer volk uyt Colombo versterkt zynde, quam van Galkisse Caleture weer bezetten, en op Alican leegeren, daar tegen wy (na 't beter bemannen der Jachten, en van Nigumbo) 200 Soldaaten 80 Javaanen, en een party Lascaryns (niet meer volk konnende missen) afzonden, om onze lang beheerste Landen, Caneel-schilders, en de Inwoonders te dekken, gelyk (God dank) doorgaans geschied is. Waar op het den Heer Commissaris *Ryklof van Goens* in 't Retourneeren van de Vloot van Suratte in 't laatst van April, en 't eerst van Mey ook zoo wel gelukt is, dat zyn E. 40 Fregatten voor Atcheira, en al de 5 Gallioenen (maar by 2 teffens in 't Gezicht) ontrent Cabo de Ramos destrueerde, en 20 van onze Anguratotze Gevangens verloste, en op Gale aan Land bestelde, waar door de Portugeesen weinig volk met Fregatten na Ceylon zenden konden, derhalven van weerzyden, nog ook van de Koningzen, niet zonderlings uytgeregt wierd, tot dat wy in Juli ons Leeger, weer wat versterkt, tot Bentotte (recht tegen over den Vyand, de Rivier maar tusschen beide zynde) uytbragten, daar de zelve op den 11. Augustus meende, dat 'er maar weinig Volk was blyven leggen, dat zy wat dagten op te scherpen; dog de Portugeesen verlooren daar by in de 30 blanke koppen, en eenige Thony's, zo dat hunnen moed vry verkoelde; om met de meer uyt de 4 Corlas ontboden Portugeesen langs den bovenkant in ons Land te vallen, en de Caneel- en Areek-oegst, en de Olifants-vangst te stutten. A. 1660.

Ondertusschen kregen wy den 13. September, per de Jagten de Tortelduyf, Roode Leeuw, en Cabbeljauw, een Recruitje van 50 Soldaten, en den 4. December met 't Jacht de Konyn nog 54 versche Soldaten, die, nog met 150 Matrozen van de Cargasoen-schepen per de Heer Directeur *Henrik van Gent* in passant op den 9. dito 1654. voor Gale om versch Water, als anders, aangekomen, by al onze macht in 't Leger op Bentotte gevoegd wierden, daar mede wy den 16. dito voor den dag, ruim een half myl boven beide de Legers met in de 20 Cattapanels, 690 zo Officieren, Soldaten, Matroosen, en Javaanen, als ook meer Cingaleesen, de Rivier Alican onverhinderd wel passeerden; maar vonden in 't aandoen van 300 uytgelezen blanke Portugeesen, ettelyke Toepassen, en Cingaleesen, zo harden en langen tegenstand, dat onze meeste Cingaleesen 't op de loop stelden, en den E. *van der Laan* met 10. Compagnien Soldaaten agterwaards retireerde, die, na een poos weer opgezocht en by een vergaderd zynde, hy al aan strand voort deede trekken, wanneer wy de Vyanden eerst voortdreeven, en haar metaalen stuk, zwaar over de 1000 pond, kregen, die gedurig extraordinaar couragieus al defenderend retirerende, ruym een myl tot in den avond gevolgd wierden, agter latende ontrent 60 doode soldaaten, behalven dat zy nog veel meer gequetsten voor uyt gezonden hebben.

Zulks deede hun Leeger van de bovenkant van Malvane en Colombo intrekken, welk de Koningzen agtervolgden; maar de Portugeesen, ziende, dat wy niet verder op Caleture attenteerde, en al hun volk goede maanden gegeven was, trokken die in Jan. 1655. weer schielyk opwaard, en sloegen *Raja's* vier Corlas Dessave een party volk af, gelyk ook met hun aangeland Secours van Jaffanapatnam en Man-Aar, en veel toegevallen Lascaryns der 7 Corle Dessave, wien zylieden tot by Candi's enge passagies volgden, en de Landlieden beroofden, waar door zyne Keizerlyke Majesteit zo vertoornde, dat hy zyn meeste Macht by een deed verzamelen, en op den 5. April zyn Avantguarde van den Capiteyn *Moor*, *Caspar Tigero* ontrent Attapittin en Cottacapales Paleyzen geslagen wierd, waar over die Majesteit zich met de byeengeblevene weer opwaard na Candi begaf, en daar bleef pruylen. Ja 't qualyk vervallen van den nieuwen Generaal

A. 1660. *Antonio de Sousa Continho* met ontrent 500 soldaaten in 8 Fregatten op den 18 Mey kort 'er aan ontrent Gale, slaagde ons ook zo wel, dat daar af per het Jagt de Leeuw en 't Konyn 2 Fregatten met al 't volk, en de ingelade proviande veroverd, 2 Fregatten aan Strand, en den voornoemden Generaal buytenom tot Punto das Pedras gejaagd wierd, en maar 2 a 3 Fregatten binnen Colombo's Baey raakten, alwaar de Generaal met redelyk Convoy van Jaffanapatnam, en Man-Aaar over Putaloa, Calpentyn, en de zeven Corlas den 7. Augusti in Colombo gekomen, en geauthoriseerd is, visiterende met den Capiteyn *Moor*, *Antonio Mendes d'Arangie* eens Caleture, dien hy met ruym 300 kloeke Soldaten, en ettelyke zwarten daar liet blyven leggen, en den Capiteyn *Moor*, *Gaspar Tigero*, met al zyn onderhoorig Volk van den bovenkant ontrent tusschen beiden by de Werken ontbood.

Ondertusschen verzuimde de Heer Directeur *Gerard Hulft*, en inzonderheid de Majoor *van der Laan* (die daar toe kennis genoeg had) 2 a 3 Jagten uyt de Vloot van Commerins hoek half September voor Toetocoryn te zenden, om der Vyanden Provizie-Caffila binnen die Eylandekens te bezetten, mitsgaders de Portugeesen hun volk van Caleture mede in te trekken, te meer, doen zy wisten, dat zyn Ed. met zulken grooten macht van Volk en Schepen voor Nigumbo aangeland was, en getragt had hen over de Matuaelze Rivier te bestoken; dog die Armaede, in 20 Fregatten en andre Barken bestaande, met allerley noodwendigheeden, van Jaffanapatnam en van de Kust van Indiën by een gezameld, zeilde toen digt voorby Nigumbo (onze Schepen ten anker blyvende leggen) henen, alle behouden binnen Colombo's Baey, wanneer de Hr. *Hulft* met een Jacht van Wingurla tyding bequam; hoe uyt Portugal een nieuwe Viceroy met 3 Gallioenen, een Jacht, en veel volk aangeland was, daar op zyn Ed. den 25. dito voorstelde, die tegen te vaaren, onder weg by Mormagon of de Aguada te ontmoeten, of desselfs secours voor Colombo uyt de schepen ten anker in te wagten. Dog zyn E. verviel beter met 4 schepen, en een deel Soldaten, voor Verberin, alwaar hy den 28. dito by ons Leeger op Macoene conjungeerde, 's anderendaags 't Fort Caleture belegerde, dat wy door gebrek van Provizie haast vermeesterden, en dienvolgende hunne onderweeg gecommandeerde 600 a 700 blanken, en veel meer Cingaleeze Ontzetters, op den 17. October tot voor Colombo geheel verstoegen; en 's anderen daags die versterkte Stad zeer gemakkelyk rondom besloten, wanneer de Koningzen verheugd uyt 't Land allerwegen mede sterk afquamen, om ons te assisteeren, die de Calappus-boomen tot de Batteryen hielpen omkappen, en aanbrengen; dog na 't dier genoeg bressen schieten, en de eenpaarige Resolutien van alle de beroepe Raadspersoonen, van eerst op 't Waterpas aan te vallen verlooren wy (God beterd) in die bestorming ongevaar 300 blanke koppen met de in de Stad geblevene, en kregen ruym zo veel gequetsten, (behalven de zwarten) echter met aanhouden, approcheren, uythongeren, 't ongelukkig doodblyven van den Valjanten Heer Directeur Generaal *Hulft*, loffelyker Gedagtenis, (in 't arbeiden aan de Galdery, en 't buyten weeren van 't Goaas afgeprest Portugees Secours, 't welk door onze Jachten voor Toetocoryn bezet lag) zyn zy dat op den 7. Juli in der Nagt met 15 ligte Fregatten van daar binnen de klippige Reven door Pambenaar ongevaar met 500 Soldaaten tot Jaffanapatnam ontslipt, waar na wy op den 12. Mey 1656. Colombo met redelyk accoord wel inkregen, dog zo haast als *Raja Singa* dat hoorde, begeerde zyn Majesteit uyt wangunst terstond wel speciaal, dat men Colombo, en Nigumbo, volgens beloften van den Edelen Heer Directeur Generaal *Hulft*, aan zyn Majesteits Dessaves moest overgeeven, daar op wy hem Nigumbo prezenteerden, en de meeste part van Colombo ook zouden demolieeren. Egter bleef de Majesteit nog t' onvreede, berstende eindelyk zeer onredelyk uyt tot het doen aanhaalen en doodslaan van onze blanke soldaten, en zwarte Inwoonders, en 't troubleeren van de al lang by de Compagnie beheerste Landen, 't geen ik verscheidemaalen schriftelyk aan hem verzogt, dat hy geliefde na te laten, of dat wy eyndelyk met genoegzame protestatien genoodzaakt zouden werden, ons daar tegen te stellen, gelyk ook den 10. en 11. November, met 't verdryven van hem en al de zynen van ontrent Colombo en Regamwatte, geschiedde.

Ook gaven wy den 20. dito den Heer Majoor *van der Laan* per de Jachten de Windhond en 't Haasje, rykelyk voor Gamron geladen, afscheid over Gale na Batavia, en den Heer Commandeur *Adriaan Roothaas* met de Oorlogsjachten de Dolfyn, 't Zeepaard, Vlissingen, de Schelvis, de Zeerob, de Romeyn, en nog 4 Fregatten zamen wel gemonteerd, en met 612 man voorzien, om met de Vloot voor Goa te Combineeren, en die Bhaar te bezetten, dat het N. Ooster

Ooster Moesson uyt geschiedde.

Ondertusschen quamen ettelyke ontwekenen uyt de Bosschen by de onzen, en *Raja Singa* zond van Candi een aanzienelyk Gesant, om Assistentie na Jafanapatnam, die de Portugesen (welke hun groot verlies zeer smerte) qualyk bejegenden, en vraagden of zyn schendige Majesteit hen nog meerder nederlaagen wilde berokkenen, dog de Gouverneurs van Goa ordonneerden daar op aan die van Jaffanapatnam de grote Cingaleesen beter gehoor te geven, en dat zy *Raja* ook tot hun Devotie zouden zien te bewegen, om Colombo, Gale, of Nigumbo's 7 Corlas weder te krygen; dog wy hebben niet konnen vernemen, tot hoe verre toe zy naderhand malkanderen verstaan hebben, hoewel wy wel groote gerugten 'er af gehoord; dog weinig gevolg 'er van gezien hebben, doende ons geen afbreuk binnen onze Limieten, nog belet in onzen Caneel of Areeks-oegst, Olifantsvangst, en niets tegen 't invorderen van onze andre Geregtigheden.

Den 10. Januari arriveerde de Heer Admiraal, Commissaris en Superintendent *Ryklof van Goens*, met de Avondster, op Goaas Bhaar en de Indische Kust met 260 Soldaten, 160 Matroosen, en 30 Amboineesen voor uyt tot Colombo, daar wy zyn E. met nog 450 soldaaten, 340 Lascaryns, en Matroosen op de Jachten ter Goes, de Avondster, Ter Veer, Man-Aar, Mosambyke, de Romeyn, de Boterbloem, Tayouan, de Caneelschiller, en 't Waterpas, 2 Chaloepen, en 8 groote Thoni's met genoegzaame Ammunitie, &c. verzien, ontmoeteden, daar by den E. *van der Laan*, met 270 mannen per 't Jacht Naarden om te Landen, en 't schip de Salamander, en meer volk van ontrent Toetocoryn komen zou, welk Vlek zyn E. den 1. Februari in bezit nam, en met al de magt den 20. dito tegen 600 Portugeesen gelukkig aan de Westkant van Man-Aar lande, en die terstond in de vlugt sloeg, waar op 's anderen daags 't Fort Man-Aar met 181 Gevangen, zo uyt 't zelve, als de Boszen, mede overgeleverd is.

Den 1. Maart marcheerde zyn E. met 't Leeger over Land en de Rivieren tot voor Jaffanapatnam 's Kasteel, zonder merkelyke tegenstand, daar in de Portugeesen haast vast beslooten wierden, gelyk ook in 't Fort Cays. Ondertusschen was de Commandeur *Roodhaas* voor Goa, die louter slaags geweest was tegen 10 Gallioenen, daar af 'er een verbrand, en de andre telkens onder de Kasteelen gejaagd zyn, waar door zy dan Jaffanapatnam niet konden komen ontzetten. A. 1662.

Den 27. April, A°. 1658. nam de Heer *van Goens* 't Fort Caïs, en den 22. Januari 't Kasteel van Jaffanapatnam in, en den 1. Augustus Nagapatnam, in de Tansjouwerze Provintie door den Majoor *van der Laan*, waar tegen zich 't volk van dien Naik stelde, dog zy wierden van de Heer *van Goens* zo vernesteld, dat 'er eenige honderden Malabaaren dood bleven, en gequetst wierden; waar op zy accordeerden, dat onze Bezetting even als die der Portugeeschen in Nagapatnam zou blyven.

Daar op voer zyn Ed. toen voort na Palleacatta, en quam, na verrichter Sake, weer na Jaffanapatnam, Man-Aar, en Colombo, daar hy den 3. November verwelkomt wierd, en alles in goeden stant vond, ging toen na Malabar met de Magt, en vermeesterde de Heer *van Goens* Coylan schielyk, vertrok toen met de macht na Cananoor, daar ordre van UE. Ed. kreeg 't exploit te staaken, en ten eersten 500 Soldaten herwaard te zenden, dat in 't eerst van Februari 1695. geschiede met Ter Goes, en Workom, en had de Heer Admiraal een tamelyke bezetting in Coylan gelaten; en wy rezolveerden, dat ik in 't midden van Februari een reys na Toetecoryn zou doen, om met den grooten Landregeerder, *Barramalle Aple Pulle*, of den Nayk van Madure, een Contract aan te gaan, dat wel voorgesteld, dog door de Dood van dien Naik kort te vooren, en 't succedeeren van een basterd Soon, die wy niet al te veel vertrouden, bleef steeken, hoewel egter in Vriendschap bleven leven.

Ik deed met een de visite in Coilan, 't welk 3000 Portugeesen en eenige duizend Nayros belegerd hadden tot onder de muragie, dat de Raad eenpaarig oordeelde het quade Moesson uyt niet in te houden was.

Wy embarqueerden dierhalven alles den 14. April, 's nagts, en verlieten 't in 't laatst dier maand, met 't volk uyt Coylan, en van de Jagten, zamen 300 man ontrent, en nog ruym 100 Soldaten, en 200 zo Amboineesen en Javaanen, als Toepasen, en 400 Lascaryns, waar mede ik den 14. May langs strand door de zeven Corlas na Calpentyn ging, om ons benaud Volk op Navi Cadu te ontzetten, dat zeer wel tegen eenige duizenden van *Raja's* volk effectueerde, gelyk ik 60 soldaaten en eenige Lascaryns uyt Navi Cadu verloste, en keerde toen, na 't slegten der Pagger, en

A. 1660. en 't versterken der Kerk aan de Calpentynze Noordhoek, den 26. May weer na Colombo; en de Koningzen zyn zedert met geen Leeger binnen Compagnies Limieten geweest.

Daar op voer de Heer *van Goens* den 25. Januari dezes jaars andermaal met de Krygs-magt van Ceylon na Malabar, daar zyn E. egter nog alles ongeredderd, en niet in staat vond, om iets te beginnen.

Ondertusschen wierd ik van hier ook, na dat ik Ceylon nog eenigen tyd waargenomen had, door zyn E. in dit zelve jaar verlost, gelyk ook daar op herwaards gekomen ben, om U Edelheden van de Zaaken, daar voorgevallen, nader verslag te doen.

In 't Kasteel Batavia,
den 20. September,
A°. 1660.

Uw Edelheden Onderdaanige Dienaar,

ADRIAAN VAN DER MEYDEN.

De Heer van der Meyden, vervangt de Heer van Goens weer A. 1661. als Landvoogd hier.

Schoon nu deze Heer na Batavia vertrokken was, bleef hy egter daar niet lang; maar, ondertusschen Ordinaar Raad van Nederlands Indiën geworden zynde, vonden haar Edelheden goed, zyn Ed. A°. 1661. weer herwaards als Landvoogd van Ceylon te zenden.

Hy verscheen hier niet alleen in dit zelve jaar; maar de Heer *van Goens* gaf ook deze Landvoogdy weer aan zyn Ed., en daar benevens ook, volgens Ordre van haar Edelheeden, deze navolgende Aanmerkingen, die al meede veel ligt aan de Zaaken van Ceylon voor den Lezer geven zullen, by wyze van Instructie over.

CONSIDERATIEN over Ceylon, by Forme van INSTRUCTIE opgesteld, na de Ordres van haar Edelheden voor den Gouverneur van dat Eyland; door de E. Heer Commissaris, RYKLOF VAN GOENS.

Kort Uyttrekzel uyt de Instructie

DAt Ceylon een kostelyk Juweel van Compagnies staat is, weten die gene, die dit Eyland kennen; en gelyk het zelve niets meer, dan de Rust en Vreede diend, alzo bestaat de naaste hoope van dien in een wyze en rechtveerdige Bestiering in 't algemein, na de Artikelen die hier na volgen.

A. 1661. Van de Heer Commissaris van Goens aan den Landvoogd van Ceylon.

Voor al werd daar toe vereischt, dat men 't Krygsvolk in een goeden staat, en met een ook een wakend oog binnen en buiten houde, voorziende alle Posten van de noodige voorraad voor een Jaar.

Men moet ook in alle manieren betragten om *Raja Singa* geen redenen van misnoegen te geven; maar veel liever hem Caresseeren, hem veel eerbied bewyzen, en liever wat ongelyk van hem lyden, dan hem dat aandoen; dog ondertusschen hem ook nergens in betrouwen, en op hem wel naeuw letten.

De voordeelen hier bestaan in 't verzamelen van Caneel, in de Olifants-Jagt, Areek-Handel, en de Inkomsten der Landen, en ook voor al in 't voortzetten van den Landbouw, en 't wel behertigen zoo van de zuinigheid in alles, als in 't vermeerderen der Winsten.

Dat in 't verzamelen der Caneel werden verzorgd ontrent 500000 ponden, op de wyze hier te Land gebruikelyk, volgens aparte Instructie aan de Capiteyn van de Caneel geordonneerd, belettende voor al, dat die Specery niet elders vervreemd werde.

Dat ook de Olifants-Jacht hier ter rechter tyd, en wel, werde waargenomen, vangende liever weinig goede, dan veel slegte Beesten, alzo dat de Compagnie in 't voeden, en verkoopen, het voordeeligste is.

't Verkopen dezer Beesten moet men schikken na de sleet buyten 's Lands, volgens styl van Negotie.

De Imposten en Pagten der Landen moet men vergrooten, na dat de tyden dat zullen vereisschen, en die voor niet min dan 8 a 10 Jaaren verhuuren, niet aan Mooren, of Heidenen, maar aan eerlyke Christenen, ook aan geen Compagnies Dienaaren van hooge qualiteyt, als Dessaves, &c. maar aan Borgers, en Inlanders.

En men moet wel bezorgen, dat ider zyn Dorp wel gade slaa, en niet laate vervallen, of dat het anders ten zynen koste aan andren zal verhuurd werden.

Ook moeten de Dessave's 'er op passen, dat geen Zaeylanden onbebouwd blyven, en dat voor al ook op de Landbouw der Compagnie moet gelet werden, waar door men hier overvloed van Ryst krygen, en de buiten Ryst zou kon-

konnen missen, dat veel onkosten voorkomen, en groote winsten geeven zal.

Waar toe nu 200 Slaven gebruikt wierden, welke na 't voltrekken van dit ondernomen werk, om ze te meer aan te zetten, haare Vryheid ook beloofd is.

Behalven de Ryst moet men ook zo veel Naetcheri, (Neli, of Djagon, zynde Turkze Tarw) als doenelyk is, zaejen, om de Slaven tot spys te dienen; als mede ook zoo veel Tabak, en Cattoen, als men maar zal konnen bybrengen.

Want de Landbouw is op dit Eyland een van de eerste poincten, om tot het oogwit der Heeren Majoores te komen, te weten, om op dit Eyland met des zelfs Inkomsten niet alleen toe te komen, maar om ons ook met den arbeid onzer handen te voeden.

Ook moet men in allen deelen de zuinigheid behertigen, en de Militairen niet boven 4000 man verhoogen.

Dat ook de Militie op dit Eyland gehouden moet werden op 2000 man blanke koppen, behalven die van de Commercie, Borgery, en 't Bootsvolk op de Jachten, en Chaloepen onder Ceylon; maar dat de Boschschieters aan Land 'er onder begreepen, de 2400 koppen niet excederen moeten, verminderende de Militie, na dat de Borgery zal aanwassen.

Dat 't niet buiten hope is, jaarlyks boven alle onkosten, een fraeye stuiver over te winnen uyt de winstgevende Comptoiren, Jaffanapatnam, Man-Aar, Malabar, Toetocoryn, en Gale, die jaarlyks over moeten hebben, en de winstgevende Koopmanschappen, Verpagting, en Inkomsten van Colombo, dat om zyn zware Lasten, en nieuwe Fortificatie, nog ten agteren komt.

Dat men op Malabar, zoo veel mogelyk is, met Koopmanschappen, en minst met Geld, moet tragten te handelen, en jaarlyks niet min, dan 1000 lasten Peper zien te verzorgen; dog die niet boven 2 stuivers 't Pond inkopen.

Dat men ook op Toetocoryn moest zien te negotieeren alle de Sjancos, om met Compagnies schepen, of die van onze Borgers, na Bengale gevoerd te werden.

Dat 'er goede order op de Peerl-visschery moet zyn.

De Colonie moet met ons eigen Volk, zo veel mogelyk is, voortgeplant werden.

De Justitie in billykheid, 't fundament van een goede Regeering, moet in allen deelen werden gehandhaafd. A. 1661.

COLOMBO,

Gelegen in den Boesem en 't Hert der Caneel-Landen, moet voor al wel bewaard, en daar om van den Gouverneur ordinair bewoond, en daar zyn verblyf gehouden werden.

Tusschen de Stad, en 't Kasteel, lag nog een vak open, dat door een muur en Beer aan een moest getrokken werden.

In dit Gewest van Colombo waaren de Rivieren, Caymel, Alican, en meer andre van opmerking.

De Frontier-Wagten van Malvane, Hangwelle, en Anguratotte, moeten wel verzekerd, en om geen reden verlaten, maar wel verdedigd werden.

NIGUMBO.

Was in de beste Caneel-Landen geleegen, en dierhalven zo moest men de Wagten van Cajomes tot aan Ambolan wel verdedigen, om de Zaey-velden te dekken; want, Nigumbo quyt zynde, waren wy de beste en meeste Caneel quyt.

CHILAUW.

Is de Eyndpaal der Caneel-Landen, die daar benoorden niet groeid.

De wegen na Calpentyn en Man-Aar moeten veilig gehouden werden, en zo de Koningzen dat niet willen gedoogen, moet men hen ook niet toelaten op Chilauw te verblyven; maar hen van daar dryven: want die ons de weg niet laten wil, die heeft niet veel goeds in den zin:

En al wat wy van Chilauw zeggen, dat zeggen wy ook van

CALPENTYN.

Daar wy een propre residentie hebben, die wel moet bewaard en verzekerd werden; wel lettende, dat men van hier geen Caneel vervoere.

A. 1661.

ARIPO,

Gelegen 3 mylen ten Zuyden van Mantotte, is de Markt der Peerl-Viszery, weshalven die magt niet moet vermindert werden.

MAN-AAR.

Zynde aan de Zuid-zyde de Sleutel van 't Ryk van Jaffanapatnam, moet ten minsten met 60 Soldaten bezet werden, en by de minste schyn van Oorlog, met 100 man, en Provizie voor een jaar in 't Kasteel, alzo de Portugeesen altyd op Ceylon 't oog zullen houden.

Ook moet men, boven de verseekering van dit Eyland, wel letten op des zelfs Inkomsten, te weeten, de Peerlvisschery, Zaye, Zout, en de Olifanten, die de Mantotters, Moeselipatters, en andre leveren; behalven dat de deurvaart tusschen de Ceylonze Kust, en Man-Aar, ook inkomsten heeft, waar op gelet dient te werden. En dat 'er geduurig Wagt gehouden moet werden aan de West-zyde van Man-Aar, daar een tweede Kil is, die 't Eyland van de Sandplaat van Adams Brug scheid.

Ook diend men 't aanplantten van Cattoen, Ryst, Naetchery, &c. hier te behertigen; ten welke eynde de waterschutting der Moesilipatze Rivier gestadig diend bezorgt.

Ook zyn de Landen der Wannias tusschen Man-Aar en Pomery van byzondre Consideratie, maar weinig bevolkt; dog die men uyt Jaffanapatnam ligt bevolken kan.

JAFFANAPATNAM,

Is overkropt van Inwoonders, en een zeer vrugtbaar Land, dog, om de menigte van 't volk, niet in staat, om dat te doen, derhalven moet men hen te gemoet komen, en de Landbouw uytbreiden onder hen met Kattoen te planten, en de Weveryen en Schilderyen voort te zetten.

Men moet ook de Wannias wel leiden, en hen niet souvereyn Regeeren, alzo zy dat niet gewoon zyn.

Tot verzekering van Jaffanapatnam, moeten 'er in Bezetting niet minder zyn, als 250 koppen, makende met 't Guarnisoen van 150 op Man-Aar, Aripo en Calpentyn, te zamen 400 koppen, van welke 250 in 't Fort Hammenhiel moeten leggen, 40 a 50 man om de mond des Inhams te bewaaren, als zynde de Sleutel des Kasteels aan de Noord-zyde.

Op Hammenhiel moet ook een getrouw Neerlands Officier leggen, en ook geen andre, dan Nederlandze Soldaaten.

De Zaye, (een Verw-Wortel, om de Chitsen te Verwen) in deze Landen vallende, is een van de voornaamste Inkomsten, diens prys, gelyk ook die der Olifanten, na den sleet moet gereguleerd werden.

Jaffanapatnams Jurisdictie in 't Zuiden, begind met 't N. eynde van Calpentyn, en in 't O. met de Rivier en de Inham van

TRIKOENMALE.

Welke Haven nu aan *Raja Singa* vry en open gelaten wierd; zynde eèn plaats van byzondre Consideratie, zoo die Keizer ons met den Oorlog quellen wilde, in hoedanigen geval haar Edelheden ordineren, die plaats aanstonds te bezetten, om dien Vorst tot redelykheid te dwingen.

Ook zal dan noodig zyn in Possessie te nemen

BATICALO.

Om *Raja Singa* te eerder te doen wys werden.

En dan moet men ook, by Oorlogstyd, niet verzuimen te destrueren, de

ZOUT-PANNEN,

Tusschen Baticalo en de Rivier van Waluwe, om *Raja Singa* alle elenden teffens te doen gevoelen, en hem tot zyn eygen nut te eer te disponeeren; en dan moet 't Zout, ontrent Calpentyn vallende, ook werden verzekerd, of vernield, om alle toevoer van Zout na Candi af te snyden. Dog, by Vrede, konnen die plaatzen heel Ceylon voeden.

GALE.

Begind in 't Westen met de Rivier van Waluwe, in 't Zuiden, met de Rivier van Bentotte of Alican, en Landwaard in met de Veldwagten van Catoene, Barlepanette, &c. behelzende de Dolas das, Morrua, Billigam, Gale, en de halve Walewitte Corle, zynde jegenwoordig zo wel bevolkt, als eenig Landschap op Ceylon.

In

In Gale, en in des zelfs Landen, ten ten minsten leggen 600 koppen.

Men zal de aangevange Landbeschryvinge naeukeurig, zo als zy begonnen is, vervolgen, en by zulke Gecommitteerden, als by Resolutie 'er toe gesteld zyn, dit doen waarnemen.

De Mooren moeten binnen hunne Gravetten gelimiteerd blyven.

De Marales, en Deccum, moeten getrouw werden ingevoerd, volgens de Ordres, aan den Dessave by Instructie gegeven; en die hier nevens gaat.

INSTRUCTIE voor den Dessave over de Landen en Jurisdictie van Colombo, beginnende met 't Eyland Calpentyn in 't N., tot de Rivier van Alican Bezuiden.

VAn Ouds her was 't by de Portugezen de gewoonte, Dessaves, dat is, Land-drosten, over de hooge Landen te stellen, en dewyl in Rade van Ceylon verstaan is, dat 'er een expresse Dessave zyn zal over de Jurisdictie van Colombo tot 't bezorgen der Militie, en de Regeering zo der Inlanders, als om de Landbouw voort te zetten, is tot eersten Dessave van Colombo aangesteld de Capiteyn Lieutenant *Pierre du Pon*.

Deze Jurisdictie neemd bezuiden de Stad zyn aanvang, een Musquet-schoot buiten de Gaalze Poort, tegen over de Geregtsplaats, alwaar een Paal, of ander teeken mag gezet werden, en aan de N. zyde buyten de Nigomboze Poort, na 't eyndigen van 't Pleyn van de Stad met des Dessaves Woonhuys in Hulfts-Dorp, Wolvendaal, en zo ver het pleyn in de Kaart afgebeeld is, en van daar door de 2, 4, en 7 Corles, Putelaon, en 't Eyland Calpentyn, tot aan 't vaste Land met den hoek van Caretive in 't N., behelzende van Colombo voort Landwaards, de Hina, Hewagam, Halpitte, Reygam Corle in 't geheel, en over de Caletureze Rivier de Pasdum- en Walewitte Corle, eyndigende aan de Zee met de Africaanze of Bentotze Rivier, in 't Zuiden Landwaard, jegenwoordig aan Pitigelle, maakende meest regt N. en Z. langs de Zeekant, niet min, dan 25 Duytze mylen a 15 in een graad, en Landwaard in zoo veel meer, als met den Keizer van Candi t'zyner tyd zullen accordeeren. In welke Jurisdictie de Dessave regt heeft alle Dieven, Doodslagers, en allerley Quaaddoenders, te vangen en te vervolgen, en hier aan den Fiscaal over te leveren, ter tyd toe haar Edelheden anders verstaan. A. 1661.

Zo als de Wagten in deze Jurisdictie nu beslagen zyn, moeten zy blyven leggen, zonder die te verplaatzen, te verlegeren, te vermindren, of te vermeerderen, dan met de Last des Gouverneurs; en alzo deze Landen meest ontvolkt, verlaten, en verwoest zyn, heeft men zig aan geen andre Ordres der Cingaleesen te binden.

De Dessave moet goede ordre houden ontrent de Militie, zo Inlandze als Nederlandze, de ongehoorzamen straffende, de onzen na onze gewoonte, en de Lascaryns na de haare, 't zy met tjambokslagen, de Hoofden met geldboete, &c. zo als de Saaken vereisschen.

De Lascaryns onder den Dessave in dit District behoorende, bestaan uyt 274 koppen.

172 { Uyt de Pasdum Corle.
Uyt de Walewiette Corle.

389 Uyt Reygam, Halpitte en Hewagam Corles.

213 Uyt de Landen van Nigombo.

Alle verdeeld onder zodaanige Hoofden, Apochamys, en Araaties, als de Lyst, 'er af zynde, toonen kan, welk getal om deze groote Landstreek van Colombo te beschermen, zeer zober omkomt; dog dit moeten wy voor eerst nog zo aanzien, alzo wy geen grooter onkosten nu nog draagen konnen.

De Dessave zal alle Devoir aanwenden tot 't voortzetten van den Landbouw, om 't welk te onderneemen, wy daar toe 's Compagnies Slaven geven, die Culture begonnen hebbende in 5 Landschappen, of Corles, en wel eerst met Pittigelle Noordwaard, met Pasdum, en Walewiette Corle tot aan Anguratotte, of Narigelelle, waar van zig wel de minste apparentie vertoond, om die te beheerschen, of te cultiveren met ons eygen volk, dat wy den tyd beveelen moeten, maar te Land benoorden de Caltureze Rivier van Warigelelle af tot Gourbevele, of tot de Colomboze Rivier, is 't geene wy nu beslagen en voorgenomen hebben te Cultiveren, begrypende 't grootste gedeelte van Reygam Corle, de Heele Halpitte Corle, en 't grootste deel van Hewagam Corle, als mede over de Colomboze Rivier een goed deel van de Hina Corle, welke Landstreek wel 30 mylen ten minsten in zyn kring beslaat, voorzien met zeer veel schoo-

A. 1661. schoone Zaey-velden, en die wel begroot werden op 6 a 8000 Ammonams Zaejers-Zaed, en waar mede Colombo t'zyner tyd, onder Gods Zegen zal konnen gevoed werden.

Over ieder 2 Corlas zal een opziener zyn, over Reygam en Halpitti Corle, de Luytenant Dessave Andre Velooze, over Pasdum en 't deel van de Walewitte Corle, aan dees zyde van de Rivier Alican *Salomon Silvester*, en over Hewagam en Hina Corle, *Don Jean* Modeliaar van Colombo, welke drie Perzonen de Dessave geduurig in hun pligt tot den Landbouw houden moet.

Ten dien eynde zyn hen de noodige Slaven, Slavinnen, Kinderen, en Buffels tot de Ploeg gegeven, die ook tot geen andre byzondere werken, en niet dan tot deze diensten der Compagnie, moeten gebruikt werden.

Ook moet hy wel zorgen, dat geen Slaven vervreemden, of verruild, of gestoolen werden, en daarom zal hy alle de zelve, die niet wel gemerkt zyn, met een Lidteken weer mogen merken, en moet van die alle een nette Lyst houden van ieder Huisgezin, met naam, toenaam, Casta, &c.

Deze Opzieners moeten zig geen Magt aanmatigen.

De kleene Zaaken zal de Dessave af doen, en de verdere aan den Landraad brengen, die bestaan zal uyt deze Leeden:

De Dessave, *Pierre du Pon.*

De Luytenant Dessave, *Andre Veloose.*

De Capiteyn van de Pasdum Corle.

De Modeliaar van Colombo, *Don Joan de Costa.*

d'Adigaar van Mature.

Jalsponder Modeliaar.

't Opperhoofd van Nigumbo hier; dog naast den Dessave, zo de Raad op Nigumbo is.

De Modeliaar van Nigumbo.

Die alle Landtwisten zullen afdoen; dog alle Crimineele Saken en Importante, civiele questien, boven de 80 Ryksdaalders, zullen na Colombo gerenvoyeerd werden.

De Dessave zal ten eersten doen cultiveren en aanvangen deze Aldees, en Zaeyvelden voor Reekening der E. Compagnie, zonder die aan iemand in eygendom te geven.

In de REYGAM CORLE.

Rammoekene, Reygamme, Aloegamme, Mendagamme, en andre kleene omleggende Dorpen,

In de HALPITTE CORLE.

Halpitte, Mampe, Tumboville, Bellantotte, Ateley, en des zelfs onderhorige agter Galkisse.

In de HEWAGAM CORLE.

Werragodde, Cardepitte, Kotuwille, Kittampauw, Moberiauwe, Battalämoela, Talamgam, digt by Kote, Mallalekoswatte, Poelettauwe, Gotte Touwe Korrettotte, Hewagam.

In de HINA CORLE.

Pelligorre, Passegorre, Warragodde Kalane, Kallian, Mahare met zynen aankleve, Telinge, Pattehoenepitte, Dompe, Manutte Gamme, Kalloucon-Danwe.

Onder de Voordeelen der E. Comp. tot soulaas van haare grootste Lasten, zyn naast, 't voortzetten van 't Gezaey, de Olifants-Jagt, d'Areek-handel, en de Inkomst der Dorpen.

Van den Areek-Handel is nog weynig hope, zo lang de Landen der Koningzen niet open gezet werden.

De Mooren zyn ons zeer schadelyk op dit Eyland, voor al ontrent 't voortplanten van den Godsdienst.

De Dessave moet ook bezorgen, dat 't Gebed alle morgen en avond gedaan werd door een Corporaal of Adelborst in de buyten-Wagten, en die zal 'er een Wagt vry voor zyn, en de Hoofd-Officier der Wagt moet 'er by zyn. Dat ook 3 a 4 kappittels Sondaags voorgelezen werden uyt een Gereformeerd Kerkelyk Boek.

De Dessave zal als Schoolarch viermaal des Jaar ten minsten met den Predikant de Schoolen alom visiteren; zal ook toezien, dat geen dienstbare Cingaleesen, inzonderheid geen Chialias, nog Coelis, tot Lascaryns gesteld werden.

Zal ook wel letten op alle wegen binnen onze Wagten, om den Handel binnens Lands van Zout, Tabak, Kleden, Suyker, Peper, &c. niet te stremmen.

Voor

Voor al welke moeite hy Jaarlyks 200 Ryksdaalders trekken zal tot laste van 't gezaey, en verder zorgen voor de Gezondheid van ons Nederlands Krygsvolk, dat zy noyt op de Aarde slapen, en haare kleeren niet verkoopen.

Hy zal, in de Stad komende, geen commande over de Militie hebben, dog de rang voeren in Rade boven den Capiteyn-Lieutenant, dog zal den Capiteyn als zyn Hoofd eeren.

INSTRUCTIE voor den Opperkoopman van Colombo, die 2de Persoon van Colombo, en 4de Raad van Ceylon is.

Deze heeft te bezorgen, het navolgende:

1. t'Effenhouden der Negotieboeken, en dat de Onkosten maandelyks precies ingeschreven werden met zodaanigen Specificatie, als by den Dispensier, Cassier, Winkelier, en andren, opgebragt is, volgens d' ingevoerden styl, zonder verandering.

2. De Negotieboeken zyn zyn eygen werk, hoewel 't Journaal by den Boekhouder onder zyn oog mag doen houden, dog hy zelf zal gehouden zyn de Partyen in 't Groot Boek over te dragen, om van de deugdelykheid aller Posten verzekerd te zyn.

3. Moet ook bezorgen, dat de Dispensier een behoorlyk consumptie-Boek houde, waar uyt de partyen maandelyks zyn ingeschreeven, om in copye met de Casse-Winkel-en Soldy-Boeken jaarlyks na Batavia gezonden te werden.

4. Alle maand zal de Boekhouder bezorgen, dat hy met den Cassier, Winkelier, en Soldy-Boekhouder accoord is.

5. Met de Comptoiren Jaffanapatnam, Gale, Malabar, en Tootocoryn geduurig te corresponderen, en dat geduurig hunne byzondre Posten na Colombo werden overgezonden.

6. Geen Goederen uyt 't Pakhuys, als op een Ordonnantie van den Gouverneur, te verstrekken.

7. Zal geen Contanten, dan aan den Cassier, en dat op ordre des Gouverneurs, geeven.

8. Hy zal geen Geld ontfangen, dan dat van de Buyten Comptoiren, Batavia, of Persien, komt.

9. Zal geen andre Casse-Reekening in de Boeken houden, anders, dan de Reekening van den Cassier, en de Gelden, van buiten komende, ider een byzondre Reekening geven. A. 1661.

10. Zal geen commando voeren over den Cassier, nog Winkelier; dog 't oog wel mogen laten gaan over hunne Boeken en Bedryf, en ook over den Soldy-Boekhouder; maar Suppoost van den Opperkoopman zyn, de Dispensier, de Opziender der Wapenkamer, en 't Yzer-Magazyn, ook moet de Equipagie-Meester op zyn bevel hem Reekening van zyne Goederen, en jaarlyks zyn Equipagie-Boek overgeeven, om met de Boeken na Batavia te gaan, en dus moet de Dessave en opzienders van Compagnies Slaven hem opgeven, wat dooden, en hoe veel Kinderen 'er gebooren zyn, en dat alle maanden, en Reekening van de Gereedschappen doen.

11. De Pakhuizen heeft hy ook dicht en net te houden, en de Ryst voor de Rotten te bewaren, de Stukgoederen moet hy droog houden, de Provizien bezuinigen, op alles goede agt slaan, en wel letten op de onkost-Reekening van Soldyen, Fortificatie, Randsoenen, en andre Onkosten, en als hy merkt, dat het te hoog loopt, den Gouverneur waarschouwen.

12. Op de Wapenkamer te houden een net Boek, groot-Boeks gewyze, waar in alle Wapenen, Gereedschappen, &c. haare Reekening hebben.

Ook heeft men goedgevonden aan te stellen een Equiepagie-Meester, en een Constabel Major, den eersten ook een byzondre Instructie te geeven, gelyk ook den Soldy-Boekhouder (die hier een Koopman is) aan den Winkelier, Cassier, en Dispensier van Colombo.

Ook was nu hier een Onderfabryk, zynde een expres Roymeester, Landmeeter, en Ingenieur tot de nieuwe Fortificatien, hier van de Majores of Overheden noodig geoordeeld, gesteld.

Hier is ook een Capiteyn der Caneel-schillers, en alle deze Lieden hebben hunne Instructien.

Ook is 'er een byzondre Instructie voor den Dessave van Mature, die gesteld is over de Landeryen van Gale, tusschen de Rivier van Alican Oostwaard, tot aan Waluwe, zynde ontrent 25 mylen langs strand, en dwars, onder welke laatste stonden of laagen,

In 't District van Dolas das Corle - - 625

Morrua Corle - - 18

A. 1661. Billiges Corle - 213

Gale Corle - - 420

Walawitte Corle - 67

1592 koppen.

Ook hebbe goedgevonden den hier vervallen Landraad weder op te regten, en tot Leeden der zelve aan te ftellen:

Fernandus Alvares, Deffave.

Harmen Wynantszoon, Luytenant; en nu Capiteyn der Gale Corle.

Hans Jacob Boef, Vaandrig, en Opziender van 's Compagnies Olifanten tot Mature.

Joan Bax, Vaandrig, en Capiteyn der Caneel-Schillers.

Don Joan de Cofta, Raja Paffoe Modeljaar.

Den Adigaar van Mature.

Meefter *Antoni Rabel.*

Twee van de bequaamfte Landbefchryvers of Moetjaars.

Ook werd belaft aan de zelve, om in Vriendfchap met de Naik van Madure te leven, en met den Teuver in tegenwicht van des Naiks quaadwilligheid te leven.

Waar beneven ook nu gelaft werd de Landkaart van Ceylon op het netfte te vervolgen, wel waarnemende alle Bergen, Wegen, Dorpen, Moeraffen, Boffchen, Rivieren, &c. zonder iets van 't gene daar toe vereifcht werd te vergeten, &c. A. 1

Aldus overgeleverd aan de Heer *Adriaan van der Meyden*, Raad Extraordinaris van India, en Gouverneur van Ceylon, in 't Jacht Vlieland, zeylende uyt de Bahia van Gale, den 21. Juni, A°. 1661.

Uyt naam van haar Edelheden als Commiffaris,

(was geteekend)

RYKLOF VAN GOENS.

Na 't overgeven nu van deze Landvoogdy aan den Heer *van der Meyden*, fchynd de Heer Commiffaris *van Goens* verder de Saaken der E. Maatfchappy op Malabar voor een tyd (gelyk wy elders in 't vervolg zien zullen) met allen ernft behertigd, en ondertuffchen Ceylon aan dezes Landvoogds zorg geheel en al gelaten te hebben, die hier zyn tyd, behalven dat hy verfcheide moejelykheeden nu en dan met *Raja Singa* kreeg, redelyk geruft tot A°. 1663. doorbragt, wanneer hy deze Landvoogdy weder aan de Heer *van Goens* in de Maand April, op welken tyd hy ook na Batavia van hier vertrokken is, overgeleverd heeft. De H van Goen verva de He van de Meyd A. 166 weer Land- voogd hier.

DERTIENDE HOOFD-STUK.

UYttrekzel *uyt den* Brief *haarer* Edelheeden *over den Heer* van Goens. Memorie *door den Heer* van Goens *aan den Heer* Huftaart *overgegeeven.* Plaatfen *met* Ceylon *correfpondeerende.* *Op* Ceylon *onder* Colombo *ftaande.* *Buyten* Ceylon. Perfia. Suratte. Wingurla. Choromandel, *en* Bengale. Mocha. Maldives. Batavia, *en 't* Vaderland. Malakka. 1. Canara. 2. Malabar. *De geheele Handel beftaat in het Mainteneeren van onze* Contracten. Porca. Calicoilang. Fortificatie *van* Coetsjien. *Samoryns* Peper. *'t* Kruyffen *nog al dienftig.* Cattoen. 3. Madure. *Den* Teuver. *'t Eyland* Rammanacoil. *Verdre Befchryving van de* Bogt. Parruafe *Chriftenen.* Peerl-Viffcherye. *Onderfcheid tuffchen de Toetocoryn̄ze en Man-Aarze* Banken. Caylpatnam *en* Toetocoryn. Colombo. Nigumbo. *'t Land van Nigumbo is zeer* Vifchryk. *Geeft de befte* Caneel. 2000 *Zielen in* Nigumbo. *Geen* Mooren *daar te gedoogen.* Motoeael. *Geen* Land *Erflyk weg te geeven verre van* Colombo. *Landbouw.* *Vry-geftelde* Malabaaren. *Hunne Kinderen tot het* Chriftendom *op te queeken.* *Fortificatie.* *Niemand binnen 't Cafteel te laten, dan de gequalificeerde.* Erven. Galkiffe. *Twee Viffers Dorpen.* *Rivier van* Paneture. Halpitte Corle. Hewagam Corle. Reygam Corle. Anguratotte. Pasdum Corle. Walewitte Corle. Caliture. Berberin, Alican. Gale. Bentot. Gale Corle. Billigam Corle. Dollas das Corle. Agras. *Een Generaale* Befchryving *hoog noodig.* Mooren. *Overlydende, trekt de* E. Compagnie *van hunne Middelen.* Verpagtingen. *Geen* Deffaves, *nog Capiteyns der*

der Corle's daar in te gedoogen. Kalk-Brandery. Sout-pannen. Wanni. Jaffanapatnam. Man-Aar. Paarl-Vissery. *Het Recht van de Compagnie over deze* Landen. *Zullen geen* Ryst *meer van buyten behoeven.* Tabak. Cattoen, Clappus-boomen, Zaeyvelden. *Lof van* Jerofas Vosch *in den Landbouw.* Weven, Schilderen. Cattoen *aanplanting. Een* Coraal *op* Poneri *opgeregt. Qualiteyten, in een* Dessave *vereischt. Christendom.* Zyde-Wormen. Calpentyn. Staat *onder* Jaffanapatnam. *De Portugeesche* Boeken *des Konings van Portugal te* Examineeren, *om kennis te krygen. Vyf Generaale* Poincten. *'t* Geld *op 't Land te behouden. Te besorgen, dat wy van Buyten niet behoeven. Middelen daar toe.* 1. *De* Vreede. 2. *De* Landbouw. 3. *'t Aanplantten van* Cattoen. *Andre Middelen.* Tol *op de* Ryst *en* Kleeden. Ceylon *is een van de gezegenste Landen der Weereld. 't Uytvoeren van* Geld *te verbieden. De* Mooren *uyt* Colombo *te houden. De* Portugeesen, Toepassen, &c. *alomme buyten 't Land te zetten. Hunnen schaadelyken Aard.* Schraap-zugt *te weeren.* Cingaleesen. Don Jan. Moeti Apohami. Incandoewa. Don Constantyn. *Modeliaar van Nigumbo*, Louis D'Andrado. Manoel D'Andrado. Joan Treixera. *Andre hooge Geslagten. Mindre Geslagten. De uytgegeeven* Landen *mogen niet weer afgenoomen nog veranderd werden. Fortificatie van* Gale. *Malabaarse* Slaven *te koopen, noodig.* Raja Singa. *Zyn handeling met ons. Houd het Recht der Volkeren niet. Zyn* Godslasterlyke *Hoogmoed. Moet met een maatige Erkentenis jaarlyks verzorgd werden.* Engelze *Gevangens. De* Navale *Magt onder Ceylon. 't Pakken der Caneel.* Sout-Pagt. *De* Herbergiers. *Alle de* Onkosten *op een vasten voet te reguleeren.* Voordeelen. Predikanten, *en hun Versoek om de ordinaire* Gagie. Peper *te zuiveren, hoe.* Maarten Huysman. Ordre *op 't verkoopen der* Olifanten. *Besluyt. De Heer* Hustaart *bestierd* Ceylon *van* A°. 1663. *tot* A°. 1664. *Op welken tyd den Heer* van Goens *hem weer verving.* A. 1663.

OM nu egter nader kennis te krygen, by wat gelegenheid deze Heer weer aan 't bestier dezer Landvoogdy geraakt is, schynd zyn Ed. daar toe zyn dienst by haar Edelheden aangebooden te hebben, die daar op goedvonden het zelve aan zyn Ed. op te dragen; dog de wyze op welke dit geschied is, moeten wy zo, als zy in de Brief van haar Edelheden aan die van Ceylon, of aan zyn Ed., en den Raad, op den 29. Augusti, A. 1663. afgeveerdigd, voorkomt, van woord tot woord aanhaalen, om dat de Heer *van Goens* in zyn Antwoord daar al vry zeldzame, sterk klemmende en barsze aanmerkingen op maakt.

Het Uyttrekzel uyt haarer Edelheeden Brief, luyd aldus:

DEwyl de Heer *Ryklof van Goens* ons, zo by de gemeene, als particuliere Missiven voorgesteld, en zyn dienst aangebooden had, om nog een geruimen tyd op het Eyland Ceylon in 't Gouvernement van dien grooten Ommeslag te continueeren, om alles in een goede Ordre te brengen, en metter daad te bewyzen, dat de groote dingen, die zyn E. van het zelve Eyland, en de voordeelen, die metter tyd uyt het zelve getrokken konnen werden, opgeeft, zoo ondoenelyk niet zyn, als andre wel hebben gemeind, hebben wy ook geoordeeld dezen dienst van de Compagnie daar aan gelegen te zyn, en goedgevonden het zo te laten geschieden, te meer, zyn gemelte E. het zelve ook al aan de Heeren Principaalen van daar bekend gemaakt had, en ook daar op den Heer *Jacob Hustaart*, dien wy anders tot het Gouvernement van Ceylon geprojecteerd hadden, gedimitteerd heeft herwaards te komen, met een zeer ernstige Recommandatie om tot Gouverneur op de Kust gebruikt te mogen werden, gelyk wy het zelve dan alhier ook zo goedgevonden en verstaan hebben; maar zo haast is zyn gemelde E. met het Jagt Durgerdam, en 't Fluytje de Nachtegaal, niet van hier na de gemelde Kust vertrokken geweest, om het zelve Gouvernement over te neemen, en te bekleeden, of de Huysvrouw van den gemelden Heer *van Goens* heeft in Rade van India doen ingeven een Requesť, en daar by te kennen gegeven haare ongelegenheid, en ongenegenheid, om weer na Ceylon te gaan, gelyk het voorneemen eerst was geweest, verzoekende dienvolgende, dat zyn gemelde E. met ten eersten door een ander vervangen, en gelicentieerd mogt werden na Batavia te komen, om zyn dienst alhier waar te nemen, gelyk zyn E. by nader schryven ook te kennen had gegeven zyn intentie en meyning in dat kas, namelyk, by ongelegenheid van zyn Huisvrouw om derwaards te keren, zo te zyn, dat ons zeer onverwagt voorgekomen is, en geen kleene alteratie in de aangeroerde voorige concep-

A. 1663. ten gemaakt heeft, zo dat wy daar over niet weinig hebben verstelt gestaan, om dat niemand by de werken, of voor eerst te verwagten hadden, bequaam, ofte gedisponeerd, om daar toe gebruikt te konnen werden; gelyk UE. zelfs wel zullen konnen afmeeten; dog zyn genoodzaakt geworden van de nood een deugd te maken, en, na veel overwegens van Saaken, hoewel zeer ongeerne, eyndelyk te raade geworden, haar gemelde E. het versoek in te willigen, en te rezolveeren zyn meer gemelde E. te doen vervangen; en aangezien wy, gelyk boven nog is gezegt, niemand hier en hadden, om die zeer Importante Chergie op te leggen, hebben onze gedagten weer moeten wenden na den Persoon van gemelden Heere *Hustaert*, hoewel al eenige dagen na de Kust vertrokken, en hebben goedgevonden, ende gerezolveerd zyn gem. E. die last te beveelen, op 't vertrouwen dat wy hebben van de uytstekende qualiteiten, die zyn E. daar toe is hebbende; En is, om het werk zyn E. bekend te maken, inder yl aangeleyt en na de gemelde Kust afgevaardigd het Jacht Bleyswyk, met ordre en Commissie op zyn gemelde E., om het Chormandelze Gouvernement te laten in handen van den E. *Cornelis Speelman*, daar te vooren toe geordonneerd, en naderhand om opgekomen redenen weder herwaards geroepen, ende in persoon met ten eersten na Ceylon over te steken, om dat Gouvernement van den Heere *van Goens*, meermaalen genoemd, te ontfangen, ende t' zynen laste te nemen, uytwyzende de Acte van Commissie, boven geciteerd, het welk wy niet twyffelen, of zal by zyn gem. E. geerne gedaan werden, als zynde het Eyland Ceylon, ende de Sterkten, Landen, ende Comptoiren, daar onder staande, van ongelyk grooter aanzien, Respect, en Importantie, als dat van Chormandel, aan wien de gemelde Heer *van Goens* dienvolgende voor zyn vertrek transport in forma zal doen van het zelve, en alle de effecten daar van dependeerende, mitsgaders zyn E. tot zyn narichting verzien van een Memorie van den prezenten toestand van Zaaken, aldaar, ende op wat poincten voor eerst gelet en reguart zal dienen genomen te werden, waar toe wy ons zullen gedraagen.

Daar na voegen haar Edelheden dit volgende wegens de Heer *van der Meyden*, hier nog by:

De Heer *van der Meyden* voornoemd, vertrekt met de aanstaande Retour-schepen na 't Vaderland, agtervolgens de Ordre der Heeren 17[nen]. Het Proces tegen zyn E. op Ceylon geintenteerd by den Fiscaal *Lucas van der Dussen*, is eyndelyk by den Raad van Justitie dezes Casteels anders, dan zyn Ed. verwagt had, getermineerd.

Onderstond, uwe Vrunden,

Batavia in 't Casteel,
den 29. Augusti,
A. 1663.

En was geteekend,

Joan Maatsuyker,
Carel Hartsink,
Nicolaas Verburg,
Dirk Jansz. Steur,
Joan Thyssen,
Adriaan van der Meyden,
ende
Rogier van Heyningen.

Hier op nu Antwoordde de Heer VAN GOENS, en de Raad van Ceylon; den 10. November daar aan in deze nadrukkelyke Termen.

DAt UEd. den E. *Ryklof van Goens*, hebben gelieven uyt de Last van dit Gouvernement op zyn ootmoedig verzoek by ongenegenheid van zyn Huisvrouwe, te verlossen, is zyn E. ten hoogsten aangenaam geweest; maar noit had zyn E. verwagt in diervoegen verlost, of met zodaanige uytgedrukte expresfien ten toon gesteld te werden, als het UEd. God weet waarom, geliefd heeft te doen, ja zodanig, dat zyn onnozele Huysvrouwe, die noit kind vertoornd kan hebben, in de publyke Commissie van de Heer *Hustaert* te pronk moet staan, om voor al het Volk te wezen als een getuige, dat haar Man door haar verzoek gelibereerd, ende niet zonder disrespect ontlast werd, om dat zyn E. meind, dat die ontlasting door UEd. op Batavia behoorde te geschieden, daar ze hem was opgeleid; maar geenzins op Ceylon, even dan offer geen andere materie te vinden was, dan deze, om hem de zelve tot belooning van zyn zuuren Arbeid, zware Zorgen, en groote geleden schade, toe te passen, hoewel, zoo men hem wat liever gehad hadde, men, zyn 's oordeels, schuldig was te stellen, gelyk het inderdaad waar zy, dat zyn ontlasting gefundeerd was op de Ordre van de Heeren Majores, die hem zyn verzoek hadden toegestaan, om, na 't gedaan Exploict, te gaan rusten; dog de-

dewyl zyn E. niet alleen hier in, maar ook in andre Zaaken vermeynt Disrespect te werden aangedaan, zal hy de zelve wat naakter UEd. onder de oogen brengen. A. 1663.

Eerstelyk is zyn E. ter ooren gekomen, dat in UEd. generaale Resolutie gesteld is, dat zyn E. op zyn verzoek op Ceylon zoude continueeren. Hier tegen protesteerd hy wel expresselyk, en dat zulks noit zal konnen werden beweezen; maar wel 't Contrarie zo klaar als de Son op den middag, ende waar toe is dit dan doch noodig hier in gesteld, konnende zyn E. niet anders oordeelen, dan daarom, om hem aan te wryven de Laster, dat hy den E. *van der Meyden* hadde vervolgd, en op doen komen, om zelfs 't Gouvernement te possideeren. Voorwaar is het hierom geschied, zoo heeft zyn E. redenen de Heeren Majores tot Rechters aan te roepen. Zyn E. verklaard mits dezen, ja voor Hemel en Aarde, dat hy nooit zal ontkennen zyn alderuyterste kragten ingespannen te hebben, om dit Eyland van dat schadelyk Instrument te ontlasten, ja sustineerd zo hy anders gedaan had, dat hy de E. Compagnie, en 't gemeene best grootelyks zoude hebben verongelykt. UEd. allen is naaktelyk gebleeken, dat hy zynen dienst schuldig geweest is te prezenteeren, zoude hy zyn plicht voldoen: want UEd. bekennen zelve niemand by der hand te hebben gehad, om hem te vervangen, hebbende in antwoord dan verwagt, dat hy hier bleef om te bewyzen metter daad, *dat de groote dingen zo ondoenelyk niet zyn*, &c. Zyn 's wetens heeft zyn E. noyt eenige Zaaken voorgesteld, ofte zyn inderdaad te verkrygen met arbeid, ende industrie, gelyk voor een goed gedeelte de fundamenten al vast zyn gelegt, om daar op te bouwen; maar noit heeft zyn E. die dingen groot genoemd, gelyk UEd. nu gelieven te expresseeren, hoewel, zonder schimpen, nogtans groot genoeg zyn, om niet kleen genoemt te werden. Om de Zaak wat klaarder te ontleeden, zal zyn E. in dezen de dingen, die hy voorgesteld heeft, eens te zamen stellen, om 'er van te konnen oordeelen, en of ze dan voor kleen, of groot, of middelmatig werden aangezien, laat zig zyn E. weinig gelegen, als ze maar goed zyn.

Zyn E.'s voorstel wierd gefundeerd op de losse Regeering, die hy zag, ende dat op zyn aankomst A°. 1658. een ieder, door de zwakheid van 't zieke hoofd dede, wat hy wilde, ende waar door de profyten, die de E. Compagnie toequamen, of ontdragen, of verwaarlooft wierden, gelyk gebleeken is; dat men zig duizend Ammonam Areek op een Jaar heeft laaten ontsteelen, dat de Boeken een rond jaaa ten agteren stonden, datter by duizenden guldens in Soldy meer verstrekt waren, als de Luyden verdiend hadden, dat 'er geen ontzag nog liefde was, waar door 't gemeene best gehandhaafd wierd, en de Sake doe in zyn eyge natuur inziende, ende een wettige Calcula van 't menagieeren der onkosten, ende 't vermeerderen der profyten doende, bevond, dat Ceylon na de veroveringe van Jaffanapatnam, en met die profyten versterkt, uyt zyn eygen Inkomsten ende Profyten, met hulp der onderhoorige Comptoiren, niet alleen zoude konnen bestaan, maar nog overschieten. Dit heeft zyn E. doen blyken, dat, niet tegenstaande de zwaare Equipagie, en gestadige Oorlogen A. 1659. op 63000, en A°. 1660. op 65000 guld. al gebalanceerd heeft, en hoe veel dit van 't voorige heeft gedifereerd, mag in de Generale Boeken blyken.

Ten Tweeden heeft zyn E. voorgesteld, dat Ceylon zich zelven met zyn eygen Landbouw zoude konnen bedroppen, zonder naamweerdige quantiteyt Ryst van buiten te behoeven, welk concept al zoude verkregen zyn geweest, zo hy niet gestadig van 't Land hadde gemoeten, ende mede nemen de beste Adjuncten, die daar toe lust ende yver hadden. Hoe verre het tegens veeler vermoeden met Jaffanapatnam gebragt zy, is UEd. hier voren gebleeken, ende dat zelfs de Commandeur (die te voren zoo bezwaarlyk tot dit geloof konde komen) heeft moeten bekennen, dat hy geen meer Ryst, nog Tabak, van buiten van nooden heeft. Op Gale is dit Concept al zo verre, dat het (onder Gods genade) in zeer weinig jaaren zal verkreegen zyn; ende hoe het op Colombo gesteld is, wenschten wy dat de E. *van der Meyden* prezent eens mogt komen zien, of het doenelyk was, of niet, en of de Landen hier niet zoo goed zyn als op de overkust; maar hy zou bevinden, dat wy tegens de hooge Watervloeden Dyken maken, ende teegens de groote droogte al mede tragten te verzien; hy zoude zien in de Negotie-boeken, dat de Onkosten van dit jaar niet min dan 60 a 70 duizend gulden zouden verminderd wezen, alleen uyt de Vrugten van de Landbouw, welkers verzuim A°. passato de E. Compagnie dan zoo veel duizenden gekost heeft; en zoude bevinden, dat wy alleen op Colombo niet min dan 1600 parren Ryst, en op Gale 1100 parren alle maanden verminderd hadden, makende

 kende

A. 1663. kende niet min dan 460 Lasten 's jaars. Of nu de winsten by 't aanweezen van de Heer *van Goens* in de naaste verleden jaaren verminderd, of vermeerderd zyn, kan al mede wel gezien werden.

Of nu de E. *van Goens*, met deze ende diverze andre concepten ingelaten zynde, redenen heeft gehad, zig daar aan gelegen te laten, om voor UEd., ende de Heeren onze Principaalen, niet beschaamd uyt te vallen, kan lichtelyk geoordeeld werden, byzonderlyk, om dat hy door gemelte *van der Meyden* (dog principaal in den Landbouw) gelyk als met handen en tanden is tegengestaan, ja, om den Landbouw, en Fortificatie te veragteren, heeft men op Gale een noodelooze weg na Oerewatte gaan kappen, ende een groote distantie met klippen doen beleggen, welke weg prezent dog nergens toe nut bevonden werd, en tot Colombo heeft men, tegen 't gegeeven woord van vryheid, de onnoozele Malabaaren van den Landbouw binnen getrokken, ende een straat doen hakken, meest dwars door 't Casteel, welke men zonder lacghen niet kan aanzien, om dat men met Scheeps-valreepen in de huizen zoude moeten klimmen; dog de onnoozelheid heeft dit werk beschaamd, ende blyft tot nog toe een Relique van die kloeke mans devoiren, welken arbeid zoo die na zyne expresse Ordre aan de Fortificatie besteed was, al vry wat verder geavanceerd zoude wezen.

Dit zyn dan de waaragtige reedenen, waarom de E. *van Goens* zyn dienst heeft moeten aanbiedden, en in gevalle UEd. den Heer *Hustaert* tot Gouverneur van Ceylon hadden geprojecteerd, waarom mogt dan de E. *van Goens* daar af geen Ordre hebben, zelfs niet by monde, ende was 't immers dan noodeloos geweest zyn E. na Batavia te laten gaan, ten zy men met *van Goens* al doen mag, wat men wil. UEd. hebben gezien, hoe geerne de E. *van Goens* na Batavia was gegaan, zo het maar hadde durven onderstaan; dog heeft zulks moeten nalaten, om dat hem wel licht een zobere welkomst zoude ontmoet hebben. Zulks hoe het zyn E. dan ook schikt, zo werd al zyn doen of laten tot zyn disrespect geinterpreteerd. Ook gelieven UEd. vryelyk te gelooven, dat, zoo de E. *van Goens* de allerminste inclinatie tot Ceylon in de Heer *Hustaart* had konnen merken, dat hy hem niet zoude ontvaaren zyn; en voorwaar zodanigen Gouvernement, daar niet dan groote ende zwaare Sorgen, Arbeid, ende geduurige toezicht aan vast is, iemand tegen zyn lust op te dringen, is al zeer bedenkelyk voor den dienst van de E. Comp., ende gelyk UEd. nu niemand by de hand hadden om Ceylon te bedienen, ende daarom den Heer *Hustaert* uyt zyn opgelegt Gouvernement heeft mogen te rug komen, zo was doe wel expres de mening van d' E. *van Goens*, dat op Batavia ook geen stof was voor Cormandel, hebbende niet gedagt, dat dit waardig Gouvernement den E. *Speelman* zoude gegeeven werden, ende dewyl de Heer *Hustaert* hier toe inclineerde, dagt de E. *van Goens*, dat de Extraordinary Raaden altoos voor andre behoorden te gaan, maar veel min had d' E *van Goens* oyt konnen denken, dat tegens UEd. expresse Resolutie, om d' E. *Speelman* weder na Batavia te doen komen, om het te last gelegde van de Heeren Majores ontrent UEd. te verantwoorden, dat, des niet tegenstaande, zodanigen suspect Perzoon mag continueeren, voor dat hy zig gepurgeerd hadde. Het is met de Heer *Hustaert* al apparent geweest na Batavia te rug te keeren. Wat dienst was de E. Compagnie dog anders dan geschied, dan om de gemoederen baloorig te maaken, en de habielste ende bequaamste Ministers van de Comp. uyt haaren dienst te diverteeren, daar de E. Compagnie die nogtans zo noodig van doen heeft, ende voorwaar 't verzoek van d' E. *van Goens* is zodaanig niet geweest, dat UEd. niet in haar keure hadden hem zulks toe te staan, of niet: want het was met byvoeging, zoo het eenigzins ('t welk niet anders na den aart der Liefde kan uytgeleid werden, als bequamelyk) geschieden kon. Ook is d' E. *van Goens* niet zoo verwyft, dat hy, nu in 't zevende jaar zonder Vrouw geleeft hebbende, het hem nog op een jaar niet zou hebben aangekomen, blykende zelfs in zyn Verzoek meer medelyden ontrent zyn zwakke, bedroefde, en ongeruste Vrouw, om die na zyn plicht by te staan, ende tot troost te wezen, dan wel eenige inzigten, zyn eygen Perzoon betreffende: want UEd. zelver zeer zouden moeten getuigen, dat hy het gemeene best al zyn leven voor zyn particulier (ja zonder aanzien van Vrouw of Kinderen, Leven, of Vryheid) ten dienst gestaan heeft; ende voorwaar zoo d' E. *van Goens* oit eenige reeden heeft gehad zyn Huysvrouw te estimeeren, zo zyn ze nu niet verminderd, om dat ze, haar man kennende, en zyn Eere beminnende, geenzints ontrent de zelve heeft willen bezwyken, zekerlyk wetende, dat haar man met d'allerminste suspicie Ceylon niet begeerde: Want UEd. gelieven, na haare hooge wysheid, eens modera-

telyk

telyk te oordeelen, of d'E. *van Goens* konde passen dit Gouvernement langer te bedienen, nu den Agtbaaren Raad van Justitie zodaanigen oordeel over 't Proces van den E. *van der Meyden* geveld heeft, dewyl afgunstige menschen ligtelyker zouden konnen oordeelen dingen, die niet alleen van de waarheid, maar ook van de reden zouden afwyken. Zyn E. verhoopt dan redenen genoeg bygebragt te hebben, waar uyt niet anders kan werden besloten, dan dat hy 't Gouvernement wel bediend; maar noyt begeerd, nog daarom verzogt heeft, ende of ze nog niet genoeg aangehaald waren, konnen 'er nog zo veel werden bygebragt, als noodig mogten zyn.

Eerstelyk, dat zyn E. een Ordinaris Lid zynde van UEd. Collegie, zodanig verzoek niet alleen disreputabel, maar ook tegens d'Ordre van de E. Compagnie zoude wezen.

Ten tweeden, kan uyt het schryven der Heeren Majores lichtelyk geconcludeerd werden, dewyl haar Ed. zelfs op zyn Persoon gelievende te denken, uytdrukkelyk stellen, dat hy op zyn verzoek, na 't verrichten der Oorlogs-Zaken, zal mogen na Batavia keeren, om te rusten, 't welk directelyk stryd tegens 't woord verzoek, tegens alle redenen in de Resolutie gesteld, alzo 't contrarie blykt aan de Heeren Majores verzogt te wezen. Ende in gevalle deze kragtige redenen, gevoegd by de voorige, niet suffisant genoeg zyn om UEd. te bewegen, en dat hatelyk woord uyt de Resolutie te doen royeeren, zal hy d'allerklaarste redenen alhier niet aanhaalen; maar voor hem zelfs genoodzaakt wezen gereserveerd te houden.

Wat verder zegt zyn Ed. over de Sententie door den Raad van Justitie nog dit navolgende:

De overgezonden Sententie door den Raad van Justitie in de Zaak van den E. *van der Meyden* uytgesprooken, heeft den E. *van Goens* in 't allerminste niet konnen bewegen, om een stip af te wyken van 't schriftelyk Advys, dat hy UEd., als haren expressen Commissaris, na zyn eygen zigtbare en tastelyke ondervinding heeft overgegeven: want de Raad van Justitie op Batavia zoude zyn E. (behoudens haar E. E. Agtb. Respect) met haar oordeel niet konnen afleiden van zodanige Zaaken, die hy zelfs gehoord, gezien, en wezentlyk ondervonden heeft. Zyn E. zoude in dezen, (zo hy konde zien, dat hem de Zake aanging) genoegzame kragtige redenen daar tegen konnen bybrengen, ende veel meer over die Materie schryven, als men wel licht verwachtte; dog meind zyn E. verre best te wezen, die Zaak niet meer aan te raken, 't welk wel licht de meeste gerustheid zal baaren, ten waare iemand Contrarie mogt oordeelen, in welk geval zyn E. niet gerezolveerd is te bezwyken, maar voet by 't stuk te houden, zo 't noodig is. A. 1660.

Vertrekt de E. *van der Meyden* na 't Vaderland, God verleene hem behouden Reyze, tydige en eeuwige Welvaart, alzo hem d'E. *van Goens* in 't particulier altoos een goed herte heeft toegedragen, om de 30 jaarige kennis, die hy met hem gehad heeft.

Onderstond, *UED. onderdaanige Dienaaren*,

En was geteekend,

Ryklof van Goens,
J. Hustaart, (die den 2. November hier aangeland was.)
A. Roothaes,
Jacob Borchorst,
Pierre du Pon, en
François de Haze.

Ter zyde stond, in 't Casteel Colombo, Ady 10. Nov. A. 1663.

Vermits nu de Heer *Hustaert* den Heer *van Goens* op Ceylon stond te vervangen, en aan zyn E. door haar Edelheden gelast was een Memorie van de jegenwoordige staat van die Landvoogdy aan zynen Vervanger over te geven, meynen wy den Leezer een grooten dienst te doen, met hem die alhier, zo als zy by zyn Ed. opgesteld is, te doen zien, alzo de zelve een net doorgezicht van alle de Zaaken tot Ceylon, behoorende, geeven zal.

MEMO-

A. 1663.

MEMORIE voor den E. Heere JACOB HUSTAERT, Raad Extraordinair van India, Gouverneur en Directeur over de Steden, Casteelen, Sterkten, en Vorstelyke Landen van de E Compagnie gelegen op 't vermaard Eyland Ceylon, mitsgaders de Steden en Landen op de Zee-Kusten van Malabar, en Madure, om zyn E. tot een Intrede zynes Gouvernements te konnen dienen.

MYN HEER:

Memorie door de Heer van Goens aan de Heer Hustaart overgegeven.

„ MYn voornemen is niet om UE., met een Inleiding van de Oudheid van Ceylon, hoe 't van de Portugeesen beheerscht geweest, ende van ons haar weder afhandig gemaakt is, op te houden, nog ook met wat Recht wy deze Landen bezitten, als zynde Zaaken beter passende die gene, welke daar toe meer tyd, ofte ook wel meer wetenschap, en gaven hebben, maar zal in dezen ten eersten toetreeden om te voldoen de Ordre van onze Gebieders, den Gouverneur Generaal, ende Raaden van India, om UE. zo verre van myn ervaaring te dienen, als na myn opinie tot de eerste aanmerkingen van dit Gouvernement noodig zal wezen, en dewyl wy malkanderen in den Malabaarzen Oorlog niet alleen hebben leeren kennen, maar ook de last hebben helpen draagen; zoo heeft my d' ervarendheid ontdekt, dat ik omtrent UE niet zeer wydloopig behoef te wezen, als die niet alleen zeer wel weet, wat een Gouverneur, ende wat een Gouvernement is, maar die ook betoond heeft een Gouverneur te zyn, die tot zyn Reputatie zoo lange jaaren een wigtig Gouvernement bediend heeft. Ik zal dan deze Memorie verdeelen in zommige Generale, ende zommige speciale Poincten.

Plaatzen met Ceylon correspondeerende.

„ Tot een Inleiding der Generaale Poincten is 't noodig wel te mediteren over de Plaatzen en Comptoiren, die niet onder dat Gouvernement behooren, ende nogtans met Ceylon frequentatie, zoo van Negotie, als Communicatie van Advyzen hebben, als Persia, Suratte, Wingurla, Cormandel, Bengale, Malakka, 't Hoofd-Comptoir Batavia, ende ook, ten aanzien van de jaarlykze Advyzen, het Vaderland.

„ De Plaatzen en Residentien, die onder Colombo, als de Stoel des Gouvernements, behooren, zyn op Ceylon de Steden, Casteelen, en Vastigheden in Order; Colombo, Caliture, Gale, Mature, Hammenhiel, Jaffanapatnam, Man-Aar, ende Nigumbo, mitsgaders de Veldwagten en Buytenwerken, hier na beschreeven.

„ De Steden, Vastigheden, en Residentien, buiten Ceylon, ende nogtans daar onder staande, zyn in ordre op de Kust van Madure, Bembaar, Beypaer, Pattemandoer, Toetocoryn, Ponde-Kayl, Caylpatnam, ende Manapaer, ordinair genaamd O Sette Portes, of de zeven Havenen, eindigende met de Oost, ofte Binnen-Kaap van Comoryn, voorts Noordwaards op de Kust van Malabar, Tengenepatnam, Coylan, Calicoylang, Porca, St. Andre, Coetsjien, Paliport, Panany, en Canaanoor; op Canara rezideerd een onzer Assistenten tot Barçeloor.

„ De Frequentatie, die Ceylon, en de Malabar met Persia heeft, is considerabel, niet alleen om 't vertieren van de Peper, Caneel, Cardamom, &c. die na Persia gevoerd werd, en de goede Profyten geeft, maar ook byzonderlyk, om het Comptant, dat Ceylon daar voor uyt Persia trekt, boven dieverze andere noodzaakelykheyd, daar aan dit Eyland, om 't gerief, veel gelegen is, gelyk UE. by de jaarlykze Petitie gelieve na te zien, ende daarom het noodig zy met Persia naeuwe en goede Correspondentie te houden.

„ Den Eisch van Peper voor dit Sayfoen is 800000 pond, Cardamom 70000 pond, Sappan-hout zo veel te vergaderen als 'er scheeps-ruimte is; dog is na Coetsjien maar geordonneerd tot een preuve te vergaderen 15 a 20000 pond, om dit Sayfoen na Persia te gaan. Persia slyt ook Jaarlyks van 20 tot 30000 pond Caneel, zynde voor dit Sayfoen eerst 28, en daar na 16000 pond eysch gedaan.

„ Suratte is ten aanzien van Ceylon van minder belang, en van waar jaarlyks maar getrokken moet werden een kleene quantiteyt Amfioen, om dat ze veel duurder is, dan de Bengaalze, egter is ze noodig, om de verandering, en om de andre op Malabar te eerder te vertieren, zynde ook kostelyker.

„ Bo-

„ Boven den Amfioen zal 't nu Jaarlyks „ nodig wezen, dat van daar voor Malabar gehaald werde 100 of 150000 „ pond Cattoen, met inlandsche Schepen.

„ Peper werd van dit Saeizoen voor „ Suratte geeischt 150000 pond, waar „ omtrent tot 3½ stuiver 't pond, staat „ te Procedeeren, *f* 26000, die ook „ zal toereiken tot den Inkoop van de „ Goederen, welke uyt Suratte zyn geeischt. De Caneel werd aldaar Jaarlyks gesleten 20, 30 a 36000 pond, „ en mag zo wel als in Persia niet onder de 48 stuivers 't pond verkogt „ werden.

„ De Frequentatie tusschen Wingurla en Ceylon of Malabar, is van kleene consideratie, ten waare zomtyds „ eenige Caneel derwaards, ende Ceylon weder eenige Tarw, of andre behoefte, van nooden hadden; maar „ het is zeer noodig met Wingurla „ naeuwe Correspondentie te houden „ om gestadige kennis te hebben, wat „ de Portugeesen al bedryven, haar „ Staat, gelegenheid, ende voornemen te „ ontdekken, om tegen dat volk gestadig op hoede te zyn.

„ De Frequentatie met Choromandel „ en Bengale is meest van eene Nature, behalven dat wy veel meer Koopmanschappen van Bengale met het „ Conquesteren der Malabaarze Kust „ zullen konnen trekken, als voor „ heen. Tot nog toe zyn dit de voornaamste Spyskamers van Ceylon geweest; behalven dat Choromandel, „ om de Kleeden, die van daar getrokken werden, Ceylon zeer noodig is. „ Beyde Choromandel, en Bengale, „ slyten meest onze Olifanten, namentlyk Choromandel van Jaffanapatnam, „ en Bengale van Gale, ende deze kant; „ daarenboven jaarlyks 15, 20 a 25000 „ pond Caneel; dog het eene Jaar verschild veel van 't andere. Choromandel heeft voor dit Saizoen mede Peeper geeischt, in quantiteyt van 8 a „ 10000 pond; maar myne opinie zoude wezen tot nader ondervinding daar „ mede te supersederen; maar voor Bengale diend jaarlyks den eisch van Peper „ voldaan, om dat ze daar goet voordeel doet, ten waare wy 't geluk hadden, dat de Bengaalze Mooren ons „ die in groote quantiteyt van dit Eyland quamen athaalen, rendeerende „ ordinair ontrent 5 stuivers 't pond. „ By monde hebben wy van die Zaak „ zoo wydloopig gesprooken, dat het „ niet nodig zy daar van meer te schryven.

„ De Vaart op Mocha hebben wy nu „ ook tot een preuve eens ondernomen, „ ende ten dien eynde zodanige goederen afgescheept, als de Factuuren „ daar van dicteeren. A. 1663.

„ Wat Instructie den Koopman *de* „ *Vogel* verleend was, kan ook gezien „ werden, ende mits onze intentie daar „ by wel uytgedrukt staat, zal my daar „ aan gedragen.

„ De Maldivische Eylanden hebben „ in oude tyden voor een goed gedeelte „ onder den Generaal van Ceylon gestaan, ende welkers Negotie om de „ Cauris, ende zomtyts groote quantiteyt Amber de Grys, al mede haar „ voordeel zou konnen geven. Wat „ van die Materie na Batavia is geschreven, ende van haar Edelen weder geantwoord, blykt UE. in 't Brief-boek, „ om op gelet te werden, zodanig d'ervarenheid UE. nader door den tyd „ onderwyzen zal. Maldives.

„ Wat Frequentatie Ceylon met Batavia, en 't Vaderland heeft, is in „ dezen onnoodig verhaald, en UE. niet „ min dan my bewust. Na de Ordre „ van de Heeren onze Principaalen „ moeten jaarlyks, ten minsten tweemaal 's jaars Advyzen afgaan, om uyt „ Persia te Land voort te gaan; d' eerste in Januari, met de Persiaansche „ scheepen, die over Malakka van Japan, &c. komen, ende de tweede „ Advyzen in Juni, die voor dezen op „ Choromandel zyn gezonden, om van „ Mazulipatnam na Wingurla, ende „ voort op Suratte gedragen, en van „ waar ze te water na Persia gezonden „ werden; maar met de Conquesten „ van de Malabaarze Kust, ende de Vrede met Portugal, konnenze nu gevoegelyk over Coetsjen, Cananoor, „ en Wingurla na Suratte gaan, gelyk „ 't verleden Saizoen geschied is. Batavia, en 't Vader-land.

„ Met Malakka is de Frequentatie „ kleen; dog dewyl de Noordsvaarders uyt Japan ordinair den voldaanen „ eysch van Tin voor d' Indische quartieren overbrengen, ende die schepen hier aankomen, werd den Gouverneur van Ceylon daar mede de gestalte des Handels bekend gemaakt, „ die dan in Mey, Juni, of Juli, over „ Choromandel occasie heeft na Malakka „ te antwoorden, en den Eysch van Tin „ te doen: Want het schip, dat het „ Goud en Zilver Capitaal, daar in „ December of Januari over Malakka „ aangebragt heeft, tegens die tyd „ met de behoeften van Kleeden voor „ Malakka weder van Choromandel vertrekt, gelyk UE. by de Brieven genoegzaam zult konnen zien, ende „ ook dat in de Maanden April, Mey, „ Juni, Juli, Augustus en September „ de bezendingen van Gale na Ben- Malakka.

A. 1663. „ gale en Choromandel gedaan werden.

1. Canara. „ Dus verre van de Comptoiren gesprooken, frequenteerende met Ceylon, zal dan overtreeden tot de subalterne Plaatzen, onder Ceylon bescheiden, ende eerst aanvangen met de Kusten van Canara, een overvloedig Land van Ryst, ende waar mede wy nu eenige jaaren Ceylon dapper gespyst hebben, inzonderheid A. 59 en 60, dat de diere tyd zodanig op Choromandel, byzonderlyk in de Provintie van Tansjouwer, regneerde, dat wy zonder Canara op dit Eyland wel hertelyk zouden bedroefd gestaan hebben, alzo die plaage op Ceylon mede niet weinig grasseerde, hebbende op Jaffanapatnam en Man-Aar in een rond jaar niet een droppel van den Hemel gereegend, ende hier ontrent mede niet vry geweest, zo dat de Naik van Canara wel wat behoorde gecaresseerd te werden, tegen een benauwde tyd; dog de groote wrevelheid, gierigheid, en superstitieusheid van dat Volk heeft ons den Ryst zo dier doen staan, dat, als men 't verlet des tyds zoude rekenen, die de kostelyke Oorlogsschepen zomtyds hebben moeten verleggen, die ongeloofiyk hoog zouden konnen werden gerekend. Wat wy van die Materie laatst na Batavia geschreven hebben, is UE. bekend, ende nu UE. met my van gevoelen zyt, ons liever over haar te resenteeren, dan voor het toekomende eenige ongelyken van haar meer te verdragen, zoude myn opinie zyn, dat men van Malappa Maloe satisfactie afeischte van alle de onredelykheid, die ons aangedaan is, ende voldoening van de 121 lasten Ryst, of ƒ 1549 - 2 - die ons onwettig onthouden werden, zynde een questie, die tusschen hem en de Koopliedeen op Wingurla nog open staat. Het is zeer apparent, dat hy staat maakt wy dit Saizoen weder bezending derwaards zullen doen, ende waar tegens hy al groote quantiteyt Ryst (na de lopende gerugten) zoude hebben opgelegt, 't welk inderdaad zo ondervonden zynde, dunkt my, dat men het eerste Vaartuyg 't best, dat hem of imand der Inlanders van Canara toequam, behoorde aan te staan, zo hy ons op de eerste of tweede aanmaning niet liet voldoen: want nu wy Canara voor eenige jaaren geheel niet van nooden hebben, is 't onredelyk ongelyk te verdraagen, dog ons voldoende, zou ik niet vreemt wezen den Assistent *de Bruyn*, of imand anders aldaar op Barseloor te laten resideeren, om, zo na by Goa leggende, altoos te weten, wat de Portugeesen in des Naiks Land mogten voornemen, ende of de Engelschen de diere Peper van die Landstreek quamen zoeken. Deze Rezidentie was ook een verzekerd addres van onze Brieven over Land na Wingurla, en altyd een bewys van onze Alliantie, die in tyden en wylen met den Nayk mogt noodiger werden, ende die alle met een Persoon en een Dienaar konde onderhouden werden. Het is wel apparent, dat zy zullen spreken van hun Contract, ende dat wy den Ryst van hun Land schuldig zyn te haalen, maar 't zelve Contract hebben zy al lange jaaren, ende gedurig overtreden, om dat ze verbonden waren geen Ryst na Goa te laten vervoeren, en daarom wy ook geenzins aan het Contract verbonden zyn, maar veel eer geregtigd, hen den Oorlog aan te doen, ende den gehelen handel van hun eygen volk te verderven.

„ UE. zal, op Cananoor aangekomen zynde, alles na tyden en gelegenheid van Zaaken konnen verrigten, zodanig den dienst der E. Compagnie ende de billykheid vereischen zal.

„ Wat van de Malabaarze Kust zy, is UE. niet onbekend, als die verleden Sayzoen den aard ende natuure van die menschen genoegzaam heeft konnen merken, ende hoe de Contracten met hen gemaakt, veel meer noodig zyn, om ons goed Regt staande te houden. Hoedanige Brieven laatst over die Materie ontrent haar Ed. gewisseld zyn, kan UE. blyken by 't Briefboek, daar de laatste Brief na 't Patria mede ingeschreeven is, ende byzonderlyk in den laatsten Brief, met den Commandeur *Coulster* van haar Ed. ontfangen, ende het antwoord met UE. en den Raad per Bleyswyk daar op gepast. Insgelyks blykt in de Brieven tusschen Ceylon ende d' Overheden van de Malabaarze Kust, wat zedert myn absentie van daar verrigt is. 2. Malabaar.

„ De aanstaande Visite, door UE. te doen, zal zeer veel helpen tot ons oogwit, ende nog meer na myn gevoelen, zo wy hertelyk blyven, ende 't werk met dapperheid vervolgen, gelyk het begonnen is, waar van hier veel te schryven zoude wel licht noodeloos wezen, dewyl UE. Perzonelyk derwaards gaande, alles na eygen ondervinding zult konnen verrichten, zulks ende zodanig, als de dienst der E. Compagnie zal komen te vereischen, ende zig de Zaaken zullen toedragen.

Hoeda-

„Hoedanige Koopmanſchappen reeds derwaards zyn gebragt, en nog van Bengale, Choromandel, en Suratte, ontboden zyn, mitsgaders wat Koopmanſchappen op Coetsjien, Cananoor, &c. voor Perſia en Batavia zyn gelaſt te vergaderen, blykt alles in de Documenten, hier by gevoegd, daar aan my gedragen zal.

„Het zoude, zo voorzegt is, wel noodig ſchynen van de Malabaarze Kuſten geen wydloopiger verhaal te doen; maar ik hebbe niet alleen in onze dagelykze Diſcourſen; maar ook uyt den laatſten Brief, by UE. na Malabar geconcipieerd, niet anders konnen merken, of wy zyn van een gevoelen; beſtaande den geheelen Malabaarzen handel in het maintineren onzer Contracten, ende de Ragias door alle mogelyke middelen wel te lyden tot ons oogwit, haar van onze kant voor al geen ongelyk doende, ende ook van haar zulks niet lydende, zo wy 't beletten konnen, 't zy dan met Lief of Leed: want alle die ſuſtineeren, dat aan de Malabaarze Kuſt zo veel niet gelegen is, ofte dat wy voorheen het gros van de Peper zo wel als nu gehad hebben, ontbreekt het nog aan experientie, ende houde het voor een verkeerd voorgeeven van de E. *van der Meyden*. UE. is uyt de Koopman *de Haas* gebleken, ende my op Coetsjen zelfs, dat Ao. 1656. en Ao. 1657. 700 laſten Peper van Coetsjien en Porca agter malkanderen door Engelzen, Portugeeſen, en Inlanders vervoerd zyn. In welke Jaaren wy daarenboven van Calicoilan alleen, ende niet meer vervoerd hebben A°. 1657. dan 234 laſten, en A. 1659, dan 291 laſten, behalven de Peper van Cananoor, ende des Samoryns Land, daar wy nu mede aan participeeren. Voegt nu by deze quantiteyt Peeper, dat wy die ⅔ voor Koopmanſchap inkopen, ende dat de wilde Caneel werd ingehouden, zo behoord daar op alleen wel een goed guarnizoen gedragen te werden.

„Om nu den Amfioen buyten te houden, ende den Peper alleen te trekken, ſchynt de meeſte zwaarigheid, maar het is te verhoopen (nu wy de Ragias de helft geven van alle den geconfisqueerden Amfioen, ende Peper) dat zy hen daar aan voortaan meer zullen gelegen laten. Op Coetsjien zullen wy ons oogwit zeer wel bereiken; maar op Porca zal vooreerſt om de Engelzen, de meeſte zwarigheid wezen.

„Twee Zaaken zyn tot Porca eerſt nodig, mildheid ontrent den Ragia, ende hoe eer hoe liever een ſteenen Pakhuis, terwyl ons reſpect nog in vollen ende hoogen glans is, ende waar op dezen wel expres wigeere, dat dog zulks niet werde nagelaten. Op Calicoilang is 't hoe eer hoe liever niet min noodig, wanneer dan Coetsjien en Coulan daarenboven wel bezet zynde, moet de Peper volgen, ende ook wel de wilde Caneel binnen blyven. A. 1663. Calicoilang.

„Rakende de Fortificatie van Coetsjien, referere my aan den Brief, jongſt na Batavia geſchreven, op welke conſideratien UE. zodanig gelieve te letten als billyk is; ende zo UE. nog tot verandering mogt gelieven te verſtaan, zo zyt immers gedagtig, dat de hoek van Caluweti, nog het Moeras, nog ook de eerſte inham agter de hooge witte punt op de Rivier (digt agter UE. woonhuis na de verovering) om geen Conſideratie mag verlaten werden, gelyk UE. reeds ook zodanig verſtaan heeft. Fortificatie van Coetsjien.

„Tot bemagtiging van de Peper des Samoryns, ende Trevancor, zoude ik van opinie wezen het kruyszen nog al in treyn te houden, egter met zodanigen diſcretie, dat de Landvorſten hun genoegen, zo veel mogelyk, voldaan werde. Samoryns Peeper. 't Kruiszen nog al dienſtig.

„Met Aderſia zal ligt te handelen wezen, en zoo de Koopman van *Waarden* daar blyft, ſtaan my zyn concepten niet qualyk aan, byzonderlyk zo zyn Raad en opinie met UE. wysheid en ervarenheid wat zal gemodereerd, ende geſchikt wezen, 't welk byzonderlyk zal moeten geſchieden ontrent die heet-gebakerde humeuren, die het aanbrengen van Cattoen tegen alle reden willen beletten.

„Ik hebbe in 't Contracteeren zeer wel op het Cattoen gedagt; maar de E. Compagnie onmagtig geoordeeld die Specie te beſtellen, ende zo wy zulks niet doen, en andren beletteden, zouden ons de Inlanders door hun gebrek met groot regt, voor onregtveerdige konnen ſchelden. Die 't al begeerd, laat het wel eens al vallen. In welke myne Allegatien ik meyne myn gevoelen, rakende de Malabaarze Materie, genoeg ontdekt te hebben, ende die ik noit hebbe konnen zien van UE. te verſchillen, ende daarom zal beſluyten, dat, zo wy willen ons regt hebben van andren, zo moeten wy andren ook recht doen, waar van zo wy in ons gemoed verzekerd zyn, mogen wy ons regt met dapperheid wel ſtaande houden, zo wy de magt hebben Cattoen.

A. 1663. „ ben, anders verliezen wy ons respect, „ ende zullen inzonderheid van de Malabaaren niet alleen bespot, ende veragt werden, maar ook in onze Negotie verhinderd, ende beschadigd.

3. Madure. „ Onder de Kusten van Madure behoord mede behalven de zeven Poorten, of Havens, het Land van den Vry-Heer *Ragganada Cotta Teuvre*, in de wandeling genaamd, den Teuver, daar mede wy in goede Alliantie zyn.

Den Teuver. Zyn Contract, op koper geschreven, is hier bygevoegd; dog dewyl van den Imbogt, tusschen Ceylon en Madure, eenige nader extensie noodig agten, zullen de binnen-Bogt aanvangen met het Eyland Rammanacoil, 't welk een enge scheiding maakt tusschen 't vaste Land van India aan d'eene zyde, ende Adams Brug aan d'andre zyde; dog is de Kil met 't allerhoogste water aan de Land-zyde naeuwlyks 6 voeten diep. Deze Kil is genaamd Pembanaer, beteekenende, om zyn meenigte krullen en bogten, slang-Rivier, brengende den Teuver redelyke Profyten op, niet alleen om den Tol op den doorvaart gesteld; maar ook om d'overvaart na het Eyland, daar een zeer oude Pagode van hunnen Hoog-geëerden Afgod *Rammana* op staat, komende de menschen heel uyt Hindoestan, Orixa, ende Bengale, om dezen Afgod te eeren, ende die men daarom wel denken kan, dat hem matige Inkomsten toebrengt.

'tEyland Rammanacoil.

„ Deze gemelte Teuver is een onderdaan ende byzondre Tributaris van den Naik van Madure; dog zedert dat wy Alliantie en Vriendschap met hem gemaakt hebben, heeft hy veel minder dan te vooren op den Naik gepast; dog ontziet ons grotelyks, wetende, dat het in onze magt is, hem dit Eyland Rammanacoil af te nemen; ende waarom de zelve geduurig tot een tegenwigt van des Naiks groote magt t'onzen voordeel kan gehouden werden, hoewel wy d'een of de andre niet behoeven te ontzien.

Verdre Beschryving van de Bogt. „ Naast aan Rammanacoil strekt zig des Teuvers Land Westwaard, ofte bogtwaard uyt 8 a 10 mylen, binnen welke leggen wel zyn Principaalste Plaatzen aan Zee, genaamd Wedale Peritpatnam, Killekare, ende Walemoeke, dog daar op wy geheel geen Jurisdictie hebben; dog westwaard hier aan volgd Bypaer, Bembaer, Pattenemandoer, Toetocoryn, Pondecail, Caylpatnam, ende Manapaer, makende de zeven Portes, alle (except Caylpatnam, dat meest met Mooren bewoond is) met Christenen Paruas bevolkt, ende met welgelegen Kerken voorzien.

„ 't Getal van deze Christenen werd ten minsten begroot op 20000 huisgezinnen, haar meest ernerende met 't visschen van Sjancos, versche Visch, ende t'zyner tyd met Parel-duiken, dat wel de voornaamste profyten oprengt, ende daar de Paruas wel van vaaren. Deze Paruaze Christenen zyn alle onder 't recht van de E. Compagnie met de Conqueste van Toetocoryn, ende daar onder zy hen om onze goede Justitie zeer geerne hebben gesubmitteerd. Byzonderlyk zyn de arme Luiden zeer wel met onze Regeering te vreeden.

„ Men moet altyd goede zorg dragen, dat deze menschen met regtveerdigheid ende wysheid geleid, ende dat over hen een zagtzinnig, verstandig ende affabel Persoon tot hunnen Capiteyn gelegt werd, zynde anders, gelyk alle Malabaaren, wat wonderlyk van humeur, ende verloopen ook ligtelyk, zo ze niet wel bestierd werden. Tot nog toe hebben wy groote instantien gedaan, dit volk tot onze Religie te leyden, dog zo lang den Naik van Madure, ofte zynen Stadhouder *Warmiliappa Pulle*, geen andre wegen inslaan, of by speciaal verbod de Papen uytzeggen, zalder weinig kans zyn ons oogwit te bereiken.

„ De Visite, by UE. derwaards over te doen, zal UE. daar van grote onderregting geven, ende waar by deze Materie zullen laten berusten.

Pe[...] Visi[...] Par[...] Chr[...]nen. „ De geheele Binnen-Bogt heeft altoos gestaan onder den Koning van Portugal, zoo lang de Portugeesen Ceylon ende Toetocoryn bezeten hebben, ende uyt kragte van dien hebben zy haar ook aangematigd het volkomen Zee-Recht ofte den Tol der Peerl-Visscherye, die al van redelyke Considceratie is, byzonderlyk, als alle de Banken gelykelyk konnen bedoken werden, gelyk veeltyds plagt te geschieden, hoewel nu eenigen tyd herwaards de Bank van Man-Aar geen vrugten gegeeven heeft; die nogtans altyd de considerabelste plagt te wezen, ende welke men vast steld, dat in Maart aanstaande zal bedoken werden; dog alzo voor de E. Compagnie onderscheid is tusschen de Toetocorynze ende Man-Aarze Banken, is 't noodig daar van wat nader extensie te doen. Wanneer de Peerl-Vissery ontrent Bembaer, Bypaer, tot Toetocoryn toe beschreeven werd, moeten alle de schelpen op Toetocoryn werden aan Land gebragt, zynde de

Ond[...] schei[...] tussc[...] de T[...] toco[...] ze en Man[...] Aarz[...] Bank[...]

„ Markt

„ Markt aldaar, ende tot Pondecayl,
„ waar van de Armeny (zo noemd men
„ 't Hof van Madure) grote inkomsten
„ trekt, nader beschreeven by de Koop-
„ lieden *Valkenburg* en *Boesem*, hier ne-
„ vens gevoegd. De Mooren zyn met
„ ons believen gepermitteerd mede te
„ visschen; dog moeten dan ook hunne
„ extraordinaire geregtigheid betaalen
„ aan d'E. Compagnie; alles nader te
„ zien in de gemelde beschryving.

„ De Visschery van Toetocoryn heeft
„ voor geregtigheid opgebragt 't verle-
„ den Sayzoen niet veel min dan 18000
„ guld., die d'E. Compagnie in de Toe-
„ tocorynze Boeken zyn goed gedaan.
„ Als de Peerl-Vissery op de Man-Aarze
„ geschied, heeft d'E. Compagnie veel
„ meer voordeel te verwagten, om dat
„ dan de schelpen op Aripo, geleegen 3
„ uuren gaans bezuiden Man-Aar ofte
„ Matotte, zynde 's Compagnies eigen
„ Grond, en Land opgelegt, ende de
„ Peerl-Markt daar ook gehouden werd.
„ UE. gelieve verdagt te zyn, zo in 't
„ toekomende de Peerl-Visserye daar
„ werd gehouden, dat op Aripo Wagt
„ tegens den inval der Wannias, Wedas,
„ of Koningze werde gelegt, om de
„ schelpen en Vissers met hunne Vaartui-
„ gen te verzekeren. Als deze Wagt
„ bestaat in 100 soldaaten, ende 100 La-
„ scaryns, is zy zwaar genoeg, mits dat
„ Man-Aar ook van Jaffanapatnam met
„ wat meer Volk versterkt werde. Deze
„ Wagt diend tydig op Aripo gelegt,
„ voor 't aanvangen der Vissery, om
„ onze possessie te mainteneeren, opdat
„ de Koningzen voor ons niet mogten
„ in de voorbaat wezen, ende wanneer
„ wy met hen in contentie zoude mo-
„ gen komen, die beeter te ontwyken
„ is.

„ Op de gemelte Zee haavenen heeft
„ d'E. Compagnie weinig Negotie, dan
„ op Caylpatnam en Toetocoryn. Kleen
„ vertier is aldaar van Koopmanschap-
„ pen, als weinig Speceryen, Sandel-
„ hout, wat Quikzilver, Vermilioen,
„ en zulks meer, als UE. de Nego-
„ tie-Boekjens zullen konnen aanwy-
„ zen.

„ De Inkoop aldaar zyn, behalven
„ de Peerlen, eenige Cayer-Touwen,
„ zoo Cabels, en Cabel-Touwen, als
„ Troffen, zynde daarenboven een goede
„ Spyskamer van Colombo, en daar
„ jaarlyks 3, 4, a 500 lasten Ryst tot
„ 16 a 18 Ryksd. 't Last konnen opgelegt
„ werden; maar nu hebben wy aange-
„ vangen aldaar mede eenige Kleeden te
„ laten weven, ende schilderen tot een
„ preuve, waar op wel gelet zynde, is
„ te hopen, dat men metter tyd Choro-
„ mandel van veel behoefte zal konnen A. 1663.
„ excuseeren.

„ Boven de voormelte Kleeden werd
„ ook in dit Landschap geweven de al-
„ lerbeste Goeni tot het pakken van
„ de Caneel, ende ook zeer goed pak-
„ touw, ende of wel de Goeny ende 't
„ Paktouw wat dierder is, dan op Cho-
„ romandel, zo is ze nogtans tot het
„ embaleeren der Caneel veel beter.

„ In 't Rapport, by den Onderkoop-
„ man Philippus de Haze aan my jongst
„ gedaan, zal UE. zien, dat op Cara-
„ patnam redelyke quantiteit Cacchies
„ jaarlyks zoude konnen werden verga-
„ derd, en insgelyks op Tegenepatnam
„ goede quantiteyt Goeny, welke beide
„ Plaatzen mede wel onder Toetecoryn
„ zouden konnen werden gesteld, dewyl
„ dog die handel met Malabar geen
„ gemeenschap heeft, ende te Lande
„ van Toetocoryn lichtelyk kan bereisd
„ werden. UE. te doene Vizite zal
„ daar meer opening van konnen ge-
„ ven, dewyl de gemelde de Haze
„ met UE. vertrekt.

„ Overtredende tot het waardig Ey- Colombo.
„ land Ceylon, zal aanvangen met de
„ kostelyke Stad Colombo, gelegen in
„ den Boesem, ende 't hart der Caneel-
„ Landen, ook tusschen Jaffanapatnam,
„ ende Gale, ende gereedst om van daar
„ niet alleen derwaards, maar ook na
„ Toetocoryn ende Malabar 't heel jaar
„ door Ordre te geven, zo veel de Za-
„ ken des Gouvernements zyn verey-
„ schende.

„ Wat Jurisdictie Colombo heeft, en
„ hoe de Landen geregeerd ende bestierd
„ werden, wat Costumen ende gewoon-
„ ten men diend te obzerveeren; ende
„ met wat recht de E. Compagnie deze
„ Landen bezit; zullen in dezen niet
„ aanhalen; maar mag 't zelve gezien
„ werden in de consideratien ende be-
„ velen der Dessaves, die A°. 1661. over
„ 't Eyland Ceylon zyn 't zamengesteld,
„ ende tot Instructie voor den Gouver-
„ neur gecompendieerd, ende by d'E.
„ Heer Gouverneur Generaal ende Ra-
„ den van India geapprobeerd; zynde
„ myn voornemen in dezen maar te
„ spreken van de prezente gestalte der
„ Zaaken, wat voor eerst noodig zy
„ gedaan ende gelaten, hoe de Militie
„ verdeeld, het Land bewaard, de
„ Landbouw vervolgd, ende generalyk
„ alles behertigd diend te werden, wat
„ tot welvaart der Landen ende goe-
„ de Ingezeetenen van dien noodig
„ zy.

„ Wy zullen onder dit Landschap
„ van Colombo dan mede begrypen Ni- Nigumbo.
„ gumbo tot de Rivier van Caymel toe,

 al-

A. 1663. „ alwaar voor prezent onze allernoodigste buyten-wagt geplaatst is. Myn, „ ende des Raads opinie is geweest, om „ den hoek van de Chilauwze Rivier mede met een propre wagt te beslaan, „ niet alleen om alle vreemdelingen van „ daar te houden; maar ten principaalen, om ons van de Caneel te verzekeren, ende die kostelyke Landen „ van Madampe ende Monaseron metter tyd te bebouwen, zynde d'allerheerlykste, schoonste ende vrugtbaarste „ ja ook d'allerplaizantste Landen van 't „ geheel Eyland Ceylon; dog 't schynd, „ dat haar Ed. tot Batavia apparent door „ inductie van d'E. *van der Meyden*, van „ andre intentie zyn, meinende dat zig „ de Keizer van Candi dit mogt belgen. „ In de laatste Brief van haar Ed. dato „ 29 Augusti passato kan UE. zien, wat „ daar geordonneerd werd, ende in onzen gemeenen Brief, dato 10. November met Bleyswyk afgegaan, wat wy „ haar Ed. hebben geantwoord. Zulks „ UE. dan in plaats van de possessie, „ dikmaals Visite na Chilauw geliefd te „ laten doen, om goede Wagt te houden.

„ Den Modeliaar van Nigumbo hebbe ik meest derwaards gebruykt, en „ zomtyds kan zulks te water met Viszers Tonny's werden gedaan tot UE. „ gerustheid.

„ De Buyten-wagten van Nigumbo „ dan, als gezegt is, zyn de Noordelykste „ de Wagt aan de Rivier van Caymelle. „ Daar aan volgd Landwaard Topture, „ Catane, Caracoeli, konnende alle in „ eenen dag omgewandeld werden; ten „ waare in den Regentyd, wanneer „ zulks niet geschieden kan; om dat de „ Rivier Dandugamme, loopende uyt „ Alicoer, overvloeid. Het Eyland „ Pitewancarre is niet nodig met Wagt „ te bezetten, om dat het tusschen de „ Rivier van Colombo en Nigumbo in „ legt; egter aan de zyde van Alicoer „ hebbe ik den Modeljaar van Nigumbo „ een Aldee tot wederroepens toe vereerd, genaamd Todesse Wellipitte, „ die daar zyn volk heeft, zulks 't gemelte Eyland dan rondom wel verzekerd is.

'tLand van Nigumbo is Vischryk. „ Dit Landschap van Nigumbo is „ boven maaten Visch-ryk, om de maggige en groote binnen-wateren, die „ het heeft, ende heeft ook Zaey-Landen genoeg, om niet alleen 't volk, „ dat daar nu woond, te voeden; maar „ nog veel meer Land aan de zyde van „ Maravile, ook Landwaard, als wy ons „ t'zyner tyd mogten gereed ende geregtigd zien, uyt te breiden; het „ werd ook het Hoofd van de zeven „ Corles genaamd, alwaar de allerbeste Caneel groeid van den geheelen „ bekenden aardbodem, ook in zeer „ groote quantiteit, ende daarom myn „ opinie altyd geweest is, dat het Compagnies Fortje, dog beter Nestje, dat „ daar legt, behoorde gerafeerd, ende „ een beeter gemaakt te werden, of „ wilde men geen Fort maaken, konde „ anders het quartier of het Dorp bequamelyk werden gefortificeerd.

„ Zo het een nog 't ander geschied, „ zoude by verloop van tyden, ofte anders by eenigen haastigen Oorlog met „ eenige Europiaanze Prinzen, ons die „ waardige Plaats lichtelyk konnen werden afhandig gemaakt, ende waaren „ wy niet alleen den besten, maar niet „ veel min dan de helft van alle den „ Ceylonzen Caneel, ja met eenen alle „ onze profyten, concepten, ende voornemens quyt. Ik hope, op Batavia „ gekomen zynde, haar Ed. wel te disponeeren, dat UE. andre last gegeven „ werde, ende om 't zelve zodanig te „ versterken, als nodig zal werden geoordeeld, ende UE. reeds met my „ verstaan heeft: want de Zake dus blyvende, blyft het tot een zwaare Last „ ende bekommering voor den Gouverneur, gelyk het my altyd geweest „ is.

„ Om de goede koop Levensmiddelen hebbe ik altoos gepractizeerd Nigumbo met getrouwde Soldaaten te „ doen bewaren, ende die ook met propre Ertjes verzien; ook zommigen van „ de vroomsten, in wettigen eigendom „ daarenboven eenig Land vereerd, waar „ by UE. gelieve te continueeren, om „ dat het niet als alles goeds beloven „ kan.

„ Aan de Inlanders dienen geen Landen, dan tot wederroepens toe, gegeven te werden.

„ Nigumbo is bewoond met ontrent „ 2000 zielen, daar onder zo veel dienstbaare, als UE. by aparte ende Assurante Lyst vertoond is, zynde alle Christenen, ende waar over zodanige ordre werd gehouden, als UE. by de „ Instructie voor de Scholarchen gelieve te zien.

„ De Nigumbers beroemen hen zelven boven alle andre Inlanders ons getrouw te wezen, en daar ook wel wat „ geloof in kan gesteld werden, om dat „ wy aldaar zo veel jaaren langer, dan „ hier, hebben gerezideerd, zynde ook „ eenige onder hen, die redelyk goed „ Neerlands spreeken. Tot nog toe is „ Nigumbo van alle Lasten onbezwaard „ gebleven, nemende een ieder zo veel „ Lands, als hem mogelyk is te cultiveren,

A. 1663.

„ ren, zonder eenige thienden, of andre „ 's Lands geregtigheid te betalen, daar „ in ook vryelyk eenige jaren mag wer„ den gecontinueerd. Geen Deccum, „ nog andre geregtigheid, werd hen „ afgenomen; dat ook al voor eerst niet „ noodig zyn zal.

„ UE. gelieve ook noyt toe te staan, „ dat eenige Moren of Mohhammeda„ nen hen op Nigumbo neer zetten, „ dat onze Colonie zeer schadelyk is. „ De Nigumbers vaaren zelf met onze „ permissie na de Overkust van Madure „ en Choromandel, en zyn stoute Zee„ luyden, om dat het meest Visschers „ zyn.

„ Dus verre van 't Landschap Nigum„ bo zynde gesprooken, zullen met de „ Rivier van Motoeael weder beginnen, „ die de Provintie Alicoer van 't Land„ schap van Colombo asscheid, by de „ Pas ofte Afvaert van Betael.

„ Op dezen Teerling, zynde zeer na „ by een Eyland, legt de Stad Colom„ bo, ende 't welk al meerendeels weg„ gegeeven is aan deze Borgers, ende „ Dienaars van de E. Compagnie, die „ de magt hebben, gelyk UE. by de „ Kaart vertoond, ende mits dezen o„ vergeleverd werd, ende waar in ook „ staat aangewezen, wat Land de E. „ Compagnie niet zal mogen aan imand „ weggeven, om 't nodige gebruik, dat „ d' E. Compagnie daar af trekt, ende „ de Suri, ende Arak, die ze voor hun„ ne Dienaars van nooden heeft; behal„ ven dat het de Pagt van Suri ende A„ rac, consequent haare Domeinen, zou„ de verminderen.

„ Tot nog toe heb ik met den Raad „ noyt konnen goed vinden, eenig Land „ erfelyk verre van de Stad weg te ge„ ven, niet alleen om dat ons dagt, dat „ wy de E. Compagnie, by 't weggeven „ van verre gelegen Dorpen of Landen, „ zouden schade doen; maar ook om „ deze verwoeste Stad, en 't naby gele„ gen territoir te eer in zyn Ploy, ende „ in zyn vorigen stand te brengen, en„ de waar in UE. tot nader Dispositie „ van haar Ed. nog al zoude konnen „ continueeren.

„ Hoedanig wy den Landbouw voor „ d' E. Compagnie op Colombo beher„ tigd hebben, ende nog behertigen, „ heeft UE. gezien, zynde my geen kleen „ vermaak geweest UE. inclinatie, om „ in dat vermakelyk ende zeer eerlyk „ werk te continueeren; ende alzo den „ Dessave Du Pon van alles wel onder„ richt is, ende in zyne Instructie ook „ kan werden gezien, wat van deze Za„ ke zy, zal 't niet noodig wezen van „ den Colombezen Landbouw meer te „ schryven, dan dat het een middel is, „ waar door Ceylon verzekerd, ende „ daar door jaarlyks niet min dan 100000 „ guld. onkosten kan afgeschaft wer„ den.

Vry-gestelde Malabaren.

„ UE. gelieve mede zodanige ordre „ over de vry-gestelde Malabaaren tot „ den Landbouw op Colombo te onder„ houden, als prezent over hen gehou„ den werd, ende onder den Dessave „ van de Colombeze Landen gesteld zyn, „ welke ook publyk hun vryheid van „ my perzoonelyk uyt de naam van de „ E. Compagnie door ordre van d' Ed. „ Heer Gouverneur Generaal ende Ra„ den van India beloofd, ende gegeven „ is, zo dat zelfs de Perzoonen, zon„ der hen ongelyk te doen, niet zou„ den konnen veranderd werden.

„ De Malabaaren, hier binnen de Stad, „ ende 't Casteel, aan de gemeene Wer„ ken, &c. nog arbeidende, was te wen„ schen, dat men al mede konde op 't „ Land zenden, om de zelve aldaar uyt „ te breiden, ende waar na de Zaak „ metter tyd zal konnen werden aange„ legt.

Hun Kinderen tot het Christendom op te queken.

„ Wat getal Mans, Vrouwen en Kin„ deren reeds op 't Land zyn, blykt UE. „ by de Rolle, daar van zynde, ende „ hier by gevoegd; de Scholarchen zul„ len dienen aangemaand, dat de Kin„ deren dezer nieuwe Malabaren al me„ de school gehouden, ende in de Chri„ stelyke Religie opgetrokken werden, „ gelyk hen by speciale Instructie gelast, „ ende reeds in gebruik is.

Fortificatie.

„ Van de Fortificatie dezer Stad, en „ 't Casteel Colombo, zal al meede niet „ nodig wezen in dezen verhaal te doen, „ alzo UE. met my, ende den Raad, van „ gevoelen zyt, dat het werk diend ver„ volgd, gelyk het begonnen, ende zo„ danig by haar Ed. expres geapprobeerd „ is, zynde de Onderfabryk De Leeuw „ van myne Intentie niet alleen wel „ onderrecht, maar blykt alles nog na„ der by de grote en kleene Landkaar„ ten, ende daar in UE. zult zien aan„ gewezen, hoedanig het Lac zoude „ konnen opgezet werden, met het wa„ ter van de Rivier, ende wanneer nog „ een tweede spruyt in 't Lac kan ge„ leid werden uyt het Rivierken van „ Belentotte, komende heel uyt de gro„ te Calitureze Rivier, 't welk een by„ zonder gerief voor de Stad zoude ge„ ven, om dat dan aan de eene zyde al„ les met Vaartuigen uyt de groote Co„ lombeze, ende aan de andre zyde uyt „ de Calctureze Rivier, binnen de Stad „ konde gebragt werden, dat nu met gro„ te moeite moet gedragen werden. Na „ 't opmaken der principale Fortificati-

„ en,

A. 1663. „ en, en de noodwendigste Pakhuizen zal hier op konnen werden gedagt, ende eer niet.

Niemand binnen 't Casteel te laaten dan de gequalificeerde.

„ Om het Casteel zuiver en van alle Canaille vry te houden, zoude myne meening wezen, daar niemand binnen te laten woonen, dan de hoogste Dienaaren en Ministers van d'E. Compagnie, die hunne vaste Bediening hebben, en de noodwendige Militie, die ongetrouwd is, latende de getrouwde, zo haast zulks geschieden kan, in de Stad wonen rondsom langs de Vesten der Stad, gelyk zulks in de Kaart afgebeeld staat, ende reeds eenige huiskens opgemaakt en bewoond, welke ook dan genoeg zullen wezen, om de Stad te defendeeren. Behalven de Militie, en de noodwendige Officiers is 't noodig dat nog in 't Casteel geplaatst blyven 's Compagnies Slaven, ende de Vissers. Alle andren dunkt my, dat men, zonder aanschouw, 't Casteel behoorde te ontzeggen, waar meede 't Casteel geheel vol Calappus ende andre noodwendige Vrugtboomen konde werden beplant, tot groote verzekering, ende versterking van 't zelve, ende tot gezondheid van 't volk, om de zuivere lugt, die het hadde.

Erven.

„ In 't uytgeven der Erven op Colombo hebbe met den Raad vastgesteld, dat 't Casteel alleen 's Compagnies eygen moet blyven, ende dewyl de Stad niet zeer groot is, konnen de Erven ook niet heel groot vallen, ten waare aan eenige vermogende Perzonen, die magt hebben de zelve haast te bebouwen, om die te verhuuren, ende is nu een ieder aangezegt, dat, die de magt heeft, ende binnen 't jaar zyn Erven niet bebouwd, de E. Compagnie zal vermogen die aan andre te vergeven, daar mede Don Joan Modeljaar van Colombo wel specialyk gemeend werd, die zich niet schaamd een Siri-Thuin daar van te maken.

„ Ik hebbe UE., door de sloffigheid der voorige Regeering, niet meer dan 36 Affuyten voor Colombo konnen overleveren, dog alle, die in defensie staan op de punten, zyn, excepto 14, nog goed, om dat ze zedert myn laatste aanwezen en overkomst van Malabar zyn verwisseld. Zo hebbe ook zorg gedragen, dat UE. nu van Gale met hout tot 200 Affuyten verzien zyt, daar aan ook de Timmerlieden al arbeiden. En dewyl niet noodiger is, als de Stad ende 't Casteel in gestadige defensie te houden, zo gelieve UE. te bezorgen, dat alle de Timmerlieden ten minsten 100 nieuwe Affuyten agter malkanderen opmaaken, voor 't ander werk; gelyk ook na Batavia nu geschreven hebbe. Gale, Jaffanapatnam, ende Man-Aar, zyn wel voorzien, daar op UE. wel moogt gerust zyn. Hoedaanig het op de Malabaarze Kust gesteld is, kan UE. blyken in de laatste Advyzen van Coetsjien en Cananoor, daar uytdrukkelyk staat, dat die beide plaatzen in een goed postuur van defenzie zyn gebragt.

„ Wy zullen dan van Colombo de Gaalse Poort uytwandelen na Galkisze, zynde de eerste Aldee ofte Dorp Zuydwaards. Dit Dorp is Verpagt voor 10 jaaren, mits in die tyd 8000 Clappus-boomen zullen moeten aangeplant, ende Jaarlyks daarenboven betaald werden 200 Ryksd. Eenigen zyn met de Thuinen van deze Aldee tot haar onderhoud apart verzien tot wederroepens toe, gelyk ook niet anders mag gepractizeerd werden: want anders zouden wy, als voorzegt is, van 's Compagnies Domeinen weg geeven, daar toe ik meyne dat wy niet gequalificeerd zyn, nog zelf de E. Compagnie geregtigd zulks erfelyk aan andre te mogen geven.

„ Aan Galkisse Zuidwaards volgen twee Visschers Dorpen, genaamd Ratmalane en Morothou, die nu eerst met menschen bezet zyn, om allenskens deze woeste en ontvolkte Landen weder in fleur en staat te brengen, en daarom wel eenige jaaren nog van allen arbeid en bezonderlyk van eenige Geregtigheid dienen bevryd te blyven.

„ Aan de Rivier van Paneture hebben wy prezent nog maar weynig menschen, dog begind egter al weder moy op te luyken.

„ Het Land tusschen Colombo en Paneture langs de Zeekant werd genaamd de Halpitte of Balpitte Corle; heeft kostelyke, dog niet veel Zaey-Landen.

„ Deze Corle staat Landwaards aan de Hewagam-Corle, ende is niet diep, ende werd in 't geheel van d'E. Compagnie onder de Landeryen van Colombo bezeten.

„ De Hewagam Corle neemt zyn aanvank met de Zuidzyde van de Colomboze Rivier, loopende nog al eenige uuren gaans boven Gourbevelle, ofte onze wagt van Hangwelle; dog na 't Zuiden of Zuid-Oosten, strekt deze Provintie zig agter de Halpitte Corle, stootende tegen de Reygam Corle, die zyn aanvang aan de Zee-strand neemd, met de Z. zyde van de Rivier van Paneture.

De

„ De Reygam Corle is van alle tyden „ geagt geweest een van de Heerlykste „ Provintien, die de Portugeesen geestimeerd hebben; is doorgaans meest vlak „ Land, ende daar onder zeer schoone „ Zaeylanden, grenzende in 't Noorden „ aan de Hewagam Corle, Landwaard „ aan de Agras, ende Correwitte Corle, ende werd van onze Wagten Caudangelle, en Padoeke tot Anguratotte meest gelyk de Hewagam Corle „ dwers afgesneden, is (God beterd) zeer „ verwilderd, ende verwoest, dog nog „ zeer vol schoone verwilderde Aldees, „ en van Vrugtboomen verzien, niet ontbrekende, dan de prezentie ende den „ arbeid der Inwoonders.

„ Anguratotte legt op de Caletureze „ Rivier ontrent vier goede uuren gaans „ boven de mond aan de Zee. Hier hebben wy een sterke wagt, die, gelyk „ ook Hangwelle vyf uuren boven de „ Colombeze Rivier, niet mag verlaten „ werden; gelyk UE. nader in de Considenatien over Ceylon zal konnen aanmerken.

„ Aan de Z. zyde van de Caletureze „ Rivier begint de Pasdum Corle, loopende Zuyden, en Z. Oostwaard na „ Alican. In deze Corle heeft d'E. „ Compagnie nog over de 3000 Inwoonders, ende daar onder een goed getal „ dienstbaare, nader in de Lyst, daar van „ zynde, ende UE. hier nevens overgeverd, te zien. Over deze Corle heb „ ik altoos gepractizeerd een bequaam „ Militair tot hoofd te stellen, ende die „ wel lezen ende schryven, ook byzonlyk met het volk wel omgaan kan, 't „ welk UE. zodanig gelieve te vervolgen.

„ Om dat de zelve Corle zeer Bergagtig, ende nogtans extraordinair Vrugtbaar is, kan die nog van de Koningze, nog van ons abzolutelyk, gelyk de „ andre Landen, tot devotie werden gebragt, zynde, vol fugitiven, ende stoute Roovers; dog het beste middel is „ egter onze streng zoo vast te houden, „ als doenlyk, ende dat goede Hoofden „ over de Lascaryns werden gehouden, „ gelyk 'er nu zyn. Deze Provintie „ raakt Landwaard heel tot aan de Correwitte Corle, ende maakt de Caletureze „ Rivier de communicatie met Saffragam, begrypende aan de Zee-strand „ Caliture, Berberyn, Macoene, ende „ Alican, ende stuitende aan de Rivier; „ dog Landwaard, boven de Alicanze „ Rivier, begind de Walewitte Corle, „ daar van wy de Possessie hebben tot „ Oeragodde toe, staande nogtans de „ Pasdum, ende 't gedeelte van de Walewitte Corle aan de Noordzyde van de „ Alicanze Rivier onder de Hoofd-plaats „ Caliture, een zeer kostelyke Situatie, „ ende daar ook altoos myn Project is „ geweest een civile vastigheid op te „ maken, gelyk UE. 't Project mits dezen overgeleverd werd, dat om de verzekering der Calitureze Rivier al nodig is, en byzonder om dien hoek „ Land, gelegen in 't hart en in 't midden der Caneel, Landen te bevryden ende te beschermen, ende hoewel met „ het uytdeelen der Landen in de Pasdum „ en Walewitte Corle tot onderhoud aan „ de Lascaryns, ende dat Macoene tot „ een Beneficie aan den Dessave in de „ plaats van 200 Ryksd. comptant is „ verleend, zo behoorde by verloop van „ tyden van die Provintie nog goede profyten jaarlyks getrokken te werden. „ Berberin, Makoene, Alican, ende Caliture, geven wel de principaalste „ voordeelen. De andre Dorpen Landwaard geven minder, ende is den Areek wel 't voornaamste, maar metter „ tyd, en na verloop van 10 jaaren, zullen de voordeelen zeer konnen werden „ vermeerderd. De zelve Aldees van „ Caliture, Berberin, ende Alican, zyn „ nu Verpagt voor 10 jaaren, en 400 „ Ryksdaalders 's Jaars, mits 't eerste „ jaar 2000 Calappus-boomen, en de resteerende 9 jaaren ider jaar 2000 Calappus-boomen werden geplant, nog „ geen timmer-hout mag werden gekapt, ende zulks meer, als by de Huurcedulle te zien is. Om de zelve te „ voldoen moet de Capiteyn van de Corle ende Dessave gestaadig werden aangemaand. Hier valt ook nog voor de „ E. Compagnie daarenboven goede „ quantiteyt Areek, die de Inwoonders „ tot een civiele prys leveren. Als ook „ zwaar, ende durabel Timmerhout (zo „ voorzegt is) kan hier in abundantie „ vergaderd werden. In 't handelen met „ de Koningzen is hier ook voordeel te „ doen, zo in 't verkoopen van Kleeden, Zout, Amfioen, Koper, &c., „ als in 't verkoopen van Ryst, Suyker, „ groot en kleen Hoorn-Vee, Hoenderen, Boter, &c., dog deze Profyten „ weten de Mooren, die Berberin, Macoene, en Alican, bewoonen, meest „ alle na hen te trekken, 't welk hen „ voor eerst niet hoeft belet te werden, „ op dat de Frequentatie met de Koningze niet ontydig kome te stuyten; „ maar de Vrede zoo verre geexenteerd zynde, dat 's Konings eygen „ volk publyk hunne waaren afbrengen, „ konnen de Mooren allengs van die „ smalle Negotie gediverteerd werden.

A. 1663.

Caliture.

Berberin, Alican.

„ UE. zal nu genoegzaam verstaan „ hebben, hoedanig de Cirkel van Colombo's Landeryen bezet is, van de „ Rivier Caymel af tot de Rivier Alican toe.

A. 1663.

„ toe. Aan de over-of Zuidzyde der Alicanze Rivier begind de Jurisdictie

Gale.

der Stad Gale, met het Dorp Bentot, gelegen in 't overgedeelte der Walawitte Corle.

Bentot.

Hier legt ordinair een Luitenant ofte een Vaandrig tot verzekering van de Pas, opzigt over de Chalias-Dorpen, en 't gedeelte der Walawitte Corle, die eyndigt aan onze Buyten-wagt Pittegelle, gelegen omtrent 4 uuren gaans boven Bentot, aan de Z. O. zyde der Alicanze Rivier. De Dorpen aan Zee zyn in Ordre van Bentot Z. O. waard tot Gale toe, Hindrue. Hier eyndigd de Walawitte, ende begind de Gale Corle met Cosgeere, Bellitot, Ballapitti, Ambelamgodde, Madampe, Accerle, Cahawe, Hinnegame, Tottegamme, Hiccude, Reygamme, Gindure, Dadade, ende dan de Stad Gale zelfs. Beooften Gale volgd Oenewatte, Magale, Sabradouw, Cogele, Hamgamme, en Cattelouw. Hier eyndigd de Gale Corle, ende begind de Billigam Corle, zynde een kleene, maar cierlyke ende Ryke Provintie, hebbende aan Zee Ooftwaard Meriffe, Landrogamme en Walgame. Daar aan volgd dan onze vaftigheid Mature, zynde de ordinaire Refidentie van den Deffave, ende Hoofd-plaats van de Dolas das Corle, zig ftrekkende Ooftwaard aan Zee, langs de Dorpen Dondere, Capougamme, Navadum, Bamberande, Dikwelle, Tangale, Wellaye, tot aan de Rivier van Waluwe, zynde het eynde van de Gaalze Jurisdictie aan de Zee kant. Onze Wagten te Landwaard zyn van Waluwe N. W. Kanneketti, Biedigamme, Angelmadouw, Cattoene, zynde de uyterfte Frontier van de Dolas das Corle. Daar aan volgd Oedeboke, Damphale, Barlepannetotte, en Donnemone, zynde de Frontieren van Morrua Corle. Hier werden d'Agras of de Ceylonze Criftal-en andre Mynen, die Gefteenten voortbrengen, met hoog Gebergte van 's Compagnies Land afgefneden tot aan Accuras, een Frontier van de Gale Corle. Van daar komt men Landwaard door een moejelyken weg tot Maplegam, daar ordinair een Luytenant legt met 40 a 50 Soldaaten, om de Importantie van die plaats, bevrydende de geheele Gale Corle, leggende op de Rivier Gindure. Van Maplegam ftrekt zig een weg na 't Gebergte Sinnedonne, makende de uyterfte fpits van de Gale Corle, ende ftootende aan 't Gebergte der Agras. Van daar gaat men door een moejelyken weg in 3 a 4 uuren op Pittegelle, zynde de Frontier der Walawitte Corle voorzegt. Van Pittegelle komt men te Water ofte Landehaaft op Bentot, ende 't eynde der Gaalze Jurisdictie. Hoe nu de Cirkel met Wagten, ende Vaftigheeden Landwaard en t' Zeewaard bezet is, biykt UE. in de overgeleverde Lyft der Militie van de Gaalze Landen, daar aan my gedrage.

Billigam Corle.

Dolas das Corle.

Agras.

„ Dit geheel Land is meerendeel bewoond, ende meeft alom met groote ende kleene Dorpen beflagen; dog in de groote Dolas das Corle zyn aan de Ooftzyde, ende ook in de Gerrewys, ontrent Waluwe, zeer veel Dorpen, ende koftelyke Zaey-velden, verwoeft, ende gedepopuleerd. Het getal menfchen van ieder Corle byzonder, ende van wat Cafta's, ofte Geflagten (hoog en laag) zy zyn, blykt UE. by de Lyft, daar van zynde, maar het is al over lange jaaren ganfch noodig geweeft, een Generaale Befchryving over deze Gaalze Landen te doen, 't welk nu niet langer zal dienen uytgefteld. Den Oorlog, ende 't geftadig omzwerven, heeft my daar toe noit Occafie gegeven, zynde 't laafte Sayzoen, ofte Mey verleden, al gerezolveerd geweeft dit noodig werk aan te vangen, maar is eyndelyk in Raade verftaan, zulks uyt te ftellen tot nader ordre van Batavia, ende wel principaal, om dat ik, myn vervanger te gemoet ziende, beft dagt hem dit werk over te laten, als zynde het allerbefte middel, om in weinig tyds grondige experientie van 's Lands coftumen, Situatien, Inwoonderen, Inkomften, ende andre Saaken kenniffe voor den Gouverneur te bekomen. De Noodwendigheid dezer Befchryving beftaat wel ten principaale, om dat veel dienftbaare van de E. Compagnie gediverteerd zyn; dat ook veel Landen by de Ryke Cingaleefen, en andre, befeten werden, die zy de Arme ontbouden, en die ook niet durven klagen.

„ Door de Befchryving alleen in de Pasdum Corle hebben wy ontrent de 100 dienftbaaren ontdekt, die zodanig agter de hand gehouden waren, waar door dan 's Compagnies Landen confequent verwoeft, en haare geregtigheden verminderd werden. In wat forme deze Befchryving noodig is gedaan, kan gezien werden in het Formulier, UE. nevens dezen ter hand gefteld.

„ Van de Mooren, ende hoe fchadelyk de zelve de Borgery zyn, hebbe hier vooren in de Materie van Colombo gefprooken. UE. gelieve dan gedagtig te zyn, dat de Ordre, die pre-

„ zent

„ zent over haar gesteld is, precys wer- „ de na gekomen, bestaande wel Principaal daar in, dat ze noit onze Gravetten ofte Land-Posten en Wagten „ passeeren, zonder alvoorens te hebben „ consent, dat haar ook noit consent „ van den Commandeur der Gaalze Landen werde gegeven, om met Kleeden, „ Sout, Amfioen, ende andre Waaren, „ in 't Land te gaan soetelen; maar wel „ om hunne Akkers en Thuynen, die zy „ hebben, te bezorgen, ende zulks meer, „ als men met redenen hen niet mag, „ ofte behoord te weygeren. De zelve „ Mooren zyn in grooten getale in de „ Gaalze Landen verspreid, ende hebben myne Meditatien al geweest, haar „ Ed. voor te stellen, of men ze met geen „ Hoofd-Geld, gelyk de Chineesen op „ Batavia, behoorde te bezwaaren; dog „ 't zelve mag tot UE. eygen ondervinding, en haar Ed. nader goeddunken „ wel in staat blyven.

„ De ontfanger der Gaalze Landen, „ zal zeer naeuw reguard moeten nemen, dat, de zelve Mooren overlydende, 's Lands Geregtigheid de Manales aan d' E. Compagnie komen, „ zynde een Servituit, die van overoude „ tyden, zelfs voor d'aankomst der Portugeesen (zo my gerapporteerd is) de „ Vreemdelingen is opgelegt, zynde ¼ „ van alle hunne middelen. Myn gestadig afwezen van 't Land is d'oorzaak, „ dat d'E. Compagnie tot nog toe weinig daar van is toegekomen.

„ UE. gelieve dan t'zyner tyd, als 't „ UE. zal gelegen komen, die Landen „ te visiteeren, en daar over zodanige „ ordre te stellen, als noodig zal zyn.

„ Hoedanig, ende op wat wyze de „ Landen Verpagt werden, en aan wie „ die tot nog toe Verhuurd zyn, blykt „ by de Boeken, daar van zynde, ende „ alzo ultimo Februari de tyd verstreeken is, om alle de Gaalze Landen te „ Verhuuren voor 10 a 12 jaaren, zoo „ zyn nu met UE. goedvinden daar af „ gemaakt zodaanige Conditien, als wy „ gemeind hebben tot welvaaren der „ Landen, ende voordeel van de E.Compagnie, nodig te wezen. Ende alzo „ UE. na alle apparentie ultimo Febr. „ van de Malabaarze Kust nog niet zult „ geretourneerd wezen, zoo zouden de „ Commandeur *Roodhaas*, Koopman „ *Borchorst*, ende de Dessave van Mature, d'allerbequaamste wezen, die „ UE. gerustelyk dat Werk zoude mogen vertrouwen, niet alleen om de „ Aldees te geven aan goede Persoonen; „ maar ook dat ze aan niemand onder „ de waarde wierden overgelaten, gelyk voorheen tot ondienst van de E. „ Compagnie dikmaal geschied is.

A. 1663. „ Zo zal UE. ook expres gelieven te „ verbieden, dat geen Dessaves, nog Capiteyns der Corlas eenige Dorpen, Pagten, om dat ze dan de dienstbaare tot „ hun voordeel zouden konnen gebruiken. De Capiteyn van de Mahabade, ofte Caneel, heeft nu nog eenige „ Dorpen in huur, die by hem, staande het suspens van zyn dienst, ende dat „ zig als Borger erneerde, gehuurd zyn. „ Of nu de Dorpen in Februari aan hem „ zouden konnen gecontinueerd werden, heeft al meede zyn bedenken; „ dog UE. zoude daar over met den „ Commandeur en Raad op Gale nader konnen confereeren, ende zodanige Ordre stellen, dat, by zo verre „ den Dessave ondervond, dat hy eenige dienstbaare, onder zyn magt zynde, tot particuliere diensten employeerde, zulks UE. zou hebben bekent „ te maken, om, zonder andre forme „ van Proces, dan van zyn Officie van „ Capiteyn der Mahabade afgezet te „ werden. Hy is anders een zeer goed „ Bouwman, en die groote ervarenheid „ van de Cingaleese gewoonten heeft; „ daarenboven vlug en neerstig in zynen „ dienst; dog t'zyner schade en schande schraapagtig over de Arme Luyden.

Geen Dessaves, nog Capiteyns der Corlas daar in te gedoogen.

„ Wy hebben tot nog toe, tot beswaarnis der Inwoonders, groote quantiteyt Kalk uyt de Gaalze Landen getrokken, dat nu zedert myn jongste „ aanweezen merkelyk hebbe doen matigen. UE. gelieve daar in nog al te „ continueren. Ook hebbe ik nu een „ preuve doen neemen met van Boschhout de Kalk te laten branden, dat wel „ gelukt is. Inzonderheid gelieve UE. „ om geen Consideratie te gedogen, dat „ tot Kalkbranden elders eenige Vrugtdragende Clappus-boomen werden afgehouwen, alzo daar af veel Arme „ menschen leven, en consequent hunne „ klagten tot den Hemel zouden doordringen.

„ De Landen, tusschen de Rivier Waluwe, en tot Trinkenemale toe, strekken meest O. en O. N. O. tot Jale, „ ende van daar voort Noorden, en N. „ N. W. tot Trinkenemale. Dit Land „ heb ik noyt konnen bereysen, als zynde geheel van 's Keizers Volk bewoond; daarenboven een dor en droog „ Land, daar in ook de voornaamste „ Soutpannen van 't geheel Eyland zyn, „ daar de natuur tweemaal 's jaars aan de „ Zee-strand, zo grooten menigte Sout „ formeerd, dat men zo veel Schepen „ zouden konnen afladen, als daar om „ Sout aanquamen. Hoedanig men Ragia, „ by eenige noodsake, met het ontsetten „ van 't Sout zoude konnen dwingen,

Sout-Pannen.

„ blykt

A. 1663. „ blykt in de origineele t'zamengestelde consideratien, die UE. ter hand gesteld zyn, ende ook daarom onnodig hier verhaal te doen.

„ Van wat Consideratie de plaatsen Batticalo, Cotjaar, en Trinkenemale, by eenige revolte des Keizers, zyn, kan aldaar mede gezien werden.

Wanni. „ De Landen van Trinkenemale tot Pallerauw, ofte Passo Seco, strekken zig ontrent N. W. en werden genaamd Wanni. Dit is een der grootste Landen van dit Eyland, zonder Bergen, maar met groote Bosschen beslagen, makende in zyn Cirkel niet min dan 70 mylen: want van Pallerauw swenkt het zich langs d'overzyde van den grooten Inham van Jaffanapatnam af, door Poneri tot den Hoek van Calmoni, ende van daar voort door de Landen van Mahatotte en Mouseli tot aan't Gebergte van Coedremale, gelegen dwars van onze Wagt op Calpentyn, strekkende van daar weder dwars over door zware en groote Bosschen na de Westhoek van Trinkenemale. Dit Landschap werd in de Regen-tyd zeer Koortzig ende ongezond gevonden; maar in de Maanden April, Mey, Juni, Juli, Augustus, en September gesond. Het is van alle tyden af dienstbaar geweest aan de Koningen van Jaffanapatnam, ende dewyl de Portugeesen 't Koninklyk Geslagt totaliter hebben uytgeroeid, is 't zelve Landschap onder hen gebleeven; zodanig UE. wydloopig in de Instructie voor den Commandeur Paviljoen na de verovering gegeven, zult konnen zien; ende ook met wat distinctie het van de Landen van Jaffanapatnam moet werden Geregeerd.

Jaffanapatnam. „ Het eygentlyk Landschap van Jaffanapatnam zynde van de Wanni met een groot Water geseparеerd, ende aan Pallerauw maar met een naeuwen hals vast, bestaat uyt vier Provintien, ende zes bewoonde Eylanden, 't Eyland Man-Aar, (dat zyn aparte Jurisdictie heeft) daar onder niet gerekend, gelyk UE. in de Instructie gemeld, wydloopig zult konnen zien.

Man-Aar. „ Het Eyland Man-Aar is voor d'E. Compagnie een kostelyk Eyland, om dat het byna zonder kosten werd onderhouden, ende goede Profyten met het uytgraven der Zaye, (zekere Verwwortels, om de Chitzen te Verwen) 't vangen van Olifanten, en de Inkomsten van 't Gezaey, opbrengt. UE. is reeds gebleken, dat't verleden Saeyzoen 8000 Parren Neli, (of Ryst in den Bolster) voor de thiende van 's Compagnies Geregtigheid op Man-Aar is ingekomen, zulks den Oegst niet min moet geweest zyn, dan 88000 parra (zynde ruym 100 lasten) Neli.

„ Onder Man-Aar behoord ook de Paarl-Visschery, mitsgaders de Provintien van Matotte, Moeseli, &c. gelyk zulks alle in de Instructie voormeld klaarlyk kan werden gezien.

„ Deze Landen van Jaffanapatnam, ende daar onder de Wanni, ende Man-Aar gerekend, bezit de Compagnie met een Rechtveerdig, ende volkomen Recht, om 't zelve Souverynelyk te Regeeren na haar eygen believen, zonder dat imand ter Wereld daar op heeft te pretendeeren, ende die ik daarom in 't hoofd dezer Memorie Vorstelyk genoemd, of gemeend hebbe, waarom ook de Heeren Majores, zo wel als de Gouverneur Generaal, ende Raaden van India, altoos geordonneerd hebben, dat Land te doen bebouwen, ende cultiveeren, met Neeringen en Hanteeringen te vervullen, &c., gelyk UE. in myne successive Brieven zal blyken, ende wat middelen daar toe zyn aangewend, zynde nu (God Lof) alzo verre gekomen, dat wy geen Ryst meer van buyten zullen behoeven, 't welk geen kleene Zaak is.

„ De Tabak is nu ook al zoodaanig aangewonnen, dat die al mede van buiten niet behoeft aangebragt te werden, hebbende de Portugeesen nogtans voor dezen daar van niet minder, dan 6, 7, ende 800 Ryksd. 's jaars voor Tol, ende Geregtigheid van de Pagten der Tabak getrokken. Behalven deze Progressen in dat Concept, zoo is het aanplanten van Cattoen, Clappus-boomen, ende 't beslaan van Zaeyvelden ook merkelyk vermeerderd, daar in UE. dog met allen yver gelieve te continueeren.

„ De Dessave Jerosas Vosch heeft groote Eere in die Landen behaald, zynde uytter natuure een Bouwman, nochtans Adelyk van Extractie, ende daar aan d'E. Compagnie zeer veel zoude verliezen, om dat zyn's gelyken niet lichtelyk weder zoude te vinden wezen, zich niet ontziende geen dagen, maar heele Maanden in 't Veld te reyzen, zonder oit Zon, Reegen, ongemak, honger of gebrek te agten.

„ Hoe verre de Commandeur het Weven en Schilderen bevorderd heeft, is UE. mede gebleken. De meeste zwarigheid, die men in dat Werk ziet, is wel de onderscheide Casta's van de Inwoonders, bestaande de meeste uyt Ballalos (Landbouwers) Agampadi's ende Madampali's (Krygsgezinde) ende de allerminste uyt Wevers, welke onder de allerveragtste gehou-

„ den

„ den werden, ende daarom schynd het „ byna onmogelyk de andre hooger „ Castas tot dit Werk te konnen trekken; dog met Wysheid, ende met „ het inplanten der Religie zal zulks „ metter tyd konnen werden verwonnen, ende middelerwyl moet alle devoir werden aangewend, om Cattoen „ alom te doen aanplanten, byzonderlyk in de Wanni, die nog voor het „ grootste gedeelte woest, ende van „ menschen ontbloot legt; daarentegen „ is 't Landeken van Jaffanapatnam zo „ vol menschen, dat zy malkanderen in „ de weeg zyn, ende waar door 't Land „ veel te kleen zoude zyn om haar alle „ te voeden, ten waare d'Arme haar „ Leven onderhielden met de Pamongayen ofte Vrugten der wilde Palmeer- ofte Suyker-boomen, die ze „ zonder eenigen arbeid op zekere tyden des jaars plukken, bereiden, en „ ook droogen, daar zy, zo ze arbeiden wilden, lekkerlyk zouden konnen leven, haar uytbreidende in de „ Landen van Poneri, en Matotte, die „ zeer vrugtbaar, ende ook in verre na „ zo ongezond niet zyn, als de resterende Landen der Wannias. Eenige „ heeft gemelde Vosch al over gekregen, ende ook (tegen een iders opinie) de Zaak zoo verre gebragt, dat „ wy op Poneri al een Coraal hebben „ opgeregt, daar in nu grooter Olifanten, als voorheen, gevangen werden, „ zo dat met Industrie de Zaak op Jaffanapatnam behertigd, ende met yver werdende vervolgd, niet dan alles goeds zal te wagten wezen.

„ De Koopman Pyl is een yverig man, „ dien wy nu verstaan hebben de Onderkoopman Roman uyt de Administratie te vervangen, maar diend, by „ vertrek, of wel veranderingen in opmelde Vosch, tot Dessave aldaar aangequeekt, want het zoude konnen „ gebeuren dat de Commandeur Paviljoen na Choromandel wierd getrokken, wanneer gemelte Vosch de „ naaste zoude wezen tot het Commandement, waarom tydig om een Dessave diend gedagt, daar toe een ider „ niet bequaam is: want behalven dat „ de Dessaves vroome ende getrouwe „ Persoonen dienen te wezen, zo moeten zy ook gezwind, en sterk van „ Lichaam zyn, om het gestaadig reizen te verdragen, ende den arbeid te „ lyden. Tot een ander Persoon op de „ Administratie zal het aldaar, ofte UE. „ alhier, niet lichtelyk ontbreken.

„ Hoe hooge Progressen aldaar in zo „ korte jaaren in de Christelyke Religie gedaan zyn, is UE. by Rapport „ van de afgezondene Gecommitteerdens gebleeken, ende dewyl den „ Eerw. Baldeo (die met my in de verovering ende allen arbeid des Oorlogs, „ ook door 't Lot onder alle Broederen „ geroepen is geweest) groote eere daar „ van toekomt, hebbe ik noyt konnen „ verstaan, hem zo naeuw, als andere „ Broederen, onder de Scholarchen te „ bepaalen, gelyk ook niet den Eerw. „ Bongaard. Anders gelieve UE. na de „ Expresse Ordre der Heeren Majores, „ de schoolen te houden onder UE. eygen zorg, over 't geheel Eyland, gelyk ik altoos gepractizeerd hebbe, „ daar over stellende zodaanige aanzienelyke Scholarchen, dat haar de Broeren zulks niet hebben aan te trekken, „ om niet alleen met haar te Reyzen, „ maar hen ook te respecteeren. A. 1663. Christendom.

„ Op Jaffanapatnam is nu ook onder „ handen genoomen een Proeve van Zyde-Wormen te voeden, om te zien, „ of men Zyde aldaar zoude konnen „ winnen. Alhier heb ik ook eenige „ Moerbesie-boomkens doen aanplanten, die zeer wel aarden, dog dienen „ nog op veel meer plaatzen aangeplant, „ alzo nu in Januari of Februari eenige „ Wormen staan over te komen. Anders konnen de Diertjens van Jaffanapatnam getrokken werden. Het zyn „ Zaaken, die lichtelyk konnen onderstaan werden, niet alleen met kleene „ moeite, maar ook met kleene kosten. „ UE. curieusheid blyft dan die Zaak „ bevoolen. Zyde-Wormen.

„ Bezuyden 't Gebergte van Coedremale begind het Vrugtbaar Landschap „ van Putelauw, ende Palavi, ende ook „ de Jurisdictie van Colombo; dog daar „ Bewesten het Eyland Calpentyn, daar „ wy op de Noord-Hoek een Wagt „ hebben van 29 man, onder een goed „ Sergeant; ende dewyl Putelauw van „ de Overkust bevaren werd met Kleeden, Amfioen, en andre Waaren, „ werden alle zoodanige Vaartuygen, „ die voorby onze Wagt moeten, gevisiteerd, daar over UE. goede zorge „ gelieve te doen dragen, op dat van „ daar geen Caneel mogt werden vervoerd. Calpentyn.

„ Gemeld Eyland staat mede onder „ Jaffanapatnam, om dat van Man-Aar „ die Wagt te Water ende te Land haast „ kan geviziteerd werden, ende ook, „ by nood eer, dan van hier gesecundeerd. Een Chaloep moet daar gestadig werden gehouden voor 't nauw „ van onze Wagt, om de passerende „ Vaartuygen te doen aanleggen, ende, „ by nood, de onze te salveeren. Gemeld Eyland heeft mede eenige Zaye, Staat onder Jaffanapatnam.

zulks

A. 1663. „ zulks dat het de onkoſten van ons „ byna opbrengt.

„ Van wat Situatie ende geſtalte het „ Eyland Calpentyn is, blykt UE. ge- „ noegzaam in de Kaart, zynde aan de „ Z. zyde zoo dicht aan Ceylon vaſt, „ dat men met hoog water nog al tot „ de knie daar door kan waden, lopen- „ de ook 't ordinair Pad langs der Zee „ van Ceylon over 't Eyland heenen, „ zynde ook tuſſchen Palavi ende Chi- „ lauw diverze Sout-pannen, die wy, „ by eenige quaadwilligheid des Kei- „ zers van Candi, al meede meeſter zyn „ lichtelyk zonder eenige moeite te de- „ ſtrueeren. Van de verdre Situatie van „ Coedremale tot Nigumbo blykt al „ mede in de meermalen gemelde Con- „ ſideratien, daar aan my, om na myn „ vermogen kort te zyn, zal gedraa- „ gen.

De Portueeſche Boeken te examineeren, om kennis te krygen.

„ Dus verre 't Eyland Ceylon korte- „ lyk, ende haaſtelyk rondzom gelopen „ zynde, meine dat UE. de beſte erva- „ renheid nog zal geven, van 't een en „ 't ander oculaire inſpectie te nemen, „ ende byzonderlyk, dat UE. de Portu- „ geeſche Boeken des Konings van Por- „ tugal, die nog in wezen zyn, eens „ doorloopt, daar uyt UE. zal konnen „ zien, wat gebruyk de Portugeeſen „ hebben gehouden, en hoe veel zich „ de Koning van Portugal aan dit Ey- „ land heeft gelegen gelaaten, ſchry- „ vende in zekeren Brief, dat men liever „ geheel India zoude laten verloren gaan, „ dan Ceylon in prykel van verlies bren- „ gen. Het is te beklagen, dat het „ werk niet Compleet is, ende dat, na „ de verovering van deze Stad, daar „ voor geen meer zorg is gedraagen, „ zynde meeſt door agteloosheid ver- „ waarlooſt, ende van de Rotten opge- „ geten; dog eyndelyk by myn aanwe- „ zen nog opgezogt, ende gevonden, „ die nu UE. werden overgeleverd.

5. Generaale Poincten.

't Geld op 't Land te behouden.

Te bezorgen dat wy van buyten niet behoeven.

Middelen daar toe.

1. De Vrede.

„ Eer ik tot de Lyſt der Navale magt, „ ende des zelven employ, overtreede, „ zal 't niet onnoodig zyn, nog eenige „ generale Poincten voor te ſtellen, en- „ de aanvangende met het gewigtigſte „ Generaal Concept over 't geheel Ey- „ land, beſtaande daar in, dat de Zaak „ met alle kragt dient aangelegt, om 't „ Geld op 't Land te behouden, ende „ om ons zelfs zodanig van de Vrugten „ des Lands te bezorgen, dat wy van „ buyten niet behoeven, om waar toe „ te komen de middelen niet ontbreken, „ zoo ze met ernſt gehandhaafd wer- „ den.

„ Het eerſte middel, om daar toe te „ komen, is wel de liefelyke en God- „ delyke Vrede op dit Eyland, ende „ dat wy van buyten van geen Europi- „ aanze Vyanden geturbeerd werden. „ Dienvolgens dienen alle wegen afge- „ ſneden, die eenigzins den Oorlog „ mogten verwekken.

„ Het tweede Middel is het voort- „ zetten van den Landbouw, om den „ buyten-landzen Ryſt te excuſeeren, „ die nu het meeſte Geld der Inwoon- „ deren Conſumeerd.

„ Het aanplanten van Cattoen zal „ mede moeten gerekend werden onder „ de allernoodzaakelykſte middelen, „ om metter tyd zo verre te geraaken, „ dat men ons met eygen Wevery kon- „ de behelpen; dog dewyl zulks nog „ zeer langen tyd zal vereyſchen, dewyl „ wy aan deze kant van zeer weinig „ Wevers verzien zyn, ende dat Jaffa- „ napatmam pas zo veel Wevers heeft, „ dat ze hun eygen Landvolk konnen „ kleeden, en verzien, zoo moet men „ middelerwyl op andre middelen den- „ ken.

„ Namentlyk, dat men jaarlyks den „ Areek alleen aan onze Borgery tragt „ te verkoopen, ende die alleen admit- „ teerd, om op deze Landen weder Ly- „ waden in Retour te brengen, ontzeg- „ gende alle andre vreemde Handelaars, „ byzonderlyk Mooren, om alhier Ly- „ waden aan te brengen, ende onze Pen- „ ningen te vervoeren.

„ Dog dewyl zodanigen Gebod voor „ ontydig zoude konnen werden aange- „ zien, zo hebben wy nu gepractizeerd, „ dat de Tol op de Lywaaden, die by „ de Mooren werden aangebragt, ver- „ hoogd is. Daarenboven dat ze hunne „ Kleeden niet by de Enkele ſtukken, „ maar in 't gros aan onze Burgers moe- „ ten verkopen, zonder hen eenigzins „ toe te ſtaan particuliere Winkels te „ mogen houden.

„ De Tol van den Ryſt, die de Mo- „ ren aanbrengen, is geſteld op 5 Per „ Cento, die de Inwoonders en de „ Chriſtenen van Ceylon, of onze Bor- „ gers tolvry aanbrengen. Op de Kle- „ den, die de buyten of binnenlandze „ Mooren aanbrengen, is 10 Per Cento, „ dog op die ons eygen Volk aanbrengt, „ niet meer dan 5 Per Cento, dat nog „ veel verminderd mag werden, ge- „ ſteld.

„ Dit is tot nog toe, ende, om de „ kortheid myn's aanwezen, nog maar „ op Colombo in 't werk geſteld, ende „ zal op Gale meer moeite inhebben, „ om dat die Landen van zeer veel Moo- „ ren vervuld zyn; dog is egter al in 't „ werk geſteld. Onze eygene Chriſte- „ nen ende Inlanders zullen nu tot het „ aanbrengen der Kleeden te meer gea- „ ni-

„ nimeerd werden, dewyl zy tegens de „ Mooren anders niet konden bestaan; „ dog alzo hun Armoede zulks nog niet „ wel toelaat, zo kan d' E. Compagnie „ met Profyt hun Gebrek suppleeren „ door hun eygen Negotie in 't aan- „ brengen van Kleeden, gelyk tot nog „ toe geschied is, namentlyk, dat de „ E. Compagnie aan de Colomboze zy- „ de van Madure, en aan de Gaalze „ zyde van Choromandel ende Bimile- „ patnam, zodanige en zulke quantiteyt „ Kleeden doet aanbrengen, als het „ Landvolk slyten kan.

„ Ceylon dan eenmaal door Gods ge- „ nade zo verre gekomen zynde, dat „ wy uyt onzen eygen Landbouw be- „ staan, ende de Mooren verhinderd hier „ Kleeden aan te brengen, zal de daad „ en ervarendheid doen blyken, dat „ Ceylon een der Gezegenste Landen „ van de Wereld is, ende daar van de „ E. Compagnie, ende 't Vaderland, „ groote Profyten te verwagten heeft.

„ Hebbende niets van noden van bui- „ ten, maar zal een ider, die de Olifan- „ ten, Areek, Hout, swarte Suyker, „ &c., begeerd, zulks met Geld moe- „ ten betalen, gelyk nu op Jaffanapat- „ nam geschied, zynde die Provintie „ (God Lof) op zo goeden voet, dat „ wy meynen die Stad zig voortaan „ zonder Geld zal konnen redden. Op „ Gale komen dikmaal de Mooren met „ Ryst, Olie, Boter, &c. uyt Benga- „ le, dat egter nog al moet continuee- „ ren, zo lang zy onze Olifanten daar „ van weghaalen.

„ Dog om 't binnen houden van 't „ Comptant zal te zyner tyd nodig we- „ zen 't uytvoeren zonder Consent by „ open Placcaat te verbieden, dan al- „ vorens zoude 't noodig wezen het „ nader gevoelen ende Ordre van haar „ Ed. af te wagten, om, als voorzegt „ is, niet ontydig zulke Importante „ Zaaken op ons te nemen. Middeler- „ wyl is UE. gebleken in den Brief van „ Kommandeur *Roothaas*, dato 12 Cou- „ rant, dat wy geen Koopmanschappen „ voor Comptant, maar voor Olifanten, „ ende Areek behoeven te tracteeren, „ waar door dan 't Comptant moet bin- „ nen blyven.

„ Tot welvaaren der Landen van Co- „ lombo, is 't meede op 't hoogste no- „ dig, dat de geheele Colomboze Ju- „ risdictie, en de Stad van de Moorze „ Inwoonders, werden vry gehouden, „ die zedert myn laatste aanwezen zeer „ toegenomen waren, maar nu weder „ verdreven zyn. Tot welken eynde by „ den Ontfanger of Sabander naeuw re- „ guard diend genomen, dat met de „ zelve Vaartuygen, daar mede de „ Mooren van buyten aankomen, ook „ in eygener Persoon vertrekken, zon- „ der hier Domicilie te houden; dog „ eenige weinige Snyders ende andere, „ tot 16 in 't getal, die nog zyn toe- „ gestaan hier binnen tot nader Con- „ sent te verblyven, werden UE. hier „ nevens met hunne Naamen, ende Fa- „ milien, ter hand gesteld, om de zelve „ te doen vertrekken, als UE. zulks „ mogten nodig agten. A. 1663.

„ UE. gelieven ook voor een onwan- „ kelbaare Maxime te houden al het „ Portugeesch Cannaille, gelyk Toe- „ passen, en zulk Volk gestadig te ver- „ volgen, ende van 't Land te zetten. „ De Naamen der gene, die nu met UE. „ noodwendig dienen verzonden, be- „ rusten onder de Capiteyn der Borge- „ ry, zo veel hier zyn, ende onder den „ Commandeur *Roothaas*, zoo veel op „ Gale zyn. De principale redenen, „ waarom dit uytzetten noodig zy, is, „ om dat ze niet anders practizeeren, „ dan de Inlandze Vrouwen, met Ne- „ derlanders getrouwd, gestadig na te „ gaan, om de zelve te debaucheren, „ levende zonder Arbeiden, verleidende „ de Slaven tot Dievery, correspondee- „ rende met de Paapen van de Over- „ kust, verspiedende al ons doen, ende „ laten, waar uyt dan de byzondre „ noodzakelykheid van 't uytzetten de- „ zer Schelmen kan werden afgeme- „ ten.

De Portugeesen, Toepassen, &c. buyten 't Land te zetten.

„ Men heeft hier voor dezen Abusi- „ velyk het Timmerhout ende den A- „ rak van Batavia ontboden, daar nog- „ tans Ceylon jaarlyks wel 200 Leggers „ Arak na Batavia zoude konnen zen- „ den, zoo het noodig was. Het Tim- „ merhout is hier mede in de Bosschen „ zo abundant te bekomen, dat wy van „ nergens Hout behoeven.

„ Wat Hout prezent tot het maken „ van Bruggen over de Rivieren van „ Nigumbo, Colombo, en Paneture in „ voorraad is, blykt UE. by de Lyst, „ onder den Timmerman ende Dessave „ berustende.

„ Dit alles kan werden by na zonder „ kosten gehaald, ende met Olifanten „ aan de Rivier gesleept, om in vlotten „ en met Ponten te werden afgebragt, „ alles na 's Lands wyze, 't zy by pres- „ zing in extraordinaire gelegenheid, „ ofte met de ordinaire Slaven van Co- „ lombo, ende dienstbaare uyt de Pas- „ dum Corle, dat overvloedig vol schoon „ Timmerhout staat; dog 't valt moe- „ jelyk te haalen, om dat het een zeer „ bergagtige Provintie is, ende daarom „ myn intentie geweest is in 't midden

van

A. 1663. ,, van 't Bosch, zynde een plaats, genaamd Oeglewatte, een Houtzagery van Mooren, ende andre dienstbaare, op te regten, wanneer de Planken ende Swalpen lichtelyk aan de Rivier te brengen zyn.

,, Zedert myn aanwezen nu jongst van Malabar hebbe die ordre Gehouden; dat alle Mooren, van buyten aankomende, weder met die zelve Vaartuygen moeten vertrekken, gelyk UE. ook met my geoordeeld heeft nodig te zyn. Op Gale zal deze Ordre moeten in gebruik gehouden werden, op dat de Mooren met schoon praten (daar ze wel van gestoffeerd zyn) de onzen niet moogen verzetten.

Schraapzugt te weeren.

,, Hoe schrobagtig zommige van de onzen, ende meest alle de Cingaleesen zyn, is UE. al ten deelen gebleken, en waarom het nodig zal wezen, dat byzonderlyk de Dessaves altoos gesteld werden uyt Persoonen, die men meinen zal vry van Gierigheid te wezen, ende die Liefde dragen tot het Recht, ende 't mainteneeren der Arme Inwoonderen, hoe arm en elendig zy zyn, inzonderheid de dienstbare, is UE. wel bekend, ende die ik noit zonder beweging kan aanzien, aangezien zy zo wel, als wy, menschen, ende Gods Schepzelen zynde, egter niet alleen van 't vry Lands-volk, maar ook van zommige uyt de onze, niet beter, ja zomtyds slimmer, als de Beesten, getravailleerd werden, welke arme menschen, zo zy door de Dessaves, ende bezonderlyk UE. hoge Autoriteyt, niet gemainteneerd werden, zoude ik vreezen, dat men God ten hoogsten vertoornen zoude. Tot assistentie des Dessaves zyn over de Pasdum Corle, ende Gale Corle, gesteld, ider een Opziender na de Cingaleeze wyze, geintituleerd Capiteyn der Corle. Deze beiden moeten mede, zo veel doenlyk zy, zo wel als de Dessaves, van Goed leven, Capaciteyt, ende vry van Gierigheid wezen. Naast daar aan volgd de Opziender over de Caneel-schillers (in 't Cingalees Capiteyn der Mahabade genaamd) die dat Volk al meden groote overlast kan aandoen, gelyk UE. reeds al is gebleken. Hoe veel de E. Compagnie aan dat Volk gelegen is, kan men ligtelyk bevroeden, zynde eygentlyk die gene, die de Vrugten van 't Land inoegsten, ende de Koe melken moeten.

Cingalezen.

,, Van den Aard ende Natuure der Cingaleesen hebbe met UE. by monde genoeg gesproken, ende daarom niet noodig daar van veel verhaal te doen. Egter dewyl wy zonder Cingaleese Hoofden 't Land volk bezwaarlyk in hunne precyze Gewoonte konnen houden, hebbe ik altoos gepractizeerd eenige der zelve ontrent my te houden, om te weten, wat 'er passeerd, die zomtyds verwisselende voor andre, daar op de eerste jalours waren. Anders is 'er zeer bezwaarlyk kans, om alles te ontdekken, wat 'er mogt om gaan, ende ook noodig is te weten. *Don Jan*, Modeljaar van Colombo, zal 't noodig wezen dat gy hem eerst 5 a 6 maanden by hem houd, alzo niemand op 't geheel Land hem gelyk is in kennisse en experientie; is daarenboven zomtyds een zeer goede Raadsman in Zaaken, die hem zelfs niet aangaan, ofte den Keyzer niet schadelyk zyn: want ik hebbe evidentelyk ondervonden, dat de Cingaleesen noit raad tegen 't welvaren van den Keizer zullen voorstellen; maar wel advoueren, als zy merken, dat men tot de Zaak (al waar 't tot des Keizers schade) gerezolveerd is, ende waarom de experientie UE. zal leeren, dat het noodig is goede zorge te dragen, dat UE. voorneemen hen of imand van d'Onze, ontydig niet ontdekt werde; want ze zyn zo loos, dat ze, om gunst te hebben, hen zelven zeer ligtelyk weten te addresseeren ontrent die gene, daar zy iets van zullen meynen te konnen ontdekken, om hun profyt daar mede te doen. Naast *Don Joan* zyn in kennis twee gauwe Gasten, den eenen genaamd *Moeti Apohami*, ende den anderen *Incandoewa Apohami*. Deze beyde zyn van de allerhoogste Geslagten, ende daarom zeer geleerd; maar kragtig Jalours tegen malkanderen, ende beyde niet minder tegens *Don Joan*, die ook van hen (als van zo hoogen Geslagt niet zynde) veragt wierd. Onder die ons in den Oorlog allernutst ende ook getrouw zyn geweest, zoude ik voorstellen *Don Constantyn*, Adigaar van Bentot, den welken, schoon hem zyn Kinderen, en Kindskinderen na den Keizer ontloopen zyn, ons egter in 't heetste van den Oorlog op dit Eyland is getrouw, en bygebleven, ende als zynde van hooge afkomst, moet hy altoos boven den Modeljaar van Nigumbo, *Louis* en *Manoel D'Andrado*, geëerd werden, waar van UE. den Modeljaar van Nigumbo, en *Louis D'Andrado* bekend zyn. *Manoel D'Andrado* is jongst van Jaffanapatnam gekomen, heeft het met my vry wat verkerft; dog mag by UE. wel we-

„ der wat aangetrokken werden, om „ de kennis, die hy in de Pasdum Corle heeft; maar is kragtig Arrogant, „ ende uytstekend Gierig, om de armen „ te plagen. Op Nigumbo resideerd „ eenen *Joan Teixera*, van hoog Geslagt, ende goede kennis, die jalours „ over den Modeljaar van Nigumbo is, „ welke ook zomtyds noodig zy by UE. „ ontboden te werden.

„ Behalven deze Hoofden hebben „ wy nog diverze andre Hooge en aanzienelyke Geslachten, ende daar onder die, specialyk, den Modeljaar van „ Gale, den ouden Adigaar van Mature, met zyn Broeder *Don Louis*, ende nog eenen Jasonder, Modeljaar; „ dog deze zyn byna nergens anders toe „ nut. Egter moeten zy om hunne Geslagten geëerd werden. Ingevalle UE. „ mogt inclineeren buyten de voorsz. „ Persoonen imand aan te queken, zoude myn advys wezen, dat ze best zyn „ uyt de middelbaare Castas te kiezen, „ daar ik den besten dienst van gehad „ hebbe. In 't reyzen mag zig UE. „ vryelyk aan *Joan* Araatsje houden, „ die my altyd goed contentement gegeven heeft; dog maakt hem niet te „ vroeg groot, ook niet licht iemand „ der Cingaleezen, zoo UE. niet slimmer gediend wil zyn. Met hoope „ moeten zy zomtyds gevoed werden, „ ende gestadig wel bejegend, daar zig „ UE. wel by zult bevinden.

„ Dewyl dan de mindre Geslagten „ der Cingaleesen, ende byzonderlyk de „ ellendige dienstbaare Coeli's, Panneas, „ Chalias, Rodias, Palias, Hiandes, Olias, ende diergelyke, zoo miserabel „ van Conditie zyn, is 't zeer licht te „ presumeeren, dat ze alle listen ende „ arbeid aanwenden, om zich van die „ katyvigheid te ontslaan, ende waarom „ ook de Hoofden niet nalaaten hun „ devoir te doen, zodanige tot Lascaryns onder haar Gebied te trekken, „ ende te gebruiken, om de dienstbaarheid, die zy boven andre daar af genieten; dog zulke ontlasting is de „ E. Compagnie schadelyk, ende daar „ tegen de Dessaves altoos 't oog moeten houden, gelyk UE. zult bevinden vervat in de Instructien der Dessaves, ende van den Capiteyn van de „ Mahabade's.

„ Welke, en hoe veel Persoonen van „ tyd tot tyd zodanig uyt de Chalias zyn „ getrokken, blykt by de Lyst daar van „ zynde, die, als 't nodig was, weder vryelyk tot den arbeid mogen werden getrokken, ten waare hen Vryheid om „ eenige Considerable reden by de respective Gouverneurs gegeven ware.

„ De Dessaves en Commandeurs hebbe ik noit konnen verstaan die Autoriteyt over te geven, nog hen toe „ te laten zig die aan te matigen.

A. 1663.

De uytgegeven Landen mogen niet weer afgenomen werden.

„ Hoedanig de Landen by my, ende „ respective Gouverneurs, myne Antecesseurs, aan de Hoofden ende Lascaryns, zo op Colombo, als op Gale, zyn uytgegeven, blykt by de respective Rolle, daar van onder de E. „ Commandeur *Roothaas*, ende den Dessave alhier, berustende, daar mede nu „ in deze laatste maanden mynes aanwezens op Colombo ende Gale zeer grote onkosten verspaard zyn. UE. gelieve voor een vaste maxime te houden, die Landen van niemand der zelve af te nemen, nog ook te doen veranderen, alzo zulks niet zonder groote alteratie zou konnen geschieden, „ behalven dat het haar by schriftelyke „ Ola bevestigd is, waar in d'E. Compagnie haar woord verbonden heeft.

Fortificatie van Gale.

„ De Fortificatie der Stad Gale nu „ ten Principaalen, immers 't noodwendigste, aan een kant gebragt zynde, „ zoude myn opinie wezen de zelve „ voort te voltrekken op die wyze, en „ met dat volk, die daar Present aan arbeiden: want alle de Malabaaren, die „ bequaam tot den Gaalsen Landbouw „ waren, zyn al voor eenige maanden „ daar van genomen, en op de Dorpen „ verdeeld, en daarenboven beloofd „ haar vryheid; zulks niet zonder ons „ woord te breeken, weder uyt het „ Land zouden konnen getrokken „ werden. Geen Coeli's hebben oit „ aan die Stad gearbeid, dat ook niet „ zal moogen geschieden, zonder verandering der Dorpen, ende schaade „ der elendige arme Inwoonders.

Malabaarze Slaven te koopen.

„ Op de Malabaarze Kust hebbe alomme ordre gesteld, dat aldaar zoo „ veel Slaven tot Landbouwers zouden „ werden ingekogt, als doenelyk was, „ ende daar door al eenige Persoonen „ herwaards zyn overgebragt. Het ware te wenschen, dat men geheele „ huysgezinnen konde verzamelen, die „ alhier dan beter verzekerd zyn. Anders zyn de mans alleen dikmaal geneigd tot wegloopen, die, aan Vrouwen en Kinderen gebonden zynde, „ daar toe geen occasie hebben. UE. nu „ met lief op de Malabaarze Kust zynde, zal daar op konnen gelet ende „ ordre gesteld werden.

Ragia Singa.

„ Onder de generale en swaarste Meditatie des Gouverneurs op dit Eyland „ is geenzins de minste, om het met den „ Keyzer *Ragia Singa* zodanig te stellen, dat wy het Land in Rust mogen „ behouden, ende de Saaken na 't regte „ oogwit verrichten. Hoedanig het „ Contract, met hem gemaakt is, zal onnodig

A. 1663.

Zyn handeling met ons.

„ nodig wezen hier in te voegen, maar „ wel hoe menigmaal hy 't zelve gebroken heeft, zelfs in de eerste beginselen, „ doe wy de Stad Gale eerst met geweld „ van Wapenen gewonnen hadden: want „ in 't Contract staat duydelyk, dat hy de „ onze de kost zoude bestellen, 't welk „ hy in 't eerst heel sober, ende daar na „ niet gedaan heeft, ende of wel de onze „ grooten honger ende armoede binnen „ de Stad Gale leden, zoo waren wy „ egter nooit zo stout, die in zyn Landen te zoeken, voor dat ons de uyterste nood daar toe gedrongen heeft „ door Siekte en verlies van ons Volk. „ 't Gebrek dede ons eindelyk rezolveren, zelfs in 't Land de kost te gaan „ zoeken, die zy ons schuldig waren te „ brengen. Naderhand heeft hy nader „ accoord met ons gemaakt, staande van „ onze zyde toe, dat zyn Dessaves de „ Landen zouden regeeren. Dit wilde ook niet lukken, om dat hy voor „ had ons te verraden, ende mag 't vermoorden van den Commandeur *Coster* „ wel onder zyne Actien van Verraad „ gerekend werden, dat buyten twyfel „ niet, dan door zyn bevel, geschied is. „ De Actie aan den Commandeur *van der Stel*, en 't dooden en vangen van „ ons Volk in de Landen van Nigumbo, en Chilauw, is mede niet dan „ voor een schelmstuk aan te zien. „ Zyn gestadige Correspondentie met „ den Vyand (toen de Portugeesen nog „ op 't Land waren, ende ook daar na) „ kan niet dan voor Verbond-breuk „ gehouden werden. Hoe onredelyk „ hy na de verovering van Colombo „ met ons gehandeld, en ons volk, waar „ hy ze maar krygen konde, heeft doen „ ombrengen, is allezins openbaar, „ durvende daarenboven Jaffnapatnam „ en Man-Aar van ons eysschen, 't welk „ hem noit heeft toegekomen, nog daar „ op hy, nog zyne Antecesseurs, noit „ iets hebben te pretendeeren gehad. „ Nu heeft hy zich zedert A°. 1658., gedurende myn aanwezen op dit Eyland, stil gehouden; maar og lacy, „ niet uyt liefde; maar uyt enkele vreze. Hoe tyrannig het algemeyn regt „ der Volkeren by hem geschonden „ wierd, is ook al de wereld bekend, „ zittende zo veel Gesanten in zyn Hof, „ slimmer als in Turkze Slaverny, niet „ alleen van d'onze; maar ook van andre Natien; onder andren een van „ den Prins van Bengale, die al bedelende na 15 a 18 jaaren gevankenis ellendig met zyn Volk gestorven is. „ Hoe onregtveerdig hy ook de Engelzen daar aanhoud, die hem noit misdaan hebben, is UE. bekend, behalven nog zyne onverdraagelyke en

Houd het Regt der Volkeren niet.

„ Godslasterlyke Hovaardy, zich niet „ dan Heere God doende noemen, en „ daar voor van zyn elendige onderdanige Slaven met het aanzigt op de Aarde doende aanbidden. Het werd ook „ zekerlyk daar voor gehouden, dat hy „ den Luytenant *Frans Has*, een onzer „ Gesanten, heeft laten vermoorden; „ gelyk zynen moordadigen aard alomme kenbaar is onder zyn allerbeste „ Vrienden, die hy nu zedert 4 a 5 „ jaaren meest alle omgebragt heeft; „ zo dat UE. lichtelyk zult konnen besluyten, dat van dat grouwelyk Monster voor ons niets goeds; maar onze „ totale ruine zoude te verwagten wezen, zo hy maar eenige magt daar „ toe konde uytvinden. Zyn zoeken „ en tragten na de Engelze Vriendschap „ is ook nergens anders op gefundeerd; „ dog zo lang dezen Barbaar leeft, alzoo hy oud en traag werd, meyne, „ dat hy ons wel zal in Vrede laten, „ ende dat ook de Engelzen zich van „ hem niet zullen laten bedriegen, gelyk hy ons zo veel jaren gedaan heeft, „ tegens de Portugeesen, en hen weer „ tegen ons. Zyn jegenwoordig vleyen „ en schoon spreken, uyt vreeze voor „ onze magt, ende geenzins uyt affectie voortkomende, hebbe ik tot nog „ toe altyd gevoed met groote complimenten, ende zulks niet alleen om de „ Vrede te betragten; maar ook om „ onze arme Landzaaten te doen gerust „ zitten, byzonderlyk die op de Frontieren woonen. De laatste Vereering is opgesonden, zodanig UE. bekend is, op hope dat onze arme Landslieden, die nog leven, uyt dat Leeuwen-hof eens de voetstappen mogen „ te rug zetten. Maar zoo zulks niet „ geschied, dunkt my dat de maat van „ Regtveerdigheid van onze zyde zoude overloopen, en dat men 't werk „ dan (dog op 't allervoorzigtigst) op „ een andren boeg behoord over te smyten, in zodanige manier als met UE. „ particulier gesproken hebbe; dog ons „ volk (na onze hope) afkomende, „ moet het op den voet, als het nu in „ treyn, en by haar Ed. tot Batavia „ zo wel, als de Heeren Majores voor „ goed gekend is, al henen floeren.

„ By aankomst van ons volk hebbe „ ik wel opinie, dat eenige uyt zyn „ Hof mede zullen afkomen, en meynen haar Ed., dat die wel licht van „ eenige zwaarigheid, en restitutie van „ Steden en Landen, zullen spreken; „ maar de weg moet haar door *Don Joan* alvorens werden afgesneden, 't „ welk hy lichtelyk (nu wy zo formidabel voor *Ragia* ten toon staan) met „ Cingaleese Complimenten zal konnen „ doen.

A. Z... Godslaste... Ho... mo...

„ doen. Met een matige erkentenis
„ jaarlyks moet hy verzorgd werden,
„ en, zo veel doenlyk, voldaan in zyn
„ begeerte van fariteyten, als Paarden,
„ Valken, Honden, Bellen, &c. en-
„ de zo gaande gehouden; hem expres
„ aanschryvende, dat wy noit eenige
„ Neerlanders meer zullen konnen op-
„ zenden, zo lang ons volk niet eerst
„ tot ons gekeerd is; dat ook in effect
„ moet werden nagekomen, en zo hy
„ eenige van d'onzen afzond, en wy aan
„ hem te schryven of iets te zenden
„ hadden, zo kan 't zelve met Cinga-
„ leesen geschieden, die daar toe ook
„ niet gedwongen moeten werden;
„ maar hen vrywillig laten gebruyken.
„ Hier zou nu ook wel voegen, een
„ middel te raaden, om de arme Engel-
„ ze Gevangenen, als onze Geloofsge-
„ nooten, van daar te krygen; maar
„ dewyl wy van ons eygen volk zo kle-
„ ne hope zomtyds hebben, zo weet
„ ik geen ander middel te bedenken, dan,
„ dat wy aan hem schryvende, zo wel
„ voor de Engelsen intercederen, als
„ voor ons eygen Volk, ende waar me-
„ de onze Christen-pligt achte voldaan
„ te wezen.

A. 1663. Engelze Gevangens.

„ De Navale magt, onder Ceylon
„ prezent behoorende, is nog al Con-
„ siderabel, bestaande uyt agt Oorlogs-
„ jachten, en Fluyten, vyf Inlandze
„ Schepen, twee Galjoots, twintig
„ kleene Jagtkens, Fregats, Chaloe-
„ pen en Boots, namentlyk:

Den Navale Magt onder Ceylon.

Erasmus, Domburg, Bloemendaal. } Gedestineerd na Batavia, te weten, Domburg, en Bloemendaal voor af, en d'Erasmus, als hy met UE. de Reys volbragt heeft.

De Fluyt, De Spreeuw, 't Inlands Vaartuig, Vrede, Vlieland. } Gedestineerd over Malabar na Persia, en Suratte.

Muyden, De Fluyt Diemermeer. } Komen nog van Batavia, en zal de Fluyt dienen konnen om de Suyker na Persia te brengen, en Muyden de Caneel na Batavia, dog dit zyn Conjectuuren, en zal UE. van 't Employ na tyd en gelegenheid konnen rezolveren.

De Roode Leeuw. Legt in de Coetsjiensche Rivier, om gesloopt te werden, zoo niet bequaam geoordeeld is.

De Jagtkens De Sterre, Toetocoryn, Gale, De Kat, De Beurs-knegt, De Kroon, Mangatti, De Angelier. De Chaloepen, De Caneelstok, De Valk. } Deze alle hebben, behalven 3 a 4 veroverde Coetsjienze Fregats, de Malabaarze Plaatzen, en Residentien bezet, van Man-Aar af tot Cananoor toe, om onze Contracten te Mainteneeren.

Geldria, De Hoop, 't Kieken, Tayouan, De Romeyn. } Deze 5 Jagtkens behooren onder Choromandel, zyn prezent op Ceylon, ende mag zig UE. de zelve vryelyk met den eersten quyt maken, dewyl ze Ceylon weinig dienst konnen doan.

't Galjoot Hilversum, 't Jagt de Maria. } Beide gedestineerd na Mocha.

't Galjoot de Perkiet, 't Fregat Cananoor. } Zyn noodig langs de Ceylonze Kusten dienst te doen.

De Inlandze Vaartuygen,

De Haan, en De Hen.	Werden van Bengale verwagt met de Suyker voor Persia, ende den Eysch voor Malabar; dog waren om Ryst, ende den Malabaarzen Eysch uytgezonden. Zullen moeten gebruykt werden op de Malabaarze Kust, en om Cattoen uyt Suratte te haalen.

De Chaloep Caliture,	Op Jaffanapatnam.
Dito Galkisse,	Op Calpentyn.
Dito 't Peperkoorn,	Op Coylan.
Dito Colombo.	

De Boots, { Hercules, Aarnhem. } Doen dienst op Gale, met Steen, Kalk, en Hout te haalen.

„ De Jagten, onder Choromandel behoorende, zal UE. zich al met de „ eerste occasie, gelyk voorzegt is, der- „ waards konnen quyt maken, om Cey- „ lon daar van te ontlasten. De overi- „ ge zyn ook, buyten de groote sche- „ pen, de Vrede, de Haan, de Hen, „ Hilversum, en de Perkiet, niet veel „ byzonders, ende daar mede ons tot „ nog toe al mede hebben moeten be- „ helpen.

„ UE. is bekend, dat wy uyt 't Patria „ ontboden hebben 5 a 6 hegte en wel- „ bezeylde Galjoots, die alleen veel „ meer dienst zullen konnen doen, als „ alle dat ander zwak kleen Vaartuyg, „ daar by na gestadig aan gekluft, en „ getimmerd moet werden, en waar aan „ niet dan gestaadige Lasten ende On- „ kosten vast zyn.

Het pakken van de Caneel.

„ In de Brieven, door my aan de Op- „ perhoofden na Coetsjien geschreeven, „ zal UE. zien, dat aldaar geordonneerd „ is een parthy Huyden in te koopen, „ om te zien, of men de Caneel daar in „ niet zou konnen pakken, gelyk wy „ gezien hebben, dat de Portugeesen „ op Coetsjien hebben gedaan. Van deze „ Huyden hebben wy nu eenige pakken „ Caneel bekleed, ende met UE. ge- „ oordeeld, dat het de Heeren Majores „ zal aangenaam wezen.

„ UE. Gelieve (dewyl wy dog bey- „ de van een Resolutie zyn) zoo veel „ pakken buyten om de Goeni ook in „ Leeder te laten benaejen, als het Le- „ der strekken mag; ende kan in korten „ nog wel een quantiteyt Huyden van „ Malabar getrokken werden; dog de „ Caneel, die na dezen Oegst mogt ge- „ pakt, en in Leder benaeid werden, „ dunkt my dat op honderd pond het „ Pak behoord verswaard te werden, „ om dat de Caneel in 't Leder beter „ bezorgd, dichter gepakt is, en in de „ Schepen minder plaats zal wegnemen. „ Van de zelve Huyden gaan nu 1000 „ ps. met my na Batavia, om tot een „ Monster na Japan te dienen, en zoo „ die Huyden daar getrokken zyn, zou- „ de jaarlyks groote quantiteyt konnen „ werden versameld.

„ UE. zal ook gelieven gedagtig te „ wezen, dat op Malabar, en Ceylon, „ na myn vertrek een Generaale Verlos- „ sing geschiede, om het Volk niet „ langer te hooren klagen. Op Jaffa- „ napatnam is de Verlossing gedaan, en- „ de gaan nu met my twee Compagnien „ van 60 a 65 koppen. Het geheel ge- „ tal meyne dat niet boven de 2 a 300 „ wezen zal; ende alzo ik staat make, „ dat Ceylon, ende Malabar wel 400 „ koppen mogen missen, zoo zal de „ Verloszing met Fatsoen konnen ge- „ schieden.

„ Of met de Nieuwe Boeken primo „ Februari aanstaande de subsidie van de „ ongetrouden niet zeer bequamelyk zal „ konnen afgeschaft werden, gelyk by „ UE. in Amboina is gepractizeerd ge- „ weest, zal UE. konnen in 't werk „ stellen, gelyk by my al vastgesteld „ was. Het ontlast de Boekhouders „ van veel verwarring, en maakt ook „ in de Reekening der Persoonen meer „ perfectie, die nu om de Subsidie dik- „ maal nieuwe Reekeningen moeten „ gegeven werden.

„ Haar Ed. hebben voor lange al ge- „ ordonneerd, dat men de Getrouwde „ Soldaaten (om dat ze maandelyks hun- „ ne Gagie Contant genieten) het kost- „ geld zoude afschaffen, 't welk om den „ Oorlog, en om dat het Volk noit „ blyvende plaats had, niet heeft kon- „ nen geschieden; dan nu alom een ider „ zyn eygen Volk, ende vaste Posten „ heeft, zo zal 't zelve primo Maart „ bequamelyk konnen werden inge- „ voerd.

„ Het Sout heeft men voor dezen al „ mede door de Mooren van de Over- „ kust op dit Eyland laten aanbrengen, Sout pagt.

„ daar

1663. „ daar het nogtans op Ceylon zo abundant te bekomen is, en werd nu van Jaffanapatnam en Man-Aar met ons eygen Volk meest aangebragt, uytgezonderd dat de Gaalze Landen haar van Waluwe meest behelpen. In de Consideratien over Ceylon, en de Brieven van haar Ed., zal UE. konnen zien, hoe wy 't Sout op Colombo, Gale, en Nigumbo, zouden konnen Verpagten, om alles aan de Pagters door de E. Compagnie tot een vaste prys geleverd, ende by haar ook tot een vaste Prys verkogt te werden; dog zoo lang 't Sout niet verpagt is, hebbe ik altoos gepractizeerd, dat niemand (uytgezonderd zomtyds om de Borgers te favoriseeren) dan d' E. Compagnie 't Sout heeft mogen verkoopen; ende daar by het tot ultimo Februari nog zou konnen blyven, om dan onder de Generale Verpagtingen van de Suri, Visch, Basaar, &c. Verpagt te werden.

„ De Herbergiers hebben altyd op Colombo, Gale, Jaffenapatnam, Man-Aar, Nigumbo, Caliture, &c., op zeker getal bepaald geweest. Haar Ed. hebben al lang bevolen die op 6 Ryksdaalders 's maands te stellen; en dewyl ik ten tyde der Verpagting abzent zy geweest; is zulks nog niet geschied; maar zal al mede nu ultimo Februari konnen ingevoerd werden, op dat de goede Ordre van haar Ed. voldaan werde.

„ Op Jaffanapatnam, en Man-Aar, diend ook ordre gehouden, dat al het Sout tot zekeren Prys aan de E. Compagnie werde geleverd, gelyk in gebruik is. De Mooren, werd my gerapporteerd, dat op Jaffanapatnam, tegens de Maximen, haar van de Overkust daar nederzetten, 't welk UE. t' zyner tyd zodanig bevindende, moet daar tegen ordre gesteld werden volgens d'Instructie.

„ De Reekening van 't Gezaey staat door enkel verzuim, bottigheid, ende agteloosheid, nog in de Negotie-Boeken beswaard ter somme van ƒ 17504-6-0. Die men jaarlyks liet vermeerderen, om de onmogelykheid van den Landbouw aan te wyzen, en alhoewel nu zedert myn aanwezen een groot getal menschen meer tot den Landbouw gezonden zyn, ende die ook hun eygen kost reeds aldaar rykelyk bezorgd is; zo heeft binnen die korten tyd den Dessave *Du Pon* al 5000 Parren Neli in mindering van voorsz. schuld afbetaald; en heeft daarenboven aangenomen, op 't sluyten der Boeken, nog 1000 Parren te betaalen. Zulks de Reekening, dus doende, haast staat te verminderen, en te vereffenen. Alle de Padi, die jaarlyks boven de 5a6000 Parren in mindering van voorsz. schuld geleverd werd, zal dienen apart in de Negotie-boeken gecrediteerd te werden tegens de onkosten van Kleeden, ende andere behoeften, die de Malabaaren op 't Land nog in de eerste jaaren zullen van nooden hebben. A. 1663.

„ Zo haast UE. met lief van de Malabaarze Kust geretourneerd zyt, zal UE. ook gelieven te denken, dat alle de onkosten op een vasten voet werden gereguleerd, dat nu zeer geschiktelyk by deze Vrede geschieden kan, om dat alles in rust zynde, d' onkosten zodanig konnen vastgesteld werden, dat het eene jaar van 't ander weynig verschillen zal. Alle de Onkosten op een vasten voet te reguleeren.

„ Insgelyks kan nu ook vaster staat op de Profyten, als voorheen, gemaakt werden. De Areek dependeerd aan 't vertieren op de Choromandelze ende Madureese Kust. De Olifanten aan 't aankomen der Kooplieden, die ze ons afhaalen, die men altyd wat diend te Caresseeren. De inkomsten der Landen konnen vast gesteld werden, en hoe men de Profyten op de Koopmanschappen, zoo op Ceylon, als op de Malabaarze Kust, zal zoeken, is UE. niet onbekend. De inkomsten der Paarl-Vissery, Tollen, &c. dependeeren aan de getrouwheid der Persoonen, die daar over gesteld werden. Het Pas-Geld van de vaart der Mooren, en andre in den inbogt, brengen al mede haar voordeel in, gelyk ook de doorvaart van de Man-Aarze Engte. Zulks alles dependeerd aan 't houden van goede ordre en scherpe toezicht op de Supposten, en dat ook niemand boven de gestelde Ordre op zyn Gagie verstrekking werd gedaan, nog ook de Equipagie te veel verzwaard, gelyk UE. dit alles wel bekend is. Voordeelen.

„ De Predikanten *Scherius*, *Slipperius*, en *Wallius*, hebben lang aangehouden, om de ordinaire Predicants-Gagie van 100 gl., 't welk altoos hebben uytgesteld op het leeren der Inlandze Taalen. Ende mits *Slipperius* reeds het leeren der Malabaarze Taalen heeft onder handen genomen, ende belofte gedaan van daar in te continueeren, is hem Acte van 100 gl. verleend. De andren, zulks mede belovende, zoude UE. hen insgelyks aldaar Acte konnen verleenen. Predikanten en haar versoek om d'ordinaire Gagie.

A. 1663.

Peperte zuyveren, hoe.

„ Ik hebbe my ook menigmaal „ moeten verwonderen, dat een groot „ Jagt, gelyk Muyden, Mars, en „ diergelyke, met 130 a 140 last Pe- „ per haar ruym vol hebben, ontstaan- „ de door de menigte stof, die daar „ in is.

„ Op Jambi zynde, hebbe bevonden, „ dat 100 lasten Peper geharpt, en door „ een Wind-of Waey-Meulentje ge- „ jaagd zynde, 7 lasten Stof, of lichte „ Peper uytgeharpt, en door de Wind „ uytgedreven was. Deze 7 lasten in 't „ Gewigt namen niet min dan 25 a 30 „ Lasten plaats weg; zulks daar te vo- „ ren 100 Lasten Peper gelegen had, „ nog ten minsten 20 Lasten konden „ geburgen werden, dat in de Vragt ⅕ „ part verschild. UE. zulks goed ag- „ tende, konde een Proeve werden ge- „ nomen, niet van de Peper, die na Per- „ sia, Bengale, Suratte, Choroman- „ del, of Ceylon gaat, maar in die voor „ 't Vaderland na Batavia werd gezon- „ den, om de Vragt uyt te winnen der „ kostelyke Retourschepen, maar eer „ men den Peper dus gezuyverd na de „ Indische quartieren zend, zou men „ eerst dienen te onderstaan, of de zel- „ ve al zoo veel hooger zoude konnen „ verkogt werden, als 't verlies van 7 „ Per Cento in 't Gewigt importeeren: „ want om de Vragt zoude het wel ligt „ zoo noodig niet wezen.

Maarten Huysman.

„ Ik laat UE. genoegzaame Capable „ Suppoosten, die bequaam voor hun- „ nen dienst zyn, gelyk by een aparte „ Lyst UE. secretelyk hebbe overgege- „ ven, na de deugden, en Capaciteyt, „ daar mede een ider (na myn Opinie „ en ondervinding) begaafd is. Onder „ de zelve hebbe ik mede gesteld myn „ Secretaris, Maarten Huysman, die „ my nu zoo veel jaaren gevolgd, en „ goeden dienst gedaan heeft UE. ge- „ lieve voor hem op dit Eyland zoda- „ nigen Bediening open te houden als „ UE. zult meynen dat hy verdiend „ heeft, en waar toe, nu goede gele- „ genheid zoude wezen, zoo ik hem „ niet noodzakelyk van nooden hadde „ met my te gaan, dog ben gerezolveerd „ hem met d'eerste scheepen (met be- „ lieven van haar Ed.) weder tot UE. „ over te zenden, om hier zyn dienst te „ doen, alzo boven anderen ervaren be- „ hoord te zyn, dewyl hy alle Zaaken „ bygewoond heeft.

„ UE. gelieve ook in gedagten te „ houden, dat geen Jogi's, of Heyden- „ ze Landloopers op Ceylon in Com- „ pagnies Landen gedoogd werden; „ nog ook dat de Mooren eenige pu- „ blyke Mohhammedaanze Godsdienst „ komen te plegen, alzoo 't zelve op „ hooge pæne verbooden is.

„ Dewyl Colombo, Gale, en Mala- „ bar, zoo rykelyk van Buskruyt ver- „ zien, ende op Jaffenapatnam, ende „ Man-Aar goede Kelders zyn, en daar „ maar een matige quantiteyt is, zo zou- „ de UE. een gedeelte van dien konnen „ ordonneeren in Maart aanstaande bin- „ nen door van Colombo na Man-Aar, „ en in April, Mey, of Juni van Gale „ buyten om na Jaffanapatnam te zen- „ den.

„ Ook gelieve UE. te ordonneren, „ dat het Vleesch en Spek van Jaffena- „ patnam herwaards gezonden, ende al- „ daar en hier aan de passerende schepen „ verorberd werde. Of nu al noodig „ zal wezen quantiteit weder in ver- „ wisseling derwaards te zenden, zou- „ de UE. konnen in beraad houden.

Ordr. 't Verkoopen der Olifanten.

„ Ook is gerapporteerd, dat de „ Commandeur *Paviljoen* alleen de Oli- „ fanten zoude verkoopen, ende ook „ de verstrekking aan de Schilders en- „ de Wevers doen. UE. gelieve t'zy- „ ner tyd gedagtig te zyn van aan hem „ te ordonneeren, dat hy in 't verkoo- „ pen der Olifanten, en in 't uytgeven „ van 's Compagnies penningen, daar „ in de Methode van Gale heeft te hou- „ den, ende zulks by Rade laten ge- „ schieden, ten minsten met kennis van „ den Koopman *Pyl*, en den Secreta- „ ris.

„ Ik hadde wel gehoopt, dat *Ragia* „ *Singa* op onze Brieven zou hebben „ geantwoord voor myn vertrek, dog „ dewyl zulks niet geschied is, zal 't „ noodig zyn, dat UE. met eenige „ Lascaryns een Brief aan hem opzend, „ daar in hem te verstaan werd gegee- „ ven, dat, alhoewel ik vertrokken ben, „ UE. met hem zult handelen, zodanig „ zyn Keizerlyke Majesteit zal aange- „ naam zyn, gebruikende voort zulke „ Complimenten, als UE. voor den „ dienst van d'E. Compagnie zult noo- „ dig agten.

Besluit.

„ Zo ik dit Kostelyk en uytgebreid „ Gouvernement had over te geven „ aan een man van minder ervarenheid, „ Capaciteyt, en wysheid, ik zoude „ deze Memorie wydloopiger exten- „ deeren; maar dewyl zulks onnoodig „ agte, hebbe ik in dezen maar aange- „ haald de Generale, en zommige spe- „ ciale Poincten, daar op gelet diend „ te werden; besluytende derhalven „ deze Memorie met een hertelyke „ Wensch ende Bede tot God Almag- „ tig, dat hy UE. overschaduwe met „ zynen Geest der Wysheid, ende „ Kloekmoedigheid, ten eynde al UE.

„ doen

1653. „ doen ende laten mag ftrekken tot eere „ zyns Naams en Opbouwinge zyner „ Kerke, dienft des Vaderlands, by„ zonderlyk mede tot vermeerdering „ van UE. reputatie. Dit wenfcht op„ regtelyk, ende ongeveinsdelyk, myn „ Heer, UE. goede Vriend, en D: „ W. Dienaar.

Was geteekend,

RYKLOF VAN GOENS.

Ter zyde ftond,

In 't Cafteel Colombo, dezen 26. December, A. 1663.

Daar op nam de Heer *Huftaart* dit Gouvernement van de Heer *van Goens* over, die na Batavia vertrok; maar die den Heer *Huftaart* de koek daar zo had weten te bakken, dat hy hem A. 1664. weer vervangen quam, zo dat hy hier niet langer, dan een Jaar, geregeerd heeft.

A. 1663. De Heer Huftaart beftierd Ceylon van A. 1663. tot A. 1664.

Hoe fchoon ook de Heer *van Goens* hier van de Heer *Huftaart* mogt opgeeven, en hem vleyen, is my egter klaar hier en daar uyt gebleken, dat die Heeren geen goede Vrienden geweeft zyn, gelyk ook nader blyken zal uyt het Rapport, 't geen de Heer *Huftaart* wegens Ceylons Staat te dier tyd, by zyn komft op Batavia, aan haar Edelheden overgeleverd heeft.

Wanneer hem de Heer van Goens weer vervangt.

VEERTIENDE HOOFD-STUK.

R*apport van de Heer* Huftaart *wegens* Malabar *en* Ceylon A°. 1664. *aan haar* Edelheden *overgegeven. Zaaken van* Canara. *En beft met dien Nayk in Vrede te leeven.* Aderfia's *weerbarftige Handel met ons. En die van de Prins* Rammeteri. *Zyn Edelheids Raad tegen* Aderfia's *ftoutheid. Des* Samoryns *ftoutheid. Zyn* Ed. *raad haar* Ed. Ed. *tot een nieuw Accoord met dien Vorft. De* Portugeefen *quade Werktuygen voor ons.* Lof *de Heer* Coulfter *gegeven. Onmogelykheid om den* Amfioen-Handel *hier te bepalen. Van de* Peper *in* Porca; *en* Engelfen *daar. De* Vorft *van* Berkencoer *mifleyd ons. Quade gewoonte tot* Calicoilan. Coilans *ftaat. Stoute* Taal *van den Heer* Huftaart. *Contract met den* Terkenkoer *gemaakt. Contract met den* Trevancotter. *Zyn Ed. verdre Aanmerkingen over* Malabar. *Oorlog tusfchen den* Naik *van* Madure, *en den* Teuver. *Moejelykheden hier door van de* Paruas *geleden; dog eyndelyk alles geftild. Noodzakelykheid van een ander Contract met den* Naik *van* Madure. *Groote* Peerl-vangft A°. 1666. *Middel om* Draak, *en andren, uyt* Candi *te krygen. Ingeoegfte en aangebragte* Caneel. *De eene* Caneel *beeter als d'andre. Der* Tansjouwerfe Slaven *weerbarftigheid. Zyn* Ed. *gevoelen over den Landbouw hier. En over den Areek. Als mede over den flegten ftand der Vrylieden hier. En over 't Middel om die te herftellen. Hoe veel minder de* Laften *nu, dan in de voorige tyd, waren. Verder bericht over eenige* Jaffanapatnamfe Kleeden, Gelden, *en de* Wevery *daar.* Kruys-vaartuygen, *nu de* Kuft *geordonneerd. Zyn* Ed. *Klagte over zyn flecht Opontbieden.* A°. 1664. *ftaan* Raja Singa's *Onderdaanen tegen hem op. Dreeven hem op de* Vlugt. *Zogten hem te* Dooden. *En zyn* Soon *op den* Throon *te zetten.* Hy *ontkomt het* Gevaar. *Dog de* Prins *niet toonende daar meede gedient te zyn, begonnen de Belhamels de Vlugt nemende malkanderen aan te taften. Zeker Heer vat de* Wapenen *voor hem op, en ftild den* Oproer. Raja Singa *doet de fchuldigen ftraffen, zynen eenigen* Soon *vergeven, en zelf ook de Heeren die met hem gevlugt waren, dooden. Bleef zedert te* Degligi *zyn Hof houden.* Raja Singa *nader befchreven. Valfche* Gerugten A°. 1666. *van zyn Dood. Hy veroverd* Arunderi A°. 1670. *Berigt van zynen Handel met verfcheide* Gefanten *van ons, als ontrent* Henrik Draak. *Een ander, die zich zelven de Weg tot zyne* Verlosfing *baand.* Johan Baptifta's *Geval. De Heer* de la Haye *komt* A°. 1672. *hier met een* Vloot. *Hoe flegt zyn* Gefant *hier voer.*

RAPPORT nopende den Staat der Vereenigde Nederlandze Ooft-Indifche Compagnie op 't Eyland Ceylon, de Kuft van Malabar, en Madure, overgeleverd aan de Heer *Joan Maatfuyker*, Gouverneur Generaal, ende de Ed. Ed. Heeren Raaden van India, door *Jacob Huftaart*, Extra-

A. 1664.

Extraordinaris Raad van India, ende gewezen Gouverneur, als ook Directeur der opgemelde Plaatzen, t'zyner wederkomst op Batavia.

Myne Gebiedende HEEREN:

Rapport van de Heer Hustaart wegens Malabar, en Ceylon, A. 1664. aan haar Edelheden overgegeven.

HOewel ik geen ander bedenken hebbe, of het Zyde-Schip uyt Persia voor myn vertrek van Colombo den 17. der verleden Maand van Coetsjien Adroicture na Batavia afgezonden, en UEd. daar mede voor myn Arrivement van veel Saaken ampel Advys gedaan zal wezen, zoo hebbe egter niet konnen nalaten te scheep tot tydverdryf, en met eenen na myn oordeel tot quyting van mynen schuldigen Plicht de volgende Letteren op 't Papier te brengen, en allenthalven UEd. aan te kondigen, in wat gestalte ik Ceylon, Madure, en Malabar gelaten hebbe. UEd. gelieven my ten besten af te nemen, dat ik hier in een weinig hoops hebbe te betoonen, dat de gepleegde en my smertelyk gevallen verandering, indien al dienstig, evenwel niet peremptoir noodzakelyk is geweest.

Zaaken van Canara.

Eerst komen de Zaaken van Canara te vooren, waar van de laatste Advyzen door den Resident *de Bruyn* gedateerd zyn den 24. Augusti, en 2. September voorleden, ende daar in is geweest, dat de Gezant *Malappa Maloe* onverrichter Zake, en zonder Vrede te treffen van Goa geretourneerd, den 13. Juli aan een langwylige Ziekte uyt de Wereld was gescheiden, zynde al ontrend dien tyd de Inwoonders van Mangalor, Carnati, en voords tot aan de Rivier van Bakenoor, tegen den jongen Naik gerebelleerd, die, door de ongelegenheid gekneld, te rade was geworden, de Vrede met de Portugesen hoe eer hoe liever te sluyten, gelyk hy dan, op approbatie van den Viceroy, met eenen *Domingos de Geer* is geaccordeerd, onder Conditie, dat aan den Portugees de 7 gepretendeerde Fregats zouden werden gerestitueerd, daarenboven ingeruimd de Zeehaven Barseloor, met de twee Fortressen aan de Rivier-kanten, en de Landeryen, voor henen gepossideerd, &c. Gemelde *de Geer* was ook, om dat werk te bevorderen, na Goa vertrokken, ende werd gesustineerd, dat de Viceroy de Conditien zal accepteeren, ten aanzien onder anderen bedongen is, dat de Portugeesen geeximeerd zullen wezen van de verbintenis des ouden Contracts, om den Peper tegens 28 Pagoden 't Candil aan te nemen; dies ook tegens September de Portugeese Armade van Goa verwagt wierd, om de geaccordeerde Plaatzen in bezit te nemen, 't welk met Mangeloor, in handen der Rebellen zynde, lichtelyk zo glad niet zal succedeeren.

Volgens schryven van gemelden *De Bruyn*, hadden drie Guseratten, te Peerd over Land komende, uyt den naam van d'Engelsen met den Naik by provizie gecontracteerd, 1000 Candil Peper in de maand van September te leveren tegens 22 Pagoden, of 44 Reaalen 't Candil, en zoude 't voornemen der gemelde Engelsen wezen daar in den Lande een Logie op te richten, ende met den Naik een Formeel Contract aan te gaan.

Narra Maloe was aldaar in de Directie van zyn Overleden Broeder, *Malappa Maloe*, geraakt, schynende tot de Vriendschap ende Handeling met d'E. Compagnie uyttermaten genegen, verzoekende ook 't aanbrengen van een goede quantiteyt Koopmanschappen, biedende daar voor meerder als den Suratsen Prys. Niet te min klaagd *De Bruyn*, dat de onzen een jaar herwaards Tol van dagelykze Mondkost, tot Brandhout toe, was afgedwongen, ende hy, vreezende, dat zulks in 't aanbrengen van Compagnies Goederen mede plaats grypen zoude, hoewel regelregt tegens het gemaakt Contract, was te rade geworden daar over door *Narra Maloe* ten Hove te doleeren, de welke daar op 2 Firmans van den Nieuwen Naik hadde geobtineerd, by de welke de Tollenaars geinjungeerd wierd te restitueren al 't gene op vorige wyze de Onzen was geextorqueerd.

Ondertusschen was den Naik al wederom aangevogten door twee Visiapoerze Legers, onder 't Commando van eenen *Siedeuvelas*, ende den vermaarden *Bulechan*, aan de welke reeds, om hunnen vyandelyken aantogt te stutten, 20 lak Pagoden gepresenteerd waren. Sr. *de Bruyn* sustineerd, dat deze invasien, ende voords het doen der gerebelleerde, die van Canara de Superbiteyt benemen zal, om na dezen d'E. Compagnie, daar wederom komende te handelen, minder overlast te doen, ende beter contentement te presteren.

Ende zyn dit zo de tydingen van Canara. Nu hebben wy in de medegegeven Memorie gezien, dat UEd. niet geerne met dat Volk in Oorlog zouden raaken, 't welk ons dan ook doet voorstellen, dat het UE. behagelyk geweest zy, dat wy de hand van dat werk afgehouden hebben; ende indien de Landen van Canara in der waarheid mede wilden Caneel uytleveren, zo is 't niet al-

En be... met d... Naik i... Vrede leven.

alleen beter, maar gansch noodzakelyk met den Naik een naeuwer Contract aan te gaan, behalven dat het zeer bedenkelyk is zoo schoonen Ryst-handel-plaats geheel en al te abandonneeren: want al waar 't schoon dat Ceylon door de bevordering van den Landbouw zoo veel Ryst jaarlyks konde uytleveren, als UE. Guarnisoenen, ende verderen omslag, vereysschen, zoo zoude lichtelyk door een quaad Gewasch, mits droogte, ofte geweldige inundatie, waar van hier na breeder geschreeven zal werden, meermalen de Kink in de Cabel komen, of het werk door Oorlog ende onlust met den Koning heel verbrod konnen werden; in welken gevalle tot Canara de beste toevlugt stond te zyn.

Wyders dat UE. haar het gemaakt Accoord met *Adersia* niet qualyk gevallen laten, is ons in de stribbelige gelegenheid van deze verandering aangenaam geweest te verstaan, maar 't onderhouden gaat hem niet zeer ter herten, 't welk wy al van te vooren bedenkende, in ons schryven van den 11. Februari passato aan de Heeren Meesters over Land, al wat scrupuleus zyn geweest, om haar Ed. daar uyt eenige zekere voordeelen te beloven; maar volgens schryven van den Commandeur van *Coulster* in dato ultimo September begon *Adersia* met de zynen zig zoo vreemd tegens d' E. Compagnie aan te stellen, dat het langer onverdragelyk was, ontziende hy hem nauwlyks verboden waaren publykelyk af en aan te voeren, ja d'onzen daar mede te trotzeeren, de Protesten en klagten, daar tegen gedaan, te beschimpen, 's Compagnies Geld op de Basaar na haar welgevallen te taxeeren, ons Guarnisoenvolk te affronteeren, en met Houwers, Stokken, en Scheldwoorden te bejegenen.

Ondertusschen was tot Cananoor de Prins *Rammeteri* van zyn Expeditie na Canara eyndelyk Victorieus wedergekeerd, hebbende nessens den Koning van Colatri, 't geen met ons mondeling geaccordeerd was, voor den Onderkoopman *Rombout Lefer*, schriftelyk bevestigd, ende Contract gemaakt heel en al ten voordeele van d' E. Compagnie met belofte van onzen geproponeerden handel Landwaardin na vermogen te bevorderen; ook *Adersia*, indien het d'E. Compagnie gelegen quam, te straffen, ende den voet te lichten. Ende uyt deze Consideratie vorderde gemelde *Lefer* een goede quantiteyt Koopmanschappen, om de zelve te Land tot al zo dieren Prys, als om de Zuyd, te vertieren. Hy remonstreerde ook by zekere Lyst, dat *Adersia*, zedert het gemaakt Contract, 150 Candil Cardamom, ende 1255 Candil Peper verzonden had. A. 1664.

Maar wy konnen niet bedenken, hoe *Adersia* met de zynen zo stout ende uytsporig werd, daar zynen Landheer hem (die zulks niet onbewust kan wezen) dreygd met Adjude van d' E. Compagnie op 't Lyf te vallen, tegens welke magt hy dog geenzins zou konnen bestaan. Zo valt ook bezwaarlyk aan te nemen, dat de Koning *Colatri*, of de Prins *Rammeteri*, de Mooren uyt hun Landen tragten te verdryven, van de welke zy zo groote Tollen ende Inkomsten trekken.

Deze difficulteyt nader overwegende, zyn wy in 't geloof gekomen, dat wel *Adersia* in zyne uytspoorigheden steunen mag op eenige Adjude, hem door den Samoryn toegezegt, wiens intrest nopende 't vervoeren van Peper een en 't zelve schynd te wezen. De tyd zal hier van nader ontdekking doen.

Indien de Negotie ende de voordeelen der Negotie van Cananoor slegts in haar zelven te considereren waren, ik zou wel licht mede sustineeren, dat zy niet groot genoeg zyn, om tot behoudenis van de zelve tegen *Adersia*, ende zyne Adherenten, een Harnas aan te trekken, gelyk UEd. nu zulks gelieven voor te stellen, maar dat men dien Vorstelyken Koopman regelregt tegens 't Contract met d' E. Compagnie aangegaan alles laat doen, wat hy wil, heeft zyn aspect op den welstand van den ganschen Malabaarsen Handel, 't welk UEd. zo vast als een muur gelieven aan te nemen, ende te gelooven, dat dit gezegt zy niet by my alleen, maar alle UEd. gequalificeerde Ministers, die tot Malabar eenige ervarenheid hebben. Het is immers nu genoegzaam gebleken, dat gemelde Cananoorsche Mooren gestadige Correspondentie houden met die van Calicoilan, aldaar secretelyk Peper uytende Amfioen invoerende, 't welk indien niet met publyke slagen geremedieerd werd, meer en meer zal toenemen: want d' ervarenheid leerd, dat het voor d' E. Compagnie niet wel mogelyk zal zyn de stranden der Malabaaren zodanig te bewaren, dat geen Sluykery per kleen Vaartuyg geschiede; ja werd niet ongerymd gesustineerd, dat UE. de voordeelen van den Amfioen niet hebben genoten, onder anderen mede ter oorzaak van de secrete aanvoeringen door de Mooren van *Adersia*, ende den Samoryn, gepleegd. Best is het dan, dat men die Siekte in haren oorsprong geneze, ende, zonder om gepleegde contraventien een andren Oorlog aan te vangen, slegts rezolveere alle de Vaartuygen met ongeli- Zyn Ed. Raad tegens Adersia's Stoutheid.

A. 1664. centieerde Peper tot Mocha, Suratte, of elders gevonden, aan te snoeren; ook per force in 't visiteeren der aankomende Vaartuygen tot Cananoor naeuwer en scherper Reglement onderhoude, ende die daar tegen eenige ontfutzeling hebben gepractizeerd, na gedane denuntiatie aan *Adersia*, verbeurd verklaare.

't Is reden, dat in deze Zaak op de schadelyke consequentie gelet werde, ende indien UEd. verstaan, *Adersia*, die onder Compagnies Geschut woond, om de geringe Negotie te Conniveren, wat vryheid zulks aan andre Malabaarze Vorsten, die seperaat woonen, geven zal, om op de Contracten niet wel te passen.

UEd. Is in onze Missive van den 11. Augusti aangewezen, dat *Adersia* met een der Samorynze Kooplieden, zo men hen begaan liet, bequaam zyn, om den handel van Mocha voor d' E. Compagnie Infructueus te maken, gelyk dan, zonder tot violente middelen te verstaan, ende hunne overgebragte Peper voor buyt aan te snoeren, niet van noden zy wederom Equipagie derwaards te doen.

Nopende 't verlaten of behouden van de Vesting Cananoor zullen wy dit pas niet meer aanhaalen, genoegzaam ons voor vast inbeeldende, indien de E. Compagnie met 't Guarnisoen van daar verhuyst, die plaats wel haast een anderen meester hebben zal.

Des Samoryns Stoutheid. De Samoryn heeft onlangs den Commandeur *Coulster* durven vergen Paspoorten voor zyne Vaartuygen, die ontrent Commoryn, ende den Imbogt van Mature zouden varen; ook dat imand aldaar gecommitteerd mogt werden, om de Paspoorten te verleenen. 't Antwoord was, dat de zelve tydig genoeg tot Coetsjien konden werden gegeven, als men maar van de Naamen der varende Persoonen, ende van 't geen gevoerd wierd, kennis hadde. Zeker, die Luyden pretendeeren zo groote vryheid, als of zy met Contract aan d' E. Compagnie niet eens verbonden waren.

Daar is in Juli voorleeden by den Samoryn een Vergadering geweest van Gezanten der Malabaarze Vorsten, quantzuys om te delibereeren over de Pretenzie van Landen, die Coetsjiens Koning tegen den Samoryn heeft gemoveerd, welke onverrichter Sake zyn gescheiden. Onzes bedunkens is daar wat anders geventileerd, hebbende zig daar mede laten vinden de Gricol van Calicoilan, die te huys gekeerd (gelyk hier na gededuceerd werd) zulke vreemde moedwilligheden heeft aangerecht, dat het scheen een uytwerkzel van de Vergadering te zyn.

't Is apparent, dat een nieuw accoort met den Sammoryn wel gevoegelyk zal konnen werden getroffen, dewyl UEd. inclineeren, om hem de helft ofte een derdendeel van de Peper, die in zyn Land valt, vryelyk te laten genieten, ende zyne luyden op ons aanwezen al geen ongenegenheid toonden, om belofte te doen van geen wilden Caneel meer uyt te voeren. Te meer onbekommerd is zulken accoord aan te gaan, om dat des Samoryns Land weinig Peper uytleverd, ende die daar valt te dier is; maar scherpelyk zal men zyne Kooplieden op de handen moeten passen, om dat zy gewoon zyn de Peper van elders te halen; gelyk UE. voor henen is aangewezen, ende gebleeken aan 1000 Candil, die gereed lagen om vervoerd te werden, en zonder twyffel vervoerd zyn. Het Malabaars Binnen-water, strekkende van Coilan af tot Panani, geeft hier toe onder zoo trouwlooze Natie zeer schoone gelegenheid.

In September voorleden, is door gansch Malabar een gerugt uytgestroid geweest, dat de Portugeesen, gecombineerd met de Engelsen, in 't aanstaande goede Moesson met magt zouden paresseeren, ende de onze van de nieuwe Conquesten uytdryven, 't welk onder de lichtvaardige Inhabitanten zo veel geloof had gevonden, dat de Onderkoopman *Vertangen* uyt Terkenkoer schreef, naeulyks een Bode te konnen krygen, om zynen Brief na Coetsjien te bestellen, al even eens of die Stad reeds belegerd was. Dit zy verhaald, om te betoonen, wat de Reliquien der Portugeeze Natie, in die Landen verbleven, al konnen doen gelooven, ende te weeg brengen. Invoegen ook zeer wel komt te slagen, dat UEd. tot nader Last van onze Heeren Meesters goedgevonden hebben de Frequentatie der zelver in onze respective Conquesten te hinderen, ende te verbieden. Gewisselyk zy zouden niet als quaad brouwen, en daar in grootelyks geassisteerd werden door de jegenwoordige Borgery van Coetsjien.

't Is ons leed, dat UEd. gevoelen nopende 't besluiten van de zelve binnen 's Compagnies muuren gealtereerd is, om dat nevens my de Commandeur *Coulster* over die Zaak na 't Patria zoo ernstig heeft geschreven; dog 't zy verre van te willen opinatreeren.

Over 't Comportement van de Toepassen is nog zonderling niet te klagen, maar evenwel te gelooven, dat het boven gemeld uytstroizel van hun hand afgevlogen zy.

De Zaaken van Negotie waren zich volgens de genome Concepten zo fyntjens,

jens schikkende, dat met recht eenige nieuwe redressen onnodig mogten geoordeeld werden, bewyzende de Commandeur *Coulster* allezins te zyn een gauw en verre ziende Koopman; niet te min wist hy geen raad om den Amfioen hooger, als 50 pond Peper, aan de man te helpen; hoopte nog tot zodanigen prys in de aanstande leverantie 16000 pond te vertieren. 't Is de principaalste zoorte van Profyt-gevende Koopmanschap, dies wy ook, aan de Regeering gebleeven zynde, den toevoer volgens 't Contract scherpelyk na vermogen zouden hebben verhinderd. Het waar te wenschen d' E. Compagnie dies aangaande met den Samoryn zo wel, als met andre Vorsten, in Contract konde komen: want des zelfs Kooplieden geconniveerd zynde, al het woelen tegens de Luyden der Zuyder Quartieren te vergeefs zal wezen, en d' E. Compagnie versteeken blyven van een advance, die ontrent op *f* 100000 gl. jaarlyks gecalculeerd was. De ervarenheid heeft ons geleerd, dat de Amfioen ook te Land werd ingebragt over 't Gebergte, waar tegen weinig remedie is te schaffen.

Zeer geerne zien wy, dat UEd. ons Concept voor goed keurd, om de Peper van Porca te diverteeren. Wat apparentie daar toe zy, ende of door de Negotie in de Landen van Teckenkoer, ende Berkenkoer het rechte oogmerk kan werden getroffen, blykt uyt het schryven van den Porcatter aan den Commandeur *Coulster* dato 21. September, waar in hy bekend, dat in zyn Land geen quart pond Peper te vergaderen, en 't hem niet mogelyk is Peper te leveren, terwyl d' onze de zelve in Cotatte (hoofdplaats van Teckenkoer) in koopen, en inzamelen. Ook is, mynes wetens, tot Porca nog geen Peper in Voorraad. De Engelzen blyven zich aldaar noch onthouden, zynde 't niet apparent, dat de Koning haar zal uytzetten, ten zy wy hem al vorens beloften doen, van d' assistentie tegens die gene, die zulks namaals mogten komen te wreeken.

De Vorst van Berkenkoer, naast aan Porca gelegen, ende de welke voor heen aan den Commandeur *Coulster* belofte gedaan had, van al zyne Peper aan de E. Compagnie binnen in zyn Land te leveren, was eenige tyd, 't zy door persuasie der Porcatze Kooplieden, of wel vermits de valsche Gerugten van 't aankomen der Engelzen en Portugeesen, zo 't scheen, van Resolutie veranderd, zulks de beloften zonder effect blyvende, de Commandeur *Coulster* te Rade wierd den Assistent, aldaar tot den Inkoop van Peper geplaatst, te lichten, ende met zyn Kramery tot Porca te transporteeren; dog by Missive van ultimo September schryft ons gemelde Commandeur, dat den 23. daar tot Coetsjien een Gezant van den zelven Berkenkoer was verschenen, betuigende, dat men in zyn Land grootelyks ontsteld was geworden door 't schielyk vertrek van Compagnies Minister, met verzoek, dat het misnoegen door de Interceszie van den Coetsjienschen Koning en den Teckenkoer, weggenomen mogt werden, ende zyn Meester buiten de gunst ende verbintenis van d' E. Compagnie niet gesloten blyven. A. 1664.

Hy zoude allezins Contentement geven, al waar 't schoon met uyt de Regeering te zetten eenige zyner Officieren, die tot zulken misnoegen oorzaak mogten gegeven hebben.

Wat hier op gevolgd zy, zullen UEd. Adroicture van Coetsjien verstaan. Myn gevoelen is, dat hier particuliere opruyingen onder hebben geschuild, ende met de komst onzer Vloot, indien men gezind zy geweest het werk op dien voet te laten voortgaan, alles in de regte ploy gebragt zal zyn; dog zonder de Berkenkoer mede in Contract te brengen, is nopende de diverzie van de Peper van Porca niets te hopen, ende evenwel dit volgens Concept succedeerende (gelyk het maar aan 't aanleggen schorten zal) staan onze Zaaken met d' Engelschen zeer schoon, daar anderzins al vry veel over gedisputeert zal werden: want het is een fundament zonder exceptie, dat de Koning van Porca noit vermogens is geweest, zonder kennis van den Coetsjienschen Koning, ja zelfs anders als tot Coetsjen, door zyn Kooplieden Peper te laten leveren, die dog niet in zyn eygen, maar in anderer Vorsten Landen groeide. Invoegen al 't gene daar in voorhenen met de Engelzen is gedaan, in forme van rebellie ende usurpatie zy geschied; dog over deze Materie hebben wy voorhenen geschreven.

Tot Calicoilan was van langer hand een quade gewoonte ingeworteld, dat, in 't Negotieeren van Peper, doorgaans de gewildste Koopmanschappen aan twee drie Bramines op de hand werden gegeven, ende naderhand in Peper langzaam voldaan; invoegen de Reekening der gezegde Bramines altyd een merkelyke somme ten agteren stond, ende den Peper-handel meest in 't geweld van zo weinige guyten, om de E. Compagnie daar mede te gerieven, ofte te hinderen na haar welgevallen. Hier van hadden wy, met Communicatie van den E. Quade gewoonte tot Calicoilan.

A. 1664. E. *Coulster*, geerne een eynde gezien, ende gelast geen uytschot van Koopmanschappen te doen; maar de aangebragte Peper prompt te betalen, gelyk zulks reeds tot Coetsjien gepractizeerd wierd. De Bramines, ende inzonderheid de afgezette *Babba*, hebben zig hier tegens gesteld, ende den goeden Koning van Calicoilan schandelyk door den Gricol geleidet, ende daar henen gedisponeerd, dat de leverantie van Peper wierd gestut, onder voorgeven, dat de Koopman de zelve niet wilde koopen, gelyk zulks opentlyk aan den Commandeur geklaagd wierd, ende heeft men dit Pretext gevat, om eenige gebleke sluykeryen te verschoonen, waar in de Gricol door zeker Inlands huysdienaar van Sr. *van Daalen* geattrapeerd, terstond gebood, dat niemand, in de Logie bescheiden, zig 's Nagts daar buiten zoude mogen vervoegen; ende nam hy over den Spion een schendige Wraak: want juyst te dier tyd blykende, dat gemelde Huysdienaar een Stuk Silverwerk van Sr. *van Daalen* had gestoolen, ende vervreemd, liet hem terstond in 't Gezigt, ende bywezen van den Koopman door zyne Nayros onder de voet hakken, ende alzo in zyn Bloed leggen wentelen, ende sterven. 't Welk voorwaar snoode Proceduuren zyn, en van zeer quade gevolgen; waar van ik ook voornemens was, tot behoudenis van 's Compagnies respect, vereischte satisfactie te vorderen. Wyders hoe schadelyk zy 't verstrekken van Koopmanschappen op de hand, blykt daar uyt, dat de *Bramine Babba*, na 't vertrek van den Onderkoopman *Willing*, de schuld ontkend, die ten laste van hem is aangewezen; zulks wy ook *Willing*, om effen Reekening te maken, weder derwaards hebben moeten zenden; maar men kan aan deze en diergelyke stribbelingen, ende voorts aan 't werk der Sluykeryen wel wat te zwaar tillen. Zonder twyffel zal nu alles al gedresseerd wezen, ende moet zig niemand inbeelden de Zaaken tot Malabar oit op zoo'n effen baan te zullen brengen, dat diergelyke haperingen niet zullen rezulteeren. Die wagen moet altyd voortgaan, al is 't dat de weg oneffen is. De Koning van Calicoilan (of Gricol in zynen naam) wel konnende gissen, dat op gemeld doen Compagnies misnoegen zoude volgen, heeft met klaagen in de voorbaat geweest, en in een Ole by ons over den Commandeur *Coulster*, ende Onderkoopman *van Daalen* zeer frivool, ende met onwaaragtige berigten Gedoleerd; maar wy zyn 't Antwoord schuldig gebleven; waar in ook in diergelyke occasien zoude hebben gecontinueerd: want met admitteeren van zulke ligtveerdige en futile klagten, gelyk ons meer als eens zyn voorgekomen, werd het respect van den Commandeur verminderd, 't welk dan tot nadeel van d'E. Compagnie stond te gedyen.

Nopende het bouwen van een Pakhuis aan strand tot Calicoilan, ik hebbe UEd. voorheenen, na genomen oculaire inspectie, vertoond, datter geen voordeel mede te halen zy. De Koning is volgens Contract verbonden zulks te gedoogen; maar daar is bygevoegd, dat zulk een Pakhuis zo groot ende breed zal wezen, als zyn Hoogheid geliefd.

Tot Coilan is zedert het laatste Accoord van 4 fanum per 't Candil Peper alles zeer wel gegaan, ende de Peper-Handel zonder eenige onlust gedreven geworden, 't welk gehoopt werd alzo continueeren zal uyt het geen UEd. uyt de Respective Memorie gelieven aan te halen en te recommandeeren, dat men zich wel wagten moet met de Calicoilangers in moeite te geraken, dewyl ze bezwaarlyk weder tot reden te brengen zyn; zoude met billykheid mogen geconcludeerd werden, dat ik wel gedaan hebbe, om genakende veranderingen te vermyden, hen den Tol, waar van zy geregtige Pretenzie maakten, in te willigen; maar ik hebbe my, in UEd. welnemen, te beklagen, dat daar het antwoord op ons distinct schryven aan de gemelde Memorie werd gerefereerd, evenwel van myn verrichten in de Malabaarze Visite niet een letter mentie werd gemaakt, even al eens, of een Kootjongen daar aan doende geweest was, wiens naam niet eens meriteerd genoemd te werden, daar ik nogtans UEd. wel voorhenen in besoignes van alzo groote Difficulteit tot genoegen hebbe gediend, ende overbodig ben van 't geen ik verrigt hebbe zoo wel, als een ander, bewys, ende redenen te geven. Niet dat ik daar mede zoude sustineeren niet te konnen missen; maar aanneme te bewyzen, dat in myne beleidingen geen goed overleg, geen trouw, ook geen yver heeft ontbroken. Voorwaar, myn Heeren, deeze kleenagting valt zeer bitter te verduwen, ende werd nogtans geappliceerd, niet alleen op my; maar ook op den Commandeur *Coulster*, ende andre gequalificeerde Ministers, die my met Raad en Daad getrouwelyk hebben bygestaan.

In ons naast jongste schryven per 't Schip Muyden in dato 10. Juli is UEd. bekend gemaakt, dat de Commandeur *Coul-*

Margin notes (right, partly cut off): A. … | Coil… staat | Sto… Taal… de H… Huft…

Coulster een formeel Contract met den Teckenkoer had gesloten. De Copye daar van, die doenmaals niet konde gezonden werden, gaat nu hier benevens, ende hebben wy zedert verstaan, dat de onderhouding, zoo door den Landvorst, als zyne Grooten, zeer wel betragt werd. Onze intentie in dat werk is geweest de Peper uyt de eerste hand te koopen; 't vervoeren over 't Gebergte te beter te verminderen, ende de zelve Specery van Porca te diverteeren.

Nu bezien wy, dat UEd. de sleet der Peper te Lande te verbieden niet alleen onredelyk, maar ook onmogelyk agten. Hier op kan niet laten UEd. met eerbiedigheid te gemoet te voeren, dat het zonder twyffel onredelyk is te verbieden iets, waar toe men niet geregtigd is; maar dat de Peper, die aan de E. Compagnie volgens Contract van de Landvorsten behoord te zyn geleverd, over 't Gebergte te Land uytgevoerd werd; behoefd men mynes oordeels, niet te gedoogen; ende om dat voor te komen zo veel mogelyk is, hebben wy in Rade van Malabar geen beter weg gezien, als de Vorsten, welkers Gebied en Landstreek daar toe bequaam is, door minnelyke persuasie ende Contracten te verplichten, dat zy desisteeren om door hun Territorium de Peper te laten vervoeren; die anderzins aan ons verbonden is geleverd te werden; ende gelieven UEd. dit van zo geringen Consequentie niet te agten, dewyl de Vrienden van Coetsjien al voor myn aankomst op dat poinct haar hadden laten informeeren; ende vervolgens advys gegeven, dat de Malabaaren het vervoeren der Peper door zeker Landvolk, Pattenes genaamd, ende die zoo wel als haare draagbeesten over al de kost hebben, zeer licht valt; invoegen, zo wanneer ontrent de Stranden de zelve na haren zin niet konnen quyt werden, gemeld vervoeren te werk leggen, welke Peper dan in de Landen van Choromandel, ofte na de Noord, komt te devolveeren; ende hebben wy wel konnen begrypen, dat het onmogelyk zoude wezen de Luyden, aan of in 't Gebergte woonende, te constringeeren tot het niet overbrengen van zodanigen Peper, als zy daar ontrent jaarlyks met hunne gebuuren gewoon zyn te verhandelen; dog niet onmogelyk by Contract eenigzins te caveeren, dat de Peper der Beneden-Landen, die volgens Contract onwedersprekelyk d'E. Compagnie competeerd, niet door en over 't Gebergte vervreemd werde.

Ik zegge eenigzins te caveeren, dewyl het volkomelyk beletten, al waren de verbintenissen nog zoo vast, niet practicabel zy, immers zo weynig als ganſch en gaar te hinderen, dat 'er geene Sluykeryen ter Zee met uytbrengen van Peper geschiede. Wy moeten in deezen al zoo veel doen, als wy konnen; ende evenwel niet ledig staan. Wyders indien 't vervoeren van Peper eeniglyk geinterpreteerd werd op den Zoom der Zee ende Havens, zoude lichtelyk te ruimen poort open gelaten werden in het Binnenwater, 't welk van Coilan tot Panani strekkende, ende nog landwaard in na 't Gebergte bequame gelegenheid geeft voor de Lorrendraejers, ende Sluykers, om de Peper tot hoger Prys aan de Cananoorze en Samorynze Kooplieden uyt te venten; maar dit zy bygebragt eenelyk tot Justificatie van het opgemeld Concept in Rade van Coetsjien genomen, waar in wy geerne ons oordeel willen submitteeren, ende indien 'er misverstand in schuild, UEd. verzoeken, dat in allen gevallen onzen yver ten dienst van de E. Compagnie, ende om haar alleen den Peper te doen Gaudeeren, geprezen mag werden. A. 1664.

Gelyke Redenen hadden ons bewogen met den Trevancotter in nader verbintenis te treden. Of het Contract, daar van UEd. gelieven mentie te maken, 't zelve zy, 't welk ordinaris voor het Contract, met de Koninginne *Signati* werd gehouden; ende gemaakt is ten overstaan van den Trevancotzen Prins, of dat 'er voorheen een ander Accoord getroffen zy van simpele onderhouding van Vrede ende Vriendschap, van 't welk ons nog origineel, nog Copye is gebleeken, konnen wy hier niet statueeren. Immers onze meening was den Trevancoor mede te verpligten tot leverantie van Peper aan de E. Compagnie, 't welk dan onnoodig mogt zyn, indien, 't geen in zyn Land werd ontfangen, van de Leverantie der Peper tot Coilan moest afgaan; maar wy waren van goede Rapporteurs, en zelfs Oog-getuygen, anders berigt, te weten, dat de Peper van Coilan, den handel om de questie van 4 Fanums Tol stil staande, reeds door 't Land van den Trevancoor begon vervoerd te werden. Contract met den Trevancotter.

Ook deed ons de Koopman *Nyhof*, op zyn wederkeeren van dien Groot-Vorst, grondig berigt, dat in opgemeld Land Peper te Negotieeren zoude zyn, die geen gemeenschap had met de Coilanze, ende dewelke volgens aangeven van den Resident *Bakker* al vast met 100 draagbeesten op eenen dag Landwaard in vervoerd wierd; 't welk ons dan in billykheid animeeren mogt om

A. 1664. om te tenteeren, of de zelve voor de E. Compagnie niet kon werden gecontracteerd, zynde ons zedert geen redenen voorgekomen om daar van anders te gevoelen, dog daar is wel wyzer door misverstandige Rapporten misleid geworden, ende niet te min is den yver te pryzen, om in zulken geval alles te onderſoeken, wat apparentie heeft van voordeel. Ook zouden wy in der waarheid aldaar een goede quantiteyt Peper hebben genegotieerd, indien 't met den Prys hadden konnen eens werden.

De andere reden, om met den Trevancoor nader verbintenis aan te gaan, rezulteerde met zyne openbaare protectie van Godorno, waar van wy tot ruſt van den Coetsjienzen Koning ende gevolgens Compagnies Staat tot Malabar, hem zouden getracht hebben te doen deſiſteeren. Ende voorwaar die Competiteur van de Coetsjienze Kroon genoot nu als nog in dat Land de zelve vryheid, zulks ook tot in Coilan Sima onbekommerd geadmitteerd wierd, hebbende nog onlangs zommige Malabaarze Vorſten, die 't met d' E. Compagnie ſchynen te meenen, per expreſſe bezending den Commandeur *Coulſter* vertoond, hoe noodig het was dien vyand gemeenzamer hand te beoorlogen.

Reſteerd nu eerbiedig te andwoorden op zekere twee poincten van reproches, eenelyk zonder iets anders in UEd. Miſſive gementioneerd, namentlyk dat 'er 82000 pond Peper meer, als 'er geeyſt was, na Perſia was gezonden, ende de Peper tot Porca, die de Engelzen reeds gekogt hadden a 17 Reaalen 't Candil, te dier betaald zy.

Aangaande 't eerſte, dat loopt tot verantwoording van den Commandeur *Coulſter*, die zonder onze ordre in de Fluyt de Spreeuw zodanigen overwigt heeft geſcheept met toeverlaat, dat den E. *van Wyk*, daar aan te veel hebbende, het overſchot per 't eerſte Schip konde te rug zenden; waar aan niet verbeurd was, dewyl dog de ſchepen uyt Perſia gewoonelyk zonder Lading te rug keeren; maar gedagte Heer Directeur heeft dies aangaande geen klagten gedaan.

Wyders is gerezolveerd geweeſt de Peper, door de Engelzen à 9 Ducaaten gecontracteerd, tot 17 Ryksd. 't Candil aan te ſlaan, om dat wy de zelve van nooden hadden, en ten anderen uyt bedenken, dat die party in handen der Engelzen zou mogen vervallen.

Om zulks met geweld te hinderen, hadden wy nog UE. Ordre, nog ook 't vermoogen. 't Scheeld ook veel van die Zaak in Conſequentie te trekken; want wy hadden expreſſelyk geordonneerd de Peper, die behalven de reſpective 200 Candil in te koopen was, niet dierder, als tot den Calicoilanzen Prys zou werden betaald, 't welk ook zodanig is agtervolgd; invoegen naderhand de Peper, na Perſia gezonden, door malkanderen niet hooger als de ordinari tax van 2 ſtuivers 't pond heeft behoeven in Reekening gebragt te werden; 't welk UEd. wel hebben konnen gelieven te leezen; anderzins ware het een groote bottigheid, niet te conzidereeren, dat de beſte koop d' E. Compagnie 't beſt diend, om den welken te erlangen, wy ook na ons vermogen hebben gevigileerd, zonder evenwel te konnen goedvinden, dat men vrye luyden conſtringeeren zal hare waren tot minder prys, als voor henen, aan ons over te laten.

Meerder is 'er te zeggen, of te ſchryven van Compagnies gelegenheid tot Malabar, maar refereere my aan de Brieven ſucceſſive dezen jaare van Ceylon overgezonden, waar in UEd. vervolgens het goed ſucces van de geappliceerde Middelen tot aanwaſch van Negotie, ende Peper-leverantie, zullen hebben konnen begrypen. Ik zoude in dezen eenelyk een naakt verhaal hebben konnen doen van 't geen zedert myn laatſte ſchryven te advizeeren is geweeſt, zonder 't zelve op UEd. Memorie, mynen Succeſſeur medegegeven, te appliceeren; maar ten aanzien van deze Miraculeuze verandering, ende 't gene daar uyt tot mynen laſte geduid mogt werden, hebbe ik niet voorby gekonnen wat meer letteren op 't Papier te brengen, als anders miſſchien noodig zou zyn geweeſt; ende ter zelver oorzaak werden UE. tot beſluyt van de Malabaarze Materie ernſtig, ende niet min ootmoedig gebeeden, de 4 Concepten, waar van UEd. in de Memorie het Succes zeggen te verhopen, eens aandagtig te confronteeren met den inhoud van onze Miſſiven zeder de wederkomſt van Malabar vervolgens tot UEd. overgezonden, ende daar uyt af te meten, hoe verre de Zaake gebragt zy, hoe onnodig geweeſt daar een man aan 't roer te ſtellen, ende hoe geringen Meeſter-ſtuk het zyn zal ſucceſſen te bevorderen, die al reeds zo verre gebragt, en naar wenſch aan 't glyen waren. Voorzeker die propoſitien zyn nu vry moderater ingeſteld, als voor heen. 't Is waar in ons aanwezen tot Malabar was 't Horologie nog vry ontſteld, zulks men met redenen ſcrupuleus mogt zyn, om alles ten uyterſten te beloven; maar

Zyn verd aanm kinge ver M labar.

A. 1664. maar daarom is niet gelaten alle goede expeditien in 't werk te stellen, die tot beter gelegenheid verstrekken mogten; ja hebben wy UEd. in Maart voorleden geadvizeerd, dat het verlopen jaar niet dienen moest, om vasten overslag voor het toekomende te maaken; dat alle beginzelen zwaar zyn, te hopen zynde, dat het beter en beter gelukken zoude, waar toe de moed niet verlooren gegeven werd, &c.

't Eerste Concept is, dat de voordeelen van Malabar naar 't besnoejen der Guarnisoenen d'onkosten rykelyk zullen ophaalen.

Hier op gelieven UEd. te resumeeren ons schryven van den 10. Juni, daar uytdrukkelyk gemeld staat, na gedaan Advys, hoe de Malabaarze Lasten in de Jongst - gesloten Negotie - Boeken *f* 154126-11-8 de Winsten surmonteerden. Dat die Hoek van agterstal haast te boven zal zyn te komen met vermindering van Guarnizoen, en 't vermeerderen van Negotie. Meer zullen wy op dit Poinct niet zeggen, ten waare door andre Occurrentien daar toe gemoveerd wierden.

Het Tweede Concept is, dat Malabar jaarlyks zal uytleveren 1000 Lasten Peper, ende zodanige Koopmanschappen meer, als daar tot profyt van d'E. Compagnie zullen bekomen, ende te vergaderen zyn. Dit scheen op ons aanwezen vry verre te zoeken; dog geappliceerde Remedien hebben (God dank) uytgewerkt, dat al in ons tweede schryven van 1000 Lasten a 2400 pond mentie gemaakt wierd, maar 't scheeld veel, dat op 5 een scheeld. Voorts in ons schryven van den 9. Juni staat uytdrukkelyk, dat onze hoop vermeerderd was, om, indien UEd. onze Conceptten geliefden te approbeeren, 't aanstaande jaar niet veel min, als 3000000 pond in te gaderen. Op den Inkoop van Gember, en Wasch is met goed succes na behooren gelet, zulks in dezen ook niet haperd.

Het derde Concept is, dat de wilde Caneel voor een groot gedeelte, of, was 't mogelyk, wel alle mogt ingehouden werden.

Ons gedoente tot bevordering van dit Poinct is buyten alle dispuyt en reproche blykende aan 't Contract, met *Adersia* gemaakt, de belofte de Samorynze Kooplieden afgenoomen, de verbintenis van den Calicoilanzen Koning, om voor 46 Ducaaten 's jaars geen Caneel te schillen, 't nader accoord met de Koninginne *Signati* gemaakt, en onze successive Ordres dies aangaande na Malabar gegeven, die geenzins zonder goed effect zyn geweest, en al te notoir om beweerd te werden. A. 1664.

Het vierde Concept is, dat Gods Kerk zodanig werde bestierd, dat het groot getal St. Thomas Christenen allengkens beter onderwezen werde, om Gods Zegen over Compagnies Staat te verwekken.

Voorwaar ons voornemen, om de Malabaarze Kerk van den Roomschen Zuurdeesem te zuiveren blykt uyt meest alle de Brieven, die aan UEd. geschreven zyn. Ja zyn wy, na UEd. gevoelen, hier in wat te precipitant geweest, als hebbende voorslag gedaan, om met gemak de Paapen te doen verhuizen; waar op UE. niet eens hebben gelieven te antwoorden. En wat de St. Thomas Christenen belangt, onzen voorslag, om eenige hunner Soonen by ons te doen Studeeren, om de Roomze St. Thomasse met die van den Archidiaken te vereenigen, militeert genoeg voor ons, om van de kladde van nalatigheid in dat hoogwigtig Werk geeximeerd te blyven.

Het vyfde Concept, nopende 't uytweeren der Mooren is nieuw, te voren nog geordonneerd, nog getenteerd, en, na onze opinie, geenzins practicabel. Dus verre van Malabar.

Op ons vertrek duurde nog den Oorlog tusschen den Naik van Madure, ende den Teuver, elke party zyn best doende, om de E. Compagnie aan zyn zyde te trekken, dog de Landregenten van den Naik waren vry wat autoritatief, hebbende onlangs, als of alles gewonnen was, den Koopman *Nyhof* gevergd met alle de Paruas Vaartuygen van de zeven Havens na Rammanacoil af te komen, ende den Teuver, aldaar bezet met al zynen omslag, op te vangen; maar in dat Werk is niet met allen gedisponeerd, als 't geen wy nu zien met UE. welgegeven Ordre over een te komen, en is zulken voorslag rondelyk geexcuseerd. Naderhand is van des Naiks wegen Ordre gegeven, dat uyt de zeven Havens geen Ryst na des Teuvers Land zoude werden vervoerd, ende vermits eenige onzer Paruas daar over gesuspecteerd wierden, begeerde de Ragieadoor, dat ze aan hem ter straffe zouden werden overgeleverd; maar Sr. *Nyhof* met recht pretendeerende, dat dit volk ouder de judicature van 't Nederlands Opperhoofd stond, konde daar toe niet verstaan. Dit Causeerde eenige hapering, zulks de Regenten den toevoer van Eetwaaren van boven na Toetecoryn verboden, eenelyk toeleggende, om de arme Paruas door exactien, wederom een goede somme Penningen uyt de Beurs te klop-

Oorlog tusschen den Naik van Madure, en den Teuver.

A. 1664. kloppen, daar zy door de Oorlogs Contributien reeds tot het gebeente toe uytgemergeld waren. 't Liep zoo verre, dat 'er gerugten quamen van vyandelyke rescontres der Landsaaten, waarom de Paruas, hunne kleinodien den Koopman ter hand stellende, hunne Vaartuygen gereed hielden, om ter eerster oproer 't Land te verlaten, op hope van naderhand door Compagnies vermoogen met geweld daar in gerestitueerd te werden; ook onder presentatie van voorgemelde Compagnie in der haast een Fort te bouwen. *Nyhof* prees deze Resolutie, en stelde zig aan om die te volgen, 't welk de Regenten gewaar wordende, en ziende, dat door hunne gierigheid, ende kregelheid, de Zaak verder aan 't hollen zou raken, als zy wel naderhand voor den Naik mogten verantwoorden, leiden 't hoofd in den schoot, ende quam de Manigaar van Meloer met vrundelyke Persuasien alles accommoderen, waar door de Paruas, exemt van de gevreesde schatting, wonderlyk wel genoegd wierden. Onze opinie is, dat den Teuver zyn streng wel houden, en dat Oorlog haast ten eynde komen zal; maar het Contract tusschen d' E. Compagnie en den Naik van Madure is al te defectueus, ende mag dien naam niet dragen; over zulks diend 'er een ander bevorderd, waar by voor d' E. Compagnie meer autoriteyt in de zeven Havens bedongen werde; anderzins heeft onze Jurisdictie aldaar niet veel meer als den naam.

Moejelykheden hierdoor geleden; dog eyndelyk gestild.

Noodzakelykheid van een ander Contract met den Naik van Madure.

UEd. Ordre, om tot elke plaats 1 a 2 Soldaaten te leggen, zal zonder twyffel goede Operatie doen; maar, onzes eragtens, de E. Compagnie nog d' eene of d' andre tyd, tot Toetecoryn een Reduyt of Fortjen dienen te bouwen, 't welk wel in 't eerst eenige Hasp eling zal kosten; maar naderhand van zeer goede vrugt zyn. 'k Weet niet beter, of deze voorslag is nog meermalen gedaan.

De Inlandze Hoofden van de zeven Havens hebben distincte malen instantien gedaan, om Peper vry te mogen uytvoeren. Maar *Nyhof* heeft het, tot nader Ordre, geweigerd; hoewel ik niet weet, of wy al met recht daar toe bevoegt zyn.

Indien ik daar gekomen was, volgens myn voornemen, zoude dies aangaande al gemoeid zyn geweest; maar indien met zulken Autoritative weigering het uytvoeren van gemelde Specery te weeren zy, 't zal een goede Zaak wezen, ook mynes bedunkens, zonder vreesselyke hapering wel konnnen succederen.

Voor dezen heeft Sr. *Valkenburg* 19 Ryksd. voor 't Candil betaald, maar als nu is niet met allen ingekogt.

Van Toetocorynze Koopmanschap brengen wy nu mede 5400 Ryksdaalders swaarte Stamp-Peerlen, en 17½ corsie Sarassen. Een goede quantiteit fyne Caatchies staan per den naasten gezonden te werden, dewyl de meeste party te rug gestuurd is om te bleken. 't Is een geradene Zaak, dat voortaan de Caneel geembaleerd werde in Toetocorynze Goeni. De deugd, en 't beter ongebroken ende ongeschonden by een houden van den Caneel zal genoegzaam opwegen, 't geen deze dierder is, als de Choromandelze.

Sr. *Nyhof* had de Peerl-banken wezen visiteeren, en schryft van een opulente Vissery in den Jare 1666. Was voornemens van haar regte Situatie ende Grond een Kaartje te maken, 't welk UEd. na dezen gelieven te verwagten.

Groote Peerl-vangst A. 1666.

Op ons vertrek bleven de Gerugten nog Continueeren, dat namentlyk *Radja Singa* in 't korte den Gesant *Draak* weder zoude afzenden; maar daar wierd niet veel geloofs in gesteld, en ondertusschen van geenen oird eenigen onrust of onlust vernomen, 't welk, na 't zig laat aanzien, op zulken wyze wel staat te continueeren, en voor de E. Compagnie veel dienstiger zal wezen, als openbaren Oorlog, al zoude jaarlyks de Last eener importante Vereering daar voor gedragen moeten werden; evenwel jammer zynde, dat onze arme Nederlanders daar zodanig gedetineerd blyven; waar in ik hebbende exact nagezien, wat zedert A°. 1664. in diergelyke Materie zy voorgevallen, by consequentie, onder verbeetering oordeele, geen verandering zal vallen, ten zy van onze kant met harder Procéduuren die wonderlyke Vorst tot relaxatie gemoveerd werde.

Middel om Draak en andren Cand kryge...

De Caneel was ingeoegst maar nog niet alle geëmbaleerd. De gansche Massa zal, na gemaakten overslag, 550000 pond bedragen: 750 baalen van de zelve brengen wy nu over, waar mede voor 't vertrek der Retourvloot aankomende, zal 'er in alles veel meer zyn.

500000 Pond, om den eysch van de Heeren Meesters te voldoen, namelyk afgezonden.

Per

A. 1664.

	Baalen.	Ponden.
Per Domburg, en Bloemendaal, -	1442 -	115360
Erasmus, en Nieuwenhoven, - -	2150 -	172000
Geldria, - -	28 -	2240
De Hen, - -	525 -	42000
Muyden, - -	1000 -	80000
Hilversum, - -	780 -	62400
De Mars, - -	750 -	60000
Te samen	6675 -	534000

Het heeft de Ed. Heeren onze Principaalen jongstmaal believen te Schryven, dat in 't Vaderland onder andere zekere Baal Caneel gevonden was, van veel uytnemender deugd, als d'andre, weshalven wy den Vidane van de Chalias ondervraagd hebben, of in 't Bosch de eene Caneel-Boom beter, ende sterker riekende bast uyt leverde als de andre, en of de zelve aan eenige uyterlyke teekenen was te kennen, om alzo distinćte forteering van Caneel te maken. Hy antwoordde van ja, ende dat wel 20 à 30 Baalen zo van de beste slag zouden wezen by een te brengen; maar meer niet, dewyl anderzins de Chalias, moetende den Caneel zodanig onderscheiden, te veel tyds zouden t'zoek brengen, ende daar door geimpedieerd werden, de voorgeschreven geheele quantiteid te schillen.

Met het Ackergewas, ofte de Landbouw, was het in het Distrićt van Colombo ende Gale heel qualyk afgelopen. In 't voorjaar hebben wy UEd. moeten aankundigen, wat schade de uytnemende droogte ontrent den Oegst-tyd voorgevallen, hadde te weeg gebragt. Nu heeft een Contrarie Element alle goede concepten om verre geworpen, namelyk, 't overloopen der Rivieren heeft in Gale's en Mature's Distrićt over al, daar 't vlak was, de Velden voor een langen tyd onder water gezet, en het Zaad, nu al ryp geworden, verstikt. Tot Colombo was, voor de inundatie, een goed gedeelte Neli binnen gebragt; maar de rest is onbequaam gemaakt om anders, als door 't Beestiaal, geconsumeerd te werden; maar om de Z. en O. hebben nog Dykjens, nog Dammen mogen helpen, zynde, volgens Rapport van den Commandeur *Roothaas*, alles om verre gespoeld, ende daar mede de hope van een goed gewasch heel en al verdweenen. De Dessave *Du Pon* heeft ons wyders gerapporteerd, dat de plaats Belantot voor heen door recommandatie van den Sabander Don Joan, ende Modeljaar van Nigumbo uytgekoren om tot den Landbouw te dienen, bevonden wierd daar toe gansch ondienstig te zyn, 't zy dat de gront te brak is, of andre qualiteit heeft, tot den Bouw contrarie. Anderzins op Perrigore, en Werrigore, zoude de aanteeling na wensch succedeeren, indien met meerder Volk mogt gehandhaafd werden.

Der Tansjouwerze Slaven weerbarstigheid.

De Tansjouwerse Slaven, hoewel door zulken handteering haare vrydom genietende, zyn, zo 't blykt, daar toe niet al te wel gezind, 't zy dan dat haar Vrydom haar niet veel ter herten gaat, of dit werk tegens de borst doen moeten; immers *du Pon* heeft ons 50 Perzoonen in 't Fort gebragt, van de welke hy verklaarde met goedheid, of quaadheid, geen hulp altoos te konnen krygen, ende die recht uyt verklaarden, liever in slaverny te willen keeren. 't Getal is kleen, om 'er veel vrugten van te trekken, en 't vermeerderen wil slapper bykomen.

Zyn Ed. gevoelen over den Landbouw hier.

UEd. Gelieven my niet qualyk af te nemen, dat ik op dit Poinćt van den Landbouw myn Advys ende bevinding vryelyk ontdekke, gelyk diergelyk aan geen Gouverneurs plagt gehinderd te werden. Myn zeggen is nog, dat al, 't gene daar aan gevorderd werd, van 's Compagnies Lasten afgaat, dierhalven mag men dit met regt voor een Poinćt van wigtige Consideratie houden, jammer zynde, dat 'er zoo veel obstaculen gevonden werden. Gebrek van Volk is wel onder de eerste te rekenen; maar my dunkt dat het ook voor een remarcable hindernis zy te houden, dat den oegst van 't Voorjaar meest voorvalt ten tyde als Ceylon ordinair met droogten is gequeld, ende den oegst van den Herfst-tyd, als gemeenelyk door fellen Regen de Rivieren overloopen, en lang opgeswollen door de diepte van haare boorden, eyndelyk met zo grooten kragt op 't laag Land uytstorten, dat daar tegens eenige andre Remedien zyn te appliceeren. Evenwel de Zaak diend met yver bevorderd, gelyk wy ook niet zouden hebben gemancqueerd, hoewel, in onzen zin, 't Concept wat te hoog genoomen is, zoo men denkt daar door te effećtueeren, dat Ceylon geen Ryst van buyten van nooden zal hebben. Indien zulks verstaan werd eenelyk van 't sustent onzer Guarnisoenen, wy zullen terstond ja zeggen; maar hebben ondervonden, dat d' E. Compagnie jaarlyks een magtig getal Swarten met Ryst plagt te verzorgen,

A. 1664. die tot Gale ende Colombo magtig zyn. Boven dien de Borgery, die van een andre Handteering is, als de Landbouw; wyders de Familien der getrouwde Ministers, 't Werk-volk en de Slaven, van welk eerste slag wy, met communicatie van den Commandeur *Roothaas*, voorgenomen hadden ons voor een groot gedeelte te ontlasten, als zynde een volk, waar van de E. Compagnie gansch geen voordeel heeft, hen, na gedane denuntiatie, wyzende, om zelver hunne Ryst te gaan cultiveeren, of anderzins elders te verhuyzen.

Tot nog toe was op Gale aan de Borgery, zo men ze noemd, geen Ryst verkogt, 't welk de successen van den Landbouw niet wel eygentlyk kan toegeschreven werden; maar de Provizie gedaan by particulieren van Ryst, door de Bengaalze Mooren overgebragt, welke voorraad nu was ten eynde gekomen, zynde by d' E. Compagnie tot Gale nog 1300, tot Colombo nog 500 lasten resterende.

Onzes bedunkens zal 't raadzaam wezen, dat d' E. Compagnie voor Olifanten, Areek, Caneel, Peper, of Sjankos, den Ryst opsla, die door opgemelde Mooren jaarlyks aangebragt werd, nevens 't welke de Landbouw wel succederende, al veel gewonnen zoude wezen, dat d' E. Compagnie niet benoodigd ware door haar E. schepen elders Ryst te haalen. Verder succes kan ik 'er nog niet in zien.

Ondertussen dunkt my 't geven van 14 stuivers voor de parra Neli geaccordeerd voor 2 à 3 jaaren, evenwel na 't eyndigen van dien tyd behoord' te continueren, en dat zo lang, tot dat de Inlanders hen heel en al tot de Ryst-Plantery hebben begeven; want zo men dit middel van Animatie wegneemt, zal den yver terstond verflaeuwen. 't Is waar, die Prys loopt vry hoog; maar zoo men calculeert den dieren Inkoop van Ryst tot Canara, ende d' onkosten van Scheepsvragten, zal daar meede al niet veel scheelen. Groote scherpzinnigheid van overleg is tot dit Concept niet van noden, zynde zonder twyffel daar toe geen meerder of andre middelen te institueren, als alreede zyn bygebragt. Wil 't hier mede niet lukken, zo mag men voords aan 't succes wel desespereeren. By exacte navraging ben ik wys geworden, dat de Portugeesen tot de respective Culture mede magtig hebben gearbeid, ende in haar Consumptien daar van groote Assistentie gehad; dog al mede zo verre niet, dat daar mede geen Ryst van buyten van nooden zoude zyn. Edog de Concepten van de Ryst-planting in 't Distrikt van Jaffanapatnam zouden hier in, wel succederende, misschien den overvloed konnen maken; maar de Advysen loopen daar van zoo divers, dat my, die daar van geen ooggetuyge ben geweest, niet geraden is daar op eenig oordeel te vellen.

't Scheeld magtig veel op de Lasten van d' E. Compagnie, dat de Lascaryns niet meer werden betaald; maar op Landeryen geweezen zyn, waar van zy zich genoegzaam konnen sustenteeren. Elf Familien van de slegtste slag zyn, weinig voor ons vertrek, tot den Keizer overgeloopen; maar dit afschaffen van de Maand-gelden, ende randzoenen der Lascaryns zal misschien eerder een uytwerkzel van de Vrede als van den Landbouw te estimeeren zyn: want weer Oorlog werdende, zou men haar, als voren, moeten betaalen, zonder dat de Landbouw de E. Compagnie daar van zou konnen eximeeren.

Voorgemelde geweldige Inundatie heeft mede magtige hindernis aan den Olifant-vangst gegeven, invoegen niet boven 17 dito, op de Stal gebragt waren; maar de Jager-meester was nog in 't Bosch op hope, hoewel de tyd vry ontschoten was, om een goeden buyt op te doen.

Een groote getande Olifant, zoo schoon van Postuur, dat die in 't verkoopen na giszing, wel 3000 Reaalen zoude hebben gegolden, had zig zelven in 't vangen door overmatig geweld zodanig gequetst, dat daar aan tot Mature was komen te sterven. De Vrienden, die dat werk dirigeeren, klagen over gebrek van Jaag-beesten, en dat de zelve voorhenen door last van de Heer Gouverneur te liberaal zyn verkogt; 't welk jammer is, dewyl daar by gevoegd werd, dat van den jegenwoordige Gevangens misschien niet eenen daar toe bequaam wezen zal.

Per 't Schip de Vrede hebben wy ontrent 50000 pond Sappan-hout, in 't Distrikt van Colombo vergaderd, na Malabar gezonden, om van daar voords na Suratte, of Persia, gedimitteerd te werden. Onze hoope was geweest, mede zodanigen quantiteyt in Gale's Landen by een te zamelen; maar de Commandeur *Roothaas*, 't zelve getenteerd hebbende, heeft geadvizeerd, datter niets te krygen was, niet om dat 't zelve Land zulk hout niet mede kon uytleveren; maar om dat voorheen 't zelve door de Borgers ende Mooren bedektelyk gekapt en vervoerd was, 't welk evenwel in onze zin eerder, als nu, had behooren te blyken. Evenwel is daar zo wel, als elders aanplanting geschied,

schied, zonder dat 't zelve (gelyk UEd. beducht schynen te wezen) den Landbouw eenigzins kan hinderen, of veragteren: want de Zaaden, op de bequame tyd in de aarde gezet, behoeven geen verdre zorg of moeite.

't Aanteelen van Toet- (of Moerbezyen-) boomkens, om naderhand daar door de Zyde-Wormen aan te queeken, is recommandabel, om dat, uytwyzende de ervarenheid, zodanig een boom, of boomkens, niet alleen in de takken, maar zelfs de stam aan veel kleene stukken gekapt, en na de konst in de aarde gezet, wederom met spoet zoo veel afzetsels uytleveren, 't welk misschien in weinig Planten exempel heeft; maar hier van is geen merkelyk succes, als by verloop van jaaren, te verwagten.

Den Oegst van Areek is dit jaar tot Ceylon zeer opulent geweest, invoegen, na 't verzenden van 1700 Ammenam na Choromandel, en 't rezerveeren van 600 dito's om voor Suratte te dienen, tot Gale nog wel 1200 Ammenam zyn overgebleven, de welke zekere Moor prezenteerde tot 18 Laryns d'Ammenam in te koopen; maar ons dagt, dat d'E. Compagnie zoo wel als de Moor, vermogens is die Koopmanschappen tot beter opportuniteit te bewaren.

Ondertusschen heeft de Heer Gouverneur Speelman in zyn Missive van den 4. October geadvizeerd, dat nog na den Areek gansch geen vragen was, 't welk zeker al vry wat qualyk komt. Zommige gequalificeerde Dienaars zyn van gevoelen, dat men dien handel geheel voor de Borgers behoorde te laten; maar 't schikt zich met die Luiden hoe langer hoe onnozeler, zynde wy van eenige tot Colombo, onder 't getal van ontrent 40 dito remorerende, aangesproken, om wederom in dienst te wezen; maar dewyl van Medio Augustus af, en 't ontfangen van UEd. Missive in dato 10. Juli geschreven over Jaffanapatnam, de Gerugten, van dat myn Ryk niet lang duuren zoude, uyt de Advyzen van die gene, die 't minst paste, zo important gedivulgeerd, ende bevestigd wierden, konde niet geraden agten in dat werk iets te disponeeren; evenwel gedenkende hoe grooten verwagting wegens het Project der Borgers ende Coloniers wyzere, als ik, hebben gehad, ende gemoveerd, hebbe ik my zelven menigmaal van bottigheid beschuldigd, om dat hier in geen voordeel of succes konde opspeuren. Eyndelyk, om my met d' ervarenheid van een ander te behelpen, wierd ik te raade alle de Ceylonze Raadspersoonen van schriftelyk Advys te laaten dienen, of namentlyk tot bevordering der geproponeerde Colonie niet eenige nadre middelen waren by der hand te vatten; maar al te zamen moveeren zy groote zwaarigheid; zommige het werk desperaat stellende, en andre middelen proponeerende, die zy zelf bekennen moeten of voor de E. Compagnie schadelyk, of zelf niet practicabel te zyn; gelyk daer is, dat men zoude tragten eenige vroome bemiddelde luyden te moveeren, om uyt 't Vaderland, of van Batavia tot Ceylon te komen woonen. Ondertusschen dan mag men wel twyffelen, van wat Volk de Stad Colombo schier of morgen bewoond zal werden; maar UEd. begrypen zeer wel en wyzelyk, dat de Colonie tot Ceylon zig zal willen planten, zonder dat het mogelyk zy te hinderen, en dat om het groot getal Kinderen van getrouwde Ministers; Soldaaten, en Borgers. Ik hebbe, met Advys van Rade billyk en dienstig geagt, de faciliteit van het Trouwen der Soldaaten met Inlandze Vrouwen met eenige limitatien in te trekken, namentlyk, het zelve niet toelatende, als aan Persoonen van de Gereformeerde Religie, Nederlanders van Geboorte, die op haare Rekening niets ten agteren staan, of daar op niets in 't Vaderland om aan een ander betaald te werden, hebben laaten aanschryven; ook die een handwerk konnen; wyders aan geen Inlandze Vrouwen, als die alvorens by de Predikanten satisfactie hebben gegeven nopende haare kennis in de Religie, waar toe ons gemoveerd heeft het bedenken van de slegte gelegenheid, die Ceylon, of immers het District van Gale ende Colombo heeft, om getrouwde Luyden te doen floreeren, ende prospereeren; daarenboven even 't zelve, 't geen UEd. nu gelieven te allegeeren, dat de sobere tractementen, die Soldaaten en laage Officieren hebben, bezwaarlyk toelaten hunne Vrouwen en Kinderen, en hen zelfs te voeden, dies ook zeker de zelve niet behooren besnoeid te werden.

A. 1664.

En om die te herstellen.

Dit zy gezegt tot Justificatie van zekre Resolutie, by ons en den Raad op den 2. September genomen: want zynde my per Memorie nagelaten, dat UEd. al lang geordineerd hadden, dat men aan de getrouwde Soldaaten haar maandelyks kostgeld zou afschaffen, om dat zy alle Maanden haare Gagie Contant genieten, 't welk om dat de Luyden in den Oorlog geen vaste plaats konden hebben, tot daar toe was nagelaten. Van Malabar t' huys gekeerd, hadden wy dit Poinct de principaalste Raadsperzonen voorgedragen; maar terstond wierd difficulteit gemoveerd, dat gemelde ge-

trou-

A. 1664. troude Soldaaten, haar Kostgeld verliezende, in slimmer conditie zouden wezen, als de ongetrouwde, &c. Invoegen doenmaals met d'Executie wierd gesuperſedeerd, ende gewagt, tot dat de tyd daar in eenige andere opening mogt aanwyzen. Naderhand het stuk in formeele Raadvergadering overwogen zynde, wierden weder de opgemelde beswaarnissen aangehaald, en aspect genomen op de ongelegenheid der getroude Soldaaten, haare armoede, ende dierte van leeftogt, wyders ook by nader onderzoek bevonden, dat in de Respective Memorie eenelyk mentie gemaakt werd van getrouwde Soldaaten, en in 't trekken haarer kostgelden, daar ondertusschen UEd. in haare Missive van den 9. November A. 1660. hebben gelieven te approbeeren het Project van aan de getrouwde Ministers maandelyks afbetaaling van Gagie te doen, ende zo de Kostgelden als Randsoenen daar tegens in te houden, volgens welken hoger Officieren, niet alleen van de Militie; maar zelf ook van de penne, gehouden zouden wezen niet alleen 't kostgeld; maar ook 't Randzoen van Wyn en Ryst te verliezen, 't welk nergens in gansch Indien gepractizeerd werd, zynde over al gebruykelyk, dat de Getrouwde Dienaars alle haar Maandgelden genieten tot soulagement van haare zware huyshouding, zonder daarom iets van haare kostgelden te verliezen, behalven tot Choromandel, daar de Soldaaten, getrouwd, of ongetrouwd, hunne Gagien ontfangen, zonder Randzoen of Kostgeld; maar de Contanten tot zo civielen prys, en in zodanigen abundantie van leeftogt, en goede koop Kleeding, dat het zelve met onze Zaak gansch geen gelykenis heeft, zynde de getrouwde Ceylonze Soldaaten eerder regtschapen medelyden weerdig, als dat men hen meer, als de ongetrouwde beswaren, en maandelyks ⅔ Ryxdaalders aan kostgeld, benevens 't Randzoen van een Parra Ryst afnemende, zoo veel besnoejen, als ¼ van hunne Gagie bedraagt, en 't Beneficie 't welk zy boven de ongetroude met 't betaalen van alle maandgelden Contant genieten, niet en importeerd. Waarom dan, inziende dat voorschreven Project, niet anders als met groot misnoegen en alteratie der arme getrouwde Soldaaten was te executeeren; ook niet zonder mede applicabel te zyn op de Ministers van hooger qualiteid, en Gagie, waar van nogtans de Memorie geen mentie maakt, en daar van nergens Exempel gevonden werd, ook nu al schier vier jaaren, na 't aangeven van die propositie, egter 't betalen van Kostgelden en Randsoenen zyn voortgang had genoomen, wy goedgevonden hebben 't zelve als nog te traineeren, mits dat de Gouverneur per de eerste occasie UEd. daar van Advys zoude geven, 't welk dan op dusdanigen wyze reverentelyk geschied. A. 16

Naderhand is nogmaals getenteerd, of 't niet practicabel zou zyn, die precisiteiten te appliceeren op getroude Soldaaten, die zonder Kinderen zyn, ende de getrouwde met Kinderen daar van te eximeeren; maar 't heeft even weinig door den Beugel gewild. 't Zal best zyn, dat hier in de quade man werde, die zelf van dit Concept Auteur is.

Zonder my aan imands belofte, Project, of gevoelen te binden, heb ik dikmaals met aandagt overlegt, door wat middelen best, zo als 't mogelyk is, voldaan mogt werden de expectatie van de Heeren Meesters, om namentlyk de voordeelen van Ceylon de aangewende onkosten van zo een kostelyk Eyland te doen prevaleeren, en zoude in dat important onderzoek nader en nader gepenetreerd hebben, indien niet myn schielyk vertrek deze en nog andre laudabele Studien had om verre geworpen. Ik durf 'er evenwel van zeggen, dat daar toe meer zal vorderen 't besnoejen van de Lasten, als finesse van Negotie, die dog tot Ceylon weinig gevorderd werd.

Weten willende, of dezen aangaande iets by myn aanwezen was gelukt, zo ben ik gewaar geworden, dat tot Colombo in zes maanden, van primo Maart passato af tot ultimo Augustus in kluis de gewonelyke Lasten f 61212-10-7 minder bedragen, als zy in gelyke spatie van 't vorige jaar bedroegen. My zelve hier van eenige eer toe te schryven, zal ik my wel wagten, oordeelende, dat het een groot slecht-hoofd, moest wezen, die gedoogen zoude willens en wetens de fleur van noodelooze Lasten ende onkosten, de welke den Oorlog noodzakelyk maakt, ende de Vrede zeer licht excuseeren doet, voornamelyk by die gene, die dat werk meer by der hand gehad heeft; maar om het voorgestelde wit zo na, als 't mogelyk is, te bereyken, heb ik my tot een exempel willen nemen, de jaaren van 1660, en 1661, in de welke de winsten met de gedrage lasten op ontrent 60000 gl. na eguaal zyn; invoegen dewyl doenmaals de Oorlogs-Lasten nog, zoo 't schynd in zwang gingen, die nu cesseeren, men wel in billikheid zou mogen denken, dat voortaan de Balance behoord even te zyn; 't welk ik niet te min

Hoe v[…] minde[…] de Las[…] nu, da[…] in de v[…] rige ty[…] waren.

min liever heb, dat een ander belove, konnende nog uyt gemelde ſtaat van twee jaaren geen conſequentie zien, die op het preſuppooſt zonder exceptie applicabel zy: want ik bevinde in de winſten van dien tyd gecomprehendeerd te zyn twee jaarige advancen van Malabar, ter ſomme van *f* 89266-2-10, die in twee andere voorige jaaren niet meer konden haalen als *f* 8081-9-11. Item een overwinſt in den Ryſt-handel tot Canara van *f* 23547-13-8. Diergelyke nog voor, nog na, is vernomen.

My is niet onbewuſt, dat men, om dit werk rond te ſchieten, Ceylon conſidereerd, niet abſtract, maar gevoegd by zyn onderhoorige Comptoiren; maar om ſtaat te maken van iets dat voortaan d'ordinaire fleur ſtond te houden, moeten na myn kleen verſtand geene extraordinaire Saaken geallegeerd, maar alles zuiver en onbewimpeld voorgeſteld werden.

Meerder of minder verzenden van Caneel na de quartieren van India; meerder of minder taxeeren van de zelve, kan in dit Project, nevens andre Zaaken, te lang om hier in te klampen, veel geven en nemen. Dies ziende, dat, onaangezien de balance zo na by effen hing, evenwel de ordinaire laſten geen extraordinaire vermindering hadden, zo heb ik aan dat werk geen vaſte proef konnen nemen. Maar 't zal de pyne weerd wezen, en miſſchien tot Compagnies dienſt ſtrekken, dat ik dezen aangaande eens de eere hebbe met UEd. in mondelinge Conferentie te komen, zonder hier daarom meer Papier en letteren te verliezen.

In ons vorig ſchryven over Choromandel is UEd. onder anderen bekend gemaakt, dat de Punt Delft aan eenen hoek was ingeſtort. Zedert is de zelve zwarigheid aan de zelve Punt ons nog tweemaal wedervaaren, ende de meeſte face van boven neder in 't water gevallen.

Het is al wat vreemd met dat Werk aangelegt geweeſt, en vooreerſt, zo 't ſchynd, daar van niet anders voorgenomen te maken, als een fauce bray, of bemuurde barm, ten welken eynde de muur tot de hoogte van 10 voet was opgetogen; dog naderhand weer ontrent 8 voeten verhoogd met een muur van buyten dorcerende, ende van binnen paralel bezyden 't fundament overhangende, zulks ook zonder aanvullen van Aarde niet konde beſtaan.

Dus vonden wy 't Werk met de hoogte van ontrent 18 voeten, en reeds voor een groot gedeelte aangevuld ganſch buyten poſtuur van een faucebray; rezolveerden daarom de muur 5 a 6 voet op te trekken, en alzo de Punt Delft, gelyk ook Hoorn, tot een volkomen beſlag van enkele Fortificatie te laten dienen, 't welk niet geſchied zou zyn indien ons opening gedaan waare wegens de ſlegte geſtalte van 't metzelwerk: want na 't nederſtorten is gebleken, dat van de grond op daar aan geen Kalk geappliceerd was, als eenelyk in de buitenſte laag Steenen ende zegt men, dat de Heer *van der Meyden* ſuſtineerde de Typ even bequaam, als Kalk, te wezen, om den Yſer-Steen te metzelen. A. 1664.

Behalven deze hindernis is bevonden, dat door 't Fundament van gezegde Punt een geſtadige doorwatering was uyt het Kaſteel deriverende, 't welk de Yzerſteen, die te voren niet anders als Typ ſchynd geweeſt te zyn, zodanig had gediſſolveerd, dat wy de ruine doende opruymen, qualyk een ſteen meer ontrent het fundament konden vernemen; ende ſchynd dit de principaalſte oorzaak van het invallen geweeſt te zyn; dog wy hebben, daar de uytwatering valt, klippen laten leggen, en de breſſe, zonder manquement van kalk weder laten opmetſelen, zulks naderhand daar geen omzien na wezen zal.

De Punt Hoorn is op een klippige plaats geexſtrueerd, zo niet, zou den zelven gang gaan; ende hier mede is nu gelegenheid gebooren, om met het Werk aan de Land-zyde voort te vaaren. Kalk zullen de Landen van Gale niet meer konnen uytleveren; maar de procure van dien voortaan van Jaffanapatnam moet geſchieden, waar van de Commandeur *Paviljoen* reeds Advys heeft ontfangen, en die dat Werk wel zal konnen faciliteeren.

Van Colombo afgezeild wezende, quam ons te ontmoeten 't Fregat Cananoor, komende van Cormandel, en tot Hammenhiel ingenomen hebbende 29 pakken Jaffanapatnamſe Kleeden, om welke over te nemen, wy nog tyd nog ruimte hadden. Des is Cananoor na Colombo voortgevaren, waar van UEd. zonder twyffel in korten gemelde Kleeden ſtaan te gewerden.

De Commandeur *Paviljoen* had aldaar gereed 150000 guld. contant, om daar mede Colombo over Man-Aar te gerieven; dog de Specie was meeſt in Cormandelze Pagoden beſtaande, zynde even, gelyk gemelde Commandeur al voorzegt had, van daar tot Jaffanapatnam in zulken menigte overgevloeid, zedert dat ze voorgange Jaar tot de zelve Prys van 2 Ryksd. a $63\frac{3}{4}$ ſtuiv. ider geſteld zyn, als zy tot Colombo ende Gale werden uytgegeeven. Verder bericht wegens eenige Jaffanapatnamze Kleeden, Gelden.

 Aan

A. 1664. Aan de Regeering gebleven zynde, zouden wy, nevens gemelden Commandeur raad geschaft hebben, om, met UEd approbatie, deze Reductie te reformeeren: want anderzins zulk Goud metter tyd tot Toetocoryn en Malabar tot een slegte Prys zal zyn te vertieren, en schade geven.

En de Wevery daar. De Wevery en Schildery der Doeken wierd aldaar nog even, als te voren, wel beyverd. Het manquement van Weefgaren is nu al 2 a 3 maalen van Toetocoryn voldaan; 't welk of 't zo wel en vorderlyk zal succederen, als 't ontbieden van Cormandel, ons nog niet was gebleeken.

Wyders valt van Jaffanapatnam niets te adviseeren, als 't geen in onze vorige Brieven gemeld staat.

Kruys-Vaartuygen na de Kust geordonneerd. Behalven 't Schip de Vrede waaren reeds, voor myn vertrek, na Malabar gestuurd, om op de Kust te kruissen, de Jagtkens Maria, de Romeyn, en 't Sterretje. Den Arend, Gale, en Cananoor stond te volgen, ook 't Galjoot Tajouan, 't welk van Choromandel nog wierd verwagt, gelyk de Perkiet, die nevens de Haan uyt Bengale stond te komen. 't Inlands Scheepjen 't Kieken wierd gereserveerd, om de Kalk uyt het District van Gale aan te sleepen.

Zyn Ed. Klagte over zyn slegt Opontbieden. Dus veel heb ik raadzaam geagt by forme van Rapport na schuldige pligt op 't Papier te brengen, hopende, dat UEd. daar door meer bewogen zullen werden te gelooven, dat in my nog getrouwheid nog yver gemancqueerd hebbe, om des E. Compagnies dienst tot Ceylon en Malabar te bevorderen, en dat ik daar mede in geruste Conscientie bezig zynde veel eer een schriftelyke expressie van Contentement in myn doen en laten hadde verwagt, en verdiend, als dus disrespectueus opontboden te werden op 't vertoog van een particulier Raad van India, kennelyk tegens my misnoegd, en kragtige inclinatie hebbende, om de Bruid, tot welkers possessie my in habil wilde maken, zelf te bezitten, en te genieten, 't welk de conclusie van de Saak geweest is. Voor 't ontfangen van deze wederwaardigheid bidde ik God Almagtig, dat zyne goedheid my bequaam wil maken om UEd. gunst te genieten, en dat hy voorts de Generale Compagnie allezins zodanig Zegene, en wil doen Floreeren, dat haar Ed. noit gebrek hebbe van zodanig slag van Ministers, als nu in myn Persoon verloren werd.

Onderstond;

UEd. *Ootmoedigen, Dienstwilligen, getrouwen Dienaar,*

Ter zyde stond,

In 't Schip Mars, den 16. December, A. 1664.

En was geteekend,

JACOB HUSTAARD.

A. 1664. Staat van Raja Singa's derde tegen hem. In dit zelve jaar 1664. kreeg *Raja Singa*, na dat hy reeds uyt Candi na Nilobe verhuisd, en bezig was tegen ons te pruylen, en ons allerley moejelykheden, daar hy maar kon, aan te doen, geen kleene geschillen met zyn eygen Onderdaanen.

Den 21. December dezes jaars 's nagts ten 12 uuren stonden zy alle tegen hem op, en quamen ontrent 200 man sterk in de Stad Nilobe, en na 't Paleis trekken, sloegen veel van de Grooten, die 't met den Keizer hielden, dood, en waren van voornemen, den Vorst even eens te handelen, en zynen Soon, toen tusschen de 12 a 15 jaaren oud op den Throon te zetten.

Drev... hem de vl... en ze... ten h... te do... den. Zy hadden den Ouden Vorst gemakkelyk konnen gevangen nemen, indien zy maar stout genoeg geweest waaren, om aan te vallen, aangezien 'er niet anders, dan een Leeme muur, met Stroo bedekt hem tot een Borstweering diende; maar nu gaven zy hem tot de Morgen-stond tyd, blyvende daar stil leggen, in welken tusschen-tyd hy gelegenheid had, om ontrent met 50 mannen na 't Gebergte, meest te voet, te ontvlugten, alzo 't over al zo digt met Bosschen bezet was, dat hy eenen Olifant voor uyt moest laten dryven, om de dichte takken te breeken, en 'er zo door te geraaken.

En zy... Soon op den Throo... te zett... Zy jaagden hem naderhand wel na, dog dorsten op geen musquet-schoot na by hem komen, alzo zy wisten, dat hy van goede roers voorzien was.

Hy on... komt Gevaa... Hy bereikte eyndelyk den berg Galuda, die ontrent 5 mylen boven Nilobe legt, alwaar hem zyne Onderdaanen egter gemakkelyk zouden hebben konnen gevangen nemen, maar daar toe ontbrak het hen aan moed, en zy lieten hem daar blyven, trokken na Candi, en riepen den Prins, zynen Soon, daar als Keizer uyt.

De jonge Prins, die noit buiten 't Paleis geweest, en geen andre menschen, dan die hem oppasten gewoon was te zien, wierd zeer verschrikt, wanneer hy zo veel onbekende menschen rondom zich zag voor hem nederbuigen, die

...inv. Dirk Jongman sculps.

die hem zeiden, dat hy Keizer, en dat zyn Vader na 't Gebergte gevloden was.

Als de Prins geen Vreugde over die tyding toonde, en zich met hunnen voorslag niet scheen te willen moejen, stonden zy niet weinig te kyken, in hoedanigen onzekerheid zy tot den 25. dito bleven, waar na zy weer op den ouden Keizer begonden te denken; dog als zy nu hoorden, dat 's Keizers Suster, en de Prins na een Land, dicht by den Keizer gevlugt waren, namen zy mede de vlugt, en vatteden deze en gene van hen de Wapenen tegen malkanderen op.

Zy waren tot dezen Opstand gekomen, om dat de Keizer niet anders gezogt had, dan hen, en hun Land, in den grond te bederven. Hy bragt zyn Onderdanen, en hunne Kinderen om hals, als 't hem maar in de kop schoot. Hy wilde niet, dat zyn Grooten, en veel andre van zyn Onderſaaten, by hunne Vrouwen slaapen, ja zelf niet, dat zy 'er by woonen zouden.

Alle Vreemdelingen, die in zyn Land quamen, en alle Gesanten hield hy gevangen.

Agt a thien dagen lang wierden 'er niet weinig van zyn Onderdaanen vermoord, 't geen de een den anderen, zelf buyten zyn Last dede.

Ondertusschen was 'er een groot Heer, die zich voor den Koning wapende, en tegen de wederspannelingen optrok, die zich reeds herwaards en derwaards verspreid hadden, en daar door nog te meer bewogen wierden, om weder tot den Koning te keeren. *Zeker Heer vat de Wapenen voor hem op, en stild den oproer.*

Na dat nu alles weder tot stilte gekomen was, en hy wel onderzogt had, wie zich hier aan schuldig gemaakt had, heeft hy hen, na hunne Vloekverwanten hen eerst ten halze uytgeperst te hebben, zeer streng op veelerley wyze doen straffen. *Raja Singa doet den schuldigen straffen.*

Een van de voornaamste Belhamels, *Ambom Wellaraul* genaamd, zond hy na Colombo, om hem door ons te doen straffen, meinende, dat wy nog veel wreeder Beulen waren, dan hy; dog

wy

A. 1664. wy vonden goed hem van zyne Ketenen te ontslaan, en wel te handelen.

Schoon de Vorst nu wel zien kon, dat hem dit alleen door zyn wonderlyke manier van Regeering, en door de wrede behandeling aan zyn Onderdaanen, overgekomen was, liet hy egter geenzins na, zyn hoofd, als voren, te volgen, en hen nog wel zo streng te bestieren.

Zynen eenigen Soon vergeven. Maar dewyl hy zyn eenigen Soon als den Grond van dien ganschen oproer, en waar op zyne Onderdaanen gezien hadden, aanmerkte, en vreesde, dat dit meer zou konnen gebeuren, nam hy deze hinderpaal uyt die weg, en liet hem stil vergeven.

En zelf ook de Heeren, die met hem gevlugt waren, dooden. Ook liet hy de meeste Heeren, die met hem gevlugt waaren, naderhand mede op een ellendige wyze om hals brengen, zonder dat men weet, waarom hy zulks gedaan heeft. Immers zy hadden, 't geen dat verdiend had, tegen hem bedreven.

Bleef zedert te Dietlige zyn Hof houden. Zedert dezen Oproer heeft hy zich altyd in de Stad Dietlige opgehouden, om dat hy zich daar tegen diergelyke aanslagen van zyne Onderdaanen beter verzekerd hield.

Raja Singa nader beschreven. Wat nu den Keizer in zyn Persoon betreft, hy was de langste niet, maar kort gedrongen, en gezet van lichaam, zwartagtig van Verw, groot en snel van Oogen (die geduurig ginsch en weder gingen,) kleen, dog streng van Wezen, wat dun en grys van Hoofdhair, lang en dik van Baard, dik van Buyk, en zoo wonderlyk van Kleederen en Toetakeling in zyn leven, dat hy veel beter een Ouden Portugees met zyn Miskiten of Muggen-Broek, en een Hof-nar, met zyn Muts vol Pluymen, dan wel een Keizer, geleek.

A°. 1664. zond Lord *Winter*, Gouverneur der Engelschen tot Madraspatnam, op de Kust van Choromandel, twee Toepassen, en een ouden Moor als Tolk na Cotiaar met Brieven en Geschenken aan den Keizer van Ceylon, om de Gevangene Engelzen (zo het ten minsten de naam had) te verlossen, hoewel wy oordeelden dat die Lord, nog wel andre redenen hebben konde om deze bezending aan dien Vorst te doen; dog hy dede by den zelven wegens 't verlossen van de Engelsche Gevangenen al zo weinig, als wy, op, zonder dat, of wy, of de Engelschen, of andre Volken, die Gesanten aan hem zonden, oit hebben konnen eenige schynbare reeden uytvinden, die dezen Vorst bewogen heeft deze onschuldige Lieden, tegen 't Recht der Volkeren by zich te houden.

De Titel, dien hy zich in zyne Cingaleesche Olen of Brieven geeft, is deze: *

A°. 1666.

* De Bezitter van een gewenschte Staat, afkomstig van A. *Waiwaswaramanoe*, die alles in overvloed bezit, en een uytstekende Linie vervolgens nederdalende uyt het Geslacht der reyne Son, die de duysternis van zich verdryft, en met zynen doorluchtige Straalen een geheele B. *Mandel* beschynd, en vervuld, en aan de oogen van alle menschen genoegen geeft. De Weereld-koester of Regeerder, op zyn Hoofd met een Kroon vercierd, welkers beide voeten met eerbiedigheid gerespecteerd zyn.

A. Dit is de jegenwoordige Manoe, die de Wereld onder Bramha Regeerd, een zekere bepaalde Eeuw van ettelyke Joegams, waar na weer een andre Manoe volgd, tot 14 Persoonen toe, die in een Bramha's Eeuw hun Bestier volbrengen.

B. Mandel geeft te kennen een groot Stuk Land, dat veel duyzent Pagooden inkomst heeft, of een andre diergelyke Landstreek.

En dit is Vertaald door de Heer *De Jager*, door behulp van een Bramine.

Uyt een Portugeesche Pas des Konings van Candia aan een Tsjampan, door hem zelf onderteekend in Anjuranquitta, den 15. October, 1666., blykt dat hy zich toen aldus Tituleerde:

Raja Singa Rajoe, Altissimo Monarcha, Grandissimo, e Potentissimo, Magnanimo, Emperador d'este mur affamado Imperio de Ceylaon, Rey de Candia, Ceitavaca, Safragam, e do Reino Denavaca, Dambadani, Anurajapoere, Udanuara, Jatanuare, Tumpane, Arciapatu, Dumbra, Panciapattu, Euaetta, Principe de Oeva, Bintena, Velaec, Baticalo, Trincunamale, Conde de Parte de Cotear, Panoua, Mature, Beligam, Galle, Alicaon, Caliture, Rey de Cota, Colombo, Nigombo, Chilau, Madampe, Putalaon, Calpetim, Quatro Corles, Graon Duque das Setti Corlas, Matale, Japhanapataon, Manâr, e das Pescarias das Perlas, e do Sol d' Ourado.

Onderstond,

Raja Singa, Potentissimo Imperador de Ceylaon.

Dog doorgaans schreef hy aan de Commandeurs van Gale, en Jaffanapatnam maar: *Raja Singa Rajoe*, Potentissimo Imperador de Ceylaon.

A°. 1666. hadden wy een Vesting te Arunderri gebouwd, die *Raja Singa* zeer dwars, en byzonder ongelegen voorquam, waar op hy volk afzond, en die A°. 1670. veroverde. Men schreef A°. 1666., dat *Raja Singa* overleden, en Vergeven was; dog 't vervolg zal ons leeren, dat dit een valsch Bericht was.

Wy hebben van tyd tot tyd verschei-de Gesanten aan dien Vorst gezonden; maar hy heeft ze meest alle by zich gehouden; en den genen, die ons van zynen toeleg op Arunderri heimelyk waarschouwde, laten dooden, alzoo hy dat uyt een onderschepten Brief ontdekt had.

Na dezen Gesant zonden wy eenen *Henrik Draak*, om, waar 't mogelyk, de Gevangene Engelschen daar door los te krygen. Hy wierd zeer wel van den Keizer gehandeld; dog stierf 'er eindelyk, en 't Lyk zond de Vorst met veel pragt na Colombo, doende 't zelve van zyne hoogste Lieden van Staat met veel betooning van Rouw begelyden.

Volgens Rapport van zeker Soldaat, *Pieter Croes*, van daar ontvlugt, zaten 'er 34 man, die hy in groote armoede meest Gevangen hield. Ook waren, 'er na zyn zeggen, zoo veel Engelsen, en wel 70 Portugeesen, mede van tyd tot tyd aangehouden; dog de laatsten wierden beter, dan de onzen, gehandeld.

In 't Jaar 1670. zonden wy een anderen Gesant, die ook in groote agting by den Keizer was, maar mede daar gehouden wierd. Dit verveelde hem, weshalven hy besloot, om zo hy op zekeren dag zyn afscheid niet kreeg, zich zelven den weg tot zyn vertrek te baanen, niet genegen zynde daar, gelyk zyn voorzaat, als een kleenmoedig wyf in de Gevankenis, maar, zo 't dan wezen moest, als een dapper man te sterven.

Die dag dan gekomen zynde, gorde hy zyn Swaard op zyde, ging na 't Paleys, nam zyn hoed af, even als of hy den Keizer gegroet had, bedankte hem ook voor de Eere en Gunst, aan hem bewezen, en nam dus ordentelyk zyn afscheid van den Keizer, of, om beter te zeggen, van de poort van zyn Paleis. Als hy weg ging, en eenige Engelsen daar zag, schonk hy hen nog eenig drinkgeld, om op zyne gezondheid eens te drinken.

Op zulk een onvertzaagde en zeldzame wyze trok hy van hier met 2 a 3 Slaven, die hem oppastten.

De Keizer, in plaats van dit te verhinderen, zond hem nog eenige Hovelingen na, om hem af te geleiden, en hy is zonder eenig ongemak, weer tot Colombo gekomen.

Na dezen wierd 'er eene *Johan Baptista* gezonden, die zig in allen deelen zogt in des Keizers Gunst te dringen, met na te vorschen, waar mede hy hem zou konnen behagen; dog hy kon hier mede geensins zyn Verlossing by den Vorst bewerken, alzo hy A°. 1684. en 1685. daar nog gevangen zat. A. 1672. Johan Baptista's Geval.

Deze Bezendingen waren alle ten tyde van den Ouden Heer *Ryklof van Goens* voorgevallen.

Dezen Vorst nu verder met Prezenten te Caresseeren, schreven haar Edelheden al A°. 1663. den 29. Augusti, en daar nevens ook af; hem geen Nederlanders meer, en niet anders dan Inlanders en Lascaryns te zenden, ter tyd toe al ons volk van daar eerst zoude wedergekeerd zyn. Zy gaven ook bevel, om alle gelegentheden af te snyden, van eenige Lieden van aanzien van den Keizer toegang tot ons te geeven; alzoo die, na allen schyn, maar komen zouden, om met ons over de inneeming der platte Landen, en Vastigheden; of over deze en gene Steden by ons bezeten, (gelyk wy na den Inhoud van 't Contract schynen gehouden te zyn) te handelen, dat hem dan niet wel zou konnen werden ontzegt, zonder hem nog meer te verbitteren, waar uyt dan licht nieuwe zwarigheden, die men zo meiden kon, konden ontstaan; zynde het best hem maar in een goede luym te houden: want schoon hy aan ons alleen verplicht is de Caneel, Olifanten, &c. zo lang te leveren, tot dat wy van onze zware gedaane Oorlogs-onkosten, volgens gemaakt Verbond, voldaan zyn, is ondertusschen nu en dan by de stukken gebleeken, dat hy ons daar in zogt allen afbreuk te doen, gelyk de Bengaalze Prins *Sjah Sousa* hem ook om geen andre reden A°. 1655. door zyne Gesanten zo sterk aangezogt heeft, dan om Caneel en Olifanten van hem te krygen, hoewel hy die Gesanten zeer gering geagt en smadelyk behandeld had; dog dat hy dat zelf zogt, is by andere gelegentheden klaar gebleken, en daarom was 't best, dat men hem niet meer vertoornde.

A°. 1672. quam de Heer *De la Haye*, Fransch Onderkoning van Indiën, met een Vloot van 13 a 14 Schepen in de Baey van Trinkenemale, om te zien, of hy eenigen Handel met den Keizer van Ceylon zou konnen dryven. De Heer de la Haye, komt A.1672. hier met een Vloot.

Hy zond ten eersten drie Gesanten met groote Geschenken, na dien Vorst, die hen heerlyk onthaalde, en aan ider een Goude Keten, een Zwaard, met Silver ingelegt, en een Roer schonk.

A. 1672. Hy zond eenen der zelven aan den Heer *De La Haye*, met antwoord te rug, waar op die Heer nog een Gezant, met 6 andre Franschen na boven zond; die daar tot het vertrek der Vloot; die ondertusschen van den Keizer rykelyk van alles verzorgd wierden, zouden blyven.

Hoe flecht zynen Gezant hier voer. Hy stond hem niet alleen toe, om een Schans in die Baey te bouwen; maar hielp hen die ook voltrekken; en daar na met hem zyn volk tot bezetting, der zelve te leenen; dog alzo alles, dat de Vorst bestelde, voor zo grooten Vloot niet kon toereiken, was die Onderkoning genoodzaakt na Choromandel te vertrekken; dog liet den Keizer door zynen Gesant verzekeren, dat hy in 't korte wederkeeren zou, latende eenige van de zynen in die Schans. Dog 't wederkomen wierd hem door den dapperen Heer *van Goens* belet, gelyk wy onder de Stoffe van Choromandel reeds gezien hebben.

Wat nu verder dezen laatsten Franzen Gesant, en zyn Intreede in Candi, en verder na Dietlicke, betreft, hy was uytdrukkelyk door den Koning van Vrankryk aan den Keizer van Ceylon gezonden. Zyn Naam was Monsr. *Laisne de Nanclars de Lanerolle*, een zeer groot en aanzienelyk Edelman, dog van den hervormden Godsdienst, en daarom van den Koning niet zeer bemind. Dit blykt my uyt een Brief door hem zelf aan *D. Cat* geschreven, en ook een in 't Latyn, welken ik onder my hebbe; dog om dat het Werk te groot wierd, 'er uyt heb moeten laten. Deze Gesant nu dede zyn Intrede te Peerd, 't geen, als strydende tegen de Gewoonte dezes Lands, hem van de Hovelingen sterk afgeraden wierd, die hem aanmaanden, dog te voet te gaan, alzo zulk een wyze van Intreede hier niet alleen ongewoon; maar ook volslagen ongeoorloft, was; maar hy, zulks niet agtende, reed tot voor de Poort van het Paleys.

Dit verdroot *Raja Singa* heel zeer; dog hy liet het voor dien tyd niet blyken, schoon de Gesant nog tot voor het aangewezen huys, daar hy zyn verblyf hebben zoude, reed, alwaar hy met de genen, die hy by zig had, zeer wel onthaald, en driemaal daags van alles uyt 's Vorsten Paleys verzorgd wierd.

Hy wierd eenigen tyd daar na ter Gehoor geroepen, en met groote pragt 's nagts van veel Grooten na 't Hof geleid, zynde dit de tyd, die de Vorst tot het geven van Gehoor uytkiest, dog moest daar ontrent 2 uuren wagten, 't welk, hem als een onlydelyken hoon voorkomende, hem bewoog, om zig aan te stellen, of hy aanstonds weer van daar wilde vertrekken.

Eenige Grooten, dit ziende, wilden hem dit door eenige Olifanten, die zy ontrent de Hofpoort plaatsten, beletten; dog hy, zich daar aan niet kreunende, greep met de eene hand na zyn Degen, even als of hy zich, in weerwil van allen, die hem dit zouden tragten te beletten, den weg wilde baanen; waar op het volk, zig voor zyne hardnekkigheid niet willende bloot stellen, of zich moedwillig na zyn voorbeeld in gevaar begeven, hem liet begaan, en wegliep.

Zo ras *Raja Singa* berigt hier af bekomen had, gaf hy last, om den Gesant, en allen die by hem waren, wakker af te rossen, en hen aan Ketenen te leggen, dat ook aanstonds aan hen allen, uytgezondert de 2 eerste gezondene Gesanten, in 't Werk gesteld wierd.

Egter geraakten daar na die van zyn Gevolg, op vertooning van hunne onschuld, weer ontslagen van den Keten, maar de Gesant bleef nog 6 maanden in dien zelven staat, en geraakte toen eyndelyk door voorbeeden der zynen weder op vrye voeten; maar alle de zynen verlieten hem, alzo zy enkelyk door zynen hoogmoed, en halsterrigheid in deze ongemakken bedraid waren, gaande nu met 's Keizers vergunning, hier en daar in de Stad woonen. Dit is dezelve Gesant waar van wy hier na breeder onder de Saaken van den Godsdienst, A°. 1671. handelen, waar aan wy ons verder gedragen.

De Keizer heeft naderhand hen wel zoeken te verzoenen; dog zy wilden nog liever 's Vorsten Toorn afwagten, als zig weder onder dien trotzen Gesant begeven. Deze allen zaten hier nog zeer lang, zonder dat ik oit gehoord hebbe, dat zy hier van daan verlost zyn. Ook hebben 't zommigen van hen hier redelyk wel; dog anderen, die hy tot deze en geene Diensten gebruikte, en die daar in, niet tegenstaande hunne aangewende neerstigheid, by toeval ongelukkig wierden, het alhier zeer quaalyk gehad; dog A°. 1680. zat die Gesant zelf nog in Yzere Boeijen, zo de gerugten toen liepen. Dit nu zyn wel de voornaamste Saaken, die onder 't bewind van den ouden Heer *van Goens* zyn voorgevallen, die van A°. 1664. tot A°. 1675. Ceylon bestierd heeft, en toen (gelyk wy in 't volgende Hoofd-Stuk zien) door zynen Soon vervangen is.

VYF-

VYFTHIENDE HOOFD-STUK.

A° 1675. *vervangt de jonge Heer* van Goens *zynen Vader hier als Landvoogd.* *Consideratien van den Ouden Heer* van Goens *over* Ceylon, *in September* 1675. *Des zelfs Groote. De Bovenlanden. Yser en Kooper-Mynen.* Gesteenten, *hier vallende. En andre Mineraalen.* Adams-Piek. Oeva. *Landen van* Candi, *&c.* Peper, Gember, *&c. hier.* Weddas, *en* Malabaaren *hier ontrent.* Bintene, *of* Vintana, *en* Gesteenten *hier. Waaren hier getrokken. De laage Landen.* Weddas, *of* Beddas. *En hunne Bosch-Wetten. Hun wyze van den* Boog *te spannen. Wat* Waaren *hier getrokken werden. Hun* Godsdienst. *En zeldme wyze van* Klagen. *Weten van geen* Casta's. *Zeldzame* List *van den Heer* de Grauwe *om hen tot 't Werken, en 't sleepen van* Balken *te brengen. Oorsprong der* Cingaleesen. *Van een* Prins *van* Tanassery, *en waar die hier Landde. Die een* Tooveres *met drie Borsten ontmoet, welke hy Trouwd. Zyn* Soonen *uyt haar. Zyn tweede Vrouw. Verdeeling der Landen tusschen hem en zyn eerste Vrouw. Gelykheid der* Siamse *en* Cingaleese *Afgoden.* Wetten *in* Steene Tafelen *den Cingaleesen door* Budhum *nagelaten. Verder verhaal van de* Soonen *der Drieborstige Vrouw. De* Malabaaren *hier van zeer oude tyden bekend. Aard der* Malabaaren *en* Cingaleesen. *Wanneer de Malabaaren hier, zich na* Jaffanapatnam *begeeven hebben. Een* Bramine *hier* Koning. *'t* Kasteel *der Portugeesen hier eerst een* Kerk. *De* Mooren *hier beschreeven. Verdre* Volkeren *hier.* Magt *en* Bezit *der* Nederlandsche Maatschappy *alhier. Driederley wyze van* Regeering *op* Ceylon. Jaffanapatnam. *Nuttigheid der nieuwe* Vesting *by* Cangienture. Hammenhiel. Jaffanapatnam *zeer wel na* Holland *gelykende.* Dieren *en* Vogels *hier. Het Landschap* Wanny. *Wat verder onder* Jaffanapatnam *behoord.* Man-Aar. *Wel eer aan de vaste Kust van* Indiën *vast geweest. En nader Beschreeven.* Eylanden *hier ontrent. De* Commandery *van* Batticalo. Tricoenmale. *'t* Fort Oostenburg. *'t* Land *van* Tammelegamme. *'t* Land *van* Cotjaar. *'t* Eyland Calpentyn. *'t Verder* Land *van* Cotjaar. *En 't* Landschap Tambancarrewarre. *De* Jurisdictie Batticalo. *Hoe verre de Portugeesen hier hunnen* Rechtsban *hadden. Veel* Wild *en* Vogels *hier. Als ook* Caneel, Peper, Gember, Cardamom, *&c. Het werd in verscheide* Dessaveryen *verdeeld. Het* Eyland Polian. Pagode *van* Tricoen. *Grenspaal van 't Gebied der Oude Malabaaren hier.* Panoa. *De Lage Landen.* Nigombo. Gevogelte *hier. De* Post *van* Alauw. *En des zelfs groote Aangelegenheid. De* Post *op* Ruanelle. Waaren *hier tegen den* Areek *getrokken.* Sitavaka. *Oude verblyf-plaats van den* Colombosen Dessave. Godin Sitta. *De* Post *van* Hangwelle. Colombose Jurisdictie. Saffragam. *Grenspaal van Colombo's* Rechtsban. Jurisdictie *van* Gale. *Grenspaal des zelfs.* Raja Singa *vernederd.* Tansjaoer. *Portugeesche* Stad *hier by Chiormandelan. Welke laatste* Stad *door* Ons *is ingenomen.* Geregtigheden, *die wy daar by genieten. 't* Land *van den* Teuver. Costa d'Insiado, *en 't* Eyland Rammanacoil. *Waaren hier vallende. Grenspaal des* Teuvers. Madure. *Waaren hier vallende.* Toetoecoryn. *Zeer nut voor* Ons. *Klagte van de Heer* van Goens *over onze* Predikanten *daar. Uytgenomen* D. D. Clavius, *en* Specht. *De* Trevancotter. Malabar. Coilan. *De Heer Commandeur van* Rheede *niet weynig ten Toon gesteld.* Cranganoor. *De Prinszen* Motavile, *en* Ramormo. Zamoryn. *Groote Magt der Mooren hier. De Fortres* Cananoor. *Verval van Malabar met de Redenen van dien. Waaren, die 't zelve uytlevert. En trekt.* Canara. Mangaloor. Malabar's *afzondering van* Ceylon *misprezen door den Heer* van Goens. *De jonge Heer* van Goens *zend* A°. 1677. *eenen* Bucquoy *met een* Leeuw *aan den Keiser. Hoe die gevaren is. De Heer van* Rhede's *Consideratien over* Ceylon A°. 1677. *Zeer veel van die van den Ouden Heer* van Goens *verschillende. Een* Commissaris *op* Ceylon *hoognoodig. Verscheide* Saaken *by Artykelen voorgesteld. Bericht over den Staat van den* Naik *van* Madure, *en zyne Nazaaten. Regeering der zelve.* Madure *in zyne Strekking beschreven. Hunne* Finantie. *De* Krygsmagt. *Hunne* Regtspleging. *Hunne* Erf-Rechten. *Hun* Godsdienst. *Hun* woesten Ommegang. A°. 1678. *komt 's Keizers Veldheer tot ons over. Waar op hy 't Beleg van* Maluwane *opbrak. Een Prins van* Candi *tot ons overgekomen, ontvlugt.* A°. 1679. *Zend de Heer* van Goens *een Heerlyk* Geschenk *aan den Keiser.*

A. 1675.

Ons Volk *trouwloos aangetast.* A°. 1679. *verving de* Heer Pyl *den Jongen* Heer van Goens, *die* A°. 1680. N. Mierop *aan den Keiser zend. Twee* Engelsen *uyt hunne Gevankenis te* Candi *ontvlugt. Hun Bericht van daar.* Ram *en* Lamsweerde, A°. 1684. *als* Gesanten *aan* Raja Singa *gesonden*; *komen weer by ons.* Raja Singa's Dood, A°. 1687., *vervangen door zyn* Soon. A°. 1692. *de* Heer Pyl *door den Heer* van Rhee *vervangen. De Heer* van Rhee A°. 1696. *Door den* Heer de Heere *vervangen*, *die hier* A°. 1702. *Stierf*, *en* A°. 1703. *door den* Heer Simons *vervangen is. Consideratien over de* Dessavery *van* Colombo; *aan haar* Edelheden *gesonden.* A°. 1707. *is zyn* Ed. *Extraordinaris Raad van* India *geworden*, *en toen door den* Heer Bekker; *Extraordinaris Raad van* India *vervangen. Vertrek van den Heer* Simons *als Zeevoogd der Retourvloot* A°. 1707. *'s Keisers* Dood, *die door zyn* Soon *vervangen is. De Heer* Bekker A°. 1710. *Ordinaris Raad van* India, A°. 1716. *door den Heer* Rumph; *Extraordinaris Raad van* India, *vervangen. Die* A°. 1720. *Ordinaris Raad van* India *wierd.* Dood *der Keiserinne* A°. 1721. *Optogt van den Cassier* Takel *als* Gesant *na* Candi A°. 1721. *Dood van den* Heer Rumph A°. 1723. *Welke in dat zelve Jaar vervangen werd door den* Heer Hertenberg. Landvoogden *van* Ceylon. Commandeurs *van* Jaffanapatnam. *De* Commandeurs *van* Punto Gale.

A. 1675. vervangd de jonge Heer van Goens zynen Vader hier als Landvoogd.

A°. 1675. wierd de Oude Heer *van Goens*, by 't vertrek van den Heer *Nicolaas Verburg* na 't Vaderland, in zyn plaats als Directeur Generaal, na Batavia geroepen, en na een bestier van 12 jaaren, door zynen Soon, de Heer *Ryklof van Goens*, de Jonge, hier als Landvoogd vervangen.

Om nu nog beter kennis van Ceylon te krygen, zoo is dit volgende Extract van de Beschryving van 't zelve door den Ouden Heer *van Goens*, in dit zelve jaar aan haar Hoog-Edelheden op Batavia (by ons hier en daar, wat verkort) van veel opmerking, alzo men daar in veel Zaaken ontmoet, die ons tot nog toe niet voorgekomen zyn.

EXTRACT uyt de Beschryving van den Staat en Gelegenheid van het Eyland Ceylon, de Landen van Madure, Zuyder-Choromandel, Malabar, en Canara, opgesteld door *Ryklof van Goens*, Ordinaris Raad van Indiën, om te dienen tot Rapport en Ontlasting zyner jongste Superintendentie over de gemelde Quartieren, en overgeleverd aan den Ed. Heer *Joan Maatsuyker*, Gouverneur Generaal, en de Ed. Ed. Heeren Raaden van India, met zyn Advys, hoe deze Landen tot groot Voordeel der E. Maatschappy zouden konnen bestierd werden.

Edele Hooggebiedende HEER, *en Hoog-Agtbare* HEEREN:

Conratie van Oud Hee Goe over Cey in S tem 167

IK zal geen cierlyken Styl nog Welsprekenheid, gelyk wel 't beslag van dit Werk vereischt, gebruiken, alzo my die kennis ontbreekt; maar na Waarheid en uyt den grond myns Herten, dat U Ed. Ed. best behaagen zal, alles voordraagen.

Het Eyland Ceylon staat, in 't Generaal aangemerkt, zoo wel; als wy het na de gelegenheid der tyden zouden konnen wenschen; maar ook bezwaard met een byzonder groote zorge, om 't in dien staat te houden, en zulke Vrugten, waar op het bestaan kan, te verbeteren.

Des groo

Het is op zyn langte van 't Z. na 't N. 55., en op zyn breedte 30 duytsche mylen, en binnen zynen omkring niet meer dan 140 duytsche mylen, te rekenen, van de Noordelykste Punt aan de W. kant des Eylands, 7 mylen benoorden Man-Aar, Calmone genaamd, makende de Noordelykste en Westelykste hoek der Wannize Landen, en vervolgens na 't Z., langs den zoom der Zee binnen 't Eyland Calpentyn, tot Colombo, Gale, en vervolgens weer voorby Baticalo, Tricoenmale, en Passeco, tot weer op den hoek van Calmone toe; alzo dit Land op zyn breedste niet meer als 30 mylen dwars over (of van 't Oost, na 't W., van Aroekgamme, anders Apretotte, in de Provintie van Panoa, tot Colombo toe) en van Cotjaar tot tegen over het N. eynde van Calpentyn, van 't O. na 't W., niet meer dan 18 mylen, eyndigende N. waard na 't Landeken van Jaffa-

Jaffanapatnam, of 't binnen Lak (dat Jaffanapatnam tot een byzonder Eyland maakt) daar dit Landschap naeuwelyks van de O. tot de W. kant des Eylands toe 7 mylen wyd is, zulks; op 't naeuste genomen, Ceylon (als men Jaffanapatnam voor een byzonder Eyland rekend) niet meer dan 1218 vierkante duytsche mylen begrypt.

Het hoog Gebergte van Balane, of Adams Piek, Noordwaards; zullen wy hier op 22 mylen in de lengte nemen, strykende langs de zeven Corles tot Matale toe; en in de breedte van Adams Piek langs de Caduwatti Corle Oostwaard tot aan de Grensen der lage Landen van Panoa; insgelyke 13 mylen in de breedte, en van daar weer N. waard langs de Grensen der Hooge Landen van Kanducarre, Passere, Bintene, en Pansioupatou; in de lengte 22 mylen, en van daar weer West-waard tot 't Land van Matale inkluis nog 13 mylen, zynde dus een streek Land van 22 mylen in de lengte, en 13 in de breedte (daar in alle de hooge Landen van 't geheel Eyland rykelyk bepaald zyn) brengende uyt 276 vierkante duytsche mylen; 't welk alle lage en meest vlakke Landen zyn; welke hier onder nader beschreven werden.

Van de Boven-Landen hebben wy geen andre kennis, dan die ik uyt de Rapporten van andre, en diverze; zo van ons eygen volk, als van de Geloofweerdigste Inwoonders der Boven-Landen, en wel byzonder van *Ambambile*, *Don Joan de Costa*, Modliar van Nigombo, *Louis de Andrado*, en andren, met zorgvuldigheid heb konnen vernemen, alle te zamen van 's Compagnies getrouwste en ervarenste Hoofden over de Inlanders, onder welke *Don Joan de Costa* meest uytmunt, alzo die 't heel Eyland zo doorkroopen heeft, dat 'er byna geen Dorp te vinden zy, daar hy niet geweest is, en goede reden van weet te geven, behalven dat hy ook by de Inlanders zelfs voor de ervarenste bekend staat; en, zelf by die hem benyden, voor een man, die de waarheid (zoo 't zyn Beurs niet raakt) bemind, weshalven wy hier in meest op zyne Getuygenis ons zullen gronden.

De Hooge en zeer Bergagtige Landen van Ceylon zyn zeer vrugtbaar van Menschen, Vee, en allerley Vrugten, tot voedzel noodig, doorwaterd met een oneindig getal van Rivieren, die zeer helder van Water zyn, en over een Cristalyne grond vlieten, onder welke veel Bronnen zyn, daar zulk Kilkoud water uytborreld, dat eenige, zig daar in willende wasschen, van de Koude gestorven zyn, eer zy 'er konden uytkomen. A. 1675.

Op 2 byzondre plaatzen zyn ook warme Baden, en nog 2 andre, die zuur en Swavelagtig zyn.

Ook zyn deze Bergen vol Yzer-mynen, en in grooten overvloed, als mede Kopermynen (zo *Ambambile* zegt) in 't Landschap Oeva en Bintene, dog door *Raja's* voorvaderen gedempt, en waar op ook die Dempers aanstonds door zyn last vermoord zyn; gelyk nu niemand, op straffe des doods, in de Boven-Landen graven mag, een Wet, die wy in de laage Landen mede tot ons voordeel nemen, in welke nu ook niemand Graven durft, en dat nergens geschieden kan, zonder aanstonds openbaar te werden. Yzer en Kopermyner.

Men heeft hier goede Robynen, en Saffieren, zo witte als blaeuwe, Cattenoogen en meer andere Gesteenten, die men zeeker weet, dat in dit Gebergte, en in de Rivieren, door de Landen van Bintene loopende, gevonden werden, alzo de grond in die Rivieren op veel plaatzen door den overvloed van klaar blinkend Gesteente (waar onder Robynen gevonden werden) rood is. En mag zig ook niemand oit in die Riveren Baden, of van de grond iets ophaalen, al mede op straffe des doods, al 't welke door de Cingaleesen zeer superstitieus opgevolgd werd. Gesteenten hier vallende.

Van de verdre Mineraalen, in dit Gebergte vallende, valt weinig te zeggen, door gebrek van onderzoek; dog wy zelfs hebben 'er ook Potlood en gemeen Lood gevonden, waar uyt Bergkundigen vaststellen, dat 'er ook Quikzilver moet zyn, waar af het Potlood het opwerpzel is, of de aderen daar van uytmaakt. Ook oordeeld men, dat in die laage Landen, daar 't Potlood gevonden is, zich grooter Meinen zullen opdoen, zo dat het noodig schynd dit, om 't Quikzilver, nader te onderzoeken, alzo dat als het Bloed der Mineralen, en een voorbode van ryker Mineraal is. En andre Mineraalen.

De Verdeeling dezer Hooge Landen is velerley; dog wy zullen die beginnen in 't Oost van Colombo, en van de Fortres Nigumbo, uyt het Gebergte van Balane, zynde de gereedste Weg, om uyt de 4, 3, en 7 Corles na Candi, en van daar weer te rug te reyzen, om dat alle de wegen uyt de voorsz Corles in deze Kluyzen van Balane, of in dit voorgebergte, als in een Punct te zamen komen.

Men ziet hier op deze Pas nog 't overblyfzel van een oud vierkant Portugees Fort, waar mede zy aan de W. kant des Eylands alle de lage Landen van 't Hoog gebergte van Candi afsloten, Adams Piek.

A. 1675. ten, en veilig domineerden. Ter rechterhand van Balane, als men na 't O. ſtaat, volgd het zwaar Gebergte van Adams Piek, zeer woeſt en met zware Boſſchen bezet. Dit ſtrekt zig van Adams Piek af, Z. O. waard, langs Caduatte Corle tot aan de hooge Landen van Canducarre, en van daar weer N. waard langs de laage Landen van Panoa, of de hooge Landen van Paſſere, die weer in haare Limiten begrypen de Landen van Badule en Hewahette, welke Provintien van Canducarre, Paſſere, Badule, en Hewahette, &c. met malkanderen Oeva werden genaamd, en 't geen wel eer een byzonder Prinsdom was, en nu nog door een byzonder Desſave bezorgd werd.

Oeva. Dit Land van Oeva is zeer zwaar te bereizen, om zyn ſteenagtige ſteyle Wegen, en de menigte van op en neergaande Bergen, dog egter zeer Vrugtbaar, dicht bezaeid, alzo men 't heel jaar door dit beplanten kan, om de menigvuldige Regen, waar door 't altyd vogtig, en noit ook te nat is, alzoo 't water 'er weer afloopt.

Ook is 't vol kloeke dappre lange Menſchen, tam, en wild Vee in overvloed, en op dit volk heeft zig *Raja Singa* ook meeſt en allerlangſt vertrouwd; dog met de laatſte revolte, over 3 jaar in 't Hof voorgevallen, zyn die van Oeva mede onder de zamenſweerders tegen hem ingelaten geweeſt, en daarom zy nu al zo weinig als die van Orenoere en Jatty (zyn onverzoenlyke Vyanden) vertrouwd werden; zedert welke tyd *Raja* zich in 't Gebergte van Hangerankitti, dicht by den beſaamden Berg van Gallepattewadde (daar hy al twee- en meermalen, zederd de laatſte verloopen 10 jaaren op heeft moeten vlugten) onthouden heeft.

Landen van Candi, &c. De Landen van Candi, Nilobe, Dietlicke, Hangerankitti, &c., zyn gelegen tuſſchen 't Gebergte van Adams Piek in 't W., en Oeva in 't O. item 't Gebergte langs de Cadduatte Córle in 't Z., en Bintene in 't N. Een kleene dog heerlyke Landsdouw, makende de ſchoot of Valey van die ganſch zeer hooge Gebergten, welke al hun water van hunne binnen zyden hier in ſtorten, den oorſpronk van veel Rivieren maken, en in 't byzonder van die van Waluwe in 't O. en van de groote Rivier Mawiellegange, ſtrekkende na 't N. welke laatſte wel de grootſte van 't Eyland is, en die met veel zyde-takken (die in de Landen van Batticalo in 't O. uytloopen) zig kromt door de Landen van Bintene, en eindelyk zich in Zee zich komt te ontlaſten, in 't O. ontrent 7 mylen bezuiden den buitenſten hoek van Cotjaar, en in 't N. in de buiten-baey van Trinkenemale; makende dus het Landeken van Cotjaar tot een Eyland. A. 1675.

Alle deze afwaateringen maken deze voornoemde Landen van Candi, &c. zeer vrugtbaar, waar door men hier ook geen voet Land onbebouwd vind, 't geen een groten overvloed van levensmiddelen, en veel binnenlandze Moeskruiden geeft.

In deze Landen is ook geen gebrek van Peper, Gember, en andere Aromatique Gewasſchen, en zyn zeer gezond voor allen van ons, die 'er maar 5 a 6 maanden geweeſt, en de Lucht wat gewoon zyn; mits dat zy zich van alle debauche, en onmatig met het vrouwvolk te leven, wachten. Peper, Gember, &c. hier.

Dit binnen-lands Gebergte is als 't middelpunt des Eylands, rondom zoodanig met zwaar Gebergte (byzonder in 't W. na Adams Piek, in 't O. na de Landen van Oeva, en in 't Z. langs Caduatte Corle) afgeſloten, dat 'er niet meer dan 2 kluizen gevonden werden, beſaamd om die met een Leeger te konnen paſſeeren, de voornaamſte zynde de Pas van Balane, en de tweede de Gravet van Idalgaſina, van welke de eerſte de grootſte en beſte weg is; dog de tweede zeer zwaar, afkomende uyt het Gebergte van Oeva in de Caduatte Corle, daar uyterlyk pas 2 a 3 mannen nevens malkanderen op ofte af konnen klimmen. Ook zyn tuſſen deze kluizen wel verſcheide paſſagien, om met weinig volk en groote moeite die te paſſeeren, maar die niet, dan by Vagias, of Dieven en Moordenaars, met veel arbeid en gevaar gebruikt werden, waar door de lage Landen niet konnen beſchadigd werden; als wy de Bovenpoſten van Arandore, Saffragam, Denuake, Biblegamme, &c., wel bezet houden, zonder welke Bezetting; of na welker verovering, alle de laage Landen open leggen voor de Bovenlanders; maar aan de N. kant, om in de Landen van Panoa, Batticalo, en Cotjaar af te komen, zyn 4 kluizen, van welke 'er 3 al mede zeer moejelyk zyn; komende de eerſte uyt het Gebergte van Canducarre, alwaar zy loopt na de beneden-Landen over de weg van Kattregamme in de meeſt ontvolkte Landen van Jale, Pottene, en Mandagle; de 2de komt uyt het Gebergte van Paſſere, en uyt de lage redelyk bevolkte Landen van Panoa, dog door zware Boſſchen, die van de Wedda's bewaard zyn, zonder welker verlof daar aan niemand paſſagie verleend werd. De derde komt uyt het Gebergte van Galpattewadde in de lage Landen van Welaſſe, en tot in

in de Baticaloze Landen; dog die weg is nog moejelyker, en in de Regentyd tot de Batticaloze Provintie toe onbereisbaar, en in den drogen tyd zeer Pestilentiale Landen voor de Bovenlanders, al zo 't Land laag en vol poelen en groote staande Wateren is, waar door deze Lucht van die der boven-Landers zo verschild, dat geen boven-landers zich hier onthouden of 't harden konnen; zonder ten eerste aan zwaare Buik- en andere zware Siekten vast te raken, waarom zy deze Stranden ook zeer haten; en zy niet lang in de Landen van Cotjaar en Tambancarrewarre te houden zyn, en terstond doorgaan. De vierde weg is de groote weg, nemende zyn oorspronk uyt Candi zelf, en veel andere bypaden, die in deeze groote weg uytkomen, te zamen eyndigende in 't Gebergte van Deumbra, en Matale, daar men weer na de laage Landen afklimt door een wyden gebaanden weg. Om laag in de vlakke Landen gekomen zynde, verspreid zich die weg Westwaard na Putelaon tegen over Calpentyn, Oostwaard recht toe op Cotjaar, en Noordwaard door de Wanny met verscheide wegen, dog de grootste en voornaamste door de Wanny loopt door Anaragiepoere, en eindigt in Oeregarepatte, van waar men in 6 uuren op Matotte, en ook in 6 à 7 uuren aan de overvaart na Ponery, of 't Noordelykste einde van Ceylon, of aan de overvaart van Pachelepaly, of de Zuidelykste Provintie van Jaffanapatnam, komen kan.

Deze grootste weg door de Wanny, den weg na Cotjaar Oostwaard, en den derden na Putelaon Westwaard, welke uyt de hooge Hoofdweg uyt Candi zynen oorsprong heeft, en in 't Gebergte van Matale in de Hirielle Corle in de laage Landen uytkomt, is de voornaamste en eenigste weg, om met gelaade Draagbeesten, Olifanten en Peerden te bereizen.

Het Candische Gebergte, grenzende Westwaard aan de 7 Corles, heeft een bekenden uytgang in de Curnagel Corle, dog alzo 'er aan die kant een swaar Bosch is, werd die weg niet gebruikt, en ook daarom geen andren naam dragende weg gevonden, en dat te meer, om dat zich daar veel Wedda's, en vreemde Vlugtelingen, zo der Cingaleesen als der Malabaaren, in die Gewesten onthouden, welke alleen hun eigen zaaken bezorgen, en op geen andre Regeering passen. Deze hebben ook met de Bovenlanders, door de groote Bosschen, byna geen ommegang.

Nu valt ons ontrent de Bovenlanden nog alleen van Bintene (of Vintane) Matule, en Panciapatte te spreken, van welke wy het eerste voor zeer ongezont houden, hoewel dat Landschap berugt werd vol ryke Mineraalen te wezen, en dat ook daar de Robynen, warme, koude, en zuure Wateren gevonden werden. A. 1675. Bintene of Vintana, en Gesteenten hier.

Deze zyn ook 't minst van de hooge Landen bevolkt, vol banditen en ontvoerde Volken uyt de lage Landen, om daar tot hun straf armelyk te leeven, of pynelyk te sterven; dog veele Nigombers, Chilauwers, en andren uyt de 7 Corles opgevoerd, hebben zig van daar in de Nangul Corle, en in de andre 7 Corles weten te begeven, daar zy ongemoeid en zeer wel leeven, beter, en in meer vryheid, dan eenige andre Volken van Ceylon.

Vintane werd voor een byzonder Prinsdom der Hooge Landen gehouden, en voor al ook de Landen van Matale en Pancapatouw, waar over in oude tyden een Souverain Vorst heerschte. Dit Land is ook zeer Vrugtbaar en bevolkt, gelegen zynde op de Passen in 't N., en daar de voorsz. groote weg in 't midden doorgaat. Deze hebben ook de Oude Candische Raja's en die van Oeva zomtyds veel Spel gemaakt, ter tyd toe dat de Vorst van Candi zich die allen heeft weten onderdanig te maken.

Dit is wel 't voornaamste, dat wy van de Hooge Landen weten te zeggen, dan alleen dat nog hier op te letten staat, dat deze Landen in 't geheel van 't Zout afgesneden zyn, waar van egter, door hun groote menigte onder hen, een groote Consumptie is; en dus ook van grove, en ook (voor 't groot getal des Adels) van fyne en geschilderde Lywaten, Amfioen, en andre Waaren die 'er van buiten moeten ingebragt werden. Waaren hier getrokken.

De zware afwateringen der Rivieren, en meer andre Redenen, zyn ook oorzaak, dat in deze Bovenlanden weinig Visch gevangen werd, zo dat het Zout, en alle gezoute Visch, uyt de Beneden-Landen daar moet gebragt werden, met veel moeite, en tot een hooge prys, en daarom zyn 't Zout, zoute Visch, Amfioen, Kleeden, en andre Noodwendigheden, hier zeer getrokken, zeer kostelyke, en diere Waren, waar door zy dan ook zeer licht door ons te temmen, en tot reden te brengen zyn, als wy hen die ('t geen zeer licht geschieden kan) maar onthouden, 't gene wy klaar bevinden waar te zyn, als wy, na 't Exempel der Portugeesen, en na onze eigen bevinding, de Landposten maar

A. 1675. wel bezet houden, behalven dat wy nu in deze Bezettingen ook veel verder doorgedrongen zyn, dan de Portugeesen oit, behalven de 7 Corles geweest hebben, gelyk in de Beschryving van Batticalo, Cotjaar, en andre plaatzen, nader blyken zal.

De Lage Landen. Om nu tot de Beschryving der laage Landen te komen, zullen wy voor af verhaalen, wat Natien zo wel de zelve, als de hooge Landen, bewoonen, om daar uyt het regt der Raja's van Anaragiepoere of Jaffanapatnam, als ook dat van de Raja's van Cota, Sietavaca en van veel andere Bandares en Vryheeren, te beter te verstaan, die bevoorens daar als Souveraine Heeren bestierd hebben, en dus ook 't recht van d' E. Compagnie, die nu nog in 't bezit der zelve is.

Inwoonders van Ceylon. Vierderley Volken bewoonen dit Eyland, zonder onze Natie 'er onder te rekenen; de Wedda's of Beddas, Cingaleesen, Malabaaren, en Chioli's of Mooren, zynde de laatste Vreemdelingen, voor onze Geheugenis op deze Kust gekomen, en op de Zeestranden zeer vermeerderd; dog egter vry minder in getal, dan de drie andre, die de oudste Inboorlingen des Eylands zyn.

Weddas, of Beddas. De Wedda's (die zich zelfs Beddas noemen) zyn originele Inwoonders van ouds her, welker oorsprong niemand weet aan te wyzen. Deze houden stipt hun oude gewoonten, en zyn langs 't hoog Gebergte van Canducarre, en Passere in 't O., en Noordwaard langs de hooge Landen van Vintane tot Matale, en tot in de Mangul Corle, en voords Noordwaard tot aan de Wanny verspreid, bestaande dus al 't Land, dat achter Panoa, Baticalo, Cotjaar, en Tricoenmale, tusschen de Stranden en 't hoog Gebergte, vol Bosschen, wild en woest is, en voords van achter Cotjaar Landwaard in een streek wild Bosch tot in de Mangul Corle toe uytmaakt, alle in vlak en plat Land, zonder eenig Gebergte van belang, dan alleen de Munniks-Kap in 't Z. O. van Batticalo, en in weinig laag Gebergte, waar op die menschen zaejen, nog planten, maar leven alleen van de Jacht, Honig, en van een zoort van Aard-akers, overvloedig in die Bosschen wasschende.

Al dit Volk gelykt malkanderen zeer net, waarom zy ook maar voor een zuiver Geslagt te houden zyn, die van geen andre afhangen, nog onder andre, dan onder hun eygen Geslacht, staan, onder welke deze Busschen zo verdeeld zyn, dat ider zeer net zyne Grensen door toegestopte weegen kend, terwyl zy egter door 't binnenste van hun Land bequame wegen laten, zo voor zig zelven, als voor de Vreemden, die uyt de hooge Landen na beneden, of uyt de beneden- na de Hooge Landen by noodzakelykheid moeten reizen, mits dat zy ook hunne Gewoonten en Bosch-Wetten wel nakomen, waar van ons *Don Joan de Costa* dit voorbeeld, hem zelfs gebeurt, als hy volgens Raja Singa's bevel door Vintane, en dus door deze Landen recht toe na Batticalo reisde, verhaal dheeft.

Het is nu ontrent 45 a 46 jaaren geleden, dat hy, Araetsje van Raja Singa's Attapattes zynde, van 't Gebergte na deze Beddase Landen afkomende aldaar door hen gestut en van een Boogschutter staande gehouden wierd, die nog van verscheide andre, met gelyke Wapenen hier en daar onder de Boomen staande, verzeld was. Deze eerste, in 't inkomen van de Gravet, vraagde, wat hy begeerde, waar hy henen reizen wilde, en wat zyn Boodschap was, waar op hy geantwoord hebbende, wierd hem belast daar te vertoeven, tot 'er last van hunnen Oudsten quam.

Na dat hy daar 1 a 2 uuren gewagt had, ging een van deeze Boogschutters hem geleiden ontrent 2 a 3 uuren gaans, tot aan de naaste Gravet, daar hy weer wagten moest, tot 'er tyding van den Oudsten dezer Grensen quam, alwaar die eerste Gids hem aan een tweeden overleverde, en toen te rug keerde. Dus bragt hem de tweede by den derden, en dat zo lang, dat hy meer, dan 12 Leydslieden gehad hebbende, meer dan 7 dagen bezig was, eer hy in de Provintie van Batticalo, en in de vlakke Landen, door de Malabaaren tot aan strand bewoond, quam, zonder dat hy en zyn 10 a 12 Lascaryns onder weeg ergens gebrek, maar daarentegen van deze Beddas de kost (te weten goed gedroogd Herten-vleesch, in Honig ingelegt, Aard-Akers en Fruyten) gehad hadden. Het wonderlykst van allen nu (zo *Don Joan* zeide) was, dat geen dezer Weddas met hem, of de zynen, een woord gesprooken had, alzo hun Zeden dat zo medebrengen. Hun Taal is de Cingaleesche veel nader, dan de Malabaarsche, en hunne Letters konnen van de Cingaleesen wel geleezen, dog niet verstaan werden, waar uyt het schynd, dat zy de Letters van de Cingaleesen ontleend hebben, alzo die beide van de Letteren der Malabaaren onderscheiden zyn. In't geheel zyn zy ook zeer kort van woorden, en weinig van spraak, al zyn zy met hun 50 a 60 by een, ten waare de nood het vereischt; gelyk my ook zelf gebleeken is uyt een dezer Beddas, die boven de Cotjaarze Bosschen zekeren Moor (om een boodschap uytgezonden) dood-

A. 1675. doodgeslagen hebbende, en door ons volk gevat zynde, niet een woord wilde spreeken, wie hem ook aansprak, tot dat hy hoorde, dat ik zelfs hem aansprak; dog antwoordde op myn Vraage, waarom hy dien onnoozelen Reiziger Doodgeslagen had, niet anders, dan dat zyn hoofd hem dat belast had, zonder iets meer te willen zeggen. En als ik hem vraagde, of hy de Dood niet verdiend had, zo zeide hy, dat ik dat zelfs weten moest; en wanneer hem een keten aan 't been geslagen wierd, om aan de Fortificatien te arbeiden, liet hy dat gewillig doen, zonder oit een woord tegen imand te spreken, en daar na losgelaten zynde, ging hy al zwygende weer weg, zynde zich zelven in alles zo gelyk, als of hem alle die dingen niet hadden aangegaan.

Geen Natie ondertusschen is gevoeliger over hunne Vrouwen en Dogters, dan zy; willende die van niemand aangeraakt hebben, en zoo daar by geval een Vreemde met zyn Leidsman passeerde, en een van hunne Vrouwen of Dochters maar aanzag, en minen toonden van haar te willen aanraken, die was een man des doods, al was het *Raja Singa* zelf, dien zy in 't minste niet agten, alzo ider Bosch-Heer onder hen in zyne Grenzen Souverein is, zynde voorts met hunne gebuuren verbonden malkanders quaad af te keeren, levende onder malkanderen zo vreedzaam, dat men zeer zelden van eenig geschil onder hen, en noit van Oorlog gehoord heeft.

Zy zyn doorgaans korter, dan een middelmatig mensch, heel bruyn, en zeer vast gedrongen, en musculeus van lichaam, en byzonder welgeschapen. De Vrouwen zyn van den band des middels tot wat over de knyen met grof Lywaat bedekt, en haar bovenlyf is naakt. De mans dekken met wat grof Doek alleen 't kruis der lendenen met een bocht van 't zelve tusschen de beenen door, voerende alle Pyl en Boog, en welker Pylen met yzere Pennen en van lichte Bamboeze Schachten, gelyk hunne Bogen van oude uytgebrande Areek-Boomen zyn, staande op 't een einde van vele dezer Boogen een Yzere Spits, die hen voor een Piek diend, als zy den Boog ontspannen, dewelke dan wel 9 a 10 voeten lang is.

Wy-[...]oog [...] Ook hebben zy een zeer schoone manier om den Boog af te schieten: want door de lengte des zelfs, planten zy 't onderste einde tusschen den groten en naaste teenen van de Linkervoet in de aarde, zetten 't rechterbeen agter uyt, en de Pyl horisontaal op de hoogte van hun gezicht, komende recht op 't midden van den Boog, wiens lengte, gespannen zynde, hier uyt kan afgemeten, en geoordeeld werden, hoe kragtig op die wyze kan geschoten werden. Ook zyn zy zo snel in 't loopen, dat zy, met hun drien een Hert of Eland op 't spoor hebbende, het onmogelyk voor de zelve is om te ontkomen, waar door zy gansch geen gebrek lyden, en in grote vryheid zeer gelukkig leven, om dat zy weinig van nooden hebben; alzo zy maar zeer kleene Consumptie in grove Kleeden, kopere Ringen, Bekkentjes, glaze Armringen, en andre kleenigheden, hebben; dog de landwaartste moeten ook van die, die naast aan de Stranden woonen, met Zout geholpen werden, waar door 't gebeurd dat zommige Malabaaren, naast aan hen grenzende, en ook de Mooren ontrent Batticalo met hen handel in Kleeden, Zout, &c. dryven, welke zy tegen Areek (of Pinang) Honig, Wasch, gekloofde Planken, en andre Houtwerken, Luypaarts-Vellen, Yzer, Crystal, en andre dingen, in hunne Bosschen vallende, verruilen; hoewel eenigen, naast de Batticaloze Landen, nu ook al Geld, zo wel van Goud, en Silver, als van Koper leeren kennen, zynde wel 't meest op Goud, als op een Heiligdom, gezet.

Wat Waaren hier getrokken werden.

Van hunnen Godsdienst valt weinig te zeggen, dan dat zy, als de Cingalezen, de hoge Boomen, Bogas, en van de onze Pagood-Boomen genaamd, met een steenen voet rondom opzetten, en daar Lampen voor opsteeken, zonder dat daar oit eenige Beelden, of andre Ceremonien, gezien werden.

Hun Godsdienst.

Zo iemand eenig gevoelig ongelyk geleden heeft (want over geringe zaaken zullen zy niet klagen) die verdient voor hun Opperhoofd (hoewel zy nog mindere Opperhoofden hebben, voor welke zy veel zaaken afdoen) gebragt te werden, neemd de klaager een groenen tak van een boom, en gaat daar mede onder dezen Boom staan met 't aanzicht na de wooning van hun Opperhoofman gewend, die altyd dicht by een van deeze Boomen woond, alwaar hy zomtyds 2 a 3, ja 6 a 7 dagen blyft stil staan, zo hem de redenen niet eer afgevraagd werden van zyn klacht; en daar blyft hy zo lang tot al de bladeren van dien tak verdort zyn, en beginnen af te vallen, en dan nog niet verhoord zynde (waar van egter maar 2 a 3 voorbeelden zyn) is 't hem geoorloft dien Hoofdman te vloeken, zyn tak tot een getuige in de Aarde te steeken, en zyn eigen Rechter te zyn, of onder een ander Hoofdman over te gaan; maar doorgaans

A. 1675. gaans werden die Klagers ten eersten verhoord, terwyl de tak nog groen is, en hen zonder uytstel recht gedaan, als zy hun zaak, daar noit iet aan feild, bewyzen.

En zeldzame wyze van klagen over Ongelyken, en Aard.

Dus klagen zy altyd over hun Meerder (waar aan blykt, dat het geen schreeuwers nog kryters, gelyk de kakelende en snappende Malabaaren, zyn) en betoonen anders doorgaans zeer stille en vreedzaame menschen te zyn, van welke egter voor ons metter tyd wel zeer goede en stoute Lascaryns en nutte Onderdanen zouden konnen groejen, te meer, dewyl zy zich zelven rekenen van een en 't zelve Geslacht te zyn, geheel anders als de Cingaleesen en Malabaaren, die in honderden van hooge en laage geslachten, gelyk de Hooge weer byzonder bevoorrecht zyn, terwyl andre onder hen minder dan Slaven en honden geacht werden, hoedanige onder de Malabaaren de Parrias, Poelias, &c., en onder de Cingaleesen de Rodias, Pannias, en andre zyn.

Weten van geen Castas.

In tegendeel rekend de minste dezer Beddas zich zoo hoog van bloed als de grootste Hoofdman, gelyk zy ook met malkanderen allen arbeid doen, en nergens eenigen afkeer van toonen, dan van vuilen of onreinen arbeid, en om imand met een Andol of Palankyn op de schouderen te dragen; dog maken geen zwarigheid om alle andre dingen, 't zy met of zonder Draag-stokken, op te nemen.

Om de zware Balken tot de naaste Rivier in de Batticaloze Landen aan te sleepen; heeft de Commandeur de *Graeuwe* groote moeite aangewend, zonder dat hier toe giften of gaven hielpen, weshalven hy een andre weg moest inslaan, met hunne Land-Wetten overeenkomende, om dus wat meer overreding onder hen plaats te doen grypen.

Zeldzame List van de Heer de Graauwe, om hen tot Werken, en 't Sleepen van Balken te brengen.

Daar op ging hy zich ontkleeden, en ging alleen met een Kleed om zyn onderlyf in 't Bosch neerzitten onder een Boom, latende 't hoofd en zyn lang ongekamt hair over zyn aanzicht hangen, blyvende dus afgezonderd van al ons Volk zitten, zonder te willen spreken tot op den avond; schoon deze Beddas een geheelen dag al gevraagd hadden na de reden van dien. Eindelyk zeide gemelde *de Graeuwe*, dat zyn nood hen te klagen hem niet helpen kon, en dat zyn leeven in 't uyterste gevaar was, en verlooren ging, zo hy niet geholpen wierd, waar op zy, 't zy door medelyden, 't zy door eenigen Regel van hun bygeloof (dat wel 't naast te gelooven is) bewogen zynde, verklaarden, zoo zy hem helpen konden, dat hy hen mogt gebruiken, waar op de Commandeur weer antwoorde, dat 'er last van den Admiraal was, zo dat jaar geen 1000 Balken op Colombo gebragt wierden, hy zyn Kop moest verliezen; waar op zy aanstonds aan den arbeid peurden; en in dat Saysoen over de 800 Halmeinelle Balken uyt het Bosch na de Rivieren sleepten. Ook waren zy nu al zo verre gekomen, dat zy dezen *de Graeuwe* met zyn Palankyn door 't Bosch droegen, weshalven van hen; zoo wy maar goede middelen daar toe gebruiken, nog veel goeds te wagten is; dog men moet wel bezorgen, dat geen ruwe of haastige menschen over hen gesteld werden, vermits zy niet willen gescholden nog geslagen zyn. Ook houden zy geenzins van leugenen, of verraderyen; maar zyn grootmoedig, stout, en oprecht, weshalven zy in deugd (gelyk ook in de sterkte hunner lichamen) de Cingaleesen en Malabaaren zeer verre overtreffen.

Of nu de Cingaleesen, zoo de oude oorspronkelyke dezes Lands, als ook andre, in 't geheel, of wel voor een gedeelte (gelyk niet onwaarschynelyk is,) uyt deze Beddas voortgesproten zyn, is onzeker; dog de Cingaleesen zelfs stellen zich hier tegen, zeggende dat zy van een ander Land hier overgekomen zyn, waar af zy de Historie in schrift hebben, behelzende, dat voor eenige duizend jaaren een Prins van groote vroomheid (hoewel andre zeggen om zyn ondragelyke ondeugd) uyt de Landen van Tanassery daar zou aangedreven zyn, die zich in dat Ryk tegen zyn Vader en alle zyn Broeders opgesteld, en groote daaden verricht hebbende, eindelyk gevangen wierd, en om zyn grote kloekheid in de Wapenen, en dat hen by een oude voorzegging een Souveraine heerschappy belooft was, van al 't volk verbeden wierd, waar op zyn Vader belastte hem, en eenige duizend van zyn Medestanders in Vaartuigen te stellen, op den tyd, dat de Wind aflandig was, zonder dat hen zeilen, riemen, roer, of iet diergelyks, mogt medegegeven werden, maar wel hunne Wapenen, en Spyze voor eenigen tyd om met hunnen Prins dus aan de Fortuin, en 't Orakel, over hem uytgesproken, overgegeven te werden, welke dan eenigen tyd op zee gezworven, en al veel der haaren verloren hebbende, eindelyk met dezen hunnen Prins omtrent den Berg van Tricoenmale, en met 1800 a 2000 mannen quamen aan te landen; alwaar zy, op de wal treedende, geen goede menschen, maar, volgens het zeggen der Cingaleesen, wel

Delineavit. *Dirk Jongman. sculps.*

A. 1675. wel veel gedaanten van Veldduivelen, of, anders na waarheid, ongeregelde en quaadaardige menschen vonden, die alles verslonden of doodsloegen, wat daar van buiten aanquam.

De Prins, en zyn overgebleven volk, hier af onkundig en uytgehongerd, nam zyn weg Landwaard in, maar vond in 't eerst niets tot zyn hulpe; dog eindelyk in een groot Veld uytkomende, daar goed water was, zond de Prins 100 van zyn Volk, om 't Land verder te ontdekken; dog deze quamen op den bestemden tyd, niet weder. Daar op zond hy nog een andre troep uyt, die ook niet weerquam; waar op hy toen met de rest van zyn volk die eerst zelfs ging opzoeken; dog vond ze niet; maar wel een jonge schoone Vrouw, die drie Borsten nevens malkanderen had. Deze was een Tooveres, of, zoo de Cingaleesen dit verklaren, een heerscheres over deze Landsdouwe, en die door Toverkonst, Spooken, en Veld-duivelen wist te Regeeren. Hy vraagde dezelve na zyn volk, dog zy zeide, dat die 'er niet meer waren, en dat hy en de zynen ook wel haast zouden verdelgd werden; waar op de Prins zyn Zwaard trok (dat hem door 't Orakel gegeven, en tegen alle Duivelsche machten bezworen was,) vattede haar by de kop, en dreigde haar te dooden, zo zy hem zyn verloren volk niet weer bestelde. Dit stond zy hem toe, mits dat hy haar Trouwen en noit verlaten, en dat hy dan den grootste Heer des Lands, om zyne vroomheid, groote kragt, en om de deugd van zyn zwaard, werden, en dan ook al die Spooken en Veldduivelen verdelgen zou.

Die een Toveres met drie Borsten ontmoet.

Welke hy Trouwd.

Deze voorwaarde nam ook de Prins aan, en Trouwde haar onder diere Beloften van haar noit te verlaten, waar op hy zich in korten tyd meester van alle die Contryen maakte. Hy teelde by haar drie Soonen; dog begeerde toen een andre Vrouw, die de grootheid van zyn Koninklyke afkomst beter pastte, en verzocht van den Naik van Madure zyn Dogter ten Huwelyk, die ze hem ook met een groot gevolg van Dochteren toezond, waar op die eerste Vrouw van hem afscheide, en haare drie Soonen mede nam.

Zyn Soonen uyt haar.

Zyn tweede Vrouw.

Daar op wierden ook alle de Landen verdeeld in verscheide Partyschappen, en de Prins met zyne laatste Vrouw, en zyn volk, verkoren de Hooge Landen, bevorens beschreven, en aan zyn eerste Vrouw met haare 3 Soonen liet hy alle de platte en beneden Landen, daar benoorden gelegen, die om haare groote Bosschen tot nog toe Roene genaamd werden; en die zich tot het Binnenwater van Jaffanapatnam, beginnende van Mangul Corle aan de West-kant uytstrekken, gelyk zy zich van Waluwe aan de Oost-kant des Eylands vertoonen, en alle het Land der Beddas of Weddas langs de zee omcingelden.

Verdeeling zyner Landen tusschen hem en zyn eerste Vrouw.

Dus bleef voor den Prins het hoog Gebergte, en de Landen van Waluwe Westwaard, te weten de Landen van Gale en Colombo, tot aan de Landen van Anewodaire en Putelan over, welkers oude Inwoonders hy alle onder zyne heerschappy bragt.

Uyt hem, en uyt deze Maduréesche Princes, zyn vervolgens de Koningen en Rajas van Cotta, Sitta-vaca, Oeva, Candi, Matale, Curnagel, en meer andre, voortgesprooten, die deze Landen na hun zin verdeeld, en met de naamen, die zy nog voeren, onderscheiden, en ieder in 't zyne oppermagtig bestierd hebben, zonder dat de een over den anderen iets te zeggen had.

Deze Tanasserysche Prins, by veel Vrouwen veel Soonen verwekt hebbende, stelde de zelve al by zyn leven in 't Souverain bezit der Landen, die hy ider van hen toegeschikt had.

Wat men nu hier af te gelooven heeft, is nog zeer onzeker; dog hebbe zelf aangemerkt de gelegenheid van hunne Afgoden met die van Siam, (waar af Tanassery wel eer een Provintie geweest is) van welke zoo die van de manlyke als vrouwelyke Sexe een en de zelve aangezichten, en de zelve grootte, 't zy leggende, 't zy staande of zittende, hebben, terwyl ook de kleener Beeldekens al mede omtrent de zelve staan of zitten, en by de grooten veeltyds met opgeheven en t' zaamgevoegde handen en opgerechte vingeren zich even zoo, als ik dat in Siam gezien heb, vertoonen.

Gel[ijk]heid Siam en C[in]galee[sche] Afg[oden].

Ook zeggen de Cingaleesche Sjangatars, dat een zeer H. Man, diens voetstap nog op Adams Berg te vinden is, uyt het O. (op welke streek Tanassery in opzicht van Tricoenmale legt) op Ceylon aangekomen is, die hen hunne Cingaleesche Wetten op Steene Tafelen in 't Gebergte na gelaten had.

Wet[ten] in St[eene] Taf[elen] den C[in]galee[sen] nage[la]ten.

Deze Heilig had de lengte van 12 voet, zo groot als 2 gemeene Mansvoeten, en de zelve was Bedou Boddon (of Budhum) genaamd, hoedanige verzieringen ik al mede in Siam gehoord, gelyk ik my ook over de grootheid hunner Beelden verwondert heb; dog 't geen dit weder schynd tegen te spreken, is de gedaante van die van Siam, Tanassery en Pegu, de welke alle, met de Chineesen niet alleen eenerley Afgoden,

Da[t] Bud[hum]

maar

A. 1675.

maar te zamen ook platte Neusen, en kleene Oogen, sluik-neerhangend Hair, en idele Baarden, daar alle de Cingaleesen in tegendeel verhevene Neusen, straffe groote oogen, meest alle gekruld schoon Hair en een dikken Baard hebben, zo dat het wel zou konnen zyn, en zeer waarschynelyk is, dat de Cingaleesche Raja's en hunne Geslachten uyt die Landen en uyt de mannelyke Linie afkomstig geweest, maar dat ook dezelve, door hun kleen getal onder 't groot getal der ouder Inwoonders van dit Eyland, der zelver Kinderen of veraard, of zodanig door de tyd veranderd zyn, dat zy na die weinige uyt Tanassery daar gekomen niet meer gelyken, en met de oude en rechte Inboorlingen dezes Eylands in allen deelen overeen komen.

Hoe 't nu met de Drieborstige Vrouw en haare drie Soonen gegaan is, daar af werd zeer verscheiden gesprooken; dog 't komt meest daar op uyt; dat de kloekste en de voornaamste dezer Soonen zig in 't Bezit der Wannische Landen, de ander in die van Batticalo gesteld, en dat de derde den dienst der Afgode bezorgd heeft, waar door hy zyne 2 Broeders in Vrede hield, en van hen zeer hoog geacht, en als een H. geëerd wierd; dog na de Dood dezer Broeders, en na 't aangroejen dezer Volkeren, maakte zich de Wannischen Prins Heer van alle de platte Landen, tot de Landen van Panoa inkluis, na dat hy tot zyn hulp geroepen, en ook gekregen had uyt de Provintie van Tansjaoer (of Tansjouwer) een groot getal van Krygsvolk, die daar na van hem rykelyk, by uytdeeling van Landen onder hen beloond, en voorts by hem gebleven zyn; gelyk ook hunne Vrouwen, Kinderen, en Slaven daar op mede overgekomen, en daar door aan die kant zeer veel Malabaaren voortgezet zyn, gelyk wy in 't verder Verhaal nader zullen ontdekken.

Het is zeer waarschynelyk, dat de Malabaarsche Taal in 't N. deel van Ceylon zeer oud, en ouder dan de Cingaleesche, om de groote nabyheid van Man-Aar tot Rammanacoil, en van 't Eyland Carredive (nu Amsterdam genaamd) tot Caljemeer, is; en dat die al voor de komst van den Tanasseryschen Prins deze Landen 'er geweest zyn, 't geen te meer blykt, uyt de grote overeenkomst en gelykheid van der zelver Zeden, Taal, Schrift, en natuurlyke gedaante van de Inwoonders dezer Noordelyke Provintien van Ceylon, en der vaste Kust; waar uyt wy dan niet anders konnen vast stellen, dan dat de verscheidenheid, die wy tusschen die Weddas, Cingaleesen, en Malabaaren zien, een klaare getuigen is, dat deze drie ook byzondere Volkeren en van byzondere afkomsten zyn, gelyk ook de Malabaaren op Ceylon de zelve Godsdienst en Afgoden hebben, als die van Choromandel, zonder eenige verandering; en de Cingaleesen weer andere Afgoden, die voor 't meerendeel ook andre naamen hebben, en gelyk die van Tanassery, en Siam hunnen Koning als een God eeren, en hem met gevouwen handen, plat op 't aangezicht ter aarde leggende, aanbidden, even zo doen ook de Cingaleesen, daar in tegendeel de Malabaaren, die Vrygeboornen zyn, hunnen Koning al staande met de handen te zamen gevoegd, en zo voor het Voorhoofd gebracht zynde, driemaal groeten, en voorts met een vrymoedig aangezicht toespreeken; om welke reden ook de Malabaarze Koningen meest altyd tegen de Cingaleesche Raja's in Oorlog geweest zyn, om dat ze van de zelve altyd door trotsheid eerst aangevogten, en genoodzaakt wierden zich te verdedigen. Ook zyn de Cingaleesen van ouds her van een hoogmoediger en Oorlogszugtiger aard, dan de Malabaaren geweest; dog de Malabaren zyn daarentegen weer veel zedelyker, verstandiger, en ook veel meer tot den Godsdienst en 't bygeloove, dan de Cingaleesen, geneigd, zoo dat zy door hun groot beleid en grooter macht van volk, magtig geweest zyn de Cingaleesen altyd te wederstaan, en Meesters van de Landen, die zy bezitten, te blyven; ook kan men ten deelen nog aan 't Oude Hof, en aan de groote onbemuurde Stad Annaragiepoere, zien, hoe byzonder magtig de Malabaarze Koningen op Ceylon geweest zyn, als mede aan de groote Tanken (van de welke 'er veele met hard-steen rondom bemuurd, en 3, 4, en 5 uuren gaans in 't rond zyn) hoe grooten magt van menschen 'er aan de Noord-kant van Ceylon moet gewoond hebben. Ook is 't onfeilbaar, dat al het Land van Cotjaar in 't O, en van Calpentyn in 't Westen dwers over, tot het Eyland of 't binnenwater van Jaffanapatnam toe, dat voor een groot stuk 't Landschap van de Wanny in zich begrypt, met Zaeilanden bebouwd, en vol menschen geweest is, waar af de Malabaaren in de byzondere Beschryving van de Stad Anaragiepoere zekere Historie verhaalen wegens een groote straf, dit Land door de Rotten overgekomen, die in weinig dagen alle de Neli (of Ryst) huizen, en alle den voorraad van 't Koorn, en de verdre levensmiddelen opaaten, waar op een droogte van drie jaa-

Aard der Malabaaren en Cingaleesen.

A. 1675. jaaren volgde, door welke alle Tanken geledigd, en 't nieuw Gezaey verstikt wierd, het geen in die 3 jaaren zulk een grooten hongersnood en sterfte onder de menschen veroorzaakte, dat het gansch Landschap hier door als verwoest lag, gelyk het ook tot heden toe niet weer tot zyn verhaal heeft konnen komen, blykende ook daar by, dat men hier nu het zestigste deel der voorige menschen niet heeft.

Wanneer de Malabaaren hier zig na Jaffanapatnam begeven hebben. De Malabaarse Raja, in die tyd levende, begaf zich toen van daar na 't Eyland van Jaffanapatnam, alwaar hy en zyn Geslacht uytstierven, en de Inwoonders een Rammanacoilsen grooten befaamden Bramine tot hunnen Koning ontboden, die ook met een getal Belales, en andre dienstbaare Geslachten, tot hen overquam.

Een Bramine hier Koning geworden. Deze Bramine begon de Wannische Landen weder met Inwoonders te versterken, en zyne Landvoogden over de Provintien te stellen, en in 't byzonder over Tricoenmale, en Cotjaar stelde hy een Bramine van zyn Geslacht, die men zegt dat zo oud geworden is, dat het ongelooffelyk schynd, en dierhalven hier ook verzwegen werd, alzo hy wel 3 Raja's overleefde, die over de honderd jaaren geregeerd hadden, en die daarom door last van den naastvolgenden vierden Raja (die zyn Hof te Jaffanapatnam hield) wierd vermoord; hoewel anderen met veel meer schyn van waarheid zeggen, dat hy van die van Cotjaar, om zyn straffe en booze Regeering, by de Pagode op den Berg van Tricoenmale doodgeslagen is, maar weinig te vooren, eer de Portugeesen bezit van Tricoenmale namen, welke toen ook op Jaffanapatnam al verworven hadden een Kerk te bouwen, die, naderhand in een Casteel veranderd zynde, zoo wierd de laatste Jaffanapatnamsen Raja van de zelve Doodgeslagen, en 't Landschap Wanny, d' Eylanden Jaffanapatnam, en Calpentyn, mitsgaders Tricoenmale, aan de Kroon van Portugal aldus onderdanig gemaakt, van welke het weer door de Nederlanders A. 1658. veroverd is.

't Kasteel der Portugeesen hier eerst een Kerk.

De Mooren hier beschreven. Wat nu 't Geslacht der Mooren, Chioli's genaamd, betreft, zy zyn een zeer trouwloos volk, afkomstig van de Samorynze Malabaaren, van een zeer veracht en gering Geslacht, en die in oude tyden, door 't verkeeren met de Turken uyt Bassora en 't Roode Meir, Mohhammedaanen geworden zyn, gelyk deze ook de gansche Kust van Indiën, Cormandel, Malakka, &c., voor de komst der Portugeesen in Indiën bevoeren, en hun booze Secte door gansch Indiën, en alle de Eylanden des zelfs, met het uyterste vermoogen voortplanteden, en die met deze Turken ter Zee, alles wat zy maar krygen konden, wegroofden; dat zy ook zelfs in de latere tyden nog zodanig doen, na dat de Turken door de Portugesen uyt Zee geslagen waren, dat veele Volkeren zedert hier door niet weinig schaade geleeden hebben. Deze zyn metter tyd zodaanig vermenigvuldigd, dat zedert de geheele Kust van Indiën, en een groot gedeelte van Choromandel en Ceylon, daar mede vervuld is, gelyk zy ook onder 't gebied van de Landheeren, de Zeestranden op veel plaatzen ingenomen hebben, hoewel zig die nu niet meer met diergelyke Rooveryen ter Zee erneeren, maar van den Koophandel, en meer andre middelen, nu bestaan, hoewel zy, als de Joden, nu byna nergens eenig eigen Land, of een eigen en souvereine Jurisdictie hebben, en meest onder de bescherming van de Malabaaren (daar zy egter nog al zeer veel onder van den Roof leeven) en voornamelyk in die van den Samoryn van Collatry, en Noordwaard tot de Landen van Swapanaik of Canara, leven, dog welke meest van den Koophandel en Zeevaart bestaan, gelyk ook veele der zelve zich op Tegenapatnam, in de Landen des Teuvers op meest alle de Zeehavenen in een groot getal (waar onder de meeste Peerlduikers zyn) en voords tot Nagapatnam, Trangebaar, Trimelevaas, Carcal, en zo verder N. waard tot Portenova, Coreloer, Tegenapatnam, en Paliacatte ter nedergezet en uytgebreid hebben, van waar de zelve ontrent voor honderd jaaren al mede door hun sterke Zeevaart ook op Ceylon overgekomen zyn, hebbende in dien tyd ook nog hun oude Vyandschap der Turken tegen de Portugeesen behouden, het gene zy ook van tyd tot tyd, zoo als uyt de Geschiedenissen der Portugeesen blykt, aan hen alomme betoond hebben, vervolgende malkanderen om de Profyten des Koophandels zeer vinnig, niet alleen op Ceylon en Malabar, maar zelf ook tot in de Golf van Persien, en tot in 't Roode Meir.

Van dit Geslacht nu onthoud zich ook een groot deel op Ceylon, voor al in de Landen van Caliture, Alican, Gale, Mature, en voorts ook ten grooten getale tot Batticalo, en nog meer tot Cotjaar, daar de Choromandelsche Chittis hen zeer vervloeken en in de weg zyn, gelyk mede 3 a 400 huisgezinnen tot Jaffanapatnam, alle de welke zig met den Koophandel op Malabar, Madure, en Choromandel erneeren, en in zoo vasten Vriendschap met de Malabaren, en andre daar benoorden in de Landen

den van den Samoryn, en Collatry, houden, dat zy als een en 't zelve Volk met malkanderen verbonden blyven, en malkanderen in de Zeevaart zoo weten te verstaan; dat zy daar door hoe langer hoe grooter werden, het welke den Samoryn, Collatry, den Teuver, den Naik van Madure, en andren, wel eens te laat mogten gewaar werden, en daar by ontdekken, wat adder zy in hunnen boezem voeden, zynde op Cananoor al zo verre gevorderd, dat de Landvorsten hen genoegzaam moeten ontzien, door de grootheid en 't bewind dat Adersjah, en zyns gelyken, zich al beginnen aan te matigen.

Dit zyn de vier Volkeren, die men buiten onze Natie, en eenige overgeblevene Portugeesen, benevens een vermengzel der zelve, Mistiçen genaamd, hier op Ceylon vind, en welke nu op driederley wyze bestierd werden.

De eerste en voornaamste Regeering is op de Naam der E. Nederlandsche Maatschappy, welke met een volkomen recht oppermagtig gebied over 't Eyland van Jaffanapatnam, de Wanny, Tricoenmale, Batticalo, en Cotjaar, en voords van daar dwars over al het Land Westwaard tot Calpentyn, inkluis, of zoo verre deze Landen van de Malabaarze Raja's van over ouds her oppermagtig bezeten, en namaals by verovering der Portugeesen tot de E. Maatschappy overgebragt zyn.

Alle de Inwoonders dezer Landen hebben ider aan zyn kant eenerley Taal, Zeden, en Godsdienst, dog afgezondert van de Beddas; en alle die voornoemde Inwoonders, zo Cingaleezen, Malabaaren, en Mooren, als Buitenlandze Vreemdelingen van de Overkust van Choromandel, welke zig in die voornoemde Landschappen onthouden, staan onder 't gebied der E. Maatschappy.

Hier by mag vryelyk gevoegd werden al 't laag Land, daar bezuiden gelegen, als daar zyn de Landen van Panoa, de Zout-Pannen, Waluwe, Mature, Gale, Colombo, Nigombo, en een groot gedeelte der 7 Corles, alle de welke door kracht van Wapenen den Portugeesen door ons afgenoomen, by Hypotheecq aan de E. Maatschappy verbonden, en door de groote Tiranny der Bovenlanders ons toegevallen zyn, en zo Oppermagtig door de E. Maatschappy, als de andre Landen, bestierd werden.

De tweede wyze van Regeering kan men zeggen dat nog is by de booze en gruwzame Bovenlanders, bezittende Oppermagtig, zo lang Raja Singa nog leefd, het Hoog Gebergte, bevorens beschreven, door de Cingaleezen bewoond, en aan een gedeelte der 7 Corles gehecht, welke tot groote schaade der E. Maatschappy nog onder de booze Regeering dezer Bovenlanders verbleven, en daar door tot groote Elende vervallen zyn. A. 1675.

De derde wyze van Regeering hebben de Beddas, die, om hunne groote verdeeling en Vryheid, die ieder in zyne verdeelde Bosschen heeft, en volgens welke zy na hunne oude Gewoonte en Zeden leven, wel een Democratie, of Regeering des Volks, in tegenstelling van die der Monarchen, of Alleenheerschers, genaamd mag werden.

Buiten alle deze heeft men hier noch een deel zamen gerot Volk in 't Bovengedeelte der Mangul Corle, en de naast daar aan grenzende Dorpen, die zich hier van allerley verloopene Geslachten, zedert het verval van Raja Singa's Regering, hebben beginnen neder te zetten en by een te vergaderen, en in die zelve Vryheid, als de wilde Beddas, beginnen te leven, en die ook onze Reizigers, dwars van Batticalo door deze Landen overkomende, veilig en vreedzaam laaten voorby- en doortrekken, behalven dat zig nog op verscheide plaatzen, ontrent de woeste Wildernissen, veel Vlugtelingen en verloope Schelmen, die een Roovers leven beginnen te leiden, onthouden, hoedanige zig, door 't groot verval van Raja Singa's Regeering, metter tyd op meer Plaatzen zullen openbaaren, zo wy alle de laage Landen niet tydig in bezit neemen, en voor al ons van het gedeelte der 7 Corles, dat aan 't bezit der laage Landen nog ontbreekt, meester maken.

Het Eyland Jaffanapatnam is in vier Landschappen verdeeld, Welligamme, Warmoratie, Timmeratie, en Pachelipali, dat het Zuidelykste is, genaamd. Deze vier Landen, (en voor al het eerste) zyn zo vol volk, dat geen Land op Ceylon daar by te gelyken is, ontstaande uyt de Vrugtbaarheid, en ook uyt de zekerheid, welke de Zee, en 't groot Binnenlak, aan de zelve geeft, door welke het van 't Eyland Ceylon afgescheiden is. Jaffanapatnam.

Ook heeft het in den drogen tyd aan de Zeestrand maar eenige smalle passen, die door den regen, in dat Moesson, meest jaarlyks geopend, en in den droogen tyd van de Zee weer toegeslagen werden, zoo dat 'er in geen Boskens, Vagabonden &c. ergens, dan over deze passen, konnen binnen komen, die daarom altyd met wagten bezet zyn: waarom ook die Malabaarsche Rajas, na dat Amaragiepoere zo elendig eerst door de Rotten, en daar

A. 1675. daar na door droogte en hongers-nood geplaagd en verwoest was, hun verblyf hier genomen hebben. Egter kan dit Landschap van de Zeekant in 't Zuider Zayzoen van deze passen af tot Parerituure (by de Portugeezen Punto das Pedras genaamd) toe, lichtelyk met Cattimarauwen, en andere kleene Vaartuygen, aangedaan, dog ook het aanlanden van eenige en verdre vyandelykheden belet werden. Aan de hoek van Parerituure, legt een hegt Waterpas, tot op 10 vadem diepte in Zee, van agteren met een sterke Reduit, Landwaard ingesloten, en verzekerd, en varen de Scheepen, hoe groot ook, tot binnen een musquetschoot onder dit Waterpas, daar zy verzekerd leggen, en nog beter onder de Waterpassen, gehegt aan 't Nieuw Kasteel by Cangienture, 2 mylen bewesten Parerituure, daar men tusschen beyde die Waterpassen 4 vadem water en goede stekgrond heeft; weshalven hier geen vreemde Scheepen konnen genaken, zonder aanstonds in de grond geschooten te werden, om dat die twee waterpassen voor de Scheepen over malkanderen met hun kanon konnen bekruyssen, behalven 't kanon, dat recht van voren de vyandlyke Scheepen kan toegedreven werden. Dit nieuw begrip werd jegenwoordig zonder naamweerdige lasten der E. Maatschappy allengskens voltooid, alzoo wy de Steen, Kalk, Brand,-Timmerhout, en alle andre stoffen, mitsgaders de Arbeyders uyt de dienstbare geslagten, om niet hebben, en alleen maar eenige Metselaars en Timmerlieden, Dagloonen genieten, en zoo men alleen jaarlyks een Punt en zyn Guardyn opmaakt, zal 't zelve in 5 Jaaren wezen afgedaan; zynde een onverwenschelyke gelegenheyd, om dat de Scheepen 't geheel Zuyder Zayzoen daar binnen een musquetschoot onder d'opperwal in zeer slecht water leggen, en de Hoeker en groote Chaloepen, aan een steenen Hoofd zullen konnen laden en lossen; waar by jaarlyks veel meer (buyten 't groot gemak van lossen en laden, en de verderen arbeyd, tot nog toe daar aan vast) zal konnen gewonnen werden, dan nu voor 't nieuw Kasteel werd uytgegeven; want alles, wat nu na 't nieuw Kasteel gevoerd werd, en maar van eenige weerde is, moet 5 à 6 uuren verre over Land gedraagen, of anders tweemaal in kleene Vaartuygen overgescheept werden, om de ondiepte der Binnenwateren, en de afgelegenheyd van 't oud Kasteel, waar door alle natte en drooge Provisien, Koopmanschappen, Gereedschappen &c. dat gestoolen kan werden, zeer verminderen, en in 't uytleveren en ontfangen beschadigd werden. Om al welke en meer andere redenen 't oud Kasteel voor onnut gehouden, en een ander van een beter gelegenheyd in de plaats noodig geoordeeld is, alzoo het Oude groot van lichaam, met lange guardynen, zeer kleene en mismaakte Punten, en zeer zwak van gebouw, en nergens by na met kalk gemetzeld, dan daar het wilde instorten, en hier en daar geholpen is. Ook zyn alle de Pakhuyzen, Gebouwen, en Woonhuyzen &c. zo bouwvallig, dat die egter zouden hebben moeten herbouwd werden, gelyk ook de Punten in al het verdere, waar aan zoo veel werk en kosten, als aan een nieuw Kasteel zouden geweest zyn, en dan bleven de voorige aangehaalde ongemakken nog in de zelve nadeelige staat, om van daar de Goederen af te haalen, behalven dat de stand des zelfs onbequaam was, om 't Land en ons Volk te verzekeren, 't welk men voor al van een Vastigheyd behoord te hebben, alzoo zy met dat oogwit gelegt werd.

Nuttigheid der Nieuwe Vesting by Cangienture.

Men zou konnen denken, hebben de Portugeesen dan, die wel 140 a 150 jaren voor ons op Ceylon geweest zyn, zulken zwaar Kasteel, zonder een goed overleg van de goede Situatie der plaats, dan daar maar zo gelegt; dog men moet daar op alleen dit zeggen, dat ons klaar blykt, dat zy dat zeer qualyk daar geplaatst, en dierhalven groote reedenen gehad hebben, om een beter stand voor een beeter en Nieuw Kasteel te zoeken. Ook schynen zy genoodzaakt geweest te zyn dit hier in die tyd zo maar henen te bouwen, om zich tegen den Koning van Jaffanapatnam, die zy verdryven wilden, te stellen, en hem door dit Kasteel te dwingen: want zo ras zy ontrent het Jaar 1580. van den Malabaarzen Raja op Jaffanapatnam verkregen hadden de Franciscaner Kerk te Bouwen, trokken zy daar zeer loos een wyd uytgebreid vierkant rondom, en hebben daar na op de twee kruishoeken een Rondeel 'er aangebouwd, waar door alle de zyden konnen bestreeken werden, waar op zy, dit verder met Geschut voorzien hebbende, op een onverwagte morgenstond den Raja (zo my van Oude Jaffanapatnammers verhaald is) met zyn Vrouwen, Kinderen, en zyn gansch geslacht om 't Leven gebracht, en dus dat geheel Land zich onderworpen hebben, weshalven dit Kasteel voor hen tegen allen aanhang dezes Konings en tegen de Inlanders over sterk genoeg was, alzo zy toen noch geen gedachte of vreeze voor ons hadden, en te meer ook, alzo men niet, dan met kleene en vlotgaande Vaartuigen, daar aankomen kon, en 't Land op zyn minst drie uuren

uuren van de naaste Zeestranden afgelegen, en dus van alle hulp te water en te Land afgesneden, behalven dat het ook geen versch water binnen zyn muuren had, waar door het by een Belegering ten eersten van alle hope van Ontzet versteeken bleef. Uyt alle welke redenen klaar genoeg blykt, dat dit Kasteel diende verplaast, en, daar 't nu gelegt is, begrepen te werden aan Cangienture, bevorens beschreven.

Het heeft 5 punten van een Regulieren 12 hoek, zynde wat ruimer dan 't oud Kasteel, en van versch water binnen zyne muuren voorzien, behalven dat het ook (zo wy het te water al niet konden ontzetten) niet langer dan 't Zuider-zaisoen te water zou konnen bezet werden, om dat 'er van den 18 a 20 October tot den 31. Januari zulk een zware branding tegen den Oever staat, en zulk een gevaarelyke Laagerwal, dat geen scheepen nog vaartuigen het daar konnen houden. Men heeft hier ook nog zeer veel goede Steen van 't Oude Fort boven de grond, en ook een groot deel Klipsteen uyt de Gracht, die gegraven werd, dat daar ten minsten de buytenmuuren van konnen opgemaakt, gelyk ook het vordre meest buyten kosten der E. Compagnie kan vervolgd en voltoid werden, waar by men dat schoon Fort voor zeer weinig Geld hebben zal.

Drie uuren gaans bewesten dit Fort, of wat meer, legt het Water Fort Hammenhiel, dat sterk en vast gebouwd is, en 't geen in 't N. de inkomst van het Binnen-water scheyt, en waar aan in lange jaaren niets hoeft verbeterd te werden.

Meer van dit Eyland, UEd. Ed. te zeggen, is onnoodig, alzo UEd. Ed. dit reeds weten; dog geen Land op Ceylon gelykt beter na Holland, dan dit Eylandeken, zynde O. en W. in de lengte 12 a 13 mylen, van 't Rundelan te reekenen in 't Z. O. tot Tancora, op 't Eyland Amsterdam gelegen in 't W., 't geen aan de Zee of N. kant maar met een zeer smallen Pas van Jaffanapatnam legt. Op zyn breedste is 't maar ruym 4 of 4½ mylen in 't voornaamste Landschap van Willigamme, en op zyn smalste, ontrent het begin van Pachelepali, 2 mylen, alle vlak en plat Land, vol Dorpen, met veel aanzienelyke Kerken verzierd, hebbende overvloed van menschen, en Vee, als Koejen, Buffels, Schapen, Bokken, Verkens, Hoenderen, &c., en de Zee, en Binnen-wateren zoo vol Visch, mitsgaders de Bosschen zo vol allerley Wild (waar onder men gespikkelde Herten, Elanden, Reebokken, Verkens, en ongemeen veel Haasen heeft, als ik noit ergens gezien hebbe) menigvuldig Gevogelte, als Paeuwen, Duyven, wilde Hoenderen, Patrysen, Leeuwerken, Snippen, en allerley ander Gevogelte, dat men het niet beter zou konnen wenschen. A. 1675.

Het Land hier is tot den Landbouw zeer vruchtbaar, waar van zich de meeste op Willigamme erneeren, hoewel zy zich ook ten grooten deelen van de Jager- Clappus- en Soorsak-boomen, gelyk de meeste Ingezetenen in de drie mindere Provintien zich, voor al in Pachelepali, zich van de Vrugt der wilde Palmeer-boomen (die zy op verscheide wyzen voor 6 a 7 maanden toemaken) onderhouden, waar door zy, by quade Ryst-gewasschen, noit verlegen zyn, konnende zelfs nog dikwils de behoeftigen in de Wanny, of hunne gebuuren in Welligamme, nog wel wat mededeelen.

Het Landschap Wanny.

In 't Z. van Jaffanapatnam legt het Vrugtbaar Landschap Wanny, hier voor beschreven, waar in men de Oude ruinen der Stad Anaragiepoere heeft. Dit Landschap is al meede vlak, en plat Land, en op veel Plaatzen nog redelyk vol menschen, dog door 't gebrek zeer verwilderd, en vol hoog geboomte, dat meest zeer goed Timmerhout is, en waar onder ook veel Ebbenhout en veel hooge en groote Halmenielle-boomen gevonden werden. Het is zeer schoon en vrugtbaar Kley-Land, en bequaam, om indertyd honderd duyzend menschen te voeden, zynde met schoone Rivieren doorwaterd; dog niet zoo zwaar nog ryk van vloejend water, als de Zuidkant van Waluwe, tot Chilauw, of Anawallandane toe, daar noit water ontbreekt, gelyk in de Wanny, by groote droogte, wel geschied, om welk gebrek te verbeeteren, de Inwoonders in oude tyden op bequaame plaatzen zeer groote en diepe tanken gemaakt hebben, waar van 'er nog veele tot dienst van den Landbouw gebruikt werden, zynde 'er veele verwilderd, en tot Moerassen en Drinkpoelen voor 't wild Gedierte, en byzonder voor de Olifanten, die by duizenden in dit Landschap zwerven, geworden.

Aan de Oost- zo wel als aan de Westkant des Eylands zyn verscheide Havens en Rivieren, bequaam voor Chaloepen, Tsjampans, en diergelyke Vaartuygen, die niet boven de 3, 4, a 5 voeten diep gaan, byzonder de inslop in 't O., daar by nood wel een Hoeker kan in Zeylen, hebbende in de mond by hoog Ty 10, en by laag Water 7 voeten diepte, en die daarom ook schoone Haven genaamd werd, en tusschen de Passen van Patche-

A. 1675. lepali en Tricoenmale, ongevaar 2 mylen buyten de Rivier Calierauw, in de verdeeling van de Batticaloze Commandery, en 5 mylen bezuiden Tricoenmale gelegen is.

De byzondere verdeeling der Wanny zyn velerley, en in dezen tyd daar van nog bewoond niet min dan 10 Landschappen, daar van de Hoofdplaatzen de naam van ider der zelve draagen, hebbende veel kleene Gehugten en Dorpen, ider van 18, 20, 50, 100, 200, en meer Huisgezinnen, de welke nu in 't net door imand beschreven en opgesteld werden, zo als die in de Jaffanapatnamse Kaarten vertoond werden; blykende aan de menigvuldige ruinen, hoe vol menschen dit Land geweest zy.

Dit geheel Landschap staat nu onder de E. Compagnie volslagen, en geeft nog al eenige goede voordeelen, die metter tyd nog zullen toeneemen; ook zyn hier in veel Slaaven van Jaffanapatnam, en andre plaatzen, verborgen, waar door men dit Land nog zoo net in zyn binnenste niet kend.

Wat verder onder Jaffanapatnam behoord. Onder Jaffanapatnam behoord mede de Binnen-Zee benoorden Adams-Brug en de acht bewoonde Eylanden daar in gelegen, strekkende aan de West-kant tegen 't vast Land des Teuvers over, in die Binnen-Zee tusschen Adamsbrug in 't Z., en Caljemeer op de vaste Kust in 't N., alwaar tusschen 't nieuwe Kasteel op Cangienture en voorsz. Pagode in 't Z. en N. van malkanderen niet meer is als 7 a 8 mylen, zoo dat men aan de eene zyde dat Kasteel, en aan de andre die Pagode gemakkelyk zien kan; en dewyl by 't laatste Contract met den Teuver het Oude recht der Portugeezen wat klaarder als het eerste uytgebreid is, zo blykt daar door met eenen, dat dezen N. Inham van Adams-brug af, tot Cangienture en de Pagood Caljeneer toe, zo wel onder onze Jurisdictie staat, als de groote Inham in 't Z. van den Caap Comoryn af, tot Adamsbrug in 't N, alzo alle deze 9 Eylanden onder 's Compagnies gebied staande, en door veel menschen (alle Christenen zynde) bewoond, de heerschappye over deze inbogt aanwyzen, waar op dan nu ook Ordre gesteld is, dat geen Vaartuygen tusschen Tancore, op den Westelyksten Hoek van 't Eyland Amsterdam, en de Pagode Caljemeer, zonder Passen van ons zullen mogen varen.

Man-Aar. Onder deze Eylanden is het voornaamste Man-Aar, dat in 't O. een goed deel van Adams-brug, tot aan het sand, dat Adams-brug genaamd werd, maakt, lang zynde omtrent 5, en op 't breedste niet meer dan 2 myl, en hebbende 2 doorvaarten, een in 't O; daar het van 't Eyland Ceylon met een smalle Kil gescheiden is, en voorts met een wyd moeras, daar men wel $1\frac{1}{2}$ of 2 mylen tot de knye toe moet doorwaden, eer men van 't groot Eyland Ceylon tot aan 't Fort op Man-Aar gelegen, overkomen kan. Een andre kil heeft men aan 't W. eynde des Eylands, tusschen Man-Aar, en Adams-brug.

De eerste kil is genaamd Man-Aar, waar na ook 't Eyland genoemd is, en 't geen zo veel als een Sand-Rivier beterkend, alzo Man Sand, en Aar een Rivier in 't Malabaars te kennen geeft. De andre, legt tusschen Adams-brug en 't Westeynde des Eylands, zynde in de eerste op zyn hoogste van 5 tot 7 voeten water, en de andere 3, 4, a 5 voeten; dog is op deze diepte geen staat te maken, door 't gestadig verloopen van 't Sand, zoo wel tusschen Ceylon, als tusschen Adams brug, en Man-Aar, waar uyt dan ook over al blykt, of dat de vaste Kust van India in Overoude tyden hier aan 't Eyland Ceylon vast en maar een en 't zelve Land geweest is, of anders, dat door de Contrarie Z. en N. Zaysoenen de sandagtige grond tegen malkanderen is opgezet, en alzoo een verheven Bank (Adams-brug genaamd) gemaakt heeft; hoewel het eerste 't allerwaarschynelykste is, om dat van Adamsbrug N. waard wel 20 mylen niet dan zeer vlakke gronden, droogten, en veele gebrookene Eylandekens zyn, waar uyt schynd te blyken, dat het Land van Man-Aar tot Ramanacoil, en van daar Noordwaard tot Caljemeer, en 't Eyland Amsterdam, vast laag Land, en aan malkanderen vast geweest is, en dat de Regen met hulp der hooge vloeden, elders een kil door deze laagte gemaakt hebbende, en daar by komende een styve aanpersing van 't Zeewater in 't N. of Z. Zaysoen, en deze kil gevat hebbende, het deel, dat nu Ceylon is, van 't vast Land afgescheurd, en dat alzo tot een Eyland gemaakt heeft, zo dat het wel zou konnen zyn, dat dit deel der Malabaaren, dat wy hier op Ceylon beschryven, al van over Ouds van 't zelve Volk, als nu in Madure en Tansjaoer nog hunne oude Inwooning hebbende, voor deze afscheuring is bevolkt geweest.

De Malabaaren zo wel op Ceylon, als op de vaste Kust, hebben van deze Afscheuring ook een fabuleuze Historie, die hier niet te pas komt, en die meer de geheugenis van zulk een afscheuring aanwyst, dan dat men geloof daar aan kan geven.

Dit

Dit Eyland Man-Aar is voor de E. Compagnie voordeelig, en daarom weerdig geacht, om 't met een goede Fortres te versterken, zynde ook aan de Zuidzyde een noodwendige Frontier voor de Commandery van Jaffanapatnam, en in de tyd der Peerl-Visschery ontrent de Man-Aarze Banken de rendevous van alle beschreven en t'zamengekomen Peerl-Duikers en Kooplieden, en voorts een vermakelyk Eyland, wel van 2000 Inlanders, behalven ons volk en de overblyfzels der Portugeesen, mitsgaders van eenige Parruas en Mooren, die zig met Visschen erneeren, bewoond.

Dit Eyland is eenige Jaaren herwaard met groote droogte bezogt geweest, waar door wel de helft van 't Hoorn-Vee gestorven is, en veel Vrugtboomen verdord zyn, tot groote schade der Ingezetenen, en der E. Compagnie.

Met de Fortres van Man-Aar hebben wy veel moeite gehad, eer die in staat van verdediging heeft konnen geraken, om dat wy getracht hebben 't Buytenwerk met zooden te bekleeden, die door haare sandagtigheid geduurig instortteden, zo dat wy 't eyndelyk met Steen hebben moeten verzekeren, gelyk 't reeds zo al meest voltoid, en met een Gracht van 120 voet faucebraey en over de gracht met een bedekten weg voorzien is, en zal aan de gevulde explanade in korten tyd mede voltoid zyn. Geen Dagloonen, nog Bouwstoffen werden daar betaald, alzo die alle, na 't verdryven der Franschen, afgeschaft zyn.

De andre 7 Eylanden, te weten, Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn, Enkhuizen, en Leyden, leggen op een rey by malkanderen, naast de Provintie Welligamme gestrekt, daar van de minste een, dog Leyden en Amsterdam twee Kerken hebben.

De Ingezeetenen van Jaffanapatnam zyn Christenen, en de Kerken zo verdeeld door 't geheel Land, dat de Predikanten na de verdeelingen zeer gemakkelyk hunne Visite konnen doen.

Hier mede dan van de Landen der Commandery van Jaffanapatnam afstappende, gaan wy tot die der nieuwe Batticaloze Commandery over.

Deze neemd haar begin met de Rivier Palaveca, ontrent 6 mylen benoorden het Fort Tricoen-male, (aan de Buiten-kust of O. kant van Ceylon) makende het Zuydelykste gedeelte van 't Landschap Wanny, hoe verre ten tyde der Malabaarze Raja's zoo wel, als der Portugeesen, die over Tricoen-Male 't bevel hadden, haare Jurisdictie bepaald was.

Van hier tot Tricoen-male is 't Strand wat minder bewoond, dan van daar Noordwaard tot het Eyland Jaffanapatnam, en dat om de Oorlogen voorhenen met de Portugeesen om Tricoen-male gevoerd, namaals om de Verwoesting en 't verlaten deszelfs, en nu laatst is 't volk tusschen de Rivier Palaveca en Tricoen-male met de overkomst der Franschen, en de geschillen, die wy met hen gehad hebben, nog al meer Landwaard in verloopen; dat egter dagelyks beter werd, zedert wy viermaal de Regeering over de Inlanders op ons genomen hebben, waar van nu al verscheide voorbeelden waren, dat zich de Hoofden dezer Volken aan ons onderworpen hadden, met verzoek dat wy Hoofden onder hen in plaats der overledenen wilden kiezen, waar omtrent wy bevonden hebben dat hier Broederen der Vaders voor der zelver Soonen, gelyk mede de Soonen der Oudste Broeders, voor die der jongste gaan, 't geen door hen van de Malabaarze Bosch-Raaden en Hoofden, aan en overgenomen is, in welker Koningen recht en voetstappen wy getreden en gevolgd zyn, weshalven 't ook noodig is dat wy hunne Landwetten, zo veel mogelyk is, navolgen; hoewel wy anders niet de minste reden hebben om deze zeer kleenhertige Malabaaren te vreesen, maar wel, zo wy anders deeden, dat het Landvolk dan weer meer verloopen zoude, weshalven men hier voor al reekelyke en Landkundige Opperhoofden van nooden heeft, om dat de Malabaren de Hollanders als Goden achten, wanneer zy hen wel Regeeren, hoewel zy ook zeer wel lyden mogen, dat men de schuldige onder hen straft, en zich zeer over de regtveerdigheid van onze Wetten, en bestier verwonderen, alzoo by ons geen aanzien van Persoon geld, dat by de Portugeesen geheel anders was, daar de Armen tegen de Ryken noit Recht verkregen. A. 1675.

Voor eerst nu valt ons van de Heerlyke en onverwenschelyke Situatie van Tricoenmale, het Landeken van Cotjaar en de Landeryen, die daar aan vast zyn, te spreeken, en mag Tricoenmale wel de beste Situatie van geheel Ceylon genaamd werden. Voor eerst, om dat de Berg, daar op den hals, of de scheiding van het vast Land, het Fort, of de Hoofdplaats, gebouwd werd, zodanig gelegen is, dat, het werk eens voltrokken zynde, geen Vyand te water daar aankomen kan, door de ongenakelykheid des Bergs, die rondom aan de Zee legt, zo dat geen Vyand, dan te Tricoen-male.

A. 1675. te Land recht van voren, komen kan; en dewyl de vyand hier op een zeer vlak Veld legt, waar over 't Fort, de Berg, en verscheide hoogten achter het Fort commandeeren, zo konnen 'er ook geen Loopgraven gemaakt werden, of zouden van boven moeten overdekt zyn, alzo die gansche grond voor den Berg, en voor onze Musquetten, Kanon, Schroot, Mortiers, &c. openlegt; en al had de Vyand al een van de Punten in, zoo had hy 'er niet heel veel aan, alzo beide de Punten door een bemuurde hoogte, rondsom als een Kasteel, en met Kanon voorzien, gecommandeerd werden, en die hoogte wierd dan nog weer door den top des Berg gecommandeerd, zo dat het, wel verdedigd zynde, onwinbaar is.

Tot dit Fort zyn niet meer dan 250, of 300 blanke koppen, in tyden van Oorlog, en 'er pas 80 in Vredens-tyd van nooden, alzo zy van voren maar 2 Punten te beschermen hebben, van welke de eene van harde blaauwe Klipsteen, door 't Kanon onkneusbaar, en de andere, al van de zelve Steen, en met een gesloten Guardyn, en een beneeden-wal van 60 voeten, onder handen is.

De ruimte dezes Bergs achter dit Fort is zoo groot, dat daar op reeds 2000 Klappus-boomen geplant zyn, en 'er nog wel 8 a 10000 konnen geplant werden, alzo de Aarde en Lugtstreek daar zeer Vrugtbaar is, behalven dat men 'er ook wel 200 Koebeesten, en 5 a 600 Schapen en Bokken voeden, gelyk ook 't Visschen den Belegerde niet kan belet werden, dewyl zy door den Berg gedekt zyn. Ook konnen de grootste schepen hier langs den Berg komen, en daar aanleggen, daar men in 't Zuider Moesson een Opperwal heeft, en op 24 vadem onder des zelfs beschutting ten Anker komen.

Hier ontrent nu heeft men een zeer schoone Binnen-baey, ontrent een Kanonschoot van het Fort afgezonderd, en die voor alle Vyanden gesloten is.

Dus heeft men rondom Tricoenmale ook het Vrugtbaarste Land van geheel Ceylon, en een Heerlyke (de ruimste) en altyd stroomende Rivier, daarom ook Mawielleganga genaamd, alwaar 3, 4, 5, 6, en meer mylen opwaards (hoe hooger hoe meer) schoon Timmerhout valt, en daar men langs den Oever zeer schoone Zaey-Landen, en Volks genoeg in Vredes tyd heeft, om de zelve te bebouwen, en om Tricoenmale rykelyk te doen bestaan, en om ons volk alleen uyt 's Lands Geregtigheden, en Inkomsten van 't Gezaey te voeden.

De mond dezer Rivier heeft zyn uytloozing pas een groote myl van 's Compagnies Fort Oostenburg, dicht by een der Cotjaarze Spruyten, in de Buytenbaey van Tricoen-male, en dierhalven geheel onder onze bescherming en naby de voorgestelde Timmerwerf binnen de Baey, welke reeds zo verre klaar is, dat onze groote Chaloepen en kleene Jachten daar reeds aangebouwd, en groote Schepen daar gekielhaald werden; en als deze Timmerwerf eens met genoegzaam Hout uyt deze Rivier, en de Batticaloze Landen voorzien zal wezen, zo zal men alles konnen doen, wat ontrent het bouwen der Schepen van nooden is, vooral als 'er ook een Yzersmedery opgericht, en zy van verdre Scheepsbehoeften als Pik, Teer, Touwerk, Harpuys, &c. 't geen men hier niet krygen kan, verzien werd.

Hier valt boven maten schoon en overvloedig Brandhout, waar van men harde Koolen Branden kan, die men, by gebrek van schotze Koolen, tot de Yzersmedery zou konnen gebruiken, dat ten tyde van de komst der Franschen al geschied is.

Bewesten deze Binnen-baey legt nog een groote Baey, dog voor de groote schepen om haare ondiepte onbequaam; dog wel voor groote Chaloepen, en minder Vaartuigen, die maar 6 of 8 voeten diep gaan, waar mede men na de Landen van Tammelegamme vaart, een groot uur van 't Fort Oostenburg, of 1½ uur van 't Hoofd-Fort van Tricoenmale gelegen. 't B[...] Oo[...] burg

Deze Landen houd men onder de Vrugtbaarste dezer Contryen, alzo 'er 't gansch jaar gezaeid, en ingeoegst kan werden, zynde redelyk met volk gepopuleert, dog hebben groote schade van de Franschen in hare Buffels en Koebeesten geleden, welk eerste nu al door 't opvangen van wilde vergoed werd, die met groote troepen over 't geheel Eyland verspreid zyn.

Dit Land van Tammelegamme spreid zich Westwaard uyt tot de groote Tank van Candelay, zynde ten minsten 5 uuren gaans in de lengte, en niet minder in de breedte, en over al schoon Zaeyland, dat nooit meer gebrek heeft, al quam schoon de voornoemde Tank, of 't Lak van Candelay (gelyk nog voorleeden jaar gebeurd, en anders by menschen gebeugen niet voorgevallen is) uyt te droogen. 't L[...] van Tan[...] legam[...] me.

Naast aan de Landen van Tammelegamme volgt het Rivierken Candekar, 't welk gepasseerd zynde, zo komt men by de Rivier Mawielleganga aan de Pas van Patienture, daar men deze

ze Rivier by hoog water kan doorwaden.

Hier passeerd men van de Tammelegamze kant aankomende, van 't W. na 't O., in 't Landeken van Cotjaar, zynde vol menschen, Vee, en Levensmiddelen, en van over ouds een zeer befaamde Negotie-plaats, daar men 80 a 100 Vaartuygen van allerley slag heeft, die van Choromandel met Kleeden en andre Waaren, als Areek, Suyker, Planken, Timmerhout, &c. daar op vaaren.

Dit Land van Cotjaar is een zeer vrugtbaar Eylandje, alzo die Rivier 't aan de Land-zyde, en voorts de Zee rondom omvangt.

Het is vol Dorpen, en over al van vlak Zaey- en Wey- Land voorzien. Waar door het Jaarlyks al mede wel 2 a 300 lasten Ryst voor Choromandel en Jaffanapatnam plagt uyt te leveren.

Het werd bewoond van Malabaaren, Cingaleesen, Mooren, en Chitti's van de Overkust, die hier wel 't meeste bewind hebben.

In dit welgelegen Landeken komen alle de wegen van 't geheel Eyland, zo wel de Boven als Beneden-Landen by malkanderen, om het leven en de trafyk, dat ider een doet welvaaren.

Van Choromandel is hier by 's Konings Tol-Boeken gebleken, dat over de 100000 Pagoden aan Kleeden op een jaar vertold zyn, en 't is wel te denken, dat de minste party van dien aangegeven is, weshalven wy tragten den Handel daar te doen vervolgen, waarom wy een aarden Fort aan de eerste plaats daar men aankomt, en daar de Vaartuygen voorbygaan moeten, by een volkryk Dorp Erkelenchene hebben opgeregt, en nog een Wagthuis op strand in de Buyten-Baey van Tricoenmale, hoewel die schans maar 1 a 2 jaaren noodig zyn zal, tot dat de Handel hier recht zal aan de gang zyn; konnende 't Wagthuis alleen voor de Lascaryns blyven, en dan zal Cotjaar een treffelyke Spyskamer voor Tricoenmale zyn, zynde maar 2 a 3 uuren roejens van Oostenburg, na dat het hard waeyd, of niet, gelegen, hoewel 't ook met een goeden wind in 2 uuren zomtyds van 't Hoofd-Fort kan overgezeild werden.

Tusschen dit Landeken van Cotjaar is een ruime en breede weg dwars over tot Putelan toe, of tot de Handelplaats op Calpentyn, aan 't Kasteeltje der E. Maatschappy, welke by Vredigen tyd met die van Madure, Choromandel, Malabar, &c. (waar van 't geheel welvaren der E. Maatschappy op Ceylon afhangt) zeer groote voordeelen aan de E. Maatschappy geeft, weshalven wy ons van de zelve hoe eer hoe liever moeten zien meester te maken, dat maar by ons te ondernemen, en zeer licht te doen is. A. 1675.

Het Eyland Calpentyn legt aan de W. kant van Ceylon, afgezonderd door een byzondren Zeeboesem vol Banken en Droogten, zo dat geen andre, dan klene Vaartuigen van de vaste wal, na dit Eyland konnen overvaaren; dog tussen alle deze droogten loopt een Kil, daar men met Tsjampans en Chaloepen van buyten kan inkomen, en daar 6, 7, en 8 voeten water is. Zy kromt zich tegen alle deze droogten zo in, dat zy, raakelings aan 't Eyland, voorby 't zelve loopt, zo dat niemand van de Overkust het Land van den Teuver, ofte van de Landen van Madure na Putelan, kan afvaren, of hy moet noodzakelyk dicht langs de Eylanden loopen. 't Eyland Calpentyn.

Op deze plaats hebben wy een net Kasteeltje van Kraalsteen, gebouwd, en te gelyk ook een Hoofd, daar aan getimmerd; waar by dan ook alle Vaart en Handel na Putelan, en van de vaste Kust afgesneden is, een Handel, welke die van Cotjaar nog overtreft, alzo de E. Maatschappy A. 1666. en 1667. voor Tol van een jaar daar af zoo veel getrokken heeft, dat boven alle onkosten van 't Guarnisoen nog merkelyke Winsten zyn overgeschoten. De zelve is nu reeds aan de E. Compagnie over, en zeer wel aan de gang gebracht, en zal groote voordeelen aan de zelve geeven, als zy maar eenige jaaren getrouwe Kooplieden en Opzienders over dien Handel heeft, wanneer men wel haast zien zal, wat voordeelen Tricoenmale en Calpentyn geven; en alzo Cotjaar, en Putelan wel $\frac{3}{4}$ van alle den Areek des geheelen Eylands (om hun goede gelegenheid) plagten te geven, zo is licht te bedenken, hoe veel ons aan die weg tusschen beiden gelegen legt, alzo hy van 't O. na 't W. dwars over aangaande alle de wegen uyt de hooge na de laage Landen, of van 't Z. na 't N. dwars doorsnyd; en als deze weg nu door onze Lascaryns bezet is, zoo zal al den Areek, na beide deze Plaatzen noodzakelyk afvloejen, te weten, die uyt de hooge Landen van den Oostkant des Eylands na Tricoenmale; en van den Westkant en de naastgelegen Corles na Calpentyn, zulks die plaats ook gestadig van de noodige Kleeden, Amfioen, Koper, Speceryen, en andre Koopmanschappen, zoo wel als Colombo en Gale zelfs, zullen moeten voorzien wezen.

A. 1675. Het Eyland Calpentyn kan bequaam in twee deelen gedeild werden, dewyl het zeker gehouden werd, dat het Eyland Carredive benoorden Calpentyn, en 't Noordelyk eynde van Calpentyn onder de Malabaarze Ragias gestaan heeft, en 't schynd dat Navacar de allergrootste affcheiding van 't groot Eyland maakt, alzo 't Eyland Calpentyn hier namaals 350 a 400 roeden wyd, en altoos een Gravet der Cingaleesen geweest is, die 't Noorder van 't Zuider Deel plagt af te sluiten. Het Binnenwater is hier mede op zyn allerbreedst, en 't overige Zuider deel genoegzaam aan 't groot Eyland Ceylon vast, loopende den weg van Putelan na Anawolandane over Calpentyn henen, alwaar 't met een gegraven gracht van Ceylon afgescheiden is, die men tot de Knie toe, en minder in den regen tyd, zo wel als in den droogen tyd, ter plaats daar de weg is, kan en moet doorwaden, om de Moerassen en Zoutpannen te ontwyken, die aan de linker hand (van Putelan, of Palavi afkomende) leggen, en deze grond (die hoog, droog, en hard is) te gebruiken, zynde 't overige deel van Calpentyn van Navacar Noordwaard tot ons Kasteeltje op Calpentyn toe insgelyks schoon, hoog, en vrugtbaar Land, vol Timmerhout, en allerley wild Gedierte, dat op Ceylon valt, als Olifanten, Herten, Elanden, Buffels, Koebeesten, Verkens, Haasen, Steenbokken, &c. alles (door de eenzaamheid, en afgezonderdheid door de Zee) in grooten overvloed, zo dat de Jagers uyt het Kasteeltje hier met een Roer en weinig Honden groot vermaak en gerief van de Jacht hebben.

Zo ook elders op den Aardbodem overvloed van Visch is, zoo is 't hier in dit groot Binnen-water, daar zoo veel Cacabs, Herders, Steenbraessemen, &c. te vangen zyn, dat men jaarlyks heele geladene Tsjampans met Carwaat na Colombo en andre plaatzen plagt te zenden, dat nu ook weder in 't werk gesteld werd.

Men heeft hier wegens de groote Vrugtbaarheid ook allerhande Gewasschen, en Boomvrugten, witte en blauwe Druyven, en verder alles, dat 'er van Buytenlandze Zaaden geplant werd.

'tVerdre Land van Cotjaar. En 't Landschap Tambancarrewarre. Van Calpentyn nu weer na de Oostkant des Eylands overgaande, daar wy't met de Beschryving van Cotjaar gelaten hebben, zo heeft men daar 't Landschap van Tambancarrewarre, een zeer zandige en niet zeer vrugtbaare Provintie, vol zoute Rivieren, staande Poelen, en weinig ander geboomte, dan Kreupelbosch; maar het is rykelyk voorzien van Zoutpannen, zo dat de Natuur hier zorg gedragen heeft om de wederzydze en aangrenzende vrugtbare Landen met de nuttigheid van 't Zout te verryken, grenzende Benoorden aan 't Land van Cotjaar, waar van 't door de Rivier van Mawielleganga afgescheiden werd, en aan de Zuidzyde door de zoute Rivier van Nateoer, in den Inham van Venlo's Baey, zynde dit Landschap meest zonder versch water, en zo vol zoute Poelen, en Moerassen, dat men met zeer kleene moeite uyt de zoute Rivier van Waggene, (die 'er midden door loopt, en zich met veel Spruiten verspreid) zoude konnen doorgraven, en door de Rivier van Nateoer doorvaren tot in de groote Rivier van Mawielleganga, waar van de nuttigheid zo groot zou zyn, dat men uyt de Landen van Batticalo al het Timmerhout binnen door wel 20 mylen van de Z. zou konnen doorbrengen tot in de Buiten-baey van Tricoen-male, pas $1\frac{1}{2}$ myl van de Timmerwerf, die daar reeds opgericht is.

Langs de Zeestrand wel 1 myl verre, ziet men geen Dorpen of Huizen, en zeer weinig menschen; maar 3 of 4 uuren gaans Landewaard in is dit Land beter bevolkt, en vrugtbaar, gaande de weg na Candi (welke uyt Cotjaar aan de Pas van Ratmol zyn aanvang neemd) door dit Land henen by een Dorp, Tambancarrewarre genaamd, daar de geheele Provintie na genaamd is; zoo dat al den Areek hier met Draag Ossen passeeren, en ook de Kleeden Zout, en andre Koopmanschappen, die Landwaard in gaan.

De Commandeur *de Graeuwe* heeft lang aangehouden, om bezit van deze plaats te nemen, dat hem eindelyk is toegestaan, mits daar in met de nodige voorzichtigheid te handelen; 't welk gelyk daar aan niet te twyfelen is, wel gelukkende, zoo is de geheele Zoom des Eylands, buiten de 7 Corles, rondom onder des E. Compagnies gehoorzaamheid, en voorts alles verkregen, dat noodig was om voortaan de Vrugten van onzen bloedigen arbeid te trekken.

De Jurisdictie van Batticalo. Wat verder gaande, komen wy nu aan de Jurisdictie van de Landen van Batticalo, die haren aanvang nemen in 't N., met de voorsz. Rivier van Nateoer, of d' Inham van Venlo's Baey, en eyndigende in 't Z., met de Gravet van Samgam Candi, makende langs den Soom der Zee ten allerminsten een Distantie van 16 Duytze mylen, of voor een redelyk voetganger 24 uuren gaans, en te Landewaard, daar dit Land aan de

de Grenſen der Weddas eyndigd, 5, 6, 7, 8, en 9 uuren gaans, en plagt van Ouds Geregeerd te werden door voornaame Bandares, afkomſtig uyt de voorſz. drieborſtige Vrouw en den Tanaſſeryſchen Prins; dog namaals door onderlinge twiſten en Oorlogen door de Malabaarze en Jaffanapatnamze Koningen, uyt de zelve Stam voortgekomen, overheerd, gelyk hier voor al eenigzins aangehaald is, en de welke nog ontrent den jaare 1500, voor de overkomſt der Portugeeſen, oppermagtig geregeerd hebben; hoedanigen volſtrekte Regeering de Candiſche Koning nooit daar na over hen gehad heeft, dog heeft zig jaarlyks met eenige Schattingen van Waſch, Honig, en andre geringheden, moeten vergenoegen.

De Portugeeſen hebben ook noit verder Jurisdictie konnen bekomen, dan op 't Eylandeken Poelian, daar zy van de Buiten-landze Vaartuigen eenige Tollen en Geregtigheden plagten te trekken, zonder Landewaard in te durven komen, als met groote Magt, waar mede zy echter noit iets verricht hebben, dan 't Land tot hun eygen ſchade te bederven, en een deel volks te verliezen, gelyk het met onze overkomſte in die Landen niet verder bezeeten geweeſt is; dan een ſmalle ſtreek Land, ſtrekkende van 't Eylandeken Poelian tot het Viſſers Dorp Cattencoedereripo genaamd, zynde 3 uuren gaans van daar aan 't Zeeſtrand gelegen, en naderhand, als wy Batticalo aan den Koning van Candi overgaven, hebben wy een zeer droevig Exempel voor ons gehad, namelyk; dat de Koning alle deze arme Menſchen zeer erbarmelyk heeft laaten vervoeren, en hen meerendeel heeft laaten om den hals brengen. En dewyl alle de Inwoonderen van Batticalo, (zo wel in Zeden, Godsdienſt, Afkomſt en andere eygenſchappen, nevens die van Jaffanapatnam, Cotjaar, en voorts Weſtwaard dwers over tot Calpentyn en 't Noordelyk deel van de Mangul Corle inkluys; van over ouds en nu nog zyn Malabaaren; in hunne Geſlachten verdeeld, en hen ganſch ongaarne met de Cingaleeſen, Weddas, of andre buyten hunne Geſlachten vermengen, gelyk ook de andre met deze niet willen doen, zo zyn zy tot noch toe niet anders aan te zien, dan dat zy met die van Jaffanapatnam, Cotjaar, &c. een volk, van de Cingaleeſen afgezonderd, uytmaken, en genoegzaam in hunne Vryheid tot nog toe verbleven zyn; hebbende 's Compagnies beſcherming alleen vrywillig aangenoomen, om zich tegen de wreedheid des Konings van Candi te beſchermen, waar ontrent wy hen niet behooren verlegen te laten of te aarzelen, zo wy hen aanſtonds niet voor die zelve wreedheid willen zien bloot ſtaan; daar wy anders van dit ryk, Volkryk, en Vrugtbaar Land nog veele Vrugten, zo in 't Wereldlyke als Geeſtelyke, te wagten hebben.

A. 1675.

Dit ganſche Land is niet alleen zeer Vrugtbaar; maar ook over al vlak, en meeſt Kley-land, uytgenomen de Stranden; die ſandig, maar nogtans ook Vrugtbaar, en die alle meeſt met Clappus, Manggas, Soorſakken, en andre nutte Boomen beplant zyn, en verder vol ſchoone Zaeilanden, Beemden, en Boſſchen, die met verſcheide Rivieren doorwaterd zyn, alle welke zig in een groot Binnen-Meir ontlaſten, dat wel 12 Duitze mylen lang, en op zyn breedſte 1 myl breed, en op zyn minſte een Muſquet ſchoot wyd, en waar in zoo veel Viſch is, dat men 'er jaarlyks, de Zaaken 'er na aanleggende, honderden Laſten gezoute Viſch van daar zou konnen voeren, gelyk de Commandeur *de Graeuwe* (om Compagnies Jachten en Chaloepen, van 20 en 35 Laſten, niet ledig na Colombo te zenden; daar hy zyne behoefte mede vorderde) dikmaal gedaan heeft.

Nergens is op Ceylon meer wild, zo van Beeſten, als van Vogelen; in de Boſſchen, dan in deze Landen, nog ook nergens eeten de Inwoonders, zoo wel arme, als ryke Ryſt, dan hier en in de 7 Corles in 't Weſten; daar recht tegen over gelegen. Veel Wild, en Vogels hier.

De Caneel groeid hier ook overvloedig, en die ook al voor ons bezit jaarlyks van hier zekerlyk vervoerd is. Als ook Caneel, Peper, Gember, Cardamom, &c.

Nergens op Ceylon vallen meer Peper, Gember, Cardamom, en andre Aromatique Vrugten, gelyk ook nergens zo overvloedig het Timmerhout (hoewel dat op Ceylon nergens ontbreekt) dan hier te vinden is; ook zyn nergens robuſter en kloeker menſchen, en in meer getal, dan hier; zoo dat zy in ſtaat zyn alle Vreemdelingen en Binnen-landze Vyanden af te weeren; zynde van achteren door de Wilde Weddas gedekt, om van de Bovenlanders (die hen niet dan van de kant van Panoa konnen genaken) niet overvallen te werden.

Dus heeft men alles, dat op ganſch Ceylon hier en daar verdeeld is, hier kort en beknopt by een, waar door de Compagnie groot voordeel hier af genieten zal, zoo wy maar eene 20 jaaren van Europiſche Vyanden bevryd blyven.

De Landen van Batticalo, die ook wel Mattacalappa genaamd werden, zyn ver- 't Werd in verſcheide

A. 1675. Dessaveryen verdeeld. verscheide Provintien, of kleene Landschappen verdeeld, en zy waren van Ouds onder drie Hoofden, 't zy dan als Bandares, die of Souverain, of van een hooger afhangende, of anders gestelde Dessaves of Gouverneurs waren, en zy werden nu nog in drie Dessaveschappen verdeeld, die wy nu tot eene (behoudende nogtans de oude verdeeling en Namen) gebragt hebben, namelyk Calare, Sjampanture, en Ackrepatte. Het Dessaveschap van Calare is 't voornaamste en grootste, en heeft 4 Provintien in zich, genaamd Mamone, Porredive, Errewielle, en Eraure.

Mamone bestaat uyt 11, Errewielle uyt 7, Porredive uyt 4, en Eraure uyt 5 groote welbevolkte Dorpen, behalven nog veel kleene Gehugten, in de Rystvelden verdeeld, en die ook met al hunne Inwoonders net beschreven zyn.

Byzonder munten uyt de Dorpen van Mamone, en nog meer het Hoofd-dorp Sjampanture, dat geoordeeld werd wel 1½ uur gaans lang te zyn, zynde geleegen aan een schoone Rivier, aan de Pas, daar de Tsjampans uyt Zee door 't groot Binnen-water aankomen; en dewyl 't Woordeken Ture in 't Malabaars een Haven, Overvaart, of Aankomst-plaats beteekend, zo schynt het daar van daan de naam van Sjampanture gekregen te hebben, hoedanigen Haven, daar de Tsjampans aankomen, ook in 't Landeken van Cotjaar gevonden werd.

En dewyl ik dit Land zelf doorreist hebbe, zo zal ik het nu ook wat naeuwer beschryven.

De Noordelykste Provintie Eraure grenst aan Tambancarrewarre, rakende aan den Oever der Rivier Naleoer, of aan den Inham van Venlo's Baey, behorende de Zoom van den Oever of Westkant van dit binnenwater mede onder deze Provintie van Chittady Coedi Eripo af N. waard, tot het zout Lak van Cockewille Polle inkluis, zo dat Tambancarrewarre tusschen Cotjaar en Eraure ingedrongen legt; en dit Lak van Cockewille Polle en de groote Rivier van Mawielleganga pas 2 Duitze mylen Distantie van malkanderen, in een broekagtige en zeer moerassige Landsdouw legt, dat met weinig moeite der Inlanders zou konnen doorgegraaven werden, als wanneer men uyt het Z. van Accepta af tot in de Buiten-baey van Tricoenmale toe zou konnen doorvaren, en 't Timmerhout, in de Landen van Batticalo overvloedig vallende, tot aan de Timmerwerf door dit binnenwater afbrengen. In deze Provintie werd ook een zeer groot Caneel-bosch gevonden, strekkende Landwaard in, dwars door 't Eyland, loopende door Welasse, en na allen schyn tot aan den Westkant in de 7 Corles, die hier ieder dwars tegen over, en aan leggen. Dit groote Bosch is ook vol schoon Timmerhout, zoo dat deze Provintie zo om haar goede gelegenheid, als om haare weerdigheid, wel onder de beste Landen van Ceylon mag gesteld werden.

Naast daar aan volgen in ordre Zuidwaard, Mancone, Porredive, en Errewille, die het Dessaveschap van Elare uytmaken.

Deze drie laatste Provintien beslaan langs de Zee, en langs dit Binnen-water een Distantie ten minsten van 12 uuren, en Landewaard 6 à 7 uuren gaans tot aan de woeste Bosschen der Weddas, zynde alle zeer schoon en meest vrugtbaar Zaeiland, en verder vol Vrugtboomen en Timmerhout, als ook vol Menschen, Dorpen, en Gehugten, waar uyt men zeer licht van der zelver aangelegenheid oordeelen kan.

Het Eylandeken Poelian sorteerd met het aangelegen Eyland onder Mamone, legt ontrent een Kanon-schoot van de Rivier inwaard, waar van 't Oude Portugees Fortje nu weer met een kleen Buiten-werk in 't geheel opgemaakt, en ook tot Compagnies gelegenheid aldaar volslagen genoeg is, konnende in Vrede zeer licht met 25 man bewaard werden; doch de Lucht is hier zwaar, en zeer ongezond, van wegen de naby gelegen Poelen en Moerassen; ook moet het Drinkwater en Brandhout van Buiten gehaald werden, dat zeer ongemakkelyk komt voor de Hoofdplaats van een Landschap van zulk een aangelegenheid, weshalven men na een gezonder en beter Plaats uytgezien hebbende, men best gevonden heeft den hoek van Soratjan Candave, dicht aan Strand, by een kleenen Inham, in 't hert van 't Land, dicht by een altyd uytstroomende versche Rivier, en van binnen met zeer schoon versch Water verzien, als ook van een hooge grond, en ruime gezonde Lucht, zo goed als elders op Ceylon, staande de allerschoonste Dorpen daar aan de Landzyde rondsom, gelyk het ook aan de Zee van zoo veel gemak is, dat men zeer licht (zonder eenige Branding) met groote en kleene Vaartuigen daar kan aanleggen, en droogs voets aan een Hoofd uytstappen; en, 't geen mede zeer wel uytkomt, is, dat de Schepen hier het geheel Z. Zaysoen dicht onder de Opperwal met slecht water, pas een Musquetschoot van de Wal, alzo goed als voor 't Fort van Jaffanapatnam, konnen leggen.

Hier

Hier woonen de meeste menschen, en zyn alle de Bouwstoffen, als Steen, Kalk, Brandhout, en wat des meer is, overvloedig hier aan Strand, en werd hier door ook de gansche streek Land aan de Oostzyde van 't groot Binnen-water, of Lak, verzeekerd, en van 't vast Land afgesneden.

Wat voor Fortificatien aldaar zouden konnen gemaakt werden; ziet men in 't hier nevens gaande Kaartje, dat met 'er tyd zonder eenige gevoelige kosten door den overvloed der dienstbare zou konnen volbouwd werden.

Steen kan hier ook in overvloed gebakken werden, dat van de Pottebakkers al in Praktyk gebragt is, en na de verdeeling van den Zoom der Zee zou een kloek voetganger in een dag van hier tot aan de Rivier van Coeboucan-oye konnen overgaan; alwaar onze Gaalze Lascaryns, als op 't eynde der Gaalze Jurisdictie, altyd ter Wacht leggen; van waar een gemeen Ganger in 3 dagen gemakkelyk tot Mature toe kan overgaan, en in 4 dagen tot Gale toe komen, gelyk nu de Brieven ook reeds van Wagt tot Wagt op 6 uuren gaans verdeeld, overgebragt werden.

Ons meeste Volk legt nu altyd op Cinnecalatte, 2 mylen Benoorden Souratjan Condava, die aldaar, na 't voltrekken der nieuwe Hoofd-Rezidentie geenzins noodig waren; maar in deze nieuwe Fortificatie konden verplaatst werden.

Het tweede Dessaveschap bestaat uyt de Provintien van Sjampanture, en Carrewauwe, zynde 't laatste aan Zee gelegen, en alle meest Zaey-Landen en Vrugtboomen, makende alzo een schone open Landsdouwe; maar Sjampanture strekt zig Landewaard in wel 8 a 9 mylen verre, vol Zaeylanden, groote Bosschen, en doorstromende Rivieren, alom met groote en kleene bewooningen van menschen bezaeid.

Naast aan die twee volgd de Provintie van Accrepatte, of het derde Dessaveschap, aanvang nemende met de Rivier van Singanpoedi in 't N. tot aan de Gravet van Sangamcandi toe in 't Z., zynde de Grenspaal der Batticaloze Landen, en de ingang van de Landen van Paneme, anders Panoa van de Cingaleesen genaamd.

Dit is mede, niet min dan Sjampanture, een zeer groote en ryke Provintie, diep Landwaard in tot aan de Gravetten van Welasse, en de Landen der Weddas, uytgestrekt, zeer vol menschen, en zo schoone Bosschen, Zaeylanden, Dorpen en Gehugten, dat men het niet zonder verwondering aan zien kan; zo dat dit laatste Batticaloze Dessaveschap wel voor 't eerst mag gewaardeerd werden. A. 1675.

Hier staat ook de Pagode van Tricoen, in de Kaart genoteerd Tricoyl, zynde deze Tricoen zekere Malabaarze Afgod, die om 't geluk op de Zee, en voor de Landbouw aangeroepen werd, gelyk Tricoyl niet anders dan Tricoens Tempel, en Tricoen-male Tricoensberg, beteekend. Pagode van Tricoen.

De Inwoonders zyn alle Malabaaren, even als die van Jaffanapatnam en Cotjaar; dog werden gezegt wat quaadaardiger, en schelmagtiger door hunnen omgang met de Cingaleesen, Mooren, en andren, te zyn: want tot hier toe heeft zich 't gebied der Oude Malabaarze Raja's uytgestrekt, en zo langs het hoog Gebergte, en de Landen der Weddas, dwars over tot Putelan, en 't midden van Calpentyn of Navecar toe, uytgebreyt, zynde verder daar Z. waard op haaren staat langs den zoom der Zee aan de Westkant tot Nigombo toe, en aan de Oostkant tot Paneme en de Rivier van Coeboucan Oye toe verspreid, alwaar nu noch ordinair niet anders dan Malabaars (hoewel zy 't Cingalees ook verstaan) gesproken werd; en dewyl de Cingaleesche Taal van hier Zuidwaards niet eer aanvang neemt, voor dat men over de Rivier Coeboucan Oye in 't Oosten, en in Mangul-Corle in 't Westen komt, en de Landen van Panoa gevoegelykst onder de Malabaarze verdeeling schynen te behooren, zo zyn de zelve by UEd. Confirmatie onder 't Batticaloze Commandement gesteld, dewyl 't Land en die Lieden geheel met die van Accrepatte zyn ingelaten, onder malkanderen vermaagschapt, en een Taal en Zeden hebben, hoewel zy een byzonder gebied plagten onderworpen te zyn; dog nu tot hun byzonder genoegen neffens die van de Batticaloze Landen onder 's Compagnies bescherming aangenomen. Grens-paal van 't Gebied der Oude Malabaaren hier.

Het Landschap Panoa werd bevonden merkelyk van de Batticaloze Landen te verschillen, zo wel in Vrugtbaarheid, als inzonderheid van menschen, egter van de Gravet van Sangamcandi tot het groot Dorp van Arroekgamme, is 't zeer Vrugtbaar, en alzo vol Menschen, als 't in de Batticaloze Landen is; dog van Arroekgamme Zuidwaards is 't Land nauwer bewoond en bezaeid. Panoa.

Een half uur gaans bezuiden Arroekgamme legt de Haven van Appretotte, alwaar men meend dat zeer wel een Reduyt zou konnen komen, om ons bezit en d'Inwoonders aldaar te verzekeren, zynde byzonder goed van gelegenheid, om dat de Hoekers daar met

A. 1675. flecht water zoo dicht aan de Wal konnen leggen; dat men 'er met een plank kan uytgaan. Voords is hier niets te vreezen; om 'er in 't geheel Z. en N. Moeſſon aan te komen, gelyk men ook 't ganſch jaar door van de N. hier gemakkelyk aankomen, en zo ook weer na de Noord vertrekken kan, 't welk in 't Zuider Zayſoen zeer qualyk Zuydelyker of Weſtelyker geſchieden kan; dan tot hier; om dat zig 't Land hier Weſtelyker begind te ontvallen.

Wanneer deze aankomſt-plaats maar met een Reduyt verzekerd was, zou geheel Batticalo en Panoa gedekt zyn, die daarom ook hoe eer hoe liever behoord gemaakt te werden, gelyk U Edelheden meermalen is voorgedragen.

Deze Landen van Panoa plagten mede een Deſſave over haar te hebben, de welke, zoo 't een van hunne Landslieden was, de Cingaleeſche Koningen beſt voeren, alzo zy anders zeer licht en dikmaals plagten te revolteeren, en na de Provintien van Accrepatte te vlugten.

Hoe diep haare Grenspaalen Landwaard in zyn, is nog niet onderzocht; dog volgens 't Rapport, aan ons gedaan, konnen de Cingaleeſen met de Bovenlanden haaſt tot hen afkomen; zo dat het blykt, dat zy bezuiden Apretotte van achteren zo wel, als de Batticaloze Landen door de Weddas, niet bevryd konnen werden, en daarom nu en dan de invallen der Cingaleeſen plagten onderworpen te zyn.

Veel jaaren aan den anderen nu heeft men deeze Panoars ons, boven andre dezer Geweſten, zeer toegedaan bevonden, gelyk zy ons tot groote verwondering niet alleen gehoorzamen, maar ook zo getrouw zyn, dat zy zoo wel, als die der Batticaloſche Landen, op hun tyd komen verſchynen, om hunne Gerechtigheden te voldoen, brengende ook onze Brieven, geheel tot Colombo toe, over. En zo ras 'er eenig Gerugt van boven afkomt, werden de Onzen door hen, zo wel tot Mature, als tot Batticalo, ten eerſten gewaarſchouwd, en om onze beſcherming verzogt. Ook zullen zy niet aflaten te verzoeken, tot dat wy een Reduyt met 18 a 20 van ons volk daar zullen geplaatſt hebben, dat niet geheel buyten koſten der E. Compagnie geſchieden kan, maar 't geen ook tot groote zekerheid der laage Landen ſtrekken, en voor den zoom der Zeeſtranden, rondom 't Eyland, en voor de Batticaloze Landen byzonder tot een Zuider Frontier dienen zal.

De laage Landen. Na de Beſchryving van de Landen en Jurisdictie der Malabaarze Raja's op dit Eyland, gaan wy nu tot de Beſchryving der laage Landen van de Cingaleeſche Raja's over, aanvangende met de Rivier Coeboucan, aan de Ooſtkant, en eyndigende aan Navacar op 't Eyland Calpentyn aan de Weſtkant des Eylands, 't welk langs den Zoom, van 't eene tot aan het ander eynde een uytſtrekking en afgelegenheid van 63 a 64 Duitſche mylen maakt.

Van de Rivier Couboucan tot de Rivier van Waluwe is langs den zoom der Zee een uytſtrekking van 14 Duitze mylen.

Dit Land is over al met weinig volk bewoond, en werd van de Cingaleeſen Roene, dat is, een wild en Boſchagtig Land, waar in weinig menſchen zyn, genaamd, en 't geen voor zeer Koortzig en ongezond gehouden werd, hoedanig het ook in 't Regenmoeſſon bevonden is. Het is meeſt vlak Land aan de Stranden, tot het voorgebergte van Oeva toe; dat aan deze Landen grenſt; dog 't geen aan de Gezondheid en Vrugtbaarheid ontbreekt, werd weer (gelyk Tambancarrewarre) door 't zeer weerdig Zout vergoed, dat hier zoo overvloedig valt, dat, de tyd wel waargenomen zynde, men jaarlyks duizenden van Laſten hier zou konnen verzamelen, en vervoeren, byzonder 2 a 3 uuren gaans Ooſtwaard van Waluwe uyt de Zout-Pannen, die daarom Mahalewey, of de groote Zout-Pannen, genaamd werden.

Hier aan volgen de Zoutpannen van Koekankahelle, en Bondele, en over de Rivier van Cerinde, 6, 8, en 10 uuren gaans Ooſtwaard van Waluwe, de Soutpannen van Paletoupanne, Moeteckalle, en meer andre, alle door de Nature zo geformeerd, en verrykt, dat het geheel Land hier door geſpyſt, en door ider zyn behoef met duizenden Draagbeeſten afgehaald, en jaarlyks vervoerd werd; een middel voor de Compagnie, om metter tyd hier groote voordeelen te doen, alzo alle die Zoutpannen onder haare macht zyn.

Als de Bovenlanders niet aan de hand willen komen, kan men hen volſlagen door d'onthouding dezer Zoutpannen dwingen; als ook met hen die van Tambancarrewarre in 't O., en Maripo in 't Weſten te ontzetten.

Nu volgen de laage Landen, by de Cingaleeſen in Corles en Pattos verdeeld, van de Rivier van Waluwe af, in 't O. tot Navacar, en de Mangul Corle aan de Weſtkant inkluys.

Nigombo en Chilau zyn de Hoofdplaatzen der 7 Corles, om welke Corles te bezetten, ontbreekt 'er niets dan Chilauw maar te bezetten, een ſchoone plaats om 'er aan te komen, alwaar dierhalven ook een vaſte Reduyt hoog-

A. 1675.

hoognoodig is, gelyk U Edelheden al verscheide malen by hunne Brieven van den 13. September 1666., 7. October, 1668. 26. September, 1669. 16. Juli, 1671., en 16. April, 1672. belast hebben; en noit is 't nodiger, dan nu geweest, om Chilauw te bezetten, om de Lorrendrayery, die 'er geschied met het aanbrengen van Kleeden, en afhalen van den Areek, welke de Sluykers in eene nacht stil konnen lossen, en weer laaden, zonder dat onze Chaloepen, die men daar heeft, 'er altyd zo net op passen konnen, alzo zy by hard weder van hunne Ankers konnen spillen, en ook nu en dan om gebrek moeten opkomen.

Deze Post kan met weinig kosten gemaakt, en met zeer goede voordeelen aangehouden werden, alzo de geheele Zoom der Zee hier mede in 's Compagnies bezit is rondom het geheel Eyland, en voor de Inwoonders der 7 Corles een groote verzekering, alzo Chilauw in 't hert des Lands legt, aan een Rivier, die 2 andre in haaren boezem ontfangt; en alwaar, zo ras wy 'er een Reduyt hebben, zich terstond duizenden van Inwoonders daar ontrent zullen nederzetten, om hunne Vaderlyke Landen weer te bezitten.

Hoedanig Nigombo in staat van Verdediging gebragt is, blykt UEd. by de Kaart en Afteekening, en 't zelve is in tyden van Oorlog met 200 man al zeer wel bewaard; en in deze tyden mede genoeg, om de 7 Corles, na genomen bezet te beschermen; en 't Landvolk tegen de Bovenlanders te verzekeren.

Nigombo heeft van de Noordzyde maar 2 heele, en 2 halve Bolwerken te verdedigen, en van de zyde der Zee of der Rivier-kant niets te vreesen, en Colombo legt van de Zuidzyde tot haare hulpe open, zo dat 150 Soldaten voor een tyd nog al genoeg zouden zyn voor een Europiaansche Magt, en de overige 50 man zouden bequaam zyn om 't Veld te bewaren; en om Chilauw te bezetten is 24 of 30 man van nooden, zoo ras maar 't Land in de gewenschte rust is, waar toe zich de Saaken hoe langer hoe meer zullen schikken, 't geen wy nader zullen zien, hoe eer wy 't werk der 7 Corles maar by der hand nemen.

Tot verzekering der Landeryen van Nigombo hebben een treffelyk Wagthuis op de Rivier van Caymel, 6 uuren gaans opwaard, doen bouwen by het dorp Dunaga, gaande van daar een weg dwars door de Rivier in 't hert van de Pitigal Corle, waar door de Landbouwers daar beneden wederzyds van de Rivier, en niet min de Reizigers, die op, en af gaan, voor alle loopers gerust zyn, alzo hier altyd een goede Wacht van Oude Lascaryns is in deze Wagtplaats, rondom door 't volk met een Gracht omgraven, en 's nagts met een valbrug opgehaald en zo verzekerd, dat zy voor de gansche macht van Candi niet te vreezen hebben.

Van daar 6 uuren gaans hooger langs de Rivier, aan de zeer bekende Post Alauw is nog zulk een Wacht van Lascaryns, tot bevryding der 4 Corles en Cattugampele Corle, over of benoorden de Rivier; zynde een der voornaamste van de 7 Corles, vol Inwoonders, en zoo overvloedig van Gezaey, dat Nigumbo nu voornamentlyk daar van werd gevoed, en onze wagten 'er van gespyst.

Deze weg van Nigombo tot Alauw, is een drooge schoone harde en byna Lyn-rechte weg, tusschen beiden nog een Gravet met een Lascaryns Wagt gelegt zynde; waar mede de 4 en 3 Corles gesloten zyn, en de geheele 7 Corles voor ons open leggen; zynde de geheele 7 Corles (gelyk de Landen van Batticalo daar tegen over) alles vlak en effen Land, vry van Suigers, en andre ongemakken, daarenboven vol menschen, Gezaey en Vee, van Buffels, Koebeesten, Verkens, Hoenderen, en ander wild en tam gedierte, gelyk mede door de open Lucht vol Gevogelte, als Paeuwen, Patrysen, wilde Duiven, Torteldu iven, Leeuwerken, &c., alles gemeen met de Batticaloze en Wannyze Landen in grooten overvloed, en vermits 't vast bezit van deze Post is gelyk als een boezem, sleutel, en frontier van de geheele 7 Corles Landewaard in, gelyk Nigombo en Chilauw aan Zee, zo laten wy ons veel daar aan gelegen, dewyl de Portugeesen van daar altyd de 7 Corles geregeerd, en tegen de Bovenlanders beschermd hebben; en de Stad Colombo is zekerlyk uyt de 4 en 7 Corles ten tyde der Portugeesen gespyst; gelyk nu veel beter kan geschieden, om dat wy in verre na zo grooten vertiering van Ryst niet hebben, door dien de plaats kleener, en hier nu minder volk is, behalven dat wy ook deze Inlanders beleefder en zachter, dan de Portugeesen deden, Regeeren, die zich door 't gewin, dat zy van ons trekken, en door onze rechtveerdiger Justitie, meer aan ons, dan wel aan de Portugeesen geschied is, gewennen.

Gevogelte hier.

Van Alauw, van ouds de Sleutel der 4 en 7 Corles, kan men in 2 dagen tot in Anaragiepoere ('t Hof der Oude Malabaarze Koningen hier) overgaan, door een goeden harden weg, of anders binnen een Sonnelicht tot in 't hert van de Noor-

A. 1675. Noordelykste of uyterlykste Mangul Corle, en van daar in 12 unren tot Alauw, waar by blykt, dat de geheele 7 Corles, immers zoo verre ons daar aan gelegen is, in 4 dagen door een goed voetganger in 't rond konnen afgegaan, en dierhalven met weinig zwaarigheid beschermd werden; byzonder als Chilauw eens bezet zal zyn.

Alle, die boven dezen Cirkel woonen, zyn allerley vlugtelingen, Weddas, en andren, die door de vryheid, en 't goede dat ze van ons genieten, te beter vergenoegd, en van de Bovenlanden geheel bevryd zullen zyn.

Om deze schoone Landen onder 's Compagnies bezit te brengen, zoo werden 'er maar 7 of 8 dagen vereischt, vermits 't Landvolk ons meer als 5 a 6 jaaren daar om ernstig verzogt heeft, byzonder zedert 'er zo veelen onze Wapenen, als door honger, gebrek, en ziekte, in de Landen van Cotjaar, en Batticalo om hals geraakt zyn, gelyk 'er, nog maar pas voor myn vertrek, een expresse bezending met gevouwen handen, voetval, en buiging der Knyen aan ons is gedaan, om hen uyt die elende te verlossen, alzo anders veele van hunne Hoofden gevaar loopen, om na boven opgevoerd, en met Vrouwen en Kinderen om hals gebracht te werden; dog myn vertrek toen op handen, en veel veranderingen voorgevallen zynde, is die Zaak in de zelve staat gebleven, dog hen verlof gegeven, dat alle, die vreezen opgevoerd te zullen werden, zig zonder uytstel onder onze Wagten zouden begeven, en dat de Hoofden vry binnen Colombo konden komen, om door ons te werden gespyzigt, ter tyd toe het ons in 't naaste Zayzoen gelegen quam, hun verzoek toe te staan, en hun Land onder onze bescherming aan te nemen, gelyk ik hope, dat aanstaande Januari tot troost dezer arme menschen, en tot veel nut voor de Inlanders zal konnen geschieden.

En des zelfs groote aangelegenheid.

't Groot belang dezer Post van Alauw kan uw Edelheden voor al daar uyt blyken, dat alle de wegen 't geheel Land door zich van daar verspreyen, en ook daar weer te zamen komen. Men kan van daar in 3 uuren op Arandore, in 4 op Ruanelle, in 6 uuren op Dunaga, of op Elebietchie, daar tegen over de Rivier gelegen, gemakkelyk komen, en in een Zonnelicht kan men gemakkelyk in Candi, en weer in een zonnelicht over Attenagale door de Hina Corle op Malvane komen, van waar men in 2 uuren met een Cattepanel op de Rivier afdryvende, geheel tot Colombo toe komen kan.

Deze Post legt, als voorzegt is, op de Frontier van de 4 en 7 Corles, en onze Wagt aan de overzyde in de Cattugambele Corle, een der 7, en aan de Zuidzyde van de Rivier Bilgal Corle, ofte de Rykste der 4 Corles, daar van Arandore het Hoofd - dorp is; een zeer voornaame Situatie; alwaar van ouds de Inwoonders der vier Corles moeten vergaderen, zoo menigmaal zy aldaar van hunnen Dessave te zamen geroepen werden.

Alhier (tot Arandore) is mede, gelyk ook van Alauw gezegt is, niet alleen de zamenloop van alle de wegen des Lands, maar zelf ook de Hoofd-of groote weg uyt Candi loopt hier dwars door, veel korter dan van Alauw, ook is de Lucht hier gezonder, behalven dat het ook rondom vol bevolkte Dorpen, en van de beste Christen-Lascaryns, best tegen de Bovenlanders ten Oorlog geoeffend, voorzien is.

In deze Corle heeft men overvloed van Ryst, en plagt 'er het Leger der Portugeesen, als het te Veld lag, meest te leggen, en daarom heeft men hier te Arandore ook ons Hoofd-Fort, of onze Schans opgericht, gelyk men ook, om Tontotte aan de Rivier van Ruanelle, en op de Pas na Maniearwere, Dorravaecke, en de considerable Post van Dangowitte gelegen, mede te verzekeren, is daar een zeer sterke Reduyt opgemetzeld, staande binnen 't Vierkant van een oude en by ons verbeterde Portugeesche Fortificatie, daar onze Wagt voor alle Prykelen bevryd is.

Dit Tontotte legt maar een groot uur gaans van Arandore, van waar men te Land, en van Tontotte de Rivier af, in minder dan 3 kleene uuren kan overgaan, en afvaren tot Ruanelle, gelegen aan de Rivier van Colombo.

De Post op Ruanelle.

Deze Post op Ruanelle is een van de vermakelykste en schoonste Situatien, die men zien kan, leggende aan de groote Colomboze Rivier, aan de mond Motoael, opwaards Calane, en by de Cingaleesen ...... Oil genaamd, die alhier in haar boezem ontfangt het Rivierken, komende van Tontotte, zo dat Ruanelle op een hoek legt, daar aan de Oostzyde de Colomboze Rivier van de bovenlanden en voor by Arandore komt afloopen, en aan de Noordzyde dit Riviertje van Tontotte vergaderd, en aan de Westzyde zyn loop neerwaards na Colombo vervolgd, gelyk men in 't Kaartje zien kan; zoo dat de Schans legt op een Driehoek, hebbende voor en aan beide de zyden de Rivieren, en aan de achterkant een zeer vermakelyken Berg, ruim een Musketsschoot van de Schans, die heel kaal en van alle ruigte zuiver gehouden werd, zyn-

's de vlak, en niet hooger, dan een man in een half uur, of minder; tot de kruin beklimmen kan, daar boven op een Wachthuis geordonneerd is. Over de Rivier legt ook (dog buiten een kleene Kanon-schoot) zulk een Berg, daar een kloek man 2 mylen klimmens aan heeft; deze Berg verbind zig aan veel andre diergelyke, alle tot den top toe bezaeid; als de Vrede het toelaat; en dewyl de Schans nu ook op een tamelyke hoogte gelegen, en gebouwd is, zoo geeft dit zulken vermakelyk gezicht, en ook zulken goede Situatie; als men wenschen kan; zo dat het wel Belvedere genaamd mag werden.

Deze Schans diend tot een Tresoor van alles, wat van Colombo de Rivier opkomt; en 't geen voor de bovenwagten dienen moet, vermits van hier na Arandore en Tontotte te Water en te Land alles kan besteld werden. Hier werd ook de Neli, en andere Geregtigtigheden des Lands opgelegt, en den Areek ontfangen, die 't Landvolk van verre afbrengt, en welke zy ongenegen zyn na Colombo af te voeren, daar zy dan weer met Zout, Geld, Amfioen, Kleeden, of wat zy anders begeeren, tot 10 Laryns of 2 Ryksdaalders de Ammenam betaald werden; en dewyl Ruanelle is als 't middelpunt van alle de Colomboze Buiten-Wagten, in de 4 en 3 Corles gelegen, zoo legt ons zeer veel aan de zelve gelegen; om dat de weg van Colombo opwaards en de groote Pas hier door beveiligd werd; en waarom ook deze Schans over de Rivier gebouwd is, dewyl men, van Colombo komende, hier noodzakelyk moet opvaaren, om na Arandore en andre plaatzen te komen; alwaar men anders zou konnen gestuyt werden, daar in tegendeel de weg nu verzekerd is, en met eenen alle de Inwoonders, die tot Hitawaka daar beneden tusschen Arandore en Tontotte daar boven woonen, gerust haren Landbouw konnen bevorderen tot groote nuttigheid der Stad Colombo, waar henen de weg van Ruanelle in de Attulegam Corle overgevaren zynde, recht toe gaat na Hitawaka, anders Sitavaka, 2 uuren nederwaards van Ruanelle.

ka. Dit is 't Oude Hof der Aloude Koningen en Rajas van Sitavaka, die Heeren van alle de laage Landen geweest zyn, van zo hoogen aanzien en achting, dat de Berg- en Bosch-Rajas hen Schatting moesten geven, waar op de Bovenlanders nu nog hunnen roem dragen, ten bewyze dat zy van Hooger Adel dan de Bovenlanders, en hunne Rajas uyt de wettige Stam van den Tannasseryschen Prins, en de Dochter van Madure voortgekomen, en dat de Candize Prinszen maar bastaarden uyt de geringe Vrouwen geteeld zyn, waar toe, zo men 't alles hier toe betrekkelyk verhalen zou; een lang verhaal vereyscht werd. A. 1675.

Egter is dit zeker, en geen kleen bewys van hun voorgeven, dat, na dat de Berg-Rajas van Candi, en Oeva dezen Raja voor 355 a 400 jaaren verkragt, de Inwoonders tot Submissie, en 't Vorstelyk hoofd omgebragt hadden, zy egter niet eer van 't Landvolk aangenomen wierden, of deze verkragter, en alle zyne nakomelingen, hebben moeten in 't Hof tot Sitavaka afkomen; om aldaar ingehuldigd te werden, gelyk nog voor en ontrent de komst der Portugeesen in vast gebruik geweest is.

Het Hof, dat nu nog by ons met grooten arbeid opgeruimd; en in bezit genomen is; getuigd met de groote Poorten, Trappen en Muuren met Beelden Lyst-werk gezierd, een byzondre heerlykheid (hoewel by Anaragiepoere, of andre door Malabaarze Koningen nagelaten ruinen in 't minsten niet te vergelyken) welker gelyk in Cotta, Curnagel, en andre Plaatzen der Cingaleesche Ragias, niet gevonden werden.

Deze Post is gelegen op den arm van een byzonder Rivierken, komende uyt het naaste voorgebergte, en looft zich, na een kleen half uur afvarens, al mede in de groote Rivier van Colombo, die van Ruanelle afkomt; zo dat alles, dat van Colombo opgebragt werd, alhier, als allerbest verzekerd, opgelegt, en daarom ook t'huys voor den Dessave opgemaakt werd, en van Steen, die daar van de oude ruinen overvloedig over hoop legt; en genoeg is, om 'er een Stad van te bouwen; na by voltoid is; gelyd ook de Neli of Rystpakhuizen, om de Neli, Areek, &c., uyt de Saffragamze en d' aangelegene Corles 'er in te zamelen.

Deze Situatie is van Nature zeer sterk, en by de onzen in de 3 laatste Jaaren zo geaccommodeerd, dat geen Cingaleesche magt hier iets zou konnen uytregten.

Voor den Colombosen Dessave kan geen beter plaats bedacht werden, alzo hy in 't middelpunt is van alle de Colomboze Landen, zo van de 4 en 3 Corles na 't N., en de Saffragamze Landen na 't Z., en Colombo zelf, na 't W., alle by na op een gelyke afgelegenheid, want van Sitavaca na Arandore zyn 6 uuren, en na Saffragam 8 uuren, en tot Colombo 10 uuren te Land, maar kan wel in 6 uuren de Rivier afgevaaren wer- Oude Verblyfplaats van den Colombosen Dessave.

A. 1675. werden, en dewyl hier ordinair de Land-Raad vergaderd, bestaande uyt den Dessave, Luytenant Dessave, de Hoofden der Wagten van Ruanelle en Arandore, een Onderkoopman, die de Administratie over Sitavaka en Ruanelle heeft, een Assistent tot zyn hulp, die ook Secretaris is, en daar by gevoegd Don Joan Modeliaar van Colombo, en 5 a 6 andre van de Hoogste Modeljaars; en Apohamis, zo konnen U Edelheden ligt oordeelen, hoe gemakkelyk het voor den Inlander is, hier zyne Zaaken af te moogen doen, alzo zy van alle kanten gemakkelyk in een dag konnen overgaan, en kan den Raad alle Civiele en Crimineele (dog niet Doodschuldige) Zaken afdoen, en doen uytvoeren; dog Partyen konnen aan den Raad van Justitie tot Colombo appelleren; dat ondertusschen dezen Raad door de menigte der menschen en geschillen, zeer veel te doen geeft.

Wy hebben dit zuiveren van 't Hof te Sitavaca zo lang uytgesteld, als wy dagten nog eenige hoope te hebben, om met den Tyrannigen Raja Singa tot Vrede te konnen komen, dog na dat ons die hoope by den Oorlog met de Franschen, en zyn gebleken Verraad, tegen ons, met hen aanspannende, afgesneeden is, zo heeft de Gouverneur, in den tyd dat ik met de Vloot gezworven heb, dit werk moeten ter hand nemen, waarlyk niet uyt eygen neiging, maar genoegsaam door dwang van Don Joan, en alle de Cingaleeze Hoofden, met een openhaar dreigement, dat ons alle de Lascaryns zouden afvallen, zoo wy hier mede langer wagteden te toonen, wie heer van 't Land was, en dat wy hen, tot schade van zoo veel menschen, nu zoo dikmaal verlaaten, en hen t'elkens aan Raja Singa's wreedheid overgegeven hadden; weshalven zy met veel reden zeiden, dat, zo wy hen daar tegen niet dekken wilden, het hen dan onmogelyk was, ons te dienen, of getrouw te blyven. Ook voegde Don Joan hier nog een Fabuleus verhaal by, hoe de Voorvaders van Raja Singa, na dat zy nu de Servituut, van hier ter huldiging af te moeten komen, moede waren, en hunne Heerschappy buiten deze Ceremonie vast genoeg gesteld was, dit Hof lieten afwerpen, en de geheele ommuurde Stad, die nog van Yzer- en gebakken Steen aldaar rondom verspreid legt, tot de grond toe te slegten, sluytende dit Hof tusschen 4 toegemaakte Passen, by hen Gravetten genaamd, met verbod, dat niemand op Straf des Doods zyne voetzoolen binnen die Limieten mogt zetten.

En dewyl Sita een Heidensche Godin is, Huisvrouw van haare grootste Goden, zoo moesten de Sjangatars, of Bramines, den volke verkondigen, dat de Godin Sita wegens deze plaats, als zeer Heilig zynde, dit bevel door 's Konings mond gegeven had, 't welk zoo grooten eerbied en vreeze in deze eenvouwdige herten der Inwoonders gebaard had, dat dit bevel stipt nagekomen, en hier door die plaats zoo verwoest is, dat, wanneer men die begon te zuiveren, byna geen Kat door de groote en kleene Boomen konde komen. Ook hadden de Sjangatars onder dit Volk voorzegt, dat die gene, die den tyd beleefde, dat de boom (waar van bevorens onder de Stoffe van Anaragiepoere gesproken is) een zyner Hoofdtakken quam te verliezen, dat dit Hof dan weer zou voortgebracht werden van een ander Geslacht van Menschen, die Heeren van 't geheel Land zouden zyn; en dat vermits ontrent dezen tyd 't gerucht was, dat deze Boom zyn voornaamsten Tak door den Donder was afgeslagen, het nu de rechte tyd was de lichtgeloovigheid der Cingaleezen tot Compagnies voordeel te gebruiken, en met eenen te toonen, dat wy 't hart hadden, om op Raja Singa (reeds van God om zyn booze Regeering verlaten) niet langer te passen, en zyn geweld met geweld te stuiten, &c.; en of schoon de Gouverneur alle deze idelheden wilde in de wind slaan, zo heeft hy en zyn Raad egter moeten goed vinden, om dit werk ter hand te nemen; en dewyl ontrent dien tyd de Bovenlandze Cingaleezen van de onzen alom uyt de Landen van Colombo, Gale, Batticalo, en Cotjaar wierden verdreven, en met veel schande en groot verlies na haare Bergen verjaagd, en onze Lascaryns, daar door moed scheppende, te glorieuzer werden, zo moet ik betuigen, dat hier door in dien Landaard een geheele verandering tot onzen byzonderen besten gekomen is, waar in wy hen nu ook moeten houden.

Sitavaka is gelegen op den zelven grond, waar op Colombo legt, zonder door eenige Rivieren, maar alleen met eenige Spruiten, met goede Bruggen overlegt, afgezonderd te wezen, zynde tot onze naaste magt aan de Stad alle hoog Land; en is deze Wagt (van waar ook een weg regt toe na Saffragam gaat) 4 uuren gaans van Sitavaka, door een nieuwen geopenden weg, Gourbevele genaamd, by 't Dorp Hangwelle, daar wy een vyfhoek van aarde Soden op de Rivier hebben.

De noodwendigheid van deze Post ont-

ontſtaat, om dat voor ons bezit op Saffragam de Bosloopers dezen weg quamen overvallen, en de Vaartuigen, die de Rivier opquamen, beſchadigen. Ook zyn van hier tot Sitavaka; Ruanelle, en Arandore veel Klippen, die by hoog water met veel voorzigtigheid moeten gemyd werden, dog by laag water leggen zy droog. Een uur gaans beneden Gourbevele legt aan de overzyde van de Rivier onze Wagt mede in een aarden vierkant, leggende Gourbevele in de Hewegam Corle aan de Z. zyde van de Colomboze Rivier, en dit aarde vierkant op Malvane aan de N. kant van de zelve Rivier in de Hina Corle; van hier gaat een weg N. Ooſt door de Hina Corle tot een befaamde bergagtige Klip, of Klipagtigen Berg Attenegale, die de Portugeezen dikmaals is hinderlyk geweeſt, om zyne ſteenagtige gelegenheid, daar men door moet, en met weinig volk een groot Leeger ſtuyten kan; dog die zwaarigheid hebben wy door grooten Arbeid verwonnen, zo dat men nu onbekommerd regt toe op Dangowitta doorgaat, tot de groote Pas van Alauw. Van Malvane gaat men van de N. kant langs de Rivier van Gourbevele, en ook langs de Rivier van Colombo; maar die van de N. kant komt; moet aan een pas, Nacklegamme genaamd, overvaaren.

Deze weg van Gourbevele tot Colombo werd door nieuwe aanplanting zeer vermakelyk, en hoe naader aan Colombo, hoe beter, waar door de Stad al zo verre verbeterd is, dat de Thuinen, die voor 12 jaaren om 50 à 60 Ryksd. verkogt wierden, nu al 700 à 800 Ryksd. gelden, dat jaarlyks nog toeneemd, zynde tot over de 2 uuren gaans langs de Rivier, en op den teerling, daar de Stad en 't Caſteel op legt, ten minſten aangeplant (behalven de vorige oude boomen) 200000 boomen. 't Gebrek van Slaven en Arbeiders is alleen oorſaak, dat men tot nog toe geen Dyken tegen de Watervloeden van de groote Rivieren heeft konnen leggen, waar mede ik nu al rykelyk tot mynen koſten begonnen heb, om anderen den weg te wyzen. En zo hier toe door U Edelheden eenige Javanen en Chinezen overgezonden werden, dit zou het Werk in korten tyd zeer gemakkelyk maken; en kans; om alleen met de Landeryen drie mylen in 't rond van de Stad, die met overvloed van Ryſt te bezorgen; dog alzo de Borgers van Colombo dit met hunne Beurſen niet konnen goed maken, zo zyn 'er tot nu toe maar weinige, die dit begonnen, die door de Vloeden nu en dan al ſchade gehad hebben. Nogtans is 'er hoope de Dykagie hier in korte jaaren (zo men van Europiaanze Vyanden maar bevryd blyft) zo verre te brengen, dat geen Vloeden 't Gezaei zullen konnen beſchadigen. A. 1675.

De Stad en 't Kaſteel zyn in zo heerlyken poſtuur van verdediging gebragt, dat men geen Vyand daar te vreezen heeft, als zy maar matig bezet zyn. Ook zal door 't verleggen der groote Colomboze Rivier in 't groote Lak, de Stad en 't Kaſteel, een byzonder Eyland; en de Teerling, daar Colombo op legt, een ander Eyland, en alzo de Stad en 't Kaſteel ongenaakbaar wezen, gelyk dit in de Kaart gezien kan werden, als mede wat daar af reeds klaar is, al het welk ook niets, dan de Koſt van Compagnies Slaven koſt; zynde de Pakhuizen, woonhuizen, en een nieuwe Kerk, wel 't allernoodigſt. Tot de Kerk is al een bequame plaats onder handen, die nu al voltoid zal zyn.

Om nu de Veldforten tot verzekering der laage Landen te vervolgen, zo zal ik het weder van Sitavaka aanvangen, en van daar Z. Ooſtwaard na de Landen van Saffragam aangaan, het welk onder 't voorgebergte van Adams Piek, aan de groote Calitureze Rivier, 8 uuren gaans van Sitavaka legt.

Dit is een befaamde plaats, van de Cingaleeſen, en niet min van de Portugeeſen altyd zeer hoog geacht, om dat het een Deſſaveſchap, of afgedeelde heerſchappy is, onder welke ſtaan de Correwitte, Naudum, en Cucule Corle, mitsgaders de mynen der Agras. Deze 3 Corles en Agras zyn vol menſchen, en 't Land in Vrede zynde (gelyk 't nu is) leverd rykelyk Neli uyt, in zo grooten overvloed, dat, buyten haar eygen Conſumptie, alle onze Wagten buyten laſt der E. Compagnie konnen geſpyzigd werden, en om dat ze vry Bergagtig zyn, zo is de zorge hier meer dan op andre plaatzen, om de Dieven en Struikrovers, of Vlugtelingen, en Wegloopers, en Moordenaars, die zich hier beter dan elders (ten waare alleen in de Bilgal en Pasdum Corle, die even eens als deze Landen leggen) konnen onthouden. Saffragam.

Om deze reden hebben de Portugeeſen hier ook altyd een Fort, en een verblyfplaats voor een byzonderen Desſave gehad, en hier ten minſten 200 à 300 man gehouden; dog wy hebben 'er Laſcaryns gelegt, die op alle deze ſchelmen zeer wel weten te paſſen, voor al zedert de wegen en beſloten toegangen over al met groote moeite der Inlanderen over 't Gebergte zeer ruim

A. 1675. ruim en breed opgehakt, gezuiverd, en alle schuylhoeken ontdekt zyn, hoedanig ook de wegen 't geheel Land door verbeterd werden; 't welk alle Vrugten van des E. Compagnies Regering en die ons en den Inlander zeer nut zyn.

Om nu deze Hoofdpost wel te verzekeren, was 't wel noodig hier een goede vastigheid te leggen, alzo 't ook de verblyfplaats van den eersten of tweeden Luytenant Dessave; of van een ervaren Capitein is, gelyk ook daar op geschied, en dicht by de Rivier voltoid is op een zeer gemakkelyke hoogte; rondom een treffelyk uytzigt hebbende, gelyk men in de Kaart al mede zien kan.

Vier uuren gaans van hier O. waard, legt weer een sterke Lascaryns-Wagt, waar van de Hoofden hun Vrouwen, Kinderen en Landeryen op Colombo, gelyk die der vorige magt al mede op Colombo of op Caliture en Saffragam, woonen. Deze diend, om den weg tusschen Biblegamme in de Attacalan Corle, en Saffragam in de Navadum Corle altyd veylig en open te houden.

Grens-paal van Colombo's Rechtsban. Deze Post is Denuaca genaamd, legt in 't hert der Agras, en hier eyndigd de Jurisdictie van den Dessave van Colombo.

On nu de Zyde-wegen nederwaards te verzekeren, en onze Vaartuigen, die van Caliture na Saffragam, en van Saffragam, na Caliture de Rivier op en afvaaren, te veiligen, hebben wy nog een nette vastigheid gelegt op de Calitureze Rivier, ontrent het Dorp Idangodde, 3 uuren gaans beneden Saffragam de Rivier af, alwaar de weg is, om, van Saffragam neerwaards, of van Caliture opwaards komende, de Rivier door te waden of eenige Steenen, Klippen, en Droogten, en alzo de weg door de Rivier, en wederzyds van de zelve op en afgaat, zo dat niemand de Rivier van boven of beneden kan passeeren, zonder deze Post te naderen, en aan te doen, waar door de Rivier en wederzydze wegen verzekerd zyn.

Van hier tot Anguretotte 8 mylen nederwaards legt een Lascaryns Wagt van 18 a 20 man, om de Brieven waar te nemen, en voort te bestellen, die van Caliture, Colombo, en Saffragam komen, zynde een Pas door de Rivier, en daar de weg van Gourbevele herwaards meest lynrecht Z. en N. op uytkomt.

Van Anguratotte tot Caliture zyn nog 5 uuren gaans, zo dat Saffragam 16 uuren gaans boven Caliture opwaards legt, en 18 uuren van Colombo, verstaande over Sitavaka en voorsz. Buytenwagten; maar recht door, door de Reygam Corle, niet meer dan 12 a 13 uuren, en dewyl van Caliture tot Gale geen vastigheeden noodig zyn, en de boven-Posten als met een Keten alle de Landen afsluiten, zo zullen wy uyt de Colomboze Jurisdictie tot die van Gale overgaan, en beginnen met Denuaca, dienende tot een Pas en Frontier van beide de Jurisdictien; alwaar (als in 't midden der Agras) buiten twyffel eenige Mineraalen moeten verborgen zyn, om de groote Koude, die van hier tot in de Mende Corle; daar de Bergen meest kaal zyn; en geen Geboomte voortbrengen, bevonden werd, 't welk men gelooft door de koude, of de scherpe winden; die men hier heeft te ontstaan; dog de valeyen, die niet min koud dan de toppen der Bergen zyn, werden egter zoo Vrugtbaar, Koornryk, en zoo vol boomen, als eenige plaatzen op Ceylon bevonden.

Van Denuaca tot Biblegamme gaan 2 wegen; een over Openaeke, een voorname Pas in de Mende Corle, en een ander recht door, die in 4 uuren kan overgegaan werden; dog over Openaeke is de weg niet minder dan 7 uuren, en ook moejelyk in vergelyking van den regten weg, die alleen maar gehouden werd, om van die Pas met een Lascaryns Wagt meester te blyven; welke Pas komt uyt de Caduatte Corle tot geheel aan 't hoog Gebergte van Oeva, uyt de groote en befaamde Gravet van Idalgasina; daar niet meer dan 2 mannen teffens van 't Gebergte neder en opwaards konnen klimmen.

Dit Openaeke staat onder den Gaalzen Dessave, en Bibligamme is de buytenste Frontier van Gale, daar nu mede een sterke Steene Reduyt, en die met eenig licht Geschut voorzien is, alzo dit Fort, en dat van Saffragam in de Spits en in 't herte van de Beragtige Corles leggen, en als die wel bezorgd zyn, zo kan ons geen Cingaleeze magt deeren, en aan die kant in de beneden Landen geen schade doen. Grenspaal des zelfs.

Als U Edelheden nu deze Veldforten van Alauw af tot Biblegamme, toe, wel aanmerken, zo zien U Edelheden alle de laage Landen van Chilauw tot de Rivier van Waluwe en geheel tot Magamme, 6 uuren over Waluwe in de Landen van Roene, als met een keten toegesloten, en alle de doorgangen uyt de hooge Landen in onze Macht.

Van Alauw tot Sitavaca, strekken deze Wagten met een Punt inwaards, en weer van Sitavaka uytwaards gebogen

gen na Saffragam, 't geen door de ruwheid en strekking der Bergen, en Moerassen ontstaat, die den weg van Arandore zo moejelyk maaken, dat hy in den Regentyd noit kan gebruikt werden, en zelf ook in den drogen tyd niet, dan met groote moeite ter distante van 10 mylen toe, waar toe men egter in 't beste van 't droog Zaysoen wel 15 a 16 uuren zou van nooden hebben; zo dat men, van Arandore over Ruanelle na Saffragam gaande, daar zeer gemakkelyk in 11 uuren, en van Sitavaca in 8 uuren komen kan; en van die kant verzekerd ons de nature van 't Gebergte van Bolatgamme zoodanig, dat wy van daar geen vyanden te wagten hebben; waarom ook alle andre oude Binnen-posten ingetrokken zyn, dienende nu alleen tot het overbrengen der Brieven, als namentlyk, in de Colomboze Landen Gourbevele, Malvane, Calane, Anguretotte, Gattane, Topture, Sounapeti, Berberyen, Macoene, Alican, Belantotte, Caudanghelle, Pelanda, Aglawatte, en nog andre kleene Wagten, die zeer verre verdeeld, en weinig van getal zynde, altoos kragteloos waren.

Even 't zelve is in de Gaalze Landen geweest, daar de Wagten van Bentotte, Pittigelle, Oedeboeke, Mapulegam, Sinnedume, Accuras, Barlepanetotte, en nu nog Cattoene Binnen-Posten, en maar met Briefdragers bezet zyn, blyvende de laage Landen door de Bovenposten bewaard.

Ook zyn zedert 12 jaaren de Landen en Corles aan Strand zo verbeterd, dat de Dorpen, die voor 12 jaaren 200 Ryksdaalders 's Jaars voor den Heer opbragten, nu 5, 6, en 700 Ryksd. Voordeel geven, en zoo wy maar nog eenigen tyd Vrede van Europiaansche Vyanden mogen behouden, zal in 't korte blyken, wat Ceylon is.

Ook begrypen de Boven-Posten, zo die nu beslagen zyn, van Alauw tot Biblegamme in verheid maar 15 mylen, daar de Posten om laag aan de Stranden, ten minsten 36 of 40 mylen beslaan, behalven dat wy nu ook alle die gene, welke beneden de bovenwagten leggen, en daar door duizenden Lascaryns tot onze Vrienden hebben, die bevorens onze Vyanden waren, hebbende nu met veel volk maar een kleene distantie te bewaken, daar wy anders met weynig volk een groten Cirkel met veel bekommering moesten bezorgen; waar beneven nu die Landen ook de Lascaryns, die anders ten laste der E. Compagnie waren, zeker voeden; daar anders die menschen met Vrouwen en Kinderen voor veel gevaaren en wreedheid bloot gesteld waren. Voeg hier by, dat zy nu ook gelegenheid hier door bekomen hebben, om, in de plaats van hunne Afgoden, den waren God te dienen.

Wy hadden met onze magt, die wy altyd boven Raja Singa's vermogen gehad hebben, dien Vorst al veel eer konnen verdelgen, en zoo, gelyk nu geschied is, vernederd hebben, dat wy met het uyterste geduld, al op hoope van Vrede, nog al uytgesteld hebben; waar tegen hy ons, was 't in zyn vermogen maar geweest, al over lang (zonder Vrouwen of Kinderen te spaaren) zou verdelgd hebben; schoon wy hem noit eenige tegenstand gedaan, nog Vyandschap bewezen hebben, voor dat hy ons met het mes der Franschen meende te slagten, behalven veel andre Verraderyen, aan ons betoond, waar door ons geduld in een regtveerdige Gramschap veranderd zynde, wy en onze getergde Wapenen van God zoodanig tegen hem gezegend zyn, dat ik zeggen durve, dat die Tyran vernederd, en ons van God geschonken is, en wy recht hebben om hem als een afgryzelyk Monster te vervolgen.

Dus verre dan Ceylon, voor zo verre het nodig was, beschreven hebbende, zo gaan wy nu tot 't Zuider Choromandel, of wel tot de Provintie Tansjaoer, (anders Tansjouwer genaamd) des Teuvers Land, en Madure, en vervolgens mede tot Malabar, Canara, en Chimchani, over.

Het Landschap Tanjaoer is een byzonder Vorstendom, en van over ouds her een Lid van het Ryk van Carnatica geweest, dog dat altyd zyne Souveraine eygen Prinszen, by hen Naiks genaamd, gehad heeft, staande met den Koning van Carnatica, en de Nayken van Madure en Singuer, in Verbond, by na zoo, gelyk de Keurvorsten van Duitsland met den Keizer.

Dit Landeken is boven alle de Choromandelsche Landen van de Nature zeer Gezegend door een zeer groote Rivier, die haaren oorsprong in 't Noordelyke Ballagate, en 't Malabaars Gebergte heeft, welke Rivier in de Maanden van Mey, Juni, Juli, en Augustus overvloejende, dit Landeken zo overstroomd, dat het daar door gelukkiger, dan Egypte door de overstroming des Nyls, is, om dat in die maanden dit Land, en ook geheel Choromandel, droog legt, en door gebrek van Regen onbequaam is, om het te beploegen, daar dit Landeken overvloed van water heeft door den overvloedigen Re-

A. 1675.

Raja Singa vernederd.

Tansjaoer.

A. 1675. Regen, die op Malabars Gebergte neervalt, en van daar door de Rivier op dit vlak en laag Landeken neerstroomd, behalven dat ook de tanken des zelfs hier door vol water zyn.

Portugeesche Stad by Chiormandelan.

Hier door zyn zy een geheel Gezaey, dat zy gemakkelyk inoegsten, voor uyt, makende hunne Ryftvelden wederom te gelyk met de andre Landen op Choromandel klaar; om die te beploegen, en te bezaejen, waar door zy boven hunne gebuuren tweemaal 's jaars een zeker Gewasch hebben.

Hier door is dit Land zeer Vrugtbaar, niet alleen in dit gewasch, maar ook in Menschen en Vee zeer vermenigvuldigd, en door des zelfs grooten Handel te Water en te Land zeer Ryk geworden, waar door de Portugeesen, herwaards gelokt zynde, een Stad aan de oude Jentiefze Stad Chiormandelan gebouwd hebben, die uyt haar zelve zoo veel jaaren bestaan heeft, dat de Koning van Portugal daar af noit eenige andre Lasten, dan alleen 't bestellen van 't Geschut tot hunne verdediging, gedragen heeft, alzo hier groote Handel by 't vervoeren der Graanen, en Kleeden, en by 't te rug voeren van Areek, Suyker, Timmerhout, en andre Waaren, was. Dit noemde men daar de kleene Zeevaart, buyten welke zy nog een groote op Tanaffery, Atsjien, Malakka, Cambodia, Siam, Djohor, en voor al op China hadden, die aan deze Stad een groote weelde en rykdom toebracht, waar door deze Borgery (voor de Hollandze Wapenen bevreest geworden zynde) magtig geweest is, om de Stad rondom met een Steenen muur, Wallen, en Punten te omsluyten, hoedanig die nu nog in staat van verdediging, dog van ons zedert de laatste jaaren vry meer versterkt en verbeterd is.

Zedert heeft de magt der Carnatische Koningen zeer afgenomen, en zyn zyne Landen door de Viziapoerze, Golcondaze en Mogolze Mooren, ten meerendeel veroverd, waar door ook deze Provintien, gelyk ook door onderlinge partyschappen der Nayken van Tansjaoer en Madure, zeer veel afgenomen hebben, en verminderd zyn, zo dat het zeer waarschynelyk is, dat de Viziapoerze Mooren dit aan hunne reeds veroverde Provintie van Singier zullen hegten, of wel licht zo ontvolken (gelyk reeds de meeste helft der menschen van daar al gevlugt, of door hongers-nood, Oorlog, en dieren tyd, omgekomen is) dat het in 't geheel magteloos, en t' zynen believen zyn zal, of wel voor dien, die 't eerst zal willen innemen, alzoo 't voorleden Jaar daar alles al over hoop lag; weshalven wy, op 't verzoek van den jongen Neyk, Singa Male Dasje, de Stad Chormandelan hebben moeten in bezit neemen, en die tegen den Madurees moeten beschermen, die de zelve ook aan de E. Compagnie Souverain opgedragen, en 't recht van Munt te slaan (voor de helft der voordeelen op de zelve) aan de E. Compagnie ook overgegeven heeft; en boven dien nog de Havens van Trimelepatnam, en Carcal, gelyk uyt de Actens, daar van gemaakt, te zien is.

A. W... laat... Stad... ons... gen... me...

Hoe treffelyk nu deze Jentiefze Stad Chormandelan tot Compagnies negotie in die by na verwoeste Landen te pas komt, en door 's Compagnies gecon-questeerde Stad kan beschermd werden, is U Edelheden in 't verleden jaar al gebleken.

Ge... lied... wy... by... ten.

Wy vertoonen dat in de Kaart, en ook 't concept, om metter tyd deze Jentieffe Stad tot zoo verre nog te vergrooten, dat het versch water, en een hoogte, een weinig buiten de Stad leggende, binnen de aarde puntjens omvangen, en binnen de Stad verzeekerd zyn zal, wanneer niet getwyffeld werd, of deze Stad of Steden zullen zoo groten toeloop van Inwoonders, als eenige plaatzen op Choromandel, of Malabar, hebben; gelyk wy nu reeds al zoo veel Inkomsten en Gerechtigheden trekken, als de onkosten, aan de Stad gedaan, bedragen; welke ook met het toenemen van Menschen en Vee zullen vermeerderen, waar toe de Vrede in deze Landen zeer veel geven zal, wanneer ook de E. Compagnie hier nog eens zo veel Inkomsten, dan nu, hebben zal.

't La... van... Teu...

Het Landschap tusschen Adrampatnam, benoorden Adams-brug, en Walemoekan bezuiden Adams-brug, in de binnen-bogt, plagt nog voor 18 jaaren gedeeld te wezen in 2 deelen, het Noordelykste onder den Vryheer Tirewenapulle, en 't Zuidelykste onder den Ragonade Teuver, dog beide aan den Nayk van Madure Cynsbaar, en tegen malkanderen. Hebbende Terewenapulle zyn hulp van de Portugeesen, en de Nayk van Tansjaoer, en de Teuver toen van die van Madure, die de Portugeesen tegen den Teuver in toom hield; welke vyandschap van den Teuver met de Portugeesen ons A. 1658. by 't innemen van Toetoecoryn, en voor al van Man-Aar, zeer wel te pas quam; alzo 't ons tot Man-Aar onmogelyk zou geweest zyn, met eenigen schyn van succes tegen een vyand, die, zo sterk als wy, met 8 Veldschanssen op den Oever gereed stond om ons te ontfangen,

gen, te landen, zonder de hulp van zyne plat-gebodemde groote Tsjampans, waar in een Compagnie van 65 man neergebukt in ryen en geleders met hunne Wapenen in eengedrongen zitten, en hen droog aan de wal brengen kon, waar door wy eygentlyk de overwinning over de Portugeesen bequamen, waar op wy toen ook met den Teuver een Contract van Vriendschap gesloten hebben, en daar by hy zo grooten voordeel op dezen Tirewenapulle bekomen heeft, dat hy nog binnen A. 1658. zyne Landen verlaten, en aan den Teuver als een conquest overgeven moest, alzo hy door onze verovering van Jaffanapatnam en Nagapatnam van de Portugeesen verlaten, en dus gedwongen wierd, de vlugt te nemen; zo dat nu die gansche streek lands van Adrampatnam in 't N. langs den zoom der Zee tot Wallemoekan, en voorts 4, 5, en 6 uuren Landewaard in, onder des Teuvers gebied staat; dog zeer wisselvallig en gevaarlyk staan zyne Zaaken, Landen en Onderdanen; zynde nu allerley rampen, zo wel dan de Naik van Tansjaoer, onderworpen.

Binnen de Zuidelyke oude Limiten van des Teuvers Land, by de Portugeesen Costa D'Insiado genaamd, legt het Eyland Rammanacoil, makende in 't W. den aanvang van Adams-brug, zo wel als Man-Aar aan 't Eyland Ceylon in 't Oosten.

Deze Adams-brug werd zo door de Portugeesen genaamd, volgens de Fabelen van een Jentiefze Historie, of misschien met al zo grooten recht na onzen eersten Vader Adam, om dat 'er Schryvers van weinig geloof zyn, die gedroomd hebben, dat het eerste Paradys van Adam en Eva op Ceylon geweest is, waarom zy den Berg, in 't O. van Colombo gelegen (zynde de hoogste van 't Eyland) ook Adams Piek genaamd hebben.

Dit is een Sandplaat, die ontrent 6 mylen lang is, loopende wat geboogen, meest O. en W. van Rammanacoil tot aan 't Eyland Man-Aar, meest hoog en droog boven water, uytgenomen dat met het kenteren der Saysoenen nu hier, dan daar, een gat door 't aanperssen van 't Zeewater doorbreekt, en zomtyds een Kil maakt, daar wy wel 9 en 10 voeten water gevonden hebben; welke gaten weer kort daar na toegeslagen werden; maar dicht aan de Eylanden in 't O. van Rammanacoil, en in 't W. van Man-Aar, blyven ordinair 2 Killen, voor kleene Toni's of Vaartuigjens, en Tsjampans, die meest by de Visschers, en zelden van de Passagiers gebruykt werden. A. 1675.

Het Eyland Rammanacoil is zo genaamd, na den Heidenschen Afgod Ramma, zynde zeer wel gelegen voor den Teuver, en zyn beste toeverlaat in den nood, en ontrent een Kanon-schoot van de vaste wal leggende. Tusschen beiden is een Kil, Pambenaer genaamd, daar alle de Vaartuigen (komende van Choromandel na 't Zuiden of de Malabaarze Kust, en de Stranden van de Madureesche Havenen na het Noorden) veeltyds doorvaaren, en volgens 't oud gebruyk der Portugeesen tot Toetoecoryn moeten aanleggen, en die zulks verzuimden, en van de kruissende Fregats aangehaald wierden, vervielen, geen Passen by zich hebbende, in de boete, en liepen groot gevaar van 't verbeurd verklaren van hun Vaartuigen en goed. 't Eyland Rammanacoil.

Deze Kil legt vol Klippen, en maakt de Vaart zo eng, dat men zacht en voorzichtig 'er door moet vaaren, en op dat daar niemand, zonder tol te betalen, mogt passeeren, zoo leggen daar verscheide handelbaare klippen los ingeworpen, zo dat 'er met ordinaire hoogte niet meer is, dan 5 a 6 voeten water, en voor dieper gaande Vaartuigen werden deze klippen weer opgehaald; voor welken arbeid de doorvaarder betalen moet; dog vaartuigen, dieper dan 7 voeten gaande, konnen zelf in 't Spring-ty daar niet passeeren; en de Vaartuigen, die deze passagie myden, steeken langs Adamsbrug (bezuiden of benoorden) over, en passeeren, dicht langs Compagnies Casteel, de engte tusschen 't Eyland Ceylon en Man-Aar; dog hier is by Springty zelden 6 voeten, en by een ordinaris gety pas 4 voeten water, en verloopt zeer door de zandige grond, dat de doorvaart moejelyker maakt, dan door Pembenaer, gelyk de naam van Man (Sand) en Aar (Rivier) medebrengt.

Wat verder van 't Eyland Rammanacoil zy, konnen U Edelheden uyt ons schryven van den 5. Februari, 1671. zien.

De E. Compagnie heeft al van ouds her oppermagtig over den Inbogt tussen Ceylon en Madure, als mede over des Teuvers Land en Tansjaoer zo wel beoosten, als bezuiden Adams-brug, en over alle de Eylanden, daar in gelegen, geheerscht, en dierhalven zo was 't wel noodig om het Eyland naast Rammanacoil (alzo de meeste dezer Eylanden van onze Inwoonders bewoond zyn) met een Wachthuis te beslaan, alzo de E. Compagnie nu zo wel meester van de doorvaart is, als den Teuver, om te verhinderen, dat zodanige Goederen

 mog-

A. 1675. mogten passeeren, die de Compagnie eygen, of by speciale Contracten aan haar verbonden zyn.

Waaren, hier vallende. Deze eygen Goederen zyn Sjankos, Zaye, Peerl-schelpen, &c., en by Contract is verbonden de Peper van Malabar, en meer andre Koopmanschappen, die de Compagnie in de Bogt konnen benadeelen.

Greinspaal des Teuvers. Van 't Eyland Rammanacoil tot Walemoecan, makende het eynde van des Teuvers Limiten in 't Zuiden, is het een droevig droog en heet Strand, met verscheide Dorpen, die bewoond zyn, met Visschers, Mooren, en andre Lieden, die zich by der Zee met Peerl-en Sjancos-duyken erneeren, waar van de Mooren wel de voornaamste zyn, die door hun neerstigheid veel Geld vergaderen, en aan den Teuver groote Schatting opbrengen; zo dat de magerheid van 't Aardryk gebeterd werd door de ryke Vrugten der Zee.

Langs deze gansche Strand legt het bezaeid met Eylanden, daar van die met Compagnies Parruas, en andre Huisgezinnen bezet zyn, alle versch Water hebben, en welke huisgezinnen toezien, dat niemand eenige Zaye van de Overkust komt plukken, zonder Compagnies verlof, en voor al dat 'er geen Sjankos opgedoken, nog Peerl-banken beschadigd werden, gelyk, buyten deze toezicht, zekerlyk geschieden zou, welke Familien zich buiten dien met Visschen, Zaye-plukken, en Sjangkos te duyken, erneeren, waar op zy buyten Last der E. Compagnie onderhouden werden, leverende de Zaye en Sjancos aan ons tot een gezetten prys.

Madure. Van Walemoukan tot Caap Comoryn, Zuidwaard, en van daar weer tot Paloer op de Malabaarze Kust, Noordwaard, is 't gebied van den Nayk van Madure, die altyd gehouden is voor den grootsten van zyne Gebuuren, bezittende een schoon Land vol Inwoonders, en zeer Vrugtbaar van allerley vee, en byzonder van Ryst, zoo dat het, gelyk Tansjaoer, jaarlyks duizenden lasten, boven zyn eygen verteering, uytleveren kan, hoewel 't (gelyk des Teuvers Land) ook langs de Zeestranden zeer dor, mager, en vol doorn-Bosschen is, waar tegen men weer de voornoemde Vrugten der Zee, en den overvloed der mondkosten en levensmiddelen, die van boven na de Stranden 2, 3, 4, en 6 mylen verre, afgevoerd werden, stellen moet. Ook komen 'er uyt de

Waaren hier vallende. Boven-Landen veel Lywaaten van allerley zoorten, en vooral d'Ordinaris Caatjes, die by honderd duizenden Stuks van daar na Ceylon, en andre Plaatsen, vervoerd werden.

Ook konnen de groote en kleene schepen binnen den Oostkaap van Comoryn, of binnen den hoek van Mannapaar, 't geheel jaar door hier aankomen en vertrekken, om dat de Noordewind, die geheel Choromandel onbevaarbaar, en ten laager wal maakt; hier door afsnyding van Adams-brug een opperwal is, met schoon weder; gelyk insgelyks (door de strekking der Kust) in 't Zuider-moesson hier een opperwal gevonden werd, waar van de E. Compagnie, en 't Eyland Ceylon, groote nuttigheid trekt; alzo ook de Vaderlandze Schepen daar veilig aankomen, en in 't Zuider-moesson weer op alle plaatzen na de Oostkust van Ceylon, Choromandel, Bengala, Malakka, en Batavia vertrekken konnen.

Langs deze Kust, en de Indische Zuider binnen-bogt van Ceylon, heeft de E. Compagnie, boven zo veel Eylanden, nog 7 groote en 7 kleene Havenen op 't vaste Land, die, by verovering van de Portugeesen, door ons bezeten werden.

Deze zyn met Christenen Parruas, van zommige Mooren bewoond.

Toetoecoryn. De voornaamste dezer Havenen is Toetoecoryn, dat ook de Hoofd-plaats, en tot den voorzegden Handel zeer gelegen, en van vooren door een lang groot Eyland beschut is, daar Schepen, niet dieper dan 12 a 14 voeten gaande, met volle Zeylen binnen loopen, en in zeer slecht water verzekerd leggen, en konnen daar ook de groote scheepen gekielhaald en vertimmerd werden, die anders op de Rheede op 7 vadem ankeren, en geloft, of geladen zynde, weer vertrekken.

Van deze Landen trekt de E. Compagnie veel Kleeden, Goeni, Wasch, Olie, Yzer, en veel andre Waaren, die hier op Ceylon een grooten Handel, en veel voordeel geven, behalven dat hier Gods Kerk ook zeer kan uytgebreid werden, weshalven wy eenpaarig op Ceylon van gevoelen geweest zyn, dat 'er een sterke Fortificatie op Toetoecoryn behoord gelegd te werden, tegen welk Concept U Edelheden zomtyds van andre gedagten, en dan weer eens 'er voor geweest zyn, na dat de Oorlogen in 't Vaderland dit af of aanraden.

Gelyk dat ook zo by de Heeren Majores, als ook by U Edelh: al den 22. May, 1670. zo klaar goedgekeurd is; hoewel 's Compagnies Zaaken niet altyd toelaten dit, als men al wil, zo ten eersten werkstellig te maken. Zo men de Militie, daar toe maar noodig had, zo en behoefde men dit om de Lasten niet uyt te stellen, die uyt de Overwinsten

A. 1675.

ften hier gemakkelyk zouden te vinden zyn, als wy ons op Toetocoryn maar eerst zullen hebben vast gemaakt, gelyk nu al zoetjens ter hand genomen werd; dog niet zoo, als voorleden het concept geweeft, en van de Heeren Majores geapprobeerd is, maar alleen de Logie in een halve Cirkel van 3 heele en 2 halve punten omvangen; en dit werk aldus volbouwd, en 't Paranas quartier omheind zynde, gelyk in 't korte ftaat te gefchieden, zo zal blyken, of deze uytbreiding en omflag de E. Compagnie zal laftig wezen of niet; want boven de verzekering van de Inbogt, zal de Handel niet alleen verzekerd wezen, maar de profyten zullen ook grootelyks vermeerderen, dat anders volftrekt onmogelyk is; behalven veel andere ongemakken, die de E. Compagnie zal onderhevig blyven, zoo wy in dit werk langer vertragen, alzo hier van alleen afhangt 's Compagnies fouverain bewind over de Inbogt, om door geen andere Kooplieden bevaren te werden, dan met ons verlof; ook hangt hier van af de verzekering van 's Compagnies Peerl-banken, en 't opduyken der Sjangkos; en ten derden de verzekering der Peerl-merkt, die van geen kleen belang is, zo ras de Compagnie die onder haar eygen befcherming fteld. Ten vierden 't verzekeren van den Handel van Areek, Kleeden, en veelerley andren Handel, tusfchen Ceylon en de vafte Kuft van Madure, des Teuvers Land, en Nagapatnam. Ten vyfde, 't voorkomen van alle Lorrendrayery zo van ons eygen volk, als van andren; behalven dat hier uyt ook veel ruft voor geheel Ceylon, Madure Z. Choromandel, en Malabar voortkomen zal; en daar by men dan de 3 Hoofd-poincten, waar op de E. Compagnie van den beginne af gegrond is, te weten dapperheid met de Wapenen, daar 't vereifcht werd, fchrandere Negotie en Handel, daar zy zonder geweld, en regtveerdig te bekomen is, en de regtveerdige Politie, zo als zy in ons Vaderland ftand grypt, zal konnen werkftellig maken, en uyt alle de welke dan van zelfs de voortzetting van onzen Godsdienft volgen zal.

Men moet ook wel letten, dat de Inlandze Vorften de Contracten, die zy met ons gemaakt hebben, niet overtreden; gelyk die van Porca geen Handel altoos doen mag, en die van Calicoilan mag zelf in de Binnen-bogt niet komen, zonder ons verlof.

Ook zyn alle de Raja's van 't Z. Malabar, en byzonder van Cranganoor, Coetsjien, &c., en des zelfs Bondgenooten, als Porca, Mangatti, Parouw, &c., als ook Betemene, Marta, Coilan, en zelfs Calicoilan wel uytdrukkelyk Subaltern, en van ons afhangende, om dat de Compagnie hen meeft heeft veroverd, gelyk zy die ook als hunnen Befchermheer erkennen, hoewel zy dien Befcherm-Heer, na den toon, die men nu op Malabar zingt, (alzo men die Raja's nu boven de Compagnie daar verheft) nu als verachten, even als of zy aan geen Contracten meer gebonden waren.

Op voorfz. 7 groote en 7 kleene havenen van de E. Compagnie werd ftaat gemaakt, dat niet min dan 70000 huisgezinnen van Chriften Parruas, van welke 'er, in Toetocoryn alleen 28 a 30000, by vredes tyden, zyn: want anders vlugten zy van daar, om de zware fchattingen te ontgaan, en zoeken onder onze befcherming zich te dekken.

Klagte van de Heer van Goens over onze Predikanten daar.

De Chriftenen hier, meeft Roomsgezint, heeft men tot nog toe tot onzen Godsdienft niet konnen trekken, door dien de Roomze Paapen, daar 't ganfch Land door verfpreid, fterk daar tegen arbeiden, en die waarlyk (God beterd) onze Leeraars verre overtreffen in neerftigheid om de Inlandze taal aan te leeren, en waar in de Roomfche Leeraars uytmunten, en die daar door een groote kragt op de Parruas hebben, fprekende, lezende, en fchryvende het Malabaars zo fix, ja zommige beter, dan de Inlanders zelf, door 't voordeel van de welfprekenheid, dat haar de Studie boven de Inlanders geeft.

Uytgenomen D.D Clavius, en Specht.

Onze Predicanten daarentegen, fchoon 10 a 12 jaaren hier te Lande geweeft zynde, hebben noit eens een begin 'er af gemaakt, ten waare alleen D. D. Clavius en Specht, zo dat het te beklagen zy, dat de broederen in dit hoognodig werk zo traag bevonden werden, hoe zeer de zelve nogtans van my en andre daar toe aangezet zyn; en daarom is in Rade van Ceylon verftaan, dat geen der laatft aangekomenen, fchoon hun tyd van 5 a 10 jaren al uytgeloopen was, eenige verhooging zal werden toegeftaan, alzo het genoeg is voor 4 a 6 Duitze Predikatien ter maand 100 gl. en zo veel Emolumenten te trekken.

Op Toetecoryn hebben wy geplaatft D. Hermannus Specht, laatft met de Fluyt Pynaker op Ceylon gekomen, een man van een zeer goed leven, vriendelyken ommegang, van een gereputeerde hooge Studie, en van veel bequaamheid, om de Roomfche Paapen pal te zetten. Deze heeft belofte gedaan om het Malabaars te leeren fpreken, lezen, en fchryven, waar toe hem van Compagnies wegen 3 Tolken en Schryvers,

A. 1675. toegevoegd zyn, te weten, een geftudeerde Bramine, een Schoolmeefter, en een Nederlander, die van zyn 10 a 12 jaar tot zyn 22 jaar in Teekenkoer van de geleerdfte Bramines de Hooge en Lage Malabaarze Taal geleerd heeft; en in Leezen, Schryven, en Cierlyk fpreken uytmunt, en byna al als Heidens geworden was, zo dat hy ook geen Koejen Vleefch eeten wilde, en zich aan veel andre Superftitien vaft hield.

Zo dienftig deze nu voor D. Specht tot 't leeren der Malabaarze Taal is, zo noodig is D. Specht voor hem, om hem van half Heidens weer Chriften te maken. Zo 't Leeren van dezen Predikant voortgang neemd, zal 'er een groote deur voor 't Heidendom geopend werden, zo onder de Paruas Chriftenen, als onder veel andren, en de Heidenen aldaar.

Zyn Ed. agting voor Taalkundige Predikanten.

De Heeren Majores behoorden ook in 't Vaderland die voorzorge te dragen, dat geen Predikanten verhooging van Gagie zoude mogen eysfchen, voor dat zy 't Maleytfch, of Malabaars zo verre geleerd hadden, dat zy, de Inlandze Chriftenen daar in konden aanfpreeken, en leeren, alzo men met die 2 Taalen geheel Indiën door te regte raken, en van Malakka tot Cambodia inkluis, en voorts in alle de groote en kleene Eylanden tot in de Moluccos toe met het Maleytsch zig redden kan.

Veele der Broederen willen geene dezer twee Taalen leeren, ten zy zy eerft wat Portugees geleerd hebben, daar 't Portugees hen hier in veel nadeelig is, gelyk het te wenfchen was, dat die Taal door ganfch Indiën kon uytgeroeid werden, om 't groot voordeel, dat de Roomze Paapen en andre Vyanden van onze Religie daar mede doen.

Den Predikant Maxwel heeft nu over de 5 jaaren op Choromandel geweeft; dog egter niet in 't Malabaars gevorderd, daar 't nogtans gemakkelyk in 2 jaaren promt te leeren is, zo 'er maar een weinig liefde was, die God Almagtig te bidden zy, dat in haar Eerw. aller Gemoederen mag vermeerderd werden.

Den Trevancotter.

Gelyk des Teuvers Land legt aan de Ooftzyde van de Caap Comoryn, alzo legt dat van den Trevancotter aan de Weftzyde, zynde van ouds her, en nog, beyde Schatting-geevers aan den Nayk van Madure; dog die hun beiden in deze laatfte troebelen tegen hunnen Heer met veel andren aangefpannen, en de Wapenen opgevat hebben, waar door dit Land niet minder, als dat van Tansjaoer, geheel boderven is, en zoo van menfchen ontbloot werd, dat het te beklagen zy, dat Compagnies gelegenheid niet toelaat hier in te voorzien, waar door 't gezien A. ftaat, dat de Viziapoerze Mooren met dit fchoon Land zullen henen gaan, waar van het Fortificeeren van Toetoecoryn al mede zeer afhangt, gelyk mede dat wy ons Recht op beide de Inbogten bezuiden en benoorden Adamsbrug ftipt handhaven, en geen Koophandel, die ons eenigzins kon fchadelyk zyn, daar dulden.

Den aanvang van des Trevancotter's Land begind de Weft-kaap van Comoryn om, aan een Zeedorpje. ...... gend., en eyndigd aan Zee ontrent 2 uuren gaans, of wat min, benoorden Tegenapatnam, en tot hier toe is 't Land met zyne Inwoonders nevens de andre Choromandelfe en Madureefche Malabaaren van eenen aard, Taal, en Nature, uytgenomen dat 't geflacht der Nayros in de Noorder deelen te Landewaard in al gevonden werd, en tot hier toe is 't ganfch Land verfpreid (gelyk geheel Choromandel tot Bengale toe) met Wevers die benoorden des Trevancors gebied niet meer gevonden werden, uytgezonderd eenige weinige Zyde, en andre gemengelde Wevers, die ik tot Coylan, dog daar benoorden nooit, gezien hebbe, en die, mynes wetens, 'er ook niet gevonden werden, tot den aanvang van de Grensplaatzen in Canara inkluis, immers zoo weinig, dat het getal niet naamweerdig is; 't geen daar van fchynt te ontftaan, om dat de Landen benoorden Trevancoor tot de Landen van Canara toe zeer gebroken, en met een ongelooflyk getal Raja's bezet zyn, waar door die in geduurige twiften leven, waar uyt ook Oorlogen ontftaan, en daar het zulke gerufte handwerkslieden dan niet lang konnen harden, en daar veel lichter het Peper planten (waar aan weinig werk is) kan by der hand genomen werden.

Dat Tegenapatnam om deze redenen voor dezen onder Toetoecoryn ftond, en om verfcheide redenen ook nog behoord te blyven, is U Edelheden bevorens al omftandig vertoond. Hier vallen Caatjens, Leder, Yzer, Vloerfteenen, &c. welke daar benoorden zo niet te vinden zyn, maar wel bezuiden, en over heel Choromandel. Ook doen ons de Mooren, Chioli's genaamd, en zich op Tegenapatnam in grooten getale onthoudende, by hunnen Handel in Kleeden, Peper, &c. op Perfien, Mocha, &c. groote fchade; en daarom was 't beter, dat dit Comptoir onder Toetoecoryn, dan onder Malabar, ftond, om dat dan ook de Caatjes van een zoort alle op een vafte Prys zouden konnen gehouden werden, om dat in geheel Madure

in

in alle de Portes van Toetoecoryn niemand dan de Compagnie, Kleden kopen, nog Areek verkopen mag.

Malabar is, na 't veroveren van Coetsjien, Coylan, Cranganoor, en Cananoor onder 't Gouvernement van Ceylon; dog naaderhand om reedenen door U Edelheden tot een byzonder Commandement gesteld, om 't welke te beschryven wy met 't Noordeynde van Trevancors gebied, en met dat van de Vorstin, daar aangrenzende, en Atingen genaamd, beginnen, alwaar de Peper al overvloedig begind te werden.

Hier aan volgen langs de Zeekant de Landen van den Singnaty, die al mede in byzondre kleene Heerschappytjens verdeeld zyn.

Deze Vorstin houd haar Hof op Coilan aan de Rivier, een weinig Landewaard in, en 's Compagnies nette Fortificatie legt op een klippige uytsteekende tong in Zee, welke niet, dan te Land van voren, kan aangetast, en met weinig magt tegen een groote kan verdedigd werden.

Dit Landeken van Coilan is, na myn gevoelen, het vermakelykste, gezondste, en fraeyste gedeelte van geheel Malabar, hebbende overvloed van Lyftocht, en een hoogen grond, die daarom ook de beste Peper van dit gewest voortbrengt.

Het naaste hier aangrenzende Landeken Noordwaard is dat van Raja de Marta, en daar aan Calicoilan, Betemeny, Repelin, vervolgens Porca, en den Koning van Coetsjien, die wel 't grootste Land bezit, boven alle de Zuider Malabaarze Raja's, gelyk hy ook boven alle de zelve ge-eerd werd, hebbende een vast Verbond met 4 zyner naast aangrenzende Raja's, te weten, in 't Z. Porca, in 't N. Parouw, in 't N. O. Landewaard Mangatty, en in 't Oosten Berkenkoer, strekkende zyn eygen Landen in 't W. aan de Zee, en voor, Landwaard rondom aan de Landen dezer vier Rajas, welke de 4 kolommen des Ryks genaamd werden.

Behalven deze 4, Raja's genaamd, zyn 'er nog verscheide Vryheerkens binnen den cirkel zyner Landen, daar af de Paljetters wel de voornaamste zyn, die 't grootste gedeelte van Baypin bezit, houdende zyn verblyf op 't Eyland Chenotty, in de Rivier gelegen. Ook bezit de Raja van Repelin een Stuk Land binnen de Coetsjienze Grenzen, gelyk 'er ook nog veel andre Subalternen zyn, die Caymans genoemd werden.

Hoe de Stad Coetsjien nu gebouwd is, ziet men uyt de Kaart des zelfs, waar in niet is gevolgd de ordre, en U Edelheden Approbatie, maar een eygen particuliere zinlykheid van den Commandeur Henrik van Rheede, nu brekende, dan weer makende, en nu dus, nu zoo 't Werk veranderende, dan wederom dit, of dat daar van brekende, en wat anders aanbouwende, het welk by de eerste Commandeurs, Gotske en vander Dussen wel ontrent hun eygen Woonhuyzen, 't welk eenigzins tolenabel was, maar niet ontrent de Fortificatie, geschied is; maar deze laatste Commandeur breekt en maakt al wat hem in 't Hoofd schiet, zo wel aan de Huysen en Kerken binnen de Stad, als aan de Fortificatien, en zulks niet alleen tot Coetsjien, maar ook is 't zelve vryelyk aan de Fortificatie tot Coylan, en wel byzonderlyk te Cranganoor geschied, zo dat men in plaats van 30 of 36000 gl., ter maand te verbouwen, gelyk het Werk in den beginne onwedersprekelyk aangelegt, en expres geordonneerd was, wel driemaal zo veel onder dezen laatsten Commandeur ter maand verbouwd heeft, en waar door de onkosten zo hoog geloopen zyn, dat de Coetsjienze Fortificatie tot Ultimo Decemb. verleden gekost heeft, *f* 875190-0-0 de welke, zo het na de Ordre en expres genomen Resolutie (onder den Commandeur Coulster Zalr., in myn eygen prezentie aangevangen) geschied was, buiten allen twyffel niet meer zoude bedragen hebben, dan *f* 450000 uyterlyk, want boven al dit breeken en maken, dat noodzakelyk Geld heeft moeten kosten, heeft men zonder eenige redenen de Coeli-loonen gaen verhoogen, en 't getal vermeerderen, en Opzienders op 't Werk gesteld, die buyten allen twyffel daar in trouwloos gehandeld hebben. Byzonder kon dit, bewezen werden van den laatsten Commandeur van Rheede, gelyk hy in zyn eygen Brieven aan U Edelheden, niet ontkend, en waar in expres meyne te sustineeren, dat deze beschuldiging ontrent een ander zeer suspect is, dewyl 't in zyne macht was door goede ordre alle deze Dievery voor te komen, zonder dat 'er een Penning heeft konnen gestoolen werden; dog waar zou het gevonden zyn, alles wat men tot zyn particulier vermaak, zo wel buyten als binnen de Stad gebouwd, en wel licht niet veel minder, dan de Fortificatie, gekost heeft; en 't Fort Cranganoor, dat wel driemaal veranderd is, heeft zo veel Geld onder dezen Commandeur gekost, dat ik meyne de Reekening niet licht daar van zal te vinden wezen.

A. 1675. Commandeur van Rheede niet weinig ten toon gesteld.

Met alle andre onkosten is 't even eens toegegaan, en wie zal ooit bekend staan, hoe groote somme Gelds aan des

Com-

A. 1675. Commandeurs Huys, Speelhoven, Thuinen, Doolhof, Tanken, &c. geconsumeerd is, en hoe veel vertimmering aan de Woonhuizen gedaan zyn, die men dan, aan die best aan de hand quamen, heeft weggeschonken, gelyk alle deze dingen zoo publyk zyn, dat een ider, van daar gekomen, 't zelve opentlyk getuigd, en prompte redenen daar af geven kan; en alle deze Lasten heeft de E. Compagnie nu ontrent 5 jaaren moeten dragen, en dit maakt; dat de Reekening van Fortificatie zo hoog te gelde staat; daar men alle deze onkosten, en veel andre daarenboven, opgebragt, en geplanst heeft.

De Forme van 't Fort Cranganoor, blykt al mede uyt de Kaart, makende de scheids paalen tusschen Coetsjien en 't Land van den Zamoryn, gelegen aan de N. Zyde op den Oever van de Cranganoorze Rivier, ontrent een Canonschoot van de Zee-strand de Rivier opwaard, op een uytsteekenden hoek, daar alle de Vaartuigen, na des Zamoryns Land willende, moeten passeeren, scheidende het Eyland Baypin de groote Rivier, die by de Stad Coetsjien uytloopt, en deze, die een Kanon-schoot beneden Cranganoor in Zee schiet, van malkanderen; dog beoosten, of agter Baypin, maakt het een groot water, 't welk zyn aanvang neemd geheel bezuiden Coylan, tot agter en voor by Panany in des Zamoryns Land toe, makende Z. en Noord een distantie van wel 40 mylen, leggende vol groote en kleene Eylanden, alle bewoond, en ider byna een byzonderen Heer hebbende. Niet min dan 7 versche schoone Rivieren komen uyt het Bovenlandelyk Gebergte van Ballagatte zich in deze binnen-wateren ontlasten, 't welk oorzaak is, dat alle deze groote en kleene Eylanden rondom in 't water leggen, en zeer vrugtbaar zyn; dog voor aan door 't inbreken van den Vloed uyt der Zee is 't water eenige distantie verre brak, na dat het lang droog weer geweest is, of in 't Gebergte niet gereegend heeft; dog in de Regentyd is't tot aan Zee toe versch; gaande de vloed hier driemaal in 't etmaal.

Cranganoor. Cranganoor is een oude Post der Portugeesen, by hen A. 1505. begonnen, en lang voor de Stad Coetsjien met muuren omtrokken, en tot een Stedeken, ontrent zo groot als Gale, gemaakt, alwaar de Aardsbisschop van Indiën zyn eersten Zetel had, en daar groote Oorlogen ontstaan zyn; want de Zamoryn hier door een groote hindering vindende, zo is de lang begonnen Oorlog tegen de Portugeesen te meer ontstoken, die hy zeer lang, en tot den eynde toe met deze Natie moeten voeren, zelf tot dat hy, door onze Wapenen geholpen, hen eyndelyk overwonnen, en zyn Land van dat geslagt gezuiverd heeft.

Dit Landeken van Cranganoor is pas 2 a 3 uuren gaans in 't rond, heeft een byzonderen Raja van Overouds uyt het hoog en Vorstelyk Geslacht der Kettery's, en is den jegenwoordigen genaamd Ramormo; een bitter Vyand der Portugeesen, en die zo wel in de Belegering van Cranganoor als Coetsjien, en ook jongst tegen de Franschen, zich dapper en zoo getrouw voor de E. Compagnie gedraagen heeft, als imand der onzen doen kon, zelf met gevaar van zyn leeven, dat zoo van geen ander Malabaars Vorst geschied is, dan alleen van den Prins, en wettigen Erfgenaam van het Coetsjens Ryk, Wirole Motavile, die tot Coilan van den schelmsen Gricol van Calcoylan gemeind werd vergeven te zyn, immers hy is 3 maanden voor de verovering gestorven; zoo dat hy zyn geluk niet heeft beleefd; die dezen Ramormo in onverzaagdheid nog overtrof; dog deze beide Prinszen vegtende voor hun Erfgoed, zo is den Prins Ramormo 't geluk toegevallen, dat hy zyne Vyanden Cranganoor heeft zien uyttrekken, om daar zelf in 't bezit te treden, gelyk ook geschied is, dog zoo gemakkelyk niet, of de Zamoryn in der tyd, hier over gevoelig, heeft het Land willen onder zyn macht houden, om dat hy ons in de Beleegering geholpen had; maar Ramormo, van meer beleid, als kragt, heeft zyn Zaaken zoo behendig weten te beschikken, dat hy tot derde Prins van 't Coetsjiens Ryk gekoren is, om met de magt en 't vermogen van dezen Prins, dien hy wist dat de E. Compagnie niet kon verlaaten, tegen den Zamoryn te bestaan. Gelyk gebleeken is dat hy den zelven A. 1671. met assistentie van 800 oude Ceylonze Soldaaten verdreeven, en waar door 't Coetsjiens Ryk aan die kant een groote verzekering gekregen heeft, en beter als ooit tegen den Zamoryn bestaan kan: want deze Prinszen voorhenen Zamoryns gezind zynde, zo hebben de Portugeesen altyd groote macht in Cranganoor moeten houden, dat (nu 't Land aan de Coetejienze zyde is geraakt) veel beter bewaard is, byzonder zo lang deze dappere Prins onze zyde houd, daar hy ook niet van afscheiden zal, zo hem geen byzondre redenen van dwingende belangen gegeven werden, waar voor haar de E. Compagnie ten hoogsten moet wagten, om dat deze Post de Sleutel en scheidsmuur tusschen den Zamoryn en Coetsjien, en de rust des Lands daar van afhangende is.

De

De Landen van den Zamoryn heb ik noit bereisd, maar na de berigten van tyd tot tyd aan my gedaan, is 't veel magerder en flegter Land, dan de Zuider Malabaarze Landen, bevorens beschreeven, gelyk ook de Peper nog in quantiteit, nog in deugd, daar by te pas komt. In 't zelve zyn veel staande Poelen en Moerassen, waar door 't zo veel Ryst en andere Graanen uytleverd, dat het zo wel, als 't Zuider Malabar, op zich zelven bestaan kan; dog het leverd geen overschot, als 't Zuider Malabar, uyt.

Het is ook vol verdeelingen van vrye Landheertjes, en komt den Raja van Betette, die een volstrekt Zouverain Prins is, in 't midden van des Zamoryns Land met drie Havens aan de Zeekant, die, in gestadige Vyandschap met des Zamoryns volk levende, nogtans bestaan kan.

Des Zamoryns Land strekt zich van Cranganoor tot de Zuidzyde van de Rivier van Calicoet, daar deze Betette een kleen Landeken heeft, dat aan de Zee-kant alleen vry is, dog voorts van den Zamoryn aan alle kanten omringd; en van hier Noordwaard tot de Rivier van Conjal komt des Zamoryns gebied te eindigen, en dan begind het Land van den Collatry, dat zich Noordwaard strekt tot aan 't gebied van Canara, pas voor by den Berg van Montedelli.

Dit Land van den Collatry heeft veel minder Peper, dan Malabar; dog van Ryst, en andre Ly togt, kan 't rykelyk bestaan, en is met het Noorder Malabar des Zamoryns aan de Zeekant heel bezet met de Rooverze Mooren, in Ceylons Beschryving aangehaald, en Chioli's genaamd, en waar door de Landen des Zamoryns, en ook deeze, met veel Rykdom vervuld werden, alzo alle deze Mooren van den Roof, Schipvaart, en Handel, leven. Zy zyn ook dapper, en tasten alles aan, wat zy maar bekomen konnen, ons, nog de Portugeesen, niet verschoonende, en dus hebben zy 150 jaaren al onder den Zamoryn en Collatry gestaan, die deel in hunnen roof hebben. Ook zyn deze Mooren nu al zo magtig geworden, dat zy deze Vorsten in vervolg van tyd zullen boven 't hoofd groejen, en zich Meester van 't Land maaken. Zy zyn tot Cananoor, Balipatnam, en Dermapatnam al zoo magtig, dat de Collatry hen daar nu al niet dwingen kan, gelyk zy mede tot Calicoet, en de naast aangrenzende Zeeplaatzen alleen, gezegt werden 50000 gewapende Mannen te konnen uytmaken; dog 't eenigste, dat hen kleen houd, en nog lang zal onderhouden, is hun eygen verdeeldheid, en brutale natuur; want ider Dorp op de Malabaarze Kust heeft zyn eygen hoofd of hoofden, en de minste onder hen heeft by na zo veel als de meeste te zeggen, om dat in hunne Roovery niemand mag gedwongen werden ter Zee te gaan, alzo ider onder zulken Hoofdman derwaards gaat, als hy wil, gelyk ook de hoofden der Roof-fregatten niets over malkanderen te zeggen hebben, 't geen zelfs ook wel zo verre gaat, dat zy, geschil over den buyt krygende, malkanderen doodslaan. Indien zy 't verstand hadden om zig onder een Hoofd te zamen te voegen, zy zouden in korten tyd Meester van alle des Zamoryns en des Collatry's Landen zyn, gelyk mede van 't Koorn-ryk Canara, alzo zy dapper in de Wapenen, zeer ervaaren in de Zeevaard, en kloek van gemoed zyn, en geen Jentieven nog Nairos, hoe dapper ook, zouden te vreezen hebben.

A. 1675.

Tusschen de Rivier van Balipatnam en Dermapatnam legt 's Compagnies Fortresse Cananoor, een beknopte en sterke Vesting van goede Situatie uyt de natuure, en door konst zo verbeterd, dat zy gezegt mag werden onwinbaar te zyn, als van 200 man, en noodigen voorraad voorzien is. Het legt ten minsten 50 voeten hoog uit het water, op een ongenaakbaare yzere klip, met 2 yzersteene punten afgesloten, en daar voor een gracht uyt de klip tot nodige steen voor de Fortificatie uyrgehakt, die niet min dan 25 a 26 voeten diep, en 72 voeten wyd is. De overkant van die gracht is nog al van die zelve klip, daar geen vyand in zou konnen approcheren, om dat zy met geen aarde gedekt, en niet dan met scherpe dikke beitels en breekyzers zoude konnen gebroken werden. Van binnen is 't schoonste versch water, dat men wenschen kan, en ook daar plaats genoeg, om 50 Koebeesten en ander Vee te weiden, behalven dat 'er ook zo veel Calappus-boomen in staan, dat de bezetting, by nood, rykelyk Suri, Arak en Olie daar van zou konnen hebben. Ook is 'er de lucht zeer gezond, en de plaats zeer wel gelegen aan een Baey, daar men des Winters, by nood, met gemeene scheepen zou konnen overblyven. In Vredes tyd zyn 60 Soldaaten hier over genoeg, ja zelfs al lopen de pennisten en bosschieters 'er nog onder, welke by tyden van Oorlog tot 100 koppen toe, of meer, konnen vermeerderd werden.

De Fortresse Cananoor.

A°. 1665. hebben wy doen blyken, dat Cananoor zyne onkosten kon goed maken, en dat 'er boven de onkosten der Fortificatien nog is overgewonnen.

Dus zou 't ook met geheel Malabar zyn, zoo de Handel volgens de uytgedruk-

A. 1675. drukte ordre, by my A°. 1663. op myn vertrek gesteld, en in practyk gebragt, gedreven was, maar als men de onkosten moedwillig versmoord, en de voordeelen niet alleen verwaarlooft, maar te rug zet, is Malabar een Last door ons eygen bedryf, gelyk metter daad blykt, als men den Amphioen niet voor Peper verkoopt, of verruild, maar tot schade voor Comptant omzet, en 't Geld vertimmerd, en dewyl alle den arbeid en Materiaalen met Comptant op Malabar betaalt werden, moet dit veel Geld kosten; waar uyt men ziet, dat de Zaaken daar al van den beginne af niet wel bestjerd zyn, en dat 'er zeer veel aan goede en bequaame Opperhoofden gelegen legt.

De Commandeur *de Bitter* en de Opperkoopman *Valkenburg*, na Coetsjiens verovering hier eerst gelegt, waren wel juist de grootste Kooplieden niet, dog egter Lieden, die getrouw waren, en zich na de ordres, hen gegeven, stipt richteden, waar door zy zeer menagieus, gelyk met de Boeken van A°. 1663. te zien is, geleefd hebben.

De Commandeur *Coulster*, een man, op Cormandel niet gewoon dan met Comptant Geld te handelen, staat te voeren, en onkosten te maken, heeft zig door de groote Winsten, op die groote Comptoiren vallende, zoo stipt aan de Ordres niet gebonden. En schoon 'er op Coetsjien zeer veel schoone en keurlyke huizen reeds waren, maakte hy egter ten eersten een nieuw groot en hoog Huis tegen 't gedaan verbod, en in de plaats van myne goede maximen, daar by myn vertrek gelaten, te volgen, wilde men nu met kragt de Peper voor Comptant koopen, alzo by de handeling van 't Geld geen verlies is.

Verval van Malabar, met de Redenen van dien.

De Heer *Hustaart*, die 10 maanden in myn plaats quam, had ook alle de fundamenten, die om de kortheid des tyds nog zo teer en pas by my gelegt waren, verworpen, en door een voorgewend beter-weten alles anders geordonneerd, dan de Zaaken op Malabar noodzakelyk vereischten, gelyk ik dat U Edelheden A°. 1664. klaar getoond heb, waar door ik, in dat zelve jaar weer op Malabar gekomen zynde, zeer veel moeite had, om alles daar te herstellen. Indien het toen zo had mogen blyven, het had de E. Compagnie al eenige tonnen Gouds weerdig geweest, te meer, alzo ik den E. *Coulster*, van een zagten inborst zynde, en door ondervinding A°. 1666. in de Negotie ervaren, reeds tot myn advys overgehaald had, dat 't geheel welvaren van Malabar, bestond in 't wel overleggen, waar men Geld uytgaf, en dat de Peper voor Koopmanschappen geruild wierd, waar uyt alleen de voordeelen moesten voortkomen, en dat men zoo weinig Geld, als 't mogelyk was, voor de Peper bestaden moest.

Na dat dit nu pas in trein gebragt was, overquam Malabar weer nieuwe verandering, by *Coulsters* vertrek, met de komst van *Goske*, die meer ervarenheid in den Oorlog, dan in den Koophandel, had, waar by de E. Compagnie egter minder ondienst geschied is, hoewel ik veel stribbeling gehad heb, om dit boeljant humeur na de Natuur der traage Malabaaren te schikken, hoewel hy een man van goed verstand was, en die zich eyndelyk nog al vinden liet, weshalven het te wenschen ware, dat hy, dewyl wy 't nu in de Zaak reeds eens waren, 'er gebleven had; dog hy, na Persien vertrekkende, quam 'er de Commandeur *Vander Dussen*, die zich niet alleen tegen alle goede ingevoerde Maximes, maar ook vlak tegen myne uytdrukkelyke ordres, aanzettende, de Malabaarze bestiering volstrekt bedierf, en groote verwarring, zo wel onder de Raja's, als onder de Kooplieden, brouwde, ja de geheele grondslag gelegt heeft, waar op 't verval namaals gevolgd is. Toen, met het stellen van Capitein *van Rheede* tot Commandeur, zonder elders dan aan U Edelheden te verantwoorden, Ceylon van alle zorge van Malabar uytgesloten wierd, gelyk by myn apart vertoog van den 13. Augusti dezes jaars aan U Edelheden vertoond is, want de Koopmanschappen, bevorens tot het inzamelen van de Peper grootelyks gediend hebbende, leggen nu geheel vervallen. Daarenboven zyn de onkosten zoo onmatig verswaard, en de voordeelen zoo verminderd, dat het expres daar aangelegt schynd, niet alleen om den Handel te bederven, maar om die expres tot voordeel van andren over te brengen, gelyk in 't hardnekkig mainteneeren van den Areek tegen Compagnies welvaaren, en niet min aan 't vernietigen van 't Contract met de Kooplieden Babba, &c. komt te blyken; wat middelen men op Ceylon hier tegen aangewend heeft, het heeft niet mogen helpen, alzo men viva force daar tegen aangegaan is, en met een ydele welspreekentheid nog getracht heeft, de Ceylonze beveelen by U Edelheeden hatelyk te maken, en 't werk een anderen schyn te géven, en U Edelheden, die noit van Malabars waren staat kennis gehad hebben, te abuzeeren.

Dus heeft men ons op Toetoecoryn ook moetwillig in den nood verlaten, en geen 80 Soldaten tot onze hulp willen over-

overzenden, schoon die op Malabar niet te doen hadden, en 'er op 't zelve meer oude Zoldaten, als op Ceylon, waren, behalven dat de zorge voor Malabar niet den Commandeur, maar my, bevoolen was, welke ongehoorzaamheid derhalven, na de Krygswetten een Crimen was, dat wel halzen zou hebben konnen kosten; dog dat ik alzoo heb moeten opkroppen.

Hoe lang hebben wy in onzen nood om planken geroepen, dog 't kon niet zyn, alzo men een groot schip voor Babba, of op den naam van Zirchan Loddy, op Coetsjien bouwde, schoon dat ook zelfs tegen 's Compagnies belang gebruikt wierd, om met Peper en Areek na Porto Novo verzonden te werden, hoewel wy die planken voor 's Compagnies Schepen en Pakhuizen zoo noodig hadden. Hoe spottelyk en oneerbiedig wy ook telkens bejegend zyn, is uyt de antwoorden, nevens menigvuldige onwaarheden, loosheden, en geveinstheden, daar in te zien.

Ook bespeurd men zyne Variatien tusschen den dapperen Prins Ramormo, en de Paljetters; van welken eersten hy in 't eerste jaar zyner Commando tot Coetsjien, als hy van Ceylon met zoo grooten getal militairen onder den Majoor *Bax* in Persoon tegen den Zamoryn geassisteerd was, getuigde, dat de E. Compagnie zonder dezen kloekmoedigen Prins noit meester van Cranganoor (als uyt zyn eigen Brieven blykt) zou geworden zyn, daar de Paljetters toen geenzins voor de E. Compagnie, of voor 't belang van Coetsjien, waren, en nu zou men dezen Prins, die 's Compagnies belang altyd met gevaar van zyn leven behertigd heeft, wel willen terug stellen, en de Paljetters verheffen, alleen om de voordeelen van den Areek niet over te brengen ten besten van de Compagnie, en om dat dezen Ramormo hem in zyn dessein niet heeft willen ten gevalle wezen, schoon hem door Babba 500 fanums vereerd zyn, om 't werk niet tegen te wezen, en voorwaar de klagten van den Coetsjienzen Raja zyn van zoo veel belang en zoo rechtveerdig, dat het hoognoodig is, dat de zelve door U Edelheden eens serieus overwogen werden, om hem recht te doen, alzo ik anders voor de E. Compagnie vry groote schade en zwarigheid te gemoed zie.

Malabar leverd, boven de Peper, uyt Cardamom, Gember, Borri Borri, by de Portugeesen Zaffraan genaamd, Lanquas, Sappanhout, Koejen- en Buffels Huiden, Cubebe, Areek, Yzer, overvloed van Timmerhout, Wasch, en boven 's Lands eygen verteering, 6 a 8000 lasten Ryst, tot 15 a 16 Ryksdaalders 't Last. Voorts Clappus-Olie, Cayertouwen, en overvloed van allerley Levensmiddelen, zo veel als eenig Land op den aardbodem, en ook zeer goed koop, zo wel de Koopmanschappen, als d'Etens-waaren. Ook heeft men op dit Land, en voor al te Coetsjien, zeer veel Ambagtslieden van allerley zoort, als Scheeps- en Huistimmerlieden, Schrynwerkers, Metzelaars, Beeldhouwers, Smids, Steenhouwers, Schoenmakers, curieuze Zilver- en Goudsmeden, Lederbereiders en diergelyke Handwerkers, van welken overvloed Ceylon veel hulp zou konnen trekken.

De Waaren, op Malabar getrokken, zyn deze: veel grove Kleeden, Zout, Cattoen, Nagelen, Nooten-Muschaaten, Foelie, Koper, Thin, Vermilioen, Quikzilver, Lood, Amfioen, Sandelhout, en veel andre Waaren, welke gezoegzaam zyn, om jaarlyks 1000 Lasten, en meer Peper, te betalen, en nog geld over te behouden. Dus geeft ook de Privilegie, van kopere munt en Fanums te slaan, de Compagnie goede gelegenheid van nooit om Geld verlegen te zyn; waar uyt dan blykt, of Malabar niet van zich zelven boven andre Comptoiren zou konnen bestaan, en overhouden, als 't maar wel aangelegt wierd; dog gedurende de tyd van dezen Commandeur is alles recht contrarie gegaan, daar men de onkosten der Fortificatie zo zeer vermeerdert heeft, dat ik niet begrypen kan, hoe men zulks heeft durven onderstaan, daar gansch geen winsten gezocht nog betracht werden; behalven dat men 't Geld, tot de Negotie-Comptoiren zoo noodig, buiten kennis van imand, of zonder ordre, gelicht heeft, als of 't maar roofgoed was, en als of de Comptanten maar tot de bouwlust, moye Huizen, vermakelyke Thuinen, en diergelyke noodelooze dingen, moesten besteed werden.

U Edelheden nu zouden my zelfs konnen vragen, of deze Commandeur U Edelheden door my zelf niet is voorgedragen, als een habiel en bequaam man, die byzonder in de Malabaarze Zaaken ervaaren was; ik kan hier op niet anders dan ja antwoorden; en hoewel hy nu altyd boven anderen, zyns gelyken, stipt gehoorzaamd had, zo was dit ook met die meining geschied, om hem daar toe te helpen, konnende, schoon ik hem maar als een militair kende, geen andre dan goede gedagten van hem opvatten. Ook zou ik wel durven verzekeren, dat, zo Malabar niet op

Margin notes: A. 1675. — En trekt. — …ren, …zel-…yt-…rd.

A. 1675. op zich zelven gesteld, en onder Ceylon gebleven ware, de Compagnie zou wel gediend, en de Regeering op Ceylon door hem ook wel gehoorzaamd geweest zyn; dog nu volstrekt Commandeur, zyn eygen Meester, en onafhankelyk geworden zynde, en ongewoon administratie van Geld te hebben, dat hy bevorens altyd ten hoogsten gebrek had; en tegen my (zonder dat ik wete door wie) buiten allen twyfel opgezet, zoo heeft men geen reden, om zich over alle die veranderingen zeer te verwonderen in zulken opgeblazen gemoed, dat zig met veinzen zoo lang beholpen; en door een buigzame nedrigheid ider een zo lang bedrogen heeft, ter tyd toe, dat hy, nu zyn oogwit bereikt hebbende, de Goden nu gemeind gelyk te zyn; en dat hem nu geen Zee te hoog kan gaan; gelyk ik zelf de eerste pylen van zyne ondankbaarheid heb moeten afwagten, vlugtende, tegen myne expresse Ordre, van onder het Gouvernement; zonder eens satisfactie van zyne verrichtingen te geven.

Naast aan Malabar Noordwaard begind de kust van 't Korenryk Canara, van 't welk ik het Zuidelykste des zelfs Frontier niet zou durven noemen, om dat 't Gebergte van Montedelli schynd de scheidspaal dezer Landen te wezen, zonder net te weten, of Montedelli noch onder Malabar, of onder den Collatry, staat, of anders onder Canara, of den Sivapaneyk, evenwel schynen de menigvuldige Roovers, in des Collatrys Landen huishoudende, en hier veeltyds hun rendevous nemende, te getuigen, dat de Collatry hier nog gebied voerd.

Canara.

De Zuidelykste Haven, die ik gezien heb, is Mangaloor, een schoone en treffelyke avenue, daar jaarlyks wel 6 a 7000 lasten, meest bruine Ryst, by een goed gewasch uytgevoerd werd; hebbende een schoone Rivier, die 12 voeten water op den droogsten drempel heeft. Voor in de mond dezer Rivier legt een schoon, hoog, en driehoekig Eyland, en daar boven op een Heidensch Gebouw, dat 't Kasteel of 't Fort van Mangaloor genaamd werd.

Het zelve wierd A°. 1664. door Zivapaneiks Volk belegerd, om dat de naaste Princesse tot het Ryk van Canara daar in gevlugt was, wederstrevende haren Oom, en Moeder, die haar niet na haar zin, maar aan een Vreemdeling, wilden doen trouwen, daar zy geen zin in had. Beiden verzogten zy Compagnies Assistentie, die toen die plaats zeer licht zou hebben konnen veroveren, zoo wy maar die zyde gekoren, en dit gezogt hadden; dog alzo de Portugeesen het voornemen hadden, om zig van die gelegenheid te bedienen, en dit Kasteel te vermeesteren, met die vrouw door geweld 'er te doen uythaalen, zo heb ik, met drie scheepen voor Mangaloor leggende, en oordeelende dat de Compagnie daar veel aan gelegen lag, dat zy dit Fort niet kreegen, Hen, die dagten dat wy dit Casteel zogten te hebben, gedwongen met hun 8 Fregatten van daar te vertrekken, en noodig geacht hen ook te vervolgen, en 't Schip Domburg hier zoo lang op de Bank te laten, tot dat deze Vorstin met haar Moeder en Oom weer over een gekomen was, waar voor ook de E. Compagnie door beide de Partyen bedankt is.

Mangaloor.

De Havenen van Molky, Basseloor, en andre daar ontrent zyn van minder belang, en leveren de meeste witte, en minste bruine Ryst uyt; maar de voornaamste Haven in Canara, is Onor, die benoorden de voorsz. Zuider Havenen legt, pas 6 a 8 mylen van Condewaar, alwaar veel beter en Ryker menschen, dan op Malabar, woonen, en alwaar zich ook de passen Landwaard in opdoen; hoewel ik Mergee (of Mierhe) oordeele nog beter te zyn; waar tegen andere Condewaar nog boven dit stellen in de Landen van Cuncamy, daar de Koning van Viziapoer 't opperbewind heeft.

Wingurla nogtans werd boven alle deze geprezen, om dat het recht agter den voornaamsten weg landwaard in legt; dog alzo de booze Regeering van Siva-gi niet toelaat daar te handelen, zo is Condewaar zekerlyk het beste.

Hier mede dan meine het Eyland Ceylon, en de gelegenheid der Landen, daar aan grenzende, na myne ervarendheid beschreven te hebben; en blykt, dat aan 't zelve niets ontbreekt, dan maar om de 7 Corles te bezetten, waarom die Ingezetenen, onder welke nog zoo veel Christenen, en ten minsten 4000 Lascaryns, zyn, zo ernstig verzoeken. Ook zal, om redenen, Chilauw bezet, en met een Reduit voor 20 a 24 Neerlanders, en 80 à 100 Lascaryns, voorzien werden, om de mond der Rivier zeeker te zyn, behalven dat hier ten eersten een Dorp van duizenden menschen by de Reduit aangroeyen zal, zo ras die zal volbouwd zyn, deze zullen daar na toe komen afzakken uyt de boven Corles onder Compagnies bescherming, om de schoen

1675. ne Landen van Anewolendame, Monesoran, en Madampe in bezit te nemen, en om zich van de schoone Visschery daar te bedienen. Dan zal dit Land het allergewenschte van alle Indische Landen zyn, vermits die Landaard ons zeer onderdanig, gehoorzaam, en zeer licht, in vergelyking van de Javaanen, Macassaren, en andre Mohhammedaanen, te regeeren is; behalven dat men 'er ook alles hebben en vinden zal, wat men begeerd, of ergens vind; uytgenomen, Zilver en Goud; hoewel het ook daar wel te vinden is, als men het recht zoekt.

Alle de Landen hier leggen in een gezond Climaat, alle de Steden en Kasteelen op Ceylon leggen aan zeer goede Havens, hebbende 't versch waater binnen haare Muuren, dat een groote Zaak is. Ook kan dit op zich zelve, en van 't zyne bestaan, ja nog opleggen. Men moet niet vragen, of wy recht hier toe hebben; alzo 't al overlang gebleken is, dat de Tirannige Raja Singa al over lang verdiend heeft door ons zo gehandeld, en geheel verdelgd te werden, alzo 'er met hem op geen andre manier te handelen is, behalven dat hy ook al van God en van zyn Onderdanen verlaten en gehaat is, tot welke verdelging hy ons te meer recht gegeven heeft, vermits hy openbaar met de Franschen tegen ons aangespannen, en met al zyn vermogen getracht heeft ons te verdelgen.

Dewyl nu God onze Wapenen tegen hem gezegend, en dien Tyran vernederd heeft; zo moeten wy dien Zegen Gods niet verwaarloozen; maar gebruiken, en wel waarnemen; behalven dat ook 't ganfch Malabaars Gebied op Ceylon (wel eer onder de Malabaarze Raja's gestaan hebbende) ons onwederspreekelyk by de Verovering van Jaffanapatnam, als deugdelyk met onze Wapenen gewonnen, toekomt. Het Zuider deel kost ons ook Bloeds en Kosten genoeg; behalven dat ook *Raja Singa* geen Erfgenaam ter Wereld heeft; zo dat het, nu alle zwarigheden by ons reeds te boven gekomen zyn, en 't Spits afgebeten is, een groote droefheid wezen zou, nu te aarzelen, of zwarigheden te maken, om Ceylon aan ons te houden, waar toe ons de groote voordeelen, daar van te wagten, voor al behoorden aan te zetten.

Hier by nu zoude wel vereysschen een Lyst van alle Compagnies Dienaaren hier, als ook van de Artillery, op ider plaats, dog dit heeft, by myn schielyk vertrek, niet konnen klaar raken, dog dit staat in January te volgen; gelyk ook een net bericht van den staat der Schoolen en Christenen, aldaar, die wel een getal van 200000 alleen op Ceylon uytmaken, welken geen andre Last werd opgelegt, dan 't leeren der 10 Geboden, Gebeden, &c. en 't onderhouden van 't oud Formulier, of kort Begrip der Christelyke Religie, by den Kerkenraad hier nagezien, en by U Edelheden goedgekeurd. A. 1675.

Nog 3 Predikanten wierden 'er voor Ceylon, een op Batticalo, en twee op Man-Aar, en Tricoenmale vereischt. Nu is 'er een op Nagapatnam, 3 op Jaffanapatnam, 2 op Gale, 2 op Colombo, een op Mature, en een op Toetocoryn, te zamen 'er 10 uytmakende, en dat met de 3 andere 13 Predikanten vereisschen zal.

Malabars afzondering van Ceylon mispre-zen door de Heer van Goens.

Geen andere Borgery, dan die zich met den Landbouw erneerd, werd hier aangequeekt, en om de zelve nog meer voort te zetten, zal 't noodig zyn aan hen rykelyk Zaeilanden uyt te deelen, onder Conditie van de zelve te bedyken, waar toe Capitein Louis Trumble op Colombo al een goed begin gemaakt heeft; en zo ras hier wat meer Krygsvolk overkomt, zal men hier ook meer Vrylieden konnen maaken.

Het zou ook vry beter zyn, dat Malabar van Ceylon niet afgescheiden was, en voor al Canara niet, alzo Ceylon Canara altyd, en Malabar dit nooit van nooden heeft; 't geen voor Ceylon, behalven andre voordeelen, alle jaar 6 a 800 Lasten Ryst, by een goed bestier, geven kan. Timmerhout heeft Ceylon nu genoeg op Batticalo, behalven dat 't geheel Eyland 'er vol af is.

Ook zal Malabar, onder Ceylon staande, niet meer dan 450 koppen in Vredes tyd van nooden hebben, daar 't nu wel eens zo veel volk heeft, behalven dat men van Malabars staat alle Maand hier over en weer bericht bekomen en geven kan; ook zal Malabar, gesepareerd zynde, de E. Compagnie altyd veel meer kosten, dan wanneer 't onder Ceylon staat.

Voor al staat ook wel gelet te werden op 't handhaven van 't Contract, met den Teuver, en 't wel bezorgen van ons Recht op beide de Inbogten, Benoorden en Bezuiden Adams-Brug, en dat der 14 Havens, en van Nagapatnam, en Toetoecoryn, om dus Meester van den Areek-Handel, Peerl- en Sjancos-Visschery, en Peerl-Markt, en van al de Zaye, te blyven. Ook moet men 't Comptoir van Tegenapatnam ten eersten lichten, en aan de Zirchan Loddy geen Passen meer geven, alzoo hy tot groot nadeel van ons, op Malakka, en

A. 1675. en elders; met Kleeden handeld, en zig tegen ons als een Vriend der Franschen gedragen heeft.

Wy moeten ook Ceylon in 't geheel, en niet by stukken, aanhouden: want zo wy, by voorbeeld, Batticalo verlieten; en een ander nam het in, die zou daar aan meer; dan wy aan al de rest, hebben; alzo hy dan maar een Provintie bezetten; en daar door 't recht hebben zou; om de Caneel, Areek, Kleeden, en Olifants-handel zoo groot, en zo wel als wy, te genieten, waar by hy ons ruineeren zou.

Indien men eenige verandering ontrent eenige Comptoiren op Malabar wil maken, zo zou men Cananoor van Malabar konnen separeeren, en dat tot een Hoofdplaats over Canara, en Wingurla, konnen stellen, te meer, alzo 't op de Canaraze Frontieren, en wel 30 mylen van Cranganoor, legt.

St. Thomé is, genoegzaam tegen myn advys, aan de Mooren overgegeven, en had Capitein *Tak* daar zo lang behooren te blyven, tot 'er last van U Edelheden gekomen was, en oordeele nog, dat de Compagnie die plaats, om haare schoone Situatie, behoorde in bezit te nemen. In 9 maanden hebben wy, na veel moeite, de Franschen vernederd, dat de zelve en de Bovenlanlanders ten eersten moesten wyken. Dit heeft de E. Compagnie wel veel Geld gekost, dog ook hare agting hier in 't Oosten zeer hoog verheven, en ons al 't Landvolk der Bovenlanderen doen toevallen, en zyn ons de Inlandze Hoofden van Colombo, Nigombo, Caliture, Alican, Gale, Mature, Panoa, Batticalo, en Jaffanapatnam, tot verwonderens toe zeer getrouw gebleven, en de Cotjaarders alleen in de Bosschen gevlugt, om 't einde van 't werk te zien; waar over zy niet zeer te beschuldigen zyn, alzoo den Luitenant *Vander Hoeven*, en de Onderkoopman *Bernards*, uyt vrees der Franschen, de Schans op Erkelanchene zeer kleenhertig verlieten, en deze Lieden dus bloot stelden, &c.

In 't Kasteel Batavia, dezen 24. September, overgeleverd in Raade van India, den ... October, A. 1675.

U Edle *Allerootmoedigste en Onderdanige Dienaar*,

RYKLOF VAN GOENS.

Na dat nu de Oude Heer *van Goens*, Ceylon aan zyn Zoon overgegeven had, zond die A. 1677. den 24. Maart een Gezant, *N. Bucquoy* genaamd, met een niet te grooten Leeuw tot een geschenk aan den Keizer; meinende dat dit dier dien Vorst wonderlyk behagen zou, dog hy wilde den zelven, alzo hy nog jong was, en met zyne verbeelding van dit dier niet overeenquam, niet eens aanzien, en zond den Gezant daar mede na 't Graafschap Oedipollat, wel 6 a 7 mylen van zyn Hof, daar de Leeuw in 't volgende jaar stierf.

A. 1 De J Hee Goe zend Buc A. 1 met Leeu aan Keiz

Ondertusschen verdroot het deezen *Bucquoy*, daar zoo te blyven zitten, weshalven hy geduurig middel zogt om te ontvlugten; dog 't wierd hem gestadig door zyne Wagters belet.

Hy, dit naderhand alweer onderneemende, en den Keizer bericht daar af krygende, wierd hy opwaards in de Stad gevoerd, en in een Wooning, al vry wat verre van 't Paleis afgelegen, geplaatst.

Hoe hier vare

Hy meinde, dat dit uytdrukkelyk geschiede, om hem in 't korte gehoor te geven; dog, ondertusschen vernemende, dat hier niets op volgde, zo besloot hy met geweld voor den Vorst te verschynen, 't geen hy, zo als de Keizer zou uytgaan om zich te verlustigen, waarnam.

Zyn Wagters, hem niet konnende stuiten, gaven 'er kennis van aan den Keizer, die aanstonds belastte hem daar, tot nader ordre, staande te houden, 't geene ook zo stipt na gekomen wierd, dat hy drie dagen lang op zulken wyze op die zelve plaats blyven moest. Daar na gaf de Keizer last, dat hy na zyn Wooning kon wederkeeren. Ook liet hy hem eenige tyd 'er na wel voor hem verschynen, dog niet vertrekken, zonder dat wy verder weten, hoe 't met hem gegaan, of waar hy vervaren is.

Gelyk wy nu uyt het Bericht van den Ouden Heer *Van Goens*, in 't jaar 1675. aan haar Edelheden op Batavia overgeleverd, den Staat van 't Eyland Ceylon na zyne gedagten gezien hebben, alzo zal het niet ongevoegelyk zyn, hier by te voegen, een *Uyttrekzel der voornaamste Zaaken*, van een Bericht wegens Ceylons staat, door den Heer *Henrik Adriaan van Rheede*, in 't jaar 1677. aan haar Edelheden mede overgeleeverd, waar in hy, als een groot Vyand van de Heer *Van Goens*, op zyne wyze klaar aanwyst, dat het met Ceylon geenzins zo breed stond, als de Heer *Van Goens* daar van aan haar Edelheden, en

en aan de Heeren XVII., nu en dan opgegeven had.

Een zeldzaam Geschrift, 't geen wy daarom hier inlassen, om dat men de Zaaken veeltyds best leert kennen, als twee zulke groote, en in den grond ervarene Mannen, daar over geschil krygen, alzo 'er dan veel voor den dag komt, dat anders verholen zoude blyven.

Een gevoelen, direct tegen dat van de Heer *Ryklof van Goens* de Oude, door wiens wys beleid, echter Ceylon gebragt is in de tegenwoordige Hoogheid en Uytbreiding.

EXTRACT uyt de Consideratien van de Heer van RHEEDE, over Ceylon, overgegeeven aan de Heer *Maatsuyker*, en Raaden, A°. 1677. op Batavia.

Zyn gevoelen bestond in deze Poincten:

DAt het voor de E. Compagnie onmogelyk is, Meester van geheel Ceylon te werden, door geweld.

Nog ook het winnen en bewaren der 4 Dessaveschappen, van Mature, Saffragam, de vier Corles, en de zeven Corles.

Dat 't onmogelyk is de Caneel te schillen, Olifanten te vangen, en Areek uyt 't Land te koopen, zoo het de Koning wil verhinderen.

Dus ook onmogelyk de platte Landen van Gale, Mature, en Colombo, tegen de invallen der Cingaleezen te verzekeren.

Of ook om de Caneel-schillers te beschermen in hun eygen Dorpen, zoo de Koning hen wegvoeren, of ergens meester te Velde wil blyven.

Dat alle de nieuw ingenoomen Beneden-Landen, voor de E. Compagnie onnut en schadelyk zyn, en dat men, by voortgang van den Oorlog, geen Vrugt, of Voordeel, van 't Eyland trekken kan.

Ook is 't dus onmogelyk voor de E. Compagnie, op dit Eyland te bestaan.

Dat, in Oorlog zynde, de Militie op dit Eyland niet mag werden verminderd, en dat de omtrek, en Havenen, moeten bezet blyven.

Dat men Vrede met *Raja Singa* moet maken, en dat dan de Bezettingen konnen werden verminderd, waar toe grote hoope was, en dan zal de Compagnie niet alleen hier konnen bestaan, maar ook over winnen. A. 1677.

Dat de Gouverneur op zyn gedaan verzoek, behoord ontslagen te werden, en dat men een Commissaris Extraordinairen Afgezant behoord te zenden, om alles te herstellen, den Koning van Candi te vergenoegen, en de Vreede te vernieuwen, door een nieuw Contract, of mondgesprek.

Alle welke Poincten zeer verschillen, van 't geene UE. Agtbaarheeden, en de Majores, nu twaalf jaaren lang by de Ceylonze Papieren is voorgekomen, alzo die van een schoone hoope, en groote verwagtingen, opgepropt zyn.

Een groot verschil van neen, en ja, dat lange jaaren geduurd heeft, en oorzaak van strydende gevoelens in 't Vaderland, en op Batavia, geweest is, van Ceylon dus verre niet recht te kennen.

Dat ik nogtans gelyk heb, zal ik by de Stukken toonen.

Met alle de Rapporten, nu in meer als 17 jaaren lang van Ceylon, heeft men nog geen rechte kennis van dit Land konnen krygen, zo dat het schynd, of dat een van beiden nooit op Ceylon geweest, of van voorneemen zyn, om de Compagnie te misleiden.

Des was 'er niet noodiger, dan een wakker man, als Commissaris na Ceylon te zenden, om alles eens net te onderzoeken, dog om wat reeden de Oude Heer *van Goens* dit tegen gehouden heeft, schynt onbegrypelyk, zoo men de opregtheid in den Handel van Ceylon behouden wil. Een Commissaris op Ceylon Hoognoodig.

't Zal dan niet te pas komen, Ceylon met een inbeelding van heerlyke gedagten aan te zien, nog met een Fantastycq Juweel andre te verleiden; dog alleen maar na te vorschen de moejelykheid, van waar men die Winsten, en dat voordeel zal konnen bekomen. Dog wy zullen eerst vooraf eenige Zaaken opstellen.

I.

Staat en Gelegenheid van Ceylon, zedert A. 1664. tusschen RAJA SINGA, en Ons.

DIe van buiten 'er in komt, en volgens de Gerugten Ceylons groote Schatten, (by de Compagnie genooten) zoeken wil, zal met verwondering vernemen, dat het daar geheel anders geleegen is, en diensvolgende mag men wel 2 vragen voorstellen: Verscheide Zaaken by Artykelen voorgesteld.

a. Wat

A. 1677.

a. Wat de oorzaak is, dat Ceylon nu zo bekommerlyk bestierd; zo lastig onderhouden, gevaarlyk van binnen en buiten beschermd, de Landen verdorven, en de Inwoonders beroofd werden.

b. Waar 't van daan komt, dat niet tegenstaande zo groote winsten, als hier jaarlyks getrokken werden, egter de Hoope zo vervallen is, die men 'er bevorens van had.

Men zou hier op mogen zeggen, dat het by quam door den Oorlog van *Raja Singa*, en de groote onkosten aan Forten, Volk, Schepen, &c. daar uyt spruitende; dog men moet dit wat hoger ophaalen.

Ceylons Staat zedert A. 1664. Ceylon is van ouds in verscheide heerschappyen of Landschappen; verdeeld geweest, onder 't gebied van verscheide Raja's en Vorsten, die ieder een onbepaalde Magt over hun Volk hadden, tot dat 'er, na lange Oorlogen, Trouwen; en Erffenissen, deze alle gekomen zyn onder een Koning van Candi, *Raja Singa*, met welke de Portugeesen lang, voor en tegen, Geoorloogd, en zich eindelyk Meesters gemaakt hebben van de Landen beneden den Kreits der hooge Bergen, van dit Eyland, en van de Hoofd-Stad Candi, strekkende alzo der Portugeesen Gebied van daar af, tot aan den Oever der Zee.

Waar in laagen de vier volgende Dessaveryen, en volgende vier Provintien.

Onder MATURE.

Salpitte Corle, Reygam Corle, Pasdum Corle, Walawitte Corle, Raygam Corle, Gale Corle, Billigam Corle, Dollasdas Corle, Morua Corle, Colona Corle.

Onder SAFFRAGAM.

Boelatgamme. Hewegam Corle, Curumwitte Corle, Naudum Corle, Kockele Corle, Mende Corle, Cadoewatte Corle, Attracolan Corle, Dehegample Corle, Panaveel Corle, Attulagam Corle, de Landen der Agras.

Onder de Vier CORLES.

Hina Corle, Happittigam Corle, Billigam Corle, Handepandoene Corle, Kiddebadde Corle, Pananacoer Corle, Galbadde Corle.

Onder de Zeven CORLES.

Alutcoer Corle, Pittigal Corle; Cattegample dito; Devanede Corle; Cornagaal Corle, Kiriatte Corle, Bellie Corle; Mangel Corle.

Gedurende de voornoemde Oorlogen zyn de Nederlanders door Raja Singa, A. 1638. ingeroepen, en is toen een Verbond gemaakt tusschen ons en hem, waar op door wederzydze Wapenen, de Portugeesen verdreeven zyn, en gedwongen al hun Landen en Forten over te geven aan ons.

Dit Verbond; door de Heer *Westerwolt* gemaakt; is aan wederzyden niet altyd onderhouden, maar daar zyn verwyderingen gerezen, en zelf handdadigheden gevolgd, en dat al terwyl de Portugeesen hier nog waren, die hier onder hunne listen vermengden.

Na 't verdryven der zelve: bleef alles in Vrede, tusschen ons en Raja in de Landen binnen de Paalen, ider toekomende; dog daar was geen vry gebruik van beide de Inwoonderen, nog de rechte ommegang, hoewel ider ten platten Lande, gerust leefde, uytgenomen weinig Roovers, die de weegen onveilig maakten; zaken die buiten Raja's weten geschiedden.

Deze Vreede bleek meest van A. 1658. tot 1664, wanneer onze Militie bezig was met 't veroveren van Jaffanapatnam, Malabar, en Tansjour, in welke tyd de Cingaleesen de Landen van Gale en Colombo, door geen opzicht van Geweld, of magt van Soldaten ontzachlyk, zeer gemakkelyk hadden konnen inneemen en verderven; welke gelegenheid Raja Singa tot zyn voordeel niet heeft willen gebruiken, schoon hy op ons zeer misnoegd was, en liet ons tot A. 1664. in Vrede genieten, de Vrugten van 't Land, en gebied over de Inwoonders, die onder de E. Compagnie als eygen Onderdaanen wierden gebruikt.

Deze waren gelegen in de volgende Landschappen:

Het geheel Dessaveschap van Mature.

Uyt het Dessaveschap van Saffragam, Hewegam Corle.

Uyt dat van de vier Corles, de Hina Corle.

Uyt dat der zeven Corles, de Alutcoer Corle.

Oor-

II.

Oorzaken, en voorvallen over de eerste Uitbreiding in de Landen des Konings, en de bezetting der Zee.

Ontrent A. 1664. wierd *Raja Singa*, door zyn Onderdanen na 't Leven gestaan, 't welk mislukt zynde, en uytkomende, nam de Koning zyn toevlugt tot de Compagnie, met verzoek van verscheide Wagten, Passen, &c. A. 1665. in verzeekering te neemen, in de Landen die hy de Portugeesen ontnomen had, onder de Beleegering van Colombo.

Deze Landen waren by den Koning en zyn Onderdanen als eygen beheerd, en bewoond, schoon de meeste Inwoonderen na 't Gebergte opgevoerd waren geweest, 't zy hy die beneeden niet vertrouwde, om hun langen omgang met de Portugeesen, of dat hy zich van hen wilde bedienen.

Dit was een goede gelegenheid, om den Koning dienst te doen, en om hem daar door tot het oude vertrouwen van ons te brengen, en om de vriendschap te vernieuwen, dat hem zeer verplicht, en hy ook wel vergolden zou hebben; dog die gelegenheid wierd niet wel waargenomen, 't zy men geen genoegzame Militie daar toe gereed, of wel andre inzichten had, om dit tot een beter tyd uyt te stellen, of 't zy dat 'er geen ordre op Ceylon was by den Commandeur *Roothaas*, by 't afweezen van de Heer *Hustaart*, doe na Batavia, waar door dan alles agter bleef.

Ondertusschen veranderden R*aja Singa's* Zaken zo ten goede, dat hy zyne Verraders verstroide, en zwaare straf over den schuldigen oeffende, alles herstelde, bezettende weer alle de wagten en Forten met zyn eygen Militie, die hy ons verzogt had te bewaaren.

Over deze geweigerde of verslofte hulp, toonde hy geen misnoegen, maar bleef veel eer volharden in 't vertrouwen, alzo hy na ons tot Colombo zond, om gestraft te werden, een van zyn aanzienelykste Heeren, aan dit Verraad schuldig, *Ambambile Rale*, dat anders (van dit voorzigtig volk, en dien wyzen Koning) zeer qualyk gedaan was, Vyanden, zoo verbitterd, aan een magtiger Vyand over te geven.

Zo de Koning dit deede, om aan de Wereld te toonen, dat zyne vyanden, ook die van de Compagnie waaren, en aan zyn Hovelingen te toonen zyn ingebeeld steunzel aan de Hollanders, 't is zeker, dat hy in zyn meening is bedrogen geweest: want in de plaats van dien man te straffen, is hy verhoogd, met den Titel van Don Ryklof vereerd, en met een maandelyk inkomen begiftigd. A. 1677.

A°. 1665. wierd de Zaak by de hand gevat, en de aanleg bekleed met reden van Raja's schriftelyke ordre, en bevel, een gemeenen opstand der Cingaleesen, 's Konings zwakheid, onder 's Volks bedwang, die hem blind en als gevangen hielden; de groote voordeelen in zo groote uytgebreide Provintien voor de Compagnie, en de verzekering voor Compagnies bezit door deze vernederde magt.

Deze redenen, met Agtbaarheid voorgesteld deden de Militie Landwaard in voorttrekken, en van langzamer hand alle de Wagten en Landen innemen op den naam van Raja's last tot zyne hulpe, zonder dat hier tegen dien indrang iets anders door 's Konings militie gedaan wierd, dan te protesteeren op bewys van nader ordre, om dat, de nood des Konings voorby zynde, hy hen dit wyken qualyk afnemen zou.

Deze Militie, 't zy met of zonder last, weken al hooger op, en lieten de Landen aan de Hollanders ten besten, schoon de Koningze sterk genoeg waren om wederstand te bieden, en ons veel ryke Landen weer af te neemen, waar in veel onwaardeerlyke Schatten en Voordeelen waaren. Onzen Handel by den Opstand der Cingaleesen tegen hem.

Kort 'er na ontstond 'er zwaarigheid, die men niet wel verminderen kon, want de Inwoonders wierden onder 's Compagnies gehoorzaamheid getrokken, en men noemde die Landen toen overwonnen Landen; dog de Koning wierd in dat wezen gelaten, of alles tot zynen dienst geschiedde, 't welk de Inlanders niet konden begrypen, hoe zy nu 2 Heeren wel zouden konnen dienen.

De Nieuw veroverde Landen waaren deze:

Onder SAFFRAGAM CORLE: De nieuwe by ons veroverde Beneden-Landen.

Coerewitte Corle.
Mandum Corle.
Koekoele Corle.
Mende Corle.
Cadduatte Corle.
Attecalan Corle.
Dehegample Corle. }
Panavel Corle. } Boelatgamme Corle.
Attulagam Corle. }

A. 1677.

Onder de VIER CORLES.

Happittigam Corle.
Billigal Corle.
Handepandoene Corle.
Ciddebadde Corle.
Paranacoer Corle.
Galbadde Corle.
Boelatgamme Corle.

Onder de ZEVEN CORLES.

Pittigal Corle.
Cattugample Corle.
De Waddenie Corle.
Mangel Corle.

Blyvende voor den Koning nog over in deze Dessaveny.

Oerapalle.
Corangal.
Kiriatte.
Bellie Corle.

Deze veroverde Beneden-Landen, wierden zo ook Geregeerd:

's Compagnies Geregtigheid door 's Compagnies Dienaars ingevorderd.

De Landhoofden, hunne Vrouwen en Kinderen, ontrent de Stranden afgebragt, en onder 's Compagnies magt verzekerd.

't Volk van Oorlog ter Wagt geleid, en aan Hollandze Opzienders bevolen, even eens als of men met de Koning in Oorlog, en of die afgekondigd was.

Gelyk ook die Landen, van den Koning afgenomen, als eygen goed aangezien wierden, zo moesten die ook versterkt werden tegen hem, en tegen 't Landvolk bewaard, over zulks ook Fortressen, Schansen, een Baricaden opgeworpen en gemaakt, en met Inlandze en Europiaanze Militie bezet werden.

Alle de Amptenaars van Raja, in die Dorpen en Landen gezet, moesten 't Land uyt, en andre door ons 'er ingesteld; de Dorpen aan deze en geene weggegeven, en dus wierden gemelde Landen met Schansen bezorgd en bewaard. Ter lengte van 99½ duytze mylen gaans, ten Westen van Calpetti, of Calpentyn, gelegen in de Mangul Corle, zyn tot aan

Chilauw, - -	18 mylen,	gelegen in de Mangul Corle.
Caymeltotte, - -	9	Pittigal dito.
Nigombo, - -	2	Allutcoer dito.
Nella Bellantotte, -	3	dito. dito.
Arandoere, - -	10	Billigal dito.
Doentotte, - - -	½	dito. dito.
Roewanelle, - -	3	Dehegample dito.
Sitavaca, - -	3	Pannavel dito.
Patbaria, - - -	3	dito. dito.
Saffragam, - -	7	Coerewitte dito.
Baltugiddere, -	2	Mandum dito.
Pattulpane, - -	2	dito. dito.
Dennewake, - -	2	in de Agras.
Openacke, - -	3	Mende Corle.
Kirremeteene, -	5	dito. dito.
Koetemboelmoede,	4	Attacalang dito.
Angberle, - - -	2	dito. dito.
Biblegamme, - -	2	dito. dito.
Wallalgodde, -	8	Colona dito.
Emmelepitti, - -	2	dito. dito.
Koekelemagamme,	10	Roene aan de Zee.
	99½ mylen.	

Calpentyn, - 99½ myl gelegen van Koekelegamme. Be-

A. 1677.

Behalven deze Plaatzen, lagen over al nog kleener Wagten op den aanloop der weegen, gaande na Candi, waar door alle doorgang aan weerzyden belet wierd, en zulks alleen in 't gebied van Colombo of de Westzyde van 't Eyland, en in de buiten-kring der nieuw gewonnene Landen, blyvende de oude Posten buiten dien bezet, en gelegen als volgd.

Van Matuaal gelegen in Dehewegam Corle.

Ampattele, - zyn —	2½	myl in	dito	Corle.
Malvane, - — —	1½	——	Hina	dito.
Hangwelle, - — —	3	——	Hewegam	dito.
Boelekande, - — —	2	——	Coerewitte	dito.
Idangodde, - — —	6	——	dito.	dito.
	15	myl.		
Anguratotte, - — —	5	——	Reygam	dito.
Pittigelle, - — —	9	——	Walawitte	dito.
Sinnedomme, — —	2	——	Gale	dito.
Aecuras, - — —	8	——	Billigam	dito.
Doenemoene, — —	6	——	Morrua	dito.
Barlepanetotte, — —	4	——	dito.	dito.
Dampale, - — —	3	——	dito.	dito.
Catoene, - — —	2	——	Dollasdas	dito.
Wallasmoele, — —	4	——	dito.	dito.
Marra Codde, — —	4	——	dito.	dito.
Haikman, - — —	3	——	dito.	dito.
Matuaal, legt — —	68	mylen van Haikman.		

De derde Bezetting was langs den zoom der Zee, waar in laagen vaste Steden, en Forten, bevorens den Portugeesen afgenoomen, behalven 't Gebied van Jaffanapatnam en Manoer.

Leggende die aldus:

Van Komboken Oly tot aan Koelemahagamme, - -	12 mylen.
Waluwe, - -	10
Kanneketje, - -	1
Nielvelle, - -	5
Mature, - -	5
Gale, - -	10
Bentotte en Alican, -	12
Caliture, - -	4
Colombo, of Colona, -	8
Nigombo, - -	6
Caymelle, - -	2
Chilauw, - -	8
Calpentyn, - -	18
Komboken Oli, -	101 mylen van Calpentyn langs de Zee.

Niet alleen wierd 't Gebied aan de Westkant van 't Eyland uytgebreid, maar ook aan de Oostkant, alwaar men innam de Zeehavenen Trikoenmale, Cotjaar, Batticalo, en verscheide andre Plaatzen, zo langs de Zee, als te Landewaard, welkers Inwoonders door forsse en harde middelen van den Koning afgetrokken zynde, zich de E. Compagnie moesten onderwerpen.

III.

Beginzelen van, en Aanleiding tot het misnoegen des Konings, en 't eerst verlaten van die Landen, door 's Volks afval.

't Eyland dus binnen en buiten gesloten zynde, en de Koning boven in 't Gebergte als gevangen, zo begon men zich de Heerlykheid van dit Keizerryk voor te stellen, en 't gemak om dat te krygen, om dat men de voorige Landen zo licht veroverd zag, daar het de Portugeesen zoo veel goed en bloed gekost had.

Hier op waren de Ceylonze Brieven, opgepropt van allerley voorspoed en belofte van overvloedige Rykdommen, en

 Win-

A. 1677. Winsten, zoo dat Ceylon en Malabar alleen de Compagnie kon gelukkig maken, en Nederland onderschragen. Diershalven ontbood men uyt 't Vaderland veel duizend huisgezinnen, om den overvloed van levensmiddelen.

Beginzelen van 's Konings misnoegen.

Maar dewyl de Luyden op dit Eyland, schoon nog zo hoog in ampten, de E. Compagnie dienende, over gebrek van levensmiddelen klaagden, en dat de geheele Kust van Madure genoeg te doen had, om maar de Tafel des Gouverneurs op Colombo te voeden; schoon de hoekers daar van beladen waren, zo kon niemand die Brieven met de Zaak zelf overeenbrengen.

Dezen weg nu ingeslagen zynde, zo wierd ook staat gemaakt, dat de misnoegde Raja Singa hulp van buiten 's Lands zoeken zou, gelyk hy bevorens by de Compagnie gedaan had. Dies waren alle wegen en Havens zeer nauw bezet, om alles te ontdekken, gelyk ook daar door ontdekt wierd.

De Booden, die men gevangen kreeg, wierden als Verraders gehandeld, in de Boeyen gesloten, en onder anderen Joseph Rosairo, van Raja gezonden, om volk op de Kust te koopen, dog daar na vrygelaten, en in Compagnies dienst als Doctor met een maandelyks inkomen aangenomen; en dus was Raja weer rondom besloten.

Deze voorspoed duurde ontrent 3 jaar, tot A. 1668., in 't welke men niet begrypen kon, dat in de Brieven geschreven was, de vrywillige onderstelling, en 't verzoek van 't volk om haar onder de E. Compagnie te mogen begeven, en tegen Raja beschermd te werden, te weeten, de Ingezeetenen der Boven-Landen, om dat men by hen voorgaf, die Landen door 's Konings last alleen voor hem te bewaren.

Alzo weinig quam 't overeen, dat men in de Brieven geschreven vond, dat de nieuwe Onderdanen nog eenige jaaren rust behoefden, eer men van hen eenigen dienst zou konnen trekken, vermits zy tot hun eygen aanbouw meer tyd konden besteden, en 's Compagnies zagte Regeering gewoon werdende, nu welvarender en gewilliger zouden hebben hun dienst en Schatting te voldoen.

Veel verkeerde berigten wegens de waare staat der Zaaken.

De Redenen uyt dit verschil ontstonden uyt de algemeene klagten van dit volk, zo over een ondragelyken arbeid, waar mede het bezwaard wierd, als wegens alle de Geregtigheden, die men van hen vorderde, en van de Schattingen, die zy aan den Koning, in welvaart zittende, hadden betaald, zo dat zy nu nimmer, dan onder Raja, 'er aan waren.

De Spions ondertusschen allerley tydingen aanbrengende, schreef men heel breed van den elendigen staat, en afgryszelyke gedaante des Konings, die dus veel eer een monster, dan een mensch, geleek, en die ook, of byna dood was, of wel haast moest sterven.

De grootste bekommering der Ceylonze Regeering was toen, hoe 't by Rajas dood te stellen, om dat, hy toen geen Erfgenaam hebbende, de Compagnie, de naaste tot de Kroon was, 't zy dan de Inlanders die ons vrywillig mogten aanbieden, of onder malkanderen daar over in Oorlog raakten, en met geweld zogten Meester te werden.

't Is egter zeeker, dat 'er weinig Dienaars op Ceylon geweest zyn, 't zy uyt onervarenheid, of gebrek van kennis der geheimen, die alle die voorstellingen, en gevolgen, ooit hebben konnen zien of gelooven, om dat de waare gesteldheid van 't Land, de goede gelegenheid der Cingaleesen, en de magt der E. Compagnie, zoo veel quamen te verschillen met den waan, die daar aan gegeven, en waar mede men ingenomen wierd.

Aan de andere zyde is 't ook zeeker, dat men niet gelooven mag, dat de Gouverneur met opzet, en moetwillig tegen zyn beter weten, getracht zou hebben de Compagnie met Raja in den Oorlog te verwarren, zonder hem in dezen te beschuldigen; maar men zal bevinden dat de Compagnie noit regte opening gedaan is, van de waare gelegenheid van 't Eyland, en van de verhinderingen, die openbaar gezien wierden, al 't welke klaar uyt het vervolg blyken zal.

In dit Jaar 1668., ontstond onder de Inwoonders, of Compagnies onderdaanen der Provintien Caddewatta, Menda, en Navedum Corle, een opstand met geen kleene vreeze, dat zulks zou voortloopen over alle de nieuw gewonne Landen, tot groot gevaar van onze militie, zeer verre van een geleegen, en daarom in grooten nood.

De eerste tyding behelsde 't beleg van Bibligamme, en 't Fort Saffragam, het toehakken der wegen, en 't vermoorden van verscheide Hollandze Soldaten, weshalven men zo veel Militie vergaderde van de Landen van Gale en Colombo, als men kon, en na boven heeft gezonden, om de Belegerden te ontzetten, van twee verscheide oorden.

Dit Volk, sterk 500 blanke, en 1500 Colomboosche Lascaryns, of Inlandze Soldaten, by een gezameld zynde, bevonden de Zaak anders, en dat de Spi-

ons

ons zeer gelogen hadden, alzo de Zaak van weinig misnoegden begonnen, en van weinig belang was, zonder dat 's Konings Volk 'er van wist.

't Zeggen der Spions wierd egter zoo vast van den Gouverneur geloofd, dat hy verscheide maalen aan de Hoofden der Buiten-Legers belastte, om alle de veroverde Landen aanstonds te verlaten, en de Militie uyt den nood na beneden te brengen, en te salveren, en alles in die Landen te verzamelen, en te verwoesten als van verraders.

De Hoofden der Legers van ons vertoonden aan den Gouverneur schriftelyk, dat 'er geen nood nog reeden van vreeze was, alzo de vyand geen 40 man sterk was geweest, maar dat zy last van den Koning hadden, d' Inwoonders dezer Landen te waarschouwen, om zich van de Hollanders af te scheiden, waar op reeds eenige hunne Wagten al verlaten hadden.

Men kan egter niet ontkennen, dat 'er gevaar onder gemengd was.

Dus wierden dan deze Landen verlaten, en wel met zo grooten haast, dat Atandoere al was ingetrokken, eer 't volk van Saffragam was te rug gekoomen, tot geen kleene aanleiding van den vyand, om hen den weg van Colombo af te snyden, en 't Landvolk gelegenheid te geeven, om die verdeelde en swakke troep, te beschadigen, vertoonende dus ook de vlugt, die voor de Compagnies Wapenen schandelyk, en onweerdig was.

I V.

Wederinneeming der Landen en de Bekommering en Zwarigheden, daar in te gemoet gezien, met de oorzaaken tot den Oorlog.

Tot Ruanelle vergaderde Compagnies heele magt, om van daar na beneden tot aan de oude Posten af te trekken, waar toe de bereidzelen gemaakt zynde, in Colombo de tyding quam, dat de Dessave van Gale, den jongen Heer van Goens, met zyn byhebbende volk wel en voorspoedig waren aangekomen, en derhalven wierd belast, dat de Militie op Ruanelle zou blyven leggen, om de Wagten weer in te nemen. Een Gebod, veroorzaakt door de secrete Spions uyt 't Hof van Candi, want niemand kon gelooven, dat de Gouverneur meer zorg zou dragen voor zyn Zoon, als voor den staat der Compagnie, en voor zo veel wakkere mannen onder de Militie, om dat, zynde die Zone in dat gevreest gevaar, alles moest afkomen, en verlaten werden, en, in behouden Haven geraakt zynde, verdweenen ook de perikelen, by de Heer Gouverneur zelf uytgevonden. A. 1677.

Het was onmogelyk die ordre na te komen, dierhalven wierden de redenen, door de Gebieders der Militie (als het platte Land) de Dessave van Colombo, schriftelyk aan den Heer Gouverneur overgeschreven, den 10. Novemb. 1668, by een Missive, waar by zy den Gouverneur waarschuwen, wegens die last van af te komen, verzoekende nader positive last, of zy tegens die waarschuwing aan, dit egter zullen doen. Ende de oorzaaken tot den Oorlog.

Hier op nam de Gouverneur egter den 15. November een vaste Resolutie, om de Militie af te voeren, en alle die Landen aan Raja weer over te geven, om daat door zyn Vriendschap en Vrede te onderhouden, de E. Compagnie van veel lasten te bevryden, en 't Eyland met wat meer gerustheid, teegen Vreemden te bezetten. Ook oordeelde men, dat door dezen weg blyken zou, of Raja gemelde Landen aan ons gegeven had en laten wilde, en dat dan zo veel volk ook niet noodig was, en zoo 't anders quam uyt te vallen, dat men dan egter vrugteloozen moeite en koste doen zou.

Dus wierd wel alles na die Resolutie gericht, dog kort 'er aan de Kopye dezer Resolutie, overkomende, verschilde zeer veel van de Notulen, als of 't een nieuwe Rezolutie was, alzoo hy nu geheel andre gronden had, als waar op die genomen was; dat die genen, die by de Notulen prezent geweest waren, zeer vreemd voorquam, en welken dus in hun afwezen een verkeerd advys opgedrongen wierd. Besluyt om de Landen aan Raja weer over te geven.

UEd. Agtbaarheeden oordeelen nu zelfs eens, of 't hoofd der Militie toen geen reden had, om den Gouverneur te verdenken, want volgens de gerezolveerde en ongeteekende Notulen was hy na 't Leeger vertrokken, en had alom schriftelyke Last gegeeven, om op den bestemden tyd alle de Posten aan den Koning over te geeven, waar van nu in de overgezonde Resolutie, geen woord gerept wierd. En verschil des zelfs met de notulen.

Ja de Secretaris van den Gouverneur, Corn. Strik, schreef wel klaar, dat men geen Landen aan den Koning zou overgeven, en ook dat men met 't aftrekken zou vertoeven, al welke Zaken toen niemand begrypen kon, zo in opzigt van de reden der zelve, als ook hoe 't voornemen hier goed kon zyn.

A. 1677.

Hoe den Secretaris zich hier ontrent dekte.

De Secretaris egter gevaar in deze zyn bloote teekening van dit zyn schryven ziende, zo de Zaak eens een quaden keer nam, verzogt, dat de Gouverneur dit ook geliefde te teekenen, dat toen geschiedde; en die 'er ook byvoegde, dat 'er op de advysen der secrete Spions goedgevonden was na myn vertrek geen Landen aan den Koning over te geven, nog ook dit in de Resolutie te stellen, om redenen die zyn Ed. daar toe had, schoon 'er egter nog klaar bleef staan, dat dit in myn bywezen besloten was.

Dus wierden de laatste Wagten verlaten, zonder die aan den Koning over te geeven, en de Militie in de oude Posten afgebragt, dog zeer egter tegen den zin en lust van den Gouverneur, die door alle wegen tragtte 't volk weer na 't Gebergte in de Bosschen te trekken, gelyk dan kort daar na, op eygen beleid en goeddunken van den Secretaris *Strik*, geschiede. Want de zelve schreef aan den Capitein en Dessave van Colombo, *Salomon Silvester*, zulk een dubbelzinnigen Brief, dat hy, volgens de mondelinge ordre, die hy had, voornam in Persoon met eenige Hollandze Soldaaten en Lascaryns, weer op nieuw na Saffragam op te trekken, dog de Gouverneur, eenige quade gerugten hoorende, gaf voor, dat *Silvester* den Brief van *Strik* qualyk verstaan had, en lag al de schuld op hem.

Verdre gevolgen daar op.

Silvester trok egter voort, alwaar hem nader ordre van den Gouverneur, nagezonden wierd, van op Saffragam alle noodige ordre te stellen, en kort daar aan alle de Wagten weer te bezetten met Lascaryns, en van daar door 't bovenland langs die verlaten Posten tot op Nigombo voort te gaan, en alzoo wierd de gansche Resolutie verbroken, en A°. 1669. ontrent Januari, by stukken en brokken Ceylon gebragt in dat zelve gevaar, daar 't zig uytgered had.

Tusschen Strik en Sylvester.

Indien UEd. Agtbaarheeden, en de Majores, alle deze omstandigheeden zo net, als 't behoord, geweten hadden, zy zouden zoo lang in geen onzeekerheid van een vast besluit en ordre, ontrent de Zaaken van Ceylon, gebleven zyn.

En last des Gouverneurs om de verlatene Landen weer te bezetten.

Niemand kan begrypen, wat den ouden Heer en Gouverneur *van Goens* bewoog, 't gevaar, dat zoo onlangs 't gansch Eyland gedreigd had, nu zelf weer te gemoet te loopen. De voordeelen der Landen konden 't niet zyn, alzo men die in den aftogt had vernield. De trouwheid der Inwoonderen konde reeden niet zyn, om dat men hen als schelmen en verraders overgegeven had aan *Raja's* wreedheid. Veel min mogt men denken, dat het geschiede, om door een rechtveerdige straf de overige Landen en menschen te bederven, om dat dit niet over een quam met de hooge gedagten en beloften, van Ceylon opgegeven; en aldaar nu den Stoel des Oorlogs in een anders Land te stellen, en zyn eygen Landen daar door te verligten, dit kan 't mede niet zyn, om dat men voorgaf met *Raja* geen Oorlog te hebben, maar wel zyn Vrede te begeten en te bewaren.

De meeste zekerheid bestond daar in, van zich Meester van 't geheel Eyland te maken, dog 't scheen ook, dat geen inzicht kon minder mogelyk zyn: want kon men de genegenheid niet winnen van 't volk, waar over men zoo lang gebooden had, nog hen ook volkomen met geweld dwingen, hoe zou men dan die gansche Natie (ons bekend) t'onderbrengen.

Men besloot egter hier op *Raja Singa*, en al zyn magt van Militie, en alle de Inwoonders der 4 Dessaveryen, niets te agten, en door alle weegen 't Volk en dien Koning te verbitteren en uyt te tarten, schoon zy daar toe geen reeden ter Wereld gegeven hadden.

Dit nu was egter niet buiten bedenken, om dat *Raja*, nog zyn volk, in al dien Oproer zich nergens mede gemoeid, nog zig 'er in gemengd hadden, en schoon men dit op de verwarring van 't Hof, en d' onmagt van gebied, leyde, zo waren andren van Gedagten, dat op die stilte wel een zwaar onweer volgen kon, en dat men maar na den gelegen tyd, en hulp van buyten, wagtte.

Na 't bezetten dezer Landen wierd door een Cingaleesen Sabander, *Don Joan de Costa*, en op ordre van den Heer Gouverneur, boven uyt 't Land der zeven Corles, in Colombo afgebragt een Persoon, die men zeide de rechte Prins van Mature te zyn, en de eenige Erfgenaam van Candi, en van *Raja Singa*, dien men geloofde in zyn jonkheid door ordre van Raja vermoord te zyn. Altoos *Don Joan* hield hem daar voor, en dat hy op een wonderlyke wyze in 't leeven behouden was door die geene, die last hadden om hem te doen sterven, en dat dit door liefde van Raja's Suster besteld was. En dus was hy onder de Weddas opgebragt, en eyndelyk, op de Kust van India als een Pellegrim omzwervende, te voorschyn gekomen, en ontdekt, een Zaak die men noit recht heeft konnen te weten komen.

Dit gaf onder de Cingaleesen groot gemor, en by Raja groot misnoegen, en baande de weg tot haat voor alle, die

die hem tot Rajas nadeel zo wilden erkennen, en hield men dien Prins weer daar voor niet, en quam hy eens tot de kroon, zo ſtond men ook voor zynen haat bloot. En was 't maar een Landlooper, zoo waren 'er ook veel zwarigheden in, in hem als een Prins te erkennen.

V.

Beginzelen des Oorlogs, tusſchen Raja Singa, *en de E. Compagnie,* A°. 1670. *begonnen, Arandoere verlooren.*

Eyndelyk begon 't Raja te verdrieten, alzo hy zag, dat men over al 's Konings Vyanden en vlugtelingen aanhaalde, groot maakte, zyn Land benauwde, zyn Zoutpannen aantaſtte, en hem niet alleen dat belette, maar ook zyn eygen volk tegen hem aanvoerde, zo verloor hy alle de hoope van herſtelling. Dies zond hy A°. 1670. van alle kanten zyn volk van Oorlog na Beneeden, ontrent Colombo. In de 4 Corles geboden zy aan 't Guarnizoen, in 't Fort Arandoere uyt 's Konings naam van daar te wyken, of dat zy 't hen zouden dwingen te doen.

Arendoere, was in 't vermeeſteren der Bovenlanden, op een kleene vlakte gelegt; aan de voet van vier zeer hooge Bergen gelegen, van waar men met ſchietgeweer in 't Fort kon ſchieten, zo dat zy als open lagen.

De Vaandrig *Hans Steenbeek* van den Gouverneur laſt hebbende, om alle redenen van aanſtoot en miſnoegen te myden, en niet wetende, hoe zig in zulken geval, alzo hy geen volkoomen Laſt hier omtrent kreeg, te draagen, te meer, alzo hy niet wiſt, of 't Vreede of Oorlog, met Raja was, om dat de Gouverneur dit aan zig hield, om 't wel of qualyk uyt te leggen, en op dat hy nooit deel aan de ſchande hebben zou, vermits hy die op de ſchouders der zwakken laaten wilde, zo keurde deze Officier beſt dit Fort te verlaten; dog, wat voortgetrokken zynde, vonden zy den weg na Colombo met boomen toegehakt, zo dat zy weer na 't Fort moeſten keeren; dog wierden zo beſlooten, dat zy zig moeſten overgeeven, behoudens lyf en leeven, waar op zy gevangen na Candia gevoerd zyn, ten getal van 48 Hollanders, 12 Toepaſſen, en 100 Laſcaryns, zamen 160 koppen, en dezen Officier wierd in de Brieven nog gelaſterd als een blooden ſchelm, alzoo de Gouverneur dit verlies anders zelf had moeten verantwoorden. A. 1677.

Op dien zelven tyd wierd 't Fort Ruanelle ook bezet; dog Capitein Sr. Martin quam haar uyt Colombo te hulp, en wierd dit Guarnezoen (na een heeten aanval op de Belegeraars) met groot gevaar, zo voor de belegerden, als voor die hen quamen helpen, afgebragt.

Al de overige wagten onder 't Gebied van Colombo, Gale, en Mature, vlugteden zoo ſnel, als 't mogelyk was, tot groote kleenagting der Hollanders, zoo van de onzen als van den Vyand. En dit was de vrugt en winſt van zoo veel arbeid en koſten, dat die Landen ten tweedemaal verlaten wierden. En de gevolgen'er van ontrent onze verdre Wagten in 't Ooſt en Weſt des Eylands.

Dus handelden de Cingaleeſen niet alleen in 't Weſten van 't Eyland, maar ook in 't Ooſten, want tot Batticaloa, daar Wama Segirerale, een van onze Matureeſe Hoofden met 200 Soldaaten en andren van zyn gevolg gevangen genomen was, en na boven gevoerd, vielen alle de Inwoonders van de Compagnie af, ten bewyze hoe los de hoope van den Heer van Goens was.

Op Tricoenmale wierden de Sergiant *Henrik Barentſoon* met 24 Hollandze Soldaaten, en 22 Laſcarynen onder Gale, Appohamie door Raja's volk doodgeſlagen, en viel toen 't volk by aanweezen van den Heer van Goens, al mede van ons af, tot groote ſchaade aan de Landen en Vrugten.

U Ed. Agtb. zullen zig nu wel te binnen brengen, hoe de Heer van Goens in UEd. volle Vergadering 't zo licht ſtelde, en aannam Raja Singa UEd. gevangen te leveren, om UEd., over Ceylon bekommerd, van alle zwarigheden te doen afzien, gelyk hy, op Ceylon nog zynde, ook doorgaans weinig werk van alle berigten van zwaarigheden zyner poſten maakte, alzo die tegen zyn hooge gedagten van de Ceylonze Inwoonders ſtreden. En hoe weinig dit met de Heer van Goens hoog opgegeven overeenquam.

Uyt 't bevorens gezegde ziet men klaar, dat de voorgenoome Zaken oorzaak geweeſt zyn van den Oorlog A°. 1670. van Raja begonnen, en nog duurende, van welke de gevolgen zeer gevaarelyk en ſchandelyk geweeſt zynde, en egter met geen kleene verbittering en ſchande daar nog in voortgevaaren is.

Ver-

A. 1677.

VI.

Vervolg van den Oorlog, met de aankomst der Franschen, en de gestalte der Zaaken toen.

Vervolg des Oorlogs. A°. 1671. in den Oorlog volherdende, wierden de Landen van Cotjaar aan de Oostkant door de Heer van Goens, de Jonge, in den grond verwoest, en verbrand, om hier door dit volk voor altyd tegen ons te verbitteren, of om hen te dwingen, zig onder ons jok te begeven.

Op 't gerugt nu van de komst der Franschen vreesde men op Batavia, dat Raja met hen tegen ons aanspannen zou, dat men op Ceylon heel anders aanmerkte: want alle de Landen, door de eerste vreeze verlaaten, wierden 1673. weer wel bezet, en sterk gemaakt. Ondertusschen verscheenen de Franschen op Ceylon, onder *La Haye*, en *Caron*; waar over een schandelyke verslagentheid der onzen volgde, te meer, vermits men geen zekere tyding had, of 't met die Natie Oorlog was, schoon men den Heer van Goens uyt 't Vaderland al van hun komst gewaarschuuwd had, waar op de Heer van Goens zeer sterk om de Oppermagt te Waater, en te Land verzogt.

By de komst der Franschen.

En ordre daar ontrent gesteld. Ceylon over al te bewaaren met zo weinig volk, alzo men niet wist, waar zy Landen zouden, was heel gevaarlyk, ook had men niet volk genoeg, om A°. 1671. Batticalo en Cotjaar in vast bezit te houden, dat toen zo nodig was, waarom men goed vond, Colombo zo van Militie te ontblooten, dat dit in groot gevaar bleef.

Op een en den zelven dag schreef de Oude Heer van Goens na Malakka, dat de Landen van Ceylon in rust waaren, terwyl zyn Zoon die te vuur en te zwaard verwoestte.

Zoo ras nu de Franschen quamen, belastte hy Batticalo te verlaaten, zo zy daar aanquamen, om de Militie van daar met den Commandeur Pieter de Graauw te Land na Mature te doen trekken, langs een moejelyken weg van 80 mylen. Dus belastte men ook de Opperhoofden van Cotjaar hun Vesting te verlaaten, en de Militie in Tricoenmale te bergen, waar by al mede grote verlegenheid van zyn E., en van Compagnies Zaaken op Ceylon bleek, wel verre van zoo gerust daar te zyn, als men opgaf, en zich inbeeldde.

Nog meer bleek die ongerustheid uyt de Ordre A°. 1671. gegeven, om ontrent dien hoek alle de Franschen uyt 't Leeger, onder andre Soldaaten vermengd, by een te zoeken, om daar mede 't Guarnizoen van Batticalo, en andren, te versterken, 't geen, zo men den Vyand daar verwagtte, tegen alle voorzigtigheid aanliep, dat egter daar na zo uytviel, en ook zo gegist wierd.

A. Co... by ... de... Fr... sch... da... tre... ve...

Wanneer nu de Franschen zig in de Baey van Tricoenmale te Land begaven, stonden de Zaaken hier zo, waar op 't Fort Cotjaar op expresse ordre verlaten wierd, nevens 21 stukken Kanon, die agterbleeven, alles in brand stekende, alzo dat Guarnizoen te waater en te land, licht van de Fortres van Trincoenmale zou hebben afgesneeden geweest.

Daar op vielen de Inwoonders der Oosthavenen van de Compagnie weer af, zo door 't verlaaten der Forten, als uyt vreeze voor Raja's Militie, die hen anders als Verraaders zou hebben bedorven, schoon zy hen al gedwongen onder ons mogten begeeven hebben, waarom 't hen best was dus zyn gunst te zoeken, gelyk zy ook wel eenige verschooning verdienden.

By de komst der Franschen had de Koning van Candi, en zyn Volk onder de zelve Franschen, een opentlyk besprek, ongetwyffeld al lang bevorens tusschen beide die Volken, voor de komst der Franschen besprooken, 't zy op dat Land zelf, of wel op een andre wyze, dog noit door onze Spions ontdekt.

G... ge... op...

Ontrent dezen tyd trok d' Oude Heer van Goens met onze magt na Tammelegamme, dog 't Leeger wierd zodanig van de Cingaleesen aangetast, dat 't zelve zeer gevaarelyk na Tricoenmale, moest wyken, met agterlaating van hunne Ammunitie, Provizien, Bagagie, Draagbeesten, Paard en Palankyn, tot geen kleen gevaar van onze Agtbaarheid hier, toen door de Franschen gedreigd.

In dezen tyd heeft God den staat der E. Compagnie hier wonderlyk bewaard in blykende gevaaren, als dit mede was, dat Mr. *de la Haye* geen kennis van den Oorlog had, in 't voorby zeylen der Vloot van de Heer Commandeur *Adriaan Rootbaas*, ontrent Caap Commeryn, en hun aankomst op Ceylon met 13 Schepen der Franschen.

Dit Gevaar bestond daar in, dat onze Schepen Koopvaardy-schepen, en vol kostelyke waaren, niet in staat waren om tegen die Fransche Vloot met voordeel te slaan, zo in opzicht van 't getal der schepen, als van 't volk, geschut, &c. aan welke Vloot egter toen 't gansche geluk van Ceylon hing.

Ook

Ook hadden zy, zich in Tricoenmale begeven hebbende, zulken gebrek van Levens-middelen, dat zy die Haven met hun Vloot weer moeften verlaaten, dat de Cingaleefen wel hadden konnen voorkomen, schoon aan de Franfchen de Zee was afgefneeden geweeft, welk geluk niet kon werden voorzien.

Vooral was 't een geluk, dat de Cingaleefen, toen al openbare vyanden zynde, die gelegenheid niet waarnamen, om de platte Landen te bederven, ter tyd de Militie om de Ooftkant teegen de Franfchen gebruikt wierd, dat hen niemand zou hebben konnen beletten, hoe geruft men toen ook meinde te zyn in de Landen van Colombo, Gale, en Jaffanapatnam.

De Toevallen, die zich vermengd hebben onder alle de aanflagen, waar door men hen van Ceylon heeft verdreven, hebben ook een byzonder geluk gehad, al te zamen Zaken, die men zig geenzins voorftellen kon, hoe voorzigtig ook alles mogt overlegt zyn.

In 't veroveren der Franfche Vefting, op 't Eyland *dwars in de weg* wierden gevonden 80 Lafcaryns van *Raja*, die, als Gevangen, 2 aan 2 in de keten geflagen van gebrek, op een of twee na geftorven zyn; tegen 't goed onthaal, dat men voorgaf den Koning van Candi aan onze Gevangens boven in 't Hof doen liet, daar by hem dan een andere weg aangewezen wierd.

Ontrent de tyd van 't vermeefteren dezer Vefting, vlugtte van ons na den Koning, *Appohami*, met 40 der befte Matureeze Lafcaryns, waar over hy Hoofd, gelyk hy van de hoogfte Geflagten des Lands was; 't welk hy alleen dede, om de quade bejegening van ons; dat toen zeer qualyk quam.

Pas daar na namen de Koningze drie der voornaamfte Inwoonders van Batticalo, en hingen die aan een Boom op, in 't Gezicht van 't Fort 't Sienecallattadelle, waar over die omleggende Landen door den Commandeur *Pieter de Graauw* geheel wierden verwoeft, en verbrand, waar by de Koning geen, dog de Inwoonders aan huizen, en vrugten, groote fchade leeden.

A°. 1674. wierden in Auguftus de Provintien Menda en Cattecotte Corles, (die zig bevorens tegen wil en dank onder den Deffave *van Goens*, de Jonge, of onder ons begaven) van twee zyden, of van Mature en Colombo, verwoeft, en alles afgehouwen door den Luytenant Deffave *Harman vander Poel*, en *C. Blikland*.

In deze tyd was men hier bezig, om weer op te ruimen het Oud verlaten en verwoeft Koningshof van Sitavaca, door de Koningen van Candi vervloekt, en den toegang derwaard op ftraffe des doods verbooden, zynde de plaats, daar de Ceylonze Keizers noodzakelyk moeften werden gehuldigd, eer 't volk hen wilde gehoorzamen. A. 1677.

Door 't vernietigen van deze zo oude gewoonte, hadden de Koningen van Candia hunnen Zetel verlaagd, en boven in Candia vaft gemaakt, welke plaats nu tot een vaftigheid en Hoofdplaats van den Colombozen Deffave was hermaakt, zynde dit toen een onverzoenlyke vyandfchap van Raja, die dit moeft aanzien als een daad, tegen zyn Kroon en Heerfchappy aangelegt. Grond tot een onverzoenlyke haat van Raja, tegen ons gelegt.

Het bouwen en weer opregten van dit Sitavaca had de Ceylonze Gouverneur enkel moeten doen door kragtige begeerte van d'Inwoonders der laage Landen, en voor al door die van den Cingaleefen *Don Jan*, en verdre hoofden, om hen te doen zien, wie Heer van 't Land was, dat alleen deze Bezetting kon aanwyzen, en 't volk zich dan ook aan ons doen onderwerpen.

Men gaf voor, dat al de Lafcaryns zouden afvallen, zo men niet klaar dede zien, wie Heer van 't Land was, alzo zy anders ook voor Raja's wreedheid bloot ftonden.

Wilden wy Raja niet beoorloogen in zyne landen, men moeft hen ten minften in de laage Landen befchermen, daar van de Bovenlanders veel eer ufurpateurs, dan Heeren, waaren.

Vermits nu Raja zig opentlyk by de Franfchen gevoegd, en ons met de Wapenen aangetaft had, ftonden ook by eenig fucces van de Zaaken der Franfchen, alle de Inlanders ook ons te verlaten, hen toe te vallen, en was 't onmogelyk hen dit te beletten. Redenen van dien gegeven, door de Heer van Goens.

Dit is UEd. op den naam der Cingaleezen dus in vergadering voorgedragen, om te toonen, dat de Ceylonze Gouverneur gedwongen was Sitavaca op te maken, en UEd. tot den Oorlog te bewegen, tegen Raja, even of die nog noit begonnen was, en als of de Cingaleefen noit nog gedwongen geweeft waren tegen hunnen Koning te vegten.

Dog geheele andre Letteren zyn van die zelve Pen over dat zelve Volk nog in wezen. Hoewel dit geheel anders by andre papieren blykt.

Men belaftte by eenparige voten, dat de Onze met den macht, zo van Bibligamme als van Saffragam, zouden opbreken, om ontrent ons volk geen affront te lyden, alzo onze Wapenen te weerdig zyn, om die langer voor zulke fchelmen te gebruiken, en tot loon verraden te werden.

Ook zullen UE. niet als verbaasde; maar

A. 1677. maar als vergramde over zoo'n Goddeloozen hoop, Gods Zegen onweerdig, van daar optrekken, en hen maar aan de wreedheid van Raja, die zy verdiend hebben, overgeven: want schoon ons tot nog toe niet bekend zy, dat Raja ons tegen is, zo houden wy 't egter daar voor, dat zyne ook onze Vyanden zyn, en dat die niet anders dan Oorlog met ons zoeken, en dat hun stil zitten aan de kant der Rivier, en 7 Corles, maar is een wagten na gelegenheid, om voordeel te doen.

En zyn verdre Last, hoe met de Cingaleesen te handelen.

Na dat nu Sitavaca dus versterkt was, trok de Luitenant *Jacob d'Helder*, met een goed getal Soldaaten en Lascaryns na Watture, dog wierden in 't wederkeeren verwerd, en op de Vlugt gebragt, na dat *Calpetti Modeliar*, hoofd van de Lascaryns der Caneelschillers, dood gebleven was, hebbende reeds genoeg te doen, om hen op . . . . . te brengen.

Weinig dagen hier na trok de Heer *van Goens*, om zich te wreeken, met veel grooter magt op, dog wierd nog erger gehavend, en 't heel Leeger in de vlugt geslagen; 't welk door een geluk van de heldre Maan (mydende de toegehakte weegen en hinderlagen) dwars door 't Bosch nog met weinig schade 'er afgebragt wierd, zynde van *Goens* zelfs beneden gebleven, toen de Militie overgezonden wierd.

VII.

Gelegenheid der Zaaken van den onbekenden God, 's Konings gramschap, magt des Leegers, verlies van Bibligamme en de Bovenlanden.

Zaaken van den onbekenden God.

Na dit voorval, en de Heer *van Goens* zyn vertrek, in Mey, A°. 1675. na Batavia, klaagde Raja door een van onze dienaars aan 't Hof, (gelyk meer geschied was) over 't aanhouden van een Bramine, of Pattan, afgezonden met geschenken voor den Koning, dog dit wierd, als voorheenen met dreigementen beantwoord, hoewel des niet te min de Koningze last scheenen te hebben, om ons volk wel te bejeegenen, gelyk de gene, die heen en weder gingen, ook wedervoer; dog men vond goed alle teekenen van Vriendschap om tot Vreede te konnen komen, door de hatelykste voorvallen zelf te verhinderen.

En dit gebeurde kort daar na, na dat de Heer Gouverneur na Colombo deed brengen een Bramine of Priester, die van de Cingaleesen den onbekenden God genaamd wierd; maar die zig aanstonds voor den verlooren of vermoorden Prins, en Raja's eenigen Erfgenaam, uytgaf, zynde dit nu al de tweede Landlooper, die zig daar voor uytgaf, en by de Compagnie aangehouden wierd.

Men moest dien man in Colombo verzekeren, om de vreeze die men zey te hebben, dat hem de Inwoonders der 7 Corles anders zouden gevolgd zyn tot op Nigombo, en dan zou men hier over die Corles hebben moeten innemen door een gedwongen Resolutie, om hen te helpen tegen Raja, waar toe nog geen ordre van Batavia gekomen was.

't Ergste was, dat men Raja kennis gegeven had, dat de gemelde Prins met den Gouverneur in onderhandeling, en met de Cingaleese Hoofden overeengekomen was, om zig voor Koning op te werpen, als de Compagnie hem daar toe helpen wilde, en dat de Inwoonders hem dan zouden toevallen.

Men wist nu in Colombo reeds Raja's misnoegen, en dat hy al veel volk daarom na verscheide oorden afgezonden had, gelyk hy ook daarom 't Fort Arandoere had laaten inneemen, en de Militie uyt 't Bovenland doen vlugten, een voorval, dat noch zo versch was.

Men vreesde ook 's Konings Magt, nog Gramschap niet, maar men oordeelde toen alleen, dat men de 7 Corles zou hebben moeten innemen, eer men daar toe verlof van Batavia had, 't geen zoo gemakkelyk aan UEd. voorgesteld was, als of men dat, zonder een drup bloeds te verliezen, doen kon door de Lascaryns.

Die de Brieven van A°. 1674. zo weinig te vooren door de Heer *van Goens* geschreven, heeft, zal zich over den voorgegeven voorspoed moeten verblyden, en zich moeten verwonderen, hoe 't mogelyk geweest is zo groote dingen zo kleen te agten, en egter bevryd te blyven van verwaantheid, en zyn Vyanden zo met woorden te beoorlogen.

Tot het verkrygen der zo hoog-beloofde heerlykheden ontbrak niets, dan maar de 7 Corles in te nemen, als ook den weg, loopende dwars door 't Land van Calpentyn na Tricoenmale, te verzekeren, die 30 uuren lang was, en dan zouden de Bovenlanders (zo men voorgaf) de Compagnie van zelf te voet vallen.

De Beneden Landen (na inhoud dier Brieven) waren zo wel door onze Forten en Schansen bewaard, dat men voor geen Inlandsche Magt te vreezen had, en dat men dus volkomen Meester 'er af was. Ook had men de Konst gevonden,

den, om de Cingaleesen tegen malkanderen te doen Oorlogen, om de Landen van de Compagnie tegen den Koning te beschermen, dog zy zullen haar Meester bedriegen.

Terwyl men nu dezen Landlooper voor Koning en Prins erkende door allerhande zorge, overvielen de Cingaleesen Jaffanapatnam door den Dessave der 7 Corles, Tumecon Appohamie, die de Schans, of kleene Wagtplaatsen, innam, de Dorpen Aripo en Moesely, verbrande, 35 Persoonen vermoorde, en 19 Gevangenen, waar onder 3 Neerlanders, wegvoerde.

Dit veroorzaakte daar zulken verslagenheid, dat het Waterfort Punto Pedro, of Paritature, zynde maar met 7 man bezet, verlaten wierd, en 9 stukken Kanon in Zee geworpen. En 't was een genade Gods, dat de Vyand niet verder quam, alzo niemand hem beletten kon dit Vrugtbaar Landschap met Vee en Menschen geheel te verwoesten.

Kort daar aan zond de Koning na beneden den Korale, zynde een Dienaar der E. Compagnie, bevorens na 't Hof gezonden; dog een Cingalees, die Vrouw en Kinderen onder ons had.

Deze was door Raja Landvoogd, of Dessave van Saffragam, gemaakt, en op dien grond en met dat beding afgekomen, maar door ons Vyandig verdreeven.

Tot hier toe, of den 15. Juli, 1675, had men op Ceylon moeds genoeg, en geen zwaarigheid, om zig te beschermen, en om, zo lang 't mogelyk was, uytstel te nemen van de 7 Corles onder ons te brengen. En 't bleek toen ook, dat van deze Militie 3300 man Hollandsche Dienaars hier bescheiden waren, of in Guarnisoen lagen.

Hier na nu vielen de Koningze in de Landen van Nigumbo, alwaar de Dessave der 7 Corles de Schans Topture veroverde, en de Landen daar ontrent verdurf, 't volk vermoorde, en na boven voerde, blyvende met 7000 man dicht by Nigombo, waar op d' oude en wakkere Lascaryns van Nigombo, de Caneel-schillers, en die van de Landen van Colombo, van haare Wagten deeden vlugten.

Onderwyl vergaderden de Koningsche hoe langer hoe meer na Beneden, sloegen een schoone troep volk van Toepassen, Soldaten, en Lascaryns op de vlugt in de Menda, en Cattewatta Corles, die zich by den Vyand voegden, gelyk ook de Lascaryns van de Colona en Attecolan Corle, door welk verlies van Ons, de Vyand Meester te Veld was.

A. 1677.

Dit waaren maar uytvoeringen van voortroepen, waar op een Leeger van 1600 man volgde, die 't Fort Bibligamme belegerden, bestormden, en in 18 dagen ons dwongen dit aan de Vyand over te geven, met 76 Blanken, of Hollanders, 20 Toepassen, en 300 Lascaryns, onder den Luytenant Dessave Berkland, en Luytenant Molliere.

Bibligamme verooverden, en ons veel Forten deeden verlaten.

Tot groot geluk der E. Compagnie, en der verdre Guarnisoenen, wierden de Forten en Schansen, Tontotte, Arandoere, Roeanelle, Botele, Sitavaca, Saffragam, Idangodde, en Dema Vaika, nog tydig verlaten, en 't volk te zamen gebragt, die anders ook by na in 's Vyands handen gevallen zouden hebben, alzo de meeste Lascaryns dezer Landen al tot den Vyand overgeloopen waren.

Met de reeden van dien.

Noit hadden de Koningzen hier mede een ander voornemen, dan alleen, om ons te doen zien, op hoe zwakken arm men zich vertroude, om een Landlooper voor een Prins en Koning des Lands op te werpen; ook scheenen zy geen vordre Last te hebben, dan om de Bovenlanden weer in te nemen; in welke tyd men met deze Pelgrim niet anders dede, dan na breeder berigt en bewys te wagten.

Voor al had men toen reeden God te danken, dat de Vyand niet verder doortrok, dat hen door geen magt der Compagnie wierd verhinderd, alzo alle de Landen voor hem open lagen, om alles tot voor de Poorten der Steden, aan Zee geleegen, te verwoesten, gelyk de Ceylonze Brieven toen dit, en onze benaeudheid, ook klaar genoeg toonden.

Onlangs te vooren scheen 't een berisping te wezen, dat de Majores zeyden, dat men uyt vrees voor de Cingaleesen, Matures Fortres zou sterk maken, even als of de Cingaleesen zo veel niet te agten waren; dog nu was dit alleen geen schande, maar ook hoognodig, om de Fortificatien te verzekeren tegen de Lascaryns, die men begon te mistrouwen.

Derde verlaating der Landen met veel verslagenheid.

In dezer voegen waren de Landen voor de derdemaal verlaten, die men den Koning A°. 1670. voor de tweedemaal had afgenomen. Ook wierd in die verslagenheid verlaten de Schans Cattoene, boven op een Berg gelegen, en door de Vyand verbrand, waar door nu de Dolasdas Corle heel open lag, en dus mede de Landen van Mature, waar uyt de groote verleegenheid en verwerring dezer Volken af te neemen was.

Het is aanmerkens weerdig, dat op een en den zelven tyd, te weeten half October, 1675, de Vader en Zoon, beide de

A. 1677. Heeren van Goens, even kragtig beezig geweest zyn, om UEd. Achtb. te toonen, de Vader op Batavia, den voorspoed, en de Zoon op Ceylon den elendigen staat van dat Eyland, welke Ceylonsche Brief wel mag vergeleken werden met de Waarschouwing A°. 1668. gedaan.

Tegenstrydig berigt der Heeren van Goens aan haar Edelheden, over Ceylons staat.

Want had de Heer van Goens toen wel konnen overwegen den staat van Raja en van ons hier, noit zou hy vervallen zyn tot dat uyterste van tegen UEd. te protesteeren met zo veel vrymoedigheid, en God tot getuigen te roepen van zyn onschuld, even eens of UEd. ordre gegeven hadden, om deze zo groote uytbreiding te doen.

De Heer Ryklof van Goens misslag in 't weer overgeeven der Landen tot ons nadeel.

Indien ook de Heer R. van Goens die heilzame Resolutien niet had verbroken, van A°. 1668. alle de Landen, met zoo veel Bloed en Geld gewonnen, aan Raja weer over te geven, en ons maar te vergenoegen met de Landen, daar in hy ons nu met vrede laat, alle deze ongelukken zouden ons noit overkomen, nog wy die schade geleden hebben.

Losse stellingen van zyn zyn Ed.

't Komt daar op uyt, dat UEd. geheel Indiën niet hebben open gelaaten, om alle de Militie maar na een kant te voeren, en daar meede den Koning de 7 Corles maar af te nemen, en wel te bezetten tot scheiding der Landen van Jaffanapatnam, en de Cingaleesen; en dan meende de Regeering van Colombo, dat haare voorzegging, zou vervuld zyn, om de Compagnie Keyzer van Ceylon te doen zyn; dog de tyd zal leeren, dat, al hadden wy die Landen al veroverd gehad, het geenzins zo breed uytgekomen zou hebben, alzo deze Landvolken den Koning nog ruym zo trouw zyn, als alle de andre, die ons, by de minste voorvallen tegen den Koning, afgevallen zyn. En dit Volk bemind den Koning om hunne vroomheid veel meer, dan alle andre, gelyk hy de zelve ook over zyne Spyze vertroud.

Men heeft wel voorgegeven, dat de Koning hen Tyrannig behandelde, en dat zy tot ons ten eersten zouden overkomen; dog was dat eerste waar, zy hadden 't laatste al over lang konnen in 't werk stellen; dog hoe zou men hen, en die Landen, dan tegen den Koning gedekt hebben, dat de tyd geleert heeft ons onmogelyk te zyn, alzo wy, by de minste vertooning van Raja's Leger, in de uyterste verlegenheid hier waren.

Dewyl Raja, toonde ons Meester te

Indien UEd. en de Majores, alle deze Zaken, goed en quaad, zoo als 't behoorde, geweeten hadden, noit zouden zy hebben durven last geeven om te doen, 't geen hier buiten UEd. Ordre gedaan en ondernomen is, en dierhalven ook geenzins, om, tegen UEd. menigvuldige vermaningen in de eerste tyden, ons volk in de Bosschen voor 't bedrog en de ontrouw dezer Natie dog zo ligt niet te waagen, alzo dat de Portugeesen, en ons, zo dikwils qualyk bekomen is; hoewel by de antwoorden van Ceylon blykt, dat dit altyd zeer licht geacht en in de wind geslagen, ja het tegendeel gedaan is, onder dreigementen van Gods Zegen onweerdig te weezen, zo men al 't gevaarlyke nu niet quam te vervolgen.

VIII.

Verder inneeming der Boven-Landen. Aanleg tot Vreede, en voortgang van den Oorlog. Vlugt van den Onbekenden God.

De veroverde Landen dus met schande en schade verlaten zynde, ley men de Militie weer op, de oude Wagten, daar die tot A°. 1665. gerust geleegen hadden, ten bewyze dat men op Ceylon noit is gedwongen geweest zich met 's Konings Bovenlanden te belemmeren, en altoos in 't geheel niet, om die zich tot Compagnies Souverain Gebied aan te matigen.

En schoon de Zaaken van Oorlog zig al ten Vrede neigden, zo quam 'er weer een hinderpaal, te weeten de bloeddorstige *Tinnecon Appohamie*, die in 's Konings dienst geweest was Dessave of Stadhouder der 7 Corles, verschoonende zyn vlugt tot ons op slegte uytvlugten van vreeze voor 's Konings gramschap tegen hem, en zyn afgunst.

Deze man wierd, na alle zyne begaane moorden, door den Gouverneur gemaakt, Dessave der 3 Corles, waar op al de verlaatene Landen door de Cingaleesche Hoofden (meest van den Koning overgeloopen) A°. 1676. weer voor de Compagnie ingenoomen zyn, en 't oude Hof van Sitavaca tot een sterk Kasteel gemaakt is, dat dan eer na een nieuwen Oorlog, dan na Vrede, geleek, en daar toe aanleiding gaf, en dit wierd in de Ceylonze Brieven maar een tydverdryf genaamd, en zo 'er een ongelukje op volgde, men lag altyd de schuld op de ongelukkig gesmoorden.

Arandoere was bloohertig verraaden, Cotjaar al meede zo verlaaten, de Slag in Menda Corle was roekeloosheid, en 't beschermen van Bibligamme hardnekkige ongehoorzaamheid, zo dat ons volk hier niet staan nog wyken kon, zonder in ongenade van den Gouverneur te vervallen, schoon zy schriftelyke last gevolgd

volgd hebben ; en van Bibligamme is ook zo belaſt dat ſterke Fort te verlaaten.

Onverantwoordelyk was 't ook dat men zulk een Fort, zo diep in 's Vyands Land rondom, zo moejelyk om ontzet te werden, en waar in men zulk een ſchoonen Troep beſlooten had, zo qualyk gelegt heeft, dat het zig, niet tegenſtaande een deftige tegenſtand, wegens gebrek van water heeft moeten overgeven.

Na de Bezetting dezer voornoemde Landen, zond men, om te toonen, dat men wel Vreede begeerde, een Africaanzen Leeuw aan Raja, alzo men aan zyne zyde een genoegzame ſtilſtand beſpeurde ; dog dit kon niet van veel duur, en ons van weinig genoegen zyn, alzo onze Cingaleeſen tot hun voordeel de vrugten der veroverde Landen gegeven waaren.

Ook ſtond 's Konings volk op de klare laſt van hunnen Heer, waar uyt dan weer de Oorlog ſproot, en wierd Coerpille Modliar in 's Compagnies dienſt met al zyn volk bezet en geſlagen, en daar na A°. 1677. door laſt van Commandeur *de Graauw*, des Konings Deſſave van Saffragam, door *Ponſie Apohamie* mede den Oorlog aangezegt, en dat op een tyd, dat UEd. zo ſterk gelaſt hadden de Vrede te zoeken.

Daar op moeſt onze beſte Militie weer na de Boſſchen, en Bergen, om onze Cingaleeſen te helpen, en de Koningzen te verdryven, uyt 't welk, als op dat van den Leeuw, geen Vreede te wagten was, als men na UEd. beveelen zig niet richt.

By 't omdraejen der Zaaken hier nam men dan den onbekenden God weer volkomen voor Prins aan ; dien men toeliet dien laſterlyken naam te geven, en die over onze teedere Chriſtenen een Goddelyk gezag tot hun verderf voerde.

Zyn magt over onze Onderdaanen op Gale was zo groot, dat zy op zyn bevel al hun Vee en Hoenderen doodſloegen, en ſchoon die valſche Boode daar over opgehangen is, zo kon men die Lieden bezwaarlyk doen gelooven, dat hy die laſt niet gegeven had. Dat voor Gale geen kleen ongemak was.

Deze Bedrieger heeft zich eyndelyk A°. 1677. des Nagts, en onbekend met zynen ſleep weeten weg te pakken, en te ontvlugten, na dat hy de Compagnie zo veel gekoſt ; en groote verbittering des Konings tegen ons verwekt had, zynde dit de tweede, die ons bedroogen had.

Wat hem overkomen, en of hy van den Koning gedood is, of niet, daar over wierd zeer onzeeker geſprooken. A. 1677.

IX.

Aanmerking over de Concepten en 't Beleid, en over de middelen, de Magt, en Voordeelen van den Koning, in den Oorlog.

De vaſte beloften, op Ceylon gedaan, de Perſoon, door wie, de middelen waar door, en de groote voordeelen, daar onder begreepen, zyn oorzaaken geweeſt, dat veele geloofd, andre gewenſcht hebben, en UEd., en de Zeventienen bewoogen zyn veel voorſtellen in te willigen, alzo die zoo ſchoon en gemakkelyk zouden werden uytgevoerd, dat de onbepaalde begeerte 't vermogen quam te overtreffen. Aanmerking over 't beleid van de Heer van Goens, en der zelver gevolgen.

De ongelukkige byvallen hebben al meede verhindering gegeeven, dat egter de Zaak niet om verre wierp, zoo maar de gronden zelfs wel aangelegt en mogelyk geweeſt waaren ; al was ſchoon de billikheid niet ten beſten waargenomen, en dit ook zo nodig niet.

Het voorneemen van de Heer van Goens was, om de E. Compagnie Meeſter van Ceylon te maken, of hen ten minſten een riem Lands van de Zee af, tot 12 en 20 uuren gaans Landwaard in, te beſtellen, latende den kruin en het midden des Lands voor den Koning, die daar met zwaare Bergen en Boſſchen afgeſlooten was, zonder dat imand te water, nog den Koning te Land de voordeelen, daar in vervat, ons verhinderen kon. Om ons Meeſter van Ceylon te maken.

De middelen, om dit te bereiken, waren, om gemelde Landen met geweld in te nemen en wel te bezetten ; en den Zoom der Zee met Steden, Forten, en Schanſen, zo vaſt te maken, en de wegen zo te bezetten, dat geen Natie uyt Zee daar zou konnen Landen, voor al niet door behulp van een brave Vloot van ons, overal op hen paſſende.

Hier ontrent nu ſtaat te letten op de magt der Compagnie, en hoe die is gebruikt geweeſt, uyt welke vergelyking zich alles klaar opdoen zal, hoe 't met ons toen op Ceylon ſtond. Met vergelyking van des Konings magt daar tegen.

Om onze eygen kragt te kennen, is beſt eerſt 's Vyands kragt te kennen.

De Portugeeſen zyn ons hier ontrent een Baak in Zee geweeſt, en hebben ons klaar getoond, dat zy tegen 's Konings Magt noit zyn beſtand geweeſt, ſchoon zy ten aanzien van de Compagnie

A. 1677. nie in deze tyd ganſch niet gering te agten waren, voor al toen zy hier in voorſpoed zyn geweeſt.

Alsmede van 't voorgevallene onder de Portugeesen.

Men vind nu in hunne aantekeningen, dat de Militaire magt des Konings in de Tombos, of Schatboeken in 6 Prinsdommen, 4 Deſſavenyen, 3 Vidanes, en het Landſchap Candia beſtaan heeft, behalven afgezonderde en mindre Landſchappen, die van den Oorlog bevryd waren, waar in de Manſchap dit navolgende uytmaakt, te weeten:

Deze PRINSDOMMEN.

Oeva	2300 Soldat. en	1200 Handboogſ.
	1700	10000
	700	15000
	2500	6000
		1800
	180	1900
	f 7380	46700 dito.

De Vier DESSAVENYEN.

2600	30000
1300	7000
3900	37000 dito.

De Drie VIDANES.

	1800
	4200
300	15000
300	21000 dito.

't Landſchap CANDIA.

8000	20000

In de Beneden-Landen der 7 CORLES.

1800	5000
1200	1500
3000	6500

Dus Soldaten	22580
Landluyden	131200
Laſcaryns	22580

En dus beloopt 's Konings Manſchap te zamen op - - 153780 koppen.

Schoon dit getal nu, alzo 't zedert vry oude tyden is, wel wat zou konnen veranderd zyn, zo is dit egter niet zeer verminderd, door dien 'er zeer veel Inlanders van de Beneden- na de Boven-Landen gevlugt, of opgevoerd zyn, behalven de Mooren, en andre, die hier niet eens gereekend zyn, en wel een groot getal uytmaken.

Deze voornoemde beſchreven Soldaten werden maar verpligt ider Huisgezin een Man aan den Koning in den Oorlog te geven by opontbod, en zo ook de Landluiden, in geval van den ban; en zyn de laatſte niet gehouden, dan by hoogen nood, en ſchielyk overval binnen hunne en der geburen Landen met pyl, boog, en pieken te beſchermen, of wel een korten tyd in 't Veld te leggen.

Geen van deze allen betaald de Koning daar voor, dog de Soldaaten genieten voor hun dienſt het vrye bezit van hun Landen en Leengoederen, en alzo zy meeſt in hun eyge Provintien ter Wagt leggen, doen zy hun eygen koſten, maar zo zy daar buyten treden, voed hen de Koning, dog dit gebeurd zeer zelden, alzo zy malkanderen vervangen, en zich voor dien tyd van koſt moeten voorzien.

De Inlanders moeten ook dagelyks allerley Geweer maken, en jaarlyks aan den Koning opbrengen, waar voor dat Ambagtsvolk hun byzonder inkomen, en Landeryen genieten, en werd op Ceylon 't ſchoonſte Geweer van de Wereld gemaakt, waar van ook 't Wapenhuis altyd, zonder iets te betalen, verzien wierd.

Onder 's Konings kragten moeten wy ook tellen de goede gelegenheid der Landen, waar in hy meeſt beſloten is, niet alleen met de Hoofdſtad en Provintie van Candia, maar ook de Landſchappen voornoemd, zynde door zwaare Bergen, en dichte Wilderniſſen, zeer gedekt, en maar zeer weinig wegen tot hun gebruik hebbende.

Ook legt dit Candia recht in 't midden van 't Eyland, en is van andre Landen zo omringd, en zo wel bewaard, dat hy na alle zyden even gelegen legt, om na beneden af te zakken, en dat wel op een en de zelve tyd te gelyk na verſcheide Landen, als menigmaal gebleeken is, dat de Landen van Mature, Batticalo, Jaffanapatnam, en Colombo zyn aangedaan, te gelyk als de Koning dat wilde doen.

Een

Een groote Sterkte brengt hem ook de Vrugtbaarheid van dit Eyland by, alzo zy van buiten niets behoeven tot 's menschen leven, en hun bescherming noodig, schoon hem de Zee was afgesneeden. Want Kleeden en Lywaten, die zy van buiten trekken, werden ook onder hen zelf gemaakt.

De behendigheid der Inlanders, om hunne digte Bossen, zware Bergen, en quade wegen te konnen gebruiken, als ook hunne wyze van Kleding, byna naakt gaande, en hun gewoonte om van wilde Vrugten, wortelen, en kruiden, te konnen leven, geeft hen een groot voordeel boven alle vreemdelingen in den Oorlog.

Eyndelyk is 't een voornaame sterkte des Konings, dat hy van de zynen als een God werd geëerd en gehoorzaamd, en dat van een Volk zo ingetoogen, en uyt eygen aard zo geheim, om aan een vreemdeling iets te openbaaren, van 't geen hun Land of Koning zou mogen raken, dat zy in deezen opzigte noit eenig Vreemdeling zyn getrouw geweest.

Hier in bestaan de Magt, en Voordeelen des Konings, en dit is de gelegenheid zynes Lands.

Nu staat ons hier tegen te letten op de Magt der E. Compagnie, om 't voorgestelde by de Heer *van Goens* te bereiken, te weeten, om Meester van dit Eyland te werden, en van die Landen, waar in de voordeelen, tot het dragen der lasten, opgesloten zyn.

X.

Gelegenheid der laage Landen, en de Magt der Militie aldaar tot bezettingen, en tot verhindering van andre.

Hier voren is gebleeken, dat Raja 's verwarring oorzaak geweest is, dat men buiten 's Compagnies Landpaalen na boven is getrokken. Dat de gemelde optogt aanleiding gaf tot de gedagten van die Landen zich eygen te achten, en dat door de lichtheid der beginzelen de begeerte geklommen is, om alles (of ten minsten 't grootste gedeelte) te veroveren, en dus van trap tot trap een heerlyk gebied hier aan de Compagnie over te brengen.

Noit is'er meer over gebrek van volk geklaagd, als 1675., toen de Compagnie 4300 man in soldy betaalde, waar uyt men oordeelen moet, dat 'er bevorens meer volk geweest is, met welk getal Nederlanders, en ontrent 3000 Lascaryns of Cingaleese Soldaaten men getragt heeft 3 groote Kringen te bezetten, te weeten den Oever der Zee, d'oude Landposten, en de nieuwe uytbreiding. A. 1677.

De Wagten, Posten, en Schansen op de Landpalen der nieuwe uytbreiding, en in dezen, beginne ontrent Colombo genaamd, moesten bewaaren alle de voordeelen en Winsten tusschen hen en de Zee opgesloten, en die de Compagnie bevorens genoten had, en verder zou genieten, en wat daar buiten was, was nog onbekend.

Deze voordeelen zyn vast aan de Inwoonders tusschen de Zee en onzen bovenkring woonende, weshalven die platte Landen door onze Wagten tegen den Vyand van buiten moesten gedekt en ook vreedzaam bezet werden, alzoo zy in Oorlogstyden niets konden geven.

Men dient nu vooraf ook na te zien, hoe die Landen, den Koning door ons afgenoomen, en nog te neemen, loopen.

Zy werden wel meest de laage Landen, en zoo van de Portugeesen genaamd, tot onderscheid van de hooger Landen van Candia, Oeva, Ballane, &c. en van die zy bezaten.

Dit egter zyn geen laage of vlakke, maar Landen, meede bezet met Bergen, en Bosschen, daar men maar weinig wegen ten gebruik heeft, zonder welke men nergens zou voort konnen geraaken.

Behalven die Bosschen en Bergen, zyn deze Landen zo doorhakkeld en gebroken met Spruiten, Rivieren, staande Wateren, en Moerassen, dat zy te zaamen uytmaaken 't bekwaamste Land, dat 'er te vinden is, om daar in met onze Natie Oorlog te voeren, door de moejelykheeden, die men heeft te ontmoeten van eenige Wildernissen.

De felle regen op de kruin, en daar beneden vallende, doet de spruiten en Rivieren zo schielyk zwellen, dat in weinig uuren de meeste Landen en Reven, waar door de meeste wegen geleid zyn, om de Bergen te meiden, geheel onder water vloejen, waar door men in groot gevar raakt, zo men niet tydig op heuvels, boomen, en Bergen zich red. En ongemakken derzelve by Reegen.

Ja men kan daar van zo schielyk overvallen werden, dat men in 10 a 12 dagen nog voorwaard nog agterwaard komen kan, alzo de Landen dan onbereysbaar zyn, dan alleen op de Heuvels en Bergen, en de weinige Heeren-wegen, die door de laage straaten loopen, tusschen de begroeide Bergen henen, dan zoo met

A. 1677. met Water bezet, en daar beneven zo ſmal zyn, dat 'er pas een man agter malkanderen langs gaan kan, zynde 't aan weerzyden vol boomen, ruygte en kreupel-Boſch; welke ſmalle wegen nog vol Bloedzuigers zyn, die ons volk een groot ongemak, en ongezondheid verwekken, en zeere beenen maakten.

Zynde nu zonder Dorpen, bedorven.

De Portugeeſen bezaten deeze laage Landen, toen zy nog vol Dorpen en Inwoonders waren, daar 'er nu pas de Namen van overgebleven, en die geheel verwilderd zyn, zo dat men naauwlyks weet, waar die gelegen hebben. Zynde verdorven door den Oorlog, Olifanten, Tyd, en Vrugtbaarheid van 't Boſch, dat in korten tyd toegroeid.

Door gebrek van Inwoonders zyn hier ook voor Europiaanen geen levensmiddelen, dan dat 't Landvolk, buyten hun Geweer en Ammunitie, op hun ſchouders navoerd, dat by zwaare togten zeer moejelyk valt, moetende hun Ryſt en Potten mede voeren, waar toe de Portugeeſen dienſtbaare gebruykten.

En zonder Levensmiddelen.

Het vermoogen nu van onze Hollandze Militie beſtaat, om tegen een groot getal Inlanders aan te gaan, voornamelyk daar in, dat zy zich wel oeffenen, om hun reyen en geleederen wel te ſluiten, dat by deze ſmalheid der weegen, en door bloots voets te marcheeren, hier zo niet te doen is.

Onvermogen der Onze om zich in deze Boſſchen te redden.

Gelyk zy meede hun ſchietgeweer, anders van groot geweld, in deze Boſſchen, vooral als 't reegend, zoo niet konnen gebruiken tegen Vyanden, die 'er met hunne Pieken en Bogen onverhinderd op invallen.

X I.

Aanmerking over de Wagten en Schanſen, hun Magt en Vermoogen met een getal van Volk voorzien; voorbeeld der Portugeeſen.

Om van deeze Wagten te ſpreeken, heeft men 'er maar eenige aan te haalen, alzo dit aan alle de anderen kan toegepaſt werden, om de gelegenheid die zy onder malkanderen hebben: want geen van allen eenige byzondre kragt bezit, die niet aan allen gemeen is.

Aanmerking over de Wagten en Schansſen.

Sitavaca in de Hina Corle legt 11 uuren gaans van Saffagram, door ſlimme ongemakkelyke weegen, en zonder gebruykelyke vlaktens, en dit is zo veel als een ſterk Voetganger by Sonneſchyn kan overgaan, zonder eenige Huizen of Lyfberging, tuſſchen beide, dies kan een troep volk van 3 a 400 man in geen eenen dag van de eene tot de andre plaats komen.

Beneden die 2 Wagten leggen de Landen en de Stad Colombo, en al dat begrepen is tuſſchen de Rivieren van Matuaal of Malvane, en die van Caliture, en is Colombo van Sitavaca . . . uuren gaans, en van Saffragam . . . uuren voor weinig volks, en Saffragam en Caliture . . . door een nog vry moejelyker weg dan de eerſte, zo men van daar hooger optrekken wil.

De gelegenheid der Landen en Wagten van den Koning, boven deze twee Wagten, is zo geſterkt, dat zy door verſcheide wegen niet alleen konnen afkomen na Sitavaca, en Saffragam, maar ook tuſſchen die plaatzen doorbreeken na beneden, om alles na hun zin te verrichten, zonder dat wy hen dit door die Schanſen konnen beletten. Weshalven zy dan ook onnut zyn, om dat zy malkanderen niet konnen helpen, nog eenige Inwoonderen dekken, zynde alleen bequaam om zich te dekken; dog wat nuttigheid brengt dit by? te meer, alzo zy niet doen, 't geen is beloofd, te weeten, de Inlanders te dekken.

Hoe ſterk nu ook die Schanſen zyn, zo kan de Vyand die veroveren, als gebleken is, of wy moeten die, zoo ras Raja's volk afkomt, verlaten, zoo wy niet willen afgeſneeden zyn, zonder hope van ontzet, alzo de moejelyke weegen dit beletten.

't Grootſte ontzet nu zou moeten en konnen komen uyt Colombo; maar die konnen tegen een Leeger van Raja, nog in getal, nog ten aanzien van hun voordeel in de Boſſen, beſtaan.

Dus legt het met Sitavaca, en Arandoere, (ſchoon Ruanelle 'er nog tuſſchen beiden is) en zulks ten aanzien der Landen daar beneden, binnen de Rivieren van Malvane en van Chilauw, of . . . anders tuſſchen Colombo, en Nigombo, om haar zelven of malkanderen te beſchermen, en om van Colombo of Nigombo by gelegenheid ontzet te werden.

Van gelyke Magt zyn de Wagten van Saffragam, en . . . . . gelegen in de Agras, ten aanzien der Landen gelegen tuſſchen de Rivier van Caliture en Gindere, mitsgaders . . . ., en Bibligamme, en . . . . . tot bezetting der Girrewys, en Roene, die alle uyt Gale of Colombo moeten ontzet werden.

De Landen van Tricoenmale, Cotjaar, en Batticalo, gelegen aan de Ooſtkant van 't Eyland, ook Jaffanapatnam, rakende de Landen van Mantotte, en de Wannias, hebben 't zelve aanzien,

en

en bescheid, dat men aldaar door de Forten, aan de zoom der Zee geleegen, zou konnen bewaren de platte Landen, daar rondom gestrekt, en die voor de Koningze konnen bevryden, of dat volk voor ons tegen Raja's volk verzekeren.

Om nu de Palen der scheiding tusschen de Landen des Koning eens te zamen begrepen, aan te merken, zo moet zich de Compagnie besloten houden alleen, waar tusschen de Rivieren van Chilau tot de Rivier van . . . . . . een streek Lands van 91 uuren gaans, legt, om langs de Wagten, daar langs henen gemaakt, van de eene tot de andre Wagt te gaan, gelyk hier voor is aangewezen.

Laat men nu die Wagten vast leggen, of die los in 't Veld als een vliegend Leger, of wel buyten de zelve nog een Leger in 't Veld houden, om die Wagten te ondersteunen.

Laat ons dan 2000 Soldaten even magtig langs de gemelde Grenzen verdeelen, en op ider 2 uuren gaans een sterke Schans of Reduyt leggen, zo zullen 'er 40 wagten moeten zyn, ider van 50 man, tot bezetting der zelve.

Nu is de Vrage, wat die 40 Wagten zouden doen met hun Guarnisoen, zoo Raja eens met een Leger van 20000 man doorbrak; zoo nu buiten de Wagten al een Leger van 1000 man te Veld was, dat in 't midden lag, zo zou dat 40 uuren gaans van nooden hebben, eer het van Chilauw, of tot . . . . ontzet kan overkomen, dat in geen zes dagen met voorzigtigheid is over te gaan.

En zo men nu dit ontzet uyt Gale of Colombo wilde doen opgaan, ider van 500 man, dan zal 't nog moejelyker zyn, en langer duuren, en met veel meer gevaar geschieden. Ja al had men een Leger van 3000 man zonder Wagten in 't Veld, zou men egter met de zelve 't platte Land niet konnen bewaren tegen Raja, of zoo grooten omtrek met zo weinig Volk tegen zo groten magt verdedigen, waar by dan ook al die ingebeelde Welvaart en Voordeelen vervallen.

Nu is 't, na de gelegenheid der Compagnie op Ceylon, onmogelyk, om een Leeger van 3000 man te onderhouden in 't Veld, en dat maar om 't van levensmiddelen te verzorgen, als 't zig in Oorlog herwaard en derwaard zou moeten beweegen, langs zo grooten Landstreek, alzo dat van Gale, Colombo, Nigombo, of Mature zou moeten werden aangevoerd, waar toe men geen Volk zou konnen bekomen.

Imand zou mogen zeggen, dat wy de zwaarigheeden te hoog tillen, de Cingaleesen te veel, en ons zelven te weinig agten, te zien uyt de Ceylonze Schriften, daar men 'er doorgaans weinig werk af gemaakt heeft, dog men zal bevinden, dat R. van Goens tot uytvoering van zyn voorgeeven 6000 man geeyscht heeft. A. 1677. Met de reeden van dien.

Men kan niet beeter weten, wat de Cingaleesen zyn, als doen zy zulks deeden blyken voor Bibligamme, dat de Heer R. van Goens levendig heeft getoond, te weten, dat zy over hun eygen dooden, tegen de trompen van 't Geschut in, de storm hebben aangedreven, en in korten tyd zich Meester van zoo een sterke Schans, van zo veel volk en wakkere Manschap bezet, gemaakt hebben.

Buiten de buitenste Posten der nieuwe Grenzen, vallen ook aan te merken de Posten, Wagten en Schansen, der Landpaalen van de Compagnie, eer men die Bovenlanden van den Koning had afgenoomen, bestaande uyt 18 Wagten, en 68 mylen in den omtrek, gelyk die in den beginne genoemd zyn, met welke bezetting zo veel jaaren die Landen bleven bewaard, en tot toevlugt verstrekten, als 't Volk van Boven vlugten moest. Verdre Aanmerking over onze andre Wagten.

Deze Wagten, vastleggende, vereyschen niet min dan 30 man ider, dat 540 koppen maakt, dat bleek, toen Cattoene door zyn Guarnisoen verlaten was, wanneer men na 't verlies van Bibligamme, oordeelde, dat de Landen voor den Vyand bloot en open lagen, dog de zelve redenen ontrent den buiten-kring hebben ook plaats op deze, zo de Vyand met ernst en magt doorbreken wilde.

Men zal dat best begrypen, als men overweegd, dat de Portugeesen zo menigmaal uyt 't Veld geslagen zyn, en hunne Schansen en Forten ingenomen, in zo verre, dat Raja Singa ook Colombo heeft belegerd, en hen driemaal daar zo benaeud, dat 't weinig scheelde, of zy zouden die Stad hebben moeten overgeven, dat maar door merkelyke toevallen verhinderd wierd. Uyt de gevallen der Portugeesen opgehelderd.

A°. 1590. hebben zy den Generaal *Pedro Lopes* met 1700, A°. 1602. *Jeronimo de Ovido* met 2000, A°. 1630. *Constantyn de Saa*, met 3000, A°. 1638. *Diego de Mello* met 2700 Portugeesen geslagen, dat 'er weinig afquamen, behalven zo veel voordeelen van minder belang op hen, en naderhand ook op ons bevogten.

A°. 1646. wierden van onzent wegen in de 7 Corles op . . . . , en Chilauw 2 Schansen gelegt, bezet met 350 in

A. 1677. in de eerste, en 78 Soldaten in de 2de, die door den Koning, als tegen zyn wil daar gelegt, belast wierden te vertrekken. 't Welk de onze niet willende of durvende gehoorzamen, wierden zy door den Koning belegerd, en zeer in 't naeuw gebragt.

En uyt eenige gevallen onder ons. Om deze te ontzetten en te verzorgen, en ook den Vyand op te slaan, trok de *E. van der Stel*, met de nodige behoeften, en 150 man, om die Forten te helpen; dog hy wierd met zyn Volk geslagen, gedood, en de Forten aan den Koning overgegeven, en verloor de Compagnie toen in de 7 Corles 578 Blanken, behalven de andre koppen.

Dit geschiede in dat Land, daar de Heer van Goens zo gaarne Militie wilde invoeren, als in een geruste Haven, bevryd voor alle bekommering weegens Raja, dog men heeft geleerd, dat ons volk, zig in 't Land vastmaakende, byna nooit ontkomen is, als Raja hen wilde aantasten, om dat die Landen zo leggen, dat 't ontzet zeer licht kan belet werden door de nauwe en quade wegen.

Zo wierd Ao. 1653. de Schans op Anguratotte, in Pasdum Corle, ontrent 6 uuren gaans boven Caliture, door de Portugeesen ingenoomen, bezet zynde met 106 blanke, en 180 Lascaryns, en wierd de Gouverneur *Adriaan van der Meyden*, tot Tribone afgekoomen, ter ontzet der Onzen, te rug geslaagen, en had genoeg te doen, om, na groot verlies, 't overschot op Caliture te bergen.

De Schansen . . . , al mede door de Koningze weinig te vooren ontzet, en belegerd, stonden gereed zich aan hem over te geeven, sterk 120 Soldaaten, dog wierden door den oude Adigaar van Bentotte, *Don Gaspar*, by donkere Nagt, en dwars door 't dicht Bosch, nog afgebragt en behouden, latende 't Fort aan den Vyand, die door quade Wagt zyn eygen voordeel verwaarloost had.

Hier uyt kon men klaar zien, wat wy tegen dezen Vyand in die Bosschen, en zo diep Landwaard in, vermogten; zo dat wy gansch geen reden hebben, om de Portugeesen te beschuldigen, dat zy door hun Hovaardy en Eerzugt, oorzaak van hun ongeluk geweest zyn.

Met het bewys, daar uyt opgemaakt. Als men hier by nu voegd 't voorgevallene onder den Heer *van Goens*, zedert Ao. 1665., zien UEd. wel klaar, dat men geen reeden had, zig op Ceylon zo vast op zyne kragten te vertrouwen, dat men de helft der Militie van 't Land afstekende, met de rest den Koning niet zou behoeven te ontzien.

Wat is dit dan anders, dan eens anders Leven, Middelen, en Welvaaren, vrugteloos te waagen, gelyk in 't beleg van Bibligamme gebleken is, welkers verlies men met zo veel kragtige redenen van onmagt heeft zoeken te verantwoorden.

XII.

Aanmerking over de Cingaleesche Soldaten, staande onder de Compagnie, 't Wantrouwen, hun Misnoegen, en Gevaar.

De Lascaryns behooren wel mede onder onze Magt, dog zo zy onze Legers vergrooten, men heeft zo veel meer reeden van hen te vreezen, alzo zy over al hebben de voortogt, buiten-wagten, en hindertroepen, dienende voor Gidsen, Boodschappers, Tolken, &c. die men niet missen kan, en dus hangt aan hun trouw of ontrouw, de behoudenis van ons Volk onafhankelyk, dog deze zyn ons altyd verdagt in alle ongelukken, die ons overkomen, schoon al buiten hun schuld, en werden dikwils voor verraaders gehouden, als men hun doen verkeerd opneemt, en uytlegt.

Dit geloofd men te meer, om dat de Portugeesen veel door hen verraden en verlaten zyn, als zy hen 't meeste vertrouden, en dat ter plaatze als zy hen 't meest van nooden hadden, behalven dat zy 't grootste deel van 't Leger uytmaakten.

Dus wierd *Don Jeronimo Deseka* in 't Gebergte van Oeva met 11000 man geslagen, om dat de Lascaryns, en hun Hoofden hem verlieten, dat *Diëgo de Mello* in Candia met 8000 Man ook wedervoer, die daar door om hals raakte, om dat de Inlanders hem verraaden hadden.

Ook zien wy, wat de Lascaryns by 't verlies van Bibligamme gedaan hebben.

De getrouwste dezer Lascaryns zyn altyd voor ons die van Gale, Mature, of Nigombo geweest, zo lang zy wel wierden geregeerd.

Die zedert Colombo's verovering onder ons stonden, zyn mede wel bevonden, schoon in de Paapsche Religie opgequeekt.

Zy houden den Koning van Candi voor hun wettigen Heer, de Cingaleesen voor hun eygen Natie, 't Land voor hun Vaderland, en ons als de Overwinnaars, en den Oorlog tusschen Raja en Ons, als een Brand, die hen moet verteeren, en in welkers vervolg hun verderf opgeslooten legt.

Ook

Ook zyn 'er nu geen ⅓ meer van de beste en getrouwste Matureese en Gaalze Lascaryns, zynde de andren in den Oorlog gesmolten, gevangen, en gevlugt, zo dat 'er van 1000 man, die 'er A°. 1650. waren, nu geen 300 meer zyn, waar door zy ook byna geduurig in 't Veld leggen, en hun Landeryen, van welke zy leven moeten, tot nadeel van Vrouw en Kinderen braak leggen.

Dus gaat niet alleen nu uyt ieder huys een Man, maar ook eertyds al wat maar tot den Oorlog bequaam is, tegen 't oud gebruik.

Zy leggen tusschen 2 magtige Heeren, geen van beide bequaam om hunne Landen te beschermen, zo men hen zoekt te plaagen, en daarom diend hen de Vrede best, gelyk ons mede, zo wy hier bestaan willen.

Hoe kan men nu zulken, die hun eygen Land en Koning aan ons verraden, nog in-en aanhalen, verheffen, of iet van belang vertrouwen, en egter heeft men dat gedaan aan *Tinnecona Appohamie*, die, na zo veel moorden aan d'Onzen, en verraad aan zynen Koning, van ons nog is groot gemaakt, toen hy by ons quam vlugten, en voorgaf, dat hy 's Konings gramschap vreesde. Men gaf hem 't bewind over de 3 Corles, en over verscheide Compagnien oude Dienaren, en wierden hem Landen tot onderhoud gegeven, die men den allergetrouwsten Modeliaar van Mature onthouden had, volgens klagten aan UEd. gedaan.

Dus legt het ook met *Wickeliaponsie Appohamie*, al mede om geringe reeden van zyn Koning weggeloopen, aan wie de Colona, Attecolan, en Menda Corle, overgegeven zyn, nevens 60 man, de welke den voornoemden Modeliaar, en digaar van Mature waren afgenomen, die men niets vertroude, nevens verscheide andre van dien aard, en waerde, en ook met geen minder gevaar van eens verraden te werden.

Kan men d' oude Dienaaren en Onderdaanen niet vertrouwen, die onder ons met hun Huisgezinnen en Goederen gezeten zyn, nog minder de nieuwe Overloopers, of overheerde Inlanders, zonder vaste bezitting.

Ja al had men hun geheel Geslagt ook te pand, ook daar op is geen vaste staat te maken, dat te zien is in dien ouden man voormeld, diens gansch Geslacht nog onder Raja is, en echter is hy van hem tot ons weggevlucht.

Van wegen de eerbied, die zy tot hun Koning hebben, heeft hy altyd reden om te hopen, dat zy nog wel eens tot hem zullen wederkeeren, als hy zich daar aan wilde gelegen laten. Behalven dat hy ook zulke gevlugte wel onder de Portugeesen gehad heeft, om 'er zyn voordeel mede te doen. A. 1677.

XIII.

Wetten, en Gewoontens der Inwoonders, staande onder ons uyt de Cingaleeze Natie, nevens hunne verpligting.

Hier uyt nu kan men haast zien, of die begeerte, om zich Meester van Ceylon te maken, overeenkomt met de gronden van een goed overleg, en met onze Magt hier. Wetten dezer Inwoonders.

Om dit Volk, al overwonnen zynde, zeker onder ons te houden, diend men hen te regeeren met een regtmatig bestier, om haaren ouden Heer te vergeeten, en om den nieuwen te beminnen.

't Voornaamste middel, om hen hier toe te verpligten, is, hen te houden by hun oude Wetten, Inzettingen, Voorregten, en Gewoontens, want schaft men die af, en handeld men hen na zyn eygen zin en Wetten, dit zal hen afkeerig maaken.

Men diend derhalven eerst hunne Manieren en Zeeden te kennen, die zy voor de verovering hunner Landen in gebruik hadden, die zy zo hoog agten, dat zy zich liever dood zouden vegten, dan met dwang zich aan andre Wetten, en Gewoonten, schoon beter als de hunne, te onderwerpen.

't Is by hen, en andre Indische Heydenen, een Wet, en de Gewoonte, dat de Kinderen altyd overgaan in de waardigheid, of dienstbaarheid van hun Ouders, en dat volgens een onverbreekelyke Wet, volgens welke ieder, na dat hy in heerlykheid of Slaverny; of tot dit of tot dat Handwerk geboren is, ook dien staat aaneemd, en zich daar aan onderwerpen moet. En hunne verpligting na hunne gewoonten.

Deze Geslagten zyn zeer veel, te verdrietig te verhaalen, dog zy konnen bepaald werden, tot Soldaten, Landlieden, en dienstbaaren, waar uyt alle Dorpen en Landen bestaan, en geriefd werden door Ambagten, en byzondre beroepen, waar toe zy verpligt zyn, zynde door de Koning zeer goede zorg gedragen, dat de een den anderen helpt, en dat 't gemeen geen gebrek lyd.

Verscheide Gehugten staan onder een Gamma, of Dorp, veel Dorpen onder een Pattoe, of Land-deel, veel der zelve onder een Corle of Landschap, en veel Corles onder een Dessaveny of Stadhouderschap, veel van die weer onder een Raja of Vorst, en die alle onder Raja Singa, dog 't hooge Land heeft an-

A. 1677. andre verdeelingen, naamen, en bestier.

Deze trappen van eer nu, waar in zy van een verschillen, rekenen deze Inwoonders af van hunne Geboorte, en dit maakt by hen een vaste Wet, dat geen minder by hen over een meerder van afkomst Regeeren mag, en voor al niet de dienstbaare over de Vrye en Edele, dat dit Volk trots tegen hun mindren maakt, in zo verre, dat zy met hen zelf niet eten, nog gedogen zullen, dat zy hunne spyze aanroeren.

De Soldaten, Hewys genaamd, zyn 's Lands Inboorlingen, tot den Oorlog verpligt, vry van allen Arbeid, Dienstbaarheid, Lasten en Schattingen. Ook zyn 'er nog Lieden van minder waardigheid, die men met hun Geweer in den Oorlog gebruikt; dog deze dienen de andre hooger Geslagten als Knegten, en werden gebruikt tot vuile en morzige diensten, dat hun Geboorte geen schande is.

De Weynders, of Bouwlieden, behorende tot de Dorpen, geeven Jaarlyks een kleene Geregtigheid aan den Koning van hun Akkers en Thuynen, zynde verder schuldig Handreyking te doen in 't Dorp, met ploegen, hakken, slepen, spitten, ende delven, dog zonder schouder-last. By algemeen opontbod komen zy den Koning met allerley Geweer tot hun eygen last en kosten te hulp, zo 't niet lang duurd.

In 't breede aangehaald. Bellales zyn Lieden van hooge geboorte, en Vryheeren, of daar van gekomen, en werden tot hooge Ampten gebruikt, vry van alle dienstbaarheid, en woonen in de Dorpen genoegsaam buyten alle lasten, gevende aan den Koning een kleene erkentenis tot een groete en eerbied. Zy zyn in de Landen van Mature verdeeld in 7 Vidanes of Gezelschappen, onder hun Opzienders.

Coeli's zyn de dienstbaare, die in de Dorpen uyt alle Geslagten gehouden zyn dienst te doen binnen en buiten, en op de schouders allerley last aan draagboomen te voeren, zo de Koning, Dessave, of Dorpvoogd, hen dit gebied, zyn ook gehouden aan den Heer de Vrugten des Velds t' huis te brengen, dat buiten deze niemand schuldig is te doen, en dit alles buiten loon, als wat Ryst op de weg.

De Navandannajo zyn de Ambagten van Smids, Timmerlieden, Draejers, Goud en Silversmeden, &c. zamen onder een Geslagt, de zelve zyn buyten de Ambagten in hunne Dorpen geen dienst schuldig, staan byzonder onder den Dessave, hebben Landeryen tot hun onderhoud, dog voor den Koning te werken, 't zy in de Dorpen, of Plaatzen 'er toe geschikt, dat doorgaans by den Dessave of in 't Hof is.

De Boerewadle of Jagerheer der Olifanten, besteld den dienst met Baddenas, een volk, die als Brakken 't Wild opdoen, en Siandes zyn die de Beesten fluyten, binden, en op de Stal brengen.

. . . . Die de zelve voeden, en die Gras bestellen.

. . . . Die met Trommelen en Speelen, de Beesten tot op de Stal leyden. En deze Jagers zyn schuldig jaarlyks te leveren vier Olifanten met, en 30 dito, zonder Tanden.

Gaissenacke Ral, of de Stalheer, heeft mede 3 der bovenste Geslagten, te weeten om de Beesten te temmen, leeren, bestieren, te bedienen, en te voeden, ook om hun wonden en ziekten te heelen; voor zo veel de Stal aangaat, zyn deze verder gehouden, om op 's Konings bevel den Sleep en Rusting van 't Leeger te helpen navoeren, en dragen, voor een korten tyd by Wisseling.

Deze Lieden werden nevens andre in de Dorpen verspreid, zonder den Dorp-Voogd onderworpen te zyn; dog staan onder een Vidane, winnen de kost boven hun Landvrugten, met Yzer te maken, Zuiker van de Boomen te trekken, en betaalen jaarlyks een kleene Geregtigheid aan den Koning, voor 't bezit van hunne Landeryen, die hen voor hun dienst tot onderhoud gegeven werden.

Mahabadde, en Chialias, is 't Volk, dat tot de Caneel gehouden werd, staande onder hun eygen Vidane, en Hoofd van een groot Geslacht, door den Koning gesteld, dien zy alleen gehoorzaamen, zyn alleen verplicht de Caneel te schillen, en dat daar aan vast is te doen; die zy jaarlyks mooten opbrengen, voor een gering loon, waar voor zy hun Landeryen en Hoven zonder eenige Lasten bezitten, en zyn buiten 't gebied van den Dessave.

Spruitend verpligting Volk aan den Koning uyt 't bezit Land. De grond der Landen, behoord den Koning toe, en werd aan de Ingezeetenen tot Erfgebruik, als Leengoederen uytgedeeld, zo dat ieder mensch Land genoeg bezit, om 'er af te leven; dog is om dit gebruik dezer Landen verpligt voor zig zelven aan den Koning zodanigen dienst te doen, als waar toe hy geboren is, zo dat 'er zonder bezit geen verpligting is.

Geen Landen zyn zo van den Koning weggegeven ter leen, of hy heeft voor zig nog altyd gehouden eenige Teekenen van eygendom, die hem onder verscheide Naamen Jaarlyks tot een erkennis, en als Schatting werden opgebragt, dog zo gering, en met zo veel bescheidenheid ingesteld, dat de menschen deze lasten by na niet voelen, blykende om-

onder een ftrenge Regeering, een groote Liefde tot de Ingezetenen.

Driederley Schattingen werden aan den Koning betaald, voor de gronden der Landen, de Vrugten, en Hoofd-Gelden, werdende de Dorpen met hun Inkomen, gegeven tot Loon van goede dienften, of tot onderhoud van behoeftigen, blyvende voor den Koning over de Hoofd-gelden, en hunne Thuynen en Akkers, die by niemand mogen ontfangen werden: want de eerfte zyn des Heeren eere, en de laatfte tot verval der Onkoften, en zyn de Schattingen genaamd Z . . . . .

Toepely zyn witte Linnen Kleederen, die door de allereerlykfte of hoogfte Geflagten, hunne vrouwen, en kinderen, gefponnen, en door de Weevers der Cingaleefen, de Chialias, een veragt volk, gemaakt zynde, door de aanzienelykfte jaarlyks aan den Koning opgedraagen werden, en met de zelve hem groetende, bieden zy hem op nieuw hun onderdanigheid en gehoorzaamheid aan, als of zy hun Leenen quamen te heffen.

Angebadde zyn Hoofdgelden der laage Geflagten voor den Koning, van ider man, oud van de 15 tot 60 jaar, door malkanderen geen Ryksd. 's jaars, en zyn dan behalven dien nog fchuldig, Yzer, Zuiker, en Caneel te geven, dog de Caneelfchillers geeven geen Geld, maar na de fterkte der Perfoonen van 1 tot 12 Robben, a 60 pond ider Robbe, voor niet, en dan nog zo veel voor Geld, dat hen betaald werd tegen 6 ftuivers de 60 pond, en werd altyd gezien na de kragten de Arbeiders.

Wattabadea, is een Laft op de Gronden, fchoon veel of weinig beplant, en geven 2000 Cocos-boomen, 1 Ryksd. in 't jaar, andre geven een getal van Areek-Nooten, die hen van den Koning tegen 48 ftuivers de 24000 ftuks, of de Ammenam in Geld betaald werden, fchoon 'er veel of weinig Boomen op die grond ftaan, mits de zelve daar toe bequaam is. De reft blyft ten voordeele der Eygenaars of Bruykers der Gronden en Dorpen.

Polleye is een Geregtigheid der Boomvrugten, der Cokos-boomen, werdende ontrent driemaal 's jaars ingezameld, dat alles te zamen geen thiende Vrugt bedraagd; dog is egter in de eerfte inftelling, zo wel op deze als de bovenfte, zo geen gelykmaatigheid gevolgd, of daar is tuffchen de een en de andre plaats een groot verfchil; egter zyn deze geen andre Schatting of Laften onderworpen.

Otto en Anda, daar van betaald de eerfte de 10 fchoof van de Akker, en de tweede de zuivre helft van de Vrugten, na dat 't Zaad, door den Koning 'er toe befteld, eerft afgetrokken is, zynde de Landen, met deze laft bezwaard, veeltyds de befte en vrugtbaarfte Gronden, weinig onderworpen aan overvloed of gebrek van Water, dat anders den Landbouw op Ceylon al veel onderhevig is.

A. 1677.

Dewel zyn Thuynen en Zaeylanden, die in de Dorpen voor Reekening van den Koning overblyven tot gebruik der Dorpvoogden, en tot verval der onkoften, die zy dragen moeten, zo aan den Deffave of Dorpheer, als daar door trekkende, aan wien de Dorpheer de koft moet geven, namelyk de Ryft tot laft van den Dorpvoogd, en toefpyze ten lafte der dorplieden, dat by beurten omgaat, en weinig befwaard.

Madafpo, is een Geregtigheid van kleene waardye, die de Dorpvoogden aan 's Konings Leermeefters 's jaarlyks opbrengen, uyt het bezit der voorfz. Dorpen, alles gereekend in een heel jaar, voor ider Dorp geen 6 ftuivers beloopende, een laft, meeft dienende om de naam en gedagtenis des Konings maar levend te houden in de Landen, ten bewys dat zy van hem afkomen.

Motette zyn Thuynen en Landen die in de Dorpen voor den Koning overblyven, en noit weggegeven of vervreemd werden, zynde ten voordeel der geene, die gemelde dorpen of uyt gunft, of tot hun onderhoud gegeven zyn, welke Landen door de dorplieden moeten bearbeid werden zonder loon, zynde boven dien van alle Laften vry.

Morales, is 't Erf-recht, dat den Koning in alle de Sterfhuizen der Natie bezit, en is dit ⅓ van alle roerende Goederen, dat door 's Konings Rentmeefters en de Dorpvoogden der plaatzen daar dien Boedel is, met groote befcheidenheid en medelyden ontrent de Erfgenamen gevorderd, en aan den Koning betaald werd.

Deze Geregtigheeden zyn wel de voornaamfte Wetten en Voorregten, aangaande 's Volks Perfoonen en middelen.

Dog nu diend men eens na te fpeuren, voor hoe verre zy volgens de zelve door ons gelaten, bewaard, gehouden, en hoe verre hunne Zaken onder de Compagnie, in vergelyking van onder den Koning, verbeterd zyn.

A. 1677.

XIV.

Wyze en Regeering der Compagnie, over dit Volk, de Landbouw, en hoe daar by gehandeld.

'sCompagnies Regeering over dit Volk.

De Eere, die zich de Cingaleesen door hunne Geboorte toeeygenen weerdig te zyn, zoo die zig in den Oorlog geregtigd vinden, als tot Ampten, werd op 't hoogst vertreeden, en zy verongelykt, als men hen steld onder de gehoorzaamheid van geringe Lieden, over welke zy behoorden te gebieden. Dit veroorzaakt groot misnoegen en afkeer tot onze Regeering, en wensch tot verandering, en weinig trouw, met gevaar van afval, en oproer.

Met hunne Gewoonten zeer stry-dig.

Dus is *Joan Alves* een Visscher, *Domingos Alves*, zyn Broeder in Gale, *Louis D'Andere*, in Caliture, *Ventima*, Araatje, *Maarme*, Vidane, *Michiel*, op Panture, *Philip* Vidane op Uurzee, *Polatte*, Vidane op Dicwelle, over de allerhoogste Geslagten in gebied gesteld, bekleed met Eernamen en Ampten, die deze voornoemde veragte Persoonen door de Wet van hun Geboorte niet mogen genieten, en geen bewind hebben, dan over hun 's gelyken.

De dienstbaarheid nu, een Volk tegen hun gebruik en vryheid opgedrongen, kan niet door geweld geschieden, dat alle reden in de lydende gemoederen uytsluyt, en een droefheid veroorzaakt, die licht tot wanhoop held, en hen op afval, verraad, vlugt, en alles quaads denken doet.

Dus zyn de vrye aan den arbeid der Vestingen gedwongen, de Chialias, alleen tot 't Caneelschillen verpligt, werden gebruikt om het Bosch te kappen, wegen te maken, te bouwen, hout te hakken, en tot andre diensten.

't Volk der Vidanas, alleen aan de vangst en stalling der Olifanten gehouden, werden tot de Ackers en 't Ploegen der Landen gebruykt.

De Neydens, vry van dienst buyten hun dorpen, werden in andre Landen gezonden, en tot den Arbeid gedreven.

De Coeli's, die door hun veelheid de Dorpen weerdig maken, en tot dragen verpligt, werden niet alleen buiten hun dorpen tot 's Lands diensten gebruikt, maar ook tot Ryst planten, eygen Werken, 't draagen van alle Officieren, zo wit als zwart, die maar iets te zeggen heeft, geemployeerd, waar door de eygen Landen door hun gedurig afwezen, van hun gerief beroofd, de Bouwerybraak en onbearbeid blyft leggen, en verwilderd.

De Wet der Morales ⅓ van de roerende Goederen, is mede tot de onroerende uytgestrekt, die door de afgezondene van den Dessave gewaardeerd, en de Lieden afgedrongen werden te betaalen, of anders hun Landeryen aan andren te verpanden, dat met den Boedel van *Monna Singa*, Araatje, en *Mandigolle*, en *Bammiga Neynda*, in Radwelle, en over heel Mature geschied is.

De Mahabadde zyn met geweld gesteld onder den Dessave van Mature, en de drie der voornaamste Durias wel streng met Zweepen geslagen, te weten, Mendibe, Nalemoene, en Hondemoene, en gedwongen de draagbaar op zyn schouderen te draagen van den Dessave van Mature, zynde deze Caneelschillers onder den Dessave of Portugeeschen Generaal, of onzen Gouverneur, door een byzonder Capiteyn, en van niemand anders geboden geweest.

Zulke Straffen, veel schadelyker als de dood, geven geen kleen gemor, en verbitteren eer, dan zy verbeteren.

Ook zyn nu in 15 jaar meer Modeliaars gemaakt, dan in 50 jaar te vooren.

De Landen, in 't Dessaveschap van Mature, in de Dolasdas Corle, zyn laag, vlak, en vrugtbaar tot den Rystbouw. Hier toe, een werk door de Heer van Goens den Dessave van Mature bevolen, heeft R. van Goens met geweld menschen uyt andre Landschappen gebruikt, zonder te letten, of zy schuldig waaren dit Werk te doen, of niet, of door hun Geboorte, en Voorregten vrygeboren, en noit dienstbaar geweest, en die buiten hun Vaderland niet gehouden waren den Heer des Lands te dienen.

Gel... uyt v... scheie Zaak bewe... werd...

Tot dit Werk behooren 250 a 300 menschen, die van alle omleggende Landen derwaards gedreeven wierden, zynde hun Wooningen wel 10 a 12 mylen van daar, en veeltyds ook, buiten den Bouw, genoodzaakt ook de Vrugten, en zelf zomtyds met eygen Beesten, in de Schuuren te brengen.

Majorales zyn Dorp-voogden.

Van die Landen heeft zich de Compagnie als dienstbaare aan hunne Onderdanen gemaakt, alzo zy hen de Tiende geven moet van de Vrugten des Ackers, en draagd hier van een zeer veragtelyke Naam van daghuurders van hun Onderdaanen, tot groote ergernis aan 't Volk.

Van dezen Oegst, alle Onkosten afgetrokken, trekt den Dessave voor zyn deel, byna de helft van 't gene de Compagnie goed gedaan werd, alzo hy geen verlies van Beesten of Zaad onderworpen is.

Den-

A. 1677.

De Landrechter, of Dessave nu, die 't Volk meest beschermen moest, heeft de grootste gelegenheid, om hen te verdrukken, en zich onder schyn van Compagnies voordeel, te verryken, behalven dat de menschen ongelooflyk, ja wel haast door deze diensten in 10 jaaren weggesmolten en verminderd zyn; en men kan zulke Lieden dan niet meer krygen. Dus zyn ook de Lascaryns wel op ½ gesmolten.

Wat op zulken hardheid volgen kan, is licht te denken, en hier uyt is ook licht te oordeelen, of dit Volk onder de Regeering van de Heer R. van Goens van staat beeter, dan onder hun Koning, geworden is, daar al hun voorrechten zo vertreeden zyn.

Schoon 't den Overwinnaar van een Land vry staat de Wetten te houden, of te veranderen, is echter zyn meeste voordeel in 't houden der zelve te vinden.

X V.

Voorgestelde Winsten, en de Verzeekering van dien, ten aanzien van den Koning, en de Compagnie.

Deze voordeelen bestaan in de Caneel, Olifanten, 's Lands Inkomsten, en Geregtigheden, en Koophandel, Winsten op verstrekking van Gagie aan de Dienaars, den Areek, Zout, de Kinkhoren of Sjancos van Toetoecoryn, de Peerlen van Man-Aar, en Madure, welke by de Heer van Goens dus opgegeeven zyn.

Areek, - - - - -	1200000
Sjankos, - - - - -	100000
Olifanten, - - - - -	100000
Inkomsten en Geregtigheeden, - - - -	100000
't Zout by provizie, - - -	50000
De Koopmanschappen, - -	50000
De Taxatie op de Caneel, van 350 pond, - -	50000
Na de Vaderlandze Reductie, - - - -	1650000
Na de Ceylonze waardye, - - - -	1980000

Deze Winsten belooft hy wel vast, dog zy gaan zo vast niet, alzo die licht konnen belet werden door veel toevallen; hoewel dit hoog opgeven gediend heeft om onze Majores te eer over te haalen, om alles by Ceylon op te zetten; dog had men nog alle de Lasten 'er eens bygevoegt, dan hadden zy 'er beter over konnen oordeelen; te meer alzo de Lasten altyd vast staan, en de Winsten onzeeker zyn, by Oorlog, quade Markten, &c.

De Caneel is de voornaamste Winst, daar men op hoopt, die 't Eyland zoo grooten Naam gegeven heeft, en die ons zo veel Goed en Bloed gekost heeft, waarom alle de Europiaaners ook 't oog 'er op hebben, en ons dien Schat misgunnen.

Deeze Boomen groejen meest aan de eene zyde van 't Eyland van Calpentyn, tot aan de Rivier van Waluwe, meest in de Landen langs de boven-Zee, ter breedte van 67, en 10 mylen Landwaard in, en dus in de wilde Bosschen gemengd, verwart onder allerley Boomen en Hout, en welke schors geschild werd door 't Volk, met de naam van Mahabadde, en Chialias bekend.

Den Oegst begind in Juni, Juli, of Augustus, wanneer dit volk uyt hun Dorpen, 16 mylen gaans van Colombo geleegen, en van Gale, in die Corle behoorende, te Veld trekt, by zich ter bewaring, behalven hun eygen Soldaten, of Lascaryns uyt hun eygen Geslagt, hebbende nog een troep Hollandze Soldaaten, die voor hun Wagt houden op plaatzen, daar toe gebruikelyk.

De Schorsen, door hen by dag vergaaderd, brengen zy 's avonds ontrent de duytze Wagt, schraapen, droogen, binden, en brengen die te Nigombo in de schuuren, daar zy gewoogen werd, en van de Compagnie ontfangen, ter voldoening der Schatting, die ider der zelve schuldig is.

't Is een sterk Man, die 30 pond drooge Caneel daags kan by een brengen, en dus vereyscht 'er veel Volk, om 5 a 600000 pond by een te krygen.

De beste en meeste Caneel valt ontrent Nigombo, en als de Inzameling daar geschied, werden de Wagten der Militie geleid langs de Rivier van Caimel, van de mond Landwaard in, tot ontrent 6 uuren gaans; en zoo aan de Zuidzyde, verspreidende zich de Schillers een myl Bezuiden, en 5 myl Benoorden de Rivier tot Medampe, beslaande dus een Bosch of Veld, van 18 mylen in den kring, behalven 't Strand.

Zo de Caneel in de Landen van Colombo, Gale, of Mature, moet werden geoegst, is den omtrek nog grooter, 't volk meer verstroid, en by gevolg zyn 'er meer Wagten van nooden.

Al-

A. 1677. Alwaar dan de Caneel in de Fortres Mature, behalven Gale, of Calture, en anders in Veldschansen moet werden bewaard, tot die met Schepen (of Vaartuigen) werden afgehaald, en in de Pakhuizen gebragt.

Oordeelt nu hier uyt, hoe onwis het met de voornaamste der voordeelen van Ceylon gelegen is, want schoon hier maar voor . . . . gl. van Caneel opgebragt is, zou de Compagnie in 't Vaderland daar by veel meer missen.

Nu is de vrage, of de Compagnie een Bosch van 18 myl omgaans door haare Militie kan omzetten, en meer dan 3 maanden, en langer, bewaren, zonder dat de Koning 'er inbreken kan, als hy wil, en zig Meester van 't Veld, de Caneel, en Schillers, maken.

Dus hangt het schillen van de Caneel van Raja's goedheid, en van de Vreede enkel af, alzo de Compagnie dit met hun volk niet zou konnen beletten, dat hy hen 't vredig bezit der Bosschen, (daar alles aan hangt) beneme.

In opzigt van alle de voorgestelde middelen daartoe opgegeeven.

Deze Winst van de Caneel staat los, ten opzigt van de plaats niet alleen, maar ook ten aanzien van de Lieden, die de zelve bereiden, alzo de Koning als hy wil, zeer licht al de Chialias met Vrouw en Kinderen opvoeren kan, eer 'er eens tyding van Colombo komt, of die ontzet konnen werden; alzo dit volk meest woond tusschen de Rivieren van Gindere, en Alican, of Bentotte, alwaar de overkomst van Gale, en Colombo, zeer licht te beletten is. Voor welk ongeluk God de Compagnie bewaare; want dan zou men eerst zien, wat Ceylon was, en gaf.

Schoon nu Raja Singa ons ongemoeid laat, moet men niet stellen, dat het aan zyn Magt ontbreekt, alzo wy te groote dingen van hem reeds verhaald hebben, zo by de Portugeesen, als onder ons verricht.

Alles hangt dan maar aan de Vreede met hem af, alzo de Compagnie niet in staat is, om op de Winsten der Caneel zo veel volk te houden, als daar toe vereyscht werd, om die zeker te hebben.

De Olifanten geven de naaste Winst na de Caneel.

Deze werden door Lieden, daar toe gebooren, uyt de Bosschen, op uytgezogte plaatzen, van zeer verre zagtkens na de gemaakte laagten gedreeven, met loosheid in de Fuyken gelokt, bekneld, gevangen, en zeeker af gebragt; maar die Jagt hangt al mede af, van 't vry gebruik der Bosschen, dat Raja Singa ons beletten kan, al was 't maar door Bosloopers, die de Jaagers konnen schuuw maken, en op de vlugt dryven, waar onder ook Jaffanapatnam, in opzigt van tribuit van Olifanten, die de Wannias in Vreede opbrengen, al mede moet geteld werden.

En als men die Beesten al heeft, valt 'er nog al veel in te verzien, alzo zy dan onder die Koopmanschappen geteld werden, die men houden moet, tot zy afgehaald werden, dat al meede veel toevallen en beletzelen onderheevig is; want anders moest de Compagnie in de voorleeden jaaren nog wel eens zo veel jaarlyks, als de Heer van Goens steld, wezen goed gedaan, dat zoo niet gevolgd is.

De Inkomsten en Geregtigheeden der Landeryen, zyn al meede niet in Compagnies magt, en hangen af van 't Vredig bezit der platte Landen. Zoo die door den Koning verwoest werden, (dat hy doen kan, als hy wil) zyn 'er geen Inkomsten.

De Koopmanschappen, 't Hout, en alle andre dingen, hangen al mede af van 't Vredig gebruik der Landen; alzo hy alle gemeenschap der onzen met zyn Volk, door omgangs verbod, kan afsnyden, en dan houden alle de Winsten op, dat men heeft gezien, als hy geheele landen heeft ontvolkt.

De Winst van Areek-Nooten werden tot tonnen Gouds opgegeeven. Dog dit is geenzins zo breed; behalven, dat die winst van zo veel bepaalingen afhangt, dat by na geheel Indiën tot uytvoering van dien vereyscht werd.

Men heeft met alle zoorten van geweld UEd. die als billyke middelen aangeraaden voor goed te keuren, en zommige ook uyt te voeren, alleen, om dat men op Ceylon geen raad wist, om zo hoog opgegeven beloften van Winsten, op zoo zwakke gronden, goed te maaken.

De Areek komt uyt onze Landen, of zy werd uyt die van Raja Singa aan ons te koop gebragt.

Zoo hy dat laatste maar verbied, zou die winst zeer veel verliezen; en 't geen wy uyt onze Landen vergaderen, hangt al mede geheel en al van de Vrede af; behalven dat dien aftrek door 't verzwaren of verlichten der Tollen van de Malabaarze Vorsten, die wel de meeste Areek in hun Landen hebben, veel geven of neemen kan.

Ook is het te vreezen, dat men eerlang (zoo Raja den uytvoer niet belet) meer Areek op Ceylon zal moeten inkopen, als de Compagnie zal konnen vertieren, al volgd men de Markt: Want de Inwoonders dan af te wyzen, en hen met die

die Vragt te laten zitten, of hen te verbieden die aan andren te verkopen, wat kan daar op anders, dan 't grootste misnoegen en gevaar van zich elders te begeven, volgen.

De Kleeden, 't rad om den Areekhandel gaande te maken, en te doen draejen, staan al mede in de magt van andre Heeren, aan welker goedheid, rust en Vrede, die Handel gebonden is.

't Was daarom, dat men UEd. bewegen wilde Toetecoryn te Fortificeeren, den Teuver zyn Land van Rammanacoil 't ontnemen, de Viziapoerze Landpaalen te beoorlogen, en de Vorsten van Malabar als Compagnies Onderdaanen te agten en te handelen; alle zeer hatelyke dingen.

En schoon al die gewelden al waaren ingewilligd, kon dat aan den Areekhandel niet geeven, alzo 't onmogelyk is, om alle die Vorsten in hunne groote Landen, door 't bezit van een kleen stukje Strand, te dwingen; behalven dat ook de Handel niet besloten, nog vast is in of aan een Fortje van Toetecoryn, of aan Rammanacoil, of Nagapatnam, maar zy heeft haren loop, hun geheel Land door, zeer wyd uytgebreid.

Behalven dat men die Vorsten, als Nabuuren van Ceylon, in veel gevallen zeer noodig heeft, en met welke men derhaven geen Verbonden tegen hun intrest maken, nog hen daar toe dwingen moet; alzo zy, die niet langer zullen nakomen, dan zy zich daar toe geperst zien; dat ook geen Liefde nog Vriendschap verwekken kan.

Zo staat het met den Handel van den Areek, en schoon men gezien heeft, dat dit veeltyds tegen Wind en Stroom aangegaan heeft, tegen alle waarschouwingen aan, heeft men liever honderd uytvlugten van beletzelen, om 't quaad gevolg te bedekken, en te verschoonen, willen bedenken, dan de onmogelykheid van deze onderneming, en zyn doling, te bekennen.

De Sjankos raaken de Kust van Madure; alwaar de Peerl-duykers die opduyken uyt de grond der Zee, als zy geen Vischery konnen houden, en 't is 't middel van hun bestaan.

Dit was onder de Portugeesen een vrye handel, waar van zy hen eenige geregtigheeden betaalden, dog dit is een Handel voor de Compagnie geworden, niet zonder goede winst.

Dog die Handel hangt ten grooten deelen af van de hooge of lage markt; ook woonen die Parruas op een anders Stranden, waar door zy voor die Inlandze Regenten bloot leggen, die nu en dan met de Compagnie in verwydering raken, en daar door de Parruas zeer belet konnen werden, dat dan in de winst veel verschild. A. 1677.

De Aanmerkingen N°. 16. 17. 18. 19. 20. en een gedeelte van N°. 24. hebben wy, alzo die hier niet ter zake dienstig zyn, uytgelaten.

Onder anderen wyzen zy maar aan de buytengemeene groote Onkosten, in elf jaaren aan de Fortificatien van Ceylon gedaan, mitsgaders de winsten daar tegen in dien zelven tyd getrokken, met een betoog dat het voor de Heer van Goens volslagen onmogelyk geweest zy, om zulke groote Winsten, als hy aan de Heeren Majores beloofd had, ook dan zelfs, als men in Europa (volgens zyn stelling en eysch) 20 jaaren aan een Vrede met alle Mogendheden had, van Ceylon te konnen trekken.

XXI.

Besluyt en Gevolgen van Onmogelykheyt om 't Werk te konnen volbrengen, anders dan door de Vreede met den Koning van Candia.

Besluyt dat dit Werk onmogelyk te boven te komen zy, dan in tyden van Vreede met Raja.

Zo wy nu in de Landen, die wy van de Portugeesen gewonnen hebben, die Volken niet beter en zagter dan zy, maar nog erger, regeeren (gelyk de Cingaleezen door R. van Goens dus geregeerd zyn) zullen zy zekerlyk niet nalaten, ook andren tegen Ons, 't harer hulpe, in te roepen, gelyk zy met ons tegen de Portugeesen gedaan hebben.

Konnen egter alle die Forten, na zo veel gedane Onkosten, ons die Winsten niet verzekeren, zo is 't zeker, dat alle die Forten en Guarnisoenen, onnutte lasten voor onze Heeren en Meesters zyn, ja de Heer van Goens zegt, dat zy nog moeten vermeerderd werden, dat ons nog eer te grond helpen zou; en doet men dit niet, zo staat men voor den Vyand op veel plaatzen bloot.

Dus ziet men egter, dat alle die Lasten van onze al te groote uytbreiding op Ceylon komen.

En dus blykt de onmogelykheid der stelling, van de Compagnie Meester van Ceylon te maken, al 't welke alleen uyt den Oorlog met Raja Singa voortkomt, daar zy uyt een Vreede met hem, alle de Forten en Guarnisoenen meest zou konnen missen, en nog veel boven haare verteering overwinnen.

A. 1677.

XXII.

Verbaal der Oorlogen en Geschiedenissen, tusschen de Koningen van Ceylon onder malkanderen, en met de Portugeesen, en de E. Compagnie.

Oorlogen der Keyseren van Ceylon.

De Cingaleesen zyn zeer oud, en komen in manieren, verw, gedaante, spraak, Wetten, en Godsdienst, zeer overeen met de Malabaren of Nayros, gelyk ook hunne Landen, boomen, vrugten, kruyden, gronden, bosschen, en bergen ten grooten deele overeenkomen.

Te weeten, de kust benoorden Caap Comoryn, en bezuiden 't Fort Nigombo, zynde de helft van 't Eyland, en de andre helft benoorden 't Fort, 't strand langs tot aan Panoua, heeft in eygener voegen groote gelykheid in alle zyn deelen met de Landen der Malabaaren, beoosten de gemelde Caap, de Landen van Madure, Tansjouwer, Carnatica, en Chormandel, zo in opzicht van de Menschen, als van de Gronden, Taal, en Gewoonten, en heeft het verschil van hedensdaags door lengte van tyd daar in gebragt de verandering, die men 'er in ziet.

Voor al komen zy overeen in Zaken van den Godsdienst, en in de naam hunner Afgoden, die op dit Eyland, en de vaste kust van de Grensen van Persien, gerekend tot aan Arracan langs de Zee (en zoo te Landewaart, ook buyten 't gebied van den grooten Mogol) een en 't zelve oogmerk heeft, en zo verre men de naam van Bramines en Raja's heeft, by al welke Volkeren dit Eyland genaamd werd Langhan.

De oudste Aanteekeningen van hunne geschiedenissen zyn weinig, en vol Verdigtzelen.

Egter hebben zy geheugschriften van hunne Koningen, die zy optellen tot 't Jaar 1990 voor Christi Geboorte.

Voor dien tyd is alles vol Fabelen, en door onmenschelyke Spooken zo duyster, dat het op 10 a 12000 jaren niet aankomt, en dus is 't ook met de Malabaaren gelegen.

Eerste beginzelen der Cingaleesen, A. 1135.

Eyndelyk komen zy tot A. C. 1135, van waar zy hunne Keyzers en Koningen tot op den tegenwoordigen toe oprekenen, zonder dat 'er in al die tyd wettige Nazaten ontbraken, schoon voor weinig tyd eenige dwingelanden Regeerden.

Van dien voornoemden tyd rekenen zy, dat 'er geweest zyn 16 Koninkryken, die alle quamen op hun hooge Offerdagen ter ommegang in de Stad Citavaca (deze Cita was een Godin onder de Heidenen) en duurde dit 16 dagen lang, voor ieder Vorstendom een dag en een nacht, en voor de Vrouwen, zoo dat die Volken eens des jaars in pragt en Vreugde by een quamen.

Na die daagen haalde men uyt den Tempel een Gouden Arm-Ring met 16 hoofden uytgehouwen, de gemelde Landen afbeeldende, die door den Priester aan den Keizer daar tegenwoordig gegeeven wierd, aan wien de andre Vorsten Eere en hulp schuldig waren, en welke veeltyds was de oudste onder deze Koningen, terwyl de andre Koningen en Vorsten egter vrye en onbepaalde Bezitters van hunne Landen en Volken, op hun zelven bleven.

Deze Gewoonte en Vryheid der Vorsten raakte eyndelyk zo in verval, dat de Keizer zich Meester maakte, verdrukkende door allerley middelen van geweld, huwelyken, en erffenissen, de kleene Landschappen tot een overheerde gehoorzaamheid, schoon meest alle deze Vorsten in Maagschap malkanderen bestonden, en in dezer voegen geschiedde naderhand de Jaarlyksche byeenkomst op Citavaca als een verpligting, om aan den Keyzer hunne onderdanigheid te bewyzen.

Vimela Darma Soeria Mahadassyn, was de eerste Koning op dit Eyland, die zich 't zelve als Keyzer onderwierp ontrent A°. 1135. en zyn hem in regte neergaande trappen, gevolgd 7 kinderen en kindskinderen, uytmakende 375 Jaren, waar van de laatste genaamd is *Langhau Raja Singa Mahadassyn*, tot den Jaare 1510.

Van dezen Keyzer nederwaards, en ook by zyn tyd, zyn groote en langdurige Oorlogen geweest, die de Landen en Koninklyke Geslagten by na geheel hebben verwoest en uytgedelgt, dat byzonder zyn begin nam tusschen 2 Zoonen van den vierden Keizer *Maha Raja Singa Mahadassyn*, oorlogende de jongste *Ratgana Mahadassyn*, tegen den oudsten, *Langhau Pitti Mahahastana*, en scheurde 't Ryk in tween.

En of schoon de Kindren van *Langhau Pittie Mahahastana* in 't Ryk bevestigd wierden, bleeven dog de gemoederen verdeeld, zo dat de Keyzers hun Hof hielden in Candia, staande de Landen by 't Leeven van *Langhau Pittie Mahahastana Raja Singa Mahadassyn*, in drie deelen in Oorlog, te weeten, buyten hem, de Koning van Cotta, en *Raja Singa Mahadassyn*, hebbende zig als Koning van Citavaca opgeworpen.

On-

Ontrent dezen tyd, of A°. 1505. quamen de Portugeesen op dit Eyland, en maakten aldaar door veel listen en bedrog een beginzel der Stad Colombo, niet zonder veel bloedstortingen en Oorlog met den Koning van Cotta, dien zy eyndelyk de Stad, toen genaamd Col-Amba, of 't Manggas-blad, afnamen, en hem tot Vrede dwongen:

Dog dewyl hier veel groote Zaaken aanvang nemen, moeten wy dit wat hooger ophaalen.

Over 't Koningryk Cotta Regeerde toen *Cotta Raja Pandaer*, die maar een Zuster, en welke 3 Soonen had, genaamd *Bhanagabau*, *Bandaer*, en *Baduna Ragiau*. Deze 3 Broeders vermoorden hun Koning en Oom, en verdeelden onder malkandere de Landen des zelfs, en de Corles Saffragam, de vier Corles, en Mature; en zy voerden Oorlog tegen den Keyzer van Candia, *Langhau Raja Singa Mahadassyn*.

Maar zy bleeven niet lang eendragtig, alzo de middelste door den oudsten vermoord wierd, welke Prins B*andaar* een Soon naliet, die, een kleen kind zynde, by de Portugeezen opgebragt wierd, en *Don* P*hilippo* gedoopt is; en had de jongste Broeder voor zyn deel de vier Corles, en de Hoofdstad Citavaca, nevens Saffragam, anders Dunavaca.

B*hanagabau*, zig tegen zyn Broeder te zwak vindende, zogt hulp by de Portugeesen, die zig met groote loosheid in dien twist mengden, en beloofden dien Koning zyn Dogters Soon Koning te zullen maaken, tegen 't recht des Lands, en tegen 't Recht van 's Konings Broeder, *Mahaduna*, en dat van den Soon des vermoorden Broeders B*andaar*, *Don* P*hilippo* genaamd, zynde deze Dogters Soon genaamd P*eriapandaer* en *Don Joan* gedoopt.

Mahaduna, de Stad Cotta met magt naderende, werd van zyn Broeder voornoemd in 't Veld bejegend, zynde door de Portugeesen geholpen, onder de welken een den Koning, B*hanagabau*, met een Musquet doodschoot.

Een snood verraad, en oorzaak van't verlies van die Stad, en van de Vlugt van des Konings van Cotta's Leeger, dat met de Portugeesen na Colombo week, alwaar dat Kindskind tot Koning wierd gekroond.

Het zelve, P*eriapandaar* genaamd, wierd door de Portugeesen volgens vorige beloften onderschraagd, of liever in gevankenis gehouden in Colombo, en in de Roomsche Religie opgebragt, onder allen schyn van hem in zyn Ryk te herstellen, en met Koninglyke pragt ondersteund, krygende door dit middel voet in de Regeering over 's Kinds onderdanen, die hem getrouw bleeven, en geen kleene voordeelen der Landen, die zo Caneel, als Olifanten, gaven. A. 1677.

Aan de andre zyde wierden zy zeer gedrukt van den Koning *Mahaduna*, die door zyn Broeders dood, zig Koning van Cotta en van de Beneden-Landen maakte: dog wierd egter van de Portugeesen geslagen, die door hulp van veel kleene Heeren de Stad Sitavaca inkreegen en beroofden, na welk voorval de Koning *Mahaduna* vermist en verdweenen is, oordeelende veelen, dat hy in Pelgrimagie zyn Ryk, 't Eyland, en zyn leeven verlaaten heeft.

De Keyzer van Ceylon, wettig Heer van 't Eyland, had tegen de Koningen van Cotta, die zich zyne gehoorzaamheid onttrokken hadden, lang geoorloogd, blyvende (gelyk gezegt is) zyn Hof houden in Candia, van waar hy den oorlog met groot voordeel voeren kon; dog na de dood van M*ahaduna*, Koning van Cotta, en Citavaca, veranderden zyne Zaaken, dewyl nog veel andre Vorsten, en vooral de Prins van Oeva, *Vimelamantra*, van hem afvielen.

Raja Singa Adassyn, een jong, moedig Prins, en Soon van den vermisten of dooden Koning van Cotta, M*ahaduna Rajoe*, herstelde zyn's Vaders Zaken, en nam voor, zig Meester van 't gansch Keyzerryk te maken, en voor al de Portugeesen te verdryven, die oorzaak van alle deze oneenigheeden in deze Landen waren, en bragt in korten tyd door Wysheid of geweld, 't geheele Ryk ten onder, en veel van dien, aan zyne zyde.

Langhau R*aja Singa* M*ahadassyn*, met een zwaar Leeger tegen dezen jongen Koning afkomende, werd geheel geslaagen, en is deze oude Keyzer al meede weg geraakt, zonder dat men weet, waar hy vervaaren is, nalatende eene Dochter, zyn Erfgenaam, en de wettige Keizerin; dog nog maar een kleen kind.

Zy wierd onder de Portugeesen besteld, uyt vreeze dat R*aja Singa Adassyn*, haar in handen krygen mogt.

Deze Zaaken zyn meest ten tyde der Portugeesen voorgevallen, zedert A°. 1505. tot A°. 1583. hebbende doorgaans veel Oorlogen gehad, en groote schade in Volk geleeden; egter altyd met die gedagten van zich weer eens Meester van Ceylon te zullen maken, dat hen al schoon begon voor te komen; dog R*aja Singa Adassyn* was hun bittere Vyand, die, Meester geworden zyn- Van A. 1508. tot A. 1583.

Mm 2

A. 1677. zynde, den Prins van Oeva, *Vimelamantra* als Hoofd in Candia stelde.

Raja Singa, Meester van alles.

Zo dat *Ragia Singa Adassyn*, Meester van alle de Wagten op dit Eyland wierd, oeffenende een streng gebied en groote wreedheid tegen die hem wederstonden. Hy belegerde Colombo, en bragt dit in grooten nood, en zou, zonder tydige hulp uyt Goa, en de onverwagte afval van Candia, door *Vimelamantra*, ongetwyffeld alles vermeesterd, en uyt dit Eyland de Portugeesen verjaagd hebben.

Ondertusschen, en geduurende die Oorlogen, hielden de Portugeesen het met den Koning van Costa, *Don Jan Periapandaer* (dien zy met groote kosten op Colombo als een Koning onderhielden) zo verre gebragt, dat zy van zyn Zaaken de hunne makende, hem nu oud geworden zynde, bewogen, om A. 1580. Koning *Henrik*, in Portugaal, Erfgenaam van zyn Staaten, Ryk, en van 't geheel Eyland te maaken, schoon hy daar toe nog recht, nog eygendom, en geen bezit daar af zelfs had.

Tegens deze Erfenis en overdragt, die in Colombo by weinig Dienaaren des voornoemden Konings geschiedde, stelden zich de Oom, *Raja Singa Adassyn*, met zyn Broeders Soon *Don Philippo*, dewyl deze *Don Jan Periapandaer* een Dogters Soon van *Rajas* Broeder, en dus zo veel verder was; maar *Don Philippo* had geen magt, en moest zig dierhalven te vreede houden; dog *Raja Singa Adassyn* dreigde een ieder met de Dood, die de Portugeesen aannamen; en zo deed ook de Keyzer.

Terwyl de Zaaken dus stonden, maakten die van 't Koninkryk Candia, *Vimelamantra*, die *Raja Singa* daar als zyn Gouverneur gesteld had, tot hunnen Koning, en Keyzer van 't Ryk, alzo hy die gene was, door welken de Oude Keyzer geslagen, en door welken de overwinning in veel Oorlogen verkregen was. Een twist, die voor de Portugeesen zeer goed was, en hen wat rust gaf.

Vimala Mantra.

Raja Singa kon met al zyn geweld den Koning van Candia (die van hem afgevallen was) niet overwinnen, dies maakte hy Vreede met hem, waar op *Vimelamantra* (die nu den naam van *Vimel Darma Soeria Adassyn* aangenomen had) gerust zynde, zeer schandelyk verraaden, en wreedelyk, in de aarde met 't lyf, en 't hoofd 'er pas uyt, gedolven, en dus met houte Bollen 'er tegen geworpen, aan zyn eynde gebragt wierd, ontrent A°. 1585, waar by nu *Raja Singa Adassyn*, Meester van geheel Ceylon geworden was.

A. 1677. Deze *Vimela Darma Soeria Adasseyn*, liet een soon na, die na de Portugeesen vlugte, en by hen wel ontfangen wierd, om hem tegen *Raja Singa* te beschermen, en verder in zyn Vaders Staten te herstellen. Hy nam 't Christen geloove aan, en den naam van *Don Joan D'Austria*, was een wakker jong Heer, en die zyn tyd onder de Portugeesen, in 't leeren van Europische Zeeden, zeer wel besteedde.

En zyn Zoon Don Jan d'Austria.

De Portugeesen hadden toen vier konings kinderen onder zig, die allen, en ieder een bezonder opzicht op de Kroon hadden; te weeten, 's Keyzers Dogter, *Mahabandia Adassyn*, gedoopt *Donna Catharina*, *Don Philippo*, Soon van *Bandaar Raja*, Prins van Cotta, *Don Joan Periapandaar*, Dogters Soon van den Koning van Cotta, *Bhanagabau*, en *Don Jan D'Austria*, Soon van den opgeworpen Keizer, of van *Vimelamantra*.

Dies was al hun konst, om door eenige van deze vier hunne eysschen, en hun voorneemen te verbergen, dat zy hadden, en dus 't Land geheel onder zich te brengen; zynde dat van Cotta hen al mede gelukt, in welke plaats zy na zyn dood zich hadden ingedrongen; dog vermits het scheen, als of *Don Philippo* hier door wierd veragterd, stelden zy hem in 't Gebied, in hunne naam tot Hoofd, met belofte van grooter staat.

De nieuw opgeworpen keizer Raja Singa, die den afval van zyn onderdaanen zeer wreed strafte, scheen hen te willen verdelgen, ombrengende allen, die van eenige Staat of Hoogheid waaren, waarom 't Volk hem zeer begon te haten, en zig van hem, en zyn Tiranny, zogt te ontslaan, dog in de uytvoering was groot gevaar.

Dies hielden zy Raad in 't Geheim met de Portugeesen, op Colombo, en verzogten hunne hulp. Dit was een schoone Zaak en gelegenheid voor de Portugeesen; dog alzo Raja Singa met zyn Leeger in de Beneden-Landen, tusschen Colombo, en 't hoog Gebergte aan Battane lag, konden zy hun Magt met die van Candia niet vereenigen.

Derhalven vergaderden zy zoo veel Inlandze Militie, als hen mogelyk was, en stelden Don Joan d'Austria (Soon van Vimeladarma Soeria Adassyn) tot Veldheer daar over, met groote belofte tot de bezitting van zyn 's Vaders gebied, terwyl zy by zich zelven geheel andre gedagten hadden, en geenzins die van de Kroon buiten hun bereyk, of hem die dus op 't hoofd te stellen.

Om

A. 1677.

Om deze reden beloven zy *Don Philippo*, uyt het Huys van Cotta afkomstig, de Heerschappy, dog onder de gehoorzaamheid, en als ter leen van den koning van Portugal, en *Don Joan* zyn navolger, onder beding, dat zy trouwen zouden met Portugeesche Vrouwen, dog van die verscheide inzichten, handelden zy met deze Princen in 't byzonder, om te beter hunnen aanleg te bedekken, en om *Don Joan D'Austria*, en ook die van Candia, te bedriegen.

Alles nu dus beschikt zynde, verdeelden zy hun Magt in tween, om *Raja Singa* te misleiden. Met 't eene trokken zy na Man-Aar, alwaar zy den Koning van Jaffanapatnam om hals bragten, en dat Ryk veroverden, gelatende zich verder, om door den weg der Wannias na Candia te trekken. Met het overige hielden zy 't oog ontrent de Landen van Colombo, wagtende na beweging van *Raja Singa's* Leeger.

Zo ras *Raja Singa* hoorde, dat Jaffanapatnam door hen veroverd was, wilde hy den voortgang dezer beginzelen stutten, en zyn Vyanden vooral beletten, om met die van Candi te vereenigen.

Daar op trok hy met zyn Leeger door de 7 Corles na Mantotte; dog hy vond zig zeer bedroogen, en besloot dierhalven met grooten haast weder te keeren.

Zoo haast nu *Raja Singa* opgebrooken was, trokken de Portugeesen met hulp der Candianeesen, over Ballanaer na boven, alwaar zy 't met de Inwoonders zo wisten te beleggen, dat zy *Don Philippo* voor koning deeden uytroepen, zonder 't geregtig misnoegen, van *Don Joan*, aan wien zy de Kroon beloofd hadden, in agt te nemen; hoewel zig die toen met het Veldheerschap (alzo anders niet kon) vergenoegde.

Ondertusschen maakte zich *Don Joan* by 't Volk zeer bemind, zo dat hy de Militie genoegsaam in zyn geweld had; vermoord daar op, of doet vergeeven, *Don Philippo*, en doet zich zelven als Keyzer verklaaren, met de naam van zyn Vader; Vimeladarma Soeria Adassyn jaagd al de Portugeesen, die by hem waren, weg, hen scheldende voor myneedigen en trouwlozen, die hem bedrogen hadden, en welker naam hy niet meer wilde hooren noemen.

Hier by waren de Portugeesen van al hun groote hope, hier uyt geschept, versteeken, want hun Magt was nu verdeeld, alzo *Don Jan* al vast gezeten, en op den Throon, en *Raja Singa* mede waar te nemen was, die *Don Jan* stond aan te tasten, met welken zy nu in zo groote Vyandschap waaren.

Verslaat Raja Singa, die van spyt Stierf.

De Leegers van *Raja Singa*, en van *Don Jan*, komen eyndelyk malkanderen te gemoet, vogten heevig om de Kroon; dog Don Jan bleef overwinnaar, schoon zwakker in Volk, en Wapenen, maar vol moed, welk verlies *Raja Singa* zoo smertede, dat hy zich zelven verwondde, en, zyn Dood moedwillig verhaastende, daar aan Stierf, zonder een Erfgenaam na te laaten, tot groote blydschap van *Don Jan*.

Na *Raja Singa's* Dood, stelde zich in zyn plaats *Xavier Bandaar*, de naaste Persoon in 't gebied, na *Raja Singa*, en die 's konings Schatten in handen had, die daar op als keizer van alle de Landen, en als koning van Citavaca, erkend wierd.

Xavier Bandaar, vervangt Raja.

Deze egter zag geen kans, zig hier in zonder de hulp der Portugeesen te houden, maakte derhalven een Verbond met hen, waar by hy beloofde aan hen te laaten de Landen der 4 Dessavenyen van Saffragam, Mature, de 4 en de 7 Corles, en aan de Boven-Landen van Candia met hun gebied leggende, alwaar hy, van wegen de koning van Portugal, 't Gebied voeren zou als koning; daar toe zy hem alle hulp zouden bewyzen, en de kosten dragen.

Don Jan van hem geslagen, en zyn Vlugt na 't Bosch.

Daar op bragten die twee Patyen, een groote Magt te zaamen, zo van zig zelven, als van hunne Bondgenooten, met welke zy te zamen na Balane optrokken, en na een geweldige tegenstand van *Don Jan*, kregen zy de overhand, zo dat *Don Jan* in de Wildernissen vlugten moest na de Weddas, waar by zy dan, zonder verdre tegenstand, Meester van Candia, en van 't geheel Eyland waaren.

Om zoo verre te komen, hebben de Portugeesen meer dan 80 jaaren gearbeid, en onnoemelyke Schatten verspild, en ook allerley list, bedrog, en geweld in 't werk gesteld, weshalven zy toen voor al hun werk 'er af behoorden gemaakt te hebben, om deze hunne overwinst met wysheid en voorzigtigheid vast te maaken, door de Inwoonders vriendelyk te handelen, en hunne Bondgenooten alle genoegen te geeven, dog hunnen aanleg, vol bedrog, beloofde in 't vervolg niets goeds.

Donna Catharina, 's Keyzers Dochter.

De Inlanders beloofden hen alle gehoorzaamheid, zo men hen tot Keyzerin wilde geeven *Mahabandiga Adassyn*, wettige Erfgenaam van 't Keyzeryk, en eenige Dogter van den keyzer, die door *Raja Singa* verjaagt, en vermist was, en welke Prinszes tot Man-Aar, by de Portugeesen, in een klooster opgevoed wierd, te dier tyd 15 jaren oud zynde, alzo zy A°. 1580. geboren was.

A. 1677. Met deze Prinszes namen de Portugeezen voor eenen van hun Natie te doen Trouwen, om hier door alle twist over 't Erfrecht der Portugeesen weg te neemen.

Zy stonden dan 't verzoek des Volks toe, na dat zy met den koning *Xavier Bandaar* de Zaak overlegt, zyn toestemming verzogt, en hem ook eenige hoope tot die Vorstin gegeven, terwyl zy by zich zelven heel andre gedagten hier over hadden.

En hoe de Portugeesen met haar handelen.

De Keyzerin dan, in Candia aankomende, wierd 'er gekroond, en haar gehoorzaamheid gezwooren, waar op een groote Rust, en Stilstand volgden, waar na alle de Bondgenooten weer na huys trokken, na beneden; dog de Portugeesche Generaal, met de Europianen, bleeven boven by de keyzerin.

En met Xavier Bandaar.

De Zaaken dus staande, verzogt koning *Xavier Bandaar*, ten loon van zyne diensten, de Keyzerin ten Huwelyk van de Portugeesen, die hem geweigerd wierd, onder voorgeeven, dat hy maar een opgeworpen koning, en derhalven niet weerdig was met die wettige Keyzerin te Trouwen, zonder verlof des konings van Portugal, vooral dewyl zy Christen, en hy een Heyden, was.

Die met Don Jan tegen hen aanspand.

De koning, ten uyterstten hier over verbitterd, spande heymelyk met *Don Jan* tegen de Portugeesen aan, om hen te verdryven, voor al ook op 't algemeyn misnoegen der Inwoonders, over hun dartelheid en geweld teegen hen, steunende; dog de Portugeesen, hier agterkomende, besloten den Koning te vermoorden, gelyk zy ook in een vergadering zeer schelmagtig deeden aan den koning, en alle die by hem waaren, waar over de Jonge keizerin zeer ontzet was, om 't gevaar dat zy daar by leed.

Don Jan, zich ondertusschen verborgen, en van een groote menigte mishandelde Inlanders voorzien hebbende, komt weer voor den dag, en wist zig, hoorende de moord van *Xavier Bandaar*, daar zo wel van te dienen, dat hem 't geheel Land toeviel, waar meede hy de Portugeesen, verre in 't Land verspreid, liet opvangen, en zeer wreed ombrengen.

De Portugeesen, te laat hun misslag ziende, namen de vlugt, en met hen de Keizerin, verlieten Candia, dog wierden van alle kanten belet, door *Don Jan* vervolgd, en zoo geslagen, dat 'er weinig levendig afquamen, en de Keyzerin wierd gevangen. Dus verloren zy 1590 op eenen dag alles, waar over zy zoo lang gearbeid hadden.

Welke laatste hen geheel verslaat.

Don Jan vervolgde zyn overwinning, en bragt in korten tyd ten deele door geweld, ten deele door minzaamheden, 't geheel Eyland onder zich, latende de Portugeesen aan de stranden ter naauwer nood den tyd, om in hun bemuurde steden hun schade te beklagen.

A. 1[...] Geh[...] Ceyl[...] vero[...] verd[...] en de[...] Keyz[...] Trou[...]

Hy trouwde daar op de Keizerin, en bezat hier door 't Ryk in vrede, werdende door de Inlandse Heeren stipt gehoorzaamd tot zyn dood toe.

De hoop, die de Portugeesen genomen hadden, om hun Koning meester van alles hier te maken, deed de Regenten op Colombo de zaak van Ceylon in Europa zoo voorstellen, dat de Koning van Spanjen een zwaare uytrusting ondernam, om zich eenmaal door geweld en ontzag meester van 't Eyland te maken.

De Po[...] tugee[...] wede[...] door hem g[...] slagen.

Met die magt komen zy A°. 1602. op Ceylon, en besluiten, alzo zy veel der beneden-Landen hier, op hun zyde getrokken hadden, hier mede na Candia te trekken, makende onderweeg verscheide Forten tot hun versterking; dog wierden van *Don Jan* weer heel geslagen, en tot voor de poorten van Colombo vervolgd. Daar op zogten zy den Keizer door list en verraad om hals te brengen, dat ook mislukte, waar op zy nu verder begonnen bang te werden, dat zich die Vorst met andre Europiaanen tegen hen vereenigen mogt, gelyk ook ontrent dien tyd de Hollanders hier quamen, en van hem zeer wel ontfangen wierden.

Des niet te min raadden zy hunne Heeren de volharding van den oorlog, meer om hun eigen bedrog te dekken, en hun zober gezag staande te houden, als wel tot voordeel van hunne meesters.

Zy. Dooc[...] A. 160[...]

Ondertusschen veranderden hun zaken eenigzins, alzo *Don Jan* A°. 1604, na dat hy de Viceadmiraal *Sebalt de Weerd*, door eenig misverstand en quaade bejegening had laten ombrengen, quam te sterven, waar op ook de vriendschap tusschen de Hollanders en Cingaleesen, wegens 't vermoorden van de *Weerd*, geheel en al, tot groote troost der Portugeesen, afgesneden was.

En '[...] voorw[...] van Se[...] balt de Weer[...]

Na 's Keizers dood raakte 't land door twist weer overhoop, en in verwerring tusschen Cenuwirad Adassyn, en een Prins van Oeva, 's Keizers halve broeders, ider bedekt, met voorgeven van den jongen Keizer, en eenigen zoon, te bewaren tot zyn mondige jaren tegens zyn vyanden.

Beyd[...] den Po[...] tugeese[...] voorde[...] lig.

Onder dezen twist roeiden de Portugeesen wakker tot hun voordeel, zoo om zig van de laage landen te verzekeren, als om een nader verbond met de Keizerin aan te gaan, om dat zy Christen was, en onder hen opgevoed, waar door zy nog zugt voor hen kon

over

A. 16[illegible]

overgehouden hebben; dog zy ſloeg alle verzoek van onderhandeling af, alzoo zy wiſt dat de Portugeeſen geen eed hielden.

De Keizerin, weer oorlog voorſiende, behield de Regering aan zich, ſtraffende eenige oproerigen, en deed de twee Princen verzoenen, die onder ſchyn van vriendſchap op malkandren toelagen; dog Cenuwirat Adaſſyn, den Prins van Oeva voorkomende, vermoordde hem, en nam de vlugt, dog de Keizerin ſtilde den oproer, trouwde hem openbaar, en daar by was de Regering weer in een vaſten ſtaat.

Toen oordeelde de Keizer hoognodig een verbond met de Hollanders te maken, dat 1612. geſchiede met Marcellus Boshouder, die by den Keizer in zo grooten vertrouwen was, dat hy byna alles beſtierde, zoo dat hy hem ook de bewaring van zyn kinderen vertrouwde; dog 't quam de Compagnie toen niet gelegen hem eenige magt van volk of ſchepen by te zetten, dat anders vry wel zou gekomen hebben tegen de Portugeeſen, tegen welken de Keizer egter met den oorlog voortvoer, alzoo die hem, door veel quaad by deze en gene Vorſten, die hen aanhingen te rokkenen, zeer benadeelden; maar alzoo zy zeer voor de Hollanders vreesden, deden zy groote aanbieding tot vrede, die, als ſtrydende tegen 't verbond, verworpen wierd.

Ondertuſſchen ſtierf de Prins, Soon van *Don Jan*, en A°. 1613. de Keizerin *Donna Catharina*, nalatende twee Dochters van *Don Jan*, en drie Soonen by *Cenuwirad Adaſſyn*, waar door de Portugeeſen gelegenheid kregen, om te handelen met den Koning van Batticalo, en andre, die hen in hunne havenen aannamen, en hen beloofden tegen den Keizer te beſchermen, en den zelven te beoorlogen.

De Keizer, hier en daar al eenige quade uytvallen gehad hebbende, zoo om de O. van Eyland, ontrent den vermaarden Tempel van Tricoenmale, als door 't verlies van Nigombo, en te vergeefs na Hollandſche hulp wachtende, alzo Boshouder A°. 1615. vertrokken was, maakte A°. 1620. een verdrag met de Portugeeſen, mits dat zy de Ooſterhavenen en hy de vier Deſſavenyen verlaaten zou.

Tegen die Vrede ſtelden zich een Prince van Oeva, in 't Cingaleeſch *Correvitti Raalbamie* genaamd, en in zyn jeugd by de Portugeeſen *Don Antonio Bareba* gedoopt, welke de ſtad Candia overvalt, den Keizer op de vlugt dryft, de Princeſſen gevangen kreeg, en de Portugeeſen grooten afbreuk deed, hen zeer mishandelde, en hun landen verdierf.

De ingezetenen, ziende hun ſtaat door de troepen, van drie partyen verergeren, maakten zich met de Portugeeſen, die zy gehoorza amen moeſten zoo ſterk, dat zy aan de eene, en de Keizer aan de andre zyde, de overhand kregen, en wierd die Prins door hen gevangen en onthoofd, zyn medehelpers geſtraft, en de gevange Princeſſen weergekregen, waar door 't land weer verloſt wierd.

Niet tegenſtaande deze vrede, en 't verbond met den Keizer van Candia, konden de Portugeeſen hun ruſt niet houden; want alle, die tegen den Keizer iets misdaan hadden, vonden by hen een veilige toevlugt, eere, gebied, en groote inkomſten, al 't welk ten eerſten groote verwydering geeven moeſt.

Onder de overgeloopenen tot hen waren vier perzoonen van aanzien, Cosma, Balthazar, Alexo, en Theodoſie, met den Titel van Don voorzien, en Deſſaves gemaakt over de Landen, en in de hoogſte ampten over 't volk, en in de Militie geſteld; ja daar waren lieden by hen groot gemaakt, door den Keizer wech gezonden, om hen te bedriegen.

Laſt des Konings van Portugal, om Ceylon met Kaſteelen te bezetten.

Deze rieden, om eenig voordeel, den Portugeeſen altyd den oorlog aan, waar op hun Generaal den Koning van Portugal rade (om meeſter van 't Eyland te werden) 't zelve rondom met Kaſteelen te bezetten, om den Keizer de zee af te znyden, en om dus al den handel in handen te krygen.

Daar op kregen zy volle laſt, om met dit werk voort te gaan, zonder aanzien der gemaakte vrede, waar op zy A°. 1622. een Fortres op den hoek van Tricoenmale maakten, na dat zy den vermaarden Tempel te voren hadden verbroken, de Prieſters vermoord, gelyk ook A°. 16.... een Fort gemaakt wierd op 't Eyland aan de mond der Rivier Mahawiell Gange, of Batticaloa, en 16.... op Jaffanapatnam.

Deze Forten, wierden niet gemaakt als by een ſchielyke overval, en met groote lichtheid, zynde bequaam genoeg tot verdediging, en dat eer de Keizer 'er eens kennis af had, of zyn magt tot beletting kon zamenbrengen, dat weer aanleiding tot oorlog gaf: want ſchoon zy zeiden dit ter verzeekering van 't land te doen tegen de Europeers, zoo toonden zy in 't kort hun voorneemen wel anders, ſtellende ten eerſten hunne dwinglandy in 't werk, perſſende d'Inwoonders hen te gehoorzamen; beſloten de ganſche vaart en handel voor zich, en dwongen de genen, dien zy die gunden, zware tollen aan hen te betalen, terwyl zy meenden, dat de Keizer van alle af-

En wat de Portugeeſen hier door uytwerkten.

ge-

A. 1677. gesloten, in 't gebergte als gevangen zat.

Toen waren de Portugeesen na hunne gedachten volkomen meesters van alle havens, en van den zoom der zee door hunne Forten en Steden van Gale, Calture, Colombo, Nigombo, Man-aar, Jaffanapatnam, Tricoenmale, Cotjaar, en Batticalo, waar op dan al, dat zy den Koning van Portugal wys gemaakt hadden, volgen moest.

Dog hunne groote gierigheid, niet te bepalen, wilde 't al hebben, en ziende, dat zig de Keizer aan dit verlies weinig gelegen liet, en egter voor hem bevreest, dat hy hen geen rust laten zou, lieten zy hun gedachten gaan, om den Vorst aan te tasten, en de bovenlanders met geweld onder hun gebied te brengen.

Ondertusschen had de Keizer zich wel gewapend, om hen dit alles betaald te zetten, stellende zyn drie Soonen in 't gebied om hen te oeffenen, zyn oudsten, Commara Singa, over Oeva, Visia Pulle over Matule, en den Jongsten Maha Hastana over 't Ryk van Candia, welke laatste Prins nog leest, en Keizer is.

Daar na wierd met de voornoemde Cingaleese Opperhoofden, by de Portugeesen in aansien zynde, heimelyk gehandeld, hen vergiffenis beloofd, onder beloften dat zy hen, die hen zoo veel gunst bewezen hadden, aan den Keizer zouden verraden.

Daar op brachten deze lieden den Portugeeschen Generaal Constantyn de Saa zoo verre, dat hy voornam na Candia te trekken, en den Keizer aan te tasten.

Hy vergaderde hier toe een leger van Europeers en Inlandse Soldaten, trok 'er mede door Mature en Oeva, om dat zy bevorens door den weg van Ballane altyd te kort schooten, en meest sneuvelden, meenende nu hier zekerder te zullen zyn.

De Keizer, van alles verwittigd, zond zyn Soonen met een schoone magt hen tegen, terwyl de Portugeesen, zonder tegenstand te vinden, in 't land van Oeva trokken, daar zy verscheide Dorpen verbrandden, als ook de Hoofdplaats Badue, terwyl de meeste Inlanders gevlugt waren, oordeelende, dat zy met weinig moeite wel hooger zouden komen, en meesters van 't land werden.

Constantyn de Saa, A. 1630. van de Cingaleesen,

Terwyl de Portugeesen dus bezig waren, deed de Keizer hen van agteren bezetten, die ondertusschen gewaarschouwd waren van 't verraad dezer Cingaleesen, die zy zoo veel vertrouwden, waar over zy ontstelde, en weer wilden te rug trekken; doch 't was te laat. Zy wierden van alle kant bezet, van de Inlanders verlaten, en daar meest allen, tot straf over hun ontrouw, gedood; door welke nederlaag A°. 1630. zy in zoo grooten nood raakten, dat ook Colombo belegerd wierd, gelyk zich dat ook zou hebben moeten overgeven, zoo 'er uyt Goa geen schielyk ontzet gekomen was.

Daar op quam Cenuweraad Raja Maha Adassyn A°. 1632. te sterven, en stelde zich de jongste, Maha Hastana in zyn plaats, tot groot misnoegen van zyn broeders.

Deze oneenigheit, die veel quaad vreezen deed, raakte ten eersten aan een kant, door de dood van Commara Singa, Prins van Oeva, welk land de jongste na zich trok, zynde ook Visiapulle de wyste niet, en daarom weinig geagt, die eindelyk na de Portugeesen vlugtte, waar op de jongste met de naam van Raja Singa Maha Adassyn, Keizer bleef, en zich kroonen liet, zoekende toen verder vriendschap met de Hollanders, alzoo Boschhouder zyn last by den Koning van Denemarken Christiaan, met 't zenden van eenige schepen, zo qualyk uytgevoerd had, die A°. 1601. meest vrugteloos waren te rug gekeerd, alzoo de Koning hem niet dat, maar wel belast had een verbond met de Compagnie, en andre Vorsten, te maaken.

Daar op quamen de volmagten der E. Compagnie met de keizer A. 1636. ontrent Batticalao in gesprek, schoon de Portugeesen daar een Vesting hadden, die daar over ontsteld waaren, ziende dat zy met die Vesting den keizer niet konden beletten met Europiaanen te handelen, of hen van de Wal te houden, hoewel zy die Vesting daarom alleen daar gelegt hadden.

Hier op wilden zy 't werk met alle kragt hervatten, schoon zy al de platte Landen meest quyt geraakt waaren, aangezien zy by die Broedertwist veel Beneden-Landen weer gekreegen en tot gehoorzaamheid gedwongen hadden.

Maar op de tyding van die komst der Hollanders, wilden zy den Keizer weer nieuw werk geven, alzo zy wisten, dat hy met Ons gehandeld had.

Daar op trokken zy met een groote Magt weer na Candia, zonder tegenstand, en Brandden alles, daar zy maar by konden, af.

Maar de Keizer omcingelde hen weer zoo, dat zy meest alle met den Generaal Diego de Mello en 2300 Portugeesen daar 't leven lieten, alzoo hunne Inlanders, en Lascaryns, zoo ras zy bezet waren, hen afvielen, en zich by den Keizer begaven, dewyl zy hunne heerschappy wars waren.

Het was onbegrypelyk, dat de Portugee-

tugeesen, nu al eenige reyzen dus gewaarschoud, zich voor zulke gevaren met die Inlanders niet wagteden; dog dit quam hen over door hunnen hoogmoed, om dat de navolgende 't altyd meinden beter, dan hunne voorzaten, te maken.

Hun ingebeeld recht en souveraine Jurisdictie, was oorzaak van al die ongelukken, alzo zy op dien grond 't Volk mishandelden en tegen hen verbitterden, terwyl zy den keyzer en zyn magt verägteden, daar op hun trouw braken, als aan een Heyden en Dwingeland gedaan, dog ongehouden na te komen, en stelden vast, dat zy niet konden bestaan, zonder Meester van 't geheel al hier te zyn, alzo zy zich door hun wreedheid, en onrecht, by dit volk stinkende gemaakt hadden.

Alle ongelukken en verliezen zouden zy zich noch al getroost hebben, dog de vreeze voor de Hollanders, en 't vereenigen van hun magt met den keyzer, dee hen zidderen als voor een geweld, waar tegen hun koning niets uytvoeren, nog tegen 't welke hy onmogelyk bestaan kon, zonder zich tot den grond vrugteloos uyt te putten, alzo zy nu al hunne ingebeelde winsten hier door zouden quyt zyn.

Het viel ook na hun vreeze alles uyt, alzo 't Verbond A°. 1638. gemaakt, daar op Batticalao gewonnen, A°. 1639. Tricoenmale, 1640. Gale, en Nigombo, 1655. Calture, 1656. Colombo, 1658. Man-Aar, en Jaffanapatnam veröverd is.

Waar by zy geheel en al dit Eyland, en ook zo veel volk, schepen, en geld, om dit te bewaren, gezonden, verlooren.

Dus was 't begin en eynde der Portugeesen hier, waar by men ook zien kan, hoe zy hunne Zaaken verder in Indiën doorgaans aangelegt hebben.

XXIII.

Begin en Voortgang der Portugeegeesen, in 't beleyd der Zaaken van India, oorzaken van hunnen val.

Hun eerste beginzelen bestonden uyt de Zeemagten, en den blooten Koophandel, hen door gunst der Vorsten toegestaan; dog moesten toen, alzo de Zeevaart in handen der Saraceenen, Arabiers en Turken, hier was, lang met hen, om dien handel vry te hebben, Oorlogen, nemende in hun plaatze, na hunne overwinning, de volle heerschappy; dog met die voorzigtigheid ter hand, om daar door alleen den Koophandel te beveyligen. A. 1677.

Na dat zy nu meer kennis van die Landen kregen, zogten zy ook Meesters van de zelve te werden.

Dit deden zy door list, geweld, 't rokkenen van twist tusschen die Vorsten, die hun Woningen op die Landen vergund hadden, en waar op zy zich, onder voorgeeven van zich tegens de Roveis te dekken, vast maakten, en welke daar na in Kasteelen, en sterke Steeden veranderden, houdende veele der zelve ook tegen wil en dank der Landheeren aan zich, welke daar op met hen Oorloogden; dog zy waaren Meesters ter Zee, en hielden 't daar door tegen hen gaande, mengende zich voorts in alle de geschillen der Vorsten, en altyd den zwaksten helpende, waar door zy zich Meesters van de voornaamste plaatzen aan Zee maakten, waar door zy zig zeer verre hebben uytgebreid, en met veel gewin tot A°. 1630. staande gebleven zyn.

Om die groote uytbreiding staande te houden, moesten 'er Volkplantingen gemaakt, en middelen tot sustentatie van dezen Staat in 't werk gesteld werden.

Daar op wierd hun omslag tusschen den koning, de Borgery, en de onderdaanen verdeeld, over de winsten en voordeelen by hen te zamen uyt dit bezit der Landen, en van den Koophandel, te trekken.

De koning behield vóor zich de Kaneel, Peper, Muscus, Amber, Goud, Silver, en 't verdere van de kostelykste Waaren, latende den verdren Handel voor zyn Onderdanen, die hem daar tegen Tollen en Geregtigheeden opbragten, waar door de koning groote Schatten kreeg, door welke de Lasten konden gedragen werden, van Fortificatien, Guarnisoenen, Equipagie, Convoy der Kooplieden, &c. En hun beleid ontrent het verdeelen van hunne Zaaken hier.

Dus vast geworden zynde, verboden zy de Zeevaart meest aan al de Indiaanen, of die zy dat noch toelieten uyt inzichten, moesten hen veel Geld geeven, voor hunne Zeebrieven, en vry geleyde, en ook groote Tollen, en Passagie-gelden, daar zy hunne Kasteelen, en Vastigheeden hadden, en dat met grooten dwang.

Dit zette hen nog al tot hooger gedagten, zeer onbepaald, en tot het oneyndige aan, waar toe veel Volk en kosten vereyscht wierden, welk vereyscht Volk Portugaal niet konnende geeven, bedienden zy zich van 2 middelen, te weeten, 't Huwelyk met Inlandsche Vrouwen, en de Religie, waar op zy zich onwinbaar vast dagten te maa-

A. 1677. maaken, en waar door zy een grooten aanwas van menſchen tot zich lokten; dog die grootheid is ook 't middel van hun val geworden.

Dog alles op groote en losingebeelde gronden.

Men moet nu aanmerken, dat zy hun Steden en Kaſteelen, in 't Gebied dezer koningen aan Strand maakten, terwyl die Vorſten te Land veel ſterker dan zy, waar door zy in ſtaat waren, om de Portugeeſen al hunne ingebeelde winſten te betwiſten, voor al, zo zy hen te water eenigzins konden bekommeren. Behalven dat alle die Steden en Kaſteelen, verre van een leggende, en veel in getal zynde, malkanderen niet konden helpen, en door die menigte ook te meer volk vereyſchten.

De Landbouw buyten der zelver muuren, bleef voor hen ook onvrugtbaar, alzo dat al meede van de gunſt dezer Vorſten af hing.

Zo 'er in een Stad 6000 menſchen waren, had men 'er pas 500 Portugeeſen, en verder niet dan Slaven, en Inlandze Chriſtenen, Mooren en Heydenen; om welker wil die Steeden (anders nog ſterk genoeg) met voorſteeden moeſten vergroot werden, terwyl zy der zelver ſterkte hier door wegnamen.

Redenen van hunnen Tegenſpoed.

Hier door zeer verhoveerdigd, leefden zy als Heeren, leerden hun Slaven alle Ambagten, en te werken was ſchande voor een Portugees, dat was Slavenwerk, zy leerden de Indianen alles, ook zelf de Zeevaart, en maakten die ſterk tegen zich zelven, gebruikende geen Portugeeſen, dan om Officier of Soldaat te zyn; dat nog al zo henen ſleurde; zo lang zy geen Vyanden kreegen, maar zy zagen het daar na: want toen hadden zy groote Steeden vol geſpuys, waar op zy zich niet konden verlaten.

Dit zag men te laat: de Koning verloor, zo ras 'er een vyand quam, die hem ter Zee belemmerde, alle zyne Geregtigheden, Tollen, en Inkomſten, en moeſt ondertuſſchen al de Laſten dan dubbeld dragen.

De Inlandze Vorſten, door hen mishandeld, konden zy al zo weinig, als hunne Slaven van binnen, vertrouwen, alzo die hun ontrouw hadden leeren kennen.

Door diergelyke Handelingen verloren zy de Heerſchappy der Maldives, de kuſt van Canara, Ormus, Perſia, Maſcate in Arabien, de Vryheid, en Handel in Abyſſinen, Japan, en andre Plaatzen; dog Ceylon worſtelde lang en hartnekkig tegen hunnen ondergang aldaar, alzo daar op al hun vertrouwen was, weshalven om dit te vermeeſteren, en 't ook te behouden, alles moeſt gewaagd werden; dog al hun uyt ganſch India zamen geraapt Volk kon dit Paradys niet bewaren, al de voorraad van India kon dat gebrek in Ceylon niet ſtoppen. Dit egter te weerdig, ſchoon half verlooren, dwong den koning zyn Europize Schatten aan te taſten, om India, dat hem plagt ryk te maken, in nood te gemoet te komen, dat door de Oorlogen in Europa vry belemmerd, het verlies van Ceylon, Choromandel, Madure, en Malabar, te weeg bragt, meeſt over al met de Inlanders in Oorlog zynde.

De verdre Plaatzen, die zy nog hebben, behielden zy meer, om dat zy niet aangevogten wierden, dan dat zy in ſtaat waren, om een vyand 't Hoofd te bieden, zynde Goa wel met eenig omleggend Gebied en Onderdanen omcingeld, dog de Vorſt *Sjah Raja* benaude hen zo, dat zy eindelyk zullen genoodzaakt werden, zich, wegens gebrek, of onder andre Natien te verſpreyden, of te vergaan.

Dus ziet men klaar, dat hun val ontſtaan is uyt hun al te grooten omſlag en uytbreiding in Landen van Vorſten die ſterker waren, als zy, als mede door hunne Dwinglandy en Inlandze Oorlogen, die verwekkende door oneenigheden, en twiſten, en ook door hunne Hovaardy, waar door zy hun eygen volk bedorven, en de Indiaanen groot maakten.

Vooral drukte hen, dat de koning de winſten van den Koophandel aan zyn Onderdaanen overgaf, voor zich maar de Tollen houdende, waar door hy de Zee niet beveyligen, nog de Kooplieden hun Handel dryven konden, waar door 't een en 't ander ten agteren gaan moeſt, alzo zy al hun winſt aan de Zeekant hadden vaſtgemaakt.

Indien de koning den Koophandel voor zich bewaard, geen Steeden, en maar beknopte Sterkten met zyn Militie beſchermd, en zynen overvloet te water maar uytgezet had, hy zou nu nog in ſtaat geweeſt zyn, alzo hy dan zo groote Guarnizoenen en andre Laſten niet te dragen gehad hadde, en den Koophandel met Convoy zou hebben konnen beveyligen, dat hy nu niet doen kon, verliezende al zyn agting by de Inlandze Vorſten, die hen nu veel te ſterk wierden, en zelf ter Zee begonnen te handelen.

Aan-

XXIV.

Aanmerking over de Gelegenheid der E. Compagnie in den aanvang, vervolg, en tegenwoordigen tyd.

De wreeden Oorlog des konings van Spanjen met Ons, is oorzaak geweest van onze Scheepvaart na Indiën, die door Gods gunst op hun regtveerdige Zaak gezegend is, werdende door veel Vorsten daar wel ontfangen, en te handelen toegelaten.

Hun eerste gronden waaren aangelegt alleen op den Handel, en Afbreuk den Vyanden te doen, waar door zy meest Meester van den Handel wierden, voor al na dat zy hier en daar volk in de Landen der Vorsten gelaten hadden, om de waren ondertusschen te verzamelen, tegen dat hun Landslieden weer quamen, om die af te halen, waar na zy anders te lang moesten blyven wagten, dat met te veel verlet en kosten geschiedde, daar zy nu altyd hunne Lading vonden, en ten eersten konden vertrekken.

Alzo nu dien omslag van tyd tot tyd zeer vermeerderde, zo vereyschte dit een hooger zorge om te Regeeren, regten en 't bestellen van alle die Dienaren daar toe vereyscht, en voor al by geschillen en Oorlogen met d' Inlanders, waar toe dan een Hoofdplaats vereyscht wierd, waar uyt, als uyt hun Middelpunt, 't bestier der Regeering bequamelyk tot de buyten Comptoiren kon waargenomen werden.

Daar toe wierd Batavia gekooren, daar de Generaal, en 't lichaam der Hooge Regeering, geplaast wierd, waar op veel van hen den Handel in hun Land aanboden.

Voornamelyk maakten zy zich Meester van de Specery-Eylanden, en van Malakka, waar door de onzen groote winsten deden, en rykelyk in staat waren om de Lasten te dragen, alzo zy toen in 't eerst geen groote uytbreiding nog omslag hadden, dan de Specery-Landen, Batavia, en eenige andre plaatzen.

Die Agtbaarheid nam nog meer toe door 't veroveren van de Stad Gale, en Fortresse Nigombo, en daar na van 't heel Eyland, de kust Madure, Canara, Malabar en Tansjour, met alle de Steeden, Landen, en Forten, door de Portugeesen daar bezeeten, met alle de welke men oordeelde nog grooter voordeelen te doen.

Gelyk nu alle Zaaken by trappen opklimmen, en hun bepaalde hoogheid hebben, waar op zy blyven stil staan, of afnemen, gelyk men aan de Portugeesen gezien heeft; met de redenen van hun daalen en verminderen, by na tot hun eerste beginzelen, en waar door hun val onze opkomst geweest is, alzo zyn wy ook ongevoelig aan die zelve zwaare Lasten, die zy droegen, vastgeraakt, gelyk ook aan alle die verwarringen, Oorlogen, Pretensien, &c. daar uyt ontstaan; en men is, even als de Portugeesen, om de voordeelen, die men zich op Ceylon, en elders, daar van beloofd had, dog te verkrygen, zo verre gekomen, om alles daar by op te zetten, en op geen kosten van Legers, Forten, Kasteelen, &c. te zien, zonder eens daar op te letten, of ons dat tegen de magt der Inlandze Koningen, en tot het bereik van ons oogwit, wel eens helpen kan, voor al zo die koningen ons aantasten, of zig met eenig Europisch Vorst tegen ons vereenigen willen. A. 1677. Verkeerde aanleg der Onze op een quaden grond.

Dierhalven besluyt ik, dat niets, dan de Vrede, ons op Ceylon, en elders, redden kan: want dan zullen de Lasten verminderen, en de Winsten vermeerderen.

XXV.

Bedenking over de Vrede met den Koning, de Middelen en Voordeelen, 'er uyt te wagten.

Zomtyds heeft men hier, zo uyt de Papieren blykt, de Vrede noodig geagt, daar om gearbeid, en dan de zelve weer onnodig, ja schandelyk, geagt, alzo de koning alle gemeenschap van de hand wees. Bedenkingen over de Vreede met den Koning.

Is dit laatste waar, dan was 't beeter Ceylon maar ten eersten te verlaaten, als zulke ondraagelyke Lasten nog langer te draagen, en maar vergeefsche kosten te doen: want de Compagnie voer veel beeter, eer zy zoo diep op Ceylon verward was, dan nu.

Men zegt, om die ongeneigdheid des konings tot de Vreede te staven, dat hy ook tegen 't Regt der Volkeren, alle Onze Gesanten aan, en vast houd.

Is dit ook zo, dat moet dan geschied zyn, of voor den tyd van de Heer van Goens, of 'er na, en onder hem.

Voor dien tyd zyn veel voornaame Lieden na Boven gegaan, en met Genoegen en Geschenken, zeer wel weer afgekomen, te zien aan den Heer *Hulst* zelf, die 'er met weinig gevolg by geweest is, op Reygam, kort voor zyn dood, en wel te rug gekomen.

't Moet dan geschied zyn in de tyd

van

A. 1677. van van Goens Regeering, in die tyd is noit imand van qualiteit, als Gezant gezonden, om over Vreede te handelen; dus zullen 't maar Briefdraagers geweeft zyn, of die een Gefchenk van de Heer van Goens na boven gebragt hebben.

Onder deeze zyn Hollanders en Cingaleefen geweeft, en van de eerfte zyn ook verfcheide weergekomen, als A°. 1660. *Frans van den Berg*, die ten tweedemaal A°. 1672. weer na boven ging, en *Byfterveld*, mede weer afgekomen, ook *Jacob Schapmeefter*, en *Wouter van der Beek*, 1670. afgezonden met het Lyk van *Henrik Draak*.

Van de Inlanders zyn verfcheide Lafcaryns weer beneden gekomen, dus mede *Antonio D'Orto*, en die boven bleven, deeden dit waarfchynelyk met hun wil, gebleeken aan *Toedkotte*, die zig in 's konings dienft begaf, en zyn de Inlanders, van Compagnies weegen opgezonden, altyd aangezien als 's konings onderdaanen; en daarom weinig geagt, in opzicht van hun Boodfchap.

Zyn deze niet afgekomen met Brieven van 's konings eygen hand, daar uyt blykt wel 's konings mifnoegen, maar niet de onmogelykheid tot Vreede of gemeenfchap, alzo in die zelve tyd verfcheide Brieven en Booden uyt 's konings naam op Colombo, door de Ryksheeren gefchreeven, gezonden zyn aan de Heer van Goens.

De gewoonte van Booden en Briefdragers op te houden, is by dien koning niet alleen in gebruik, alzo men dat op Colombo ook wel gedaan heeft, alwaar *Gollohelle Appohami*, met zyn volk door den koning afgezonden, meer dan 8 jaar op Colombo gevangen gehouden is, nevens andren van dien koning uytgezonden tot zyn Jacht, en vermaak, om iets te koopen.

Door de Heer van Goens niet gezogt.

De middelen, 12 of 13 jaaren hier gebruikt, om de gemoederen van den koning, en zyn mifnoegen, te verzetten, en tot Vreede te doen neigen; ziet men genoeg in 't verhaal bevorens gedaan, by de Zaaken tuffchen A°. 1665. en 1677. voorgevallen.

Indien men naziet den Brief door den Heer van Goens A°. 1671. aan den Koning gefchreven, men zal zien, dat het dreigementen en befchuldigingen in de plaats van aanbiedingen van Vrede zyn, en dat aan een koning, zo gevoelig van zyn Eere en Agting, die hy meind dat Compagnies Dienaars op Ceylon hem vooral behooren te bewyzen.

Ook zegt men, dat men, wegens honger en gebrek, den koning zyn Landen heeft moeten ontneemen, gelyk wel eer ook ontrent de Landen van Gale en Mature gefchied is. A. 1677.

Schoon nu de koning moejelyk daar over was, is naderhand dat overgegaan, zo dat hy ook 't geheele ampt van Deffave van Mature vernietigd heeft, en na den laatften Deffave *Rompot Appohami*, dat noit meer onder zyn Hovelingen uytgegeven heeft, zo dat zeedert die Landen in Vreede onder ons gebleeven, en gelaaten zyn.

Maar by de Koning...

Ook is hy, in de Heer *Hulfts* tyd, met zyn ganfche Magt beneden gekomen, om Colombo te helpen winnen. Na zyn dood zyn hem veel weederwaardigheeden bejegend, dog egter heeft hy de Compagnie niet gemoeid tot A°. 1670. toen het zo openbaar op hem en zyn Land aangelegt wierd.

Ook heeft men toen de Heeren Majores al, wat men wilde, van den koning wysgemaakt, zonder de verantwoording van dien Vorft te hooren.

Dierhalven oordeel beft, dat 'er ten eerften een Commiffaris met laft, van UEd. tot Vreede, en om dien koning genoegen te geeven, aan hem gezonden werde; dog dit voorftel, fchoon UEd. niet onaangenaam, behaagd den Heer van Goens niet, zeggende, zoo dat gebeurde, van zyn Soon den Gouverneur, laft te hebben, om . . . . ; de volgende woorden bleeven in de pen, en dus ook dit geheel voorftel, waar op UEd. Vergadering fcheide.

Ver... bewy... van ...

Dit zyn Zaaken, noit gehoord. Mag men de quade Zaken der Compagnie, en van hunne Dienaaren niet onderzoeken? zyn ze goed, 't zal blyken, en dan goed zyn, en blyven. Zyn ze quaad, zo moet men ze immers navorfchen, wil men niet verergeren van Staat; dog hoe zeer de Majores belaftteden, om de Ceylonze Zaaken, by 't aanweezen van den H^r. van Goens af te doen, hy had 'er geen luft in, en verfchoof dat gedurig, ja wilde 'er niet over zitten, belettende de Leden door dreygementen in hun vry oordeel 'er over ten dienft der Compagnie; fchoon 'er veel weegen open zyn, om dien koning gemakkelyk tot Vreede te brengen. Alzo hy niet zoo zeer moejelyk is over 't inneemen van zyn Land, als wel over de Gewelden, en 't Meefterfchap van zyn Onderdanen, en de Spyt, hem overal aangedaan.

Da... ons e... ternis... meen... dan d... Vree... dienc...

Kan men met hem dan op geen andre gronden Vreede maaken, dan op 't Contract van Wefterwolt, zo zal dat nog vry beeter zyn, als de ftaat waar in zy nu is, en dan zal zy teegen alle Europeers van buiten, en met den koning van binnen, verzeekerd zyn. Waar

aan

aan ons gansch welwezen hier hangt, en dat men met alle Vriendelykheid behoord te zoeken.

't Moet de Compagnie genoeg zyn, voor haaren Handel hier 2 a 3 plaatzen aan Zee te bezitten, en de Kaneel vry en zeeker te schillen, en een maatige streek Lands, latende de rest aan den koning, en dan is zy van veel Lasten ontlast.

Zulk een Vreede zal de koning niet weygeren, en dan zal hy ons ook veel meer vertrouwen, behalven dat dit groote bezit van Landen tegen 't eerste Verbond aanloopt, en onnut voor Ons is.

Batavia, 23. November, 1677.

UEd. Onderdaanige, en Gehoorzame Dienaar,

HENRIK ADRIAAN VAN RHEEDE.

Wy moeten hier tusschen beyden een uytsprong maaken, van iets ten dien tyde voorgevallen, om daar na de Zaken van Raja Singa, weer hier aan te hegten, en te vervolgen.

In dit zelve jaar gaf de Heer van Goens aan 't Opperhoofd van Madure Last, om de Zaaken van 't Hof van den Nayk van Madure (alzo wy nu en dan veel met dien Vorst te doen hadden) wat nader, en in zyn grond te doen naspeuren; waar op de Heer *Maarten Huysman*, ten eersten een van zyne bequaamste Bedienden uytzond, die hem dit volgende Bericht daar over te rug bragt, en overgeleverd heeft.

BESCHYVINGE van den Oorspronk der NAIKEN van MADURE, hunne Politique Regeeringe, Finantien, Militie, Justitie, Religie, Civile en Domesticque Ommegang, overgeleevert aan den E. Heer *Maarten Huysman*, Commandant der Kuste Madure, t' zamengesteld door den Adsistent, *Adolph Bassing*, tegenwoordig tot Tritchinapali, aan 't Hof van Madure.

Myn Heer COMMANDANT:

DEwyl UEd. op myn Demissie van Toetecoryn na 't Hof van den Naik van Madure, mondeling heeft gelieven te belasten, na den eygentlyken aard der Politicque Regeering ende Justitie dezer Landen, by ledigen tyd te vernemen, en daar van eenige Regulen op papier te stellen, om tot speculatie te kunnen dienen. Zo bevinde ik my door die Ordre te zyn gebragt tot een ordentelyk verhaal (voor zo veel hier van door eenige oude Bramines, uyt haare Chronyken heb konnen berigt werden) van het begin en den oorsprong der Regeeringe, en de Macht, die deze Naicken over de Landen van Madure, of Madurée, en vervolgens eenige Landschappen hebben bekoomen, als meede van hunne Politie, Finantie, Militie, Justitie, Religie, Civilen en Domesticquen ommegang; dog eer ik hier van een begin make, zal in 't voorby gaan, met weinige woorden, spreeken van drie Persoonen, die voor deze Naicken, de Landen van Madure hebben Geregeerd, en in Leen-bezit gehad. A. 1677. Nayk van Madure.

Als de Kroon van het groote Ryk, Carnatika, nog op der Jentiefze Koningen hoofd gevest, en Welloer, by Sinsy gelegen, het voorname Hof was, heeft de Vader van de koning, *Narasinga Kistna Raja*, nu omtrent 250 jaren geleeden, in de Landen van Madure, de Kroone van Carnatika, doenmaals gehoorende aan een Ryk, Bojero genaamt, aan *Poede Chitty*, in Pacht gegeven: dog met zodanige bepaling, dat hy van deze Inwoonderen niet meer vermogt te nemen, als d'oude gewoonte was, en zo 'er eenige gewigtige Zaaken voorvielen, die moesten aan het Hof afgedaan werden; maar de gemeene Zaaken wierden in de Landen van Madure, door eenige Dienaaren, die door den koning daar toe gesteld waren, geslist; zo dat deze Poede Chittis magt niet verder strekte, als de gewoone Schatpenningen in te vorderen. Deze Persoon was een zeer Ryk Koopman, hebbende wel 20000 Draagbeesten, die zyn eygene waren; waar mede hy, nevens andre Waren van verscheide Plaatzen, principaal Peeper en Areek van Malabar, en de Landen van Carnatica voerde, en het Madurees gebied gedurig in Persoon passeerde. Hy verzag het Hof van zyn koning met meest alle het geene daar van noden was; en leende zomtyds aan de kroon groote zommen gelds, en dewyl hy geduurig van de Naik Geld moest hebben, wierd goedgevonden, dat men hem zekere Landschaps Inkomsten zoude aanwyzen, en zodaanig is deze *Poede Chitti*, de eerste Pachter geweest der Madureese Landen, die doenmaals 100000 Pardauws, of Ryksdaalders 's Jaars hebben gerendeerd;

A. 1677. deerd; te weeten, van de Provintie Madure alleen.

Na dezen *Poede Chittis* overlyden, is gevolgd zyn Zoon *Gericopa Dissingapanaik.* Deze heeft van den koning meerder waardigheid gekregen, en is met den naam van Naik begunstigt, dat een Vorst, of ook wel den Adel beteekent; hebbende hy ook veel meer gebied over de Landen en Onderdanen van Maduree erlangt, als zyn afgeleefde Vader oyt gehad heeft.

Gericopadi Singa Panaik, is gevolgt van zyn Zoon *Nagame Naik.* Deeze heeft geen goede vrienden aan 't Hof gehad, en daarom heeft de koning wegens eenige valsche beschuldiging, door zyne Vyanden gedaan, last gegeeven, dat na zyn dood niemant van zyn Geslagt zoude succedeeren, dit zyn alzo de drie eerste Pachters geweest, welkers Geslachten zy, tot heden toe, noemen Cawery's Chittis, om dat Caweryk een Linie der Naiks, ofte Edelen, is.

By 't leven van de voornoemde *Nagama Naik*, had de koning van Carnatica, *Nara Singa Kistna Raja*, het Landschap Maduré aan een van zyn getrouwste Dienaren belooft, 't welk was *Wiesewenaden Naik*; van 't Geslagt *Wellen Chitti*, dat een graad hooger is, dan *Caweri Chitti*: Deze was die geen, die den koning Betels gaf. Hem wierden dan, na *Nagama Naiks* dood, de Landen van Madure opgedraagen. Als een Erf-leen voor zekere zomme Gelds, waar uyt eenige voornaame Dienaren, aan 't Hoff (daar *Wiesewenaden Naik*, hoofd van was,) wierden betaald: hy moest ook zelfs aan 't Hof blyven by den koning, en de Landen door de zynen laten Regeeren, krygende hy alzo de Titul van Naik van Maduré; vermids de koning hem met een Dogter van Prinszen bloede deede Trouwen; waar door het Chitti Geslagt aan een kant gesteld, en hy als een Vorst van 't Ryk ge-eerd wierd, en dit is de eerste oorspronk der hedendaagsche Regeering van dezen Naik, ende de Stam, daar de volgende van gesprooten zyn; uyt welke oorzaak in alle Geschriften, en Olas, die deze Naiken passeeren, de naam van *Wiesewenaden Naik* nog voor aan wierd gesteld, om door langheid van tyd niet in vergetelheid te raaken; zynde de Maduré de eerste en oudste, die van den koning van Carnatica onder alle Naiken gebenificeerd is; hebbende *Wiesewenaden* 20 jaren geregeerd, en in zyn leven uyt de Provintie Maduré, aan den voornoemden koning opgebragt 150000 Pardao's.

De eerste Nayk van Madure.

Periakistnapanaik, Zoon van *Wiesewenaden Naik* voornoemt, is de tweede Leen-bezitter van Madure geweest; en gelyk hier vooren de tweede Chitti meerder waardigheid, als zyn Voorzaat, heeft gehad, zodanig is het ook dezen gebeurd, want buiten dat hy de Provintie Tindical meede onder zyn gebied heeft bekomen, is hy noch zodanig verhoogt, dat hy op Maduré heeft mogen woonen, en is eenig op 't ontbod van den Koning ten Hove gekomen, daar anders zyn voorzaat geduurig by den koning zyn dienst, met bétel geven, moest waarneemen; hy heeft jaarlyks aan de Kroon opgebragt, 300000 Pardao's. In het 20. Jaar zyner Leen-bezitting, is zyn Leen-Heer de koning van Carnatica, *Nara Singa Kistna Raja*, komen te overlyden, nalatende een minderjarigen zoon, die van zekeren Prins van dat Ryk, genaamt *Rama Rasoe*, is verdrukt geworden; en heeft met geweld de Kroon van den jongen koning op zyn Hoofd gesteld; dat niet alleen een groote onrust aan 't Hof, en in 't geheel Koninkryk heeft gebaard, maar ook de 3 Naiken van Maduré, Massoer, en Tansjouwer, hebben openbaar tegens dezen *Rama Rasoe*, als de Kroon niet wettig bezittende, gerebelleerd, en aan hem niet het minste uyt hunne Landen opgebragt, 't welk eenige jaren tot *Rama Rasoe's* dood, en tot dat zyn Broeder *Abarasoe* weder in zyn plaatze gekomen is, heeft geduurd.

Deze *Abarasoe* heeft tegen de gezyde Naiken eenige Macht gezonden, omme de zelven tot gehoorzaamheid te brengen; maar zulks heeft hem meer schade, als voordeel, toegebragt; want de Hoofden der Krygstroepen heymelyke vrienden van de drie Naiken, en gevolgelyk ook van hunnen jongen en van de Kroon ontroofden koning zynde, kwamen met hunne magt zo haast niet aan de Tansjouwerze Grensen, of zy verklaarden zich vrienden, van de Nayken, en Vyanden van die geene, welke hen uytgezonden had. Hier door, en door meer andere onlusten, die wegens de verdrukking van den jongen koning in 't Ryk van Carnatica over al gerezen waren, bedagt *Abarasoe* (als het niet langer konnende gaande houden,) deze list.

En zyn Nazaten.

Wierawas Antaryon, die van 't regte koninglyke bloed, en des overleeden konings Neef was, stelde hy in den Staat, om door dit middel d'onderhorige Vorsten van het Ryk, die alle tegen hem waren opgestaan, weder tot gehoorzaamheid te brenge, onder zodanige voorwaarden, dat *Wierawas Antaryon*, den

den jongen koning zouden laten dooden, die daar toe overhelde, dog eer dat nog iemant, als *Abarasoe* met zynen aanhang, eenige hulde aan den nieuwgekroonden koning had gedaan, kwam de groote Mogol met een groote magt den nieuwen konink bestryden, eyschende den erfgenaam en jongen koning van Carnatica in zyn geweld, gelyk hy voorgaf de Kroon, die hem wettig toekwam, op zyn hooft te zetten. De Naiken voornoemt, dit hoorende, wierden met een rechtmaatig wantrouwen bevangen, des zy door een Wasscher den jongen koning van twee periculen hebben verlost, en hem na Massoer gezonden, daar hy, of wel in Hikeria, gemeend werd noch heeden met eenige zyner Nakomelingen te zyn.

Wierawas Antaryon, dan in dezen staat zynde, konde, vermids de rebellie van by na 't geheele ryk, niet tegens de Magt van den Mogol bestaan, en ziende den jongen koning gesalveert, was hy te meer bevreest, dat yder een zoude meinen, hy den zelve hadden laaten vermoorden, des hy heymelyk is gevlugt, en kan tot den dag van heden nog niemant zeggen, waar hy gebleeven is.

Den Mogol gelukte zyn voorneemen niet minder, want door zyne groote Magt het geheele Ryk van Carnatica in een ontzachelyke vreeze gesteld, en van de bittere Oorlogsvrugten een proef gegeven hebbende, ging hy met de Vorsten van 't gezeide Ryk een beding aan, dat zy den Mogol voor hunnen Opperheer zouden hebben te erkennen, en nu zodanige somme Gelds aan hem moesten betalen, als zy zedert het afsterven van hunnen wettigen koning achterstallig waaren, en voorts jaarlyks 't zelve aan hem opbrengen; dat zy voor dezen aan hunnen koning opgebragt hadden. Dit Contract heeft weinig tyd geduurd; want niet lang hier na hebben de koningen van Golconda en Visiapoer gezamentlyk, door geweld van Wapenen, de Vorsten van Carnatica 't vorige Contract, met den Mogol gemaakt, doen breeken; en hun beiden het recht, dat den Mogol op 't Ryk van Carnatica door den Oorlog had verkregen, aangemaatigt; werdende deze Naiken, nevens de andere Vorsten van Carnatica, daar, in plaats van Mogolze, nu Visiapoerze en Golkondaze Tributarissen; die, gelyk zy het Ryk van Carnatika onder den Visiapoursen Veldoversten *Berrawalwalchat*, en Golkondazen *Nabab Mirsumela* met gelyke kosten hebben gewonnen, ook het zelve in 2 deelen hebben gedeeld: zynde Massoer, Madure, Tansjouwer, Sinsi, &c. onder *Visiapoer*, en de verdre Landen om de Noord onder *Golkondà* gesteld. Ende zodanig is deze Naik van Madure, nevens anderen, een Tributaris van de Visiapoerze Kroon geworden, gelyk nu gezegt is; welke Tribuit ten tyde van *Periewierapa Naik* 1200000 Pardao's heeft bedraagen, dog is daar na verminderd op 10, 8 en 600000 Pardao's 's jaars; en zedert de Regeering van *Sioekenade Naik* zo wel, als nu zes a 7 jaaren geleeden, heeft *Visiapoer* niet met al uyt deze Landen genooten. *Periakistnapa Naik* voorsz. heeft 25 jaaren geregeert. Na dezen Naiks dood, heeft de Regeering begin genoomen onder des zelfs Zoon *Periewierapa Naik*. Deze heeft een Prinszesse van Tansjouwer getrouwt, met de welke hy de Landen, doenmaals onder Tansjouwer gehoorende, ten Huwelyk heeft bekomen. De Stad Tritchinapali, noch 't Kasteel, was toen nog niet gebouwd; maar eenelyk de groote en hooge Steenrots; daar de pragtige Pagood van den Afgod *Ixora*, aan de Noord-zyde, zeer konstig opgebouwd is, met een muur omtrokken, en naderhand heeft voorsz. *Naik* het Kasteel rontom de zelve Rots doen opmaken. Ten zelven tyde van 't voorsz. Huwelyk heeft de Madureer 't sterke Fort, Wellankotte genaamt, met zyn onderhoorigheeden, in tegendeel voor Tritchinapali, aan Tansjouwer overgegeeven; om dat die Vesting digt by Tansjouwer, en Tritchinapali niet verre van de Landen van Maduré en Tindical, was geleegen. *Periewierapa Naik* heeft zyn Vader en Grootvader, in magt van Land en Luiden zoo wel, als andere Achtbaarheden, verre overtroffen, en is wel de magtigste van alle de Naiken van Maduré, tot hier toe, geweest; hy is de zelve, die de Landen van de Noord en Oost-zyde der zware Gebergten, van Cabo Comoryn af, tot Rammanacoil toe, langs den zoom der Zee onder zyn heerschappy heeft gebragt; waar meede hy zyn vermogen niet weinig heeft uytgebreid, en onder alle andere Naiken een meerder aanzien bekoomen heeft. Die Landen hebben, voor dat ze door den Madureer geconquesteerd zyn, onder aparte Rajas, die Erf-Heeren van de zelve waren, gestaan; en doenmaals jaarlyks 800000 Pardao's gerendeerd; 72 Palleagares ofte Vryheeren hebben onder dezen Vorst gecontribueerd, en heeft de generaale Schatting van zyn Land tweeen veertig honderd duizend Pardao's, bedragen; zo dat deze Naik den hoogsten Trap van vermoogen van alle de A. 1677.

A. 1677. de Naiken beklommen, en 30 jaar geregeerd heeft.

De vierde Vorst van Maduré is geweest *Commarekistnapa Naik*, die zeven jaaren een vreedige Regeering heeft gevoerd, en daar na is komen te overlyden.

Hem is gevolgt zyn Zoon, *Kastoeraranpa Naik*, die in zyn jonge Jeugt van omtrent 18 jaaren, na een driedaagsche Regeering, is overleeden; en werd gemeend, dat de zelve door eenig vergift van kant geholpen is.

Zo haast was zyn 's Vaders Broeder, genaamt *Moetoewierapa Naik*, niet in de Regeering, of de meeste Palleagares van de Landen begosten te rebelleeren, ende geheel af te vallen, zo wel wegens het schielyk overlyden van den jongen Vorst, als meer andre redenen. De Theuver is de eerste geweest, die zyn Tribuit aan deze heeft geweigerd. Hem zyn gevolgt veel vermogende Vry-Heeren, als *Ramasuedara Naik*, *Castoerapa Naik*, *Bengarapa Naik*, *Ramarodi*, *Lucgamrodi*, *Gotti*, *Modelli*, *Naynaar*, *Oedear*, en nog meer anderen, die alle niet het minste, eenige jaaren herwaarts, hebben opgebragt, als 't geene door Magt van Oorlog van de zelven is afgedwongen: den Oorlog met den Naik van Massoer heeft onder deeze Vorsten meede begin genomen, die, aanmerkende, dat in zodanigen troebel water goed vissen is, een groot gedeelte van des Madureers Land onder zyn gehoorzaamheid gebragt heeft, waar onder de Madureesse Palleagares aan dien kant ook niet wynig met Massoer geconspireerd hebben; zo dat deze Vorst ongelukkig in zyne Oorlogen, vermids de Inlandze revolutien, den Massoer niet na behoren tegenstand heeft konnen bieden. Hy is, na een Regeering van 22 jaaren, zonder Erfgenaamen na te laten, komen te overlyden.

De naaste dan, die 't Gebied over deze Landen toekwam, was zyn Vader, *Kunela Naik*, of *Tiroemale Naik*, zynde de zevenste Vorst van Maduré, in welkers tyden de Inlandze onlusten, zo wel als den Oorlog met den Massoer, hebben gecontinueert, en geraakte ook met Tansjouwer in verwydering, welke Vorst groote sommen Gelds aan Massoer heeft gezonden, om den Madureer aan de West-zyde zyne Landen nog zwaarder, als vooren, te bestryden, gelyk de Naik van Tansjouwer van des Madureers Landen meede heeft gedaan; dog de onlusten tusschen Maduré, en Tansjouwer hebben te dier tyd niet lang geduurd, maar zyn door de beloften van 't Houwelyk van *Tieroemale Naiks* Dochter aan den Naik van Tanjsouwer bygeleid. Dat eerst na 't overlyden van *Tiroemale Naik* is volbragt. Dit nu is de Princesse, die jongst in de Vesting van Tansjouwer van *Chiockenade Naik* van Madure, haar Broeders Zoon, zonder hoop van uytkomst, benauwd zynde, haar leven, met 't gevolg van alle Vrouwsperzoonen van 't Vorstelyke bloed, en ontrent 3000 bywyven van *Wieseragawa Naik* van Tansjouwer, aan 't vuur (daar in de zelve Vorstin met eenige andere levendig gesprongen, en met eenige van de voorzyde Wyven, op een ander manier verbrand is) in 't aanzien van *Wieseragawa Naik*, heeft opgeofferd, dat anders na deze Heydenze wyze eerst na 't overlyden, van de geene, wiens Wyven, en Bywyven zy zyn, pleeg te geschieden; waar van, en de oorzaak van deze wreede Dood, hier in het vervolg nader werd gesproken, hebbende *Tiroemale Naik*, Madure 37 jaren geregeerd, en is door hem de Stad en het Kasteel van Maduré gebouwd.

Na hem kwam de Regeering op *Moetoepvierapa Naik*, des afgeleefden *Tiroemale Naiks* Zoon; dit is de Vorst, die 't Hof, dat dus lange tot Maduré was geweest, na Tritchinapali heeft overgebragt, zo, om dat Tritchinapali nader aan de Grensen der Landen van verscheide Vorsten legt, als dat die plaats defensiver voor eenige vyanden is, als Maduré. Ook werd gezegt dit Transport geschied te zyn, om dat in het Kasteel van den ouden *Tiroemale Naik*, wegens de booze geesten, die daar regeerden, niemant van dit vorstelyk geslagt kon rusten. Gemelde *Moetoewierapa Naik* heeft niet langer, dan 1½ Jaar, Geregeerd. Onder hem zyn de Palleagares de een na den ander, meer en meer, afgevallen, dog hebben nog Jaarlyks een zeekeren Schat-penning opgebragt.

Siockenaden, de Geldzuchtige, volgde den overleeden *Moetoewierappa Naik*, wiens Zoon hy is, dog niet van de regte Linie des vrouwelyken Geslagts, zynde zyn Moeder een Bywyf van *Moetoewierappa Naik*, en van 't Wellales Geslagt geweest. Deze is de ongelukkigste van alle de Vorsten, die Madure geregeerd hebben; want hy is niet alleen van den Massoer in 't begin zyner Regeeringe zwaar beoorloogd; maar zyn eygen Onderdaanen en Palleagares, hebben hem ook bestreeden, die heedendaags alle byna buiten gehoorzaamheid zyn, behalven weinige van klein vermoogen in de Beneden-Landen, als *Ottopa Naik*, *Cattapa Naik*, &c. die, hoewel ze eenige Dorpen vry bezit-

zitten, egter by vereysch, zeker getal soldaten op de been moeten brengen, nevens een weinig geld; welk volk dan, zo lange zy in dienst zyn, van de Armene, of 't Hof, hunne bezolding genieten; de Victorie, die deze *Siockenaden Naik* zo onrechtvaasdig over Tansjouwer heeft behaald, verstrekt hem, en deze Landen, nu tot geen kleine kastydinge, en zoude voor dezen Vorst veel beter wezen, dat Tansjouwer noyt van hem was gewonnen, alzo hy dat Landschap niet konnende, of willende, beschermen, missen moet; behalven dat noch hy, noch den rechten Erf-Vorst, en maar vreemdelingen, en groote vyanden van deze Landen, zyn buurluiden geworden zyn, het welk hem ook niet weinig te rug heeft gezet, gelyk hy, en zyn Successeur, noch dagelyks bevind. Gemelde Oorlog tusschen Maduré en Tansjouwer, is principalyk ontstaan, uyt de weigering van 't Huwelyk door *Wieseragawa Naik*, van Tansjouwer (wiens Dogter den Madureer begeerde) gedaan, en om dat die van Tansjouwer *Siockenaden Naik*, als niet van de regte linie van Moeders zyde, (als voren gezegt) daar toe onwaardig achtede, waar over hy dan zodanigen wraak heeft genomen, als by na ieder een in deze Landen bekent is. En dit is de oorzaak, dat de Tansjouwerze Naiks bywyven zo een vreemde daad, van zich levendig te verbranden, hebben begaan: Om, of zy schoon Land, Luiden, Rykdom, en Leven verloren ging (gelyk gevolgt is) de Vyand des Naiks van Maduré egter zyne begeerte niet te vervullen. Onder deze Oorlogen, en Inlandze revolten, heeft hy niet stil gezeten, van zyne Onderdaanen met een ongemene oogluikende dwingelandye, door zyn schrapende Pagters, te laaten plagen; en dat zo onmenschelyk, dat veelen, zulks niet konnende verdragen, hen daar tegen opgeworpen hebben, waar door de andere Landen alomme in een Desolaten staat zyn geraakt, en, niet tegenstaande deze voornoemde revolutien, heeft hy noch, behalven de schatten in Tansjouwer, door *Chinelambi*, Modeljaar van den Theuver, een grooten Schat verovert, en in den Tyd zyner Regeeringe uyt deze Landen by den anderen geschraapt. Maar in plaats dat hy (met die Rykdommen en Schatten, byna zo grooten vermogen bekomen hebbende, als geen van zyne voorzaten ooit hebben gehad) daar mede zyn Landen behoorde te beschermen tegens de machtige uytheemze vyanden, en de ongehoorzame tot gehoorzaamheid te brengen, zo houd hy die als begraven; en ondertussen Triumpheeren zyne vyanden niet weinig over hem; zynde in zynen tyd Palleagares, die gewoon waren eenige sommen Gelds op te brengen, hoewel niet zo veel als voor dezen, maar die zich vrygevochten hebben, alzo afgevallen zyn, en Regeeren zy de Landen, die zy hedendaags bezitten, als eygen Domeynen, waar door deze Vorst jaarlyks een groot inkoomen komt te verliezen, die de opgeworpen Palleagares, nu zelve genieten, als den A. 1679.

	Pardao's.
Theuver, - - -	900000
Nainaar, - -	100000
Oedejaar, - - -	18000
Ramoesandra Naik, - -	70000
Castoerapa Naik, - -	40000
Bengarapa Naik, - -	40000
Ellia Naik, - - -	50000
Goetti Moddelli, - -	15000
Ramaroedi, - - -	45000
Lingamaroedi, - - -	30000
	1308000

Behalven deze, en nog meer andere Palleagares, welke noch veele in getal zyn, en de Inkomsten hunner Landen, als Souverain genieten, van welker naamen geen pertinent berigt heb konnen bekomen, zynder noch eenige Landschappen tegens dezen *Siockenaden Naik*, wegens zyn overgroote dwingelandye, opgestaan, als de Marruas van Oettemalen, de Inwoonders van Colimale, Natan, &c. die meede niet een stuiver in de Armené opbrengen. Boven dien heeft de Naik van Massoer 800000, en Tansjouwer 5000 Ryksdaalders jaarlyks inkoomen uyt de geconquesteerde Landen dezen Naik afhandig gemaakt, welke Landen alle onder 't Gebied van Maduré behoord hebben, behalven die den Madureer voor dezen heeft gewonnen, en naderhand weder verlooren; waar uyt dan ligtelyk kan afgemeten worden, hoe de Madureese Regeering de vleugelen zyn gekort; bestaande nu haar eenige macht in *Siockenaden Naiks* vergaerde schatten; dog is apparenter, dat hy zig met alle den Rykdom eer aan zyn vyanden zal overgeven, als daar door zodanige middelen beschikken, die niet alleen tot resistentie zyner vyanden van buiten, maar ook om die van binnen, en zyn eygen Onderdanen tot gehoorzaamheid te bren-

A. 1677. brengen, nootzakelyk werden vereyst; zyn onvermogentheid of liever flauwhertigheid en quaad bestier, blykt overvloedig in 't geene hy van zyn eygen onderdanen moet verdragen, die hy niet kan, of, tot zyn groote schade, niet wil bedwingen. Hoedanig zullen dan zo machtige vyanden, die alomme omtrent de Grensen, dezer Landen, op de vergaderde Rykdommen vlamden, naar behooren werden gerezisteerd; immers heeft men daar van zodanige proeven gezien, dat de vyanden van Maduré, eer met Geld, als met tegenstand van Wapenen, werden bevreedigt. Dwaze, en disreputatieuse dingen van zo een geldryken Vorst, zeggende *Siockenaden* zelfs absoluyt, dat het beeter is met een somme Gelds hem af te koopen, als hem met Oorlog van de Grenzen dezer Landen te verdryven, want, zegt hy, behalven dat den Oorlog met een groote menigte volks moet gevoerd werden, en groote sommen gelds verslind, loopt men als dan niet alleen perykel van den vyand te verbitteren, maar men konde zig ook van de overwinning niet verzeekeren, ende oordeelde over zulk, een dubieuze Zaak, dat 't beeter was 't gewisse, voor het ongewisse, te kiezen.

Siockenaden Naik, principalyk in de vergadering van Schatten, en Rykdommen, en niet in een goede bestiering zyner Landen, alle zyne pogingen besteed hebbende, heeft eyndelyk, na een 19 jarige Regeeringe, 't gebied en oppergezag over de Landen van Maduré, eerst onder de hand, uyt list, en daar na in 't openbaar, vrywillig aan zynen Broeder, *Moetoe Alligatri Naik*, in dezen jaare overgegeven. Ende eer ik tot het tweede stuk van de Politycque Regeering dezer Landen treede, zal eerst in 't kort aanhaalen de motiven, die *Siockenaden* hebben bewogen, den Staat te resigneeren, welke voornamentlyk deze zyn. Hy zag zig van buiten aan alle kanten van zyne groote en magtige vyanden omzingeld, en geen kans om die tegen te staan, zonder of een zwaren Oorlog te voeren, of de zelve met een zware somme Gelds af te koopen, waar van hy niet gaarne wil scheiden, en bezit noch meest alle de Schat, die hy zegt zyn Zoon toekomt, en derhalven wil hy tot den huidigen Oorlog, niet een Fanom uytkeeren; hy zag zig ook niet alleen van de andere Naiken en vorsten in deze Gewesten, maar ook zelfs van zyn eyge onderdanen, en Palleagares, veracht, om dat hy, geen wettige Erfgenaam dezer Landen zynde, tot de Regeering niet was geregtigd, dat hem van zommigen dikmaals is verweeten; en daarom werd gemeend, dat hy principalyk de Regeering heeft gequiteerd; A. 1677. dog hy gebruikte daar in deze list, dat by zyn leeven zyn Broeder niet wierde gehuldigt, maar eenelyk den naam van Regent voeren, en met hem in alles te rade gaan zou; mits dat *Siockenaden* egter het oppergezag onder de hand zoude voeren, waar door hy zich (gelyk apparent is) t'elkens weder in de Regeering meende te stellen, of ten minsten met alle Zaaken zodanig te doen te hebben, als het hem beliefde. Hy meinde, dat hier door, en op de goede belofte en zoete Olas, die *Moetoeallegatri Naik* aan hen schreef, de opgeworpen Palleagares, en andere Inwoonderen, weder tot gehoorzaamheid, en binnen Tritchinapali, zouden koomen, om als dan zodanig met de zelve te handelen, als *Siockenaden* goed vond; maar dewyl dit alles niet heeft willen lukken, en een yder zeide, dat *Moetoeallegatri Naik* eerst moest gehuldigt, en met de gewoone Ceremonien in den staat bevestigd worden, zo heeft *Siockenaden* zulks in 't eerste wel vrywillig toegestaan, maar daar na rouw daar over gedraagen, gelyk nog dagelyks aan de zotte en dwaze kuuren, die hy in 't werk steld, komt te blyken; ende dewyl geen Regeering en Oppermagt zonder homagie, of wederzydze hulding, kan bestaan, zal hier met het verhaal van de Ceremonien en gebruiken, die deze Naiken onderhouden by de Intreede van haaren Staat, en tot beveiliging van het geene daar toe zy gesteld zyn, een begin maken van de

Politycque Regeeringe der Landen van Maduré, jegenwoordig onder *Moetoeallegatre Naik*, de tiende Vorst van Maduré.

Drie dagen voor de Hulding, werden allerhande Heydenze Ceremonien gepleegd, met een groote devotie: op dat de geene, die in den Staat zal treeden, van alle Zonden mag gezuiverd werden, waar toe onder anderen deze zuivering werd gebruikt. Omtrent de Rivier Caweri, na gissing een musquetschoot benoorden deze vesting gelegen, werden veel kostelyke Tenten, en een prachtige Rannade opgeslagen, in de welke een vierkante Tank van omtrent een vadem aan elke zyde werd opgemaakt. Deze Tank moet, na 't oude gebruik, van puur Goud wezen, dog deze van *Moetoeallegatri Naik* is maar vergult geweest; deze Bak, of Tank, werd

Hun Regeering.

A. 1677. werd dan gevuld met Koejenmelk, Koejenmest, Olie, en Boter. Vier voorname Braminees, en Priesters, die *Goeroes* en *Senaci's* genaamt werden, gaan met de Naik alleen onder de Rannade, die rontom toe, en den geheelen Stoet daar buiten is. Daar werd hy naakt uytgekleed, geschooren, in de Tank met de voorsz. stoffe gewassen, en voorts geheel van zyne Zonden gezuivert. Daar na trekt de Vorst met een groote Statie na 't Hof. Des anderen daags ontfangt hy de Kroon, en Rykstaf, in de Pagood van *Ixora* voor den Afgod, waar voor hy dan moet zweeren, dat hy in zyn Regeering niet anders zal betragten, als 't geene tot welvaaren van de Landen komt te strekken. De Kroon, en de Ryksstaf, berust in 't Kasteel van Maduré, in een voorname Pagood, daar de Naiken gewoon zyn de Ceremonien op de Intreede hunner Regeering te doen, als zynde het oudste Hof, en Stam-huis hunner Voorvaders; maar ook ditmaal is niet goedgevonden na Maduré te reyzen, zynde de Kroone, en Staf, daar *Moetoeallegatri Naik* meede Gekroond, en in de Regeering bevestigd is, na Tritchinapali gebragt, en na alle verrigtingen weder derwaards gezonden. Uyt de Pagood komende, werd hy voor 't Paleys op een verheeven Throon gezet; daar de voornaamste van 't Land, in 't byzonder, en de andere onderdaanen in 't gemeen, hem voor hunnen Heer, met het opligten der handen, in teeken van eerbiedigheid, erkennen, ende den Eed van getrouwigheid zweeren. *Siockenaden* hadde wel gezeid de eerste te zullen zyn, die de handen voor dezen *Moetoeallegatri Naik* zoude opligten, en den grooten Eed zweeren; maar hy heeft zulks door een Dienaar van hem uyt zynen naam laten doen: en zodanig werden de Vorsten van Maduré in den Staat bevestigt.

De Landen, die hedendaags onder dezen regeerenden Vorst zorteeren, strekken haar uyterste Paalen na 't Noorden, aan de Landen van Tansjouwer, en Theuver; na 't Oosten aan de Zeestrand der Madureeze inbogt, tot aan Cabo Comoryn, ten Zuiden; en werd ten westen door een zwaar Gebergte Maduré en Malabar gescpareerd, aan welke zyde de Landen van Massoer mede tegen Maduré paalen.

Ligture [...]ne [...]king [...]hre- De Landen van den Madureer begrypen in de lengte, of Oost en West, in zig een distantie van omtremt 30, en in de breete, Zuiden en Noorden, omtrent 90 gemeene Duitsche mylen; zynde verdeeld in zes Provintien: als Maduré, Tindical, Tritchinapali, Tirewaretesem, Wisiagapuram, en Tripatoer; en boven twee geheele Provintien, die de Naik van Massoer, en de Theuver, van de Madureese Vorsten hebben geconquesteerd, is het halve Landschap van den laatstgenoemde Provintie Tripatoer meede onder 't gebied der Marruas. Gemelte 6 Provintien hebben noch verscheide aparte Heerlykheeden onder haar; als daar zyn in de Beneden-Landen, Cajetaar, Sivelepetoer, Paleam, Collesegerepatnam, &c. A. 1677.

Deze gemelde Landen bestaan voornamelyk uyt de Landbouw, en den teelt van veelerhande Dieren, brengende de zelve tweemaal 's jaars, by matigen regen, in abundantie voort, Neli, Poele, Naatçhini, Cadjang, Boontjes, en boven Madure ook Tarw, Zuyker, en veel meer andre Veldgewassen. De Boomen zyn ook ten deele profyt gevende, als daar zyn Jager-, Margosi-, Tammerinde-, Cocos-, en andere Boomen meer, daar van de Inwoonderen de Vruchten weeten te orberen, en nevens de gezeyde Graanen tot gelde te maken. De Landen aan de Noordzyde van Madure, tusschen en buyten 't zware Gebergte geleegen, brengen, behalven den overvloedigen Neli, en Boomgewassen, ook noch eenig Cattoen voort; doch niet in zo grooten quantiteit, als de Beneden-Landen; item Salpeter, Olifanten, en Yzer, 't welk in de Landen van Arriloer gegraven werd, maar de Landen, daar d'Olifant, en Salpeter, valt, heeft Massoer dezen Naik afhandig gemaakt.

Beoosten het zware Gebergte, dat met een Bogt om de Zuid strekt, en tusschen de Zeestrand, valt boven 't veltgewas en boomvrugten, ook rykelyk Kattoen, waar van veelerhande Gaarengespin en Lywaat geweeven werd, item Goeni, Paktouw en Pakgaren, Wasch, Honig, en Indigo. De Landen, aan de dorre Zeestranden geleegen, brengen weinig Vrugten uyt d'aarde voort, of zy moeten van den heuvel met tydigen reegen begunstigt werden, en dan noch maar eenmaal in 't jaar, daar de hooge Landen tweemaal 's jaars vrugten geven: gelyk gezegt is; het water, dat zomwylen in overvloet uyt 't Gebergte in de Rivier Tanwéra stort; en by Ponnekayl uytloopt, weten de Inwoonders in de Tanken op te houden, en daar meede door gemaakte Canalen hunne Zaay-velden, tot volkomen wasdom van 't gezaay te bevogtigen; maar deze dorre aan Strand leggende Landeryen bestaan meest uyt 't geen de Zee geeft, als Peerlen en Sjankos te duiken,

A. 1677. ken, Visch te vangen, &c. ook werd hier Zout gemaakt, en Kalk gebrand. De menschen, die de voornoemde Landen onder Maduré bewoonen, vermits zy verscheiden van Geslagten, Leven, en Ommegang zyn, zo zyn ze ook verscheiden van aard, en natuur, dog om de zelve in 't gemeen te beschryven, zoude men wel konnen of mogen zeggen, dat zy uyt zich zelfs slaafachtig, traag, listig, wantrouwig, on-eerbaar, trouwloos, leugenagtig, onbarmhertig, schaamteloos, en kleinmoedig zyn; de geene, die hedendaags voor hunnen oppergebieder werd erkend, is den Naik van Maduré, *Moetoeallegari*. Hy voert over de gezeide Landen en menschen in dezen tyd een independente en souveraine Regeering; dog dewyl deze Heidenze Vorsten zelden over een Zaake vast besluyt neemen, en zich niet, of weinig, met de Regeeringe bemoeyen, zo hebben de Hovelingen, en voornamelyk de Braminees, die na hunnen aart scherp van vernuft, en niet min loos en schrander zyn, het herte van den Vorst, en de Regeering volkomelyk in handen. Geen vaste Wetten, noch Ordonnantien werden in 't byzonder, maar wel eenige Usantien in 't gemeen onder deze menschen, onderhouden; en principalyk die geene, welke meest met hunne ongemeene Baatzugt na geld, en rykdommen, of wel met hunne phantasyen en inbeeldingen overeenkomen. De Raadsperzoonen, die deze Vorst gebruykt, werden niet verkooren, noch gesteld tot Raadsluiden, maar hy neemt de gene, die hem goed dunkt; heden dezen, en morgen weder andere; invoegen, dat de Hovelingen in 't gemeen met een overgroote Jalouzie zyn ingenoomen, spruitende uyt de gewaande nyd, of haat, of vriendschap, die d'een boven d'ander geniet. Zy zyn noyt of vriend, of vyand, onder den anderen alleen; maar van beide te gelyk; waar op de Vorst dan zyn speculatie neemd; en daar door des te meer op zyn Hovelingen betrouwd; als meenende, dewyl zy op malkanderen zeer jalours zyn; zy daarom de een uyt vreeze voor den anderen van verspied te werden, niets tot schade of nadeel der Landen, en hem, zouden durven ondernemen; waar in hy grootelyks mist; zo dat de Politycque Regeering deezer Landen meer aan de Hovelingen, dan aan de Vorsten, eygen is; ende moet al 't geene van den Oppergezaghebber zal verkreegen werden, gemeenelyk eerst by den P*ardani* (dat den tweeden bestierder naast den Naik is) of wel aan wiens oordeel het werd gesteld, goedgekeurd werden: waar uyt dan voortkomt, dat alle 't geene dat tot A. 1677. een goede Politique Regeering pertineerd, zo verward is, als in 't vervolg werd aangewezen.

Het ware Intrest dezer Landen vereischt een goede Regeering te oeffenen, de rebellige onderdaanen tot gehoorzaamheid te brengen, de verschillen met Massoer by te leggen, of, zo niet, voor een tyd aan een kant te stellen, om alzo nevens andere Jentiefze vorsten gezamentlyker hand tegens hunne magtige vyanden hunne Landen te beschermen; maar deze Zaaken werden niet behertigd, en ter contrarie aan de zelve, die deze Landen komen bestryden, groote sommen Gelds gespendeerd, daar voor men een ruimen tyd een groot Leger Krygs-Luiden in 't Veld konde houden; en, in plaats van met Massoer verdrag te maken, werd onder de hand nog al Geld aan den Hikereêr, of Canarees, gezonden, om Massoer aan die Grenzen in de Wapens te houden, invoegen dat deze Heidenze Regenten hun eigen best, en noodzakelyk Interest niet konnen, of liever niet willen betrachten; werdende van meest alle dezer Landen Inwoonderen voor zeer apparent gehouden, dat *Siwagi*, by afkomst met zyn geheele Magt, deze Landen zonder groote moeite onder dwang zal bekomen, dewyl 't niet anders schynd, of alles werd daar toe aangeleid.

De Landen, die onder deze Regeering zorteeren, werden jaarlyks aan de meestbiedende verpacht; welke Pachter dan over de Landen, die hy gepagt heeft, een onbepaalde macht bekomt, in 't vorderen der schatting zo wel, als in 't oeffenen van Civile en Crimineele Justitie; en zyn gehouden van alle voorvallen van belang aan het Hof advys te geven; dog zy advizeeren, 't geene hen goeddunkt; alzo zy aan 't Hof, door geschenken, zodanige voorstanders weten te beschikken, die hunne quade Zaken altyd goed maken. Hoe onmenschelyk deze Heidenze Pachters met de Inwoonderen dezer Landen alomme te werk gaan, en hoe ongemeen zy hen kwellen in 't afperszen van Geld, achte onnoodig in dezen aan te haalen, dewyl UE. daar van, als den zeldzamen aard dezer menschen veel beeter doorgrond hebbende, als ik hier zoude konnen nederstellen, volkomen kennisse en ervarentheid heeft, en UE. veel wyzer pen daar van in de Papieren, rakende de kust Maduré, volkome uytdrukkingen heeft gedaan. Dog om van de Finantie iets te zeggen, zal eenelyk dit zyn, dat zy boven de ordinaire Hunne Finantie. schat-

1677. schatting, die zy van een ieder na zyn vermogen weeten in te vorderen, noch veele extraordinare Finantien weeten in 't werk te stellen, en dat onder zodanige gesingeerde pretexten, als UE. al meede bewust is; boven dien weten zy de Lands Geregtigheeden en Tollen te verhoogen, en de kopere Munt te veranderen, welke laatste hier in Tritchinapali alleen maandelyks over de 1200 Ryxd. profiteerd; dewyl alle maanden de kopere Munt hier werd veranderd. Ook leggen zy de Inwoonderen, die vermoogen hebben, in 't byzonder, boven alle 't voorsz. zomwylen Pœnen op, en zwelgen alzo, 't geen de arme Inwoonderen bezitten, in hunne onverzadelyke Zielen, waarom de menschen alomme in deze Landen zo arm en onvermoogend zyn, als tot groot nadeel van veelen aan den dag gekoomen is; werdende het inkomen uyt dezes Madureesen Naiks Landen op 1200000 Ryksdaalders geschat, en niet meer; dat veel verscheeld van 4200000 Pardao's, die ten tyden van *Periewierapa Naik* uyt de Landen hebben konnen werden getrokken; zynde 6 Provintien, in dezen Jaare voor 't volgende Verpagt; als de Beneden-Landen ofte *Tirewareteesiem*, onder den Pachter,

	Pardao's.
Arejapulle, - - -	420000
Maduré, - - -	120000
Tindieal, - - -	190000
Tritchinapali, - -	230000
Wisiagapuram, - -	160000
Trippatoer, - - -	80000
	1200000

Uyt welke 1200000 Pardaos de Militie, en voorts alle Lands onkosten, moeten werden betaald. Item jaarlyks een groote somme Gelds aan de Pagoden, of Heidenze Tempels. De Broeders van de regeerende Naik ontfangen uyt gemelde sommen ook hun onderhoud, die, behalven den regeerenden Naik, en Siockenaden, met hun drien zyn, ende de Hovelingen, principalyk den *Pardani*, die alles onder handen heeft, weeten meede een goede pluk daar van te trekken; alzo dat kwalyk de helft voor het Land, en den Heer Naik, overblyft; en by aldien deze Vorst nu niet anders had; als 't geene zyne Landen opbrengen, zoude hy in deze zware Oorlogs Troebelen veel te kort koomen; dog de vergaderde Schatten van *Siockenaden* brengen 't Land geen rust by. A. 1677.

De Militie van dezen Vorst en Landen bestaat jegenwoordig in omtrent 12000 mannen te voet, en 2000 Paarden, onder 't gezag van verscheiden Hoofden; en hoewel van de Armenees weegen een generaal Veldoverste is gesteld, *Wengelakistnapa Naik*, zo commandeerd de zelve evenwel niet over 't gehele Leger, maar eenelyk over zyne Troupen, die wel de grootste zyn van het Corpus. Andere, die mede eenige duizend Soldaaten onder zich hebben, als daar is *Antapa Naik*, *Allalegieri Naik*, *Rasidawengapayen*, item eenige Moorze Capiteinen, voeren, ider over hunne Troepen, aparte en absolute Commando; zonder dat zy na iemant tegen hun wil behoeven te luysteren; invoegen dat de Generaal Veldoverste, eenen Doodslager, Verrader, of Overlooper van een 's anders Troepen, niet kan tot Straffe brengen, zonder goedwillige overgifte van de geenen, onder welkers Commando de Misdaadigen staat. Dat de Ordres uyt deze verdeelde kragten van Oorlogen zeer verward ontstaan, kan iemant ligtelyk gedenken. Wanneer zy tegen de Vyanden in 't veld willen aangaan, geraaken de Hoofden, na dat zy lang genoeg geraedslaagd hebben, gemeenelyk in twist over de voortogt, en eersten aanval op den vyand; en in plaats dat een ieder behoorde te tragten, de eere van voor aan te gaan te hebben, krakkeelen zommigen daarom, en niemant wil de eerste weezen; ende zo 't al gebeurd, dat de Troepen opmarcheeren, om tegen malkanderen te vegten, zo weeten zig de meeste van de principaale Officiers op zodanige plaatzen te voegen, daar zy in 't retireeren de voorste zyn. Zy staan zomwylen geheele uuren tegen hun vyand, by na voet aan voet, met 't bloote geweer in de hand, eer iemand de eerste wil wezen om te vechten; en zo daar, in zodanigen gevecht, 10 a 20 man komt te sneuvelen, is 't zeeker, dat de geheele magt, 't zy van den een of de andere zyde, geslagen is: want zy uyt de natuur voor de dood zeer bevreest zyn; ende uyt zodanigen kleen getal maken zy wel eenige honderden; gelyk zy meer doen omtrent hunne Oorlogs Magt, die, nauwlyks 10000 duizend man sterk, wel op driemaal zoo veel werd opgegeeven. Hunne Krygsrustingen bestaat in een groote Statie van kostelyke Tenten, Palanquyns, Olifanten, Kameelen, Paarden, Draagbeesten, Schoppen, spaden, Inchiados &c. De Ruyters voeren of een Schild en Zweerd, of een Buik- De Krygsmagt.

A. 1677. Buik-snyder met een Lancie op hunne Paarden, en eenige ook wel een Roer, op de wyze van onze Dragonders; dog weinige. Het voetvolk is het meeste gedeelte met Pieken, en Houwers, en weinige met de Londroers, gewapend, dog deze Roers konnen weinig schooten na den anderen verdraagen, en, om de zelve te laaden, gebruiken zy wel ¼ uur tyds. Eenige draagen Vuurpotten, en Vuurpylen, ook voeren zy Hand-granaaden van Cocos-doppen, die rondom met kleine stukjes yzer zyn omwonden, te velde. Artillery gebruiken zy weinig in de Veld-slagen, en Legers, alzo 't Kanon, door zyn onbeschofte grootte, en onmanierlyke monteeringe, niet wel kan werden nagevoerd, of ten waare zy een Sterkte belegerden, daar 't zelve mogt komen te vereyschen. Ik hebbe hier in Tritchinapali ook een Mortier gezien, van yzere Staaven aan malkanderen gesmeed, schietende een Bomme, of Granaad, van ontrent 40 pond. Zy weeten ook allerhande Vuurwerken te maaken, dog niet zodanige, daar mede men den vyand kan benauwen, maar die tot vermaak en playzier dienen. Geen Krygsdiscipline met allen werd onder deze Heidenen onderhouden, en zo daar iemand weg loopt, verlieft de zelve niet als zyn Maandgeld, en, wederkomende, werd hy op nieuw, zonder de minste straffe, aangenoomen. Zy onderhouden ook geen orders, zoo in het Marcheeren, als in de Battailles, maar loopen overal door malkanderen, gelyk als het vee, nu achter, en dan weder voor, invoegen dat de Troupen, die op de mars de behoorlyke Avant- en Arrier Guarde behoorden te hebben, door malkanderen loopen, zonder dat een ieder by de zynen, of by zyn Vaandel, blyft, maar loopen, daar 't hun goed dunkt, door verscheide weegen, ter plaatze daar zy weezen moeten; de Mooren, een Geslagt, zyn wel de dapperste onder dezer Vorsten Leeger, maar de eygentlyke Landaard zyn zodanige Krygsluiden, die niet en manqueerd, als couragie en dapperheid. Deze naakte menschen, en bloode Soldaaten, achten het loopen geen schande te wezen, zelf ook schoon zy 't Geweer, en alles, achterlaaten. Zy konnen de hitte der Zon boven maaten, maar de Reegen, ganfsch niet, verdragen; en zo zy een halven dag in den Reegen moeten campeeren, zyn zy al half geslagen; daar de Marruas, (die voor den Reegen niet zo zeer bevreest zyn, als deze bloodaarts,) zich by gelegenheid van weeten te bedienen, en vermoorden ze zonder eenigen tegenstand, als vliegen.

De Cavallery, die meest in Mooren bestaat, werd betaald na hunne monteringe, en na de goede of slegte Paarden, die zy hebben; en zo werd ook de Infantery na de Manbaarheid bezold. Een gemeen Ruiter geniet van 8 en 12 tot 16 Pardao's, en een Inlands voetknegt, van 10 tot 12, en 16 Fanoms, (van 24 in een Paleacatze Pagood, en 10 in een Pardao) 's maands; dog zy ontfangen niet de helft van 't geene met hen bedongen is; want ieder een, van den *Pardani*, of die het Geld tot den Oorlog eerst uytgeeft, tot den minsten Araatche, en Schryver, inkluis, daar van zyn voordeel weet te behaalen; waar door dan dikmaals gebeurd, dat de Soldaaten (vernemende, dat een ander, al was 't hun vyand, meer geld geeft, als zy ontfangen,) by duizenden overlopen. De Officieren weeten by monstering, de Gecommitteerdens van den Heer *Naik*, en principaalyk den *Pardani*, die doen en laaten is, de handen zodaanig te smeren, dat de helft van de Magt, die zy opgeeven, niet compleet is; waar voor zy evenwel volle bezolding genieten, met ongeloofelyke Bedriegeryen; daar mede zy den Vorst weeten blind te houden, ende alzo alles na zich trekken; 't welk nergens anders uyt werd veroorzaakt, als uyt de achteloosheid van den Heer Naik, die hy in zyn Regeeringe pleegt. Om nu op verscheide Krygs-Officieren te betrouwe, en die niet op een lossen voet in 't Veld te zenden, moeten de zelve, tot voldoeninge van de aangebooren wantrouw dezer Heydenen, hunne Familien, of, zo zy geen Huisgezin hebben, iemand van hunne naast-bestaande, in de Vesting Tritchinapalie in Ostagie laten, en dusdanig werd den Oorlog in deze Landen gevoerd.

Gelyk deze Heidenen in de Politie en Militie geen vaste Wetttn en Ordonnantien onderhouden, hoedanig nu reeds gezegt is; zo doen zy het zelve ook niet in de

Justitie; zo Civiel als Crimineel, maar Sententieeren by na alles na hunne gewaande phantasyen. Bloed-schande, en de Naam- en Faamroving, werd by hen niet hoog genomen; en zo de Misdadiger een delict begaan heeft, word hy op staande voet, van den geenen, die 't oppergebied heeft, ter dood verwezen, of wel voor eerst in de Gevankenis geworpen. Zy onderhouden byna geen de minste Rechtspleegingen; ook geen Rechtbanken, Processen, gefondeerde Sententien, Appellen, Decreeten, &c. 't Meeste, dat zy doen, is, dat zy over een Zaak van Belang, Getuygen hoo-

Hunne Rechts-pleging.

hooren, en dat zimpelyk by monde. Getuygenis by Geschrift, is by hen verwerpelyk. Zy beveltigen hunne Contracten, of eenige Zaaken van importantie, wel met Eede voor hunne Afgoden, met horribele bezweeringen, maar zy onderhouden de zelve, als de Hond de Vasten. De minste Pachter dezer Landen, bekomt meede volkomen magt, om Justitie Crimineel, en Civiel, te oeffenen, gelyk hier vooren reeds is gezeid, en niemant mag appelleeren, voor al eer zyn Zaak in staat van wyzen is gebragt. Zo daar iemant Crimen Lesæ Majestatis, of diergelyke zwaare Delicten, begaan heeft, daar over werden de Spitsvinnige Bramines geroepen; aan de welke zy 't Regt overgeeven, om volgens hun goed-dunken met den misdadiger te handelen, die dan uyt zeker boek, dat zy *Sastrum* noemen, de sententie volgens de misdaad, en na verdienste, zo zy wanen, weten te stryken, waar op de Delinquant terstond zonder uytstel, 't zy op voorsz. daad, of dat hy gevangen zit, zonder dat hy zyn vonnis aanhoort, of 't geene hy zoude in te brengen hebben te konnen zeggen, de geheele Stad met Trommels werd rond gevoerd, en ter Executie gebragt; zomtyds zoo de Landheer over iemand verbitterd is; en maar zegt, dood dezen, zo treed de naaste, die daar omtrent is, in de Scherpregters ampt, en volbrengt alzo zyns Heeren Gebod. Zodanige Heidenze en onreedelyke dingen oeffenen deze Heidenen en onredelyke menschen. Zy gebruyken wreede Straffe, waar mede zy zommigen, die 't niet eens verdienen, ter Dood brengen, en anderen, die het wel verdient hebben, laten zy zommige, die 't niet eens verdienen, ter Dood brengen, en andere, die het wel verdient hebben, laten zy zomwylen voor een goede somme Gelds weder loopen. Ook is onder hen geen misdaat zo groot, of kan met Geld afgekogt werden; ten waare iemand onderstond den Land-Heer te vermoorden, de welke als mede de verraaders van 't Land, met het dagelyks wegneemen van een Lid, vierendeelen, de huid levendig af te villen, het hert levendig uyt 't lichaam te rukken; en den misdaadiger 't zelve in 't aangezigt te werpen, armen, beenen, neus en ooren af te snyden, en levendig uyt een Kanon te schieten, zwaarlyk werden gestraft. Anderen, die mindere misdaaden begaan, werden onthooft, gewurgt, gehangen, neus en ooren, of wel handen en voeten afgesneeden, gegeesselt met rottangs, en diergelyke straffen meer; na hunnen aard en manieren: Geen Bramine werd gedood; maar de hoogste straffe aan den zelven, is hem de oogen uyt te steeken. Wat het Civile regt belangt, daar in houden zy den zelven trant, als in 't Crimineel, mits daar in mede geen Wetten werden geobzerveerd. Zo 'er een schuldenaar op Straat of in zyn huys, van zyn Crediteuren werd gemaand, en volgens de gemaakte Conditien niet ten eersten betaald; werd de zelve voor 4 particuliere Perzoonen beroepen, en, volgens dier Luiden uytspraak, moet de Schuldenaar, of terstond betaalen, of zodanig doen, als hem is opgeleid. Eenige, en by na alle deze Heydenen, gebruiken de bezweering op den naam, en Perzoon van den Landheer, in veele dingen; die zulken kracht onder deze Heydenen heeft, dat zy, bezwooren zynde, niet een voet van de plaats durven verzetten, tot zy door den Bezweerder werden ontslagen, en, die zodanige Bezweeringen veracht, werd daar over van den Land-Heer Rigoureuzelyk gestraft. Wettige Handschriften hebben onder hen volkome kragt, en na den inhoud der zelve werd gemeenelyk gehandeld, ten ware de debiteur zyn Hand-teekening kwame te loochenen.

A. 1677.

Hunne Erf-Rechten.

In Erfgenaamschap, en Testementaire dispositien, onderhouden zy verscheide manieren, en byna zo menigvuldig, als 'er Geslachten onder deze menschen zyn; in 't gemeen onder deze Heydenen kunnen de Vrouwspersoonen niet Erven, maar na 't overlyden van iemand, die Erfschap nalaat, 't zy met Testament, of ab intestato, erven de Descendenten en Ascendenten van de mannelyke Linie alleen, en, by manquement van die, de Collaterale Vrienden; dog dewyl dit, en meer andere Civiliteiten, onder dezen aard van menschen, geen Rechten, maar eenelyk Usantien zyn, die ieder Geslagt weet na te komen, zo is het onmogelyk hier van zo wel, als van meer andere dingen, onder dit poinct pertineerende, een speciale Beschryving te doen, alzo zy zelfs alle gebruiken, die ieder Geslacht onderhout, niet weeten; ende daarom zal eenelyk zeggen, dat byna ieder mensch binnen deze Landen zelfs Rechter is: te meer, zy over malkanderen zodanig Recht hebben, dat een Crediteur zyn Debiteur, 't zy in zyn, of in een anders Huis mag sluiten, en in de yzers vast zetten, tot hy zyne betaling heeft; als wanneer hy weder gelargeerd werd.

Zo dat de menschen, van een onreedelyken aard zynde, niet als onredelyke dingen oeffenen, 't zy ook in alles, wat

tot

A. 1677. tot conservatie van Landen, en Luyden, behoord.

Hun Godsdienst. De Religie, of vermeende Godsdienst dezer menschen, is niet min wonderlyk, als schrikkelyk, en kan al mede niet speciaal werden beschreeven, zo om de verscheiden Secten, die onder hen zyn, als om dat zy zulks niet gaarne aan een ander openbaaren, ja niet aan de gemeene man van hun eygen Natie; en dewyl van der Heydenen Godsdienst, die in deze, als daarom leggende Landen werd geoeffend, geheele Boeken in onze Taale aan 't ligt zyn, ende UE. ook een geruimen tyd in de Landen, daar deze Religie in zwang gaat, verkeerd hebt, achte te minder noodig daar van wydloopig te spreeken, maar zal in generale termen daar van dit weynige ter neder stellen. Zy erkennen een Eeuwig wezen, uyt 't Ligt der natuur, en gelooven dat 'er een God is, die in drie Persoonen bestaat, genaamd *Wisnow*, *Roetra* en *Bramma*, welke drie Persoonen met eenen naam *Ixora* werden genaamd; ende hoewel zy deze drie Persoonen een eenig wezen toeschryven, zeggen zy egter, dat de zelve gewaande Godheid in de persoonelyke eygenschappen onderscheiden is, zo dat de eene wel iets doen kan, dat tegens des anderen wille is strydende, of discordeerende, &c. Zy zeggen, dat deze drie Persoonen, Goddelyk zynde, ook wyven hebben. De eene bewaard de zyne op zyn hooft, de ander op zyn tong, en de derde op zyn borst; en dat 'er aan de vier hoeken des Weerelds een Heemel is, daar de geene, die op de aarde goed gedaan, en wel geleeft hebben; ieder na zyn verdienste zullen in gaan; maar die ter contrarie een boos Leeven, en quade werken hebben geoeffend, komen in de helle, die zy zeggen beneden in den afgrond te wezen. Zy stellen verscheide Hemels. De eene wanen zy, dat den anderen Hemel in glory overtreft; die in 't Zuiden zeggen zy de vermakelykste en heerlyste te wezen; waar na volgd die in 't Oosten; dan die in 't Westen, ende de slegtste Hemel in 't Noorden. Want zeggen zy, gelyk alle menschen op aarden niet evenveel vreugde en vermaak hebben, zo konnen ook alle de Zielen van de verstorvene niet gelyke glorie en Heerlykheid, in het ander leven, genieten; of zy moeten (gelyk meede gelooven) op 't nieuw weder gebooren werden; en dan volgens hunne werken, of goed of kwaad, na hun tweede dood, ontfangen. Zy wanen in 't ander leeven overgrote wellust des vleesch te bedryven, en groote Magten en Rykdom te bezitten, ider na zyn verdiensten. De Helle, tot straffe der menschen, bereid, zeggen zy, dat in den afgrond met verscheide Kuilen is; daar de Zielen meede, na dat ze veel of weinig gezondigt hebben, gestraft werden, boven dat 'er een ongemeene hitte en koude werd geleeden, zynde daar noch, zo zy zeggen, veele andere kwalen en tormenten. Eenige kuylen zyn vol afgrysselyke Slangen, en andere kruipende gediertens, andere met Leeuwen, Draaken, bytende Honden, onbandige Olifanten, en andere met onlydelyke Stanken, en vuiligheit, &c. uyt eenige Kuilen meenen zy dat verlossinge is; maar uyt d'andere niet; en daarom geven zy, na 't overleiden eeniger Vrienden, veele Aalmoessen aan de Braminees, om voor de afgestorvene Zielen te bidden, op dat de zelve, zo zy eenige quaal mogten lyden, daar voor, of tot de glory geraken, of weder gebooren mogten werden, en in een hooger Staat gesteld, als de zelve in 't eerste leven is geweest; het Regterampt in 't ander leeven schryven zy eenen *Chitterepoetre* toe, die van alles (volgens hunnen waan) goede aantekening houd, wat 'er op de weereld passeerd, en zo ras de mensch sterft, moet hy voor 't oordeel verschynen. Deze *Chittrepoetre* slaat dan ten eersten zyn Boek open, en wyst ze na hunne verdienste, of na een der Hemelen, of na de Hel. Want, zeggen ze, gelyk een Vorst op aarden zyn *Pardani*, of tweede Bestierder, heeft; alzo heeft *Souani* (zodanig noemen ze hunnen Oppergod) ook deze *Chittrepoetre* tot *Pardani*, en de Macht van 't oordeel in zyn handen gesteld. Niet tegenstaande hunne gewaande God meede alles weet, wat 'er op aarde passeerd, alzo hy alles door andere doet aantekenen, acht hy 't egter voor zich zelven te gering, om van alles Notitie te houden, ook zoude dit te veel moeyte voor hem wezen. Zy houden 't daar voor, dat 'er in 't ander leven niet anders, als een geduurige overgroote wellust, zal zyn, die ze met de eygenste, of veel beter lichamen, meenen te zullen genieten, als daar mede zy gestorven zyn.

Zy hebben kostelyke en prachtige gebouwen van Tempels, die zy Pagoden noemen; met redelyke hoge Thorens vercierd; dog van binnen zo donker met veel hoeken en winkels, dat men by daag, om daar in te zien, ligt moet gebruiken. Hier staan hunne *Suanes*, of Afgoden, bewaart, die zy in wonderlyke en schrikkelyke Figuuren afbeelden, behalven dat ze alderhande Beesten, en kruipende gediertens, als Olifanten,

Koey-

77. Koejen, Paarden, veel hoofdige Slangen, Draaken, Scorpioenen, Crocodillen, item allerhande Gevogelte, &c. in figuur hebben; zo ziet men beelden van menschen met veel hoofden en handen, als meede met eenige Olifanten, Aapen, Buffels, en andere afgryſſelyke Beeſtenkoppen, die zommige van haar als een vreeszelyk monſter vertoonen, met veel zwieren en bochten, daar in zy haar preſenteeren, en afbeelden, zynde haare Lichaamen meede heel wanſchaapen; eenige ruſten op ſlangen, d'andere op een Paauw of Haan, en diergelyke gedierten, ja zy hebben in hunne Tempels zulke Figuuren en Vertoningen, die zy als Goddelyk venereeren, en adoreeren, die de eerbarheid niet toelaat op het Papier te brengsn. Daar is een zoort onder deze Heidenen, die eeren het *Lingam* (of 't *Membrum Virile in Membro Muliebri*) deze werden na hun dood begraven, maar de reſt werden alle verbrand. Zy bewyzen hunnen Gods-, of liever Duivelsdienſt met zulke arme belachelyke reedenen, dat ze zich zelve ſchamen, die aan verſtandige menſchen te verhaalen. Zeker Raatsjega, zeggen zy, dat eens met begeerlykheyt op een der Oppergoden Vrouwen was verlieft, en dewyl dat deze Raatsjega alderhande vonden gebruikte, om de gezeyde vrouw, die uyt 'er maten ſchoon was, te ſchaaken, zo begon *Souani* daar eyndelyk verdriet in te krygen, en was van zints den Duivel of Raatsjega daar over te ſtraffen, die, zulks bemerkende, zig op de grond der aarde had nedergelegd, en openbare bekentenis van zyn misdryf, en quade gedagten gedaan heeft, pryzende de heyligheid van *Souani*; dog die Duivel was daar op zodanig geſtraft, dat zyn lichaam op ſtaande voet in het *Lingam* veranderde, en zodanig komt het, dat die Figuur by hen Goddelyke eere geniet. De Duivel zeggen zy dat volkomen magt heeft, om hen kwaad te doen, en daarom vieren en eeren zy hem; diergelyke dingen meer, die noch ſchandiger en ſchrikkelyker zyn, zoude hier kunnen bybrengen, maar achte het zelve onnodig, om niet buiten de palen der Eerbaarheid te treeden, zonder 't welke die niet verhaald konnen werden: blykende genoegzaam uyt het vorenſtaande, hoedanig deze menſchen met de banden der duiſterniſſen gebonden zyn, en hoe de looze Braminees, die zulks een gedeelte wel beeter weeten, d'arme menſchen verleiden, en blinddoeken.

De Beelden voornoemt, die in gezeyde Tempels ſtaan, eeren zy met volkoome Goddelyke Eere; zy ſpreeken gemeene Diſcourſen met en tegen de zelve, als of zy levendig waaren; en ſteken des avonds duizenden van Lampjes voor de zelve aan; als mede in de ſpitze van zommige Toorns der Pagooden; tweemaal 's daags werd voor die Beelden gekookt, en hen de Spyze voorgezet, dog daar na van de Braminees gegeten, zy waſſen de zelve dagelyks met Rivier-water, en behangen ze met wel-riekeode Bloemen. Zy ſpelen met alderhande Inſtrumenten voor de zelve. Onder welk muſycq de Vrouwluyden danszen, en wonderlyke mynen, met zeldzame Drayingen hunner oogen, handen, voeten, en lichamen maken. Deze Heidenze Tempels en Afgoden verſlinden Jaarlyks veel Geld. De Beelden werden op zeekere dagen met Muskus, Sandel, of andere welriekende dingen beſmeerd, en met Campher, en andere Reukwerken, berookt. De Ceremonien, die zy op zeekeren tyd met waſſen in Zee, en verſcheidene vlietende wateren, doen, wanen zy van groote kragt te wezen, ook doen ze hunne dagelykze Gebeden, gemeenelyk in 't water met wonderlyke zwieren, en houden veel van zich te waſſen, principalyk, zo zy iet onryns aangeroerd, of omtrent andere Geſlagten gezeten hebben. De Guzeratze Braminees, die in deze Landen veel zyn, bidden, boven de ordinaire Heidenze gewoonten, de Son, en Maan, ook het vuur, aan: Ende gelyk deze menſchen verſcheiden van Aard, Leven en manieren zyn, zo zyn zy ook verſcheiden van Religie, en zo vol Heidenze gedrochten en Secten, dat 't onmogtlyk is, ieder op zyn Poinct te beſchryven; driederhande Braminees zyn 'er, die ieder een ander gevoelen hebben, en zo is 't by na met alle Geſlagten. Ieder Secte heeft zyne eygen Heiligen, die zy buiten in 't byzonder, of wel met de zelve hunne Oppergooden, Eeren, als *Rammai*, *Goepaloe*, *Nagarajan*, *Kiſtna*, *Covindo*, *Pirmal*, *Alvaar*, en honderd anderen, die byna ontallyk zyn. Zo zy van een Ziekte genezen zyn, of eenig goed werk verrigt hebben, offeren zy in Thuinen, of onder de Boomen, Beeſten, of andere Eetwaaren, aan hunne Goden. Ieder Geſlagt heeft een Prieſter, die doet alle morgens de ronde, zeggende eenige Gebeeden, en brengd aſſche, of Kruiden, daar ze hun voorhoofden mede beſtryken. Deze onderricht hen in de Leere van hun Religie. A. 1677.

Eenigen, van den Duivel bezeten zynde, werden van hunne Prieſters geholpen, in ſomma, hunne dwalingen zyn zo

A. 1677. menigvuldig, dat de eene deze, en de de andere eenen andren, Heilig, ofte Afgod eerende, zy op zommige dagen alle Goden, die daar wezen mogten, te gelyk eeren, om alzo de andere meede te vrind te houden. Eenige Beelden werden op hooge Wagens, op de wyze van een Toorn met uytgesneeden Beelden opgemaakt, langs de Straten met honderden van menschen rond getrokken; en eenige menschen, die de roem van Heiligheid verdienen willen, laten wel de raderen van zodanigen zwaren Wagen over hunne lichaamen, heen gaan, en blyven aldus dood leggen; andere laten zich met een Yzere Nyptang, welkers scherpe punten in hunne Lendenen zyn gevest, aan een Wip ophangen, eenige steeken gaaten door hunne handen, lichamen en tongen, en doen daar in een hayren koorde, daar zy geduurig 't raeuwe vlees mede wryven; andere draagen zwaare yzere Kroonen, zommige staan al hun leeven met uytgestrekte armen, andere dragen yzere Bessen, wel van vier voeten in zyn Diameter groot, en een halven vinger dik; daar meede zy door de gemaakte gaten met de handen hun kost door nuttigende, al hun leeven wandelen; zy doen veele Pelgrimagien na de vermeende Heilige plaatzen; als na de Ganges, Casi, Tripati, Rammenacoil, &c. daar zy altemet, met Wyven en Kinderen, eenige honderden uytmaaken, of sterk zynde, na toe reizen, zich inbeeldende, hoe zy meer tegenspoed in dezen staat lyden, hoe grooter heerlykheid en glory zy hier namaals zullen ontfangen. En zodanig meinen zy hier door verdiensten de Zaligheid te erlangen.

Dus lange geschreeven hebbende van den vermeenden Godsdienst dezer Heydenen, zal ik overgaan tot de twee laatste stukken, en beschryven zo kort, als immers geschieden kan (te meer dit Schrift, buyten gissing, al wat volumieus valt) den

Hun woesten Omgang. Civilen of liever brutalen ommegang dezer menschen. Dog alzo dit poinct al mede van de verscheidentheid der Geslagten is afhangende, kan daar van in 't byzonder (om de wydlopigheid te myden) geen byzonder, maar wel in 't gemeen verhaal van gedaan werden; van de Braminees af, tot de Bellales en Agampiedies toe, werden de Geslagten hoog gereekend, en in 't Generaal Soudras genaamt, de andere tot aan de Chianes zyn middelmatig, maar de Pallas, Parreas, Chakleas, &c. zyn de laagste en de veragtste Geslagten; de twee eerste zoorten mogen wel met malkanderen verkeeren en ommegaan; dog de tweede zoort vermag by de eerste niet eeten, maar wel in hunne Huizen komen, en de laagste mogen niet omtrent de eerste komen, maar moeten van verre staan, zo zy iets by de hooge Geslagten te doen hebben, invoegen dat dezelve als onder de menschen veracht, alleen, en van andere Geslachten afgezonderd moeten woonen, welke woonplaatzen met doode Krengen en Beenen werden omleid; om te konnen zien, waar deze verachte menschen hun verblyf houden. De eerste eeten niet, dat leven heeft ontfangen; de tweede eeten allerhande menschelyke Spyze, behalven Koebeesten Vleesch; maar de laatste eeten alles, wat een mensch eeten mag; deze menschen onderhouden den Ouden styl, verschillende gemeenelyk 10 dagen met ons. Zy beginnen hun Jaar met de maand April; zekere Braminees, verkondigen aan alle hoeken der Straaten, den dag van de maand, of het een goede of kwade dag is; den loop der mane, wanneer die nieuw, 't eerste quartier, vol, en 't laatste quartier is; zy noemen de 12 Hemels-teekenen, als wy, item de zeven Planeten, en eenige Conjunctien. Van de Astrologie, en van den Hemels-loop, weten by byzondere goede reedenen te geven, en niet min van veele Philosophise dingen; en van de Alchymie, &c. daar in zich zommigen geduurig oeffenen. Ende gelyk alle deze menschen in het gemeen uyt hunnen aard slaafachtig, traag, Listig, en kleinmoedig zyn, als hier vooren is aangehaald; zo kan uyt de zelve, hun natuur ligtelyk begreepen werden, wat Civiliteit de zelve onderhouden. Immers konnen alle deze eygenschappen geen goede Borgerlyke Zeeden of Civiliteyt, maar veel eer een onordentelyk leeven, en brutaliteyt, beloven, gelyk 't ook met 'er daad, met dezen aard van menschen (weinige goede uytgezonderd) zodanig is geschapen, en daarom achte dit verhaal van de zelve genoeg te wezen; en zal derhalven komen tot den

Domesticquen Ommegang ende gewoonte dezer Heidenen. De Huizen van de hooge Geslachten overtreffen die van de geringe, en laagste afkomsten; en zyn met veele hoeken en winkels afgeschooten, met reedelyke groote deuren; dog meest met aarde muuren, met stroo, of van Olen, en weinig met Pannen gedekt, opgemaakt; daar ter Contrarie de middelmatige Geslagten, kleynder; en de laagste Kasta's maar hokjes, met zo kleyne deuren, daar ze nauwlyks door kunnen kruipen,

moogen hebben; ja eenige moogen geen dak boven hunne Hoofden maken, maar moeten geduurig in een klyne wan zitten; en hunne schaduwe, mag de hooge geslagten niet beschaduwen, en daarom gaan zy, onderweeg, of elders, iemand van de hooge Geslagten ontmoetende, plat op de aarde nederliggen; van de Sonne af, tot de zelve mensch is gepasseerd. De voornaame Luiden gebruiken in hunne Huishoudinge meest kopere potten, Batico's en Drinkbekkens, naar dat zy van vermoogen zyn; en de Arme, die wel de meeste zyn, gebruiken Aarde Potten en Pannen. Dog ieder Geslagt is op de zyne zo vies, dat zy geen Pot, of Tresel, die van een lager, of ander Casta is aangeroerd, naderhand zullen gebruiken, zy eeten alle uyt een byzondere Schotel, of Tresel; tot de klyne Kinderen inkluis, en raaken met de slinkerhand geen Spyze aan, alzo zy die tot andere dingen, (als zy na strand gaan) gebruiken; hun Huisraad is in 't gemeen van geen belang; zy slapen op slegte Matjes, van Olas of Stroo gemaakt, en behelpen zig met een, of uiterlyk twee Kleeden; die Geld of Rykdom hebben, pleegen 't zelve of te begraven; of geduurig by zich te dragen.

De vermogende en hooge Geslagten, houden na hunnen aard een redelyke goede Discipline, in 't opvoeden hunner Kinderen. Die van 't Vorstelyk bloed werden, boven een scherpe opyoeding, niet alleen in allerhande nuttige Taalen, schryven, leezen, cyfferen, &c. onderwezen; maar zy werden ook, boven de Boekoeffening, van de Astrologie, en kennisse eeniger Philosophize dingen (daar zommige goede redenen van weten te geven,) in de Wapen Oeffening opgebragt, en ge-exerceerd. De andere laten hunne kinderen, schryven, lezen, zingen, danssen, &c. in de Schoolen leren; maar de laage Geslagten, meest Slaven van de hooge zynde, werden van hunne Jonkheid aan, tot den Arbeid opgetrokken; en dewyl den Huwelyken Staat dezer Heidenen niet onder de Kerkelyke tucht is begreepen, en daarom ook niet onder 't poinct van de Religie staat aangehaald, zo zal dan hier daar van spreeken, en zeggen, dat een yder man onder hen, zo veel Vrouwen mag hebben, als 't hem belieft, en hy kan onderhouden. De Vorsten nemen boven de 2 a 3 van den Vorstelyken bloede, (en van de welke de Kinderen, die by de zelve van de Vorsten werden geprocureerd, erfgenamen zyn) nog verre over de 100, ja zommige wel 2 a 300 en meer bywyven; gelyk de oude *Tieroemale Naik* van Maduré over de 300 Wyven, *Wiesiearagawa Naik* van Tansjouwer over de 600 zodanige hebben gehad. *Siockenade Naik* heeft 'er 96, maar deze regeerende *Moetoealligare Naik*, heeft tot noch toe niet meer, als 9 Vrouwen. De Solemnityten, die in de Intreede van het Huwelyk werden onderhouden, zyn volgens de Geslagten verscheidentlyk. Zommige Braminees laaten hunne kinderen heel jong verloven, aan een Meisje van hun Geslagt, 't welk de Vader voor den Zoon moet vryen; anderen verlooven hunnen kinderen van 10, 11, 12, 14 en 16 jaaren ten Huwelyk, en zommige Trouwen, zo dra de belofte geschied is, wel te verstaan, zo zy hunne jaaren hebben. Die van 't Geslagt *Tottia*, Trouwen op deze manier, de Vader moet voor den Zoon een Vrouw kiezen, in 't agtste jaar zyns Ouderdoms, ende de beloften wederzyds gepasseert, en het Huwelyk na gewoonte voor zyn Zoon bevestigd zynde, gebruikt de Vader zyn Zoons Wyf, zo lang tot de Zoon tot zyn bequame jaaren is gekomen. Schrikkelyke dingen. Twee a drie geheele Susters met een man te Trouwen, is onder deze menschen niet vreemd, en hoe nader zy in het bloed vryen, hoe beter zy het Huwelyk achten; zy bevestigen in ider Geslagt de beloften van 't Huwelyk met byzondere teekenen, en principalyk met het binden van den Tali om den hals van hun Wyf; dat zy houden in plaatze van de Copulatie, of Kerkelyke Ceremonien, want daar meede werd de Trouw bevestigd. Eenige gebruiken boven dien nog andere Ceremonien, met het stooken van groote vuuren, die zy *Jagam* noemen, andere kopen de Dogters als Slaaven van de Ouders, en zodanig onderhouden zy den Trouw. Gelyk als gezeid is, van een Man dat hy zo veel Vrouwen mag hebben, als hy kan erneeren, zo mag ter contrarie een Vrouwsperzoon, zig aan niemand buiten haar getrouwden man, verloopen, of word daar over schandig gestraft; zo met het affnyden van haar Hair, als andere affronteuse dingen. Concubinagie werd onder hen voor geen schande of zonde gereekend; by aldien een Vrouwsperzoon met een, en behalven die, geen gemeenschap meer heeft met andere mans; maar den mannen is zulks niet verbooden; invoegen dat het geen omtrent het Vrouwelyk Geslagt zonde is, by 't mannelyk Geslagt voor deugd gereekent werd. Dat meer, en wel 't schrikkelykste is; wanneer een Man komt te sterven, moeten alle zyne Wyven, zo zy anders geen onlydelyke A. 1677.

A. 1677. ſmaadheid willen verdragen, en beneden de 40 jaren zyn,) zich met de man levendig in 't vuur ſtorten. Die 't vermoogen hebben, om hout, oly, en wat meer daar toe behoord, ten eerſten te beſchikken, volbrengen deze wreede dood, zo haaſt de man een uur 3 a 4 na zyn dood werd verbrand; andere die onvermogens zyn, gaan daar toe 't noodige langs de ſtraten bidden; die bevrugt of zwanger zyn, wagten zo lange dat zy gebaard hebben, en haar nieuw gebooren kind aan iemand van hunne Vrienden overgegeeven hebbende, ſpringen zy levendig in 't vuur.

Zederd myn aanwezen tot Tritchinapali, zyn 'er veele Vrouwen dusdanigen dood geſturven; waar van eene die, na dat zy eenige dagen langs de ſtraaten 't nodige geld tot hout, oly, en Gaſtos had verzaamt, heb zien na buiten trekken, om in het Vuur te ſpringen; zy zat op een getanden Olifant, koſtelyk gekleed, met goude Vercierzelen toegetakeld, en met allerhande welriekende bloemen behangen, hebbende in de eene hand een Spiegel, en in de andere een Limoen; voor uyt gingen allerhande Heidenze Muzykanten, ſpeelende op Trommels, en allerhande Snarenſpel, waar onder 't Vrouwmenſch, dat in het vuur zoude en wilde ſpringen; nevens andere die haar convoyeerden, Jentiefze Liedekens zongen. Tambelinheros, Pypers en Hoorenblaazers, waren ook daar, die een veersje in die groote meenigte onder het Snaarenſpel gezongen zynde, oprammelden; achter den Olifant volgden haare Vrienden, en Maagen, draagende al het Huisraad van de geen, die op den Olifant zat, en die dit Vrouwmenſch uytgeleiden tot aan het vuur. Zy zat zo blymoedig, en buiten maten vrolyk op dit Dier, als of zy tot de grootſte vermakelykheid zoude gaan, die op deze wereld mag werden genooten, geduurig zingende, en met haar lichaam gints en herwaards drayende, eenige voorname Perzoonen, die haar ontmoeten, ſprak zy aan, met een verwonderlyke vrymoedigheid, en propheteerde aan de zelve groote dingen; welke voorzeggingen van zodanige luiden, met een Goddelyke (of liever Duivelze) Dolheid, zo zy wanen, bevangen zynde, onder deze Heidenen volkomen geloof werd gegeven: Ter plaatze by de Rivier komende, daar eenigen doende waren, met het hout in de Kuil, daar ze in zoude ſpringen, ordentelyk en bekwaam om te branden, op te ſtapelen, begaf zy haar van den Olifant, ende de kuil, 't hout, en de olie wel bezien hebbende; ordonneerde zy met een ongemeene kloekmoedigheid het Brandhout ter deeg, en in goede quantiteit in de Kuil te leggen, om wel te branden, belovende aan de Arbeiders eenige Fanoms, buiten hun ordinair loon. Hier na ging zy al lachende, en met een bly gelaat, zingende en ſpringende, na de rivier, daar zy de vercierzelen en kleeden afgeleid hebbende, haar lichaam ging waſchen. Na deze verrigtinge bragten haare Vrienden een linnen kleed, met Saffraan geel gemaakt, waar meede zy haar bekleedden, en al haar Huisraad aan de Vrienden uytdeelden; het vuur, dat, terwyl zy haar ging waſſen, in de brand was geſtoken, begoſt helder op te branden, het welk met een Ola ſchutſel, om de kuil was omtrokken, en aan een zyde met een deurtje voorzien, terwyl zy al ging en wederging, ſtelden zig de vrienden aan wederzyden in een rinket, invoegen, dat twee mans-perzoonen, aan het deurtje van de kuil, en het vuur quamen te ſtaan; en naar dat dit Vrouwmenſch tweemaal zo achter als voorwaarts, met een wonderlyke geſtalte, dit Rinket was op en neder gegaan, begon zy voor de derde keer, als met een ſchigtige razernye bevangen, horribele bezweeringen op den Duivel uit te roepen, onder de welke digt by 't vuur komende, het deurtje wierd geopend, daar zy met uytgeſtrekte armen, en zwaiend hair, dus levend inſprong. Terſtond wierden zware Ryſtblokken, en houtten, op haar lichaam geworpen; invoegen dat zy, zonder eenig gekerm te hooren, in de gloed kwam te verſmoren; alle 't geene in een huishoudinge werd gebragt, als een Ola, Mat, Pot, Treſellen, Lepel, Wanne, &c. item eenig Geld, werd al mede aan 't vuur, na dat het Vrodwmenſch daar in geſprongen is, op geofferd, dat zy wanen in 't ander leeven van noden te hebben; om met haaren overleeden man huis te houden, of zo de zelve niet in de glory is, dat zy dan weder gebooren werdende, in een beter en hooger ſtaat, als daar in zy geſtorven zyn, zullen geraaken, of wel dat zy volkome Dienareſſen van de Vrouwen haarer vermeende Goden, of Heiligen, zullen worden. Met deze, en diergelyke, zoete verleidingen meer, werden deze arme Vrouwluiden van de mannen, en principaalyk, van de looze Braminees, tot zoo een wreden daad verleid, daar de mannen in der daad, zo bloohartig en vertzaagd zyn, dat ze, maar 't bloed van een ander ziende, 't byna half beſterven; sommige zeggen, dat de Gooden dit van hen eiſſchen, om, zo de man van verſchei-

1677. scheidene Vrouwen, of al was 't maar van een vrouw gestorven is, de vrouwen meede levendig te verbranden, en dat die gewisselyk (behalven dat zy hun Geslagt daar mede een byzondere Eere bewyzen) in de grootste Glory zullen werden aangenoomen. Andere zeggen, dat dit als een Gebod van de oude Jentiefze Koningen zoude zyn uytgegaan, om dat de zelve, veel wyven gehad hebbende, zomwylen door de zelve, door Jalouzie, geprikkeld van de begeerlykheid, met Vergif ter dood zyn gebragt, ende, om zulks voor te komen, was den Vrouwluiden deze toom in de mond gelegt, dat zy, na 't overlyden van de man, zonder onderscheid, die beneden de 40 jaren zyn, zich mede levendig moesten verbranden. 't Zy hoe 't wil, 't is een wreede daad, byzonderlyk voor een Christen-mensch, die zulke crimineele dingen met oogen aanziet, en dat nog wel het droevigste is, zommige, die deze gewoonte onderhouden, zeggen voor 's hands, dat de Zielen der vrouwluiden, die levendig in het vuur springen, verdoemd zyn, dat met hen tot leetwezen, wel zy te geloven; maar egter een slegte hope, om zodanige tormenten te lyden. 'S anderendaags, gaan de vrienden de kuil met aarde vullen, en regten in een Steen of hout, een Epitaphium op; ter plaatze daar 't Lichaam verbrand is. Als dan werd daar ook allerhande spyze gekookt, die zy dan eerst aan den Duivel offeren, en daar na werd de zelve kost aan de geenen, die zig daar by weten te voegen, omgedeeld; en, die gegeten hebbende, vertrekt ieder na zyn huis.

Dit is alzo 't geene van den Oorspronk der Naiken van Madure hunne Politycque Regeering, Finantie, Militie, Justitie, Religie, Civilen en Domestycquen ommegang, hebbe konnen op 't Papier brengen, ende niet tegenstaande daar onder veel ondienstige dingen staan aangehaald, en 't geen dienstig mogt wezen door veel vernuftiger pennen, als deze, zy beschreven, verzoeke egter in alle eerbied, dat UE. dit geschrift in gehoorzame voldoening van UE. bevel, mondeling aan my gegeven, gelyk in den beginne is gezeid, tot speculatie gelieve te accepteeren, te meer dit zelve zo Largo is gesteld, om den leedigen tyd, die 't zedert myn aanwezen in Tritchinapali hebbe gehad, niet vrugtof werkeloos te verslyten, ende hier meede afbrekende, zal UEd. geachte Perzoon, met 't geheel bestier der Kuste van Madure, in Gods heylzamen Zegen en hoede verbeden hebbende, A. 1677.
steeds verblyven:

Onderstond,

Tritchinapali, den 13. November, 1677.

UE. *gantsch onderdanige Dienaar*,

(Was geteekent,)

ADOLPH BASSING.

Na dat wy dezen buytensprong met dit bericht over den Staat der Naiken van Madure gemaakt hebben, keren wy weer tot het vervolg van ons verhaal, en de Zaaken, die *Raja Singa* betreffen.

A. 1678. 's Keyzers Veld-Heer, tot ons over.

Ao. 1678. zond de Keizer een Leeger van 30000 man, om Malvane, een myl of anderhalf van Colombo gelegen, te belegeren.

Zyn Veld-Heer, *Tennekool* genaamd, van hem gehoond en qualyk gehandeld zynde, liet ons den 17. Juli weeten, dat hy geneegen was tot ons over te komen, gelyk hy den 20. dito, met 300 man van zyne beste Soldaten, en een zware Kist tot ons overquam.

Waar op hy 't Beleg opbrak.

Hy wierd van den Heer *van Goens*, in Colombo, minnelyk ontfangen, en met een Gouden Keeten van 300 Ryksdaalders beschonken; maar zo ras *Raja Singa* van Maluwane dit verstaan had, deed hy 't gansch Geslagt van dezen Veld-heer elendig om hals brengen, bevelende te gelyk dit beleg op te breken.

Een Prins van Candi, tot ons overgekomen, ontvlugt.

Den 7. November daar aan volgende, was zeker Cingalees Prins, van 't bloed des vorigen Keizers, en over 6 jaaren tot ons van Candi overgekomen, ontvlugt.

Hy was onder ons zeer wel gehandeld, en wierd door een Sergeant en 12 Soldaten, altyd bewaard; dog had des nagts met zyn Gevolg egter weeten te ontkomen.

Hy trok Maandelyks 40 Ryksdaalders, en 41 Simmeri Ryst voor zynen Hofstoet, die in een Hofmeester, den Duivel-banner, een Hoofdman, 20 Soldaten, 6 Trommelslagers, 4 Danssers, en 8 Palankyndragers bestond; hy wierd van de Inlanders ook zeer bemind, die van 20 a 30 mylen verre quamen, om hem te zien, en te eerbieden, die hem veel liever, als *Raja Singa*, op den Throon gezien hadden.

A. 1677. Ons Volk, ook hoope hebbende, dat dit nog wel eens gelukken, en zy daar by dan hun onkosten wel dubbeld weer vinden zouden; hielden hem daarom zeer wel, en in eere; dog hy was nu ontvloden, en die hem najaagden kwamen te laat, om hem te konnen agterhaalen.

A. 1679. zend de Heer van Goens, een Heerlyk Geschenk aan den Keyzer.

Den 16. Maart, 1679. zond de Heer Landvoogd *van Goens* weder een geschenk aan den Keizer. Het bestond in 2 zwarte Perziaansche Paarden, met groene fluweele Dekkleeden gezierd, die tot de aarde toe afhingen, werdende ieder Peerd van 2 Malabaarze Slaven na boven gevoerd. Tien schoone Valken, die ieder van een Malabaar, in 't Wit gekleed, gedraagen wierden. Ook 6 Muskeliaat of Civet-katten, ieder in een byzondere Korf, van 2 Slaven gedraagen. Zes groote Toetecorynze Haanen, in zierlyke Kaskens, alle met groen Fluweel bekleed, twee Perzianze Schaapen, ieder met een staart, die 20 a 25 pond zwaar was; een kas met schoone Persiaansche Wyn, en een stuk Zandelhout, wel 200 ponden zwaar, met fyn wit Lywaat overdekt, en op de zelve wyze, als 't vorige, gedragen.

Daar was ook een Brief aan de Vorst by gevoegd, die van een Sergeant, bloots hoofds, in een Zilvere schaal gedragen wierd, boven de welke een gehemelte, met Fluweel overtogen, op 4 stylen rustende, door 4 Cingaleeze Edellieden, en op ieder hoek een dikke brandende Wasch-Keers, wel een halve Piek lang, door 4 andere Adelyke Cingaleesen met veel Statie gevoerd wierd.

Dit pragtig Geschenk wierd onder een zeer groot geleide van 2 Vaandels, Soldaaten, en Cingaleesen, en onder 't losbranden van al het Geschut; uyt Colombo met veel luister gebragt, en te Ruwenel aan 's Keizers bedienden overgegeven. Dog deze, met veel Wapenen, Geschut, en in grooten getale tegen ons aankomende, maakten het Hoofd van ons Volk al vry wat bekommerd.

Ons Volk, trouwloos aangetast.

Na de overgave van het Geschenk, namen de Keizerlyke bedienden, en ons Hoofd, van malkanderen, afscheid; dog geen van beiden wilden met hun volk eerst aftrekken, dat de onzen eyndelyk, alzo den avond aanquam, genoodzaakt wierden te doen.

De Cingaleesen lieten gerust een Vaandel over de Rivier van Ruwenel, die wel zo wyd als de Rhyn is, trekken, zonder hen eenigzins te moeyen; dog zo als dit overgeraakt was, vielen zy op 't andere Vaandel van agteren aan.

De Cingaleesen, die de onzen by zig hadden, zwommen aanstonds over, en verlieten hen; dog die verweerden zich zo dapper, met van agteren op 's Keizers volk te schieten, tot dat de onzen volkomen overgekomen waren; hoewel de andere mede sterk op ons volk schoten, waar door wy een Luitenant, 't Hoofd van dezen ganschen Troep, en nog 2 Soldaaten, dog zy veel meer volk, verloren.

A°. 1679. wierd de jonge Heer *van Goens*, na 4 jaren bestierens alhier, door den Heer *Laurens Pyl*, gewezen Bevelhebber van Jaffanapatnam, met de Titel van Voorzitter, vervangen, en vertrok deze Heer toen na Batavia.

A°. 1680. wierd de Heer *Pyl*, door haar Edelheeden Landvoogd, en door de Heeren Zeventienen, Extraordinaris Raad van Indiën gemaakt.

Den eersten Juni, quam een Gezant aan den Keizer, door de Nieuwe Landvoogd, de Heer *Pyl* gezonden, te Ceytavaca aan. Zyn naam was *N. Mierop*. Hy had een Gezant van den Koning van Persiën by zich, die zich op een wonderlyke Perziaanze Kar, door twee witte Ossen, met wit Lynwaat bedekt, getrokken, na boven voeren liet.

De Geschenken van onzen Gezant waren 2 Leeuwen, 3 Tygers, 12 Muskeliaat-katten, die alle in schoone kassen met groen Fluweel bekleed, gedragen wierden. Ook waren hier by twee zwarte Persiaansche Paarden, mede zo overdekt, 20 Valken, door eenige Malabaaren gedraagen; dog de Brief bragt de Gezant zelf in een Zilvere Schotel, onder een Heerlyk Geheemelte, 't geen door 4 Cingaleesche Edelen bloots hoofds getorst wierd.

Den tweden dezer Maand quamen ook twee Engelschen, die ontrent 22 jaren te Candi gevangen gezeten hadden, en nu al grys geworden waren, van Candi, uyt hunne Slaverny by ons volk in de Vesting van Ceytavaca, vlugten. Zy zeyden, dat zy over 22 jaaren, met een Schip van Calpentyn gekomen waaren, om Waater en Brandhout te haalen; dog dat zy nog met 10 andere te Land getreden; door 's keizers volk gevangen genomen, en na Candi gevoerd waren.

De Constapel verhaalde, dat 's Keyzers affuyten voor zyn Geschut met Goud, Zilver, en Gesteenten ingelegt waren. Ook zegt hy een Robyn gezien te hebben, by een onnozelen Boer door een van 's Keizers Hoofdlieden gevonden, die van zulk een ongemeene grootte was, dat de Boer hem voor een slypsteen, zonder te weten, wat het was, gebruikt had.

Hy

Hy wierd daar over by den Vorst ontboden, die hem vraagde, wat hy daar voor hebben moest. Hy zeide, dat die, alzo 't maar een Slypsteen was, en hy licht weer een anderen krygen kon, tot 's Keizers dienst was. Hier uyt merkte de Vorst zyne onnozelheid, en dit onnoozel antwoord behield hem het leven, behalven dat hy nog een Geschenk kreeg.

Deze Robyn had deze Constapel met veel ontzetting, alzo hy van een ongemeen heerlyke glans was, gezien.

A°. 1684. a 1685. wierden na Candi door de Heer *Pyl* 2 andre Gesanten gezonden, van welke wy elders reeds eenigzins gesprooken hebben.

Het waren twee Sergeanten, *Michiel Ram* en *Lamsweerde*, welke derwaards gingen, met belofte, zo zy behouden te rug keerden, dat zy een Vaandel zouden bekomen.

Ik hebbe die beide, na hun wederkomst van daar, A°. 1686. gezien, en gesprooken, gelyk dat elders gezegt hebbe; dog heb 'er niet bygevoegd, dat *Raja Singa* toen nog in 't leven, en al 86 of 87 jaaren oud was.

A°. 1685. quam de Heer *Henrik Adriaan van Rheede*, Heere tot Draakesteyn, en van Meydrecht, Commissaris Generaal, hier mede aan als Commissaris, de eenigste, die 'er (myns wetens) oit geweest is; dog wat zyn Ed. hier verricht heeft, is my onbekend.

Daar na heeft *Raja Singa* nog tot den 12. December, 1687. geleefd, en is toen door zyn Soon *Mahastane*, onder den naam van *Fimala Darma Soeria Maharaja* (zo my uyt Indiën geschreven werd, dog onder dien van *Wimele Dahan Soeri*, zo my uyt een Memorie van den Heer Landvoogd *Simons* blykt) vervangen, aan welken *Raja Singa* voor zyn dood wel ernstig aanbevolen had, met ons in Vreede te leeven, gelyk hy ook zeer stipt gedaan heeft. Toen deze Keizer wierd, was hy zeer bygeloovig, hangende in alles meest van zyne Priesters af.

A°. 1692. is de Heer *Pyl*, na een bestier van 13 jaaren, door den Heer *Thomas van Rhee*, als Landvoogd van Ceylon, vervangen, die, dit Eyland met veel lof tot A°. 1694. bestierd hebbende, van Batavia bericht kreeg, dat haar Edelheden den Heer *Paulus de Roo*, geheimschryver der Hooge Regeering van Indiën, als Landvoogd van Ceylon hadden aangesteld, om in dit bestier, na 't voleindigen van zyne Commissie in Suratte, hem te komen vervangen, dog alzo hy daar stierf, is de Heer *van Rhee* hier nog tot in February, 1697. gebleven, en toen door den Opperkoopman des Kasteels van Batavia, den Heer *Gerard de Heere*, na een bestier van vyf jaaren, opgevolgt. A. 1677.

De Heer van Rhee, A. 1697. door de Heer de Heere vervangen.

Deze Heer bleef hier tot A°. 1702. zonder dat ik weete, dat 'er in zyn tyd eenige Zaaken van belang voorgevallen zyn.

Hy quam in dat zelve jaar te sterven, en is in 't jaar 1703. door den Heer en Meester, *Cornelis Joan Simons*, Vice President van den Raad van Justitie tot Batavia, na een dienst van 6 jaaren, vervangen.

Die Stierf, en A. 1703. door de Heer Simons vervangen is.

Deze Heer, 13 maanden lang deze Bediening met veel lof waargenoomen hebbende, wierd den 19. December, 1702. door haar Edelheden als tegen zyn zin, en by forme van een zeer beleefde opdrang, tot Landvoogd hier aangesteld.

Zyn Ed. vertrok daar op A°. 1703. herwaards, quam den 12 a 13 Mey op Colombo, en wierd, 12 dagen 'er na, aldaar zeer plegtelyk voorgesteld.

Deze Heer vond de Saaken hier zeer verward, zo ontrent het Polityque, als ontrent de Justitie. Ook was de Dessave van Colombo zo te zeggen een Gouverneurtje op zich zelven geworden, doende alles maar na zynen zin, zonder zig na eenige Instructie door den Ouden Heer *van Goens* wel eer nagelaaten, maar die agter de Bank geworpen was, te richten, waar door veel onordentelykheden gepleegd waren.

Een van de voornaamste Zaken, door den Heer *de Heere* verwaarloost, was dat zyn Ed. (zoo de Geheimschryver *van Tol*, aan den Heer *Simons* zeyde) mondeling aan den zelven *van Tol*, A°. 1700. belast had, om de Lyst der Tombo's, of Lands-geregtigheden, (waar by bleek, wat de Inlander aan den Land-Heer jaarlyks betaalen moest, en dat een onschatbaar Juweel voor de E. Maatschappy was, hen door de Portugeesen nagelaten,) te verbranden, een verlies, dat niet te waerdeeren, en waar van de reeden by niemand te begrypen was.

Het eerste nu, dat zyn Ed. tot herstelling, na dat eenige jaaren met alles naaukeurig na te Vorschen, hier bezig geweest was, verrichtte, was, dat hy een zeer nette Instructie voor den Dessave van Colombo gemaakt heeft. Zo als wy die, by een Uyttrekzel uyt de zelve, hier opgesteld zien.

EXTRACT uyt de Instructie en Consideratien, wegens den Land- en Caneel-Handel, voor den Dessave van Colombo, door den Heer SIMONS opgesteld.

Instructie voor den Dessave van Colombo. DE Dessaveny zelf van Colombo, neemd haaren aanvang met de Rivier Caymelle in 't N. en gaat tot de Rivier van Alican in 't Z.

Zodanig een Instructie, als hier toe vereischt wierd, was al ten tyde van den Ouden Heer *van Goens* opgesteld, en door zyn Ed. aan den Heer *van der Meyden* overgegeeven; dog de zelve was naderhand als agter de bank geworpen; mogelyk om dat 'er ook zedert veel verandering ontrent veele Zaaken gekomen was, vooral zedert het ontwerp van het bebouwen dezer Landen door Lyfeygenen, in velen deelen verdwenen, afgekeurd, behalven dat ook eenige Provintien weer aan den Koning ingeruimd zyn, nader te zien in een Memorie, den 28. January, 1692. door de Heer *Pyl* aan zynen vervanger, de Heer *van Rhee*, nagelaten.

Dierhalven neme tot myn Basis de vorige Instructie, affnydende alles, dat nu van geen gebruik meer is, en 't gebrekkelyke vervullende uyt de ordres van haar Edelheden, en uyt de nagelaten Memorien van de Heeren *Pyl*, van *Rhee* (die van den jongen Heer *van Goens*, t'zoek zynde) en *de Heere*.

Deze Jurisdictie staat onder 't bevel van den Dessave, en neemt aanvang een Musquetschoot bezuiden de Gaalze Poort, tegen over de Geregts-plaats, en aan de Noord-zyde buiten de Nigomboze Poort na 't eyndigen van het Plein der Stad, met des Dessaves Woonhuis in Hulfts-dorp, Wolvendaal, en zo verre 't Plein in de Kaart afgebeeld staat, strekkende dus Noordwaard langs de Zeekant voorby Nigombo tot aan de mond der Rivier van Caymelle, en langs de Rivier opwaards, ofte na boven tot aan 's Konings Land, van daar weer Zuidwaard langs 't zelve, te weten, de Billigal, Hegampele, Courewitte, Navadum, en Coucoule Corles, tot aan de Rivier van Bentotte, ontrent Pittigelle, met welke dit District tot aan de Zeekant werd bepaald, begrypende dus de Happittigam, Alutcoer, Hina, Hewegam, Salpitti, Reygam, Pasdum, en een gedeelte van de Walawitte Corles, en de Calitureeze Stranden, en Nigombo, zynde onder den anderen weer zo gesmaldeeld, en afgescheiden, als gezien kan werden by 't Kaartje, den Dessave gegeven; hoewel 'er van dat Kaartje maar weinig Landen, wegen, spruiten, en andere strekkingen, tot nog toe afgemeten zyn, die den Dessave derhalven zo nu en dan, een Landmeter medenemende, net zal dienen in de Kaart te laten leggen, wanneer hy zo nu en dan hier en daar wat blyft, alzo dit van veel nuttigheid in de Beschryving der Land-Tombes zyn zal, en gelegenheid tot 't openen van meer spruyten zal konnen geven, om den Inlander daar door ook gelegenheid aan de hand te geven, om meer Graanen en andere Vrugten te cultiveeren, die men dan ook te water zal konnen afvoeren; alzo de Cingaleesen uyt hunnen aard tot geen werk van eenige nasleep gewoon zyn te komen, schoon 't ook nog zoo voordeelig schynen mogt, ten zy van hooger hand daar toe werden aangezet.

De Land- of Hoofd-Tombes moeten als van een byzondere nuttigheid werden aangemerkt, alzo die, wel volbragt zynde, aanwyzen zouden, wat deze Inlanders uyt hoofde van hun bezit aan den Heer verschuldigd waren, welke na proportie van hunnen dienst, te veel, dan welke weer te weinig accommodesans bezaten; als ook welke zonder eenige dienst te presteeren, nogtans by versterf in 't genot verbleven; te beklagen zynde, dat dit niet al voor veele jaaren ter hand genomen is, vermits de Portugeese Tombes toen nog ter Secretarye exteerden, en groot licht konden geven.

Ook recommandeerden haar Edelheden den 31. December 1682. 't perfectioneeren der nieuwe Tombes, ofte Volk- en Landbeschryving, gelyk ook den 29. October, 1704. dieshalven zal de presente Dessave (die daar in al met veel nut gearbeid heeft) volgens onze ordinantie van den 13 dezer daar mede met allen iver voortgaan, en zal dit door zyne Successeurs moeten vervolgd werden.

In tyden van Oorlog met den Koning van Candi, had de Dessave vooral te letten op de Veldlegers en buiten-posten of Paggers, tot securiteit van dit District met Europiaanen en Inlanders bezet; dog alzo nu in Vrede met dien Vorst leeven, en die Paggers in tyden van mesintellegentie van weinig nut zyn, zo hebben haar Edelheden by Resolutie van 20 en 21 September 1696. over de bezetting hier zulke Reductie gemaakt, als by 't Dagregister den 29 September, 1688. te zien is; waar van men UE., (te weten den Dessave) Extract geven zal.

Hier

Hier uyt blykt dan welke Inlandze Soldaten, op diverze Posten onder dit District uytgesteld zyn, (welke haar accommodessan, zo na doenlyk, aan hun bescheiden Posten moet werden uytgegeven, om die te gevoegelyker te konnen cultiveeren) en welke Europize Militairen geordonneerd zyn in de respective aangehoude Posten te blyven, en wat en hoe veel Inlandze Dienaars onder dit District mogen werden aangehouden, en maandelyks met Contant, of Neli, beloond werden. Dat UE. stipt zal hebben na te komen, ten waare 'er hier of daar in eenige verandering by geschrifte gemaakt was; alzo op mondelinge Ordres geen staat te maken is, behalven dat het ook de beste gedagten niet geeft, zich daar op te beroepen, alzo daar verwerring uyt komt, dat by myn aankomst te klaar tot myn groot misnoegen gebleeken is.

De Europiaanze Militie, binnen de 3 Fortressen van Nigombo, Calture, en Hangwelle, zal hy bezorgen, dat ieder ter weke in de Militie exercitie, eens a tweemaal geexerceerd werde, en dat ieder zyn Geweer schoon en klaar houde; dat ook alle morgen en avond, 't Gebed gedaan, Sondags 3 a 4 Capittelen uyt Gods Woord, of eenige Kerkelyke Boeken, voorgeleezen, en daar na een Pause uyt de Psalmen Davids, in presentie van 't Hoofd der Fortresse, gezonge werde. Voor welken Dienst, de Voorleezer van Schildwagt bevryd wezen zal, ten waare daar een expres Schoolmeester was.

Ook moet 'er wel gelet werden, dat de Posten van behoorlyke Ammunitie, mondkost, en materiaalen voorzien zyn; dog ook niet meer, dan men benodigd is, van bedervende waaren moet werden aangehouden.

Hy moet ook bezorgen, dat de Militie wel in de Kleeren gehouden, en door geen schaccherende Officieren uytgeput, of tot onredelyke particuliere diensten gebruikt werden. Ook moet UE. alle militaire delicten, volgens de beschreven Ordres en Resolutien der Hooge Regeering, UE. den 4. January, 1706. overgegeven, straffen; dog de Inlandze Militie of Lascaryns, volgens 's Lands gebruik, met Sjamboksiagen, of met de keten, dog van welk laatste UE. den Gouverneur ter bequamer tyd telkens kennis geven moet. Ook mag men de Hoofden der zelve, by quaadaardig verzuim, of eenig ander misdryf, wel met een Geldboete straffen.

Deze Lascaryns, bevorens zeer nodig geacht, zyn nu de Compagnie, buiten 't sleepen van hout, en 't overbrengen van Brieven, van weinig nut, A.1707. konnende hunnen verpligten dienst, in opzigt der andre Castas, gemakkelyk afleggen, waarom ook veele dezer laatste zig als Coeli's, Nayndes, &c. onder die krygers tragten te verschuilen, en dus den Heer hunnen dienst te onttrekken, tot geen kleen ongerief der E. Compagnie, waarom ook den Dessave daar wel op letten moet, of eenige dienstbaare, buiten ordre des Gouverneurs, tot Lascaryns mogten gesteld zyn, om die dan weer tot hun schuldigen dienst af te zetten.

Schoon wy nu, by deze Vrede met den Koning van Candi, weinig Paggers, en maar geringe buiten-wagten bezet hebben, zal egter den Dessave nu en dan de Revue daar over dienen te doen, of dat aan vertroude Lieden te bevelen, en vooral goede Spions te houden, om daar door op 't doen van onze Nabuuren, en van ons eygen Volk, wel te letten, alzo de Heer *van Goens* deze laatste voor ontrouw van aard taxeerd, gelyk ook de Heer *Pyl* zegt, dat veele van hen hunnen Koning, meer dan ons, toegedaan zyn, dat wel meest ontrent de Heidenen plaats hebben zal; welk laatste gevreest quaad egter veelzints verdwynen zal, als 't groot oogmerk der Heeren Majores (waar toe nu kortelings zoo kragtige middelen by der hand gevat zyn, ontrent de bevordering van Kerken en Schoolen) eens zal wezen bereykt, waar toe zich nu meer hope dan oit opdoet, alzo de Cingaleese queekelingen heel leersaam, en, na proportie van de tyd, al vry verre gevorderd zyn bevonden; zo dat men in 2 a 3 jaren, zelf onder die de vernuftigste niet zyn, eenige bequame Meesters 'er van zou konnen hebben, die dan verder tot uytbreiding der Schoolen zouden konnen gebruikt werden. Weshalven men ook wel na bequame plaatzen in die Corles, die nog Heidens zyn, om de vereischte Schoolen daar op te richten, zal dienen te zien.

Ondertusschen moet de Dessave ook voortgaan (gelyk reeds tot ons genoegen geschied is) met de geraseerde Schoolen en Godshuizen weer op te bouwen, en te herstellen, voor al belettende, dat de Materialen door geen vermogende Inlanders geroofd werden, gelyk bevorens door zekren Tolk, ontrent de schoolen van Calane en Cottelawele, zo geschied is, dat 'er geen overblyfzels meer van zyn te vinden.

UE. zal om de maand, of om de 2 maanden, als hoofd der Scholarchaale Vergadering, de Visite van Kerk en Schoolen, Landewaard in, mede dienen nu

A. 1707. nu en dan by te woonen, om de Predikanten en Scholarchen in hunne Visite de hand te bieden, ten eynde hen 't vereischte fatsoen en respect gegeven, en 't verder noodige ontrent de Meesters, &c. verzorgd werde, volgens de Placcaten, op Kerk en Schoolen beraamd.

Tot gerief dezer Kerken en Schoolen, en der Visitateurs, is ook volgens Missive haarer Ed. Agtb. van 3. Sept. 1706. goedgevonden aan de zelve te accordeeren eenige Thuintjes, om daar in tot 40 Boomen ieder aan te planten, mits dat ze niet te groot begrepen, en dat ook zo by gelegenheid wel mag in 't werk gesteld werden. Ook kan men daar om wel een afgepaggerd Kerkhof maken, om daar die geene, die onder zulken School behooren, mits betaling van een geringe Geregtigheid, tot onderhouding van dien, te doen begraven, waar door ook de moorden, uyt wraakzugt dezer Natie gesproten, te lichter zullen ontdekt werden.

Van de Militie, en Schoolen, stappen wy tot het Politique, of den Landdienst, en die van de Justitie, als eenigzins daar aan gesubordineerd, over.

De Dessave zal bezorgen, dat alle de wegen werden opgehakt, gezuiverd, de spruiten en moerassen van bequaame Bruggen verzien, alzo de Olifanten, en andere verwoestende dieren, hier door te eer verdreven zullen werden; ook zullen dan de Poelen en moerassen (die nu veel weegen onbequaam maken) door enge Graften in de Paneturise, Colomboze en Calitureeze Rivieren konnen geleid werden, en dus ook de Landen bereisbaarder zyn in de regen-tyd, en Vrugtbaarder, en in tyden van Oorlog beter gelegen om ze te beschermen; derhalven diend de Dessave hier vooral wel op te letten.

Ook moet voor al mede de spruyt uyt het Lak van Nigombo, tot de Rivier van Caymelle, met goed overleg werden ter hand genomen, en in goeden staat, om die altoos bevaarbaar te houden, gebragt werden, waar toe hy al 't nodige zal dienen te verzorgen. Als ook ontrent de Spruyt, die uyt het voorsz. lak, tot in Rivier van Matuael, opgeruimd is.

Als nu de Spruiten, Weegen, Dyken, en Dammen in staat zullen zyn, dan zal men eerst recht zien, hoe veel vrugtbaare Velden verwaarloost gelegen hebben, die dan, al was 't maar ten ruwe, in een apart Kaartje moeten gebragt, en duidelyk beschreven werden; zonder nogtans dat de Dessave iemand eenige Landen op zyn autoriteit geven zal, alzo dat alleen aan den Gouverneur staat, die daar om verzogt, en waar over dan by den Raad diend gehandeld te werden.

Dog van de Landen, die tot Accomodessans werden uytgegeven, moet hy nette aanteekening houden, om die weer voor de E. Compagnie te innen, als die door de laatste bezitters met de dood ontruimd werden; ten waare de overleeden door een Soon of Broeder gesucceedeerd wierd, die weer met een nieuwe Leenbrief moeten verzien werden, om alle confusie voor te koomen; hoedanig volgens last hunner Edelheeden, van den 3. September, 1706. de Accommodessans ook gelaten werden aan de Lieden der geene, die ons getrouw en ieverig gediend hebben; dog alzo men niet weet, waar uyt de Successeurs dan zouden bestaan, zo is best geoordeeld, die weder voor de Compagnie te innen, dat UE. op 't ernstigste gerecommandeerd werd.

UE. zal geen Licentie geven tot 't kappen van zulke Houtwerke, die de E. Compagnie zelf van nooden heeft, te zien uyt zekere Notitie, UE. al ter hand gesteld, volgens welke die moeten gekapt werden, 't meest van de hand gelegen, en daar zy de Compagnie minst incommoderen. Ook zal UE. de Klappusboomen der vermogende, by benoodigtheid, niet spaaren, en die last niet alleen op de geringste leggen.

Ook zal de Dessave de Inlanders, die maandelyks uyt de Cassa betaald werden, trachten te bewegen, om, in de plaats van Geld, een stuk Land, of een Thuin, aan te nemen, gelyk zyn Ed. desselfs Emolument van 200 Ryksdaalders maar tot zo verre is toegelegt, ter tyd de Landen zouden beeter zyn, wanneer hem zo veel inkomens aan Landgoederen zal werden toegevoegd; dat zyn toepassing ook vinden kan op de Hoofden der Fortressen, Nigombo, Hangwelle, en Calture, dat dus goede middelen van Menage zouden zyn, en veel contanten spaaren.

Binnen 't District van Colombo heeft de Dessave alleen recht, om alle Dieven, Doodslagers, en andre quaaddoenders te vervolgen, vangen, en die aan den Fiscaal independent over te leveren, dog gemeene delicten, als van verzuim, mesuses, &c. zal hy door boete, rotang- en sjambok-slagen, ook wel door de keten (mits t'elkens van 't laatsten den Gouverneur waarschuwende) mogen corrigeeren.

Ook mag hy alle geschillen der Inlanders hooren en afdoen, die niet boven de 10 Ryksdaalders monteeren, by Ar-

A. 1707.

Arrest of zonder Appel, dog die daar boven tot 80 Ryksdaalders gaan, werd 't Appel aan den civilen Raad toegestaan, mits 5 Ryksd. namptissement, voor 't faut Appel, zo 't zo bevonden werd; dog geen Civile Zaken, die somme te booven gaande, zal hy mogen behandelen, ten zy partyen wederzyds ten zynen overstaan eenige goede mannen wilden verkiezen, waar van dan een bondig Compromis moet werden gemaakt, onder zekere boete by partyen te begrooten, zo een van beide met de uytspraak niet te Vreede was, of onder willige condemnatie van den civielen Raad, of die van Justitie, indien 100 Ryksdaalders surpasseeren.

Dog om de Executie van alle Vonnissen, boven de 10 Ryksdaalders, na styl en form te doen geschieden, zoo zullen die bevorens aan den Civilen Raad moeten gepresenteerd werden, die, zonder verder onderzoek, dan of den Dessave, of de goede mannen, d'uytspraak gedaan hebben, wanneer de 10 dagen of de fatalia van 't Appel verloopen zullen zyn, de executie daar op zullen doen decerneeren, zo als 't na styl van rechten gebruikkelyk is; zynde onverantwoordelyk de executie, welke de Dessave zich A°. 1708. aangematigd heeft in de Zaak van *Bras Andrado*, en *Lonis Pierris*; gelyk die daarom ook kortelings is geheel geredresseerd.

Hy zal ook hebben te letten, dat de Inwoonders hunne Parvenien niet verkoopen, nog verpanden, en dat geen woeker of interest hooger werde goed gedaan, dan tot 1 per cent 's maands, als ook dat geen Slaven onder malkanderen verkogt werden, als by behoorlyk transport voor den Secretaris van Colombo.

Ook zal de Dessave besorgen, dat op den dag van de generale paresse (die jaarlyks in Mey, of Juni, geschieden moet, om alle de zwarigheden dan voor te dragen) een Extract of Compendium, zo verre den Landdienst, ter zyner rezidentie, Hulftsdorp, betreft, van de Placcaaten werden voorgeleesen, op dat den Inlander zich daar na richten kan. 't geen dan in 't Malabaars, en Cingalees, diend te geschieden, en aangeplakt te werden.

Ook moet hy by die Paresse den eysch der Houtwerken, Cajer, Matten, Cocos-Olie, &c. die de Compagnie noodig heeft, over de Corles verdeelen, met advys der Inlandze Hoofden; als ook dat de Hoofden der buiten-posten, dit mede eens 's jaars van hunne benodigdheden doen.

Nu zou het tyd wezen hier te beschryven, wat Voordeelen, en Geregtigheeden, de E. Compagnie uyt dit Land te wagten heeft, zo wel als de Portugeesen, in welker recht zy door de Wapenen getreden zyn; dog alzo de Tombes, door die Natie beschreeven; en hier tot A°. 1700. ter Secretary bewaard, t'zoek gebragt, of, volgens voorgeeven van den Secretaris, ter ordre van den Gouverneur verbrand zouden zyn, zo is daar mede dit geheel fundament weggenomen, om UE. daar op een vaste Instructie te geeven; hebbende de Dessaves, UE. Predecesseurs, best geagt zig aan geen ordres te binden, en zedert verscheide jaaren al zich ook van geen Instructie, expres voor hen ontworpen, bediend hebbende, dat egter wel anders behoord had; dies zal 't nodig zyn, zo lang UE. de voorsz. Hoofd- en Land-Tombes nog niet zal hebben geabzolveerd, dat UE. door alle bedenkelyke wegen navorsche, 't zy by 't doorbladeren der oude Papieren, in een oude Kist ten zynen Huize geborgen, of by exact navragen aan de Inlanders (hoewel in dezen niet veel te vertrouwen) wat geregtigheeden en verpligtingen de E. Compagnie na recht en billikheid van oude en voorige tyden competeren van den Inlander, om die dan vervolgens in te lyven, en by wyze van Ampliatie 'er by te voegen daar 't behoord, ten eynde deze Dessaveny niet langer zo arbitrair bestierd werde, als haar Edelheeden zeer wel by Missive van den 29. Octob. 1704. aanmerken, hier geschied te zyn.

Dit egter te bezorgen, dat 'er die Hoofd- en Land-Tombes zyn, zal nog veel tyd vereyschen, en derhalven zal UE. moeten roejen met de Riemen, die UE. heeft, en de sleur uwer predecesseuren volgen, mits dat die niet te merkelyk buiten 't spoor gaan.

Zynde de laatste beschryving van 't Gezaey, met de natuur der Gerechtigheden, onder datum van den 31. Augusti, 1706. door zyn E. overgegeven, al zeer ordentelyk na tyds gelegenheid bevonden, waar by UE. continueeren kan.

Ontrent dit gansch Gezaey, heeft men 3 Oegsten aan te merken:

JALE. Dat de eerste Oegsttyd is, werdende 't Koorn in April gezaeid, en in September gemaeid.

MAHA. Of 't tweede Gezaey, in Juli beginnende, en in Januari ryp zynde.

MOTETS. Of 't derde Gezaey, dat in December begind, en in Mey ingeoegst werd.

A. 1707. Dit Gezaey nu zou voor de Compagnie van geen zonderlinge nuttigheid zyn, in aanmerking der kosten en moeite, om die uyt de Corles af te brengen, ten zy daar uyt de drie Fortressen van Hangwelle, Nigombo, en Calture, konden werden geriefd; alzo die voor 't Guarnisoen, en Inlandze Dienaars, als anders, niet min jaarlyks, dan 6 a 7000 parren van nooden hebben, behalven dat ter laatste 2 voorsz. plaatzen nog besteld moet werden, voor de Caneelschillers, een quantiteit van 46 a 47 lasten Ryst, om in de schil-tyd, volgens gebruik, aan hen verstrekt te werden.

Ook diend 'er een nette Beschryving te geschieden, van den verpligten Areek, zo die, waar voor 't Schil-loon tot ⅙ Ryksdaalder per Ammenam, tot 26000 nooten betaald werd, als de Moeters, die de Compagnie voor niet geleverd moet werden. Item de Geregtigheden in Gelde, als anders, die jaarlyks voor de Compagnie moeten ingevorderd werden, op dat alles met meer gerustheid geschieden mag, als tot nu toe alleen op de gehouden Rollen der vorige Dessaves, of liever volgens enkele opgiften der Inlandsche Hoofden geschied is.

Ook moet bezorgd werden, dat de Schryvers van voorsz. nooten (aan wie 't Schil-loon voor uyt verstrekt moet werden) de zelve tydelyk (te weten in Maart, of ten langsten medio April) komen te leveren ter behoorlyke plaats, om van daar met Compagnies Vaartuigen voor 't kenteren van 't Moesson afgehaald te werden, en dus 't bederven voor te koomen.

Dit van de Reële Geregtigheeden gezegt hebbende, gaan wy nu tot de Perzoneele over, dog die zullen zo lang onbekend blyven, tot dat de Hoofd-Tombes eens recht zullen opgemaakt, en volbragt zyn, waar in men iders Casta, en de verpligting van ieder, precies aangewezen zien zal, dat egter met veel omzigtigheid, en moderatie, zonder dwang zal moeten behandeld werden, by forme van aanmoediging, op dat zy dit als uyt eygen beweging schynen te doen: want zo Ceylons Overheid iet gebood, strydende tegen de verpligting dezer Inlanderen (ten zy by de alleruyterste nood) zoo moet de Dessave aan deze Overheid daar van kennis geeven, als hun Patroon, op dat men hun in alle billikheid handele, en hen geen nieuwe verpligtingen opdringe, tegen hun dank, alzo dit expres door haar Edelheden, by missive van den 22 Mey 1705. belast werd; ook moet men hen geen dienst van merkelyke nasleep opleggen in of geduurende de Zaey-tyden, en die liever volkomen eerst uytwagten; alzo deze Inlanders zeer luy, en traag, en egter zeer hoogmoedig zyn, en voor al zyn de Bellales bezwaarlyk aan den arbeid te krygen; die men 'er egter zou konnen zien toe te brengen, even als die van 't Gaals Districk, die van eene Casta zyn; alzo de Compagnie hen tot 't bakken van pannen, en steenen, kappen van Brandhout voor de schepen, en tot noodige houtskoolen, rotangs, &c. zo wel als de Gaalze, zou moogen gebruiken, dewyl de Compagnie hier toe wel 200 Lyfeygenen van nooden heeft, en die zeer qualyk te krygen zyn.

Na dat men hen daar toe gebrag[t] zal hebben, moet UE. ook wel letten dat zy de Materiaalen van steen, pan[nen], &c. wel bereiden, alzo de experi[entie] geleerd heeft, dat de metzelstee[nen], voor 3 a 4 jaar ontrent Caymell[e] door den Inlander gebakken, van zee[r] weinig nuttigheid waren, konnende to[t] 't slaan van boogen, of gewelfzels, &c niet gebruikt werden.

Het zou ook goed zyn den Inlande[r] te beweegen, om, na 't opruimen de[r] Bosschen, de Lieden, daar omtrent wo[o]nende, aan te zetten, om 't daar zo ver[]re schoon te maaken, als 't noodig is, om eenige Zajelingen, of afgekapte tak[]ken, daar na den aard der afgekapt[e] boomen te planten, al zou men he[n] daar om van eenige andere diensten of geregtigheeden, verschoonen; en [] zou men hen eenige Compagnies ve[l]den tot accommodessan geeven.

Ook moet de Steenbakkery wel wer[]den gade geslaagen, die onder een Baas en adjunct, met 151 Lyfeigenen, oud en jonge, staat, en die eenigen tyd aa[n] 't verzorgen van Houtskoolen voor d[e] Smits winkel gebruikt, dog hoog[] nodig tot 't Steenmaken zyn, alzo d[e] Compagnie tot het verwelven van haa[]re Pakhuizen nog al eenige 100000 w[el] doorbakken Steenen van nooden heef[t]. Ook wel te bezorgen, dat door gee[n] particuliere 't Brandhout der Bossche[n] ontrent de Pannebakkery, niet werd weggekapt.

Tot 't geven van Licentie tot kappen en branden van Chennes, gee[n] verlof, dan schriftelyk, te geeven, [] dat dit door gecommitteerden van de[n] Dessave, en van den Capiteyn der Ca[]neel, behoorlyk zal gevisiteerd zyn, o[m] geen bequaam Timmer- of Caneel-hou[t] onnut in de asch te leggen.

UE. Zal ook op alle Passen, en we[]gen, de nodige Pades en Cattepanels[] ver[]

verzorgen, en dat de Totias, of Veirlieden de passanten niet meer, dan 't behoord, volgens 't Reglement, afnemen. Ook wel te letten, dat de 2 schouwen, door een Vidaan en 8 man bediend, en dat ook de Pades, onder zyne Suppoosten, als ook onder den Zaeimeester van Nigombo, gesteld, gestadig ten dienst der E. Compagnie, en niet van particulieren, gebruikt werden.

UE. Zal de verpligte diensten der Mooren, ook in dit District zynde, net dienen te beschryven, en hen, ingevolge der Memorie van de Heer *van Goens*, daar stipt aan houden, zonder toe te laten, dat zy zich verder verspreiden dan binnen de Gravetten; ook aanhalen, welke van hen zich hier op 't plein, tusschen de Stad en Hulftsdorp, hebben ter nedergezet; zynde laast gemelde, quartier van alle andere Natien gezuiverd, en in 2 reguliere Straaten bepaald.

Ook zal UE. nette Rollen houden, van de verdre Inlandze vreemde Natien, als Chittys, Parruas, Javanen, &c. zo binnen als buiten Colombo woonende, om die mede tot de vereyschte diensten der Compagnie te gebruiken, met moderatie ontrent die Chittys, die nu en dan tot 't tellen van Geld, en bezigtigen van Lywaten, in den dienst der E. Compagnie gebruikt werden.

Ieder der vreemde Natien moeten in hunne byzondere wyken woonen, en niemand vreemds mag 'er meer, dan 3 etmaalen, in vernagten, zonder verlof van den Dessave, met schriftelyke bekendmaking van des Vreemdelings naam, en woonplaats, met de reeden 'er van, waarom hy zich daar langer moet ophouden; alzo de Stad en wegen, anders door dit geboefte maar ontveiligd werden.

Ieder Dorp moet ook zyn besmette van Lazery voeden, en onderhouden, zonder hen 't gebruik der publyke wegen toe te staan, waar voor de Hoofden aansprekelyk blyven.

Vermits ook de Roomsgezinden door hunne onkundige Paapen, die aan alle kanten hier weeten in te sluipen, 't hoofd op een ongehoorde wyze opsteeken, zelf tot in de Hoofdplaats (nog onlangs door een oproerig en insolvent geschrift der Visschers gebleeken) en in zo verre, dat zy zich door behulp van eenige vermogende Inlanders van 't Nigombo's District hebben weeten Meester te maaken van Kerk en Schoolen, met groote ergernis van veele, zo ons uyt de Rapporten der Eerwaarde Leeraars en Scholarchen successive is gebleken; zo zal UE. dat gevaarelyk gebroed ten uytersten tegengaan, en storen, zo veel doenelyk is, en hen met A. 1707. de uyterste Vigeur volgens de Placcaaten handelen, wel toeziende, dat die persoon die UE. dit by UE. abzentie aanbeveeld, UE. getrouw, en niet van de Roomsche Godsdienst zy, om dus de straffen, 'er op gesteld, niet weer bespottelyk te maken.

Geen Jogis, Fakiers, of andre Heydensche, Moorsche, of Afgodische Bedelaars, zal UE. in dit District dulden, en hen na de Placcaaten handelen; dog ontrent de Cingaleesche Games, inzonderheid inwoonders van 't Candia's gebied zynde, moet wat omzigtiger gehandeld werden; zynde 't genoeg, dat zy van ons territoir afgeweerd, en belet werden hun aalmoesen te bedelen. Ook moet men wat meer inzicht voor de Moorze Paapen of Lebe's hebben, volgens Last van haar Edelheeden, by hun schryven van den 13. November, 1683. alzo die ons nu en dan tot het translateeren van 't een en 't ander konnen dienst doen.

Volgens recommandatie van de Heer *Pyl*, in zyne Memorie, heeft men nu al 3 jaaren afgeschaft 't defroyeeren van Compagnies Dienaars, op de Rustplaatzen langs de gemeene weegen, ten zy die met speciale Commissie tot Compagnies dienst gebruikt werden.

Ook mogen geen Inlandze Dienaaren voor particulieren opkoopen eenige eetwaaren, of andere dingen, ten ware voor zulke gequalificeerden, die daar toe van ouds gerechtigd zyn, alzo dit anders tot Last van 't gemeen geschied.

Ook keurd de Heer *Pyl* de generale Olifants-Jachten af, als zynde verscheide Jaaren tot groote beswaring van den Onderdaan gehouden, dat ook by ervarendheid waar bevonden, en gezien heb, dat de zelve de Compagnie ook al wat hoog op stok loopen: want schoon de jongste Jacht, in 't boekjaar 170¾. gehouden, van een gewenschten uytslag geweest is, zo in quantiteit als qualiteit der beesten, zo is 'er doenmaals aangemerkt, dat, zo de reegen, toen daar om her gevallen, 4 a 5 dagen vroeger of later gekomen was, het gansch werk vrugteloos zou afgeloopen zyn, weshalven men, buiten hoogen nood, daar wel van mag afzien, vooral zo de kleener of particuliere Jachten van zoo goeden succes bevonden werden, als UE. nu korteling bevonden en uytgevoerd heeft in de Reygam Corle, by Caudangelle, schoon UE. door den nu overleeden Tolk, *Jan Leti*, die dit gansche District in confusie gebragt heeft, zeer getraverseerd is, en dierhal-

A. 1707. halven zal UE. de Bosſchen van tyd tot tyd door Badduas doen verſpieden, om de Compagnie van dat profytelyk gedierte de vereyſchte quantiteit jaarlyks te verzorgen, dat te nootzakelyker is, om dat die handel begind te wakkeren, en om dat de vieze Moorze Handelaars, geen Wyfjes, dan zonder gebreken, begeeren.

Ook moet UE. wel bezorgen, dat de Paſſagien, langs welke de holbuiken uyt 's Konings Land overkomen, door geene onzer Ingezeetenen beſlagen, of hen eenige hinder toegebragt werde; maar de zelve moeten openblyven; en ook d' Inlandze Hoofden der Koningze werden geſondeerd, en van ter zyden gepolſt, of zy, voor een ſmal Geſchenkje, niet wel eenige getande Beeſten na ons territoir zouden willen dryven; inzonderheid daar onze kleene Coraalen ontrent geplaatſt zyn. Ook mogen de bedienden tot dat werk, voor de Compagnie van een groote nuttigheid zynde, wel van deze en geene kleene geregtigheeden ontheft werden, om hen daar door te gewilliger te maken, waar over UE. wel eens denken, en ons uwe gedagten daar op dan ook voordragen mag.

UE. Zal geen Smokkel-vaartuigen ten Anker dulden ontrent de Fortreſſe van Calture, of Nigombo, ten waare by hooge nood, waar van UE. telkens den Gouverneur kennis moet geven, gelyk ook, als 'er Scheepen deze Reſidentien paſſeeren.

Ook zal UE., by 't vervallen van Chaloepen, of Hoekers, in 't N. Moesſon, om de Zuid, of in 't Zuider Moesſon om de Noord, Compagnies papieren van de zelve doen afhaalen, en ons die over Land doen beſtellen, en dit ook ontrent groote Scheepen obzerveren, als 't by ſtil weer, en zonder gevaar, geſchieden kan.

Ook moet t'elkens van Hangwelle direct geſchreeven werden, als 'er Gezanten, of aanzienelyke Cingaleeſen, afkomen, en die voorziening heeft UE. ook, ontrent de Grenſen der E. Compagnie, met 's Konings Land te doen, dat onze Ingezetenen onze nabuuren niet beledigen, nog zig door indirecte wegen in hun Land begeven, alzo hunne Gezanten den 14. October, 1705. daar over geklaagd hebben; zynde te verwonderen, hoe onze Ingezetenen van Nigombo zich hebben durven verſtouten, verſcheide Velden aan de overzeide der Rivier Caymelle te bezaeyen, en te bemaeyen, ja daar geheele Aldea's en Dorpen, (zo men zegt) op te regten, daar nogtans zo koſtelyke moddervelden der E. Compagnie (zo UE. A. meld by zyn Rapport van den 6. dezer) moeſten leedig blyven leggen, waar door dan ook den Heer zo lang zyne competente Geregtigheid gemiſt heeft; een zaak, die nader onderzoek vereiſt, om te weeten, of dit niet diend, om de Roomze Superſtitien daar te voeden, en met meer vryheid te oeffenen, hoewel die in 't Nigombo's Diſtrict ook opentlyk genoeg gepleegd zyn.

UE. Zal ook aan de Inlanders niet te veel geloof dienen te geven, alzo de Heer *van Goens* hen voor ontrouw, en vals van aard houd te zyn. Ook moet men hunne Rapporten met veel geduld hooren, en zo hunne Hoofden hier en daar in al eenige abuizen hebben, moet men hen daarom niet licht in 't bywezen der Poves, of minderen van hen, beriſpen; maar dan moet UE. hen apart roepen, en hen degelyk overhaalen, en met eenige correctie bedreigen, na dat de Zaak vereyſchen zal, meidende zorgvuldig hen te ſchelden, vermits zy dit zeer haaten. Ook moet UE. geen lieden van geringe Caſta's tot aanzienelyke employen voordragen, alzo dit opſchudding geven zoude, gelyk de Compagnie nu en dan, en nog onlangs in de Landen van Gale, en Mature, beproefd heeft. Egter werd hier mede niet te kennen gegeven, dat het tot 't bekleeden der voornaamſte bedieningen genoeg is, maar van hooger Caſta te zyn, alzo die luiden, die men een ſubaltern beſtier toevertrouwd, daar toe ook behooren bequaam te zyn, gelyk ook, volgens ſchryven haarer Edelheden van den 2. October 1680., 't wel leiden der Inlandze Hoofden, het Cieraad der Land Regeering, en tot de meeſte geruſtheid gericht is. Al 't welke beſt zal konnen dienen, als de Hoofden Land-Tombes eens net zullen beſchreven, en als de waare Caſta's eens van den anderen wel onderſcheiden zullen zyn. Hoewel men hen ondertusſchen houden moet tot die verpligtingen, by hen zedert een geruimen tyd herwaards, en tot nu toe gepreſteerd, van 't welke zy niet, buiten ſchriftelyke ordre des Gouverneurs, mogen ontheft werden.

Eindelyk werd UE. gelaſt jaarlyks over te leveren zulken Compendium, als UE. laatſt Ultimo October tot ons genoegen overgeleverd heeft, niet vergetende daar by aan te teekenen, wat Landen tot accommodeſſans in die tyd door den Gouverneur van wegen de Compagnie zyn afgegeven, en welke weer, by verſterf of verzuim der pligten en dienſten, voor de zelve zyn ingege-

getrokken; met begrooting der Plantagie of van 't Gezaey, op dat men zich eens uyt die Chaos van Confusie redde, waar mede men zoo lang geworsteld heeft, waar toe UE. tot ons genoegen, na tyds gelegentheid, al veel gecontribueerd heeft, waar toe wy UE. verder Gods zegen toewenschen.

Colombo, den
28. Januari,
1707.

UE. *Goeden Vriend*,

C. J. Simons.

Ontrent het verdre, alhier door zyn Ed. gedaan, zal ons het Extract uyt zyn Ed. Consideratien over de Behandeling der Dessaveny van Colombo, aan haar Edelheeden, A°. 1707. overgezonden, ook zeer veel licht geven.

EXTRACT uyt de Considieratien over de behandeling der Dessaveny, of Land-dienst van 't Colombo's District, opgesteld ter Requisitie der Heeren van de Hooge Regeering van Nederlands Indiën, door Mr. *Cornelis Johan Simons*, Gouverneur van 't Eyland Ceylon, en der Kust Madure.

Haar Edelheeden hadden dit al den 29. October, 1704. en den 3. September 1706. van zyn Ed. gevorderd; dog zyn Ed. was nog niet in staat geweest, om daar op met grond te antwoorden, alzo hy tot nog toe ontrent het interieur blind, maar met eenige Generalia opgehouden, en deze Dessaveny in de uyterste verwarring gebragt was, waar uyt de Gouverneur niet wel, dan door een bequaamen Land-en Zaakkundigen, kon gered werden, dat veel tyd en geduld vereyschte, om te gelyk dit alles en de dagelykze behandeling van den Dessave, met de Ordres van haar Edelheeden, en met de successive Heeren Gouverneurs, te vergelyken.

Groote Desordres waren hier van tyd tot tyd ingesloopen, waar ontrent de Gouverneur eenige middelen tot redres in 't werk gesteld, en nog eenige nadre reflectien over de successive orders haA. 1707. rer Edelheden, (voor zo verre die nog niet hebben konnen in Practyk gebragt werden) gemaakt heeft, om dat de Hoofdtombes ontbreeken, hoewel die nu al ten deelen als van de Hewegam, Salpeti, Reygam, Pasdum, eu Walawitte Corle reeds in staat gebragt zyn, zullende de 4 resteerende Corles in 8 a 10 maanden ook afgedaan zyn.

Na dat nu dit alles eens voltooid zal wezen, zal men ook met een beter grond tot een Landbeschryving konnen overgaan, alzo daar uyt alle reële en personeele verpligtingen zeer klaar zullen blyken, en met billykheid dan ook door de E. Compagnie konnen van den Inlander ingevorderd werden, dat nu maar na 't opgeeven der Hoofden geschied is; behalven dat ook de Dessaves hunne bediening zonder Commissie, Instructie, of Reglement, tot nu toe hebben waargenomen, schoon 'er een door de Heer *van Goens* A°. 1661. in Juni, ontworpen, ter Secretary lag.

Hier door zyn de voornaamste Zaken van hunne bediening versuimd, of tegen hun beter weten, en maar na hunne Caprices, op schroeven gesteld, na dat zy door hunne temeriteit, en Arrogantie, hier of daar toe vervoerd wierden; gelyk zulks by de komst des Gouverneurs ten top gesteigerd was, alzo een dezer Dessaves veel Compagnies Landen en Gronden aan diverzen vergeven, ja wel 37 Thuinen, by zyn predecesseur jaarlyks tot 341 Ryksdaalders verpagt, geduurende zyn bestier buiten de zelve gebleeven, en aan zyne Creaturen ten proy gegeeven had, en den Inlander van veel verpligte diensten ontheft, alles ten recompens van de diensten, hem door den Inlander met het uytventen van zyne Krameryen gedaan, op al 't welke nogtans zo zwaare penaliteiten staan.

Ook had men geen Rollen van Lascaryns, nog van 't weder uytgeven van verstorvene of verlatene Parveniums en Accommodessans, en veel min van de intrekking der zelve, schoon die laatste maar aan iemand geduurende zyn leeven konden werden vergeven, waar door dan de Compagnie van een ongeloofelyke quantiteit Velden, en van haar bestgelegenste Landeryen, ontbloot is; waar van men nu korteling nog een staaltje ontrent een silversmit (schoon Compagnies buiten-posten zo bezwaarlyk van Graanen te voorzien zyn) ontdekt heeft, die geen particuliere dienst voor de Compagnie presteert, en nogtans zonder eenigen wettigen Titel in 't bezit gebleven is van een der schoonste Dorpen, vlak aan en om de Fortres Hangwelle geleegen,

A. 1707. gen, waar uyt de zelve meer dan ⅓ van hunne benodigde Provisien voor een jaar zou konnen trekken, dog dit is al als een oud zeer by den Heer *Pyl* in zyne Memorie aangehaald, te weten, dat 'er al veel Moetets-Velden, die door den Inlander voor den Heer des Lands in 't geheel bezaeid moeten werden; zouden te ontdekken zyn, en waar uyt de E. Compagnies Buiten-posten zouden konnen voorzien werden, zo de Dessaves niet toelieten, dat de Inlandze Hoofden hier ontrent hun Personagie speelden.

Nog slordiger heeft men met Zaaken der Justitie in de Bogt gesprongen, alzo de Dessaves, op aanklagte van deze en geene Crediteuren, zonder de minste litisconteстatie, veel min evictie ofte uytwinning, de vaste Goederen der pretenze debiteuren, by Tablyn-slag maar aan de meest biedende deden verkoopen, en de Penningen aan de eysschers overgeeven, trekkende zelfs een buitensporig Salaris daar van.

Veel andre Zaken, en zelfs van Consequentie, stapt zyn Ed. over, 't genoeg keurende daar in (gelyk hier na blyken zal) voorzien te hebben.

Ook schynen deze Dessaves niet minder beoogd te hebben, om de Inlandze Kerken en Schoolen geheel te verwoesten, alzo zy alles buiten noodige reparatie, en geheel lieten vervallen, en de Materiaalen, daar toe met zwaren arbeid by een gebragt, maar door hunne Dienaars lieten wegrooven, gelyk aan de School van Calane en Cottelawele klaar gebleeken is.

Ook hebben zy, als Presidenten der Scholarchale Vergadering, verzuimd zedert den 6. Novemb. 1698. tot den 8. Augustus 1703. die Vergadering te houden, en men ziet klaar uyt 't Rapport der Schoolvisite van den 7. Febr. 1702. door den Eerw., *D. Goting*, ten overstaan van den Dessave, met een Scholarch eenige maanden bevorens gedaan, dat hun oogmerk ten principalen daar toe strekte, om de gansche Kerk en Schooldienst, door zo veel kosten en moeite aangequeekt, geheel in de war te brengen, waar door dit teeder Christendom van hun Geestelyk voedzel beroofd, en wel haast weer tot het Heidendom, of Pausdom stond gebragt te werden; met al het welke die Dessaves schynen anders dan dit beoogd te hebben, om deze en geene mishandelde Ingezetenen den weg van klagten aan de Predikanten en Scholarchen af te snyden.

Ondertusschen heeft het Pausdom, in dit Colombo's District, eenige jaaren herwaards zulke Progressen, inzonderheid ook omtrent Nigombo, gedaan, dat 'er zelf onder de Loon- en onderhoudtrekkende Meesters, naauwelyks 1 a 2 gevonden werden, die niet Paaps, gelyk zy ook van den hervormden Godsdienst geheel onkundig zyn; behalven dat 'er ook verscheide Kerken met hunne Ornamenten te vinden zyn.

Dit nu is geen wonder, vermits de Dessave aldaar aan Inlandze Catholyke Hoofden (zyne Principaale Factoors geweest zynde) zulken vermogen heeft laten oeffenen, als hy zelfs, buiten usurpatien, niet zou vermogen te bestaan; dog alzo hier onder wel eenig complot zou konnen schuilen, is den Dessave gelast, de naaste Kerk en School-visite in Persoon by te woonen, om met den Predikant en Schoolarch alles naeukeurig na te vorschen, wat van dat gevaarlyk Roomsch gebroed te houden zy, waar van, voor 't afgaan dezes, het Rapport mogelyk wel hier al zal ingekomen zyn, of dat anders aan haar Edelheden zal konnen nagezonden werden.

Ook zal 'er, by 't Rapport van den E. *Da Costa* en *Schot*, blyken, hoe een groote quantiteit Inwoonders van dat voornoemd District, Compagnies territoir verlatende, zich aan de overzyde der Rivier Caymelle neder geslagen, en daar verscheide Dorpen met Katolyke Kerken opgeregt, en daar door ook de passagien, langs welke de Olifanten uyt 's Konings Landen in deze Dessaveny overquamen, gestopt hebben; waar op ook niet dan andere slegte consequentien van dit quaad gebroed te wagten zyn.

Het eerste, dat de Gouverneur, tot redres der Kerken en Schoolen, dienstig geoordeeld heeft, is, te recommandeeren de Visite van dien aan de Eerw. *D. D. Oude*, en *Synjeu*, welke, na gedaan werk, ook hun Rapport (zo als U Edelheeden reeds gebleeken is) met byvoeging van hunne Consideratien hebben overgeleverd, met hoope van de verdere onheilen, uyt deze confusie gesprooten, voor te komen.

Om nu weer van 't bestier dezer Dessaveny te spreken, zo kan de Gouverneur niet voor by gaan, dat de Heer *Pyl* in zyne Memorie zegt: dat, zedert het afgaan van den E. *Blom*, door zyne Successeurs in de Dessaveny niet zonderlings verrigt was; het welk wel uytgerekt mag werden tot de aankomst van den jegenwoordigen Dessave, alzo deze Dessaveny maar na zeker concept-Memorie eenigen tyd bestierd, dog die daar na ook geheel verwaarloost en verwor-

verworpen is, schoon men wel een geheel andre had nodig gehad. A. 1707.

Alzo 'er dan niets voor den Dessave zo nodig, als een Instructie scheen te zyn, heeft de Gouverneur ten eersten zyn werk 'er af gemaakt, om uyt alle de papieren, na die wel doorbladerd te hebben, 'er een op te stellen, als de zelve voor hem tot een goed bestier, ter tyd toe dat de Hoofden Land-Tombes eens zullen opgesteld zyn, oordeelde nodig te wezen, en die U Edelheden, onder de papieren van den . . . Januari mede staat toe te komen; waar uyt dan U Edelheden ook blyken zal, dat, na de voltoying der Tombes, ook eerst verscheide Ordres van U Edelheden van den 31 December, 1682., en 29 October, 1704. hier zullen konnen werkstellig gemaakt, en ingevoerd werden, behalven dat U Edelheden ook uyt de overgezonden Ordonnantie van den 7 January jongst leden zullen konnen zien, wat ontrent de Beschryving der Hoofd-Tombes, en in 't begin der Land-Tombo in agt diend genomen te werden, welke voltoid zynde, zal men de Inlanders, die zig hier of daar over mogten bezwaard vinden, en door expresse landkundige Gecommitteerden, volgens U Edelheeden schryven van den 22 Mey, 1705., konnen verhooren, ten eynde hen in allen deelen billyk te behandelen.

Dit is nu ook de reden, dat gevorderde Rollen van Compagnies Landeryen nog niet hebben konnen overgezonden werden, alzo die hier by de Secretary niet te vinden zyn.

By des Gouverneurs aanwezen alhier, waren geene de minste Landen of Erven, aan eenige Europiaanen of Cingaleesen onder deze Dessaveny afgegeven, nog ook eenige Aldea's of gecultiveerde Landen aan de eerstgenaamde overgegeven, alzo dit buiten U Edelheden verlof niet geschieden mag; hebbende alleen 2 Erfjens aan 2 Burger-Officieren vergund te bebouwen, hoewel dat nog niet volkomen, om de moeite van 't opruimen, als onder aan den Berg gelegen zynde, in 't werk gesteld is; behalven dat hy ook nog een Erf van weinig weerde, aan een Inlander van de Kust, *Raphael du Pais* genaamd, wegens ongekreukte Trouw, en zedert eenige jaren dienst aan zyn Ed. bewezen, vergund heeft; 't welk zyn Ed. verzogt, haar Edelheden geliefden goed te keuren.

Na 't opmaken der Tombes, zal men alle de Inlanders, op een gelyke voet konnen behandelen, en ider na mate van zyne bediening, 't geen hy te veel hebben mogt, hem afnemen, en dat onder de behoeftigen verdeelen; zynde nu reeds bekend, hoe verscheide Hoofden zo ongemeene en ryke dorpen tot Accommodessan bezitten, dat men daar over moet versteld staan, en die reeds den Dessave aanbevolen zyn, by versterf van de Bezitters, in te trekken, en ook met zommigen zo lang niet te wagten; dog hunne ware Parveniums zullen haar ongemolesteerd verblyven, zo lang zy daar voor den verpligten dienst doen. Dog 't genoteerde by U Edelheden Missive van den 31 December, 1682, aan den Arbeider of Soldaat, als die voor den H[r]. gebruikt werd, kost en onderhout te geven, heeft men tot nog toe niet gepractizeerd, except ontrent de Chialias, die, als zy in 't Bosch gezonden zyn, al van ouds Ryst, Zout, en Peper genoten hebben, als mede wanneer zy tot extraordinair werk gebruikt zyn, gelyk onlangs ontrent de grift uyt de Spruit van Matuael, tot in de bosschen van Wellesere geopend, waar voor zy, alzo dit een slordig en modderig werk was, nog een soopjen enkelde Arak genoten hebben.

Hoedanig men ook ontrent die genen, die de zo nutte grift uyt het Lak van Nigombo, tot in de Rivier van Caymelle, gedolven hebben, met 't schenken van eenige leggers Koolwagen, gehandeld heeft; zonder meer.

Ook oordeeld de Gouverneur, dat men (schoon hier toe by U Edelheden schryven genoegzaam geregtigd) hier toe, als ook om imand van deze of gene geregtigheid te ontheffen, niet dan met d'uyterste omzigtigheid komen moet, alzo de Inlander, schoon zo gunstig behandeld, niet 't allerminste van de Regten zyner Casta afstappen, of eenige diensten daar om, waar toe hy niet verpligt is, aan de E. Compagnie presteeren zal, schoon dat by Lieden van een gelyk geslacht, in de Gale Corle egter dagelyks gedaan word. Een zaak, die zyn Ed. den Dessave expres by zyne Instructie gelast heeft.

Hier mede zou de Gouverneur, in opsigt van U Edelheden Requisit konnen eindigen, te meer dewyl U Edelheden by zeker Compendium, onder ultimo October des verleden Jaars 't aanmerkensweerdige, in den Land-dienst verricht, met meer zakelykheden, dan U Edelheden in 12 jaaren herwaards ontmoet zyn, zullen voorkomen; dog alzo 't plein tusschen de Stad en Dessaveny gelegen, zo lang de zelve gefortificeerd was, ledig gebleven, zedert 't raseeren der zelve door diverze Inlanders, op eygen autoriteit en buiten de minste

A. 1707. qualificatie beslagen was (waar onder veel schelmen en dieven zich, ten kosten van hunnen naasten, ter schuil hielden, en waar door zelf veel huizen in de Stad geinfesteerd wierden) zo heeft de Gouverneur nodig geoordeeld, daar onder de vereischte redding te maken, waar op dan een speciale Beschryving, hier af ten dien einde gemaakt, en die ook by de Kaart aangewezen zynde, heeft men ieder Casta zyn byzondere wyk aangewezen, en hen daar binnen bepaald, gelyk de Mooren al van ouds een zekere straat of wyk gehad hebben, hoewel met verscheide andere Natien vermengt, gelyk 'er ook een Christen Weduwe in woonde, die van den Armen bedeeld wierd; dog na dezen tyd heeft men haar, en ook die andere Natien, van daar doen opkramen, met last om haare kleene bezittingen aan de Mooren te verhandelen. Ook zyn de verdre hier en daar verspreide Mohhammedaanen gelast, zich na deze hun oude straat te begeven, de welke hen alle niet konnende vervatten, zo is 'er nog een stuk van de eene zyde van een nieuwe straat, vlak agter de oude, bygevoegd, welke op te ruimen, al by den Heer *de Heere*, in concept geweest is; dog de Mooren, die zich binnen 10 jaaren ter neder gezet hebben, zyn na hunne bescheidene Aldea's of Dorpen, in 't Land vertrokken.

De Chitty's hadden hun quartier al ten tyden van welgemelden Heer Gouverneur, buiten de Caymans Poort, na de Zeekant, opwaards aan, bekomen; dog dit voor hen te bekrompen omkomende, hadden zy zich ten deele mede hier en daar op dit Plein verspreid, en voor al over het Erf, of de woeste Landen van Wolvendaal, in Octobr. 1660. voor de Compagnie ingekogt tot 500 Ryksd., met het Klooster Agadalapa, dat zedert tot het verblyf der Candiaze Gezanten, is geschikt, en een gedeelte van 't annexe Land, vergund aan diverze Javaanen en Oosterlingen, die aldaar nog zyn gelaten, en gelyk de voorsz. Chittys, uyt de verschanzing van 't Moors quartier, wel staat konden maken, wat hen mede over 't hoofd hing, zo hebben 29 Familien der zelve, by Requeſt verzogt, dat hen eenige Erfjens voor geld vergund mogten werden, 't geen dan aanleiding gegeven heeft, om voorsz. Erf in verscheide Perceelen te verdeelen, die net te beschryven, en alleen onder hen op te veilen, door expresse Gecommitteerden, ten overstaan van den Dessave; waar voor 1378 Ryksdaalders geloofd zyn, dat een iders gissing verre te boven ging: want behalven de voorsz. Javaanze straat, blyft aan Wolvendaal, of 't verblyf der Candize Gezanten, nog een suffiçant Erf, met de principaalste Put, tegen het front der Stad, en aan de andre kant de vereischte grond voor het Malabaars School, met een Kerkhof. Item 2 Erfjens, het eene aan den Modeljaar van de Porte, en 't ander aan een bediende van den Dessave, al voor eenige jaaren vergund. A.

Deze Venditie 877½ Ryksd. voordeel aan de E. Compagnie gegeven hebbende, zo heeft de Gouverneur laten opnemen uyt de Negotie-Boeken, wat verdre Tuinen of Gronden, daar by nog voor Reekening der E. Compagnie voortliepen, en zyn bevonden in de navolgende te bestaan:

1. Tuyn, gelegen aan de Stad, en Hulfts-dorp, genaamd, zynde de wooning van den Dessave der Colomboze Landen, in de Kaart getekend, N°. 103. ontrent een Morgen groot, hebbende eertyds Capiteyn *Pierre du Pon*, toebehoord, - - - - - Ryksd. 1000

Dog deze Tuin, is A°. 1665. in Juli, door de E. Compagnie ingekogt, waar van 2 stukken gemaakt zyn, van welke 't eene ten Zuiden de residentie van den Dessave, ten tyde van den Ed. Heer Gouverneur *Pyl*, aan de Heer Majoor *Pyl*, wettig uytgegeven, en by de Landkaart, onder N°. 141½ te vinden is.

Dat ten Noorden van voorsz. residentie, is door den Heer Gouverneur *van Rhee* aan den gewezen Baas der Wapenkamer, *Jacob Verloo*, in vollen eigendom geschonken, en met N°. 4. in de Kaart geteekend.

1. Stuk Land, gelegen in Hulfts-dorp, grenzende ten Westen aan N°. 100, en ten Noorden aan N°. 103, groot drie morgen en 216 roeden, in de Kaart geteekend, met de letter K, door de Compagnies vergrooting van N°. 103, van den Roymeester *Jacob Stevensz.* gekogt; leggende jegenwoordig woest en onbewoond. - - Ryksd. 500

De-

Deze Thuin is A°. 1674. in Augustus, door de E. Compagnie ingekogt, en in Perceeltjes aan de Cottelbaddes, voor de helft uytgedeeld, waar voor in Compagnies Cassa staan te komen, Ryksd. 138¾, blyvende de rest, voor zo verre gebruikelyk zy, om daar mede even eens zo gehandeld te werden. A. 1707.

Welke 2 Tuinen dus bedragen, - - - Ryksd. 1100

1 Stuk Land by N°. 100, gelegen in meergemelte Hulftsdorp, belendende ten Z. van N°. 103, breed en lang 60 Roeden, groot 6 Morgen; hebbende den Onderkoopman *Jan de Koning* toebehoord, nu vergund aan de Inlandze Officieren. - - - - - - Ryksd. 500

Deze Tuin in Januari 1675. door de E. Compagnie ingekogt, waar van by 't verkoopen der derde parten, een gedeelte verkogt is aan den overleden *Dominge Letie Appobamie*, voor 151 Ryksd., en is 't ander gedeelte, tot wederroepens vergund aan eenen *Denoewake Apobamie*, die een Donatie Brief heeft vertoond, van den 12 Maart 1676. door den Ed. Heer Gouverneur *R. van Goens*, afgegeven, om altyd erflyk over te gaan, dog noit te mogen verkopen, vervallende by gebrek van Erven, weer aan de E. Compagnie.

1 Tuin, genaamd Wolvendaal, groot byna 13 morgen, alwaar 't Portugees Klooster Agada Lupa nog staat. Dog zo vermaakt, dat het tot een Logis voor de Candize Gesanten werd gehouden. Dit Land is langs de straat, en tegen het O. en Z., in de diepte vau 10 Roeden, door Javaanen, Amboineesen en andre Inlanders, met Hutten en Wooningen beslagen. De rest is nog woest, en ongecultiveerd; behalven dat in het zelve een Malabaarze School, nevens de geene die ze bedienen, geplaatst is. Eertyds heeft dit toebehoord, den Commandeur *Sybrand Poske*. - - - - - - - Ryksd. 500

A°. 1660. is deze Tuin in October door de E. Compagnie ingekogt, die nu ten overstaan van de Gecommitteerden, voor het grootste gros by Perceelen, den 12 January dezes Jaars, aan de meestbiedende Chitty's verkogt is, voor - - - - Ryksd. 1176½
Benevens 2 stukken in Coetolecodde, voor - 201

1377½

1 Dito, gelegen aan de groote Ambelam, op den weg van hier na Nigombo. - - - - - Ryksd. 80

2180

Onder de gronden van dit Plein zullen nog verscheide Perceelen zyn, die al mede voor contant zuilen konnen verkogt werden; dog alzo deze volken maar vergund is 't gebruik van de grond, en den opstal, zou 't niet raadzaam zyn, meer Inlanders hier te dulden, gelyk 'er ook al verscheide, van die zig hier zedert 10 jaaren neergeslagen hebben, van hier na hun vorige plaarzen geweZen zyn. Beter zou 't wezen, zo U Edelheden eenige deezer Erfjens aan Compagnies Dienaars wilde vergunnen, zonder recht tot de grond, en alleen tot Moes-tuinen, en om ze met kleene Boomkens te beplanten, tot wederroepens toe van U Edelheden, die dit zeer net in de nieuwe Kaart zullen aangewezen zien.

Dus heeft de Gouverneur ook door Gecommitteerden (na 't zuiveren van dit Plein) doen opnemen de Landen en Tuinen, gelegen tusschen dit Plein langs de Zeestrand, tot aan Matuael, en zo de Rivier langs, tot aan 't Pas Naaklegam, en zo verder op den weg na Cotta, alwaar, volgens Rapport der zelve, gevonden zyn, 169 Perceeltjes, Tuinen en Erven; welke door particulieren buiten eenige qualificatie, van tyd tot tyd

 al

A. 1707. al mede beslagen zyn; dog om die Luiden uyt hunne provisioneele bezitting niet te zetten, heeft men die de bezitters door Gecommitteerden toegeschat, waar mede zy zeer wel te vrede waren, 't geen volgens rapport bedroeg een somme van *f* 6489-0-0.

Men dagt hen eerst een Servituit op te leggen; dog naderhand is die toeschatting beter gekeurd. Van dat gedeelte der voorsz. Landen is thans een verbeterde Kaart gemaakt, gelyk ook verder van de Landen tot aan de Pannebakkery staat te geschieden, en van daar wyders, tot aan het Land van Moretto, zyn te vinden. Men sustineerd wel, dat daar onder veel onnutte Velden zullen lopen, dog men behoord dat zo op 't zeggen van Lieden, die daar by konnen geintresseerd zyn, zonder naukeurige inspectie zo licht niet aan te nemen.

De Gouverneur had zelf ook bezigtigd diverze Velden achter Livremento, en daar ontrent, daar een menigte Caneelboomen welig groeide, die t' elkens tot Brandhout elendig afgekapt wierden, dat niet wel kon belet werden, voor dat 'er een nette Kaart zy, met een nette beschryving der gronden, dat binnen weinig dagen met ernst zal ondernomen worden, zynde te verwonderen, dat 'er niet al over lang, van alles op dit Eyland een nette Kaart geweest is, en voor al van zo na by gelegen Landen. Weshalven dit ook den Dessave met allen ernst aanbevolen is

Uyt de bepaaling, en byeentrekking der Castas, zal de Compagnie groot voordeel trekken, voor al ontrent eenige extraordinaire diensten, waar toe men bezwaarlyk een suffiçant getal Lyfeygenen kan afsteken, om de zwarigheid der zelve.

Dit is 't geen den Gouverneur ten dezen subjecte heeft weten by te brengen, in vertrouwen, van U Edelheden requizit daar by zal voldaan wezen, en dat hy daar by zal betoond hebben te zyn:

Hoog-Gebiedende HEEREN:

Colombo, den 28. January, 1707.

U Hoog-Edelen Onderdanige en Gehoorsame Dienaar.

C. J. SIMONS.

Ook heeft zyn Ed. een Instructie gegeven, voor den Capiteyn der Caneelschillers, dus luidende:

INSTRUCTIE voor den Capiteyn van de Caneel, eertyds ter Ordre van den Heer Superintendent, *Ryklof van Goens*, ontworpen, en thans, met eenige verschikking en verandering, op nieuws af gegeven, om te strekken tot zyn naricht, tot zo lang myn Heeren van de Hooge Regeering daar ontrent anders mogten komen te Ordonneeren.

1.

'T Erste en voornaamste, dat gerequireerd werd in den Gezagheber der Caneelschillers, voor dezen, by de Portugeesen, Capiteyn van de Mahabadde geheeten, is, dat de zelve zy een eerlyk, onbaatzugtig, verstandig, en rekkelyk man, om dat geslacht van menschen, 't welk tot het schillen der Caneel gebruikt werd, en van oude tyden af in dien arbeid, na 's Lands Wetten, en Costumen gehouden is, wel te Regeeren, want daar meede deze Luiden in hun plicht gehouden werden, en door de genoegzaamheid des getals voldoen konnen, zonder te werden gedrukt, en 's Compagnies Oegst, na het voorstellen van ordinaire taxen, zonder der zelver beswaarnissen, kan ten schuure gebragt werden.

2.

Dit Schillers Volk op dit Eyland, by de naam van Chialias in 't Generaal bekend, en na het beweeren van zommige een byzondre Natie, waar aan ons zo veel niet gelegen is, als wel dat UE. bekend zy, dat dit volk op een bequame manier moet geregeerd werden, om van hen te trekken de plichten, de welke na hunne quantiteiten afzonderlyk, en in 't geheel schuldig zyn, en welke hier na beschreven zullen werden, werdende verdeeld in 4 Hoofd-zoorten, als Canneel-Schillers, Coelis, Lascaryns, en Ihandarias.

3.

De Dorpen, waar prezent deze Chialias woonen, zyn de volgende, als Bellitotte, Cosgodde, Madampe, en Açcurelle, Reygamme, Dadale, Magale, Laune Moddere, Calluane Moddere, Morragelle, Callamoele, Tottebadde, Oe-

A. 1707. Oedeware, Pottepittie, Pingwatte, Waskadouwe, op Nigombo, en ontrent Colombo.

4.

Een afgezonderd Geslacht van Schillers, bygenaamd Roene Chialias, ('t welk te zeggen is verscheide Schillers) zyn, gelyk hun naam aanwyst, een verstroid volk; echter uyt voornoemde Chialias gesproten. Deze onthouden zich ten meerendeel in de quartieren van Mature, en wyder in de Dollasdas, Morrua, en Billigam-Corles verspreid; zo ook in Gale en Pasdum Corles; dog alle afgezonderd van de voor verhaalde Mahabadde-dorpen.

5.

Dit Volk onderhoud zich in hunne pligten, door verscheidenheid van der zelver Officieren en hunne onderdanigheden, waar door de Capiteyn moet weeten met goed beleid den schuldigen dienst te trekken, en bestaat de zelve in de volgende, als: Eerstelyk de Vidanes, welke de naaste aan den Capiteyn zyn, waar door hy de voornaamste Zaaken zyn 's ampts beschikken, en verrichten moet; in wiens abzentie zy over de Chialias, na zyne ordre, 't gebied voeren, zynde vyf in getal.

6.

De eerste en voornaamste, is de Vidane Mahabadde, die voor dezen naast den Capiteyn het oppergebied heeft gevoerd; dog 't welk, als onnodig zynde, in ongebruik is geraakt, en thans alleen 't gebied voerd over de Chialias, wonende tot Bellitotte, Cosgodde, Madampe, en Accurelle. Gebiedende verder ieder Vidaan onder 't hooger gezag van den Capiteyn, zo veel Mahadoerias, kleene Doerias, Ilandarias, Coelis, en Caneel-schillers, als onder zyne Vidany behooren.

7.

De vier verdre Vidaans houden thans geen zekere rang onder den anderen: gelyk zulks mede van geen noodzakelykheid meer is, hebbende die van Reigam, buiten het Dorp van dien naam nog onder zyn Gebied, Dadale, Magale, en Lannemoddere.

8.

Gelyk die van Calluamoddere, boven het Dorp van gelyken naam, nog onder zyn gezag heeft Morragelle, Collamoele, en Tottebadde; als mede Dommelegattere en Magamme, zynde hun onderhoorige Casta Jageros, Hinawas, en Pannias, dog over de Toendegattere is een aparte Vidaan, 't welk mede Hinawas en Pannias zyn, alle drie Naturellen van Ceylon, en ten tyde der Portugeesen, by gebrek van gehoorzame Chialias, daar van een gedeelte tot Caneelschillers getrokken.

9.

Item, onder den Vidaan der Hoelenbadde, Oedeware, Pottepittie, Leingwasse, Waskadouwe, en die op Nigombo, en ontrent Colombo woonen.

10.

En onder den Vidaan der Roenebadde, behooren wyders de verstroide Chialias, hier voren beschreven.

11.

Na deze Vidanes volgen de Doerias, bestaande in groote Doerias (die Mahadoerias geheeten werden) in de Hoofddiensten ontrent den Capiteyn, naast de Vidanes geconsidereerd, en in der Vidanes abzentie hunnen dienst waarnemende; en in de kleene Doerias, welke, als 't vereischt werd, in 't gebieden over andren, voornamentlyk geemplojeerd werden; hebbende ook ieder een Ransje Caneel-schillers te gebieden; dog staan onder commando van Mahadoerias, als een Cangaan onder zyn Aratchie.

12.

Beide deze voornaamste Officieren, namentlyk Vidanes en Doerias, moet den Capiteyn zodanig weten door zyne kennis te leiden, en tracteeren, dat door slapheid in 't gebieden en straffen, het ontzag niet verloren werde, nog ook door te zware en te strenge hand, de genegenheid verkoude; waarom in een verstandig Gezaghebber over dit volk, zoo hoogelyk de rekkelykheid gerequireerd, en mits dezen aanbevolen werd.

13.

De voorsz. Doerias hebben tot het jaar 1700., buiten de Vryheid hunner Thuinen, ider een Caneel-schiller, onder de naam van Bartura, vry gehad, het welk ordinair de flukste Schillers waren; dog toen geordonneerd voor de Compagnie aan te trekken, en waar tegen hen weder is toegestaan, het onderhoud van een Caneel-schiller geduurende den Oegst; te weten, 4 parra Ryst, het welk dan ook zo moet continueeren, en daarenboven aan de groote Doerias te goede komen het Hoofd-geld van een Deccum Carrea.

14.

Het getal der groote Doerias, bestaat in 16 groote, en 34 kleene Doerias, met welke, en niet minder, de vereischte dienst der Compagnie verricht kan werden; waarom 't zelve zonder speciaale ordre van den Gouverneur van Ceylon, ook niet vermeerderd, nog verminderd mag werden.

A. 1707.

15.

Het eygentlyk ampt nu dezer Vidaans en Doerias, is, dat ze den Capiteyn van 't Volk, dat onder hem verdeeld is, opregte aanwyzing doen, zonder imand te mogen verzwygen; waar ontrent gemeend werd, dat de Hoofden, en Schoolmeesters, niet weinig hunne personagie gespeeld hebben, en 't welk door een exacte jaarlykze Beschryving, en 't stipt onderhouden van 't Biljet van den 11. May, 1705. voor de Schoolmeesters ten principaale geëmaneerd, gemakkelyk kan voorgekomen werden; zo als het zelve ook door haar Hoog Edelen nog nader, en met veel ernst werd aanbevoolen, by Missive van den 3 September, 1706., waar op den Capiteyn, dierhalven wel zonderling te letten heeft; werdende de zelve daarenboven wel expres aanbevolen (gelyk zulks al in den jaare 16: . . . . ter Ordre van den Ed. Heer Gouverneur van *Rhee* Zal. is geschied) te formeeren een Generale Tombo van alle de Chialias, als Caneelschillers, Coelis, Ilandarias, en Lascaryns, met een specificqe aanwyzing, wat Landen en Tuinen de zelve bezitten, mitsgaders hunne waardy, en wat Geregtigheid ieder zou konnen opbrengen, op dat men perfect weten kon, wat elk voor zyn dienst geniet, en wat hem toegevoegd is, met distinctie in de aantekening, tusschen 't geene zy voor hunne diensten bezitten, en dat ze voor hun Geld gekogt hebben.

16.

Van dusdanige Tombo, zoude in den jaare 92 en 93, ten overstaan van expresse Gecommitteerden door den overleeden Capiteyn *Staffort*, al een begin zyn gemaakt, met de dorpen Bellitotte, Cosgodde, Madampe, en Accurelle; dog waar van men de beste verwagting niet hebben kan, dewyl de zelve eenelyk in 't Cingalees beschreven, zedert 12 jaaren daar na nog niet eens in 't Nederduits overgebragt zyn; dierhalven de zelve dan ook al getranslateerd zynde, gelyk als zeedert een geruimen tyd belast is, niet anders dan tot speculatie zullen konnen strekken.

17.

Deze voorsz. Tombes dan eens geabsolveerd zynde, zal 't lichtelyk uytgevonden konnen werden, wie zyn Leengoed verkogt heeft, en daar door in armoede vervallen is, wanneer de Compagnie recht hebben zal, om zodanige verkogte Landeryen, weer aan te slaan, alzo 't Geslacht der Caneelschillers of Chialias, niet hebben 't regt der andere Naturellen van Ceylon, dat ze de zelve, gelyk die, zouden mogen na hun believen verkoopen, of vervreemden; maar zyn hunne Leengoederen van dien aard, dat die hen alleen, en hunne Erfgenaamen, moeten by blyven, en ten gebruik dienen; invoegen zy onvermogens blyven daar af anders, als aan hunne Erfgenaamen, te disponeren, of den koop zal van geener weerde zyn, en de kooper en verkooper zware straffen te lyden hebben.

18.

De Kinderen of Descendenten van groote of kleene Doerias, werden alle genaamt Ilandarias; maar alle Ilandarias, zyn daarom geen Descendenten van Doerias; welkers pligt en gebruik is, Pannewiedes, of bestelling van de een of d'andre Zaaken, te doen, die hem van den Capiteyn, Vidane, of Doeria, belast werden; als ook de Caneel uyt te zoeken, forteeren, en binden; dog zyn altoos van dragen bevryd geweest, en noit in eenige Coeli-dienst gehouden; maar blyven jaarlyks verpligt Hoofd-Geld te betalen, na de gestalte hunner lichaamen, van sterkte, grootte, jonkheid, of ouderdom; welker Hoofd-Gelden hoogste tax is 4 Larynen jaarlyks, zynde hun getal, volgens de laatste opneeming, 583 koppen bevonden.

19.

Deze Ilandarias werden ook wel Poetabenes genaamd; dog, zo gemeend werd, oneigentlyk, alzo dat woord beter op de Coelis past, of ten minsten, die daar mogen afgekomen zyn.

20.

De Aratchies zyn onder de Chialias, als by andre Cingaleesen Krygs-Officieren.

21.

De Lascaryns, derzelver Soldaaten, Hunne kinderen, volgen in de pligten hunner Vaderen, ten Oorlog, en werden nergens anders, als daar in, briefdragen, boodschappen te brengen, en diergelyke dingen, gebruikt, en betalen niets.

22.

En heeft de Capiteyn byzonder agt te slaan, dat daar onder niet aangehaald, onderhouden, verschoolen, en aangequeekt werden de Kinderen van verplichte Chialias, alzo onder de dienstbaare een geduurige genegenheid bevonden werd, om den arbeid te ontwyken; maar zal de zelve ter contrarie na de letter hebben te executeeren, 't Placcaat van den . . . . . . 1682., zo als zulks gemodereerd is by Missive der Hooge Regeering, gedateerd . . . . . .

Van

Van deze Lascaryns, die onder het Geslagt der Chialias pertineeren, zal de Capiteyn of Opziender, geen minder Notitie houden, als van andre Geslachten dezes volks, en goede aanteekening doen, werwaards die gecommandeerd werden, houdende hun verblyf present, als volgd. A. 1707.

23.

Drie Ransjes Lascaryns Chialias wonen in de Landen van Maturé, daar de zelve by beurt-wisseling nevens andre Lascaryns hunne Wagt-Posten hebben waar te neemen, zo als die volgens ordre van den Dessave geregeld zyn. Zo mede werden zy tot Hout-sleepen, en tot andre verpligte diensten, door de Dessaves gecommandeerd; dog buiten hunne Wagten, en andre Compagnies diensten, staan zy ten vollen ten gebiede van den Capiteyn der Caneel, die hunne questien hoord, dat in zyn vermogen is, decideerd, ook straft over begaane fouten. Dit staat ook aan den Dessave, namentlyk het straffen, wanneer zy op hunne Wagten pecceren; dog buiten hunne Wagten in hunne dorpen zynde, aan hunnen Capiteyn, ten ware met het volk, onder den Dessave behoorende, verschil hadden, wanneer die verschillen door den Dessave en den Capiteyn der Caneel te samen, of, by absentie van den Capiteyn, door den Dessave wel alleen gehoord en afgedaan werden, of zo als die 2 Landregenten over dat subject zamen versproken zyn; en zo is 't ook gelegen met 5 Ransjes Chialias Lascaryns, onder de Dessaveny van Colombo, waar van 'er 2 hunne Wagten, op Calture en op Anguratotte, en 2 op Matuael hebben.

24.

Tien Ransjes Lascaryns, behoorende onder de Mahabadde, moeten den Heer Commandeur van Gale gehoorsaamen, door wiens ordre zy Houtwerken sleepen, andre Compagnies verschuldigde diensten verrichten; dog hebben daar geen Wagten te bezetten, staan verder ten vollen onder den Capiteyn der Caneel, die uyt die 10 Ransjes, alle maanden 12 Lascaryns by hem op de Wacht heeft, dog in dien Caneel-Oegst, als het vereischt, zomtyds wel 16 of 20; dog zelden het laatste getal.

De Lascaryns met hunne Hoofden, zyn in de jongste Beschryving sterk bevonden 496 koppen.

25.

De Deccum Correas zyn dienstbaare geslachten, als de Coelis, en in alle gemeene, geringe, en Vile diensten om te arbeiden en te dragen verplicht, en wel speciaal eenige dorp-diensten, buiten welke alleen met de taxen hunner Hoofdgelden jaarlyks konnen voldoen, en is der zelver number laatst 595 koppen bevonden.

26.

De Coronde Halys, zyn de ware Caneelschillers, en hoewel ze onder de Chalias de laatste in rang schynen te zyn, zyn zy echter die, welke den meesten dienst moeten doen, waarom op de zelve 't meest diend gelet te werden. Dit Volk geeft geen geld. De Coronde Halys gebruikende, moet de Capiteyn en Vidane zeer wel met opmerking letten op hun ouderdom, jonkheid, gestalte, en gezondheid. Op zyn 12 a 13 jaar volgens ieders sterkte, werd de Schiller uyt het school gelargeerd, en voor een pinge Caneel van 56 pond, dat jaar beschreeven, en dat klimt jaarlyks met een pinge op, tot dat zy 't getal van elf haalen, dat het hoogste is, waar op zo lang blyven staan, als bequaam zyn om dit te konnen leveren; wanneer weer neerdaalen, als opgeklommen zyn.

Deze Caneel werd genaamd Angebadde, die zy in de plaats van Hoofd-Geld geven. Indien nu de Compagnie aan deze Angebadde niet genoeg heeft, tot voldoening der Vaderlandsche eysschen, zo werd ieder schiller nog belast na zyn bequaamheid, met 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, of 8, pingen Caneel, dat het hoogste is, dat een man boven zyn Angebadde kan schillen. Dit werd genaamd Geld-Caneel. Voor ider Pinge van 55 pond, geniet de Schiller zes lichte stuivers, of $\frac{1}{10}$ Ryksd.

27.

Ieder Schiller moet promt zyn Angebadde voldoen, dog zo hy buiten zyn toedoen iets mogt schuldig blyven, dat moet hy in Geld, a $\frac{1}{2}$ Ryksd. een Pinge Angebadde, van 65 pond aan zyn Doeria voldoen, die dan 't ontbrekende suppleerd: want ider Doeria moet caveeren voor de Caneel der Schillers, onder hem bescheiden. Zodanig is het ook, wanneer ze Geld-Caneel schuldig blyven, betaalen zy daar voor zo veel, als zy daar voor hebben ontfangen, te weten, $\frac{1}{10}$ Ryksdaalders. Op de zelve wyze werd ook aan de Schillers betaald, als zy boven hun Geld-Caneel, en Angebaddde, Caneel komen over te schillen, zynde het getal der Caneelschillers, volgens de Beschryving van den jaare 1706., geweest 1365 koppen, waar van egter moeten werden afgetrokken, welke by Missive van de Hoge Regeering, van dien dienst gelibereerd werden; excepto die Caneelschillers Parvenium mogten bezitten, het welk

A. 1707. welk UE. gerecommandeerd werd, in de naaste Beschryvinge exact te onderzoeken, en alzo finaal ten eynde te brengen. Moetende de Capiteyn der Caneel ook zorgvuldig letten op de Leverantie der Caneel, dat de Hoofden daar ontrent geen schaccheryen plegen. en dierhalven diend het onderhoud van Kleeden, Ryst, &c. aan de Chialias zelfs, en niet aan de Vidaans of Doerias, gegeven te werden.

28.

Elke Aldea heeft haaren Schryver, of Sunnedòeria, welke ider ook een Ransje Caneel-schillers onder zig hebben, 't welk voor Compagnies dienst wel niet nut, nog ook noodzaakelyk schynd; inzonderheid in de kleene dorpjes; maar aangezien de veranderingen onder dit ruuw volk van gevolg zyn, byzonder als die hen schynen nadeelig te zyn, willen en beveelen wy, dat de Capiteyn daar in den ouden trant houde, zonder daar in te altereeren, ten waare met expres goedvinden des Heeren Gouverneurs.

29.

Aangewezen hebbende de Pligten, en de verpligte Chialias, zullen wy den Capiteyn der Caneel-schillers, voorschryven, zyn eerste en voornaamste Werk, om met vrugt en nut, zyn dienst te besteeden.

30.

't Welk is de beschryving der Chialias, op een pertinente Rolle, elk onder hunne Geslachten, Naamen, Conditien, Ampten, Hoofden, Bedieningen, Plichten, hoedanigheden, Jurisdictien, Dorpen, Gehugten, en Woningen; voor al toeziende, dat niemand onbeschreven blyve, al waar 't schoon dat een of meerder, reeds eenige jaaren door particulier faveur, eygen bedrog, of anderzins, doorgesloopen, of verschoond waren; ja ook geprotegeerd mogten wezen: want zulks niet alleen den jegenwoordigen tyd ondienstig zou zyn; maar voor 't toekomende ook ten hoogste schadelyk wezen, ter oorzaak 't vervreemden van den dienst een 's manspersoons, die Chialias is, een geheel geslacht van Descendenten afleid; ook anderzins een geheele Familie van Caneel te betalen, over 't hoofd doet zien.

31.

En zal deze Beschryving, wanneer het tyd is, te weten, wanneer de generale paresse der Chialias voor een Gouverneur is afgelegt dat wel 't gevoegelykst in de maand Maart komen zal) geschieden, uyt last van den Heer Gouverneur, met byvoeging tot den Capiteyn, van twee expres daar toe Gecommitteerden, van welke de een perpetueel de Dessave des Distriçts, daar de Schillery dat jaar geschieden zal, moet wezen; op dat zich de Capiteyn van alle opspraak, ten allen tyde zou konnen verschonen, alzo voor dezen, al vry onredelyk, en met geen genoegzame trouwe, daar in gehandeld zy, wanneer uyt privé authoriteit der Gezaghebbers dezes volks, en inzichten van eygen voordeel; de zodanigen, als hen best dienden, en de E. Compagnie toen nog beeter konden dienen, afgehouden wierden; ontvreemdende alzo de zelve hunne wettige geregtigheden, die de verschoonde, en van de Rolle gelatene, hadden konnen opbrengen; en gaven daar door oorsaak, dat andere geenrolleerden onbehoorlyk en boven hun Magt bezwaard wierden, dat hier mede by Gecommitteerden hoopen voor te komen, en 't gene wy derhalven den Capiteyn, en alle andren, die daar toe gelegenheid mogten hebben, op zodaanige straffe, als de qualiteit der Persoonen en Zaaken exemplaar vereysschen zal, gebieden te vermyden, en zullen daarom, voor 't gezamentlyk verschynen, alle en een ider Caneel-schiller, jong en oud, om daar beschreeven te werden, en met goedvinden der voornoemde Gecommitteerden, na rato der vereysch van Caneel, ontfangen den last hunner opgelegde tax. A.

32.

Maar zal en moet in deze Taxatie bescheidentlyk gehandeld werden, nemende reguart op hoogen ouderdom, of teere minderjaarigheid, als indispositie der persoonen, waar by een ider getaxeerd, en jaarlyks in de Rolle verhoogd, of verminderd werd.

33.

Tot heden is een Pinge Angebadde van Roene, als die van Mahabaddde, 65 pond, en een Pinge Geld-Caneel, 55 ditos, of 660 pond voor ses Larynen; dog het verschil tusschen die van Roene en Mahabadde, is conform het volgende. De Jongelingen van Roene werden zo wel, als die van de Mahabadde, uyt de School, voor een Pinge Caneel van 65 pond, op de Rolle beschreven; dog die van de Mahabadde, en andre Chialias, accresceren tot elf Pingen; maar die van Roene en Nigombo niet hooger, dan tot 9 Pingen, verschillende aldus in hunne Angebadde of Hoofd-Caneel, met andre Chialias, twee Pingen.

Verscheide maalen is getenteerd, om dit Verschil tot een evengelykheid te brengen; dog 't heeft niet willen doorgaan, hoewel de Compagnie daar zeer mer-

merkelyk verlies by heeft: want die van Roene moeten voor 't bezit van 't Dorpje Tallale, en Nandoene, boven hunne Angelbadde, leveren 90 Pingen Caneel van 65 ponden ider, welk onderhoud de E. Compagnie hun dog zou hebben moeten geven, indien die dienften van hen had willen trekken, alzo het arme, wyd en zyd verftroide menfchen zyn; en wat nog verder aan die twee Pingen mogt manqueeren, kan ontrent hen zo wel, als die van Nigombo, by een langzame vermindering wel uytgewonnen werden, gelyk ook geobzerveerd werd.

34.

Zo zal de Capiteyn ook zorge dragen, dat de Coelis onder de Caneelfchillers in geen andre dienften, als den Mahabadde, gebruikt werden, behoorende de zelve wel onder de Chialias, maar niet onder de Schillers; en hebben ook hunne aparte dienften; te weten, wanneer ze door den Heer Gouverneur of de Hooge Overigheid, tot extraordinaire dienften verplicht wierden; excipierende nogtans zodanige, die dorpdienften en fervituten onderworpen zyn, welke zy prefteeren moeten.

35.

Na 't maken van deze Rolle, die in April gereed moet zyn, is het des Capiteyns plicht, dat de Doerias alle de befchreven Caneel-fchillers, tegen 't begin van Mey op de plaats, waar den Oegft als dan wezen zal, by den anderen verzameld hebben, ende met hen in 't Bofch gaan, om zodanige quantiteid van Caneel te fchillen, als hen dan van den Gouverneur in der tyd zal wezen geordonneerd.

36.

En of wel A°. 1699. ter ordre van de Heer Gouverneur, de grote en klene oegften in malkanderen zyn gefmolren, ter zaake der jaarlykfche eiffchen van Caneel, in opzicht van de vorige, zeer werkelyk verminderd waren, en zedert maar eenen Oegft of Schil-tyd, des jaars is waargenomen, zo mag zulks echter voor geen geheele bevryding pasfeeren; maar de gehoudenis en verpligting der Schillers, moet altyd levendig gehouden werden, op dat zy t'elkens, als de Compagnie hun dienft mogt komen te benoodigen, zelf op extraordinaire tyden, als nu jongftleden, bereid gevonden werden, om de hand aan het werk te flaan.

37.

Dog op dat zulks ter bequaamer tyd mag werden begonnen, zo komt in opmerking, dat, zo lang de Caneel-boom bloeid, of met Vrugten bezet is (dat is van April tot half Mey, wanneer zy beginnen af te vallen) de fchors of baft van 't hout niet wil: zoo ook wanneer die Boom jonge looten fchiet. Buiten welke drie gevallen, het heel jaar door gefchild kan werden; inzonderheid als eenige reegen bevorens gevallen is, 't welk het werk byzonder faciliteerd. A. 1707.

38.

Het Diftrict des Caneel-gewafchs ftrekt zig van die tuffchen geleegen Landftreeken der Rivier Chilauw, ten Noorden, tot aan de Rivier Waluwe, ten Zuiden, waar onder 4 Provintien, de Koningze toebehoorende, waarom tot het fchillen, aldaar ook wel Licentie van het Candifche Hof verzogt werd, dog zonder met het zenden der Chialias daar na te wachten, moetende de Capiteyn daarom ook zorg dragen, dat de Inwoonders dezer voorfz. Provintien door de Chialias geen overlaft of ongelyk werde aangedaan, gelyk wel bevorens gezegt werd, gefchied te zyn, en waarom de zelve ook uyt de Boffchen zyn verjaagd geworden, als onder andren getuigd werd, door zyn Hoog Edelheid by Miffive aan den Ed. Heer *Pyl*, in dato . . . .

39.

Ende op dat in de dorpen der Caneelfchillers d'opzicht ten eenemaal niet verwaarlooft werde, en der overigheids beveelen by oles voldoening gefchieden konnen, wanneer de Capiteyn en Vidaans in den Oegft zyn, zal de voornoemde Opziender zodaanige goede Doerias laten t'huis blyven, dat daar niet aan kome te ontbreken.

40.

En hoewel wy by Placcaaten op lyfftraffen verboden hebben, dat niemand eenige handeling in Caneel zal mogen doen, nog die vervoeren, zoo bevelen wy echter den Capiteyn mits dezen, daar op mede goede acht en reguard te nemen, en iets ontdekkende, de hooge overigheid daar van Advys te geven; insgelyks, of ergens, 't zy in 't geheim, of anders, difteleer-ketels, tot 't branden van Caneel-olie opgerecht waren, die hy zal vermogen te ruineeren, en de perpetranten aanklagen, waar in zo gemelde Capiteyn t'eeniger tyd mogte werden nalatig bevonden, men hem die conniventie voor handdadigheid toereekenen, en aanfchryven zal.

41.

In 't Oegften van den Caneel, heeft de Capiteyn te bezorgen, als een zaak van belang, gelyk ook de Doerias, dat geen grove, maar goede fyne Caneel, mits dat zy egter de vereifchte maturiteid hebbe, gefchild werde; terwyl 't

A. 1707. doch de Schillers evenveel, en hen zelf ook profitabeler is: want de geheel grove en dikke bast, in voldoening hunner taxen en partyen niet gereekend, maar op den hoop toegegeeven werd.

42.

Tot conservatie der waare Caneelschillers in hunne Geslachten, zal 't niemand geoorlost zyn eenigen Chialia, veel min meerder getal der zelven, van zyn Geslacht te ontslaan, als de hoogste overigheid; want zulks van zeer schadelyken gevolge wezen zou, en waar van de opzigt den Capiteyn ernstig aanbevolen werd; als mede dat hy scherpe toezicht neme, dat de Caneelschillers hunne Kinderen niet geven by de Doerias, Ilandarias, ofte Coelis, om daar opgevoed te werden, waar de Coronde Halys van alle tyden groote list toe aanwenden, om hunne kinderen van 't Caneelschillen te bevryden; en daarom zal de Capiteyn naeuw reguard nemen, dat niemant in zyn Geboorte verhoogd of verkleend werde; dat de Doerias kinderen, Ilandarias, Coelis-kinderen, Coelis, en de Caneel-schillers kinderen, Caneel-schillers blyven.

43.

En zo een Caneel-schiller uyt zyn dorp, of elders van daan liep, en zich begaf by de een of de ander Model-jaar, Appohamy, of Araatchie, om Lascaryn te werden, zullen hem die Officieren niet mogen aannemen; maar hem te rug zenden; dog alzo zulk wegzenden zelden geschied, zoo werd de Capiteyn der Caneel by dezen gequalificeerd, 't zy in Gale, Mature, Calture, of Nigombo, waar hy diergelyken Chialia vinden mogt, die op te vatten, en op de naaste gelegenste plaats in de keten te laten slaan; tot dat hy borge voor zyn verschuldigden dienst en goed comportement zal hebben gesteld; gelyk mede die geen, die in den Caneel-Oegst hun schil-posten verlieten, en zich hier of daar ter schuil houden; zullende de verbergers van dien ter arbitragie werden gecorrigeerd.

44.

En nademaal by Placcaaten van 1682, en den 23 Februari, 1683. gearresteerd, en geordonnerd is, dat van nu voortaan een zoon van een groote of kleene Doeria, Ilandaria, Lascaryn, Coeli, of andre, onder 't Geslacht der Chialias, met een dochter van een Caneelschiller, komende te Trouwen, de Kinderen die uyt dat Huwelyk verwekt werden, tot Caneel-schillers zullen gehouden, en aangetekend werden, gelyk in zelver voegen mede zal geschieden met een Caneelschiller, die een Dogter van een der voorgemelde Geslagten der Chialias getrouwd heeft, en kinderen komt te procreeren, al mede voor Caneel-schillers zullen erkend werden, dog hier onder werden niet begrepen zodanige kinderen (schoon na 't emaneeren van 't voorsz. Placcaat gebooren) welkers ouders voor 't zelve getrouwd zyn geweest, wyl de Hooge Regeering by Missive van den 3. September, 1706. de zelve daar van zeer goedgunstig hebben gelieven te libereeren, ten waare de zelve mede een Caneelschillers Parvenium bezaten, wanneer van zelfs spreekt, dat daar voor den verplichten dienst moeten doen.

45.

Zo zullen ook alle kinderen in onegt geteeld, 't zy van Doerias, Ilandarias, en Hoofden der Caneel schillers, of andre Chialias, zonder aanzien tot Caneelschillers opgebragt, en gehouden werden; en dat mede in gevolge van 't bevorens geciteerde Placcaat; daarom zo werd den Capiteyn dan gerecommandeerd, deze voorsz. Artikulen exact te obzerveeren, en ter executie te leggen.

46.

En dewyl zedert eenige jaaren, verscheide Chialias, of Caneel-schillers uyt Compagnies gebied verloopen, en hen in de Pittigal-Corle, mitsgaders andre Districten van 's Konings gebied ter nedergeslagen hebben, zoo zal de Capiteyn echter van de zelven een correcte Notitie moeten houden, met een speciale aanwyzing van het District of Aldea, waar zy zich onthouden; of men eens te raade mocht werden hun gezamentlyk by 't een of 't ander favorabel voorval van het Hof van Candy te reclameeren, en ondertusschen door deze en geene middelen hen trachten te lokken tot hunne verlatene Parveniums en vorige diensten, inzonderheid van tyd tot tyd, en wel byzonder in den schil-tyd hun gedoente verspieden laten, of zy ook wel de handen aan 't schillen van Caneel mogten leggen, en waar zy die dan quamen te bergen, om door deze of geene Sluyk-vaartuygen te werden afgehaald, dan wel dat zy zich tot eenigen andren arbeid begeven, om zig daar mede te erneeren, waar aan tot Compagnies gerustheid veel gelegen is.

47.

Beneven den Caneel, heeft de Capiteyn te bezorgen het invorderen der jaarlykze Deccum, of het Hoofdgeld der genen, die daar in gehouden zyn, op dat het zelve wel, en in conformitie van den ontfang opgebragt, en gesteld wer-

werde in handen der ontfangers van Compagnies Domeinen, benevens een exacte, pertinente en correcte Rolle, waar by in 't breede aangewezen werden de naamen, op- en afgaande qualiteiten, gelegentheden, middelen, en woningen der geenen, die betaald hebben; obzerverende wyders daar in met Gecommitteerden de zelve Methode der Generale Beschryving, waar van hier voor in dezen gesproken is, om de navolgende Jaaren te dienen tot een Reglement. De Taxe des Deccums, beginnende van de elfjarige, tegen drie stuivers, of een quart Laryn, 's jaars, en zoo vervolgens opklimmende tot 4 Larynen, of agt-en-veertig stuivers, en niet hooger; dalende daar na met, en na de Caduciteyt des ouderdoms, ofte zwakheden der Lichamen allengskens lager en lager, tot de laatste drie stuivers; dog dit is egter zo generaal niet, wyl daar in een verschil gevonden werd tusschen de Ilandarias, en Coelis-deccum: want beide werden zy wel op 11 a 12 jaaren voor 3 stuivers, of een quart Laryn beschreven; dog de Ilandarias, klimmen op tot 4 Laryns, maar de Coelis niet hooger als tot 2½ Laryn, of een halve Ryksd. in 't jaar.

48.

Van deze Geregtigheid der Deccum te betalen, zyn geexcipieerd de Caneelschillers zelf, onder den naam en 't Geslacht van Coronde Halias, alle Vrouwen, jong en oud, alle Jongelingen beneden de elf jaaren, en de Lascaryns, zonder meer; alle de andre zyn Deccum onderworpen. Zoo dat de Capiteyn dan met de Gecommitteerden wel te letten heeft, dat niemand, 't zy door puure faveur, of voorspraak der Vidanes en Doerias, veel min door eygen conniventie (als wel voor dezen geschied is) van de Rolle gelaten werde; ja zelfs zal men die ook op nieuw ter Rolle bekend maken, die voor de Doerias, en Vidanes gevryd en toegelaten zyn, op dat alles klaar sta, en zo wel blyken mag wat de E. Compagnie voor geregtigheid trekt, als wat de zelve voor Beneficie uytgeeft.

49.

De Authoriteit des Capiteyns der Caneel is gelimiteerd, en gedistingueerd op 't stuk van straffen, op de navolgende wyze en methode, namentlyk, dat de hooge en zware delicten en geschillen van belang, over alle Geslachten der Chialias zullen staan ter decisie en judicature der naast aangelegen hoogste Overheid, waar de Zaaken voorgevallen zyn; derhalven de Capiteyn in zulken Casus zonder uytstel den Heer Gouverneur dezes Eylands, of den Commandeur van Gale, kennis daar van geven zal, om ter plaats, daar 't behoord, door den Fiscaal aangesproken te werden, en straf te ontfangen na exigentie van Zaaken. A. 1707.

50.

Zaaken van minder belang, als 't niet presteeren van verschuldigden dienst, 't absenteeren uyt de zelve, disobedientie, injurien, en meer andre Zaaken van die natuur, konnen gestraft werden door tsjambokslagen, en met in de Keten te laten arbeiden, tot borg van beter gedrag hadden gesteld; ook wel in een Geld-boete gecondemneerd.

51.

Nogtans verstaan wy niet, dat de Vidanes, Doerias, 't zy groote of kleene, Canganes, Schryvers, en Schoolmeesters, als ze in de kleene straffen mogten geoordeeld wezen vervallen te zyn, aldaar om geringe beuzelingen, onder de hunne, die ze te commandeeren hebben, ten toon en spot zullen gesteld nog gestraft werden, alzo dit ons onbehoorlyk en afkeerig dunkt, en zig de Capiteyn daar voor wel te wagten heeft; maar zullen de voornoemde Officieren beklaagd werden by den Gouverneur, en daar straffe ontfangen na vereisch van Zaaken.

52.

En of 't geviel, gelyk wel meermalen voorgevallen is, dat de Vidanes, Doerias, of anders van de minste tot de meeste verdiend en gecondemneerd werden in boeten, zoo verstaan wy dat de Capiteyn die boete eenelyk zal mogen ontfangen, zonder die zich toe te eygenen ofte attribueeren, maar de zelve boete voor de Land-armen, of gebouw van Kerk en Schoolen geheel geconfisqueerd te laten blyven, zoo als by den Heer Gouverneur zal werden verstaan te behooren, en dat op zulken Pæne en Correctie, als zyn E. daar op mogt komen te statueeren.

53.

Tot A°. 1699. hebben de Chialias dorpen, Bellitotte, Cosgodde, en Medampe, voor een Ammenam Areek aan de Compagnie geleverd 32600 stuks Areek, en daar voor genoten 48 stuivers, of ⅘ Ryksd.; dog zyn toen ook by de Generaale Reductie door de Heer *de Heere*, ontrent den Areek gemaakt, nevens alle andre op 26000 stuks Areek, de Ammenam gesteld; gelyk ook die van Reygamme, Dadale, Magale, en Lannemoddere, die voor dezen niet meer als 24000 voor een Ammenam hadden geleverd, tot welkers inzameling en tydige inkomsten de Capiteyn be-

A. 1707. hoorlyke zorg zal dragen, en den ontfanger des Areeks (wiens eigentlyke Officie dit is) na al zyn vermogen de hand en' hulp bieden, op dat den Areek voor 't begin van de Meymaand binnen Gale zy, of daar zy anders mogt geordonneerd werden, alzo die vrugt by 't verloop van 't Moeffon niet over Zee kan gevoerd werden, en te Land groote moeite en arbeid koften zou.

54.

Zo zal de Capiteyn ook hebben te bezorgen; dat de Houtwerken, des vereifcht werdende, tot Mouters, Huizen, Schoolen, als anders, pro rato van iders dorp of Diftrict, geleverd werden; gelyk mede, dat de Lafcaryns, daar 't van nooden zal wezen, tot het fleepen der Houtwerken werden gebruikt.

55.

Dog daar en teegen ftaat het hem ook toe te zien, dat de gemeene man niet werde verkort, of bezwaard met dienften die met haare verpligting oneygen zyn, en hen 't meefte afkeer van de E. Compagnie zouden konnen geven, gelyk haar Hoog-Edelheden wel expres recommandeeren, by Misfive van den 2. Juli, 1693. dog dit heeft alleen zyn opzigt op zodanige dienften, welke hen buiten minnelyke perfuafien mogten werden opgelegt, en waar van de Capiteyn dan de waare gefchapenheid, met gevolgen van dien, aan den Heer Gouverneur bekend kan maken, om alle opfchudding en verwydering, daar door te weeren.

56.

Dog gelyk de Compagnie de zelve nu en dan al in extraordinaire dienften benodigt heeft, zo hangt het veel af van de adreffe des Capiteyns, om hen daar toe door minnelyke weegen te permoveren, met byvoeging of belofte van zulken genot, als waar toe haar Hoog-Edelen ons by Misfive van den 3 September, 1706. in navolging van 't fchryvens van zyn Hoog-Ed., van 30. Octob. 1690. hebben gelieven te qualificeeren.

57.

Nu zou 't wel vereiffchen de natuur van de Caneel-boom hier te ontleden, dog alzo dit gevonden werd by de Inftructie van den Ed. Heer Gouverneur van *Rhee* Zal^{r}., en nog nader by Misfive van den 27. Februari, 1700. na Batavia gefchreven, zo werd het zelve geexcufeerd, en 't Extract van dien tot UE. naricht alhier geannexeerd.

Colombo, den 27. April, 1707.

Was geteekend,

C. J. SIMONS.

Wat nu zyn Ed. ontrent het wederopbaggeren der Tombo's, of 's Lands Geregtigheden, verricht heeft, konnen wy ten deelen uyt het volgende Extract, van een Vifite van den Deffave *Bolfcho*, zien.

EXTRACT uyt een Vifite van den Deffave *Bolfcho*, den 3. Augufti, 1707. gedaan, tot Navorfching der Tombo's of Landgeregtigheden, die den Inlander verpligt is aan den Landheer te betalen.

DEze Compagnie trekt hier ook veel Geregtigheden, die den Inlander verpligt is van de Neli (of Ryft) te geven, ieder Dorp zyn taks van Parren wetende, uyt ieder Corle, beloopende die Inkomften van Alutcoer en Happittigam Corle, en Nigombo's Diftrict, dit jaar van 1706., tot 1707., ultimo Augufti, 1837-1-0 Parren meer als 't vorig jaar.

Want van Happittigam Corle, waren A°. 1705. en 1706. ingekomen,	- - - - -	3439½	Parras.
En 1707.	- - - - - -	3272-2	
Van Alutcoer Corle, 1705. en 1706.	- - -	2283	
Van Hevegam Corle, - - 1707.	- - -	716-2	
Van Reygam Corle, - - 1707.	- - -	2544-2	
Van Hina Corle, - - - 1707.	- - -	901-1	

Ook

Ook was 'er dit jaar voor de E. Compagnie aan Moetet, Ande, en Ottoe, in de Deſſaveny van Colombo, en de 2 Diſtricten, ten deel gevallen 16969 parren, en 3 Çornis Neli, en in 't voorleden Boekjaar 10194 Parras, en 1 Corni. En aan Jalle, Maha, en Moeters (zekre Oegſten) van 1. September, 1706. tot ultimo Auguſti, 1707., 6775 parras, en 2 Corni's; dog in ieder waren nog veel reſtanten te leveren, 't welk de Vidanes en Schryvers, nog moeſten verantwoorden. A. 1707.

Ook was 'er door die van Morottoe voldaan,

Wegens Dekkum, of Hoofdgeld,	Ryksd.	10-49-0
—— Toepetti, — Kleden dito.		24-57-0
—— Pollee, —— Boom dito.		44-27-0
—— Del, —— Netten dito.		41-18-0
—— Oroe, —— Thongs dito.		6-42-0
—— Carnewalle, - Carwaat dito.		20-12-0
—— Piedi, —— Zaeivelden dito.		—-16-0
	Ryksd.	148-41-0
—— Polle en Carrewalle, door die van Laſſepitti, en Morottoe, nog		10-36-0
		159-1-0

En zyn in de Deſſaveny van Colombo, in 't Beſchryven der Tombo's, van alle Manſchap boven de 16 jaaren, bevonden 28 Caſta's, en 20467 koppen,

Als der

	Manſchappen.
Bellales, beſtaat in	12074
Viſſchers,	1760
Chiandeſſen,	697
Chittis,	226
Panawas,	112
Yzerſmits,	439
Silverſmits,	218
Timmerlieden,	91
Geelgieters,	10
Steenſlypers,	3
Yzer-Raffineerders,	2
Drajer,	1
Cortadoors,	125
Pottebakkers,	184
Wallers,	734
Suikermakers,	416
	17092

Kalk-

Van d'andre zyde, Tranfport. 17092

	Manfchappen.
Kalkbranders,	164
Baardfchraapers,	64
Tamblinjeros,	357
Der Mooren,	551
Mallabaaren,	98
Chialiaffen,	808
Paatjes,	922
Hunawas,	346
Oliaffen,	57
Waggeaffen,	3
Pallaras,	12
Kimereas.	2
	20476

En zyn deze in hunne Corles dus verdeeld:

	't Generaal Getal.	Model jaar.	Coraal.	Tolken.	Mohandems.	Araatjes.	Vidanes, &c.	Apohamien, &c.	Meefters, en Scholen.	Conganes.	Lafcaryns.	Majoraals.	Coelis.	Ambagtgeleilen.	Dienftverpligt.	
In Salpitti Corle	1868	1	2	4	1	4	9	43	9	17	285	44	8	77	1362	
Hevegam —	2261	—	1	1	—	6	8	56	5	17	332	121	13	55	1643	
Reygam —	2820	—	1	—	—	11	3	43	15	24	349	75	22	34	2085	1
Pasdum —	2532	—	-	—	1	9	4	31	—	12	254	137	40	29	1865	1
Walalawitte —	523	—	1	—	—	1	1	12	—	5	52	20	1	5	393	
Hina —	3065	1	-	—	—	9	7	32	2	22	354	208	51	40	2338	
Happittigam --	2240	—	1	—	—	9	4	10	—	20	269	186	62	18	1660	
Alutcoer —	1177	—	1	—	—	6	1	9	5	15	222	84	13	15	745	
't Colomb^s. Diftrict	737	1	1	1	—	—	2	12	3	—	13	—	—	53	584	
't Nigomb^s. dito	892	1	-	—	—	6	8	6	7	31	246	—	—	18	418	
't Calturees dito	2357	—	-	1	—	7	6	62	10	12	153	17	45	86	1607	3
	20472	5	8	7	2	68	53	316	56	175	2529	842	405	430	147[illegible]	8

A. 1707.

Deze voornoemde Manschappen, zo Militairen als andren, hadden onder zig eygene Snaphaanen, meest Cingalees maakzel, 1415 stuks.

In Salpitti Corle, - -	105,	te weten, onder Aratsjes, Canganes en Lascaryns.
Hevegam, - -	283,	- - - onder gemeene.
Reygam, - -	243	
Pasdum, - -	129	
Wallawitti, - -	17	
Hina, - -	259	
Happittigam, -	226	
Alutcoer, - -	92	
't Nigombo's District,	53	
't Calturees, - - -	62	
	1469	

De Militaire Officieren en Lascaryns, waren 2780 koppen, welke aan de Compagnie verscheide diensten jaarlyks doen, als tot 't waarneemen van de Wagt in deze en geene Posten, Pagars, over-vaarten en limietscheidingen, onder zeer weinig genot, terwyl zy daar elk in zyn Corle dienst doen.

De Restanten der Boetens, A°. pass°., en die tot 't bouwen van Kerk en Schoolen 'er by gekomen, beliepen 635 Ryxd. 7½ stuivers; en nog per resto, by de jongste Notulen 60 Ryksdaalders.

De ingevorderde Boete der Jeugd, over 't niet ter School komen, beliep 23 Ryksd. 10½ stuivers.

Nog 400 Ryksd. tot opbouw van Kerk en Schoolen, aan zekere Visschers, hier ten Boete opgelegt.

De Europize bezetting bestond, der Buitensterkten op Nigombo, Calture, Hangwelle, - - - 206 koppen.

Op Nigombo 53, als 1 Vaandrig, Hoofd.
1 Chirurgyn.
1 Krankebezoeker.
1 Schryver.
4 Sergeants.
3 Corperaals.
1 Tamboer.
39 Soldaten.
1 Boschschieter.
1 Kuyper.

Op Calture - 60, onder een Vaandrig, en daar onder 2 op Berberyen; ook zyn 'er 21 van Colombo, op Berberyen.

Op Hangwelle, 64 koppen.

Hulsts dorp, 31. Augustus, 1707.

Bolscho.

Om nu verder berigt omtrent 's Lands Inkomsten te krygen, zo moet men weeten, dat de Mooren, Visschers, en Bellales, van ouds verpligt geweest zyn de volgende jaarlyksche Geregtigheden aan den Landheer; de Mooren aan Polee, zynde een geregtigheid van de Clappus-boomen, en Toepetis, &c. zynde een jaarlykze verpligting aan de Koningen, waar op zy opbragten, - - - Ryksd. 25 - 56

De

A. 1707.

De Bellales, Visschers, &c. aan Polee, Toepeti, &c. Ryksd. 109 - 49

Deze Geregtigheid was in geen 5 jaaren ingevorderd, en stond dus voor de Compagnie nog open, zonder dat de Inlander wist waar aan dit haperde.

Ook waaren de Schryvers en Inkoopers van den Areek, nog debet 30 Ammenam, en 6413 stuks Areeks Nooten, te weeten:

Den Schryver van Calture, verpligt dit jaar in te kopen Ammenam Areek, 14-14000 tegen $\frac{4}{7}$ Ryksd. de Ammenam; waar van hy eenige geleverd had, en nog te kort quam, 2-3110.

En dus quamen ook de Schryvers van Pajagelle, Macoene, Berberyen, Alican, Warapittie, en Wallalawitte Corle, te zamen zo veel Ammenams te kort.

Ook waren 'er verscheide nog onverkogte Tuinen, in 't District van Calture, de E. Compagnie toekomende, (behalven dat 'er nog eenige door den Constapel Majoor *Torzee*, *Da Costa*, en *Stafforts*, by overslag verkogt, dog nog onbetaald waren.

Hoedanige 'er waren.

Heele dito, - - - - 48 stuks.

Beplant met { 10367 Cocos-boomen.
149 Soorsak dito.

10516

Nog - - - - - 25 dito.

Beplant met 3068 Boomen, van welke de Compagnie als Grondheer, volgens 's Lands Wetten, $\frac{1}{3}$ toequam.

Nog - - - - 116 dito.

Beplant met 3980 Boomen, verkogt A°. . . voor $794\frac{1}{4}$ Ryksd, waar van de Compagnie $\frac{1}{3}$ toekomt, dat nog moet ingevorderd werden.

Tot Mature vond men een Rolle van de Tuinen, zoo heele als $\frac{1}{3}$ der zelve van de Compagnie, in Reygam en Pasdum Corle.

Heele Tuinen, - - - 2 stuks.

Beplant met 92 Cocos-boomen.

Nog - - - - 45 dito.

Beplant met { 3292 Cocos-boomen.
477 Soorsak dito.
366 Areek dito.

Waar van de Compagnie $\frac{1}{3}$, als Land- of Grond-Heer toekomt:

	Areek,	Soorsak,	Nog	
	122	159	1097	samen 1378
Waar by gevoegd 't Caltureese,	-	256	11283	
	122	415	12380	

Die nog moet ingevorderd werden.

A. 1707.

By de Pannebakkery ontrent Tooptuure, nog bevonden voor de Compagnie een Tuin, - - - 1

Toepoe genaamd, en beplant met

Cocos-boomen,	-	494 vrugtdragende.
Jonge dito,	-	218
		712

Waar van den Deſſave jaarlyks 30 a 40 Ryksd. trok.

De Nigomboze Ingezetenen, beſtaande in Correas, Parruas, Bellales, en Chiandes, zeyden in oude tyden verpligt geweeſt te zyn te verrichten zekre dienſten, boven welke hen nog andre zonder betaling of genot opgelegt waren.

Men bevond ook in Alutcoer-Corle Compagnies Tuinen, - - - - - - - 9 groote en kleene.

Beplant met 4890 ſtuks Vrugt- en andre Boomen.

Te weten:

1 Genaamd Tapoe, waar van bevorens geſprooken is, en waar van den Deſſave de voordeelen trekt.

	Geen Vrugt.	Soorſak.	Jonge.	Vrugtgevende.	Oude onvrugtbaare.
Beplant met Boomen, geevende	—	30	218	249	245
1 Op Chunampitti, -	—	1	271	459	165
1 Op Puttewancare. - -	—	—	—	2271	756
1 Op Ambelamwatte, een Veldſchut van de Ed. Heer tot Accommodeſſang vergund.	—	—	—	160	32
1 Op Tarakoelie, de Laſcaryns, daar Wat houdende, toegeſtaan. - - -	—	—	—	11	—
1 Op Dandoegam, dito. -	—	—	—	25	—
2 Aan dito Rivier's overkant tot Toedelle, des zelfs Vrugten den Coraal toegevoegd, om de Predikanten van Nachtlicht te verzien. - -	—	—	—	55	—
1 Op Weregampittie, beplant	—	—	—	—	8
In de Pagar van Doenahaga, voor de Laſcaryns. -	—	—	—	26	—
	—	31	489	3196	1205

Men zogt deze Heidenze onderdanen te bewegen, om de Neli, die zy verpligt zyn aan Moetet, Ande, en Ottoe, aan de E. Compagnie jaarlyks op te brengen, te willen leveren en afbrengen aan de Pas Polwatto; dog zy willen geenzins daar na luiſteren; zeggende, dat de Heidenze Koningen hen dit nooit gevergd hadden, alzo 't draagen van Graan Coeli's-werk, en dat niet van hun Geſlacht is. De Portugeeſen, en Deſſaves der Compagnie, hadden dit menig-

A. 1707. menigmaal vriendelyk hen verzogt, en zelf met bedreigingen; dog zy hadden dit altyd afgeslagen, om van de andere Inlandze Geslachten niet voor Coeli's gescholden of bespot te werden, behalven dat ook niemant met hunne Dochters zou willen trouwen; weshalven zy liever geresolveerd waren alles te verlaten, dan dit te doen; waar op men hen aangeboden had $\frac{1}{10}$ deel voor hunne moeite te geven, waar na zy wel eenigzins scheenen te luisteren, doch zouden zig nader hier op bedenken, daar byvoegende, dat zoo de Dessave hen dit dwong te doen, zy geduld moesten oeffenen, dog dat zy dit uyt hun vrye wil niet zouden doen, al bood men hen de helft aan, alzo zy van de oude gewoonte hunner Voorouderen niet mogten afgaan. Weshalven men daar van van Compagnies weegen zal moeten af zien, alzo zy geen nieuwe lasten ter wereld willen ondergaan, en dan 't Land woest zullen laten, dat ons al mede niet diend. Ondertusschen zoo komt die Neli, wegens Compagnies Geregtigheid in deze Provintie te ontfangen, de Compagnie meer aan de onkosten, eer zy die ter plaatze heeft, daar zy wezen moet, te staan, dan de zelve in zich zelven haar weerdig is.

Voor 't scheiden nu uyt de Happittigam Corle, zal 't niet ondienstig zyn, Compagnies Tuinen hier aan te toonen;

	Areek.	Soorsak,	Oude Portugeesche.	Jonge Vrugtdragende.
Als 1 Tuin, Goddekalane Watte, onder 't dorp Loloewagodde, beplant met - -	74	104	193	—
1 dito, op Moegeregampele, als voren. - -	9	—	—	18
1 dito, Bootele. - -	1	12	—	27
	77	116	193	45

Deze Vrugten zyn voor- als nog aan den Coraal vergund, om Lieden van aanzien, hier komende, van Nachtlicht te verzien.

Die van de Hina Corle, dat in 2 Pattoes of gedeelten, Oedoega en Mendepato's verdeeld werd, verzogt om hunne Neli mede, die zy wegens Ande, en Ottoe, aan de Compagnie moeten geven, op Malvane en Hangwelle te leveren, dog floegen dat om de zelve redenen als die van Happitigam-Corle af, alzo hunne 2 gemelde dorpen van Oedoega en Mandepattoe 8 uuren gaans van Malvane leggen, gelyk die vier uuren van Hangwelle af gelegen zyn.

Men hield ook den Modeljaar voor, hoe de Inwoonders van Alutcoer, - en Happittigam-Corles, genegen zyn op hun Tourbeurt-jaar, 30 à 40 Olifanten in kleene Coraalen te vangen, alzo de Heer Gouverneur, tot verlichting van Compagnies onderdanen genegen was, de 8 Colomboze Provintien in vieren te verdeelen, en jaarlyks, als 't vereischt wierd, de 2 naast een gelegene Corles, tot het vangen van die Holbuiken in kleene Coraalen by een te voegen, wanneer ider om de 4 jaaren maar eens die vangst zal hebben waar te nemen; en dan zal d'E. Compagnie niet meer ten laste van hunne onderdaanen voor den Olifantshandel tot Jaffanapatnam op de stallingen, onder voornoemde Colomboze Dessaveny, in voorraad behoeven aan te houden, als 't even voorsz. getal, 't welk dan ook 't jaar daar aan klaar gemaakt werd, om die na Jaffanapatnam ten Handel te verzenden.

Daar na blyven de andre 2 Provintien tot diergelyken vangst in voorraad, en dan weer de andere vervolgens.

De Modeljaar zey daar op, zeer wel te konnen begrypen, dat die kleene vangsten beeter, dan de groote waaren, die de E. Compagnie zeer veel kosteden, behalven dat zy ook tot groote verligting van den onderdaan strekten; dog hy nam aan eerst daar over met de Hoofden der andre Provintien te spreeken, waar aan zich de Dessave niet eens wilde gedragen, vaststellende dat deze twee Provintien, dit buiten bewilliging van dien snoeshaan, wel zullen moeten doen, als de Hoofden van de Salpitti, en Reygam Corles, 't voorbeeld van de Alutcoer Corle en Happittigam, Pasdum, en Wallalawitte Corles volgen; gelyk ook dit vuil antwoord, den Dessave zeer vreemd voorquam.

In de Hina Corle was ook een Tuin, met 38 Cocos-boomen, diens Vrugten de Modeljaar genoot, om nachtlicht aan de gaande en komende Europiaanen te verstrekken.

Tot Calane was geen 10 treden van d'aldaer geweest zynde Afgodische Pagode, Kelleniwene genaamd, voor de Christenen, de eenige onder deze Heidenen dezer Provintie een School gestigt, dog nu zodanig vervallen, dat 'er niets meer van te vinden is, als de grond, en zo men een nieuwe maken zou, zo zou die best een ¼ uurs verder van die Pagode, onder 't dorp Pillepittie begrepen werden, om dat de afkomende bovenlanders nog dagelyks hunne Offerhande aan die Pagode komen doen, dat aan de Schoolkinderen geen goed voorbeeld geeft.

Onder den Vidaan van Ampatle, niet verre van Kottelawolle, waren 2 Compagnies Tuinen, de eene, Kellerumoelewatte genaamd, beplant met 18 Cocos, 74 Soorsak, en 20 Areek-boomen; de andere, by een rusthuisje leggende, was beplant met 47 jonge Cocos-boomen, welkers Vrugten den Vidane, voor 't verzien van deze en geene van Nagtligt of Lamp-olie, en jonge Cocos-Nooten is vergund. A. 1765.

Drie uuren verder heeft men de Pannebakkery.

In deze 2 Provintien, te weten, de Hevegam en Hina Corle, waren 18 Clappus-Tuinen, die de E. Compagnie toebehoorden, en hoewel 'er van eenige bevorens gesproken is, zoo komen die hier egter in een netter ordre voor.

	Areek.	Soorf.	Vrugtdrag.	Jonge.	't geheel Getal. Areek.	Soorf.	Cocos.
15 Stuks Clappustuinen, in Hevegam Corle.							
4 Onder 't dorp Hangwelle: als,							
1 Gangebeddewatte, beplant met 5 Soorsak-boomen, 245 vrugtbaare, en 26 jonge Cocos-boomen.	—	5	245	26			
1 Ambegahawatte: De Gronden voor 't oppassen dezer Plantagie, aan een Toepas vergunt te Bezaejen, en nu zyn hem 8 der grootste Cocos-boomen toegestaan te Tyfferen.	—	1	150	50			
1 Moenemalgahawatte: De Vrugten van de 5, zyn vergund aan een Inlander, om op de andre te passen.	—	6	5	205			
1 Gangebadde Tittewellewatte:	—	—	—	40	—	12	721
1 Onder 't dorp Emboelgam, genaamt Emboelgamwatte, door den Dessave van *Zoll* aan den Coraal gegeeven, voor 't verzorgen van Nagtlicht aan de Candische Gesanten tot Hangwelle, beplant met	—	40	800	130	—	48	930
1 Onder Nagam, genaamd Paliawatte, aan 't Kerkschool, bevorens aangehaald.	—	—	—	—	—	6	66
1 Onder 't dorp Kamboenadiwelle, genaamd Ellemoellewatte, door den geweezen Dessave *Sterreveld*, tot Accommodesang gegeven aan							

 den

A. 1707.

					't geheel Getal.	
	Areek.	Soorf.	Vrugtdrag.	Jonge.	Areek. Soorf.	Cocos.
den Appohami *Louis Silva*, en *Witkrama Anatchie*, waar voor zy nu geen dienst de E. Compagnie doen, dierhalven houden zy die zeer oneygen. Zy is beplant met -	——	8	140			
1 Onder 't dorp Bomerie, genaamd Heengoddegewatte. De Vrugten aan den Coraal door *van Toll* gegeven, tot nader ordre. -	——	3	296	40	—— ——	336
5 Onder 't dorp Hewangamme.						
1 In drien gedeeld, genaamd Maha, Ambagha, en Pediawatte, door den Dessave *van Toll*, aan den Appohami *Antony Alvis*, gegeven tot Accommodessang, alzo gedurig dienst doet aan des Dessaves huis. - -	——	22	14	236		
1 Genaamd Gangebeddewatte Palliawatte, om de zelve reeden *Laurens Coeree*, Appohami toegevoegd. -	——	—	2	233		
1 In vieren verdeeld, en genaamd Kaddirage, Iddangammea, Hettitantrige, en Hackoeragewatte, door den Dessave *van den Heuvel*, gegeven aan *Domingo Appoe*, volgens Ola, tot onderhoud, beplant met - -	——	—	4	325		
1 Gangebeddewatte, de Vrugten hier van voor den Dessave *van Toll*, aan den Tolk *Jan Leyto*, tot nader ordre vergund. - - -	——	—	4	47		
2 Tuinen tot Ampatle, waar van hier voren gesproken is. -	——	20	4	85		
3 dito in de Hina Corle.						
2 Onder den Modeljaar der Provintie.						
1 Aan 't School van Calane, welkers Vrugtgebruik alleen door Fakiers gekogt werd, die zig ontrent dezen Berg onthouden. Hier zyn maar - -	——	6	17	99		
18 stuks.						
Beplant, met te samen	——	48	122	3192		

By

By een Visite in Reygam, Pasdum, Walialawitti, en Salpitti Corles, teekend de Dessave *Bolscho* aan, dat een afgestreeken parra houd 5 Coernis; dog de oude afgeschafte Coernis, tot nog toe in 't Land onder de Schryvers of Ontfangers van Compagnies Geregtigheid in gebruik, waren 1½ middit grooter, als die d' E. Compagnie heeft doen maken, tijappen en in 't Land geven. Deze laatste houden 5 Coernis opgehoopt, en de oude 5 Coernis geven 1 parra, en 2½ medditen, zo dat zy op een Ammenam van 8 parra, ⅙ dito, met de oude meer ontfangen als hen toekomt, dat niet wel is, weshalven de Dessave aan de Hoofden der Corles belast heeft, die oude onder de Wibadde, Vidaans, en Schryvers op te eisschen, en aan hem na Hulftsdorp te zenden, om gebroken of gehouden te werden, ter gedagtenis der ruime conscientien, en de onbehoorlyke afknevelingen die men den Inlander zo veel jaren heeft doen lyden.

Wegens 't vangen van Olifanten, in kleene Coraalen, antwoorde de Coraal aan den Dessave *Bolscho*, dat de groote vangsten den Ingezetenen harder vielen, als iemand denkt, alzo zy met de zelve 4 maanden in 't Bosch moesten doorbrengen, en zey, dat zo de Modeljaar van hunne Corle, hem met zyn Volk wilde by springen, hy op zyn Tourbeurt, om de 4 jaaren eens, wilde aannemen in kleene Coraalen, 30 a 40 Olifanten, zonder naamweerdige kosten te leveren; een zaak tot Mature reeds in gebruik.

De Coraal van deze Corle, waar onder legt 't dorp Mandoerawelle, toonde, dat zy hun Gezaey, bestaande in 75 ammenams Moddervelden, dit jaar stonden te verliezen, en dus de Compagnie ook haare Geregtigheid, jaarlyks 640 a 800 parra's Neli bedragende, te missen, daar dit gemakkelyk kon voorgekomen werden, door 't openen van zekre spruit, Cotal Elle genaamd, door den Portugeesen Dorpheer, onder de Regeering dezer Natie, uyt de gedagte Ryst-velden tot in de groote hier voorby loopende Rivier, ter lengte van een uur gaans, gegraven, en welke men by de E. Compagnies tyden, t'eenemaal heeft laten toegroejen, en vervallen. Zo deze, dat door de Dorpelingen geschieden kon, wierd geopend, zou 't water uyt de Rystvelden gemakkelyk in de Rivier afgeleid, en alle schade voor gekomen werden, weshalven zy maar na die ordre verlangen, om 't werk te mogen beginnen.

Dus stemde de Coraal 't voorzegde, wegens 't vangen van Olifanten in kleene Coraalen mede toe, als dienstigst, om de Ingezetenen van de groote en zware Olifantsjagten, waar mede zy 3 a 4 Maanden aan een in 't Bosch beezig waren, te ontheffen, te meer, dewyl die zonder naamweerdige kosten konden werden uytgevoerd. Weshalven hy zeide, daar toe zeer genegen te zyn, zoo de Coraal van de Salpitti Corle daar toe mede inclineerde, om hen met zyn volk by te springen, en dan in staat te zyn om op hun tourjaar, of alle 4 jaren, te vangen 30 a 40 Olifanten, zo de Heer Gouverneur hen die vangst in klene Coraalen wilde toestaan. A. 1707.

Die van Pasdum Corle waren mede genegen de voornoemde Spruit te openen tot in de groote Rivier Kaloegange. Deze spruit heeft maar 123 roeden Lands Oostwaard, van de Pagger Agelwatte zynen loop, en zoo voorts door de dorpen Deepe, Gorrekegagodde, Pimboere, Hamillagodde, Mahagamme, Koedeligamme, Nahalle, Divia Kaddoewe, Rati-elle, Oeda- en Paartekaranagodde, henen in de voornoemde Rivier.

Hier vond de Dessave *Bolscho* veel Coeli's, die Coeli-Parveniums bezitten, en den dienst van hunnen Land-Heer hebben verlaaten, en verloopen zyn, aanvaardende een ander direct tegen de maxime van hunne Parveniums.

Te weeten,

5	Onder 't dorp	Warakagodde.
1	———	Copittie, Illiderege Appoea.
2	———	Welcondele.
1	———	Toepoegolle.
3	———	Teboeemo.
3	———	Dodangodde.
3	———	Paartie.
1	———	Lappandure.
1	———	dito.
2	———	Kaloepahame.
5	———	Kekkoelandolle.
1	———	Diacaddoene.
1	———	Nahelle.
1	———	dito.
1	———	dito.

31 Coeli's bevonden in Pasdum Corle, en die als nog daar voor niet bekend staan, een der welke door den Luitenant Dessave *van Amstel*, tot Caliture van zyn Coelidienst ontslagen was, zo hy met een Ola toonde, waar toe egter niemand, dan de Heer Gouverneur, magt heeft, zo dat die Ola van zelf vervalt.

A. 1707. Ook zal 'er verder een Rolle, van die zig hier en daar nog ter ſchuil houden, werden opgemaakt.

Deze Coraal mede gevraagd zynde, wat hem dacht van de Olifanten in klene Coraalen te vangen, zey, dat hy nevens den Coraal van de Wallalawitte Corle, en de ingezetenen van de Caltureze Stranden in dit jaar genoeg getoond had, hoe gemakkelyk dat met zeer weinig koſten kon gedaan werden, en dat hy dit voor zyn deel onbeſchaamd zou durven aannemen, om nevens die volkeren alle 4 jaar 30, a 36 of 40 Olifanten aan de E. Compagnie te leveren; verzogt egter den Coraal der Wallalawitte Corle, en den groot Vidaan van Caliture eerſt eens hier over te ſpreeken, om te hooren, wat zy hier ontrent geneegen waren, om dan te klaarder te konnen antwoorden.

Te Wellipeme in de Wallalawitte Corle, vonden ook eenige Coeli's die Parveniums bezitten, en nu egter, ſchoon van dat Geſlacht voortgekomen, voor Naindes ageren, te weten, 4 Perſoonen.

1 Onder 't dorp Karapagelle.
1 ——— Mandawiti.
2 ——— Ittepahane.

Ook lagen nog 2 Coeli Parveniums in deze Provintie woeſt, dies de Coraal verzogt is, daar toe uyt de Koecoel Corle zo veel Familien, tot 't aanvaarden van dien op te zoeken, onder beloften van drie jaaren vryheid, onder goedkeuring van den Heer Gouverneur.

Ook toonde de Coraal van dit Landſchapje zeer wel in zyn ſchik te zyn, met 't vangen van Olifanten in kleene Coraalen, met beloften van zig met de zynen by die van Pasdum Corle te zullen voegen, onder verzekering, dat zy zo den groot Vidaan van Caliture zich (als onlangs ontrent het Pajagelle geſchied is) met de zynen daar toe wil laaten vinden, wel in ſtaat zullen zyn 't genomineerde getal by den Coraal van Pasdum Corle, aan de E. Compagnie buiten naamweerdige onkoſten op te brengen.

De Vidaan van Caliture gevraagd, of hy dit mede met de Coraals van Pasdum en Wallalawitti Corles zou genegen en vermogens zyn te doen, zey, dat dit een goede zaak zyn zou, en hy mede bereidwillig was zig daar toe te laten vinden, alzo dit zonder koſten der E. Compagnie kon geſchieden, en voor den Inlander ook lichter dan de groote Jachten vallen zou.

In de Reygam Corle waren ook verſcheide Perſoonen ontdekt, niet alleen uyt Coeli's Geſlagt zynde, maar die ook Parvenies bezitten, hoedanige 'er wegens de korte tyd, maar 5 voor den Deſſave *Bolſcho* verſchenen waren: Te weten,

1 Onder 't dorp Mandoerawella.
1 ——— Pettigamme.
1 ——— Haltotte.
1 ——— Ramoekanne.
1 ——— Jeuwdogodde.

Weshalven zy verplicht zyn des Heeren dienſt ook te doen, en niet voor Naiudes te ageeren; op dat men dus gelegenheid hebbe, van zo veel dienſtbaare in ieder Provintie te vinden, als van nooden zal zyn, tot het dragen van den Deſſave, en andere gequalificeerden met hunne Bagagie, als zy Landwaard in Reyzen.

De Coraal van Wevele, was mede overbodig genegen zig met zyn Volk, by die van Reygam Corle te voegen, om Olifanten, als 't hen te beurt valt; in kleene Coraalen te vangen; en by gevolg zoo pryzen de gezamentlyke Hoofden der reſpective Provintien in de Colomboze Deſſaveny, het vangen van die holbuiken in kleene Coraalen, uytgenoomen de Modeljaar van de Hina Corle, die wyzer dan alle de andere Landbeſtierders ſchynd te willen wezen, om redenen die de tyd apparent openbaren zal.

Ook waren 'er hier en daar in de Colomboze Deſſaveny geplaatſt 284 Krygers, of 254 Laſcaryns, onder 30 Canganes, die hier en daar in verſcheidene dienſten, daar verdeeld zyn, van de welke zommigen uyt Compagnies Magazyn, tot Colombo, Nigombo, of Hangwelle, een parra Ryſt, en een Mediet Zout 's Maands, en eenige ook niets genieten.

Ook is de Colomboze Deſſaveny verſierd geweeſt, met 30 Kerk-Schoolen, waar van 'er 6 zodanig vervallen zyn, dat 'er niets meer van te vinden is, dan de blote plaats, gelyk nader blyken zal.

4 In de Salpitti Corle, te weten,

1 op Cotte.
1 — Galkiſſe.
1 — Morotto.
1 — Wevele.

4 Schoolen die Tranſportere.

In

4 Schoolen die Tranſporteere.

7 In de Reygam-Corle, te weten,

1 op Paniture.
1 — Waduwe.
1 — Ramoekanne.
1 — Horrenne.
1 — Oedeware.
1 — Diagamme.
5 aan de Overvaart na Calture.
1 Binnen de Gravetten.
1 op Pajagelle.
1 — Macoene.
1 — Barbaryen.
1 — Alican.

3 In de Hevegam Corle, te weten,

1 Aan de Pannebakkery.
1 op Nagam.
1 voor dato op Cotolawelle, waar van nu niet te vinden is.

1 Bevorens in Hina Corle tot Calane, maar nu mede geheel verdweenen.

4 In de Alutcoer-Corle, te weten,

1 op Welliſeere.
1 — Weregampitti.
1 — Dandogam.
1 — Pamoenoegam.

4 In 't Nigomboſche Diſtrict, te weten,

1 Binnen 't Kroonwerk van Nigombo.
1 Op Soenapitti, geheel vervallen en verlaten.
1 — Puttuancarre.
1 Topoe, waar van nu niets te vinden is.

2 Binnen de Paſſen van Colombo, daar van

1 Op Matuaal, al mede geheel vervallen, en verlaten.
1 Die geweeſt is beneden Wolvendaal, dog al mede vervallen en verlaten, weshalven den Godsdienſt Sondags in 't Huis Wolvendaal geoeffend werd.

ſamen 30

Gampaha in de Alutcoer Corle, zyn 2 ſtukken die woeſt leggen, heerlyke moddervelden, waar in zullen konnen bezaeid werden omtrent 2400 parren Neli, beſtaande een diſtantie (na ruige reekening, aan weerzyden der Boorden van de Rivier Dandoegam, van een kleene uur gaans, en de breedte na giſſing ; dito. A. 1707.

De Ceylonze Koningen der Beneden-Landen, hebben de eerſte Dammen by maniere van Sluiſen, voor deze twee ſtukken doen leggen, alleen om 't water in de Velden aan te houden, en weer te konnen loſſen, als de tyd dat vereiſte, en na dat zy gezien hadden wat nut die deden, vonden zy niet alleen goed 5 Dorps-volkeren daar mede te begunſtigen, maar ordonneerden ook de Zaejers de jaarlykze geregtigheid van 't Gewas hunne Majeſteits diſpencen, onder de naam van Gabbenas op te brengen, en noemden het Land Gampala. Voor die Sluiſen hebben ook de Portugeeſen de nodige zorg gedragen, zonder dat de Inlanders weten te zeggen, wie de geregtigheid des Lands onder hunne Regeering getrokken heeft.

Deze Sluiſen zyn 10 a 12 jaaren voor 't overgaan van Colombo aan ons, doorgebroken, en dus die ſchoone Landen door Oorlogs beletzelen, zo met *Raja Singa*, als de E. Compagnie, mitsgaders 't vervoeren der Landbouwers van Gam-corla, na de Boven-Landen, woeſt gelaten, dat de reden ſchynt te zyn waarom haar Ed. aan het herſtellen der zelver Sluiſen niet gedagt hebben, daar nochtans het werk, volgens verklaring van den Coraal, in 14 a 16 dagen, met zoo man der naaſt daar aan wonende Inlanders uyt Alutcoer Corle kan verricht werden, mits dat zy ook 't voorrecht van het te bezaejen hebben; en niet verpligt zyn die geregtigheid, dan 1 a 2 jaaren, na dat zy bequaam zullen zyn, te betalen; en zo de Heer Gouverneur dit geliefde toe te ſtaan, zouden de Inlanders in Februari aanſtaande dit beginnen te doen. Na herſtelling dezer 2 dammen, of Sluiſen, zullen 'er in de ganſche Deſſaveny van Colombo, geen heerlyker, nog welgelegener Moddervelden te vinden zyn; hoewel 'er by Compagnies Regeering, aan die ſchoone Velden niet ſchynt gedagt te zyn, om de zelve te cultiveeren, of om deze dammen te herſtellen, en dat wel, om dat de Provintie door de Land-Regenten weinig werd bereisd, en om dat de Inlanders uyt eygen beweging, ons noit Zaken van belang, waar aan arbeid vereiſcht werd, openbaaren zullen; behalven dat *Alfonſo Perera*, ook liever in 's Koning Land in Pittigal Corle, dan hier zaejen wil, ſchoon deze Velden maar 4 uuren gaans van Nigombo leggen.

A. 1707. gen. Men kan van de zelve, de Ingezetenen van Alutcoer Corle, als van 't Nigombo's District, van genoegzaame onverwenschelyke Zaey-Landen voorzien, alzo dit, opgeruimd zynde, op 7 a 8000 parren Neli-Gezaey begroot werd.

Van de Zaey-Landen in en ontrent Topie, leggen ook kostelyke Moddervelden, tot 128 parra Zaat-koorn woest, veroorzaakt door dien de Ingezetenen van dit dorp, 32 Malabaarze Huisgezinnen zynde, zoo veel andre diensten moeten waarnemen, dat zy tot Ploegen of Zaejen, geen tyd hebben.

Dierhalven, zo nam de Vidane aan, dat hy, zo men hen van deze en geene extraordinaire diensten verschonen wilde, de gedagte Toepasse Malabaaren bewegen zou om die Landen te aanvaarden, en die onder hen te verdeelen, onder beding van na verloop van een jaar, na 't oude gebruik, de helft van 't Gewas aan den Heer te leveren.

Zulke Landen schynen 'er in Alutcoer Corle, nog veele onbebouwd te leggen, welke 't hoog 't water nu, den Dessave *Bolscho*, belet had te bezichtigen, dan maar een schoon Modderveld beneden de Pas van Candoegam, aan dito Rivier gelegen, toebehoorende eenige Lieden van Nigombo, die niet genegen schynen dit te cultiveeren, nog ook andren dit toe te staan, dat niet te verwonderen is, alzo dit volk veel Zaeivelden in de Pittigal Corle weten te vinden, zonder eenige Geregtigheid daar af, aan den Dessave der 7 Corles te betalen, onder voorgeven, dat zy Compagnies Onderdanen zyn; waar mede hy zich paeien laat; een zaak die zeer wel voor die Lieden, dog zeer qualyk voor de Compagnie (in opzigt van d'Olifantsvangst) komt, alzo die Lieden nu zedert 5 jaaren herwaards, zich aan de overzyde der Caymelze Rivier in de Pittigal Corle, langs de zelve, tot aan Genawile, een distantie van ontrent 6 uuren gaans, nedergezet, en daar door belet hebben, dat de Olifanten hunne gewoone overgangen in de Alutcoer Corle, aan de passagien van Willagoddere, Chiamandolle, Hemoedane, Koedawile, Janoerava, Moeleoy, en Hendiagelle, niet meer passeeren, waar door 't komt, dat men geen Olifanten in de Alutcoer Corle, en maar een slecht getal onvermogende Ingezetenen in 't Nigomboze Districl, en vooral geen dienstbaare in deze tyd daar ontmoet.

1 Doereas, en 4 Coeli's uyt 's Konings gebied, zeiden, dat hunne Voorouders Parveni Carreaesen geweest zyn, van 't dorp Akaragam, in de Alutcoer Corle, en dat zy niet ongeneegen waren, daar A. 1707. te wonen, en, schoon uyt Lascaryns geslagten voortgekomen, Coeli's dienst te doen, waar hen, alzo 'er geen Coeli's in deze Provintie te vinden zyn, toegezegt is op approbatie van de Heer Gouverneur hun voorouders Parveni weder te geven.

Twee Coeli's uyt Happittigam en Hina Corles, gaven ook voor dat hun oudste Broeders, hun Ouders Parveni in die Provintien bezaten, en dat ze, alzo daar niet konden leven, verzogten dierhalven met even zulken accommodesan als de vorige 4, onder 't dorp Goddigamoe begunstigd te werden, onder aanbod van den Coeli-dienst te presteeren, welk verzoek hen, alzo hun voorgeven wierd waar bevonden, op de zelve grond als 't vorige is toegestaan.

De Coeli's van Happittigam Corle hadden aangenomen, in de plaats van hunne gewoone dienstbaarheid, alle de Neli, welke de Compagnie aan geregtigheid in dat Lanpschapje competeerd, op hunne schouderen na de Pas Kardeneave te brengen, waar door hun Dessave, in 't Land willende gaan, verlegen stond; dies verzogt hy hen, om hem met de Rollen, en met de naamen der Coeli's, zo veel 'er in hunne Pattoes waren te gemoet te komen. Zy hielden zig alle daar toe verschuldigd, schoon zy verzekerd waren, dat hun Modeljaar hen daar over met al zyne magt, zal tragten te vernielen. Men beloofde hen zorg daar voor te zullen dragen, waar op zy beloofden de Rollen daags 'er aan na Weeke te zenden.

Onder het dorp Weeke lagen toen ook, door gebrek van Bouwlieden, veel schoone Moddervelden, ruim tot 240 parra's Neli-gezaey woest, behalven dat de meeste Ingezetenen geen een Ploeg-beest ryk zyn; terwyl de Modeljaar een groot getal meesterlooze dieren verborgen houd, waar van men in 't korte ook een nette Lyst hebben zal.

Ook ontfing de Dessave *Bolscho*, voor zyn vertrek uyt Weede, een nette Lyst der Coeli's, die nu in hunne Pattoes woonen, te weten, 45, of 3 meer, als in Happittigam Corle, die in plaats van Coelidienst buiten hunne Provintie te doen, Neli zullen dragen.

Tot nog toe schynen de Coeli's hunnen verpligten Heeren-dienst alleen aan den Modeljaar maar gedaan te hebben, en om te beletten dat zy door hem niet tot 't absenteeren mogten verleid werden, zo heeft men getragt ze te Malvane by een te zamelen, om hunne naamen, woonplaatzen, en onderhoud, op

1707. op te nemen, als mede om die geene, die van geen accommodessan verzien waren, daar mede te begunstigen; dog alzo de Dessave daar maar een nacht had konnen blyven, waren 'er maar 20 verschenen, die met behoorlyke Landen van onderhoud door de E. Compagnie begaafd, en die niet ongenegen waren den verschuldigden dienst deswegen te presteeren, met verzoek van, boven hun accommodessan, bossen tot 2 parra Neli 's jaars te mogen kappen, en, mits tiende 'er van te geven, te mogen bezaejen, dat hen, op approbatie van den Heer Gouverneur, om de andre al mede daar door te trekken, was toegestaan. Ook namen de Araatches, en mindere Hoofden van de Hina Corle, aan, de resterende 25 koppen, binnen weinige dagen te beweegen, om by den Dessave te Hulftsdorp te komen, om aldus ook beschreven, en begunstigd te werden.

De reden, dat *Alfonso Pereira*, Modeljaar der Hina; met 's Heeren Neli-inkomsten na zyn welbehagen handeld, ontstaet uyt het niet aanstellen in deze Provintie; zo wel als in andre, van Wibadde Vidanes, waar toe den Dessave, als een hoognoodige zaak, van den Heer *Simons* verzocht, imand te mogen verkiezen, in verzekering, dat de E. Compagnie dan in haare Geregtigheid zo niet meer, als wel bevorens, beroofd zal werden.

Van Weelgam, langs den boord der Rivier 1½ uur gaans benedenwaard, tot aan Malvane, werd onder 't dorp Mapittigam over de 80 Ammenam, of 640 Parra's Neli Gezaey bevonden te leggen, waar van na billykheid voor Accommodesan by 1 Cangame, 10 Lascaryns, 6 Majoraals, en 2 Coelis vry en onbeswaard bezeten werden, 37 Ammenams of 296 parren, en vermits de overschietende 43 Ammenams, of 344 parras, geen naamweerdige geregtigheid aan den Heer geven, en ook die gronden van 's Compagnies Geregtigheid, alhier vallende, zeer licht na Colombo, en Hangwelle, gevoerd konnen werden, zo had de Dessave *Bolscho* na dit dorp Gecommitteerden gezonden, om de hier boven genomineerde 15 Persoonen hunne vrye bezitting eerst aan te wyzen, en dan een Rolle van de Landeryen, welke zy boven dien dit jaar bevinden bezaeid te zyn, te maken, om de nette Inkomsten der E. Compagnie hier te konnen weten, en om door die van Mapittigam niet meer verkort te werden.

Malvane, den 6. Januari, 1707.

P. C. Bolscho.

Volgens zyn Rapport van den 24. Januari, 1707. in Hulftsdorp geteekend, had hy bevonden, dat de Nigomboze Inwoonders, aan de overzyde van Caymels Rivier, in de Pittigal Corle, in 's Konings Land gelegen, nu zedert eenige jaaren gebouwd, en daar geweest waren 18 dorpen, 3 Paapze Ole Kerken, en 2 pattayen langs den Boord dezer Rivier, tot aan Gonawile, een distantie van 6 uuren gaans, daar 't Neligewasch Landwaard in, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, en $\frac{3}{4}$ uuren na gissing, dit jaar ongewenscht schoon stond, en daar verder die Landeryen ook tot het pooten van Tabak maar toebereid waren; dog 't getal dezer manschappen op te geven, was onmogelyk. A. 1707.

Deze Lieden willen niemand, dan den Modeljaar *Alfonsus Perrera*, voor hun Opperheer kennen, en betoonen zeer weinig agting voor andre, ja zelf ook voor de Europeers geene te hebben.

De voornoemde 3 Roomze Capellen, zyn in de dorpen Tomany, Namile, Oedankare, en in Tamberawile is een Paapze Kerk.

Bitter van Rheede is het laatste Nigombo's Opperhoofd geweest, en van daar 1698. vertrokken, zedert welke tyd 't gezag over de Ingezetenen van Nigombo opgedragen is aan een *Alfonsus Pereira*. Tot die tyd toe waren de Parruas verschuldigd alle weken met hun 5, 6, 7, 8, 9, of 10, hun 's Heeren dienst in 't Fortje te komen doen, en wyders Rotang te kappen, Steenen van Raddeloewe aan te brengen, mitsgaders de aankomende Compagnies Vaartuigen te lossen en te laaden, en verder te verrichten, al 't geene de Nederlandze Opziender der werken hen quam te gebieden.

De Carreassen in de rol-grond waren verplicht, 1 man daags, tot 't aanbrengen van Brandhout voor 't Opperhoofd, en die van Roetoepe mede 1 dito, tot het halen van drinkwater, te leveren, en boven dien verpligt met hun 5, 6, tot 10 a 12 manschappen, even als die parruassen, aan 's Compagnies gemeene werken te arbeiden, al te zamen Zaken, de Europische bezetting alhier, en buiten dien ook in 't Dagregister bekend; dog niemand weet te zeggen, hoe, of door wie (als door de eenhoofdige Inlandsche Regeering) deze Lieden van hun ouden Heeren-dienst bevryd en ontslagen zyn.

Aldus is hier zedert A_o. 1698. ook d'Inlandsche Militie zeer vervallen; en door 't niet waarnemen der gewoone ver-

A. 1707. verpligte diensten, zo is hier ook ontstaan 't beklagelyk verval van Kerken, Schoolen, Pak- en Woon-huisen, en zelf ook van de Vesting, die byna een puinhoop gelykt, om dat 'er de hand niet aan gehouden werd. Ook zyn deze Onderdaanen in die 8 jaaren herwaards zo verwilderd, dat zy voor de meeste hooge en laage Europische Overheden geen ontzag meer schynen te hebben, en maar na hun eygen hoofd leven; weshalven het hoognoodig is, dat de Heer Gouverneur hier veranderring in maake, en volgens de oude gewoonte van dit een tweede hoofd over hen stelle, waar toe *Jan Tillera*, jongst afgedankt, het bequaamste zyn zoude, die hen gemakkelyk en allengskens weer tot hun ouden Heerendienst brengen zal, en dan zullen de andere zelf wel volgen, 't geen ook daarom nu te lichter vallen zal, om dat Nigombo van geen Subaltern Opperhoofd verzien is.

De Coraal, en d' Ingezetenen van Alutcoer Corle, den 7. dezer over 't herstellen der 2 Dammen in Gampahasche Zacilanden gehoord, en gevraagd zynde, of niet genegen waren die te herstellen, zeiden dat 't jammer was, dat dit hen niet al voor lange voorgeslagen was, dat zy aannamen dit te doen, en die velden te bezaejen, zo de Heer Gouverneur hen wilde toestaan, dat zy de 2 eerste jaren zouden komen volstaan (om de groote aangewende moeite) met alleen de tiende van 't Gewasch aan de Compagnie op te brengen, onder verband van, na die 2 jaren, volgens gewoonte de helft van dien aan den Landheer te leveren, dat jaarlyks veel Neli bedragen zal.

Op dat nu die Dammen door geen quaadwilligen weer zouden konnen gebroken werden, verzogten zy, dat 'er by den voornaamsten Dam, 1 Cangane en 6 Lascaryns de Wagt mogten hebben. Ook namen zy aan de Attenagalze Spruit, voor zoo verre die door hunne Corle loopt, na 12 a 14 dagen op te ruimen, en vaarbaar te maken; dog alzo die van de Alutcoer Corle niet in staat zullen zyn, om die Gampahasche velden alleen te bezaejen, zo zal men in 't District van Colombo wel lieden vinden, die, als hen dit by tambelyn-slag bekend gemaakt zal wezen, daar toe wel zullen inclineeren.

Onder de vorige Dessaves van Colombo zie mede *Claas Scott*, al zederd 1698. en tot 1701. in 't begin geteld, over welkers zware opgelegde Lasten van geregtigheid, ter helft van 't Gewasch aan den Landheer, tegen de gewoonte, door ettelyke Nigomboze Dorpen, 10 in getal, te geven, zy 1701. klaagden, alzo zy geen Ande-Landen bezaten, weshalven de Heer Gouverneur *de Heere* Zalr. hen ook daar van heeft ontheft, en zedert welken tyd hen maar $\frac{1}{5}$ was afgevorderd, om dat noit Ande van hunne Zaeylanden bewezen zullen werden betaald te hebben, waar na zy nu ook verzogten gehandeld te werden. Deze 10 Dorpen zyn Palanchene, Obweri, Manawiri, Kattoe, Soenapitti, Andi-Ambelam, Kadoenawe, Katene, Irripoe, en Poliandivi.

Nigombo, den 10. February, 1707.

Bolscho.

Ook is *Floris Blom* een der Dessaves van de Colomboze Landen geweest.

Verscheide Zacilanden in 't District van Calture, hadden mede een geruimen tyd, wegens 't niet onderhouden van 2 Spruiten, of Waterloozings, zedert 't overlyden van den Adigaar *Louis Andrado*, woest gelegen; welke nu door 't openen der zelve, weder zouden konnen gecultiveerd werden, mits dat de Lieden, die de moeite gedaan hebben, ook voor andre mogen tot 't bezajen van die woeste Velden gepreferéérd werden. Waar op toen in Maart dit Werk begonnen wierd, en dat in 10 a 12 dagen kon gedaan zyn, en ook geschied is, te weten, om de oude Spruit, van 't dorp Kalewile af, en zo neerwaards tot in de groote Rivier van Alican, op te ruimen, een spatie van 560 Roeden verre. De Landen nu daar aan, in Warapitti, ontrent Alican, gelegen, en die bezaeid konnen werden, zyn 250 Ammenams, of 2000 Parra's, Neli-gezaei groot; welke onder 98 Persoonen verdeeld zynde, onder belofte dat den Inlander de behoorlyke Geregtigheid betalen zou, ging *Bolscho*, van Warapitti na de Indigas-Toedoe-e, welke mede hunne opgraving van de Alicanze Rivier, en zo opwaards, begonnen, en hoope hadden, van met hunnen tax ook in 8 dagen klaar te zyn, om de Spruit of Waterloozing van 800 Roeden, te openen, en die (gelyk zy ook gedaan hebben) met Kattapanels te bevaren; waar door dan weer woeste Landeryen voor 400 Ammenams, of 3200 parra's, Zaadkoorn, tot het bezaejen bequaam gemaakt zyn, wagtende, op de voorige gronden van Geregtigheid te betalen, maar na ordre van de Heer Gouverneur.

Deze

A. 1707. Deze Landen zyn zeer modderig, en vet, leveren, woest leggende, schielyk verscheidenerhande hoog en wild Gras uyt, dat onnut voor 't Vee, of andere gedierten, is. Ook kan men de zelve niet ploegen; dog de Landbouwer moet het bovenste dezer Landen daar van met gras en wortels, by wyze van zoden, met breede schoppen omkeeren, en dus laten, tot dat deze zoden, gras, en wortels, droog geworden zyn, welke, gedroogt zynde, hy by een versameld in hoopen, die tot asch verbrand, en de zelve over 't ontbloot Land van zyn schors, gras, en wortels, verspreid, en zoo het dan in 2 a 3 dagen na de aschstroying 'er niet op reegend, dan keerd hy 't zelve weder met een schop zo diep om, dat de asch en aarde hunne vereischte vermenging onder malkanderen erlangen; waar op dan de Zaejer 't Zaad-koorn 'er in werpt, die daar op een schoonen oegst te wagten heeft; dog zo 'er binnen die 2 a 3 dagen regen valt, zo is de arbeid van dat jaar verlooren, om dat het Land daar door in die staat gebragt werd, van 't Zaad-koorn niet weder te konnen geven. Ook kan men die Landen in de 2 jaaren maar eens bezaejen, en van de bevorens ter neergestelde 5200 parren Neli jaarlyks maar 2600 dito bekomen; waar van den Zaejer, na de oude grondregel dezer Landen $\frac{1}{10}$ aan den Grondheer gewoon is aan Geregtigheid te geven, en dat tot Berberyen te leveren. Waar op in 't aanstaande jaar, met goedvinden van den Heer Gouverneur, het cultiveeren dezer Landen zal konnen geschieden, waar na men dan ook de naamen der persoonen, die deze waterloozing gered hebben, en van de Landeryen, die zy hier uyt verzoeken, zullen konnen genoteerd werden.

Deze heeft men 198 (gelyk voorzegt is) sterk gevonden, en zy verzoeken te mogen bezaejen, Ammenams 220, 20, of 1764 parra's.

Nu werden 'er tot de overschietende 3439 parra's Neli-Gezaey nog maar Landbouwers vereischt.

Alican, den
12. Maart,
1707.

Bolscho.

Veele hebben ettelyke jaaren aan een de voordeelen van deze en geene Landen, zonder eenige diensten te doen, getrokken, welke nu de E. Compagnie goed gedaan zyn (by intrekking dezer Dorpen) ter somme van 2544$\frac{1}{2}$ parras Neli, gelyk wy elders breeder toonen.

De meesten tyd onder water leggende lage Landen van Daloewan, in de Hina Corle, waren, door 't openen van een waterloozing in 't O. tot de Rivier Calani, mede tot bezajing bequaam gemaakt, door de Inwoonders van de Gaberas dorpen, zo dat die van Daloewan al de groote van 300 parra's zaadkoorn bezaeid hadden.

Voor de bezetting van de Fortres Hangwelle, leveren de dorpen Weeke, Miletti, Koettiwile, Majelewalane, Henegame, Oedoegamme, en Mitrigelle, jaarlyks aan geregtigheid uyt, ontrent 8 a 900 parra Neli.

Ook was 'er verzorgd, dat 'er nog de verstopte Spruiten, Halbendidolle, en Mitrigelle. Kande door de Inlanders zouden werden weer vaarbaar gemaakt, dat reeds geschied, en waar op ook, door zorg van den Vidaan der naby gelegen dorpjes, buiten kosten der E. Compagnie, reeds 900 parra Neli geleverd, en afgebragt was.

Ook toonde de Dessave *Bolscho* aan, dat de Modeljaar en Zaeymeester van de Alutcoer Corle, *Don Alfonso Perera*, dit zyn Ampt gansch niet verstond, en dat hy den Landheer, of de Compagnie, in plaats van voordeelen, veel schade toegebragt had, met zich na Pittigal met der woon in 's Konings gebied te begeven, daar hy elders, door het doen herstellen van Sluisen en Dammen, en door 't doen bezaejen van schoone ledig leggende Velden, in 't gebied van Nigombo groote dienst had konnen doen.

Ook had de Modeljaar van Hina Corle, 33 Corles in dit jaar tot zyn eygen dienst ter schuil gehouden, die nu hunne geregtigheid voor de Compagnie zullen opbrengen.

Dus ook 5 dito, in de Hevegam Corle; en 6 vreemdelingen uyt 's Konings Landen.

Ook 6 Inboorlingen van Pasdum Corle, en van Reygam Corle, en 1 van Happittigam Corle, te zamen 60 Perzonen uytmakende.

Gelyk men nu al zedert veel jaaren herwaards voorgehad heeft, om een Hoofd-Tombo op te maken, van alle de manschappen in de Colombose Dessaveny, dat door verscheide tusschenvallen tot nog toe verhinderd is, zo heeft men nu echter in de maand Juli daar af een begin gemaakt, met het beschryven der voornaamste Tombo's, en zedert dien tyd tot heden geabzolveerd de Salpitti, en Hevegam Corles, alwaar tegen vermoeden 4865 manspersonen, te weten, 1867 koppen in Salpitti, en 2998 dito,

A. 1707. dito, in Hevegam bevonden zyn te woonen.

Hulftsdorp, den 31. October, 1707.

Bolscho.

Volgens de nieuw beschrevene Hoofd-Tombo's, woonen nu in 't Calturees District 399 Coeli's, van welke hy 103 Ingezetenen van Happittigam Corle, tot 't dragen van Graan, na de Pas van Cottedeneave, geemployeerd heeft, latende hen van verdre Heeren diensten vry. A. 1707.

Met de verdre, is 't aldus geleegen:

	Koppen.	Bezittende Parveni, en Accommodes. en aan Coelidienst verplicht.	Deze bezitten geen Accommodesan, maar leven van de Parveni-Landen, en over zulks zyn hunne Vrienden vry van 's Heeren dienst.
In Hevegam woonen,	21	13	8
Reygam,	35	22	13
Wallalawitti,	2	1	1
Pasdum,	70	40	30
Hina,	80	51	29
Salpitti,	11	8	3
Alutcoer,	15	12	3
't Casturees District,	58	45	13
	292	192	200

Onder 't dorp Parepattoedoe-e, quam de E. Compagnie nog een Tuintje toe, van 80 a 90 Cocos-boomen, en eenige weinige Landeryen, daar tegen aanstotende, door een aldaar wonende Pannia onlangs te koop verzogt, voor 80 Ryksdaalders; en nog een Tuin, Hangwelle genaamd, aan deze kant van 't Fortje Hangweile, de E. Compagnie toebehoorende.

Ook hadden de Boedelmeesters, onder den gewesen Tolk, *Jan Lety's*, nalatenschap ontdekt op Compagnies, grond geplant te zyn 65 Cocos, 16 Soorsak, 10 Manga's, 4 Nipere, 4 Blimbing, en 10 soete Limoenboomen, zonder ooit aan de Schryvers, of opnemers, daar van kennis gegeven te hebben, en de zelve hebben daar van (zonder die plantagie te verkoopen) kennis aan den Dessave B*olscho*, en die weer aan de Heer Gouverneur, gegeven, en 't zou best zyn die te verkoopen.

Ook had zyn Ed. den Dessave geordonneerd, hem te beschikken een nette Specificatie, van wat, en hoe veel deze en geene Inlandze Hoofden, onder Colomboos Dessaveny, voor hunne diensten van Accommodesan of onderhoud-Landen, namelyk, Modeljaars, Coraals, en Hoofd-Vidanes, en welke van hen nog geen onderhoud mogt toegevoegd zyn.

Dit had B*olscho*, alzo de Coraals in de Bosschen, met 't kappen der geeischte Houtwerken, bezig waren, nu nog niet konnen doen.

Over de Cingaleesche Sterfhuizen, in en ontrent de Dessaveny van Colombo, heeft men zedert A°. 1705. ses Boedelmeesters aangesteld. En men had in 't Nigombo's District onlangs ook ontwaard, dat 'er Boedelmeesters over de Sterfhuizen waren, dog deze hoefden aan den Dessave geene opening ergens af te doen.

Hulftsdorp, den 7. November, 1707.

Bolscho.

In dit zelve jaar 1707. is zyn Ed. extraordinaris Raad van India geworden, en gaf toen dit Gouvernement aan den Heer Heer *Henrik Bekker*, extraordinaris Raad van Indiën, na een loffelyk bestier van 4 jaaren, nevens deze Memorie, over.

A. 1707.

EXTRACT uyt de Memorie van de Heer SIMONS, voor den Heer BEKKER.

DEn geheelen Soom van Ceylon, zou men konnen verdeelen in 8 deelen, die zig ontrent 10 a 12 mylen Landwaard in uytstrekken, tot 's Konings Limiten. En begind ons territoir met de Rivier van Waluwe, 8 a 10 mylen landwaard in, en zoo tusschen de Zee, en 's Konings Land, tot aan de Rivier van Caymelle, begrypende na buiten ontrent 40 mylen.

Het District van Jaffenapatnam, en de Wanny, neemd aanvang met de Rivier van Moddelegamme, en eindigd by 't Landschap Tammelegamme, makende een omtrek van niet min dan . . . . . gelyke mylen.

Binnen die Districten leggen deze Steden, en Forten:

Colombo, Nigombo, Calture, Hangwelle, 't Fortje Calpentyn, Gale, Mature, en Cattoene, mitsgaders Jaffenapatnam, Man-Aar, en Hammenhiel, als mede de importante Fortressen, Trinquenemale, en Baticalo.

Dit is 't gansch beslag der E. Compagnie hier; dog nu staat ons te letten, op haar buut op dit Eyland, en hoe dat te bereiken. Dog hier ontrent zyn de Heeren Gebieders van geen eenerley verstand, hebbende ieder zyne particuliere Concepten hier ontrent gevolgd, waar over ook haar Ed. Agtb. by Missiven van 22. January, 1695. en 10 Mey, 1697. doleren; en hebben ook by hun Schryvens van den 4. October, 1681, en 5. November 1684. betuigd, 't nadeel van dien bemerkt te hebben, waar op zy ook daar na beter gronden van bestiering, ultimo November 1671. in Raade van India ontworpen hebben.

De beste Papieren, om kennis van Compagnies Zaaken hier te krygen, zyn deze:

De Instructie van de Heer *Maatsuyker* aan de Heer van *Kittensteyn*, den 27. February, 1650. gegeven.

Waar by blykt, dat 't Contract, den 23. Mey, A°. 1638. tusschen de Heer *Westerwolt*, en *Raja Singa*, aangegaan, en 1649. 6. Augustus, met weinig verandering vernieuwd, de oorspronk van Compagnies recht op Ceylon is, en wat tot die tyd toe hier t'onzen dienst gehandeld, of gelaten diende te worden.

't Origineel hier van, met de verdre Successive Instructien, tot die van de Heer *van Goens*, de jonge, inkluis, te samen in een Bondel gebonden, zyn tusschen A°. 1696. en 1701. op een onverantwoordelyke wyze, van de Bedienden der Secretary verduisterd, waarom, en door 't missen van welke, de verdre behandeling van Zaken, tot ontrent A°. 1681. toe, met weinig zekerheid kan nagespeurd werden. Ook is, zedert de Heer *Maatsuykers* vertrek, Colombo, en 't Ryk van Jaffenapatnam, nevens de overkust van Madure, gewonnen, en de Portugeesen ontrukt, en daar door zyn wy in al hun recht, lang door hen bezeten, getreden, dat de Heer *van Rheede*, in zyne Consideratien A°. 1677. aan haar Edelheeden heeft overgegeven, dog 't geen hier al mede op Ceylons Secretary niet te vinden is.

Ook heeft zyn Hoog-Edelheid, by zyn schryven aan de Heer *Pyl*, van A°. 1687. tot 1690. voor al in de Brieven van den 18. Juni, 1687. en 28. December, 1688., Compagnies belangen op Ceylon zeer net ontleed, welke Brieven daarom by haar Edelheeden (zo by hun schryven van 15. Novemb. daar aan blykt) voor zeer aanmerkelyk werden aangezien.

Na dat nu haar Edelheden een Resolutie, in den jaare voorschreven, over de Zaken van Ceylon genomen hadden, om daar na de Zaken te mainteneeren, zoo is die van de Heeren Majores, by Missive van 24. Juni, en 3. November 1684. geapprobeerd, die derhalven wel diend overwoogen te werden, met Relatie tot haar Edelheden Resolutie, van 20, en 21. September, 1696., hoewel in beide, en voor al in de eerste, zedert al merkelyke veranderingen voorgevallen of gemaakt zyn, zo van de Heeren Majores, als van haar Edelheden, van 't jaar 1681.; alzo haar Ed. Agtbaarheden in de Brief van 19. February, 1684. betuigen, zo veel vacillatien, of waggelingen, in de sentimenten der Ceylonze Ministers gevonden te hebben (byzonder in de Consideratien van den Gouverneur en Raad, van September 1683.) dan tegen, dan voor *Raja Singa*, dat zy qualyk over een te brengen waren.

En dus ook in de Instructien, door de Heeren *Pyl*, en van *Rhee*, voor hunne Successeurs, de eerste 28. January, 1692. en de laatste 25. February, 1697. gelaten; zeer volumineuze papieren.

A. 1707. Dit zyn de Bronnen, waar in Compagnies ordres te vinden zyn, om dit Eyland volgens 't ontwerp der Hooge Bestierders, wel te Regeeren; waar by men voegen kan myn gebruikte Maximes, hier in bestaande, dat, daar men hier bevorens alles na eygen caprice dede, ik ieder zyne Instructie heb doen geven, om zig daar na te gedragen, zo als die A°. 1661. door de Heer *van Goens* al opgesteld, dog die niet gevolgd zyn, belastende daar op in Margine te noteeren, 't geen niet meer in gebruik was, en waarom 't zelve niet meer in gebruik was, dat zommige wel nagekomen, maar andre, door gebrek van capaciteit, qualyk uytgevoerd hebben, weshalven daar ontrent eenige verandering gemaakt heb, gelyk in die van den Capitein der Mahabadde, Equipagiemeester, en Constapel Majoor, kan gezien werden.

En vermits ik zelfs de grondigste kennis der Negotie niet bezat, heeft zeker vertrekkend Minister, op myn voorstel, zodanig geadvizeerd, dat daar uyt een Instructie voor den Administrateur geformeerd, gelyk die aan hem den 19. November jongstleeden ook overhandigd is, hoedanige ook ligt voor den Guarnisoenboekhouder, Curateur ad lites, Casfier, Winkelier, en Dispensier, na dezen tyd geschikt, konnen opgesteld werden.

En alzo van de Buiten-Comptoiren verscheide vragen gedaan werden, zoo hebbe alle de zelve by een circulare Brief, van 28. Januari 1706., exact doen verbaliseeren, en belast zo herwaard te zenden, met aanwyzing, in Margine, hoe ver ze nog in practyk waren, dat, na veel moeite, hoewel slordig genoeg, by sommige eyndelyk gedaan is, zoo dat nu niemand meer ignorantie pretendeeren kon; gelyk wel bevorens.

Hebbe ook belast, dat ieder der Baasen, by Ordonnantie van 29. Juni 1705. hen bevolen, 't geen hy van Steen, Kalk, Houtwerk, &c. onder zich heeft, onder geen ander zal mogen te bewaren geven.

Wekelyks krygt men ook een schriftelyk berigt van 't Volk, dat de Baasen in 't werk hebben, met aanwyzing waar, en wat, zy gewerkt hebben.

Huychelbosch heeft op myn ordre, van Mey 1706. alle de Hoofden, en ieders employ, benevens zyn schriftelyke Remarques doen opgeven, om geruit te zyn, dat de Pennisten op de Comptoiren niet overtollig zyn, als, op Secretary, Soldy, 't Negotie-Comptoir, &c. met de verbalen van der Majores, en van haar Edelheden, Ordres, daar toe betrekkelyk. Welke Papieren ider Bediende aan zyn vervanger moet specificeren.

Om de Justitie hier tot by na in 't laatste van 1705. slecht behandeld, en waar over dikwils gedoleerd heb, te redresseeren, is den Blaffaart van Batavia ontboden, welke bekomen zynde, zyn daar de verdre volgende ordres by geinsereerd, zo van Batavia, als van 't Vaderland, op de Justitie slaande.

Ook heb al in den beginne doen extraheeren 't dispositief op alle Placcaten, succesfive geëmaneerd, met Last van die in 2 zware Bondels, in een tamelyk compendium te reduceeren, 't welk jaarlyks, ten overstaan van den Fiscaal independent, den volke publyk moet voorgelesen werden.

Alzo veele rukelooze Suppoosten, vele hunner handelingen met mondelinge ordres van myn predecesseur dekten, zo heb, om dat voor te komen, geen Commissie van belang, dan by schriftelyke Ordonnantie, gedecerneerd, die met hun Rapport onder een duidelyk Register gebragt, en ter Secretary te vinden zyn.

De Negotie-Boeken op 't sluiten staande, moeten in Rade geexamineerd werden, om te zien 1. of de Posten van ongelden, en andere afschryvingen, wettig zyn, en met de ordonnantien over een komen. 2. of de onkosten in de volgende tyd niet zouden konnen verminderd werden, &c.

De Kaarten van dit Eyland zyn nergens na de exacste niet, ten aanzien van de strekking der Baeyen en avenues; egter konnen de presente dienen, om 'er een denkbeeld af te krygen. Hebbe ook eenige verbetering in de zelve, door exacte nameeting, gebragt, en vooral ontrent 't grootste deel, en byna 't geheel, van Salpitti Corle, konnende tot een model dienen, alzo de Heeren Majores om nette Kaarten verscheide maalen geschreven hebben; dog tot nog toe vrugteloos. Ook voldoen my de platte gronden der Fortressen dezes Eylands geenzins, om, dat buiten de werken zelfs, geen de minste aanwyzing gedaan werd van de hoogten of laagten der terrain's, vergeleken met den horisont, dat ten minste, zo verre 't Kanon strekt, had behooren vertoond te werden, gelyk tot Gale op myn ordre is gedaan, en ontrent de verdre Fortressen mede vereischt werd, met byvoeging van 't profil der voornaamste werken.

Dus getoond hebbende de middelen, om beknopt te bekomen een net begrip van dit bestier, zo kan men met eenen daar uyt opmaken, 't but der E. Compagnie, om zoo grooten omslag van

A. 1707.

van Steden, Forten, en Landen, aan te houden, te weeten, 't bemagtigen van den Caneel voor zich alleen, met uytsluiting van alle andre, en 't gaudeeren van de verdre voordeelen hier, nu al vele jaren by ons geruſt genoten.

Om dit oogmerk te bereiken, werden vereiſcht:

1. Goed verſtand tuſſchen Ons, en den Vorſt van Candi.

2. 't Weeren van alle andere Europianen van Ceylon.

3. 't Naauwkeurig gaadeſlaan der geheele Scheepsvaart onder Ceylon. Als ook van de Vaart door de Bogt van Madure, Inchiado, langs en op de overkuſt, door de engte van Ramanacoil, en Man-Aar; waar ontrent haar Ed. Agtbaarheeden zig by Miſſive van 24 Auguſti, laatſtleeden klaarder, dan voor dezen, expliceeren; dat veel moeite weggenoomen heeft; waar by ook een goede correſpondentie met de omleggende Reſidentien vereyſcht werd.

Als de vier Hoofdpoincten van een netter beſtier van Ceylon, merken haar Edelheden by hunne Reſolutie A°. 1681. deze aan:

1. Dat 't Eyland Ceylon in zig zelven dienſtig en voordeelig is, vooral om de Caneel.

2. Van den Koophandel, ſchoon tot nog toe van geen groot belang, en, daar beneeven de benodigtheid van Ryſt van buiten.

3. De Fortificatie, over al hier te groot, en te veel, en de Militie te weinig na advenant.

4. *Raja Singa's* ſtaat, leeven, en bedryf, en of hy magtig is ons 't Caneel-ſchillen te beletten, en daar vreemde Natien tegen ons in te roepen.

Het eerſte werd volkomen toegeſtaan.

Het twede, ten aanzien van het eerſte Lid, wyzen de Boeken Jaarlyks uyt.
Van het tweede Lid, van de bezorging van Ryſt, ſpreke elders.

Het derde, doen ter tyd wel gefundeerd, is zederd zo gereduteerd, als by 't Dag-Regiſter, A°. 1698. blykt.

Het vierde, zal Ample Stoffe hier geven, hoewel dat toen eygentlyk zag op den Vorſt van Candi, toen in 't leven, dat al mede hier te pas komen zal; dog verdeele dit ſtuk in 3 deelen.

Te weeten:

1. In 't leven van *Raja Singa*, en zyn Bedryf, tot dezen jegenwoordigen Vorſt, op 6. December, 1687.

2. Des zelfs Soon, *Fimala Darma Soeria Maha Raja*, den 4. Juni, 1707. overleden.

3. Des zelfs Soon, onder de naam van *Wira Praccaram Narendra Singa*, op den Throon verheven, pas 17 jaren oud, dog, by verſcheide Teekenen, van een violent humeur, direct tegen dat van zyn Vader, die ſagtmoedig, zeer tot de ſuperſtitien van zyne Religie overgegeven was, ſtaande genoegſaam onder zyne Prieſters, van welkers Raad hy zich meeſt bediende.

Van des Overledens ſtaat zal 't nodig zyn iets te zeggen, en hoe 't zig met den tegenwoordigen Koning ſchikken zal, moet de tyd leeren, alzo op 't humeur van dien Vorſt, de verkiezing van zyn favoriten, en hunne Inductie ontrent de meſures met ons, nog weinig ſtaat te maken is, dat mogelyk nu zoo moejelyk niet vallen zal na te ſpeuren, ſchoon der Cingaleeſen ingetoogenheid zeer groot is; ontrent welke men echter groot onderſcheid maken moet, in de tyden van den ouden *Raja Singa*, die van zyn overleeden Soon, *Fimala Darma Soeria*, en die van den tegenwoordigen Vorſt; my gebleeken by verſcheide Berigten, en my voor 4 Ryksd. door den Deſſave *Bolſcho* (nu op Mature verplaatſt) beſteld, waar voor zyn Predeceſſeurs al conſiderablen ſomme in Reekening hebben gebragt. Dit nu is 't Bericht.

De Hofsgerichten hebben egaale magt, behalven de twee Adigaars, beſtaande verder in 5 groote Deſſaves, 7 mindre, 5 Secretariſſen, dog die tot weinig Saken van aangelegenheid gebruikt werden, als alleen die van 's Lands Inkomſten. Dog hebben ider een Rolle van

900

A. 1707. 900 Lascaryns onder verscheide Mohanderims, 6 Racte Rales, of Hoofden der Provintien, en 15 Mohanderims, welke dienen om de Poorten van 't Hof te bewaren.

De overleden Vorst heeft geen correspondentie met eenige omleggende Vorsten, of Natien, gehouden, dan alleen dat A°. 1697. met 2 Compagnies Bodems eenige Priesters uyt Arracan tot herstelling van de Religie, bevorens op Ceylon geoeffend, en door den ouden *Raja Singa* genoegsaam uytgeroeid, herwaards ontbooden, en die na verricht van zaken, weer na hun Land gebragt heeft.

Ook is in 't verleeden jaar 1706. een Gesantschap van 8 Persoonen na 't Hof van Madure gesonden, om daar een aansienelyke Dame, uyt het huys van *Tansjouwer*, 't zy voor den overleeden Vorst zelfs, of voor zyn Soon, ten Huwelyk te versoeken, daar van den uytslag nog werd te gemoet gezien. En zo dit geen goeden uytslag heeft, zal het de correspondentie met de vreemde Vorsten nog meer afsnyden, alzo die Gesanten heel maager onthaald zyn.

De Militie van de vorigen, en ook by dezen Vorst, werd zeer genegligeerd, en de Wagten van 't Hof werden maar van eenige Lascaryns, met Piekjens gewapend, waargenoomen. En werden 'er geen 1000 onder zyne Soldatesque gevonden, die met schietgeweer weten om te gaan, en schoon zy al eenige stukken Kanon hebben, zy weten 'er niet mede om te gaan, om ze te stellen, en te mikken.

Het Buskruyt maken zy zelf van Salpeter, in eenige grotten gevonden, dog de Zwavel (welk laatste oordeele abuis te zyn) moet van buiten werden aangebragt, dat in tyden van verwydering (die God verhoede) wel in opmerking genomen mag werden.

Zyn Olifanten met Tanden zouden ontrent wel 300 in getal zyn, dienende enkel tot Staathouding, en meest in 't Land, dicht by de Pagooden, verdeeld; zynde meest alle voorleeden May, 1706. aan Adams-Piek by den andren geweest, wanneer voorschreven overleeden Vorst zyn devotie op den zelven ging plegen, en een masfive Silvere Sombreiro, nevens andre Presenten, ging offeren.

Buiten eenige Peerden Landwaard in tot de Stoutery, werden 'er ten Hove maar 13 stuks onderhouden, waar by zedert van hier, in Juli laastleden, nog 4 stuks zyn opgevoerd, en is onzen Gesant *Gregorius da Costa* zeer minnelyk ontfangen, en met een Olifant, en verdre kleenigheden, geregaleerd, en veel eer, dan bevorens, gedepecheerd, breeder by zyn Rapport van den 22. September jongstleden te zien.

Wat solemneel Gesantschap nu den 30. November, met een gesonden Olifant, en andre aansienelyke Geschenken, tot my afgesonden zyn, om daar mede te betuigen, 't genoegen, dat voorsz. Hof in myne Conduites gehad heeft, is UE. ten vollen bekend, waarom ik ook meine, dat de navolging van dien gerust mag gerecommandeerd werden.

Behalven de Dorpen tot 's Konings dispens behoorende, zouden 'er op verscheide plaatsen Magasynen gevonden werden, zeer Ryk voorsien; zelfs ook van Goud, Silver, en Edele Gesteentens.

Geboren Europianen zyn 'er thans weinig, bestaande Principaal in den Franschen Gesant, zyn Peerden, Knegt, en 2 Edellieden, van welke de Knegt en zyn Soon, om hun diensten en kennis van Peerden, wel 't meeste crediet hebben, schynende byzonder verleegen te zyn, om een bequaam Hoefsmid, niet duister aan voornoemde Gesant nu korteling te kennen gegeven, weshalven wy by Missive van den 17. Novemb. laastleden 'er een van Batavia verzogt hebben.

Ook zyn 'er nog 2 à 3 ontvlugte Hollanders, Engelsen, en weinig oude Portugeesen, of hunne Nazaaten, en daar onder 4 a 5 Geestelyken, die voor 5 a 6 jaaren eens zouden weg gejaagd zyn, en die Compagnies Landen (zoo men zegt) mede niet weinig doorkruissen, en veel Geld van de arme Ingezetenen wegslepen. Zynde dit al, dat ons van dit Hof bericht is.

Wat nu 't Caneel-schillen, en of de Vorst ons dit beletten kan, aangaat; dit schynd by Missive der Majores van A°. 1668. 22. Augustus al toegeknikt.

Dit Poinct is door veel aansienelyke Ministers verscheidelyk geagiteerd, dog uyt al hunne dissertatien is geen finale bepaling te vinden.

Wat de Cingaleesen, in kas van quaad verstand met den Vorst, en by noodige precautie by 't uytzetten van Wagten, &c. in de schiltyd, zouden durven bestaan, daar van kan men met geen zekerheid oordeelen.

't Schillen kan, by quaadwilligheid der Natie, wel ons ten principaalen niet werden belet, maar egter kan ons door bosloopers, en andren, veel verhindering werden toegebragt, alzo onze Caneel-schillers pas 2, 4, of 6 samen sterk, tot hunne verdeelde schilplaatsen uyt-

1705. uytgaan, en wel een uür gaans, of daar ontrent, van malkanderen gepofteerd zyn; die derhalven zeer licht door een party Bosloopers konnen besprongen werden, en wel 't lichtste, wanneer die vermoeide arbeiders zich ter rust begeven hebben; gelyk ten tyde van de Heer *van Goens*, by Trinquenemale aan een troep wedervaren is; dat dan de schrik onder hen allen zeer licht brengen zou.

Of zy nu magtig zyn vreemde Natien tegen ons in te roepen, daar toe schynd ons de affirmatie 't plausibelste te wesen: want hoe dit door ons zou konnen belet werden, blykt my niet, altoos niet van de Rivier van Waluwe af, tot den hoek van Cotjaar toe, welke gansche streek Lands door de Koningze beheerd werd, except 't Eyland Poliandive, daar de Compagnie een Fortje, met 54 man bezet, heeft: en daar langs in 't Wester Moesson een open wal is, en daar veel goede Rheeden ontmoet werden.

Ook zyn 'er verscheide goede Baeyen in 't breede vertoond, in de Consideratien van de Heer *van Meydrecht*, Art. 16, 17, en 18. dog alzo die principaal geschreven zyn, tot debat der sustenues van de Ed. Heeren *van Goens*, Vader en Zoon, zo diend hier op der zelver Inhoud, met vry wat moderatie gelet, en dit alles met discretie aangemerkt en opgevat te werden.

Men moet ook wel letten, of de ingeroepen Natie, met ons in Vrede, dan wel in Oorlog, is.

Zo in Oorlog, zoo is de Inroeper en de Ingeroepen, onze Vyand, en moet dan ons geschil door de Wapens vereffend werden; dog zo zy onze Bondgenoten waren, dan zouden wy andere mesures moeten nemen, die wy in 't volgende Artikel naspeuren.

Om met 't Hof van Candi, in zulk een goed verstand, als wy nu zyn, te blyven, is dit best.

Dit goed verstand is niet gefundeerd op eenig Contract, of Verbond, alzo de jonge Vorst, volgens sustenue van de Heer *van Rheede*, by schryven van den 29. Mey, 1688., aan 't Verbond met *Raja Singa*, A°. 1638. opgericht, niet speciaal verbonden is; behalven dat dit Verbond ook dikwils aan wederzyden verbrooken, en door lengte van tyd in 't vergeetboek, en ongebruik geraakt is; dog dit is veel eer gegrond op de constitutie der Zaken, zo als zig die nu al veele jaren aan een bevonden heeft, en in welke 't Hof van Candi, zyn Interest, niet min, dan wy (zo 't schynd) bereikt heeft, om 't welke te geloven, geen kleene aanleiding gegeven werd, door 't geen de Candise Gesanten, den 15. Decemb. 1687., ter occasie van de bekendmaking van *Raja Singa*'s dood, en zyne Recommandatie, toen hy op zyn uyterste lag, hebben aangehaald, breeder by Colombo's Dag-Register te zien, onder dien datum. A. 1705.

Men kan dit ook zien uyt een vergelyking van Candi's staat, zedert A°. 1680. en veel jaaren te voren, in de Consideratien van de Heer *van Rheede*, die de revolutien van dat Ryk kortelyk aanhaald.

De Vrugten van dit goed verstand heeft de overleeden Vreedelievende Vorst gesmaakt, gelyk hy ook in de tegenwoordige Constitutie van Zaaken, de Securiteyt van zyn Ryk genoegsaam gevonden, en de conservatie van dien, ook de Compagnie volkomen toevertrouwd en aanbevoolen heeft, 't geen overvloedig af te neemen is uyt diverze Brieven of Olas, van dat Hof aan my geschreven, en speciaal die van den 14. October, 1705., en 26. January, 1706., by welke eerste beloofd werd: dat niet manqueeren zou te erkennen, de goede zorge, van Compagnies weegen gedragen, in 't bewaken van den Ceylonsen Oever.

En by de andre werd betuigd: dat het zyn Majesteit byzonder behaagd had, dat (niet tegenstaande de Havens dezes Eylands, voor de Kust-Barkiers weer open gesteld waren) egter ontrent alle de zelve goede Wagten uytgezet, en dit Eyland getrouw bewaard zou werden.

Gelyk hy dat ook wel expres bevorens had laten recommandeeren, aan den Politiquen Raad, na 't overlyden van den Heer *de Heere*; met deze woorden, en specificque last, van goede zorge te dragen, voor Compagnies dienst, en wel agt te geven op alle de Wagten, en Posten, tot de overkomst van een ander Regent.

Het geen nader blykt uyt de eerste Ola, aan my in antwoord der Notificatie van myn komst geschreeven, en den 2. Juli 'er aan, ontfangen.

Dog hoe plausibel dit ook zou mogen zyn, zo moet men zich daar op geenzins verlaten, om de byzondre ingetogenheid, deze Natie meer, dan alle de omleggende, eygen, gelyk men ook volgens schryven harer Edelheden van den 2. Octob. 1704. de Courtozyen der Cingaleesen zeer voorzigtig behandelen, en beantwoorden moet, en altyd een oog in 't zeyl houden, alzo zy by haar Edelheden, en by alle Regenten van Ceylon, altyd zeer verdacht geweest zyn

A. 1707. zyn, en nu te meer, alzo wy op de conduiten van den presenten Vorst, geen staat ter wereld tot nog toe konnen maaken, weshalven wy alles door goede Spions dienen na te speuren; dog voor de rest moet men zeggen dat 'er een groot onderscheid tusschen 't bestier van den overleden Vorst, en *Raja Singa*, opgemerkt, en bevonden is.

Vermits nu de Compagnie, al zedert veele jaaren, de absolute souverainiteyt, zonder eenige tegenspraak van die van Candi, over alle de Landen, Steden, Forten, &c. die wy bezitten, heeft gehad, enwy met de Ingesetenen op wederzyds Grensen in een goed verstand leven, in zoo verre zelf, dat onze gevlugte na 't Candies Gebied, van daar ook te rug gezonden zyn, als blykt onder A°. 1696. volgens de Ola van Candi, van 22. Juni, en ook A°. 1698. wanneer dat Hof met geen ongemeene Caressen meer geregaleerd wierd, in welken tyd het egter de eerste reyze 239 gevlugte Chialias, en vervolgens 80 verloopene Lascaryns uyt de Gale Corle, aan ons heeft weergegeven, gelyk UEd. weet; zo dat zy zelfs Compagnies Jurisdictie, of territoir, niet meer in geschil trekken, hoewel zy zig nog niet wel in hunne succesfive Brieven of Olas ontslaan konnen, van hunne opgeblasene en eerzugtige expresfien, die van geen zonderlinge consequentie nog van geen gewigt zyn, zo lang wy die zelfs hen niet toestaan, behalven dat dit nu ook eenigen tyd herwaards al eenigzins heeft beginnen af te nemen; weshalven UEd. het maar in dien treyn gemakkelyk houden kau, gelyk die Zaken nu een geruimen tyd herwaards bestierd zyn, met beleefde en flatterende termen, hen zo wat den kovel vullende, dat zy al ten deelen voor contant aannemen, vermits (dog van dat Hof betuigd werd: dat het niets benodigd is, en zig aan geen schatten of rykdommen gelegen laat; gelyk men ziet in de Misfive van den Heer *Pyl*, aan den Hoog Ed. Heer Commissaris *van Meydrecht*, van 7. Mey, 1689. ende Batavize herwaards gesonden, van 19. Novemb. 1680.

Egter moet men geen Titels gebruiken, Ons, als Christenen onbetamelyk; gelyk ook haar Ed. Agtb. precaveren, by schryvens van 10. Mey, 1697., en die ook zedert niet meer ontmoet hebbe, behalven dat die na die tyd nog al vry besnoeid zyn, voor al zederd de Zeventienen, den 23. October, 1700. zo nadrukkelyk bevelen, dat men zig voortaan in de Brieven aan dien Koning onthouden zou van walchelyke, en voor de E. Compagnie zo nadeelige expresfien, die ons in der tyd voor de schenen zouden konnen springen, als daar zyn deze (wel eer van de Heer *Pyl*, gebruikt:) dat de Steden, Plaatsen, en Landen, die wy bezitten, de zyne zyn, dat de Gouverneur synen Gouverneur is, en diergelyke meer; met recommandatie van egter dien Vorst zo veel eer, als men bedenken kan, te geven, gelyk tot nu toe gedaan is. A. 1707.

Ook werd by alle Papieren gerecommandeerd, dit Hof te caresseeren, en genoegen te geeven, en zelf presenten van belang daar toe te mogen emploieren, te zien by Misfive harer Edelheden, van 22. October, 1700. waar toe egter, na myn oordeel, geen zware schenkagien behoeven gebruikt te werden; maar wel om 't jaar 2 a 3, fyne Persiaansche Paerden, en jaarlyks wat Persiaanze Provizie, en wat Thee, Porcelyn, Indische Confituren, gelyk laatst weer gedaan is; en men moet onderstaan, of deze en geene andere kleenigheden dien Vorst zouden aangenaam zyn, te weten, Neurenburger waren, van weinig belang, Prentjes, en Schilderyen, of afgezette Kaartjes, en Pourtretjes, Zeeslagen, Snuif-Tabak, &c.

De grootste Caresse doet men hen met de bestelling van eenige Scheepsgelegenheid, als zy daarom verzoeken, 't zy na de Overkust, of verder om de Noord; 't geen de Zeventienen als een Zaak van consequentie voor ons voorkomt; hoewel dat van haar Edelheden op Batavia, niet zonder reden, met een ander oog aangezien werd, in hun schryven van 22. Mey, en 22. Juni, 1705. waar by UEd. ook zien kan, wat in zulk een geval diend gedaan; en volgens dien Inhoud, mag UEd. hen daar mede wel gerieven, mits zulke verzoeken niet dikwils moeten voorkomen.

En alzo men aan dat Hof, om hun goede en quade dagen, zeer lang talmt, zo moet men in zulk een geval, versoeken 10 a 12 dagen, te vooren gewaarschouwt te werden, wanneer die verzogte Hoeker, of Chaloep, klaar dient te zyn; dog om een, of meer Schepen verzogt zynde, moet men dat volgens schryven harer Edelheden, van 16. April, 1700. op deze of geene pretexten, van na Batavia over te schryven, en ordre te versoeken, declineren; refereerende haar Edelheden, zich hier in verder aan 't schryven der Zeventienen, 7. Sept. 1696.

't Ontfangen van de Gesanten van Candi, met Statie geschied, kan UEd. zien by de Dagregisters. Alzo dit Volk zeer opgeblasen is, die men door over-

overdaad van eere, niet verwaander maken; dog ondertusschen, als zy afkomen, op Wolvendaal, minnelyk moet ontfangen, en met eenige kleenigheden, als Snuif-tabak, Thee, &c. waarom zy by den Dessave versoek mogten doen, regaleren, en hen ook zo veel gemak, als mogelyk is, toevoegen.

Verder heeft UEd. met dit Hof niets meer te verhandelen, dan deze 2 poincten: te weeten, wanneer de Caneel-schillers in de bosschen moeten gaan, den Koning by maniere van communicatie, volgens oude gewoonte, te laten verzoeken, om de Caneel mede in zyn Landen te mogen schillen, gelyk te vinden is by haar Ed. Agtb. Missive van 13. Augustus, 1695., zynde met een de interpretatie van 't schryven der Majores, van 2. Juli, 1693., waar by zulken verzoek werd geimprobeerd, en voor nadelig in vervolg van tyd geoordeeld, voor zo verre zulks quasi in zyn Landen zou moeten geschieden.

Het ander versoek is byna van diergelyken nature, te weten, om de Olifanten, die jaarlyks over den Landweg van Gale, en hier door Putelang, en verdre Districten buiten Compagnies territoir, na Jaffanapatnam gevoerd moeten werden, te doen overbrengen, zonder dat men ondertusschen gewoon is, daar mede te wagten na antwoord, maar op de vereischte tyd 'er maar mede voort te gaan, hoewel zy dat by verscheide Ola's, als die van 12. Maart, 1690., en 22. Juni, 1696. niet ongemerkt hebben laten passeren, en daar over al eenigzins zich gevoelig getoond; dat egter zo wel mag continueren, ten zy, door grooter verwydering, meer precautie vereischt wierd.

Op deze gronden nu zal de Compagnie, met die van Candi, een beter Vrede konnen onderhouden, dan of die by een Verbond bedongen, en beschreven, was, alzo men zich, volgens schryven van de Heer *Joan Maatsuyker*, den 3. January, 1650. na 't Vaderland, zeer weinig op zulke Verbonden of Schriften, verlaten mag. 't Welk de Heer *van Meydrecht*, by schryven herwaards, van 29. Mey, 1688. nog nader bevestigd, gelyk ook den 28. December daar aan, recommanderende de Zaken maar in den presenten staat te laten, en dat met alle minlykheid, beleefdheid, en geschenken, te betragten, volgens de wyze, en de lesse, van den nooit volpresen Heer Generaal *Maatsuyker*, 't voordeeligst zynde, waar om ook haar Ed. Hoog Agtb., by Missive van 19. Febr. 1684. schreven, na Batavia, dat 'er met den Cingalees, geen andre, of nader Vreede, nodig ware, dan men thans, (te weten, toen) was genietende. A. 1707.

En de Zeventienen toonen nog nader by Missive van 27. Augusti, 1694. dat als nog van dat verstand bleeven, dat een nieuw Verbond met den tegenwoordigen Koning aan te gaan, de Compagnie geen meer rust nog voordeel zou toebrengen, als doenmaals genoten, en dienvolgende, zou men daarom geen nader instantien doen.

Gelyk dan ook haar Edelheden op Batavia, na veel vrugteloose tentamina, om tot een bestendige Vreede, by middel van een Contract, te komen, eyndelyk gedisabudeerd zynde, en gemerkt hebbende, dat het den Cingaleesen geen rechten ernst was, by Missive van den 4. April 1700. herwaard geschreven hebben: het concept Contract, by die van Candi weder gevorderd werdende, te declineeren, onder verscheide voorwendselen, als dat het bewust concept na 't Vaderland was gesonden, &c.

Welke salutaire ordre hier zedert veel onnutte bekommeringen weggenomen heeft, en om niet weder in dat labyrinth te geraken, diend men de Heeren Majores ook op losse apparentien geen hope van Vrede, by Contract, te geven, of daar mede te flatteren; schoon zelf eenige Candise Gesanten mondeling daar van al ouvertures deden, alzo daar op niet meer staat te maaken is, als haar Edelheden op dat subject in hunne Missive van 23. Augustus, 1686. gelieven te appliceeren. Te weten, dat in al 't verhandelde met 's Konings Afgesant, hen uyt de secrete Papieren niet anders gebleken was, dan 't geen weleer door andere diergelyke tong-schrapers voort gebragt was, waar op noit iets goeds volgde. Waarom men zig ook wagten moet van aanleiding te geven, om Persoonen van qualiteit aan ons af te senden, dat al van ouds door haar Edelheden bevolen is te myden, alzo dat op zyn minst groote schenkagien kost.

Ook diend men omzigtig te handelen by 't afkomen van eenige Priesters, Sangatares, genaamd, in Compagnies territoir, als na Calane, een groot uur van hier gelegen, en in 't Maturees District, dat al verscheide maalen bevorens, en by myn aanwesen niet weinig ombragie gegeven heeft.

Hoe nu dan te handelen in dit geval, toonen haar Edelheden, den 24. September, 1699.

Alzo van tyd tot tyd eenige Europiaanen, in de Magt des Konings van Candi vervallen zyn, en daar tegen alle recht gehouden, van welke verscheiden hun toevlugt tot ons genomen hebben,

A. 1707. om uyt die droevige Slavernyen verlost te werden, welke, schoon door dat Hof gereclameerd, egter aan 't zelve niet weer moeten overgegeeven werden, gelyk ons by Missive van 13. Nov. 1683., en 30. September, 1703. gerecommandeerd werd van haar Edelheden, wegens een afgekomen Engelsman *William Herbert*, met zyn Soon, die men buiten 't oog van de Cingaleesen na Batavia, of na 't Vaderland, zenden moet.

Dus verre van Candi.

Nu zullen wy spreken van 't geene de Vaart betreft der Europiaanen ontrent dit Eyland, en of door hunnen indrang Compagnies recht over den zoom van 't zelve niet zou konnen hier door gevioleerd werden, en wat men volgens last onzer Gebieders daar tegen behoord te doen. Dat veel andre Natien, na 't verdryven der Portugeesen, hier op 't oog geworpen hebben, is ons meer dan eens gebleeken, en voor al A°. 1672. met de Fransen.

Compagnies eerste recht op dit Eyland spruyt uyt 't Verbond, 1638. met *Raja Singa* gemaakt, en uyt zyne beloften van onze onkosten te vergoeden, met de vrugten dezes Eylands, en wel uyt de betaaling met Caneel alleen aan ons; dog dit Contract verbied geen ander Europiaans Potentaat, om 'er uyt te blyven; behalven dat dit Contract ook al dikwils aan wederzyden verbroken is, waar aan zy dan geen van beiden gehouden zyn, voor dat het vernieuwd wierd, 't welk tot nog toe niet heeft willen lukken. Dus is dat Contract hier door, en nog meer door de dood van *Raja Singa*, vrugteloos; maar onze Conquesten, hier op de Portugeesen verkregen, geven ons een volkomen regt op die overwonne Landen, en daar by onze dadelyke possessie, die tegen den Konink van Candi, en al onze Competiteurs, ons kragtig genoeg dekt in de plaatsen, die wy reeds bezitten; dog zo vreemdelingen zig in de Landen van Cotjaar wilden komen nederslaan, daar wy nu geen bezetting meer hebben, en daar wy door de wyde strekking der Baey van Trinquenemale geen onzer Bondgenooten zouden konnen uythouden, gelyk zyn Hoog Ed. *van Rheede*, by zyne Missive van 18. February, 1687. zelf toestaat, zo zou de Compagnie wel zekerlyk daar in te kort schieten.

Haar Edelheden ordonneeren wel by hunne Missive van den 26. April, 1700. om de Onderdanen van *Raja Singa*, te animeeren, en zelf hen, die zeer traag zyn, te commandeeren, om alle Vreemdelingen buiten te weeren, dog dat is impracticabel, dan ter plaats daar wy bezetting hebben; en dierhalven die 2 Landschappen, en meer andre districten, onder den Koning staande, waar ontrent de Compagnie op veel mylen na geen bezetting heeft, voor zulke Competiteurs open.

Het veiligste is dan, ons te fundeeren op onze Conquesten, die wy met de wapenen van onze vyanden veroverd hebben.

Zo wy nu konnen tonen, dat de Portugeesen Meesters van alle de Baejen, en Zeehavens, van de geheelen zoom van dit Eyland geweest zyn, gelyk de Heer *Maatsuyker* by zyne Instructie bewyst, zoo heeft de Compagnie recht, om 'er alle Vreemdelingen uyt te houden.

Dit zal dien Heer gebleken zyn uyt de Tombes (zynde de Land-, en Volkbeschryvingen, onder de Portugeesen gestaan hebbende, benevens de verpligten) die toen onder de Compagnie, en ten deelen nog onder de Portugeesen stonden; en welke toen nog tot Colombo berustteden, welke een irreprochabel bewys van ons goed recht zyn geweest; maar deze schoone stukken, en geschriften, zyn door mondelinge ordre van den Heer *de Heere* (zoo zyn Secretaris, *Gerard van Tol*, zegt) door *van Tol* verbrand, als te zien is by Missive van haar Edelheeden, van den 3. September, 1706.

't Is waar, dat hier ter Secretary nog gevonden werd de Donatie, van *Don Joan Perepandaer*, zig qualificeerende Koning van Ceylon, met diverze insertien dezer Tombes, maar dat Instrument, hoe zeer ook van den ouden Heer *van Goens* by zyne Instructie van 12. April, 1675. gerecommandeerd, is niet anders als een Copye, van een ongeteekende Copye, den 2. April, 1657. genomen, en dus van weinig kragt, om ons recht tegen vreemden staande te houden. Speculatief nogtans zynde de Ordonnantie, daar by gevoegd, na welke Philippus de III. Koning van Spanjen, geordonneerd had, de Landen van Ceylon op 't naeukeurigst te beschryven, en waar uyt de nuttigheid der voorsz. Tombes met nog meer zekerheid te besluiten zy.

Ook konnen niet dienen de Artikelen van accoord, met de Portugeesen, wegens deze en gene veroverde Steden en Forten, alzo 'er geen exteeren, dan die van Colombo's overgave, zonder dat 'er van de onderhorige Landen mentie gemaakt werd.

Dus is onze langduurige possessie het kragtigste bewys voor ons recht op dit

7. dit Eyland, en alle des zelfs Havenen, tegen onze competiteurs, schoon wy niet weerdig geagt hebben deze en gene Havenen des zelfs met Militie te bezetten. Die nu van hen hier zouden willen komen, moeten nergens dan tot Colombo, Galé, en Trinquenemale, geduld werden, alwaar hen nodig drinkwater, brandhout, en provisien, mogen geaccordeert werden, en zy verder gehandeld volgens schryven der Zeventienen, van 25. April, 1698. (dog niet hier te vinden) 30. October, 1699., 19. February, en 23. Juni, 1700., 23. Juli, 1701. en der Hooge Regeering van Batavia, van 14. December, 1684., 27. Juni, 2. Juli, 1685. na Ambon en Banda, en door de Zeventienen geapprobeerd, en voor die der Zeventienen, van 21. Juni, 1702. volgens welke Misfiven men alle de Europiaanen over eenen kam scheeren moet, en hen, zo veel mogelyk, van dit Gouvernement diverteeren, en wel op hunne Sluikeryen letten, waar teegen de Fiscaal independent, waken moet, en als 'er zyn op de Rhede, moeten 'er dubbele Patroulles rond gaan.

Ook moet men, volgens schryven der Zeventienen, van 12. September, 1698. geen Enterloopers van Kasteelen of Schepen salueren, maar wel de Konings schepen met gelyke schoten van 't Admiraliteits schip, of van de Vesting; dog die der Compagnie met 2 minder.

Hoe men nu te leven heeft met de Vorsten, tot ons betrekking hebbende, daar ontrent zyn nog geen vaste ordres: alzo de Koning van Candi, en de Naik van Madure, nog jong zyn, en den Teuver verdebaucheerd is; hoewel zig de tyd nu gunstig toond, om Compagnies oude prerogativen weer in te palmen, waar toe men best gebruiken kan Ministers, die de Genie der zelver Vorsten, en van hunne Hovelingen, kennen, vooral op die van Madure, daar wy dagelyks sporlingen met de Inlandze Regenten hebben.

Ook hebben haar Edelheden den 24 Augusti laastleden zich verklaard over de Vaart, in de Bogt van de Overkust, en passagies van Rammanacoil en Man-Aar, en voor al de doortogt van dien, zoo die door eenige Europeers weder mogt werden getenteerd, voornamentlyk ontrent die van Man-Aar, daar op wy meer recht, dan wel op Rammanacoil, hebben, daar ons verkregen recht maar op exclusive Contracten steunt, die een derde niet behoeft te respecteeren, gelyk ook de Zeventienen by Misfive van 2. Juli, 1700. daar op niet veel staat schynen te maaken, en dit zelf verwerpen, als zy zeggen, dat Compagnies verkregen prerogativen, en bezit in Indiën, op vaster en veiliger fundament behoord gemainteneerd te werden, als zig alleen aan exclusive Contracten te gedragen. Waar mede ook haar Edelheden, den 1. October, 1699. overeenkomen, zeggende: dat de Protesten van weinig kragt zyn, schoon de Compagnie den Handel privaat van alle andre bedongen had. A. 1707.

Een onwrikbaar axioma is, dat de Compagnie hier de Vreede zeer nut, en dierhalven schadelyk is, anders, dan by hoogen nood, tot Oorlog te treden, dat nu en dan al aan den Teuver Heer, ons verongelykende, geschied is.

Op die van Candi is al ons recht uyt, alzo 'er nu geen nieuw Contract, en 't oude buiten kracht geraakt is.

Met 't Hof van Madure leggen onze prerogativen ook niet heel klaar, en zyn Contradictie subject.

Maar met den Teuver Heer zyn de Contracten zeer klaar, dog alles moet met veel omzigtigheid behandeld werden, en niets buiten ordre van Batavia geschieden.

Wat 't Casteel van Colombo betreft, de defecten zyn by het Rapport van de E. *Tourzee* getoond, met de Marginalia van den Heer *de Heere*, van 28. October 1697.

Geduurende myn verblyf, is daar ontrent niets opgemerkt, dan 't ophaalen van de punt den Briel, alzo men daar altyd in en uyt kon gaan, dewyl ze open lag.

Men heeft hier ook een Raad van Politie, alzo den Raad des geheelen Gouvernements, zelden by een geroepen werd. Op de Secretary's Papieren wel te letten, en gene op mondelinge ordre van iemand te doen verbranden, gelyk *van Tol*, ter ordre van den Heer *de Heere*, gedaan heeft. En van alle Papieren ten eersten een behoorlyk Regifter te maaken.

Den Ceylonzen Brief na 't Vaderland, zo kort, als 't mogelyk is, te maken, met Marginalia, en geen Bedienden van aanzien lichtveerdig te beschuldigen, waar over de Zeventienen doleren.

De Soldy-Boeken jaarlyks gesloten, tydig te verveerdigen, en die na te zien in Vergadering, of op de Visite. Ook de Rekening van den Curateur *ad lites*, door 2 Gecommitteerden na te zien, wegens alles, onder schriftelyk Rapport, en de ordre der Hooge Regeering, ontrent des zelfs salaris, volgens schryven van 13. April, 1706., over dat subject te volgen.

De Manschap hier vereischt, blykt by

A. 1707. by 't Reglement van 29. Decemb. 1692. en 27. Decemb. 1699.

Geen Soldy-Reekening te verkopen, volgens last van haar Edelheden, van 22. Augustus, 1702.

Van den Raad van Justitie is UEd. bevorens een medelid geweest, en UEd. dus bekend de wyze van procederen, waar van de President en Raad, niet moeten af wyken; en waar ontrent by myn komst vry wat desordre vond.

De Procureurs tot hun plicht te houden, is nodig, en voor al ontrent hun salaris, dat ook ontrent de Secretarissen nodig is.

Ter Raadkamer berust een fraeye Bibliotheecq, waar over de nauwste toezicht niet was, dies ik 'er een nette Catalogus van heb doen maaken, en die onder den Geregtsbode gesteld, om die te verantwoorden.

Op den dag der verovering van Colombo, werd eenige verandering ontrent deze en geene Collegien gemaakt, uytgenomen de Weesmeesters, die veeltyds gecontinueerd werden, om dat wel de beste kennis van de Saken der Weesen hebben, behalven dat zig zelden imand daar tegen kant, alzo zy zo wel, als die van de Justitie, 40 Ryksd. mantelgeld, jaarlyks trekken.

De Gemeynte hier is vry flaeuw ontrent den Godsdienst, waarom ook de Predicatien in de week, hebben moeten afgeschaft werden, ja zelf zyn de Catechisatien in duigen geraakt, die nogtans voor de Kinderen der Inlanders zo nut zyn.

Een Kerkelyk Commissaris politicus, zit in de Kerkeraad, om van 't geen de Regeering raakt rapport te doen, volgens Instructie, by extract genoomen, uyt 't schryven haarer Edelheden, van 14. Mey, 1694.

De Vergadering bestaat uyt de Predikanten, Ouderlingen, en 2 Diakenen, zonder welke Ouderlingen, en Diakenen, geen Vergadering, kerkelyk wettig is.

Wenschende dat haar Eerwaarde, van welkers dienst men met Lof spreken moet, ook dat getuigenis Actor. 2: 46, en 4: 12. wegdroegen.

Scholarchale Vergadering, was 'er by myn komst, zedert 6. November, 1698. tot 8. Augustus, 1703. niet gehouden, dat groote confusie ontrent de Scholen en 't Land gaf, zynde die ook zeer vervallen, de Stoffen van dien weggeroofd, door de dienaars der geenen, die de reparatien moesten doen.

De Diakenen zyn hier ook Curateurs van 't Weeshuis, dat door een Binnenmoeder, en Schoolmeester bestierd werd. Dog staat UEd. te overwegen, A. 1707. of 'er niet wel een Buiten-Regent, of 2, toe vereischt werd, alzo de Diakenen met de uytdeeling vry grof omgesprongen hebben; te zien in de Rapporten van . . . April, 1704. en 10. Maart, 1707.

Van welke zommige, als *Jenner*, *Crytsman*, en *Hals*, zich niet geschaamd hebben, voor te geven (terwyl ik onpasselyk was) dat tot deze en gene Zaken, by hen verricht, last gegeven had, dat onwaarheid is. Zou tegen *Jenner* voor al myn Ressentiment getoond hebben, als zynde zeer onbeschaamd, en hier weergadeloos daar in, dog heb dit, om my niet te ontstellen, moeten laten.

Met 't Lazarus-huis, was men nu al een geruimen tyd bezig geweest; en de Fons door haar Edelheden, den 29. October, 1704. geaccordeerd, dog 't ging slecht voort.

De Militie werd volgens ordre der Hooge Regeering, van 13. Aug. 1704. na de nieuwe wyze van Exercitie geoeffend, ontrent 't Manuaal van Musquet, en Snaphaan, Pieken, en Granaten, die nu redelyk wel zyn, dog slegt bevond; en dierhalven geduurig moeten geexerceerd werden, om niet weer te vervallen. Weshalven ieder wekelyks zyn Compagnie exerceeren moet.

't Geordonneerde door my, ontrent de Wachten, en Militaire delicten, is te vinden by 2 Reglementen, ter Secretary berustende, van 10. January, en 10. Augustus, 1706.

De Wapenkamer is wel in ordre, dog diend naeukeurig gade geslagen, en gelet te werden op excessen in verstrekking, volgens myne gegevene Ordres hier ontrent, en Resolutie van 6. April.

Over Ammunitie, en Provisie, heb ik ook myne gedagten wel laten gaan; dog ben, door myne Ziekte, niet in staat geweest zelfs Compagnies arsenalen na te zien, alzo in 5½ maand, niet uyt myn huys geweest ben. Heb dierhalven, 'er door andren, en wel door den Constapel Luytenant *Nesiér*, na laten zien, die 'er goede getuigenis van gaf, hopende UEd. dat ook zo vinden zal.

De menagie te betragten ontrent Equipagie goederen, die uyt 't Vaderland hoog op stok komen. Ook staat onder den Equipagiemeester de Houtkappery, thans begrepen in de Bosschen van Welichere, na welke, uyt een Spruit van Nigombo, door ontoegankelyke Moerassen geleid is een gragt, van 400 roeden lang, en 1½ roeden breed; dog zy diend nog 200 roeden verlengd te werden, dat door de Metselaars met weinig kosten geschieden kan.

We-

Wegens de Timmerwerf van schepen, e kleene dito, en Smits-winkel, kan niets eggen, door myn Siekte.

Hoe verre de Chaloepen, op stapel aande, geavanceerd zyn, zedert myn atste Visite, zal UE. al weten, ook eeft my de Baas *Jan Arentsz.* daar onent altyd veel genoegen gegeven.

De verdre Ambachts-Basen heb ik rel gevonden.

J. C. Toorzee, is Capiteyn en Conapel.

Compagnies Woonhuysen zyn nu ıffiçant, om haare Dienaren te logen.

Op Compagnies Stal dienen ten minen 20 Peerden te zyn, alzo 3 gespan an vieren nu en dan tot het Cingalees eremonieel werden vereischt, en de erdre voor de trompetters, gecommiterden, &c., en die men ondertusschen ot andre diensten gebruiken kan. Waar ver Capiteyn *Bergman*, heb gesteld.

Op den Kruytmolen wel te letten, Coesjien, van Kruit te voorzien, en niet neer als 2000 pond nieuw Kruit in de nolen te laten.

Tot Wisselbrieven voor 't Vaderland, n Batavia, mag geen koper geld, nog ook Ducatons, ontfangen werden, buiten t paijement, alzo die, nog de Goude Ducaten, en Ropyen, tot geen zekren Prys mogen gangbaar gemaakt werlen.

De Verpagtingen geschieden in 't laatte van Augustus.

't Besorgen van Ryst of Neli, een der waarste Posten, hier voor een Gouverneur, die men zoeken moet tot Nagapatnam, en anders op Canara, Madure, Tondi, en Bengale, alzo Arracan, en Pegu, (van waar dikwils in een jaar geen yding hooren) te ver af geleegen is.

Den Yk werd den 1. Juli begonnen, en overstaan van den Fiscaal independent.

Colombo, den
16. Decemb.
A. 1707.

UEd. *Zeer Ootmoedige*, en
Geaffectioneerde Vriend,
en Dienaar.

C. J. SIMONS.

Daar op is zyn Ed. van Ceylon, als Zeevoogd der Retour-Vloot, met de Ceylonze Schepen van hier vertrokken, zynde nog, by zyn Ed. aanwezen op Ceylon, de Keyzer van Candi, den 4. Juni, dezes zelven jaar's 1707. overleeden, en die Vorst door zynen Soon, *Wira Praccaram Narendra Singa*, (die van andren *Wire Paracaram Anareendre Singa* genaamd werd) vervangen. A. 1707.

Deze Prins was toen maar 17 jaaren oud, zeer woest van aard, en betoonde zich in alle zyn bedryven een zeer gevaarlyk mensch, en een groot geweldenaar te zyn. Wy spreken elders breder van hem, en stappen dierhalven verder hier af. 'sKeyzers Dood, en hy door zyn Zoon vervangen.

De Heer *Simons* zettede zich tot Utrecht neder, en was A°. 1725. aldaar nog welvarende.

Wat nu het bestier van den Heer *Bekker* aangaat, dit behaagde de Heeren Zeventienen zodanig, dat zy zyn Ed. 3 jaaren daar na, of A°. 1710., ordinaris Raad van India maakten; hoedanig zyn Ed. hier, met veel Lof, tot A°. 1716. geregeerd heeft, wanneer zyn Ed. als Zeevoogd der Retourvloot van hier vertrokken is, en zich tot Amsterdam nedergezet heeft, alwaar zyn Ed. in Augus. 1722. overleden is. De Heer Simons, toen door de Heer Bekker, vervangen, die 1710 Ordinaris Raad wierd.

Zyn Ed. wierd (na een bestier van 9 jaaren, A°. 1716.) door den Heer en Mr. *Isaac Augustyn Rumph*, (die 't jaar te vooren, Extraordinaris Raad van India, gemaakt was, en A°. 1720. Ordinaris Raad wierd) vervangen. De Heer Bekker, door de Heer Rumph, 1716. vervangen. Die A. 1720. Ordinaris Raad wierd.

In 't jaar daar aan, te weten, A°. 1721. den 23. Maart, quam de Keyzerinne van Ceylon, te Sterven, het geene zyn Majesteit, door eenige Hofs-Grooten, aan den Heer Gouverneur *Rumph*, en den Raad zeer plegtelyk liet bekend maaken, waar op zyn Ed., en de Raad, goedvond, om den 25. April, den Onderkoopman en Cassier, *Cornelis Takel*, als Gesant na zyn Keyzerlyke Majesteit, zeer statelyk af te zenden, om uyt name der Nederlandze, Geoctroyeerde Oost-Indische Maatschappy, en van zyn Ed. en den Raad, het Compliment van Rouw-beklag, over 't Afsterven van deze Princes af te leggen. Gelyk wy dit alles breeder in 't volgende Rapport, van den Gesant *Takel*, by zyn optogt derwaards, konnen beoogen. Dood der Keyzerinne, A. 1721.

RAP-

A. 1707.

RAPPORT, Opgedragen in alle Eerbied, aan den Wel-Edelen Groot Agtb. Heer, Mr. *Isaac Augustyn Rumpf*, Raad Ordinair van Nederlands INDIA, Gouverneur en Directeur des Eylands CEYLON, met de onderhoorigheeden, door den Onderkoopman en Cassier, *Cornelis Takel*, behelzende alle Notable en Aanmerkensweerdige voorvallen in zyne opreyze naar 't Candiaze Hof, werwaarts de zelven door welgemelde zyn Edele is gedepecheerd geworden, omme aldaar, uyt name en van wegen de Edele Doorlugtige Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, af te leggen het droevig Compliment van Rouw-beklag over 't Afsterven van de Doorlugtige Keyzerinne, Gemalinne van den Grootmagtigsten Monarch en onverwinnelyke Keyzer, *Wire Paracram Anareendre Singa.*

Wel-Edele Groot-Agtbaare Hoog Gebiedende HEERE:

Optogt van den Cassier Takel, als Gesant na Candi, A.1721.

IK diene in alle Onderdanigheid van Rapport, hoe dat ik op den 25. der jongstverschoven maand April, des Vrydags voormiddags, ontrent de klok half negen uuren, aan U Wel-Edele Groot-Agtbaare Wooning, van U Wel-Edele Groot-Agtbaare, en de Politique Leeden, myn nedrig affcheid genomen hebbende, in gezelschap van den E. Heer Directeur Ingenieur, *Pieter Gysbert Noot*, en den Opperkoopman, en Hoofd-Administrateur, dezes Gouvernements, den E. *Arnold Moll*; mitsgaders den Dessave der Colomboze Landen, den E. *Jeremias van Vliet*, met 's Compagnies Koets, en twee Compagnien Militairen, nevens eenige Raatjes Lascaryns, naar 't Pas Nakelgam, my op weg begeven heb, en van daar vervolgens, met Andols verder opwaarts, komende dien zelven dag tegen den Avond, op Hangwelle, alwaar wy bleven vernagten, en des anderen daags, 's middags, ontrent de klokke half twee uuren, op Awisawele, leggende aan deze kant der Rivier van Sitavaca, gearriveerd zynde, ben ik ontrent half drie uuren (naar het nemen van een vriendelyk affcheid, van bovengemelde Heeren, en de Colomboze Militie) nevens myn gevolg, aan de overkant der Rivier, naar Sitavaca, alwaar myn Logement gemaakt was, overgevaren, hebbende als doen in myn gezelschap, den Mohotiaar der 3 Corles, 2 Coraalen, 3 Araatjes, en eenige Lascaryns, de welke my van deze kant der Rivier hebben komen afhaalen, en begeleiden naar voorsz. Logement. Hier vertoefde ik tot Donderdag 's morgens vroeg, wezende den 1. May, als wanneer my door de Mohotiaar der drie Corles voormeld, berigt wierd, dat eenige Hofs-Grooten heden op Rouanelle stonden af te komen, 't welk per een brief onder voorsz. datum, U Wel-Edele Groot-Agtb., in alle onderdanigheid geadviseerd is, gelyk zy ook den 3. der zelve Maand, tegen den avond, ontrent ses uuren, ter ordre van zyn Keizerlyke Majesteyt, op Sitavaca, by my aanquamen, zynde vier in getal, en genaamd;

Maanpittije Ralehami, Dessave der 3 en 7 Corles.

Dumbararatte Ralehami, dito, van Noewarecalawie.

Moragammara, en *Heendenie*, } Mohanderans.

Maar de vyfde, met name *Waragodda Mohanderan*, waar van by myn voorsz. submisse letteren mentie gemaakt heb, dat mede op Ruanelle was aangekomen, heb ik niet vernomen; dog my wierd te kennen gegeven, dat hy op Kebellagaharoeppe verbleven, en dat de Dessave der vier Corles aldaar mede aangekomen was, om my in te wagten, en vervolgens na 't Hof te begeleyden. De vier eerst-gemelde Heeren, hebben tot hun Staathoudery medegebragt.

- 5 Sprinkhaanen.
- 89 Musqettiers.
- 1 groot, opgerold Vaandel.
- 8 gemeene, dito.
- 10 Tambelinjeros, en

Een menigte Lascarys, met hunne Pieken, waar van het grootste gedeelte, mitsgaders voornoemde Hofs-Grooten, en hunne dienaren, in den Rouw waren. Ik heb meergemelde Heeren, een

1707. een ſtuk weegs van myn Logiement ontfangen, en met Rooſewater beſprengt; dog het Logiement genadert, en, na een weinig ſtaans, ons gerangeerd hebbende, vroeg de Deſſave der 3 en 7 Corles (die het woord dede) uyt naam en ordre, van zyn Keyzerlyke Majeſteit, of U Wel-Edele Groot-Agtbare, (noemende zyn Majeſteits opregte, getrouwe, en Welbeminde Edele Heer Gouverneur) op myn vertrek van Colombo, in een goeden en wenſchelyke ſtaat van gezondheid was, daar ik op repliceerde, dat U Wel-Edele Groot-Agtb., een kleynen tyd herwaards, wat onpaſſelyk geweeſt; maar met myn vertrek van Colombo, onder Godes Zegen, in een volkomen Gezondheid was continueerende, om zyn Keyzerlyke Majeſteyt, alle zoorten van getrouwe mogelyke dienſten toe te brengen, waar op haar Eds. betuigden, dat U Wel Ed. Groot Agtbare indiſpoſitie, haar zeer ſmertelyk te verſtaan was, dog zich daarentegen van herten verheugde, in U Wel Ed. Groot Agtb. reconvaleſcentie tot vorige Geſondheid, vragende verder, na den toeſtand van U Wel Edele Groot Agtb. Heeren Raadsperſoonen, en ook na myn Gezondheid, dat volgens oude en gewoonelyke Complimenten, door my beantwoord wierd.

Zo mede op hunne vrage, of ik, zedert myn komſt op Sitavaca, met de behoorlyke Guaſto's, wel onthaald, en getracteerd was, dat zulks door de overgroote gunſt van zyn Keyzerlyke Majeſteit, zonder eenig manquement, ten overvloede by my was genoten, en dat ik zyn Keyzerlyke Majeſteyt daar voor, op het allerbeleefſte dankbaar bleef.

Vervolgens maakten boven gemelde Heeren my bekend, dat zyn Keyzerlyke Majeſteit, van des zelfs Hof-Grooten met genoegen verſtaan hebbende, de aankomſt van den Geſant op Sitavaca, hun derwaards had gedepecheerd, om den zelven met voorzigtigheid, en goede voorzorge ten Hove te begelyden, excepto *Moragammara*, Mohanderan, die op morgen wederom moeſt te rug gaan, ten eynde zyn Keyzerlyke Majeſteit van Rapport te dienen; op alle welke voorſlagen, zyn Keyzerlyke Majeſteyt, door my op 't nedrigſt bedankt, en myn onderdanige dienſt, zo het de occaſie mogt toelaten, aan zyn Keyzerlyke Majeſteyt, en Hofs-Grooten gepreſenteerd hebbende, beloofden zy my zulks zonder mancquement te zullen doen, waar op ik voorts uyt U Wel-Edele Groot-Agtbare, geëerde naam, en die der Heeren Politique Leden, na de gezondheid, en 't welvaren van zyn Keyzerlyke Majeſteyt vroeg, A. 1707. en van gemelde Deſſave der 3 en 7 Corles ten antwoord kreeg, dat die Monarch, op zyn Gouden Throon in volmaakte gezondheid zat, om zonder moejeniſſe van iemand, honderd duizend jaaren te regeeren, mitsgaders zyn getrouwe Heeren Hollanders, en zyn Majeſteyts onderdaanen, zonder onderſcheid met veel gunſten te favoriſeeren, waar over my grootelyks verblyd hebbende, vroeg ik wyders na de gezondheid van de gezamentlyke Hofs-Edelen, en ontfing tot antwoord, dat zy alle, ten dienſte van zyn Keyzerlyke Majeſteyt, welvarende waren; op welk beſcheid, even als van te voren, myn vreugde uytende, verzogt ik deze Heeren een weinig te zitten; onderwylen haar Edelens met Betels, en Areek, &c. regaleerende, namen zy hun affcheid, om dat zy van de Reyze vermoeid waren, 't geen ik in haar Eds. believen gelaten, en na ouder gewoonte met alle beleefdheid hen uytgeleide gedaan hebbende, begaf zig ider na zyn Logiment, zo als ik U Wel-Ed. Groot-Agtb. des anderendaags (alzo 't dien avond te laat geworden was) in alle onderdanigheid gecommuniceerd heb.

Op dezen dag, of den vierden Courant, des voormiddags ontrent elf uuren, quamen dikmaals gemelde Hofs-Grooten aan myn Logiement, en zeyden, dat van meening waaren, heden te vertrekken; mitsgaders dat de Mohanderan, *Moragammara*, voormeld, affcheid quam nemen, om ook zyn Reyze na 't Hof te bevorderen; waar op ik antwoordde, dat ik tot zyn Keyzerlyke Majeſteyts dienſt gereed ſtond, ten eynde met genoemde Heeren, de Reyze voort te zetten, haar nogmaals myn nedrige dienſt aan zyn Keyzerlyke Majeſteyt, en Hofs-Edelen, opdragende, en voorſz. Mohanderan een behouden reyze toewenſchende, is hy opſtonds vertrokken; maar ik, en de overige drie Heeren, te elf uuren naar Rouanelle, zo als by een latere Miſſive, onder hedigen datum, U Wel-Edele Groot-Agtb. eerbiedigſt ter kenniſſe gebragt is.

Wy quamen te drie uuren des namiddags, na dat de Rivier waren overgevaaren, aldaar in het Logement, en ik wierd door twee van meergemelde Hofs-Grooten verwelkomt, alzo de Deſſave der 3, en 7 Corles, agtergebleven was, om het een en 't ander te bezorgen; dog quam ook kort daar aan, en liet zyn Excuſe doen, mitsgaders vragen, of ik wel was overgekomen. Ik liet zyn E., onder een behoorlyk Compliment, en 't afleggen van myne groeteniſſe, dienen van ja.

A. 1707. Hier bleven wy vernagten, en begaven ons des anderen daags, den 5. dezer, ontrent 10 uuren 's voormidags, op weg na Kebellagaharoeppe; alwaar wy des avonds ontrent vyf uuren aanquamen.

Hier wierd ik door den Dessave der 4 Corles (die my heeft opgewagt, gelyk in alle onderdanigheid aan U Wel-Edele Groot-Agtbare, by Missive, gedagteekend den 4., stanti heb bekend gemaakt) met eenige Mohanderans, Coraalen, en Vidaans, een kleenen weg van myn Logement, beleefdelyk ontfangen, van waar ik 's anderendaags, den 6. dezer, ten elf uuren, op de middag, in gezelschap van voornoemde 4 Heeren, te weten, de eerstgenoemde drie, en den zo even gemelden Dessave der 4 Corles, ben opgebroken, en des agtermiddags over vier uuren gearriveerd op Hittimoele, alwaar ik dien nacht vertoefde, en den 7, courant op de middag, ontrent elf uuren de Reyze weder voortzettende, zo quam ik 's agtermiddags te 3 uuren, tot Attapitti.

Alhier dien nagt verbleven zynde, quamen 's anderendaags 's morgens, of den 8. voormeld, genoemde 4 Hofs-Groten my de Visite geven.

Na dat wy over en weder na onze Gezondheid gevraagd hadden, maakten zy my bekend, dat op gisteren avond imand door hun was afgezonden, om zyn Keyzerlyke Majesteyt, volgens ouder gewoonte, te verwittigen onze komste tot dus verre; terwyl ik hier zoo lange zoude moeten vertoeven, tot dat haar Edelens bescheid daar over erlangden.

Na hun met Betels, Areek, &c. geregaleerd, en na een weinig gezeten te hebben, deed ik haar Eds. tot buyten myn Logement uytgeleyde. Den 10. courant, had ik de eere, 's agtermiddags ontrent vyf uuren, aan myn Logement te ontfangen, de gezamentlyke geciteerde Hofs-Grooten, my bekend makende, dat twee door zyn Keyzerlyke Majesteyt afgesonden Heeren hier stonden aan te komen; die dan ontrent half ses uuren, op de ordinaire plaatsen, buyten myn Logement, door my, in gezelschap der 3 opgemelde Hoofden, gerecipieerd, en met Roosewater besprengd wierden, zynde genaamd *Dodamwolle Halloewaddene Ralehami*, en *Cottegal-Oloewe*, Mohandiram, medebrengende tot hun Staathoudery, twaalf Musquettiers, en eenige Lascaryns.

Ik geleyde deze Heeren tot voor 't Brieven-huisje, binnen myn Logement, en, ons aldaar gerangeerd hebbende, bragt de eerstgenoemde *Halloewaddene Ralehammi*, uyt last van zyn Keyzerlyke Majesteyt, te berde de ordinaire vragen, zoo als op Sitavaca, by aankomst der vorige Hofs-Groten, over en weder gedaan, mitsgaders weder beantwoord zyn.

Deze Heer zeyde kort daar aan, door zyn Keyzerlyke Majesteyt, nevens zyn voorgenoemde Confrater, expres gesonden te wezen, om my met behoorlyk respect, en voorzigtigheid, in Compagnie der alhier zig bevindende Hoofden, verder opwaarts te brengen; waar voor ik zyn Keyzerlyke Majesteyt beleefdelyk bedankt hebbende, verzogt, of deze Heeren een weinig geliefden te zitten, dat zy accepteerden.

Haar Edelens Betels, en Areek, &c. geprezenteerd zynde, vertrokken zy na hunne Rust-huisen.

's Anderendaags, den 11. dezer, op een Zondag voormiddag, ontren half 10 uuren, quamen voorsz. gezamentlyke Hoofden, by my, zeyden dat voornemens waren onze Reyze te bevorderen, waar over ik my zeer content toonde, en, alles in gereedheid hebbende doen brengen, te elf uuren van hier na Walgouagodde ben vertrokken, zoo als by Missive, onder hedigen datum, van 't een en 't ander U Wel-Edele Groot-Agtb., in alle submissie communicatie, gegeven heb.

's Agtermiddags, te half 3 uuren, arriveerde ik behouden, na dat den berg Ballene overgekomen, en desselfs Gravet voet, volgens gewoonte, doorgegaan was, op laatst gemelde plaats, en den 12. op Ganoeroewe, naar al mede te voet gepasseert te hebben de Pagood Dodanwolle Dewalle.

Den 13. 's morgens te 10 uuren, begaven wy ons verder op, en 't Oude Paleys Singoddegale Noewere, als voren, te voet voor by marcherende, quamen ten half 3 uuren des agtermiddags, te Talaawatoeoye, alwaar de Dessave van Puttelang, *Joseph d'Orthe*, (die, om 't noodige te bezorgen, alzo dit zyn District is, hier gekomen was) my even buiten het Logement, beleefdelyk heeft verwelkomt, en, my daar in brengende, vond ik het heel anders, als de vorige: want men heeft het hier rondom verzierd met witte Olas, Piessang-Boomen, &c.

Den 14. 's morgens ten 9 uuren, wederom in optogt gaande, quamen wy aan de Gravet Dehalcadde, die ik, conform d'usantie, in gezelschap der gezamentlyke Hoofden, te voet doorpasseerde, ten half drie uuren 's agtermiddags tot Ma-Oye aanquam, daar ik door den eersten Ryks-Adigaar *Ranmoleke Rale-*

Ralehami, en nog twee andere Heeren, met name, *Dehigamme Codditoewawako*, Mohotiaar, en *Kaudoepelelle Coerwe*, Mohotiaar, even buiten 't Logement (dat gelyk als laatstgemelde was vercierd) wierd verwellekomt, en daar binnen geleid.

Daar een weinig gestaan, en ons gerangeerd hebbende, is my door voorgemelden Adigaar, d' ordinaire vrage uyt last van zyn Keyzerlyke Majesteyt voorgesteld. De zelve in gevoegelyke manieren beantwoord; en uyt de ge-eerde naam van U Wel-Edele Groot-Agtb., na zyn Majesteyts gezondheyd, en die der Hofs-Edelen vernomen, en behoorlyk bescheid erlangt hebbende, zeyde opgemelde Adigaar, het zyn Keyzerlyke Majesteyts ordre te wezen, dat de Heeren, te weten,

De Dessave van Noewere, *Calawie*.

Caudoe Pelelle Coerwe, Mohotiaar.

Heendenie, en *Cottagal-Oloewe*, Mohandirams.

Om het noodige te bezorgen, my alhier zouden gezelschap houden, en dat hy Adigaar, nevens de verdre Heeren, haar weder na 't Hof moesten begeven, om zyn Keyzerlyke Majesteyt myn aankomst te dezer plaatze te advizeeren.

Voorts dat ik binnen een dag of drie met volkomen respect ter Audientie zoude opgehaald werden; waar voor ik zyn Keyzerlyke Majesteyt beleefdelyk bedankt, en haar Edelens verzogt heb by gelegenheid met alle reverentie myn onderdanigen dienst te presenteeren aan zyn Keyzerlyke Majesteyt, en de verdre Hofs-Edelen, 't welk door gemelde Adigaar aangenomen, en my verzekerd wierd, met zyn verschyning aan 't Hof, te zullen doen; waar voor op nieuw bedankt, en de gezamentlyke Heeren tot op d' ordinaire plaats uytgeleyde gedaan hebbende, namen afscheid, en vertrokken de eene party naar 't Hof, en de andre na hunne Logementen.

Tegens den avond wierd ik van wegen zyn Keyzerlyke Majesteyt vereerd, met 23 potten met Inlandze gebakken, waar voor ik myn verschuldigde dankbaarheid afleyde.

Den 15. stanti, des voormiddags quamen alhier van 't Hof, de Heeren *Dehigamme Koditoewako*, Mohotiaar, en *Goddapale*, Mohandiram, zeggende de eerstgemelde, door zyn Keyzerlyke Majesteyt expres gezonden te zyn, om na myn gezondheid te vernemen, en of ik zedert myn komst in 's Konings gebied, eenig gebrek ontrent d' onthalingen, als anders, hadde geleden, daar ik ten antwoord op gaf, dat ik ten dienste van zyn Keyzerlyke Majesteyt welvarende was, en niet genoegzaam myne nedrige dankbaarheid konde betuigen, voor dat zyn Keyzerlyke Majesteyt geliefd heeft deze gunstige vragen aan my te laten doen; als mede dat ik, door de hooge ordres van zyn Keyzerlyke Majesteyt, ontrent het nodige, alles tot byzonder genoegen had genoten. A. 1707

Des agtermiddags ten vier uuren, quamen wederom van 't Hof twee andre Heeren, met name, *Madamwolle Ralehamie*, Dessave van Matule, en *Dodamwolle Halloewadene Ralehamie*, in 't wit gekleed, voerende een vliegend Vaandel voor uyt, de welke zeyden uyt ordre van zyn Keyzerlyke Majesteyt gezonden te zyn, om my ter audientie te brengen, met een bekend makende, dat haare oude jaaren waaren voorbygegaan, en het nieuwe verschenen was; mitsgaders dat 't haar niet wel zou voegen, my, als den eersten Ambassadeur, die voor zyn Majesteyt in dit haar nieuw aangevangen jaar zoude verschynen, in Rouw-gewaad te ontfangen; waarom zyn Keyzerlyke Majesteyt alle zyne Hovelingen heden geordonneerd had, den Rouw af te leggen, en dat ik ook derhalven het treurgewaad in een ander kleed beliefde te verwisselen; waar op ik haar Edelens repliceerde, door U Wel-Edele Groot-Agtbare, expres in den Rouw, als ook myn gevolg, te zyn opgezonden, om de dood van de doorlugtige Keyzerinne, Gemalinne van zyn Keyzerlyke Majesteyt, van wegen de doorlugtige Compagnie, en U Wel-Edele Groot-Agtb., te beklagen, met recommandatie, van dat gewaad niet te veranderen, dan wanneer zyn Keyzerlyke Majesteyt my daar toe zou gelieven te gebieden; daar gemelde Heeren my wederom op te gemoet voerden, dat, wanneer ik haare voorstelling, die zy uyt name van zyn Keyzerlyke Majesteyt deden, naquam, zyn Majesteyt daar over zeer vergenoegd zou wezen.

Ik diende haar Edelens hier op maar een pak gecouleurde Kleederen, die ik op Colombo dagelyks droeg, te hebben medegebragt, en zoo haar Edelens dit aanstond, dit dan te zullen aantrekken, en zo mede myn gevolg andre rokken, die zy by haar hadden; waar mede haar Edelens zeer content waren.

Ik vertok dan alzo, ontrent half ses uuren, nevens opgemelde twee Heeren, en de andre alhier verbleven vier, dito,

A. 1707. passeerende de Rivier, marcheerden een eind weegs voort, tot aan Bewilearawe, alwaar een weinig halte hielden, wederom voortgegaan zynde, mitsgaders voor de Stad wat vertoevende, quam de eerste Ryks-Adigaar, en de Dessave der vier Corles, die my geleyden tot aan de Poort van 't Hof, alwaar my te gemoet quamen de Dessave der 3 en 7 Corles, mitsgaders de Dessave Saffragam, zeggende, tot nader last van zyn Keyzerlyke Majesteyt, hier te moeten wagten, en dat zy ondertusschen van myne komste zyn Majesteyt zouden gaan verwittigen, waar na zy, binnen gaande, en kort daar op weder buiten komende, zeyden, dat het den Koning geliefde, my ter audientie te laten komen.

Hier op naar binnen gaande, tot voor de Audientie-Zaal, de Mohotiaar, *Louis de Zaram*, aan myn linkerzyde geplaatst zynde, vervoegden zig aan beyde zyden,

De eerste Ryks-Adigaar.

— Dessave der 3 en 7 Corles.

— dito, van Puttelang.

— dito, der 4 Corles.

— dito, van Saffragam.

— dito, van Matule.

— *Ralehami Dodamwolle Haloewadene.*

— Mohotiaar, *Hoelam Gammoewe.*

Daar, na aldus een weinig gestaan te hebben, wierden na den anderen, vier Gordynen geopend, als wanneer ik, op het gezicht van den Koning, zittende op zyn Throon, myn hoed af nam, en op de eene Knie knielde; maar alle de andre Hoofden, en myn Taalman, de handen boven 't hoofd, onder 't uyten eeniger woorden, slaande, vielen met de uytgestrekte Lighamen vlak ter aarde, tot ses maalen toe.

Als doen gaf zyn Keyzerlyke Majesteyt permissie, dat men binnen en nader mogt komen.

Naar dat men dan opgestaan, en 5 a 6 treden voortgegaan was, wierden deze reverentien, voor de tweede, en ook invoegen voormelt, voor de derde Reyze, voor 't eynd van een Alcatief geobserveerd.

Daar op begon zyn Keyzerlyke Majesteyt my te vragen, na de gezondheid en 't welvaren van zyn Majesteyts getrouwen en opregten Edelen Heer Gouverneur, en zyn Edelens Heeren Politique Leden; waar op eerbiedigst antwoorde, dat U Wel-Edele Groot Agtbaare, en Raadspersoonen, om zyn Keyzerlyke Majesteyt veele getrouwe, en aangenaame diensten toe te brengen, op myn vertrek van Colombo, in een volkomen staat van Gezondheid waren continuerende.

Zyn Majesteyt betuigde hem leet te wesen, te hooren U Wel-Edele Groot-Agtb., ongesondheid; maar aan de andre zyde, was 't zyn Majesteyt weer zeer lief, dat U Wel-Edele Groot-Agtbare, weder was hersteld, en dat U Wel-Edele Groot-Agtb., nevens den Raad, welvarende waren.

Verders vraagde zyn Majesteyt naar myn toestand, en of ik, zedert myn komste op Sitavaca, tot Ma-Oye toe, na behooren was getracteerd.

Ik diende, dat ik ten dienste van zyn Keyzerlyke Majesteyt, welvarende was, en op alle zyne Majesteyts Plaatzen, door de groote gunst van zyn Keyzerlyke Majesteyt, wel, en zeer beleefdelyk onthaald was, waar voor ik zyn Keyzerlyke Majesteyt op d' eerbiedigste wyze bedankte.

Hier na gaf zyn Majesteyt my Licentie, om te mogen gaan zitten; en by aldien my iets door U Wel-Edele Groot-Agtb. was aanbevolen, het zelve nu voor te dragen, gelyk dan eerstelyk zyde, dat ik de eere hadde, uyt U Wel-Edele Groot-Agtbare geagten name, en die der Heeren Politique Leden, te vernemen na zyn Keyzerlyke Majesteyts gezondheid, en welvaren, onder aflegging van U Wel-Ed. Groot-Agtbare, en Raadspersoonen, respectueuze Groote, en Significante verzekering, dat U Wel-Edele Groot-Agtbare steeds bereidvaardig was, zyn Keyzerlyke Majesteyt, in alle occasien zodanige diensten te bewyzen, als haar zullen komen op te doen, en U Wel-Ed. Groot-Agtbare mogelyk zyn, volgens het geene, en waar van door U Wel-Edele Groot-Agtbare, zo mondeling, als schriftelyk, steeds met veel empressement betuiging gedaan is.

Daar deze Monarch op antwoorde, dat in goede gezondheid, op zyn Gouden Throon zat, om honderd duizend jaaren te heerschen, en zyn Majesteyts oprechte, en getrouwe Heeren Hollanders, mitsgaders zyn Majesteyts Onderdaanen, veel gunste te betoonen, en zeer vergenoegd te zyn, over de groote, en uytdrukkelyke Woorden, van getrouwheid, daar zyn Keyzerlyke Majesteyt ook niet aan twyffelde, of zo lange als Zon en Maan duuren, de getrouwe Heeren Hollanders zouden

zulks

1707. zulks agtervolgen, waar over ik myne blydschap geuyt, en met een gezegt heb, dat, wanneer U Wel-Ed. Groot-Agtbare, deze aangename tyding komt te hooren, zig ten hoogste zoude verheugen, als mede dat U Wel-Edele Groot-Agtb. niet mancqueren zoude, zyn Keyzerlyke Majsteyt meerder getrouwe diensten toe te brengen.

Voorts heb ik uyt name, en van wegen de doorlugtige Nederlandze Oost-Indische Compagnie, zyn Keyzerlyke Majesteyt te kennen gegeven, dat ik door U Wel-Edele Groot-Agtb., gesonden was, om zyn Majesteyt met de meeste nadruk en reverentie, te betuigen, de overgroote droefheid, en hertelyke smerten, die U Wel-Edele Groot-Agtbare, in des zelfs Ziele gevoeld had, over 't beklaagelyk, en ontydig Affsterven, van de doorlugtigste Keyzerinne, Gemalinne van zyn Keyzerlyke Majesteyt, tot ontroering van U Wel-Edele Groot-Agtbare voorgevallen, op Sondag den 23. Maart jongstleden; van welk fataal geval, zyn Keyzerlyke Majesteyt behaagt heeft, tot een overtuigend, en doorstraalend teeken zyner Keyserlyke vriendschap, en welmeenentheid, voor en ontrent de doorlugtige Compagnie, aan U Wel-Edele Groot-Agtbare speciaale kennisse te doen geven, door 2 expresse afgesondene Hof-Edelen, met name, *Dodamwolle Halloewaddene*, *Ralehamie*, en *Dehigamme Koditoewake*, Mohotiaar; voor welke zonderlinge blyk van zyn Majesteyts vertrouwelykheid, ik in den ge-eerden naam van U Wel-Edele Groot-Agtbare, zyn Keyzerlyke Majesteyt, op het gedienstigste bedankt hebt, met byvoeginge, dat U Wel-Edele Groot-Agtb. goedgevonden heeft, my speciaal op te zenden, om gedagte droevig Compliment van Rouwbeklag af te leggen, en ook te gelyk zyn Keyzerlyke Majesteyt met alle respect te kennen te geven, dat niet wel uyt te drukken is het groot en smertelyk deel, dat U Wel-Edele Groot-Agtbare is nemende in dit important en fataal verlies van zoo eene Hoog-gebooren, doorlugtige, en met alle zoorten van ongehoorde deugden, begaafde Princesse, waar inne U Wel-Ed. Groot-Agtbare, den Heere onzen God vriendelyk bad, zyne Keyzerlyke Majesteyt te willen vertroosten, mitsgaders door andre overvloedige Zegeningen dit rykelyk te repareeren, naar den wensch, en tot compleet genoegen, zyner Keyzerlyke Majesteyt; zyn Illustre en Koninklyke Persoon, voor al zonder ophouden, conserveerende by een volmaakte en langduurige gezondheid, om gezeten op zynen Gouden Throon, een reeks van jaren, de getrouwe Hollanders, en ook zyn Majesteyts goede Onderdanen, veele gunsten, en faveuren te bewyzen. A. 1707

Op alle het voorschrevene, heeft zyn Keyzerlyke Majesteyt gelieven het volgende te antwoorden:

Dat zyne Keyzerlyke Majesteyt, gemelde twee Hoofden aan U Wel-Ed. Groot-Agtb. had overgezonden, om bekend te maken, het overlyden van zyn Majesteyts Keyzerinne, en dat deze Hoofden, met veel respect, Honneur, en alle teekens van Rouw en Treurgewaad, over deze aflyvigheid, door U Wel-Edele Groot-Agtbare, onder zeer groote, droevige, en uytdrukkelyke woorden, zyn ontfangen, mitsgaders dat zyn Keyzerlyke Majesteyt, zeer vergenoegd was, zulks uyt opgemelte twee Hoofden, te hebben verstaan, te meer, nu U Wel-Edele Groot-Agtb., in het zelve Treur-en Rouw-gewaad, een Gesant aan zyn Keyzerlyke Majesteyt heeft gelieven op te zenden, om 't gedaane droevig compliment van Rouw-beklag af te leggen, daar op zyn Majesteyt betuigde zo content te zyn, dat het niet genoeg konde uytten, als mede niet te zullen mancqueren, voor U Wel-Edele Groot-Achtbare getrouwe diensten, die U Wel-Edele Groot-Agtb. in alle occasien komt te betoonen, zyne Keyzerlyke Majesteyt U Wel-Edele Groot-Agtb. met meer en meer gunsten te favoriseeren, voor alle 't welke ik uyt name van U Wel-Edele Groot-Agtb., op het alderbeleefdste, zyn Majesteyt bedankt, en met eenen gezegt heb, dat ik niet verzuimen zal, by verschyning op Colombo, U Wel-Edele Groot-Agtb. van alles Rapport te doen.

Wyders zeyde zyn Keyzerlyke Majesteyt, dat, dewyl ik, als de eerste maal zynde, dat voor zyn Majesteyt quam te verschynen, en niet wel tegen de lucht zoude konnen, zyn Keyzerlyke Majesteyt dierhalven my zo schielyk ter audientie laten komen, en nu goedgevonden had, my met eenen permissie te geven, om weder naar Colombo, te mogen vertrekken, my voorts belastende, van wegen zyn Keizerlyke Majesteyt, U Wel-Edele Groot-Agtbaare zeer te groeten, en bekend te maken, dat zyn Majesteit van gedagten is geweest, volgens zyn Koninklyk woord, aan den laatsten Gesant gedaan, twe Mohandirams aan U Wel-Ed. Groot-Agtb. met een Ola af te zenden; dog heeft, door het overlyden van zyn Keizerlyke Majesteits Gemalinne, niet konnen reüsseeren; maar dat zyn Majesteit in 't korte zulks zoude agtervolgen, daar

A. 1707. voor ik zyn Keizerlyke Majesteit, op de allerverpligtste wyze bedankt, en op zyn Gouden Throon, gezondheid, voorspoed, en een langduurige en gelukkige Regeering toegewenscht hebbende; vereerde zyn Keizerlyke Majesteit my met een Geschenk, zo mede den Taalman, *Louis de Saram*; waar voor zyn Majesteit de novo bedankt wierd, onder byvoeginge, dat ik niet wist, of ik U Wel-Edele Groot-Agtbare, genoegen zoude geven, in het zelve Geschenk te ontfangen, nademaal in zoo een treurigen staat opgezonden was; dog zyn Majesteyt repliceerde hier op, dat 't geene uyt zyne Keizerlyke Majesteits groot dispens quam, onbeschroomd mag aangenomen werden; waar voor zyn Majesteit al weder nedrigst bedankt, en, naar de gewoonelyke wyze, met de gezamentlyke Heeren buiten de Audientie-Zaal gekomen zynde, wierd ik door den Dessave der vier Corles, in een Mandoe, gelyk terwyl de andre Heeren voor de zelve zaten te wagten, onderhouden, alwaar veel Inlands Gebak, my voorgediend is geworden.

Daar van een weinig genuttigd, en zyn Keizerlyke Majesteit, voor dit beleeft, en gunstig onthaal, myn ootmoedige dankzegging, hebbende laten doen, wierd my door de gezamentlyke Heeren, tot op d'ordinaire plaatze, d'eere van behoorlyk uytgeleide aangedaan, van waar ik, in gezelschap der by my geweest zynde 4 Hoofden, als mede den Mohotiaar, *Dehigamme Coditoewakoe*, ontrent 2 uuren na middernacht, aan het Logement quam.

Daar zeyde my de zoo even genoemde Mohotiaar, dat hy, en *Caudoewelle Coerwe*, Mohotiaar, te rug, na 't Hof moesten keeren, om zyn Majesteit van Rapport te dienen, dat men my aan gemelde Logement gebragt had, zoo als zy ook na het nemen van afscheid, vertrokken, mitsgaders de andre drie naar hun verblyfplaatsen.

Den 16. stanti, des middags ten een uur, quamen van 't Hof de eerste Ryks-Adigaar *Ranmoleke Ralehamie*, *Dehigamme Coditoewakoe*, en *Candoepelelle Coerwe*, Mohotiaars, en verwittigden my, dat zy door den Koning geordonneerd waren, om my naar Colombo, uytgeleyde te doen, en dat de Heeren Dessave van *Noeware Calawie*, *Cottegal-Oloewe*, en *Heendenie*, Mohandirams, my met alle voorzigtigheid tot Hangwelle zouden begeleyden, waar over myn blydschap betoond, zyn Keizerlyke Majesteit bedankt, en myn Bagagie vooruyt gezonden hebbende, vertrok ik ten 2 uuren van Ma-oye, en de eerstgemelde drie Heeren, na een weinigje A. 1707. gaans, en 't nemen van ons afscheid, te rug na 't Hof, hebbende hen alvorens verzogt, myne zeer verschuldigde dankbaarheid, en onderdanige groete, aan zyn Keizerlyke Majesteit, mitsgaders de hertelyke gebiedenisse aan de verdre Heeren, Hofs-Grooten, af te leggen, 't welk door hem, Adigaar, gewilliglyk aangenomen wierd, zo als U Wel-Ed. Groot-Agtbare, in alle eerbiedigheid, by myn onderdanige Missives, de Datis 16. en 19. ter kennisse is gebragt.

Vervolgens ben ik, Gode zy Lof, op den 24. dezer maand, na alvorens op Talawatoe-Oye, Gannaroewe, Walgouagodde, Attapitti, Hittemoele, Kebellagaharoeppe, en Rouanelle, een nagt op ider plaats uytgerust, mitsgaders van den Vaandrig *Gerrit Backer*, Hoofd tot Hangwelle, aan Cosgamme verwelkomt te zyn, item een nagt op Hangwelle verbleven te hebben, in gezondheid hier gearriveerd, waar mede aldus myn commissie, onder eerbiedige hope van U Wel-Edele Groot-Agtbare ge-eerde welnemen, een eynde genomen heeft, biddende verders U Wel-Edele Groot-Agtbare ootmoedig in deze myne verrigting te willen nemen een gunstig welgevallen, nadien myn devoir ontrent alles geweest is, om U Wel-Edele Groot-Agtb. geagte beveelen, na myn uyterste vermogen uyt te voeren, en te gehoorzaamen.

Hier mede zal ik dit myn nedrig Rapport besluiten, den Almogenden steeds biddende, U Wel-Edele Groot-Agtbare Glorie te willen vermeerderen, en brengen op den hoogsten top van eere, mitsgaders langs hoe meer overstroomen met zyne milde ryke Zegeningen, op dat ik altoos d'eere en het geluk mag hebben, met het verschuldigd Respect te zyn, en blyven:

Wel-Edele Groot-Agtbare,

Hoog-Gebiedende HEER,

Colombo, den
31. Mey,
A. 1721.

U Wel-Edele Groot-Agtbare,
Onderdanige Gehoorsame, en
Verpligte Dienaar,

CORNELIS TAKEL.

Deze

Deze Heer Gouverneur *Rumpf*, heeft na dien tyd, dit magtig Eyland, tot A°. 1723. met veel lof bestierd; dog in dit zelve jaar, stonden de Caneelschillers tegen ons op, waar op zyn Ed. goed vond, dezelve van alle hunne voorregten, die zy anders hadden, te beroovens.

Ook viel hier in dit jaar, het zeldzaam geval voor, dat de Fiscaal *Barent van der Swaan*, met zyn Vrouw, door zyne Slaven, jammerlyk, op Colombo vermoord wierd. 't Geen zyn Ed. verstaande, is zyn Ed. drie dagen 'er na, den 11. Juni, 1723. (zo men zegt) van schrik overleden.

Met wat Statie deze Landvoogd, volgens de gewoonte, hier op Ceylon gebruikelyk, begraven is, ziet men omstandig uyt dit volgende Verhaal, van Ceylon overgezonden.

Den 11. dezer, des avonds over 9 uuren, de Wel-Edele Groot-Agtb. Heer en Mr. *Isaac Augustyn Rumpf*, ordinaris Raad van Nederlands India, Gouverneur en Directeur van dit Eyland, en de Kust van Madura, met den Resorte van dien, in Colombo Overleden zynde, is volgens het Reglement, door den Politiquen Raad gemaakt, de Begravenisse aldus gereguleerd:

DEn volgenden dag wierden alle de Klokken van 't Kasteel, en de Stad, des morgens van 8, tot 9, van 11 tot 12, en des namiddags van 4, tot 5 uuren geluid, waar mede tot op den 18, gecontinueerd is; en gisteren wierd het Lyk van zyn Wel-Edele Groot-Agtbare, met de volgende Pompe begraven:

Van 's morgens ten 6 uuren af, wierden de Klokken, alle uuren, een half uur geluid, tot dat de Lykstatie begon; als wanneer zy, zonder ophouden, geluid hebben, tot dat de zelve volbragt was; ten half drie uuren vergaderde de Militie, de Burgery en Lascaryns, op het Plein, voor de Punt Amsterdam, bezyden het Kasteel, daar de zelve, alle in ordre gerangeerd wierden, terwyl de Statie mede in gereedheid wierd gebragt, en, in de volgende ordre, de Marsch na de Kerk begon.

Eerstelyk 12 Randjes Lascaryns, in enkelde Ryen, op de Cingaleese manier, ter weêrzyde van de Lykstatio, gaande de Cingaleesche Marsch, met hunne Hoofden, Tamblinheros, Hoornblazers, en Vaandels, alle in den Rouw, met zwarte Strikken aan de Pieken; voorts de Compagnie Burgers, 72 mannen sterk, alle met Rouwbanden, in de Wapenen, nevens 2 Trommels, met Kroonras overtrokken, en 't Vaandel, mitsgaders de Pieken, Partisans, en de Escharpen der Officieren, met Rouw bekleed. A. 1707.

2. Drie Compagnien Militie, ider van 72 koppen, nevens hunne Officieren, in gelederen van 6 mannen verdeeld, in 2 divisien, welke opgevoerd wierden, door de Luitenants *Adriaan Noë*, *Hendrik Gabriel Dykman*, en *Rudolf Carel van Glaar*, en gesloten door de Vaandrigs, *Adriaan Stafferts*, *Kooymans*, *Leonard Koningshoven*, en *Sr. Kumel*, alle met Rouw-banden, en Escharpes voorzien, de Vaandels en Hellebaarden mede in den Rouw, en de Trommels, tot 6 in getal, ook met Kroonras overkleed, alles conform de Militaire Costuime, met het Geweer onder den arm, en de Trompen neêrwaards.

3. Vyf Hautboisten, met Rouw-banden op hunne Hoeden, en Rouw-linten aan der zelver Hautbois, die van onder toegestopt waren, blaazende een langsaame Marsch.

4. De Lyf-Compagnie van gemelde zyn Wel-Edele, bestaande in 72 Handgranadiers, alle met Rouw-banden op hunne Mutsen, opgevoerd door den Luitenant *Hendrik Fredrik van Gent*, het Vaandel gedragen door den commandeerende Sergeant, *Hendrik Jansz. Vos*, met 6 Tambours, als vooren in den Rouw, 4 Trompetters met hangende Rouw-banden, met haare Clarynen in de Trompetten, en de Banderollen met Floers bekleed.

5. De Hofmeester van zyn Wel-Edele, de Heer *Martyn van der Burgt*, met een sleepende Mantel, en hangende Rouwband.

6. Een Hand-paard van zyn Wel-Edele, in den Rouw, met zwart Laken tot de Aarde toe bedekt, geleid wordenpe door den Stalmeester, *Gerrit Hendrikse*, en zyn Wel-Edelens Lyf-Koetsier, *Juriaan Juriaans*, met sleepende Rouw-lamphers.

7. Noch een Hand-paard, met zwart Kroonras, tot de Aarde toe behangen, geleid door 2 Stalknegts, in den Rouw, met hangende Rouw-banden.

8. De Regiments-Staf, aan de beide eynden met koopervergulde Doppen beslagen, met zwart Fluweel bekleed, en gedragen door den Luitenant *Dorsman*,

A. 1707. *man*, in den Rouw, met een fleepende Rouw-band.

9. De Standaard, gedragen door den Vaandrig, *D. E. Pieter Mazot.*

10. Het Helmet, door den Onder-Koop-man, *Willem van Wynbergen.*

11. De Handfchoenen, door den Onder-Koopman, *Calkberner.*

12. De Spooren, door den Onder-Koopman, *Gerrit Falk.*

13. De Degen in de Scheede, door den eerften Klerk, *Thomas Thermaddi.*

14. De Wapenrok, door den Vaandrig, *Andries Swarts.*

15. De bloote Degen, met de Punt om hoog, door den Vaandrig, *Dirk Peter Beekman*, alle in den Rouw, met Rouw-banden.

16. Agt Nodigers ter Begraveniffe.

17. Het Wapen van wylen zyn Wel-Edele, gedragen door den Onder-Koopman, *Willem Anderfon.*

18. Het Lyk, overdekt met een zwart Lakens Choorkleed, tot aan de grond, aan de beide zyden boven op de Kift, behangen met 8 Wapen-Schilden, van zyn Wel-Edelens Familie, gedragen wordende door 24 Corporaals, die onder 't Kleed gingen, 't geen opgehouden wierd door de Onder-Koopluyden *Marcus Visboom*, *Cornelis Koomans de Vrieft*, de Sabandaar, *Nicolaas Haepels*; de Gezaghebber van de Hottentotten, *Dirk Maurits*, de Adjunct van den Fifcaal, *Jan Hendrik Speelder*, Gezaghebber van Edam, *Jacob de Koning*, Yzer Pakhuis-meefter, *Magnus Scot*, Opziender van 't zelve, *Fredrik Sleverts*, de Baas der Scheeps-Timmerlieden, *Baftiaan Fredrik Wilhelm*, de Baas van de Smits-winkel, *Hans Viffer*, en de Baas van de Metfelaars, *Hendrik Jacolyn*: bezyden de voornoemde Draagers, ter wederzyden gingen de volgende Slipdraagers, die 't zwart Lakens overkleed aan de 4 eynden ophielden, alle mede in den Rouw, de Koopman *Abraham Torin*, Schipper *Jan Joppe Kroeff*, de Onder-koopman, *Joan Arnold Wiggelhuyzen*, en de Onder-Koopman, *Daniel Schooter.*

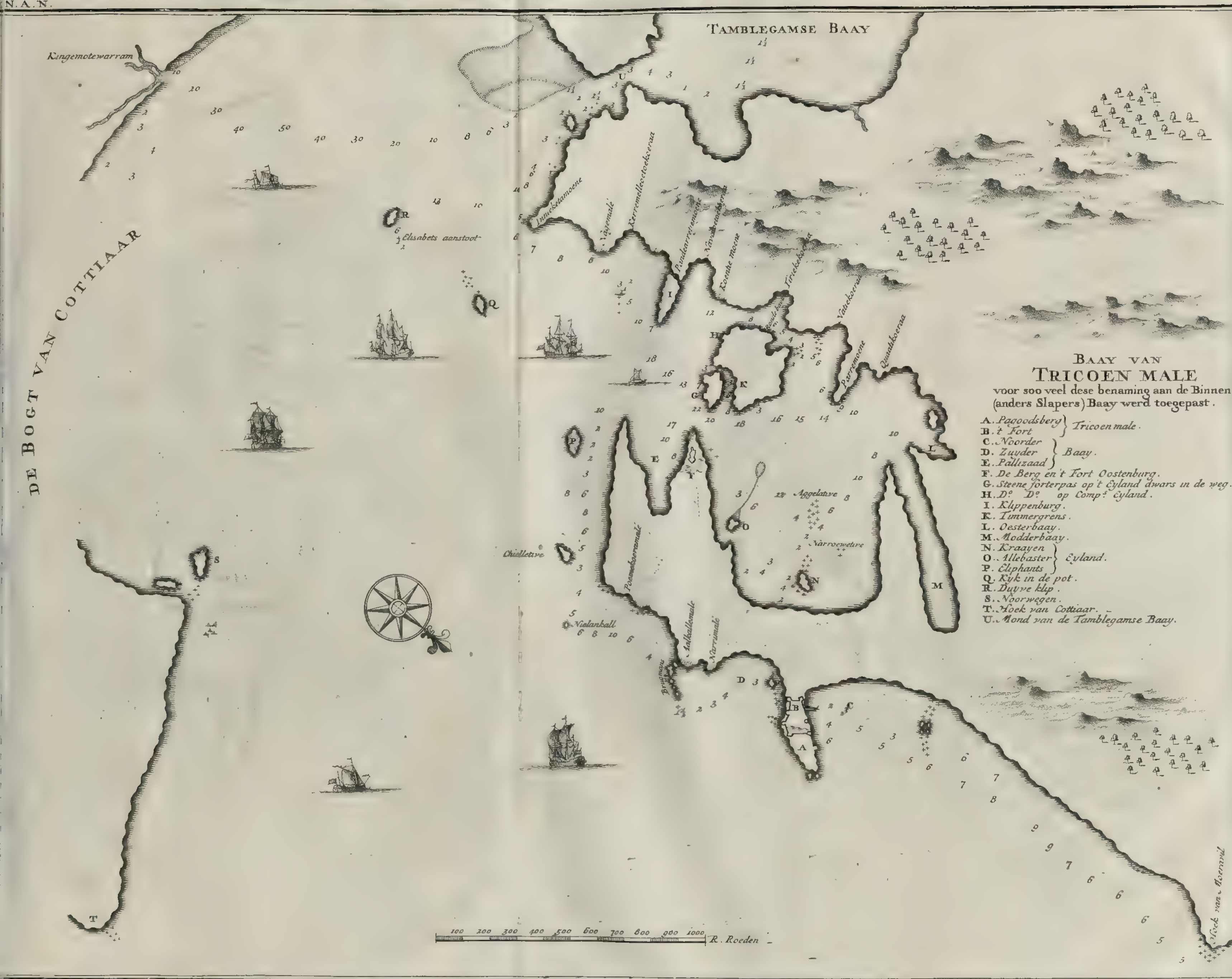
19. Agter het Lyk volgden zyn Wel-Edelens Neef, *Johannes Jacobus Krufe*, en de Commandeur *Arnout Mol*, elk alleen agter malkander, met lange Lamphers, en flepende Mantels; en vervolgens by paaren, de Heeren Politique Leeden, met fleepende Mantels en Rouw-banden, de Eerwaarde Heeren Predikanten, de Pangerangh, *Aria Pourbaya*, de Leeden van den Civilen Raad, de Heeren Weesmeefteren, de Commiffariffen van de Huuwelykze Zaaken, de Ouderlingen, en de Broeders Diakonen, alle met Mantels; vervolgens alle Compagnies Dienaren en Borgeren, nevens de aanzienelykfte Inlandze Hoofden, alle met Rouw-Sluyers om het Lyf: de Marfch gefchiede voorby de Wagt van Leyden, langs de Gragt, en door de zo genaamde Bier-ftraat, tot aan de Kerk, daar de Militie en de Burgery, zich in dubbelde reyen pofteerden, door de welke het Lyk gedragen wierd tot in de Kerk, daar men het, in een Kelder-Grafftede, op de Yzere Staven nederliet, waar na drie Salvo's uyt het Geweer van de Land-Militie gedaan, en onder ider Salvo, een ftuk Kanon afgefchoten wierd; waar na alle de Stukken van 't Kafteel, met tuffchenpozingen van een minuit, mede wierden afgefchoten; 't geen door alle op deze Reé leggende Sloepen, welke hunne Vlaggen en Geufen, ter halver Maft hadden laaten zakken, insgelyks gevolgt wierd door 't losbranden van haare Stukken en Baffen. Na dat het Lyk in het Graf nedergelaten, en de gedragen Ornamenten, by, en op het Choor, met het zwart Lakens Kleed gefteld waren, trok de Militie, de Burgery, en de Lafcaryns, met vliegende Vaandels, en flaende Trommelen, weder af, en wierden door de Lykftatie, in de zelve ordre gevolgt, als zy naar de Kerk gekomen was, alleen met dit verfchil, dat de Dragers toen den Trein flooten, die zich naar 't Sterfhuis begaf, om aldaar de Complimenten van Rouw-beklag aan Mevrouw, de Gemaalinne van wylen zyn Wel-Edele, nader af te leggen.

Ondertuffchen vonden haar Edelheden goed, den 25. Juni, 1723. den Heer *Joannes Hertenberg*, Commandeur van Malabar, tot Gouverneur van Ceylon aan te ftellen, en fchoon de Heer *Rumpf*, den 11. Juni, overleeden was, kregen echter haar Edelheden, hier van den 30. Juli, per 't Schip Oudenaarde, eerft kennis; alzo die Heer, van Ceylon na Batavia, zoude vertrokken hebben, om aldaar, aan de Hooge Tafel, de Zaaken van Indiën, als Ordinaris Raad, mede te helpen beftieren.

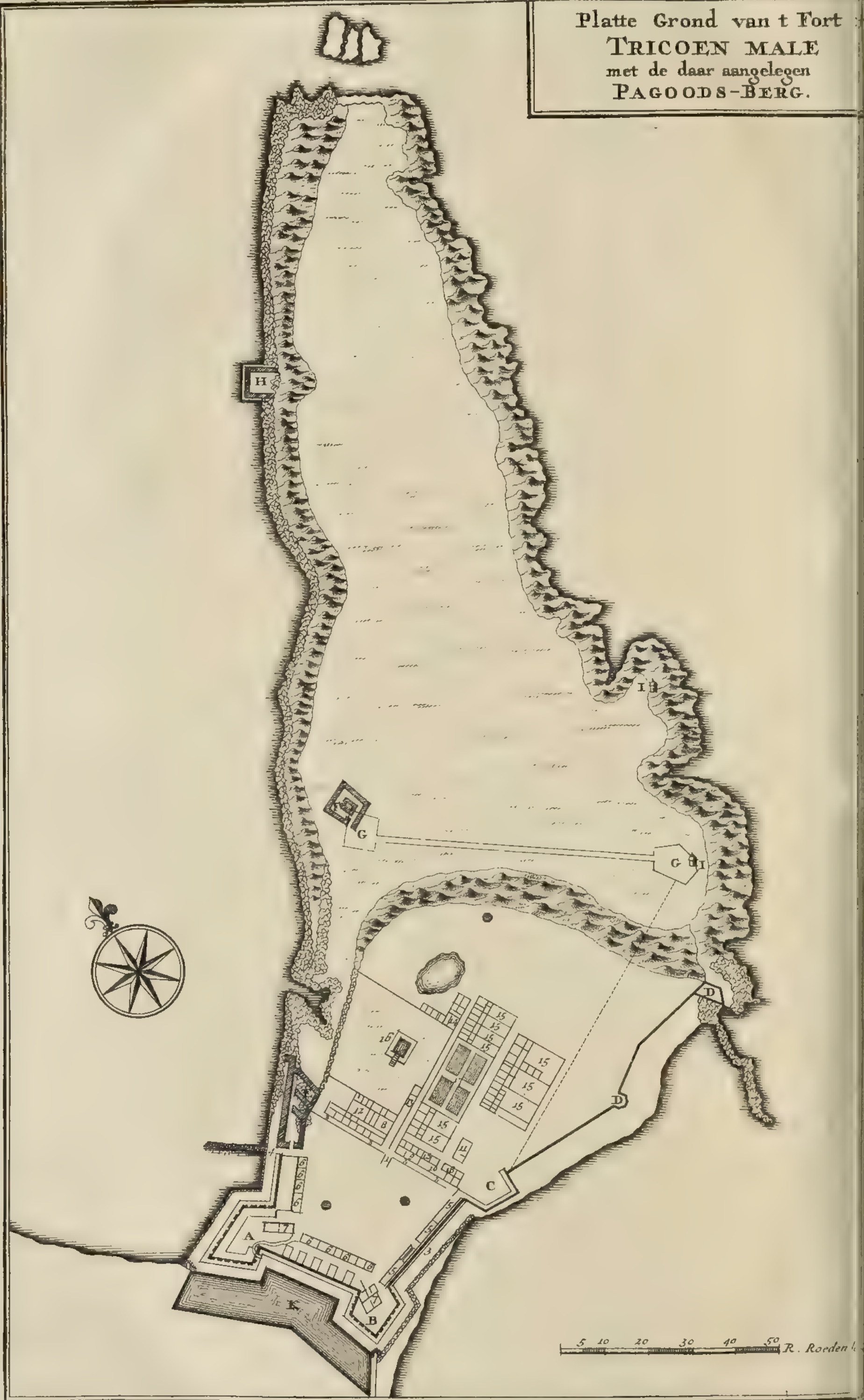
A°. 1724. in 't laatfte van October, vonden de Heeren Zeventienen goed, den Heer *Hertenberg*, extraordinaris Raad van Indiën, nevens eenige andre Heeren, te maken.

Hier by zouden wy de wereldlyke Zaaken van Ceylon befluiten, en daar

van

N. A. N.
Tamblegamse Baay
Kingemotewarram
De Bogt van Cottiaar
Elisabets aanstoot
Aggelatire
Narroewetire
Vielankall
Baay van
Tricoen Male
voor soo veel dese benaming aan de Binnen
(anders Slapers) Baay werd toegepast.
A. Pagoodsberg } Tricoen male.
B. 't Fort
C. Noorder } Baay.
D. Zuyder
E. Pallizaad
F. De Berg en 't Fort Oostenburg.
G. Steene forterpas op 't Eyland dwars in de weg.
H. D°. D°. op Comp^s. Eyland.
I. Klippenburg.
K. Timmergrens.
L. Oesterbaay.
M. Modderbaay.
N. Kraayen } Eyland.
O. Allebaster
P. Eliphants
Q. Kyk in de pot.
R. Duyve klip.
S. Noorwegen.
T. Hoek van Cottiaar.
U. Mond van de Tamblegamse Baay.
100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000 R. Roeden

N°. 13. N.B.N.

Platte Grond van t Fort
TRICOEN MALE
met de daar aangelegen
PAGOODS-BERG.
H
I
G
G
I
D
D
C
A
B
K
16
15
12
17
5 10 20 30 40 50
R. Roeden

N.13.9.

t Fort OOSTENBURG
in de binnen-bay van
TRICOEN MALE.
10 20 30 40 50 R. Roeden.

De bergen van Matale
Bintene
BINTENE
Groote Bosschen
WELASSE
T LAND VAN
TAMMELGAMME
T LAND VAN
TRICOENMALE
Baay van Tricoenmale
T LAND
VAN
COTJAAR
T LAND VAN
TAMBINCARREWIRRE
ERAURE
T LAND VAN CALARE
T LAND VAN
BATICALO
PORREDIVE
T LAND
ERREWILL
MAMONE
KAARTJE
Waar in vertoont wert, hoe verre
Baticalo en Tricoenmale van
leggen, als mede de Strekking van
tusschen die beyde, en verder
tot aan de River Palvakeaar.

van afstappen; dog dewyl 'er bevorens menigmaal van de Baay van Tricoenmale, en van desselfs Fort, is gewag gemaakt, hebben wy noodig geoordeeld, alvorens dit werk te eyndigen, hier een nette afteekening der zelve te geven, onder N°. 13., N. A. N., als mede van 't Fort, onder N°. 13., N. B. N. benevens de Beschryving, daar toe behoorende.

A. en B. Twee Irreguliere heele Bolwerken, van gehouwen Steenen, zo wel als haare Borstweeringen; met dewelke zy een hoogte bereyken boven de gemeene grond, van 23 voet.

C. Een platte form, of half Bolwerk, tegen de Zuyder Baay gelegen, van gelyke hoogte als de 2 voorsz.

D. Twee Portugeesse Puntjes.

E. Een Kat boven op een klip gebouwt, 2½ voet hooger, als de Bolwerken, A. B. en C.

F. Een Redout; door d'aanleggers verdrayt, en quaalyk geplaatst.

G. Twee geprojecteerde Redouten, op hoogtens die 36 voeten hooger leggen, als de kat E., dog de noordelykste verkeert gebouwt zynde, zo is de zuidelykste agter gebleven.

H. Een steene Waterpas.

I. Twee Sentinelhuisen, aan de zuidzyde van de Pagoodsberg.

K. De Gragt zeer ondiep, ongelyk, en klipagtig.

Het Fort Oostenburg, vertoonen wy gelyk het ons, nevens de Baay, en 't Fort Tricoenmale, door de Heer *Adam van der Duyn*, by zyn Leven Commandeur van Malabar, en Jaffenapatnam, is overgegeven; onder N°. 13. Q.

Het is gelegen beoosten de Mond, of inzeyling van de Tricoenmaalse Binnenbaay, boven op den top van een steylen Berg, wiens kruin uytmakende de Binnengrond van 't Fortje, 154 Rynlandze voeten, boven 't Zeewater verheeven legt

a. Is een steene Borstweering, 12 voet breed, besluitende voorsz. binnengrond, wiens inwendige hoogte is 2 voeten; waar op gelegen heeft, 3½ voet steenagtige aarde, nu meerendeels door ouderdom, en zware slagregens vervallen. De buyten-hoogte loopt docerende aan de steylte des Bergs te niet. Binnen dit werk staan de muuragien van 2 Huizen, nog onbeschadigt; dog de daken en verdre houtwerken, zyn vergaan.

b. Twee halve Puntjes, wiens gronden 8 voeten lager leggen als de bovenvlakte voornoemd; haar muuren zyn 6 voeten breed, inwendig, zonder Borstweering, 3 voeten hoog, verliezen zig, docerende nederwaards, 13 voeten.

c. Twee steene Fondamenten; 12 voeten breep, aangelegt 10 voeten beneden *b.*

d. Maniere van een Gragt, in Steen uytgehouwen, ongevaar 12 voeten diep, en 48 voeten breed.

e. Een hoogte, ten deele met de Spys uyt de voorsz. Gragt opgeworpen, en tot een Kat geprojecteert, om Oostwaards over de top des Bergs te commandeeren.

f. Muuragie van looze klippen, onder stuytende, in de front op gemelde hoogte.

g. Een Water-put, na de welke men af moet gaan langs de bogtige weg.

h. Een styl opgaande weg, waar langs men het Kanon, en andre zware goederen, na boven plag te trekken.

i. Een uytstekende hoek des Bergs, bestaande in een zoort van Albaste Steen.

k. Een plaats 4 voeten hooger als het gemeene Zeewater, ten deele verbreet en aangevult, met steenen van de voornoemde hoogte, afgebrooken; waar op voor dezen zyn geplant geweest, 6 yzere 12 ponders, dog zonder Borstweering, of eenige bedekking.

Van de hoek *k*. Westwaart, 120 roeden, legt de Waterpas op 't Eyland dwars in de weg, tusschen beyde is de regte inzeyling van de Binnenbaay, op het diepste 22 vademen.

Van dezelve hoek *k*. tot de hoek van Compagnies Eyland, ('t welk voorby dwers in de weg legt) is 220 roeden.

Van meergemelten hoek na 't Zuidwesten, tot aan de hoek van Klippenburg, is een distantie van 350 roeden, tusschen deze twee hoeken, moeten alle vaartuigen passeeren; die de wil na de binnenbaay hebben; 't zy de zelve tusschen Oostenburg, en dwers in de weg; of tusschendwersindeweg, en Compagnies Eyland, of tusschen laastgenoemde Eyland, en de vaste wal, meynen door te zeylen; dog mogen Klippenburg, mits de vuyle Gronden, niet te na komen.

Wy zullen hier nog eenige Lysten, zoo van de Opper-Bestierders van dit magtig Eyland, als van de Commandeurs, onder hen staande, tot Slot op laten volgen.

LYST DER HEEREN LANDVOOGDEN VAN CEYLON.

OP GALE.

De Landvoogden van Ceylon.

	A°.	A°.
W*Illem Jacobszoon Coster*, Bevelhebber. -	van 1640.	tot 1640. vermoord.
Jan Thyszoon Payart, Voorzitter, en daar na als Landvoogd. - -	1640.	— 1646.
Joan Maatsuyker, Ordinaar Raad van Indiën, Landvoogd. - -	1646.	— 1650.
Jacob van Kittensteyn, Landvoogd. - -	1650.	— 1653.
Adriaan van der Meyden, Landvoogd. - -	1653.	— 1656.

OP COLOMBO.

Adriaan van der Meyden, Landvoogd. - -	1656.	— 1660.
Ryklof van Goens, Landvoogd. - -	1660.	— 1661.
Adriaan van der Meyden, Landvoogd. - -	1661.	— 1663.
Ryklof van Goens, Ordinaar Raad van Indiën, en Landvoogd. - -	1663.	— 1663.

Jacob

		Aº.	Aº.
Jacob Hustaart, Landvoogd.		van 1663.	tot 1664.
Ryklof van Goens, Ordinaar Raad, en Landvoogd.		1664.	— 1675.
Ryklof van Goens, de Jonge, Extraordinaar Raad van Indiën, en Landvoogd.		1675.	— 1679.
Laurens Pyl, Voorsitter.		1679.	— 1680.
——— ——— Landvoogd, en Extraordinaar Raad van Indiën.		1680.	— 1692. 28. Jan.
Thomas van Rhee, Landvoogd, en Extraordinaar Raad van Indiën.		1692.	— 1697. Febr.
Gerard de Heere, Landvoogd.		1697.	— 1700.
——— ——— Buiten gemeen Raad, van Indiën.		1700.	— 1702. overleden.
Mr. *Cornelis Jan Simonsz.*, Landvoogd.	van Mey,	1703.	tot 1706.
——— ——— ——— Buiten-gemeen Raad van Indiën.		1707.	— 1707.
Henrik Bekker, Landvoogd en buitengemeen Raad.		1707.	— 1710.
——— ———. Gemeen Raad van Indiën.		1710.	— 1716.
Mr. *Isaac Augustyn Rumpf*, Landvoogd, en buitengemeen Raad van Indiën.		1716.	— 1720.
——— ——— ——— Gemeen Raad van Indiën.		1720.	— 1723. 11. Juni, overleden.
Joannes Hertenberg,	25. Juni, 1723.		

LYST
DER
BEVELHEBBERS
VAN
JAFFENAPATNAM.

	Aº.	Ao.
Jacob van Rhee.	van 1658.	tot 1659.
Antoni Paviljoen.	1659.	— 1665.
Jorefas Vos.	1665.	
Laurens Pyl.	1678.	— 1679.
Cornelis van der Duyn.		
Floris Bloem.	1689.	— 1691. a 1692.

	A°.	A°.
Henrik Swaardekroon. - - -	van 1694. —	1699.
Mattheus Schenkenberg. - - -	1699. —	1701. in 't laatst.
Henrik Collaert van Linden. - in 't laatst —	1701. —	1704.
Adam van der Duyn. - - -	1705. —	1708.
Nicolaas van den Heuvel. - - -	1708. —	1710.
Antoni Valkenier. - - -	1710. —	1712.
Swem Anderson. - - - -	1712. —	1722.
Jacob de Jong. - - - -	1722. —	1723.
Arnold Mol. - - - -	1723.	

L Y S T
D E R
BEVELHEBBERS
V A N
G A L E.

De Commandeurs van Gale.

	A°.	A°.
Willem Jacobszoon Coster. - -	van 1640.	tot 1640.
De volgende in de Lyst der Landvoogden, tot A°. 1656. te zien.		
Ysbrand Godsken. - - - -	1656.	
Adriaan Roodhaas. - - -	1660.	
N. van der Moolen.		
Thomas van Rhee. - - -	1688.	
N B. De tyd der Regeering van dezen Heer hier, is my niet net bekend; waarom hier op geen vaste staat maaken.		
Rutger de Heyde. - - - -	1692. —	1693. 4 October, overleden.
- - - - - -		
- - - - - -		
Carel Bolner. - - - -	1693. —	1704.
Gerard van Tol. - - -	1704. —	1705.
Nicolaas Welters. - - - -	1705. —	1707.
Adam van der Duyn. - - - -	1708. —	1708.

Johan

	A°.	A°.
Johan van Velsen.	1708. tot	1710.
Philip David van Ucchelen.	1710. —	1713.
Cornelis Taey van Wezel.	1713. —	1714.
Joannes Hertenberg.	1714. —	1715.
Antoni Snaats.	1715. —	1719.
Nicolaas van den Heuvel.	1719. —	1721.
Arnold Mol.	1721. —	1723.
Joan Paul Schaghen.	1723.	

Andre Bedienden haalen wy wegens ganſch Ceylon niet aan; om dat zy ons niet vervolgens ter hand geſteld zyn.

ZAA-

ZAAKEN VAN DEN GODSDIENST, OP CEYLON.

ZESTHIENDE HOOFD-STUK.

Zaaken *van den* Godsdienst *op* Ceylon. *De Heydenze* Godsdienst. *De* Pagode *van Tricoenmale, en de oude Voorzegging van dien. Bericht van hunnen Profeet*, Buddum. *Zyn wonderlyke Geboorte. Zyn Huwelyk. Krygt een Soon, waar na hy de naam van* Buddum *kreeg. Vreese der Duivelen, voor hem. Die hem bestryden; dog werden van hem verslagen. Zyn komst by den Keyser* Cosele Maharaja, *alwaar hy zyn Leere verkondigd. Zyn Dood. Wat hy na zyn Dood zey. Zyn Dragt, en die der* Priesters. *Zyn* Hemelvaart. *Hunne andre* Heyligen. *Hoe zy die Aanbidden. Drie* Pagooden *op Tricoenmale. Met de* Afgoden-dienst *daar op gepleegd.* Adams-Berg *nader beschreven. Zynen voetstap. Vervolg daar van. Bericht van de Beelden daar op. De* Couto. *Des Schryvers gevoelen over de zelve. Verder bericht, zo van dien* Berg, *als van verscheyde* Tanden *op de zelve, als Heiligdommen bewaard. Groote sommen voor een Aapentand gebooden. Dog hy wierd door de* Portugeesen *verbrand. Van de voortkomst van* Biruma, Vistnoe, *en* Uritiram. Girandam. *Korte Lessen der* Malabaaren, *uyt het* Boek Connevendam. *De* Cingaleesen *groote Afgodendienaars, en Bygelovigen. Wat zy van* God *gelooven. Hunne* Pagooden *beschreven.* Hunne *Beelden. Inkomsten der zelve.* Hunne *byzondere* Capellen. *Driederley* Priesters. *De Opper-Priesters beschreven. Wat hen Verboden is. De Tweede, en de Derde Priester-Ordre. De tyd van den Dienst.* Hunne Toover-middelen, *om te ontdekken, wie hen de Ziekte veroorzaakt heeft.* Hun Planeeten-dienst, *en dienst der* Duivelen. *Een* Jaar-Feest, *ter eere van hunne Gooden, en* Peraphar *genaamd. Tweede* Jaar-Feest. *Het derde* Feest, *of 't Feest der 16 Steeden. Feesten ter eere van* Buddum. *Of* Adams-Berg. *En onder zekere* Boom. *De* Bagahah-Boom. *Dienst der* Bedas *aan* Buddum. Eed *der Cingaleesen. De Cingaleesen traag in hunnen* Godsdienst. *De Mohhammedaansche* Godsdienst.

Zaaken van den Godsdienst op Ceylon.

WAt den Godsdienst betreft, die op 't Eyland Ceylon van ouds her geoeffend is, die bevind ik driederley te zyn, gelyk men tot nog toe ook Lieden van de zelve Godsdsdienst-Oeffening daar vind.

Men kan die tot de Heydensche, Mohhammedaansche, en de Christelyke, en die weer in de Roomsche, en Hervormde, bepaalen.

DE HEYDENSCHE GODSDIENST.

De Heydensche Godsdienst aldaar.

DE Oudste van deze Godsdiensten alhier is de Heydensche, van welke wy voor af moeten zeggen, dat zy, in opzicht van haare Gronden, niet verschild van die Godsdienst der Heydenen,

nen, die wy, onder de Stoffe van Choromandel, reets in 't breede, als haare betrekking niet alleen tot de Kust-volkeren hebbende, maar ook tot de Bengaalers, Cingaleesen, de Malabaaren, en tot de Suratse Heydenen, beschreven hebben, hoewel 'er by de eene, en de andre nog al iets byzonders gevonden werd.

Zy komen in de naamen van hunne Afgoden, en in veel Zaaken van den Godsdienst, met de Malabaaren in 't Noorden, en Kustvolkeren, geheel en al overeen, aan die zyde des Lands, die daar aan van ouds her vast geweest is, dog aan de andre zyde, daar die eerste Prins van Tanassery quam te landen, daar zyn de Cingaleesche Afgoden, van beyde de Geslagten, en de Godsdienst, een en de zelve met die der Siammers (waar van Tanassery wel eer een Provintie was) 't zy van aangezigt, grootte, en Postuur.

De Plaatsen, daar in zy hunnen Godsdienst van ouds af plagten te oeffenen, noemen zy Pagoden.

De oude Keysers van Ceylon hebben 'er ontrent Tricoenmale (welkers naam zo veel, als Tricoens-berg, of den Berg der 3 Pagooden, in 't Cingalees betekend) een Pagood gebouwd van een ongemeene groote en heerlykheid, die door gansch Indiën vermaard geweest, dog A°. 1622. geslegt is, en diens stenen door *Constantyn de Saa*, of eenig ander Portugees, tot het maken van een schoone Vesting aldaar gebruikt zyn.

Ontrent deze Pagode, en de verwoesting der zelve, is by de Cingaleesen een oude voorzegging bekend, die op een zeer oude Steen, in hunne oude Taal gevonden, en door last van 't Gerecht van Ceylon, door eenige geleerden aan den Keyser na Candi gezonden zynde, aldus vertaald is: *Manica Raja, heeft deze Pagode ter Eere van den God Videmal, in 't jaar* 1300 *voor de Geboorte opgerecht; maar een zekre Natie, Franken genaamd, zal komen, en de zelve verwoesten, en daar zal een Koning komen, die de zelve weder opbouwen zal.* Deze Steen is op de hoek der Vesting gelegt.

De oudste Cingaleesen weten zeer veel van hunnen Profeet, *Buddum*, te spreken, die zich hier 622 jaaren voor Christi geboorte onthouden, en by hen de Gronden van den Godsdienst zou gelegt hebben.

Ook zeggen hunne Sjangatars of Priesters, dat die H. Man, wiens voetstap nu nog op Adams-berg te zien is, uyt het Oosten, (hoedanig Tanassery, ten aanzien van Tricoenmale legt) hier gekomen is, die hen zyne Wetten op steene Tafelen nagelaten heeft. Hy was 12 voeten, ider als 2 mans voeten, lang, hoedanige verzieringen men in Ziam ook wel hoord.

Maar vooraf moeten wy zeggen, dat aan hun verhaal, voor al, zo wy op hunne Tydreekening willen zien, geen staat te maken is, alzo die vlak tegen andre verhaalen van de netste Tydreekenaars aanloopen.

Zy zeggen, dat deze Buddum, eer hy ter wereld quam, zyn plaats in den vierden Hemel (zynde de middelste der Hemelen, en Toesittenom Duvelocomeje genaamd) gehad, en daar 't oppergezag over veel millioenen van Engelen, gevoerd heeft. Hy bevond, hoe de menschen, volgens zyne reeds gedane voorzegging, na geen Wetten, of Inzettingen leven, en zich maar aan die Secten, en gezindheden, aan welke zy zich onderworpen hadden, wilden overgeven, waar door zich dan de meeste in een jammerpoel van elenden moetwillens ter neder storteden.

Dit zag hy met veel droefheid, weshalven hy te rade geworden is, zich in de Baarmoeder der Keyserinne *Mahamajedewi*, als een Vrucht te laten ontfangen, dat op de volle Maan, van de Maand Juli, 622 jaar voor Christi Geboorte, zou voorgevallen zyn, waar op hy in May, des volgende jaars, by de volle Maan, Dingsdag 's middags in 't Ryk Madde Mandelan, in de Hoofd-Stad Kimboelwat-Poere, en in den Lust-Hof des Keyzers *Zoeddodene Rajoe*, geboren, en door de voornoemde zyne Keyserin, op een zeer wonderlyke wyze ter wereld gebragt is. Zyn wonderlyke Geboorte.

Hy quam uyt het midden van haare Borst, reeds 7 jaaren oud zynde, te voorschyn, trad ten eersten zeven treden na 't Oosten, zeven na 't Westen, zeven na 't Zuiden, en zeven na 't Noorden, alwaar hy eyndelyk zyn rechterhand opgeheven, en God aangeroepen hebbende, in de wieg nedergevallen is, en zich als een eerst-geboren kind vertoond heeft.

De Keyser, over de geboorte van dit kind ten uyterste verheugd, liet het zelve na zyn Hof brengen, en gaf het den naam van *Ziddatare Coemanea*, dat is, de Prins die hoopt te doen, 't geen hy wenscht.

Tot zyn 16 jaar dede hy veel Wonder-werken, weshalven de Keyser voorgenomen had, hem aan de Prinszes, *Jasodera*, vermits zy op een en 't zelve uur met Buddum gebooren was, uyt te Huwelyken. En Huwelyk.

Zy had tot haren vader, den Koning *Andoesaek* Raja, en tot haare Moeder, de Koningin *Ammitanam Bisso*, die van geen minder Stam en Afkomst, dan de Keyser en Keyserin, waren.

Krygt een Zoon.

Na 't voltrekken van dit Huwelyk, leefden zy 13 jaaren te zaamen, en hy kreeg een Zoon, die R*aboele Coemane*, genaamd wierd; dog *Buddum*, overwegende, dat, indien hy behoorlyke zorg voor dit kind droeg, 'er dan weinig gelegenheid voor hem wezen zoude, om voor andre menschen te zorgen, zo besloot hy zich van zyn Huisgezin te ontslaan, en vertrok na het Bosch, alwaar hy 6 jaaren lang, met groot ongemak, honger, en in veel armoede leefde.

Waar na hy de naam van Buddum verkreeg.

Uyt den Hemel was voor hem, in 't voorschreven Ryk, onder een witte Boom, Zeremabod genaamd, nedergedaald een heerlyke Diamanten Zetel, nevens welke hy alles zeer kostelyk, zo als hy nu weer uyt het Bosch quam, bereyd vond, waar op hy toen ging zitten, en aanstonds de naam van B*uddum* verkreeg.

Vreeze der Duivelen voor hem.

Hy had by zich tot zyn Wacht, T*hiakre Aramma*, *Wisnoe*, en *Maheesweere*, ider met een degen in de hand, en de Duivelen merkten, dat alle hunne pogingen in 't toekomende niet langer stand konden grypen, alzo die door B*uddum* stonden verideld te werden.

Zy beraadden zig daar op met hunnen Oversten, *Wasse Mantimanda*, en namen voor, om hem te bestryden, en te overweldigen, alzo zy anders te gemoet zagen, dat alle volkeren haar afvallen, en zyne Leere aannemen zouden.

Die hem bestryden.

Zy verscheenen dierhalven alle gewapend in volkomene Slag-ordeningen, vielen gelykerhand van 10 zyden, met een schrikkelyk gedrang op hem aan, dog B*uddum* viel met een veel magtiger Heyr tegen hen uyt, zodanig, dat al het Gras, de Boomen, Takken, en bladeren, als geweeren, tegen haar opstonden. Waar door alle de Duivelen geheel verslagen wierden, in rook verdweenen, en B*uddum* over hen Zegepraalde, gevende zich zelven, een week lang de naam van *Gauteme* B*uddum*, om daar door uyt te drukken, dat hy zyne vyanden verslagen had.

Dog werden van hem geslagen.

In de tweede week begon het sterk te regenen, waar onder de Duivelen hunne rol, met geen kleen bohaey speelden, alzo zy *Buddum*, dien zy nu tot hune schade hadden leeren kennen, niet al te na dorsten komen. Egter zagen zy, tot hunne uyterste verbaastheid, hoe daar een ongemeene groote Slang verscheen, die met het platte van haaren kop B*uddums* hoofd tegen den regen bedekte.

In de derde Week verscheenen de Duivelen, in de gedaante van Vrouwen, voor B*uddum* danssende, stellende allerley Listen in 't werk, om hem tot haar te verlokken; dog zy wierden ten eersten, even eens als bevorens, verslagen, waar op zy haastelyk te rug keerden.

In de vierde week, dede hy den Boom, daar hy onder zat, byzondre groote Eere aan.

In de vyfde Week was een Robyn-Toren uyt den Hemel neergedaalt, daar hy inging, om de boodschap, die men hem bragt, te ontfangen.

In de sesde week begaf hy zig uyt dezen Toren onder een Boom, Kiripalloe-noenge genaamd, alwaar hy een menigte Engelen in de Lucht zag, voor welke hy Gods naam met groote Lof en Prys verheerlykte.

In de zevende week vertrok hy na de Stad Sewetnoere, daar de Keyzer *Cosele Maha Raja*, een plaats en huisvesting voor hem bereid had. De naam der zelve was Jetteweranne, welke met veel kosten van 's Keysers ganschen Rykdom opgerecht, en tot dien eynde vervaardigd was, op dat hy aldaar zyn Leere aan Koningen, Prinszen, en onderdaaten, verkondigen zou.

Hem wierden 5 Apostelen bygevoegd, van welke 'er 2 aan zyn rechter, 2 aan zyn Linker-hand zaten, en de 5de op hem paste, om hem te dienen.

Boven dien had hy nog 500 Leerlingen, door welken hy zyn Leere de gansche Wereld door dede verkondigen, en uytbreyden, doende alle andre Secten uytroejen. Ook gaf hy verscheide Boeken uyt, waar in zyn Leere vervat was, en waar na zy zich gedragen moesten. Hy hield zich 45 jaaren daar in bezig, tot dat hy in het Landschap van Mallewe, in de Stad Coessirana-Noere, quam, alwaar hy zig in 's Konings Boomgaard, op een Ledekant, voor hem toebereyd, begaf, en is op die zelve plaats, in de zelve Maand, en op het zelve uur van zyne Geboorte, gestorven.

Hy wierd van zyne Leerlingen zeer beweend; dog zyn Geest sprak tot hen: *weest niet bedroefd, want de tyd dat ik uyt de* Wereld *scheyden moet is gekomen; doch verbrand myn Lyk, en brengt myn gebeente ten Grave; maar voor al, onderhoud myn Leere neerstig.* Hy belastte ook, dat dit voornamelyk op Ceylon, in Siam, en Arracan, van hem zou bezorgd werden, aangezien de Na-

zaaten van zynen Keyser *Zoeddodene Rajoe*, over die Landen voornamentlyk stonden te heerschen.

Andre verhaalen de gevallen van dezen *Buddum*, op de navolgende wyze.

Historie van Budhum, van dat hy begon Gebooren te werden, van een Vader en Moeder, en tot een Budhum gesteld is.

VOor *Gautama Budhum* zyn geweest 26 Budhums, namentlyk, *Tanbankere*, *Metankere*, *Saranankare*, *Dipankare*, *Condanje*, *Mangele*, *Sumana*, *Reewette*, *Soebiette*, *Anomadasje*, *Padoema*, *Naradde*, *Sommede*, *Sujaetje*, *Piadasse*, *Attodasse*, *Dammadasse*, *Siddatta*, *Tissa*, *Pusse*, *Wipasse*, *Seeki*, *Wessaboe*, *Kakalauda*, *Konagamme*, *Kaeikgramma*, van deze heeft *Gautama* vryheid gekregen, om een Budhum te werden.

Hy is in den Hemel gebooren, met de naam van *Santoesitte*. De Oversten, ofte Machthebber van den Hemel, zeyde: gy hebt nu vryheid van de bovengenoemde gekregen, om een Budhum te werden. Nu is de tyd daar, dat gy na de Wereld moet gaan, om u aldaar als een Budhum te vertoonen. Hy is daar op geboren uyt de buik van *Mahamajadevi*, zynde zyn Vader *Suddenam Raddoere*, een Koning, en zyn moeder Koningin. Hy is elf maanden in de buik van zyn Moeder geweest. Onderwyl kon zyn Moeder hem wegens zyn klaarheid zien in haar lichaam, even gelyk men een zyde draad in een doorgeboord Cristal zien kan.

Daar na in de Maand Mey, de 15 dag, zynde volle Maan, op een Dingsdag, onder de Planeet *Wissa Neiket*, ging zyn Moeder na haar Thuin, op een Wagen, om zich aldaar te vermaken, en op dien tyd wierd hy geboren. Zy, gevoelende de Barens-nood, nam het bovenste, of het kruis van den wagen, zette dat onder een boom, Halgas genaamd. Zy reykte haar hand na een tak van den boom, die zig nederboog, en zy, die aanvattende, baarde haaren Zoon. Doe hy geboren was, quam *Bramma*, bracht van den Hemel een Goud kleed, en ley hem daar op, op dat hy een Heilig mensch, en zonder zonden zou zyn. *Bramma* ley hem daar na op zyn hoofd, prees en verhefte zyn Moeder zeer, om dat zy een Budhum gebaard had. Zyn Moeder stierf zeven dagen daar na, en ging na den Hemel, 't welk aan alle de moeders van de Budhums geschied is, wegens haare heyligheid, en om dat zy zonder zonden zyn.

Daar na quamen vier Persoonen, *Patterasta*, *Wiroedde*, *Wiroebaiksa*, *Wai-Issere Wema*, mede van den Hemel. Deze bragten een Tygersvel, 't geen in den Hemel geschapen was, leyden het kind daar op, en droegen het ieder op hunne handen, zoo deden ook alle de Hofs-grooten van zyn Vader. Daar na hief hy zich op van dit vel na de aarde. Wanneer hy nu zyn rechtervoet op de aarde wilde stellen, wiesch 'er een roode of bruine roos van 7000 bladen. Op deze stelde hy zyn voeten, en, daar op staande, zag hy na de kant van 't Oosten, en alle de Lieden en Grooten zeyden, *daar is niemand zoo groot en heerlyk, als gy zyt*; en daar na, ziende na de andre drie deelen der Wereld, zeyden die Lieden van die streeken het zelve. Daar op zeyde hy tot al dit volk: *behalven my, is 'er geen zo groot, als ik.* Daar na zeyde hy: *ik ben een Meester of Leeraar van alle menschen, ofte behalven my is 'er geen Meester.* Ten derdemaal, *daar is niemand, die boven my is; ende alle menschen zyn onder myn.* Ten vierden, *boven my is 'er geen zoo groot; ik moet na den Thuyn gaan*, en zettede zyn voet, om derwaards te gaan, en zeven stappen voortgaande, wieschen 'er zeven roosen, daar op hy zyn voeten zette, en dit geschiede overal, waar hy zyn geheel leeven door zyn voet zette, zulks hy die nooit zette dan op een Roos. Na dat hy nu zeven stappen gegaan had, quam zyn Vader, en nam hem, en toen wierd hy als een Kind, dat eerst gebooren was.

Hy bragt hem met een groot Feest tot zyn Paleys. Toen was 'er een voornaam Priester, die dikmaals na den Hemel ging, en veel in 't Paleys van dezen Koning quam. Deze, in den Hemel ontmoetende die gene, daar van te voren gesproken is, en ziende haar vol vreugde en blydschap, zeyde, dat hy nooit zoo groote vreugde daar gezien had, en vraagde na de reden des zelfs, of zy een stryd gewonnen hadden, en diergelyks. Zy antwoordden, dat 'er geen andere oorzaak van haare Vreugde was, dan om dat gisteren in Kimboel Wat Noe-ere (zommige houden dit voor Europa) van de Koningin *Mahamaja Devi* geboren was een Prins, die in 33 jaaren een Baudo zou werden. Deze 33 jaaren zyn, na de Hemelsche Rekening, maar weinig uuren. Dit hebben wy gezien, en daarom zyn wy zo

vrolyk. De Priester, dit hoorende, ging terstond na het Paleys van den Koning, en, gezeten zynde, vraagde hy den Koning, of 'er een Prins geboren was, die zeyde, dat het waar was; waar op hy zeyde, ik moet hem met myn oogen zien. De Koning ging na het Paleys, en haalde het kind. Voor dezen Priester moesten alle menschen eerbiedigheid bewyzen, die Zondaars waren, dog dit kind, door dien het Heilig was, dede geen eerbiedigheid aan hem, maar ging op het hoofd des Priesters staan. De Priester wierd hier over zeer verheugd, en nemende den Prins op zyn schoot, begon hem te beschouwen, en bemerkte in zyn handen en voeten 216 teekenen, die de Budhums altyd hebben, en in zyn Lichaam 32 gelyke groote, en 80 kleene teekenen. Hy, hier uyt bespeurende, dat dit kind een Budhum was, wierd zeer verheugd. Hy overley daar op, of hy in het Feest van den Budhum zou konnen zyn; maar hy dacht, dat, dewyl hy de voet van dit kind, wanneer het op zyn hooft stond, aangeraakt had, hy om deze zonde, na 45 dagen zou sterven, en dat hy daar weder zou geboren werden in een andre wereld. Hier over, om dat hy op dit Feest niet zou mogen zyn, begon hy bitterlyk te schreyen. De Koning, en zyn Hof-Grooten, vreezende, dat het kind haastelyk zou sterven, vraagden den Priester, waarom hy schreide. Hy zeyde, om geen andre reden, dan dat hy niet op 't Feest van Budhum zou zyn, voor welke hy dit kind met blydschap erkend had. De Koning, dit hoorende, droeg het Kind na zyn Paleys, en vergaderde 500 Amma's voor dit Kind van Koninklyk geslacht. Na dat hy vyf maanden gezogen had, begon hy te zitten, als andre kinderen. In dien tyd ging zyn Vader en Dienaars, om het Land te bebouwen, en zy maakten een goude Koets voor 't kind, die zy medenamen, en 500 Minnen desgelyks. De Koning ploegde met een Goude ploeg, en met witte ossen. Andre 1200 Princen, hadden hun Ploeg van Zilver. De 500 Minnen gingen van den goude wagen weg, om te zien, hoe andere het Land bouden, zoo dat niemand by dezen kleynen Prins bleef. Deze Wagen stond onder een Boom, en de Prins zag, dat niemand by hem was, en ging boven op den Boom zitten. Deze Boom gaf geen schaduwe, schoon de Zon daar op scheen, terwyl de Prins daar op zat. De minnen, lang gebleven zynde by de Bouwlieden, en wederkerende, vonden het kind in de wagen niet; dog zy, ziende na den Boom, zagen den Prins daar zitten. Zy zeyden tot den Koning; het gezaey, 't geen gy maakt, moet ses maanden duuren; maar ziet hier de nieuwigheid, en 't wonder van uw Zoon.

De Koning, zyn gereedschap verlatende, bewees eerbied aan zyn Zoon, gebood hem af te komen, en hy quam, nederdalende op de handen van zyn Vader. Van de melk van dezen boom zeggen zy, dat men Goud kon maken. De Vader, zyn Zoon dit, en meer wonderen, hebbende zien doen, liet daar na 46 van de geleerdste Bramines roepen, en koos agt van de geletterste uyt de zelve, om hen te vragen, of dit kind een Boudo of Bramine, zou werden.

Zeven van de zelve, toonende de twee vingeren, zeyden dat hy of een Boudo, of een Koning zou werden; maar de agtste, *Ramanat Bramine*, ziende het voorhoofd van den Prins, zag een gedraid hair op zyn voorhoofd, 't welk, wanneer men 't aanraakte, zo lang wierd als een arm, en wanneer men het los liet, kromp het weer in, en wierd korter. Wegens dit teeken zeyde hy, dat hy zekerlyk een Boudo zou werden.

Toen hy nu 16 jaaren oud was, was 'er een Duivel, genaamd *Wassawarti Maria.* De Bramines, en andre, zeyden, dat die beraadslaagde met veel Duivels, om te beletten, dat hy geen Boudo zou werden, waar over zyn Vader zeer bedroefd wierd, en besloot zyn Zoon uyt te Huwelyken, liet ten dien eynde meer dan 40000 Princessen vergaderen. Behalven deze was 'er nog een *Jasondere Devi*, zeer uytnemend schoon, van grooter Geslacht, dan de andre, een Dochter van den Koning *Sopperabaedi.* Tusschen deze en zyn Zoon maakte hy een Huwelyk. Hy liet daar op drie Paleysen bouwen, een om daar in te woonen, ten tyde van de grootste hitte; 't ander in de koude, en 't ander in de regen-tyd. Het een had 9 verdiepingen, 't ander 7, het derde 5. Zy waren alle drie van eene hoogte en grootheid. Daar na liet hy een Thuin maken, van vier mylen groot. Hy gaf aan zyn Zoon, zyn Koninklyke bediening over. De Koning had de wyzen voor dezen gevraagd, wat tekenen zig zouden openbaren, wanneer zyn zoon een Boudo zou werden. Zy zeyden, dat het geschieden zou, wanneer zyn zoon zou ontmoeten een man van zeer hooge jaaren; ten tweeden een ziek man; ten derden, een dood mensch, en ten vier-

vierden, een Sangatar, of Priester onder haar, die geen hair hebben. De Koning geen genegenheid hebbende, dat zyn Zoon een Boudum zou worden, door dien, hy wist, dat de bovengenoemde Duivel met zyn medgesellen, hem dan zou zoeken te dooden, liet vier poorten aan de Stad maaken, en stelden daar wacht by, haar belastende, dat zy niet zou toelaten, dat diergelyke menschen, als bovengemelde, in de zelve zouden inkomen.

De Prins was toen 30 jaaren oud. In dezen ouderdom, ging hy eens uyt na de bovengenoemde Tuin. De Dewetas in den Hemel, begerig zynde, dat hy een Boudum zou werden, en wetende dat de tyd daar toe nu vervuld was, zoo quam een van hen uyt den Hemel, in de gedaante van een oud man, en vertoonde zich voor den Prins. De Prins, zittende in een wagen, en dezen ouden man ziende, vraagde aan de Coetsier, of de man in zulk een oude gestalte geboren was, of dat hy allenskens zo geworden was.

De Koetsier, niet gedenkende aan 't verbod des Konings aan zyn volk, namentlyk, dat, wanneer zodanige menschen, als boven gezegt is, den Prins ontmoeteden, zy hem niet moesten ontdekken, wat slag van menschen zy waren, zeyde, dat het een oud man was. De Prins vraagde, of hy ook zodanig oud zou werden. De Koetzier zeyde hem, dat ze alle oud moesten werden, die geboren zyn. De Prins zeyde, indien ik zo oud, zwak, en lelyk zal werden, wat baten my dan myn tuinen, have, rykdommen, en alle Werelds vermaak, en gebood den Koetzier, dat hy de Koets zou omkeeren, en weer na zyn Paleys ryden. Hy, in 't Paleys gekomen zynde, vraagde de Koning aan eenige van zyn volk, myn Zoon is uytgegaan na de Tuin om zig te vermaken, waarom is hy wedergekeerd, zonder in de zelve te gaan? toen andwoordden zy hem, dat hem een oud man ontmoet, en hy dierhalven weder gekeerd was. De Koning, om de droefheid van zyn zoon te verdryven, liet een menigte Danssers vergaderen, en dede die danssen in 't Paleys van zyn zoon. Hy liet ondertusschen aan elke Poort een Wacht van duizend man stellen, op dat niemand van de bovengenoemde menschen in de zelve zouden komen. Na 't verloop van eenigen tyd, de Prins, die nu al Koning was, 't voorgaande voorval niet meer gedenkende, ging wederom uyt na zyn Tuin.

Toen zonden de Dewetas wederom een uyt haar, in de gedaante van een ziek mensch. De Koning dede de voorgaande vraag aan den Koetsier, en die onderrigte hem wederom van dezen man, en gaf hem 't zelve antwoord; waar op hy wederom, zonder in den Tuin te gaan, na zyn Paleys keerde. Zyn Vader vraagde weer aan zyn Volk, waarom zyn zoon zo schielyk wederkeerde? deze verhaalde hem weder, 't geene hem ontmoet was, en daar op liet hy weder de Danssers komen, liet de Wacht aan de Poort straffen, en stelde by elke Poort 2000 Wagters.

Na eenige dagen ging de Koning weder na zyn Tuin, en op de weg ontmoette hem een dood lighaam, 't geen al verrot was, en zeer stonk, door de Dewetas weder uyt den Hemel gezonden. Hy vraagde hier op weder zyn Koetsier, wat het was, die hem daar van onderrichtte, en dat zyn lichaam ook zo zou werden; waar op hy wederom, als voren, met droefheid na zyn huis keerde. Zyn Vader vraagde wederom na de oorzaak, en, die verstaan hebbende, liet weder Danssers komen, en de Wagt aan de Poort nog met duizend man versterken. Na verloop van eenige dagen, ging hy wederom uyt na den Tuin, en op den weg deden hem de Dewetas ontmoeten, een Sangatar. Hier op vraagde hy weder de Koetsier, wat dit was? die antwoorde hem, dat het geene hem ontmoette, een goed teeken was, om tot het bezit des Hemels te komen. De Koning dacht, indien ik zodanig een lichaam en gedaante mogt verkrygen, dat zou zeer goed zyn; en verheugd zynde by zich zelven, ging hy voort tot den Tuin. Terwyl hy in de Tuin was, baarde zyn Vrouw, *Jasoendera Devi*, een Prins. Zyn Grootvader, zyn Planeet hebbende laten onderzoeken, en opschryven, zond die tot den Koning, zyn zoon, in den Tuin.

De Koning, dit kind gezien hebbende, gaf het de naam van Rakoele, en zeyde tot zyn Dienaars: *Wat is het, of schoon ik een Zoon en Rykdom hebbe, en veel Dienaars, ik moet van het Volk veel nemen, om alle de zelve te onderhouden, 't geen menigmaal met onrecht geschied. Dit is derhalven geen gelukzaligheid.* Tot den avond in de Tuin gebleven zynde, keerde hy weder na zyn Paleys. Zyn Vader vraagde aan zyn volk, myn zoon is ider mael, na de Tuin gaande, wedergekeerd; waarom is hy nu tot in den tuin gegaan. Zy vertelden hem daar op, 't geen hem ontmoet was, en dat hy daar over verblyd was geweest, en derhalven in den tuin gegaan, en zy verhaalden mede, 't geen hy aldaar tot hen gezegt had.

Daar op liet hy wederom veel danszers tot zyn zoons Paleys brengen. Zyn zoon wilde die niet zien danssen; maar, gedenkende, dat hy een Boudo zou werden, ging na zyn kamer om te slapen. De vader zeyde tot de danssers: *myn zoon is droevig, gy moet hem wat verheugen, en, eer dat geschied is, niet weggaan.* Dog 's Konings zoon wilde hun niet zien, dierhalven namen zy hun Speeltuig op hunne hoofden, en gingen alle op de plaats leggen slaapen. De Koning, dewyl het geheel Hof vol licht van de toortsen en lampen was, stond 's nachts ten twaalf uuren op, en zag, dat alle deze speellieden en dansers sliepen; zommige met quyl in de mond, zommige zonder kleed, zommige pratende in hunnen slaap, en zeyde by zich zelven: *Deze waren na de middag zeer zuiver en schoon, wanneer zy van den Hemel quamen, nu zyn zy zo vuyl; zo zal het apparent met my ook zyn, wanneer ik slaape, en daarom zou het goed zyn, dat ik van dit lichaam verlost wierd.*

Hy had goude tsjeripo's of voetsolen aan, en ging stillekens door dit volk henen uyt zyn Paleys, na het Bosch. Toen hy nu de deur wilde openen, hoorde hy, dat een van zyn Hofdienaars vraagde, *wie is dat.* De Koning vraagde: *wie zyt gy??* hy zeyde, *ik ben een van uwe Hofdienaars, of Hofs-Grooten.* De Koning zeyde, *de tyd is gekomen, dat ik een Boudo moet werden, gaat haald myn Peerd Cantecanam.* Terwyl hy ging om het Peerd, dacht de Koning in zyn zelven, ik moet myn zoon zien, en ging daar op na de plaats, alwaar zyn vrouws zoon was. Hy zag den zelven, aan zyn moeders borst zuigende, dog zy sliep. Hy dacht, indien ik haar wakker maake, zy zal willen verhinderen, dat ik ga om Boudo te werden. Wanneer ik een Boudo ben, kan ik komen, om myn kind te zien. Daar op ging hy op zyn peert zitten, beval zyn Hofmeester, de steert van 't peerd te grypen, en vertrok zoo na 't Bosch.

Dit Peerd gaf een groot geluid, wanneer het ging; derhalven op dat het volk in 't Hof daar door niet wakker zou werden, quamen de Dewetas, en namen de voeten van 't paard, en droegen het op hun handen buiten de poort. Deze poort was agt roeden hoog, de deur van Steen. Daar waren duyzend menschen van nooden om die te openen.

De Prins dagt, ik kan deze Poort niet openen, ik zal 'er met het peerd moeten overspringen; dog de Dewetas openden de zelve zagtkens, dat de wagt het niet merkte. Hy, uyt de Poort gegaan zynde, dacht de bovengemelde Duyvel, indien deze een Boudo werd, zal het een groote smaad voor my zyn. Om dit te beletten, verscheen hy aan den Prins boven in de lucht, in de gedaante van een Duivel; en zeyde tot hem, *gy zult binnen zeven dagen, Koning van de geheele wereld werden;* gy moet derhalven niet heenen gaan om een Boudo te werden, en dit zey hy hem driemaal.

De Koning vraagde hem, wie hy was, hy zeyde, *ik ben* Wassawarti Marua, *Hoofd van alle de Duivels.* De Koning zeyde, *ik heb myn Koninkryk, Vrouw, Kind, myn oogen, myn vleesch gegeven tot troost- en hulp der armen; ik wil van u niet ontfangen alle de Koninkryken dezer wereld, en schoon gy, en duizend Perzoonen, my dit voorsteld, en beloofd, gy zult my niet verhinderen om te gaan, en geen Boudo te werden.*

De Duivel zeyde, *ik heb uwen wille verhinderd, en ik waarschouw u, om geen Boudo te werden.*

Indien gy in de tyd van uwe Bediening *eenige zonde begaat, u zal een groot quaad overkomen; gedenk dat vry.* De Duivel vertrok hier na zyn plaats, en de Prins ging voort, en reisde 120 mylen, tot 's morgens ten 6 uuren, en quam toen aan de Rivier Anomanam, welke een vierendeel myls breed was. Hy sprong met zyn Peerd over de zelve. Toen hy over de Rivier gekomen was, trad hy van zyn Peerd op een schoon Zandstrand. Hy dacht toen, indien ik een Boudo zal werden, zo moet ik myn hair afsnyden, en daar op nam hy zyn houwer, en sneed het al te maal af; dit hair in zyn hand genomen hebbende, zeyde hy, zo ik een Boudo zal werden, moet dit hair na om hoog vliegen; zoo het op de aarde valt, zal ik geen Boudo zyn; en daar op het hair henen werpende, wierd het in de lugt opgeheven, op de manier als een Pauw vliegt. Daar op quam een *Saeikkera*, een Engel of Deweta, met een goude Doos, ley het hair daar in, en bragt het na den Hemel.

Toen dacht hy verder, deze Koninklyke Kleeden betamen my niet, om een Boudo te zyn.

Bramma, dit bemerkende, bragt een geel of Zaffaraan kleed van den Hemel, gelyk de Budhums dragen. Toen dede de Koning zyn kleed uyt, 't geen, gelyk zyn hair, mede na den Hemel opgeheven wierd, en hy dede dit Zaffaraankleed aan. *Mahabramma* dede dit mede in een goude doos, en bracht het na den He-

Hemel. Hy gaf daar op zyn Peerd aan zyn Hof-jonker, om 't na zyn Paleys te brengen. Het zelve zyn Meester niet willende verlaaten, sprong in de Rivier, en stierf.

Hy zworf hier op ses jaaren door de Woestynen, en veel Landen, zonder te eeten, met groot gebrek van alles, en de voornoemde Duivel volgde hem altyd, om te zien, of hy ook eenige zonde doen zoude, om hem dan zwaarlyk te quellen. Toen dacht hy, nu zyn zes jaaren verloopen, morgen is 't de 15de dag der maand, en volle Maan, nu zal ik een Boudo werden, en op die dag zal ik goede spyze krygen, gelyk aan alle de Boedhums geschied is.

Daar was een Stad, genaamd Barnasnoeroe, in welke een Princes woonde, *Sitpetta* genaamd, welke gewoon was, om den Budhum op dezen dag spyze te verzorgen. Deze had 1000 Koebeesten, welke zy weyde in een bosch van Soethout. Zy nam de melk van deze 1000 Koebeesten, gaf die te drinken aan 500 der zelver Koebeesten. Deze 500 liet zy in dat bosch weyden, en gaf de melk van deze 500 aan 250 der zelve. Van deze 250 nam zy weer de melk, en gaf ze aan 125 te drinken. De melk van deze, gaf zy weder aan 64 der zelve beesten, en van dezer melk aan 32 dito, van die 32, weer aan 16, en van deze 16 aan 8. In de melk van deze 8 koebeesten kookte zy ryst; terwyl dit geschiede, zond zy een harer Dienstmaagden, *Fourre* genaamd, naar den boom Noegagas, om het onder de zelve schoon te maaken. Zy, hier mede bezig zynde, ontmoete daar den Budhum. Zy ging henen na de Princes, meenende, dat dit een Deweta was, en zeyde, dat zy 't eeten, 't geen zy kookte, terstond moest brengen tot spyze voor den zelven. Zy nam hier op de Ryst, die zy gekookt had, in een zeer kostelyk Goud bekken, zette dat op haar hoofd, en ging daar mede na den boom, hem daar ontmoetende, en hy, geen bekken hebbende, om uyt te eeten, zeyde zy tot hem, dat hy 't bekken, 't gene zy mede gebragt had, konde nemen. Hy nam met groot genoegen dit bekken met de Spyse, en ging na een Rivier, genaamd Neranjanam Ganga, alwaar alle de Budhums op den dag, wanneer zy Budhums werden, moeten gaan eeten. De Ryst, die hy medenam, was 49 Medied, daar van hy 49 bollen maakte, en stak die in 49 maalen in zyn mond. Hy dacht daar op, dat deze Spys voor 49 dagen genoeg was, en dat alle dag een van die bollen in zyn buik zou verteerd werden.

Hy, het bekken geledigd hebbende, wierp het op de Rivier, en dacht by zich zelven, zo ik een Boudo zal werden, zal dit bekken niet beneden na de Rivier, maar opwaards dryven, gelyk het dan 7 vademen opwaards dreef, en toen daalde het na den grond, gelyk met de bekkens van d' andre Budhums geschied was, en het daalde op de bekkens van de andre Budhums, die aldaar op die plaatze waren, zo dat zelfs het geklank, wanneer het op de andre bekkens nederquam, van hem gehoord wierd, als ook van *Mahahelle Naja Radjoere*, zynde een Koning in Najalove (een onderaardsche Wereld) de welke, toen hy geboren wierd, was als een Slang, en onder die gedaante zal sterven; maar verders in zyn leven als een mensch was.

Hy, dit geklank gehoord hebbende, zeyde: Kakasomda *is voor eenige dagen een Boudo geworden*, Kamagamme *is voor eenige dagen een Boudo geworden*, Kaacsamma *is voor eenige dagen een Boudo geworden*, *heden is* Gautama *een Boudo geworden*, *wy moeten gaan*, *en zyn Feest bezien.*

Alle die groote menigte van jaaren dacht hem in zyn oogen maar 4 dagen, te zyn, door dien hy zo lang geleefd had. Daar op vertrok hy met 40000 danssers. De Boudo was ondertusschen van de plaats, alwaar hy 't Bekken geworpen had, gegaan naar een Bogas.

Terwyl hy henen ging, ontmoette hem een Bramine, met 8 man, van zeker gras, daar van in Bengaale kleederen gemaakt werden, zynde *Kussatanna* genaamd. De Boudo, dit nemende, ging na de Bogas, ley dat op malkanderen, makende een hoogte van 14 Cobido's.

Hier op ging hy zitten, leunende tegen de Bogas, en zag na 't Oosten.

De voornoemde Koning, met zyn 40000 danssers, quam aldaar, en de zelve begon te danssen. Daar op quamen ook de Deweta's met veel danssers, en speeltuig, en dansten, en speelden voor den zelve, als ook een Sakkrea uyt den Hemel, met 10000 van zyne onderworpene, blazende op Setanckes, van 120 Cobidos lang, en hy zelfs was hoog 4 mylen.

Bramma quam daar ook met 10000 menschen, die witte Sombreiros droegen. Hy zelf hield de Sombreiro boven de Boudo, en de andre rondom hem, en vervolgens quamen 'er meer uyt den Hemel met waejers, speel-instrumenten, en diergelyke. Terwyl zy dit Feest maakten, hoorde het de bovengemelde Duivel *Wassawarte Marua*. Die dacht toen by zich zelven, ik heb ze-

zedert de tyd van 6 jaaren geen gelegenheid aangetroffen, om hem quaad te doen; zoo ik hem heden geen quaad kan doen, zal ik het noit konnen doen. Daar op gebood hy zyn Trommeltje te slaan, *Wassawarti Goza*, genaamd, 't geen zulk een sterk geluid gaf, dat de ooren der Duivels, die onder hem waren, door de sterkheid van dit geluid, begonnen te bloeden. Zy vergaderden alle, en vraagden hem, waarom hy hen geboden had te komen, of 'er een Oorlog of Stryd op handen was, en dat, zo hy hen daar henen zond, zy zouden overwinnen. Hy zeyde, dat hy met hen moest henen gaan, om den nieuwen Boudhum eenig quaad te doen. Daar op veranderden zy hun aangezicht in verscheyde gedaanten, als van Koebeesten, Slangen, Kraeijen, en diergelyke, en gingen henen, om tegen den Budhum te stryden. *Wassawarti* zelfs, had duizend handen, en 500 hoofden, en in ider van deze handen nam hy Wapenen, van verscheide zoorten, Lançen, en Houwers, en op een Olifant, Girinucalle genaamd, gezeten zynde, vertrok hy met zyn Duivels in groot getal.

Zy quamen van agt kanten, en ook van boven en beneden, waar op alle de gene, die op 't Feest van Boudo waren, zeer bevreest wierden, hun Instrumenmenten, Speeltuigen, en Sombreiros weg wierpen, en herwaards en derwaards vlugteden, zoo dat de Boudo alleen bleef. Alle deze Duivels omringden hem van alle kanten. Hy dagt daar op, ik ben nu alleen, geen van myne vrienden is by my. De geen, die ik Aalmoessen gegeven heb, zyn myn vrienden, derhalven zal my niets quaads overkomen. *Wassawarti* verwekte daar op een groten wind, om den boom, onder, en tegen welke hy zat, om verre te werpen, en Boudo met de zelve na een ander Land te doen vervoeren, door welke wind alle boomen en bergen omgeworpen wierden; maar niet een blad van de Bogas wierd bewogen. Daar op dede hy een grooten watervloed komen, om de boom om te werpen, dog dat was ook vrugteloos, gelyk ook groot vyer, en nog ses andre middelen, die hy boven dien in 't werk stelde. Daar op nam hy een van zyn Wapenen, kragtiger dan een der andre, en van een ronde gestalte, en wierp daar mede na den Boudo; dog 't raakte hem niet, en bleef boven 't hoofd van den Boudo hangen als een Sombreiro. Toen dacht hy, ik kan hem niet schaden, en ging tot den Boudo, en zey, *staat op van deze hooge plaats, daar gy op zit, de zelve hoord my toe.* De Boudo zeyde, *'t is myn plaats. Ik heb zoo lang gearbeid, om de zelve te bekomen, gy moest bewyzen, dat het uwe is.* Hy riep daar op zyn Duivels tot getuigen, welke met een schrikkelyk geluyd riepen, dat deze plaats *Wassawarti Marua* toequam. Die zeyde daar op, *ik heb zoo veel getuigenissen voort gebragt, brengt gy nu ook eenige getuigen.* De Boudo zeyde daar op, *de getuigen zyn uwe dienstknegten*, en, wyzende naar de aarde met zyn hand, zeyde, *de aarde zal myn getuige zyn.* Daar op quam een Vrouw met het halve lyf uyt de aarde, en riep met een luider stem aan alle de Duivels, dat deze zitplaats niet aan *Wassawarti*, maar aan Boudo, toequam. Daar op vlood *Wassawarti*, met al zyn volk. De Boudo zat hier zeven dagen, zonder op te staan. Toen stond hy op, en stond 7 dagen over eind, ziende opwaards na de Bogas. By die boom was een huys van Diamanten en Robynen. Hier ging hy na 7 dagen in, wandelende, en overdenkende zyn Wet. Hier na ging hy 7 dagen by een watertank, by welke een Slang was, Moesselindenam Nagea genaamd. Onder de buillen van zyn hoofd, stond hy 7 dagen, schuilende voor de reegen. Daar na ging hy onder een boom, genaamd Keripalloegas, en bleef 'er 7 dagen onder. Van daar ging hy onder een andren boom, Halgas genaamd, en bleef 'er 14 dagen onder. *Wassowarti* had 3 Susters, die, gehoord hebbende, dat hun broeder het tegen den Boudo verlooren had, tot zich 600 schoone opgepronkte vrouwen namen, tot hem quamen, en hem grote Lof gaven, om hem te verleyden; dog hy hoorde na haar niet, nog zag ze eens aan. Dit alles geschied zynde, wierd hy een Boudo; toen ging hy henen, en vergaderde veel Sangatars en Priesters.

Daar zyn 'er, die dezen Budhum voor een Syrische gevlugte Jood, en voor een Israeliet, andre, die hem voor een Leerling van den Apostel *Thomas*, houden; dog hoe hy dan 622 jaaren, voor Christus gebooren is, laat ik hen goed maken. *Diego de Couto*, steld vast, dat hy *Josua* geweest zy, dat nog dwazer is.

Zy voegen 'er by, dat de Leere van dien voornoemden Apostel, ook hier uytgebreid zou zyn, dog dit is een verdicht voorgeven, zonder eenigen grond.

Het is zeker, dat de Cingaleesen hem voor een grooten Heylig erkennen, en

zo

zo nog eeren. Hy ging altyd in 't Geel gekleed, waar in de Cingaleesche Priesters hem nog navolgen. Ook geven zy voor, dat hy zyn meesten tyd op Adams-Berg doorgebragt, en zich aldaar tot zyn dood onthouden heeft; dat met het voorig verhaal van zyn dood nog al eenigzins zou konnen over een gebragt werden; maar zy voegen 'er by, dat hy ten Hemel gevaren is, dat zy van Christus Hemelvaart schynen ontleend te hebben. En dat Land, daar hy zich laatst op onthouden heeft, noemen zy Dewa Gorata, dat is, Gods Land.

Behalven Budhum, erkennen de Cingaleesen nog 7 andre Heyligen, of Onder-Goden, die zy ieder een byzonder bewind, en gezag, toeschryven.

Zy beelden dezelve ook op verscheide wyzen af, zommige als een Olifant, andre als een Priapus der ouden, en andre weder in een andre wonderlyke gedaante, 't zy van een Aap, 't zy van een zeldzaam Peerd, en wat dies meer is; ook hebben alle de zelve het opzigt over hunne Water-Tanken.

Den eenen noemen zy Candea Suanim, die 't gebied over dat deel des Hemels heeft, dat zy Jupiter, na hunne uytlegging, toeschryven, die zy zeggen in een Hout, en andre in een Slang, veranderd te zyn.

Zy bidden alle deze Heyligen wel aan, en eeren hen onder de gedaante van die Afgoden; dog dit bestaat enkelyk daar in, dat zy hun gevouwene handen boven 't hoofd verheffen, en zig driemaal zo ter aarde nederwerpen, alleen deze woorden uytroepende: *Budhum Sarnaa Gochal*; dat is, *Budhum gedenkt aan my.* Dit doen zy noit buiten, en alleen in hunne Pagooden, zonder verder van eenige Gebeden, Pater-Nosters, enz. te weten, dog eens in hun leven, bidden zy wel 3 a 4000 Gebeden, 't geen zy egter niet doen, voor dat zy zeer oud geworden zyn, hoewel dat meest zekere zoort van Lieden onder hen eygen is, die zich van hun jeugd af daar toe al beginnen te schikken.

Bevorens zeyden wy, dat Tricoenmale, zo veel beteekend, als den Berg der 3 Pagooden, zo, om die alom beroemde Pagode, die de Pagode der 3 verdiepingen genaamd, en op 't midden van dien berg was, als om nog 2 andre, die op des zelfs eynde stonden.

Een der zelve was aan de Pelgrims toegeeigend, die met duizenden derwaards quamen, om hunnen Afgodendienst te verrichten, en waar van zommige, uyt eerbied, zich van den berg in Zee stortten, en verdronken, vast stellende, dat dit de rechtste en kortste weg was, om ten Hemel te varen, en dat het water, waar in zy hun eynde vonden, geen minder Heyligheid, dan de Ganges, had.

Geen plaats egter op gansch Ceylon hielden zy, van ouds her, zoo Heylig, als den Berg van Adam, die 14 mylen van Colombo legt, en wel 10 a 12 mylen verre in Zee gezien kan werden. Adam's Berg nader beschreven.

Men vind hier ontrent op geen 2½ myl na, eenige wooningen, hutten, ofte dorpen, alzo het 't gansch jaar door, daar zeer koud is.

Deze berg werd niet alleen by de Cingaleesen, maar ook by alle Jentiven en Heidenen van Indiën, in 't gemeyn, en zelfs van zeer veel Mohhammedaanen, zeer hoog, en als hun grootste Heyligdom, geagt.

Op den Top dezes bergs stont wel eer een schoone Pagode; van welke de Cingaleesen zeer veele verdichtselen verhaalen, alwaar, na hun zeggen, Budhum, een Discipel van den Apostel *Thomas*, huisgehouden heeft. Zy zeggen, dat hy met zyn eenen voet op deze, en met zyn anderen voet op een berg, op de kust van Madure, ontrent Toetoecoryn, gestaan heeft, en zig zoo veel water zou hebben laten ontvallen, dat daar door 't Eyland Ceylon van de vaste kust afgescheiden wierd.

Van den zelven verhaalen zy al verder, dat hy wel 26 ellebogen lang zoude geweest zyn; en schoon, na de beste meeting, geen lichaam aldaar boven de 10 palmen lang bevonden is, geeft men egter voor, dat dit 52 dito lang geweest zy; dog 't zelve zou nog niet hebben konnen toereyken, om de gemelde plaats te overstappen; maar zy toonen klaar genoeg, wat men daar af te gelooven heeft, alzo zy 'er byvoegen, dat de teenen van zyn voeten maar een halve palm lang geweest zyn, welke even-matigheid met zulken lichaam gansch niet overeenkomt. Zyne voetstap.

Op diergelyken mate en grootte nu vind men hier en daar op Ceylon nog voetstappen van Budhum, in steenen, en ook wel gansche Beelden uytgehouwen, van de welke weer andre onder hen verhaalen, dat *Adam* daar zou gewoond hebben; dog de meeste onder hen, houden dit voor vast, dat Budhum van dezen berg zou ten Hemel gevaren zyn, verwerrende dit verhaal onder de Hemel-vaart Christi, waar van zy, of door de St. Thomas Christenen, of wel door de Portugeesen, kennis gekregen hebben.

Op dezen Piek, of berg van Adam, klimt men met een yzeren keten, dienende voor de Pelgrims, en Reyzigers, die gene-

A. 1707. genegen zyn, om boven op de kruin des bergs te wezen. Deze Keten is met ſchakels gemaakt, by welke men, als of het trappen van een Ladder waren, opklimmen kan.

Vervolg daar van. Boven op den berg is een veld van 150 ſchreden lang, en 110 breed, in 't midden van welk veld een ſteen legt, die 9 handpalmen van den grond hoog, en 22 der zelve lang is, waar in men zegt, voorſchreven voeten nog te ſtaan, hoewel andren daar van weer getuigen, dat zy 'er niet anders dan een vuilen beolieden kuil gevonden hebben, door de Lampen, die de Bedevaart-gangers daar laaten, zo onreyn geworden, die, als zy daar van daan gaan, altyd wat van die aarde, die zy voor zeer Heylig houden, mede nemen.

Wat nu verder dezen voet van *Adam*, aangaat, hoewel veel Cingaleeſen die aan Budhum toeſchryven, de Heer *Baldeus* zegt, dat niet alleen zy; maar ook de Siammers, zeer veel van Adam weeten te ſpreeken, en ook op heden nog zynen voetſtap daar, op een ſteen van den berg ingedrukt, (de zelve, waar af wy even te vorenſpreeken) vertoonen, zynde $1\frac{1}{2}$ elle lang, en $\frac{3}{4}$ van een elle breed, en de voetſoolen van dien, wel $\frac{1}{4}$ el diep gaande. Zy is rondom de kant met Silver beſlagen, en men heeft daar een zierlyke Tempel by gebouwd, waar ontrent veel Siamſe Prieſters, en andre volkeren des Lands, woonen.

Deze Prieſters hebben in Maart 1654. aan eenige van ons volk, die deze voet met opzet gingen bezigtigen, een goude plaat, verbeeldende de lengte en breedte van dien voet, vertoond, op de welke verſcheide beelteniſſen ſtonden, die zy zeyden bevorens op die voet geſtaan te hebben; maar na dat de Prieſters die in 't Goud hadden laten graveeren, waren de beelden op de Steen verdweenen.

Deze beelteniſſen waren 68 in getal, die men by *Baldeus*, in zyne beſchryving van Choromandel, Fol. 154, met eenige verdre zaaken daar toe behoorende, uytgedrukt ziet.

Om nu verder een net berigt te hebben, van de Beelden, &c. die men op *Adams* berg ontmoet, heeft men alleen het volgende geſchrift na te lezen.

Korte Beſchryving, der BEELDEN, en FIGUUREN, welke op den Berg van Mockeregelle, anders Adams-Berg genaamd, en op Ceylon gelegen, te zien zyn, met aanwyzing van de lengte der Lichamen, Leden, en de geſtalte der Kamers, waar in de zelve leggen, namentlyk:

In de onderſte ommegang van dezen berg, ſtaan twee Kamers.

IN de eerſte Kamer legt

		Voeten.	Duimen.
een beeld, - -	lang	35 —	—
Het Hoofd is in 't rond,	—	11 —	2
De Oogen, - -	—	— —	$11\frac{1}{2}$
— Ooren, - -	—	3 —	—
— Neus, - -	—	1 —	6
— Mond, - -	—	1 —	2
— Schouderbladen, -	—	6 —	10
— Armen, - -	—	13 —	2
— Palmen van de hand,	—	2 —	—
— middelſte Vinger, -	—	2 —	1
— Nagels der zelve, -	—	— —	4
— Soolen der voeten,	—	4 —	4
— grooten Teen, -	—	1 —	5
— Nagels van dien, -	—	— —	3

Ook ſtaan aan het hoofden-eynde van dit Beeld, nog ſes kleene Beeldekens. En aan het voeten-eynde, een dito.

Deze Kamer, en de bank, is Matras gewyze, waar op dit Beeld legt, en is uyt een klip van dezen berg uytgehouwen,

	Voeten.	Duimen.
en lang, - - -	39 —	5
breed, - - -	19 —	1

In de tweede Kamer legt nog een Beeld, als het vorige,

		Voeten.	Duimen.
ge, - - -	lang	30 —	4
Het Hoofd is in 't rond,	—	9 —	5
De Oogen, - -	—	— —	11
— Ooren, - -	—	2 —	6
— Neus, - -	—	1 —	6
— Mond, - -	—	1 —	2
— Schouder-bladen, -	—	6 —	2
— Armen, - -	—	12 —	1
— Palmen van de hand,	—	1 —	$7\frac{1}{2}$
— middelſte Vinger, -	—	1 —	6
— Nagels der zelve,	—	— —	$2\frac{1}{2}$
— Soolen der voeten,	—	3 —	$3\frac{1}{2}$
— grooten Teen, -	—	1 —	1
— Nagels van dien,	—	— —	3

By dit Beeld ſtaan nog vier kleene beeldjens.

Deze

Deze Kamer, en voet, is mede als de voorige, uyt een klip gehouwen;

	Voeten.	Duimen.
En lang,	35	—
Breed,	18	—

In de bovenſte omgang van dezen Berg, ſtaan vier Kamers.

De grootſte en principaalſte Kamer van deze, is genaamd, Raja Maha Wiharra,

waar in een Beeld legt, lang	36	—
Het Hoofd is in 't rond,	12	4
De Oogen,	—	11½
— Ooren,	3	6
— Neus,	1	6
— Mond,	1	4
— Schouderbladen,	7	10
— Armen,	13	6
— Palmen van de hand,	2	—
— middelſte Vinger,	2	4
— Nagels der zelve,	—	4
— Soolen der voeten,	4	9
— grooten Teen,	1	4
— Nagels van dien,	—	4

By dit Beeld ſtaan nog agt beeldekens, en het negende zit.

Deze Kamer en voet, is als de vorige, uyt een klip uytgehouwen, en is lang,	45	11
breed,	30	—

Aan de Regterhand der voornoemde Kamer, ſtaat de tweede, waar in legt een

Beeld, lang	28	10
Het Hoofd is in 't rond,	10	5
De Oogen,	—	10
— Ooren,	2	5½
— Neus,	1	4½
— Mond,	1	—
— Schouder-bladen,	5	3
— Armen,	11	1
— Palmen van de hand,	1	4½
— middelſte Vinger,	1	3½
— Nagels der zelve,	—	2
— Soolen der voeten,	3	3
— grooten Teen,	1	1
— Nagels van dien,	—	3

Deze Kamer, en voet, is insgelyks, als de vorige, uytgehouwen, en lang,	40	1
breed,	19	5½

Ter linkerhand der eerſtgenoemde Kamer, is de derde, en daar in legt een

	Voeten.	Duimen.
Beeld, lang	11	3
Het Hoofd is in 't rond,	4	4
De Oogen,	—	5
— Ooren,	1	—
— Neus,	—	6
— Mond,	2	6
— Schouderbladen,	2	7
— Armen,	4	5
— Palmen van de hand,	—	9
— middelſte Vinger,	—	9
— Nagels der zelve,	—	1
— Soolen der voeten,	1	4
— grooten Teen,	—	7
— Nagels der zelve,	—	1½

By dit Beeld, ſtaan nog drie beeldjens, en drie andre zitten.

Deze Kamer, en voet, is mede als de vorige uytgehouwen, en lang,	15	—
breed,	13	5

Nog wat verder, aan de linkerhand van eerſtgemelde Kamer, ſtaat de vierde, waar

in legt een Beeld, lang	33	—
Het Hoofd in 't rond,	13	9
De Oogen,	1	1
— Ooren,	2	8
— Neus,	1	4
— Mond,	1	5
— Schouderbladen,	7	2
— Armen,	12	8
— Palmen der handen,	1	6
— middelſte vinger,	1	11
— Nagels der zelve,	—	3
— Soolen der voeten,	3	7
— grooten Teen,	1	4
— Nagels der zelve,	—	4

Aan de andre kant van den berg, ter rechterhand, ſtaat een Kamer, waar in een Beeld legt, na zekre Cingaleeſche vrouw, *Diegodde Mage*, genaamd, die 't zelve daar heeft

laten maken, en is lang,	9	10
Het Hoofd in 't rond,	4	—
De Oogen,	—	5
— Ooren,	1	—
— Neus,	—	5
— Mond,	—	5½
— Schouderbladen,	2	3
— Palm van de hand,	—	5½
— middelſte Vinger,	—	10
— Nagels der zelve,	—	2

Deze Kamer, en voet, heeft voorschreven Vrouw, laten met Pannen dekken, en bouwen, en is

	Voeten.	Duimen.
lang,	14 —	11
breed,	12 —	9

Boven op den top van dezen berg, staat een wit Torenken, dat in 't rond is,	44 —	3
hoog,	16 —	—

Deze Berg is van boven plat, en met eenige boomen beplant, en by tyden werd 'er wel Crackan op gezaeid. Ook kan men van de zelve de Zee zien, schoon die ettelyke mylen 'er af legt.

Het verdiend ook zyne opmerking, ontrent de groote en kleene beelden, der Cingaleesen, dat zy zich doorgaans in het zelve postuur, 't zy leggende, staande, of zittende, en ook met de zelve gebeerden, met hunne opgeheven of te zamengevouwen handen, en opgerechte vingeren, even eens als de Afgoden der Siammers, vertoonen.

Nog meer licht hier omtrent geeft ons de navolgende Brief, van den Heer *Helmont*, aan den Heer Gouverneur *Simons*.

Edele Hoog-Agtbare, *Gebiedende* HEER:

IN conformite van U Ed. Hoog-Agtb. gerespecteerde Mandaat, diene thans in alle eerbied, dat Adams-berg, na myn geheugen, twee dagreysen van Mature, en dicht by Compagnies Pagger, Markatta gelegen, aan den voet heeft een groot uytgehouwen vertrek, door een enkel muurtje, tot tween verdeeld; in 't eene leggende een zeer kloek naakt beeld, geel van lichaam, bruine Wynbrauwen, roode lippen, en lange ooren, met de hand onder 't hoofd, en de beenen over malkaar, onder de Cingaleezen genaamd, *Adam*; en in 't ander de weergaa, van gelyke gestalte, en verw, *Eva* geheeten, zynde, zo 'k het wel heb, des eerstens Neus, in den jaare 1690. in myn presentie, van den Eerw. Predikant, *Feico Wylsma*, de zelve uyt curieusheid meetende, ruym een houtvoet lang bevonden. Van dit hol gaat men by een arduin-steene trap, zimpelyk zonder Kalk t' zamengelegt, na boven, alwaar, mits men deesen Berg door zyne steylte niet kan rond gaan, weinig plaats om te wandelen is, en eenelyk invoegen voorsz. twee kleynder Kamers zyn, in de eene *Adam*, nevens de Patriarchen, als de Heidensche Pagoods Baljadoors gekleed, aan de wand geschilderd, en in de volgende *Eva*, met de beenen kruisling onder 't lyf, op eene steene bank, Autaars gewyze, en een opgeschoten Slang, die haar langs den rug, over 't hoofd, quasi in de herssenen pikt, in 't midden haarer Soonen, de oudste wat kloeker dan den jongsten, van steen, levens groote, en na de gemeene statuur uytgekapt; even als de Moeder, naast malkanderen zittende. Buiten de zelve is een vierkante, en de randen met diverze characters uytgehouwen Bank, de welke men zegt, van niemand te konnen gelezen, nog geexpliceerd werden. Bezyden een dezer apartissementjes, klimt men by een groote yzere ketting, in den berg gezoldeerd, en uytgehouwen trapjes na den top, alwaar ƒ a 6, ook meer zwarten, die alleen door een leelyke kloof, zonder deze weg weten boven te komen, op haren buik agter den anderen, malkaar de beenen houdende, de voorste, den liefhebber aan 't uyterste van dees ketting zynde, waarneemd, de hand toereikt, en alzo boven trekt, daar niet dan een blind Pagoodje, en Duivelsboom, de bladeren spitzen van Pieken gelyk, staan. Deze boom, schiet door een scheur in 't Gebergte, een altoos-tyfferende wortel, welkers zap of vogt, by druppeltjes in een Kallang, heel naauw bewaard, werd gevangen, en ontrent veele van groote waarde, en niet min in estime gehouden, om redenen, zoo die blinde gevoelens voorgeven, d' onvrugtbare mannen van 't zelve een weinig drinkende, de vrouwen aanstonds begort raaken, gelyk zelfs van een Schot, van die impressie overwonnen, een slokje doende; dog niet 't effect dier virtuten hebbe gezien; offerende Cingaleesje, onder 't aansteeken van menigte lampjes en vuuren, weinig voor of na des Konings jaarlykze reyniging, of salving, nog altoos aan geciteerde Figuuren. En gemerkt my dezen belangende, niets meer te vooren staat, bidde in 't geannoteerde gelieve te nemen contentement, in hope des, en U Ed. Hoog-Agtbare volmaakte gezondheid, en alle desiderabele Zegeningen, met nedrigen gemoede toegeboesemd hebbende, blyve met hoogschuldig, en diep respect,

Ed. *Hoog-Agtbare*, *Gebiedende* HEERE,

Toetoecoryn, den
19. September,
1706.

Uw *Hoog-Edelheyds*, *gansch Onderdanige*, *Eer*, *en Trouwschuldige* Dienaar,

G^r. HELMONT.

Het

Het zal ook veel licht en opheldering aan deze Zaak geven, 't geene wy wegens Pico de Adam, en de voetſtap daar op, in 't volgende Extract van *Diogo de Couto*, een zeer net Portugees Schryver, opgeſteld vinden.

EXTRACT uyt't ſesde Boek, der vyfde Decade van Diogo de Couto, pag. 121. &c. handelende van Pico de Adam, en van de gevoelens der Inlanders van de zelve.

Op dien berg van Ceylon, Pico de Adam, genaamd, is een voetſtap, over welke de Schryvers verſcheydene gevoelens hebben, ook hebben zommige, als *M. P. Venetus*, *Nicolaus Conti*, en andere Venetianen, hier ontrent zeer veel dwalingen geopperd.

Dog wy hebben de waarheid van dezen, nauwkeurig by oude Cingeleeſen, en uyt hunne Boeken onderzogt, en de zelve aldus bevonden.

Deze Piek, na Adam genaamd, is een Berg, midden in zekere Landen, Dinavaca genaamd, zynde zo hoog, dat men die 12 mylen verre ziet, als men na dit Eyland komt. Hy begind eygentlyk by Guilemale, en Dinavaca, legt weſtelyker van den zelve af, en men kan de zelve vry verder dan 12 mylen zien, alzo Guilemale 24 uuren van Colombo legt.

De Cingaleeſen noemen hem Hammanelle Siripade, dat is 't Gebergte van den voetſtap. Hy gaat van beneden al opklimmende, en verdeeld zig boven in 12 toppen, en in een van de zelve, is die voetſtap, en van beyde van de zelve daalen eenige Riviertjes, of waterloopen af, komende van zekere Fonteynen, die boven zyn, en maken by verſcheyde deelen, aan de voet van die berg, een Rivier, die hem byna geheel rond loopt.

In deze Rivier, Sitegangele genaamd, waſſchen zich de Pelgrims, die aan deze voetſtap komen offeren. En deze waſching is hunnen Doop, gelooven de, dat zy zich daar door reynigen.

Op de top van een dezer Pieken, is een tamelyke kleene vlakte, en in 't midden der zelve een Watertank, Wellemallacandoere, genaamd, zynde van groote als 2 Graven, boven op verheven met groote Steenen, en in 't midden is de form van een groote voetſtap, die zy Siripade noemen, van een voet, veel grooter als een gemeene, en van zulken fatſoen, dat hy in de Steen ſchynt ingedrukt te zyn, even als in wit Waſch een Signet gedrukt werd.

De ontallyke Pelgrims, zo der Moren, als van Heydenen, hier na toe vloejende, zelf van Perſia, tot aan China, komen tot deze Rivier, om zich te reynigen, doende nieuwe en ſchoone Klederen aan. Na hun reyniging klimmen zy op den zeer ſteylen berg, en op een kleene afſtant, eer zy op den top komen, zyn eenige trappen, of eygentlyk 2 ſteene opgerigte kolommen, op welke een andre ſteen, van de eene tot de andre gelegt is, aan welke een grote klok hangt, die na 't fatzoen van der Chineeſen fynſte Metaal is, en aan de zelve hangt een groote Kleepel doorgeboord, door welkers gat een Touw van leder gaat, aan 't welke ider moet trekken, en een ſlag op de Klok geeven, om te weten, of hy reyn is: want zo hy nog onreyn is, geloven zy, dat de Klok geen geluid geven zal, en dan moet zich zo een met nog grooter Ceremonien reynigen. Dus verleyden hen de Duivels, ſchoon 'er noit een is, aan welke de Klok geen geluid geeft.

Vier a vyf honderd gelyk, gaan daar dus in Pelgrimagie, en boven gekomen zynde, konnen zy niet meer verrichten, dan deze ſteen te kuſſen, met groote eerbied, en weder te keeren, en aan hen werd noit toegeſtaan by die poel of Watertank op te klimmen, welke in 't Cingalees Darroepokoene, dat is, tank der Kinderen, genaamd werd. Als 'er Vrouwen ontvrugtbaar zyn, drinken zy van dit water; dog mogen dit zelf niet gaan halen, maar 't werd hen van de Jogi's gebragt. By deze tank op te klimmen; zou een onvergeeflyke zonde zyn.

De Mooren offeren hier ook, zeggende, dat die voetſtap van Adam, en dat zy van daar ten Hemel geklommen, en zyn laatſte voetſtap in die ſteen dus gebleven is. Dit vloeit voort uyt een oude Ooſterze traditie, dat Adam, uyt 't Paradys verdreven zynde, na een Berg in Indiën, Serandive (dat is 't Eyland Ceylon) genaamd, gezonden is.

Marc. P. Venetus, zegt L. 16. 3 pag. dat de Mooren gevoelen, dat Adam hier begraven is. Verder zegt hy, uyt 't verhaal dezer Heydenen, dat de Soon van een Koning, genaamd *Sogomom Barcaon*, veragtende 't Ryk, zich na dezen Berg begeven heeft, om daar een Heylig leeven te leyden, dat hy van daar na den Hemel gegaan is, en dat de Vader bevolen heeft, Pagoden voor

Vertoning van Adams Voet, boven op den Berg.

hem te ſtigten, en beelden te maken, waar van de Afgodery van Indiën haren oorſpronk heeft; dog de Cingaleeſen, hier over gevraagd zynde, lacchen 'er mede, en hun oude Schriften, en voor al hunne Liederen, waar in zy hun meeſte oudheden bewaren, en die zy, (om ze niet te vergeeten) dagelyks zingen, verhaalen hier geheel wat anders van.

Zy zeggen dan, dat 'er een Koning was, die over dit geheel Ooſten regeerde, die, veel jaren getrouwd zynde, zonder Kinderen te hebben, in zyn hoogen ouderdom, van God een Zoon kreeg, zynde het grootſte en ſchoonſte Schepzel, die 'er wezen kon.

Deze Koning, zyn Sterrekykers belaſt hebbende, op te maken 't Geboorte-lot van zyn Soon, bevonden zy, dat dit Kind Heylig zou werden, en dat hy de Koninkryken van zyn Vader veragten, en zich tot een Pelgrim, (of tot een Jogi) maken zou, 't welk de Vader ter herten nemende, beſloot hy, dit voor te komen, door zyn Soon in eenige hoven op te ſluyten, en hem 't gezicht van alle Zaken te beletten, dat hy hem van zyn vyfde jaar af dede in bemuurde Tuinen, en Waranden, daar men hem in 't Gezelſchap van veel Edele Jongelingen na zyn jaaren, opvoedde, voegende by hem Lyfwagten, op dat niemand met hem ſpreken zouw, om hem alle onſteltenis, en ontroeringen, te benemen, en op dat hy geen andre Zaaken, dan die daar voorvielen, kennen zou.

Hier wierd hy tot zyn 18 jaar opgevoed, zonder van Ziekte, Ellende, ofte Dood, te weten.

Tot de jaaren van zyn verſtand gekomen zynde, zoo begreep hy meer dingen, als daar te zien waren, verzogt daar op van zyn Vader, de Steden en Dorpen van zyn Ryk, te mogen gaan zien, dat hy hem toeſtond, met laſt van hem na de Stad te brengen, en nauw op hem te letten. Hy ontmoette een Kreupele, en vraagde, wat dit was. Zyn medgeſellen zeyden, dat dit Zaken in de natuure, en dat die zeer gemeen, alzo 'er veel kreupele, blinde, &c. waren. Op een andre tyd zag hy een krom gebogen oud man, leunende op een ſtok, alzo zyn lighaam ſchudde. De Prins, hier over verbaaſt, en na de reden vragende, zey men hem, dat dit van den ouderdom quam.

Hy zag ook eens een dooden, die begraven wierd, met veel geklag, en gehuyl, waar van hy al mede de reeden vraagde, en te gelyk, of hy en zy ook zouden ſterven? zy zeyden ja; waar op die Prins zeer droevig wierd, in welke droefheid hy nog zynde, zo verſcheen hem een Pelgrim, in een Gezigt, die hem tot de veragting der wereld, en tot een eenzaam en Heylig leeven raadde.

Daar op vond hy, hier over zeer ontroerd zynde, middel, om weg te raken, in de gedaante van een Pelgrim, na de Binnenlanden, van welk zyn omzerven, en vlugt de Cingaleeſen veel Fabelen, die wy overſlaan, verhaalen, eyndelyk daar by voegende, dat hy quam op Ceylon met een grooten zwerm, en toeloop van diſcipelen, begevende zig na dezen berg, op welke hy veel jaaren zeer Heylig geleefd heeft, zoo dat hem de Cingaleeſen, als een God aanbaden.

Als hy nu van dit Eyland na andre Landen vertrekken wilde, baden zyn diſcipelen, die daar bleven, dat hy hen iets tot gedagtenis wilde nalaten, dat zy in zyn naam eerbied mogten bewyzen. Daar op drukte hy zyn voet in deze Watertank, en liet hen die na ter gedagtenis.

Hunne Hiſtoriën geven dien Prins veel naamen, dog zyn eygen naam was *Drama Raja*, en na dat hy nu een Heylig geworden was, voerde hy dien van *Budhum*, dat *de wyze* beteekend.

Deze had ook, gelyk elders aangemerkt werd, een voorzegging van de Stad Pegu gedaan, waar na toe hy, Ceylon verlatende, vertrokken is. Voor hem hebben de Heydenen, ganſch Indiën door, veel trotze en groote Pagoden opgericht.

Om nu met dezen voetſtap voort te gaan, het ſchynd my toe, dat het een voetſtap van den Apoſtel *Thomas* is. Ook vind men teekenen van Knye-buigingen in een groote ſteen, zynde in een gedeelte van een Steenhouwery op Colombo, ingedrukt, van welke de Vicaris van dat Fort ons gezegt heeft, dat hy die veelmaal met opmerking beſchouwd heeft, en dat die niet ſchenen door imand met handen gemaakt te zyn; en 't zelve zeggen wy ook van diergelyke, die gevonden werden in de Stad Maliapoer, alwaar die Apoſtel zig onthouden heeft: want ſchoon zyn Legende niet zegt, dat hy na Ceylon gegaan is, dat kan daar mede zyn, gelyk met andre plaatzen, alzo 'er van alle daar hy geweeſt is, juyſt geen gewag gemaakt werd, en dus mede niet van de tyd, in welke de Tarters en Mogolders 't geloove Chriſti aangenoomen hebben, als reeds in 't eerſte Cap van 't 10 Boek, der vierde Decade, aangehaald is.

In een onderſoek in de Stad Maliapoer, door bevel van Koning *Emanuel*, ten tyde van *Don Duarte de Meneſes*, wegens dezen Heylig geſchied, getuigd *Diogo Fernandes*, een Portugees, dat hy in 't jaar 17, in gezelſchap van eenen *Baſtiaan Fernandes*, en van een Armenier, *Chodja Iskender* genaamd, gegaan is, van Malakka, om 't huis van dezen H. te bezoeken, en dat hy de eerſte Portugees was, die daar gekomen is, en dat zy, in dat huis ingaande, dat bevonden, zeer vervallen, en rondſom met boſſchen bewaſſchen, en aan de voordeur des zelfs, een oude Moor, die ter ordre der Heydenen (die groote eerbied voor dezen H. toonden) een Lamp daar aanſtak, en die hen van 't leven dezes Apoſtels, veel zaken, hen onbekend, verhaalde, als ook dat hy hen een voetſtap, in een ſteen ingedrukt, daar toonde, die nog zo vers en gaaf was, als of hy 'er maar een uur was ingedrukt geweeſt; en dit was van aarde, en nog een andre Steen, in welke een indruk van Knyen was; een zaak, onder deze Heydenen zeer bekend, dat die twee teekenen van dezen Apoſtel daar nagelaten waren, wanneer zy hem doodden, alzo hy toen knielde op dezen Steen, en 'er die tekenen dus liet.

Ook is 't wonderlyk, dat alle de boomen, aan de voet van de Piek van Adam ſtaande, rondom, en zelf meer als een halve myl 'er van afgeſcheyden, zig alle op alle plaatſen, met hunne toppen na dit gebergte neygen, zynde alle regt op, tot daar de takken beginnen, zonder dat de winden hen doen veranderen; dat eenige reden hebben moet.

Alle de Cingaleeſen houden dit voor een groot wonder, en mogelyk dat God wil, dat zy die eerbied aan de voetſtap van dezen Apoſtel bewyzen.

In dit Landſchap valt Peper, Gember, Cardamom, veel Suykerriet, en Honig; ook zyn 'er veel Civet-katten, Olifanten, en veel geſteente, als, Robynen, Katten-oogen, Chryſoliten, Amethiſten, oprechte Zafieren, en ook weeke, en zeer fyne Beril, zo helder als Cryſtal.

Ook is 'er Yzer, Lakwerk, en men heeft 'er veel Rivieren, die vol viſſchen zyn.

De Cingaleeſen maken ook goede Wapenen, en wel de beſte Roers van Indiën.

Dus verre, *de Couto*.

Wy vertoonen dezen Berg, en Voetſtap, onder N°. XIII. *i*.

Vraagt men my nu, wat ik van deze vermaarde Voetſtap van *St. Thomas*, 't zy hier op Adams Piek, 't zy op St. Thomé, of Maliapoer, oordeele, myn gevoelen is, dat, gelyk alles van St. *Thomas* Reyze nu, en zyn komſt in Indiën, op zeer loſſe gronden ſteund, my die voetſtap, het allernaaſte toeſchynd door de Portugeeſen verdicht te zyn, om de komſt van dien Apoſtel in Indiën te waarſchynelyker te maken; ook gelove ik niet, dat men, by een naukeurige navorſching, in de Schriften der Inlanderen, iet voor die tyden aangeteekend vinden zal.

En alles, 't geen ook de Inlanders van dien voetſtap, met betrekking tot *Adam*, of van 't Paradys, weten te zeggen, is hen van geen andre, dan van de Portugeeſen, eerſt ingegeven, waar ontrent zy dan, als Heydenen, een kleene verwarring, van 't een onder 't ander, gemaakt hebben: want voor die tyden blykt my mede niet, dat zy het allerminſte van *Adam* geweten hebben.

De Berg van *Adam* nu heeft ontrent zynen voet een Moeras, waar uyt de vier Hoofd-Rivieren van dit Eyland hunnen oorſprong hebben.

De Portugeeſen gaven hem den naam van Pico de Adam; dog de Cingaleeſen noemen hem Dewa Gorata, dat is, Gods Land.

Ontrent deze plaats, en niet verre van een Keyzerlyk Paleys, ſtaat een Pagode, die zy zeer vermaard houden, zynde dat Gebouw met 2 Torens-wyze Pilaaren met Lampen omzet, zoo dat het licht, dat uyt de zelve voortkomt, en aan de Pagode gegeven werd, onder den boog van een Altaar zyne wederſtuiting maakt, daar zig 7 Duivels vertoonen, die hunne Afgoden zyn, van de welke eenige Olifants-, zommige Verkens-ſnuyten, andre weer Aapen- en Honden-bekken, hadden, die vervaarlyk waren om aan te zien.

Deze Pagode werd het huis der Tanden genaamd, om dat op des zelfs Altaar, in zeven goude doſen, een Tand van een Buffel is, die zy meeſt alle voor een Tand van hunnen Profeet *Budhum* houden, 't geen die botte Buffels van Prieſters deze onnozele Lieden ook wys maaken.

Op deze Piek van Adam plagt A°. 1554. nog een Aapen-Tand te zyn, die van de Cingaleeſen, als hun grootſte Heyligdom, bewaard, en als hun grote Afgod aangebeden wierd. Ontrent dezen tyd trokken de Portugeeſen eens na dezen ſchat, die men gezegt had, met veel dierbare Geſteenten omzet te zyn. Op de Berg dan gekomen zynde, was haar eerſte werk, om den Tempel, daar ſtaande, te verwoeſten, in de welke zy niet anders, dan een Koffertje vonden,

met

met dierbaare Gesteenten ingelegt, en waar in een Aapen-Tand bewaart wierd, die zy na Goa medenamen.

Na dat nu de omleggende Koningen van Ceylon, Pegu, Siam, Bengale, Bisnagar, Malabar, Choromandel, Arracan, &c. met veel droefheid verstonden, dat dit hun, grootste Heyligdom, waar na toe jaarlyks zeer veel Bedevaarten gedaan wierden, door de Portugeesen weggeroofd, en na Goa gebragt was, hebben zy, eenige Gesanten uyt aller naam, met verzoek om die Tand te hebben, aan den Onderkoning van Goa, geschikt, hem niet alleen groote Geschenken, om hem daar toe te eer te bewegen; maar daarenboven nog 700000 Ducaaten tot Los-geld aanbiedende.

De Onder-Koning, door zoo veel Geld (te weten 35 tonnen Gouds voor een Aapen-Tand) verblind, zou zig tot de overgave van dien hebben laten bewegen; maar den Aardsbisschop, *Don Gaspar* (voorzaat van dien, met welken *Jan Huygen van Linschoten* na huys voer) had dit belet, zeggende, dat het de uyterste Grouwel wezen zou, dat zy, de naam van Christenen dragende, die blinde Heydenen in zulken afgruwelyken Afgodery, om dat Geld, inwikkelen, en zo een schandelyke blaam op zich haalen zouden. Daar op wierd dit verzoek aan alle die Gesanten, op een beleefde wyze, geweygerd, en de Aapen-Tand, om die Afgodery uyt te roejen, opentlyk, in hun bywesen, verbrand, des zelfs assche in de Lucht gestroid, en in Zee geworpen, waar na deze Gesanten zeer mistroostig weder na huis gereyst zyn.

Naderhand is 'er een snoode *Benjaan* geweest, die, een andre Aapen-Tand bekomen hebbende, veelen heeft weten wys te maaken, dat hy de rechten Tand weer gevonden, en dat hy ook een gezicht gehad had, 't geen hem klaar had doen zien, dat het de zelve Tand was, die de Portugeesen hadden meynen te verbranden; dog dat die Tand zich met een andre verwisseld, dit hen bedrogen, en dat zekere Geest hem deze Tand aangewezen had. Deze *Benjaan*, kreeg aanstonds niet alleen een grooten aanhang van 't gemeene volk; maar de Koning van Bisnagar, kogt hem ook van die *Benjaan* voor een groote somme Gelds, en heeft den zelve naderhand, even als den vorigen op Ceylon, in zyn Land, door een jaarlykze drom van Pelgrims, zien bezoeken.

Vincent le Blank oordeeld, dat die Ceylonze Tand, de Tand van een witten Aap, en dat dit den Afgod *Hannemonta* geweest is, van den welken zy verhaalen, dat hy om zekere misdaad uyt den Hemel gedreven, en in een Aap veranderd zy, en na die tyd eerst in Bisnagar, en daar na op Ceylon, gekomen, en na zyn dood, zo in zyn Persoon, als ook in die Tand, daar, en elders, aangebeden is. Ook getuigd hy, dat de Koning van Pegu alle jaar een Gesant derwaards zond; alleen maar om een afdruksel van Amber, Muscus, en van eenige andre Kruiden daar af te mogen hebben, 't geen hy in hooge weerde hield.

Wat de Bramines op Choromandel, van dezen *Hannemonta*, als een van hunne mindre Goden, en door een Apinne, zonder toedoen van hunnen Man, gebaard, verhaalen, kan men onder die Stoffe, en by *Rogerius*, zien. De Cingaleesen; groote Afgoden-dienaars.

Behalven dezen *Budhum*, hebben zy nog andre Heyligen, die men mede diend te kennen, en in den grond hunnen Godsdienst te weten. Dus spreken zy ook van *Birruma*, en zyn voortkomst, die zy aldus verhaalen.

De voortkomst van Birruma, Vistnoe, en Uritiram.

Deze geheele Wereld was rond als een Ey, 't welk gebroken zynde, zo leefden alle de Eeuwen, of Wereldden. Toen vertoonde God zyn Figuure of Afbeeldzel, wasschende zeer hoog. Hy was tegenwoordig in de geheele Wereld. Zyn voeten gingen door tot de diepte der Aarde. Zyn Buik was als de Wereld, zyn Hoofd als de Lucht, en de Oogen als de Son en Maan. Op deze wyze was hy gefigureerd, en hoewel hy zulken wyze van Afbeelding aannam, was hy egter maar eene God. Van de voortkomst, van Birruma, Vistnoe, en Uritiram.

Wanneer hy alleen was, was hy schynende, als hy sloeg of klopte op eenig ding, quam 'er een geluid voord, of 't quam niet voord, zodanig was hy. Binnen dit geluid wierd B*irruma* geboren, daar na wierd *Wistnoe*, en daar na *Uritiram*, gebooren.

Aan deze drie Persoonen ordineerde hy drie Bedieningen, van te scheppen, te onderhouden, en te bederven.

Birruma, is de Schepper, *Visnoe*, (of *Wischtnoe*) de Onderhouder, en *Uritiram*, de Verderver, even als Aarde, en Water, of even als de Son, wanneer men een Boom in de Aarde plant, zo hy geen Water heeft, hy zal hem niet doen groejen. B*irruma* en *Visnoe*, zyn als aarde en water, *Uritiram* is als de

Son.

Son. De hitte der Sonne ſteekende, zal 't Gezaey verbrand werden. *Birruma*, (van andre *Bruma*, en *Bramma* genaamd,) is als de aarde, *Viſnoe* als 't water, en *Uritiram* is als het vuur, of de hitte.

Birruma heeft twee Wyven, *Saraſupadi*, en *Majahi*. De eerſte, is een vrouw van de andre Wereld; *Majahi*, is de Vrouw van *Iraquilxati*, van't Reuſen-geſlacht, en zy, een Reuſin zynde, baarde een Soon, *Gaxila Iritru*, die ook met twee Vrouwen trouwde, genaamd, *Tidi*, (die een Devaſtri, of Godin van de andre Wereld, was) en *Adidi*, die van 't Geſlacht der Reuſinnen was, en zelf ook een Reuſin. Deze eerſte baarde drie-en-dertig millioenen kinderen, en *Adidi* baarde negen millioenen kinderen, eenige van 't Geſlacht *Aſmar*, of der Luchtduivels, andre van 't Geſlacht der Reuſen.

Viſnoe is thienmaal Gebooren, om deze negen millioenen te dooden, en *Uritiram* was haar ſtraffende.

Door toedoen van *Birruma*, waren 'er vier Wetten, te weten, *Iricu Vedam*, *Ediri*, of *Tirru Vedam*, *Sama Vedam*, en *Adarana Vedam*. *Iricu Vedam* gaat *Birruma* aan; *Tirru Vedam* gaat *Viſnoe* aan, *Sama Vedam* raakt *Utiram*, en *Adarana Vedam*, raakt de Reuſen.

Iricu Vedam is om iemand te vervloeken. *Ediri Vedam*, om Cerimonien, Plegtigheden, en Kerkgebaarden te *Sama Vedam*, is om te weten den weg der waarheid, beſchouwende *God*. *Adarana Vedam*, is om de konſten des Duivels, en de Ceremonien der Duivelen te leeren maken.

Demoeni (een Vergood boetveerdig man) genaamd *Vedaviagaram*, nemende de beteekenis van deze vier Wetten, heeft 18 Purrannam, of Hiſtorien, gemaakt.

En deze heeft hy gemaakt, om de zonden en deugden te kennen, te weten, om geboren te werden, in de Wereld, ontfangen te werden met Sonden, te ontfangen is zelfs een Sonde, in eenigerhande Siekte te komen, is ook een Sonde, te Sterven is Sonde, getrouwd zynde om zyn buik ider te onderhouden, leugens te ſpreken, onredelykheid te doen, is een groote Sonde, ſtervende met deze Sonde, op die tyd op de weg, de welke de Zielen gaan, en op welke twee Zeen van zonde zyn, dewelke ſtaan te komen.

Daarom heeft hy geboden Aalmoeſſen te geven aan de Bramines, die de Wetten weeten. Het is nu een zeer groote arbeid, deze Zee der ſonden over te ſwemmen. Als men Aalmoeſſen geeft, met veel nedrigheid, moeten die zonder droefheid, met een bly aangezigt gegeven werden. Als men zo Aalmoeſſen geeft, kan men deze Zee der ſonde overſwemmen, en aan de andre zyde komen. Indien imand weten wil, hoe deze twee Zeen zyn, d'eene is een Zee van Bloed, en d'andre van Vyer. De goede werken, die een ider doet, zullen als de Toni of 't ſchuitje zyn in die zee, om die tot aan de andre zyde te konnen paſſeeren.

Als Purriata Cajam is dat lichaam niet, dat wy nu hebben; maar 't is een andre wyze van lichaam, te weten, Satam, Urupam, Parizane, Iriſam, Quentaon, Manam, Puti, en Sitaon. Als deze agt by malkanderen zyn, dan kan men zeggen, Purriata Cajam. Satam wil zeggen den mond.

De mond is om te ſpreeken, of om te antwoorden.

Urupam, de oogen, die medegaan, om 't goede te zien, of 't quade.

Parizane, 't gehoor, gaat mede met de ziel, om 't vonnis te hooren.

Iraſam, de ſmaak, is om te ſmaken, en de ſmaaken gaan mede met de tong.

Quentaon, de reuk, is om te weten of het goed, of quaad is.

Ook gaat de Neus mede.

Manaon, de wille, die medegaat om te gedenken, en te zeggen de zonden, in de tyd der jonkheid gedaan.

Puti, 't verſtand, gaat mede, om de zaaken te hooren, die men daar zeggen zal, en om volgens de reden te oordeelen.

Sitaon, het herte, gaat mede, om by zich te bewaaren de zaaken, die het hoord.

Deze twee zyn als figuuren; maar de ſchaduwe is dit lichaam zelfs, dat wy nu hebben. De ſchaduwe is Purriata Cajam, gaande met deze Purriata Cajam, zullen zy leyden de ſtraf der Helle, indien zy niet genieten de goederen der Heerlykheid.

Wanneer een Ziel na de dood in 't Paradys zal zyn, of in de Helle, en zyn zoonen en vrienden aalmoeſſen geven, en eenige goede werken doen in zyn naam, van die goede werken, en wille, met welke zy die doen in deze Wereld, moet de Son getuige werden. Des 's nagts zyn getuigen de Maan en de Aarde, wanneer zy eenige zaaken geeven aan den armen, of eenigerhande goede werken, in de naam des dooden doen, de zelve verdienſte is in de magt der Sonne. De Son, als ſchynende in alle plaatzen, zal die verdienſte overhandigen, ter plaats, waar die ziel is.

Daar-

Daarom zullen 'er getrouwde zyn, om kinderen te krygen, en om door deze kinderen verdienften te krygen, en zo een nakomelingfchap te hebben op de Vaders en Moeders, op dat de Vaders en Moeders, fchoon voor een tyd in de Helle zynde; daar na in de Heerlykheid mogen ingaan.

Zommige zeggen, dat zo iemand de Aalmoeffen met zyn eygen hand geeft, hy daar door de Zaligheid verkrygen, en tot de heerlykheid ingaan kan.

Als een Perfoon fterft, werden zyn zonden en weldaden gerekend, in Gods tegenwoordigheid. Zo de goede werken aangewaffchen zyn, hy zal na de Heerlykheid gaan; indien hy meer zonden dan deugd gedaan heeft, zal hy na de helle gaan, en zo hy geen nakomelingen heeft, kan hy niet tot de Heerlykheid komen.

Eenige gevoelen, dat die gene, die in de hel gepynigd werden (die zy Jamalocon noemen) na eenigen tyd 'er uyt konnen geraken, die over hun zonden bepaald is; dog eenige geraken 'er noit uyt, te weten, die in Autes Tappes komen, dat een duiftre put is, en die daar in vallen, blyven 'er eeuwig in, zonder te fterven, om daar alle tormenten van doornen, kraejen met yzere bekken, wreede honden, muggen, die fel byten, koude, en alles, dat de pyn vermeerderen kan, uyt te ftaan.

Volgens de Wet van *Birruma*, als zy de Ceremonie van Homam maakten, waren de zaaken, die zy tot deze Cerimonie by een vergaderden, deze volgende: ruw Goud, en dat door 't vyer nog niet gefmolten is; een Koe uyt den Hemel, een Peerd dat over 't water ging, en een witte Olifant, die vier hoornen heeft, de Bloem, welke de geheele wereld door riekt, die men Parizadapoe noemd, en Boter, welke men Amortam noemd, (Die dit Amortam eet, zal niet fterven) en koude van yzer, water, en ftaal. Die op deze wyze de Ceremonie van Homam volgens de Wet doen, verkrygen 't eeuwig leven.

Deze Wet, door *Birruma* gemaakt, nam een Iriquilxam of Reus, *Sanguxura* genaamd, en droeg die na de Wereld, die beneden de aarde is. Dit vernam *Vifnoe*, die toen in de Melk-zee fliep. Hy zocht na hem, dog vond hem niet, de welke was by de voeten van *Vifnoe*, toen de gedaante van een Vifch aannemende, en de gansche Zee doorzoekende, vattede hy hem by zyne voeten. Hy opende zyn Buik, nam de Wet, en gaf ze aan *Birruma*.

Ten tweedemaal een andre Reus, *Vaquira Tenda*, rolde de Wereld op als een mat, en droeg die beneden de aarde. Toen nam *Vifnoe* de gedaante van een Verken, en gaande na beneden de aarde, floeg *Vaquira Tenda* dood, en dede de aarde werden, als zy altyd geweeft was.

Ten derdemaal een andre Reus, *Magaduran*, genaamd, zynde hier beneden van de aarde, nemende den gouden berg, Magameroe, dede hem fchudden, en de Hemelen beven, om de aarde van een te fcheyden. *Vifnoe*, toen nemende de gedaante van een Schildpad, doodde dien Reus, en dede den berg Magameroe weer in zyn voorig wefen zyn, latende de gedaante van een Schildpad, die hy aangenomen had, daar.

Ten vierdemaal een Reus, *Irannian* genaamd, die toen een Koning was, en gebood, dat men hem als een God zou aanbidden, zeggende, dat 'er geen ander God meer was, dan hy, en dus maakte hy groote gebaren aan de Hemelfche Goden, en vergode menfchen, en 't volk van de Wereld, welker Land onder zyn gebied was. Dezen Koning wierd een Zoon gebooren, *Pradaladan*, genaamd, welke Soon God alleen aanbad, ende wilde noit zyn Vader aanbidden. Om die reden dee hy hem klimmen op een hoogen berg, en beval hem in zee te werpen, dog hy wilde daar door niet hooren na zyn vaders woord. Daar na beval hy hem te binden aan een fteene Pilaar, en belaftte hem te geeffelen. Na dat hy nu gegeeffeld was, vraagde hy zyn foon, *of God in die Pilaar was*. De foon antwoorde, *dat God tegenwoordig was in de geheele Wereld, en dat hy ook in die Colomme was.* Toen nam *Vifnoe* de gedaante van Narazingam aan, opende den Buik van *Irannian* met een naald, en doodde hem. Aan zyn Zoon gaf hy de Tytel van Koning van de Thevargal, of Hemelfche Goden, om zyn Ryk te verdelgen.

Eenen *Iraquilam*, genaamd *Mavili*, maakte de Ceremonie van Homam honderdmaal, daarom wierd *Vifnoe* een korte Bramine, ging by hem, eyfchte van hem drie hand breed aarde, om een wooning te maaken. Hy beloofde dat hy 't hem geven zou. Op dat uur wiefch *Vifnoe* zeer hoog als de Hemel, mat met een handbreed de geheele aarde, en met een andre de Hemel. Hy vraagde, *waar is de andre handbreed, die ontbreekt?* Toen ging *Mavili* op de aarde leggen, zeggende, *dat hy meten zou op zyn rug*, en toen *Vifnoe* zyn voet zette op den rug van *Mavili*, dede hy hem vallen in de diepte, onder de aarde.

De drie Munnis, of vergoode menfchen, genaamd *Carquia Munni*, *Parco* *Mun-*

Munni, en *Vedaviagaran*, 48 *Irulxigan*, of 33 millioenen van Hemelsche Goden, zyn alle gegaan by *Visnoe*, die in de Melk-zee sliep, en klaagden van wegen *Irravannam*, en alle de meerder *Uraquilxam*, of Reusen, en verzogten dat hy haar wilde verlossen van de gevaren, die *Irravannam* hem aandede. Toen wierd de zelve *Visnoe* een mensch, wierd geboren de zoon van Koning *Tezadaram*, ordineerde dat alle de Tevargal, of Hemelsche Goden, Aapen zouden werden. Aldus de gedaante van een mensch hebbende, damde de Zee toe, gaande na 't Eyland Ceylon, om de Reusen uyt te roejen.

Daar na nemende de gedaante van een mensch, en van een Devam, dede hy boete, met de Titel van Narajana, of van twee licchamen en een ziel. In deze tyd Regeerde een Koning, *Satuvaon Dilipan* genaamd, de geheele Wereld onder zyn Scepter. *Visnoe* kende deze Koning niet. Hy dede boete aan de kant van 't Westen; *Visnoe* ging noit voor dien Koning verschynen; dierhalven quam die Koning met 48 Acrony, of Soldaten, vattede Visnoe, en belaste hem boete te betalen. *Visnoe* zey, dat 'er niets dan vel en been in zyn macht was. De Koning eyschte, dat hy de beenen of 't vel geven zou; zoo niet, dat hy met hem wilde vechten. *Visnoe*, dit by zich zelven overleggende, zey, *indien ik de beenen of de huid geve, zoo moet ik sterven.* Indien het zo is, *zo is 't beter dat ik vecht*; en daar op gaf hy zyn woord, dat hy vechten wilde.

Deze twee, namelyk *Visnoe* met zyn twee lichamen, besloten dan te Vechten met zulk een groote menigte volks. De Koning hier mede vergegenoegd zynde, begonnen zy te stryden. Deze twee Persoonen maakten bogen en pylen van Ikelis (of ribben van Cocos-bladen) waar mede *Visnoe* vechtende, de overwinning van wegen zyne boete kreeg. Deze beyde, den Stryd zullende beginnen, deden dat met een voornemen, om alle de 48 Acrony, of soldaaten, te dooden, en ook den Koning voor eenigen tyd nog meer boete te doen; maar zy doodden maar 40 Acronys, neffens den Koning. Deze stierven ook gelykelyk, om de andre agt Acronys te dooden, die overgebleven waren.

Visnoe wierd ondertusschen geboren, met de naam *Quirutiram*; de andre werd geboren met de naam van *Arichunen*. De Koning *Satuvaon Dilipan* wierd geboren met de Titel van *Triadanem*. Om die andre 8 Acrony te verdelgen, die in den eersten stryd nog overgebleven waren, geschiede de stryd van Paradam, in welk gevegt hy doode *Triadanem*, met al zyn volkeren. Daar na doode hy ook *Caucham*, *Sizipalam*, en zyn geheel heyr. Voor de nakomende tyd, als de Calijoege zal geeyndigd zyn, zal *Visnoe* komen met het aangezicht van een Peerd, om den Reus *Calniga* te dooden.

Op dat men nu van de Cingaleesen, en de Malabearen, op dit Eyland woonende, niet al te geringe gedagten, even of zy zulke woeste en onbeschaafde Heydenen waren, hebben mogt, hebben wy noodig geagt, eenige van hunne Zeden-Lessen hier by te voegen, zo als die ons in zeker zeldzaam Tractaat, in de Grandonische, of Girandamische Taal, vertaald, voorkomen.

GIRANDAM, (van andre KERENDUM, en ook wel SANKRITS, genaamd) is de Taal der Bramines, en der Geleerden.

1. IK spreeke de grootheyd van de *Nidi Sastram*, te zamengevoegd, en vergaderd uyt verscheyde Wetten, doende eerbiedigheid aan *Wisnu*, welke de grootste is van de Hemelsche, en Heer van de geheele Wereld. Girandam
2. De Nidi Sastram, de welke gesproken zyn in deze Wereld, zyn als kostelyke Gesteenten, alwaar de menschen vergaderd zyn. De zelve geeft Wysheid aan de onwetende. Zo spreeke ik ook de Historien, welke zyn in de 18 Puranam, en groote Pradam, op dat zy van alle verstaan werden.
3. Wat Persoon het zy, zal veplicht zyn te eysschen van hem, die aalmoessen geeft, met voorzigtigheid te bewaren, 't gene hy krygt. Een zaak, die goed is voor hem, is niet goed voor andre; ook zal hy zich haasten, de werken der Liefde te doen.
4. De Dood, overweegt niet welke mensch ryk, nog welke mensch arm is, maar zy ziet alleen de Deugden, en Ondeugden aan, en alzo zal hy ze alle wegnemen.
5. 't Zy goede, 't zy quade, ider een is genoodzaakt te smaken de vrugten der Sonden, of Deugden, die ider een doet: want schoon genomen dat 'er nog 100 millioenen van tyden zouden voorbygaan, die

die zullen niet voorbygaan zonder iet te bezitten.

6. Een ider Persoon, wie hy zy, wanneer hy eenige zaak wil doen, moet vooreerst de zelve wel overleggen. Zo hy het doet zonder te overleggen, het zal qualyk gelukken, gelyk geschiede aan de Vrouw van den Bramine, die een Mongkus opvoedende, de zelve doodde, zonder het te bemerken.

7. De Maan en het Sandelhout, zyn verkoelende dingen. De Maan is kouder dan het Sandel; maar veel kouder en verkoelende is het woord van een goed man, dan beyde deze zaaken.

8. Ider Persoon, die tot zyn jaaren is, dat hy heeft een Ampt of Handwerk, 't welk hy doen moet, en een Capitaal, en letteren, die hy geleerd heeft, en als hy na by de dood is, deze vyf dingen zal hy, wanneer hem een Zoon gebooren werd, overgeven in de hand van de zelve.

9. De Aarde heeft drie kostelyke dierbaare Steenen, de Ryst, het Water, en het Woord, buiten dit de andre kostelyke, om dat ze Steenen zyn, daarom kan men die niet eeten.

10. Het Geld, 't welk de menschen zoeken, en 't welk zy in de Aarde begraven, en voor de tyd van eenig gevaar, of nood zal blyven, zo zy geluk hebben; zelfs tot het Geld toe, 't welk zy in de aarde bewaren, zal niet dienstig zyn.

11. 't Geld, 't welk een mensch, wie hy zy, vergaderd, het Huis, 't geen hy met arbeyd bouwd, zal niet met hem gaan. Zyn Bloedvrienden, en Vrienden, gaan alleen met hem tot de plaats, daar zy hem branden, na dat, gaan alleen beyde deze zaaken, namelyk, het goede en 't quade, 't welk ider doet.

12. Een ider vrek mensch, zoekende Geld, zonder aan imand iets te geven, van 't geen hy vergaderd, maar 't welk hy begraafd, is niet mildadig; als hy sterft, zal dat Geld verloren zyn; maar een mededeylsaam mensch, die Geld vergaderd, en geeft aan wie het zy, en uytgeeft voor zich zelven, is mildadig.

13. Een geleerd Man moet van een ander geleerd Man gekend werden, zo niet, niemand anders kan hem kennen; even gelyk een onvrugtbaare Vrouw niet kend de smerte der baring.

14. Goede en zeer smaakelyke woorden moet men niet spreeken voor 't gehoor van een quaden, want die voor hem te spreken, is als een krans van roosen-bloemen, die een Aap krygt.

15. Het Goed, 't geen men een quaad mensch doet, doet daar na groote schade voortkomen, even als de melk, die men geeft aan een Slang, daar na werd, zynde vergiftigd.

16. Zo men een vergelyking wil maaken tusschen een verkeerd man, en een slang, welke erger is, een verkeerd man is veel erger: want een Slang bytende, kan het genesen werden door medecynen, en eetens-regel; maar een quaad mensch kan niemand goed maken.

17. De Son, die in 't Oosten opryst, schoon hy in 't Westen rees, alhoewel de Goudberg, Magameru, genaamd, vermoeid wierd van in de Zee te gaan, alhoewel 'er een bloem uyt een water behouden, wies boven op een berg, al schoon het vier koud wierd, verliezende zyn kragt, het woord van een goed mensch, zal niet veranderd werden.

18. Schoon een mensch van een laag Geslagt zy, zo hy een mensch van een goed leven, en van goed toenemen is, zy zullen hem handelen, als was hy hunnen bloedvriend. In tegendeel een bloedvriend, zo hy van een quaad leven is, zal veragt werden.

19. Een Vrouw betaamd te zyn in de Regeringe van haar huis, als een slavin; in verstand als een Raadsman, in schoonheid als *Ilacximi*; in geduld als de aarde; op het bed als een hoer; als zy spyze geeft aan haar man, als een moeder. Die deze ses gesteldheden heeft, is een volmaakte Vrouw.

20. Het hol, 't welk de witte Mieren maken, de honig, welke de Byen vergaderen, de nieuwe naam, het Geld, dat ontfangen werd in de handen der Koningen, en 't Geld dat men tot Aalmoes krygt, wascht alle dagen meer aan.

21. Makende thuinbedden met Camfer, mestende die met Muscus, en in de zelve Ajuin zaejende, schoon 'er duizend potten met Roosen-water opgegoten werden, zullen de Ajuinen hunnen reuk niet verliezen.

22. Ilacximi, welke is het geluk, woond in die geene, die waarheid spreekt. De faam, en goede naam, in

in die veel letters kend. De Konsten woonen in een voorzichtig man, de Wysheid woond in een, die Aalmoessen geeft, volgens zyn geluk.

23. De Vyandschap van twee Persoonen zal eyndigen, als een van hen sterft. De schoonheid en jonkheid van een Vrouw, zal eyndigen als zy kinderen baard. De armoede des Armen zal eyndigen, dienende een ander.

24. Voor een Wagen, moet men aan een zyde gaan, of wyken, 5 ellen, voor een Paard, 10 voor een Olifant, duizend ellen, als gy een quaad mensch ziet, is het noodzaakelyk uyt dat Land te wyken, daar hy woond.

25. Een Man, wie hy zy, die zyn Vrouw verlaat, wanneer zy nog jong is, en gaat naar een ander Land, die man zal zevenmaal als een Vrouw geboren werden, en zal in de tyd van haar jonkheid haren man verliesen.

26. De kragt van een Bramine, is de letters te weten. De kracht van een Vrouw, is de schoonheid. De kracht van een Soldaat, is kloekmoedigheid. De kragt van een Boetdoender, of Jogi, is de begeerlykheid te myden, of schuwen.

27. Die geen Gezaey maakt, heeft geen Geld. Die geen Broeders heeft, heeft geen kracht. Die geen Koebeest heeft, heeft geen goede spyse. Die geen Soon heeft, heeft geen vergenoeging.

28. Als imand zyn Dochter wil uythuwelyken, de Vader zoekt een geletterd man, de Moeder zoekt een ryk man, de vrienden zoeken een man van een goed geslagt, de Bruid zoekt voor haar een Bruidedegom, die een man van een fraay wesen, en habiel is.

29. Op de volgende dagen, na de nieuwe Maan, mag men deze volgende dingen niet eeten, namentlyk op de agtste dag na de zelve, genaamd *Attamy*, geen Cocos; op de negende, Navamy, geen Water-Cawoerde; op de tiende, genaamd Tezamy, geen Picancay; (zekere Vrugt) op de twaalfde, Tivadesi, geen blad van Currincha; op de dertiende, Tirreodesi, geen Gergelim; op de veertiende, Samavase, geen Marmelado (zoetigheid of Confyt van Marmelle) op den vyftiende, Chiadutesi, geen Mangga.

30. Van Water komt ziekte voort; van de Vrouw komt de zonde voort, van quaadheid komt het verderf voort.

31. Water te drinken, dat op de weg legt, te eeten op de buitenzyde van een blad, en zout in de handen te nemen, de tanden schoon te maken met de vinger, deze vier dingen te doen, is gelyk als Koejen-vleesch te eeten.

32. Een Bramine, die zich niet vergenoegd, met het geene hy ontfangt. Een Koning, die met zyn Koninkryk alleenlyk te vreden is. Een kuische Vrouw, die geen schaamte heeft, en een Hoer, die schaamte heeft; deze vier zoorten van menschen zullen verlooren gaan.

33. Een arm man te trouwen met 2 vrouwen; goederen te zoeken by den weg; en gezaey te maken in 2 dorpen; borg te werden voor iemand; en getuige te zyn voor iemand; deze vyf zaaken te doen, is verdriet te zoeken voor zig zelven.

34. Om de Koorts te overwinnen, moet men zonder spyze blyven. Om zyn Vrouw te overwinnen, moet men alleen Slaapen. Om de Wet magtiger te werden, moet men die altyd aanleeren. Om zyn Vyand te overwinnen, moet men hem onderdanig zyn, of gehoorzamen.

35. Bramines, Geboorten - stondenreekenaars, hoeren, honden, en hoenderen, tusschen deze vyf zoorten, alwaar twee der zelve te zamen zyn, daar zal twist of stryd wezen.

36. Voor een Persoon, die vriend wil zyn van een ander, is 't niet goed met hem te dobbelen, of eenig geld in zyn hand te geven, noch in zyn huis te gaan, wanneer hy niet in het zelve is. Deze drie dingen moet die geen laten, die vriend van een ander blyven wil.

37. Die medelyden en barmhertigheid heeft over de Goede, en die betrouwd den genen die hem diend, en die, als hy een quaad mensch ziet, met hem niet spreekt, en die een genoegen heeft over die gene, die God vreesen, en goede zaken spreeken, voor de Koningen nedrig zynde, als men zodanigen zoort van groote Persoonen ziet, 't is noodzakelyk, dat men haar eerbiedigheid bewyst.

38. De blinde van Geboorte, kan het onderscheid niet van kostelyke Gesteenten. Een onvermogend man kan geen vermenging hebben met zyn Vrouw. Jonge meysjes konnen niet smaaken de smaak, die haar man haar geeft. De Kraey weet niet te gaan als de Patrys. Een onvrugtbaare Vrouw kend niet, welke de smerten der Barende zy. Een arm Man weet niet 't genieten van goede zaken. Een Hond kend de grootheid van een Leeuw niet. Op de zelve wyze, een onwetend mensch kend de zaaken van de Deugd niet.

39. Om te kennen de nukken van den aard uwer Bloedvrienden, moet de eene met de andre Trouwen, of haar ter leen geven, alzo zy niet te zamen in een huis woonen.

40. De aarde geeft haare Vrugten niet genoegzaam. De geneesmiddelen verliesen haar kracht. Het laag Geslacht werd hoog verheven. De Koningen werden onregtveerveerdig. De Bramines, nalatende hun plicht te doen, doen quade werken. De Vrouwen veragten hunne mannen. De zoon veracht zyn Vader, om dat deze dingen geschieden in de eeuwe Calijoege, daarom zyn de Godzalige Werken na het Bosch gevlogen.

41. Een Persoon, wanneer hy de bediening van Adigaar, of eenige andre Bediening, krygt, zo werd hy vergenoegd. Een Vrouw, als zy zwanger werd, werd vergenoegd. Als imand te leen neemd, werd hy vergenoegd. Een hond, als hy zich voegd by zyn Wyfje, ook; maar die vier zaaken, doen zich daar na gevoelen.

42. Die begeerig is na Geld, heeft geen Goeroe, of Leermeester, nog Bloedvrienden. De wellustige heeft geen vreese nog schaamte. Die begeerig is om veel lettereh te weeten, bemoeid zich niet om een goed leven te hebben, of te slapen. Die veel honger heeft, zoekt geen smaakelyke Spyse, nog wacht tot dat de tyd komt.

43. Als een mensch een zaak aan een ander beloofd, moet hy die terstond vervullen. Zo hy een dag vertoefd om dat te geven, hy zal 'er drie deelen meer by doen. Zo hy een maand vertoefd, hy zal honderdmaal meer betaalen. Zo hy een half jaar vertoefd, hy moet duizendmaal meer betaalen. Zo hy 't niet geeft binnen een jaar, hy zal na de helle gaan.

44. Een igelyk mensch zal altyd hebben een gedachte over eenig groot volk, even gelyk men de smaak neemd van de letteren en Wetten.

45. Een Olifant een touw te geven, om hem zelfs te binden. Een Slang in te gaan, in een doos of korf. De Vogels, die in de Lucht vliegen, gevangen te werden in den strik der menschen. De Son en Maan, te vallen in de macht van *Iragu-Quedu*. En Armoede te komen, over grote aanzienelyke Lieden. Alle deze Zaaken geschieden om der Zonden wille, van de eerste Geboorte.

46. Een quaad mensch gaat soeken, waar de Sonde is. Een verken zoekt de vuiligheid. In tegendeel een goed mensch zoekt aangename zaaken, even als wanneer men, water en melk mengende, die voor een Patrys zet, de zelve laat het water, en drinkt de melk.

47. Die Injames, of Bosch-Wortels, en Bredo, en een Koebeest heeft. Die zyn Gezaey zaeid; en die niet gaat buiten de plaats, alwaar hy woont. Die in de Bosschen woont, die in 't Gebergte, en verre van de zee woond; die den Koning diend; deze zevenderley Geslachten van Lieden hebben geen gebrek van Spyze.

48. Die twist met Jongens, die lacht zonder oorzaak, en die altyd kyft, en twist met zyn vrouw, die twist met de quade, die klimt op een Ezel, en die een taal spreekt, die een ander niet verstaat; van deze ses zaaken een doende, schoon hy een aansienelyk man is, hy zal een Kind werden.

49. Aalmoessen blydelyk te geven, een wys man geen hovaardy te hebben, een geduldig man kloek te zyn, en een mildadig man, die geeft, Capitaalen te hebben; deze vier dingen zyn onmogelyk.

50. Een verkeerd man heeft drie natuuren, of conditien, te weten, een aanzicht als een bloem van een watertank, woorden als Sandelhout, en een hert als vyer. Die deze drie natuuren heeft, is verkeerd.

51. Schoon een man geleerd en wys is, zoo hy quaad is, hy zal veracht werden. De Slang, schoon hy een Steen voortbrengt, die geen kracht heeft, en geeft hem aan 't volk, zy zullen niet toestaan, dat hy naby komt.

 52. 't

52. 't Water van een Put, de schaduwe van een Kraeyboom, en 't huis van een arm man, de borst van een vrouw, zyn in de koude tyd warm; maar in de tyd van hitte, zyn zy koud, en verkoelende.

53. Een Verken werpt 'er zeven of 8 te gelyk, den Olifant werpt alle 12 jaar een jong, op dat de Koningen vergenoegd zouden zyn. Op de zelve wyze, zo in een Geslagt een goede en gelukkige Zoon geboren werd, 't is een groote blydschap voor zyn Ouders.

54. De Geyt en 't Peerd, heeft een zuiver en schoon aangezicht. Een Koe heeft van achteren zyn reynheid; de Bramines hebben zuivere voeten, en de vrovwen hebben een reynheid over 't gansch lichaam.

55. Schoon men schenkt duizend Olifanten, en duizend Peerden, schoon men schenkt de gansche aarde, die met de Zee omringd is; schoon men een millioen huwelyken maakt onder gelyke Geslachten; schoon men een groote menigte van Goud en Zilver schenkt; schoon men thienmaal honderd duizend Koejen schenkt; alle die zaaken zyn niet te vergelyken by Spyze te schenken.

56. Als een mensch Geld zoekt, heeft hy smerte, als hy 't bezit, heeft hy ook smerte, als hy 't geeft, heeft hy ook smerte, als hy 't verliest, heeft hy ook smerte: want 't Geld is een zaak van droefheid.

57. Een quaad mensch kan niet goed gemaakt werden; te weten, neemd een Ajuin, schoon gy hem besmeerd met Reukwerk, zyn reuk zal niet weggenomen werden.

58. Schoon 'er moeite komt voor een mensch, schoon 'er armoede komt, schoon 'er gevaar komt van zyn leven, schoon 'er ziekte komt, zoo hy een voorzichtig man is, hy zal moed hebben, en niet bevreest zyn.

59. Voor een man van aansien is 't niet goed, vriendschap te maken met een quade, en zoo hy vriendschap houd, hy zal zyn Geslacht verliezen, hy zal de smerte lyden, die een Patrys lyd, om plaats te geeven aan een Kraey, ten tyde des middernachts.

60. Een quaad mensch is als slym; te weten, wanneer men goede dingen eet, zy wascht meer aan, zo men Caddecay eet, zy werd verzacht. Zo ook indien men met een quaad mensch woorden van nedrigheid spreekt, hy zal niet zwygen; zoo men spreekt met gramschap, hy zal zwygen.

61. Aan een gebroken Pagode, een gevulde Put, en waterbehouder, aan een Koning, die zyn Ryk verloren heeft, aan een magere koe, aan Bramines die arm geworden zyn, een ider persoon, die ze herstelde, en helpt, zal viermaal meer verdiensten, dan die mensch verkrygen, die ze eerst gemaakt heeft.

62. Een mensch van een goede nature, zo hy komt by een ander, die een quade nature heeft, zal geen voordeel verkrygen; maar wanneer een goed mensch komt by een ander, die een goede natuur heeft, die zal voordeel verkrygen; even gelyk de Stellio, of Peerdsvlieg, smaak gaat nemen van de Bloemen der watertanken, de welke zo verre zyn. De Padden, die in deze watertanken zyn, kennen de smaak dezer Bloemen niet.

63. De schoonheid van een Singra, is een schoone stem, de schoonheyd van een Vrouw is Kuisheid, de schoonheid van een Bramine, is veel Letters te weeten, de schoonheid van een Boetdoender, is geduld.

64. 't Geld van een quaad man, zal een ander quaad man verkrygen, even als de Kraejen de vrucht van de Margosie-boom, wanneer hy ryp werd, komen eeten.

65. De Duizendbeen heeft vergift in zyn kaaken, de Mugge heeft vergift in haar kop, de Slang heeft vergift in zyn tanden; maar een quaad mensch heeft vergift in zyn gansch lichaam.

66. De sterkte van een Bramine is de Wet; de sterkte van een Koning is kloekmoedigheid. De sterkte van een Bellale (of Landbouwer) is eerbiedigheid, de sterkte van een Chitti, is Geld.

67. De schoonheid van de statigheid is het Kleed; de schoonheid van de Spyse is de Boter; de schoonheid van een Vrouw, is de Borst; de schoonheid van een geletterde, is de wysheid.

68. Tusschen de Son en 't vyer is te overweegen, welke erger is, het vyer is erger; behalven deze dingen, is een woord van een quaad mensch nog erger.

69. Schoon imand een Jongeling zy; schoon imand van een goede gestalte, en aardig is; schoon hy zeer edel zy, zo hy niet geletterd is,

is, hy is even eens als een Bloem van vlammen, welke de Malabaaraan Muruco noemen, de welke geen reuk heeft.

70. Indien imand goede woorden spreekt met de mond, alle zullen zich verheugen. Zoo hy quade woorden spreekt, zy zullen die veragten, even als de Singra zingt, alle hooren met grote genegenheid. In tegendeel, wanneer den Ezel kryt, en balkt, alle jokken.

71. Die groote koude heeft, die zeer verre gaat, die veel eet, die zich veel vermengt met een vrouw, die meerder jaaren heeft, en die schade doet aan een ander Persoon; hebbende haat in zyn herte, die zal haast sterven.

72. Aan een quaad Volk, aan Goud, aan een Trommel, aan een wild Paard, aan een Vrouw van een quade natuur, aan een Suykerriet, aan Gergelim, en aan een Bellale die geen voorzigtigheid heeft, is noodig veel te arbeiden, om haar goed te maken.

73. Een Vader, die schuld nalaat, als hy Sterft; een Moeder die een Hoer is, een schoone Vrouw, een Soon, die onwetende is; deze 4 zoorten van menschen zyn als vyanden.

74. Goederen, gekogt met Geld, dat men leend, een Capitaal gewonnen met Geld, dat men leend, en Geld genomen, doende eenig verraad, zullen binnen weinig tyd verlooren gaan.

75. Die veel Voorraad, of Spyse by een vergaderd, die een Kalf opvoed, jong geworpen, latende hem de melk om te drinken, en die eet, werkende met zyn hand; die zyn Vrienden diend, en die goede woorden weet, de nakomelingen van deze vyf zoorten van menschen zullen vermenigvuldigd werden.

76. Als 'er eenig gevaar den Bramines Koejen overkomt, die haar verlost van zulken gevaar, schoon hy zyn leeven verloor, die mensch zal tienmaal tienduizendmaal als een Bramine gebooren werden, en daar na zal hy een van de Hemelsche zyn.

77. Een Olifant werd vermaard van wegens zyn wildheid; de Lucht werd schynende of blinkende door de wolken; de donkerheid des nagts werd met klaarheid vervuld, door middel van de volle Maan. Een Vrouw werd vermaard door haar goede manieren; een Peerd werd beroemd door wel te loopen; een Huis werd vermaard door altyd Spyse te geven; een Mond werd beroemd door altyd aangename Woorden te spreken; de Geschenken werden vermaard door Spyze te geven; een plaats, daar zich veel menschen vergaderen, werd geeerd door een geletterd man; een Geslacht werd vermeerderd door middel van een goede Soon; de Landen werden imand eygen door middel der Koningen. Alle deze drie Werelden werden verlicht door middel van de Son.

78. Een Man die een Vrouw heeft, en drie Soonen, twee Jok ossen, tien Melk-koejen, en goede Waterzaeylanden, in 't midden van het Dorp, is zeer gelukkig.

Eenige Cingaleesche Spreuken, staande in 't Boek *Wessakare Satake*, of de Bevlyt redenen der Geleerden; aldus vertaald.

3. ZO onmogelyk als de Zee door eenig vuur, of door een Flambeauw, kan heet gemaakt werden, alzo kan ook 't gemoed, of 't hert van een goed of verstandig man, door geen quaadstoking tot eenig quaad aangehitst werden.

6. Die Rykdom bezitten, zullen niet veragt werden om hun laag Geslacht. In tegendeel de armen, schoon zy noch zo hoog van Geslacht waren als de Maan, zullen niet gepresen werden.

7. Het Bezit, 't geen imand door veel moeite te zamen geschraapt heeft, zal op zyn Sterfdag hem niet volgen, maar in huis blyven. De goede t'zamenspraak en vriendschap, die hy met eenige gehouden heeft, kan zoo veel te weeg brengen, dat zy achter 't lyk hem tot aan 't graf volgen; dog verder niet; maar het goed of quaad, dat imand gedaan heeft, zal hem steeds navolgen, zonder hem te verlaten.

9. Een quaad Mensch is als een scherpe Doorn; zo gy de scherpte des Doorns afbreekt, zo kan zy u niet beschadigen; alzo ook als gy geen gemeenschap met de quaden houd, zo kan hy u niet benadeelen.

11. On-

12. Onderzoekt het Goede en 't Quade, en na des zelfs onderzoeking, zoo doet aan andre niet, 't geen u qualyk aanſtaat.

13. Door een geſtadigen Drop, werd een vat gevult, alzo kan ook de Wetenſchap, Barmhertigheid, en verzameling des Rykdoms, door geſtadige aanhouding, tot haare volheid geraken.

16. By een vrek menſch, zullen twee ongeruſtheden gevonden werden, voor eerſt, hoe hy Rykdommen vergaderen, ten anderen, hoe hy die verteeren zal.

17. Het goede, dat men aan een goed menſch doed, hoe weynig het ook is, hy zal dat niet vergeten, maar dat zal in zyn hert gegraveerd zyn, als letters op een ſteen; maar in tegendeel het goed, hoe groot het ook zy, dat men aan een quaad menſch doet, zal in zyn hert als een ſtreep zyn, die men in 't water haald.

20. Daar is geen grooter vriend, dan de Wetenſchap, of 't Ambacht, dat imand kent; en geen grooter vyand, dan de Ziekte, geen grooter liefde dan tot eygen Kinderen, en geen grooter kracht, dan die wy van God hebben.

21. Gy zult met den quaden nog vriendſchap nog vyandſchap hebben; want in vyandſchap is hy als een koole vyers; zo gy hem dan aantaſt, zult gy u branden. In vriendſchap is hy als een uytgedoofde koole, zo gy hem dan aantaſt, zult gy u beſmetten.

22. Gelyk een groene en vrugtbaare Boom gebogen kan werden, zo kan men ook de verſtandige door goede reden tot het goede buigen; maar de zotten konnen door geen wyze redenen gebogen werden, zynde de dorre boomen gelyk, die eer gebroken, dan verbogen, werden.

24. Voor al het goed, dat men aan de Stam van den Boom doet, zal men de vrugten boven aan de takken genieten; alzo ook 't goed dat men hier beneden op aarde doet, zal boven in den Hemel geloond werden.

27. De Maan ſchynt over Goede en Quade; daarom moet gy met goede en quade Vreede houden.

28. Wanneer gy 't eeniger tyd met een boos menſch in Vriendſchap getreden zyt, houd hem altyd als een Slang, die om uw arm gewonden is, denkende wanneer hy u ſteeken zal.

30. Al werd het Aangezigt verouderd door rimpels, het hair grys, en de lendenen verzwakt, nogtans werden de begeerlykheeden der menſchen geſtadig jong.

31. Daar zyn ſommige, die, wanneer zy tot groten Staat verheven werden (niet tegenſtaande zy den val van andre Grooten, dagelyks zien) ſchier blind 'er af werden; waar tegen geen beter oogen-zalf is, om hen van die blindheid af te trekken, dan dat zy door een val tot een nedrige ſtaat geraken.

35. Beter is het doof te zyn, dan eens anders quaad gerucht aan te hooren. Beter is het blind te zyn, dan eens anders quaad bedryf te aanſchouwen. Beter is 't in een ſteen, of hout, te veranderen, dan een Doodſlag, of een diergelyke zonde, te begaan. Beter zonder hert te zyn, dan te overpeynſen om eenig quaad te doen.

36. Gelyk een Olifant, tegen een grooten Berg met zyn tanden ſtotende, die niet kan om verre ſtoten, maar veel eer zyn tanden daar aan breekt, alzo kan ook een gering menſch, met tegenſtreven, niets tegen zyn meerder opdoen.

37. Wanneer de Goede met den Quaden verkeerd, werd de goede tot een quade veranderd, even als koud water, op 't vuur gezet zynde, heet werd.

38. Het Goed komt voor het Quaad, en het Quaad voor het Goed, daarom is het goed en quaad onder de menſchen, even als een wiel van een wagen, dat geſtadig omdraeid.

42. Daar zyn drie dingen, waar aan men een Dwaas kennen kan.

1. Zonder Geld of Rykdom alles, dat hy denkt, te willen verrichten.
2. Zonder kracht te willen Worſtelen.
3. Zonder Letters, of Verſtand, te willen Diſputeeren.

43. Daar zyn vier dingen, waar aan men een Dwaas kennen kan.

1. Zonder geroepen of genodigd te zyn, in imands huis te gaan.
2. Veel te praten en te ſnappen, zonder dat hem imand daar na vraagd.
3. Ymand te pryzen, als het niet te pas komt.
4. Zich zelven te pryzen.

48. Eens anders Huisvrouw, zult gy aanzien als uw moeder. Eens anders Goederen als potſcherven; eens anders Ziel als de uwe, en die dit doet, zal hier namaals 't goede beërven.

49. Een Kokila's (of Nachtegaals) ſchoonheid, beſtaat in zyn zingen. Een wyfs ſchoonheid in Kuisheid. De ſchoonheid eenes Beliken in wetenſchap. De ſchoonheid van een Tapaſſerea (of Leeraar) in zagtmoedigheid.

51. Al is een menſch uyt edel Geſlagt geſprooten, en ſchoon van geſtalte, zoo hy niet begaaft is met verſtand, zo is hy te vergelyken by een Erebadugas (zekeren Boom) die ſchoone roode bloemen zonder reuk geeft.

52. Het ſtaat een Bedelaar niet wel, dat hy zich niet vergenoegd met het gene men hem geeft, en een Koning niet, dat hy zich vergenoegd met de Landen, die hy heeft. Het ſtaat een Hoer niet wel, dat zy beſchaamd, en een eerlyke vrouw ook niet, dat zy onbeſchamd is.

53. Het gene reeds gedaan is, is niet te herdoen; daarom beraad u wel, eer gy iets begind, anders zult gy ongetwyffeld berouw, of na-weên, krygen.

54. De verſtandigen zullen zich gedurig bezig houden in de onderzoeking van Geleerdheden; maar de onverſtandigen in ſluimeren, ſlapen, kyven, en vechten.

56. Wilt niet te overtollig, nog te onpas ſpreken; en wilt niet minnen zonder te kennen. Wilt niet toorniger weſen, als uw magt ſtrekt; aan deze drie dingen kent men de wyſen.

57. Doet het goede, al waar 't ſchoon dat'er geen Hemel was; want ſchoon 'er al geen Hemel ware, zo kan 't goed, dat gy gedaan hebt; u niet ſchaden; maar zo gy quaad doet, dat zult gy u beklagen, zo 'er een Hemel is.

58. Een Koning kan in verheffing niet vergeleeken werde by een Geleerden: want hy werd maar geeerd en ontzien in zyn Ryk, daar hy over te gebieden heeft; maar een Geleerde is de ganſche Wereld door in eere.

67. De droefheid, die imand gevoeld, om dat hy geen wetenſchappen geleerd heeft, is als de blydſchap des Hemels.

70. De Ryken hebben weinig verdriet; voor die medelyden hebben, is geen ding te zwaar om te doen. Voor de geleerden zyn alle Landen zyn Vaderland; voor den welſprekenden zyn alle vyanden zyn Vrienden.

72. Deze ſes zyn niet bequaam om wetenſchappen te leeren: een Luye, een Domme, een Lekkere, een Zieke, een ſlapende, en een welluſtige.

73. Over het Goed of Quaad dat ons wedervaard, moeten wy de ſchuld aan deze of geene niet geven: want niemand kan ons iets aandoen, dan God.

77. De vromen, ſchoon zy vervallen tot armoede, zullen daarom hun vroomheid niet verlaten, zynde de ſteene Pilaaren gelyk, die niet gebogen konnen werden.

79. Een Slang is vergiftig; dog een boos menſch is nog vergiftiger; want tegens 't vergift van een Slang zyn 'er geneesmiddelen; maar tegens 't vergif van een boos menſch is geen middel bekent.

82. Die overmatig lang van poſtuur zyn, zyn gemeenlyk domme menſchen, en die heel kort zyn, gemeenelyk bedriegelyke; dog die een matige ſtature hebben, zyn gemeenelyk verſtandige Lieden.

86. Die met beeſten verkeerd, moet gras eeten. Die met den quaden verkeerd, zal ook niet bedyen.

89. Met het weynige, dat een goedertieren menſch bezit, komt hy ider een te baat, gelyk een put, die met zyn water een ider helpt; maar met het veele, dat een quaad menſch bezit, komt hy niemand te hulp, zynde de diepe Kolken der Zee gelyk.

91. De Neerſtigheid is in 't begin als een Vyand, dog daar na werd hy veranderd in een Vriend. Daarentegen is de Luyheid in 't begin als een vriend, maar werd daar na als een vyand. Ook is de neerſtigſtigheid in 't eerſt als vergift, maar werd daar na veranderd in Amartam, of Nectar; daarentegen is de luiheid in 't begin Amartam, dog veranderd daar na in vergifr.

96. De Lucht is een ſteunſel der Vogelen, het water der Viſſchen, de Koning voor de Armen, en 't ſchreyen voor de Kinderen.

97. De Rivier brengt verſcheide Visſchen en Bloemen voort; dog ſchoon zy uyt een en 't zelve water geſprooten zyn, hebben zy

egter een verscheiden smaak, en reuk.

99. De Geleerdheid, niet wel gebruikt zynde, werd in ongeleerdheid veranderd. Het voedzel onbehoorlyk genuttigd zynde, kan men niet wel verduwen. Een oud man, gepaard met een jonge Vrouw, baard verdriet.

100. Van tien zal men 'er een Kloekmoedig vinden; van honderd een Geletterde. Maar van duizend een Geleerde, die welsprekend is.

Korte LESSEN der Cingaleesen en Malabaaren, uyt het Malabaars Boek, *Connevendam.*

Korte Lessen der Cingaleesen ende Malabaren, uyt het Boek Connevendam.

ZYt begeerig om Barmhertigheid te doen.
Zet uwen Toorn ter neder.
Weest niet nalatig in 't gene gy doen kond.
Verhinderd niet, als 'er gegeven werd.
Maakt niet openbaar, 't gene gy weet.
Weest niet verquistig in 't geld.
Veragt de Letter- nog de Cyfferkonst niet.
Versoeken is zich te vernederen.
Als gy eet, zo gedenkt den Armen.
Leefd nedrig na de gewoonte.
Laat niet af van te bidden.
Geeft geen quade woorden.
Verminderd de bedongen Prys niet.
Zegt niet alles, 't geen gy ziet.
Maakt een ronden kring op de dorschvloer.
Leefd met vergenoeging.
Belegt uwe woorden, of verklaard ze wel.
Bouwd geen groot huis.
Gaat met vroomen om.
Bezorgd uw Vader en Moeder.
Vergeet de weldaden niet.
Leest, plant, en zaeid op zyn tyd.
Neemd geen Geschenken in 't Gerigt aan.
Begind niet, 't gene gy niet kond uytvoeren.
Laat geen Slangen danssen.
Legt op geen Bed van Capòk.
Zyt niet geveinsd in 't spreeken.
Doet niet, 't geen u niet betaamd.
Leerd in uw Jonkheid.
Vergeet uw Moeder niet, die u gebaard heeft.
Slaapt niet lang.
Doet geen Ongeregtigheid.
Onderhoud de Gebeden.
Zoekt de Vrede uw leven lang.
Onthoud u van 't quaad.
Veragt uwe Conditie niet.
Als gy u by imand voegt, valt hem niet af.
Vlied alle schade.
Weest aandagtig in 't opmerkelyke.
Hebt geen gemeenschap met quaadaardige.
Begeerd geen Roof-goed.
Pryst u zelfs niet.
Weest geduldig.
Houd u vroom.
Weest niet scherp in woorden.
Vergeet uw Vaderland niet.
Zegt niets dat schandelyk is.
Onthoud u van speelen en dobbelen.
't Geen gy doet, doet dat volmaaktelyk.
Wetet, by wien gy u voegen moet.
Onthoud u van de Gek te scheeren.
Geeft het quaad spreken geen gehoor.
Weest geen Luyaard.
Draagt u als een eerlyk man.
Weest Onderdanig en eerbiedig, aan den Drie-eenigen God.
Verlaat u partuur niet.
Verhinderd het quaad.
Geeft de droefheid geen plaats.
Straft na Recht en Geregtigheid.
God moet men niet verachten.
Leefd vreedsaam met de Inwoonders.
Geeft de Vrouwen geen gehoor.
Vergeet d'ontfangene weldaden noit.
Indien gy geen kans ziet, zo begind het niet.
Weest volstandig in 't goed doen.
Leefd na de gewoonte van 't Land.
Gaat niet van uw Geboorte-plaats.
Speeld niet in 't water.
Spreekt zagtelyk, of bedagtelyk.
Leerd allerhande Konsten.
Zaeid Neli-Zaat.
Houd u Recht als een Maatstok.
Doet geen booze stukken.
Spreekt geen oneerlyke of vuyle woorden.
Geeft de Ziekte geen gelegenheid.
Spreekt geen agterklap.
Gaat met geen Slangen om.
Spreekt geen fout.
Houd u Standvastig.
Pryst den genen, die u pryst, en leer het.
Weest neerstig op uw Zaey-land.
Eerd de Grooten.
Ontslaat u van de bekommernissen.
Bewaard u Goed, op dat gy wel leefd.
Pryst, dat prysens-weerdig is.
Weest niet veranderlyk, of onbestendig van Gemoed.
Geeft uwe Vyanden geen gelegenheid.
Spreekt niet veel.
Eet niet gulzig.

Staat voor imands aangezicht noit.
Met toornige menſchen moet men niet omgaan.
Houd uwen ommegang met de goede.
Hoord de woorden der wyzen.
Gaat in geen Bordeel-huis.
Spreekt onderſcheydentlyk.
Bedwingt uwe luſten.
Laat uwe woorden ongeveynſd zyn.
Weeſt noit de eerſte in 't wedden.
Volhard in 't goede.
Leefd, gelyk uwe Dorplieden doen.
Bejegend niemand qualyk.
Volbrengt uwen pligt.
Onthoud u van 's avonds, en 's morgens, lang te ſlapen.
Maakt geen vyanden.
Houd niet op van te bidden.

Deze Zin-ſpreuken zyn van een oude zeer wyze Vrouw voortgebracht.

Eenige korte Spreuken van *Anna Pidavi.*

VAder en Moeder zyn de eerſte Perſoonen, die men kend.
Het is goed Tempels te bouwen.
Daar is geen grooter werk der barmhertigheid, dan 't geen aan zyn eygen huis geſchied.
Die niet vrywillig geeft, zal van de quaden verbeterd werden.
Weynig te eeten, is goed voor de gezondheid van 't lichaam.
Met zyn Medeborgers te twiſten, is om geheel verlooren te gaan.
De Letter- en Cyffer-konſt zyn te achten als beyde de oogen.
Het gene belaſt is te doen, is als Medecyn.
Schoon gy een Bedelaar zyt, doet dat noodzakelyk is.
Als gy u by imand voegd, zo verlaat u op hem.
De werken van een Godsdienſtige zyn, wel te doen, en te leeren.
Die van quaadſpreken zich niet onthoud, zal ſchade aan zyn goed lyden.
Weeſt yverig om geld en goed te vergaderen.
Vuyle woorden moeten uyt een deugdelyke mans mond niet gaan.
Als een Vrouw haar wel bewaard, zo is dat een heerlyke zaak.
't Geen gy niet krygen kond, vergeet dat haaſtelyk.
Spreekt met de gemeene man gemeene woorden.
Die de fauten van zyn Vrienden wil onderzoeken, is geen Vriend van hen.
Die verſtandig en ſnedig is, zyn voornemens zullen wel uytvallen.
Zo imand u ten quade raad, wykt van hem af.
Goeden raad gehoor te geven, en daar na te doen, is zo veel als een Schat op te leggen.
Wysheid en Wetenſchap te hebben, is beter als geld in de hand.
Dat men met de Groten kennis houd, is, om by gelegenheid door hen geholpen te werden.
Een verklikker, of aanbrenger, is als de wind, die 't vuur aanblaaſt.
Indien gy tegen de reden ſpreekt, zult gy een ider tot uw vyand hebben.
De ſchoonheid der Kinderen beſtaat daar in, dat zy niet ongehoorzaam zyn.
Groote Heeren moeten wezen als Vaders des volks, of der Inwoonders.
Die zyn Toorn kan bedwingen is uytnemender dan alle Godsdienſtigen.
Bezorgd eerſt uw Landbouwery, en dan uwe Heerlykheid.
Houd met uwe vrienden goede vriendſchap.
Twiſt, en den dobbel, verderven die gene, die 'er luſt toe heeft.
Als imand gedenkt aan de ontfangene weldaden, dan werd al 't quaad vergeten.
't Is beter voor een goeden naam zorg te dragen, dan voor iet anders.
Schoon gy niet veel bezit, dankt nogtans God.
Die Gelukzalig genaamd werd, is ryk genoeg.
Die luy en leedig loopt, den zelven zal 't qualyk gaan.
Daar is geen beter Tempel, als de moeder, die ons gebaard heeft.
Zoekt Geld, of Schatten, al zoud gy de golven der zee doorklooven.
Als een goede Vrouw aflyvig werd, zo is dat als een vyer voor de man.
Bovenmatige gramſchap werkt groot quaad.
Een hoogmoedige Vrouw is een vyandin.
Zo God met u is, zal al 't quaad van u vlieden.
Meer te verteeren als te winnen, zal eyndelyk armoede zyn.
In Januari, en Februari, moet gy u in huis houden.
't Is beter van uw eygen handen arbeyd te eeten, dan op een ander te wachten.
Spreekt niet onbeleefdelyk met uwe vrienden.

De oneenigheid veroorzaakt veel moejelykheden.

Als gy met uwe Borgers in vreede leefd, hebt gy geen schade te wagten.

Door altyd te kyven, werd men niet geacht, gelyk de Waterslangen in de Neli (of Ryst-) velden, die door de gewoonte de menschen niet vreesen.

Maakt u wooningen, daar goed water is.

Bedenkt eerst, eer gy een zaak by der hand neemd.

Eerd wyze en geleerde Lieden.

Daar is geen grooter geveinstheid, als in 't hert der menschen.

Als het Bidden geschied uyt den grond des herten, is het goed.

Schoon gy zoud gedood werden, zo spreekt egter altyd de waarheid.

Die een Leugenaar is, werd niet geagt.

Het recht vasten is, zyn begeerlykheden, of wellusten te dooden.

In 't bouwen van 't Land, kent men de arbeydzaamheyd van een man.

Schoon gy melk voor u hebt, zo moet gy nogtans weeten, of het tyd is om te eeten.

Daar is geen getrouwer hulp, dan van uw Broeder.

Leefd met uwe Huisvrouw wel.

Onthoud u van ongeregtigheid, doodslag, en dievery.

Quaden en boozen, hebben geen barmhertigheid nog beleefdheid.

Gy zult uw Vader, en uw Moeder, niet bedroeven met quaad spreeken.

Veranderlykheid des gemoeds is der vrouwen eygenschap.

Al zouw uwe Reyze langsaam geschieden, zoekt uw rustplaats, eer de zon ondergaat.

Begeert noit, het gene quaad is.

Imand onderhoud te geven, is een dyk, of steunsel, om Konsten voort te brengen.

Schoon gy niet veel hebt, onthaald egter uwe gasten.

Zonder regen kan men geen Gezaey hebben.

Na het Weerligten volgd de regen.

Daar is geen Klip zonder Schipper.

Ommegang met quaden zal uw schade veroorzaaken.

De Spreuken der Ouden zyn zeer goed.

Zagtelyk leggende, slaapt men wel.

In 't zweet uwes aanschyns uw kost te winnen, is zonder opspraak.

Ontrekt uw handen van de Hoeren.

Het gene gy zegt, zegt dat klaar en onderscheyden.

Daar is geen grooter quaad, dan de wellustigheid.

Wacht u voor een geveynsde vrouwe.

Zo de Hemel zich toesluit, verminderen alle weldaden op der aarde.

Een haastig Man hout maat nog staat.

De kracht van een sterke is als een voortgedreven pyl.

Lieden van een genereus gemoed, zullen niet bedelen.

Als met de Rykdom wysheid verzelt gaat is 't een heerlyke zaak.

De opregte hebben geen erg of quaad gemoed.

Als de Koning vergramd is, is 'er geen hulp tegen.

In wat plaats het ook wezen mag, zo aanbid God.

Legt u te slapen op een bequame plaats.

Die niet bid, heeft nog zorge, nog gedachten.

Deze Spreuken zyn van de zelve Vrouwe al mede opgesteld.

Om nu verder kennis van de Boeken dezer Malabaaren, die zy hunne Kinderen te leeren geven, zo wel, als van de Zeden-Lessen, die zy hen instampen, te bekomen, heeft men maar 't volgende Bericht, na te zien.

Het eerste Boek, dat de Malabaaren aan hunne Kinderen te leeren geven, werd genaamd CONNEVENDAM; en des zelfs Inhoud is deze:

In 't begin danken zy hunne Goden in dezer voegen:

IK toon myne eerbiedigheid voor de voeten van den Soon des Heeren, die bloeizel draagd aan zyn hoofd, welke is *Vinagam.*

En dan volgd:

1. Gy zult altyd trachten Goed te doen.
2. Onthoud u van Gramschap.
3. Doet niet, 't gene gy niet kond doen.
4. Geen Aalmoes zult gy onthouden, en zo voorts lezen zy dit Boek door, vervattende 113 Lessen over verscheyde Stoffen.

Het

Het tweede Boek, genaamd ANEMPIDEE.

Den Inhoud des zelfs is:

TOng, loofd den Grootmogende, enz., die de Rivier op zyn Hoofd heeft, en met Aazen is bestreeken, daar geen gebreken zyn.

En daar onder volgd:

1. De eerste Goden, die wy kennen, zyn Vader, en Moeder.
2. Gaat na de Kerk: want dat is goed.
3. Daar is geen grooter barmhertigheid, als Aalmoessen in 't huis te geven.
4. De overgadering van Gierigaards zal de zelve medenemen, of verbranden.

Met zulke, en diergelyke Lessen, voleyndigd dit Boek, ider Les zyn byzonderen zin hebbende.

Het derde Boek, genaamd MODIREI, is mede vol Lessen; en begind aldus:

LOvende en eerbiedende aan de voeten van den Soon, van den Heer van den beginne, die 't aangezigt heeft van den Olifant.

En volgd verder:

1. Dat men voor het goed, dat wy aan imand doen, geen vergoeding in hunnen voorspoed van hen moeten afwagten: want zy zyn niet gelyk de Clappus-boomen, om in haren bloey van der zelver kruin vergelding te hebben van 't water, dat men aan de Stam giet.
2. 't Goed, dat wy aan eenige goede Lieden doen, is gelyk de Letters, die gegraveerd zyn in een Steen. En 't goed, 't welk wy aan de Quade toonen, is als of wy op het water schreven.

Met 30 zulke Lessen eyndigt dit Boek.

Daar na Leeren zy 't Boek URICHAL, mede met Lessen, en in 't begin van de Maanden hunner Goden, en voorts over verscheyde dingen handelende.

Den Inhoud luyd aldus:

DEn Heer van vyf armen, die de zelve *Vinajagam* is. Ik zal u met blydschap, melk, suyker, rype vrugten, en Lanjos (of Cocos-nooten) vereeren, en doen eerbiedigheid voor uwe voeten.

Helpt my Heere.

Deze 200 Versen werden *Urichal* genaamd, en onder 't zelve volgen nog eenige Versen.

Na deze Boeken, werd hen geleerd het Boek TIVAGARAM, inzig begrypende 12 Capittels, op de wyze van een Woordenboek, voor de Poëten, en in 't eerste Hoofd-stuk werd gewag gemaakt van alle de Afgoden, en op ider zyne betekenis, na de magt en dapperheid, door ider betoond.

Beginnende in 't eerste Hoofdstuk aldus:

NEdrig buigende voor de voeten van den God, die het aangezicht heeft als een Olifant, en aan de voeten Bellen. Die de zelve *Vinajagam* is, die zal my 't hert doordringen, en ik daar door licht des verstands krygen, om recht en grondig te leeren.

De 12 Hoofd-stukken, zyn genaamd *Tivagaraon*, en onder de zelve leest men het navolgende:

Changaran, beteekend uytroeyen van alle Vyanden.
Jerejon, de oorspronk van alle dingen.
Camadaganan.
Cangadarane, en zo voorts werd daar gewag gemaakt van alle groote en kleene Afgoden, met de naamen, en met onderscheid van ider der zelve.

Het tweede Hoofd-ſtuk, handeld van alle de Godzalige boetveerdigen, en van alle andere Geſlachten onder hen; te weten:

TUravor, zyn Lieden, die Kuis leven.

Ajar, Barmhertig over alle de Zielen, die in de Wereld zyn.

Madavar, die veel Boetveerdigheid heeft betoond.

Munavar, die zonder erg, of eenig quaad leven is.

Arravor, die Barmhertigheid en Juſtitie ſteeds oeffenen, zonder 't minſte gebrek. En zo zyn 'er velerley zoorten van Naamen, en dan komen de Naamen der Boetveerdigen; welke in 52 beſtaan.

Bramines, - -	21
Konſtenaars, - -	14
Grootmagtige, - -	5
Koningen van de heele Wereld,	15
Byeenkomſten, - -	7
Koningen der opkomſt van de Son,	2
——————— Maan,	-

De 3 Koningen, die zy zeggen dat 'er zyn.

Seran, - - -	18
Sollem, - -	10
Pandiam, - -	18
Graven, - - -	12
Raadsheeren, - -	3
Krygs-Officieren, -	3
Chittis, - - -	6
Bellales, - -	14
Mooren, - -	3
Doctooren, - - -	5
Pottebakkers, - -	3
Soutmakers, - -	3
Schrynwerkers, - -	2
Timmerlieden, -	2
Kopergieters, - -	2

Waſſchers.
Slachters.
Schoen-makers.
Barbiers.
Chiandos.
Snyders.
Viool-makers.
Buurlieden.
Arbeydslieden, enz.

Het derde Hoofd-ſtuk.

Handeld van alle ſoorten van Vogelen, en van alle de kruipende, en andre Gedierten.

Het vierde Hoofd-ſtuk.

Handeld van alle zoorten van Boomen, die in de Wereld zyn.

Het vyfde Hoofd-ſtuk.

Handeld van den Hemel, en den Aardbodem.

Het ſesde Hoofd-ſtuk.

Van de Naamen van 't Goud, de Peerl, Yzer, enz.

Het zevende Hoofd-ſtuk.

Aangaande de Naamen van al het werk, dat met Goud, Zilver, Koper, Yzer, Lood, Metaal, en verder met Hout, Aarde, Garen, Leder, enz. kan werden gemaakt.

Het agtſte Hoofd-ſtuk.

Handeld van de Naamen van alle de kurieuze dingen en moijigheden der Werken, nevens haare Kouleur, en hoe men de zelve moet maken, met onderſcheiding van haare Maaten.

Het negende Hoofd-ſtuk.

Handeld van alle zoorten van Spreukjens, Aardigheden, en rechtzinnige, en tuſſchenredenen tot de Negotie, als Liſten in den Oorlog dienſtig; als mede om de vrouwen te bepraaten, en met haar te Danſſen, enz.

Het thiende Hoofd-ſtuk.

Van alle de oude Spreuken, en aangaande de Zaaken van den Godsdienſt, en alle de woorden, rakende de Poëzie met haare Reglementen.

Het

Het elfde Hoofd-ſtuk.

Aangaande alle de Woorden, rakende de Poëzie, op de wyze van een Woorden-boek.

Het twaalfde Hoofd-ſtuk.

Aangaande de grootte, en Mate des Werelds, en de grootte van het Paradys, daar de goede in zyn. Verſcheydenheid, en hoedanigheid der Gezangen, 't gebrek der zelve, als mede over 't Wel of Qualyk gaan ontrent het Trouwen, als anderzins.

Het begin der Hiſtorie van SIRUTONDAN.

DEze Man was zeer Godzalig, en Barmhertig, hebbende een Zoon van 5 jaaren gehad, die ter School ging. Hy gaf veel Aalmoeſen aan arme lieden, en ſpyzigde alle hongerige, tot hem komende. Op zekeren dag geen armen by hem geweeſt zynde, ging hy die zelf opzoeken, en onderwylen quam een Fakier of Jogi in zyn Huys, zeggende tegen *Sirutondans* Vrouw, *dat hy grooten honger had.* De Vrouw zey, dat hy daar kon blyven, en dat zy hem eeten geven zou. De Fakier zeyde, *dat hy niets nuttigen zou in een huis, daar geen Man was*, ging derhalven, tot haar man t'huis quam, onder zekren boom ruſten, verzoekende, *zy dit haar man wilde aandienen.* De man, bedroefd t'huiskomende, om dat hy geen armen gevonden had, hoorde van de Vrouw, dat die Jogi 'er geweeſt, en dat hy nu onder zekren Boom ruſtende was; waar over hy vergramt, hem zogt, daar vond, en met verontſchuldiging in zyn huis verzogt, gelyk hy quam. Hy verzogt, dat hy zig reynigen wilde, om te eeten. De Jogi zeyde: *dat hy geen Spys, dan menſchen-vleeſch, nuttigde, en dat moet nog zyn van een Jongeling van 5 jaaren, en van goede Ouders, die leezen en ſchryven kan, en van een Moeder, die maar dezen Zoon gebaard heeft, en als die onthooft zal werden, zal de Vader den Soon moeten vaſthouden, en de Moeder den zelven moeten onthoofden, en dat alles met blydſchap, anders zal ik geen Spyze nuttigen. Sirutondan* zeyde, *'t is goed*, ging zelf na de School, buiten kennis van de Jogi, roepende zyn Zoon van daar. De Zoon vraagde zyn Vader, waarom hy hem riep, waar op de Vader met verzierde woorden antwoordde, *uw Oom heeft veel koſt, een goude Pen, en een menigte van Boeken, voor u gebragt. Komt laat ons metter haaſt na huys gaan*, dat ook geſchiede; wanneer de Vader hem vaſthield, en de Moeder hem heeft Onthoofd, leggende het Hoofd alleen, en van 't verdere koſt bereydende, welke opgediſcht zynde, wierd den Jogi verzogt om te eeten. Hy, ten dien eynde dan gaande zitten, vraagde eerſt, *waar het Hoofd was? en waarom zy daar van geen koſt gemaakt had?* En, zich hier over misnoegd toonende, ſtond van de plaats op, en zeyde, *niets te willen nuttigen.* Ondertuſſchen bragt de Meyd de Spyze, die zy van 't Hoofd gemaakt had, welke opgediſcht zynde, zeyde de Fakier, *dat hy niet gewoon was alleen te eeten, en dat hy een Jongeling by hem moeſt hebben*; vraagende met eenen, *waar is uw Zoon?* waar op *Sirutondan* antwoorde: *dat hy na de School was, en dat hy daar lang zou blyven.* De Fakier hem verſcheide maalen laſtig vallende, *dat hy zyn zoon ras zou roepen*, zo riep *Sirutondan*, een ſtuk weegs verder gaande, om den Fakier te behaagen, zyn Zoon, *waar op die quam. Sirutondan*, toen na dien Fakier ziende, vond hem niet, maar hy was verdwenen. Hier door wierden zy gewaar, dat het een der Goden was, en na dien tyd hebben zy met groote barmhertigheid te toonen geleefd, waar op zy, na hun dood ten Hemel (dog andre zeggen ter Helle) gevaaren zyn.

De verdre Boeken, welke de Malabaaren over hunnen Godsdienſt hebben, zyn (behalven hunne 4 Wet-Boeken, *Sama Vedam*, *Urukku Vedam*, *Edirwarna-Vedam*, en *Adir Vedam*, welke alle in 't Girandams beſchreven, en by de Bramines in zeer hooge agting zyn) de navolgende:

Takka Saſtirum, dat is, een Syſtema over hunne Leere, uyt allerley Boeken getrokken, met de bewyzen, by wyze van een Diſpuit tusſchen twee Perſoonen, daar by: want Takkum betekend in 't Malabaarſch een Diſpuit, en Saſtirum een Syſtema. Dit Boek is zeer bezwaarlyk te krygen, ja niet te zien, en is ook in 't Girandams, of Sanscrits, beſchreven.

Daar na volgen de *Saſtirangol*, dat is, Eén Syſtema over de gronden van hun geloove, Theologie, en Wysgeerte, die een Richtſnoer van hun Leven zyn. Dan volgen in ordre ook hunne *Poxanangol*, of 18 Geſchie-

ſchiedenis-boeken, en hunne 24 *Agamangol*, die al van den zelven trant, en daar uyt getrokken zyn.

Buyten deze zyn 'er nog veel andre Gemeene Boeken, die zy dagelyks onder allen gebruiken. Als:

Dewarum. Een Boek tot Lof van *Tſchiwen*, of *Ixora*, de opperſte God; die wel duizend en agt Namen heeft.

Diruwaſchagum. Een Boek van Goddelyk geſprek, met *Tſchiwen* gehouden.

Tſchiwapodagum. Een Poëtiſch Boek, over die zelve Godheid.

Wilakkoli. Een Zeden-boek.

Tiriwalluwir. Een van hunne beſte Zeden-boeken, door *Tiruwalluwer*, en in zuivere en zware Verſen beſchreven. Die dit kan lezen en verſtaan, kan ook de zwaarſte Poëeten begrypen. Deze Schryver, na den trant van de Schriften van *Seneca*, leefde over 1500 jaaren te Maliapoer, of te St. Thomé.

Gnanapodagum. Een Boek over de Leere der Wysheid.

Tſchiwakawiſchum. Een Lof-boek ter eeren van *Tſchiwen.*

Dewikawiſchum. Een Lof- boek ter eeren van de Godin *Chaddi*, *Tſchiwen's* (of *Chi-wen's*) Gemalin.

Warripaddu. Een Boek, waar uyt hunne Stervende Lieden Singen, om Zalig te werden.

Antaſaſtirum. Een Boek over hunne Natuur-kunde, en over de Wetenſchappen.

Abiramiantadi. Een Lof-boek, ter eere van *Ammei*, *Ixora's* Wyf, anders ook wel *Parwati*, en *Abirami*, aan een ander oord, of te *Dirakawoer*, genaamd.

Kaſchikandum. Een Hiſtoriſch Boek, vol Goddelyke Wonderen, in de Stad Kaſchi voorgevallen.

Periaporanum. Het grootſte van hunne 18 Hiſtoriſche Boeken.

Weruttaſchelporanum. Een Hiſtorie, voorgevallen met de Goden, ontrent Weruttaſchel.

Kandaporanum Diruwenkatuporanum. Een Geſchiedenis - boek, van 't voorgevallene tuſſchen de Goden, by Diruwenkatu, 6½ Malabaarze myl, ider van 2½ uur, benoorden Trangebar. Hier in werd ook *Churapadbama* beſchreven, als Koning over de 14 Werelden.

Muturaporanum. Diergelyk Boek, van 't voorgevallene by Mutur.

Markkandaporanum. Een Hiſtorie van Zaaken, met den Jongeling *Markanda* voorgevallen.

Wadurporanum. Een Boek van 't voorgevallene met de Goden ontrent Wadur.

Egateſchiporanum. Een oud Hiſtorieboek over hunne 2 Vaſten-dagen, alle maand.

Bramanajum. Een Boek der Geſchiedeniſſen van *Bramma*, waar by zy *Wiſchtnoe*, in zyne verſcheyde veranderingen, verſtaan. Het is in Verſen.

Walakandaramajanum. Een Poetiſch Boek, over de Hiſtorie van *Bramma.*

Paradum. Een Hiſtorie van 5 Broeders, *Tammer*, *Wimen*, *Artſchunen*, *Nagulen*, en *Chata Dewa*, genaamd; van welken *Tammer* van de Goden zichtbaar ten Hemel opgenomen is, en ter eere van welke zy veele Pagoden gebouwd hebben.

Inderacheiddubaralam. Een Hiſtorie der daaden van *Indracheiddu*, Zoon van den Ceylonſchen Keizer *Rawanen*, met welken Keizer, *Bramma* een groten Oorlog voerde.

Kombakarnabaralam. Een Hiſtorie van *Rawanen's* Broeder.

Irania Wadeibaralam. Een Hiſtorie van den Reus *Iranien*, een veragter der Goden, die zich zelven als een God opwierp, dog daarom van *Wiſchtnoe* gedood is, waar in ook *Wiſchtnoes* verandering in een Leeuw beſchreven werd.

Ramaſchium. Een Boek van *Wiſchtnoe's* daaden, en wyze om hem te eeren, met den weg ter Zaligheid, omſtandig uyt alle hunne beſte Schryvers uytgetrokken; zynde een Inzetting- en Wet-boek der genen, die *Wiſchtnoe* als den operſten God eeren.

Ramawatarum. Een Boek over *Wiſchtnoe's* Geboorte, toen hy als *Bramma* in de Wereld verkeerde, en van de Wonderen, by die verandering voorgevallen. Deze heeft ook veel naamen.

Kiſchten Tudu. Een ſtuk van *Kiſtna's* Hiſtorie, als Geſant gebruikt.

Alle deze Boeken kan ider een lezen.

Nog zyn 'er andre, als:

Aturſchuwari. Een diepzinnig Zeden-boek.

Konneiwehuten. Een kleen Zeden-boek.

Mudi-

Mudirei. Een diergelyk kleen Boekje, vol Gelykenissen, van zware lange Versen.

Ariwari. Hun A. B. C. Boek.

Ambigeimalei. Een Poeëtisch Boekje, ter eeren der Godin *Parwati.*

Aruni Kiriantadi. Een Boek van 100 Liederen, ter eere van *Ixora.*

Nelleimallei. Een Boekje in Versen, tot Lof der Vrouwen.

Negendoe. Een Poëtisch Woordenboek, zeer nut tot verstand der oude Poëten, en om Versen te leren maken. Waar in ook de namen der Goden en Godinnen aangewezen werden. Het is zeer zwaar om te verstaan, en als een Taal op zich zelven, alleen den ervarenen in de Poëzie bekend.

Nalariar. Een Boek, dienende tot onderwys in hunne Dicht-kunde, mede zeer zwaar om te verstaan.

Letschana Alankarum. Een Boek, vervattende de Geleerdheid hunner Poëten.

Dolkabiam. Een groot Boek, door een van hunne Aloude Koningen, over hunne gansche Dichtkunde, en andre Wetenschappen meer, geschreven. Zeer weynige onder hen konnen dit Boek verstaan.

Letschana Utarum. Een Boek over hunne Poëzie, en een handleiding daar toe.

Koilkalambagam. Een Poëtisch Lofboek, ter eere van de Goden in de groote Pagoden, en ook tot Lof der Pagoden, in alle welke groote men 'er een vind, alzo de Danshoeren, uyt deze Boeken, Liederen ter eere der zelve Zingen moeten.

A-gala Sakkarum. Een Boek, aanwyzende, hoe lang de Wereld gestaan heeft.

Dakka Sastirum. Een ander Boek als 't vorige, over de Leere der Christenen.

Mandra-Schuwan. De kleene Catechismus.

Chada Icori Maga Mandirum. Een Boek der 18 Boeken hunner oudste Wetten, en Inzettingen, waar onder 't Boek *Wirankoe*, over hunne 7 Heylige Plaatzen, (3 Steden, en 4 Vlekken, tusschen de 5 en 7 mylen van Trangebar gelegen) handeld.

Wetalakadei. Een Boek in Versen, vervattende onder anderen, een Vloek van *Ixora*, over een die een Duivel wierd, en veel onder de menschen verschenen is.

Aan de Wetenschappen, en Konsten, geven zy de volgende Naamen:

Vedam Sastirum. De Godsgeleerdheid.

Grata Sastirum. De Zeden-kunde.

Takka Sastirum. De Disputeer-kunde.

De Saduria Sastirum. De Harangueer-kunde.

Panschaletschina Sastirum. De Poëzie of Dicht-kunde.

Loga Sastirum. De Wysgeer-kunde.

Pumi Sastirum. De Natuur-kunde.

Puwana Sastirum. De Geographie, of Aardryks-kunde.

Waiddia Sastirum. De Genees-kunde.

Nidi Sastirum, hunne Politica, of Bestier-kunde.

Sodirishia-Sastirum, of de Wis-kunde.

Natshettirum Parkiza Sastirum. De Sterre-kunde.

Choduischirum. De voorzegkunde uyt de Sterren.

De Samostrigei Sastirum. De Geomantia, of de voorzegs-kunde uyt de Aarde.

De Aemida Castirum. De Lantmeet-kunde.

De Paradum Sastirum, of de Musycq-kunde. En de

Raschaweddei, of de Alchymia.

De Malabaaren schryven op geen Papier, nog met Pen en Inkt, als wy, maar op een Clappus-blad, met een yzere Griffie.

Dat zy 7 Opper-, en 7 Beneden-Werelden stellen, meynen wy reeds elders aangehaald te hebben. Ook is hun Oordeel, dat de Slang, of Draak, Choschen, den Berg Kailaschum (die door de 14 Werelden loopt) draagt, en dat die Slang alle Son- Maan- zwymen of Eclypsen, en alle Aardbevingen, veroorzaakt.

Rondom dezen Berg, stellen de Poëten, dat de Zon loopt. Ook weten zy de Zon- en Maan-swymen net uyt te rekenen.

Uyt het geene wy dan reeds dus verre van *Budhum*, en zyne Leere, als ook van dezen Voet, en Aapen-Tand, verhaald hebben, kan men klaar genoeg zien, wat voor onnozele en blinde Heydenen, deze Cingaleesen, en hoe zy in allen deelen vol Bygeloof zyn, gelyk zy ook, zoo hen maar het een of 't ander ongelukkig voorteeken op den weg, of elders, ontmoet, hun gansch voornemen, dat zy anders hadden, staken zullen.

Wat zy van God geloven. Zy erkennen wel dat 'er een Opperste Wezen is, dat alles geschapen heeft, maar dat hy 't bestier van de Ondermaansche Zaaken aan eenige mindere Goden gesteld heeft, waar in zy dan verder met de Kust-volkeren overeenstemmen, houdende ook deze Goden wel voor de Geesten van Menschen, die hier Heylig geleefd hebben; van de welke zy ook vaststellen, dat de zelve hen tegen de Duivelen, dat Geesten van verstorvene booze menschen zyn, die hun komen plaagen, konnen beschermen, van alle welke Heyligen zy *Budhum* stellen het hoofd te wezen.

De Son, en Maan, houden zy mede voor Goden, gelyk zy die ook zo noemen, en eeren.

Hun Pagoden beschreven. Hun verdre Goden nu, in de Beschryving der Kust-volkeren by ons reeds gemeld, dienen zy in ontelbaare Pagoden, van welke zommige zeer heerlyk van Steen opgebouwd, en met verwonderens-weerdige groote, Hooge, en Heerlyk-verguldе Beelden, van Zilver, Koper, Steen, of van hout opgecierd zyn. Het onaangenaamste, van dezen hunnen Tempels is, dat zy doorgaans zeer donker, en zonder eenige Vensters, of Lichten, zyn.

Hunne Vehars, en Tempels, dienen ook voor Vry-plaatzen, waar uyt de Keyzer zelf, uyt Eerbied voor de Geestelyken, geen gevlugten met geweld haalen zal.

Zy zyn doorgaans maar een Verdieping hoog, hoewel zommige 'er twee hebben, die dan beyde met byzondere Afgoden vercierd zyn. Zy zyn gemenelyk vierkant, en zommige met geschilderde Staven, Schilden, en allerley zoorten van zeldzame Wapenen voorzien; dog die werden in geen Tempelen van *Budhum* gevonden, alzo die een Man des Vredes was; maar in de zelve ziet men veel Beeltenissen van menschen, in geele Kleederen, of lange Rokken, met de beenen kruisling onder 't lyf, en met de handen over een, als de Vrouwen, ons verzekerende, dat dit de Zielen van Heylige Mannen, en wel geen Goden, maar Beeltenissen der zelve zyn, alleen dienende, om hunne Gedagtenis te vernieuwen, en te versterken, terwyl zy, niet die Beelden, maar alleen de Goden, eeren; dat byzonder wel met de dienst, en 't zeggen der Roomsgezinden, in opzigt van hunnen Beelden-dienst, overeen komt.

Hun Beelden.

Geen Maand-stondige, mag in een van deze Tempelen komen, en zelf geen mannen, wanneer zy geweest zyn, daar zig zodanig een Vrouw bevint.

Inkomsten [...] Alle die Pagooden hebben ook grote inkomsten en Vrydommen, hen, en de Priesters (die van alle Lasten vry zyn) door de Keyzeren, en Koningen, van tyd tot tyd geschonken, waar door de Priesteren, en deze Pagoden, metter tyd meer Dorpen, en Landeryen, tot hun onderhoud, dan de Keyzer van Ceylon zelfs, bekomen hebben.

Deze groote inkomsten, werden tot de Offerhanden aan hunne Goden, welke zy geduurig allerley Spyze voorzetten, gebruykt. Ook hebben zy tot dienst dezer Tempelen, Olifanten van Staat, zoo wel als de Keyzer, die zy by hunne Omgangen gebruiken, en die hen mede veel geld kosten.

Alle deze Pagoden zyn aan deze, of gene Goden, opgedragen, en met der zelver naamen genoemd.

H[...] byzo[...] Cap[...] Nog hebben zy veel kleene Kapellen, hier en daar op hunne Landeryen, of in hunne Hoven, op een Paal of Pilaar, gebouwt, waar in maar een Beeld van *Budhum* staat, waar voor zy ook Lampen aansteken, en hem met hunne byzondere Offerhanden eere bewysen.

Drie[...]ley [...] sters. Gelyk zy nu driederley zoort van Goden, en driederley zoort van Tempelen hebben, die ook byzondre naamen voeren, alzo zyn zy ook van driederley Priesters voorzien.

De o[...] per[...] sters [...] schre[...] De hoogste Priester-ordre is die der Tirinanksi's, die den Dienst van den Afgod *Budhum* waarnemen, en welker Tempels, de naam van Vehars voeren. Zy hebben in de Stad Degligi een Klooster, of groot Huis, waar in zy wonen, en by een komen, om zich over zaken van hunnen Godsdienst te beraadslagen, welk (als zynde de Vergader-plaats van de Heyligste Lieden, en opperste Geestelyken des Lands) ook een Vehar genaamd werd. In de ordre en rang dezer Opperpriesters, kan niemand komen, dan die van een Adelyke Afkomst, en te gelyk niet alleen van hunne geleerdste Lieden zyn (waar onder men nog al scherpzinnige Wysgeeren, dog meest Epicureen en buik-dienaars vind) maar ook van de beste opvoeding. Zulke nu nemen zy 'er wel verscheide aan; dog die werden ten eersten niet tot de weerdigheid

heid der Tirinankſi's verheven; want die zyn gemeenelyk maar 3 a 4 in getal, die alleen in den Vehar wonen, en zeer groote inkomſten, en 't gezag over alle de andere Prieſters hebben.

Zy werden van den Keyzer aangeſteld, en van den zelven ook hoog geeerd, dat hy dagelyks door 't verleenen van groote Vryheden, en door 't geven van grote Inkomſten, aan hen betoond.

Over de Landeryen, aan hunne Pagoden en Vehars gemaakt, hebben zy het oppergezag, waar van de Pagters, hen jaarlyks de huur komen betalen, zonder dat die Pagters eenig ander werk hebben; zo dat zy als groote Heeren leven, tot nyd van veel andre Cingaleeſen, die hen als de Peſt haaten.

Alle de overige van deze ordre werden Gonni's genaamd. Zy alle, gelyk ook de Tirinankſi's, dragen geele lange rokken, die hen om de Lendenen ſluyten, en de Linker ſchouder bedekken. Zy binden die met een Gordel, van zuivre draden gewerkt, toe. Zy gaan altyd met een bloot en geſchooren hoofd, dragende gemeenelyk een ronde Waijer, met een houte Steel, tot een Sonnen-ſcherm, in de hand.

Aan de zelve werd ook van alle de Cingaleeſen, en zelfs van de Keyzers, groote eer beweſen, en geen gemeene Lieden zullen voor by hen gaan, of zullen zich zeer eerbiedig voor hen, even, als voor hunne Goden, buygen; zonder dat ze imand die eere meer bewyzen. Ook mogen zy alleen hun Tallipot-blad, met 't breed eynde voor uyt op 't hoofd dragen; dat, buyten hen, niemand, dan de Keyzer, doen mag.

Waar zy ook ergens in een huis komen, werd voor hen ten eerſten een gevlogtene Deken, of Mat, geſpreid, en een wit Laken over den Stoel gelegt, waar op zy zullen zitten; al mede een Eer, die aan niemand, dan den Keyzer, en aan Geſanten, beweſen werd.

Zy mogen noit arbeyden, of ergens aan de handen ſlaan, ook niet Trouwen, ja zelf geen Vrouw-menſch aanraken, en het is hen maar eens daags geoorloft te eeten, dog 's ſmorgens en 's avonds, mogen zy wel wat Vrugten, Ryſt, of water, gebruiken; maar noit eenige Wyn proeven. Zy eeten wel allerley vleeſch; dog zullen zelf geen Beeſt dooden, ja zelf geen bevel 'er toe geven. *Wat hen verboden is.*

Het ſtaat hen ook vry deze ordre, als zy willen, te verlaten, en dan is het hen geoorlofd, een Vrouw te nemen; om waar toe te geraken, zy voor af hunnen rok uyttrekken, dien in de Rivier werpen, hun hoofd en Lichaam waſſchen,

en aldus den ſtaat van een Leek, weder moeten aannemen.

Wanneer imand op een byzondre wyze voor zyn Ziel zorgen wil, doet hy zulken Opper-Prieſter, onder een Laaken, dat van vier mannen boven zyn hoofd gedragen werd, met Trommels, Fluyten, en groote plegtelykheid, na zyn huis brengen (een eere, die al mede aan geen ander, dan aan den Keyzer, bewezen werd) onthaald, en beſchenkt hem, na zyn vermogen, heerlyk, en doet, na dat hy 1 a 2 dagen wel onthaald is, hem met die zelve Statie, weder na huis brengen, werdende de Gift, of 't Geſchenk, aan hem gedaan, voor uyt gedragen.

Terwyl hy by dien Cingalees is, doet hy niet anders, dan dien ganſchen Nacht uyt een Boek, van Tallipot-bladeren, zekere Liederen te zingen, leggende de zelve aan de Toehoorders uyt, alzo de zelve uyt zeer çierlyke, en hoogdravende Spreekwyſen, Zaaken van hunnen Godsdienſt uytdrukkende, en voor den gemeenen man onverſtaanbaar, opgeſteld zyn.

Noit heeft eenig Keyzer de Tirinankſi's, dan alleen *Raja Singa*, (om dat zy met het volk, met den deegen op zyde, na 't afleggen van hun Prieſterlyk gewaad, tegen hem opgetrokken waren) aangetaſt, of om hals gebragt; aangezien zy voor *Budhums* zoonen van de Cingaleeſen gehouden werden.

De tweede. Behalven deze Opper-Prieſters, is 'er nog een tweede Ordre, die men gemenelyk Coppubs noemd.

Deze zyn tot de Pagoden der andre Goden geſchikt, welker Tempelen zy Dewals noemen. Deze gaan, even als 't gemeene volk, gekleed, zonder onderſcheid, zelf ook, wanneer zy met hun dienſt bezig zyn, dog op zulk een tyd dragen zy alleen zorg, dat zy een zuiver kleed aantrekken.

Men kieſt ook deze uyt de Edellieden, en zy leven van zeker ſtuk Lands, dat aan dien Tempel gemaakt, of gegeven werd. En dit is al hun Inkomen, ten zy, dat zy zich met 't geen aan de Goden gegeven werd, verryken.

Deze nemen den Akker-bouw, als alle andre Cingaleeſen, waar, uytgenomen als zy op hunnen Tempel-dienſt zullen paſſen, dat 's morgens, en 's avonds, zo dikwils geſchied, als de Inkomſten van zulken Tempel konnen lyden.

Hun dienſt beſtaat daar in, om de offergaven, door de Cingaleeſen voor de deuren des Tempels nedergezet, voor den Afgod te ſtellen, en hem die aan te bieden.

Na dat die eenigen tyd voor den Afgod geſtaan hebben, moet hy die weer buiten brengen, en dan werden zy van de Trommelſlagers, Pypers, en andre Bediende, tot dien Tempel behoorende, opgegeten. Noit offerd men aan deze Afgoden vleeſch; maar wel allerley andre dingen.

De derde Ordre der Prieſters, noemd men Jaddeſes, of de Prieſters der Geeſten, welke Geeſten zy Dajautaus, en hun Tempels Covels noemen, die ook de geringſte der Pagoden zyn. En Pri ord

Deze Prieſters hebben geen Inkomſten.

Als imand wat buitengemeen Godvrugtig zyn wil, bouwd hy in zyn Hof zulk een kleen huisken, of Boſch-Tempelken, en hy zelf werd 'er dan ook Prieſter af. Daar in zyn allerley Wapenen aan de muuren geſchilderd, en ook wel Beelden, die 'er zeer toornig uytzien.

Zulke Gebouwen noemd men zelden een Gods-huis, maar doorgaans een Jacco, of Duivels-huis. En op zekere buiten-gemeene Feeſtdagen, ter eere van den Duivel, ſcheren deze Prieſters zich den baard t'eenemaal af.

By tyden van Ziekte, offeren zy den Duivel een jongen rooden Haan, die de Prieſter met een Pyl ophoud, en zynen Afgod dus aanbied, biddende, dat hy den zieke zyn vorige gezondheid wedergeven wil. Zo de Zieke opkomt, zo werd die Haan voor den Covel opgevoed, om daar na aan den Afgod in de zelve geofferd te werden, zoo hy hem niet verkoopt, en tot geld maakt, dat, onder de naam van een groote offerhanden aan dien God te moeten doen, al dikwils geſchied is.

Als de Prieſters voor imand hunne Goden raad zullen vragen, nemen zy eenige Wapenen of andre dingen der Goden, in hunne Tempels hangende, op de Schouders, gelatende zich onzinnig, en dol, voorgevende, dat de Geeſt der Goden dan in hen is. Al wat de Prieſters dan zeggen, werd van de Cingaleeſen voor een ontwyffelbaare Godſpraak gehouden. Ook bewyſt men hen dan de zelve eer, die men gewoon is de Goden te bewyzen.

De Woensdag, en Zaturdag, kiezen zy uyt, om hunne Goden te dienen, om hun Raad te vragen, of hun gunſt ergens over te verſoeken. Del van Dü

Zy ſtellen vaſt, dat geen anderen Duivel hun van een ziekte helpen kan, dan die de zelve heeft veroorzaakt; zo dat hun meeſte, en eerſte moeite is, om net uyt te vorſchen, wat voor een Duivel, of quade Geeſt, hen die ziekte aangebragt

bragt heeft, dat zy door zekre onfeylbaare Tovermiddelen gewoon zyn op hunne wyze te ontdekken.

Zy nemen een Boog, van een ſtokje, of hoepel, gemaakt, aan welkers pees zy een Tsjelakati, of Pinang-mes (dat als een Schaar is) hangen. Terwyl zy nu dit ſtokje, of boogje, zoo vaſt houden, ſpreken zy alle de naamen van hunne Goden, of Duivelen uyt, op 't noemen van welken naam, nu zich 't yzer beweegd, daar zy wel op letten, die God is 't, die hen de ziekte aangebragt heeft, en aan wien zy dan offerhande, op de voornoemde wyze doen; al 't welke echter in den grond meeſt van 't zeggen hunner Prieſters (die zy gelooven moeten) afhangt.

In 't byzonder nu hebben zy negen Goden, Gerehah's by hen genoemd, van welke zy meynen, dat al hun Geluk, of ongeluk, afhangt.

Dit zyn de 7 Dwaalſterren, en nog 2 andere, te weten, het Draken-hooft, en de Draken-ſteert.

Om hen te eeren, maken zy eenige Beelden van kley, na 't getal der geene, die zy meinen, dat over hen vertoornd zyn, het welke zy al mede door diergelyke tovermiddelen uytvorſchen.

Deze Beelden beſchilderen zy met allerley Verwen, gevende aan de zelve een vervaarlyke geſtalte, zommige met de ſlagtanden van een verken, andre met de hoornen van een os, of met de ſnuit van een Olifant, dog altyd iets van de gedaante van een menſch hebbende. Voor de zelve zetten zy allerley ſpyze, terwyl de zieke voor hen, zo lang dit duurd, zitten blyft.

Dit geſchied gemeenelyk 's nagts, niet zonder 't gerommel van Trommels, en Pypen, tot den dag toe, en dan werpen zy die Beelden op den openbaren weg buyten hun huis, op dat zy vertreden zouden werden. Ook neemd men dan die Spys weg, en laat ze opeeten door de bedienden, die daar op gepaſt hebben, of wel door eenig ander veragtelyk, en ſlegt volkje, daar ontrent zynde.

Dit doen zy wel voor die Dwaalſterren; dog voor die Duivelen maaken zy zulke Beelden niet. Als zy de zelve willen dienen, bouwen zy een nieuw huis in hunnen Hof, byna als een ſchuur, die zy met bladeren van boomen dekken, en met de takken der zelve, en met bloemen opcieren, brengende in dat huis eenige van die wapenen, die in hunne Tempelen hangen.

Deze leggen zy op Stoelen aan de eene zyde van 't huis, dat zy ook met Lywaad behangen; en zetten voor deze dingen, op andre ſtoelen, eenig eeten, terwyl 'er wakker opgetrommeld, op Fluyten, en Pypen, geblazen, en niet weinig Gezongen, en Gedanſt werd.

Na 't eyndigen van alle deze Grollen, werd die Spyſe weggenomen, en aan die Trommelſlagers, Pypers, Landloopers, Bedelaars, enz. gegeven.

Geen andre Lieden zullen van zulk een Offer eeten, om dat zy dat dan al verontreynigt agten, 't welk, zo zy 't deden, hen tot een eeuwig en veragtelyk verwyt ſtrekken zoude.

Gelyk de Magt van deze Geeſten, en Duivels, maar over zekere Landſtreken gaat, alzo werden zy ook maar in zulken oord, waar over zy te gebieden hebben, gediend; ja de Goden van de eene Landſtreek, zyn in een ander Landſchap, Graafſchap, of Koninkryk, niet eens bekend.

Zy vreeſen ondertuſſchen meer voor deze Duivelen, als voor hunne regte Goden. Ook zyn die veel in getal. En aan de zelve doen zy groote beloften, als zy ziek zyn.

In zulken tyd bereyden zy eenige Spyſen, onder welke altyd een roode Haan is, en brengen die zo toebereid, ter eeren van hem, in 't boſch, alwaar dan eenige Lieden met bellen om de beenen Danſſen, om de Duivel, als tot het nuttigen dezer Spyze uyt te lokken, terwyl de zieke daar tegenwoordig is, en dan is 't zeker, dat die opkomt, of, om dat hy dien Duivel te veel vertoornd, zyn belofte niet na gekomen, of iet anders misdreven heeft, komt te ſterven.

Buiten die gemeene Dienſten, hebben zy ook byzondre en vaſte jaarlykze Feeſt-dagen, zo ter eere van de Goden, die hen al 't nodige verzorgen, als ter eeren van *Budhum*, die voor hunne Zielen, en Zaligheid, zorgd.

Van de eerſte zoort zyn 'er 2 a 3 Feeſtdagen, van welke 'er een in Juni, of Juli, op de nieuwe Mane is, zynde een Feeſt, waar op zy alle by een verzamelen, en dat zy Penahar noemen. Dit is egter vry-willig, en ider gaat dan na die Pagode, die hem beſt gevalt.

Een Jaar-Feeſt, ter eere van hunne Goden, en Penahar, genaamd.

Het grootſte echter van alle die Feeſten werd dan tot Candi gehouden.

De Prieſter draagt dan voor uyt zekeren veelverwigen beſchilderden Staf, rondom met riſten van Bloemen behangen, en met een ſtuk van een geſtreepten Zyden doek aan 't eene deel bedekt, en aan 't andre deel ongedekt. Voor dezen Prieſter bukt al 't volk, en bid hem dan aan, brengende hem ook eenig offer, na 't aannemen van al welke offerhanden, hy zynen Staf op zyn ſchouder

der legt ; dog zyn mond is met een neusdoek omwonden, op dat zynen adem dit reyn stuk hout niet verontreynigen mogt. Daar op gaat hy op een Olifant zitten, in 't wit gekleed zynde, rydende met een Keyzerlyke pragt door alle de straaten der Stad. Voor hem henen gaan 40 a 50 andre Olifanten, aan ider zyde met kopere Bellen, of klokjens, behangen, die in 't voortgaan niet weinig klinken.

Daar op volgen eenige mannen als Reusen, al dansende, want de Cingaleesen geven voor, dat 'er in voorige tyden Reusen geweest zyn, die de zware Boomen uyt de aarde konden rukken. Daar na ziet men veel Trommelslagers, Trompetters, en Fluyters, die een groot geluid maken, waar op dan eenige Danssers, en Zangers, en dan weer eenige wyven, volgen, die van een Gild, Handwerk, of Ambagt zyn, dat tot den dienst van dezen God behoord, als Potte-bakkers-vrouwen, Wasscherinnen, enz. Ider Gild gaat ook op zich zelven, drie en drie in een Gelid, en de eene vat de andre gewoonelyk by de hand. En tusschen ider van deze Gilden gaan weer Trommelslagers, Pypers, en Danssers.

Dan komt 'er een Olifant, waar op 2 Priesters zitten, een van welke op de schouder van den voornoemde Priester, met zyn geschilderde Staf zit, en die, na hunne gedagten, den opperſten God, Schepper des Hemels en der Aarde verbeeld, en de andre, die agter hem zit, houd hem een rond Sonne-scherm over 't hoofd. Een roede van hem af, volgen 2 andre Olifanten, waar op ook 2 Priesters zitten, en agter de zelve mede 2 andre met Zonneschermen.

Eene van deze verbeeld den God Cotteragom, en den ander den God Potting. En dit zyn hunne 3 grootste Goden.

Daar na volgen eenige Dienstmaagden, die eenige quasten in de handen dragen, om daar mede de vliegen af te weeren.

Wat verder daar na komen eenige duizend Adelyke Vrouwen, zeer heerlyk opgecierd, drie en drie in een gelid, en alle met geslotene handen.

Om zulken Ommegang plegtelyk te konnen doen, werd 'er voor af verzorgd, dat de Straaten en Wegen werden schoon gemaakt, en langs de zelve Stengen, ten wederzyde gezet, boven met Vaandels en Wimpels behangen, met Clappus-takken en Bladeren vercierd, en by dag zoo wel als by nacht, van brandende Lampen voorzien, trekkende dus, van Soldaaten gevolgd, eens by dag, en eens by nagt, over de straaten. En dit Feest duurd van de Nieuwe tot de volle Mane.

In de vorige tyden woonden de Keyzers die ommegangen mede by, dog nu niet meer.

Eer nu alle die Goden voor den dag komen, werden zy eerst eenigen tyd in de Poorten der Tempelen gesteld ; om daar van 't volk gezien, aangebeden, en met offerhanden geëerd te werden.

Ook zyn dan daar een groote menigte van Danssers, en Guichelaars, om 't volk te vermaken, dat dan ook sterk daar vergaderd ; meer om die Guichelspelen te zien, als om den Godsdienst by te woonen.

Twee of drie dagen voor de volle Maan, werd ider van deze Goden, tot een meerder bewys van Pragt, en Staat-houding, een Palankyn nagedragen, waar in zy deze en gene H. overblyfzelen leggen, mede nemende een zilver vat, waar mede zy ontrent de volle Maan na de Rivier gaan, dat daar indompelen, en vol water geschept hebbende, na hunnen Tempel te rug voeren, dat dan daar in, tot 't aanstaande jaar bewaard werd ; en waar mede dan de plegtelykheid van dat jaar voorby is.

Raja Singa Rajoe verbood A°. 1664. 't vieren van dit Feest, om dat hy voor oproer bang was, dog pas na dit Verbod geschiedde de opstand tegen hem.

Zeven of acht dagen te vooren richten zy noch andre Guichel-speelen aan, gelyk 'er dan ook gedanst en gezongen werd, alleen om te maken, dat de helsche Geesten en Duivelen den voortgang van dezen Omgang niet zouden verhinderen.

In November hebben zy een ander Feest, 's nachts, als 't volle Maan werd. Dit noemen zy Cautha Poejah. Zy vieren dat al mede met 't aansteken van veel Lampen rondom de Pagode.

Gelyk nu op dit Eyland in oude tyden 16 voorname Steeden waren, alzo plagten de Keyzers van Cotta van ouds ook een ommegang, van de Ingezetenen dezer 16 Steden, alle jaar te hebben, die in 't eerst ook 16, en daar na, in de later tyden 32 dagen plagt te duuren. Het wierd 's nagts alleen van vrouwen gevierd, en vertoonde in zyn eynde niet anders, dan een vuil Bacchus-Feest der Ouden. Op 't eynde van dit Feest, werd uyt zekre Pagode een Arm-Ring, waar op 16 Hoofden gesneden staan, ter gedagtenis van dit Feest der 16 Steden, gehaald, aan welke Ring den Keyzer dan een groote eere bewyst.

Tot Platura, een halve myl van Trinkenemale, staat een Pagode, welke, na die van Trinkenemale, de grootste toeloop

loop van alle de Tempels der Cingaleesen had, alwaar nog tegenwoordig de merktekenen, door de Keyzers van Tsjina, (die in oude tyden den Afgod *Budhum* ook eerden) derwaards gezonden, te zien zyn. Deze Pagode heeft mede, ter gedagtenis dezer 16 Steden, 16 Dansseressen gehad, die gehouden waren, ter eere van zekeren Afgod, dagelyks te dansen.

Behalven deze jaarlykze Diensten, en Feesten, hebben zy ook hunne byzondre Diensten, en Feesten, ter eere van *Budhum.*

Om hem dog niet te vergeten, en wel in geheugen te houden, maken zy klene Beelden van Zilver, Koper, Steen, en van Kley, die zy een Goddelyke eere bewysen, en aanbidden, plaatzende deze zyne Beeltenissen over al in de Holen, en gaten der Gebergten, alwaar zy hem op de nieuwe Mane dienen, offerhanden van Spys toebrengen, en aanbidden.

Zyn groot Feest begind in Maart, ontrent hun Nieuw jaar. Zy dienen hem dan juist in geen Pagode, maar of op zekeren Berg, of onder zekeren Boom; waar na toe zy zich met hun huisgezin begeven, en het is evenveel in weerde, en verdienstelykheid by hen, als zy zich maar na een van beyden deze plaatzen begeven.

De Berg is de Piek van Adam, bevorens by ons beschreven, boven op welke *Budhum*, zo de Cingaleesen zeggen (of Adam, zo andre onder hen voorgeven) die vermaarde en grootste voetstap, in zekren Steen ingedrukt, nagelaten heeft, toen hy ten Hemel voer.

Het is om deze Voetstap eere te bewyzen, dat derwaards zo groote, en zo plegtelyke Bedevaarten, van zo veel duizenden Pelgrims, van alle oorden en Landen, geschieden; die daar by hunne Lampen ontsteken, hunne Offerhanden daar op, als op een Altaar, leggen, en die zy aanbidden, even of *Budhum* zelf daar tegenwoordig was; dog 't verval dezer Offerhanden is voor eenige arme Bedelaars der Mooren, die van Choromandel, de kust van Madure, en van de nabuurige Landen, aldaar ten grooten getale dan hier by een vergaderen.

Het andre Feest geschied onder zekren Boom, die ontrent Annarodg-Burro, in 't Noorder-deel van Ceylon, staat, waar van zy verdichten, dat hy van de Over-kust herwaards zou overgevlogen zyn, en zich zelven hier ter plaatze, geplant hebben.

Onder dezen Boom (zeggen de Cingaleesen) heeft hun God *Budhum* menigmaal gezeten, weshalven dit, ter gedagtenis van hem, metter tyd een plaats geworden is, alwaar zy goedgevonden hebben ook een groot Feest te vieren, oordeelende, dat zy, door 't wel en neerstig waarnemen van dien, zeer veel by hem verdienen konnen.

Schoon zy hem nu op die 2 plaatzen voornamelyk dienen, belet dat ondertusschen niet, dat zy, ter eere van hem, ook veel pragtige Tempelen, en Pagoden, bouwen, die zy al mede Vehars noemen, en waar in hem die geene dienen, die voor eenige ongemakken, ofte onvoorziene voorvallen, zich na de 2 voornoemde plaatsen, op den tyd van 't Feest niet konnen begeven.

In of ontrent dien tyd, zenden de Vrouwen der Hovelingen, en de grootste Mannen, hunne Dienstmaagden, çierlyk opgeschikt, met het Afgodsbeeld op hun hand, met een stuk wit Lywaad bedekt, uyt, om 't een of 't ander, ten Aalmoes, of tot een offerhande voor *Budhum*, te bedelen, 't geen dan van al de Wereld zodanig aangemerkt werd, als of zulk een Vrouw van Staat zich, ter eere van *Budhum*, zelf in Persoon zo diep vernederde, dat zy zich niet schaamt, om zynent wil te gaan bedelen. En gemeenelyk werden deze Bedelaren dan, of met Olie voor de Lampen, of met wat Ryst, tot de Offerhanden, of met wat Cattoen, Garen, of Geld, beschonken; en dan spreekt zulken Bedelares den Zegen der Goden, of van *Budhum*, over hen uyt, wenschende, dat hun Vee of Koorn vermenigvuldige, en dat hun leven lang duuren mag.

Die Boom nu, onder welke zy hem dienen, werd de Bogahah-boom genaamd, die, ter gedagtenis van *Budhums* verkeering daar onder; van alle de Cingaleesen voor zeer Heylig gehouden werd. De Bogahah-boom.

Onder dezen Boom maken zy ook wel eenige Hutten en Tenten al vry groot, en voor ettelyke Huisgezinnen van een Dorp, in verscheide Kamerkens afgedeeld, en die zodanig rondom dezen Boom geschikt zyn, dat maar een overwelfde opening 'er tusschen beyden is, om tot den boom te konnen naderen.

Deze Tenten dienen meest voor de Vrouwen, die deze plegtelykheden geerne mede willen bywoonen, en zig dan op 't çierlykst opschikken, enkelyk maar om het Danssen en speelen der Guichelaars op dien tyd te zien.

Alle deze plegtelykheden geschieden altyd by nacht, duurende, onder 't aansteken van de Lampen, in hunne Hutten, wel 3 a 4 nagten aan een, tot dat de Maan vol werd, want dan neemd dit Feest eerst een eynde.

Meer

Meer zouden wy hier van konnen zeggen, zo men 'er onder de Cingaleesen vinden kon, die in staat waren, om ons deze en gene oude groote Cingaleesche letteren, die men hier en daar, zeer diep op de wegen in Steenen uytgehouwen ziet, na hunnen rechten zin te verklaaren; dog tot nog toe is daar niemand bequaam toe gevonden.

Dienst der Bedas, aan Budhum.

Op de zelve wyze nu, gelyk de Strand-volkeren, en de beschaafde Berg-volkeren, op Ceylon, dezen *Budhum*, en hun verdre Goden, eeren, alzo doen het de Bedas, of wilde Cingaleesen, offerende, by tyden van ziekte, 3 a 4 roode Haanen, aan dezen Afgod, onder den voornoemden Boom, die zy mede Bogahah, en de Jentiven, gemeenelyk Pimpel, noemen.

Deze offerhanden brengen zy aan *Budhum* op den eersten Woensdag na de volle Maan, vasten dan ook 3 dagen, en wasschen zich alle dagen; dog geen Vrouwe mag in de dagen van haare reyniging tot dien Afgod naderen, ten waare zy de Priesters kennis daar af gegeven heeft, die 'er dan by komen, en haar belasten, in 14 dagen tot haren man niet te naderen.

Hun Priesters gaan, even als de andre, in 't Geel gekleed, dog de regter arm en borst blyft ongedekt. Zy dragen ook een rondel, of Sonnescherm, van een Tallipot-blad, en hebben ook een ongeschooren Hoofd, waar mede zy altyd bloot gaan, dat by hen een teeken van groot berouw, en van een uytsteekende Heyligheid, is.

Anders bestaat wel 't voornaamste van den Godsdienst dezer Weddas, of Bedas daar in, dat zy als alle d'andre Cingaleesen, de hooge Boomen, Bogas, of by ons Pagood-boomen genaamd, met een Steenen voet omzetten, en daar Lampen voor ontsteeken, zonder dat men ooit Beelden, of andre Ceremonien, daar ontrent verneemt.

Zy zyn, als de andre Cingaleesen, mede vol bygeloof, waar van zy geheele Boeken hebben, vervattende een nette Beschryving van hunne gelukkige, en ongelukkige dagen, en van de zaaken, menschen, vogelen, &c. hen ontmoetende, die hun gelukkig, of ongelukkig, konnen maaken.

Eed der Cingaleesen.

De Eed, werd by de Cingaleesen, mede voor een zeer Heylige, en Godsdienstige daad gehouden, en daarom in 't byzyn der Goden, 't zy in de Pagoden, of wel in heeten Olie, gedaan.

Niemand by hen mag eenen Eed, dan met verlof van den Land-Hoofd-man, doen, 't welk verkregen hebbende, en zy in de ziedende Olie zullende zweeren, wasschen zich beyde de partyen 't Hoofd en Lyf, werden dien nagt te zamen in een huys opgeslooten, en door een wagt bewaakt. Daar na werd ider van hen een doek om de Regter-hand gewonden, en die verzegeld, om tegen alle Toovermiddelen gedekt te zyn, op dat zy zich daar door niet hard zouden maken. 's Morgens daar aan verschoonen zy zig, trekkende reyne klederen aan, zuiverende zich geheel en al, alzo zy vast-stellen, dat zy voor hunnen God zullen verschynen. Daar op binden zy 't blad, waar op 't verlof van den Landhoofdman, geschreven is, voor aan op 't gewrigt der hand, en begeven zich onder den Bogahah-boom, ter plaatze daar ziedend-heete olie, en door-heete koejen-mist, gezet is, in tegenwoordigheid van veel duizend menschen, ider aan een zyde; zeer dier den God van Hemel en Aarde, tot getuige van hun onschuld, aanroepende: waar tegen de andre party, dan het tegendeel, en zo hy de aanklager is, altyd eerst zweerd.

Ook doen zy dien Eed wel by de vierderley slag van hunne Goden.

Daar op nu werden de Doeken ontbonden, en dan steekt de een zyn z vingeren, driemaal aan een, eerst in de heete Olie, en daar na driemaal in de ziedend-heete Koejen-mist; hoedanig daar na ook zyn party doet. Dit verrigt zynde, werden beyder handen weer met die zelve doeken bewonden, en zy beyden weer tot den volgenden dag bewaard. Men doet 'er dan de Doeken af, en vryft de eynden der vingeren, om te zien, of 'er het vel afgaat. Indien 't verveld, zoo werd hy voor schuldig gehouden, die dan een zware boete aan den Keyzer geven moet; doch ik wenschte wel te weten, hoe 't dan gaat, als beyde de Parthyen, (dat waarschynelyk wel meest zal gebeuren) vervellen: want by zulk een voorval moet 'er een ander middel, om uyt deze twyffeling te geraaken, in 't werk gesteld werden; dog ik stel vast dat de Priesters hier ontrent, al weer hunne Listen gebruiken, en dat zy dien, welke zy begunstigen willen, hier tegen verzorgen.

Als zy in 't gemeen onder malkanderen zweeren, of iet met een Eed willen bevestigen, zweeren zy by de oogen van hun Moeder, van hunne Kinderen, of by hun eygen oogen; dog daar is zeer weinig staat op te maken, alzo zy zulke Eeden maar uyt gewoonte doen.

In 't gemeen maken de Cingaleesen van den Godsdienst zeer weinig werk, en zo zy de booze Geesten niet meer vrees-

De[l] gal[...] tra[...] hu[...] Go[...] die[...]

vreesden, dan zy hunne Goden wel beminnen, zy zouden noit eenigen Godsdienst oeffenen. Als een vreemdeling hen die bespottelyke Afgoden-dienst ziet bedryven, en 'er om lacht, zullen zy mede lacchen, zeggende, dat zy dit alleen doen, om van de quade Geesten en Duivelen bevryd te blyven; en zo hen de zelve in hunne ziekte niet verhooren, konnen zy die wel ter degen voor Bedriegers uytschelden, en vervloeken.

Met Boeken, of Leerstukken na te lezen, of van buiten te leeren, zyn zy niet gewoon hun geheugen te bezwaaren, latende 't verdre, dat den Godsdienst betreft, op de Priesters staan; en 't is al heel wel, als zy die Feest-dagen maar waarnemen; en als zy, in tyden van Ziekte, een rooden Haan aan de Duivelen opofferen; want in opzicht van andre Zaaken, weten zy zig zelven zeer licht door deze en geene Tovermiddelen te redden.

Als imand by hen overleden is, laten zy een Priester voor de Ziel van de overledenen bidden, en de gansche Nagt door zingen, beschenken hem na hun vermogen, en brengen hem dan met groote Statie (hoedanig zy hem ook afhaalen) weder t'huis.

Als imand iets gestoolen heeft, zyn de Cingaleesen gewoon den dief door een Toover-middel van een bezworen Clappus-noot, te bezweeren, waar over zy eenige bewoordingen prevelen, en eenige Pinang-bloessem stroyen, terwyl imand een steel, waar aan die Clappus-Noot steekt, vast houd; zettende die voor 't gat, waar door de dief ontvlugtte, en waar na die Clappus van zelf voortgaat, tot dat ze by die Dief, of zyn huis gekomen is, alzo zy gedurig dat spoor, op die bezweering, volgd. Een middel, waar onder honderderley valschheden, en fielteryen, om onnozelen, daar zy een pik op hebben, te beschuldigen, gepleegd werden.

Dit nu is het voornaamste, en wezentlykste, dat wy over den Godsdienst der Cingaleesen (buiten 't geene wy onder de Stoffe van Choromandel reeds voorgesteld hebben) te melden hadden, en waar by wy alleen moeten voegen, dat de zelve nog van de meeste Cingaleesen geoeffend werd.

Op Ceylon zyn hier en daar mede al vry veel Mooren, van welke egter niet veel te zeggen valt, dan dat zy, hier mede een groot getal van Tempelen hebben, waar in zy hunnen dienst verrigten. De Mohhammedaansche Godsdienst.

Verscheide Landvoogden hebben al getragt, Ceylon van dit onkruid te zuiveren; dog 't is hen, om hun al te groot getal, onmogelyk, en dierhalven best geweest, hen daar tot een beteren tyd te dulden, hoewel ons uyt voorige berigten der Heeren Landvoogden reeds klaar genoeg gebleken is, dat men 't hen door deze en geene Lasten daar wel heeft zoeken moede te maken; dog dit alles heeft niet mogen helpen, alzo zy zich zelven dit gewillig onderworpen, en noit iets gedaan hebben, waarom men hen met recht zou konnen bevelen van daar te verhuizen. En na myne gedagten, zullen zy daar wel altyd blyven, alzo zy snoode en doortrapte Priesters hebben, die alles met groote voorzigtigheid bestieren, en die zig wel wagten zullen, aan den Landvoogd van Ceylon eenige reden van misnoegen te geven.

Waar in nu hun Godsdienst bestaat, is onnoodig te zeggen, alzo bevorens daar over wydluftig gehandeld is, alleen maar nodig zynde hier te melden, dat men 'er wel eenige van *Aali's* Secte onder heeft; dog dat de meeste het met *Aboebakier*, *Omar*, en *Oetman*, houden, en dus betoonen goed Mogols, of regt Turks van Godsdienst te zyn.

ZEVENTHIENDE HOOFD-STUK.

DE *Christelyke* Godsdienst *op* Ceylon. *De Roomsche.* Xavier's *dienst hier*, A°. 1542. *Die ook die van 't Eyland* Man-Aar *bekeerd. Zaaken tusschen beyden voorgevallen. Plackaat tegen de* Paapse Priesters. *De Hervormde* Godsdienst, *op Ceylon.* Predikanten *hier*, *van* A°. 1642. *tot* A°. 1658. *Ceylonse Geschillen. Een Plackaat*, A°. 1659. *over 't invoeren van de* Duitze Taal. *Aanmerking hier over. Vertoog van* D. Manteau; *over 't aanleeren van een vreemde Taal.* Predikanten, *van* 1660. *tot* 1664. *Zeldzame ingevoerde Tafel van den Politycquen* Commissaris *hier. Instructie* A°. 1667. *aan den* Kerkenraad *gegeven.* D. Burenius, A°. 1667. *Vervolg van voornoemde Tafel.* Predikanten, *van* 1667. *tot* 1668. Classis *op Ceylon*, A°. 1668. *gehouden.* Predikanten,

ten, *van* 1668. *tot* A°. 1704. *Resolutie der* Zeventienen, *over ses* Proponenten, *en over het Drukken van* D. Ruels *Grammatica. Consideratien, wegens de middelen tot herstelling van't verval der* Kerken *en* Schoolen. *Byzondre Consideratien, van* D. Sinjeu, *daar over. Instructie voor de Scholarchen. Kerkordre. Rapport van een Visite der Schoolen en Kerken, &c. Brief aan den Heer* Simons, *hier over.* Bolscho's *bericht van de Schoolen en Kerken. Consideratien over de Queekelingen op Jaffanapatnam. Nader Consideratien, over dit* Seminarium, *&c. Verder Bericht, wegens den aanvang en voortgang van dit* Seminarium. *Brief van* D. Sinjeu *aan den Heer* Simons, *over de 4 Malabaarse Queekelingen, door zyn Eerw. geexamineerd, &c. Tweede Brief van* D. Sinjeu, *aan den Heer* Simons, *over de Vrage, of een Rector van 't Seminarium behoefd Malabaars of Cingalees te leeren.* D. Ruël's *groote Catechismus afgekeurd. Korte Aanwyzing, wegens 't geleerde door de Queekelingen. Persoonen tot den dienst der Schoolen, en van 't Seminarium behoorende. Predikanten van* 1706. *tot* 1722. *Staat der Ceylonse Kerken,* A°. 1681. *Een Afgods Tempel,* A°. 1688. *door* Raja Singa *in onze Landen verzogt, door toedoen des Kerkenraads op Colombo afgekeurd. Oprichting van 't Malabaars Seminarium,* A°. 1690. D. Cat's *yver daar toe aangewend, met het maken van verscheyde Werken.* D. de Mey, *eerste Rector van 't Malabaars* Seminarium, A°. 1692. D. Cat *zet* A°. 1694. *het* O. T. *over in beyde die Taalen, en in dat zelve jaar begon hy ook 't* N. T. *over te zetten.* D. de Vriest, A°. 1695. *mede opziender van 't Malabaars Seminarium, op Jaffanapatnam.* D. Ruël *Predikt Portugees, en leerde Cingalees,* A°. 1695. D. Cat, A°. 1697. *nog bezig met zyn Woordenboek. Het Cingalees Seminarium,* A°. 1696. *begonnen.* D. Ruël *Rector van 't zelve,* A°. 1698. *Geschillen tusschen* D. Ruël, *en* Cat. D. Ruëls *verdre verrichtingen,* A°. 1699. D. de Mey, A°. 1699. *overleden, na dat eenige Discipelen zo verre gebragt had van te Proponeeren. Zy raken ses Predikanten gelyk quyt. Het Cingalees Seminarium,* A°. 1699. *afgeschaft.* D. Ruëls *verdre blyken van neerstigheid.* D. de Oude, A°. 1700. *en de* Vriest, A°. 1701. *Rector van 't Malabaars Seminarium, dog gaat na Batavia.* D. de Vriest *weer Rector,* A°. 1701. *Slegte staat van't Malabaars Seminarium.* D. de Ruël *overleeden,* A°. 1701. *en 't groot verlies by zyn Dood,* A°. 1704. *'t Cingalees Seminarium hersteld.* D. Sinjeu, A°. 1705. *Rector van dat Seminarium. Zyn yver in dit Werk,* A°. 1709. *&c. Staat dezer Kerken in 't vervolg. Aanmerking. Lyst der Predikanten van Punto Gale. Predikanten van Nigumbo, en Mature. Predikanten van Jaffanapatnam, en van Colombo.*

DE CHRISTELYKE GODSDIENST, OP CEYLON; En wel eerst de ROOMSCHE.

De Christelyke Godsdienst, op Ceylon. DE Christelyke Godsdienst, van ouds hier geoeffend, bestaat of in die van de Roomsche, of in die van de Hervormde Kerk; die beyde op dit Eyland nog geoeffend werden.

De Roomsche. Die van de Roomsche Kerk, is 'er door de Portugeesen, na dat zy zig op dit Eyland vastgezet hadden, ingevoerd.

Die groote Apostel van Indiën, *Franciscus Xaverius*, den 7. April, 1541. van Lisbon na Indiën gevaaren, en den 6. Mey, 1542. tot Goa gekomen zynde, begaf zig in 't begin van October (zoo de Jesuiet *Jarricus* aanteekend) met *François Mansilla*, die nog geen Priester was, na 't Gewest der Parruas, daar de Paarl-Vissery, ontrent Man-Aar en Toetoecoryn is.

Zo ras hy daar gekomen was, liet hy verscheide Geloofs-stukken, met eenige korte verklaringen, en Gebeden, uyt de Catechismus by een trekken, waar van hy als een Belydenis des Geloofs maakte.

Hy leerde hen egter, voor al, het Pater Noster, Ave Maria, het Credo, en wat dies meer is, opzeggen, leefde onder hen zeer streng en ingetogen, waar mede hy zeer veel vrugt dede.

Hy had verscheide geschillen met de Bramines op 't Land van Madure, van welke hy 'er maar een heeft konnen bekeeren; dog van de gemeene Heydenen heeft hy van deze Visschers wel 40000 bekeerd. Daar waren 'er bevorens wel 20000 in naam, dog nog Heydenen metter daad, en waarschynelyk door de

St.

St. Thomas Christenen hier ingevoerd; maar die waren by de bekeerden door *Xavier*, zo de Portugeesen zeggen, niet te vergelyken.

Na dat hy nu al het nodige op die kust van Madure verricht had, vertrok hy na Toetoecoryn, doopte daar een Zwangere vrouw, die, niet had konnen baaren; dog die, zo ras hy haar Gedoopt had, (ô Wonder!) verloste, waar op hy niet alleen haar kind, en huisgezin, maar daar na ook die geheele Stad, die over dit Wonder verbaast stond, Doopte.

Hy deê daar ook nog andre wonderen: want hy verloste een bezeten van zyne dolheid, en wekte een dooden op, dat hy meermaalen dede, waar door hy de naam van den grooten Vader verkreeg, hoewel hy zich hier op geenzins verhoveerdigde, maar zich in alles zedig, en zeer nedrig, zonder oit daar op te roemen, droeg.

Na dat hy nu dus tot in December toe, op die Peerl-Visschery, en ontrent de kaap Comoryn, gebleven was, vertrok hy weer na Goa; maar wie moet daar over niet verbaast staan, als hy dezen stouten Jesuiet van den grooten *Xavier* hoord zeggen, dat hy in drie maanden 40000 Heydenen tot Christenen bekeerd heeft; daar men nu jaaren van nooden heeft, om 'er maar een stuk 3 of 4 te maken; doch als men aan de andre zyde weer overweegd, dat de gansche Belydenis dezer Christenen, (gelyk de hedendaagsche ervarenheid nog leerd) maar in een Ave Maria, en in een Pater Noster, bestaat, 't geen ik geloove, dat die botte Parruas met veel moeite, geheel, of ten deelen, in die tyd van buiten geleerd, maar, zo ras *Xavier* weg was, weer vergeeten hebben, zal men dit licht konnen aannemen, te meer, dewyl over al daar hy 'er zoo veel bekeerde, zulks even eens is geweest, en wy ondervonden hebben, dat dit alles maar hoog en idel opgeven is, behalven dat den aard van alle de Indiaanen medebrengd, dat zy door de bank luy, vadzig, traag in 't leeren, en genegen zyn, alles dat zy leerden, zo men hen 'er niet zeer streng toe houd en als met geweld 'er toe dwingt, aanstonds te vergeten.

Zulke Christenen nu, heeft de groote Xavier hier in dien korten tyd gemaakt, en gelaten, en geen andre, weshalven het beter was, daar van te zwygen, als 'er nog op te roemen.

Hy quam 'er in Februari, 1544. nog eens, en bragt toen *Mansilla* (nu reeds Priester geworden) en eenige andre Priesters mede, van welke hy 'er vier op de Paarl-Visschery liet, en vertrok na Trevancoor, daar hy in eene maand meer als 10000 Heydenen doopte, waar over hy van hun Priesters, en van veel ontrouwe Christenen, vervolgd wierd.

Op dit Gerugt van de Bekeering van zo veel Lieden, door *Xavier*, quamen ook die van 't Eyland Man-Aar over. Hy kreeg ook Brieven van dat Eyland, en zond 'er Priesters henen, van voornemen zynde, om 'er ook zelf na toe te gaan, na dat hy de Zaaken van den Godsdienst eerst wat meer vastigheid zoude gegeven hebben. Die ook 't Eyland Man-Aar bekeerd.

Ondertusschen wierd de Priester, door hem na Man-Aar gesonden, zeer wel ontfangen; dog de Koning van Jaffanapatnam nam dit zeer qualyk, en vervolgde (schoon in schyn een Vriend der Portugeesen) de zelve, latende van die van Man-Aar kort daar aan wel 600 Persoonen, van 't mannelyk en vrouwelyk Geslacht, en van allerley ouderdom, jammerlyk om hals brengen. Ook zogt die Vorst zynen Oudsten Broeder, dien de Kroon eygentlyk toequam, te vermoorden; dog deze Prins, na Goa ontvlugt, en daar zeer wel van de Portugeesen ontfangen zynde, wierd mede van hen Gedoopt. Zaaken, tusschen beyden voorgevallen.

Daar op nu vertrok *Xavier*, om dit werk van Man-Aar te herstellen, en dien Dwingeland van Jaffanapatnam uyt te roejen, na Coetsjien, en van daar na Cambaja, na de *Sosa*, om zyne hulpe tegen den zelven te versoeken.

Hy, die verkregen hebbende, vertrok in April, 1545. in Gezelschap van *Jan Mansilla*, met een Vloot na Man-Aar; dog hun toeleg wierd verideld door een tusschen-val, alzo een Portugees Schip, van Pegu komende, door storm op de wal van Jaffanapatnam geworpen, en daar by hun voornemen, om dezen Koning te beoorlogen, tot dat zy dit Schip zouden weder bekomen hebben, afgesneden was.

In dit zelve jaar zond *Xavier Antoni Criminaal* (een van de 3 Priesters, door den nieuwen Onderkoning, *Joan de Castro*, mede in Indiën gebragt, en de eerste, die by *Xavier* in Indiën quamen) na de Peerl-Visschery, die daar, als een Bloed-getuige, *Jan de Beyna* (ook een van die drie) by zig hebbende, stierf.

Naderhand hebben de Portugeesen, alzo de Koning van Jaffanapatnam tegen hen opstond, dat gansch Ryk veroverd. Hy viel, na dat de Onderkoning, *Constantyn de Saa*, pas na Goa vertrokken was, weder af, betaalde geen schatting meer, en vervolgde de Christenen, 't geen hy voornamelyk A°. 1590. toonde,

de, wanneer hy met een Vloot van 65 Zeylen, juist op een tyd, dat 'er maar pas 60 man in de Vesting van Man-Aar was, in die Baey verscheen; dog wierd egter wakker geklopt, en in de vlugt geslagen, na dat hy veel volk verlooren had.

Hy nam 'er A°. 1591. nog een preuve af; dog wierd daar met zyne Malabaarsche Hulp-troepen van Zee-Rovers weder geslagen, zo dat het Hoofd der Malabaaren daar zyn eynde vond, de Koning weer op de vlugt geraakte, en geheel Jaffanapatnam, toen door den dapperen *Don Andrea Furtado de Mendosa*, door den Onderkoning *Matthias Albukerke* derwaards gezonden, na het tweemaal slaan van deze Vlooten voor Man-Aar, veroverd is, 't geen naderhand aan de Portugeesen, allenskens meer en meer voet op Ceylon krygende, gelegenheid gegeven heeft, om zeer veel Cingaleesen op hun wyze te bekeeren, hoewel wy daar af by de Portugeesche Schryvers niet meer uytgedrukt vinden.

In dezen Staat, die, door den yver der Portugeesche Priesters van tyd tot tyd, zoo lang zy hier Meesters waren, toegenomen heeft, zyn de Zaaken van den Godsdienst op Ceylon, gebleven, tot dat de Nederlanders dit magtig Eyland (voor zoo verre de Strand-Steden, en eenige Vestingen Landwaard in, by ons bevorens beschreven, aangaat) veroverd, en de Portugeesen 'er uytgedreeven hebben.

Egter hebben hunne Paapen en Priesters, volgens hunne gewoonte, niet nagelaten, het quaad Zaad hunner Leere, hier en daar te zaejen, waar tegen de Overheid, alhier een Plackaat heeft doen afkundigen, den 12. Aug. 1682.

DE HERVORMDE GODSDIENST, OP CEYLON.

De Hervormde Godsdienst, op Ceylon.

HEt zal nu tyd werden, dat wy ook eens van den Hervormden Godsdienst, en van de Dienaaren des Goddelyken Woords, die op dit Eyland, van wegen de E. Nederlandsche Maatschappy, gestaan, en tot bekeering der Cingaleesen gearbeid hebben, beginnen te spreeken.

A°. 1642. den 6. October.

Wierd D. *Antonius Hornhovius* allereerst door die van Batavia beroepen, om van daar als Predikant na Gale te vertrekken; dog hoe lang hy daar gestaan heeft, is my nergens gebleken. Pre[dikant] hier A. 1[642] tot A. 1[...]

A°. 1643. den 7. Juli.

Wierd D. *Joannes Sterthemius* beroepen na Gale, die nog in die zelve maand derwaards vertrokken, en tot A°. 1645. hier gebleven is, in welk jaar zyn Eerw., dood-krank geworden, na Batavia toog, alwaar hy den 24. April des zelven jaars verscheen.

Gedurende zyn aanwezen had hier ook een Proponent, *Jacob Pieterszoon*, gelegen, die ondertusschen overleden, en waar door deze Kerk in groote ongelegenheid geraakt is, alzo hen veel dienst door den zelven in zyn leven geschied was.

A°. 1645. den 26. Juni.

Vertrok D. *Antonius Hilarius* na Gale, om daar als Predikant te leggen, en hy bleef hier eenige jaaren aan een. Hy had den 15. Jan. met veel ernst van den Heer Bevelhebber, *Jan Thyszoon Payart*, alhier verzogt, om den Mohhammedaansche Godsdienst, die hier eenige wortelen geschoten had, uyt te roejen.

Den 18. Juli, 1645. wierd D. *Joannes a Breyl* na Gale beroepen; dog alzoo hy, op de kust van Choromandel aangierende, daar bleef, wierd deze verzending in een Beroep na de Kust veranderd, en op Batavia goedgekeurd.

A°. 1647. den 9. Septemb.

Heeft de Kerkenraad van Batavia, D. *Daniel van Arkel* na Gale beroepen; dog zyn Eerw. is, voor zyn vertrek, op Batavia overleden.

A°. 1648. den 10. en 31. Aug.

Zyn herwaards beroepen D. D. *Antonius Lenzius*, en *Henricus Bongaard*; van welke de eerste tot A°. 1650. en de laatste wel langer hier gebleven is; dog hoe lang, is my nergens gebleken, dan dat ik by de Heer *Baldeus* zie, dat zyn Eerw. A°. 1671. al overleden was. D. *Lenzius* wierd in 't voornoemd jaar, na dat hem de Heer *Maatsuyker* niet weynig geplaagd had, en zo zyn Eerw.

als

als ook D. *Bongaard*, geslagen had, na Batavia opgezonden, en onschuldig bevonden; niet tegenstaande die Heer zeer bitter over hem geschreven had; hoewel 't gansch geschil zyn oorspronk van zyne byzondre Pensionaris-tafel, die hy invoeren wilde, had; daar zig de Predikanten met reden tegenstelden, alzo daar geen voorbeeld van was.

A°. 1649.

Wierd D. *Hilarius*, over wan-gedrag, na Batavia opgezonden, daar hy den 14. December verscheenen is, dog men moet weten, dat deze Heer, en ook D. *Lenzius*, zeer driftig door de Heer *Maatsuyker*, Landvoogd aldaar (en een Jesuiet in zyn hart) en sterk met Processen vervolgd wierden; weshalven op zulken schryven van de Heer *Maatsuyker*, die de Regeering na zyn hand drajen kon, niet veel agt sla; buiten dat D. *D. Hilarius*, en *Bougaard* zeyden, van hem ook geslagen te zyn.

In dit zelve Jaar, den 13. Septemb.

Wierd D. *Antonius Stamperius* na Nigumbo; dog zodanig beroepen, dat hy mede als een Stem-hebbend-Lid in den Kerken-Raad tot Punto Gale zou aangemerkt werden. Hoe lang hy hier bleef, blykt niet.

In dit zelve Jaar wierd de Heer *Maatsuyker* tegen *D. Hilarius*, door zyn grooten Vriend, de Heer *vander Lyn*, schoon hy ongelyk had, geregtveerdigd, te meer, alzo de Batavische Predikanten, den Heer *vander Lyn*, over zyn Byzitten vermaand hadden.

A°. 1651. den 11. Juli.

Zond men D. *Franciscus Wyngaarden* van Batavia herwaards, die hier tot A°. 1655. bleef, in welk jaar zyn Eerw. als Predikant van Nigumbo voorkomt, zonder dat 'er blykt, hoe lang hy 'er gelegen heeft. A°. 1659, den 26. July, heeft hy weder op Gale gelegen, daar hem de Heer *van Goens*, op eygen gezag, in weerwil, en buiten kennis van den Kerken-Raad van Gale, na toe zond, trekkende dat Kerkelyke aan zich; en hy is van daar A°. 1660. na Batavia vertrokken, daar hy den 28. Junius, met Loffelyke getuigenisse van zyn Dienst en gedrag, aangekomen is.

A°. 1652. den 26. Septemb.

Wierd D. *Dominicus Vinsemius* na Gale beroepen, van den welken den 14. October zeer slegte Getuigenissen in den Kerkenraad van Batavia opgelesen wierden, waar uyt my toeschynd, dat hy zedert opgesonden is, aangezien ik hem na dien tyd nergens op Ceylon geplaatst vinde.

A°. 1655. den 9. Juli.

Was D. *Petrus Kesselerus* met den Veld-Heer, den Ed. Heer *Gerard Hulft* van Batavia vertrokken; dog zyn Eerw. komt den 19. October 1656. al als overleden voor.

A°. 1656. den 18. Septemb.

Zyn D. *Philippus Baldæus*, en D. *Joannes Fereira D'Almeida*, na Gale beroepen, en den 6. Novemb. derwaards vertrokken. De eerste stond hier tot A°. 1657., en wierd toen 8 maanden, als Veld-Prediker gebruikt.

Na dien tyd is zyn Eerw. A°. 1658. als eerste Predikant op Jaffanapatnam gelegt, daar hy tot A°. 1661., 3½ jaar alleen, en na dien tyd, nog tot A°. 1665. bleef.

De laatste is A°. 1658. op Toetoecoryn gelegt, en daar tot A°. 1663. gebleven.

A°. 1658. den 12. Septemb.

Beriepen haar Edelheden D. *Joannes a Breyl* na Gale, die in dat zelve jaar op Man-Aar gelegt is, en hier tot A°. 1661. stond, en toen op Jaffanapatnam geplaatst is, daar hy tot A°. 1665. bleef, zynde daar na van Batavia A°. 1668. na 't Vaderland getrokken, en op de te huis-Reyze, aan de Caap der Goede Hoop, overleden, daar hy ook begraven is.

In de vorige tyden waren 'er groote Onlusten, van tyd tot tyd, tusschen de Heeren Landvoogden en Kerkelyken hier geweest, die men in allen deelen zogt te drukken, waar toe de Heer *Maatsuyker* niet weynig 't zyne gedaan heeft, trekkende alles, zo veel 't mogelyk was, na zig, en ongehoorde dingen invoerende, te weten, dat den Commissaris Polityk een byzondre Tafel, met een rood scharlaken Kleed, (*waar van wy nog nader spreeken zullen,*) in Kerkenrade hier hebben moest, daar zelf haar Edelheden op Batavia dit voor hunnen Polityken Commissaris, die een Raad van Indiën was, noit gevorderd hadden. Ceylonze Geschillen.

Daar over waren ook groote klagten van wederzyden na Batavia, en ook na 't Vaderland, gedaan; dog al in de tyd van de Heer *Hustaart* wierden de

 Schrif-

Schriften tuſſchen de Heeren *Maatſuyker*, en *Kittenſteyn*, en tuſſchen die van de Kerken-Raad, op Gale verbrand, hoedanig ook met alle de Papieren, van A°. 1651. tot A°. 1654. ſchynd gehandeld te zyn; na welken tyd 'er ook weder eenige ſtilſtand van dezen onruſt geweeſt is.

In dit zelve jaar plagt 'er ook, als een Predikant op een buiten-viſite der Kerken gaan zoude, altyd eerſt geloot te werden, gelyk den 12. January, in dit jaar in 't Beſluyt-Boek aangetekend ſtaat; dog of dit vervolgd zy, blykt niet.

A°. 1659.

Liet de Heer Ryklof van Goens dit navolgend Heylzaam Plackaat tot Colombo afkondigen, en aanplakken.

Plackaat A. 1659. over 't invoeren van de Duitze Taal.

DE *Edele* Heer: *Ryklof van Goens*, Raad van Nederlands India, &c. en zynen Raad, doen te weten, Saluit, en maken bekend, hoe dat haar E. E. zich, van alle tyden af, zeer hebben laaten ter herten gaan, de Roem, Lof, en de Eere, van onze Nederlandſche Natie, en hoe zy ook zeer ernſtig getragt hebben na alle middelen, om die heerlyk te doen uytmunten, zo is 't dat de zelve een van de voornaamſte Zaaken, daar toe konnende dienen, geoordeeld hebben, de voortzetting en vaſt-ſtelling der Nederduitze Taal, en daarentegen de vernieling, en Abolitie van de Portugeeſe Spraak, op dat met deze uytroejing, en inveſting der onze, de naam en gedagtenis van onze Vyanden mogt vergeeten, en de onze ingegrift werden. Om daar toe nu te geraken, is goed geoordeeld, van de Lyf-Eygenen een aanvang te maaken, waar door zeer licht geheele Familien, en byzonder jonge kinderen, de Taal hunner Vaderen zuiver zullen komen te leeren. Dierhalven werd aan ider Inwoonder dezes Eylands belaſt, en bevolen, hun Slaaven (wel verſtaande, de jongens, of mannen) alle die de Duitze Taal niet ſpreken konnen, het hair hunner Hoofden kort te doen affnyden, en hen dat zodanig, zonder hoeden, te laten dragen, tot dat zy Duitſch zullen konnen, met waarſchouwing, dat de geene, die hier in nalatig bevonden werd, en binnen ſes weken na dato dezes zulks niet uytvoerlyk zal gedaan hebben, drie Reaalen van agten verbeuren zal, excluderende alle zodanige Slaaven, die de Duitſche Taal kundig zyn: want die, en anders geene, zullen lang hair, en hoeden, mogen dragen; 't welk wy alzo, ter reputatie en Eere der Nederlandſche Natie, hebben bevonden te behooren.

Aldus gedaan en Gearreſteerd, in 't Caſteel Colombo, den 14. November, A. 1659. Geaffigeerd, en Aangeſlaagen den 21. dito.

Was geteekend,

Ryklof van Goens.

Lager, *Ter Ordonnantie van zyn* Ed.

Lucas van Weerden,

Secretaris.

Dit was een zeer goed Plackaat in zich zelven, en het ware te wenſchen geweeſt, dat zulk een beſluit in alle de Landvoogdyen, onder de E. Maatſchappy in Indiën ſtaande, genomen was, om alomme de Nederduitſche Taal in te voeren, en 't is zeker, dat 'er dan, na verloop van 20 jaaren, wel thienmaal meer voordeel, als nu, door de Predikanten alomme gedaan, en zo veel Geſchillen over de Taalen ook afgeſneden zouden geweeſt zyn; daar men nu een menigte van Predikanten tot het aanleeren der Taalen of onbequaam, of hen jaaren bezig ziet, eer zy deze of geene Taal meeſter konnen werden, en als zy die dan met veel moeite al Meeſter geworden zyn, dan werden zy zomtyds door haar Edelheden op Plaatſen gelegt, daar die Taal niet te pas komt, en onnut is.

Wanneer 'er nu een algemeene Laſt ganſch Indiën door geweeſt was, om de Duitſche Taal in te voeren, en om niet, dan in die Taal, te Prediken, zo waren alle de Predikanten van eerſten af aan in ſtaat geweeſt, om over al, waar zy ook na toe zouden mogen gezonden werden, dienſt te doen.

Ja! ik zegge, dat het van nu af aan nog te wenſchen was, dat geen andre, dan de Nederduitſche Taal, in Indiën gebruikt, en met alle kragt ingevoerd wierd, en men zou, na weynig jaaren, bevinden, dat de vrugten ter bekeering der Heydenen, alomme veel gewenſchter, en dat ook de onkoſten der Ed. Heeren Bewindhebberen veel minder, dan jegenwoordig, zouden zyn: want daar zy (by voorbeeld) nu op Batavia, eenige

eenige Predikanten voor de Portugeesche, en ook eenige in 't byzonder voor de Maleytsche Gemeynte moeten hebben, zo zouden zy die 5 Predikanten, buiten allen tegenspraak, dan konnen missen, alzo de 5 Duitze Predikanten, dan zo wel voor beyde deze, als voor de Nederduitsche gemeynte, zouden konnen Prediken, zonder hunne Diensten, eenigzins meer te bezwaaren.

En gelyk dit zo op Batavia is, alzoo is het ook in verscheide Landvoogdyen gelegen, daar dan ook alle de Predikanten, van eersten af aan evenveel dienst onder den Inlander zouden konnen doen, dat nu maar van de helft, en dikmaals maar van een (alzo de andre niet taalkundig zyn) geschieden kan.

Daar beneven hebben haar Edelheden ook verscheide verkeerde middelen gebruikt, en verscheide zeldzame Ordres gegeven, dwingende mannen van hooge jaaren, en die dat ook noit Meester konden werden, om vreemde Taalen te leeren, even eens of dit aanleeren van Taalen zoo in iders magt stond, en als of men dat maar te gebieden had.

D. *Manteau* wierd daarom uyt Banda, A°. 1675. opgezonden, en gaf toen een zeer breed, en net vertoog aan haar Edelheden tot Batavia over, waar in hy aanwees.

1. Dat het leeren van Taalen een vrywillig werk was, dat ider een, na dat het hem luste, of hy zich daar toe bequaam vond, doen of laten, en daar men niemand, (gelyk hem nu geschiede) toe dwingen kon, alzo dit een byzondre gave Gods was, die niet aan ider een, die dat maar ondernemen wilde, gegeven wierd.
2. Oordeelde hy, dat men ook een byzonder opzicht in dezen ontrent jonge Lieden, in de kragt van hun jeugd, en ontrent mannen van hooger jaaren, nemen moest, alzo dit de eersten zeer gemakkelyk, en de laatsten zeer moeyelyk viel te doen.
3. Dat het ook noit by die van de Hervormde Kerk een gebruik geweest was, hunne Predikanten te dwingen, een Taal te leeren, alzo dit in deze dagen niet tot zyn Ampt behoorde.
4. Zeyde hy, dat de Heeren Bewindhebberen noit eenig uytdrukkelyk bevel daar toe gegeven hadden.
5. Dat, zo men dit al invoeren wilde, men dan den een niet meer, als den andren, hier in behoorde te verschoonen, gelyk aan veelen reeds gebleken was, die 'er niet eens over aangesproken waren, en dat men niet maar deze of gene, die men dan voornemen wilde, 'er maar uyt pikken moest.
6. Dat, schoon dit nu al ontrent allen mogt in 't werk gesteld, en aan allen gelyk opgelegt werden, zy alle daarom juist niet even bequaam zouden zyn, om vreemde Taalen te leeren, alzo de ervarendheid genoeg leerde, dat van de thien geen een dit stuk Meester geworden was.
7. Dat het aanleeren van een vreemde Taal aan veel Predikanten veel meer werk, als 't gansch werk van hunnen dienst, gegeven had, en dat het daarom best was, zulke jonge mannen daar toe te gebruiken, die daar toe lust en bequaamheid hadden, en niet mannen van jaaren, of die nog lust, nog de Gave van God ontfangen hadden, om vreemde Taalen te konnen leeren.
8. Behalven, dat men ondervonden had, hoe weynig vrugt 'er met dat aanleeren der Taalen, door die genen, die dit stuk al te boven gekomen zyn, gedaan is.

Dit vertoog, hoe wel gegrond ook in zich zelven, zou zyn Eerw. zeer weynig geholpen hebben, zo de Heer *Hurdt*, die als Veld-Heer na Java ging, hem niet als Veld-Prediker medegenomen had; want anders was 'er al vast gesteld, om hem na 't Vaderland buiten dienst te zenden, alleen, om dat hy weygerde zo een Taal te leeren.

Indien deze Heer wat ouder ter dier tyd geweest was, of eenige jaaren vooruyt had konnen zien, had hy 'er wel konnen en mogen, als een negende Artikel, byvoegen, dat, als 'er al mannen waren, die lust en bequaamheid hadden, niet alleen, om in een vreemde Taal te Prediken, maar zelf ook om hunne ledige uuren tot het vertaalen van den ganschen Bybel, zonder iets voor hunne moeite te begeeren, te besteeden (een werk, immers van de uyterste noodzakelykheid, om de bekering der Heydenen voort te zetten) men zulke neerstige mannen, dan nog met hunne vertaalde Bybels heeft laten zitten, zonder de zelve te willen Drukken, waar ontrent de verkeerde zugt, en nyd van deze en gene (my zeer wel bekend) uytnemend veel quaad gedaan heeft.

Men

Men heeft dat gezien, en ziet het nog, aan de Overzetting des Ouden Teſtaments in 't Portugees van D. *Ferreira*, en aan myne Overzetting des Bybels in de lage Maleytze Taal, die, daar ik zo veel jaaren in die Taal niet zonder Lof en Vrugt in myne Gemeynte (gelyk uyt myne Dimiſſie, onder Amboina gemeld, te zien is) gepredikt heb, egter, om een verkeerde bevatting van haar Edelheden voor 't Hoog Maleyts (op 't bloot zeggen van D. *Leydekker*, en zyne twee Zwagers, de Heeren *De Haas*, en *van Riebeek*, toen Ordinaris Raden van Indiën, dog niet in ſtaat zynde, om over die Taalen te oordeelen) en uyt een ongegronde drift voor de Overzetting, van de Heer *Leydekker*, ter gunſt van die Heeren, in de Hooge, dog onder 't Chriſtendom alomme onverſtaanbaare, en onleesbare Maleytze Taal, hebbe moeten agter ſtaan, terwyl zo wel het werk van de Heer *Leydekker*, als het myne, daar maar zo ongedrukt, en even als of al dien arbeid niets weerdig was, leggen blyft, daar dit immers voor God, nog voor de Wereld, met geen ſchyn van reden te verantwoorden is, alzo men, of een van beyde die werken, tot dienſt der Chriſtenen, en der Heydenen, daar, en elders, of wel die beyde te zamen (gelyk ik, om den arbeyd van de Heer *Leydekker* volſlagen zoo veel eere als de myne te geven, altyd beſt geoordeeld hebbe) behoorde al over lange gedrukt te hebben.

Dit is 't Lot van mynen Bybel, en die van den overleden Heer *Leydekker*, waar van men mogelyk zeggen zal, dat die niet gedrukt werd, om de geſchillen, over beyder Taal gereſen; dog 't is immers buiten tegenſpraak, dat de Heer *Leydekker*, een zeer weerdig Nederduits Predikant was, maar die geen Talent had om Maleyts te Prediken, en die ook de Maleytze Taal, die alomme in de Landvoogdyen der E. Maatſchappy verſtaanbaar voor den Inlander gepredikt wierd, niet verſtond, en nooit gepredikt had, immers niet kon, nog mogt vergeleken werden by my, die zoo veel jaaren aan een, met veel lof, vrugt, en zeer verſtaanbaar gepredikt had, en op welkers Maleyts de Heeren Zeventienen dierhalven ten vollen behoorden geruſt geweeſt, en nog (zo zy dit maar eens onzydig geliefden te overwegen) geruſt te zyn, of anders behoorden nog zy, nog haar Edelheden in Indiën, toegelaten te hebben, dat, of hy, of eenige andre Predikanten, wel 100 jaaren bevorens al, in die quade Taal (zo men zeer ongegrond zegt, want dan is 't Neerduits, in opzicht van de zuivre Hoogduytze, ook een quade Taal) Prediken, of niet te dulden, dat het zelve nu nog om de Ooſt, en op Batavia, geſchiede, gelyk alomme daar bekend is.

En is 't om dat geſchil over die twederley taal? wat is doch de Reden, dat het Oude Teſtament, door D. *Ferreira*, in 't Portugees vertaald, en daar niet het minſte geſchil over is, niet gedrukt werd? niet anders, dan een groote liefdeloosheid, en kleynagting, voor den arbeid van neerſtige Predikanten, ſlegte yver voor 't werk der Bekeering onder de Heydenen, en (in de plaats van Loon voor den Arbeyder) een bittre Nyd van zommigen, die, zulke werken liever in den Brand, dan Gedrukt, wenſchten te zien, ſchoon zy ten vollen van de vrugt des zelfs overtuigd waren, en dat alleen maar, om dat zy aan zulk een iverig Man de bloote eer, die hy daar voor gehad zou hebben, benydden, en zy zelf onbequaam, of niet genegen waren, om zulk een werk waar onder zy gesmoord zouden hebben, te ondernemen.

Om nu nog een Woord van 't leeren der Taalen hier aan te laſſen; onder de Kerk-ſtoffe van Batavia, konnen wy zien, hoe haar Edelheden aan de Heeren *Op den Akker* en *Thornton*, (die zich beyden reeds wakker in 't aanleeren der Portugeeſche Taal geoeffend, en een menigte van jaaren daar in Gepredikt hadden) uytdrukkelyk belaſt hebben, dat zy voortaan ook in 't Nederduitſch zouden hebben te Prediken, ſchoon zy beyde verklaarden, dit hen (en voor al was dat den zeer ouden Heer *Op den Akker*, een man nu van in de 70 jaaren niet te vergen,) onmogelyk geworden te zyn, alzo zy zich zelven geheel en al aan de Portugeeſche Taal, zoo veel jaaren aan een, overgegeven, en 't in hun vermogen niet meer hadden, om dat zo veerdig, en met zulke ſpreekwyzen in 't Nederduitſch te zeggen, als zy dat wel in 't Portugeeſch konden uytdrukken; dog alle hunne betuigingen hadden geen ingang, en de Hooge Regeering bleef onveranderlyk op dat genomen Beſluit ſtaan, weshalven zy (tegen alle Reden aan) gedrongen wierden, zig daar na te ſchikken. Een Zaak, waar van ik in de 7 vereenigde Landen, of elders, nooit eenig voorbeeld gehoord heb, dat de Hooge Overigheid oit aan een Engels, Franſch, of Schots Predikant (by voorbeeld) belaſt heeft, om, buiten die Taal, waar toe zy geſchikt waren, en waar in zy zich zedert langen tyd geoeffend, en Gepredikt hadden; nog in 't Neerduits, of in een andre Taal te Prediken, een

Laſt

Laſt, die zekerlyk veelen ook niet zouden konnen opvolgen, om dat ider Taal zyn Man volkomen vereiſcht.

Veel beter, en beſcheydener zouden haar Edelheden gedaan hebben, de Zaken dier Taalen, zo als die nu waren, te laten, maar aan alle Landvoogden te belaſten, voortaan alleen de Duitze Taal in te voeren, en dan was 'er een veel groter vrugt van den dienſt der Dienaren alomme te hopen, dan oit te voren, en dan zou ook het Drukken van alle Bybels, als onnoodig, van zelfs vervallen, en dus zouden dan ook die, en alle de onkoſten, zoo van dien Druk, als van zo veel Inlandze Meeſters in die byzondere Taalen, konnen geſpaard werden.

Na dat wy nu deze Aanmerking tusſchen beyden gemaakt hebben, zullen wy weder voortgaan met het jaar van aanwyzing, wanneer hier deze of gene Predikanten gezonden zyn.

A°. 1660. den 30. Auguſtus.

Is D. *Ludovicus Bogaard*, op Batavia, na Ceylon beroepen, en in dat zelve jaar als eerſte Predikant op Colombo, geplaatſt, zonder dat ik zeggen kan, hoe lang zyn Eerw. daar gebleven, of waar hy verder verſonden is: want daar van is geen nette aanteekening gehouden.

A°. 1660. den 18. Octob.

Is D. *Gerardus Holkenburg*, mede na Ceylon beroepen, en in dat zelve jaar ook op Colombo gelegt, daar hy tot A°. 1662. gebleven, op welke tyd zyn Eerw. daar overleden is. Hy wierd hier toen door D. *Henricus Wallius*, eenigen tyd, na dat hy met de Heer *van Goens* eerſt na Coetsjien geweeſt was, vervangen, alzo die op de Togt na Coetsjien ziek geworden, en van daar na Ceylon gezonden was. Hoe lang nu D. *Wallius* hier bleef; blykt my niet klaar; dog wel dat hy naderhand op Coetsjien geplaatſt is.

A°. 1661. den 22. Auguſtus.

Wierden na Ceylon beroepen D. *Joannes Nathanaël Donker*, en nog een ander Predikant, diens naam niet uytgedrukt vinde. D. *Donker* wierd op Colombo gelegt, en is van daar A°. 1664. buiten Dienſt, den 28. Januari, na Batavia gezonden, en den 26. Februari, daar gekomen.

A°. 1662. den 24. Juli.

Quamen hier D. D. *Antonius Scherius*, en *Goſuinus Slipperius*. Zy wierden beyde op Colombo geplaatſt, van waar de eerſte A°. 1669. over wangedrag na Batavia, en van daar weer na Coetsjien, verzonden is; dog de laatſte is in dit zelve jaar van zyn komſt op Colombo geplaatſt, en ook daar na A°. 1668. overleden, dog waar de eerſte gebleven is, of hoe 't verder met zyn Eerw: daar of elders ging, is my onbekend.

Ook ſchynd hier in dit zelve jaar D. *Cornelius Caletus* gezonden te zyn, zonder dat verder iets van zyn Eerw. weet te zeggen.

A°. 1663.

Is D. *Joannes Ferreira a D'Almeida*, door haar Edelheden van Toetoecoryn in de Portugeeſche Kerk op Batavia beroepen, en den eerſten May aldaar gekomen.

Den 9. Julius, is de pas weer in Indiën gekomen D. *Balthaſar Obie de Meter*, na Ceylon beroepen, bleef dat jaar op Colombo, en vertrok A°. 1664. als Predikant na Coetsjien, daar hy, gelyk wy onder de Stoffe van Malabar zullen zien, overleden is.

A°. 1664. den 12. Auguſtus.

Zyn door haar Edelheden herwaards beroepen D. D. *Jacobus Maxwel*, en D. *Bartholomeus Heynen*. De eerſte is op Colombo in dat zelve jaar geplaatſt, en 'er tot A°. 1668. gebleven; dog D. *Heynen* is in dit zelve jaar voor een korte tyd, op Gale, en Jaffenapatnam, gelegt, zonder dat ik net wete, hoe lang. Naderhand is hy weder op Gale geplaatſt, alwaar hy verder tot A°. 1676. gelegen heeft.

Zyn Eerw. was tot Paraiba in Weſt-Indiën geboren, en per de Waſſende Maan, A°. 1664. uytgekomen.

A°. 1665. en A°. 1666. den 11. Febr.

Quamen de Leden der Kerken-Vergadering op Colombo in de Kerken-kamer, alwaar zy aan 't hooger eynde der Tafel een Rood Scharlaaken Kleed, twee ellen lang, vonden. Men vraagde aan den Polityken Commiſſaris, den Heer *Iſaac de St. Martin*, van waar dog deze nieuwe gewoonte, en wyze van handelen quam, waar op hy tot andwoord gaf, dat de Heer Zeevoogd,

Seldſame ingevoerde Tafel, van den Polityken Commiſſaris hier.

en superintendent, *Ryklof van Goens*, het zo belast, en te gelyk gezegt had, dat, zo haar Eerwaardens daar iets tegen hadden, zyn Ed. dat verzogt te weten; waar op eerbiedig geantwoord wierd, dat zy dit voor deze reyze als een volslagen bevel van dien Heer wel konden gehoorzamen (gelyk zy toen ook deden) maar anders dit geenzins goedkeuren, vooreerst, aangezien het buyten eenig voorbeeld in Indiën, of op Batavia (daar een Raad van Indiën zat,) of in 't Vaderland, was; ten anderen, om dat zulks ook geheel en al, buyten kennis van den Kerkenraad, zoo maar ingedrongen wierd. Ten derden, om dat dit geen zaak was, waar over een byzondre Kerk mogt oordeelen; en waar over zy gehouden waren eerst met de andre Indische, en ook met de Vaderlandze Kerken te spreken.

A°. 1667. in den Beginne;

Is uyt 't Vaderland hier gekomen, D. *Joannes de Voogd*, die op Colombo geplaatst, en van daar A°. 1679. na 't Vaderland weer vertrokken is.

A°. 1667. den 11. Julius.

Instructie A. 1667. aan de Kerken-Raad gegeven. Liet de Heer *van Goens* een Nieuwe Instructie, die den 25. December, A°. 1665. opgesteld, en door haar Edelheden goedgekeurd was, inleveren, welke de Kerkenraad verzogt te houden, zynde een bericht voor de Diakenen, &c.; dog over het zitten aan die voornoemde Polityke Tafel, wierd toen niets geantwoord.

Den 18. Julius,

Is D. *Jacobus Burenius*, door haar Edelheden herwaards beroepen, en op Gale geplaatst, zonder dat my blykt, dat hy tot A°. 1676. ergens anders op Ceylon gestaan heeft, dan dat zyn Eerw. by 't tekenen der Classicale Acte, A°. 1668. op Colombo voorkomt.

Den 28. December,

Vervolg van de voornoemde Tafel. Liet de Heer *van Goens*, aan den Kerken-Raad van Colombo voorstellen, om den Commissaris Polityk, aan een Tafel alleen, met een lang rood kleed overdekt, te laten zitten; waar op de Kerkenraad tot Antwoord gaf, dat zy zulks niet konden goedkeuren, alzo dat de hooge Overigheid van Indiën, noit in gebruik gehad hadde; dat zy wel wilden gelooven, dat zulks een eere was haar Hoog-Mog:, maar geenzins de Polityke Commissaris van Colombo, toekomende. De Heer *van Goens* liet daar op antwoorden, dat zulks in vorige tyden wel meermalen gedaan was, ziende mogelyk op A°. 1650. wanneer de Heer *Maatsuyker* dit op Gale ingevoerd had (gelyk uyt een oud Proces van D. *Lenzius*, met hem daar over, blykt) om dat hy als Pensionaris uytgekomen was.

De Kerken-Raad van Colombo, schreef 'er over aan de Kerken van Jaffanapatnam, Gale, &c.; dog die oordeelden dit alle zeer ondienstig, 't welk door den Kerken-Raad van Colombo, aan de Heer van Goens te kennen gegeven zynde, gaf die Heer tot antwoord, dat hy dit dan, om de Vrede der Kerke, ook laten zoude; dog dit koste D. *Maxwel* 't jaar daar aan zyne Dimissie na Batavia, die hy toen verzogt, en ook den 20. Jauuari, A°. 1668. verkreeg.

Den 29. Augustus,

Wierd D. *Servatius Clavius*, herwaards beroepen, en in dat zelve jaar 1667. op Jaffanapatnam gelegt, die 'er tot A°. 1679. gebleven, en toen als Predikant na Batavia beroepen is.

In dit jaar is ook D. *Arnoldus Oorschot*, met 't Schip de Wassende Maan, hier gekomen, en op Colombo geplaatst, gelyk ook D. *Joannes de Voogd*.

A°. 1668.

Quam hier D. *Jacob Corf*, die op Colombo gelegt wierd; en in 't begin dezes jaars, vertrok D. *Maxwel* ziek, en verscheen den 23. April in dien staat op Batavia, te meer, alzo zyn Eerw. met den Heer *van Goens* niet over weg kon, en om dat hy een donkere wolk, daar hy gansch geen zin in had, opkomen zag; namelyk de Classicale Vergadering op Ceylon, tegen den 14. Maart, dezes jaars belegt, en waar in alle misslagen (zo men voorgaf) verbeterd zouden werden, hoewel alles over een geheel andren boeg gewend wierd.

Het bestond uyt de Predikanten van Colombo, Jaffenapatnam, en Gale, in 't bywezen van den Commissaris Polityk, en wierd gehouden uyt last van de Heer *Ryklof van Goens*, Landvoogd van Ceylon, Zeevoogd, super-Intendent, expres Commissaris, mitsgaders gemeen Raad van Indiën.

Dit Classis duurde 16 dagen, voor en na de Middag.

Den

Op den 14. Maart,

Wiert gehandeld over de Proponent, *Joannes Tholi.*

Den 15. dito, 's morgens,

Over, dat men 't gevoelen van den Landvoogd volgen zou, en 's namiddags, sprak men over 't overgeven der Kerk-papieren aan malkanderen.

Den 16. dito.,

Over 't antwoord op eenige uytdrukkingen, en over de bepaaling der Woorden, nodige kennisse, &c.

's Namiddags, over de uytsondering en toepassing, van de 39 Artikelen der Batavische Kerk-ordre, en over 't verzoek van een Extract van dien.

Den 19. dito,

's Morgens en 's Middags, weder over de Zaak van *Tholi*, waar van 20 Artykels gemaakt zyn.

Den 20. dito.,

Wierd 'er gehandeld over 't Stuk van 't vernieuwen der Catechizatien, en over 't stuk der Diaconye, mitsgaders over 't verbeteren van eenige Kerkelyke misslagen, over D. *Heynens* beroep, en zyne Kerkelyke Getuygenis, en over zekeren eysch op den Artikel, en de Acte van A°. 1659.

's Namiddags verzogt men Coeli's, of Arbeyds-Slaven, tot 't Visiteeren, en besoeken der Scholen nodig.

Den 23. dito.,

Voor de Middag, over 't Stuk der Diaconye.

Den 26. dito.,

Vielen 'er byzondere gevoelens over dat stuk voor.

Den 28. dito.,

Wierd 'er over de Talen gesproken, en een middel beraamd, om het Portugeesch, volgens 't Placcaat A°. 1659. afgekondigd, niet in te voeren, om de Landaard van 't Portugeesch af te wennen, welke aanmerkingen, daar over gevallen, zeer opmerkelyk zyn.

Na de middag is de geheele Kerk-Ordre, van A°. 1659. vernieuwd, en aangenomen.

Den 30. dito.,

Is 'er over een byzondre Zaak, het beroep van D. *Clavius* betreffende, gesproken.

Den 3. April,

Heeft men over 't Na-of herlezen van 't Formulier, van 't Trouwen, en Doopen, en waarnemen der Visitatien, of 't bezoeken, en aannemen der Ledematen, Voorbereyding, en 't verdre, daar toe behoorende, gehandeld.

's Namiddags wierd 'er verzogt, of de Commissaris Polityk iets van wegen de Overheid voor te stellen had, en neen geantwoord zynde, heeft men malkanderen over en weder bedankt, waar over dan dit Classis gescheyden, 't verhandelde kortelyk in 't nette opgesteld, en door de navolgende Personen ondertekend is.

Antonius Scheerius, Predikant tot Gale, Preses.

Jacobus Burenius, tot Colombo, Scriba.

Arnoldus Oirschot, tot Colombo, Assessor.

Servatius Clavius, tot Jaffanapatnam.

Mr. *Michiel Dibbeé*, } Ouderlingen.
Benjamin Belyn, }

A°. 1668.

Zyn hier gekomen D. D. *Jacobus Schee*, en *Jacobus Corf*. De eerste wierd gelegt op Gale, dog wete niet, hoe lang, de tweede op Colombo, zonder dat ik ook wete, hoe lang; dog de laatste is geplaatst op Gale, en aldaar A°. 1671. overleden.

In dit jaar is ook herwaards gezonden D. *Nicolaas Agotha*, toen op Gale geplaast, heeft A°. 1696. en 1697. op Nigumbo gelegen, dog is weer op Gale gelegt, en daar A°. 1718. Overleden.

A°. 1669.

Is hier gekomen D. *Laurentius Hemling*, die gelegt is op Colombo, daar hy tot A°. 1657. bleef, en toen na Batavia vertrok.

A°. 1671.

Is D. *Simon Cat* uytgekomen, en toen op Colombo geplaatst, A°. 1694. van

van zyn Dienſt wegens Ouderdom ontſlagen, en daar 1704. Overleden.

Ook komen D. *Corf*, en de Proponent *Tholi*, als reeds Overleden voor.

Ook zyn in dit jaar alle Polityke Leden uyt den Kerken-raad genomen, en tegen andre verwiſſeld.

A°. 1674.

Is D. *Hermanus Specht* hier gekomen, en vertrok van Colombo na 't Vaderland A°. 1691.

A°. 1675. den 15. Octob.

Wierden herwaards beroepen D. D. *David Farny*, en *Lucas Boſch ab Os*, gewezen Predikant tot Everdingen, in de Clasſis van Buuren.

De eerſte wierd op Colombo geplaatſt, zonder dat my blykt, hoe lang zyn Eerw. daar geſtaan heeft; dog de laatſte bleef 'er maar van den 18. Jan. A°. 1676. tot den 30. Maart, en vertrok toen na de Kuſt.

A°. 1676. den 31. Auguſtus,

Is herwaards beroepen D. *Marcus Maſius*, die toen op Nigumbo geplaatſt is. Hy wierd A°. 1691. wegens ouderdom ontſlagen van zyn dienſt, en is op Colombo A°. 1706. den 23. April, Overleden.

Ook komt D. *Theodorus Cloppenburg* als reeds een jaar overleden, en alhier op Nigumbo geplaatſt geweeſt, voor, die A°. 1675. hoewel eenige meynen, dat hy A°. 1678. eerſt overleden zy; dog weet niet, wanneer hy hier gekomen is. Ook vertrok D. *Heynen* A°. 1676 van Gale, na Batavia.

A°. 1678. den 5. Septemb.

Is D. *Joannes Fredericus Stumphius* door haar Edelheden na Jaffenapatnam beroepen, en in dat zelve jaar daar ook geplaatſt; dog hy wierd A°. 1680. na Batavia zonder Dimisſie, of Kerkelyke getuygenis, opgeſonden, quam daar den 26. Auguſtus, en had veel moejelykheden hier over; maar A°. 1681. den 16. January is hy door haar Edelheden weer na Ceylon gezonden, om zyne Getuigenis te halen, en dan na 't Vaderland te vertrekken, ten ware hy zig aldaar weder mogt verſoenen, waar na men hem daar, of elders weer zou konnen gebruiken. Hy ſtierf hier A°. 1692. a 1693. Ook is A°. 1679. verſcheenen D. *Jacobus op den Akker*, die te dier tyd op Jaffanapatnam geplaatſt is, en aldaar tot A°. 1687. gelegen heeft; zynde toen in Julius, van daar in de Portugeeſche Gemeynte van Batavia beroepen; dog A°. 1688. vertrokken.

In dit jaar 1679. is D. *Clavius* van Jaffanapatnam in de Nederduitſche Kerk tot Batavia geplaatſt, en toen ook derwaards vertrokken.

In dezen tyd was D. *Adrianus de Mey*, ook op Jaffanapatnam geplaatſt, zonder dat wete wanneer hy 'er quam. Van den zelven ſpreke verder, onder A°. 1682.

A°. 1681. den 22. Septemb.

Is D. *Joannes Coiterus*, door haar Edelheden herwaards beroepen, na zyn komſt, nog in dat zelve jaar, op Jaffanapatnam geplaatſt, en tot A°. 1686. gebleven, op welke tyd zyn Eerw. na Batavia vertrok, daar hy den 27. May, ook gekomen is. Hy ſchynd toen na 't Vaderland vertrokken te zyn, en A°. 1699. zullen wy hem, als weder uyt gekomen, nog eens ontmoeten.

A°. 1682.

Komt my nog al voor D. *Adrianus de Mey*, zonder dat ik wete wanneer hy hier quam, hy heeft op Jaffanapatnam (als bevorens blykt) gelegen, en is daar als Rector van het Malabaars Seminarium, (dat hy A°. 1692. met ontſlag van zyn Dienſt wierd) met veel lof A°. 1699. den 28. Febr. Overleden; dog hy zal ons voor zyn dood nog eens op de Kuſt voorkomen.

A°. 1685. den 27. Aug.

Zyn herwaards geſonden, D. D. *Feico Wylſma*, en *Adrianus Bakker*. Zy wierden beyde op Jaffanapatnam gelegt, de eerſte in dat zelve jaar; dog wete niet, hoe lang; dog D. *Bakker* wierd 'er A°. 1686. geplaatſt, en A°. 1687. na de Kuſt gezonden, en van daar in de Nederduitſche Kerk tot Batavia beroepen.

A°. 1686.

Zyn D. D. *François Chaſſe*, en *Conradus Croonenburg*, uyt 't Vaderland op Ceylon gekomen, en beyde op Jaffanapatnam geplaatſt. De eerſte is hier A°. 1694. den 7. Mey, en de laatſte A°. 1687. Overleden.

A°. 1687.

Is hier gekomen D. *Iſaac van der Bank*, op Colombo toen geplaatſt, en A°. 1703. daar overleden. Hy wierd A°. 1695.

al

l van zyn Dienſt ontſlagen, om Rector an 't Cingalees Seminarium te zyn.

A°. 1688.

Is D. *de Mey*, van hier na de Kuſt, f Nagapatnam, voor een tyd gezonen, daar hy bleef tot de komſt van). *Clement*; hy had 'er wel willen blyen; dog 't wierd hem afgeſlagen. Hy uam Ao. 1690. weer hier op Jaffanaatnam.

A°. 1690.

Is *D. Nicolaus Livius* op Ceylon geomen, op Gale geplaatſt, en A°. 1691. ar verdronken.

A. 1692. den 3. April,

Zyn herwaards beroepen *D. D. Thoas van Simey*, *Philippus de Vrieſt*, den 3. dito. *D. Regnerus Croonenburg*, als ede *D. D. Gerardus Hakoma*, *Rudolus Meerland*, en *Joannes Roman*.

D. van Simey is A°. 1694. op Jaffapatnam, A°. 1697. van daar na Ga-, en A°. 1699. op Colombo geplaatſt, n waar hy A°. 1700. na Batavia verok.

D. de Vrieſt, wierd Ao. 1692. op Jafapatnam geplaatſt, A°. 1694. daar ector van 't Malabaars Seminarium geaakt, kreeg Ao. 1699. geſchillen, en erd na Batavia opgeſonden; dog quam . 1700. als Rector weder hier, verk 1702. na Colombo, en legt 'er volns de laatſt tyding, Ao. 1722. nog.

D. Croonenburg wierd A°. 1692. op ature, dog van daar Ao. 1697. op fanapatnam, A°. 1697. weer op Mare, en A°. 1698. op Gale gelegt, van ar zyn Eerw. Ao. 1700. na Batavia rtrok.

D. Hakoma wierd A°. 1692. op Gale plaatſt, daar hy tot Ao. 1697. bleef, rtrok toen na Mature, lag 'er tot A°. 98. en wierd toen op Jaffanapatnam, legt, van waar hy Ao. 1669. na Baria, en zoo verder, na 't Vaderland rtrok.

D. Meerland, wierd A°. 1692. (van etsjien gekomen zynde) op Colombo legt, alwaar hy A°. 1692. overleden *D. Roman*, is A°. 1692. op Jaffapatnam geplaatſt, en A°. 1699. na tavia vertrokken.

In dit zelve Jaar 1692. of 't jaar berens, is ook hier gekomen *D. Joan-* *Ruël*, die A°. 1692. op Colombo legt, en Ao. 1701. in Mey hier overleden is. Dat hy zich wonderlyk in de Cingaleeſche Taal geoeffend had, zullen wy hier na mogen zien.

A°. 1694.

Is *D. Hermannue Specht* op Colombo geplaatſt, en daar A°. 1697. overleden.

Ao. 1696.

Komt *D. Joannes Coiterus*, weer uyt 't Vaderland op Ceylon, is op Jaffanapatnam gelegt, en den 14. Juli, A°. 1699. daar geſtorven.

Men zegt dat ontrent dezen tyd, en zelf wel 30 jaaren te voren, al op dit Eyland wel 200000, en, zo de Heer de *Heere* in zekeren Brief aan den Heer *Collaart* zegt, wel 230500, Chriſtenen waren, die zich in 't leeren der 10 Geboden, 't Geloof, en de Gebeden, &c. oeffenden, ontrent welke 10 à 12 Predikanten, zeer weynig konden uytrechten; hoedanig het doorgaans in ganſch Indiën gelegen is, daar men, naar zo groten Oegſt, veel te weynig arbeyders heeft.

A°. 1699.

Is in 't laatſt van dat jaar, of in 't begin van A°. 1700. hier van Coetsjien gekomen, *D. Gerardus de Oude*, die op Jaffanapatnam, den 1. Febr. 1700. in de plaats van den overleden Rector, *D. de Mey* geſteld, en alwaar hy A°. 1701. door *D. de Vrieſt* weer als Rector vervangen is, blyvende nog hier tot A. 1703. wanneer zyn Eerw: op Colombo gelegt, en daar A°. 1720. overleden is.

A°. 1700. den 11. Octob.

Is *D. Philippus Goting*, van Malakka hier beroepen, op Colombo geplaatſt, en 'er tot 1705. (wanneer na Coetsjien vertrok) gebleven.

Ao. 1702. den 17. Julius.

Zyn *D. D. François van de Sande*, en *Arnoldus Swem*, herwaards beroepen, waar van de eerſte in dat zelve jaar op Jaffanapatnam gelegt, en A°. 1705. 'er overleden is.

D. Swem is Ao. 1702. op Gale geplaatſt, en daar tot Ao. 1711. dat naar 't Vaderland vertrok, gebleven, en eenige jaaren daar na te Hoorn overleden.

In dat zelve jaar 1702. quam hier ook *D. Nicolaus Rimersma*, die op die zelve tyd op Colombo gelegt, en daar tot A°. 1711. dat ook na 't Vaderland vertrok, gebleven, en jegenwoordig tot Leyden woonagtig is.

A°. 1703.

Namen de Heeren Zeventienen zeker besluit ontrent de Seminaria, gelyk wy uyt dit volgende Extract konnen bespeuren.

EXTRACT uyt de Resolutie der Zeventienen tot Amsterdam, op Donderdag, den 28. Juni, 1703. na de Middag.

Resolutie der Zeventienen, over ses Proponenten, en over 't Drukken van D. Ruëls Grammatica.

IN 't Haagsche Verbaal, onder dato, 7. Mey, laatst gesproken zynde, in 't breede van de Seminaria, of Queekschoolen op Ceylon, als een op Jaffanapatnam, en een tot Colombo, en der zelver hope en verwagting, met aanwyzing van 't geene gemeend wierd tot bevordering en voortzetting der zelve van nooden te wezen, die door 't overlyden der Rectors en Bezorgers, daar over gesteld, te rug gezet is, is na rype deliberatie, tot voortkoming van zulke ongevallen, en tot herstelling der zelve goed gevonden aan te nemen, ses jonge bequame Proponenten, om voor af de Taalen aldaar gebruikelyk, te leeren, te weten, tot Jaffanapatnam, 't Malabaars, en tot Colombo 't Cingalees, en 't zelve zo te verdeelen, dat daar door met 'er tyd niet alleen Schoolmeesters, en Siekentroosters, maar ook Proponenten en Predikanten mogten aangequeekt werden, tot verdre onderwyzing dezer Inlanders en andren, in hun eygen Taal; in dat vertrouwen, dat de Synoden dezer Landen, om pregnante redenen, daar toe dienende, zullen komen te desisteren van haar gesustineerde, dat namentlyk de Kerken in Indiën, niet zouden vermogen, gelyk nogtans daar te Lande van alle voorgaande tyden af het tegendeel is gedaan en gepracticeerd, en voornamelyk mede door de Engelsen in hunne Colonien in West-Indiën, en die Gewesten, Proponenten, veel min Predikanten te maken; dog zo de gemelde Synoden buiten alle verwagting daar van niet zouden mogen zyn af te leyden, dat men echter daar mede zal voortvaren, en de voorgaande Practyk daar in opvolgen. Dat wyders zal werden gedrukt, de Grammatica, door den Predikant *Ruël*, in de Nederlandze en Cingaleesche Taal te zamen gesteld, en ten dien eynde herwaards overgezonden.

Onderstond, Accordeerd,

en was Geteekend,

E. SCHOT.

Accordeerd,

J. BROUSE,

eerste Klerk.

A°. 1704.

Is D. *Petrus Sinjeu* hier gekomen, en op Colombo geplaatst, alwaar zyn Eerw. Rector van het Cingalees Seminarium, A°. 1705. geworden, en di[t] A°. 1722. nog was. Ook Predikt zyn Eerw: om de 14 dagen eens.

Dog alvorens van dit jaar 1704. tot de volgende over te stappen, zo zullen wy om wat nader kennis van den Staat der Kerken en Schoolen alhier te bekomen, de navolgende Saaken (alle onder de Regeering van de Heer *Simons*, een voordeftig Voesterheer der Kerke, aldaar voorgevallen) hier eerst inlassen, alzo ons die in 't algemeyn veel lichi[t] zullen geven.

Die Heer Landvoogd van Ceylon had van de Heeren Predikanten aldaar, den flegten Staat der Kerken en Schoolen verstaande, een bericht tot herstelling, om dan daar toe het zyne te doen, verzogt, 't geen zy aan zyn Ed: op de navolgende wyze overleveren.

Aan den wel E. Gestrengen Heer, de Heer en Mr. Cornelis Joan Simons. Gouverneur en Directeur van het Eiland Ceylon, met den resorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

NAdien U Ed. Gestrenge heeft goedgevonden ons te bevelen, dat wy by geschrifte souden opstellen onse Consideratien aangaande de middelen; waar door wy meenden dat het verval van het Inlands Christendom verder sou konnen tegengegaan, en eeniger wyse geredresseerd werden, soo hebben wy ook niet konnen manqueren U Ed. Gestr: bevel in desen schuldplichtig op te volgen.

Vermits het nu soo gelegen is, dat alle Maatschappyen niet beter konnen geconserveerd, of, vervallen zynde, wederom hersteld werden, dan volgens die gronden, op welke zy eerstelyk wel gestigt zyn, soo agten wy (ons onderwerpende aan uw wys oordeel) datter voor eerst geen beter middel sou wesen, dan sig in desen te rechten na den ouden trant, en de ordres, in vorige tyden met goed succes gebruykelyk.

Twee dingen sou men by Provisie in opmerking konnen nemen, het eerste betreffende het werk der Schoolmeesters, het twede, het werk der Predikanten.

1. Belangende de Schoolmeesters, sou het niet ondienstig wesen de selve serieuselyk aan te bevelen, dat se hunne Schoolkinderen neerstig ter schole doen konnen, de zelve de Gebeden en Catechismen vlytig aanleeren, en die gene, die van eenig begrip zyn, in de bekendste gronden van het Gereformeerde Christendom vlytig onderwysen.

Dat se ook de Inwoonders, soo veel doenelyk, des Sondags ter Kerke doen verschynen, en na het voorlesen en 't verrichten van 't gene verder tot oeffening van den openbaren Godsdienst van ouds gebruykelyk is, de genen die tot jaren van onderscheyd gekomen zyn, neerstig Catechizeren over de fundamenten van 't Christelyk gelove, ook de gelargeerdens, 't gene zy te voren in de Scholen opgesegt hebben, doen opseggen, en verder onderrichten in 't geen de zelve nog niet weten.

Om dit met des te meer vrugt te doen, oordelen wy het vooreerst dienstig, dat de meesters in het ondervragen, en onderwysen haar zelve richten na de oude Catechismi, met gemeen consent der Ceylonsche Kerken, en de Approbatie der Hooge Overheit ingevoerd, en van ouds in gebruyk, om dat daar in de gronden van het Christen geloove eenvoudig voorgesteld, en de Inwoonders reeds aan de zelve gewoon zyn, daar in tegendeel de nieuwe Catechismus van grooter ommeslag, en te zwaar is voor de eenvoudigen, om die te verstaan; daar om zy ook van de Inwoonders niet of naeuwlyks werd aangeleerd; te meer, nadien de tegenwoordige Schoolmeesters in de jongstgehouden Scholarchale vergadering eenparig beleden hebben, dat se zelf nog niet in staat zyn, om die volkomentlyk te leeren, ofte te beseffen.

Niet dat men daarom de nieuwe Catechismus, welke wy oordeelen een goed en nuttig werk, behoefd af te keuren, en buyten gebruyk te houden; men sou die konnen overlaten voor die gene, die door het aanleeren van de oude Catechismus nu in staat gebragt zyn, om met het aanleeren van de nieuwe te konnen voortvaren, of de zelve voor de bejaarden laten dienen tot Speculatie en verder oeffening.

Ook konde zy de Schoolmeester strecken tot een nader verklaring van de gronden der Christelyke Religie, waar door zy haar zelfs, mits het bygevoegd onderwys der Predikanten, des te bequamer vinden, om hun Schoolkinderen en dorplieden met des te meer fundamenten te onderrichten.

Het soude ook noodig wesen, dat men de Meesters bestiptelyk ordonneerde accuraat rol te houden van de Christenen, bejaarden, gelargeerden, Schoolkinderen nieuwgeboren, en gestorven, elk in zyn Schole, om te konnen aanteekenen de naamen der gener, die ter School of ter Kerk niet komen, en de Predikanten op te geven, wat kinderen aan ider School te doopen zyn.

Het zal mede dienstig zyn, indien, om ordre te houden, en de Inlandse Christenen aan te setten, ook om de insluypende misbruyken te weeren, de pœnen en boete-gelden, van ouds gestatueerd, wederom ingevoerd werden, hoewel met discretie te vorderen, waar van de nuttigheit breeder sou konnen werden aangewesen.

Om nu de Schoolmeesters in hun pligt behoorlyk te houden, en daar toe bequamer te maken, agten wy dienstig, dat volgens oude gewoonte de Scholarchale vergadering alle twee maanden gehouden werden als wanneer alle Schoolmeesters moeten opkomen, niet alleen om van het Trouwen, ende daar uit rysende verschillen een pertinent bericht te doen, of, des noodsakelyk, die nader elucideren; maar ook om t' elkens rapport van den staat hunner Schoolen te doen.

Dat ook alle maanden de Meesters en Ondermeesters, en uit de verafgelegene Kerken de Meesters of Ondermeesters by beurte opkomen, om door de Predikanten ondervraagd en onderwesen te werden, 't geen een middel zal wesen, om te sien, hoe sich ider Meester oeffend, en hun tegens malkanderen onderling op te scherpen, en hun gesamentlyk tot meerder kennis te vorderen, ten einde het onderwys in de Schoolen op des te beter voet sou konnen voortgaan.

2 Het neerstig Visiteeren der Schoolen door de Predikanten moet ook geconsidereerd werden als een seer dienstig middel, om soo wel de Schoolmeesters, als de Inwoonders zelve, in het aanleeren op te schryven, en in de ware Heilsame kennis te doen vorderen.

Wy achten daarom, dat het seer dienstig sou wesen, indien de Visiten konden aangesteld werden na de oude wyse, dat is prompt om de drie maanden.

In de Visiten is het werk der Predikanten niet alleen te trouwen, en te doopen, maar ook voor alle dingen neerstigheid aan te wenden, om de Schoolkinderen en bejaarden in de gronden van het Gereformeerd Christendom te examineeren, en te onderwysen.

Tot dien einde sou men, om redenen voorsz. sig vooreerst, in het examineeren soo van de Schoolkinderen, als van de bejaarden, nog dienen te houden aan de Catechismus, van ouds in gebruyk.

In het expliceeren van de gronden der Gereformeerde Religie volgens de fundamenten, in de oude Catechismus begrepen, kon men gevoegelyk te werk gaan op desen voet.

Dat men dese Inlandse Christenen niet obrueerde met questien van buyten, en controversien, die onder de Christenen niet, als by toeval, geventileerd werden, en waar van dese slegte lieden onkundig zyn.

Dat men ook in het onderwysen naeuwkeurig opsicht neme op de ware of valsche grondbeginselen, die by de Cingaleesen, of Malabaaren, aangenomen zyn.

Dese valsche grondbeginselen moet men aanmerken als de grootste hinderpaalen, belettende de voortsetting van het Christendom onder desen Land-aard; des diende men voor alle dingen dese valsche grondbeginselen te ruineren; waar door dan vervallen moeten, afgodendienst, duyvels-beswering, en onderscheit der Castas, als een poinct in den Godsdienst.

En nadien dese menschen ongetwyffeld nog ware beginselen hebben, waar op zy niet naeuwkeurig achtgeven, nog die behoorlyk ten gebruyke brengen; soo diende men die voorsigtig in acht te nemen, en van daar te beginnen, 't geen daar in legt opgesloten, verder te deduceeren, en hier nevens nog andre noodsakelyke te voegen, die door het Christendom voorondersteld werden.

Wy zouden behalven de reeds voorgestelde nog verscheyde noodige saaken konnen opgeven, en uit de resolutien der Scholarchale vergadering, door de Ed. Heeren Gouverneurs geapprobeerd in vorige Jaaren, aantoonen, dat se bevorens met goede redenen in gebruyk gebragt zyn; en aanwysen hoedanige middelen men verder moest ter hand nemen, sou men sig een goeden voortgang konnen beloven; dog nadien wy door de kortheid van de tyd, die tot U Ed. Gestr: vertrek na Jaffana ons overig is, dit niet na waarde konnen uitvoeren, soo zullen wy, onder U Ed. Gestr: gunstig welnemen, dit opschorten, tot dat ons een beter gelegenheid gegund werd. Ondertusschen agten wy (met onderwerping van ons gevoelen aan wyser oordeel) het reeds voorgesteld, wanneer het by provisie in gebruyk gehouden of gebragt werd, wat het onderwys aangaat, vooreerst genoeg, om op goede gronden als dan verder met dese arme onwetende menschen te konnen voortvaaren.

Wy, hopende dat onse voorsz. Consideratien U Ed. Gestr: welgevallig zullen wesen, blyven met schuldige eerbied. (onderstond) wel Edele Gestrenge Heer, U wel E. Gestrenge Gehoorsame Dienaaren (was geteekend) Philippus Goting, Gerardus de Oude, N. Riemersma, Marcus Mazius, en Petrus Synjeu. (in margine) Colombo den 18 Maart Ao. 1704.

Accordeert

C. TAAY.

Eerste Klerk.

Na de voornoemde algemeene Consideratien over den staat deser Kerken en Scholen, mitsgaders de middelen tot herstelling van het verval der selve, gaf D. Synjeu ook zyne bysondere aanmerkingen aan den Heer Landvoogd Simons over, gelyk uit het volgende geschrift blykt.

Aan

Aan den wel Ed. Gestrengen Heer, den Heer en Mr. Cornelis Joan Simons, Gouverneur en Directeur van het Eiland Ceylon, met den Resorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

ONse Consideratien over de Schoolen onder het destrict van Colombo U E. over gegeven den 12 November 1704 alleen relative tot den dienst der Predikanten en tegenwoordige Meesters in 't land zynde te considereeren, gelyk de omstandigheit van tyd en saaken geen andre doorsicht tot de bekeering van 't Heydendom verleenen.

Dog het Seminarium hersteld zynde, en dit my een volkomen weg baand, om de middelen ter bekeering volkomen, of ten minsten meer als Apparent te konnen voordragen, soo oordeel het eensdeels van myn plicht te zyn, en anderdeels U Edele het ook niet qualyk zal opvatten, dat ik dese myne nadere Consideratien de voorgaande laat volgen.

'T is kennelyk, dat wapenen alleen niet vegten konnen, maar ook bequame en ervarene subjecten vereysschen.

Ik Considereer het Singaleesch Heydendom, 't zy dat het volstrekt, of soo ten deele nog bestaan mogt, als een vyand, die men het hoofd moet bieden, om hem tot de overgave, en 't aannemen van 't Christelyk geloove te dwingen, dat de wapenen zyn bequame overtuigende middelen tot demping van 't Heydensch, en opbouw van 't Geloove in Christus; maar gelyk allen die wapenen niet konnen voeren, nog na behooren gebruyken, soo loopen myn gedagten tegenwoordig daar over, om goede manschap te hebben, om dit oogmerk onder den Zegen des Allerhoogsten te bereyken.

Hoe de vyand behoord geconsidereerd te werden, hoe zwak of sterk hy is, wat wapenen men tegen hem moet gebruyken, en 't meest te pas zouden komen, ook volgens welke vereyschingen en ordres zy aangevoerd behoorden te werden, is van ons voorgesteld in de voorgaande Consideratien, waar aan ons volkomen moeten gedragen, als nog geen reden van verandering ontmoetende, 't zal dan op de subjecten aankomen, die tot dezen stryd gerequireerd werden.

Wy zullen eerst eenige manschap afkeuren, om deze dienst na behooren te konnen doen, daar op bequame onderwerpen of dienaaren met des zelfs getal voordragen, en eyndelyk redenen geven, waarom wy desen meer als geenen gunstig zyn, en soo een groot getal begeeren.

1 *Dit werk kan niet uitgevoerd werden door den dienst der tegenwoordige Meesters.*

Want dese, als aan den Schooldienst verbonden zynde, schoon metter tyd verder en verder konnen en zullen geraken, laat echter hun tyd, nog continueele dienst, en nu missende bequaamheit niet toe 't gerequireerde te erlangen.

'T welk ook niet zal verkregen werden met hunne maandelykse opkomst, en 't onderwys, dat zy dan genieten, als uit deze vrage zelfs vloeid: *Wat zal men in de Meesters vinden, twaalfmaal in een jaar geexamineerd werdende.* Doet hier nog by 4 *maal in 't jaar* (*soo de Visite sonder interruptie al gedaan werd*) men denke maar, dat 'er dan nog soo veel tyd tusschen beyden loopt, tusschen het eene en 't ander examen, en zy alle hulpmiddelen missen. Ik oordeel, dat de Meesters noit op dese wyse, 't geen aan de Schoolen wesen moet, zullen nog konnen deelagtig werden. Gevolgelyk ten

2 *Ook niet met het Visiteeren der Schoolen om de drie maanden door de Leeraaren.*

Neemd dat alle drie maanden de Visite gedaan werd, en in yder Visite de Schoolkinderen en Largados geinstrueerd werden, soo hebben zy vier onderwysingen in 't jaar; waar uit ik demonstrative inbreng, dat dan ook zulks van de Leeraaren ten opsicht van tyd, hun Predik-dienst, en verdere oeffeningen niet kan afgewagt werden (ik swyge, dat de bevinding soo veel jaaren na malkander zulks voor my bevestigd, en verzegeld heeft). Van in te voeren sekere leerstoffe in 't Singalees, zeg ik bevestigender wyse, dat zulx tegenwoordig volstrekt noodsakelyk is, volgens de voorgaande Consideratien van September en October 1704; dog wy ondersoeken hier de manschap, de Subjecten, en Capaciteyt, om 't groot oogmerk uit te voeren, gevolgelyk is dit buyten ons wit.

Hier uit meen ik wettig te moeten werden besloten (om dat 'er buyten dese Subjecten geen andre zyn, en op deze wyze men sig geen gewenschte uitslag nog volle Victorie durft beloven) dat de vereyschte middelen of onderwerpen tot nog toe aan de Schoolen niet zyn gebruykt, en men met reden na andre moet omsien, om sich met sekerheit het gewenschte te beloven.

Deze dan afgekeurd stel ik vast, dat soodanige Subjecten uit het Seminarium alleen konnen getrocken werden, gelyk ook het loffelyk Concept van de Heeren Majores, is, om uit de Quekelingen ook Meesters voor de Schoolen aan te focken.

Maar gemerkt het gelimiteerd getal der

der Quekelingen niet boven de 24 gaan mag, soo neme de vrymoedigheid, U Edele met alle respect open te leggen dit getal ten minsten 60 stux te moeten zyn, alsoo door deze Meesters niet alleen 't district van Colombo, maar ook van Gale en Mature behoorden te werden voorsien, en hier de Proponenten afgaande, 't nog niet kan toereyken, geconsidereerd het groot getal der Schoolen.

Dat deze de Subjecten zullen moeten zyn, is sichtbaar, 't welk aangewesen zynde, myns oordeels dit getal van zelfs vast staat.

Deze Quekelingen, bequaam gemaakt zynde, zyn deze 2 difficulteyten, soo even aangewesen, verdweenen: Want bequaam gemaakt zynde, konnen zy hun dienst naar vereysch verrichten, en een Leeraar, de Visite doende, zal dan in staat zyn, by hen in een uur meer dienst te doen, als nu in een geheel jaar geschieden kan.

Ook zal hun maandelyk opkomen niet anders als van de grooste vrugt konnen zyn.

Den dienst der Proponenten uit de Quekelingen, als buyten myn tegenwoordig oogmerk zynde, laat ik onaangeroerd.

Soo wy na de redenen en nuttigheden van de Meesters, uit het Seminarium te teelen, omsien, zal dit getal ook met een noodsakelyk moeten gesteld werden.

1 Geen van de alhier zynde Cannecappels (of Schryvers tot behulp der Predikanten) zyn tot hun dienst bequaam, want schoon zy al de gemeene straat-taal van 't Singalees hebben, werd hier vry wat meer toe vereyscht, en zy zyn niet saakkundig, daar nogtans alle vertolking taalen saak kunde vereyscht. Door deze Subjecten konnen wy die missen, en 2 requisiten, tot vertolking noodig, obtineeren.

De Leeraaren hebben dan geen Cannecappels noodig, alsoo deze Meesters daar toe konnen dienen, met die bequaamheit, die daar toe vereyscht werd, en waar door met een een zwarigheit, die niet kleen is, ontgaan werd, namentlyk een Predikant, sig niet genoeg wetende uit te drucken in 't Portugees, werd echter de vertolking daar na gericht, en verliest dan nog; ***en wat hebben wy Hollanders met de Portugeesche taal te doen.***

2 Deze Meesters zouden ook konnen gebruykt werden, om Leerstoffen, of deelen van de H. Schrift in 't Singaleesch over te dragen, te Confronteeren, en te Copieeren, welke saaken tot nog toe soo veel difficulteyten zyn onderworpen geweest, waar toe, als wy gezegt hebben, deze tegenwoordige Cannecappels onbequaam zyn.

Deze hebben dan zelfs een vryen toegang tot alle Nederlandse Papieren, en Boeken, waar door zy in staat zyn hun zelven op te bouwen, en die last van alleen uit de mond van een Leeraar te spreken ('t geen zy tot nog toe maar hebben konnen doen, ende gewenschte vrugt van de zware onkosten en 't oogmerk van de Compagnie te rug houd) werd hem afgenomen. Sie daar de manschap, vereyschte kennis en handeling der wapenen, om dit oogmerk, de bekeering van 't Heydendom, te bereyken. Het getal om gemelde redenen, en 't groot getal der Schoolen (die ruym 70 stuks uit maken) behoorden in 't Seminarium dan aangenomen te werden, als sonder welke Meesters ik vaststelle, dat het begeerde niet zal gesien, en zal het doel niet getroffen werden, men egter nog eens daar toe zal moeten komen met de zelve moeite en kosten, daar nogtans dese saak geen uitstel of Prolongatie van tyd behoorde te lyden.

De motiven van deze Consideratien zyn myn plicht, waarom my verbeelde, dat U Edele niet als gevallig zyn zal alle middelen van verbetering, die my nu of nog mogten voorkomen, getrouwelyk aan te wysen.

Ik besluyte, en hope, dat deze middelen eens aan de Schoolen mogen gevonden werden, en moet blyven (onderstond) wel Edele Gestrenge Heer, U wel Edele Gestrenge Gehoorsame Dienaar, (was geteekend) Petrus Synjeu. (in margine stond) Colombo den 21 October 1705.

Accordeerd

J. BROELSZ.

Eerste Klerk.

Om nu een goeden grond tot het verbeteren der Inlandsche Schoolen en Kerken te leggen, was 'er van ouds af al by haar Edelheden, en by de Regeering alhier, met het aanstellen van Scholarchen, en door 't opstellen van een Instructie, hoedanig sich hier ontrent te dragen, een seer nette ordre beraamd. Gelyk men daar van het navolgende extract siet.

Extract der Instructie voor de Scholarchen op Colombo.

MEn heeft op JaffanaPatnam, Colombo en Gale (behalven het opsicht der Predikanten over de Inlandse Schoolen en Kerken alhier) A°. 1663, den 25 December ook goedgevonden in Ra-

Rade aldaar, en op heden in Rade van India, na een kleene verandering goedgekeurd sekere instructie, en daar by besloten, om uit de Leden deszelfs te stellen, in ider plaats twee Aansienelyke, Godvrugtige en verstandige Mannen en Ledematen van onsen Godsdienst tot Scholarchen, niet alleen om deze Inlanders tot onsen Godsdienst te doen leyden, maar om ook de Schoolen voor de Jeugd te bestellen in alle die plaatsen, alsoo daar uit de meeste vrugt voor 't Christendom te wagten is. Deze zullen dan onder 't opsigt der zelve (onverminderd de Kerkelyke besorging der Predikanten) staan, volgens deze Instructie.

Het besorgen van de onkosten, tot onderhoud der Schoolmeesters en Schoolen noodig, als ook het repareeren der zelven, gelyk mede het stellen van boeten op de gene, die hunne kinderen niet ter School senden, of die ook zelf niet in de Predikatie komen, en die versuymen, of welke, daar al komende, sig onzedig aanstellen, en de goede Administratie van dien, zal den Scholarchen alleen aanbevolen blyven, onder recommandatie dat in 't opstellen der Geld-boeten met bescheydenheit gehandeld werde.

Het straffen, en afsetten der Schoolmeesters zal met Communicatie der Predikanten geschieden, gelyk ook 't bestellen van nieuwe Schoolmeesters; dog by die Communicatie niet even eens van gevoelen zynde, soo zal de saak aan de uitspraak des Gouverneurs of Commandeurs verbleven werden.

Het veranderen en verplaatsen der Schoolen, of 't oprechten van nieuwe elders, zal met Communicatie der Predikanten geschieden; dog niet eer voor dat daar over het goedvinden en de ordre van den Gouverneur of Commandeur zal bekomen zyn.

De Scholarchen zullen ook besorgen, dat in de Inlandse Schoolen buyten op 't Land, of in de Steden, geen andre formulieren, dan die gene, geleerd werden, welke nu by de broederen in gebruyk, geconcipeerd, en by den Gouverneur Generaal, en de Raaden van India goedgekeurd zyn, sonder eenigsins te gedogen, dat daar in door imand eenige verandering werde gemaakt.

De Scholarchen zullen ook gestadig een Lyst houden van alle de Schoolen, soo wel binnen de Steden en Kasteelen, als buyten op 't Land, en zullen, soo menigmaal zy de Visiten gedaan hebben, daar van aan den Gouverneur des Eilands, of aan de Commandeurs der Provintien van Jaffanapatnam en Gale, rapport doen.

Of de kinderen tot Perfectie gekomen zyn, om uit de Schoolen te gaan, dat zal aan 't gemeen oordeel der Scholarchen, en Predikanten staan. Ook zullen de Scholarchen bysonder opsicht nemen en houden over de Schoolen der Nederlandse kinderen, of die van Nederlandse Vaders geboren zyn, daar van een expresse Lyst houdende.

Soo de Scholarchen bevinden, dat de Nederlandse kinderen, die 5 a 6 jaaren oud zyn, niet werden ter School gesonden, soo zullen zy de Ouders daar toe sien te brengen.

De Scholarchen zullen goede sorge dragen, dat de Meysjens der Inlanders, boven de agt jaaren oud, wel werden versorgd, om niet door de luxurieusheit van de Jongens, en andren verleyd te werden.

Tot dien eynde zullen de Meysjens vroeg werden School getrocken, om ontrent de thien jaaren bequaam te wesen, om uit de School te gaan.

De Scholarchen zullen ten minsten alle twee maanden een generale Visite over de Schoolen doen, 't zy met een der Predikanten of alleen, op dat dit noodig werk niet veragtere, maar gestadig bevorderd werde.

Wanneer de tyd der te doene Visite zal gekomen wesen, zullen de Scholarchen 't zelve den Gouverneur, of de Commandeurs der Provintien, verindagtigen, om door zyn E. de Broederen Predikanten bekend gemaakt te werden, ten eynde een der zelve die Visite bywoone, het welk niet geexcuseerd zal werden, dan om wettige oorsaken.

De Predikanten, en Scholarchen, zullen malkanderen alle behoorlyk respect en eere, tot voorkoming van alle contentie en misnoegen, en om ider by de waardigheit van zyn Ampt te laten, bewysen, ten eynde niet eenige ergernis en ontstichting werde gegeven aan het teeder Christendom, alsoo daar aan op 't hoogste gelegen is.

De Scholarchen zullen ook scherpe ordre houden, en goede toesicht hebben over de oude bejaarde Inlandse Christenen, en dat des Sondags op alle plaatsen, daer Schoolen en Schoolmeesters zyn, een behoorlyke samenkomst gehouden werde alwaar de Christelyke Gebeden, en de oeffening des Godsdiensts met alle geschiktheit en eerbiedigheit na de Kerken-Ordre gedaan werden.

De Dessaves zullen bysonderlyk letten op de kinderen der Inlandse Hoofden Araatsjes, Majoraals, Teljaars, en die in eenig aansien boven andren zyn, om die gestadig ter Schoolen te houden, soo veel zal mogelyk zyn. Onderstond. Batavia in 't Kasteel, Adi. . . . Maart A°. 1667. Lager stond. ter Ordonnantie van haar Edelheden, en was geteekend, Joannes

nes van Riebeeck, Secretaris. Accordeerd S. Anderson Secretaris.

Naderhand is 'er A°. 1699 ook een Kerken-Ordre door den Heer Landvoogd de Heere ingevoerd, gelyk wy die hier sien opgesteld.

De ordre door den Ed. Heer Gouverneur en Directeur Gerrit de Heere gegeven, om van allen, die tot de Schoolen behooren, gehoorsaamd te werden.

Kerk-ordre van Ao.1699 door den Hr. de Heere gegeven.

MEn zal de kinderen, boven de 6 jaaren oud, van gedoopte Ouders, op den dag der generale Visite in de School-rol inschryven.

Zullende de Ouders, die opgeteekende kinderen dagelyks sonder faut ter School senden; dog soo vier kinderen uit een huis komen, zullen 'er by wisseling dagelyks twee ter School komen; soo 'er drie zyn, zal daar van dagelyks een a twee, soo als het Scholarchen zullen ordonneeren, moeten compareren.

De Schoolmeesters zullen, als de kinderen by een gekomen zyn, na 't gebed, en voor de onderwysing de rolle, opleesen.

Imand nu absent zynde, zal de Meester vernemen, by wien de schuld van het agterblyven is. Soo het des kinds ongehoorsaamheits schuld is, zal hy 't zelve na merite kastyden; dog soo het der Ouders schuld is, zullen zy voor ider kind, ider dag een halve tammekassie betalen.

Imand des Sondags ter behoorlyker tyd niet ter Kerk komende, zal verbeuren vier tammekassies.

De Meester zal hier van een pertinente rollen houden, en ten dage der Visite aan de Scholarchen overgeven; die nu geheel ongehoorsaam zyn, zullen op de bekendmaking van de Scholarchen door den Dessave zwaarder werden gestraft.

Imand der Gelargeerdens op de Visite niet verschynende, zal een halve Laryn betalen.

Imand der Mancebados, op de Visite niet verschynende, zal van den Dessave werden opgevat, in de Ketting geklonken, en voor drie maanden aan 's Compagnies gemeene werken geset werden.

Die Imands huwelyks-geboden zonder wettige redenen schut, zal verbeuren twee Ryxdaalders, of by onmagt van dien twee maanden aan 's Compagnies gemeen werk geset werden.

Imand, zyn kind op den dag der Visite niet ten doop brengende, zal voor vier maanden aan 's Compagnies gemeene werken geset werden.

Imand, zyn huwelyks geboden gegaan, en binnen de drie maanden daar na, of de eerst Visite niet getrouwd zynde, zal verbeuren drie Ryxdaalders, of door den Dessave voor drie maanden aan 's Compagnies gemeene werken gesteld werden.

De wasschers zullen de Meesters alle week moeten bekend maken, of 'er een kind geboren, en of 'er imand gestorven is, en by faute van dien zal het den Dessave werden bekend gemaakt, die de nalatigen dan na bevinding van saaken zal straffen.

Een ongedoopt Vrouwmensch met een gedoopt Manspersoon, of een ongedoopt Manspersoon met een gedoopt Vrouwmensch in Concubinagie levende, zal, soo in de eerste Visite niet bequaam is om gedoopt te werden, in de Keten geklonken, en voor 6 maanden aan Compagnies gemeene werken geset werden.

Twee gedoopte, in concubinagie levende, zullen verbeuren 6 Ryxdaalders, of, by onmagt van dien voor 3 maanden aan 's Compagnies gemeene werken geset werden.

Dese ordre is gesteld en gemaakt, om in alle Schoolen te werden gepubliceerd, en aangeslagen.

In den Jare 1699 den 15 dag der maand Mai, in 't Kasteel Colombo. Was geteekend. GERRIT DE HEERE.

Accordeerd

J. BROELSZ.

Eerste Klerk.

Om nu nog nader kennis van den staat der Kerken en Schoolen alhier te bekomen, soo hebben wy dienstig geoordeeld dit volgende Kerkelyk Rapport van een Visite der Schoolen en Kerken alhier 'er by te voegen.

Rapport der School-Visite, in de maanden September en October 1704 door de Predikanten G. de Oude, P. Synjeu, en den Scholarch G. da Costa gedaan, opgedragen aan den wel E. Gestrenge Heer, den Heer, Mr. Cornelis Joan Simons, Gouverneur en Directeur van Ceylon, en het resort van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Rapport van Visite der Schoolen &c.

NAdien U Edele Gestrenge heeft gelieven goed te vinden, ons onderschreven expres te committeeren tot het Visiteeren der Schoolen binnens Lands

Lands onder het diftrict van Colombo, om U Edele Geftrenge van onfe bevinding een exact rapport te doen, foo hebben wy onfe eerfte bekommernis laten gaan over het uitvinden der middelen, waar van wy ons tot dien eynde konden bedienen, en ons beneerftigd de bedagte middelen wel te gebruiken.

Hoedanige middelen wy daar toe noodig gevonden, en wat gebruyk wy van de zelve gemaakt hebben, dragen wy U Edele Geftrenge eerbiedig voor in onfe hier nevens gevoegde Confideratien.

Hier door is ons de toeftand der Inlandfe Chriftenen foodanig voorgekomen, als wy U Edele Geftrenge vervolgens in alle eerbied opgeven.

Wy zullen, onder U Edele Geftrenge welnemen, onfe bevinding alhier voorftellen, niet onder algemeene Hoofden, om dat wy zulks kortelyk betragten in onfe Confideratien; maar van School tot School aanteekenen 't geen ons is voorgekomen, in die ordre, foo als de Vifite door ons begonnen en vervolgd is.

Wiewale den 28 September.

De Schoolkinderen, die de kleene Catechismus van de Eerw. Ruel van buyten hadden geleerd, daar uit by de rye omgevraagd zynde, wiften de zelve prompt te beantwoorden. De Gelargeerden uit de Schoolen, en de verdre Chriften-Inwoonders, gaven, voor 't meefte gros, heel bequaam antwoord op de vraagen, geformeerd en voorgefteld uit beyde de Catechismen van den Eerw. Ruel Zaliger, en mede op andre noodwendige voorftellen, betreffende God, de Ziel, en de confcientie.

De Ouders, die hunnne kinderen ten doop prefenteerden, ook in 't byfonder over 't leerftuk van den doop geexamineerd, gaven een redelyk genoegen.

De Schoolmeefter, Don Pedro, en zyn Ondermeefter, Jofe Alvis, hadden geleerd de kleene Catechifmus van de Hr. Ruel, en de groote voor een gedeelte; hebben ook onder 't examen op de vraagen, foo over beyde Catechismen, als over de natuurlyke Godkundige waarheden, heel wel voldaan, en fchenen neerftige lieden, en begaafd met een goed oordeel; zy hebben geen Ola van Authorizatie.

De Kerk was nog een redelyk gebouw, met ftroo gedekt. Van 't placcaat, dat, na oud gebruyk in de Kerk ophangt, was 't Zegel gefcheurd.

Ramoekane 9 September.

De Schoolkinderen als voren overhoord, antwoordden vaardig, en wel. De Largados, en het volk, gaven mede redelyk genoegen; foo ook de Ouders der doopelingen.

De Meefter, Domingo Fernandes, en zyn Ondermeefters, Don Simon, en Don Philippo, zeyden datfe de kleene en groote Catechismus van den Eerw. Ruel geleerd hadden; dog konden in het examen op de meefte dingen niet recht ter fake antwoorden; waren ook uitermaten van haar ftuk; konden uit eenige antwoorden, die zy gaven, en daar in zy oordeel moeften gebruiken, evenwel afnemen, dat 'er by nader onderwys nog wel wat goeds van te verwagten was. De Meefter, en zyn Ondermeefters, hebben geen Ola van Authorizatie. De Kerk, is een vaft gebouw, met pannen gedekt, 't placcaat is gefcheurd.

Horrene den 30 dito.

De Schoolkinderen antwoordden hier prompt fonder haperen; de Largados, en overige Chriftenen, voldeden ook op de vragen en voorftellen als boven, hier waren ook de Ouders, die hare kinderen ten doop prefenteerden redelyk gefundeerd.

De Meefter, Ignatio Gorrea, had geleerd de groote en de kleene Catechismus van den Eerw. Ruel Zaliger; gaf ook op meeft alle vraagen prompt en goed antwoord. Hy had de Schoolkinderen, en 't Kerk-volk, wel onderwefen, en in goede ordre gehouden. Hy heeft geen Ola van Authorizatie; en verfogt om een Ondermeefter tot hulp. De Kerk is hegt en goed, met pannen gedekt; en 't placcaat is gefcheurd.

Oedewarre 1 October.

De Schoolkinderen zyn hier redelyk bevonden. De Largados, en verdre Chriftenen, hebben maar voor een gedeelte tamelyk geantwoord; foo ook de Ouders, die hunne kinderen ten doop prefenteerden.

De Ondermeefter, Don Manuel neemd hier, by Provifie, waar 't ampt van Meefter. Hy had alleen geleerd de kleene Catechismus van den Eerw. Ruel; is in 't examen vry onkundig bevonden, en kon op de Catechetifche vragen naeuwelyks antwoorden, en was ook feer perplex. 'T placcaat was mede gefchreven, en de Kerk nog redelyk, en met pannen gedekt. Aan dit School is de Vifite fonder oproer of wanordre, en met goed contentement der Inwoonders volbragt.

Dia-

Diagam, 2 dito.

De Schoolkinderen beantwoordden de vraagen uit de aangeleerde Catechismus heel wel. De Gelargeerdens gaven mede voor 't meeste gedeelte met antwoorden op de voorgestelde vragen een goed genoegen. Soo ook de Ouders der dooplingen. De Meester, Don Joan en zyn Ondermeester, hadden geleerd de kleene Catechismus voorsz. gaven egter in 't examen bewys van Neerstigheit en goed oordeel. De Meester had hier 't placcaat geheel behouden. Het School is hegt met pannen gedekt.

De vorige Meester, hebbende vyf en twintig jaaren gediend, en om zyn Ouderdom geexcuseerd zynde, versogt, mits zyn uiterste armoede, eenig onderhoud.

Alican. 3. en 4 dito.

De Schoolkinderen bevonden als voren. De Gelargeerdens, en verdre Inlandse Christenen, voldeden tamelyk op meest alle vragen, en voorstellen; speciaal het Manvolk. De Meester, Paulo Fernandes; en zyn Ondermeesters, Constantyn Lopes, en Michel Fernandes, hadden geleerd de groote en kleene Catechismus voorsz. in 't examen over den inhoud van beyde Catechismen antwoorden zy vaardig, en wel ter snee; wisten ook van de meeste saaken de redenen aan te wysen; gaven mede op andre voorstellen heel goed genoegen. Een van dese Meesters heeft geen Ola van Authorizatie. Het School is goed, en met pannen gedekt.

Berberyen den 4 dito.

De Schoolkinderen, alhier vry slecht bevonden, wilden voor 't meeste gedeelte niet ter School komen. De Gelargeerdens, en overige Christenen, beantwoordden wel hier en daar eenige vragen; dog konnen de meeste, voornamelyk onder de Vrouwlieden, niet aan 't spreken krygen. De Ouders, die hare kinderen ten doop presenteerden, antwoordden maar hier en daar weynig. De Meester, Simon Fernandes, en zyn Ondermeester Don Philippo, hadden geleerd de kleene Catechismus, en de groote voor een gedeelte. Zy beantwoordden de vraagen en voorstellen nog redelyker wys; hebben geen Ola van Authorizatie, klaagden ook dat de Inwoonders alhier seer weynig ter Kerk quamen, en die nog verschenen, weynig aandacht toonden. Het School is nog goed, met pannen gedekt, en 't placcaat gescheurd.

Maccoene, den 5 dito.

De Schoolkinderen wisten haren Catechismus seer wel te beantwoorden. Ook hebben de Gelargeerdens, en overige Christenen, voldaan op de voorgehouden vragen, soo uit als buyten de Catechismen. De Meester, Maniko Fernando, en de Ondermeester, Joan Fernando hadden geleerd de kleene Catechismus voorsz. en de groote voor een gedeelte. Gaven veerdig en goed antwoord op de voorgehouden vragen van verscheyde natuur. Is toegestaan, op 't versoek van de Meester, dat hy zyn Zoon by Provisie ten dienst van het School zou mogen gebruyken. Het School is goed, en met pannen gedekt.

Pasajagelle. 5 dito.

De Schoolkinderen bevonden, als voren. De Gelargeerdens en overige Christenen geexamineerd, als voren; hebben heel wel geantwoord. De Meester Don Joan, en Ondermeester, Joan Piris, kenden de groote en kleene Catechismen voorsz. Wisten alle vraagen over en buyten de Catechismen, hen voorgesteld, redelyk wel te beantwoorden. Het School, is nog goed, en met pannen gedekt; dog 't placcaat gescheurd.

Caliture Gravet. 6 dito.

De Schoolkinderen maar tamelyk bevonden. De Largados onder 't Manvolk antwoordden nog redelyk; maar onder 't Vrouwvolk was haast niemand, die eenig bescheyd wist te geven; waren meest kinderen. De meerderjarige zyn niet verscheenen. De Meester, Don Francisco, en Ondermeester, Don Joan, hadden geleerd de kleene Catechismus; konden die ook maar pas beantwoorden; en gaven alsoo de vereyschte bequaamheit niet op, 't placcaat was gescheurd; dog 't School een goed gebouw en met pannen gedekt.

Wy vernamen, hoe alhier, gelyk ook op Alican, de Meesters eenig Geld insamelen voor het begraven der lyken op 't Kerkhof van 't School, 't geen dan in de Visite aan de Predikanten werd behandigd, die het aan den Dessave overgeven, de welke daar van rekening houd. De Meester van dit School quam ons rapporteeren, hoe de Eerw. Goting in de voorlede Visite belast hadde het openstaande der graffgelden van dit School aan zyn Eerw. huis te brengen, 't welk hy Meester, na de voleindigde Visite, ook gedaan had, ter monture van vyf Ryxdaalders, drie Laryns, en twee tamme-

mekasjes. Gevraagd zynde, waarom hy ons hier van bericht deet, gaf ten antwoord, op dat wy het zouden weten, en dat het zyn plicht was. Nogmaal gevraagd zynde, of 'er ook nu eenig Geld te quaad ſtond, en waarom hy ons 't zelve niet had overgegeven, antwoorde, dat 'er wel eenig Geld openſtond; maar dat hy het niet had opgehaald nog overgegeven, om dat hem zulx niet belaſt was. Hier op hebben wy hem geen nader ordre gegeven.

Caliture Rievier, 7 *dito.*

De Schoolkinderen hadden hier voldaan 't geen hen te leeren was gegeven. De Gelargeerdens antwoorden mede heel wel; ſoo ook de Ouders, die hare kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter, Michiel Antoni, had geleerd de kleene Catechismus geheel, en de groote voor een gedeelte. De Ondermeeſter, Domingo Silva, kende die beyde. By examen hebben zy preuven van bequaamheit gegeven; dog allermeeſt den Ondermeeſter, die een iverig en verſtandig man is. Het School is goed, en met pannen gedekt.

Waluwe. dito.

De Schoolkinderen, als voren. De Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen hebben in 't examen redelyk wel voldaan, Speciaal de Vrouwlieden. De Schoolmeeſter, Andre Rodrigo, was abſent door ſiekte, kende de groote en kleene Catechismus voorſz. Volgens het getuigenis van de Cannecappels. Hy heeft geen Ola van Authorizatie; Marco Pereiro doende by Proviſie dienſt als Ondermeeſter, zeyde de kleene Catechismus te kennen, was ook ten huiſe van de Eerw. Goting met zyn mede-ſollicitant geexamineerd; maar kon in 't Examen naeuwlyks iets beantwoorden, waarom hem is aangeſegt, dat hy tegen de naaſte Viſite de kleene Catechismus prompt zou maken te kennen, of dat hy anders geen Ondermeeſter weſen zoude. De Kerk is hegt en goed, en met pannen gedekt; dog 't placcaat is hier ook geſcheurd.

Paneture. 8 *dito.*

Hier hadden de Schoolkinderen veel, en wel geleerd, en waren prompt in 't antwoorden. De Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen, gaven met verſtand en oordeel antwoord op meeſt alle vraagen, en voorſtellen; de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden, gaven ook voor 't meeſte gedeelte voldoening. De Meeſter, Silveſter Alvis, was een wakker en gaeuw man, kende de groote en kleene Catechismus voorſz. Hy had alle de vraagen met der zelver antwoorden, gedaan in eenige vorige Viſiten, naeuwkeurig op geteekend, zyn volk en Schoolkinderen neerſtig Onderweſen, en gaf in 't examen een volkomen genoegen. Zyn Ondermeeſter, Antoni Piris, kende de kleene Catechismus, en de groote voor een gedeelte; antwoordde in 't examen mede vry wel; ende hadden geen Ola van Authorizatie. De Meeſter had Copye van 't placcaat, dat hier mede geſcheurd was. Het School is een vaſt gebouw met pannen gedekt.

Morotto. 9 *dito.*

De Schoolkinderen bevonden als voren. Soo mede de Gelargeerdens, en de overige Chriſtenen, Insgelyks de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter, Sebaſtiaan Corre, en zynen Ondermeeſter, Thome Corre, kenden de kleene Catechismus voorſz. en de groote voor een gedeelte. Dog zy betuigden, dat zy het verder aanleeren van de groote Catechismus hadden nagelaten, vermits de Eerw. Goting in de voorgaande Viſite hem wel expreſſelyk belaſt had de zelve niet meer te leeren, nog de Schoolkinderen die te laten leeren. Suſtineerde ook, dat dit gebod door de Eerw. Goting aan alle de Schoolmeeſters gegeven was; gelyk wy ook naderhand, by nader onderſoek bevonden hebben.

De Meeſter, en Ondermeeſter voorſz. hebben in 't examen niet alleen aan de vraagen over de Catechismus, maar ook aan verſcheyde andre zware voorſtellen, tot ons ſonderling Contentement voldaan. Verſogten de voorgeſtelde vraagen op ſchrift. De Kerk is een hegt gebouw met pannen gedekt.

Galkiſſe. 10 *dito.*

De Schoolkinderen als voren, ſoo ook de Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen, als mede de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter, Joan Piris, had geleerd de kleene Catechismus, en een gedeelte van de groote; ſoo ook zyn ondermeeſters, Joan Rodrigos, en Michel Pereira. Zy voldeden in 't examen op meeſt alle vraagen en voorſtellen. Een van de Ondermeeſters had geen Ola van Authorizatie.

Het getal der Kerkelingen, en Schoolkinderen, kan, om de menigte, van de Meeſter en Ondermeeſter niet behoorlyk bediend werden; de Inwoonders woonen hier wyd en zyd, en een groote menigte tot dicht onder Colombo; waarom zy, vermits de

de verreafgelegenheit, zelden ter Kerk komen, en hunne kinderen te School senden. Om dit ongemak weg te nemen, ware het goed, soo buiten de Gaalse Poort een School kon gesticht werden, gelyk voordesen het Concept geweest is.

Nigombo Singaleesche Kerk, 15 *dito.*

De Schoolkinderen waren hier qualyk geleerd. Zy konden op de vraagen met de woorden van de Catechismus voorgesteld, naeuwlyks antwoorden. De Gelargeerdens, en verdre Christenen, wisten voor 't meeste deel niets te seggen. Weynige konden nog passeeren. De Vaders, welkers kinderen ten doop gepresenteerd wierden, waren alle absent. De Meester, Silvester Pereira, had geleerd de kleene Catechismus, en een gedeelte van de groote. De Ondermeester, Gaspar Fernandes, kende alleen de kleene. Gaven voor reden van onkunde het gewicht van hun dienst, en 't verbod van de Eerw. Goting.

In 't Examen gaf de Meester nog redelyk genoegen; dog de Ondermeester was seer ontsteld, antwoordde weynig, en qualyk ter sake.

De Meester houd hier 's Sondags geen Kerk; dog gaat met zyn volk, 't welk meest Malabaars verstaat, by de Malabaarsche Meester ter Kerke; hy Catechizeerd ook niet; versogt, indien zelfs dienst zou moeten doen, een Predikatie boek, om daar uit, gelyk in de Malabaarsche Kerk geschied, voor zyn volk te mogen leesen.

Dit School legt onder de voet; derhalven houd de Meester School in de Malabaarsche Kerk aldaar.

Nigombo, *Malabaarse School.* 16 *dito.*

De Schoolkinderen, uit de oude Catechismus ondervraagd, antwoordden redelyk wel; dog in het examen is het volk, zynde in een kleen getal, naeuwlyks voor de helft verscheenen, uitermaten slecht bevonden, 6 a 8 uit den geheelen hoop gaven op eenige vraagen maar antwoord. Van de overige kon men geen antwoord krygen. Een uit de zelve, gevraagt zynde, confesseerde, dat de Paapen hem het antwoorden verboden hadden.

De Meester van dit School, Manuel de Melo, en zynen Oodermeester, Diogo Teixera, hadden de drie Malabaarse Catechismen geleerd; volgens de zelve geexamineerd zynde, gaven nog redelyk antwoord. Dit School is vry slecht gesteld.

Chunanpitti en Topo 17 *dito.*

Volgens gebruik zyn beyde dese Scholen te gelyk gevisiteerd; vermits het getal Christenen, onder de zelve sorteerende. De Schoolkinderen van beyde de Schoolen, elk apart ondervraagd zynde, wisten hier en daar nog tamelyk te antwoorden; maar men kon 't volk niet aan 't spreken krygen, om reden als boven; gelyk nogmaal door een van 't volk geconfesseerd wierd. Soude nog wel meer beleden hebben; maar wierd van andre gewenkt. Een Vrouw zou ook haar Ave Maria opgezegt hebben, was zy van andre niet aangestooten.

De Kerken van Chunanpitty en Topo leggen onder de voet. De Meesters houden derhalven geen Kerk; onderwysen ook 't Volk niet. Op Chunanpitty siet de Meester na de kinderen niet om.

Op Topo is nog een Ola Dakje, alwaar de Meester altemet nog eenige kinderen vergaderd, en daar mede zyn best doet; soo dat hier alles in 't wild loopt. De Schoolmeester van Chunanpitty was door siekte absent. Zyn Ondermeester kon nergens op antwoorden in 't examen. Beyde de Meesters trocken nog Gagie van de E. Compagnie. De Schoolmeester van Topo had geleerd de drie Malabarse Catechismen ten naasten by; gaf in 't examen nog redelyk antwoord.

Wy verstonden hier, hoe de Paapen veelmaal op Nigombo quamen, en dienst deden op Nigombo ten huise van sekere Hollandse Juffrouw, Weduwe van een Vryman, wiens naam wy niet hebben te weten konnen komen; 't was een Mandou, daar dienst gedaan wierd. Hier wierden ook bewaard de beelden en verdre ornamenten; nog een ten huise van den Pattangatyn, een dito op Cronho, ten huise van den Baas Timmerman, en nog een ten huise van de Bode der Inlandse Weeskamer op Nigombo.

Zeker Antoni da Costa, voor dezen Schoolmeester op Chunanpitty, maar, om dat pas was afgeset, doet hier veel quaads, loopt de lieden by de huisen in de Paapse Religie onderregten, en trekt veel menschen af.

Op alles, wat ons hier voorquam, agtgevende, moesten wy besluiten, dat het meeste gemeen volk van de Gereformeerde Religie eygentlyk onkundig en hard Paaps is; te beklagen zynde, dat de Inlandse Christenheit, voordesen alhier onder 't opsicht der Predikanten een voorbeeld geweest zynde van kennis en iver voor andre Kerken binnens Lands, nu soo seer veragterd is. Buyten alle bedenken door gebrek van toesigt, of liever Conniventie der gene, wiens werk het

moest

moeſt weſen, tegen deſen inbreuk volgens de placcaaten te Vigileeren, ſoo wel als zy ſich beneerſtigen de andre pænen te innen; gelyk daar tot nog toe geſchied is.

Pittipankare, 18 *dito.*

De Schoolkinderen, heel wel bevonden. De Gelargeerdens, en overige Chriſtenen antwoordden meeſt op alle vraagen, en voorſtellen, prompt, iverig, en tot genoegen, ſoo wel als in eenige andre School. De Meeſter Alexo Piris, en zyn Ondermeeſter Franciſco Fernandes, kenden de drie Malabaarſe Catechismen. De Meeſter was een neerſtig en vigilant man, wiſt op alles vry bondig te antwoorden. De Ondermeeſter kon mede paſſeeren. Het School is hegt, en ſterk, met pannen gedekt.

Dandoegam, 19 *dito.*

De Schoolkinderen hadden het geleerde fix. Onder de Gelargeerde en verdre Chriſtenen, gaven de Vrouwen het beſte antwoord. De Ouders der doopelingen voldeden voor het gros. De Meeſter Marco de Silva antwoordde in het examen tot genoegen. Maar zyn Proviſioneel Ondermeeſter Alfonſo Fonſeca, in de voorleden Viſite door de E. Goting aangeſteld, en ook geexamineerd, wiſt niet een woord te antwoorden, kan ook naeulyx leſen en ſchryven. 't School is redelyk, met ſtroo gedekt.

Pammoenoegam, *dito.*

De Schoolkinderen bevonden als boven. De Gelargeerdens en verdre Chriſtenen, antwoordden tot Contentement. De Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden, gaven ook goed genoegen. De Meeſter Don Philippo kende de kleene Catechismus, en antwoordde in 't examen redelyk wel. 't School is ſlecht geſteld, en met ſtroo gedekt.

Vergampitty, *Malabaars* 20. *dito.*

De Schoolkinderen wiſten hunnen Catechismus vaardig te beantwoorden. Ook gaven de Gelargeerdens, dog meeſt het Manvolk, voldoening. Soo ook de Ouders, die hunne kinderen ten doop preſenteerden. De Meeſter George da Coſta had geleerd de drie oude Catechismen, toonde ſig in het examen heel prompt, en bequaam, wiſt alles, wat hem wierd voorgeſteld, met oordeel te beantwoorden, 't School was mede heel ſlecht geſteld, en met ſtroo gedekt.

Welichere, *dito.*

De Schoolkinderen als voren. De Gelargeerden gaven het vereyſcht genoegen. De Schoolmeeſter Don Carlo voldeed ook in alles. 't School was ſlegt, en met ſtroo gedekt.

Nagam 22 *dito.*

De Schoolkinderen wiſten op de vraagen uit de Catechismus tamelyk te antwoorden. De Gelargeerdens, en verdre Chriſtenen, except eenige weynige, vry ſlecht bevonden. De Schoolmeeſter Baſtiaan Fonſeca, en de Ondermeeſter Don Marco, kenden de kleene Catechismus van de Eerw. Ruel, en de groote voor een gedeelte. De Meeſter heeft in 't examen voldaan; de Ondermeeſter kon paſſeeren. Zy hebben geen Ola van Authorizatie. Het School is oud, en bouwvallig, en met pannen gedekt.

Zedert dat dit School by openbare Venditie verkogt is, te ſamen met het Kerkhof, en de thuyn, aan Baſtiaan Dewaga, van de Kuſt; heeft de Eygenaar de Inwoonders en Schoolkinderen 10 maanden lang belet ter Kerk of ter School te konnen komen, verhinderende den dienſt. Wil ook de Inwoonders niet toegelaten op het Kerkhof nu dooden te begraven, cauſerende dat het zyn gekogt Land is. De Inwoonders evenwel begraven daar hunne dooden met geweld. De Coraal klaagde uit de naam van 't Volk over deze verkooping, verſogt dat het School, Kerkhof, en de Kerk-thuyn mogten blyven als voren, om de uiterſte ſchande niet te lyden by de Heydenen, dat men verkogt de Ruſtplaatſen van hunne Vrienden, en Vooruders, en 't geen te voren aan God gegeven was.

Zedert deze verkooping komt het Volk hier weynig ter Kerk. By dit School behoorde voor deſen een Kattapanel, daar een's Compagnies beſoldigde Inlander het opſicht over hield, die de Luiden, de Rievier moetende paſſeeren, overſette.

Dit Vaartuyg is mede weg, tot groot ongerief der Gelargeerden, en Schoolkinderen, die hierom van de over zyde niet ter Kerk of School konnen komen. Het Volk van Dedegam komt mede weynig te Kerk.

Cotalawale, *dito.*

Op Nagam komt ook in de Viſite het Volk van Cotalawale, vermits aldaar geen School is. Voor 3 jaar is, op waarſchouwing van de Meeſter, dat het School

bouwvallig was; 't zelve voort afgebroken, en men heeft het hout en de pannen 'er af vervoerd. De Meester heeft in aldien tyd aen 't Volk en de Schoolkinderen geen onderwys gedaan: soo dat hier alles in 't wild loopt. Behalven de Ouders, die hunne kinderen ten doop presenteerden, is niemand van de Largados of School kinderen, tot dit School behoorende, verscheenen, hoewel als na gewoonte, de weet tydig gedaan was. De Meester, Don Antoni, kende de kleene Catechismus alleen, gaf echter in 't examen nog redelyk genoegen; trekt nog Gagie van de E. Compagnie. Het getal der Christenen aan dit School hebben wy opgesteld, volgens aanteekening gedaan, toen het School werd afgebroken.

Pannebakkery. 23. dito.

De Schooolkinderen antwoordden hier redelyk wel; de Gelargeerdens, Speciaal het Manvolk, gaven voldoening op meest alle vraagen, als na gewoonte voorgesteld. Soo mede de Ouders, die hunne kinderen ten doop presenteerden. De Meester, en zyn Ondermeester, Don Joan, kenden de kleene Catechismus en de groote voor een gedeelte; hebben mede, dog voornamentlyk de Meester, in 't examen, wel geantwoord. Het School was redelyk, met pannen gedekt.

Calane, dito.

Aan de Pannebakkery komt ook het Volk, zynde vervolgens het hout, ende de pannen daar van vervoerd. Zedert is daar geen Kerk of School meer gehouden, en de kinderen loopen in 't wild, behalven die voor Schoolkinderen op de Rolle bekend staan, zyn hier nog ontrent honderd kinderen, bequaam om School te gaan.

Hoewel 'er tydig ordre was gegeven, is evenwel niemand van dit School in de Visite verscheenen, behalven alleen de Ouders, die hunne kinderen ten doop presenteerden. Den Schoolmeester, Louis Gomes, kende de twee Catechismen, antwoordde prompt en met oordeel op meest alle vragen, en voorstellen, en trekt nog Gagie van de E. Compagnie. De Jogi's hebben voor desen ontrent de afgebroken Pagood een thuyntje geplant, het welk, wanneer naderhand daar een School gesticht is, door de E. Heer Gouverneur Pyll vergund is aan de Schoolmeester; dog zedert dit School is afgebroken, zyn daar 3 a 4 Jogis komen waaren, en heeft de Vidaan van Calane op eygen Authoriteyt voornoemd thuynje den presenten Schoolmeester ontnomen, en aan de gezeyde Jogi's in eygendom gegeven, die daar in ook hun woon-plaats hebben genomen. Nu onthouden zy sich aldaar, om aalmoessen te vergaderen van de milddadigheit der Heydens-gesinde, die daar beevaart komen doen, offeren, en hunne devotie plegen; dewelke zy ook dienen in het volbrengen der Ceremonien. Zy blasen ook onder het offeren op de kinkhoorn. In de maanden April, Mei, en Juni, is hier een grooten toeloop van Menschen, soo dat dese plaats met de daar woonende Jogi's seer nadeelig is aan dit zwak Christendom.

Cota. 24 dito.

De Schoolkinden antwoordden vaardig op de vragen uit de geleerde Catechismus. De Gelargeerdens, en verdre Christenen, gaven ook genoegen met hunne antwoorden. De Schoolmeester, don Philip, en zyn Ondermeester Francisco Cobraal, hadden geleerd de kleene Catechismus, en de groote voor een gedeelte. Gaven op alle vraagen volkomen Contentement, insonderheit de Ondermeester, die een gaeuw man is.

Dit School is met pannen gedekt; dog bouwvallig, en dreygd aan de eene zyde in te storten, zynde heel qualyk onderstut.

Wolvendaal. 25 dito.

De Schoolkinderen maar tamelyk. Onder de Gelargeerdens gaven slechts eenige hier en daar goed antwoord. De Ouders, die hunne kinderen ten doop presenteerden, hadden ook weynig kennis van de Religie, behalven hier en daar een. De Schoolmeester Domingo Dias kende de kleene Catechismus, en uit de groote hier en daar wat; gaf evenwel op de meeste vragen en voorstellen goed bescheyd. Houd Kerk en School in de galdery van 't huis op Wolvendaal, vermits 'er geen School is. Klaagde over de nalatigheit en traagheit soo van de bejaarden, als van de Schoolkinderen, sustinerende zulx veroorsaakt te wesen door den grooten inbreuk van de Paapse Religie onder de Inwoonders hier ontrent.

De middelen, om te komen tot kennis van de Christelyke Gereformeerde Religie zyn aan alle dese Schoolen slecht, en weynig. Aan de Singaleesche Schoolen vind men niet anders dan 't Vader ons, 't Morgen-en Avond-gebed voor en na den eeten; de twaalf artykelen van 't Christelyk geloof, de 10 geboden, de groote en kleene Catechismus van de Eerw. Ruel Zaliger, welke verhandelen de fundamenten van de Gereformeerde Christelyke Religie, en ook den sieken-troost.

Aan

Aan de Malabaarse Schoolen heeft men, behalven de boven genoemde gebeden, Geloofs-artykelen, de 10 Geboden, 3 Catechismen, waar van den eene beheist de fundamenten, der Christelyke Religie, de twee overige loopen over de Historien van het Oud en Nieuw Testament. 1 Boek met Predikatie, handelende van God, de Schepping, Voorsienigheit, &c. Ook eenige Malabaarse Psalmen, en Geestelyke Liedekens, en het Euangelium Matthei.

In alle de Singaleesche Schoolen werd des Sondags door de Meesters de Inwoonders alleen den Sieken-troost voorgelesen, de groote en kleene Catechismus ten aanhooren der bejaarden door twee der bequamste Schoolkinderen opgesegt, die malkanderen vraagen en beantwoorden. Daar op werden de Largados door de Meesters uit voormelde Catechismen gecatechizeerd, en onderwesen.

Maar in de Malabaarse Schoolen leesen de Meesters of een Kapittel uit het Euangelium Matthei, of een Predikatie, voornamentlyk op Hoog Tyden, uitsoekende een Leerreden, die daar bysonder op past. Hier tegen werden de Gelargeerdens niet gecatechizeerd.

In het examineeren der Largados, der overige Christenen, en Schoolmeesters, hebben wy ons gericht na de voorsz. middelen, waar van wy de reden geven in onse Consideratien; dog hebben de vraagen over den inhoud der Catechismen voorgesteld met andre woorden, en eygen order, ook een vry grooter getal, dan in de Catechismen begrepen is, doorgaans hebben tot bewys van dese of gene stellingen gevorderd, en zwarigheden laten oplossen. Nog hebben wy voorgesteld veel vraagen over algemeene stukken, betreffende God, Geest, en de Conscientie.

Alle de vraagen en voorstellen, die wy aan alle de voormelde Schoolen gedaan hebben, en die ons ook beantwoord zyn, U E. Gestrenge in geschrifte voor te dragen, zou ons ondoenelyk zyn: want sonder volkomen zekerheit iets op te geven, achten wy tegen onse plicht. Tot U Ed. Gestrenge Speculatie hebben wy uit veele hier achter aangevoegd een goed getal van vragen en antwoorden met de eigen woorden, soo als zy aan alle de Schoolen, behalven de Malabaarse op Nigombo, gevraagd en beantwoord zyn. In het gehouden examen zyn aan de voornoemde Schoolen, Excepto Barberyen, en op Nigombo, de Inwoonders voor 't meeste deel ons voorgekomen aandagtig en Leersaam, toonende in hun antwoord groote sucht en toegenegenheit; getuigende ook opentlyk over onse wyse van doen hun Contentement, bedankten ons voor het onderwys, en vriendelyke bejegeningen, en dat wy hen met lydsaamheit hoorden.

De Meesters van verscheyde Schoolen klaagden egter, hoewel de een meer dan de ander, dat de Inwoonders soo weynig ter Kerk quamen, en hunne kinderen, niet na behooren School sonden.

Aan alle dese Schoolen werden geen boeten meer gevorderd, behalven op Nigombo, alwaar de Modeljaar de zelve laat insamelen, en met kennis van den Dessave het ingevorderde de Diakony inhandigd.

Ook geeft de Modeljaar aldaar aan de Inlanders licentie om te trouwen, laat de geboden afkondigen, en, geen verhindering voorkomende, bevestigd de Meester het huwelyk, 't geen tot nog toe aan geen andre Schoolen gepractiseerd is.

Wy hebben aan eenige Schoolen de Rol der Mancebados laten lesen, die verscheenen waren geexamineerd, om te ondersoeken en te weten, wat van die buitensporigheden hadden te oordeelen; genoeg ondervonden hebbende tot ons oogmerk, is dit ondersoek nagelaten om tyd te winnen, en om dat wy wel begrepen, dat hier mede ontrent dit slag van Volk geen vrugt te doen was, ten zy door U Ed. Gestrenge iets nader ten opsicht van dit stuk werd geordonneerd.

Van den toestand der Inlandse Christenen op Matuaal binnen dese stad, en op 't slaven Eiland, konnen wy met sekerheit niets berigten, zynde de Schoolen afgebroken, de Tombos verloren, en de Meesters gestorven of vertrokken; alleen hebben wy door ondersoek bevonden, dat op 't slaven Eiland sich een Inlander, van de Kust herwaards overgekomen, bemoeid met de kinderen van 's Compagnies slaven aldaar in de Paapse Religie te onderwysen, gelyk hy zelf aan ons beleden heeft. De Ola-schriften, die wy by hem gevonden hebben, en waar uit hy gemelde kinderen leerde, doen dit ook blyken, als bestaande in twee Paapse Lofsangen, nog een ter eere van de Maget Maria, en een Paaps Gebeden-boek. Het inbreken van de Paapse Religie onder de Parruas, en Carvas, in en ontrent Colombo, geeft ons dit nabedenken, dat 's Compagnies slaven mede niet vry zyn van desen zuurdeesem, 't geen wy des te meer besluyten, vermits wy niet weten, dat 'er in den tyd van drie jaaren eenige Compagnies slaven-kinderen, behalven een stuk 4 a 5; in de Kerk alhier, gelyk als van ouds gebruykelyk is, ten doop gebragt zyn; en om dat wy op het Eiland verscheyde kleene slaven-kinderen gesien hebben, die door de Paapen, of Paaps-gesinden, gedoopt zyn.

Tot U Edele Gestr: Speculatie hebben wy hier nevens nog gevoegd een korte notitie van het getal der Christenen aan de voormelde Schoolen, soo als volgens de Tombo aan ider School is opgegeven; nog een aanteekening van 't geene de Schoolkinderen in ider School geleerd hebben.

De waarheit op te geven, en door de zelve te voldoen aan U Edele Gestr: gerespecteerde ordre, en goede intentie, hebben wy ons tot een doel gesteld; en vermits wy verseekerd zyn, dat het eerste door ons betracht is, vertrouwen wy, dat wy het tweede ook zullen bereykt hebben. Wy blyven met alle behoorlyke eerbied; (onderstond) wel Edele Gestr: Heer, U Edele Gestrenge Onderdanige Dienaaren; (was geteekend) *G. de Oude. P. Synjeu* en *G. da Costa.*

(In margine) Colombo den 12 November 1704.

Accordeert

BROUSE.

Eerste Klerk.

Aan de wel Edele Gestrenge Heer de Heer en Mr. Cornelis Joan Simons, Gouverneur en Directeur van het Eiland Ceylon, met den Resorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Een Brief aan de Hr. Simons over 't examen in dese Visite gebruikt.

HIer volgen de Considerationen wegens den aanleg van 't examen, in deze Visite gebruykt, het besluyt uit de bevinding opgemaakt, de gebreeken, en middelen, waar door aan dit Singalees Christendom meer vrugt zal gedaan werden.

Den aanleg laat sig in deze volgende saaken sien.

1 Oordeelden wy noodsakelyk een Volledig ondersoek in te stellen, ten aansien van allen: Want de kinderen alleen gevraagd werdende, en over dese of gene vraag der Meesters, by onkunde der kinderen, soude men den waren staat niet konnen opgeven.

2 stellen wy vast te moeten blyven by de stukken, die dese menschen in handen hadden: Want daar buyten springende, sagen wy, dat wy ons aan onregtveerdigheit souden schuldig maken, volgens de bekende Regel. *Ultra posse nemo obligatur.* Wy wilden hun staat dan opmaken uit bevinding, wat zy ten aansien van hunne leerstoffe konden besitten, of wy door die verwagten.

3 Agten wy noodig de leerwysen, die zy voor desen, of nu, door de Leeraaren en Meesters genoten, te moeten weten, om te sien, wat gronden van overtuyging van de Christelyke Godsdienst by dese mogten gelegt zyn. Anders had het konnen zyn, dat wy door onkunde en onvoorsigtigheit soo veel gronden van overtuyging souden geeyscht hebben, daar zy, nog door de natuur, nog door de leerstoffe, nog verder onderwys, bequaam toe konden zyn.

4 Stelden wy tot onse plicht te behoren, te vernemen, hoe 't met hun verstand en oordeel mogt gelegen zyn, en daar toe natuurlyke God-kundige voorstellen te moeten nemen; niet om daar hun staat soo seer door op te geven, als wel voor eygen Speculatie, en dat wy daar door ook een besluyt souden konnen maken voor 't toekomende wegens hunne bequaamheit of onbequaamheit.

5 Ook namen wy voor, soo veel ons mogelyk was, een nette aanteekening te houden van alle defecten, die by dese menschen ons souden voorkomen, soo ten aansien van hun verstand, en oordeel, leerstoffe, leerwyse als andere gebreckelyke omstandigheden.

6 Gelyk dan dit laatste van zelfs volgt, om op middelen bedagt te zyn, die 't quade souden konnen uit den weg ruymen, en hen verder opbouwen, hebben wy die ook aangeteekend.

Dit zyn saaken, waar na wy ons gericht hebben, om de waragtige staat der Schoolen te konnen voordragen, en waar uit die alleen te verwagten was.

Tot dien eynde hebben wy eerst de kinderen, die alleen gebeden kenden, die laten opseggen; daar op de welke de kleene en groote Catechismus van den E. Ruel Zaliger kenden, die laten beantwoordden. Hoe wel dat ider wist op te seggen, kan uit het nevens gaande Rapport werden gesien.

Daar op zyn wy getreden tot het examen van de Largados, en het Kerk-Volk; daar wy ordinair 2 uuren, en meerder, mede doorbragten, nemende de een de Mannen, en de andre de Vrouwen, schikkende ons na de groote Catechismus van den voorsz. Ruel, houdende echter onse eygen ordre en wyse van vragen aan alle de Kerken, nogtans soo, dat wy de groote Catechismus volkomentlyk uitputteden, en in een ongelyk grooter getal van vragen de zelve verdeelden, wanneer de Catechismus-vragen waren afgehandeld, zyn wy aan ider Kerk over gegaan tot natuurlyke Gods-geleerde voorstellen, welkers ordre en getal van vraagen uit dit nevens gaande kan werden gesien, houdende doorgaans die zelve voet aan alle Kerken.

Daar

Daar van zyn wy overgestapt tot die genen, die hunne kinderen ten doop presenteerden, hen ondervragende over het leerstuk van den doop, en 't geen een gelovig Christen, die zyn kind laat doopen, behoorde te weten: toelatende die genoegen gaven, en uitstellende volgens oud gebruyk, die niets konden antwoorden.

Eyndelyk examineerden wy de Meesters van ider School, of, soo 2 Schoolen dicht by malkanderen stonden, wierden die samen ondervraagd, houdende die zelve ordre, en vraagstucken, die aan de Largados gevraagd wierden, welk examen ook ordinair op een, 2 uuren, of ook langer, aanliep.

Daar na lieten wy ons gelegen leggen, om alle defecten naeuwkeurig te achterhalen, of door besluyten te formeeren uit eygen ondervinding, of uit de mond van de Meesters, welke gevonden hebbende wy bedacht zyn geweest, om de middelen daar tegen op te geven volgens ons oordeel.

Wat het examen dan aangaat, om niet van stuk tot stuk te gaan, zullen wy alleen spreken van de Largados en Meesters, alsoo zyn Edele Gestr: in 't nevensgaande Rapport sien kan, wat van de kinderen te denken is. Wat de eerste aangaat, buyten de Malabaarsche Schoolen op Nigombo, zyn ons meest aan alle de andre Kerken de vraagen over de groote Catechismus van den Eerw. Ruel beantwoord volgens onse eygen order, en wyse van vragen, en de natuurelyke Godgeleerde vraagstucken wierden mede met een bysondre attentie en lust niet onbeantwoord gelaten, gelyk wy zulx altyd tot onse verantwoording laten en gestand willen doen.

'T is waar, dat 'er een merkelyk onderscheyd gesien is tusschen de eene en andre Kerk, dog dit heeft met alle Collegien, en oeffen-plaatsen de zelve reden.

'T is ook soo, dat somtyds op seer lichte vraagen verkeerd geantwoord werd, dog wy oordeelen, dat men meer staat moest maken op 't gene dat 'er was, als wel op de onkunde van 't een of 't ander vraagstuk, van dese of gene verkeerd beantwoord.

De Meesters zyn ook ongelyk bevonden, dog de meeste volgens de stucken, die zy in handen hebben, tot die qualiteyt bequaam. Wanneer zy doen, 't geen zy volgens die konnen doen, werd, volgens ons oordeel hun qualiteyt beantwoord, gelyk wy volgens de bevinding waarlyk van de meeste moeten getuigen, als voldoende aan de groote Catechismus, en natuurlyke voorstellen, in veel gevallen met oordeel.

Het voorgaande doet ons lydelyk dit besluyt maken, dat zyn Edele Gestr: uit de voorgemelde saaken met ons zal vaststellen, dat 'er een genoegsame grond van hope is, en de Reformatie dus verre gevorderd zynde, door verdre middelen, lust, en iver, dieper wortelen in dit met recht genaamd teer Christendom zal schieten, tot eere van God, vreugde van Gods Kerk, en welzyn van de Politie.

Te meer sluyt dit ons besluyt de wanhoop, ja twyffeling buyten, vermits het een Volk is, by wien het natuurlyk licht geensins is uitgebluscht, als hebbende een bysonderen aandacht, en ken-teekenen van oordeel, in veelen ontdekt, zels boven verwachting. 'T welk te meer ons besluyt begunstigd, is, dat dese Natie waarlyk een Volk is, dat by na geen kennis heeft van de Heydensche Godsdienst, als hebbende dit ondervonden door een neerstig ondersoek aan ider Kerk. Het weet by na niets anders van de Heydensche Godsdienst (soo men het nog daar toe brengen mag) als dat 'er goede en quade uuren voor den mensch zyn, die uit dese of gene gevallen werden opgemaakt, en dat de Hemelsche teekenen opsicht souden hebben op imands leven; waar van het minste bescheyd niet weet te geven, bygeloovigheden, waar van veele in 't Nederlands Gereformeerd Christendom niet geheel vry zyn. Doet hier by 't Duyvel-bannen, (soo genoemd) verhuysing der Zielen in dese of gene beesten, onderscheyd der Castas (soo 't een stuk in de Godsdienst is) zynde te samen saaken, waar van het licht te leyden soude zyn, en van het zelve voor bedriegeryen wierden gehouden: immers soo was het toegepaste antwoord.

Men moet ook hier ontrent niet te lichtveerdig oordeelen, met de eene voor de andre te beschuldigen, dat is, die voor liefhebbers van de Heydensche grollen te boek stellen, die 't nogtans mogelyk niet zyn, of waar van men die bewysen soo seker, en soo breed niet zou konnen geven: want men heeft te denken, dat in 't district van Colombo niet alleen tot de Schoolen behooren, die daar zyn, niet minder: want zyn onderrecht dat op verre na het grootste gedeelte Heydenen zyn, die tot het School niet behooren. Dat dese dan alle Superstitien der Heydenen oeffenen, is klaar; maar met die zelve quast mag men den Schoolgangers niet afschilderen; hoewel 't licht kan wesen, dat 'er onder dese laatste ook al veel onder loopen.

Niet tegenstaande nogtans, dat zy, volgens ons oordeel, voldoen aan de hope van verder opbouw en volmaking (betreckelyk de stucken aangemerkt, die zy hebben, dat zyn Edele Gestr: doorgaans met die limitatie heeft te verstaan) zyn

zyn van ons dese volgende gebreken, en ontbeering van verscheyde saaken, dienende tot verder opbouw, in acht genomen.

1 Ontdekten wy, dat se geen genoegsame redenen hadden, om de Heydensche bygeloovigheden, en leerstucken te verwerpen, 't geen wy aan alle Kerken hebben gevonden, en nogtans als een noodsakelyk Prerequisitum onder dit geslacht wesen moet: want de valscheit van een aangenomen leerstuk niet gekend zynde, kleeft hun Ziele dat aan, belet hen sich aan de waarheit over te geven, beneemd de lust tot de zelve, doet hen die valscheit in 't verborgen koesteren, omhelsen en kussen, de vryheit daar zynde seker. 'T gesicht van waarheit is 't beginsel der Reformatie, 't beschouwen van valscheit doet die afbreken, en van waarheit, de zelve opbouwen.

2 Hebben wy ook aangeteekend, dat dit Singaleesch geslagt niet genoeg heeft ten aansien der beginselen, uit het licht der Conscientie voortspruytende, om door de bespiegeling van de natuurlyke waarheden gedwongen te zyn tot de Christelyke te moeten overgaan. Daar is niets, dat de Ziel meer liefkoost, als de vryheit, een gesicht der sake tot haar leydsman te hebben, en haar meer tegen is, als sich zelfs te moeten afstaan, en in de woorden des menschen te moeten sweeren, sonder overreding. Waarlyk dit is een gebrek, dat de Reformatie soo veel moejelyker maakt, als men hier meer mist, of ten minsten de voortgang, 't welk nogtans seer licht kan geholpen werden.

Dat dit ook gesien is van onse Eerw. vooorgangers, moeten wy gelooven. Daar toe kan dienen de bysondere moeite en vlyt, daar toe aangewend van den E. Heer Kat Zaliger, gelyk wy uit zyn E. nagelaten Schriften hebben gesien, hebbende vergaderd soo veel stucken wegens de Heydensche Godsdienst, als mogelyk niemand na hem opbaggeren zal; waar mede hy sonder twyffel dit doel heeft soeken te treffen, dat met het onse eenselvig is.

Dog een goed oogmerk werd altyd niet uitgevoerd.

Ten 3 stellen wy vast, dat 'er dan ook niet genoeg aan de Schoolen is, ten aansien van de dienst, die tot de bejaarden en Gelargeerdens 't meeste opsicht heeft, en van groote vrugt zyn zou, als Predikanten over de Heydensche dwalingen, en natuurlyke waarheden, die de Christelyke Religie vooruitsteld, als mede over zuyvere Theologische stoffen, en sekere stucken van de Heylige Schriftuur in 't Singalees.

Gelyk wy ook sien, dat de voorsz. Hr. Zaliger, 't daar op mede heeft toegelegt, als hebbende onder zyne Papieren mede verscheyde versien over de Heylige Schrift gevonden; dog wat reden daar toe is, waarom die niet zyn ingevoerd, is voor ons meest verborgen.

Dit zyn de ontbeeringen, die wy zyn Edele Gestr: voor oogen stellen, zynde hinderpaalen, die voor al uit de weg moeten geruymd zyn, en sonder hier tegen middelen te beramen, agten wy, dat onse Conscientie niet zou zwygen; ten ware men de overtuyging van de Christelyke waarheden onnoodig achtede, de Memorie alleen een Christen moest maken, de verlaters van 't Heydendom niet behoefden andre over te halen, nog overreed te zyn, van den Christelyken Godsdienst vaststelden.

Wy laten daarom ider oordeelen, of 't genoeg is, dat by dese menschen niets anders zou vereyscht werden, als eenige gebeden, een Historische Catechismus, een over de beginselen der Religie (die geen opsicht heeft op 't Heydendom, om dat afte breken, of op natuurlyke waarheden, die een Gereformeerd Christen voor uitsteld, en als by de hand imand tot zyn Geloove lyden) en de Sieken-Troost.

Dese stucken zyn by de Singaleese Kerken, en anders is 'er niet.

Dese defecten konnen verbeterd werden volgens oordeel op de volgende wyse; waar door men meer succes te verwagten zou hebben.

1 Door een korte Catechismus op te stellen, behelsende een Refutatie van dit Singalees Heydendom, en met een, een vaststelling van de gronden of waarheden, die 't Gereformeerd Christendom voorondersteld, en imand moeten noodsaken, om tot het Christelyk Geloove over te stappen.

2 Door 't invoeren van eenige Predikatien, klaar, en met tastelyke voorbeelden opgesteld over de zelve stoffe; ten eynde alle Sondagen het Kerk-Volk de Heydensche Godsdienst hoorden Refuteeren, en de gronden van de Christelyke betogen.

3 Soo ook over suyvere Theologische stoffe (gelyk dit op Jaffanapatnam en in de Malabaarse Kerken gepractiseerd is) uitputtende in weynig Predikatien de Catechismus, die van de Jeugd geleerd werd.

4 Om dit te bereyken, achten wy ook datse de Heylige Schrift moesten hebben, gelyk 'er reeds verscheyde stucken leggen onder de Papieren van de Heer Kat Zaliger, de welke men door ervaren tolken sonder tyd-verluym behoorde na te sien, en te laten sorgvuldig toetsen. Immers behoorden zy medegedeeld te

te zyn van de Fonteyne des Heyls waar uit wy onse Zaligheit scheppen moeten, het beginsel, waar uit het Christelyk Geloove moet getrocken werden.

Het eerste zou vooreerst konnen dienen voor de Meesters, en die 't verstaande, zouden zy daar van een gebruyk konneu maken voor de grootste kinderen, en des Sondags voor 't Kerk-volk.

Het 2, en 3, en 4. zou bysonderlyk daar toe dienen, om 't Heydendom Sondags afte breken, en 't geloove in Jesus op te bouwen, op soo een wyse, als wy boven gesegt hebben.

Waar ontrent men dese ordre zou konnen houden.

Sondag 's morgens zou men altyd een Kapittel voorleesen, de eene Sondag een Predikatie doen over de gronden van 't Heydendom, en Christendom, en, na 't gedane gebed, desen Catechismus, over de zelve taaken loopende, de kinderen laten beantwoorden: En de andre Sondag een Predikatie over Christelyke Geloofstucken, gevolgd werdende met een Catechismus over de gronden van de Religie, die reeds aan de Schoolen is.

Op dese wyse oordeelen wy, dat 2 saaken zullen verricht werden (daar hun staat om roept) 't Heydendom afbreken, en 't Christendom optimmeren.

Daar zyn nog sekere vereyschingen, die dit oogmerk met meerder faciliteyt zouden doen voltrecken, de welke Wy, als noodsakelyk, hier nevens zullen voegen.

1 Dat de Paapen op alle wysen belet werden hun Godsdienst voort te setten, 't zy gewettigden, of ongewettigden, niemand uitgesonderd, nog andre Schoolmeesters geduld werden, als die een Ola van Authorizatie hebben, en, na voorgaande examen, Gereformeerd bevonden zyn.

Hier door zal men beletten, dat de Paapen, hier na toe komende, het geld niet wegsleepen van de onderdaanen der E. Compagnie, en ider particulier, in Compagnies dienst zynde, zal tegen het oogmerk van de zelve soo licht niet sondigen, en afbreuk doen aan dit goed werk, daar de E. Compagnie soo veel onkosten toe doet; de Leeraaren zullen met vreugde hun dienst waarnemen, en vermits de Roomse Religie het intrest van de E. Compagnie in 't minsten niet gunstig is, soo is dit het middel ook, om goede onderdaanen voor de zelve te maken, en hun Ed. interest te bevorderen.

Wy krygen van zulke groote onördentelykheden, die daar uit ontstaan. Volgens onse Religie competeerd niemand te doopen, als wettige Leeraaren, daar de Roomse ider een daar toe Authorizeeren, de Leeken zelfs, en soo zyn wy uit dien hoofde gehouden, of te herdoopen, of hun doop te approbeeren, en andre zwarigheden meer onderworpen.

Ten tweede, dat de placcaaten van poene en boeten-gelden mogen vernieud werden, gelyk voor desen de gewoonte is geweest, op dat dit oogmerk te hulp werde gekomen, en alle godloosheit mag werden geweerd in de E. Compagnies gebied.

Het eerste siet op ordre voor de Schoolen, het tweede op de onzedelyke en godloose samenleving, die een redelyke overheit niet kan dulden, en met haare Politie stryden.

'T is waar, 't was beter, dat de Ouders, door een sugt tot de Religie, hun kinderen na School dreven, en zy zelfs daar door in School verschenen; Dog tot nog toe moeten zy als kinderen werden geleyd van de overheit, als hun Vaders, om de weynige overreding, die dese menschen nog hebben. 'T geen een Vader onder ons toekomt, ten aansien van zyn kinderen, oordeelen wy dat hier de overheit ook niet mag versuymen. 'T is geen Conscientie-dwang, als voor die gene, die meenen, dat in een goede ordre, die imand toekomt, dese saak zou leggen. Zy moeten niet blindelings gelooven, nog werden gedwongen geloofs-stucken te onderschryven, die tegen hun Conscientie stryden. 'T is alleen een ordre over 't Schoolgaan, waar toe de overigheit geregtigd is, die zulks, als hun Vaders, wil.

Sonder twyffel, als dit geslacht tot meerder jaaren van onderscheyd gekomen is, zal dese tuchtiging van zelfs ophouden.

En wat de plakkaaten aangaat wegens de boeten-gelden en straffen der Massebaden, die saaken, waar op die sien, roepen eer meerder als minder, als direct strydende tegen een Christelyke Politie.

Met veel discretie kan men nogtans dese plakkaaten executeeren. Daar behoord ook een Proportie gebruykt te werden na de qualiteyt van de Persoon. De Hoofden moesten, als meer verplicht, na hun qualiteyt meer geven, ider na reden van zyn vermogen: Want dese, met die niets hebben, gelyk te stellen, is tegen reden, en doet de hoofden lichtveerdig buyten slaan, die nogtans als exempelen voor 't gemeen behoorden te wesen, waarom 't ook te wenschen was, dat 'er geen hoofden over dorpen mogten gesteld werden, als die van de Gereformeerde Professie waren. Dese saak zou meer goed doen, als men kan denken.

3 De vervallen Schoolen behoorden weder opgericht te werden, als sonder wel-

welke 't onderwys werd afgesneden, alles in 't wild loopt, tot een schande van 't Christendom, hun Godsdienst zelfs gesuspecteerd werd, en de beleyders voor indifferenten werden gehouden.

Te meer behoord hier sorg voor gedragen, om dat het bekend is, dat het Heydendom meest door 't uiterlyke geleyd werd, en dese menschen nog soo weynig overreding van de Christelyke Godsdienst besittende, heeft dit te meer klem op hun gemoederen.

4 Soo dienden de Heydensche Pagoden geweerd te werden, als strydende met het oogmerk, niet konnende bestaan met de plicht der Christelyke overheit, en tot groot nadeel moetende uitvallen. Tot dien eynde moest men ook alle soorten van Afgodery tegengaan, de Jakdissas (duyvel-Banners) Berewajas en Neckadas, als een schuym van Volk, opvangen door de Coraalen, of Hoofden der dorpen, en aan den Heer Dessave werden gebragt, om gestraft te werden.

5 Behoorde ider Predikant een goede Cannecappel te hebben die hy dagelyks instrueerd; op dat zy, in 't land de Visite doende, en maar beginnende te gaapen, aanstonds verstaan werden, en de Cannecappel in staat zy om zyn sin recht te verstaan, en wel te vertolken, anders konnen 'er zware abuysen begaan werden. Daar door zal een Cannecappel in staat zyn, door sich zelve eenige explicatie te doen, waar toe zy anders onbequaam zyn. 'T is niet genoeg, dat men Cannecappels heeft, maar daar werden bequame vereyscht, welke bequaamheit hier van alleen onses oordeels afhankelyk is.

6 Alle 3 maanden moest de Visite ook geschieden, sonder eenige Interruptie, also een Predikant hoognoodig in 't land vereyscht werd.

7 De Rolle der Largados moest altyd gelesen, en nauwe aanteekening der absenten werden gehouden, sonder 't welk de plakkaaten anders in soo verre vrugteloos zouden zyn.

8 Behoord 'er ook altyd een volkomen examen ingesteld te werden, sich niet vergenoegende met doopen en trouwen, en de kinderen de Catechismus te laten opseggen; maar 't voorname diende te zyn, al zyn kragten in te spannen, om de Largados en Meesters te examineeren en te leeren, de eerste in 't School, de laaste Privaat, om zyn gesag niet te krenken, en voor de gemeente veragtelyk te maken. 'T examen over de Largados zal hen meerder opscherpen, en doen acht geven op 't gene zy in de School geleerd hebben, daar in vaster maken, en in staat stellen, om hun kinderen zelfs te onderrichten. 'T examen over de Meesters zal hen hun luyheid benemen, doen beneerstigen hun dienst, en tot de zelve met meerder vrugt bequaam maken.

9 Behoord men ook een kort relaas te doen, uit de Visiten komende, wegens de staat van ider School ten aansien van hun kennis aan de Scholarchale vergadering, daar 't de saak vereyschte met Consideratien bekleed, op dat men op middelen kan denken van verbetering, en 't quade niet verswegen werde.

10 Dat de Meesters, 's maandelyks opkomende, verdeeld wierden, de eene helft by die, die de Visite gedaan heeft, en de andre helft by die se staat te doen; op dat de Predikanten weeten konnen, hoe zwaar ider weegt, en sig daar na schicken mogen.

11 Wanneer een moet geexamineerd werden, diende dit examen te geschieden in tegenwoordigheit van 2 Predikanten en een Scholarch; om soo verſekerd te zyn van imands bequaamheit, en niemand Meester werden kan, als volgens het vereyschte aan de Schoolen.

12 En op dat het aan de plicht der Predikanten niet zou haperen, behoord men met alle vriendelykheit en modestie dese menschen te ontmoeten, vermydende alle buyten de reden en dienst loopende hardigheden, die hen souden intimideeren, tot antwoorden onbequaam maken, en dikwils doen overslaan tot extravagantien.

13 van een bysondre kracht zal het ook wesen, dat uit hun gedrag en ommegang dit teere Christendom niet anders kan besluyten, als dat men voor zyn dienst komt, en die alleen het oogmerk is. Daar door zal een redelyke achting geteeld werden, soodanige Leeraars zullen een goede indruk nalaten, en exemplaarlyk zelfs leeren.

14 Gelyk van ouds af de Meesters een Ola van Authorizatie is gegeven, en een sekere ordre, volgens welke zy sich in het onderwys hebben te richten, dat dit op de ouden voet gebragt wierd, om alle ignorantie af te snyden, en een sekeren regel te hebben.

15 Dat de Meesters en Ondermeesters, of een van beyde, soo zy verre af gelegen woonen, alle maanden opkomen, om van den staat der Schoolen rapport te doen, en 't geen meerder daar toe vereyscht werd, als om op te geven een Pertinente aanteekening der absenten, geborenen, en gestorvenen, om soo te konnen weeten de naamen der gene, die niet School konnen komen, of de Sondags-oeffening niet bywoonen, en die gedoopt moeten werden; als sonder welke aanteekening de uitvoering der plakkaaten niet te verwachten is, veel disordre sou ontstaan, en in veel gevallen dienen kan.

16 Ook

16 Ook behoorden zy naeuw acht te geven op alles, wat het heylsaam oogmerk nopende dese Singaleesen tegen was, als op de Heydense afgodery, Ceremoniën, en andre buyten het spoor hollende saaken, daar van aanteekening te houden, en 't bekend te maken; alsoo hen best bekend moet zyn, welke hinderpaalen daar zyn, en wat voor quaad onder hen schuyld.

Waar by wy voegen konnen de Heylsame ordres, voordesen vastgesteld, en met goed succes gebruykt.

Siet daar, Edele Gestr: Heer, ons oordeel over dit Singalees Christendom. Wy weeten dat alle misleyding hatelyk, en versoejelyk is, en die bysonder strafbaar te zyn, die zyn Gebieder een rad voor de oogen draeid, of zelfs in staat steld, dat hy kan buyten slaan; waarom wy onse gedagten ook altyd verplicht zyn goed te maken, gelyk wy de zelve ook tot onse verantwoording laten. Wy zyn gerust in den aanleg, versekerd van de bevinding, en dat wy ten aansien der gebreken, en middelen daar tegen, een goed oordeel tot Leydsman hebben gebruykt. Wy hopen voldaan te hebben aan de waarheit, een bestendige Leerwyse te hebben opgegeven, die van alle oneensydige menschen zal geapprobeerd werden, en voeden ons met die hope, dat zyn Ed. Gestr. zal vaststellen, dat de waarheit onse toeleg geweest is, en teekenen ons met alle eerbied (onderstond) wel Edele Gestrenge Heer, U wel Ed. Gestr: Onderdanige Dienaeren. (was geteekend) G. de Oude. P. Synjeu, en G. da Costa (in margine) Colombo den 12 November A°. 1704.

Accordeerd

J. BROUSE.

Eerste Klerk.

Tot dus verre nu hebben wy in 't algemeen en bysonder gesien, hoedanig het hier met de Kerken en Schoolen op Ceylon gelegen is; maar gelyk de Heer Simons seer veel sorge voor der zelver welstand, en de herstelling van 't verval inwendig gedragen heeft, alsoo droeg hy voor al mede goede sorge alomme, daar 't noodig was, voor de uiterlyke Kerken en Schoolen, om die, daar zy vervallen waren, ten eersten weder op te bouwen, alles, wat in zyn vermogen was, toebrengende, om den Godsdienst hier te doen opluyken, en de Heeren Visiterende Predikanten alle soorten van gemak en hulpe door den Heer Dessave, en andre Politycque bedienden, te doen geworden.

Het volgend bericht van den Dessave van Colombo, den Heer Pieter Christiaansz Bolscho zal ons daar ontrent seer veel licht geven.

Aanteekening van een Visite van den Dessave Bolscho, wegens de afgelegenheit van dese en gene dorpen, en van zyne bevinding van dese en gene Schoolen en Kerken.

Galkisse.

HUlftsdorp legt van Galkisse ontrent 2 kleene uuren. Hier is een redelyke moye Kerk met pannen gedekt, en op 10 gemetselde, en 20 steene Pilaaren uit de Heydense Pagode Pepiliane gebouwd met een muur van kley, hoog 3 en een half rhynlandse voeten. By dese Kerk is geen thuyn. Bolscho's berigt van de Schoolen en Kerken.

Hier ontrent is ook een Rust-huis, lang 14, en breed 14 en een half voet, zynde een voorhuis en twee kamers.

Morotto.

Van Galkisse tot Morotto heeft men van nooden een groot uur gaans, daar ook een Kerk is op 52 houte Pilaaren, en met een pannen-dak gebouwd, met een muur van typ-aarde van 4 en een half voet schaars hoog.

Hier is ook een huis, lang 58, breed 15 en een half voet, hebbende een voorhuis en twee kamers, en een Galderye, ter wooning voor den Predikant D. Ruel, welke A°. 1696 van brosse aarde hier opgericht is, en, dierhalven seer bouwvallig, gelyk 'er ook al en deel der Galdery ingestort is.

Dese Kerk is ook van geen thuyn versien, en de zelve heeft de lengte van 71 en 38 vadem in de breedte, en is gebouwd op 41 houte stutten, en met pannen gedekt, en heeft een slegte muur rondom, van 3 en een half voet hoog, die al op verscheyde plaatsen is ingestort.

Men heeft hier ook een rust-huis, lang 54 en een half, breed 17 voeten, zynde een voorhuis en 2 kamers, en een Galdery, begrepen ontrent 47 treden van 't pas of de overvaart van de Rievier uit de Reygam in de Salpitte Corle, op een seer vermakelyke plaats.

By dese Kerk, en dit huis, staan 52 Cocos-boomen van de E. Compagnie door een Dessave aan een arme weduwe, voor 't Schoonmaken van de Kerk, en 't huis vergund. Na 2 en een half uur reysens quam men aan het School deser Kerk, lang 64, breed 26 voeten, en sonder

thuyn; ſtaande ter regter hand aan de overvaart der Rievier, op 38 houte Pilaren, en met een pannen-dak verſien, en een muur van 3 en een half voet 'er rondom.

Caliture.

Pajagelle 1 uur van Caliture. Het School, in de gravet van Caliture ſtaande, is lang 71, breed 37 voeten, gebouwd op 47 houte Pilaren, met een muur van 4 en een half voet hoog, en met pannen gedekt.

Het huis hier is lang 81, breed 23 en een half voet, verdeeld in 3 vertrecken, met een doorgaande Galdery van 14 en een half voeten breed; dog ſeer vervallen.

Hier is een Fortje, onder een vaandrig ſtaande.

Pajagelle.

Barberyen legt van Caliture 3 uuren gaans. De School van Pajagelle is lang 76, breed 30 voeten, ſtaande op 43 houte ſtutten, en is met pannen gedekt, hebbende rondom aarde muuren, 3 en een half voeten hoog.

Hier is ook een vervallen ruſt-huisje, van 35 voeten lang, en 10 breed. By dit School is een Compagnies thuyn, met 242 Cocos-boomen, welkers vrugten den Adigaar van Caliture voor de E. Compagnie trekt. Hier zyn ook Olifanten met hun opſienders, of Gaſenaikke.

Macoene.

De School van Macoene is lang 46, breed 27 voeten, ſtaat op 34 houte ſtutten, en is met pannen gedekt, hebbende aarde muuren, 3 en een half voeten hoog. By de zelve is een thuyn met 140 Cocos-boomen, en met de vrugten door den Adigaar even eens als met die van Pajagelle gehandeld.

Barberyen.

Deſe 2 Schoolen leggen onder weg tuſſchen Caliture en Barberyen.

Tot Barberyen is mede een School, lang 67 en een half, breed 39 voeten ſchaars, gebouwd op 58 houte ſtutten, met een pannen-dak, met een ſlegte muur, 4 voeten hoog, rondom; ook is 'er een ruſt-huis by, lang 61, breed 18 voeten binnens muurs, verdeeld in een voorhuis en 2 kamers, en een doorgaande Galdery, breed 10 en een half voet. By de School is een thuyn met 1020 dito boomen, van welk 'er 140 uitgegaan zyn. Voor 't verdere leverde de zelve 4000 Cocos-Nooten Jaarlyks.

Hier was een Kaneel-Pakhuis, lang 80, diep 22 voeten, en nog een van 127 voeten lang, en 24 voeten diep.

De Mooren, in dit diſtrict woonende, waren deze.

	't getal	Hoofden en hare helpers	Areeks-telders	Prie-ſters	Baard-ſchrap.	Oude kreupele Abſenten	Voor des Heeren dienſt.
Tot Barberyen.	161	8	4	3	2	17	127
Alican.	160	4	10	3		21	122
Macoene.	49	4	1			10	34
Caliture.	26	2	3			8	13
In de Pasdumcorle.	14	2	3			3	6
	410	20	21	6	2	59	302.

Van welke 'er 302 's Heeren dienſt moeten waarnemen. En zyn 'er van de zelve 20 Hoofden met hare helpers, 21 Areeks-telders, 6 Prieſters, 2 Baardſchrapper, oude kreupele en abſenten 59.

Alican.

Alican legt 1 groot uur van Barberyen; en heeft een School, 130 treden van de Rievier gelegen, gebouwd op 40 houte ſtutten, lang 71 breed 39 voeten, met een muur van 3 en een half voet hoog rondom, en met pannen gedekt.

Daar is ook een ruſt-huisje van 47 voet lang, 14 diep, van typ-aarde op gehaald, met ſtroo gedekt.

Tegen de School ſtaat een Cocos-thuyn van 1053 volwaſſe boomen, en de vrugten werden aan den Adigaar van Caliture voor de E. Compagnie geleverd.

Hier is een groote oogſt van Areek, waar ontrent de verkens groote ſchade doen.

De opſienders der Olifanten hier waren, in geen 8 maanden t' huis geweeſt.

Kapiteyn Bergman ontmoete den Deſſave Pieter Chriſtiaanſz Bolſcho onder weeg, Galkiſſe den 12 July 1705.

Puttowancare.

Het School van Puttowancare is lang 54, breed 30 voet op ſteene Pilaaren. Ontmoetede dit, gaande na Negombo, alwaar

waar van 7 uuren 's morgens 's namiddags ten 3 uuren quam. Kapiteyn Bergman exerceerde toen ook de Soldaten hier.

Nigombo.

De Kerk hier op Nigombo was lang 71, breed 26 voet, versien van een Predik-stoel en 2 banken voor gequalificeerden, en 3 voor 't gemeen volk, die onbequaam, gelyk ook de andre meest vergaan waren.

In deze Kerken zyn de gemeentens van de Schoolen Welefeene, Welegen Pittie, Pammoenegamme, Dandoegam, Puttewancare, Soenampittie, en Toopoe, gehouden sig hier in den huwelykenstaat te laten bevestigen.

In 't front van dit Fortje zyn nog 2 Schoolen, lang 136, en breed 52 voeten, van steen opgebouwd, een voor de Malabaarse, en een voor de Nederlandse jeugd, en een kamer voor den Duytsen Schoolmeester. In 't eerste wierd nog dagelyks geleerd, doch in 't laatste niet.

Buyten dese quamen de Compagnie hier nog 5 steene huisen toe.

1 Voor de Vaandrig, 1 van den Dessave, 1 voor de Pakhuis-Meester, 1 wel eer voor de Vaandrig, dog dat bouwvallig is, en 1 van den Krankbesoeker en Schoolmeester; ook is 'er een steene Paardestal.

Buyten 't Fortje, is 'er nog een steene wacht voor 12 Soldaten, en een kamer voor de Sergeant 'er aan; dog deze zyn nu in 't Fortje ingetrocken, en 't wagthuis staat ledig.

Caymelle.

Van daar over Toopoeture na Caymelle vertrocken ontmoette onderweeg een Compagnies thuyn met 712 Cocos-boomen, waar af 494 vrugt droegen, aan den Dessave voor 't doen van dese en gene kosten door den Heer de Heere vergund 1699, en waar van hy 30 of 40 Ryxdaalders jaarlyks voor Arak en Boter by verschyning der Inlandse Hoofden geniet.

'T School van Toopoe is seer vervallen, en was dit Dorp in 2 Pattoes verdeeld, bestaande in Malabaarse Volken.

Hier ontrent is een Pannebackery van Toopoeture by de pas of overvaart van Alutcoercorle, in 's Konings land, die passato door 't hoog water weggespoeld, met 20000 gebacken steenen.

Het Kaneel Pakhuis van Caymelle is lang geweest 192 voeten van 't welke, schoon 360 voeten van de Rievier gebouwd, 't hoog water 'er 132 weggesleept heeft.

Te Dandoegam is een School lang 45, en breed 21 en een half voeten, met stroo gedekt, op 16 houte stutten, nevens een huis van 48 voet, in 2 kamers en een voorhuis verdeeld.

De Vischpacht, die dese Nigombose Ingesetenen moeten opbrengen (en waar van zy versogten ontheft te werden) beliep 835 Ryxdaalders in 't jaar, voor de Visch 435, en voor de Arak 400 Ryxdaalders. Doerahaga legt 3 groote uuren van Nigombo. Hier is een redelyke defensive Pagar met 4 Puntjes, en een Corps du guarde, lang 56, breed 20 voeten. Met een voorhuis en kamer lang 22, voor 't gewesen hoofd der Pagger, en een Pakhuis, lang 20 voet, met een Kruythuisje en Wapenkamertje van 14 voet lang, en 12 voet breed, met pannen gedekt.

Hier is nog een huis, A°. 1699 door den Modeljaar voor de Compagnie opgerecht, lang 56, breed 16 voet, in 3 vertrecken verdeeld, en ten Logys van den Heer Gouverneur, met een Combuis, van 35 voet lang en 15 breed; en was dese Modeljaar van Nigombo met Compagnies geschenken als Gesant na den Keizer tot Candia gesonden, waar door dit gebouw niet voltoid was geworden.

Van daar vertrocken na Moegoeroe Gample in de Happittigam-corle, en 4 uuren van dese plaats. Hier had ook een gemeene Pagger met 4 punten geweest, met Lascaryns van Nigombo beset; dog nu waren 'er geen overblyffels van.

Ook was hier een slegt Rust-huis.

Pattoe een gedeelte.

Malwane, Bolscho 23 September 1705.

In Hevagam-corle is de School tot Nagam (dat 3 uuren gaans van Hulftsdorp is) lang 50 breed 33 voeten, op 34 houte stutten gebouwd. By die School waren 60 Cocos- en 6 Soorsas boomen, aan den Mr. door U Ed. tot nader ordre vergund, wanneer U Ed. Poegodde passeerde. Een quartier uur gaans van Nagam over de Rievier stapt men in de Hina-corle. De Rievier afvarende na Ampatle, sag men de plaats daar de School van *Kottelawolle* gestaan had, weshalven 'er een nieuwe diend te zyn.

Van Hangwelle tot Padoeke zyn 2 uuren. Kandangelle tot Anguratotte legt 1 en een half uur van een. Hier is een Pager met 4 Puntjes, al van den beginne door de E. Compagnie gemaakt. Hier te Hangwelle legt 1 Cangane, en 6 Lascaryns, dog de Pagar is 'er niet meer. Hier zyn ook 4 Cocos, 20 Soorsaks, 2 Areeks boomen, die de Compagnie toekomen, dog de Lascaryns trecken de vrugten, te

te weten die van Hangwelle; en te Kandagelle legt 1 Cangane en 10 Laſcaryns, en in de Pagar zyn 42 Cocos en 2 Soorſakboomen, zynde de vrugten voor de Coraal, en Laſcaryns, voor 't onderhouden van 't Ruſthuis hier; hoewel de Deſſave Schot die plagt te verpagten.

Van Warakagodde tot Moolkave is een weg van 6 uuren. Hier is ook een Pager met 2 Puntjes geweeſt, nu geheel vervallen. Pelende legt 2 en een half uur gaans verder, en Agelewatte legt nog 5 uuren verder. Hier plagt een ſchoone Pagger te zyn; by de Portugeeſen altyd beſet gehouden, en ook van de E. Compagnie, dog nu zedert veel jaren vervallen.

Willipenne in de Wallalawitte-corle 2 en een half uur van Agelewatte, en van 't pas Doddangodde een half uur verre, van waar de Rievier afvarende, men tot Alican toe beſig is 3 en een half uur. 's Agtermiddags ging men na Berberyen, daar men 's nagts ruſte.

Diagam van Calture 2 uuren in de Reygam-corle; dog, die Rievier opvarende, was men, wegens de zware afwatering, 4 en een half myl beſig.

Hier is een School, gebouwd op 32 ſtutten, lang 43, breed 32 voet; en een Huis van 38 voet lang, en breed 14 voeten, verdeeld in 2 kamers en een voorhuisje, mede met pannen gedekt.

Van daar na Oedeware is men 2 uuren onder weg, en is hier ook een School, op 35 houte Pilaren, lang 54, breed 30 voet, en rondom een muur van 3 en een half voet, nevens een Ruſthuis 35 voet lang, 12 voet breed; in 3 vertrekjens verdeeld.

Van daar tot Hirremie 5 en een half uur gaans.

Hier heeft men op een moye verheven plaats (die nu nog 2 voeten van de grond af omtogen is van groote blaeuwe arduyn ſteenen, ſommige met beeldwerk, andreglad, enz. alwaar men ſegt geſtaan te hebben 't voornaamſte vertrek der Vorſtin Zilladibiho) gebouwd op de overgebleve 15 ſteene Pilaſters en dito Deur-Cazynen, een moye School, lang 48, breed 20 voet, met pannen gedekt.

Het Ruſthuis was lang 30, breed 12 voet.

Van daar na 't groot dorp Reygam heeft men na Ramoekenne een weg van 20 uuren. Hier is een School, lang 66, breed 36 voeten, op 44 houte ſtutten.

Van hier tot 't pas Boolgodde-totte een half uur van Rouwekenne, en van daar de Rievier op na 't pas Hangilitotte, daar een School is, lang 48, breed 28 voet. Van hier na Wevele 1 en een half uur, en daar een School van 50 lang, en 28 voet breed, op 36 houte ſtutten.

Van daar na Bellantotte, te water, en verder te land na Cotte, 2 en een half uur, daar een School is, lang 78, breed 30 voet, gebouwd op 24 kleene ſteenen, en 12 groote houte Pilaaren, met een muur, van 3 en een half dito hoog, met een pannen-dak.

23 December 1705. P. C. Bolſcho.

Voor een der opmerkelykſte ſaaken nogtans tegen het verval der Kerken en Schoolen, heeft men de Seminaria, hier op Ceylon opgericht, te houden. Daar is een Malabaars op Jaffanapatnam, en een Singalees op Colombo geweeſt.

Ontrent dit eerſte of 't Malabaars Seminarium zullen ons de volgende Conſideratien groot licht geven.

Conſideratien wegens de Quekelingen en de voortplanting der Gereformeerde Religie, tot Jaffanapatnam opgeſteld, den April 1704.

1 TWee à drie van de Studenten, die haar ten dienſt van de Kerke overgegeven hebben, zou men nu mogen ten dienſt der Kerken en Schoolen gebruyken onder een ſekeren titel, die by de Ed. Overheid kan goed geoordeeld werden. Co[..] rat[..] ver[..] Qu[..] ling[..] Jaf[..] pat[..]

2 En met dien Titel hen, onder het opſicht van de Predikanten, de Schoolmeeſters 's maandelyks laten examineeren.

3 Met de Predikanten, ider geaſſiſteerd met een Lid van de Ed. Politie, als in vorige tyden, in 't land laten gaan, om daar den dienſt in de Kerken en in de Schoolen te doen, beſtaande alleen in 't voorleeſen van een oude Predikatie, 't Gebed, en 't overhooren van de Gebeden, en Catechetiſche vraagen, ſoo wel der bejaarden als der Jeugd, en voorts, als in een groote Viſite, het Largeeren der kinderen, trouwen en doopen na aloud gebruyk te laten geſchieden.

4 Ook zou het goed konnen zyn, dat zy by beurten over en weder de Kerken en Schoolen, als in een kleene Viſite, gingen beſoeken, om te ſien, of daar de Ordres van de E. Compagnie, in opſigt van het Kerkelyke, wel behoorlyk geobſerveerd en betragt wierden.

5 En dat zy van hunne verrichtingen 's maandelyks rapport quamen doen aan den Kerkenraad.

6 Dat zy dan ook voor den Kerkenraad een Propoſitie deden.

7 Dat zy den overigen tyd moeſten gehouden zyn, om het tranſlaat van het Ou-

Oude Teſtament te helpen vorderen; te meer, alſoo dat noodig werk nu al eenige tyd is blyven ſteeken, door dien Dirk Otley de Jonge, die tot dat werk gebruykt wierd, in January 1702, en bey de de Tranſlateurs, die met een als Schryvers dienden, in February 1703 uit het Seminarium zyn genomen, en die dog ſeer benodigd vereyſcht werden, en daarom heeft ſe de Ed. Heer Gouverneur Gerrit de Heere Zaliger in het Seminarium laten continueeren.

8 Als mede dat zy een kleen boekje in 't Malabaarſch maakten, waar in de Heydenſche gedoentens van deſe Inlanders ontdekt, en door kragtige redenen als verfoejelyk, en in tegendeel de Grondwaarheden van de Chriſtelyke Religie klaar geopend, en ſmakelyk voorgeſteld wierden, om als een hand-of huis-boekje te konnen dienen; 't welk te meerder ingang zou hebben, als het op rym kon geſteld werden, na de wyſe van hunne Hiſtorie-boekjens.

9 De Voorſz. borſten moeſten ook beloven geen Vrouwen te trouwen, als die zy eerſt onderweſen hadden, en hunne belydenis deden, en met ons aan de Tafel des Heeren wilden Communiceeren.

10 Dat de Heydenſche byeenkomſtplaatſen, daar zy haar dagelykſe wekelykſe, maand-en jaarlykſe gaven offeren, de Heydenſche Prieſters en Jogi's (die alle, hoewel bedekt voor de Europiaanen, haar toevlugt nemen, en beſcherming hebben onder de Bramines, die hier woonagtig zyn) die als bedelaars door het ganſche land loopen, en veel geld van dit land voeren, mogten geweerd werden.

11 Dat zy mogten geauthorizeerd, en verbonden zyn, om de zelve te ontdecken, benevens de groote en kleene Heydenſche offerplaatſen, zynde de voornaamſte onder de Kerk van Navatkoeli, Pandatrieppoe, en Tondamanare, en de andre in ider Aldea van een ider der vyf Provintien wel 2 a 3 ſtuks.

12 Soo moeſt ook, ſoo veel mogelyk, belet werden, het vertrek van een ongeloofelyk getal van Inwoonders met hunne Vrouwen en kinderen alle jaaren in de maand February, na Rammanacoil, na de Kuſt Weradamiam, daar zy aan die Pagoden een ongeloofelyk geld opofferen.

13 Als mede de 4 a 5 maal 's jaars plegtige Waſſching by Tillipoelle, daar zy voorgeven van hunne ſonden geſuiverd te werden, na dat zy ſich daar gewaſſchen, en geofferd hebben.

14 Soo doen ook veel quaad de Roomſche Prieſters, die van Goa, Toetoecoryn, en Madure, hier komen, en voor een tyd verblyf houden, inſonderheit aan de Kerk van St. Joan, onder de ſtad gelegen, en op Pandatrieppoe.

15 Alle deſe ſaaken (als mede dat vele gaan na de Kuſt na Tiroewaar-oer, Sidambaran, en Kaaſie, en, wederom komende, met niemand zelf harer naaſtbeſtaande, geen ommegang of gemeenſchap houden) geſchieden niet ſonder kennis van de voornaamſte Modeljaars, die daar de hand aan houden, en zulke Perſoonen, en ſaaken, boven die onſe Gereformeerde Chriſtelyke Religie toegedaan zyn, mainteneeren zy, ja de laatſt-genoemden veragten zy, en daar 't haar maar eenigſins mogelyk is, zyn zy haar ſchadelyk.

16 Indien dan op de voornaamſte plaatſen, als aan de Porta by de verdere Dienaars van de Ed. Compagnie, als ook op de buyten-poſten, Ledematen van onſe Kerk gebruykt wierden, dat zou een ſeer groote en gewenſchte zaak zyn voor de Godsdienſt, en Politie.

17 Ja dit ware (na den menſch geſproken) het middel, om in korte tyd de meeſte onderdaanen tot Chriſtenen te hebben, en vrugt te ſien van den grooten arbeid en onkoſten, hier toe aangewend.

11 Dat men met de overige Studenten, en Schoolieren, nog kon voortvaren met hen te onderwyſen, tot dat zy uit het Seminarium Gelargeerd werden.

19 Dat 'er een binnen-Vader volgens het Reglement, by nacht binnen het Seminarium ſliep, en by de Quekelingen bleef; om veel onordentelykheden, en buytenſporigheden, voor te komen, en inſonderheit het uitloopen van eenige, by nacht en ontyden, te beletten.

20 Dat de binnen-Vader met een behoorde te dienen, om dagelyks de Quekelingen in 't Pſalm-ſingen te onderrichten, en te oeffenen, die dan des Sondags mede kon gebruykt werden als Voorleeſer, en Voorſanger.

21 Dat ook ontrent de Luyaards, en onwilligen om te leeren, en te Gehoorſamen, eenige diſcipline mogt geoeffend werden, tot hun eygen nut en beſten.

22 Het konde ook niet ſchadelyk zyn, dat de Rector gequalificeerd wierd des Avonds, voor of na den eeten, de Quekelingen te ſamen te doen komen, en hen een Kapittel uit Gods woord liet leeſen, en daar over een verklaring doen; 't welk, ſoo het door hen niet wel geſchiede, door hem zelfs moeſt gedaan werden, en dan het met een nacht-gebed te laten beſluyten.

Hoeveel licht ons nu deſe aanmerkingen ontrent den ſtaat deſer Quekelingen geven, ſo zullen egter de volgende nadedere Conſideratien van D. de Vrieſt dit vry beter ophelderen.

Aan-

Aanteekeningen, en Consideratien over de Malabaarse Kerken, en het Queek-School tot Jaffanapatnam, &c.

Nader Consideratien over dit Seminarium &c.

'T is buyten alle tegenspraak noodig voor imand, die onder afwagting van Gods Zegen, een gewigtige goede saak aanvaart, om se te volvoeren, dat hy niet alleen een eerlyk einde beoogd, maar ook eerlyke en bequame middelen voorsteld, die hy in zyn macht heeft, en opvolgd, naeuwkeurig lettende op alle de omstandigheden van tyd, plaats, en Persoonen, &c. Wie zou niet willen gelooven, dat dit alles wel is waargenomen in 't oprechten van het Malabaars Queek-School voornoemd, en daarom onder Gods Zegen van een goeden uitslag als voorsien is.

Hoe naeuwkeurig dan de voorgestelde middelen op te volgen zyn, sonder daar van afte wyken, dan om seer wigtige en dringende oorsaaken, is licht te bevatten.

Dus kan in den aanvang gehandeld zyn met het QueekSchool; dog sekere voorvallen zedert den jare 1692, van eenige aangeteekend, zullen mogelyk nog wel weerdig geacht werden, om over te leesen, en misschien licht genoeg geven, om te oordeelen, wat van het Queek-School, en desselfs leerlingen, zy te verwagten.

Philippus de Vriest, in den jare voorsz. op Jaffanapatnam geplaatst, om, volgens het vorige voorstel van de Ed. Politie, nevens den Eerw. de Mey Zaliger het opsicht over het Seminarium aldaar te hebben, en de Kerken en Schoolen te helpen Visiteeren, waar toe dan niet getwyffeld wierd, of zou sich in weynig tyds ten vollen bequaam maken, &c. als blykt by extract uit een Missive door de Edele Heer Thomas van Rhee, &c. in dato 28 November 1692. Wat zwarigheden de Vriest daar in voorsag, en welke ontmoetingen hem dierwegen al in den beginne voorquamen, benevens hoe seer hem zulx van verscheyde wierd afgeraden, van andre beklaagd, dat zulks niet zoude konnen weygeren, sou te lang vallen te verhalen. Immers hy wierd daar door niet afgeschrikt, maar nam in de vreese Gods gemelden dienst aan.

En nam ten eersten zyn toevlugt tot de hulpmiddelen en tot het aanleeren van de Malabaarse taal, by den Eerw. de Mey Zaliger, zyn Persoon aanpresenteerde als leerling van zyn Eerw., maar nooit bequam hy meer te erlangen, als een half vel Schrifts over de Malabaarse letters en dat eerst laugen tyd daar na.

Hy vernam, en overwoog na zyn beste vermogen verscheyde omstandigheden, en bevond.

1 Dat de kinderen in het Queek-School wel met malkanderen leerden, maar niet met malkanderen wilden eeten, slaapen, of andre gemeynschap hebben, als zynde de een boven den anderen wat van hooger of beter Caste, dat is Geslachte, hoewel zy alle doorgaans van goede Castens waren. Veel minder (verstond hy) dat zy met de Hollanders zouden eeten of drinken.

2 Daar benevens zeyde men hem, dat de Cannecappels de Porta, of des Ed. Heer Commandeurs tolken, en ook verscheyde andre tolken van de gequalificeerden, wel gedoopte Christenen, maar Heydenen in hunne herten waaren. Hier op nam hy de vrymoedigheit van sig te uiten, zeggende, dat zy dan nog onbeschaafde en ruwe menschen zynde, men haar eerst daar van moest soeken afte trecken, en een begeerte tot kennis en wetenschap in hen te verwecken, om soo allenskens voort te gaan, aangesien de borgerlyke eerlykheit als het eerste beginsel van de Godvrugtigheit kan aangemerkt werden, en soo dat fundament eerst niet wel gelegt wierd, dat men hen dan te vergeefs de Godvrugtigheit zou soeken in te planten. Men moest hen ook eerst wel doen verstaan het onderscheyd tusschen eerlyk en schandelyk, tusschen een Heyden en een Christen te zyn, eer men hen diepsinnige leerstucken van ons Christelyk Geloove quam voor te stellen.

Genoemde de Vriest nam ook de vryheit, en vraagde, of 'er geen Ledematen onder de Malabaaren waren, en verstond, dat 'er die niet mancqueerden. Derhalven hy geloovende, dat daar meer staat op zou te maken zyn in soo een wigtigen dienst, als die is van een tolk van de Commandeurs, en Dessave, Predikanten, &c. oordeelde dat men uit de Ledematen de tolken behoorde te verkiesen; dat zulke niet alleen te geruster zouden gebruykt konnen werden; maar dat andre daar door zouden geanimeerd werden, dewyl die menschen met vriendelykheit, en weldoen, moesten getrocken werden.

'T staat by gemelde de Vriest vast, waar te zyn, dat, soo men Cannecappels had, die Ledematen waren, die andre Persoonen, die Ledematen zyn, of soeken te werden, soo seer niet zouden durven verachten, haten, vervolgen, en alsoo daarom die van groote Casta's mishandelen, en van slegte Casta's onderdrucken, en hen te samen versoejen, als zy Christenen belyden te zyn, 't is waar niet openbaar, maar door gesogte reden: want de ondervinding hem de Vriest geleerd

leerd heeft, dat zulks de Heydense Cannecappels en Grooten tot Jaffanapatnam doen, en dat dit een obstakel is, waar door veele zich niet durven verklaren, veel min hunne belydenis doen. Dit was toen in openhertigheid uitgeboesemd, maar in de maand December des zelven jaars 1692 bevond hy de waarheit daar van: want

De eere hebbende van by te wonen het examineeren van de Quekelingen, en by die occasie te hooren, dat de E. Hr Commandeur Blom, nu Zaliger, hen na het gehouden examen vroeg, of zy Quekelingen wel met hem, Commandeur en de verdre Heeren, daar present, wilden eeten, kreeg zyn Ed. terstond ten antwoord, myn Heer Commandeur, dat mogen, nog dat konnen wy niet doen, en hoe seer men hen aan was, zy bleven daar by.

Echter scheen men hen naderhand overwonnen te hebben, soo dat zy op des Ed. Heer Commandeurs versoek beloofd hadden, te gast te zullen komen. Hier toe wierden dan, nevens de andre gequalificeerden, ook al de Predikanten versogt, en verschenen by malkanderen, die gesond waren, op den 6 January 1693. Insgelyks lieten sich ook de Quekelingen daar vinden, en heeft sig dit gastmaal dus toegedragen

Wanneer de Spys op tafel was, wierden de Vrienden versogt de handen te wasschen, terwyl quam Meester Otley, den Eerw. de Mey, en die wederom den Ed. Heer Commandeur bekend maken, dat een Jongen, zynde een Princen Zoon, liet zeggen, dat hy niet kon mede eeten, alsoo zyn Vader (die een leerling van D. Baldeus Zaliger geweest was) daar van geen kennis had, &c. waar op den Ed. Heer Commandeur hem na lange sagtmoedige beweegredenen voorgesteld te hebben, zeyde, soo gy weygerd mede te eeten, zult gy ook uit de Queek-School, en dat nog van daag, daar de gemelde Jongen sig scheen over te verheugen, in plaats van 'er over te schricken, en vertrok terstond. Toen begonnen ook de andren te protesteeren, dat zy niet konden mede eeten, en bleven daar op staan, schoon hen verscheyde maalen wierd versekerd, dat de gemelde Jongen niet meer in 't Queek-School zou komen, en dat zy hunne Casta's niet zouden verliesen; maar beloften golden niet. De Ed. Heer Commandeur voornoemd, seer moejelyk zynde, begon hen te dreygen, waar door zy verschrikten, binnen quamen, wasschten hunne handen, en aan tafel gingen sitten, daar verscheyde luyds keels huylden. Toen was 'et wederom, houw, en beleg, en de Ed. Heer Commandeur, en de andre Heeren te samen, hadden genoeg te doen, om hen aan 't eeten te krygen, dat se egter niet deden, dan uit vreese en schrik voor den Sjambok: want de Ed. Heer Commandeur (L. M.) was buyten zyn gewoonte haastig en streng. Dit gastmaal wierd met veel vreugde ten einde gebragt, en kregen toen de Quekelingen vryheit, om na hunne Ouders te gaan; maar hoe zy daar geleefd hebben, weet men niet seker; dog wonderlyk wierd 'er van hunne suyveringen gesproken.

De discoursen over dit gastmaal waren daar na niet weynig; dog divers, en hadden de meesten niet veel genoegen daar in geschept. Of nu de Vriest in dese saak wat te veel had gesien, en daar over wat te vryhertig gesproken, men hield hem in 't vervolg genoegsaam buyten eenige toegang ontrent de Queekelingen, dan alleen by de jaarlykse examina wierd hy geroepen.

Edog den 30 October 1694 wierd de Vriest ook daar buyten gesloten: want toen wierden de Queekelingen geexamineerd, en ook met premien beschonken, sonder dat hy daar toe geroepen was, of de minste kennis 'er af kreeg, dan na dat het geschied was.

Men sprak de Vriest echter daar na nog eens voor 't laatst aan, om zyn Advys, hoe men met de Queekelingen zou handelen, wat boeken men hen zou geven, &c. Hier op diende hy in antwoord, dat, wat het eerste aanging, men zou vervolgen de middelen en het opstel van den Ed. Heer Commissaris Generaal, Henrik Adriaan van Rheede. (L. M.) dog hy uitte sich, volgens zyn ondervinding van de Malabaaren, nog wat nader,

1 Dat men de Quekelingen in de beginselen wat moest ophouden, hunne gedagten trachten te suyveren, en hunne herten te overtuigen van de Heydense onderwysing, die zy bevorens van hunne Ouders en Meesters geleerd hadden, en voorts hen leeren met ordre, 't geen zy konden verstaan, op en voor te stellen.

2 Dat men ontrent hen, wat de boeken betreft, voorsigtig moest wesen, en wel toesien, wat boeken met hen gaf, en dat hy best oordeelde, men hen een kort begrip van de Godsgeleerdheit ter hand stelde, waar uit zy wel onderwesen wierden van de Geloofs-Artikelen, en hoofd stucken van de Theologie, als mede afgevaardigd tegen 't Heydendom, en de Roomse leere, zynde die laatst genoemde, onder die Inboorlingen, zwacke Christenen, bysonder ingekropen, ja van een ongeloofelyk getal blindeling gevolgd om der zelver uiterlyke Ceremonien &c. dat hen derhalven om dese en meer redenen, als kinderen nog melk

van nooden was, en ook met veel controverfien de gemoederen defer jonge plantfoenen met quade opinien zouden vergiftigd of bezwaard werden, en ingevolge de Kerk met valfche Leerlingen meer en meer befmet, en mogelyk in fcheuringen gebragt, dat eeuwig zou beklaagd werden, en dat daarom de wagt bevolen bleef, om, foo veel mogelyk, door goede voorforge zulx voor te komen.

Defe en diergelyke opftellingen wierden van de Vrieft overgeleverd. Andre zeyden ook hun gevoelen, en toen fcheenen de faaken met ernft voortgang te nemen.

De kinderen in 't Queck-School leerden de Catechetifche opftellingen van Spiljardus, en andre nutte boekjens meer.

De kinderen op Chiavagacheri, in het duyts School, namen ook toe, foo mede op Punto das Pedras; maar contrari op Caih.

Ruym tachtig kinderen quamen viermaal ter week aan het huis van de Vrieft, die hen Catechizeerde, als 's maandags, en donderdags, de Jongens, en dingsdags, en vrydags de Meyskens.

Donderdags, en Sondags wierden veele gedoopt op Nalloer, St. Joan, en op Chiavagacheri, of in de Vifiten.

In de Vifiten wierden, foo door den Eerw. de Mey, als door de Vrieft, ider vergefelfchapt met een Scholarch, een feer groot getal Ledematen aangenomen, op feer goede mondelinge belydeniffen; God oordeeld alleen van hunne herten. Dit waren alle Mansperfoonen, geen een Vrouwsperfoon daar onder.

Ja men mag wel twyffelen, of 'er oit een Vrouwmenfch onder hen daar toe zal konnen gebragdt werden. Elk fcherpe hier zyn oordeel over, waarom de Mannen, en niet hunne Vrouwen, Ledematen werden.

Hier was de Oegft groot, de Arbeyders twee, om te bedienen 47 Kerken, en foo veel Schoolen, waar onder ruym honderd duyfend Chriftenen werden gerekend te behooren, en gelegen zyn in de Provintien, als.

Belligamme heeft	14	Kerken en	Schoolen.	Defe twee konnen niet wel minder als in een maand, doorgaans Vifiterende, afgedaan werden, en dat tweemaal 's jaars.
de Eylanden	7	dito	dito	
Timmoran	3	dito	dito	In defe drie valt de Vifite doorgaans langer als een maand, en dat ook tweemaal 's jaars.
Waddemoraatje	3	dito	dito	
Patjelepalle	4	dito	dito	
de boord der *Wanny* 't *Manaarfe* (te famen behalven de Duitfe)	14	dito	dito	In defe twee doorgaans langer als een maand; dog alleen eens 's jaars. Siet vernieuwde ordre 4 October 1697.
	47	Malabaarfe.		

Behalven voorfz. dienften moeften ook alle maanden de Meefters en Adjudanten van al de voorgemelde Kerken, als mede de Bruydegoms en Bruyds geexamineerd werden. En wat dienft zy nog verplicht waren de duytfe Kerken toe te brengen, zal in defen overgeftapt werden, om 't oogmerk, in defen voorgenomen, alleen te gebruyken.

In 't Seminarium wierden verdre Confideratien vereyfcht, alfoo zy nu redelyk veel duyts konden leefen, fchryven, en ook wat fpreeken.

In Rade van Politie wierden ontboden al de Predikanten, behalven de Eerw. de Mey, en daar hunne Advyfen gevraagd, of nu eenige van dito Quekelingen in 't Latyn zouden onderwefen werden. Elk van hen fprak zyn gevoelen in Rade. De Politycquen hebben buyten dispuit het zelve gedaan, en is waardig na te lefen, 't geen daar over is opgefteld van den Heer Swaardekroon, volgens het voorfchrift van gemelden Edelen Heer van Rheede.

Defe zyn Es. brief is gefchreven aan den Edelen Heer Thomas van Rhee, &c. 17 October 1695; dog dit opftel wierd niet gevolgd.

De boeken, voor de Quekelingen uit het Vaderland ontboden, waren overgefonden, en wierden aan hen behandigd volgens feker gefchrift, genaamd overweging van dienftige Nederduytfche boeken voor de Inlandfe Jeugd in de Seminaria, &c.

Onder defe boeken gaf men hen in handen de Kerkelyke Hiftorien van Hornius een goed boek; dog niet dienftig voor hen, en God geve, dat dit geen mes zy tot hun verderf, en dat zy 't niet tot nadeel van de Kerken en onfen Godsdienft komen te misbruyken.

De

De Bramine Timmerfa met zyn feer grooten aanhang (die 'er nog zyn, hoewel de Bramine dood is) wierd bevonden feer fchadelyk te zyn ontrent de zwacke Malabaarfe Chriftenen, waar door alle de devoiren der Predikanten genoegfaam vrugteloos, of van weynig goed gevolg fcheenen te wefen, gelyk zulx by een Largo requeft is vertoond aan den Ed. Heer Thomas van Rhee in dato den 20 Juli 1696. Daar in men wonderlyke ftaaltjes en preuven vind van de Malabaarfe Jaffanapatnamfe Chriftenen.

De Heydenen, die als bedelaars van de kuft overquamen, om door het land te vagabondeeren, en hunne Heydenfe grillen onder de Inwoonders van Jaffanapatnam te zaejen, en foo dra men hen gewaar wierd, bevorens terftond te rug gefonden wierden, vond men nu vry fterk door de Provintien gaan, fonder dat fe belet wierden.

Honderd, en meer gelyk, foo als zy uit onfe Chriftelyke Kerk gegaan waren, zag men rondom fulk een Heyden fitten, of ftaan, die van hen gehoord wierd, en, als men hen zag, fig verfpreyden, nemende elk zyn weg.

Als men eenige onder hen die bekend waren, aanfprak, en daar na vroeg, zeyden die, dat zy die Heydenen met vermaak aanhoorden, om de aardige en oude Hiftorien uit hunnen Vedam, en andre boeken, getrocken, die zy hen vertelden.

Ja men moeft ontwaar werden, dat de Kerken, anders tot oeffening voor onfen Chriftelyken Godsdienft geftigt, nu gebruykt wierden, om de Jeugd de allergrouwlykfte Heydenfche boeken, die verboden waren, te leeren.

Op de daad liet de Vrieft foo een Meefter in de Kerk van Warny betrappen, en te gelyk met de Heydenfe boeken gevankelyk na 't Kafteel brengen, daar men de boeken door Caffers handen publycq verbrandde, en den Heydenfen Meefter wat op zyn vel gaf, en van daar weg bande.

De prefentatie, om alle defe grouwelen uit te roejen, foo men de Vrieft met 4 Soldaaten en 8 Lascaryns had willen voorfien, is noit geaccepteerd, en heeft derhalven geen gevolg konnen hebben.

Eenige ordres, bevorens tot welftand van de Duytfe Schoolen in 't land gegeven wierden ingetrocken, of liever door contra ordres vernietigd.

In de Vifites bevond men, dat al de onkoften van de Ed. Compagnie daar ontrent gedaan, vrugteloos waren. Men gevoelde fich verfchuldigd, zulks by rapport te vertoonen, en daarom wierden al die Schoolen vernietigd.

De Catechizatie-kinderen liepen in 't wild, en alfoo was het met de Catechizatie, die noodige oeffening, ook gedaan.

De Quekelingen zeyde men ook veel van, en wel, dat eenige hen tot veel buytenfporigheden hadden begeven, met by nacht uit het Queek-School te loopen by hoeren fig op te houden &c. en verdre quade faaken by de hand te nemen.

Men bevond, dat zy malkanders klederen ontftalen, en andre vuyle parten meer ondernamen; welk alles toen wyfelyk van den Eerw. de Mey bedekt gehouden wierd, foo veel mogelyk was

Immers quamen ook eenige moejelykheden verder uit te barften tuffchen Politycque en Kerkelyke Perfoonen, 't welk voor de laatfte niet reputatieus maar groote fchade was, en ook byfonder nadeelig voor de Kerk.

De Predikanten kreegen ook eerft gefchil over de ordres op het Examineeren van de Schoolmeefters, 't welk maandelyks gedaan wierd.

De zelve quamen verder, als bekend is, in groote partydigheit uit te barften, die nu wederom door Gods genade geeyndigd zyn.

Hunne Cannecappels en Lascaryns, wierden hen afgenomen, en nogtans is het onmogelyk dat werk fonder hen te volbrengen, foo het behoord. De Kerken vervielen voor 't grootfte gedeelte, en wierd van de Politycquen nergens de hand aangehouden. Soo nogtans daar ter plaatfe de Predikanten niet onderfteund werden door de Politycquen, alle arbeid is te vergeefs.

Dit alles ftrekte tot verbreking van alle moeite en iver, bevorens aangewend tot voortplanting van onfe Religie.

'T affterven van de Mey Zaliger was ook een groot verlies voor de Kerken; maar byfonder voor de Quekelingen.

Defe quamen hen (als ontrent welke in lange geen goede toefigt wierd gehouden) toen der maten ten toon te ftellen, dat, fchoon men niet ontkennen kan, dat zy fterke Memorien hebben, fchrander zyn, en door hunne moeite al vry verre geadvanceerd waren, foo dat fommige feer nette propofitien voor verfcheyde toehoorders met veel genoegen gedaan hebben, egter quam uit te blinken, dat zy nog niet vergeten hadden, wat zy te voren, en in de vacantien, en Malabaarfe Feeft-dagen, t' huis by hun Ouders zynde, geleerd hadden: want hen al te veel toegelaten werd by hunne Ouders en Vrienden te zyn; als wanneer zy zich nevens de zelve gedragen, en aanftellen, foo dat daar Mr. Otley, die altyd in het Queek-School omgaat met hen, by fekere occafie zyn hert uitftortende, betuigde, dat hy geloofde, dat de meefte van hen nog Heydens in hun binnenfte waren;

ren; insonderheit een, genoemd Emanuel, dien zy onder hen als hoofd considereren, de welke, niet jegenstaande schoon voor oogen schynd, en sig als een Christen weet te vertoonen, niet minder als dat in zyn hert by hem te boek stond, en daar om met de rest gansch niet toe te vertrouwen was.

Indien men de menigvuldige voorvallen daar van onder de Broederen Predikanten en Scholarchen had bekend gemaakt, die souden daar van genoesaam getuigen zyn.

Wat verwagting kan men nu van dese Quekelingen hebben, ten zy God hunne herten breke, en bekeere.

Soo daar eenigen onder zyn, die men zou willen tot het Predik-ampt gebruiken, daar van kan men sig niet versekeren, dat se niet zullen uitspatten, de Religie vervalschen; met hunne Heydensche grillen vermengen, en kan daar uit slimmer als een nieuw Mahomedaansdom voortkomen: want die godloosheit beginnende, zullen hun geen aanhangers mancqueeren, en zou zulken wonde niet licht bekend werden, en mogelyk aan het licht konnen komen, als het te laat was, en dan, wat droefheit voor de Leere Christi, wat vrugt van alle de onkosten, en moeiten van de E. Compagnie. Hoe naeuwe sorge, voorsigtigheit, en voorsienigheit moet 'er dan ontrent dese Persoonen niet gedragen, en gepractizeerd werden.

Anderen, die tot het Krankbesoekers-Ampt niet bequaam zullen gevonden werden, en dies wereldlyke bedieningen zullen tragten, en daar toe apparent staan door hunne groote en magtige Vrienden, die zy, om soo te spreken, aan 't Hof, en 't gansch land door hebben, en om welke insigten de E. Heeren Commandeurs doorgans ten beste van de E. Compagnie al vry veel doen, die zal men niet gerustelyk konnen gebruyken: want zulke hebben door slimme streeken (daar zy de Hollanders in overtreffen) toegang tot alles, en soo zullen zy, als verstaande de Hollandse taal, konnen de brieven leesen, alle de geheymen van de Secretary weeten, ja zich daar van bedienen tot nadeel van de E. Compagnie, dewyl de meeste onder hen ontrou zyn, insonderheit tot nadeel van de Ed. Compagnie hun verstand, en practyk te werk stellen.

Met, en ontrent de zulke dan omsigtig te zyn, eer het te laat is, zal men niet anders als wysheit konnen achten.

Men heeft het oordeel van verscheyde Vrienden tot Jaffanapatnam soo vreemd niet te achten, die zeggen, dat men de Quekelingen vooreerst niet tot het Predik-Ampt behoorde toe te laten, maar de beste onder hen ten hoogsten als Krankbesoekers te gebruyken, onder naeuwe bepaling van in de Kerken alleen voor te leesen de Malabaarse Predikatien, die reeds in de Kerken zyn, soo ook eenelyk in het onderwysen van jonge kinderen, en zelfs bejaarde Persoonen te blyven by de gebeden en Catechismen, nu lange jaaren op Jaffanapatnam gebruikt, en dat dan nog onder opsicht van een Predikant, over hen gesteld, die daar de bequaamste toe zal zyn, soo hy de Malabaarse taal verstaat, en waarom men 'er altyd in voorraad een behoorde te houden, die sig daar in evertueerde.

De andren, die tot de Kerkelyke bedieningen niet bequamelyk gebruykt zullen konnen werden, kan men bezwaarlyk zeggen, waar toe dat men se sonder sorg sou mogen employeeren, 't zy men hen als Cannecappels by en tot behulp der Predikanten plaatste: want daar konnen zy niet veel quaad by in 't werk stellen, veel min uitwerken.

Dese opreghte beschryving van de Quekelingen en Jaffanapatnamse Malabaarse Inwoonderen neemd niet weg, dat 'er geen goede Christenen zyn, en dat 'er onder den Inlander met 'er tyd niet wat goeds van te hopen zy.

Men mag met waarheit betuygen, dat 'er onder zyn, die in belydenis, en Christelyk Comportement maar al te veel Hollanders beschamen, en een ongeloofelyk getal zou tot onse Kerken vliegen als duyven tot hare vensteren, soo zy niet wierden afgeschrikt door de mishandeling; veragting, en onderdrucking, die zy van de grootste of aansienelykste Malabaaren, die alle Heydenen in hun hert zyn, en blyven, subject zyn.

Om de waarheit van den inhoud deses te hebben, en mogelyk nader kennis van saaken te krygen, zoude men konnen gequalificeerden tot Jaffanapatnam ider in 't particulier vergen over dese sake na gemoede de waarheit te schryven, wat gedagten zy van de Quekelingen en Inwoonders tot Jaffanapatnam hebben, en indien zy in Conscientie de waarheit gelieven te betuigen, men zal bevinden, dat weynige in hun gevoelen over dese stoffe van dit opstel verschillen, of daar van vreemd zyn.

NB Dese aanteekeningen en Consideratien zyn door de Eerw. Predikant Philippus de Vriest ter Papier gebragt, en, volgens zyn Eerw seggen, ten bevele van den Hoog Ed. Heer Gouverneur Generaal, Mr. Willem van Outhoorn, aan wien het principaal zoude hebben overgegeven.

Accordeert
J. HUISMAN.
Secretaris.

Uit

Uit een bericht van Mr. Dirk Otley eerſt Schoolmeeſter, en daar na binnen-Vader van het Malabaars Seminarium, en tot dat eerſte Ampt door den Heer Commiſſaris Generaal Henrik Adriaan van Rheede aangeſteld, blykt my wegens dit Seminarium nader, dat het zelve op Naloer, een dorp op Jaffanapatnam, geſticht den 14 December 1690, met 26 Quekelingen zyn aanvang genomen heeft, ſoodanig, dat 'er behalven deſen Mr. die hen inſtrueerde, nog een binnen-Vader in deſe Queek-School was, die (voor ſoo verre zy buyten de Inſtructie van den Rector van 't Seminarium waren, of in de tuſſchen-tyd) volſlagen onder 't beſtier van deſen binnen-Vader waren, die maar alleen van de Heer Commandeur en de Heeren Scholarchen in alles afhing, en aan hen van alles rapport dede, ſonder dat hy verder met den Rector te doen, of ſonder dat zyn Eerw. ſig ook ergens mede te bemoeyen, of den zelven over deſe of geene ſaaken te gebieden of te beriſpen had.

Deſe binnen-Vader verſorgde de Quekelingen van hun noodig onderhoud, waar voor hy alle maand 22 en een halve Ryxdaalder genoot, en had nacht en dag 't opſicht over hen, hoewel hy verder buyten die deelen van zyn Ampt den Heer Rector alle eere en reſpect bewees.

De eerſte Rector, die in dit Seminarium deſe Jongelingen in de Duytſe taal, in de gronden van onſen Godsdienſt onderricht heeft, is D. Adrianus de Mey geweeſt, die dat met veel lankmoedigheit, vrugt, en lof, van 1692 tot den 28 February 1699 (wanneer zyn Eerw. ſtierf) waargenomen heeft, ſonder dat 'er in al dien tyd eenige moejelykheden of klagten van zyn Eerw. over de Quekelingen, of ook tuſſchen zyn Eerw. en den binnen-Vader, voorgevallen zyn.

In zyn leven nog is 't voorgevallen, dat deſe Quekelingen aan de tafel van de Heer Commandeur Blom in de thuyn van Naloer (uitgenomen een, die ook daarom uit de School geſet wierd) gegeten, en alle de geſondheden mede gedronken hebben, ſonder dat iets verder, van 't gene men in 't bericht van D. de Vrieſt ſiet, voorgevallen is.

Soo ras die Heer dood was, verſogten de Quekelingen aan de Heeren Leeden van den Raad (by 't afweſen van den Heer Commandeur Schenkenberg, die toen op de Peerl-Viſſchery was) om D. Roman, een Vredelievend Man (ſoo zy zeyden) in zyn Eerw. plaats; dog van D. de Vrieſt, alſoo die ſeer moejelyk, queſticus, en ongemakkelyk te behandelen, en in zyn omgang was, dog bevryd te blyven; een verſoek dat my van die Jongelingen al vry wat voorbarig, onvoorſigtig en geheel buytenſporig, gelyk mede dat oordeel over D. de Vrieſt, voorkomt; dog zy kregen voor eerſt geen van beyden tot hunnen Rector.

1696 31 Mey wierden, na ſekere examinatien, 12 der gaeuwſte Quekelingen op 't voorſtel van den Rector uitgekoren om in de H. Theologie onderweſen te werden. Deſe wierden, als nu ſtudenten zynde, wel van de Schoolſe gehoorſaamheit, dog niet van 't vorig opſigt van den binnen-Vader, ontſlagen.

Op deſen tyd begon ook zyn Eerw: de Heer Rector in 't Neerduyts te Prediken, en 's middags, over die ſtoffe te Catechizeeren, in de plaats van de Catechizatie over den Catechismus, die zyn Eerw. anders voor 't aangaan van dit Prediken verhandelde.

In dien tuſſchen-tyd na D. de Mey's dood de ſorg alleen aan Mr. Otley door de Heer Commandeur Schenkenberg aanbevolen zynde, recommandeerde Mr. Otley de ſtudenten, om hunne dictata onder malkanderen te verhandelen, en in de tuſſchen-tyd het 3 en 4 boek Moſis over te ſetten, en Sondags den Godsdienſt met het leeſen van een Predikatie te volbrengen, en nu en dan hunne propoſitien van buyten te leeren.

A°. 1700 wierd de Eerw. D. Gerardus de Oude als Rector in 't Seminarium over de Quekelingen aangeſteld, die dit Ampt mede als een Vrede-lievend Man tot A°. 1701 heeft waargenomen, als wanneer zyn Eerw. volgens ordre van de Hooge Regeering van Indiën door D. Philippus de Vrieſt den 26 April vervangen, en uit dit Seminarium na Jaffanapatnam vertrocken is, om daar zyn dienſt waar te nemen.

Gedurende 't beſtier van D. de Vrieſt in dit Seminarium zyn 'er tuſſchen zyn Eerw. en Mr. Otley, menigvuldige geſchillen geweeſt, daar uit alleen ontſtaande, dat zyn Eerw ſich 't volſlagen beſtier van alles, en dus ook over dien binnen-Vader, meer dan eens, en zelfs in 't by weſen van den Heer Commandeur, aanmatigen wilde, dat hem in allen deelen geweygerd, gelyk zyn Eerw. klaar uit geſegt wierd, dat die man niet van zyn Eerw., maar alleen van den Heer Commandeur en Scholarchen, af hing, welk geſchil egter naderhand door Scholarchen wel by gelegt; maar dan al weer eens opgeberſten is. Weshalven de overigheid daar mede gedurig is gemoeid geweeſt, en veel haspelingen, dan over die Mr., dan over de Quekelingen, hier mede gehad heeft, alles door 't heerſch-ſugtig humeur van zyn Erw. (ſoo 'er geſegt werd) veroorſaakt, hoewel alles doorgaans maar op eenige bagatellen uitquam; waar op ook die Quekelingen, die reeds ten Avond-

maal gingen, met den Mr. volkomen verſoend zyn, met betuiging van leedweſen (alſoo zy door den Rector tegen den binnen-Vader en Mr. Otley maar ſcheenen opgeſet te weſen) en daar op weer toegelaten zyn.

Hoedanig nu de Heer Synjeu ſig ontrent het bequaam maken en examineeren van eenige deſer Malabaarſche Quekelingen gedragen heeft, ſien wy, ſoo uit zyne miſſive daar over aan de Heer Simons, als uit het verdre door zyn Eerw. tot opheldering van dien hier by gevoegd.

De Brief luyd aldus.

Aan de Edele Geſtrenge Heer Mr. Cornelis Joan Simons Gouverneur en Directeur van 't Eyland Ceylon, met den Reſorte van dien.

WEL EDELE GESTRENGE HEER.

Brief van D. Synjeu aan de Heer Simons over de 4 Malabaarſe Quekelingen, door hem geexamineerd &c.

VOlgens genomen reſolutie in Rade van Politie, den 10 January Jongſtleden, de vier Studenten van Jaffanapatnam my aanbevolen zynde, om hen verder te inſtrueeren, en was 't mogelyk, tot den Predik-dienſt te Perfectioneeren, ſoo hebbe, hun defect bemerkende (onder 't examen van de zelve) ſoo ten aanſien van natuurlyke waarheden, uit het licht van het mede-weten voortvloejende, van de Chriſtelyke Religie gepreſupponeerd zynde, als ten aanſien van ſoodanigen, die dienden om het Heydenſche afte breken, vaſt geſteld; dat dit doorſicht van hnn gebrek my de noodige ſtoffe van onderwys en myn oogmerk op gaf, om een gebaande weg te hebben tot een bly en gewenſcht eynde.

Om dit te bereyken, heb ik, eer ik tot de Goddelyke geopenbaarde waarheden vermogt over te ſtappen, hen deſe waarheden voor afte doen verſtaan, en te leeren betogen, ondernomen.

De ordre der ſaaken, die ik gehouden heb, kan uit nevensgaande aanteekening, waar onder vervangen leggen alle verſchillen, die tot ider hoofd-ſtuk behooren, blyken.

Myn motiven van dit onderwys leggen in den omtrek van de ſaak, en zou ik lichtelyk, als voor 't zwakſte geſicht ſichtbaar, konnen voor by ſtappen.

Het oogmerk zynde, de Chriſtelyke Religie voort te planten, en de Heydenſche, als nietig, reden-en trooſt-loos, afte werpen, ſoo is 't ommogelyk dit te bereyken, ja te hopen, ſonder deſe beginſelen of waarheden werktuygelyk by de hand te nemen, en die wel aan te voeren.

Te meer kan men ſonder deſe niets gewigtigs ondernemen, veel min uitvoeren, om dat die Chriſtenen, die deſe wapenen miſſen, de ſlag alleen zullen pogen te ontgaan, die men hen poogt toe te brengen, en hun oogwit ſien verydeld, gelyk ook van de zyde van 't Heydendom. De laatſte zullen ſig ſchuyl houden, een treffen agter hun verhaaſte oordeelen en bedenkingen, en daar veylig zyn. De eerſte zullen hun wapenen ſonder kragt, en niet verre genoeg konnen toedragen, om de herten van het Heydendom te raaken, hun Godsdienſt te doen afweeren, en hen aan den waaragtigen God naar zyn voorſchrift te onderwerpen, of hem te obedieren.

Soo legt het by my, en oordeel wigtige redenen te hebben, dat de ſaake, de bekering van 't Heydendom, niet gelykgedaantig kan, nog mag geconſidereerd werden, met de eene van de eene tot d'andre ſecte daar van wederzyde de Bybel als Godts woord werd ondertekend, te doen overſlaan.

Ja, ſoo dit verheven top-punct door des menſchen werkelykheit, en ondernemingen, ſonder een ommiddelyke werking van den Albeſtierder (die tot deſe onſe plicht-oeffening niet behoord) zal geklommen werden, dit het volſtrekt noodſakelyke geagt moet werden te zyn.

Geluckig was de Chriſtenheit, ſoo men meer gelet had op die waarheden, die de liefhebbers van de geopenbaarde Godsdienſt behoorden mede te brengen, eer zy des zelfs drempel quamen te betreden.

De belachelyke Roomſe Godsdienſt had noit konſtenaars gevonden, die ſe hadden konnen dood-verwen, laat ſtaan haar een volle gedaante byſetten, en voltoyen.

Daarom heb ik deſe Studenten ſoo veel opgegeven, als ik tot dit Requiſitum te behooren, vaſtſtelde. Ik ben verſekerd, deſe opgegeven ſtucken de minſte plaats aan eenige van de ſonder regel-maat geſneede voorwendſelen van 't Heydendom niet konnen in ruymen, maar integendeel aan alle Gereformeerde Leerſtucken de hand geven.

Soude ook meer gedicteerd hebben over byſondre ſtucken van 't Heydendom, tot afbreking der zelve, ten ware gebrek van kenniſſe nopens de zelve my zulx tot nog toe niet had afgeſneden.

Waarom het te wenſchen was tot verder wederlegging en ondermyning van de gronden van 't Singalees en Malabaars Heidendom, en hun opbouw in Chriſto, dat men magtig mogt zyn, niet alleen een ſchors van de Leere van 't Heydendom (gelyk wy reeds deelgenooten daar van zyn) maar van 't interieur en 't eygentlyke van hun

hun sentimenten, soo als 't zelve niet by 't gemeen, maar by die genen, die tot de Godsdienstige Leere, en wysheit sig alleen geprivilegieerd achten, boven die genen, die hun zelve natuur nogtans volkomen besitten, berust. Ik zal my hier niet verder inlaten, om dat het gewigt der zaaken meerder uitbreyding vereyscht, als in dit myn oogmerk voor 't tegenwoordige gerequireerd werd. De stoffe en 't oogmerk van myn onderwys zedert den 16 January jongstleden zal zyn Ed. Gestr: hier mede zyn opengelegt, en ik kan niet twyffelen, of dese Studenten zullen tegenwoordig in staat zyn, om aan den Inhas van ons Kerkelyk rapport van den 8 January van dit loopende jaar ten aansien van den zelven, en aldus luidende (dat se niet buyten hope waaren van genoegsame bequaamheit te konnen erlangen, indien se maar verder een goede leyding, en vereyschte onderwysing genieten), niet tegenstrydig bevonden werden. Om 't welk te beproeven, ik zyn Edele Gestr: ook versoeke, 't examen te ordineeren, op dat ik met hen tot de behandeling der geopenbaarde Godsgeleerdheit mag overgaan.

Dit eenige is myn doel, myn Gemoed door versuym van myn dienst niet te ontrusten, vrugten van myn arbeyd te sien, en myn pligt in alle opsigten te toonen, dat ik met alle volvaardigheit ben (onderstond) Edele Gestrenge Heer, zyn Edele Gestrenge Gehoorsame Dienaar (was geteekend) Petrus Synjeu (in margine) Colombo den 23 April A°. 1705.

Accordeerd

J. BROUSE.

Eerste Klerk.

Ordre der Verhandelde saaken.

1 Konst-woorden.
2 Bepaalingen wel te maken.
3 'T weesen van een saak, om dit van alles te vinden.
4 'T geen tot de natuur van een saak behoord, dienende, om alle questien, die van dit soort zyn, te ontbinden.
5 Wat oorsaak te zyn steld.
Waar uit alle questien ontbonden werden, die opsicht, op oorsaak te zyn, hebben, of niet.
6 Ontbinding van alle vraagstucken.
7 Vaste ordre om iets te bewysen.
8 Dat 'er een God is.
9 Wat God is.
10 Van Gods Eenheit.
11 Van Gods wesentlyke en vrywillige werken.
12 Als, van Gods Eeuwigheit.
13 ——— Noodsakelykheit.
14 ——— Eenvoudigheit.
15 ——— Algenoegsaamheit.
16 ——— Onafhankelykheit.
17 ——— Oneyndigheit.
18 ——— Onveranderlykheit.
19 ——— 't Leven Gods.
20 ——— Onsterfelykheit.
21 ——— Vryheit.
22 ——— Heerlykheit.
23 ——— Kennisse
24 ——— Liefde Gods.
25 ——— Gelukzaligheit.
26 ——— Geregtigheit.
27 ——— Heyligheit.
28 ——— Reinheit.
29 ——— Volmaaktheit.

Gemoeds-Bewegingen.

30 ——— Raads-besluyt.
31 ——— des zelfs Eeuwigheit.
32 ——— Onveranderlykheit.
33 ——— Eenheit.
34 ——— Onafhankelykheit.
35 ——— Alwetenheit Gods.
36 ——— Straf-oeffening.
37 ——— Schepping.
38 ——— Onderhouding.
39 ——— Regeering.
40 ——— 't beeld Gods in den mensch.
41 ——— Gods wetten, geboden, &c.
42 ——— Verdorvenheit.
43 ——— Vereeniging van Ziel en Lichaam.
44 Bepaalingen van de werkingen des Geestes.
45 Onsterfelykheit der Ziele, of vernietiging.
46 Sonden wat.
47 Deugd-oeffening, en wysen.
48 Verdienstelykheit.
49 't Hoogste Goed en Quaad.
50 Billykheit van een saak.
51 Waarheit van een saak.
52 Gemeene kundigheden.
53 Hoe met het Heydendom moet gedisputeerd werden.
54 Voorseggen uit de sterren.
55 Van Goede en Quade uuren.
56 Van de Ziel-wenteling.
57 Duyvel-Bannen.
58 Eygenwillige en uiterlyke Godsdienst.
59 Beelden-dienst, sterren-en Duyvelsdienst.
60 De oorsaak van Reynigheit en vergeving der sonden by 't Heydendom.
61 Ken-teeken van een Goddelyke Openbaring. &c.

En meer andre stucken hier en daar in de Dictata verspreyd.

Volgens dese ordre nu zyn die voorsz. 4 Jaffanapatnamse Studenten door den Rec-

Rector Synjeu den 19 April 1705 geexamineerd tot Colombo, waar van ook kennis aan haar Hoog Edelheden op Batavia gegeven, en van welke ook 't Advys hier over van dien Kerken raad versogt is, dat soo heel seer niet na den Hr. Rectors sin geweest is, gelyk zyn Eerw. dat in een missive, over dit Subject aan den Ed. Heer Simons geschreven, toond. Het een en 't andre hebben wy in alle zyne omstandigheden; dog hebben best geoordeeld dit hier niet by te voegen, soo om de Eere van den Heer Rector te bewaren, als ook om niet genoodsaakt te zyn onse verdere aanmerkingen over 't een en 't ander te geven; hoewel het oordeel van den Bataviſchen Kerken-Raad in veelen deelen gansch niet ongegront is, en wel vooral daar in, dat die Rector dese Quekelingen niet na zyne particuliere concepten, maar veel beter na 't een of 't ander Systema, en voor al na 't Synopsis van de Heer Burmannus, behoorde geleyd te hebben, en dat hy wel doen zou met dat, in 't toekomende te practizeeren, gelyk my ook uit een Brief van zyn Eerw. aan zyne Medebroeders van den 18 October 1706 toeschynd door zyn Eerw. zedert opgevolgd te zyn.

Ondertusschen schynd 'er tusschen den Heer Landvoogd Simons en D. Synjeu een gesprek geweest zyn over de noodsakelykheit der Kennisse van 't Malabaars of Singalees, in een Rector van het Seminarium vereyscht, waar ontrent D. Synjeu by de volgende Brief zyne gedagten aan zyn E. vertoond, en, na zyne meyning aanwyst dat zulx geensins in een Rector noodig is.

Aan de Edele Gestrenge Heer, Mr. Cornelis Joan Simons Gouverneur en Directeur des Eylands Ceylon, met den Resorte van dien, &c.

WEL EDELE GESTRENGE HEER,

TOt Voldoening van zyn Ed. Geeerde voorstel, of een Rector zyn dienst volkomen sonder de Singaleese taal alhier, of de Malabaarse op Jaffanapatnam, kan waarnemen, draag ik zyn Ed. dit volgende met alle eerbied op.

Het oogmerk overwegende, waar toe de Seminariums opgericht werden, (de bekeering van 't Heydendom) ben ik van dat sentiment, dat het aanleeren van waarheden volgens een vereyschte Methode alhier, en facile wyse van betoogen, het essentieele van den dienst van een Rector uitmaakt; en soo dit in een Rector niet werd gevonden, dat de uitkomst dit opschrift zal dragen, Moeite en kosten verloren: Want daar het weesen van een saak niet is, kan 't ook niet werden medegedeeld.

'T zal noodig zyn het weesen van een Rectoraale dienst wat nader open te leggen. 3 Dingen leggen daar ingesloten, myns oordeels.

1 Een nader overweging van de stucken, die daar toe behooren.

2 De wyse van der zelver verklaring. En ten.

3 De ordre, die men te houden heeft.

Ten aansien van 't eerste stel ik vast, dat de saaken, die een Rector te betrachten heeft, in de volgende zyn begrepen.

1 Een verklaring van Termen, die zy noodig hebben; op dat de Quekelingen, die, onkundig zynde van de sin van de Schryver, niet geheel zouden ontstoken zyn, en tot noodsakelyke onderscheydingen te maken, dienen: dog egter spaarsaam, soo nogtans, dat zy de noodige kennen.

2 Een volle betooging van 't geen van God door de reden kan gekend werden, en van het schepsel: want ondersteld zynde, dat dit niet geschied, nog door een Rector voorgedragen werd; maar dat hy alleen zyn Queekelingen schriftuurlyke waarheden leerd, soo zullen die Quekelingen de hoogste overtuiging missen, andere niet konnen overreden, en in alles vrugteloos zyn. Vermits onder 't Heydendom reden alleen geld.

3 Een wederlegging van 't bekende by 't Heydendom. Dit niet in acht genomen zynde, blyft het zelve zyne wapenen besitten, en 't vertrouwen, hoe ider, op die gevestigd; dog, zyn gronden omgekeerd zynde, vinden zy sich hoop- en troosteloos, gevolgelyk tot de overgave gereed.

4 Tot de Geopenbaarde Godsgeleerdheit geadvanceerd zynde, niets te onderstellen, dat is, de Heylige Schrift tegen 't Heydendom niet aan te voeren, sonder overreding van des zelfs Goddelykheit.

De Heylige Schrift kan onder de Christenen ondersteld werden, als de zelve voor Goddelyk houdende; dog, op dese wyse met het Heydendom omgaande, sou men sich beklagen, de zelve tegen het zelven te hebben gebruykt, ja belachen werden: want zegt eens tegen een Heyden, Geloofd in Christus, hy is uw Zaligmaker. Het antwoord zal gereed zyn. Ik kenne hem niet, waarom moet ik aan hem gelooven? segt men de H. Schrift segt zulx. Soo ondersteld men de Goddelykheit, en dat hy die, als soodanige erkend. 'T welk waarlyk belacchensweerdig is. Ik oordeel dan, dat men de

God-

Goddelykheit van de Schrift een Heyden moet afperssen door redenen te belyden, en dat ten aansien van alle deelen van die Schrift. Soo ook des zelfs aannemelykheit van alle saaken, die zy voordraagd. Dit vereyscht, en daarom roept het Heydendom; en soo lang dit niet geschied, is een Rectors dienst niet anders als idelheit, ten aansien van de vrugten, en Gods woord werd te kort gedaan. De Goddelykheit, en aannemelykheit van de schuld moet de Quekelingen in allen deelen dan ingescherpt werden.

Waar van 't gevolg wesen moet, dat men ten

5 Het bekende van de Heydensche wetboeken, van den Alcoran der Turken, en Paapse Traditien (op welke 3 soorten van menschen een Rector hier zyn oog hebben moet) komt te refuteeren; soo in 't algemeen (ten aansien van 't middel der Verlossing, dat die voorwenden) als ten aansien van de bysondre bekende stucken. Dit weder niet in acht genomen zynde, blyven hun gronden staan, en zy zelve onbewegelyk op de zelve.

6 Eyndelyk moet een Rector een Positive Theologie zyne Quekelingen mede deelen, sonder sich met onnoodige geschillen op te houden, die onder de Christenen geventileerd werden, en niet ter sake doen.

Immers in desen moet hy spaarsaam zyn, nogtans moet hy de Positive Theologie soo verhandelen, dat zy deelgenooten echter zyn van die gronden, die een refutatie konnen uitleveren van al het gene tegen de zelve aanloopt.

Gesien hebbende de stucken, soo gae ik tot de wyse over, hoe die behandeld moet werden.

1 Vermits alle langwyligheit verdrietig is, soo moet die Methode kort zyn, en, de duisterheit met het oogmerk strydig zynde, moet de zelve ook klaar zyn. Gevolgelyk diend men het verstand van die leeren te hulp te komen, soo veel doenelyk is, hun Memorie soo veel te verschoonen, als de saaken konnen lyden, en alles hun verstand en oordeel opdragen. Ik wil seggen, door kortheid en klaarheid moet men hen doen sien uit eigen oogen, en stoffe van meditatie verschaffen.

2 De behandeling moet geschieden volgens algemeene gronden, soo dat eene reden oplost alle die voorstellen, die van die natuur zyn. Hier door snyd men een weg en tyd af, langer als men denken kan, of de zelve werd by uitnementheit verkort. Anders de Quekelingen de Theologie te leeren by stucken en brocken, maakt men de Quekelingen onlustig, moedeloos, en volgens die weg is 't ordinair altyd leeren, en nooit wys werden.

3 Soo moet een Rector ook de stucken (van agteren) tot zyn beginsel weten te leyden, en zyn discipelen daar in onderrigten, en dit en het voorgaande is de toetsteen van Soliditeyt, en grondige kennis der saaken.

De wyse van de behandeling gesien hebbende, soo zullen wy iets van de ordre der saaken opgeven. Daar in zouden wy die zelve ordre houden, soo als uit de saaken, die behandeld moeten werden, in ordre voorgedragen hebben.

Dit oordeel ik genoeg te zyn, om een korte schets te hebben van het Essentieele van den dienst van een Rector. Dat dit nu het wesentlyke en Fundamenteele van een Rector is, zal niemand konnen contrarieeren. En wat my belangt, ik stel vast, dat die de Methode, die hier vereyscht werd, niet kend, al was hy een geboren Singalees, ten aansien van 't spreeken van die taal, en 't Malabaars in den grond verstond, dat zyn arbeyd van weynig vrugt zyn zal, en het groote oogmerk (de bekeering van 't Heydendom) niet te verwachten is, dat is, van de gezegde middelen niet kan afgeleyd werden.

Of nu een Rector dit alles volkomen kan in 't werk stellen, is in zyn Ed. voorstel, en dat sonder de Land-taal te kennen. Ik antwoorde, volkomentlyk, al verstond een Rector geen een woord Singalees nog Malabaars. Op twee redenen zal ik my gronden.

De eerste reden leyde ik af van 't onderling verstaan van den Rector en zyn Discipelen. Wanneer een Rector verstaanbaar is voor zyn Discipelen, soo is hy volkomen in staat het wesen van zyn dienst te konnen voordragen. Dat dit nu in 't Seminarium kan gevonden werden, blykt uit het aanleeren van de Nederlandse taal, volgens expresse ordre, daar op gebouwde gewoonte, en absolute noodsakelykheit.

De ordre en gewoonte stel ik voor bekend, en de noodsakelykheit kan uit dese onderstelling blyken, gepresupponeerd zynde, dat de Quekelingen die niet leerden, soo is het onafscheydelyk gevolg, dat de zelven (neemd dat zy in 't Singalees of Malabaars onderwesen waren) tot perfectie gekomen zynde, ontsteken zullen zyn van alle noodige uitleggers des O. en N. Testaments. Verscheyde samenstellingen der H. Theologie, en andre hulp-middelen, die tot het H. boek, om het zelve te verstaan, behooren. Van welke Schryvers wy bysonder in dese tyd zyn voorsien, de Quekelingen konnen medegedeeld we den Duytse uitleggers by na over den ganschen Bybel.

en hoe feer de Quekelingen die benoodigen; laat ik de verftandigen oordeelen.

De Nederlandfe taal onderfteld zynde (want die alhier voor de Latynfe in 't Vaderland gelden moet, ja veel meer in aanmerking komt, als die, om Politycque redenen) heeft men voor de Quekelingen, 't gene zy noodig hebben, en tot alle hulp-middelen een vrye toegang.

De Duytfe taal dan alleen ganfch noodfakelyk zynde volgens de natuur der faak, expreffe ordre, en aangeleerd werdende, foo breng ik dit volgende hier uit in. De Quekelingen Duyts verftaande, dat 'er geen de minfte noodfakelykheit kan gegeven werden, dat een Rector de Landtaal zou moeten kennen, om het wefen van zyn Dienft te betragten, en met lof waar te nemen.

Myn tweede reden ruft op de bevinding der Subjecten zelf, die opficht tot myn onderwys hebben. De Quekelingen van Jaffanapatnam, my aanbevolen zynde, en hun onderwys in 't Nederlands genooten hebbende (volgens eygen getuygenis) beveftigen my in myn fentiment. Tot een proeve kan genomen werden 't onlangs gehouden examen ten overftaan van zyn Ed. en de verdre tegenwoordige Leden, het Duyts konnende fpreeken, en die my ten vollen verftaan, 't geen ook nader blykbaar is uit hun van zich zelven opgeftelde Predikatien, hier in Loco zynde en ter Secretary beruftende. Dit is 't, wat het Nederlandfe betreft, en wat hun verkregen bequaamheit reeds aangaat, oordeel ik, dat een ftaalje komt op te geven, 't geen de ver eyfchte perfectie beloofd. Als mede in 't examen gebleken is. Waarom ik uit de bevinding dit vaft moet ftellen, dat, gelyk de natuur der faake ook de bevinding fien laat, dat Malabaarfe Heydenen tot den Predikdienft konnen bequaam gemaakt werden, fchoon de Rector de Malabaarfe taal niet verftaat, door middel van het Nederduytfch, het welk den Meefter incumbeert de Quekelingen te leeren.

'T zal dan op 2 zwarigheden, die ik my verbeelde te konnen gemoveerd werden, weg te nemen, aankomen. De eerfte is, of de Quekelingen wel Duyts genoeg konnen leeren, om een Rector te verftaan. De tweede, dat een Rector, niet Land-taal-kundig zynde, tot de Verfien onbequaam is.

De eerfte Difficulteyt is reeds weggenomen, en behoord tot den Meefter, en foo 'er al eenige woorden nog onverftaan mogten zyn, die Land-taal-Meefters en Cannecappels zyn niet buyten dienft.

Wat de tweede zwarigheit betreft, die raakt het wefentlyke van zyn dienft niet, nog het volkomen hulp-middel, de Nederlandfe taal. Gevolgelyk kan de zelve buyten zyn dienft zynde, geconfidereerd werden, en alleen gebracht werden tot de hulpmiddelen in 't Land, om de bekeering aldaar voort te fetten.

Die Verfien ook juyft van een Rector te eyffchen, fchynd my weynig, of geen reden voor fig te hebben, en wil die geerne afwagten van die gene, die verder konnen fien.

Myn gevoelen is dan, dat de zelve noodfakelyk tot een Rector niet behooren; en al kon hy zulx doen, dat zyn dienft hem geheel vereyfcht, zal hy door luyheit zyn naam en eer niet verliefen, ik zwyge nog met den publycken Predikdienft bezwaard zynde.

Immers de Eerw. broederen Predikanten de vertolkingen op fich nemende, fou de dienft van een Rector echter de zelve zyn; waar uit ik deduceer, dat de zelve dan ook niet noodfakelyk tot zyn dienft behooren, nog daar in vervangen leggen.

Defe zwarigheit zal vry wat van geftalte veranderen, denkende, dat de Quekelingen de Land-taal kundig zynde, en kennis der faaken verkregen hebbende (twee faaken die in alle verfien moeten hand aan hand gaan, fonder welkers vereeniging geen welgemaakte vrugt het licht zal fien, en alle Cannecappels tot dit werk onnut verklaaren) het vereyfchte befitten, om de zelve van hunne handen afte wachten. Waar ontrent een Rector hen nog groote dienft kan doen, foo ten aanfien van de grond-taal der Schriftuur, als ten aanfien van het Nederlands door eygen beteekenis van beyden te ontvouwen.

Als zyn Ed. het oog beliefde te wenden na de onlangs feer loffelyke genomen Refolutie van onfe Heeren Majores wegens het aanftellen van 6 Proponenten ten dienfte van de Seminaria, met expres verbond, om voor af fich tot de taal te appliceeren, zal 'er geen beletzel zyn om volkomen door de zelve heen te fien; ja in allen deelen die fien verdweenen, of dubbel uit de weg-genomen.

Wat my belangt ik zou giffen, dat het Ampt van een Rector waar te nemen, en goede Verfien te hebben ten minften 2 geheele mannen vereyffchen, en nadien de Dienft van een Rector 't zwaarfte weegt, en de Fundamenteelfte moet geacht werden, men hem van Verfien behoord te excufeeren, en de zelve den Proponenten geinjungeerd werdende, dat het Seminarium, en 't vereyfchte in 't land, ider zyn volkomen leden dan eerft kan hebben.

Ik

Ik zal dit niet verder Deduceeren, soo ik niet alree my te veel vryheit aangematigd hebbe, waar ontrent zyn Ed. myn goede intentie beliefd te considereeren; welk alleen dese is, myn Conscientie te gehoorsamen en te voldoen, en dat geen Rector oit een exceptie zou konnen voorwenden van de Land-taal-Versien ontleend, en hy en de vertolkers binnen paalen souden besloten zyn, om een iders gebreken te bemerken, daar ider mannen-werk aan vinden zal, sig daar vry van te houden.

Myn gevoelen zal ik kortelyk by een trecken, om 't zelve met een opslag te sien.

1 Stel ik, dat de dienst van den Rector, en de oversetters, onderscheyden behoorden te zyn.

2 Soo lang als de Nederlandsche taal in 't Seminarium gebruykt zal werden, en de noodsakelykheit niet veranderd, dat een Rector met volkomenheit dat Ampt kan, en mag bedienen, alleen in die taal.

3 De Quekelingen, het wesentlyke door een Rector genietende, het absoluit noodsakelyk besitten.

4 Hun moedertaal sprekende, het noodsakelyk hulp-middel voor den landaard hebben.

5 Het Nederlands verstaande, het vereyschte genieten, om tot den Predikdienst bequaam te konnen gemaakt werden.

6 Uit het Seminarium gegaan zynde, een open deur hebben, om alle andre noodige middelen te bekomen, die tot hun verderen opbouw en verstand van Gods woord, konnen betrocken werden.

7 Gevolgelyk, om het voorname oogmerk (de bekeering van 't Heydendom) uit te voeren, alle middelen deelagtig zyn.

Hier mede hope ik zyn Ed. genoegen te hebben gegeven, of ik de sake genoeg gedaan hebbe, laat ik zyn Ed. oordeelen. En ik zal blyven, na wat ik ben zyn Ed. opgedragen te hebben, (onderstond) Edele Gestrenge Heer, zyn Ed. Onderdanige Dienaar, (geteekent) Petrus Synjeu (ter zyde stond) Colombo desen 18 Juni 1705.

Men had hier in de vorige tyd ook wel de Hoogdravende en by na onverstaanbaare Catechismus van D. Ruel ingevoerd; maar men bevond die by verloop van tyd even soo ondienstig, als in de later tyden het met geweld invoeren van 't Hoog Maleyts tot Batavia, en elders, waarom men hier best keurde die groote Catechismus van Ruel af te keuren, en sich aan de bevorens gebruykte, die verstaanbaar was, te houden.

Korte aanwysing der saaken, aan de Quekelingen, in het Seminarium alhier, onderwesen (en bekend) van den 22 April A. 1706, tot dato deses, rakende de Nederduitsche taal.

1 Het onderscheyd der letteren, en lettergreepen in 't Nederduitsch, en Singalees, waar van zy meest alle kundig zyn, soo ten aansien van de uitspraak, als de verscheyde Figuuren. Korte aadwysing van 't geen de Quekelingen geleerd hebben.

2 Het van buyten spellen van Nederduitsche woorden, en veel menschennaamen.

3 Het lesen van verscheyde druk, en 't schryven van een gemeene loopende hand.

4 'T vertaalen der volgende woorden in beyde de taalen, als

1405 Zelfstandige naamen.
200 Bygevoegde.
307 Werk-woorden.
114 By-woorden.
26 Voorsetsels.
18 Samen-setsels.
7 Tusschen-setsels; bedragende

2077 woorden.

Waar by nog komen 36 Titels, de getallen, ook der selver ordre, als de eerste, tweede, derde, enz. De naamen der maanden, dagen, enz. Voorts nog eenige deelen uit de Grammatica, als

5 Reden te geven van 't geslacht der zelfstandige bygevoegde naamen.

6 De buigingen der zelve.

7 Het onderscheid der persoonen.

8 Het gebruik der woordekens: een, de, het, dit, dat, dese, die, myn, zyn, uwe, hun, haar, welke, ik, gy, hy, enz., en der zelver buigingen.

9 'T samenvoegen van zelfstandige en bygevoegde naamwoorden.

10 De vervoegingen van zyn, of wesen, en werden.

11 En eenige gemeene redenvoeringen.

Colombo 21 Juli A°. 1707.

A°. 1706 zyn wederom drie Quekelingen door den Heer Rector (in 't bywesen van D. Swem, expres van Gale daarom over gekomen) geexamineerd; ende ook alles voor af, met het geven van drie texten, Rom. III: 24, II. Petr: I: 20. 21, I. Cor. II: 2. aan de

 zel-

zelve, en met zyn Eerw. op zyn verfoek tot examinator aan te ftellen, daar toe gefchikt.

Na dat nu defe den 25 October geproponeerd hadden, zyn zy den 18 dito door zyn Eerw. geexamineerd, met dat oogmerk, om aan de Heer Gouverneur Simons by Rapport bekend te maken, of zy ook bequaam geoordeeld wierden, om tot Proponenten gevorderd te werden, fonder nogtans immediaat daar op nog Proponenten te zullen zyn.

De Heeren Predikanten, als oordeelaars hier toe gecommitteerd, waren de Heeren de Oude, Rimerfma, en Swem. En haar Eerw. oordeel aan de Heer Gouverneur en Raad tot Colombo den 22 October overgegeven, quam eenparig daar op uit, dat defe Studenten hen geenfins met hunne Propofitien, en ook by 't Examen niet foodanig, als zy wel wenfchten, hadden voldaan, om foodanige redenen, als haar Eerw. toen goedvonden daar by te voegen, waar by zy ook naderhand, by hunne nadere uitlegging van dien, door de Heer Gouverneur gevorderd, onveranderlyk zyn gebleven.

Aan de Heer Rector, fchoon hier over ganfch niet vergenoegd, ende nader redenen daar af van haar Eerw. vorderende, gaven haar Eerw. tot antwoord, dat zy oordeelden daar toe niet gehouden te zyn; behalven dat die Heeren (mynes oordeels) fich aan de Heeren der Regeering ook ordentlyk en klaar over die faak geuit hadden; weshalven die Heer het voor die tyd daar by laten moeft.

Hoedanige Perfoonen nu hier tot dienft der Kerken en Schoolen, mitsgaders van het Seminarium zyn, fiet men uit het volgende gefchrift.

De volgende Perfoonen zyn tot dienft der Kerken en Schoolen, mitsgaders in 't Seminarium gebruikt geworden, en volgens ordre van den Edelen Heer Gouverneur Gerrit de Heere, H. L. M. in 't jaar 1698 voor 't volgende 's maands opgebragt.

Als

Perfoonen tot dienft der Schoolen, en van het Seminarium van Colombo.

tot Dienft van de Kerken en Schoolen.

1 Adam Franfz. Portugeefche voorlefer, en die de gemeente aan de huifen gaat leeren. Ryxdaalders. 6 0 0
1 Pedro Pedran, Leermeefter langs de huifen in 't Kafteel. 2$\frac{1}{5}$
1 Chriftovo Waas, dito in de ftad. 2$\frac{1}{5}$
16 Schoolmeefters, ider a 1$\frac{4}{5}$ Ryxdaalders, als
 1 In 't Malabaars School.
 1 Op Wolvendaal.
 1 Op Matuaal.
 1 Op Cottelawolle.
 1 Aan de Pannebackery.
 1 Op Nagam.
 1 Op Calane.
 1 Op Cotta.
 1 Op Galkiffe.
 1 Op Wevela.
 1 Op Morottoe.
 1 Op Paneture.
 1 Op Ramoekane.
 1 Op Horrene.
 1 Op Oedewarre.
 1 Op Diagam.
 16 Perfoonen, bedragende. 28$\frac{4}{5}$
7 dito onder Caliture, ider a 1$\frac{2}{5}$ Ryxdaalders, als
 1 Op Waduwe.
 1 Aan de Rievier van Caliture.
 1 Aan de Gravet van dito.
 1 Op Pajagelle.
 1 Op Maccoene.
 1 Op Berberyen.
 1 Op Alican.
 7 Perfoonen, bedraagt. 9$\frac{4}{5}$
26 Coppen per tansport Ryxdaalders. 49 0 0
19 Singaleefche Ondermeefters, ider a 1 Ryxdaalder, als
 1 Op Wolvendaal.
 1 In 't Malabaars School.
 1 Op Paneture.
 1 Aan de Pannebackery.
 1 Op Calane.
 1 Op Cotta.
 2 Op Galkiffe.
 1 Op Morottoe.
 1 Op Horrene.
 1 Op Oedewatre.
 1 Aan de Rievier van Caliture.
 2 Aan de Gravet van dito.
 1 Op Maccoene.
 1 Op Berberyen.
 2 Op Alican.
 1 Op Pajagelle.
 19 Perfoonen, bedraagt. 19 0 0
2 Schryvers ten dienft van de Secretary van de kamer der Juftitie, van de Eerw. Predikanten in 't Vifiteeren van de Inlandfe Schoolen, en elders daar zy voor de E. Compagnie noodig zyn, als
 1 Simon de Saram, Singalees. 4 0 0
 1 Domingo Dias, Malabaar. 4 0 0

In

In 't Seminarium.

1 Hollandse Schoolmeester tot 24 gl. en het assistenten kostgeld		7½
2 Schryvers, Mistiçen, als		
1 Henrik Gerritsz.	buiten het Soldaten kostgeld.	3 0 0
1 Jan Huylo.		2½
2 Singaleesche Schryvers, als		
1 Michel Fernando.		3 0 0
1 Paulo Dias.		3½
1 Singaleesche Schoolmeester.		4 0 0
1 Wasser.		¾
54 Koppen.		
Ryxdaalders		100¼

Colombo den 27 November 1704.

Accordeerd

C. V. RONDEWERKEN.

Dit soo voor af van de Seminaria gesegt zynde (van welke hier na nog breeder op zyn plaats gesproken zal werden) gaan wy na dese tusschen-sprong op dit jaar 1704 gemaakt te hebben nu op A°. 1706 weer voort, met aantewysen hoedanige Persoonen 't zy Predikanten, 't zy Proponenten, verder tot dienst van dese Kerken gebruykt zyn.

A°. 1706.

Zyn de Proponenten Willem Conyn, Joannes van Leesten, en Adolf Cramer, hier gekomen, van welke Cramer A°. 1717 op Jaffanapatnam als Predikant, en Conyn in 't zelve jaar op Gale gelegt is, daar zy beyde nog leggen. D. van Leesten oeffende zich; dog stierf A°. 1714.

A°. 1711.

Is D. Joannes Buyning op Jaffanapatnam geplaatst, en was aldaar A°. 1722 nog.

A°. 1712.

Is D. Franciscus Engelbertus le Boucq na Ceylon gesonden, wierd op Colombo gelegt, en is daar tot A°. 1717, dat na Batavia vertrok, gebleven.

A°. 1713.

Is D. Gellius Geldesma na Gale vertrocken, toen daar geplaast, en A°. 1717 daar overleden.

A°. 1715.

Is D. Jacobus de Jong op Colombo geplaast, en daar tot A°. 1717 gebleven, wanneer zyn Eerw. na Nagapatnam vertrok.

A°. 1716.

Is Predikant gemaakt D. Willem Conyn op Gale, en Adolf Cramer lag nog op Jaffanapatnam, A°. 1721 als Proponent; dog D. Conyn vertrok A°. 1717 na Colombo.

A°. 1718.

Zyn D. D. Gerardus Potken, en Sixtus a Buma hier gekomen, van welke de eerste op Colombo, en de laatste op Gale, gelegt is, daar zy A°. 1722 beyde nog lagen; dog de eerste had eenige tyd op Jaffanapatnam gelegen.

In dit zelve jaar is ook D. Antonius van Brummen herwaards gesonden, op Jaffanapatnam geplaast, en A°. 1719 hier overleden. Ook zyn D. Jacobus van Jever, en D. Joannes Philippus Wetzelius in dit jaar herwaards gesonden, beyde op Gale gelegt, en is de eerste A°. 1719 daar overleden, en de laaste lag 'er nog A°. 1722.

Gelyk hier A°. 1718 ook gesonden, en gekomen zyn D. Wybrandus Scævola, en Moses Hermanni, die beyde, de eerste en de laaste, op Colombo, daar hy A° 1721 ook stierf, geplaatst zyn; dog de eerste was A°. 1722 nog daar.

A°. 1722.

Is D. D. Joannes Gulielmus Marinus en Wetzelius Wibranda, herwaards gesonden, en op Gale gelegt; en in dit zelve jaar zyn D. D. Joan Bernard Noordbeek, en Petrus Kalden mede herwaards gesonden.

A°. 1723 zyn hier gekomen D. Dirk Jan van der Tyd, D. Bartholomeus Tyke, en D. Henricus Zaekens, die op Colombo, gelyk D. Kalden en Noordbeek op Gale geplaatst zyn.

D. D. Scævola, en Godefridus Joannes Weyerman, A°. 1722 hier gekomen, waren op Jaffanapatnam, en D. Kramer A°. 1725 op Nigombo, gelegt.

Na dat wy dus verre de plaatsing, en 't verblyf der Predikanten op Ceylons verscheyde Comptoiren gesien hebben, moeten wy nog eenige saaken, daar toe behoorende, hier byvoegen.

Wegens de staat der Ceylonse Kerken vind ik verder aangeteekend, dat A°. 1681 op Jaffanapatnam 34 Inlandse Kerken waren, waar in 's Sondags door een Malabaarse Schoolmeester een Predikatie voorgelesen wierd. Staat der Ceylonse Kerken Ao. 1681.

Ider Kerk was ook van een Schoole versien; en volgens een Rolle van Colombo van A°. 1684 den 9 December. Waren 'er onder 3 Predikanten aldaar 24753 Zielen, en daar onder 4033 kinderen, gelyk 'er van Maart A°. 1683 tot Mai A°. 1684 ook 1450 kinderen, en 150 bejaarde Heydenen gedoopt waren.

Onder Gale, en Mature was by na diergelyken getal van Christenen; en kin-

kinderen, en onder Jaffanapatnam (fonder Manaar daar by te rekenen) waren 'er 141456 bevonden.

Een Afgods-Tempel Ao 1688 door Raja Singa in onse Landen versogt, afgekeurd.

A°. 1688 was de Keizer van Candi in verschil, en in onderhandeling van vrede met de E. Maatschappy; dog bleef 't verschil nog staan over 't oprichten van een Pagode, of Afgoden-Tempel, in de beneden-Landen op de grond der E. Maatschappy.

Over dese saak vielen, zelf onder de onse, zware geschillen voor, sommige van oordeel zynde, dat men dat aan dien Vorst behoorde toe te staan; dog de Kerken Raad van Colombo schreef hier over een wydluftige brief aan de Heeren 17nen, aanwysende, hoe niet alleen de Portugeesen, en andre Christen-Volkeren, altyd alle Afgods-Huisen en Tempels afgekeurd en uitgeroeid, maar hoe de Overheden alhier die ook nog by de laatste placcaaten A°. 1682 verboden hadden.

Dese brief had by die Heeren in 't Vaderland soo veel ingang, dat zy A°. 1619 dien Kerken Raad in haren yver presen, en dit ganich werk mede afkeurden, niet willende, dat men dit aan dien Vorst inwilligen zoude

Ook wierden haar Eerw. op een bysondre wyse door den Ed. Heer Commissaris van Rheede, by een brief van zyn Ed. van den 19 Juli A°. 1690, over desen haren aangewenden yver bedankt.

Toen begreep men het uitroejen van de Afgodery aldaar soo, maar geheel anders begreep het de Heer Landvoogd de Heere. Die soo streng met hen niet wilde gehandeld hebben, als de placcaaten eysschen.

O k blykt my uit een brief van de Kerken-Raad van Colombo aan de Heer van Rheede van den 15 Augusti A°. 1690, dat zyn Ed. van voornemen was, om te dier tyd op Jaffanapatnam een Malabaars Seminarium op te rechten, met insicht, om uit de Singaleesen daar metter tyd Proponenten, en Predikanten te maken; dog zy gaven daar nevens te kennen, dat daar toe bequame en ook bysondre, of van hunnen Predik-dienst voor die tyd ontslagene Leeraars vereyscht werden; dat nu ondertusschen D. Speght na 't Vaderland vertrok, D. Kat zwak, en met veel andre noodige saaken reeds besig, dat D. Masius oud, Dom^s. van der Bank nog van seer weynig ervarenheit had, D. Roman ongenegen, siekelyk, en reeds te oud daar toe geworden was.

Oprichting van het Malabaars en Singalees Seminarium hier Ao.1690.

Diergelyke Seminaria waren wel eer door D. D. Walæus, Voetius, en Hoornbeek seer sterk aanbevoolen, om 't werk der bekeringe in Indien voort te setten, gelyk ook op de aanrading van D. Walæus de Heeren 17nen een Queek-School onder desen Heer al voor veele jaaren opgericht hadden; dog de Synoden in 't Vaderland spraaken de zelve seer yverig tegen, alsoo zy oordeelden, dat bysondere Kerken-Raaden in Indiën sig geen magt, om Predikanten te maken, behoorden aan te matigen, die zelfs de grootste Classen in 't Vaderland noit hadden durven na sich trecken.

Egter maakten die van Ceylon, by haar Schryvens van den 26 January A°. 1642, na 't Vaderland bekend, dat een Malabaars, en een Singalees Seminarium aldaar A°. 1690 opgericht was.

Den 23 February 1693 zeyden die van Colombo, dat het Malabaars Seminarium groote hope en goede vrugten gaf; dog konden van het Singalees Seminarium nog niet zeggen, alsoo zy niet wisten, hoe 't daar mede stond.

D. [illegible]

Ondertusschen maakte D. Kat bereydselen daar toe; ook had zyn Eerw. de overige 14 Hoofdstucken van de Handelingen der Apostelen in de Malabaarse en Singaleesche Taal doen oversetten, en die aan D. de Mey, om de zelve te oversien, gegeven.

Ook had zyn Eerw. aangevangen een Hollands en Singalees woordenboek te maken, en dat reeds ter helft gebragt, zullende sich beyveren, om dat ten einde te brengen.

Men had toen onder de Inlandse Christenen, alsoo die slecht in kennis waren, een Catechizatie, om dat gebrek te herstellen, ingevoert. D. Ruel had sig by zyn aanwesen, zedert zyne komst A°. 1692, soodanig beiverd, dat zyn Eerw. in de Portugeesche Taal al geproponeerd, en gepredikt had.

D. Adriaan de Mey was ook nu al van zyn Predik-dienst ontslagen, om opsicht als Rector over 't Malabaars Seminarium op Jaffanapatnam te hebben, dat (soo 't my toeschynd) A°. 1692 al zyn begin genomen heeft, alsoo zy dit in February A°. 1693 al na 't Vaderland schreven.

Men meynde in dit jaar D Stumphius ook als Predikant op Trinkenemale te plaatsen; dog hy quam voor zyn vertrek te sterven.

A°. 1694 den 6 January bleek, dat D. Kat besig was met de oversetting van het Oud Testament in 't Malabaars, en Singalees.

D. de Mey beiverde sig mede seer sterk, om bequame discipelen in 't Seminarium op Jaffanapatnam te maken, alwaar de Quekelingen in 't leeren van de Neerduitse taal, en van den Godsdienst (soo zy den 11 January A°. 1695 nog nader bevestigden) seer toenamen.

En den 22 November A°. 1644 schreven zy, dat D. Kat ook besich was met het N. Testament in het Malabaars, en Sin-

Singalees over te fetten, waar van de affchriften reeds na Batavia gefonden waren.

Den 11 January 1695 fchreven die van Colombo, dat D. Kat, om zyne ongefondheit, van zyn dienft ontflagen, dog egter befig was, met verfcheide nutte werken in de Singaleefe taal te verveerdigen. Ook was zyn Hollands en Singalees, en Singalees en Hollands Dictionarium by na ten einde.

Men had ook in dit jaar D. de Vrieft van zyn dienft ontflagen, en tot mede Opfiender van 't Malabaars Seminarium aangefteld, ten welken einde zyn Eerw. wacker Malabaars leerde, waarom ook dieper Landwaard ingetrocken was. D. Ruel Predikte in 't Portugees en leerde ook wacker Singalees.

Te dier tyd namen die van de Kerk van Colombo ook die van Nigombo, Toetecoryn, en Calpentyn waar.

A°. 1696 fchreven zy den 17 December, dat op Ceylon toen defe 14 Predikanten waren: D. D. Mafius, Kat, de Mey, de Vrieft, Simey, Roman, Ruel, Meerland, Coyterus, van der Bank, Agotha, Hakoma, Kroonenburg, en Specht.

A°. 1697, 1. February fchreven die van Colombo, dat D. Kat 62 jaaren oud, dog egter nog met zyn Singalees woorden-boek voor 't Singalees Seminarium befig was.

Het Singalees Seminarium was wel bevorens; dog eerft recht A°. 1696 begonnen, waar in 15 Quekelingen van de aanfienelykfte inlanders waren, die 's morgens een Neerduytfch, en 's middags een Singalees Meefter hadden.

Al voor 2 a 3 jaaren hadden de Gedeputeerden ad Res Indicas tot Amfterdam met den Advocaat der E. Maatfchappy de Heer Pieter van Dam, over defe Seminaria feer ernftig gefproken, om de zelve te weeren; dog die Heer had hun Eerw. verfekerd, dat zy daar geen vreefe ter wereld voor behoefden te hebben, alfoo de zelve, eer 'er 20 jaaren voor by waren, van zelfs in duygen zouden vallen.

D. Ruel was voor 1 en een half jaar, of A°. 1695 al, van zyn dienft ontflagen, om Singalees te leeren, in welke taal zyn Eerw. nu al twee maal gepredikt had

A°. 1698 was zyn Eerw. tot Rector van dit Seminarium, op Colombo zynde, aangefteld, en men had foo van 't zelve, als van 't Malabaarfe, op Jaffanapatnam, feer goede hope.

Ontrent defen tyd quamen 'er ook zware gefchillen voor den dag, die tuffchen den Ouden D. Kat, en D Ruel over de Singaleefe taal gerefen waren.

Gefchillen tuffchen D. D. Ruel en Kat.

In de grond der faake had D. Ruel veel gelyk, alfoo die aan D. Kat veel mifflagen (die hy ook zelf bekende) aangewefen; maar waar over hy (die anders ook al feer wonderlyk en wat los van leven was) den zelven, fonder aanfien van zyn hooge jaaren, en fonder eens aan te merken, dat zyn Eerw. (fchoon feer veel hebbende laten ftaan op Inlandfe fchryvers) nogtans waarlyk hier allereerft het ys brak, al te fcherp en veel te ruw behandeld had, waarom zyne behandelingen omtrent dien ouden Heer (die wat yverfugtig over zyn grooten Talent in 't Singalees, dat hy befat, fcheen) foo op Batavia, als ook in het Vaderland feer quaad gekeurd wierden, eyfchende zyn Eerw. van dien ouden en neerftigen Heer, die alles met een feer goed oogwit gedaan, fchoon hy hier en daar in een mifflag gehad had, een onderteekening van een feker Gefchrift, dat by alle, die 't leefen, verfoeid, en voor feer onredelyk gehouden is.

D. Ruels verdre verrichtingen Ao. 1699.

D. Ruel was, foo die van Colombo den 23 January 1699 fchreven, befig met na te fien, 't gene D. Kat overgefet had, terwyl hy zelf ook befig was eenige fchriften voor dat Seminarium over te fetten.

D. de Mey Ao. 1699 overleden.

Ondertuffchen was, tot grote droefheit van veele wel-meynende, en tot groot nadeel van 't Malabaars Seminarium, de wackere en yverige D. de Mey den 28 February A°. 1699 overleden, na dat zyn Eerw., nu 6 a 7 jaaren Rector van dit Seminarium geweeft, en pas voor zyn dood, 2 Quekelingen foo verre gebragt had, dat de zelve A°. 1698 voor de Heer Landvoogd, en meer andre Heeren, uit 2 byfondere Texten geproponeerd, en groot genoegen gegeven hadden; op welker voetftappen nog 2 andre gevolgd zynde, vonden fig die nu mede in ftaat, om preuven van hunne bequaamheit te geven; dog foo 'er geen ontfet van jonge wackere Predikanten quam, ftond daar alles in korten tyd weder te vervallen, alfoo 'er weder een bequaam Rector vereyfcht wierd.

Raken 6 Predikanten gelyk quyt.

Daar op nu volgden de gefchillen tuffchen D. D. de Vrieft, Roman en Croonenburg in dit zelve jaar, waar door Ceylon in een jaar 6 Predikanten, te weten, D. D. Meerland, Hakoma, de Mey, Coiterus, Roman, en de Vrieft verloren had, alfoo 'er 3 overleden, en 3 na Batavia vertrocken waren.

Men had uit het 't Vaderland D. Voltelen wel na Ceylon gefonden; dog die was op de uitreyfe op de Fluyt Overnes overleden.

't Singalees Seminarium Ao. 1699 afgefchaft.

Zy hadden ook verftaan, dat het Singalees Seminarium, foo door de Heeren 17nen, als door haar Edelheden op Ba-

ta-

tavia, afgeschaft was. Waar mede alle den arbeid in dese taal, soo door de Heeren Kat en Ruel, als ook door soo veel Quekelingen aangewend (die reeds seer verre gekomen waren, en treffelyke preuven gaven) in de assche lag.

D. Ruels verdre blyken van neerstigheit.

D. Ruel had ook een seer nette Singaleesche Grammatica opgesteld, met voornemen, om die aan de Heeren 17nen over te senden; dat nu al mede afgesneden, gelyk het dan by gevolg ook onnoodig was die te drucken. Daar beneven had zyn Eerw. ook den Catechismus oversien en verbeterd, was besig met het voornoemd woorde-boek na te sien, en had 1 Deel van 't kinder Bybeltje (behelsende de boeken des O. T. door den Professor Joannes Melchior gemaakt) overgeset; al het welke nu zyn Eerw., by 't afkeuren van dit Seminarium, voornemens was te laten steken.

D. de Oude Ao. 1700, Rector, en D. de Vriest Ao. 1699 van 't Malabaars Seminarium; dog gaat na Batavia. D. de Vriest weer Rector Ao. 1701.

Ondertusschen had men A°. 1700 D. de Oude, wel tot Rector in de plaats van D. de Mey Zaliger aangesteld; maar de geschillen, tusschen zyn Eerw. D. Roman en D. Kroonenburg, geresen, waren oorsaak dat hy A°. 1699 na Batavia vertrok, alwaar die den 10 Juni, door den Kerken-Raad bygelegt, en zyn Eerw. hersteld, weer als Rector na Jaffanapatnam te rug gesonden; A°. 1701 in de plaats van D. de Oude dus aangesteld wierd; dog D. D. Hakoma en Roman, waren van Batavia na 't Vaderland de eerste A°. 1699, en de laatste A°. 1700 vertrocken.

Slechte staat van 't Malabaars Seminarium.

Na dat nu D. de Mey overleden, en D. de Vriest na Batavia vertrocken was, kreeg men den 2 December A°. 1699 van Colombo bericht, dat het Malabaars Seminarium daar door in een seer slegten staat door D. de Mey's overlyden, en door 't versenden der 2 a 3 andre na Batavia, geraakt, dat seer licht te begrypen was, alsoo men bevorens op Ceylon 14 Predikanten gesien, en men 'er nu daar maar 4 a 5 had, soo die van Colombo den 3 December 1700 schreven.

D. Ruel overleden Ao. 1701 en groot verlies by zyn dood.

A°. 1701 was D. Ruel in Mey overleden, waar by de Kerk daar in opsigt van 't Singalees, alsoo hy de eenige was, die 'er in predikte, ongemeen veel verloor. D. D. Kat en Masius waren Emeriti D. van der Bank was nu nog maar, alleen op Colombo, waar by daar na D. Goting van Malakka quam. D. Agota was op Gale; dog seer oud; D. Kroonenburg vertrocken; dog D. de Vriest van seer veel nut voor 't Seminarium op Jaffanapatnam, alsoo de vorige ergernis geheel en al weggenomen was.

Voor zyn dood had D. Ruel nog de Formulieren van 't Avondmaal, van den Doop en 't huwelyk overgeset, zynde het te verwonderen, dat dit niet eer ver sorgd, alsoo dit hoog-noodig was.

Na zyn dood was men daar niet in staat, om het Avondmaal. in het Singalees aan die Ledematen te bedienen, dan door een Portugeeschen Tolk, en dat vry gebreckelyk, en gansch niet stichtelyk; zynde dit de rechte gevolgen van de geringe agting, die men voor Taalkundige en neerstige mannen heeft, alsoo andre, siende, hoe weinig men hunnen arbeid acht, als men de zelve heeft, hoe bespottelyk men 'er mede speeld, en hoe weynig men hen tot verdre neerstigheit aanmoedigd, daar door afgeschrikt werden, om sich aan dien grooten arbeid over te geven, om daar na nog veel minder geagt te werden, dan die gene, die maar stil en gemackelick blyven sitten, sonder sig in eenige vreemde taalen te oeffenen; maar komt dan soo een Taalkundig man (die dat leven eindelyk begind te verdrieten) eens te sterven, ofte te vertrecken, dat sit men elendig en kykt, en daar en is geen middel, om zulken verlies te herstellen, in hoedanigen ongelegenheit men noit komen zou, indien men van eersten af aan de Nederduytsche taal had ingevoerd, en soo men die nog invoerde.

Ao. 1704 't Singalees Seminarium hersteld.

A°. 1704 wierd het Singalees Seminarium (volgens 't besluyt by de Heeren 17nen in 't Vaderland daar over genomen) hersteld; ook hadden hun Ed: Ed: in 't Vaderland de Singaleesche Grammatica A°. 1703 laten drucken, en besloten 6 Proponenten (hoewel 'er maar 3 vertrocken) na Ceylon te senden, om 't 't werk aldaar met allen ernst weer voort te setten.

In desen tyd stonden de Kerken van Nigombo, Caliture, Toetecoryn, en Calpentyn, nog tot laste der Kerke van Colombo, die van daar moesten bediend werden, dat ook al vry zwaar viel.

De Ledemaaten op Colombo waren, volgens Schryvens van den 12 December A°. 1704, 253, de Schoolkinderen 98, en op de verdere plaatsen, mede onder hen staande, nog 29 Ledematen, en 54 Schoolkinderen.

Alle de Kerken waren 30 in getal, en de Christenen, onder Colombo behoorende, 22399; waar tegen 'er al ettelyke jaaren bevorens op Jaffanapatnam 150000 Inlandse Christenen waren, die tot hun troost en opwecking nog niets, dan eenige vertaalde Gebeden, de Catechismen, en den siecken-troost, hadden, sonder eenig deel van Gods woord, of zelf maar eenige vertaalde, en gedrukte Predikatien te hebben: Want schoon D. Kat seer veel iver in 't vertaalen van verscheide nuttige boeken, en in 't naspeuren van den Godsdienst deser Heydenen, aangewend, en D. Ruel mede wacker het

het zyne gedaan had, wat hielp dog dit alles, alsoo die werken daar mede ongedrukt bleven leggen, en maar dienden, om alle andre neerstige mannen afte schricken, om oit iet diergelyx te beginnen.

Syn- Ao. 05 ctor 't ga- ch nina- n.

Ao. 1705 had men tot Colombo D. Petrus Synjeu Rector van 't Singaleesch Seminarium gemaakt, die soo men A°. 1707 den 7 February schreef, alle 14 daag eens Predikte.

Ook waren toen tot of onder Colombo 21219 Christenen; gelyk aldaar A°. 1708 ook de Proponenten Conyn, van Leesten, en Cramer, al aangeland waren.

yn r in werk . 1709

Ao. 1709 had D. Synjeu eenige Quekelingen soo verre gebragt, dat zy in staat waren, om de Inlanders in de gronden van den Godsdienst seer wel te onderwysen. Ook had men de Inlandse Christenen hier in alles bevonden 26278 te zyn.

A°. 1710 leerden de Proponenten de Inlandse taalen wacker aan, terwyl verscheyde Quekelingen, en wel bysonder 3 van hen, die van hunnen Landaard gestadig door hunne Predikatien, en Catechezatien seer stigteden, Predikende alle Sondag voor een bysondere Gemeente in de Malabaarse taal.

Op Colombo waren toen 84 bejaarden, en 1838 kinderen gedoopt.

d de- er- in't olg.

Ook had men de Quekelingen in 't bywesen van veele in 't Nederduytsch over de Grammatica, Syntaxis, Godsgeleerdheit, en 't verdere, tot hunne studie vereyscht, ondersogt, en seer ervaren en geoeffend bevonden.

Op Jaffanapatnam waren ontrent 50 Kerken, en honderd vyftien duysend Christenen ruym, waar toe alleen D. D. de Vriest, en Buyning waren.

Ook onderwees D. Synjeu zyne Quekelingen uit de Schets van D. d'Outrein, zullende in 't kort overgaan, om met hen over D. van den Honarts waaragtige wegen te handelen.

Daar benevens schreef men den 3 November A°. 1711 verder, dat de Proponent Conyn 't Euangelium van Mattheus, Marcus, en Lucas in 't Singalees overgeset had; ook versogten die van Ceylon te mogen weten, of zy die Proponenten niet tot Predikanten zouden mogen vorderen.

A°. 1712 den 9 December schreven die van Colombo, dat hier 35271 Christenen, en dat 'er in dat jaar nog 136 bygekomen waren.

D. Conyn Predikte reeds in de Inlandse taalen, en in 't Singaleesch op Gale.

De Colombose Quekelingen waren, A°. 1713 tot veel genoegen over de waarragtige wegen van D. van den Honart, en over de Theologia Revelata ondersogt.

D. Leesten en Cramer oeffenden sich, volgens schryvens van den 6 November 1713, mede seer in 't aanleeren der taalen.

A°. 1714 was de wackere D. Buyning alleen op Jaffanapatnam, schoon, 'er wel 3 a 4 noodig waren. Egter ondersteunde D. Cramer hem nu en dan, terwyl hy ook fraei in 't leeren der Malabaarse taal toenam.

D. Agotha, by de 80 jaaren oud, begon nu mede seer zwak te werden, en onder den Last op Gale te bucken.

D. van Leesten was in dit jaar 1714 op Mature overleden.

D. de Vriest lag nu op Colombo, ook waren hier by de laatste opneming, 38779 Christenen bevonden te zyn.

A°. 1718 schreef men van daar, dat D. Cramer sich in 't Malabaars sterk oeffende.

A°. 1719 bleek, dat D. Conyn in des vertrocken D. de le Boucqs plaats op Colombo gesteld, en dat de toestand der Kerken en Scholen daar gezegend en merkelyk aangewasschen was.

In 't Seminarium tot Colombo was D. Synjeu nog met veel yver onder de Quekelingen besig, die reeds tot de geopenbaarde Godsgeleerdheit overgegaan waren, hoewel 'er wegens hunne onpasselykheit geen examen gedaan was.

Op Gale was D. Geldesma 1717 al overleden; en op Jaffanapatnam wierd de zwacke D. Buyning door den Proponent Adolf Cramer ondersteund.

In 't Jaar 1717 waren door D. Synjeu ook 8 Studenten van 't Singalees Seminarium over de Hoofd-saaken uit 17 Hoofd stucken In 't 2 3 en 4 boek der waaragtige wegen van de Heer van den Honert tot veel genoegen geexamineerd, soo die van Colombo den 17 December 1717 bekend maakten, daar byvoegende, dat 'er zedert de laatste Visite van 't district van Colombo 2414 by de vorige Christenen gekomen, en dat die nu in 't geheel 40690 in getal waren.

Op Jaffanapatnam was D. Buyning soo gebreckelyk van gesigt geworden, dat hy niet Prediken kon, dat nu de Proponent Cramer voor hem waarnam, die nu nog niet zeggen kon, hoe 't met zyn Malabaars werk, en met de Kerk aldaar stond. Ook deden de Inlandse Proponenten hier hun best met Prediken, en Catechizeeren, om die van hunne Natie tot kennis te brengen; dog in 't algemeyn klaagde men hier, dat den oogst veel te groot, en 't getal der arbeyders in den zelve veel te kleen was.

In 't jaar 1720 kreeg men van daar be-

richt op Batavia en in 't Vaderland hier, dat de oude D. Agotha, nu 81 Jaren oud, het op Gale nog al gaande hield, en dat D. Buyning op Jaffanapatnam nog in de zelve ſtaat als bevorens was.

Op Colombo was D. Synjeu nog ſeer yverig met het werk der Quekelingen beſig, zynde in dat Seminarium nu 7 Studenten en 7 Schoolieren; dog de laatſte om hunne trage bevatting onbequaam tot de verdre ſtudien, hoewel nog dienſtig bevonden, om hen tot Schoolmeeſters te gebruiken.

De eerſte 7 waren geexamineerd over de Theologia Naturalis, en nu tot de Studie van den geopenbaarden Godsdienſt opgetreden, bedienden ſich hier ontrent van Burmanni Synopſis, waar in zy al vry ervaren waren, dog zy wapenden ſich hier uit alleen tegen de Heydenen, Mooren, en Papiſten.

Op Colombo waren nu 40765 Chriſtenen, en op ganſch Ceylon, buiten Jaffanapatnam, had men een getal van 179715 der zelve.

A°. 1721 Gaven die van Indiën uit een Brief van Jaffanapatnam van den 3 November 1719 bericht herwaards, dat aldaar nog waren D. D. Buyning en Scævola, Potken, en Hermanni, en dat die laatſte op Colombo van daar beroepen was, in de plaats van den overleden D. van Brummen.

Het Inlands Chriſtendom op Jaffanapatnam beſtond, uit 189764 Chriſtenen, en was de Malabaarſche Queek-School nog in de vorige ſtaat, in de welke weer 6 Jongelingen op een nieuw aangenomen waren, gelyk de 2 Inlandſe Proponenten voortgingen om de Singaleeſen en Malabaaren aldaar in de gronden van onſen Godsdienſt te onderwyſen.

Tot Gale waren nu nog D. D. à Buma, Wetzelius, en den Proponent Cramer hier in de plaats van den overleden D. van Jever geſteld. Het getal der Chriſtenen was hier 27040.

Op Colombo had men D D. de Oude, de Vrieſt, Conyn, en Hermanni, hier van Jaffanapatnam beroepen.

Dit jaar waren hier 41160 Chriſtenen, behalven dat 'er veel van de Peſt geſtorven waren.

Op Colombo had het Singalees Seminarium dit jaar geen voortgang gehad na 't genoegen van D. Synjeu, als wel bevorens, 't geen meeſt door zyn Eerw. onmagt veroorſaakt was.

A°. 1722 kreeg men van daar over Jaffanapatnam by na 't zelve bericht wegens den ſtaat deſer Kerk; dog uit een Brief van Colombo van den 7 November 1720 (door D. D. Potken, Synjeu, en den Ouderling van Gent geteekend) bleek, dat de vrugten van de Inlandſe Proponenten ſoo euvel niet waren, en na de verwagting 'er af wel wat meer mogten zyn.

Malabaarſe Chriſtenen waren 'er	189388.
En daar van bejaarde gedoopten	119927.
Gedoopten en reeds onderweſene	28488.
Ongedoopte Suygelingen	31439.
Alle ongedoopte Jongelingen	2799.
——— Meyskens	1493.
De verdre Inlandſche Chriſtenen	179845.

Op Gale waren 55159 Chriſtenen, die vry wel in kennis waren gevorderd, ſoo als die by de laatſte Kerk en School-Viſite van D. Buma zig opgedaan hadden.

Tot Colombo had men nu D. de Vrieſt, Conyn, en Potken, zynde die laatſte hier van Jaffanapatnam in de plaats van den in Maart overleden D. Moſes Hermanni beroepen.

Ook was kort te voren D. de Oude tot droefheit van velen dit jaar overleden.

De Kerk hier was by de laatſte Viſitatie alomme loffelyk bevonden.

De Inlandſe Chriſtenen waren 41467, en ſeer yverig, voor al tot Nigombo, daar men D. Cramer voor een tyd geplaatſt had, om 't Malabaars te leeren.

Het Seminarium alhier tot Colombo had goeden voortgang en de Studenten hadden ſeer toegenomen ſoo in de Schets van d'Outrein, als in de Synopſis van Burmannus; dog de algemeene klagte hier was over het te groot gebrek van Predikanten in ſoo grooten oogſt, alſoo zy in 2 jaar 4 Predikanten verloren hadden.

A°. 1723 hoorde men van die van Ceylon, dat men op Colombo nog had in 't jaar 1721 D. D. de Vrieſt, den Rector Synjeu (wel zwak dog nog vol yver) Conyn, Marinus, maar Wibranda was op de Reyſe overleden; ook was D. Wetzelius hier van Gale beroepen, gelyk bevorens D. Potken mede.

De Chriſtenen hier waren 41467.

Op Jaffanapatnam ſtonden nu nog D. Buyning (nog al in den zelven ſtaat, als bevorens) en Scævola. De Chriſtenen hier waren 189388.

Op Gale lagen D. D. Buma en Wetzelius; dog de laatſte was na Colombo beroepen; ook was hier de Proponent Cramer, allen welken de ſorge over 55159 Chriſtenen aanbevolen was.

Uit een Brief van Colombo van den 14 November A°. 1721 bleek klaar, dat D. D. de Vrieſt, Synjeu, Potken, en Wetzelius nog hier lagen, en dat D. Synjeu den 10 November 7 Quekelingen over de vragen van Borſtius geexamineerd, en hunne bequaamheit in 't leſen en ſchryven van het Duytſch aangeweſen had.

De Studenten waren ondertuſſchen ſeer

ſeer yverig in 't doorloopen en leeren verſtaan ſoo van D. d'Outreins Schets, als van de Synopſis van Burmannus, waar in zy reeds ſeer wel geoeffend waren.

Die van Colombo hadden ook 3 nieuwe Kerken en Schoolen gekregen, ſoo dat 'er nu in 't geheel 38 waren.

Op Nigombo wierden de gemeentens beſorgt, in 't Malabaars door D. de Vrieſt, en in 't Singalees door D. Conyn; en D. Cramer bediende daar ook de Duitſe en Malabaarſe Gemeente, en hy Leerde die laatſte taal ſeer yverig.

De Proponent Jan Ignatius dede daar ook veel dienſt met Prediken en Catechizeeren.

In de Kerk en School van Topoepeti, Pancare, en Sunampitti, op Cotta wierd de nieuwe gemeynte beſorgd door D. Conyn, en was nu 't getal der Ledematen.

Op Colombo.	310	
in 't Lazarus-Huis.	15	
- - Nigombo.	170	
- - Cotta, en daar onder.	70	
- - Calpentyn.	12	
- - Toetoecoryn.	24	
		621.
- - Jaffanapatnam.	369	
- - Gale en Mature.	121	
- - Batticalo.	31	
- - Manaar.	30	
- - Tricoenmale.	35	
		526.
Ledemaaten in 't geheel.		1147.

'T getal der Chriſtenen tot Colombo was 34894.

Op Gale had men D. à Buma, en van Batavia had men D. D. Marinus, en Wibranda herwaards geſonden; dog de laatſte was op de reyſe overleden.

De Chriſtenen tot Gale waren 51711 en de Ledemaaten alhier 110.

Op Jaffanapatnam lagen nog D. D. Buyning en Scævola; en waren toen de Chriſtenen hier 182302, en de Ledemaaten 273.

Soo dat de Chriſtenen van Colombo uitmaakten.	34894
——— Gale.	58711
——— Jaffanapatnam.	182302
Te ſamen.	275907.

Van de neerſtigheit der Inlandſe Proponenten viel niet veel te roemen; maar 6 Jongelingen, door den Heer Landvoogd Rumph in de Queek-School beſteld, gaven ſeer goede preuven van hunne neerſtigheit, en goed begrip.

Het getal der Schoolen was op Colombo.	38
——— Gale.	18
——— Mature.	19
	75.

Volgens de laatſte tyding A°. 1723 van Ceylon ſtonden hier nog.

Op Colombo D. D. de Vrieſt, Synjeu (als Rector) Conyn, Potken, Joannes Philippus Wetzelius, en den laatſt daar gekomen Cornelis de Bucq.

Op Gale D. D. a Buma, Phil. Doctor, Joannes Wilhelmus Marinus, en Petrus Kalden, onlangs daar gekomen.

Op Jaffanapatnam. D. D. Buyning, Wibrandus Scævola, Godefridus Joannes Weyerman (ook onlangs 'er gekomen) Joannes Bernardus Noordbeek, en Adolf Cramer. Daarbeneven waren op Ceylon nog gekomen, en A°. 1723 op Colombo geplaatſt D. D. Dirk Jan van der Tyd, en Bartholomeus Tyke, by welke A°. 1724 D. Henricus Zaekens nog gevoegd was; en A°. 1725 waren hier overleden D. D. de Vrieſt en de Buck op Colombo, en D. a Buma op Gale.

Ik zoude hier nog meer byſonderheden, en ook deſe en gene ſeldſame voorvallen en Kerkelyke behandelingen konnen byvoegen; dog alles wil ſoo niet geſchreven zyn.

Ook zou ik hier wel aan konnen laſſen 't geen D. Baldeus over den ſtaat deſer Kerk in zyn tyd zegt; dog men kan dat beter by hem zelf leſen; behalven dat ook de Kerk aldaar te dier tyd nog niet heel verre uitgebreyd was.

Wanneer ik nu over dit voorgeſtelde in 't algemeyn, en over ſoo groot een getal van Predikanten, als men hier uit de volgende nette Lyſten ſien kan, maar een korte aanmerking zal en mag maken, ſoo komen my daar onder ſeer weynig Mannen voor, die ſig in 't aanleeren der Malabaarſe of Singaleeſe Taalen beyverd, en daar in vrugt gedaan hebben. *Aanmerking.*

In 't Malabaars heeft maar begonnen D. Baldeus; dog die hier in uitſtaken zyn geweeſt D. D. de Mey, de Vrieſt, en de Proponent Cramer; en in 't Singalees D. D. Kat, Ruel, Synjeu, en Conyn.

Dit geeft immers, by ſoo kleenen getal, onder ſoo veel wackere Mannen, een klaare blyk en bewys, dat ſe niet alle even bequaam zyn, om taalen te leeren, en dat men dierhalven wat meer agting voor die gene, die deſe moeite op ſich nemen, en daar toe bequaam zyn, behoorde te hebben, als men wel gewoon is hen te betoonen.

Daarbeneven, als men eens ſiet, hoe men met die lieden, die daar toe nog luſt hadden, en met hunne werken, die zy door hun zweet voor den dag bragten, geleefd heeft, men heeft immers, na ſoo een doodelyken arbeyd, ſoo van D. Kat, als van D. Ruel, al hunne moeiten, en al hunne werken, zelf nog by hun leven, ten grooten deelen onnut ge-

maakt met het Seminarium afte schaffen, en Schoon men dat daar na weder oprichtede, soo was men toen juyst weer van geen taalkundige Mannen voorsien; hoewel sich naderhand de wackere D. Synjeu sonderling in 't Singaleesch beiverd heeft.

De getuigenis, die doorgaans van dese Christenen in 't gemeen, schoon soo veele in getal, gegeven werd, is, dat zy seer slecht in kennis zyn; maar hoe kan dat ook anders zyn, voor al, soo men maar eens insiet, hoe weynig taalkundige Predikanten 'er in al dien tyd geweest zyn, daar 'er in tegendeel doorgaans voor ider Seminarium en bysondre Kerk ten minsten 4 op een en den zelven tyd, en dan nog 4 tot een verset, als de andren stierven of vertrocken, vereyscht wierden. En dan was 'er nog geen een te veel geweest. Dus siet men de reden, waarom 'er geen meer vrugt gedaan is, namelyk, om dat 'er te weynig arbeyders in den oogst zyn geweest.

Daarenboven siet men immers tot nog toe geen werken van belang in 't Singaleesch, of in 't Malabaars, in 't licht komen, schoon 'er al verscheide fraeje werken gemaakt leggen, maar men wil hebben, dat 1 a 2 taalkundige Predikanten soo veel honderd duysenden menschen alleen stigten, en de verdre nog bekeeren zullen, dat immers ommogelyk is te doen.

Soo dese menschen nu den Bybel vertaald, en andre noodige boeken gedrukt hadden, het is immers seker, dat dit hen ongemeen veel helpen, en den dienst der Predikanten veel ondersteunen zoude.

Hier mede souden wy van de Ceylonse Kerk-saaken konnen afscheyden; dog wy zullen 'er nog eenige Lysten van Predikanten byvoegen.

LYST DER
PREDIKANTEN van PUNTO GALE.

Lyst der Predikanten van Punto Gale.

Antonius Hornhovius.	van A°. 1642.	tot A°.
Joannes Sterthemius.	1643.	1645.
Antonius Hilarius.	1645.	1649.
Antonius Lenzius.	1648.	1650.
Henricus Bongaard.	1648.	
Franciscus Wyngaarden.	1651.	1660.
Dominicus Vinsemius.	1652.	
Petrus Kesselerus.	1655.	1655. overleden
Philippus Baldeus.	1656.	1657.
Joannes Ferreira a d'Almeyda vertrok A°. 1658 na Toetecoryn, en A°. 1663 van daar na Batavia.	1656.	1658.
Joannes a Breyl hy wierd A°. 1658 op Manaar gelegt, bleef daar tot A°. 1661 vertrok toen na Jaffanapatnam.	1658.	1658.
Bartholomeus Heynen.	1664.	1679.
Jacobus Burenius.	1667.	1676.
Jacobus Schee.	1668.	
Jacobus Corf.	1668.	1611. overleden
Nicolaus Agotha (dog van 1697 lag hy op Nigombo)	1668.	1718. overleden oud 81 jaaren.
Nicolaus Livius.	1690.	1691. dito
Gerardus Hacoma.	1692.	1697.
Thomas van Simey.	1667.	1699.
Regnerus Kroonenburg.	1698.	1700.
Arnoldus Swem.	1702.	1711.
Gellius Geldesma.	1713.	1717. dito
Willem Conyn.	1716.	1717.
Sixtus a Buma.	1718.	1725. overleden
Jacobus van Jever.	1718.	1719. dito
Joannes Philippus Wetzelius.	1718.	1721.
Joannes Guilelmus Marinus. } *Wetzelius Wibranda*, op de reyse van Batavia na Ceylon overleden. }	1722.	
Petrus Kalden.	1723.	

LYST

LYST
DER
PREDIKANTEN van NIGOMBO.

Antonius Stamperius.	A°. 1642. tot A°.	
Franciscus Wyngaarden, voor een korte tyd.	1655.	
Theodorus Kloppenburg.	1676.	1676. overleden
Marcus Masius.	1676.	1691.
Joannes Coyterus.	1681.	1611.
Nicolaus Agotha.	1697.	1698.

En der
PREDIKANTEN op MATURE.

Feico Weylsma.	1685.	1697. overleden
Regnerus Kroonenburg.	1692.	1699.
Gerrardus Hacoma.	1697.	1698.

LYST
DER.
PREDIKANTEN van JAFFANAPATNAM.

Philippus Baldeus.	1658.	1665.
Joannes a Breyl.	1661.	1665.
Bartholomeus Heynen, dog ſtond hier maar korte tyd, en ging na Gale.	1664.	1676.
Servatius Clavius.	1667.	1679.
Adrianus de Mey.	1678.	1699. overleden
Joannes Fredericus Stumphius, na Batavia vertrocken.	1678.	1680.
Jacobus op den Acker.	1678.	1688.
Joannes Fredericus Stumphius.	1681.	1693. overleden
Joannes Coyterus.	1681.	1686.
Feico Weilsma, voor korte tyd, en toen op Mature gelegt.	1685.	1685.
Adrianus Backer.	1686.	1687.
François Chaſſé.	1686.	1694. dito
Conradus Kroonenburg.	1686.	1687. dito
Philippus de Vrieſt.	1692.	1699.
Joannes Roman, na Batavia.	1692.	1699.
Joannes Coyterus.	1699.	1699. dito
Regnerus Kroonenburg.	1696.	1698.
Gerardus Hacoma.	1698.	1699.
Philippus de Vrieſt, van Batavia.	1700.	1713.
Joannes Roman, van Batavia.	1700.	1701. overleden.
Gerardus de Oude	1700.	1703.
François van de Sande.	1702.	1705. dito
Joannes Buyning.	1711.	1723. nog
Antonius van Brummen.	1718.	1719. overleden
Wybrandus Scævola.	1718.	1723. nog
Joannes Bernardus Noordbeek.	1723.	
Adolphus Cramer.	1723.	

LYST
DER
PREDIKANTEN van COLOMBO.

Van Colombo.	*Ludovicus Bogaard.*	1663.	
	Gerardus Holkenburg.	1660.	1662. overleden
	Joannes Nathanael Donker.	1661.	1661. dito
	Henricus Wallius.	1662.	
	Antonius Siſerius.	1662.	
	Goſuinus Slipperius.	1662.	1662. dito
	Balthaſar Obie de Meter.	1663.	1663.
	Jacobus Maxwel.	1664.	1668.
	Joannes de Voogd.	1667.	1679.
	Arnoldus Oorſchot.	1667.	
	Jacob Corf.	1668.	
	Laurens Hemling.	1669.	1675.
	Simon Kat.	1671.	1704. dito
	Hermannus Specht.	1674.	1691.
	David Farny.	1675.	
	Lucas Boſch ab Os.	1676.	1676.
	Arnoldus Japyn.	1682.	1685. dito
	Henricus van Laren.	1683.	1685. dito
	Iſaac van der Bank.	1687.	1703.
	Marcus Maſius.	1691.	1706. overleden
	Joannes Ruel.	1692.	1701. overleden
	Rudolphus Meerland.	1692.	1699. dito
	Hermannus Specht.	1694.	1699. dito
	Thomas van Simey.	1699.	1700.
	Philippus Goting.	1700.	1705.
	Nicolaus Rimersma.	1702.	1711.
	Gerardus de Oude.	1703.	1720. overleden
	Petrus Synjeu.	1704.	1723. nog
	Engelbertus Franciscus le Boucq.	1712.	1717.
	Philippus de Vrieſt.	1712.	1725. overleden
	Jacobus de Jong.	1715.	1717.
	Willem Conyn.	1717.	1723. nog
	Gerardus Potken.	1718.	1723. nog
	Moſes Hermanni.	1718.	1720.
	Joannes Philippus Wetzelius.	1721.	
	Joannes Bernardus Noordbeek. } hier aangekomen.	1722.	1723.
	Petrus Kolden.	1722. tot	1723.
	Cornelis de Bucq.	1725.	overleden

Die nu alles met aandagt overwegen, 't geen wy, ſoo wegens de nader ondeckking van Ceylon, als wegens de Steden en Landen alhier, van tyd tot tyd door de Nederlanders verovert, ter nederſtellen, zullen moeten bekennen, dat al 't geen ons de Ouden van Ceylon geſegt, of 't geene zy, of ook andre volkeren van Europa, in dit opſicht in 't Ooſten verricht hebben, geenſins by de ontdeckingen der dappere Batavieren, nog by de veroveringen van Landen, en Steden, en de overwinningen, die zy daar behaald hebben, te vergelyken is, weshalven wy dan oordeelen het noodige hier ontrent ſoo klaar, als het behoord, beweſen te hebben.

Waar mede wy de Beſchryving van Ceylon in 't geheel beſluyten, om nu tot de Beſchryving *van Malabar* over te gaan.

B E-

BESCHRYVING

Van 't Nederlandsch Comptoir op de Kust van

MALABAR,

En van onzen Handel in

JAPAN,

Mitsgaders een Beschryving van

KAAP DER GOEDE HOOPE

En 't Eyland

MAURITIUS,

Met de zaaken tot de voornoemde Ryken en Landen behoorende.

Met veele Printverbeeldingen en Landkaarten opgehelderd

DOOR

FRANÇOIS VALENTYN,

Onlangs Bedienaar des Goddelyken Woords in AMBOINA, BANDA, *enz.*

VYFDE DEELS TWEEDE STUK.

Te { DORDRECHT / AMSTERDAM } By { JOANNES VAN BRAAM, / GERARD ONDER DE LINDEN, } Boekverkoopers.

MDCCXXVI.

MET PRIVILEGIE.

BESCHRYVINGE
VAN
MALABAR,
EN ONSEN
HANDEL
ALDAAR.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

De Beschryving van Malabar *in 't gemein. Deszelfs Grensen. Geschillen over de zelve. Des Schryvers oordeel hier over. Kaart van onse plaatsen op* Malabar. *Wat hy voornemens is te beschryven.* Goa *beschreven.* Wingurla *een Comptoir van ons. Waar* Goa *legt. Verdere gelegenheit van dien. Is de Hoofdstad van* Portugals Indiën. *Ingesetenen van dien. Dragt der Mans en Vrouwen. De laatste nader beschreven. Wreedheit der zelve tegen hare Slaven. Hoe 't verder ontrent, en buiten de stad is. Schaarsheit van Leeftocht, en water op 't Eiland zelf. Saeisoenen. Zware siekten, daar uit ontstaande. Groote Handel, en Rykdom alhier. Verder bericht van den onder-Koning, en zyn verblyf hier. Het Eiland* Anchediva. *De stad, en 't Ryk van* Onor. *De stad* Baticala. Bassselôr *en* Mangalôr, *en onse Logie op de eerste plaats. De Kust van* Malabar, *eerst in 't gemeen beschreven. Winden, Lugtstreek, en Saeisoenen hier. De stad* Cananôr *afgebeeld, als ook 't Kasteel.* Bergera, *en andere dorpen. De stad* Calicoet. Tanor. *De magt des Samoryns. Wonderlyk Erf-recht hier. Zeldsame gewoonte der Samoryns, ontrent hunne Bruids. Verscheide andere gewoontens der* Malabaaren. *De stad* Cranganôr. *De Vesting afgebeeld. 't Hollands* Cranganor. *De stad* Coetsjien, *te weten 't Portugeesch, net afgebeeld tweesins.* Baypin. *Het Kasteel. Het Malabaars* Coetsjien. *Ons Hoofd-Comptoir hier. Verscheide vergaderingen hier. De stad* Porca. *De stad* Calicoilan. Carnapoli. *De stad* Coylan. *De Vesting afgebeeld. 't Malabaarsch* Coylan. *Boomen. Dieren, &c. Kleeding, aard, verw der* Malabaaren. *De Taal. Waaren, hier vallende. De Waaren, hier getrokken. Zware onkosten der Vestingbouw hier gevallen.*

Om de Kust van MALABAR wel te beschryven, dienen wy voor af te zeggen, dat zy in Indiën's half-Eiland aan dese zyde van de Ganges gelegen, en dat zy van de vier 't kleenste en laatste deel van dien uitmaakt.

Het legt vlak in 't Zuiden van Oost-Indien, en grenst in 't Noorden aan Bisnagar, in 't Zuiden aan de groote Indische Zee, en aan de Maldivische Eilanden; in 't Westen aan die groote Zee, waar in de Golf van Persien valt, en die de Arabische kust bekabbeld, en in 't Oosten tegen het swaar gebergte van Balagatta, 't geen dese kust van Choromandel scheid.

Onder de Beschryvers van dit land zyn menigvuldige geschillen; waar van daan men het beginnen moet.

Daar zyn 'er, die het pas 10 mylen van Goa, andere die het 35 a 36 mylen Zuidelyker, beginnen, oordeelende, dat men aldaar deszelfs grensen in 't Noorden stellen moet, zynde over die in 't Zuiden geen geschil, alsoo men het daar in, buiten eenige twist, eens is, dat de uithoek van Comoryn de Zuider grenspaal uitmaakt.

Wy zyn van oordeel, dat Malabar, eigentlyk gerekent, zyn begin met de stad Mangalor neemd; maar hebben des niet te min voorgenomen dese onse Beschryving van de stad Goa af te beginnen, om dat zy van ouds her de zetel der Indische onder-Koningen van Portugal geweest is, en om dat zeer veel aanmerkensweerdige zaaken in en ontrent die

Des Schryvers oordeel hier over.

die ſtad voorgevallen zyn, die wy niet behooren over te ſlaan, en die wy nergens beter, dan onder de ſtoffe van Malabar, konnen te pas brengen.

Indien wy maar alleen in 't oog hadden, om de kuſt van Malabar, voor zoo verre de Nederlandſche Maatſchappy tot de zelve betrekking, en 't beſit daar van heeft, te beſchryven, (waar van wy een Kaart hier nevens geven, gemerkt N°. 15.) dan zouden wy moeten zeggen, dat het maar in de Koningryken van Cananor, Cranganor, Coetsjien, Porca, en Coylan, &c. beſtond; maar wy zullen nu dit beſtek wat verder om den Noord nemen, en zoo van Goa na de Zuid komen afſakken.

Kaart van onſe plaatſen op Malabar. En wat hy voornemens is te beſchryven

Ook zullen wy, volgens onze vorige gewoonte en beſtek, eerſt van het land zelf, en daar na de zaaken, daar in voorgevallen, melden.

Dog alvorens wy tot de kuſt van Malabar zelf komen, maken wy, vry Noordelyker dan Goa, al van de 18 graden af een begin, daar ons eerſt de Portugeeſche ſtad Chaul, en wat Zuidelyker de ſtad, en 't land van Dabul voorkomt, dat ſig byna als een Eilandje vertoond, hoewel het aan de kuſt van Malabar vaſt is.

Eenige mylen verder na 't Z. ſiet men de ſchoone ſtad Rajapoer, en nog wat Zuidelyker Corepatnam, een vlek, en pas benoorden de ſtad Goa ſiet men 't Eiland en 't verdere land van Bardes.

BESCHRYVINGE
DER STAD
G O A.

Goa beſchreven

Onder de ſteden, benoorden de Malabaarſe kuſt gelegen, is een der beroemſte van ouds her de ſtad Goa geweeſt.

Zy legt op een vry groot Eiland, op de Noorder breedte van byna 16 graaden en 32 minuten.

Dit Eiland van Goa, met de verdere landen hier ontrent, welke *Sabajus* of *Sabaim*, Vader van *Adil Chan* (anders *Hidalçan* genaamd) na ſig genomen heeft, ſtonden in oude tyden onder den Koning van Narſinga, of Biſnagar, en men ſiet in 't Noorden de ſteden Banda en Wingurla, eenige mylen van daar gelegen, in welker laatſte plaats wy van ouds ook een Comptoir, en een Koopman tot Opperhoofd, en altyd zeer goede gelegenheit gehad hebben, om van daar den Portugees allen bedenkelyken ondienſt te doen, en om van alle voorvallen in Goa altyd een bericht te hebben, om daar na dan onſe maatregels te nemen. En nog Noordelyker legt Dabul, een groote ſtad, en een landſchap van dien naam.

Wingurla een Comptoir van ons.

In 't Zuiden grenſt zy aan 't land van Salſette, waar onder zy mede behoord, ten ware men de zelve, by een grooter beſtek, onder de landſtreek van Canara, daar zy een deel af is, betrekken wil.

Het Eiland, waar op het pragtig Goa legt, is ontrent 3 mylen in 't rond.

Waar Goa legt.

Het legt ontrent een groote Rivier, Mandowa genaamd, die uit het gebergte van Decan, eerſt Zuid aan eenige mylen, daar na Weſt aan door Cuncan, en zoo ontrent Goa in Zee ſtort, alwaar de zelve mede het Eiland, waar op die vermaarde ſtad legt, helpt maken.

De ſtad is vry groot, zynde ten deele met groote ſteene muuren omringd, en van een fraeye Baey voorſien, dog waar in men niet komen kan, zonder eerſt twee ſterke water-veſtingen, die tegen over malkanderen leggen, voor by te loopen, en dus moet men de Rivier, die veel bogten maakt, al wat op, eer men 'er by komt.

Men heeft ook eenige poorten aan de zelve.

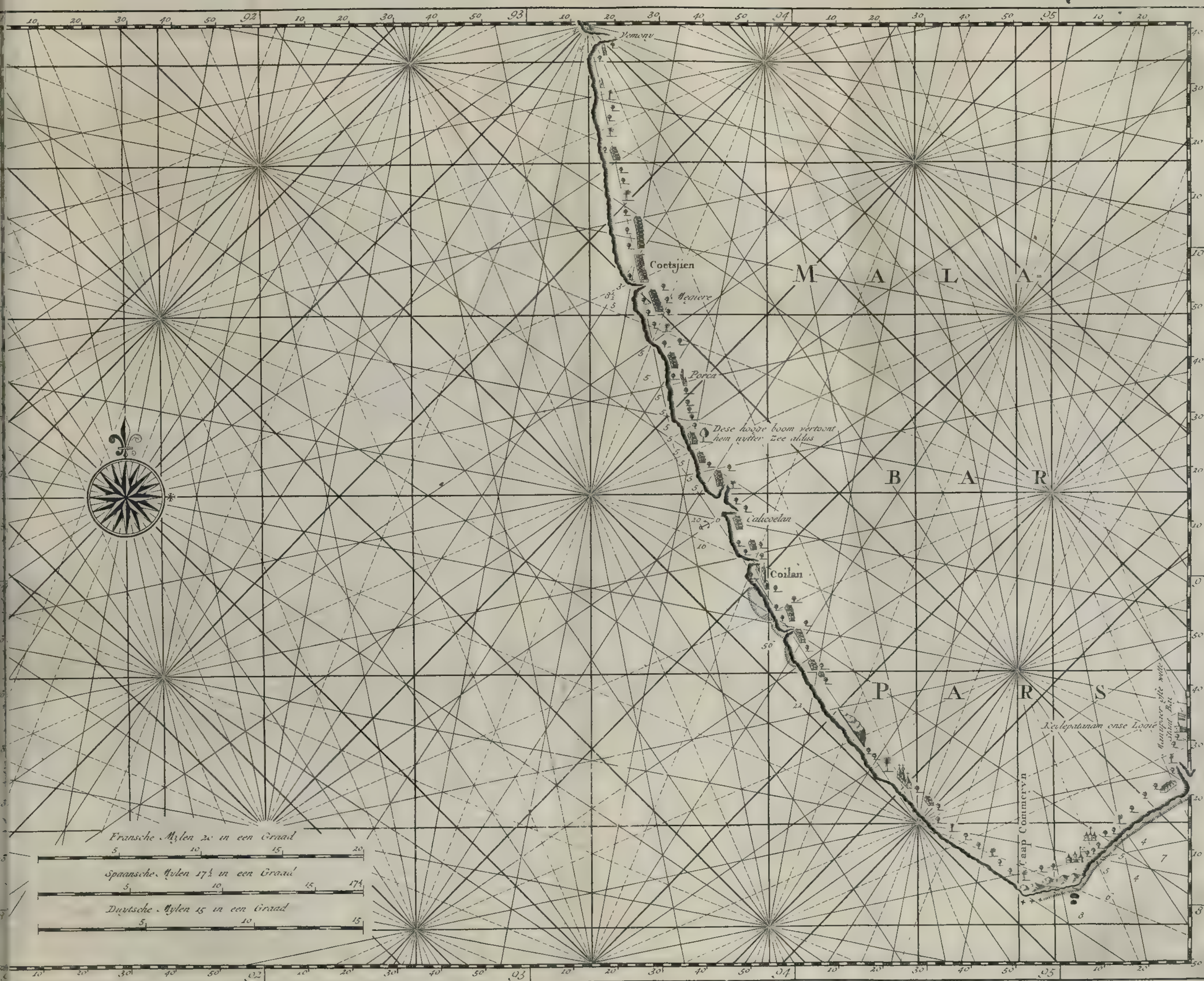
Zy legt op zeven heuvels, en heeft ook in 't rond veel heuvels leggen, die 't geſicht der ſtad niet alleen beletten, maar die (gelyk ook de naby gelegene gebergten) oorſaak zyn, dat het 'er niet heel geſond is, om dat al de ongeſonde dampen daar blyven hangen, en ſich over de ſtad verſpreiden, waar uit zeer veel quaadaardige koortſen en andere ſiekten ontſtaan.

De ſtraaten ſtaan zeer verward door een; dog zyn anders zeer reyn, en net geplaveid.

Men heeft hier zeer veel pragtige en trotſe gebouwen, en heerlyke, hoewel ook veel oude en bouw-vallige huiſen, zeer veel deftige Kloofters, en ongemeene ſchoone Paleiſen, onder welke dat van den onder-Koning boven alle de andere in heerlykheit, en grootte, uitmunt.

De Cathedrale Kerk is een ſchoon en net gebouw, welkers Altaar en de zyde-Kapellen met zeer fraei-geſnedene Beelden vervuld, en die ſterk verguld zyn.

Het Klooſter der Dominikaanen is een voortreffelyk gebouw. Het heeft een on-

Yemonv
Coetsjien
Porca
Dese hooge boom vertoont
hem uytter Zee aldus
Calicoelan
Coilan
M A L A-
B A R
P A R S
Keulepatanam onse Logie
Caap Commeryn
Fransche Mylen 20 in een Graad
Spaansche Mylen 17½ in een Graad
Duytsche Mylen 15 in een Graad

ongemeene fraeje voorgevel aan de ſtraat-zyde, en men gaat het met veel trappen op. De Kerk des zelfs overtreft in heerlykheit zeer verre de Cathedrale Kerk, en zy heeft een menigte van pilaaren, die van boven tot beneden verguld, gelyk ook de muuren zeer fraei, en met eenige geſchiedeniſſen van deſe en gene Bloedgetuigen beſchilderd zyn.

In de Sacriſtie ſiet men zeer veel ſilvere Kandelaars, en veel andere ſilvere vaten. Ook ſiet men 'er veel nette ſlaapſteden, die op boven en beneden Galderyen voor een groot getal Monniken gemaakt zyn, welker kleed een witte veſt met een haak onder een ſwarte rok is. Het is daar vol Monniken en Geeſtelyken van hunne Ordre, gelyk hier ook de zetel van den algemeenen Inquiſiteur, of navorſcher en onderſoeker van de belyders hunnes Geloofs is, die ook altyd uit een van deſe Monniken genomen werd.

Geen grooter Kloſter is 'er, als dat van de Jeſuiten, die hier doorgaans met de naam van Pauliſten (na hun Kloſter, het eerſte in Goa) beſt bekend zyn.

Het is gelegen tot St. *Rochus*, als een kruis gebouwd, voorſien van een ſchoone Boekery, een net Gaſthuis, en van een groote Apothekers winkel, vol heerlyke geneesmiddelen, onder welke de bekende ſteenen van Goa (die door Pater *Gaſpar Antonio*, tot groot voordeel van dit Kloſter, gemaakt wierden) geenſins de minſte zyn.

Deſe Monniken gaan ook met ſwarte rokken; dog met een kraag en ringen, en met ronde bonnetten, die plat zyn; zonder kouſſen; dog met ſchoenen. Zy zyn hier meeſters van de politie, en van de Koophandel.

Den Dom van Bon Jeſus is een zeer vermaard gebouw, en de Kerk is weerdig, om van alle liefhebbers der Bouwkunde geſien te werden. Men zegt, dat *Franciſcus Xaverius*, die groote Apoſtel en bekeerder van Indiën, in de zelve onder een Tombe begraven legt, tot nog toe (zoo de Roomsgeſinden daar voorgeven) zoo verſch en levendig van verwe zynde (gelyk dit alle jaar nog in de Veſpers van zynen Feeſtdag eenmaal vertoond werd) dat de onkundige van de middelen, die daar toe gebruikt werden, reden hebben, om ſich daar over te verwonderen.

Het Kloſter der Auguſtynen is mede fraei, en redelyk groot, buiten de welke men nog die der Franciſcaanen, der Carmeliten, en der Theatynen, mitsgaders nog twee Nonnen-Kloſters van St. *Monacha*, en St. *Clara*, heeft.

Het Paleis van den onder-Koning is al vry groot en fraei; dog het heeft die koſtelykheit niet, als wel zommige andere, hoewel het in zommige zaaken weder boven alle andere gebouwen uitmunt.

In zekere Galdery des zelfs hangen alle de Landvoogden en onder-Koningen van Goa, na 't leven zeer fraei in 't groot uitgeſchilderd.

Welke Heeren dit ampt bekleed hebben, kan men zeer naeuwkeurig, met de tyd van hunne Regeering ſien Fol. 107. in het begin van dit ons werk, Nederlands Mogenheit in Ooſt-Indiën genaamd.

Aan 't hooger einde van die galdery, ſiet men het Vorſtelyk gehemelte, waar onder de onder-Koning, als hy aan vreemde Geſanten gehoor geeft, gewoon is te ſitten. In dat zelve vertrek is nog een ander gehemelte van ſtaat, dat met de Wapenen van Portugal vercierd is.

In de ſtad, die in een groote menigte van wyken verdeeld is, heeft men hier en daar zeer veel fraeje net-gebouwde ſteene, dog meeſt lage huiſen.

Het affienelykſte is, dat men boven op de zelve zyn gevoeg doet, en daar de vuiligheit zoo leggen laat.

Zy is niet alleen de zetel van den onder-Koning, en zyne Raaden, mitsgaders van den Aard-Biſſchop, en van den opper-Inquiſiteur; maar ook de Hoofdſtad van Portugals Indiën, en by na 't eenige overblyfſel van zoo grooten menigte ſteden, die zy in oude tyden in Ooſt-Indiën beſeten hebben. *Is de Hoofdſtad van Portugals Indiën.*

In deſe ſtad is het alles zoo heerlyk, hoflyk, pragtig, en ſtatieus, als men ſich zelven iets van dien aard verbeelden kan.

De Ingeſetenen zyn of Canaryns, Miſtiſen, Mooren, ook allerlei Indiaanen, en zeer veel Jooden, of Portugeeſen, over alle de welke de onder-Koning in 't wereldlyke, dog de Aards-Biſſchop in 't Geeſtelyke, het opper-geſag voerd. *Ingeſetenen.*

Over de hoofd-misdaden echter, of 't leven der Edelen, kan de onder-Koning geen vonnis wyſen; maar is gehouden daar over 's Konings nadere laſt uit Portugal af te wagten, of de misdadigen derwaarts op te zenden. Anders gaat zyn geſag over alles, wat de Koning in Indiën beſit.

Hoe veel Ingeſetenen in deſe ſtad zyn, is niet wel te bepaalen; dog men geloofd, dat 'er wel over de 100000 Zielen in zyn.

De Mans gaan hier doorgaans lucht gekleed, en blootshoofds onder hunne Zonne-ſchermen, om niet verplicht te zyn gedurig den hoed af te nemen, en om, door 't overſlaan van dien, dikwils geen aanſtoot te geven; alſoo zy hier zeer jalours over hun eer, en over hunne Vrouwen, zyn. *Dragt der Mans en Vrouwen.*

Dese lieftallige Schepselen zyn hier den meesten tyd opgesloten; hoewel zy, egter zeer gemakkelyk weten buiten, en by hare pollen te komen.

Zy gaan, 't zy blanke, 't zy swarte, buitens huis met een sluyer; of zy laten sich ook veel in een Palankyn, die met Jaloezy-matten bedekt is, voeren, stellende haar eere in een groot gevolg van slaven en slavinnen, waar van de huisen der vermogende opgepropt zyn; en binnens huis siet men haar, van vermogen zynde, met goude arm-ringen, en roosen-hoedjens, met een menigte van dierbare Juweelen, met snoeren van Peerlen om den hals, met hair-naalden vol Diamanten, en met heerlyke Orlietten in de ooren, vercierd.

Zy dragen gemeenelyk een dun Betilis half-hemdje, zomtyds onder, zomtyds ook wel zonder een borstrokje over het lyf, zoo dat men haren boesem geheel en al 'er kan door sien; dog die nog wat schaamte hebben, dragen daar een gesloten Cabaey, overhenen.

Over 't beneden lyf dragen de Portugeesen nog een rok; dog de Inlandse een lang kleedje, dat hen tot op de voeten hangd.

De beenen laten zy bloot blyven; dog zy dragen kostelyke muylen, of Tsjeripoes (houte klikken) aan hare voeten.

De laatste nader beschreven. Schoon zy geensins van de fraeiste soort hier vallen, zyn zy des niet te min zeer trots en moedig op hare schoonheit, stellende hare eere daar in, om, schoon zy al een man hebben, van anderen aangebeden te werden, waar door veelen der zelve voor groote en stoute hoeren te boek staan, gelyk zy hare mans ook alles, wat zy konnen, ontstelen, om 't hare pollen, alsoo zy zeer geyl, en mansiek zyn, toe te steken.

Wreedheit der zelve tegen hare slaven. En ongelukkig hy, die in hare ongunst geraakt: want zoo iemand, over straat gaande, maar iets doet, waar over zulk een schoonheit sig belgd, die mag wel staat maken, dat hy niet lang daar na leven zal.

Geen hoeragtiger en moorddadiger menschen vind men ergens, dan in Goa, en ook geen jalourser Vrouwen.

Men kan sig geen wreeder, dan dese ontrent hare slaven, verbeelden.

Zy doen de zelve jammerlyk, dog in der stilte, slaan, niet willende, dat zy onder 't slaan kikken of roepen zullen, behalven dat zy hen dit, of door een bal, of door een doek in de mond te stoppen, beletten.

En, als zy 't lyf aldus wel doorgeslagen hebben, wryven zy 'er allerlei scherpe en heete vogten in, zoo, om 't verrotten te beletten, als om de pyn te verswaren. Ja daar zyn voorbeelden af, dat zy zommige slaven nog sloegen, als zy al dood waren.

Dog zoo 't een slavin is, waar op zy weten, dat hare mannen verliefd zyn; dan is hare wreedheit en verbittering tegen de zelve ongeloofelyk.

Zekere Mistice riep hare slavin; dog alsoo de zelve niet ten eerste verscheen, zette zy haar een heet stryk-yser, waar mede zy by haar quam, op haren blooten rug.

Andere laten hare slaven, die 't verkorven hebben, gebrade Spek, dat nog siedende is, en snerkt van hitte, op 't bloote lyf druppen, een pyn, waar van 'er hier veel gestorven, die dan door hen maar in de thuinen (die zy meest alle hier agter hunne huisen hebben) begraven zyn.

Zeker Portugeesche Mevrouw, niet al te wel van een slavin bejegend, liet haar (wie hoorde dit oit) gloejende hoef-ysers aan de voeten spykeren, zonder dat die meyd nog geluid dorst geven, wel wetende, dat zy dan nog veel erger te wagten had; dog zy quam daags 'er aan hier af te sterven.

Zommige binden hare slaven met de armen om hoog ergens aan vast, en laten de zelve zoo 2 a 3 dagen in dat postuur staan, latende haar dan voor een korten tyd los; dog binden haar dan alsoo weder vast.

Daar zyn 'er, die als hare slavinnen 's nagts dikwils niet wel op haar Juffers pollen passen, de zelve de oogen-leeden of winkbraeuwen tegen 't voorhoofd vast hebben laten naejen. Een schrikkelyke pyn (gelyk men sig wel verbeelden kan) en dit alles gaat onbedenkelyk stil toe, zonder eenige beweging, en ook zonder de minste haastigheit van die Juffer te merken, met een verwonderensweerdige bedaardheit van geest, terwyl die Juffer haar slavin nog wel versekerd, dat zy dit aan haar, als haar eigen kind, en tot haren besten, doet.

Zeker Edelman, die een zeer jaloerse Vrouw had, quam op zekeren tyd met een fraeje slavin t'huis, die hy, op de markt gekogt had, en die hy by zyn Vrouw zeer sterk over haar schoone witte tanden prees; dog hy was zoo ras niet uitgegaan, of zy liet de meid al die schoone tanden uittrekken.

Een zekere zwartin, verzekerd zynde, dat haar man by een blanke meid hield, liet de zelve vast binden, sneed haar lichaam zelf in 't kruis op, en stak 'er toen (of dit nog niet genoeg was) een gloejend yser in, waar van zy kort 'er aan quam te sterven.

Honderderlei zulke stukken zou men van dese Goasche jaloerse monsters van Vrouwen konnen verhaalen, indien 't ons lustte ons daar verder mede op te houden.

Zy

Zy doen den ganſchen dag niet dan Pinang eeten, Snuyf-Tabak ſnuiven, en na hare pollen vernemen, of hare ſlaven kaſtyden; want met de huishouding laten zy hare *May di Caſa*, of huis-moeder (een der voornaamſte ſlavinnen) en haren *Pay Kok*, begaan, en zoo die niet wel oppaſſen, dan werden zy deerlyk afgeroſt.

Al 't land buiten Goa beſtaat tuſſchen 't zelve, en de vaſte wal, in zeer veel kleene Eilandekens, waar op men zeer fraeje boſſchen, geboomten, gebouwen, luſthuiſen, en ook (na zy groot zyn) wel fraeje dorpen ſiet.

Wanneer men buiten de ſtad gaat, heeft men de ſchoonſte wandelwegen, die men bedenken kan; dog hier zyn een groote menigte van wagten geſteld, om 't wegloopen der ſlaven te beletten, die ſig anders maar na de vaſte kuſt begeven.

Men ziet in 't Noorden de bergen van Bardes, en in 't Zuiden de landen van Salſette leggen.

Men heeft hier gelyk als een eeuwigdurende zomer, alſoo het 'er altyd groen; hoewel 't ook uitnemend heet is, als tuſſchen den Evenaar, en de Kreefts Zonnekeers kring, leggende.

Dit Eiland is zeer onvrugtbaar; en men heeft 'er niets, dan eenige vrugten, als mede wat Lammeren, Geyten, Duiven, &c. Ook is 't land in ſich zelven zeer bar, wreed, en onbequaam om bebouwd te werden.

Veel lyftogt komt wel van Salſette en Bardos; dog de meeſte van het vaſte land.

Binnen Goa is ook zeer weinig goed drink-water, zynde daar maar eene Fonteyn of Bron, Baganyn genaamd, die nog wel een ¼ myls van de ſtad legt, van waar de ſlaven het water halen, en dat in de ſtad te koop brengen.

In alle huiſen heeft men egter putten; dog de aarde valt hier zeer ſteenagtig, en ook roodagtig, dat zommige ſtofſcheiders aangeſet heeft, om 'er goud uit te halen, dog 't is hen van den onder-Koning verboden, op dat dit geen lokaas voor eenige goud-gierige werden mogt, om de zelve te eer op deſe ryke ſtad te doen aanvallen, en ze derwaards te trekken.

Het regen-moeſſon begind hier in de maand Mey, en de drooge tyd in November; 't geen van Cambaya tot den uithoek van Comoryn zyn vaſten loop zoo heeft, en ſtand houd.

Het regen-ſayſoen begind en eindigd gemeenelyk met Donder en Blixem, en in 't drooge ſaiſoen waeid 'er een ſchoone Ooſten wind door, die door Weſtelyke Zee-winden, tot matiging der ſware hitte, dan vervangen werden.

Die in deſe ſtad boven op 't gebergte van Ballagatte is, ziet na de kant van Choromandel (dat 'er op zommige plaatſe 70, dog op andere maar 20 mylen van daan is) een ſchoone zomer, en heerlyke bebouwde landen, terwyl hy aan de andere zyde, op Malabar, alles door de ſware regens verwoeſt, en door dikke nevels en miſt verdonkerd ſiet, en een lucht verneemd, die met yſſelyke Donderſlagen, en ſchrikkelyke Blixemſtraalen beſet en vervuld is.

Zware ſiektens heeft men in die tyden, dat de ſaiſoenen verwiſſelen, heftige koortſen, 't Mordexin (dat iemand met groote benaeutheit en hartklopping, zoo ſchielyk overvalt, dat zy 'er aanſtonds van meinen te zullen ſterven) en meer andere ſware ſiekten daar gemeenelyk op volgende. Zware ſiekten, daar uit ontſtaande.

Veelen alhier hebben ook de Spaanſche pokken; dog 't is hier zulken ſchande niet, als in andere landen, zelfs zyn 'er, die 'er op roemen, van die zoo en zoo dikwils al gehad te hebben. En hoe kan dit minder zyn in een ſtad, waar in zoo ſchrikkelyk gehoereerd werd, en daar de Vrouwen ſich niet ſchaamen in haar Mans bywеſen met hare pollen op te trekken, na dat zy hen een Dutter-drank ingegeven hebben, die hen als ſiende blind maakt, hoewel andere daar van buiten ſich zelven geraken. Ook weten zy een middel, om hen aanſtonds weer tot ſich zelven te brengen, met hen de voeten maar met koud water te waſſchen; daar anders des zelfs kragt wel een etmaal duurd. Hoewel 'er ook veele Overſpeelſters zeer licht om hals raaken.

De Peſt verneemd men hier noit; hoewel 'er wel ſiekten zyn, die geen minder menſchen, dan een Peſt, wegſlepen, en in 't Gaſthuis alleen werd een groot getal van overledenen, aan allerlei ſoorten van land-ſiekten, begraven. Grooten handel, en Rykdom hier

Dit Goa is een van de rykſte en magtigſte ſteden van geheel Indiën, alſoo hier een ongemeene groote handel in alles is, gelyk ook de Portugeeſen, en Mooren hier byna op allerlei landen en geweſten van Indiën varen, behalven dat men hier ook zeer veel Benjaanen, Jooden, en andere handelaars, heeft, die in alles, dat men bedenken kan, handel op allerlei geweſten dryven.

Behalven oneindig veel winkels van alles, dat koſtelyx bedagt kan werden, is hier ook alle morgen van 7 tot 9 uuren (om dat het 'er anders te heet is) een markt, daar door eenige ſlaven en ſlavinnen, goud en ſilver, allerlei geſteenten en koſtelyke Juweelen, ongemeene Peerlen, ſchoone Arabiſe, Per-

siaanse en andere Peerden, allerlei Droguen, Gommen, Geneesmiddelen, Speceryen, Tapyten, Damasten, Sattynen, Armozynen, en allerlei soorten van kleeden, die men bedenken kan, verkogt werden.

Veelen leeven daar ook enkelyk van hunne slaven, die dese en gene Waaren voor hen te koop dragen, of die zy aan anderen verhuuren.

Daar zyn 'er ook, die alleen geld-Wisselaars, anderen weer, die maar gewoon zyn geld op Bodemery te geven.

Men heeft hier geheele straaten, waar in niet, dan winkels met Zyde-stoffen; ook geheele straaten, waar in niet, dan Lywaaden, andere weder, waar in niet dan Porcelyne vaten verkogt werden; ja ieder bysondere soorte van neering heeft hier byna altyd, of meest, een bysondere straat.

Verder berigt van den onder-Koning, en zyn verblyf.

De onder-Koning heeft hier een bysonderen Koninglyken Raad, om alles in den naam des Konings, 3 jaaren lang, en somtyds ook, hoewel zelden, langer, te bestieren. Hy heeft hier ook zyne bysondere Gerichts-bank, zoo over de borgerlyke, als over de straffelyke aan den lyve, oordeelende, en 't vonnis uitspreekende.

Van de laatste valt geen appel, of beroep, na eenig ander oord, ten zy voor de Edelen; dog van de eerste kan men, by zekere gevallen van veel belang, na Portugal sich beroepen.

In die 3 jaaren kan een onder-Koning, die niet had, met schatten na huis keeren; gelyk ook gemeenelyk geschied.

Als zy zullen vertrekken, laten zy in 't Koninglyk Paleis niet, als de muuren, dog zyn vervanger zend gemeenelyk zyne Bedienden voor uit, om behoorlyk besit van 't Paleis te nemen, en 't zelve weder van de behoorlyke meubelen te voorsien.

De pracht, en statie, die hy voerd, is Koninglyk, en zyn macht is hier ongelooflyk groot, alsoo 't land, dat onder Goa staat, sig wel 70 a 80 mylen verre ten Noorden en ten Zuiden, uitstrekt.

Wy zouden hier van Goa nog veel konnen nederstellen; dog alsoo wy hier na in 't verhaal van 't gene in dit land, tusschen de Portugeesen en de Inlanders voorgevallen is, nog velerlei zaaken zullen te berde brengen, keuren wy best het met de beschryving van Goa hier by te laten, en het verdere uit te stellen, tot dat wy tot die zaaken zullen overgaan.

Het Eiland Anchediva.

Wanneer men bezuiden Goa een myl a twee afsakt, ontmoet men de Rivier van Salsette, die men over moet, bewesten de welke in Zee eenige kleene Eilandekens leggen.

Nog 5 a 6 mylen Zuidelyker, ontrent 35 mylen benoorden Cananor, doet sig het Eiland Anchediva op, dat zeer fraei Bosch-, en bysonder Visch-ryk; dog anders in sich zelven van weinig belang, dan dat het al mede een van de eerste Eilandekens geweest is, waar op de Portugeesen, by hun komst in Indiën, sig begaven, en daar zy in oude tyden ook een sterkte gebouwd, dog die zy daar na zelf, om de sware besetting, en onkosten, weer afgebroken hebben.

Wat Zuidelyker komt men in de landstreek Canara, in de welke sig aan strand verscheide steden vertoonen.

De eerste, die ons ontmoet, is de stad Onor, de Hoofdstad van 't Koningryk van den zelven naam, en van 't groot Ryk van Narsinga, zynde 4 a 5 mylen van 't Eiland Anchediva, en 18 van Goa, op 4 graden en 10 minuten N. breedte, gelegen. Het land is dor en heuvelachtig.

Hier plagten de Portugeesen mede een Vesting te hebben, die door hen op een Rots gebouwd, dog naderhand, om de sware besetting, al mede verlaten is.

Toen dese stad in haren bloei was, is hier een groote vaart en handel geweest, die metter tyd geheel en al verloopen, en te niet geraakt is.

Daar zyn 2 fraeje Kerken, de eene van St. *Catharina*, en de andere van St. *Antoni*, dog beide binnen die Vesting geplaatst.

Hier en daar in de stad siet men nog eenige fraeje huisen, en goede straaten; dog men kan sien, dat zy merkelyk, van 't geen zy bevorens was, vervallen is.

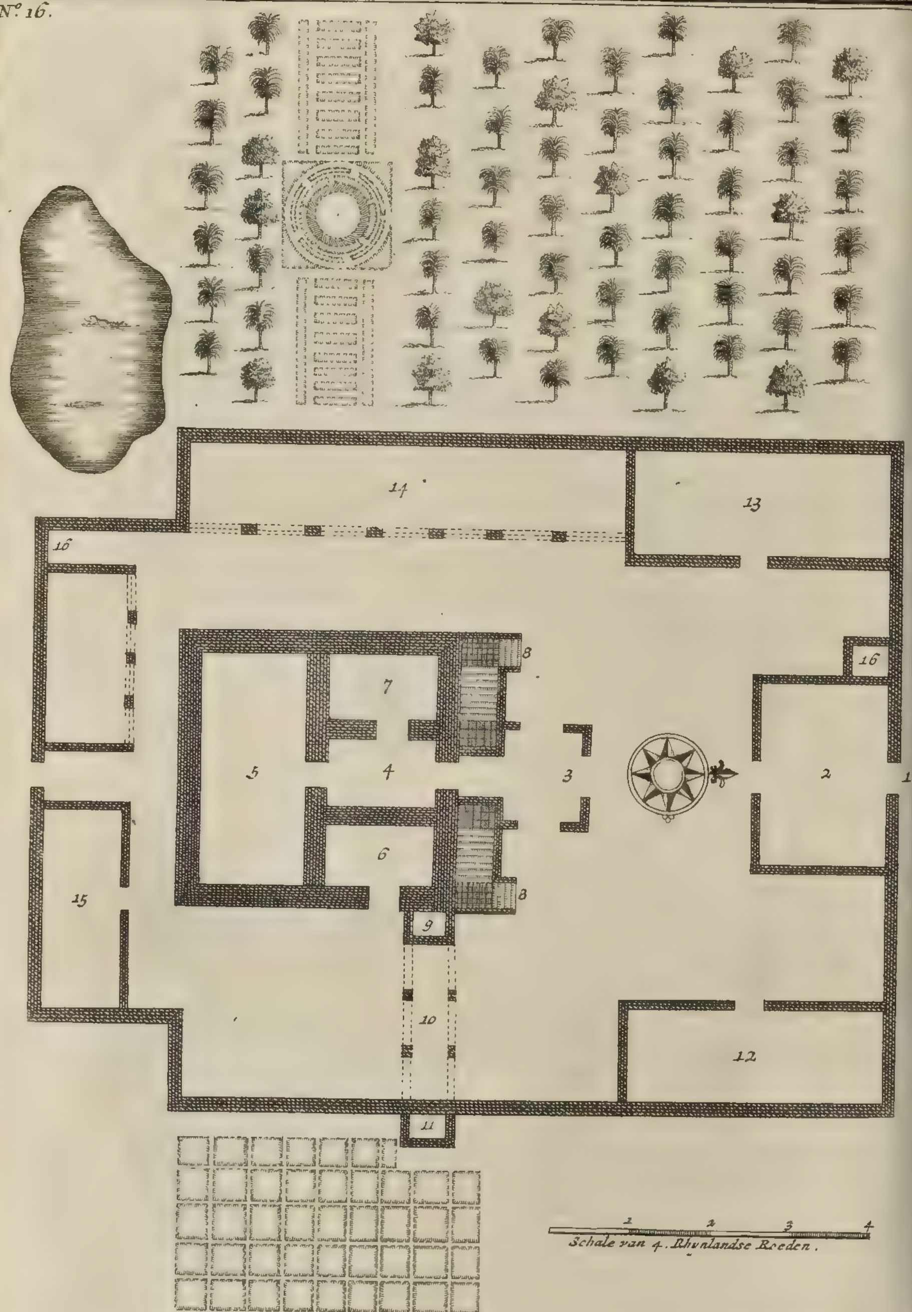
Naast hier aan, ontrent 6 a 7 mylen Zuidelyker als Onor, of op 14 graden, legt de stad Baticala (van zommigen ook Batacala genaamd) die wel eer al mede den naam van een Koningryk voerde; dog zy geraakte ook onder de magt der Portugeesen, en is hen cynsbaar geworden, hoewel de ingesetenen zeer dikwils hier tegen gesparteld hebben, dog door de magt van de Portugeesen wierden zy 'er toe gedwongen.

Het naast hier aan volgen de steden van Barselor, en Mangalor, welke laatste op 12 graaden en 30 minuten Noorder breedte legt, een kleene sterkte, en zeer vrugtbare Rystvelden heeft, als de zelve door de Oorlogen der Inlandse Vorsten niet verwoest werden.

In Barseloor, of Basseloor, hebben wy nog een Logie, die wy hier by N°. 16 afbeelden.

Wat bezuiden Basseloor legt Baquanor, en 't Riviertje Vier; benoorden Barseloor legt Os Pandas. Ook siet men bewesten de Rivier Vier in Zee eenige Koraal-steen.

Wat

GROND-TEYKENINGE VAN S'COMP^S. LOGIE OP BARSALOOD
IN HET CONINKRYK VAN CANARA.

Gelyk 't ſelve is naar gemeeten in't Jaar 1686. door den Ingenieur L. N. van Duyrendal
en op order van de E.E. Heer ADAM VANDER DUYN Commandeur over de Kuſte
MALLEBAAR. CANARA. en WINGURLA. is deſe Caart op gemaakt in't Jaar 1709.

1. De Poort.
2. 't Wacht huys.
3. De Waag daar boven een Comtoir.
4. Een geſloten doorgank.
5. 't Pakhuys daar boven twee Camers.
6. Een Pakhuys.
7. Goddon van Romlery.
8. Trappen naar boven.
9. Hoender-hok.
10. Galdery naar het Secreet.
11. 't Secreet.
12. Adſistenten Wooning.
13. Timmerluyden Wooning.
14. Open Logie voor allerley behoeften.
15. De Combuys.
16. Twee Water Putten.
7. 4. 6. } Daar boven een doorgang Rojale Zaal.

Wat nu beide dese steden belangd, zy zyn kleen, en zoo slecht, dat men die maar opene vlekken, waar in niets van belang is, (dan dat wy in Mangalor een Vesting hebben) noemen moet, aangesien men 'er niet, dan eenige bouwvallige huisen, van kley en bamboesen opgeslagen, en met wat kalk bestreken, siet; zy leggen bezuiden Goa, en benoorden Cananoor, mede aan Zee, gelyk alle de bevorens beschrevene plaatsen.

Ook heeft men tusschen Mangalor en Cananor, nog de dorpen Canbara, en Monte Delli, en ettelyke mylen van daar landwaard in, digt by 't gebergte van Ballagatte, den Tempel van Garageli, en 10 a 12 mylen van Strand, die van Aruninga Perimal leggen.

Van dit stedeken Mangalor nu begind, na de stelling der netste beschryvers van dese landstreek, de kust van Malabar in 't N., gelyk zy in 't Zuiden begint, benoorden de stad Trevancoor, met de landen der Vorstin van Atingen, die naast aan dien Vorst grenst.

Daar aan volgen langs de Zee-kant de landen van den Vorst *Singnati*, in verscheide Heerschappyen verdeeld.

Gemelde Vorstin houd haar Hof tot Coylan aan de Rivier, wat landwaard in, en Compagnies Vesting legt op een klippige uitsteekende tong in Zee, die maar van de land-zyde kan aangetast werden.

Om nu in 't gemein vooraf verder van dese kust van Malabar te spreken, zeggen wy, dat men dan N. aan Coylan, daar na 't landeken van de Marta, daar na de Ryken van Calicoylan, Betemeni, Repelin, dan dat van Porca, en 't magtig Ryk Coetsjien (diens Koning met die van Porca in verbond is) in 't Z., den Koning van Parouw in 't N., den Koning van Mangatti landwaard in, in het N. O, en in 't O. Berkencoer heeft, de landen van welken laatsten Vorst in 't W. tot aan Zee strand, en verder landwaard in rondom aan de landen deser 4 Koningen, grensen; en wat Oostelyker leggen de landen van den Teckencoer.

Buiten dese vier zyn 'er nog verscheide andere Vry-heerkens, binnen den kring van des Berkencoerders landen, waar onder de Paljetter wel de voornaamste is, die het grootste deel van 't Eiland Baypin besit, en zyn verblyf op het Eiland Chenotti, in de Rivier gelegen, houd. Ook besit de Raja (of Koning) van Repelin, een stuk lands binnen de Coetsjiensche grensen. 't Eiland Baypin legt tusschen de groote Rivier van Coetsjien, en tusschen die van Cranganoor.

Beoosten Baypin vertoond sig een groot water, dat zyn aanvang bezuiden de stad Coylan neemd, en tot agter en voorby Panani henen in des Samoryns land voortloopt, in 't Z. en N. wel 40 mylen uitmakende, waar in veel groote bewoonde Eilanden zyn, die ieder een bysonder Heer hebben.

In dit binnen-water ontlasten sich zeven schoone Rivieren, die uit het gebergte van Ballagate afstroomen, waarom ook alle de Eilanden, die rondom in 't water leggen, zeer vrugtbaar zyn.

Hoe de landen van den Samoryn in sich zelven gesteld zyn, kan men vorder in het laatste rapport van den Heer van *Goens* over Ceylon en Malabar, A°. 1675 aan haar Edelheden overgeleverd, sien: Dese kust van Malabar, een der vermakelykste en vrugtbaarste van Oost-Indiën, en ontrent 130 mylen lang, bestaat verder uit een menigte van Koningryken, waar onder zommige voorname, alsook eenige zeer geringe zyn, welker voornaamste hoofdsteden sich mede meest aan strand vertoonen.

De magtige Koningryken, met hare steden van de zelve naamen, zyn zeven in getal.

Cananoor.
Calicoet.
Cranganoor,
Coetsjien.
Porca.
Calicoylan, en
Coylan.

Buiten dese spreekt men nog van St. Andre, Tanor, en van Trevancoor, (dat den *Trevancotter*, een Vorst zoo genaamd, toekomt) als mede van eenige, die nog veel geringer, en van zeer weinig belang zyn, die Garsopa, Cota, Montinga, Badara, Chambais, Morta, en Mixterte, genaamd, en van meer andere, die op de gebergten van Malabar gelegen zyn; dog dese laatste zyn van zeer weinig belang, en mogelyk, dat wy 'er op zyn plaats nog wel iets van zullen zeggen. *Eerst in 't gemeen beschreven.*

Men heeft hier ook het Ryk van Collatry, 7 mylen bezuiden, en 7 mylen benoorden Cananoor, hebbende by de Samorynse Grensplaats Conjali, by den Nayk van Canara Nireckeran, de vermaarde handelplaats Cotaate, 3 mylen van Cananoor landwaard in gelegen, palende aan de landen van Raja Suwaris, een Heer op sich zelven.

Aangaande die kleene Koningrykjens, die op de gebergtens leggen, daar vind men Changarava, Angamoca, Pinsali Paroe, Mangana, gelyk mede die van Mangatti, Porca, Berkenkoer, Teckenkoer, en om de Zuid die van Carnapoli, Totarkeri, Goundre, Attuigin, den Trevancotter, en meer andere,

die wy, alsoo die nog zeer weinig by de onsen bekend zyn, voorby gaan.

Ook zyn de zelve zooverre, als men wel gemeind heeft, niet onder den Koning van Coetsjien, hoewel zy hem eeren, en achten, als een Vorst, boven hen verheven; dog ieder is een Heer op sich zelven.

Schoon al dese Ryken hunne bysondere Koningen nu hebben, stonden egter de meeste van ouds onder eenen Keyser, gelyk zy nog meest doen.

In de alleroudste tyden was het ook, om zoo te spreecken, maar een Ryk; dog de Vorst, na Mekka vertrokken zynde, om Mahhammeds graf te besien, en op de te rug-reise overleden zynde, is zyn Ryk in drie deelen gedeeld, waar van het eerste aan den Koning van Cananor, (zyn wapendrager geweest zynde) het tweede aan die van Calicoet (zynen swaard-drager) en het derde aan den Koning van Coetsjien (wel eer zynen Scepter-drager) gegeven, hoewel 'er tusschen dese drie Vorsten naderhand altyd dit onderscheid gebleven is, dat men dien van Calicoet altyd boven de twee anderen geagt, en aan de zelve ook een veel hooger Titel, te weten die van Samoryn, of Keiser van Malabar, gegeven heeft.

Dit landschap is zeer water-ryk, en vol Rivieren, waar van de meeste zeer ondiep, dog de voornaamste die van Bergera (het gemeene roof nest der Malabaarse Vaartuigen en Roovers) die van Panane, Cranganor, en Coetsjien, zyn.

Winden, Lugt-streek, en Saisoenen hier.

Op deze kust past mede 't geen wy bevorens over het Landschap Canara, in opsigt van de saisoenen, gezegt hebben.

By dag is 't hier zeer heet, en by nagt door den swaren dauw, zeer koud. Men heeft hier ook Land- en Zee-winden, van welke de eerste sich van 's morgens ten 9 a 10 uuren, en de laatste van 's avonds even na Zons ondergang den ganschen nacht over laten voelen. Ook begind de Winter hier in Mey, en de Zomer in October, of November.

Dog laat ons nu treden tot het beschryven der voornoemde zeven Koningryken, of wel van hare aan Zee-gelegene Hoofdsteden.

De stad Cananor afgebeeld, neveus het Kasteel.

De naaste stad aan Goa is Cananoor. Zy legt van Goa wat meer als 40 mylen, 10 a 12 van Mangaloor aan de Noord-zyde; dog Calicoet legt 9 a 10 mylen in 't Zuiden 'er af.

Het is een stad, die open legt, dog anders al fraei groot en volk-ryk, zynde van een schoone Vesting (door *d' Almeida* gebouwd) hooge bolwerken, en een vry diepe gracht voorsien, leggende meer dan half in 't water, zonder dat 'er egter eenig Vaartuig, wegens de menigte klippen daar rondom leggende, by of ontrent komen kan.

De gracht, die aan de andere zyde legt, is uit een steen-klip gehouwen, en wel 100 voeten diep.

In de stad heeft men verscheide Moorse en Heidense Tempels, en veel deftige huisen, een bewys en overblyfzel, dat dese stad in oude tyden zeer gebloeid, en een groote handel op deze en gene gewesten van Indiën (en voornamelyk op 't Roode Meir, Suratte, Cambaja, Choromandel, en meer andere landstreeken) gehad heeft, waar toe ook haar schoone Baey, de welke aan de Zuidzyde der stad, en waar by nog een andere Vesting der Mogolders legt, zeer dienstig geweest is, waar in men eertyds 20 a 30 geladene groote Schepen plagt te sien ankeren; dog dat is, by 't verloopen van de zaaken der Portugeesen, al mede vermindert.

De meeste ingesetenen der zelve zyn Mooren, Persiaanen, en Heidenen, onder de welke egter nog al verscheide Kooplieden van vermogen zyn, en die grooten handel landwaard in met Cattoene-, en Zyde kleeden dryven, waar tegen zy van daar weer Cardamom, Peper, Cattoen, Klappus-nooten, en veel Olie, vervoeren.

Wy beelden die stad af N°. 17., en het Kasteel N°. 17. A., zoo als ons dat door den Heer *Adam vander Duyn*, Commandeur van Malabar, is ter hand gesteld.

Onder dese stad behoord nog veel land benoorden, bezuiden, en beoosten de zelve, dat onder den Koning van Cananoor staat, die zyn Hof 3 a 4 mylen van Balipatnam houd.

Zyn Ryk begind by Montedelli, en eindigd by Bergera.

Het was nog al een Koningje van eenige magt, en dat nog al eenig volk, en byzonder een deel Musquettiers en Boogschutters, te velde brengen kon, waar onder sich ook eenige baejevangers met zware houw-messen, wel een duim dik aan de rug, bevinden; dog zyn magt is jegenwoordig zeer kleen.

Wanneer hy plagt uit te ryden, zat hy gemeenelyk op een grooten Olifant, hebbende hy een goude Kroon, die 500 ducaaten zwaar was, en die 't fatsoen van een muts had, op zyn hoofd.

Hy is een bondgenoot van ons, van welken wy hier na breeder zullen spreeken.

Hy is ook Koning over eenige der Maldivise Eilanden, welk recht hy verkregen heeft, door een van dese Koningen, die van zyn eigen volk overvallen wierd, te helpen.

5 a 6 mylen bezuiden Cananoor, heeft men

CANANOR

17. A.

CANANOOR.

1 2 3 4 5 6
Dese Schale doet 6. Rhynlandse Roeden.

10 20 30 40 50
Dese Schale van't Fortresse doet 50. Rhynlandse Roeden.

eese Afiekening is gemaekt ter Ordre van de E. E. HEER ADAM VANDER DUYN Commandeur over de Kuste Mallebaar, Canara en Wingurla. In't Iaar 1700.

Van A. tot B. gestipt is de Weg om binnen te gaan.
De Punt Hollandia.
De Punt Zeelandia.
E. Een Travers buyten de Punt.
F. De Batterye Overysel.
G. Een Flancquering langs de Gordyn.
H. De Punt Gelderland.
I. 't Water pas
K. De Punt Groeninge vervallen.
L. De Punt Uytregt.
M. Vrieslandia.
N. 't Hooft daar de vaartuygen aan komen.
O. De Fauce bree.
P. De Gragt van't buyten Fort.
Q. De Gragt van binnen.
R. d'Opperhoofts Wooning.
S. De groote Tooren waar inde Reegen tyd 't Kruyt bewaart werd.
T. De Officiers Wooning.
V. Packhuys Meesters Wooning.
W. Hospitaal en Meesters-Wooning.
X. Compagnies Negotie Packhuys.
Y. Peper Packhuys.
Z. Een Logie tot alderhande behoeften gereetschappen enz.

Joh. van Braam, et G. onder de Linden Excuderunt cum Privil.

men de Vloed van Trangapatnam, en nog 3 a 4 mylen Zuidelyker de Vloed Main, benevens 2 dorpen, voerende de zelve naamen, als die Rivieren.

Vier a vyf mylen bezuiden Main, heeft men het dorp Bergera, ontrent den Vloet van de zelve naam leggende, alwaar ook het einde van 't Koningryk van Cananor is.

Drie mylen bezuiden Bergera, legt het dorp Cornali, en nog 2 mylen Zuidelyker, komt men by de beroemde stad Calicoet, by Ptolomeus, Canthapis genaamd.

Zy legt even bezuiden een groote Rivier, die met 2 takken, de eene uit het N. O., en de andere uit het Oosten, van boven af komt stroomen, die sig ontrent een myl van strand vereenigen, en zoo by deze stad in Zee storten.

Dit is de Hoofd-stad van 't Koningryk van den zelven naam, 't welk 4 mylen bezuiden de Rivier van Bergera begind, en by die van Cranganor eindigt. Het beslaat ontrent 32 mylen in de lengte, en ontrent 20 in de breedte, en legt op 11½ graaden N. breedte.

Dese stad plagt wel 3 mylen groot te zyn; dog is nu meest verwoest.

Zy is de zetel van den Samoryn, of den Keizer van Malabar, de magtigste Vorst op dit geheel land, waar van ons naderhand blyken zullen voorkomen, als wy de Portugeesen hier eerst zullen zien aanlanden, en met hem in geschil raken, dat den grond leggen zal, om zyne magtige Legers in 't Veld te brengen.

In de tyd der Portugeesen was dit een van de bloejenste steden van 't Oosten, van waar men voor hunne tyden den ganschen handel van 't Oosten na Venetien overbragt.

Men heeft hier Tempels met schoone Marmere pilaaren gehad, die door de Oorlogen bedorven, ter nedergeploft, en 't onderste boven gekeerd zyn.

Het is nog al een fraeje stad, voor zoo verre een Inlandse plaats aangaat, en daar wy ook doorgaans een Resident hebben, dog egter maar een open vlek, waar in men nogtans zeer veel gemeene huisen, en ook ettelyke fraeje gebouwen van eenige Hovelingen, en vermogende Mooren en Arabiers vind, die hier als Kooplieden sich nedergeset hebben; maar 't Paleis van den Vorst is wel een van de beste en grootste gebouwen, hoewel hy een veel heerlyker Paleis te Panane heeft, een vlek of dorp, 8 a 10 mylen Zuidelyker gelegen; gelyk tusschen beide ontrent 5 mylen van Calicoet, eerst de Rivier Ciati, en nog 2 mylen Zuidelyker, het vlek Tanor (de Hoofdplaats van een Koningryk van dien naam) legt.

Magt des Samoryns.

Een groot gesag voerd de Samoryn op deze kust, en daar is geen Vorst hier ontrent, die by hem te vergelyken is, konnende wel 100000 man te veld brengen. Egter willen de andere Koningen niet onder hem staan.

Wonderlyk Erf-regt hier.

Wanneer hy komt te sterven, werd hy niet door zyn Zoon; maar door zyn Broeder, of anders zyn Zusters-Zoon, op den Throon vervangen, vaststellende, dat 'er dan een wettige nazaat van 't Keizerlyk bloed in 't Opperbestier volgd, waar van men ontrent 's Keisers Zoon zoo vast niet kan verseekerd zyn, om dat het, zoo de Keizerin de zwakheit hebben mogt, van hare echt te schenden, ook wel een bastaard zyn kon.

De grootste magt van desen Vorst bestaat in het groot getal van zyne Edelen en Nairos, die geweldig brusk en hartvogtig zyn, vallende maar zoo dolschotig op iemand aan. Ja zy zullen tegen een gevelde piek inloopen, zonder de dood, of hunnen vyand, hoe magig hy ook zyn mag, eenigsins te vreesen.

Zy gebruiken meest pyl en boog, als mede ook wel zabels.

Wanneer dese Nairos in eenig huis getreden zyn, latende hunnen stok, of eenig geweer, en hun schild buiten voor de deur staan, (dat zy wel doen, als zy hier of daar een Vrouwmensch na hun sin gesien hebben) heeft niemand het hart, zelf de man van den huise niet, om daar binnen te treden, voor dat zy weer buiten gekomen zyn, dat egter al wat hard is, alsoo die man wel denken kan, om wat voor een slegte reden zulk een volk daar gekomen is. Nogtans moet hy dat opvolgen, indien hy sich niet in levensgevaar begeven wil.

Zeldsame gewoonte der Samoryns ontrent hunne Bruid.

Het is ook een vreemde manier hier, dat dese Keizers hunne Bruids noit zelf op den eersten nacht beslapen; maar dat zy sulx een Bramine in hun plaats laten doen.

En, dat niet min vreemd is, de meeste Inlandse Bruids, of Dogters der Canaryns, werd haren maagdom niet door haren Bruidegom; maar door eenen Afgod, die een Priapus verbeeld, en daar zy zulk een Dogter, onder een zwaar geraas van Bekkens, Gongen, Trommels, &c. tegen aanstooten, benoomen, oordeelende, dat zy anders geen zegen zou hebben.

Verscheide andere gewoonte der Malabaren.

De Malabaaren zyn ook gewoon aan hunnen landaard wel 't rooven der Zee toe te laten; dog dievery, te land gepleegt, straffen zy met de dood.

Om hunne verbonden te staven, zyn zy niet alleen gewoon, op een wyze met verscheide handen boven op malkanderen te leggen, (gelyk wy elders beschryven) maar ook wel op dese wyze te doen:

doen: Die zweerd, legt een Pisang-blad op zyn hand, en zet daar boven op een gloejend yser, 't geen hy wegwerpt, zoo ras 't zyn roodheit verlooren heeft, waar na een van 's Konings wasschers hem de hand met een servet, in Ryst-water nat gemaakt, omwind, en verder met een koord bind, die de Koning verzegeld. Na 3 dagen werd het servet 'er afgedaan; is hy dan niet gebrand, zoo is hy onschuldig; dog werd voor een meineedigen gehouden, zoo 'er eenig teeken van vyer overgebleven is.

Gelyk zy hunne Goden, en Koningen, op een en de zelve wyse groeten, alsoo eeren zy ook alle hunne oude lieden zoodanig, dat geen jonger Nairo in de tegenwoordigheit van een ouder, al was hy ook zyn vyand, zal gaan zitten.

Ontrent het behandelen van hunne dooden, hebben zy geen eenerlei wyse: want de lyken der Princen, Bramines, en der Nairos, of der Edelen van den lande, werden verbrand; dog die van andere en der geringe geslagten, werden begraven.

Wanneer zy genegen of gewoon zyn iet te schryven, doen zy dat meest op blaaden der Palm-boomen, met ysere griffien; dog hunne verbonden graveeren zy meest op kopere of zilvere plaaten, hoewel het ook wel op Palm-bladen geschied.

In andere landen, en onder andere volken, nemen de mans zoo veel wyven als zy willen, begeerende, dat die maar met een man zullen te vreden zyn; dog de Heidensche Malabaarse wyven nemen in tegendeel zoo veel mannen als zy willen, behalven dat zy ook (gelyk wy elders melden) nog wel eens van dese of gene Nairos (dat de man al mede dulden moet) besogt werden.

Dese Natie is zeer trots, en moedig; maar ook zeer moorddadig, en trouwloos, zoo dat op hen, wanneer zy ons by hunne contracten al iet beloven, geen staat ter wereld te maken is.

De stad Cranganoor.

Vyf Mylen Zuidelyker als Panani, en ruim zoo ver van Coetsjien, legt de stad Cranganoor, de Hoofdstad van het Koningryk van dien zelven naam, en ontrent zoo groot als Gale.

Zy legt wat benoorden de Rivier, en bezuiden de zelve, op een zand-plaat, heeft men de kleene Pagger Paliport leggen.

't Fort van Cranganoor maakt de scheiding tusschen 't land van Coetsjien, en dat van den Samoryn, dat in 't N. op den oever der Rivier legt.

Dese schoone Vesting legt 4 myl de Rivier van Cranganoor op, ontrent een Kanon-schoot van strand af, op een uitstekende hoek.

Dit plagt in 't eerst maar een storm-Toren te zyn; dog is naderhand met een hegte muur van steen, en met een aarde wal omringd, waar door de zelve in staat geraakt is, om al een fraeje tegenweer te doen. Wy vertoonen die by N_o. 18.

De stad legt op 10 graden en 30 minuten; doch zy is in sich zelven niet veel, en een van de beste gebouwen daar in is het Paleis van den Koning, dat niet verre van de Vesting staat; doch 't is alles op zyn Inlands licht en dicht opgeflikt, en in 't Malabaars Cranganoor eigentlyk gelegen.

Ook is hier een Heerlyke Pagode van den Samoryn, en een voortreffelyk Paleis, benevens een schoone Tempel van den Koning van Romorner, die nu en dan door Liefhebbers afgeteekend zyn. En alle Vaartuigen, na des Samoryns land willende, moeten voor by ons Fort.

Het werd in 't Malabaars, en in het Hollands (of Portugeesch) Cranganoor onderscheiden.

Het eerste is lang voor Coetsjien bemuurd geweest, alwaar een Indische Bisschop zyn zetel had, en 't laatste was zeer oud en vervallen.

Men zag 'er egter noch 7 Kerken met hare galderyen, cellen, en andere cieraaden, van de welke 'er 3 al vry groot waren, en onder welke die van de Paulisten uitsteekt.

Wy hebben om 't zelve een gracht, waar in doorgaans water is, gemaakt.

De huisen, die hier in zyn, vallen doorgaans slegt, en verder valt van dit krank Cranganoor niet veel meer te schryven, dan dat het zeer slecht gesteld, en byna tot niet vervallen is.

Het landeken van Cranganoor is maar 2 a 3 uuren gaans in 't rond.

Het heeft wel zyn eigen Koning; dog hy, en zyn Ryk, dat mede zeer kleen is, staat meest onder den Samoryn.

Tusschen Cranganoor en Coetsjien heeft men landwaard in de dorpen Mulicaloen, Melcatur, en Chionove; doch ettelyke mylen Noordelyker, op de hoogte van de Rivier Ciati, den schoonen Tempel van Divist, ontrent een dorp van die naam, leggen.

Als men 5 mylen Zuidelyker opgaat, komt men by de vermaarde stad Coetsjien.

Zy legt eigentlyk op een groot Eiland.

Het is een zeer oude, en de Hoofdstad van 't Koningryk van den zelven naam, dat op 10 graaden, en eenige minuten legt, zyn aanvang by de Rivier van Cranganoor, of die van Mangar neemd, en 5 a 6 mylen bezuiden Portugals Coetsjien, of by 't Ryk van Porca, eindigd.

Zi

N° 20

De Stad COETSJIEN Gelegen op de Cust van Malabar.

N°.18.

Grond Teekening van de Fortresse

CRANGANOOR

Met de buyten wercken en't Profyl van een Nieuwe Schans, met dry Sarams, dry Straaten en Tagtig Erven tot Huysen. Ter ordre van syn Hoogh Ed. Hoogh Loffelyke Memorie Geprojecteert.

Gedaan ter Ordre van de E.E Heer

ADAM VANDER DUYN.

in't Iaar 1709.

Joh. van Braam et G. onder de Linden. Excudit cum Privil.

1 2 3 4 5 6

Dese Schale van't Profyl doet 6. Rhynlandse Roeden.

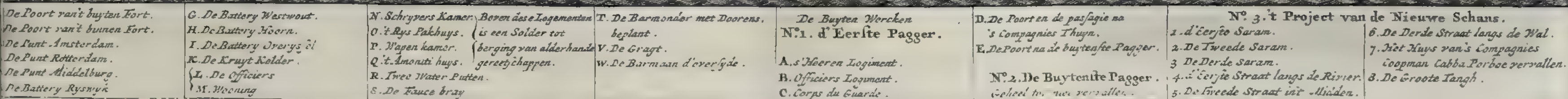
5 10 20 30 40 50

Dese Schale van't Fortres doet 50. Rhynlandse Roeden.

N°.2.

N°.1.

N°.3.

Zy legt pas bezuiden de Rivier, benoorden de welke men 't vermakelyk Eiland Baypin fiet, dat bezuiden de Rivier van Cranganor begind, en fich tot benoorden de Rivier van Coetjien wel 3 a 4 mylen verre uitftrekt, hebbende in 't N. de breedte van 3, en in 't Zuiden die van 4 mylen, zoo dat het, na myn giffing, wel 14 mylen in zynen omtrek heeft.

Dit Coetsjien is een ftad die groot is, en in oude tyden (alfoo zy door de onfe ingetrokken is, dat men by *Baldeus* zien kan) was zy nog veel grooter.

Zy heeft nog 6 Bolwerken, die Gelderland, Holland, Zeeland, Vriesland, Utrecht, en Groningen genaamd zyn; ook is 'er de punt Overyffel by de Viffchery.

Het is een ftad, die, behalven Goa, daar omftreeks haar 's gelyk niet heeft in groote, zynde byna als een kleen Batavia.

Zy doet een deftige vertooning met hare Torens, Kerken, en hoog-uitfteekende Gebouwen, en daar plagt groote handel te zyn.

Zy is een groot half uur gaans lang, doch niet heel breed, en legt zoo van ftrand af langs de Rivier, die fich zeer vermakelyk opdoet, landwaard aan uitgeftrekt, zynde van 2 poorten voorfien, waar van de eene de Baeypoort genaamd werd.

Het is zeer fterk van wallen, gelyk ook van groote, breede, en zeer luchtige ongeplaveide ftraaten, en van fchoone huifen voorfien, gelykende, wegens hare hooge Gebouwen, Kerken en Torens, wel een Europifche ftad te zyn.

Ook is 't hier zeer goed koop leven, alfoo een volwaffen Hoen 2 ftuivers, een Koe 3 Ryxdaalders, en een Verken 7 a 8 fchellingen op Malabar koft, zynde Vifch, Booter, Eyeren, Melk, &c. naar mate van dien hier mede zeer goed koop te krygen; was 'er maar drank en koorn; dog Ryft is 'er zeer veel.

In oude tyden zyn hier nog veel meer Kerken en Kloofters, als, die der Jefuiten, de Hoofd-Kerk, die der Dominikaanen, Auguftynen, en van meer anderen, geweeft; doch nu fiet men 'er die van de Francifcanen met hun Kloofters, en verfcheide andere van die foort, benevens verfcheide Gods-huifen, en andere openbare zeer aanfienelyke ftads-gebouwen, die verdienen gefien te werden.

Schoon men jegenwoordig hier nu nog 3 Kerken tot den Godsdienft zou konnen hebben, werd 'er maar een gebruikt.

De meefte huifen zyn op zyn Portugees, zeer dik, hegt en hoog, van fteene muuren gebouwd, en met fchoone Thuinen en Hoven achter de zelve, voorfien, behalven dat 'er pas buiten de ftad een groot bofch, gelyk het in de zelve ook veel Kalappus, en andere boomen, heeft.

Het Kafteel.

De Vefting is hegt en groot, zynde een Kafteel, door *Francifcus Albukerk* gebouwd, noch zeer fterk, en van alles wel voorfien. Wy verbeelden defe ftad, zoo als zy nu is, by N°. 19, in hare platte grond-teekening, en in profil, of in hare vlakke vertooning N°. 20.

In 't goede faifoen is 't hier zeer wel om aan en in de baey te komen; doch in de regen-tyd raakt 'er menig Vaartuig, dat de Rivier inkomen wil, in fpaanderen, of, op zyn beft, 't onderfte boven, alfoo hier een holle Zee ftaan kan.

Het Malabaars Coetsjien.

Behalven het Portugeefch Coetsjien, is 'er noch een ander, 't Malabaars genaamd, dat wat dieper landwaard in, aan den oever van een groot water, legt.

Dit is al mede redelyk groot, hebbende ook fchoone breede ftraaten, doch meeft maar licht opgetimmerde Inlandfe huifen.

Aldaar is ook het Paleis van den Koning van Coetsjien, (waar onder dit Ryk ftaat) met een groote en deftige Tempel daar by.

't Paleis is zeer heerlyk van fteen op zyn Vaderlands gebouwd, zeer hoog opgetimmerd, en by de Pagode is een fchoone water-tank.

In oude tyden kon deze Koning wel 100000 man te veld brengen.

Onder den zelven plagt ook de Prins Palacatcheri (diens land 4 dag-reifen van Coetsjien legt) te ftaan.

Het is ook al redelyk wel bevolkt, alfoo 'er veel Heidenen, Mooren, Malabaaren, St. *Thomas* Chriftenen, Jooden, Chineefen, Portugeefen en Nederlanders in woonen; behalven dat ook het ganfch Koningryk van Coetsjien zeer volkryk is.

Men heeft daar ontrent landwaard in ook veel Aldeas, of dorpen en vlekken, die zeer vermakelyk leggen, en van menfchen krioelen. Heerlyke velden, en uitnemende fchoone boffchen ziet men hier; doch men oordeeld echter Coetsjien zoo gezond niet, als wel andere fteden hier ontrent, om dat het wat laag legt, en het land eenigfins moeraffig is.

Het heeft overvloed van allerlei fchoone vruchten, en niet minder van allerlei Indifche fchoone vifch, zeer goed vleefch, en van alles wat verder genoegen geven kan.

Daar zyn 'er, die willen, dat de Koning van Coetsjien van 't geflacht van den ouden Keizer van Malabar, *Affarama Perimel* is; doch dit vereifcht meer bewys, als ons daar van voorgekomen is.

Buiten de ſtad heeft men ook veele Lufthoven, hoedanige men 'er ook veel op deſe en gene Eilandekens, hier en daar in de Rivier leggende, zeer fraei, al van de tyden der Portugeeſen af, aangelegt ziet.

Ons Comptoir hier.

In deſe ſtad is ons Hoofd-Comptoir van de geheele Malabaarſche kuſt, alwaar onſe Bevelhebber van deſe kuſt zyn verblyf houd, benevens zynen tweeden, en alle de verdere Bedienden, tot dit Comptoir behoorende, die al redelyk veel in getal zyn.

Ook ſtaan alle de andere Comptoiren, als van Cananoor, Cranganoor, Porca, Calicoylan, Coylan, en wat dies meer is, (en daar wy wederom Opperhoofden, Onderkooplieden, &c. met hunne onderhorigen leggen hebben.) onder den zelven.

Zyn maandelykſe beſolding is als die van een ander Commandeur, te weten, 150 gl., zyn randſoen, als dat van een Landvoogd, te weten, 20 Ryxdaalders 's maands voor zyn tafel, en verder het zelve, dat zoo een Landvoogd meer uit het Pakhuis van de E. Maatſchappy heeft, dat wy onder Amboina's ſtoffe zien konnen.

En zoo is 't ook met de maandelykſe beſolding, en buitenvoordeelen, of de randſoenen, der verdere Bedienden, die men daar mede zien kan.

Verſcheide Vergaringen hier.

Hier is ook een polityke Raad, beſtaande uit den Commandeur, Opperkoopman, en eenige Kooplieden der buiten Comptoiren, Fiſcaal, en Soldy-Boekhouder.

Ook is 'er een Raad des Gerichts, een Raad van Kleene- en Huwelyx-zaaken, en een Weeskamer.

Ook is de wyſe van Regeering in het algemein hier byna even eens, als in een ander Commandement of Gouvernement der E. Maatſchappy.

Volgens een oude gewoonte, placht van oude tyden af al de Peper, hier om ſtreeks in de 4 Koningryken vallende, alleen tot Coetsjien gewogen te werden. Het zy dat de Portugeeſen het daar toegebracht hebben, of wel de Inlanders zelf, te meer, alſoo de goede gelegenheit der Rivier van Coetsjien daar veel aanleiding toe gaf, en om dat Porca een vuil ſtrand, en weinig Peper heeft, behalven dat ook de landen der andere Vorſten meeſt in 't binnen-water, daar ontrent, leggen.

Ondertuſſchen werd 'er ook veel Peper te lande vervoerd, dat de ſtrand-Vorſten, met welke alleen de E. Maatſchappy in verbond ſtaat, niet konnen beletten. Daar beneven hebben alle de Vorſten op Malabar te weinig geſag over hunne onderdaanen, die zeer trouwloos, en niet genegen zyn die contracten zoo ſtipt na te komen.

Ook waren in 't eerſt buiten die verbintenis de Vorſten van Amelekatti, Erpelin, en Teckenkoer, en die van Goundre, Carnapile, Atuigin, &c. welke laatſte eenigſins onder den Trevancotter ſtaat.

Op het Eiland, waar op Coetsjien legt, heeft men 2 a 3 mylen bezuiden de ſtad, het dorp St. Jago, alwaar ſich dan een weinig Zuidelyker weer een langwerpig Eiland, wat dieper landwaard in, opdoet.

Van de bezetting der ganſche kuſt van Malabar zouden wy verſcheide merkweerdige zaaken hier konnen ter neder ſtellen; doch houden die om verſcheide gewichtige redenen, en om de vyanden van onſen Staat geen licht hier in te geven, by ons.

En daar na volgd, een weinig Zuidelyker, weder een driehoekig Eiland, waar op men in 't midden aan ſtrand, wel 5 a 6 mylen van Coetsjien, het dorp St. Andre, en op de Zuid-kant de ſtad, of 't vlek Porca, leggen ziet.

Dit is de Hoofd-ſtad van het Koningryk van den zelven naam, dat anders ook wel Percatti genaamd werd. Het legt ontrent op 10 graden.

Dit Ryk begind wat bezuiden Coetsjien, en eindigd wat benoorden Calicoylan.

De ſtad, of 't vlek, is van zeer weinig belang, zynde van die zelve trant, als alle de Inlandſe plaatsjens; doch het Paleis van den Vorſt is weerdig beſien te werden, gelyk de Heer Commandeur *Lobs* op Coetsjien A°. 1678 dit weerdig vond, om het te laten afteekenen.

Dit Koningje zegt ook recht tot de Kroon van Parouw te hebben.

Men gaat van Coetsjien, om op Porca te komen, na Caſtelle, en van daar op Motom, en dan al verder op Seremogelaan, van waar men dan op Porca komt.

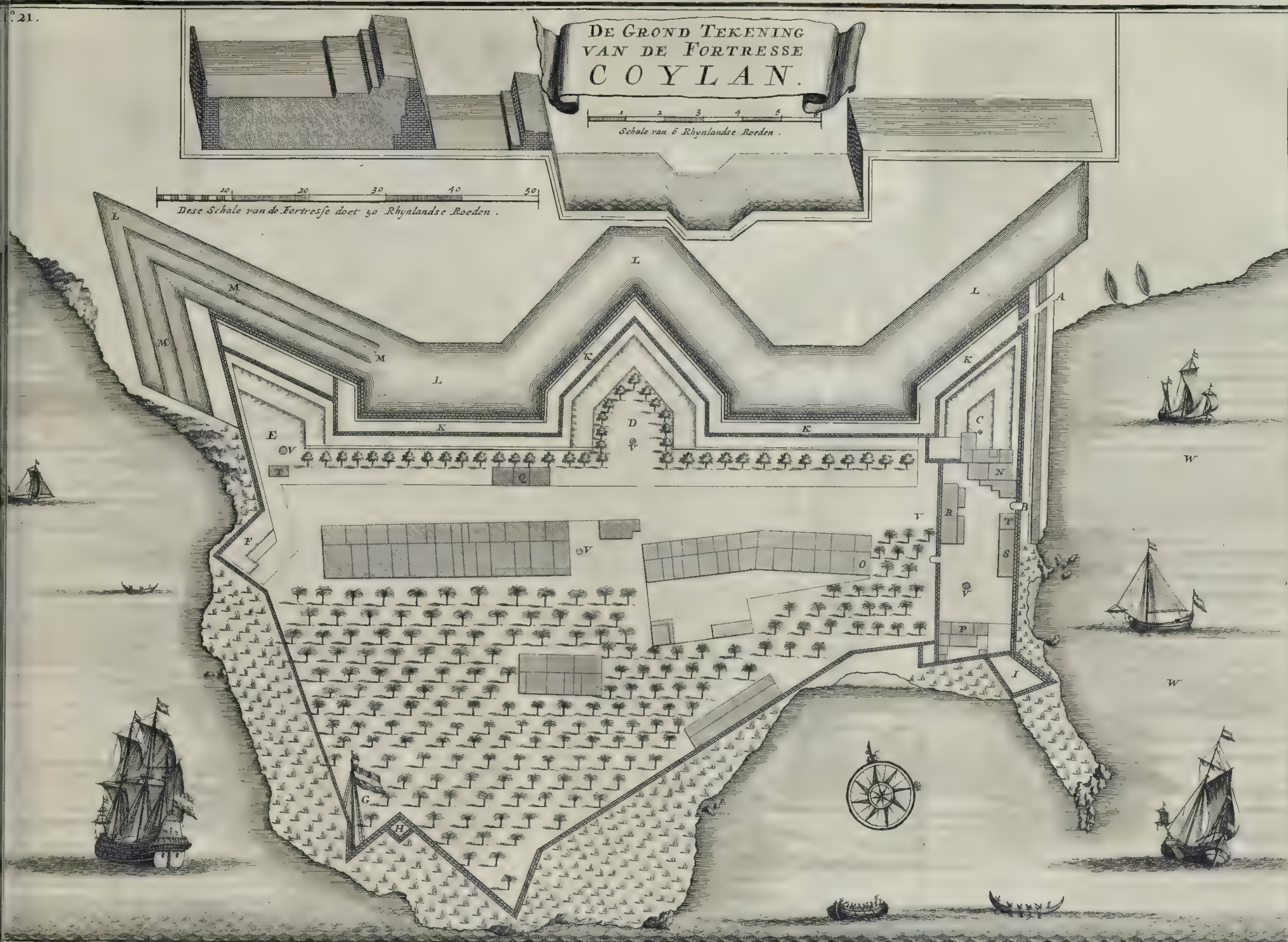
Wy zyn met dien Koning, na dat wy hem overwonnen hadden, altyd in een goed verſtand gebleven, zoo dat wy ook hier een Logie hebben, gelyk mede de Engelſen, al zedert een geruimen tyd, om van daar Peper, &c. te vervoeren.

Pas bezuiden Porca heeft men weer een zeer kleen Eilandje, en noch een weinig Zuidelyker, of 7 mylen van Porca, ontmoet men, mede op een Eilandeken, de ſtad of 't vlek Calicoylan; zynde mede de Hoofd-plaats van een Koningryk van dien zelven naam, waar over ook een kleen Koningje het Oppergebied voerd.

Zy legt 4 mylen bezuiden Porca, en 2 mylen benoorden Coylan, op 9 graaden.

Wy hebben daar van ouds her al mede een

°. 21.

.De Inganck off buyten Heck.
.De Poort van't Fortres.
.De Punt Madure.
.De Punt Ceylon.
.De Punt Malabar.
.'t Waterpas van die Punt.

G. De Vlagge Stock.
H. Reduyt van outs de Kruyt Toren.
I. 't Waterpas aan de bay cant.
K. De beslooten Fauce bree onder de Punten.
L. De Gragt.

M. Diepte int midden van de Gragt onder de Punt Malabar.
N. Opper hoofts Wooning.
O. Officiers Wooning.
P. Boeckhouders Wooning.
Q. De Kruyt Kelder van Outs, nu een Godong van't Opperhoofts Wooning.
R. Compagnies Negotie Packhuys.
S. Compagnies Kleeden Packhuys.
T. Corps de Guarde.
V. Verscheyde Water Putten.
W. De Bay.

In de overige Blocken en Huysen woonen verscheyde 's Compagnies dienaaren soo Officieren als Soldaaten, verders is het Fort met een vermakelyke Boschagie van vrugtbaare clappus Boomen versien.

Ioh. van Braam, et G. onder de Linden, Excud. cum Privilegio.

16. A.

N°. 16. B

ALDUS VERTHOONT HEM DABUL LEGGENDE TER REEDE OP 6 VADEM WATER.

A. t Fort ofte de Stadt leyt $\frac{3}{4}$ Myl Oost $\frac{1}{2}$ Noorden.
B. De hoeck vant Cappelletiën S. O ten O. $\frac{1}{2}$ oft $\frac{1}{3}$ Myl.
C. De hoeck vant Lant S. O $\frac{1}{2}$ S. $\frac{3}{4}$ Myl.
D. De andere hoeck leyt recht N. $1\frac{1}{2}$ Myl.
E. t Hooghe Berchie Oost ten Noorden.
F. Een deel geboomte N. O. ten Oosten.

een Logie gehad, voornamelyk, om dat 'er al vry veel Peper valt, waardoor dit Comptoir redelyke goede winsten geeft.

Het plagt in oude tyden een plaats van grooten handel en vaart te zyn, alsoo van hier sterk op 't Roode Meir gehandeld wierd; doch dat is nu niet meer.

Hier pas bezuiden legt de stad, en 't Ryk Carnapoli, daar wy ook een Comptoir hebben.

De stad Coylan, of Coelang, de Hoofdplaats van een Koningryk van de zelve naam, legt op ruim 8½ graad Noorderbreedte, op 't vaste land, dat een en 't zelve met den uithoek Comoryn is.

Zy vertoond sich pas bezuiden een groote Rivier; doch hare rechts-ban begind pas buiten Calicoylan, en strekt sich tot aan den uithoek Comoryn uit.

Dit Koningryk is ontrent 15 mylen lang.

De stad is in 't Westen zeer door Rotzen en Klippen, hoewel ook met goede muuren, wallen, en een nette watergracht, versterkt.

Wy hebben hier een Comptoir, en een Koopman, als Hoofd, nevens eenige andere Bedienden.

Ook heeft zy een fraeje Vesting, die wy hier nevens by N°. 21 in prent vertoonen.

Buiten dit Coylan, is 'er nog een Malabaars, zynde een open vlek, dat niet veel fraeis, dan 't Paleis van den Koning, en een fraeje Pagode, heeft.

Het Ryk is opgepropt van volk, en hier en daar landwaard in van veel vlekken, en dorpen voorsien.

Wat buiten Coylan is 't zeer vermakelyk, bosch-ryk, lommerig, ook zeer water- en visch-ryk, zoo dat men 'er alles overvloedig heeft, van vruchten, visch, vleesch, en gevogelte, wat men wenschen kan.

Het land daar om streeks is meest laag land, en men siet 'er geen gebergte, als dat van Ballagate in 't N. O.

Noch wat om de Zuid heeft men Brinom, en noch wat nader aan den uithoek van Comoryn (by Ptolomeus Promontorium Cori, en by *Plinius* Promontorum Colaicum genaamd) siet men Tengnapatam; waar na men by desen uithoek, het einde van 't vast land van Indiën bewesten de Ganges, komt, en zoo verder in het Ryk van den Teuver, of van den Trevancoor, die tot Madure zyn Hof houd, en een machtig Prins is.

Buiten de gemelde, hebben wy hier onse Comptoiren op Trevancoor, Pesa, Batimere, en op meer andere kleene plaatsen.

Na dat wy dus verre 't land van Malabar beschreven hebben, zouden wy nu ook wel wat breeder over de boomen, gewassen en planten, die hier heerlyk zyn, konnen spreken; doch dat is zeer uitvoerig in 't Latyn, door den Heer *Henrik Adriaan van Rheede*, Heere tot *Drakestein*, en van *Meydrecht*, in een Werk, *Hortus Malabaricus*, of *Malabaarsche Thuin* genaamd, gedaan.

En hoewel ieder land noch al dese en gene boomen in 't byzonder heeft, echter komen de meeste landen en Koningryken van Indiën al in de meeste Hoofdsoorten van boomen over een, die wy onder de stoffe van Amboina reeds uitvoerig beschreven hebben.

Dieren, &c.

Even zoodanig is het hier ook met de meeste Dieren, Vogelen en Visschen gelegen, die ten grootsten deele met de reeds beschreven in de vorige Landvoogdyen, zeer weinig uitgesonderd, over een komen.

Kleeding, aard, verw der Malabaren.

Van den aard, dracht, en kleeding van dit volk, valt niet veel te zeggen, alsoo zy, in opsicht van de zelve, van de oude volkeren, en andere Indiaanen, niet veel verschillen; doch wat hun verw, of kouleur belangt, zy zyn zoo zwart, als de Bengalers; doch leelyker, en zoo wel niet besneden van aangesicht; ook vallen zy wel zoo moorddadig en wreed, vercieren ook neus en ooren met allerlei ringen.

De Taal.

De Taal van dit land is de Malabaarse, zoo na dit landschap genaamd. Zy werd niet alleen hier, maar ook op 't Eiland Ceylon, en in meer andere Ryken landwaard in, gesproken; en hoedanig zy geschreven werd, kan men by *Baldeus* zien.

De Malabaaren zyn groote liefhebbers van de Dicht- Rym- en Zang-konst, bewarende de oudste Geschiedenissen van hun land in Verssen, die 72 syllaben lang, en echter fraei zyn, welke zy gewoonlyk dagelyx zingen, om zoo de gevallen van hun land te onthouden.

Waaren, hier vallende.

De Waaren, die hier vallen, zyn dese navolgende:

Ryst.
Peper.
Cardamom.
Gember.
Wilde Kaneel.
Boter.
Verscheide soorten van Kleeden.
Klappus-Olie.
Ebben- } hout, in Coetsjien.
Sappan- } hout, in Coetsjien.
Kaliatoers- } hout, in Coetsjien.
Allerlei schoon Timmer-hout.
Oude Pinang.
Wasch.

En getrokken.

De Waaren, hier getrokken, zyn dese:

 Am-

Amfioen.
Koper.
Vermilioen.
Quikzilver.
Nagelen.
Nooten.
Foelie.
Spiauter.
Tin.
Eenige kostelyke Kleeden.

Met hoe groote dapperheit de Nederlanders sich van dit gansch land Meester gemaakt hebben, zullen wy in 't vervolg zien, doch met een woord moeten wy hier maar zeggen, dat de onkosten van dese en gene sterkten te maken, en de zelve hier en daar te verminderen, de onsen in 't eerst op veel geld gestaan hebben.

Zware onkosten der Vesting-bouw hier gevallen.

Die van Coetsjien beliepen	118478: 6: 4
Die van Cananoor	24520: 12: 15
Die van Coylan	25408: 1: 8
	f 168407: 0: 11
Waar by dan noch van andere onkosten van de Vesting-bouw quamen	87970: 0: 0
	f 256377: 0: 11

Welke somme, tusschen de 2 en 3 tonnen gouds beloopende, de Handelboeken op dese kust A°. 1672 (waar in dese onkosten dus te zamen opgebracht werden) al een groot stuk in dien eersten tyd te rug gesteld heeft; zoo dat dit Comptoir al eenigen tyd van nooden gehad zal hebben, om dit achter-stal weer te boven te komen.

De winsten, die hier vallen, moeten voortkomen, of van de Koopmanschappen die wy daar brengen, of verder in 't vertieren van Peper, (den Hoofd-Handel deses lands) Kardamon, Wasch, Gember, Sappan-hout, &c. Onder alle de Waaren, hier vallende, was 'er geen, die ons meer nadeel dede, als de wilde Kaneel, die men den Inlander zoo niet beletten kon uit 't land te voeren, hoewel de Koning van Calicoylan, en die van Erpelin, veel konden doen, om het te beletten, waar toe zy gedurig aangemaand wierden.

En aangesien de bezetting in Coetsjien, en de onderhoorige Comptoiren van Cananor, Paleport, Porca, Calicoylan, nevens noch eenige andere kleene Logien (in tyd van Vrede) op 400 a 500 koppen geschat wierd, die men giste wel 80000 a 100000 gl. jaarlyks te zullen kosten, zoo zouden haar Edelheden geerne sien, dat hier zoo veel winsten mochten overschieten, dat dese kosten konden vereffend werden, waar toe groote hope was, dewyl men te gemoet zag, dat de E. Maatschappy (zoo maar de Contracten na gekomen, en daar wel op gepast wierd) jaarlyx hier wel 1000 lasten Peper, a 1 stuiver 't pond zou konnen bekomen, waar by dan wel zoo veel winsten zouden verkregen werden, om, zoo de besetting, als ook de verdere onkosten der kleene vastigheden op de voornoemde Comptoiren gebouwd, te betaalen, en daar uit te vinden. Onder welk vooral ook wel op de post van Paliport moet gelet werden, alsoo dit recht tegen over des Samoryns landen, als een grens-paal, legt.

ZAAKEN
VAN
MALABAR.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Saaken *van* Malabar. Assarama Perimel A°. 970 *Keiser van* Malabar. *De Portugeesen komen hier.* Cavillan *op* Malabar *allereerst ontrent* A°. 1492. Vasco Gama *komt* A°. 1498 *voor* Calicoet. *Verraad tegen hem gesmeed. Vertrekt tydig. Komt ook voor* Goa. A°. 1500 *komt* Capraal *voor* Calicoet. *Word zeer vriendelyk, doch geveinsd, van den Vorst behandeld. Zyne verrichting hier. Vertrok* A°. 1501. A°. 1502 *vertrok weer* Vasco Gama, Novio, Soderio, en Estevan Gama. Novio *op* Coetsjien, *en zyn verdere voorvallen.* A°. 1503 *gaan* Alfonso *en* Francisco d'Albukerk *na* Indiën. Gama *komt weer voor* Calicoet *en* Coetsjien A°. 1503. *Komt*

1504

1504 *weer in* Portugal. *Trouw van* Triumpara, *Koning van* Coetsjien. Soderio's *trouwlooſe daad. En die Vorſt door den Samoryn beoorlogt, en geſlagen. Die elders vlugt, en ſich dapper verweerd.* Soderio's *lot. Wat door beide de* Albukerken A°. 1503 *voor* Coetsjien *verricht is.* Alfonſo d'Albukerk A°. 1504 *weer na* Portugal. Patieco *ſlaat des Samoryns Leger* A°. 1504, *verſcheide maalen.* Alvarenga *komt* A°. 1504 *op* Malabar, *en veroverd* Cranganoor. Almeida 1*ſte onder-Koning* A°. 1505. *Zyne verrichtingen. Voorval op* Ceylon, *en* Coetsjien. *Die van* Calicoet A°. 1506 *geſlagen. De Veſting van* Anchediva *afgebroken.* A°. 1506 Alfonſo d'Albukerk *weer na* Indiën. *Werd* A°. 1509 *onder-Koning. Taſt den Keizer aan, dog wierd geſlagen, en gewond. Veroverd* A°. 1510 Goa. *De zyne dwingen hem dit weer te verlaten.* Triumpara's *dood, en zeldſaam gevolg 'er op.* Albukerk *herwint* Goa *in November* A°. 1510. *Vrede met den Samoryn. Sterkte in* Calicoet *gebouwd.* Goa *by de meeſte ſtemmen ingehouden. De ſtad, en landſtreek van* Dabul *afgebeeld.* Alvarenga A°. 1515 3*de onder-Koning.* Goa *in gevaar van herwonnen te werden.* Siqueira 4*de onder-Koning* A°. 1519. *Zaaken onder hem voorgevallen. De Veſting van* Calicoet A°. 1525 *afgebroken.* Sampajo *neemt* A°. 1528 Porca *in.* Diu *veroverd* A°. 1531. Campſon *zend zynen Zee-voogd na* Indiën A°. 1538. *Die geſlagen werd.* Goa *door den Koning van* Viziapoer A°. 1586 *ingenomen; dog weer aan den* Portugees *by een Vreede overgelaten. Wat al onder* Goa *behoord. De Koning van* Narſinga, *of* Biſnagar, Goa's *oudſte Heer. Verdere zaaken der* Portugeeſen *alhier. Zaaken der* Hollanders *op* Malabar. Steven van der Hagen *komt* A°. 1604 *voor* Goa. *En voor* Cananoor. *Brief des Konings aan hem. Zyn komſt voor* Calicoet. *En zyne verrichtingen aldaar. Zyn verbond met den Samoryn. Komt voor* Coetsjien, *en* Colombo. *Van* Caarden *komt* A°. 1607 *voor* Goa. *Zyn verrichting daar. Hy komt voor* Calicoet. *en* Panane. *Bevind dat den Samoryn, en de* Portugeeſen, *vrienden waren. De Zee-voogd* Verhoeven *komt* A°. 1608 *voor* Calicoet. *Gaat met eenige der voornaamſte na den Keizer. Hoe hy dien uitgedoſt vond. Werd zeer vriendelyk van hem ontfangen. Beſchenkt den Keizer, die hem, en de zynen weer beſchenkt. Verſchynd nader in 's Keizers-Raad. 's Keizers voorſtel, en* Verhoevens *antwoord daar op. Hy vernieuwd het vorig verbond. Zyn verdere verrichting alhier. Komt voor* Coetsjien. *De Heer van* Speult's *Contract met den Samoryn* A°. 1626 *gemaakt. Verdere voorvallen hier met de* Portugeeſen *en ons.*

HEt oudſte Verhaal, van de Zaaken van Malabar ons voorkomende, is 't gene *Vincent le Blank* ons oppert, die zegt, dat 'er over 600 jaaren (in zyn tyd te rekenen, en hy was A°. 1570, of daar ontrent, in Pegu, of in Indiën) een Keizer van geheel Malabar geweeſt is, *Aſſarama Perimel* genaamd, die zyn Hof tot Coylan hield, diens Ryk ſich van de Kaap Comoryn, tot aan 't Koningryk van Canara, of tot de ſtad Mangaloor, uitſtrekte, en die door de Arabiers, die tot Calicoet quamen handelen, en hunne Waaren venten, bewogen zynde, om Mohhammedaanſch te werden, na Mekka trok, om beter en vaſter gronden van dit nieuw Geloof te haalen, doch hy ſtierf daar, na dat hy zyn Ryk aan de Koningen van Cananoor, en eenige anderen (gelyk wy reeds geſegt hebben) verdeeld had; dog het Ryk van Calicoet had hy aan een van zyne Neeven, onder den naam van den Samoryn, dat is opper-Vorſt, of Keizer over 't wereldlyke, overgegeven; gelyk hy dat van Coylan aan een ander Koning, met de naam van Cobritin, dat is, oppor-Vorſt der Bramines, nagelaten had; hoewel 't naderhand in 13 a 14 kleene Ryken verdeeld is; doch de hedendaagſe Samoryns zyn weer Heidens geworden.

Als de Malabaaren den Duivel vertoornd hebben, offeren zy een witten haan, gelyk wel eer de Heidenen aan Hercules, aan de nacht, en aan Æſculapius, deden.

PORTUGEESCHE ZAAKEN.

NA dit verhaal, en na deſen tyd, komen ons geen ouder zaaken op Malabar voor, dan die ten tyde der Portugeeſen, en by hunne komſt alhier, voorgevallen zyn.

Wy hebben in ons Eerſte Deel daar van reeds in 't breede geſproken; doch konnen niet nalaaten, daar van hier weder dat gene, het welk betrekking tot Malabar heeft, in 't korte te zeggen.

Wy hebben getoond, hoe Koning *Jan* de II. twee Mannen, te weten, *Pedro Covillan*, en *Alfonſo Payva*, uitgeſonden hebbende, om den weg van In- Covillan op Malabar ontrent A°. 1492.

Indiën te ontdekken, zy over Alexandryen en Memphis na Aden, en hoe toen *Payva* na Æthiopien, doch *Covillan* na Indiën, voortgetrokken, en allereerſt ontrent A°. 1492 tot Goa, Calicoet, Coetsjien, en in meer andere plaatſen aldaar, gekomen is.

Vaſco Gama komt Ao. 1498 voor Calicoet.

Daar op quam Koning *Jan* de II. A°. 1495 te ſterven, en wierd door *Emanuel* vervangen, die A°. 1497 den 9 July *Vaſco Gama* met 4 Schepen, niet zoo zeer om te Oorlogen, als om dat geweſt nader te ontdekken, na Indiën zond, van zynen Broeder, *Paulo Gama*, *Nicolao Celio*, en *Gonſalo Nunha* op dien tocht verſeld.

Met 3 deſer Schepen (alſoo hy 'er een ontrent de kuſt van Quiloa verbrand had) ontdekte hy den 20 Mey A°. 1498 het land van Indiën, of de bergen van Calicoet, en quam noch op dien zelven dag ontrent deſe ſtad ten anker.

Ten eerſten wierd hy van den Samoryn op Panane (daar hy na toe ging, latende 't geſag over de Schepen aan zyn Broeder) zeer wel ontfangen, en heerlyk ingehaald; doch niet lang daar na zochten de Mooren (vreeſende, dat ſy quamen, om hunnen handel over 't Roode Meir, Egypten, en Syrien, op Venetien te veridelen) hem by den Keizer verdacht te maken, en den Vorſt te bewegen, om *Gama's* Schepen te overrompelen, en hem zelfs om hals te brengen.

Verraad tegen hem geſmeed.

Vertrekt tydig.

Hy door *Monzaida* (een Turk van *Tunis*, die hem allereerſt, toen hy op de Rheede quam, ontmoette, en met hem na Panane ging) van den toeleg gewaarſchoud zynde, ontquam noch tydig het gevaar, nam een van des Samoryns Vaartuigen, waar in eenig volk en goederen, die hy, na veel moeite, noch kreegen, weder, en vertrok van daar, zoo als men hem met een Moſſel-Vloot, die door een ſtorm verſtroid wierd, tegen het op nieuw gegeven woord meende aan te taſten.

Komt voor Goa

Een opgekomen Travaad dreef hem van de wal, eerſt na Anchediva, en hy quam daar na voor Goa ten anker; doch, ſich daar mede niet al te veilig achtende, zettede de reiſe na Portugal voort, en quam daar in September A°. 1499 met 2 Schepen, tot groote vreugd van allen, weder aan te landen.

Ao. 1500 komt Kapraal voor Calicoet.

Ao. 1500 den 8 Maart zeilde *Pedro Alvares Kapraal* met 13 Schepen uit, waar van 'er een door ſtorm weer na Portugal keerde. Hy verloor door een tweede ſtorm 4 Schepen, en quam den 13 September met 6 Schepen voor Calicoet ten anker, alwaar hy van den Samoryn zeer wel ontfangen, en aan de zynen toegeſtaan werd, om in die ſtad vry en vrank te handelen, gevende hen een zeer goede wooning, om hunne goederen daar in te bergen.

Alles was echter in den grond hier mede geveinsd werk, en gelyk de Mooren hem immers zoo zwart als *Gama* by den Keizer gemaakt hadden, alſoo lieten zy ook niet na te bewerken, dat zyn wooning overvallen, om verre gehaald, en dat 'er 50 van 70 man gedood wierden.

Hy nam wel eenigſins wrake hier over, doch dat kon hem weinig helpen, weshalven hy beſt keurde na Coetsjien te vertrekken.

Alwaar gekomen zynde, wierd hy van dien Koning, *Triumpara* genaamd, zeer wel ontfangen, maakte een verbond met hem, gelyk ook de Koning van Cananoor, en Coylan, kort 'er aan zyne vriendſchap verſogten.

Hy liet tot Coetsjien 2 voorname Portugeeſen, om de zaaken van den Koning waar te nemen.

Daar na vertrok hy, zoo als die van Calicoet met 20 Vaartuigen op hem aanvallen wilden (dat zy echter niet dorſten doen) na Portugal, gieide A°. 1501 op Cananoor by dien Koning, volgens zyn belofte, aan, wierd daar wonderlyk beleefd van deſen Vorſt, die hem alles, wat hy noodig had, en zelfs ook geld aanbood, ontfangen, en vertrok den 16 January van daar, verloor ontrent Mombaza een Schip, en quam den 31 Auguſty tot *Lisbon* behouden met de andere aan.

In dit zelve jaar 1501 had Koning *Emanuel* 3 Schepen onder *Joan Novio*, A°. 1502 onder *Vaſco Gama* 10, en onder *Vincent Soderio* noch 2, of, zoo anderen willen, 5 Schepen doen toetakelen, die zamen den 10 February A°. 1502 vertrokken, waar op in April noch 5 Schepen, onder *Eſtiven Gama*, Neef van *Vaſco*, volgden.

Novio quam tot Coetsjien, en werd van dien Vorſt zeer wel ontfangen, vertrekkende van daar na Cananoor.

Hy wierd door die van Calicoet wel met 100 Vaartuigen aangetaſt; doch ſloeg hen in roeten, dwongſe tot vreede, hoewel zy die bedrieglyk hielden, en vertrok toen weer na Portugal, daar hy den 11 September A°. 1502 quam.

Ondertuſſchen quam *Vaſco Gama* weder te Calicoet, daar hem de Samoryn al weder de vrede, doch zeer bedrieglyk, aanbood; waar op *Gama* eenige Malabaaren, die hy gevangen gekregen had (alſoo de Vorſt hem zyne geroofde goederen niet weer toezond, en zelf op zyn ſchryven niet eens antwoordde) om hals bragt, de ſtad Calicoet beſchoot, en toen na Coetsjien vertrok, latende

Soderio hier, om de kust te beveiligen.

De Samoryn, weer een bedriegelyke Vrede aanbiedende, zogt *Gama* andermaal te overvallen, die 't ontquam. De Vorst, ziende, dat al zyne listen, om *Gama* in de knip te krygen, idel waren, zogt den Koning van Coetsjien door beloften en dreigementen te bewegen, om den Portugees af te vallen, en om *Gama* te verraden.

Daar op vertrok *Gama* met 13 Schepen na Cananoor, wierd door 29 Vaartuigen van den Samoryn aangetast, die *Gama* op de vlugt dreef, doodende 300 man, en 2 van de Vaartuigen veroverde.

Hy vertrok toen na Cananoor, en maakte een verbond van vriendschap tusschen desen Vorst en den Koning van Coetsjien, doende dien eersten beloven, dat hy den laatsten noit moejen zoude.

Hy liet daar ook eenige Portugeesen, die hy den Koning van Cananoor aanbeval, en vertrok in December A°. 1503 weer na Portugal, daar hy den 1 September A°. 1504 ten anker quam.

De Coetsjiensie Koning, *Triumpara*, ondertusschen zeer sterk door zyne Hovelingen aangezogt, om de Portugeesen aan den Samoryn over te leveren, keurde best, getrouw te blyven; waar op kort 'er na *Soderio* hier quam, die van *Didaco Ferdinando Correa*, Agent van Koning *Emanuel* in Coetsjien, verzogt wierd den Koning van Coetsjien, alzoo die, om zyne beweze trouw aan hunne Natie, door den Keizer in 't korte stond aangetast te werden, dog by te staan, en van daar dog niet te verzeilen; doch hy ging, zonder zich hier aan te kreunen, zynen gang, vertrok na 't Roode Meir, en liet dezen braven Koning dus leelyk in de pekel zitten.

Na 't vertrek van *Soderio*, wierd *Triumpara* weder aangezogt, om de Portugeesen te verlaten; doch, dit weer van de hand wyzende, is hy van vele zyner Hovelingen schendig verlaten, en door den Samoryn met een groot Leger, waar mede hy tot aan Rapelin, 16000 schreden van Coetsjien, quam, beoorlogd.

De Portugeesen raadden hem zelf, dat hy zich, om hunnen 't wil, niet bederven zou; doch hy wilde egter hen getrouw blyven, hoewel zyn Leger in de vlugt geslagen wierd; en na dien tyd weer aangezogt, en egter tot geen ontrouw te brengen zynde, nam hy met de Portugeesen, die by hem gebleven waren, de vlugt na zeker Eiland, daar hy wel weer bestormd wierd, doch sloeg den vyand dapper af, dwingende den zelven, alzoo 't regen-moesson aanquam, op te breken.

Ook had *Soderio* in dien tusschen-tyd zyn leven, nevens synen Broeder, en 3 van zyn 6 Schepen by Kaap Guardafuy verlooren, een rechtveerdige straffe Gods, voor zyn bewesene ontrouw aan den getrouwen Koning van Coetjien.

Alfonso d'Albukerk, 8 dagen voor *Francisco* A°. 1503 uitgeloopen zynde, was de laatste egter den eersten voorgekomen, en met 2 zyner Schepen eer, dan hy, nevens *Nicolao Celio* voor Anchediva (of oud Goa) ten anker gekomen, zynde zyn derde Schip gebleven.

Hy liep na Cananoor, hoorde daar, hoe *Triumpara* met een ongehoorde trouw hen, tot zyn groot nadeel, aangehangen, en hoe de trouwloose *Soderio* hem verlaten had.

Daar op liep hy ten eersten na het Eiland Vaypyn, waar op zich die Koning sterk gemaakt had, alwaar toen *Duarte Patieco*, met *Alfonso* uitgezeild zynde, mede zeer gevallig quam. Beide de Albukerken Ao. 1503 voor Coetsjien.

Francisco d'Albukerk vereerde aan desen zoo trouwhertigen Vorst, in erkentenis van zyne trouw, 10000 Dukaaten, nam 't Eiland Rapelin in, versloeg den vyand, eenen afvalligen Vorst van *Triumpara*, en verzocht dezen Koning, om hier een sterkte te bouwen, dat hy hem toestond, en die den 27 September A°. 1503 begonnen wierd, op welken tyd *Alfonso d'Albukerk* mede voor Coetsjien ten anker quam, waar door die Vesting te eer voltrokken wierd.

Ondertusschen sloeg *Pacieco* een Vloot van den Keizer van Malabar, 34 Barken sterk, voor Coetsjien op de vlucht, terwyl *Alfonso* na Ceylon zeilde, en met dien Koning een verbond maakte.

Kort daar aan verzogt de Samoryn vrede, die hy op die voorwaarde verkreeg, van dat hy al 't geroofde van de Portugeesen weder geven, en hen een lading Peper, binnen zekeren tyd, aan boord leveren zou, dat hy ook naquam; doch *Didaco Ferdinando Correa*, een Schip van den Samoryn, met Peper geladen, tegen de getroffen vrede, aantastende, en *Francisco d'Albukerk* de klagten van *Naubeadarim* hier over in de wind slaande, zoo brak het weer tot een openbaren Oorlog uit.

Francisco d'Albukerk, en *Celio*, lieten beide in Indiën hun leven, zonder dat my gebleken is, hoe zy omgekomen zyn; doch *Alfonso* is den 17 July A°. 1504 weer voor *Lisbon* ten anker gekomen. Alfonso d'Albukerk Ao. 1504 weer in Portugal.

A°. 1503, na 't vertrek der *Albukerken*, wierd Koning *Triumpara* met een zwaren Oorlog van den Samoryn gedreigd, die, ziende, dat hem *Pacieco* met zoo weinig volk van de *Albukerken* gelaten was, eenigzins bevreest wierd; doch *Pacieco* tast het Leger van den Samoryn, 57000 man sterk, zeer onverwacht den Pacieco slaat des Samoryns Leger Ao. 1504.

16 Maart A°. 1504 aan, en dreef hen op de vlucht.

De Keizer, den ftryd met 300 Vaartuigen, en 15000 man, en daar na noch andermaal hervattende, wierd elendig, tot viermaal toe, op de vlucht gedreven, waar over hy, miftrooftig geworden zynde, zyn Ryk aan *Naubeadarim* overgaf, en in een Kloofter ging; in welken tyd van 4 a 5 maanden *Pacieco* al defe groote daden verrichtte, en met verfcheide Vorften ontrent September A°. 1504 vrede maakte.

Alvarenga Ao. 1504 veroverd Cranganoor. Ontrent defen tyd quam *Lopez Zoaar Alvarenga* met 13 Schepen in Indiën, of op Malabar, belegerde den Koning van Cranganoor, Bondgenoot des Keizers van Malabar, in zyne Hoofd-ftad, ftak Cranganoor door flingers in den brand, nam het zelve in, en vernielde alles, wat hy 'er van de Heidenen en Mooren in vond; keerende A°. 1505 weer na Portugal.

Almeida eerfte onder-Koning Ao. 1505. A°. 1505 quam *Francifcus Almeida*, als eerfte onder-Koning van Indien, uit, verfcheen den 13 September voor Anchediva, in welken tyd *Merlaus*, Koning van Onor, ook eenen *Timoja*, hem om vrede verzogten, en die ook verkregen.

Zyne verrichting. Zyn Zoon *Laurens* nam een fterk Kafteel by Anchediva in; doch de Koning van Onor viel hem trouwloos af, waar op hy Onor aantaft, alles op de vlucht jaagd, 14 van hunne Vaartuigen verbrand, en hem dwong, zyn leven van hem af te bidden.

Op defen tyd verzocht de Koning van Narfinga ook, om een verbond met hem op te richten; ontrent welken tyd *Almeida* aan den Koning van Cananoor verzocht, om hier een Vefting te bouwen, dat hy hem toeftond, en waar in hy als de eerfte Bevelhebber *Lopez* Brit ftelde.

Voorval op Coylan. Tot Coylan, daar *Antonio Sala*, *Emanuels* zaaken waarnam, was de zelve vermoord, of wel, door onvoorfichtigheit van Kapitain *Joan Homo*, in een Kerk verbrand, welke daad door 't verbranden van 25 Inlandfe Vaartuigen gewroken wierd.

En Coetsjien. De oude *Triumpara*, 't beftieren moede, en genegen zynde zynen God te dienen, gaf zyn Ryk aan zyn Zufters Zoon, *Nambeadara*, over, die door *Almeida* met een goude Kroon gekroond wierd.

Die van Calicoet Ao. 1506 geflagen. Ondertuffchen zocht de Keizer van Malabar weer ftil de Portugeefen met een Heir A°. 1506 te overvallen; doch het quam uit. Echter quam hy voor den dag, maar wierd weder geflagen.

De Vefting van Anchedeva afgebroken. Eenen *Zabajim* zocht, by 't afwefen der Portugeefen, de Vefting van Anchechediva te veroveren; doch hy wierd dapper door *Manuel Pazanja* afgeflagen, en die Vefting door *Almeida* kort daar aan, alzoo hy de zelve onnut oordeelde, afgebroken.

Een van zyn laatfte veroveringen was de ftad Chaul, die wat benoorden Dabul op 17 graaden N. breedte legt, een ftad by *Ptolomeus* Comagene genaamd.

A°. 1506 vertrok *Alfonfo d'Albukerk*, met 5 Schepen weder na Indiën, om *Almeida* als onder-Koning te vervangen. Hy beoorlogde eerft den Koning van Ormus, vertrok A°. 1508 in November na de kuft van Indiën, en wierd in 't laatft van A°. 1509, tweede onder-Koning van Indiën.

Hy, en *Coutinho*, taften den Keizer van Malabar aan, met voornemen van hem uit zyn Ryk te dryven; doch 't mislukte hen, en zy kregen wakker klop, *Coutinho* liet 'er 't leven, en *Albukerk* wierd doodelyk gequetft.

Hy taftte naderhand veel gelukkiger, op *Timoja's* Raad, de ftad Goa aan, welke die Borgers den 16 February A°. 1510 aan hem overgaven, niet tegenftaande zy van Schepen, en volk, veel machtiger, dan hy, waren.

In dezen tyd waren 'er zommige van de zynen, die hem deze eere misgunden, en 't in de war fmeten, hem radende Goa weer te verlaten, 't welk, als hy niet wilde doen, hebben zy 'er 900 bewoogen, om hem fchendig af te vallen, waar toe hy, na die ftad 3½ maand ingehad te hebben, den 30 Mey wel gedwongen was.

In dien tuffchen-tyd ftierf Koning *Triumpara* in zyn Kloofter, weshalven zyn vervanger, en Neef, volgens 's lands gewoonte en wet, gehouden was aanftonds zyn Ryk weer aan een ander over te geven, om dat de eerfte 't zyne uit Godvruchtigheit verlaten had, waar op dan, buiten alle tegenfpraak, zyn vervanger ook afftand van 't Ryk doen moeft.

Albukerk, niet wel te vreden, over dat hy Goa zoo had moeten verlaten, taftte die ftad den 30 November 1510 weer aan, en nam ze, na den Vyand op de vlucht gedreven te hebben, weder in.

A°. 1513 den 15 February genoodzaakt zynde na Aden te vertrekken, ftelde hy *Pedro Mafcarenhas* als eerfte Landvoogd van Goa aan.

Ontrent dezen tyd quam de Samoryn te fterven, en wierd door eenen *Naubeadarim*, vriend der Portugeefen, vervangen, waar op een vafte vrede volgde, en de fterkte, tot noch toe door de quaadaardigheit des vorigen Keizers onvoltoid gebleven, nu volkomen in Calicoet opgebouwd wierd.

Ontrent dezen tyd waren 'er, die, nydig over *Albukerks* verkregen roem, Koning *Emanuel* tegen hem aanzetteden (waar

(waar onder *Gaſpar Pereira*, zyn eigen Geheimſchryver, mede werkte) en dezen Vorſt aanraadden, dat men Goa verlaten zou, alzoo 't onmogelyk was 't zelve langer in te houden.

Koning *Emanuel*, onzeker wat hier in beſt gedaan behoorde te werden, gaf aan den Raad tot Goa over, om deze zaak by de meeſte ſtemmen af te doen; maar *Albukerk* haalde het, in weerwil van alle zyne benyders, by meerderheit van ſtemmen over, om Goa in te houden, en 't zelve niet te verlaten.

Door den zelven is ook de ſtad en kuſt van Dabul (die op 18 graaden N. breedte legt) veroverd.

Deze ſchoone ſtad, wel eer onder den Koning van Decan geſtaan hebbende, wierd zeer gelukkig door dezen wakkeren Held, en daar na ook de geheele Landſtreek, daar onder ſtaande, gewonnen.

Wy vertoonen die fraeje ſtad in het verſchiet by N°. 16. A. en de kuſt van Dabul, zynde als een half Eiland, by N°. 16. B. zeer net afgebeeld.

Dit is een ſtad, waar in men overvloed van alles plagt te hebben, en die een zeer grooten naam aan de Portugeeſen al van ouds gegeven heeft; en wat de Landſtreek van Dabul betreft, de zelve is zoo fraei, dat wy gemeend hebben niet voorby te konnen, de zelve mede dus afgeteekend te vertoonen, om dat de gelegenheit, van dit te konnen doen, zelden voorkomt.

Den 2 September A°. 1515 verſcheen *Lopez Zoaar Alvarenga* voor Goa, om hem als derde onder-Koning te vervangen; waar van *Albukerk*, bericht bekomen hebbende, van hertzeer kort 'er aan ſtierf.

A°. 1516 wierd het, na dat de vrede met den Samoryn door *Alvarenga* bevestigd was, al weer in omvrage gebragt, of men Goa niet liever verlaten zoude; doch de meeſte ſtemmen waren 'er weer voor, om 'er te blyven.

A°. 1517 wierd *Gotteer Monrojo* tweede Landvoogd van Goa, in *Maſcarenhas* plaats gemaakt.

Deze onvoorzigtige Bevelhebber bracht deze Hoofdſtad van Portugals Indiën, nu reeds tot den zetel der onder-Koningen verkoren, door zyn wraakluſt, en overſpelige driften, in 't uiterſte gevaar, van door den Veld-Heer *Zabajim*, of *Adil Chan* (by de Portugeeſen qualyk *Hidalcan* genaamd) *Ancoſtan*, herwonnen te werden, hoewel 't door *Rafaël Sylveira* noch tydig belet, en waar op door de Portugeeſen vrede met *Zabajim* gemaakt wierd.

Onder *Didaco Lopez Siqueira*, die *Alvarenga* A°. 1519 als vierde onder-Koning verving, en die de eerſte Kerk in Goa bouwen liet, werd *Rodrigo Melio*, derde Landvoogd van Goa, die dit gebleven is tot A°. 1522, in welk jaar hy door *Franciſco Pereira de Peſte* hier vervangen, en ontrent welken tyd ook *Naubeadarim*, Keizer van Malabar, overleden is, alwaar in de ſtad Calicoet toen *Jan de Leme* Bevelhebber der Portugeeſche ſterkte was. — ning A°. 1519.

Twee jaaren te voren hebben de Portugeeſen ook een ſterkte in Chaul gebouwd.

A°. 1523 begonnen die van Calicoet zich weer ten Oorlog klaar te maken, komende met 200 zeilen te voorſchyn, waar mede de Portugeeſen veel moeite hadden.

A°. 1525 wierd *Franciſco de Saa* Landvoogd van Goa.

Zaaken onder hem voorgevallen.

In dit zelve jaar verzogt de Samoryn de vrede, doch zeer bedriegelyk, alzoo de Portugeeſen met hem in een gevegt raakten; doch klopten hem zoo hartelyk, dat zy daar door hun oud gezag in Indiën weer herſtelden.

In dezen tyd wierd *Simon Meneſes* tweede, en kort 'er aan voor een tyd *Hector Sylveira* als derde Slotvoogd van Cananoor's ſterkte aangeſteld; doch niet lang 'er na verving hem *Meneſes* weder.

Die van Calicoet, niet konnende ruſten, taſtten de Veſting aldaar, door een Siciliaanſen verloochenden hier in geholpen, zeer hevig aan; doch *de Leme* wierd in October ontzet. Echter lieten 't de Malabaaren hier niet by, en taſtten hem met 90000 man aan, doch wierden evenwel geſlagen, waar op de Keizer wel vrede verzogt, doch zy wierd hem, om dat hy den eiſch der Portugeeſen niet voldoen wilde, ontzegt.

De Veſting van Calicoet A°. 1525 afgebroken.

Naderhand was de onder-Koning *Henrico de Meneſes* zoo dwaas, om voor zyn dood (die A°. 1526 voorviel) de Veſting van Calicoet te laten afbreeken, 't geen al deze omleggende Princen, vyanden der Portugeeſen, zeer ſtout maakte.

A°. 1526 werd *Antoni Sylveira* zesde Landvoogd van Goa, door den achtſten onder-Koning *Lopez de Sampajo*, gemaakt, die A°. 1527 door *Pieter de Far*, als zevende, vervangen wierd.

A°. 1528 wierd *Joan Deze* Slotvoogd van Cananoor, en in 't zelve jaar *Pedro Da Cunha* Landvoogd van Goa gemaakt, en in het einde van dit jaar wierd *Simon Melio* Slotvoogd van Cananoor, en *Joan Deze* Landvoogd van Goa.

Sampajo neemd A°. 1528 Porca in.

Ondertuſſchen had de onder-Koning *Sampajo* de ſtad Porca in, en 's Konings Wyven, en Zuſter, met grooten buit, gevangen genomen, de ſtad verwoeſt, en 't land rondom zoodanig verdorven, dat deze Vorſt niet in ſtaat was, om

voortaan iets meer tegen de Portugeesen te ondernemen.

Diu veroverd Ao. 1531

Ontrent A°. 1531 vond de onder-Koning *Nugnez da Cunha* goed, om de stad Diu, onder *Bhadur*, Koning van Cambaja, staande, niet alleen te belegeren, maar dwong hem ook de zelve over te geven, en stelde *Antonio Sylveira* als Slotvoogd in de sterkte aan.

Campson, zend zynen Zeevoogd Soliman Ao.1538 na Indien.

Bhadur had ondertusschen om hulp aan *Campson*, Sulthan van Egypten, geschreven, die, zeer jaloers over de opkomst der Portugeesen in Indiën, voornemens was hen uit Indiën te verdryven, alzoo zy hem groot onderstееk deden, voerende nu alle die Waaren langs de Kaap der goede Hope na Europa, die 'er bevorens door 't Roode Meir, en over Alexandryen, quamen.

Die geslagen werd.

Hy zond ook A°. 1538 zynen Zeevoogd, *Soliman*, die *Aden* innam, doch in Indiën gekomen zynde, werd hy door de Portugeesen geslagen.

Behalven de zaaken, tot dus verre by ons gemeld, geven de Portugeesche Schryvers, *Maffeus*, *Jarricus*, en *Osorius*, ons noch deze berichten van Chaul, dat de Slotvoogden der zelve deze navolgende geweest zyn.

	A°.
Christoffel de Sousa.	1524.
Francisco Pereira.	1528.
Manoel Brit.	1538.
Antonio de Sousa.	1546.

Even zoo van Diu:

In *Antonio Sylveira's* plaats	
Didaco Lopez Pereira.	1538.
en Diu toen veroverd.	
Joan Mascarenhas.	1546.
En Diu toen verwoest.	

Goa door den Viziapoerschen Koning Ao.1586 ingenomen.

De Koning van Viziapoer, *Aadil Chan*, die A°. 1586 stierf, heeft Goa ook tweemaal van de Portugeesen gewonnen; doch ten laatsten ziende, dat hy te water tegen hen niet bestaan kon, heeft hy met hen vrede aangegaan, mits dat de Portugeesen in volkomen bezit van die stad, met hare omleggende landschappen (te weten, die van Salsette aan de Zuid-zyde van Goa, met 67 dorpen, het land van Bardes, dat 12 dorpen, of vlekken, in zich begrypt, en 't land van Tisvari, achter Goa, met 30 dorpen, daar aan paalende) zouden blyven; welke vrede naderhand, door tusschen gekomene geschillen, door de Viziapoerse Koningen, en vooral A°. 1635, van wegen de Onchristelyke handelingen der Portugeesen met hem, verbroken is.

Wat al onder Goa behoord.

Goa, en des zelfs omleggende landen, plagten van ouds her onder den Koning van Narsinga, of Bisnagar, te staan, van welke *Sabajim*, Vader van *Adil Chan*, dien de Portugeesen hier van daan verdreven, die na zich nam.

Alle de sterkten in de Havenen van Canara, en daar alomme omstreeks leggende, plagten in handen der Portugeesen te zyn; doch zy zyn daar na van de Inlanders, om hunnen moedwil, en onverdragelyke baldadigheden, van daar verjaagd.

Noch komen my *Francois de Lima*, en A°. 1542 *Garzias Sala*, als Landvoogden van Goa voor.

Ook zie ik, dat zy, behalven Diu, noch 2 andere steden, te weten, ('t geen door hen gebouwd is) Daman, en Bacaim, in 't Ryk van Cambaya, veroverden, die al mede Slotvoogden gehad hebben; doch wy vinden in de Schryvers van deze Natie, die wy hebben konnen magtig werden, geen verder naamweerdig vervolg van de bedryven en handelingen hunner onder-Koningen, of van hunne Slotvoogden op de kust van Malabar, dan alleen dat my A°. 1598 *Antonio Noronha* noch als Slotvoogd van de sterkte te Coetsjien voorkomt, daar 'er egter, in die groote tusschen-tyd veel voorgevallen is, waar af geensins een van de minste saaken is, dat de Keizer van Malabar, die tot A°. 1599 meest altyd met de Portugeesen in Oorlog geweest was, in dit jaar vrede met hen maakte, en hen toen gelegenheit gaf, om zekeren Roover *Cunal*, van dezen Keizer afgevallen, en een groote vyand der Portugeesen, te verdelgen, dat A°. 1599 te vergeefs door *Louis Gama* ondernomen, dog A°. 1600 door don *Andrea Furtado de Mendoza* verricht is, zoo dat ons het verdere, hunne zaaken op deze kust betreffende, en alhier met ons voorgevallen, nader uit het verhaal, 't geen wy van onze Natie, in opsigt van deze kust te doen hebben, zal moeten blyken.

ZAKEN DER NEDERLANDERS OP MALABAR.

De eerste der Nederlanders, die my voorkomt, op Malabar aangeland te zyn, is de dappere Zee-Held, *Steven van der Hagen*, geweest.

Hy, met een Vloot van 12 Schepen, den 18 December A°. 1603 uit Texel gezeild zynde, en, op de Rheede van Mozambike, een Portugeesche Kraak (waar in eenige Olifants-tanden waren, en die zy daar in brand staaken) benevens nog een kleener Schip, mede met diergelyke tanden en Ryst geladen, en nog eenige andere Vaartuigen van hen veroverd, en 3 van zyne Schepen, Delft, Enkhuizen, en 't Jacht het Duifken, onder dit Eiland den 12 Augusty A°. 1604, om op de aankomende Kraaken te passen, gelaten hebbende, is met het gros van zyne Vloot, bestaande verder in de Schepen, de vereenigde Landen, Amsterdam, Gelderland, 't Hof van Holland, Dordrecht, Zeelandia, Hoorn, Medenblik, en West-Vriesland (daar in Juny 't Schip Gouda noch byquam) na de kust van Malabar voortgezeild, en den 21 September ontrent Goa gekomen, daar zy een Moorsch Schip, van Mekka komende, ontmoet, en veroverd, hoewel, bevindende, dat het geen Portugeesche goederen inhad het zelve weder vry gegeven hebben.

Den 26 dito quam hy voor Goa, ontrent een myl van de Vesting, ten anker, meinende hunne Galeyen, en Schepen waar te nemen; dog, daar geen voordeel ziende, is 4 mylen benoorden de stad gaan leggen.

Den 2 October quam hy weder voor de Rivier van Goa, daar hy eenige van de Vaartuigen der Portugeesen op de vlugt dreef.

Hy zeilde den 13 dito tot ontrent de Vesting van Bardes, alwaar hy wel eenige van hunne Oorlog-Schepen vond; dog dorst die niet aantasten, om dat het strand van Bardes vol gewapende lieden stond. Ontrent den avond quamen 23 van hunne Galeyen op de wagt leggen, daar de onzen wakker met Kanon op schoten, om hen te beletten nader te komen.

Den 14 dito quamen hier nog 11 Portugeesche Oorlogschepen, weshalven de Heer *van der Hagen* best oordeelde van daar te vertrekken.

Hy liep daar op voor Calicoet; dog gierde den 26 dito op Cananoor aan, daar hy ten anker quam, zendende een boot met een Vrede-vaan na land, om met de Inlanders te spreken; dog, onder 't land komende, wierden zy van eenige Portugeesen, die sig agter een rots verborgen hielden, overvallen, zoo dat zy sich daar tegen te weer stelden, zonder dat echter die van 't Kasteel der Portugeesen op de Schepen schoten, alzoo de Koning hen dit verboden had. *en voor Cananoor.*

Ook zagen de Mooren, die hier waren, dit maar aan, zonder sich ergens in te laten; maar 's namiddags brachten zy een Vrede-vaan uit 's Konings naam by den Zee-voogd aan boord, en een Brief van dezen inhoud.

Dat hy over langen tyd verstaan had, dat zy gesworen vyanden der Portugeesen waren; en dat hy derhalven bedugt was, vermits zy zoo dicht onder 't Kasteel geankerd lagen, dat zy wel genegen mogten zyn, 't zelve te veroveren; 't welk hy hen, zoo zy dit voorhadden, nu ernstig afraadde, alzoo het sterk, van alles wel voorsien, en hy ook genegen was hen langer daar in te beschermen, dewyl zyne voorouders hen nu 102 jaaren toegestaan hadden in dit zyn land te woonen, weshalven hy, als een Vriend (dat hy ook blyven wilde) hem raadde, de zelve gerust te laten, en maar van daar te vertrekken, verzoekende verder dat hy dog zyne Eilanden de Maldives, nog eenige andere van zyne onderdanen, eenige schade toebrengen, maar dezelve als vrienden handelen wilde. *Brief des Konings aan hem.*

De Zeevoogd gaf daar op tot antwoord, dat hy 's Konings versoek in 't geheel nakomen sou, en vertrok daar op na de Stad Calicoet, daar hy den zelven dito ten anker quam.

Zyn komst voor Calicoet.

Daags 'er aan fond hy fynen Onder-Zeevoogd, Cornelis Sebaftiaans Soon, den Commies Houtman, en eenige andere, als Gefanten aan den Keyzer van Malabar.

Hier ontmoetten hem 9 Fregatten, waar op hy eenige boots met gewapend volk affond, die daar na, alfoo fy het te quaad kregen, door meer volk van ons onderfteund wierden, en toen een defer Fregatten veroverden, waar in 80 Mooren, en 15 Portugeefen waaren, van welke de meefte over boord fprongen, en verdronken, behalven, die dood bleven, 6, die gevangen wierden, en 3, die 't ontzwommen. Men vond in 't Fregat niets, dan 25 vaten buskruit, dat zy na Ceylon meynden te brengen.

Den 3 November fond de Samoryn 4 Mannen by den Zeevoogd aan boord, verzoekende, dat hy met zyn vloot gelief-de ten anker te komen, ter plaatze daar hy met zyn leger tegen de Portugeefen te veld lag, wenfchende met den Zeevoogd zelf te mogen fpreken.

En zyne Verringtingen aldaar.

Daags 'er aan zag hy 19 Portugeefche Fregatten langs de Wal Zeylen, daar hy wacker vuur op gaf, en van welke hy 'er eenige wel zeer befchadigde; dog kon 'er, wegens de groote ftilte, geen af veroveren. Weinig tyds hier na kregen zy evenwel 2 van hunnen Jonken, die van weynig belang waren.

Den 6 dito quamen de 3 Schepen, voor Mozambike op de wacht gelaaten, hier by hem, waar op hy met de ganfche vloot na de plaats, daar de Keizer lag, verzeylde.

Den 8 dito verfogt de Samoryn met den Zeevoogd zelf te fpreken, genegen zynde met hem in Vriendfchap te treden, en een verbond te maken alzoo hy befpeurde, dat de Nederlanders vyanden van de Portugeefen waaren, die hy mede voor vyanden hield.

Daar op wierd 'er in den Krygsraat befloten dat de Heer van der Hagen, benevens de Commifen Houtman, Compoftel, en Alterman, als ook Schipper Claas Thys-Soon, en eenige andere, fich na Land begeven zouden, gelyk in goede order gefchiede.

Hy nam eenige gefchenken mede, die hy den Vorft aanbood, die fe feer Vriendelyk aannam, en een Schriftelyk verbond met hem maakte, begevende fich daar na weer na boord.

Zyn verbond met den Samoryn. Komt voor Coetsjien, en Colombo.

Hy vond daar op goed de Schepen Zelandia en Enkhuifen na Cambaja ten handel uit te fenden, en met de vloot na Coetsjien te loopen, alwaar hy den 14 dito voor de ftad quam; dog dorft zonder loots niet in de Baey loopen, alfoo hem die onbekend was; vindende liever geraden het na Colombo door te zetten, daar zy den 22 dito ten anker quamen.

Men fchoot op zyne Schepen van 't Kafteel, daar hy als een oud Batavier op antwoordde; maar bleef 'er niet lang leggen, vertrekkende kort 'er na na Sumatra, daar hy den 13 December quam.

Na dit geval van den Heer van der Hagen, zie ik, dat de Zeevoogd, Paulus van Caarden, die A°. 1606 in April met 8 Schepen uit zeylde, met zyn vloot den 10 September ontrent Goa gekomen, en dat door hem, 11 mylen van die ftad, een Kraak zynde de Zeevoogd van 3 Schepen, van Lisbon vertrocken, verovert is. Zy was 350 laften groot, met Olie, Wyn, en Geld geladen, en had van 300 Zielen 'er nu nog maar 200 op.

Hy haalden 't volk 'er uit, dat hy te land zette, gevende aan ider 2 Ryksdaalders; dog den Zeevoogd der Portugeefen hield hy gevangen, lotfte de goederen, ftak de Kraak den 14 dito in brand, en quam den 17 dito voor de Baar van Goa ten anker, alwaar hy nog 3 andere Schepen, en Fregatten, en Galeyen onder de Kafteelen op de Reede leggen vond, weshalven hy niet geraden oordeelde, daar dichter na toe te loopen.

Den 20 dito verzeylde hy van daar na de gebrande Eylanden, 9 a 10 mylen van 't land van Bardes, daar hy den 21. dito ten anker quam.

Den 25. dito zyn anker lichtende, om op een zeyl, dat hy zag, af te gaan, bevond hy dit een Schip van Calicoet te zyn, dat van Ormus quam, weshalven hy het voortzeylen liet, komende op zyn vorige plaats ten anker, alwaar den 31 dito 2 Fregatten by hem quamen met een gefant van Goa, om over 't Rantzoen van den Portugeefchen Zeevoogd te handelen; dog alfoo van Caarden een Nederlander, te Goa gevangen zittende, los wilde hebben, en zy voorgaven dit buyten kennis van die van Malakka niet te kunnen doen, foo bleef het eene en 't andere achter, en de gefant keerde onverrichter zaaken weder na Goa.

Den 2 en 4 November Liep hy weer voor Goa, om op de Kraaken te paffen; liep den 5, na dat hy een Fregat gejaagd had, weer van daar, en quam den 13 dito voor Calicoet ten anker.

Den 15 dito quam hy voor Panane, dat 6 a 7 mylen van de Hood-ftad legt, alwaar hy uit een Vefting van den Keizer met 3 a 4 Canon fchooten, waar op hy antwoordde, verwelkomt wierd, dog, hoorende, dat de Keizer hier niet, maar 6 a 7 mylen Zuidelyker, was, daar hy met zyn leger tegen de Portugeefen te veld lag, foo quam hy den 16 dito daar ten anker een plaats, die op een en een half myl benoorden de Rivier Chetua legt.

Hy kreeg den 17 dito 3 Gefanten van den

den Samoryn aan boord, toonende eenige brieven van Maurits Prince van Oranje, waar uit hem bleek, dat 'er een verbond tusschen ons en tusschen den Keizer was, dat hem 2 a 3 dagen langer daar blyven dede, om met dien Vorst te handelen, en hem een Geschenk aan te bieden; wagtende daar, om water en ryst te bekomen, dat hem beloofd wierd. Naderhand egter heeft hy sich wel gewagt, van te land by den Samoryn te komen, aangesien hy merkte, dat 'er tusschen hem, en de Portugeesen, een heymelyk verstand was, maar zond hem een Geschenk, zonder dat de Samoryn hem eenige ryst of water wederom zond; weshalven hy den 22 dito, na eenige eerschooten gedaan te hebben, verzeylde, zonder dat 'er verder iets voorgevallen is.

A°. 1608 is de Wakkere Zeevoogd, Pieter Willemszoon Verhoeven, met zyn vloot den 8 October voor Calicoet ten anker gekomen, vindende 't Schip de Roode Leeuw daar reeds leggen.

Den 9 dito kreeg hy bericht van Adriaan Claaszoon van Driel (dien hy ná den Samoryn gezonden had) dat de zelve van dien Vorst zeer Vriendelyk ontfangen, en dat de komst van den Zeevoogd hem zeer aangenaam was.

Daar na verscheen 'er een Inlands Capiteyn, met 2 Arabiers, zyne dienaars, by den Zeevoogd, die op zyn Inlands, met Goude armringen, en verder met veel Goud, Peerlen, en Gesteenten, wonderlyk fraei opgecierd was. Deze verwelkomde den Zeevoogd uit 's Keizers naam, verzoekende te gelyk, dat hy by den zelven met zoodanigen gevolg, als hy zelf goedvinden, zou geliefde te land te komen, terwyl de Tolken hem een net bericht gaven, hoedanig hy, om den Keizer aangenaam te zyn, by den zelven behoorde te verschynen, en hem, na 's lands wyze, te groeten.

Men overley daar op, wat voor een Geschenk men dien Vorst aanbieden zou, en vond goed, om een stuk Rood Scharlaken, eenige bossen fyne Coraalen, een half douzyn groote Cristallyne Spiegels, 2 kleene Metaale stukken (van hem in 't Gallioen Bon Jezus veroverd) een half douzyn schoone Snaphaanen, 2 Musketten met ingelegde Laden, een slagzwaard met een zilver gevest, en 200 Matten, al te zamen in 2 kassen, met geel Laken bedekt, aan hem te zenden.

Deze Gesant, zullende weer na den Keizer keeren, verzogt ook, dat, als de Zeevoogd van boord varen zou, om aan Land by den Keizer te komen, hy dan al zyn geschut ter eere van syn Majesteit afblaazen wilde, en dat dan zyn Majestyts Gesanten aanstonds zouden komen, om hem af te halen, en te geleyden.

Men vond daar op goed, dat de Heer Verhoeven, met een braaf gevolg van 150 Muskettiers en 50 Piekeniers, zelf na den Keizer zoude gaan, om welk Gesantschap te heerlyker te maken, men de opperkoopluyden, Johan de Molre, Jaques Obelaar, Jacob van Groenewegen, Adam Claaszoon van Driel, Pieter Hertsing, Gilles le Fieff, Nicolaas Puyers, en Pieter Segertszoon, verkoor. *Gaat met eenigen der voornaamste na den Keizer.*

Den 11 dito quamen eenige Raaden van den Keizer, om den Heer Zeevoogd af te haalen, die daar op met zyn Volk, en met eenige trompetten, onder 't af blasen van 't geschut, in de boots en schuyten na Land voer, daar hy van 1000 gewapende mannen, en eenige Gesanten van den Keizer, ingewagt wierd; om hem, en zyn gevolg, na 't Hof te geleyden, latende zyne trompetters voor uit gaan, en op alle de hoeken der straaten wakker opblaasen.

Hy vond den Keizer op zyn kostelykst uitgedost, met veel Diamanten en heerlyke Gesteenten behangen, en zyn rechter arm, die een Edelman ophield, met veel Goude armringen, en kostelyke Gesteenten, waar van ook alle de vingers zyner handen vol waaren, bezet. Aan zyn lange oorlellen hingen Peerlen van een ongemeene groote weerde, en zyn verdere cieragen waren soo ongemeen prachtig en heerlyk, dat hy aan zyn lyf alleen een onwaardeerlyken Schat vertoonde. *Hoe hy die uit gedost vond.*

Zyn kleed was niet anders, dan van fyn Kattoen, zyn Voorhoofd, Schouders, en borst waren met geel Sandelhout bestreeken, en zyn hair boven op den kruyn des hoofds te zamen gebonden.

Hy had den Jongen Vorst, met Schild en Zwaard in de hand, nevens eenige edelen, aan zyn zyde, en rond om sig staan, besich zynde met hem uit een verguld Pinang-bekken Pinang te eten.

De Zeevoogd, en zyn byhebbend gevolg, groetten dien Vorst op zyn Nederlands, en wierd van den zelven vriendelyk, onder 't toesteeken van zyn regterhand (om die te kussen) ontfangen.

Zy groetten ook den Jongen Vorst, waar na de oude Keizer, opstaande, den Zeevoogd by de hand vatte, en zeyde: *gelyk nu onze handen en vingers te zamen gesloten zyn, alsoo moeten ook de volken van Calicoet en Holland te zamen verenigd zyn*, zeggende, sich nu niet anders te verbeelden, dan dat het maar een volk was.

Na eenige gesprekken te zamen, liet hy zyn Hof aan den Zeevoogd, en de zynen, sien, alwaar zy veel heerlyke gemeubileerde kamers ontmoetteden, terwyl *Werd zeer Vriendelyk van hem ontfangen.*

wyl hy hem met dese en gene Confituren, en allerley schoone Vrugten, onthaalde.

Daar na quam 't Geschenk van den Zeevoogd voor den dag, dat zyn Majesteit wonderlyk wel beviel.

Beschenkt den Keizer.

Hy zag om Verhoevens hals een gouden Keten, met een Penning, waar op de beeltenis van Prins Maurits stond, dien hy, siende, dat de Vorst 'er na taste, en 'er zin in had, aan den zelven schonk, waar tegen hy hem weder een schoone goude Bagge met heerlyke Diamanten vereerde.

Die hem, en de zynen weder beschenkt.

Hy liet ook de anderen van zyn gevolg niet onbedagt: Want aan van Driel en le Fieff gaf hy ider een gouden Keten met een Bagge daar aan, aan de Molre, een Ring met Zafieren bezet, aan Obelaar en Groenewgen elk 'er een met een Robyn, en aan Hartsing 'er een, met Safieren, en Robynen vercierd.

De Keizer liet hen ook zyn Keizerin, bywyven, en alle zyne kinderen, sien, die zeer veel in getal, en die mede van zeer kostelyke Arm-Ringen, en heerlyke Oorcieraaden, voorsien waren, alle de welke door eenige gelubden bewaard wierden.

Na dat zy dit alles by den Vorst gesien hadden, namen zy afscheyd, om daags 'er aan in den vollen Raad gehoor te hebben; waar op zy weer na 't strand geleyd wierden.

Den 12 dito quam de Tolk al vroeg weder aan boord, sprekende al weder van den Vorst, de Keizerin, en den Jongen Keizer te beschenken, dat men dede met hem weer veel Rood Scharlaken, 84 Matten, een slag-zwaard, en een kleen vierroer te vereeren, waar tegen aan Simon Janszoon Hoen weer een goude Bagge geschonken wierd.

Daar op verscheen de Zeevoogd met Johan de Molre, Simon Jans-Soon Hoen, en van Driel (terwyl de andere van zyn gevolg buiten bleeven) in den Raad.

Zy vonden daar 6 Keizerlyke Raaden sitten, alwaar hen bericht wierd, dat de Koning van Coetsjien met de Portugeesen in verbond, en dat de Keizer mede aangesocht was, om tot hen over te komen; dog dat hy ongenegen was zulks te doen, alsoo hy hen geveinst, en trouwloos bevonden had.

Verschynd naderin 's Keizers Raad.

Ook zeyden zyne Raden door hunne tolken, dat zyn Majesteit al over 4 jaren met Steven van der Hagen in verbond getreden was, gelyk hy, soo uit het geschrift, daar van gemaakt, als ook uit 2 brieven van Prins Maurits, nader toonen kon; dog was verwonderd, dat men, in gevolge van de belofte daar by gedaan, hem niet met eenige Schepen, of volk, te hulp gekomen was, om de Portugeesen, zyne en onze vyanden, eenige afbreuk te daen, en hen van zyne Kusten te verdryven.

Het welk, schoon het tot nu toe niet geschied was, hy hoopte dat nu geschieden, en dat men hem (immers dit versogt hy zeer ernstig) met 6 Schepen van deze vloot byspringen zoude, waar van 'er 2 voor de baar van Goa, 2 voor Calicoet, en 2 voor Coetsjien, zouden konnen gaan leggen, om hen in toom te houden, genegen zynde veelen van zyn volk en Fregatten 'er by te voegen, om de Portugeesen te beletten van daar buyten, of in Zee, te durven komen.

De Zeevoogd gaf hier op tot antwoord, dat Haar Hoog Mog, de Prins van Oranjen, en de Heeren Bewindhebberen, hem den Persoon des Keizers, en zyn zaaken, zeer dier aanbevolen, en belast hadden, zyn Majesteit alle mogelyke hulp te bewysen; dog, alsoo de Molukse zaaken soo slecht stonden, gelyk zyn Majesteit wist, soo dienden die voor af hersteld te werden, alsoo anders, soo de Portugeesen van de Zuid Meester bleven, hunne hulp zyn Majesteit weinig zou konnen baten, weshalven hy, om dese reden, nu hier van versogt verschoond te werden, belovende, na dat hy de saaken aldaar in een beter staat gebrogt zou hebben, dan zyn Majesteit alle bedenkelyke hulp te zullen komen bewysen.

Ook beloofde hy te zullen besorgen, dat 'er ondertusschen 2 Schepen van Bantam na Calicoet zouden komen, om daar Peper en Indigo te komen innemen.

Hy had ook wel van eenige vryheden van Tollen konnen spreken, dog liet dat nu, terwyl hy zyn Majesteit voor als nog geen hulp bewysen kon.

Hy versogt dan alleen, dat het vorig verbond mogt vernieuwd, en nog verder uitgebreyd werden, gelyk dit ook geschied, en met eede op hunne wyse (te weten, dat de voornaamste van hen de rechterhand uitstak, de Zeevoogd de zyne daar boven op, en een ander de zyne weder daar boven op ley, hoedanig zy alle vervolgens deden) gestaafd wierd, waar na dese Raaden van 't verhandelde, en 't meerdere by 't oud verbond gevoegd, aan den Keizer verslag gingen doen, en tot antwoord te rug bragten, dat zyn Majesteit den breden Raad hier over na 2 dagen vergaderen, en dat de Zeevoogd daar weder in verschynen zoude, om sig ondertusschen op alles wel te konnen beraden.

Den 14 dito hebben de onsen eenen Maarten van Domburg, die te Coetsjien in een zwaare gevankenis was, door overgave van eenige gevangene Portugeesen aan den Keizer, gesogt te verlossen, die hen beloofde, dit te zullen versorgen.

Den

Den 15 dito verscheen de Heer Verhoeven met de vernoemde Kooplieden weder in den Geheimen Raad, en hoorde daar, dat de Keizer zeer wel begrepen had, dat de Molukse zaaken moeften voorgaan, en dat hy hem dierhalven nu geerne verschoonen wilde, zullende alleen verwagten die Schepen en Kooplieden, die hy hem van Bantam beloofde te versorgen; dog de Zeevoogd moest dit zyn zeggen al weer met eenige Geschenken verzellen en bevestigen, waar op hy daags 'er aan, of den 16 dito, de Molre en van Driel met een Geschenk weer na land gesonden, en van zyn Majesteit, na dat het vernieuwd verbond aan wederzyden geteeckend, verzegeld, en 't af-schrift 'er af hem op een Clappus-blad overgeleverd was, afscheyd genomen heeft, gaande nog dien zelven nacht, na dat hy een schoot gedaan had, na Coetsjien te Zeyl, daar hy zynen Onder-Zeevoogd met de Schepen Middelburg, Rotterdam, en Hoorn, den 17 October op de Reede vond.

Hy besorgde, dat de Onderkoopman, Paulus van Overbeek met de Chaloep van 't Schip Zeelandia, van daar na Bantam, een afschrift van 't verbond daar brengen, bericht van 't verhandelde geven, en ook zorg dragen zou, dat de 2 beloofde Schepen op zyn tyd van Bantam na Calicoet vertrekken zouden; waar na hy hier van daan verder na Malakka Zeylde. Na dien tyd heeft de Heer van Speult dit volgende verbond met den Samoryn A°. 1626 gemaakt.

Accoort, ofte contract, gemaakt met den doorlugtigen grootmagtigen Keizer van Malabar, en den Koning van Calicoet &c. ter eenre, en den Edelen Heer Herman van Speult, Raad van Indiën, en gewesen Gouverneur in Amboina, en die van zynen Raade, Commanderende over de Schepen en Comptoiren van Surata, Persien, en Mocha, wegens de Ed. doorlugtige Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal, den Heer Prince van Orangien, &c. ende de Ed. Nederlanse Oostindische Compagnye, onder het beleyd van den Ed. Heer Pieter de Carpentier, ter anderer zyde.

„ Erstelyk, zyn beyde de Partyen
„ met den anderen over eengeko-
„ men, en verdragen, dat zyn Maje-
„ steit al de Peper, soo onder zyn heer-
„ schappy en dominen valt, zal gehou-
„ den wesen te doen leveren aan den per-
„ soon, die de Ed. Heer Gouverneur
„ voornoemd daar toe nomineren of stel-
„ len zal, ten pryse van seven en twintig
„ Realen van agten het Candi, bestaande
„ in vyf honderd en twintig Ponden, te
„ weten, ider Pond tot seventien spaan-
„ se Realen gekoft, wel verstaande, dat
„ de voorsz. Peper ook zuiver en zonder
„ eenige maculen, Valsheyd, of bedrog,
„ behoorlyk gedroogd, en op de bequa-
„ me tyd geplukt wesen zal.

„ Ten tweede, dat al de Gember, te
„ weten, grof, schoon, en droog, goed,
„ en zyn gemelde Majesteit gehouden
„ wesen zal, die te doen leveren in han-
„ den van den voorsz. genomineerden per-
„ soon, te weten, 't Candi van vyf hon-
„ derd en twintig pond tot elf Realen
„ van achten.

„ Ten derden, is de conditie, dat de
„ gemelde waaren, als Peper, Gember,
„ en alle andre, zullen vry en vrank zon-
„ der eenige tollen of geregtigheden, hoe-
„ danig zy zouden mogen genoemd zyn,
„ te betaalen, en dat zy zullen gescheept,
„ en vervoerd werden, zonder eenige
„ contradictie van zyn Majesteit, of an-
„ dre Subalterne Hoofden; van gelyken
„ zullen mede Tolvry, en buiten laten,
„ soodanige goederen of waaren, van wat
„ quantiteyt en qualiteyt die die zouden
„ mogen wesen, zyn, die wy hier aan land
„ zouden mogen brengen, om te verhan-
„ delen, of te verkoopen, gelyk mede ver-
„ staan werd van alle Provisie en eetba-
„ re waaren, die de Compagnyes-dienaars,
„ of gaande en komende Schepen, zou-
„ den mogen van doen hebben, zonder
„ dat zyn Majesteit imand van zyn on-
„ derdaanen, ter oorsake van zulx, of
„ onder wat naam of Titel het zoude
„ mogen wezen, hen lieden zal mogen
„ verhinderen of lastig vallen, waar voor
„ zyn Majesteit toesegt en beloofd werd
„ (soo haast de aggreatie uit het Vader-
„ land, of Batavia, zal gekomen zyn,
„ die gepresumeerd werd binnen ander-
„ half of twee Jaar ten uiterste hier zal
„ wesen) zal genieten ider Jaar een me-
„ taale halve kartouw, van ontrent vier
„ duisend Pond gewicht, en dat in re-
„ compense en voldoening van de voor-
„ segde vryheid van Tollen, wel verstaan-
„ de, dat zulx niet eer zal gegeven wer-
„ den, als 't Jaar na de approbatie.

„ Ten vierden beloofd zyn Maje-
„ steit, dat hy zal voorkomen, dat geen
„ Peper of Gember zal versogt of ver-
„ voerd werden, als alleen aan onse ge-
„ committeerden wegens de Ed. Neder-
„ landse Oostindische Compagnye, uit-
„ sluitende niet alleen alle Portugeesen,

„ Engelsfen, Deenen, Franssen, Guzeratten, Persiaanen, of andere Natien, hoedanig die zouden mogen genaamd wesen, maar ook zyne eigen onderdanen; beloofd daar by neffens, om zulx effect te doen sorteeren, dat niemand van zyn onderdanen zal vermogen, ten tyde als de Peper zal ryp geworden zyn, de zelve by hem te houden, op verbeurte van de voorsz. Peper, en arbitrale correctie van zyn Majesteit; soo die by gemelde Persoonen sou mogen gevonden werden, tot welken einde zyn Majesteit beloofd, op ons versoek; tydelyk insinuatie te doen doen, dat by soo verre quam te gebeuren, dat imand bevonden wierd op vervoering van de Peper en Gember, dat de selve niet alleen zal verbeuren de Peper of Gember, maar ook na gelegenheid van saaken als een overtreder, en violateur van dit contract, ten exempel van anderen gestraft, zal werden.

„ Ten vyfden, beloofd zyn Majesteit van gelyken de Gecommitteerden wegens de Ed. Oostindische Nederlandse Compagnie een goede groote bequaame steene-brand-vrye wooning in de stad Panani ontrent de Rivier te versorgen, om de Peper, ende de andre waaren, voor brand, en andre ongevallen, te bevryden, welke huising wy gehouden sullen zyn alle Jaar tot een redelyke Prys te betaalen, in welke huising, of logie, de onderdaanen van zyn Majesteit sullen gehouden wesen de Peper, Gember, en alle andre waren, te leveren, en te wegen op hun eigen kosten. Van gelyken beloofd zyn Majesteit voorsz. Gecommitteerden van de Ed. Nederlandse Oostindische Compagnie, en hunne goederen, onder zyn protectie en bescherming te nemen voor alle overlast, outrage, en geweld, dat hen sou mogen werden aangedaan.

„ Ten sesden beloofd zyn Majesteit soo 't quam te gebeuren, dat imand van de Ed. Compagnies dienaars door eenig misbruik quam weg te loopen, en onder zyn Majesteits onderdanen op gehouden te werden, soo zal zyn Majesteit in dien gevalle gehouden wesen de selven wederom te doen leveren in handen van den Opperkoopman van de Ed. Nederlandse Compagnie, en of 't gebeurde (dat God verhoede) dat eenig ongeval van doodslag, door toorn of misverstand van de onsen geschiede, soo zal zyn Majesteit, den gemelden delinquant in handen krygende, gehouden zyn dien te leveren in handen van den voornoemden koopman, ten einde hy daar bewaard en geslooten gehouden werde, ter tyd en wyle dat de Ed. Heer Generaal van de misdaad volkomen verwittigt en voldaan is, om als dan na verdienste van saaken gestrafe te werden.

„ Alle welke boven gemelde artikelen en conditien, die beide de partyen over en weder beloven en zweeren by solemneelen Eede, ider op zyne wyse, te agtervolgen, en te doen onderhouden voor den tyd van ses agter een volgende Jaaren, welverstaande, soo zulx by de Ed. Nederlanse Compagnie, of de Ed. Heer Generaal, geapprobeerd, en goedgevonden zal werden binnen den tyd van anderhalf of twee Jaaren, en soo deselve zulx niet approbeeren, zullen de Ed. Compagnies Gecommitteerden met hunne goederen onverhinderd mogen vertrekken, blyvende des niet te min onse vorige Vriendschap in zyne volkomen vigeur en kracht onverminderd.

Aldus gedaan ter Goeder trouwe in Schetua, in 's Keizers Huis, desen 3 January A°. 1626.

Gelyk nu onse vyandschap in den Oorlog met de Portugeesen (alleen de tyd van sekere stil-stand van wapenen, die bedongen was, uitgesonderd) zyn gang ging, en wy hen alle bedenkelyke afbreuk deden, alsoo sloegen wy hen in den tusschen-tyd een groote menigte van Kraaken en Gallioenen af.

Ook hielden wy Gedurig by na een vloot Schepen voor Goa, die daar hunne Kraaken en Gallioenen, die 'er in of uitquamen, waarnamen, en 'er hen veel af handig maakten, gelyk wy in 't vervolg breeder sullen sien.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

O*Nſe vlooten geſtadig voor* Goa *in beſetting gezonden, waarom wy* Goa *zelf niet innamen. Vervolg van* Goas *baar beſet door onſe vlooten.* A°. 1642. *Geſanten van den onderkoning op* Batavia, *verſoekende ſtilſtand van wapenen. Die na den* 8 *October volgde, dog die op* Ceylon *door den onderkoning niet nagekomen werd. De* Heer Maatſuyker *maakt* A°. 1644 *een vaſte vrede met den onderkoning.* Serooskerke *en van den* Brouke hier A°. 1651.

WY namen voor Goa A°. 1622 2 Gallioenen, in welk jaar ook de Heer Jacob Dedel, buiten gemeen Raad van Indiën, den 4 December hier met een vloot verſcheen.

A°. 1633 ſie ook, dat een vloot van vyf Schepen, Vliſſingen, de Leeuwin, Bommel, Grol, en 't Fregat de Hamelton, met den bevelhebber van Santen (in de plaats van den overleden Koren Kraey geſteld) den 18 November voor Panane ten anker gekomen is.

De voornaamſte reden van hunne komſt hier was, om de Geſchenken, voor den Samoryn geſchikt, hem aan te bieden, en om in zyn land den vryen handel wegens Peper, Cardamon, &c. te hebben; dog hoorden, dat de Vorſt boven in 't land, en dat 'er nu geen Peper, dan by 't nieuw gewaſch, daar zy niet na wagten konden, te krygen was, weshalven zy van daar vertrokken.

Zy zagen den 8 December voor Goa 2 Kraken, en een Portugees Schip, buiten de Baar leggen, 't het geen zy veroverden, en kregen den 7 January A°. 1639 nog een Kraak, die van Coetsjien quam, met eenige Kaneel en Timmerhout geladen, die voornemens was na Goa te Zeylen.

Ook bleef toen de Opperkoopman of Bevelhebber, Henrik Hagenaar verder met de Schepen Zeelandia, 't Zeepaard, en 't Jacht Caap de Ramos, op de kuſt van Indiën, of van Malabar, kruiſſen, die den 10 February een Moors Schip, en den 19 dito een Portugeeſch Fregat, veroverde, en verbrandde, komende den 6 Maart onder 't Eiland Anchediva, om daar brandhout, en verder, dat benoodigd waren, te verſoeken.

Daar na nam hy den 1 April nog eenige Fregatten hier ontrent, waar in verſcheyden gevangenen van aanſien waren.

A°. 1636 en 1637 paſte de Bevelhebber Coper met een vloot op hen, houdende te dier tyd de Baar van Goa gedurig beſet, behalven dat hy hen gedurig op de vlugt dreef, gelyk hy, onder anderen in 't begin van A°. 1637 van 6 Gallioenen beſprongen zynde, hen met de Schepen Uitregt, Terveer, Naſſau, 't Hof van Holland, Amelia, en nog 3 andre, ſeer ſchandelyk na binnen joeg, en de Zee dede ruimen.

A°. 1638 den 4 January ſloeg de Heer Adam van Weſterwold, buiten-gemeen Raad van Indiën, voor Goa tegen hen, welke ſlag ſeer omſtandig door Baldeus, Fol. 50 van Ceylon, verhaald werd.

Hy taſte hen dapper met 12 onſer Schepen aan, ſoo als zy met 6 Gallioenen, en 20 Fregatten van Oorlog, in Zee quamen, en dreef hen ſchandelyk op de vlugt.

A°. 1639 taſtte Cornelis Simonszoon van der Veer 3 Gallioenen, ontrent de Kaſteelen voor Goa ten anker leggende, met een weergadelooſe dapperheid aan, en ſtak ſe alle 3, te weten, de Bon Jeſus, de Bon Ventura, en S. Sebaſtiaan, in brand, ſonder dat hy een van zyne Schepen verloor. Hy kreeg ook ſeer veel gevangenen, en had, ſoo hy maar 2000 a 3000 man meer gehad hadde, Goa ſeer gemakkelyk konnen veroveren. Ook had de Heer Antoni Caan Goa's baar A°. 1639 met een vloot bezet.

Indien wy ons beſt hadden willen doen, om Goa te veroveren, het zou ons niet moeyelyk geweeſt hebben maar men heeft, ſchoon in 't eerſt wel eenige neyging daar toe ſcheen te zyn, beſt gekeurd, daar van af te ſien, alſoo 't ons maar tot laſt verſtrekt ſou hebben, daar ons veel voordeliger was, met een vloot voor Goa op de Gallioenen te paſſen, en de Portugeeſen ſoo te kortwieken. *Waarom wy Goa zelf niet innamen.*

Ook is 't een ſekere ſaak, dat wy by den Oorlog met de Portugeeſen veel meer voordeel (voor al in Indiën) dan by een Vrede, hadden, 't geen ſeer klaar door de Heeren Bewindhebberen met veel kragtige redenen aangetoond is.

A°. 1640 wierd de Commandeur Dominicus Bouwens met een vloot Schepen voor Goa geſonden met een inſtructie, door haar Edelheden, als Commandeur over de Nederlanſe vloot van Defenſie na de kuſt van India en Goa, den 14 Auguſtus A°. 1640 geſchikt, om de Spaanjaarden en Portugeeſen allen afbreuk te doen, als ook om Goa's Reede te be- *Vervolg van Goa's baar beſet door onſe vlooten.*

ſetten, en om Peper langs Malabar te verſorgen, blykende uit de navolgende ſaaken.

Maar kortelyk daar uit getrocken.

In 't voorleden jaar 1639 beſtond de Portugeeſche Navale magt uit die Gallioenen, de Bon Jeſus, St. Sebaſtiaan, en de Bon Avontura genaamd, die door den Commandeur Cornelis Symonszoon van der Veer Zaliger den 30 September verleden (of des gemelden jaars) onder 't Fort Marmagon verbrand en verwoeſt zyn. Dierhalven ſoo moeſt men den vyand geen ruſt gunnen, alſoo hun ſecours uit Portugal in October te Goa ſtont te verſchynen, waar op dan by haar Edelheden goedgevonden was, ten einde alle vyandelyke Schepen te veroveren, Compagnies handel in die geweſten te verſekeren, onſe progreſſen op Ceylon te beter en met minder hazart te vervorderen, en een groote party Peper langs Malabar te verſamelen, om deſen Dominicus Bouwens voor de vyfde tocht als Commandeur van hunne deſſeynen na Goas Reede met de Schepen Amboina, Arnemuiden, Valkenburg, Heemskerken, en de Jachten de Sterre, en kleen Rotterdam, te committeren, en ſchoon die vloot in opſicht van die vorige jaren kleen is, ſoo oordeelden haar Ed. die, in opſicht van 's vyands geſteltenis, genoegſaam tot bereyking van hun oogwit, alſoo hunne vloot verwoeſt, en de verdere Oorlogs-fuſten van hen weinig voor ons te vreeſen waren.

Naderhand verſtond men, dat uit Perſia in Goa gebracht is 't Galloen, daar nu meer als 2 jaaren van is geſproken, en dat geſegt werd een groot magtig Schip te zyn. Ook blykt uit onderſchepte brieven, van Malakka van den 27 en 29 april paſſato of 1640 uit Goa geſchreven, dat zy daar 2 andre Gallioenen op ſtapel hadden, welkers voltoying de viceroy ſeer behertigde, en waar van 'er een in October klaar ſou zyn, ſoo, dat ten beſten genomen, 2 Oorlogs Schepen tegens Bouwens komſt daar gereed ſouden zyn, en daar by dan 't ſecours dat dit jaar uit portugaal gewagt werd. Ook hadden de Portugeeſen A°. 1639 by de Brazylſe droogten een Gallioen en een Petak verloren, en was de eene magteloos weer na Lisbon gekeerd, de Portugeeſen geven wel op, dat zy groot ſecours verwagten, dog wy ſien dat niet te gemoet. Op zyn beſt ſullen zy nog 2 karaken krygen, en (als die al binnen Goa komen) dan met Bouwens maar egaal zyn. Op Bouwens Schepen waren 520 koppen Voornamentlyk varends volk, konden om Malakkas beleg geen Soldaten miſſen. Hy was voor 10 maanden van voorraad verſien tegen 2 vleeſch-en een ſpek-dag ſweeks, en 3 halve mutsjens arak daags. De Schepen waren dus gemonteerd.

	Metale ſtukken,	Yſer,	Koppen.
De Adm. Amb[a].	12 :	42 :	200
Vic. Arnemuiden	8 :	28 :	95
Schout by N. Valkenb.	8 :	24 :	85
Heemskerken	2 :	30 :	80
De Sterre	- -	12 :	30
Kleen Rotterd.	- -	8 :	30
	30 :	144 :	520

Hy zou met Amb[a]. den 15. Auguſti vertrekken, zynde de andre al na de ſtraat Sunda verzeild, om Proviſie van brandhout te verſorgen.

Daar legt veel aangelegen, dat deſe vloot in September voor Goa zy, om, door 't nemen van ryke pryſen, de zwaare ongelden deſer vloot goed te maken, 't ſecours van Portugal afteſnyden, en de ryke navetten van Mozambike, Maſcate, Sunda, &c. na Goa gaande, te bemagtigen, en 's vyands kaffilas, van Cambaya komende, te diverteren, en hunne retouren na Lisbon in te houden.

Op wingurla zal U. E. wel hooren, hoe het te Goa ſtaat met hunne ſaaken.

De vorige Commandeurs, voor Goa gebruikt, waren Koper, Weſterwolt, Caan, en van der Veer.

Beloven 2 maande gagie tot een vereering by 't ruineeren van 's vyands 2 Gallioenen, die haar Ed. willen dat zy gereed mogten hebben, dat ook by haar Ed. betaald is wegens de Schepen Bon Jeſus, St. Sebaſtiaan, en Bon Aventura.

Tot den 3 a 4 Mey zal U E. de baar van Goa beſet houden, ten ware wy nader anders ordonneeren, dog krygen zy geen ſecours, dan zal 't ſoo lang niet behoeven, en dan zal U. E. de magt na Suratte en Ceylon konnen verdelen, te weten, na dat de Peperhandel op Malabar zal volbragt zyn, dog ſult van Goa niet opbreken, voor dat de Paeuw, en Akkerſloot, na Suratte en Perſien geſchikt, uit Tayouan op Goa aangieren, die dat daar, en op Wingurla, gelaſt zyn te doen, en 't Cargaſoen voor Viziapoer daar te loſſen.

Wy zyn 4 Jaaren aan een met den Koning van Viziapoer in onderhandeling geweeſt, om geſamenderhand Goa te bemagtigen, gelyk U. E. uit onſe voorjarige inſtructie ſien zal, dat tot nu toe vrugteloos uitgevallen is, alſoo de Viziapoerder, gelyk ons de ervarenheid leerd, het niet recht meende, tragtende dus ons, en de Portugeeſen, maar te vrund te houden, en zyn mes aan weerzyden te doen ſnyden. Dus zal 't onnoodig zyn onkoſten meer te doen, om hem daar weer toe te bewegen. Men heeft

heeft hem 't voorleden jaar vereerd 2 schoone metale stukken, &c. daar niets van vrugt op gevolgd is; ook heeft hy in 2 jaaren sich niet eens verweerdigd aan ons te Schryven. De Commandeur van der Veer had desen Koning onse intentie klaar aangeschreven, maar kreeg een sober antwoord, heeft daar op den Koopman Paats gevorderd. Dies oordeelden wy 't best ons dit jaar stil te houden; hoewel wy niet weten, of dit aan den Koning, of aan 't beleyd onser Gecommitteerden, hapert. Het sal genoeg zyn, dat wy onse vorige Commoditeyten van Wingurla, en den handel in 't Viziapoers Ryk, blyven genieten, 't geen wy vertrouwen ons dese Koning niet zal durven ontseggen. Dan U. E. daar gekomen zynde, moet sig na bevinding van saken gedragen. Ondertusschen dienen by occasie de zo beloofde oorlogs-Fregatten gevorderd te werden, hoewel wy geen staat maken, dat daar iets opvolgen zal, en dat dit als voren onder frivoole pretexten zal werden geexcuseerd.

't Jacht Franiker is den 10 Mei van Gamron over Dabul herwaards genavigeerd.

Zoo de Koopman Paats, volgens onse ordre, een goede party Peper opgekogt heeft in voorraad (waar aan twyffelen, alsoo hy sich van de nieuwe Engelsche heeft laten verkloeken) soo zal U. E. die op 't spoedigste met Franiker, als 't by u komt, en met Heemskerk na Gamron senden.

Dese Paats diend de Compagnie in 't Viziapoers land niet wel, is niet vigilant, nog opmerkende genoeg, en veel siekelyk. Ook is de Salpeter, dit jaar herwaards gesonden, zeer slecht en onsuiver bevonden, soo dat geen geld weerdig is, ook klagen die van Persien over de slechte Koopmanschappen, van hem ontfangen, waar op veel verloren is. Dies hebben wy hem ontboden, en den Opperkoopman Klaas *Corneliszoon Blok*, nu op Valkenburg bescheiden, goedgevonden daar in zyn plaats te gebruiken, dat U. E. soo uitvoeren zal, latende desen Sr. Blok ten overstaan van den Opperkoopman en Vicecommandeur Simon de With, en 2 andre kooplieden, onder behoorlyken inventaris alle de Compagnies effecten daar overnemen, gelyk wy ook Paats ordonneeren, misgaders dat hy ons, en Blok, een net bericht van den handel daar schriftelyk zal hebben te geven. Vrugteloos hebben wy nu 4 jaaren aan een last gegeven tot 't versorgen van Peper op Malabar, hebbende 't een saysoen aan Schepen, en 't andre aan 't trekken van onse waren, gehaperd. Ondertusschen gauderen de Engelsche van de vrugten van onsen arbeid en onkosten des oorlogs, soo hier, als in Europa.

Zullen u nog de Neptunus toesenden, die van Kabo verwagten. Tot 't versamelen der Peper op Malabar zal U. E. den Vicecommandeur *de With*, en Koopman *Paats*, en den Onderkoopman *Jan Joosten*, gebruiken. Ten ware de With in saken van meer belang mogt werden gebruikt. January en February zyn de maanden van 't Peper-saysoen, en later moet U. E. daar niet verschynen. Men mag ook met de prys der waren de hand wel wat lichten, om veel Peper te bekomen. Calculeren, dat ons Kargasoen op die kust, als Wingurla zyn competerend goed heeft, niet minder, als 200 lasten, of 400 quintaalen, Peper, renderen zal. Met de Neptunus hopen meer Provisie en eenige Contanten te senden. Dog voor al siet, een groot party Peper te krygen, alsoo de Peper 't best retour nu is, en maak dat ons de Engelschen en Deenen geen voordeel affien. De secrete Raad zal bestaan in dese.

Dominicus Bouwens, de Opperkoopman en Vicecommandeur, Simon de With, Schipper Jan Ysbranszoon op Valkenburg, de Opperkoopman Klaas Cornelisz Blok, Schipper Gerrit van Hern op Amboina, Schipper. . . . op Arnemuiden, de Koopman Dirk Janszoon Bol, die ook Secretaris zyn zal, en des noods ook Fiscaal deser vloot.

Van voor Goa den 3 a 4 Mei opbrekende, zal U. E. na Ceylon ten deelen of geheel, na de gelegenheid dat vereischt, verzeylen, en Punto-gale (soo de Moesson niet verlopen is) en anders Bati-calo, aandoen, om te sien, wat Kaneel daar in voorraad zy, om die dan herwaards te brengen.

Ook gaan nu eenige Portugeesche Paters, en hun gevolg, te rug, mits tot Goa hun randsoen Procurerende. Ook Alvarez de Sousa, geweesen Kapiteyn van 't verbrand Gallioen Bon Aventura, die niet volgens 't contract, maar uit gunst, voor 100 Ryxdaalders zyn verlossing toegestaan is, en hem zyn hier ook verstrekt 200 Ryxdaalders, om die in Wingurla te voldoen. U. E. zal geene der selve losgeeven, voor dat 't randsoen betaald is, dat 't Comptoir Wingurla 't Generaal Comptoir crediteren moet, op dat het ons daar blyke.

In 't Kasteel Batavia
desen 14 *Augusty* A°. 1640.

ANTONIO VAN DIEMEN.

CORNELIS VANDER LYN.

Dese Heer Bouwens wierd A°. 1641 na den 18 July door den Bevelhebber Mathys Quast hier met 10 Schepen vervangen,

 gen,

gen, en de selve nam een welgeladen Gallioen, dat uit Portugal pas gekomen was. Dese wakkere held verloor door een splinter, die zyn been quetste, kort 'er aan 't leven, en wierd door Cornelis Leenderts-zoon Blaeuw vervangen.

Ao. 1642 Gesanten van den onder-Koning op Batavia.

A°. 1642 verscheenen Diego Mendes de Britto, Edelman van 's Konings huis, en Gonsalvo Villoso de St. Joseph, Priester van de ordre van St. Franciscus, als Gesanten van den Grave d'Aveiras, onder-Koning van Portugals Indiën, op Batavia, met een omstandig berigt, dat 'er in Holland en Portugal na allen schyn een vrede tusschen Don Jan, Hertog van Braganza, en nu onder den naam van Don Jan de IV. Koning van Portugal geworden, getroffen, en dierhalven het versoek van den onder-Koning was, dat men ook hier in Indiën de vyandschap wilde staken.

Versoekende stilstand van wapenen.

Zy wierden met veel statie op Batavia van boord door seer veel Heeren van aansien (by Baldeus in zyn Malabar en Choromandel Fol 84 te sien) aan land gebragt, ter gehoor van haar Edelheden geleid, verwelkomt, en aan hen, na hun voorstel verstaan, en des onder-Konings brief gelesen te hebben, geantwoord, dat wy daar af nog geen behoorlyk bericht hadden; maar dat wy echter de saak zelf wel wilden gelooven; dog verplicht waren nader schryvens af tewagten, in welken tusschen-tyd een van hen beyden met een brief weer na Goa vertrok (om hier bericht af te geven) en de Edelman bleef de nader tyding en goed-keuring van de 10 jarige stilland op Batavia af wagten, die den 8 October quam, en toen over al door geheel Indiën bekend gemaakt wierd.

Die na den 8 October volgde.

Aldus was 'er nu, na de bekomene goedkeuring, over al stilstand van wapenen tusschen ons, en de Portugeesen, en die behoorde ook in Indiën alomme geweest te zyn; maar de onder-Koning hield die, daar se in zyn Kraam diende; dog wilde die op Ceylon, onder een menigte van bespottelyke uitvlugten (gelyk wy onder de stoffe van Ceylon breeder getoond hebben) niet houden.

Dog op Ceylon door den onder-Koning niet wel nagekomen werd.

Al welke saaken nog al eenigen tyd henen schokten, tot dat de Ed. Heer Maatsuiker, gemeen Raad van Indiën, als Gesant uit naam der Ed. Maatschappy door den Heer van Diemen na Goa aan den onder-Koning, den Grave d'Aveiras, gesonden wierd, om, was het mogelyk, met den selven alles te vereffenen, en om de vrede op die selve gronden, als zy tusschen haar Hoog Mog. en Koning Jan de IV gemaakt was, te onderhouden.

De Heer Maatsuiker maakt Ao. 1644 vrede met den onder-Koning.

Hy kon met hem in 't eerst niet te recht raken, dog als hy zag, met hoe grooten ernst hy hem dan met den oorlog bedreigde, soo wierd de vrede, hoewel maar een stilstand, op den 10 November A°. 1644 getroffen, en men wil, dat hy nog 600000 gl. meer als zyne last inhield, van dien Grave bedong.

De voorwaarden dezer Vrede kan men Fol 92 by den Heer Baldeus sien; en is daar op A°. 1645 de scheyding der landen op Ceylon verder onder den onder-Koning, Don Philippo Mascarenhas, den 10 January binnen Colombo geschied. Na dien tyd blykt my, dat de onsen ontrent A°. 1651 in den laasten tyd van 't bestand hier ook hebben beginnen te handelen, gelyk ik uit een volgende brief van haar Edelheden seer klaar bespeur.

Schoon haar Edelheden overvloedig Peper genoeg in haar eigen landen, of ontrent Batavia &c. konden krygen, soo veel voor Indiën en 't Vaderland noodig hadden, vonden zy echter, om den Portugees alle afbreuk te doen, goed A°. 1652: 22 November na Malabar te senden, om Peper (soo veel zy 'er tot een redelyke prys bekomen konden) 't Schip den Os, en daar mede de Kooplieden Reynier Serooskerke, en Mattheus van den Brouke, nevens dit uittreksel van hun brief.

't Comptoir van Calkoelang hadden zy verleden jaar uit vreese voor den Portugees; alsoo 't bestand ten einde liep, gelicht, dat haar Ed. liever anders gesien hadden.

Van den Brouke had grote quellingen hier van den Heer Poule moeten verdragen; dog was alles door geduld te boven gekomen; apparent was die Heer door de Portugeesen tegen ons opgeroyd. Dese schynd in Coulan of Coylan, toen Heer geweest te zyn. Serooskerke sou 't gesag op de Reys en op Malabar hebben, even eens als den Koopman Schoorl gehad had.

En dese Serooskerke had den handel reeds eenige jaaren herwaards in Cananôr waargenomen, en dierhalven sou hy daar nu weer gaan leggen, schoon Calicoelan tot nog toe de Hoofd-plaats geweest was, daar de Koopman van den Brouke beter ervaren is, die 't daar nu ook sal gaan waarnemen; en alsoo de Negotie op Cananôr altyd vroeger gedaan is, dan die van Calicoelan, en de omleggende plaatsen, soo sullen de Negotie boeken van Cananôr eerst gesloten, en die van Calicoelan ingetrokken werden, op dat maar eene plaats met 't Comptoir Generaal Correspondere, en niet, gelyk bevorens qualyk geschied is.

De Peper viel in Cananôr doorgaans duurder, als in Calicoelan, daar zy nogtans meest van de laaste plaats komt. En alsoo schynd het beter Cananôr te verlaten, en Calicoelan maar aan te houden. Dies zal Serooskerke de schulden maar innen, en geen debiteurs hier meer maken.

ken. En alsoo den handel met andre Koopmanschappen alleen, sonder specereyen, niet gaan wilde, soo gaven haar Ed. nu mede 5000 pond Nagelen 5 Sockels Nooten, en 40000 pond slegte Rompen, met serieuse recommandatie, om die op geld te houden. Hoopten, dat de Cardamom, hier op Cananór door Serooskerke genegotieerd, by hun komst daar gereed zyn sou, om se na Persien met de passeerende Schepen te senden.

Voor 't Patria wierden geeyscht 50 a 100 duisend Cauris van Maldiva, en Amber de gris soo veel redelyker prys krygen konde; zynde in 't Vaderland 30 gl. de once waardig en 4 a 5000 pond Cardamom voor 't Vaderland.

Stonden aan Serooskerke toe voortaan na 't verrichten van zyn handel op Crus of Punto de Gale zyn residentie te mogen houden, alsoo 't daar beter koop houden kon. Dog van den Brouke zal met de Negotie boeken, dag regifter, en andere Papieren herwaards komen.

In 't Kasteel Batavia
den 22 November A°. 1651.

KAREL REYNIERSZOON.

JOAN MAATSUIKER.

GERARD DEMMER.

KAREL HARTSINK.

A. DE V. VAN OUTSHOORN.

J: V: TEYLINGEN.

CORNELIS CESAR.

VIERDE HOOFDSTUK.

V*Ernieuwing van den Oorlog* A°. 1652 Coylan A°. 1661 *in December door den* Heer van Goens *veroverd. Als ook* Cranganor *den 15 January* A°. 1662. Coetsjien A°. 1662 *te vergeefs belegerd. (Contract tussen den* Samoryn *en den* Heer van Goens A°. 1662) Coetsjien *den 7 January* A°. 1663 *door den* Heer van Goens *veroverd. Het Accoord, waar op* Coetsjien *overgegeven is. Contract met de* Koningen van Coetsjien *en* Porca, *als ook met dien van* Cananoor. *Die stadt 1 February* A°. 1663 *door den* Heer Hustaart *ingenomen. De* Portugeesche Landvoogd *van* Cananoor *in* Goa *onthoofd.* Malabar *tot* A°. 1663 *onder* Ceylon; *dog daar na op sich zelven.* Bevelhebbers *van* Malabar. *Randsoen, &c. van den* Bevelhebber, *en tweden*, A°. 1678 *bepaald. Verhaal van den Oorlog* A°. 1715 *met den* Samoryn. *Vrede* A°. 1718 *door den* Heer Bakker *met den* Samoryn *gemaakt.*

VAn A°. 1642 tot het laaste van A°. 1652. duurde dese stilstand; na welken tyd wy ons met Raja Singa (gelyk wy onder Ceylonse stoffe toonden) ten eersten tegen de Portugeesen verbonden hebben, hen daar allerlei soorten van afbreuk doende met 't innemen van alle hunne steden, als Caleture, Colombo, Manaar, Jaffenapatnam, &c: en hen niet alleen van dit geheel Eiland verjagende; maar aldaar A°. 1658 ook Toetecoryn, en op de kust van Choromandel de stad Nagapatam veroverende.

Het bleef daar niet by, maar hoe dapper zy in dat selve jaar ook door den Bevelhebber Adriaan ter Zee voor Goa den 23 Maart gelaveerd zyn om hen te beletten van Jaffenapatnam te komen ontsetten, toond de Heer Baldens in zyn Ceylon Fol. 157 daar zy een van hunne grootste Gallioenen de St. Thomas genaamd, voor hunne oogen sagen in vlam setten; gelyk dese dappere Held den 1 September A° 1660 (volgens schryvens haarer Edelheden toen na Bengale) 'er voor de 5 maal nu met 8 Schepen na toe ging; dat ook in de volgende jaaren vervolgd is, tot dat wy meesters van Malabar geworden zyn.

In 't begin van de Maand December A°. 1661 verscheen de dappere Veld-Heer en Zeevoogd de Heer Ryklof van Goens met zyn vloot voor de stad Coylan, die wy bevorens nog eens veroverd, maar die ons de Portugeesen, op een verraderlyke wyse, ontnomen hadden, seer schandelyk eerst onsen Kapiteyn Henrik Gluwink terwyl hy met eenige andere hoofden uit wandelen ging, en daar na de anderen in de stad, so veel zy maar konden, vermoordende.

Hy dede zyn volk 27 vaandels sterk, den 7 dito landen, het welk hy in 3 troepen verdeelde, die seer moedig op een Leger van 7 a 8000 Nairos, die als verwoede Tygers en Leeuwen vogten, aanvielen, en die zy wakker sloegen. De Portugeesen sogten wel het by verdrag over te geven; dog dat wierd hen geweigerd, weshalven zy uit de stad in der stilte vol schrik en vreese na 't Bosch vlug-

Coylang Ao. 1661 door de Heer van Goens veroverd.

vlugteden, en ons gelegenheid gaven, om de zelve, 150 jaaren van hen beseten, 's namiddags seer gemakkelyk te veroveren.

Op den 10 dito, versamelde sich 't leger der Nairos weder by een, dog 't wierd wederom in roeten geslagen; 't Paleys der Koningin en een groote Pagode veroverd, en den 24 dito God seer plegtelyk daar over door de onsen in de stad gedankt.

Wy souden daar meer omstandigheden by voegen, dog die de selve begeerd te weten, kan die by Baldeus, en Wouter Schouten, nasien.

Als ook Cranganôr den 15 Janary Ao. 1662.

Na Coylangs verovering trok de Veld-Heer en Zeevoogd met zyn leger na Cranganor, dat hy den 15 January A°. 1662 seer dapper aantastte, de Portugeesche Landvoogd Urbano Fialho Ferreira, verdedigde het selve als een wakker Soldaat, soo lang hy kon, dog moest het eindelyk op desen dag aan ons overgeven.

Hy stierf ook kort 'er aan van zyne wonden; dog hadden sich de Portugeesen hier wel geweerd (gelyk men hen die roem geven moet) de Nederlanders hadden hier mede getoond nazaaten der Aloude Catten en der wakkere Bataviers te zyn.

Wonderen had hier de dappere Kapiteyn Christiaan Poleman, en Kapiteyn van Schuylenburg, bedreven.

De eerste was met een Kogel voor 't Voorhoofd, en Schuylenburg niet min gevaarlyk aan 't hoofd gequest, welke buiten-gemeen bewesen dapperheid haar Edelheden ook seer gepresen hadden. Al de schade egter, te dier tyd by de onsen geleden, bestond pas in 't verlies van 78 mannen, dat niet eens weerdig te noemen was.

Ondertusschen wierd 'er in Holland van een Vrede tusschen ons en Portugal gehandeld, die ook den 6 Augustus Ao. 1661 geteekend, den 24 Mei A°. 1662 door Koning Alfonsus, en van haar Hoog Mogende den 24 December uitgewisseld wierd.

Coetsjien Ao. 1662 te vergeefs belegerd.

Na dat nu de Veld-Heer, de Heer Ryklof van Goens, Cranganoor, soo verre het noodig was, versterkt, en orders op alles gesteld had, trok hy met het leger na de van ouds beroemde en magtige stad Coetsjien. Hy quam 'er in February des jaars 1662 voor, tastte die aan met veel gevaar van zyn leven, in welken staat sich de Commandeur Roodhaas mede verscheide maalen nevens dien dapperen Krygsheld stelde, dog moest het egter, tot zyn leedwesen, te dier tyd verlaten, trekkende soo stil en behendig af, dat de vyand het niet eer dan tegen den middag gewaar geworden was.

Ondertusschen maakte de Heer van Goens ook in dit selve jaar den 7 Maart een verbond met den Samoryn, het welke wy hier in zyne voorname leden byvoegen.

Art. 1.

Daar zal wesen een eeuwige Vrede tusschen den Koning Samoryn ende de Nederlandse Natie in alle opregtheid.

2.

De Samoryn beloofd van zynent wegen ontrent de Nederlanse krygs-magt te laten twee duisend Nairos, die gekommandeerd zullen werden by hem zelfs, of een van de Princen van zyn bloed.

3.

Beloofd nog dagelyks te bestellen drie honderd Coelis tot den dagelyksen arbeid.

4.

Dat alle de Peper, in des Samoryns land vallende, zal zyn en blyven voor de Ed. Compagnie volgens de markt, sonder die te mogen vervoeren, of te laten vervoeren, of verkoopen aan eenige andre Natien; 't zy Inlandse Kooplieden, Uitlanders, of Europiaanen, nog dat ook gehouden zal zyn eenigen tol te betaalen, soo lang 's Compagnies Garnisoen in Cranganoor zal leggen, en dat naderhand de Ed. Compagnie soodanigen tol zal betaalen, als dan zal werden geaccordeerd; en wanneer de Samoryn voor sich zelf begeerd eenige Peper na Mocha, of elders, te versenden, zal zulx met Schriftelyk consent van 't opperhoofd uit Compagnies naam werden toegelaten, soodanig de billykheid eisschen zal.

5.

Alle Materiaalen, 't zy timmerhout, Clappus-Nooten, Kalk, en wat tot defensie van de Fortificatie zy, zal door den Samoryn besteld werden, ofte toegelaten door de Hollanders te werden versorgt, met den arbeid der Coelis.

6.

Dat de Nederlanders voor haar Geld binnen 25 dagen zal besteld werden twintig duisend vadem goede harde Lont, en haar volk behoorlyke spyse, volgens de prys van 't land.

7.

Dat alle Koopmanschappen, in des Samoryns land vallende, insonderheit hout-

houtwerken, Cardamom, en Wasch, de Ed. Compagnie vryelyk zal mogen koopen, ende vry en vrank uit de Cranganoorse Rivier, en andre plaatsen, uitvoeren, soo lang ons Guarnisoen op Cranganoor legt.

8.

Soo de Ed. Compagnie Coetsjien mogt komen te veroveren, zal Cranganoor door den Samoryn gedemolieerd werden, ende het Portugees veroverd geschut gedeeld volgens vorig contract.

9.

Dat in dit contract zullen begrepen zyn den Koning van Cranganoor, Palietter, en alle Malabaarse Vorsten, die in dese Alliantie sullen begeeren te zyn.

10.

Soo Imand van de kooplieden, daar de Nederlanders mede handelen, quamen fugitief te werden, zal den Samoryn die weder leveren, ende zullen de selve kooplieden van hem niet mogen werden met andre lasten bezwaard, maar onder de Ed. Compagnie geprotegeerd mogen werden.

11.

Soo Imand van de Nederlanders sich met een Inlander in querel quam te vergrypen, ende eenig ongeluk quam te geschieden, ende of Imand der Samorynse sich aan de Nederlanders vergreep, zullen de schuldige aan iders respective Hoofden geleverd werden, om daar over correctie te doen, na regten der weder zydse Natien; maar alle doodslagen zullen wederzyds met de dood gestraft werden.

12.

Soo Imand van de Nederlanders te eeniger tyd sich fugitief stelde, zal de Samoryn aan den zelve in zyn land geen verblyf geven; maar hem met alle devoiren tragten na te speuren, om hem de Nederlandse overheid wederom in handen te stellen.

13.

De Ed. Compagnie beloofd van haar syde te bewaren voor den Samoryn, of de Princen, daar toe geregtigd, de stad Cranganoor, na haar vermogen, ende mede Paliport, ende Baypyn, soo 't doenelyk zy, tot November aanstaande, om dan nader te tracteren.

14

Van dit Contract zullen gemaakt werden vier origeneele Instrumenten, twee in 't Neerduyts, en twee in 't Malabaars, ende van den Samoryn, ende van den Nederlandsen Admiraal, onderteekend, ende by de respective Natien onderhouden werden in alle opregtheid.

Aldus geaccordeerd, ende besloten in 't Oorlog-Schip den Muscaat-Boom, met de Nederlandse vloot geankerd voor 't Eiland Baypyn, weynig benoorden de stad Coetsjien den 7 Maart A°. 1662.

En was onderteekend door den Samoryn, en door den Heer van Goens.

Hoewel nu onse eerste toeleg op de stad Coetsjien mislukt was, was egter ons voornemen geensins, om het daar by te laten steken: Want de Heer Jacob Hustaart, gewesen Landvoogd van Amboina, trok 'er in September des zelven jaars met een schoone vloot en krygsmagt weer na toe, vermits de Ed. Heer van Goens toen op Batavia seer krank lag, hoewel zyn Ed., eenigen tyd daar na weer hersteld zynde, volgde.

Men tastte de stad in November aan, alwaar de dappere Pierre du Pon Majoor, sich op een wonderlyke heldagtige wyse allereest boven op 't bolwerk vertoonde, 't geen in den vyand sulken verbaastheid wekte, dat zy sich genoodsaakt vonden die sterke stad en vesting den 7 January A°. 1663 aan de Heer van Goens by verdrag over te geven, hoewel 'er ons volk den 9 dito eerst met 24 vaandels in trok.

In dit beleg hadden sig de Heeren Jan Bax, Henrik van Reede en Barent van Schuylenburg mede seer dapper gedragen, weshalven de Heer vans Goens hen als Absolute Capiteyns (dat zy anders maar by voorraad waren) op goedkeuring harer Edelheden aanstelde, die dit voor dese reys en om hunne dapperheit, inschikten, en goedkeurden, dog met order aan de Heer van Goens van dat voortaan niet meer te doen. Ook had de Heer Poleman sich op dese kust seer dapper gedragen.

Haar Edelheden bevonden dese stad uit 't schryvens van de Heer van Goens (gelyk naderhand ook de stad Cananoor) van veel meer belang, als zy bevorens oit gedagt hadden. *Coetsjien den 7 January Ao. 1663 door de Heer van Goens veroverd.*

Men vond by 't veroveren der selve weinig buyt, alsoo de Portugeesen, dit wel voorsiende, alles tydig geborgen, en na Goa gevoerd hadden.

Na 't veroveren van dese stad vertrok de Heer Hustaart met 't gros des Legers

gers, verseld van den Heer du Pon, de Heer van Rheede, en meer andre overften, na Cananoor, 't welk die Heer zeer dapper aantaftte, en, na een beleg van eenige dagen (alfoo de vyand geen ontfet kon verwagten) den 13 February des zelven jaars, na dat de Portugeefen die ftad 161 jaaren befeten hadden, by verdrag innam. Een verovering van 2 feer aanfienelyke fteden, die haar Edelheden daar om te aangenamer was, om dat zy pas voor 't aangaan der vrede voorviel, en aldus tot een heerlyk flot van onfe faaken, en als een onverwagte toegift van hen aangemerkt wierd. De Samoryn, en andre Princen hier, hadden ons wel verfogt de Portugeefen te verdryven; dog 'er ondertuffchen zelf zeer weynig toegedaan, dan dat zy ons van eenige eetwaren voorfien hadden.

Cananoor Ao. 1663 door de Heer Huftaart in genomen.

Den Portugeefchen Landvoogd van Cananoor tot Goa onthoofd.

De Portugeefen vertrocken meeft na Goa; dog Antonio Cardofa Landvoogd van Cananoor, wierd, foo als hy daar gekomen was, om de lafhertige overgave defer vefting zonder noodfakelykheid (foo de onder-Koning oordeelde) onthalft.

Het was (volgens fchryvens harer Edelheden in April A°. 1663) een groote misflag van den Koopman Lucas van Weerden (namaals Hoofd van Cananoor) dat hy, met den Vorft van Cananoor contract makende, den handel van Peper, Cardamom en Amfioen alleen voor de Ed. Maatfchappy, verzuymd had voor uit te bedingen, en alle andre daar buiten te fluyten, gelyk de meefte andre Princen reeds hadden toegeftaan, dat hier nu veel moeite geven zou om het daar toe te brengen, behalven dat haar Edelheden ook op goede gronden vaftftelden, dat de Groote Koopman Aderfia, die den handel veel jaaren in zyn geweld gehad hadde, daar in niet veel goeds doen zoude; Dog den 24 Augufti 1663 gaven haar Edelheden aan de Heer van Goens laft, om een verbond met defen Koopman Aderfia te maken, op zulken wyfe, als beft ten onfen voordeelen fou konnen gefchieden, belovende alle onfe waaren, die wy brengen, aan hem te leveren, mits dat hy aan ons weer alle de Peper, en Cardamom, daar vallende, geven zal.

Ook was 'er aan van Weerden belaft, met den Koning van Cananôr een nieuw contract te maken.

Soo ras had de Samoryn de verovering van Coetsjien niet verftaan, of hy had alle middelen by de onfen in 't werk gefteld, om, ook als Koning daar erkend te werden; dog dit was hem al foo wel, als zyn onbillyk verfoek, om ook 't Eiland Baypyn te hebben, beleefd afgeflagen, dat ook haar Edelheden in den voornoemden brief feer prefen, alfoo ons niet minder diende, dan hem nog groter, als hy reeds was, te maken.

Ook prefen haar Edelheden, dat de Heer van Goens de Portugeefche huisgefinnen van Coetsjien, en Cananoor, maar ten eerften na Goa weggezonden had, alfoo zy defe Natie als zulk eene aanfagen, op welke voor ons geen ftaat ter wereld (zelf fchoon wy nu Vrede met hen hadden) te maken was.

Wegens defe ftad Cananoor teekenen haar Edelheden, den 29 Augufti A°. 1663, ook aan, dat die in fich zelve van nature zeer fterk en derhalven bequaam was, om met een kleene befetting verdedigd te werden. Ook was hier altyd een fchoone handel geweeft, die nu ten eerften weer ftond op te luyken, alfoo de haven daar toe zeer bequaam, en deze Vorft in ftaat was, om jaarlyks 200 laften Peper, behalven de Cardamom, en de fchoone Maften, daar vallende, te leveren.

Het aller opmerkelykfte, en 't noodigfte quam haar Edelheden voor, de Handel dezer Inlanders met de wilde Kaneel, hier vallende, die men door alle middelen moeft tragten, of te doen inhouden, of die meefter te werden, waar toe ons nu hope gegeven was met jaarlyks aan den Koning van Calicoelang een zeker kleen gefchenk van 46 ducaten daar voor te geven, voor welke hy beloofd had te zullen beletten, dat die Kaneel gefchild zoude werden.

Ontrent defen tyd wierd ook de Koning van Porca, die 't altyd met de Portugeefen gehouden had, door onfe wapens gedwongen fig voor den Veld-Heer den Heer van Goens te vernederen, en fich onder onfe befcherming te begeven, gelyk hy daar op, even als ook die twee vorige verwonnen Vorften, met ons een verbond maakte. Ook ftond ons de Koning van Porca toe, een Logie in zyn land te bouwen.

De Portugeefen verfogten naderhand, door hunnen Gefant in Holland, dat Coetsjien en Cananoor hen mogten werden wederom gegeven; dog 't wierd hen met alle reden geweigerd, aangefien alle vyandfchap eerft na 't uitwiffelen der Ratificatien, en goedkeuring der Vrede, aan wederzyden op hielden. A°. 1666 had de Gefant Ulloa haar Hoog Mogende bewogen, om weder over die fteden te fpreken; dog hy kreeg daar na foo veel met zyn eigen fchulden te doen, dat hy onverrichter zaake vertrecken, en zyne gemeene Land-zaak laten fteken moeft.

Om nu den inhoud van de verbonden tuffchen ons en den Koning van Coetsjien, Cananoor, en Porca te weten, heeft men

men maar op de navolgende contracten te letten.

Articulen van 't Accoord, gemaakt en besloten tusschen Francisco Gomes Sermento, Kapiteyn van de Compagnie Infantery, nevens Marcus Pinho, Borger van Coetsjien, gemagtigden, van Ignatio Sermento de Carvalho, Kapiteyn Generaal der stad Coetsjien, wegens zyn Majesteit den Koning van Portugal, ter eenre, en den Heer Jacob Hustaart, Raad Extraordinaris van Indiën, gemagtigde van den Veld-Heer, den Heer Ryklof van Goens Ordinaris Raad van Indiën, Admiraal op de kusten, en Superintendent van Ceylon, uit de naam van den Nederlandsen Staat in Indiën, en Speciaal de E. Heeren Bewindhebberen van de vereenigde Nederlandse Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, en den E. Heer Gouverneur Generaal, en de Heeren Raaden van Indiën, ter andere zyde.

Dat de stad Coetsjien zal overgeleverd werden met alle haare Jurisdictien oude Privilegien, inkomsten, Landeryen met de Documenten, en Papieren, daar van zynde, en wat dies meer in den name van den Koning van Portugal gepossideerd is, cederende daar van alle Competentie, en geregtigheid aan den gemelden Veld-Heer, of zyn Es. Gecommitteerden.

Dat voords alle Artillery, Ammunitien, koopmanschappen, Vivres, roerende, en onroerende goederen, slaven, en wat meer in wesen is, insgelyks overgeleverd zal werden als voren.

Dat alle vrye Persoonen, de wapenen gevoerd hebbende, zullen zweeren in twee jaaren tegen den Nederlandsen Staat in Indiën niet te zullen dienen.

Dat de Soldaten, en alle die van de Militie zyn, zullen uittrekken met vliegende vaandels, slaande Trom, brandende Lonten, Kogels in de mond, en twee stucken geschut, ter bequamer plaats buiten de stad, en 't volle geweer, daar onder 't vaandel van den Veld-Heer neerleggen. Alle naturelle ongetrouwde Portugeesen zullen na Europa vervoerd werden.

De getroude Portugeesen en Misticen, zullen na Goa vertrecken, en mogen medenemen bed, en bulster, en zulx meer, als by den Veld-Heer, en zynen Raad, zal toegestaan werden.

Alle vrye Toepassen, en Canaryns, zullen blyven tot believen en ter Discretie van den Veld-Heer.

De geestelykheid zal mogen mede nemen haare beelden en Kerkelyke ornamenten, behalven die van goud, of silver zyn.

Alle vrye en Kerkelyke Persoonen, die hier te lande zwerven, en onderdanen zyn van den Koning van Portugal, zullen in dit contract mede begrepen werden.

Aldus gedaan, geaccordeerd, en gesloten in 't Nederlans Veldleger voor de stad Coetsjien den 7 January 1663. Was geteekend Jacob Hustaart, Francisco Gomes Sermento, en Marcus de Pinho de Fonseca, lager stond: *Ratifico O Capitulado per assi querer, O Conselho, que me assiste, Cotchin, en 8. d'Januar 1663. era Assinado, Ignato Sermento de Carvalbo.* Ter zyden stond, gesien hebbende 't vorenstaande contract approbere, en ratificere 't zelve uit de naam en van wegen de Heeren myne Principalen. In 't leger voornoemd den 8 January 1663 was geteekend. RYKLOF VAN GOENS.

Lager stond

Gecollectioneerd, accordeerd met zyn origeneel. Coetsjien den 6 February 1663.

MAARTEN HUISMAN.

Secretaris.

Schoon nu de Heer van Goens seer goede sorge gedragen had om dese voorwaarden wel te doen nakomen, had egter eenig gespuis sich niet ontsien over zyn E. op Batavia, als hen verdrukt, en seer verongelykt hebbende, klagtig te vallen, na welke klagten ook haar Edelheden al wat te veel (soo zyn E. by zyn schryvens van den 10 November A°. 1663 oordeelde) gehoord hadden, en waar over hy sich seer sterk beklaagde, betuigende, dit geensins, nog omtrent haar, nog omtrent haar Edelheden, verdiend te hebben, alsoo hy tot Gecommitteerden over dit werk aangesteld had den Majoor van 't Leger Pierre du Pon, den Koopman Lucas van Waarden, en de Kapiteynen Henrik van Rhede, Jan Bax, en St. Martyn, alle lieden van eere, die

die men meer, dan zulk gefpuis, behoorde te gelooven, en van welke men niet behoorde te denken, dat zy vrye lieden voordagtelyk tot flaven zouden hebben willen maken, gelyk nu by defe klagten aan haar Edelheden fcheen te blyken; dat dierhalven nader moeft onderzogt, en waar over zy eerft behoorden gehoord te werden; behalven dat het ook de rechte weg voor die klagers geweeft zou zyn hier op Malabar, daar dit feyt ten eerften onderzogt kon werden, en daar 't naderhand dog evenwel eens voor den dag komen moeft, die klagten te doen, dat zy mogelyk wel daarom nagelaten hebben, om dat de valsheid van defe klagten hier ten eerften blyken zoude.

Hoedanig 't contract met de Koningen van Coetsjien en Porca door ons gemaakt, geweeft zy, blykt hier nevens mede.

Contract met de Koningen van Coetsjien, en Porca.

Contract, Alliantie en Confederatie tuffchen de E. Compagnie der Vereenigde Nederlanden in Orienten, en den Koning van Coetsjien en den Radja van Porca, befloten in maniere als volgd.

Art. 1.

By Partyen reciproque zal wefen een eeuwige Vrede, Amneftie, en vergetenheid, van 't gene voor heen gepaffeerd is, en dienvolgens voortaan een eeuwige liefde, en toegenegenheid tot malkanderen, zoo lang zon en maan zal fchynen.

2.

De Radja van Porca verklaard fich vyand tegen al die genen, die 't Ryk van Coetsjien eenigfins zouden willen befchadigen, 't zy Portugefen, of andre Potentaten &c.

3.

Beloofd dienvolgens de Radja van Porca, Godorma zyn land niet alleen nu te doen ruimen, maar hem ook voor het toekomende daar buiten te houden.

4.

Belovende voortaan aan de E. Compagnie, die getrouwigheid te bewyfen, die hy oit de Portugeefen bewefen heeft.

5.

De Radja van Porca beloofd, dat hy noit Peper of Kaneel in zyn land zal doen wegen, of uitvoeren, dan met confent van den Koning van Coetsjien, en de E. Compagnie, die, na de wetten, het regt daar van alleen toekomt.

6.

De E. Compagnie zal op des Parcatters land mogen bouwen een fteene Pakhuis tot verzekering van haare middelen, en maintenue van haar regt.

7.

De Radja van Porca beloofd voortaan geen Olifanten meer in zyn land te doen in, of uitbarqueren.

8.

De Radja van Porca beloofd aan de E. Compagnie te reftitueren alle de Fregatten, die van de Portugeefen nog in zyn land zyn, mits de E. Compagnie zal betalen de koften, die daar aan gedaan zyn.

9.

En tot bewys van opregte vriendfchap zal de Radja van Porca zyn gemaakte wal, gelegen tegens 't land des Koninks van Coetsjien, 200 Kobidos flegten, latende 't overige aan 't believen van de E. Compagnie en den Koning van Coetsjien, zonder de zelve oit te zullen repareren.

10.

De E. Compagnie beloofd de partyen reciproque te betoonen alle hulp tegens haare vyanden. foo veel haar magt, en de billykheid zal konnen lyden.

11.

Generalyk accorderen de partyen, dat de E. Compagnie zal genieten alle preeminentien, die de Portugeefen gehad hebben.

12.

Dit zal zesmaal gefchreven, en wederzyds geteekend werden, te weten, driemaal in 't Nederlands, en driemaal op zilvere Olen, in 't Malabaars, daar van de partyen ider twee zullen behouden, een in 't Duyts, en een in Malabaars.

Aldus gedaan, en Gecontracteerd in 't Veld van Porca, defen 14 Maart 1663 en na 't Malabaars in 't jaar 838. Onderftonden eenige Malabaarfe Characters, met onderfchryving geteekend by Moeta-

tadavile, Koning van Coetsjien, en daar nevens in lak gedrukt 't gewoone Zegel van Radja Porca, daar by geschreven, dit is gesteld by den Radja van Porca. Weynig besyden stond, ons Present, tot 't aansien deser onderteekening Speciaal Gecommitteerd, zynde soodanig gedaan, als by ider geschreven staat, was geteekend, Henrik van Rhede tot Drakesteyn. St. Martyn, en Bartolomeus Vissingua. Ter zyden stond, uit de naam van de E. Compagnie, als geauthoriseerde van de E. Heer Gouverneur Generaal en Raden van India. Onderstond. Ryklof van Goens. In Margine stond mede in rood lak 't wapen van de E. Compagnie, en daar onder door last van zyn E. en den Raad, geteekend. C. van der Storm.

Contract ende Eeuwig Verbond tusschen de vereenigde Nederlandse Compagnie by den Hollanschen Admiraal Ryklof van Goens, uit den naam van den E. Heer Gouverneur Generaal, en de Raaden van India ter eenre zyde, en den Konink van Coetsjien, Moetadavile, en zyne Princen, ter andre zyde.

Art. 1.

Daar zal wesen een vaste en Eeuwigdurende Vrede, liefde, eendragt en vertrouwigheid, waar van beyde de partyen sig zullen versekerd houden.

2.

De Koning van Coetsjien cedeert het regt van dese stad, en alle de landen en Eylanden, daar onder volgens contract behoorende, genaamd de Paapen-Eilanden, 't Musquetten-Eiland, en Bandoerty, soodanig die van de Portugeesen zyn beseten geweest, gevende daar van de volle opdragt aan de E. Compagnie ten Eeuwigen dage, sonder dat hy, of te de Koning zyn Successeur, daar op oit iets zullen hebben te pretenderen.

3.

De Koning van Coetsjien erkend van de E. Compagnie hersteld te zyn, in zyn Koninkryk, accepterende dienvolgens de E. Compagnie voor zyn E^s. Protector.

4.

De Koning van Coetsjien versekerd de E. Compagnie, dat al de Peper en wilde Kaneel in zyn land, tot Porca in cluys, en tot Cranganor toe vallende, alleen zal geleverd werden aan de E. Compagnie, en dat alle de selve Peper op Coetsjien zal werden gescheept in 's Compagnies Schepen, sonder dat eenige Natie ter wereld daar aan zal mogen Participeren.

5.

De Koning van Coetsjien Authoriseerd de E. Compagnie alle vaartuigen, en Schepen, uit der Zee met Amfioen aankomende, buyten te houden, en geen ingang te verleenen, dan met believen van de contractanten, op dat de zelve in haar regt niet werden gefrustreert.

6.

Tot maintenue van 't vierde en de overige articulen beloofd de Koning van Coetsjien te contribueren alle hulpe en bystaan na zyn uiterste vermogen, ende versoekt, dat E. Compagnie gelieven wilde nog 3 vastigheden op te regten; een tot versekering der Cranganoorse Rieviere op Palieport, een ander tot versekering der Porcase Rivier op de best gelegene plaats van Porca, en een derde op Baypyn tegen over de stad, tot beter versekering der Rievier van Coetsjien, of ook op meer plaatsen, daar 't noodig was.

7.

De Admiraal beloofd uit naam van de E. Compagnie voor den Koning, en tot maintenue van 't contract, te besetten de stad Coetsjien, Castello De Sima, en nog Paliport, Vaypyn, en Porca, soo 't noodig zal geoordeeld werden.

8.

Dat aan den Coetsjiensen Koning zullen betaald werden soodanige Tollen en geregtigheid, als van ouds gebruykelyk is geweest, ofte namaals nog mogt werden geconditioneerd.

9.

Al de Christenen, staande van ouds onder de stad van Coetsjien, en langs de strand woonende, zullen alleen blyven ter Judicature onder de regters, by de E. Compagnie in Coetsjen onder den Gouverneur van Ceylon gesteld.

10.

Zoo een Heydensche onderdaan van den

den Coetsjienſen Koning, en een Chriſten onderdaan van de E. Compagnie, in queſtie quamen, zal een ider de zyne regt doen na zyne coſtume, en zoo een van beyden quam te ſterven, ofte de een den anderen doodſloeg, zal de doodſlager, hy zy Chriſten of Heyden, met de dood geſtraft werden, zonder eenige genade.

11.

Het munten van Fanoms zal door des Konings Munt-Mr buiten de ſtad, in Konings Hof gedaan werden, en de onkoſten afgetrocken zynde, zal de Koning de profyten genieten, nogtans onder expreſſe conditie, dat de E. Compagnie, een opſiender of 2, harent wegen, daar over zal houden, en zoo een valſche munter ergens geattrappeerd werd, zal de zelve met de dood geſtraft werden, 't zy van wat geſlagt, of caſta, de zelve weſen mogte.

12.

Het vervoeren van de Peper, en de Kaneel, te lande, beloofd de Koning van Coetsjien te verhinderen.

13.

Het pleyn, dat rondom de ſtad nu geſuiverd is van alle Clappus-boomen, zal by niemand mogen beplant werden, als met conſent van de E. Compagnie.

14.

Geen Roomsgeſinde Religieuſen zullen in de Landen van Coetsjien, ofte derzelver reſort, gedoogd werden, als met Speciaal conſent van de E. Compagnie, ende Papen zullen insgelyx ten eeuwigen dagen van hier verbannen blyven.

15.

Alle debiteuren van de E. Compagnie, hoedanig die mogten zyn, zullen op alle plaatſen agterhaald, en geapprehendeerd werden, ſoo eenige der zelve fugitief quamen te werden, zal de Koning dezelve met alle devoren laten na ſpeuren, en wederleveren, van gelyken zoo eenige Nederlanders, ofte lyfeygenen, quamen weg te loopen.

16.

De Inlandſe Kooplieden, handelende met de E. Compagnie, zullen met geen extraordinaire laſten, dan met voorgaande conſent van E. Compagnie, mogen bezwaard werden, buiten gewoonte, maar zulen onder de E. Compagnie geprotegeerd werden.

17.

Dit contract zal tweemaal geſchreven werden op zilvere Olen, en tweemaal op Papier in 't Malabaars, en Nederlands, reſpective onderteekend werden.

Aldus gecontracteerd, en beſloten, misgaders onderteekend in 't Hof des Konings op Coetsjien de Sima, en in de ſtadt Coetsjien, den 20 Maart 1663. Was geteekend met eenige Malabaarſe Characters door Moetadavile, Koning van Coetsjien, en Ryklof van Goens. Ter zyden ſtond, ons preſent als getuigen: getekend Cornelis Valkenier en Henrik van Rhede tot Drakeſteyn. In margine ſtond, onder Compagnies Zegel ter Ordonnantie van zyn E. en den Raad. geteekend

MAARTEN HUISMAN,

Secretaris.

Articulen van Vrede en Eeuwig verbond, geſloten met den doorlugtigen Prins Rammeteri, naaſte Succeſſeur des Koninkryx Cananoor, uit den naam des Koninx Calatery, van de welke zyn Vorſtelyke doorlugtigheit volmagtigde is, ter eenre zyde, en met de Illuſtre Nederlandſe Ooſt-Indiſe Compagnie, of harent wegen uit naam van den E. Heer Gouverneur Generaal Johan Maatſuiker, en de E. Heeren Raaden van India, door der zelver Plenipotentiaris, den E. Heer Ryklof van Goens, Admiraal en Veldoverſte, geauthoriſeerd hebbende daar toe de E. Lucas van Waarden, gebieder der ſtad, Fortreſſe en Ommelanden, van Cananôr, ter andre zyde.

Art. 1.

Ten eerſten, dat van deſe ure aan, en altoos voortaan, zal weſen tuſſchen en met de E. vereenigde Nederlandſe Ooſt-Indiſche Compagnie een vaſte Vrede, Als me Can geu

de, vriendschap, en eendragt, en den Heer Koning Calatery, mitsgaders alle dessels Vorsten, Landen; Provintien, inwoonders, en onderdanen, gene uitgesonderd, zoo ook dat dese Vrede geduren zal, soo lang Son en maan schynen.

2.

Dat alles, wat 'er gepasseerd is wederzyds in 't landen op Tsjalagatti, soo wel in aggressie, als defensie, zal zyn vergeten, vergeven, en noit daar aan werden gedagt.

3.

Dat daarentegen den anderen, in alle occasien, zullen bewysen alle eer, Vriendschap en genegenheit.

4.

Dat zyn Majesteyt erkend dese stad van Cananôr, mitsgaders deszelfs Jurisdictie, toe te behooren, en indisputabel eigen te zyn aan de Nederlandse Oost-Indise Compagnie, als een wettige possessie, door 't zwaard, niet van zyn Majesteyt, maar van de Portugeesen onse vyanden, geconquesteerd.

5.

En ingevalle het gebeurde, dat een ofte meer, van de onderdanen van de E. Compagnie eenig misnoegen mogten geven aan de vasallen van zyn Majesteyt, ('t welk wy egter niet hopen willen) dat de soodanige, op 't het feyt bevonden zynde, ofte anders bewesen werdende, zullen gebragt werden in de Fortressen, om, na zwaarheit of ligtheit der zake, van den gebieder aldaar gestraft werden.

6.

'T welk insgelyks geschiedende van de onderdanen zyner Majesteit, zullen de perpetranten, door den gebieder der Vesting, den Koning werden toegesonden, om te ontfangen soodanigen straf, als de misdaden requireren mogten.

7.

Dat zyn Majesteyt aan zyne onderdanen zal gebieden met de Hollanders te handelen, koopen en verkoopen, alderhande eet-waren, ofte wat verder in den lande vallen mogte, brengende 't zelve op een basaar ter markte.

8.

Dat zyn Majesteyt met den eersten zal ordre stellen, dat de nieuwe Fanoms uitgegeven werden, op dat 'er een behoorlyk reglement op de munt geschiede: Want wy tot merkelyke schade ons zilver geld moeten uitwisselen.

9.

Dat zyn Majesteyt beloofd, wanneer wy Coelis, of andere ambagts-Luiden, mogten benoodigd zyn, de zelve, op ons aanschryven, zal beveelen tot ons te komen, wanneer wy se na lands wyze loonen zullen.

10.

Dat de Kalkovens, en de branders, in 't gebied van zyn Majesteyt noit zullen werden gehinderd in hun branden, nog afbrengen der Kalk aan dese Fortres.

11.

Dat zyn Majesteit zal ontseggen alle Vriendschap, die de zelve en zyn onderdanen gehad hebben met de Portugeesen, die, met hunnen aanhang, verklarende voor vyanden van zynen staat, de zelve zyne Landen uitwysende, ende eeuwig verbannende, noornamelyk alle Papen Priesters, en Kerken, alsoo door hunne quade inblasinge weerzyds het vertrouwen van een goede en vaste Vrede niet sou konnen genomen werden.

12.

Dat zyn Majesteyt den gebieder der Fortresse Cananoor, wanneer 't noodig mogte zyn, met soo veel gewapende Nairos zal assisteren, als hy dan zal begeeren.

13.

Dat de E. Compagnie, en van harent wegen de gebieders op de Fortresse Cananoor, zyn Majesteyt zal assisteren, tegen zyne vyanden, voor soo veel als hunne gelegenheit dat zal toelaten.

14.

Dat de E. Compagnie zal mainteneren de volle eer, ontsaggelykheit en gehoorsaamheit zyner Majesteyt ontrent Adersia, wanneer hy hem niet behoorlyk mogt komen te gedragen.

15.

Dat de E. Compagnie nogtans altyd tragten zal, soo veel doenlyk zy, en 's Konings respect gedoogd, alle misverstanden tusschen den Koning, en Adersia,

ſia, in der minne te ſliſſen, en te aſſopieren.

16.

Dat zyn Majeſteit, of uit deszelfs naam zyne volmagtigden, zullen ontfangen uit handen der genen, die der E. Compagnies Paſpoorten bedeeld werden, zyn gewoonlyk gedeelte, gelyk de zelve door den Koning van alle tyden by der Portugeeſen Regering ontfangen is, welverſtaande, even ſoo veel, als de E. Compagnie voor haar gedeelte ontfangt, ſonder dat het een het ander in 't minſte raken zal, en alles volgens een lyſt, over de welke partyen hen nader verklaren en vergelyken zullen.

17.

Dat zyn Majeſteyt in zyn land ontfangen, en t' zynen voordeele genieten zal ſoodanigen Sjonkan, ofte Tol op zyne onderdanen, als zyn Majeſteit gewoon is te nemen, als ook op dezelve, zyne vaſallen, die eenige gebragte goederen van de E. Compagnie in deſe Fortres mogen gebragt hebben, wanneerſe die in 's Koninx gebied brengen.

18.

Dog zal de E. Compagnie ganſch gene Sjonkan ſchuldig zyn, nog betalen, te meer, wyl zy de goederen verkoopt aan 's Koninx onderdanen; die reeds den tol betaald hebben.

19.

Ende verpligt hem de gebieder deſer Fortreſſe uit naam der E. Compagnie dat hy voor zyn Majeſteyt zal ontbieden ſoodanige curieusheden, als zyn Majeſteyt zal gelieven op te geven, en te bekomen zullen zyn, voor het koſtende.

20.

En dat zyn Majeſteyt Speciaal te verwagten heeft van de E. Compagnie alle particuliere teekenen van courtoiſie.

21.

Dat de articulen beloofd werden te zullen werden gehouden, door den Koning, Rajadoores, en alle onderdanen des Konings Calatery, en alle Koningen en Princen Rajadoores, en onderdanen deſes Ryx, die in de volgende tyden ſuccederen zullen.

22.

En dat gelyker wys zal geſchieden van wegen de E. Heeren der doorlugtige Nederlandſe Ooſt-Indiſe Compagnie.

23.

Dat deſe articulen zullen geteekend werden ter eenre zyde van wegen de Nederlandſe Ooſt-Indiſe Compagnie door de gebieder der Fortreſſe Cananoor, en van de andere door den Prince Rammetery wegens zyne Majeſteyt, die de zelve daar na zal ratificeren, gelyk ook deſe articulen zullen geratificeerd werden, wegens de E. Compagnie, uit name van den E. Heer Gouverneur Generaal, Johan Maatſuiker, en de Ed. Heeren Raden van India, door den E. Heer Admiraal en veldoverſten Ryklof van Goens of deszelfs Plenipotentiaris.

24.

Stellen egter, dat ondertuſſchen de ſaken aan wederzyden zullen blyven in ſoodanigen vredigen ſtaat, als in dit tractaat bedongen is, tot dat de boven gemelde ratificatie uitgewiſſeld en overgeleverd zal weſen, en tot eenigen tyd continueren.

25.

Ende zullen de Solemniteyten der Publicatie deſes tractaats van Vrede by Speciale acte geſchieden, na dat de voorſz. ratificatie en uitwiſſeling wederzyds zal geſchied zyn.

26.

Ende zal men hier van 6 evenluidende Inſtrumenten, 3 in de Malabaarſe Spraak, en 3 in de Nederlandſe maken, van welke 'er 2 aan den Koning, 2 aan den Heer Ryklof van Goens, en 2 voor de Fortreſſe, zullen uitgereykt werden.

Aldus gemaakt, geaccordeerd, en beſloten in de Veſting Cananoor deſen 26. Maart A°. 1663. Was geteekend met een Regel Malabaarſe Characters daar by geſchreven; Dit is de eigen hand van den Koning Calatery, zynde de Ratificatie deſes contracts. Daar onder ſtonden nog vier Regels Malabaars Schrift, en daar agter genoteerd, dit is de hand van den Prince Rammetery. En in Margine was geteekend. Lucas van Waarden, en des zelfs Zegel daar onder in Lak gedrukt.

Na dat wy den Koning van Porca (hoewel hy dat geenſins aan ons verdiend had) mede in genade aangenomen hadden, ſoo waren die Vorſten van Calicoelang en Teckenkoer daar over wel ſeer misnoegd, dog haar Edelheden Preſen het doen van den Veld-Heer, en oor-

oordeelde dat zyn E. en de verdre Legerhoofden wyselyk gedaan hadden van na de zelve (hoewel zy in de saak gelyk hadden) niet gehoord te hebben.

Het was een groot geluk, dat, gedurende de wapenen der E. Maatschappy op Malabaar gebruykt wierden, Raja Singa op Ceylon sig stil gehouden, en dat hy de beneden-Landen daar ondertusschen in Vrede gelaten had, 't geen ons anders byzonder qualyk gekomen zou hebben

Ook gaven haar Edelheden ontrent desen tyd by hun schryven van den 29 Augusti 1663 last, om de werken van Coetsji en (nader by Baldeus te sien) tot vermindering der besetting, en der jaarlykse lasten, ten eersten in te trecken.

Dus siet men, hoe door de wapenen van de dappere Nederlanders de gansche kust van Malabar in de tyd van 3 jaaren met seer weinig verlies veroverd, gelyk de zelve zedert dien tyd, tot nu toe, onder onse magt gebleven is.

Men vond goed in de eerste tyden het bestier van dese kust van de Landvoogdy van Ceylon afhankelyk te maken, gelyk Malabar ook tot de maand September A°. 1663 onder dien Landvoogd, of den Heer van der Meyden, gestaan heeft; dog na dien tyd is het tot een Commandement gemaakt, en men heeft het onder een Bevelhebber op sich zelve gesteld.

A°. 1670 geraakten wy met den Samoryn weder in Oorlog, en ontrent dien tyd quam de Heer Francois Caron ook als Generaal der Franschen hier. Gelyk ook de Engelschen ontrent desen tyd tot Calicoet een Logie hadden. De Franschen hebben te Mirseoe ook een Comptoir gehad; dog dat is A°. 1672 opgebroken.

Alvorens nu met andre saaken voort te gaan soo moeten wy nu hier ook eerst laten volgen een Lyst der Commandeurs van Malabar, met den tyd van hun bestier, soo verre het ons bekend is.

LYST DER BEVELHEBBERS VAN MALABAR.

Onder Ceylon staande

	A°.	A°.
Pieter de Bitter.	1663.	1663.

Malabar op sich zelven gesteld.

Ludolf van Goulster.	1663.	1665.
Ysbrand Godsken	1665.	1667.
Lucas van der Dussen.	1667.	1671.
Henrik Adriaan van Rhede.	1671.	1676.
Jacob Lobs.	1676.	1678.
Maarten Huisman, was ook Commissaris hier.	1678.	1678.
Gelmer Vosburg.	1683.	1688.
Isaac van Dielen.	1688.	1693.
Alexander Wigtmans.	1693.	1694.
Adriaan van Ommen.	1694.	1697.
Magnus Wicchelmans.	1698.	1701.
Abraham Vink.	1701.	1704.
Willem Moerman.	1705.	1708.
Adam van der Duyn (overleden A°. 1723. in November.)	1708.	1709.
Barent Ketel.	1709.	1716.
Joannes Hartenberg.	1716.	1723.
Jacob de Jong.	1723.	

Rand-soen &c. van den Bevel-hebber en Twe-de Ao. 1678 bepaald.

Ao. 1678 den 30 September is den Bevelhebber hier, en zynen tweeden, het zelve randsoen, &c. als aan den Landvoogd, en den tweeden van de kust Chormandel, toegelegt.

Verhaal van den Oorlog Ao. 1715 met den Samo-ryn.

Hoe sig de saaken op dese kust in de volgende jaren tusschen ons en den Samoryn geschikt hebben, is my onbekend; dan alleen, dat wy Ao. 1715 moejelykheden met den zelven kregen, gelyk dit ook tot een openbaren Oorlog uitgeborsten is, soo dat wy in September deses Jaars genoodsaakt waren 1573 koppen, onder de de Kapiteyns Alexander de Pluyes, Holeysen, van Poor, en meer andre Hoofden, van Batavia derwaart te senden.

Men oordeeld, dat dese geheele Oorlog zynen oorsprong door een onvoorsigtige en onbillyke daad van den Bevelhebber van Malabar, Barent Ketel, genomen heeft, buiten last van haar Edelheden, en tegen ons verbond, sich aangematigd hebbende; om, in plaats van de Houte Vesting Wilhelmus, by de Rievier Sittoewa, 30 mylen benoorden Coetsjien, by veroudering te vernieuwen, daarenboven nog een steene Vesting, een Snaphaans Schoot daar af, te bouwen.

De Samoryn, dit niet konnende verdragen, dede versoeken, dat hy die wilde laten afbreken, 't geen hy niet genegen zynde, soo is die Vorst met een leger daar na toe getrocken, om die met geweld te doen afbreken.

De Heer Ketel trok hem tegen; dog kreeg, alsoo hy te zwak was, klop, en verloor 40 man, soo dat hy weer na Coetsjien ging druypstaarten; dog pas van te voren had de Samoryn die steene Vesting, eer zy nog voltoyd was, ingenomen, en 30 man van ons volk verslagen.

Ondertusschen verscheen de Samoryn voor de houte Vesting, die door een vaandrig van ons verdedigd wierd; de welke, schoon hy het den vlugtenden Heer Ketel gevraagd had, een seer slegt bescheyd bekomen hebbende (dat hy sien kon, hoe hy 't stelde) en niet in staat zynde, om des Samoryns magt te wederstaan, best oordeelde, de zelve onder goede voorwaarde aan dien Keizer over te geven.

Kapiteyn de Pluyes vertrok Ao. 1716 na Batavia, en quam op de Reyse, in de straat Sunda te sterven.

De Heer Ketel wierd hier over na Batavia door haar Edelheden opontboden, om dit zyn wangedrag te verantwoorden, en in zyn plaats de Heer Hartenberg, als Bevelhebber van Malabar, dog als Veld-Heer de E. Heer Willem Bakker, buyten-gemeen Raad van Indiën, en als Twede, nevens hem, de Heer Sergeant Majoor, Hans Frederik Bergman, den 16 September Ao. 1716 met 1500 man van Batavia herwaards gesonden, met de Heeren Kapiteyns, Henrik Vuystman, Dirk Tempesel, Jan Frederik Warnik, Philip Vogel, en Matthys Bom, die te dier tyd van Luytenants daar toe gevorderd werden.

Men tastte met ons leger, zynde 3000 blanke en swarte koppen, en met 15000 van den Koning van Coetsjien, te samen 18000 man sterk, den Keizer, die wel eenigsins in 't eerst verongelykt was, maar die ons nu nog meer verongelykte, en na geen reden luysteren wilde, dapper aan, en dreef hem, na dat men eenigen tyd seer hevig gevogten had, ettelyke mylen Landwaard in, op de vlugt.

Dese Oorlog heeft den Samoryn ontrent 3000, en ons 200 koppen gekost, en de Heer Bakker heeft Eyndelyk in 't begin van Ao. 1718 het soo verre gebragt, dat 'er een Vrede tusschen ons en zyn Majesteyt getroffen is; 't welk wel een groote doorn uit de voet der E. Maatschappy was, alsoo zy sich, buyten dien, met een vry zwaarder Oorlog op Java belemmerd vond. Om egter nog een netter begrip van de saaken van Malabar te bekomen, zal ook seer dienstig zyn 't vertoog van den Heer Hustaart over Ceylon en Malabar, den 18 December Ao. 1664 aan haar Edelheden overgeleverd, en onder de stoffe van Ceylon te vinden, gelyk mede de Memorie van den Heer van Goens aan den Heer Hustaart over Ceylon en Malabar gegeven, na te sien.

En hier mede zullen wy de Algemeyne saaken van Malabar, voor soo verre het wereldse betreft, besluyten.

VYF-

VYFDE HOOFDSTUK.

Zaken van den Gods-dienst op Malabar. *Van den Heidenschen Gods-dienst albier. Wereld-during. Van de Mohhammedaanen. Van den Joodsen. Van den Christelyken Gods-dienst albier. De* St. Thomas *Christenen. Hoofdstukken van hunne Leere. De Roomsche Gods-dienst.* A°. 1503 *al op* Coylang A°. 1518 *'t eerste Klooster te* Goa A°. 1542 *komt* Xavier *hier. Wat door hem, en andre, hier verricht is. Groote bekeering in, en ontrent* Goa *na* A°. 1516. *Eenige Aardsbisschopen van* Goa. *Van den Hervormden Gods-dienst albier. De Predikanten van tyd tot tyd hier geplaagt. Lyst der* Coetsjiense *Predikanten.*

ZAAKEN VAN DEN GODSDIENST OP MALABAR.

Op de kust van Malabar zyn Vierderley Godsdiensten bekend.

De Heydensche, Mohhammedaansche, Joodse; en de Christelyke.

Van den HEIDENSCHEN GODSDIENST.

Uit 't gene wy onder de stoffe van Choromandel, Suratte, Bengale, en Ceylon reeds gesegt hebben, over den Godsdienst der Heydenen, is genoeg gebleken, dat die sich ook hier op Malabar verspreyd heeft, en dat de zelve in haren grond een en de zelve is, komende ten grooten deele met die der Benjaanen, en Jentiven overeen, en meer in de naamen, dan in de saak, verschillende. Zy bestaat in een verfoejelyken dienst van de zelve Afgoden, Hoofd- en mindere Goden, die wy daar reeds beschreven hebben, en welker vervaarlyke beeltenissen men na 't leven by den Heer Baldeus kan afgebeeld sien. Men vind onder hen 7 voorname secten, van welke sommige Vistnum, andre Ixora, en andre weer een ander, voor den opperſten God houden.

Hunne voorname Goden Ixona met zyn 16 handen en 't oog in zyn voorhoofd staande, hunne zwarte Vistnum met zyn 4 handen, en zyne veranderingen, in een Visch, Schildpad, Verken, &c. (by andre Witchnoe en ook wel Perumal-Dirunanum, Kistna, &c. genaamd) Bramma met zyne verscheyde Hoofden, hunne onbeschaamde Quivelinga, (veel erger dan de Priapus der Grieken en Romeynen) hunne Quevenaden met zyn Olifants-Kop, en meer andre van hunne verfoejelyke en afschuwelyke wangedrogten, zyn ons klare bewysen van de beklagens-weerdige blindheid der Malabaaren, zynde het onbegrypelyk, hoe menschen, die in andre saaken van een seer net oordeel en begrip zyn, sich aan zulke dwase en bespottelyke gevoelens konnen overgeven, en hoe zy met zulk een eerbied Goden, die zy zelfs met hunne handen gemaakt hebben, konnen dienen.

By hunne Tempels of Pagoden hebben zy ook doorgaans Tanken, of Waterbakken, om sich te suyveren. Zy bidden niet alleen verscheide beelden, dieren en wanschepsels, maar ook de Son en Maan aan, verheugende sich seer op de nieuwe Maan; maar als het eclipsis of Maansswym is, rasen zy geweldig, vast stellende, dat zy de Maan dan wonderlyk helpen, en dat zy dan den Draak, met welken zy in stryd is, en die haar tracht te verslinden, te eer verjagen zal.

Hoe die van Canara ook de gewoonte op zekere Feest-dagen hebben van hunne Goden op een Praal-wagen om te voeren, en hoe sig diegene gelukzalig agten, die sig onder de raden der zelven laten verpletteren, halen wy hier niet op, alzoo dat al elders gemeld is.

Schoon zy niet net weten aan te wysen, hoe lang de wereld gestaan heeft, weten zy egter te seggen, dat de jegenwoordige eeuwe, by hen Ka- Werelds during.

Kaliujum genaamd, in 432000 jaaren beſtaan zal, van de welke reeds 4337 jaaren verloopen zyn, in de welke geregeerd hebben verſcheyde Koningen; hoewel hunne ſchryvers in de bepaling deſer jaaren niet net overeenkomen, dewyl zy hun tyd in ſekere Artus, van 60 jaaren ider, verdeelen.

De naamen deſer Koningen, die op 't land van Malabar, of op de Kuſt geregeerd hebben, zyn deſe.

Manumandari. Een Koning, die, een Barbier geweeſt zynde, ſich in den Ganges verdronk, om Koning te werden, gelyk geſchiede.

Manu.
Muſchuwandat Schakkara Wadde.

Tannabuddiradi, of *Tanmer.* Een Voſt in hunne Hiſtorien ſeer beroemd.

Nalen, Mede by hen ſeer beroemd.

Wikkiramatiten. Een Koning, die van ſekeren duyvel allerley konſten geleerd had; te ſien in 't boek Wetalakaddi.

Polecharaſcha.

Chigen. Tot deſes tyd toe zyn 1400 jaaren verloopen; waar na ook een Epocha of reken-tyd, Chigattum, zyn begin nam.

Nanden. Deſe is onder de Perrias ('t veragtſte geſlagt) een ſchutter geweeſt, en Koning geworden, die geld van Leder ſlaan liet; dog hy leefde niet lang.

Mananidichore. Dit was de beroemdſte van alle deſe Koningen, gelyk ook zyn geſlagt, na welken de kuſt Choro-mandalam (of Choromandel, ſoo ſommige willen, dat is Choro's Ryk) genaamd is. Manamdi beteekent de geregtigheid, ſoo ſeer in alles van hem geoeffend, en hier weer ingevoerd, doende weder in ordre brengen, en verſcheyde boeken van de ſelve ſchryven.

Ter eere van hem zyn de Pagoden hier geſticht door Koningen, uit deſe Familie voortgeſproten, die wel een getal van 300 uitmaken, van welke ſeer veel in hunne Hiſtorien gemeld werd.

Na deſe Vorſten is een Keizerryk alhier opgekomen, waar in 12 Keizers geregeerd hebben, dog eindelyk is hun Ryk in veel deelen verdeeld, en geheel vervallen.

Daar zyn onder hen weer andre die 18 groote werelds-eeuwen ſtellen, van welke de 14 eerſte eeuwen alleen den Poeten, en aan andren alleen de naamen der 4 laaſte eeuwen bekend zyn. De jaaren deſer eeuwen tellen zy dus op.

1	140000000
2	130000000
3	80000000
4	110000000
5	100000000
6	90000000
7	80000000
8	70000000
9	60000000
10	50000000
11	40000000
12	30000000
13	20000000
14	10000000
15	9026000
16	1712500
17	5959600
18	48309
	10720486400.

Het verder bericht van dit duuren der wereld, en hoe lang, vind men in 't boek Diragalaſakkarum.

Voor al zyn zy ook ſterk voor de μετεμψυχωσις, of verhuiſing der Zielen, eetende geen vleeſch, voor al niet die van Coetsjien, op dat zy de Ziel van iemand hunner voorvaderen niet verſtooren, of op dat de Zoon zyn Vader, of groot-Vader, niet by onkunde en onvoorſiens opeeten mogt.

Hunne Pagoden, of Tempels, hunne Prieſters ofte Bramines hun Feeſten, en verdre gewoonten, zyn de zelve, die wy onder de ſtoffe van Choromandel al beſchreven hebben. Hoewel men anders nog verſcheyde ſeer fraeje ſaaken over hunne Tempels &c. by Baldeus in zyn werk van de afgodery der Ooſt-Indiſche Heydenen in 't 16 Hoofd-ſtuk, en elders, aangeteekend vind. Sommige deſer Goden hebben 100, andere weer 1008 naamen, behalven de Oppergoden zyn 'er nog 3300000 kleene Goden, en 48000 Propheten, waar uit men oordeelen kan van de moejelykeit van hunnen Godsdienſt.

Van den MOHHAMMEDAANSCHEN GODSDIENST.

Wat nu den Mohhammedaanſchen Godsdienſt betreft, die is hier mede ſeer verre, en al zederd veel eeuwen, het ganſch land door, onder grooten en kleene uitgebreyd, na allen ſchyn zyn beginſel hier door den iver van deſe en gene Arabiſche en Moorſe of Hindoſtanſe, Per-

Perſiaanſe en andre Kooplieden genomen hebbende, ſonder dat wy in ſtaat zyn, om den netten tyd, wanneer die hier begon, aan te wyſen.

Dat die egter hier al ſeer oud is, kan men daar uit afnemen, dat Aſſarama Perimel oppermagtig alleen-beheerſcher van geheel Malabar A°. 970 al na Mekka zeylde, om daar de rechte gronden van deſen Godsdienſt te halen, waar uit my toeſchynd, dat die niet lang te voren hier begin genomen heeft.

De meeſte Mohhammedaanen onder de Malabaaren zyn Sunni's (of van de zelve ſecte, als de Turken, en Hindoſtanders) hoewel 'er ook eenige Sjais zyn, of Sjahi's dat is Konings-geſinden, of van den zelven Gods-dienſt als de Perſiaanen, die ſyner en ſuiverder voorgeven dan de andre te weſen.

Dat men hier, en voor al te Coetsjien, veel Joden heeft, is buyten tegen-ſpraak, en men is van Oordeel, op hun voorgeven, dat zy Na-zaaten zyn van de vervoerde 10 ſtammen door Salmanaſſar den Koning van Aſſyrien. Duyſenden der zelven heeft men nog in Perſien, hier en daar in de ſteden, en voor al na de kant van Medien of Sjirvan, Iraak, en in andre Landſchappen, verſpreyd, van waar nu en dan deſe en gene, door den handel van Perſien op Suratte, en Malabar, na die kuſten verhuyſt, en, om dat zy het daar ſeer wel vonden, aldus daar ook gebleven zyn.

Sekere Joodſe Rabbyn, Samuel van Mets genaamd, over veele Jaaren, tot onſen Gods-dienſt over gekomen, en nu nog Krankbeſoeker in 't Vrouwen-Tugthuis op Batavia, is A°. 1692 of 1693 na de kuſt en Choromandel en Malabar geſonden, om te ſien, of men door hem eenige winſt op deſe Jooden zou konnen doen; dog al de moeite by hem, zelfs met het aanleeren van 't Portugeeſch, om ſoo veel te beter met hen te konnen ſpreken, nog A°. 1694 aangewend, is te vergeefs geweeſt, en dus blyven zy daar, gelyk als elders, tot nog toe verhard, met het dekſel op hunne oogen en herten ſitten, tot dat het den Heere eens behagen zal op den tyd, van hem daar toe bepaald, door kragtiger middelen, als 'er tot nog toe aangewend zyn, dat dekſel, weg te nemen, en hunne oogen te verlichten, om ſich tot den rechten David hunnen Koning en Jeſus te bekeren.

Van den CHRISTELYKEN GODSDIENST.

Wat nu den Chriſtelyken Gods-dienſt alhier betreft, die moeten wy als Driederley aanmerken, te weten dien van de St. Thomas Chriſtenen, van den Roomſchen, en den Hervormden Chriſtelyken Godsdienſt.

Wat de St. Thomas-Chriſtenen zyn, hebben wy onder de ſtoffe van de kuſt van Choromandel in 't breede vertoond, met een woord hier byvoegende, dat het Neſtoriaanen zyn, die hunne Leere niet van den Roomſen ſtoel, maar of van St. Thomas (die te Maliapoer als een bloed-getuige ſou geſturven zyn) of van eenige zyner leerlingen na dien tyd, dog in die ſuyverheid niet; maar met de kettery van Neſtorius beſmet (die de vereeniging der twee Naturen in Chriſtus loochende, en maar eene nature in hem erkende) waarſchynelykſt uit Syrien bekomen hebben. *De St. Thomas Chriſtenen.*

Zy plagten hunne Biſſchoppen in Angamale, Coetsjien, Coylang, en Cranganor, niet alleen in de ouder, maar zelf ook nog in de later tyden te hebben, die daar van den Aartsvader van Alexandrien daar na van Mozul of Ninive, of wel van Babylon (nu Bagdad genaamd) plagten geſonden te werden. Wy ſpreken daar van ook met eenig breder bewys onder de voornoemde ſtoffe van Choromandel.

De voornaame ſtukken van hunne leer plagten daar in te beſtaan, dat zy in 't Avondmaal beyde het Brood en den Wyn gebruiken. Dog zy nemen, in plaats van gemeen, geſouten Brood (daar zy op ſtaan) en in plaats van Wyn (daar men die niet heeft) Rozynen-ſap. *Hoofdſtukken van hunne Leere.*

Zy doopen hunne kinderen niet, voor dat die 40 dagen oud zyn, ten ware dat zy in doods nood mogten weſen.

Zy gebruiken de Salving niet; nog ſtaan aan geen Prieſters het Tweede huwelyk toe. Zy verwerpen ook de Beelden der Heyligen, dan alleen, dat zy een kruys in hunne Kerken ſtellen. Zy verſoejen Cyrillus, hunnen beſtryder, eeren Neſtorius, en Dioſcorus, als Heyligen, verwerpen den Paus van Roomen, en gebruiken het Syriſch Teſtament in hunne Kerken; maar hoedanig zy naderhand alhier van deſe ſtukken afgeweken, en tot den Roomſchen Godsdienſt overgebragt, en daar mede eenigſins vereenigd zyn, hebben wy bevorens reeds uitvoerig in de ſtoffe der St. Thomas-Chriſtenen onder Choromandel vertoond, dat hier niet noodig is iets weder by te voegen.

De Roomſche Godsdienſt alhier heeft eerſt lang na de komſt der Portugeeſen op deſe kuſt een begin genomen. *De Roomſche Godsdienſt.*

Volgens het bericht, dat de Jeſuiet Jarricus ons daar af geeft, zyn de Portugeeſen van den beginne af, toen zy hier quamen, wel beſig geweeſt, om ſoo wel de ſaaken van den Godsdienſt, als die van de veroveringen der Landen,

te behertigen; maar hunne eerste Schryvers hebben meer werk gemaakt, om van de veroveringen en ontdecking der Landen, en steden door de Portugeesen, dan wel om de saaken van den Godsdienst van die eerste tyden, te schryven.

Na dat de Groote Alfonso d'Albukerk Goa soo dapper veroverd had, heeft hy, als een voorstander van den Godsdienst, daar ook een Kerk gebouwd, en in de zelve een Metaal kruys met de Beeltenis van den gekruysten Christus gesteld.

Jarricus segt, dat de Franciscaanen allereerst de Reys na Indiën aannamen, en dat 'er eenigen met Pieter Alvares Capraal A°. 1501, gelyk 'er daar na ook meer andre orders uitgekomen zyn.

Ao. 1503 I op Coylang. Immers my blykt uit seker geschrift, dat Pater Rhoterie, een Dominicaan, A°. 1503 al op Coylang besig geweest is, om aldaar de Heydenen te bekeeren. Dog hy wierd naderhand van de Mooren met eenige andre Portugeesen vermoord.

Even soo begaven sig ook dese en gene andre Roomse Priesters hier en daar na toe, om hunne Leere te verbreyden; dog kregen nergens conventen nog Kloosters, om sich daar in te onthouden, tot dat Didaco Lopez Siqueira hen A°. 1518 een Klooster te Goa stichten dede, waar in alle de Geestelyken van de eene en de andre ordre, van tyd tot tyd door Vicarissen herwaards gesonden, by een geplaatst, en over de welke vervolgens hier Bisschoppen gesteld zyn, van de welke de eerste een Franciscaner, Ferdinando genaamd, geweest, die na zyn dood door Broeder Jan d'Albukerk, mede van die zelve ordre, gevolgd is. (Ao. 1518 't eerste Klooster te Goa.)

Wel is waar, dat Jacques de Borba (een groot en heerlyk Prediker, zoo Jarricus zegt) en F. Vincent, seer veel tot het werk der bekeering gedaan hebben, en dat Antonio Galvano als Landvoogd, seer veel daar toe in de Moluccos (gelyk wy onder die stoffe toonen) bygebragt heeft; behalven dat 'er veelen op de Peerl-Visschery bekeerd waren; maar dit werk kreeg eerst zyn rechten voortgang, soo aldaar, als hier op Malabar, na dat Franciscus Xaverius, A°. 1541 met den Onder-Koning Martyn Alfonso de Sosa van Lisbon na Indiën gevaren, en den 6 Mei A°. 1532 tot Goa aangeland was. (Ao. 1542 komt Xavier aldaar.)

Hy quam 'er als Nuntius Apostolicus, en vond 'er den Bisschop Joan d'Albukerk nog, diens Vicaris Michel Vaz was.

Hy Predikte seer neerstig, en bragt daar door te Goa een groote verandering in 't Leven der Menschen, soo onder de Portugeesen, als Indiaanen, waar in hy door eenen Pater Paulo Camers, en meer andren geholpen wierd.

Wanneer hy in October des zelven Jaars na de Peerl-Visschery vertrok, liet hy desen Camers ook te Goa, om Jacques de Borba daar in 't onderwysen der Jeugd te helpen, voor de welke hy, voor zyn vertrek derwaards, nieuwe ontwerpen over verscheyde Geloofs-saaken, met korte verklaringen, eenige gebeden uit den Catechismus, en een algemeene belydenis daar by, gemaakt had, leerende de Jeugd, haar Pater Noster, Ave Maria, Credo, en wat dies meer is, wel opseggen, door alle welke gronden, met een seer streng Leeven gepaard, hy seer veel vrugt dede.

In December A°. 1543 quam hy van de Peerl-Visschery weer te Goa, en nam doen 't werk aldaar, in de plaats van Jacques de Borba, zelf waar, alsoo die te dier tyd een der voornaamste en eerste voortsetters van 't Collegie van St. Paul (dat is der Jesuiten) was.

Dit duurde met hem egter niet langer, dan tot February 1544, wanneer hy de sorg aan Paulo Camers en 4 Priesters, bevolen latende, weer na de Peerl-Visschery ging.

A°. 1545 quamen hier met den nieuwen Onder-Koning Joan de Castro, 3 Priesters, Antonio Criminaal, Nicolaas Lancelot, en Joan de Beira, latende den middelsten te Goa in 't Collegie van St. Paul.

Hoe hy zelf zedert A°. 1546 van Malakka na Ambon, en de Moluccos vertrok, en wat hy daar verricht heeft, hebben wy in ons verhaal van de Kerk-saaken aldaar getoond.

Hy quam over Malakka, daar hy weer eenigen tyd bleef, A°. 1548 den 21 January tot Coetsjien; dog vertrok van daar weer na de Peerl-Visschery, terwyl Lancelot, en Francisco Perez tot hulp van Paulo Camers te Goa bleven.

Xavier zelf, ondertusschen te Gale op Ceylon, gekomen zynde, en den Koning, met de zynen aldaar, tot 't Christendom bekeerd hebbende, keerde met een Gesant van dien Vorst weder na Goa, om met den Onder-Koning, Joan de Castro, te spreken, landende den 20 Maart A°. 1548 hier aan.

Ontrent desen tyd doopte den Bisschop, Joan d'Albukerk, den Japander Anger tot Goa, hem den naam van Paulus de St. Fe, na 't Collegie van St. Paulus tot Goa, gevende.

Den 4 September A°. 1548 quam Pater Gaspar Barre met verscheyde andre van zyne medgesellen, tot Goa aan, by welke Xavier, na alles op de Peerl-Visschery in ordre gebragt, en na op Coetsjien, daar hy 2 maanden bleef, het noodige besteld te hebben, weder quam.

Eer hy na Japan vertrok, sond hy Lance-

celot na Coylan, en Sebastiaan Gonzales na Baçaim, gevende ider van hen een medgesel, die nog geen Priester was, by sich.

Na zyn reyse in Japan, quam hy A°. 1552 in 't eynde van January te Coetsjien, en in February te Goa, alwaar hy Gaspar Barre, van Ormus te rug gekomen, vond. Ook quam tot Goa toen uit Portugal Melchior Nugnes, gesonden om overste van 't Collegie te Goa te zyn.

Hoe 't hem verder op zyn Reyse na China gegaan is, hebben wy gesien, daar wy over de stoffe van China handelen.

Eer hy derwaards ging, bestelde hy te Coetsjien Francisco Henriques, en maakte Gaspar Barre, die hy van Ormus ontbood, bestierder van 't Collegie te Goa, en Vice-Provinciaal.

Die nu breeder van hem genegen is iets te weten, kan naleesen Tursellinus over Xaviers daden, of Emanuel Acosta in zyn tractaat over 't geen de Jesuiten in 't oosten verricht hebben. Gelyk mede dat van P. Louis Gusman, of van P. Ferdinand Guerreiro, of dat van P. Albert Loertius, een Italiaan, die nooten over 't werk van Gusman gemaakt heeft. Waar by men ook 't werk van Jan de Lucena over Xaviers leven wel voegen mag.

Maffæus gaat van 1540 tot 1557. Tursellinus gaat tot A°. 1552. Acosta tot A°. 1567 de andren gaan, en voor al Jarricus, tot A°. 1600.

In zyn 2 Boek verhaald ons Jarricus, dat A°. 1541 den 10 November 't eerste Convent van St. Paul tot Goa gestigt is, en dat 'er by Xavier's komst aldaar reeds 60 Paters in 't zelve waren, ook wierd A°. 1560 de Kerk van St. Paul hier gebouwd.

Hy meld ook, dat 'er A°. 1586, 1588, 1590, en 1594 tot Goa seer veelen gedoopt zyn, en dat A°. 1596 geheel Salsette meest bekeerd is.

In zyn 10 en 11 Hoofdstuk van dat Boek toond hy, dat 'er al veel voor Xavier's komst tot Coylan en Coetsjien bekeerd zyn; in zyn 16. Hoofd-stuk zegt hy, dat het eerste Couvent der Jesuiten te Baçaim A°. 1549 gebouwd wierd, 't geen Xavier nog besorgd, en die Melechior Gonzales derwaards gesonden had, gelyk ook dat A°. 1560 tot een geheel Collegie, en geselschap, aangroeide.

A°. 1601 wierden 'er tot Goa 1600, in 't Land van Salsette, 648 en daar na nog 159, en in 't Collegie van Tanor nog 370 gedoopt, ook had men toen buyten de Kerk der Jesuiten, of der Paulisten, te Goa, 'er nog 3 in Salsette, daar wel 30000 Christenen geteld werden, waar by 'er A°. 1602, en 1603, 1604, 1607, 1608, en 1609, nog 14003, behalven nog 200 tot Chaul, Baçaim, Tanor, Damaon, en Diu, bekeerd, die binnen, Goa, en in Salsette gekomen, en daar na nog vorder bekeerd zyn.

Hy teekend ook aan, dat 'er A°. 1509 tot Coetsjen 260 Christen geworden zyn, en dat A°. 1546 de Koning van Tanor gedoopt is.

Eenige Aardsbisschoppen van Goa.

Als Aardsbisschoppen van Goa komen by hem A°. 1567 Don George, A°. 1578 Don Vincent de Fonseca 1590. Don Mattheus, en 1595 tot A°. 1599 Don Frere Alexis de Menezes, voor.

En dit is het alles, dat ons de Portugeesen wegens 't werk der bekeering, alhier door hunne Priesters verricht, verhaalen; hoewel het seker is, dat hier na dien tyd nog al veel grooter vrugten en wonderen ontrent dat groot werk, volgens hunne ruyme wyse van opgeven, gedaan, hoewel het in sich selven slechte gronden, maar op sand gebouwd, en Swetseryen zyn, die wy dagelyks in de gewesten, daer ik gelegen heb, en daar men mede van die Ryst-Christenen nog in menigte heeft, bevonden hebben maar in een groot geswets, sonder 't allerminste bewys, te bestaan, dewyl dese menschen nergens van weten, dan Pater noster seer gebroken, 't Ave Maria, Credo en wat dies meer is, sonder te verstaan, wat zy seggen, daar soo maar henen te rabbelen, dat wel een bedroefde en beklagens-weerdige Godsdienst, en een elendige wyse van bekeeren is, waar op wy geensins durven roemen, en zelf niet souden konnen gerust zyn, en dat die menschen immers ommogelyk tot de ware kennisse Gods, en van 't gene tot de Zaligheit vereyscht werd, brengen kan, waar voor zulke Leeraars en blinde leyders der blinden, dewyl zy beter weten, eens aan God ten dage des oordeels zullen moeten verantwoorden.

In 't Jaar 1663 schreven onse Legerhoofden hier aan haar Edelheden, dat 'er benoorden Cananoor geen Christenen gevonden wierden, maar dat van daar beginnende na de Caap Comoryn, en voord na Nagapatnam, en Carical, een ontallyke menigte, en dat 'er alleen tusschen Coylan en die Caap langs de Zeekant 43 Kerken geteld werden, alle meeste door Roomse geestelyke bediend, en waar van de Koning van Portugal geen lasten ter wereld had, te wenschen zynde, dat onse Heeren en Meesters dit in hunne landen hier eens mede soo mogten sien, en ondervinden. En hoewel haar Edelheden in 't eerst wel sogten dese Roomse geestelyken te doen verhuisen, hebben zy egter naderhand beter gekeurd, die daar te gedoogen.

Van

Van den HERVORMDEN GODS-DIENST.

Van den Hervormden Godsdienst alhier.

De Predikanten van tyd tot tyd hier geplaatst.

Wat nu den Christelyken Hervormden Godsdienst hier ter plaatse betreft, die heeft, na de verovering van Coetsjien, en de verdere steden op dese kust, eerst zyn aanvang genomen, zedert welken tyd ook hier in dese stad, als zynde 't Hoofd-Comptoir van Malabar, van tyd tot tyd doorgaans maar een Predikant (myns oordeels voor soo groot een kust veel te weynig, gelyk het over al meest soo is) gelegen heeft.

De eerste Predikant, die hier gelegt werd, is D. Wallius geweest, die hier A°. 1663 verschenen, en Ao. 1666 hier overleden is.

Nevens of wat na hem quam doen in 't jaar 1664 D Balthasar Obie de Meter, die hier ook A°. 1666 overleden, en na beyde welke 'er meest altyd maar een hier geweest is.

A°. 1666 quam hier D. Marcus Masius, van Abehoesen, zynde per den Bul A°. 1645 uitgekomen. Dese is A°. 1674 weder vertrocken, en A°. 1675 door D. Joannes Casearius vervangen, die hier A°. 1677 overleden is.

A°. 1670 is 'er tusschen beyden D. Antonius Scheerius gekomen; dog die is A°. 1671 na 't Vaderland vertrocken, alsoo zyn leven het stigtelykst niet was.

A°. 1676 quam hier D. Rudolphus Meerland, die hier tot A°. 1692 lag, en toen na Ceylon vertrocken is.

Hy wierd vervangen door D. Gerardus de Oude, die A°. 1692 hier gekomen, en A°. 1699 hier van daan ook na Ceylon vertrocken is.

A°. 1699 verscheen hier D. Gosuinus Hupperts, die A°. 1706 van hier na Batavia vertrocken, en zedert in Ternate geplaatst is.

A°. 1702 quam hier D. Philippus Goting, die A°. 1716 van hier na Batavia vertrokken, en in de straat Sunda, of daar ontrent, op de Reyse overleden is.

A°. 1716 verscheen hier D. Cornelius Schrevelius; dog zyn Eerw. quam hier kort daar aan, in Mai. A°. 1717, te overlyden.

A°. 1717 wier zyn Eerw. door D. Jacobus Cantor Visscher vervangen, die 'er volgens de laatste berigten, A°. 1722 nog lag, dog is A°. 1724 ontslagen.

Wat nu de Predikanten van tyd tot tyd hier in hunnen dienst verricht hebben, of hoedanig de staat der Kerke hier is, is my t' eenemaal onbekend, dan alleen dat hier A°. 1700 nog maar 96 Ledematen in Coetsjien, Cananôr, Cranganôr, Coylan, en op de verdre buyten-plaatsen, en 58 kinderen, in de Schoolen waren, dat veel van 25166 verschild, die seker Schryver segt dat 'er A°. 1681 al waren. Ook sie ik in een brief van de 23 Novemb. A°. 1705; dat 'er doe 105 Ledematen, en 78 Schoolkinderen waren. Ik zal dan myn verhaal van 't Kerkelyke volgens gewoonte alleen nog met de navolgende Lyst der Predikanten sluyten.

Lyst der Coetsjiense Predikanten.

LYST
DER
PREDIKANTEN van COETSJIEN.

Henricus Wallius.	A°.	1663 tot A°.	1666	overleden.
Balthasar Obie de Meter.	A°.	1666 tot A°.	1666	dito.
Marcus Mazius.		1666.	1674.	vertrocken.
Antonius Scheerius.		1670.	1671.	
Joannes Casearius.		1675.	1677.	overleden.
Rudolphus Meerland.		1676.	169 .	vertrocken.
Gerardus de Oude.		1692.	1699.	dito.
Gosuinus Huppers.		1699.	1706.	dito.
Philippus Goting.		1705.	1716.	dito.
Cornelius Schrevelius.		1716.	1717.	overleden.
Jacobus Cantor Visscher.		1717.	1724.	En toen van zyn dienst wegens Ouderdom ontslagen.
Petrus Paulus van Breën.		1724.		

Waar mede wy een besluit van de saaken van Malabar maken, om tot die van Japan, over te gaan.

Back of
Foldout
Not Imaged

NIEUWE KAART
VAN HET
EYLAND
JAPAN
verbeterd door
FRANÇOIS VALENTYN.
J van Braam et G. onder de Linden exc Cum Pri
Duytsche Mylen 15 in een Graadt
LAND VAN COREA
OKI
NOTTO
SADO
OOSIOE
DEWA
TANGO
WACASSA
CINGA
TASIMA
INABA
TAMBA
JETSIZEEN
JETSIOE
JETSIGO
KOODSEKI
SIMOODSEKI
FITAITS
SINANO
FHOKI
FIDA
KAY
MOESASS
SIMO-OZA
CADSA
Jedo
SIGAMI
MIMASACKA
JIDZOMO
THARIMA
JAMMIS
OMI
MINO
IWANI
BISEEN
SERO
Miaco
SURUNGA
BITSIO
NANGATO
SOEWO
BINGO
AKI
OWARRA
THOTOMI
IDS
Osacca
IKGA
JAMMATO
MIKAW
TSUSSIMA
IKI
TSICUZEEN
FISIEN
BOEZEEN
SANNOKI
IJO
AWA
TONSA
IDSOEMI
CAWAATS
ISSE
SIMA
KINOKUNI
TSICOEGO
BONGO
NANGASACKI
FIGO
FIOEGA
ZATSUMA
OSOEMI
GOTTO
Barnevelts Eyl.
Princen Eyl.
Ongeluckig Eyl.

BESCHRYVINGE VAN DEN HANDEL EN VAART DER NEDERLANDEREN OP JAPAN.

NEGENDE BOEK.

EERSTE HOOFTSTUK.

Toeleg des Schryvers by zyne verhandeling van Japan. Op wat breedte en lengte Japan legt. Grensen van dit Land. De groote des zelfs. En verdeeling. Japan een Keizerryk. Het Eiland Bungo. Koninkryken op 't zelve. De Stad Cangoxuma. De Stad Nangasakki. Beschryving van de Landstreek van Nangasakki tot Firando toe. De Stad Fiseen. Verscheide Eilanden. De Stad Onnewari. De Stad Assia. En Cokora. 't Eiland Tonsa of Cicoko beschreven. 't Groot Eiland of vast land van Japan. Lengte en breedte van 't zelve. Is zeer bergagtig. De Stad Cammenosacki. Mewarra. De Stad Moero. Akais. De groote Stad Osacca. De Stad Saccai. De Stad Jonda. De groote Stad Miako. De Stad Quano. De Stad Mia, en Owarri. De Stad Acasacki. En Josinda. 't Dorp Mitzki en Surunga. De Stad Odowarra. De Stad Jedo. De straat van Tzungaar. Het Land van Jesso. Hoe verre zich dit uitstrekt, heeft men niet konnen navorschen. Wat dit Land geeft.

ONS voornemen is, om uitvoerig over JAPAN, en om in 't breede over des zelfs Eilanden, hier te schryven, en om daar van als een nieuwe Landbeschryving in 't licht te geven, houdende ons wel aan 't geen bevorens door D. *Montanus*, den Heer *Reland*, en andren daar over geschreven is, maar daar veel andre zaken, die hen toen nog niet bekend geweest zyn, byvoegende, en voor al zoodanige byzonderheden, die, of in 't geheel niet, of altoos door andren in deze ordre nooit voorgesteld zyn.

Nogtans oordeelen wy 't niet quaad voor af hier ook een korte schets van Japan, dog op een andre wyze, als de Heer *Montanus*, en ook een netter kaart van dit Land 'er by te voegen.

Het Keizerryk van Japan, van de Japanders zelfs Nippon genaamd, werd, zoo verre het Eiland Tonsa of Cikoko aangaat, gerekend op de N. breedte van 33 graaden, 18 minuten; (dog 't Land van Jesso, in 't N. O. op 40 graaden) en de lengte van 153 graaden te leggen. Op wat breedte en lengte Japan legt.

Het paald in 't Noorden (gelyk sommige meenen) niet aan 't groot Tartaryen, maar is, gelyk wy hier na klaar toonen, een Eiland.

In 't Zuiden legt het aan den grooten Oceaan. In 't Westen grenst het aan Tsjina en Corea, en in het Oosten het naast aan California, dog legt wel duizend mylen 'er af. Grensen van dit Land.

Hoe groot dit land in zynen omtrek is, of wel in zyn regte lengte, voornamelyk in opzicht van zyn Noord-Ooster De groote des zelfs.

Deel, Jeſſo (en van andre Jetzo, of ook wel Eſo genaamd) kan niet gezegt worden.

Daar zyn 'er, die willen, dat het wel 200 mylen (te weten, tot de ſtraat van Tſungaar toe) lang is; dat my wat te veel toeſchynt, oordeelende, dat het niet boven 170 a 180 mylen in de lengte, en, op zyn breedſte, 31 a 32 mylen breed is.

En verdeeling. Het werd gemeenelyk in 5 gewesten verdeeld, te weten Jamaiſtero, Jetſengo, Jetſeſen, Quanto, en Ochio, maar wy verdeelen het zelve voor af in twee gemeene (behalven een menigte kleene) Eilanden, en in 't groot Eiland van Japan; zoo dat wy maar drie Hoofd-deelen maken; hoewel wy die naderhand in 69 Landſchappen verdeelen.

I. Het Eiland Saykok, of Bungo.

II. Cicoko, of Tonſa.

III. 't Groot Eiland van Japan.

Japan een Keizerryk. Voor af moeten wy ook zeggen, dat wy dit machtig Japan een Keizerryk noemen, om dat zich hier in 61 a 62 Koningen, 7 Princen, 4 Hertogen, 20 Ridders, 81 groote Heeren van heerlykheden (behalven noch 28 andre van een uitmuntende rang) en 41 Heeren van groot aanzien opdoen, welke, zoo men hen na hun jaarlyks inkomen wegen zal, op zich zelven alleen wel een Keizerryk uitmaken, alzoo 't zelve, gelyk men by *Caron*, en ook by *Montanus* zien kan, 28345 tonnen gouds, of zeer veel millioenen bedraagd. Trekken dit de Koningen jaarlyks van den Keizer, wat vermogen en verder inkomen moet dan deze Keizer wel hebben.

Om nu Japan na onze nieuwe Kaart, No. 29 gemerkt, te beſchryven, zullen wy daar van een aanvang met het Eiland Bungo, of Saykok, maken.

Het Eiland BUNGO.

Het Eiland Bungo. Wat den naam van dit Eiland betreft het werd Bungo, en ook Saykok, maar van den Jeſuiet *Maffeus*, Ximus genaamd.

Het legt eigentlyk in 't Zuiden van dit Keizerryk, grenſt met zyn Noorder deel aan 't vaſt Land van Japan, en legt beweſten 't Eiland Tonſa of Cikoko, daar het ruim 3 mylen af, gelyk het daar op de Noorder breedte van 33 en 34 graaden legt.

Dit Eiland vertoond ons uiterlyk de gedaante van een ſtompe voet, in 't N. en in 't N. O. met eenen hiel in 't Weſten, en verder een deel van een been, of een ſtuk 'er af, in 't Zuiden.

In zynen omtrek beſlaat het 74 a 75 mylen, zynde 9 mylen breed in 't Noorden, 13 dito in 't Zuiden, en 18 dito in 't midden.

De geheele Ooſt-kant van dit Eiland is niet anders, dan een aan een geſchakeld zwaar gebergte, zonder dat men daar een Stad of Dorp aan die zyde ontmoet.

De Weſt-zyde van dit Eiland is mede zeer bergagtig; doch egter zoo veel niet, als in 't Ooſten van de Zuid tot de Noord toe: ook heeft men aan de Weſt-kant Steden, Vlekken, en Dorpen leggen. In 't midden egter is dit Eiland meeſt vlak, open, en zonder gebergte.

Men heeft op dit Eiland verſcheide Koninkryken, die ten deelen in 't Zuiden, en ten deelen in 't Noorden, gelegen zyn. Kon ryken 't zel

In 't Zuiden zyn die van Finga, Bonzumi, Satſuma, Bungo, en Chiungo.

In 't Noorden, die van Buge, Figen, Chicugen, en meer andre ryken.

De eerſte plaats, die men aan de Weſtzyde, of in 't Zuid-weſten, en aan 't uiterſte van dit Eiland ontmoet, is de vermaarde Stad Cangoxuma.

Ik noeme de zelve vermaard, om dat ze door zekeren Japander, *Anger* genaamd, en namaals door *Xaverius*, *Paulus di Santa Fé* gedoopt, allereerſt en al van oude tyden af (vermits hy daar geboren was, en hy *Xaverius* A. 1549 daar bragt) is bekend geworden, gelyk dit ook de eerſte Japanſche Stad, die de Portugeezen (mynes wetens) betreden hebben, geweeſt is. De Cang ma.

Gelyk op dit Eiland verſcheide Koninkryken, reeds by ons gemeld, gelegen zyn, alzoo is dit de Hoofd-ſtad van het Koninkryk van Satſuma, dat ook wel Saxumà van ſommigen genaamd werd.

De Stad werd door een ſchoone Rievier, die van een hoog gebergte zeer ſnel komt afſtroomen, en die 'er midden doorloopt, aan weder zyden bekabbeld, en na dat zy haaren loop by deze Stad voleindigd heeft, ſtort zy met een zwaar en ſnel gebruis in de Zee van Corea, alwaar men op de kant een Viſſchers gehugt ziet, waar ontrent de Schepen, die uit Zee op zeker baken, door de Portugeeſen hier geſteld, en dat men wel 7 mylen verre in Zee ziet, aankomen, een zeer goede anker-grond vinden.

Het is in zich zelve een ſchoone groote Stad, die met een voortreffelyk waterſlot, een hegten ſteenen Dyk met kopere ſtaketſels, een trotſe muur, een cierlyke haven, met veel ſchoone Pak- en Tol-huizen, mitsgaders met veel andre heerlyke gebouwen, verſcheide aanzienelyke Wagt-huizen, een fraaije Poort, en met een menigte van pragtige Tempels, Afgods-huizen, en meer andre cieraaden pronkt, die deze Stad een groote luiſter byzetten.

Men ziet de zelve zeer net by de Heer *Mon-*

Montanus afgebeeld, en wydloopiger daar beschreven, alwaar het zich rondom na de Land-kant van 't gebergte omringd vertoond.

Twee mylen Noord aangaande, komt men by een vlek, Nomo genaamd, dat niet zeer groot is, lang de bogt van Arima, geheel open, en in 't midden van 't gebergte gelegen is.

De Stad Nangasacki. Drie mylen benoorden Nomo komt men aan een inham, of inbogt, in welke men, na 1½ myl N. O. en dan nog zoo veel Z. O. aan geloopen te hebben, aan de machtige Koopstad Nangasacki komt.

Zy legt na de Land-zyde rondom in 't gebergte, en wel geheel agter een van deze bergen, die zich byna als een steile toren klips-gewyze vertoond.

Beschryving van 't Land-hoek van Nangasakki tot aan 't Eiland Firando. Eer wy van de zelve verder spreken, zullen wy de gelegenheit van Nangasakki wat nader beschryven. Dies moeten wy weten, dat men die Stad heeft leggen op 44 graden in 't O. in een inbogt, die een halve myl N. O. en Z. W. breed, en N. O. en Z. W. ¼ myl lang is, loopende na 't Z. W. zeer naauw uit, de streek Lands, daar 't op legt midden in die bogt, die wel een doedelzak gelykt, begind met Fimi een myl of ¼ myl beoosten Nangasakki, van waar zig die Kust ¾ myl breed vertoond, en in de gedaante van een menschen-arm, die allenskens afneemd met die breedte van een halve myl, en zoo al minder en minder zich uitstrekkende, met een smalle stomp uitloopt in 't Z. W., zynde van Fimi 3½ myl tot des zelfs stomp toe lang.

Een halve myl bezuiden Fimi is een bogt van ½ myl N. O. en Z. W. breed, met eenige reven ¼ myl O. en W. van een, daarna heeft men aan de zuid-kant van dien arm lands in een flaauw bogtje, dat N. O. en Z. W. 1 myl breed en ¼ myl diep is, 't stedeken Moono leggen, daar de wal dan niet wel 1 myl Z. W. aan uitschiet na 't Z. O. daar zich pas ten Z. W. van die uitpuiling in een kleen bogtje noch een Stad, mede Moono genaamd, vertoond. Ontrent beide die Steden heeft men in die bogten eenige klippen leggen.

By dit laatste Moono werd die arm lands merkelyk smaller, blyvende pas ¼ myl breed, en hoewel hy na 't Z. O. even buiten dit bogtje weer wat uitpuild, en 't Land dan wat verbreed, gaat dan egter dit Land tot het einde toe hoe langer hoe smaller af, zynde in 't Z. Westen pas ⅛ myls breed, daar men op den hoek na de Z. kant van dit land Namoo (een gehugt) en even buiten de wal 't Eilandje Kabesma vlak in 't Z. leggen heeft.

Aan de N. W. kant van dit land (dat wy eerst zullen af beschryven) heeft men van die engte van de Baay van Nangasakki af, daar de zelve na 't Z. O. op zyn naauste schaars 1 myl of ¼ myl van Nangasakki is, een zeer flaauwe bogt van een groote ½ myl, daar even buiten de wal 't Eiland Kojenik N. O. en Z. W. gestrekt legt, zynde ⅛ myl breed, en ½ myl lang, van welkers zeer smallen Z. W. hoek (die van 't Z. O. na 't N. W. vol klippen, wel ½ myl verre is) men van 't Z. O. na 't N. W. gestrekt ziet leggen 't Eilandje Kawale, dat ½ myl lang, en Z. en N. ⅛ myl en noch minder breed is, ten Z. van 't welke ½ myl ontrent 't Eilandje Sasasma legt, dat pas benoorden eenige klippen, en pas bezuiden digt by een, al Z. waards, nog 2 kleener Eilandekens leggen heeft, een ¼ myl van 't welke na 't W. zich 'er noch een, rondom vol katskoppen, vertoond.

Wanneer men nu van Nangasakki aan de N. West kant van de Baay langs die wal gaat, ziet men pas buiten die Stad een breed rif, en ½ myl Z. Westelyker een Stad zonder naam by een zeer smal bogtje leggen, bewesten welke men een goede water-plaats heeft. Van deze laatste Stad zonder naam loopt dit land met een smallen hoek zeer scherp uit, beslaande van daar by na 1 myl in de verheit, en voor dien hoek vertoonen zich in 't Z. W. 5 Eilandekens digt by een, 't eene zeer digt aan de wal, en de 4 andre een weinig verder O. en W. ook zeer digt by een gestrekt leggende.

Ten N. W. van die scherpe hoek vertoond zich een vierkante baey, ½ myl breed, O. en W. en diep. Z. en N. in 't midden van de welke, wel zoo westelyk Faconda legt, en daar de wal na 't Z. ten W. met een smallen hoek uitloopt, aan welkers O. zyde een kleen rifje is. Van die smallen hoek loopt de wal met een flaauwe baay ½ myl van daar (daar zy een kleen bogtje maakt) na 't N. W. en van des zelfs N. W. hoek zoo al verder met 2 a 3 flaauwe bogtjens 1¼ myl verder, daar zy een zeer smallen hoek, na 't Oosten uitloopende, en een groote Baay maakt, die ¾ myl O. Z. O. en W. N. W. diep, en Z. en N. breed is.

Van daar van 't midden der Baay, gaat de wal weer N. W. aan ontrent 2 mylen, daar de wal wat na 't Z. O. uitpuild, en bewesten welke uitpuiling ⅛ myls men een kleen Eilandje Z. O. en N. W. gestrekt, leggen heeft, hebbende aan de N. O. kant, gelyk ook de vaste wal daar, eenige klippen leggen.

Pas ten N. W. die uitpuiling maakt de wal weer een groote Baay, die O. en W. ½ myl breed, en Z. en N. ¼ myl diep, en meest N. O. en Z. W. gestrekt is. Aan de O. en W. zyde der zelve, en voor den smallen hoek in 't W. van deze Baay, Mit genaamd, zoo als die na 't Z.

 uit-

uitsteekt, heeft men ook eenige katskoppen leggen.

Van dezen laatsten O. hoek heeft men weer een smallen ½ myl N. W. aan lang, aan welkers N. W. hoek Croosakje legt; van waar de wal na 't N. W. vlak inbuigt, en dus 2 mylen verre loopt met twee flaauwe bogten, in 't midden van welke eenige klippen leggen, en ten Z. Z. W. van de zelve 't kleen Eilandeken Smoo, bewesten 't welke ½ myl 'er noch een van die naam legt met noch 2 kleener Eilandekens pas benoorden 't zelve.

Een myl ten N. W. van die klippen aan de vaste wal ziet men een hoek na 't Z. W. uitpuilen, voor welke een Eilandje, Seute genaamd, en bezuiden en benoorden 't zelve noch 2 andre digt by de wal leggen, en een halve myl Z. W. ten W. legt weer een zeer kleen Eilandje, en dan noch wat meer na 't W. 't Eiland Matsma dat Zuid en Noord meest gestrekt legt, by na ½ myl lang, en O. en W. ¼ myl breed is, pas bewesten van 't welke men ook een kleen Eilandje, en 1¼ myl van de vaste wal, of ¼ myl van Matsma's Z. W. hoek men nog een ander dat N. O. en Z. W. ⅛ myl lang gestrekt legt, en zeer smal is met een rif in 't W., en wat buiten 't zelve beginnende, en ⅛ myl oostelyker tot tegen diergelyken Eiland, W: Kitsmaa genaamd (dat ook zoo gestrekt legt, en van de zelve groote is) aanloopende, en buiten Kitsma ziet men na 't N. W. mede een rif van den O. hoek van dit Eiland na 't N. W. ⅛ myl verre scherp uitstrekken.

Een agtste myls ten N. van 't Eiland Matsma legt een kleen Eilandje, de zwarte klip, na eenige klippen in 't N. leggende, genaamd.

Van 't Eiland Seute (waar ontrent 't stedeken Zotta legt) aan de vaste wal maakt het land daar weer een Baay van ⅞ myl, Z. O. en N. W. gestrekt, die ontrent ⅛ myl diep, en ontrent ½ myl N. W. aan lang is.

Van daar schiet de wal na 't N. O. een groot 1½ myl verre in, daar men een kleene Baay heeft, die zich mede met een nauwe hals als een doedelzakje vertoond, zynde die pas een ⅛ myl in 't rond, en wert het gat van Ombra, of Umbra, en een plaats daar bezuiden, Nanaatsjamma genaamd.

Ook geeft men dien naam van 't gat van Ombra aan die gansche vlakke Landstreek, die men van daar dan na 't W. N. W. heeft, hoedanig hier dan vorder met een kleene uitbuiging na die kleene Baay by 't Stedeken Nanaatsjamma, loopt; van welke ½ myl W. N. W. aan gevorderd zynde men ⅛ myl buiten de wal eerst een zeer kleen Eilandje, en daar na 't Eiland Symagoera, dat 1 myl lang, dog zeer smal is, ziet leggen, ontrent welkers N. O. hoek zich in 't Z. O. 2 kleene, een wat grooter, en ten Z. W. nog een kleen Eilandje, gelyk zich pas buiten de westhoek van Symagoera 't Eiland Sakitta (meest Oost en West gestrekt, zynde een halve myl lang, en zeer smal, doch na de W. kant wat breeder) en 't Eiland Satitta (by na van de zelve strekking, lengte en breedte, dan dat het in 't O. wat breeder dan in 't W. is) vertoonen; hebbende dit laatste nog een kleen Eilandje pas bezuiden zich, met eenige klippen in 't W. leggen; buiten welk Sakitta een halve myl Noordelyker 't Eilandje Kattisma als een drie hoekje legt, met veel klippen die zich wat na 't N. O. wel ¾ myl verre vertoonen, van waar dan O. aan ½ myl na de wal toe zig weer een kleen Eilandje ½ myl van Symagaera's N. O. hoek, met eenige klippen in 't N. W. vertoond. Als men 1¼ myl westelyk van Satitta gaat, ziet men het Eilandje Toppershoedje, en wat N. westelyker 't wat grooter Eilandje Tateysmaa, en noch 1 myl oostelyker, wel zoo zuidelyk 't groot Eiland Jennismaa (dat een driehoek verbeeld, en ontrent ¾ myl in 't rond is) met 2 Eilandekens benoorden, ontrent een Baayken, met eenige klippen op de west hoek, dog benoorden de zelve leggen, gelyk men ten N. W. van die hoek noch 3 Eilandekens in een driesprong, ¼ myl van een, met eenige klippen in 't midden (beoosten welke zich 2 van deze Eilandjes vertoonen, gelyk men 't een ten N. O. van de zelve ziet) verneemd, hoedanig zich ontrent den Z. hoek van Jennismaa na 't O. noch 2 Eilandekens, en noch ½ half myl westelyker noch een Eilandje met een groot rif van 't N. na 't Z. aan de Oost kant als in een halve maan opdoen, ten zuid-oosten van welke men nog 2 kleene Eilandekens met een rifje na de Z. kant, digt by een leggen ziet, die ook klippen na 't Z. hebben.

Van Nanaatsjamma's Baayken nu, of van de N. W. hoek van dien 1¼ myl, heeft men een Rivier, en nog een groote myl verder by de Z. hoek van een smal lang Baayken 3 Eilandekens Z. en N. gestrekt leggen, gelyk zich in die Baay aan de Z. kant O. en W. gestrekt 4 Eilandekens digt by de wal, en digt by een vertoonen.

Pas buiten dit Baayken leggen klippen, en wat noordelyker voor een dikke uitpuilende hoek (die na 't N. W. aanloopt, doch met zyn punt na 't westen schiet) een Eilandje digt aan de wal tusschen de klippen in, wat bezuiden de punt van dien hoek, en noch een ander een weinig benoorden dien hoek, nevens noch

noch 3 andre Noord Ooſt en Zuid W. geſtrekt, van welke 'er 2 na by een, en een wat Z. weſtlyker zich met eenige klippen ten Z. vertoonen.

Benoorden dien dikken hoek heeft men na 't N. een groote Baay, die wel 1 myl N. O. en Z. W. by na diep, en Z. O. en N. W. $\frac{1}{2}$ myl breed is, vertoonende zich als een zak, die in 't inkomen wel $\frac{1}{8}$ myl breed is, en na de Z. O. zyde agter in digt by de wal een Eilandje heeft.

Als men nu de wal buiten deze Baay vervolgd, loopt zy O. en W. $\frac{1}{2}$ myl, voor welke daar ontrent digt by die wal, en zoo al verder wel $1\frac{1}{2}$ myl N. W. aan voor 2 flaauwe bogten 25 kleene Eilandekens (van welke 'er een Simokoſacki genaamd is) leggen. In 't midden vertoonen zich eenige klippen, gelyk ook by de volgende.

Van daar buigd zich de wal tot de ſteen-baay toe (die kleen en ſmal is) $1\frac{1}{8}$ myl verre N. ten Ooſt aan, digt by welke, pas dien hoek benoorden Simokoſacke om, noch 28 Eilandekens zoo vervolgens, en als men $\frac{1}{2}$ myl N. ten O. van de hoek van Simokoſacke is, heeft men daar onder die Eilanden 'er een Camiekoſacke genaamd. Waar ontrent men eenige klippen in 't W. ziet, gelyk 'er ook eenige pas buiten de ſteen-baay leggen, daar de wal na 't N. W. $\frac{1}{4}$ myl loopt, en in 't N. W. een dik hoekje vertoond, waar na zy een weinig inſchietende, dan weer regt N. aan eerſt met een kleen baayken, en dan met eenige flaauwe bogten tot aan 't Noord gat $1\frac{1}{8}$ myl verre loopt, alwaar men $\frac{1}{2}$ myl benoorden de ſteen-baay Tabraa, en een weinig noordelyker het Papen Eiland, met noch een kleen wat benoorden 't zelve, in 't midden tuſſchen de vaſte wal en 't Eiland Firando, in 't midden der zelve leggen ziet.

Behalven die menigte van Eilanden langs de wal van de Baay bezuiden Simokoſacke, ziet men ontrent $\frac{1}{4}$ myl buiten de wal noch een Eiland, de Oſſenkop genaamd, zynde Z. O. en N. W. geſtrekt, doch draaid met zyn Z. O. punt na 't W. Z. W. toe. Het is doorgaans ſmal doch in 't N. wel het ſmalſte.

Een myl ten W. van 't zelve ziet men noch een kleen Eilandje, dat aan de Z. O. kant veel klippen op een rif heeft; en $\frac{1}{16}$ myls ziet men noch zoo een Eilandje; doch $\frac{1}{2}$ bezuiden deze Eilandekens ziet men 't Eiland Creſma Ooſt en W. geſtrekt leggen. Dit is $\frac{1}{4}$ myl lang, $\frac{1}{8}$ myls breed, en loopt met een langen ſmallen hoek na 't W. N. W. uit.

Een myl ten Z. W. van dien ſmallen hoek heeft men zand-grond, en noch 1 myl weſtelyker een rif onder water, en noch 1 myl W. N. W. van dit rif een Eilandje, de Munnik genaamd, en 1 myl W. N. W. van daar, en $\frac{1}{2}$ myl bezuiden de Z. W. hoek van 't Eiland Firando zeer vuilen grond.

Ten N. van de W. hoek van 't Eiland Creſma ziet men $\frac{1}{2}$ myl van daar, en 1 myl van Firando's Eiland, Rarop's klip leggen, gelyk zich $\frac{1}{2}$ myl noordelyker in N. O. ten N. 't Eiland Kareik met noch een nog wat N. ooſtelyker, en nog wat verder zich de Arends-klip vertoond; buiten welke men daar om ſtreeks niet anders dan 't Eiland Firando aan die kant, met een Eilandje digt aan Firando, en $1\frac{1}{2}$ myl van de vaſte wal, of $1\frac{1}{8}$ myl benoorden de Arends-klip verneemd.

Hier mede nu van de vaſte wal, of van 't Noord-gat overſtappende na 't W. komt men by den N. hoek van 't Eiland Firando, dat zich met een ſmallen ſtreek lands O. en W. geſtrekt, en $\frac{1}{8}$ myls lang, en dan weer met een andren ſmallen ſtreek lands N. en Z. geſtrekt, en ook $\frac{1}{8}$ myls lang opdoet, beooſten welke zig 2 der gemelde Eilandekens tuſſchen de vaſte wal, en noch een wat noordelyker, vertoonen.

Dit Eiland Firando is $5\frac{1}{4}$ myl lang, en over al meeſt 1 myl breed, uitgenomen aan de N. en Z. hoek, die vry ſmaller vallen, doch de Z. hoek is wel $\frac{1}{4}$ myl breed, buiten welke na de O. kant 4 Eilandekens Z. en digt by een, in de ſpatie van $\frac{1}{4}$ myl, vlak voor dien hoek leggen; daar men benoorden het Noordelykſt Eilandeken N. O. 'er af $\frac{1}{4}$ myl een Baay ziet, die voor aan $\frac{1}{4}$ myl breed is, en na 't Z. O. geſtrekt, ſpits in loopt.

Een myl ten O. van die Baay leggen twee hooge zwarte klippen, als of het 2 Eilandekens waren.

Een kleene myl van den Noordhoek, aan de O. zyde van 't Eiland Firando (want aan de W. kant van dit Eiland zelf heeft men geen plaatſen) legt de Stad Firando, en wat verder de Moordenaars of de witte hoek, die met een ſpitſen hals of hoek na 't O. uitſteekt, waar na men een ſchoone Baay, Z. en N. $\frac{1}{4}$ myl lang en $\frac{1}{8}$ myl diep heeft, diens Z. hoek de zwarte hoek genaamd werd, van waar die wal na 't W. loopt, dan Z. aan een dikken hoek maakt, ten W. van welke weer een diepe ſmalle Baay is, die N. W. en Z. O. wel $\frac{1}{4}$ myl lang, en $\frac{1}{8}$ myls breed, doch agter aan zeer ſmal en ſcherp toeloopt, alwaar de Stad Coctey aan de N. kant legt. De Z. hoek van die Baay legt van den ſwarten hoek $\frac{1}{4}$ myl, met een rif bezuiden den zelven, daar weer een kleene Baay is met 2 Eilandekens O. en W. geſtrekt aan de Z. kant, en by den O. hoek van die Baay van welke 't eerſte Krokſuma genaamd is.

Dan heeft men noch een flaauwe met eenige klippen W. in, en verder verneemd men niets meer aan die kant.

Wanneer men nu van den N. hoek van Firando langs de wal aan de W. kant gaat, heeft men daar in de diepe lange Walvisch-baay 2 Eilandekens, een in 't Z. en een in 't N., en noch een pas 'er buiten aan den O. hoek der zelve en noch 1¼ myl westelyker 't Eiland Ikitsiki, dat 1⅛ myl lang, en 1⅛ myl meest doorgaans uitgenomen in 't N. breed is. Benoorden Firando's N. hoek, legt ½ myl van de wal 't Eiland Takisma, en noch ⅛ myl noordelyker 't Eiland Woesmaa. 't Eerste 1 myl, en 't ander 1½ a 2 myl in den omtrek.

Wat nu Nangasacki verder aangaat, waar mede wy nu weer zullen voortgaan. Het is een groote dog open-leggende Stad, die geen wallen nog muuren heeft, hoedanig de meeste Japansche Steden zyn.

Zy praald met heerlyke Torens (van welke zommige 5 a 6 verdiepingen hoog zyn) kostelyke Tempels, en zeer prachtige gebouwen, die 'er zeer heerlyk, en menigvuldig, dog om de aardbeving (die Japan zeer onderheevig is) meest van hout en laag zyn, waar toe zy schoon Greynen-Cederen-Camfer- en ander hout hebben.

Men heeft 'er 88 ongeplaveide straaten, die met staketsels 's nagts afgesloten werden, en van een ordentelyke wacht, die een lantaarn by zich heeft, voorzien zyn, en zoo 't ongeluk van brand hen treft, moet ieder straat, en 't volk van dien, zich zelven helpen, zonder dat de staketsels geopend, of zy van eenig volk van een andre straat mogen geholpen werden. Egter werden zy by zekere voorvallen, die zulks vereisschen, als by ziekte van deze of gene, of, by 't baaren der Vrouwen, voor de Artsen, en Vroedvrouwen, maar niet dan op 't vertoonen van een briefje, met 't zegel der Overheit versterkt zynde, geopend.

Rondom de Stad heeft men een groote menigte van Thuinen en Hoven, die met allerlei schoone vruchten, als Orangie-Appelen, Peeren, Castanien, Abrikoosen, Pruimen, enz. pronken.

Van 't Eiland Decima, dat 'er zeer digt aan gelegen is, spreken wy in 't vervolg breeder, en daarom gaan wy dit hier voor by.

Het is een zeer volk- en neering-ryke Stad, waar in groote schatten verborgen zyn; en zy werd gemeenelyk door 2 Borgermeesters, die een Vorstelyken Staat, en een groot ontzag by 't volk hebben, bestierd.

Gelyk nu dit land van 't vlek Nomo af zich met een groote bogt N. O. tot Nangasacki toe inbuigd, alzoo loopt de wal van deze Stad af tot aan Zetta toe N. W. uit, terwyl het Land zich benoorden den inham van Nangasacki met een dikke scherp-uitstekende hoek na 't Zuid-Westen vertoond.

Wanneer men nu 2 mylen by na N. W. aan van Nangasacki gaat, ontmoet men het stedeken Faconda, dat aan 't strand gelegen, en niet veel in zig zelven is; doch pas buiten den inham, 6 mylen van de Stad, ontmoet men allereerst 't Visschers Dorp Duvos; wat voor by Croosakje.

Een en een halve myl N. westelyker heeft men wat dieper landwaard in een Dorp, Omera genaamd, en twee en een halve myl wel zoo N. westelyk het stedeken Mongi, pas benoorden een kleen Rieviertje aan strand gelegen, zonder dat men daar van Facunda af tot hier toe eenig gebergte ziet.

Na dat men nu een Berg pas voor by Mongi overgetrokken, en zoo N. W. noch drie en een halve myl aangegaan is, komt men by het strand-stedeken Zotta.

Hier eindigd die groote bogt, die al van Cangoxuma, of Nomo af begind, en die zich tot hier toe wel 7 mylen verre uitstrekt.

Tusschen Mongi en Zotta (pas benoorden Mongi) legt ook een Eiland, dat zich N. W. en Z. O. ontrent 3 mylen in de lengte uitstrekt, en 't geen in 't N. W. pas ¼ myl, en in 't Z. O. ontrent een halve myl breed, gelyk 'er ook pas bewesten de N. W. hoek noch een zeer kleen Eilandje by gelegen, dat ontrent 1½ a 2 mylen in zynen omtrek, doch, geen van beiden met een byzondre naam bekend is.

Als men wat verder Noorder aangaat, buigt zich de wal hier weer ontrent een myl in 't rond uit, eerst wat N. W. en aldus dan weer zoo door 't N. na het N. O. loopende, waar na de wal zich weer vlak na 't Noorden uitstrekt.

Pas voor by Zotta heeft men een zware Berg, en dan komt men, na 't afleggen van 3 mylen by 't strand-stedeken Nanatsjamma.

Twee mylen noordelyker komt men by 't stedeken Omodaker, na dat men een zwaar gebergte overgetogen, en als men nog 5 mylen Noordelyker aan getrokken is, komt men by 't stedeken Oysinocubi, dat meest rondom na de Land-kant van zwaar gebergte omringd, en al mede aan Zee gelegen is.

Ter linkerhand ziet men hier eenige Eilandekens zonder naam leggen. Ook loopt de wal hier weer een weinig N. W. uit, makende een weinig daar na een flaauwe bogt.

Ten

Ten Ooſten van Oyſinocubi, 6 groote mylen 'er af, heeft men midden in 't Land het Dorp Oriſſimo, en een fraaije vlakte, hoewel men een zwaar gebergte tuſſchen beiden deze plaatſen leggen heeft. Oriſſimo legt 13½ myl van Nangaſacki.

Van Oyſinocubi moet men Noord aan weer een zwaren Berg, die zich na 't Ooſten zeer verre uitbreid, over, om na 't Dorp Agnora te reizen, dat 'er ontrent 2 mylen van daan legt. Hier draaid zich de wal weer N. W. aan, en men heeft daar een fraaije vlakte, zonder dat men hier gebergte ontmoet.

Twee mylen Noord-weſtelyker legt het Dorp Tabra by een ſcherp uitſtekende punt des Lands, van waar zich de wal N. O. aan geheel en al draaid.

Nog wat Noordelyker legt het ſtedeken Tokits, 3 mylen van Nangaſacki.

Vier a vyf myl beooſten dit Dorp ontmoet men het vlek Omera, en noch 2 a 3 myl Ooſtelyker 't ſtedeken Senunge, beide aan een fraaije Rievier, het eerſte bezuiden, en 't ander benoorden de zelve, doch beide by zwaar gebergte gelegen.

Beweſten het ſtedeken Tokits, dat 3 mylen gelyk 't Dorp Senunge 10½ myl van Nangaſacki legt, heeft men het kleen Eiland, en daar op de Stad Firando, daar wy van ouds her ons eerſte verblyf hebben gehad. Dit vlek is niet veel in zich zelve. Een ſlot van de Heer van Firando, en onze Logie, maakte het beſte daar van uit.

Als men nu van Tokitz, of van die Rievier, 5 mylen N. O. ten O. aangaat, ziet men 't Land eerſt met een hoek, die Z. W. aan loopt, uitſteeken, en dan, zoo verder Noord Ooſt aangaande, geraakt men voor by 't Eiland Auwo, dat in 't weſten wat buiten de wal legt.

Twee mylen N. Ooſtelyker ontmoet men de Rievier Day, die haaren oorſprong uit het gebergte beooſten de Stad Figen heeft.

Landwaard in aan dezen ſtroom, pas benoorden de zelve, ontmoet men drie a vier mylen van ſtrand af 't Vorſtelyk Slot Daymats, en een half myl Ooſtelyker de groote Stad Fiſeen, die zich daar zeer groots vertoond.

De Heer *Montanus* heeft beide dit Slot en de Stad zeer fraai afgebeeld, en dit ook in 't breede beſchreven, als mede een zeer fraai Luſt-huis, dat zich hier midden in deze Rievier vertoond.

Wat bezuiden den oorſprong van de Rievier de Day, ontrent 1 a 2 myl, heeft men de heerlykheit Onnayt, en 5 myl Ooſtelyker 't ſtedeken Coyo.

Van de Rievier de Day 2 mylen meeſt Noord aangaande, komt men by 't Dorp Jobeco, dat op een hoek aan ſtrand legt, ten Noord-weſten van welke 5 Eilanden 2 a 3 myl van de wal af leggen, en buiten welke zich 'er noch een wel 10 mylen van de zelve in de Zee van Corea vertoond.

Van Jobeco loopt de wal vlak N. O. tot den inham van Cocora, die aan 't einde dezes Eilands in 't N. legt.

Van Jobeco 5 mylen N. O. op heeft men 't Dorp Nangoya een weinig Landwaard in ontrent 1 myl van ſtrand leggen.

Verſcheide Eilanden.

Vier mylen verder legt het ſtedeken Facata, beweſten het welke, ontrent een myl van ſtrand, het Eiland Fimiſſima zich opdoet.

De Stad Onnewari.

Een myl N. Ooſtelyker ontmoet men de Rievier Douy, aan de welke pas benoorden de zelve, ontrent 5 mylen van ſtrand na 't Ooſten toe, de Stad Onnewari met des zelfs Kaſteel zich zeer vermakelyk opdoet, leggende na de Noordkant, met zwaar gebergte, tot aan de Stad Aſſia toe, bezet.

Ontrent 2 mylen N. ten weſten van de Rievier Douy ziet men, 1 myl van de wal 't Eiland Ginkay, en 5 mylen N. weſtelyker noch een ander kleener Eiland, dat geen naam heeft.

Ontrent 5 mylen N. O. van Ginkay legt ontrent 1 myl buiten de wal 't Eiland Aymiſſima, en 4 mylen N. Ooſtelyker 't Eiland Simiſſima, ook ontrent zoo verre buiten de wal, en nog een 'er by, van de zelve groote, alle te zamen kleene Eilandekens, gelyk 'er zich noch een zoo ontrent 6 mylen ten N. W. van Simiſſima in Zee opdoet.

De Stad Aſſia.

Af en aan Simiſſima, aan de vaſte wal Bungo, 7 mylen N. O. van de Rievier Douy, legt de kleene Stad Aſſia aan 't ſtrand, rondom na de Land-zyde van 't gebergte omringd, en ontrent op de breedte van 34 graaden.

De Heer *Montanus* beſchryft die, als of zy 12 mylen ten N. O. van Aymiſſima lag, en zy legt 'er pas 3 mylen van daan.

Van deze Stad, die van een zeer ſlegte ſtaat is, zynde maar een open vlek, tot 't ſtedeken Jammagano-Miſacci, op den Noord-Ooſt-hoek van dit Eiland Bungo, of Saykok, voor aan den inham van Cocora gelegen, heeft men 3 mylen noodig, om 'er te komen, en men heeft een zwaar gebergte daar tuſſchen beiden leggen, en ook Landwaard in na het Ooſten, tot tegen het ooſtelyk zwaar gebergte aan.

En Cocora.

Hier nu gierd de wal met een inham, die ontrent 2½ a 3 myl lang of diep, en 1 myl breed is, Ooſt aan, aan 't einde van de welke ontrent 3 mylen van Jammagano-Miſacci de Stad Cocora (eigentlyk Kocfoera op zyn Japans genaamd) legt,

legt, waar mede wy dan dit Eiland Bungo in 't ronde beſchreven, en 't voornaamſte, dat hier af te zeggen valt, geopperd hebben; maar waar by wy noch dit moeten voegen, dat, ſchoon men in de Stad Nangaſacki alles heeft, wat men begeerd, 'er van daar tot Cocora toe een dorre heide is, waar op byna van alles gebrek is, weshalven iemand, dien weg uit willende, zich van het noodige in Nangaſacki, zoo hy geen gebrek, en ongemak lyden wil, voorzien moet.

TONSA, of CIKOKO.

't Eiland Tonſa, of Cikoko beſchreven.

Na dat wy 't Eiland Saykok, of Bungo, ter loops beſchreven hebben, gaan wy nu tot 't Eiland Tonſa, of Cikoko, hoewel daar niet veel af zal te zeggen vallen, over.

Het legt ontrent 3 mylen beooſten 't Eiland Bungo, tuſſchen de 33 en 34 graaden N. breedte, hebbende tuſſchen des zelfs N. Weſt hoek en 't N. Ooſter deel van Bungo drie kleene Eilandekens zonder naam, een weinig Noordelyker in een drie-ſprong, 1 myl van ieder wal, en 1 myl van malkanderen, zoodanig leggen, dat zich 'er 2 in 't N. Ooſt en Weſt 2 mylen van een, en 1 der zelve zich in 't Zuiden vertoond.

Wat nu 't Eiland Tonſa verder belangt, het heeft de gedaante van een krom-lopenden ſtompen en dikken hoorn, ofte konkommer, zynde aan weerzyden vry dik, doch aan 't Ooſter einde 9 mylen, en aan 't Weſter einde 5 a 6, in 't midden 10 mylen breed, en 34 mylen lang.

Het is een woeſt, onbewoond, volkeloos Eiland, dat zonder Steden of Dorpen, en aan des zelfs ſtranden rondom ontrent 3 mylen verre niet anders dan vol digt aan een geſchakeld gebergte is, hebbende in 't midden, ter breedte van 4 mylen, en ter lengte van 25 a 26 mylen, een fraaije opene vlakte.

Aan des zelfs Noord-zyde ontrent 5 a 6 mylen van de N. W. hoek des Eilands, heeft men noch 3 kleene Eilandekens O. en W. ontrent 2 mylen van een, en by na 1 myl van de wal leggen; ook doen zich tuſſchen des zelfs Ooſt-hoek en de Weſt-hoek van de Stad Oſacca noch eenige barre klippen, en zwaar gebergte, in 't verſchiet op, zynde dit alles, 't geen wy van dit woeſt en bergagtig Cikoko, of Tonſa, konnen zeggen.

Het vaſt Land, of 't groot Eiland van JAPAN.

't Groot Eiland van Japan.

Van de twee Eilanden gaan wy over tot het vaſt of 't groot Eiland van Japan, om het zelve eens in zyn binnenſte te beſchouwen.

Leng... breed... van 't zelve.

Het vaſt Land van Japan is tot de ſtraat Tſungaar toe 154 mylen lang, en 31 a 32 mylen breed.

Het neemd zyn begin in 't Weſten, of wel in het Zuiden, daar het maar door een kleene ſtraat van een myl breedte van 't Eyland Saykok afgeſcheiden is.

Is z... berga...

Dit Land is, zoo als men 'er daar op komt, en verder over al, vol zwaar aan een geſchakeld gebergte, zonder dat men (altoos zoo verre dat voorſte deel, en ook de verdre deelen, voor al aan de Noordzyde, betreft) by na eenige opening of vlakte, dan alleen hier en daar na de Zuidkant, ziet, gelyk men ook aan de Noordzyde geen, en alleen aan de Zuid-zyde de Steden, Vlekken, en Dorpen des zelfs heeft, en voor al niet dan daar men by of ontrent Jedo komt, dat al vry Noordelyk legt.

Om dan een begin te maken, zoo doen zich pas beweſten dit vaſt Land, ontrent 1 a 2 mylen van 't zelve, Zuiden en Noorden ontrent 2 mylen van een, en 't naaſte wel 3 mylen van 't Eiland Saykok, of Bungo, 2 Eilandekens zonder naam op.

De eerſte plaats, die men, zoo'als men van Bungo op dit Land komt, aandoet is het ſtedeken Ximontsjeki, beweſten 't welke men ook eenige klippen, in Zee ziet, en van daar Zuid-Ooſt 1 groote myl aangaande, komt men by het ſtedeken Seminoſeki, dat gerekend werd 7 mylen van Jammargano-Miſacci (op Bungo gelegen) en 59½ myl van Nangaſacki af te leggen.

Het is van binnen van een kleene veſting voorzien; doch tegen over de zelve ziet men op een hoogen Berg een groot Kaſteel, 't geen van verre een ſchoone vertooning doet. Hier heeft men noch eenige vlakte, doch daar na tot aan de naaſte Stad heeft men zeer zwaar gebergte.

Van Seminoſeki Ooſt aan (hoedanig wy nu vervolgens gaan) tot de Stad Cammenoſeki (dat 35 mylen verder is) heeft men een grooten inbogt, wel van 12 a 13 mylen lang, (hoewel de Heer *Montanus* die wel 36 mylen lang maakt) alwaar dan de wal by de laatſtgemelde Stad weer met eenen hoek na 't Zuiden ten Weſten uitſchiet.

In deze bogt ontmoet men 13 kleene Eilanden O. en W. gelegen, van de welke alleen die van Mottajamma, Moeko, en 't vlek Hoedanits, en Mianoſimi bekend zyn.

De St... Camm... noſeki.

Daar na komt men al ontrent het ſtrand, 2 mylen van den hoek, of Ooſtelyker, by de Stad Cammenoſeki, van de welke tot Tadanomi, een kleen dog zeer fraai ſtedeken, of vlek, vol prachtige gebouwen, men 17 (dog, zoo de

Heer

Heer *Montanus* ſteld; 30) mylen van nooden heeft; doch eer men zoo verre komt, ontmoet men een groote reeks van wel in de dertig kleene Eilandekens, van welke de meeſte onbekend, en de andre Camro, Jowe, S. Zuwa, en Caroto genaamd zyn, tegen over welk laatſte Eilandje, tuſſchen 't zelve en 't Eiland Tonſa (dat zich hier vlak voor in 't lange uitſtrekt) men een zwaar gebergte ziet.

Van 't vlek Tadanomi (dat 124⅜ myl van Nangaſacki legt) ſchiet de wal een weinig na 't Noorden in, makende tot 't vlek Jouriſſero een bogt, die ontrent een myl wyd is, en de welke van 't zuiden na 't N., en zoo weer na 't zuiden by Jouriſſero loopt, dat ontrent 3 mylen van Tadanomi aan ſtrant zich vertoonde, gelyk 'er voor deze bogt ook een redelyk groot Eilandeken, hebbende nog eenige andre kleene by zich, N. en Z. geſtrekt legt; maar vlak in 't midden van deze bogt heeft men ontrent 3 mylen van Tadanomi, en ontrent ook zoo verre van Jouriſſero, tuſſchen beide deze plaatzen, de Stad Miwarra leggen, dat van zommige ook wel een Dorp genaamd werd, hoewel het beſt na een Stad gelykt.

Miwarra

Het doet zich uit zee redelyk groots met zyn deftig, en al vry verre vooruitſtekend hoofd, en alle zyne ſpitſen, op. En legt op een grooten heuvel, van waar zich hare ſchoone Ryſt- en Koorn-velden zeer vermakelyk van verre vertoonen.

Dit is een Stad, alwaar de Koning van dit Ryk zyn Hof houd, en zulk een pragtig Vrouwen-Timmer vol adelyke Juffers heeft, dat het een groote luiſter aan deze Stad geeft.

Men ziet daar verſcheide zeer nette Tempels, heerlyke gebouwen, groote Wagthuizen, en ook een groot Tolhuis, behalven dat ook het Paleis van dezen Vorſt waardig is, om gezien te werden, alzoo 't wel kleen, dog in alles zeer net en cierlyk, na de wyze der Japanders, op een redelyke vlakte (hoewel rondom in 't gebergte) gebouwd is.

Twee mylen verder (daar de Heer *Montanus* 'er 5 voorſteld) vertoond zich 't vlek Bigonothomme (dat *Montanus* Bignatum noemd) en 1 myl verder 't vlek Binga in 't midden van een kleene bogt gelegen, vlak voor welke 't Eilandje Syriais legt. Ook heeft men 2 mylen van Binga weer een kleenen bogt, waar na zig een groote zeer vlakke bogt tot by het vlek Swoja, wel van 14 a 16 mylen opdoet.

De Stad Moero.

Van dit Eilandje, tot de Stad Moero toe, heeft men, na giſſing, ontrent 10 mylen van nooden, ontmoetende onderweeg veel onbekende, en ook eenige bekende Eilandekens, als Samnik, Margan, Simeia, Fibi, Aſacci, Ouſſimato, en Jeſami; alle welke de Heer *Montanus* zegt wel 27 mylen van Syriais afgelegen te zyn.

Dit alles voor by zynde geraakt, komt men by de Stad Moero, die niet veel cierlyks, dan haare ſchoone Haven, en een zeer fraai Tol-huis, met eenige grootsgebouwde Pak-huizen daar by, heeft.

Vyf mylen Ooſtelyker, dan Moero, heeft men 't ſtedeken Firmenſi, twee mylen verder (die de Heer *Montanus* 13 mylen van Moero plaatſt) de Stad Akais, die niet groot, en in vorige tyden wel zeer door de aardbeving verwoeſt; doch zedert dien tyd weder fraai opgebouwd, en op een fraaije vlakte een weinig Landwaard in gelegen is. Ook heeft men 'er een ſchoon ſlot van ſteen uit het water zeer net opgehaald.

Takaſſanao, en Swoya leggen 'er digt by, alwaar de wal, na een groote flaauwe of vlakke bogt van Binga tot Swoja gemaakt te hebben, weer 1 a 2 mylen verre een weinig uitpuild, en dan weer N. O. aan na de Stad Fiongo, (die geen 5, maar 2 mylen N. Ooſtelyker legt) loopt, alwaar men weer een groote inbogt wel van 4 a 5 mylen tot aan de groote Stad Oſacca al Ooſt aangaande, doch by die Stad wat zuid aandraaijende, ziet.

Ontrent 4 mylen van Fiongo, regt O. aan, legt het vlek Ammanaſacci, een weinig verder het Dorp Sangya, daar de wal wat na 't Zuiden draaid, gelyk zy by de Stad Oſacca een kleene myl verder gelegen, geheel en al doet.

De groote Stad Oſacca.

Deze pragtige Stad, (die 249⅜ myl van Nangaſacki, en 13 mylen van de Stad Fiongo legt) legt in het Koninkryk Quio aan een ſchoone groote Rievier; in welkers mond zig een groote vervaarlyke rots opdoet. Die ſchoone ſtroom loopt met verſcheide Kanaalen of Grachten midden door deze Stad, nemende haren oorſpronk uit een groot binnenlands Meir, dat al boven de Stad Miaco, in 't N. O. der zelve, ontrent 4 mylen van daar, maar wel 14 a 16 van Oſacca, gelegen is. Zy loopt van de Stad Jonda af N. op na Miaco, maar zy looſt zich geenzins (gelyk de Heer *Montanus* meend) in dat Meir, alzoo zy daar uit haaren oorſprong neemd.

Zy valt hier en daar tuſſchen deze Steden Oſacca en Miaco wel wat zandig, en ondiep, waar door zy de vaart hier en daar al wat ongemakkelyk en gevaarlyk maakt.

Na de Land-kant vertoond zich zeer zwaar gebergte.

Men ziet op den hoek van deze groote Stad, zoo als men 'er aankomt, een heerlyk Tolhuis, dat zich al verre in Zee zeer ſchoon opdoet.

De brand-vrye Pakhuizen, de grootſe Waterpoort, de heerlyke Timmer-werf, de pragtige wooning van den Stadvoogd, het aanzienelyke Hof met zyn cierlyke Toren, het ongemeen koſtelyk Keizerlyk Luſt-huis, de verwonderens-waardige en menigvuldige Tempelen met de afſchuwelyke afgoden der in dit ſtuk zeer blinde Japanders, mitsgaders de trotſe Klooſters van hunne Prieſters, geven aan deze Stad een ongemeene luiſter en heerlykheit, gelyk men dit alles by de Heer *Montanus* in 't breede beſchreven ziet.

Zy is, hoe groot zy ook in haaren omtrek zoude mogen zyn, egter zonder muuren of eenige wallen.

De Stad Saccai. Een myl bezuiden Oſacca, (en geen 5, gelyk de Heer *Montanus* ſchryft, altoos na zyn kaart en myl-ſchaal te oordeelen,) ontmoet men de ſchoone Stad Saccai. Deze aanzienelyke Koopſtad legt in het zelve Koninkryk van Quio, behoevende in macht en pracht voor geene der Japanſche ſteden te wyken. Ook rekenen zig geen Japanders zoo hoog van Adel, als deze, te wezen, zynde de minſte hier (na zyn zeggen) van een Vorſt of Koning geſproten. De Stad legt zelf in 't hangen van 't gebergte.

Men ziet daar verſcheide heerlyke ſloten, het Vorſtelyk Paleis van den Koning van Quio met zyn ſchoone Torens, een deftig water-Kaſteel, een zeer fraaije Haven, die tot tegen de ſteene muur der Binnen-ſtad loopt, rondom welke muur ook een diepe water-gragt, die ook overal met water in de laagte, dog niet aan de Berg-zyde, daar mede vervuld is. Ook heeft de Stadsvoogd hier een treffelyke wooning, die voor 't Paleis des Konings niet behoefd te wyken, behalven dat by 't zelve noch een dikke hooge Toren is, die zeer verre in Zee kan gezien werden.

De meeſte huizen hier zyn, gelyk des zelfs wallen, van zwaare graauwe ſteen gebouwd, ook zyn alle de ſtraaten hier mede (gelyk ganſch Japan door) met ſtaketzels, en poorten, 's nagts afgeſloten, waar door alle onraat aanſtonds geſtuit, de Roervink, Dief, of Oproermaker, aanſtonds gevat, en geſtraft werd.

Men ziet daar ook veel ſchoone pragtige Tempels, zoo in als voor al een buiten de Stad, door zekeren Dairo, of Japanſchen Paus, gebouwd, en buiten zyne ongemeene koſtelykheit en Koninklyke cieraaden, met een jaarlyks inkomen van wel 5 a 6 tonnen gouds door hem begiftigd.

Tuſſchen Saccai, en Oſacca legt ook 't vlek Gaſaki, dat van zeer weinig belang is.

Als men nu van de Stad Saccai verder Zuid aan gaan wil, ſtrekt zich deze bogt recht zuiden aan nog wel 4 a 5 mylen uit, draaijende dan met een uitpuilenden hoek weer wat weſtelyk, dan weer zuid aan.

Wanneer men nu van de Stad Oſacca, ten Ooſten van welke zich een zwaar gebergte vertoond, voor eerſt de Rievier volgd, die N. O. aan draaid, komt men, na een reis van 5 a 6 mylen, eerſt by 't ſtedeken Achas, dat beweſten deze Rievier, gelyk het vlek Firiskatta wat beooſten de zelve aan een ander kleen ſpruitje gelegen is.

Twee mylen van Achas, pas beweſten deze groote Rievier, die daar O. aan draaid, ontmoet men 't ſtedeken Jodo, alwaar deze Rievier ontrent 3 mylen van daar van 't ooſten met 2 byzondre takken komt afſtroomen, waar af zich de eene tak by Jonda, en de andre 1 myl Noordelyker, by 't vlek Fiſſima vertoont, ten Ooſten van 't welke men, 5 mylen 'er af, ook 't vlek Tananuzu in 't midden van een zwaar gebergte heeft. 't Stedeken Jodo.

Jonda is maar een kleene Stad, in 't Landſchap Jamayſiro, ontrent 8 myl van Oſacca gelegen.

Het pronkt zeer wonderlyk met zyne witte gebouwen, groote Torens, pragtige en zeer hoog alomme boven uitſtekende Tempels, en daar nevens met het heerlyk ſlot des Keizers, dat met een ſteene wal uit de grond opgehaald, met een diepe gragt omringt, en van een groots Paleis, wiens hooge Toren boven alles uitkykt, voorzien is.

Ook ziet men hier het ſchoonſte Boſch, heerlykſt wild, van Herten, wilde Varkens, enz. mitsgaders van allerley zeldzame Vogels, die men ergens in Japan vind: want men heeft 'er veel Kraan-Vogels, Swaanen, Ganſen, Faiſanten, Endvogels, Duiven, Quartels, en allerley andre vogels in groote menigte. Dus geeft de Rievier ook ſchoone Zalm, (hoewel 't hoofd wat koorts verwekt) en keurlyke Snoek, Baars en Voorn, die voor de beſte Hollandſe niet behoefd te wyken, behalven dat al deze Viſch hier vry beter, als te Oſacca, is.

Men verhaald van deze Zalm als wat ongemeens, dat 't hert der zelve, uit de viſch geſneden zynde, noch een etmaal 'er na, en dat de Zalm zelf, na 't uitſnyden van 't hert, noch ettelyke uuren in 't leven blyft.

Van Jonda gaat men langs een ſpruit van deze Rievier, latende ter linkerhand den zwaren Berg Dubojamma, en ten Ooſten mede veel zware Bergen leggen, na de groote Stad Miaco, ten weſten van de welke zich het ſchoon ſlot Juraſu vertoond.

Deze Keizerlyke Hoofdſtad Miaco, legt in 't Koninkryk Mino, 11 a 12 mylen De groote Stad, Miaco.

ken (dog volgens de Heer *Montanus* zeggen wel 18 dito) van Ofacca.

Het werd ook wel Cabucoma, na dien Berg, 'er ontrent gelegen, genaamd, en werd in hoog en laag Miaco verdeeld.

Zy pronkt met veel heerlyke gebouwen, een menigte van kostelyke Tempels, heerlyke Paleizen, (voor al die van den Keizer Cubus, en van den Dairo) een menigte van hooge Torens, behalven dat alle de Japanse Koningen hier ieder een byzonder zeer prachtig Paleis hebben, en dat men hier ook 12 byzondre heerlyke Vrouwen-Timmers voor de byzitten van den Dairo, en zoo veel andre schoone gebouwen heeft, dat men 'er een geheel boek alleen af zou konnen schryven, waar van men by de Heer *Montanus* maar een kleen gedeelte, en een zeer fraaije afteekening ziet.

Aan de voet van de berg Dubojamma heeft men ook een Dorpje, Dubo genaamd, en ten oosten van Miaco heeft men de stedekens Oets, Frenoiama, en Jesi, 4 a 5 mylen 'er af, by 't groot Meir, dat wel 18 mylen lang, en in 't N. O. wel 5, dog in 't Z. W. pas 2 mylen, en in 't midden 3 a 4 mylen, breed is, zich zelven meest N. O. en Z. W. uitstrekkende.

Ontrent 2 mylen benoorden Miaco, legt de Berg Cabucoma, en 5 a 6 mylen noordelyker de zware sulfer-berg Siurpurama, zonder dat men daar, werwaard men ook verder henen ziet, of zich zelven keerd, iet anders, dan een digt en zwaar gebergte, ontmoet; dog wat ten oosten de groote Rievier van Ofacca, die aan 't Z. Wester einde van 't Meir, aan de zuid-oost-kant, haaren oorsprong heeft, ontrent 1 a 2 mylen 'er af, heeft men 't vlek Cusats, en 2 mylen N. oostelyker pas ten Z. Westen van een nieuwe Rievier, die uit het Meir voortkomt, en welke Jamma Gauwa genaamd werd, het Dorp Itzibe.

Tusschen dit Dorp en de zuider-zee legt niet anders, dan een zwaar gebergte, en gisse dat dit Dorp ontrent 9 myl van 't strand gelegen is.

Van dit Dorp nu langs die Rievier al na 't zuid-oosten 3 mylen afzakkende, komt men by 't vlek Minacutz, en 3 mylen verder na 't Z. O. by 't vlek Zintzsamma, waar ontrent de Berg Coetseka Jamma is, en alwaar deze Rievier wat na 't N. O. draaid.

Twee mylen van Zintzsamma, bezuiden die Rievier, en aan een andre nieuwe spruit, legt 't vlek Sacca, en dan een en een half myl vlak zuiden aan 't vlek Sicconosiro, dat bewesten dit spruitje, gelyk de voortreffelyke vesting Cammiammi met haare hooge Torens, en fraaije witte muuren, een weinig Noordelyker ten Oosten van 't zelve gelegen is, waar na dan dit spruitje ontrent 5 a 6 mylen van daar in de zuid-zee zich ontlast.

Van Cammiammi nu Oost aangaande, komt men, na 2 mylen, by 't vlek Isacutz, dat weer aan een nieuw spruitje legt, dat zich al mede 4 a 5 mylen van daar in die zelve zee ontlast.

Nu verder N. O. aangaande, komt men eerst by de vlekken Zono, Ojebakitz, Owaka, Jokeitz, en Tonuda, welke twee eerste vlekken bezuiden een nieuw kleen spruitjen, gelyk de andre zich benoorden 't zelve vertoonen, leggende ieder pas 1 myl van malkandren, gelyk Tonuda van Isacutz ontrent 5 mylen gelegen is, waar na men nog 2 kleene spruitjens, pas 1 myl van een gelegen, ontmoet, na welke men by de Stad Quano komt, die 1½ of 2 mylen van Tonuda legt. De Stad Quano.

Deze Stad heeft zeer hegte schoone wallen, een keurlyk wit gebouwd slot, met zeer verhevene Torens, en doet van verre een schoone vertooning, behalven dat zy ook van zeer veel schoone gebouwen en prachtige Tempels voorzien is. Zy legt aan zee, en wel aan een zeer groote wyde Baay, ofte inham, die de zee daar maakt, en die wel 5 a 6 mylen O. en West wyd is. Ook maakt de wal al van Saccai af eerst een groote inbogt, wel 8 a 9 mylen lang, eerst N., daar na N. O. en dan weer Oost langs strand zig draaijende, daar zig dan een kleene inham vertoond, en dan schiet de wal weer met een groote en breede uitpuiling Z. O. en O. aan, en loopt dan zoo van de eerste Rievier, die langs 't slot Cammiammi in zee loopt, vlak N. op, na en tot by Quano toe, alwaar zy, pas voor by deze Stad weer een kleenen inham maakt, die pas een halve myl breed is, en na 't N. W. 10 mylen Landwaard in loopt.

Hier ontrent Quano heeft men een redelyke opene vlakte; dog tusschen deze Stad, en 't voornoemd Meir, is het vol gebergte, zonder dat men daar eenige Steden, Vlekken, of Dorpen heeft.

Van Quano, of wel van die inbogt, puild het Land met een kleene dikke hoek wat na 't zuiden uit, loopt dan weder N. met een kleenen inbogt, en dan weer O. aan tot de fraaije Stad Mia toe, die aan 't einde van dezen inham in 't O. en van Quano 7 a 8 mylen legt. De Steden Mia, en

Deze Stad is in een opene vlakte aan zee gelegen, zeer cierlyk opgebouwd, van veel prachtige huizen, en andre gebouwen, mitsgaders van een zeer sterke Burgt aan zee voorzien; en drie mylen benoorden de zelve legt de Stad Owarri ook in een schoone vlakte. Owarri.

Van daar nu zuid-oost aan, en over een kleen Rieviertje gaande, komt men,

na een myl gevorderd te zyn, by 't vlek Narromi, en 2 mylen verder, na dat men weer over een ander Rieviertje getrokken is, by 't Dorp Siriomi, dat wat Landwaard in, en wel 2 mylen van ſtrand legt.

De Stad Acaſacki. Twee mylen verder na 't N. Ooſten komt men, na een fraai ſpruitje overgetrokken te zyn, by de ſchoone en aanzienelyke Stad Acaſacki, die wel bezuiden deze Rievier, maar ook by een andere, die zich nog wat zuidelyker vertoond, en tuſſchen beiden zoo is gelegen, dat deze 2 Rievierkens ontrent 2 myl van zee te zamen-komen, en zoo in zee ſtorten, zynde ook pas bezuiden dit laatſte Rieviertje, een myl van Occoſacki, 't vlek Fiutzawa gelegen.

De Stad Occoſacki (die gelyk de vorig beſchrevene ontrent op 35 graaden N. breedte legt) vertoond zig van verre, en van na by, zeer heerlyk.

Zy heeft een ſchoon ſlot, grootſe gebouwen in een groote menigte, en een ongemeene fraaije houte brug, die 388 treden lang is, en benoorden de Noordelykſte Rievier is ook een groot Boſch digt aan ſtrand.

Van Fiutzawa Zuid-Ooſt 1 myl aangaande, komt men by 't vlek Accaſacki, en een halve myl verder by 't groot vlek Goy, zynde digt by een andre ſpruit gelegen, die uit 't naaſte gebergte in 't N. O. haren oorſprong ontrent 5 a 6 mylen van ſtrand neemd, en al mede in de zuider-zee ſtort.

Aan een nieuwe Rievier, 1 myl van zee, en 1 myl van 't Dorp Goy, en pas benoorden die ſpruit, legt het ſtedeken Aſtanamia, van welke ontrent 1 myl Z. Ooſtelyker de Stad Joſinda, ook digt by zoo een nieuw ſpruitje, pas 'er benoorden legt.

De Stad Joſinda. Dit is een fraaije Stad, die in een ſchoone Landsdouw, en een zeer Boom- en Boſch-ryk oord, gelegen is.

Een myl zuid-ooſtelyker komt men, na over 2 kleene Rievierkens geraakt te zyn, in 't vlek Ftagawa, en na nog een ſpruitje overtrokken te zyn by 't Dorp Siraski, dat aan zee ten einde van deze zuid-ooſtelyke ſtreek, ontrent 1 myl van Ftágawa, legt.

Van Siraski loopt de wal weder 2 mylen recht na 't Ooſten, en dan 1 myl Noord aangaande, komt men by 't vlek Arei.

Hier heeft men een fraaije inbogt, of Baay, die Noord aan wel 2 mylen Landwaard in, dan weder Ooſt, en dan weder zuid aanloopt; zynde ontrent 2 mylen breed. In deze bogt ontlaſten zich 5 kleene Rievierkens, die 1 myl ieder van malkanderen, van Arei tot 't vlek Fannama toe, leggen, welk vlek zich aan de overzyde van dezen inham tegen over Arei, recht toe recht aan 2 mylen 'er af vertoond; doch zoo men van Arei te Land de bogt omgaat, heeft men wel 3 a 4 mylen werk.

Een weinig verder, digt aan ſtrand, heeft men het Dorp Miaſacki. Van dit Dorp af loopt de wal weer zuid-ooſt 2 mylen verre, daar zig een kleen Rieviertje, 't geen een dubble bogt een ſtuk weegs verre maakt, in zee ontlaſt.

't Do[rp] Mitzki. Van Fammamats 2 mylen verre over die Rievier, en dan over de Rievier Terui N. O. aangaande, komt men by 't Dorp Mitzki, dat van een ſchoon ſterk ſlot, en van zeer veel heerlyke gebouwen voorzien, en wel 3 a 4 mylen van ſtrand (waar ontrent het Dorp Nagaſſimi legt) en ten Ooſten van een Rievier gelegen is, die zich in tweën 1 a 2 myl verre ſcheid, en dan weer met eene ſpruit in zee loopt. Van Mitzki tot Foukeroy N. O. heeft men 1½ a 2 mylen van nooden, van welk vlek tot Kackingawa (dat een groote plaats is) men weer 2 mylen, en tot 't Dorp Niſſacka noch anderhalve myl, al meeſt Ooſt aan, van nooden heeft. Hier ontrent heeft men 't gebergte Conay benoorden Niſſacka, gelyk men verder daar over al in 't Noorden niet dan zwaar gebergte zie.

Op dit gebergte Conay hebben de Japanſche Prieſters, of Bonzes, een heerlyk Paleis, 't welk hen niet alleen tot een verblyf, maar ook tot een der voornaamſte hooge ſchoolen van Japan geſchikt is.

Van Niſſacka gaat men N. O. aan, en men komt dan, na 1½ myl wegs, in 't Dorp Canaja, van waar men O. aan over den vloed Oyengauwa trekkende, na 't afleggen van 1 myl in 't Dorp Sinada komt, 't geen tuſſchen 2 ſpruiten in legt, van welke, en nog een andre, wat Weſtelyker gelegen, de voornoemde ſtroom gemaakt werd, die 2 a 3 mylen zuidelyker zig vereenigen, dog waar van de eene met een zware tak eerſt Ooſt aan loopt, en daar zoo, na nog door een ander Rievierken dat by 't Dorp Occabe mede twee takken heeft, verſterkt te zyn, in die zuider-zee, dog na de ooſt-kant van 't Land, ſtort.

Van Sinada komt men, na 2 mylen, en na over een tak, die zich in de Oyengauwa ontlaſt, gegaan te zyn, al N. O. aantrekkende, tot het Dorp Fuciada, en 1½ myl verder ontmoet men het Dorp Occabe, na dat men 2 andere Rievierkens, die zig tot eene vereenigen, overgetrokken is.

En Suru[nga]. Van daar vlak N. aangaande, komt men, na 2 mylen, in 't vlek Marriko, dat nog 1 myl N. Ooſtelyker aan een fraaije ſtroom paalt, aan welke de Stad Surunga

runga legt; dog alvorens van de zelve te spreken, moeten wy voor af noch zeggen, dat deze wal, of het Land, van het Dorp Miasacki af, ontrent 16 a 18 mylen verre recht oost aan strekt, van waar het zelve dan N. aan loopt, voor aan 2 kleene inhammen of Baaijen hebbende, gelyk zich ook 2 der bevorens aangehaalde Rievieren aan deze Oost-zyde des Lands hier, de eene pas buiten, of bezuiden een groten breeden inham, die de zee daar maakt, en de andre pas binnen de zelve, in die zee ontlasten, terwyl deze inham hier ontrent 6 mylen van de zuidelykste hoek des Lands aan deze kant zyn begin neemt, loopende van daar wel 6 mylen tusschen de Wester- en Ooster-wal in, terwyl zich die daar van weer met een breeden tak in 't Westen, en in 't Z. W., en met een smallen in 't Oosten, aan ieder kant wel 2 a 3 mylen in de lengte, doch met een ongelyke breedte, uitbreid, alzoo die in 't Westen wel 2 mylen, en in 't Oosten maar half zoo breed is. Ook is dezen inham, van zyn begin af in de zuider zee, wel 3 mylen doorgaans breed, daar zy zich dan agter aan wederzyden merkelyk verspreid.

Wat nu de Stad Surunga betreft, die is wel zeer groot; dog zedert de dood van den Broeder des Keizers *Toxogunsama* meest woest en onbewoond. Zy plagt wel eer ook de Hof-stad der Japansche Keizers, en van hunne Broeders te zyn; dog zedert dat de evengemelde Keizer zynen Broeder gebood, zich zelven op zyn Japansch den buik op te snyden, is die Stad geheel tot niet vervallen; hoewel men daar noch een zeer schoon slot ter zyden de zelve leggen ziet.

Van deze Stad af twee en een halve myl verder N. O. aan over een kleen Rievierken gaande, komt men by het Dorp Jeseri, en nog 1 myl noordelyker vertoond zich 't Dorp Okis benoorden een ander kleen Riviertje, alwaar zig de wal allenskens met een kleene bogt na 't N. O. ontrent 5 a 6 mylen verre, tot aan de Rievier van Josiwarra draaid, en ombuigd.

Van Okis tot het vlek Jui, N. O. ten O. aangaande, heeft men 2 mylen, en van daar tot 't vlek Cambarro, al die zelve streek henen, tot digt by den kleenen dog snellen vloed Fusikaw, nog 1 myl van nooden. Dan heeft men vlak in 't midden van dien voornoemden grooten inham weer een kleene Rievier leggen, van waar dan de wal zich na 't Dorp Josiwarra Z. O. aanbuigd, welk Dorp van Cambarro twee en een halve myl, gelyk het Dorp Farra van daar nog 2 myl zuidoostelyker gelegen is.

Anderhalf myl verder heeft men 't vlek Nommasouw, en nog een en een half myl Z. Oostelyker 't vlek Missima.

Alhier nu vertoond zich dan die oostelyke tak van den grooten inham; bezuiden welke de wal ontrent 2 mylen zuiden, en dan wel 9 mylen Oost aan; loopt, buigende zich daar, langs de zuid-oost hoek, N. aan wel 6 a 7 mylen verre, tot aan de Stad Odowarra toe, terwyl men voor aan, zoo als men de Z. O. hoek om is, een kleene inbogt, of Baay, van 1 myl ontmoet.

Van Missima nu voor by den Berg Taukeni N. O. 4 mylen aangaande, zoo komt men by 't vlek Fackouni, benoorden het welke, ontrent 7 a 8 mylen van daar, in 't N. W. zig de zware Berg Fusinojamma vertoond.

Van Fackouni tot de Stad Odowarra heeft men ook 4 mylen van nooden. Men heeft onderweeg wat na 't Noorden toe een kleen binnen-water, en laat den berg Taukeni ook ter linkerhand of na 't N. leggen.

Odowarra is een zeer fraaije Stad, hebbende schoone steene wallen, een heerlyk slot, zeer hooge Torens, en met veel pragtige gebouwen tot nog toe pronkende, hoewel het zeer veel rampen door veel zware aardbevingen aan zyn schoone Tempels, heerlyke Torens, en aan veel uitmuntende gebouwen, geleden heeft, gelyk daar door ook 't oude slot verzonken is. *De Stad Odowarra.*

Van deze Stad gaat men O. ten N. na de vlecken Hedo, 2 mylen verder by den stroom Barrieuw, en nog 2 mylen verder na 't Dorp Oiso, aan den grooten vloed Sanamicawa gelegen, van waar men 2 a 3 mylen verder by de vlekken Firaski en Bario komt.

Anderhalve myl verder vertoond zich 't vlek Tamra; na dat men een fraaije Rivier overgetrocken is; en nog anderhalf myl, meest O. aan, ontmoet men 't Dorp Fusisausa.

Van daar, 2 mylen N. aangaande, komt men by 't Dorp Totska, en noch anderhalf myl noordelyker by 't vlek Foedogaja; doch met een woord moeten wy hier, eer wy verder gaan, by voegen, dat de wal van de Stad Odauro af, 13 a 14 mylen verre, meest O. of O. ten N. loopt, alwaar zy zich dan wat voor by Fusisausa langs een zwaar gebergte ontrent 4 a 5 mylen na 't N. draaid, daar zy eenen wyden inham, wel 3 mylen diep, en 2 mylen breed, af en aan Foedogaja, maakt.

Van Foedogaja nu al N. aan voortgaande, komt men, 3 mylen verder, by 't vlek Cammagawa, tusschen beide welke vlekken de voornoemde inham, gelyk die laatste plaats, aan een kleen Rievierken legt.

Van daar tot Cawasacci gaat men 2 mylen N. O. aan, weder over een Rieviert-

je gaande, en na dat men weder over een Rievier getrokken is, komt men, vlak N. aangaande, by 't vlek Rokna.

De Rievier van Cawafacci legt van die van Cammagawa 1 myl, en die laatfte legt van Kenandere nog 2 mylen, zynde om de 2 a 3 mylen maar eene Rievier.

Alhier loopt de wal van de voornoemde groote bogt, by Cammagawa leggende, ontrent 2 mylen verre, van 't O. na 't N., en zoo verder na 't Weft, en dan weer na 't N. met een groote bogt van 3 a 4 mylen omdraaijende, hoedanig dan deze bogt tot de Stad Jedo toe N. aan loopt.

Van Rokna tot het ftedeken Sinagawa al N. aangaande, heeft men nog 3, en van daar over een Rieviertje dan nog 3 andere mylen N. O. aan van nooden, eer men aan de Stad Jedo komt, zynde het verdre Land in 't N., en W., niet anders, dan zwaar gebergte.

De Stad Jedo. Jedo is de vermaarde Keizerlyke Hofftad, waar in zich die Vorft jegenwoordig onthoud, en waar na toe de onzen jaarlyks een optogt van Nangafacki doen, daar zy 354 mylen af gelegen is. volgens de Heer *Frifius* opgave; dog wy zullen naderhand toonen, dat het zoo verre nu niet gerekend werd te zyn.

Zy legt op 35 graden en 38 minuten N. breedte, aan een groote bogt van de Zuid-zee.

Voor de zelve leggen verfcheide droogtens.

Het is de grootfte, fchoonfte, rykfte, en pragtigfte Stad van geheel Japan, zynde in 't Landfchap Quanto gelegen.

Men ziet ze zeer heerlyk by de Heer *Montanus* afgebeeld, en befchreven, waar toe wy den Lezer wyzen, om dat boek in eere te houden.

Straat van Tfungaar. Van Jedo ftrekt zich dit Land N. aan zeer veel mylen tot aan 't vlek Tfungaar uit, om tot welke te komen men van Jedo nog wel 27 dagen van nooden heeft; alwaar zich dan een zeer diepe Zee-boezem, of ftraat, ontrent het Noord-Ooftelyk Landfchap Ochio vertoond, welke ftraat Japan van 't Land van Jeffo geheel en al affcheid.

Het [Land] Jeffo. Hoe verre zich dit Land Jeffo nu nog uitftrekt, is zelfs den Keizer van Japan onbekend, niettegenftaande verfcheide Keizers boden met voorraad van fpyze derwaards uitgezonden hebben.

Dog [hoe] verre [het] zich u[it]ftrekt. Hoe verre nu ook deze uitgezondene quamen, konden zy echter by de Inwoonders van dit woeft en bergachtig Land, maar ruwe en wilde Menfchen zynde, geen recht befcheid noch van de gefteltenis, noch van de wyde uitgeftrektheid van dit Jeffo, bekomen, zoo dat zy het eindelyk hier by hebben moeten laten fteken; mogelyk zelf niet al te zeer zoekende, dat het verder ontdekt werde, om daar geen quade Nabuuren door te krygen. Wat [dit] Land geeft. Men zegt, dat het een Land is, dat zeer veel fchoone en dierbare Pelteryen geeft.

Hier by nu meenen wy 't Land van Japan zoo kort, als 't mogelyk, en egter zoodanig, als noit (onzes wetens) door iemand bevorens gedaan is; niet alleen volgens de beftekken van de Heer *Frifius*, als de bereizer van dien, befchreven te hebben; maar ook veel klaarder getoond te hebben, dat daar aan nog al vry wat ontbrooken heeft.

Het verdre, dat daar van noch zou konnen gezegt werden, zal men in 't breede by de Heer *Montanus*, zoo wegens alle deze voorname fteden, als wegens de volkeren van dit Land, en 't verdre daar toe betrekkelyk, befchreven vinden; waar na toe wy den Lezer verder wyzen.

TWEEDE HOOFTSTUK.

Net bericht van 't groot Eiland van Japan; beftaande in 69 Landfchappen. De twee groote Landwegen van Japan. Van 't Land van Jeffo, en van des zelfs volkeren. A. 1684 gaat een Japans Priefter na Jeffo. De Japanders meenen, dat Jeffo aan Tartaryen vaft is. Nader onderzoek door een Keizerlyk Jonk toen gedaan. Dat in nieuw Nederland fchynd vervallen te zyn. 't Groot Land van Japan is een Eiland. En niet aan Jeffo vaft. 't Geen ons door de Japanders eenparig, en door oog-getuigen verzekerd is. Nader berigt van Jeffo. 't Staaten-Land. Compagniës-Land. Waar de tweede Landweg is. 't Eiland Tutfima. Liften der Japanfche Keizers om de Lands-Heeren kleen te maken.

Net berigt van 't groot Eiland van Japan. EER wy nu hier affcheiden, moeten wy noch eenige byzonderheden, zoo Japan in zyne ftrekking, uitbreiding, en verdre regte benaming dezes Lands van binnen, als wel byzonder het Land Jeffo rakende, byvoegen.

Dat Japan, te weten 't grootfte Eiland, van de Japanders Nippon genaamd werd, hebben wy bevorens reeds gezegt, doch voegen daar nu by, dat het allernaaft de gedaante van een kakebeen heeft.

Het

Het is, zoo zommige meenen, in 52, dog zoo andre op beter gronden willen (gelyk wy hier na met de ſtukken toonen zullen) in 67, of, zoo men 'er nog 2 Eilanden, onder 't zelve mede behoorende, by reekend, in 69 Landſchappen verdeeld, en het heeft twee groote Landwegen, die van 't W. door het Land tot het O., en na 't N., geſtadig bereisd werden.

Deze negen en zeſtig Landſchappen nu zyn deze navolgende:

Gokinay Gokakgok zyn voor af 5 Landen, daar de Keizer Heer van is, en van welke hy de inkomſten geniet, gelyk de zelve de vrugtbaarſte van geheel Japan, en met allerley ſoorten van vrugten, gewaſſchen, enz. vervuld zyn.

1 Jammiſſiro; dat in 8 Landvoogdyen verdeeld is, en 't geen zich Z. en N. ruim 100 mylen uitſtrekt.

Deze Landſtreek geeft honderd vout, en meer, als een der andre. Hier in legt Miaco, en Jedo, die ieder een Kaſteel hebben.

2 Jammato; verdeeld in 5 Landvoogdyen.

Dit loopt Z. en N. ontrent 100 mylen, is een zeer vermaard Land, om dat de Dayros in oude tyden hier gewoond hebben.

Ook leggen hier in 8 Kaſteelen.

3 Cawaets; verdeeld in 15 Landvoogdyen.

Dit is in 't vierkant 2 dagen reizens verre, en het heeft 4 Kaſteelen.

4 Idſoemi; verdeeld in 3 ditoos.

Dit is Z. en N. ruim 100 myl lang, en heeft ook 4 Kaſteelen.

5 Sits; verdeeld in 13 ditoos.

Dit is de Landſtreek, waar in Oſacca legt, ſtrekkende zich 2½ dag reizens verre uit. Het heeft 4 Kaſteelen, waar onder ook dat van Oſacca is.

Deze beſtaan te zamen uit 44 Landvoogdyen, die 22 Kaſteelen hebben.

Thocaido Sioe Gokagokf.

Zyn 15 Landſchappen, die langs de zee-kant om de Ooſt leggen, en ontrent Miaco beginnen.

Der zelver naamen zyn deze:

1 Ikga; verdeeld in 4 Landvoogdyen; hebbende 2 Kaſteelen, en beſlaande 1 dag reizens in 't vierkant.

2 Iſie. . . . . 15 dito. . . . Loopt Z. en N. 3 dagens reizens verre; 't heeft 7 Kaſteelen, en 't werd jaarlyks door veel duizende menſchen bereiſt, die derwaards uit Godvrugtigheid ter bedevaart na den Tempel van Iſie gaan.

3 Sima. . . . 2 dito. . . . Dit beſlaat maar een halve dag in zyn omtrek, en heeft maar een Kaſteel.

4 Owarri. . . . 8 dito. . . . Dit loopt Z. en N. 3 dagen reizens verre, en heeft 2 Kaſteelen.

5 Mikawa. . . . 8 dito. . . . Dit ſtrekt zich O. en W. 1½ dag verre uit, en heeft 9 Kaſteelen.

6 Thotomi. . . 14 dito. . . . Dit loopt O. en W. 2½ dag reizens verre, en 't heeft 2 Kaſteelen.

7 Surunga. . . . 7 dito. . . . Dit ſtrekt zich O. en W. 2½ dag verre, hebbende mede 2 Kaſteelen.

Zeven Landſchappen verdeeld in 58 Landvoogdyen.

8 Kay. . . . . 4 dito. . . . Dit ſtrekt zich Z. en N. ruim 2 dagen verre, agter 't gebergte Fuſinjamma, uit, en 't heeft 3 Kaſteelen.

9 Ids. . . . . 3 dito. . . . Dit legt O. en W. ruim 1 dag reizens verre. Men heeft hier in ook 't Faconiſch gebergte, en eenig ander Land daar ontrent; dog geen ſterkten of Kaſteelen 'er in.

10 Sagami. . . . 8 dito. . . . Dit is 3 dagen reizens in 't vierkant, en het heeft 2 Kaſteelen, waar van Odowarra 'er een is.

11 Moeſaſs. . . 21 dito. . . . Dit is het Land, 't geen rondom Jedo ſtrekt, beſlaande 5½ dagreizens in 't vierkant, en 't is met 3 Kaſteelen verſterkt.

12 Awa. . . . 4 dito. . . . Dit loopt Z. en N. 1½ dag reizens verre; leggende tegen over Simabarra, en 't is met 2 Kaſteelen voorzien.

13 Cad-

13 Cadſa. . . .	11 Landvoogdyen.	Dit loopt Z. en N. 3 dag-reizen verre, en 't heeft 2 Kaſteelen.
14 Simo-Oza. .	12 dito. . . .	Dit ſtrekt zich Z. en N. 3 dagen reizens verre uit, en is van 3 Kaſteelen voorzien.
15 Fitaits. . .	11 dito. . . .	Dit beſlaat 4 dagen reizens in 't vierkant, zynde met 6 Kaſteelen verſterkt.

Deze vervatten in zich 132 Landvoogdyen, waar in 46 Kaſteelen zyn.

Thoſando Fakagokf, of agt Ooſtelyke Berg-Landen,

Zynde aldus genaamd:

1 Omi; verdeeld in	13 Landvoogdyen.	Dit is 3½ dag reizens verre in het vierkant. Het begind by het groot Meir Oots, 't geen verſch water is. Dit leverde de beſte hout-werken uit, is vol groote boomen, en 't heeft 6 Kaſteelen.
2 Mino. . .	18 dito. . . .	Dit is Z. en N. 3 dagen verre, en 't heeft 6 Kaſteelen.
3 Fida. . . .	4 dito. . . .	Dit is Z. en N. 2 dagen verre, en 't heeft 1 dito.
4 Sinano. . .	10 dito. . . .	Dit is Z. en N. 5 dagen verre, en heeft 12 dito.
5 Koodſeki. .	14 dito. . . .	Dit loopt O. en W. 4 dag-reizen verre, en heeft 7 dito.
6 Simoodſeki. .	9 dito. . . .	Dit ſtrekt O. en W. 3½ dag verre, en heeft 7 dito.
7 Ooſioe. . .	54 dito. . . .	Dit loopt 60 dagen reizens om de Ooſt, is 't magtigſte van ganſch Japan, en het heeft 20 dito. Het Eiland Maatzemay, dat wel 203 mylen van Jedo legt, ſtaat hier mede onder.
8 Dewa. . . .	12 dito. . . .	Dit ſtrekt zich O. en W. 50 dagen verre; zuidelyk van Ooſioe, en heeft 9 dito.

Deze zyn verdeeld in 134 Landvoogdyen, en zyn voorzien van 68 Kaſteelen.

Tokf Koerokf Do Ziidskakokf, of de 7 Noorder Berg-Landen.

1 Wacaſſa. . .	3 dito. . . .	Het ſtrekt zich Z. en N. 1½ dag reizens, en 't heeft maar 1 Kaſteel.
2 Jetſizeen. . .	12 dito. . . .	Loopt Z. en N. 3½ dag verre, en heeft 6 dito.
3 Canga. . . .	4 dito. . . .	Loopt O. en W. 2½ dag verre, en heeft 2 dito.
4 Notto. . . .	4 dito. . . .	Strekt zich O. en W. 2½ dag verre, en heeft 1 dito.
5 Jetſioe. . . .	4 dito. . . .	Is 3 dagen reizens in 't vierkant, en heeft 1 dito.
6 Jeetſigo. . .	7 dito. . . .	Is 6 dag-reizen verre in 't vierkant, en heeft 6 dito.
7 Sado. . . .	3 dito. . . .	Dit loopt 3½ dag-reizen verre in 't vierkant, heeft maar 1 dito. Zynde een Eiland, dat veel goud- en zilver-mynen heeft, van welkers bergſtoffe jaarlyks 2 a 3 groote ſchepen aan den Keizer gezonden werden.

Deze vervatten in zich 37 Landvoogdyen, waar in zyn 18 Kaſteelen.

San Jin-

San Jindo Faccakok.

1 Tamba.	6 dito.	Is 2 dag-reizen in 't vierkant, en heeft 7 dito.
2 Tango.	5 dito.	Strekt Z. en N. 1½ dag verre, en heeft 3 dito.
3 Tazima.	8 dito.	Loopt O. en W. 2 ditoos, en heeft 2 dito.
4 Inaba.	7 dito.	Loopt Z. en N. 2 ditoos, en heeft 2 dito.
5 Fhoki.	6 dito.	Loopt Z. en N. 2½ dito. verre, en heeft 1 dito.
6 Jidzomo.	10 dito.	Loopt O. en W. 2½ dito verre, en heeft 3 dito.
7 Iwami.	6 dito.	Loopt Z. en N. 2 dito. verre, en heeft 3 dito.
8 Cki.	4 dito.	Is in 't vierkant 2 dito. verre, en heeft 1 dito.

Vervattende 52 Landſchappen, waar in zyn 22 Kaſteelen.

Sanjodo Faccakokf.

1 Tharima.	14 dito.	Loopt in 't vierkant 3½ dag-reis verre, en heeft 7 dito.
2 Mimaſacka.	7 dito.	Loopt O. en W. 3 dito. verre, en heeft 4 dito.
3 Biſeen.	11 dito.	Loopt in 't vierkant 3 dito verre, en heeft 3 dito.
4 Bingo.	14 dito.	Loopt O. en W. ruim 2 dito. verre, en heeft 2 dito.
5 Aki.	8 dito.	Loopt Z. en N. 2½ dito verre; en heeft 1 dito.
6 Soewo.	6 dito.	Loopt O. en W. 3 dito verre, en heeft 1 dito.
7 Nangato.	6 dito.	Loopt O. en W. 2½ dito verre, en heeft 3 dito. Hier in legt Seminoſeki.

Deze 7 Landen vervatten 75 Landſchappen, waar in zyn 26 Kaſteelen.

Nankaido Rokkagok.

1 Ki.	7 dito.	Loopt Z. en N. 4½ dito. verre, en heeft 2 dito. Dog 't ſtaat alleen onder den Heer van Kinokuni.
2 Awadzi.	2 dito.	Dit is groot 1 dito. in 't vierkant, en heeft 1 dito.
3 Awa.	9 dito.	Is 2 dito. in 't vierkant, en heeft 2 dito.
4 Sannoki.	11 dito.	Is groot 3 dito. O. en W., en heeft 2 dito.
5 Ijo.	14 dito.	Is 2 dito vierkant, en heeft 8 dito.
6 Toſſa.	7 dito.	Is 2 dito O. en W., en heeft 1 dito.
Deze vier Landen van Awa, Sannoki, Ijo, en Toſſa maken te ſamen 't Eiland Cicoko uit.		
7 Sikok, of Saykok.	4 dito.	En hoe verre zich dit uitſtrekt, of hoe veel Kaſteelen 't heeft, vind men niet bepaald; dog de 26 zyn bekend.

Deze zeven Landen vervatten 34 Landſchappen, welke verſterkt zyn met 26 Kaſteelen.

Saykaido Koekakok, of de Westelyke Zee-Landen, 9 in getal.

1 Tsicuzeen.	15 dito.	Strekt Z. en N. ruim 4 dagen verre, en heeft 3 dito.
2 Tsicoego.	10 dito.	Strekt Z. en N. 5 dito verre, en heeft 3 dito.
3 Boezeen.	8 dito.	Is Z. en N. 4 dito. verre, en heeft 2 dito.
4 Boengo.	8 dito.	Is in 't vierkant 3 dito. groot, en heeft 7 dito.
5 Fisien.	11 dito.	Loopt Z. en N. 5 dito verre, en heeft 9 dito.
6 Figo.	14 dito.	Is in 't vierkant 5 dito. reizens; en heeft 6 ditoos. Ook is 't het vruchtbaarste van alle de andre.
7 Fioega.	5 dito.	Is in 't vierkant 5 dito. uitgestrekt, en heeft 4 dito.
8 Osoemi.	8 dito.	Strekt O. en W. 2 dito., heeft geen sterkten, is mede redelyk vrugtbaar, en staat onder Zatsuma.
9 Zatsuma.	14 dito.	Is in 't vierkant 2 dito. reizens, heeft 1 dito. is 't naaste van geheel Japan aan Tsjina gelegen, en is in zich zelven een mager land. De Lequios-Eilanden staan hier mede onder; en dit is het eenige Land, dat in de vorige Oorlogen; door de Keizers gevoerd, niet overwonnen is.

Deze negen Landen vervatten 93 Landvoogdyen, waar in zyn 35 Kasteelen.

Buiten deze zyn 'er noch 2 Eilanden die onder de 9 andre behooren; dog die byzonder gerekend werden.

1 Iki, verdeeld in	2 dito.	Zynde 1 dito. in 't vierkant, en zonder eenige sterkten.
2 Tsussima.	2 dito.	Dit is ook 1 dito. in zyn omtrek, en heeft 1 dito. Den Heer van dit Eiland heeft ook het opzicht over Corea, die, ten teeken van onderdanigheid, by alle nieuwe Keizers een gezantschap moet komen afleggen, en nevens 't aanbieden der geschenken ook zyne gehoorzaamheid aan die Majesteit bewyzen.

Korte t'zamentrekking dezer groote Landschappen, benevens haare onderhoorige Landvoogdyen, en Kasteelen.

	Landen.	Landvoogdyen 'er onder.	Kasteelen.
Gokinai Gokakgok.	5	44	22
Tho Caido Sioe Gokagokf.	15	132	46
Thosando Fakagokf.	8	134	66
Fokf Koerokf Do Ziidkakokf.	7	37	18
San Jindo Faccakok.	8	52	22
San Jodo Faccakokf.	8	75	26
Nan Kaido Rokkagok.	7	34	16
Saykaido Koekakok.	9	93	35
Landen	67	Landvoogdyen 601	Kasteelen. 251
Waar by van Iki, en Tsussima nog	2	4	1
Te zamen. Dito.	69	Dito. 605	Dito. 252

Wat

Wat nu dit groot en machtig land van Japan verder betreft, wy hebben bevorens gezegt, dat het zelve 2 groote landwegen heeft, van welke de voornaamste van Seminoseki, uit het Landschap Nangatou, langs de Zuid-kant begind; en zoo tot aan Osacca, en Miaco voortloopt; doch alzoo dezelve zeer berggagtig, en dierhalven ook zeer ongemakkelyk is om te bereizen, werd die wel meest te water genomen, vermits dat in korter tyd, en met veel minder moeite, kan bevaaren, dan wel te land bereisd werden.

Van Miaco nu vervolgd de weg zoodanig gelyk wy die in de hier na volgende optocht, A. 1686 gedaan, voorgesteld hebben.

Uit Jedo nu gaat die weg N. O. en Noordwaards zoo al voort, tot aan de uiterste grensen van 't Landschap Ochio, dat ruim op 40 graaden N. breedte, en dat recht tegen over 't land van Jesso legt, alwaar het tusschen beiden al redelyk wyd is.

Tot Nangato is by de Japanders onbekend, of Jesso een Eiland is, of ook hoe verre dit zich uitstrekt, en aan wat voor Landen 't zelve grenst; dog wat 'er de Inwoonders, die 'er 't naast by woonen, of die in dit land zelf huishouden, van weeten te zeggen, daar over zullen wy nu wat nader spreken.

Men heeft in vorige tyden, over 70 a 80 jaaren, voor zeker en vast gesteld, dat het groot Land van Japan ontrent het landschap Ochio aan 't land van Jesso vast, en dat het maar een en het zelve land was, maar dat dit zoo naauwkeurig, als 't wel behoorde, toen niet onderzogt is, zal ons 't vervolg van deze reden nader toonen. Behalven dat wy dit ook uit deze onze Kaart van Japan, en van 't land van Jesso, klaar konnen zien.

Wat het volk zelf in 't land van Jesso aangaat, de Japanders getuigen, dat de zelve de Tsjineesen eenigzins gelyk; dog dat zy zeer woest, vuil, en morssig zyn; maar men moet vóor af ook weten, dat de Japanders, die in den aard ongemeen rein en kraak-zindelyk in alles zyn, zelfs ook de Tsjineesen (anders mede vry net en rein) voor een vuile, morssige, ja voor een beestagtige Natie, ja zelf de Hollanders al mede voor zeer slordig en morssig uitmaken, waar by men dan ligt afnemen kan, dat die volkeren juist zoo morssig en vuil, als men zich die anders zou verbeelden, niet zullen zyn.

Deze volkeren nu, staan mede onder den Keizer van Japan, ten bewyze van 't welke zy op hunnen gezetten tyd jaarlyks aan dien Vorst schatting komen betalen, gelyk zy aan die Majt. dan ook hunne gehoorzaamheid, eerbied, en onderdanigheid, op de zelve manier, als alle andre Landsheeren, komen bewyzen.

A. 1684 gaat een Japans Priester na Jesso.

Om nu nader kennis van dit land te krygen, is A. 1684 een Japans Priester uitdrukkelyk na Jesso geweest, om nader onderzoek na de gelegenheid, en uitstrekking van dien, te doen; gelyk bevorens meermaalen geschied is; doch hy wist van geen zaaken in 't byzonder eenig nader bericht te geven, dan alleen, dat hy een togt van 3 maanden verre Landewaard in gedaan, en dat hy geen de minste verandering van Inwoonders ontmoet; doch dat hy eindelyk ook eenige Tsjineesche stoffen, die daar niet gemaakt, maar uit andre landen gebragt waren, gevonden had.

De Japanders meenen, dat Jesso aan Tartaryen vast is.

Van waar deze nu eigentlyk gekomen, of door wat volkeren de zelve daar gebragt waaren; had hy niet wel konnen ontdekken, hoewel hy, met alle andre Japanders, 't naast vaststelde, dat zy daar uit Tartaryen (dat die van Jesso, en ook de Japanders, Daato noemen) aangebragt waren. Ook zyn de Japanders van oordeel, dat Jesso in 't N. W. aan Tartaryen vast, of ten minsten zeer na daar aan gelegen, hoewel dit ook maar een bloote gedagten van hen zonder eenige de allerminste vastigheid, of bewys is. Egter stellen zy dit te meer vast, om dat zy zeker bericht hadden, dat deze stoffen hier niet over Matzumay gekomen, en dierhalven het waarschynelykst van Tartaryen derwaards moesten vervoerd zyn.

Nader onderzoek daar door een Keizerlyke Jonk gedaan.

Ontrent dezen zelven tyd is 'er ook een Keizers-Jonk, die nu (A. 1686) pas afgelegt was, door uitdrukkelyke last van den Keizer (zonder welke niemand buiten's lands reizen, of ergens na toe eenig onderzoek van eenige landen, doen mag) van de Oost-Kust van Japan af, in Zee gesteken, om te zien, wat landen, of volkeren men zou konnen ontdekken; dog die Schipper, weder gekomen zynde, wist niet anders te verhalen, dan dat hy, na eenigen tyd in de groote Zee, zonder eenig land te zien, gezworven te hebben, van voornemen was, weer na huis te stevenen; dog dat de zware stormen, en buiten-gemeene harde winden uit den zuid-westen, die hem overvielen, hem tegen wil en dank zeer verre om de Oost vervoerd, en eindelyk in een groot land, dat hem toescheen een vaste Kust te wezen, gebracht hadden, alwaar hy, na veel sukkelens in een zeer goede Baay geraakt, en den ganschen winter-tyd overgebleven, gelyk hy in 't laatst van dat Noorder-Moesson weer behouden in Japan aangeland was.

Dat in nieuw Nederland schynd vervallen te zyn.

Deze Schipper (de eenigste Japander, die kennis van de groote Zee-vaart had)

in Nangasacki gekomen zynde, en door een Tolk vernomen hebbende, dat 'er toen Hollanders op Decima zich onthielden, die in nieuw Nederland geboren waren, heeft verscheide maalen met deze onze bedienden aldaar over dit land, dat op 40 graaden N. breedte mede legt, gesproken, en na de gedaante, aard, enz. van deze Americaansse volkeren by hen vernomen, om te zien, of dit bericht met zyne bevinding te dier tyd over een quam, en hoewel zy malkanderen in allen deelen niet te wel verstaan konden, quam egter alles het naaste daar op uit, dat hy in een land in 't N. W. tusschen de 40 en 50 graaden N. breedte gelegen, en derhalven zeer waarschynelyk in dat voornoemde deel van America, geweest was.

Ook stelde hy vast, dat, alzoo het land van daar nog al N. westwaards scheen te strekken, en vermits het land van Jesso benoorden Japan (voor zoo verre bekend is) doorgaans meest N. oostwaard henen loopt, gemelde twee kusten om de Noord of zeer na by den anderen leggen, of wel geheel aan malkanderen vast zyn, welk laatste zeer waarschynelyk, en wel zoo aannemelyk is, dan dat het land van Jesso aan Tartaryen grensen zou.

Vermits nu die Schipper al in 't jaar 1686 overleden was, en zedert niemand buitens lands vaaren mogt, heeft men na dien tyd ook geen nader bericht daar over konnen krygen.

Nu is dan de vrage, of het groot land van Japan een vaste wal, aan 't land van Jesso vast-gehecht, dan of het een Eiland is.

't Groot Land van Japan is een Eiland.

De meeste Schryvers stellen vast, zig op het zeggen van de Heer *François Caron*, als een man van groote ervarenheid in de Japansche zaaken, verlatende, dat Japan aan 't land van Jesso vast is; maar by een naauwkeuriger en later onderzoek, zoo by de Japanders, als by die van onze Natie aldaar, heeft men van de zelve, zoo uit 't bericht der Japanders, als uit zeer klare blyken, aan de onzen uit de Kaarten der Japanders vertoond, eenparig vernomen, en middag-klaar ondervonden, dat het groot land van Japan een Eiland, en dat het aan 't land van Jesso geenzins vast is, het geen hedensdaags by alle Japanders voor een onbetwistelyke zaak, die geen onderzoek of bewys meer van nooden heeft, gehouden, en tegen alle, die dit willen wederspreken, onverzettelyk, en eenparig staande gehouden werd.

En niet aan Jesso vast.

Dit is aan de onze niet alleen menigmaal door de Japanders verzeekerd; maar ook door zulke lieden onder hen gestaafd, die zelf als oog-getuigen in het Landschap Ochio geweest waren, en die den grooten inbogt Zottogamma (die N. Westwaard na Tsungaar, of N. Oostwaard na Thayasacki, de uiterste grenzen aan weerzyden van dezen inbogt, loopt) zelf beschouwd, en toen ondervonden hadden, dat men van Tsungaar 40 mylen N. aan, tot het land van Jesso vaart, zonder dat men daar eenige zamen-hegting van de eene wal met de andre, maar wel een straat, die 10 a 11 mylen breed is, ontmoet.

'tGee… ons do… de Jap… ders een… parig, … door o… getuige… verzek… is.

Van Tsungaar, of Thayasacki nu (na dat de winden en stroomen loopen, die naauwkeurig, ieder op zyn tyd, waargenomen moeten werden) na 't land van Jesso overgestoken zynde, hadden zy ook een bezetting, of een wacht van den Keizer op Matzumay ('t landschap, daar men op Jesso eerst aankomt) gevonden, die zy ook zeiden van den Keizer daar alleen gelegt te zyn, om van die kant volkomen zeker te wezen, en om altyd een net berigt te hebben, wie van zyne onderdaanen zich na 't land van Jesso komt te begeven, of wie van daar op 't groot Eiland van Japan zou mogen overkomen.

Zy konden ook niet bespeuren, dat zyn Majesteit eenig verder bezit van die landen tragtte te nemen, of genegen was dit land verder ontdekt te hebben, alzoo hem alle buuren van die kant maar nadeel en moeite konden toebrengen, daar hy nu in een diepe rust van die zyde was.

Zy hadden op ieder plaats ook, daar zy aangekomen waren, een ordentelyk Post-huis gevonden, van welke by dag en by nacht loopers, paarden, dragers, en alles wat 'er tot diergelyken togt vereischt werd, afgezonden, gelyk die daar by ook altyd gereed gevonden wierden, om alle reizigers, van 's Keizers wegen daar komende (dat dagelyks daar voorvalt) aanstonds voort te helpen.

Alle deze Post-loopers hebben ook kenbare rokken aan, ieder met het wapen van zynen Landheer gemerkt, en niemand heeft magt, om de zelve, met Keizerlyke brieven voorzien zynde, maar een oogenblik op te houden.

Ik moet hier uit dan dit vast besluit opmaken, dat, vermits de Japanders, die dit met hunne oogen meer dan eens beschouwd hebben, hier aan in 't allerminste niet twyffelen, maar ons daar af verzekeren, ook wy dan daar aan niet meer behooren te twyffelen.

Nader be… rigt van Jesso.

Dat dit zoo is, zien wy ook klaar uit een byzondre Kaart, die ons van zeker goed vriend bygezet, en door ons in deze Kaart ingelast is, waar in zig de N. hoek van Japan op 41 a 42 graaden N. breedte, en het land van Jesso, tusschen de 42 en

43,

43, tot de 49 graaden toe benoorden den zelven, als een land, van Japan geheel en al afgescheiden, vertoond.

Men ziet in die Kaart Matzimay aan de O. kant van Jesso in een groote Baay die wel 3 mylen Z. en O. gestrekt lang is, op 45 graaden leggen, en aan des zelfs Z. kant ziet men Seracatti, alwaar zich een dikke hoek, die ½ myl breed en 1 myl lang is, en bezuiden de zelve weer een Baay, die voor aan na de W. kant by na 2 en agter aan maar ½ myl wyd is, welkers Z. W. hoek wel 2 mylen lang, en in 't midden en agter voor al 1 groote myl en in 't Z. W. voor aan pas ½ myl breed is, alwaar men vlak in 't Z. W. Isan, en beweften dien hoek Oeffoeyra aan de N. kant van een groote Baay, die wel 2½ myl lang, meest doorgaans ½ myl, dog voor aan in 't Z. W. wel 2 mylen breed is, en meest Z. W. en N. O. gestrekt legt, verneemd, waar na men Z. aan een dikken hoek, die wel 1½ mylen breed en 2 groote mylen lang is, omgaat, daar men even bezuiden Euron leggen ziet. Van dezen hoek af loopt de wal na 't O. wel 4 mylen uit, buigende daar ook allengskens met een flaauwe bogt wel van 2 mylen N. aan, of na binnen, alwaar men 1 groote myl van Euron Porapits, ½ myl oostelyker ombyts, en nog 1½ myl verder den Z. O. hoek van Jesso of Eso, anders Caap Eroen genaamd, en die wel 1 myl O. en W. lang is, en dan de wal weer na 't N. O. indraajen en zwaar gebergte benoorden dien hoek, en 1½ myl ten N. O. van den zelve Eroen, gelyk men wat verder na 't N. O. een Baayken met een Rievier 'er beoosten, en wat verder noch een Rievier by een hoek, Cabbeljaauws-hoek genaamd, zynde ½ myl breed; en dan wat landwaard in den blaauwen berg, en aan strand, ten N. O. van dien hoek weer een Rievier, en ten N. O. van de zelve Tacapsy, en wat verder Sivarka leggen heeft, by een smalle Baay, en een smallen hoek, die weer een groote Baay (de Baay der goede hope genaamd) en nog een groote binnen Baay N. O. aan maakt, en daar men een schoone ankerplaats en 2 Rievieren, een na 't W. na 't O. in Zee loopende, en een van 't N. O. afkomende, gelyk men ook in die binnen-baay 3 a 4 Eilandekens leggen heeft.

Ten O. van de Baay der goede hope vertoond zich een dikke hoek, die wel 1 myl breed, en wel ruim zoo lang is, na 't W. Z. W. gestrekt, welkers zuidelykste hoek Kaap Maatzuiker genaamd werd, ten N. O. van welke men Landwaard in veel zware sneeuw-bergen ziet, gelyk men 2 a 3 mylen ten N. van Kaap Maatzuiker (van waar het Land van Jesso met een strook lands, die wel 2 a 3 mylen, en in 't westen noch vry breeder is; wel ter lengte van 5 a 6 mylen O. N. O. uitstrekt) Batavia's berg ook leggen heeft.

Van Kaap Maatzuiker 2 mylen N. O. aan, komt men by een smallen Z. hoek beoosten welke de groote drie Koningen-Baay met een Eiland van dien naam in 't midden der zelve, die een groote myl breed en ook zoo lang is, heeft, daar de wal weer wat na 't N. O. inkrimpt; en beoosten den O. hoek van die Baay weer een kleen Baayken maakt, ten Z. van welkers O. hoek ½ myl buiten de wal Barbara's Eilandje legt.

Nog verder O. aan heeft men een kleene Baay met een Rievier in 't midden der zelve, en by de zelve de Picoo Tamary leggen; na welke zich een dikke hoek vertoond met een kleen rif 'er voor; beweften welke men ook ankergronden, en ten Z. O. van de zelve 5 gebrokene Eilanden heeft, en dan ontmoet men beoosten dien hoek een groote Baay die O. en W. wel 1½ myl lang, en ontrent 1 myl diep is, in 't midden van welke men een Eilandeken, gelyk men wat Z. oostelyker 't Walvisch-Eiland, met noch een kleen Eilandeken ten N. O. van 't zelve leggen heeft.

Na die groote Baay, tegen over welke aan de N. kant van deze strook lands (daar dit landje wat versmald, gelyk het na de N. O. hoek weer merkelyk wel ter lengte van 2 mylen aan weerzyden wat uitloopende, verbreed) Maria's berg, en wat oostelyker Antonis piek legt, volgt een dikke Z. O. hoek die wel ½ myl breed is, en in 't N. O. wat met een korte punt uitsteekt, daar men dan 't einde van deze strook Lands van Jesso, en verder N. aan een Kanaal de Piko, een zware berg langs dezen hoek (die daar meer als 2 mylen breed is) leggen, in 't midden van welke Straat of Kanaal een rif, dat zig N. O. wel ½ myl verre uitsteekt, en ten N. W. van 't zelve het vossen Eiland, daar ook anker-grond is, leggen heeft.

Eer wy nu verder N. O. aan het Staaten-Land beschryven, zullen wy dezen N. O. hoek van Jesso om deze wal W. aan noch eerst te vervolgen, die dan langs dien smallen strook lands hier weer W. aan ontrent 5 mylen henen, by na tegen over Kaap Maatzuiker in 't Z. loopende, van daar een zeer groote Baay van 't Z. na 't N. maakt, die in de mond van daar tot Kaap Anima in 't N. ruim 5 mylen wyd is, dog als men dan W. op nog 1 groote myl gaat, werd zy, na dat men een flaauwe bogt gepasseerd is, van hier na 't N. toe wel 8 a 10 mylen, (alzoo ze na de 8 mylen, in 't N. dan versmald) N. en Z. lang, gelyk zy wel 3½ mylen breed is, hebbende in de Noorder

binnen-baay daar zy maar 1½ myl breed, en die ½ myl op zich zelven lang is, een fraaije Rievier.

In 't W. van deze groote Baay, ontrent de 46 graden, legt een berg, de blyde berg, en 1 myl Noordelyker Poortland, en ten W. van de Z. hoek dezer Baay, die Kaap Anima genaamd werd, (dat een lange smalle streek lands pas ½ myl breed, en 2 a 3 mylen lang is, heeft men een pieramide, en ten O. van deze hoek 1½ myl na 't N. toe de kleene en stompe Tonyns-hoek, 3½ myl nog noordelyker Ipen, en nog 2 mylen noordelyker de bogt van St. Jacob (die ontrent ½ myl breed, en ½ myl diep is) met een groote Rievier daar in leggen. Van Kaap Anima loopt deze wal tot aan die St. Iacobs bogt 8 mylen verre regt N. aan; waar na zy weer 3 mylen (hebbende 2 flaauwe bogten) tot aan de bogt van Patientie toe zig O. ten N. uitstrekt, van waar dat Land dan met een zeer smallen strook (die pas 1 myl daar, en na 't Z. O. maar ½ myl breed is) tot aan de Kaap Patientie 2 mylen verre uitstrekt, buiten welke Kaap een groot rif ten O. ten W. en ten Z. O. vol katskoppen, gelyk 'er een halve myl W. ten Z. van dezen hoek nog een groot rif legt, dat wel 3 mylen in 't rond en op welkers midden een kleen Eilandeken, 't Robben-Eiland genaamd, gelegen is. Waar mede wy van 't Land van Jesso dus verre afscheiden, om het nu van 't Kanaal de Piko, daar wy 't gelaten hebben, met de beschryving van het Staaten-Land te vervolgen.

'T Staaten Land. Dit Staaten-Land is een Eiland, dat 6 mylen lang, en meest ¾ myl over al breed is, uitgenomen in 't midden, daar na 't N. N. W. een dikke hoek, die wel ½ myl breed, en wel ruim zoo lang is, uitpuild, waar door 't Land daar wel 1½ myl breed werd.

Het legt N. O. en Z. W. gestrekt, en des zelfs smallen Z. W. hoek legt van den N. O. hoek van Jesso ontrent ¾ myl, op welke zich de schakel-berg 1 en 1½ myl meer na 't N. ten. W. een stompe hoek, en daar ontrent Landwaard in de Kroon-berg vertoond, ten N. O. van welke men daar veel Boeren-schuuren, en aan de N. kant van dit Eiland, by die breede uitpuilende hoek, Kaap de Trouw ten O. van dien hoek, en 2½ myl van de Kroon-berg gelyk men aan de Z. zyde van 't Eiland, recht hier tegen over den steilen hoek ten O. van een Rievier heeft.

Een halve myl N. oostelyker aan de Z. kant des Eilands is een kleen Baayken, en dan weer een Piramide, of Bergje van die gedaante, en ½ myl van dat Baayken N. O. aan nog een zoo, en den hoek werd Kaap de Vries genaamd, tusschen welke en Compagnies-Land (dat, gelyk 't Staaten-Land op 46 ook op 46 en 47 graaden legt) men de straat de Vries heeft, welke 1¼ myl breed is.

Compagnies Land. Het begind in 't Z. op 45 graden met Kaap van der Lyn, strekkende zig van daar tot aan Kaap Schouten in 't N. 5 mylen verre.

Drie en een halve myl van Kaap van der Lyn na 't N. puild dit land met een dikken hoek, die wel 1¼ myl breed en wel 2 mylen dik is na 't O., met 't W. uit, daar ons eerst de Mineraal-berg, daar na een waterplaats, en dan die dikke kruis-hoek ontmoet, waar mede wy dan van deze stoffe afscheiden, zynde het ons genoeg de strekking van 't Land Iesso, zoo als zig dat op zich zelven van Iapan afgezonderd vertoond, kortelyk aangewezen te hebben.

Tot verder berigt nu van dit Land diend, dat men op het zelve de vlekken Tocaptia, Sirarca, ende wat eer Contsjoeri en Croen, digt by een gelegen, en niet verre van daar ook zilvermynen heeft; dog die Landstreek is by na zonder eenige kruiden of gewasschen, hoewel daar ontrent eenige kleene bosschagien zyn. Daar ontrent valt ook veel visch, die door de Walvisschen met geheele troepen derwaards gedreven, en dan van honden, die daar op geleerd zyn, gevangen werd. Buiten de voornoemde plaatsen heeft men 'er ook Matzumay, de Hoofdplaats, Acqueis, Oebits, Porobits, Sobossari, Oetchoeira, Esan, en Sirocani.

Dit gewest van Jesso is vol hoog gebergte, en de hoogste der zelve is Antoni's berg genaamd. Men heeft ontrent den zelven ook verscheide ryke zilvermynen; ook vallen hier schoone rechte en sterke boomen tot masten.

Op 45 graden, 10 min: heeft men zeer hoog Land, met zeer veel Eiken, Elsen, enz. schoone vrugten, en valeyen met lelien van een ongeloofelyke en verbazende hoogte, gelyk men aan de zoomen der Rievieren en aan de stranden het daar ook vol roode roozen ziet. Daar vallen ook veele en zeer goede Oesters.

Wilde beesten zyn 'er geene, dan alleen groote zwarte Beeren, Elanden, Herten, en andre onbekende dieren. Ook heeft men 'er geen Schapen, nog andre tamme beesten, als ook geen Endvogels, nog Hoenderen; maar veel Arenden en Valken.

De Inwoonders van Jesso vallen gezet, kort in een gedrongen, ende dik, hebben lang hair en lange baarden, en zyn zwart van oogen, fraai van wezen, niet plat van neus; maar wat geel van verw. Ook vallen de Vrouwen blanker als de Mannen, en zy scheeren haar hoofdhair rondom af, en uit de oogen, zoo dat men haar aangezicht klaar zien kan. Zommige

mige Vrouwen egter binden 't boven op 't hoofd in een bos op; als de Javaansche Vrouwen, en verwen zig de lippen en winkbraauwen met blaauw.

De ooren der Mannen en Vrouwen zyn doorboord, en met zilvere ringen voorzien, die zy ook aan haare vingers dragen, zynde met kleene armozyne schorteldoeken opgeschikt, en verder in 't zyde op zyn Japansch gekleed.

Men ontdekt by hen zeer weinig teekenen van Godsdienst, dan dat zy, by 't vyer drinkende, eenige golpen water, als tot een drank-offer, in 't vyer werpen.

Men verneemd by hen ook weinig teekenen van eenig Land-bestier, of van eenige gedaante van Regeering; alzoo ieder een daar meester is. Van boeken, lezen, schryven, of iet diergelyk, weten zy niet. Zy hebben meest alle schrammen, sneden, en lidteekenen op 't hoofd, en ieder van hen heeft twee Vrouwen, die doorgaans matten maken, de kleederen harer mannen naaijen, en hen van spys en drank verzorgen, doende buiten dien noch verscheide andre diensten. De mannen zyn zeer jaloers over hunne vrouwen en dogters, niet begeerende dat vreemdelingen die naderen. Mannen en Vrouwen zyn sterk voor het drinken.

Zy zyn zoo wild niet, als zy wel in 't eerst door hun lang hair schynen, maar dragen zig zeer zedig en beleefd, buigende, als zy groeten, 't hoofd, en de vrouwen zyn voor al zeer zedig, en beschaamd, als men haar aanziet, en ook al vry net in hare huishouding. Zy bestaan meest van 't spek en d'olie der Walvisschen, en van andre visch, en van kruiden, en roozen-knoppen.

Gelyk 'er nu, volgens 't gene wy bevorens zeiden, een groote Land-weg van Seminoseki af begind, alzoo is 'er noch een, die uit het Landschap Omi midden door het Land Noord-Oost-waard loopt; dog deze is onbequaam, zeer bergagtig, en zy werd zeer weinig, dan van lieden, die daar juist wezen willen, bereist.

Het Eiland Tutsima, of Quelpaard, (anders ook wel Tsussima genaamd) dat om de N. W. van Nangato legt, dog niet dat gene, dat in de Kaarten der E. Maatschappy doorgaans daar voor geteekend staat, is mede (gelyk wy reeds getoond hebben) een van de Eilanden, onder Japan behoorende, gelyk het ook een heer op zich zelven heeft, die jaarlyks nevens andre Landsheeren gewoon is ten hove te komen, hoewel hy het verste van 't groot Eiland van Japan af gelegen is. Op dit Eiland nu komen die van Tsiiosingok, of van Corea (een groot Eiland, digt aan de Tsjineesche zuidelyke wal gelegen) dagelyks handelen, welke waaren dan wel na Japan gebragt werden.

Alle andre Eilanden, en kleene Eilandjens, waar onder Cki, Firando, Amaxa, Sado (dat agter 't Landschap Ietsiou gelegen, en zeer goud-ryk is) Fimesima (by Mikawa) Gotto (tegen over Nangasacki) Fatsisien (over de bogt van Iedo, en daar alle groote Heeren op gebannen werden) wel de voornaamste zyn, stonden doorgaans in oude tyden onder de naast daar aan gelegene Landsheeren, dog jegenwoordig niet; en daar voorheen een Heer, Vorst, of Koning, wel 2 a 3 Landschappen onder zich plagt te hebben, daar is 't nu al een groot Heer, die over een geheel Landschap alleen gebied; want nu heeft men wel 2 a 3 Heeren over een Landschap, en de gewoonte der Keizers in deeze latere tyden is doorgaans geweest, dat zy maar grond gezogt hebben, en nog dagelyks zoeken, om alle de Landsheeren hoe langer hoe meer te kort-wieken, en kleener te maken. Ook werden hunne inkomsten nu zoodanig door malkanderen gehaspeld, dat zy die niet op een en dezelve plaats, maar 20, 30 ja 50 mylen van malkanderen moeten af haalen, al het welke geschied, om hunne macht te verdeelen, en om hen te beletten, van zelf het alderminste tegen den Keizer te konnen ondernemen.

Listen der Japanse Keizers, om de Lands-Heeren kleen te maken.

Wat nu 't verdre belangt, onze toeleg is, om nu van den beginne af tot nu toe maar kortelyk aan te wyzen, hoe, en wanneer onze Natie in Japan haren handel eerst heeft beginnen te dryven, waar van wy in 't volgend Hoofdstuk nader spreken.

DERDE HOOFTSTUK.

Marcus Paulus Venetus *hier A.* 1275. *als d'eerste Europiaan geweest. Wat voor Portugeesen dit land eerst ontdekten A.* 1542. Xavier *gaat derwaards A.* 1549. *Wie hy daar liet. Hun groote handel hier, en waar door die gestremd is.* Linschoten *de eerste Nederlander hier A.* 1584; *dog in dienst der Portugeesen. Komst der Nederlanders hier eerst A.* 1600. *met* Erasmus. *Hoe de Portugeesen deeze schipbreukelingen vervolgden. Dat God anders schikt. Doch moesten* 3 *a* 4 *jaar hier blyven. Hun vertrek A.* 1604 *uit Japan na Patani, daar zy A.* 1606 *eerst komen, en van 't Opperhoofd, en*

van

A. 1275. *van* Matelief *wel ontfangen werden.* Quakernaaks *verder wedervaren.* Mateliefs *ontmoeting van eenige Japansche roovers.* Sandvoord *A.* 1608 *weer na Japan. Zyn gesprek met den Keizer, en zyn verdre gevallen. A.* 1609 *komen de twee schepen, de Roode Leeuw met pylen, en de Griffioen hier.* Van den Broek *en* Puik *Gezanten aan den Keizer, krygen allereereerst een pas van* Goysio Samma, *om vry te handelen.* Iaques Specx *en* Pieter Segertszoon *A.* 1611 *hier.* Willem Adamszoon *een groot gunsteling by den Keizer, enz. De Heer* Brouwer *hier A.* 1613. *A.* 1614 *door de Heer* Specx *weer vervangen. Brief van dien Heer aan* Sandvoord. *Brief van* Specx *aan* Sandvoord *A.* 1615. *A.* 1616 *richt* Specx *hier de Hollandsche Logie op. En blyft hier tot A.* 1621. *Verdedig-schrift van de Heer* Specx *aan den Zeevoogd de Heer* Willem Ianszoon *overgegeven A.* 1621. *Toond dat zyn verblyf hier buiten schade der E. Maatschappy, en tot voordeel der zelve strekken zou. Wyst aan wat 'er aan 't Hof voor ons te verrichten zy. Memorie van eenige Artikelen van 't Hof mede gebracht; en met zyne aanmerkingen overgeleverd. Hoe* Specx *by zyn optogt alles hoopte te herstellen. Waar op zyn verzoek vernieuwde. Nader bewys, dat de Heer* Specx *in Japan maar tot A.* 1621 *gebleven, en kort 'er aan op Batavia geweest is.*

Onder de Europeïsche volkeren zyn wy geenzins de eerste, die in Japan gehandeld hebben.

Marcus Paulus Venetus hier A. 1275. als de eerste Europiaan geweest.

Marcus Paulus de Venetiaan is daar lang bevorens, en wel een van de eerste Europeërs (immers die bekend zyn) geweest, die A. 1275, of daar ontrent, van dit Land al sprak, en 't zelve Chryse, en Zipangri, noemd.

Na hem komt deze eere, buiten alle tegenspraak, die dappere en onvergelykelyke opspeurders van de Oostersche Landen, en die eerste ysbreekers, de Portugeezen toe.

Wat voor Portugeesen dit land eerst ontdekten A. 1542.

Men houd het daar voor, dat *Antonius Mota*, *Franciscus Zeimot*, en *Antonius Pexot*, A. 1542 uit Tsjina vertrokken, en door een storm, buiten eenigen toeleg, na de Eilanden van Japan, hen toen nog geheel en al onbekend, verdreven zynde, de eerste Portugeesen geweest zyn, die deze Eilanden recht ontdekt hebben. 't Geen ten tyde, dat *Martinus Alfonsus Sosa* pas als onder-Koning van Goa uitgekomen was, voorviel, gelyk wy daar af breeder bericht door den Jesuiet *Joannes Petrus Maffeus* in zyn 12 Boek, en door meer andre, konnen bekomen. Dat zy de eerste ontdekkers waren, is zeker; dog of zy Portugeezen geweest zyn, daar aan werd van sommigen getwyffeld.

Xavier gaat derwaards A. 1549.

Na dien tyd hadden de Portugeezen egter een veel beter gelegenheit, om toegang tot Japan te krygen; wanneer zeker Japansch jongeling, *Anger* genaamd, enkelyk (zoo *Maffeus* in zyn 14de Boek zegt) door de roem van *Xaverius* aangeprikkeld, A. 1547 op Malacka quam, van waar hy na Goa gevoerd, en alwaar hy *Paulus di Santa Fé*, of *Paulus van 't H. geloove*, door den Bisschop, *Joannes Albukerk* gedoopt werd.

Met dezen *Paulus* vertrok *Franciscus Xaverius* A. 1549 den 24sten Junii (zoo de Jesuiet *Jarricus* aanteekend) in een Tsjineesch vaartuig van Malakka eerst na Canton, in Tsjina, en van daar na Japan, alwaar hy den 15den Augustus in de Stad Cangoxima, de geboorte-plaats van *Paulus di Santa Fé*, aanquam.

Hy bleef een jaar en 3½ maand in Japan, en predikte in die Eilanden van den 15 Augustus A. 1549 tot den 30 November A. 1650, breidende zyne leere in veel voorname Ryken, van Cangoxima af tot Miaco toe, uit.

Hy liet 'er *Cosmus de Torres*, en *Jan Fernandes*, die hy mede genomen had; en vertrok toen van Figen, staande onder den Koning van Bungo, na 't Eiland Sansjan, of Sansjon, in Tsjina gelegen, en onder Canton behoorende.

Wat berigten de *Torres*, en andre, naderhand wegens hunnen dienst uit Japan gegeven hebben, kan men uit hunne brieven by *Maffeus* zien.

Het geval van die 3 groote Japansche gezanten, die A. 1582 na Spanjen en Romen uit Japan gingen, haal ik niet aan, gelyk ik 'er meer andere voorbyga, om dat men die by *Montanus* in zyn Gezantschap na Japan Fol. 20. beschreven vind.

Na dien tyd hebben de Portugeezen zoo grooten toegang tot Japan in zyn binnenste, en zoo grooten handel in dat Ryk gekregen, dat zy jaarlyks wel voor 60 a 70 tonnen gouds aan allerlei goederen derwaards zonden, waar op zy zeer groote voordeelen deden; maar de snoode Japanders, 'er de snuf af in de neus gekregen, of ten minsten begrepen hebbende, dat de Portugeezen, onder den naam van hunnen Godsdienst voort te zetten, zig meester van hun Land zogten te maken, hebben hen de pas daar toe afgesneden, hen (gelyk verder hier na blyken zal) uit het Land gedreven, en op levensstraffe verboden, daar oit weder in te komen, hoewel dat egter nog veelen, maar met verlies van hun leven bezogt hebben.

Onder de Nederlanders, die hier geweest zyn, komt allereerst voor *Jan Huigen*

gen van Linschoten, een Haarlemmer van geboorte, hoewel een Enkhuizer van opvoeding, alzoo zyn Ouders daar woonden.

Hy voer A. 1583 in dienst der Portugeezen van Lisbon na Indiën, alwaar gekomen zynde, is hy A. 1584 van Macao na Japan gezeild.

Het eerste Nederlands schip, dat in Japan aanquam, was 't schip Erasmus, een van de 5, die met de Heer *Jacques Mahu* A. 1598 van Rotterdam uitvoeren, en door de straat van Magellanes liepen.

Dit schip, van de andren door storm den 8sten Ianuari A. 1599 afgeraakt, en buiten eenigen toeleg, en na lang zukkelen en omzwerven, op de wal van Iapan, en wel op de Oost-zyde van de heerlykheit Bungo, vervallen, is daar eindelyk A. 1600 gestrand, hebbende van 108 niet meer dan 16 a 17 man, die ziek, en door hongers-nood zeer vermagerd waren, over behouden.

Onder deze zyn ook *Jacob Quakernaak*, en *Melchior Sandvoord*, geweest.

Na dat nu de Portugeezen gewaar wierden, dat zy daar aangekomen waren, tragtten zy (volgens hunnen aart en gewoonte) niet anders, dan om deze elendige menschen door hunne valsche beschuldigingen in haat der Iapanders, en hen dus aan een elendig einde te brengen, zeggende, dat zy roovers, vrybuiters, zee-schuimers, en visschers met drooge netten waren, alzoo zy wel wisten, dat de Keizer van Iapan zulke lieden doodelyk hatede, en om door dit middel hunne voordeelen in Iapan, alleen en zeker te behouden; doch God beschikte dit anders, en gaf ons volk gelegenheit, om in persoon voor den Keizer, die hen zien wilde, te verschynen.

Niettegenstaande de Portugeezen de Tolken omgekogt, en op hunne zyde door groot geld gekregen, en hen ook bewoogen hadden, om alle bitterheden tegen deze beklagens-waardige menschen op zyn vuilste uit te braken, was dit in tegendeel het middel, om hen uit hunnen grooten nood, waar in zy anders gesmoord zouden hebben, te redden.

De Keizer kon die zaaken, die zy van hen hem voorstelden, niet gelooven, maar zag ten eersten, dat dit niet anders, dan een uitwerking van den haat der Portugeezen tegen ons, was.

Zoo ras hy ze maar eens had gezien, en hooren spreeken, kon hy zeer licht merken, dat dit geen roovers, nog zeeschuimers (gelyk zy zoo sterk voorgaven) maar dat het zeer ordentelyke lieden, en te gelyk ook hunne doodelyke vyanden, waren, waar op zyn Majesteit ook zeide: *is het tusschen u lieden en de Hollanders zoo gelegen, en zyt gy hunne vyanden, zoo is 't geen wonder, dat gy alles quaads van hen spreekt.* A. 1604.

Het was 'er zoo verre van daan, dat zyn Majesteit hen gelooven zoude, dat hy ons volk aanstonds in zyne gunstige bescherming nam. Egter wisten de Portugeezen het nog zoo te draaijen, dat zy voor eerst niet uit het Land vertrekken, en daar als gevangen blyven moesten, hoewel zy anders door bezorging van die Majesteit in allen deelen zeer vriendelyk behandeld wierden. Dog moesten 3 a 4 jaar hier blyven.

Na dat nu die Majesteit ten vollen van hunne opregtheit verzekerd was, wierd hy eindelyk, na dat zy 3 a 4 jaaren hier geweest waren, bewogen hen verlof te geven, om weer na hunne Landslieden te vertrekken.

Dit gelukte hen A. 1604, maar zy zukkelden op deze reize weder geweldig lang met een Jonk van den Keizer, waar mede zy na Patani zouden gaan; en verschenen daar A. 1606 eerst. Hun vertrek A. 1604 uit Japan na Patani, daar zy A. 1606 eerst komen.

Zy vonden daar als hoofd eenen *Ferdinandus Michielszoon*, die hen vriendelyk ontfing, en hen gelegenheit gaf, om, wat uitgerust hebbende, nog in dit zelve jaar by den Zeevoogd de Heer *Matelief* voor Djohor en Malakka te komen, alwaar *Quakernaak* eerst als Opperstierman op zyn Schip, en daar na als Schipper op 't schip, mede Erasmus genaamd, gebruikt, gelyk hy ook op 't zelve voor Malakka dood geschoten is. En van 't opperhoofd, en van Matelief, wel ontfangen werden. Quakernaak's verder wedervaaren.

Zy hadden, uit Japan vertrekkende, eenige van hunne makkers, genegen daar te blyven, in 't Land gelaten, van welke zy ook brieven mede gebracht hadden.

A. 1607 den 14den September blykt my ook, dat de Heer *Matelief* by drie Japansche jonken, waar in eenige Japansche Zee-roovers waren, ontrent 't Eiland Lamoa gekomen is, welke hem toonden, dat zy dezen *Quakernaak*, dien zy *Jaap Quaak* noemden, zeer wel kenden. Matelief's ontmoeting van eenige Japansche roovers A. 1607.

Ook zei deze Zee-voogd hen, dat hy binnen 3 jaaren in Japan, alzoo de Iapanders geen vyanden van ons, maar onze vrienden waren, hoopte te wezen.

Ontrent A. 1608 schynt my toe, dat Sr. *Santvoord* weer na Iapan vertrokken, en dat toen, by zyn komst aldaar, hem van den Keizer, die hem nog zeer wel kende, en beminde, gevraagt is, wanneer de Hollanders, van welke hy hem zoo veel gezegt had, volgens zyne aan zyn Majesteit gedane belofte in Iapan komen zouden; waar op hy tot antwoord gaf, dat hy ze 't jaar daar aan hier wagte. Sandvoord A. 1608 weer na Japan. Zyn gesprek met de Keizer en verdre gevallen.

Daar op deed hy noch een tocht uit Iapan, en quam in 't begin van A. 1609 weder in Nangasacki.

In dit zelve jaar nu, pas na zyn terugkomst

A. 1608. A. 1609 de 2 Schepen de Roode Leeuw en de Griffioen, hier.

komst aldaar, quam hier 't jacht de Roode Leeuw met pylen, en de Griffioen, 2 schepen uit de vloot van den Heer Zeevoogd *Pieter Willemszoon Verhoeven*, op welk eerste *Reinier Dirkszoon* van Nimmegen als Stierman, en aanteekenaar van 't gene op die reize voorviel, gevaaren heeft.

Deze 2 schepen de eerste (na 't ongelukkig schip Erasmus) die hier behouden voor Firando verschenen, quamen den 2den Iulius hier ten anker.

De Stadsvoogd van Nangasacki, *Jaffidonne*, zeer voldaan over hunne komst, gaf aan Sr. *Santvoord* last, om de hoofden met een Fyfenes (een Iapans vaartuig van 30 a 40 riemen) zeer statelyk in te haalen, en uit zyn naam te verwelkomen.

Van den Broek en Puik, Gezanten aan den Keizer, krygen allereerst een pas.

De naamen dezer hoofden, of der 2 Commisen, waren *Abraham van den Broek*, en *Jacques Puik*, die den 27sten dito, na dat zy veel Kykers aan boord gehad hadden, met 2 Assistenten, een Duitsche Tolk, en voor al met Sr. *Sandvoord* na den Keizer van Iapan reisden, om met den zelven een verbond, en verdrag over den handel, die zy daar aan *Ongoschio* (toen *Goysio-Samma* genaamd) verzogten, te maken, gelyk hen dien Vorst toen ook zeer gunstig een pas, om daar vry in zyn Ryk te mogen handelen, allereerst verleende.

Dit waren de eerste Gezanten aan dit Hof, en die ook met veel gunst van dezen Keizer ontfangen zyn.

Den 8sten Augusti quam de Heer van Firando by hen aan boord, en wierd met 't losbranden van al het geschut verwelkomt.

Ook quam de Landvoogd van Nangasacki den 17den dito hunne schepen bezien, dien zy mede zeer vriendelyk onthaalden.

Zy bleven hier nog tot den 3den October, en zyn toen van daar na 't Eiland Lamoa, ontrent Tsjina gelegen, gezeild.

Jaques Specx eerste Japans Hoofd A. 1609.

Op 't voornoemd jacht de Griffioen nu was *Jacques Specx* als Onder-Koopman, die den optogt na den Keizer mede gedaan had, en die met de Gezanten weder tot Nangasacki gekomen zynde, aldaar van hen als Opper-Koopman, en eerste Hoofd van Iapan gelaten, gelyk hy dat nog eenige jaaren daar aan tot A. 1621 (gelyk wy nader zien zullen) geweest is.

Hy schynd toen egter juist niet vast in Iapan gebleven; maar wel eens af en aan gevaren te zyn, hoedanig hy my voorkomt

Jacques Specx, en Pieter Segertszoon A. 1611 hier.

A. 1611, in welk jaar hy met het jacht de Brak, met *Pieter Segerszoon* van Patani den 1sten Iuli hier quam.

Zy vonden daar in hun tyd noch een van die oude zwervers van 't schip, Erasmus, te weten, Mr. *Willem Adamszoon*, die in groote gunst by den Keizer was, in zoo verre, dat hem wierd toegelaten met zyn Majesteit te spreken, een eere, die geen ander zoo ligt gebeuren mogt.

A. 1611. Willem Adamszoon een groot gunsteling des Keizers, enz.

Ook zie ik, dat op den 10den dito, hier de Assistenten *Hans Verstreepen*, *Cornelis Laurenszoon* van Alkmaar, en *Jan Corneliszoon* van Enkhuizen van Nangasacki aangekomen, en dat die den 3den Maart van daar weer na Patani vertrokken zyn.

Hoe deze *Specx*, en *Segertszoon*, te zamen den 17den dito na den Keizer *Goysio Samma*, zich toen in de Stad Surunga onthoudende, van Firando opgereisd zyn, om dien Vorst, en zynen Zoon, te beschenken, kan men in 't breede by *Montanus*, en andren, zien.

Alleenlyk moeten wy met een woord hier by voegen, dat deze Heer *Specx* een van de eerste en voornaamste grondvesters van den Iapanschen handel geweest is, gelyk hy dien ook 't meest van allen doorgezet, en eerst in den rechten staat en trein gebragt heeft, niettegenstaande de Portugeezen ons by de Iapanders als Zee-roovers, en als een uitschot der menschen, op 't allervuilste uitkreeten.

De Heer Brouwer hier A. 1613.

Hy schynd my hier toen als Opperhoofd tot A. 1613 gebleven, en toen door de Heer *Henrik Brouwer* als tweede Hoofd vervangen te zyn, 't geen ons zeer klaar uit den volgenden Brief van de Heer *Brouwer* aan Sr. *Melchior Santvoord* blykt, uit welken wy mede zien, dat hy 't maar een jaar geweest, en toen door den Heer *Specx* weer als derde Opperhoofd vervangen is.

A. 1614 door de Heer Specx weer vervangen.

Extract uit den Brief aan Sr. *Melchior Sandvoord.*

Brief van dien Heer aan Sandvoord.

Eerzaame discrete Sr., ende byzondre goede vriend. Na hertelyke groetenisse, en salutatie zullen deze weinige regelen dienen, om ul: geluk te wenschen over den goeden verkoop van de huiden, daar van my Elbert Wouterszoon *ten deele advys gegeeven heeft.*

Alzoo in ul: gespeurd hebbe een zonderling vroom gemoed, mitsgaders een oprecht Nederlands herte, zoo is 't, dat ik my verstout heb, om ul: moeijelyk te vallen, met te verzoeken, dat my de eere ende de Compagnie de vriendschap geliefd te doen, in den verkoop te vorderen van de huiden, en de andre goederen, die aan ul: zendende ben, vertrouwende, dat zulx niet weigeren zult, maar eerder daar toe alle naarstigheit en yver plegen, als een liefhebbende patriot van 't verre gelegene Vaderland.

Elbert Wouterszoon *is gecommitteerd, om na den Keizer, neffens* Matthys ten Broe-

1. Broeken *te reizen; doch al ware zulx niet, zoo meene ik dat ul: de zelve huiden allerbest aan hunnen meester zult konnen brengen, gezien hebbende 't zelve jaarlyks ul: meesten handel is, waar door daar in geoeffend en geexperimenteerd zyt, dat groot verschil heeft by den genen, die de zelve nooit en heeft gehanteerd.*

Wat lager stond:

Sr. Iaques Specx *is met deze schepen gekomen, om my te verlossen. Hy schryft aan ul: neffens dezen. Indien ul: genegen is, om de zaaken van de Compagnie te helpen handhaven, op al zulken plaats, als ul: gezind zoude mogen wezen zich neder te slaan, onder behoorlyke recompense, zullen daar gaarne inne contracteeren.*

Voor 't zilver, dat God ten voorsten van de huiden, en andre goederen, zal mogen komen, mitsgaders van 't geene Sr. Iacques Specx *aan ul: is zeyndende, believe ul: de moeite aan te nemen, om te koopen het koper, ende yzer; dat dito Sr.* Specx *is ontbiedende.*

Firando den 4 Sept. A. 1614.

Onderstond,

UE: Dienstbereide

HENRIK BROUWER.

Ook zien wy dat de Heer *Specx* 't jaar daar aan ook diergelyken brief aan den zelven *Sandvoord* schreef, die wy om de oudheit van dit stuk hier mede byvoegen.

Extract van een Brief van de Heer *Specx* aan *Melchior Santvoord.*

Ik verzoeke vriendelyk ul: gelieve te continueeren in alle goede correspondentie ende vriendschap met Elbert Woutersen *brenger dezes, die wederom bowen zeyndende ben, omme, als voor dezen, de zaake van de Compagnie aldaar waar te nemen, ende te verrichten, hem met raad en daad te assisteeren, in zulx als tot meeste verzekeringe van Compagnies goederen zoude mogen geraden vinden, vertrouwende volkomentlyk aan ul: goede kennisse en devoir niet en zal ontbreeken, den dienst van de Compagnie te helpen vorderen, als tot nut en welvaart van ons gemeyn Vaderland strekkende is. Zullen 't zelve met dankbaarheit t'aller tyd erkennen; ul: op 't hoogste recommandeerende de perykelen van goederen tot Osacca zoo veel te helpen voorkoomen, als mogelyk zyn zal; niet aanziende (naar tyds gelegenheit) een Spiering in Zee geworpen werd, om de Kabelauw te vangen.* A. 1621.

Firando den 9 January A. 1615.

Onderstond,

UL: Dienstw: Vriend als Broeder

JACQUES SPECX.

A. 1616 schynt hy hier maar alleen, en toen eerst recht vast Opperhoofd van Japan, eenige jaaren aan een geweest te zyn, gelyk hy ook onze eerste houte Logie in Firando opgerigt heeft, die by *Montanus* Fol. 28 zeer wel afgebeeld is; dog alzoo wy op Tsjina nog niet mogten handelen, en daar door belet wierden Tsjineesche waaren in Japan te brengen, belastten de Heeren 17nen het Comptoir van Japan op te breeken. Specx rigt hier A. 1616. de eerste Hollandse Logie op.

Haar Edelheden op Batavia, schoon dien last ontfangen hebbende, vonden niet geraden den zelven uit te voeren, alzoo 'er zeer gewigtige redenen waren, die hen dit beletten.

Zonder den Japansen handel, en meer andere Inlandsche vertiering van goederen, hier en daar getrokken, hadden zy geen kans, om hunne Heeren en Meesters die voordeelen, die zy anders wel te gemoet zagen, te bestellen, daar zy in tegendeel, zoo zy de Tsjineesche goederen, die de Portugeesen hier bragten, maar uit Tsjina bequamen, en die mede hier brengen konden, zeer groote voordeelen te wagten hadden, dat hen dan ook te sterker aangezet heeft, om den handel op Tsjina te zoeken, en daar op met allen ernst aan te dringen.

Dus bleef de Heer *Specx* dan hier noch als hoofd, en vervolgde daar tot A. 1621, dat ons dit volgende schrift bevestigd. En blyft hier tot A. 1621.

Zoo 't my uiterlyk toeschynt, moet de een of de ander hem, of by haar Edelheden, of voor al by den Zeevoogd *Willem Jansz oon*, verdagt gemaakt hebben, als of hy door slingse middelen de Japanders had weten te bewegen, dat zy om hem uitdrukkelyk verzoeken zouden, om de opreize na den Keizer te doen; dog, om te toonen, dat zulks verzierd, en hy daar aan geenzins schuldig was, gaf hy deze volgende verantwoording aan dien Heer over.

A. 1621.

Remonstrantie gedaan door de Heer *Jacques Specx* in Japan, aan den Heer Admiraal, *Willem Jansz zoon.*

Verdedigschrift van de Heer Specx aan den Zeevoogd Willem Janszoon A. 1621.

't Gene de E. Heer Admiraal nopende de te doene reise na boven, op huiden voorgedragen heeft, hadde voor dezen wel vereischt finale resolutie genomen, ende de gecommitteerde al gedepecheerd te zyn, gelyk ik zelve diverschmaal vermaand hebbe; doch niet zoo instantelyk, als 't wel behoorde, en den dienst van de generaliteit vereischte, alzoo daar de bespeurde jalouzy ende suspicie door 't hard aanstaan van de Tonno alhier, van myn persoon na boven te gebruiken, by verscheide persoonen ingetrokken zynde, niet alleen zulks hebbe moeten matigen; maar ook, om merkelyke redenen, desisteeren, ende om de suspicien niet te voeden, of de gemoeden t'mywaards te verbitteren, de verscheide harde gedane vermaningen van den Heer alhier eindelyk met stilzwygen aangehoord, waar door het ook zoo lang gedilajeerd is, dat de Portugeezen, die zedert het voorleden jaar tot nu toe gestadig hun Ambassadeur tot Jedo gehouden hebben, nu wederom voor ons voor zyn Keizerlyke Majt. zullen compareeren, hunne pretensien van het voorleden jaar vervolgen, ende, zoo ze noch iets te zeggen hebben, nieuwe actie institueeren, daar wy op zullen komen, als verweerders, in plaatse dat tot 't redres van 't geene alreede verboden is, maintenue van onze alliantie en commercien alhier zelver wel hebbe te eisschen, ende te verzoeken. Of ons zulks veragtering causeeren zal, laat ik oordeelen, die 't Japansche Hof gezien, gehanteerd, ende in Japansche costumen ervaaren zyn, daar mede besluitende, dat jaloezyen, en suspicien zonder fundament, niet alleen veragtelyk; maar dikwils tot vernietinge van goeden raad strekkende zyn.

Dat de jaloezy, die in dit stuk t'mywaards tot merkelyk nadeel van de generaliteit genomen werd, zonder fundament is, zou de E. Heer Admiraal, ende de Japans verstaande persoonen uit 't naarvolgende konnen oordeelen; 't is den E. Heer Admiraal ontwyffelyk indachtig, dat zyn E. my lang voor de komst van den Tonno alhier, zoo in 't Schip Muiden, in Coutchy, als hier in de Logie, onder Propoosten aangezegt heeft de ordre van den E. Heer Carpentier, met dito Schip Muiden gekomen te zyn, dat ik met 't eerste Schip naar Java komen zou, ende dat 't zelve, conform die ordre nu zoude moeten geschieden, daar ik zyn E antwoorde niet zonder redenen was, dito Hr. zulke redenen was gevende; doch dat my 't zelve, tot behouding myner eere, zwaarlyk vallen zoude naar te komen, alzoo myne reekening, ende boeken noch niet zoo liquido effen en stonden, by den E. Heer Generaal, ofte andre op Java komende, in myn eere lyden zou, die ik daar, door myn lang uitstel, ende noch geembroulleerd komende, meer als hier te verwachten had; ingevalle zyn E. my zyn faveur bewyzen wilde; waar op zyn E. my repliceerde, zyn E. daar in niet doen konde, dewyle d'ordre van daar gekomen was, ende dien volgende goed zyn zoude, my daar toe prepareerde, daar op vervolgens ik zyn E. voordroeg, by myn blyven de Compagnie geen verachtering, maar zoo goeden dienst, als oit in Japan gedaan hadde, genieten zoude, zoo men my tot de reize van zyn Keizerlyke Majesteit employeerde, daar ik verhoopte, door de groote kennisse en faveuren, die met meest al de principaalste Heeren, door wien de zaaken van den Hove gedirigeerd werden, tot noch toe gehad hadde, alles alzoo te verrichten, dat niet alleen onze verloren vryheden wederom bekomen, maar ook de twyfselachtigen in verzeekering, ende op vasten voet brengen zoude; behalven ook, dat ik, na boven gaande, verzeekerde, soo in schenkagien, als onkosten, een merkelyke somma, in respecte van voor desen gedaan, soude geprofiteerd werden.

Dat ik, ook sulken te doenen dienst niet voor en sloeg, om myn begaane fouten geheel daar meede te bedekken, ende onder dien schyn tot last van de generaliteit op zoo grooten gagie zonder voorder Carga, ofte dienst, hier te blyven, maar daar van tot minste quetzing myner eere te desisteeren; op alle, 't welke zyn E. geen ander antwoorde, als de voorgaande, gevende, ik ondertusschen suspens, met intentie van te moeten vertrekken, gebleven ben.

Uit alle 't welke ieder onpartydig persoon zal konnen oordeelen, ik voor de komst van den Heer alhier by my zelve overdacht hadde, zoo uit de verscheide brieven, ende mondeling bekomene rapporten van 't passeerende in 't Hof, noodig te zyn; tot recouvrement van 't verlorene, en de behoud'nisse van 't hebbende, de zaaken een goed yverig beleid vereischten; gelyk ik niet anders op deze maniere zedert verscheide maalen breeder hebbe gediscoureerd, blykende hier uit volkomelyk, dat 't gebruik van myn persoon tot de voorschreeve reize niet by zyn Excellentie, maar by my, als in zulx ten hoogsten vereisschende, ettelyke dagen voor zyn Excellenties komst voorgedragen is.

Ieder, die eenige Japansche ervarenheit heeft, zal konnen oordeelen, of de abstracte stemmigheit, ende de weinige familiariteit, die de Japansche Heeren met vreemdelingen zyn houdende, toelaten, dat ik, of iemand anders door hem zelve, of secunde persoonen, met den Tonno, ofte Hr. alhier, zoude konnen verhandelen. Dat zyn Excellentie zulks, als hy voor dezen nopende d'employe van myn persoon, zoo aan ons, als aan de Engelschen, zou willen aandienen, op dat zy my daar door tot continuatie alhier mog-

A. 1621.

To dat z verbi buite schaé E. M schap en to voor der z strekk zou.

1621. *mogten persuadeeren.*

't Welk voorwaar geen Japansche, ende vooral Firandosche costumen, ten respecte 't naturel, ende de conditie van den Tonno alhier, medebrengen. Zullen met 't naarvolgende noch tot meerder munificatie van de ongefundeerde suspicien voorder betoonen, dat 'er geen redenen zyn, waarom ik autoriteit, ofte voorspraak van den Heer alhier gebruiken zoude; om, onder 't dexel van na boven te gaan, tot het toekomende jaar te mogen overblyven: want ik geenige bedieninge van staat of secreet houden van myne verachteringe daar by kan voorderen, alzoo ik al ontrent de negen maanden van myn bediend ampt alhier, volgens de ordre van de E. Heer Gouverneur Generaal, *hebbe gecedeerd, voor het toekomende overblyven, als voren verhaald, geen gagie gepretendeerd, ende myne verachtering van reekening al 't voorleden jaar met eigen monde dito E. Hr. Admiraal ook noch hebbe verklaard, ende daar oprechtelyk myne continuatie buiten schade van de* Compagnie *dan zyn E. in 't particulier verzogt, op hope, dat zyn E. met eenige gecommitteerde Raaden myn verzoek tot minste quetzing myner eere zoude geaccommodeerd hebben, ten welken aanzien ik naargelaten hebbe publyke Requeste aan den E. Heer Admiraal, en de Raaden, tot dien fine over te geven.*

Wat oorzaake, ofte redenen, konnen dan eenigzins gemoveerd werden, om suspicie te hebben, dat ik den Hr. ofte Tonno alhier, zoude geinduceerd hebben, om zulke hoogdringende aanradinge tot myne zendinge na boven te gebruiken, als zyn Excellentie tot verscheide reizen naar myn opinie alleen uit goede genegenheit tot verzekering van onzen stand alhier, daar zyn eere, en profyt, ook aan dependeerende is, gedaan heeft.

Zoo men presumeerd, dat ik, neffens myn verzoek van overblyven, ondertusschen ook trachte uit eenige particuliere genegenheit de reize naar boven te doen, zonder dat de dienst van de generaliteit zulks zoo hoognoodig vereischt, als by den Hr. alhier voorgedragen is, en by my betoond werden zal; ik stelle ten voordeel van den Heer le Febure, *Sr.* Matthys, *ende* Elberts, *die de voorschreven reize eenige van hun lieden diverse maalen gedaan hebben, of 'er iemand voor zyn particulier anders, als groot ongemak, en schade, by kan vorderen.*

De nieuwsgierigheit en queld my ook niet, om my daar door in koude wintersche dagen, door hagel en sneeuw, op zulken reize te begeeven, hebbende my wel te laten contenteeren, met het geene in Japan gehoord, en gezien hebbe.

Japan en lacht my ook zoo niet aan door groote staaten, en profyten, die ik 'er genoten hebbe, ende noch veel min verwachtende ben, om daar door de voorsz. reize, of myn overblyven te vorderen; maar ik verklare de schaamte myn overblyven, ende de genegenheit tot den welstand van de generaliteit, en de pretensie van eere, de te doene reize na boven doet verzoeken, verhopende uit voorstaande genoegzaam by onpartydigen myn innocentie in de genomen suspicie, van dat de harde aanrading, die den Tonno, ofte Heer van myn zendinge naar boven zoo instantelyk gedaan heeft, uit zyn eigen motief ende goede genegenheit, ende niet uit eenig myn beleid, zyn spruitende, daar ik verklare, als my onnut zynde, nooit na getracht, ofte op gehandeld te hebben. A. 1621.

Tot contentement van jaloezye, die my de onzeekere eere, dewelke ik in deze commissie, of Ambassade hoope te begaan, zoude mogen misgunnen, verklare ik, dat, ingevalle naar goede overweging van 't geene boven hoognoodig zal te verrichten zyn, hun gedisponeerd vinden, om de voorschreeve reize, ende commissie, te aanvaarden, ik van de sollicitatie tot de voorschreeve te doene reize niet alleen desisteere; maar ook myn uiterste devoir doen zal, om alle brieven, en vertooningen, zoo te concipieeren, dat zy bevinden zullen een groote hulpe en leidsman mede gehad te hebben.

Wyst aan wat'er aan 't Hof voor ons te verrigten zy.

Wat 'er tot dienste van de generaliteit in 't Hof te verrichten staat, zal ik kort aanroeren, zoo veel men hier, naar myn opinie, zeker kan raamen, konnende niet weeten, wat pot in 't Hof te vyer is, alzoo de Memorie van zyn Majts. Raaden, die zy tot Jedo aan de Hr. van hier overgeleverd hebben, ongeteekend gebleeven is.

Zyn Majesteit dan zou dit zelf te kennen geven; waar uit apparent blykt, dat dit zyn Excellentie aangesegt zynde, by die nu maar zoo mede nemen zoude, ende dat zy, ter komste van onze gecommitteerden aldaar, de wil en ordre van zyn Majesteit dan zelfs zouden te kennen geven; waar uit apparent noch 't een of 't ander voorvallen zal, 't welk, buiten 't geene, dat in de naarvolgende Memorie vervat staat, alleen twee poincten konnen zyn; te weten, 't uitvoeren van ryst, ende 't komen zoo van onze, als Engelsche schepen in Japan, die alleen op de andre plaatsen ten Oorlog, en, naar hun openbaar zeggen, op 't rooven vaaren, zonder dienstige Koopmanschappen voor Japan te brengen, daar op ik weete in 't Hof wyd ende breed gediscoureerd, maar heb niet verstaan, dat daar in iets besllooten is; brengende de Japansche costuimen, ende proceduren wel meede, dat in alles discontement hebbende, evenwel t'eender reize gelyk zulks niet betoonen zullen; maar van de eerste geen betering vernemende, d'ander dan zoo aanstooten, dat den onuitblusselyken brand in 't huis gejaagd werd; daar men tydelyk, naar myn opinie, niet alleen in behoord te verzien, maar ook alle mogelyke middelen te gebruiken, om zeker te mogen weten, hoe na wy met Japan staan; 't welk ingevalle

men

A. 1621. men 't zelve op zoo vasten verzeekerden voet brengen kan, gelyk ik 't, onberoemd gesproken, t'onzer eerste aankomst in Japan, met vryheit van Privilegien boven de Portugeesen by den overleden Keizer gestabileerd hadde, ende tot in 't einde gebleken is, men bevinden zal verzeekering van onzen stand alhier by ieder, als voor dezen, geacht, ende dat de Portugeezen zich ontzien zullen zulke leugenen meer aan zyn Majesteit te vertoonen, als voorleden jaar en dit jaar t'onzen grooten nadeele gedaan hebben; zynde zyn Majesteits genegenheit den eenigen stand geweest, die ons in Japan tot noch toe staande gehouden heeft, gelyk ik zelfs de E. Heer Generaal verscheide reizen largo hebbe geadviseerd. Waaromme wy de zelve niet alleen als voor dezen wederom in 't geheel moeten zien te bekomen, maar ook trachten te behouden, zoo wy vrugten ende profyt van Japan willen genieten, als alreede gedaan hebben, ende ik met 'er tyd schoonder vertoonen zal, zoo wy tot een vasten Tsjineeschen handel geraaken konden, daar ik verder discoursen, als hier onnoodig, excuseeren; ende met de naarvolgende translaat van de Artykelen die den Heere alhier van boven meede gebracht, ende ons naar vertooning der Copye ter hand gesteld heeft, besluiten zal, welke in 't korte naar de Japansche woorden overgezet, ende de uitlegging, ofte meininge, neffens myne opinie daar by, gesteld zyn.

MEMORIE COPYE.

Werd verboden geen Japansche Natie, gehuurd, ofte gekogt, zonder pas van de Majesteit, met onze, of de Engelsche Schepen, of Jonken, uit te voeren.

Memorie van eenige Artikelen van 't Hof mede gebragt.

De meening van geen gek ofte mannen of vrouwen uit te voeren, verstaat zich, zoo ik onderrecht ben, en ons by den Hr. alhier generalyk aangezegt is, geen volk met onze, noch Engelsche schepen, of jonken, zyn Majesteits pas niet hebbende, gekoft, of gehuurd, uit Japan te voeren. Welk verbod, op groot aangeven van de Portugeesen, zoo 't voorleden jaar neffens onze gecommitteerden, als dit geheel jaar in 't Hof geweest zynde, gevolgd is, en, naar ik onderricht ben, niet zoo zeer tot faveur van de Portugeesen, als wel om hun volk in zoo grooten gevaar, gelyk de Portugeesen uitgaven, in vreemde Oorlogen niet te willen gepericliteerd hebben, is geschied.

Wy hebben den E. Heer Generaal per 't Schip Jams, en de Jonk Firando hier van, als per annex Extract, verwittigd, en zyne ordre daar op verzogt, die zyn E. aan den E. Heer Admiraal hier op gezonden, engerecommandeerd heeft, dat men wederom licentie tot uitvoeren van de Japanders zou trachten te bekomen, zoo lang onze tegenwoordige oorlog op zoo veel diverse plaatsen continueeren, zal niemand twyffelen, of de Japanders zyn ons tot den zelven zoo dienstig, als eenige Natie van Indien; derhalven met onze vorige vryheit, die wy in 't uitvoeren van de zelve gehad hebben, in alle manieren wederom moeten trachten te bekomen, dat in dese conjuncture met 't Schip Amsterdam wel te pas komen zoude, om met 't zelve eenige te zenden, en 't leger, dat in Amboina tegen het toekomende jaar vergadert werd, daar mede te versterken.

Geen korte sabels, korte of geen andre geweeren, ende oorlogsmateriaalen, zullen mogen uitgevoerd werden.

Wanneer de E. Heeren Meesters allerhande geweer, kruit, kogels, lonten, ende andre Oorlogsbehoeften voor onze Forten, Schepen, ende Indische Oorlog noodig, ten vollen provideeren, werden wy door dit verbod weinig veragterd; doch om de consequentie, en om in onzen handel niet gelimiteerd te zyn, achten wy 't noodig van hier breeder versogt te werden: want na desen wel licht yser ende koper onder de Oorlogs-materiaalen te rekenen, en uit te voeren verbieden zullen.

De Hollanders, ofte Engelschen, zullen ontrent Japan op Zee niet rooven.

't Woord van rooven is in Japan schandelyk, ende heel different tusschen rooven van vyands schepen; derhalven wel te merken is onse proceduren by hen als roovers zyn aangediend, ende verstaan werden, gelyk naar myn opinie eenige vyanden ontrent Japan veroverende op de limite van 't Land van Japan zoo verre sullen geextendeerd en verstaan werden, na dat de Japansche Kooplieden daar by sullen geinteresseerd, ende de Portugeesen, of Spanjaarden in 't Hof gefavoriseerd zyn; derhalven naar myn opinie hier sonderling staat op te letten, en vertoonen, hoe verre 't recht, ende de jurisdictie van Princen in Zee is strekkende, soekende in alle manieren vaste limiten te verstaan, zonder ons by al te verre distinctie daar aan te binden. Zoo hier geen andre verklaring op werd gevorderd, zal 't voor onse stand alhier periculeus zyn, Portugeesche of Spaansche Koopvaarders ontrent Japan te nemen.

Tot

1621. Tot Nangasacki zullen, zoo die van 't groot schip, als andere schepen van buiten 's lands, hun handeling doen conform de ordre, die by tyden van Ongosiosamma daar in gesteld is, zonder iets te veranderen.

Dit raakt de Portugeesen, en andre vreemde scheepen, tot Nangasacki komende. Schryven in 't Hof eenige vryheeden op 't verkoopen van hun goederen, als anderzins, versogt te hebben, daar op hen lieden dit tot antwoord gegeeven wierd, ende apparent in onzen, ende d'Engelschen respective ook consequentelyk werd gesteld, 't welk ons in geenigen deelen schadelyk, maar vorderlyk is, alzoo onse handeling en Koopmanschappen met geen meerder vryheit, als ten tyden van den overleden Keizer Ongoschio Samma, *konnen doen, derhalven hier op niet en valt te repliceeren.*

Op 't Schip, dat van de Kooplieden in Nangasacki by de Hollanders, ende Engelschen in Zee geroofd is, onderzocht zynde, zeggen, dat daar twee Paapen in geweest zyn, ende daarom 't zelve genomen hebben. Of 'er Paapen zyn, zult naauw onderzoek doen, ende hen laten weeten.

Naar ik verstaan hebbe, komen de Tonno, ofte Heer van Firando, en zyn Majesteits faveur in Nangasacki van boven geauthoriseerd, om onderzoek te doen, of het Paapen zyn, of niet. Zoo het Paapen bevonden werden, zal 't Fregat, en de ingeladene goederen apparent ons blyven, ende per faute van goed bewind, ofte beleid contrarie by de voorschreeve Heeren verstaan werdende, is voor zeeker, wy boven de schade van restitutie gansch ons geloof, ende crediet, zoo by zyn Majesteit, en andre groote Heeren in 't Hof verliezen zullen, dat voortaan iets vertoonende, voor leugenachtig gehouden zal werden.

Ik hebbe voor de waarheit verstaan, dat de Hoogbootsman, of Schipper van 't genomen Fregat, voor zyn Keizerlyke Majts. principaalste Raad ontboden, geexamineerd, ende ten aanhooren van zyn Majt. zelver die in een andre kamer bedekt stond, is gedisputeerd geweest, daar den Heer alhier boven twee zyne principaalste Secretarissen ook by ontboden; ende mondeling op gehoord is geweest, die in alles zoo veel t'onzen faveur gesproken heeft, als zyn staat, en qualiteit eenigzins mogt lyden.

Daarom zyn Excellentie, zedert zyne komst alhier, diverse maalen zoo hoog gerecommandeerd heeft, dat men alle naarstigheit doen zoude, om zoo goeden bewys voor de komst van de Heer van Nangasacki te bekomen, dat het volkomentlyk en waar blyken mogt; dat 'er onder de gevangene Portugeesen twee Paapen zyn, alzoo zy eens by 't contrarie verminderd zyn zouden. Dierhalven hoognoodig achte meer als tyd te zyn, de zaak by der hand te nemen, en te practiseeren zulke middelen tot voorschreeve bewys, dat onze gefundeerde pretensie ten goeden effecte gebracht werde, en de meede-gekomen Japanders, zoo veel mogelyk, ongequetst mogen blyven. Zoo UE. my daar mede believd te belasten, verhoope de zaak tot zulken einde te brengen, dat wy de Prinse behouden. De quade fame, die door 't nemen van 't zelve over ons daar van geloopen heeft; vernietigd, ende onze voor dezen vertoonde redenen voor waarachtig zullen geoordeeld werden, daar by ons crediet ende reputatie in 't Hof wederom niet weinig zal werden gestyfd. A. 1621. Hoe (Specx) by zyne optocht alles hoopte te herstellen.

Alle het welk voorschreeve UE. gezamentlyk zoo gelieven te overweegen, als de dienst van de generaliteit in deeze conjuncture na myne opinie ten hoogsten is vereischende.

't Welk geschiedende, twyffele niet, of zullen UE. ook oordeelen, dat de goede diensten, die ik de generaliteit al reede gedaan hebbe, en noch in deze tyd hier doen kan, wel waardig zullen geacht werden, dat myn verzoek, van het toekomende jaar buiten laste van de Compagnie over te blyven, geconsenteerd werde, te meer, alzoo by myn blyven de generaliteit de waardye van eenen duit niet verkort, ende ter wereld niet anders, als 't sluiten myner reekening op de generale boeken daar by verachterd werd. Ende by aldien UE. presumeeren, of suspicie hebben, my iet anders als de waarachtige verachtering myner reekening tot dit verzoek dwingt, ofte dat ik geduurende myne bedieninge my in eenigen deelen ofte ondienst van de Compagnie zoude mogen gecomporteerd, of eenige particulariteiten gepleegd hebben, laat 'er onderzoek van doen aan Sr. Matthias ten Brouk, *en* Evert Wouterssen, *die van eersten af, in 't jaar 1614 hier by my gebleeven zyn. Sr.* Camps, Cornelis Evertssen, *en* Jan de Noor, *zyn in 't jaar 1615 hier ook van Bantam gevolgd. Alle welke persoonen hier present zyn, ende welke niets van 't passeerende of verhandelde, zoo den generaalen dienst als myn particulier Gouvernement betreffende, onbekend is.*

Ik weete, en vertrouwe niet een punt van hen lieden, of iemand ter wereld, zal verstaan werden, daar ik den dienst van de generaliteit ooit by veragterd heb, ende myn eere door besmet werden kan, als dat myn reekening niet zoo gedresseerd, en effen staat, als 't wel behoorde; welk eerste door myn al te grooten yver in veele zaaken, die ik nu bevinde tot vermindering myner particuliere eere; doch ten besten van den generalen dienst al te veel zelver hebben willen verrichten, Waar op zyn verzoek van over te blyven ver-nieuwde.

eerst

A. 1621. *eerst begonnen, en zoo langs zoo meer als versloft, dat ik nu zonder hulpe van eenige, die by my zyn geweest, alles niet vereffenen kan. Derhalven ik andermaal tot besluit reverentelyk verzoeke myn vorig verzoek tot minste quetzing myner eere, ende ten dienste van de generaliteit geconsenteerd, ende toegestaan werden mag.*

Actum op 't Nederlands Comptoir tot Firando in Japan dezen 20sten September A. 1621.

Onderstond,

Uwe Dienaar,

JACQUES SPECX.

A. 1621. Nader be-wys dat de Heer Specx in Japan tot A. 1621 maar ge-bleven, en kort 'er aan op Batavia geweest.

Om nu noch klaarder te bewyzen dat hy ontrent dezen tyd van hier vertrokken is, behoeven wy maar aan te haalen, dat de Heeren 17nen (niet beter wetende, of hy lag hier nog) hem by hunne brieven van den 14den April A. 1622 uit Firando na 't Vaderland ontboden, om hen een net bericht van den Japansen handel te geven.

Uit de lyst der Heeren Schepenen op Batavia blykt ook klaar, dat hy den 3den Mey voorzitter van Schepenen, in de plaats van de Heer *Druyf*, gemaakt wierd, op welke tyd hy noch niet lang schynd op Batavia geweest, en in 't laatst van A. 1621 daar gekoomen te zyn.

DERDE HOOFTSTUK.

Nyenroode *A.* 1621. Willem Janszoon *A.* 1630. Coekebacker *A.* 1633. Caron A. 1639. *In wat levens-gevaar hy geweest is. Hy was een deftig Koopman, en een fyn Staat-kundige. Wat hooge bedieningen hy bekleed heeft. Bericht van* Caron *A.* 1642 *aan haar Hoog Mog.* Crammer *verving hem A.* 1640. Le Maire *A.* 1641 *Opperhoofd. Onze verhuizing van Firando na 't Eiland Decima A.* 1641. *Beschryving van 't zelve. Hoe wonderlyk de Japanders hier met ons leven. De Japansche gewoonten by 't komen van onze schepen*, enz. Elserak *A.* 1641 *Opperhoofd.* Overtwater *A.* 1642. Elserak *A.* 1643 *Opperhoofd.* Overtwater *A.* 1644. Van Tzum *A.* 1645. Verstegen *A.* 1646. Coyett *A.* 1647. Snoek *A.* 1648. Blokhovius *gaat A.* 1649 *als Gezant. Die, by zyn overlyden, door* Frisius *vervangen werd.* Bronkhorst *A.* 1649 *Opperhoofd.* Sterthemius *A.* 1650. Van der Burg *A.* 1651. Coyett *A.* 1652. Happart *A.* 1653. Winnings *A.* 1654. Boucheljon *A.* 1655. Wagenaar *A.* 1656. Boucheljon *A.* 1657. Wagenaar *A.* 1658. Boucheljon *A.* 1659. Indyk *A.* 1660. Van Lier *A.* 1661. Indyk *A.* 1662. Volger *A.* 1663. Gruis *A.* 1664. Volger *A.* 1665. Six *A.* 1666. Ranst *A.* 1667. Six *A.* 1668. François de Haze *A.* 1669. Cæsar *A.* 1670. Camphuis *A.* 1671. Cæsar *A.* 1672. Camphuis *A.* 1673. Cæsar *A.* 1674. Camphuis *A.* 1675. Dirk de Haas *A.* 1676. Brevink *A.* 1677. Dirk de Haas *A.* 1678. Brevink *A.* 1679. Van Schinnen *A.* 1680. Canzius *A.* 1681. *De eenigste Hollander die tot die tyd toe den Keizer gezien heeft.* Cleyer *A.* 1682. Ranst *A.* 1683. Van Buitenhem *A.* 1684. Cleyer *A.* 1685. *Die uit Japan gebannen wierd, en om wiens wil 39 Japanders om 't leven gebracht zyn.* Ranst *A.* 1686. Van Buitenhem *A.* 1687. Van Outhoorn *A.* 1688. Sweeris *A.* 1689. Van Buitenhem *A.* 1690. Van Outhoorn *A.* 1691. Van Buitenhem *A.* 1692. De Heere *A.* 1693. Dykman *A.* 1694. Van Outhoorn *A.* 1695. Dykman *A.* 1696. De Vos A. 1697. Dykman A. 1698. De Vos A. 1699. Dykman A. 1700. Douglas A. 1701. De Groot A. 1702. Tand A. 1703. De Groot A. 1704. Mensing A. 1705. De Groot A. 1706. Mensing A. 1707. Mansdale A. 1708. Mensing A. 1709. Van Hoorn A. 1710. Lardyn A. 1711. Van Hoorn A. 1712. Lardyn A. 1713. *Die* A. 1714 *met den Aron verongelukt.* Ilha de Paracellas *zeer net beschreven. Verdre gevallen der Schipbreukelingen.* Bodaan 1714. Van Hoorn A. 1715. Aouwer A. 1716. Van Vrybergen A. 1717. Aouwer A. 1718. Van Vrybergen A. 1719. Diodati A. 1720. Durven A. 1721. Van Baten A. 1722. Thedens A. 1723. Dureen A. 1724. *Waaren hier getrokken* A. 1669. *en ook* A. 1712. *Waaren hier vallende. Ouden handel, en winsten in Japan, doch nu zeer verminderd.*

Nyenroode A. 1621.

NA hem is hier als zynen vervanger de Heer *Cornelis van Nyenroode* verscheenen, die hier als vierde Opperhoofd de zaaken der E. Maatschappy, (zoo my toeschynd) al van A. 1621 tot A. 1630 waargenomen heeft.

Willem Janszoon A. 1630.

De Heer *Nyenroode* wierd A. 1630 door de Heer *Willem Janszoon* vervangen die als vyfde Opperhoofd hier tot A. 1633 gebleven is.

Coekebacker A. 1633.

Na den zelve is de Heer *Nicolaas Coekebacker* als zesde Opperhoofd gevolgd, die dezen handel ongemeen voortgezet,

en zyn verblyf hier met veel agting tot A. 1639 gehad heeft.

In deze tyd was ieder Opperhoofd al gewoon, om, geduurende zyn aanwezen alhier, met eenig aanzienelyk geschenk een optogt na den Keizer, als waare hy een Gezant, uit naam der E. Maatschappy te doen, 't geen ook meest van alle de Opperhoofden van tyd tot tyd vervolgd is.

Hy wierd A. 1639 door dien wakkeren Heer *François Caron* vervangen, die hier als zevende Opperhoofd gelegen heeft, en by uitstek een groot voortzetter van dezen handel geweest is, zich niet ontzien hebbende zelfs zyn leven in dienst der E. Maatschappy ontrent A. 1640, by 't oprigten van een steene gebouw, buiten 's Keizers wet, in de waagschaal te zetten (gelyk ons hier na uit de uittrekzels van 't Japans dag-regifter blyken zal) hoewel hy maar de last van zyne oppergebieders gevolgd had.

Men wil, dat hy door eenige vrienden aan 't Hof bericht van 's Keizers misnoegen gekreegen, en zich daar door van de dood, die by de minste weigering, al zeker over hem besloten was, gered heeft: Want anders stonden 'er al 20 Japanders klaar, (gelyk wy in de aanteekeningen op de uittrekzels uit het dag-regifter) hier na, No. 7 en Artykel 5 zien om hem in stukken te kappen; maar hy, wetende, wat pot 'er voor hem te vier was, zei, zoo als de Keizerlyken Commissaris hem uit 's Keizers naam belastte dit gebouw af te breeken: *'s Keizers last zal aanstonds volbragt werden*; welk antwoord den Keizer, en de Japanders, wonder wel beviel.

Hy heeft in dat zelve jaar in Mey ook een opreize na den Keizer met uitmuntende geschenken gedaan.

Onder alle de vorige Opperhoofden is 'er geen geweest, die in de grondige kennis van Japan, en in 't voortzetten van den handel alhier, by hem te vergelyken was, gelyk ook de Japanders zelfs altyd, 't zy by zyn aanwezen, 't zy na zyn vertrek, met veel agting van hem gewoon waren te spreken, en dat met reden, alzoo hy een zeer fyn, doorslepen man, van een zeer net oordeel over allerlei zaaken, en zeer naauwkeurig was in 't navorschen van alles, wat hem voorquam, waar door hy zig ook den weg tot het bekleeden der hoogste bedieningen naderhand gebaand heeft, alzoo hy zedert by zyn aanwezen op Batavia eenige maanden buitengemeen Raad, naderhand by zyn wederkomst in Indiën A. 1643 Ordinaris of gewoon Raad van Indiën, en daar na Landvoogd van Tayouan, en Directeur Generaal, of algemeen bestierder van den handel van Indiën, geweest is.

In zyn tyd als Opperhoofd alhier heeft hy ook bewerkt, dat de Heer *Pieter Nuits*, gewezen Landvoogd van Tayouan, van zyne langduurige gevankenis in Japan den 5den Juli vry geraakt is; maar wy zullen uit het bericht, 't geen hy A. 1642 aan haar Hoog Mogende gaf, veel netter kennisse zoo van hem, als van den staat van Japan, krygen. A. 1639.

Bericht van François Caron, *wegens den Staat van Indiën, voor haar Hoog Mogende, als Commandeur der Retourvloot A. 1642, gedaan, meest in 't korte, doch wegens Japan uitvoerig voorgesteld.*

Hy maakte haar Hoog Mog. voor af bekend, dat hy de E. Maatschappy toen 23 jaaren in Indiën gediend had. Berigt van Caron A. 1642 aan haar Hoog Mog.

Batavia.

Dit was by zyn vertrek zedert eenige jaaren in stilstand van wapenen, en in rust geweest.

Malakka.

Dit was, niet lang geleden, door de onzen veroverd, en de sterfte, die hier bevorens zeer sterk was, begon hier nu wat op te houden.

Atsjien.

De Koning was hier overleden, en by gebrek van Kinderen, zyn Dochter als Koningin in zyn plaats gevolgd, die ons hare vriendschap aangeboden had.

Suratte, Persien, Chormandel, Banda, en Ternate.

In alle deze Gouvernementen, of Directien, stonden de zaaken noch gelyk bevorens.

Amboina.

Hier deden zich de zaaken gewenscht tegen de wederspannigen op.

Ceylon.

Hier was het noch zoo byster wel niet, alzoo de Keizer van Candi ons mistrouwde, en zyne onderdaanen ons zeer bedriegelyk handelden. Behalven dat de vereeniging nu tusschen ons en Portugal ons belettede hier ergens mede voort te gaan.

A. 1639.

Siam, Cambodia, Tonkin, de West-kust, en Bantam.

Deze waren noch in den zelven staat, als 't jaar te vóren.

Tayouan.

Dit was nu volkomen van al het noodige tot de vesting-bouw voorzien, ook was hier alles tot een grooten handel geschikt, behalven dat ook de Christenleere by deze woeste Formosaanen ingang begon te krygen.

Japan.

Hy had over de 20 jaaren in dit Land geweest, daar hy eindelyk Opperhoofd geworden, en van waar hy in 't begin van A. 1641 op Batavia gekomen was, om daar verder zyne verlossing na 't Vaderland te bewerken, gelyk hy, gedurende zyn verblyf op Batavia ook 9 maanden in Rade van India als Lid, of als buitengemeen Raad, gezeten had.

Hy toonde haar Hoog Mogende, hoe wy door de Portugeesen by de Japanders zeer verdagt gemaakt zyn, als of wy maar Zee-roovers, banditen, en een wederspannige hoop, zonder Land, zonder Koning, Vorst, of eenige vaste levenswyze, waren, weshalven wy, na hun voorgeven ook, alzoo wy geen inkomen noch levens-middelen hadden, genoodzaakt waren om met Zeerooven de kost te winnen. Dit had hy wel wederlegt, en de Japanders grondig van onzen staat onderrigt, doch egter bleven wy by dit volk, dat zeer argwanende, en voor alles bang is, noch al verdagt, hoewel hy hoopte, dat wy dit met 'er tyd nog wel te boven zouden komen, gelyk dit dan eindelyk ook by dezes Keizers Grootvader klaar bevonden wierd, enkelyk maar uit haat tegen ons, door de Portugeesen, onze vyanden, verbreid te zyn; dog die Keizer was nu dood, en de Portugeesen hielden niet op, om ons weer by den nieuwen Keizer zwart te maken, gelyk zy ook al eenigen ingang aan 't Hof gekregen hadden, waar door onze zaaken hier nu wat verminderd waren, te meer, als wy ter Zee eenige winsten op hen, of op de Tsjineesen, by 't veroveren van hunne schepen, deden, en de veroverde waaren dan in Japan quamen venten, of op Firando tegen zilver verruilden, waar uit de Iapanders dan weer grond kregen om te gelooven, dat wy Zee-roovers waren, schoon zy dat voor ons nog quansuis ontveinsden.

Zedert dat nu egter dit buit-haalen van ons eenigen tyd opgehouden heeft, is die quade gedachte der Iapanders van ons ook zeer verminderd. Egter zou de Keizer ons al over lange geloosd en afgedankt hebben, zoo hy ons niet maar tegen de Portugeesen aangehouden had, om dus de Rotten voor de Katten bang te maken. A. 1639.

Zy scholden ons dan eens voor een schuim van alle volken, en voor menschen zonder eenigen Godsdienst; doch dan zeiden zy eens weer, dat wy zoo wel, als zy, Christenen waren, hoewel de Iapanders ons voor niet minder, dan Christenen, hielden. Ia zelf dorsten zy ons (als zy ons na onzen Godsdienst vraagden, en wy hen zeiden, dat wy Christenen waren, die in den Almagtigen Drieëenigen God geloofden) al lacchende wel in 't aangezicht zeggen, wat zoud gy lieden van Christus, of van zyn geloove, weten, gy verstaat u veel beter op plunderen en rooven, dan op de zaaken van Godsdienst.

Dus nu begon de Keizer de Portugeesen, om 't verbreiden van hun geloove aldaar, en ons, om deze en gene kleene misslagen onzer bedienden tegen zyne bevelen (dat hy geenzins dulden wil) moede te werden, tragtende zich dus allengskens van alle vreemdelingen te ontslaan, dat hy al voor lange gedaan zou hebben, zoo hy niet eenigzins daar door weerhouden was, dat hy door de vreemdelingen van verscheide waaren, die hy niet missen kon, en in zyn Land van nooden had, geriefd wierd. En dus woog dit laatste tot noch toe 't zwaarste by hem. Ondertusschen had hy nochtans beslooten, om de Portugeesen ontrent Nangasacki op een kleen Eiland te plaatsen, en hen daar onder een gestrenge en scherpe wagt te houden, onder verbod van met de Iapanders om te gaan, hen den handel alleen door en met gesworen Tolken toelatende, gelyk dat ook 's jaars 'er aan in 't werk gesteld, en tot noch toe zoo gebleeven is.

Eenige jaaren voor en ontrent dien tyd groeide onzen handel in dat Ryk zeer aan, waar by de Iapanders ondervonden, dat wy met zilver handelden, en niet meer met buit, gelyk wel bevorens, hier aan de markt quamen, waar door wy in dieper gunst by hen geraakten, en fraaije winsten deden, die ons te meer aanmoedigden, om deze trotse Natie dog maar in te volgen, en hen geen reden van misnoegen te geven, zoo dat wy 't alles 'er na schikten om hunne bevelen, hoe hard ook, maar stipt na te komen, om ons daar door by den Keizer, en by dit volk aangenamer te maken, gelyk hen dit ook in allen deelen zeer smakelyk voorquam.

Dit nu was ook de grond, waar op de

A. 1639. de Keizer voornam, om de Portugeesen (alzoo de Nederlanders hem rykelyk van alles, 't geen hy van nooden had, voorzien konden) uit zyn Land eenigzins te verdryven, en zich daar door van de vreeze, dat zy hunnen Godsdienst noch verder uitbreiden mogten, te ontslaan.

Hier van maakte hy eerst een begin met de zelve op allerlei zichtbare wyzen zoo te plaagen, dat hy vastbstelde dat zy, dit niet lang konnende harden, hun afscheid zelf wel verzoeken zouden; dog de Portugeesen verdroegen dit alles met een verwonderlyk geduld. Ook deden zy, in deze elenden zynde, hun best, om ons, als Christenen, mede in dat zelve war-net te helpen, waar toe zy hunne verloochende Paapen, en de Gouverneurs van Nangasacki (die ons meest altyd tegen waren, en hen begunstigden) gewoon waren te gebruiken, doende door de zelve gestadig zeggen, dat wy zoo wel Christenen waren, als zy, en dat wy in een en den zelven God nevens hen geloofden.

Deze zaak quam de Japanders in 't eerst zeer vreemd voor, gelyk zy die ook zoo niet ten eersten gelooven konden, ter tyd toe dat zy met ons zelf daar over gesproken hadden, al 't welke, na hunne bevatting, dan daar op uit quam, dat wy, en de Portugeesen, een en den zelven boom des geloofs hadden, en dat wy maar als zekere takken van dien van malkanderen verschilden, waar uit zy dan voor ons ook gansch geen voordeelige gedagten behielden.

Over deze nieuwheit verheugden zich de Gouverneurs van Nangasacki, en deden ons daar mede aan 't Hof zeer veel nadeel. Ontrent dezen tyd deed zich ook de opstand in Arima en Amaxa, door de Christenen veroorzaakt, op, na 't eindigen van welken oorlog deze Gouverneurs van Nangasacki niet nalieten ons wederom by den Keizer zeer zwart te maken, hoewel de zelve, noch al veinzende, des niet te min voortging met ons zeer wel te handelen, hoewel hy aan die zelve bestierders van Nangasacki, (onze gezworene vyanden) in der stilte mede last gaf, om dog wel na ons geloove en gedrag te vernemen, dat zy ook zoo quaadaardig, als 't hen mogelyk was, door behulp der Portugeesen, deden, en waar van zy een opstel maakten, zoo als zy oordeelden ons by den Keizer den meesten ondienst te zullen doen, en dat zy dan, zoodanig van hen ondertekend, aan de Raaden des Keizers overzonden.

Deze lazen dit schrift zeer aandagtig, overwogen het, en besloten, na alles wel gewikt te hebben, dat alle onze diensten maar enkele veinzeryen, en in allen deelen mede maar daar toe gericht waren, om even eens, als de Portugeesen, onder een schoonen schyn, zoo ras wy onze kans maar klaar zagen, ons oogwit als Christenen ook te beryken. A. 1639. Waar op hy toen in bedenken nam; om alle de Christenen eens klaps zyn Land te ontzeggen; doch stelde dat noch uit tot de komst der Nangasackische Gouverneurs aan 't Hof, die, na 't vertrek der Portugeesen, en na 't volbrengen van hunnen last, daar verschenen.

Na dat nu de Keizer alles met hen wel overwogen had, vond hy goed, om de Portugeesen voor altoos uit Japan te bannen, even gelyk bevorens ook met de Castiliaanen geschied was, en de Nederlanders met veel andre bepaalingen (daar wy bevorens niet van wisten) na Nangasacki te doen verhuizen na dat zelve Eiland, waar op zich de Portugeesen by hun laatste aanwezen alhier onthouden hadden, stellende daar eenige byzondre en eigen Gouverneurs, die hen bestieren, en die zich ontrent de uitbreiding van hun geloove zoodanig van hen verzekeren zouden, dat men geen reden zou hebben, om daar voor te vreezen.

Egter hield de Keizer dit nog eenigen tyd in beraad, oordeelende het beter te zyn, dat hy ons Japan moede maakte, en ons dus dwingen mogt, daar een walg van te krygen, en zoo van zelf ons afscheidt te verzoeken.

Dog eindelyk ziende, dat dit niet volgde, vond hy goed ons te belasten, met al onzen omslag van Firando op te breken, en na Decima te verhuizen.

Ondertusschen had de Keizer aan hem (Caron) den 10 Juli A. 1639, 200 schuiten zilver (een gunst, noit bevorens aan de Portugeesen, en ook noit aan eenig ander Nederlander geschied) geschonken; en 50 dagen 'er na quam een der grootste Commissarissen des Keizers, *Siekingodonne* genaamd, om onze wooning te slegten, en om meer andre zaaken te verrichten.

Na myn vertrek (zeide de Heer *Caron*) belastte die Majesteit, dat de Nederlanders op of ontrent Nangasacki zich zouden nederzetten, zeggende, dat hy hen uit genade alleen toestond in zyn Land te blyven, hoewel hy zich weinig aan hun verblyf 'er in liet gelegen zyn, waar by hy dan ook allengskens het mom-aangezicht begon af te lichten.

Alle deze onlydelyke quellingen en mishandelingen, hoe ondragelyk ook in zich zelven, hebben wy moeten verduren, om ons oogwit ontrent den aanwasch van den handel daar te bereiken, en om ons by den Keizer, en deze Natie, zoo aangenaam te maken, dat zy ons ten minsten als stille Kooplieden zouden willen dulden.

A. 1639. Zoo ras nu de Japanders maar zullen vernemen, dat wy met de Portugeesen in verbond getreden, en met hen bevredigd zyn, zal het hier noch meer haperen, alzoo dit den Keizer ten uiterften mishagen, en hy gelooven zal, dat de Portugeesen, schoon dus gebannen, nu door ons egter met 'er tyd wel tot hun oogwit zullen geraken; weshalven niet anders hier van te wagten is, dan dat dit aan onzen handel hier den doodsteek geven, en dat de Keizer, om zich van deze vreeze te ontslaan, ons waarschynelyk wel mede zyn Land ontzeggen zal. Dat ons de tyd verder zal moeten ontdekken.

Dit nu was wel het voornaamste dat dezen Heer te dier tyd haar Hoog Mog. wegens den Staat en onzen handel in Japan voorhield.

Crammer verving hem A. 1640. Hy bleef hier tot A. 1640, en is toen door de Heer *Coenraad Crammer* als agtste Opperhoofd vervangen.

Dit is die zelve *Crammer*, die A. 1626 den 20 October 's Keizers optogt van Jedo na Miaco gezien heeft, om den Dayro (zynde zoo veel als de Japansche Paus, die wel eer Opperheer van dit Land was, en zich nu in die Stad onthoud) te gaan bezoeken.

Le Maire A. 1641. Opperhoofd. A. 1641 den 10den Februari wierd de Heer *Maximiliaan le Maire* als negende Opperhoofd, op goedkeuring van haar Edelheden, in zyn plaats voorgesteld, die den 11den Mey dezes jaars last van den Keizer kreeg, om met al onzen omslag van Firando na Nangasacki op te breken, en na 't Eiland Decima te verhuizen.

Onze verhuizing van Firando na 't Eiland Decima A. 1641. Dit Decima is een zeer kleen Eilandje, 't geen na de Stads-zyde 382, dog na de Zee-kant 714 voeten lang (loopende boogswyze zoo veel uit, als 't na de Stad toe inbuigd) en 216 voeten breed is.

Beschryving van 't zelve. In de breedte van 't zelve, na de kant van de Baay, zyn 2 groote Poorten, waar door alle waaren vervoerd werden, en in 't midden aan de Land-kant, in des zelfs lengte, is 'er een, waar uit men, over een steene brug, in de Stad gaat, daar ook altyd des Stadvoogds wacht, een Schryver, en een betaster is.

Deze wagt bestaat uit 2 a 3 persoonen, die vermits zy dienaars van 's Keizers Stadhouders zyn, zich een groot gezag aanmatigen.

De Schryver, onder hen staande, moet alles aanteekenen, wat 'er op, en van 't Eiland gebragt werd; dat ook door den voelder, of betaster, wel ter degen bevoeld moet werden, of 'er ook eenige verbodene en ter sluik verkogte goederen onder mogten schuilen, alzoo 's Keizers geboden niet mogen overtreden werden, welke overtreders hy dreigd met de dood te zullen straffen, zoo maar iemand van hen zou tragten eenige goederen van ons heimelyk te koopen, en in de Stad te brengen. A. 1641.

Dit Eilandje nu is van de Waterpoort af tot agter toe met 2 reijen zoo woonals Pak-huizen betimmerd, waar voor de E. Maatschappy jaarlyks aan de Japanders 19530 gulden aan huur betaald, hoewel zy in 't eerst of A. 1641 den 25sten October het zelve voor 5500 Thayl, of voor 8250 gulden (gelyk ons hier na uit het uittrekzel van 't dag-regifter blyken zal) gehuurd hebben.

Buiten deze wooningen, de Japanders toekomende, heeft de E. Maatschappy zelf in eigendom 2 groote schoone Pakhuizen, de Lelie, en de Doorn genaamd; mitsgaders een groote Kombuis, en Bottelary, een Tolken-huis, en een huisje, waar in de gevolmagtigden van den Stadsvoogd zyn, als onze schepen lossen, en laden, die ook van 't aangebrachte, en van 't uitgevoerde, aanteekening houden, terwyl de Huis-heeren der gemelde woon- en pak-huizen met meer andre persoonen, van dit Eiland afhangende, bezig zyn, om alles te doorsnuffelen.

Dit Eilandje nu, rondom met planken omheind, vertoond het blad van een waaijer. In oude tyden wierden de Portugeesen hier op als gebannen, gelyk zy 't ook afgepaggerd, en in een redelyke goede ordre gebracht, dat zy meer voor ons (zoo 't by de uitkomst gebleken is, hoewel wy daar toen zeer weinig giffing op maakten) dan voor zich zelven, gedaan hebben, vermits die plaats, na dat zy uit Japan gebannen waren, in dit jaar aan ons tot een verblyf-plaats, en om ons Comptoir daar te houden, overgegeven is.

Behalven nu dat wy daar een fraaije Logie, en alles, dat tot onzen handel van nooden is, hebben, is 'er met 'er tyd ook een fraaije thuin aangelegt, waar in allerlei stal-boomen, van Persiken, Abrikoozen, Pruimen, Kerssen, en meer andre aangename vrugten zyn. In de Stad Nangasacki vind men ook Peeren; doch zeer weinig, en geen Appelen.

Tusschen dit Eilandje en de Stad is een smal water, waar over een brug van 150 treden in de lengte, en 50 in de breedte, legt.

Zoo ras daar 't anker voor Nangasacki geworpen is, moet al 't geschut afgeblazen, en kruit, kogels, zeilen, schuiten, en boots, aan de wal gebragt werden. Hoe wonderlyk de Japanders hier met ons leven.

Ten eersten zenden zy ook eenige Banjoozen aan boord, die alles, tot katten, honden, aapen, enz. toe, zeer net op-

 opnemen, en doen aanteekenen, en dat moet by 't vertrek der schepen ook net weer uitkomen, of, zoo 'er eenig dier, of mensch, komt te sterven, daar van moet ten eersten kennis gegeven, en dat dan afgeschreven werden.

Ieder schip heeft voor en achter een Japans vaartuig, met twee Banjoozen 'er in, leggen.

Het is ongeloofelyk, hoe slaafachtig onze Natie in zommige opzigten van deze trotse en hoogmoedige Japanders hier gehandeld werd, en dat om geen andre reden, als om dat men ons al mede; schoon niet geheel, altoos eenigzins, wegens den Christen Godsdienst verdagt houd, hoewel zy wel weten, dat 'er groot onderscheid tusschen onzen, en dien van de Portugeesen, is, behalven dat zy ook zeer wel weten, dat wy daar om den Godsdienst, of om de Japanders daar toe af te trekken, en over te haalen, geenzins komen; doch het volgende zal ons een netter gezicht en bericht van alles geven.

Japan-e- onte tko- n van e pen. Vermits nu 't land van Japan zeer berg-agtig langs zyn boorden, en ook vol Eilanden, klippen, en zandplaaten is, waar door 't dan ook tot nog toe onbekend blyft, is men genoodzaakt altyd Schippers en Stierlieden, die daar bekend zyn, daar na toe te zenden, alzoo men daar anders geweldig lang, en met veel gevaar van de wal aan te doen, zwerven kan; om dat de Eilanden, en uitstekende hoeken der bergen het gezigt van 't gat der Baay benemen, dat daarom te moeijelyker is, om dat men nergens, dan te Nangasacki, aankomen, behalven dat ook geen Japander by een schip, om het te recht te helpen, komen mag.

Zo nu door onkunde, of tegenwind, een schip of jonk onder de wal vervallen is, haalen zy den bodem met 40 a 50 wrik-schuitjens, ieder van vyf man, na de gemeene ankerplaats, en zoo 't een Tsjineesch, of ander vreemd vaartuig is, moet de Schipper of Koopman, zoo lang in een wacht-bark in verzekering blyven, tot dat zy met dien bodem in Nangasacki gekomen zyn.

Om tydig kennis van de aankomst der schepen te hebben, zyn op de bergen wagt-huiskens, van waar zy met vlaggetjes zeinen, hoe veel schepen 'er zyn; 't geen zy in de Baay, zoo ras zy die in 't oog krygen, mede doen, en zenden visschers-barkjens met tyding na Nangasacki, die, voorby Decima varende, een zeker vreugde-geschreeuw, waar aan ieder een hooren kan, dat het zware schepen zyn, uitgalmen.

Zoo ras de Gouverneurs dit verstaan hebben, werd het ons bekend gemaakt, en verzogt, om, na 't oud gebruik, de brieven van waarschouwing met eenige Hollanders aan de Scheeps-Officieren te zenden, en te gelyk ook om de E. Maatschappy's brieven, factuuren, het getal der schepen, de monster-rol, enz., af te halen.

De waarschouwing bestaat daar in, van aan de hoofden der schepen kennis te geven, dat zy goede zorg dragen, om dog alle boeken, waar in prenten staan, de Roomsche Godsdienst rakende, by den andren te zamelen, om die, nevens alle andre heiligen, paternosters, roozenkransjens, gemunt geld, en verder alles, dat tot dien Godsdienst maar eenigzins betrekking heeft, in een ton by een te kuipen, eer die onder 't oog der Japanders komen, alzoo dat veel zwarigheden geven zou.

Dus moeten, om die zelve reden, ook alle brandewyn-kelders wel nagezien, en op der zelver prenten wel gelet werden; waar beneven ook 's Keizers wagten in de engte der Baay geplaatst zynde, in 't voor by zeilen, met het losbranden van 't geschut ter eere der zelven, moeten gegroet, en dat mede voor de Gouverneurs, en voor de vlag der Hollanders, zoo ras het anker gevallen is, gedaan moet werden.

De Hollanders nu, te rug gekomen zynde, brengen geen papieren mede, maar die moeten eerst door den Opperbanjoos, die met een andre bark, om opzicht over 't gansch werk te hebben, gevaren is, by den Gouverneur gebragt werden, die kort 'er aan die papieren na 't Opperhoofd zend; zomtyds de zegels los makende, ten bewyze dat de oude ordre, om zulks te moeten gedoogen, noch levendig gehouden werd; om dat de Paapen, ten tyde der Castilianen gebannen zynde, noch aan hunne vrienden schreven, en in die brieven veel ontdekking van 't Pausdom wierd gedaan, en ook wel Roomsche prentjens, Reliquien van heiligen, enz. daar in gevonden zyn.

Terwyl de schepen naderen, geeft het Opperhoofd 't Cargasoen aan de Tolken op, nevens 't nieuws der Vorsten en Staten van Europa, welk laatste een onveranderlyke ordre is, waarom ook alle jaar zoo een lyst der nieuwe tydingen van Batavia gezonden werd.

De schepen, ten anker gekomen zynde, leggen digt voor de Stad, en onder Decima in een schoone Baay, en rondom in 't gebergte, 't welk tot over den rug, daar 't maar kan bezaaid werden, alomme met allerley Koorn bezet is. In de Stad, die ontrent zoo groot als Dordrecht is, zyn veele Tempels, en twee tot dienst der Tsjineesen 'er onder, in 't hangen van 't gebergte gelegen, en waar by

A. 1641. by ook de graven der Japanders ſtaan; die een zeer fraai gezicht van verre geven.

Zoo ras het anker gevallen is, gaat 't Opperhoofd na boord, om zynen vervanger af te halen, die, zoo wel als de mindren, zonder pragt, en zonder degen, aan land komt; dog alvorens werd 'er door hem, met de Banjoozen, Tolken, en een menigte van Japanders in vaartuigen zynde, ontrent onze ſchepen ordre geſteld, om aanſtonds de ſchuiten, en boots te laten dryven, die dan met een kleen ſchuitje in een waterken, 't geen 't Eiland van de Stad afſcheid, geſleept werden.

Het bos-kruit werd wel geheel afgevorderd; dog maar ten deele (dat zy ook wel weten, en by oog-luiking laten doorſchieten) aan hen gegeven, 't geen daar na, nevens 't boeken-vat, met ſtrootouwen omwonden, en door de Japanders verzegeld werd, alwaar 't dan, zonder het te keeren, in een Pak-huis tot het laatſte oogenblik des vertreks geborgen werd. Men geeft hen wel magt om in 't kruit-gat te gaan; dog geen Japander is daar toe te brengen.

Ondertuſſchen werd de monſter-rol vertaald, waar in de naamen en de ouderdom der perſoonen, man voor man, uitgedrukt ſtaan, en die ook net nageteld werden, gelyk mede van 't vee, en gevogelte, alzoo dat zomtyds van de Lands-grooten gevorderd werd.

Daar na werd 'er een Placcaat aan de maſt geſlagen, en 't volk voorgelezen, wat zy op lyf-ſtraf, en verlies van hun leven, hebben na te komen, zoo aan boord, als aan de wal, alzoo de Opperhoofden, na 's lands wetten, voor alle de overtredingen der mindre moeten verantwoorden.

Daar na werd alles zoo ſpoedig, als 't mogelyk is, na 't Hof bekend gemaakt, en de lyſt der Koopmanſchappen na de groote Koopſteden gezonden, van waar dan Gecommitteerde groote Kooplieden afkomen, die jaarlyks de prys op de waaren ſtellen, en de zelve onder 't oog der Nangaſackiſe Borgermeeſters waardeeren, en opnoemen, wat bezwaring op ieder ſoort van goed als een tol, of regt van den Keizer, en van de Gouverneurs geſteld werd; een zaak, voor de E. Maatſchappy zeer ſchadelyk, alzoo zy op de grove waren dikwils 60, 70 ja 100 ten 100 tot een tol of belaſting ſtellen, waar van de Stad Nangaſacki, die alleen van onzen Koophandel, en die der Tsjineezen, beſtaat, een groote ſomme tot haar onderhoud, en tot dat der Tempels, trekt, behalven dat ook de vier andre Keizerlyke Steden, Jedo, Oſacca, Miaco, en Saccay, daar mede hun deel van hebben.

Als nu de ſchepen loſſen zullen; zoo komt 'er een Schryver, die den Gouverneur verbeeld, met eenige Opper- en Onder-Banjooſen op 't Eiland, die aan de Water-poort zitten. Deze Schryver nu ſteld op alles ordre, en is van zoo veel aanzien, dat ieder Japander voor hem met 't aanzigt voor over op de mat nederlegt, zoo lang hy tegen den zelven ſpreekt, terwyl hy alles met een groote deftigheid, en volgens hunne naauwbepaalde ordre beſtierd, blyvende daar tegenwoordig, zoo lang 'er gewerkt werd. A. 1641.

De Opperhoofden, en hun tweeden, moeten die Heeren, daar zy zitten, komen verwelkomen, ſtaande een weinig gebukt, en verzoekende met 't werk der E. Maatſchappy te mogen voortgaan, gelyk zy, na de ontloſſing, ook op de zelve wyze hen moeten komen bedanken; het welk zy zoo ook met ieder ſchip in 't byzonder moeten doen.

Het tweede ſchip werd door den Geheimſchryver en Gedeputeerde Banjoozen, enz. van den tweeden Gouverneur geloſt; het derde weer door volk van den eerſten Gouverneur, en zoo vervolgens by verwiſſeling.

Op ieder ſchip, dat geloſt werd, zit een Onder-Geheimſchryver, of Banjoos, die by alle voorvallen ordre aan boord geeft, de pasjens der na land varende teekend, of merkt, en de te rug gekomene nazien doet, of aanteekend, om dan 's avonds, by 't tellen van 't volk, geen miſſlag te begaan.

Agter ieder ſchip werd ten eerſten een wagt-bark geplaatſt, waar in 10 a 11 man, nevens een Banjoos, zyn, die by beurten waken, om den ſluikhandel der onzen te beletten; dat even zoo ook aan de Jonken der Tsjineeſen geſchied.

Niemand mag, zonder verlof der Land- of Scheeps-Overheden, na of van boord varen, en werden van ieder ſchip de meeſte Officieren aan de wal geordonneerd, om met de borſten van de pen, als Gecommitteerden, in de Pakhuizen dienſt te doen.

Als 't ſchip los is, mag niemand meer van of na boord varen, en 't gemeen volk houd men, zoo veel als 't mogelyk is, van de wal; te meer, alzoo alle de Europiaanen aan de tafel der E. Maatſchappy, diens ongelden egter zwaar genoeg vallen, geſpyzigd moeten werden. De Schippers, Onder-Kooplieden, en eenige der oudſte Boekhouders, eten by 't Opperhoofd op de boven-zaal; dog de Aſſiſtenten der ſchepen, Opperſtierlieden, Opperwondheelers, en mindren, eten beneden by den Diſpenſier, die daar Hoofd is. De Boots-ſchie-lieden, Konſtapels, Botteliers, en andre kleene hoofden, eten onder opzicht van den Bot-

Bottelier. En 't verder overschot krygen de Matroozen.

De ontlossing der schepen geschied met 4 Tsjampans der E. Maatschappy, en alles werd net geteld, en aan land herteld; ook alles na de lossing, om te zien of 't overeenkomt, weer opgenomen. En hoewel 't 'er vry schielyk en ruw toegaat, werden 'er egter geen zaken van belang overgeslagen.

De goederen van byzondre persoonen gaan met 't goed der E. Maatschappy aan de wal, en, daar na gesorteerd zynde, werden die in een byzonder Pak-huis gebragt, van waar alles, dat geen Koopmanschap is, na ieders kamer door byzondre arbeiders gebragt werd; maar alle handel-waaren blyven onder 't bestier van 12 Tolken, en eenige mindre bedienden, die buiten 't oog van onze bedienden dien handel bestieren, dog onder 't hooger gezag van d'opper-Tolken der E. Maatschappy, die, zoo men zegt, van alles altyd aan de Opperhoofden kennis geven, hoe zy de 40000 Thayl, die de Japansche Regeering tot den handel aan de byzondre bedienden van ons toestaat, hebben verdeeld, schoon deze noit weten willen, dat zy zich daar mede bemoeijen; en hoewel dit by de hooge Regeering van Indiën, en ook in 't Vaderland wel zeer qualyk genomen werd, zoo is daar in niets te veranderen, onder voorgeven, dat de Japanders dit zoo verstaan, om veele huishoudens in de Stad hier door te ondersteunen.

De prys der particuliere goederen is doorgaans wel ⅓ minder, als die van de E. Maatschappy, om dat de bezwaring zoo veel hooger werd gesteld tot voordeel van zoo veelen, die 'er van trekken moeten; ook moeten alle particuliere ongelden hier uit betaald werden.

Ook werd door de Gouverneurs (tot een zoetigheid voor de Dienaars die op de kamers der Nederlanders passen) aan die Dienaars der Nederlanders toegestaan, het overschot van de Koopmanschappen hunner meesters, op den naam van een geschenk, by accoord te mogen koopen, dat in zich zelven noch zoo al iets beloopt, en waardig is.

De Compagnie heeft 'er geen nadeel by, dan dat die goederen met hare schepen vracht-vry hier komen: want zoo de Hollanders deze 40000 Thayl niet hadden, zouden de Tsjineesen daar mede doorgaan, gelyk dat menigmaal blykt, dat 'er zoo veel niet is, als dat kapitaal bedraagd, en zelf werd het te kort komende van de Compagnie (dat wel gebeurd) aan de Tsjineesen gegund.

Aan de Compagnie werd jaarlyks toegestaan, om aan stuk- en pond-goederen 300000 Thayl te verkoopen, (mits dat 'er voor 100000 aan Tsjineesche, Bengaalsche, en Persiaansche zyde zy) en dan nog daarenboven 80000 Thayl op de naam van ruiling tegen staaf-koper, dat de naam van koop niet dragen mag, mits het in voordeel aan Nangasacki is vergund, het welk dan te zamen 380000 Thayl, a 70 stuivers ieder, of ƒ 1330000 uitmaakt. A. 1641.

Als nu de schepen ontladen en de goederen in de Pakhuizen geborgen zyn, komen de voornoemde Kooplieden uit de groote Keizerlyke Steden alles uitzoeken, dat tot de Hoofsche en Nangasackische geschenken dienen moet, dat tot 't vertrek der schepen byzonder gehouden werd.

Daar na werd beraamd om den toondag te houden, 2 dagen voor de eerste verkooping. Deze beraming werd onder 't bestier der Stads Borgermeesters gedaan door den Japanschen Eilands-Raad, die bestaat in 2 Ottona's, of opperste zorgdragers, anders, Eilands-Borgemeesters genaamd (die nacht en dag beurt om beurt op Decima de wagt houden, en 't bestier hebben over de mindre Japanders, om alle ongeregeldheden te stuiten, als ook om de brandgereedschappen in ordre en gereed, ook om de huize en straaten net en wel te houden) de wachters die by nacht waken, om alle uuren met 2 langwerpige houte blokjens de uuren te doen rond slaan, en na 't vuur en licht laaten zien, dat de slaven s'avonds al vroeg moeten uitdooven, om alle gevaar van brand voor te komen. Zoo ras 't sterk begind te waaijen, gaan zy gedurig rond, en op de galderyen, daar de Matroozen slapen, visiteren, gedoogende geen licht by nacht, als by de voornaamste menschen, die zy dan ook de zorge aanbeveelen.

Zy werden verkoren uit de eigenaars der huizen, en pakhuizen, kasserossen genaamd, die met hun by beurten te waken jaarlyks van ons voor 't gebruik van 't geheel Eiland 19500 gulden trekken, waar onder dan ook 't Pak-huis aan de overzyde van de Baay, daar 't kruit in legt, begrepen is.

Twee dwars-kykers zitten mede in dien Eilands-raad. Deze hooren en zien, en hun plicht is, om van alles aanteekening te houden, en daar af aan de Gouverneurs verslag te doen, zoo wel van 't gene die vergadering mede, als tegen gaat. Ook geven zy in de ordinaire zaaken van bestiering raad, en een van hun beiden moet altyd in de negotie-tyd op 't Eiland wezen, om de ordre der Geheimschryvers, enz. gade te slaan, en op te volgen.

De verdre leden van den Raad zyn de 4 opper- en de 4 onder-Tolken; dog de laatste hebben niet veel te zeggen; maar de eerste konnen goed en quaad doen.

A. 1641. Deze alle besluit genomen, of ordre ontfangen hebbende, komen te zamen met onze Raads-vergadering tot een volkomen besluit over 't noodige.

Beschryving van Decima. Het Eiland Decima legt aan de züidzyde der Baay, is in 't jaar 1636 gemaakt, en als een blok van de Stad afgestoken, om tot een opsluiting der Portugeesen te dienen.

Compagnies Opperhoofd in Firando beschryft heel schimpende in zyn dagregister, onder dato 29 Juli 1636, dat dit Eiland voor die Natie wierd opgemaakt, als een soort van een gevangenis, niet konnende denken, dat het ons, na 't verbannen der Spanjaarden en Portugeesen A. 1641 ter wooning even zoo, als hy van hen geschreven had, zou aangewezen werden.

De Water-poort gesloten zynde, werd die verzegeld, en de Pak-huizen, daar de fyne waaren in leggen, werden desgelyks behandeld, welke verzegeling der Pak-huizen eerst over 12 jaaren opgekomen is.

Nu kan niemand meer by ons komen, dan door de Land-poort, en ook geen andren, dan de Eilands-bedienden, als de Japansche Raad, de Comparadoors, die de kost en andre benoodigdheden verzorgen, benevens andre Dienaaren, Leerlingen, enz. die alle (niemand uitgezonderd) aan 't lyf betast werden, zoo menigmaal als zy in of uit die poort gaan, dat ook de Nederlanders, van of na boord gaande, onderworpen, en waar van alleen de 2 Opperhoofden, en de tweede persoon, bevryd zyn.

In die Land-poort zitten 2 Stads-Banjoozen, een Schryver, en een Man, die alle uit- en ingaande persoonen en goederen naziet, en naauwkeurig onderzoekt, en die ook alles, wat 'er voorvalt, aanteekend.

Noch is 'er een Collegie, of vergadering van de geld-kamer, die de negotieboeken der Japanders houden, en die den geheelen handel, wegens 't geen aangebracht, en hier uitgevoerd werd, net inboeken, ieder Koopmans deel byzonder reekenen, 't geld 'er voor ontfangen, afpakken, en, 't geen de E. Maatschappy toekomt, geven zy in beslotene bondels van 100 coebangs, op 't vertrek der schepen over, die dan na Choromandel, of elders, werden vervoerd, om die te zuiveren, waar voor zy dan ontrent 6 Ryksdaalders (schoon zy hen voor 10 Ryksdaalders ieder aangerekend zyn) in kas krygen, om dat de Japansche munt zeer vervalscht is, die echter de E. Maatschappy zoo, met of tegen wil, moet aannemen.

By ieder schaal is een van deze maats in 't gezelschap van een Caseros gecommitteerd, om toe te zien nevens 2 gecommitteerde Hollanders, dat 'er wel gewogen werd, alzoo men wederzyds nette aantekening van de ponden houd, waar van door de onzen aan den tweden persoon, en door die andren aan die van de geldkamer s'avonds een het schriftelyk berigt gegeven werd.

De verkooping geschied met 't inleggen van briefjens, in 't bywezen der 2 Banjoozen, 1 Stads Borgemeester, en de andre Raadslieden van 't Eiland, terwyl de Opperhoofden, en de tweede, daar tegenwoordig zyn, om de verkooping, nevens die van de geld-kamer, aan te teekenen.

Als alles zoo verre verkogt is, dat de huiden, vellen, en buffels-hoorns zullen verkogt werden, springen alle de Kooplieden met 'er haast van de verkoopplaats, als of zy de droes zagen aankomen, om plaats voor die lieden, die daar in handelen, te maken: alzoo niemand met hen eeten, drinken, of omgaan wil, om dat zy vilders zyn, die met doode krengen omgaan, 't gerecht ten dienst staan, en beuls-werk doen moeten, waarom zy ook voor de verachtste menschen in Japan gehouden werden, gelyk ook niemand hier zyn Kinderen den lederhandel leeren laat, of hy moet met eenen genegen zyn hem ook beul, rakker, of iet diergelyks, te laten werden.

Een blyk van veragtelyke behandeling heeft men ook, als onze Opperhoofden na den Keizer gaan, om hunne eerbiedigheit, en overgave van 't geschenk uit naam der E. Maatschappy, te doen, want dan moeten zy (zoo men my berigt heeft) zoo lang in de gehoorzaal op een mat tegen de grond met het hoofd, zonder op te mogen zien, nedergebukt blyven leggen, tot dat de Ryxraad geroepen heeft: *de Hollandsche Kapitein doe zyne eerbiedigheid*, en dan werd hy gewaarschouwd, van op te mogen reizen, waar by nu in de later jaaren nog andre zottigheden gekomen zyn, die zy voor den Keizer, eer zy vertrekken mogen, moeten aanrechten, waar van wy hier na breeder spreeken.

Indien 't waar is, 't geen men my 'er af bericht heeft, moeten zy voor een gemeen Edelman gebukt gaan, en als de Stadsvoogd van Nangasacki uitgaat, moeten zy allen uit de weg gaan, en, als zy met hem spreken zullen, bukken, en terwyl de Opperhoofden maar bukken, moeten de Tolken geheel tegen de aarde nedergebukt leggen; behalven dat deze Tolken niet meer, noch iet anders, vertolken durven, dan 't gene zy weten, dat den Stadsvoogd niet mishagen zal; schoon deze Stadsvoogden, by een optocht na Jedo, zelfs zeer weinig

van

van de andre grooten geagt, en verpligt zyn dan al het noodige te verzorgen.

Egter is het zeker, dat het voornaamste van den handel van hen afhangt, en over hunne gestrengheit (schoon zy die veel te veel plegen, en 't Hof niet weinig in alles blindhokken) te klagen, zou zeer gevaarlyk zyn, hoewel 'er voorbeelden zyn, dat, om zeer geringe zaaken, buiten 's Keizers weten verrigt, en over zig genomen, zy zich den buik hebben moeten opsnyden.

Door deze gestrengheit is 't, dat de onzen maar eens des jaars op zekeren dag van hunne Jaar-markt, in de Stad mogen komen.

En egter hebben zy de stoutheit wel gehad, om deze en gene Commissarissen van 't Hof, nu en dan daar gekomen, en 'er na vragende, tegen hun beter weten aan, wys te maken, dat wy in de Stad konden gaan, als 't ons maar beliefde, dog dat het onze eigen genegenheit was, zoo op dit Eilandje te blyven.

Al wisten zy, dat een schip noch zoo lek was, zullen zy, als de tyd van 't vertrek, by hen na hun bygeloove vast-gesteld, gekomen is, niet toe laten, dat het ontladen en verholpen werde; maar in tegendeel al waaide het dan een storm, zoo werd alles, dat zy aan land genomen hebben, op ieder schip aan boord gebragt, en zy moeten in Zee, al zou het nog zoo gaan, waar door ook de E. Maatschappy nu en dan al een slegt gesteld schip (gelyk onder andren 't schip Spaaren A. 1697) verloren heeft.

Wy noemen 't schip Spaaren, om dat de Heer *de Vos* (toen Opperhoofd hier) met veel ernst de slegten staat van dit schip aan de Japanders voorgesteld, en verzogt had, dat het wat mogt vertimmerd, en verholpen werden.

Het was 'er zoo verre van daan, dat zy dit zouden toestaan, dat zy 't zelve in tegendeel zonder uitstel, na dat de gezette dag gekomen was, deden vertrekken, gelyk het ook in Zee gebleven en vergaan is; en, of dat nog niet genoeg was, hadden die onmenschelyke beeren noch de stoutheit, om na Batavia over dezen braven Heer, alleen wegens dit gedaan verzoek te schryven, dat zy wel lyden mogten, dat hy daar weder quam, maar dat hy zig stipter na de Japansche wetten in dezen schikken moest; maar hadden zy dien Heer zyn redelyk verzoek ingewilligd, zoo had de E. Maatschappy, na allen schyn, 't schip Spaaren niet verloren, van hoedanige gevallen wy meer staaltjes zouden konnen geven.

Zyn dat geen onverdragelyke geweldenaryen, om welke zekerlyk een volk, zoo edelmoedig, als die wakkere Bataviers, Japan al lang had moeten verlaten, A. 1641. zonder zig, om een hand vol goud (dat nu al vry sterk begind vervalscht te werden) zoo lang te hebben laten ringelooren.

Ook moeten alle boeken, prenten, Hollands geld, of wat maar eenige aanstoot aan de agterdogtige Banjoozen geven kan, aan een kant gedaan, in een vat gekuipt, en verzegeld na land gebragt werden: want zoo zy hier of daar, by ongeluk, maar een Christus aan 't kruis, of iet diergelyks, verbeeld zagen, zouden zy ten eersten vaststellen, dat wy Portugeesen, of dat 'er zulken in 't schip waren, en dan was 't met dat schip, en alle, die 'er in waren, zeer slegt gesteld, behalven dat wy dan ook zekerlyk daar uit zouden hebben.

In oude tyden moest ook het roer van 't schip na land; dog men heeft dat naderhand in Holland zoo doen maken, dat het onmogelyk kan uitgehaakt werden, of 'er af te krygen is; weshalven zy 'er dit nu maar aan laten blyven.

Dat nu ons volk, in Jedo gekomen zynde, na 't doen van de gewoone eerbiedigheit, ten gevalle van den Keizer en zyn Raaden, nog honderd andre zottigheden moet aanrechten, zullen wy hier na breeder in een opreize derwaards gedaan, vertoonen.

De Opperhoofden zelf plagten dat al mede te moeten doen; dog nu niet meer; maar de gemeene lieden doen het egter tot nu toe nog.

Eer wy van dit Decima afscheiden, moeten wy hier nog byvoegen, dat men daar vry stordig, en openbaar, eenige jonge hoeren (wel uitdrukkelyk daar toe opgevoed, en die gemeenelyk *keesjes* genaamd werden) aanhoud, die men uit de Stad Nangasacki (daar men 2 beslotene, en by den Land-voogd toegelatene, straaten, Jammamats, en Juriamats genaamd, met deze diertjes heeft) s'avonds op 't Eilandje brengt, en die dan, zeer kostelyk gekleed, en van een kleen meisken (die zy gemeenelyk *kapertjes* noemen) verzeld zynde, komen aanstryken, om zich daar, voor reekening van haren Heer, voor 2 Itsebotjes of 5 Ryksdaalders, aan de vuile wellust, 't zy van een Hollander, 't zy van een Tsjinees, of wie 't zy, over te geven.

Die zoo veel geld op eenen nacht winnen, dat zyn al van de grootste Hoeren, en die meisjens, die zy by zich hebben, dienen om hun nu en dan te waaijen, en werden gehouden, om tot dat vuil bedryf met 'er tyd al mede gebruikt te werden. Zommige van deze *Keesjes* blyven hier ook by dag wel over, dog dan werd haare spys, voor 6 maas, of 42 stuivers uit de Stad gebragt.

A. 1641. Dit zyn gemeenelyk Borgers Dogters, met welker Ouders het verloopen is, en deze werden zelf ook van haare Ouders daar toe by deze en gene Roffiaanen wel besteed.

Zy werden in een Canga, of draagzetel, na dit Eiland gedragen, hoewel zommige daar ook wel te voet komen.

In kleeding (die ongemeen kostelyk is) gaan zy de gemeene Borger Vrouwen verre te boven.

De Hollanders huuren deze Vrouwlieden, voor zoo lang zy daar hun verblyf hebben, en dan betalen zy hen in eene reis (zoo zy zoo veel bezitten) af; dog zoo zy dit niet konnen betalen, moet het Opperhoofd (zoo my van oude Japans-vaarders bericht is) daar zorg voor dragen. Ook werd 'er by alle de bedienden aldaar wel een penning, by een colecte of inzameling, voor zulk een tot dit vuil-gewin uitgelegt.

Het godlooste van dit godloos en ontugtig bedryf is, dat 'er (zoo my op myne uitdrukkelyke vrage, waar de Kinderen, daar af voortkomende, blyven, geantwoord wierd) noit Kinderen van dit schendig bedryf mogen voortkomen, alzoo de Hoeren-waard daar zyn rekening niet by vinden zou.

Op deze vuile wyze leefd men daar onder 't oog, en mede-weten van 't Opperhoofd, en zulke gruwelen, over welke God hen allen noch eens rekenschap afeisschen, en rechtvaardig straffen zal, werden aldaar met mede-kennis der Overheit niet alleen geduld; maar zeer waarschynelyk van hen al mede bedreven, behalven dat zy, door 't openbaar verloochenen en verlaten van hunnen Godsdienst uit vreeze voor de Japanders, den rechtvaardigen toorn Gods zigtbaar op zich laden, diens dienst men om geen reden in de wereld behoord te verlaten.

Na dezen buiten-sprong, om Decima, en 't leven aldaar nevens eenige andre byzonderheden, daar toe eenigzins betrekkelyk, te beschryven, zullen wy nu weder voortgaan met de Japansche Opperhoofden, zoo als zy vervolgens hier gelegen hebben, aan te wyzen.

Elserak A. 1641 Opperhoofd. Na dat nu de Heer *le Maire* hier tot in 't laatste van 't jaar 1641 gelegen had, verving hem de Heer *Johan Elserak*, als tiende Opperhoofd, en hy bleef hier tot den 28sten October A. 1642.

Overtwater A. 1642. Hy wierd op dien zelven tyd door de Heer *Pieter Antoniszoon Overtwater* vervangen, die als 't elfde Opperhoofd hier tot den 14 October A. 1643 gebleven is.

Elserak A. 1643 Opperhoofd. De Heer *Elserak* quam toen, als het twaalfde Opperhoofd, weer in zyn plaats, en onder den zelven is 't geval van Schipper *Henrik Corneliszoon Schaap*, en den Onder-Koopman *Willem Byleveld* in dit zelve jaar gebeurt, die den 3 Februari met 't schip Castricum van Batavia gezeild, en op de wal van Japan ontrent de Stad Nambo vervallen zynde, nog veel spels gehad hebben, eer zy, die met nog 8 Matroozen gevangen na Jedo gebragt wierden, op vrye voeten geraakten. A. 1

Het gansch geval heeft men by *Montanus*, en 't komt ook hier na wydloopiger voor, voor zoo verre het betrekking tot eenige uittreksels uit het dag-register, hier na volgende, heeft.

Deze lieden wierden meest op de voorspraak van dezen Heer *Elserak* verlost, en zouden anders mogelyk nog veel moeite gehad, en 'er noch lang gezeten hebben.

Hy bleef hier tot het jaar 1644, en wierd weer door de Heer *Overtwater*, als dertiende Japans Opperhoofd, den 14den November vervangen. Over ter A. 1644

Hy nam hier den handel zeer naarstig tot A. 1645 waar, en is hem den 30sten November de Heer *Reinier van Tsum*, als veertiende Opperhoofd gevolgd. Va Tsum A. 16

Niet onder dit Opperhoofd (zoo men my qualyk bericht heeft) maar onder *la Maire*, is dat godloos geschrift eerst opgesteld, dat onze Natie, daar eerst aangekomen zynde, gemeenelyk voorgeleezen werd, en waar by zy gewoon zyn hunnen Godsdienst, ten welgevalle der Heidensche Japanders, als voor een tyd te verloochenen.

Deze bleef het tot den 27sten October A. 1646, en is toen de Heer *Willem Versteegen* (welkers aanmerkingen over de zaaken van Japan hier na volgen) als vyftiende Opperhoofd in zyn plaats gekomen. Verst A. 16

Hy heeft dit Comptoir met zeer veel agting tot den 4den November A. 1647 waargenomen, en is toen door de Heer *Frederik Coyett*, als zestiende Opperhoofd, vervangen. Coye A. 164

Deze bleef het tot den 8sten November A. 1648, en toen is de Heer *Dirk Snoek*, als zeventiende Opperhoofd, in zyn plaats gekomen, die den handel met al zyn vermogen sterk voortgezet heeft. Snoek A. 164

Hy bleef het tot A. 1649, in welk jaar haar Edelheden uit inzigt, dat de Keizer van Japan de 10 Hollanders van Castricum, op de Heer *Elseraks* voorspraak, hunne vryheit weer gegeven had, de Heer *Pieter Blokbovius* als hunnen Gezant aan dien Vorst afzonden, om hem voor deze bewezene weldaad te danken, en hem een heerlyk geschenk tot erkentenis, uit naam der E. Maatschappy, over te leveren. Blokho vius gaa A. 1649 als Gezanr.

Zy vonden ook goed, alzoo die Heer, op zyn vertrek van Batavia den 28sten Juli, ziek was, hem den Opper-Koopman, Die by zyn over lyden, door Fri

man, den Heer *Andries Frisius*, als tweeden van dit gezantschap toe te voegen, en om hem, zoo hy mogt komen te overlyden, te vervangen.

Hy stierf op de reize, eer hy in Japan quam, wierd 'er gebalsemd gebragt, en daar zeer statelyk begraven, terwyl de Heer *Frisius*, als Gezant, den optogt dede, zynde van de Heer *Antoni van Bronkhorst*, als tweede in 't Gezantschap, gelyk men dat in 't breede by de Heer *Montanus* zien kan, ondersteund.

De Heer *van Bronkhorst* verving ook den Heer *Snoek* den 5den November A. 1649 als 't agthiende Opperhoofd van Japan, en bleef hier tot A. 1650.

Hy wierd in dit zelve jaar, den 24sten October, door de Heer *Pieter Sterthemius*, als 't negenthiende Opperhoofd, vervangen, een Heer, die ongemeen veel tot het voortzetten van den handel gedaan, en dierhalven zyn tyd met veel roem alhier tot den 1sten November A. 1651 doorgebracht heeft, dat ons hier na, by zyn net bericht wegens Japan, noch blyken zal.

De Heer *Adriaan van der Burg* was op dien zelven tyd, als 't twintigste Opperhoofd, zyn vervanger, die hier tot den 3den November A. 1652 bleef, en in wiens plaats toen de Heer *Frederik Coyett* gekomen is. Hy was het eenentwintigste Opperhoofd, en bleef hier tot den 10den November A. 1653.

De Heer *Gabriel Happart*, het tweeentwintigste Opperhoofd, verving hem. Hy bleef hier tot den 31sten October A. 1654, en wierd toen gevolgd van de Heer *Leonard Winnings*, die hier als het drie-en-twintigste Opperhoofd verscheen.

Hy was (gelyk ook zyn Voor-zaat) een man van groote bequaamheit, en die dit Ampt met veel yver tot A. 1655 waarnam.

Hy wierd toen door de Heer *Johan Boucheljon*, als vierentwintigste Opperhoofd, vervangen.

Deze Heer heeft zyn Ampt hier met zoo veel roem waargenomen, dat haar Edelheden (gelyk wy in 't vervolg zien zullen) hem waardig gekeurd hebben, om hem de eerste van alle Opperhoofden driemaal als Opperhoofd herwaards te zenden.

Hy bleef deze eerstemaal hier tot A. 1656, en wierd toen door de Heer *Zacharias Wagenaar*, als 't vyfentwintigste Opperhoofd vervangen.

Deze Heer, den 11den Juli dezes jaars na Jedo gegaan zynde, woonde daar, met het uiterste levens-gevaar een afgryzelyken brand by, uit welke hy zich nog zeer gelukkig, terwyl 'er wel 100000 menschen verbrand waren, quam te redden.

Hy nam de zaaken met veel yver tot A. 1656.
A. 1657 waar, en wierd A. 1657 door de Heer *Boucheljon*, als het sesentwintigste Opperhoofd van Japan, vervangen. Boucheljon 1657.

Hy bleef hier tot A. 1658, en toen quam de Heer *Wagenaar* weder, als 't sevenentwintigste Opperhoofd, in zyn plaats. Wagenaar 1658

Deze Heer nam hier de zaaken der E. Maatschappy met veel ernst, en met een net doorgezicht van alles, wat 'er aan 't Hof passeerde, tot A. 1659 waar, en wierd toen wederom door de Heer *Johan Boucheljon*, als 't agtentwintigste Opperhoofd, vervangen.

Hy hield het hier met veel roem, na dat hy verscheidemaal voor den Keizer verschenen was, tot A. 1660, en wierd toen door de Heer *Henrik Indyk* vervangen, die hier als het negenentwintigste Opperhoofd verscheen, een Heer, die de Japanders met zyn gedrag veel genoegen gegeven heeft. Boucheljon 1659. Indyk 1660.

De Heer *Dirk van Lier* quam hier A. 1661, als het dertigste Opperhoofd in zyn plaats, die de zaaken hier tot A. 1662 waarnam. Van Lier 1661.

Hy wierd door den Heer *Indyk* weer vervangen, die als het eenendertigste Opperhoofd toen hier verscheen, en die A. 1663 door de Heer *Willem Volger*, als het twee-en-dertigste Opperhoofd vervangen is, welke Heer dit Comptoir tot A. 1664 zeer yverig waargenomen, en veel eere daar by behaald, gelyk dat ook den grond tot zyne verdere bevoordering gelegt heeft. Indyk 1662. Volger 1663.

Zyn vervanger was de Heer *Jacob Gruis*, die in dit zelve jaar als het drieendertigste Opperhoofd hier verscheen. Gruis 1664.

Hy bleef hier tot A. 1665, en in zyn plaats quam de Heer *Volger* weder, als het vierendertigste Opperhoofd, in dit zelve jaar hier. Volger 1665.

Die wakkere Heer, die zich de zaaken van zyn Heeren en Meesters zeer liet ter herten gaan, lei, zoo by de Japanders, als by haar Edelheden, zeer veel eere in, waar in hy met zeer veel beleid en naarstigheid tot A. 1666 aangehouden heeft.

Hy kreeg toen den Heer *Daniël Six*, als zynen vervanger, die als vyfendertigste Opperhoofd hier alles waargenomen heeft, en die A. 1667 in zyn plaats hier den Heer *Constantyn Ranst*, komen zag. Six 1666. Ranst 1667.

Hy wierd toen sesendertigste Opperhoofd, en wierd A. 1668 van den voornoemden Heer Six, als zevenendertigste Opperhoofd van Japan, vervangen, die hier tot A. 1669 bleef. Six 1668.

A. 1669 quam hier als agtendertigste Opperhoofd de Heer *François de Haze*, die hier maar een jaar geweest, en A. François de Haze 1669.

A. 1664. 1670 door den Heer *Martinus Cæsar* vervangen is.

Cæsar 1670, Hy wierd toen negenendertigste Opperhoofd, en was een man van ongemeene bequaamheden, die hy byzonder hier toonde, gelyk hy daarom ook driemaal in Japan geweest is.

Kamphuis 1671, Hy bleef hier tot A. 1671, wanneer hier de schrandere Heer *Joannes Kamphuis* als 't veertigste Opperhoofd aanlandde.

Gelyk dit een zeer zachtzinnig en te gelyk een zeer doorzichtig Heer was, alzoo wist hy zich by de Japanders ongemeen aangenaam te maken, in zoo verre dat en deze hunne genegenheit voor hem, en 't byzonder genoegen dat hy met zynen dienst aldaar aan haar Edelheden gaf, den grond gelegt heeft, om ook hem driemaal herwaards te zenden.

Cæsar 1672, Hy bleef hier deze reis tot A. 1672, en wierd toen door den voornoemden Heer *Cæsar* vervangen, die te dier tyd als 't eenenveertigste Opperhoofd optrad, en dit tot A. 1673 bleef.

Kamphuis 1673. De Heer *Kamphuis* wierd toen zyn vervanger, quam hier ten tweedemaal als 't twee-en-veertigste Japans Opperhoofd, en bleef 'er tot A. 1674.

Cæsar 1674, In dit zelve jaar quam hier weder de Heer *Cæsar* ten derdemaal, verscheen hier als 't drie-en-veertigste Opperhoofd, en bleef dat tot A. 1675.

Kamphuis 1675, In zyn plaats quam toen weder de zelve Heer *Camphuis*, als 't vierenveertigste Opperhoofd van Japan, en bleef dit tot A. 1676.

Dirk de Haas 1676, Hy wierd in dit zelve jaar door de Heer *Dirk de Haas* vervangen, die hier als 't vyfenveertigste Opperhoofd verscheen, en die, gelyk hy een wakker dienaar voor zyn Heeren en Meesters daar, en in Tonkin, geweest is, zich zelven ook byzonder wel bezorgd heeft, alzoo hy een man van buitengemeene middelen was.

Hy nam de zaaken alhier met zeer veel yver waar, en vertrok van hier A. 1677.

Brevink 1677, Zyn vervanger was de Heer *Albert Brevink*, die, bevorens als Opperhoofd in Tonkin gelegen hebbende, nu als 't zesenveertigste Opperhoofd in dit zelve jaar hier quam, tot A. 1678 hier bleef, en toen door den zoo evengemelden Heer *de Haas* weer vervangen wierd.

Dirk de Haas 1678, Deze Heer, nu 't zevenenveertigste Opperhoofd hier geworden zynde, maakte zich alhier door zyne groote bequaamheit, en yver by een iegelyk zeer bemind, en hy bleef hier zoo tot A. 1679; wanneer de Heer *Albert Brevink* noch eens zyn vervanger, en het agtenveertigste Opperhoofd wierd; welk ampt hy tot A. 1680 met zeer veel lof waarnam.

Brevink 1679,

Hy wierd in dit zelve jaar door den Heer *Isaac van Schinne* vervangen, die het negenenveertigste Opperhoofd alhier geweest, en dat tot A. 1681 gebleven is. A. [...] V[...] Schi[...] 168[...]

In dat zelve jaar verscheen hier als het vyftigste Opperhoofd de Heer *Henrik Cansius*, een Heer, die maar eens hier geweest is, en in die eene reize ongemeen veel geld gewonnen heeft. C[...] 168[...]

Hy is ook (gelyk dit jaarlyks de post van ieder Opperhoofd hier was) met een geschenk na den Keizer geweest, en alzoo hy een Heer van zulken ongemeene lengte en dikte na evenmatigheit van dien was, dat 'er de Japanders over verbaast stonden, heeft hy alleen een eere genoten, die tot die tyd toe anders nooit eenig Opperhoofd meer heeft mogen gebeuren, dat is, dat hy voor den Keizer gestaan, en met hem door Tolken gesproken heeft, alzoo hy zeer nieuwsgierig was, om een Heer van zulk een groote lengte na by zich te zien. E[...] Holl[...] der [...] tot d[...] toe d[...] Keiz[...] van [...] gezie[...] heeft

Alle andre Opperhoofden verschenen wel mede voor den Keizer, dat is, voor een jaloezy-mat, door welke hy haar kon zien; maar zy konden hem niet zien.

Deze Heer bleef hier tot A. 1682, en is toen door den Heer *Andries Cleyer* vervangen, die het een-en-vyftigste Japans Opperhoofd wierd. C[...] 1682

Hy kreeg door dezen Japanschen tocht zoo veel geld by een, dat hy het grootste huis bouwde, dat tot noch toe op Batavia is, en dat de naam wel van een zeer schoon huis verdiend, alzoo 't ruim 50000 gl: (zoo men wil) gekost heeft.

Hy had de roem van een goed Genees-Heer, en een man van geleerdheit te zyn; dog heeft geen groote preuven van zyne bequaamheit ontrent het stuk van dezen handel oit gegeven, gelyk wy daar van aanstonds breeder zullen spreeken.

Men vond ook in dit jaar den 10den April goed, zoo om de menigvuldige verzoeken na dit Ampt af te snyden, als ook om de Opperhoofden in haren moeijelyken dienst te gemoet te komen, maar 2 a 3 vaste persoonen tot Opperhoofden, die malkanderen vervangen zouden, te verkiezen.

Hy bleef hier tot A. 1683, en wierd toen door de Heer *Constantyn Ranst*, de jonge, als 't twee-en-vyftigste Opperhoofd, vervangen. Ran[...] 1683,

Ik hebbe de eer gehad van dezen Heer in het byzonder te kennen, en hy had den roem van een zeer gaauw man in het stuk van dezen handel te zyn.

Hy nam dit Ampt tot A. 1684 waar, en zag toen den Heer *Joannes Besselman* als zyn vervanger te gemoet; doch alzoo hy op de gins reize stierf, is de Heer *Henrik van Buitenhem* in zyn plaats gekomen, die hier het drie-en-vyftigste Opperhoofd wierd. Besselm[...] en van Buiten-hem 16[...]

Dit

Dit was een ongemeen verstandig, zagtzinnig, en minzaam Heer, die zich onder de Japanders by uitstek heeft weten bemind te maken, en te gelyk ook zoo veel genoegen aan zyne oppergebieders te geven, dat hy allereerst tot viermaal toe na Japan gezonden wierd.

Hy bleef hier de eerstemaal tot A. 1685, en toen quam de voornoemde Heer *Cleyer* als vierenvyftigste Opperhoofd in zyn plaats hier.

De Japanders hadden toen (gelyk nu noch) die gewoonte, dat zy het Opperhoofd, den tweeden, en zoo vervolgens, de mindre bedienden der Nederlanders, ieder toestonden voor een zekere door hen bepaalde somme aan goederen aan de Japanders te mogen verkoopen, en diergelyke somme van Japansche goederen weer van de Japanders te mogen inkoopen, en daar af 's Keizers tol te vorderen, niet begeerende, dat dit 't zy door de onzen, 't zy door de Japanders, zou overtreden werden; dog de Heer *Cleyer* had 'er nevens eenige andren zoo diep ingehakt, en deze kerf zoo verre te buiten gegaan, dat hy daar over voor altyd op levens-straffe uit Japan gebannen, en 2 Onder-Kooplieden, nevens 39 Japanders, op den hals gevangen gezet wierden.

Eenigen tyd daar na wierden die onder-Kooplieden (van welke de een *Joannes Barmentelo* genaamd was) door een zonderlinge genade van den Keizer, onder voorgeven, dat zy de wetten van zyn land, en zyne gestrengheit, zoo wel niet, als de Japanders, kenden, op vrye voeten gezet; doch alle die 39 Japansche Tolken wierden over 't sluiken van 's Keizers tollen om 't leven gebracht, 19 der zelve onthalst, en 4 der zelve sneden zig of den buik op, of wierden gekruicigd, om dat zy zoo veel duizenden aan goederen, tegen 's Keizers gebod aan gelorrendraaid, en in 't geheim 's nagts over de Stadts-muuren de verbodene Koopmanschappen in de Stad Nangasacki gebracht hadden. Ook wierden alle de byzondre Koopmanschappen, in Japan onverkogt gebleven, prys verklaard.

Ik heb beide die onder-Kooplieden, na dat zy van daar wedergekomen waren gezien, en gesproken, maar zy hadden geen lust om weer na Japan te gaan, alzoo zy op bedreiging van een zware straf 'er uit gebannen, en noch vol schrik waren, als zy aan dat kruicigen dagten, alzoo zy toen geen andren staat maakten, of dit zou hun beurt mede, zoo wel als die Japanders, die zy zagen kruicigen, gevallen hebben.

De Heer *Cleyer* bragt die tweedemaal zoo veel goude Coebangs (a ieder tien Ryksdaalders) mede, dat hy 'er niet weer na toe behoefde te gaan. A. 1686.

Hy quam 'er A. 1686 van daan, en wierd in dat zelve jaar door den voornoemden Heer *Ranst* de Jonge vervangen; welke toen het vyfenvyftigste Opperhoofd wierd, en dat met veel lof tot A. 1687 waarnam. Ranst 1686.

In dit zelve jaar quam de Heer van *Buitenhem* hier in zyn plaats, wierd het zesenvyftigste Japans Opperhoofd, en vertrok van daar A. 1688. Van Buitenhem 1687.

Hy wierd toen vervangen door de Heer *Cornelis van Outhoorn*, die het zevenenvyftigste Opperhoofd wierd, en die hier tot A. 1689 bleef. Van Outhoorn 1688.

In zyn plaats quam in dit zelve jaar de Heer *Balthasar Sweeris*, die als 't agtenvyftigste Opperhoofd hier verscheen, en dit ampt met veel agting tot A. 1690 waarnam. Sweris 1689.

Hy wierd door de Heer van *Buitenhem*, als 't negenenvyftigste Opperhoofd vervangen, die hier ten derdemaal nu quam, en tot A. 1691 bleef. Van Buitenhem 1690.

De voornoemde Heer van *Outhoorn* verving hem toen als het zestigste Opperhoofd, bleef dit tot A. 1692, en zag de Heer van *Buitenhem* toen hier in zyn plaats komen. Dit was nu de vierdemaal dat hy hier als het eenenzestigste Opperhoofd verscheen, en hy bleef 'er met zeer veel roem tot A. 1693. Van Outhoorn 1691. Van Buitenhem 1692.

De Heer *Gerard de Heere* verving hem in dit zelve jaar, wierd toen het tweeenzestigste Opperhoofd, en bleef dat tot A. 1694. De Heere 1693.

In zyn plaats quam toen de Heer *Henrik Dykman*, een Heer die, om zyne zonderlinge bequaamheit, hier meede viermaal geweest is. Dykman 1694.

Hy wierd toen het drie-en-zestigste Opperhoofd, bleef dit tot A. 1695, en kreeg den Heer van *Outhoorn* tot zynen vervanger, die hier nu ten derdemaal quam, het vierenzestigste Opperhoofd wierd, en dit ampt tot A. 1696 met veel lof bediende. Van Outhoorn. 1695.

In dit zelve jaar zag hy den Heer *Dykman* hier als zynen vervanger, en als het vyfenzestigste Opperhoofd verschynen, die tot A. 1697 bleef. Dykman 1696.

De Heer *Pieter de Vos* quam in zyn plaats, en wierd in dit zelve jaar als het zesenzestigste Opperhoofd voorgesteld, blyvende hier tot A. 1698. De Vos 1697.

De Heer *Dykman* was zyn vervanger in dit zelve jaar, verscheen 'er als het zevenenzestigste Opperhoofd, en nam deze bediening tot groot voordeel van zyn Heeren en Meesters tot A. 1699 waar. Dykman 1698.

Hy wierd in dit zelve jaar door den wakkeren Heer *de Vos* weer verlost, die het achtenzestigste Opperhoofd wierd, en dit ampt tot A. 1700, De Vos 1699.

 met

A. 1700. met zeer veel lof waarnam.

Dykman 1700. Zyn vervanger was wederom de Heer *Dykman*, die dit jaar ten vierdemaal, en als het negenenzestigste Opperhoofd verscheen, en tot A. 1701, tot groot genoegen van haar Edelheden, hier bleef. Hy was de laatste, die 'er zoo menigmaal aan een geweest is.

Douglas 1701. In zyn plaats is in dat zelve jaar de Heer *Abraham Douglas* als het zeventigste Opperhoofd verschenen, en tot A. 1702 hier gebleven.

De Groot 1702. De Heer *Ferdinand de Groot* quam toen hier in zyn plaats, wierd als 't eenenzeventigste Opperhoofd van Japan voorgesteld, en bleef dit tot A. 1703.

Tand 1703. De Heer *Gideon Tand* verloste hem toen, wierd het twee-en-zeventigste Opperhoofd, en nam deze bediening tot A. 1704 waar.

De Groot 1704. In zyn plaats is in dit zelve jaar de Heer *de Groot* hier weer gekomen, en nam dit ampt als het drie-en-zeventigste Opperhoofd tot A. 1705 waar.

Mensing 1705. De Heer *Herman Mensing* verving hem in dit jaar, die als het vierenzeventigste Opperhoofd voorgesteld wierd, en driemaal herwaards gezonden wierd.

De Groot 1706. Hy bleef hier met zeer veel roem tot A. 1706, en wierd in dit zelve jaar weer door den Heer *de Groot* vervangen, die hier nu ten derdemaal, en als 't vyfenzeventigste Opperhoofd verscheen, en tot A. 1707 bleef.

Mensing 1707. De Heer *Mensing* verving hem toen weder als het zesenzeventigste Opperhoofd, en bleef hier tot A. 1708.

Mansdale 1708. Zyn vervanger was de Heer *Gaspar Mansdale*, die toen als het zevenenzeventigste Opperhoofd voorgesteld wierd, en dit ampt tot A. 1709 waarnam. In dit jaar wierd het schip Monster, met Schipper *Walburg*, vermist, en den handel was zoo slecht, dat zy 50 ten honderd op hun goederen verloren.

Mensing 1709. Hy wierd door den Heer *Mensing* toen vervangen, die hier ten derdemaal, en als het agtenzeventigste Opperhoofd quam, blyvende tot A. 1710.

Van Hoorn 1710. Zyn vervanger was de Heer *Nicolaas Joan van Hoorn*, die toen het negenenzeventigste Opperhoofd geworden, en hier tot A. 1711 gebleven is. Men zegt my, dat 'er in dit jaar 149 ten honderd gewonnen zou zyn; dat my vry veel schynd te wezen.

Lardyn 1711. Hy is in dit zelve jaar door den Heer *Cornelis Lardyn* verlost, die hier als het tagtigste Opperhoofd quam, en 'er tot A. 1712 gebleven is. Dit jaar was 'er in de 90 ten honderd, buiten alle omgelden, en buiten een geschenk van 30000 gulden aan de Keizer, gewonnen; doch bragten maar 1400 koper-kistjens mede, daar zy 'er op andre tyden wel 4000 hadden; 't geen daar af quam, om dat zy hunne quade goude Coebangs niet konden quyt raken. A. 1...

De voornoemde Heer *van Hoorn* quam weer in zyn plaats, en wierd hier toen het eenentagtigste Opperhoofd, welk ampt hy tot A. 1713 heeft waargenomen. V... Hoo... 171...

De Heer *Cornelis Lardyn* verving hem in dit zelve jaar als het twee-en-tagtigste Opperhoofd, en bleef hier tot A. 1714. La... 171...

Hy vertrok toen uit Japan, met het schip den Arion; dog verging met het zelve, en noch eenige gemeene lieden den 10den November, ontrent de kust van Tsjina, op 't rif Paracellas, dat meer van onze schepen gekost heeft. Di... onge... met ... Ario... 171... ilha ... racel... zeer ... verb...

Onnoemelyk was de schade, die hier by, zoo de E. Maatschappy, als mede veel byzondre lieden geleden hebben. Wy vertoonen dit Ilha de Paracellas in de algemeene kaart zeer net.

Zyn tweede persoon, de Heer *Gerard de Voogd*, quam 'er met Schipper *de Winter* en een getal van nog 105 mannen af, bleef 7 weken daar nog op, en geraakte, na veel elenden uitgestaan te hebben, met 87 persoonen, met een aaneengelapt vaartuig na 4 dagen in Coetsjien-Tsjina, daar zy van dien Koning zeer qualyk, en als roovers gehandeld, van alles uitgeschud, alleen maar van zout en ryst voorzien, en 14 maanden lang bloots beens, en bloots hoofds loopende, en maar een hemd, en een broekje aan hebbende, zeer jammerlyk behandeld wierden. Zy vertrokken eindelyk den 20 Febr. 1716 met een Tsjineesche Jonk, zynde bevorens door eenige Roomsche Priesters ondersteund, gelyk zy door hun toedoen ook daar van daan, en na Batavia geholpen wierden, daar zy A. 1716, den 15 Maart, nog 55 (andre zeggen 51) man sterk, waar onder ook de Assistent *Mattheus van Hoogstraten*, naderhand tweede op Padang, en Zoon van den beroemden Heer *David van Hoogstraaten*, tot Amsterdan, was, door wiens Latynse Taal-kunde zy by deze Priesters byzonder zyn te recht geraakt. Ve... geva... der S... breuk... gen.

Ook moet ik met een woord hier nog byvoegen (alzoo 't hier naast toe behoord) dat men in 't begin der Grasmaand A. 1717 eenig nader bericht van de 4 Europiaanen, en van de zwarte Jongen, op een der zuidelykste Eilanden der Paracellas zich verstoken hebbende, bekomen heeft, alzoo toen zeker Tsjinees Schipper, *Kiqua* genaamd, wist te zeggen, dat hy A. 1716 met zyn Jonk van Batavia na de Eilanden Siantam, en van daar na Coetsjientsjina gestevend zynde, in 't gewest van Fayfoe verstaan had, dat zekere Coetsjientsjinase Visschers, door een zware storm op 't Rif van Paracellas Berigt ... de 4 Eu... ropiaan... op de P... racelles ... aan La... geblev...

las vervallen, en met hun vaartuig dicht aan een dezer zuidelykste Eilanden gekomen zynde, door roepen en wenken vernomen hadden, dat daar menschen op waren; waar op zy, aan de wal getreden zynde, 2 Europiaanen vonden, en te dier tyd ook verstonden, dat de twee andre, en de zwarte Jongen, overleden waren. Deze twee nu wierden, na 't vertoonen van eenige stoffen van waarde, by hen in hun vaartuig genomen, en na Coetsjientsjina gevoerd, daar zy na 't Hof gesleept, voor dien Koning gebracht, en ondervraagd wierden, of 'er geen goederen, te weten, koper, geld, enz. op dat Eiland door de Zee aangedreven, of 'er opgeslagen waren. Zy zeiden, ja; waar op de Koning ten eersten menschen derwaards zond, die 'er een grooten schat, van koper, goude Coebangs, en andre stoffen van veel waarde gevonden, en waar mede zy zes vaartuigen tot zinkens toe geladen hebben; al 't welke men op aanwyzing dezer Europiaanen, die als weg-wyzers mede gingen, bekomen had; maar die 'er niets, dan naaulyks een badjoe of een kleedje, van kregen, en verlof (dat noch al iet groots was, alzoo anders zulke schipbreukelingen 's Konings slaven werden) om te mogen vertrekken, dat hen wel 't aangenaamst was, alzoo zy ten eersten wel hoorden, wat hunne makkers daar geleden hadden. Zy waren door een Portugees schip, in 't gewest van Niokman vervallen, van daar na Macao (zoo men 't waarschynelykst oordeelde) vervoerd, hoewel men daar van egter geen vaste verzekering geven kon. Een bericht, dat naderhand door 2 brieven uit Niaroe, van den Tripolitaanschen Bisschop *Marinus Labbe* geschreven, bevestigd is.

In de Heer *Lardyns* plaats quam de Heer *Gideon Bodaan*, die A. 1714 het drie-en-tagtigste Opperhoofd wierd, en tot A. 1715 hier bleef.

Zyn vervanger was de voornoemde Heer *van Hoorn*, die in dat zelve jaar als het vierentagtigste Opperhoofd hier ten derdemaal verscheen, en 'er tot A. 1716 bleef.

Hy wierd in dit zelve jaar door de Heer *Johan Aouwer* vervangen, die hier als het vyfentagtigste Opperhoofd verscheen, en tot A. 1717 bleef, werdende toen door den Heer *Christiaan van Vrybergen* vervangen.

Hy wierd in dit zelve jaar als het zesentagtigste Hoofd voorgesteld, en bleef hier tot A. 1718.

Zyn vervanger was de voornoemde Heer *Aouwer*, die hier als het zevenentagtigste Opperhoofd verscheen, en die 'er tot A. 1719 bleef.

Hy vertrok toen uit Japan; dog wierd op de reize ziek, en sprong in een ylhoofdigheit, zonder dat 'er iemand by was (zoo men gist, alzoo hy zedert de 7de dag der reize, gemist wierd) in Zee. A. 1719.

Hy wierd door den Heer *van Vrybergen* verlost, die als het agtentagtigste Opperhoofd hier in dit evengemelde jaar verscheen, en tot A. 1720 hier bleef; dog wierd met zyn schip mede vermist, (gelyk 'er ook nog 2 andre dat jaar bleven) vervangen zynde in dit zelve jaar door de Heer *Roelof Diodati*, die het negenentagtigste Opperhoofd van Japan wierd, en hier tot A. 1721 gebleven is. Van Vrybergen 1719. Diodati 1720.

Deze Heer bleef hier tot A. 1721, en de Heer *Henrik Durven* verscheen in dit zelve jaar hier als het negentigste Opperhoofd, die A. 1722 door den Heer *Joannes van Baten* vervangen wierd; dog ook dezen Heer is met het Schip Valkenbosch (waar op *Coenraad in de Beetou* Schipper was) met man en muis op de wal van Japan gebleven. Durven A. 1721. VanBaten 1722.

A. 1722 wierd de Heer *Henrik Durven* ten tweedemaal, als het twee-en-negenste Opperhoofd, A. 1723 de Heer *Joannes Thedens*, als het drie-en-negentig-Opperhoofd, en A. 1724 de Heer *Durven* weer als het vier-en-negentigste Opperhoofd met 't Schip Apollonia na Japan gezonden; dog bleef ook met man en muis in de openbaare Zee. Thedens 1723. Durven 1724.

Na dat wy nu alle deze Opperhoofden, die van den beginne af tot nu toe in Japan geweest zyn, beschouwd hebben, zal het niet ongevoegelyk zyn, dat wy met een letterken aanhaalen, wat waaren door de E. Maatschappy hier verhandeld, en hoedanige 'er uit Japan na Batavia gevoerd werden.

De waaren, nu hier getrokken, zyn deze: Waaren, hier getrokken. A. 1669, en ook A. 1712.

Barn-steen.
Quikzilver.
Chions.
Bengaalsche zyde.
Gaazen.
Tonkinse dito.
Pansjes.
Sumongi's.
Pelangs.
Gilamis.
Florette Garen.
Hoeden.
Camfer van Baros.
Verscheide Drogeryen.
Bengaalsche Armozynen.
Spiegels.
Nagelen.
Kaneel.
Nooten-Muschaaten.
Foelie.

Pe-

A. 1722. Peper.
Siams-Sappan-hout.
Djapaansche Buffels-Huiden.
Siamse Huiden.
Elands dito.
Harten-Vellen.
Rocche-Vellen.
Poeder-Suiker, gesorteerde.
Fluweelen.
Candy dito.
Bloed-Koraal, en zulke kraalen.
Sattynen.
Tsjineesche ruwe zyde.
Gekouleurde Brockaaden.
Brillen.
Tsjineesche Sabitas.
Lakenen.
Damasten.
Kroonrassen.
Naay-zyde.
Vermilioen.
Rood Leder.
Kattoene Garen.
Cambodiasche Nootjens.
Caliatoers-hout.
Capok.
Slangen-hout.
Poetsjok.
Walch.
Samiliak.
Namrak.
Tin.
Speauter.
Calambac.
Rasmaal.
Staal.
Katsja.
Cattoen.
Borax.
Sublimaat.
Zaad-lak.
Cassia Lignea.
Aluin.
Spaans-groen.
Soet-hout.
Porcelyn-verw.
Succus Liquirisi.
Thee uit Tsjina.
Mummie.
Camfer van Baros.
Allerlei Kust-kleden.
Taffatsjela's Sarassa Japanse soort.
Gemeene Taffatsjela's.
Madasons van Bengale.
Ginggangs.
Tsjineesche watten.
Allerlei verdere Lywaaden.
Muscus.
Oliteiten.
Olifants-Tanden.
Javaansche Rotting.
Agel-hout.

De waaren, die men uit Japan voerd, zyn deze:

Goude Coebangs, te weten, in oude tyden; doch nu niet, alzoo veel te slegt zyn.
Silver, overvloedig.
Koper.
Ongezuiverde Camfer.
Porcelyn.
Thee.
Lak-werken.
Allerlei zeldzaamheden.
Goud-draad.
Tsjantsjaauw; of Zee-wier (waar af een soort van boekwyte bry gekookt werd.)
Sacki, zekere drank; gemeene, en Keizers-Sacki.
Connemon.
Soya.
Abrikoosen ingelegt.
Pruimen dito.
Mibos.
Castanien.
Fraai uitgehakt Goud, Silver, Koper, enz.
Waaijers.
Japansche Rottingen.
Japansche Ryst in zakjens.

De E. Maatschappy plagt hier 5 a 6 schepen jaarlyks met een lading van 12 a 13 tonnen Gouds te zenden, die dan met 27 a 28 tonnen Gouds plagten wederom te keeren, bestaande haare ladingen wel voornamelyk in Koper, Goud, enz.; hoedanige groote winsten zy hier plagten te doen, niettegenstaande de zwaare ongelden, en lasten, die hier vielen: want de Hof-reizen, en de noodige onkosten, daar toe vereischt, waren zwaar, en beliepen ontrent 24 a 25000 gulden, de geschenken aan den Keizer tusschen de 30 a 40000 gl., dan noch kleene geschenken aan de Banjoosen, al het welke op wel 60 a 70000 gulden quam te staan, waar by dan de Nangasackische ongelden gevoegd, beliep het een met het ander niet veel minder dan twee tonnen Gouds jaarlyks.

VYFDE

VYFDE HOOFTSTUK.

Hoe lang een opreize duurd. Ojevaars in de Winter, en meer andre Vaderlandsche Vogels hier. Japansche bedienden A. 1679. Verder bericht van den handel der bedienden hier. Verflegting van dezen handel. Wat Natien hier nu al handelen. Uittrekzel van den Japanschen Almanach. Naamen van hunne Jaaren. Lyst van eenige Japansche Keizers. Een net verhaal der eerste Keizers. En voor al van Taycosamma. *Die vergeven werd, en een Zoon nalaat. Over welken by* Ongoschio *tot Voogd kiest, die nader beschreven werd. Werd Heer van verscheide Landschappen, zoekt* Fideri *van kant te helpen. Belegerd het Kasteel van Osacca. Maakt, op zyn Dogters voorbede, een geveinsde vrede met hem. Die* Ongoschio *trouwloos breekt.* Ongoschio *nu Keizer, en Gorgin genaamd. Geeft aan de Nederlanders 't eerste verlof, om hier te handelen. Stierf A.* 1616. *Zyn bestel ontrent zyn vyf Zoonen. Toeleg van zyn oudsten Zoon, om zich Keizer te maken, en waar op* Taytokouni *ten eersten als Keizer voorgesteld werd. Die aan 't geslagt van* Mino *ongemeene gunst bewees. De Heer van* Surunga *snyd zich zelven, nevens zyn voester, den buik op. Dood des Keizers* Taytokouni *A.* 1631. *Zyn Zoon* Dayom *volgd. En regeerd tot A.* 1651. *En na hem* Ginjoin. *Het gezag van 't Huis van* Minosamma. *'t Gevoelen, dat 'er onze Maatschappy A.* 1666 *af had wegens 2 lantaarnen, door ons aan den Keizer vereerd.* Ontosamma's *gezag. Zelf over 's Keizers Broeder. Die zich den buik snyd. Dood van* Ginjoinsamma *A.* 1680. *Door* Cinajoos *vervangen. Die zich aan alle zyn vyanden wreekt. Zyn nieuwe Raadsheeren. Ongemeene trouwe daad van* Iwamino. *Hoe licht de Japanders zich den buik snyden. Dat door twee gevallen bewezen word. Wie de gunsteling van* Cinajoos *geweest zy. Zyn vervanger niet recht bekend. Lyst der Japansche Opperhoofden. Eenige tweeden van Japan. Japansche munten, en gewichten.*

[Hoe lang een op-reize duurd.] Die gene, die de op-reize na Jedo doen (die gemeenelyk 86 dagen duurd, waar by men de groote uitgestrektheit van dit magtig Ryk ten deelen afmeeten kan) hebben my alle als uit eenen mond verhaald, dat men hier niet alleen Ojevaars, [Ojevaars in de Winter.] (hoewel niet overvloedig) maar dat men de zelve daar ook (dat zeer opmerkelyk is) in het felste van de Winter; gelyk men 'er ook sneeuw heeft. Ook vind men 'er Paauwen, Nagtegaalen, Leeuwerken, oneindig veel Gansen, End-Vogels, enz. en meer andre Vogelen, die men in Nederland heeft; en daar zyn ook Haazen; maar geen Konynen.

[Japansche bedienden A. 1679 bepaald.] Gelyk haar Edelheden A. 1678 en 1679 een vaste bepaaling ontrent het getal der bedienden op de buiten-Comptoiren van Indiën, en ontrent hunne soldyen, en verder inkomen, gemaakt hebben, alzoo hebben zy die mede in opzicht van 't Comptoir van Japan, den 27 Juni A. 1679 bepaald.

Met het Opperhoofd (dat een Opper-Koopman is, en die 80 gulden ter maand wind) gaat 'er gemeenelyk een tweede, (die Koopman is, 60 gulden wint, en die alle jaar na Batavia moet komen, om onderweeg met de Negotie-Boekhouder de boeken te sluiten) een Pakhuis-Meester, Dispensier (die alle 3 Onder-Kooplieden zyn) eenige Boekhouders, en Assistenten, die 14 a 16 in getal zyn, en die ieder een tax hebben, voor hoe veel aan goederen zy in Japan mogen aanbrengen, en voor hoe veel aan Japansche goederen zy weder van daar mogen voeren, van alle het welke 't Opperhoofd de voornaame bestierder en verdeeler is, of 'er ten minste een groote hand in heeft, om de Schippers, Stierlieden, en verdre Scheeps-Opperhoofden, en andre bedienden, ieder zyn net aandeel te beschikken, en toe te leggen. Gemeenelyk blyven de Opperhoofden een jaar over, houdende 4 a 5 borsten, en 1 Onder-Koopman, nevens 1 opper-, en 1 onder-Wondheeler, 1 Hofmeester, en 1 Bottelier (dat nu maar 1 man waarneemd) by zich; maar de tweede gaat altyd met het verlost Opperhoofd weer na Batavia.

[Verder bericht van den handel der bedienden hier.] Alle Dienaars van buiten-Comptoiren op Batavia komende, krygen hun maandelyks kost-geld, uitgenomen de Japansche bedienden, 't geen sommigen doet gelooven, dat zy die rekening in Japan wel weer weten goed te maken, en dat zy, zonder eenige quetzing van hun gewisse, de renten 'er nog wel by weten te vinden; alzoo 'er jaarlyks aan de byzondre bedienden in Japan, of daar op vaarende, toegestaan werd, om een somme van 40000 thayl (a 72 stuivers ieder) daar te mogen verhandelen.

En schoon de Heeren uit Holland, en ook haar Edelheden op Batavia, dit menigmaal hebben zoeken te stuiten, is dat geduurig vrugteloos geweest; alzoo de Tolken, zoo van de E. Maatschappy en van de byzondre handelaars, als mede deze en gene mindere Dienaaren, daar van

A. 1616. van hunne winsten hebben, waarom ook de Japanders nooit lyden zullen, dat zulks afgeschaft, of gestuit werde; en de Opperhoofden, die deze 40000 thayl onder zig, en de mindre bedienden, oogluikende laten verdeelen, konnen qualyk uitwerken, dat hunne onderhoorige Dienaars, en alle de Scheeps-Officieren dit zoet brokje zou werden ontnomen, alzoo dit de eenigste openbaare voordeelen zyn, die de Japanders genieten.

In de vorige tyden, toen de sluik-handel eenigzins wierd toegelaten, was het een vetje, om na Japan te vaaren. Maar nu dat belet is, werd het met een geheel ander oog, als bevorens, aangezien, ja zelfs veracht, en voor een ongunst gehouden, als men 'er nu na toe gezonden werd.

En zoo gaat het gemeenelyk, als het vet van de ketel is. Zoo staat het hier met de byzondre Dienaars, en met de E. Maatschappy is het 'er al mede goed geweest. Want uiterlyk te oordeelen, verslegt deze handel jaar op jaar merkelyk, alzoo de Japanders ons geweldig met hunne slegte goude Coebangs plagen, die maar 5 a 6 Ryxdaalders waardig zyn, en die zy de onzen voor 10 Ryxdaalders aanrekenen; hoewel zy ons toestaan, om die hen, in 't koopen van goederen weer tegen 10 Ryxdaalders aan te rekenen, dat zeer wel komt, als iemand niet meer goude Coebangs ontfangen heeft, als hy weer uitgeven kan; anders verliest hy op ieder der zelve 5 Ryxdaalders; een zaak, die de Japanders schynen bedagt te hebben, om ons dien handel moede en verdrietig te maken; hoewel de onzen het 'er nog al harden.

Verslegting van dezen handel.

In oude tyden plagten hier ook Engelschen te handelen; dog nu zyn 'er geen Europeërs, dan wy, die hier op handel dryven; behalven dat ook de Tsjineesen, die 'er somtyds met 33 a 34 Jonken verscheenen, hier zeer sterk vaaren, en op sommige jaaren hier wel 100 tonnen gouds aan waren aangebracht hebben.

Wat Natien hier nu al handelen.

Zy rekenen hun jaar niet by maanden; maar by 13 loopende Maanen, en om de ongelyke dagen hebben zy 2 zevende, en 2 negende Maanen.

Wy zouden, als iet zeldzaams, en nooit (onzes wetens) in Europa gezien, hier by konnen voegen een Japanschen Almanach, volgens welke zy gewoon zyn te leven; dog geven hier van nu maar een kort berigt, om dat het werk te groot werden zou.

Hun Songuats, of Nieuw-Jaar, begon A. 1697 wanneer 't by ons den 23 Januari was, op welken dag zy in hunne vaartuigen begonnen te offeren. Van den 4den tot den 26sten dito beginnen zy de Portugeesche vercierselen met voeten te treden. Den 6den moeten alle de Paapen voor de Gouverneurs een compliment maken. Den 7den wierd de groente van de huizen op 't eerste quartier maans weg genomen. En den 11den dito, zynde by ons den 1 Februari, doen zy hun oude boeken weg, maken weer nieuwe, en alle ambagtslieden beginnen weer te werken, en hunne winkels weder open te zetten. A. 1616.

Den 15den dito is een gelukkige compliment-dag by volle Maan. Den 18den is 't Vrouwen Tempel-dag. Den 20sten, zynde een gelukkige dag, houd hun Songuats op, en den 28sten is 't een ordinaire compliment-dag. Ook heeft deze maand 29 dagen.

De tweede maand noemen zy Niguats, of de 2de Maan, en deze heeft 30 dagen, en begind den 21 Februari by ons. Den 10den begind Figan, zynde 7 Tempeldagen agter een. Den 15den is 't een groote Tempel-dag, en vieren zy dan de dood van *Sackano Nepha*, of van den afgod van Soes, dien de Siammers mede eeren. Den 18den Vrouwen-Tempeldag. Den 28sten compliment-dag.

De derde Maand Oerosaan Niguats, of eerste derde maand genaamd, heeft 29 dagen.

Waar van den 15den en 28sten compliment-dagen, en den 18den Vrouwen-Tempel-dag zyn. Deze begind na onze rekening den 23sten Maart.

De vierde maand noemen zy Songuats, of tweede 3de maand. Deze heeft ook 29 dagen. De 2de dito is een groote Tempel-dag, den 15 en 28 een compliment-dag, en den 18 Vrouwen-Tempeldag. Zy begind den 21 April.

De vyfde maand, Siguats of 4de maan, heeft 30 dagen, en begind, na onze rekening, den 20 Mey. Den 8sten is de geboorte van Sakano Nepha, die zy hoog vieren. Verder heeft men den 15 en 28 weer compliment-dagen en den 18 Vrouwen-Tempel-dag.

Uittrekse van hunnen Almanach.

De zesde maand Goguats genaamd, heeft 29 dagen, en begind den 29 Juni by ons. Den 4den begind het regensaaisoen. Den 5den is 't Cataber-dag, en Pelo, of 't vlagge-feest. Den 15 en 28 is 't ordinaire compliment-dag, den 18den Vrouwen-Tempel-dag, en den 21sten eindigd het regen-moesson.

De zevende maand, Rockinguats of 6de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind den 18den Juli. Den 7de beginnen de hondsdagen by hen, en tot den 15den is 't by hen Giwan of Kermis, en dan staan de kraamen. Den 15 en 28 zyn d'ordinaire compliment-dagen, en den 18den is de Vrouwen-Tempel-dag.

De agtste maand, Stisiguats of 7de maan genaamd, heeft 29 dagen, en begind by ons den 17 Augustus. De 7de

is

A. 1616. is een groote compliment-dag, Tannabatta of Starra-Feest genaamd. Van den 13 tot den 16 inkluis is het Bon, of 't Lampjes-Feest. Den 18den Vrouwen-Tempel-dag, en den 28sten ordinaire compliment-dag.

De negende maand Fatsiguats of 8ste maan genaamd, begind by ons den 15 September, en heeft 30 dagen. Den 1ste is het Fasak of Schenkagie-dag.

Den 15 en 28 ordinaire compliment-dag, den 18 Vrouwen-Tempel-dag, en van den 16 tot den 22 inkluis Figan, of groote Tempel-dag.

De tiende maand, Coeguats of 9de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind den 15 October by ons. Den 7de is 't Matsurie, of Kermis, als ook den 9de. Den 12de Comedie-dag voor de Gouverneurs, den 13de Megis, of Maans-Feest, den 15 en 28 ordinaire compliment-dag, den 18 Vrouwen-Tempel-dag, en den 20ste 't vast vertrek der schepen.

De elfde maand, Sioeguats, of 10de maan genaamd, heeft 29 dagen, en begind by ons den 14 November. Den 5 is 't Unifie, of Feest-dag van hun oudsten Zoon. Den 15 en 28 ordinaire compliment-dag. En den 18 Vrouwen-Tempel-dag. A. 1616.

De twaalfde maand, Simatski of 11de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind by ons den 13 December. Den 8 is een vrolyke dag voor de Smits. Den 15 en 28 ordinaire compliment-dag, en den 18 Vrouwen-Tempel-dag.

De dertiende maand, Siwas, of 12de maan genaamd, heeft 30 dagen, en begind den 12 Januari by ons. Den 15 en 28 zyn ordinaire compliment-dagen, den 18 is de Vrouwen-Tempel-dag, en den 30 is 't mede compliment-dag om dat 't jaar dan by hen eindigd. En dit zyn alle hunne dagen van opmerking, die in de zelve voorkomen.

Even zoo nu is 't ook in de volgende jaaren met hunne Almanachen gesteld; waar uit men genoegzaam van de zelve oordeelen kan.

Hunne Jaaren zyn deze:

1ste Jaar	Torra . . . . . . of het	Tyger-jaar.
2de dito.	Oe.	Haze-dito.
3de dito.	Tats.	Draaken-dito.
4de dito.	Mi.	Slangen-dito.
5de dito.	Ma.	Paarden-dito.
6de dito.	Fitsoes.	Schaapen-dito.
7de dito.	Saar.	Aapen-dito.
8ste dito.	Tari.	Haanen-dito.
9de dito.	Ini.	Honden-dito.
10de dito.	I.	Wild Zwynen-d.
11de dito.	Ne.	Rotten-dito.
12de dito.	Oessi.	Koeijen-dito.

In 't werk van de Heer *Montanus* over Japan werd hier en daar wel van de Japansche Keizers, maar zoo verward gesproken, dat men veel moeite heeft, om daar uit de nette Regeer-tyd dezer Keizeren op te maken.

Om dit nu met eenen opslag te konnen zien, hebben wy daar van een nette Lyst, zoo verre als die daar voor komen, gemaakt.

LYST
VAN EENIGE
JAPANSCHE KEIZERS.

Cubus regeerde van . . . . A. 1550 tot A. 1564.
Vervangen door zyn Zoon.
Vojacata. 1564 1573
Vervangen door een vreemde.
Nobunanga. . . . . 1573 . . . . 1582 22 Juni.
Vervangen door een vreemde.

A. 1616. *Taycoſamma*. 1582 1598

Hy voerde eerſt de naam van *Toquiximo*, en van *Faxiba*, tot dat hy Keizer wierd.

Hy liet een Zoon na, *Fideri* genaamd, die door zyn Voogd *Ongoſchio* vervolgd wierd.

Na hem volgde deze *Ongoſchio*, eerſt *Daifuſama* genaamd, dog, Keizer geworden zynde, voerde hy die van

Goyſſio Samma, of *Gongin-Samma*. 1598 1616

Vervangen door zyn Zoon.

Xogunſama, of *Camboſamma*, of *Taytokouni-Samma*. 1616 1631

Vervangen door zyn Zoon.

Toxogun-Sama, of *Dayom-Samma*. 1631 1651

Quane (zoo *Montanus* zegt) dog eigentlyk zyn Zoon

Ginjoin. 1651 1680

Cinajoos, Broeder van *Ginjoin-Samma*. 1680

A. 1

Een net verhaal van de eerſte Keizers. Uit de even aangehaalde Lyſt der Keizers zien wy wel, dat (volgens de Heer *Montanus* opgave) *Cubus* A. 1550 de eerſte Keizer geweeſt, en dat die van zyn Zoon, voor *Nobunanga*, of *Nobenage*, op den Throon gevolgd zy; maar uit het gene wy hier na van den *Dayro*, onder de zaaken van de Japanſche Godsdienſt aanhaalen zullen, zal klaar blyken, dat de *Dayro's* altyd, tot voor 199 jaaren, oppergebieders van Japan geweeſt zyn; maar dat door een miſſlag van hem, eerſt zyn eene, daar na zyn andre Zoon, en eindelyk *Nobenage* zich als Keizer opgeworpen hebben, en dat eindelyk *Tayco-Samma* op een eerlyke wyze de weg voor zich ook zoodanig hier toe gebaand heeft, dat hy niet alleen van 't volk voorgeſteld; maar van den *Dairo* zelf daar in beveſtigd is.

En vooral van Tayco-Samma. Zoo ras nu *Tayco-Samma* Keizer geworden was, vond hy goed, om zyne Landsgrooten wat meer werk te geven, en hen de gedagten tot jalouzy te benemen, de zelve met een groot heirleger na Corea te zenden, een Land, ontrent 40 mylen van Japans Weſt-einde (by Nangatou) in 't N. W. gelegen, om die volkeren ook aan zyn Kroon te hegten.

Die vergeven werd. Om ondertuſſchen te beter een oog in 't zeil te houden, bouwde hy in 't Land van Crats aan de Zee een Kaſteel, daar hy nu en dan wel mede zyn verblyf hield; dog 7 jaaren na den aanvang van dezen Oorlog wierd deze wakkere Keizer vergeven, waar op zich ieder Landsheer na 't Hof ſpoedde, om te zien, of hier in dit troubel water niet iets voor hem te viſſchen zou vallen.

En een Zoon nalaat. Hy liet een Zoon van 6 jaaren na, *Fideri* genaamd, waar over hy voor zyn dood den Heer van *Surunga* (toenmaals *Ongoſchio*, en naderhand, Keizer geworden zynde, *Gongin* genaamd) tot Voogd gekoren, en die hem op de dierbaarſte wyze beloofd, en zelf met zyn bloed verzegeld had, het Ryk voor dezen zynen Zoon te zullen bewaaren, ter tyd toe hy

Over welke hy Ongoſchio tot Voogd verkieſt.

in ſtaat zyn zou van zelf te konnen regeeren.

Deze *Ongoſchio* was een zeer ſchrander man, *Tayko's* eerſte Ryksraad; dog van een zeer laage geboorte.

Die r… beſch… ven v… Indien men egter een Japander na zyn afkomſt komt te vraagen, durven zy daar af niet anders zeggen, dan dat zyn Ouders groote Landsheeren geweeſt, en door de vorige Oorlogen verarmd, en uit hun bezit gedreven zyn.

Hy was eigentlyk uit het Land van Mikawa, en uit het ſlecht Boeren-Dorpje Hoſois, dat ontrent 8 mylen van Ackaſacki legt, geſproten.

Zyn Ouders, daar woonende, beſtelden hunnen Zoon in een kleen Tempeltje tot Poechois, om als jongen aldaar by de Japanſche Prieſters te dienen, en aldus zyn onderhoud te zoeken, hoewel de Japanders (dit niet durvende zeggen) nu voorgeven, dat hy daar beſteld was, om onder hen te ſtudeeren.

Dit Poechois is een zeer ſlecht, en veracht Dorpje, daar pas 20 à 30 ſlechte huisjens ſtaan tuſſchen zeker gebergte, waar op eenige blinkende ſchelpkens vallen, die hier te lande gebruikt werden, om papier te vergulden, met het welke af te haalen en te verkoopen deze arme lieden zich erneeren. Dit Tempeltje is tot noch toe in wezen, en werd om de voorverhaalde redenen nog jaarlyks op 's Keizers koſten zeer net onderhouden, gelyk de Keizer ook nooit na Miaco reiſt, zonder dit Tempeltje te bezoeken.

By dit Dorpje heeft *Tayko*, ten tyde van *Ongoſchio*, voor knegt gediend, doch naderhand heeft de laatſt-gemelde door gunſt van den eerſten, (na dat hy nu reeds tot 't ampt van Veld-heer gevorderd was) en door zyn eigen naarſtigheit, by voorval van den algemeenen opſtand (wanneer zich alles met *Nobenage* tegen den *Dayro* aankantte) mede 't gezag over eenig volk bekomen, waar door hy zich meeſter van de Stad en 't Kaſteel Fammamats

mats maakte, alwaar hem de Boeren van Mitſke en Nakaiſomi in den uiterſten nood zeer getrouw byſtonden, om welke reden ook alle die ingezetenen tot noch toe van alle laſten, en ſchattingen, bevryd zyn.

Hy bracht het eindelyk zoo verre, dat hy by toeval Heer en Meeſter van de Landſchappen Mikawa, Totomi, Surunga, en naderhand ook eerſte Ryksraad van *Tayco-Samma*, en Voogd van zynen nagelaten Zoon *Fideri*, wierd.

Hy had aan *Tayco-Samma* niet alleen met eede beloofd, maar ook met zyn bloed onderteekend, dat hy de Regeering voor zyn Zoon, tot dat hy 15 jaaren bereikte, waarnemen, en dat hy dan het Ryk aan hem overgeven zoude.

Na dat hy nu zyne voogdy aangenomen en begonnen had, verplaatſte hy zyn Hof van Mito na Jedo, huwelykte ten eerſte zyn Dochter aan *Fideri* uit, alzoo de Japanders hunne Kinderen al zeer jong aan malkandren uit trouwen, en liet hen in 't Kaſteel van Oſacca woonen; doch hy dagt niet minder, dan het Ryk, volgens zyn dierbaare belofte, aan *Fideri* over te geven: want in plaats van dat te doen, zogt hy maar liſten en lagen, om hem op de eene of de andre wyze van kant te helpen, en hem dan hier dan daar mede te beſchuldigen.

Aldus ley hy hem, onder anderen te laſte, dat hy een zekere gong, of klok (die tot Miako binnen den omtrek van den Tempel met 1300 beelden noch te zien is) waar op zynen naam gegooten was, had laten ophangen, welken naam *Fideri* had laten uitdoen, voorgevende dat deze eere hem alleen, en niet zynen Voogd, toequam.

Daar beneven zeide hy ook, dat *Fideri* met verſcheide Landsheeren tegen hem aanſpande, om de Regeering voor den tyd, by den Keizer, zynen Vader, bepaald, met geweld te aanvaarden, waar op niet anders, dan een zwaare inlandſche beroerte ſtond te volgen, hoedanige onheilen hy genoodzaakt en ook bevoegd was voor te komen, niet anders betuigende voor te hebben, dan om *Fideri* tot reden, en tot zyn plicht te brengen.

Daar op trekt hy met een Heir na Oſacca, belegerd het Kaſteel, en bragt den onnooſelen, en onſchuldigen *Fideri* in de uiterſte benaauwdheit, waar door hy genoodzaakt wierd zyn Gemalin na haaren Vader uit zyn naam met een ootmoedige bede te zenden.

Zy wierp zich, voor haren onbarmhertigen Vader, met het aangezigt ter aarde, hem ſmeekende, dat hy dog met zyn eigen Kind medelyden hebben, en haaren egtgenoot voor deze maal noch verſchoonen wilde, onder die verzeekering, dat hy geheel en al van 't Ryk afzien, en dat aan hem overgeven wilde, verzoekende maar als een gemeen man te mogen leven. A. 1616.

Maakt een geveinsde vrede met hem.

Hy liet zich dan eindelyk (alzoo hy noch veel moeite voorzag, eer hy dat Kaſteel zou konnen veroveren) van haar (zoo 't uiterlyk geleek) verbidden; dog onder die voorwaarde, dat haar man, op dat de wereld 'er geen ſchande af ſpreken mogte, dat hy zoo lang te vergeefs voor dat Kaſteel gelegen had, beloven zou, ten teeken van zyne onderwerping, de gracht aan de eene zyde van 't Kaſteel te laten dempen, en dat daar mede alles in der minne zou afgedaan zyn.

Die Ongoſchio trouwloos breekt.

Zoo ras nu had de vrome *Fideri* de gracht niet laten dempen, of *Ongoſchio*, alle trouw en eere vergetende, viel 'er ten eerſten op in, maakte zich meeſter van 't Kaſteel, verdurf alles te vier en te ſwaard, wat hem maar voorquam, vervolgde ook den ganſchen aanhang van *Fideri*, en bragt in zeer korten tyd alles onder zyn geweld, hoewel dat hem nog veel bloeds en moeite quam te koſten; maar *Fideri* zelf ontquam alle zyne lagen, en men wil, dat hy heimelyk na de Lequios Eilanden dit gevaar zou ontvlugt, en daar tot in den ouderdom van zyn 60ſte jaar als een balling geleefd, hoewel zommigen meer reden meenen te hebben, dat hy nevens andren in 't veroveren van 't Kaſteel van Oſacca of geſneuveld, of verbrand zou zyn. Een zaak, die met geen vaſtigheit (alzoo 'er bewys zoo wel van 't eene, als van 't andre, ontbreekt) geſteld kan werden.

Na dat nu *Ongoſchio* volſlagen meeſter van het Ryk geworden was, nam hy den naam van *Gongin-Samma* (dat is, Heer *Gongin*) aan.

Ongoſchio, nu Keizer, en Gongin hernaamt.

Van dezen Vorſt heeft de Nederlandſche Maatſchappy het eerſte verlof, om hier vry te moogen handelen, verkregen, gelyk dat ook naderhand door zynen vervanger, *Taytokoeni* vernieuwd, en verder bekragtigd is.

Geeft aan de Nederlanders verlof om hier te handelen.

Onder deze twee Keizers hebben de Europiaanen hier te Lande groote vryheden, zoo ontrent den handel, als in 't gemeen ontrent veel andre zaaken, gehad; dog die zyn naderhand, by een nieuw voorval van een Inlandſchen oproer, door 't vervolgen der Chriſtenen veroorzaakt, veel nauwer bepaald, alzoo men hen mede verdacht begon te houden.

Stierf A. 1616.

Hy regeerde tot A. 1616, en liet zyne vyf Zoonen ieder een heerlyk Landſchap, om te beſtieren, na.

Zyn beſtel ontrent zyn vyf Zoonen.

Zyn oudſten Zoon, een onecht Kind, maakte hy Heer van Surunga; dog den tweeden, *Taytokoeni* genaamd, had hy tot zynen vervanger verklaard.

A. 1616. De derde wierd Heer van Mito, in 't Landschap Fitayts gelegen.

Den vierden verhief hy tot Heer van Kinokouni, en den vyfden tot Heer van Ouari.

Toeleg van zyn oudsten Zoon.

De oudste had wel geerne in *Taytokouni's* plaats Keizer geweest, alzoo hy meende, dat hem dit niet kon betwist werden; dog zag geen kans hier toe op een gemakkelyke wyze; weshalven hy het ten deelen door list, ten deelen door geweld, nog by des ouden Keizers leven, daar toe zogt te brengen, de gelegenheit waarnemende, terwyl zyn Vader na Ouari was, om 't groote Kasteel Nangoya na zyn zin te doen bouwen.

Zyn toeleg zou ook na allen schyn wel gelukt hebben, indien dit niet even voor de uitvoering uitgelekt was.

De Gemalin van eenen *Mino* kreeg 'er de snuf af in de neus.

Deze doortrapte Vrouw, die te gelyk de Minnemoeder van den reeds tot Keizer verklaarden *Taytokouni* was, wist dit zoo ras niet, of zy veinsde zich, ziekelyk te zyn, zeggende, dat haar geraden was, om ten eersten na zekere badstove te gaan, dat zy ook in 't werk stelde, hoewel anders Vrouwen van aanzien zeer weinig gelegenheit hebben, om zonder een behoorlyke pas ergens henen te konnen reizen.

Door Gongin belet.

Zy raakte dan, op dit voorgeven, op weg; maar vertrok, in plaats van na 't bad, ten eersten na Ouari, en gaf dezen verderfelyken aanslag aan *Gongin-Samma* te kennen, die, hier op niet slapende, spoedig na Jedo keerde.

De Heer van Surunga, vernemende dat zyn Vader te post na Jedo quam, giste wel, dat 'er iets van zyn voornemen moest uitgelekt zyn; dog liet niets 'er af blyken, en ging hem op 't eerste gerugt by Cawasacki, 5 mylen buiten Jedo, te gemoet, om hem te verwelkomen; dog hy vernam uit zyne eerste woorden al, dat de bot vergald was; weshalven hy zeer ontsteld, en mismoedig weer na Surunga vertrok, alwaar hy ook voor zyn leven gebannen wierd, met last van altyd binnen 't Kasteel Foetojoe te moeten blyven.

Waar op Taytokouni als Keizer voorgesteld werd.

Om nu alle verdre aanslagen, tegen zynen tweeden Zoon, als zynen vervanger, na zyn dood voor te komen, vond de oude Keizer *Gongin-Samma* goed, dezen zynen Zoon, *Taytokouni* (die by den Heer *Montanus Xogunsama*, en *Cambosamma* genaamd werd) by zyn leven, als Keizer openbaar te doen voorstellen, meenende zyn verdere levens-tyd in rust door te zullen brengen; doch hy quam noch in dat zelve jaar 1616, te overlyden.

A. 16[...] Die geslag[...] van [...] onge[...] ne gu[...] bewe[...]

Na dit voorval, en om deze getrouwe waarschouwing, door de Gemalin van *Mino* aan den Keizer zoo tydig, tot behoudenis van het Ryk voor *Taytokouni*, gedaan, is het huis en geslacht van *Mino-Samma* in een ongemeene gunst by dezen Keizer geweest, zoo dat 'er geen Landsgrooten waren, die het zelve niet ten uitersten ontzagen. Zelfs gebood de Keizer aan die genen, die hem beschonken, dat hy geen minder geschenk aan zyn Minnemoeder gedaan, en haar naast hem geëerd wilde hebben.

Hier door wierd dit huis van *Mino* zoo volslaagen meester van alles, dat hy veele jaaren aan den anderen by dezen Keizer doen en laten was.

Dit duurde niet alleen in 't leven van dezen Keizer; maar dit geslacht behield ook (gelyk wy in 't vervolg zullen zien) zyn agting nog by eenige volgende Keizers.

De [...] van S[...] runga[...]

Ondertusschen bleef 's Keizers Broeder nog in Surunga, of eigentlyk in 't Kasteel Foetojoe, gevangen, tot dat eindelyk deze en gene grooten, en zelfs eenige Gezanten van den Dayro, voor hem begonnen te spreken, en ernstig te verzoeken, dat de Keizer zich met zyn Broeder wilde verzoenen; dog de Keizer, zyn overleden Vaders vonnis niet willende herroepen, en ook geen rust, zoo lang die broeder leefde, te gemoet ziende, zond eenige wakkere Edellieden met een geheime last, om hem stil van kant te helpen, na Surunga, die hem, voorgevende dat hy was dolzinnig geworden, ook stil meenden af te vaardigen, maar zy vonden zig zeer bedrogen: want toen zy quamen om hem aan te tasten, vonden zy zulken onverwagte tegenstand van zyne getrouwe vrienden, en van zeer veel flukse Dienaaren, dat zy daar alle het leven lieten.

Snyd zi[...] zelven, nevens zyne Voester den buik op.

Die Heer egter, wel ziende, dat het om zyn leven te doen was, en dat hy dezen dans niet zou konnen ontspringen, alzoo hy vaststelde, dat de Keizer dit zoo haast niet hooren, of dat hy aanstonds bezorgen zou, dat dit zou gewroken werden, nam daar op, na dat hy met zyn Minnemoeder, of Voester, in zeer naare klagten uitgeborsten was het edelmoedig besluit, van zich (gelyk ook zy tot zyn gezelschap dede) op zyn Japans den buik te snyden, achtende het grootmoediger zulken loffelyke en by alle de Japanders zeer geprezene, dan wel de eene of de andre schandelyke dood te sterven.

Dood d[...] Keizers Taytokouni A. 1631.

Eenigen tyd daar na, of wel A. 1631, quam de Keizer *Taytokouni* te sterven, werdende door zynen zoon *Dayom-Samma* (by *Montanus Toxogunsama*, en *Chiongan*, genaamd) vervangen.

Deze

Deze regeerde tot A. 1651, latende 3 zoonen na, van welken de oudste *Ginjoin Samma* genaamd, (die by *Montanus Quane*, en ook als een geheel ander, of als een vreemd Prins voorkomt) hem in 't Ryk volgde.

Deze Vorst, een doodelyk haater van de Vrouwen, en een groot Sodomiet, liet geen Kinderen na, alzoo hy zyne Miday, of Keizerin, in een Kasteel zonder reden opsluiten, en daar sterven liet.

Hy bemoeide zich zeer weinig met de regeering van het Ryk, en liet alles maar na 't welgevallen van zyne twee Ryks-Raaden *Outo-Samma*, en voornamelyk na dat van *Inamamino* afloopen, en uitvoeren.

De laatst-gemelde Raads-Heer moest 't Grootmoeder tegen de voester van den Keizer *Taytokouni* zeggen; waar uit men ziet, dat dit, zoo sterk onder de vorige Keizers begunstigd huis, ook onder dezen Keizer nog al in die zelve achting was, bestierende alles na hun byzonder goedvinden.

Alle, die by de *Mino-Samma's* in gunst waren, waren het ook by dezen Keizer, en die zy haatten, hadden daar geen ingang ter wereld.

De Nederlandsche Maatschappy heeft daar van A. 1665 en 1666 het gevoelen gehad, in welk jaar de voornoemde Raadsheer haar bitteren vyand over zeker voorval wierd.

Daar waren, op zyn verzoek, 2 Lantaarnen in Japan gekomen, welke hy, alzoo zy zeer fraai en zeldzaam waren, aan den Keizer meende te vereeren. Een zaak, die ons, alzoo hy toen een groot vriend van ons was, niet kon gehinderd hebben; doch men vond ondertusschen goed die zelf aan den Keizer te schenken, in hope, dat men iet groots daar mede winnen zou; maar dat viel geheel anders uit, aangezien die Raadsheer zig over de smaad, hem daar by aangedaan, naderhand zoo door zich zelven, als door zyne Nazaaten, zeer wel heeft te wreeken, waar van de E. Maatschappy noch veel jaaren daar na het smertelyk gevoelen gehad heeft, alzoo de haat der Japanders, eens tegen iemand opgevat, onverzoenelyk, behalven dat het ook hun gewoonte is, alles net aan te teekenen, gelyk ook de kinderen gewoon zyn de schriften hunner Ouders naarstig na te leezen, en zich zonder de allerminste verandering daar na te richten.

Gelyk nu deze *Inamamino* zoo grooten gezag over alles voerde, en in zoo diepe gunst by dezen Keizer was, alzoo zag men *Outo-Samma* mede niet weinig den baas, zelfs over de Landsheeren van de allereerste rang, speelen, dat hen zoo trots en opgeblazen maakte, dat zelfs de Princen van den bloede hen moesten ontzien, waar van men A. 1679 een wonderlyk voorbeeld aan den middelsten Prins gezien heeft. A. 1680.

Deze Prins nu al lang aangehouden, en deze twee Ryksraaden om meerder inkomen verzogt, en meermaalen voorgesteld hebbende, om den Keizer dit te willen voordragen, alzoo hy, met het gene hem den Keizer toeley, onmogelyk zynen staat, als 's Keizers Broeder, houden kon, wierd geduurig van hen afgewezen, zeggende, dat hy zelfs den Keizer daar over aanspreeken kon, hoewel zy zeer wel wisten, dat dit geheel en al met de Japansche wetten streed. Zelf over 's Keizers Broeder.

Hy verstoutte zich egter eindelyk, ziende, dat zy niet te beweegen waren, om den Keizer zelf zyn verzoek voor te stellen; maar die nam dit zoo qualyk, dat hy hem aanstonds belastte uit zyn gezicht te gaan, willende hem na dien tyd niet meer als zyn Broeder erkennen, alzoo hy zich door deze misdaad dien naam onwaardig gemaakt had.

De Prins, deze smaad niet konnende verduuwen, sneed zich, zoo ras hy t'huis gekomen was, den buik, latende een Zoontje van 10 a 12 jaaren na. Die zich den buik snyd.

Dit voorval gaf aan den jonger Broeder des Keizers, en aan zyn Zuster, de Koningin van Ouari, een groot misnoegen, en ley de grond van een onverzoenelyken haat tegen deze 2 Raadsheeren, die den Keizer tot dit smadig antwoord gebragt, en den dood van dezen middelsten Prins waarlyk veroorzaakt hadden; en het gebeurde niet lang 'er na, dat zy gelegenheit kregen, om zich daar over te wreeken, alzoo de Keizer, eenigen tyd ziekelyk geweest zynde, A. 1680 zeer schielyk quam te sterven. Dood van Ginjoin-Samma A. 1680. door Cinajoos vervangen.

De bovengemelde twee Ryks-Raaden *Outo-Samma* en *Inamamino* nu vreezende, dat 's Keizers jongste Broeder, *Cinajoos* in zyn plaats volgen, en dat die zich dan, over 't gene zy aan den middelsten Broeder gedaan hadden, wreeken zoude, zogten door alle bedenkelyke wegen, en door hulp der Lands-Grooten, een Neef van den Dayro, die zy ten dien einde al ontboden hadden, 'er in te dringen; doch alzoo de Koningen van Kinokouni, en Mitou, mitsgaders de Schoonzoon van *Mino*, *Tsukisin* genaamd, *Cinajoos* getrouw bleven, en onverzettelyk zyne streng trokken, wierd hy, in weerwil van hen, in dit zelve jaar Keizer, te dier tyd 34 jaar oud zynde.

Zoo ras nu de nieuwe Keizer op zynen throon gestegen was, zag men ten eersten een merkelyke verandering zoo ontrent de zaaken van 't algemeen bestier, als ook ontrent het gezag van deze Ryks-

A. 1680. Ryks-Raaden, alzoo hy alles zelfs verrichtte, en niet toeliet, dat iemant van de Ryks-Raaden zich 't allerminſte gezag zou aanmatigen.

Hy was (zoo de Japanders zeggen) een zeer ſtraf en fors Vorſt, en zeer tot den drank genegen.

By de intrede van zyne Regeering dankte hy ten eerſten 60 voornaame Dienaaren af, om dat hy de zelve voor zyne vyanden verklaarde, hoewel zy in hun hert zyn boeſem-vrienden waren; een liſt, die hy gebruikte, om verder zyn waare vyanden te ontdekken.

Deze verſpreidden zich zelven daar op door 't geheel land na die plaatſen, daar hen de Keizer belaſt had te gaan, om die Landsheeren te gaan dienen, die den Keizer 't meeſt verdagt hield van zyne vyanden te zyn.

Die zich op zyn vyanden wreekt.

Hier door ontdekte hy in zeer korten tyd alles, en nam ten eerſten daar af een ſtille wraak, helpende alle, die 't qualyk met hem meenden, aan een kant.

Hy vergat ook niet *Outo-Samma* te betaalen, maar liet hem alle levens-middelen benemen, verbiedende hem daar af te verzorgen, waar door hy te gemoet zag, dat hy met zyn ganſch geſlagt van honger zou moeten ſterven, om 't welke te ontgaan, hy zich zelven den buik ſneed, daar in grootmoedig van de zynen gevolgd zynde.

Met *Mino-Samma* zou hy even eens gehandeld hebben; dog wegens de weldaad, door zyn Groot-moeder aan den Keizer *Taytokouni* bewezen, vond hy goed noch een weinig te veinzen. Hy ontſloeg hem echter, onder voorgeven, dat hy te oud wierd, en dat hy hem zyn ruſt geven wilde, van alle zyne Ampten. Zyn oudſte Zoon, *Tanga-Samma* genaamd, bleef na dien tyd noch 3 jaaren Groot-Richter van Miaco; maar A. 1685 is hy verſchanſt, en heeft nu 't gebied in het Landſchap Jetſingo over eene kleene afgelegene heerlykheid. De Stad Odouarra, die zy nevens haare ommelanden, lange jaaren aan een bezeten hebben, heeft de Ryks-raad *Kanga-Samma* nog in dat zelve jaar gekregen, zoo dat hun rol volkomen uitgeſpeeld is.

Behalven aan deze Ryks-raaden heeft de Keizer zich ook aan veel andre Grooten, den eenen doodende, den andren na het Eiland Fatſiſien bannende, gewroken.

Zyn nieuwe Raads-heeren.

Hy nam ook daar na geheel andre Ryks-Raaden aan, onder welke *Tſukiſin-Samma* de eerſte ordinaris Raad, *Okobo-Kanganganokami* de tweede, *Abi-Bongenokami* de derde, en *Tondet Jamayſirakami* de vierde was.

Buiten deze vier gemeene, had hy nog vier buiten-gemeene Raaden, te weten, *Inaba Iwamino-Kami*, *Hotto Tſutſimanikami*, *Akimotto Tſetſinokami*, en *Makino Bingenokami*. A. 168[0]

Zyn eerſte buiten-gemeene Raad was een ſtil, en zagtzinnig man, ontrent 30 jaar oud.

Deze *Iwamino-Samma* ging A. 1684 in Auguſtus met voorbedagten Raad zyn uiterſte wil maaken, en zich zelven pas 'er na tot een wonderlyken dood bereiden.

Hy gaf aan zyn Geheimſchryver een beſlooten brief, met laſt, dat hy dien, na dat hy een zekeren bepaalden tyd zou uit geweeſt zyn, aan den Keizer overgeven zou.

Trouw daad va[n] Iwamin[o]

Daar op ging hy na 't Hof, en bood, in vergadering gekomen zynde, een Cartabelletje aan den eerſten gemeenen Ryks-Raad *Tſukiſin-Samma*, welken hy, terwyl hy bezig was, om dat briefje te lezen, dood ſtak, waar over hy door de andre Heeren, daar tegenwoordig eens klaps ook in ſtukken gekapt wierd.

Na dit voorval is het geſlagt van dezen *Iwamino* in een uitnemende gunſt by dien Keizer, en 't huis van *Tſukiſin* daarentegen in groote veragting by hem geweeſt; waar uit dan vaſtgeſteld wierd, dat dit zoo tuſſchen den Keizer en *Iwamino-Samma* beſlooten is, om zig zelven dus eens geheel en al van dat trots geſlagt der *Mino's* te ontſlaan, alzoo deze *Tſukiſin* des zelfs Schoonzoon, en op den dienſt, door zyn Grootmoeder aan den Keizer *Taytokouni* bewezen, zoo hoogmoedig en ſtout was, dat het de Keizer niet langer verdragen kon.

Hoe ligt de Japanders zich den buik ſnyden.

Hy kon hem zelf wel ſtraffen; doch wilde dat, om goede redenen, niet doen; maar liet het door dezen zynen vriend uitvoeren, met belofte van dat altyd aan zyn ganſch geſlacht te zullen vergelden. Ook hield het voornoemd briefje, aan zyn geheimſchryver gegeven, alleen dit in, dat hy zich voor den Keizer en voor de welſtand van 't Ryk, gewillig ging opofferen. Een trouw, die by na weergadeloos, dog een bedryf, dat by de Japanders niet ongemeen is, alzoo die om een bagatel zig den buik ſnyden.

Bewezen door twee gevallen.

Om nu daar af een overtuigend bewys te geven, moet ik hier byvoegen, dat A. 1684, wanneer de Heer *Ranſt* na Jedo reisde, gebeurd is, dat zeker Japander kort na den middag, tuſſchen Minacoets en Tſutſiammo, pas voor zynen trein, midden op de weg, zich zelven na dat zeer ſchielyk *cerb cerb* (dat is, *vaar wel vaar wel*) geroepen had, in hun aller gezigt den buik ſneed, en dat zoo digt by zyn volk, dat nog eenigen van den trein ter zyden af van de weg moeſten wyken, om niet over zyn lyf te ryden, zonder dat iemand van de Japanders,

A. 1686. ders, die daar by honderden voor by gingen, de allerminſte beweging daar over maakten, of daar na eens bleven ſtaan kyken.

A. 1686, pas na dat de Heer *Cleyer* in Jedo gekomen was, ſneed een van zyne Japanſche Dienaars, *Grobe* genaamd (die al drie tochten met ons volk gedaan had) zich zelven goeds moeds den buik, om geen andre reden (voor zoo verre men daar na ontdekken kon) als om dat hy, wat ziekelyk zynde, zynen dienſt niet na behooren had konnen waarnemen, en daar over door de Banjoofen wat bekeven, en van zyn makkers eenigzins beſchimpt was; uit al het welke dan blykt, dat een Japander veel gemakkelyker de dood, dan ſmaad, of hoon, lyden kan. Ook wierd deze daad van de andere Japanſche huis-dienaars zoo ſtil, en onverſchillende, als of 'er niets voorgevallen was, behandeld.

...eling ...ei- ...ina- ...e- ...zy. Onder dezen Keizer *Cinajoos* nu is de Ryks-Raad *Bingo-Samma* zyn grootſte, ja zyn eenige gunſteling geweeſt, alzoo die alles aan 't Hof beſtierde, en na zyn zin wiſt te draaijen. Hy was een Neef van den Heer *van Firando*, die door hem by den Keizer ook in groot aanzien geraakte. A. 1686.

Zyn vervanger niet regt bekend. Wie nu de vervanger van dezen Keizer geweeſt zy, kan ik niet zeggen. Hy had zelf een Zoon gehad; maar dien verloren. Zyn Dochter is A. 1685 met *Kinokouni's* Zoon getroud, en daarenboven was 'er nog een Zoon van zyn tweeden Broeder, die zig den buik geſneden had. Wie hy van deze beiden tot zynen vervanger aangeſteld heeft, kan met geen zekerheit gemelt werden, gelyk mede niet, wanneer hy overleden, of wie nu Keizer is.

Hoewel men nu uit het vorig opgeſtelde genoegzaam zien kan, wie van tyd tot tyd, en hoe lang de zelve Opperhoofden geweeſt zyn, hebben wy echter, om de gelykheit van dit werk, (dewyl wy van alle de Hoofden van ieder buiten-Comptoir een nette Lyſt over al byvoegen) en om dit als met eenen opſlag te konnen zien, noodig geagt hier mede een Lyſt van alle de Opperhoofden van Japan, tot een beſluit van 't gene wy wegens 't wereldlyke hier over te zeggen hadden, 'er nog op te laten volgen.

LYST
DER
JAPANSCHE OPPERHOOFDEN.

...ſt der ...nſche ...er- ...den.

	van A°.		tot A°.	
Jaques Specx.	1609		1613	
Henrik Brouwer.	1613		1614	
Jacques Specx.	1614		1621	
Cornelis van Nyenrode.	1621		1630	
Willem Janſzen.	1630		1633	
Nicolaas Koekebacker.	1633		1639	
François Caron.	1639		1640	
Coenraad Cramer.	1640		1641	10 Februari.
Maxmiliaan le Maire.	1641	10 Februari.	1641	November.
Johan van Elſerak.	1641	November.	1642	28 October.
Pieter Antoniſz: Overtwater.	1642	28 October.	1643	
Johan van Elſerak.	1643		1644	
Pieter Antoniſz: Overtwater.	1644		1645	
Reynier van Tzum.	1645		1646	
Willem Verſtegen.	1646		1647	
Frederik Coyett.	1647		1648	
Dirk Snoek.	1648		1649	
Antoni Bronkhorſt.	1649		1650	
Pieter Sterthemius.	1650		1651	
Adriaan van der Burg.	1651		1652	

A. 1686.

	van Ao.	tot Ao.
Frederik Coyett.	1652	1653
Gabriel Happart.	1653	1654
Leonard Winnings.	1654	1655
Johan Boucheljon.	1655	1656
Sacharias Wagenaar.	1656	1657
Johan Boucheljon.	1657	1658
Zacharias Wagenaar.	1658	1659
Johan Boucheljon.	1659	1660
Henrik Indyk.	1660	1661
Dirk van Lier.	1661	1662
Henrik Indyk.	1662	1663
Willem Volger.	1663	1664
Jacob Gruis.	1664	1665
Willem Volger.	1665	1666
Daniel Six.	1666	1667
Constantyn Ranst.	1667	1668
Daniel Six.	1668	1669
François de Haze.	1669	1670
Martinus Cæsar.	1670	1671
Joannes Camphuis.	1671	1672
Martinus Cæsar.	1672	1673
Joannes Camphuis.	1673	1674
Martinus Cæsar.	1674	1675
Joannes Camphuis.	1675	1676
Dirk de Haas.	1676	1677
Albert Brevink.	1677	1678
Dirk de Haas.	1678	1679
Albert Brevink.	1679	1680
Isaac van Schinne.	1680	1681
Henrik Canzius.	1681	1682
Andries Cleyer.	1682	1683
Constantyn Ranst.	1683	1684
Joannes Besselman.	1684 dog op de gins-reize overleden, en vervangen door	
Henrik van Buitenhem.	1684	1685
Andries Cleyer.	1685	1686
Constantyn Ranst.	1686	1687
Henrik van Buitenhem.	1687	1688
Cornelis van Outhoorn.	1688	1689
Balthasar Sweris.	1689	1690
Henrik van Buitemhem.	1690	1691
Cornelis van Outhoorn.	1691	1692
Henrik van Buitenhem.	1692	1693
Gerard de Heere.	1693	1694
Henrik Dykman.	1694	1695
Cornelis van Outhoorn.	1695	1696
Henrik Dykman.	1696	1697
Pieter de Vos.	1697	1698
Henrik Dykman.	1698	1699
Pieter de Vos.	1699	1700
Henrik Dykman.	1700	1701
Abraham Douglas.	1701	1702
Ferdinand de Groot.	1702	1703
Gideon Tand.	1703	1704
Ferdinand de Groot.	1704	1705
Herman Mensing.	1705	1706
Ferdinand de Groot.	1706	1707
Herman Mensing.	1707	1708
Gaspar Mansdale.	1708	1709
Herman Mensing.	1709	1710
Nicolaas Joan van Hoorn.	1710	1711
Cornelis Lardyn.	1711	1712
Nicolaas Joan van Hoorn.	1712	1713
Cornelis Lardyn.	1713	1714 op de te rug-reize met den Arion op 't rif van Paracelles met eenige gebleven.

A. 1686

	van A°.	tot A°.	
Gideon Bodaan.	1714	1715	
Nicolaas van Hoorn.	1715	1716	
Johan Aouwer.	1716	1717	
Christiaan van Vrybergen.	1717	1718	
Johan Aouwer.	1718	1719	
Christiaan van Vrybergen.	1719	1720	
Roelof Diodati.	1720	1721	
Henrik Durven.	1721	1722	
Joannes van Baten.	1722	1722	op de wal van Japan vergaan met *Valkenbos*, enz.
Henrik Durven.	1723	1723	
Joannes Thedens.	1723	1724	
Henrik Durven.	1724	1724	op de reize 'er na toe met alles op 't schip Apollonia vergaan.

Als tweede, herwaards gegaan zynde, hebbe gekend.

Constantyn Ranst.	1682	
Henrik van Buitenhem.	1684	
Balthasar Sweers.	1685	
Pieter van Dyk.	1690	
Lodewyk Wys. Met my A. 1686 als Assistent uitgevaren per de Moerkapel van Rotterdam, en als tweede van Japan A 1702 overleden.	1694	
N. Gravia.	1695	
Herman Mensing.		
Christiaan Boonen.	1706 en 1707	
Cornelis Lardyn.		
Gerard Voogd.	1712,	welke 1714 in November met den Arion, op 't Rif de Paracelles strande; doch met 92 lieden 'er af, daar na in Januari 1715 in Coetsjientsjina, en A. 1716, den 20 Febr. maar met 65 zielen op Batavia quam.
Ysbrand Six.		
Paulus Simonszoon.	1715	
Henrik Dykman.	1724	met de Apollonia met 't Opperhoofd, en alle de verdre, gebleven.

Wy zullen hier mede de munten der Japanders, voor zoo verre zy ons bekend zyn, by voegen.

1 Schuitje zilver, een zwaar dik-gegoten stuk, ¼ el lang, 1 duim dik, en 1 duim breed, doet 4 Tayl, 6 Maas, 5 Condryn, a ieder Tayl van 57 stuivers. Dit heeft aan de eene zyde geen munt, doch aan de andre zyde 8 Japansche wapentjes, of stempels, zulke 200 schuitjens doen Ryksdaalders 1000.

1 Oebang, een stuk goud als een zool van een schoen, doet dito 100.

1 Coebang, dito 10.

Dog A. 1713 zyn 'er in trein gebragt die maar waard waren 6 dito.

1 Itzebo, dito 2½.

1 Cockien doet 10 gl.

1 Tayl, doet 10 Maas, of 3 gl: 10 lichte stuivers, of 57 zware.

1 Maas doet 10 Condryn, of 7 stuivers.

1 Condryn doet 8 pitjens, of duiten, zynde als andre pitjens met een vierkant gat in 't midden, en de 10 doen 1 stuiver.

Ook gebruiken zy eenige zilvere boontjes, waar af de grootste als witte Turksche boontjens, en met kleene wapentjes gemerkt, waar van 'er ook verschei-de soorten zyn, tot 6 toe, die allenskens verminderen, en die zy volgens hun gewigt uitgeven.

Zy zyn gewoon niet met een schaal maar met een kleene of groote Daats, of Japans gewigt, te wegen, zynde een kromme ronde stok aan 't einde met een touw of twee, door een gat, als een strik getrokken, waar by men die ronde stok op ligt, en dan hangt men aan de eene zyde 't goed dat men weegt, en aan 't ander einde een zekere zwaarte gewigt, dat men dan op zeker kerfje stelt; hoedanig 'er veele op de stok, om 't net gewigt aan te wyzen, gemerkt zyn, waar uit men dan ziet, hoe veel dat 't weegt. En gewigten.

Zulke Daatzims of Daatzen zyn 'er groote, en tot 't wegen van goud, zeer nette kleene, met de gewigten van de Thayls, Maasen, en Condryns, 'er by.

Zy hebben hun Fiaekins van 125 pond zwaar.

1 Fiaekin doet 100 Cati.
1 Catti doet 16 Thayl.
1 Thayl 10 Maas.
1 Maas 10 Condryn.
1 Condryn 10 Rinnen.

BYZONDERE ZAAKEN
VAN
JAPAN.

ZESDE HOOFTSTUK.

Een optocht na 't Keizerlyke Hof A. 1684, enz. gedaan. De Stad Sanga, en 't Kasteel Lufois. De Steden Coerme en Jannagawe. De beste Japansche Thee by Issiphaja. De Stad en 't Kasteel Courme. De Grenspaal van 't Landschap Fisien, enz. De gedaante der menschen hier anders als elders. En waarom. Overgang uit Tsukisen in Boysin, en komst in de Stad Cocora. 't Eiland Saykoks. Landen onder den Heer van Zatsuma, *en wat 'er valt. Goede ordre op alles, tot de reis dienende, alhier. 't Vlek Seminoseki. De Landschappen Bongo en Souo. Het Eiland Cicoko. De groote Stad Firossima. 't Landschap Bitsihoe. De Stad en 't Kasteel Miwarra. De Stad en 't Kasteel Oos op Jio. De Gezant van Corea rust doorgaans op Soua. De Stad en 't Kasteel Imabarri. De Stad en 't Kasteel Squiamma. De Stad en 't Kasteel Takamats. De Stad Okojamma. De Stad Oko. De Steden Akais, en Fiongo. De Stad en 't Kasteel Ammakasacki. Osacca. Aanmerking over de reize hier te nemen. Nader beschryving van deze Stad, en 't Kasteel van Osacca. De Stad Miaco. De Stad Oots, en 't Meir 'er by, waar in veel Salm valt. 't Landschap Jessie. De Stad Quano. 't Landschap Owari. De Stad Mia. De Stad Nangoya met 't Kasteel. Mia en 't Kasteeltje nader beschreven. Mikawa. De Stad Okosakka. De Stad Josinda. 't Landschap Totomi. De Stad Fammamats. De Stad Kackingawa. De Stad Surunga. De Stad Odowarra. Een Meir boven 'er op. Salm, en andre visch 'er in. De Stad Jedo. En Kamakora. Hoe verre Nangasacki van Jedo is. 't Getal der Steden, Vlekken, en Dorpen tusschen beiden. Optogt van Nangasacki tot Jedo A. 1684 gedaan met een nette Lyst der plaatsen en mylen. De Japanders zeer vrugtbaar, volkryk, en werden oud. Weten van geen pest, buiten-reizen, noch Oorlog. Wat 'er in Jedo door 't Opperhoofd, enz. gedaan werd. Hoe men ten Hove gaat. En wat 'er verder geschied. Jedo beschreven. Zedert wat tyd de Keizers hier Hof hielden.*

NA 't voorstel dezer Opperhoofden, benevens eenige tweeden, zouden wy niet ongevoegelyk oordeelen hier op te laten volgen de byzondre naamen der Steden, Vlekken, en Dorpen, die in de op-tocht van de Heer *Frisius* na Jedo voorkomen, en waar by wy de mylen, en de verheit van ieder plaats van malkanderen gevoegd hadden; dog om geen tweemaal een zaak te melden, oordeelen wy best een later optogt derwaards, A. 1684, 1685 en 1686, en voor al A. 1702 gedaan, hier voor te stellen, te meer, alzoo wy daar in groot verschil in opzicht van verscheide naamen der plaatsen, en voor al in opzicht van de mylen, zouden bevinden; dog om 't nette te weten, moet men zig na de Lyst der verheit, uit een Japansche gedrukte Lyst uitgetrokken, en na de optogt, A. 1702 gedaan, en volgende, alleen richten.

Op welken lateren optogten men wel zoo veel staat, als op dien van de Heer *Frisius*, zal konnen maken, om dat ze door drie byzondre Opperhoofden gedaan, en aldus, gelyk men die hier vervolgens opgesteld ziet, door een Liefhebber, die de zelve toen mede gedaan heeft, ons opgegeven is.

Omstandige beschryving der opreize van Nangasacki na de Keizerlyke Hoofd-Stad, Jedo, in Japan, in de jaaren 1684, 1685, *en* 1686.

Na dat de afgepakte schenkagie-goederen met de groote bark, die de E. Maatschappy in huur heeft, ontrent 3 weeken voor af na Seminoseki waren gegaan, vertrok het Opperhoofd met zyn byhebbende Nederlanders, die gemeenlyk in drie a vier persoonen bestaan, op den 15den van de Songuats, of der Japanders eerste Maan, uit Nangasacki, even buiten de Stad tot Mangume, verzeld zynde met een opper-Keizer-, en een onder dito Banjoosen of Edellieden, nog 2 Stads wagters, (die zy gemeenelyk mede Banjoosen noemen; maar het zyn geen Edellieden) 2 Tolken, 2 Schryvers, 2 Koks, en ontrent 14 Dienaars, of ook wel meer.

Een op- togt na Keizerly Hof, A 1684. en gedaan.

Wy wierden uitgeleid van den Borgemeester des Eilands, en van alle de Tolken, de welke, eer zy hun afscheid nemen, wel rykelyk voor hunnen gang betaald moeten werden, waar mede zy ons een behouden reize, en een spoedig gehoor by zyn Majt., wenschen.

Daar op namen wy onzen weg, die hier

hier 3 mylen verre zeer ongemakkelyk is, tot aan het Dorp Tokits, in 't O. Z. O. van den Omerasen inbogt, van waar na den eeten met de Heer van *Omera* zyn bark (die zyn Ed. op die tyd tot onzen dienst en gerief aldaar vaardig laat houden) gemelden inbogt, die 7½ Japansche mylen wyd is, tot aan het Dorp Senunge overvaaren, latende de Stad, en 't Kasteel van Omera in 't Noordelyke van deze Baay agter drie a vier Eilandjens leggen.

's Morgens vertrekt men van daar over het steil gebergte 3 mylen, tot aan het Dorpje Orissimo, daar men een natuurlyk kokend bad, en verscheide der voornaamste Porcelyn aardebergen, zien kan. Hier verwisseld men Paarden, vermits men hier een scherpen togt over 't gebergte gehad heeft.

Daar na reist men noch 3 mylen tot aan het Dorp Sinota, om 't middagmaal te houden.

Na den middag reist men een gemakkelyken weg van 5 mylen door de Dorpen Narissio en Omats tot in de Oda, alwaar wy vernachten.

Daags daar aan trekt men door 6 à 7 Dorpjens, als mede door de groote Stad Sanga, de Hoofd-plaats van Fisien, daar de beste Thee groeid. Beoosten de zelve ontrent ¼ myl legt het Kasteel Lusiois, daar dezen Landsheer zyn verblyf heeft.

De Stad Sanga heeft een groot gerief van eenige Rievierkens, die van daar in de groote Arimase inbogt (daar wy hier, schoon buiten onzen weg, wat van aanhaalen zullen) zich ontlasten, zoo dat men te water, en te lande na verscheide plaatsen gemakkelyk reizen kan, 't welk de gemelde Stad zeer neringryk maakt.

Even het zelve hebben ook de Steden Courme, en Jannagawe, zynde in 't Land van Tsickingo, digt aan de voornoemde bocht van Arima, gelegen.

In 't af komen van Jedo neemd men veeltyds den weg door Courme, en verder met schepen uit Jannengawa, of Jannagawe (welke Landsheer 4 aanzienelyke wrik-barken beschikt) over een water van 18 Japansche mylen, tot aan het Dorp Isiphaja, van waar men in 3 uuren door het Dorp Jangami in Nangasacki komen kan.

Meergemelde Arimasche inbogt, welkers ingang het Landschap Zatsuma beoosten, den hoek Noma bewesten, en de Eilanden Amaxa tusschen beiden leggen heeft, loopt eerst Noordwaards tot voor by Arima, van waar men, zig noordwaards om buigende, langs de Landen van Fingo, Tsickingo, en Fisien loopt. Om de West strekt zich een diepe inbogt: alwaar men tusschen den hoek Tackasacki, en 't hooge Land van Simabara, na 't voornoemd Dorp Isiphaja of Isiphaja vaart.

Om en by 't zelve Dorp, of Vlekjen, valt ook veel, en al van de beste Japansche Thee. (De beste Japansche Thee by Isiphaja.)

Men ziet dan uit het bevorens ter nedergestelde, dat deze Zee-boezem zoo dicht aan Omera paald, dat 'er tusschen 't Noordelyke van de Omerasche Baay, en de Arimasche inbogt, naauwlyks 1 kleen myltje Land vast is, 't welk in 't gaan van Isiphaja na Nangasacki aan weerzyden gemakkelyk kan gezien werden.

Om nu de reize wederom te vervorderen, spoed men zynen weg door 't voornoemd Sanga 5 mylen, en vervolgens noch 2 dito tot in 't Dorp Kansacki, om 't middagmaal 'er te houden, daar ons gemeenelyk kleene Karpers opgedischt werden.

's Namiddags gaat men door het Dorp Toutorocki 3 mylen, en voorts tot in 't vlek Taysero 1 dito, alwaar men zyn nacht-rust houd.

Tusschen Toutorocki en Taysero ziet men ter rechterhand de Stad en 't Kasteel Coerme leggen. (De Stad en 't Kasteel Coerme.)

Uit Taysero reist men 3½ myl, ontmoetende ter linkerhand een breeden weg, die na de Stad Fakatta loopt, en aan de rechterhand ziet men 13 verhevene Graven, daar zoo veel hoofden der wederspannelingen (zoo die genaamd werden) in leggen, die, om dat zy zig eenige jaaren voorleden tegen hunne Landsheeren aangekant hadden, hier tot een smadige gedachtenis aldus noch overgebleven zyn.

Een vierde myls verder komt men in 't Dorp Jamaie, doch als men in 't wederom komen over Courme na Nangasacki zeild, slaat men hier de weg, uit Jamaie komende, ter linker-hand af. Hier gaat men in draag-korven, om over 't gebergte Fiamits, dat redelyk hoog is, gevoerd te werden, tot dat men, na een reize van 3 mylen, in 't Dorp Ootcino komt, daar men gewoon is het middagmaal te houden.

Wanneer men nu noch 3 mylen verder gaat, neemt men gemeenelyk zyne nacht-rust in het Dorp Iseeka, (of Itska) daar de Rievier Sakain zich langs henen kromt.

Ontrent 1½ myl buiten Taysero staat een boom, en dicht daar by ook een merk-paal, alwaar de drie Landschappen Tsukisen, Tsickingo, en Fisien, zich van malkanderen scheiden.

Uit Fisien komt men in Tsukisen, en Tsickingo blyft aan de rechter hand. (De grens-paal van 't Landschap Fisien, enz.)

Uit Iisouka loopt de weg langs de gemelde Rievier, die men in 3 mylen reizens tweemaal moet overvaaren.

Ter plaats nu, daar men de laatstemaal over gaat, staan gemeenelyk veel Norimons, (of Japanische draagstoelen) met eenige aanzienelyke en schoone Juffers, om de aldaar voorbygaande Hollanders te bezichtigen.

De gedaante der menschen alhier anders dan elders.

Van hier af beginnen de menschen merkelyk van gedaante te veranderen, en vry leelyker, als ook veel dik-koppiger, en platter van neus, te werden.

En waarom.

Door 't geheel Land van Fisien, en een stuk weegs in Tsukisen, heeft men een geheel ander slag van volk, voornamelyk onder de Vrouwen, dan wel in de verdere Noordelyke plaatsen; en 't is te gelooven, dat de Europiaanen, zoo de Hollanders en Engelschen, als de Portugeesen, toen zy noch de vryheid hadden, om wanneer, en waar 't hen beliefde, te gaan, zeer veel tot de verbetering dezer Japanders in dit gewest toegebracht, en zeer veel loopende gedenkteekenen van hun aanwezen alhier nagelaten, gelyk die zich met 'er tyd ook al verder hier voortgezet hebben. Ook hebben zy zich wel het meest ontrent de Landen van Fisien, en Tsukisen, onthouden.

Wanneer men nu al verder langs de Rievier Sakain voortzeild, laat men de heerlykheit Nongatou, even over de Rievier, aan de linkerhand leggen, en dan komt men, na een reize van 5 mylen, in Coanossi (of Quinossi) daar men gewoon is het middagmaal te houden. Hier heeft men zeer veel bergen leggen, die Smids-koolen geven, en die ook, om de schaarsheit van hout alhier, doorgaans gebrand werden.

's Namiddags gaat men, na dat de Paarden verwisseld zyn, 3 mylen verre over een ongelyken weg, waar na men in het Zee-vlekjen Krosacki komt, daar ons gemeenelyk andre Paarden besteld werden.

Daar na reist men noch 3 mylen over een zeer ongemakkelyken weg voort, waar na men uit het Landschap Tsukisen in 't Landschap Boysin, en al verder in de vermaarde Zee-stad Cocora, komt, alwaar men niet alleen gewoon is te vernachten; maar ook goed weer af te wachten, om na de overzyde te vaaren.

Gemelde Stad Cocora legt ongemeen vermakelyk langs het strand uitgestrekt, zynde met een deftig Kasteel na haare Lands-wyze versterkt. Het is de Noordelykste Frontier-plaats van het Eiland Saykok, welkers rechten naam by de Japanders Cou Sion is.

't Eiland Saykoks.

Dit Eiland heeft, in den omtrek van 148 duitsche mylen, 9 Landschappen, waar na het den naam ook van Cocusion draagd.

Deze Landschappen zyn Fisien, Tsukisen, Boysin, Bongo, Zatsuma, Alsumi, Fiongo, (waar af de 3 laatste onder den Heer van *Zatsuma's* gebied tot noch toe staan,) Fingo, en Tsickingo, van alle de welke Fisien het grootste is, en in welkers omtrek de Steden en Eilanden Nangasacki, Amaxa, Cimabarra, Krats, Omera, Firando, Gotto, enz. gelegen zyn.

Lan[d] onde[r] Heer Zats[uma]

De Heer van *Zatsuma*, die van ouds her altyd een Koning op zich zelven geweest, en noch is, heeft het gezag over de Landschappen Zatsuma, Alsumi, en Fiongo, mitsgaders ook over de Lequios Eilanden, voor zoo verre die schatting aan Japan betaalen. Geen Vorst onder alle de Landsheeren heeft zulke dappere en wel geoeffende Soldaaten, als deze.

En daar valt.

In des zelfs Landen valt ook veel Camfer, Goud en Koper, waar af het gebergte aldaar vol mynen, maar waar af de geheele behandeling, en roering, aan den Keizer alleen staat, alzoo niemand, buiten des zelfs uitdrukkelyken last, den grond roeren durft.

Goed[e] dre o[rde] reize hier.

Van Nangasacki tot Cocora (wanneer wy, of andre voornaame Heeren daar door reizen) is 'er op deze korte Landweg (zoo men die gemeenelyk noemd) door voorzorge der Landsheeren zulke goede ordre gesteld, dat men nergens behoefd te wagten; want al voor onze komst staat 'er, om de 2 a 3 mylen, geduurig versch Volk, Paarden, Norimons, en wat dies meer is, gereed, om malkanderen, zonder stil te staan, als men voortreizen wil, te vervangen; en ten einde men des te zekerder voortkomen zou, werd ons doorgaans van Paarden, Volk, enz. nog eens zoo veel, als wy eisschen, ter ordre van den Landsheer alhier, daar by verzorgd. Ook gaan 'er 2 Banjoozen voor, en eenige achter onzen trein, zoo verre als ieders Land strekt. De voorste diend, om alle Reizigers (van hunne eigene ingezetenen) van den weg te doen wyken, tot dat wy voor by getrokken zyn, en ook om ordre te stellen, dat de wegen bevorens geveegd, en schoon gemaakt werden.

De achterste dienen, om wel toe te zien, dat, zoo iemand door gebrek van volk, door 't breken der draag-zetels, of waar door 't ook wezen mogt, in eenige ongelegenheit raakt, dezelve ten eersten weder klaar geholpen, en van 't noodige voorzien werde.

Deze lieden gaan weg, gelyk zy komen, dat is, zonder zich met voordacht eens te vertoonen, ten zy dat eenige noodzakelykheit hen daar toe perst; en dit doen zy wel uitdrukkelyk, op dat men hen daar voor niet bedanken, of eenige beleefdheit bewyzen zou.

Van

Van Cocora nu (daar men eene nacht ruſt) vaart men (indien weer en wind het toelaat) met 2 Cobaya (zynde vragt-barken) uit een Rieviertje na buiten, en men ſteekt na de overzyde over, alwaar men, na 3 Japanſche mylen afgelegt te hebben, in 't vlekjen Seminoſeki komt.

Van 't hoofd van Cocora, of even buiten dat Rieviertje gekomen zynde, houd men al de rechterhand om, na de engte, tuſſchen 't Eiland Finoſſima ter linkerhand, en 't Land van Cocora, dat ons ter rechterhand noch lang by blyft.

Aan de laatſtgemelde zyde heeft men in de eerſte bogt het Dorpje Dayri, voerende dezen naam, om dat ten tyde, toen de Dayro's noch 't Oppergebied over ganſch Japan hadden, en wanneer 't hier door de inlandſche beroerte, en oorlogen, zoo geſchapen ſtond, dat het Hof in Miaco overvallen, en de Dayro, met zyn voornaamſten aanhang genoodzaakt wierd zich door de vlugt te redden, een van de 12 Vrouwen van den Dayro van een jongen Dayro in 't kraambed bevallen was, terwyl de Vorſt hier elendig om hals raakte.

Zyn Minnemoeder (die gemeenelyk een Vrouw van zeer veel aanzien is, en uit 80 van de Edelſte Vrouwen gekoren werd) hopende 't gevaar te ontkomen, nam met dezen jongen Vorſt, zoo heimelyk, als 't haar mogelyk was, de vlugt uit het Hof van Miaco, en geraakte in zeer korten tyd aan het voornoemd Dorp; doch de vyanden, van hare vlugt kennis gekregen hebbende, en haar te kort op de hielen gevolgd zynde, bragten haar in zulken engte, dat zy buiten alle tegenſpraak in haare handen zou gevallen zyn, ten waare dat zy, met een onbedenkelyke kloekmoedigheit met dien Prins in haare armen uit haar vaartuig in 't water ſpringende, zich zelven en dat Vorſtelyk Kind verdronken had, agtende het veel roemrugtiger en zekerder voor haar, en voor dien Prins, om grootmoedig dus in 't gezicht van haare vyanden te ſterven, dan wel om van hen, of gevangen, of op een ſmadelyke wyze mishandeld te werden.

Een weinig verder legt een klip, meeſt aan de zelve zyde, met de kop onder water, die, om de felle ſtroom, zoo 'er geen baken op ſtond, van onbedrevene lieden niet zonder 't uiterſte gevaar zou konnen voor by gevaaren werden. De zelve werd Joſibe genaamd.

Wanneer de beroemde Keizer *Tayko* afzakte, om de weſtelyke Landen in die ſtand, waar in zy nu noch zyn, onder zyne gehoorzaamheit te brengen, had de Schipper, die hem hier na toe voerde, 't ongeluk van hem tegen deze klip aan te ſtieren, en hem in het uiterſte gevaar van zyn leven te brengen, waar door deze Schipper, om een erger ſtraf te ontgaan, zich zelven aanſtonds maar hartvogtig den buik op zyn Japans ('t geen daar zeer gemeen is) opſneed.

Als men wat verder komt, ontvalt zich 't Land aan de rechterhand eerſt Ooſt, en daar na Noordwaards aan, makende aan die kant een fraaije Baay, die zich als een halve kring, of als een halve maan, vertoond.

In 't midden, of wel meer ter ſlinkerhand, legt een kleen Eilandje, alwaar het ten Noord-weſten meeſt heel diep en ook klippig is, zich zelven aan die kant tot tegen de Ooſt-zyde van 't Eiland Finoſſima, dat hier de Baay na de Weſtkant aan Zee ſluit, uitſtrekkende.

Recht in 't Noorden legt het vlekjen Seminoſeki, en even beweſten het zelve 't Dorp Iſacki. Andre noemen dit ook wel Simonoſeki.

Hier is de vergader-plaats, daar alle de vaartuigen van Oſacca dagelyks by honderden af en aan vaaren, behalven dat in deze Baay ook zoo wel zwaare ſchepen, als kleene vaartuigen, ten anker komen, en zich, by onweder, bergen konnen.

Het evengemelde vlek legt lang en ſmal langs den oever aan de voet van een bergagtig Land, op de Noorder breedte van 34 graaden. 't Vlek Seminoſeki.

De Ingezetenen van dien zyn meeſt Boeren, Viſſchers, en Vettewariers; behalven dat 'er ook veel Japanſche inktkokers, en andre zeldzaamheden van flint- en ſerpentyn-ſteen, gemaakt werden.

Het groot vaartuig, 't welk (gelyk bevorens gezegt is) voor af gaat, en de komſt van 't Opperhoofd, en zyn gevolg, hier blyft afwagten, werd met de zelve, benevens den geheelen Japanſchen trein, en hunne bagagie, bevragt, en ieder weet, waar hy zyne beſcheiden plaats vinden kan.

Men is genoodzaakt hier zoo lang te vertoeven, tot dat de Weſten-wind zonder regen vaſt ſtaat, en door-waaid: want anders zullen geen Japanſche Zeeverſtandigen hier van daan t'zeil gaan, om dat dit eerſte ook het grootſte rak is, dat men zonder bequaame ankerplaats overvaaren moet.

Dit Seminoſeki legt 35 Japanſche (of ontrent 14 Hollandſche) mylen van Gammenoſeki.

Aan de Noorder wal zyn wel eenige Havens, als Moeko, en Hoedanits, maar alzoo de wind niet altyd diend, om 'er in te konnen loopen, en vermits de Japanſche vaartuigen ganſch niet wel gemaakt zyn, om Zee te konnen bouwen, of om eenig geweld te konnen uitſtaan, is het maar redelyk, dat zy deeze

vaart

vaart zeker nemen, en zich hier niet te los wagen, gelyk zy van ouds her ook noit gewoon zyn te doen, en deze reize niet, dan met zeer vast weder, te ondernemen.

Met bequaam weer en wind zeild men van Seminoseki door het naauw tusschen de Dorpen Moysi ter rechter, en Oesirobame ter linkerhand, daar het maar ¼ myl wyd is, eerst Oost, en dan Zuid-Oost omboegende, tot aan den hoek Mottajamma, waar mede men wel 5 mylen doorbrengt, latende ter rechterhand, daar 't begind wyder te worden, het Dorp Thammoera, en ter linkerhand Mansi, en Kansi, twee Eilandekens, die zich als de bol van een hoed vertoonen, en van welke de Japanders verscheide grollen verdichten.

De Land-schappen Bongo, en Souo.

Na dat men den voornoemden hoek voor by is, zeild men midden vaarwaters tusschen de Landschappen Bongo ten zuiden, en Souo ten noorden (daar het wel 3 a 4 mylen wyd is) recht Oost aan, stevenende op Souo voor by het vlekjen Hoedanits, en wat verder voor by het Eilandjen Fimesima, dat mede bewoond is.

Op die zelve wyze loopt de weg tusschen de Eilanden Saykok, en Cicoko na Zee toe, welk laatstgemelde het grootste Eiland naast Saykok, of Hocusiou, is.

Het Eiland Cicoko nader beschreven.

Het begrypt 4 Landschappen in zich, te weten, Tsanocki, Awa, Tossa, en Jio.

Van Holtmats en Fimesima, tusschen beiden, begind men 't zelve in het Zuidoosten.

Het strekt zich hier af N. Oostwaard tot aan den Noordelyken hoek Jakori in Tsanocki, waar na het weder Zuid-Oost-waard aan, na Awa, loopt.

Wanneer men nu al doorzeilt tot Cammenoseki, geraakt men voor by verscheide kleene Eilandekens, die alle hare byzondre naamen hebben, gelyk men vervolgens, tot Moero toe, door een groot getal der zelve tusschen beiden doorvaaren moet.

Voornoemd Cammenoseki heeft verscheide Eilandekens, die tegen een uitstekenden hoek van Souo zoodanig aan leggen, dat men van verre 'er niet anders, dan maar een Eiland, af maken kan, 't welke men van 't Westen (daar het wyd en diep is) na 't Zuid-Oosten, maar door een naauwe opening, pas een pistool-schoot wyd (daar men aan weerzyden eenige wooningen ziet staan, en daar men 't grootste Dorp aan de rechterhand heeft) door-reizen kan, ten ware men, by bequaam weder, buiten dien hoek, en buiten de Eilanden, omloopen wilde.

Na dat men nu pas buiten deze Eilanden gekomen is, kan men, wegens de menigte dezer Eilandekens, den weg tweezins nemen. Zoo men den eersten zeilen wil, heeft men den vermakelyksten; dan loopt men de eerste opening pas buiten Cammenoseki, aan de linkerhand, daar 2 kleene Eilandekens voor leggen, eerst Noord, en dan Oost-waard in, alwaar men onder veel andre Eilanden 'er een leggen heeft, dat Miasima genaamd werd, en 't geen, om zyne vermakelyke gelegenheit, en wegens de menigte van des zelfs schoone Tempels en Priesters, zeer vermaard is.

De Sta... ro...

In 't N. Westen van dezen inbogt, die al vry diep loopt, legt de groote Stad Firossima, die by de Japanders den naam heeft, dat daar de allerkonstigste werklieden in yzer, en de netste geweer-makers, woonen.

Verder na 't Oosten komt men by 't Eiland Harootsima, dat veel goede havens voor alle winden heeft.

Van hier neemd men den weg weder tweezins. Indien men door noodzakelykheit van weer en wind de Noord-wal houden wil, loopt men de linkerhand af na binnen toe, tusschen de Eilanden van Cammangari in.

Het zelve heeft een redelyk groot en vruchtbaar Eilandje, dat tamelyk bevolkt, meest met Visschers of Boeren bezet, en 20 mylen van Cammenoseki gelegen is.

Vyf mylen Oost-waard heeft men ter rechterhand Mitaray, daar een zeer goede haven by een Dorpje, tusschen 2 Eilanden in, legt.

Nog 5 mylen verder heeft men het vlekjen Tadanomi ter linkerhand leggen.

't ... scha... Bitsi...

Aldus tusschen de Eilanden van Fannagoeri en 't Landschap Bitsihoe doorvaarende, ontmoet men aan een Noordelyken inbogt de aanzienelyke Stad, en 't Kasteel Miwarra; doch wanneer men nu weer Zuid-oost aan loopt, komt men voor eerst uit de engte der Eilanden, en in de ruimte van 't vaarwater na Bigenothomme, (anders Bingonothomme genaamd) dog gemelde weg werd meer uit vermaak genomen, dan dat hy wel diend om de reize te vervorderen.

De ... en 't ... steel ... war...

Anders vaart men den weg van Cammenoseki af (gelyk wy de vorige begonnen hebben) tusschen eenige Eilanden door recht Oost aan, 5 mylen, tot aan 't Eiland Camro, van daar men een weinig verder het Eilandjen Stagar ter rechter; en Noda ter linkerhand, in 't N., of 't N. O., leggen ziet, en zoodaanig met deze zelve cours loopt men ook daar op aan; terwyl zich in 't Zuid-Oosten op Jio de Stad en 't Kasteel Oos, op

De St... 't Ka... Oos Jio.

op een verheven plaats in een kleene inwyk, zeer fraai vertoond.

Dus loopt men tusschen Stagar en Noda door voor by Joni, al meest N. O., 25 mylen tot aan de engte van Fannagoeri, latende Mitaray aan de linkerhand leggen.

Men rekend dit 30 mylen van Cammenoseki; of anders neemd men den weg Noordelyker van Camro, latende Noda dan ter rechter, en Soua ter linkerhand na Carootsima leggen.

Dit Soua heeft aan de Oost-zyde een Dorpje, aan een Baaytje, dat zich als een halve maan vertoond, alwaar de Gezant van Corea in zyne opreize plagt aan te gieren, en wat uit te rusten, gelyk 'er ten dien einde noch een huis daar in wezen blyft, alzoo dit volk, zedert de dood van den Keizer Tayko, gehouden is geweest, om op zekere vastgestelde tyd Gezanten met eenige geschenken aan den Keizer af te zenden. Zy komen van de Noord door Isuma, of Sohi (na welk laatste Landschap die van Corea geheel Japan noemen) tot aan 't gemelde Eiland Soua, van waar zy dan hunne reize even eens als wy, en andren vervolgen.

n Ge- van a rust gaans oua.

Eer men aan 't naauw van Fannagoeri komt, heeft men ter rechterhand, na 't Z. O. een wyder opening, die bequamer schynd te wezen, om met zwaare vaartuigen dezen weg af te leggen.

Aldaar legt in een zuidelyk inbogtje de Stad, en 't Kasteel Imabarri.

Stad, Ka- Ima-

De eerst-gemelde engte, die op sommige plaatsen pas een pistool-schoot wyd is, loopt zeer krom; als, van 't N. O. tot het N. W., voor by het Dorpje Fannagoeri, alwaar een Eilandje legt, dat met een muur omtrokken, en 't geen bevorens een roof-nest geweest is.

Voorder is 't zelve O. N. O. en N., zomtyds wat wyd, en dan weer heel naauw, alwaar men voor by 3 Dorpkens trekt, tot dat men ter rechterhand meer wydte krygt, en dan loopt men N. O. de eerste Eilandekens aan boord.

Als men dicht langs de zelve vaart, ziet men in de eerste opening ter linkerhand, binnenwaards, het vlekjen Tassima op een uithoekjen leggen.

Aan de tweede opening, ter zelver zyde, heeft men het heilig Tempelken van Apetonnoquanosamma, alwaar de Japansche Neptunus, of de afgod der Zee, woond, voor by welk Tempelken niemand, wie hy ook zy, vaaren zal, zonder het een of 't ander aan dezen Zee-God te schenken, of anders zouden de Japanders gelooven, noit een behouden reize te zullen doen.

Om nu dit voor te komen, komt 'er gemeenelyk een kleen schuitje, om dat geschenk af te haalen; en zoo 'er te veel vaartuigen by een zyn, dat dit schuitje alle de zelve niet wel begaan kan; dan werden 'er maar eenige pitjens op een brandhout gebonden, en buiten boord geworpen, welk brandhout, zoo 't van 't schuitje niet gevischt werd, recht toe recht aan na dit Tempeltje noodzakelyk (ten minsten zoo zy gelooven) dryven moet, of anders is haare gansche stelling (die immers niet missen kan, dewyl hen de Priesters dit verzekeren) valsch.

Een weinig verder, daar het na de linkerhand toe begind te loopen, tegen over een Eilandjen vol boomen, op een hoekjen, ontmoet men het Stedeken Bigonothomme, 10 mylen van Fannagoeri, zynde recht in 't vaarwater, daar alle vaartuigen voor by moeten, waar door het zeer levendig, en neeringryk is, ook werden hier veel mat-bladen, en yzere dreggen gemaakt, die ook goed koop verkogt werden.

Drie a vier mylen na het N. O. ziet men een groote Stad en een Kasteel, Squiamma genaamd, onder welke 't voornoemd Stedeken ook staat.

De Stad, en 't Kasteel Squiamma.

Tien mylen van deze Stad Oostwaard, in de tweede engte der Eilanden, legt ter linkerhand het vlekjen Simots, en in 't voor by vaaren van dien ziet men ter rechterhand tusschen de Eilanden henen op 't Landschap Tsanocki 't Kasteel Margami op een bergje leggen.

Buiten 't naauw van Simots loopt men N. O. na de engte van Fibi, latende Osouti (een Eilandje als een hooi-berg) en wat verder, in een vlak bogtje, op 't voornoemde Land, de Stad, en 't Kasteel Takamats aan de rechterhand leggen.

De Stad, en 't Kasteel Takamats.

Wat beoosten deze Stad ziet men den Noordelyksten hoek van Cicoko, Jakori genaamd, van waar het Land weer na het Z. O. toe draaid.

Ontrent Fibi leggen mede veel Eilanden, op welke in vorige tyden veel Roovers plegen te nestelen, en die 'er ook zomtyds nu noch wel ontmoet werden.

Men loopt de zelve gemeenelyk met een N. O. koelte voor by, gelyk men ook, door deze Eilanden henen, voor by Oecimado zeild, 't geen een net Boeren Stedeken is, dat op het Z. Ooster eind van een Eiland aan de linkerhand legt, 't welk onder de vermaarde Stad Okojamma, 5 mylen van daar, Noord op een spruitjen in te vaaren, gelegen zynde, behoord.

De Stad Okojamma.

Even zoo zeild men al vorder tusschen de Eilanden Jesami ter rechterhand of na 't zuiden, en tusschen de wal van Oko door, daar men de Stad van die zelve naam ziet, al-

De Stad Oko.

alwaar veel zout-makers woonen; ook loopt men hier al meest N. O. aan, behalven dat men na de Baay van Moero loopt; want dan moet men zoo lang Noordelyk afhouden, tot dat men de wal na genoeg komt, om 'er in te konnen loopen.

Dit is een kleen Stedeken, waar in veel Leer-touwers woonen, 't geen zy hier ongemeen wel weten te bearbeiden.

Het heeft ook een zeer bequame Baay voor kleene vaartuigen, legt 40 mylen van Thomme op de N. breedte van 35 graaden, en is het Noordelykste van de gansche weg, die men te vaaren heeft.

Hier moeten alle vaartuigen, die na Osacca willen, vertoeven, tot dat weer en wind hen komt te dienen, om na Fiongo te vertrekken, ten ware dat zy door nood genegen waren de Eilanden Jesemi om te loopen; hoewel dat eigentlyk hun regte weg niet is, en zeer gevaarlyk, vermits deze weg van daar na Fiongo 18 mylen lang is, zonder dat 'er onderweeg eenige Baay, of Haven, daar in men zich, by voorval van onweder, zou konnen bergen, te vinden is.

Van Moero buigd zich de wal weer na 't O. S. O. tot aan den hoek van Akays.

De eerste plaats pas beoosten de Baay van Moero is het vlekjen Aboes, alwaar by na niet anders, dan Reeders van vragtbarken, woonen.

Daar na volgd een ander vlek, Oikamacka genaamd, en een weinig 'er af, tegens het gebergte, 't Kasteel Fimeis, waar in zich een groote toren vertoond.

De Stad Akais. Noch 2 a 3 mylen Oostelyker ziet men 't vlek Tackassanao, en dan volgd op den hoek het voornoemd Kasteel, en de Stad Akais.

Hier werden de beste Catabers, of Kennepe Vrouwen-rokken gemaakt.

Het heeft grootelyks zyn reden, waarom de Japansche Schippers met hunne vaartuigen, zoo wel dit rak, als dat van Cammenoseki, niet anders, dan met het allerbequaamste weder, willen overvaaren, alzoo het hier zeer wyd is, en hunne barken geenzins 'er na gesteld zyn, om eenig geweld van de Zee te konnen uitstaan.

Daar beneven de stroomen tusschen Awa, en Kinokouni, van buiten beoosten en bewesten Awasima omloopende, ontmoeten malkanderen om de Noord tegen over Akais, waar door aldaar dan gemeenelyk, met het allerminste hard weer of wind, een zeer leelyk en byzonder hol water komt te staan, 't geen een iegelyk, die zich daar dan in bevind, noodzaakt, om een goede haven, en wel die van Fiongo, te zoeken, die 3 mylen N. Oostwaard van den voornoemden hoek, achter een zand-punt gelegen, en door arbeid en konst (vermits hier ontrent geen andere havens zyn) gemaakt is. De S... Fiong...

Onder de gemelde zand-punt zyn 30 vrywillige menschen begraven, om dat de zelve bevorens geduurig afspoelde, en alles, hoedanig zy dit werk ook mogten aanleggen, gedurig te vergeefs en ydel was, daar het egter, na dat men 'er die menschen-lichamen onder gelegt had, bestendig en een vast werk geworden en gebleven is.

Ook zyn de Japanders, en meer andre Heidensche volkeren met hen, van oordeel, dat alle gebouwen, die op de lichaamen van levende menschen gegrondvest zyn, zeer vast, duurzaam, en bestendig zullen wezen.

Alle vaartuigen van eenige grootheit, die uit het westen komen, moeten hier voor de Stad Fiongo haar gansche vragt in kleener vaartuigen overschepen, om dat de Rievier van Osacca zeer droog is, waar door men onmogelyk na die Stad met zwaar-geladene barken, ten waare dan by het allerhoogste spring (dat dan noch by de minste wind uit den westen met zeer veel gevaar vermengd is) kan gevoerd werden.

Na dat dan alles wel overgescheept is, vaart men langs de Noord-wal Oostelyk henen, eerst voor by 't vlek Nissenojenna, of Nissenojena, alwaar een zeer vermaarde hoewel geen zeer groote Tempel van den Broeder van hunnen grootsten heilig, Issie genaamd, is.

Daar na loopt men voor by de Stad, en 't Kasteel Ammakasacki; en als men recht voor een van de middel-spruiten van Osacca is, zoo kan men drie steden te gelyk zien, te weten, de laatstgemelde, in 't midden Ammakasacki in 't N., en Sackaya in het Zuiden. De St... en 't Ka... steel Am... makasac... ki. Osacca.

Na dat men in de Rievier gekomen is, werden wy van onzen huiswaard met 2 toegemaakte speel vaartuigen ingehaald, en in onze herberg geleyd, daar de Stads-voogd terstond door onze Tolken van verwittigd werd.

Deze weg uit de Haven van Fiongo tot hier toe is 13, en de gansche vaarweg van Seminoseki (of Semonoseki) tot Osacca toe, is op zyn allerkortste 235 mylen verre; (want anders is zy wel 246 dito lang) gelyk men op het blad, daar alle de plaatsen, en mylen, opgebracht werden, klaar zien kan.

Het is ook veel beter, dat men, in 't afkomen, de groote bark voor af na Fiongo laat gaan, en dat de trein over Land door Ammakasacki en Nissenojenna (daar het zeer vermakelyk en gemakkelyk te reizen is, en ook best gelegen Aanme... king over de reize, hier te ne... men.

gen

gen komt) na Fiongo volgd: want anders moet men met groot verdriet met de bark in de Rievier na 't hoogste spring blyven wachten, gelyk dat bevorens meest altyd zoo (uitgenomen dat nu 2 jaaren herwaards de bark voor af na Fiongo vertrok) ondervonden is.

Hier in Osacca doet men voor de eerstemaal schenkagien aan de twee Stadsvoogden, buiten de welke hier ook nog een byzonder Gezaghebber over het Kasteel is, door den Keizer daar over gesteld, en die hier ook niet dan by uitdrukkelyk verlof van den Keizer uitgaan, en zich ook met geen andre zaaken bemoeijen mag.

Het drinkwater in deze Stad (ten zy men dat van 't gebergte haalen laat) is doorgaans zeer slecht, en ongezond.

Deze Stad legt op 34 graaden en 45 minuten N. breedte, en is ongemeen groot in haaren omtrek.

der beryving deze d. Zy heeft een menigte groote huizen van Landsheeren, veel spruiten, en wyde gragten, die uit het Meir Oots, 17 mylen opwaards gelegen, door een Rievier hier geleid, en ontlast werden; waar door deze Stad een zeer groot, ja ongeloofelyk getal van bruggen, die wy in menigte zien konnen, moet hebben.

Alle Lands-grooten, die om de West leggen, hebben hier hun volk, en woonplaatsen, op dat zy hier aankomende, in 't opreizen te Hoof, des te eer, en te zekerder, met al hunnen toestel vaardig en klaar zouden wezen, en zich in staat bevinden mogten, om hunne reis ten eersten na Jedo voort te zetten, alzoo zy 'er maar een etmaal mogen vertoeven, en buiten 't gezicht des Kasteels (uit inzicht, om dat het een aanmerkenswaardige plaats, en om dat zy midden op den reis-weg gelegen is) moeten omgaan.

Zy is zeer volk- en nering-ryk; ook is 'er een zeer treffelyk Kasteel, dat zeer hooge wallen, en diepe gragten heeft, en is om des zelfs byzondere goede gelegenheit alhier door den Keizer Tayko begrepen en gebouwd, gelyk hy daar in ook eenigen tyd zyn Hof gehouden heeft; dog nu diend het zelve alleen, om 's Keizers schatten, van de westelyke laage Landen ingezameld, te bewaaren.

Volgens 't verhaal der Japanders, was deze Tayko de eerste Keizer, die door den Dayro in dezen staat bevestigd wierd, en die hem 't ryk ook uit eigen beweging opgedragen heeft, dat wy bevorens elders breeder toonen.

Van Osacca nu willende vertrekken, voorziet men zich eerst van paarden, coelis (of draagers) en wat dies meer is, en men vertrekt 's morgens vroeg, zyn weg nemende langs de N. zyde des Kasteels, en ten Z. Oosten van de Rievier, gaande daar langs tot aan het Dorp Firakatta (by *Montanus* Firaskatta genaamd) 't welk 5 mylen verre, en daar men gewoon is het middagmaal te houden.

Tusschen beiden ziet men, onderweeg zynde, ter rechterhand aan de overzyde der Rievier verscheide vlekken, mooije Dorpen, en 't Kasteeltje Tassacki.

Van Firakatta gaat men $2\frac{1}{2}$ myl verder, en komt dan in de Stad Jodo, een vermakelyk en zeer net stedeken, in 't Landschap Jamaysiro gelegen. Het is daar alles byzonder rein en zindelyk; ook is daar een mooi Kasteel by, en de Rievier van Osacca loopt 'er benoorden, en bezuiden, voorby, zoo dat men in 't inkomen, en in 't uitgaan, over twee lange bruggen, en door dit stedeken henen trekken moet,

Na dat men over de tweede brug (daar men ter linkerhand 2 Molens heeft, die 't water geduurig in 't Kasteel maalen,) gekomen is, gaat men langs de Rievier aan de Noord-zyde des zelfs, van waar men ter rechterhand het vlekjen Occi, daar de meeste en ook van de allerbeste Thee valt, die 'er in Japan te vinden is.

Nog 3 mylen van daar komt men in Futsimi, een plaats, daar *Tayco-Samma* voor dezen zyn Hof gehouden heeft.

Door gemelde plaats trekt men $2\frac{1}{2}$ myl tusschen een straat van huizen henen, en dus komt men in Miaco. De Stad Miaco.

Deze Stad, die van ouds her, en ook noch wel, Kio genaamd werd, is zeer groot, aanzienelyk, zeer net geregeld, vol cierlyke huizen, (immers na hunne Lands-wyze) en alomme met zeer deftige Tempels, en zeer lustige Hoven praalende.

Zy legt op de N. breedte van 35 graaden en 8 minuten. Zy is vervuld met allerlei groote Konstenaars, Ambagtslieden, en met een zeer groote menigte van vermogende Kooplieden, alzoo men hier de stapel van den handel heeft, ook gaat men naauwlyks een huis voor by, daar niet het een, of 't ander, gemaakt, of verkogt werd.

Het is de voornaamste der bepaalde Keizerlyke Koopsteden, hoedanige 'er maar 5, en welke deze zyn: Miaco, Osacca, Sackaja, Nangasacki, en Jedo.

Deze zyn uitdrukkelyk 'er toe geschikt, ten einde zy eenige van hunne voornaamste Kooplieden zouden afzenden, en volmagtigen, om gezamentlyk het bestier over den handel der vreemdelingen te hebben, mits dat zy de zelve zoodanig bestieren, dat haare ingezetenen daar door wel mogen bevoordeeld, maar dat ook de vreemdelingen niet verkort werden, en behouden konnen blyven.

De hooge Regeering alhier bemoeid zich daar niet verder mede, als dat zy de beſtierders van Nangaſacki belaſt, om de gemelde Kooplieden in hunne voorſtellen, en handelingen, voor te ſtaan, en hen de behulpzame hand te bieden, zoo dat deze gevolmagtigden eigentlyk met malkanderen 't ganſch bewind over den handel der vreemdelingen in handen hebben, gehouden zynde alle buiten-gemeene ontmoetingen aan de beſtierders van Nangaſacki bekend te maken, op dat zy, zoo zy 't noodig agten, hier af ten Hove bericht geven, en de nadere ordre daar op afwagten mogen.

Dit is geſchied, om dat de hooge Regeering bevorens onophoudelyke klagten der Kooplieden, wegens de ſchade, die zy geduurig leden, gewoon was te hooren; en om dat de een voor en de andre na genoodzaakt wierd ſtillekens van plaats te veranderen, of anders zich den buik te ſnyden.

En vermits den adel alhier zich niet gaarne met de zaaken der Kooplieden wil bemoeijen, zoo is 't gezag daar over aan de voornoemde gevolmagtigden dezer 5 ſteden gegeven.

De Stad Miaco is zeer vol van groote en zeer aanzienelyke Tempels, maar alzoo 't ganſch Land, met alle zyne ſteden en vlekken, daar vol af is, zoo en achten wy 't niet waardig daar iet anders af te zeggen, dan dat de oudſte by hen de heiligſte zyn, behalven dat men hier ook den allergrootſten, te weten, die van den Afgod *Dayboth* heeft, welkers zittende verguld beeld van den eenen tot den andren ſchouder 30 voeten breed is, na welke evenmatigheit men zich de groote van 't geheel beeld zeer licht verbeelden kan.

De Stad heeft geen zonderlinge ſterkte, dan alleen een vierkant Kaſteeltje met redelyke grachten, dat van 's Keizers Banjoozen bewaard werd.

Hier heeft van wegen den Keizer een groot Richter zyn verblyf, die in rang de naaſte aan een buiten-gemeen Ryks-Raad is. Deze doet alle de borgerlyke geſchillen der laage Landen af, en aan den zelve geven alle Landsheeren, en vreemdelingen van aanzien (gelyk ook wy) zoo ras zy in de Stad maar gekomen zyn, kennis van haar aankomſt, gelyk zy van hem ook een pas na Jedo verzoeken.

Buiten den zelve heeft men hier noch 2 Stadsvoogden, die deze Stad, en der zelvers Borgers, beſtieren.

De Stad Oots, en 't Meir 'er by, waar in veel Salm valt.

Na dat men deze drie voornoemde Heeren beſchonken heeft, vertrekt men van hier, en men komt, na een reize van 3 mylen, in de Stad Oots, die aan een binnen-Meir legt. Hier blyft men 's nachts ſlaapen; en daags 'er aan ontmoet men $\frac{1}{4}$ myl verder het ſtedeken Ceſe, dat men doortrekt, en 't welk een net Kaſteeltje aan dat Meir leggen heeft.

Wat verder gaat men over 2 bruggen, welke laatſte vry lang is, alwaar de Rievier van Oſacca haar begin heeft, loopende met verſcheide ſpruitjens voorby Miaco, en zoo verder na buiten tot Oſacca toe.

In 't gemelde Meir is een groote vaart van Oots na de Noordelyke Landen Jetſeſen, Kanga, Jetſiou, enz. van waar een groote menigte Zalm, (die men daar in vangt, en gewoon is te droogen, of in te zouten) het ganſch Land door vervoerd werd.

Wat verder aan, gaat men door het Dorp Kolſats (daar de beſte Japanſche Rotangs met leden vallen) en van daar na Iſſibe dat 6 mylen van daar legt, en daar men gewoon is het middagmaal te houden.

Na dat men nu $2\frac{3}{4}$ myl verder gekomen is, gaat men over een kleen Rievierken, dat al mede zyn oorſprong uit dit Meir heeft, 't geen Jaccattagawa genaamd werd, waar na men in 't ſtedeken Minacoets komt.

Hier is een Kaſteelswyze heerlykheit, en men is daar ook gewoon allerhande nette vrouwen-hoeden, doosjens, mandekens, enz. van biezen te maaken.

Drie en $\frac{2}{3}$ myl verder komt men in 't Dorp Tſutſiamma, daar men des nachts ſlaapt. Hier werden zeer veel palmhoute kammen, na haare lands wyze gemaakt, en verkogt.

Van daar werd men daags 'er aan $2\frac{1}{2}$ myl verre over 't gebergte Facha (by ons, om zyn ſteilte aan de Ooſt-kant, 't Landſchap Jeſſie.
de wentel-trap genaamd) in korven, of in draag-zetels, na 't Dorp Sakanoſta gevoerd, daar men dan te gelyk in 't Landſchap Jeſſie komt.

Wanneer men nu te Paard nog $1\frac{1}{2}$ myl verder ryd, komt men in 't Dorp Sekinozizo, daar men weer 't middag-maal houd. Aan des zelfs uitgang, ter rechterhand van den weg na Iſſie, zyn verſcheide heilige Tempels.

In deze twee laatſte Dorpen zyn de Inwoonders meeſt Herbergiers, en Lontmaakers.

Wanneer men noch $1\frac{1}{2}$ myl verder gaat, trekt men voor by het fraai ſtedeken Chammenjamma, en des zelfs Kaſteel, dat op een bergjen legt. Van daar, tuſſchen 2 a 3 mylen, leggen de Dorpen Siwono, en Iſiakoets, daar men meeſt Hoer-huizen, en Herbergiers vind.

Van hier nu voortgaande, ziet men ter rechterhand, of over het kleen ſtedeken Ciroko, den grooten Zee-boezem van Mia.

Van

Van hier nu 2½ myl voortreizende, komt men in 't stedeken Jokaits; daar men zyn nagt-rust neemd, en wel een goede verblyf-plaats; maar zeer slecht drink-water heeft, om dat het wat te dicht aan 't water, en op een laag voorland, legt.

Daags 'er aan gaat men 3 mylen langs de water-kant, al Noordwaard henen, tot in de Stad Quano, die redelyk groot, en zeer volk- en nering-ryk is.

Op de Zuid-oost-zyde, aan 't water, heeft het een mooi Kasteel, door den Keizer *Ginjoin-Samma* (overleden Broeder van dezen Keizer *Cinajoos*) tot een gevankenis voor zyne Keizerin, benevens haare Voester, gebouwd, die aldaar, zonder het allerminste bedreven te hebben, gezet wierd, om dat hy een afkeer van alle Vrouwen, en een verfoeijelyke drift tot andre vuile zaaken had. Zy is daar in tot haar dood gebleven, en heeft in zulken beklaagelyken staat van eenzaamheit haar jeugdig leven, al quynende, zonder te weten waarom (hoewel eenige de schuld op een onvoorzichtige aanspraak van haar Voester leggen) moeten doorbrengen.

Van Quano vaart men met barken uit het Landschap Jessie, of Issie, na Owari tot aan Mia, moetende over eenen Zeeboezem, die 7½ myl wyd is, zeilen.

Deze inbogt, schoon wel 10 mylen in haaren omtrek, is zeer ondiep, en vol droogtens, waar door men hier, by de minste verheffing van wind, een zeer leelyk, en hol water heeft.

Wanneer het nu onbequaam, of onstuimig weder is, dan is 't beter, dat men den weg na 't Dorp Saja, de Rievier van die zelve naam 3 mylen op, neemd, van waar men op een zeer vermakelyken weg van 7 mylen na Mia gaat.

Onderweeg ziet men ter linkerhand de aanzienelyke Stad Nangoya, alwaar ook een Kasteel legt, door Keizer *Gongin* gebouwd, zynde van grootte het derde in rang in 't gansch Keizerryk.

De Zwager, en Neef des Keizers gebied over het Landschap Owari, waar in die stad legt.

Mia, dat bevorens een groote stad geweest is, heeft door 't opkomen van Nangoya haaren ondergang bekomen, en is nu maar een gering stedeken, dat zich met een straat huizen 2 mylen verre tot aan Nangoya uitstrekt, waar aan het half-maanswyze omtrent een spruitjen, in een inbogt, vastlegt.

Te dier plaats legt aan 't water ook een vierkant kleen Kasteeltje, waar in de Keizers, toen zy nog na Miaco gingen, om den Dayro te begroeten, plegen hun verblyf te houden, waar toe het ook alleen gebouwd is.

Men heeft hier mede zeer slecht drinkwater, en die dat niet gewoon zyn te gebruiken, werden 'er zeer licht ziek af.

Hier is een zeer sterke vaart, zoo van de Reizigers, die hier geduurig over en weder vaaren, als mede van een groot getal vracht-barken, die van alle plaatsen aankomen, om hier hout te haalen, dat in een groote menigte uit het Land van Owari de Rievier Saya afkomt, en 't geen aan dezen Landsheer geen kleen voordeel geeft.

Uit Mia gaat men door de Dorpen Narroume en Cirojou, een vlakke weg, uit het Landschap Owari in Mikawa, en aldaar tot in de stad Okasacka, dat 7⅞ mylen verre, en daar men gewoon is 's middags te eeten.

Dit is een fraaije stad, hebbende een zeer aanzienlyk Kasteel, dat aan een Rievier legt, die in Zee stort, over welke men met een zeer lange brug tot in de stad gaat.

's Namiddags gaat men door 't Dorp Futskawa, zynde 1⅞ myl verder gelegen, en nog 1¼ dito verder heeft men Poechois, dat Dorpje waar in Tayko, en Gongin, zich in hunne jeugd onthouden hebben.

Een myl verder komt men in Akasacka, daar men 's nachts blyft.

Dit is een groot Dorp, waar in veel schoone Herbergen staan, maar 't is 'er ook zoo vol Hoeren, dat de gemeene Japanders 'er niet konnen voorby geraaken, zonder gaande weg aangeroepen, en 'er ook wel zomtyds ingetrokken te werden.

Het water heeft hier ook een mineraal- of ertz-agtige smaak.

Een halve myl verder heeft men het Dorp Goy, met even de zelve eigenschap, als 't vorige.

Wanneer men nog 2¼ myl verder gaat, komt men by de stad, en 't Kasteel Josinda, alwaar mede een Rievier is, die in Zee stort. Ook woonen hier veel Yser-smids.

Anderhalf myl verder heeft men Stagawa, daar 't water ook ertzachtig van smaak is.

Van hier wat voortgaande, komt men in 't Landschap Totomi, alwaar de grote berg Fusinjamma zynen met sneeuw bedekten kruin begind te vertoonen, en zoo trekt men de Zee-kant langs door het Dorp Ciraska tot aan 't vlekjen; of 't veer van Aray langs een vermakelyken weg, die 8⅞ myl van Akasacki legt.

Daar na vaart men hier over na Miasacki, gaande eerst door een zandigen weg, die naderhand goed werd, en die zich 3 mylen verre tot aan de stad Fammamats uitstrekt, daar men gewoon is te slaapen.

Margin notes: [De] Stad [Quan]o. — [Land]schap [Ow]ari. — [De] Stad [Mia]. — De Stad Nangoya, en 't Kasteel. — Mia, en 't Kasteeltje, der beschreven. — Mikawa. — De Stad Ocasacka. — De Stad Josinda. — 't Landschap Totomi. — De Stad Fammamats.

Het gemeld meir, daar men overvaart, is ⅔ myl, maar van binnen heel wyd, en ganſch droog. Het heeft eenige kanaalen, en grachten, die na buiten loopen, alwaar de groote barken, die met hunne lading van Oſacca, en Mia, of van andre plaatſen, hier voorby na Jedo moeten, en onbequaam weder of wind ontmoeten, gedwongen werden in te loopen, dat veeltyds, alzoo het buiten voor 't gat ook droog is, op den hals aan gewaagd werd, en dat ook menig menſch daar doet ſneuvelen, hoedaanig hier A. 1686 dertig barken te gelyk quamen te ſtranden.

Op, of ontrent voornoemd Aray legt ook een aanzienelyke wagt des Keizers, daar ieder Landsheer zich moet laten betaſten, om te zien, of hy ook meer, dan 't gemeen geweer, by zich heeft; als ook om dat de weſtelyke Lands-Heeren haare Wyven, en Kinderen, die ten Hove in gyzeling zyn, niet ſtil zouden konnen voor by trekken, en door geraaken.

Op 't Noordelykſte van deze inbogt heeft men, om de zelve reden, nog een diergelyke wacht-plaats voor die genen, die zouden mogen ondernemen, om agterom te gaan.

Fammamats, de eerſte plaats, die Keizer *Gongin* veroverde, legt ontrent halver weg tuſſchen Miaco en Jedo. Deze Stad, en des zelfs Kaſteel, zyn zeer net, en haar beziens wel waardig.

Van daar 2½ myl voortgaande, trekt men met plat-bodemde vaartuigen over de Rievier Tenriouw, en voorts door de Dorpen Nakaiſonu, en Mitski, welkers inwoonders zeker voorrecht hebben van geen ſchatting te geven, om dat zy *Gongin-Samma* de Stad Fammamats hebben helpen winnen.

Nog 1½ myl verder heeft men het Dorp Foekeroy, daar men gewoon is 't middag-maal te houden.

De Stad Kackingawa.

Van daar gaat men voort door de Stad en 't Kaſteel Kackingawa, tot in 't Dorp Niſacka, dat 4½ myl verder legt, van waar men langs een vermakelyken weg op 't gebergte, 2 mylen verre tot in het Dorp Canaya, en zoo in 't Landſchap Surunga gedragen werd.

Hier krygt men volk, om over de ſnel-vlietende Rievier Oyengawa te geraaken, een Norimon, Paarden, en 4 a 6 mannen, na dat die Rievier hard, of zacht, afſtroomd, alzoo de een tyd by den andren niet en gelykt, en byzonder veel van malkandren verſchild; ja zomtyds kan 'er geen enkel menſch overkomen, en op andre tyden geraakt men 'er zeer gemakkelyk over; al het welke maar daar van afhangt, na dat 'er boven in 't gebergte veel of weinig regen gevallen is, daar deze Rievier kort onder legt, en daar 't water over een ongelyke kei-ſteenige grond zeer ſterk ter plaats, daar men 'er over gaat, met een groot gedruis komt afſtroomen. Hoe 'er dan meer regen boven gevallen, hoe de afwatering daar beneden dan ook te ſterker, en 't overkomen over de Rievier te gevaarlyker is; gelyk dit ook menig menſch, die te voorbarig en te onvoorzigtig dit dan, tegen alle raad aan, ondernam, het leven gekoſt heeft; daar het hier anders in de drooge tyd zoo ſtil, en de Rievier zo zacht afſtroomende is, dat het dan in 't allerminſte na 't gene dat men in den regen-tyd ziet, niet en gelykt.

Na dat men over dien ſtroom nu geraakt is, moet men noch 1 myltje gaan, eer men in 't Dorp Sinoda komt; dat 7½ mylen van Foekeroy gelegen; en daar men gewoon is dien nacht te ruſten.

Twee mylen van daar gaat men over een kleen Rieviertje, even voor Fuciada, en trekt weder voor by dat ſtedeken, dat maar gering is, latende ter rechterhand 't Kaſteeltjen Tannaka leggen.

Een en ⅔ myl verder gaat men uit het Dorp Occabe in draag-korven over 't gebergte 2¼ myl verre tot in 't Dorp Mariko, daar men 's middags eet.

Van daar 1½ myl ſchaars, komt men over de Rievier Abbakawa, daar men door eenig volk overgebragt werd, dat zomtyds, alzoo hier een wel-grond is, al moeite genoeg heeft, om 'er over te raaken.

Als men over deze Rievier is, komt men in de Stad Surga, of Surunga, die anders ook wel Foetſiou, en ook wel Soempou, genaamd werd. De Stad Surunga.

Dit is een ſchoone Stad, en een fraai Kaſteel 'er by, alwaar ook zeer fraai, en veelerlei bies-werk gemaakt werd. Hier plagt ook de gout-munt te wezen, gelyk ook *Gongin-Samma* zyn Hof hier gehouden, en zyn eerſten Zoon door zyn Broeders quaden raad hier verloren heeft.

Deze Stad legt dicht aan de waterkant, by een groote inbogt, die Totomi in 't weſten, Iſonomiſacki ten ooſten, en Surunga ten noorden leggen heeft.

Ten Zuid-ooſten van deze ſtad, en bezuiden Jeſeri (dat 2⅔ myl verder legt) heeft men een ſteilen hoek van een berg aan de Zee-kant, alwaar een ſterk, en na hunne wyze onwinbaar Kaſteel is, Coeno genaamd, uitdrukkelyk gebouwd, om daar 's Keizers ſchatten te bewaaren; doch jegenwoordig is dit (na 't zeggen der Japanders) geheel vervallen, en de ſchatten des Keizers werden nu in Jedo, daar hy zelf is, bewaard.

Van

Van Surunga gaat men na 't vlek Jeseri, om 'er zyn nacht-rust te nemen. Het is hier zeer vermakelyk, alzoo dit plaatsje aan een Baay legt, die uit de voornoemde bogt van 't Oosten na 't Westen zeer bequaam en gevoegelyk inboegd; maar hoe diep het aldaar is, mag men niet onderzoeken; dog 't schynd in 't afgaan van het strand, en na de schuinsheit der touwen, waar aan de vaartuigen ten anker leggen, nog al een redelyke diepte te hebben.

Vier a vyf honderd roeden verder legt noch een vlekjen, Cimeis genaamd, ontrent ten Z. O. van Jeseri, aan die zelve Baay; alwaar verscheide groote lootzen staan, en daar men ook 's Keizers Oorlogs-barken tot bevryding van dien inham, als men die noodig heeft, gewoon is te bewaaren.

's Anderendaags gaat men langs strand door het Dorp Ockits daar veel Quakzalvers woonen, en daar men ook godlooze schand-jongens openbaar voor de deur te koop ziet zitten.

Van daar trekt men over een hoek van een steilagtig bergjen, door de Dorpen Jou, en Cambarra tot aan de snelle Rievier Fusikawa, die agter den berg Fusinjammo haaren oorsprong neemt, van waar zy ook haaren naam gekreegen heeft.

Hier vaart men met breede plat-bodemde vaartuigen over, die van heel dun en buigzaam hout, op dat 'er de harde stroom niet veel vat aan hebben zou, gemaakt werden. De Rievier over zynde, komt men aan 't Dorp Josiwarra, dat aan de voet van den berg Fusinjamma (dat is, een hooge mooije berg) en 7 mylen van Jeseri, legt.

Uit de voornoemde Rievier komt veel hout, dat na de Baay van Jeseri gebragt werd, waar van het ook de naam van Jeseri-hout draagd, gelyk men het van daar ook na alle plaatsen vervoerd. Dit hout is doorgaans zeer fraai gevlamd.

Na 't middag-maal trekt men uit Josiwarra na strand, door 't Dorp Farra tot aan Nommasouw, een vlekjen, waar by een redelyk Rieviertje uitloopt, en daar veel barken haar haven zoeken. Het legt in 't allerooftelykste van de voornoemde inbogt van Surunga, aan de Noord-zyde.

Van daar komt men tot 't vlekjen Misima, daar men gemeenelyk zyn nacht-rust neemd. Dit legt 7 mylen van de plaats, daar men 't middag-maal hield, of van Josiwarra, en 14 dito van Jeseri.

Dit vlek is altyd zeer vermaard geweest, om dat 'er een van de oudste en heiligste Tempels in plagt te staan; dog de zelve is A. 1686 met 't gansch vlek door brand-stichters in kooten gelegt.

Van hier gaat men 's morgens in draagkorven over 't gebergte Fackouni, of Faconitoge, op welkers top, die 4 mylen opgaat, een Dorp legt, daar wy ons middag-maal houden, en van waar wy weer 4 mylen aan de Oost-kant, daar 't zeer steil afloopt, nedergaan, en daar men dan in de Stad Odowarra komt. De Stad Odowarra.

In 't hangen van dit gebergte ziet men in 't nedergaan verscheide kleene Dorpjens leggen, en boven op des zelfs top heeft men een groot Meir, waar aan 't voornoemd Dorp gelegen is, 't geen zeer goede Zalm, en andre visch, tot onderhoud dezer Berg-lieden, geeft. Een Meir 'er boven op. Zalm, en andre visch daar in.

Hier is ook een wacht des Keizers, de welke veel aanzienelyker, als die van Aroy, en die mede om de zelve reden hier, gelyk als daar, gesteld is.

Deze plaats werd by de Japanders voor de poort van Jedo gehouden, om dat dit gebergte van 't Z. O. na 't N. W. dwars over 't land strekt.

Zy is zeer ongezond, en de lucht is 'er altyd koud, zwaar, en dampig, zoo dat iemand, die hier niet geboren, of van jongs af 'er niet gewoon is, hier niet lang gezond blyven kan.

Men neemd in Odawarra zyn nacht-rust, 't geen een net gebouwde Stad met een zeer aanzienlyk Kasteel is. In de zelve alleen werd de geurig-gemaakte Caatsjoe toebereid.

Het voornoemd Kasteel plagt onder de Minosamma's wel eer te behooren; dog nu niet meer, gelyk elders daar wy van de Keizers en van de Minosamma's breeder spreeken, uitvoeriger getoond is.

Deze plaats legt in 't N. W. van een groote inbogt, die Isinomisacki ten westen, Bochio ten oosten, en Sangami in 't noorden leggen heeft.

Na dat men daar 's nachts gerust heeft, gaat men van daar door de Dorpen Oizo en Firakatta, tot aan de Rievier Bariouw, die 5 mylen verder gelegen is, en die men met plat-gebodemde schouwen overvaart.

Van daar gaat men door een moeijelyken zandigen weg, ruim 3 myl verre, tot in 't Dorp Foetsisauwa, alwaar men weer 't middag-maal houd.

Tot hier toe reist men van Odawarra langs strand; maar van hier gaat de weg weer landwaard in door de Dorpen Totska, en Foedogaja, zynde 4 mylen verre, alwaar ook 't land, of de uithoek van Kamakora ter rechterhand zuid-waards henen strekt.

Van Foedagaja 1 myl gevorderd zynde, komt men by 't vlek Cammagawa, daar een goede Baai is, die door den gemelden hoek van Kamakora tegen de groo-

groote Zee t'eenemaal gedekt werd, en alwaar men ook gewoon is 's nagts te blyven.

De Stad Jedo.

Nog 7 mylen verder zynde, dan gaat men over de groote brug, die over de Rievier Rockingo legt, en door de Dorpen Cawasacki, en Sinnagawa (die digt langs 't water voor Jedo's inbogt leggen) tot in de beroemde, groote en Keizerlyke Hof- en Hoofd-stad Jedo.

In de voornoemde Baay van Cammagawa komen alle barken met hare volle lading inloopen, om aldaar met bequaam weder te lossen, en om die goederen dan vorder, 't zy te land, 't zy met vlotgaande vaartuigen, na Jedo te voeren.

En Kamakora.

Deze Baay heeft haren ingang tusschen de N. kant aan 't Westelyke van 't land Bosio, en 't zuidelykste van een uitstrekkende hoek, die wy bevorens gezegt hebben, dat van Fusitsauwa, en Foedagaja zyn begin neemd; alwaar ook de oude beroemde, dog nu vervallene Stad Kamakora legt, daar wel eer de Keizer zyn Hof plagt te houden.

In 't inzeilen van deze Baay loopt men eerst Noord-oostelyk, en aan de linkerhand, dicht langs de wal van Kamakora (alzoo het daar 't diepst is) eerst Noord aan, en vervolgens tot aan 't westen omboegende tot in het diepste van deze inbogt, zoodanig, dat men het vlek Cannagawa ontrent N. O. van zich heeft; doch hoe diep het doorgaans is, konnen wy niet weeten. Aan de Z. W. zyde kan men zien, dat het aldaar het diepst schynd te wezen: want aan de N. O. zyde, en ten Oosten van Cannagawa, neemd het drooge zyn begin, en vervolgd zig zoo tot geheel over de wyde en diepe inbogt voor de Stad, en zoo het 'er diep genoeg was, zou die plaats een goede haven en een zekere Baay ook zelfs voor groote schepen zyn.

H... Na... sac... Je...

Van Nangasacki nu tot Jedo toe werd de verheit van dezen tocht, of van den weg, zoo te water, als te land, recht, en krom, zoo als die loopt, ontrent op 388½ duitsche mylen gerekend (dat zeer veel met de opgave van de Heer *Montanus* verschild) en in 't bereizen van de zelve ziet men van verre en van na by (gelyk men door zommige ook doortrekt) 33 aanzienlyke steden met Kasteelen, en 75 opene stedekens, vlekken, en voorname dorpen, behalven een groot getal van Boeren-dorpen en gehugten, die gins en herwaards aan wederzyden langs dezen geheelen weg verspreid leggen.

't... der... den... Vle... en... pen... sche... beid...

Hier by nu voegen wy een Lyst der plaatsen, en van der zelver mylen van Nangasacki tot Jedo.

Optocht van Nangasacki na Jedo, A. 1684. gedaan.

Opgave der Steden, Vlekken, en Dorpen, by een optocht na Jedo, A. 1684, enz, voorgekomen, of door-reist, benevens de mylen, hoe verre zy van malkanderen leggen.

Met een nette Lyst van de plaatsen en mylen.

	mylen	
Van Nangasacki tot Tokits.	3	
Tot 't Dorp Senunge.	7½	
Over 't gebergte tot het Dorp Orissimo.	3	
Tot 't Dorp Sinota.	3	
Tot de Dorpen Narissio en Omats in de Oda.	5	
Isaphaja Omera.		
Tot de stad Sanga.		
Tot het Dorp Kansacki.	5½	
Tot 't Dorp Toutococki.	2	
Tot 't vlek Taysero, en Jannagawa.	3	
Tot 't Dorp Jamaye, (waar ontrent Coerme daar 2 Rievieren zyn.) en Maatscasacki.	1 3¾	NB. tusschen Coerme en Nangasacki heeft men nog Jannagawa en Isaphaja; dog dan neemd men een andren cours.
Tot 't Dorp Ootcino.	3	
Tot 't Dorp Isoeka.	3	
Over de Rievier Sakain tweemaal in.	3	
Tot Coanossi.	5	
Tot 't vlek Kerosacki.	3	
Tot de Zee-stad Cocora.	3	
Tot 't vlekjen Seminoseki.	3	59½
Tot 't Dorp Dayri.		
De klip Josibe, en 't Dorp Isacki.		
Van Seminoseki tot Cammenoseki.	35	
Moeko, en 't vlekjen Hoedanits, Havens.		
Tot de Dorpen Moysi, en Oesirobame.		
Tot den hoek van Mottajamma.	(5)	

't Dorp

	mylen	
't Dorp Thammoera.		
De Eilanden Manſi en Kanſi, en Fimeſima.		
Den hoek Jakori in Tſanocki.		
't Eiland Miaſima.		
De groote Stad Firoſſima.		
't Eiland Harootſima, en die van Cammangari.		
Zyn van Cammenoſeki.	20	
Tot Mitaray.	5	
Tot 't vlekjen Tadanomi.	5	65
Tot d'Eilanden van Fannagoeri.		
Tot de Stad Miwarra.		
Tot Bigonothomme. (of Bingonothomme)		
Van Cammenoſeki tot 't Eiland Camro.	5	
De Eilanden Stagar, en Noda.		
De Stad Oos.		
Van Stagar tot de engte van Fannagoeri.	25	
De Eilanden Carootſima, en Soua.		
Tot 't Dorpje Fannagoeri, waar by 'er nog drie.		
Tot 't vlekje Taſſima.		
Van Fannagoeri tot 't ſtedeken Bigonothomme.	10	
Tot Squiamma.	4	
Tot 't vlek Cimots.	10	
Fibi's engte, en 't Eiland Oſonti.	———	54
Brenge over.	178½	
Tot de Stad Takamats.		
De Eilanden by Fibi, en de ſteden Arimado, en Okojamma.		
De Eilanden Jeſami, de Stad Oko.		
Het ſtedeken Moero legt van Bigonothomme.	40	
Tot de Stad Fiongo.	18	
De vlekken Aboes, Cikamacka, en Tackaſſanao.		
De Stad Akais, 't vlek Niſſenojenna, de Stad Ammakaſacki.		
Van Fiongo tot de Stad Oſacca.	13	
	———	249¾
Tot Firakatta.	5	
Tot 't ſtedeken Jodo.	2½	
't Vlek Occi; tot Fuſimi.	3	
Tot de Stad Miaco.	2½	
Tot de Stad Oots.	3	
Tot 't ſtedeken Ceſi (waar by 't Dorp Kolſats.)	¼	
Tot Iſſibe.	6	
Tot 't ſtedeken Minacoets.	2¾	
Tot 't Dorp Tſutſiamma.	3½	
Tot 't Dorp Sakanoſta.	2½	
Tot 't Dorp Sekinozizo.	1½	
Tot 't ſtedeken Chammenjamma.	1½	
Tot de Dorpen Siwono, en Iſacoets.	3	
Tot de ſtedekens Ciroko, en Jokaits.	2¾	
Tot de ſtad Quano.	3	
Tot de ſtad Mia, over den Zee-boezem.	7½	50¼
	———	
Tot de ſtad Nangoya.	2	
Tot de Dorpen Narroume, en Cirojou		
Tot de ſtad Okaſacka.	7¾	
Tot de Dorpen Futskawa, en Poechois.	} 1½ 2½	
Tot 't Dorp Akaſacki.	1	
Tot 't Dorp Goy.	½	
Tot de ſtad Joſinda.	2¾	
Tot Stagawa.	1½	
Tot 't Dorp Ciraska, en 't vlek Aray.	3¼	
Tot Miaſacki, en de ſtad Fammamats.	3	
Tot de Dorpen Nakaiſomi, Mitski, en de Rievier Tenriouw.	2½	

	mylen.
Tot 't Dorp Foekeroy.	1½
Tot de ſtad Kackingawa, en 't Dorp Niſacka.	4½
Tot 't Dorp Canaja.	2
Tot 't Dorp Sinada.	1
Tot 't ſtedeken Fuciada.	2
Tot 't Dorp Occabe.	1¾
Tot 't Dorp Mariko.	2¼
Tot de ſtad Surunga.	1½
Tot 't vlek Jeſeri.	2½
Tot 't vlekjen Cimeis, de Dorpen Ockits, Jou, Cambarra.	
Tot 't Dorp Joſiwarra.	7
Tot 't Dorp Farra, 't vlek Nommaſouw.	
Tot 't vlekjen Miſima.	7
Tot 't Dorp Fackouni.	
Tot de ſtad Odowarra.	8
Tot de Dorpen Oiſo, en Firakatta, by de Rievier Barriou.	5
Tot 't Dorp Foetſiſauwa.	3
Tot de Dorpen Totska en Foedagaja.	4
Tot 't vlek Cammagawa, en de brug der Rievier Rockingo.	1
Tot de Dorpen Cawaſacki, en Sinnagawa, en Jedo.	7
	89

Dus Nangaſacki van Jedo, mylen 388½

De grote Landweg, die over al met ſtraaten van een net bepaalde lengte verdeeld is, ſchynd, om des zelfs kromme loop, of om de lengte der Dorpen zelfs (die al vry lang nu en dan vallen, en die 'er mede by gerekend werd) zomtyds langer, en ook wel korter; dog zy is egter net zoo lang, als de Japanders die opgeven, by de welke een myl net een uur gaans, te land is; dog op de watermylen kan men niet wel vaſte ſtaat maken, alzoo die mede, en tegen loopen. Anders ziet men te land ieder myl door een kenbare myl-paal afgebakend, waar by ook de lengte, of afſtand, gerekend werd.

De Japanders vrugtbaar, volkryk, en worden zeer oud.

Volgens het zeggen der Japanders, en na 't uitwyzen van hunne kaarten, mitsgaders na de beſte beſchryving der zelve, beſtaat Japan in een groot Eiland, twee gemeene, en zeer veel kleene dito's; zynde een Land, dat vol ſteden en Dorpen, en zeer ſterk bevolkt is, alzoo men 't over al, zelfs de kleenſte Dorpkens, met een ongeloofelyk getal van Kinderen vervuld en krioelen ziet, dat zeer ligt te gelooven is, zoo men maar aanmerkt, dat het een zeer vruchtbaar volk is, en dat de Japanders zeer oud werden, waar uit men dan al verder vaſtſtellen moet, dat dit land (alzoo men hier van geen peſt weet, en vermits geen Japanders nu, gelyk wel bevorens, buiten 's lands trekken; en hier nu ook geen oorlogen meer voorvallen) eindelyk zoo vol menſchen zal moeten geraaken, dat zy malkanderen zullen verdringen; ten ware dat zich zoo veele onder hen om een haver-ſtroo de buik ſneden, behalven dat zy 'er ook weinig zwarigheit af maken, om zomtyds in een jaar duizenden van menſchen van honger te laten ſterven.

Weten van geen peſt, buitenreizen, nog van oorlog.

Wat 'er in Jedo door 't Opperhoofd, enz. gedaan werd.

Om nu verder noch te zeggen, wat de onzen, na dat zy in Jedo gekomen zyn, te doen ſtaat, zoo moet men weeten, dat men allereerſt door de Tolken aan de twee gevolmagtigden der vreemdelingen kennis van de aankomſt der onzen gewoon is te geven, dat mede aan den Stadsvoogd geſchied, die 's jaars te voren het gezag in Nangaſacki gehad heeft; dog die nu aan 't Hof wezen moet, om van al zyne handelingen bericht te geven, en een net verſlag te doen, behalven dat die ook gewoon is ons ten Hove te geleiden, en wel toe te zien, dat wy ons daar in alles na de Japanſche wyze, en ſtrenge wetten, komen te ſchikken; waar op hy dan 't jaar daar aan aftrekt, om zynen medebroeder, den anderen Stadsvoogd van Nangaſacki, te vervangen, gelyk dit by hen in alle ſteden, en plaatſen, een vaſt gebruik is. Deze laten ons op zyn tyd aanzeggen, op wat dag men ten Hove moet verſchynen, om onze eerbied uit naam der E. Maatſchappy voor den Keizer te bewyzen, en om het geſchenk der zelve aan zyn Majeſteit over te geven.

Hoe men ten Hove gaat.

Daar op gaat men ter beſtemder tyd gezamentlyk, (het Hollands Opperhoofd in zyn Norimon ofte Orimon, en de verdre Nederlanders met de voornaamſte Japanders te Paard, gelyk ook zommige minderen te voet) na 't Kaſteel, tot een ſtuk weegs binnen den eerſten omtrek des zelfs, van waar men alle te voet door de tweede poort, tot in de laatſte wagt, die buiten des Keizers omtrek is, zoo lang moet vertoeven, ter tyd toe men door

door een van de dienaars der Nangasackise Stadsvoogden gewaarschouwd werd.

Dan stapt men aanstonds na 's Keizers wooning, en men blyft daar te zamen in de gewoonelyke en gemeene vertoef-zaal, alwaar men door de voornoemde Commissarissen, of gevolmagtigden wegens den Koophandel, en door den Stadsvoogd van Nangasacki, verwelkomt, en niet weinig van groote en kleene Heeren bekeeken, en begluurd werd, tot dat de voornoemde Stadsvoogd last krygt, om 't Opperhoofd af te halen, en den zelven na binnen voor 's Keizers throon te geleiden.

Na dat nu de schenkagie voor af gezonden is, treed de Stadsvoogd met het Opperhoofd na binnen voor 's Keizers Throon, die zich, met de Ryksraden, nu openbaar vertoond; waar op dan 't Opperhoofd (terwyl 'er maar Kapitein Hollanda, of Hollanda Kapitein, door den oudsten Ryks-Raad geroepen werd) schielyk op zyn handen en knien, en met het aangezicht ter aarde, en voor over valt, waar na hy dan weer opstaande, tot nader last, zich in de vertoef-zaal begeeft. Dit gehoor werd aan hem, zonder dat 'er verder eenig woord anders gesproken werd, verleend.

Voor dezen plagt men, na 't bewyzen der gemelde eerbiedigheit, weder henen te mogen gaan; doch zedert *A.* 1682, in welken tyd deze Keizer de Hollanders tot zyn vermaak t'elkens voor hem heeft laten komen, heeft men hier zoo lang moeten wagten, tot dat ons uitdrukkelyk belast wierd, van te mogen vertrekken.

Wanneer wy nu door zyn Majesteits bevel geroepen werden, gaan wy vier a vyf vertrekken binnewaards, tot dat men dicht by de plaats komt, daar de Keizer met zyne Ryx-Raaden by den andren in ordre zit, alwaar zich ook veel groote Heeren, binnen-waards en ter zyden, vertoonen.

Aldaar moeten wy wagten, tot dat 'er gewaarschouwd werd, waar op wy terstond, met een groote stilte en bedeesdheit, zoo der Commissarissen, als van onzen Stadsvoogd (die ons alles moeten gelasten, en ons voor de Majesteit geleiden) Kik-vorsch-wyze, na buiten over een houte galdery (ondertusschen driemaal neervallende) tot in een binnen-vertrek zeven matten (of ikjens) lang, en 4 dito's breed, voor den Keizer, en zyne Ryks-Raden, geleid zynde, na 's lands gebruik, zoo lang nederleggen, tot dat ons gelast werd weder op te zien, en over eind te reizen; waar op wy dan voorder alles, wat zyn Majesteit behaagd, genoodzaakt zyn te doen, het zy hy ons dan beveeld te zingen, te dansen, te worstelen, te schreeuwen, te gaan, te staan, te kyven, complimenten, of eerbiedigheden aan malkanderen te bewyzen, of wel iet anders te doen, alzoo ons dan allerlei zottigheden belast, en honderderlei aperyen, om die Majt. maar te vermaken, daar aangerecht werden.

De Keizer, die achter een jalouzymat zit, en alles zeer wel ziet, (dit was in de oude tyden zoo; dog nu vertoond zich die Vorst openbaar aan ons) geeft geduurig zyn bevel aan een der Ryks-Raden, die voor die jalouzy-mat (waar door niemand den Keizer zien kan) naauwkeurig oppassen, en verder bevel aan onze Tolken geven, die dan alles aan hem vertolken, en dat hy dan weer aan den Keizer, en aan de Ryx-Raden, in 't Japansch bekend maakt.

Egter loopen 'er onder deze sotternyen zomtyds wel zeer schrandre vragen, die dikwils verder zien, als men in 't eerst wel denken zou, en die daarom voorzichtig moeten beantwoord werden.

Na dat men nu een uur of twee zoo doorgebracht heeft, krygt men eindelyk zyn afscheid, en men vertrekt op de zelve wyze en langs den zelven weg, gelyk men daar gekomen is, buiten 's Keizers wooning; van waar men dan na de huizen der Ryx-Raden gaat, om die ook een geschenk van wegen de E: Maatschappy aan te bieden.

Daags 'er aan gaat men na de mindere grooten, te weten, die van de Tempelgeschillen, de Commissarissen der vreemdelingen, en de Stadhouders, alwaar, na ouder gewoonte, de betuigingen van eerbied en beleeftheit maar aan hunne geheimschryvers werden afgelegt; want die Heeren zelfs zullen noit, of zeer zelden, geschenken aanneemen, al waren zy schoon t'huis, behalven dat zy ook te trots zyn, en het beneden hunne waardigheit achten, zich dan te vertoonen.

Wat nu de Stad Jedo betreft, zy legt half-maans-wyze aan een zeer groote en vlakke inbogt, die Bochio (ofte Awa) daar ten zuiden, Katsa ten oosten, Mousays (daar het ten zuiden op legt) ten noorden, en zynen ingang ten westen by Kamakora heeft. Jedo beschreven.

Het legt op de Noorder breedte van 36 graaden, is wel 10 mylen in zynen omtrek, ongemeen volk-ryk, vol heerlyke huizen van groote Landsheeren, en alomme vervuld met zeer prachtige Paleizen.

Men ziet daar zeer groote en net-geregelde straten, hooge wallen, diepe grachten in de zelve; doch de Stad zelf is onbemuurd, hoedanig ook meest alle de Japansche steden zyn; bestaande hunne sterktens alleen in de Kasteelen, gelyk dat

dat in deze Stad wel tusschen de 2 en 3 duitsche mylen in zynen omtrek buitensmuurs beslaat.

De buitenste wal betrekt (zoo het ons toeschynd, alzoo 't ommogelyk is in die korte tyd alles af te zien, of de rechte en zeldzame gedaante, die 't heeft, net af te kyken) wel drie byzondre Kasteelen, die op verscheide tyden gelegt, en die op een ongemeene wyze met hunne punten, hoeken, en grachten, als of het maar een en 't zelve werk was, zoodanig in een, door een, en aan malkander gehegt zyn, dat het niet wel in zyn ware gedaante is uit te drukken.

De wallen zyn van goede steenen gemaakt, redelyk hoog opgetrokken, en de gracht des zelfs is wyd, en zeer diep opgehaald. Ook heeft dit Kasteel zeer veele, en zeer groote en cierlyke poorten, die wonderlyk net gemaakt zyn, en een zeer grootse vertooning, waardig hunnen Keizer, doen. Hoe groot nu deze Stad is, neemt zy dagelyks nog al toe, waarom men hier gewoon is te zeggen: *die na Jedo gaat, behoefd geen honger te lyden.*

Even binnen den eersten gemeenen omtrek woonen de Ryks-Raden, en andre hooge en aanzienelyke Heeren, en Dienaaren des Keizers; en de twee laagste der binnen-Kasteelen zyn tot gerief van de Princen van den bloede, zoo 'er eenige in 't leven zyn.

In het hoogste, en 't sterkste, heeft de Keizer zyn Paleis, waar in zeer veel aanzienelyke, prachtige, en zeer zindelyke gebouwen van binnen zyn, die zig, eenigzins buiten de andre werken verheven, vertoonen.

In dit Kasteel hebben de Keizers zedert *Gongin-Samma's* tyd hun Hof gehouden, waar in zyne navolgers tot deze tyd toe hem hebben nagevolgd, gelyk de volgende, na allen schyn, het daar ook wel houden zullen.

Zed... wat ty... Keize... hier H... hielde...

Het is onmogelyk, om de nette grootte van deze Stad te bepalen. Sommigen begrooten die wel vast op 20 mylen. Verscheide der onzen hebben die A. 1690 van den hoogsten berg in de stad zeer klaar gezien; dog konden het einde 'er af niet beoogen, maar hielden die veel meer, dan thien groote mylen, in 't rond te zyn.

SEVENDE HOOFTSTUK.

Uittrekzel uit het Japans dag-register zedert A. 1635. Scherpe last aan de Portugeezen. Verbod aan de Japanders om na buiten te trekken. Scherpe last aan Koekebacker, *om de Japansche bevelen stipt na te komen, enz. Wreede vervolging der Christenen. Gunstig opstel des Heeren van Firando. Zyn Ryx-Raaden. Portugeezen vastgezet. De Heer* Nuyts *uit zyn gevangenis ontslagen, Decima beschreven. Verlof ontrent het vertrekken onzer schepen. Goud- en zilver-ryk Eiland. Eenige Portugeezen vertrokken. A. 1637. Het Tonkins Hoofd* Hartsink *voor 's Konings Zoon verklaard. Zeldzaame brief hier over aan den Generaal, enz. Dood des Heeren van Firando. De onze beschenken den Opperpriester. Opstand in Arima. A. 1638. Bedryf van een Hollands Schip voor Arima. Einde van dien opstand. 't Portugees gezag zeer beteugeld. 20 Rokken d'eerstemaal by de onzen van den Keizer ontfangen. Een Hollander onthoofd. Den Heer van Arima snyd zich, op 's Keizers last, den buik op. A. 1639.* Caron *vervangt* Koekebacker. *Christenen in 's Keizers Paleis ontdekt. Alle Japansche Vrouwen met haare Kinderen by Hollanders, enz., na Batavia gezonden. Strenge last om de Christenen te vervolgen. Last wegens een Gezant van ons. Verwondering der Japanders over onze bomben. De Galleotten de vaart op Japan verboden. De Portugeesche gevangen Kapiteinen, enz., werd 't leven geschonken. Brand in Jedo. Te vergeefs vergoeding van een genomen Jonk geeischt. Macauw's verovering ons door de Japanders aangeraden. Groote eisch van Tayouaanse goederen, en den handel in Tonkin voortgezet. Twee schepen by Jedo gezien. A. 1641. Een Bottelier over overspel door de Japanders onthoofd.* Carons *handeling over 's Keizers pas, aan ons verleend. Vier Macauwse Gezanten met hun volk onthalst. En 't Galleot, en de goederen verbrand. Een groot leven over 2 niet opgegeven Konynen. Onze schepen mogen vertrekken, als zy willen. Alle wooningen, waar voor den datum in de gevel staat, af te breken. De Sondag te vieren verboden. Verwisseling der Opperhoofden jaarlyks. 't Slachten van Runderen ons verboden.*

Uittrekzel uit het Japansch dag-register zedert A. 1635.

NU gaan wy over om wegens de Japansche zaaken volgens een Uittrekzel van 't Japans dag-register, ons ter hand gesteld, zoo verre 't ons mogelyk is, bericht te geven.

A. 1635.

Den 31 Juli komt tyding van Osacca, dat op den 2den dito, tusschen Osacca, en Jedo, achter om, ontrent 1920 bar-

ken

ken met ryst, en andre behoeftigheden, door zwaar onweder verongelukt zyn; hebbende ieder tusschen de 10 en 15 mannen gevoerd.

Den 16den Augustus kregen de Portugeesen ordre van de Nangasackise Bestierders, dat zy voortaan hunne zonneschermen wel van zwarten, maar van geen Japansche Dienaars, mogten laten dragen.

Dat zy, in eenig Raad-huis komende, hunne schoenen moesten uittrekken.

Dat zy maar 1 à 2 maas te gelyk aan arme lieden mogten geven.

Dat niemand, dan hunne Oversten, geweer, en dat zy geen van allen opentlyk paternosters mogen gebruiken, en dat geen Japanders hunne muilen mogen nadragen.

Dat zy ook geen voor-jaarige; maar alle nieuwe Japansche Dienaars moeten nemen.

Ook wierd 'er een Placcaat aangeslagen over het aanbrengen van de Priesters, en over 't uitvoeren van het verboden geld, of van geweer.

Geen Japansche vaartuigen, noch Japanders, mogen meer vertrekken, nog ook van buiten inkomen, gelyk hier agter nader by 's Keizers en der Ryx-Raaden Placcaat onder No. 1, als mede den 7 December A. 1635, gezien kan werden.

Den 4den October werd den E. Voorzitter *Koekebacker* (of ons Opperhoofd) van de Nangasackise Stadsvoogden sterk uitgescholden, om dat hy hun bevel wegens de prys der zyde niet stipt had agtervolgd; en zy zonden hem den 6den dito een schrift, om te onderteekenen, dat hy voortaan alle ordre van de Japansche Regeering gehouden zal zyn vaardig en stipt te agtervolgen, hoedanig, of wat het ook zou mogen wezen.

Dat wy geen Japanders onredelyk zullen bejegenen.

Alle Koopmanschappen aan geen een; maar aan veel Kooplieden te verkoopen, en waar onder dan verder dit stond: *Wy verzoeken, dat UE. Hoogheden deze bovengeschrevene poincten gelieven aan te nemen, 't welk geschiedende, zullende t'allen tyden dankbaar zyn.* (Onderstond) *Den Hollandschen Kapitein; den 20sten dag van de 8ste Maan, geteekend, Nicolaas Koekebacker.*

Den 28sten November werd aan den E. *Koekebacker*, onder verscheide aanbeveelingen van de Nangasackise Regenten, ook gezegt, dat voortaan geen Japansche Dienaars ons voor 't oog der wereld; maar wel in huis, mogten dienen, en dat, terwyl hy na Batavia ging, om mondeling den staat van den Japanschen omslag aan zyn Edelheit bekend te maken, hy hem moest onderrichten, dat geen instructien, noch wetten aan de Dienaars der E. Maatschappy in Japan zou voorschryven; maar dat hy hen alleen belasten zou, dat zy hen na de Wetten, en Ordonnantien der Japanders moesten buigen, het welk hy dankelyk belooft heeft te zullen volbrengen. A. 1635.

A. 1636. A. 1636.

Den 26 Januari wierd de Koopman, *François Caron*, met instructie voorzien, om de plaats als Voorzitter zoo lang te bedienen, tot dat *Koekebacker* van Batavia wederkeeren zou, die den 30sten Mey ook weergekomen is.

Den 10den April beziet de Keizer de Poorten, en muragie, om Jedo te sluiten. Wreede vervolging der Christenen.

Op den zelven dito wierden 'er 83 kreupele, blinde, en andre onbequame menschen, zoo jonge als oude, om dat 't Christenen waren, buiten Jedo op 't veld in een afgeheinde plaats, die rondom met wagt bezet was, gebracht, om aldaar onder de blooten hemel, zonder van iemand aangesproken te mogen werden, van honger te vergaan, met last, dat geen van allen mag begraven werden, voor dat zy alle gestorven zyn.

Den 26sten dito stierf de voornaame Raadsheer *Outadonne* tot droefheit van zyn Majesteit, die belaste, dat de zelve met zulken pragt, als ontrent zyn Vaders overlyden geschied was, ter aarde zou besteld werden, tot welken einde uit de hooge landen 12000 Priesters opontboden zyn, om dit by te woonen.

Den 12 April steld de Heer *van Firando* een verantwoording tegen de lasteraars der Hollanders op, daar hy niet zonder opmerking de oorzaak van onze vyandschap met de Spanjaards, en Portugeesen aanhaald; doch niet volgens de waarheit, hier achter nader No. 2. te zien. Gunstig opstel van den Heer van Firando.

Den 4den Mey werd aangetoond, dat de Keizer op verscheide tyden zyne Ryx-Raden aanbevolen heeft, hunne wysheit door geen giften of geschenken te laten verdooven, op dat zy 't recht oprechtelyk zouden konnen uitvoeren, met deze deftige byvoeging: *zoo iemand onder u lieden geldgierig is, die gae tot myne schatten, en verzadige zich.*

Den 13den Juny wierden de Portugeesen in Nangasacki, zoo ras als zy van 't Hof quamen, en daar hunne eerbiedigheit bewezen hadden, in Nangasacki vastgezet, en met sterke wagt bewaard. De Portugeesen vastgezet.

Den 5den July is de Tayouanse oud-Landvoogd, de Heer *Nuyts*, door den Keizer uit zyne gevankenis ontslagen, na dat hy in Firando ontrent 5 jaaren vast gezeten had, en na dat daar over ook veel verzoeken gedaan waren. De Heer Nuyts uit zyne gevankenis ontslagen.

A. 1636.

Decima beschreven.

Den 29sten dito de Hollanders, na Nangasacki vaarende, om de geschenken aan de grooten aldaar over te leveren, gingen, na 't verrichten hunner zaakęn, het Eilandje, dat (volgens hun schryven) als een gevankenis voor de Portugeesen dienen zou, bezigtigen, zeer weinig denkende, dat het noch eens hun eigen woonplaats werden zou. Zy beschreven het aldus, dat het in de Baay van Nangasacki, aan de Zuid-zyde, legt, en dat het van steen en aarde uit het water opgehaald, een stadie, of 600 voeten, lang, 240 dito breed, rondom met een dichte Pagar (of Heining) waar in 2 regels huizen staan, met een straat in 't midden, en ook van een brug, om van de Stad op 't Eiland te gaan, en van een water-poort voorzien is, door welke de Portugeesen tweemaal 's jaars zullen gaan, eens als zy 'er komen, en eens als zy vertrekken, zonder verder hunne voeten daar buiten te mogen zetten. Ook zal de voorschreven wooning, nacht en dag, met verscheide barken, en wagthuizen bewaard werden.

Verlof ontrent 't vertrekken onzer schepen.

Den 5den Augusti staat in een overzetting, door de Heer van Firando aan zyne Regenten geschreven: *laat de Hollanders alle dagen en tyden na hunnen wil hunne scheepen doen vertrekken; doch dat zy eerst de schriftelyke Acte van de Galleotten, die op Japan vaaren, niet te zullen nemen, aan de Regenten van Nangasacki overgeven.*

Den 2den September sprak de Keizer met de Ryx-Raaden over 't nemen der schepen door de Hollanders van hunne vyanden, 't welk by die gene, die 't ons misgunnen, rooven genoemd, en door den Heer van Firando wederlegt werd: want anders stond het geschapen, dat wy uit Japan zouden hebben moeten vertrekken; alzoo de Keizer zeide, *het zou my door de geheele weereld schande wezen, roovers in myn havens te gedoogen.* Daar wierd ook gemeld van een Siams Jonk 't welk (zonder dat de daar mede gekomene gevolmagtigden, of gecommitteerden, aan land mogten komen) onverrigter zake vertrekken moest, om dat zy uit een land quamen, dat zyn eigen Koning verstooten, en een, die zich zelfs maar opwierp, aangenomen heeft.

Goud- en zilver-ryk Eiland.

Den 24sten dito werd 'er van een goud- en zilver-ryk Eiland, dat 400 mylen beoosten Japan op 36 graaden Noorder breedte legt, gesproken.

Den zelven dito is in rade goedgevonden, dat men de Moeders van de E. Kinderen van den E. *Nieuwenroode* (Zalr.) ieder hunne gelegateerde penningen, de eene 300, en de andre 200 Thayl, voldoen, de Kinderen van de Moeders afnemen, en de zelve dit jaar na Batavia zenden zal.

A. 1636. Een Port... sen v... trokk...

Den 22sten October vertrokken 4 Galleotten met 287 persoonen, zoo, die van Portugeesche afkomst zyn, als die by hen gehouden hebben, enz.

Met deze 4 schepen is ook een hoofdsomme van *f* 6697500-0-0 (waar onder 2350 kisten zilver waren) vervoerd.

A. 1637.

A. 1...

Het'... kins hoofd... Hart... voor Koni... Zoon verkl...

In 't begin van dit jaar is den handel op 't Koninkryk Tonkin begonnen, alwaar de Koopman *Hartsink* (op den 8sten Augusti breeder te zien) voor een aangenomen Zoon van den Koning verklaard is, en wierd daar beneven met een Mandoryns-kleed, een Konings vlag, met eenige eer-titels, een pascedel, en een schriftelyke Acte, onder N°. 3. beide stoffe van Tonkin klaarder te zien, beschonken, ook wierd 'er een brief van den Koning van Tonkin aan de Gouverneur Generaal gezonden, daar in hy op een aardige manier zyn macht vertoond, en hulp tegen den Koning van *Quinam* (N°. 4 breeder onder de stoffe van Tonkin te zien) verzogt.

Brief overs... den G... neraal enz.

Het verder voorgevallene, zoo op de droevige reize, als ook 't geen zich aan 't Hof tusschen den Koning en den Koopman *Hartsink*, en den Koning met zyn grooten, toegedragen heeft, blykt by 't dag-register der E. Maatschappy van den voorsz: datum tot den 7den Juli ingeboekt.

Den 5den Februari werd het inhalen van de Coreasche Gezanten, met de pragt van dien aan 't Jedosche Hof, in 't breede beschreven, hier agter onder N°. 5 breeder te zien.

Den 30sten Juni geeft de Keizer ordre, dat 'er geen koper uit Japan mag vervoerd werden.

Dood d... Heers va... Firando.

Den 16den Juli is de Heer van Firando, die een groot vriend van ons was, overleden.

Den 7den Augustus komt het Jacht Petten ter Rheede, met tyding, dat het in Siam slecht met de E. Maatschappy stond, en dat in December verleden de Onder-Kooplieden en Assistenten, met een praauw uit vaaren gegaan zynde, 2 der zelve door wulpse onbedagtzaamheit met de slaven van den Prins in gevecht geraakt, en daar op, volgens zyn last, met geweld aangegrepen, geplunderd, en na den Berkelang gebracht, alwaar zy onverhoord tot tweemaal toe ter dood veroordeeld, en in 't gezicht der Olifanten aan paalen gebonden waren, om van de zelve verscheurd te werden; dog de zelve waren eindelyk, op 't sterk bidden en smeeken van 't Opperhoofd, uit de hand des tyrans, en van de dood verlost.

De Koning van Siam ontfing nu ook bric-

brieven van den Prins van Orangie, en van den Gouverneur Generaal, benevens een goude kroon met esmarauden bezet, en met paarlen vercierd, benevens verscheide andre geschenken, door den E. *Schouten* als Commissaris toen overgebragt, en aan hem overhandigd.

Aldaar was ook een Gezant van den Koning van *Atsjeh* met brieven en geschenken gezonden, die op een prachtige wyze wierd ingehaald; doch, de brieven gelezen zynde; is de zelve aan 5 plaatsen van zyn lichaam met ketenen en boeijen vastgezet, en in bewaring gehouden.

Den 23sten Augustus zyn 'er 5 Galleotten in Nangasacki gekomen.

Den 25sten dito quam noch 1 dito, met 972 koppen bemand, die alle gedoogen moesten, dat zy tot op hunne hemden toe betast, en bevoeld wierden.

Den 6den September is de Heer Voorzitter, met den Opper-Koopman *Caron*, den grooten Priester door last der Overheit wezen beschenken; die gekomen was, om tot het plegtelyk begraven van den Heer van Firando gebruikt te werden; en die den 11den dito vertrok, en van de Hollanders weder begroet wierd, die toen ook hun afscheid van hem namen.

Den 6den October komt 'er ordre, om geen vreemdeling de wegen te laten bereizen, als met een pas, op dat onder de naam van de Hollanders geen Portugeesen loopen.

Den 17den December staan de Inwoonders van Arima tegen hunne Overheden op, en nemen over de harde handelingen, hen aangedaan, de wapenen in de handen; zynde meest Boeren, die de Roomsche Christenen aldaar tot hulp krygen, benevens veel vlugtende en misnoegde Edelen en Borgers, die zich in een vervallen Kasteel, in de bogt van Arima gelegen, sterk maakten, en reeds al tot 10000 man aangegroeid waren.

A. 1638.

Den 8sten Januari verdeelden zy zich in 3 Troupen, lokken een party buiten uit een naby gelegen Kasteel, welke zy verslaan. Hun veldgeschrei was St. Jago. Zy dragen linnen kleederen met een kruis, zyn kaal geschooren, verwoesten de Japansche Tempels, en hebben een Kerk, daar Jesus en Maria aangebeden werd.

Zy kregen de misnoegden van Amaxa, hunne overbuuren, te hulp, en bestormen een Kasteel, daar zy 300 man voor verliezen. Waar op de Landsheeren van Arima en Amaxa bevel krygen, om de wederspannelingen (schoon de magt niet hebbende) zonder hulp van eenige andre Landsheeren geheel te verdelgen; doch ondertusschen zullen de legers der naastgelegene grooten bereid staan, om de voorschrevene, als zy te kort schieten, en geslagen werden, te helpen, en ook niet eer hen te hulp komen; alzoo de Keizer begeerd, dat de onheilen, ter plaatse daar zy beginnen, ook gedempt zullen werden, zonder hulp van andren, op dat alzoo ieder Landsheer het quaad voorkomen mag. — A. 1638.

De wederspannelingen bieden aan, dat zy bereid zyn, zoo den Keizer hen verdelgen wil, om hunne halzen daar voor te buigen, en gewillig om voor hem te sterven; doch niet voor hunne Heeren; besloten hebbende tegen de zelven tot den laatsten man toe te zullen vechten, zonder Vader, Broeder, of andre Vrienden, die in der zelver legers zyn mogten, aan te zien, al 't welke zy ook allen met eeden bevestigen. Zy bestormen een sterkte, en slaan 600 man dood.

Een Hollands schip begeeft dich derwaards, brengt geschut aan land, en beschieten hunne sterkte zoo van de batteryen, als van 't schip. — Bedryf van een Hollands Schip voor Arima.

Ook was den Voorzitter tot hunne voldoening mede gegaan, waar op zy hen bestormen, en 5712 man verslaan. Daar op deden zy een uitval, en werden, na een hardnekkig gevegt, den 16den en 17den April overwonnen, gedood, en 17000 koppen op staaken gezet. De overige wierden verbrand, of ontquamen het door de vlugt, zynde hun getal al tot 35000 toe vermeerderd, en aangegroeid. — Einde van dien opstand.

Den 25sten April hebben de Portugeesen hunne geschenken, zonder gehoor te hebben, moeten overleveren, en, in 't aan land treeden, wierd de Palankyn, daar den Kapitein in zat, met touwen toegebonden, op dat hy geen voeten aan land zetten zou. — 't Portugees gezag zeer beteugeld.

Den 19den Mey, werd 'er, na dat 'er veelmaal over 't verdryven der Portugeesen uit Macauw, Manilha; en Tayouan, gesproken was, op nieuws naauwkeurig onderzogt na de gelegenheid dezer plaatsen, mitsgaders hoe veel magt van volk, en gereedschap, men van nooden zou hebben, om die te overwinnen, op dat Japan eenmaal bevryd mogt blyven van 't invoeren der Priesters, die oorzaak van de dood der ingezetenen zyn, en gestadig inlandsche beroerten verwekken.

Ook wierd 'er gesproken, om, zoo men de benoodigde voor-raad aan de markt brengen kon (gelyk altyd bevorens door de Portugeesen geschied was) die landaard het land te ontzeggen.

Den 22sten dito werden de 20 Keizers-rokken voor de eerstemaal op present- — 20 Rokken van den Keizer by de

A. 1638. onze ontfangen.

ſent-borden in 't Paleis ontfangen door onzen Tolk, die de zelve bevorens met een handſchrift uit 's Keizers Pakhuizen haalde.

Een Hollander onthoofd.

Den 20ſten Auguſtus wierd *Maarten Gilliſzoon*, Bootsmans-maat, om dat hy een neerlaag gedaan had, ter ordre van den Raad, door een Japander in de Logie onthoofd.

Den 5den September komt den E. *Caron* van Batavia, met laſt, om den Voorzitter *Koekebacker* te verloſſen.

Den zelven dito wierd de Portugeeſen Canton ontzegt, om dat de zelve een Tsjineeſch Jonk met ingelade goederen afliepen, en al 't volk, op een man na, die 't met zwemmen ontquam, doodſloegen. En dit geſchiede, om dat zy van de Tsjineeſche Kooplieden met ſpeelen een merkelyke ſomme gelds gewonnen; doch hunne betaling niet bekomen, waar op zy dit, om aan hun agterſtal te geraaken, in 't werk geſteld hadden.

De Heer van Arima ſnyd zich den buik op.

In het zelve jaar heeft de Heer van Arima, door 's Keizers ordre, om de voorſchreven wederſpannigheit, en opſtand, zyn buik geſneden, en zyn 2 Broeders zyn om de Ooſt gebannen.

Een der Heeren Ryks-Raaden oordeeld, dat men Nangaſacki tot een wildernis behoorde te maaken, om dat, zoo met het aanbrengen der Roomſche Prieſters, als anderzins, 's Keizers gebod geſtadig overtreden werd.

A. 1639.

A. 1639.

Caron vervangt Koekebacker.

Den 3den Februari doet den E. *Koekebacker* aan zyn vervanger, *François Caron*, overdragt, om als Voorzitter, volgens zyn laſt, de Japanſche zaaken waar te nemen.

Den 21ſten dito werd aan de Regenten van Omera verzogt, om met de paarlviſſchery voort te gaan, en die aan te houden.

Den 9den Mey komt 'er laſt, dat men in de heerlykheid Firando onderzoek doen zal, wat Hollandſche Kinderen by Japanſche Vrouwen geteeld zyn, en dat men die met naam en toe-naam, nevens hunne Ouders, aanſchryven zal.

Den zelve dito krygt de Koopman *Willem Verſteegen*, op zyn bevorens gedaan verzoek, verlof, om met zyn Vrouw en Kinderen, nevens zyn Schoon-vader en Moeder, uit Japan te mogen vertrekken, dat aan St. *Vincent Romein* mede toegeſtaan is.

Chriſtenen in 's Keizers Paleis ontdekt.

Den 10den Juni wierd 'er bericht gegeven, dat men in 's Keizers Kaſteel verſcheide Edellieden, die Chriſtenen waren, gevonden had, die zich niet hadden willen overgeven, voor dat 'er veele met hen geſneuveld waren, 't welk voor de Portugeeſen, welkers overheden al een tyd lang gevangen gezeten hadden, veel quaad zou konnen uitbroeijen.

Den 16den dito komt 'er laſt, om alle Japanſche Vrouwen, die by de Nederlanders en Engelſchen Kinderen hadden, nevens de Kinderen, met de ſchepen, die ſtonden te vertrekken, na Jakatra te zenden. Ook wierd 'er verboden, dat geen Japanſche Vrouwen zich aan de Hollanders verbinden, noch ook geen omgang met hen zouden mogen houden.

Den 13den Juli den E. *Caron*, uit Jedo komende, haald onder het voorgevallene aldaar aan, dat 'er een zeer ſtreng gebod wegens 't vervolgen der Chriſtenen was uitgegeven, hier achter No. 6 nader blykende.

Als mede, dat op 't voorſtel, of 'er licht wel een Gezant van den Koning in Holland gezonden mogt werden, aldus van de Ryks-Raaden geantwoord wierd: *Daar is eens moeite met hunnen Gezant geweeſt, en 't zal met dezen ook zoo zyn. Want wat zal by komen doen, als komen bedanken, dat het de Hollanders hier wel gaat. Zulks betaamd geen Gezant; maar wel, om van Koninklyke zaaken te handelen, 't zy van Oorlog, om malkanderen hulp aan te bieden, of die te verzoeken, enz. maar niet van Koophandelingen; dierhalven raden zy dit af.*

In de zelve aanteekening werd onder dato van den 21 Juni gemeld, hoe 't beproeven der mortieren toegegaan is, en dat 'er buiten Jedo een beſtek van 90 voeten lang, en 70 dito breed, waar op 5 wooningen ſtonden, gemaakt was. Hier na toe heeft men 11 bomben geſchoten, waar van 'er 2 in de mortiers geberſten, en waar door verſcheide Hollanders gequetſt zyn; doch de andre zyn alle rondom, en niet een in 't beſtek, gevallen, waar op de Ryks-Raaden belaſten, dat men 1 bom in een der huizen brengen, en de pyp aanſteken zou, welke aanſtonds met de ſlag 't ganſch huis in brand zettede, zynde ieder van hen over de werking van deze werk-tuigen zeer verwonderd: want daar zy neergevallen waren, hadden zy groote gaten gemaakt, en veel aarde in de lucht geworpen, en een was 'er in de lucht geſprongen, dat voor hen zeer wonderlyk om te zien was. De Keizer had dit gereedſchap met een geſchenk aangenomen, en onder zyne koſtelykheden laten bergen.

Den 22ſten Auguſtus komt 'er een ordre des Keizers af, dat aan alle Galleotten de vaart op Japan ſtreng verboden werd, en dat, by aldien zy tegen dit verbod egter hier komen, dat vaartuig in de grond geboord, en dat die gene, die 'er mede komen, de pynelykſte dood aan-

1639. aangedaan zal werden, om dat de herleerden zich te zamen verbinden, de regten verlaten, den dwars-weg inslaan, de gebooden verbreken, en hunnen oppermagtigen Heer tot hunnen vyand verklaaren, stellende hun leven tegen hem in de waagschaal, en voedende daar beneven noch de Spaansche Priesters. Deze ordre wierd door 't geheele land verspreid, en bevolen, om op alle Zee-plaatsen wakkere Officieren te stellen, op dat 't onderzoek der vreemde schepen, nevens de bewaring, en telling van 't volk, behoorlyk mogt volbracht werden.

Por- ...sche ...gen ...lei- ...enz. 't le- ...e- ...ken.

Den 2den September wierden de aanzienelykste Portugeesen van 't Eiland, als mede de 2 Kapiteins, die tot nog toe hadden gevangen gezeten, voor een Commissaris, van 't Hof gezonden, en voor eenige andere Regenten gebragt, daar hen, om voornoemde reden, gezegt wierd, dat zy, indien de Keizer met hen na 's lands rechten handelen wilde, lieden des doods waren; doch dat hen 't leven uit genade geschonken wierd.

Den 3den dito zyn alle de hoofden der Tsjineesche Jonken geroepen, die, op verbeurte van 't leven, verboden werd vreemde Roomsche Priesters, of Kerkcieraaden, en afschriften, daar toe behoorende, aan te brengen, onder bedreiging, dat den overtreder van dien zyn vaartuig, en goederen, verbeuren, dat al zyn volk daar over strafbaar zyn, en met belofte, dat den aanbrenger of verklikker rykelyk met zilver beschonken zal werden.

Den 4den dito is dit ook aan de Hollanders, op de zelve wyze, verboden.

Den 17den dito is een Konstabels-maat van 't schip Banda in handen van 't gerecht van Firando geraakt, om dat hy, by ongeluk, in 't lossen van 't kanon, een kogel in een Borgers huis geschoten had, waar over veelen van den Adel oordeelden, dat hy behoorde te sterven, om dat de heerlykheit Firando grootelyks daar door gekrenkt was, en dat wel, op dat de Hollanders in het toekomende voorzichtiger mogten zyn; doch lieten hem, uit inzicht van den Heer Voorzitter, 't leven behouden.

...d in Den 22sten dito quam 'er tyding, dat 's Keizers Kasteel in Jedo, uitgenomen eene toren, geheel en al verbrand was.

Den 20sten October wierd 'er herstelling en vergoeding verzogt van een gehuurde Jonk, die in Tonkin van de Tsjineesen, na 't vermoorden van ons volk, genomen is, en, zoo men zegt, waren 't Tsjineesen, die met hun huishouden in Nangasacki woonden; doch zulks wierd wederlegt, om dat geen Tsjineesen, die Vrouwen of Kinderen in die Stad hebben, buiten 't land mogen vaaren; op dat zy hunnen roof-zugtigen aard niet in 't werk zouden konnen stellen. A. 1639.

En men bracht tot een voorbeeld by, dat de Zoon van den vermaarden Roover *Yquan*, om de rooveryen van zyn Vader, hier ter dood is gebracht.

Den 2den November laat een der Raadsheeren weten, dat wy ons behoorden te bevlytigen, om Macauw te verwoesten, of te veroveren, op dat Japan rondom van dat Portugeesch gebroed mogt gezuiverd werden. Macau's verovering aangeraden.

Den 3den December werd by den Raad in Firando besloten, dat men, alzoo de Portugeesen 't land ontzegt was, een Tayouanschen eisch van vyftig tonnen gouds doen zal, en om ook in Tonkin den handel voort te zetten, zal men vyf tonnen gouds derwaards zenden. En op dat 'er niets tot voortzetting van den Tsjineesen handel ontbreeken zou, zal men voor eerst duizend kisten zilver tegen de geringste renten opnemen, en lichten. Grooten eisch van Tayouansche goederen.

Den 25sten dito kreeg men tyding, dat 'er ontrent Jedo 2 Hollandsche schepen gezien waren, die men geloofde met de Bevelhebber *Matthys Quast* van Batavia gezonden te zyn, om na 't goudryk Eiland, dat 400 mylen beoosten Japan legt, te zoeken. 2 Schepen by Jedo gezien.

A. 1640.

A. 1640.

Den 11den Januari werd de Botteliersmaat, *Hans Andriesszoon*, door 't Japansch gericht ter dood veroordeeld, om dat hy met een getrouwde Vrouw op overspel betrapt was; waar over hy en die Vrouw den 14den dito onthoofd is. Bottelier onthoofd.

Den 14den dito laat een der Raadsheeren weten, dat de Hollanders de pas, hen voor deezen van zyn Majesteit verleend, mede na Jedo moesten brengen, om daar uit te konnen zien, hoe verre hunne vryheit strekte, alzoo de Nangasackise Borgery, en de hoofden der 5 Keizerlyke Steden, verzogten, om den handel na Nangasacki over te brengen.

Waar op de E. *Caron*, met de pas boven komende, voor gaf, dat de pas van *Gongin-Samma* (die aan 't Comptoir niet gevonden wierd) onder de Raadsheeren gebleven was, toen dezes Keizers Vader deze op een nieuw aan de Nederlanders verleend had. Carons antwoort, en handeling over 's Keizers pas.

Den 17den Juni, wanneer een Hollandsche vuurwerker in een Raadsheers huis bezig was, met vuur-ballen, en granaaten te maken, berste een vuurbal, die veel volk zwaar quetste, en een nieuw gebouw, waar in 't werk geschiede, met veel gesneden werk, en zeldzaamheden, bedierf, en in een galdery de zelve in brand stak; doch 't wierd ten eer-

A. 1640. eerſten gebluſcht. En deze zaak wierd, buiten alle verwachting niet qualyk; maar voor een teeken van geluk, opgenomen: want die Heer verzeekerde zich, hier aan te konnen beſpeuren, dat de ongelukken, ſchoon groot zynde, hem geen verderf aanbrachten; en dierhalven liet hy noch dien zelven avond een groot feeſt voor alle zyne bloed-vrienden bereiden; mogelyk, om dat hy niet mede in de lucht geſprongen, dat zekerlyk wel een groot geluk was.

4 Macauwſe Gezanten onthalſt.

Den 10den Juni quam hier een Galliot met 4 Gezanten van de Stad Macauw, om weder opening des handels te verzoeken. Deze wierd aan land met ſterke wacht bewaart, 't roer en de zeilen van boord gehaald, en ten eerſten een poſt na 't Hof gezonden, waar op zeer ſchielyk 2 uitdrukkelyk gezondene Commiſſariſſen in Nangaſacki verſchenen, die de Portugeeſen voor zich ontboodden, en de zelve 74 mannen ſterk (waar onder 13 ſlaven, geen Chriſtenen zynde, waren) aldus aanſpraken: *Gy booswigten, u lieden is op ſtraffe des doods verboden niet weder in Japan te komen, welk gebod gy overtreden hebt. In 't verleden jaar waart gy des doods ſchuldig, en uit genade is u het leven geſchonken, weshalven u nu niet anders toekomt, dan een elendige dood; dog andermaal zal u lieden, uit aanmerking, om dat gy zonder Koopmanſchap, en om te bidden, gekomen zyt, een civile dood aangedaan werden.* Daar op zyn zy gekneveld, en des anderendaags, 61 ſterk, op de gerechtsplaats onthoofd. De 13 ſlaven wierden wel mede na de gerechts-plaats gevoerd; doch hen wierd het leven geſchonken, om tegen 't Noorder Moeſſon na Macauw te vertrekken, en aldaar de tyding te brengen, hoe 't met de andren vergaan was. Men bragt alles, wat uit het Galliot, van zeilen, enz., genomen was, weer in het zelve, men boegſeerde dat na buiten, en verbrandde daar alles, gelyk dat breeder onder dato den 5 Auguſti te lezen is.

En 't Galliot, en de goederen verbrand.

A. 164[illegible]

Den 15den September zyn 2 witte Konynen, in 't naſpeuren en onderzoeken van alles, op 't ſchip de Gracht, verborgen gehouden, en niet op de lyſt der levendige gedierten geſteld, waar aan den Heer van Firando zich zeer veel laat gelegen zyn; doch hy is met het ſuſpendeeren (of voor een tyd afzetten) van den Schipper noch te vreden geſteld.

Groot[illegible] ven o[illegible] 2 niet o[illegible] gegeve[illegible] Konyn[illegible]

Den 1ſten October is, na gedaan verzoek, toegeſtaan, om 10 Pikols buskruit, en 50 dito zwavel, te mogen vervoeren.

Den 3den November komt, na veelvuldige, en na veel jaaren aan een gedane verzoeken, verlof, om onze ſchepen buiten den vaſt-geſtelden vertrek-dag te mogen wegzenden.

Onze ſchepen mogen vertrekken, als [illegible] willen.

Den 9den dito wierd onze Logie, met alle des zelfs wooningen, door een uitdrukkelyk daar toe afgekomen Commiſſaris, en door de Stadsvoogden, met een groot gevolg by hen, zeer nauw doorzogt, om te ontwaaren, of 'er nergens geen Kerk-cieraaden der Roomsgezinden te vinden waren, en wierd 'er toen ook uit 's Keizers naam belaſt, aanſtonds alle wooningen, daar den datum in de gevel ſtaat, af te breken, waar mede men beginnen zal aan de Noord-zyde, 't welke het jongſte is gebouwd.

Alle woo[illegible]ningen, waar voo[illegible] den datum in d[illegible] gevel ſtaat, af[illegible] breken.

Ook wierd verboden, geen Sondag te houden, om de gedachtenis van die naam uit te roeijen; en te gelyk belaſt, de Opperhoofden jaarlyks te verwiſſelen.

Den Son[illegible]dag verboden. Verwiſſeling der Opperhoofden.

Hoe dit nu toegegaan is, met de redenen waarom, kan men hier agter onder No. 7 beoogen.

Den 28ſten dito liet de Keizer 't ſlachten van Rund-vee aan de Hollanders verbieden; dat den 20ſten December 1658 nader, op ſtraffe des doods, met de redenen 'er nevens, geſchied.

't Slachten van Runderen ons verboden.

AGTSTE HOOFTSTUK.

A. 1641. Laſt om geen goederen te mogen ophouden, en om alles te verkoopen. Le Maire *Opperhoofd.* Carons *gebouw doet ons veel quaad. 't Opperhoofd gaat met 't geſchenk na Jedo. Laſt om uit Firando na Nangaſacki met 't Comptoir op te kraamen. Wonderlyk ſpook over een Hollands dubbeltje in een Tſjineeſch Jonk gevonden. Alle brieven van een ſchip geopend. Laſt om alle, uitgenomen 't Opperhoofd, te betaſten. Nieuwe laſt op 't loſſen der ſchepen. 't Begraven der dooden verboden. De Pakhuizen verzegeld. 't Vertrek der ſchepen vaſt bepaald. En andre bezwaringen opgekomen. Barbariſch antwoord op de vrage, om een Matroos te begraven. Huur van 't Eiland Decima. A. 1642. Oude graven in Firando verwoeſt.* Elſerak *onbeleefd behandeld. Krygen eenige verlichting. Moeite door brieven harer Edelheden aan de Ryks-Raaden. Verſcheide over alleen opkoopen van Ryſt gekruicigd.* Quelangs *ſterkte veroverd.* Overtwater *Opperhoofd. Verbod, om by de opreize niets te koopen, verkoopen, enz. A. 1643. Bericht aan de Japanders wegens het tienjarig beſtand met Portugal. 20 Rokken door den Prins nu de eerſtemaal*

A. 1641. *ſtemaal aan de onzen geſchonken. Brood-bakken ons toegeſtaan, dog den Japanders ongeoorloft. Een Hollands ſchip voor Nambo, verbod van geen vaartuig, op Japan handelende, te mogen beſchadigen.* Elſerak *Opperhoofd. Verſcheide Roomſche Prieſters vallen af. Onthaal der onzen by den Koning van Kinokuni. 't Schieten voor de wal op lyfſtraf verboden. Verdre laſt ontrent een ſchip, voor Japan komende. A. 1644. Onderzoek na Roomsgezinden onder onze Dienaars. Hoe die van 't ſchip* de Swaan *behandeld zyn. De Kooplieden uit de Pakhuizen komende, betaſt. Verſcheide Tsjineeſen geſtraft over een gevonden Paternoſter, enz. Opkomſt van* Yquan. Overtwater *Opperhoofd. A. 1645. Zware ſtorm in Japan. De Heer* van Tzum *Opperhoofd. A. 1646. De uitvoer van 't koper toegeſtaan.* Verſtegen *Opperhoofd. Groote magt van Tartars, die in Japan wilden vallen, verongelukt. En vreeze der Japanders voor hen. Een Tsjinees onthalſt. De handel voor de Tartars opengeſteld. A. 1647. 30 Keizers-rokken voor de eerſtemaal ten geſchenk.* Yquan *door den Tartar gevangen. Zagte handel der Tartars met gewillige onderdaanen. Twee Gallioenen met een Gezant uit Portugal helpen 't heel land in roeren. Groote moed der Japanders. De Keizer ſchenkt den Gezant 't leven. De Heer* van der Lyn *als Generaal voorgeſteld.* Coyett *Opperhoofd.*

A. 1641.

DEn 24ſten Januari werd bevolen, alle de Koopmanſchappen der E. Maatſchappy, geene uitgezonderd, te verkoopen, 't welk, alzoo veele goederen nu verlies geven, zeer ſlecht voor de E. Maatſchappy uitkomen, en vermits 's Keizers ordre legt, van die goederen niet te mogen overhouden, is 'er in rade beſloten, om die met de ſchepen weder weg te zenden; doch zulx werd door de Regenten afgeraden, alzoo de Keizer op nieuw belaſt heeft, alles te verkoopen.

Den 10den Februari wierd den E. *Maxmiliaan le Maire* den volke, op goedkeuring van haar Edelheden, als Voorzitter voorgeſteld.

Den 27ſten dito geeft de Regent *Phesodonno* te kennen, dat hy den E. *Caron* veelmaals gewaarſchouwd had over 't bouwen van het ſterk Pakhuis, dat zulks, alzoo het buiten Japans fatſoen, en op de Europiſche wyze te timmeren, te veel in de oogen der grooten ſteken zoude, als mede de cierlyke zaal, die daar in gemaakt was, welkers gelyk naauwlyks by eenige Koningen dezes Lands gevonden wierd, en alzoo de zelve na geen goede raad geluiſterd had, heeft dit de E. Maatſchappy veel ſchade van tyd tot tyd gedaan.

Den 13den Maart, wanneer de Koopman *Elſerak* bereid was, om de eerbiedigheit, met de daar toe behoorende ſchenkagie na Jedo te doen, wierd 'er, op aanraden der Overheit, geoordeeld, dat het beſt was (ſchoon de tweede dit meermaal verricht had) dat dit nu door den Voorzitter geſchieden zou', gelyk hy ook met der haaſt zig daar toe bereidde, en in 4 dagen, op een ſtel en ſprong de opreize aannam.

Den 26 en 27ſten dito verſtond zyn E. door den Rechter van Oſacca, dat het beſt was nedrig, en met weinig gevolg, te reizen, en raadde hem wel ernſtig niet veel vyanden op den hals te haalen, en dat zulks in achting diend genomen te werden, en dat men alle opzichtigheit diende te beſnoeijen, gelyk als picken, ry-paarden, en andre dingen, die men gewoon geweeſt was op den grooten landweg te voeren: alzoo dat alleen den Adel toekomt, en de E. Maatſchappy veel nadeel baard.

Den 11den Mey, na dat den E. *le Maire* de Keizerlyke geſchenken overgeleverd had, wierd hem door 's Keizers ordre van de Ryks-Raaden belaſt, dat hy voortaan gehouden zal zyn met de ſchepen in Nangaſacki te havenen, en met den ganſchen omſlag uit Firando op te breken, en derwaards te trekken, alzoo zyn Majeſteit geen vreemdelingen in andre plaatſen van zyn Ryk hebben wil, en dat de onzen daar den handel, als in vorige jaaren, konnen dryven, en ſchoon Japan met den handel der vreemden weinig gediend is, werd egter de Hollanders, ten opzicht van de paſſen, door de oude Keizers verleend, toegeſtaan, om den zelven daar te vervolgen, en aan te houden.

Den 29ſten Juni wierd, in 't doorzoeken van een Tsjineeſch Jonk, een Hollandſche dubble ſtuiver gevonden, en alzoo 'er gedacht wierd, dat dit Portugeeſch geld was, moeſt het by de Hollanders vertoond, en des zelfs beteekening, en waardy, door een Schryver opgeteckend werden. Over dit werk wierden de Tsjineeſen in de tronk gezet, en zouden, zoo het Portugeeſche munt geweeſt was, Jonk en goederen verloren, en 't hoofd der zelve zou dat zekerlyk zyn hals gekoſt hebben.

Den 21ſten Juli wierden, by 't doorzoeken van een ſchip, alle de byzondre brieven by malkanderen gezameld, alle opſchriften der zelve opgenomen, en geen een ongeopend gelaten, om te zien, of 'er geene, die aan Japanders behoorden, onder liepen.

Den 23ſten dito geeft de Stadsvoogd van

Laſt om na Nangaſacki op te kraamen.

Wonderlyk ſpook over een Hollands dubbeltje.

Alle brieven van een ſchip, geopend.

A. 1641. van Nangasacki ordre, om alle persoonen van boord komende, uitgenomen 't Opperhoofd alleen, aan 't lyf te betasten.

Last om alle, uitgenomen 't Opperhoofd, te betasten.

Den 28sten dito wierden 4 Banjoosen belast, om de schepen te lossen, waar van 'er 2 aan land, en de andre aan boord moesten blyven, om alles, wat 'er af, of aankomt, malkanderen schriftelyk toe te zenden, en streng te onderzoeken. Ook deden zy al het vreemd geld, en de Psalm-boeken, ieder in een zakje, en gaven het verzegeld in onze bewaaring, om, op 't vertrek, ieder het zyne weder te geven.

Nieuwe last op 't lossen der schepen.

Zy namen ook schriftelyk op, hoe veel geschut 'er op 't schip was, en hoe veel yzer die stukken schoten, mitsgaders hoe veel kogels, en kruit, men aan boord had. Ook wierden zommige spys-vaten gezwikt, om te zien, of 'er geen wywater, of andre goederen in beslooten waren.

Den 30sten dito wierd 'er aangezegt, dat men na 't lossen der schepen, volgens 's Keizers last, gelyk andre vreemde Jonken, enz. aan land zal moeten geven, de scheeps-roers, zeilen, 't geschut, musketten, kruit, lood, en al 't ander geweer, gelyk dit ook opgevolgd is. Zelfs begeerde de Stadsvoogd, dat men niet meer levens-middelen in de schepen houden zou, als 'er voor 't scheeps-volk op de Rheede van nooden was; doch dit wierd, op ernstig verzoek, gestaakt, alzoo 'er door den Voorzitter een handschrift verleend wierd, dat 'er niets af aan de Japanders verkogt, verruild, nog vereerd zou werden.

Den 2den Augusti wierd de eerstemaal belast, dat men onze dooden niet begraven, maar dat men die met eenige zwaarte 4 a 5 myl in Zee zou doen zinken.

't Begraven der dooden verboden.

Den 4den dito blykt, dat alles verergerd, en dat wy op de zelve wyze geplaagd werden, als aan de Portugeesen voor hunne uitbanning geschiedde, weshalven 'er niet anders dan allerley ongevallen, en quellingen, wierden te gemoet gezien, en niemand had moed om tegen de dagelyks voorkomende quade ordre te spreeken, of verzoeken te doen, om dat zulks voor ongehoorzaamheit opgenomen werd.

's Avonds werden de poorten gesloten, en 's morgens door de zelve Banjoozen geopend.

Het Eiland wierd 's nachts door de Japanders bewaakt, de boots en schuiten wierden in hunne bewaaring gehouden, en allerley onredelyke handelingen stygen in den hoogsten top.

Den 9den dito wierd 'er bevel gegeven, geen goederen te verkoopen, voor dat de handel geopend, en de Pancado der ruwe zyde gesloten was; waarom door gecommitteerde Banjoozen, en een Borgermeester, alle Pakhuizen verzegeld wierden, en de zelve zouden zy, als men 'er noodig in wezen moest, op ons verzoek wel eens laten openen.

De Pakhuizen verzegeld.

A. 1641.

Den zelven dito wierd op een nieuw, voor een vaste ordre, belast, om onze schepen stipt op den 20sten der 9de maan te doen vertrekken, en om alle overschietende goederen mede te nemen; dog zoo 'er eenig schip al te laat komen mogt, wierden aan 't zelve 50 dagen vergund, om de Koopmanschappen om te zetten; en ons werd met eenen bevolen, om alle gemeenzaamheit met die van Firando af te snyden, alzoo zy 't daar voor hielden, dat zy inwendig 't Christendom toegedaan zyn.

't Ver[trek] der sch[e]pen v[ast] bepaa[ld].

En a[ndre] bezwa[a]ringen opgek[o]men.

Den 11den Augustus gaf een uitdrukkelyk van 't Hof gekomen Commissaris de volgende ordre van den Keizer, dat de ruwe witte zyde onder de Pancado aan de 5 Keizerlyke Steden zal verdeeld werden.

Dat men geen Japansche, maar onze eigen, Dienaars tot onze diensten gebruiken, en geen gemunt, noch ongemunt goud vervoeren zal; dat wy ons voortaan wel moesten laten gevallen, ons even eens als de Portugeesen te laaten handelen, zonder de minste verzoeken daar tegen te mogen doen. En zoo wy daar toe niet konden besluiten, dat wy dan maar vertrekken moesten, alzoo Japan echter van alles genoeg voorzien zou werden.

Men mogt ook geen trompetten meer laten steken.

Den 12den dito wierd op dood-straffe verboden geen Japansch geweer te vervoeren, en met eenen belast, dat niemand, als de Voorzitter en de Koopman, eenig geweer onder zich houden mag; maar dat zy 't zelve, tot op hun vertrek, in 's Keizers wapen-huis ter bewaaring zullen geven.

Den 13den dito komt 'er een verbod op 't uitvoeren van meerder levens-middelen, dan de schepen tot de reize van nooden hadden, als mede van gemaakt en ongemaakt koper, kasjens, lakwerken, schutzels, enz., daar Steden, Kasteelen, of Persoonen, die wapenen oeffenen, op staan, en ook geen wortel Nisi, dan 50 ponden 's jaars uit te mogen voeren.

Den 18den dito wierden de Tolken *Faccoso*, en *Sacjemon*, daar men het minst mede gediend was, tot ons behulp aangesteld; en de zelve zouden niet meer van de E. Maatschappy hun soldy; maar uit 's Keizers kas, genieten.

Den 17den September wierd 'er een ordre gegeven, waar na zich de Koop- lie-

Ordre, waar na de goederen te koopen.

lieden, in 't koopen van de goederen der E. Maatschappy zullen hebben te richten.

Den 18den dito verstond men uit Jedo, dat den Keizer een Zoon geboren, waar over groote vreugde was.

Den 29sten vraagde Schipper *Jacob Janszoon*, of de Matroos, op zyn schip overleden, aan Land, of in Zee, begraven zou werden; waar op geantwoord wierd: *hy moet met een steen om zyn hals in Zee gesmeten werden, alzoo een Christens Lyk de aarde onwaardig is.*

Den 25sten October wierd het accoord over de huur van 't Eiland Decima, tegen 5500 Thayl 's jaars, getroffen.

Den 8sten November werd 's Keizers pas van Batavia herwaards gezonden, en door 't Opperhoofd mede ten Hove gebracht, op hope, dat, op vertooning der zelve, de oude genotene vryheit weer stand grypen zou.

Den 24sten December wierd op 't gedoente der Nederlanders stipt gelet, en in de herbergen op den land-weg zyn de aangestelde wagters genoodzaakt te beletten, dat men niemand mogt aanspreeken.

A. 1642.

Den 8sten Maart bleek, dat de begraaf-plaatzen der Hollanders, voor dezen op Firando begraven, nu geheel verwoest, waar onder 'er een van blaauwe arduin-steen, en verscheide andre van gemeene steen opgemetzeld waren.

Den 11den dito het Opperhoofd, *Jan van Elserak*, na zons ondergang van zyne Hof-Reize voor 't Eiland ten anker komende, moest den geheelen nacht (alzoo den Stadsvoogd al in zyn slaap-kamer was) in zyn bark blyven.

Den 17den dito wierd zyn E. aangezegt, dat met de Hollanders in een huis, digt by de wacht zyn verblyf, tot de komst der schepen, houden moest, en alzoo dat een kot, voor beesten bequaam, was, wierd daar tegen, op voorgeven, dat wy huur voor 't Eiland betaalden, en dat de wooningen daar reeds na onze zin geschikt waren, sterk, doch vrugteloos geredeneerd: want na verloop van 3 dagen zond de Stads-voogd nader last, dat het zoo moest geschieden.

Den 6den April wierd 'er verzogt, om zomtyds tot tyd-verdryf eens uit vaaren, of wandelen, te mogen gaan; doch 't zelve wierd geweigerd.

Den 28sten dito wierd haar Edelhedens toeleg, om 't Kasteel der Ciciliaanen in Quelang te belegeren, vertoond.

Den 29sten dito liet de Stadsvoogd, *Sabroesejmon*, de Nederlanders verscheide vryheden aanzeggen, ordre gevende, dat ieder een hen minzaam bejegenen zal. A. 1642.

Den 22sten Augustus werden 6 Roomsche Priesters, en 3 Japanders, uit Godsdienstigheit herwaard gekomen, en door die van Zatsuma agterhaald, gevangen opgebracht. Ook vervielen 'er zomtyds noch al verscheide andren om 't Christengeloove in de magt der Overheit, die met zwaare pynigingen dagelyks geplaagd, en gedood wierden.

Den 29sten dito bragten eenige brieven harer Edelheden aan de Ryks-Raaden ons den haat der Stadsvoogden op den hals, waar op ons verscheide vragen gedaan wierden, met aanwyzing, dat de Ryks-Raaden geen zaaken, de vreemdelingen rakende, behandelen, of de Nangasackische Stadsvoogden hebben met hen geraadpleegd, en hen van alles eerst bericht gegeven. Moeite door brieven harer Edelheden aan de Ryks-Raaden.

Den 2den September zyn verscheide Kooplieden, en Borgers met al hunne Zoonen, over Monopolie (of alleen-opkooping) in den ryst-handel, door 's Keizers last, om dat de ingezetenen daar door gebrek en armoede leden, gekruicigd. Verscheide over opkoopen van Ryst gekruicigd.

Den 30sten dito wierd besloten, om den brief aan de Ryks-Raaden niet na 't Hof te zenden; maar die een jaar, tot nader last, op te houden, alzoo de Stadsvoogden oordeelden, dat die ons nadeel baaren zou.

Den 12den October quam tyding, dat de sterkte Quelang door de onzen veroverd was. Quelangs sterkte veroverd.

Den 29sten dito vertrok den E. *Elserak*, na dat hy daags te voren aan zyn vervanger, *Pieter Antoniszoon Overtwater*, de overdragt van de zaaken der E. Maatschappy gedaan had. Overtwater Opperhoofd.

Den 20sten November wierd belast, dat men in 't boven-reizen niet koopen, noch verkoopen, en zelfs geen geld aan de huiswaarden, dan met kennis der geleiders, betaalen zou, om dat de Stadsvoogd ongeerne zag, dat 'er meer kosten, als de nood vereischte, geschiedden. Zelfs mogt men aan de Dienaars, noch aan arme lieden, geen geschenken geven, om dus alle agterdogt aan een ieder te benemen. Verbod, by de opreize.

A. 1643. A. 1643.

Den 14den en 15den Januari doet de E. *Overtwater* aan de Hofs-grooten een verhaal wegens de redenen van de thienjarige vrede, of stilstand van wapenen, die wy met Portugal hadden aangegaan, mitsgaders, waarom wy nevens Vrankryk hen tegen Spanjen te hulp quamen. Thienjarig bestand met Portugal.

Den 26sten dito wierd het Opperhoofd met 20 Rokken van den Prince des Ryks, 20 Rokken door den Prins geschonken.

A. 1643. Ryks, voor de schenkagie, aan hem gedaan, begiftigd, zynde 't eerste geschenk, dat ooit van zynent wegen openbaar afgegeven is.

Broodbakken toegestaan. Den 28sten Februari werd ons het broodbakken, als een weldaad (op ons verzoek) alzoo dit de Japanders verboden is, toegestaan.

Een Hollands schip voor Nambo. Den 10den September komt 'er tyding uit Jedo, dat in 't Ryk van Okio, voor de Stad Nambo, een Hollandsch schip ten anker gekomen, en dat de Schipper, en Koopman, nevens 8 Matroozen daar van, gevangen na Jedo gebracht waren, weshalven 't Opperhoofd met 'er haast derwaards ontboden, en, daar gekomen zynde, hem van alles dien aangaande net bericht afgevorderd, 't welk alzoo 't met de opgave der gevangenen overeenstemmende bevonden wierd, zoo zyn zy ontslagen, en in zyn Es. handen gesteld. En hoe dit verder is toegegaan, kan men hier achter No. 8 breeder zien.

Verbod van geen vaartuig, op Japan handelende, te mogen beschadigen. Den 28sten dito bieden de Tsjineesen een smeek-schrift aan, waar by zy verzoeken, om van de Hollanders op Zee niet genomen te werden. Hier op zond de Stadsvoogd een schrift, om het door 't Opperhoofd te laten teekenen, die (alzoo daar dingen op levens-straf in beloofd wierden, behalven dat ook zulks buiten zyn Es. vermogen was) een wederlegging op die overgeleverde stukken aan den Stadvoogd zond, die, daar mede voldaan zynde, belastte, dat men na Batavia en Tayouan moest bekend maken, dat niemand eenige jonken, op Japan handelende, zou mogen beschadigen; en, daar op staat makende, konden onze schepen, die anders, op verzoek der Tsjineesen, een tyd lang zouden opgehouden werden, op hunnen gestelden tyd vertrekken.

Den 14den October raakte brand in 't schip d'Orangie-boom; dog 't wierd nog gelukkig, door hulp van land, als anders, geblust.

Elserak Opperhoofd. Den 8sten November vertrok den E. *Overtwater*, en laat het gezag als Opperhoofd aan den Heer *Elserak*.

Verscheide Roomsche Priesters vallen af. Den 24sten dito verstaat men, dat verscheide Roomsche Priesters, in Iedo gevangen opgebracht zynde, hunnen Zaligmaker verlaten, en 't Iapansch geloove, om ten nadeel der Christenen in Nangasacki te woonen, aangenomen hadden, en wierden ook de zelve door den Keizer van levens-middelen verzorgd; doch 4 van de zelve, Portugeesen zynde, wilden, na dat zy afgevallen, en nu in vryheit gesteld waren, by geen Vrouwen (schoon hen van den Keizer verlof daar toe gegeven was) huishouden. 't Welk zyn Majesteit zoodanig vertoornde, dat hy hen weer in de gevankenis, om ze te plagen, en te mishandelen, stellen dede. A. 1643.

Onder de geschenken, aan den Keizer gezonden, was een buiten-gemeene schoone kopere lantaarn, die zeer aangenaam was, en na Nico, daar 's Keizers graven zyn, gevoerd stond te werden.

Den 16den December liet de Koning, of Landsheer van Kinokumi, 't Opperhoofd, met de vrienden, die in 't Paleis geweest waren, in zyn Hof ontbieden, vragende na verscheide zaaken, die de Regeering, en Oorlog, in Europa, mitsgaders den handel der E. Maatschappy in Indiën, de afgelegenheit van verscheide Landen, als mede de redenen van Oorlog met Spanjen en Portugal, en 't verschil wegens onzen en hunnen Godsdienst, aangingen, waar op na waarheit geantwoord zynde, wierd 'er een kostelyk gastmaal gegeven, en wel 2 uuren na zons ondergang quamen zy weer t'huis. Dit is op den 20sten dito nogmaal hervat, en met onthaal, en geschenkjes, beleefdelyk beloond. On[illegible] der o[illegible] by de Koni[illegible] van K[illegible]noku[illegible]

Den 17den December, als 't Opperhoofd afscheid van de Ryks-Raaden kreeg, wierd hem gezegt, dat de vorige Keizers aan de Hollanders hadden toegestaan, hunnen handel vry te mogen dryven, 't welk nu vernieuwd wierd; dog, zoo 't komt te gebeuren, dat 'er eenig Hollands schip ergens aan, of op deze Landen mogt komen te vervallen, zullen zy aanstonds bekend maken, dat zy Hollanders zyn, en 't getal, met de naamen van al 't volk, aan de Overheid dier plaats opgeven, op dat men hen, 't zy brand-hout, water, verversching, masten, of iets anders, hen ontbreekende, voor geld geven kan; maar zoo 't weer gebeurd, dat zy af, en na de wal houden, zonder te ankeren, of haar bekend te maken, en met hun geschut of roers (gelyk of zy verraad in den zin hadden) schieten, zullen zy, by achterhaling, zonder aanzien van persoonen, gedood werden, en zal de Hollandsche Kapitein in Nangasacki daar voor aansprekelyk zyn. 't Schie[illegible] voor de wal, o[illegible] lyfstraf verbod[illegible]

Zoo men in Holland, of in Indiën, mogt hooren, dat 'er Roomsche Priesters na Japan gaan, of dat de Portugeesen en Castiliaanen iets tegen dit Land mogten beginnen, zal men zulks ten eersten aan de Japansche Overheid bekend maken.

De zaaken, in geschrift gesteld, moesten als een nieuwe pas van zyn Majesteit werden aangezien, op dat men zich in 't aanstaande daar na richten zou konnen. Ook wierd hier noch bygevoegd, dat, zoo 't gebeurde, dat eenig schip in deze Verdr[illegible] last on- trent een schip, voor Japan komend[illegible]

deze of gene plaats quam te ankeren, en zich al bekend maakte, het niet zou mogen vertrekken, voor dat het Opperhoofd in Jedo aan de regeering aldaar genoegen gegeven had. Daarom zal de Keizer de ongelden, die door 't volk gemaakt werden, betaalen, geduurende den tyd, dat zy daar na moeten wagten.

A. 1644.

Den 1sten Augusti werd, ter ordre van 't Hof, nauw onderzoek gedaan, of 'er onder de Dienaaren der E. Maatschappy geen Roomsch-gezinden zyn, alzoo de afgevallene Priesters in Jedo betuigd hadden, dat 'er veel van dien Godsdienst onder liepen, en dat 'er in Cambodia verscheiden ter sluik by hen gebiegt, en belydenis van hen geloove gedaan hadden.

Den 30sten dito het schip *de Swaan*, door Noordelyke winden om de zuid gedreven zynde, zogten zy, met de boot aan een Eilandje, leggende op 29 graaden, en 35 minuten, water te krygen; doch wierden mishandeld. Hier op nu, na 2 dagen, voor 't Eilandje Jakissima komende, wierden daar door de Japanders beleefd gehandeld, en geriefd.

Den 12den September wierd last gegeven, om de Kooplieden, uit de Pakhuizen komende, te mogen betasten.

Den 11den November wierden 40 Tsjineesen na Ombra gebannen; 15 bleven hier gevangen, en 6 zyn 'er door 't pynigen al overleden. Deze handeling is ontstaan, ter oorzaak dat onder hun volk Christenen gevonden zyn, die met de Portugeesen, in Macauw en Cambodia gelegen, verstand hielden, en om dat in hun jonk ook een Paternoster gevonden was.

Onder den zelven datum werd verhaald, hoe de groote Zee-roover *Yquan* is opgekomen, te weten, dat hy, nu ontrent 16 jaaren geleden, Tolk van een Dienaar der E. Maatschappy in Tayouan geweest is, en dat hy naderhand heimelyk eenige jonken veroverd, en in korte tyd zoo magtig toegenomen heeft, dat hy de gansche kust van Tsjina beroofde, en onveilig maakte, en alzoo de Tsjineesche Koning (om meer schade voor te komen) genoodzaakt was hem aan te halen, en 't bedreven quaad te vergeven; maakte hy hem Zeevoogd, en groot Mandaryn van Anhaay, welke macht hy misbruikt, gelyk hy ook, om zynen byzonderen handel te dryven, den handel van de E. Maatschappy, zoo in Tayouan, als elders, belet heeft, waar door wy met hem in Oorlog geraakt zyn.

Den 14den November geeft den E. *Elserak* zynen omslag, en 't gezag, aan *Pieter Antoniszoon Overtwater* over.

A. 1645. A. 1645.

Den 19den April wierden onder de gevangene Christenen, (die van verscheide Landen in groot getal nog dagelyks opgebragt, en op een gruuwelyke wyze gepynigd wierden) twee oude Vrouwen in Nangasacki gevonden, die ettelyke Persoonen gedoopt hadden.

Den 11den Juni werd de vaart van Nangking op Japan open gesteld.

Den 25sten Juli komt tyding, dat de Tartar sterke voordeelen met zyne wapenen op Tsjina dede.

Den 22sten Augustus komt 'er tyding, dat de Heer Generaal *van Diemen* overleden was.

Den 18den September waaide het zoo hard uit den Noorden, dat niet alleen de heining rondom het Eiland, maar zelf ook een groot huis, met kombuis, wagthuisjens, enz. geheel om verre waaide. De schepen, jonken, en de geheele Stad aan de water-kant, wierden zeer beschadigd, en verscheide menschen verongelukten. Zware storm in Japan.

Het Jacht de Leeuwerik viel om; dog raakte den 23sten dito weer op de kiel.

Den 29sten dito verscheen de Opper-Koopman *Cornelis Cæsar*, met een schip uit Tayouan, om, zoo den E. *van Tzum* door eenig toeval in Siam blyven mogt, den E. *Overtwater* te vervangen; maar de Heer *van Tzum* verscheen noch dien zelven dag, en ontfing den 30sten November de overgave van den ganschen omslag als Opperhoofd. De Heer van Tzum Opperhoofd.

A. 1646. A. 1646.

Men oordeelde jegenwoordig by de Grooten in Jedo, dat wy de verlossing der 10 Nederlanders gering agteden, om dat van wegen de E. Maatschappy 'er niemand, dan 't Opperhoofd, met de gewoone begroeting verscheenen was.

Den 13den Maart is den uitvoer van 't koper weder toegestaan; maar de 2 andere verzoeken, om den handel voor het treffen der zyde pancado te mogen beginnen, en meerder vryheit (ten minsten voor de voornaamste Hollanders) te genieten, waren geweigerd. De uitvoer van 't koper toegestaan.

Den 27sten Juli werd aan de Nangkingse Tsjineesen, die van den Tartar overwonnen zyn, de handel in Japan ontzegt, om dat zy nooit ommegang met de Tartars gehad hebben.

Den 19den Augustus zyn de 4 stukken geschut, die met het omvallen van 't jacht de Leeuwerik gezonken waren, opgevischt, de andere konden zy niet vinden.

Den 28sten dito wierd 'er bekend gemaakt,

A. 1646. maakt, dat de Portugeesche Gezanten met 2 Galleotten uit Goa stonden te verschynen.

Den 15den October raakt een man, door dronkenschap, zeer gequetst, en den anderen steekt zich zelven met 2 steeken in de borst, dat hy dood ter aarde valt, en op verzoek der Opperhoofden werd 't gerichte daar over aan ons gelaten, met waarschouwing, dat in 't aanstaande, zonder aanzien van Persoonen de uitvoering van 't recht aan de Japanders blyven zou.

Verstegen Opperhoofd. Den 27sten dito ontfangt den E. *Verstegen* 't gezag als Opperhoofd over de zaaken der E. Maatschappy.

Magt van Tartars, verongelukt op Zee. Den 5den November wierd 'er vertoond, dat den Tartar, na onze rekening, A. 1281 in 't Landschap Facatta, agter Firando meende in te vallen, met een magt van 4000 vaartuigen, voorzien met 250000 gewapende Soldaaten; dog de zelve is door een zware storm meest verongelukt, waar van de gedagtenis by de Japanders nog op den 5den dag van hun 5de maneschyn gevierd werd, willende daarom met geen Tartaaren ommegang, nog met hen te doen hebben. En vreeze der Japanders.

Den 17den dito werd 'er gewag gemaakt van een ouden Japander, die kamerling by de Paus in Romen geweest was, en die zich zelven aangegeven had, dat hy een Christen was; dog de zelve wierd, om zyn ouderdomshalven, op voorgeven van ylhoofdig te zyn, niet ter dood gebragt; maar tot zyn dood toe gevangen gehouden.

Een Tsjinees onthalst. Gisteren is een Tsjinees onthalst, die zyn makker tegen de mannelykheit geschopt had, die kort daar na stierf.

Den handel voor de Tartars, opengesteld. Den 28sten December liet de Keizer den handel voor alle Tsjineesen, geschooren en ongeschoren, weder open stellen, alzoo hy nu ten vollen verzekerd is, dat de Tartar geen Christen zy.

A. 1647.

A. 1647.

30 Keizers rokken ten geschenk. Den 14den Januari werden in wedergeschenk aan 't Opperhoofd voor de eerstemaal 30 Keizers rokken gegeven.

Den 7den Februari zend de Koning van Kinokuni 3 monsters van loopen, om in Holland daar eenige nette na te laten maken.

Den 18den Mey verscheen 'er een Gezant van Hoksieuw, zynde een Broeder van den Stadsvoogd aldaar, die, om de vertooning van zyn pragt, en grootsheit, onverrichter zaake, en zonder een voet aan land te mogen zetten, weer vertrekken moest, daar hy zich niet aan kreunde, en daar de Japanders om lachten.

Den 21sten dito was 'er een gerugt, dat de Tartar Corea tot gehoorzaamheit verzogt, zoo zy met geweld daar toe niet wilden gedwongen werden.

Yquan gevangen, door de Tartars. Als mede, dat hy den *Mandaryn Yquan* gevangen na Peking gevoerd; dog dat zyn Zoon zich met wel 700 vaartuigen, en veel treffelyke lieden, in de Piscadores (om de wapenen der Tartars te ontvlugten) begeven had, zich daar ook nu onthield, en weigerde zich aan den Tartar te onderwerpen, schoon hem de herstelling van zyn Vader aangeboden wierd: want alle, die zich gewillig onderwerpen, werden vreedzaam in hun bezit, zonder dat hen iemand iets ontvreemden mag, gelaten. Zagt handel der Tartars.

Den 7den Juli verscheen 'er weer een Tsjineesch Gezant, die weer onverrichter zaake afgewezen is.

2 Gallioenen met een Gezant uit Portugal. Den 26sten dito verscheenen 'er 2 Portugeesche Gallioenen met een Gezant van den Koning van Portugal aan den Keizer van Japan, dat aanstonds na 't Hof bekend gemaakt wierd, en 't geen zulk een alarm baarde, dat in weinig dagen alle rondom leggende Landsheeren met veele duizenden Soldaaten quamen afzakken, lokkende met zoete woorden de Portugeesen (die eerst voor de Baay bleven leggen) binnen. Hier op wierden veel barken tot branders opgekogt, klaar gemaakt, en de Baay met een scheepsbrug, waar op geheele torens gemaakt waren, gesloten. De Portugeesen ondertusschen ziende, dat het hen gelden zou, maakten zich tot tegenweer bereid, en weigerden, om meer dan 3 a 4 Japanders te gelyk aan hun boord te laten komen, en, op voorgeven, dat zy als Gezanten en niet als Kooplieden, quamen, weigerden zy het kruit, kogels, 't scheepsroer, enz. van boord te geven; waar op de Vrouwen, Kinderen, en de beste goederen, ter vlugt na 't gebergte gezonden wierden; dog den aanval wierd, tot nader last van 't Hof opgehouden; egter gaven zy aan die 2 schepen ververssching in overvloed: want ieder schip was met ontrent 200 mannen voorzien.

Groote woede der Japanders. Terwyl dus lang alles vol vreeze en in beweging bleef, ieder geen andere gedagten hebbende, of men zoude in korte tyd die arme Portugeesen dooden, ook was de Heer van Facatta zoo kloekmoedig, dat hy, zonder hulp van andre magten, aanbood, den stryd alleen met zyn volk te ondernemen, die in den eersten aantogt in 40000 man bestaan heeft, behalven dat hy nog een troup van 20000 man, tot ondersteuning van de zelve, by der hand houden zoude; dog alle die toebereidzelen (zoo groot, als of de geheele wereld moest overwonnen werden) geraakten met de komst van een Commissaris te niet, alzoo die met een bevel van

's

't Hof na beneden quam, waar by zyn Majesteit haar alleen (uit aanmerking, dat dit Gezantschap hier van wegen den nieuwen Koning van Portugal verscheen) het leven schonk, hoewel zy anders, na de wetten dezer Landen, lieden des doods waren, welk gevaar zy, met in het toekomende agter te blyven, ontgaan konden. Daar op wierden hunne geloofsbrieven weer na boord gezonden, en zy zyn, zonder voor eerst zeilen te mogen aanraken, op den 4den September na buiten geboegseerd.

Den 10den September wierd de nieuwe Gouverneur Generaal, *Cornelis van der Lyn*, voorgesteld.

Den 18den dito wierd 'er een boegspriet voor 't Jacht de Jonge Prins voor 180 Thayl gekogt. A. 1647.

Den 29sten dito wierd 'er belast, dat over de verlossing der 10 Nederlanders een uitdrukkelyk Gezant, tot bewys van dankbaarheit aan den Keizer, na Jedo diende te komen.

Den 4den November is den E. *Willem Versteegen*, door den Heer *Frederik Coyett* als Opperhoofd alhier vervangen zynde, vertrokken. Coyett Opperhoofd.

Den 24sten dito wierd 'er eenig misnoegen des Keizers getoond, over het leenen van een Stuurman aan de Portugeesen op Batavia, ja zoodanig, dat ons Opperhoofd, zonder de geschenken te mogen overleveren, den 16den January daar aan vertrekken moest.

NEGENDE HOOFTSTUK.

A. 1648. *Goederen van den Keizer in ons Pakhuis geborgen. Brieven van den Generaal. De geslooten handel weer geopend.* Snoek *Opperhoofd. Gevaar van de Heer* Coyett. *A.* 1649. *Een markt-ganger aangesteld. De broodjens vermeerderd. Een Galdery aan 't Opperhoofds wooning toegestaan. Verzoek van 't Opperhoofd wegens de Hoeren. Onzen Gezant van Batavia verscheenen. Steen voor de Generaals huis van hier verzonden.* Bronkhorst *Opperhoofd. A.* 1650. *Voor de Hollanders ten Hove te spreeken, is zeer gevaarlyk. De schuld van den Heer van Firando stil quyt gescholden. Groote goedheit van den Stads-voogd tegen de onzen. Zware storm. Streng bevel, om den 20ste der 9de maan te moeten vertrekken. Moeite wegens Christi lyden op mes-hegten verbeeld.* Sterthemius *Opperhoofd. Dood van* Padre Joan, *een afgevallen Jesuiet. Keizers geschenk aan de Vyerwerkers. A.* 1651. *Verbod van geen goed aan 't Hof te verkoopen. 's Keizers dood. Nieuwe beveelen ontrent onzen Godsdienst, enz. Des Tolks gunstig berigt van 't Hof. Zamenzweering tegen den Keizer ontdekt.* Van der Burg *Opperhoofd. A.* 1652. *Japansche straf over Sodomie. Dat de Opperhoofden mogen weer komen, toegestaan. 's Keizers bevel. Zeldzamen Japanschen eisch. 't Vlagge-Feest. Moeite over 't zwemmen van onze Matroozen. Uitstel ontrent 't vertrek der schepen.* Coyett *Opperhoofd. A.* 1653. *De dood van 's Keizers Moeder. Verlof om eenig zilver uit een Gallioen, en verdre goederen, te visschen. Ordonnantie voor de beneden-tafel.* Happart *Opperhoofd. A.* 1654. *Zeldzame begravenis van Sr.* Wakker *buiten Jedo. Priesters, enz. verhoogd. Groote stoutheit der Banjoozen. Drie schepen gebleeven. 't Begraven onzer dooden weder toegestaan.* Winnings *Opperhoofd. Gevangene Kooplieden losgelaten.*

A. 1648.

Den 10den Juni liet de Stadsvoogd verzoeken, om een Pakhuis te leenen, daar de verbeurd-verklaarde goederen van de Heer *van Crats* (die over eenigen tyd zich den buik gesneden had) voor den Keizer in opgeslagen zouden werden, gelyk ook geschiedde; en de onderleggers, uit de Stad komende, moesten door de E. Maatschappy daarenboven betaald werden. Ook wierden 'er nog veel touwen, dreggen, ankers, enz. voor den Keizer op 't Eiland geborgen.

Den 18den September 't schip de Patientie, om water willende na 't Eiland Quelpaard, 30 mylen bewesten Firando, gaan, wierd door de Inwoonders afgewezen, en een man in de boot wierd door hen gequetst.

Ook verscheenen 'er brieven van den Generaal, waar in 't lang agterblyven van den Gezant vertoond wierd. Brieven van den Generaal.

Den 6den November de handel, dus lang om den geleenden Stuurman geslooten, werd ter ordre van 't Hof weer geopend, onder bedreiging der hoogste ongenade, zoo zulks weer gebeurde, 't welk met een handschrift van 't Opperhoofd bevestigd wierd. Den handel weer geopend.

Den 8sten December wierd de Heer *Dirk Snoek* Opperhoofd alhier, en alles aan hem overgegeven. Snoek Opperhoofd.

Den 9den dito de Heer *Coyett*, met de gekroonde liefde buiten gaats komende, geraakte tegen de klippen, waar door het schip zoo veel water in kreeg, dat hy genoodzaakt was weder te keeren, om (na Gevaar van de Heer Coyett.

A. 1649. (na uitſcheeping van de goederen en ballaſt) de lekkagie te herſtellen.

A. 1649.

Den 2den April, na dat verſcheide malen over de huiswaarden geklaagd was wegens de onredelyke dierte, die zy ons met de dagelykſche ongelden aandeden, is 'er een markt-ganger aangeſteld.

Den 5den dito is in verzekering genomen eene *Cambeojedonno*, eenig overgebleven van 't geſlagt *Vono-Xuridonno*, in zyn leven *Maitre Del Campo*, Generaal van den Prins van Oſacca, hebbende zedert dien oorlog, onder geleende naamen en plaats-verandering, dit ryk doorgezworven, verwagtende nu, gelyk alle zyne vorige bloedverwanten, een wreede dood.

Den 18den Juli neemt des Eilands Ottona (of opziender) met verlof van den Stadsvoogd, de bezorging der benoodigtheden op het Eiland aan.

De broodjens vermeerderd. Den 4den Auguſtus werd 't accoord getroffen, om, in de plaats van 100, nu 115 broodjens te hebben, ieder 6; Thayl zwaar zynde.

Den 8ſten dito kreeg men tyding, dat de vrede met Spanjen geſloten was.

Een galdery aan 't Opperhoofds wooning toegeſtaan. Den 13den dito wiert, na gedaan verzoek, toegeſtaan, om een galderytje aan de wooning van 't Opperhoofds eet-zaal, met die bepaaling, te maken, dat geen jongens met hangende voeten, daar in zitten, of daar over op de ſtraat ſpouwen zouden; als mede, dat voortaan niemant met verheven lichaamen in de venſters, of in andre verheve plaatſen, rekhalzende zal vermogen uit te kyken na de Stadsvoogden, of andre Grooten, die met vaartuigen 'er voor by trekken, en dat men voor hunne lieden van aanzien, of rang, zig nedrig, en buigzaam, zelf tot voor de Banjoozen inkluis, aanſtellen zal.

Verzoek van 't Opperhoofd wegens de hoeren. Het Opperhoofd verzoekt, dewyl 'er geen eerlyke Vrouwen op lyfſtraf by ons mogen komen, dat dan ook verboden mogt werden (ten minſten in de tyd van den handel) dat de openbare Juffers mede mogten agterblyven, al zou het zyn E. een ſtuk geld koſten; dog dit noemden de jonge bedienden der E. Maatſchappy een roemwaardige daad voor lieden van hooge jaaren, die daar door een roode letter in den Almanach verdienden, dog vergeten hebbende dat zy jong geweeſt waren.

Onzen Gezant van Batavia. Den 19den September komt 't ſchip de Robyn op de Rheede, met den lang verwagten Gezant, welkers omſlag, en verrichting men N°. 9 wytloopig zien kan.

Den 26ſten October wert een party blaauwe ſteenen, uitdrukkelyk tot opbouwing van de Heer Generaals wooning aan beſteed, na boord gezonden.

A. 16[49]. Ste[enen] voor [de] Gene[raals] huis. Bro[nk]horſt Perho[ofd]. Den 5den November geeft de Heer *Dirk Snoek* den omſlag der E. Maatſchappy aan den E. *Antoni van Bronkhorſt* over, zonder dat hy ten Hove heeft mogen reizen.

Den 7den dito wierden 'er 4 jongelingen op 't Eiland gebragt, om dagelyks in het wond-heelen geoeffend te werden.

A. 1650.

Voo[r de] Holla[n]ders t[en] Hove [te] ſprek[en] gevaa[rlyk]. Den 13den Januari was de Commiſſaris *Sickingodonna* bevreeſt tegen de Raadsheeren ter gunſt der Hollanders te ſpreeken, vermits hy, 't jaar te voren de zaaken van den E. *Coyett* ſterk voorgeſtaan hebbende, in ongenade van zyn Majeſteit geraakt was, die tegen hem gezegt had: *gy ſtaat de Hollanders al weer voor*; waarom in 70 dagen niet ten Hove dorſt verſchynen.

Heer [van] Firand[o] ſtil qu[yt] geſcho[l]den. Den 6den Juni werd geſproken over 't quytſchelden van de ſchuld van den Heer van Firando, en van de Japanders geoordeelt, dat het beter is, zulks niet ten eerſten aan te zeggen, om dat 'er jaarlyks om gemaand was, en om dat dit kleenagting onder zyne onderdaanen veroorzaaken zou; maar dat men, zonder daar van te ſpreeken, beſt doen zou met die zaak maar dood te laten bloeden; dat voor dien Heer beſt, en 't aangenaamſt wezen zou, welke ſchuld daar op den 15den October nader doorgeſchreven, en quytgeſcholden is.

Den 1ſten September verſcheen 't ſchip de Liefde, dat met zyn boot om water aan de Uwos, of Cavalhes, geweeſt was, dat den Stadsvoogd zoodanig verſtoorde, dat den Schipper op lyf-ſtraf verboden wierd aan land te komen.

Goedh[eid] van den Stadsvoogd tegen d[e] onze. Den 6den dito liet de Stadsvoogd aanzeggen, dat de Tsjampans te oud waren, en dat 'er 2 nieuwe moeſten gemaakt werden, waar toe hy voor dezen geen verlof had willen geven.

Zware ſtorm. Den 11den dito dede een ſtorm uit den Z. O. 't water zoo waſſchen, dat 't Eiland een voet onder water ſtond, en de zuid-zyde voor een groot gedeelte, met de Bottelary, Combuis, Banjoozen-huis, een gedeelte van 't Tolken-huis, wegſpoelde; ook wierden de goederen in de Pakhuizen nat, en, met verlof der Stadsvoogden, in andere dito's geborgen.

Aan de zuid-zyde der Stad waren veel huizen in Zee geſlagen, en s'anderendaags wiert het Eiland met bamboezen omheind.

Stren[g] bevel, o[m] den 20 Den 13den dito lieten de Stadsvoogden weten, dat het Opperhoofd *Bronkhorſt*

hôrst in persoon, het zy de handel verricht was, of niet, op den 20sten der 9de maan, al regende het vuur en zwavel van den hemel, vertrekken moest.

Den 30sten dito wierden eenige messen (op welkers hegten het lyden, en kruisigen Christi, en andre zaaken, afgebeeld stonden) op 't Eiland gebragt, die door een Matroos verkogt, en aan den Stadsvoogd vertoont waren, waar over veel te doen was.

Den 1sten October beloofd het Opperhoofd, dat hy voortaan in de Placcaaten zal invoegen, dat geen dingen, daar diergelyke beduidzelen op staan, voortaan door 't volk meer zullen mogen verkogt werden; en wert dit door de Stadsvoogden voor deze reize overgestapt, om dat het de eerstemaal was, met bedreiging, dat wy ons voortaan daar voor wagten moesten, om zulks in Japan meer te brengen, of dat des Kapiteins leven, en 't welvaren der E. Maatschappy, daar door zou te niet raaken.

Den 15den dito werd de schuld van den Heer van Firando (daar alvorens last van haar Edelheden op Batavia toe gegeven was) op een stille wyze, op dat het voor zyn Onderdaanen verborgen zou blyven, quytgescholden.

Den 24sten dito werd de Heer *Pieter Sterthemius* den volke als Opperhoofd voorgestelt, en is op den volgenden dag ook de Heer *Bronkhorst* vertrokken.

Den 6den November is de afvallige Jesuiet *Padre Joan*, die zig ontrent 40 jaaren hier onthouden heeft, overleden.

Den 14den dito quam de Koopman *Willem Byleveld*, nevens de verdre 3 Nederlanders, van 't Hof weder, die den Keizer volkomen genoegen in 't behandelen van 't vuurwerk gegeven hadden, en die, by hun vertrek deze geschenken kregen.

Sr. *Byleveld*. 20 rokken.
De Vuurwerker. }
De Wondheeler. } te zamen 150 schuiten zilver.
De Korporaal Smid. }

A. 1651.

Den 10den Januari werd 't Opperhoofd van des Commissaris wegen voorgehouden, dat wy wel ten Hove quamen, om 's Keizers aangezigt te zien. Maar niet, om zoo veel goederen te verkoopen, gelyk jaarlyks geschiedde, en dat zulks een kleene agting baarde, waar op verzekert wiert, dat voortaan niets dien aangaande zonder zyne kennis zal verstrekt werden.

Den 21sten Juni komt 'er tyding, dat de Keizer overleden, en dat de Prins in zyn Vaders plaats getreden, waar over 't land over al in droefheit was, ook hadden zich 2 Raadsheeren, en een Kamerling, den buik gesneden. De Tolk *Schiseymon* wiert door 't Opperhoofd (A. 1651.)

Den 27sten dito, met verlof van den Stadsvoogt, na 't Hof gezonden, om de Hooge Overheit bekent te maken, onze innerlyke droefheit over 's Keizers ontydige dood.

Den 30sten Juli ontfingen wy dit schriftelyk bevel des Stadsvoogds: (Nieuwe bevelen ontrent onzen Godsdienst.)

Eerstelyk, *dat ons volgens de voorledene ernstige bevelen der Keizerlyke Majesteiten te wagten hadden, dat geen Sabbathen, of andre H. dagen, quamen te vieren, of de minste teekenen van dien, 't zy met onze kleeding, of iet anders buitengewoons, te laten blyken, en dat voor al wel zorg te dragen hadden, dat geen Christelyke boeken onder Japansche oogen gebracht, veel min dat hen de minste opening daar af gedaan wierd.*

Ten tweeden, *dat men wel zorg moeste dragen, dat geen Portugeese geestelyken onder schyn van Matroozen met onze schepen hier aan, en daar in 't land quamen.*

Ten derden, *dat wy alle ongeneugten met den Japander vermyden, en niemand der zelven met slaan of slooten qualyk bejegenen; maar dat wy alles aan de Regenten bekend maken moesten, die dan na bevinding van zaaken zouden handelen.*

Ten vierden, *dat wy voortaan in alle oprechtheit, gelyk wy by 't leven der 3 vorige Keizers gedaan hadden, ook by dezen nieuwen Keizer zouden volharden.*

Den 12den Augustus verscheen de Tolk weer van 't Hof, met tyding, dat hy zyne zaaken, volgens ons bevel, verricht, en groot genoegen aan de Ryks-Raaden gegeven had; verzekerende, dat de E. Maatschappy voortaan, gelyk by de 3 vorige Keizers, haaren handel voortzetten kon. (Des Tolks gunstig berigt van 't Hof.)

Den 4den September wierden van de Japanders eenige vaatjens met kruit en scherp, in 't doorzoeken van 't schip, gevonden, waar over een groot leven geweest, en ook de Opperhoofden aangezegt is, dat men, zoo zulks weer gebeurde, na de wetten van 't Ryk handelen, en d'Opperhoofden daar over aanspreeken zal.

Den 8sten October verstonden wy, dat 'er een zamenzweering tegen den Keizer, en zyn Raaden (waar aan veelen vast waren) ontdekt was. (Zamenzweering tegen den Keizer ontdekt.)

Den 1sten November doet den E. *Pieter Sterthemius* overgave van alles aan het nieuw Opperhoofd, *Adriaan van der Burg*. (Van der Burg Opperhoofd.)

Den 21sten December bezien de Tolken 's Keizers passen, en bevinden 2 dito's van de voorgaande overledenen; maar geen van den laatst gestorvenen, in wiens regeering een van de Ryks-Raaden was verleent aan den E. *Elserak*, zonder 's

A. 1652. Keizers zegel. Waar over wiert geraatpleegt, of men een andre van den nieuwen Keizer verzoeken moeft.

A. 1652.

Japansche straf over Sodomie. Den 15 Februari is een Japansche Doctor met een jongen over Sodomie onthalst, om dat de overleden Keizer eenige jaaren voor zyn dood de hals-straf 'er op gezet had.

Dat de Opperhoofden mogen weer komen, toegestaan. Den 21sten dito wiert van den Keizer toegestaan, dat de Opperhoofden, die jaarlyks moeten verwisselen, om de 2 jaaren weder mogen komen, al was het tot zesmaal toe, dat aan 't believen van den Heer Generaal gestelt word.

Den 28sten Maart is de daagelyksche aanteekening van de om laag blyvende vrienden voor de eerstemaal in 't dagregister gestelt.

En wert ook, zoo te water, als te land, ieder plaats, Dorp, en gehugt, met hunne verheit, van Nangasacki tot Jedo toe, aangewezen.

's Keizers bevel. Den 23 Mey wiert het Keizerlyk bevel aan 't Opperhoofd door den Groot Commissaris, en den Stadsvoogd, *Sabre-feymon* van 's Keizers wegen overgegeven, en is dat, vertaalt zynde, hier agter onder No. 10, en ook den 24sten Julius A. 1655, te zien.

Zeldzame Japanschen eisch. Den 24sten dezer wiert onder de geeischte zeltzaamheden voor den Keizer het volgende mede gesteld: als

10 Stuks bereide Zwaanen-vellen.
2 a 3 Meerminnen-tanden.
1 Cati Olifants-smeer.
1 Olifants-gal.
1 Melk-steen, die de zogende Vrouwen (om den hals dragende) veel melk doet geven.
3 Rhinoceros-hoorns, die de bast afgeschrapt, of doorsneden zynde, vol zwarte stippen zyn.
1 Cati Rhinoceros-smeer.
Eenige Hollandsche aarde potjens.
10 Cati's Amandelen.
10 Dito Rozynen, enz.

't Vlagge-feest. Den 10den Juni wert het vlagge-feest met zyn oorsprong, en omslag, beschreven, en op den 31sten Mey 1653, en den 9den Juni 1655.

Moeite over 't zwemmen van onze Matroozen. Den 19 October springen eenige Matroozen over-boort, daar de Stadsvoogden over op de been raaken met veel gewoel, en bevel, dat 'er van boord niet meer mag gezwommen werden, benevens 't antwoort van 't Opperhoofd 'er op.

Uitstel ontrent 't vertrek der schepen. Den 21 dito wierden eenige knegts der Koopluiden over dievery aangetast, en, in de plaats van geholpen te worden, wiert een Assistent omcingeld, en de kleederen met zyn hemd van 't lyf gescheurt, blyde zynde, dat hy hunne handen, zonder verder gevolg, maar ontkomen was. Schoon op veel verzoeken en sterk aanhouden der Opperhoofden gestadig geweigert wierd de schepen eenige dagen later te laten vertrekken (gelyk onder dato den 1 September te zien is) al regende het vuur en zwavel van den hemel, met de drangredenen voor en tegen, zoo wiert eindelyk belast, dat op den 30sten of laatsten ten alleruitersten zulks moest geschieden; bevelende dat men den 28sten dito zorg dragen moest, dat onze schepen vroeger aanquamen, waar na wy ons richten moesten, alzoo zy zich aan onze komst weinig gelegen lieten zyn.

Coy[...] Opper[...] hoofd[...] Den 3den November geeft de Heer *Adriaan van der Burg* alles, tot het Comptoir behorende, aan de Heer *Frederik Coyett* over, en vertrok 's anderendaags.

A. 1653.

Den 15den Januari is 's Keizers Moeder overleden, en werd haar geringe afkomst beschreeven.

Den 24sten Juni werd het bygeloove der 19de van de Japansche 5de maan beschreven.

Ver[...] om zil[...] uit een gallioen vissche[...] Den 30sten dito quam tyding van 't Hof, dat de Keizer aan de vier Stads Borgermeesters van Nangasacki 't overgebleven zilver in 't gallioen van *Andrea Persoa*, Kapitein Moor der Portugeesen, geschonken had, zynde het nu 44 jaar geleden, dat zich verweerden tegen 't volk van Arima, om dat zy weigerden verantwoording voor de Regenten te doen, over een Jonk in Macauw vyandelyk vermeestert, waar over door ordre des Keizers zyn aangetast, en, niet verder konnende vlugten, als in de mond van de Baay, staken hun kruit in den brand, en lieten, na een lang gevecht, het schip met een groot getal vyanden opspringen, zinkende met ontrent 150 a 160 kisten zilver, waar van 7 jaar daar na, met toelating van 't Hof, door een Miaco's Koopman 70 kisten opgehaalt zyn, en zedert is het overige, 33 vadem diep leggende, ongeroerd gebleven, tot dat wederom

Den 27sten Juli 3 stukjens zilver, 1 vat spek, en eenige schryf-pennen, opgehaalt zyn.

Ordonnantie voor de beneden-tafel. Den 17den September is de ordonnantie voor de beneden-tafel aangeslagen, tot voorkoming der jaarlykse voorvallende ongeregeltheden.

Den 6den October is een Pakhuis opgebroken, en zyde daar uit gestolen, 't geen veroorzaakte, dat de Casserossen,

of

1653. of huiswaarden, 's nagts de ronde op 't Eiland moeten doen.

Den 15den dito wiert de Keizer van den Dayro met de Staat-naam van *Audaisiensamma* vereert.

Den 10den November vertrok de Heer *Coyett* na boord, latende 't gezag als Opperhoofd aan den E. *Gabriel Happart*.

1654. A. 1654.

Den 10den Januari Fiongo in oude tyden de verblyf-plaats der Dayro's.

Den 2den Februari Wyn-tint by de Japanders hoog geacht, betalende voor ieder Gantang 5 Thayl.

Den 23sten dito stierf de Onder-Koopman, *Otto Wakker* in de Stad Jedo, en wierd den 24sten dito, op 't verzoek van 't Opperhoofd, 1 myl buiten Jedo ter aarde gebragt; dog hem wierd geweigert, dat 'er 2 a 3 der onze zouden mede gaan, om dat nog geen gehoor voor den Keizer gehad hadden. Het in Zee werpen van onze dooden is geschied zedert de vervolging der Christenen, om dat zomtyds de graven wierden geopend, en een stuk van 't lichaam gesneden, dat dan by de Christen-gezinden als een H. overblyfzel bewaard wierd.

Den 2den Juli belooft de nieuwe Keizer voor 't aanbrengen van Roomsche Priesters, of Christenen van de Paapse soort, wel ½ meer, dan zyn Vader beloofd had.

Den 6den Augustus 't scheeps-volk van 't schip het wit Paard met het ophyzen der water-leggers bezig zynde, wierd door een Banjoos met stokslagen aangedreven, en die hem te na quamen, klopte hy voor de scheenen, 't welk geduldig, schoon 't Opperhoofd 'er by stond, verdragen wierd.

Den 23sten September quam 'er tyding van 't blyven der 3 schepen, te weten, Utrecht op Ilha de Prata, Kampen even buiten Tayouans Rheede, en Tayouan in 't inkomen van des zelfs gat gebleven, zynde van 't eerste eenig volk met de boot daar aangekomen, waar op vervolgens een Galjoot, en een Jonk afgezonden is; om de andre menschen van 't voorsz: Eiland af te haalen; die zich zeer armelyk met Schildpadden, en Meeuwen, onderhouden hadden (gelyk dit No. 11. hier na breeder is te zien) dog van het 2de was goed nog bloed te recht gekomen; maar van het 3de waren de menschen behouden. A. 1654.

Het Opperhoofd *Happart*, op zyn vertrek staande, dede

Den 31sten October verzoek, over 't begraven der dooden, met betuiging, dat het in 't water werpen gansch Europa door aan schelmen en dieven geschiede, waar op dit door den Stadsvoogd, ter gelegenheit dat afscheit van hem nam, toegestaan is, om de zelve op zyn Japans, zonder eenige uiterlyke statie in een kist, of bali, te leggen, en die zoo te begraven.

't Begraven onzer dooden weder toegestaan.

Den 31sten October vertrok den E. *Gabriel Happart*, en gaf alles aan den E. *Leonard Winnings* over.

Winnings Opperhoofd.

Den 14den November komt een Jonk van *Yquan Lauw*, met een groote Heidensche Priester, *Inger* genaamd, die zich in de groote Tsjineesche Tempel onthoud, en die zoo H. en aanzienelyk is, dat zelfs de Stadsvoogd, op zyn vertrek na Jedo, niet alleen afscheit, maar ook een zegen van hem verzogt; 't welk de Paap, op een stoel zittende, met het schudden van zyne t'zaamgevouwen handen dede, terwyl de Stadsvoogd met zyn aangezicht tegen de matten lag, voor welke moeite aan deze Priester 100 schuiten zilver, en 100 bali's ryst, vereerd is.

Den 25sten dito is de Dayro overleden.

Den 29sten dito zyn verscheide Koopliedenlosgelaten, die in 't voorleden jaar, na 't uitleggen van briefjens niet te voorschyn komende, gevangen gezet waren.

Gevangene Kooplieden losgelaten.

Den 21sten December is het duivenhok, 1½ ikjens lang, op 4 pilaaren, voor 30 Thayl, of 45 gl:, gemaakt.

TIENDE HOOFDSTUK.

A. 1655. Oeasackí's Kasteel. Wie aan 't Hof een Norimon gebruiken mag. Aardig antwoord op zekere vrage. 't Ontzegelen der luiken verzogt; dog geweigerd. Tempel des Daybots, enz. Reden over 't planten van de Meyboom gevorderd. De Pancado der zyde afgeschaft. 't Spreken met de Tsjineesen verboden. 't Ontzegelen der scheeps-ruimen hopeloos geworden; doch andre zaaken toegestaan. Komst van van Tzum. Boucheljon *Opperhoofd. Papier met een kruis verboden. A. 1656. Vreugde-betuiging over 's Keizers herstelling. Wederkomst van onze Tolk van 't Hof, en zyn gunstig bericht. Een Siams Gezant onverrichter zaake afgewezen.* Wagenaar *Opperhoofd. A. 1657. Zware brand in Jedo. 's Keizers zorg voor ons volk. Moeite over 11 Tsjineesen van een veroverd Jonk. Een Struis aan den Keizer geschonken. De vertrek-dag der schepen vastgesteld.*

A. 1655. *steld. Gevaar des Opperhoofds. Zilver, enz. van* Amdrea Pessoa's *schip gevischt. Gezant van Coxinja aan den Keizer onverrichter zake te rug gezonden. A. 1658. Eenige Christenen gerecht.* Wagenaar *Hoofd. Reglement voor den Dispensier. A. 1659. Besluit des Opperhoofds om 't avond gebed te doen.* Boucheljon *Hoofd. Brief van een verliefden Misties.* A. 165

A. 1655.

Ocasacki's Kasteel. DEn 25sten Januari, Ocasacki heeft een groot Kasteel, dat de eerste vastigheit des wederspannigen Keizers is, daar de Boeren, en Inwoonders tot heden toe eenige vryheit voor genieten.

Wie een Norimon gebruiken mag. Den 2den Februari niemand van minder rang, dan de aanzienelyke Adel, mag aan 't Hof Norimons, of draag-zetels, gebruiken; inzonderheit ontrent het Kasteel, vermits, onder die voorwending, ontugtige Vrouwen voor de grooten hunne kinderen binnen gebragt, waarom de zelve van de Ryks-Raaden verboden wierden.

Den 18den dito, den 12de der eerste maan, is een dag aan de Medicyne toegeeigend.

Aardig antwoort. Den 21sten dito den E. *Winnings* in de vertoef-zaal zittende, is hem, onder verscheide bezoeken van geestelyke en andre persoonen, door den opperften der geestelyke gevraagd, *hoe de Hollanders in hunne beslotene kleeding zich, wanneer 't hen jeukte konden krabben,* waar op zeker bediende antwoorde, *dat de Hollanders hunne Vrouwen daar toe gebruikten, waar over die Priester met een groote verwondering, en met een zucht (zoo de spotters 'er by gevoegd hebben) vertrok.*

't Ontzegelen der luiken geweigerd. Den 28sten dito wierd het ontzegelen der luiken hard aangedrongen, dat nu al verscheide jaaren verzogt was; doch dit is al weder, op verscheide draaijingen van de hand gewezen.

Tempel des Daybots. Den 26sten Maart bezagen de onzen den Tempel des Daybots, en een andren, daar 100 beelden, levens-groote, in stonden, die ieder 3 kleintjes droegen, en die 40000 armen hadden, waar mede zy te kennen gaven de veelheit der handwerken, in Japan uitgevonden. Ook was 'er een beeld als een Olifant, en een doodshoofd van eenen Binkjen, die zich voor ettelyke honderd jaaren tegen den Keizer aangekant had, en, na een harden stryd, overwonnen was, ter gedachtenis van 't welke dit hoofd bewaard wierd.

Den 14den April klaagd de Hoenderman, dat de Hoenderen voor een maas (gelyk over 2 jaaren met den Ottena bedongen was) niet meer buiten schade leveren konde, alwaar den Ottena verhaald, dat de leverantie van 't Vee onder 12 wyken in Nangasacki verdeeld, en dat de groote dierte door de sterke verteering der Tsjineesen veroorzaakt was, waar op met hem voor 1⅕ Maas, een nieuw verdrag gemaakt wierd.

Den 28sten April zyn 'er 7 Batteryen voltooid, 4 aan de Oost, en 3 aan de West-zyde, door den Heer van Firando, als opzichter aan de Stadsvoogd van Nangasacki in 's Keizers naam opgedragen, en zal 't kanon, wanneer de nood aan de man komt, daar op geplant werden. Reden over 't planten van de Mey-boom vorderen

Den 1sten Mey moest aan de Stadsvoogden reden gegeven werden, wat de geplantte Mey-boom beteekende, 't welk gedaan zynde, lieten weten, dat als men in 't toekomende iet ongemeens wilde aanrechten, men het eerst vraagen zou.

Den 22sten dito op den 16den Maart staat aangehaalt, dat de Tsjineesen, buiten gissing van de zyde-Kooplieden, 13 a 1400 picols witte rouwe zyde hadden aangebragt, 't geen zy om de duurte alle voor de vaste prys niet konden inkoopen, vermits de Tsjineesen eerst de prys afwagteden, en daar na hunne zyde aanbrengen, 't welk de Kooplieden schadelyk valt, en die zich dierhalven ten hove voegen en klagten doen, dat zy niet bestaan konnen, waar op heden tyding komt, dat de Pancado van de zyde door den Keizer is afgeschaft, en door hem gezegt was, die ordre is voor 50 jaaren by *Ongoschio Samma*, des Majesteits overgrootvader, beraamt, en tot nu toe zoo aangehouden en vervolgt, daar de Kooplieden jäarlyks groote voordeelen van genoten hebben, en heden eens schaade ziende, komen nu, tegen 't recht, heul by 't Hof zoeken, dierhalven, om de Tsjineesen geen schade te doen, heeft de Majesteit de zyde voor de vastgestelde prys gekogt, welke zyde vervolgens in de Pakhuizen der E. Maatschappy geborgen, en in 't verkoop-huis gewogen is, daar de Tsjineesen in quamen, om de zyde te leveren, met bepaling, dat niet verder op 't Eiland mogten komen, nog met ons praaten, 't welk de Hollanders ook verboden is, van daar ontrent niet te komen, om wat reden 't ook zou mogen wezen. De Pancado der zyde afgeschaft. 't Spreken met de Tsjineesen verboden.

Den 28sten Mey sorteeren de Japanders de zyde in de wooning van het nieuw Opperhoofd, 't welk tot den 19den Juni duurt, dat veel onkosten, en gewoel, op 't Eiland gaf.

Den 9den Juli heeft *Coxinja*, over 't bedryf der Pancado-Kooplieden verstoort zyn-

A. 1655. zynde, aan zyn onderdaanen op levensstraf verboden, om dit jaar geen zyde na Japan te voeren.

Den 25sten dito belast de Stadsvoogt, dat jaarlyks een der ondertolken mede ten hove gaan zal, om kennis van de zaaken, by de onzen daar te verrichten, te krygen.

Den 16den Augustus, of den 7den der Japansche volle Maan, wert het Bon, of dooden-feest beschreven.

Den 25sten dito na dat eenige jaaren aan een het ontzegelen der scheeps-ruimen verzogt was (gelyk in 't verleden jaar op den 31 October, 2de Maart, en op verscheide andre tyden, klaar blykt) zoo is dat heden hopeloos geworden; dog men heeft toegestaan, dat de Pakhuizen door den Ottena, of Tolken, zullen mogen op en toegedaan werden, en dat wy na ons believen 'er in en uit zullen mogen gaan, behalven daar de rocchevellen, en andre zeltzaamheden, leggen; die, gelyk bevorens, door de Banjoozen zullen verzegelt werden.

Den 17 September, het nieuw Opperhoofd met de 2 andre schepen niet voor den dag komende, verzoekt het Opperhooft, om de kortheit des tyds, met den handel te mogen voortgaan, met bewys (op hunne voorstellen, of het meer op deze wyze geschiet was) dat het A. 1645 den 21sten September aan den E. *Overtwater* was toegestaan; die op den 24 met den verkoop was voortgegaan, terwyl den 29sten dito zyn vervanger eerst verscheen, waar op ook dit verzoek ingewilligt is; en, de eerste verkooping gedaan zynde, moest uit de Koopmanschappen die schenkagie uitgezogt werden; 't zy de andre schepen quamen, of niet, zoo zou egter de hoofsche gift moeten voldaan werden.

Den 29sten dito verschynt den E. *van Tzum*, hebbende 85 dagen onderweeg geweest, 't geen nooit meer geschiet is

Den 7den October de Matroos, *Jacob Henrikszoon van Hoorn*, verdronken zynde, is 's anderendaags bezyden 't schip komen boven dryven, dien de Stadsvoogden anders aan den Hollandschen Kapitein belast zouden hebben te doen opvisschen, alzoo het onder zyn gezag was; al 't welke veel moeite zou gegeven hebben, en daar men nu van verlost was. Deze is de eerste, na 't bekomen verlof geweest, die begraven is, en met welke 2 Hollanders mede gingen, verhalende op hun wederkomst de begraafplaats met de omstandigheden van dien.

Den 23sten October vertrekt den E. *Leonard Winnings*, gevende alles, benevens 't gezag, aan den Koopman *Joan Boucheljon* over.

Den 28sten dito het papier dit jaar voor de Heer *van Arima* gekomen, wiert van een Tolk tegen den dag bezien, en bevonden, dat 'er een kruis met een Fransche lelie op stond; waar van bericht gevende, 'er van de Regenten van Nangasacki belast wiert 't zelve niet in de Stad te brengen; maar dit te verzegelen, en in bewaaring van den opziender des Eilands te stellen, dat volbracht wiert; en waar op het verzonden is. A. 1655. Papier met een kruis verboden.

Den 14den December wierden de Coreasche Gezanten wel onthaalt, en op kosten der Landsheeren overal wel getracteert, behalven dat ook van hen (de eenigste daar zulks aan geschiede) aan 't Hof groot werk gemaakt wiert.

A. 1656.

A. 1656.

Jegenwoordig zonden de Landsheeren, en andre Grooten, afgezanten met geschenken na den Keizer, om hunne blydschap over zyne herstelling van de kinder-pokjens te betuigen. Het geheel Land met zyne Inwoonders sprong op van vreugde, in welke tyd een oppertolk na 't Hof gezonden wiert, om zyn Majesteit uit naam der E. Maatschappy te begroeten, die den 15den Mey vertrok met verlof der grooten. Vreugde-betuiging over 's Keizers herstelling.

De Tsjineesen richten een blyspel en een dans-spel op, voor 't huis van den Stadsvoogd, en betoonden mede hunne blydschap 'er over.

Den laatsten Juli quam de Tolk weer uit Jedo met bericht, dat de bezending by de Hofs-grooten loffelyk, en met veel genoegen aangezien was: want hy had een geschenk van 10 roode Gilams, in volle vergadering ter gehoor zynde, aan de Ryks-Raaden voor den Keizer overgegeven; dog zy zelfs hebben 't niet aangenomen, om dat het een buiten-gewoone bezending was, zyn Majesteit alleen aangaande; dog toonden hunne dankbaarheit met veel genoegen, en beschonken den Tolk, uit 's Keizers naam, met 2 rokken, welke zaak de E. Maatschappy veel agting baarde. Wederkomst van onzen Tolk.

Den 9den Juli komt 'er een Siams schip met een Konings Gezant op de Rheede, waar by sterke wagt gestelt, en van 't welke 15 Tsjineesen gelicht wierden, die, verdeelt, en met wacht bewaart zynde, ondervraagt wierden, om uit hen te vernemen, of 't Gezantschap ook van den jongen Koning (gelyk hy Gezant voorgaf) gezonden was, het welk volslagen met zyn zeggen street, alzoo hy zeide, dat de jonge Koning regeerde, om dat de oude overleden was; waar tegen de Tsjineesen, met de Schipper van een ander eerst aangekomen Jonk, verhaalden, dat de oude Koning alleen, en de jonge niet regeerde, maar al Een Siams Gezant afgewezen.

A. 1656. al voor lang met al 't Koninklyk bloed, gedood was; welken Tiran de Keizer niet wilde erkennen, het welk de Gezant daar na mede bekende; doch gaf voor, dat zulks zyn last was. Ondertusschen mogt niemant van deze Siammers 't land betreden, gelyk zy ook onverrichter zaake, om dat ze geen vaste Commissie of last hadden, den 6 October vertrokken.

Den 28sten Augustus zyn 3 masten a 150 Thayl ieder in gekogt, dat goedkoop by oude tyden was.

Wagenaar Opperhoofd. Den 2den November vertrok den E. *Boucheljon*, latende 't gezag aan den E. *Zacharias Wagenaar*.

Den 7den dito wiert, onder 't klagen der dieveryen, aangehaalt, dat het laken, bollen, beugel, en de pen, van de truktafel is gestolen.

Den 7den December quam een Banjoos met een Tolk op 't Eiland 't Opperhoofd aanzeggen, dat een Jacht-hond, die de Stadsvoogd zeer lief had, onlangs geworpen hebbende, daar van een leelyk ongemak gehouden had, 't geen de Japansche artzen niet wisten te geneezen, weshalven dit den Hollandsen meester aanbevolen wiert, om dit beest dog spoedig te genezen, die zulks nevens 't Opperhoofd weigerde, dog eindelyk tot believen van de Heer Stadsvoogd was, en om dat het van hen nog voor een zaak van agting gehouden zou werden, nog ingeschikt, en voor die reis gedaan is.

Den 13den dito zond de Stadsvoogt een Aapje op 't Eiland, met 't welke hy tot tydverdryf aan de vuur-test zittende te speelen, zoo hing zyn lange staart dikwils in 't vuur, dat stank veroorzaakte, weshalven den wondheeler belast wierd, de staart dicht aan 't lyf af te snyden, en 't beesje zoo lang op 't Eiland te houden, tot dat het geneezen was; dat ook geschiedde.

A. 1657.

A. 1657.

Zware brand in Jedo. Den 2den Maart ontstond 'er een zwaare brand in Jedo, die niet alleen by na de geheele Stad, maar ook het Kasteel, 's Keizers Paleis, en meer als honderd duizend menschen vernielde.

Het Opperhoofd had over daken en luiffels moeten klimmen met zyn volk, om den brand te ontvlugten, by arme lieden moeten slapen, vol honger en koude, want alles van 't hunne verbrand was.

's Keizers zorg voor ons volk. De Keizer liet voor 50 man ryst tot gerief der Hollanders alle daag bestellen, 't geen 't volgende jaar nogmaals gebeurt is, zynde toen weder wel 1½ myl in de rondte afgebrant, en dat het jaar bevorens nog eens ontrent 5000 huizen geschied is.

Den 13den Augustus viel 'er een scherpe bejegening over 't aflichten van de roers der schepen voor. A. 1[…]

Den 23sten dito verscheen het Galjoot Urk, dat na Tayouan geschikt, maar door storm en gebrek van water herwaard gekomen was, hebbende 11 Tsjineesen op van een Jonk, die door het Fluitjen Breukelen tusschen de Eilanden Lawa en Condore verovert was; waarom veel moeite geweest is, met het qualyk handelen, en 't opsluiten van 't Galjoots volk, moetende verdragen van de Coelis gescholden, en met vuiligheit geworpen te werden. De Opperhoofden gaven een verband-schrift om 't volk wel te bewaaren, ook wierden 'er vraagstukken opgestelt, en onderteekend; als mede een verwyt over 't aanslaan van andere Jonken. De Tsjineesen leverden een smeek-schrift in, om vergoeding van schade te verzoeken; dog kregen tot antwoort, dat hier geen rechters over vreemde volkeren regeerden. M[…] over[…] Tsji[…] sen v[…] een […] verd[…]

Den 15den October wiert het volk vry gekend, en 't Galjoot mogt weer vertrekken; dog door ordre van 't Hof moest de in Tayouan opgebragte Jonk wederom gegeven werden.

Den 24 December quam *Phesodonno* met zyn Moeder, en eenige andre Vrouwen, op 't Eiland, om wat vermaak te scheppen, een zaak, bevorens noit meer van eerlyke Vrouwen voorgevallen.

A. 1658.

A. 165[…]

Een Struis a[…] de Kei[…] geschon[…]ken. Den 17 Februari wiert aan den Keizer met veel genoegen een Vogel-struis geschonken, dog die heeft zich in 't bywezen van zyn Majesteit (die daar dagelyks met 6 man op liet passen) in een loop met de borst tegen een paal den 14 Juli te berften geloopen.

De ver[…]trek-dag der sche[…]pen vast[…]gesteld. Den 3 Maart wert de vertrek-dag der Hollandsche schepen op den 20ste dag der 9de maane-schyn vastgestelt.

Den 17den dito wert gezegt, dat 'er daags te voren 16 last paarden met 's Keizers zilver voor by getrokken waren, om 't zelve na Jedo te brengen tot verquikking der menschen, die by die zwaare branden schaade geleden hadden, en de last was, dat zulks nog 10½ maanden alle daag geschieden moest, hebbende ieder paard 3000 Thayl en te zamen 48000 dito daags gevoert.

Gevaar des Opperhoofds. Den 9den April raakt 't Opperhoofd met zyn bark in doods gevaar, en voor 5 ankers by een deel klippen, werdende 't schuitje met 2 man agter af geslagen, en

Den 10 dito de groote bark door de Regenten van Facatta met boegseerbar-

1658. barken gered, alwaar zy verder groote eere en beleeftheit ontfingen.

Den 1sten Juni wert verhaalt, dat nog dagelyks door de Duikers het zilver van 't galjoen van *Andrea Persoa* opgevischt wiert, en dat nog op dien zelven dag een metaal stuk kanon boven gebragt, en zeer glad en gaaf bevonden is.

Den 25sten Mey verscheen een Gezant van Coxinja met kostelyke geschenken, 60000 Thayl waardig, om den Keizer te bedanken, dat *Coxinja's* Moeder, een slechte Vrouw, in 't jaar 1645, op verzoek van zyn Vader na Tsjina gezonden is, met verder aanhouden, om een zyner halve Broeders van voorsz: Vrouw; dog by een Japander geteelt, ook by hem te mogen hebben. Het opschrift van zyn brief luid niet anders als aldus: *Brief van Coxinja aan den Keizer van Japan*, zonder dat aan de Ryks-Raaden, of Nangasackische Stadsvoogden, iets gezonden, of geschreven wert, en om dat zulks tegen de Japansche gewoonten en grootsheit stryd, is hy zonder de minste eere in een huis met zyn gevolg, zonder uit te gaan, of zonder der Stadsvoogden aangezicht te zien, bewaart, en onverrichter zaake op den 8sten October te rug gezonden.

Den 25sten Augustus werden in Nangasacki 109 Mans Vrouwen en Kinderen ter dood gebracht, waar van 'er 16 in een kuil aan de beenen zyn opgehangen, en de verdere, tot 500 in getal, op 't zelve uur in Firando, Omera, en andre plaatsen gerecht, om dat zy, of de hunnen, van de Roomsche Godsdienst zyn, en om dat eenige beschuldigt wierden, dat zy Nangasacki hadden willen aan brand steken.

Den 29sten September werd een schip, by Gotto ten anker komende, en om water verlegen, aldaar geholpen, en door een boot met 14 Hollanders met ververssching uit Nangasacki voorzien.

Den 23sten October vertrok den E. *Bouchelion*, en dede overdragt aan *Zacharias Wagenaar*.

Den 20sten December wert op lyf-straf verboden geen runderen te dooden, en veel min 't vleesch aan ons te verkoopen.

Dito. Werd den Dispensier een Reglement voorgeschreven, wat hy dagelyks voor kost op tafel brengen zal.

A. 1659.

Den 1sten Januari neemt het Opperhoofd een besluit, om alle avond in een bequaam Pakhuis het Avond-gebed voor de Nederlanders te laten doen.

A. 1659. Den 2den Februari vertrekt zyn E. met de bark, en komt, na 44 dagen zukkelens, eerst in Osacca, dat nooit meer geschiet is.

Den 28sten Mey in 't wederkeeren nemen zy voor de eerstemaal van Simonoseki over land de reis na Nangasacki, in de plaats van te water, aan.

Den 9den Juli komt den E. *Bouchelion* voor de 3de maal als Opperhoofd aan. Bouchelion Hoofd.

Den 16den dito uit plaisieren varende, zien op de geregts-plaats 98 menschenhoofden op staaken staan.

Den 30sten September moeten de Cassérossen (of de eigenaars der huizen en pakhuizen) met beurten by nacht waaken.

Den 2 October wert een schriftelyke acte gemaakt, om de Kooplieden te verzeekeren, dat men geen Koopmanschappen (al schoon 't lang verwacht schip *de Bul* noch quam op te dagen) na deze verkooping meer zal verkoopen, anders zouden zy geen staat, noch wy geen voortgang van den handel konnen maken.

Den 13 dito was de Mixtiçe ondermeester afwezig, die een briefje op de tafel liet leggen, van dezen inhoud zynde: *Dat hy verliefd was op een Hoer, die hy niet bekomen kon, en dat hy daarom besloten had zich 't leven te benemen.* Daar op is alles doorzogt, en met scheeps-netten in de Baay gevischt; en hy wierd den 15de aan de overzyde weder gevonden, gebonden overgeleverd, en geboeid na boord gebracht. Brief van een verliefde Misties.

Vermits wy nu in dit uittrekzel van dit dag-register verscheide zaaken, maar in 't kort aangehaald, en ons dan verder op eenige Numero's, die hier agter volgen zouden, beroepen hebben, meenen wy, dat het niet ongevoegelyk zyn zal de zelve hier plaats te geven.

Voor af egter moeten wy noch met een letterken aanwyzen, dat de Japanders behalven hunne Norimons ook noch een andre soort van draagzetels hebben die niet veel in gedaante van een Palankyn verschillen. Vertooning van een andre Japansche draag-zetel.

Wy vertoonen de zelve zoo als 'er een van zyn bedienden in gedragen werd by No. 37. A. in een fraai Land-gezicht, daar men een gezelschap van eenige, die met malkanderen speelen, en van eenige andre, die te zamen zitten te drinken, heeft.

ELFDE HOOFDSTUK.

De Ordonnantie des Keizers van Japan A. 1635, den 7 December in 't dagregister. No. 1. Bericht van den Heer van Firando aangaande de Hollanders aan de Ryks-Raaden. No. 2. De intrede der Gezanten van Corea te Jedo aan 's Keizers Hof. No. 5. Nieuwe last des Keizers om de Christenen te vervolgen. No. 6. Last des Keizers tot 't afbreken der nieuwe wooning, enz. op Firando. No. 7. Het geval der 10 Hollanders A. 1643 van Nambo na Jedo gevangen opgebracht. No. 8. Wat de Gezant Frisius *aan 't Hof te Jedo verricht heeft. No. 9. 's Keizers ordre aan onze Opperhoofden hier overgeleverd. No. 10. Het blyven van drie schepen der E. Maatschappy. No. 11. Bericht van de Heeren* Verstegen *en* Hagenaar. *Bericht van de Heer* Sterthemius *A. 1651. Aanmerkingen over onzen staat in Japan A. 1707.*

De Ordonnantie des Keizers van Japan.

HIer op nu volgen eenige byzondere Japansche beveelen des Keizers met hunne nommers, zoo als die bevorens by ons in 't gemeen maar aangehaald zyn; dog die hier in 't breede werden voorgesteld.

No. 1.

Translaat van d'Ordonnantie, door zyn Keizerlyke Majesteit gesteld, en van de 5 principaale Ryks-Raaden onderteekend, gegeven aan de Regenten van Nangasacki.

Den 7 den December in 't dag-register No. 1.

1 *Gy zult strictelyk gebieden, dat geene Japansche vaartuigen buiten, noch in andre Landen zullen vaaren.*

2 *Gy en zult geen Japanders na andre Landen laten vertrekken, en ingevalle de Japanders sluips-wyze zogten door te gaan, die zult gy dooden laten, en het schip, daar in zy versteken waren, zult met luiden en alles, wat 'er in is, in arrest, en gevangenis houden tot onze nader ordre.*

3 In-

3 *Ingevalle eenige Japanders uit andere Landen in Japan wederquamen, die lang buiten geweest zyn, die zult gy dooden laten.*

4 *Daar gy zult vernemen, dat de Paapse Christen-leere verbreid werd, zult scherp onderzoek doen.*

5 *Wie u zal aanwyzen, waar een Paap te vinden is, dien zult 100 schuiten zilver geven, en die zal zeggen ergens iets daar van, of diergelyks gehoord, of verstaan te hebben, dien zult na advenant merite ook rykelyk vereeren.*

6 *Zoo eenig verschil, of tegens onze ordonnantie, in de komende schepen is, of voorvalt, dien zult, zoo als ze gekomen zyn, tot onze nader ordre met stricte wagt-Soldaaten uit Ombra laten bezet houden.*

7 *De Spanjaarden, Paapen, ende alle die met dien boozen naam bevlekt zyn, dien zult zoo lange, dat hunne zaak afgedaan is, in Ombra gevangen zitten laten.*

8 *Het visiteeren van Paapen zult na vermogen, ja tot in alle schepen, meesterlyk onderhouden.*

9 *Laat niet de Koopmanschappen aan een Persoon, maar aan verscheide Kooplieden, na behooren verkogt werden.*

10 *Laat niet toe, dat de Edelen, nog Soldaaten, iets van eenen vreemdeling koopen, maar dat het, door de tweede hand, van Japansche Kooplieden geschiede.*

11 *De Memorie der gekomen cargasoenen uit vreemde Landen, laat ons die toekomen, en laat gemelde goederen met den eersten, en al eer ons antwoord daar op komt, aan de Kooplieden verkogt werden.*

12 *Alle de ruwe zyde daar zult gy den prys over stellen laten, ende aan de 5 Steden, mitsgaders aan die gene, welke op de Memorie staan, verdeelen.*

13 *Wanneer de prys van de zyde getroffen zyn zal, zult alle andre Koopmanschappen onbedwongen, aan wie zy willen, verkoopen laten, excepto de Tsjineesen; laat die met hunne goederen (alzoo doch van kleene waarde zyn) zoo handelen, als u zal dunken redelyk te wezen, en zult gebieden, dat ieder Koopman 20 dagen, na dat de prys van goederen gemaakt zal zyn, betaald werde, en langer niet.*

14 *De schepen uit verre Landen zalt op den 20sten dag der 9de maan vertrekken laten, en die gene die spade komen, zullen 50 dagen na den dag hunner komste mogen blyven; doch zult zoo precies niet op de Tsjineesen, als op de Portugeesen, zien.*

15 *De Koopmanschappen, en waaren, die voor 't vertrek der schepen noch over, en onverkogt blyven, zult niet in bewaaring geven laten, noch toelaaten, dat die van iemand om te bewaaren werden aangevaard.*

16 *Alle de Kooplieden van de 5 Keizerlyke Steden zullen op den 5den dag der 7de maan in Nangasacki moeten present zyn, en de geene, die na dien dag absent blyven, zullen van haar part in zyde versteeken zyn.*

17 *De zyde, die met de schepen (de welke in Firando komen) gebracht werd, zult mede voor dien prys, als die in Nangasacki getroffen is, verkoopen laten, ende zult gebieden, dat de andre goederen aldaar, voor en al eer de prys der zyde getroffen zal zyn, niet verkogt werden.*

Onderstond,

Het 12 jaar van Quane, aan

Sengok Samma Harie Cami, ende *Sackackibarra Findano Cami.*

Sinaal { *Cangana Cami. Bongono Cami. Isono Cami. Sammickono Cami. Geno Cami.* } en Zegel.

No. 2.

Extract uit een opstel van de Heer van Firando, dat hy aan de Raadsheeren op de naam der Hollanders overgeeft.

De redenen, waarom wy met de Spanjaarden en Portugeesen vyanden zyn geworden, zullen u Hoogheden in 't korte verklaaren.

Bericht van de Heer van Firando aangaande de Hollanders, aan de Ryks-Raaden. No. 2.

De Koning van Spanjen en Portugal zond in den eersten zyne Gezanten in ons Land met deze aanzegging: gy Holland zyt myn nabuur; ik heb voorgenomen u myn vriendschap te presenteeren, en verzoeke, dat wy voortaan als goede en getrouwe vrienden leven mogen.

Welke presentatie wy als gezond, en voor oprecht aannemende, en houdende, hebben bevonden, dat 'er onder dit kleed van vriendschap hoe langer hoe meer een groot getal van Paapen van hen in ons Land overquamen, en dat zy over al, en in alle Steden, hunne Kerken stabileerden, ende zogten door hun geloove, 't welk zy allezins uitspreidden, ons land met subtile listigheit te incorporeeren. Zulks vernemende, dede ons resolveeren alle de Paapen en hunnen aanhang uit ons land te bannen, ende haar geloove te verbieden. Zedert welke tyd wy met Spanjen en Portugal in vyandschap ge-

weest zyn, en blyven, hebbende den oorlog tegen malkanderen nu al over de 70 jaaren, zoo te water, als te land, geen plaats uitgezonderd gevoerd.

No. 5.

Intrede der Gezanten van Corea aan 't Keizerlyk Hof van Japan.

De intrede der Gezanten van Corea te Jedo aan 't Keizers Hof. No. 5.

Eerstelyk het spel der schalmeyen, trommels, gongen, en pypen, waar agter volgden eenige met groote stokken, als ryst-stampers, gaande aan weerzyden van de straten, twee en twee bezyden den anderen. Agter de zelve volgde een jongeling te paard, hebbende een groote lancie met een vaan in zyn hand, die aan weerzyden van 3 persoonen, ieder hebbende een snoer van goud en zyde doorvlogten, vast gehouden wierd, verzeld zynde met ontrent 30 Jongelingen te paard, hebbende mede ieder een kleen rood vaantje in de hand, en gekleed zynde als de Tsjineesen, met een zwarten hoed, breed van rand, en van paardshair gemaakt, op 't hoofd.

Daar aan volgde een Palankyn, die van 50 of 60 man gedragen wierd, zynde van binnen met rood fluweel gevoerd, waar in een tafel stond, daar het doosje (zynde verlakt) met Coreasche brieven, in Characters aan den Japanschen Keizer geschreven, opgesteld was.

Deze een weinig gepasseerd zynde, quam weer een ander spel van allerley instrumenten, waar aan weder een jongeling te paard volgde, hebbende een blaauwe vaan in zyn hand, vergezelschapt zynde als de vorige, ieder met een blaauw vaantje, waar na weder een Palankyn volgde, daar in de tweede persoon van 't Gezantschap, met een zwarte sattyne rok bekleed, zat.

Daar aan volgden 400 Ruiters, ieder een hamer met een scherpe pen voor aan in de hand hebbende, zynde deze de Lyfwagt van den Gezant, die in 't midden van dit gevolg in een Palankyn gedragen wierd, en noch een ledige dito, die hem volgde.

Na dat de trein ontrent 1¼ uurs voor by was, quam de Lyfwagt van zyn Japansche Majesteit, ontrent 200 man sterk, zoo muskettiers als Piekeniers, gaande op zyn Japans, een voor een na den andren, zynde de musketten met rood laken bekleed, en de pieken rood verlakt met een top van witte vederen voorzien.

Waar agter quamen 8 of 10 Norimons met Japansche Heeren, wegens den Keizer gecommitteerd, om 't Gezantschap te verzellen.

Agter deze quam een groot getal Japansen Adel zittende op Bagagie-paarden.

Ten laatsten volgden ontrent 1000 last-paarden, die de bagagie en schenkagien der Coreoers droegen.

Dit duurde ontrent 5 uuren, eer alles voor by was. Ondertusschen mogt niemand van de toezienders zyn hoofd buiten de vensters steeken, of eenige Toebak-rooken daar uit laten gaan, zynde de wegen over al wel gezuiverd, en met schoon zand bestroord.

De schenkagien bestonden in:

- 1 Goud vat, vol kostelyke wortel Nisi (of Gensing.)
- 3 Schoone Paarden.
- 40 Witte Valken.
- 40 Tygers-vellen, welker hair een vinger lang was.
- 1 Goude kas, van fatzoen als der Paapen Consistorien, kostelyk met paarlen en gesteenten verzien, daar de brief in was.

No. 6.

Relaas van een nieuwe Keizerlyke ordre tot vervolging der Christenen.

Nieuw last des Keizers om de Christenen te vervolgen. No. 6.

Tot noch toe zyn alle 5 huisgezinnen aan malkanderen verbonden geweest, ende op dat den een den andre naarstig de oogen in de zeilen houden zullen, is geordonneerd, dat, zoo in een der 5 huizen, die aan den anderen dependeeren, een Christen gevonden werd, de andere 4 huisgezinnen, om dat eene huis, daar de misdaad in bevonden is, alle sterven moeten; doch nu is 't noch stricter gepractizeerd, te weten, ieder mensch, groot en kleen, jong en oud, vrouw ende man, hoog ende laag, geen levendige zielen uitgezonderd, die maar zoo groot is, dat met verstand spreeken kan, moet ieder voor zyn hoofd twee borgen stellen, dat geen Christen, maar Japansch is; daarenboven moet ook met een acte en schriftelyke getuigenis bewyzen, wat Paap zynen Priester, wat Tempel zyn Offer- en Afgods-Huis is. Wie nu zulks niet bybrengen kan, moet wyken, of vlugten. En alzoo dit gebod van 't een tot aan 't ander einde van 't land begind, zoo zal het veelen 't leven kosten.

No. 7.

No. 7.

Het gepasseerde wegens het afbreeken van 's Compagnies nieuwe wooning, en Pakhuizen in Firando, uit last des Keizers door een expres afgezonden Commissaris, als volgd, geordonneerd.

1 *De Keizerlyke Majesteit is zekerlyk geïnformeerd, dat gy alle, als de Portugeesen, Christenen zyt. Gy onderhoud den Zondag. Gy schryft den datum van Christi geboorte boven op de top, en gevels uwer huizen, in 't gezicht, en voor de oogen onzer heele Land-Natie. Gy hebt de* 10 *Geboden, het Vader ons, ende Geloove, den Doop, ende de deiling van 't Brood, Bybel, Testament, Moyses, Propheten, ende Apostelen, in summa, een werk. 't Principaal blykt. De verschillen tusschen beiden achten wy kleen. Dat gy Christenen zyt, is lang voor dezen geweten; doch hebben gemeend, dat het eenen anderen Christus was, welk voorgemelde zyne Majesteit u door my laat gelasten alle uwe wooningen, (geen uitgezonderd) daar den datum heeft opgestaan, zult afbreken, beginnende van de noord-zyde, welke jongst is gebouwd, ende zoo voorts tot den einde toe.*

2 *Uwen Zondag en willen niet gedogen gy openbaar houden zult, op dat de gedachtenis van dien naam ten einde komt.*

3 *De Kapitein, of 't Opperhoofd van uwe Natie, en zal voortaan niet meer als een jaar in Japan overblyven, en jaarlyks verwisselen, als by die van Macao gebruikelyk is geweest, op dat langer Alliantie met de Natie houdende, de leere niet werde uitgebreid: want het contrarie geen verzekering doen kan. 't Volgende, waar na gy u zult hebben te reguleeren, zal u na dezen door de Firandose Regenten werden aangediend.*

4 *Hier op is vryborstig met reverentie door den E.* Caron *geantwoord: al wat de Majesteit geliefde te gebieden, zullen wy punctuelyk nakomen.*

5 *Na bekomen afscheid wierd heimelyk aangediend, dat de Commissaris gezegt had: ik ben verblyd, en verwonderd, over dat kort, en resoluit antwoord: want om dat geen verzoek, of klagte, is voortgebracht (dat anders de Christenen gewoon zyn) zoo blyven wy van veel moeite en bloed-vergieten bevryd. Indien hier tegen geprotesteerd, en klagte van ongelyk en schade voortgebracht was, zoo hadden* 20 *stuks stukse quanten, daar present zittende, op stond den Heer* Caron *moeten dood kappen, ende 't volk van de logie in arrest nemen. Daarenboven zoo lag 'er een groote macht van de Heeren van Fingo, Tsickingo, en Arima, in de Eilanden gereed, om onze navale macht te ruineeren.*

6 *Des avonds het de Heer van Firando weten, dat de Commissaris voornam, by aldien 't afbreken van 't Pakhuis niet harder voortging, dat* 8 *a* 10 *der voornaamste Hollanders zou laaten dooden, waar op aanstonds* 200 *mannen van de schepen gelicht, en veel volk uit de Stad, om dien geheelen nacht te helpen, gehaald wierden.*

No. 8.

Het voorgevallene wegens 10 *Hollanders, die van Nambo na Jedo gevankelyk zyn opgebracht.*

Den 10den September quam 'er van 't Hof tyding, dat 'er een Hollands schip in de Provintie Okio, voor de Stad Nambo leggende, om de . . . ., ten anker was gekomen, en dat zulks veel beroerte en vrees in dat Land had veroorzaakt, denkende, dat het Castiliaanen waren; waarom de Heer van dat Land tragtede al dat volk van boord te krygen, om na Jedo gevankelyk op te brengen; maar de Schipper en Koopman presenteerden hunne persoonen nevens 8 gemeene maats aan de overigheit dier plaats over te leveren, gelyk, schoon zy elkanderen niet verstaan konden, ook geschiedde, latende 't schip, en 't andre volk in vrede; en bragten deze 10 persoonen na Jedo, daar zy van de 2 Portugeesche Tolken, die met het opvoeren van Paapen by geval in die Stad gekomen waren, bezigtigd, en bevonden wierden Hollanders te zyn. ('t Geval der 10 Hollanders A. 1643 van Nambo na Jedo gevangen opgebracht. No. 8.)

Hier op was hun beiden aanbevolen, dat zy tot nader ordre die lieden onder hun opzicht en goed tractement bewaaren zouden; maar zy konden elkanderen niet genoeg verstaan, daarom moest 'er een Hollandsche Tolk te post na 't Hof, en wierd gevraagt, of men ook kennis van de lieden hunne voyage had; geantwoort zynde *van ja*, wierd het bericht na 't Hof gezonden, en met de opgave der scheepsvrienden accoord zynde, vertoonde men, dat zy niet eer verlost zouden werden, als op den tyd, dat het Opperhoofd in Jedo quam, welke dierhalven de reize derwaards haastig aannam. Ondertusschen was dat schip weder 't zeil gegaan, en noch een ander, hooger om de noord gezien.

Het Opperhoofd in Jedo komende, wierd naauwkeurig geexamineerd, en hem zoo door den Nangasackischen Gouverneur, Commissaris der vreemdelingen, en een Raadsheer, als in presentie des Keizers, verscheide vraagen voorgehouden, die door zyn E., als hier volgd, beantwoord zyn.

Vrage. *Of hy geen kennis had van 2 scheepen, die, nu 4 maanden geleden, onder 't Land van Japan eenige dagen gints en weder hebben gezeild, waar af 't een voor 't Land van Massamy is ten anker gekomen, en de Schipper, en Koopman, nevens noch 8 andre persoonen van 't zelve schip gelicht, en door ordre van den Heer van die plaats in Jedo gebracht zyn, als mede waar na toe tenderende waren?*

Antw. *De voyagie dezer scheepen ons bekend te zyn, te meer, ten tyde dat van Batavia vertrokken, daar persoonlyk geweest was. Dat onzen Heer Generaal verscheide maalen was geremonstreerd, ende verklaard, dat agter 't Land van Japan, op de kust van Tartaryen een groote Stad, Cathaya genaamd, met een bequame haven lag, alwaar door de Tsjineesen met die volkeren groote negotie in menigte van allerley zyde, en zyde-stoffen, en andre dienstige waaren gedreven wierd, en om de waarheit van dien recht te weten, zyn de voorsz: scheepen geordonneerd die plaats op te zoeken, ende te onderstaan, of door ons daar voordeel in den handel konde gedaan werden.*

Vrage. *Op wat tyd, en wanneer gezegde scheepen van Batavia vertrokken zyn.*

Antw. *Op den 3den Februari, dat den 14de van de 12de Japansche maan geweest is.*

Vrage. *Of ons niet bekend is, hoe veel volk op de voorsz. schepen was, en waar in hunne lading bestond.*

Antw. *Dat de quantiteit van 't volk ons onbekend was, en dat ook niet pertinent hunne lading wisten, die in verscheide kleenigheden van Europische goederen bestond, om (met lief gezegde plaats vindende) van alles een proef te nemen, wat het meeste profyt, en advance geeft, en wat daar best getrokken wierd, op dat wy in 't toekomende ons daar na mogten reguleeren, en ons profyt daar mede doen.*

Vrage. *Of den Schipper, Koopman, en meerder volk van dat schip, wel kende.*

Antw. *Den Schipper zeer wel te kennen, hadde tweemaal in Firando geweest, was genaamd* Henrik Cornelisz. Schaap. *Weinig dagen voor zyn vertrek hebbe den zelve op Batavia gezien, en gesproken. Den Koopman kende wel van hooren noemen; dog had aan zyn persoon, en het ander volk, weinig kennis, ter oorzaak over de 10 jaaren in Japan was geweest, en weinig lieden meerder kende, als met de schepen jaarlyks hier quamen; maar de Hollanders, die mede gekomen waren, kenden hem, als meede den Schipper, zeer wel.*

Vrage. *Den Commandeur, die op 't ander schip is, dat weder voor by Japan gezeild is, of daar meede geen kennis aan had.*

Antw. *Volkomen den zelven wel te kennen, is genaamd* Maarten Gerritsz. de Vries. *Onze persoon was met hem uit Tayouan na Batavia gevaaren, zynde als toen Schipper op een der scheepen, daar present wezende.*

Vrage. *Of ons niet bekend was een persoon, van Tartaryen geboortig op gezegde Commandeurs schip, en hoe hy by de Hollanders gekomen was.*

Antw. *Zulks wel te weten, was in qualiteit van Adsistent mede derwaard gezonden, om als Tolk, en anderzints, te dienen, in Muscovien, daar de Hollanders grooten handel dryven, heeft hy by een Nederlands Koopman eenigen tyd gewoond, die hem meede na Holland heeft genomen, alwaar de duitsche taal, lezen, schryven, en reekenen op onze lands-manier geleerd heeft, en is eindelyk met een der voorsz. Compagnies scheepen in voorsz. qualiteit uitgekomen.*

Vrage. *Of zy mede niet en wisten, waarom 't voornoemd schip 's nagts na 't land, en des daags wederom zeewaards in was gezeild, en verscheide malen geschoten heeft met geschut, roers, als anders, zonder dat ze hebben geankerd, en aan land zyn gekomen, gelyk of ze niet goeds in den zin hadden, daar nochtans (u bekend) door zyne Majesteit is gelicentieerd de Hollanders vryelyk in zyn land hunne commercie mogen dryven.*

Antw. *Waarom zulks geschied is kan ik niet weten; doch presumere, dat het nood van water of ververscbing zal gehad hebben, en dat egter beschroomd geweest zyn zich na land te vervoegen. 't Is wel zulks, dat zyn Majesteit vergund heeft 't land van Japan te mogen bevaaren; doch zal by haar lieden verstaan zyn geweest, wel in Nangasacki te mogen komen, en nergens anders. Dat zomwylen is geschoten, geloove dat geschied zy, om iemand aan boord te krygen, en na de gelegenheit te vernemen, of vryelyk ergens mogten havenen, om haar van alle nood-druft te voorzien, gelyk in Europa, en meer andre plaatsen, gebruikelyk is, ende gemeenelyk als dan een vaartuig met een wit vlaggetje in teeken van vriendschap aan de scheepen, ofte het schip, 't welke diergelyke zeinen doet, komen.*

Vrage. *Of wy onze persoon wel wilde verbinden, dat door de gezegde scheepen geen Paapse Roomsche Christenen, of iemand anders, iewers aan land zou gezet zyn.*

Antw. *Dat niet alleen onze persoon daar voor te pand stelde; maar na behooren daarenboven alle de scheepen, volkeren, ende goe-*

goederen, welke jaarlyks in Nangasacki komen.

Hier op is den 8 December de verlossing gevolgd, met bekendmaking, dat men na 's lands wetten deze menschen met water, als anderzins, zou gepynigd hebben; maar alzoo men had bevonden, dat het Hollanders en oprechte lieden waren, zoo werden zy nu geheel aan de Kapitein overgegeven, en in hunne vryheit gesteld. Zy waren ondertusschen wel getracteerd, en met Japansche rokken verzien, verblyd zynde over 't goed gevolg van hunne herstelling.

No. 9.

Korte aanteekening van 't verrichte aan 't Japansche Hof, door den Ambassadeur, Andries Frisius.

Na dat men lang een gezantschap in Japan verwacht had, om den Keizer aldaar over de 10 Nederlanders, die zy in Nambo gevangen, en na dato in vryheit gestelt hadden, te bedanken, zoo hebben de Heeren herwaards gezonden den E. *Pieter Blokhovius*, die op de reis is komen te overlyden, en gebalsemd aangebracht, zynde die chargie volgens Commissie van de hooge Indische Regeering aangenomen by den Secunde van de bezending *Andries Frisius*, die den 19 September op de Rheede quam, daar met respect van onze zyde wierd ontfangen, en door de Japanders geen andre eere aangedaan, als de Opperhoofden jaarlyks genieten; zelfs wierd het verzoek, om 't gevolg des Ambassadeurs met hunne zydgeweeren aan land te mogen zenden, geweigerd, en zulks eenelyk zyn persoon toegestaan; werdende ten eersten gevraagd, na de qualiteiten van den overledenen, ende den aangekomen Gezant, waar op geantwoord is (wel wetende, dat Kooplieden tot zulke ampten den Japanderen een walg is) dat de overleden een Doctor Juris was geweest, die om zyn groote geleertheit direct uit het Vaderland, om deeze honorable bezending waar te nemen, gezonden was; en dat den Heer *Frisius* een lid van de Justitie, en eenige jaaren Secretaris van des zelfs Hoofd-Collegie op Batavia was geweest, die door haar Edelns. op Batavia, by versterf van de Heer *Blokhovius*, om de zaaken dan waar te nemen, expres gezonden was.

Ondertusschen hoorde men, dat het tot schande strekte, dat een schip, daar een Ambassadeur op is, met Koopmanschappen beladen zy.

Het verzoek, om de Oorlogs-Ammunitie, volgens 't recht der volkeren aan boord te houden, wiert afgeslagen; eenelyk mogten de kogels aan boord blyven.

Niemand der Japanders mogt met den Ambassadeur, tot nader tyding van 't Hof, spreeken; waarom nacht en dag 2 Schildwagten voor de kamer-deur gestelt wierden.

Den 10den November quam 'er tyding van 't Hof, dat de Gezant, en de Kapitein, gepermitteert waren, om ten eersten ten Hove te komen, gelyk

Den 25sten dito de reize een begin nam, zynde 24 Nederlanders sterk, waar van 16 by den Ambassadeur, en 8 by den Heer *Bronkhorst* behoorden.

Den 31sten December in Jedo komende, was de ordinaire herberg het Logys; doch wiert toegestaan, dat de Japansche trein in een ander huis, om geen belet te geven, zou woonen.

Den 18den Januari 1650 wiert de Ambassadeur, nevens 't Opperhoofd, ten huize van den Commissaris ontboden, daar verscheide dingen van den Portugeeschen Ambassadeur, en vrede met de Castiliaanen, wierden afgevraagt, waar op den 20sten dito aldus is geantwoord; dat 'er over twee jaaren differentie tusschen den Keizer, en de E. Compagnie, was geweest, over het zeggen van den Ambassadeur *Gonsalvo di Sikera de Soso*, dat hem op Batavia een Stuurman, en Matroosen, om na Macao te vaaren, geleend waren, gelyk door veel Tsjineesen is bevestigd; en dat zyn Majesteit nu, het zy ook hoe de zaak mogt geweest hebben, daar van pardon gaf, en de zelve vryheit, gelyk zyn voorvaderen, aan de Compagnie toestond, met recommandatie van ons in 't toekomende voorzichtig te dragen.

De Keizer gaf aan niemand audientie, alzoo hy ziek was. Ondertusschen de Nangasackische Gouverneur, en andre Grooten, ziende, dat men gestadig met hope, om voor den Keizer te verschynen, gevoed wierd, toonden over de zware ongelden, die aan 24 Nederlanders, en 73 Japanders geschieden, medelyden te hebben, en stelden tot verlichting van dien aan den huiswaard eenige ordre.

Den 21sten Maart stellen de Ryks-Raaden voor, of 't den Ambassadeur veel verschilde, voor zyn Majesteit te verschynen, of dat hy 't compliment aan hen in zyn Majesteits naam, en zyn persoon representeerende, maar aflag; doch werd geantwoord dat zyn E. uit verre Landen om 's Keizers aangezicht te zien gekomen was; dog alzoo de ziekte aanhield, zoo wiert eindelyk de audientie voor de Ryks-Raaden den 7den April (door den Ambassadeur tot dankbaarheit voor de ver-

verloste 10 Nederlanders, die uit Nambo opgebracht waren, als door 't Opperhoofd, die na jaarlyks gebruik als hoofd van de negotie de geschenken overleverde) afgelegt.

Kort hier op is mede het compliment aan den Prins gedaan.

Den 8sten dito weder ten Hove ontboden zynde, is aan den Gezant wegens den Keizer vereerd:

500 Schuiten zilver voor zyn Principaalen.
200 Ditoos, en } voor zyn particulier.
10 Rokken }
En aan 't Opperhoofd
30 Rokken.

Dog ieder, gelyk de audientie ook geschied was, apart binnen komende.

Van den Prins wierd vereerd:

30 Rokken aan den Ambassadeur, en
20 Dito aan 't Opperhoofd.

Den 11den April leggen de Hofsgrooten mede geschenken af, en laat de Nangasackische Gouverneur 2 Edellieden mede afreizen, om de suite op den Land-weg voor ongeval te bevryden.

Den 16den dito vertrokken gezamentlyk uit Jedo, excepto den Koopman *Willem Byleveld*, den vuurwerker *Jurriaan Schedel*, den Chirurgyn *Caspar Schambergen*, en den Korporaal *Jan Smid*, die om vuurwerken, als andre konsten, te vertoonen, nog moesten vertoeven; en de trein quam, na 5 maanden en 27 dagen uitgeweest te hebben, wederom in Nangasacki.

No. 16.

Translaat van de ordre door zyn Keizerlyke Majesteit tot een reglement aan 's Compagnies Residenten ter hand gesteld.

'sKeizers ordre aan onze Opperhoofden hier overgeleverd. No. 10.

1 *'t Is u Hollanderen bekend, dat de voorgaande Keizeren van Japan altoos een afschrik gehad hebben van 't Christendom, ende zoo ook deeze tegenwoordige Keizer, erfgenaam van den overledenen, hebbende daar van noch grooter afschrik, als zyn Vader.*

2 *Derhalven werd u serieus belast geen Portugeesen met uw scheepen herwaard of in Japan te voeren, noch ook eenige vriendschap met de zelve te maken, want zoo zyn Majesteit zulks ('t zy door Tsjineesen of eenige andre Vreemdelingen) komt te verstaan, zoo zal u zulx geen goed doen.*

3 *Eenige jaaren verleden heeft zyn overleden Majesteit verstaan gehad, dat eenige scheepen met der Portugeesen Ambassadeur op Jokatra in Batavia geweest zyn, die uwen Generaal met volk, en ook met een piloot geassisteerd heeft, om hun reize daar meede herwaards na Japan te doen, gelyk, hier gekomen zynde, zulks zelfs hebben verklaard, over 't welk de voorgaande Kapiteins,* Coyett, *en* Snoek, *zyn aangesproken, de welke geantwoord hebben, dat de zaak zoo niet was; maar dat alleen de Stuurman en 't volk aan haar voor zeker maandgeld verhuurt was geweest, en niet uit vriendschap om die voyagie na Japan te doen; doch ten aanzien zyn Majesteit (de Portugeesen uit Japan vertrokken zynde) voornoemde Kapiteins mondeling niet had konnen tegen malkanderen confronteeren laten, ende dat door geen getuigen kon bevestigt werden, of het waarheit was, of niet, zoo had zyn Majesteit niet verders na die zaaken willen vernemen; maar u 't zelve gunstelyk, en uit genade vergeven, ende heeft zulks gerekend, even als of het onder de 10 jaarige Treves ofte pais geschied was, te meer, om dat gy Hollanders voor dato goeden dienst aan 't Ryk van Japan gedaan hebt, ende noch een goede wille betuigt, om diergelyke noch meer te doen. Dierhalven staat u deze jegenwoordige Keizer ook toe, dat gy uwen handel jaarlyks vry in Japan moogt doen, met uwe scheepen na uw believen komen en vertrekken, gelyk tot noch toe geschied is, ende by de voorgaande Keizeren u toegestaan is. Dies zult gy u hebben te wagten van geen Portugeesen, noch Roomsche Christenen, 't zy Tsjineesen, of eenige andre Natie, van die Religie, noch iets, dat na 't Roomsch geloove eenig aanzien heeft, alhier te brengen; maar indien gy t'eeniger tyd kennis krygt, 't zy van wat plaats het ook zou mogen wezen, dat de Portugeesen iets op Japan voorneemen te doen, 't zy met te onderstaan, om hier weer in Japan te komen, ofte iets anders, ende de Japansche overigheit door u daar van de eerste kennisse komt te krygen, zoo zal den Keizer daar aan een byzonderen en grooten dienst geschieden.*

De Ambassadeur, Andries Frisius, *wanneer hy uit Japan vertrok, heeft ons voor zeeker gezegt, dat geen Jonken, 't zy uit* Cambodia, *Quinam, of uit eenige andre plaatsen, na Japan willende, van uw volk zouden aangetast werden. 't Welk gy meede zegt, alzoo door uwen Generaal verboden te zyn. Dierhalven zult by uwen Generaal behartigen, dat zulx mag achtervolgd*

volgd werden, alzoo zyn Majesteit het contrarie zeer qualyk nemen zou, ende zult u na dit bovenstaande prompt reguleeren.

Deeze vriendschap met den Portugees, als 't in 't eerste poinct gezegt werd, en bestaat niet in afstand van Oorlog, en continuatie van Vreede, maar ons zoo verre niet te bemoeijen met hen, dat eenige goederen voor hen alhier zouden aanbrengen, of iets tot nadeel van Japan te zamen rezolveeren; zoo is hen ook meede wel bekend, dat wy Christenen zyn; maar alles heeft zyn opzicht op de Roomsche Paapery, en aanbidding van Sancten, en Sanctinnen, enz.

No. 11.

Relaas wegens 't blyven of vergaan van 3 Compagnies scheepen, Utrecht, Kampen, en Tayouan.

Met Copyen van twee brieven, door de Heer Gouverneur Cæsar *op den 3den en 13den September aan de Opperhoofden van 't schip de Vrede, en in Pehu ten anker leggende, geschreeven, communiceerde Sr.* Battart *ons de droevige Nove's van het blyven der scheepen Utrecht op Ilha de Prata, Kampen buiten Tayouan's Rheede, en Tayouan, in 't inzeilen van des zelfs Kanaal, zynde van 't eerste eenig volk met de boot aldaar aangekomen, gevolgelyk een Galjoot en Jonk, om de resteerende menschen van 't voorsz. Eiland (alwaar zich zeer armoedelyk met Schildpadden en Meeuwen onderhielden) te haalen, afgezonden. Van het tweede was goed nog bloed; doch van 't laatste al het volk gesalveerd, met goede hope dat de Koopmanschappen insgelyx geborgen zullen werden.*

Na deze Keizerlyke beveelen en andre zaaken zullen wy nu eens zien wat de Heeren *Versteegen*, *Hagenaar*, en andre, ons van de zaken van Japan in hunnen tyd opgeven, voor af een begin met een bericht van de Heer *Versteegen* makende.

Korte ontleding ter voorstelling van minder molestie, ende meerder profyt, dan numaals geschied, met 't continueeren des Comptoirs tot Firando, en nieuwe te doene aanvang tot Nangasacki in Japan, subject te zyn, en uit te trekken, hoewel transport noodiger oordeelende.

Gedirigeerd.

Aan den Ed. Heer Henrik Brouwer, *Gouverneur Generaal ende de presente Heeren Raaden over den Nederlandschen Staat in India, residerende ter Kasteel Batavia.*

„ Edele Heeren, jegenwoordig hebben U Ed: Ed: my hier ter continuatie tot vordering van des Compagnies dienst gelieven te ordonneeren, en over welkers toegestaan verzoek, van hier myn portuur te mogen gewerden, meerder dan noch wel anders, ongelyk denke verplicht te zyn, om door yverige dienst U Edele een goed genoegen, ende de Compagnies meerder profyten, dan numaals noch geschiet, ter welgevallen als in dankbaarheit aan te brengen. Zoo is 't dat in achting genomen, en my zelven vastelyk ingebeeld hebbe, per 't navolgende zulks zal konnen in 't werk gesteld, ende ter effect gebracht werden; hoewel menig goed door scrupuleusheit of gesmoord, of nagelaten werd.

Verstegen aan haar Edelheden wegens den Japanschen handel A. 1635 gedaan.

„ Het zyn nu 26 jaaren, dat de Compagnie door, of op de aanrading van de Srs. *Quakernaat*, en *Sandvoord*, hunne trafycque in Japan een aanvang namen, of dat daar eerst schepen zyn aangeland, die in den jare 1598 uit het Patria onder 't commando van de Heer *Mahu* vertrokken.

„ Wat elende de zelve, by hun stranden op de oost-zyde van Bungo geleden, hoe de Portugeesen hen gedrukt, en zy des niet te min door Godes genadig bestier zich in weerwil van hunne vyanden in 's Keizers gunst zeer diep ingedrongen; en, na verblyf van 3 a 4 jaaren, aldaar verlof om te mogen vertrekken erlangt hebbende, het ook eindelyk daar toe gebracht hebben, dat 'er A. 1609 twee schepen van ons de Roode Leeuw met pylen, en de Griffioen, op 's Keizers eigen verzoek in Japan gekomen, en zeer minnelyk by die Majesteit ontfangen zyn, wanneer de hoofden dezer schepen, *Abraham van den Broek*, *Jacques Puik*, nevens den Onder-Koopman *Jacques Specx* in gezantschap na den Keizer geweest waren, en wat daar verder tot A. 1621 op van tyd tot tyd by de Opperhoofden de Heeren *Specx*, *Segertsen*, en *Brouwer* voorgevallen is, zyn zaaken, dewelke wy hier niet zullen herhaalen, alzoo die U Edele ten vollen bekend zyn.

„ Nu, omme het Comptoir niet op te breken, ende de Compagnie egter meer profyten, dan nogmaals, te doen smaken, zoo wanneer U Edele daar toe niet verstaan, noch zich bevoegen konnen (hoewel transport des zelfs in alle manieren voorderlyker oordeelen zou, zoo wel ter eender om de meerdere te genieten advance, als wel ter andere, omme de betere effecten onzer in te stellene Requesten te obtineeren, en minder fastidie, dan numaals noch onderworpen te zyn, die door langwyligheit van tyden zoo in-

„ kankeren, als (God beterd) tot leetwezen maar als te wel geexperimenteerd werd, dat met geen andre weet, „ door wat remedie en medecynen eindelyk wederom tot gezondheit zullen „ komen, noch mogen gebragt werden; „ aan welkers voorkomen de Compagnie immers veel, en hoognoodig aangelegen is,) dat uit vorige schriften „ blykt, dat Sr. *Sandvoord* ons, tot bevordering van den handel, altyd zeer „ toegedaan is geweest.

„ Dat nu den handel op deze en gene „ plaatsen gestaakt is, is niet geschied „ om de groote onkosten, op de goederen vallende, noch om de gevaaren, „ die wy in de barken op een weg van „ 190 mylen tot Osacca langs en tusschen „ de wallen, daar een open op 't Land „ vallende Zee ryst, en die met duizenden klippen legt, te ontmoeten hebben, zulks dat om die oorzaak, na dat „ weer en wind dienen wil, 10 a 12 dagen, ook wel 1 a 2, en meer maanden onderwegen konnen zyn; noch „ om 't weinig meer geadvanceerde profyt, dan wel in Firando; maar om „ het sterk tegenwezen, en 't veel loopen der Japansche Kooplieden, by „ grooten te hove, als ondervindende, „ en genoegzaam ondervonden hebbende, dat de Compagnie met hunne anders te bekomene profyten door-, en „ stryken ging.

„ Wanneer zulx niet geweest waare, „ wat hinder zou zich daar tegen gemoveerd hebben. Geen Japanders aard is, „ haar iewers in te steeken, of moeite „ zonder hoope van profyt te aanvaarden, dat anders buiten prykel, en schade bekomen konnen, hoewel het juist „ altyd zoo even niet lukt, nogte de nagel op 't hoofd getroffen werd; dan „ hier tot meerder bevestinge, wanneer „ 't zoo niet en waare (men d'onze immers op dato, of voor als noch daar „ wel zien continueeren zou) zy de Compagnie zulx te onderstaan, of men ook „ wederom wel d'ooren hen daar van zal „ konnen volblaazen, al waar 't slegts „ met een schyn, en in der daad contrarie, want loos en practykig genoeg, „ om gewin, ofte haarder profyten aan „ te brengen, zyn.

„ Heeft de Compagnie dan voren zulx „ onderstaan, ende hunne profyten om „ Firando's onnoozelheit zoo weten te „ zoeken, waarom nu nagelaten, is 't „ juist niet boven tot Osacca, Miaco, „ nogte Saccaya, zoo kan het op een ander nabygelegene plaats, als Nangasacki, daar de profyten niet min zoo „ groot, en in contra de onkosten als „ ook de perykelen veel en ongelyk weiniger zullen zyn, immers wel geschieden: daar geen tegenloop van Koopluiden, of andre, nooit, nogte nimmer, als voren zal ervaard werden: „ want niemand zal daar mede een steen, „ dan simpel den Heere van Firando, een „ weinig in de weeg gelegt zyn, om zyne zoo groote, dan anders wel is genietende, profyten, niet te konnen innen, maar ter contrarie, dat een wyder aanzien heeft, zal 't den Keizer, „ zyne regeerende Gouverneurs, ende „ meest een ygelyk, niet alleen een welgevallen, maar ons zelfs groote eere „ en reputatie by hen aanbrengen; hoewel de Nederlanders, wanneer 't begeerden, in 't geheel zelfs hier wel „ zouden konnen ordonneeren, dat egter, zoo lang van ons onverzogt wert, „ geloove niet te zullen geschieden.

„ Nangasacki, zynde wel 12 a 13 „ mylen zuidelyker, dan Firando gelegen, is om haar schoone Baay binnen, „ als ook door haare bequame gelegenheit uit der Zee komende, om dat aan „ te doen, van alle vreemdelingen als „ Portugeesen (voormaals Castiliaanen) „ en Tsjineesen, hier te lande jaarlyks „ negotie dryvende, meest altyd aangedaan en bezocht geworden, als alreede „ genoegzaam alle gelegenheit der havenen, en baayen ondervonden hebbende; over welkers aanwasschende „ grootwerding van den Keizer *Oumradonne*, een zyner Vorsten, is afhandig en eigen gemaakt, zulx dat nu een „ Keizerlyke Stad, en des zelfs Privilegien is hebbende; werd van zyne Gouverneurs jaarlyks geregeerd, die, zoo „ gaauw de tyd van 't Moesson begind „ te naaken, daar ter gouverno verschynen, tot dat alle vaartuigen wederom „ gekeerd zyn, als wanneer na boven om „ van alles rapport te doen, hun ter vertrek weder vervaardigen, en opreizen.

„ Alle Kooplieden begeven zich hier „ na toe, niet alleen om hunne goede „ gelegenheit, en om daar hunne goederen te verkoopen; maar zy zyn ook „ genoodzaakt dit te doen, en over 2 „ jaaren is aan alle aan Zee gelegene „ Landsheeren (uitgenomen *Figiendonne*, „ zoo veel ons aangaat) verboden, van „ geen vreemde of van buiten inkomende vaartuigen daar te houden, en hunne goederen te laten beneficeeren, „ Maar op d'arrive zich na Nangasacki te begeven, op dat zy door „ dit middel niet te groot werden, nog „ te zeer aanwasschen zoude; en dat dan „ aldus eindelyk de kroone des ryks niet „ ten nadeel strekken mogt, daar zeer „ op gelet werd.

„ *Figiendonno* dan, gelyk gezegt is, is „ geen verbod, van ons te verzenden gedaan,

„ daan, maar alleen, volgens zyn eigen „ schryven A. passato, belast, aan de „ Regenten en den Kapitein ter logie, „ waar in hy meld niets zonder de ordre „ ofte te gevene last van de Gouverneurs „ uit Nangasacki te onderstaan, op wel- „ kers ordre op 't aankomen der sche- „ pen, hoe met hen te handelen, zoo „ wel in de verkoop der goederen, als „ haar weder vertrek, en anderzins, daar „ de Regenten *Tankomodonne*, als andre „ uit Firando, zich hier na toe hebben „ begeven.

„ Wat is 't dog dan, daar op men in „ Firando van de vryheit roemd? komen „ zy niet hier hunne ordre haalen? wat „ eigen kragt kan men 'er dan bespeu- „ ren, en wat anders uit besluiten, dan „ dat het met die zaak noch al geheel „ anders, dan zy wel te kennen geven, „ moet gelegen zyn: want geen, of wei- „ nig Japanders, inzonderheit de groo- „ ten, haar onvermogen, om schande te „ voorkomen, te kennen geven zullen.

„ Nu, om wat oorzaak de treffelyke „ Kooplieden, Compradoors der Lands- „ heeren, als anderzins, zich hier ter „ stede transporteeren, en zich als Bor- „ gers ter nederslaan, dat kan lichtelyk „ afgemeten werden: Want het is een „ vrye Keizerlyke Stad, onder geen „ Landsheer staande, zoo dat een iege- „ lyk ingezeten, die daar komt, schier „ niemand behoefd te kennen, willen „ zy gaan, en komen, zoo niet, zy bly- „ ven, waar in ieder zyn gelieven te doen „ heeft.

„ Wat zyn 'er gestichten van Lands- „ heeren en Kooplieden, boven reside- „ rende, gebouwd. Is 't niet om de „ veel aankomende vreemdelingen, de „ groote in dit ryk gedreven werdende „ commercie, de stapel en de beurse der „ Negotie, en oogenschynelyker wyze, „ waar de meeste Kooplieden zyn, de „ goederen immers 't willigste aan de „ man geraaken, en op hunne hoogste „ prys komen konnen. Overzulx zou „ zeer goed, en geraden oordeelen, als „ in vorige tyden, boven en nu voorle- „ den jaare met een weinig my tot mon- „ ster geworden goederen, van welke „ noch over de 4000 Thayl gemaakt „ wierd, geschied is, de Compagnie „ jaarlyx op 't aankomen der schepen „ (hoewel 't Opperhoofd, toenmaals in „ Firando wezende, niet al te wel zal „ behaagen, als voren de trafycque by „ hen eenig, en nu U Edele daar toe ver- „ staande, in tweën gedeeld, verhan- „ deld werden zal) niet alleen een wei- „ nig, maar al waar 't voor eerst by haar „ een half aangebracht Cargasoen met „ barken hier transporteerden. Inzon- „ derheit zou dan wel dienen gelet, zulx „ van eener sorteeringe geschiedde, en „ geene der zelve meer tot Firando ver- „ bleve, op dat de Koopluiden, als wel „ voorgangene jaar, met weinig ervaren „ hebben, de mond mogt werden ge- „ stopt: want zoo gaauw, eenige goe- „ deren willende koopen, den prys ver- „ nomen hebben, zy flux met een lac- „ chende mond tot antwoord geven: in „ Firando kan 't zoo gekogt werden, en „ wanneer 't dan veel importeerde, im- „ mers niet hier, als wel wete geschied „ is; maar na Firando, om die profyten „ te genieten, zich zouden vervoegen; „ daar 't nochtans goederen zyn; als de „ Edele Heer Gouverneur Generaal in „ voorjarige missive zegt, daar ons nie- „ mand de markt van stellen kan. Dan „ zal noch nader komen, in contra ook „ gevoeglyk te geschieden is, de sortee- „ ringen, die 't lyden konnen, ten naa- „ sten by gezalveerd werden, de eene „ gedeeld hier werden gezonden, d'an- „ dre daar verbleve; maar als dan moest „ men niet te haastig, te reed, nog al „ te vaardig met 't verkoopen des zelfs „ wezen, voor en al eer in Nangasacki, „ als Firando, of wel Firando als Nan- „ gasacki prompt advys over en weder, „ van wat haalen mogen, gegeeven „ wierd, zulx genoegzaam buiten pre- „ juditie en nadeel met tenten, in licht „ te wrikkene barkjens, in een half of „ heel etmaal geschieden kan: want in „ 't aankomen der schepen, inzonderheit „ in 't eerst, de tyd zich overvloedig „ wel toedraagt, en ook lykewel de meer „ te bekomene profyten wel zal doen „ geheugen, 1 a 2 dagen daar mede ver- „ toefd werde, vermits het recht als „ twee peezen tot eenen boog zyn.

„ Men zou mogen zeggen, waar toe „ zoo veel gezonden, een monster ter „ visite kan basteeren; 't zelve heeft veel „ onkosten, belemmering, en niet min „ perykel, zonder oorzaake de goederen, „ of een party der zelve zoo over en we- „ der te zenden.

„ Ik hebbe op een monster goederen „ verkogt, en na Firando over zulx ge- „ schreven gehad, ter retour antwoord „ bekomen; maar de luiden ondertus- „ schen van de prys, of waar voor 't in „ Firando verlaten wierd, geinformeerd „ wezende, te veel bevonden, en haar „ woord inhaalden. Ook houde het „ daar voor, dat meerder goederen hier, „ dan in Firando, met goede quantiteit, „ en tot hoogeren pryze, zouden kon- „ nen aan de man geraaken. 't Meerde- „ re profyt geeft voor eerst opmerking, „ de prykelen, wat, of hoedanig zyn ze? „ gebeurd het tousjours, ofte continueel, „ jaarlyks niet, 't provenu der goede- „ ren, al schoon in Firando vervent we-

„ zende, lykewel herwaards ter trocqueering van Sooma gezonden werd. „ Wat kan dan meer 't een als 't ander „ gevaar aanbrengen. 't Vervoeren der „ goederen voormaals na Osacca wierd „ om de noch zoo veel meerder peryke- „ len, ende onkosten, die hadde te dragen van 190 mylen, dat een groot „ verschil van 35 a 36 heeft, op de goede hope van meerder te gewinnene „ profyten, niet eens nagelaten, en „ waarom zou men konnen zeggen nu „ dan.

„ 't Is recht een middel, om de Kooplieden noch meer dan anders wel te „ doen graagen, onaangezien eenige „ goederen vry al wat meer, dan nu noch „ wel doen, aangebracht wierden: want „ groote partyen op een plaats werdende „ vertierd, inzonderheit als tot Firando, „ daar weinig persoonen te koopen zyn, „ immers eenigzins de markt doen verslappen, en 't vertieren der goederen „ traagen, als jaarlyks genoegzaam geëxperimenteerd werd, met alle de gekomene, en wat goederen van ons „ aangebracht zouden mogen wezen.

„ Noch den voorleden jare heeft zulx „ met speceryen (als andre goederen) geleken, die om de menigten wezende „ aangekomen, haar heeft gewalgt te „ koopen, en meestendeel heeft moeten „ weder te rug gezonden werden

„ Eenig restant des zelfs, in Firando „ gebleven, heeft terstond konnen aan „ de man geholpen, en tot ongelyk „ meerder prys, dan 't vorige, gebragt „ werden. Hoe komt het? de boven- „ Koopluiden zyn weinig, ieder maakt „ rekening na de strekking zynes gelds, „ en zou gaarne de vendibelste, of die „ goederen, daar meest op te winnen „ valt, koopen.

„ 't Geeft my noch vreemt, laat ze „ by de boeken opgezogt werden, hoe „ sterk zy dog zyn, onder den anderen „ geen accoord in 't koopen des zelfs „ aangaan, 't welk vreeze, en duchte, „ noch t'eeniger tyd tot groot nadeel van „ de Compagnie te zullen geschieden, „ daar dit 't eenige en 't bequaamste middel ter voorkoming van dien zou wezen, van wat vermogen de Borgery „ van Firando is om eenige party te koopen, is ieder kennelyk. Hoe weinig, „ en hoe dun zyn zy gezaaid, en hoe veel „ kocchels en hoerewaarden schuilen 'er „ noch onder de zelve, die immers qualyk Heeren van eene duit zyn; daar „ in tegendeel hier in Nangasacki veel „ Borger-Koopluiden woonen, wat Jonken zouden hunne goederen, buitens „ tyds daar aan komende, gelyk hier „ doen, konnen verventen, ende wederom hunne gading ten vertrek bekomen. 't Is daar zoo verre van daan, „ een groot verschil met die van Firando, alwaar niemand, dan de Nederlanders alleen met hunne vaartuigen „ aankomen, en hunne goederen ventende zyn, die tot geen hoogeren prys, „ dan de Koopluiden zelfs schier goeddunkt, hun meest naar de jaarlyksche „ markt reguleerende, konnen verkoopen; en boven dien (om te vernemen „ wat ieder goed haalen mag, en hen „ zelven op de prys zoo te fundeeren) „ hier eerst noch al wezende, als alle „ d'andre Koopluiden afgekomen, en de „ meeste vaartuigen gearriveerd wezende, eenen overslag der aangebrachte „ en van elke sorteering van goederen; „ maken, wat, en hoe veel 'er van ieder „ zy, d'aftrek, graagheit, en vertiering „ des zelfs, als wanneer gemeenelyk nog „ een a tweemaal zoo veel, dan wel de „ waarheit is, uitstrooijen gekomen, en „ zeggen in 't Land te wezen, om door „ dat middel dan de goederen op een lageren prys te houden, en zich zelven „ dus te grooter winst aan te brengen; „ waar van de onzen byna geen kennis „ hebben, en zich niet na weten te reguleeren, maar gaan, als gezegt is, „ jaarlyks tousjours henen.

„ Dit spreekt nu meest van zyde, en „ zyde-waaren; doch wie wil ons, als „ voorzegt is, de markt stellen; inzonderheit van Europische, zulke, en „ diergelyke goederen. 't Is in 't voorjaar op 't vertrek van 't schip Breedamme, wegens grof-greinen, en de „ heeren-zaaijen, geschied, dat ze de „ Heer President qualyk van der hand „ wilden, zoo dat wegens eenige der „ zelve monsters, als of 'er de pest in gesteken had, de walge 'er van hadde. „ Zulx is meest d'oorzaak, dat van alle „ sorteering geen party hier gezonden „ werd.

„ Wat principaale Koopluiden, ik „ geef ieder te bedenken, willen by kramers ter markt gaan. Of men daar al „ een stuk 3. 4. 10 a 12 van elx is hebbende, wat mag 't maken; zy zoeken „ zulx niet, maar meenen van elke sorteering een geheele party voor hen, „ of hunne Compagnie ten bruid te verkiezen, op dat ze in den uitkoop na „ goeddunken en believen daar mede mogen omspringen, en de Compradoors „ (die dog slegte kennis van de goederen „ hebben) uit hunne handen zouden doen „ aazen, alzoo zy by ieder een als zeer „ onkundige lieden bekend zyn.

„ Ik verzekere, dat de zelve altemaal „ by de Compagnie te koop zullen komen. Wat nu de markt, en prys der „ goederen betreft; 't is gebeurd dat de „ zelve in Firando wel minder, dan in „ Nan-

„ Nangasacki, en dan wel in Nangasacki weer eens minder, dan in Firando, „ verkogt zyn; dog dat waren dan dikwils 2 a 3 enkele stukken, anderzins „ zoo brengt de styl van negotie mede, „ dat gelyk de waaren hunnen vasten „ prys doorgaans hier hebben, 't alzoo „ ook de plicht der Kooplieden is, dat „ zy zich daar op (gelyk de Japanders „ uitnemend wel waarnemen) naauwkeurig informeeren.

„ Na Firando willen veel Kooplieden „ niet gaan, om dat ze daar geen kennissen in Loco hebben, als om dat ook „ niet genegen zyn zoo veel onkosten „ met de vereischte schenkagien aan de „ Landsgrooten, Banjoozen, Tolken, „ enz., zullen zy wat ingang hebben, „ volgens 's lands wyze te doen. Behalven dat ook de beste vrienden daar in „ alles de voorrang hebben.

„ Ondertusschen zyn sommige van „ oordeel, dat zoo men de Koopmanschappen herwaards (te wete na Nangasacki) komen laat, dit scheele oogen by den Heer van Firando baaren, „ en dat dit de Compagnie ondienst doen „ zal.

„ Het is zeker, dat dit dien Heer niet „ behagen, maar ondertusschen ook „ waar, dat dit voor de Compagnie groot „ voordeel wezen zal, behalven dat de „ Heer van Firando met veel reden zyn „ best doed, om ons daar te houden, alzoo hy daar groote voordeelen van „ trekt, en jaarlyks aan schenkagie alleen „ zoo veel als den Keizer trekt, behalven dat ook zynen Adel rykelyk bedagt werd, en dat zyne Borgery sterk „ hier door bloeid, als hebbende occasie om veel goederen, die haar best gelyken, op te koopen; waar door de „ prys van hunne huizen zoodanig in korte jaaren gesteigerd is, dat huizen, die „ hem bevorens maar 12 a 13 maas gaven, hem nu 12 a 13 Thayl opbrengen.

„ Het is gebeurd ten tyde als de Heer „ Agent, *Willem Janssen*, noch in Jedo „ was, dat de Heer van Firando, hoorende dat men lang na ontslag van daar „ gehaakt had, en vreezende dat het ook „ wel eens zou konnen volgen, zig van „ de volgende list, in 't dag-regifter van „ dien Heer Agent op den 13 Mey A. „ 1631 aangehaald, bediende:

„ Op voornoemde datum is ons in 't „ Logiement komen bezoeken *Fickojenmondonne*, die onder andre troostelyke „ redenen (van een spoedige uitkomst onzer zaaken) verhaalde, hoe de Heer „ van Firando tegen hem, ontrent 25 a „ 30 dagen geleden, gezegt had, dat aan „ de Raadsheeren verzoeken wilde, dat „ de Hollandiche schepen voortaan in „ Nangasacki mogten havenen, en hy „ daar af ontslagen mogt zyn.

„ Deze *Fickojenmondonne* zyn Excellentie zulx afradende, resolveerde evenwel daar in voort te vaaren, gelyk geschied is; daar op hem van de Raadsheeren geantwoord wierd, laat de „ Hollanders blyven daar zy zyn, vermits gy, en zy, met malkanderen gewoon zyt om te gaan. Waar op zyn „ Excellentie heeft laten verluiden: moet „ ik de Hollanders in myn land houden, „ zoo wil ik hen ordonneeren, en raaden zoo als my dunkt, dat ik met hen „ de minste moeite hebben zal, enz....

„ Hy zelf en heeft zulks uit zyn naam „ niet laten aankundigen, op dat geen „ achterdocht van looze gemaakte schelmery daar uit zoude bespeurd werden; „ maar ieder, gemelde persoon kennende, is genoegzaam bewust, met hem „ een cordiaal vriend te wezen, en uit „ wat koker zulks herkomende is, welke „ waren gemelde Raadsheeren, als *Daynsiodonne*, zyner meest geaffectioneerde.

„ Heeft dit nu de Heer van Firando „ hier toe konnen bewegen, om ons „ daar door te behouden; wat zal hy dan „ niet doen, als hy ziet zoo een kapitaal „ herwaard aangezonden werd. Hy zal „ meenen (gelyk het ook wel zou konnen gebeuren) dat dit practyken zyn „ om van daar te vertrekken, en derhalven zullen wy in Firando hier door „ veel meerder vryheit bekomen, zoo in „ 't aankomende lossen, als 't wedervertrek der schepen. Men zal dan zoo „ naauw, als nu noch wel doen, niet „ zien, en, al ziende, ten deelen blind „ zyn. Zullen ook wel iets over zich „ nemen, dat anders wel laten zouden, „ om te toonen, quantsuis, dat mede „ wat vermogen.

„ Dat de Compagnie hier residentie „ hebbe, is buiten tegenspraak zeer noodig, ook strekte voorleden jaar 't oogwit van de Ed: Heer Gouverneur Generaal *Henrik Brouwer*, en der Heeren „ Raaden, daar henen, zyn Edelheit zelf „ ondervonden hebbende, behalven dat „ ook de dagelyksche rapporten dit getuigen, dat buiten advyzen van de „ markt uit Nangasacki wel groffelyk „ konnen gesnoten werden, dat de Koopluiden maar al te wel weten, voor al „ die in Firando continueel gewoon zyn „ te koopen, die, als geblindhokt zittende, zich meest na de voorjaarige „ reguleeren moeten. Waar 't zaake 't „ eene (als 't niet en doet) 't ander jaar „ een markt stelde, zoo zou alles wel „ gaan; maar neen, recht is in tegendeel, en zyn de verschillen ongelyk op „ 't veel en weinig aankomen der vaar-

„ tuigen, als eener sorteering van goederen, 't grof differerende, zulx dat
„ 't eene jaar 1 a 2 Thaylen, 't ander
„ jaar wel 7 a 8 ja 12 a 13 Thaylen haalen kon, gelyk 't voorgangen jaar met
„ de Tayphos uit Siam, ofte Cambodische hier aangebrachte nootjens gebleken is.

„ Ten anderen, zoo konnen zy te weten komen 't aankomen en weder vertrekken van vaartuigen in en buitens
„ tyds, wat aanbrenging en uitvoer, en
„ wat quantiteit van goederen, waar van
„ daan, hoe en waar na toe, daar voor
„ de Compagnie d'een of d'andre tyd
„ een zonderlinge slag in vertrouwe te
„ zullen gedaan werden.

„ De Tsjineesen voeren uit een worm,
„ Paardshair, enz. boven 't gene mede
„ by de onze weg gevoerd werd, en
„ koopen, dat meer is; zulks in vorigen
„ dato de Heer President aangeschreven
„ hebbe, zelfs nootjens tot boven als gemelte prys hier op, die zonder schade dan noch hopen niet quyt te geraaken.

„ Ook konnen, des noodig, buitens
„ tyds advyzen met des zelfs keeren na
„ Tayouan hier mogelyk beter van daan,
„ by dat in Firando, besteld werden:
„ want de zelve dikwils, daar men niet
„ eens van weet, in een dag of twee te
„ vertrekken (als noch A. passato gebeurd is) gemandeerd werden; derhalven onmogelyk over gints en wederkeeren te bestellen, tot groot nadeel der Compagnie, gelyk dit zelve
„ jaar, zoo had konnen geschieden, eenige duizenden zou hebben geprofiteerd, met den eisch, die de Heer
„ President van 1000 op 2000 picol zyde, en meer andere, enz., zou vergroot hebben.

„ Ten derden; zyn zy der Portugeesen in hun doen 't oog in 't zeil, 't
„ welk immers hoognoodig vereischt.

„ Ten vierden, konnen de hier neergezetene beter ende bequamer tot opkoop van iets, wat het zou mogen wezen, de Compagnie dienstiger, ter
„ oorzaak alle de hier resideerende
„ vreemdelingen hunne goederen ter uitvoering weder opkoopende, des zelfs
„ prys duidelyk te weten konnen komen,
„ daar in Firando anders wel leelyk uit 't
„ nest mede genomen werden: als dan
„ de Compagnie daar iets is opkoopende,
„ van wat begeeren, moften zoo veel
„ by naar, als andre daar voor hebben
„ willen, immers geven. De Camfer is
„ altyd meest opgekogt van Borger-lieden, die hen na Zatsuma, hier in neering doende, alleen om die oorzaak
„ transporteerden; welke niet meer makende waren, dan hun geld even konde aanlangen. Dat, en niet wel anders, is meest d'oorzaak, dat de Compagnie, zoo veel begeerden, noit wel
„ heeft konnen gekrygen. Die, wanneer om eenig geld verlegen waren,
„ met Mr. *Karel*, Vryman, voren hier
„ en in Omra zich onthoudende, een
„ Contract wegens de Compagnie hy
„ daar toe last hebbende aangingen.
„ Zulks is 't zomwyl voor ϛ Thayl 8
„ Maas, meer ende weinig min, wel gekregen heeft; maar anders onder de 7
„ Thayl qualyk heeft konnen bekomen
„ werden; want niemand hen de markt
„ stellen kon, zoo veel zy begeerden,
„ men immers hen geven moest.

„ 't Is numaals gebeurd, de schepen
„ ter retour gekeerd wezende, de Heer
„ President, alzoo my last om Camfer
„ in Nangasacki te koopen gegeven hadde, op zyn vertrek na boven, afvraagde, of niet goed oordeelde, my
„ zelfs na Zatsuma, om te zien wat daar
„ te verrichten was, transporteerde,
„ zulks, mits dugtende, niet anders dan
„ dierte zoude oorzaken, ongeraden oordeelde, over welke, en diergelyk zeggen het voor toenmaals daar by berusten liet. Nu de Heer en zyn gezelschap vertrok, en ik wederom in Nangasacki gekeerd wezende, gebeurden
„ 't 40 a 50 balien my te koopen gegeven wierden, en van doen of niet minder, ook niet meer, als dier party,
„ dan 6 Thayl ϛ Maas 't pikol geven
„ wilde, welkers dierte bedenkende,
„ geen afslag in de volgende zou veroorzaaken, en overmits, om dat het versch
„ goed noch veel in te droogen subject
„ was, te komen niet bestaan durfde;
„ onderwylen ter deeg, hoe veel, en
„ wat quantiteit dezen jaare zou werden
„ gebracht, welk niet meer, of qualyk
„ 400 pikel te zullen wezen verstaan
„ hebbende, ende my bewust uit de E.
„ Heer President, zegge Gouverneur
„ Generaal, eener copye missive beoogd
„ door de Heer President my toegekomen, den eisch voorleden jaar 1000
„ picol te wezen, waar op niet meer als
„ 400, of daar ontrent, ter basteering
„ is konnen voldaan werden. Zulks dat
„ aan de zelvige deze 400 nog alleenig
„ bekomende 200 ontbrekende waren,
„ my op 't veel aanraden (ja zelfs de huiswaarden des Heers van Zatsuma, hier
„ woonagtig, die my aanzeiden, met
„ ginder persoonelyk te verschynen, zoo
„ veel begeerde, zou konnen krygen,
„ overzulx dagte ongelyk beter ginder
„ de schapen, mits niet konnende verzuimen, dan hier de verkens te scheeren, was, waar op 't advys van de
„ Onder-Koopluiden ter Comptoir verzogt, die zulx terstond confirmeeren-

„ de

„ de, voor zeer goed approbeerden) ginswaards transporteerde voor eerst een brief van *Juckidonne*, Regent tot Firando, ingeboorne van Zatsuma, op 't verzoek bekomende, welk al eer verleende, alle gezamentlyk danko, ofte raadpleging hielden, den Tolk afvragende, of ook ginder zints eenige verbode goederen te venten was.

„ Ziet Edele Heeren, aan wat geringheit hun jaloezy doen blyken, daar 't efter (hoewel valschelyk van een Burger uit Firando, genaamd *Farima Crosseymondonne*, die mede last, om Camfer te koopen, hadde, by de groote met geen Compagnies Dienaar, maar een Vryman te wezen belogen wierd) zoo verre bragt, dat tot 5 Thayl 't picol, zoo veel begeerde, my toegezegt wierd; dan met het overtuigen van leugenen wierd gezegt, de Heer die boven was, alles aanschryven, ende zoo daar toe verstaan konde, zoo veel, als gemelde bekomen zoude, dan efter al het geene werdende gemaakt ree, eenig voor de Compagnie zou wezen; tot dien einde ook last gevende, niemand op lyf-straffe een Catti uit te voeren; en by aldien gewaarde eenige Camfer in Nangasacki, of wel Firando quame te verschynen, de zelvige vryelyken zoude aanranden, en als dan niet meerder betaalen, als ze by hun in Zatsuma, onaangezien gedane onkosten, ingekogt was; blykende by de origineele Missive gemeldens Heers huisbewaarder alhier ten dien einde ree bekomen, welker in Firando aan de Regenten, ende ieder ter logie getoogt hebbe.

„ Dit gemelde en zoude niet alleenig geweest zyn, voor nu dit jaar, maar continueelyk jaar op jaar, of voor zoo lang begeerde, niettegenstaande de Portugeesen, Tsjineesen, ja harer inlanderen zelfs, eens zoo veel, dan ik wel ree dede, geven wilden.

„ Nu omme kort hier over te loopen, wierd my uit Zatsuma aangeschreven niet dan andermaal den brief van de Regenten tot Firando zoude vorderen, als wanneer alles wel zoude wezen, welker duchtende daar zelver inne te participeeren, en met gemelde Burger, en meer andre, enz. eens zyn: want my den brief op de afkomste van de E. Heer President te laten volgen toestonden, die zoo gaauw verscheen, den Tolk derwaards gestuurde, zulk aan hem, als van gelyken de Heere President zelfs met blaauwe bloempjes ter excuse geweigerde te doen.

„ In somma, zoo dat over 't beliegen van dien Persoon, dan principaal het weigeren van den brief, dit jaar de Compagnie in den opkoop voor eerst niet min, als 2 a 3000 Thaylen, daar schade by lyden zal.

„ Hier blykt nu, Edele Heeren, wat dat van de Regeerders van Firando is, die verre haar en haar eigenbaat, voor des Compagnies, zyn zoekende: want niet simpel eenen brief, als gemelde te verleenen, die ook ree toegezegt hadden, de Compagnie zekerlyk zoo veel profyt bekomen zou hebben; daar zy nu anders uitvallende, immers eenig de oorzaak van zyn.

„ Ook wat hebben zy 't hen te moeijen ('t gaat hen niet aan) gints, eenige goederen zints of niet te verkoopen was. Al waren zy zulks van meening te vragen, zoo behoorden zy 't hun immers te schaamen; dan hunne groote jalouzy onmogelyk 't zelve te konnen weerhouden.

„ Ten vyfden, zoo eenig geld op interest noodigen, t'allen tyden konnen verzorgen, hoe groot de party, die men begeerd, ook wezen mocht, als noch met 40000 Thaylen 't voorleden Moesson gebleken is, waar van d'adviso gedaan hadde; dat ginder immers zoo niet en is, ook niet trocqueeren van Soma, beter dan wel anders de Compagnie, konnen vorderlyken: want gemeenelyken den Huiswaard, Tolk, en Dienaars, altyds maken, daar anders eenig genot van te hebben, en omme meer andre redenen, welker hier meer te verhaalen noodeloos agt.

„ De Commercie dan dus in tweën te deelen, en zoude immers geen schande noch nadeel wezen, (hoewel, na dat van een iegelyk gehoord heb, dit wel een van de principaalste zaken is, die hen tegen de borst stuitende is) ook zoude het geen onlusten tusschen de twee partyen, de onze en de Portugeesen 'er konnen uit ontstaan: want ten hoogsten 3 a 4 Neerlanders, 1 Opper-Koopman, 1 Onder-Koopman, ende 1 a 2 Assistenten ter basteering genoeg zyn.

„ Ook treffelyke Negotie-plaatsen wel een persoon meer, 't zy by sterven, of hoe, dan anders wel heyschet.

„ Geen dubble schenkagie, als eenige wel zullen duchten, zoude behoren gedaan te werden. Ik weet de Compagnie veele, en noch meer als te veel onkosten is dragende; dan, wat om beter geschied, kan efter niet schaden, gelyk als de Edele Heer *Specx* toenmaals tot Firando als Opperhoofd resideerende, in zeker gemeld Extract is voorstellende, van niet aan te zien, naar tyds gelegenheit een Spiering in Zee te werpen, omme den Cabelaauw te gevangen." De zaak is numaals,

„God

„ God beterd, zoo gebakend, dat het „ niet alleen in onze wille (als voor dezen) staat, de Gouverneurs alhier naar „ goeddunkken te beschenken, maar „ daar toe als gedwongen, en voor ons „ een moet geworden is, vermits die „ van de Majesteit verleende passe door „ onzer zondigen als onnut gemaakt „ hebben, blykende by d'antwoord van „ d'E. *van Santen*, haarer ordre jongen „ te wezen, hem van de Gouverneurs, „ *Daynsenodonne*, en *Matthaseymondonne*, „ in den jaare 33 gegeven, wanneer zig „ op de zelve wilde beroepen; zulks dat „ niet, of nietmendal zonder haarer ordre numaals, als voor aangeroerd, meer „ te geschieden is.

„ Aan wien zal, en behoord men dan „ meest aanzoek te doen, aan de zulke, „ die gansch niet vermogen, ofte wel „ die, welke de laat en daad noegzaam „ in haare macht hebben.

„ En boven dien neme ik alle ende een „ ygelyk ter getuigen, zoo menig Japan „ gefrequenteerd hebben, dat de gerégtigheit van zaaken hier zoodanigen „ plaats niet en heeft, als het contra daar „ van met handstopping, welk hun verre te boven gaat. Dit is, wel verstaande, niet by den Keizer, maar by „ alle zyne Raaden, en wat mindere in „ eenige regeeringe zyn. Dies moet men „ geven daar 't noodig, en beshoeljen, „ daar 't zoo noodig niet is, om dus de „ groote schenkagien te voorkoomen. „ Ten dien einde kon ook 't Opperhoofd „ van Firando zich herwaards begeven, „ om dus 2 vliegen met eene klap te „ slaan.

„ De jaarlykse schenkagie aan de Keizer en de Raaden te doen, en onze requesten mede voor de Portugeesen daar „ te presenteeren, zende hoognoodig; „ te meer, alzoo de Tolken schier vertaalen, wat zy willen, om hunne profyten niet te missen, op dat wy eens „ door ons eigen oogen met 'er tyd mogen zien.

„ Egter zou men het ook noch wel „ een jaar of twee konnen inzien, om 't „ Comptoir te transporteeren, niettegenstaande men aan de Heer van Firando „ weinig steunzel, en hy maar zyn eigenbaat in 't ooge heeft, doende de „ Portugeesen meer dienst, dan ons, gelyk nog A. 1634 gebleken, wanneer „ haar request, terwyl de Heer President „ Sr. *Caren* boven liet, weder overgeleverd, hoewel 't in de doodkist gesmeten, en waar door toen geoorzaakt is „ het onze mede ingehouden wierd, eerlyker zynde het onder ons te houden, „ dan het die zelve gang te zien gaan. „ Dus quam Sr. *Caron* eenig met dit appelken, helaas, af, van zyne pretensie „ overgeleverd, en zyn Majesteit gezien „ te hebben, dan de noodige verzoeken „ zyn onverzogt gebleven; verlossing „ van de Heer *Nuyts*, vryheit in de negotie, of ontslaging der Pancado, „ verkoop van goederen op 't arrivement „ der schepen, en met des zelfs wedervertrek niet naar der Portugeesen een „ ofte meerder Galliotten behoeven te „ gewachten, nogte (volgens 't zeggen) „ subject te zyn, en by de onze tusschen „ dit Macouw veroverd werdende, wederom uit te zullen moeten keeren, „ welks nemen verklaare met waarheit, „ gelyk altyd gedaan hebbe, de Compagnie niet en zal nadeelen; want al „ ten quaadsten komende, niet als 't Japansch kapitaal, volgens de cognoscementen zoude behoeven uit te keeren, „ waaromme de gelegenheit dan presenteerende hen te verschoonen. 't Zyn „ onze vyanden, zulks ook de Japanderen „ zoo wel, als wy, weeten. Wat absurtigheit grooter dan de dezen, als meer „ andere, enz. 't welk ondertusschen zoo „ veroverd, en begroeid, dat niets ter „ voorkominge naderhand meer by te „ brengen wezen zal.

„ Voorwaar beklagelyk, dewyl 't niet „ zeker, 't geen eenmaal by hun besloten onherroenlyk is, zoo aldien door „ de spaaheit het gras daar niet over en „ wascht. Weinig naar dato de Gouverneurs afkomende, heeft het niet gebleken der Portugeesen request verrezen, en 't naarvolgende gebaard heeft. „ Zyn niet den Ambassadeur, Kapitein „ *Moor*, alle andre hier langwylige gevangenen, ontslagen, en hunner fauten, hoe groot of zwaar die waren, „ vergeven werden, wat verzogten toegestaan, alle Kinderen, hier by Japansche Vrouwen geteeld, tot over de „ 400, hebbenze niet mogen vertrekken, wanneer gewild hadden, ende „ mogen zy 't niet als nog doen. O! „ hadde dog ons request mede overgeleverd, ende in de doodkist te werpen „ worden, zoo mogt men verhoopt hebben, nevens onzer vyanden 't hunne in „ weinig tyd of maanden daar expeditie „ op zouden hebben verworven geweest, „ dat nu immers een jaar gansch rond „ dieshalven overstuur gestevend heeft.

„ Ook heeft men gezien, dat de Portugeesen, een weinig voor de Gouverneurs in Jedo verschynende, om der „ Paapen wille van den Keizer wierden „ verstooten, en zeer in disgratie geweest zyn; zoo dat tot geen gehoor „ konden komen; dog zoo ras de Gouverneurs quamen te paresseeren, zyn in „ contra met groote eere, ja op den 25 „ van de twaalfde maan, als wanneer ten „ Hove veel te doen is, voor de Majesteit „ ter

„ ter audientie geadmitteerd, en dat „ meer is, op den 22 van de Songuats „ (dat hunne eerſte maan des jaars is) „ haar afſcheid geobtineerd, zulx ten re- „ ſpecte des ongelegenen tyds, als zynde „ na de vacantie 't Hof met wonderly- „ ke occupatie weer zeer onledig, by „ hen voor een groot faveur-teeken ge- „ houden werd.

„ Wy kregen daar na mede wel ge- „ hoor by den Keizer, doch ook maar „ een ſimpele audientie, en verſcheen „ die Preſident den 17den Juni s'avonds „ weer op Firando. Konnen nu de on- „ zen door den Heer van Firando (die „ wel groote boeha's maakt; maar niets „ uitwerkt) niets obtineeren, als 'er niets „ in de weg is, wat zoude 't dan zyn, „ als ook gebleken is geduurende 't ar- „ reſt, de zaake eenigzins laſt lydende, „ immers niet met al, zedert het ont- „ ſlag, ja niet een voordeel; maar nog „ in contra hoe veel tegendeelen zyn „ verkregen. De Portugeeſen, als ge- „ zegt, waren in diſgratie, en bequamen „ noch de Gouverneurs hunne audientie.

„ Zy hebben niets verzogt, over zulks „ ook niet kon toegeſtaan werden.

„ Den Tolk, na dato afkomende, bragt „ hy niet tydinge de Heer *Nuyts* (dat „ God geve) vertrekken zoude; maar „ van 't ander niets geobtineerd konde „ werden. Ziet hoe nadeelig de Com- „ pagnie dit zy.

„ Uit al het welke dan immers klaar „ blykt, hoe weinig men aan den Heer „ van Firando heeft.

„ Heeft men ook iets, groot of kleen, „ de Logie en equipagie aangaande, noo- „ dig, het moet immers al hier in Nan- „ gaſacki gekogt werden, gelyk noch „ voorleden moeſſon aan de rondhouten „ en maſten voor Delft en de Fluit Scha- „ gen gebleken is.

„ In Nangaſacki zal men ook niet, „ gelyk wel in Firando door den Heer, „ gedwongen werden, zyn eigen ryſt, „ tarw, enz. tot hooger prys aan te „ nemen, en ook ontrent die of die per- „ ſoonen, aan wie men dit of dat ver- „ koopen zal, geconſtringeerd werden; „ ook zal men door liſt geen half be- „ dorven goederen voor goed aan boord „ krygen, en 't moeten nemen, met te „ zeggen, dat het van den Heer is, en „ dat men daarom zoo naauw niet be- „ hoord te zien.

„ Men zal in Nangaſacki vryheit heb- „ ben, te verkoopen, aan wie men wil, „ zonder aan de Burgery, als hier in Fi- „ rando, bepaald te werden.

„ Ook zal men de Compagnie in Nan- „ gaſacki niet vergen, geld uit te leenen, „ daar zy immers jaarlyks zelfs nog geld „ lichten moet.

„ Ook is het zekerlyk tot groot voor- „ deel van den Heer van Firando, dat „ de Raadsheer *Dainſiodonne* heeft aan- „ geraden van 10000 Thayl kapitaal, „ elk de helft, met onze ſchepen af te „ ſtuuren, zonder 't prykel ter Zee te „ willen gedoogen. Immers noch noit „ ongehoorder ſtaat my ook niet te vo- „ ren. Wanneer de Compagnie hem „ ter betaaling over 't geleend geld aan- „ ſprak, hy flux een practycq bedagt „ had, met te zeggen, de 5000 van ge- „ melde Thaylen voor zyn reekening wel „ waaren gegaan geweeſt, en in de cog- „ noſcementen zoo aangeſchreven, dan „ ondertuſſchen zeer van geld benoodigt „ wezende, zoo veel dier ſomme im- „ porteerde van gemelde *Dainſiodonne* „ heeft ontfangen, en 't cognoſcement „ ter betaalinge gegeven.

„ In ſomma leugen-practyken en ont- „ breken hem niet, maar mogt efter de „ Compagnie daar mede dan geholpen, „ en zynen haat gekeerd werden.

„ Dat nu de Heer van Firando ons „ ten Hove niet te ſterk voordraagen „ durft, dat komt daar van daan, om „ dat hy vreeſt, dat de Raadsheeren daar „ door een quaad vermoeden op hem „ mogten krygen, dat hy zyn redenen „ zekerlyk had, om ons zoo ſterk voor „ te dragen, en dat zy, zulx de Maje- „ ſteit voordragende, dit hem ten Hove „ zoo veel quaad doen mogt, dat hy ons „ wel geheel quyt zou konnen geraaken.

„ Dat nu dien Heer van Firando te „ kleenen heilig is, om ons goed ten „ Hove te kunnen doen, en dat hy alles „ maar om zyn eigen voordeel doed, is „ ons al over lang uit de brief van de „ Heer *Putmans* van den 24 Februari A. „ 1632 gebleken. Behalven dat hy dat „ zelf ook wel recht uit tegen ons ge- „ zegt heeft.

„ In tegendeel, de Gouverneurs van „ Nangaſacki, zoo ras zy in de maanden „ van Mey, Juni en Juli verſchynen, en „ zich maar neergeſlagen hebben, zoo „ komen alle de zuider Landsheeren, „ en Borgers, hen, volgens 's lands wy- „ ze met een erkentenis beſchenken. „ Doen dit deze, die zoo veel met hen „ niet ſchynen te doen te hebben, hoe „ veel meer moeten wy, die vreemde- „ lingen zyn, en over welke zy de gan- „ ſche diſpoſitie hebben, ons aan hen „ gelegen te laten, om hen te kennen; „ hoewel het zeker is, dat dit die van „ Firando tot groote jalouzy verwekken „ zal.

„ Immers 't is zeker, en bekend, hoe „ groote dienſten de Portugeeſen van „ deze Gouverneurs genoten, en hoewel „ zy zich daar by bevonden hebben, voor „ al, wanneer zy hen de handen met „ zwaar-

„ zwaarwegende ſchenkagien gevult hebben, waar door zy aan 't Hof wiſten uit te werken, dat hunne zonden, en feilen, hoe groot ook, over 't hoofd gezien wierden.

„ En geen wonder: want 't ampt der Gouverneurs is, rapport van de zaaken der vreemdelingen aan 't Hof te doen.

„ Ook zyn zy genoegzaam doen en laten, behalven dat zy noch veel buiten ordre der Majeſteiten doen, en wie wil de Paus in den ban doen, wie durft hen tegenſpreken. Egter zyn 'er gevallen, dat zulks te doen hen 't leven gekoſt, gelyk zich *Ounemondonne* daar over den buik geſneden heeft.

„ Wat vrienden voorſpraak egter aan 't Hof vermag, kan men daar aan zien: De Majeſteit had voorleden jaar laſt gegeven de vaartuigen 't voorleden jaar uit Manilha gekomen, en gearreſteerd, aan, en gevangen te houden, mitsgaders om de Jonken en goederen te verbranden, of na hun goeddunken daar mede te handelen; doch om dat *Phesodonne*, en andre Grooten, hier hunne portie in hadden, zoo wiſten zy dit gemakkelyk door hunne voorſpraak te beletten.

„ Ik houde dierhalven voor zeker, dat men in Nangaſacki veel minder moeite, en meer voordeel, dan in Firando, hebben zou.

„ Wat de viſite aangaat, die hier gedaan werd, waar ontrent, en waarom geſchied ze? om de Portugeeſen en Tsjineeſen, en voor al, om 't aanbrengen der Paapen, en, ontrent de Japanders, om 't uitvoeren van 't geweer, zaaken, die wy niet gewoon zyn te doen, en dus ook niet te vreezen hebben.

„ Nu is 't immers veel gemakkelyker zoo een viſite, die ons niet ſchaden kan, dan zoo veel laſten, en ongemakken in Firando, te dragen, behalven dat het den Keizer ook beter behagen zal, dat wy daar zyn, om dat alle vreemdelingen daar aankomen. Ook ſtaan andre daar over verwonderd, waarom wy in dezen niet al over lang uit onze oogen gezien, en ons hier ter nedergeſlagen hebben.

„ Daarenboven is Nangaſacki, in opzicht van de gevaaren en prykelen, veel makkelyker, dan Firando, aan te doen, dat noch 't voorleden moeſſon met de Fluit Schagen, die 'er maſteloos voorby dreef, en die gemakkelyk in deze Baay had konnen ankeren, gebleken is. Wie weet niet, die 'er maar geweeſt is, hoe gevaarlyk zich de Baay van Firando, om daar in of uit te raaken, opdoet. Den 9den Juli zyn hier ook 3 Galliotten in de Baay behouden, die, zoo zy na Firando hadden moeten zeilen, zouden weg geweeſt zyn.

„ Jaar op jaar is ook by de Comp. verboden Sooma zilver uitgevoerd te werden, waar van men veel moeite en ſchade te wagten heeft, gelyk onlangs aan zeker Portugees gebleken is, alzoo hy om 't voordeel van 1, 2, a 3 ten honderd, die hy trekken zou, daar na van 't ganſche middel van 30 en 40 kiſten gelds te trekken, beroofd is geworden, behalven dat ook hier op de ſtraffe des kruices geſteld is. Wie zal dit dan durven of willen wagen: want, zoo 't uitquam, zou dat wel de totale ruine van de Compagnie konnen veroorzaaken; en egter is dit niet zomwylen, maar jaarlyks, geſchied.

„ Wat nu de Logie van Firando betreft, die is wel groot en ſchoon in 't oog; doch zy werd oud, dreigd ons, op 't minſte ſtormen, van in te ſtorten, en vereiſcht dierhalven wel een nieuw gebouw.

Om noch meer licht aan deze zaaken te geven, hebben wy ter ſnede geoordeeld, het bericht van den Heer *Hagenaar* over den handel van Japan, hier mede in te laſſen.

Diſcours, Remonſtranties wyze, over den Japanſchen handel, ende Commercie, geſteld, ende waargenomen by den Heer Opper-Koopman, *Henrik Hagenaar*, des tyds zynes vertoevens aldaar met 't Jacht Grol, ter Rheede Firando A. 1634, 1635, en 1636.

Naar dien wy de Cargaſoenen, zoo ter reede voor Batavia, als Tayouan ende de Piſcadores, ingeladen (God lof in Japan gearriveerd) geleegen aan de ſteene trap van de E. Compagnies Logie, zynde den eenigſten bequamen opſlag der goederen, wel geconditioneerd behoorlyk geloſt hadden, beſtond (om myn naturel door de ledigheden ende aanlokkende debauche, aldaar in zwang zynde, van zyn goede inclinatie tot eerlyke en vorderlyke oeffeningen geneigd, niet te doen vervreemden of ontaarden) my te begeeven tot de contemplatien en inzigtige naſpooringe, aanmerkelyk de onderlinge verkeering van onze Natie met de Japanders, ook der inhabitanten manieren, en coſtume zulx ware, ik my indachtig maakte, als nu de bremſtige jeugdens hitte gepaſſeerd, behoorden een vaſter ſtyl van een geſtabileerd leven te vertoonen, met ons als Chriſtenen overeenkomende, doende blyken een oprecht voorganger der Juſtitie-

Bericht van de Heer Hagenaar wegens den Japanſchen handel.

ordre

ordre op de geemaneerde Placcaaten aangehecht, daar gebruikelyk, zonder een vroegend gemoed zal handhaven en administreeren. Wyders lettende op de bouwing van des Compagnies Logie, situatie, ende gelegenheit der Reede voor de schepen en vaartuigen, eindelyk op de commercien, handel, en negotie, waar aan vertrouwe de E. Compagnie meest geleegen, ende den profitablen dienst meede mogt presteeren, hoewel door afgunst, achterhouding, ende schaarse toelating luttel tot onzer kennis wilden laten komen; echter zal uit 't gevolg blyken, wat hier af is.

Komende ter Logie, bezag aldaar een groot getimmer van verscheide huizingen, bestond in 4 afgescheide vertrekken, nevens een gemak, houdende de Badstove, Combuis, Bottelary, en diergelyken keuken, zoo den opslag van de goederen, nevens het gezicht der Logie over de Zee en Reede, zynde alles van greenenhout, de muuren van leem, of klei, met witte dunne kalk gepleisterd, de buiten-wanden met dunne houte bladen tegens de wind bekleed, de wooninge en kamers van binnen met houte wanden met gespanne biezen matten gevoerd, na der Japanders gewoonte, alles hangende aan een koole of vonke vyers, den brand zeer subject en onderworpen, alzoo voor eenige jaaren de gansche gebuurte, meede van hout, binnen korten tyd afbrande; de Logie met 'er scheepen natte zeilen en kracht van volk voor den brand bewaard wiert.

Gemelde Logie, door dien het alhier vaken en langduurig regend, is de verrotting en verderf door rumateikheit en groote hitte zeer subject, daar over dagelyks een gansch jaar durende 4 a 5 timmerluiden werden tot hoognoodige reparatie onderhouden; alhier werden de treffelyke kapitaalen bewaard.

De Kapitein Salm heeft een model van hout nagebootst, waar by de lengte, breedte, de vertrekken, en plaats kan aangeweezen werden, alhier gebracht, en, zoo vertrouw, ook U E: behandigt.

Nu werd van Persoonen onderrecht, en hebbe zelve gezien den graauwen arduin, ende andre harde bouw-steen, blykt aan de trappen en plaats-voeren tot lydelyke prys; ja een gehouwen steen van 3 voet lang, 1½ breed, 1 voet hoog, tot 4 a 5 maas te geraken is. Het hout, en balk-werk, valt kostelyk, doch houde, dat de voorsz: wooning houts genoeg heeft, omme naar bequame Vaderlandse manier, beneden laage Pakhuizen voor grove zware waaren, daar boven propre wooningen na uw volk, zoo verre als uw licht van voren wil lyden, met uwe solderingen, zoo hier weinig of niet zyn, en daar beneven, achter noch ruime vertrekken en Pakhuizen voor de zyde waaren, Manifactuuren, stoffen, drooge speceryen en Koopmanschappen, zoodanig te timmeren, dat alles tusschen gemelde vaste steene muuren onder een pannen-dak, waar meede het tegenwoordig gedekt is, en die noch dagelyks in quantiteit gebakken werden, in veel zekerheit wezen zal. En dan zal hier een treffelyke wooning zyn, waar af men, myns oordeels, de kosten licht zal konnen reekenen, en die men ook bevinden zal van duur, en heerlyk voor den brand, en diergelyke onheilen te wezen, behalven dat veel dagelykse reparatien door zulken goeden fabryke zeer licht voorgekomen werden.

De situatie en gelegenheit van 't vlek Firando, heeft, zoo de nature die verleend, achter de Haven een ruimen meest ronden kolk, voor met een engen hals, daar geen Zee noch Tifon, of storm-wind, merkelyke schade doen kan; doch valt alle getyden meest droog. Hier zou men een gracht konnen opwerken, UE: scheepen zonder ankers of touwen bergen, alles door de Matroozen, die weinig anders te doen hebben, konnende verricht werden.

De voor-haven geeft een goede Reede voor de Japansche vaartuigen; doch des E. Compagnies scheepen vinden de plaats onbequaam, ende naauw, de grond zacht, als aan de scheepen Amsterdam, Wassenaar, ende Grol gebleeken is, die alle drie door 't jaarlyx orcaan aan de wal met veel schade en gevaar gedreeven zyn. Zy is belet met een dubbel gebuurte van huizen, zynde slegt met hout gedekte wooningen. 't Heeft luttel of geen Kooplieden van vermogen; zonder des E. Compagnies Logie en Residenten was deeze plaats niet anders, als een zamenhuizing van Visschers, en vile persoonen.

Coutsje, ontrent 1½ myl zuidelyker geleegen, heeft een ruime Baay, goeden grond, en de inbocht is redelyk beschut, en zeer gerieffelyk, om 'er de scheepen te zetten, schoon te maken, en te vertimmeren; heeft een enkele gebuurte van wooningen; doch door de groote verkeering der Hollanderen wel de helft verbeterd, tot groot voordeel en inkomen van dien gemelden Heer.

Van de gelegenheit der Eilanden, Plaatsen, Havenen, als meede hier het Keizerryk van Japan bestaat in 67 Provincien, zoo ieder zyn erf-Heere heeft.

Hier nevens zyn noch veel Landsheerkens (Matsura genaamd) daar af zyn Excellentie een is. Ten anderen is het zoo ongeloofelyk ryk in mynen van goud, zilver, koper, yzer, mineraalen, ryst, graanen, en leeftocht, dat het by na niet aannemelyk schynt.

Van hunne Berg-Paapen Jammaboos, Kerk-Paapen van een byzondre ordre, hunne cruelle en straffe justitie zonder formeele verhooring, de proceduuren van gerechtszaaken en pleiten, manier en kracht ter wapenen, in den oorlog, met het verdere daar toe dienende, daar over hebben andre, die langer hier gefrequenteerd hebben, bequamer gelegenheit bekomen om dit alles te onderstaan, weshalven dit overstap.

Bevond te dier tyd, in wat achting de Residenten by de Japanders waren; ook bleek, hoe den President, noch geen Officieren der schepen, of Compagnies Dienaars, vermogten met een Japans vaartuig na de Baay van Coutsje, of om een speelreisken elders, te vaaren, voor en al eer de Regenten in Firando iemand der Banjoozen zenden, omme de persoonen, zoo in de vaartuigen zyn, te tellen, en hunne naamen aan te teekenen, die, weder gekomen zynde, weder voor hunne huizen moeten verschynen, en eerst nagezien werden, of wel de zelve persoonen zyn, dat by onstuimig weder, in regen en wind zeer ongelegen komt.

De Heer President, en andre Hollandse Dienaars, mogen met geen Japansche jongens, als hun gevolg of muil-dragers, uitgaan, hoewel tot 16 a 18 in getale gegagieerd jaarlyks onderhouden werden, met hoedanige visevaseryen wy meer geplaagd zyn.

Ook mogen 'er geen schepen ter Reede, of in de Baay van Coutsje, of doorgaans in Firando, loopen, voor en al eer gemelde Banjoozen de naamen en ouderdom der persoonen, op de schepen, nevens de rariteiten van gedierten of gevogelte, zoo tot vermaak overgevoerd zynde, aangeteekend, en nageteld hebben; waar op noch gevolgd is, ieder zyn kist moet openen, en verklaaren niet raars by zich te hebben. Dit schynd wel een servituit; doch houde de zelve lydelyk, en konnen voorgekomen en afgeschaft werden, gelyk alreede aan eenige blykt.

Deze volgende vallen lastig, ende schadelyk, en gaan de E. Compagnie aan; wanneer des E. Compagnies kostelyke cargasoenen alreede in salvo gearriveerd, en binnen de Logie geborgen zyn, durven de Residenten hunne Pakhuizen niet openen, nog de Koopmanschappen verhandelen, ten ware als voor 't verderf of lekkagie, of ook voor den brand hebben te bezorgen, als voren gezegt is, maar boven dien hebben zy de komst van Tsjineesche Jonken en Wankans, als gezien hebbe, ook waar te nemen, die met Prince vlaggen van Hoksieuw, en de Noordelyke quartieren, komen, gelyk dan ook de Kooplieden van boven in Nangasacki, en in Zatsuma, met goede partyen van zyde, zuiker, en porcelynen, verschynen, die de goederen op hun arrivement mogen verhandelen, waar op dan in weinig dagen weer moeten vertrekken; 't welk de Compagnie verlies in de zyde, en schade in de zuiker voorleden jaar heeft toegebragt; alzoo de zelve met de N. weste winden gemakkelyk afzeilen, maken zy de goederen, door de groote menigte installig, causeeren tragen aftrek, en veroorzaaken dat de goederen tot een minder prys verkogt werden, ten zy den Pancado, of eigentlyk den koop met de Portugeesche goederen in Nangasacki (alwaar de principaalste Koopluiden hen laten vinden) zy getroffen, en zoo de Portugeesen dit nalaten, weten zy dat wy daar interest by lyden, waarom zy den Pancado zoo spade, als 't mogelyk is, voorderen.

Des E. Compagnies schepen, meestendeel tydelyk vereischt te retourneeren, om op vorderlyke plaatsen gebruikt te werden, vermogen niet te verzeilen, voor en al eer de Galliotten 20, of ten minsten 15 dagen vertrokken zyn.

Wat, en hoe veel, de vrees, maangelden, en onkosten van 8 a 9 schepen bedragen, is licht af te meeten, ik laat staan de merkelyke hindering van exploicten en schade by het derven van schepen en jachten, als het missen van retouren voor de Inlandse quartieren.

By het tardeeren der advysen komt de gelegenheit te passeeren om de Vaderlandse schepen met Camfer, of Lakwerken, als ook van de noodige advysen te voorzien.

Ondertusschen kon de E. Compagnie na de Piscadores, zynde een goede rendevous, 3 a 4 groote schepen zenden, daar aan andre, zoo van Siam, en Quinam, als andre quartieren komende, de Koopmanschappen kon overgeven, en doen hersluwen; de zyde, zoo in de Canassars qualyk bewaard is, kon gekist, en zoo na Japan gezonden werden, voerende weinig geschut, dat dan de schepen te minder krenken zou.

Ten ware de E. Heeren zulke treffelyke kapitaalen op zoo weinig bodems niet risikeeren wilden.

Heeft niet de Heer President wegens de E. Compagnie de Magistraat en de Regenten gepresenteerd te caveeren en borg te blyven, dat geen der Hollandsche schepen tusschen Japan en Macauw de Portugeesche Galliotten vyandlyk aantasten, beschadigen, noch bekommeren zouden, onder reserve, dat der Hollanderen schepen, reede zynde, zouden mogen vertrekken.

Of men nu door die minnelyke aanbieding en in vergelding van dien, met wel een stilstand van wapenen, in de plaats van de vorige straffe ordre van alles (by 't ontmoeten van Portugeesche vaartuigen) dat maar leven had, overboord te werpen, behoorde te verzoeken, en of men de Hollanders niet weder eenige courtosye behoord te doen, met hen een voordeelige plaats ontrent Macauw, om te negotieeren, te vergunnen, om daar door met 'er tyd by de Cantonse Tsjineesen in kennisse te geraken, en daar door profitablen handel, of andre voordeelige conditien, te bekomen, en nader te bedingen, gelyk de Engelschen daar alreede geweest zyn, zoo ook den roep al in Firando geweest is, dat de zelve weer in Japan stonden te komen, dat staat ons eens wat aandachtiger te overwegen.

Wy verstaan, dat de vorige Residenten alhier plagten te roemen, dat zy, des Keizerlyken Majesteits Firmaan, vry-brief, ofte pas, hebbende, over al vry en liber na bo-

boven in Osacca, Saccay, en Miaco, en daar voormaals Factooren, of Koopluiden hebben gelegen, vermogten te negotieeren, te gaan, en te komen, naar hun welgevallen. Het contrarie blykt nu; iemand van deze Regenten, na boven, of na gemelde quartieren reizende, moet, op des Heeren van Firando's voorschryven, nevens zich een Edelman (zoo zy dat noemen) ten koste der E. Compagnie mede nemen.

Ten anderen werd gezegt, dat des Keizers Regenten voor antwoord geven, dat den ouden pas wel goed, doch hunnen last nader en jonger is, om zoo zyn Majesteits gegeven pas met 'er tyd behendig (zoo men maar kon) te removeeren, en vorderlyker te maken, dat ook al schynd practicabel te zyn.

Echter hebbe geadviseerd met den Koopman Caron over de voorschreve pas, of die ten voordeele van des E. Compagnies Commercie, of vryen handel niets is mentionerende, ook zoude UE: daar af de getranslateerde inhoud in Copye toegezonden zyn. Hoewel my gedenkt dat den Historicus, Emanuel van Meteren over 't stuk van Japan handelende, van een pas spreekt, die den Hollanderen ten voordeele van hunne negotie, nevens andere liberaale aanbiedingen, tot de zelve behoorende, by die Majesteit in debita forma, en tot hunne eere, vergund is.

Hebben niet de vorige Hollanders, als Jan Jooften voormaals, als mede den ouden Santvoord, in Nangasacki zelfs verhaald, dat zy, en onze natie, by den ouden Keizer in zulken aanzien waren, dat zy zyn Majesteit mondeling aanspraken, en na believen toegang tot de zelve bequamen, hunne affaires zelf op 't gevoegelykste voordroegen, en dat die dan ten eersten afgehandeld wierden, welke mignons van den Keizer door misverstand der vorige Residenten tot ongunst verwekt, door wederwaardigheden in handen geraakt, en daar van wel mogelyk zelfs de causa movens geweest zyn, konnende nu des Majesteits naaste Raaden naauwlyks in 't particulier aanspreeken over 't gene de E. Compagnie, of hunne Commercie, zou mogen raaken.

Men geeft voor, dat gemelde Raden, zoo door de questie van Tayouan tot vyanden verwekt zynde, wel spytig dorsten vragen aan die gene, die de jaarlykse schenkagie presenteerden; wat de Hollanders doch brengen konden, 't welk in 't Keizerryk van Japan niet te vinden was, en diergelyke disgratieuse voorstellen meer; zynde een groote eclypsis by den gewezen zonnen-schyn.

My wierd bericht, hoe de persoonen, in de verlede jaren de gewoonelyke reverentie doende, en de schenkagie ten hove overleverende, (gelyk my, daar residerende, by de brieven toen gebleken is) met hunne presenten wel aangenaam, en dat die wel met eere en reputatie overgeleverd waren, en dat zy ook na wensch hun afscheid bekomen hadden, en ondertusschen, bevinden wy, dat 'er in de zaken der E. Compagnie niets tot voordeel afgedaan, en dat 'er ook veel min in de zaak van den vierjarigen gevangen iets gevorderd, of eenige hope tot zyne verlossing gegeven was; maar men had alleen deze kleenigheden verkregen, dat de twee principaalen met Japansche Dienaars mogten uitgaan, en een eigen faysenes ofte vaartuig doen maken, zaken van weinig belang, en dat noch door voorspraak van den Heer van Firando verkregen.

Of niet diergelyke persoonen, door langduurige frequentatie, en bywooning al te veel Japans genaturaliseerd werden, niet al te grooten gevoelen van de Japanders hebben, en of zy door kleenhartigheit en vreze van indignatie zich door den Heer van Firando, en door de Hoofse Comprimentos, niet te veel in slaap laten wiegen, waar door de E. Compagnies zaken ongevorderd blyven, geve ik daarom te meer in bedenken, om dat ik, ten hoove zynde, deze Natie niet alleen beleefd, maar ook begerig om bequame redenen te verstaan, en genegen tot redelyke condition, gevonden hebbe.

Andre meenen, dat de treffelyke pryzen, en veroveringen der schepen, ontrent Manilha, mitsgaders mildelyk gespendeerde schenkagien deze gretige ons tot vrienden gemaakt hebben, niettegenstaande wy door de Portugeesen, en Tsjineesen, voor Zeerovers uitgemaakt wierden, alzoo 't hen niet verschillen kon, wat wy waren, als zy maar van ons trokken; maar dat men nu, alle die schenkagien afschaffende, en strenge last tot de menagie gevende, hier door in deze trotse en te gelyk baatzugtige Natie zich zelven een kleenachting op den hals gehaald heeft.

Wy houden ons wel onderricht 'er af te zyn, hoe de Castiliaanen of Portugeesen, niettegenstaande zy bevorens in Nangasacki zoo grooten vermogen gehad, en zoo veel duizenden van Japanders Christen gemaakt hebben, nu echter moeten zien, dat alle die Japansche Christenen, hunne Creatuuren, dagelyks by menigten niet alleen gehangen, onthalst, verdronken, en verbrand, maar dat ook boven dien de Portugeesche Paapen ende Priesters aan kruicen geslagen, by de voeten opgehangen, wreedelyk gepynigd, tot hutspot gekapt, ende tot assche verbrand werden. Als mede dat alle hunne Koopmanschappen ontrold, na brieven van Paapen, en na de Paapen zelf, zeer stipt onderzocht, en hoe de Galjotten, die ze invoeren, bedreigd werden verbrand te zullen werden.

Men heeft echter gezien, hoe de Japanders konden goedvinden de Portugeesen toe te staan, om de Pancado (dat is de gelimiteerde prys) der zyde, zyde stoffen, enz. volslagen na hun zin, maar ondertusschen geheel en al na 't goedvinden en welgevallen der Japanderen geschikt, te treffen, waar

 by

by de E. Compagnie (alzoo zy wisten, dat die zich daar na reguleeren moest) deeze 2 jaaren merkelyke schade gedaan heeft.

Men geeft wel voor, dat, zoo de Hollanders zulke goede stoffen, als de Portugeesen, in Japan konden brengen, en daar by vastelyk continueeren wilde, men wel genegen zou zyn de Portugeesen 't Land te ontzeggen; maar ondertusschen laat men toe, dat zy, door hunnen toegang tot de grooten, die zy door hunne schenkagien bewerken, niet alleen al hunne zaken aan 't Hof, en elders, tot hun genoegen verrichten; maar dat zy ook de stoutheit hebben, om ons (gelyk noch A. 1634 in 't openbaar geschied is) zeer zwart te maken, en met veel vuiligheden te bekladden; mogelyk om dat zy bericht gekregen hadden, dat een van hunne Galliotten op de hoogte van 36 graaden door 't Jacht Grol van 's morgens tot in de nacht gejaagt, en het door de duisternis en kracht van zeilen noch ontkomen was.

Ook gaven zy ons na, dat wy, met 4 schepen op de kust van Tsjina op de Tsjineesen geroofd hebbende, dan, na 't veroveren van die Jonken, zoo met die geroofde goederen in Japan quamen, al, om de Japanders maar een walg in ons als Zee-roovers te doen krygen, en om onze Residenten, en Compagnie, by hen zwart te maken.

Het is ook zeker, dat meergemelde Banjoezen, op pœne, van hen buik te snyden, (zynde een grouwelyke gewoonte, doch honorabel, by hen ingevoerd) ingevalle zy in gebreken blyven van alles, wat aan hen verzogt, aangewezen, of vertoond werd, het zelve getrouwelyk aan zyn Majesteit, of ten minsten zyne Ryks-Raaden, moeten rapporteeren, daar wy zeker zien, de Portugeesen geen giften noch schenkagien spaaren, daar meede zy voornoemde Regenten verplicht hebbende, wel dapper tot hun voordeel doen werken.

Ook ronkeeren en zwetzen de Portugeesen, dat een Galliot van hen zoo veel, en meer, in waardy toevoerd, bestaande in goede stoffen, zyde, en zyde waaren, dan onze 8 scheepen, meestendeel ruige, dog nutte Koopmanschappen voerende, konnen monteeren.

Waar uit blykt, dat zy daar noch groote advance doen, gelyk zy ook A. 1634 van hier 490 kisten zilver vervoerden, en hebben ook in Nangasacki alleen 38 kisten zilvers tegen Sooma (zynde fyn zilver) omgezet.

Aldus hebben zy 't voorleden jaar met 4 navetten tusschen de 62 en 63 tonnen gouds hier uit na Macao gevoerd, en dat zyn negotianten, die men zegt, dat in der Japanderen haat zyn. En dit winnen zy meest met der Japanders eigen kapitaal, gelyk dat de Engelschen in Suratte ook met de kapitaalen der Mooren daar weten te doen.

Ook hopen zy de onze, by versterf der Keizers, en door hunne groote giften, noch wel eens te zullen verbyten, en 'er weer uit te boenen.

A. 1636, wanneer ik alleen na Jedo gezonden was, om de verlossing van de Heer Nuits *te bezorgen (overmits op de Songuats, zynde hun Nieuwe-jaars feest, ten hove niet zoude te doen zyn, daar over myn vertrek na beneden by den Heer van Firando gevorderd wierd) dat echter de Portugeesen toen door hulp van 's Keizers Regenten op den 15 van de Songuats mane audientie hebben weten te bekomen, hunne schenkagien overgeleverd, en na beneden vertrokken zyn, en in Nangasacki gekomen zynde, wierd, op een nieuw Eiland met bequame wooningen, vertrekken, en brandvrye Pakhuizen bebouwd, geweezen, daar zy alleen woonen, ongemolesteerd leven, en alles laten maken, wat zy begeeren.*

Dit verhooren strekt tot hun merkelyk voordeel, behalven dat zy ook met een redelyke huur bestaan, zonder dat zy groote kosten aan een Logie of kostelyke huizen behoeven te hangen.

De E. Compagnies Residenten zyn gehouden aldaar aan des Heeren van Firando's Grooten en Regenten, en ten Hove aan zyn Excellentie, zich te addresseeren.

In wat estime de zelve daar is, hebben wy gezien, en andre ondervonden hoe krachteloos zyn vermogen aldaar is, en hoe weinig toegang hy tot zyn Majesteits Raaden heeft. Dus zyn zyne brieven geduurig wel vol goede beloften, doch zonder eenig effect.

Ook vertrouwe ik, dat des E. Compagnies zaken door te veel vreeze van indignatie niet wel beyverd werden. Ook blyft dien Heer gedurig aan de Compagnie dertig duizend gulden schuldig, behalven de schenkagien, die men aan zyn Excellentie, zyne Vrouwen, en verdre namaagschap, te vereeren heeft, behalven dat aan de Regent van Firando gaat, al 't welke men in den Opper-Koopman Carons *reekening van de opreize zien kan.*

Echter is de Compagnie gehouden, de Gouverneurs van Nangasacki tweemaal 's jaars te begroeten, en te beschenken. A. 1635 verzogt de Heer van Firando 15000 Thayl van de Compagnie ter leen, dat beleefd afgeslagen, doch zeer qualyk by hem genomen wierd, gelyk by Carons *Journaal nader te zien is.*

Hoe ongemakkelyk dit voor de Compagnie is, is ieder bekend. Echter wierd dien Heer met een goede party pikols zyde bevredigd, waar op hy boven de 20000 gulden zonder schade, of zonder geld uit te geven, gewonnen heeft. Het is echter te gelooven, dat, zoo de Compagnie resolveeren kon aan de notabelste Raaden zulke brokken te vereeren, men haast de schadelyke Pancado zou zien verdwynen.

Hier

Hier op had den Heer van Firando (zoo Caron *verhaald) wel op zekere tyd over de maaltyd tegen een der Ryks-Raaden gezegt, dat de Hollanders by de Pancado groote ſchade leden, en dat zy voortaan weinig meer zyde aanvoeren, waar by dan Japan, in't maken der rokken, groote ſchade lyden zoude, maar daar op had toen verder een redelyk verzoek behooren te geſchieden, dat verſloft wierd.*

Het had zyn inzicht, dat de Gouverneur van Nangaſacki, en zyn Majeſteits Raaden, Tindadonne, *en* Babba Sabroſeymon, *in hun afkomen met 6 Feyſenes de Baay van Firando aandeden, in hope van de Hollandſche ſcheepen in paſſant te zien, 't welk die miſlukt zynde, echter den* 23 *October uit Nangaſacki in de Baay van Coutsje geſchied is, alwaar veel triumphen en vreugdeteekenen te hunner eeren, met 't kanon te loſſen, bedreven wierden.*

Toen moeſt men al weder de gelegenheit waargenomen hebben, om hunne gunſt te verzoeken; gelyk daar na ook hier op gevolgd is de ordinaire bezending van den Opper-Koopman van Saanen, *die noit ten hove geweeſt, en onkundig van der Japanderen manier was, behalven dat ook geen Portugeeſch kon; echter gebruikte men hem, om de jaarlykſche ſchenkagie aan zyn Majeſteit te doen. Wat nut de Compagnie daar by had, is my noit gebleeken.*

Eenige hebben geoordeeld, dat de Compagnie na Nangaſacki behoorde te verhuizen, zoo, om dicht by des Majeſteits Regenten te zyn, als ook om die geene, die hen zwart maken, wat meer dit te konnen beletten, en om dus ook zelfs van naby hunne zaaken ten beſten voor te dragen; al 't welke zekerlyk al een zeer goeden ſchyn heeft.

Maar den Heer van Firando, en alle de zyne, daar zeer veel by ſtaande te verliezen, zullen alle middelen in't werk ſtellen, om dit te beletten, en om de Compagnie ten Hove alle ondienſt te doen, 't zy in 't geheim, 't zy in 't openbaar, waar meede reeds van zyn Excellentie en zyne vrienden bedreigd werden.

Men zal hier tegen allegeeren de ſchoone gelegenheit van Nangaſacki, daar het ontrent Firando vol verborge klippen, en gevaar uit de Eilanden, in die engten leggende, is; behalven dat zich de Compagnie op een Eiland na hun welgevallen, ontrent die eerſte Stad, zoude konnen ter nederſtellen.

Nangaſacki in zich zelve is een redelyke groote Stad, met bequame ſtraaten, kanaalen met houte bruggen overlegt, heeft ſtatige Kooplieden tot inwoonders, lyf-tocht abundant, derwaards zich meeſt alle de Negotianten van Miaco, Saccay, Oſacca, en andre quartieren, tegen de komſt der Portugeeſen, met hun gereed zilver, en courante waaren, laten vinden, daar zy hunne contanten, en goede Cantonſe Manufactuuren beſteeden en trocqueeren, wel wetende, dat de Galliotten binnen den gelimiteerden tyd van de 9de maan moeten vertrekken, van waar, hunnen handel verricht hebbende, hun principaal ſchuitgeld beſteeden, en als in paſſant Firando aandoen, met des E. Compagnies Reſidenten beſtaan te negotieeren, van welke zommige tegen de naaſtkomende ſcheepen zullen een party koper leveren, andre op 't laatſt vertrekkend ſchip met zilver betaalen, welke tyd verſtreeken zynde, kennende de diſtantie van de plaats, weten zich te excuſeeren.

Of dit een weinig beter is, als op 12 *maanden te verkoopen, om dus in tegendeel de Compagnie met haar eigen geld te betaalen, kan ieder nadenken.*

Wy gaan voor by de voorgeroerde tyd, zoo men verlieſt, en ſchade, zoo by de overkomende Tsjineeſen, en andre intervallen, komt te lyden, daar af men fundamenteele redenen geven kan, welke ik door andre treffelyke vernuften laat oordeelen, alzoo men zegt, dat ieder zich met 't zyne bemoeijen moet.

Ondertuſſchen heb aangemerkt, dat de ryſt, die de Compagnie jaarlyks uit Japan trekt, alleen by de Regent des Heeren van Firando werd geleverd, als ook de daaglykſe houtwerken door zynen houtkooper, ook moet het beeſtiaal tot ververſching van Compagnies ſcheepen, en ander volk hier, al mede zyn gerechtigheit doen den Heer betaalen.

Om nu van de Commercie en verkoop der goederen, die A. 1634 *op den* 20 *September, doch A.* 1636 *later, voorviel, vermits het treffen van de Pancado op der Portugeeſen zyde, door de Gouverneurs van Nangaſacki den Regenten van Firando aangediend, wanneer toen* 3 *jaren aan een die wel-begeerde Tsjineeſche ruwe zyde vooreerſt is opgeveild, en verhandeld, wat moeite is'er toen A.* 1635 *voorgevallen, alzoo den Preſident daar over in Nangaſacki ontboden, en qualyk bejegend wierd, hebbende veel moeite gehad, om alles daar weer in de rechte vouw te brengen.*

Ook moet zy de zyde overnemen van kalen adel, Bouſons, geſchorene Paapen, en diergelyke mignons, ieder picol van 50 *tot* 70 *Thayl dierder, als de ſchadelyke Pancado ordineerd. Een groot advance, om zulke perſoonen te verryken, zonder moeite of prykel van penningen te miſſen.*

Des Keizers Steden, Jedo, Miaco, Oſacca, Saccay, en Nangaſacki, hadden by requeſt ten Hove verzogt, dat de gemelde zyde na rato aan hunne ingezetenen mogt verkogt werden; doch dit was hen afgeſlagen.

Staat het de Japanders vry zulke zyde met voorweten der Regent, tot hun believen, en met zoo grooten voordeel, aan malkanderen om te zetten, waarom zouden dan ook onze Reſidenten dat niet mogen doen. Daar beneven zou ook dit ten grooten

voordeele der Compagnie zyn, 't geen voorſtaan zal.

Zoo iemand der Japanders, 't zy gerecommandeerd, of van de Reſidenten begunſtigd, een party picols zyde toegezegt was, en die begeerde te ontfangen, zou men hen, gebruikende Koopmans ſtyl, zoo veel in waarde van de ſlegtſt gewilde Manufacturen tot een redelyke prys doen ontfangen, en aannemen, om dus de al te gretigen en onbehoorlyke wyze van handel te matigen, waar mede ondertuſſchen Compagnies Comptoiren gelicht zouden werden van hunne reſtanten, die door den tyd verlegen goed maken, onklare Pakhuizen, onzuivere boeken, en onzienelyke poſten geven.

Ook zou men Compagnies andre waaren, die door een ſorteerende, voor en al eer men de zyde toucheerde, aan de man konnen helpen.

Ten derden behoord men, om de groote ſchade, 't voorleden jaar by de Pancado geleden, in de plaats van 1000, maar 500 picols zyde in Japan te brengen, daar by voegende, dat de Portugeeſen zeer weinig zyde in Japan voeren, om dat zy weten, hoe grooten ſchade zy hier door de Hollanders toebrengen.

De Siamſe herten-vellen, wel geſorteerd zynde, vallen zwaarder, doch zyn bevonden door de worm zeer beſchadigd te zyn, dat voorgekomen kan werden. De Tayouanſe dito vallen lichter, en zyn hier meede een willige Koopmanſchap; doch moeten beter geſorteerd werden, en men moet 'er geen Manilhaſe vellen (gelyk gezien heb) laten onderloopen, alzoo de Japanders eerſt over de ganſche maſſa koop maken, en dan 't beſchadigde uitſchieten, gelyk A. 1634 gezien hebbe, willende voor 't uitſchot in 't eerſt by na niets bieden; hoewel 't daar na veranderde.

De Rochevellen van Siam geven, wel ingekogt zynde, een profitable negotie, doch is aan de zware ſorteering, rare, en fyne welgeplekte ſteenen veel geleegen, waar af, door wangunſt weinig gezigt, om 'er kennis af te krygen, konnen bekomen; vermits 'er een groot verſchil, en 't eene vel dikwils 50, 't andre maar 30, 20 ja 5 Thayl waardig is, zonder dat dit onderſcheid by de onkundigen by na kan gemerkt werden.

A. 1634 verſtond als een ſecreet, dat de Sant Thomeſche Rocchevellen zinlyker, en ſchooner vallen, en dus ook dierbaarder zyn, waar meede de Portugeeſen hun merkelyk voordeel wiſten te doen, als meede met fyne goede Haeyen-vellen, daar vallende, waar van de Compagnie op de kuſt Choromandel, Arracan, en in die quartieren, kan geprovideerd werden.

Het Siams Sappan-hout, derwaards gezonden, beſpeurd men, dat het oude en bruine meeſt begeerd werd, behalven dat het ook zulken lakkagie niet geeft, gelyk in Perſien waargenomen heb. Zoo men dit op een bequame lengte met 'er tyd in Siam kon doen korten; in pikols pakken, met ſtroo-touwen, die by hen veel zyn, zoo zou men de dieveryen weeren, 't zelve bequaam ſtouwen, en veel tyd en arbeid uitwinnen.

Het Bimas Duin-hout werd hier in beter eſtime nevens 't ander verkogt.

Nu ſtaat verder te bedenken, of daar jaarlyks zoo grooten quantiteit zou konnen vertierd werden, en of men de Koopluiden niet zou konnen beweegen, voor een zekere party jaarlyks volgens een contract vaſt te ſtaan, waar op wy dan zekere winſten zonden konnen rekenen, minder plaats en ruimen van nooden hadden, veel arbeid, lekkagie, indroogen, en onkoſten zouden voorkomen, en voor al minder kapitaalen beſteeden en wagen zouden, behalven dat dan ook meer profyt, en minder ongelden, zouden hebben.

De Cambodiaſe nooten, by gebrek van Jonken uit die quartieren, waren by contract verhandeld tot zekere quantiteit van Pikols tot 20 Thayl, doch een groote party, met Raarop en Noordwyk gekomen, te rug gezonden, of overboord geworpen, waar door men weinig voordeel hier op gedaan heeft.

Het Agel-hout in groote ſtukken, als meede de Calambak, zoo verſta op de Kuſt van Tsjampa te bekomen, en laatſt uit Quinam gebracht, werd na de deugd wel verkogt.

Voorts zyn de waaren van Tsjina, waar af Tayouan nu de ſmaak al heeft, hier zeer getrokken, gelyk daar aan de geheelen Japanſchen handel hangt.

Uit Nangaſacki konnen jaarlyks goede monſters van ſtoffen, om ze in 't geheel of ten deelen na te laten maken, gezonden werden, waar af den Portugees merkelyk profyt heeft, achterlaatende de zyde, vermits met de Pancado der Hollanderen groot nadeel weet uit te werken.

De groote porcelynen zyn in Japan wel zeer getrokken; doch alzoo dikwils moeten overgeſcheept werden, en daar door veel breekt, zoo loopen de winſten met de ſchade henen; hoewel anders goede winſten geven.

Wat de zuiker in de Canaſſers belangt, de zelve breeken niet alleen, maar zy ſtort ook zeer uit, geeft veel lekkagie, behalven dat zy ook weinig aftrek heeft, alzoo de Wankans in Nangaſacki veel zuiker brengen.

Het welke, zoo de Compagnie als voorzegt is, aanſtonds hunne waaren mogt venten, en de zyde, en beſt gewilde Koopmanſchappen, voor 't laatſte houden, meene practicabel zou zyn; doch men is bezorgd voor brand, en diergelyke onheilen, die men echter zeer licht, door brandvrye Pakhuizen te maken, zou konnen voorkomen.

Vermits de Tsjineeſen als nu een goede quantiteit zyde in Tayouan leveren, als ook getwernde pool-zyde, vertroud men de induſtrieuſe Tsjineeſen de zelve zuivere zyde zoo bequaam zouden doen verdubbelen, en tot zulken ſorteering, als den Italiaan die na

't

't Patria schikt, te weeten, een manier van

Superfyne Napelsche zoo van	75 *tot* 80 *schell. 't pond.*
Dito van Medio Napels	60 *tot* 70 --- ---
Dito Tram-zyde tot inslag	45 *tot* 48 --- ---

Ook anderzins tot Unacens Organcyne, zoo lichter valt, en tot Caffaan meest verbezigd werd, zoude naar de monster en op bequame wydte van haspels, om in 't verwen geen schade te lyden, nagemaakt en in goede quantiteit konnen vertierd werden.

Of meede op der Italiaanen wyze geen goud-draad zouden namaaken, sla niet eens twyffel aan.

Als meede van gekouleurde Damasten, Armozynen, Carteeken, ende diergelyke, voor 't Vaderland, daar men Italien merkelyken afbreuk mede doen zou.

Van gelyken Suratts, aldaar gestreepte en lichte Sattyntjes, Tocken, en Commer-banden Abdulchani, waar meede de Mooren groote Negotie op Persia, en die quartieren, dryvende zyn; zulx de Tsjineesen mynes oordeels, vermits hunne zuivere zyde bequamelyk en onkostelyker zouden nabootzen, haar krenge zyde tot inslag gebruiken, nevens de goude lakens op draden, en niet op papier ingewrocht.

My gedenkt, dat wy in 't Patria onder myn Mr. quantiteit gestreepte Sattyntjes, met fyn garen ingeslagen, tot civilen pryze na de Torense markt afscheepten.

Wat voordeel de witte poeijeren in 't Patria, door de verovering van Fernambuco, en andre quartieren, geven, die ook in Persia en Japan tot voordeel verkogt werden, is ons indachtig; doch de advyzen geeven kleene blyk.

Of niet de zuiker na 't Vaderland in bequaame kisten van 700 *tot* 800, *vermits een kist van* 400 *zoo veel, als de ander tot convooy placht te betaalen, en na Persia gedestineerd, justo op* 300 *pond behoorde gemaakt te werden, alzoo het zelve* 50 *Man Tauri's of* 10 *Man Surats maakt, waar meede men de fraude van den weger, de schade van de Balikens, en 't qualyk stuwen der Canassers, mogt voorkomen.*

De zuikeren van Pegu, en Arracan, versta, dat, beter bewaard zynde, komen.

De hout-werken uit Japan bekenne dat overkostelyk vallen; doch ben onderricht, dat de Tsjineesen zelf uit de Rievier van Tsjintsjeoe goede planken tot een redelyken prys konnen brengen; zoude wel zeggen, kisten met zuiker; doch de Natie is bedriegelyk; maar dit konde met booren, als in 't Vaderland, voorkomen werden.

Uit Quinam versta, dat meede houtwerk tot een redelyken prys te bekomen is, en balken uit Siam; of zoo men in Tayouan een Zaagmeulen opstelde, hoewel de ruimte daar noch wat ontbreekt, zoo vertrouwe dat 'er geen planken ontbreeken zullen.

De Songi-planken, gelyk die in Japan wel proper en breed, doch dier, vallen, mogten in de plaats van spykers met schroeven bereid werden, en die zou men dan behoorlyk, zonder ze te breeken, sloopen, daar de vaten en leggers meer moeite behoeven, ook de duigen, bodems, en hoepen verloren werden.

Hoe qualyk nu de zyde in Canassers bewaard werd, is kennelyk.

Tsjineesche Anys, goede Kaneel, Zotthout, als in 't Patria vaak na gevraagd werd, als meede Poetsjok.

Vertrouw meede verwen, als ruimasse, roode aarde van Ormus in Persia, Spaans groen, en diergelyke wel zoude vertieren; de monsters konden de waaren uitpuuren.

De Manufacturen, zoo in Europa als in 't Vaderland vallende, met haar beginzel in 't vertieren te nemen, zoude men in trein brengen, ingevalle diergelyke monsters, of onderwys nevens de pryzen overgeschreeven werden, konden in 't geheel, of ten deelen nagebootst, en voor eerst in kleene quantiteit gezonden werden, en zoo de zelve dadelyk niet van de hand willen, zoo mogten zy nevens de begeerde zyde doorgesteken werden; als dan zou het gebruik de deugd uitpuuren.

Alle inlandsche lakenen, zoo zy fyn, licht, en schoon in de oogen vallen, armosyn-rood, zwart, licht-blaauw, licht-groen, en geel, trekken ook de Portugeesen na Macao diergelyke kouleuren, gekeperde, bombazynen, bouratten, wit en zwart.

Verzetten, rood en violet, ook wit en zwart tot mantels gebruikelyk.

Honschoten Rassen, en Stametten, Leidse lichte baayen, wit, geel, licht-blaauw, rood, en Papegaay-groen, ook gedrukte met kleen loof-werk.

Vogels en gedierte, gelyk eenige voor gordynen en tafel-kleeden te gebruiken plagten.

Staat te letten, men geen Canganten van diverse kouleuren, meede Turkse grof-grynen, alzoo hunne zyde rokken in stukken slyten; doch wel fajetten voor de worm wel bewaard, zuiver, wit, en niet gezwaveld (dat, leggende, geel werd) diend te brengen.

Perpetuaanen, lever-kouleur, taneit, en diergelyke, zyn begeerd.

Zyde legatuuren van twee kouleuren, met goud en zilver doorschoten, die tot 25 *a* 28 *stuivers de el plagten te kosten.*

Dito met drie kouleuren, en onder met Capiteelen, juist op de maat van 13 *ellen, of luttel meer, behoorde gemaakt te werden; die* 30 *en* 33 *de el plagten te kosten.*

Haarlemse garen-legatuuren met kleene bloemkens, vogelkens, en gedierten, karmtrood, wit en zwart, geel en groen, met blokjens wit en blaauw, aangename kouleuren, by mynen tyd van 12 *tot* 16 *stuivers de elle.*

Hebbe als nu eenigen tyd tot monster gezien; doch vertrouwe de lengte van 20 *ellen niet heel te pas en komen, en moesten* 14 *of* 28 *ellen lang zyn.*

Piccooten, Masselaanen, en Cattestaarten, breed en smal, half cattoen en garen, vallen onkostelyk, stonden bont, zouden apparent wel gewild werden, als meede bombazyntjes, met zyde streepen van 7 *tot* 9 *stuivers de el; doch moest gelet werden voor het plekken al leggende bewaard bleeven. Hebbe hier af te Lisbon veel schade gezien, en klagten gehoord.*

Dito Haarlemse bonte garen felpen, als meede wit.

Dito van zyde hebbe van myn Mr., met vlammen als regen-boogen, vermakelyk gezien.

Bonte zyde linten, onkostelyk lywaat met ruiten.

Lamfer, en floers tot een monster, ook onkostelyk lywaat met ruiten.

Wat belangt, zy veele waaren wit begeeren, de reden is deeze, om dat zy alle hunne Catabers, en zyde rokken, na hunne fantazyen verwen, vol met plekken, hier en daar bont maken, en koloreeren.

Ook schatte der Japanderen wispeltuurigheit met der Haarlemse werklieden weerhaanigheit, alzoo zy altyd wat nieuws practizeeren, over een komen.

Wat toucheerd de goude leeren hier niet getrokken zyn, dit geschied, om dat zy zeggen, dat alle leeren reuk van zich geven, en daarom onaangenaam zyn.

Zy houden niet alleen veel van hare schutzels en vergulde beschilderde wanden, dat op papier geschieden konde, nu deze biobes en schutzels op kardoespapier, als meede gelyk de goude leeren gemaakt werden, en met fyne water-verw beschilderd, zoude wel getrokken zyn, nevens andre rariteiten.

Waar meede de dierbare schenkagien zouden weeren, werd veel gezegt van Hollandsche paarden, van gegraveerde en geestige rustingen, met vermakelyke bloemen, waar af zy in hunne Hoven groot werk maken.

Verstae, dat men een paard op 't schip Leiden, by de 6 *maanden uit Suratte op de voyagie heeft gehouden, dies zulks ook hier zou practicabel zyn; doch moesten allengskens tot staan, op kort voer van boonen, garst, of grutten, gewent werden, en boven de drie jaaren vry van den droes onderworpen te werden. De aangenaamste zyn rappen, anders zwart, kastanie-bruin, en welgeplekte bonte, konden eenmaal* 2 *Merrien hier gebracht werden, die, in Holland gedekt zynde, mogten voortteelen.*

Het Hollands aardewerk, gemarmerd, op de antykse en holbollige wyze bearbeid, is'er aangenaam.

Oordeele, men 't Vaderland hier meede een merkelyken dienst zou doen, en men zou met de Japanders over zulke goederen contracteeren, alzoo zy wel weten, dat niemand diergelyke leveren kan. Ook konden die waren, in November ingescheept zynde, in September daar gebeneficeerd, en de retouren, op ultimo October daar aan volgende, in Juli 18 *maanden zynde, omgezet werden.*

Dat de Japanders tot een buiten-handel meede inclineeren, blykt, vermits zy jaarlyks by des Majesteits Raaden passen, en vry-geley-brieven, moeten verzoeken, daar meede zy op Tonkin, Quinam, Coetsjintsjina, Cambodia, Tsjampa, en Siam vaaren, waar toe zy de Stierlieden der E. Compagnie gebruiken, daar men hen op pœne van indignatie moet gerieven, ook zelfs met onze eigene scheepen te ontblooten, waar van men de Majesteit wel zou konnen waarschouwen, dat wy daar te veel, met onze eigene scheepen daar af verlegen te laten zyn, hier meede wagen; doch moeten 't laten, uit vreeze van hen te irriteeren, en verstoord tegen ons te doen zyn.

A. 1634 *dagt men zulx voor te komen ware, ingevalle de Residenten en Banjoozen van Nangasacki met de Kooplieden, of Grooten, als zy de Jonken equipeeren, bestonden te handelen, hoe de Compagnie* 2 *a* 3 *onkostelyke Fluiten wel gemonteerd en gevictualieerd derwaards zenden zou, welke op bodemery, of op zulken prys, als accordeerden, mogten overnemen, zoo veel kisten zilvers tot een goed retour, waar over zy lieden weer in afrekening ten gezetten pryze, zouden ontfangen, al zulke waaren als zy geëischt hadden, en voor hen meede gebracht waren.*

Ook konden zy zulke Factooren hier toe zenden, die zy vertrouwen kennisse te hebben, en goede inspectie te konnen nemen, als meede die hen van alles goede rapporten konden geven, waar door de Compagnie voor veel processen, arresten, enz. bevryd zoude wezen.

Vermoede dit te practizeeren waar, vermits hunne Jonken op dit krap vaarwater, door vreeze, en verloop van 't Moesson, vaak overwateren, waar door de profyten zoo groot niet vallen, en de waaren installig werden. Alhier zou men zekere advance konnen rekenen, en komt schier met de Macauwse manier over een, alzoo zou men hen van die quartieren diverteeren, en met list doen vervreemden.

Hoe ongeerne zy gedoogen, dat de Hollanders op Quinam negotieeren, blykt uit het gevolg, als A. 1635 *den Opper-Koopman* Duiker *by zyne Missive, hoedanig in rade gecommuniceerd wierd, een goede party kasjens ten behoeve van den handel in Coetsjintsjina eischte, vermits daar* 100 *a* 200 *last jaarlyks met goede winsten kon vertieren; zoo wierd geresolveerd dezelve dadelyk aan te besteeden, om ze in voorraad te hebben, om die te konnen nazien, waar door de fraude*

en volgende klagten over de quade geweerd mogten werden, 't welk ook zoo in 't werk gesteld wierd.

De Residenten wierden gewaarschouwd daar meede niet voort te vaaren, alzoo zeker persoon, apparent op die quartieren negotierende, ten Hove wilde verzoeken, dat de Hollanders niet alleen geen kasjes, maar ook geen koper, zouden mogen uitvoeren, 't welk by eenige, misschien kleen-hertige, gevreest wierd, verkregen te zullen werden, dat in Compagnies retouren groot nadeel kon geven, ten ware op andre quartieren diergelyken koper in abundantie tot die prys zoo voordeelig te bekomen ware, 't welk om onlusten, die anders op zulke plaatsen voorvallen konden, te weeren, nagelaten wierd.

De Compagnie kon tot de voornoemde bevrachting zulke active borstengebraiken, die bequaam waren om die quartieren te doorsnuffelen, de negotie te observeeren, en naspeuren, en, 't geen daar te doen was, getrouwelyk te remonstreeren, waar door men alle onlusten voorkomen zou, en waar van men goede officien te wachten had, boven dien, zoo zouden de Japanders aan ons immers zoo verplicht, als aan de Portugeesen gehouden zyn, en de grooten, zoo door hunne Factooren, het zy Provincie of Landsheeren, onder minder Kooplieden sorteerende, hunne gelden op bodemery avontuurende, tot vrienden krygen.

Dus zou men met de vermogenste konnen in handel koomen, koopende van hen zulke waaren, als in de gouvernementen vallen, toeziende, dat zy gedurig alles van de Compagnie moeten hebben; ook zouden de Residenten hun vernuft konnen gebruiken, om door kleene kosten en middelen hunne gunst te winnen, gaande zeer minnelyk en loos met hen om, alzoo zy ons daar in niet wyken, noch toegeven, zoekende hunne courtosyen ons duur aan te smeeren.

Waar toe dan hier een actief persoon vereischt werd, die de negotie in den grond verstaat, hunne manieren, kleeding, en zin kend, en die dus zulke goederen wist te ontbieden, die daar getrokken waren, en ook zulke van daar voeren deede, die groote advance gaven, waar by hy dan noch niet weinig het vossen-vel moest gebruiken, om zich dus in hunne gunst in te dringen, en by hen bemind te maken.

Hier toe nu is te meer gelegenheit, alzoo de passen der Japanders, om buiten te vaaren, afgeschaft werden, en de Keizer hen niet toelaat buiten te negotieeren, uit vreeze, dat zy Christenen zullen gemaakt werden, of Paapen om de winsten overvoeren; waar toe de Compagnie dierhalven reeds heeft beginnen, en voor al in Tonkin te werken, hebbende een begin van haren nieuwen handel daar gemaakt met derwaards den Jongman, Karel Hartsing, *onlangs Onder-Koopman gemaakt, schoon niet taal-kundig, en weinig geverseerd zynde, te zenden, by hem gevoegd hebbende den ouden* Vincent Romein, *in Nangasacki woonende, die bevorens daar geweest is, dewelke hoope hun best daar gedaan, en alles daar wel doorsnuffeld, en ook van goede Creatuuren voorzien zullen hebben.*

Uit deze en diergelyke voorverhaalde actien, als ook by 't toevoeren van groote Capitaalen, zal Compagnies crediet niet alleen zeer vermeerderen, maar ook genoegzaam blyken, dat wy geen Zee-roovers zyn.

Men meend ook, dat men daar op dan hier zoo veel zilver a 1½ percento a deposito zou konnen krygen, als de E. Compagnie in Tayouan, Siam, Suratte, Persien, en Batavia, jaarlyx noodig heeft, en dan zouden de Heeren Majores zoo groote Kapitaalen zoo verre over Zee niet behoeven te risikeeren.

Aangaande 't ongemunt, daar is weinig aan gelegen, alzoo 't gangbaar zilver in Persien en Suratte met den stempel der Mogols gemunt werd, waar door men de deugd, 't alloy, en de zwaarte weten, en de schade voorkomen zou, behalven dat 'er in Tayouan en Siam ook genoeg zyn, die de waarde 'er van net weten uit te reekenen.

Het Tsjinees goud uit Tayouan, van Sumatra, enz. versta, dat zoo abundant valt, dat de Kust Choromandel daar mede kan voorzien werden, waar voor den hoogsten prys daar betaald werd.

Wat schade het Soomazilver van 23 percento geeft, dit houde onnoodig te zyn, alzoo ik bevorens al gemeld heb, dat dit echter vertierd werd, en te onnoodiger is dit, alzoo ieder schroomd om 't verlies en de schade op zyn boeken te brengen.

Men sustineerd, dat de schepen voortaan, zoo ras ze maar klaar zyn, ook voor de Portugeesen zullen vertrekken, vermits dan 't schip, gelyk voormaals Zeelandia en Bueren, binnen door na Suratte afgevaardigd, de reize noch wel tydelyk krygen zou.

Ook was 't niet quaad, dat haar Edelheden tegen 't zuider Moesson zulke bequame groote, en zelf retour-schepen in de Eilanden van Pegu hielden, daar zy redelyk verzekerd konnen leggen, om aldaar de fluiten en andre mindre schepen van Siam, en Cambodia, hunne herten-vellen en andre goederen, over te geven, om wel gestuwd te werden, de zuiker-kisten, zyde, en zyde stoffen, in bequame kisten te pakken, en af te laden, die dan door half Augustus, zynde de rechte bequame tyd, in Japan zouden gezonden werden.

Of 't nu geviel (waar aan de Residenten niet twyffelen) dat deze schepen na der Portugeesen vertrek moesten wachten, zouden 3 a 4 der zelve de Compagnie zulken schade niet geven, ten ware men bezorgd was, om zoo groote Kapitaalen op zoo weinig bodemen te periclitceren.

Ik hebbe gezien, dat op andre plaatzen,

en vooral in Perſien, de Tolken die geen loon hebben, alleen voor hunnen dienſt, cortagie, en makelaardy, 1 percento trekken, waar voor dan ook de Compagnie, voor ſchade en quade betaling, als borgen moeten bevryden. Dit ſchynd hier ongebruikelyk; doch verſta, dat de Japanſche Tolken, ja zelfs de Kamer-jongens en Dienaars, vereeringen genieten, om de Kooplieden toegang tot den Preſident te geven, dat apparent naauw te dingen weten te vinden.

Het is gebeurd, dat als men my alleen met een kleen roey-vaartuig, nevens 38 kiſten geld, na Nangaſacki gezonden had, toen buiten myn weten een dienaar van de Tolken mede geſcheept was, zoo op myn aankomſt de Rafinadoers van het Sooma-zilver van myn negotie induceerde, waar over hen zeer bezwaarlyk lieten vinden, en niet hooger als tot 76 Thayl wilden komen, daar voor dezen, blykende by de advyzen, tot 77½ Thayl verlaten hadden; als nu by de miſſive van den Heer Preſident volle laſt bequam, gebruikte ik deze ſtratagema; liet verluiden, dat ik aanſtonds na Firando wilde vertrekken, dede het zilver afdragen. Hier af wierden voorſz. ſmelters ſubyt geadviſeerd. Schoon zy nu ongeroepen waren, en bevorens naaulyx te ſpreeken, zoo tracteerden zy nu tot 77 Thayl 3 Maas; merkende daar na den handel, ſcholden den voorſz. Dienaar dapper uit, gelyk ik dat naderhand hoorde.

Hebben ook niet A. 1635 de Japanſche gegageerde Dienaars verzogt eenige picols zyde, wetende de zekere advance. Hier zag men waar in de Dienaars hun eigen nut boven dat van de Meeſters zoeken; en wat dienſt en trouw men van hen te wachten heeft.

Terwyl de Compagnie zoo grooten menigte van jongens moet voeden, die, door gebrek van meeſters, en goed onderhoud, anders ſchadeloos loopen, behooren de Reſidenten eenige bequame en gaauwe jongens van goeden huize, en van goeden imborſt, aan te queeken, om in de Japanſche taal te leeren lezen, ſchryven, reekenen, enz., die men dan met 'er tyd als Tolken zou konnen gebruiken, en waar op men zich vaſt zou mogen vertrouwen, daar nu veele oordeelen, dat de Japanſche Tolken eer ſchadelyk als profitabel werden gehouden, zoo men als dan confronteeren moeſt, zoo kon men onderwylen dien ganſchen hoop Dienaars ſlyten, en onze Natie invoeren, 't welk op het Comptoir in Gamron wierd verſtaan, en tot groote geruſtheit en voordeel van de Compagnie ingevoerd.

De reizen na Jedo, die jaarlyx met groote koſten geſchieden, (gelyk by de reekening te zien is) zyn bezwaarlyk voor te komen, ten ware de Reſidenten, gelyk den Preſident van meening was, hebbende reeds hout uit Quinam medegebracht, om een redelyk groot Hollands vaartuig te laten maken, daar mede men laveerde, dagelyks hunne voyagie konden vorderen, en dus beſtaan allenskens voor Jedo te loopen, behalven dat ook eenige Japanſche ſlegte vaartuigen, zoo zy maar half wind konden zeilen, derwaards met hunne lading zouden konnen gewrikt werden. Dit zou groot profyt en veel ſpoed geven, en daar nu vaartuigen van de Regenten moeten verzoeken, zouden dan maar konnen doorvaaren, zelfs bezorgende, dat vaartuigen met 40 a 50 wrikkers, by hen tegen 3 Thayl en meer voor uitreize (en zoo ook weer op de te rug-reize) gehuurd, in hunnen dienſt en tot eigen gebruik hadden; doch deze voorſlag is vernietigd.

Wy hebben gezien, dat alle gerecommandeerde perſoonen, als zy zyde ontfangen zouden van de Kooplieden, volgens de gewoonte alhier, ieder na hun vermogen, of na hunne liberaliteit, aan hen 2 a 3 bali's met Sacki, of Japanſe wyn, eenige Catabers, of andre erkentenis aanbieden; 't welk tot een Numo. van vaten quam, weshalven ik oordeelde, dat 'er in een ganſch jaar geen wyn voor de Logie noodig was. Of hier van notitie of memorie gehouden werd, weete niet.

Of men nu op zulke Comptoiren, daar zoo veel ſchepen komen, veel volk behoefde te houden, meene van neen; want ten tyde van den principaalen handel ontbreeken 'er geen Kooplieden noch Aſſiſtenten op de ſchepen, die doch niets te doen hebben, en dan konnen gebruikt werden, behalven dat zy dan ook nu en dan wat zien en hooren zouden, daar anders door ledigheit tot debauche vervallen.

Dalende eindelyk op Nangaſacki, aldaar de Koopman Verſtegen reſideerde, wat voordeel of nut de zelve voor de Compagnie daar werkt, vertrouwe 't verleden jaar nevens den Preſident reden 'er af heeft gegeven, als mede, wat negotianten uit Tsjina en Corea hun daar laten vinden, en hunnen laſt en waaren verhandelen. Deze Stad heeft goede leeftocht van ryſt, tarw, garſt, en ſorteering van veld- en boom-vruchten, als Knebi's, Deydeyen, Micans, Oranje-appelen, Peeren, Druiven, zyn 'er overvloedig, en tot een geringe prys te bekomen.

Wild, als Haazen, Fayſanten, Veldhoenders, Quartels en Hoenderen, is 'er in overvloed; doch de Ganſen zyn hier gelukkig: want op den hals werd 'er verboden de zelve te dooden.

Ombra, zynde 8 a 9 mylen van Firando, is meeſt vlak en vruchtbaar land. 't Heeft bequame weiden voor beeſten, en men oordeelde, dat daar veele der zelve zouden konnen gevoed werden, die men in December zou konnen inzouten, en dat men daar ook veel ſpek en vleeſch zou konnen rooken, als mede, dat men 'er tarw en ryſt, die zomtyds koſtelyk valt (als noch dit jaar gezien is) zou konnen bezorgen, waar mede een wel gemonteerd ſchip de Moluccos en de Ooſt zou konnen

konnen voorzien, en dan noch tydig op de Manilhase schepen konnen kruissen.

Zatsuma heeft een machtigen treffelyken Heere, die sommige een Koning noemen. Het legt bezuiden Nangasacki. Hier werd jaarlyx een party amber de grys verzameld. Wy hebben verstaan, dat men met de Banjoozen zelf daar over zou konnen handelen. Zy werd gehouden van 70 tot 100 Thayl het Catti, en zy valt 'er schoon, goed, en in quantiteit.

De Camfer werd hier geprocureerd, en uit de eerste hand bekomen. Wy oordeelen, zoo men de voorsz. Camfer voor 't Vaderland in bequame kisten van 't zelve hout, dat mede dierbaar gehouden werd, pakte, de zelve aldaar beter voor lekkagie en spilling, die men anders van de qualyk-gestuwde bali's heeft, zoude bewaard werden, ook zou de kasse zoo veel als de Camfer haalen. Wy verstaan ook, dat de Eilanden Liqueses hier aangrenssen, en dat die zeer vruchtbaar van granen zyn. Hier vallen ook de horentjes, die men in Siam, en de omleggende quartieren voor geld gebruikt, en die met goed voordeel verhandeld werden, daar de Compagnie een preuve af nemen kon.

In wat Landen nu de goud-, zilver-, koper-mynen, en de andre Mineraalen gevonden werden, is my, door de menigte, niet ten vollen bericht, gelyk ontrent Miaco, Chimono, Sicque, en Facatta, ryke en groote gevonden zyn. Of zy het mineraal raffineeren met lood of quikzilver, heb niet vast konnen vernemen. Het koper, hier buitens tyds tegen de komende schepen en potten, brooden, of staafkens in Persia begeerd, werd getracteerd. Vertrouw ook, dat men hier, niettegenstaande den brand dier is, goed plat koper tot ketels zou konnen bekomen.

Hier werden schoone yzere pannen, ketels, en potten, zeer subtiel gegooten. De Lakwerken werden in Saccaya gemaakt, die na de modellen konnen geschikt, en op de bequaamste wyze geformeerd, en behoorden de kleene kistjens, en andre zonder hare kassen, by den anderen gevoegd te werden, zonder malkanderen te quetsen, en men kon die, een goed getal uitmakende, by een binden, als wanneer zy in de schepen zoo veel plaats niet zouden beslaan. De hennip valt hier mede, doch is kostelyk, alzoo ieder picol op 17 Thayl komt te staan, dat dier is.

Vermits de tyd ontbreekt, nevens de materie, zoo kome U Edele vertoonen, dat wel gewenscht had, dat myn indispositie en de korte tyd, als ook de ongelegene plaats, my gelegenheit, lust, en gezondheit verleend had, om by een zinlyker styl en netter bericht van alles te konnen geven, doch vertrouwe met discretie, dat U Edele, 't geen ons ontbreekt, zullen vervullen, blyvende bereid hier af te aller tyd betering te doen.

Actum Batavia dezen 24sten Maart A. 1637.

Onderstond,

UE: altyd dienstwillige

HENRIK HAGENAAR.

Hier op nu laten wy 't bericht van de Heer *Sterthemius* volgen, dat ons veel licht in deze zaaken geven zal.

Relaas van den Opper-Koopman, Pieter Sterthemius, *jongst Opperhoofd in Japan, vervattende Compagnies gewezene en jegenwoordige staat. Zedert* A. 1641. *vertoond aan de Heere 17nen tot Amsterdam.*

Edele Heeren,

„ Hoe considerabel en noodzakelyk „ de importanten Japansen handel tot „ soulagement van Compagnies zwaare „ ongelden, en tot vergrooting der In„ landsche winsten, zy, is U Ed. door „ langduurige ervarenheit, zoo wel als „ de stricte en naauwe bepalingen, zedert „ dat wy uit Firando opbraken, en na „ Nangasacki ons begaven, ten vollen „ bekend, waar by wy wegens 's Com„ pagnies jegenwoordige stand aldaar dit „ navolgende dienstig achten ter neder te „ stellen. (Bericht van de Heer Sterthemius A. 1652.)

„ Na dat wy ons A. 1641 uit Firando „ na Nangasacki begeven hadden, op „ hope volgens beloften der Majesteit van „ onze negotie in vorige vryheit aldaar „ te zullen plegen, zoo quam hier op, „ by de komst van den Gouverneur dier „ plaats, *Sabrosemondonne*, niet met allen te „ volgen, maar alles wierd ons in tegen„ deel zoo strict en naauw bepaald, dat „ aanstonds de poorten van 't Eiland on„ zer wooning te water gesloten, en die „ te land met volk bezet wierden, zon„ der te willen gedoogen, dat zich ie„ mand daar van begeven zou. Ook wier„ den de schepen by hun aankomst bo„ venmaten naauw en strict gevisiteerd, „ en in 't lossen der zelve onlydelyke „ vexatien, zoo met het openen der goe„ deren, als met 't slaan en stooten van „ 't volk, aangedaan, de ammunitie van „ Oorlog, zoo kruid en lood, als ander „ scherp, benevens de houwers, mus„ quetten, ja zelfs de stukken, en roers „ der schepen, aan land gehaald, hou„ dende alle kleen vaartuig van schuiten „ en boots (ten einde niemand buiten „ kennis en verlof des Gouverneurs van „ of na boord vaaren zou) in hun geweld. „ De lyken der dooden mogten na Chri-

„ ſtelyke gewoonte niet begraven wer-
„ den, maar moeſten gedoogen dat die
„ 4 a 5 myl buiten gaats met eenige
„ zwaarte in Zee geworpen wierden,
„ dat noch al zou te dulden geweeſt zyn,
„ indien 'er geen donkerder wolk opge-
„ komen was, te weten, dat, kort na 't
„ verſchynen van den Commiſſaris *Tſic-
„ cengodonne*, ons 't gebruik der heilige
„ oeffening van onzen Godsdienſt, en 't
„ vieren van den Sabbath verboden
„ wierd, niet willende, dat wy God in 't
„ bywezen van een Japander zouden mo-
„ gen aanroepen, maar dat wy ons voor-
„ taan na hunne ſuperbe ordonnantien,
„ en vervloekte Heidenſche wetten zou-
„ den moeten reguleren. Dat ook de
„ ſchepen voortaan volgens 't gebruik
„ der Portugeeſen (in hoedaniger voegen
„ zyn Majeſteit wilde dat wy mede voor-
„ taan zouden gehandeld werden) nood-
„ zakelyk den 20ſten dag der 9de Japanſe
„ maan zouden moeten vertrekken; dog
„ dat 't laatſte ſchip 50 dagen na zyn
„ aankomſt zou mogen blyven, met veel
„ andre bepalingen, die U Ed: reeds van
„ tyd tot tyd zyn bekend gemaakt, en
„ waar tegen zy ons verboden niet het
„ minſte verzoek te doen, 't welk dus
„ by den Heer Gouverneur Generaal en
„ de Heeren Raaden van Indiën is inge-
„ ſchikt geweeſt, met intentie, om, zoo
„ 'er geen verzagtingen in deze naauwe
„ bepaling quamen, of zoo de winſten
„ niet grooter wierden, dan liever, als
„ zynde voor de achtbaarheit van onze
„ Natie ondragelyk, met alle den om-
„ ſlag van daar op te breken, en dien
„ handel te ſtaaken.

„ Hier op liet het zich in de volgende
„ jaaren, en tot A. 1647 wel een wei-
„ nig beter aanzien, hoewel wy toen al
„ mede niet ongequeld bleven; doch na
„ dat zy, by 't verſchynen der 2 Portu-
„ geeſche ſcheepen, door leugentaal van
„ haaren Gezant hoorden, dat wy hen
„ een Stuurman, en eenig varend volk op
„ Batavia, om derwaards te vaaren, zouden
„ bygezet hebben, hebben zy won-
„ derlyke gedachten van ons gekregen,
„ en alles is veel erger, dan bevorens,
„ geworden. Zy wilden onze geſchen-
„ ken niet ontfangen, voor en al eer wy
„ hen daar over voldoening gegeven had-
„ den, zoo dat wy met veel kleenach-
„ ting, en onverrichter zake, uit Jedo moe-
„ ſten weerkeeren, moetende, by de
„ komſt der ſchepen, met den aanvang
„ der negotie tot uitdrukkelyke ordre
„ van 't Hof wagten. A. 1649 wilden
„ ons, om dat noch geen dankbaarheit
„ over de verloſſing der 10 gevangenen
„ geſchied was, niet toeſtaan met onze
„ geſchenken ten Hove te verſchynen.
„ Daar op zonden haar Edelheden A.
„ 1649 een ſtatelyk Gezant aan den Kei-
„ zer, doch die wierd geenzins, zoo als
„ 't behoorde, en zelfs met kleenach-
„ ting, ontfangen, en niet een hair an-
„ ders, dan de ordinaire Opperhoofden,
„ gehandeld, houdende hem als in een
„ civile gevankenis, zonder hem eenigen
„ toegang tot eenige Ryks-Raaden toe
„ te ſtaan, gelyk noch A. 1647 in ge-
„ bruik was, zoo dat hy genoodzaakt
„ wierd zyne dimiſſie door den Tolk te
„ verzoeken, die hy, na drie maanden
„ wagtens, na permiſſie, van zyne ge-
„ ſchenken aan de Ryx-Raaden over te
„ leveren, verkregen te hebben, erlang-
„ de, zonder te willen lyden (onder
„ ſchyn van 's Keizers ziekte) dat de Ne-
„ derlanders voor zyn Majeſteit perſoo-
„ nelyk zouden verſchynen; dat ook A.
„ 1650 zoo gevolgd is, en voortaan jaar-
„ lyks zoo ſtaat te geſchieden, zoo ons
„ van geloofwaardige Japanders bericht
„ is. Te meer, alzoo de ſpoedige depe-
„ ſche der vorige Opperhoofden tot
„ kleenachting van onze Natie geduid
„ werd.

„ Dus toonen zy in allen deelen, dat
„ zy ons Japan zoo wars zoeken te ma-
„ ken, dat wy dat eindelyk uit ſchaam-
„ te van zelfs zullen moeten verlaten;
„ waar onder de Tolken der E. Compag-
„ nie mede wakker hun perſonagie ſpee-
„ len, zynde hun onredelyke vexatien
„ en baatzugt by na langer onverdrage-
„ lyk, alzoo zy, onder ſchyn van des
„ Gouverneurs ordre (dat by ons een vaſte
„ wet is) hunne rol na hun welgevallen
„ zoodanig ſpeelen, als zy zelf willen,
„ dewyl wy by de zelve noit zonder haar
„ konnen komen. Ook monopolizeren
„ zy, buiten kennis der Regenten, zooda-
„ nig met malkanderen, dat wy ten ty-
„ den der negotie niets, dan uit hunne han-
„ den, of die van hunne gunſtelingen, kon-
„ nen bekomen, alzoo zy de Kooplie-
„ den verbieden op 't Eiland, daar wy
„ zyn, te komen; op dat zy hun oog-
„ wit niet zouden miſſen, zoo dat wy
„ dan alles aannemen moeten volgens de
„ prys, die zy ergens op geſteld hebben;
„ behalven dat de goederen dikwils ook
„ zeer ſlegt geſteld zyn, en dat wy ech-
„ ter al ongemerkt moeten laten door-
„ ſchieten. Ook dienen deze Tolken
„ ons zeer trouwloos in 't vertaalen der
„ zaaken, door hunne ſuperbe laatdun-
„ kendheden, waar door zy ons veel
„ hoon en ſmaad aandoen, dat voor de
„ achtbaarheit van onze Natie onlydelyk
„ is. Derhalven oordeelen wy, dat zoo
„ U Ed: in tyds de behoorlyke midde-
„ len van redres niet gelieven by der
„ hand te nemen, zy ons hoe langer hoe
„ meer bepalen, tot dat wy genoodzaakt
„ zullen werden dit Ryk wel te moeten

„ ver-

„ verlaten, te meer, alzoo zy merken, dat wy alles, dat zy ons opleggen, gewillig doen en gehoorzamen.

„ Doch ik schyne te hooren in myn oor luisteren, dat op Japans zoete winsten wel wat vexatien konnen verdragen werden, alzoo Japan de sterkste zenuwe van 's Compagnies Inlandsche handel, en van de Indische winsten, is, dat (zoo verre ons respect dat toelaat) waar is.

„ Dierhalven oordeele, dat U Ed: hier tegen verzoeken behooren te doen, 't welk, schoon de Keizer dit ook verboden heeft, zoo werd ons bericht, dat de Regenten die bevelen zelfs nakomen.

„ En, ten uitersten genomen, de zaaken konnen 'er niet erger door werden, als zy nu reeds zyn.

„ Dit weinige hebbe noodig geacht U Edelheden te vertoonen, ten dienst der E. Compagnie, met verzoek, dat zy dit ten goede gelieven te duiden, waar op wy ons verlaten.

In Amsterdam, Ady
17 Sept. A. 1652.

Van geen minder belang voor ons zyn de volgende Consideratien aan haar Edelheden A. 1707, over onze tegenwoordige zaaken in Japan opgegeven.

Consideratien over de presente Staat van 's Compagnies handel in Japan, gegeeven op haar Edelheden missive van den 25 Juni 1707. tot bericht van de middelen van redres, die men zou konnen in 't werk stellen, door de Opperhoofden en Raad in Japan te dier tyd.

„ Van ouds her, en zedert de uitzetting der Portugeesen is 't als een vaste regel in practycq geweest, over de naauwe bepaling in Japan geen harnas tegen deze natie aan te trekken, noch iets te doen, dat hen kon mishagen; maar alles door beleefdheit, en een goede directie, te tragten te overwinnen.

„ 't Beste hier ontrent te doen, waren modeste stille gehoorzame compoortementen der Nederlanders, verzeld met goede vereeringen aan de Gouverneurs en andre Regenten van Nangasacki, na dat ieders vermogen ten Hove groot of kleen is geweest, om hen te disponeeren favorabel rapport van ons by de grooten in Jedo te doen. Ten besten der Compagnie op veel harder wyze aan te kloppen, is altyd quaad en strydig bevonden tegen den aard dezer superbe natie, die in al haare actien zeer langzaam, bedektelyk, en zeer streng is; prefererende haar eigen staat en maximen boven geld en particulier interest.

„ Hier uit is van tyd tot tyd ontstaan, dat men die moedige en precise natie altyd heeft trachten na de oogen te zien, en, voor al de Tolken, als dewelke meest met ons moeten omgaan; waarom men hen in alles heeft zoeken te believen; doch deze Tolken, loos en finister zynde, hebben met 'er tyd de Regenten doen begrypen, dat uit de groote overwinst der vreemdelingen hun land verarmde, en dat dit hun ingezetenen zeer schadelyk was, om 't welk te herstellen, zoo heeft den handel der vreemdelingen moeten last lyden. Waar van de Compagnie een smertelyk gevoelen gehad heeft A. 1672 met den invoer van de schadelyke taxatie-handel.

„ Daar op is A. 1685 gevolgd die naauwe bepaling, van jaarlyks niet meer, dan 300000 Thayl, te weten ⅔ aan stuk en pondgoederen, en ⅓ aan zyde, te mogen vernegotieeren; 't geen A. 1697 in den beginne wel weer een weinig scheen gezalfd te wezen, met ons noch 80000 Thayl toe te voegen in ruiling tegens koper; maar met het veranderen van de goude Coebangs in veel slegter alloy, en des onaangezien ons die op te dringen tegen de oude prys van 68 maas ieder, heeft dat anders gebleken. En noch was 't troostelyk geweest, zoo men ons, in plaats van die schadelyke munt by continuatie de volle quantiteit van 25000 kisten koper, volgens de ordre van 't Hof A. 1698, had willen leveren, dog dat is noit meer, als eens, geschied, en in 't vervolg al mede verbroken.

„ Hier by nu eens in acht genomen de zware ongelden en lasten, die van tyd tot tyd vermeerderd zyn; zal men bevinden, dat die al mede een point van Compagnies verval zyn, die in veelen, door al te groot toegeven aan de Tolken, veroorzaakt zyn; die, als men hen eens om dezen of genen goede dienst wat te wil geweest is, dat 't jaar 'er aan weer pretenderen als een recht, 't welk eenige reizen ingewilligd zynde, dan een vast Japans capittel werd, en dan niet af te brengen is, ten ware men grooten haat op zyn hals haalen wil, en de Compagnie in andre zaaken doen lyden.

„ Hier onder mag ook wel gesteld werden 't schadelyk uitzoeken der goederen, na dat die verkogt zyn, dat de Kooplieden moeten gedoogen, en dat niet, dan tot merkelyk nadeel van de E. Compagnie, door de tyd, en een al te groote toegeventheit, is ingekropen,

„ eerst

„ eerst met kleenigheden, op de naam „ der Gouverneurs, en Stads Borger- „ meesters, naderhand, en nu noch is 't „ algemeen voor de Ottenaas, Dwars- „ kykers, Tolken, Leerlingen, en Schry- „ vers inkluis.

„ Wy hebben nu zedert 3 jaar wel ge- „ tragt dat quaad gebruik af te brengen, „ en 't zelve, met 't sorteeren der goede- „ ren, en ieder na zyn deugd en waarde „ apart te laten verkoopen, te beletten, „ doch dat wil, zoo 't schynd, weinig „ helpen: want dat wy voor 't beste en „ gewildste gesorteerd hadden, heeft by „ verkoop dit jaar minder als het slegtste „ opgebracht, om dat op 't eerste den „ uitzoek was gesteld, dat niet voor te „ komen is.

„ De sterke vaart der Tsjineesen (die „ nu zedert eenige jaaren noit minder als „ met 70 en 80 Jonken hier ten handel „ geweest zyn) heeft de E. Compagnie „ in haare negotie successive ook grooten „ afbreuk gedaan, geconsidereerd, dat „ de zelve buiten hunnen openbaren ver- „ koop noch een goede quantiteit Koop- „ manschappen weten te verstieren, op „ de naam van offerhanden, en onderhoud „ van hunne Tempels, als ook tot schen- „ kagie aan de Japansche Dienaars, die „ hen op 't Eiland komen oppassen, be- „ halven noch de groote sluikhandel, „ daar zy hen mede weten te behelpen, „ en waar van de dag-registers dezes „ Comptoirs doorgaans melden.

„ 't Laatste en quaadste, de Compag- „ nie in haren handel drukkende, is de „ zwaare belasting of de zoogenaamde „ Sannakin, die de Nangasackise Regee- „ ring op de goederen komt te leggen, „ beloopende (na dat ons zoo nu en dan „ in 't secreet verhaald werd; want an- „ ders konnen wy dat noit weten) van „ 50 tot 100 percento, na dat den over- „ vloed, of 't gebrek van 't een en 't an- „ der in hun land groot of kleen is.

„ Een staaltje daar af is ons in de jong- „ ste negotie ontmoet, ontrent 't ver- „ koop van zyde, waar van volmondig, „ zoo door de Tolken als andre vertrou- „ welingen gezegt is, dat zy 10 percen- „ to van de belasting hadden afgenomen, „ en weer op de grove waaren, en land- „ goederen gelegt, waar uit weer klaar „ blykt, dat zy, om de vreemdelingen „ te begunstigen, niet van hunne voordee- „ len zullen afstaan.

„ Ook is 't wel te bezeffen, dat, zoo „ lang haar Edelheden niet in staat zyn „ ons van genoegzaame goederen op den „ eisch jaarlyx te voorzien, den handel „ al mede zoo niet floreeren kan, als in „ vorige tyden, toen de Comptoiren in „ Indiën beter in staat waren, om Japan „ van gewilde Koopmanschappen te ver- „ zien: want zoo lang 't toegestaan ka- „ pitaal, by gebrek van dien, niet ruim „ kan uitgemaakt werden, gelyk jongst „ eenige jaren aan een geschied is, zoo „ konnen de winsten onmogelyk zoo „ groot vallen, als toen 'er overvloed „ van alles was: want telkens zoo veel, „ en meer, wierd overgehouden, als 'er „ in de drie verleden jaren te kort geko- „ men is, en men verkogt niet, als daar „ goede winsten op vielen, de rest, en „ 't ongewildste, bleef leggen tot 't jaar „ daar aan, dan waren die goederen weer „ wat beter getrokken, zoo dat den in- „ terest, van 't geen per restant overbleef, „ noch ruim kon goedgemaakt werden, „ maar nu is men genoodzaakt, winst of „ niet, alles te verkoopen.

„ De duurder inkoop van veel goede- „ ren is al mede een oorzaak, dat de win- „ sten zoo groot niet als anders vallen, „ en waar onder dit jaar voor al wel ge- „ rekend mag werden de kandy- en „ poeder-zuiker, een voorname Koop- „ manschap, die op andre jaaren groote „ voordeelen gaf. Schoon nu de prys „ met de vorige zoo veel by verkoop niet „ verschild, zoo zyn echter de percen- „ toos op de eerste zeer sober, en op de „ laatste maar passelyk, dat toevallig „ door de verandering van de tyd en zaa- „ ken komt, dat alle Kooplieden onder- „ worpen zyn.

„ Om nu, volgens ordre der hooge „ Regeering op Batavia, en volgens 't „ Extract uit den brief der 17nen, van „ den 23sten Juli 1706, middelen uit te „ denken van redres, daar toe vinden wy „ ons te zwak, echter zullen die na onze „ gedachten opgeven.

„ Te klagen is hier geheel vrugteloos, „ en dus ook, iet te verzoeken, dat wy „ en onze voorzaaten ondervonden heb- „ ben, gelyk dit de Heeren *Douglas*, en „ *de Vos* weten, by ondervinding, dat, „ zoo daar mede iet was te winnen ge- „ weest, Compagnies zaaken hier noit „ tot dat verval zouden gekomen zyn.

„ Hoe menigmaal heeft men aan de „ huizen der grooten te Jedo verzoek „ gedaan, waar op 't antwoord van den „ Secretaris was, hy zou 't zyn Heer „ zeggen. Die van Nangasacki, gewoon „ ons honig om de mond te smeeren, „ beloven wel, doch bewerken niets ten „ besten.

„ De Tolken, die de Regenten na de „ oogen zien, zullen noit iet anders ver- „ taalen, dan dat zy weten, dat niet „ mishagen zal, zoo dat zy vooral onze „ klagten doof zyn, en blyven.

„ Met brieven iets te ondernemen, is „ al mede onnut, alzoo zy niet getrou „ vertaald werden.

„ Ook zullen zy noit iet aan hunne meer-

„ dere

„ dere te kennen dat tegen haare reputatie ſtryden kan. Brieven ook zonder „ voor-kennis van die van Nangaſacki „ na 't Hof te zenden, en over te leveren, zou al te veel gewaagd zyn: want „ al wierd de Keizer en de grooten de „ quade handelingen der hunnen tegen ons „ al gewaar, wel geſtraft werden; dog „ dat zou ons by hunne opvolgers en vervangers een doodelyken haat baaren van „ de ganſche Natie tegen ons, te meer, „ alzoo zy altyd ook haare groote vrienden aan 't Hof hebben, en lieden van „ groote afkomſt zyn, die door den Keizer tot Gouverneurs van Nangaſacki „ verheven werden.

„ Onze tanden te laten zien of geweld „ te gebruiken, is geheel van de weg af, „ ten ware wy hun land wilden verlaten, „ en 'er noit weer komen.

„ Dierhalven oordeelen wy, dat, „ zoo 't met de Negorie nog erger gaan „ wilde, als 't God dank dit jaar noch „ gedaan heeft, het dan beſt was Japan „ te verlaten, en dat 'er door haar Edelheden een jaar voor af te kennen gegeven wierd, dat de tyding uit Holland „ mede bracht, om de negotie hier, zoo „ die zoo ſlegt bleef, te verlaten, en „ dat wy dierhalven nu gekomen waren „ om den Keizer en Ryx-grooten te bedanken voor de beleefdheit van zyn „ Majeſteit en zyne Voorvaders tot nu „ toe genooten, betuigende dat met leedwezen uit zyn Land ſcheidden, alleen „ om de zware ongelden, ſlegte winſten, enz. verzoekende; derhalven uit „ naam harer Edelheden, om de hulp en „ wyzen raad der Heeren Gouverneurs „ en Borgermeeſter van Nangaſacki in „ dezen, met aanbieding, zoo wy dan „ zouden moeten opbreken, van jaarlyx „ een ſcheepje ten dienſt van den Keizer „ en van Japan te zenden, om tyding „ van vreemde Landen te brengen, en „ ook zulke goederen, als zyn Majeſteit „ en de Prins gelieven te ontbieden.

„ Dit behoorde op de komſt der ſchepen ten eerſten te geſchieden, om op „ de kortheit des tyds geen uitvlucht te „ konnen nemen, en daarom zou 't goed „ zyn, de ſchepen wat vroeger van Batavia te zenden.

„ Ook zou men de Tolken moeten bevelen alles wel te vertolken, of dat „ anders, als het te laat zou zyn, het hem „ wel zou konnen berouwen, doch zoekende hunne vriendſchap zoo veel mogelyk is.

„ Komt 'er dan voor 't vertrek der „ ſchepen geen antwoord, dan goede „ hoop, dan moet 'er 't jaar 'er aan maar „ een ſchip komen, dat niet brengt dan „ geſchenken, en geen negotie ter wereld; doch echter met een Opperhoofd „ die zich aanbied om de gewoone eerbied ten Hove te doen: want anders „ zouden zy op de qualiteit van de perſoon weer uitvluchten zoeken.

„ Helpt dan dit alles niet, zoo en weten wy ook geen ander middel.

„ Wat nu U Edelhedens eiſch betreft, „ om zilver, in de plaats van de goude „ Coebangs, uit Japan te voeren, daar op „ zeggen wy, dat wy ons noch houden „ aan 't bericht van den E. *Gideon Tant*, „ en zyn Secunde, *Hermannus Menſing*, „ en by 't geſchrevene door ons in October 1705. te weten, dat wy niet gelooven, dat dit aan de E. Compagnie „ zal vergund werden, om 't groot gebrek van 't zilver hier, dat nog klaarder blykt, alzoo de Keizer 't zilver dit „ jaar noch ſlegter, dan oit te voren, heeft „ doen maken; en de Japanders zelf „ zeggen, dat het half goed zilver, en „ half goed koper is, waar by dan de E. „ Compagnie ook haare rekening niet „ vinden zou, al wierd haar den uitvoer „ al vergund.

„ Wy hebben de Tolken ook gevraagd, „ of de Compagnie, in plaats der ſchadelyke goude Coebangs, niet met zilver zou konnen betaald werden, waar „ op zy zeiden, dat dit veel moeite zou „ in hebben, en als 't al toegeſtaan wierd, „ dat wy ons dan niet verbeelden moeſten, anders dan de derde of ſlegtſte „ ſoort te zullen krygen, die nu eerſt „ gangbaar gemaakt was.

„ Ook hebben wy, van de drie ſoorten „ van zilver hier, onder de hand bekomen, de waarde van 18 goude Coebangs te weten, van ieder ſoort 6, „ waar van ⅓ na Bengale, ⅓ na Choromandel ſtaat verzonden, en de reſt na „ Batavia vervoerd te werden, om door „ den Aſſajeur aldaar net ieders waarde „ te ontdekken. Waar mede wy dan „ U Edelheden eiſch na ons vermogen „ beantwoord hebben, in hope dat U „ Edelheden 't zelve zullen goedkeuren.

„ Dit zilver nu was by den Aſſajeur, „ *Andries van Houten*, bevonden zoo „ ſlegt te zyn, dat de E. Compagnie in „ Bengale, en elders, 'er wel ⅓ op zou moeten verliezen, en dierhalven zou „ hen dit zilver noch ongelyk nadeeliger, „ dan de goude Coebangs, zyn.

Nu meenen wy, dat het niet ongevoeglyk wezen zal, hier op in 't volgende Hoofd-deel een opgt A. 1702 na 't Keizerlyk Hof te Jedo, door ons Opperhoofd, en zyne medgezellen op die reize gedaan, te laten volgen.

TWAALFDE HOOFTSTUK.

Een optocht na Jedo A. 1702. Februari. Hoe ſterk de trein is. Fimi en Jangami. Iſaphaja. Tackaſacki. Caminoera. Jannagawa. Coerme. Sterke vorſt in deze tyd. Jammage. Oetſiwa, en Itska. Coanoſſi. Kfroſacki. Cocfoera of Cocora. Semoneſeki. Camminoſeki. Camre. Joe, Soa, Bingonosbomme. Sumotſoi. Fibi, Taccamats. Oeſimada. Moera. Akas. Fiongo. Oſacca. Firakatta. Miaco. Hoe by den grooten Richter onthaald wierden. Awattagoets. Coeſats. Soetſiamma. Sacanoſta. Sekinozizi. Iſacoets. Quano. Okaſacki. Akaſacka. Arraay. Fammamats. Foekeroy. Niſacca. Canaje. Oeſimada. Ocabe. Marico. Jeſeri. Okits. Joſiwarra. Miſima. Faconitoge. Odawarra. Afbeelding van een Heer, die in een Noriman gedragen werd. Cammagawa. Sinnagawa. Jedo. Geven kennis van hun aankomſt, en werden beleefd verwelkomt van verſcheide. Koſten, door den Heer van Canga, om den Keizer te onthaalen, gedaan. 't Opperhoofd doet die gene, die hem verwelkomt hadden, bedanken. Spreken met 's Keizers Wondheeler, en meer andre. Menigvuldige brand. Bekendmaking van hun aanſtaande gehoor by de Keizer, enz. 't Opperhoofd, de Heer Douglas, *met eenige andren, en met zyn Zoontje, verſchynen voor den Keizer. 't Verder voorgevallene daar. En ook aan de huizen der Ryx-Raaden. Zorge der grooten voor de onzen by brand gedragen, waar voor de onzen hen doen bedanken. Kregen hun afſcheid van den Keizer. En de vordre zaaken toen voorgevallen. De onzen, door dezen en genen beſchonken zynde, nemen hun afſcheid. Weder brand. Cannagawa. Groete aan de Heer van* Kinokuni *gedaan. Oizo. Odawarra. Faconitoge. Miſima. Joſiwarra. Cambarra. Jeſiri. Marico. Ocabe. Cannaja. Niſacca. Mutske. Fammamats. Foetagawa. Acaſacka. Oſamma. Seriuw. Mia. Quano. Jocaits. Sekinozizo. Sacanoſta. Soetſiamma. Iſibe. Oots. Miaco. Kiomiets. Zien eenige Tempels. Oſacca. Groote geldleening des Keizers aan de Leveranciers van 't Koper. Vertrek van Oſacca. Amagaſacki. Nieſnomia. Fiongo. Camro. Cammonoſeki. Cocora. Kfroſacki, en Coanoſſi. Jammaye. Maatſcaſacki. Coerme. Jannagawa. Iſaſaje. Decima. Onkoſten op deze reize gevallen. Ruſt- en eet-plaatzen, daar zy ſtil hielden. Groote ſtiptheit der Japanders in 't nakomen der beveelen. Willen geen hond quaad gedaan hebben. Straffen 't ſluiken vry ſtreng. Zedert wanneer de roers niet van de ſcheepen gelicht zyn. Belaſten A. 1696 de onzen tot op 't lyf toe te bevoelen. Andre dwaasheden, en kribbigheden van hen, aangehaald.*

Hoe ſterk de trein is.

VOor af moeten wy zeggen, dat de Trein der Japanders op zulken tocht in deze navolgende perſoonen, enz., beſtaat:

1 Een Opper-Banjoos, of Edelman.
1 Onder-Banjoos, of Edelman.
2 Stads-dienaars, mede Banjoozen genaamd; doch geen Edellieden; maar om dat zy wegens de Stad (dat een Keizerlyke is) komen, en 2 houwers dragen; zoo werden zy naaſt de Banjoozen geëerd.
1 Opper-Tolk.
1 Onder dito.
2 Schryvers.
1 Ook voor de Hollanders.
1 Dito voor de Japanders, en ontrent
30 gemeene laſt-dragers, om 't Geld- en Schryf-Comptoirken, de kiſt met de geneesmiddelen, enz.; als ook de geſchenken, en de beſtelgoederen der Stadsvoogden, op te voeren; behalven de welke 'er noch 15 Paarden (en op den grooten Land-weg wel 40 dito) tot het voeren van deze en gene, en ook tot het draagen van verſcheide andere laſten vereiſcht werden. In 't gemeen echter beſtaat de Trein uit 37 perſoonen, waar onder 4 Nederlanders; 't Opperhoofd; de Opper-Wondheeler; een Boekhouder, en een Aſſiſtent geteld werden.

Zoo 't regend, zyn zy gewoon met een gewaſte mantel, en met een ſtroo-hoedjen, dat men op 't hoofd zet, boven op eenige laſten, reeds op een Paard geſchikt (zoo men te Paard ryd) te zitten, daar men ook met een kleen valreepje, dat boven aan den hals van 't Paard en de zadel vaſt is, opklimt.

Dus zit men dan als een halve Janpottagie daar boven op, en wel zonder ook zelf de toom van 't Paard te mogen voeren; want 't gebruik der Japanders (daar men niet aftreden mag) vereiſcht, dat 'er een knecht by gaat, en dat die 't Paard by den toom leid.

Op zulken tocht nemen de Tolken ook veel byzondre goederen van haar zelve (waar mede zy groote winſt in Jedo doen) en ook veel beſtel-goederen der grooten van Nangaſacki mede, al welke koſten de E. Maatſchappy by zoo een optocht dragen moet.

Da-

Dagelykse aanteekening van 't voorgevallene op een tocht na Jedo A. 1702. den 11 Februari.

Den 11den Februari Saturdags s'morgens ten 9 uuren quam onze Opper-Banjoos ons op 't Eiland afhaalen, dronken een afscheids-glas, namen buiten de poort afscheid van de Nederlanders, en reden na 't Tempeltje, daar de Tolken en andre baatzugtige jaarlyx beschonken, en met eenige Saccaanen onthaald wierden, waar op wy met Canga's over 't Fimische gebergte gedragen wierden, plysterden op den top, daar door den Hospes met eenige ververshing onthaald zyn. Na dat wy nu van 't gebergte afgekomen waren, zaten wy in Fimi te Paard, deden 't middagmaal in Jangami, en quamen met zon's ondergang in Isaphaja, van waar wy met 2 barken van den Landsheer van Fisien, na 't avondmaal vertrokken, om na Jannagawa over te steken; doch bleven 's nagts, schoon de wind goed was, ontrent Tackasacki ten anker leggen, om dat de Schippers het by nacht, uit vrees van geen ankergrond te zullen bekomen, niet durven laten doorstaan.

Den 12 dito vermits de goede in een quade wind veranderd was, die vry sterk doorblies, zoo moesten wy de wal wat nader loopen, en voor Caminoera ten anker blyven leggen, tot dat wy 's nagts ten 2 uuren onder zeil raakten.

Den 13 dito 's morgens quamen wy met zons opgang voor de droogte van Jannagawa, daar wy een groote bark vonden, die ons overal de weg wees, en voor gids diende, om niet hier of daar in de modder te geraaken. Ook waren langs de diepste guylen kleene vaartuigen met vlaggetjes van de Heer van Suckingo daar gesteld, om alle groote Heeren uit zyn naam binnen te geleiden, en dus quamen wy eindelyk ontrent 8 uuren binnen Jannagawa, alwaar wy, 't middagmaal tot ontrent 11 uuren gehouden hebbende, weer voort reden.

Pas buiten de Stad komende, zagen wy 2 doode lichaamen aan kruissen hangen, die, noch niet lang geleden, de eene om dievery, en de andre om iet anders, geregt waren.

Met het vallen van den avond quamen wy in de Stad Coerme, daar wy, na oudergewoonte, door 5 a 6 Banjoozen ingehaald, en in onze herberg gebracht wierden.

Den 14 dito reden wy 's morgens, voor 5 uuren, uit deze Stad, gingen met eenige vaartuigen over de Rievier Mianoodsie, vonden de velden, en waterplassen, over al toe bevroozen, dat ons, met 't aanbreeken van den dag, en 't optrekken van den dauw, dede klappertanden. Wy zagen hier (dat wat zeldzaams in de winter is) de eerstemaal een Ojevaar, een Vos, en eenige wilde Ganfen.

Wy deden ons middagmaal in Jammaje, van waar wy met korven over het Fiamitse gebergte gedragen wierden, pleisterden op des zelfs top, en wierden van den waard, en zyn verder huisgezin, met een veldhoen, 8 eijeren in een doosje, en met eenige Saccaanen onthaald. Jammaje.

Het beurd ook wel voor een enkele reis (gelyk A. 1700 in Maart) dat de onzen in 't Dorp Nangato gekomen zyn, daar noit bevorens een Europeër geweest was, en daar zy veel velden met Thee, wel 5 a 6 mylen verre, zagen.

Na dat wy in Oetsino wat vertoefd hadden, zaten wy weder op, en reden tot Itska, daar wy by 't lantaarn-licht in de gemeene herberg (na dat wy de Itskagawa doorwaad hadden) aanquamen. Oetsino, en Itska.

A. 1700 wierd de Heer *de Vos* in Oetsino zeer deftig door eenige van de voornaamste Juffers (iet zeldzaams) onthaald, die anders, zoo ras zy ontrent onze kamers komen, door de Banjoozen weggejaagd werden.

Den 15den dito stegen wy ten 4 uuren 's morgens weer te paard, gingen met kleene vaartuigen over de Rievieren Acadsie, en Sackay, deden ons middagmaal in Coanossi, en zagen, dat de Borgers daar, en in de daar ontrent gelegene dorpen en gehugten, hun dagelyks vuur van steenkoolen maakten, die zy daar uit de grond (die op veel plaatsen daar uit enkel steenkoolen bestaat) gewoon zyn te kappen, hoedanig wy 'er ook al verscheide by daag met dat werk bezig zagen, om de zelve daar uit te graven, en die onder veel opgeslagene hutten te bergen. Coanossi.

Wy veranderden in Kfrosacki van paarden en draagers, en quamen met zons ondergang in Cocfoera (of Cocora zoo men gemeenelyk zegt) ter herberg. Wy zagen heden veel Kraanvogels; dog deze, voor vreemdelingen bang zynde, hielden zich buiten schoots. Rondom deze Stad waren hegte muuren vol kleene schietgaten, en een wyde gracht 'er om. De Vrouwen zyn hier de allerbeste niet in gedrag, behalven dat zy zich ook zeer mismaken met zich met witte verw te bestryken, hun winkbraauwen af te scheeren, en haar tanden git zwart te maken. Men ziet hier ook Ojevaars, die winter en zomer hier blyven. Kfrosacki. Cocfoera, of Cocora.

Den 16den dito 's morgens ten 8 uuren gingen wy met hoog water in 2 barken, en staken, al wrikkende, na Simonoseki (of Seminoseki) over, alwaar wy op de middag aan- Simonoseki.

aanquamen, ziende ontrent halverweg een klip, waar op een gedachtenis-pilaar ſtond.

Tegen de zelve liep zeker Schipper zyn bark in ſtukken, hebbende den Keizer in; doch hy ſneed zich zelven aanſtonds den buik op.

Wy bleven, terwyl 't goed in de groote bark geſcheept wierd, aan Land, en wierden van den Hoſpes, na 's Lands wyze, wel onthaald, waar op wy na boord voeren. Men heeft hier een Tempel, en daar in een trap, 500 treden diep, na zeker water gaande, dat eens in 't jaar, daags voor Nieuwe-jaar, van een ſcheid, daar dan een Paap in gaat, en eenig geluk-verwekkend kroos van de grond haald, dat hy die bygeloovigen, zoo dier als hy kan, aanplakt, en ieder moet 'er wat af hebben. En dat moeten wy al mede veinzen te gelooven.

De onzen zagen ook een Tempel zonder eene ſpyker, gemaakt door een Timmerman, die eenigen tyd in een Kraanvogel veranderd zynde, om vreemde landen te bezien, hier weergekomen, en weer een Timmerman geworden was.

Den 17, 18, 19, en 20ſten dito moeſten om de tegen-wind blyven leggen.

Den 21ſten dito lichteden wy, alzoo de wind nu goed was, 't anker met den dag, en verlieten de Rheede van Simonoſeki, van waar ons de N.W. wind Ooſt en O. N. O. aan zoo ſterk voortzettede, dat wy 's avonds voor het Dorp Cammonoſeki even na 5 uuren ten anker quamen; en bleven (vermits een kromme bogt om moeſten, en de wind te ſcherp was) tot 's morgens leggen.

Den 22ſten dito lichteden wy 't anker, en wrikten door 't naauw van Cammonoſeki de bogt om, daar wy weer ten anker quamen; doch moeſten weer na onze oude plaats, uit vreeze van hier te veel te zullen ſlingeren, weshalven wy hier ook tot den 23ſten dito den ganſchen dag over bleven leggen. Cammonoſeki.

Den 24ſten dito ten 9 uuren wrikten wy weder door deze engte, en zetteden met een Weſten wind O. N. O. onze cours door.

Het Opperhoofd liet de Tolken (na gedaane reekening van de ongelden des korten Landwegs) net opgeven, waar aan de 65 Coeli's (of Laſt-dragers) gebruikt zyn, van Nangaſacki tot Jangami den eerſten dag, en verder 30 op alle de andre plaatſen, welke laatſte beſtaan in:

4 Stux geld-Comptoiren van den Heer.
4 . . . tot de Medicament-kiſt.
4 . . . 't zilver, dito.
1 . . . de Fhaſſembak van 't Opperhoofd.
1 Tot de Hollandſche Combuis goederen.
3 . . . Japanſche dito.
4 . . . de Norimon-dragers van den Opper-Banjoos.
1 . . . de Fhaſſembak van de Opper-Banjoos.
3 . . . de Norimon van de Oppertolk.
1 . . . de Fhaſſembak, of langwerpige vierkante doos, van dito, die boven overdekt, en als een valies tot 't bergen van verſchooning, linnen, enz. gebruikt werd.
3 . . . 't Comptoir van de Schryvers.

30 Dragers ten dienſte van de goederen der E. Maatſchappy.
35 Stuks dito maar den eerſten dag opgebracht, ſpruit uit de betaling, die in het diſtrict van Nangaſacki moet gedaan werden, daar men in tegendeel op de wegen van Fiſien, en Suckiſien, bevryd blyft van die meerder dragers te betaalen, alzoo de Landsheeren tot hulp van 's Keizers ſchenkagie hunne onderdaanen zonder belooning te werk ſtellen.
65

30 Paarden, te weten,
3 voor de Nederlanders.
4 voor de Banjoozen.
2 voor de Tolken.
2 voor de Koks.
2 voor de Schryvers.
1 voor 't Kombuis-goed.

14 Paarden tot dienſt der E. Maatſchappy.
16 Dito voor de Landvoogden.

30 te zaamen.

Onder welke opgeving mede quam te blyken, dat de Tolk, *Fatſizemon* de ongelden, door zyn Broeder (een leerling zynde, en voor vermaak mede gaande) gemaakt, wel geerne op de rekening der E. Maatſchappy gebracht zou hebben, onder voorgeven, dat over 2 jaar een Kind van *Brasman* mede geweeſt, en dat toen die onkoſten door den Heer *de Vos* betaald waren; doch, om hier van geen gewoonte te maken, wierd hem dit plat afgeſlagen.

Na dat wy nu ontrent ½ uur onder 't zeilen voortgewrikt hadden, draaide de wind tot ons nadeel, keerden aanſtonds te rug, en bleven tot 's nagts (wanneer de wind goed wierd) leggen, waar op wy toen weer voortzeilden, en den 25 dito, even na zons opgang voor 't Dorp Camro ten anker quamen, daar wy, om 't veranderen van de wind, als om de zware travaaden en val-winden, moeſten blyven leggen, en zelf noch eenige ankers Camro.

kers (alzoo digt by de klippen lagen) uitbrengen.

Den 26 dito moeſten, om den doorkoelen ooſten-wind, noch in de Baay van Camro blyven leggen, doende ons beſt, om een groote bark, die giſteren op den hoek dezer Baay in 't inkomen aan ſtukken, en vol water geraakt was, binnen te ſleepen, die daar met 30 kiſten Tsjineeſche zyde van Nangaſacki quam, en die byzondre Kooplieden van de Tjineeſen gekogt hadden.

Soa, ...no-...me. Den 27 dito bleven wy noch al voor 4 ankers, alzoo 't nog ſterk waaide, leggen, doch raakten 's namiddags met een goeden wind buiten; maar voor het Dorp Joe komende, ſchraalde de wind, dat wy tot voor het Dorpje Coddamay moeſten te rug zeilen, daar wy ten anker quamen.

Den 28 dito met den dag vertrokken wy, liepen voor by Soa, en meer andre Dorpen, en geraakten ten 4 uuren voor by Bingonothomme, dat vol aanzienelyke huizen, en van een net Kaſteel verzien is. Ook liepen wy, om ons voor Fannagoeri, (daar zy zich met het maken van zout geneeren, en daar veel groote Zee-honden vallen) wegens de ſterke maal-ſtroom niet op te houden, agter eenige Eilanden om.

De Oppertolk ſprak hier 't Opperhoofd aan, om ten voordeele van de barklieden te verganzen; doch hy kreeg tot antwoord van 't Opperhoofd, dat, vermits 't voor de E. Maatſchappy hier hoe langer hoe meer, zoo met het ſlegt geld, als met 't weinig koper dat zy kregen, en mits veel zwaare koſten, verergerde, 'er van Batavia wel laſt komen zou, om die, en veel andere ongelden af te ſchaffen; doch de Tolk gaf hope, dat alles verbeteren zoude, dat hy al meer gezegt had.

...tſoi. Wy quamen 's avonds ontrent 8 uuren voor 't ſchoon Dorp Sumotſoi (daar ſchoone viſch is) ten anker, alwaar men zeer licht ankers en touwen, die geſtolen werden, quyt raakt, dat onze Matrooſen door hun ſchreeuwen tegen dezen en genen, met hunne vaartuigen 'er ontrent komende, zogten voor te komen.

Wy gingen voor zons opgang weer onderzeil, liepen ten 7 uuren voor by ...i, ...a- Fibi ter linker-, en voor by Taccamats (dat een Kaſteel had, en wel 1 myl van ons lag) ter rechterhand.

Ten 11 uuren quamen wy by de Stad ...ima- ...loe- cas. Oeſimada, daar 't van Koopvaardy vaartuigen krioeld; zagen na de middag 't Kaſteel Ako, en 't Dorp Moero, als mede 't Kaſteel Fumits, en de Stad Acas, met des zelfs Kaſteel, zynde een groote plaats, die net en vermakelyk gelegen was, en die een kleen Hayentje aan ſtrand had, dat aan weerzyden een hoofd had, 't welk in Zee voor uit ſtak, en waar op de Zee brak. Wy liepen daar heel na by, om dat wy door een ſterke Zee, uit den N. O. aanrollende, genoodzaakt wierden 't meeſte voor de wind af te houden, om door de Zee, die zeer verwoed tegen malkandren aanbrandde, en zeer hoog opliep, niet in gevaar gebracht te werden van ons vaartuig, dat al vry krap afliep, te verliezen, gelyk wy ons rinkelwerk aan weerzyden ook quyt raakten.

Wy kregen hier ook veel water over, en alles kraakte en beefde, niet anders, dan of wy alle oogenblik ſchipbreuk zouden lyden, waar door alles in allarm raakte, te meer, alzoo de Japanſche vaartuigen zeer zwak zyn, en wy noch wel 2 mylen van een goede ankerplaats waren. Wy quamen echter, na veel gevaar geleden te hebben, ten 8 uuren voor Fiongo ten anker, een ſchoone plaats, Fiongo. waar op zeer groote vaart is, en daar veel barken gemaakt werden. Indien ons vaartuig met 's Keizers geſchenken hier ſchipbreuk geleden had, zoo zou dit het leven der Regenten gekoſt hebben.

Den 1 Maart wierden wy door *Ginnemor* gewaarſchouwd, dat 'er buiten aan de lucht iet zeldzaams gezien wierd, 't geen wy bevonden een ſtaart-ſtar, die al zeer lang was, te zyn. Zy liep, of was geſtrekt van 't Z. W., en draaide zich met haar einde na 't Zuiden. De Japanders zeiden, dat die giſteren al gezien was, doch dat zy toen duiſterder en ſmaller, en dat zy ten 10 uuren onder gegaan was, dat zy heden ten 9 uuren dede. Hier over waren de Japanders zeer verſlagen, geloovende, dat dit een quaad voorteeken is.

Den 2den dito ontrent 8 uuren gingen wy over in 2 barken, en geraakten met een ſchoone wind al vroeg in de Rievier van Oſacca, die zoo vol vaartuigen was, dat 'er in 't midden maar een kleene opening bleef, om tegen malkandren te konnen wiſſelen. Wat verder komende, zagen 2 playſierſchuitjens met Princenvlaggetjes, uitdrukkelyk door den Oſaccaſen Hoſpes (die zelf in 't een, gelyk zyn Osacca. Broeder in 't ander was) gezonden, om ons in te haalen, en ons daar mede na zyn huis te geleiden.

Wy vonden overal een ongelooflyk groot getal van vaartuigen, en menſchen.

Over de Rievier, die zich met verſcheide armen in Zee ſtort, leggen veel ſterke houte bruggen, die aan weerzyden met houte deuren konnen afgeſloten werden.

Wy quamen noch op den middag (dat zeer voorſpoedig was) in onze herberg;

 ver-

verblyd zynde, dat wy, na 14 nachten in die bark geweest te zyn, nu 't land weer onder de voeten hadden.

Na dat de Tolk aan de Stadsvoogden kennis van onze komst gegeven, en gevraagd had, wanneer 't hen gelegen komen zou, om de geschenken te ontfangen, hoorden wy, dat het morgen heel vroeg (alzoo 't dan een gewoone recht dag is) geschieden zou.

Den 3 dito wierden wy met Norimons na de huizen der Stadsvoogden gedragen, door de Geheimschryvers aan de trap van de wooningen van den Stadsvoogd ontfangen, en de geschenken wierden van 2 persoonen ten huize van den Geheimschryver (alzoo zyn Heer, aan welken hy dat schryven zou, te Jedo was) ontfangen, wy wierden by ieder met een kopje gemaale Thee beschonken, en keerden zonder veel morgen-spraak te maken, weer na huis. Indien de Stadsvoogden die zelf ontfangen (gelyk A. 1700 geschiedde) zoo moet het Opperhoofd en de verdre Hollanders, met sattyne mantels, en de verdre, by hem zynde, zoo als de Stadsvoogd in zyn complimentkleederen maar aankomt, met 't hoofd tegen de matten aan, en daar op blyven leggen, tot dat hy vertrekt, doende door den Tolk verzoeken, dat hy 't geschenk der E. Maatschappy gelieve in dank aan te nemen, daar hy voor doed bedanken, gaande dus weer henen, en dat is 't gansche gehoor, waar na de onzen weer oprezen. De geschenken stonden op toon-borden in de gehoor-zaal.

De Stad is zeer nering-ryk, vol Koopen Ambagts-lieden. Zagen een Kasteel met hooge steene muuren, en een lange brug met schoone kopere knoppen.

Den 4 dito gaf *Ginnemon* de ongelden der water-reize op, die, alzoo wy nu wat langer, dan wel bevorens, onderweg geweest waren, die van andere jaaren eenigzins overtroffen. Wy wierden hier ook van den Miacosen Hospes verwelkomt.

Den 5 dito gaven beide de Tolken op, hoe veel paarden en dragers tot de opreize na Jedo vereischt wierden, hebbende dit alles al op 't Eiland zoo naauw, als 't mogelyk was, bepaald.

Nu en dan kregen wy ondertusschen 't bezoek van eenige nieuwsgierigen, die ons quamen bekyken.

Den 6 dito vertrokken wy voor zons opgang uit Osacca, en quamen al vroeg
Firakatta. op de middag in Firakatta, daar wy 't middag-maal hielden, (alwaar de onzen A. 1700 veel fraaije Juffers zagen, die hen veel genegenheit bewezen) en 2 myl verder komende, quamen in de gewoone
Miaco. herberg tot Miaco, met zons ondergang.

Fatsizemon, die voor af gezonden was, bracht tyding, dat de groote Richter, en de Stadsvoogden, de geschenken morgen ten 9 uuren afwagten zouden.

Wy begaven ons den 7 dito daar na toe, Hoe by den grooten Richter ont-haald wierden.
en de Groot-richter ontfing 't geschenk zelf, nam 't met dankbaarheit aan, onthaalde ons met Tabak, gemaale Thee, en wat Banket, en gaf ons de pas van vry-geleide over.

Wy gingen ook na den Stadsvoogd, *Ando Sirongana Camisamma*, die ons, na de overlevering van 't geschenk, met eenige Saccaanen, en wat Japansche kost, onthaalde.

Hier wierd verzogt om den houwer, en den degen van 't Opperhoofd, mitsgaders de roode fulpe muts, die met goude kanten belegt, en met witte pluimen gecierd was, te mogen bezien, die van hen met veel verwondering beschouwd, en zeer geprezen wierd.

De Geheimschryvers waren zeer verwonderd, dat het Opperhoofd, die een schoone lange paruik droeg, zulk een lang gekruld hair, en dat zyn Zoontje daar en tegen zeer sluik, en zulken slegt hair hadde, na welkers redenen zy vraagden, waar op hen *Fatsizemon* antwoordde (hen een knol in de muts douwende) dat het by des zelfs jonkheit toequam; maar dat hy, oud geworden zynde, al mede zulken schoon hair, als zyn Vader hebben zou.

Daar na ten huize van *Takingawa Samma Sirono Cami* komende, wierden op de zelve wyze onthaald, en daar moest ook alles, gelyk bevorens, weer bezien werden.

Heden wierden op Fusima een man en vrouw, in overspel betrapt, gekruicigd.

Deze groote Stad krioeld van duizenden van menschen. De voorstad was wel 2 mylen lang, huis aan huis vol schoone winkels, die de beste in Europa niet behoeven te wyken. Reedden door een straat, wel ½ myl lang, vol Tempels aan de eene zyde.

Den 9den dito vertrokken wy met zons opgang uit Miaco, en wierden door den Hospes tot in Awattagoets uitgeleid, en Awatta-goets.
met eenige versnapering onthaald, die daar voor, volgens gebruik, beschonken wierd.

Wy zagen daar, op de gerichts-plaats, drie gekruicigde en reeds verdroogde lyken hangen.

Te Coesats hielden wy 't middagmaal, Coesats.
en quamen 's avonds met den donker, na dat wy den ganschen dag door een zagte sneeuw en hagel gereden hadden, tot Minacoets, waar ontrent schoone wegen met boomen aan weerzyden beplant, heerlyke Dorpen, en veel openbare hoerhuizen zyn.

Den

Den 10den dito reden wy ten 5 uuren uit, pleisterden in Soetsiamma, van waar wy met korven over 't Soetsiammasche a. gebergte tot in Sacanosta gedragen wierden, daar wy weder te paard stegen, en i- na Sekinozizo reedden, daar wy 't middagmaal hielden, komende ten 5 uuren in s. Isiacoets, daar al mede veel hoeren en snollen zich onthouden.

Den 11den dito wierden wy ten 3 uuren opgewekt, om heel tydig (alzoo 't vroeg hoog water zyn zoude) na Quano te ryden, daar wy ten 10 uuren aanquamen.

Wy zagen zeer veel huizen, zoo in de Stad, als in 't Kasteel, tot de grond toe door een zwaren brand verteerd, weder opbouwen. Ook waren daar veel Vrouwen, en Kinderen verbrand, welke brand eerst eergisteren geblust was. A. 1700 zagen de onzen deze Stad als een van de netste by hen beschouwd, en met diepe gragten en hooge wallen voorzien.

Den 12den dito weer ten 4 uuren uitrydende, hadden sneeuw en regen, ontmoeteden den Geheimschryver van den oudsten Zoon van den Heer *van Fiseen*, die een tamelyk gevolg, en een deel cieraaden, daar toe behoorende, by zich had.

ki. Wy quamen in Okasacki, aten en bleven dien nacht in het eerste soort van alle ka. Japansche hoeren-nesten, Akasacki genaamd.

A. 1700 zagen de onzen hier een brug van 157 ikjens, of van 442 voet lang, leggende over een Rievier, zy had wel 20000 Coebangs, of 200000 Ryksdaalders gekost, en al hare paalen stonden in uitgekapte schoone steenen.

Den 13den dito, voor 't aanbreken van den dag uitrydende, quamen op den ay. middag in Arraay ter maaltyd, daar zoo even een post van Jedo, met tyding, dat men daar ook een kleene brand gehad hadde, aangekomen was. Deze brand had ontrent 2 mylen verre alle de gebouwen verteerd, dat in deze groote Stad niet veel geagt wierd.

Wy deden aan 's Keizers wagt buiten Arraay het gewoon compliment, en voeren over het veyr, waar na wy weer te paard klommen, komende met het vallen van den avond in Famamats, daar wy rusteden.

Den 14den reeden wy ten 4 uuren hier weer uit, voeren met plat-bodemde vaartuigen over de Rievier Tenriuw, aten in keroy. Foekeroy, en gingen toen in Nisacca in isacca. korven zitten, waar mede wy over het naje. gebergte tot in Canaje gedragen wierden.

Daar na weder te paard gezeten, en door de snelvlietende Rievier Oejangawa (die in lange zoo weinig water niet gehad had, en anders zeer gevaarlyk is) geraakt zynde, quamen in Oesimada, daar wy rusteden. Oesimada.

Den 15den dito, een uur voor 't aanbrecken van den dag, gingen wy droogsvoets door de Rievier Sitogawa, quamen ten 11 uuren in Ocabe, van waar wy weder over 't gebergte gedragen wierden. Ocabe. Wy hielden 't middag-maal in Marico, Marico. gingen op den weg voor by een lyk, dat met een kleen bamboezen pagartje, of schuttingsken, omheind was, en dat door daar toegestelde wagters bewaard wierd, om dat het by nacht dood gekapt was, zonder dat men wist, wie dat gedaan had, of wie het was. Zoo dat het daar dus leggen bleef, om van ieder een bezien, en, was 't mogelyk, dus kenbaar te werden, hoedanig het acht dagen zou blyven leggen.

Wy gingen over de Rievier Abbacawa zonder moeite, en quamen ten 4 uuren in Jeseri. Jeseri.

Den 16den ontrent den vorigen tyd weer opgezeten zynde, wierden wy daar na van Okits over eenige kleene heuvels in Okits. Canga's (of korven) tot in Joy gedraagen. Joy.

In dit Okits onthouden zich veel Drogisten, ook veel Zout-makers.

Wy voeren over de Fusicawa, aten in Josiwarra, en quamen met den avond in Josiwarra. Misima, daar wy onze rust namen. Misima.

Wy reisden heden en gisteren door eenige Dorpen, die sommigen meestendeel, doch andre half, of ten deelen, afgebrand waren.

Den 17den dito vertrokken wy uit Misima met zons opgang, wierden over 't Faconische gebergte gedragen, aten op Faconitoge. Faconitoge, daar een vrouw-mensch over eenige dagen gevangen gezet, om dat zy zonder pas uit Jedo geloopen, en na Misima (daar haare Ouders woonden) gegaan was, waar over men oordeelde, dat zy (alzoo zy op een onbehoorlyke weg in 't overklimmen van een heining door 's Keizers wagt achterhaald was) volgens 't oud Keizerlyk gebod zal moeten sterven, dat ons de tyd by onze terug-reize leeren zal.

Wy zaagen van hier een beslooten Meir boven op 't gebergte, wel 7 mylen lang, en op sommige plaatzen wel 60 vadem diep, waar in veel Salm, en andre visch valt. Op dezen berg is altyd een fyne nevel, en men ontmoet hier en daar veel schoone watervallen.

Ten 5 uuren quamen wy tot Odawarra in onze herberg, en den 18den dito Odawarra. reden wy weder vroeg uit, gingen met eenige vaartuigen over de Rievier Barriouw, daar wy zeer veel volk van den gewezen Heer van Kinokuni zagen voorbytrekken, die met een groot geweld met

met hunne paarden in onze pont, eer wy 'er noch eens uit waren, sprongen, dat hen echter door den Opper-Banjoos door zwaare dreigementen belet wierd, waar op zy eindelyk afhielden, om dat wy 's Keizers goederen by ons hadden, dat zy anders niet zouden gedaan hebben.

Afbeelding van een Heer in een Norimon gedragen.

Na dat wy overgekomen waren, ontmoette die Heer ons zelfs met een groote stoet, den welken wy op zyn Japans uit de Norimon, (een Japansche draag-zetel, die wy No. 36. A. zoo als een Heer daar in na 't bad gedragen werd, in een fraai Japans Land- en Berg-gezigt verbeelden) en van onze paarden (alzoo hy van 's Keizers bloed-vrienden was) groeteden; doch hy had het zoo druk, met na ons te zien, dat hy het wedergroeten vergat. Een van zyn Zoons, met hem uit Jedo gekomen, was, toen wy overvoerden, mede na de andre kant overgesteken.

Cammagawa.

Tegen den avond quamen wy by 't lantaarn-licht in Cammagawa, na dat wy dien middag in Foetsisawa wat slegt gegeten hadden.

Den 19den dito reden wy ten 4 uuren weer uit, hadden schoon droog weder (gelyk wy op de gansche reize meest, tot ons groot geluk hadden gehad) vonden

Sinnagawa.

Sinnagawa geheel met den laatsten brand (die wel 3 mylen verre, zoo daar, als in Jedo, de huizen verteerd had) vernietigd.

Wy wierden echter door den Hospes in een kleen gehuurd huisjen op de oude wyze zoo wat onthaald, en quamen ontrent de middag in Jedo ten huize van onzen ouden waard, daar wy onze rust namen, lekkere Salm, schoone Oesters, en meer andre aangename versnaperingen, kregen.

Jedo.

Geven kennis van hun aankomst en werden verwelkomt.

De Opper-Banjoos ging ondertusschen na de huizen der Nangasackische Stadsvoogden, en Commissarissen der vreemdelingen, om hen onze komst bekend te maken, waar op *Tosano Cami's* namiddags een Opper-Banjoos zond, om ons te verwelkomen, gelyk mede de Zoons van *Totomino Cami*, en *Itsino Cami* deden, alle de welke ons een zeer beleefd compliment uit hun 's Heeren naam, maakten, waar voor wy hen hertelyk lieten bedanken.

Deze na-middag was 'er tweemaal brand, die gelukkig geblust wierd.

Den 20sten dito al vroeg bezogt ons de Dienaar van den nieuw-aangestelden Nan-

Nangasackischen Stadsvoogd, die ons mede verwelkomde, en zeide, dat dit gisteren al gedaan zou hebben, indien hy door 't overlyden van een der bloedvrienden van zyn Heer niet was belet geweest. Wy bedankten hem daar voor, en wenschten hem met zyne verhooging (gelyk ook den minnelyken Gezant van *Condo Bitsiono*) veel geluk, en verzogten zyne gunst in 't behandelen van onze zaaken, over welke hy oordeelde, dat wy den 28sten dezer maneschyn gehoor zouden krygen.

In de voorleden nacht was 'er al weder brand, doch van weinig belang.

Wy kregen van Nangasacki, met een brief, 5 dagen na ons vertrek, tyding, dat 'er al 5 Jonken op de Rheede gekomen waren.

Den 21sten dito liet de Nangasackische Borgermeester, *Foeconda Dinnocin*, na huis keerende, het Opperhoofd groeten, den welken door ons een behouden reize gewenscht wierd.

De Heer van Canga zou de eer hebben, om den Keizer, en de Hofs-grooten, met hunnen stoet, in hunne 4de maaneschyn te onthaalen, waar toe een nieuw zeer kostelyk gebouw klaar gemaakt wierd, waar aan dagelyks 12000 man arbeidde, zoo dat het een ongelooflyk geld kosten zoude; doch alzoo hy een der machtigste Landsheeren is, die 't gebied over 3 Landstreeken voerd, zoo werd die eere by hem meer, dan dat geld, geacht.

Den 22sten ging *Fatsizemon* by de Nangasackische Stadsvoogden en de Commissarissen, voor 't ontfangen compliment van hen, bedanken, en bekend maken, dat de schenkagie gereed was, weshalven wy gehoor by den Keizer lieten verzoeken. Ondertusschen ontstond 'er weer brand, daar wy, alzoo 't afgewind was, niet eens na keeken.

Tegen den avond quam 's Keizers wondheeler, *Coerisacki*, ons verwelkomen, en dede verscheide vragen over de heel-kunde aan den Opper-Chirurgyn, *Pieter Kesteloot*, die hem op alles genoegen gaf.

Hy beloofde in alle gevallen ten besten van ons te zullen spreeken, en geloofde, dat wy ontrent den slegten staat onzer zaaken hier wel haast van verandering hooren zouden.

Den 23 dito liet de Commissaris *Obatta Bitsiono*, door *Gompats* wat Theriaca, die hem behandigd wierd, verzoeken, en de wyn-tint voor den Keizer, en de Ryks-Raaden, wierd in pullen afgetapt.

Ook spraken eenige Japansche Artsen heden weer met onzen Wondheeler; dog zy toonden weinig kennis van zaaken te hebben.

In de morgenstond was 'er weder brand, doch zoo verre van ons, dat het ons de pyn niet waardig was, om 'er eens na te vernemen, aan wat einde het te doen was. Menigvuldige brand hier.

Den 25sten dito was 'er aan verscheide hoeken van de Stad brand; doch alles wierd ten eersten, alzoo 't stil was, gebluscht.

Tegen den avond zond de Commissaris *Condo Bitsiono* een Opper-Banjoos, om ons bekend te maken, dat de Keizer ons morgen ten 7 uuren af zou wachten, om ons gehoor te geven, waar voor de boodschapper, en zyn Heer, bedankt wierden, gelyk mede *Obatta Bitsiono*, en *Nagay Oeneme*, nieuwe Stadsvoogden, en *Tosano Ca.*, die 't Opperhoofd met 't gehoor, en met het mooi weder, veel geluk gewenscht had. Bekendmaking van hun aanstaande gehoor by den Keizer, enz.

De briefkens, waar op de geschenken voor ieder Heer in 't byzonder uitgedrukt, en 'er nevens gevoegd wierden, waren, volgens jaarlyks gebruik, door 't Opperhoofd geteekend.

De Tolken gingen de bovengemelde Heeren, voor hunne voorspraak tot het spoedig gehoor, bedanken, en hadden gehoord, dat eenige grooten begeerig waren, om 't Opperhoofds Zoontje, *Jantje Douglas* te zien, weshalven zy, en de Commissarissen, en Nangasackische Stadsvoogden, geloofden, dat hy, en wy voor den Keizer zouden moeten komen, bevelende, dat dit Zoontje, zoo 'er iets aan 't zelve gevraagd wierd, maar vryborstig, en onbevreest, antwoorden zoude.

Den 26sten dito wierden wy na 't Hof gebracht, alwaar wy, in de hoofdwagt komende, van de Commissarissen, en van de Nangasackische Stadsvoogden, gecomplimenteerd wierden, de welke ook zeiden ons te zullen laten waarschouwen, als wy in 't Paleis zouden moeten komen, dat ten 9 uuren geschiedde, wanneer wy ons na de vertoef-zaal begaven, daar wy van veel groote Heeren en hunne Kinderen bekeeken wierden. Ook lieten ons de Commissarissen, en de Nangasackische Stadsvoogden, zeggen, dat wy misschien door den Keizer zouden geroepen werden, doch dat wy wel zorg dragen moesten, om, als ons iets belast wierd, dit zonder tegenspreken te achtervolgen, waar op wy beloofden dit, zoo verre dat in reden bestond, tot 's Keizers genoegen te zullen doen. 't Opperhoofd, en zyn Zoontje, voor den Keizer.

Ontrent half elf wierd zyn E. gewaarschoud om ter gehoor te gaan, daar hy na toe ging, gelyk ook zyn Zoontje kort 'er aan door een Nangasackisch Stadsvoogd derwaards gehaald wierd.

Daar op gingen wy, om voor den Keizer te verschynen, gaande door verscheiden kamers, moesten hier en daar vertoe-

ven,

ven. Ook moesten daar de Nangasackische Stadsvoogden, de een na de ander (en veel andre lieden, ieder na zyn rang) haare tapi's uitdoen, en blootsvoets henen en weder kuijeren. Wy vonden over al veel Heeren zitten, en quamen eindelyk, alleen van *Condo Bitsiono*, eerste Commissaris, en *Tosano Camsa*, geleid, voor de jalouzy-matten, daar zyn Majesteit, en de andre Heeren, zaten.

Het verder voorgevallene.

Wy zaten hier op de planken neder, maakten een kleen compliment op zyn Japansch, en toen wierd ons wat Japansch banket voorgezet, waar van wy, op 't verzoek van *Maatsdayra Mino* (die in alles 't woord dede) wat aten. Het overschot wierd in papieren gedaan, en aan onze Dienaars gegeven, om 't mede t'huis te nemen.

Toen wierd eerst 't Opperhoofd, en daar na zyn Zoontje, en daar na de andren, belast op te staan, die te zamen eens moesten kuijeren, en de mantels aflegen. Daar op vraagde men, of 't Zoontje ook danssen en zingen kon, en of hy dat wel eens wilde doen, van welk eerste, alzoo hy een gebrek had, met beleefdheit verzogt wierd, hy bevryd mogt blyven; doch het zingen (alzoo daar sterk op aangedrongen wierd) wierd by hem, onder 't behulp van den Boekhouder *C. Boomen*, met een kleen versje ondernomen, hoewel hy een weinig beschaamd was.

Daar na zong deze Boekhouder met den Opper-Wondheeler, Mr. *Kesteloot*, noch tot driemaal toe, en men vraagde, of zy ook springen geleerd hadden, waar op wy (blyvende 't Opperhoofd ongemoeid hier in) neen antwoorden, en zeiden, dat onze Ouders dit danssen en springen in onze jeugd verboden, alzoo dit alleen van Koordedanssers, en lieden, die hun kost daar mede wonnen, geleerd wierd.

Men vraagde verder, hoe eenige goede vrienden, malkanderen ontmoetende, gewoon waren malkandren te groeten, en hoe men van zyn vrienden, als men op een reis ging, afscheid nam, hoe men groote Heeren aansprak, en hoe men zig in Europa ontrent Koningen en Keizers droeg, in eerbied voor hen te toonen, op al het welke hen, ieder in 't byzonder, zeer ordentelyk geantwoord wierd.

Daar na moesten wy overluid praaten, en weder een deuntje (waar in harde uitroepingen quamen) half schreeuwende zingen, waar op zy vraagden, of men geen deuntje kon, dat nog harder ging; waar op wy neen zeiden, daar by voegende, dat de Zee-lieden, en Matroosen, die veel schreeuwen moesten, dit wel konden doen.

Zy vraagden ook, hoe men schepen in Zee preide, dat men hen al mede met een heldre stem toonde, waar over zy zeer lachten, en wy hadden werks genoeg, om ons zelven te bedwingen.

Zeer veel andre zaaken, die men hen toonde, verzogten zy, en, onder andre mede, dat men eens schreijen zoude; doch wy zeiden dat dit te vrouwelyk, en gansch niet mannelyk, was, waar op dat achterbleef.

Dit alles geschiedde in de tegenwoordigheit van veel Heeren. Ook hoorden wy gedruis, en gekraak van complimentkleederen, achter de jalouzy-mat, terwyl 'er van daar aan de voorsz. *Maatsdonna Mino Cammisamma* bevel gebracht wierd, die het aan *Obatta Bitsiono*, naast hem leggende, of *Tosano Camisamma*, daar aan volgende, over zeide, die dit weer aan *Fatsizeman* te kennen gaven, en 't geen hy dan tegen ons zeide. In 't maken van deze grillen moesten wy dan eens vlak na den Keizer staan, dan eens met den hoed op 't hoofd, en dan weer eens anders wandelen. En daar op quamen wy weer in de vertoef-zaal.

De Commissarissen, en de Stadsvoogden zeiden ook, dat, zoo 't Zoontje van 't Opperhoofd (dat eenige dagen ziekelyk geweest was) te zwak wezen mogt, om over al mede by de Heeren te gaan, hy 't dan voor af eerst na huis kon zenden, of wel (zoo hem dat behaagde) 't zelve mede nemen, waar voor hy hen bedankte.

En ook aan de huizen der Ryks Raaden.

Hier van daan gingen wy by de Ryx-Raaden, daar over al met Thee, Tabak, en Banket (uitgenomen by *Abebongono Camisamma*, daar ons niets aangeboden wierd) onthaald, en door de Geheimschryvers der Heeren (alzoo zy nergens t'huis gevonden wierden) bedankt, en de Tolken op 2 plaatsen, of wy eens zingen wilde, gevraagd, dat zedig aldaar, en op meer andre plaatzen, afgeslagen wierd.

Zy verwonderden hen hier en daar zeer over de pluimen op de voornoemde muts, vragende, van wat vogel die waren, en men zei hen, dat de zelve de vogel Stanous (of de Struis-vogel) genaamd wierd.

Wy bezogten den 27sten dito in Canga's, of kleene Norimons, ook de Jedosche Stadhouders, de 3 Heeren der Tempel-geschillen, en den ouden Commissaris *Obatta Bitsiono*, alwaar van eenige andre lieden, en ook van eenige Vrouwen, achter de jalouzy-matten zittende, bekeeken wierden.

Men deed ons hier weer veel zeldzame vragen, wie onze opperste Landsheer, wie onze eerste mensch, en hoe lang het geleden was, dat die leefde, waar op hen ordentelyk geantwoord wierd.

Wy

Wy bleven by *Obatta Bitsiono* lang, daar wy zeer beleefd onthaald wierden, en de vryheit kregen, om zyn achter-huis te doorwandelen. Men verzogt ons hier, en op noch 2 plaatsen, te zingen; doch de Tolken sloegen het af.

Wy verzogten de Geheimschryvers hertelyk, om onze zaaken te begunstigen, dat zy beloofden hunnen Heer, die zoo nu en dan wel eens in ons gezigt quam, te zullen voordragen.

Wy vertrokken ontrent ten 3 uuren na huis, en quamen met regen en wind in onze herberg, alwaar wy aan de tafel zittende, een sterke aardbeving, die 't huis schudden dede, gevoelden.

Den 28sten dito ontrent 10 uuren gingen wy na 't huis van *Tosano Cami*, daar wy met kostelyke spyze, en zeer beleefd onthaald wierden, verzoekende aan de Geheimschryvers hier mede om de gunst van hunnen Heer, ontrent onze zaaken, die aannamen dit voor te zullen dragen, als hy t'huis quam.

Men verzogt hier, om eenige vellen schrift van 't Zoontje van den Heer *Douglas* te mogen hebben; dat hen gegeven, en met veel genoegen van hen aangenomen wierd.

Den 29sten dito wierden wy met Canga's na de huizen van *Totomino Ca.*, en *Itsino Ca.*, Nangasackische Stadsvoogden, en na *Miedsnoja Sinanono Ca.*, Miacosche dito's, gedragen, by welke 2 eerste zeer beleefd onthaald wierden, verzoekende de Geheimschryvers uit naam van hunne Heeren, dat wy alles zoo vry, als of wy t'huis waren, wilden doen, waar mede hunne Heeren dienst geschieden zou, al het welke in 't bywezen van veel menschen geschiedde.

Ook mogt het Opperhoofds Zoontje over al achter by de Juffers, en Kinderen, achter de jalouzy-matten gaan.

Dit Zoontje, en de Boekhouder voornoemd, schreven ook eenige vellen Hollands schrift hier, die zy al mede overgaven.

Op de 3de plaats wierden wy ook zeer beleefd met Japansche kost onthaald, en over al wierden de hoeden, de houwer, en de degen van 't Opperhoofd bekeken.

Terwyl wy uit waren, ontstond 'er weer brand dicht by ons huis, doch 't wierd ten eersten geblust; hoewel 'er daar na al weer op de brand-gongen geklopt wierd, bevindende daar na, dat 'er 20 straaten van ons huis een zware brand was, die ten eersten na 't Zuid-Westen in de lengte en breedte voortliep, en hoewel 't eindelyk ontrent de Zee-kant s'avonds ten 8 uuren geblusch wierd, zoo waren 'er in die korten tyd echter 5 a 6 straaten in de lengte, en 2 in de breedte afgebrand. Ondertusschen liet ons *Condo Bitsiono* weten, dat wy overmorgen ons afscheid zouden krygen.

Eenige grooten lieten ook zien, of wy, wegens den brand, ook hulp van nooden hadden; doch, alzoo die zeer verre van ons was, zeiden zy, dat wy wel gerust konden zyn, te meer, alzoo 't ook afgewind was; doch de Tolken verzogten, dat wy ons (of de wind keerde) gereed zouden houden, om te konnen vlugten, en om onze goederen in onderaardse kelders te brengen. *Zorge der Grooten voor de onzen by brand.*

Den 30sten dito gingen de Tolken met den dag de Heeren, die in den brand voor ons zoo bezorgd geweest waren, bedanken. Eenigen, die geen compliment wegens de brand aan ons gemaakt hadden, verontschuldigden zich, alzoo hun volk uit geweest was, om den brand te blusschen. *Waar voor de onzen hen doen bedanken.*

Al vroeg liet *Tosano Camisa.* weten, dat wy morgen afscheid krygen, en daar na vertrekken zouden.

Wy begaven ons na 't huis van *Condo Bitsiono Ca.*, daar door *Sandajo*, eerst, en daar na, verder binnen komende, door den welbekenden *Bonnemon* zeer wel ontfangen, en met verscheide soorten van spyzen onthaald wierden. Ook heeft de Heer *Douglas* hem de zaaken der E. Maatschappy, die zynen Heer zeer wel bekend waren, zeer sterk aanbevolen, dat zy beloofden aan hunnen Heer te zullen voordragen, waar op wy byzonder lekker, en beter dan elders, onthaald zynde, ons afscheid namen, na dat wy den Heer van dezen huize over zyne nieuwe Stadsvoogdy geluk gewenscht hadden. In 't uitgaan zagen wy hem staan; waar over hy, eenigzins verrascht zynde, begon te lacchen.

Hier wierden wy al weer tot zingen verzogt, dat al mede afgeslagen wierd.

Wy hoorden hier, dat 'er 2 koperbergen gevonden waren, waar in al sterk gearbeid wierd, waar door wy hope hadden, van meer koper te zullen konnen krygen.

Den laatsten dito liet ons de nieuwe Stadsvoogd geluk met ons aanstaande afscheid wenschen, waar voor wy hem hertelyk bedankten, gelyk mede voor zyn deftig onthaal gisteren, waar over hy zeide dat 't hem leed was, dat hy ons niet beter (hoewel ons dat niemand zoo wel, als hy, dede) onthaald had.

Daar op vertrokken wy ten 9 uuren na 't Hof, zaten wel 2 uuren in de hoofdwagt, en wierden onze Heeren, na oudergewoonte, begroet, en van veelen met verwondering (en voor al des Opperhoofds Zoontje tot op zyn onderkleeren zeer naauwkeurig) dat in de gehoor-zaal al mede geschiedde; beschouwd. *Krygen hun afscheid van den Keizer.*

Des Keizers Wondheeler bragt *Jantje* door verſcheide vertrekken van 's Keizers wooning, gaf hem van 's Keizers banket, en 2 Artſen vraagden, wat kragt de *Oleum Terræ*, *d'Oleum Petræ*, en *d'Oculus Cancri*, had. Ondertuſſchen bragt de Commiſſaris, en de Stadsvoogd 't Opperhoofd op de plaats, daar de jaarlykſe hoofd-ſtukken voorgelezen werden, op dat hy, als 't 'er op aanquam, daar op verdagt mogt zyn.

Verdre zaaken, toen voorgevallen.

Ontrent een uur wierd zyn E. binnen geroepen, en kreeg toen zyn afſcheid, hoorende door *Obatta Bitſiono* de Kapittels, in 't byzyn der Ryx-Raaden, lezen, waar op hy 30 rokken in weder-geſchenk ontfing, keerende toen weer na de vertoef-zaal, daar hem ieder een geluk wenſchte, waar na hy zich na huis begaf.

Abebongono liet door *Fatſizemon* vraagen, of 't Opperhoofd zynen houwer, daar die Heer zin in had, wel miſſen wilde. Ook liet de Opper-Banjoos, en de Hoſpes, ons voor 't geſchenk, aan hen gegeven, bedanken.

Wy kregen heden afſcheid, om dat de Keizer morgen in een Tempel ging, en dan niets van belang verrigtede, dat ons 2 a 3 dagen eer, als anders, uit Jedo hielp, dat egter noch 2 a 3 dagen aanloopen zou.

Ontrent den middag was 'er weer brand van weinig belang.

Den 1ſten April ontfingen wy verſcheide rokken van eenige Heeren, die, volgens gewoonte, weer aan de Banjoozen, Tolken, Koks, Schryvers, enz., vereerd zyn.

De Wyn-tint, en de Spaanſche Wyn, was onder de Grooten zeer gewild; dog konden ieder een (al hadden wy noch 2 aamen 'er af gehad) niet 'er mede helpen.

De onze nemen hun afſcheid.

Den 2den dito ging *Fatſizemon* al vroeg by de Heeren afſcheid nemen, en kreeg by *Nagay Oeneme* een ſchrobbering, om dat die geen Wyn-tint gekregen had, als andren.

Na de middag bragt een der Stads-Banjoozen een deel vreemdelingen by ons, dat de opperſte (alzoo 't buiten zyn verlof geſchied was, en niet geſchieden mogt) zeer qualyk opnam.

Coeriſacci quam afſcheit van ons nemen, diens gunſt wy voor de E. Maatſchappy verzogten.

Weder brand.

's Avonds was 'er weer brand in 't Noorden, en niet verre van ons, weshalven onze Dienaars de goederen ten eerſten afpakten, en om 't geld-Comptoir, de Canaſſers, enz. in kelders te bergen, gereed ſtonden met pak en zak te vertrekken; doch de brand wierd ten eerſten gebluſcht; hoewel 'er die nagt noch 3 maal brand was.

Den 3den dito kregen wy 3 Gezanten van de Heeren *Iſinocami*, *Toſano Cami*, en *Nagay Oeneme Samma*, die ons geluk op de reize wenſchten, waar op wy ten 10 uuren uit Jedo vertrokken.

Cammagawa.

Wy ſliepen in Cammagawa, dat wy in Totska gedaan zouden hebben, zoo de Heer van Kinokuni morgen daar niet had moeten ſlapen.

Groete aan den Heer van Kinokuni gedaan.

Wy voeren over de Rockingo, en reden den 4den dito met den dag weder uit, ontmoetende den Heer van Kinokuni, die wy (als zynde een bloed-vriend des Keizers van Japan) groeteden, 't welk hy ziende, ſtak hy zyn hand, ten bewyze dat wy maar voort-ryden zouden, uit den Orimon.

Oizo.

Wy trokken over de Banrieuw, reedden, na dat 's middags te Oizo gegeten hadden, voort, doorwaadden de Saccawa, die, na oud gebruik, afgebroken was, om dit Dorp-volk aan geld te helpen, quamen dus in Odawarra, daar halte hielden.

Odawarra.

Faconitoge. Miſima.

Den 5den dito ten 7 uuren vertrokken met Cangas, aten op Faconitoge, en quamen ten 5 uuren in Miſima. Het gevangen Vrouw-menſch in Faconitoge, waar van bevorens geſproken is, ſtond, over Wagt-ſchending, gekruicigd te werden.

Joſiwarra.

Den 6den dito ten half 5 reden wy uit Miſima tot in Joſiwarra, daar wy, om den regen, in Cangas gingen zitten; wierden met vaartuigen over de Fouſicawa gebracht, quamen tot Cambarra, daar wy aten, van waar wy na Jeſeri gedragen wierden, daar wy onze nagtruſt hielden.

Cambarra. Jeſeri.

Den 7den dito reden met den dag uit, gingen over d'Abbacawa, en daar na te Marico in korven, en wierden over 't gebergte tot in Ockabe, daar wy 't middagmaal hielden, gedragen, ſtegen van daar te paard, trokken over de Sitogawa, en 's avonds over de Oejangawa, die om den regen wat gezwollen was, nemende in Canaja onze ruſt in de herberg.

Marico. Ockabe.

Canaja.

Den 8ſten wierden wy ten 6 uuren uit Canaja over het gebergte tot in Niſacca gedragen, daar wy weder te paard ſtegen, aten in Mitski, trokken over de Tenriuw, en namen onze nachtruſt te Fammamats.

Niſacca. Mitski. Fammamats.

Den 9den dito vertrokken wy met den dag, aten in Foetagawa, en vernagteden in Acaſacka.

Foetagawa. Acaſacka.

Den 10den dito met lantaarn-licht uitrydende, aten wy 's middags te Ofamma, alzoo de Heer van Fiſien in Seriuw vertoefde, en 's avonds mede in Mia vernagtede, daar wy in de gewoone herberg vry ſlegt onthaald zyn.

Ofamma. Seriuw. Mia.

Ook verweerdigde die Hoſpes zich niet

niet eens, om 't Opperhoofd, of den Opper-Banjoos, te verwelkomen, of om hem de minste beleefdheit te bewyzen, alzoo hy ons, al eenige jaaren, tegen zyn zin geherbergd heeft, en zich weinig aan ons gelegen laat leggen.

Den 11den dito voeren na Quano, daar wy voorspoedig ten 9 uuren quamen, hielden 'er 't middagmaal, reden toen van daar na Jocaits, daar ten 2 uuren quamen, en vernagteden, alzoo dien ganschen dag regen hadden.

Den 12den dito hebben onze reis ten 5 uuren weer voortgezet, aten 's middags te Sekinozizo, gingen in korven van Sacanoista over het Soetsiammasche gebergte tot in Soetsiamma, daar wy 's nagts bleven.

Den 13den dito reedden met den dag weer uit, trokken over de Jocattagawa met vaartuigen, aten in Issibe, quamen ten 5 uuren in het lang Dorp Oots, schoon 't Opperhoofd verscheidemaalen op de reis verzogt had, om met de elfde dag in Miaco te wezen, en alzoo van 't laatste nagt-logys bevryd te blyven, te meer, alzoo zulks in 't voorgaande jaar ook in 11 dagen geschied was; doch zy wisten hier zoo veel tegen in te brengen, dat het echter altyd na hunne hoofdigheit uitvallen moest, om tyd te hebben, van aldaar hunne byzondre zaaken te konnen verrichten.

Wy hoorden ook, dat 'er al 35 Jonken tot Nangasacki aangekomen waaren.

Den 14den dito ten 7 uuren vertrokken uit Oots, en quamen ten 10 uuren in Miaco, daar Fatsizemon met den Waard onze komst ging bekend maken, en quam ons met ons spoedig gehoor, en met onze gezondheit, veel geluk wenschen.

Zeide ook gehoord te hebben, dat 's Keizers Moeder door den Dayro met den hoogsten eer-titel was beschonken, die ooit aan haar weder-ga gegeven was, of kon gegeven werden, dat alle de Landsheeren veel geschenken kosten zal.

De Groote Rechter zond een Banjoos met het gemeen geschenk, en compliment.

Den 15den dito lieten de Stadsvoogden 't gewoon compliment ook afleggen, waar voor hen de Tolk den 16den bedanken ging. Het Opperhoofd vraagde, waarom men morgen niet te land, in de plaats van te water, ging; doch hy had, zoo *Fatsizemon* zei, te laat gesproken.

Den 17den dito vertrokken wy met Canga's ten 9 uuren uit Miaco, bezagen de Tempels, van waar wy in een huis op Kiomiets gebracht wierden, daar de Miacosche Hospes voor een Coebang afscheid nam. Ook zagen wy den Daibot met zyn veel duizend beelden, quamen na den middag in Fusimi, daar wy het middag-maal hielden, gingen toen in 2 speelbarken, die ons 's nagts in Osacca bragten.

Den 18 dito maakte *Fatsizemon* onze komst aan de Stadsvoogden bekend, die ons daar mede lieten geluk wenschen. Hy zei ook, dat 'er in de koper-zaaken verandering zyn, doch dat men dat eerst op Nangasacki hooren zou.

Den 19den dito kregen de vaatjens en ledige kanassers weer uit Jedo, verstonden ook, dat de koper-leveranciers 100 kisten geld van den Keizer ter leen gekregen hadden, om 'er jaarlyks 10, zonder renten, weder te geven, om dus in 10 jaaren effen te zyn, genoodzakt zynde, om andre koper-bergen op te zoeken, dat zy, alzoo eenige jaaren ten agteren geraakt waren, zonder 't voorsz. geld niet konden doen.

Den 20sten dito hoorden, dat in Nangasacki al 40 Jonken waren, en wy maakten alles klaar, om morgen te vertrekken.

Den 21sten dito ten 9 uuren vertrokken wy met vaartuigen uit Osacca, wierden door den Hospes met eenige versnapering in een huis, daar men jaarlyks afscheid neemd, onthaald, van waar tot in Ammakasacki voeren, stegen toen te paard, deden het middagmaal in Nissenojenna, en quamen 's avonds ten 6 uuren, half styf van koude (alzoo de Winter-kleederen geborgen waren, en 't juist hard waaide) in Fiongo, daar in een bark gingen.

Den 22sten 's morgens wrikten wy van daar, en raakten met een N. O. wind eindelyk voort, en quamen den 23sten dito s'avonds ten 9 uuren te Camro op de Rheede, daar wy den 25sten eerst van daan gingen, komende met boegseren en wrikken dus voor Cammenoseki ten anker.

Den 26sten dito ten 1 uur 's morgens vertrokken met een goeden wind, quamen ook met een goeden wind ten 1 uur 's middags voor Seminoseki ten anker, en begaven ons ten 6 uuren in 2 barken (die noch klaar moesten gemaakt werden) na Cocora, van waar wy den 27sten dito met den dag vertrokken, gaande, om den regen, eerst eenige, en daar na ook de andren, in korven van Kfrosacki na Coanossi, daar wy 't middag-maal hielden, quamen tegen den avond te Itska, of Isoeka, daar wy bleven, en voeren heden ook met platte ponten over 2 Rievieren.

Den 28sten dito ten 7 uuren wierden met Canga's gedragen, veranderden dezelve in Oetsino, en wierden daar mede over 't Fiamietse gebergte tot in Jamaje gebragt, alwaar wy 's middags aten, en

Margin notes (left column, partly cut off): ...ano. / ...aits. / ...nozi- / ...nosta. / ...iam- / ...ibe. / ...ots. / ...aco. / ...omiets / ...n eeni- / Tem- / ...s.

Margin notes (right column): Osacca. / Groote geld-leening des Keizers aan de Leveranciers van 't Koper. / Vertrek van Osacca. / Ammakasacki. / Nissenojenna. / Fiongo. / Camro. / Cammenoseki. / Seminoseki. / Cocora. / Kfrosacki en Coanossi. / Jamaje.

en om 't aanhouden van den regen lieten wy ons tot in Maatscasacki voort-dragen, alwaar wy te paard stegen, en quamen 's avonds in Coerme, daar wy met de gewoone statie ingehaald wierden, moesten over 2 Rievieren met vaartuigen.

Maatsca-sacki. Coerme.

Den 29sten dito 's morgens ten 2 uuren uit Coerme gedragen zynde, quamen ten 6 uuren op een volle galop in Jannagawa, daar al vroeg 't middag-maal hielden, en in 2 Staat-barken verdeeld wierden, met welke wy al wrikkende, alzoo 't stil was; ontrent ten 9 uuren te Isafaje quamen.

Jannaga-wa. Isafaje.

Den 30sten April ten 6 uuren wierden om de ongemakkelyke diepe wegen met Canga's uitgedragen, aten in Jangami, pleisterden op Fimitoge, wierden aan het Tempeltje Tensien, door de bedienden van 't Eiland ingehaald, en quamen ten een uur wederom in Decima, alwaar alles in een goeden stand vonden, nemende van de Opper- en Onder-Banjoozen met dankbaarheit ons afscheid.

Decima.

Onkosten op deze reis gevallen.

De onkosten, op deze reize gevallen, heb elders gezien, dat by den tocht tot Jedo beliepen.

	Coebangs a ieder 10 Ryksdaalders.	
Aan eenige Schryvers.	5	
De Schippers en Matroozen der bark.	2	
12 Middagmaaltyden gehouden tot Firakatta, Coesats, Sekinosizi, Quano, Okasacki, Arraay, Foekeroy, Marico, Josiwarra, Facouroge, en Foesisawa, a ieder maal 2 Coebangs.	22	
10 Plaatzen, daar men de nacht-rust gehouden heeft, als Minacoets, Isacoets, Mia, Akasacka, Fammamats, Simada, Jesiri, Odauwarra, Cannagawa, en Misima, a 4 ieder nagt herberging.	40	
		69
En wegens de te rug-reize aan 10 maaltyden, gehouden tot Oizo, Faconitoge, Cambarra, Ocabe, Mietske, Foetagawa, Ofamma, Quano, Sekinozizo, Isibe.	20	
En wegens 11 nagtrusten genomen in Cannagawa, Odauwarra, Misima, Jesiri, Cannaje, Fammamats, Akasacka, Mia, Jokaits, Soetsiamma, en Oots.	44	
		64
Te zamen Coebangs		133
Of Ryksdaalders a ider...		10
Ryksdaalders		1330

Rust- en eet-plaatzen.

Groote stiptheit der Japanders in 't nakomen der bevelen.

Men moet met een ongemeene naauwkeurigheit op de bevelen der Japanders letten, en die ook stipt uitvoeren, of anders zyn zy gewoon ons daar over aanstonds 't gevoelen 'er af te doen hebben.

Om dat zich een slaaf van zekeren *Joost Visscher* A. 1695 (zyn Meesters toorn over zyne dronkenschap vreezende) in een Wankan versteken had, en daar op een plaats, daar hy niet wezen moest, gevonden wierd, zoo wierd de tweede van ons (onder wiens opzicht dit, zoo zy zeiden, geschied was, en die dit verantwoorden moest) door hen ettelyke dagen aan een, van den 14den tot den 24sten Mey, in zyn kamer gebannen, zonder daar uit te mogen gaan.

Dus wierd 't gehoor-geven aan de Heer *Dykman*, ons Opperhoofd A. 1695, om geen andre reden voor eenigen tyd uitgesteld, en hem geweigerd, om dat een der Bedienden op den tocht na 't Hof, of na Jedo laatst, zich niet stipt na de zinlykheit der Japanders zonder tegenspreken geschikt had.

Dat zy geen tegenspreken ter Wereld willen dulden, is klaar genoeg gebleken, wanneer zy over 't voornoemd geval van den Heer *de Vos* (die hen zulk een redelyken zaak voorstelde) zoo moeijelyk waren, dat zy den tweeden, den Heer *Wys*, wel uitdrukkelyk belastten daar af aan haar Edelheden (gelyk hy ook schriftelyk gedaan heeft) kennis te geven.

Zy willen niet hebben, dat men zelf maar een hond quaad doen zal: want A. 1696 leze in de oude papieren, dat de Keizer den 23sten Maart 2 Heeren van groot aanzien, en Wyk-meesters aangesteld had, om opzicht over al te nemen,

Willen geen hond quaad gedaan hebben.

en

en het oog over alle oude honden te laten gaan, en aan de zelve wel te doen, gelyk zy 'er toen al 70000 by een gezameld hadden, die hem dagelyks wel 600 baalen Ryſt quamen te koſten. Ook waren 'er al verſcheide lieden, alleen maar om dat zy deze en gene honden eenig quaad gedaan hadden, gedood. De Keizer wil geen oneetbaar gedierte gedood hebben.

Zelf mogt 'er A. 1701 voor den zieken Heer *de Vos* by zyn intrede in Jedo geen hoen, om wat ſterk zop 'er af te maken, gedood werden, om dat het tegen 't bevel des Keizers, die een ſterk Pythagoriſt was, ſtreed.

Dat zy zeer ſcherp tegen alle ſluikeryen zyn, hebben wy zoo nu en dan al getoond.

A. 1691 den 4 December dreigden zy zoo wel de onzen en de Tsjineeſen, als de Japanders, daar over voortaan zonder eenige verſchooning te zullen ſtraffen. Ook deden zy den 10den dito twee Japanders, over hunne ſluikeryen, in 't bywezen van alle onze bedienden (die dat moeſten aanzien, zonder iemand, dan alleen de Opperhoofden hier af te verſchoonen) onthalzen.

A. 1694 den 29ſten Auguſti, deden de onzen de Geheimſchryvers der Stadsvoogden van Nangaſacki, over dat men, op 't verzoek van ons Opperhoofd, de roers van de ſchepen (dat bevorens altyd gedaan was) nu niet gelicht, en de luiken in 't loſſen niet verzegeld had, bedanken.

A. 1696 den 8ſten Auguſti quam de Geheimſchryver uit laſt der Stadsvoogden de onzen te kennen geven, dat alle onze bedienden, van boord komende (alleen de Opperhoofden, en de tweede uitgenomen) tot op 't lyf zouden betaſt werden, dat zelf ontrent zeker Schipper al vry onfatzoenlyk, zelf hem dwingende de zakken van zyn broek om te keeren, in 't werk geſteld is. de onze tot op 't lyf toe te bevoelen.

Over bagatellen weder zullen zy hun eigen volk in ſtukken doen kappen, gelyk A. 1691 de Stadsvoogd *Sioe Beſamina* zyn Dienaar, om dat hy wat te veel gedronken had, liet doen. In tegendeel is de zware zonde van Sodomie by hen gemeen, en men ziet openbaar opgeſchikte jongens, ten dien einde by hen opgevoed. Andre dwaasheden, en kribbigheden, van hen aangehaald.

Om dat A. 1689 de Opper-Tolk van den Opper-Banjoos dood-gekapt wierd door een, die zich in Tonſero aanſtonds ook den buik ſneed, zoo wiert de onzen 3 jaaren daar na den 21ſten Februari bekend gemaakt, dat dit een ongelukkige dag was, en dat daarom de optogt voortaan den 15 van de maaneſchyn (in de plaats van den 16) beginnen zal; waar uit men beſpeuren kan, hoe vol bygeloove, en aan hoe veel zottigheden zy verſlaafd zyn; zoo dat met hen geen reden ter Wereld ontrent zulke voorvallen te gebruiken is.

A. 1696 wierden ettelyke Kraaijen in kooijen, na zekre Eilanden, om dat eenige van hun geſlacht den Keizer, op den weg zynde, bevuild hadden, als banditen weggebragt; waar mede wy van de Wereldlyke zaaken van Japan tot die van den Godsdienſt overgaan.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Van den Godsdienſt der Japanders. En wel van den Heidenſchen. Zy zyn Pythagoriſten in 't ſtuk van de verhuizing der zielen. Konnen God in hun taal niet noemen. Hunne verſcheidene Secten, tot drie voorname gebracht. Wie onder hen den Duivels-dienſt, enz., invoerde. Prieſters. Klooſters. Tempels onder hen. Waar in 't voornaamſte van hunnen Godsdienſt beſtaat. Hunne Feeſten. De Dayro, hun Paus. Net bericht wegens den zelven. Eere hem bewezen. Zyn Vrouwen. Was hoofd der Geeſtelyken en Wereldlyken. Zyn oudſte Zoon zyn opvolger. Zyn tweede Zoon Veldheer. Ware grond van des Dayro's val. Zyn derde Zoon werd mede-Veldheer, en tracht zich meeſter van 't Ryk te maken, 't Geen hem eenigzins belet werd. Keizer Tayko's eerſte opkomſt. De Japanders voeren, na hunne jaaren en ampten, verſcheide naamen. Hoe hy eerſt Soldaat wierd. En zich by den Veldheer geacht maakte. Werd Veldheer verklaard. Een groot vermeerderaar van 's Keizers inkomſten. Hy werd om de Weſt met een Leger gezonden. Keizer Nobenage *dood zich zelven, door misleiding van een Raadsheer. Die zich als Keizer zoekt op te werpen, dat hem* Tayko *belet, die zyn Meeſters dood wreekt. En daar op als Keizer voorgeſteld, en door den Dayro beveſtigd werd. Groote overeenkomſt van den dienſt der Japanders met de Roomſchen. Hunne geeſtelyken alleen oordeelen van de geſchillen. Hunne hoofd-geboden.*

Van

Van den Godsdienst der Japanders.

Van den Godsdienst der Japanders.

SChoon 'er by den Heer *Montanus* zoo wel over de Afgoden der Japanders, en andre zaaken, den Godsdienst betreffende, gesproken werd, konnen wy niet nalaten hier van noch iets, op een andre wyze geschikt, 'er by te voegen.

Men kend hier geen andren, dan den Heidenschen, en den Roomschen Godsdienst.

De Heidensche Godsdienst.

En wel, van de Heidensche.

De rechte aloude Godsdienst der Japanders is de Heidensche, en in zich zelven niet anders, dan een grouwelyke dienst van hunne Afgoden, en van de Duivelen.

Deze hunne Afgoden zyn 'er verscheide, als *Xaca*, *Amida*, *Chamis*, *Canon*, *Toranga*, *Xantay*, *Daybothe*, *Jene*, de Afgodin *Pussa*, en meer andre, welker beschryving en afbeelding men by den Heer *Montanus* zien kan; gelyk mede van een Tempel te Miaco, waar in duizend beelden zyn; doch 't is zeer waarschynelyk, dat hunne meeste Afgoden eenige dappre Vorsten, of wakkere mannen, die hun Land eenigen grooten dienst deden, of ergens in boven andren uitstaken, geweest zyn.

Wel is waar, dat zy een opperwezen erkennen; maar zy schynen met de Tsjineesen zich daar aan zoo veel niet, als wel aan hunnen dienst der Duivelen, en der Afgoden, die zy vreezen, dat hen quaad zouden konnen doen, gelegen te laten. Weshalven zy die andre als hunne middel-Goden, en Voorbidders, gebruiken, waar onder zy *Amida*, en *Xaca* wel voornamentlyk eeren.

Ook hebben zy, buiten de voornoemde Afgoden, noch een Afgod der verstorvene Kinderen, *Sequani* genaamd; een byzondren Bruilofts-Afgod, en meer andren van die soort, die zy op hunne gezette dagen gewoon zyn eerbiedig aan te bidden, en offerhanden in Tempels, die zy tot hunne eere bouwen, en voor al op de Feesten, die zy t'hunner eere vieren, toe te brengen, somtyds niet ontziende, zich zelven ter eere van hen te verdrinken, en op andre grouwelyke wyzen om hals te brengen, waar in zy veel eere stellen, en waar door zy in het Paradys, na een omwenteling van 3 jaaren, hopen te komen; doch zy plaatsen het zelve ettelyke millioenen verre, waar door zy, die 'er al in komen zullen, al een vry lange reize te volbrengen hebben.

Zyn Pythagoristen.

Gelyk nu de Tsjineesen de verhuizing der zielen gelooven, en die van de Indiaanen overgenomen hebben, alzoo stellen de Japanders, of altoos sommigen onder hen, mede deze leere van Pythagoras vast; en ongetwyffeld komt het daar ook van, dat zy de Ossen, Aapen, Slangen, en meer andre Dieren, Godsdienstig eeren, en byzondere Tempels tot den dienst der zelve opgericht hebben. En daarom alleen verbieden zy ons 't Rund-vee te dooden.

Konnen God in hun taal niet noemen.

Het is nochtans vreemt, dat zy, schoon zy zulk een ryke taal, en die uit tachtig duizend Characters, of Letter-merken bestaat, hebben, nogtans niet in staat zyn, om 't woord *God* in hun taal uit te drukken.

Hunne verscheidene Secten.

Men kan, noch mag, de Japanders, ontrent het stuk van den Gods-dienst, niet over eenen kam scheeren, vermits zy allen niet even eens daar over oordeelen.

Menigerley Secten, en Gezindheden, vind men onder hen, dog zekere voorname hebben egter de overhand.

Franciscus Xaverius bepaald ze op negen, andre Jesuieten op elf; maar de Heer *Caron*, en andren met hem, brengen die tot twaalf, hoewel die weer tot drie by uitstek bepaalt werden. Die van de 12de Secte werden *Ikkois* genaamd, zynde de waardigste, geleerdste, en welker Priesters trouwen, en alles eeten mogen.

Tot 3 voorname gebragt.

De eerste nu dezer drie gezindheden, by hen *Xenxoes* genaamd, steld vast, dat 'er na dit geen ander leven, en dierhalven ook geen straf, of belooning, te wagten is. Echter bidden zy *Amida* aan, (tegen hun zot gevoelen) dat hy hen wil behouden en zalig maken.

Die dit vaststellen, eeren echter den af god *Chamis*, en zweeren in tyden, als zulks vereischt wert, by hem, zonder dat ik vatte, tot wat einde (alzoo hy hen dog niet helpen kan) of tot wat einde de Keizer hen, ten bewyze van hun trouw, by den zelven zweeren laat, alzoo die Afgod hen al zoo weinig (na hunne grond-stelling) straffen, als beloonen zal. Zy gelooven dat de ziel met 't lichaam vergaat.

Het schynt nochtans, uit de veelerley offerhanden, die zy hem van tyd tot tyd toebrengen, dat zy gelooven, dat hy hen in der tyd goed en quaad doen, en dus ook zegenen, en 't quaad afweeren kan; hoewel 'er ook zyn, die de zelve, als zy hen niet na hun zin verhooren, wel wakker konnen geesselen.

In 't gemeen stellen de Japanders ook vast, dat de zielen der afgestorvenen noch eenige jaaren aan een, ontrent hunne graven zwerven, weshalven zy hunne Goden op zekere tyden na hunne graven mede voeren, om aan hen daar te offeren.

De

De tweede voorname Secte onder hen is van die gene, die de verhuizing der zielen vastſtellen, en die gelooven, dat de zielen niet alleen eens of tweemaal, maar zeer dikwils in allerley lichaamen, zoo van menſchen en beeſten, als mede in boomen, na dat dan hunne bedryven in de Wereld geweeſt zyn, verhuizen.

De liſtige ſtellen zy vaſt, dat in de lichaamen van ſlangen, de dieven in die van eenige roof-dieren, de verhevenen van geeſt in deze en gene vogels, de deugdzame in die van Oſſen en Koeijen, de vernuftige en potzige, in die van Aapen, Olifanten, en andre dieren, overgaan, om welke reden zy ook geen van die of andre dieren dooden zullen, behalven dat zy gewoon zyn die Godsdienſtig te eeren. Een over-oud gevoelen, door *Pythagoras* (die dit, nevens *Plato*, eerſt van de Ægyptenaars overnam) in Indiën gebracht, en door de Indiaanen verder onder de Tsjineeſen en Japanders, nevens meer andren, verſpreid.

Hun Afgod *Xaca* leerde die gene, die hem dienen, dat de zielen wel tachtig duizendmaal van 't eene lichaam in 't andre verhuizen, dan eens over hunne misdryven in vuile dieren, dan eens in deze en gene Vogelen, Viſſchen, Slangen, en Boomen, dog op 't laatſt in een Koe, of in Oſſen, of wel in een witten Olifant, varende. [illegible]

Dat zy nu ook eerbied voor de groote en hooge boomen hebben, is, om dat zy vaſtſtellen (en wel voornamelyk van de dappere Krygslieden) dat de zielen van hunne Vaders, na dat zy op 't bed van eere geſtorven zyn, in zulk een boom verhuisden. Ja zelfs oordeelen zy, dat eenige zielen in planten en aard-gewaſſchen varen; weshalven zy die ook tot geen ſpys gebruiken, nog die quetzen zullen, op dat zy de zielen van hunne voor-Ouders niet mogten verontruſten.

De derde Secte is, *Fokeux*, genaamt, die mede den Afgod *Xaca* eeren, en die vaſtſtellen, dat zy door 't noemen van deze 5 woorden, *Namu*, *Mio*, *Foren*, *Qui*, *Quio*, zalig konnen werden. Wat deze woorden beteekenen, weten zy zelf niet, en dierhalven konnen wy die mede niet vertaalen; maar 't is zeker, dat zy die van de Heidenen uit Hindoeſtan overgenomen hebben, by welke men na de ware beteekenis der zelve zoude moeten zoeken.

Deze Afgod *Xaca*, die eerſt een zeer groot getal van leerlingen gehad heeft, liet 'er 2 na, *Cambadagi* en *Cacubao*, die de eerſte gronden onder de Japanders gelegt hebben, om den Duivel Godsdienſtig te eeren, en den zelven offerhanden toe te brengen, waar door zy (die zedert ook deze 2 leerlingen Godsdienſtig begonnen aan te bidden) allenskens hoe langs hoe meer tot allerley bygeloove, van gelukkige en ongelukkige dagen (in hunnen Almanach te zien) Waarzeggery, Duivel-bezweeringen, Toovery, en wat meer van deze kraam is, begonnen over te hellen, zoo dat zy in dit ſtuk van de Tsjineeſen in 't algemeen niets verſchillen.

Deze *Fokeux* onthouden zich meeſt in eenzame plaatzen, in de nare Boſſchen, en op afgelegene gebergten, om by na even eens, als de *Jogi's* in Indiën, hunnen God te ieveriger te konnen dienen.

Gelyk nu ider van hen zyne byzondere Goden eert, alzoo hebben zy daar toe ook hunne byzondere Prieſters, *Bonzes*, genaamd, die ieder aan den hunnen byzondere onderwyzingen en leſſen geven, waar toe zy ook hunne byzondere Kloosters van Jongelingen, en jonge Dochters, hebben. Prieſters. Kloosters.

Deze *Bonzes*, die kaal geſchoren zyn, en linne keelen; doch op de Feeſt-dagen zyde rokken dragen, bezorgen by hunne Overheden, dat 'er Tempels ter eere van hunne afgoden gebouwd, en dat dezelve daar in op gezette tyden, en voor al op zekere groote Feeſt-dagen, gediend werden. Zulke Tempels zyn 'er zeer veel, koſtelyk en heerlyk verguld, alle van hout, van welke de groote 20, en de kleene, 2, 3, en meer Prieſters, tot 16 toe, hebben. Tempels onder hen.

Wat deel de Vrouwen daar in hebben, (want de Mans komen 'er zelden) en op welke vaſtgeſtelde dagen zy dit doen, kan men uit het uittrekſel van den Japanſchen Almanach zien.

Hun Godsdienſt nogtans in zich zelven, beſtaat wel meeſt in het toebrengen van Offerhanden (daar de *Bonzes* beſt van vaaren) en in 't prevelen van eenige korte gebeden, die zy zeer dikwils herhaalen, en waar toe zy (om 't getal net te weten) ook hunne Paternoſters van kraalen, even eens als die van 't Pausdom, hebben. Waar in 't voornaamſte van hunnen Godsdienſt beſtaat.

Vorder weten zy, voor af na den eeten, van geen bidden, noch ook op andre tyden, en hunne Paapen prediken maar drie a vier maal 's jaars, en dan komen 'er de mans by, dikwils *Amida*, of *Nammanda* roepende.

Gelyk 'er nu vaſte Feeſt-dagen zyn, op welke ider zyne Goden eerd, alzoo zyn 'er noch verſcheide byzondre. Hunne Feeſten.

Dus vieren zy de geboorte van zekeren *Sacaño Nephà*, den 8ſten van de Siguats, of van de 4de maan, zeer plechtig, en den 5den van de volgende maan, Goguats genaamd, het Pelo- of Vlagge-Feeſt.

Den 7den van de Stiſiguats, of van de 7de maan, vieren zy 't Feeſt Tanna-Batta, of 't Starra-Feeſt; en den 13den, en de

de 3 volgende dagen van deze zelve maan het Lampjes-Feest, wanneer zy duizenden van lampen ter eeren van verscheide Afgoden ontsteeken.

Op den 13den van de Coeguats, of van de 9de maan, vieren zy het Magis, of Maans-Feest, en den 5de van de Sioeguats, of van de 10de maan, houden zy de Unifoe, of het Feest ter eeren van hunnen oudsten Zoon; gelyk men dat in hunnen Almanach ook zoo aangeteekend vind; behalven alle welke zy nog verscheide Feesten, en onder andre 'er ook een hebben, wanneer zy ontrent de graven voor alle de zielen van hunne verstorvene vrienden offeren, dat dan gemeenelyk eenige Jongmans aan hunne Goden, die zy dan met zich by de graven voeren, doen, en dan zyn zy, te rug keerende, ider gewoon op den weg 't een of 't ander, even eens als of zy met een van deze zielen spraken, te prevelen, tot dat zy, te huis gekomen zynde, een tafel met allerley lekkere spyzen voor zich opgedischt vinden, latende die spys eenigen tyd buiten of binnen hunne huizen staan, waar na die jongmans, na 't bergen der schotelen, ter Stad uitloopen, groot geraas maken, om de zielen met takken van boomen weer na haare graven te dryven, dat voornamelyk in de Stad Mewarri geschied. Zulke dooden-feesten noemen zy Bom-Feesten, en die werden met Lyk-gezangen, en ommegangen, gevierd.

Den Dairo, hun Paus. Het hoofd van hunnen Godsdienst is de Dairo, die wel eer (tot A. 1550) oppergebieder van Japan was, doch die te dier tyd van de Regeering ontzet is. Hy onthoud zich tot Miaco, daar hem de Keizer, alle drie of zes jaaren eens, komt bezoeken. Alles, dat van hem te zeggen valt, kan men omstandig, zoo by *Montanus*, als ook byzonder en wel zoo net in dit volgende bericht lezen.

Kort bericht wegens den Dayro, of Japanschen Paus, mitsgaders op wat wyze, en door welke onvoorzichtigheit, by buiten het Opperbestier van dit Keizerryk, 't geen by oppermachtig regeerde, gezet is.

Net berigt wegens den zelven. Zoo de Japanders verhaalen, was de Dayro zoo verre, als hun geheugen strekt, altyd oppermagtig gebieder van het magtig Keizerryk Japan, dog op zulk een wyze, dat hy te gelyk het opperste hoofd, zoo in 't wereldlyke, als in 't geestelyke geweest is.

Honderden van jaaren heeft hy dit oppergebied zoo erfelyk in zyn geslacht geoeffend, en in een zeer diepe rust, zonder dat hy daar in eenigermaten gestoord wierd, bezeten.

Eere, het bewezen. De eerbied, en achting, die hem door de Japanders bewezen wierd, was niet ongelyk die, welke men aan den Paus van Romen bewyst; ja hy wierd van de meesten als een God geeerd, alzoo zy het daar voor hielden, dat geen mensch in heiligheit by hem te vergelyken was.

Zyn Vrouwen. Op dat nu zyn geslacht niet uitsterven mogt, had hy 12 Gemalinnen, de schoonste en edelste, die in 't Land te vinden waren, die hem ider om 't seerst zogten te behagen, en alle bedenkelyk genoegen te geven, om daar door zyne gunst tot haar te trekken.

Was hoofd der Wereldlyken en Geestelyken. Deze Dayro gaf niet alleen zyne beveelen ontrent het bestier van dit Keizerryk; maar verzorgde te gelyk, dat zyne geestelyke wetten alomme door het geheel Ryk tot waarneming van den Godsdienst verspreid, en door alle de Bonzes ofte Priesters, ter plaats, daar 't noodig was, verdeeld, en bekend gemaakt wierden, zonder dat de Priesters, die alle van hem afhingen, het vermogen hadden, om daar toe of af te doen.

Zyn oudste Zoon zyn opvolger. Zyn tweede Zoon Veldheer. Zyn eerstgebooren Zoon trad gemeenelyk na zyn overlyden in zyn plaats, en zyn tweede Zoon was de algemeene Veld-heer van 't Keizerryk, voerende 't gezag over het Krygs-heir, gelyk hy ook alle zaaken, die daar toe eenige betrekking hadden, alleen bestierde.

Deze Veld-heer woonde noit by, of ontrent den Dayro; maar onthield zich gemeenelyk zeer verre van den zelven in een van de boven-landen, in 't Oosten gelegen, waar toe veeltyds de oude en zeer beroemde Stad Kamakora gekoren wierd, die wel eer in groot aanzien was, doch nu zeer vervallen, en op het zuidoostelykste deel van 't Landschap Sangam, recht tegen over 't vlek Cannagawa, digt aan des zelfs Baay, en wat binnenwaards in 't Land Sangami gelegen is. Dit is een uithoek, die zich wat zuidoost-waard voor de bocht van Jedo vertoond, en daar voor henen strekt.

Zy hebben ook eenige tyd hun verblyf in de Stad Massamme gehouden, die heden noch met veel roem in de Landstreek Oysio in wezen is, en treffelyk bloeid.

Naderhand, ten tyde van den onregtvaardigen bezitter des Ryks, of van den Keizer *Nobunanga-Samma*, wierd het Hof in 't Kasteel Mito, dat in 't Landschap Fitayts, een van de beste van geheel Japan legt, gehouden.

In deze landstreek heeft het naderhand de beroemde Keizer *Tayko*, na de dood van *Nabunanga*, mede begrepen, die zyne woonplaats in Osacca, en Fusime, dicht by den Dayro ging nemen, doch zyn vervanger, *Gongin-Samma*, verplaatste den Ryx-zetel na Jedo, alwaar die tot nog toe, zedert by na 140 jaaren, ook gebleven is.

Te

nd es o's Te dier tyd nu (te weten over 199 jaaren niet) beging de Dayro een nieuwigheit, waar van men in Japan nooit gehoord had, voerende een gewoonte in, by dit volk, 't geen vlak tegen alle nieuwigheden in 't ftuk van Regeering is, ten uiterften gehaat, gelyk hem dit naderhand niet alleen zeer berouwd; maar ook den waaren grond tot zynen val gelegt heeft.

derde n e- heer. Hy had een derden Zoon, dien hy, om zyn Moeders wil (een Vrouw, die hy boven alle zyn andere Gemalinnen beminde) ook tot eenig aanzienelyk ampt verheffen wilde.

Ten dien einde gebood hy, dat hy benevens zyn ouder Broeder het ampt van Veld-heer, doch dat elk van hen dit om de 3 jaaren alleen waarnemen, en dat zy dus van tyd tot tyd malkanderen vervangen zouden.

t zig ter Ryk aken. Wanneer nu de jongfte Broeder zyn oudften Broeder vervangen, en het opper-gezag zoo volkomen, als hy wenfchte, verkregen had, maakte hy, dat hy al de voornaamfte Landsheeren op zyn zyde kreeg, en dat wel met dien toeleg, om zich volflagen meefter niet alleen van dit ampt, maar ook van 't geheel Ryk, te maken; zonder dat hy van dit voornemen door eenige minnelyke afradingen, of zware bedreigingen, af te brengen was.

een belet De oude Dayro, nu te laat zynen misflag ziende, was genoodzaakt het uiterfte geweld, om dezen baldadigen en weerbarftigen Zoon tot reden te brengen, te gebruiken, en hem met de wapenen aan te taften.

Hy zond dierhalven den Veld-heer, of zynen oudften Broeder, met een zwaar heyr tegen hem, die hem, na veel bloedvergietens, en na veel moeijelykheden, overwon; doch zoodanig, dat het quaad hier door geenzins weggenomen wierd: want de Dayro van hertfeer ondertusfchen geftorven, en zyn oudfte Zoon hem als Dayro gevolgd zynde, zoo begon de Veld-heer nu tegen dezen nieuwen Dayro de zelve gangen, als zyn overwonne jongfte Broeder, te gaan; en was geenzins genegen, om zich aan den Dayro te onderwerpen; doch hy wilde hem wel alle zyne eer-titels, en inkomften; maar verder niet het allerminfte van de regeering, overlaten, waar op dan de zelve in een nieuwen en zeer zwaren oorlog ingewikkeld wierd.

Daar op belaftte de nieuwe Dayro een zwaar heirleger by een te zamelen, zond den Overften *Nobunanga* als zynen Veldheer tegen zynen jongeren Broeder, die zeer lang tegen den zelven oorlogde, en wel eindelyk over dezen tweden wederfpanneling quam te zegenpraalen; maar zoo ras was dezen geweldenaar niet overwonnen, of *Nobunanga*, hier door opgeblazen, en op dit oppergezag (dat hy nu al gewoon begon te werden) verlekkerd zynde, begon zich openbaar mede tegen den Dayro te verklaaren, en dat hy in 't allerminfte met hem (verre van onder hem te ftaan) niet wilde te doen hebben, ja dat hy als Keizer van 't geheel Ryk erkend wilde zyn.

Dit ftelde hy voor op een tyd, als hy wel wift, dat de magt van den Dayro reeds geknakt, en dat hy geenzins in ftaat was, om die breuke te herftellen, zoo dat hy genoodzaakt was met veel droefheit en met de uiterfte tegenzin te dulden, dat deze nieuwe geweldenaar zig van 't eene landfchap voor, en van 't andere na, volflagen meefter maakte.

Hier door geraakte het geheel Land in vuur en vlam, en daar was geen Stad nog Dorp, daar men niet alles in oproer, en als in een lichten brand ftaan zag. Het branden, blaken, moorden en rooven van alles, wat maar los en vaft was, ging hier in 't eerft afgryffelyk in zwang, terwyl *Nobunanga* met zyne overftroomende magt bezig was, om alles in te flokken, en met geweld na zich te trekken, houdende zyn Hof in 't Kafteel Mito, in 't Landfchap Fitaits.

Ontrent dezen tyd (zoo de Japanders zeggen) deed zich het eerfte Europiaanfch fchip ontrent Cicoko op.

Nobunanga had toen een gefchooren dienaar (dien de Japanders Boos noemen) welke een Zoon had van zoo veel vernuft, en van zulken doordringend oordeel over allerlei zaaken, dat hy zig daar door in weinig jaaren van een gemeen Soldaat, en van een Banjoozen Dienaar, de weg tot den Keizerlyken throon heeft weten te baanen. Keizer Tayko's eerfte opkomft.

Wat zynen naam aangaat, die is na de verfcheide jaaren, tyden, ampten, enz. door hem bekleed, verfcheiden geweeft. De Japanders voeren na hun jaaren, en ampten, verfcheide naamen.

Men moet, om dit wel te verftaan, voor af zeggen, dat de Japanders niet altyd een en den zelven naam (gelyk wy gewoon zyn) maar geduurig by het optreden van de jaaren, als zy een Kind, een Jongeling, en een Man geworden, of met eenig ampt voorzien zyn, weer een andren naam aannemen; en zoo 'er een man van meerder rang, dan zy, in die zelve plaats komt te woonen, zoo moet de minfte in rang aanftonds zynen naam weer veranderen.

Deze Dienaar nu van *Nobunanga*'s gefchoren Dienaar, voerde, bejaard zynde, den naam van *Tayko*, en hy ging woonen by zekeren Edelman in 't Land van Mikawa, alwaar hy ontrent een flegt Dorpje, Loecoys genaamd, zyn verblyf had. Hoe hy eerft Soldaat wierd.

Deze Edelman zond hem in dezen algemeenen opstand met eenig geld na Miaco, om geweer, en wel byzonder een goeden houwer, mitsgaders het verdre, dat hy tot zyne verdediging meende noodig te hebben, voor hem te koopen, alzoo een igelyk, die maar eenigen aanhang van Boeren, of eenig ander volk, wist te maaken, zyn best dede, om, in dit troubel water visschende, meester van de eene of d'andre plaats te werden, dat aan veel gemeene Edellieden te dier tyd gelegenheit gegeven heeft, om hunnen staat merkelyk te verbeteren, van 't welke de Keizers *Tayko*, en *Gongin*, geen geringe preuven gegeven hebben.

Tayko nu kogt voor dit geld wel een goeden houwer, en meer ander geweer; doch vergat dit aan zynen Heer te brengen, en behield het voor zich zelven, zig wel deftig daar mede uitrustende.

En zig by den Veldheer geacht maakte.

Daar op trok hy na 't Leger van den nieuwen Keizer, die zich reeds met geweld meester van de voornaamste deelen van 't Keizerryk gemaakt had, alwaar hy zich ten eersten als Soldaat in dienst begaf.

Hy vond het zelve tegen eenige vyanden in de oostelyke deelen van 't Ryk te veld leggen, en zag met zeer veel opmerking, dat de zaaken daar door de Oversten niet op de rechte wyze, om spoedig meester van het overige te werden, behandeld wierden, waar van hy ook openhartig zyn gevoelen tegen deze en geene zeide, en hen verzekerde, zoo hy het bestier daar af hadde, in een zeer korten tyd alles te zullen vermeesteren.

Daar waren eenige van zyne makkers, die dit in acht namen, en 'er ook den Veldheer kennis af gaven, die hem aanstonds liet roepen, en vraagde, of hy dat gezegt, en ook moed had, om dat uit te voeren. Hy zeide, dat hy 't gezegt, en een spoedig middel, zoo men hem vertrouwen wilde, aan de hand had, om dat zeer gelukkig na te komen.

Hy sprak met den Veldheer niet alleen verder, maar gaf hem met zyn ontwerp hier over zoo veel genoegen, dat hy goed vond een preuve van zyne bequaamheit te nemen, en hem 't opperbewind over eenige troupen te geven, ten einde hy daar mede iets ondernemen mogt.

Hy dede dit zoo gelukkig, en voerde zynen aanslag met veel beleid, ook zoo gezwind uit, dat het gansch leger, en voor al de Veldheer, ja de Keizer zelf, daar over verbaast stonden, en van dien tyd af van hem al voorzeiden, dat hy nog een groot man stond te werden.

Alles, wat hy ondernam, gelukte hem, alzoo hy door zyne ongemeene schranderheit middelen, tot het uitvoeren van zyn ontwerp, wist uit te vinden, welke bevorens nooit by de Japanders bekend, veel min gebruikt waren; waar door hy zich in zeer korten tyd niet alleen meester van alle de hooge en noch overige landen maakte, maar zich ook zoo diep in de gunst van Keizer *Nobunanga* wist in te wikkelen, dat hy hem tot zynen Opperveldheer over 't Krygsheir aanstelde.

Werd Veldheer verklaard.

Buiten het waarnemen van deze gewigtige bediening, liet hy zyn oog nog over veel andre zaaken van belang gaan, en stelde ook een zeer nette ordre op 's Keizers inkomsten, die hy merkelyk, en ongevoelig, wist te vergrooten.

Daar was geen ampt in 't geheel Keizerryk, dat hy niet zeer net in zyn zwaarte nawoeg, en waar af hy 't onnoodige niet met beleid en omzichtigheit wist te besnoeijen.

Alle verteeringen en uitgiften doorliep zyn schrander oog, zelfs tot het brandhout van de Kok in 's Keizers Combuis toe, al het welke hy wel op de helft verminderde, alzoo het nu eenigen tyd al vry wat in 't wild geloopen had.

Is een groot vermeerderaar van 's Keizers inkomsten.

Daar zyn 'er, die geschreven hebben, dat hy maar een Boeren-Knecht, en een hout-kapper geweest zou zyn; dog dat is mis, en alleen is dit waar, dat hy, door deze en veel andre geringe verminderingen op onnoodige verteeringen, jaarlyks voor den Keizer een ongeloofelyke somme gelds wist uit te winnen, en op te leggen.

Men zegt, dat zyn Boeren op zekeren tyd te veel hout na zyn zin op 't vuur gelegt, en hy dat gezien hebbende, daar over tegen hen niet weinig uitvoer, de helft 'er af nam, en 't vuur, door 't herschikken van 't hout immers zoo sterk, als te voren, branden dede; dog als men dit geval de Japanders verhaald, zeggen zy, dit nooit gehoord te hebben.

Hy werd om de West met een Leger gezonden.

Na dat nu *Tayko* het zoo verre gebragt had, van meester in 't oosten geworden te zyn, wierd hy met een Leger om de West gezonden, om de Landsheeren van Nangato, en Souo, mede onder des Keizers gehoorzaamheit te brengen.

Keizer Nobunanga dood zich zelven.

Terwyl hy nu daar te veld lag, en een bequame gelegenheit afwagtte, om zynen vyand met eenig voordeel te konnen aantasten, hoorde hy, dat de Keizer *Nobunanga*, door verraad van zynen eersten Raadsheer, zich zelven den buik gesneden, en 't leven benomen; dog dat deze Raadsheer te gelyk ook het voornemen had, om 't begonnen werk van *Nobunanga* te vervolgen, en zig als Keizer op te werpen.

Tayko wreekt zyn meesters dood.

Zoo ras *Tayko* dit verstond, maakte hy, zonder eenige verdre last af te wachten, met deze twee Landsheeren vrede, en verzogt (onder belofte van een goede vergel-

gelding) van ider nog 5000 man tot zyn hulp, om daar mede de dood van zyn meeſter te wreeken, en om te gelyk te zien, of hy by dit geval zig den weg tot den Throon, daar hy nu de naaſte toe was, niet zou konnen baanen.

De voornoemde Ryks-Raad had, by zyn afwezen, den Keizer, zoo als hy in de bad-ſtove zat, weten wys te maaken, dat een van zyne vyanden met een groot getal van zyne dienaaren met geweld in 't Paleis ingebroken, reeds meeſter van alles, en al in aantogt was, om hem ook aan een ſchandelyk einde te helpen, om 't welke te voorkomen, 'er geen beter nog edelmoediger middel was, dan zig (gelyk hy hem raadde) den buik te ſnyden, of dat hy anders aanſtonds in de handen van een onverzoenlyken vyand vervallen zoude.

De Keizer, dit te licht geloovende, en voor een ſchandelyke dood bevreeſt, keurde dit middel mede voor 't beſte, en ſneed zich aanſtonds den buik; waar op die Raadsheer terſtond alles daar toe begon te ſchikken, om zich op den Throon te ſtellen; maar *Tayko* was hem, eer hy 'er om dagt, op het lyf, taſtte hem met de uiterſte dapperheit aan, verſloeg hem, nam Mito met geweld in, en ſtelde zig zelven met veel Majeſteit, en met algemeene goedkeuring niet alleen van 't ganſche volk, maar ('t geen te verwonderen was) ook zelf van den Dayro, op den Throon, in zoo verre, dat hy ook goed vond, hem, als den eerſten wettigen Keizer, daar in openbaar voor al het volk te beveſtigen.

De Dayro merkte na rype overweging van deze zaak aan, dat *Tayko-Samma* hem nooit gediend, en zich ook nooit eigentlyk tegen hem aangekant, maar dat hy zig van een ſlegt Soldaat met zoo veel yver en beleid onder zyne bevelhebbers zoo deftig gedragen, en in alle voorvallen zoo dapper gequeten had, dat hy, eindelyk door zyn eigen verdienſten Opperveldheer geworden zynde, zig geenzins met geweld in 't ryk ingedrongen, maar alleen de dood van zyn Heer en Meeſter op een loffelyke wyze gewroken, en zig zelven zoo den weg tot den Throon gebaand had, dat hy (Dayro) zulks zelf op dezen grond, niet qualyk keuren kon, te meer, alzoo 'er dog geen middel nog hope ter wereld voor hem overig was, om tot zyn oud beſtier doit weer te geraaken.

Alleenlyk vond men tot wederzyds genoegen goed, dat de Dayro zou voortgaan Dayro, dat is, Paus, en Hoofd in 't geeſtelyke te blyven, en zyn inkomſten, eertitelen, zyn Hof te Miaco, en alles dat daar toe behoorde, behouden, mits dat hy de volſlage beſtiering van het ganſch Keizerryk aan *Tayko-Samma* laten, die hem ook om de 3 jaaren eens tot Miaco plegtelyk zou komen begroeten; 't geen eenige jaaren daar na ook zeer ſtatelyk geſchiedde; dog nu zoo ſtipt niet meer (alzoo de Keizers zig zoo niet meer willen laten binden) onderhouden, dan alleen dat dit nog wel door Gezanten van wederzyden waargenomen werd.

Na dezen tyd zyn 'er vervolgens altyd Dayro's geweeſt, die zeer geruſt tot nu toe binnen Miaco geleefd, daar zeer prachtig hun Hof gehouden, en zig zelven als Pauſen, en Oppergebieders van alle de geeſtelyken in ganſch Japan, gedragen; maar die zich ook na dien tyd nooit met de zaaken der Regeering van het Keizerryk bemoeid hebben.

Men kan hem by niemand beter vergelyken, dan by den Paus van Romen, zynde, even als hy, 't hoofd over alle geeſtelyken, en over alle geloofszaaken, gelyk ook de geheele omſlag van den Godsdienſt der Japanders met hunne Prieſters, (van welke ſommige, of wel die van 11 Secten, ook niets, dat leven heeft, eeten, en niet trouwen mogen) Kloppen, Bagynen, Kloosters, Paternoſters, tellen van hunne gebeden, Afgoden-beelden, dienſten, en Ziel-miſſen voor hunne afgeſtorvenen, bedevaarten, ommegangen by Dood-Feeſten, overtollige werken der Kloosterlingen, en wat dies meer is, een zeer groote overeenkomſt met den dienſt der Papiſten heeft, waarom zy te gemakkelyker tot den Roomſchen Godsdienſt over te brengen waren. Indien hun Prieſters de wetten overtreden, die werden tot den hals toe in de aarde gedolven, en ider, die voorby gaat, moet hem met een houte zaag een ſtreek door den hals geven, daar een elendige dood op volgd.

En groote overeenkomſt der Japanders van hun dienſt met de Roomſche.

Ook zal men geen Japanders over zaaken van hunnen Godsdienſt ooit hooren eenige geſchillen opperen, aangezien niemand, dan de Dayro, en de Bonzes, daar over mogen oordeelen.

Hun Geeſtelyken oordeelen van de geſchillen.

De geboden, die zy ſtellen dat de Japanders onderhouden moeten, zyn, na dat de Secten zyn, 300, of ook wel 500; dog daar in ſtemmen zy alle over een, dat 'er 5 geboden zyn, die men nakomen moet.

Hun Hoofd-geboden.

1 Dat men niets dooden, nog iet, dat gedood is, eeten moet.
2 Dat men niet mag ſteelen.
3 Dat men geen overſpel moet bedryven.
4 Dat men niet liegen mag; dat zy, in zekere gevallen met de dood ſtraffen.
5 Dat men zich van wyn wagten moet.

Gelyk dit bevorens aangehaalde wel 't voornaamste is, dat 'er van den Godsdienst der Japanders in 't korte kan gezegt werden, waar van men *Montanus* in 't breede kan nazien, alzoo grypt die dit gansch Land door tot nog toe stand, zonder dat zy, op levens-straf, eenigen andren willen dulden.

Hoe zy nu gewoon zyn hunne dooden te begraven, en plechtelyk te verbranden, kan men by dien zelven Schryver mede zeer net zien.

VEERTIENDE HOOFTSTUK.

Van den Roomschen Godsdienst. Xaverius *komt A.* 1549 *in Japan. Wat voortgang en vrugt hy daar deede. Waarom de Koning van Cangoxuma de Christenen begunstigde. En wanneer dit ophield. Waar door* Xaverius *yver hier vruchteloos was. Zyn vertrek na Firando. Hy gaat na Amanguci, Miaco, enz.* Cosmus de Torres, Fernandez, *en* Gagus, *bleven hier in* Xaverius *plaats. Vriendschap des Konings van Bungo, aan hem. Ten bewyze dat het Christendom hier doorbrak. Naamen der Jesuieten hier toegebruikt. Japansche Koningen bekeerd. Hunne Gezanten A.* 1582 *na Romen. Gevolgen van 't werk der bekeering alhier. Begin van de vervolging der Christenen. Verscheide Priesters elendig, nevens veel andren omgebracht. In 't breede door* Montanus, *en andren, gemeld. Nieuwe vonden om de Christenen te ontdekken.* Kauwaytsdo *A.* 1626 *een wreed mishandelaar der Christenen. Nieuwe wyzen van pynigen uitgevonden. Dood van* Combosamma *A.* 1631. *Die in wreedheit van zyn Zoon gevolgd werd. Hy verbied de Kooplieden van Macauw op levens-straf A.* 1639 *in Japan te komen. Gezanten A.* 1640 *onthalst. 's Keizers dood A.* 1653. Quane *A.* 1653 *Keizer. En hoe 't Christendom hier verder uitgeroeid is. Zeldzaam geval van zes zwervers, A.* 1704 *op 't Eiland Zatsuma vervallen, en in Japan gebracht. Merkwaardig geval van den Priester* Sidoti *A.* 1708 *in Japan gekomen. De Vraag-stukken door hem beantwoord. En zyn elendige dood.*

De Roomsche Godsdienst.

Van den Roomschen Godsdienst.

SChoon nu de Japanders tegenwoordig geen andren Godsdienst in hun land willen lyden, is 'er egter in de vorige tyden een groote en zeer voorspoedige overgang onder hen tot den Roomschen Godsdienst geweest, tot welke zy te gemakkelyker overquamen, om dat veel deelen van den Godsdienst der Japanders met veel deelen van den Roomschen Godsdienst (gelyk wy reeds getoond hebben) overeenquamen, behalven dat zy hen ook maar zeer weinige en korte lessen gaven, die zy te onthouden hadden.

Ook spraken de eerste Jesuieten niet, dan zeer eenvoudig, van den drie-eenigen God, van Christus den Middelaar, en waren verder zeer wel vergenoegd, als de Japanders zich maar lieten doopen, een Ave Maria, hun Credo, en de 10 Geboden maar wel wisten op te zeggen; hoewel de Jesuieten naderhand de Roomsche Kerk-zeden vry breeder en in allen deelen daar begonnen voor te stellen; al het welke daar hen nog geen nadeel gedaan zou hebben, indien zy niet verder gegaan hadden, en binnen de paalen van hunnen Godsdienst, en om die maar voort te zetten, zonder aan de Regeering te tornen, gebleven waren.

Xaverius komt A. 1549 in Japan.

Dat *Franciscus Xaverius* A. 1549 (na de ontdekking, bevorens gevallig door de Portugeesen, *Mota*, *Zeimot*, en *Pexot*, wegens dit Land gedaan) allereerst, door eenen *Anger*, of *Paulus di Santa Fé*, daar toe aangezet, na Japan getrokken, en tot den laatsten November A. 1550 hier gebleven is, hebben wy bevorens reeds kortelyk aangehaald.

Na dat deze Apostel van Indiën hier gekomen was, en zig na Cangoxuma, een Stad op het Eiland Bungo, of Xikoko (daar de vrienden van den voornoemde *Paulus di Santa Fé* zig onthielden) begeven had, namen de zaaken dezer bekeering in 't eerst zulken sterken voortgang niet, als men zig verbeeld had, 't geen ten deele door de onbedrevenheit van dezen *Paulus* in de gronden des geloofs (die hy qualyk overzettede) en ten deele door de onkunde van *Xaverius* in de Japansche taal, die hem zeer zwaar om te leeren viel, toequam.

Wat vrugt hy daar dede.

Nogtans scheen dit eenigzins in Cangoxuma te zullen opnemen, te meer, alzoo de Koning van die Stad van *Xaverius* eenig werk scheen te maken, en hem toegestaan had, zynen Godsdienst aan de Japanders te verkondigen.

Het was dezen Vorst egter zoo zeer niet om den Godsdienst te doen, als wel om 't voordeel, dat hy van de aangebragte goederen der Portugeesen op Cangoxuma trok, dat men klaar doorsteeken zag, na dat de Portugeesen nu en dan met hunne schepen ook wel voor Firando begonnen te loopen.

Waarom de Koning van Cangoxuma de Christenen begunstigd.

Hier over wierd de Vorst van Cangoxu-

goxuma zoo verstoord op *Xaverius*, dat hy zig na dien tyd zeer bitter tegen hem, en tegen de Christenen, begon aan te kanten; waar in hem de Bonzes getrouw hielpen, vermits *Xaverius* de zelven, na dat hy ze recht begon te kennen, niet weinig wegens hun godloos leven over den hekel gehaald had.

Zy waren in 't eerst te zamen groote vrienden geweest, en zelfs hadden de Bonzes niet weinig 'er toe geholpen, om de Japanders tot het aannemen van den Roomschen Godsdienst te bewegen, hen wys makende, dat 'er zeer weinig verschil tusschen die, en den Japanschen Godsdienst, was; maar dat blaadje keerde zeer schielyk om, wanneer die Koning, en daar op ook *Xaverius* tegen hen, en zy weder even bitter tegen *Xaverius*, van toon begonnen te veranderen, zoodanig dat eindelyk deze Koning klaar uit verbieden liet, dat geen Japander zynen ouden Godsdienst zou mogen verlaten, of Christen werden.

Zy wierpen hem ook voor, hoe 't mogelyk was, dat hunne Ouders konden verdoemd zyn, dewyl hen deze leer niet eer, dan door de Portugeesen, bekend gemaakt was, niet konnende begrypen, waarom dit niet eer was geschied, vaststellende, dat dit alles ten laste der Portugeesen was, alzoo die hen eer moesten onderwezen hebben.

Terwyl dan *Xaverius* hier niet meer zag uit te voeren, vertrok hy na Firando, daar hy 'er, op zyne gewoone wyze, ontrent 100 bekeerde, houdende hen niet anders voor, dan dat 'er een drie-eenig God, een Middelaar, Jesus Christus genaamd, en dat 'er geen middel ter zaligheit, dan alleen door hem, was; zynde dit uit 't Portugees door *Paulus di Santa Fé* zeer gebrekkelyk overgezet, en daar op liet hy deze nieuwe Christenen verder onder de behandeling van *Cosmus de Torres*, of *Turrensis*, terwyl hy, en *Joannes Fernandes* (andere geestelyken, die hy mede genomen had) na Amanguci, de Hoofd-stad van het Koninkryk Nangato, vertrokken.

Hy wierd van dien Koning, na dat hy 'er ettelyke dagen geweest was, ontboden, en gelast opening van zyn leere te geven, die deze Vorst zoo bespottelyk vond, dat hy hem belastte te vertrekken.

Zy gingen dierhalven na Miaco, daar zy, na veel moeite, en een lange reize, aanquamen; dog moesten ten eersten ook van daar onverrichter zaake verhuizen, alzoo 't volk met de wapenen in de vuist tegen hen begon op te staan, weshalven zy weer na Amanguci keerden, alwaar zy dien Koning een zeer fraai uurwerk, en eenige andre zeldzaamheden, in 't eerst voor den Keizer *Cubus* (dien zy te Miaco niet eens spreeken konden) geschikt, vereerden, waar voor hy hen eenig goud aanbood, 't geen zy edelmoedig afsloegen, zeggende, dat zy in zyn land zoo verre over Zee, niet om goud, of schatten, te vergaderen, maar alleen gekomen waren om den Christelyken Godsdienst voort te zetten, waar toe zy van hem verlof verzogten, dat hy hen ook toestond.

Zy deden daar in 't eerst eenige vrugt, gelyk ook de Koning van Bungo zich naderhand zeer genegen tot hen, en tot dezen Godsdienst, toonde; dog dit belette egter niet, dat de Bonzes hen veel ondienst deden.

De Jesuiet *Antonius Franciscus Cardin*, zegt, dat *Xaverius* voor 't geloove in Japan zou gesteenigd, gegeesseld, en met pylen gewond zyn, en dat hy zyn bloed daar ook uitgestort, dog dat God hem egter op een wonderlyke wyze verlost, en behouden zou hebben; gelyk hy ook de eerste onder zyne Japansche Martelaars zoo uitgebeeld staat, hoewel ik dat by geen Portugees Schryver wete gelezen te hebben.

Egter bood hen deze Vorst grootelyks de hand, verzorgende hen, en daar na ook *Xaverius* vervangers, van alles dat zy van nooden hadden; en zoo hy voor geen opstand gevreest had, zou hy mogelyk zelfs Christen geworden zyn, waar over deze Vorst *Jacatondono* den haat van veel andre Vorsten, en zelf van vele zyner Onderdaanen, op zig haalde, zoo dat het ook eindelyk tot een openbaare opstand quam, die hy egter tot tweemaal toe in korten tyd dempte. *Cosmus de Torres, Fernandez en Gagus, bleven hier in Xaverius plaats.*

Gelyk nu de Koning van Bungo, *Cosmus de Torres*, *Joannes Fernandez*, *Balthasar Gagus*, en meer andre, door *Xaverius* hier gelaten, of gezonden, alle gunst bewees, alzoo schreef hy A. 1554 ook zeer vriendelyk aan den onder-Koning van Goa, met aanbieding van zyn vriendschap, en met verzoek, dat hy *Xaverius* (die nu al 2 jaaren overleden was) wilde wederom zenden. *Vriendschap des Konings van Bungo aan hen.*

Hier op zond de onder-Koning de Jesuieten *Melchior Nugnez*, en *Ferdinand Pinto* herwaards; dog de Koning, reeds te veel om dien Godsdienst geleden hebbende, wees hen beleefd af, en hy zelf wierd een Japansch Priester, en naderhand Christen, en *Franciscus* door eenen Capralis gedoopt, verlatende A. 1578 alle zyne Koninkryken, die hy aan zyn oudsten Zoon overgaf, die de Christenen mede, met groot gevaar van zig zelven, zeer begunstigde, waar door hy van zyn volk stond verstooten te werden, dat zyn Vader drong het Ryk niet zonder veel moeite weer te aanvaarden, die,

A. 1554. die, na zyne vyanden verdelgd te hebben, A. 1587 ſtierf.

Behalven dat het Chriſtendom nu in 't Ryk van Bungo, door den dienſt van *Capralis*, en *Lodewyk Almeida*, zeer toenam, zoo namen ook verſcheide andre Japanders het Chriſtendom aan.

Ten bewyze dat het Chriſtendom hier doorbrak.

En om te meer bewyzen te geven, dat de zaaken hier zeer wel voortgang hadden, zond men, al by *Xaviers* aanwezen, hier twee Japanders, te weten, eenen *Mattheus*, en eenen *Bernhard* (door *Xavier* als Jeſuiet aangenomen) uit Japan na Goa, om van daar na Romen te trekken, en den Paus, als eerſtelingen van dat Heidendom, te gaan begroeten; dog de eerſte ſtierf te Goa, maar de andre heeft de voeten van den Paus gekuſt, waar na hy te Conimbrica ſtierf.

Gelyk nu *Xaverius* kort voor zyn dood *Balthaſar Gagus*, *Eduard Sylvius*, en *Pieter Alcaceva* zond, alzoo zyn 'er naderhand nog verſcheide andre (gelyk wy uit de Portugeeſche Schryvers, en ook uit de byzondre brieven van verſcheide dezer zendelingen zien) hier gekomen.

Naamen der Jeſuieten hier toe gebruikt.

Men teld onder de zelve *Caſpar Villela*, *Lodewyk Almeida*, *Gonſalvus Fernandez*, *François Capralis*, *Lodewyk Frojus*, *Joannes Baptiſta Montanus*, *Organtinus van Brixia*, *Pieter Diaz*, *Arias Blandonius*, *Andrias Sanctius*, *Eduardus de Sylva*, *Melchior Nugnez*, *François Perez*, en meer andre, door welker dienſt het werk der bekeering van tyd tot tyd zoodanig tot Amanguci, onder grooten en kleenen toenam, dat de Jeſuieten aldaar, en elders, verſcheide Kerken bouwden, onder welke die van de Steden Facata, Cangoxuma, Saccai, Ximabarra, en Nangaſacki, boven andre uitſtaken.

Een groote luiſter gaf het aan deze onderneming, dat de Koning van Omura, *Xumitanda* genaamd, en *Bartholomeus* gedoopt, Chriſten wierd.

Japanſche Koningen bekeerd.

Hy quam A. 1587 te ſterven; dog liet de Jeſuieten 40 Kerken na, zonder dat 'er in 't Ryk van Omura nu een Heiden meer te vinden was.

Hunne Gezanten A. 1582. na Romen.

Niet lang 'er na volgde hem de Koning van Arima, die nevens de Koningen van Bungo en Omura 3 Japanſche Gezanten A. 1582 afgevaardigd, en die zoo grooten roep van dit werk der bekeering in Japan tot Romen en elders (gelyk men in 't werk van de Heer *Montanus* zien kan) gemaakt hebben.

Gevolgen van dit werk der bekeering.

Wat verſcheidene wyzen van leeren *Xaverius*, en zyne navolgers, gebruikten, wyſt de Heer *Montanus* mede Fol. 221 aan; maar toond te gelyk ook, dat niemand hen beter leerde, dan de Jeſuiet *Joannes Baptiſta Montanus*, zoo met gemakkelyke gronden voor hen te leggen, als met hen te toonen, dat het Japanſch geloove hen niet zaalig maaken kon. A. 158[illegible]

Door deze zyne leere, en die van andere zyne medgezellen, kregen de zaken der bekeering, niettegenſtaande zy hevig van de ſcherpzinnige en ſchrandere Japanders over hunne geloofs-ſtukken beſtreden wierden, zulken voortgang, dat men veel redenen had, om 'er zich over te verwonderen.

Indien men dit egter wat nader, en in de grond beſchouwd, zoo waren 'er weer verſcheide redenen, die dezen Godsdienſt ſmakelyk, en de zelve den Japanders aangenaam maakten.

Voor eerſt, om dat de Jeſuieten veel armen goed deden, waar door hen meer armen, dan hen juiſt aangenaam was, aanhingen, hoewel hun geloove zoo ras ophield, als de Jeſuieten de beurs ſloten.

De handel, die de Portugeeſen in de landen van deze en gene Vorſten bragten, en de winſten, die zy 'er af trokken, begunſtigden al mede dit werk, te meer, alzoo het ten grooten deelen van de Jeſuieten afhing, voor welke Eilanden of Steden, de ſchepen zouden ten anker komen.

Waar uit men dan ook zeer wel beſeffen kan, dat het van 't belang dezer Koningen zonderling was, de Jeſuieten te vriend te houden, en ze aan hun ſnoer te krygen, en om hun gunſt niet te verliezen, den Chriſten-Godsdienſt in allen deelen te begunſtigen, of altoos niet te beletten, ten ware men de Koopvaardyſchepen met zoo veel koſtelyke waaren van de Rheeden afjagen wilde.

De onkunde der Japanders in de geheimeniſſen der natuure, en de bequaamheit der Jeſuieten, om van alle de verhevelingen en de natuurlyke uitwerkzelen in 't algemeen zeer grondig en klaar te ſpreken, leidden mede een zeer goeden grond, om agting voor deze Vaders te krygen, en dus verder geloof aan hunnen nieuwen voorgeſtelden Godsdienſt, hoe wonderlyk en onbegrypelyk die hen ook voorkomen mogt, te geven.

Hier by quam nog, dat de Godsdienſt, by de Bonſes aan de Japanders voorgeſchreven, niet alleen zeer beſpottelyk in zig zelven, en ongemeen wreed, maar dat ook het leven der zelven ten uiterſten godloos, daar in tegendeel dat der Jeſuieten (altoos voor het uiterlyke) vry zedig, en hun yver, om hun geloove door allerley wegen voort te zetten, zeer groot was.

Alle deze ten goede werkende middelen wierden mede niet weinig geſchoort en onderſteund, om dat 'er tuſſchen den Japanſchen en den Roomſchen Godsdienſt zoo veel overeenkomſt is, en om dat 'er voor

Begin van de vervolging der Chriſtenen.

622. voor hen zoo weinig te leeren, te begrypen, en (altoos in die eerste tyden) maar weinig te onderhouden viel.

Hier door nu zyn met 'er tyd onnoemelyke duizenden van Christenen in Japan voor den dag gekomen; maar na dat de Japansche Keizers (zoo men zegt uit een brief van een Jesuiet, door een Brusselaar aan den Keizer vertoond, en zeer onregtvaardig ons ten laste gelegt) begonnen te ontdekken, dat het de Portugeesche Priesters niet zoo zeer om het geloove, als wel om het land, en om de schatten van Japan (dat zy door hulp der Christenen voorgenomen hadden in te nemen) te doen was, begonnen zy niet weinig door allerley middelen tegen de zelve te woeden, en het Christendom allen afbreuk te doen.

De Keizers *Nobunanga*, *Taicosama*, en *Daifusama*, of *Goyssio Samma*, hadden daar een groot begin af gemaakt, hoewel zy door geduurige oorlogen binnenslands zeer veel daar in belet wierden; maar *Combosamma* begon hen A. 1617 nu anders aan te tasten. Veele duizenden der zelve waren reeds al lacchende en met vreugde ter dood gegaan, achtende het een groote eere voor hun geloove onthalst, of gekruicigd te werden; maar nu vond men menigerley andere middelen uit, om hen met traanen en droefheit ter dood te brengen.

Deze Keizer was de eerste, die de Christenen aan een paal verbranden, en ze allengskens dood zengen dede.

Voor al zogt men alle de Roomsche Priesters uit te roeijen, die over al opgezogt, en eerst onthalst, en naderhand (alzoo zy voor geen onthalzen vreesden) met langzaam vuur verbrand wierden.

ei- - en- ge- Men had eerst *Pieter ab Ascensione*, een Franciscaner, *Joannes Baptista Machado*, een Jesuiet, *Alfonsus Navarette*, een Dominicaan, en *Ferdinand a Santa Josepho*, een Augustyner, binnen Omura onthalst; maar na dat men bespeurd had, dat zy dit voor een groote eere, in plaats van een zware straf, aangenomen, en blymoedig ondergaan hadden, vond men goed de Priesters te verbranden, te blakeren, en hen by langzame vuuren te braaden.

Men nam daar de preuve af met *Pieter de Zuniga*, een Augustyner, en *Lodewyk Flores*, een Dominicaan, beide Antwerpers, nevens welke nog 12 andren onthalst wierden; dog men vond daags daar aan zeer weinig van hunne lyken, alzoo de Portugeesen met de half-gebradene lichamen der zelve zeer veel stukken gesneden hadden, om die als Heiligdommen tot hunne gedagtenis te bewaaren.

De Japansche overheden van Nangasacki, dit zeer qualyk nemende, droe-

gen daar in 't vervolg zorg voor, wanneer in September A. 1622 de Jesuiet *Karel Spinola*, en de Dominicaanen *François de Morales*, *Hyacinth Orphanel*, en *Alfonsus de Mena*, geblakerd wierden, alzoo zy hunne lyken in diepe putten wierpen, die tot assche verbranden, de assche in Zee brengen, en in de wind verstrooijen deden, om alle overblyfzels van deze geblakerden weg te nemen. A. 1622.

Wat verdere woede men toen en A. 1623, te Jedo met verscheide van deze Priesters aangerecht heeft, kan men al mede by den Heer *Montanus* en andren zien, gelyk ze de Jesuiet *Antonius Franciscus Cardin* in zyn bundelken met Japansche bloemen, A. 1646 te Romen in 't Latyn gedrukt, nevens de wyze op welke ieder van hen gestorven is, tot 87 toe, afbeeld. Door Montanus, en andre, gemeld.

Behalven een groote menigte van Priesters (by den Heer *Montanus* verder gemeld) wierden ook duizenden van Japanders, oude en jonge op een jammerlyke wyze vervolgens aan hun dood gebragt, en door de pynelykste middelen, die men uitvinden kon, gedwongen, om, of hun geloove te verlaten, of elendig te sterven.

Men gaf ook openbaare geschriften, die men aanplakken dede, uit, waar by hem, die een Christen, of een Christenhuisheer aanwyzen kon, 't huis, dat den eigenaar toequam, en nog een geschenk boven dien, beloofd wierd. Nieuwe vonden om de Christenen te ontdekken.

Noit ging dit werk zoo streng aan, als A. 1626 onder *Kauwaytsdo*, Stadsvoogd van Nangasacki, die wel alle zyne voorzaaten in 't jammerlyk ombrengen dezer elendigen verre overtrof; maar hoe hy 'er meer doode, hoe 'er meer Christenen voor den dag quamen. Zelfs de jonge Kinderen der Christenen wierden niet verschoond, schoon zy al zoo weinig van 't Roomsch geloof, als de meeste bejaarden, wisten. Kauwaytsdo A. 1626 een wreet mishandelaar der Christenen.

Ja 't is onbegrypelyk, hoe ouden en jongen zoo standvastig allerlei martel-dooden, by zoo weinig kennis als zy van het Roomsche geloof hadden, hebben konnen lyden, en echter is het zeker, dat zy by duizenden op de allerelendigste wyze, en zeer langzaam aan hun einde gebragt zyn.

Het bleef niet by branden en blakeren; maar, of dit nog te gering was, men dwong de Ouders de Kinderen, en de Kinderen hunne Ouders, met de ziedende wateren van Singok (by de Heer *Montanus* nader Fol. 238 beschreven) op de naakte huid te begieten. Nieuwe wyzen van pyniging.

Veelen hebben dit uitgehard, en zyn 't bestorven, moedigende malkandren ten einde toe tot standvastigheit aan; dog velen, dit niet konnende uitstaan, vielen af.

A. 1626. Buiten dit middel ſpykerde men in Nangaſacki de huizen van veele Chriſtenen toe, en men vond nog veel andre middelen uit, om hen tot afval te dwingen, waar onder 'er zelfs verſcheidene zyn, die ik my ſchame hier in 't breede te beſchryven, om geen kuiſche oogen en ooren te ontſtigten.

Dood van Combo-ſamma A. 1631; die van zyn zoon gevolgd werd.

Zoodanig wierd 'er onder den Keizer *Comboſamma* tot A. 1631 tegen de Chriſtenen gewoed, wiens voetſtappen zyn Zoon *Toxogunſama* zeer yverig navolgde, en die in de plaats van *Kauwaytsdo* eenen nog veel wreederen Stadsvoogd, *Onemendonne* genaamd, ſtelde.

Wat de tedere Vrouwen, de Moeders en haare kleene Kinderen, de jonge en beſchaamde Maagden, onder dezen verwoeden beul, meer dan de mans, te lyden hadden, kan men al mede by den Heer *Montanus*, by *Caron*, in zyn beſchryving van Japan, by *Reyer Gysbregtszoon*, en meer andren, zien.

Hy verbied de Kooplieden van Macauw niet in Japan te komen.

De Keizer, het door dezen wreedaard in 45 a 46 dagen nu zoo verre gebragt hebbende, dat byna alle de Roomſchgezinden afvielen, en 'er geen Chriſtenen meer te vinden waren, verbood nu ook zeer ſtreng, dat geen Portugeeſche Kooplieden, of anderen, van Macau op verbeurte van ſchip, lyf, en goederen na Japan zouden hebben te komen, dat hy A. 1639 afkondigen liet, om daar door in 't geheel het overvoeren der Prieſters te beletten. Een groot verlies voor hen, alzoo zy A. 1638 veel meer, dan 't jaar te voren, gewonnen, en met 2 Galeotten by na 5 millioenen gouds na Macauw vervoerden. Niettegenſtaande nu dit verbod, zonden die van Macauw A. 1640 eenige Gezanten na Japan, om zich daar af, dat zy Prieſters vervoerden, te konnen verontſchuldigen, 't geen by den Keizer zoo qualyk genomen wierd, dat hy de zelven ter dood doemde. Zy verontſchuldigden zig met te zeggen, dat de Keizer verboden had, om daar met Koopmanſchappen te komen, dog niet, gelyk zy nu quamen, om Gezanten na Japan te zenden.

Gezanten A. 1640. onthalſt.

's Keizers dood A. 1653.

Hy, zig daar niet aan kreunende, dede over 61 perſoonen het vonnis vellen, om die alle te onthalzen, dat ook door 61 beuls uitgevoerd wierd. Hy zond 'er 12 wederom na Macauw, om de tyding 'er af te brengen. Na alle welke, en meer andre gepleegde wreedheden, ook deze Keizer *Toxogunſama* A. 1653 quam te ſterven.

Quane A. 1653 Keizer.

Na dezen tyd wierd een onmondig Vorſt, *Oname* genaamd, op den throon verheven; dog 't Ryk door 5 Voogden, of Ryks-Raaden, beſtierd, die wel zoo ſtreng niet tegen de Chriſtenen gewoed, dog egter belet hebben, dat 'er geen Prieſters in 't Ryk quamen. A. 1653.

Chriſtendom hier verder uitgeroeid.

En met 'er tyd is het Chriſtendom hier zoodanig uitgeroeid, dat 'er jegenwoordig geen een meer te vinden is, en zoo 'er maar een in een huis aangewezen werd, moeten zy alle in die ſtraat elendig ſterven, en zig den buik opſnyden.

Egter ſteld men vaſt, dat 'er tot nog toe nog verſcheiden, dog zoo bedekt zyn, dat 'er voor geen Japanſche overheit agter te komen is.

Zeldzaam geval van zes zwervers A. 1704 op 't Eiland Zatſuma vervallen en in Japan gebragt.

In den jare 1704 kreeg men op Nangaſacki tyding, dat 'er 6 Vreemdelingen, die niemand verſtaan konde, met een onbekend vaartuig, aan een der buite Eilanden van Zatſuma aangekomen waren, welke tyding aan den Landsheer van Zatſuma, en vervolgens na het Keizerlyk Hof, met allen haaſt wierd afgezonden. Dit gaf allerhande gerugten, en gedachten, zonder dat men agter de zaak konde komen, tot in het drukſte van de negotie-tyd, dat de Nangaſackiſe Gouverneurs aan de Opperhoofden van de Compagnie lieten berigten, dat 'er 6 Europiaanen, wel meer als 3 maanden geleden, en uit de Manillas afgevaren, in Japan waren aangekomen, die op Keizerlyke ordre, met het vaartuig en al zyn omſlag, herwaards gezonden wierden, om door de Hollanders ten huizen van den Gouverneur, en grooten Nangaſackiſen Raad, geexamineert te werden, gelyk wy ook dien zelfden dag een meenigte groote wagt-barken en andere vaartuigen de Baay zagen inkomen, als of de Stad een belegering moſt uitſtaan, en 't geloop van de menſchen, na de waterkant was onbeſchryfelyk.

Zoo dra zy aanquamen, en de afgezondenen van Zatſuma met de Gouverneurs geſproken hadden, wierd het vaartuig uit een zware bark op Land gebragt, en de 6 mannen ider in een beſlote Norimon, als gevangenen overgeleverd.

Ondertuſſchen wierden de beide Opperhoofden, en de Negotie-Boekhouder, *Chriſtiaan Boonen*, om notulen van 't paſſerende te houden, afgehaald, en by het vaartuig gebragt, bevindende het te zyn een groote en wyde Canoo, uit een hout gekapt, maar voor 't ſlaan van 't water een weinig op geboeid, de maſt en gilling waren bamboezen, en zeilen van ſtroo-matten, het roer was met rotting aan de agter-ſteven, in plaats van yzer, bezorgt, en alles naar advenant geſteld.

Daar op gingen wy na de Gouverneurs, die met hunne Secretariſſen en verderen raad vergaderd, aan de Opperhoofden voorſtelden, hoe het geval was, en of zy geliefden die 6 mannen te examineren, wie zy waren, waar van daan zy qua-

1704. quamen, en om wat redenen zy zig herwaards begeven hadden.

Dat ze wel verscheide dingen met wyzen en beduidingen in al dien tyd hadden ontwart: maar niet te regt; dat daar op de Keizer had geordonneert, om de Hollanders het examen op te leggen, en een net berigt daar van op te stellen, dies verzogt de Gouverneur, of men vooreerst geliefde te vragen, 't geen hy in persoon zouw voorstellen, en dat hy vreesde, dat het lieden waren van de Roomsche Religie, en ligtelyk een Priester daar onder, dat hy egter hoopte zulx niet waar te zyn, om dat het onnoemelyke moeiten voor hem, en zyn mede-Gouverneur, zoude na zig slepen, het gantsche Hof in beweging brengen, die 6 menschen ongelukkig maken, en ons, zoo zy na 't Hof in gevangenis moesten gevoerd werden, op ongemeene ongelden, en bezigheden brengen, gevende na ons begrip genoeg te kennen, dat, al schoon zy Roomsch waren, en men het verzwygen konde, dat men het eer zwygen zou. Dit bragt ons in bekommering, en de mannen wierden bloots-hoofds, dog los en ongebonden, voor ons gebragt, op de plaats, daar de misdadigers ondervraagd werden, op de steenen onder den blooten hemel 1½ a 2 voet beneden de plaats, daar wy alle zaten. Zy waren verblyd Europeanen te zien, en antwoordden op de vragen, wie zy waren, hoe genaamt, hunne ouderdom, waar van daan, enz. wel onbedeest. Het waren 2 Hollanders, een Vlaming, 2 Schotten, en een Engelsman. Aan een Schot, die 't naast aan de Hollanders stont, gevraagd zynde, van wat Religie hy was? antwoordde Protestant, en in stilte hem toegeduuwd werdende, dat is God dank, zo volgden ook alle de anderen, en betuigden Gereformeert te zyn.

Daar op wierden zy weder weg gebragt, wy bedankt, en gingen uit de vergadering na huis. Twee a drie dagen daar na gingen wy wederom, op verzoek der Gouverneurs, derwaards, en de gevangenen wierd hun antwoord voorgelezen, of zy nog daar by persisteerden? en zeiden alle ja.

Toen wierd aan ons bevolen hun te vragen, van waar zy quamen, en waar zy na toe gewilt hadden?

Zy zeiden te komen uit de Manilhas, en hadden de wil na Canton in China. Verder wat hun bewoog de Manilha's te verlaten, en na Canton te stevenen?

Antw. Om uit handen van de Spanjaarden te komen, die hun te veel om te sterven, en te weinig om te leven, gaven.

Vrag. Of zy wel wisten waar, en in wat Land, zy nu waren?

Antw. Zy geloofden aan al de omstandigheden in Japan te zyn, maar hadden, eer zy de Hollanders, en de vlag van de Logie, hadden gezien, en een der Tolken gesproken, niet geweten, waar zy waren. A. 1704.

Vrag. Hoe zy by de Spanjaarden waren gekomen?

Hier op deed ider appart relaas, de een op deze, en de ander op gene wyze met lorrendraaijers in de Spaansche West-Indiëns te zyn genomen, en zoo de een vrywillig, en de ander gedwongen, derwaards gevoerd, dog de Vlaming zeide met een Vrymans vaartuig van Batavia te zyn gevlugt, om dat hy zyn commanderende Corporaal zwaarlyk had gequetst.

Vrag. Hoe het mogelyk kon zyn, dat zy, na Canton cours stellende, in Japan konden vervallen, dat een heel andere weg is?

Antw. Om dat geen Stuurman onder hun was, en 't compasje, gelyk men voor de Kinderen op de markten koopt, en de ronte van omtrent een Hollandsche gulden heeft, door de beweging van de Zee, geen streek ter weereld hield, en zy op Gods genade moesten varen, alzoo niet durfden wederkeeren.

Vrag. Hoe zy met zoo een wrak vaartuig hadden durven ondernemen, zoo een zware Zee over te steken.

Antw. Zy waren met een Schipper afgesproken, die op zyn vertrek lag, en hen vervoerd zoude hebben, waarom zy dit vaartuig voor een Spaansch quaartje van een Weduwe gehuurd hadden, op naam van hun te gaan wasschen, en, buiten komende, was het schip al weg; weder te keeren, was erger als de dood.

Dies namen zy resolutie om langs de strand heen te varen, en verzagen hun hier en daar by de Boeren met provisie, en gereedschap tot de reis, gedragende hun aan het daar van gehouden dagregister, daar al hun wedervaren in stond aangetekend, en wy, daar niets van wetende, stonden verbaast, toen 'er een zak voor den dag quam, daar dit register, en eenige boekjes van de Roomsche Religie, met een party oude plunje, en andere rommeling, uit voortgebragt wierd. Mitsgaders een degen, een enter-byl, een parring, en een mes, en ook het Compasje, boven gemeld. Alles volgens een Inventaris, by die van Zatsuma overgeleverd, en daar by een bondel papieren, van 't geen zy dagelyx tot hun onderhoud genoten hadden. Ider papier in 't Japans beschreven, en ondertekend door den Vlaming *Karel van der Hagen*, die by alle de Japanders als Kapitein gehouden wierd, en suspect was een Roomsch Priester te zyn: want zy hadden

 den

A. 1704. den gemerkt, dat hy de verstandigste en schranderste van allen was. 'T geen zy onderweeg wilden eten, by voorbeeld, hoenderen, eijeren, vis, enz., tykende hy aanstonds op 't papier, en voerde de pen als 'er geschreven wierd.

Men vraagde verder, waarom zy hunneReligie loochenden,dewyl aan de boekjes bleek, dat zy Roomsch waren. Hun antwoord was, die boekjes expres mede genomen te hebben, om, zoo zy Spanjaarden, Portugesen, of Fransche schepen op de Chinesche kust ontmoetten, te toonen, dat zy Catolyk waren, om dat ze anders geen heul daar by zouden vinden, en dit maar als een Stratagema uit voorzigtigheit gedaan hadden.

Vrag. Of zy dan ook wisten, dat 'er geen Roomschgezinden of eenige dingen, die Religie rakende, in Japan mogten komen?

Antw. Zulx wel gehoord of gelezen te hebben, en zouden ook die boeken niet aan de wal gebragt hebben, zoo zy geweten hadden, aan of in Japan te zyn.

Vrag. Of zy dan die boekjes wel, tot blyk van veragtinge, en tot verfoeijing van die preuven, wilden met voeten treden?

Antw. Ja. Gelyk ook aanstonds bevolen, en uitgevoerd wierd, dog de Vlaming deed het zoo hertelyk niet, ofmen kon zien dat het hem zeer deed, 't geen zy Japanders aanstonds neusden, dog voor ons verzwegen.

Vrag. Wat hun onderweeg al ontmoet, en waarom zy een Japansch vaartuig hadden nagejaagd.

Antw. Gedroegen zig aan het dagregister op 't eerste, en zeiden op het tweede, dat zy het vaartuig hadden nagevolgd, op hoop van ergens menschen te vinden, om eindelyk in vryheit te geraken.

Toen vraagde de Gouverneur, of zy het niet aangelegt hadden, om Zeerooveryen te plegen? en of de Opperhoofden niet bespeurden, dat het slegt en ruw volk was? en schoon wy alles op de zagtste manier behandelden, wierd geordonneert, dat zy hun den rug zouden ontblooten, alzoo in Holland de quaaddoenders op den rug gebrand-merkt wierden. Dit geschiedde, en alles wierd zuiver bevonden, en na alle gedagten zou dit de laatstemaal geweest zyn, dat wy om die zaak in de Stadt quamen: maar zoo als zy weggeleid zouden werden, wierd geordonneert hunne zakken te bevoelen, en om te keeren, en tot onze verbaastheit, en zware consternatie van den Japanschen Raad, wierd uit een zak van een der Hollanders gehaald een Paternoster, met een koper penninkje onder aan hangende, daar een heilig op stond afgebeeld. Hier was alles over in de war, en die man wierd op nieuws suspect gehouden, en scherpe verwytingen gedaan, dat hy zyn snoertje niet had overgegeven, op 't geen bevorens is verhandeld: maar hy, een onbeschaamd mensch zynde, antwoordde resoluit, dat hy niet waardig had geagt, om over zulke vodderyen te spreken, om dat het geen Paternoster was: want dat 'er verscheide koralen by mosten zyn eer het een Paternoster kon uit maken; volgens ondervinding by de Catholyken gezien. A. 1704.

En tot zyn volkomen geluk toonde hy, dat 'er 3 a 4 koralen van die snoer in plaats van knoopen aan zyn hemtrok stonden: dit maakte het werk zagter, maar toen zy weder weggeleid wierden, toonde de Raad veel zwarigheit, en oordeelde hen absoluit Roomschen te zyn, begerende de uitspraak van de Opperhoofden, die betuigden niemand in het hert te kunnen zien, en alleen op de uiterlyke en mondelyke belydenis te kunnen t'zeil gaan.

Toen zeide de eene Gouverneur, examineert dit dag-register, en doet rapport, als gy wederkomt, wanneer ik u toonen zal, of zy Roomsch zyn, of niet, daar op hadden wy gedaan.

't Voornoemde dag-verhaal doorlezende, vonden wy het leven en bedryf van *Karel van der Hagen*, van zyne jeugd af, het quade zoo wel, als 't goede aangetekend, in de Roomsche Religie opgevoed, en een goed voorstander van de zelve, halende in zyne beschryving aan een groot Heer, op Batavia *E: B:* die een Priester en Altaar in zyn huis had, en dat hy aldaar met vele anderen in de Mis was geweest, en dien Heer noemde hy den Patroon der Catholyken.

In de Manilhas had hy 2 van deze maats, de eene den Hollander van de Paternoster, en nog een Schot, in zyn Religie onderwezen, en tot belydenis van dezelve overgebragt, met deze periode, dat hy eindelyk die 2 mannen van de Gereformeerde tot de Christelyke Religie had overgebragt, en meer andere expressien: dat hy in de Manilhas Ingenieur was geweest, en verscheide fraaije dingen had uitgevoerd, maar volgens belofte geen betaling kreeg, gelyk ook de anderen, en daarom hadden getragt met het voornoemde schip te ontvlugten, en verscheide dagen langs de wal en aan strand alles gekogt tot de reis. Maar by gebrek van geld geen betaling gegeven, gevende voor een schip verloren te hebben, en eindelyk in Zee geraakt te zyn, quamen na eenige dagen zwervens aan een Eiland, daar zy een brandende berg op vonden; dog daar niets te halen was; quamen daar na aan een ander, daar zy met

A. 1704. met boog en pyl wierden afgewezen, en zy sustineerden het Wilden te zyn; maar aan het derde, daar zy aan quamen, ontfing men hun minnelyk, en zoo dra voeten aan land gezet hadden, wierden in arrest gezet, en aanstonds een houte loots voor hun opgeslagen, wel met wagt bezet, en bezorgt van eten en drinken, en hier eenigen tyd geweest zynde, mosten zy na Zatsuma, werdende de loots verbrand, en vervolgens alle nagt, als zy ergens aanquamen, weder in een andere expresse nieuw-gemaakte loots gehuisvest, en 's morgens weer verbrand. Hun wierden badstoven aangewezen, daar zy zig mogten wassen.

Zy kregen ider een Japansche rok, en gedurende de reis tot aan 't Hof van Zatsuma 2 Doctoren, die zoo te land als te water op hun pasten, en een der Schotten van een ziekte gelukkig herstelden.

Eindelyk, in Zatsuma komende, en niemant met hun konnende spreken, wiert door den Landsheer een prent vertoond met allerlei vlaggen, op dat zy wyzen zouden, waar zy t'huis hoorden, en met een stelden zy de vinger op de Prince vlag. Vervolgens wierden zy by ons gebracht, als boven staat aangehaald.

Eindelyk wierden wy weder in de Stad verzogt, bevreest en nieuwsgierig om den uitslag te hooren van 't geen de Gouverneur gezegt had, en ons over het dagregister gevraagd zoude werden. Het laatste quam eerst, en ons wierd gevraagd, wat de inhoud was, en of 'er geen Papen in 't getal van 6 waren? wy zeiden neen, en zulx niet te kunnen gelooven, om dat het niet in de geschriften bleek, en dat het alleen een dag-verhaal was van het wedervaren van *Karel van der Hagen*, over zyn particulier leven en bedryf, en dat wy uit hoofde van zyne ontvlugting uit Compagnies dienst, en overlooping tot den vyand, daar wy in openbaren oorlog mede waren, zyn persoon verzogten in handen te mogen hebben, om hem ter gelegener tyd en plaats als een deserteur na verdiensten te straffen.

Hier op wierd geantwoord, dat zy na 't Hof daar over zouden schryven.

Toen begon de Gouverneur een wydloopig verhaal te doen, over de vervolging, die aan die van de Roomsche Religie in dit Keizerryk was geschiet, en dat niemand, (zeer weinigen uitgezonderd) dien Godsdienst omhelst hebbende, daar weder af te krygen was, dat zy de beelden, daar zy eerbied voor hadden, nooit zouden ontheiligen: maar liever sterven, als die schande toe te brengen, en dat hy dierhalven de waarheit zou zien, zoo dra hy een kopere plaat, daar *Maria* met het *Kind Jesus* op den arm op uitgebeeld stond, liet brengen, gelyk hy dede, ordonnerende, dat de gevangenen gehaald wierden, en gelastte hen, indien zy bleven persisteren van niet Roomsch te zyn, dat ze dan met veragtinge op die ovale kopere plaat zouden in 't aangezigt spuwen van die 2 beelden, en dan daar op met voeten treden, en dat hy dat voor bewys zou nemen, dat zy zuiver waren, gelyk zy alle 6 hebben gedaan. Deeze plaat, op ruim 2¼ voeten lang, en 1¾ a 1¾ breed, werd jaarlyx 3 dagen door de Stad gedragen, om alle menschen, tot de jong geborenen in kluis, met voeten daar op te doen treden, of door de Bakers of anderen, die de Kinderen oppassen, met een voetje daar op te drukken, werdende dit eeuwigdurend onderhouden.

Dit is de eerstemaal geweest, dat eenig Nederlander die plaat heeft gezien.

De Opperhoofden hebben toen een geschrift getekend van 't gene voorgevallen was, en op 't vertrek der schepen kregen wy tyding, dat de Keizer die 6 menschen aan de E. Maatschappy over gaf, mits men die op de schepen zou geboeid houden, tot het Land uit het gezigt was. En dewyl de Vlaming tegen ons gezondigd had, dat men dien hier niet straffen; maar aan den Generaal en Raaden op Batavia overgeven zou, om met hem te doen, zoo als zy zouden oordeelen te behooren; maar uit aanmerking van hun ongehoord geval, is aan *Karel van der Hagen* toegestaan na 't Vaderland te vertrekken, na dat hy de gansche reize had in de boeijen gezeten; dog een ander van hen wierd Vryman, en de verdren wierden by ons in dienst aangenomen.

Vier jaaren daar na is hier weder een zeldzaam voorval met een Roomsch Priester geweest, gelyk ons omstandig uit dit volgend bericht blykt.

Kort verhaal van het voorgevallene ten huize der Heeren Nangasackische Gouverneurs, of Stadsvoogden, Farrima, *en* Figono Ci Sa., *omtrent zeker Roomsch Priester*, Johan Baptista Sidoti *genaamd, in 't laatst van A.* 1708 *hier in Japan op 't Eiland Jaconossima, een der buiten-leggende Eilanden van Zatsuma, aan land gezet.*

Na dat de bewuste vreemdeling, op Jaconossima, een der buiten-leggende Eilanden van Zatsuma, aangeland, den 20sten December van 't jaar 1708 stond binnen Nangasacki gebragt te werden, wierd het Nederlandsch Opperhoofd, de E. *Gaspar van Mansdale*, de Onder-Koopman *Six*, de Opper-Wondheeler *Wagemans*, en de *Pennisten Lampen*, en *Hui-*

Merkwaardig geval van den Priester Sidoti A. 1708 in Japan gekomen.

A. 1708. *Huischer*, door de Heeren Gouverneurs, ofte de Stadsvoogden, *Farrima*, en *Figono Ci. Sa.* in de Stad verzogt, en met eenen door den gewoonelyken sleep van Japanders afgehaald, om gemelden vreemdeling incognito te hooren spreeken, en te ontwaren, wat taal die man sprak, en of zy daar ook iets af konden verstaan; dat egter dien dag niet gelukte.

Ondertusschen verstond 't voornoemd Opperhoofd, dat de Opper-Tolk, *Ginnemon*, hen al vroeg was te gemoet gegaan, om te zien, of men met hem kon spreeken, en wat man het was, die tot bescheid bragt, dat, voor zoo verre hy had konnen bemerken, het een Portugeesche Paap was.

Hier op wierd het Opperhoofd aangediend, dat zyn E. zig, des gelievende, wel weer na 't Eiland begeven kon, dewyl gemelde Heeren Stadsvoogden dezen vreemdeling voorgesteld hadden, om den Hollandschen Kapitein (dat is, hun Opperhoofd) te laten roepen, maar dat hy zulx niet begeerde, om dat hy zeide door het reizen vermoeid te zyn, weshalven haar Ed: Ed: 't Opperhoofd nader uitstel deden verzoeken, tot daags 'er aan, of den 21 December, op welken dag de geheele stoet van Japanders weder in de wooning van 't Opperhoofd is verscheenen, met verzoek, dat zyn E. zich geliefde gereed te houden, om, na dat gewaarschouwd zou zyn, stedewaards te gaan.

Niet lang daar na, of ontrent 11 uuren, wierd zyn E. voornoemd bericht, dat de Heeren Stadsvoogden belast hadden, den Onder-Koopman *Six*, en den Assistent *Huischer*, weder mede te brengen, en boven dien den Assistent *Douw*, die zy gehoord hadden, dat wat Latyn verstond, mitsgaders den jongen Assistent *Willekens*, met welk gezelschap zyn E. zich dan onder het gewoonelyk geleide tegen den middag na het huis van den Stadsvoogd *Figono Ci. Sa.* begaf, alwaar verschenen zynde, wierd zyn E. voornoemd van laatstgemelden Stadsvoogds Geheimschryver zeer minnelyk verwelkomt, en binnen verzogt, met aanwyzing van zeker vertrek, door losse schutzels uitdrukkelyk voor 't Opperhoofd, en zyn gezelschap geschikt, dicht aan de papiere schuiven van de binnen-plaats, tegens den ingang van de gehoor-zaal, geheel en al op de houte galdery; dog de grond was bedekt met roode Tsjineesche zit-kleeden.

Daar nedergezeten zynde, deed de Geheimschryver van laatstgemelden Stadsvoogd 't Opperhoofd aanzeggen, dat dit kamertje bedagt was, om uit het oog van den vreemdeling te zyn, die dadelyk te voorschyn zou komen. Wy zouden ondertusschen gaatjens in de papiere schuiven maken, om hem te konnen zien, dat ook gedaan wierd. A. 1708.

Dewyl wy daar dan zaten te wagten na de komst van dezen Paap, bragt de Opper-Tolk *Fatzisemon* 't Opperhoofd een rol papier met Japansch schrift beschreven, en zeide dat 't zelve 24 vraagstukken behelsde, waar op gemelde vreemdeling zou werden gehoord, verzoekende uit des Stadsvoogds naam, dat de E. *Mansdale* de zelve tot naricht in 't duitsch geliefde op te schryven, om wanneer iets van hem verstond, het zelve, als 't antwoord, daar nevens aan te tekenen, en zoo dit niet na de gedagten der Heeren Stadsvoogden quam uit te vallen, zy hem dan veel licht door imand van de onzen, die maar best kon, zouden laten aanspreeken, en deze stukken voorstellen; waar ontrent zyn E. doch niet weigerig moest zyn, alzoo de Stadsvoogden zig verlegen vonden, en dit een zaak was, waar door het Opperhoofd groote eere by den Keizer zou inleggen.

Dewyl dan 't Opperhoofd bezig was met de bovengemelde vraagstukken te vertaalen, zagen wy nevens eenige Japanders op de plaats een lang mager persoon, wiens handen geboeid waren, verschynen; hy was bleek, en langwerpig van aangezicht, had een grooten neus, en zwart hair, 't geen na de Japansche wyze agter in een tuit, dog vry slordig, opgedaan was; ook scheen het boven 't hoofd geschooren geweest te zyn; doch was jegenwoordig al weer ruig bewasschen, gelyk ook zyn baard zig zoo vertoonde.

Hy was met een Japansche zyde rok bekleed, onder de welke hy, voor zoo verre men ontrent de borst zien kon, een wit hemd aan, behalven dat hy om zyn hals ook een goud ketentje hangen had, waar aan men ook een redelyk groot kruis van bruin hout zag, aan 't welke zoo 't scheen, een goud beeldje genageld was.

Hy had ook een Paternoster in de eene hand, en twee boeken onder den arm.

Na dat hy nu dicht by 't Opperhoofd, en de verdre Nederlanders, en voor de plaats, daar de Heeren zaten, gebracht was, wierd hy op een oude dunne mat, die op een bankje gelegt was, nedergezet, toonende door 't laten hangen van zyn hoofd, en door andre gebeerden, by na geheel flaauw en spraakeloos te zyn, terwyl hy dan eens om hoog, dan weer eens in een der twee boeken zag, gelyk hy ook gestadig iets binnens monds prevelde, tot dat de Opper-Tolk *Gennemon*, die voor hem op de matten, wat lager als de Heeren Stadsvoogden zaten, nedergebukt lag, daar mede verschenen was.

Deze

1708. Deze ſprak hem ook in 't Portugeeſch aan, dat hy niet al te wel verſtond, hoewel de Tolk voortging met hem door andre woorden en beduidingen te vragen, namentlyk, van waar hy quam, zyn naam, ouderdom, enz. welk een en 't ander hy zoo in 't Latyn en Italiaans, als ook in 't Spaanſch, met herhaaling van alles wel tot vyfentwintig maal, en voor al met dat van Roma, beantwoordde. Hy eiſchte ook papier, waar op hy 't een en 't ander aanteekende, en ſchreef, na 't welk overgegeven te hebben, hy geheel en al eerſt op zyn praat-ſtoel quam, meeſt alles in 't Japanſch (dat hy te Romen uit eenige Japanſche boeken geleerd had) uitdrukkende, en dat wel met zoodanige gebeerden, dat hy veel eer een gek menſch, dan een man van eenig verſtand, geleek te zyn.

Hy ſprak (volgens 't gene de Tolk zeide) van de Japanſche en Roomſche Godsdienſt, noemde ook verſcheide Koninkryken, Steden, en Plaatſen, zoo in Europa, als in India; dog telkens, als hy het woord Holland uittede, zoo ſchudde hy het hoofd en de hand, en lachte, heel gemaakt *Ha*, *Ha*, *Ha*, als hy den naam der Hollanders maar noemde, als uitſchaterende, behalven dat hy 'er gemeenelyk ook het Japanſch woord *Tabakerri*, dat zoo veel als *valſch-hertige*, *leugenaars*, of *bedriegers*, beteekend, byvoegde.

De Heeren Stadsvoogden zaten ſtil, en luiſterden, zonder dat 'er iets van belang gevraagd wierd, wel anderhalf uur, wanneer zy eindelyk zeer beleefd deden zeggen, dat het nu reeds laat was, en dat hy, waarſchynelyk nu al wat vermoeid zynde, weder na zyn verblyf-plaats zou werden gebracht, waar op zyn handen, die gedurende het ſpreeken ontſloten waren, weer geboeid, en waar na hy voorder ook weggeleid wierd.

Toen quam de Geheimſchryver de voornoemde door hem beſchreven papieren vertoonen, op welk eene zyn naam, *Joan Baptiſta Sidoti*, met byvoeging van *Sacerdote Chriſtiano Catholico Romano Italiæ, di Palermo*, *Auditore*, enz. ſtond; en op het ander was een ronde kring getekend, waar in zich verſcheide ſtreepen en bogten vertoonden, by welke de Numero's van 1. 2. 3. 4. 5. 6. gelyk ook daar nevens de woorden, *Italia*, *Roma*, *Palermo*, *Caſtilia*, *Francia*, *Portugal*, *Hollandia*, en *Canaria*, geſchreven ſtonden. Ook zag men op het ronde van die kring eenige figuuren en merken ter nedergeſteld, daar de naamen van *God de Vader*, *Zoon*, en *Heiligen Geeſt*, mitsgaders *Maria Infante*, en andre, die men niet wel lezen kon, door uitgedrukt wierden.

Hier op wierd het Opperhoofd gevraagd, wat zyn E. van dien man dagt, die daar op antwoordde, niet anders te konnen denken, dan dat het een Paap was, die van Romen herwaards gezonden is. A. 1708.

Dit dus verre verricht zynde, wierd het Opperhoofd voor zyne genomene moeite bedankt, met verzoek, dat, gewaarſchouwd zynde, weer na de Stad geliefde te komen, waar mede na ons Decima vertrokken, daar dan tot den 25ſten dito gebleven zynde, zoo verſcheen de gewoone geheele ſleep van Japanders weer, om, volgens verzoek der Heeren Stadsvoogden, 't voornoemd Opperhoofd met zyn vorig gezelſchap af te haalen.

Daar op begaf zich zyn E. met de zelve ontrent 's morgens ten 10 uuren na 't huis van voornoemden Stadsvoogd Figono, alwaar in 't vorige verblyf-plaatsje gebragt, en neergezeten zynde, vraagde 't Opperhoofd aan de Meſſieurs Tolken, wat hier verricht zou werden, en of zy 't Opperhoofds voorſtel van ſchriftelyke ondervraging al bekend gemaakt hadden, waar op zy tot antwoord gaven, dat zy gemerkt hadden, dat de Heeren Stadsvoogden alles in hun bywezen zouden willen laten doen.

Het Opperhoofd gaf daar op weder tot antwoord, dat niemand van dit tegenwoordig gezelſchap zig in ſtaat bevond, om deze begeerte te voldoen; waar op zy weder uit naam der Heeren Stadsvoogden antwoordden, dat zy de Hollanders voor verſtandige lieden, en die van alles kennis en verſtand hadden, hielden.

Het liep ondertuſſchen al lang aan, eer gemelde Prieſter te voorſchyn quam, aan den welken de Tolk *Ginnemon* verſcheide vraagen van weinig belang dede, waar van deze Prieſter 't meeſte ſcheen niet wel te begrypen, uitgenomen 't woord Nangaſacki, alzoo hy daar op zeide, dat de Hollanders daar waren, benevens verſcheide miſſelyke uitdrukkingen, te kennen gevende, dat hy daar niet te verrichten had.

Hier op wierd hem voorgeſteld, aangezien hy gaarne na Jedo gaan wilde, of het niet beter was, vermits zy hem daar dog niet konden verſtaan, dat zy alvorens daar eenige Hollanders uit Nangaſacki, 't geen zy voorgaven nog verre van daar gelegen te zyn, deden komen, om met hem te ſpreeken, en om aldus zyn woorden, en voornemen, recht te konnen verſtaan.

Dit begreep hy zeer wel, en gaf 'er in 't Japanſch tot antwoord op, laat zy komen, laat zy komen, al waren 'er ook zes, makende zulke wonderlyke gebeerden

A. 1708. den onder dit zeggen, als of hy te kennen geven wilde, dat zy alle voor hem sidderen en beven zouden, waar over de Heeren Landvoogden eens hertelyk lachten, latende hem voorts zeggen, dat zy die by de eerste gelegenheit zouden laten roepen, mitsgaders dat hy nog wel een rok mogt aantrekken, alzoo hy misschien al wat koud begon te werden, waar op hy dan weer weggebragt, en ook door den Geheimschryver, zonder verdre woorden-wisseling, aan een iegelyk zyn afscheid gegeven wierd; waar op dan 't Opperhoofd met zyn gevolg, by na styf van de koude, door de sneeuw weer na 't Eilandje Decima wandelde, daar zy 's namiddags mooi kladdig aanquamen.

Den 30sten December begaf zig 't Opperhoofd, gelyk bevorens, weer na de Stad, alwaar hy, ten huize van den Stadsvoogd, weer in de oude verblyfplaats zynde, en aldaar nog wat wagtende, nevens 't bankje, waar op die Pater gemeenelyk zat, en verhoord wierd, nog een ander diergelyk bankje, met een stuk van een oude dunne mat belegt, gewaar wierd, wegens 't welke hy den Opper-Tolk *Fatzisemon*, dien hy roepen liet, vraagde waar toe dit aldaar gezet was, en of 'er nu 2 Priesters waren, waar op de zelve, neen, antwoordde, zeggende van oordeel te zyn, dat 't zelve voor den Assistent *Douw*, die met hem spreeken zou, zou wezen, op het welke 't Opperhoofd zeide, dat zulx niet hoopte, gelyk hy ook verder betuigde niet wel te konnen begrypen, dat de Heeren Stadsvoogden, die ons hier als hunne goede vrienden tot hunne hulpe verzogt hadden, ons zulken schande zouden willen aandoen, van ons gelyk gesteld te zien met een van hunne doodelykste vyanden, maar voornamentlyk, om dat zulken verhoor-plaats, op welke alle misdadigen gebragt, en gedoemd wierden, by de Japanders voor de schandelykste en de veragtste gehouden wierd; waar op de Tolk zeide, gy hebt gelyk, en ging daar op na den Geheimschryver, om hem kennis hier af te geven, komende ten eersten met dit bericht terug, dat hy 'er de Heeren Stadsvoogden bericht af geven zou.

Kort daar na wierden alle de Tolken enz. binnen geroepen, die, na een kort verblyf aldaar, by 't Opperhoofd quamen, met last der Heeren Stadsvoogden, dat zy zyn E. aanzeggen zouden, dat dit bankje niet voor zyn E.; maar voor den Assistent *Douw* daar geplaatst, en dat hier in derhalven geen reden van eenig affront voor hem was, 't geen hy te minder ook zoodanig aanmerken moest, alzoo dit ten dienst van den Keizer geschiedde, en dat ook haar Ed: Ed: dit niet anders dorsten doen, uit vreeze, dat, zoo de Hollander ergens anders, of hooger, geplaatst wierd, de Priester dan hier door licht gestoord, of moeijelyk wezen, en op de vraagen niet zou willen antwoorden. A. 1708.

Het Opperhoofd zeide hier op, dat, schoon hy in persoon hier op niet zitten ging, de schande, aldus een van zyne onderhoorige bedienden aangedaan, de zyne, en vervolgens ook die van de E. Maatschappy was, weshalven hy nogmaals verzogt, daar van bevryd te mogen blyven, en veel liever met dezen vreemdeling niet te spreeken; met welk bescheid de Tolken, weer na binnen gewandeld, en weer te rug gekeerd zynde, het Opperhoofd aandienden, dat de Heeren Stadsvoogden al wat moeijelyk 'er over waren, dat zyn E. hun voornemen zoodaanig stremde; en dat zy wel belasten zouden de bank weg te nemen, en *Douw* elders te plaatsen; maar zoo de Priester dan misnoegd, en ongenegen was antwoord te geven, dat men dan ook afwagten moest, wat 'er op stond te volgen.

Het Opperhoofd zei hier weder op, dat de Heeren Stadsvoogden hier in hun believen konden doen; dog dat wy, als vrienden des Keizers hier verscheenen zynde, ook niet twyffelden, of zouden ook zoodaanig werden gehandeld, en wat den Priester belangde, dat zyn E. haar Edelheden wel wilde verzekeren, dat die over 't hooger of lager zitten van den Hollander niet misnoegd zou zyn.

Dit nu door hen weder bekend gemaakt zynde, zag men dit bankje van de plaats wegnemen, waar op toen de Assistent *Douw* door den Geheimschryver geroepen, en hem een plaats op de matten, daar de Opper-Tolk *Ginnemon* bevorens, en nu weder neder lag, aangewezen, hoewel hy eigentlyk aan de andre zyde, of regt tegen over den zelven, geplaatst wierd, alwaar men ook de Opper-Tolken *Fatzisemon*, en *Magore*, by hem gevoegd heeft.

Daar op nu quam de Pater te voorschyn, die zig daar weder ter nedergezet, en eenige kruisjens gemaakt hebbende, wierd den Tolk *Ginnemon* belast hem aan te spreken, en hem, zoo hy best kon, aan te zeggen, dat de aldaar tegenwoordig zynde Hollander (dien hy veinsde niet eens te zien) hem eenige vraagen wegens de Heeren Stadsvoogden doen zou, dat dan vervolgens ook; op de nadere last van haar Edelheden t'elkens, in 't Latyn geschiede, en, buiten verwagting zeer beleefd, en met veel omstandigheden, en tusschenvoering van deze en gene redenen over zaaken van Godsdienst toeging, en beant-

1708. antwoord wierd, gelyk dit nader uit de volgende, door dezen *Douw* ten kortste vertaalde, vraagstukken met haare antwoorden komt te blyken. A. 1708.

1 Artikel of Vraag-stuk.

Wat Landsman zyt gy?

1ste. Artikel beantwoord.

Antw. *Een Italiaan, of Romein.*

2.

Hoe is uw naam.

2.

Joan Baptista Sidoti.

3.

Hoe oud zyt gy.

3.

Veertig, of in de veertig jaaren; dog zeide dit niet net te weten.

4.

Wat qualiteit, hoedanigheit, of titel hebt gy, of wat zyt gy.

4.

Een Priester, en Auditeur, of anders, de derde in rang na den Paus, als volgende eerst de Kardinaalen, ten tweeden de Bisschop, en dan de Auditeurs.

5.

Waar meede hebt gy u erneerd in uw Land.

5.

Dit is hem niet gevraagd.

6.

Van wat rang en hoedanigheit zyn uwe Ouders en bloedvrienden in uw Land.

6.

Zyn Vader was overleeden; doch zyn Moeder, Zuster, en Broeder waren noch in 't leven, en was de laatst-gemelde ook een Priester.

7.

Met wat voor een schip zyt gy in Indiën gekomen, van waar afgevaren, en hoe veel volk is 'er op dit schip geweest.

7.

Eerst met 2 Galeyen uit Italien na Genua, van daar na Cadix, en voorts met 2 Fransche scheepen na Canarien, en toen vervolgens na Indiën vertrokken, alwaar eerst in Arabien aangeland, en verder met een Armenisch schip op Madras aan geweest, en toen na Lucon of na Manilha vertrokken, en dat 'er ook aangekomen is.

8.

Zyt gy door 't schip, dat op 't laatste quartier der Japanse 8e. Maand, of anders in 't begin van October jongstleden, ontrent Zatsuma gezien is, daar aan Land gezet.

8.

Door een schip uit Manilha, ben ik niet op Zatsuma, maar op Jaconossima gebracht.

9.

Waarom zyt gy hier gekomen.

9.

Om den Keizer over den Godsdienst te spreken, en om den zelven te bekeeren.

10.

Hoe komt gy aan die Japansche dragt, en waarom is uw hoofd op zyn Japans geschooren.

10.

De rok is op Lucon gekogt, en heb my aan boord laten scheeren, om dat wy gewoon zyn ons altyd na 's lands wyze te schikken.

A. 1708. A. 1708.

11.

Hebt gy uwen houwer hier in Japan, of ergens anders gekreegen.

11.

Zy is meede op Lucon gekogt, daar 'er veel zyn, en ook zelfs zyn daar noch veel Japanders, die een byzondre woonplaats hebben.

12.

Wat zult gy, nu hier zynde, doen, of wat is uw voornemen.

12.

Zal trachten na Jedo te gaan, om den Keizer te spreeken, of anders zal ik doen, 't geen de Heeren Stadsvoogden believen zal.

13.

Zyt gy alleen, of met meer gezelschap hier in Japan aan Land gekomen.

13.

Alleen, alzoo zyn meede-Broeder de Patriarch, Thomas de Tournon, *reeds te voren uit Manilha met een schip na Tsjina vertrokken was.*

14.

Is 'er ook iemand van uw gezelschap elders aan Land gezet.

15.

Of zou 't schip, dat u hier gebracht heeft, noch eenige van uwe Medebroeders op andre plaatsen brengen.

14., 15. Beide deze vragen zyn niet gedaan.

16.

Waarom zyn door die van 't schip, dat ontrent Zatsuma gezien is, de Visschers, die daar in Zee vischten, aan boord geroepen, en door de scheeps-schuiten nagejaagd.

16.

De zelve zyn niet nagejaagd; maar geroepen om water van haar te hebben, of te krygen.

17.

Weet gy ook, of 'er eenige van uwe Medebroeders zullen werden gezonden.

18.

Of zyn 'er in korte jaaren bevorens hier ook eenige gezonden geweest.

17., 18. Deze vragen zyn hem niet gedaan.

19.

Hebt gy 't al lang overlegt, om herwaards te komen, en wie heeft u daar aanleiding toe gegeeven.

19.

Ik heb van jongs af aan daar toe gestudeerd, en door de oude Japansche boeken, in Romen zynde, my in de Japansche taal geoeffend, tot dat de Paus my herwaards gezonden heeft.

20.

Wanneer gy hier allereerst aan land gezet wierd, en by vier menschen gekomen zyt, hebt gy aan hen ook geld gegeeven.

20.

Om eeten en drinken, en een vaartuig, waar meede na Jedo zou konnen gaan, te koopen, heb hen wel geld aangeboden; doch de Japanders hebben dit niet willen aannemen.

21.

21.

Of hebt gy tegen haar vangeen zaken van de Godsdienst gesproken.

21.

Ja gewisselyk, alzoo ik dat altyd doen moet, en daarom ook gekomen ben.

22.

Waarom toond gy u onvergenoegd, als 'er van Nangasacki gesproken werd.

22.

Voor dezen is dit al beantwoord.

23.

En waarom wild gy liever van Jedo hooren spreeken.

24.

Wanneer gy aan 't Eiland Jaconossima gezet zyt, hebt gy daar toen al ten eersten tegen die lieden, die u voorquamen, van den Godsdienst gesproken.

23. 24. Beide deze vraagen zyn niet gevraagd.

Deze voornoemde Artykelen wierden t'elkens door den Tolk *Fatzisemon* in 't Japansch aan de Heeren Stadsvoogden overgezegt, 't geen gemelde Priester ook nogmaals na zyn beste vermogen herhaalde, al 't welke ook opgeschreven, en waar na hem aangezegt wierd, dat men 'er nu zou uitscheiden; maar dat hy morgen weer komen moest, om zyne aangebrachte goederen eens na te zien, en die met hunne benamingen op te schryven, waar na hy dan vertrok, en 't Opperhoofd verzogt wierd om 's anderendaags nog eens met zyn gezelschap weer te komen, onder betuiging, dat de Heeren voornoemd zeer voldaan waren, waar over zy zyn E. ook in 't byzonder lieten bedanken; waar na zy mede afscheid namen, na Decima vertrokken, en den 31sten December, tusschen 9 en 10 uuren, met den gewoonen sleep weder na 't huis van den Stadsvoogd Figono gingen, alwaar zy door den Geheimschryver zeer beleefd ontmoet, en voor 't verrichtede daags te voren bedankt wierden, waar op toen een beleefd antwoord van 't Opperhoofd volgde.

Even daar na wierd *Douw* geroepen, en zyn vorige zit-plaats hem aangewezen, alwaar hy niet lang vertoefd had, of de Pater verscheen ook volgens gewoonte, wanneer vervolgens aldaar ook een kist gebragt wierd, uit welke men een blauwe zak zag haalen, die voor de Stadsvoogden neergelegt, geopend, en uit welke veelerlei cieraaden van goud, enz. voor den dag gehaald, en van alle de welke hem de naamen afgevraagd wierden, van welke hy 'er eenige noemde, als 't beeld Jesu Christi, een stuk van 't kruis, waar aan Christus is genageld geweest, de beeltenis der heilige Maagd Maria; Maria's Rooze-krans, 't lyden Christi, benevens noch andre kruisjens, paternosters, fleskens met heilige olie, en een zilvere kelk met des zelfs piering, of bord. Verscheide groote en kleene doeken, die hy, nevens veel andre kleenigheden, alleen den naam van heilige zaken gaf, begeerende ook niet, dat sommige daar van zouden aangeraakt werden, 't geen hem ingewilligd wierd. Ook wierden door last der Stadsvoogden, ten einde hy alles zelf zou konnen behandelen, de boeijen van zyn handen gedaan, dat hy weigerde; voorts zogt hy uit een deel papieren zyn mandaat of bevel-schrift, door den Kardinaal St. *Clement* geteekend, 't welk hy vertoonde, en liet 'er *Douw* eenige regels in leezen.

Ondertusschen wierd 'er ook uit een zakje al een goed gedeelte goud uitgestort, bestaande in een staaf, en een deel vierkante stukken, mitsgaders kleene ronde greintjes, als mede Japansche Coubangs, enz. weshalven hem gevraagd is, waar hy dit gekregen had, waar op hy antwoorde, dat hy 't zelve in Manilha tegen zyn mede gebracht geld van de Tsjineesen gewisseld had.

Men vraagde hem toen vorder, hoe veel geld hy van de Paus ontfangen, en uit Romen mede genomen had, dat hy zeide niet te weten; doch dat hy gedurende zyn reis al veel uitgegeven had; en dat dit het overige daar af was.

Verder wierd hem uit last der Heeren Stadsvoogden voorgesteld, of hy wel wist, dat hier een streng verbod lag, dat 'er geen Priesters mogten komen.

Hy zeide van ja, en dat 't zelve de geheele wereld door bekend was, doch dat

A. 1708. dit hem niet aanging, noch raakte, dewyl hy geen Kastiliaan, Portugees, of ander verboden, maar een Italiaan was, welk zeggen haar Ed., en een iegelyk, daar ontrent zynde, ten hoogsten dede verwonderd staan.

Ondertusschen wierd alles opgeschreven, en alles weer in de zak, en in de kist gedaan, waar na die Pater weder weg gebragt is; en toen wierden wy ook eerst van de Heeren Stadsvoogden zelfs, door *Fatzisemon*, en naderhand nog door den Geheimschryver, zeer vriendelyk en beleefd bedankt, met byvoeging, dat die Heeren byzonder wel in hun schik, en nu van alles recht onderricht waren, en dat wy voortaan zoo veel moeite niet zouden behoeven te nemen.

Al het welke met wederbeleefdheit beantwoord, en dus besloten zynde, zyn wy na Decima gegaan, daar wy met het vallen van den avond aanquamen, verblyd zynde, dat dees Paters gedoente zoo wel, en buiten verwagting, afgeloopen, en verricht was. A. 17[08].

Hy heeft eenige jaaren aan een in Jedo vastgezeten, en zig gedurig beyverd, om zynen Godsdienst voort te zetten; doopte ook verscheide lieden, die by hem quamen, 't welk eindelyk uitgelekt zynde, zoo zyn alle deze gedoopten gedood; dog hy wierd in een gat van 4 a 5 voeten diep gemetzeld, alwaar hem door een kleen gaatje de kost toegereikt, en zoo lang gegeven is, tot dat hy door den grooten stank, en door zyn eigen vuiligheit gestikt, en overleden is. En z[yn] elendi[ge] dood.

VYFTIENDE HOOFTSTUK.

Van den Hervormden Godsdienst. Waarom herwaards geen Predikanten gezonden, hoewel 'er eenige gevallig voor een korten tyd geweest zyn. Verder bericht van den handel onzer Dienaren in Japan ontrent hunnen Godsdienst. Welke den Schryver verfoeid, en zeer scherp overhaald. Uittreksel van een brief der Heeren 17nen A. 1650.

Van den Hervormden Godsdienst.

Van den Hervormden Godsdienst. MEn zou hier nu met recht wel mogen vraagen; of de Nederlanders, die hier zedert zoo langen tyd zulken sterken handel gedreven hebben, hier ook den hervormden Godsdienst niet voortzetten; dog daar op moet ik antwoorden.

Waarom herwaards geen Predikanten gezonden zyn. Vooreerst, dat de E. Maatschappy in geen plaatsen, daar zy maar als een Koopman geduld werd, en daar zy geen eigendom aan 't Land heeft, gewoon is Predikanten te zenden; 't geen dan ook de reden is, dat herwaards nooit Predikanten gezonden zyn.

Egter zyn 'er gevallig 2 geweest: want A. 1636 is D. *Joannes Lindeborn* met zyn Vrouw, (die haar been gebroken had) en Kinderen, in October op Nangasacki voor een korten tyd, die eigentlyk in Tayouan wezen moest, geweest.

Ook is 'er D. *Masius* A. 1661 den 16 Mey met 't Jacht Gravelande, benevens de Koopman *Nicolaas Loenius*, die met 3 Quelangse Vrouwen, 16 Kinderen, en 28 Slaven, in Augustus van 't Eiland Quelang, te zamen 170 zielen sterk, afgehaald waren, al mede geweest, dog geenzins (gelyk sommige schryven) als de eerste Predikant, alzoo 'er D. *Lindeborn* zoo veel jaaren voor hem geweest was.

Zy hadden nog by zich 't schip de Maria, die beide, na 't springen van den Hector, vlugteden, gelyk de Heer *Klenk*, by 't opkomen van een storm, al mede onder zeil ging, en toen ook na Japan liep, in de plaats van 't benaauwd Formosa te ondersteunen, gelyk hun plicht was; doch deze Predikanten hebben daar geen dienst gedaan.

Ten anderen moet ik verder zeggen, dat 'er veele menschen van den Hervormden Godsdienst in Japan, maar nochtans op een wyze aldaar zyn, die ik, noch iemand, die rechtzinnig oordeeld, zal konnen billyken, aangezien zy voor geen Japander zouden willen, noch durven belyden, dat zy Christenen zyn, (dat, ten tyde der zwaare vervolging aldaar aan *Melchior Sandvoort*, en *Vincent Romein* bleek, die mede moesten onderteekenen, dat zy geen Christenen, en niet anders dan Hollanders waren) behalven dat 'er ook niet het allerminste bewys, dat na den Christen-Godsdienst gelykt, noch op de schepen, noch aan Land, in 't bywezen van een Japander, mag gedaan werden; ook moeten alle boeken, 't zy van den Godsdienst, of andre, eer zy in Japan met de schepen komen, of wel op de aankomst der zelve aldaar, in een vat gekuipt, verzegeld, en van de Japanders na Land gevoerd werden, zonder dat imand in staat is, om in al dien tyd, dat zy in Japan zyn, iets uit de zelve tot zyn troost, of opwekking, te konnen lezen. Hoewel my van ter zyden bericht werd, dat men noch wel een Bybel, of Nieuwe Testament, Verder bericht onzer Dienaren in Japan ontrent hunnen Godsdienst.

ment, daar vry zou mogen brengen, en in zyn kamer gebruiken, dat van andre weer vlak tegengefproken, en geloochend werd.

Ondertusfchen werd my van een Heer, die Japan door en door kend, en 'er verfcheide malen geweeft is, bericht, dat de vrienden, die aan dit Comptoir komen, met hunne boeken; na genoegen jaarlyks, zonder Bybel ofte Pfalm-boek uit te zonderen, af en aan land komen, en die gebruiken, en dat 't Opperhoofd, Japanfche Tolken aan zyn tafel onthalende, altyd 't gebed voor en na den eeten, 't zy zagt, of hard opdoet; hoewel dit laatfte zelden gefchied.

Ook wierd 'er wel uitdrukkelyk aan alle in de vorige tyden belaft, om alle hunne boeken, geld, penningen, prenten, enz., waar op maar eenige Bybelfche, of diergelyke andre gefchiedenisfen ftaan, oprechtelyk over te geven, en geene de minfte bewyzen, in Japan gekomen zynde, te doen, dat zy Christenen waren, of 't zelve door gebeden, ofte eenige andre Godsdienftige oeffeningen (ons by de uittrekzels der dagregifters reeds genoeg gebleken) dit te toonen, ten waare zy zich zelve, en alle de Hollanders, in 't uiterfte gevaar van hun leven willen brengen; weshalven zy hen maar aanbeveelen, om God in der ftilte, en in hun herte te dienen.

Dit zelve werd door 't Opperhoofd ook aan allen, die aan land leggen, volgens zeker opftel, allereerft door de Heer *le Maire* A. 1643 onderworpen, by wyze van een openbaar Plakkaat bekend gemaakt, om doch met alle omzichtigheit voor geenen Japander door eenige bedryven te doen blyken, dat zy Chriftenen zyn.

En om 'er nader van verzekerd te wezen, zoo heeft men maar de vorige Keizerlyke bevelen, als mede dit volgende Extract uit een brief der Heeren 17nen na te zien, en men zal zich ten vollen overtuigd vinden, dat wy in opzicht van onzen Godsdienft, en van den handel, als flaven van die trotfe Japanders, en dat om weinig winft, behandeld werden, behoorende ons te fchamen, dat wy onzen God, en Godsdienft daarom fchandelyk verlaten, en verloochenen durven.

Extract uit een Brief der Heeren XVIInen, gedagtekend den 16sten April A. 1650.

Uittrekfel van een brief der Heeren 17nen

Dat de gemoederen van de Japanders door opgenomene mifcontentementen van 't Comportement der Nederlandfche Natie meer en meer zoodanig vervreemd zyn, dat de Minifters van de E. Compagnie onder verfcheide ftricte opgehoorde conditien en limitatien in handel en huishouding zich zelven aldaar hebben moeten onthouden.

Dat het met 's Compagnies handel in Japan zoo gebekend ftaande, onze Minifters geen andre inftructien aldaar te brengen hebben, als die moedige, fuperbe, precife Natie na de oogen te zien, om de zelve in alles te believen.

Dat het eenige crediet, ofte vertrouwen aldaar, van de onzen overblyvende, by haar gefundeerd, en genomen werd, dat onze Natie haar wacht, en niet bezig is om 't Chriftelyk geloove aldaar in te brengen; en alhoewel dit een harde zaak fchynd te wezen, om tydelyk gewin, en de zwarigheit, daar uit ontftaande, zich daar van te moeten onthouden, en geen uiterlyke blyk, of teeken van een Chriftelyk menfch aldaar te mogen doen; zoo moeten de onzen, indien ze lyf en goed niet willen verliezen, haar daar na precifelyk reguleeren.

Dat derhalven Compagnies Minifters, dat naauw-gezette Ryk jaarlyks frequenterende, voor al gewapend moeten gaan met modeftie, nedrigheit, beleefdheit, en vriendfchap, altyd de minften zynde, waar meede dit natie zeer gediend, en hunne gemoederen (zoo te verhoopen ftaat) eindelinge tot ons gewonnen zullen werden.

Ik hebbe dit bedryf van onze Natie aldaar menigmaal, en met veel ernft overwogen; maar hebbe altyd in myn hert ten uiterften verfoeid, dat men, om die godlooze winft (alzoo dit niet zonder een ingewikkelde verzaking en verlating van God, van zyn Zaligmaker, en van zyn ganfche dienft gefchied, gelyk hen ook den 9den November A. 1640 't houden van den Zondag klaar verboden is) zich niet fchaamd zyn ganfchen Godsdienft als te verzaaken, zonder openbaaren Godsdienft (gelyk dat uit No. 7. Artikel 2 der Keizerlyke geboden A. 1650 blykt) te leven, zyn God en Zaligmaker voor de Menfchen te verloochenen, en dus aan onze vyanden des geloofs de grootfte grond ter wereld, tot qualyk fpreken van ons, te geven.

Hoe kan God zoodanigen handel, en zulke, die zoo hun geld winnen, en ook die gene, die dat zoo belaſten te winnen, of dulden, zegenen. Ik zoude daar over veel meer konnen zeggen; dog zal hier mede de zaken van Japan beſluiten, en tot de ſtoffe van Kaap de goede hoope overgaan.

BESCHRY-

BESCHRYVINGE
VAN DE
KAAP
DER
GOEDE HOOPE,
Met de ZAAKEN daar toe behoorende.

THIENDE BOEK,
EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Kaap *der* Goede Hoope. *Waar die legt.* Voorteekenen *van nadering tot de zelve. Zeltzaame miswyzing van 't* Compas *hier. Groote* Koude *in 't aandoen van 't* Land *hier. Dubbel gevaar des* Schryvers , *door de kregelheid van twee* Opperstuurlieden. *Onze nieuwe* Kaart *van de* Kaap. *Hoe zich dit* Land *opdoet. Het* Robben- *en* Dassen-eiland. *De* Saldanhabaai. *'t Gevaar in de* Tafelbaai *by* N. W. winden. Schepen *hier door gebleven. Dappere daad van* Jochem Willemszoon , *by 't blyven van* Hoogergeest *en de* Goede Hoope *hier in 't jaar* 1692. *Het droevig stranden van* Waddinxveen *en* Oosterland *in 't jaar* 1698. *De* Tafelberg. *De* Windberg. *De* Leeuwenberg. *De vier* Hoofdcolonien *hier met haar onderdeelen.* De Kaapze Bergen , *en 't* Vlek *afgebeeld. De* Tygerbergen, Koeberg *en* Blaauwenberg. *Het* Kasteel *der* Goede Hoope. *De* Kerk.

de der le pe. NA dat wy omstandig vertoont hebben, wat die magtigste en alleraanzienelykste Maatschappy in Oostindiën bezit, en tot hoe hoogen toppunt van eere en oppervermogen zy daar gestegen is, zal het nu tyd worden, dat wy ook van de laatste post, of het land, dat zy onder weeg bezitten, en langs het welke zy in Oostindiën gekomen zyn, te weten van Kaap der Goede Hoope, spreken.

Dit is die vermaarde Zuidhoek van Africa, de grootste daar om streeks, en waar by geen andere daar ontrent eenigzins te vergelyken is.

die Zy legt op 34 graaden 30 min. Z. breedte, en op de lengte van 38 graaden; doch, volgens een nette waarneming, en afmeting, voor 10 of 12 jaaren by een Eclipsis door de Heer *Colben* gedaan, zoude de zelve maar op 37 graaden en 35 min. leggen.

Zy is van Batavia geen 1800 mylen, gelyk men tot nog toe de wereld heeft zoeken wys te maaken, maar tusschen de 12 en 1300 mylen afgelegen; gelyk my nader gebleken is uit de mylen, die wy dagelyks gezeilt hebben; en dat wy des noods uit zekere aanteekening, konnen toonen. Uit het vaderland tot de Kaap word de reize doorgaans op 21 of 2200 mylen gerekent; maar wy hebben ook deze vry korter bevonden; doch de eene reize valt langer als de andere, waar ontrent de saisoenen, in welke men uitzeilt, een zeer groot onderscheid geven.

De eerste voorteekenen, wanneer men de Kaap begint te naderen, zyn verscheide. Voorteekens van nadering tot de zelve.

Allermeest verneemt men een zeer kenbaare soort van bonte vogels, kaapze duitkens genaamt. Deze zyn van groote als een groote duive, wit en ros of swart van vederen, en fraai van gedaante, van welke ik te beter oordeelen kan, om dat wy

wy 'er verscheide van gevangen hebben. Men ontwaart de zelve wel 300 mylen te vooren, eer men uit het vaderland aan de Kaap komt, vliegende gestadig heen en weder, even als of zy de schepen voor gidzen tot aan de Kaap dienden, en als men van daar vertrekt, blyven zy de schepen Beoosten de Kaap nog wel 6 of 700 mylen, als men na St. Paul en Amsterdam zeilt, die 'er 800 mylen van daan leggen, nog al by, niet tegenstaande de ongemeene swaare winden, die men doorgaans daar heeft.

Het tweede teeken van aannadering bestaat in zekere rieten of stronken met haare wortels en bladen, van de Portugeezen Trombas, en van ons Trompetten genaamt; maar dan is men al na by.

Ook begint men dan hoe langer hoe meer een ander soort van vogels, mede Kaapze vogelen genaamt, te vernemen.

De Portugeezen hebben de zelve *Alcatraças*, *Mangas de veludos*, dat is fluweele mouwen genoemt, en men heeft 'er meer anderen, die wy doorgaans den naam van Mallegaazen, Jan van Genten (een soort van witte meeuwen, en zoo van *Jacob van Nek* genaamt) en malle meeuwen geven, zynde die eerste een soort van groote vogels, die wit en graauw gespikkelt van vederen; doch aan de einden swart en zoo zagt van veder zyn als fluweel, behalven dat zy aan hun geduurig klapwieken zeer wel te kennen, en van anderen te onderscheiden zyn. Als men deze ziet, mag men wel vaste staat maaken; dat men niet boven 2 of 3 dagen van de Kaap is.

Zeldzaame miswyzing van 't Compas hier.

Het zekerste voorteeken egter is de wonderlyke miswyzing van 't Compas, die men hier heeft, en die men 's morgens met 't opkomen, en 's avonts by 't ondergaan van de zon zoo klaar en zoo vast ontdekt, dat men niet de allerminste reden heeft, om aan de waarheid te twyffelen, gelyk dit de ondervinding best leert.

Men bevont in 't jaar 1714. wanneer ik daar laatst was, dat de miswyzing van het Compas daar op 11 graaden, Noordwestering was; maar dat het verwonderenswaardigste hier voorkomt, is, dat men voor 50 of 60 jaaren, en zelf nog in laater tyd, hier een miswyzing van eenige graaden Noordoostering plagt te hebben, dat zoo wonderlyk veel (gelyk de scheeps- en zee-verstandigen weten) van malkanderen verschild, dat men daar op zeer gemakkelyk of een schip verzeilen, of noit het land van de Kaap vinden zou By St. Paul en Amsterdam plagt de Noordwestering miswyzing op 25 graaden te zyn, en nu is zy al op 26.

Deze ontdekking met de Peyl-compassen is men aan de Engelschen verpligt. In 't jaar 1685. bevonden de Fransche Paters de miswyzing hier van 11 graaden en 30 min. te zyn, 't geen met de bevinding van 't jaar 1714. een halven graad verschilt.

Men doet dit swaar en als aan een geschakelt hoog en bar gebergte al van zeer verre in zee op, en wanneer wy in 't jaar 1705. dit 's morgens zeer vroeg eerst ontdekten, waaren wy 'er nog wel 16 mylen af.

Groote koude in 't aandoen van 't land hier.

Wy hadden het zelve zoo ras niet gezien, of wy bevonden het dien dag van de sterke Z. winden in 't aandoen van de Kaap zoo koud, dat my de toppen der vingeren als ongevoelig 'er af geworden waren, en als het langer dan tot 's namiddags geduurt had, zouden wy andere middelen hier tegen hebben moeten gebruiken, dan met die wakker (gelyk wy deden) in een te wryven, of in de mouwen van myn Japonsche rok te steken; maar als men wat digter ontrent de wal komt, stuiten die winden, en houden volkomen op, gelyk het dan ook ten eersten warmer word; doch door dit doodwaajen van die winden op dit land, alzoo men dan wat digter onder het gebergte komt, kan men door die stilte zeer ligt in groot gevaar raaken van tegen zekere klippen, ontrent de staart van den Leeuwenberg gelegen, te dryven, en in korten tyd in stukken te stooten, gelyk zommige schepen dit tot haare schaade ondervonden hebben. Ook zyn wy, wanneer wy de mond der baai naderden, vry lang in dat zelve gevaar en al zeer digt by een van deze klippen geweest, gelyk wy ook genoodzaakt waren onze schuit uit te zetten, en het 'er maar pas af te roejen, dat egter meest door kregelheid der stuurlieden tegen malkanderen byquam, alzoo de een de schuit ten eersten ten dien einde wilde buiten gezet hebben, en de opperstuurman oordeelde, dat het 'er nog niet op aanquam, welk onvoorzigtig oordeel ons dus zeer ligt aan 't verlies van ons schip zou hebben geholpen, gelyk een ander stuurman op myn laatste reize derwaarts, had ik niet beter, dan hy uitgekeken, en 't land van de Kaap niet beter dan hy gekent, ook oorzaak zou geweest zyn, dat wy de Kaap zouden hebben voorby gezeylt, dat ons, alzoo wy toen geen 20 gezonde menschen meer aan boord hadden, zeer quaalyk zou gekomen hebben, en wel oorzaak van 't verlies van dit schip zou geweest zyn.

Dubbel gevaar des Schryvers, door de kregelheid van twee stuurlieden.

Zoo als ik 's morgens het gebergte van de Kaap zeer klaar nevens den opperstuurman zag, ontdekte ik zeer onderscheidentlyk den Tafelberg, den Windberg en den Leeuwenberg, dat *ik* wel tegen hem zeide; maar hy, een groote dwarsdryver (schoon hy noit, dan in zyn jeugd eens als jongen, aan de Kaap geweest

Back of
Foldout
Not Imaged

Nieuwe Kaart
van
Caap der Goede Hoop
in hare rechte jegenwoordige staat
vertoond door
François Valentyn.
J. van Braam et G onder de Linden
Kaart van de
Caap der Goede Hoop
De Groote Grigriquas
De Kleine Grigriquas
De Caffersse Kust
'T Land van Thynema
Vamaquas
Odiquas
Hosaas
Hesiquis
St. Heleens Baai
Cochoquas
Ammaquas
Moetjesons
Gantouwers
Kleine Caffers
Attaquas
Saldanha Baai
Guris
District van de Caap de Goede Hoop
Hessequas
Soesequas
De Kust der Hottentotten
Caboequas
Sonquas
'T Land van Waveren
Horisons
Goringhaiconas
Gonnemase Hottentots
Gorachouquas
Goringaiquas
Hottentots Holland
De Baay Falso
Hout Baay
Robben Eyl
Tafel Baay
Obiquas
Gonnemase Hottentots
De Baay Falso
Hottentots Holland
Hout Baay
Drakenstein
Stellenbosch
Mosfel Baay

weest was) zag dit voor 't land van de Saldanhabaai aan, die 'er wel 24 mylen, of twee dagreizen om de Noord van daan legt; weshalven wy, na zyn zeggen, nog eerst zoo lang na de Kaap toe moesten zeilen, daar ik in tegendeel zeer wel gegrond oordeelde, dat hy, zoo voortzeilende, de Kaap voorby zeilen, en ons in 't uiterste gevaar brengen zou van het schip te verliezen, of van de reize verstoken te zyn, alzoo ons volk niet in staat was om het nog maar eene week uit te harden, dewyl 'er behalven de roergang ook wegens een swaar lek in den boeg zeer sterk moest gepompt worden; doch wat ik hem hier tegen zeide, hy wilde met zyn kop door, en gelyk hebben, gelyk hy ook maar voortging met 'er voorby te zeilen; zonder dat yemant van de anderen, op 't half dek zynde, in staat was om my te ondersteunen.

Dewyl ik dan zag, dat die man onverzettelyk en met geen reden te leiden was, ging ik na de schippers hut, daar de zelve styf van 't scheurbuik lag, zoo dat hy zich naaulyks roeren kon.

Ik zeide hem dierhalven, dat ik 't land van de Kaap zeer klaar en onderscheiden gezien, en ook den tafelberg wel ontdekt had, dat men 'er vast op mogt gaan; maar dat de stuurman, dit land voor de Saldanha-baai aanziende, nu voorby de tafelbaai, en dus van de man af zeilde, waar mede ik my geenzins zou willen bemoejen, zoo my, myn swaar huisgezin, en voor al hem, en zoo veel andere lydende persoonen in dit schip, niet zeer veel daar aan gelegen was; weshalven ik hem bad, doch alle zyne kragten (wilde hy spoedig aan land genezen zyn) in te spannen, en, al was 't op handen en voeten, na 't half dek te kruipen, om ons doch door zyn gezag te redden, en andere ordre, na eigen ontdekking van 't land, hier in te stellen.

Hy deê dit ook aanstonts, kroop op handen en voeten, die 'er zoo swart als inkt uitzagen, na 't half dek, en was zoo ras aldaar niet verscheenen, of hy zag, na dat zich kort 'er aan de wolken van boven den tafelberg afgescheiden hadden, dien berg, en ook den leeuwenberg zeer klaar, toonde aan den stuurman zyn grove misslag, en 't gevaar, waar in hy ons allen, met de Kaap voorby te zeilen, bragt, en belastte hem om aanstonts daar vlak op aan te zeilen, en toen quamen wy nog dien zelven avont ontrent 8 uuren daar op de Rheede ten anker, dankende God voor de zonderlinge genade, die hy ons bewezen had, van ons na zoo veel zigtbaare gevaaren, behouden en zoo gelukkig in de haven van onze begeerte te brengen.

Is 'er nu een land in de wereld, dat zich van verre, en zelf ook al is men al in de baai, bar, woest, zeer klippig en rotzig opdoet, zoo is het dat van de Kaap der Goede Hoope, daar zich niet dan een swaare rei en schakel van meest aan een hangende byzondere hooge bergen vertoont, die van 't Noorden haaren aanvang nemen, en in 't Zuiden by den staart van de Leeuw tot in zee eindigen.

Deze uiterste Zuidhoek van Africa vertoont zich nog eenige mylen Zuidelyker na de kant van Hottentots-Holland: en de Tafelbaai, in welke onze Maatschappy den eersten aanleg van haare volkplanting hier begrepen heeft, legt eenige mylen Noordelyker, terwyl men in 't Z. een diergelyke baai, daar zeer wel na gelykende, heeft, die *Thomas Candisch*, daar door misleid zynde, voor de Tafelbaai aangezien, doch daar na, het tegendeel bevonden hebbende, daarom Kaap Falso genaamt heeft.

De beste Kaart, om deze twee baayen in 't Z. en N. tegen over malkanderen, mitsgaders de verdeeling van de buitenplaatzen dezer Colonie, en de gesteltenis van dit land te ontwaaren, is onze nieuwe hier bygevoegde Kaart, No. 41, die ongemeen net is, en zeer fraai aanwyst, hoe die twee baajen van een gescheiden zyn door eenen *Isthmus*, of hals, die deze strook aan 't vaste land hegt; welke strook lands zich maar weinig na 't N. ook eenigzins na 't W., maar veel verder na 't Z., uitbreid, daar zy met een scherpen hoek tot aan Kaap Falso (maakende den W. hoek des zelfs) uitloopt; ook heeft men daar in 't W. Z. W. nog een kleine baay, de Houtbaay genaamt, waar ontrent het naaste voornaam bosch der E. Maatschappy is. Onze nieuwe Kaart van de Kaap.

Zoo als men van buiten na dit land komt, ziet men allereerst den Tafelberg, die de allerhoogste, en waar aan de Leeuwenberg, die men in 't eerst dan nog niet zien kan, met een kleine klove vast is, maar onder den welke hy dan nog als gedoken en in een gedrongen legt; maar als men nu wat nader gekomen is, begint men ook den Duivels- of den Windberg in 't Z. O. ter linker, en ook den Leeuwenberg in 't Z. W. ter regterhand, zeer klaar en onderscheiden te zien. Hoe zich dit land opdoet.

Na dat men de Tafelbaai (die aldus na den berg van dien naam door den zeevoogt *Joris van Spilbergen* in 't jaar 1601. genoemt wiert) pas ingeloopen is, heeft men aan stuurboord, of ter regterhand, eenige swaare klippen, die zich digt aan land by den staart van den Leeuwenberg vertoonen, en ter linkerhand, of aan bakboord, een gevaarlyke droogte vol katskoppen, de Walvisch genaamt, digt by 't Robben-eiland, zoo dat 'er in de mond, tusschen deze droogte en den

ſtaart van den Leeuwenberg, nog ruimte genoeg, en altoos wel van 1½ myl, overblyft, om de baay in te zeilen, dat men gewoon is zoo langs de duinen heenen wel een halve myl aan een, ſchoon het daar ook al zeer klippig en rotzig langs de wal is, te doen.

Dit is een groote en ſchoone baai, die in des zelfs mond ontrent 1½ of 2 mylen wyd, ¾ of 1 myl diep, en 4 of 5 mylen in den omtrek, hoewel zy O. en W. wel 2½ of 3 mylen lang, en ontrent 3 mylen van de veſting der Goede Hoope afgelegen is.

Het Robben- en Daſſen-eiland.

Het eiland, dat men aan bakboord, of ontrent 3 mylen Benoorden den Leeuwenſtaart, leggen laat, allereerſt mede door *Joris van Spilbergen* ontdekt, en toen *ilha Cornelia* genaamt, is nu met den naam van 't Robbeneiland, na de menigte der zeerobben, of zeehonden, die 'er vallen, beſt bekent. Het is 1½ myl lang, en ½ myl breedt. Het vertoont zich laag en zeer zandig, is hier en daar egter wat heuvelagtig, en aan des zelfs droevigen oever (alzoo 't een Banditen eiland is) vol ſchelpen en kraalſteen, alwaar de Banditen en Ketenboeven hun geſtaadig werk vinden om ſchelpen te raapen, van welke men daar gewoon is kalk te branden. Te droeviger is het zelve, om dat 'er geen verſch water op gevonden wort, 't geen egter niet belet, dat de daſſen en konynen in grooten getale, en ook eenige ſchaapen, 'er zeer wel tieren en aarden konnen. Op 't zelve is ook een groot onderaardſch hol, dat waarſchynlyk door de Portugeezen hier gemaakt is.

De eerſte, die dit in een nette Kaart dede brengen, was de oude Heer *Johan van Riebeek*, de eerſte Commandeur alhier, die den 22ſten Auguſti 1657. dit door ſchipper *Claas Franszoon Bording* onderzoeken, en daar af een nette teekening maaken dede. Wy hebben hier een ſergeant of korporaal als hoofd van eenige poſthouders, en als opzinder der Banditen, leggen, die by 't zien der ſchepen, uit zee aankomende, ook gewoon is te vlaggen, en aan die van de Kaap een zeker zein daar van te geven.

Twintig mylen Benoorden de Kaap legt het Daſſen eiland, wel eer door *Joris van Spilbergen*, *ilha Eliſabeth*, doch nu door de onzen na de menigte der ſteendaſſen (een klein roshairig diertje) het Daſſen eiland genaamt. Het legt ontrent 2 mylen van de vaſte wal, en is maar 1 myl in 't rond, aan de W. kant vry rotzig; maar aan de Ooſtzyde ſchoon en zandig, daar men op een goede zandgrond op 16 vadem kan ten anker komen; doch de oever zelf is rondom zeer klippig. Men ziet daar wel eenige kruiden, en fraaje bloemen, maar men vind 'er geen boſch, geboomte, nog verſch water, en niet anders dan daſſen, en zeerobben in menigte, van welke daar jaarlyks veel traan gebrand word.

De Daſſen, die hier doorgaans op de kruiden aazen, zyn zeer goed van ſmaak, en komen zeer na aan het lamsvleeſch. Ook vallen 'er veel Pinguins (of withoofden, zoo *Candiſch* die wel eer noemde) een ſoort van vogels, die men in de eerſte reizen onzer Natie na Indiën afgebeeld ziet. En behalven deze vallen 'er ook nog andere zeevogels, ſcholſers, meeuwen, mallegaazen, en diergelyke ſoort.

Het verſchilt niet veel van 't Robbeneiland, dan dat het laatſte wat grooter, rouwer bewaſſchen, en vry hooger is.

De dan baa

Wat verder om den Noord, ontrent 24 mylen van de Kaap, heeft men de Saldanha-baay, zoo genaamt na een Portugeeſch zeevoogt, *Antonio Saldanha*, die in 't jaar 1503. hier aan geweeſt is. Deze is ſmal en eenige mylen diep, zoo dat men 'er beter als in de Tafelbaay tegen alle winden gedekt legt; doch men kan het daar niet lang houden, om dat 'er geen verſch water is. Wy vertoonen de zelve by No. 38. A., waar in men ook net zien kan de ſtrekking der voornoemde Baay, die der Tafel- en Zoutbaay, en Baay Falſo, mitsgaders het Robben- en Daſſeneiland, en de ankergrond die men daar om ſtreeks heeft.

't G in d felba by N wind

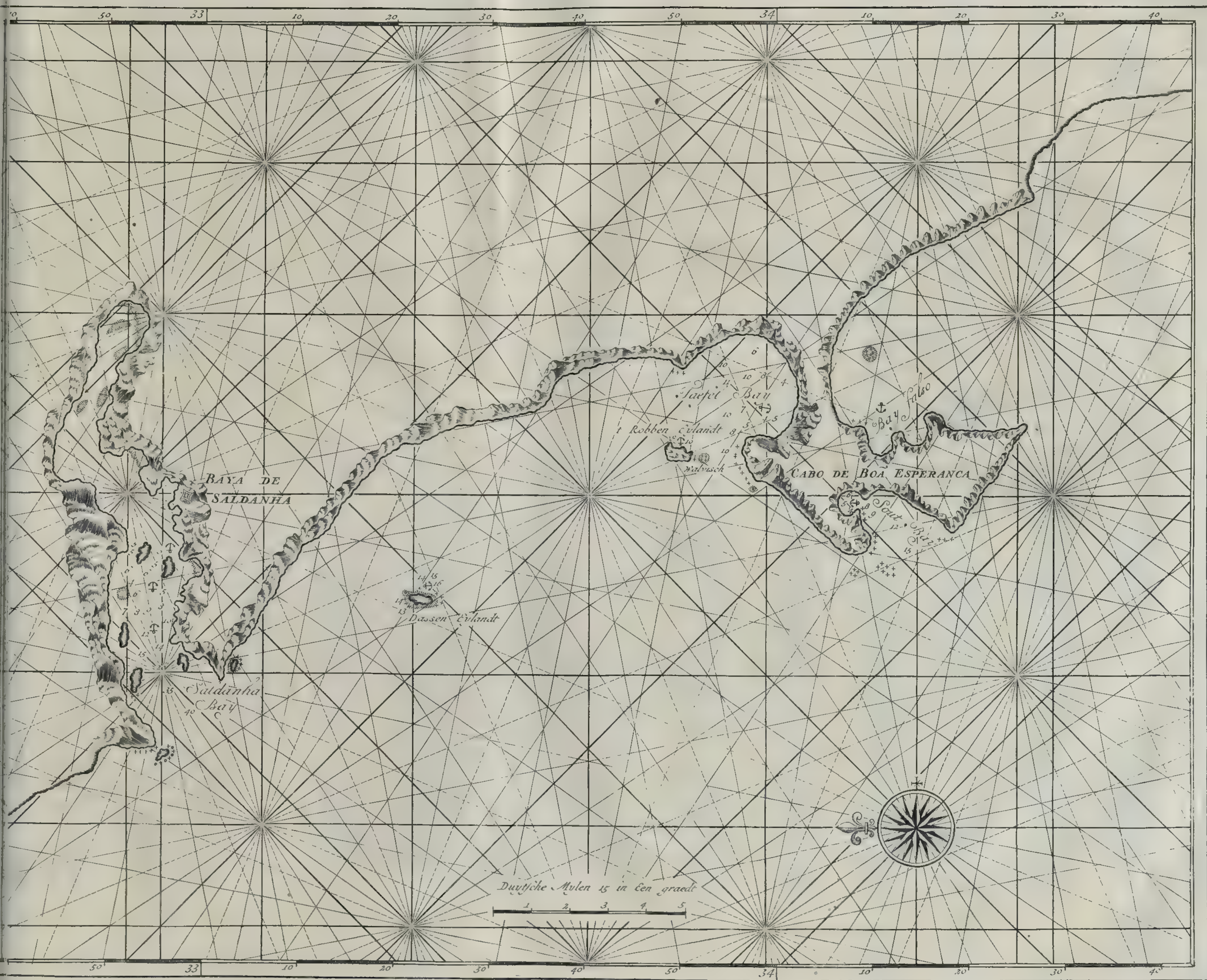
Wat nu de Tafelbaay in zich zelven betreft, het is een ſchoone groote baay, daar veel ſchepen, al vry zeker, tegen alle winden gedekt, konnen ten anker leggen; maar zoo de N. Weſten wind begint door te waajen (die de baay vlak in komt, alzoo die meeſt Z. O. en N. W. geſtrekt legt) dan is een geheele vloot in het uiterſte gevaar, om van haare ankers af te ſpillen, en in korten tyd te vergaan, waar van ik in 't jaar 1714. eenige beginzelen gezien, en toen te gelyk ontwaart hebbe, hoe 11 boots, die aan 't hoofd lagen, in een half uur tyds in flarden geſlagen, en de meeſte ſchepen van haare ankers geraakt waren, draajende zommige als tollen rondom, terwyl anderen met ſchieten noodzeinen deden.

Die wind heeft de E. Maatſchappy den 16den Juni 1722. zes ſchepen, de Engelſchen drie bodems, en de Franſchen een ſchip in weinig tyd gekoſt.

Dit waren van ons de Stantvaſtigheid, Rotterdam, de Schotze Lorrendraajer (die nog op ſtrand zat) Lakeman, de Zoetigheid, en de Hoeker Gouda, al te zamen ſchepen, eerſt uitgezeilt, en genegen haare reize na Indiën verder voort te zetten.

De drie Engelſche waren genaamt de Nigtingale, de Caredois, en de Addiſon, en 't Franſch ſchip Namen. Een ſwaare

flag

BAYA DE SALDANHA
Saldanha Bay
Dassen Eylandt
t Robben Eylandt
Walvisch
Taefel Bay
Bay Falso
CABO DE BOA ESPERANCA
Duytsche Mylen 15 in Een graedt
33
34

ſlag voor onze Maatſchappy, behalven dat zy in dat zelve jaar het ongeluk had, om in volle zee nog 6 ſchepen van haare retourvloot, te weten, Amſterveen (zynde de zeevoogt) de Samſon, 't Raadhuis van Middelburg, Reyneſtein, Blyenburg, en 't Huis te Foreeſt, te verliezen.

In 't jaar 1692. tuſſchen den 4. en 5^den^ Juni verloor de E. Maatſchappy hier door de N. W. wind de twee ſchoone retourſchepen Hoogergeeſt en de Goede Hoope. Na dat de vloot hier een maand gelegen had, ontſtond 'er 's nachts een ſwaar onweder, zoo dat de baaren, door de woedende winden aangezet, en als tot aan den hemel opſtuivende, met de duiſtere lugt maar een en de zelve ſtoffe ſcheenen uit te maaken.

Na dat de meeſte ſchepen, en ook deze twee, van haare ankers geſpoelt waren, ontdoken wel eenige nog het zigtbaar gevaar; maar de twee voornoemde raakten ten eerſten tegen de klippen aan, en 't volk daar door in den hoogſten nood van in korten tyd, zoo de Heere niet veelen daar van op een wonderbaarlyke wyze gered had, te zullen vergaan, waar ontrent zich een geval opdeed, dat waardig is om zyne zeltzaamheid hier aangeteekent worden, aangezien men weinig voorbeelden daar van ergens vinden zal, te weten, van eenen *Jochem Willemszoon* van Amſterdam, een matroos in dienſt; doch voor die tyd op 't ſchip Spierdyk het ampt van Quartiermeeſter waarnemende.

Deze borſt met de ſchuit aan de wal zynde, wiert hem, wegens 't onſtuimig weder door zyn ſchipper, *Siewert de Jong*, belaſt, aan land te blyven, en de ſchuit maar wel te bezorgen; maar aangezien de branding hoe langer hoe hooger begon te gaan, oordeelden die genen, die op de ſchuiten paſten, beſt, alzoo de meeſte ſchuiten aan de wal waren, die op 't ſtrand te haalen, vermits zy anders in flarden ſtonden geſlagen te worden.

Zes of zeven boots, door de ſwaare zeên van de ſchepen afgeſlagen, en van welke het volk aanſtonts verdronk, wierden niet verre van 't Fort aan de Ooſtkant van 't hoofd geſlingert, en daar nog meeſt, hoewel vry deerlyk gehavent, geborgen.

Terwyl nu de wind hoe langer hoe meer toenam, en de zee zich hemelhoog verhefte, verdronken 'er 's morgens 'er aan tuſſchen 10 en 11 uuren verſcheide menſchen, zoo van deze 2 ſchepen, als van 't Engelſch ſchip Orangie, die, om zich te redden, in zee geſprongen waren, en hoope hadden van al ſwemmende het land te zullen krygen, hoewel hen dit elendig ontſchoot.

Jochem Willemszoon zoo veele van zyn ſpitsbroeders in dien grooten nood, en hen egter zoo na by de wal ziende, nam, hier door ten uiterſten getroffen, een beſluit, waar over men ten hoogſten moet verbaaſt ſtaan.

Hy bond een loodlyn, van 't Engelſch geſtrand ſchip bekomen, met een weergadelooze moedigheid om zyn lyf, gaf 't eind 'er af aan eenige matroozen, om 't wel vaſt te houden, ſprong toen met groote onverzaagtheid in 't midden van de branding, ſwom na de erbarmelyke drenkelingen van 't ſchip Hoogergeeſt, en nam den eenen voor en den anderen na, by de armen, by 't hair, en daar hy ze maar vatten kon, en ſleepte hen met een groote hartvogtigheid, door de baaren, na land, en zoo heeft hy 'er toen veelen gered; maar om ze op die wyze allen te behouden, was volſlagen onmogelyk.

Ontrent 300 man zagen dit droevig ſchouwſpel met ſchreijende oogen aan; doch geen van hen had moed, om na 't ſchip Hoogergeeſt te ſwemmen, ten einde daar verder een middel tot berging van zoo veel beklemde zielen uit te vinden; waar op dan deze *Jochem Willemszoon*, door *N. Verhulſt*, ſchipper op Waterland, zonderling hier toe aangezet, een beſluit nam, om zyn leven, tot redding van zyn medebroeders, nog op een andere wyze te wagen.

Hy trok al zyn kleederen, op een blaauw hemd en een blaauwe laakenze hemdrok na, uit, ſwom met die loodlyn om zyn lyf door die hemelhooge branding, onder welke hy menigmaal nederdook, heenen, en quam, na veel gevaar, eindelyk aan 't ſchip Hoogergeeſt, dat nu geheel op de zyde, en vol zand en water geſlagen was, alzoo die gruwelyke zee 'er geduurig met afgryſſelyk geweld en geklots op aanrolde; terwyl het volk, dat die bergen van zeên aankomen, en in de hut op een gepropt, alle oogenblik onder een naar gejammer en geklag, waar van de bergen weergalmden, de dood te gemoet zag; maar zoo haaſt de derdewaak, *N. Swaar*, dien dapperen *Jochem* met zoo veel moed door die verſchrikkelyke baaren als een zeeleeuw heenen worſtelen, en by hun ſchip, dus tot hunne redding opborlen, zag, vloog hy, die gereed ſtont om anders in zee te ſpringen, met de traanen in de oogen zynen beſchermengel om den hals, en riep, van blydſchap als opgenomen, tot zyn andere ter dood daar beklemt zittende medebroeders: *Mannen, gryp moed, God dank, nu zyn wy behouden.*

Jochem, ondertuſſchen geen oogenblik tyds willende verliezen, zei tegen dezen ſtuurman, die maar een chitze rok aanhad, en verder naakt was: *Gaat heenen*,

neemt de trap van 't half dek, bind die aan de loodlyn, en met eenen een touw van boord af, om daar door zoo veel menschen, als 't mogelyk is; over en na land te slepen. Men kon maar twee menschen gelyk dus overhaalen, en zoo wierden 'er ook maar twee togten met de zelve gedaan, terwyl de vermoeide en te veel afgematte *Jochem Willemszoon* aan boord wat uitruste.

Ondertusschen maakte men aan strand een vlot van de afgeslagene planken en balken der schepen, die men met een loodlyn vast aan een forde, waar op men 'er 4 of 5 te gelyk met een bras door de branding heenen rukte; maar terwyl men aan land bezig was met dit vlot klaar te maaken, begeeft *Jochem*, onverduldig om zelf te zien, hoe de zaaken tot redding van zyne medebroeders verder aangelegt wierden, zich wederom (doch nu zonder touw of lyn) in die woedende zee; een stoutheid, die hem byna het leven zou gekost hebben; want na dat hy ontrent halver weg tusschen 't schip en 't land gekomen was, bevont hy zich door 't geweld der branding zoodanig afgemat, dat hy, niet tegenstaande zyn groote kloekmoedigheid, zich egter genoodzaakt vont, ettelyke maalen om hulp en ontzet te schreeuwen, zonder dat yemant van alle die daar stonden, de hartvogtigheid had van hem, hoe zeer zy daar toe genegen waren, de behulpzaame hand te bieden, alzoo zy vreesden hun leven daar by in een zeker doodsgevaar te stellen.

Hy dan vernemende, dat al zyn schreeuwen om hulp te vergeefs was, en dat hy zich zelven redden moest, spande daar op met een weergadelooze onvertzaagtheid alle zyne kragten in, verdubbelde zynen yver, en vergde in dien hoogen nood zyn armen en beenen meer, dan zy anders verrigt zouden hebben, waar door hy eindelyk de grond onder zyn voeten kreeg, en in staat was, om daar, staande tot aan de borst in zee, zynen adem wat te konnen haalen, om daar na dan verder na land te swemmen.

Dit waren wel zyne gedagten, maar ondertusschen wiert hy door een swaare baar, die hy niet ontduiken kon, van zynen grond afgeslagen. Hy, hier door niet verzet, spande weder al zyn vermogen in, en kreeg andermaal weder grond onder zyn voeten; maar wiert nog eens daar van geslagen, waar op hy, ziende nu door die branding niet te zullen komen, een besluit nam om weer na 't schip te swemmen, dat hem eindelyk na veel moeite en gevaar gelukte, alwaar hy zich eenige tyd onder de fokkerust hielt, en daar na weer op het schip geraakte, van waar hy, nevens drie anderen, byna de laatste van allen, met het vlot aan land gehaalt is.

De Heer Gouverneur, *Simon van der Stel*, die het dapper bedryf van dezen zeeheld, met de uiterste verwondering en beweging, en met groote bekommering voor hem, aangezien had, smeet hem, zoo als hy aan land quam, zyn eigen rok toe, en gaf ordre, dat men alles tot behoudenis van dien dapperen man aanwenden zou. Ook gaf hy by zyn vertrek, na dat hy herstelt was, hem nog deze volgende loffelyke getuigenis mede, op dat ook de Heeren Bewindhebberen hem na verdienste beloonen, en een hooger bediening geven mogten.

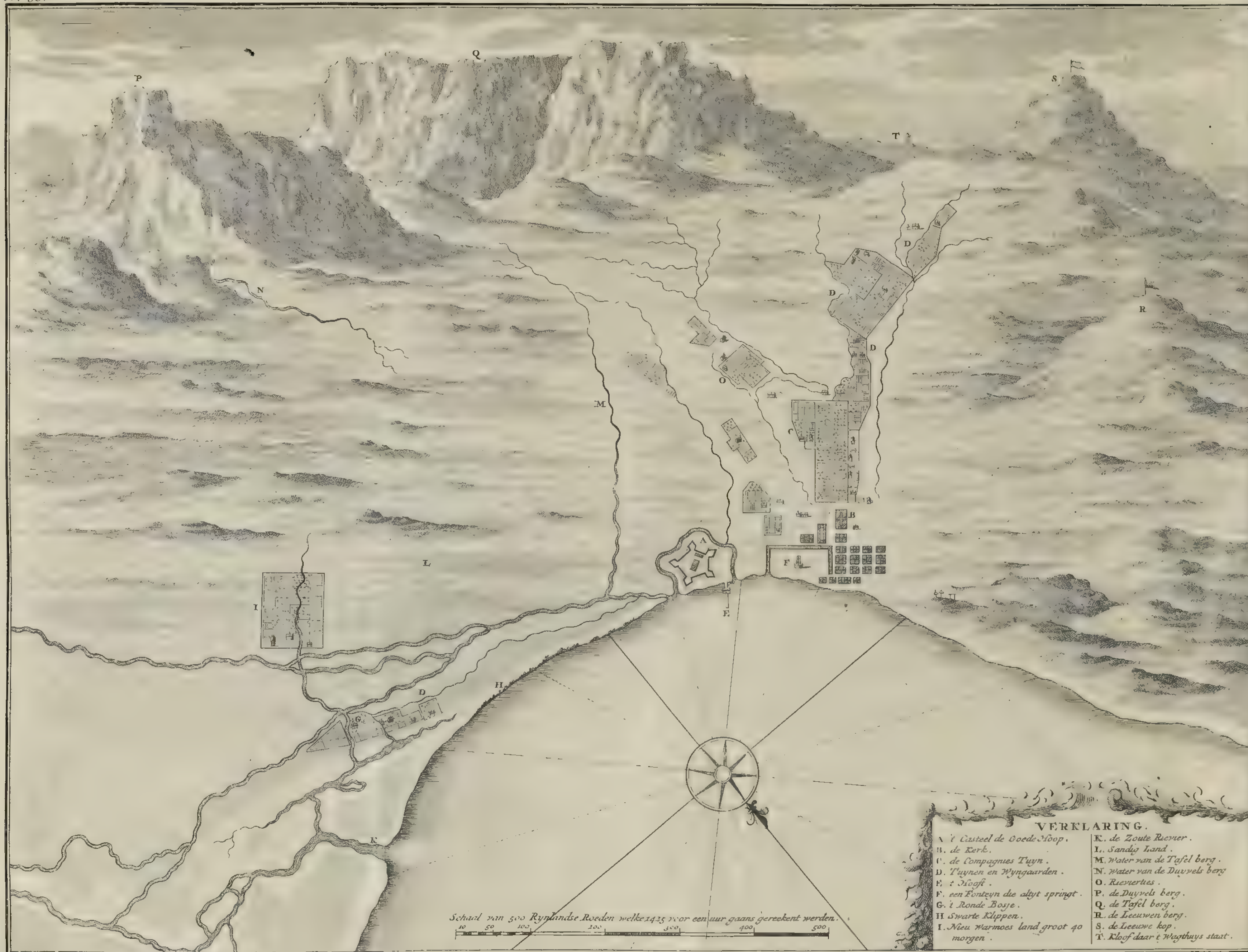
Extract uit de originele Missive, door den Gouverneur Simon van der Stel, *en den* Raad *aan* Cabo de Bonne Esperançe, *aan de* Heeren Zeventhienen, *in dato den* 22sten *Juni* 1692. *gezonden.*

H*Et droevigst van allen was, zoo veel zielen in 't uiterste gevaar haares levens te zien, en hun jammerlyk kermen te hooren, zonder dat men eenig middel tot hunne behoudenis uitvinden kon, tot dat eindelyk* Jochem Willemszoon *van Amsterdam, Matroos, Quartiermeesters dienst doende op 't schip* Spierdyk, *zich aanbood, om met een touw om het lyf door de branding en aan boord te swemmen, 't welk hem ook gelukte, en door middel van een vlot, en zyn medegebragt touw, over en weder getrokken, de meeste part der menschen uit een gewisse dood te redden.*

Wy konnen niet ledig staan deze trouwhertige daad, zoo kloekmoedig als gelukkig in ons aanzien t'onzer aller verwondering uitgevoert, UEd. Hoog Agtb. *mits dezen eerbiedig voor te dragen, met ootmoedig verzoek, haare goede geliefte zy, den zelven in tyd en wyle, als gestrekt hebbende tot behoudenis van veel Compagnies dienaaren, te willen gedenken.*

Even zoo ongelukkig bleven in deze baay, en door die N. W. wind, in 't jaar 1698. de twee retourschepen Oosterland en Waddinxveen, waar van (zoo men my berigt heeft) maar een jongen 't leven af bragt; ook is onder die schipbreukelingen de huisvrouw van D. *Henrik Willem Gordon*, die aan boord gebleven, terwyl haar man aan land gegaan was, met haar kind in de armen aan strand dood komen aandryven, en ook zoo aldaar begraven. Een jammerlyk einde voor zoo veel beklagenswaardige zielen; 't geen maar alleen door ons aangehaalt wort, om te toonen, hoe gevaarlyk deze baay is by het doorwaaijen van een N. W. wind,

Het ... vig ... den Wa ... din ... en O ... land ... 't ja ... 169

VERKLARING.
A. 't Casteel de Goede Hoop.
B. de Kerk.
C. de Compagnies Tuyn.
D. Tuynen en Wyngaarden.
E. 't Hooft.
F. een Fonteyn die altyt springt.
G. 't Ronde Bosje.
H Swarte Klippen.
I. Nieu warmoes land groot 40 morgen.
K. de Zoute Rievier.
L. Sandig Land.
M. Water van de Tafel berg.
N. Water van de Duyvels berg
O. Rievierties.
P. de Duyvels berg.
Q. de Tafel berg.
R. de Leeuwen berg.
S. de Leeuwe kop.
T. Kloof daar 't Wagthuys staat.
Schaal van 500 Rynlandse Roeden welke 1425 voor een uur gaans gereekent werden.
10 50 100 200 300 400 500

ıd, die men meest in de wintermaan- Juni en Juli heeft, hoewel men aan andere zyde ook bekennen moet, dat zelden gebeurt, en dat hier doorgaans elyke dagen aan een de Z. O. wind, welke wy in 't vervolg nader zullen eken, en die een overlandige wind or de schepen is, doorwaait.

Wanneer men nu, de baay dus inge- pen zynde, het kasteel der Goede oope nadert, komt onder dat hemelhoog bar gebergte alles zoo ruw, klippig rotzig voor, dat het onmogelyk schynt, t men daar die schoone plantagien, uinen, en ververschingen, die men na- rhand bekomt, vinden zal.

Ook komen de huizen van 't vlek, al- o zy meest maar van eene verdieping n, byzonder laag, en gansch niet fraai or; hoewel men die, na dat men 'er gekomen is, byzonder goed tot woo- ng der ingezetenen, en tot herberging r vlootsgasten bevint.

Het eerste, dat yemant, van buiten er aankomende, verwonderenswaardig oorkomt, is de uitnemend hooge Tafel- rg, die veel hooger gelykt, om dat en 'er zoo kort onder, en van strand aar ¾ uurs, of ten uitersten 1 myl, af , waar door die, als men 'er tegen op et, als over ons heenen schynt te han- en. Hy legt in 't Z. O. en Z., en ten eelen ook na 't Z. W. ten Z.

Hy draagt dezen naam, om dat hy oven op zoo plat als een tafel is, die omtyds met een berg van witte wol- en als gedekt word, dat by de kundi- en aldaar een vast teeken is, dat de Z. O. wind haast doorwaajen zal; waar op eelen, dit ziende, wel de gewoonte adden van te zeggen: *ziet daar, de tafel vord gedekt, en wy zullen haast wat te chaften hebben*; hoewel die spreekwyze igentlyk hier past, als men daar by we- gens den Z. O. wind (die anders door- gaans vóor de schepen op de Rheede goed s, en die zelden in een stormwind ver- ndert) ook een storm en swaare regen (waar van eenige voorteekenen zyn) te gemoet ziet.

Deze Berg vertoont zich van buiten, als de muuren van een swaar en hemel- hoog kasteel, alzoo des zelfs klippen, voornamentlyk by de krans, meest regt op en neder staan, zoo dat het ten uiter- sten te verwonderen is, dat zich nog deze en gene waaghalzen, niet tegenstaande zyne steilte, hebben durven verstouten, om den zelven te beklimmen.

Ik heb 'er verscheiden gesproken, die dit ondernomen en ook volbragt hebben, zynde 's morgens ten 6 uuren langs de kloof (hoewel eenigen ook wel een anderen weg verkoren) opgegaan, en ontrent 1 uur na de middag daar boven op, maar niet zonder het uiterste gevaar, gekomen, alzoo zy zich menigmaal aan 't hard gras, en deze en gene helmstruiken, hadden moeten vast houden, en zich dus ook wel tegen de steilte, die van 't begin der kloove tot boven toe aan weerzyden met ongelooflyke swaare klippen bezet was, moesten optrekken.

Men plagt in oude tyden voor te ge- ven, dat boven op dien berg een groot binnenwater was; doch dit, naaukeurig onderzogt zynde, is bevonden een ver- digtzel te zyn, alzoo daar niet dan eenige grippen en vlakke kuilen, in swaare rotzen, met welke dien berg alomme daar als bevloert is, waren, waar in eenig water stont, 't zy van den dauw, of wel van den regen, dat zeer helder en smaa- kelyk was, vooral voor zulke vermoeide en verhitte menschen.

Hier en daar heeft men egter veel lang gras, en ook wel eenige andere kuilen of moerassen, die pas een voet of ander- half diep waren, en waar in eenige graauwe kikvorschen zich onthouden, die men by dag niet verneemt; maar by nacht zeer klaar hoort roepen. Egter zyn 'er hier en daar boven op en langs eenige schoone en helder water gevende bronnen, waar door de landen 'er ontrent op verscheide plaatzen bewatert worden, die men zoo Beoosten, als Bewesten Compagnies thuin en ook door de zelve loopen, behalven dat men na 't O. ver- scheide spruitjens na de kant van 't ronde bosje, en na 't nieuw warmoesland zich verspreiden ziet, van welke zich 'er een in een spruit van de zoute rivier, en an- deren in zee of in de baay ontlasten. Al 't welke men zeer net in een fraaje teekening van de Kaap No. 38. B. ge- merkt, en my door de Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel* ter hand ge- stelt, zien kan; in welke teekening, even voor zyn Ed. komst aldaar gemaakt, men dit vlek in platten grond met zyn verderen omtrek toen pas buiten de Tafelbaay zeer klaar beschouwen kan.

Dus ziet men hier boven meest een een- paarige vlakte, en ook hier en daar wel een klein heuveltje, en dan weer een on- diepe vallei, waar in men meest kreupel- bosch, gras, en ook wel eenige boomen vind.

Zoo kan men wel een half uur al meest over een schoone vlakte gaan, waar na men by een vlakke vallei in 't O. komt, daar men veel wonderlyke steenrotzen, als of zy met handen op een gestapelt waren, verneemt, terwyl men in die vallei niet anders dan ruigte, lang dik gras, en eenige helm ziet.

Daar na komt men by een groote kloof, die dezen berg van de Duivels- of Windberg in 't N. O. afscheid; maar die

die zich afgryzelyk diep vertoont, en waar in men ongeloofelyke groote scheuren en spelonken ontdekt.

Wanneer men nu op de kant van dien Berg na de Rheede toe ziet, is de afgryzelykheid van dat gezigt na beneden niet uit te drukken, alzoo de Leeuwenberg, die al vry hoog is, en alle andere daar ontrent gelegene gebergten, geen bergen gelyken, en by na, als of 't maar bultige vlakten waren, voorkomen.

De huizen, ja zelf het Kasteel, doen zich maar als swarte stippen op, die men pas met het oog onderscheiden kan, en de grootste schepen gelyken dan maar zeer kleine bootjens, gelyk de boots en schuiten ook maar kleine swarte vlakjes schynen te zyn.

Dit was 't gezigt op de Rheede, of daar ontrent; maar als men eens na beneden langs die afgryzelyke steile rotzen van dezen berg zag, ontdekte men eenen afgrond zoo diep, dat 'er den beschouwer het hoofd van draaide, zoo dat men genoodzaak wiert te rug te wyken, zoo men niet suizelen, en van boven neder storten wilde.

Men ziet ook, na de Westkant by de kuilen en moerassen, waar in die kikvorschen zyn, tusschen eenige scheuren der steenrotzen hier en daar eenig water na beneden stroomen, en ook hier en daar wel helder in die kuilen staan.

Om alles op dezen berg door en door te zien, heeft men wel een etmaal van nooden, om 't welke dan, na zoo veel aangewende moeite, te beter te konnen doen, zommige daar een nacht overgebleven zyn, en dan overvloedig tyd hadden, om al het aanmerkenswaardige wel te doorsnuffelen.

Ik heb 'er gesproken, die dat gedaan hadden, maar die verklaarden nogmaals onder dat verhaal te yzen, als zy aan 't gevaar, waar voor zy zich bloot gestelt hadden, maar dagten, alzoo zy nu en dan, daar in die naare nacht alleen zynde, wel eens 't afgryslelyk gebrul van tygers of leeuwen met een ziddering, die niet uit te drukken is, hoorden, te meer, alzoo 'er voorbeelden waren, dat 'er van 't schip Pylswaard van 7 Tafelbergklimmers maar 4 weer beneden gekomen, en de anderen waarschynelyk door eenig wildgedierte verslonden waren.

Was nu 't opklauteren op dezen hoogen en steilen berg moejelyk voor deze nieuwsgierige opklimmers geweest, het nederdalen was hen wel honderdmaal moejelyker en gevaarlyker voorgekomen, alzoo zy hier niet alleen, door na dien ysselyken afgrond neer te zien, als verblind en verbystert, maar ook genoodzaakt wierden zich op veel plaatzen met het uiterste gevaar (hoewel 'er geen ander middel was om af te komen) na beneden te laaten zakken, dat zeer ligt quaalyk had konnen uitvallen.

En zoo hier door nog niet schriks genoeg in deze waaghalzen was, wierd zy nu en dan wel eens, door 't zien van mist en vuiligheid van grof wild gedierte, zoodanig verdubbeld, dat zy zich dan, zonder eenige vreeze voor dat gevaar meer te gevoelen, maar zoo los lieten afglyden, om doch van geen leeuwen of tygers verslonden te worden; waar door zulke dan doorgaans wel zoo spoedig beneden als boven gekomen waren.

Het heugt my, dat ik den ouden Heer *Simon van der Stel*, en ook Juffrouw *de Man*, huisvrouw van den Tweeden persoon daar, in 't jaar 1685. heb hooren zeggen, dat zyn Ed. met de meeste lieden van aanzien, en met verscheide juffers, van welke zy 'er een was, eenigen tyd te vooren op dien berg geklautert, en dat zy 'er allen boven opgekomen, en daar eenigen tyd zeer vrolyk geweest zyn, zonder dat hen eenig quaad ontmoette, dat wel te gelooven is, alzoo 'er toen veel volk by een was, en nu en dan geschoten, dan eens een groot vuur gemaakt, ook zomtyds eens wakker op trompetten geblazen, en opgetrommelt, en daar door al het wild gedierte, dat daar ontrent wezen mogt, verjaagt wiert.

Egter heb ik noit yemant, van allen die 'er op geweest zyn, gesproken, die lust had, om 'er weer op te gaan.

Daar zyn 'er hier, die voorgeven ontrent de krans van den berg van verre 's nachts een vervaarlyk licht, dat zich bewoog, gezien te hebben, en die daar uit oordeelden, dat dit een karbonkelsteen was, die voor in de kop van een groote slang stont, maar zy zouden my meer voldoen, die dezen steen eens gevonden hadden. Ik houde het voor een fabel, en oordeele, dat dit eenig ander licht zal geweest zyn, dewyl noit yemant hier, of elders, iet verder daar van ontdekt heeft.

Daar zyn 'er, die de hoogte van dezen berg net afgemeeten, en bevonden hebben, dat de zelve 1857 Rhynlandze roeden hoog is; waar uit men dan ziet, wat staat 'er op de meeting van Mr. *Nicolaas de Graaf* te maaken is, die zegt de zelve ook gemeeten, en bevonden te hebben, dat hy 298 Rhynlandze roeden hoog was.

Het is verwonderenswaardig, dat men, wanneer de Z. O. wind doorwaajen zal, boven op dezen berg gelyk als een heirleger van witte wolken, al van verre derwaarts heenen dryven, op een koppel by een vergaderen, en daar na ook die wolken den berg allengskens als by trappen, en als of het afgeschaafde krullen waren, afdalen ziet, zonder dat men

men nog den allerminsten wind in de tafel-vallei gewaar word; maar zoo ras die tot op de aarde en beneden gekomen zyn, dan begint die wind zoo sterk door te poetzen, dat men, halver weg zynde, werk heeft om op zyn beenen te blyven staan, of niet in weerwil in een gat of hol voort te waajen, waar van ik by ondervinding spreken kan, alzoo ik met nog een wakker jong Heer, dus halverweg van dezen wind overvallen zynde, genoodzaakt wiert my nevens hem in een diepen kuil, die wy daar vonden, voor een tyd vast te zetten, alzoo wy anders zekerlyk zouden weggewaaid, en het onmogelyk gaande gehouden hebben.

Wanneer nu deze wind zoo doorblaast (dat zomtyds wel 's morgens, maar meest 's namiddags, hoewel ook wel den ganschen dag, en ettelyke dagen aan een gebeurt) zoo wort niet alleen het stof van de grond als tot aan den hemel opgedreven; maar men ziet 'er zelf steenen als knikkers onder, die de menschen met een groot geweld tegen 't hoofd geslagen worden, behalven dat men van wegen het stof, dat in de lugt is, by na niet van zich zien kan, alzoo 't de menschen in de oogen en mond, en, schoon de deuren dan over al gesloten zyn, zoodanig in alle de huizen waaid, dat zelfs geslotene kassen en kabinetten, hoe digt ook, doorgaans vol stof leggen.

Ik heb, by het doorsnorren van dezen vreezelyk sterken wind, verscheide boekhouders, die dan over de straat gingen, zich van huis tot huis aan de vensters zien vast houden, zonder dat zommigen zich van 't eene huis na 't andere dorsten begeven, moetende daar zoo eenigen tyd staan, om een tusschenpoozing van dezen wind (die ik dus eens 8 of 9 dagen aan een even sterk heb zien doorwaajen) af te wagten, en dan zoo langs de huizen tot aan hunne wooning heenen te sluipen.

Op zulken tyd is 't uitgaan als verboden, voor al aan de juffers van rang, die dan met een zonnescherm zouden willen gaan, alzoo die in een oogenblik geheel na boven toe omwaajen, en in flarden raaken zou. En wat de mans betreft, die wegens hun ampt dan in 't Fort, of elders, moeten zyn, die hebben het dan (gelyk wy reets getoont hebben) quaad genoeg.

Die dan van boord na land moeten roejen, hebben 't met dien boozen wind zeer quaad: want die agter in de schuit zitten, konnen zich van de digt overwaajende en als overregenende golven (die zich als witte lammerkens op die dan zeer groen zynde zee vertoonen) onmogelyk droog houden; en schoon zy al redelyk digt by 't Fort of Vlek ten anker leggen, konnen de schuitsroejers 'er zomtyds wel 1 of 2 uuren over bezig zyn, eer zy hun volk in de Rochebaay aan land konnen leveren. Doorgaans waaid deze wind sterk in de zomermaanden, van September tot Maart door, en in dien tyd ziet men ook doorgaans die witte wolk 'er boven op, die zich, als de Z. O. wind doorwaajen zal, vooraf op dien berg vertoont.

Die lang hier aan de Kaap gelegen hebben, konnen dien Z. O. wind al van zeer verre, en zelfs al van de Tygerbergen (schoon vry verre daar af gelegen) zien aankomen, wetende daar uit by ervaarentheid ook lang te vooren te voorzeggen, dat die wind binnen korten tyd waajen zal. Dus heugt het my, dat ik in 't jaar 1685. met den ouden Capitein *Hieronymus Cruse*, en met eenige schippers, van 't ronde bosje (een fraaje thuin der E. Maatschappy ontrent 1 myl van 't Fort na 't O. gelegen, en anders Rustenburg genaamt) rydende, hy tegen een van deze schippers, die zyn afscheid al volkomen had, en maar na de wind, die toen nog N. W. waaide, wagtte, zeide: *Schipper, ryd vry wat aan, want eer wy aan 't Fort zyn, zal de wind Z. O. waajen, en dan zoud gy wel een kanonschoot, om aanstonts te vertrekken, na uwe kleeren konnen krygen, dat ik u niet raaden zou af te wagten.* De schipper, dit hoorende, en de wind nog N. W., en de baay vlak in ziende waajen, stont, nevens ons allen, hier verbaast over, en vraagde, waar aan zyn E. dit wist te voorzeggen, 't geen hy ons, aanstonts zeer klaar aan die witte wolken, die van verre al vry sterk na dien berg quamen aandryven, toonde, waar op dan die schipper ook aanstonts op een sterke galop van ons afreed, terwyl wy hem maar zagtkens volgden; maar eer wy aan 't Fort quamen, zagen wy zyn schip de baay met een schoone Z. O. wind al uitzeilen, zoo dat hy, of sterk aangereden, of met de landschuit moet nagevolgt, en zoo aan boord gekomen zyn.

Hoe sterk nu deze wind in de Tafelbaay ook doorblaast, moet men egter hier nevens zeggen, dat zich zyn geweld maar meest in die baay vertoont, en hoewel ik den zelven wel eens wat sterk pas voorby 't Fort en den Windberg, zelf tot een stukweegs O. op, vernomen hebbe, is het egter zeker, dat men wat dieper landwaard in daar niets ter wereld van weet.

Deeze Tafelberg schynt van buiten bar en onvrugtbaar, alzoo men 'er loover nog gras bespeurt; doch hy is boven op met zeer goede groente bewassen. Ook zyn in de kloove veel wortels, hooge boomen, en ruigte, die ik verscheide

ſcheide maalen heb zien in brand ſteeken, en men vind 'er boven op veelerlei ſchoone bloemen en gewaſſchen.

Voor ettelyke jaaren ontdekte men hier eene zilver-myne; maar men ging niet voort hier in te werken, om dat de onkoſten te groot, en 't hout te ſchaars, en tot andere dingen veel noodiger was.

Aan des zelfs voet is ook een watermoolen.

De Windberg. Ten Ooſten van dezen berg, of ter linkerhand, als men voor deze bergen ſtaat, heeft men den Wind- of, zoo 't gemeen volk zegt, den Duivelsberg, waarſchynelyk de Windberg genaamt van wegen de valwinden, die men daar uit een groote kloove en opening tuſſchen die twee bergen menigmaal, en wel zoo onverwagt verneemt, dat de in de baay zeilende ſchepen daar door zeer ligt haare marszeilen en ſtengen verliezen, om 't welke, zoo veel mogelyk is te voorkomen, men doorgaans gewoon is de marszeilen tydig te ſtryken, en de ſtengen, zoo ras men maar ten anker legt, door te ſchieten. Waarom hy de Duivelsberg genaamt is, weet ik niet.

Hy is veel lager en ſmaller, als de Tafel- en Leeuwenberg, en maakt met de Leeuwenberg als een half rond uit.

Hy ziet na de zoute rivier, en na de Tygerbergen, en ontrent dezen berg ziet men de fraaje plaats van *Henrik Meyboom*, die nog niet zeer lang aangelegt is, en meer anderen daar aan volgende.

De Leeuwenberg. De Leeuwenberg, die vry wat lager als een van deze twee bergen, en diens kop het hoogſte is, legt ter regterhand, of Beweſten den Tafelberg, en maar met een kleine kloove 'er tuſſchen beide van afgeſcheiden. Hy legt na 't W. en bedekt die zyde meeſt, hoewel hy dan verder na 't N. draaid. Over den rug en by de ſtaart is een groote vlakte, daar men veel huizen zou konnen zetten; doch waarom dit niet geſchied, zal men hier na te kennen geven. Ook zou dan 't vee in deze vallei geen weyde hebben.

Hy voert dezen naam, of na de Leeuwen, die men nu en dan daar op wel ontdekt heeft (gelyk *Wouter Schouten* 'er een, wanneer hy dien beklom, niet zonder de grootſte ſchrik zag, en Capitein *Olof Berg* voor ontrent 30 jaaren 'er hier op nog een, die 't ſpoor wel mogelyk byſter was, en de ingezetenen veel ſchade deed, in eene reis doodſchoot) of na zyne uiterlyke gedaante, alzoo hy van verre al zeer levendig een leggenden Leeuw vertoont, terwyl hy met zyn ſtaart tot in zee afdaalt, en daar den W. hoek van de Tafelbaay maakt. Met zyn voorlyf legt hy na 't Z. W., en hy ſteekt zyn kop zoo ſteil in de lugt, dat veelen, die dezen berg uit nieuwsgierigheid beklommen hebben, op des zelfs top niet wiſten te komen, behalven dat hen dit veeltyds door de wolken, die hem bedekten, belet is.

Boven op den zelven ſtaat een vlaggeſtok, waar ontrent zich in een klein huisje een poſthouder of twee onthouden, die, zoo ras zy eenige ſchepen van verre in zee zien, die zy wel 10 of 12 mylen verre ontdekken konnen, ten eerſten de vlag opheiſſen, en zoo menigmaal met een ſtuk kanon, dat daar by geplaatſt is, ſchieten, als 'er ſchepen zich opdoen, om aan die van 't Kaſteel kennis daar van te geven, gelyk dat mede uit de kloove, tuſſchen dezen en den Tafelberg geſchied, die daar van aan de Heer Gouverneur ook gemeenelyk nog door een bywagt berigt geeft.

Ook worden de couleuren der vlaggen jaarlyks voor de vaderlandze en retourſchepen verandert, en daar van door den Heer Bevelhebber der Kaap aan haar Edelheden op Batavia kennis gegeven, op dat de retourvlooren altyd zeker en buiten bekommering die baay zouden konnen inloopen; welker overheden doorgaans hunne beſloten berigten krygen, die zy gemeenelyk niet verre van de Kaap gewoon zyn eerſt te openen.

Boven op dezen berg is in 't jaar 1682. de Heer *van der Stel*, met de gemaalin van zyn Edelheid, de Heer *Ryklof van Goens*, Gouverneur Generaal van Indiën, nevens eenige Kaapze Juffers, vrolyk geweeſt, en zyn Ed. heeft daar ook een Pyramide, ter eere van haar Edelheid, Mevrouw *Joanna van Ommeren*, doen opmetzelen, en op een fraajen ſwarten ſteen dit geval doen uithouwen.

Wy vertoonen deze Bergen, nevens het Vlek 'er by, No. 38. C. De Kaa zeBerge en 't Vl afgebeel

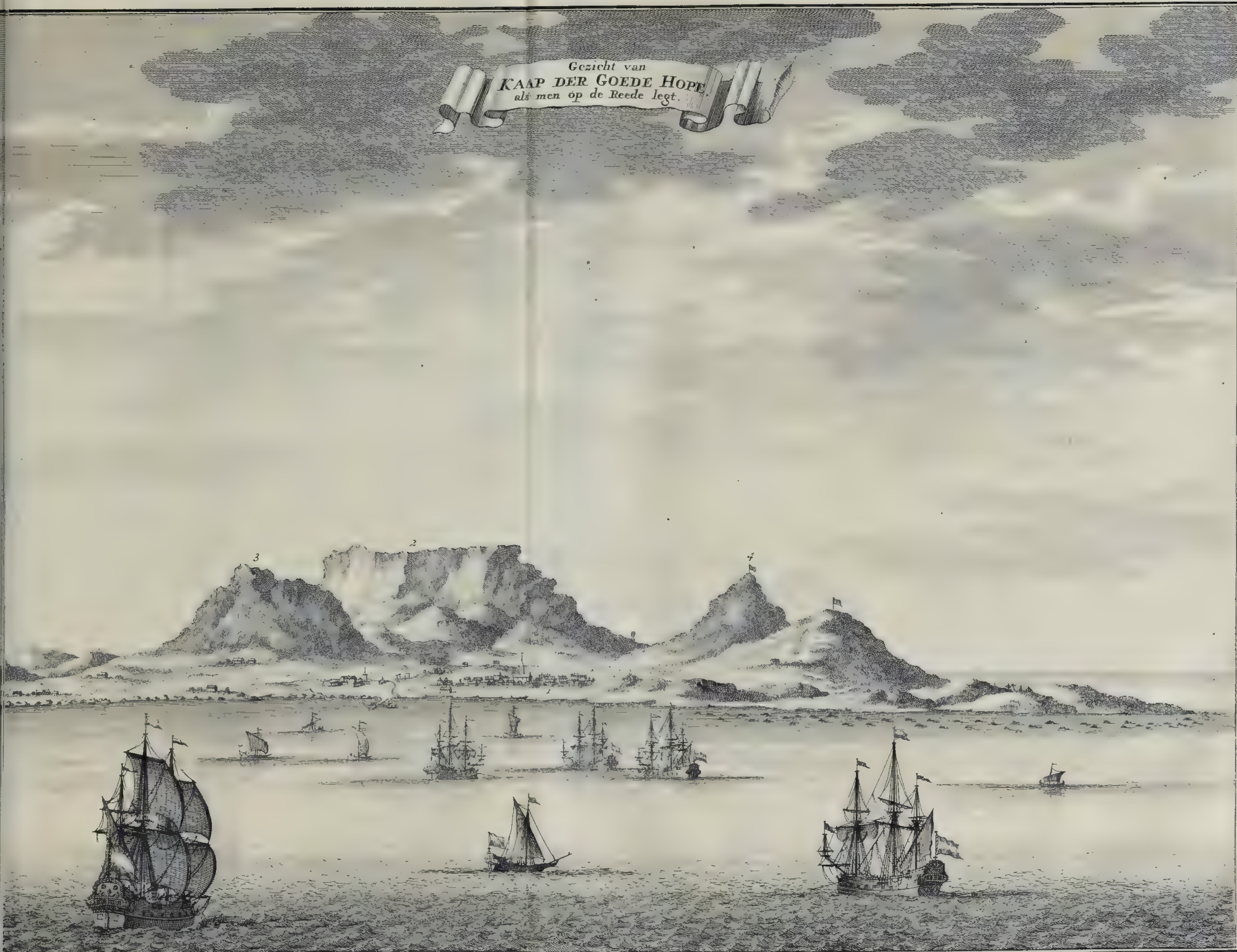
Als men over die kloove ryd, welke tuſſchen den Leeuwen- en Tafelberg is, ziet men 'er wegen na de overzyde des zelfs, daar de Vrylieden kraalſteen, om 'er kalk van te branden, gelyk zy aan deze zyde ook wel klippen uit zekere put haalen.

Ontrent de ſtaart van dezen berg heeft de Heer *Simon van der Stel* in den tyd van zyne beſtiering een kleine vierkante ſchans, met 4 ſtukken geſchut voorzien, doen bouwen, en een goede wagt 'er in gelegt, zoo om den ſluikhandel te beletten, als om onze vyanden by tyd en wylen allen afbreuk te doen; doch de zelve is met 'er tyd vervallen, zoodanig dat de Zoon de ſtukken 'er heeft moeten van daan haalen, en men 'er nu nog maar eenige overblyfzelen af ziet.

Op de zyde na de Veſting, en na de Tafelberg toe, plagt *Abraham Hertog* een ſteenbakkery te hebben.

Om nu van de Kaapze Colonie, voor

zoo

t Vlek. 2. de Tafel-berg. 3. de Wind-berg. 4. de Leeuwen berg.

zoo verre dit land onder ons ſtaat, een nette beſchryving te geven, moet men voor af weten, dat de zelve in vier Hoofdcolonien beſtaat, die weder haare byzondere verdeelingen van zekere landſtreeken hebben, en die in deze navolgende beſtaan, en met haare onderdeelen net aangewezen worden.

I. De Stadt, of 't Vlek, met den Regtsban des zelfs, waar onder behooren:
  1. De Tygerbergen.
  2. De Koeberg.
  3. De Blaauwe Berg.
  4. De Moſſelbank.
  } Met de Hofſteden daar op gelegen.

II. Stellenboſch, waar onder deze vier mindere Colonien behooren.
  1. Stellenboſch.
  2. 't Moddergat.
  3. Hottentots-Holland.
  4. De Bottelary.

III. Draakeſtein, waar toe deze vier behooren:
  1. 't Land van den Berg *Keert weder*, tot de Kerk.
  2. Dat van de Kerk tot de Wagenmaakers-Valey.
  3. De Wagenmaakers-Valey zelf.
  4. En nog eenige landſtreken, als Riebeeks-Kaſteel, de 24 Rivieren, de Honig- en de Piquetberg.

IV. Het land van Waveren, dat geen onderdeelen heeft.

Beſchryvinge der I. COLONIE.

Wanneer de E. Maatſchappy zich hier neergezet had, heeft zy zich eerſt in de Tafelbaay, en daar buiten, doch voor af na de zyde van de zoute rivier (anders ook wel Keizers-rivier, na zekeren *Johannes Keizer*, die 'er in verdronk, genaamt) uitgebreid, gelyk daar langs en ontrent van tyd tot tyd ſchoone buitenplaatzen en hofſteden zyn aangelegt, onder welke Conſtantia, en 't Rondebosje (die wy hier na breeder beſchryven) merkelyk boven de andere uitſteken.

Om nu nader kennis van de zoute rivier te krygen, vertoonen wy de zelve by No. 38. B. in prent.

Een van de eerſte en fraaiſte plaatzen hier ontrent, is de Boſchheuvel, wel eer door de Heer *van Riebeek* aangelegt, die ik in 't jaar 1685, wanneer ze *Guilliam Heems*, een Borgerraad, toequam, met veel genoegen gezien, en daar op een fraaje plantagie van oranje-, citroen- en meer andere boomen, en een ſchoonen wynberg, gevonden heb. Naderhand is zy in handen van Mr. *Willem ten Damme* geraakt, en door hem weer aan *Gabriël Touman* voor etrelyke duizend gulden verkogt.

Eer men van hier na Conſtantia gaat, 't geen na den Boſchheuvel volgt, loopt 'er buiten den Boſchheuvel een ſteenagtige ſmalle en ongemakkelyke weg tusſchen en over een ruwen berg na de Houtbaay, daar ook al eenige plaatzen aangelegt zyn; en daar men 'er meer zou konnen aanleggen, zoo men het niet nagelaaten had, om 't hout van dit boſch, dat men hier zoo hoognoodig heeft, te behouden.

Ook zyn 'er buiten de ſteenbergen nog verſcheide andere veeplaatzen der E. Maatſchappy in een plaats, *os picos fragosos*, of de gebrokene bergen, door de Portugeezen genaamt, doch die van de Hollanders naderhand, voor al daar die bergen in 't Z. leggen, Noorwegen genaamt zyn, om dat zy zeer wel na zekere bergen in Noorwegen gelyken. Hier plagt de E. Maatſchappy bevoorens haar ſlagtvee te bewaaren, ter tyd toe zy dit naliet, en haar vleeſch van vier Pachters begon te nemen; en na dien tyd is dit land door de Heer *Simon van der Stel* (dat wel 3 dagreizen groot is) by zyn plaats Conſtantia gevoegt.

Deze ganſche landſtreek van Conſtantia, den Boſchheuvel, enz., legt langs de zoute rivier na 't Z. O. ten Z. en zoo al verder na 't Z.

Naderhand heeft de E. Maatſchappy weer een veepoſt over de zoute rivier na de Tygerbergen, die ontrent 3 mylen van de veſting leggen, en die men gemakkelyk van daar zien kan, aangelegt, in welk dal der Tygerbergen, anders de Tygervaley genaamt, 't vee byzonder wel kan geweid worden, alzoo die landſtreek een van de ſchoonſte en allervrugtbaarſte daar om ſtreeks is, niet alleen om dat de grond zeer ſchoon, goed, en de aarde zeer vet en ſwart, maar om dat hier boven dit land doorgaans in den zomertyd, en zoo lang 'er vrugten op 't veld zyn, een dauwwolk legt, die 't zelve ongemeen bevogtigt, waar op dan by dag de zon zoo wonder heerlyk werkt, dat men daar door hier ongemeene ſchoone vrugten heeft.

Zy worden de Tygerbergen genaamt, niet, om dat diergelyk wildgedierte zich daar onthoud, maar na zekere donkere of bruine vlekken, die de zelve van alle andere bergen daar klaar onderſcheiden, en die 'er door den miſt der herten op gemaakt worden, die dat land ook vet maaken. De Tygerbergen.

Men heeft daar ook twee valeyen van dien naam, de N. Ooſtelykſte de Tygervaley, en de Z. Weſtelykſte de witte

Tygervalley genaamt, die zeer digt by een leggen.

Om den goeden grond is deze landstreek reets zoo bebouwt, dat 'er nu 22 schoone plaatzen en hofsteden in aangelegt, hoewel die van veel meer belang in opzigt van haare inkomsten, dan wel ten aanzien van haare gebouwen, zyn. Ook zouden 'er hier niet veel meer konnen aangelegt worden, om dat zy malkanderen dan te na zouden komen, of niet wel van water konnen voorzien worden.

De boeren zyn hier ryk, en bezitten veel klein en groot vee, en 't was een arme boer, die hier maar 600 schaapen en 100 ossen in 't eerst bezat. Deze Tygerbergen beslaan in 't rond ontrent een streek van 8 groote mylen, en de uiterste plaats der zelve is 4 mylen van 't kasteel der Goede Hoope gelegen.

De Koeberg. Hier tegen aan stoot de Koeberg, die ontrent 6 mylen van 't kasteel is, en zich na 't O. ten N. uitstrekt. Hier hebben zich de Coloniers naderhand mede uitgebreid, doch bevonden dit land zoo goed niet, als de Tygerbergen, behalven dat men hier, wegens gebrek van water, zoo veel borgers of boeren niet heeft konnen plaatzen.

Om deze reden begaven zich veelen der zelven, alzoo hen 't bevoorens beschreven land in de Tafelvaley en daar buiten na de zoute rivier, en aan de Tygerbergen, te klein geworden was, na den Blaauwen berg, die 8 mylen van de vesting na 't N. O. ten O. legt, en zoo genaamt word, om dat hy zich, voor al wanneer men eerst uit zee komt, en na 't land toe ziet, zeer blaauw opdoet.

De Blaauwe berg.

Dit is mede zeer vrugtbaar land, en by na zoo goed, als dat in de Tygerbergen, doch wegens 't gebrek van water, dat hier mede niet te ruim is, heeft men hier zoo veel borgers niet konnen plaatzen.

Deze gansche landstreek is, volgens den aanleg der eerste uitbreiding van deze Colonie, niet tegenstaande men hier in 't eerst veel wild gedierte van Olifanten, Leeuwen, Herten, enz. had, in weinig jaaren bevolkt, en tot dus verre heeft zich de eerste Colonie ook in 't eerst maar uitgestrekt; maar naderhand is zy, wegens een geschil, dat de Landdrost en de provisioneel Fiscaal *van Putten*, ontrent 't jaar 1712. over een yders geregtigheid kreegen (dat ten laatsten door den Politycquen Raad den Fiscaal tegen gewezen wiert) tot aan de Mosselbanksrivier, die na de Tygerbergen daar al mede aangrenst, uitgezet; doch met die bepaling, dat wel de regtsban van den Fiscaal zoo verre strekken, maar dat egter de Landdrost, zoo hy eer dan de Fiscaal eenige wegloopers vangen mogt, zyn regt daar op, als eer in tyd en dus ook in regt zynde, behouden zou.

Een magt aan hem door den Heer *van Rheede* in 't jaar 1685. gegeven by Instructie, een geval, daar *van Putten* weinig eere van had.

Deze Mosselbanksrivier, dus na eenige mosselen genaamt, die men hier nu en dan wel aan de klippen hangen ziet, en krygt, is maar een zamenloop van wateren, door den regen in den regentyd veroorzaakt, en dat in de zomer, in putten blyvende staan, brak word, hoe wel de menschen en 't vee daar ontrent zich hier mede moeten behelpen, alzoo 'er geen ander naby is, waar na de Mosselbank zelf nu en dan wel de regenbak genaamt word.

Deze Mosselbanks-rivier loopt een zeer langen en krommen weg, en stort, na veel dalen doorgeloopen te hebben, by de Tafelbaay in de zoute rivier, waar mede zy daar in die baay in zee loopt.

Behalven deze zoute rivier is in deze streek nog een bron, die zyn oorsprong in 't gebergte van Stellenbosch heeft, en van daar door de Tygervaley, gelyk zy ook voorby *de Kuil* (een schoone plaats, die Capitein *Berg* nu toekomt, en wel eer de E. Maatschappy plagt eigen te zyn) loopt, doch de zelve is in den zomer brak; doch by de Steenbergen en by Constantia zyn verscheide rykelyk watergevende bronnen, hoewel daar geen ander, dan de Heer *Simon van der Stel*, nut af had, alzoo al dat land onder zyn Ed. stont.

Over die rivier, welke voorby *de Kuil* loopt, is ook een brug gelegt, om dat men 'er in den regentyd anders niet overkomen kon, om na Stellenbosch te gaan.

Hier ontrent zyn maar drie vrugtbaare plaatzen, te weten, *de Kuil*, de plaats van *Henrik Hattung*, en die van *Jacob Vogel*.

Verder is van de Kaap af tot aan Saxenberg (een plaats dus na *Michiel Sax* genaamt) een afstant van 6 mylen, waar aan 't land van Stellenbosch stoot.

Na dat men hier aan de wal gekomen is, ziet men een open vlek, met een fraai getal huizen, die van buiten meest alle gewit zyn, dat van de Rheede een aardige en cierlyke vertooning doet. Zy zyn, om de felle winden, doorgaans maar van eene verdieping, hoewel dit naderhand veranderde.

Het Vlek. Het Vlek strekt zich ten grootsten deele na den Tafelberg, en ook eenigzins na den voet van den Leeuwenberg uit, en legt ontrent 750 treden Bewesten 't Ravelyn, of anders 881 treden net van de poort des Kasteels.

Wanneer ik in 't jaar 1685. hier quam, ston-

ſtonden 'er de huizen vry ydel, en, in vergelyking van nu, zeer weinig.

Ik heb 'er in de Tafelbaay in 't jaar 1714. ontrent 254, zoo groote als kleine, zelf geteld, zonder deze en gene openbaare gebouwen (gelyk het touwpakhuis, en meer andere huizen der E. Maatſchappy) hier by te rekenen.

Zy zyn meeſt van Kaapze klippen gebouwt, en doorgaans daarom maar van eene verdieping, om dat zy anders te veel van de ſwaare valwinden lyden moeten; gelyk zulk een huis ook doorgaans daarom met riet gedekt word, dat men daar in de duinen, of in de buffels- en rietvaley, pas ten N. O. van de zoute rivier, en wat Bezuiden ten W. van Viſſchershok gelegen, overvloedig heeft, hoedanig een rietdak van een dubbelhuis hier nog wel 300 of 350 Rders koſten moet.

Deze huizen zyn vry gemakkelyk gebouwt, en van verſcheide zeer goede vertrekken voorzien, hebbende een dubbel huis, twee Zaletten aan de ſtraat, en verſcheide middel- en agterkamers, en ook veeltyds een groote plaats agter; en zulk een dubbel huis doet hier 's maands 13, 14 of 15 Rders, na dat het groot of klein is, van huur. De meeſte hebben maar bol-kozynen.

Hoewel wy nu gezegt hebben, dat zy doorgaans maar van eene verdieping zyn, zyn 'er na 't jaar 1695. (zedert welken tyd ik hier ontrent verandering beſpeurt hebbe) verſcheide dubbele huizen gebouwt, van de welke de twee huizen van *Albert Koopman*, naaſt malkanderen ſtaande, de eerſte geweeſt zyn.

Deze waren na dien tyd wel zeer fraai; maar in 't jaar 1705. vont ik hier vry grooter, hooger en heerlyker huizen, zoo die twee, die de Heer *Henning Huſing*, Borgerraad alhier, en een van de vermogenſte borgers, op de weg na 't Fort toe naaſt malkanderen gebouwt, en waar van hem 't zyne, daar hy toen in woonde, wel 10000 Rders, zoo hy my zeide, gekoſt heeft, als ook dat van den Fiscaal *Bleſius*, dat mede een zeer ſchoon huis is, waar in men (gelyk in dat van de Heer *Huſiug*) een dubbelde wooning onder en boven, en die, na de wyze der huizen tot Amſterdam, met opgaande trappen heeft.

De ſtraaten zyn in verſcheide blokken verdeelt. Men heeft vier breede regte ſtraaten, na den Tafelberg toe wat oploopende, en die van myne treden 112 lang, en 15 breedt waren, hoewel 'er buiten deze ſtraaten nog wel verder op na den Tafelberg, en ter zyden uit na den Leeuwenberg, verſcheide huizen hier en daar verſtroid ſtaan; gelyk 'er mede in de voorſte ry na 't Fort toe nog 3 huizen langer aan die rey komen, te weten, die van *Henrik Bouman*, *Richter*, en nog eén.

Buiten deze regte zyn 'er nog 4 dwarsſtraaten, die van 't Fort na den Leeuwenberg loopen, waar af de naaſte aan ſtrand 350 treden (tot 't naaſte huis aan den Leeuwenberg) lang, en 25 treden breedt; doch de anderen, wel van de zelve lengte, maar de helft ſmaller zyn.

Het naaſte aan ſtrand is beſt bekent met den naam van de rey huizen by *Brommer*, die daar Equipagiemeeſter was, en 'er een zeer ſchoon en groot huis met een opgaande trap had, en is die ſtraat in 4 blokken verdeelt, en de 4 ſtraaten, die na den Tafelberg loopen, beſtaan yder uit 3, en dus te zamen uit 12 blokken, behalven de welke 'er nog verſcheide kleine dwarsblokken, van 1, 2 of 3 huizen by een, waren.

Dus maaken ook de huizen by den Heer *Bleſius* een dwarsblok op zich zelven, behalven dat zich boven by den Tafelberg nog verſcheide huizen met zeer groote en ſchoone thuinen vertoonen, die al een zonderling cieraad aan dit vlek, en een groote uitſpanning voor de zoo lang in die naauwe bodems beperkte vlotelingen geven.

Ter zyden het huis van *Brommert* heeft men na 't Z. W. een ſchoone vlakte tusſchen den Leeuwenberg en de Duinen, die zich wel een half uur verre van *Brommers* huis tot aan den Leeuwenſtaart langs ſtrand zeer verheven vertoonen, alwaar men al mede nog veel huizen zeer vermaakelyk van ſtant zou konnen bouwen; doch de reden, waarom dat gelaaten word, zal elders in een opſtel van eenige vragen door den Heer Generaal *van Hoorn* aan den Kaapzen Raad by zyn aanwezen alhier gedaan, gegeven worden.

Het voornaamſte gebouw hier is het Kaſteel der Goede Hoope, dat als een vyfhoek met 5 ſchoone punten, die wy hier na opnoemen zullen, en waar op verſcheide ſchilderhuizen ſtaan, zeer cierlyk van verre daarom te meer pronkt, om dat het boven op plat met ſchoone groote ſteenen zeer fraai bevloert, en van leuningen, waar langs men rondom 't zelve wandelen kan, en dat een heerlyk uitzigt alomme geeft, voorzien is. Boven de poort is een rond kloktoorentje met een koepel, en een vierkant huisken met een dubbele verdieping. Het Kaſteel der Goede Hoope.

Het is in 't jaar 1672. door den Heer Gouverneur *Ysbrand Godsken* begonnen, die 't in 3 of 4 jaaren meeſt volbouwt heeft, hoewel 'er nog al iets voor zyn vervanger, de Heer *Bacx*, en meer anderen, zelf tot 't jaar 1699. aan te doen viel. Daar en boven is 'er, by de komſt van den Heer Veldoverſte *Herman de*

 Wilde,

Wilde, in 't jaar 1703., begin gemaakt, om een ravelyn, en een bedekten weg voor dit Kasteel te maaken, doch ik kon by myn aanwezen 1714. niet zien, dat dit met zyn gragt, die niet heel groot was, nog zoo haast zou gedaan zyn.

Dit is wel een schoone, sterke en zeer wel gelegen vesting, om dit Vlek te dekken, en deze baay tegen vyandelyke schepen, die 'er zouden willen inkomen, te beschermen; maar ik heb van zeer goede vernuftelingen en bouwkundigen van Sterkten wel hooren zeggen, dat men deze plaats nog veel sterker zou konnen maaken, met een goed waterpas van 24 twaalf-ponders op zekeren uithoek pas buiten de staart van den Leeuwenberg, alwaar de schepen de droogte de Walvis voorby zeilen moeten, en daar de schans van de Heer *Simon van der Stel* wel eer plagt te leggen, te plaatzen, vermits men bevonden heeft, dat men zelf met een 8 ponder die plaats van de eene tot de andere wal, of van de Leeuwenstaart tot aan de Walvisch, overschieten kan.

Aangezien nu alle schepen in de goede tyd hier inkomen, en 't na de wal van de Kaap houden moeten, om de Z. O. te myden, en in den regen- of wintertyd (die van Mey tot September duurt, zynde April en October de wyffel- of stille maanden) zy onmogelyk na de overwal konnen loopen, om dat men werks genoeg heeft, om dan maar met een schui in de Rochebaay te landen, alzoo 'er aan die overkant dan een branding hemel-hoog staat, zoo zou men van dit waterpas dan ook, buiten tegenspraak, alle vyandelyke schepen zeer gemakkelyk, en geheel zeker, zoodanig konnen waarnemen, dat men geen vreeze ter wereld zou hebben, dat een der zelve in de baai zou konnen binnen loopen, 't welk, zoo 't by een gelukje al eens gebeuren mogt, dan verder door die van het Kasteel belet zou konnen worden, alzoo het zelve zeer sterk gebouwt, en byzonder wel van geschut en volk voorzien is.

In deze vesting heeft men verscheide schoone gebouwen, die 'er van tyd tot tyd schynen aangemaakt te zyn. Het oudste komt my voor, dat men ter regterhand heeft, zoo als men in 't Fort komt, en daar gemeenlyk de Zeevoogden der vloot by hun komst gehuisvest worden, dat al een vry groot gebouw van twee verdiepingen hoog, en van verscheide schoone en groote vertrekken voorzien is.

Naderhand is de Kat, daar nu de wooning van de Gouverneur is, door den ouden Heer *van der Stel* bebouwt, alwaar men, na dat men de trap opgegaan is, in 't midden een zeer groote zaal ontmoet, die tot 't jaar 1704. toe te gelyk voor een Kerk diende, en daar men ter regterhand een zeer groote wooning voor den Heer Gouverneur, en ter linkerhand van die Kat een fraai groot woonhuis voor den Tweeden Persoon, heeft.

Dat van den Heer Gouverneur, 't geen mede van 2 verdiepingen is, vervat veel schoone vertrekken onder en boven, mitsgaders een kleine middelplaats, alwaar ook een Tank is voor Japansche goud- en zilvervischjens, die ik 'er in gezien hebbe.

Voor den trap van de Kat onthoud zich gemeenlyk een gewaapent soldaat, met een bywagt, om alle lieden, die den Heer Gouverneur gaarne spreken zouden, aan te dienen.

De wooning van den Tweeden Persoon is mede wel van eenige zeer goede vertrekken voorzien; maar alzoo zy de grootste niet was, heeft de Heer *Helot* (zoo ik in 't jaar 1714. bevont) 'er gedurende zyn gezaghebberschap nog een beneden, en een bovenkamer, bygemaakt, waar mede het de Tweede Persoon hier nu zeer wel stellen kan.

Voor den Capitein was 'er ook een kleine wooning even ter zyde dat eerste gebouw, waar in de Zeevoogden der retourvlooten zich onthouden; doch deze was niet van veel belang, waarom ook de meeste Capiteins, die ik zedert 40 jaaren herwaarts gekent hebbe, gemeenelyk hunne huizen buiten 't Fort in het Vlek hadden.

Zoo als men door de Kasteelspoort (waar in men nu en dan wel een Leeuwenhuid of twee hangen zag) binnen die vesting komt, heeft men 'er een groot plein, dat al vry lang en moi breedt is, en daar men gemeenlyk een grooten struisvogel loopen ziet, tegen over welke binnenpoort zich de Kat, de wooning van den Heer Gouverneur en die van den Opperkoopman, of den Tweeden Persoon, vlak in 't front, als of 't maar een gebouw was, zeer cierlyk, alzoo 't van buiten zeer fraai gewit is, vertoont.

Als men even de Fortspoort ingekomen is, heeft de Winkelier aan de linkerhand een zeer kleine wooning, hoedanige 'er onder de wal, of punten meer, of anders wel pakhuizen zyn, om deze en gene goederen in te bergen.

Tusschen de Kat en de wooning van den Tweeden Persoon is beneden een opening, of een groote poort, door welke men op een tweede fraai groot agterplein komt, alwaar de Lieutenant aan de overzyde een fraaje wooning heeft, zonder dat ik wete dat 'er meer zyn; maar de verdere plaatzen aldaar zyn geschikt tot pakhuizen, om de wynen, 't koorn, en allen anderen voorraad ofte goederen der E. Maatschappy, staande onder

de verantwoording van den Pakhuis-meeſter, Diſpenſier, en Keldermeeſter, daar in te bergen.

Buiten 't Fort heeft men digt by 't huis van *Jacobus van der Heyden*, oud Heemraad van Stellenboſch, of anders naaſt het huis van eenen *Pythius*, een Herbergier, nog een zeer lang en groot pakhuis, om het touwwerk, en deze en gene andere goederen der E. Maatſchappy, tot die kraam behoorende, te bergen; op welke plaats het oud Kaſteel, door den Heer *van Riebeek* in 't jaar 1652. begonnen, geſtaan heeft, waar van ik 1685. nog de laatſte aarde, om het geheel en al te ſlegten, hebbe zien wegkruyen.

Onder de openbaare gebouwen is de Kerk, een zeer fraai gebouw. Zy wiert onder de regeering van den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, meeſt op het ſterk aanhouden van de Heer *Petrus Kalden*, toen Bedienaar des Goddelyken Woords alhier, uit de middelen der Diacony voor ontrent 11000 R^{ders} gebouwt, en geraakte den 6^{den} Januari 1704, wanneer 'er de eerſte maal in gepredikt wiert, klaar.

Zy is ten naaſten by agtkantig van gedaante, hebbende 4 groote vakken, en tegen yder vak, van in de 20 of 30 voeten muurs hoogte, 2 groote glasraamen, die, na myne giſſing, tuſſchen de 20 en 30 voeten hoog zyn.

De zelve heeft in 't Z. en in 't N. een veel hooger ryzende en fraai opgaande gevel, in yder van welke mede een groote glaze raam is, doch maar half zoo groot als de andere boven, maar beneden met een ſpinnekop, en verder een zeer nette poort aan wederzyden, die met dubbele deuren geſloten word. Zy heeft 4 gevels, byna op de wyze der gevels van de gemeene huizen in Holland, opgehaalt. Ook ziet men 'er by de deuren in 't N. en Z. twee ſchoone portaalen, 10 of 12 voeten hoog, die rood en wit zeer fraai gemarmert zyn.

erk. In de Kerk heeft men 4 ronde gewitte pilaaren, die ontrent 3 voeten over 't kruis en ontrent 25 voeten met haare cierlyke gemarmerde capiteelen hoog zyn, tegen yder van welke een fraai geſtoelte ſtaat, waar onder dat van den Heer Gouverneur, met zyn 4 fraai geſlingerde pilaſters, om den hemel of de kap te dragen, het allerfraaiſte, en in 't Z. W. geplaatſt is, en over welke van vooren een ſchoon tapyt legt.

De andere ſtaan in 't N. W., Z. O., en in 't N. O. onder de welke de Borgerraaden 'er een voor zich zelven met verlof van den Heer Gouverneur en de Diakenen hebben laaten maaken.

Alle de zelve zyn zeer fraai, en ongemeen net van eikenhout; maar daar behoorde ook een geſtoelte voor de Gemaalin en kinderen van den Heer Gouverneur gemaakt te zyn, die nu voor 't geſtoelte van dien Heer, nevens alle andere Vrouwen in den buik van de Kerk zit.

In 't W. ſtaat een zeer nette agtkantige predikſtoel, op een ſwarte ebbenhoute dikke fraei geſlingerde enkelde ſtyl, 4 of 5 voeten hoog, en 5 duimen over 't kruis dik, welke ſtoel op yder hoek met 8 ſwarte fraai geſlingerde pilaſters, op welke een mooye kap ruſt, verciert; behalven dat de ſtoel, en de kap, over al met ebbenhoute lyſten omzet is. Ook is de trap zeer net gemaakt, en de Bybel legt op een koperen leſſenaar, zoo fraai, als ik 'er al zeer weinig gezien heb. Deze ſtoel is zeer lugt, alzoo hy over al open is.

Ter regterhand van den Predikſtoel is 't geſtoelte der Predikanten, en Ouderlingen, dat maar gemeen, gelyk aan de andere zyde na de N. deur ook dat der Diakenen is, buiten de welke 'er aan weerzyden van den Predikſtoel nog verſcheide andere nette geſtoeltens zyn.

Ik bevont deze Kerk van myn treden 50 lang, en ook zoo veel treden breedt; doch van buiten beſlaat zy 173 treden in 't rond.

Menziet daar agter den Predikſtoel aan de regterzyde van een kerkglas, ofte raam, de tombe, of anders 't wapen van den Heer Gouverneur *Louis van Aſſenburg* (die den 27^{ften} December 1711. ſtierf, en den 2^{den} Januari 1712. begraven wiert, hoewel daar van niets ter wereld bleek) met een ſtandaart 'er boven. Hy voerde een burgt met 5 toorens in zyn wapen, en anders zag men 'er niet af, dat, voor een Gouverneur al te eenvoudig was; maar aan de andere zyde van die glaze raam was de tombe van den ouden Heer *Simon van der Stel*, die den 24^{ften} Juni 1712. overleden, en hier begraven is. Aan weerzyden van zyn wapen ziet men verſcheide ſtukken geſchut, die verguld zyn, mitsgaders eenige trompetten, en verſcheide krygstuigen en geweeren, mede zeer ſterk verguld; boven 't waapen ſteekt een ſtandaard uit, en beneden het zelve ziet men een man in 't volle harnas op zyn linker arm ruſten, met de ſtaf van bevel in zyn regterhand, en met een helmet vol pluimen op zyn hoofd; waar by zich dan verder een wapenrok, een ſwart helmet, en meer andere cieraaden, tegen die muur vertoonen.

Agter 't geſtoelte der Diakenen ziet men 't waapen van den Heer *Joan Bleſius*, independent Fiscaal, die den 7^{den} April 1711., 55 jaaren oud zynde, ſtierf.

Boven 't geſtoelte der ſchippers, in 't N. by den kloktooren, hangt het waapen van de Heer *Nicolaas Welter*, geweezen Commandeur van Gale, op 't eiland Ceylon, hier den 10^{den} Februaai 1708. overleden; doch ter linkerhand van dat ge-

gestoelte ziet men 't waapen van den Lieutenant *Adriaan van Reede*, die den 24sten Augusti 1708. gestorven is.

Ter regterhand van 't Predikanten gestoelte is een fraai ovaal of eyrond verguld waapen met veel cierkrullen van een Deensch Capitein, *Frorop*, die niet verre van de Zuider Kerkdeur onder den besten blaauwen zark, die ik in deze Kerk zag, begraven legt.

Naast dezen zark ziet men 't graf van een Deensch Commandeur van Trangebaar, *Court Adeler*, die in 't jaar 1671. uitvoer, dat ampt 8 jaaren bekleedde, en toen na zyn vaderland vertrok; doch quam tusschen de Kaap en Indiën te sterven, en is hier onder een fraajen Sweedzen zark begraven.

Dus ziet men 'er ook den Heer *Joan Bacx*, Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, 't eiland Mauritius, en den resorte van dien, onder een schoonen blaauwen zark (zynde hy den 29den Juni 1678. overleden) den 4den Juli begraven; behalven dezen is 'er nog een blaauwe zark, waar onder Juffrouw *Cornelia Six*, 1681. overleden, begraven legt; welke zaaken wy ten deele als een cieraad dezer Kerk, en ten deele ook daarom aanhaalen, op dat men zien zou, waar de lieden, aldaar begraven, gebleven zyn.

De buiten Kerkdeuren, die bruin geverft zyn, doen met haare obeliscen mede een zeer fraaje vertooning; en aan de N. Oostzyde ziet men een zeer fraajen vierkanten tooren, boven met een mooje korte spits, met een groote kopere vaan, en van binnen met een schoone klok verciert, behalven dat de Kerk van buiten en van binnen zeer net gewit is. Deze Tooren is ontrent 20 voet in 't vierkant, en 70 of 80 voeten na gissing hoog.

Van buiten is 'er een muur van 7 voeten hoog, na de zyde van 't slaavenhuis, rondom het kerkhof, dat men rondom deze Kerk heeft, opgetrokken, hoewel die van vooren maar ruim 4 voeten hoog, en 106 voeten lang is.

Het slegtste, dat my van deze Kerk voorkomt, is dat 'er van binnen geen gewelf, en dat ze, zoo 't my toeschynt, niet al te sterk gemaakt is, alzoo zy, wanneer de Z. O. wind wat fel doorwaait, al vry sterk lild en schud.

Voor de onkosten, tot 't maaken van deze Kerk by de Diakenen hier gedaan, hebben zy weder 't regt om de graven in de Kerk te verkoopen, van de welke zy doorgaans 75 Kaapze (doende 16 stuivers) of 60 Hollandze gulden voor yder trekken; ook zyn zy gewoon de plaatzen in eenige gestoelten aan de ingezetenen te verhuuren, dat voor hen al een fraai inkomen geeft, van 't welke wy hier niet zullen spreken, om dat 'er hier na nog iets van zal gezegt worden.

Eindelyk moeten wy, alvoorens van de Kerk te scheiden, hier byvoegen, dat voor de deur in 't N. W., na de kant van 't Ziekenhuis, dit Latyns vers staat:

Ægrotis solamen ego fessisque solamen
Fonsque salutiferos suppeditans fluvios.
Si modo Cælestes rivos afflictus adibit,
Non tantum incolumis, sed satiatus erit.
P. KALDEN.

Dat is:

Ik ben tot troost van al de zieken, en vermoeide;
De Bron des Heils, zoo g' u maar tot dit Hemelsch Bad,
Verlegen over uw bedryven heenen spoeide;
Gy waart behouden door 't bezitten van dien schat.
F. V.

Voor de Z. O. deur ziet men dit Latyns vers:

Mystica Sponsa Poli, quæ sancta palatia lustras,
Menteque divina sollicitas Dominum.
Accipe quæ placidæ hic panduntur fædera vitæ,
Oblatumque bonum suscipe corde pio.
Spectator, quicunque venis, transisque viator,
Atria, crede, notant, quæ sit ad astra via.
PETRUS KALDEN.

Dat is:

ô Geestelyke Bruid! die de Heilige paleizen
Bezoekt, en met veel ernst den Heer bid om gend;
Ontfang de Panden des Verbonds, u hier te wyzen.
En neemt ze met een hert vol yver vroeg en spa.
Beschouwer, wie gy zyt, gewoon voorby te gaan,
Hier ziet gy klaar de weg ten hemel voor u staan.
F. V.

Vlak tegen over de Kerk ter regterhand, of na 't W., heeft men het Ziekenhuis, een fraai gebouw, dat byna zulken gevel, als de Kerk boven zyne deuren, heeft; doch deze is op zyn Kaaps geheel gewit.

Het is van vooren 160 of 170 treden breedt; doch buiten 't zelve ziet men een borstweering van klippen gemaakt, die 4 of 4½ voeten hoog, 200 treden lang, en 115 breedt is. In 't midden tegen over de deur heeft men een braave poort, en een hek tot een eersten ingang, en dan komt men aan 't huis zelf.

Het is een schoon gebouw, waar in men, zoo als men 'er in komt, aan wederzyden 11 lage steene bogen heeft, onder welke men na een binnen-galdery doorgaat, aan wederzyden vol fraaje beddingen voor de zieken. Zy is 80 voeten lang;

lang; maar vry laag en bedompt, en by de minste regen vogtig, waar door hier ten eersten een zeer benaauwde reuk is. Zulken galdery met haare gewitte bogen (even als de voorige) heeft men ook overdwars, maar die is wel 100 treden lang, en dan is 'er wat verder na de bergzyde nog een kamer, voor die aan de perzing leggen, door uitdrukkelyke last van den Heer Generaal *van Hoorn* afgeschoten.

Ter zyden dit huis heeft men een lang gebouw van eene verdieping, en onder een dak, waar van wy, als wy van des Compagnies Thuin handelen, nader zullen spreken.

Dit Ziekenhuis nu is in 't jaar 1699. wanneer de Heer *Daniël Heinsius*, buitengemeen Raad van Indiën, hier als Commissaris quam, en dus al mede onder de regeering van de Heer *Willem Adriaan van der Stel* begonnen, en de Heer *Heinsius* heeft ook dit Latyns vers hier op gemaakt, 't geen voor de voordeur met deze letters 'er by, staat:

G
VOC

Excipit Hospitio fractos morbisque, viisque,
Hæc domus, & medicam larga ministrat opem.
Belga tuum nomen, populis fatale domandis,
Horreat, & Leges Africa terra tuas.

DANIEL HEINSIUS, *Nic. Fil.*

Dat is:

Dit huis, voor zieken opgericht, verquikt de swakken,
O Africa! schrik voor den Nederlandschen naam,
Geschikt om volkeren hartvogtig neer te hakken,
En om gehoorzaamheid te hegten aan haar Faam.

F. V.

Men kan ook zeggen, dat hier uitnement wel op de zieken gepast word, gelyk aan zoo veelen, die 'er weder gezond uit komen, en hunne reizen, 't zy na Indiën, 't zy na 't Vaderland, vervolgen, onwedersprekelyk blykt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

V*An den* Thuin *der* E. Maatschappy *in de* Tafelbaai. *Zeldzaame opgezette* Dieren *in den zelven. De* Vrugten *hier vallende. Fraaje* Herbarius Vivus *van* Oldeland. *En kort uittrekzel deszelfs, mitsgaders de* Thuin *in prent verbeeld. De twee andere* Compagnies Thuinen. Saisoenen. 't Hoofd. Stellenbosch. Hottentots-Holland. Vergelegen. Draakestein. Ingezetenen. *De* Dienaars *der* E. Maatschappy. *De* Regeering *alhier. Kaapze* Commandeurs *en* Gouverneurs. *De* Commissarissen *van* Kaap *der* Goede Hoope. Tweede Persoons. Fiscaals. Krygshoofden. Predikanten. *De verdere* Bedienden.

EEn van de fraaiste werken hier in de Tafelbaai, over welke te spreken valt, is die weergadelooze Thuin der E. Maatschappy.

Alles, wat de Ouden van de Thuinen der *Hesperides* met haare goude appelen, of van die van *Alcinous*, van *Adonis*, *Epicurus*, of van de in de lugt hangende Thuinen van Babel, van die van *Lucullus*, *Sallustius*, *Cicero*, en meer anderen, geschreven, en zoo wonderlyk hoog opgegeven hebben, kan op geen stukken na by dezen weergadeloozen Kaapzen Thuin haalen.

Ik wil wel gelooven, dat men wonderlyke fraaiheden, verbaazende heerlykheden, keurlyke nettigheden, en ongemeene bekoorlyke cieraaden in een groote menigte van Thuinen der Koningen, Princen, Vorsten, en vermogende Heeren, in Italien, Duitsland, Vrankryk, en in ons Nederland, en vooral aan de Vecht, heeft; en dat men in de Thuinen van Enguien, Fontaine Bleau, en Versailles duizenderlei wonderlyk toelagchende en verrukkende gezigten, heerlyke grotten, fonteinen, priëelen, kommen, cierlyke heggen, watervallen, en verder van alles, wat een nieuwsgierig reiziger verlustigt, kan vinden, die men aan de Kaap in dien Thuin niet ziet; hoedanig ik veel ongemeene fraaiheden in de thuinen van 't Loo, Hontsholredyk, Zorgvliet, Roozendaal (by Aarnhem) en op Heemstede, by Jutfaas, met verwondering beschouwt heb; maar ik zegge, en houde staande, dat egter geen van alle de vermaarde thuinen der Ouden, of der hedensdaagze liefhebbers van thuinen, zoo men op aanleg der plantagie, en der zeldzaame boomen uit alle vier de wereldsdeelen ziet, by dezen verbaazenden en fraajen Thuin konnen of mogen vergeleken worden, om dat men in de zelve al de zeldzaamste boomen en plantgewasschen der Ouden en der hedensdaagze liefhebbers, die men oit in eenige thuinen van naam vont, overvloedig, en in dezen

Thuin heeft, maar ook een menigte der zelve, waar van men of niets in alle die andere thuinen, of immers geenzins iets zoo volmaakt, dan hier, vint.

Ik laat dan aan de thuinen der Ouden en der hedensdaagze liefhebbers, waar zy ook zouden mogen zyn, hunnen luister, en aan de andere beroemde thuinen in de 4 deelen der wereld hunne eere, maar zegge vlak uit, dat deze thuin aan de Kaap iets uitmuntends en bekoorlyks heeft, 't geen men in geen andere thuinen op den ganſchen aardbodem ontmoeten zal, gelyk ik noit iet diergelyks van eenigen thuin in eenig land gelezen, of gehoort heb, dat in zyn gewigt daar by zal konnen ophaalen.

Ik zal dan een begin maaken onzer beſchryving van dezen uitmuntenden Africaanſchen thuin; te wonderlyker, om dat men die heeft op den barſten uithoek die men zou konnen vinden.

Vlak voor den zelven langs zyne breedte ſtaat een zeer groot ſlaavenhuis, zynde een gebouw met een enkele verdieping, ontrent 30 voeten hoog, boven plat, 77 treden lang, en 46 diep, waar in een groot getal ſlaaven van de E. Maatſchappy, by ons aanwezen op ontrent 600 ſtuks begroot, zich onthoud, en waar over een Mandoor en een Ondermandoor 't gezag hebben, om de zelve 't zy in de Thuin, 't zy elders, tot den arbeid te verdeelen.

Dit ſlaavenhuis is vaſt aan de muur, die aan de O. zyde langs den thuin een groot ſtuk weegs na den Tafelberg loopt, en ontrent 11 voeten hoog, van klipſteenen opgetrokken, en neemt allenskens, na 't opgaan van de weg na den Tafelberg, ook af, zynde voorby zeker huisje pas 7 of 8 voeten hoog.

Men gaat aan de O. zyde door een groote poort in dezen Thuin, ter regterhand van welk de onderthuinier in een klein huisje woont. Deze poort heeft 2 pilaſters. In 't frontiſpies ſtaat:

G

1679.

Zy beſlaat in 't geheel 19 Mergen lands, is 1115 van myne treden lang, en 293 treden breedt; welke meeting met die van een myner vrienden, dien 't ook luſtte dit toen na te paſſen, zeer net overeenkomt.

Men heeft in de zelve drie groote wandelpaden, die van 't voornoemd ſlaavenhuis na den Tafelberg loopen.

Het middelpad is binnen de boomen 15 treden en buiten de boomen nog 1½ trede (behalven de kleine paadjens aan wederzyden, die yder nog wel 1½ en dus te zamen nog 3 treden beſlaan) in 't geheel 18 treden breedt, zynde over al (gelyk ook de andere wegen) zeer digt met roozeboomtjens tuſſchen beiden beplant.

Het wandelpad aan de O. kant van den thuin, by de ſteene muur, is 18 treden, en dat van het Weſterpad, anders het eikenpad genaamt (om dat men daar een dreef van enkel ſchoone eikenboomen heeft) is 16 treden breedt, en des zelfs binnenpad tuſſchen de eiken en de heggen in, beſlaat nog 8 treden, behalven dat het aan wederzyden nog een weg van 4 treden heeft; buiten welke 3 hoofdwandelpaden zich in de lengte, daar nog 4 korte andere paden in de breedte vertoonen, die yder pas 9 of 10 treden lang, en 4 of 5 treden in 't midden breedt zyn, die men langs de breedte mede alomme met een menigte van roozeboomkens tusſchen de andere in bezet ziet.

Buiten de wal van dezen Thuin heeft men, na de kant des Tafelbergs, een watermoolen, en door dezen ganſchen thuin van boven tot beneden zeer ſchoone gemetzelde diepe waterleidingen en gaten, door welke men 't water, dat van den Tafelberg komt afſtroomen, door de ganſche thuin leiden ziet, dat ongemeen veel tot de vrugtbaarheid des zelfs doet.

Aan weerzyden van elk pad heeft men zeer hooge heggen van uitnemende hooge ſpeklaurier, populier, ook van een wilde boom, die een zattynblad, van gedaante als een wilgenblad, vertoont, van elzen, en van meer andere boomen, die alleen maar dienen, om de vrugten, en andere gewaſſchen, 't zy in de laanen, 't zy in de byzondere perken van yder ſoort van boomen, tegen de ſwaare valwinden, die van den Tafelberg in dezen thuin nederſtorten, en anders alles dikwils om verre zouden ſlaan, te dekken. Binnen deze heggen, die ik wel 23 of 24 voeten giſſe hoog te zyn, heeft men in 't middelpad veel eiken, limoen- citroen- orangien- en veelerlei andere boomen in ryen geplant; doch de eiken in dit pad, en die in 't pad by de muur ſtaan, zyn niet boven een gemeen been dik; maar die in 't buitenſte pad na 't Weſten zyn vry dikker, en ook veel meer in getal, alzoo hier aan yder zyde 117 eiken ſtaan. Ook ziet men hier en daar, tuſſchen de heggen in, groote cardamomboomen, of wel eenige andere ſoorten, daar na gelykende.

Deze ganſche thuin nu is verder in een groote menigte van middelmaatige byzondere moesvakken, die weer haar heggen van 7 of 8 voeten hoog hebben, verdeelt; in zommige van welke perken men niet als ſalade, in andere niet als pieterzeli, toekruid, en fyne moeskruiden, in andere niet als zuuring, in andere niet dan kool, in andere niet dan rosmaryn een

een half mans lengte hoog heeft, in andere niet dan wortelen, in eenige niet dan boontjens, en peultjens, in andere niet dan allerlei bloemen, in andere weer niet dan byzonder ſchoone bloemkool, of artisjokken, in andere knollen, of wel konkommers, karooten, en wat dies meer is, aanqueekt, alle de welke weer met haare byzondere, doch vry lager, heggen afgeperkt, en omheint zyn, om de zelve voor de yalwinden te bewaaren.

Dus heeft men ook byzondere perken van allerlei vaderlandſche, en weer byzondere van Indiſche boomen, in yder van welke geen andere, dan zulk een ſoort van boomen, gezien worden.

Men ziet daar een abrikoozen-perk, een perziken-perk, een queen-perk, een kaſtanien-perk, een vygen-perk, een appelen-perk, een peeren-perk, van gemeene dito, (en elke ſoort byzonder) een kerzen-perk, een granaat-perk, een piſang-perk, een pompelmoes-perk, een miſpel-perk, een pruimen-perk, een okker- en een haazenooten-perk, waar van alle de boomen zeer net in ryen, na de konſt geplant, en met een byzondere hegge omzet, en afgezondert zyn.

Dus is 'er ook een perk alleen met allerlei Medicinale boomen, en ook vakken met allerlei Medicinale planten, onder welke eerſte men den Draakenbloedsboom (zoo dik als een halve ton) den kamferboom (de moer van alle Kaapze kamferboomen, die op zekeren nacht zeer ſchielyk verdorf, en uit zyn wortelen zoo, als men hem nu ziet, weer uitgeſproten is) en een groote menigte van andere zeldzaame boomen, die in de vier deelen des aardryks vallen, en my nu niet te binnen ſchieten; alle welke ſoorten weer yder na 't deel der wereld, daar zy in vallen, byzonder afgeperkt, en onderſcheiden zyn. Daar zyn ook de kaneelboom van Ceylon (hoewel in 't verborgen) de *acmelia*, de *coffi*- en *piſtache* boom, de *arbutus* uit Italien (die ſchoone doch wat wateragtige vrugten geeft) en verſcheide fraaje Madagascaarze boomen. Ook geeft de *Hortus Amſtelodamenſis* van de Heer *Commelyn* veel klaare bewyzen hier af by de overgezonde Kaapze gewaſſen.

Men heeft daar perken met olyvenboomen, moerbeſyen-perken, amandelperken, *poire de bon Chretien*-perken, ſaffraanpeeren-perken, burgemotten-perken, rietpeeren-perken, limoen-perken, en zeer veel anderen, die ik voorby gaa.

Ik heb hier verbaazende groote queeryen van meloenen, geheele kamers vol, en ongemeen ſchoon, en weergadeloos ſchoone en groote watermeloenen in menigte gezien, zoo dat alle de thuinen en fraaje plantagien, die ik in ons land, of elders gezien heb, niet waardig zyn, om by dezen koninklyken Thuin eenigzins vergeleken te worden, alzoo men alles, wat alle de vermaarde thuinen der aarde nuts en zeldzaams uitleveren, hier als in den ſchoot van dezen Africaanſchen Moederthuin kort by een gezamelt ziet.

Een Thuin te gelyk van een ongemeene groote nuttigheid en verquikking voor onze en andere vlooten, en door zyn zeldzaame boomen en plantgewaſſchen, en verdere natuurlyke cieraaden onvergelykelyk. Een getuigenis, dat buiten my, alle onpartydigen, die dezen Thuin gezien hebben, en dus ook de Engelſchen en Franſchen aan den zelven geven; en dit is te wonderbaarlyker, om dat men dit alles in een geweſt ontmoet, dat van buiten in den eerſten opſlag den vreemdeling zoo uittermaaten dor, bar, en klippig voorkomt, en daar men, zoo men zich aan 't einde der zelve na de zeekant wend, den heerlykſten Thuin ziet, die men zich verbeelden kan, terwyl men zich maar omkeerende, den barren en klippigen Tafelberg, met alles wat naar en yſſelyk is, zoo naby, en voor zich heeft.

Men heeft in den zelven de ſchoonſte lommer van allerlei ſoorten van boomen, behalven zeer fraaje en luſtige prieelen, daar groente overloopt, en daar men zeer lang, zonder gevonden te konnen worden, verborgen in zitten kan. Ook zyn 'er hier en daar in de paden verſcheide ruſtbankjens onder overdekte en lommerryke plaatzen by deze en gene ruiſchende beekjens, dat aan de afgeſloofde en ſcheurbuikzieke vlootelingen een ongemeene verquikking geeft, gelyk ook het vermaak van de wandeling in dezen Thuin op de drie groote paden, voor al als men van boven af na de rheede ziet, en zoo na beneden komt, met geen pen uit te drukken, en nergens by te vergelyken is, om dat de natuur en de konſt hier toe alles, wat verluſtigen kan, zoo volmaakt ſchynen by een gevoegt te hebben, dat men zich zelven, terwyl men dit beſchouwt, en aandagtig overweegt, daar in als verlieſt, behalven dat men zich ook, hoe meenigmaal men daar in zou mogen gewandelt hebben, noit daar in ten vollen vergenoegen kan, maar geſtadig zich weder als met een nieuwe luſt aangedaan vind, om weer op nieuw daar in te wandelen, dat ook daarom altyd even aangenaam voorkomt, om dat men 'er altyd weer iets in ontdekt, dat men bevoorens niet eens opgemerkt, en over 't hoofd gezien had.

Boven aan het middelpad plagt een ſteene ſpeelhuisje te zyn, dat 'er wel had mogen blyven ſtaan, alzoo daar een ongemeen vermaakelyk uitzigt op de rheede is; zoo dat ik niet bedenken kan, om wat reden dit hier van daan genomen is.

Over al, waar heenen men wil, mag men in den zelven gaan wandelen; maar men mag niet het allerminste afplukken, waar op swaare straffen staan, gelyk 'er ook doorgaans over al zeer veel spions van slaaven zyn, die daar net op weten te passen. Ook hoort men zeer zelden daar af, en als dat by ongeluk al eens geschied, koopt zulk een onvoorzigtige dit liever, met een steekpenning aan die slaaven te geven, af, dan dat hy zich voor de verbolgentheid en gramschap van den Thuinier, of van den Heer Gouverneur, bloot zou stellen.

Ontrent het midden van dezen Thuin is na de kant, daar men die steene muur aan de O. zyde heeft, een fraai steene huisje, waar in een smalle trant met twee deuren is, van welke de een na den thuin toe, en om daar door in den zelven te gaan, en de andere na de straat zyde geopent word, gelyk men van daar ook, regt tegen over de stal, of 't koetshuis van den Heer Gouverneur, 'er inkomen kan.

Dit huisje heeft aan weerzyden van dien trant twee fraaje kamers, waar in de Heer Gouverneur my, en andere vrienden, nu en dan wel 's middags onthaalt heeft; ook is hy gewoon de Engelschen, Franschen, Deenen, en alle vreemdelingen, hier, of anders in 't huis van den Equipagiemeester *Brommert*, te spreken, alzoo zy niet in 't Kasteel, nog landwaart in, en niet verder dan in de Tafelbaay, mogen komen. Dus heeft men boven ook twee zulke kamers, en een plat 'er boven, daar men op wandelen kan.

Men gebruikt de zelve nu, om 'er zeldzaame Dieren, hier vallende, in op te zetten.

Zeldzaame opgezette Dieren in de zelve.

Ik zag 'er in 't jaar 1714. deze navolgende:

2 Zeldzaame Rheen, of Rheebokken, van hoogte als een groot hert, zynde een manneken en een wyfken. Deze hadden witte dwarsstreepen over het agterlyf, en swaare lange geslingerde hoorns, die rood van verwe waren.

1 Eland, die van hoogte als een swaaren os, vaal-rood van verw was, en dikke regt agter uitloopende hoorns had, die wel een half el lang waren.

1 Kleinen Rhinoceros, met een groote en een kleine hoorn op zyn neus, van welke de groote ontrent een span lang, en de kleine pas een groote vuist dik was.

1 Rossen Bok, wat grooter als een hert, die korte hoorns van anderhalve voet had, met zeer veel slingerkringen, en die aan 't einde zeer spits waren.

1 Jong Zeekalf, van grootte als een swaare Engelsche Dog.

1 Gevlamden schoonen wilden Ezel, met witte en swarte dwarsstreepen over 't lyf; van grootte als een gemeen Paard zynde.

1 Maatig grooten Leeuw, en een Leeuwin.

1 Zeekoe, die wel 13 of 1400 pond (na gissing) swaar, kort van pooten, en zeer dik van lyf was.

Benevens veel andere zeldzaame geraamten van Dieren, die ik niet kende.

Deze Thuin is al van de eerste tyden dezer Colonie aangelegt, maar toen veel kleiner, en schraaler van alles voorzien, doch naderhand, en voor al zedert de komst van den ouden Heer *Simon van der Stel* (gelyk men in 't Frontispies eenigzins aan 't jaar, 1679. uitgedrukt, zien kan) merkelyk vergroot, zoodanig van alles verbetert, en zoo wonderlyk wel onderhouden, dat de voorige thuin daar niets na geleek, alzoo zyn Ed. den zelven niet alleen van veel nutte, maar ook van allerlei uitheemze en zeldzaame boomen, planten, heesters, en kruiden, voorzag, welke voetstappen naderhand zyn zoon, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, niet alleen zeer wel nagevolgt; maar ook nog ongemeen veel tot het verbeteren, en vercieren van dezen Thuin met allerlei zeldzaame gewasschen, toegebragt heeft.

Het opzigt over dezen Thuin had een baas Thuinier, *Jan Hertog* genaamt, die alle maand 60 gulden van de E. Maatschappy trok, en die, behalven den onderthuinier, een groot getal slaaven onder zich had, die hy gestadig tot het altyddurend werk in dezen Thuin verdeelde.

Behalven dezen voortreffelyken Thuin heeft men 'er hier (voor al als men wat hooger na den Tafelberg en na de kloove van dien opgaat) nog verscheide anderen van de Vrylieden, die wel veel kleiner; maar om de fraaje plantagien, wynbergen, en andere cieraaden, waardig zyn om gezien en bewandelt te worden.

De vruchten, hier vallende.

Uit het gene wy nu reets van deze thuinen gezegt hebben, blykt klaar genoeg, dat men hier ongemeen veel schoone boom- en aardgewasschen, en dierhalven een ongemeene goede en vrugtbaare aarde heeft, hoewel men, als men de zelve met opmerking beschouwt, geenzins (voor al in de Tafelbaay) zeggen zou, dat zy in staat was, om zulke schoone vrugten voort te brengen.

Aan de perken, met byzondere boomen beplant, ziet men reets, wat voor boomvrugten hier vallen; van welke wy alleen nog deze en gene zaaken te zeggen hebben.

De

De *poire de bon Chretien* groeit hier ongemeen ſchoon, en beter, zoo de Franſchen zeggen, als in hun eigen land; doch andere zeldzaame Franſche vrugten, als de renet, goude pipping, en diergelyke fyne appelen, willen hier niet wel voort.

De granaatappel heb ik in groote, ſchoonheid van blos, en van ongemeene rypheid, noit zoo, dan hier, gezien.

De queepeeren worden hier niet alleen ruim eens zoo groot, als in Holland; maar ook zoo ongemeen ryp, dat men die zonder eenige wrangheid met de grootſte ſmaak ter wereld eeten kan, behalven dat het een luſt is 'er zoo 3 of 4 by een van een ongemeene grootte, en zoo geel als goud, aan een dun takje te zien hangen.

De olyven, vygen, moerbezien, amandelen, mispelen, riet- ſaffraan- en winterpeeren zyn hier ongemeen ſchoon, en de burgemotten veel grooter, als ik die oit in 't Vaderland gezien hebbe; maar zy vallen vry wateragtiger. Ook dragen de olyven wat lui.

De aagtenappelen zyn hier doorgaans wel klein; doch zeer goed van ſmaak. De pruimen, okkernooten, en kaſtanien zyn hier zeer goed; maar de haazenooten, kruis- en aalbezien willen hier zoo niet voort; men heeft mede veel kerszenboomen; doch zy dragen zeer traag. Ook word de pieſſang en ananas hier zoo ryp niet, als in Indiën; maar de gojavas groeijen zeer wel. Men had 'er ook mangoſtanboomkens, maar nog zeer klein, en ook bamboes-ſtoelen zedert 't jaar 1712. gehad.

De abrikoozen en perziken zyn 'er overvloedig, en ongemeen ſchoon, voor al landwaart in, daar de grond vry beter is. Het is waar, dat zy juiſt die roode Vaderlandze couleur altyd niet hebben (gelyk ik die ook zoo wel in 't vaderland gezien heb) maar dat belet niet, dat ik ze hier zeer goed heb gegeten. Ook moet men bekennen, dat alle abrikoozen en perziken in 't vaderland niet even goed zyn, en ik heb 'er daar veele gegeten, die op geen ſtukken na by de Kaapze haalen konden; doch 't verſchilt veel van wat boomen en land zy zyn.

Zekere Monſr. *Purry*, en eenige anderen, ſpreken zeer veragtelyk by na van alle de vrugten hier; doch daar loopt veel nyd, verwaantheid, onkunde, liefdeloosheid, en jaloezy, onder hun zeggen, weshalven wy dit maar ongevoelig voorby gaan, voor al van vreemdelingen, die niet fraai 's, dan in hun land, zagen.

De orangie- en limoenboomen groejen 'er mede; doch niet zeer overvloedig; maar ik heb 'er een ſoort van kleine citroenen uit de hand gegeten, zoo ongemeen lekker en verquikkende, dat ik noit een vrugt, die my meer bekoorde en verveerde, weet gegeten te hebben, alzoo ik my aan de zelve niet verzadigen kon. Of 'er die veel vallen, kan ik niet zeggen; maar de Heer *Adriaan van der Stel* vereerde 'er my in 't jaar 1685. twee honderd op de reize na Batavia; welke my zoo ongemeen wel ſmaakten, dat zy in de eerſte week zeer gretig en met berouw van my niet beter daar af voorzien te hebben, al weg waren.

Veel boomen, uit 't Vaderland gebragt, wilden hier niet tieren; doch geënt, of geocculeert zynde, groeiden de zelve hier aanſtonts vry weelderiger en voorſpoediger, dan in Holland, daar zy doorgaans tot in 't voorjaar moeten wagten.

Een van de heerlykſte vrugten, die hier vallen, is de druif, die hier ongemeen ſchoon, ryp, en menigerlei is, waar van de oude Heer *van der Stel* eerſt, en daar na zyn zoon, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, de voornaamſte lof en eere, als de grootſte voortzetters zoo van den landbouw, als van den wynoegſt, buiten alle tegenſpraak toekomt; want ſchoon men hier voor hun tyd reets druiven gehad, en ook eenige wynen geperſt heeft, is het egter zeker, dat de oude Heer *van der Stel* hier op zyne uitmuntende buitenplaats, Conſtantia, zeer veel ſoorten van wynſtokken, uit Duitsland, en andere geweſten, ontboden, en die men hier bevoorens noit kende, gebragt heeft, behalven dat 'er tot nog toe geen wyn is, die by de roode Conſtantia-wyn kan vergeleken worden; maar toen zyn zoon hem quam vervangen, heeft hy nog ongelyk meer andere ſoorten van wynſtokken, by zyn vaders tyd hier nog onbekent, in zulken menigte aangebragt, dat men 'er over heeft verbaaſt geſtaan, voor al na dat hy zyn plaats, *Vergelegen*, volbouwt had.

Men heeft hier de ſteendruif, de blaauwe muscadel, of de Catalonier, de witte muscadel, de kleine blaauwe druif, en de kriſtaldruif. Ook zag men (doch alleen by den jongen Heer *van der Stel*) de Frontinjacdruif, de Ruſſelaar, de Pottebakker, de Avignon, de Champagne, de Burgoigne, de Wyntint, en een Perziaanze lange witte druif, de *bon Jeſus* genaamt, die ongemeene ſchoone witte wyn gaf, en die hem door den Heer *Desmarets* gezonden was.

Alle deze ſoorten van druiven tieren hier ongemeen wel, en 't is een luſt om door de wynbergen, zoo aan de Tafelbaay (die men 'er verſcheide, by de Dienaars der E. Maatſchappy, en voor al by de Vrylieden, ziet) als voornamelyk landwaard in, te wandelen, daar men aan zeer laage ſtammetjes zoo veel duizenden ongemeen ſchoone groote en doorrype trossen

zen hangen ziet, dat men niet weet, welke men kiezen wil; en hoe veel men 'er ook af eet, bekomen zy de menschen doorgaans zeer wel, gelyk ik aan my zelven bevonden heb, die 'er dagelyks 's morgens, 's middags en 's avonts eenige ponden, en meer, als ik zeggen durf, van at, zonder dat zy my oit quaalyk bekomen zyn, behalven dat zy ook ongemeen dienden, om onze licchaamen, door de oude spyzen als gesloten en verhard, zeer gemakkelyk te openen, en, voor al als men de schillen mede opeet, te zuiveren.

Men mag van de zelve, als men in een wyngaard is, zoo veel, als men 'er begeert, om niet eeten; doch de bossen, die men mede neemt, moet men betaalen.

Ik zou van de druiven, en voor al van 't perszen der zelven, en van veel plaatzen hier en daar in de Tafelbaay, nog veel konnen zeggen; doch zal dat uitstellen ter tyd toe, dat ik van de erneering der Vrylieden hier spreken zal.

Wat de aardvrugten betreft, die groejen hier van allerlei slag en soorten zeer weelderig. Noit heb ik zulke schoone groote ajuin, dan hier, gezien. Het zelve moet ik ook van de bloemkool zeggen, die met geheele aamen en halfaamen (gelyk de andere ingelegde kool en queen) van daar naar Indiën vervoert worden.

Het koorn, zoo de rogge, als de tarw, groeit hier ongemeen wel, en de halmen der zelven ziet men met ongelooflyk veel schoone koornairen beladen.

Het zy men van grove; het zy men van fyne moeskruiden spreekt, men heeft ze 'er beide ongemeen schoon, en overvloedig.

De aspergies en aardbeyen zyn 'er nogtans niet zeer gemeen; egter heb ik die beide op de plaats van den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, *Vergelegen*, in Hottentots Holland, zoo schoon en smaakelyk gegeten, als men die zou konnen wenschen; en schoon de aspergies maar maatig groot, en pas een gemeenen vinger dik waren, waren zy egter weer zoo mals, dat men die geheel en al opeeten kon; en de aardbezien, die 'er roode en witte, doch meest langwerpig, groejen, zyn uitnement, beide van smaak en geur.

Bruinheilig, of mentha, klaver, en andere fraaje gewassen, ziet men daar in 't wild groejen, en gansche velden met rosmaryn van een uitnemende hoogte, zeer weelderig op 't veld staande.

Roozen, teylen, tuberoozen, *foela moegri*, *foela quater horas*, en een groote menigte van andere Europische en Indiaansche bloemen heeft men 'er zeer schoon, en weelderig, doch de anemia, of ranunculus willen 'er in 't geheel niet aarden; maar ik heb 'er eenige auricula's op het nieuw moesland van de E. Maatschappy gezien; hoewel ik 'er by zeggen moet, dat zy flaauw van couleur, en zeer klein waren.

Niets is 'er, waar over men zich meer verwonderen moet, als over de gansche velden met bloemen, die hier in 't wild groejen, en die zoo ongemeen sterk en fraai van kleur zyn, dat het jammer is, dat zy niet alle na 't leven, en met haare verwen, door een konstig schilder afgeteekent worden. Ik heb 'er eenen *Herbarius Vivus* van gezien, die de Heer *Henrik Bernard Oldeland*, een fraai *Botanicus*, dien ik als opziender van de Compagnies thuin hier in 't jaar 1695. gekent heb, had by een gezamelt, en die wel in 13 of 14 deelen in Folio, met een zeer fraaje beschryving van yder plant in 't Latyn, bestont. Ik vont dit werk in 't jaar 1714. by hem nagelaaten, en heb 'er met veel vermaak nu en dan in gelezen. Daar zyn Engelschen geweest, die 'er groote zin in hadden; doch de bezitter van 't zelve, Monsr. *Donker*, zyn nazaat, eischte 'er hen veel te veel geld na hun zin voor. Zy waren ongemeen fraai, byzonder wel gedroogt, en zoo levendig nog van verwe, dat het een lust was de zelve te zien. Fraaj Herb Vivus Oldel

Wy geven hier een kort uittrekzel van dit Kruidboek:

Africaansche Abutilon, *foliis rugolis*, & *filiculis lanuginosis*. Kort trekzel Oldelan kruidboek.
Absinthium Africanum frutescens, *foliis latioribus*.
Allium Africanum, *flore purpurascente*.
Aloë, veelerlei, als
1 *Aloë Africana arborescens*, *montana*, *non spinosa*, *folio longissimo*, *plicatili*, *flore rubro*.
2 - - - - *arborescens*, *floribus albicantibus fragrantissimis*.
3 - - - - *caulescens*, *foliis spinosis*, *maculis ab utraque parte albicantibus notatus*.
4 - - - - *brevissimo*, *crassissimoque folio*, *flore subviridi*.
5 - - - - *flore glabro*, *rigidissimo*, *flore subviridi*.
6 - - - - *flore rubro*, *folio maculis ab utraque parte albicantibus notato*.
7 - - - - *folio triangulari*, & *verrucis ab utraque parte albicantibus netato*.
8 - - - - *folio in summitate triangulari*, *margaritifera*, *flore subviridi*.
9 - - - - *margaritifera*, *minor*.
10 - - - - *foliis glaucis*, *margine* & *dorsi parte superiore spinosis*, *flore rubro*.
11 - - - - *foliis glaucis*, *margine* & *dorso integro spinosis*.

12 *Aloë*

12 *Aloë Africana caulescens, foliis glaucis caulem amplectentibus.*
13 - - - - *folio triangularis longissimo, floribus luteis & fœtidis.*
14 - - - - *caulescens, foliis magis glaucis canlem amplectentibus, & in mucronem obtusiorem desinentibus.*
15 - - - - - - - - *minus glaucis, caulem amplectentibus, dorsi parte superiore spinosa.*
16 - - - - - - - - - *glaucis, caulem amplectentibus latioribus, & undequaque spinosis.*
17 - - - - - - - - - *glaucis, caulem amplectentibus dorso integro spinoso.*
18 - - - - - - - - *glaucis brevioribus, caulem amplectentibus, foliorum parte interna & externa non nihil spinosa.*
19 - - - - - - - - - *glaucis brevissimis, foliorum summitate interna & externa non nihil spinosa.*
20 - - - - *canlescens perfoliata, glauca & non spinosa.*
21 - - - - *glabro folio, minutissimis cavitatibus donato.*
22 - - - - *humilis, spiris inermibus & verrucis obsita.*
23 - - - - - - *Arachnoidæa.*
24 - - - - - - - *foliis ex albo & viridi variegatis.*
25 - - - - - - *folio nonnihil reflexo, floribus ex albo & rubro variegatis.*
26 - - - - - - *folio in summitate triangulari & rigidissimo, marginibus albicantibus.*
27 - - - - *erecta, triangularis, & & triangulari folio viscoso.*
28 - - - - - - *rotunda, folio parvo & in acumen rigidissimum exeunte.*
1 *Alaternoides Africana, ericæ foliis, floribus albicantibus & muscosis.*
2 - - - - - - - *Telephini legitimi nuperati folio, flore viridi.*
3 - - - - - - - - *lauri serratæ folio.*
4 - - - - - - - - *chamæmespili folio rigidiore & minore, floribus albicantibus.*
5 - - - - - - - - *roris marini latiori & pilosiori folio, flore cæruleo.*
Althæa Africana vesicaria.
Amygdalus Africana nana, flore incurvato roseo simplici, folio mali persici angustiore.
1 *Anæmospermos Africana, foliis cardui benedicti, florum radiis intus sulphureis.*
2 - - - - - - - - - - - - *plantaginis flore sulphureo.*
3 - - - - - - - *Jacobææ maritimæ foliis, flore sulphureo.*
1 *Apocynum Africanum erectum, villoso fructu, salicis folio lato, glabro.*
2 *dito, subhirsuto.*
3 - - *glabro, angusto.*
4 *Apocynum Africanum humile, aizoides, siliquis erectis.*
5 - - - - - - - *erectum, subhirsutum, foliis undulatis.*
6 *Apocynum scandens Africanum Vincæ pervincæ foliis, subincanum.*
7 *Apocynum Africanum scandens, Asphodeli radice, angustissimo folio.*
8 - - - - - - *Lapati folio.*
Arum Æthiopicum florigerum & fructum ferens, radice magna orbiculari.
Arum Africanum Flore albo odorato.
Arum maximum Ægyptiacum, quod vulgo colocassia audit.
1 *Asclepias Africana Azoides.*
2 *dito, longioribus foliis minus dentatis.*
3 - - *Flore pulchre fimbriato.*
Argyrodentros Africana, foliis sericis & argenteis.
Asparagus Sylvestris Africanus aculeatus.
Asphodelus Africanus angusti folius luteus, minor.
Asplenium Africanum ramosium, maximum, caulibus splendentibus.
1 *Aster Africanus Jacobææ foliis, Flore aureo.*
2 - - - - - *Stæchatis foliis, Flore aureo.*
3 - - - - - - *Ramosus, Hysopi foliis, Floribus cæruleis.*
4 *dito, albis.*
5 *Aster Africanus, Heligrisi folio, Flore rubro.*
6 - - - - - - *Frutescens, foliis angusti, & plerumque conjunctis.*
7 - - - - - - - - - *splendentibus parvis & reflexis foliis.*
8 - - - - - - - - - - *lavendulæ folio, Flore purpureo.*
9 - - - - - *annuus, senecionis foliis.*
10 - - - - - - *Frutescens, foliis senecionis crassioribus.*
Alteroplatii Carpos Africana Frutescens crithmi marini foliis.
Astragalus Africanus odoratus, Flore luteo.
1 *Bellis Africana, Florum pediculis pene aphylis foliis incisis.*
2 - - - - - - - - - - - *foliosis, foliis angustis & integris.*
3 - - - - - *Capitulo aphyllo luteo, coronopi folio, cauliculis procumbentibus.*
4 *dito, foliis & cauliculis junceis erectis.*
1 *Bryonia Africana Glabra, foliis in profundas laciuias divisis, fructu minori.*
2 - - - - - - *Laciniata, tuberosa radice, Floribus herbaceis.*
Calendula, sive Caltha Africana humilis, Flore intus albo, foris violaceo simplici.
1 *Campanula Africana annua, hirsuta, latis serratisque foliis, Flore magno violaceo.*
2 - - - - - - - - - - *glabra, serrato folio, Flore pallido.*
3 - - - - - - - *hirsuta, parvo angustoque folio, Flore pallido violaceo.*

4 Cam-

4 *Campanula Africana annua, angustifolia, Flore purpurascente major.*
5 *dito, minor.*
6 *Campanula Africana Frutescens, aculeosa, Flore violaceo.*
7 - - - - - - - *minor, Erini facie, Flore violaceo, cauliculis erectis.*
8 *dito, procumbentibus.*
Camphorata Africana umbellata, Frutescens.
Cardamine Africana trifolia (dicitur etiam Nasturtium) foliis ternis, facie christophorianæ.
Centurium majus Africanum, laciniatum, Flore aureo, odorato.
1 *Centurium minus Africanum, lini foliis & facie, Flore amplo suave rubente.*
2 - - - - - - - - - - - *arborescens, latifolium, Flore ruberrimo.*
3 *dito, angustissimum, Flore ruberrimo.*
4 - - *tulpiferum.*
Cheirantos Africana, Flore luteo.
Chrysanthenum Africanum Stoebes, foliis angustioribus.
1 *Chrysanthenum Africanum repens, Flore aphylo, coronopi folio.*
2 *Chrysanthemoides Osteospergon Africanum, odoratum, spinosum & viscosum.*
Cistus humilis aizoides maritimus Africanus, Flore rubello.
1 *Colutea Africana annua, foliis parvis mucronatis, vesiculis compressis.*
2 - - - - - - *annua, foliis cordatis, & vesiculis minus compressis.*
3 - - - - - *Sennæ foliis, flore sanguineo.*
4 - - - - - *humilis, flore sanguineo crotolariæ siliquis.*
1 *Coma aurea Africana friticans, foliis Linariæ angustis major.*
2 *dito, minor.*
3 *Coma aurea Africans, Linariæ foliis glaucis & lanuginosis.*
4 - - - - - - - - *fruticans, omnium maxima, foliis tomentosis & incanis.*
5 - - - - - - - - *fruticans, Ericæ folio.*
6 - - - - - - - - *fruticans, foliis glaucis & in extremitate trifidis.*
7 - - - - - - - - *fruticans, foliis crithmi marini.*
8 - - - - - - *fruticans, foliis inferioribus incisis, superioribus dentatis.*
1 *Conyza Africana arborescens incana, floribus purpuroviolaceis, foliis Salviæ odore, odore Salviæ & Roris marini.*
2 - - - - - *humilis, foliis angustioribus nervosis, floribus umbellatis.*
3 - - - - - *Frutescens, foliis Salviæ, odore camphoræ.*
4 *dito, foliis Erucæ hamatis & incanis.*
5 - - *Roris marini.*
6 *Conyza Africana Senecionis Flore.*
Cotula Africana, calyce eleganti cæsio.
1 *Cotyledon Africana Frutescens, foliis orbiculatis, limbo purpureo cinetis.*
2 *Cotyledon Africana, teretifolia, flore pulcherrimo.*
3 - - - - - - - *foliis oblongioribus, Floribus umbellatis, fibrosa radice.*
4 - - - - - - - *Frutescens, folio longo & angusto, Flore flavescente.*
5 - - - - - - - - - *Flore umbellato coccineo.*
1 *Cytisus Africanus argenteus, Flore atro purpureo.*
2 - - - - - - *hirsutus, angusti folius.*
3 - - - - - *herbaceus floribus rubris.*
1 *Echium Africanum Frutescens, foliis pilosis.*
2 - - - - - - - *perenne, Lycopsis facir.*
1 *Elichrysium Africanum lanuginosum, latifolium, calyce Floris argenteo & amplissimo.*
2 - - - - - - - - *tomentosum Frutescens, calyce argenteo.*
3 - - - - - - - - *lanuginosum, angustissimo folio, calyce Floris argenteo & amplissimo.*
4 - - - - - - - - *tomentosum Frutescens, floris calyce aureo.*
5 - - - - - - - - *Frutescens, Coridis folio.*
6 - - - - - - - - *incanum, tomentosum, foliis subrotundis.*
7 - - - - - - - - *umbellatum, odoratum, luteum.*
8 - - - - - - - - *Frutescens, angustis & longioribus foliis, incanis.*
9 - - - - - - - - *latifolium, fætidum, capitulo aureo.*
10 - - - - - - - - *luteum, polii folio.*
11 - - - - - - - - *tomentosum incanum, angustifolium, floribus rubris.*
12 - - - - - - - - *latifolium, fætidum, capitulo aureo.*
13 - - - - - - - *Frutescens, foliis Crithmi marini.*
14 - - - - *arboreum Africanum, Roris marini folio.*
15 - - - - *Africanum, plantaginis folio.*
16 - - - - - - - *fætidissimum, amplissimo folio.*
17 - - - - - - - *inodorum, glabrum, coronopi folio.*
Ephemerum Africanum annuum, flore bipetalo.
1 *Erica Africana viridis, angustissimis foliis, flosculis in capitulum congestis.*
2 - - - - - *flosculis subbirsutis, secundum ramulos dispositis.*
3 - - - - - *incana, foliis angustissimis.*
4 - - - - - *capillaceo brevique folio, flore rotundiori purpureo.*
5 - - - - - *folio minimo, flore rotundiori albido.*
6 - - - - - *coris folio, flore oblongo spicato.*

7 *Erica*

7 *Erica Africana, coris folio, Flore oblongo, purpureo, e foliorum alis prodeunte.*
8 *dito, breviori.*
9 *Erica Africana, coris folio, floribus veficariis.*
10 - - - - - - *Juniperifolia, Flore oblongo, fpicato.*
11 *dito, umbellato.*
Evonymus Africanus, folio lucido ferrato.
Fabago Africana arborefcens, flore fulphureo, fructu rotundo.
Ferula Africana, galbanimifera, frutefcens, Myrrhidis foliis.
1 *Filicula Africana maxima ramofa, pinnulis tenuibus diffectis.*
2 *dito, in acutas divifa lacinias.*
1 *Filix Africana maxima, ramofa, pinnulis crenatis.*
2 - - - - *dentata, Lonchitidis facie.*
3 - - - - *ramofa, pinnulis Lonchitidis.*
Fœniculum Africanum, foliis in fummitate atro rubentibus, feminibus anguftis, & longioribus.
Frutex Africanus aromaticus, Flore fpicato, exiguo.
- - - *Æthiopicus, portulace folio, Flore ex albido virefcente.*
- - - *Africanus Ericæ folio, glutinofus, Flore fpicato albo.*
Galega Africana, floribus majoribus, & filiquis craffioribus.
1 *Genifta Africana frutefcens, Rufci nervofi foliis.*
2 *dito, anguftis foliis.*
3 *Genifta Africana Lavendulæ folio.*
4 - - - - - *Juncea, floribus cæruleis, foliis minimis.*
5 - - - - - *minima, foliis Myrthi in exquifitum mucronem definentibus.*
6 - - - - - *Roris marini foliis, Flore aureo.*
7 - - - - - *arborefcens, argentea lanugine pubefcens.*
8 - - - - - *frutefcens, fpicata purpurea, foliis anguftiffimis.*
9 *dito, foliis Torton-Raire, Flore purpureo.*
10 *Genifta Africana, Laricis foliis longioribus & lanuginofis.*
11 *dito, craffioribus & hirfurtis.*
12 *Genifta Africana frutefcens fpicata, Laricis foliis.*
13 *dito, capitata.*
14 *Genifta Africana lutea, fpicata, Laricis foliis.*
15 - - - - - *frutefcens, capitulis lanuginofis, Laricis breviffimo folio.*
16 *dito, Laricis incanis foliis.*
17 *Genifta Africana camphoratæ folio, Floribus luteis minimis.*
18 - - - - - *foliis Gallii.*
19 - - - - - *Dorycinii facie.*
20 - - - - - *arborefcens, Styracis folio, Flore cæruleo.*
1 *Geranium Africanum arborefcens, Ibifci folio rotundo, Carlinæ odore.*
2 *Geranium Africanum frutefcens, Malvæ folio, laciniato, odorato, Flore purpurafcente.*
3 - - - - - - - *Alchimillæ hirfuto folio, floribus albidis.*
4 - - - - - - - *arborefcens, Alchimillæ hirfuto folio, floribus rubicundis.*
5 - - - - - - - *Betonicæ folio laciniato & maculato, floribus incarnatis.*
6 *dito, procumbente floribus Parvis eleganter variegatis.*
7 *Geranium Africanum noctu olens, tuberofum & nodofum, & Aquilegiæ foliis.*
8 - - - - - - - - - - - *Aquilegiæ folio, flore incarnato rubente.*
9 - - - - - - - - - - - *Flore ruberrimo, Anemones folio latiore.*
10 - - - - - - - - - - - *Flore rubro, Anemones folio anguftiori.*
11 - - - - - - - - - - - *radice tuberofa, foliis paftinacæ incanis, lanuginofis, flore pallido flavefcente.*
12 *dito, anguftioribus.*
13 *Geranium Africanum noctu olens, tuberofum, vitis foliis hirfutis.*
14 *Geranium Africanum minus, Coriandri folio, floribus incarnatis.*
15 - - - - - - *uvæ-crifpæ folio, floribus exiguis rubellis.*
16 - - - - - - *majus, Coriandri folio, floribus incarnatis.*
17 - - - - - - *Altheæ folio, parvo Flore.*
18 - - - - - - *foliis plerumque auratis, floribus ex rubro purpurafcentibus.*
19 - - - - - - *Myrrhidis folio, flore albicante, radice rapacea.*
20 - - - - - - *foliis inferioribus Afari, fuperioribus Staphydis agriæ maculatis, fplendentibus & acetofo fapore.*
21 - - - - - - *Aftragali folio.*
22 - - - - - - *frutefcens, folio craffo & glauco, acetofo fapore.*
Globularia Africana frutefcens Thimelææ folio, lanuginofo.
Hæmanthus Africanus, five Tulipa Africana, flore albo.
Hyacinthus Africanus, flore cæruleo, umbellato tuberofus.
1 *Jacobæa Africana frutefcens, Abrotani folio.*
2 *dito, Hormini folio.*
3 *Jacobæa Africana, Sonchi folio.*
4 - - - - - - *dentis leonini folio.*
5 - - - - - - *abfinthii folio.*
6 - - - - - - *foliis integris, undulatis & crifpis.*
7 - - - - - - *laciniata latifolia, Flore purpureo.*
8 - - - - - - *laciniata, anguftifolia, Flore purpureo.*
9 - - - - - - *radice tuberofa.*
10 - - - - - - *frutefcens, foliis incifis & fubtus cineraceis.*

11 *Jacobæa Africana frutescens, foliis Absinthii umbelliferi, incanis.*
12 - - - - - - *frutescens, coronopi folio.*
13 *dito, Lavendulæ folio latiori.*
14 - - *folio longo & glauco.*
15 *Jacobæa Africana, hederæ terrestris folio repens.*
16 - - - - - *frutescens, crassis succulentis foliis.*
17 *dito, foliis rigidis & hirsutis.*
1 *Jasminum Africanum foliis solitariis, floribus vulgatiori similibus.*
2 - - - - - - - - *ilicis folio, Flore solitario, ex foliorum alis proveniente, albo.*
1 *Ketmia Africana, Populi folio.*
2 *dito, subtus incano, & caule virescente.*
3 *Ketmia Africana Vesicaria, folio tripartito, Flore purpureo.*
4 - - - - - - - - *fruticans, & erecta, Alni foliis latioribus & majoribus, Flore spirali sulphureo.*
5 *Ketmia Africana frutescens, foliis mollibus & incanis, Flore spirali sulphureo.*
6 - - - - - - *Vesicaria, uvæ crispæ foliis, Flore spirali sulphureo.*
1 *Laurus Africana minor Querci folio.*
2 - - - *inodora Africana, fructu globoso Lauri serratæ, odoratæ Stapelianæ similis.*
3 - - - *Africana.*
Leonurus perennis Africanus sideritidis folio, Flore Phæniceo majore villoso.
1 *Leucoium Africanum, cæruleo Flore, Latifolium hirsutum.*
2 *dito, angusto Coronopi folio, majus.*
3 - - *minus.*
1 *Lilio-Narcissus Africanus humilis, longissimis foliis, polyanthos saturato colore purpurascens.*
2 - - - - - - - *platicaulis humilis, flore purpurascente odorato.*
1 *Lothus Africana annua, hirsuta, floribus luteis.*
2 - - - - - *frutescens, Flore spicato rubicundo.*
Lychnis Pseudo-melanthio similis Africana, glabra, angustifolia, Flore eleganter rubello.
Lycium Æthiopicum, Pyracanthæ folio.
Malva Africana frutescens, Flore rubro.
1 *Melianthus Africanus.*
2 *dito, minor, humifusus, foliis pimpinellæ crispæ.*
3 - - *minor fœtidus.*
Myrthus Africana humilis, foliis Myrtilli crenatis, cauliculis nigricantibus.
Narcissus Africana, Polyanthos.
Olea Africana humilis, sylvestris, folio duro, subtus incano.
Oreoselinum Anizoides arborescens, Ligustici foliis & facie, Flore luteo.
1 *Ornithogalum Africanum, luteum, odoratum, foliis cepaceis, radice tuberosa.*
2 *Ornithogalum Africanum, Flore viridi, alteri innato.*
3 - - - - - - - *Plantaginis roseæ folio, radice tuberosa.*
1 *Oxus bulbosa Africana rotundi-folia, caulibus & floribus purpureis amplis.*
2 *dito, virentibus floribus amplis purpureis.*
3 *Oxus bulbosa Æthiopica s. Africana minor, folio cordato, Flore ex albido purpurascente.*
Petasites Africanus, Calthæ palustris folio, radice flavescente crassa.
Phalangium Africanum ramosum, Floribus albis, petalis reflexis.
1 *Phaseolus Africanus hirsutus bituminosus, siliquis bullatis, Flore flaveo.*
2 - - - - - - - *parvo fructu, non nihil albicante.*
3 - - - - - - *perennis minor, Flore suave rubente.*
Planta lactaria Africana.
Pimpinella Africana saxifraga maxima.
Polypodium Africanum maximum, acutissime divisum.
1 *Polygala Africana frutescens, angustissima, major.*
2 *dito, folio, minor.*
3 *Polygala Africana, Lini folio magno Flore.*
4 - - - - - *frutescens, Buxi folio, maximo Flore.*
5 - - - - - *arborea myrthifolia, Floribus albis, intus purpureis.*
Portulaca Africana semper virens, Flore rubicundo.
1 *Pseudo-dictamnus Africanus, hederæ terrestris folio.*
2 *dito, foliis subrotundis subtus incanis.*
Ranunculus Africanus seu Æthiopicus, foliis rigidis, Floribus ex luteo virescentibus.
Rapuntium Africanum minus, angusti folium, Flore violaceo.
Ricinus Africanus maximus, caule geniculato rutilante.
Salix Africana, angustis & longissimis foliis, subtus incanis.
1 *Salvia Africana frutescens, Scorodoniæ foliis, Flore violaceo.*
2 - - - - - - - *folio subrotundo, glauco, Flore magno aureo.*
1 *Scabiosa Africana arborescens, maxima, foliis rugosis, & crenatis integris.*
2 - - - - - *frutescens foliis rigidis splendentibus & serratis, Flore albicante.*
3 - - - - - *capitulo oblongo, Flore albo.*
Scilla Africana, Flore viridi parvo, bulbo amplissimo.

1 *Scla-*

1 *Sclarea Africana praecox annua.*
2 - - - - - *frutescens, Helianthemi folio.*
1 *Sedum Africanum fruticosum, Ericae folio.*
2 - - - - - *arborescens, incanum, foliis orbiculatis.*
3 - - - - - *majus arborescens, foliis rotundioribus glaucis, limbo purpureo cinctis.*
4 - - - - - *umbellatum album, folio viridi angusto mucronatum, Flore albo.*
5 - - - - - *annuum, Centaurii minoris facie, Flore aureo.*
Senecio Africanus arborescens, ficoidis folio & facie.
Sideroxilum Africanum, Cerasi folio.
1 *Sisynrichium Æthiopicum seu Africanum majus, angustifolium floribus albis.*
2 - - - - *seu Africanum majus, latifolium, floribus albis; hexapetalis lineis purpureis striatis.*
3 - - - - *Æthiopicum seu Africanum, minus latifolium, Flore hexapetalo albo.*
4 - - - - *Africanum Flore ex phaeniceo suave rubente.*
5 - - - - *Africanum, foliis gladioli parvis & longis, pallescente Flore.*
6 - - - - *Ramosum Æthiopicum seu Africanum, foliis plicatis nervosis & incanis, radice tuberosa phaenicea.*
7 - - - - *majus, Flore luteo macula notato.*
8 - - - - *minus angustifolium, Flore minore, variegato.*
1 *Solanum pomiferum frutescens Africanum spinosum, nigricans, Borraginis Flore, foliis profunde laciniatis.*
2 - - - *lignosum Africanum semper virens, Laurinis foliis.*
1 *Spartium Africanum frutescens, Ericae folio.*
2 - - - - - - - - - - - *Rusci folio, caule amplectente.*
1 *Spiraea Africana, Foliis cruciatim positis.*
2 - - - - - *odorata, Floribus plane rubentibus.*
3 *dito, Foliis pilosis.*
Staphilodendron Africanum, semper virens Foliis splendentibus.
1 *Tanacetum Africanum fruticans, multiflorum, Foliis Tanaceti vulgaris decuplo minoribus.*
2 - - - - - - - - *arborescens, Foliis Lavendulae, multifido Folio.*
Tetragonocarpos Africana, radice magna onerosa & carnosa.
- - - - - - - - - *Fruticans, Foliis longis & angustis.*
1 *Thymelaea Linifoliae similis Africana, floribus pallidis, odoratissimis.*
2 *Thymelaea Linifoliae similis Africana, Foliis lucidis latioribus & obtusis.*
3 *Thymelaea Africana, foliis lini, floribus in capitulum congestis.*
4 *Thymelaea Africana, Roris marini folio, angustissimo breviori.*
5 *dito, longiori.*
6 *Thymelaea Africana, Roris marini folio, floribus longioribus.*
7 - - - - - - - *Sanamundae facie, Ericae foliis angustissimis.*
8 - - - - - - - *Torton-Raire similis, floribus in capitulum congestis.*
9 - - - - - - - *foliis Rusci.*
10 - - - - - - - *frutescens Jasmini Flore, foliis Polygalae.*
11 - - - - - - - *angustifolia, Jasmini flore.*
1 *Tithymalus Aizoides Africanus, simplici squammato caule.*
2 *dito, caule squammato, clamaenerii folio.*
3 *Tithymalus arborens Africanus.*
4 - - - - - - *Æthiopicus seu Africanus, Mezerei Germanici folio, Flore pallido.*
5 *Tithymalus Aizoides Africanus, validissimis ex tuberculorum internodiis provenientibus.*
1 *Trifolium Africanum fruticans, flore purpurascente.*
2 - - - - - - - - - - - - *folio angustiore, flore rubicante.*
3 - - - - - - - - - - - - *foliis incanis, flore luteo.*
Tulipifera arbor Africana.
1 *Valeriana Africana fruticans, foliis longis & angustissimis.*
2 - - - - - - *foliis angustis, flore macula rubicante notato.*
3 - - - - - - *fruticans, foliis Ericae.*
1 *Vitis Idaea Æthiopica seu Africana, Myrthi Tarentini folio flore atro purpureo.*
2 *dito, buxi minoris folio floribus albidis.*

Buiten deze zyn hier nog de navolgende soorten van Vygenboomen, ook by *Tournefort* te vinden.

1 *Ficoides Africana, folio plantaginis undulato, micis argenteis asperso.*
2 - - - - - - *acaulos, latissimis crassis & lucidis foliis conjugatis, flore aureo amplissimo.*
3 - - - - - - *erecta, ocimastri folio, micis argenteis asperso, flore roseo magno.*
4 - - - - - - *erecta ramosa, Tripolii folio, flore aureo magno.*
5 *Ficoides seu Ficus Aizoides Africana, folio angustiori.*

6 *Ficoides seu Ficus Aizoides Africana minor, multicaulis, flore intus rubente, extus incarnato.*
7 *Ficoides Africana folio ensiformi dilute virenti, flore aureo, brevi pediculo insidente.*
8 - - - - - *ensiformi folio obscure virenti, flore longo pediculo insidente.*
9 - - - - - *folio ensiformi varie inciso, aureo flore pediculo insidente.*
10 *Ficoides, seu Ficus Azoides Africana procumbens, folio triangulari ensiformi.*
11 - - - - - - - - - *triangulari folio longissimo, fructu multicapsulari, flore luteo, major.*
12 *dito, minor.*
13 *Ficoides Africana, folio triangulari longissimo, flore aureo.*
14 *dito, purpureo.*
15 - - *carneo.*
16 *Ficoides, seu Ficus Aizoides Africana major, procumbens, triangulari folio, fructu maximo eduli.*
17 *Ficoides Africana, folio longo triangulari incurvo, purpureo caule.*
18 - - - - - - - - *triangulari recurvo, floribus umbellatis obsoleti coloris, externe purpureis.*
19 *dito, Flore flavescente.*
20 *Ficoides Africana, folio triangulari lanceato.*
21 *dito, incurvo & dentato.*
22 - - *obtuso, in geminos aculeos abeunte, flore aureo.*
23 - - *apice rubro, caule purpurascente.*
24 *Ficoides seu Ficus Aizoides Africana minor erecta, triangulari folio viridi, Flore intns aurea, foris purpureo.*
25 *dito, folio triangulari glauco, Flore luteo.*
26 *Ficoides Africana frutescens, perfoliata, folio triangulari glauco, punctato cortice lignoso, tenui, candido.*
27 - - - - - *erecta, folio triangulari glauco, punctis obscurioribus notato.*
28 - - - - - - *hnmilis, folio triangulari glauco, bullato, Flore luteo.*
29 *dito, dorso aculeato, Flore luteo.*
30 *Ficoides Africana erecta, folio triangulari glauco & brevi, Flore carneo.*
31 - - - - - - *humifusa, folio triangulari longiori, glauco Flore flavescente.*
32 *Ficoides, seu Ficus Aizoides Africana, folio tereti procumbens, Flore purpureo.*
33 *dito, coccineo.*
34 *Ficoides Africana, folio tereti, in villos radiatos abeunte.*
35 *Ficus Africana, oculeis longissimis & foliatis, nascentibus ex foliorum alis.*
36 *Ficoides Africana repens, & læte virens, Flore purpureo.*

En alle deze soorten zyn Hottentots-vygen genaamt.

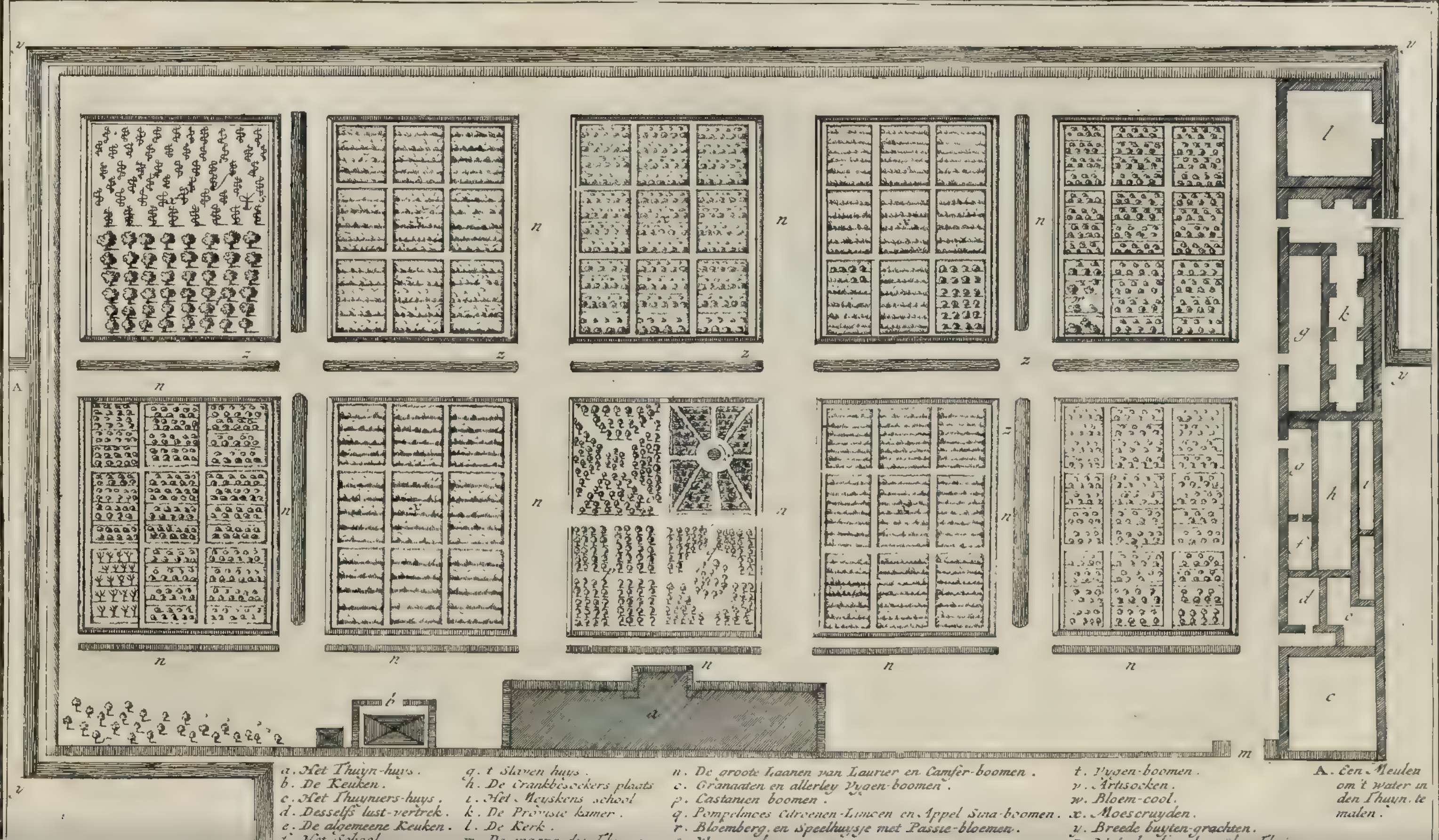
Waar by men nog voegen kan de *Amaquas* of keurboom, die in 2 jaaren zeer hoog word, en een vrugt in een hauw of schede geeft, waar in 6 of 7 korls zyn. Ook kan men hier by nog wel het kreupelhout voegen 't geen tegen de loop gebruikt, mitsgaders de *Canna* der Hottentots, die zeer wel na de Chineesche wortel *Nisi*, of *Ginseng*, gelykt.

Behalven de voornoemde inlandze boomen en gewasschen zyn hier nog zeer veel uitlandze, als

Abies.
Acacia Americana, foliis coluteæ Scorpioides leguminosæ, siliquis echinatis.
Acetosa hortensis.
Allium sativum, & hortense.
Alnus rotundifolia, & glutinosa, viridis.
Aloë Americana sobolifera.
Althea Indica, seu Rosa Sinensis.
Amygdalus.
Ananas, sive carduus Brasilianus, foliis Aloës.
Apium hortense, seu Petroselinum vulgo.
Arundo Sacharifera.
Asparagus sativa & hortensis.
Beta rubra, & alba radice rapæ.
Batatas.
Brassica rubra & alba, Capitata & non Capitata, & Florigera.
Camphoraria seu arbor Camphorifera, ex qua Camphora officinarum prodit.
Cannabis sativa & erratica.
Carduus Benedictus, sive Cnicus sylvestris hirsutior.
Caryophyllus.
Cassia Cinnamomea, seu Cinnamomum, sive canella Ceylanica.
Castanea Sylvestris.
Cepa vulgaris.
Cerasus varii generis.
Chærephyllon sativum.
Cicer sativum.
Cinaria hortensis, foliis non aculeatis.
Clematis Hederacea Indica, foliis subrotundis, Flore rubente.
Corylus sativa.
Crista pavonis.
Cucumis vulgaris.
- - - *dictus flos passionis.*
Cucurbita lagenaria & rotunda.
Cupressus ramis expansis.
Cyanus segetum hortensis, Flore albo, cæruleo, &c.
Cytisus arvensis.
Datura, seu stramonia Indica major fœtida, porro spinoso, oblongo.
Faba leguminosa.
Ficus communis Indica, &c.
Ficoides seu Ficus Americana, cerei effigie, spinosa & angulosa.
Fœniculum vulgare.
Fragaria ferens fraga rubra.
Frumentum Indicum Sarasenicum.
Foela Moegri.

Foela

N° 45

a. Het Thuyn-huys.
b. De Keuken.
c. Het Thuyniers-huys.
d. Desselfs lust-vertrek.
e. De algemeene Keuken.

g. t Slaven huys.
h. De Crankbesoeckers plaats
i. Het Meyskens school
k. De Proviste kamer.
l. De Kerk.

n. De groote Laanen van Laurier en Camfer-boomen.
c. Granaaten en allerley Vygen-boomen.
p. Castanien boomen.
q. Pompelmoes Citroenen-Limoen en Appel Sina-boomen.
r. Bloemberg, en Speelhuysje met Passie-bloemen.

t. Vygen-boomen.
v. Artisocken.
w. Bloem-cool.
x. Moescruyden.
y. Breede buyten-grachten.

A. *Een Meulen om 't water in den Thuyn te malen.*

Foela quater horas.
- - *Aros branco.*
Gramen vulgare, item bulbosum & sparteum Hollandicum.
Grossularia multiplici acino, sive non spinosa hortensis rubra, & alba.
Guajana alba dulcis, sive Gujavo Pomifera Indica.
Hordeum vernum & hybernum.
Hyacinthus albus, ex Hollandia ablatus.
Intybus sativa, latifolia, & crispa, Endivie-salade.
Juniperus vulgaris baccis parvis.
Katsjapiring.
Kajoe Amaas.
Lactuca vulgaris capitata, & non capitata. Allerlei Salade.
Leucoium album, purpureum, flavum.
Lilium, seu corona Imperialis.
Majorana vulgaris.
Malus domestica, variæ denominationes ejus.
- - - *cydonia fructu oblongo & leviori.*
- - - *citria.*
- - - *Limonia acida & dulcis.*
- - - *Arantia Indica, fructu omnium maximo, pompelmoes dicto, medulla partim pallescente, partim rubescente.*
- - - *Arantia Lusitanica seu pomum Sinense.*
- - - *Punica, sive Granata.*
Malum Syriacum seu Creticum, of Cretische Majorana.
Melissa hortensis, odore citri.
Melo Hispanicus.
Mentha hortensis crispa.
Mespilus Germanica folio laurino non serrato.
Morus fructu nigro.
Myrthus communis Italica, & latifolia Romana.
Napus Sativa.
Narcissus albus, magno odorato flore.
Nasturtium Indicum, flore luteo dilutiore.
Nux Juglans seu regia vulgaris.
Ocyum latifolium maculatum vel crispum.
Olea Sativa.
Pæonia Flore pleno rubro, minore, of Pæonie-roozen.
Palma Dactylifera, Dactylus vulgo, of de Dadelboom.
Papaver hortense.
Pastinaca Sativa, radice alba.
Pepo Indicus reticulatus, seminibus albis & nigris, major, of de Watermeloen.
Persica malus vulgaris fructu molli & albo, item fructu quasi sanguineo.
Pinus Sylvestris.
Piper Indicum sive balecutium, propendentibus siliquis, oblongis, recurvis rubris, of lange Peper.
Pistacia Indica, seu Persica, fructu racemosa.
Prunus.
Pyrus Sativa.
Quercus vulgaris brevibus pediculis.
Raphanus niger major rotundus, & Raphanus minor oblongus.
Raphanus Rusticanus.
Rosa Centifolia, frutice spinoso, rubra, alba, &c.
Rosmarinus hortensis.
Ruta hortensis.
Sabina.
Salvia.
Sambuccus vulgaris.
Secale Hybernum sive majus.
Spinachia semine non spinoso, & spinoso.
Tamariscus fruticosa.
Targon hortensis.
Triticum Hybernum.
Tulipa.
Vitis Vinifera.
Viola Martia.

Alle deze boomen, planten, gewasschen en bloemen vint men in den Thuin der E. Maatschappy, of op Vergelegen, op Constantia, en op meer andere fraaje Buitenplaatzen en Landgoederen alhier.

En vermits wy hier wegens den Thuin der E. Maatschappy nu niets meer by te voegen hebben, oordeelen wy noodig hier den zelven by No. 45. in prent te vertoonen.

Behalven dezen Thuin heeft de E. Maatschappy, een myl van de Kaap na 't O., nog een anderen, doorgaans het Rondebosje, maar eigentlyk Rustenburg genaamt. De twee andere Compagnies Thuinen.

Dit is een stuk lands van 26 Mergen, dat in 't jaar 1667. of 1668. al bekent, en meest met een schoonen wyngaard beplant was, waar van de E. Maatschappy in 't jaar 1705. tweeëntwintig Leggers getrokken heeft. Buiten dien wyngaard waren 'er ook andere schoone plantagien van eikenlaanen, en heerlyke vrugtboomgaarden, en 't fraaiste hier af was, dat 'er een zeer proper huis by was, met verscheide gemakkelyke vertrekken boven en onder; over al welken omslag ook een baas Thuinier het opzigt heeft.

Buiten deze twee Compagnies Thuinen heeft de Heer *Willem Adriaan van der Stel* nog een schoonen nieuwen Moesthuin schuins tegen over 't Rondebosje na 't O., en niet verre van daar, in 't jaar 1700. aangelegt, die 40 Mergen groot is, zoo my uit de Kaart van de Kaap, voor zyn Ed. gemaakt, en my door zyn Ed. toegezonden, klaar blykt, hoewel hy nu in zyn ganschen omtrek wel 58 of 60 Mergen beslaat, over welke mede een byzondere baas Thuinier het opzigt heeft.

Van dezen Thuin, die ik op zekeren tyd met zyn Ed. gezien, en zeer fraai bevonden hebbe, maakte die Heer wel zoo veel werk, als van den Thuin aan 't Kasteel, om dat daar alles wonderlyk wel groejen en tieren wilde.

In alle deze Thuinen ziet men allerlei

vreemde boomen, en planten, waar van 'er nu en dan al veele aan deze en gene Heeren tot Amsterdam, en in andere steden, overgezonden zyn, gelyk uit verscheide afteekeningen in de *Hortus Amstelodamensis* van de Heer *Commelyn*, en elders, te zien is.

Dat nu alles hier zoo voorspoedig groeid, en zoo wel tierd, moet men ten deelen aan de goede grond, maar vooral ook aan de gematigde lugtstreek, waar onder de Kaap legt, toe schryven; alzoo de hitte en koude, na de verscheide saisoenen hier niet te groot is; hoewel men 'er in de wintermaanden van Mey of Juni (en zoo verder) en zelf in September en October nog, 's morgens en 's avonts wel een stoof, ja wel een vuurtje, verdragen kan; en heb ik in Februari zelf ondervonden, dat het bier wel kilkout kan zyn; ook heb ik het 'er nu en dan al vry heet gehad; maar dat duurd niet lang, en de lugte winden, die hier veeltyds waajen, zuiveren de lugt van alle schaadelyke dampen, en helderen de zelve zoo byzonder op, dat men de menschen hier doorgaans zeer gezond en lang leven ziet.

Saisoenen.

De zomer begint hier met Januari, de lente met October; in den herfst en in de winter waajen de N. W., en zomtyds ook de Z. winden hier zeer fel door, en dan kan het 'er zomtyds zoo sterk regenen, dat alle de gewasschen niet alleen tegen de grond geslagen, maar door den swaaren regen, die dan van 't gebergte zoo steil en met zulken geweld komt afstroomen, ook met zeer breede streken door de duinen heenen langs groote gemaakte guilen en sluiven in zee weggesleept worden; doch hoe sterk dan de regen en de wind daar zyn mag, is 't best 'er af, dat het niet lang aan een duurt; want anders was het 'er niet te harden.

't Hoofd.

In de Tafelbaay heeft men tusschen 't Fort en tusschen 't Equipagie-pakhuis naast *Pythius*, een zeer groot hegt Hoofd van swaare balken, waar over planken gespykert zyn. Het is 165 voeten lang, en 5 of 6 voeten breedt.

Na de kant van den Leeuwenberg zyn 'er verscheide pompen gelegt, alwaar de schuiten of boots hun water haalen. Dus heeft men drie waterleidingen met die pompen van den Tafelberg, de eene hier, de andere na 't Fort, en de derde op 't plein, by de eerste regte straat na de Tafelberg; doch men heeft met die pompen geduurig moeite, en dan is 't zeer moejelyk, en verre water te haalen

By 't plein, ontrent de huizen van 't vlek, heeft de Heer *Willem Adriaan van der Stel* een altyd springende fontein ten dienst der borgers gemaakt.

Zoodanig nu is 't hier in de Tafelbaay gestelt; maar buiten de zelve is onze Colonie hier landwaard in vry verder uitgezet, dat wel van de eerste tyden af begonnen is, gelyk men onder anderen aan een post, Riebeeks kasteel genaamt, zien kan, maar dat egter op een geheel andere wyze naderhand by den Ouden en den Jongen Heer *van der Stel* gedaan is.

Van de COLONIE van STELLENBOSCH.

Stellenbosch.

Dus verre nu omstandig van deze eerste Colonie gesproken hebbende, gaan wy tot die van Stellenbosch over, die weer in 4 andere deelen onderscheiden is, over yder van welke wy vervolgens in 't byzonder zullen spreken. Het zyn deze:

1. Stellenbosch.
2. 't Moddergat,
3. Hottentots-Holland.
4. De Bottelary.

I. Van 't Dorp Stellenbosch.

Hoe wyt zich de Nederlanders hier nu reets in en buiten de Tafelvaley, en in de Tygerbergen, en daar verder omstreeks, in de eerste 28 jaaren onder verscheide Gouverneurs en Commandeurs uitgezet hadden, wiert hen dit land egter, alzoo de borgers en coloniers sterk toenamen, nog te klein, weshalven men goedvont zich weer een stuk verder in 't naaste land, dat hier aangrenst, en nu Stellenbosch genaamt word, uit te breiden; een landstreek, die 4 andere groote colonien in zich begrypt, van welke dat, waar in 't dorp Stellenbosch legt, de Hoofdcolonie van die landstreek is.

In de zelve waren toen de Hottentots in groote menigte, gelyk ook zeer veel wild gedierte, doch de dapperheid en naarstigheid der Nederlanders deê die beyde in korten tyd, alzoo zy tegen ons schietgeweer niet konden, van daar wyken; waar na zy dat land van zyn struiken, struellen, en onnoodig geboomte zuiverden, en tot hun oogwit verder bereid hebben.

De grenzen dezer colonie zyn in 't W. daar zy tegen de Kaapze bevoorens van ons beschreven colonie, of tegen de Tygervaley, en Tygerbergen, aanstoot; na 't Z de baay van Kaap Falso, na 't O. de bergen van Stellenbosch, en de bergen van Hottentots Holland (welker beider toppen, even eens als de Tafelberg, met een witte wolk ook, als de Z. O. wind doorwaajen zal, bedekt worden) en in 't N., by de Mosselbanks-rivier, de

Paar-

Paardenberg, die daar naaſt aan legt, en na de menigte wilde paarden, zich op den zelven onthoudende, zoo genaamt word.

Men gaat na deze Colonie over een heuvel, de Stellenboſchkop genaamt, waar by men in de eerſte tyden een vlaggeſtok met een vlag plagt te hebben, die men in tyden van onraad opheiſte, en met een ſtuk een ſchoot dede, om de borgers daar om ſtreeks te waarſchouwen, dat 'er onraad was, 't zy van vreemde ſchepen, Hottentots, of wat het verder wezen mogt.

Als 'er dan op den Leeuwenkop om zulke reden een kenbaare vlag opgeheiſt, en geſchoten wiert, deed men dat hier ook, om alle de borgers te doen opkomen na 't Kaſteel, om malkanderen te helpen, en dus kon men in 24 uuren alle de gewapende borgers by een hebben. Even zoo deden ook de Coloniers, na 't heiſſen van hun vlag, een ſchoot, als zy door de omſwervende Hottentots overvallen wierden, om hulp van 't Kaſteel daar door te eiſſchen; doch zedert men ſterk genoeg van ingezetenen geworden is, en men geen vrees meer voor de zelve had, is dit ſtuk geſchut weggenomen, en de vlaggeſtok om verre gevallen.

Dit dorp wort in 't O door zeer hooge bergen, de Stellenboſchbergen genaamt, omringt, die alzoo hoog als de Tafelberg, zyn. De witte wolk, die zich by dag hier op vertoont, gaat doorgaans tegen den avont leggen, en dan is 't tot middernacht ſtil; in de klooven der zelve waſt veel hout, doch op de toppen dezer bergen, hoe bar en ruw ook in 't gezigt, groejen veel bloemen, en ſchoone planten, kruiden, enz., en in de daalen hier ontrent ziet men ſchoone koornvelden, boekweit-akkers, wynbergen, en veel heerlyke plantagien leggen.

Door dit dorp loopt een ſchoone heldere rivier, doorgaans de rivier van Stellenboſch, of anders de eerſte rivier genaamt, om dat zy de eerſte is, die men na de zoute rivier ontmoet. Ook is zy redelyk viſchryk.

Langs de zelve, of niet verre van daar, en van dit dorp af, heeft men verſcheide ſchoone hofſteden als die van de Heer *Henning Huſing*, Meerluſt genaamt, van *Ferdinandus Appel* (naaſt daar aan) die van *Jacobus van der Heyden*, Welgemoed, en die van D. *Petrus Kalden*, van *Pieter van der Byl* (Borgermeeſter hier) van *Pieter Robbertzoon*, *Iſaac Schryvers*, *Adam Tas*, *Catharina Kloeten*, en meer anderen.

Zy is de eenige rivier by na hier, want die by de Kuil, is, zoo te zeggen, niets waard, vermits zy in de zomer by na droog, en brak is. Deze rivier van Stellenboſch loopt, nevens nog 2 andere kleine, die men in 't Moddergat heeft, een ſtuk weegs met de zelve te zamen, tot dat zy zich in de baay van Kaap Falſo ontlaſten. Men heeft veel grundels, aal, paling, en ook pampus-viſch in de zelve, en digt aan zee, by *Ferdinant Appels* land, ook zeeviſch, als harder, ſpringer, enz.

In dit dorp Stellenboſch heeft men een vergadering van de Borger- en Heemraaden, die op 't Landdroſtelyk huis aan Stellenboſch zitten, en waar van de Landdroſt voorzitter is; maar dit huis is in 't jaar 1710., door onvoorzigtigheid van een ſlaave, die wat vuur in een Tabakskonfoort aanbragt, by den Landdroſt *de Meurs* tyd, nevens de Kerk, en ettelyke huizen daar ontrent, afgebrand, en in 2 uuren tyds in koolen gelegt, zoo dat 'er maar weinig huizen bleven ſtaan; doch na verloop van 4 jaaren waren 'er al weer fraaje huizen aangebouwt; doch men had 'er in 't jaar 1714. nog geen Kerk, of een huis tot vergadering der Heemraaden herbouwt.

De oude Heer *van der Stel* heeft in 't jaar 1680 de Colonie aan Stellenboſch, 9 mylen gaans O. aan van 't Kaſteel, of 7 mylen rydens met een oſſenwagen, aangelegt, en de zelve met 80 huisgezinnen begonnen, welke van tyd tot tyd merkelyk toegenomen heeft.

Het was in 't eerſt, eer hier alles opgeruimt was, een wild boſch, zoo dat het na zyn voorige gedaante den regten naam behielt, doch deze Heer voegde hier maar zyn naam by, om dus by 't noemen van Stellenboſch den naam van zyn geſlagt in geheugenis te doen houden, en aldus nog lang na zyn dood te leven.

Men komt 'er langs een klippigen, ſteilen, heuvelagtigen, en ten grooten deele zeer ongemakkelyken weg, hoewel men hier en daar ook goede ſtreeken heeft; egter moet men, om 'er na toe te ryden, wel 5 of 6 paar oſſen voor een wagen hebben, wil men 'er komen, en die konnen 'er, by heet weder, nog wel by nedervallen.

Dit is een zeer eenzaame weg, en 't ſtaat my voor, dat ik, in 't jaar 1705. te paard met D *Bek* hier na toe rydende, een groote vlakte, waar op wy ettelyke ſtruisvogels van verre zagen, overreedden, daar wy maar een huis op ontmoeteden, alwaar nog maar weinig dagen te vooren 5 olifanten wakker de pypen geſtelt hadden. Daar na quamen wy aan de Kuil, de plaats van de Heer *Berg*, die zoo veel als half wegen is, en verder is 't een eenzaame weg

Het dorp is in zich zelve niet groot, alzoo 'er by de Kerk toen maar 13 of 14 huizen by my gezien zyn; doch land-

waard

waard in zyn hier en daar nog veel enkele huizen, en hofsteden, die 1 of 2 mylen van malkanderen ſtaan.

Stellenboſch noemt men nu nog ook in 't byzonder 't huis der E. Maatſchappy hier, waar in den Landdroſt woont, en waar in de Heemraaden vergaderen; en dit was wel een van de grootſte huizen, en toen met een fraay boſchje omzet.

II. Van 't Moddergat.

De tweede Colonie, onder die van Stellenboſch behoorende, wort het Moddergat genaamt, 't geen tuſſchen de Tygerbergen en tuſſchen de bergen van Stellenboſch, legt, en in 't Z. tegen 't land van Stellenboſch, gelyk dit laatſte in 't N. tegen de Bottelary komt te ſtooten; ook is die landſtreek, tot het dorp van Stellenboſch behoorende, veel grooter, en nader aan Hottentots - Holland, en ook veel ſchooner en vermaakelyker, als 't Moddergat.

Dit tweede deel dezer Colonie van Stellenboſch word het Moddergat genaamt na 't regenwater, dat in de ſwaarſte regenmaanden Juni en Juli van de bergen na de dalen, en wel byzonder hier na toe, zeer ſterk afſtroomt, daar ſtaan blyft, en dien weg geheel onbruikbaar maakt, alzoo 't daar den meeſten tyd dras ſtaat, en zich als een modderige moeras vertoont.

Ten aanzien van 't voorige legt dit wat meer na 't N., en 't heeft rondom door Hottentots-Holland, mitsgaders de rivier van Stellenboſch, des zelfs bergen, en ook de landſtreek van 't dorp Stellenboſch, tot zyne grenzen; doch het is in verre na zoo groot niet, hoewel hier in mede veel ſchoone landeryen leggen, alle welke te noemen my onmogelyk, en juiſt zoo noodig niet is; zynde het genoeg te zeggen, dat daar onder uitſteekt 't land van den Borgermeeſter van Stellenboſch, *Weſſel Pretorius*, benevens de hofſteden van *Herman van Brakel*, *Jan Jacob Conterman*, en meer anderen; ook zyn 't hier al meeſt heuvels, gelyk men hier ook zoo veel dalen niet, als wel in de voorige beſchrevene Landſtreek, ziet. Egter is het land in zich zelven hier mede zeer goed, en 't geeft goed gras voor 't vee, hebbende ook geen gebrek van water, alzoo het ten deele door de rivier van Stellenboſch beſproeit word, behalven dat 'er nog een kleine beek is, die geen naam heeft.

III. Hottentots - Holland.

Van veel meer belang egter is Hottentots - Holland, een uytermaaten ſchoone en vette landſtreek, gelyk het de derde in rang van deze byzondere Stellenboſche Colonie, en zy aldus van een onkundig Europeer genaamt is, dienze al zoo fraai als Holland voorquam, wanneer hy, genegen een plaats voor zich uit te kiezen, en zyn oog hier op laatende vallen, met verwondering zeide: *Dit is een land by na zoo ſchoon als Holland, en ik begeer geen ander, dan dit land, te hebben.* In opzigt van de deugd van 't land had hy gelyk, doch alzoo hier bergen en Hottentots waren, die men in Holland niet vint, zoo is het Hottentots - Holland genaamt.

Het is by na grooter, en vrugtbaarder, als Holland, en 't is de allerſchoonſte, vrugtbaarſte, en grootſte landſtreek van deze byſondere Colonie. Den weg hier na toe is tweederlei. Men kan 'er, van de Kaap, door de Zandduinen, of door Stellenboſch, en nog door een anderen dubblen weg, als men zich na 't Z. wend, en zoo van 't Z. O. ten O. regt Z. O. aangaat, en ook anders langs het dal van Kaap Falſo, of langs de zee gaande, komen; doch de weg over 't gebergte is vry beter, als die langs dat dal.

Tot dit Hottentots - Holland behoort het land, 't geen hier aan alle de zyden des zelfs in 't N., Z., en W. legt, gelyk ook de Zeekoejen - valey daar toe al mede betrokken word.

Doch eer wy verder hier van melden, moeten wy van Kaap Falſo nog wat breeder ſpreken.

De baay van Kaap Falſo, die hier in 't Z. legt, heeft in 't O. en W. een aaneengeſchakeld gebergte, van welke die, welke in 't O. leggen, de bergen van Hottentots - Holland, die veel hooger, als de Tafelberg, zyn, genaamt worden; doch die in 't W. paalen aan de Steenbergen (daar Conſtantia legt) van welke de uiterſte, die zeer verre en wel 6 mylen in zee loopt, Noorwegen genaamt word.

Ook kan men van daar door een ſteenagtigen en zeer gevaarlyken weg na de Africaanſche warme baden, waar van wy hier na breeder ſpreken, en na de landen der Heuſaquas en de verdere Hottentots, in 't O leggende, gaan.

Op die bergen nu van Hottentots-Holland ziet men ook doorgaans, als de Z. O. wind doorwaajen zal, even zulk een witte wolk, gelyk wy van den Tafelberg, en de bergen van Stellenboſch gezegt hebben, en zoo lang men 'er die op ziet, is 't een teeken, dat die wind nog niet ophouden zal.

Het uiterſte einde dezer bergen, dat in 't Z. in zee loopt, word de hanglip genaamt, om dat het als met een lip aan 't gemeld gebergte vaſt is.

De baay nu, ontrent dit gebergte leggende,

gende, noemt men de baay van Kaap Falſo, welke wel 10 mylen in haaren omtrek heeft, en zoo genaamt is, om dat des zelfs eerſte onderzoeker voorgegeven heeft, als of die baay niet goed, en als of 'er, om de ſteenagtige grond, niet wel te ankeren was, dat naderhand, en vooral in 't jaar 1708. of 1709. toen de zelve door laſt van de Heer *van Aſſenburg* van Stuurman *Jacob Joppe de Jong*, om dat 'er een van onze ſchepen ingeloopen was, naauwkeurig onderzogt, en over al gepeilt wiert, klaar ondervonden is, dat dit valſch was, gelyk mede, dat men 'er, om de harde Z. O. wind, die hier de ganſche zomer meeſt door, en de baay in waaid, niet zou konnen uitkomen.

Wel is waar, dat 'er in 't midden een klip als een klein eilandje, en nog een ter zyden na 't W. legt, waar op zich veel vogels onthouden; maar dit alles belet niet, dat men, des noods, hier zou konnen ten anker komen, alzoo 'er goede ankergrond is.

Deze baay is ook zeer viſchryk, en ik kenne een vriend, die 'er eens met het net 1000 groote ſteenbraaſſems en veel harders, in twee of drie trekken, gevangen heeft; doch wel de meeſte viſch heeft men in de viſchhoek, een plaats, niet verre van de Hanglip gelegen.

Naby deze bergen by Kaap Falſo heeft men ook de Zeekoejen-valey, die daar een uur van ſtrand af, en byna in 't midden tuſſchen de bergen der Hanglip, en van Noorwegen, in 't Z. gelegen is, dragende dien naam na de Zeekoejen, die hier ontrent wel eer meer, dan nu, plagten te zyn. Zy is wel 1 groote myl in 't rond.

Dat nu Hottentots-Holland, waar mede wy nu weer voortgaan, een ſchoon en van 't beſte land hier is, bleek klaar genoeg daar aan, dat de Heer *Willem Adriaan van der Stel* hier mede zyn ſchoone luſtplaats *Vergelegen* (waar van wy elders breeder ſpreken) begrepen heeft.

In 't midden van deze landſtreek legt een hoogen berg, de ſchaapenberg, om dat 'er 't geheel jaar door gras voor de ſchaapen is, genaamt, van welke men alles in de Tafelbaay voorvallende, klaar zien kan, waarom deze Heer, zoo hy niet na 't Vaderland ontboden was, voorgenomen had hier een luſthuis te bouwen, om van daar, alles net op zyn gemak te konnen beſchouwen.

Op deze ſchaapenberg had zyn Ed. veele van zyne ſchaapen te weiden, ook had zyn broeder, de Heer *François van der Stel*, hier mede, niet verre van den Heer Gouverneur, een zeer fraaje plaats, waar ontrent de Laurens-rivier was, die vlak door Vergelegen liep.

De naaſte Hofſtede aan de laatſtgemelde plaats lag wel 3 goede uuren van de Zeekoejen-valey; buiten welk *Vergelegen* zyn Ed. nog een ſchoone plaats in 't land van *Terra di Nataal*, wel 30 mylen van daar had, die al vry groot in uitſtrekking was.

Bevoorens waren hier zeer veel wilde dieren, die zyn Ed. metter tyd meeſt van daar verjaagt, gelyk hy dat woeſt land hier in 5 of 6 jaaren tyds tot een aards Paradys gemaakt heeft.

Dat hier in de klooven, en op de bergen, veel ſchoon hout valt, is die gene, die 'er geweeſt zyn, zeer wel bekent.

Ook heeft men hier, buiten de Laurens-rivier, nog 2 andere, die zoo waterryk niet zyn, als deze, en die te zamen met een wyden mond in de baay van Kaap Falſo ſtorten, na dat die 2 voorby 't land van *Pieter de Meyer* haaren loop gerigt hebben. Men vint in de zelve, ſchoon zy geen grooten weg heenen ſtroomen, nu en dan grundels, en aalen, en ook wel wel eenige zeeviſch digt aan zee.

Na 't Z. of wel 't Z. O. heeft men dit Hottentots-Holland, het ſchoonſte land daar omſtreeks, al zedert 't jaar 1670. door de onze beſloten in bezetting te nemen; doch deze Colonie is merkelyk in wyn- en koornlanden toegenomen, zedert de Heer *Willem Adriaan van der Stel* hier in 't jaar 1700. of 1701. zyn pragtige buitenplaats *Vergelegen*, (12 mylen van 't Kaſteel) aangelegt heeft. Hottentots-Holland.

Men kan de zelve zeer cierlyk afgebeeld zien in de Deductie van zyn Ed., en in de Contradeductie, als ook in 't werk van *A. Boogaard*, daar tegen uitgegeven.

Ik heb dit ſchoon gebouw in 't jaar 1705. twee dagen voor myn vertrek na Indiën gezien. Ik had aangenomen Zondags na de middag aan 't Kaſteel te prediken, en alzoo de Heer Gouverneur tot dien dag toe geen tyd had konnen uitvinden, om my die plaats te laaten zien, vraagde zyn Ed. my daags te vooren, of ik, na de Predikatie wel luſt zou hebben, om dat togtje met zyn Ed. te doen. Ik zeide van ja, en nam dit met veel dankbaarheid aan.

Wy gingen daar op ten 6 uuren 's avonts in een koets, met 6 paarden, ſpanden, na 3 uuren zeer ſterk aangereden, en daar wat gegeten te hebben, weer 6 andere paarden in, en quamen 's nachts ten 12 uuren op Vergelegen.

Daags 'er aan zag ik dit ſchoon huis, dat, tegen 't wild gedierte, rondom in een agtkantige, cierlyke, hooge, dikke muur lag. Ik bevont de galdery in 't midden 80 voeten lang, en 16 breedt. Deze had aan de zyde na Kaap Falſo toe een uitnemend heerlyk gezigt, zoo Vergelegen.

over de wynbergen en andere landeryen, als ook na de baay van Kaap Falso, behalven dat men aan de andere zyde een cierlyk in 4 quartieren gelegt bloemperk had, en een fraaje rivier zag, die zich in twee takken scheide.

Aan wederzyden van die schoone en byzondere vermaakelyke galdery, die zeer lugt en hoog was, waren 4 schoone vertrekken, en naast de zelve aan wederzyden weer 4 andere zeer net gemeubileerd, en waardig om haare fraaiheid en de groote kosten, daar aan gedaan, altyd in wezen gebleven te zyn, hoewel de Vergadering der XVII. naderhand goedvond, dat schoon gebouw te doen afbreken, om zoodanige redenen, als zy daar over in haare Missive, den 30sten October 1706. na de Kaap, geven; die men nevens alle de stukken, daar toe behoorende in de Deductie van zyn Ed., en in de Contradeductie van de Messrs *van der Heyden* en *Tas*, als ook in 't werk van *A. Bogaard* over de Kaapze zaaken, zoo uitvoerig voorgestelt vint, dat het onnoodig is daar iets meer af te schryven.

Ik zag deze plaats met een ongemeen genoegen, alzoo daar alles wonderlyk fraai aangelegt was. Het stuk lands besloeg 613 mergen en 140 roeden, waar van 61 mergen en 379 roeden alleen met wynstokken beplant waren, en welke aan zyn Ed. (zoo men zegt) jaarlyks 55 Leggers schoone wyn, behalven de moer, uitleverden.

Ik vont hier, tot myne verwondering, den koning van Tambora, met zyn vrouw, van den welken wy onder de zaaken van Macassar en Batavia breeder spreken. De eerste was bezig, om den Coraan, of Alcoraan voor zyn Ed. zeer net uit te schryven; en de vrouw had zoo wat opzigt op dit huishouden. Hy was hier, om zyn quaade bedryven op Bima, gebannen, en zy hem uit liefde gevolgt. Zy waren verblyd my te zien, om dat zy met my daar eenigen tyd in 't Maleits spraken, en was de Heer Gouverneur zeer verwondert my dat, na zoo lang uit Indiën geweest te zyn, nog zoo vloejent te hooren spreken.

Dit huis is by zyn Ed., volgens de last der Heeren en Meesters, wat na 't jaar 1710. afgebroken (waar af pas 7 of 8000 Rders, zynde niet de helft van zyn waarde, gekomen is) en 't land is in verscheide parceelen aan dezen en genen al mede volgens last verdeelt, of verkogt, gelyk men dat elders zien kan.

Na dat ik dien dag myn hart daar met zeer veel fraajigheden te zien, aan keurlyke schoone steenbraassem, en andere ongemeene visch, mitsgaders aan de heerlykste vrugten, die men zich verbeelden kan, opgehaalt, en met een schoon glas wyn van zyn Ed. eigen perssery daar op te drinken, doorgebragt had, namen wy ten 6 uuren de reis weder aan, en reden met de zelve koets en paarden weer na 't Kasteel, daar wy ten 12 uuren aanquamen, en waar na ik zyn Ed. voor zyne beleeftheid, aan my bewezen, van harten bedankte.

Ik had dien weg nog wel eens by dag willen ryden; doch dat kon niet wezen, en na dien tyd, by myn retour, heb ik daar toe ook geen gelegenheid gehad.

IV. De Bottelary.

Het vierde deel, tot deze byzondere tweede Colonie, of die van Stellenbosch, behoorende, word de Bottelary genaamt, waarschynelykst daarom, om dat deze streek lands, die zich in 't Noordelykst deel dezer Colonie vertoont, de eenige spyskamer, behouder, en als de Bottelary is, van waar men by na al, of altoos 't meeste hooi voor de paarden verzamelt, alzoo 'er in gansch Africa geen schooner grasvelden, dan hier, zyn.

Dit land stoot in 't Z. tegen Stellenbosch, in 't W. tegen de Mosselbank, en in 't O. en N. tegen Draakestein, en deze laatstgemelde Colonie word door den Paardenberg (dus na de menigte wilde paarden, die zich daar op onthouden, genaamt) van de Bottelary afgescheiden, alzoo de zelve tusschen Draakestein en de Bottelary, als beider grenspaal, in legt.

Hier ontrent was 't land, dat na zynen eersten bezitter Joostenberg genaamt word, waar ontrent men ook 't land van *D. van Loon* had, niet verre van 't welke deze Heer, terwyl hy eens van de wagen ging, op een wonderlyke wyze zeer elendig aan zyn einde geraakte.

Een uur verder legt Elzenburg, een heerlyke plaats van de Heer *Elzevier*, die men zegt dat zyn E., in Holland zynde, jaarlyks wel 3000 guld. opbragt, die hem zyn gemagtigde, de Heer *Lamotius* toezont of overmaakte.

Hoewel nu deze plaats arm van water en hout is, heeft men 'er daar tegen weer overvloed van koorn, boekweit, enz.

Van de COLONIE van DRAAKESTEIN.

De derde Colonie in rang, der gene die onder de Kaap staan, is die van Draakestein, 't welk zich na 't O. ten N. O. meest uitstrekt. Draakestein.

Het bestaat mede in vier onderdeelen, die

die tot het zelve behooren, en aldus genaamt worden:

1. De Berg, *Keert weder* genaamt, met het land tot de Draakesteinze Kerk.
2. Het land van de Kerk af tot de Wagemaakersvaley.
3. De Wagemaakersvaley.
4. Nog eenige landeryen, die by *Riebeeks* Kasteel, en by de 24 rivieren, als ook ontrent den Honig- en Piquetberg leggen.

Deze landstreek begint nog 4 of 5 mylen N. Oostelyker, dan Stellenbosch, alzoo Draakestein wel 14 mylen van 't Kasteel der Goede Hoope legt.

De Heer *Simon van der Stel* heeft dit, pas voor de komst van de Heer *van Rheede*, in 't jaar 1684. met 80 huisgezinnen in 't eerst al bevolkt, de Fransche vlugtelingen hier geplaatst (waar door men hier veel meer ingezetenen, dan onder Stellenbosch, heeft) en het, om zich by dien Heer, dien hy wist dat stont te komen, te aangenaamer te maaken, na zyne Heerlykheid, in 't Stigt van Utrecht gelegen, Draakestein genaamt.

Een land, dat ongemeen schoon en vrugtbaar, en daar 't fruit veel beter, dan op veel andere plaatzen, is, gelyk 'er ook zeer veel geld af gemaakt zou worden, zoo men die vrugten van daar maar met den ossenwagen, zonder die te pletteren, brengen kon, waar door 'er veel verrotten, alzoo zy niet konnen verbruikt worden.

De grenzen dezer derde Kaapze volkplanting zyn in 't Z. de berg, *Keert weder* genaamt, in 't O. een schakel van Draakesteinze bergen, in 't N. de Saldanhabaay, en wat meer na 't W. de bergen en heuvels van de groene kloof; doch regt in 't W. de Bottelary, of de Paardenberg.

Deze Colonie is als een groot Hertogdom op zich zelve, en beslaat (zoo men zegt) wel zoo veel lands alleen, als de 17 Nederlandze Provintien.

Men heeft daar geen Raadhuis, maar (gelyk wy hier na breeder toonen) wel byzondere Overheden, als ook een Kerk, eenige verstrooide huizen, maar schoone wyn- koorn- en weylanden; ook is hier een gemeene watermoolen.

I. Van den Berg Keert weder.

Het eerste, of 't Zuidelykste deel dezer Colonie ontrent den berg, *Keert weder*, en van daar tot aan de Kerk van Draakestein gelegen, heeft veel schoone landeryen; doch welker ingezetenen nog met eenige schulden beswaart zyn, alzoo zy het van de grond af hebben moeten ophaalen, en de E. Maatschappy hen alles, dewyl die vlugtelingen niets hadden, van wagens, ossen, paarden, ploegen, zaad, enz., heeft moeten verschieten, dat al ettelyke tonnen gouds in 't eerst beloopen heeft, en 't geen zy in 't jaar 1713. al op 40000 guld. na afgelegt hadden.

Gelyk nu de Bergrivier door dit land alomme stroomt, alzoo leggen over al langs de zelve aan wederzyden veel schoone plaatzen, ontrent een half uur van malkanderen.

De zelve heeft haaren oorsprong in 't land van *Etienne Niel*, waar by hier en daar meer kleine beekjens komen, die de zelve, eer men by de Kerk komt, tot een fraaje rivier doen opswellen.

Dit deel is zeer bergagtig, en meest zeer ruw van velden, zoo dat men in 't eerst wel half denken zou, dat men in 't steenagtig Arabien quam; doch als men 'er wat dieper in komt, bevint men, dat het zeer goed, vrugtbaar, heerlyk van landstreek, en van zeer goed water voorzien is; hoewel deze berg, *Keert weder*, een van de gevaarlykste is, die men zich verbeelden kan, alzoo men, by 't minste ongeluk, om den smallen en yzelyken weg, gevaar lyd, om van boven neder in de rivier te storten, en te verdrinken.

In de winter, of regenmaanden Juni en Juli, kan 't hier zoo koud zyn, dat men, na 't ondergaan der zon, hier wel ys, by na een daalder dik, gezien heeft; doch zoo ras de zon 'er op schynt, smelt het weg; en in dien tyd ziet men ook de toppen der bergen met sneeuw en hagel, dat zoo tot Augustus en September duurt, en gestadig met witte wolken bedekt; ook is het te gelooven, dat de bronnen en rivieren hier meest van 't smelten dezer sneeuw ontstaan.

Als men van den berg, *Keert weder*, na de Kerk te rug gaat, doet zich aan de linkerhand een weg op, door welken men na Stellenbosch komen kan; doch, wegens de grootheid van 't gevaar, word de zelve van de borgers en inwoonders de *bange hoek* genaamt, alzoo 't den genen, die hier 's nachts over en voor by moet, bang genoeg valt, wegens zekere gevaarlyke steilte, en zoo 'er dan (gelyk hier ligt gebeurt, alzoo 'er nog veel grof wild gedierte van leeuwen, tygers, olifanten, luipaarden, enz. zwerft) een leeuw, of eenig ander wild dier, digt ontrent is, en een paard 'er de reuk af krygt, is het onmogelyk om 't zelve in toom te houden, waar door dan, by 't doorbreken der zelve, veelen aan een droevig einde geraakt, en van boven neder in de rivier gestort zyn, waar na dan ook deze berg, om dit gevaar te ontwyken, met regt, *Keert weder*, schynt genaamt te zyn.

Hier ontrent egter heeft men een van de

de cierlykste en heerlykste Hofsteden, die men zich verbeelden kan, en welke, schoon niet al te groot, voor geen eene in gansch Africa, ja niet voor veel plaatzen van vermaak in Holland, behoeft te wyken.

De Heer Landdrost *Joannes Meyer* is 'er bezitter af, en heeft daar aan, gelyk by meer andere gevallen, getoont, een man van veel verstand, en van een ongemeene goede ordonnantie te zyn, alzoo hy dit stuk lands zoo fraai gemaakt heeft, dat men niet weet, of de konst, dan of de natuur hier de overhand heeft, aangezien 'er by na niets bedagt kan worden, om een plaats cierlyk te maaken, 't geen by den aanleg der zelve door hem niet wonderlyk wel waargenomen is.

Het huis, dat, om de swaare valwinden, niet al te hoog is, legt in een fraai en cierlyk verdeelt bosch van schoone eikenboomen, zoo dat men het by na niet ziet, voor dat men 'er by is.

Men komt dan in de schoonste wynbergen, en van daar in 2 of 3 byzondere thuinen, yder om het fraaiste, die men ergens daar om streeks, en waar in men de keurlykste vrugten, bronnen, met een vyver in 't midden van een bloemthuin, een groote menigte van allerley cierlyke piramides van Aloë, keurlyke bloemen, en allerley zeldzaame planten en gewasschen, die men bedenken kan, in zulken grooten menigte, en zoo cierlyk by een, in zulken klein stuk land zeer geestig en bekoorlyk heeft weten te schikken, waar toe een onvergelykelyk speelhuis van laurierboomen, met een konstige berg aan wederzyden, zeer vernuftig gemaakt, en een grot van allerley mineraalsteen, waar in men honderderley verwen ontdekt, te zamengezet, nevens een groot getal van allerley bloemen, die 'er tusschen beiden uitschieten, een ongemeen groot cieraad toebrengen, behalven dat de holen en klooven van dezen valschen berg nog met allerley fraaje porcelyne beelden, dieren, torens, enz. vervult, en zoo fraai opgeschikt zyn, dat allen, die deze plaats zagen, bekennen moesten in zulken klein begrip noit zoo veel fraais by een gezien te hebben.

Dezelve is Zorgvliet genaamt, en overtreft zeer verre de plaats, daar 't na genaamt is, en in konst, en in de fraaje gelegenheid der natuure, die het te baat heeft. Hier is wel eer ook een zilvermyne geopent, doch om de groote onkosten niet verder ontdekt.

Niet verre van daar legt ook de plaats van den Borgermeester van Draakestein, *Jacobus van der As*, zoo als men den *bangen hoek* afgaat; maar deze is daar by niet te vergelyken, hoewel zy mede zeer schoon en vrugtbaar is.

Wat hooger op legt die van den Borgermeester, *Abraham Villiers*, daar men alleen zeer goede steenkoolen uitgraaft.

In 't N. van deze landstreek legt de plaats van den independent Fiscaal, de Heer *Blesius*, Simons-valey, na den ouden Heer *van der Stel* genaamt, alwaar men mede overvloed van allerley schoone vrugten, als mede van koorn, boekweit, en wyn, heeft; doch die schoone plaats moest hy in 't jaar 1707., als de Heeren XVII. belastten, dat geen Dienaars van hen eenige landeryen bezitten mogten, amptshalven, en om aan anderen een goed voorbeeld te geven, verkoopen, gelyk hy aan zyn gewezen knegt voor 24000 guld., om alle jaaren 2000 guld. af te leggen, dede.

Na Simons-valey komt men by een berg, de Babilonsche tooren genaamt, die zeer breed is, en op welkers rug veel schoone uitgegevene landeryen leggen; onder welke de plaats van *Pieter van der Byl* in koorn, boekweit, en wyn, boven alle anderen uitsteekt.

Daar na volgt die van den Draakesteinzen Borgermeester, *Louis le Grand*, en van meer andere vlugtelingen.

II. Van de Kerk tot de Wagemaakers-valey.

Daar na komt men by de Kerk van Draakestein, die in allen deelen, van buiten en van binnen, zeer slegt gestelt is, en beter een schuur, dan een Kerk, gelykt, hoewel 't hen hier aan geen middelen ontbreekt, om 'er een beter te konnen zetten; maar dat men niet alleen deswegen, maar ook ontrent andere noodige zaaken, zeer slordig hier is, zullen wy zeer klaar in 't vervolg bespeuren.

Niet verre van 't zelve legt 't land van *Willem van Zeyl*, wonderlyk wel ten handel, gelyk hy zich ook van alles doorgaans voorziet, dat de borgers hier van nooden hebben.

Daar ontrent, en wat verder, legt de Paarlberg, zoo, niet na paarlen, die hier zouden vallen, maar na zekeren steen, op des zelfs top, de gedaante van een paarl hebbende, genaamt. Ook ziet men op de zelve groote steenvelden, waar in swaare meulensteenen vallen, van welke de Heer Gouverneur *Willem Adriaan van Stel* 'er reets eenige gebruikt heeft.

Het is een bewys van zeer quaad overleg, dat men tot nog toe hier geen brug over de bergrivier gemaakt, schoon men geld genoeg daar toe in kas gehad, en zoo veel ongelukken van deze en gene gezien heeft, die in die rivier, in de winter vol en diep zynde, in 't overkomen verdronken zyn, behalven dat dit zeer noodig in de wintermaanden was,

om

om dat dan de meeste lieden daarom niet in de Kerk konden komen.

Men kan 'er met een paard, al kan 't schoon zeer wel swemmen, dikwils nog niet, dan met levensgevaar, overkomen, na dat de afwatering sterk of slap is; en veele nogtans, hun koorn ter moolen willende brengen, of in lange tyd niet in de Kerk geweest zynde, moeten dit dan op hals en kraag aan wagen.

Dierhalven zou 't goed zyn, zoo men ontrent het huis van den Borgermeester *François du Toit* deze brug ley, alzoo daar de derde landstreek, of de Wagenmaakers valey, begint.

III. De Wagenmaakers Valey.

Deze landstreek wort zoo na den eersten bewooner des zelfs, die een wagenmaaker was, genaamt. Door de zelve loopt de bergrivier mede; doch zoo krom, dat men die eindelyk by na niet meer ziet; doch van haaren oorsprong af (te weten, van den Berg, *Keert weder*, of daar ontrent) loopt zy nog door veel onbewoonde landen der Hottentots, en stort dan, na een loop van wel 100 mylen verre, in St. Heleensbaay, die verre voorby de Saldanha-baay legt.

Het is niet lang geleden, dat de Hottentots hier woonden; doch zoo ras de Hollanders hier quamen, moesten zy ook van hier, en al verder na boven vertrekken; doch tot nog toe zyn hier weinig gebouwen of landgoederen aangelegt, of ten minsten nog niet in staat gebragt, om 'er veel af te konnen trekken.

IV. Riebeeks-Kasteel, enz.

Daar na komt men by de laatste landstreek, tot Draakestein behoorende, van de welke *Riebeeks*-Kasteel (zoo na den eersten Commandeur hier genaamt) het eerste district is.

Dit is aan de uiterste grenzen dezer derde Colonie gelegen, waar ontrent men, alzoo 't daar zeer goed land is, veel schoone plaatzen heeft, onder welke die van de Landdrost *Pieter Robbertszoon*, die van *Jacob van der Heyden*, *Pieter van der Byl*, *Dirk Coetzee*, *Joannes Botma*, en meer anderen, uitmunten; ook zouden 'er daar meer aangelegt worden, zoo 'er over al maar water genoeg gevonden wiert; dat hier, zoo weinig als 't 'er nog is, zeer slegt, en meest in putten valt.

In de eerste tyden waren hier verscheide posten tegen de Hottentots gelegt, die, zedert zy onze vrienden wierden, ingetrokken zyn.

Hier toe behoort ook 't land aan de 24 rivieren, waar na toe eerst voor weinig jaaren eenige lieden zich begeven hebben, alzoo de grond goed, en hier overvloed van water, en 't daar door zeer vrugtbaar is, gelyk men hier ook schoone weiden, en koornlanden, heeft; doch, alzoo 'er geen koornmoolen is, zyn zy genoodzaakt hier handmoolens te gebruiken.

Dit gewest der 24 rivieren legt een dagreizens van *Riebeeks*-Kasteel, en de ingezetenen behelpen zich hier nog in zeer slegte hutten.

Als men nu een dagreize verder gaat, komt men by den Honigberg, zoo na den overvloed van honig, hier vallende, genaamt, die de ingezetenen door de Hottentots, met het wasch, dat zy niet zonder levensgevaar van de rotzen afhaalen, om een slegt zoopje Brandewyn, of wat Tabak, aangebragt word, welke honig zy dan tot 't maaken van Mede gebruiken.

De Piquetberg legt nog een dagreis verder, en buiten de zelve heeft men nog verscheide andere landstreeken, die my onbekent zyn.

In deze, en in de bevoorens beschreven Colonie, woonen tot nog toe veel Hottentots.

IV. 't Land van WAVEREN.

De vierde Kaapze Colonie is 't land van Waveren. Dit land is na 't aanzienlyk huis der Heeren *van Waveren* (waar aen de Heeren *van der Stel* vermaagschapt zyn) zedert 't jaar 1701, zoo genaamt, en van dien tyd af, of van 't jaar 1705. eerst een begin gemaakt om het te bevolken; hoewel men tot nu toe daar van zeer weinig weet te zeggen, of des zelfs grenzen net aan te wyzen, alzoo de aanleg hier nog nieuw, en van zeer weinig belang, schoon 't zeer vrugtbaar is.

Men noemt dit land het Roode Zand, dat zeer hoog, en verre van 't Kasteel gelegen is, waar door men hier niet, dan zeer moejelyk, met wagens komen kan.

Men heeft hier geen vee, dan 't geen de borgers nergens anders konnen bergen, waar toe zy dan alle 6 maanden weer op nieuw verlof moeten verzoeken.

In deze landstreek heeft men ook twee warme baden, wel 30 mylen van 't Kasteel, en 2 uuren van malkanderen gelegen, die wonderlyk goed voor deze en gene zieken bevonden zyn; ook is de plaats dezer baden aan *Ferdinandus Appel* door den Heer *van Assenburg* in eigendom gegeven; doch om daar te komen, is 't hier, wegens 't wild gedierte van leeuwen en olifanten, zeer gevaarlyk, hoewel de Hottentots, die zich hier onthouden, de Koopmans genaamt, voor een leeuw niet heel bang zyn; waar van wy hier na nog wel voorbeelden ontmoeten zullen.

Over dit gewest is nog geen Overigheid ge-

gestelt; doch door een borger is hier reets een moolen op zyn kosten gezet.

Na dat wy nu dit dus voor af gezegt hebben, moeten wy tot een nader berigt hier byvoegen, dat, schoon de landen in de Groene Kloof, in 't land van Waveren, en 't Rood Zand, geen koorn nog wyn teelen, zy daar en tegen weer treffelyke weiden voor 't vee hebben, en aldaar de beste zomerweiden geven, alzoo 'er water en gras genoeg is.

Deze Groene Kloof houd de E. Maatschappy aan zich, staande maar aan vier persoonen toe, daar hun vee te weiden, om vleesch genoeg voor haare schepen, volgens een accoort van 5 jaaren, te hebben, waar toe men oordeelt, dat zy voor haare vlooten en slaaven wel 100000 pond van nooden heeft.

Het is ook zyne opmerking waardig, dat de schaapen hier in een gansch jaar geen hand vol zout likken, dat zy nogtans in Europa, immers in verscheide landen van dien, zoo noodwendig doen, doch hier is dat aan de zelve, en ook aan andere dieren, schadelyk.

Men heeft daar ook Zoutpannen (gelyk op meer andere plaatzen, als mede ontrent de Zoute rivier) van welkers vorming door 't regenwater, enz. wy elders breeder spreken, doch het is, schoon zeer fyn en wit, niet goed, om iets in te zouten. Ook legt hier een wagt van de E. Maatschappy, zoo om daar op te passen, als om den handel der Vrylieden met de Hottentots te weeren, alzoo dit niemant, dan de E. Maatschappy, of die zy dat toelaat, doen mag.

Men ploegt hier 't land met ossen, en zelden met paarden, en men spant 'er wel 10 gelyk voor de ploeg, die, alzoo 't land uit vette en swaare aarde bestaat, dan nog werks genoeg hebben, en daar zyn gevallen, na de grond hard is, dat zy 'er wel 20 trek-ossen voor spannen, behalven dat 'er ook veel menschen toe behooren.

Gelyk de boeren 't gansche jaar door in 't vaderland hun werk weten te vinden, alzoo zyn zy hier ook geen eene maand vry, dewyl yder der zelve hen byzonder werk ontrent de landbouw geeft.

Op een Mergen land van 600 Rhynlandze roeden zaaid men hier een mudde koorn van 180 pond, en als nu alles van de zelve al zeer wel slaagt, hebben zy nog veel schaade in hunne koornlanden, gelyk ook ontrent hunne wyngaarden, of van den Z. O. wind, of van den honigdaauw, of van de worm, of van de olifanten, of van de sprinkhaanen, te verwagten.

Van een mudde boekweit, gezaaid zynde, heeft men 30 of 40, van de tarwe, en rogge 40 of 45, van de boonen 20 of 25, van erten 30, en ook wel 60 mudden wederom; doch de boonen en erten zyn de rupzen veel onderworpen, en men moet de vrugten ten eersten afsnyden, en inoegsten, om voor de Z. O. wind niet bloot te staan.

Geen koe laat zich hier melken, of zy moet het kalf, of ten minsten de huid 'er af, over een ander heenen hangende, zien, of 'er den reuk af hebben.

De ossen hebben hier (gelyk zommige voorgegeven hebben) geen bulten; maar zyn even eens als de onze; doch zoo swaar doorgaans niet. En schoon 'er een groote overvloed van schaapen is, kan men egter niet zeggen, dat het vleesch na maate van dien heel goed koop is.

Van Maart tot September waaid de N. W. wind zeer sterk door, en dewyl 't in Juni en Juli sterk regent, word dit voor de wintertyd hier geschat, waar voor men 5 maanden van Mey af rekent, zynde October de wyffelmaand, wanneer de Z. W. wind nu en dan waaid; en van November tot Maart rekent men hier de zomer, in welken tyd de lugt hier meest zeer helder is, en in April is 't weder de wyffelmaand, wanneer de Z. O. wind, die in de zomer doorwaaid, weder ophoud. De O. wind waaid hier weinig, en, als dit al gebeurt, pas een half uur.

Ingezetenen. De ingezetenen van dit land zyn, of Dienaaren der E. Maatschappy, of Borgers, anders Vrylieden genaamt, of Hottentots. Van elk der zelven zullen wy in 't byzonder spreken; na dat wy hier met een letter bygevoegt hebben, dat men hier allerley Natien, en dus Nederlanders, Engelschen, Franschen, Hoogduitzers van allerley gewesten, Savoyaards, Italiaanen, Hungaaren, Maleyers, Malabaaren, Cingaleezen, Javaanen, Macassaaren, Benjaanen, Amboineezen, Bandaneezen, Boegineezen, Chineezen, Madagascaaren, Angoleezen, inwoonders van Guinea, en van de Zoute eilanden vint, by welke men met de Nederduitze, Maleitze en Portugeesche taal kan te regt raaken.

De eerste, en de aanzienlykste in rang, zyn de Dienaaren der E. Maatschappy.

In oude tyden plagt hier maar een Commandeur te leggen; doch naderhand zyn eenigen tot Gouverneurs, of Landvoogden, gevordert, en hier zoo geplaatst.

De Bedienden der E. Maatschappy. Dus is nu 't Hoofd hier nog een Gouverneur, die by zich een Tweeden heeft, die bevoorens maar een Koopman plagt te wezen; maar jegenwoordig een Opperkoopman is. Men heeft 'er een Fiscaal independent, een Capitein, Lieutenant, en Vaandrig, en zomtyds wel twee. Daar beneven een Pakhuismeester, Dispensier, en Soldyboekhouder, die Onderkooplieden zyn, of het daar op worden. Zoo is 'er ook een Geheimschryver

van den Landvoogt en zynen Raad, dat mede een Onderkoopman is; als mede die van den Raad van Justitie, van Huwelykze, en van de Kleine zaaken, de Winkelier, de Kassier, en de Negotieboekhouder, dat alle maar Boekhouders zyn, hoewel de Geheimschryver der Justitie metter tyd nog wel Onderkoopman 'er op word.

Daar is ook een Opperwondheeler, nevens ettelyke wondheelers, en onderwondheelers, en dus heeft men 'er mede verscheide Baazen, en Thuiniers, die 't opperopzigt over de drie thuinen der E. Maatschappy hebben, benevens een groot getal van Baazen der Ambagtslieden van allerley soort, van de welke 'er veele onder den Equipagiemeester staan, dat een Schipper in dienst is, en die 't gezag heeft over verscheide stuurlieden en matroozen op de kleine vaartuigen, die men hier leggen ziet.

Hier plagt ook maar een Predikant aan 't Kasteel te leggen, doch nu heeft men 'er twee; een aan Stellenbosch, en een voor de Fransche Gemeinte op Draakestein. Dus zyn 'er mede 4 of 5 Krankbezoekers, buiten welke men nog een fraaje bezetting van soldaaten heeft, alle de welke te zamen in 't jaar 1714. ontrent 675 Dienaaren uitmaakten, en die by na een en dezelve staat met een Indisch Gouvernement vertoonen, waarom wy die hier juist in 't breede niet weer beschryven.

Gelyk nu de Nederlanders, of de Dienaaren der E. Maatschappy, dit land bestieren, alzoo bestaat de Regeering alhier (by na even eens als in de Indische Landvoogdyen) in verscheide Raadsvergaderingen.

Daar is een Polityke Raad, een Raad van Justitie, een Vergadering der Weesheeren, een Vergadering van Kleine, een Vergadering van Huwelykszaaken, en een Borgelyke Krygsraad.

De Polityke Raad, die de aanzienlykste en eerste in rang is, bestaat uit een Heer Landvoogt, Opperkoopman, Fiscaal independent, Capitein, Pakhuismeester, Dispensier, Soldyboekhouder, en den Geheimschryver; doch in 't jaar 1705. was de Winkelier mede een Lid. Deze Raad vergadert Dynsdags.

De Raad van Justitie bestaat uit die zelve Leden der Compagnies Dienaaren in 't Civiele, doch in Crimineele zaaken is de Fiscaal hier Eisscher, en dan geen Lid; maar buiten de Dienaars der E. Maatschappy, by de welke de Capitein-Lieutenant, Lieutenant, ofte Vaandrig ook wel gevoegt worden, zyn hier ook drie Borgerraaden (anders wel Kaapze Borgermeesters genaamt) Leden van dien, welk Collegie door den Geheimschryver (die eerste Klerk is) gesloten, gelyk die Vergadering doorgaans Donderdags 's morgens gehouden word.

De Weeskamer bestaat hier uit den Tweeden Persoon, drie Dienaars der E. Maatschappy, en drie Leden uit de Borgery (die dit voor 2 jaaren blyven) benevens hunnen Geheimschryver.

Deze bestieren de zaaken der Weezen zoodanig, dat zy niet meer gelden van een Weeze, al bezat hy nog zoo veel, dan hy tot zyn onderhoud van nooden heeft, voor hem, en de rest voor andere Weezen, die niet genoeg hebben om te bestaan, hier uitzetten. Dit is my zoodaanig van Kaapze Leden van die Weeskamer berigt; doch of dit al wel, en in den haak is, laat ik den bescheiden lezer oordeelen.

De Vergadering van Kleine zaaken bestaat uit een Voorzitter (die alle 2 jaaren verandert, en die doorgaans de Capitein, Soldyboekhouder, of Capitein-Lieutenant is) drie Dienaars, en drie Borgers, met hunnen Geheimschryver.

En de Vergadering van Huwelykszaaken bestaat uit den Lieutenant, twee Dienaars, en twee Borgers met hunnen Geheimschryver.

Die van den Polityken Raad vergeven alle de mindere Ampten in den dienst der E. Maatschappy, en ook alle de Borgerlyke bedieningen.

Die van den Raad van Justitie oordeelen in 't Civiele en in 't Criminele oppermagtig, doch van 't eerste kan men zich op de Raad van Justitie op Batavia beroepen.

Hoe de Borgers in 't byzonder door hunne Overheden uit de Borgers bestiert worden, zullen wy, als wy van de Vrylieden spreken, aanhaalen.

Van de Heemraaden en den Landdrost, is onder Stellenbosch gehandelt, en van den Kerkenraad zullen wy onder de stoffe van den Godsdienst hier na melden.

Eer wy nu verder gaan, zal 't niet ongevoegelyk zyn, hier tusschen by de Lysten der voornaamste Bedienden der E. Maatschappy te voegen, en die voor af malkanderen te laaten volgen.

LYST

LYST der Heeren *Commandeurs* en *Gouverneurs* van *Cabo de boa Eſperança* anders *Kaap der Goede Hoope* genaamt.

Kaapze Commandeurs en Gouverneurs.	*Joan Antoni van Riebeek*, Commandeur. -	van 1652.	tot 6 April	1662.	4 Mey.
	Zacharias Wagenaar. - - -	- 1662.		1666.	15 Sept.
	Cornelis van Quaalberg. - -	- 1666.		1668.	31 Juli.
	Jacob Borghorſt. - - - -	- 1668.		1670.	
	Pieter Hackius. - - -	- 1670.		1671.	1 Decemb.
	Ysbrand Godsken, Gouverneur. - -	- 1672.	2 October	1676.	
	Joan Bacx, Gouverneur. - -	- 1676.		1678.	29 Juni.
	Simon van der Stel, Commandeur. -	- 1679.	October	1691.	
	Gouverneur. - - -	- 1691.		1692.	
	Extraordinaar Raad. - -	- 1692.	5 April	1699.	
	Willem Adriaan van der Stel, Gouverneur en Extraordinaar Raad. - -	- 1699.		1708.	
	Louis van Aſſenburg, Gouverneur. -	- 1708.		1711.	
	Maurits Pasques de Chavonnes, Gouverneur en Extraordinaar Raad, ondertuſſchen door de Tweede Perſoon als Gezaghebber vervangen.	1714.	24 Maart	1724.	8 September overl.
	Pieter Gysbert Noot. - - -	- 1726.			

Lyſt der Heeren *Commiſſariſſen* van *Kaap der Goede Hoope.*

Commiſſariſſen van de Kaap der Goede Hoope.	*Ryklof van Goens.* - - -	in 't jaar 1654.
	Gaſpar van den Boogaarde. - - -	- 1655.
	Johan Cunæus. - - -	- 1657.
	Pieter Sterthemius. - - - -	- 1659.
	Dirk Janszoon Steur. - - -	- 1663.
	Pieter Overtwater. - - -	- 1663.
	Johan van Dam. - - -	- 1667.
	Jan Thyszoon Pajart. - - -	- 1668.
	Mattheus van den Brouke. - -	- 1669.
	Nicolaas Verburg. - - -	- 1675.
	Conſtantyn Ranſt. - - - -	- 1677.
	Sybrand Abbema. - - -	- 1679.
	Ryklof van Goens, de Jonge. - -	- 1680.
	Zyn Edelh. *Ryklof van Goens*, de Oude.	- 1681.
	Henrik Adriaan van Rheede tot Draakeſteyn.	- 1685.
	Robbert Padbrugge. - - -	- 1688.
	Daniël Heynſius. - - - -	- 1698.
	Wouter Valkenier. - - -	- 1699.
	Cornelis Jan Simons. - - -	- 1707.
	Zyn Edelh. *Johan van Hoorn.* - -	- 1709.
	Pieter de Vos. - - -	- 1710.
	Joannes van Steeland. - - -	- 1712.
	Abraham Douglas. - - -	- 1715.
	Henrik Becker. - - - -	- 1716.
	Hans Frederik Bergman. - -	- 1724.
	Ewout van Dishoeke. - - -	- 1725.

Met een woord moet ik hier over verder zeggen, dat alle Heeren, die maar Buitengemeene Raaden van Indiën waren, en na Holland vertrokken, doorgaans ook (en zoo veel meer de hooger Heeren in rang) Commiſſariſſen van de Kaap geweeſt zyn.

Tweede Perſoons van de *Kaap de Goede Hoope.*

Tweede Perſoons van de Kaap.	*Jacob Reynierszoon*, Onderkoopman. -	van 1652.	tot 1654.	
	Frederik Verburg, als vooren. - -	- 1654.	1657.	
	Roelof de Man, als vooren. - -	- 1658.	1663.	6 Maart.

Abra-

Abraham Gabbema, Onderkoopman.	van 1663.		tot 1666.	15 April.
Henrik Lacus, als vooren.	1666.		1667.	5 Septemb.
Cornelis de Cretser, als vooren.	1667.		1669.	
Abraham de Zeeuw, Koopman voor een tyd.	1669.		1670.	
Cornelis de Cretser.	1670.		1671.	10 April.
D. Froymanteau.	1671.		1672.	
Albert van Breugel, Opperkoopman.	1672.		1676.	
Henrik Crudop, Onderkoopman.	1676.		1678.	
Dirk Janszoon, Capitein.	1678.		1679.	
Hendrik Crudop, Koopman.	1679.		1680.	
Joan Wittebol, Onderkoopman.	1680.		1684.	28 Novemb.
Andries de Man, Opperkoopman.	1684.		1695.	31 Maart.
Samuël Elsevier, als vooren.	1697.	9 April	1707.	
Joan Cornelis d'Ableing, als vooren.	1707.		1710.	
Willem Helot, als vooren.	1710.		1715.	Maart.
Abraham Kraanendonk, als vooren.	1715.	Maart.	1721.	overleden.
Jan de la Fontaine, als vooren.	1721.	8 Sept.	1724.	
Gezaghebber.	1724.		1726.	

Fiscaalen aan de *Kaap der Goede Hoope.*

Fiscaals.

Abraham Gabbema.	1660.	tot 1666.
Cornelis de Cretser.	1666.	1670.
Jan Granaat.	1670.	1672.
Pieter de Nyn.	1672.	1674.
Gerbrand Mulder.	1677.	1677.
Tobias Vlasvat.	1677.	1684.
Albert van Breugel.	1684.	1685.
Joannes van Keulen.	1685.	1687.
Dirk van Kuyk.	1688.	1688.
Willem van Putten.	1711.	1712.

Fiscaalen Independent.

Cornelis Jan Simons.	van 1690.	2 Octo.	tot 1694.	7 Decemb.
Joan Blesius.	1696.		1712.	7 April.
Cornelis van Beaumont.	1712.		1724.	overleden.

Militaire Hoofden van de *Kaap der Goede Hoope.*

Krygs-hoofden.

Joost van der Laak, Sergeant.	van 1652.		tot 1653.	
Jan van Haerwarden, Vaandrig.	1663.		1659.	
Joannes Koon, Lieutenant.	1664.		1673.	
Abraham Schut, Lieutenant.	1665.		1668.	
Coenraad van Breitenbach, Capitein.	1673.		1674.	
Dirk Janszoon Smient, als vooren.	1676.		1680.	
Hieronymus Cruse, als vooren.	1682.		1686.	20 Juli.
Dominicus de Chavonnes, als vooren.	1687.		1689.	
Willem Pat, als vooren.	1689.		1693.	
Olof Berg, als vooren.	1695.			
Deze Heer leefde nog 1714. en laater.				
Jan Baptista Dubertino, Lieutenant.			1685.	
Adriaan van Rheede.	1706.	hier al.	1708.	
N. . . . de Chavonnes, Capitein.	1713.	Maart.	1717.	
En 1718. zyn plaats nog open.				
Caje Jesse Slotsbo, Lieutenant.	1707.		1716.	
En Capitein-Lieutenant.	1716.			

Predikanten van de *Kaap der Goede Hoope.*

Predikanten.

Joannes van Arkel.	van 1665.		tot 1666.	
Petrus Wagtendorp.	1666.		1667.	
Adriaan de Voogt.	1667.		1674.	
Rudolphus Meerland.	1674.		1676.	
Petrus Hulſenaar.	1676.		1677.	
Joannes Overney.	1678.		1687.	
Joannes van den Andel.	1687.		1689.	
Leonard Terwold.	1689.		1693.	
Hercules van Loon.	1694.		1695.	
Petrus Kalden.	1695.		1707.	
Engelbertus Franciscus de le Boucq.	1707.		1707.	28 Auguſti.
Heuricus Beck.	1707.	2 Septemb.	1708.	
Joannes Godefridus d'Ailly.	1708.		1724.	nog.
Lambertus Slicher.	1723.			

Tot *Draakeſtein.*

Petrus Simonszoon.	van 1688.	tot 1702.
Henricus Beck.	1702.	1705.
Engelbertus Franciscus de le Boucq.	1707.	1707.
Pieter van Aken.	1714.	
Was nog hier in 't jaar	1724.	

Tot *Stellenboſch.*

Hercules van Loon.	van 1700.	tot 1704.	
Henricus Beck.	1705.	1707.	September.
Weer hier, na dat een jaar aan 't Kaſteel geweeſt was.	1708.		
En was nog hier in 't jaar	1723.		

Secretariſſen van *Politie.*

De verdere Bedienden.

Chriſtiaan Haſſelberg.	van 1670.		tot
N. Kemels.	1685.		
Jan Guilliam de Grevenbroek.	1690.		1692.
Hugo de Goyer.	1700.		
Willem Helot.	1705.	al.	1710.
Pieter de Meyer.	1710.		1716.
Hugo van der Meer.	1716.		

Secretariſſen van *Juſtitie.* Boekhouders.

Hugo de Goyer.	van 1685.		tot
Willem Helot.	1702.		
Abraham Poulle.	1705.	al.	
Pieter van den Berg.	1711.	al.	1711.
Daniël Thibault.	1711.		
Onderkoopman.	1716.		

Secretariſſen der *Weeskamer.* Boekhouder.

Albert Koopman.	van 1705.	tot 1706.	overleden in 't laatſt.
Otto van Pollinkhoven.	1707.	1708.	
Adriaan van Kervel.	1709.	was 't nog 1716.	

Van *Kleine Zaaken.*

Jan Snip.	1706.

Winke-

Winkeliers. Boekhouders.

Cornelis de Cretſer.	van 1666.	tot 1670.	
Jan Wittebol.	1670.		
N. Vyerrood.	1694.		
Willem Corſenaar.	1705.	1709.	
Jan Aldertszoon.	1710.		en vont hem nog 1714.

Caſſiers. Boekhouders, en *Secretariſſen* van *Huwelykszaaken.*

Jan Granaat.	van 1670.	tot	
Willem Adriaan van der Stel.		1682.	
N. van der Stel.	1683.	1686.	
Adriaan van der Stel.	1686.	1686.	of 1687.
Henrik Munkerus.		1705.	overleden.
Hendrik ten Damme.	1705.	1710.	dat vertrok met *d'Ableing.*
Jacobus Voet.	1710.	was 't nog 1716.	

Vaandrigs.

Cornelis Barentszoon.	1713.
Jan David Vierabend.	1713.
Gerard van Baarſenburg.	1716.

Soldy - Boekhouders.

Antoni Raaf.	1670.	
N. Bloem.		
Jacobus Cruſe.	1694.	en 1716. nog, en laater.

Onderkoopman 1700. geworden.

Diſpenſiers.

Willem van Dieden.	van	tot 1668.	
Cornelis de Cretſer.	1668.	1670.	
Antoni Raaf.	1670.		
N. Freeſer.	1695.		
Michiel Ditmar.		1698.	dat Landdroſt wiert.
Joannes Swellengrebel.	1698.	1716.	word Vryman.
Pieter Rochus de Chavonnes.	1716.	1621.	word 1722. op Batavia Winkelier.

Keldermeeſters en *Boekhouders.*

Jacobus de Wit.	van	tot 1710.	overleden.
Gerard van Baarſenburg.	1710.	1716.	dat Vaandrig wiert.
Swellengrebel.	1716.		Broeder van *Joannes.*

Pakhuismeeſters.

Cornelis Daaldorp.	van	tot	
Willem van Putten.		1713.	dat na Batavia vertrok.
Jan de la Fontaine.	1713.	1721.	dat Tweede wiert.

Landdroſten.

Cornelis Linus.	vont hem 1685.	tot
N. Bloem.		
Joannes Muller.	vont hem 1695.	

Henrik Munkerus. -	van		tot	
N. de Wilde, Provifioneel. - -				
Michiel Ditmar. - -	1702.			
Joannes Muller. vont hem weer	1705.		1705.	Vryman.
Pieter Robbertzoon. - -	1705.		1705.	
Joannes Starrenburg. -	1705.	11 Julii	1707.	opontboden.
N. Montanus. - -	1707.		1707.	
Samuël Martini de Meurs. - -	1707.		1711.	overleden.
Joannes Muller. - - -	1711.		1712.	
Dominicus Blefius, de Jonge. - -	1712.		1712.	overleden.
Nicolaas van den Heuvel. - -	1713.	deze was 't	1716.	nog, zynde ook Lieutenant in dienft.

Opperwondheelers.

Willem ten Damme. -	van	tot 1707.	
Joan Henrik Carnak. - -	1708.		
Juftus Jening Benraat. - -	1712.	1712.	bleef 't niet lang.
Bernard Bronswinkel. - - -	1712.	1714.	vertrok na Batavia.
Adriaan van den Oever. - -	1714.	1716.	

DERDE HOOFDSTUK.

V*An de* Vrylieden. Conftantia. Middelen *van beftaan voor de* Borgers *hier.* Laften *der zelve.* *Hunne* Borger-Regenten, *en hoe veel* Vaandels *zy hier uitmaaken.* Ongemakken *hier.* Kinderpokjens *voor 't jaar 1713. hier noit bekent.*

Van de Vrylieden.

NA dat wy 't voornaamfte, dat 'er van de Compagnies Dienaars hier te zeggen valt, aangemerkt hebben, zal het nu tyd worden, om van de Vrylieden, of van de Borgers, en Landbouwers, die zich van tyd tot tyd hier nedergezet hebben, te fpreken.

Deze waren in 't jaar 1711. ontrent 550, die ten deelen hier, ten deelen aan Stellenbofch, ten deelen aan Draakeftein, of in Hottentots-Holland, en nog verder, woonen.

Toen deze lieden hier eerft quamen, waren zy meeft alle arm en naakt, en in die eerfte, en zelf nog al in de laater tyden (dat my nog zeer wel heugt, die van die foort 'er gekent heb) kreeg zulk een boer, of ook wel een Franfche vlugteling (die 'er zedert 't jaar 1684. veel quamen, en nog meeft aan Draakeftein geplaatft zyn) 60 Mergen land, benevens 2 ftel offen (yder van 6 ftuks) een wagen, ploeg, zaad, en alles, dat tot den landbouw verder vereifcht wiert; en dit alles by leening, dat hy, na verloop van 3 of 4 jaaren, tegen inkoops prys, by paaijen aflei, en dan was alles 't zyne, zonder dat hy te dier tyd nog eenige laften behoefde te dragen, of iets aan den Landheer te geven.

Deze zyn metter tyd vry vermogende geworden, en de meeften hebben naderhand zeer fchoone fteene huizen by hunne landeryen gebouwt, die zy, of hunne nazaaten, nu als heerlyke hofíteden bezitten, dat plaatzen van groote waarde, gelyk veelen onder hen metter tyd lieden van groot vermogen geworden zyn.

Den Borgerraad *Henning Hufing*, dien men zegt, dat in 't eerft maar een verken- of fchaapenhoeder geweeft is, heb ik als een man gekent, die verfcheide zulke hofíteden, doch een byzonder fraaje *Meirluft* genaamt, en niet alleen verfcheide treffelyke huizen, maar ook een hoofdfomme van 100000 Ryksdaalders bezeten heeft.

Den Borgerraad *Guilliam Heems*, die in 't jaar 1680. hier arm met zyn vrouw quam, de *Botma's*, *Meerland* (diens weduwe den naam had, dat zy wel 100 leggers wyn van haar land trok) en meer anderen, die ik gekent heb, hebben in korte jaaren door naarftigheid veel geld byeen gezamelt.

Jegenwoordig is 'er geen Borger van eenig vermogen, die zulk een hofftede niet bezit, die na haare groote, en na de vrugten, die zy uitleveren, veel of weinig gelden; doch vooral gelden de koornlanden veel. Daar zyn plaatzen van 4000, 5000, 10000, ja van 20000 Kaapze guldens, yder tot 16 ftuiv. gerekent. Deze landeryen nu hebben zommigen met wynftokken, anderen weer met koorn, doch zommigen die met beide beplant.

Daar

Daar zyn 'er, die 100000 wynſtokken (op een ſtuk lands van 30 Mergen) en anderen, die 'er 200000 op hun land hebben, welkers druiven zy in Februari, of daar ontrent, perszen, waar toe zy hun pershuis en hun wynpers hebben, werpende doorgaans de rypſte druiven eerſt in een kuip op een, welke onder en ter zyden wel een ſpan hoog met gaten is, en in een andere kuip ſtaat, die door haare overrypheid dan de voorloop; of voordrup, het heerlykſte en als de bloem des wyns, van zelfs, door dien zy malkanderen perszen, afgeven, dat dan met een kraan byzonder uit die onderſte kuip afgetapt wort.

Daar na treed een ſlaave de druiven, dat mede ſchoonen wyn geeft, en eindelyk worden die ſchillen in een wynpers te zamengeworpen, en overgeperſt, daar dan nog ongeloofelyk veel wyn van komt.

Dit geeft een groot licht aan verſcheide plaatzen in Gods Woord: want de voorloop, zoo even by ons beſchreven, is die wyn, van welkers te ruimen genot zommige ſpotters de Apoſtelen op den dag van 't Pinxterfeeſt *Actor:* 2: 13. beſchuldigden, als zy zeiden: *Zy zyn vol zoeten wyns.*

Het tweede, te weten, het treden van de druif, geeft licht aan de ſpreekwyze, die wy *Jeſ:* 63: 3. vinden; daar de Meſſias zegt: *Ik hebbe de persze alleen getreden.*

Deze getreden en geperſte wyn wert op een ledige legger gegooten, die dan, vol zynde, na de kragt der druiven en na de hitte der lugt, 1, 2, 3, of meer uuren ſtaat, eer hy werkt; doch na dat het 'er aangeraakt is, pruiſt het geel zap 'er wel een dag lang boven uit. Dan laat men dien legger 5 of 6 dagen, maar met de ſpons los 'er op, leggen, alzoo die nog al van binnen werkt; en dan ſteekt men hem op een gelugten legger, en daar na nog eens op een anderen over, en dan doet men 'er bereidzel, of de ſwambalg van de ſteur, op, om hem te klaaren.

Het wonderlykſte, dat my by 't perszen dezer druiven voorquam, is, dat de wyn hier zoo ſchraal, en van zulken wonderlyken ſlegten en viezen landſmaak is, dat al het zoete van de druif 'er uit ſchynt vervlogen, en 'er uitgeteert, of uitgewerkt te zyn, en zoo is de meeſte Kaapze wyn; dat zommigen daar van oordeelen voort te komen, om dat men dien wyn, die van de geperſte ſchillen komt, by den anderen mengt (om 'er 't meeſte geld af te maaken) maar zoo dat de reden was, zou men dien ſmaak konnen voorkomen, dat ik niet geloove yemant mogelyk, maar aan den aard van die druif eigen te zyn, en de zoetſte druiven geven doorgaans de ſlegtſte wynen, daar in tegendeel de wrangſte druiven de beſte wynen uitleveren.

Ook ontdekt men dien zelven ſmaak, doch zoo ſterk, en in 't eerſte jaar niet, aan dien voortreffelyken rooden wyn van Conſtantia, die het eerſte jaar zuiver, lekker, en zeer aangenaam ſmaakt, maar in 't tweede jaar al mede een landſmaak begint te krygen.

Ik heb egter wynen, hier geperſt, en wel van die, de welke de Heer *Willem Adriaan van der Stel* deed perszen, geproeft, die voor zeer ſchoone Franſche wynen niet behoefden te wyken, en niet den minſten landſmaak hadden. Ook had zyn Ed. den naam, dat niemant aan de Kaap zyne wynen zoo wel, als zyn Ed., wiſt te behandelen.

Doorgaans moeſt een legger van de Kaapze wynen in 't jaar 1706. en ook 1714., veertig, doch de roode wyn van Conſtantia 80 Ryksd. de legger van 400 kannen gelden, wanneer zy die aan vreemdelingen verkoopen; maar de Compagnie neemt ze (als zy die van nooden heeft) niet hooger, dan tegen 25 Ryksd. de legger, van de borgers aan; en als 'er geen wynen of graanen van Batavia geeiſcht worden, of als hen belet wort, die aan de vlootsvrienden te leveren, ſtaan 'er deze Vrylieden elendig toe te kyken.

Het verkoopen van hunne wynen op deze wyze is een van de voornaamſte middelen, waar door zy beſtaan; waar uit nog een ander middel van ernering ſpruit, te weten, de magt om die wynen in 't byzonder te verkoopen, en aan deze of gene voor geld uit te ſchenken, dat alleen aan zekere Pachters geoorloſt is, die dan aan herbergiers, ofte aan andere lieden, toeſtaan wynen te verkoopen.

Van 't jaar 1690. tot 't jaar 1695. had *Cornelis Botma* deze pagt voor 4000 Kaapze guld., en in 't jaar 1714. wiert 'er 39950 guld. voor betaalt, een blyk, hoe zeer de wynoegſt zedert gevordert is.

Onder de voornaame leveranciers van wynen moeſt men te dier tyd den Heer *Henning Huſing* rekenen, die op zyn fraaje plaats Meirluſt wel 100000 wynſtokken ſtaan had, en verder de weduwe *van Meerland*, naderhand met de Heer *Swellengrebel*, die in 't jaar 1716. Vryman wiert, getrouwt; den Borgerraad *Henrik Donker*, die een ſchoone plaats tegen de kloove van den Leeuwenberg had, die hem van 24000 wynſtokken 40 leggers gaf, maar voor al den ouden Heer *van der Stel*, by de overgave van 't Gouvernement aan zyn zoon in 't jaar 1699. Vryman geworden; die de ſchoonſte en grootſte plaats van alle de Kaapze Vrylieden bezat.

Deze plaats, Conſtantia genaamt, en

O. aan ter zyde den Tafelberg by de Steenbergen, 3 mylen van 't Kasteel, en naast aan den Boschheuvel gelegen, is door zyn Ed., toen hy nog Gouverneur was, op een gift, zyn Ed. door de Heer *van Rheede* den 13 Juli 1685. gedaan, zedert 't jaar 1692. aangelegt, en het land aan de Steenbergen, daar toe behoorende, wiert op 1000, andere zeggen 891 Mergen 380 roeden en 5 voeten, geschat.

Constantia.

Zyn Ed. gaf deze plaats dien naam na zyn Gemaalinne, om, schoon zy te Amsterdam bleef, toen hy herwaarts vertrok, hier by te meer aan haar Ed. te gedenken.

Dit is een ongemeen heerlyk beplante plaats, op welke men al het keurlykste heeft, dat aan de Kaap te vinden is, en waar op veel boeren zouden konnen bestaan.

Zoo als men aan de zelve komt, heeft men voor het vorstelyk huis, een groot plein, waar op zich 7 of 8 schoone wandel-laanen van eikenboomen fraai wyt van den anderen, ontrent 200 treden verre in de lengte tot aan dit huis vertoonen.

Dan heeft men daar een zeer fraaje wooning met 2 verdiepingen, waar in zich, na dat men 'er met 2 of 3 trappen opgegaan is, een groote schoone voorzaal opdoet, die zeer net met witte marmere en ook zulke roode of byna als Sweedze steenen, en in 't midden met een groote vyfhoek (verbeeldende het Kasteel aan de Kaap) belegt is.

Deze steenen vallen hier in een plaats ontrent de Steenbergen, 't Princenkasteel genaamt, zynde een diep hol, waar uit dit marmer gehaalt, en maar gepolyst wort; waar ontrent ook nog een ander hol is, Nero's hol genaamt.

Aan wederzyden van die voorzaal, die na myne gissing wel in de 30 voeten vierkant is, heeft men een schoone binnenzaal, die ontrent 25 of 26 voeten vierkant, en welke al mede zeer cierlyk en met dierbaare marmere steenen bevloert is. Wanneer men uit die groote zaal regt uit gaat, komt men in een groote lugte galdery, die 4 of 5 treden breedt, en ontrent zoo lang is, als 't huis zich van vooren vertoont, daar het in de 80 voeten breedt is.

Deze galdery, die van een mooje hooge verdieping, en na de buitenkant, van 't huis af, open is, heeft aan wederzyden een zeer lange vleugel, of nog twee andere galderyen, half zoo lang als die groote, in yder van welke men eenige deuren, van welke egter de 2 laatste maar looze deuren, gelyk de andere deuren van zoo veel zeer nette en cierlyk gemeubileerde vertrekken zyn, hoedanige 'er onder en boven zich 18 opdoen, die alle zoo fraai zyn, dat men ze niet fraajer zou konnen maaken.

Uit de bovenvertrekken en vensters ziet men op de Hoeve en fraaje lustplaats van de Heer *Oortmans*, en op de Buffelvaley, mitsgaders op de plaats van de Heer *Bouman*.

Uit de groote zaal de galdery over, en zoo regt uit gaande, komt men op een bordes, en daar na daalt men met een zeer breeden trap van 13 of 14 treden, in 't vierkant met zeer hooge muuren bezet, na beneden, alwaar men door een groote steene poort, waar by 't huis afgesloten wort, buiten 't huis gaat, en op een agterplein komt, dat mede met verscheide schoone eikenlaanen en andere dreven beplant, en alwaar ter linkerhand het huis van den Thuinier, of opziender van deze wooning, is.

Van daar gaat men ter linkerhand op na een uitnement groot en schoon steenen pershuis, daar ik niet in geweest ben, om dat ik niet genegen was den grooten Hensbeker, die men, by zyn eerste komst aldaar uitdrinken moet, bescheid te doen.

Van daar doet zich dan 't land verder in zyne bepooting op, met alles wat weergadeloos van zeltzaame boomen, keurlyke wynstokken, en verdere gewasschen, planten, en heesters is.

Hier valt alleen die keurlyke blaauwe druif, die den schoonen rooden Constantiawyn (voor welken men 80 Ryksd. de legger betaalt, en die in sterkte en liefelykheid voor den besten rooden Perziaanschen wyn, en voor de *lachryma Christi* in Italien niet behoeft te wyken) behalven dat deze plaats ook een ongemeenen goeden, ja den besten steen- en kristalwyn, zoo keurlyk en ryzende van smaak heeft, dat het een goede en fyne tong zou moeten wezen, die den zelven van schoonen Toffaanwyn zou weten te onderscheiden.

Hier vallen ook in 't gemeen de schoonste en uitgezogtste vrugten van de Kaap, van welke ik daarom te beter oordeelen kan, om dat ik hier in 't jaar 1705. op den verjaardag van den ouden Heer *van der Stel* den 14den October, en 1714. nog eens door den Heer Gezaghebber *Helot*, en de huisvrouw van den Heer *François van der Stel*, princelyk met visch, vleesch, wildbraad, en vooral met weergadelooze groote en lekkere vrugten, yder in zyn soort, nevens een zeer groot gezelschap onthaalt ben.

De Heer Gezaghebber bragt 'er Juffrouw *van der Stel*, den Heer Zeevoogt der retourvloot, *Antoni Valkenier*, en my, in zyn koets met 6 paarden (de eenige, die men aan de Kaap, en voor welke men, om de zandige wegen, zoo veel paarden wel van nooden heeft) na toe, en de verdre Heeren volgden met andere rytuigen, of te paard, kort daar na.

Door dit land loopt ook met een kromme

me weg de zoute rivier, gelyk ook verscheide kleine vlieten, en beekjens (hoewel men de zelve voornamelyk by 't land van *Meyboom*, *Cornelis Botma*, *Pieter van der Poel*, en *David Heufken* heeft, daar fraaje bronnen, gelyk 'er ook aan 't ronde bosje zyn) doch de zoute rivier ftaat daar zomers geheel ftil, door de menigte van 't zand, dat 'er door de Z. O. wind in, doch 't geen 'er 's winters en in de regenmoeffon weer geheel uitraakt, wanneer de N. W. wind begint door te blazen.

Hoe heerlyk nu de plaats ook aangelegt is, geloof ik niet, dat de inkomften, hoe groot ook die zyn mogen, de koften daar aan gedaan, konnen goed maaken.

Ik vont ze de laatfte maal, dat ik de zelve zag, zoo ongemeen fraai, dat ik my toen geenzins verwonderde, hoe die oude Heer zich daar zoo lang in die eenzaamheid (hoewel hy altyd meeft vrienden by zich had, die hy zeer nobel onthaalde) had konnen onthouden.

Dit nu is de grootfte en fraaifte buitenplaats, naaft *Vergelegen*, die ik hier kenne; maar buiten de zelve zyn 'er ook ontelbaare andere fraaje wooningen, waar onder men in de Tafelbaay de voornoemde plaats van *Donker*, die van den Fiscaal *Blefius*, van Capitein *Berg*, van den Borgerraad *Henrik Bouman*, de cierlyke hoewel kleine wooning en thuin van den onderkoopman *van Putten*, (in 't jaar 1714. door den Caffier *Voet* voor 2200 Kaapze guld. gekogt) en de heerlyke thuin van eenen *Marquart*, pas boven of ter zyden de Compagnies thuin, na de kant van de Tafelberg gelegen, die van *Piftorius*, en zeer veel anderen, die my nu niet te binnen komen, rekenen mag.

Buiten de Tafelbaay heeft men, naaft 't Ronde bosje, de fraaje plaats van *Cornelis Botma*, den Bosheuvel, een zeer fchoone plaats van *Guilliam Heems*, Elzenburg, of de Klapmuts, 9 mylen van 't Kafteel, den Heer *Elzevier*, Tweede perfoon hier, toekomende, een ongemeene fraaje en voordeelige wooning, die hem, jaarlyks, gelyk wy bevoorens al gezegt hebben, en in 't jaar 1714. nog, wel 3000 guld. (zoo men zeide) opbragt.

De Heer *Kalden* had een plaats, Zandvliet genaamt, eenige mylen van 't Kafteel, onder Stellenbofch, gelegen, daar de landen meeft tot koorn- en weylanden voor 't vee aangelegt waren, voor welke zyn Eerw., in 't jaar 1708. by zyn vertrek, 20500 Kaapze guld. van *Michiel Romond* bekomen heeft.

Ik ben op de zelve geweeft, en heb daar, behalven de fraaiheid dezer plaats (die jaarlyks aan koorn, behalven de aanteeling van fchaapen, mede zeer veel geld opbragt) twee dingen, waar over ik ontzet was, ontmoet. Het eene is 't graf van den vermaarden *Sjeich Joefef* (van welken wy onder de zaaken van Java en Macaffar breeder fpreken) die hier gebannen, overleden, ontrent deze plaats begraven, en met een cierlyke Mohhammedaanfche tombe, van zeer hoog opgezette fteenen, verheerlykt was.

Het andere was de ontmoeting van een Hottentot, met welken ik, en de Heer *Kalde*, zeer lang over Godgeleerde ftoffen fpraken, waar van ik hier na onder de zaaken van Godsdienft breeder handelen zal.

Diergelyk een fchoone plaats had de Heer *Frans van der Stel* ook in Hottentots-Holland, digt by *Vergelegen*, en pas ter regterhand van 't zelve, zoo als men agter uit de galdery van *Vergelegen* na de baay van Kaap Falfo ziet, behalven welke hy nog een plaats by Riebeeks-kafteel had.

De Heer *de la Fontaine*, Meefter *Willem ten Damme*, *Ferdinand Appel*, *Jacobus van der Heyden*, de Heer Capitein *van der Lith*, en zeer veel anderen, my onbekent, hebben daar, ten tyde dat ik hier laatft was, zeer fraaje hofteden en buitenplaatzen gehad, die yder van een vreemdeling verdienen gezien te worden. Die van de Heer *van der Lith* was Koelenhof genaamt, en die van de Heer *Muller*, in Simons-valey, Zorgvliet, overtrof in cierlykheid alle de anderen.

Deze landeryen nu geven niet alleen zeer veel wyn, en andere vrugten, van welke de Borgers beftaan, maar ook zeer veel tarw, rogge, boekweit, en andere graanen, van welke een mudde tarw van 180 of 190 pond by de Compagnie tegen $8\frac{1}{2}$ en een mudde rogge tegen $7\frac{1}{2}$ aangenomen, doch by de Bakkers, en anderen, in 't jaar 1714. 't eerfte tegen 15, en 't laatfte tegen 12 guld. gekogt wiert. Dit is mede een groot middel, waar van de Borgers hier leven; doch haver word hier niet gewonnen, en flaagt hier niet wel, om dat zy niet tegen den fterken Z. O. wind kan, die alles 'er af in ftukken flaat.

Het laatfte, en mede een van de voornaamfte middelen van 't beftaan dezer Vrylieden is, het aanteelen van een groot getal fchaapen, en offen, die zy metter tyd voor tabak, arak, of kopere en andere kraalen, van de Hottentots ingeruilt hebben.

Ik heb 'er onder deze Borgers gekent, die 10 of 20000, en meer fchaapen bezaten, en welke op verfcheide veepoften al zeer verre landwaart in verdeelt waren.

Onder deze was *Henning Hufing* een der vermogenften, die ook 4 of 5 jaaren aan een de leverantie van 't fchaapenvleefch hier tot 't jaar 1706. gehad heeft.

Dit

Dit is een middel, dat al mede verpacht, gelyk 't verkoopen van 't vleeſch door dien Pachter maar aan 3 of 4 ſlagters vergunt word, buiten welke 'er niemant, dan op een ſwaare boete, verkoopen mag.

De prys van 't ſchaapen-vleeſch, dat hier zeer ſchoon en vet valt, is niet altyd even eens. In *Huſings* tyd, 1705. koſte een pond 20, doch in 't jaar 1714. maar 13 duiten. Deze leverantie aan de E. Compagnie voor de ſchepen, 't ziekenhuis, en de buitenpoſten, beloopt in 't jaar wel 20 of 30000 guld.

Deze ſchaapen worden meeſt zeer verre van de Kaap, of van 't Fort, en diep landwaard in (daar men ſchoone weylanden heeft) zoo van hen, als van veel Compagnies Dienaaren, gehouden, onder welke zommigen 4, 5, 8, 10, 15, 16, en meer veepoſten hebben, van welke zich eenigen 20, anderen 30, ja wel tot 60 mylen verre van 't Kaſteel uitſtrekken.

Men wil, dat de Heer *Willem Adriaan van der Stel* wel 15 of 16 zulke buitenpoſten had, die alle in zekere Atteſtatie in 't jaar 1711. den 12 Maart aan de Kaap gepaſſeert, aldus by haare naamen genoemt worden: de Bot-rivier, Ruſtenburg, de Boontjes-kraal, de Faiſantenkraal, de Warmwaters-kraal, de Swarte rivier, de Sergeants-rivier, de Quartelsrivier, het Ziekenhuis, de Vleermuis, de Hartenbeeſten-kraal, de Leeuwenkraal, de Tygers-hoek, de groote Vlakte, Welgelegen, en Wytgelegen, welke laatſte veepoſt wel 60 mylen van de Kaap, of van 't Kaſteel, lag; behalven welke men wil, dat zyn Ed. 'er nog verſcheide anderen op 't Robben-eiland, en elders had; gelyk zyn Ed. ook een groot ſtuk lands nog (zoo men zegt) in *Terra di Natal*, Beooſten de Kaap, en wel zoo groot als de zeven Provintien der Nederlanden, bezat, waar op ik geloove dat Welgelegen lag; doch dit is opgegeven van zyn vyanden, en verdient dierhalven geen volkomen geloof.

Deze ſchaapen geven niet alleen de winſt van 't vleeſch, maar de wol (die men hier voor 8, en in Holland weer voor 14 ſtuivers, en meer, verkogt) en 't zeem, dat men van de huiden hier weet te bereiden, geven mede een fraaje winſt. Zulk een ſchaap weegt, 50, 60, en ook wel 70 pond ſchoon. Zommige hebben goede wol; doch eenige hebben maar als geitenhair, ook is 'er een mengelſoort van die beide voortgeteelt, die men zeer pryſt.

Vermits nu de gemelde en alle andere poſten, 't zy der Borgers, 't zy van de Dienaars der E. Maatſchappy, al vry verre van de hand af, en dus voor 't geweld der Hottentots open leggen, is men genoodzaakt geworden, om op verſcheide buitenpoſten ook eenige poſthouders te leggen, om dezelve tegen hen te dekken. De naamen daar van zyn deze:

	mylen van 't Kaſteel.	Poſthouders.
't Grasveld.		6
Sonquas-drift.		8
De Elands-kloof.		7
Riebeeks-Kaſteel.	24	9
De Vogel-valey.	24	9
De Groene Kloof.	16	5
Het land van Waveren.	30	6
Rietveld.		3
Viſchershoek.	5	2
De Leeuwenkop.		2
De Klapmuts.	9	3
Hottentots-Holland.	12	6
't Rood Zand.	24	
De Saldanhabaay.	24	5

Middele van beſtaan voor de Borger hier.

Deze Borgers beſtaan byna alle ook verder, met de fatſoenlykſte, en geringer lieden, van de ſchepen en vlooten, daar ten anker komende, in hunne huizen, voor den tyd dat zy daar leggen (dat op 3, 4 of 5 weken gemeenelyk uitloopt) te herbergen, en aan de aanzienelykſte driemaal (zoo zy het begeeren) doch aan de gemeene lieden maar eens daags de koſt te geven, waar voor hen die eerſten een Ryksd. daags (doch een half voor een dienſtmaagt, en voor een klein kind) en de laatſte voor een enkele middagmaaltyd 12 ſtuivers betaalen; en men moet bekennen, dat zy de lieden voor dat geld ongemeen wel onthaalen, en yder maaltyd geduurig verſche ſpyze, zeer wel bereid, in overvloed opdiſſchen, en waar by zy ook klein bier, en zoo veel Kaapze wyn, als men begeert, over tafel geven, al het welk de afgematte en oudbakken lichaamen in korten tyd ongemeen herſtelt, en weder nieuwe kragten geeft; doch wil men Hollands bier, of Franſche wyn hebben, die moet men zeer duur buiten betaalen, of anders zich zelven daar van voorzien.

Dit brengt voor deze Ingezetenen, ofte Vrylieden, een groote winſt op, alzoo hier geduurig ſchepen, zoo van ons, als van de Engelſchen, Franſchen, en Deenen, leggen; maar geen minder winſt brengt hen de leverantie van levendige ſchaapen, en andere voorraad voor die ſchepen, aan, waar voor de Kajuitsgaſten doorgaans een goede ſtuiver onder malkanderen uitleggen; behalven dat de E. Compagnie nog aan yder ſchip voor 't volk 1, aan den Onderzeevoogt, en Schout by nacht $1\frac{1}{2}$, en aan den Zeevoogt der retourvloot 2 leggers Kaapze wyn, nevens eenige andere proviſien, mede geeft.

Deze

Deze voorraad bestaat ('t zy voor de kajuit, 't zy die men daar buiten voor zich zelven mede neemt) in ettelyke half aamen ingelegde queen, bloemkool, ordinaire kool, eenige honderd heele koolen (die men op 't half verdek ophangt, dat als een schoonen zeethuin geeft) knollen, geele wortelen, karooten, en allerlei boom- en verdere aardvrugten, die duuren konnen, mitsgaders ettelyke mudden tarw, rogge, meel, boontjes, erten, en veel aamen, of halve en heele leggers met Kaapze wyn, voor welke goederen men hen buiten de fust (die hier duur valt, alzoo een legger 6, en ook wel 12 R^ders en een half aam 1½ R^ders kost) dit navolgende betaalen moet: een half aam ingelegde kool 4, een half aam queen 2 of 3, een schaap 2, en zomtyds 3, en 100 koolen 4 R^ders. Ook voorzien zich de scheepsvrienden van veel versche gekaarnde en opgelegde boter, die hier zeer schoon en uit de natuur zeer geel valt, en voor welke landwaart in 12, doch aan 't Kasteel 16 stuiv. 't pond betaalt word. Yder aagten- of andere appel geld 1 stuiv., een *poire de bon Chretien* 2 stuiv., een pond druiven ook zoo veel.

Een pond smeerkaarzen 6, en ook wel 12, een fles zoete melk in 't regenmoesson ook 12 stuiv., en een kan wyn van 10 mutsjens plagt op 36 ligte stuiv., zonder accys, te staan; doch in 't jaar 1714. gold de fles maar 16 stuiv.

Daar beneven weten zy ook geld van tygers- en luipaards-huiden (die 3, 4, 5, en meer Ryksd., na dat zy fraai zyn, gelden) en van de zeer fraaje vellen van tyger-boschkatten, mitsgaders van de zeltzaame huiden der gestreepte wilde ezels en paarden, die landwaart in vallen, als mede van de struisveederen, en haare eyeren, die hier zeer veel gevonden worden, te maaken.

Een groot middel van hun bestaan is ook, dat zy zich van de vlootelingen, die uit Indiën komen, van allerlei Indische waaren, die men bedenken kan; en van die gene, de welke uit Holland, of uit andere gewesten van Europa, komen, en dus van allerlei vaderlandze daar getrokkene waaren voorzien, om de Indische aan die uit Europa, en de Hollandsche waaren aan die gene, die uit Indiën komen, met groote winst te verpassen, alzoo zy die goederen gemeenelyk voor de halve waarde, en nog veel minder, inkoopen, en dezelve aan de vlootelingen, die dan op geen stuiver zien (voor al die uit Indiën komen) weer duur verkoopen.

Om daar van een net denkbeeld te geven, heeft men maar te letten, dat men hier voor een fraai Engelsch ledekant, door den Heer *van Assenburg* mede uit Holland gebragt, en dat hem daar 800 of 1000 guld. gekost had, na zyn dood by openbaare opveiling maar 25 Ryksd. betaalt, gelyk de Heer *Helot* een slaghorologie van 400 guld. ook voor 50 R^ders gekogt heeft.

Veele van deze slegte Borgers en Borgeressen (onder welke laatste ik 'er verscheide in manskleeren, of als verstekelingen, uitgekomen, gekent heb) melken de arme matroozen en soldaaten niet alleen volkomen van alles, dat hen eigen is, uit, maar als 'er penningen te kort komen, moeten daar ook wel veeltyds deze en gene bestélgoederen voor springen, dat men egter van de fatsoenelyke Borgers niet denken moet, alzoo men hier, gelyk elders, goede en quaade lieden heeft.

Dit nu zyn wel de voornaamste zaaken en middelen, van welke de Vrylieden alhier bestaan, en die veelen van hen, die in 't eerst niets hadden, zommigen in korte jaaren, anderen na verloop van langer tyd, ryk hebben gemaakt; doch zedert deze en gene eerste Dienaaren der E. Maatschappy mede groote stukken van veel Mergen lands bekomen, de met wynstokken beplant, en zich ook van veel vee voorzien hebben, is die handel dezer Vrylieden hier door merkelyk gestremt, alzoo die veel leggers van allerley wynen, een groote menigte van lasten koorn, en zeer veel schaapen, aan de vlootelingen leverden, terwyl (zoo de Borgers 1705. en 1706. klaagden) hen toen belet wiert, om wynen, en andere goederen, aan 't Kasteel te brengen, of aan de vreemdelingen te leveren, waar mede zy dan, en voor al, als 'er van deze goederen van Batavia geen eisch gedaan wiert, bleven zitten.

Hier over hebben zy in 't jaar 1706. den 5^den Januari aan de Heeren XVII. geklaagt, die, den 30sten October daar aan, den Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel*, den Tweeden persoon, den Heer *Elzevier*, den Heer *Kalden*, den Heer *François van der Stel*, en den Landdrost *Starrenburg*, behoudens hun fatsoen en soldye, opontboden, en bevél gegeven hebben, dat geen Dienaar der E. Maatschappy (volgens last al van den 26sten April 1668.) eenig land zou mogen bezitten, weshalven zy ook begeerden, dat die genen, die nog eenige landen hadden, zich van de zelve zouden hebben te ontdoen (waar in hen, gelyk wy gezegt hebben, der Fiscaal *Blesius*, met het verkoopen van zyn schoone plaats, Simons valey genaamt, in 't jaar 1707. voorging) behalven dat hen wel klaar verboden wiert, zich met den handel van koorn, vee, wyn, enz., dat de middelen van bestaan voor de Borgers hier zyn, voortaan te bemoejen, welke zaaken egter in de eerste 7 of 8 jaa-

jaaren daar na nog zoo grooten vaart niet geloopen hebben, alzoo veel Dienaars in 't jaar 1716. hunne landeryen nog, of zelf, of wel onder hunne Gevolmagtigden, bezaten, gelyk de Borgers toen ook, buiten weten van den Heer Gouverneur *Chavonnes*, aan den Heer *Douglas*, Directeur Generaal, en Zeevoogt der retourvloot, daar over geklaagt, en nader ordre tot uitvoering van de bevélen der Heeren XVII. verzogt hebben, waar op dan zyn Ed. de Dienaaren, daar nog landeryen hebbende, belast heeft, om de zelve binnen 2 of 3 jaaren ten uiterste te verkoopen.

Lasten der zelve hier. Schoon nu deze Borgers in 't eerst geen lasten plagten te hebben, en geen tienden van hunne inkomsten aan den Landheer, de E. Maatschappy, behoefden te betaalen, zoo is hen dit egter zedert 't jaar 1711. door de Heeren XVII. opgelegt, en dat in alle billykheid, alzoo 't eens tyd wiert, dat de Landheer, of Overigheid, eenige voordeelen, na zyn zoo lang voor niet uitgeschoten geld trekken zoude.

Daar en boven moeten die genen, die landen van eenige waarde hebben (en voor al de Borgerraaden) jaarlyks 11 guld. Leeuwen- en Tygergeld geven, hoedanig ook alle anderen, naar maate van hunne landeryen, 2, 3, 4, 5, 6, en op zyn hoogste 11 guldens betaalen, en van een leeuw (voor welke 50 Kaapze guld., gelyk 'er voor een tyger 30 dito, en voor een wolf, en tygerwolf 9, gegeven wort) betaalt de E. Maatschappy de helft, van een wolf ⅓; en 't verdere wort door de Vrylieden voldaan.

Zy moeten ook de tiende van Compagnies hooi tot in haare stallen op hun eigen onkosten brengen. Komt hier door een os dood neder te storten, of zich te verrekken, of een wagen of rad te breken, dit alles loopt voor rekening der Borgers. Gelyk zy ook nu en dan wel balken, sparren, enz., tot 't maaken van Kerken, en andere openbaare gebouwen, 10 of 12 mylen verre na buiten moeten ryden.

Indien zy met brandkoorn geslagen zyn, zoo is de E. Maatschappy, die haare tiende in goed koorn hebben wil, gewoon tot 's jaars daar aan met 't invorderen van haare tienden te wagten.

De E. Maatschappy trekt ook van de pachten van 't Gemaal, van de Tabak, Dranken, en 14 of 1600 guld. van de Koornmoolen-pacht jaarlyks, buiten welke men gist, dat de tiende van de vrugten jaarlyks wel 14000 guld. opbrengt, waar op men egter, alzoo dat geduurig toegenomen heeft, geen nette staat maaken kan.

Ook verhandelt de E. Maatschappy alle jaar hier wel voor 300000 guld. aan waaren, waar op zy 75 ten honderd, en dus 225000 guld. wint.

Van een os (die hier zeer weinig geslagt, en meest tot trek-ossen voor de wagen, en de ploeg, gebruikt worden) betaalen zy ook 1 schelling, van 100 schaapen 1 guld., in 't jaar, en allen, die in de Tafelbaay woonen, geven ½ Ryksd. klapgeld jaarlyks, alzoo men hier ook een klapwaaker heeft.

Men heeft hier in 't jaar 1711., en 1714. nog, een brouwer, *Willem Mensink* genaamt, gehad, die hier allerley bieren brouwde, en jaarlyks wegens pacht aan de E. Maatschappy 3000, en, by schraale koornjaaren, 2000 guld. gewoon was te betaalen; zynde dit alle de lasten (behalven de pacht der wynen, waar over bevoorens gesproken is) die de Borgers (myns wetens) hier te dragen hebben.

Uit de voornaamste dezer Borgers worden jaarlyks 2 nieuwe Borgermeesters, by 2 oude, die in dienst blyven, door den Gouverneur en Raad, en uit de zelve doorgaans de 3 Borgerraaden van Justitie, en verder ook 3 leden in de Weeskamer, 3 in de Vergadering van Kleine, en 2 in 't Collegie van Huwelyks-zaaken, gekooren, die gemeenelyk 2 jaaren dienen, en dan door anderen vervangen worden. Landwaart in op Stellenbosch heeft men een Landdrost, die daar als President sit, en nevens 4 Heemraaden van die volkplanting, en 3 van Draakestein, een vergadering van Heemraaden uitmaakt, welke over een somme van 150 guld., en hooger niet, mogen oordeelen, en van waar men tot den Raad van Justitie aan 't Kasteel appelleeren kan. Hunne Borger-Regenten

Aan 't Kasteel zyn 3 groote Compagnien, 2 die uit voetvolk, en 1 die uit ruitery bestaat, gelyk men aan Stellenbosch en Draakestein, uit beide die Colonien, nog 2 vaandels voetvolk, en 1 vaandel ruiters heeft, al te zaamen wakkere kaarels, die zeer wel gewapent, en byzondere goede schutters zyn. Deze alle hebben ook hunne Capiteins, Lieutenants, en Vaandrigs, doch een Vaandrig in dienst der E. Maatschappy heeft den rang voor een Borger-capitein; en deze Hoofdlieden en Officieren maaken den Krygsraad hier uit. En hoe veel Vaandels zy hier uitmaaken.

Deze Borgers nu zyn hier gewoon den 1sten November hunne kermis te houden, die 3 of 4 dagen duurt, en den 4den of 5den zyn de Borgers gewoon op te trekken, en na de houte papegaai op 't groot vlak veld na den Leeuwenberg, dat dan doorgaans vol tenten met groente bezet is, na 't wit te schieten; en die van hen de papegaai getroffen heeft, is koning van het voetvolk, gelyk die gene, die 't wit geraakt heeft, koning van

de

de ruitery is, welke beide koningen dan yder door hun volk t'huis geleid, en 't jaar 'er aan door de zelve weer zeer ſtaatelyk opgehaalt, en na dit ſlagveld gebragt worden, daar zy dan voor allen den voorrang hebben, om na de papegaai, of 't wit, te ſchieten, na welke dan de Gouverneur, en verder yder na zyn rang, volgt; doch de koning heeft nog de inlegpenningen tot zyn voordeel, alzoo yder, die dienſt doet, ¼, en een Compagnies dienaar, die nevens hen mede ſchieten wil, 1 Ryksd., daar voor betaalen moet. Ook geeft de E. Maatſchappy aan de Borgers op dezen dag 3 leggers Kaapze wyn, of anders eenige vaten Hollands bier, waar mede men hier dan in die dagen zeer vrolyk is.

e- ken

Hoe ſchoon een land nu de Kaap is, heeft het egter al mede, gelyk alle landen, zyne ongemakken.

Zoo 'er ſtoute vliegen in de wereld, en ergens ontelbaar veel zyn, zoo heeft men die hier, en wel zoo ſtout, dat zy van de handen en ſpys byna niet af te ſlaan zyn, 't geen van 't menigvuldig ſlagten der ſchaapen in de Tafelbaai (want daar heeft men die plaag meeſt) voorkomt; doch landwaart in weet men daar zoo niet af.

Dus is de Z. O. wind, als hy zeer ſterk is, en lang aan een doorwaaid, een onverdragelyk ongemak wegens het ſtof, en de opwaajende ſteentjens, waar van men nog een ander uitnement groot ongemak heeft, dat alle de Kaapze graanen (ten ware zy ongemeen wel gezuivert worden) doorgaans vol zand zyn, dat men ook in 't meel, 'er af gemaalen, veeltyds vint, waarom de bakkers op Batavia, en elders, veel liever Bengaalze en Suratze tarw hebben, die ook veel meer gelden moet, en beter is, hoewel men 'er anders een middel heeft, om 't koorn van dit zand zeer wel te zuiveren.

Wat gevaar en ſchade men hier van een ſterken N. W. wind en ſwaaren regen te wagten heeft, hebben wy bevoorens reets gezien, maar een peſt in de wyngaard, moesthuinen en boomgaarden, is hier niet alleen de rups; maar ook een klein rood beesje, dat in korten tyd alles, al ſtaat het nog zoo ſchoon op 't veld, opeeten, en yemant bederven kan.

Ook is het hier 's nachts nu en dan in de zomer onverdragelyk heet, en zomtyds ook by dag zoo warm, dat men zich zeer wel inbeelden kan op Batavia te zyn.

Ook kan men by 't ſterk doorwaajen van den Z. O. wind ettelyke dagen aan een belet worden, niet alleen na boord te vaaren, al had men 'er nog zoo noodige zaaken te verrigten; maar zelf ook zyn neus buiten de deur te durven ſteeken, ten waare men de oogen, 't aangezigt, en den mond, in een oogenblik vol zand hebben wilde.

Een groot ongemak is 't ook, dat men hier weinig brandhout heeft: want ſchoon 'er hier of daar nog wel ſchoone en groote boſſchen zyn, als 't Paradys, het boſch by de Houtbaay, dat ontrent de Bergrivier by Draakeſtein is, als mede in Hottentots-Holland, en nog hooger op, by Stellenboſch, by de Olifantsrivier, en elders, zoo zyn die of te verre van de hand gelegen, of de E. Maatſchappy houd de zelve aan zich, hoewel 'er ook eenige boſſchen zyn, waar uit de Borgers eenig timmerhout, op een verlofbrietje van den Gouverneur, konnen kappen; maar hun meeſte brandhout hier beſtaat in eenig ſlegt kreupelboſch, en in ſtronken en knoeſten, die wy niet zouden willen aanzien, en egter koſt hen het zelve zoo veel geld, dat een huishouden, dit moetende koopen, ter weeks wel 5 of 6 guld. aan hout van nooden zou hebben, om 't welk te ontgaan yder zyn ſlaaven op zyn land, en elders, zoo veel ſtruiken en kreupelboſch, als 't mogelyk is, nu en dan verzamelen laat.

Kinderpokjens voor 't jaar 1713. hier noit bekent.

Gelyk nu dit in zich zelven een zeer gezonde landſtreek is, alzoo weten de menſchen hier weinig van ziekten, en, dat aanmerkenswaardig is, noit heeft men hier tot het begin van 't jaar 1713. de kinderpokjens gehad; maar toen heeft men die ongemeen ſterk, meeſt onder inboorlingen van de Kaap, zeer gevallig eerſt gekregen.

Deze ziekte nam zyn aanvank in 't ſlaavenhuis der E. Maatſchappy, en wel uit het waſchgoed der kinderen (zoo men zegt) van de Heer *van Steeland*, en eenige andere vlootelingen, welke op de reize aan de kinderpokjens gelegen hadden, doch nu reets weer volkomen herſtelt waren. Van dit waſchgoed dezer kinderen kregen het de ſlaaven, en van de zelve deze en gene kinderen, zoo der Borgers, als een menigte van Hottentots, die in zulken grooten getal ſtierven, dat men huisgezinnen der Borgers gehad heeft, waar in 5, 6, en meer menſchen, ja zoo veelen geſtorven zyn, dat men op het laatſt by na (al wilde men nog zoo veel daags betaalen) geen menſchen kon vinden, om op de zieken te paſſen, zoo dat veelen dezer elendigen van enkel ongemak omquamen, waar van de meeſten, alzoo 'er geen hout genoeg aan de Kaap was, maar zonder kiſten moeſten begraven worden.

Wat de laatſten, of de Hottentots, betreft, die ſtierven by honderden gelyk, zoo dat zy over al op de wegen als verſlagen lagen, alzoo zy, al vloekende op de Hollanders, die zy zeiden hen betoovert te hebben, met hunne kraalen, hutten, en

en vee, landwaard in vlugtten, in hoope om daar van die booze ziekte bevryd te zullen zyn; waar door men naderhand (gelyk ik in 't jaar 1714. ondervont) zeer weinig Hottentots, in vergelyking van bevoorens, hier zag, dat zedert een zeer groot ongemak aan deze Borgers, en verdere ingezetenen, gegeven heeft, alzoo die nu hunnen dienst, zoo in de huishouding, met alles by na voor een gering loon te schuuren, als wel voornamelyk in de koorn- en wynoegsten, om alles te snyden en in te zamelen, misten, behalven dat zy ook door deze ziekte veel slaaven verlooren, en ten eersten geen gelegenheid hadden, om anderen in de plaats te bekomen, gelyk dit dan ook de waarde der zelven ten eersten merkelyk dede steigeren.

Dit sterven van zoo veel menschen in een en 't zelve huisgezin, en dikwils op een en den zelven dag, gaf hier een groote verwarring en ongemak, alzoo men, hier gewoon zynde de lyken maar 2 of 3 dagen boven aarde te houden, en ze dan 's namiddags te begraven, naaulyks de noodige menschen tot zulk een begrafenis (alzoo men het op veel plaatzen gelyk waarnemen moest) wist by een te krygen.

Als yets vreemts heb ik hier ook aangemerkt, dat, als men van buiten met een dooden, om die te begraven, of met een bruid na 't Kasteel komt, om die daar in den egtenstaat te bevestigen, men dan altyd (als een staale wet hier) een of meer gespannen van swarte ossen, en noit van anderen, voor de wagen heeft, zonder dat men my, op myne vraagen, daar eenige bondige reden van heeft weten te geven: want tusschen die twee Staaten, de eene van den uitersten rouw, en de andere van de uiterste vreugde, is zoo groot een onderscheid, dat die zeer quaalyk beide door de swarte verwe van droefheid uitgedrukt worden; doch ik zou het beter vinden, zoo de wagen van een bruid door een gespan van spierwitte ossen getrokken wiert.

ZAA-

ZAAKEN
Van de KAAP der
GOEDE HOOPE.

VIERDE HOOFDSTUK.

TOgten, *landwaard in gedaan. Togt van den Heer* Simon van der Stel *in 't jaar* 1685. *na de* Amacquas, *sterk* 68 *persoonen. Passeeren de* Hooge Kraal. *De* Stinkrivier. *Het* Ronde bosje *by de* Tygerbergen. *De* Mosselbanks - rivier. *De* Doorn - kraal. *De groote* Paardenberg. *De* Dassenberg. Sneeuwbergen, *bewoont door de* Obiquas, *ontrent de* Bergrivier. *De* Holle rivier. *De* Diepe rivier. Riebeeks - Kasteel. *De* Bergrivier, *en* Sonquas Doordrift. *De kleine* Bergrivier. *De* Doordrift *der* 3 *Huiskens.* Barm *hier.* 't Groot Gat. *De* Honigbergen. Sonquas *ontrent de* 24 *rivieren.* Parey *hier.* Misverstands Doordrift. *Ontmoeten* Sonquas. *De* Trompetters Doordrift. *De* Piketberg. *Gevaar van de Heer* van der Stel, *enz.*, *door een grooten* Rhinoceros. Reden *van den naam dezes Bergs.* *De* Kraal *agter den* Rhinoceros - berg. Leyen *hier.* *Verzoening der* Sonquas *en* Amacquas. Wilde *Haver*, *en swaare* Elanden *hier.* *De* Elands-kraal. *De* Jakhals - kloof, *en* Kanariberg. *Veel schoone* Valeyen *hier ontrent.* Olofsons Kloof. *De kleine* Olifants - rivier. St. Martyns - valey. Gregriquas Valey. Doolhofs - hoek. *Ontmoeten een Olifant.* Olifants - valey. *De* Olifants - jagt. *De* Brakke Valey. *De* Uilenberg. *De* Klip - fontein, *en zeldzaame weergalm hier.* *De* Dassenberg. *Klipspringers hier.* *De hooge* Boomen - valey. *De* Olifants - rivier. *Wat voor boomen hier zyn.* *Wat voor visch in deze rivier.* 't Hesiquas gebergte *waar.* Sonquas *beschreven.* *De* Vrylieden *nemen hier hun afscheid van zyn* Ed. Wilde *Haver*, *en een zeldzaame* Haas. *De* Baviaansberg. *Veel* Quartels *hier.* *Groote* Scorpioen. Doorngeboomte *hier.* *De* Bakkelyplaats. Gregriquas *hier.* *Van welke vee en melk ruilen.* Vrede *tusschen hen en andere* Hottentots *gemaakt.* *Zeldzaame wyze van hun vee te slagten.* Mineraal - Bergen. *De* Hooge Kraal. Wilde *Paarden.* *De* Goede Hoop - plaats. *De eerste en tweede* Modderkuil. Meerhofs-Kasteel. Wit Albast *en* Marmersteen. Sonquas. *Kleine* Doornbosch - rivier, *en* Boomen. *Zeldzaame* Vliegen, *en* Bloemen. *De groote* Doornbosch - rivier. *Groote* Doornboomen. Sonquas. *Swaar* Geboomte. *Spys dezer* Sonquas. Keert weder. Aloëboomen. Amacquas. *Capitein* Nonce, *en 't geval met hem*, *en zyn zoon*, Jonker, *en* Rabi. *Welke eersten ons zogten te misleiden.* Nonce *als* Capitein *aangestelt.* *Vyf andere* Capiteinen *verschynen hier.* Jonker *als* Capitein *afgezet.* Rabi *gestraft.* *De onzen ruilen vee en melk.* Vredeverbond *met de* Amacquas *gemaakt.* *De* Koperberg *staat onder* Capitein Oedeson. Gom, *en* glinsterent zand *hier.* *Rivier* Tyen, *en* Agoa das voltas. *De Heer* van der Stel 's *geboorte - dag.* *Die met een* Hottentots musyk *vereerd word.* *Ruilen weder vee.* *De* Amacquas Capiteinen *nemen afscheid*, *en eenigen gaan met zyn* Ed. *mede.* *Zien hier de* Zee. *Klein* Doorngeboomte *hier.* *Tweederley* Aloëboomen. Doorn- *en* Cypresboomen *hier.* *Schoone* Fontein *hier.* Hooge Berg. *De* Koperbergen, *en* Koele Fontein *hier.* *Bevinding van 't* Mineraal *hier.* Doorngeboomte, *en ander hard hout.* Swaare Bergen, *doch geen teekens van* Mineraal. *Nader onderzoek hier ontrent gedaan.* Koper - Mineraal *gevonden.* *Verder bevinding van dien.* *Keeren van de* Koperbergen *te rug.* *Ontmoeten een* Fontein. *Zien de* Zee *hier.* *De* Zandrivier, *of* Touse. Hooge Berg. *Onwilligheid van de* Amacquas Capiteins, *om verder den weg te wyzen.* *Zien de* Zee. *Groote* Doornboomen *by een rivier.* Hoby *vertrokken*, *doch de twee andere gevangen gehouden*, *die ons zeer vuil handelen.* Hooge Berg, *en* Hottentots *hier.* *De* Capiteinen *komen weer by ons.* *Hun oordeel over* Oedeson *en* Nonce. *Opstant der* Hottentots, *en de reden 'er van.* *Verdere moeite met* Oedeson. *Zien de* Zee *weer.* Groote Rivier *hier.* *Goede* Ertz *hier.* *Swaar* Geboomte *hier aan strand.* Miswyzing *van 't* Compas *hier.* *Swaare aan-*

1685. *aangespoelde* Boomen *aan strand. Verliezen verscheide Beesten door dorst.* Sonquas *hier.* Touse, *of de* Zandrivier. *Vinden een* Baay. Winden, *hier waajende. Zyn* Ed. *neemt een* Sonqua *mede na 't Kasteel. Eenige* Sonquas *gevangen genomen. 't* Pad *van den* Vaandrig Berg. *De laatste* Modderkuil. Meerhofs-Kasteel. *De* Bakkelyplaats. *De* Olifants-rivier *beschreven. De* Baviaansberg. *De* Doordrift. *De* Dassenberg. *De* Brakke Valey. *En* Olifanten *hier ontmoet. Komen aan de* Zeekant. *Vinden een* Baay, *en* Eyland. *Een* Inbogt *hier, bequaam om 'er een schip in te bergen. De* Olifants-jagt. Doolhofshoek. *De kleine* Olifants-rivier. *Ruilen schaapen, enz. van* Capitein Goenjema. *Rouw der* Hottentots. *De* Jakhals-kloof. *De* Elands-kraal. *De* Rhinocer-kraal. *De* Bergrivier. *De* Vleermuis. Riebeeks-Kasteel. *De* Paardenberg. *De* Doorn-kraal, *en* Mosselbanks-rivier. Bommelshoek. *Landtogt van den Landdrost* Starrenburg *in 't jaar* 1705. 1685.

Togten landwaart in gedaan.

OM de Colonie dezer Borgers nog verder uit te zetten, en om nu en dan de noodige trek-ossen en schaapen van de verdere in 't land gelegene Hottentots in te ruilen, zyn 'er nu en dan groote togten landwaard in, zoo door deze en gene Bedienden, als door eenige Vrylieden, gedaan.

De Saldanhabaay is door de onzen in 't jaar 1669. eerst in bezit genomen, gelyk Hottentots Holland 't jaar daar aan al begon bevolkt te worden.

Aanmerkenswaardig, en niet min gevaarlyk, is de togt geweest, die de oude Heer *Simon van der Stel* in 't jaar 1685. na 't N., tot aan den *Tropicus*, en wel ruim 200 mylen verre, gedaan heeft. Wy geven de zelve hier vervolgens, zoo als ons die door den Ed. Heer *Willem Adriaan van der Stel* is ter hand gestelt.

Dagregister en beschryvinge

van de Voyagie gedaan naar het Amaquas land, onder het beleid van den Ed. Heer Simon van der Stel, *Commandeur van* Cabo de Boa Esperança.

Saterdag zynde den 25 Augusti 1685.

Togt van den Heer Simon van der Stel in 't jaar 1685. na de Amaquas.

'S MOrgens de klokke 10 uuren, zyn wy in den naame des HEEREN, Amen; uit het Fort de Goede Hoope met onze bagagie gemarcheert, sterk zynde, behalven d'Ed. Heer Commandeur, 56 blanke koppen, beneffens *Dain Bengale* met zynen jongen, zynde Macassaaren, mitsgaders 3 slaaven van d'Ed. Heer Commandeur, bestaande onze equipagie in 1 kales, daar toe 6 paarden, 8 ezels, rypaarden, 2 veldstukjens, 8 karren, 7 wagens, 1 schuit, 289 trek- of draagossen, als mede nog 6 Vrylieden hunne wagens, yder gespannen met 8 ossen, de welke ons zullen convoyeren tot aan de Olifants-rivier, stellende onze cours O. en 5 graaden 3 min. N., en quamen, na dat wy 1½ myl gemarcheert hadden, te kampeeren op een plaats, genaamt de Hooge Kraal, en bevonden ons op de breedte van 34 graaden 9 min., peilden den Leeuwenkop van ons O. 5 gr. N., het weer regenagtig, alwaar d'Ed. Heer Commandeur des namiddags de klok ontrent 4 uuren mede quam te arriveeren, vergezelschapt met Sr. *Andries de Man*, Tweede persoon, *Jeronymus Cruse*, Capitein, en noch verscheide van de Raadspersoonen, en ook andere van minder qualiteit, staande het volk in 't volle geweer, hen verwelkomende met driemaal salvo 's te schieten.

Sterk 68 Persoonen.

Sondag den 26 dito.

Braken wy ons kampement op, en marcheerden meest door vlak en waterig land, hadden den Tygerberg aan de regter-, en den Tafelberg aan de linkerhand, en quamen, na dat wy 2 mylen 18 min. in de lengte gemarcheert hadden, te kamperen op een plaats, genaamt de Stinkrivier, in een schoone valey, rondom bebolwerkt met hooge bergen, zynde zeer bequaam en vermaakelyk om te rusten, vermits daar goed gras en water was; ook zeer raar met allerhande couleuren van bloemen bewasschen. Deze plaats bekomt haar naam van Stink-rivier, om dat in den droogen tyd het water een groote stank van zich geeft. Bevonden ons op de breedte van 33 graaden 55 min. lengte 38 graaden 2 min. cours N. 5 gr. 14 min. Oostelyker, zynde mooi weer.

1685. Passeeren de Hooge Kraal.

De Stink-rivier.

Maandag den 27 dito.

's Morgens ontrent ten 8½ uur namen ons afscheid van de voorgedagte vrienden, en hadden van dezen dag verscheide coursen, ter oorzaak van het groot gebergte, daar wy over en langs moesten marcheren; als vooreerst N. N. O. ½ myl, van daar ¼ myl O. ten N., van daar ½ myl O. N. O., van daar ¼ myl O. ten N., van daar ½ myl O. N. O., van daar N. ten O. ½ myl, quamen als toen op een vlakte, die zich strekte O. ten N. ½ myl, sluitende deze vlakte tegen een berg, die wy ommarcheerden N. O. ½ myl, vonden toen weer een vlakte, die genaamt wort het Ronde Boschje. De voorgedagte bergen dragen allen den naam van de Tygerbergen, zynde meest alle kleyagtige gronden, redelyk bewassen met gras, en verzien van water, wordende bewoont van een Natie, genaamt Hottentotten, de welke zich met troepen van menschen en vee

Het Ronde Boschje, by de Tygerbergen.

vee by malkanderen houden, 't welk zy Kraalen noemen, waar van wy 'er dezen dag drie zyn gepasseert. De twee eerste waren gedeeltens van een Capitein genaamt *Schagher*, en de derde was een van Capitein *Kuipers* Kraalen, en waren gemarcheert, als wy op de voorgedagte vlakte, genaamt het Ronde Boschje, ons nedersloegen, na gissing 3½ myl, en onze cours O. N. O. 6 graaden N., de gegiste breedte 33 graaden 48½ min., bevonden breedte 33 graaden 46 min., behouden cours en verheid was N. O. 7 graaden O. en 3½ myl, en de veranderde lengte was 14 min., zoo dat onze jegenwoordige lengte was 36 graaden 16 min., zynde bequaam weder; mede quam nog tegens den avont de gedagte *Kuiper*, brengende tot een geschenk aan den Ed. Heer Commandeur een slagtos, waar voor hem tot vergelding wiert geschonken een fles brandewyn.

Dynsdag den 28 dito.

Met het aanbreken van den dageraad, maakten weder preparatie, om van de bovengenoemde plaats te vertrekken. Het land van deze vlakte was goede kleygrond, tamelyk verzien van water, en brandhout, alwaar wy van daan marcheerden ontrent ten 7½ uuren, onze cours zynde N. O. ten N. door de kloof van de Mosselbanks heuvelen. Op een van die heuvelen, te weten aan de regterhand, passeerden wy een Hottentots Kraal, genaamt . . . . en na 1¾ myl quamen aan deszelfs rivier, die ook de Mosselbanks rivier genaamt wort; om dat daar zomtyds mosselen in gevonden worden; doch t'eenemaal onsmaakelyk, en onbequaam om te eeten; gingen deszelfs rivier, en den heuvel, daar de Kraal op lag, langs, de lengte van ¼ myl, ter oorzaak van de groote en steile kanten, die ons, toen wy aan de rivier quamen, aan de andere zyde bejegenden. Alhier waren wy ontrent ½ myl doende, om onze wagens en beesten over te krygen; het welke met redelyke ordre geschiede, alzoo de rivier maar 3 voeten water diep was. Zy strekt haar zelve O. en W., stelden onze cours N. N. O. 1¾ myl tot aan een loopend riviertje, het welke wy overtrokken. De zelve wegen waren daar alle zeer moerig, het welke door 't inzakken van karren, en wagens ons 't ongeluk gaf, dat 'er een disselboom en een tang, beide van Vrymans wagens, als mede een as van onzen trein, aan stukken raakten, het welk onze marsch een langen tyd ophielt. Van daar stelden wy onzen cours N. O. ten N. 1½ myl, tot dat wy quamen aan de Doornkraal, redelyk verzien van gras; doch brak water, alwaar wy ons nedersloegen, en door onderzoeking vont de Ed. Heer Commandeur een spruit met schoon zoet water, die noit van anderen, die daar verscheide maalen zyn gekampeert geweest, is uitgevonden. De zelve was digt onder den grooten Paaadenberg. Peilden die van ons af O. ten Z. 1¼ myl, als mede gezegden Paardenberg W. ten N. 1½ myl, en den kleinen Paardenberg van ons Z. O. ten Z., en het midden van den Tafelberg Z. W. ten Z. 's Avonts bequamen wy de hoogte van 33 graaden 29 min., de gegiste cours en verheid was N. N. O. 7 graaden O. 5¼ myl, hadden ongegist 1 myl Z., als wy waren, lengte van 38 graaden 33 min. behouden cours en verheid N. N. O. 6 gr. O. 3½ myl regte distantie, 't weer als vooren. 1685.

De groote Paarden-berg.

Woensdag den 29 dito.

's Morgens ten 9½ uuren vertrokken wy van de Doornkraal, ter oorzaak, dat onze wagens en kar, die daags te vooren ontreddert waren, niet eer vaardig konden raaken, en stelden onzen cours N. O. ten O. ¼ myl, houdende den grooten Paardenberg ter regter, en den Dassenberg ter linkerhand, en marcheerden op een heuvel, en peilden van daar het Kasteel der Goede Hoop Z. W. ten Z. wel zoo Zuidelyk, stelden van daar onze cours N. O. ten N. ½ streek Noordelyker 1¼ myl tot in een lustige valei, zeer schoon land, bequaam om door eenige huisgezinnen bebouwt te worden, en bevogtigt door een riviertje, zyn oorsprong nemende uit meergemelden Paardenberg, zynde zeer aangenaam water, strekkende zich zelven O. en Z. langs heenen bewassen met doorn, zonder meer ander brandhout. Gezegde rivier overgetrokken zynde, quamen wy aan den hoogen Heuvel, die wy opmarcheerden. Daar boven komende, was de zelve wel begroeit met brandhout in de laagte, voorzien met een zeer aangenaame valey, die door de natuur met bloemen van allerhande couleur gelyk als bezaaid is, dragende ook overvloedig gras, tot vermaak van den aanschouwer. Voortrekkende hadden wy aan de regterhand zeer hooge steene bergen, leggende aan de overkant van de Bergrivier, die zomtydt met sneeuw bedekt zyn; doch evenwel bewoont door een Natie van Hottentots, genaamt Obiquas, die haar zelven erneeren met rooven en steelen van andere Hottentots, dewyl zy niet het minste vee hebben, of ook iets om van te leven; en maaken zich dan op deze wys meester van hunner nabuuren vee. Voortgaande quamen wy ons neder te slaan op een plaats, genaamt de Holle rivier, voorzien met goed gras en water. De gegiste cours en verheid 4½ mylen; de bevonden breedte 33 graaden 13 min., lengte 38 graaden 41 min. zeer schoon weder, en bevonden ons van 't Ka-

De Dassenberg.

Sneeuw-bergen bewoont door de Obiquas, ontrent de Berg-rivier.

1685. 't Kasteel der Goede Hoope $12\frac{3}{4}$ mylen regte distantie.

Donderdag den 30 dito.

De Holle rivier. 's Morgens met dyzig weder vertrokken wy van de Holle rivier, zetteden onze cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ streek Westelyker $\frac{1}{4}$ myl, van daar N. N. O. $\frac{1}{4}$. Van daar $\frac{3}{4}$ myl regt N. tot aan een riviertje genaamt de Diepe rivier, de welke haaren loop en uitwatering heeft in de Zoute rivier, haar water lossende in de Tafelbaay. Gedagte Diepe rivier strekt zich zelven Z. en N. Van daar stelden wy onzen cours N. 3 graaden Oostelyker $\frac{1}{4}$ myl, om de voorsz rivier te myden. Het was hier al heuvelagtig land, met zandige en kleyagtige gronden; doch op zommige plaatzen met schoone valeyen voorzien, alle savelagtige gronden, bevogtigt met verscheide spruitjens zoet water, en heuvelen wel bewassen met hout. Verder zetteden wy onzen cours N. O. ten N. $\frac{3}{4}$ myl, passeerende een vlakte, die zeer moerig en zagt was, ter oorzaak van den grooten regentyd, waar door het land met 't water, dat van de hoogte afkomt, t'eenemaal doorzypt, en onbequaam wort; het welk in den droogen tyd weder hard is; daar wy onze bagagie met groote moeite doorkregen. Marcheerden toen $\frac{1}{4}$ myl om een berg, tot onder het gebergte, genaamt Riebeeks-kasteel, waar onder een uitnemende schoone valey was, van alles wel voorzien, en met een aangenaame rivier besproeid; dit gebergte heeft den naam van den E. Heer Commandeur *van Riebeek.* Het is voorzien met een holte, waar in men gaan kan, is verder woest en wild bewassen met geboomte, bequaam tot timmerhout. Zetteden toen cours O. ten N. $\frac{1}{4}$ myl, tot op den Zuidhoek van 't gezegde Kasteel, toen O. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl tot op een hoogte, en peilden toen de kop van den Leeuwenberg Z. Z. W. 3 graaden Westelyker. Toen onze cours N. O. ten O. $\frac{1}{4}$ myl tot op een groote hoogte, zynde een kloof tusschen Riebeeks-kasteel, en een berg zonder naam, die ter regterhand van ons ley. Op deze hoogte zynde, vertoonde zich het land om laag, en het gebergte aan de overkant van de Bergrivier, zeer plaisant, zynde het zelve een vermaak om het aan te schouwen, en de vlakte van een ongemeene grootte. Van deze hoogte afkomende, sloegen wy ons ter neder, hebbende den Zuidhoek van meergenoemt Kasteel N. N. W. van ons, voorzien met gras en water in overvloed. De gegiste cours en verheid $3\frac{1}{4}$ myl N. ten O., waar over wy hadden gemarcheert 7 uuren, ter oorzaak van de diepe en onbequaame wegen. De gegiste breedte 33 graaden 3 min., bevonden breedte 30 graaden 2 min., en lengte van 38 graaden 45 min.

De Diepe rivier.

Riebeeks-Kasteel.

Vrydag den 31 dito. 1685.

's Morgens, het weer als vooren, vertrokken wy van den Zuidhoek van 't bovengemelt Kasteel ontrent ten $7\frac{1}{2}$ uuren, onze cours zynde N. O. tot aan een riviertje ofte spruit, welke wy met een kromte ommarcheerden. Van daar stelden wy onze cours N. O. ten O. $\frac{1}{2}$ myl, alwaar wy een laagte, die moeragtig was, moesten myden, de welke haar strekte van Riebeeks-kasteel O. en W. Het was hier al meest heuvelagtig land, de grond zand- en kleyagtig, ook meest met lies en ruigte bewassen, doorsneden met verscheide kleine loopende en drooge riviertjens, de welke oorzaak waren, dat wy verscheide maalen van cours moesten veranderen, als N. O. ten O. $\frac{1}{4}$ myl, N. O. ten N. $\frac{3}{4}$ myl, N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl, en quamen zoo eindelyk by de Bergrivier, op een plaats, genaamt Sonquas Doordrift, daar wy leyagtige grond vonden, die bequaam scheen, om 'er huizen mede te dekken. Deze rivier heeft haaren naam van de Bergen, daar zy haaren oorsprong uit neemt, en ook langs heenen gelyk als mede bemuurt is, en wort onderweeg nog vermeerdert met een riviertje, genaamt de kleine Bergrivier, ook voortkomende uit de gemelde Bergen. Zy strekt haar zelve N. en Z. doorloopende het land slangs wyze, en komt dan eindelyk haar water by St. Heleens baay in zee te lossen. Zy is langs heenen bewassen met geboomte, 't welk bequaam is tot timmeragie. Marcheerden voort langs de Bergrivier, tot dat wy quamen aan den Doordrift van de 3 huisjens, daar wy ons ter nedersloegen, welke plaats van gras wel voorzien was. De gegiste cours en verheid N. O. 7 graaden Oostelyker $4\frac{3}{4}$ mylen, bevonden breedte van 38 graaden $57\frac{1}{2}$ min. behouden cours en verheid N. N. O. 2 graaden Oostelyker $3\frac{1}{2}$ mylen.

De Bergrivier, en Sonquas Doordrift.

De Kleine Bergrivier.

De Doordrift der 3 Huiskens.

Saterdag den 1 September.

Ontrent ten $7\frac{1}{2}$ uuren vertrokken wy van de 3 Huiskens, of Bergrivier's Doordrift, onzen cours na de Honigbergen meest langs de Bergrivier nemende, en zetteden onzen cours N. $\frac{1}{4}$ myl tot aan een spruitje, het land uitkomende, en zich zelven ontlastende in de voorsz Bergrivier. Men vint hier ook een soort van visch, den barm in Holland zeer gelykende, en ook van de zelve smaak. Namen toen onzen cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl. Van daar stelden wy onzen cours N. O. ten O. $\frac{1}{2}$ myl regt af en aan 't gebergte, daar de 24 spruiten of riviertjens uitkomen. Toen peilden wy het begin van de kleine Bergrivier van ons Z. O. naar gissing 2 mylen regt, van de 24 rivieren 3 mylen, regthoekig op onzen cours, trokken toen N. N. W. aan $\frac{1}{4}$ myl, en quamen toen aan een

Barm uer.

5. een plaats, genaamt het groot Gat, leggende aan de Bergrivier. Van daar namen
root onzen cours N. N. W. $\frac{1}{2}$ myl, tot dat wy quamen regt bezyden het Zuideinde van de voorſz Honigbergen.

Ho- bergen Deze bergen zyn 2 in getal, van redelyke hoogte, doorſneden met een kloof. Zy krygen haaren naam van den honig, die daar op gevonden wort. Marcheerden ontrent $\frac{1}{4}$ myl van dit gebergte af, hebbende 't zelve aan de regterhand van ons, en aan de overkant van de rivier. Van daar ſtelden wy onzen cours N. W. $\frac{1}{3}$ myl, tot in een laagte, daar wy de karren en wagens met groote moeite doorkregen. Op de hoogte zynde, peilden wy Riebeeks-Kaſteel Z. en N. Toen was de cours N. W. $\frac{1}{4}$ myl, tot over een klein ſpruitje, dat wy overtrokken; gingen van daar onze cours N. N. W. $\frac{1}{2}$ myl, tot dat wy quamen op een plaats, genaamt . . . . daar wy ons nederſloegen, zynde ontrent $2\frac{1}{2}$ uuren.

Den geheelen weg langs, die wy gepasſeert zyn, waren meeſt alle zandige en ſteenagtige heuvelen, uitgenomen agter de honigbergen, en onze ruſtplaats was roode kleygrond, wel met gras bewaſſen. Paſſeerden ook ontrent de 24 rivieren, aan de overkant van de Bergrivier, mede aan onze zyde, verſcheide hutjens, behoo-
quas rent 24 Rien. rende aan de voor dezen genoemde ſtruikroovers, Sonquas genaamt, gebouwt op de zelve manier van de andere Hottentots, met dit onderſcheid, dat zy de zelve met takken en ruigte dekken, daar de anderen het zelve met matten doen.

Van daag liet ook de Ed. Heer Commandeur een ordre uitgaan, dewyl wy de Hottentots Kraalen meer en meer begonnen te naderen, dat niemant van ons volk zich zelven zal hebben te vermengen in vleeſchelyke welluſt met de Hottentotze Natie op ſtraffe van gegeeſſelt, en als een ſchelm van de E. Compagnie weggejaagt te worden.

In alle deze omwegen was onze gegiſte cours en verheid N. ten W. 3 graaden Weſtlyker, en gegiſte breedte 32---42 min., bevonden breedte 32--56, lengte 39--9 min. gebeterde cours en verheid O. ten N. $3\frac{1}{2}$ mylen, zynde tamelyk goed weder.

Sondag den 2 dito.

's Morgens met mooi weder braken wy op van de bovengenoemde plaats, ſtellende onze cours N. W. ten N. $\frac{1}{3}$ myl. Toen veranderden onze cours regt N. $\frac{1}{4}$ myl, paſſeerden ook 2 Kraalen van Capitein *Goereman*. Van daar ſtelden onzen cours N. N. W. $1\frac{1}{2}$ myl, zynde onze paſſagie al langs de Bergrivier. Het land was hier al heuvelagtig; zommige van de zelve klipagtig, ook eenige wel bequaam, om tot bouwland gemaakt te worden. Alhier groeit overvloedig in 1685.
't wild het kruid, dat men in Holland Parey noemt, en is dit hier van zulken Parey hier.
kragt, dat het geheel veld met den reuk van 't zelve vervult is. Toen ſtelden wy den cours weder N. $\frac{1}{3}$ myl, en quamen toen aan de Doordrift, genaamt Misverſtand, daar wy kampeerden, en het tamelyk van gras voorzien vonden. De gegiſte cours en verheid N. W. ten N. $2\frac{2}{3}$ mylen. Hier over hebben wy gemarcheert 5 mylen, ter oorzaak van de omwegen en groote heuvelen. De gegiſte breedte was 32--47 min. en geen hoogte bekomen. Misverſtands Doordrift

Maandag den 3 dito.

Maakten wy preparatie om onze bagagie over de Bergrivier te brengen. Mede quam van dezen dag by ons de ſergeant, die 8 dagen voor ons was vertrokken, om beeſten en ſchaapen te ruilen, ten einde die op onze reize te gebruiken, van welke hy een goed getal bekomen had.

Dynsdag den 4 dito.

Raakte al onze bagagie aan de overkant van de Bergrivier, en alles zonder ongeluk. Terwyl wy nog bezig waren, met onze bagagie over te brengen, zagen wy 5 wilden, die, zoo ras zy ons vernamen, de vlugt namen; waar op de Heer Commandeur een ſergeant met 2 man commandeerde, die de zelven agtervolgden, en hen met wenken en bewys van hen geen quaad te zullen doen, aan 't ſtaan kregen, en de zelve by hen lieten komen, gevende hen een pyp tabak, en wyzende, dat zy mede zouden gaan, 't welk zy deden, en quamen aldus by den Heer Commandeur, die hun door Kaapze Hottentots liet vraagen, van welke troepen zy waren: zy zeiden Sonquas te zyn, zynde de voorgemelde ſtruikroovers; en dat zy hier waren gekomen, om op te zoeken eenen Eland, die zy daags te vooren met een giftige pyl geſchoten hadden, en die ordinair des anderen daags eerſt ſtierf. Zy voeren pyl, boog, en hazagaai, hebben geen vee, en leven van honig en 't wild gedierte, 't welk zy ſchieten. Ontmoeten Sonquas.

Deze had een zeer ruw en ſchubagtig vel, komende 't zelve van den grooten honger, die zy veeltyds lyden, en by gebrek van vet, om zich daar mede te ſmeeren. De Heer Commandeur vereerde haar een ſchaap, en, alhoewel dit menſchen van geen opvoeding zyn, hadden zy egter de beleeftheid, dat zy aan zyn Ed. tot een vergelding gaven 3 vellen van boſchkatten. Zy ſneden aanſtonts dit ſchaap den hals af, vilden 't zelve, en ſneden toen eerſt beide de voorbouten af. Zy lieten niets daar van verlooren gaan, dan alleen 4 kliertjes, die in de bouten

1685. ten zyn, welke zy uitsneden, en wegwierpen. Gevraagt zynde, waarom zy zulks deden, gaven alleen voor reden, dat zy dit noit aten. Zy staken het vleesch onder de asch den tyd van een ½ uur, en aten het toen, knabbelende gelyk de beesten.

Door veel ondervraagen van de Heer Commandeur, bekenden zy mede van de party geweest te zyn van die genen, de welke onlangs een Capitein van de Amaquas zyn vee weggenomen hadden; maar dat zy daar toe waren verzogt geweest van een Capitein van de voorsz struikroovers, wiens Kraal zy aanwezen, in de welke nog al het vee was, behalven 3 ossen, die zy mede hadden helpen schaften.

Wy konden die Kraal niet bereiken, dewyl de zelve te verre van de hand was. Zy zeiden ook, dat wy beter onderrigting daar van zouden krygen van de Gregriquas, die daar mede handdaadig aan geweest hadden.

's Avonts de breedte van 32 graaden 48 min., en lengte 38 graaden 14 min. variabel weder.

Woensdag den 5 dito.

De Trompetters-Doordrift. 's Morgens vertrokken wy van onze rustplaats, genaamt de Trompetters Doordrift, stelden onze cours N. N. O. ½ myl, lieten een zeer groote hoogte aan onze linkerhand leggen. Van daar onze cours N. ½ myl, alwaar wy een spruitje passeerden. Toen weder N. aan ¼ myl, van daar onze cours N. W. ten N. ½ myl, toen N. N. W. ⅛ myl; van daar veranderde onze cours ¼ regt ten N., van daar N. W. 7 graaden, Noordelyker ½ myl. Van daar N. N. W. ⅛ myl, alwaar wy quamen aan een fontein, daar schoon water en gras was. Een en ½ myl Noordelyk vertierd zynde, quamen aan een Kraaltje, behoorende aan de voorsz Sonquas, waar in niemant gevonden wiert, alzoo behalven die 5, die nog by ons waren, de resterende op de jagt waren gegaan. Onzen cours vervolgden wy N. aan langs de Piketberg 1¼ myl, komende aan een rustplaats, daar wy doende waren, om te zien, of de zelve van water en gras genoeg voorzien was, 't welk wy alzoo bevonden.

De Piketberg.

Gevaar van de Heer van der Stel, enz., door een grooten Rhinoceros. Ondertusschen vertoonde zich aan ons een Rhinocer, van een ongeloofelyke groote, die met een groote furie en quaadheid regt midden op onzen trein aanquam, daar hy langs liep tot agter toe, alwaar de Heer Commandenr met zyn Kales stont, op welke hy regt toezettede, hebbende de Heer Commandeur quaalyk zoo veel tyds, om uit de Kales te komen, springende daar evenwel uit met een donderbus in de hand, leide alzoo op den zelven, die geen zes treden van hem af was, aan, en meende vuur te geven; 1685. doch de donderbus weigerde, springende de agterste rust op de voorste; doch het woedend dier, 't welk wy anders geen staat maakten, of het zou de Heer Commandeur in ons byzyn verslonden hebben, liep hem raakende aan het lyf voor by; en wy geloofden, dat het zelve van de schoot quam, die een van de Ed. Heer zyn wildschutten hem gaf; daar op liep het zelve voorts met een groote snelheid van ons. Verscheide anderen, die te paard waren gezeten, wisten het zelve al mede niet te ontvlugten, verlaatende hunne paarden met een groote schrik, waar van zy op verscheide plaatzen zich bezeert hadden. Wy waren dezen dag veel heuvelen overgetrokken, zynde alle zand, en kegelagtige gronden.

De voorsz Piketberg, waar langs wy gemarcheert waren, en onder welke wy nog stonden, bekomt zynen naam daar van, om dat, ten tyde toen de Heer *Gotske* met de Gonjemans oorlogde, zy op den zelven waren vrolyk geweest, en zetteden piketten, en gaven dien dus den naam van de Piketberg. De gegiste cours en verheid N. ten W. 1½ graad Westelyker 4 mylen, gisten ons op de breedte van 32 graaden 32 min. te zyn, zynde het mooi weder, doch geen hoogte bekomen. Reden van den naam dezes Bergs.

Donderdag den 6 dito.

Bleven wy op de voorsz rustplaats stil leggen, vermits den swaaren regen, die daar nederviel. Deze plaats hebben wy den naam gegeven van de Kraal, leggende agter de Rhinocersrug, ter oorzaak van 't geval ons daar voorgekomen. De Kraal agter de Rhinocersberg.

Op deze plaats hebben wy mede gevonden opregte Vaderlandze Leyen. Leyen hier.

Door tusschenspreken van de E. Heer Commandeur hebben de voorsz Sonquas met de Amaquas hunne questie aangaande het spolieren van 't vee voornoemt, en te vooren by ons aangehaalt, bygelegt, onder conditie, dat de voorsz Sonquas op de wederkomst van de E. Heer Commandeur aan de Amacquas al hun vee zullen wedergeven, en voorts vreedzaam met malkanderen leven. Verzoening der Sonquas en Amacquas.

Vrydag den 7 dito.

's Morgens ten 7 uuren met deizig weder vertrokken wy van onze gemelte rustplaats, stelden onze cours om de West, als N. N. W. ½ myl; van daar O. N. O. ½ myl; van daar N. ten O 1½ myl; marcheerden nog al langs de voorsz Piketberg, bevonden daar schoone kley en zavelagtige gronden, overvloedig met gras en wilden Haver bewassen, en ook bevogtigt met verscheide beekjens, haaren oorsprong nemende uit de voornoemde Piketberg; ook over al voorzien van goed brand- en timmerhout. Wilde Haver.

Een

Een zeker Vryman, voor onzen trein uitgegaan zynde, had geschoten een Eland, wegende na gissing 1000 pond, 't welk oorzaak gaf, dat wy ons zelven ter neder moesten stellen, om het voorsz beest voorts te slagten, en tot onze behoefte mede te nemen; kampeerden toen op een zeer groote vlakte, die wy den naam gaven van de Elands Kraal, om reden dat de voorsz Eland daar geschoten was. De zelve was van gras, water, en hout, mede treffelyk voorzien. De gegiste cours en verheid N. ten O. 2 mylen; de bevonden breedte 32--25 min. en de lengte van 38-- min. 't weer begon zich te bedaaren.

Saterdag den 8 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onze cours N. O. $\frac{1}{4}$ myl; van daar N. N. W. $\frac{1}{8}$ myl, om dat een groote moeras voor ons lag, de welke wy om moesten marcheren; toen W. $\frac{1}{8}$ myl, digt onder den meergemelden Piketberg. Wy veranderden onzen cours N. aan $\frac{1}{12}$, van daar O. $\frac{1}{4}$ myl. Toen veranderden N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar N. N. W. $\frac{3}{4}$ myl; toen wederom N. W. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; van daar W. aan $\frac{1}{8}$ myl, quamen door een moeras, met Vaderlands riet bewassen, op een rustplaats, vlak onder de Jakhals-kloof, als ook onder de Kanariberg, zynde de beste van de Piketbergen. Alhier quamen de bergen, die van de Bergrivier af aan de Oostzyde van ons gelegen waren, met de Piketberg te zamen in malkanderen. Deze onze rustplaats was van gras, water, en hout, genoeg voorzien.

Dezen dag hadden wy in 't eerst van onze marsch ontrent de lengte van $\frac{1}{4}$ myl zandige grond, toen voorts de treffelykste kleygronden, en menigte van beekjens, komende van den meergemelden Piketberg, als men met oogen mogt aanschouwen, ook waren die, zoo verre als men zien kon, genoegzaam voorzien van Timmer- en Brandhout.

Op den agtermiddag klom de Heer Commandeur met eenige manschap op den gezegden Kanariberg, zynde van een ongemeene hoogte. Boven 'er op zynde, kon men zien twaalf schoone valeyen, de welke wy al op de regterhand, te weten, aan de Oostzyde van ons, hadden laaten leggen. Giften ons op de breedte van 32 graaden 18 min. te zyn; gegiste cours en verheid N. $2\frac{1}{4}$ graad, Oostelyker $\frac{1}{12}$ myl, regte distantie, zynde goed weder.

Sondag den 9 dito.

's Morgens ten $6\frac{1}{2}$ uuren braken wy op van de Jakhals-kloof, en zetten onzen cours N. aan $\frac{1}{4}$ myl; van daar stelden onzen cours N. W. $\frac{1}{2}$ myl; toen veranderde onzen cours $\frac{1}{4}$ myl; van daar N. O. ten O. $\frac{1}{2}$ myl; toen N. ten O. $\frac{1}{4}$ myl; stelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl; van daar N. W. $\frac{1}{2}$ myl; marcheerden toen door een kloof, die de Piketberg, en het gebergte, meermaals genoemt, aan malkanderen hegt, laatende aan onze linkerhand een kloof, genaamt Olofsons-kloof, zynde een passagie na de Zeekoejen-valey, en een goede weg, om mede na de Olifants-rivier te komen in den droogen-, maar onbruikbaar in den regentyd. 1685.

Oloffons Kloof.

Door gedagte kloof komende, hadden wy een riviertje op de regterhand van ons, die haaren oorsprong neemt bezyden gemelde kloof, en heeft den naam van de kleine Olifants-rivier, de welke wy langs marcheerden; zetteden toen onzen cours N. W. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; quamen toen in een valey, de welke wy den naam gaven van St. Martyns-valey, langs heenen aan weerzyden bemuurt met bergen. Gedagte valey strekt zich met veel bogten, 't welk oorzaak was, dat wy verscheide maalen van cours veranderden, als N. N. W. $\frac{1}{4}$ myl, toen N. W. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; van daar N. $\frac{1}{4}$ myl; weder N. O. ten N. $\frac{1}{4}$ myl; van daar N. N. W. $\frac{1}{4}$ myl, en N. W. ten N. $\frac{1}{4}$ myl; veranderden toen onzen cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl.

De kleine Olifants-rivier.

St. Martyns-valei

De heuvelen, dezen dag by ons gepasseert, waren alle zandig en klipagtige gronden, wild en woest met kreupelbosch, als mede de valey met riet bewassen, zynde zeer eenzaam en naar; na onzen laatsten cours quamen wy op een rustplaats, zynde een redelyke groote vlakte, schaars van gras, maar overvloedig van water, en hout voorzien; peilden toen den gedagten Kanariberg regt Zuiden van ons. De gegiste cours en verheid N. ten W. 5---50 min. Westelyker $4\frac{1}{4}$ mylen, regte distantie, gegiste breedte 32---2 min., mooi weder.

Maandag den 10 dito.

Met mooi weder vertrokken wy van de bovenstaande vlakte, genaamt Gregriqua's valey, en stelden onzen cours N. N. W. $\frac{1}{4}$ myl door de bovengemelte St. Martyns-valey, van daar N. N. O. $\frac{1}{4}$ myl. De menigvuldige bogten, die deze valey heeft, waren oorzaak, dat wy zoo menigmaal van cours moesten veranderen, en waren evenwel genoodzaakt die passagie te houden, nademaal de heuvelen en bergen aan weerzyden onbruikbaar zyn voor den reiziger, dewyl de zelve klipagtig, of met kreupelbosch bewassen zyn. Toen was onze cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl, tot op een hoek, daar wy ons ter nedersloegen, van waar men zien kon, dat de voorsz valey zich zelven in het gebergte op onze regterhand, dat zich als een doolhof vertoonde, heenen strekte. Gedagte rustplaats was sober van gras, maar overvloedig van water voorzien. Wy ble-

Gregriquas Valey.

1685. bleven hier leggen, om de hooge zandduinen, die wy over moesten marcheren, dat het vee dezen dag niet zou hebben konnen doorstaan. Deze plaats gaven wy den naam van Doolhofshoek, om de voorsz reden. De Berg-hopman, die gisteren begon ziek te worden, kreeg van daag een harde koorts, en klaagde over groote pyn door zyn gansch lichaam, en inzonderheid in 't hoofd, 't welk men bevint hier een gemeene ziekte te zyn.

Doolhofs hoek.

Van dezen dag was onzen gegiste cours, en verheid N. 4 graaden Westelyker 1¾ myl; de gegiste breedte 31---55 min., de bevonden breedte 31---54 min., lengte 38---5 min., de verbeterde cours N. 3 graaden Westelyker, de gemarcheerde weg 2 mylen.

Dynsdag den 11 dito.

's Morgens met regenagtig weer vertrokken wy van de Doolhofs hoek, en stelden onzen cours *N.* W. ten N. ½ myl door een steile klipagtige kloof, opgaande na de gedagte zandduinen. Daar op zynde, stelden onzen cours N. W. ½ myl. De zelve was geheel wild en woest bewassen, toen was onze cours *N.* ten W. ¾ myl langs een hoogen berg, die wy ter regterhand van ons hadden. Van daar N. N. W. ⅔ myl langs een heuvel, alwaar ons een Olifant op de zyde quam, die door 't groot getier en geraas, 't welk wy maakten, van ons afvlood, marcheerden wy om een bogt, en stelden onzen cours *N.* W. ½ myl; van daar N. N. W. ½ myl; van daar *N.* W. ten N. ⅓ myl. Toen trokken wy door een laagte, die zeer moerasagtig was; toen weer W. N. W. ¼ myl, zynde nog in die zelve laagte, daar wy kampeerden, en die van gras, water, en brandhout jegenwoordig wel voorzien was. Terwyl wy hier stonden, quam wederom een Olifant, waar op de Ed. Heer Commandeur ordonneerde op de trompet te blazen, en op den trommel te slaan, om hem te rug te doen wyken; waar van hy ook, zoo 't scheen, een weinig vervaart was. Hy ging dan ons kampement aan d'eene zyde langs, zonder eenig quaad te doen. De gegiste cours en verheid N. N. W. 3½ mylen; de gegiste breedte 31---41., en lengte van 38---45½ min., de gemarcheerde weg 4 mylen.

Ontmoeten een Olifant.

Woensdag den 12 dito.

Olifants-valey. 's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van onzen ruftplaats, die wy den naam gaven van de Olifants-valey. Stelden onzen cours N. W. ten W. 2 mylen, meest door moerassige vlaktens, als ook schraale zandgrond, zeer wild bewassen met lies, ruigte, en geen gras; maar wort bevogtigt met een riviertje, 't welk redelyk goed water was. Toen stelden wy onzen cours N. W. ten N. tot op den middag, marcherende in een valey, die den naam heeft van de Olifants-jagt. De zelve is gelegen tusschen 2 bergen. Deze valey met de bergen strekt zich in 't einde, en loopt toe als een fuik; zynde het gebergte steenagtig, en de valey zandig. Wy sloegen ons op halt weg van de zelve neder, ontrent een kloof in 't gebergte aan onze linkerhand. 1685.

De Olifants-jagt.

Deze plaats was maar tamelyk voorzien van gras, doch bevogtigt met 2 spruitjens, waar van 't eene brak, en 't ander maar passelyk zoet water was. De voorsz valey is bewassen met Rinocer-bosch, alhier zoo genaamt, om dat de zelve daar gemeenelyk in legeren. Hadden 's middags de breedte van 31---45 min., en lengte van 38---33 min., de gebeterde cours en verheid N. W. 5 graaden Westelyker 3⅓ mylen; mooi weder.

Donderdag den 13 dito.

's Morgens met mistig weder vertrokken wy van de Olifants-jagt, en stelden onzen cours W. N. W. ⅓ myl tot aan de bovengedagte kloof; van daar N. W. ten N. ⅓ myl, waarende in meer gemelde valey ten einde toe; van daar N. W. ½ myl over een zandigen heuvel; toen namen onzen cours N. ten O. ⅓ myl langs een klipagtigen berg. Toen zetteden de cours N. O. ¼ myl; zagen toen de zee regt W. ten Z. O van ons; van daar N. ten W. ½ myl marcherende van den voorsz zandigen heuvel af in een laagte, genaamt de brakke valey, daar wy kampeerden. Deze valey is redelyk van gras voorzien; by de zelve is een waterkuil, in welke zeer brak water is, behalven een inhammetje, zynde in 't vierkant ontrent 8 voeten. In 't zelve is redelyk zoet water, zoo dat hier brak en zoet water in een en de zelve kuil was. Brandhout is hier mede geen gebrek. De gegiste cours en verheid N. N. W. 1⅔ myl. De gegiste breedte 31---39 min., de lengte 38 graaden 30 min.

De Brakke Valey.

Vrydag den 14 dito.

's Morgens ten 7½ uuren vertrokken wy van de Brakke valey, en stelden onzen cours N. ten O. ½ myl over een zandigen heuvel, die met kreupelbosch bewassen was. Zetteden van daar onzen cours N. N. O. ½ myl langs een bergje, den Uilenberg genaamt, ter oorzaak der Uilen, die daar in menigte op gevonden worden.

De Uilenberg.

Dit gepasseert zynde, quamen wy aan het gebergte, genaamt de Klipfontein, om dat aan de eene kant van de zelve een fontein uitspringt, zynde zeer aangenaam water. Deze berg heeft een Echo, dat men vertrouwt diergelyke noit zal gehoort worden, alzoo de zelve op 't blazen der trompet een menigte van weergalmen gaf. Beneden dien berg lag een valey

De Klipfontein, en zeldzaame weergalm hier.

1685. valey van fchoone vette kleyaarde, wel met gras bewaffen; doch brak van water. Toen was onze cours N. ten O. ½ myl, tot op de krans van den voorfz berg; van daar N. ½ myl tot op een zandigen en klipagtigen heuvel, daar wy, vermits de hoogte, met groote moeite opquamen. Hadden toen een zeer groote vlakte voor ons, die haar ftrekte O. en W. langs het gebergte naar de zeekant.

Wy peilden toen de zee van ons W. ten Z. 7 mylen. Van daar ftelden wy onzen cours N. ten O. ¼ myl, ook N. ½ myl, mitsgaders N. O. ½ myl, zynde dit onze cours van gedagte hoogte, die zeer langzaam nedergaat, tot onder den Daffenberg, alzoo genaamt om de menigvuldige Daffen, die zich in de klippen van dat gebergte onthouden, zynde de zelve vol holen en fpelonken, gelykende zeer wel een oud en vervallen gebouw.

De Dasfenberg.

Onder de voet van dezen berg moeften wy kampeeren, om dat wy dezen dag diepe en hooge zandwegen waren gepasfeert, waar door onze trekbeeften zeer afgemat waren, en dezen dag onbequaam om de groote hoogte, die voor ons lag, over te konnen trekken.

Op deze onze ruftplaats was uitnement fchoon gras, en bevogtigt met verfcheide fnel uitfpruitende fonteinen, gevende zeer zoet en aangenaam water, en het gebergte was overvloedig van brandhout voorzien. De Ed. Heer Commandeur deze namiddag den berg opwandelende, fchoot onderweeg een klipfpringer, de rheebeeften in Nederland zeer gelykende; doch valt veel kleinder, als mede een haas, hebbende een fmuil als een jakhals, en van ftaart als een vos, maar aangenaam van fmaak, en blank van vleefch. Onze gegifte cours en verheid *N.* ten O. 7 graaden Ooftelyker 4¼ mylen, de gegifte breedte 31---23 min., en lengte van 38 graaden 30 min., goed weder.

Klipfpringers hier.

Saterdag den 15 dito.

's Morgens ten 7½ uuren met dyzig weer vertrokken wy van ons bovengedagt kampement, en ftelden onzen cours N. O. ten N. 3¼ myl, tegen een klipagtige hoogte, langs een berg, die met eenig geboomte bewaffen was. Van daar naamen onzen cours O. N. O. 1¼ myl, toen N. ten W. ½ myl; toen N. N. O. ½ myl, al langs en onder gedagten berg. Boven op de hoogte komende, ftelden wy onzen cours N. O. ten N. 1½ myl door een groote zandige vlakte, met allerhandige wilde ruigte bewaffen. Dit gepaffeert zynde, quamen aan het gebergte, waar agter een valey legt, genaamt de Hooge Boomenvaley, om dat in de zelve twee hooge boomen gevonden worden. Het voorfz gebergte was redelyk gemakkelyk om te beklimmen, maar zeer gevaarlyk om af te ryden, wegens de hooge en fteile klippen, daar wy, buiten gedagten, zonder fchaade aan karren of wagens afraakten. In 't beklimmen en afgaan van 't voorfz gebergte waaren onze courfen O. N. O. ½ myl, Ooft 1⅞ myl, N. O. ⅛ myl, en N. N. W. ¼ myl, tot in de gedagte valey van de hooge Boomen. Toen was onze cours *N.* ½ myl, en quamen aan de Olifants rivier, alwaar de zelve haar met 2 armen ftrekte O. Z. O. en W. N. W. van daar N. N. O. ⅛ myl langs een bogt van de rivier. Toen weder *N.* ½ myl, tot op een hoek, alwaar wy van cours veranderden N. N. W. ¼ myl tot aan de Doordrift, alwaar wy ons zelven ter nederfloegen, dewyl dit de plaats was, daar wy moeften overfchepen. 1685.

De hooge Boomen-valey.

De Olifants-rivier.

Deze rivier neemt haaren oorfpronk uit het gebergte, dat wy Ooftelyk van ons hadden, en loopt met veel bogten naar 't Weften, en komt alzoo eindelyk haar water in zee te loffen. Zy heeft haaren naam van de Olifanten, die hier dikwils in groote menigte langs heenen gevonden worden. Zy is ook bewaffen met geboomte, een foort, dat men in Holland wilgenhout noemt, als mede met doornboomen van ongemeene grootte, die vrugten dragen, gelykende de turkze boontjens; doch t'eenemaal wild, en onfmaakelyk. Deze onze ruftplaats was overvloedig voorzien van gras. Onze gegifte cours en verheid was *N.* O. ten *N.* 2 graaden, Ooftelyker 3½ mylen; de gegifte breedte 31---13 min., lengte van 38---38 min., de gemarcheerde weg 3 mylen 35 min.

Wat voor boomen hier zyn.

Sondag den 16 dito.

Maakten wy preparatie, om onze bagagie over de Olifants-rivier te brengen; maar vermits het regenagtig weder kon zulks niet volbragt worden. Dierhalven wy genoodzaakt waren ftil te blyven leggen. In deze rivier wort vifch gevonden, gelykende zeer wel in gedaante den karper, en in fmaak den zalm in Holland, zynde van groote, als een gemeene kabbeljaauw.

Wat voor vifch in deze rivier.

Hier leggende, bevonden wy, dat de Olifants-rivier nog vermeerdert wort met een riviertje, 't welk zich landwaart in ftrekt Z. Z. O. en N. N. W., en, zoo wy van de Gregriqua's konden vernemen, zyn oorfprong nam uit het Hefiqua's gebergte, en wort langs heenen bewoont door meergenoemde Sonquas. Door onderzoeking en narigting bevinden wy, dat de voorfz Sonqua's zyn zoo veel als de armen in Europa, waar van yder natie van Hottentots de haare heeft, die van hen gebruikt worden, om kondfchap te geven, wanneer zy eenige vremde natien gewaar worden. Zy rooven van hun eigen Kraalen, in welkers dienft zy zyn,

't Hefiquas gebergte waar.

Sonquas befchreven.

 niets

1685. niets ter wereld; maar wel van anderen, het zy by oorlog of by vrede, dewyl zy, gelyk bevoorens verhaalt is, niets hebben, als 't gene zy op den roof haalen.

Maandag den 17 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dageraad, namen de Vrylieden, die ons tot dus verre met haare wagens geconvoyeert hadden, hun affcheid, en, op hun verzoek, gaf hen de Ed. Heer Commandeur verlof, om tot hunne behoefte te mogen fchieten zeekoejen, elanden, en rhinocers, en vermits de geduurige regen, die tot den middag bleef aanhouden, konden wy onze bagagie dezen dag maar ten deelen overbrengen; hadden 's avonts de breedte van 31---15 min., en de lengte van 38---13 min., de verbeterde cours en verheid N. O. ten N. 6 graaden Ooftelyker $3\frac{8}{3}$ mylen.

De Vrylieden nemen hier hun affcheid van zyn Ed.

Dynsdag den 18 dito.

Met mooi weder bragten wy onze refterende bagagie aan den overkant van de Olifants-rivier, vertrokken des namiddags ten 2 uuren van de Doordriften. Stelden onzen cours N. O. ten N. $1\frac{1}{2}$ myl tegens een hoogte op, na het gebergte. Deze hoogte tot aan de bergen was fchoone favelagtige grond. Van daar gingen wy N. $\frac{1}{4}$ myl tot in een laagte aan de rivier, alwaar wy weder kampeerden. Het veld, daar wy ftonden, was een knie hoog met gras en wilden haver bewaffen. Dezen dag fchoot een van ons volk een haas, de Europifche zeer gelyk, behalven de lepels, die zoo groot waren, als de ooren van een gemeenen ezel.

Wilde Haver, en een zeldzaame Haas.

Woensdag den 19 dito.

's Morgens met miftig weder, vertrokken wy van onze ruftplaats, en ftelden onzen cours tegens een hoogte op N. aan $\frac{1}{8}$ myl; van daar N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; toen N. $\frac{1}{4}$ myl, tot aan een fpruitje, 't welk zyn water quam te loffen in de voorfz rivier. Van daar veranderden onzen cours N. O. $\frac{1}{4}$ myl; toen N. N. W. aan $\frac{3}{4}$ myl, met een bogt om de rivier. Pafleerden nog een fpruitje, als 't voornoemde. Wy waren alhier op een vlakte, die zich N. ftrekte $\frac{1}{8}$ myl, de zelve was overvloedig, en zoo digt van wilden haver bewaffen, dat men niet anders zoude geoordeelt hebben, of het was een Europiaanfche bouwakker. Toen ftelden wy onzen cours door een fteenagtige kloof N. ten O. tegen een hoogte op $\frac{1}{4}$ myl; boven op was een vlakte, mede met fchoon gras bewaffen. Deze hoogte afgaande, ftelden wy onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl door een kloofje; toen was onze cours N. N. O. $\frac{1}{18}$ myl, tegen een bergje op; van daar quamen wy in een laagte aan de rivier N. W. $\frac{1}{2}$ myl tot onder den Baviaansberg, alzoo genaamt om de Baviaanen, die zich in de fpelonken van dit gebergte onthouden. Alhier floegen wy ons ter neder. Deze ruftplaats was een kleygrond, wel van gras en hout voorzien. Hier leggende, bevonden wy, dat haar in deze landftreek een menigte van quartels onthielden, van flaan, veeren, en grootte, de Europifche t'eenemaal gelykende.

De Baviaansberg.

1685.

Veel Quartels hier.

De Hottentotten, welke wy by ons hadden, gingen daar op ter jagt, ftellende haar zelven in een rei, yder met een kerri in de hand, zynde een fwaar wandelftokje, jagende het veld langs, en zoo ras zy een quartel opdoen, weten zy de zelve met een ongemeene groote vaardigheid in de vlugt te goyen; op de zelve wyze jagen zy patryzen, haazen, en allerlei klein wild.

Hier vonden wy een fcorpioen, van groote als een Rhynkreeft in Europa, groen van couleur, en haare fchaaren met lange hairen bewaffen, gelykende zeer fenynig, en vinnig. Dezen dag was onze gegifte cours en verheid N. 9 graaden Weftelyker 3 mylen. De gegifte breedte 31---3 min., de lengte 38---35 min., bevonden breedte 31---1 min.

Groote Scorpioen

Donderdag den 20 dito.

's Morgens met miftig weder vertrokken wy van den Baviaansberg, ftelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl, en overmits de menigvuldige heuvelen, die wy moeften pafferen, waren wy genoodzaakt verfcheide maalen van cours te veranderen, als W. ten N. $\frac{1}{4}$ myl, N. W. ten W. $\frac{1}{3}$ myl, W. $\frac{1}{4}$ myl, en N. $\frac{2}{3}$ myl. Gedagte heuvelen waren zandige en ook klipagtige gronden, bewaffen met ruigte en kreupelbofch. Hier beneden gekomen zynde, vonden wy buiten vermoeden een riviertje met aangenaam water, 't welk, ten zy met overgroote regentyden, t'eenemaal droog is, daar 'er ter contrarie nu wel 3 voet water in was. Het is langs heenen meeft met doorn geboomte, en den oever langs heenen met fchoon gras bewaffen. 't Heeft zyn uitwatering in de Olifants-rivier, en ftrekt zich Z. Z. O. en N. N. W. marcherende langs 't zelve ontrent $\frac{1}{4}$ myl Z. Z. O. om bequame plaats te vinden, dewyl wy genoodzaakt waren daar door te trekken. Hier over zynde, ftelden wy onzen cours N. W. ten W. $\frac{1}{3}$ myl tegen de hoogte opgaande. Van daar W. ten N. $\frac{2}{3}$ myl. Toen N. W. $\frac{3}{5}$ myl; over een vlakte, zynde meeft kleygronden, en quamen zoo weder aan de Olifants-rivier, daar de zelve tuffchen hooge en klipagtige heuvelen door ftroomt, en haar Z. W. heenen ftrekt. Volgens onzen cours van deze plaats een zeer hooge zandberg opgegaan zynde, ftelden wy onzen cours N. W. $1\frac{1}{4}$ myl, tot in een laagte, genaamt de Bakkelyplaats, hebbende aan de eene kant de rivier, en aan

Doorngeboomte hier.

De Bakkelyplaats.

dc

1685. de andere kant gebergte, waar in mineraal valt, daar wy ons nederfloegen. De zelve was maar redelyk van gras voorzien. Onze gegifte cours en verheid N. W. 8 graaden Weftelyker 5½ mylen. De gegifte breedte 30---58 min., en de lengte van 38---14 min, de gemarcheerde weg 6 mylen 21 min.

Vrydag den 21 *dito.*

Bleven wy nog op de ruftplaats leggen, om het volk, dat afgemat was, wat te laaten bekomen, en alle, die zich eenigzins quaalyk bevoelden, te doen cureeren, gelyk men voor dezen op deze plaats gewoon is te doen; nademaal de Ed. Heer Commandeur berigt was, dat zich hier een kraal van Hottentots ophielt, zynde de Gregriquas natie, wiert daar 3 man na toe gecommandeert, om de zelve op te zoeken, en hen te bewegen, dat zy met hunne huisjens en vee by ons zouden komen; maar, daar komende, waren zy (Gregriqua's) dien avond te vooren vertrokken, uit vrees, dat men hun vee hen afnemen zoude, om dat zy tegens hunne Capiteinen, die van de E. Compagnie aangeftelt waren, en des zelfs ftok met een kopere knop, waar op des Compagnies merk ftaat, voeren, hadden opgeftaan, en der zelver vee ontnomen, om dat de zelve geen vee wilden ruilen; maar dat het uit vrees was, dat wy hun vee zouden nemen, bleek daar uit, dewyl zy zelve in getal ontrent de 30 perfoonen met eenige fchaapen dien eigen avont nog by ons quamen, na 't fcheen, om te vernemen, of op hen iet quaads zou ondernomen worden; en dewyl zy niets konden bemerken, nademaal hen alle vriendfchap betoont wiert met 't vereeren van tabak, en 't fchenken van brandewyn, refolveerden zy dezen avont nog eenige van de hunnen heenen te zenden, om hunne vrouwen, huisjens, en vee herwaarts te haalen. Bevonden breedte 30 graaden 56 min., en lengte van 38---15 min., de gebeterde cours en verheid N. W. 4 graaden Weftelyker 5½ mylen.

[Gregriquas hier.]

Saterdag den 22 *dito.*

Waren wy genoodzaakt nog hier te blyven, dewyl wy de gedagte Kraal warenverwagtende, om eenig vee, als ook melk voor tabak te ruilen, die dezen namiddag voor een gedeelte alhier by ons quamen, en een Kraal maakten; waar op zy eerlang hun melk, en eenig vee by ons te verruilen bragten. Hier op onthaalden hen de Ed. Heer Commandeur met fchaapenvleefch, en ryft, en befchonk hen met eenige brandewyn; waar mede zy hen den geheelen nacht vrolyk maakten.

[... n wel- vee melk ... len.]

Sondag den 23 *dito.*

Stonden wy nog ter plaats voorfz, om dat zy ons daags te vooren verzogt hadden nog een dag hier te blyven, en beloofden nog eenig vee aan ons te verruilen, gelyk ook tegen den middag gefchiede. 1685.

Ondertuffchen tragtte de E. Heer Commandeur de queftie van de voorgemelde Gregriquas, die voor een gedeelte alhier by malkanderen waren, by te leggen; 't welk, door veel onderrigting van den E. Heer Commandeur, hen zeer aangeraaden wiert, te weten, dat zulks te doen beft was, dewyl zy een kleine natie waren, en oorlog onder malkanderen te voeren quaad was, en dat andere Hottentots hen des te gemakkelyker van hun vee konden berooven; waar op zy eindelyk beloofden, het vee, 't welk de Ed. Heer Commandeur tot meer voldoening ftuk voor ftuk met tabak nog betaalde, aan den voorgedagten Capitein weder te geven, en voorts vreedzaam met malkanderen te leven.

[Vrede tuffchen hen en andere Hottentots gemaakt.]

Dezen namiddag ging de Ed. Commandeur na de gedagte Kraal; aldaar komende, flagteden zy een fchaap tot een affcheidsmaaltyd van een hunner Capiteinen, en baazen, die met ons mede zouden reizen. Dit flagten ging op deze navolgende wyze in zyn werk: voor eerft leiden zy 't fchaap op zyn rug neder, wanneer yemant van hen 't zelve levendig den buik opfnee, en zyn hand toen daar in ftak, en haalde het ingewand daar uit, terwyl het fchaap nog leefde. Daar na wiert het op een flordige manier het vel aan de eene zyde afgehaalt, en toen het vleefch van 't fchouderblad afgevild, en de ribben aan de eene zyde van de ruggeftreng afgebroken; toen de zelve een voor een uit het vleefch gefchild, het welk zy aan de andere kant op de zelve wyze handelden. De reden, waarom zy het vee, dat door hen geflagt wort, den hals niet affnyden, is, om het bloed te hebben, dat zy fchoon by een verzamelen, opkooken, en dan eeten; ja zelfs in tyden van hongersnood wort de huid mede voor hen gebraaden, en van hen gegeten, zoo dat van een geheel fchaap niets weggeworpen wort, dan alleen de drek.

[Zeldzaame wyze van hun vee te flagten.]

Maandag den 24 *dito.*

Met regenagtig weder 's morgens ten 9½ uuren vertrokken wy van de Bakkelyplaats, en ftelden onzen cours N. N. O. ½ myl, door een kloof tegen de hoogte op. Daar boven komende ftelden wy onzen cours N. ten W. ¾ myl, over een groote vlakte; de zelve over zynde, quamen wy aan een fnel afloopend riviertje, daar by de voorige reizigers weinig of geen water in gevonden is, daar het jegenwoordig ter contrarie wel 3 voeten diep was; doch brak water. Wy waren hier wel 2 uuren bezig, om onze karren

en

1685.

en wagens 'er door te brengen, vermits de ſteile kanten aan wederzyden, die wy genoodzaakt waren ſchuins af te graven. Dit riviertje ſtrekte zich alhier O. en W. Hier van daan ſtelden wy onzen cours N. $\frac{3}{4}$ myl, alwaar wy ons ter nederſloegen, alzoo wy een kuil met water hier aantroffen, waarom wy hier genoodzaakt waren te blyven, nademaal wy anders nog in geen 6 of 7 mylen water zouden gevonden hebben. Het was hier, en al de weg, die wy gepaſſeert waren, ſober van gras voorzien; zynde alle woeſt en wild land. Hadden hier ter zyden verſcheide groote heuvelen, waar onder een met mineraal. Gegiſte cours en verheid N. 3 graaden Weſtelyker $1\frac{1}{2}$ myl; gegiſte breedte 30---50 min., en lengte van 38---14 min.

Dynsdag den 25 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze ruſtplaats, ſtelden onzen cours N. ten O. $\frac{2}{5}$ myl, marcherende tuſſchen 2 bergjes door. Van daar N. aan $\frac{1}{10}$ myl; toen veranderden wy onzen cours N. N. O. $\frac{1}{10}$ myl; van daar N. $\frac{1}{18}$ myl, en N. W. ten N. $\frac{1}{5}$. De bergen tot hier toe aan weerzyden waren alle Mineraal-bergen, houdende, zoo als uiterlyk te zien was, koper en yzer. Waren alhier aan de kloof, die wy met veel omwegen moeſten paſſeeren, als N. $1\frac{4}{5}$ myl, daar een plaats lag, genaamt de Hooge Kraal, alwaar wy Mineraal gevonden hebben, gelykende wel na die van de Amaquas. Toen N. W. ten N. $\frac{1}{2}$ myl, en quamen weder aan een kloof, en ſtelden door de zelve onzen cours N. ten W. $\frac{1}{3}$ myl; van daar N. N. W. $\frac{1}{10}$ en N. $\frac{3}{4}$ myl. Wy veranderden onzen cours N. N. W. $\frac{1}{3}$ myl; van daar N. W. ten N. $\frac{1}{3}$ myl, en N. W. ten W. $\frac{1}{4}$ myl. Toen ſtelden wy onzen cours N. W. ten N. $\frac{1}{6}$ myl, en N. N. W. $\frac{1}{2}$ myl, alwaar wy quamen aan een grip met goed water, daar wy ons ter nederſloegen. Deze plaats was van geen of weinig gras, maar wel van groene bosjens voorzien, daar het vee zich mede behelpen moeſt, en 't geen ons tot brandhout diende.

Mineraal-Bergen.

De Hooge Kraal.

De wegen, die wy dezen dag gemarcheert hadden, waren al tuſſchen en over hooge klip- en zandagtige bergen, alle wild en woeſt bewaſſen, op de welke veel wilde Paarden liepen, ſchynende van verre aſchgraauw te zyn. De marſch viel ons dezen dag zeer ſwaar, alzoo byna tot den avond toe daar over bezig waren. Wy gaven deze plaats den naam van Goede Hoop, om dat alhier by ons, en noit by anderen, water gevonden is, 't welk ons dede hoopen, dat wy in het wederkeeren het zelve zouden vinden. De cours en verheid N. N. W. 4 graaden, Weſtelyker $5\frac{1}{4}$ myl. De breedte van 30 gtaaden 41 min., en de lengte van 38 graaden 3 min. 1685.

Wilde Paarden.

DeGoede Hoop-plaats.

Woensdag den 26 dito.

's Morgens ten $7\frac{1}{2}$ uuren braken wy op, en ſtelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{8}$ myl, tot dat wy quamen in een laagte, genaamt de eerſte Modderkuil. Van daar ſtelden onzen cours N. W. $\frac{1}{3}$ myl, tot aan de tweede Modderkuil. Zy worden alzoo genaamt, om dat by de voorige Reizigers aldaar anders geen water gevonden wiert, als in de zelve, 't welk daar toen zeer modderig en brak was. Van daar namen onzen cours N. ten W. $\frac{1}{5}$ myl, toen regt N. $\frac{2}{3}$ myl, N. N. W. $\frac{1}{5}$ myl; N. W. ten N. $\frac{1}{2}$ myl, en N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl, en quamen toen onder Meerhofs Kaſteel, zynde een berg zoo genaamt na een perſoon, die deze landſtreek mede heeft bereisd. In de zelve is een groote ſpelonk, zynde poorts gewyze, door de natuur alzoo gemaakt. De Ed. Heer Commandeur klom boven op de zelve, en bevont, dat de berg zich wel 5 mylen in de lengte uitſtrekte met een hooge rug, hebbende aan de eene kant een gang van ſchoon wit albaſt, en aan de andere kant rood en wit marmerſteen, bruin en wit, ook graauw en wit, als mede geheel witte.

De eerſte en tweede Modderkuil.

Meerhofs Kaſteel.

Wit Albaſt en Marmerſteen.

Wy ſtelden ons zelven alhier ter neder, alzoo dezen dag een ſwaare en moejelyke marſch hebben gehad, ter oorzaak van verſcheide zeer hooge bergen, en buiten vermoeden moerasagtige valeyen, die wy over- en doorgetrokken waren; 't welk onze beeſten zeer afgemat had. Deze plaats was ſober van gras voorzien, en over den grond in de laagte zeer ſteenagtig, maar bevogtigt met een klein loopend ſpruitje, dat by anderen noit, dan jegenwoordig alleen, gezien, en welk water eenigzins brak was; doch goed om te gebruiken; en nademaal hier geen geboomte is, waren wy genoodzaakt voor brandhout te gebruiken de ruigte en bosjes, gelyk wy voor dezen dag mede hadden gedaan. De gegiſte cours en verheid N. N. W. $2\frac{3}{4}$ mylen, de gegiſte breedte 30---31 min., de lengte van 37---58 min., de gemarcheerde weg 3 mylen.

Donderdag den 27 dito.

's Morgens ten $8\frac{1}{2}$ uuren met regenagtig weer vertrokken wy van Meerhofs Kaſteel, en ſtelden onzen cours N. W. heen, door een kloof tuſſchen twee ſteenagtige heuvels. Met de zelve cours avanceerden wy na giſſing $1\frac{2}{3}$ myl, toen was onze cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl tot op een hoogte, daar wy genoodzaakt waren te blyven, vermits de moejelyke ſteenagtige als ook moeraſſige wegen, zoo wel op de heuvelen, als in de valeyen, daar de karren en wagens menigmaal in bleven ſteken; 't welk onze beeſten t'eenemaal

had

[16]85. had afgemat, en waren dezen dag onvermogende verder te trekken. Deze plaats zoo wel, als die weg, die wy gepaſſeert waren, was ſober van gras voorzien; maar bewaſſen met allerhande wilde onbruikbaare groente en bosjes. Alhier wiert door ons een klein riviertje gevonden, gelyk wy 'er ook verſcheide gepasſeert waren, doch al haar water eenigzins brak; 't welk men oordeelt te komen van de ſalpeteragtige gronden, en gebergten. Het land vertoont zich zelven anders niet als een woeſtyne, dewyl, waar na toe men zich keert, geen boom te zien nog te vinden is; ook wort het niet bewoont, als door Sonquas, die het zelve doorloopen, en zich geneeren met het wild, 't welk hier zeer weinig gevonden wort. Deze Sonquas zyn in dienſt, en worden gebruikt van de Amacquas, onder welke natie zy ook behooren. De gegiſte cours en verheid N. W. $5\frac{1}{2}$ graaden Noordelyker $2\frac{1}{4}$ mylen; gegiſte breedte 30---26 min., en bevonden breedte 30---38 min., en de lengte van 37---$51\frac{1}{2}$ min., de gemarcheerde weg $2\frac{1}{2}$ mylen.

[Son]quas.

Vrydag den 28 dito.

'sMorgens ten 7 uuren met moi weder vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. $\frac{1}{3}$ myl tegen de hoogte opgaande, en om de hoogtens te myden, hadden wy verſcheide courſen, als *N.* W. ten *N.* $\frac{1}{2}$ myl, *N.* W. $\frac{1}{15}$ myl, N. N. W. $\frac{1}{3}$ myl, *N.* ten W. $\frac{1}{16}$ myl, en N. N. W. $\frac{1}{5}$ myl, tot dat wy quamen aan de laatſte Modderkuil, alzoo genaamt, om voorverhaalde reden; en overmits de zelve t'eenemaal was toegegroeid, ordonneerde de Heer Commandeur, den zelven ſchoon te maaken, om op onze te rugkomſt alhier water te vinden, alzoo hier anders geen water was, 't geen bequaam is te gebruiken, als alleen een klein gat onder een klip gelegen, 't geen nog eenigzins brak van ſmaak is, en weinig in quantiteit. 't Loopend water, dat hier ontrent gevonden wort, was zeer zout, en gaf een reuk als pekel van zich. Dit ſchoonmaaken verrigt zynde, ſtelden wy onzen cours *N.* $\frac{1}{2}$ myl tot op een groote vlakte, daar goed gevonden wiert ons ter neder te ſlaan, dewyl alhier redelyk goed water gevonden wiert; maar 't gras was alhier zeer ſober. Onze gegiſte cours en verheid was *N.* O. ten W. 5 graaden Weſtelyker $2\frac{1}{4}$ mylen.

Saterdag den 29 dito.

Vertrokken wy 's morgens ten 7 uuren van de bovengedagte plaats, en ſtelden onzen cours *N.* ten W. $\frac{1}{4}$ myl, tegen de hoogte. Daar op zynde, ſtelden wy onzen cours N. N. W. $2\frac{1}{2}$ mylen, en zagen toen voor ons uit een bergje, hebbende boven op de gedaante van een tafel, als mede nog een menigte van bergen van een zeer ongemeene hoogte, en lieten 't zelve op onze regterhand leggen. 1685.

Van onze ruſtplaats tot hier aan dezen berg was 't land meeſt zandig en vol kleine heuvelen, die wy moeſten paſſeeren, het welke jegenwoordig doorſlingert wort met een klein loopend riviertje, voorzien met redelyk goed water. Toen ſtelden wy onzen cours langs gedagten berg *N. N.* W. $\frac{1}{10}$ myl, marcheerden zoo door een kloof van hooge zandige heuvelen, onzen cours *N.* 1 myl zynde, en quamen aan de rivier, genaamt de kleine Doornboſch-rivier, om de doornboomen, die langs de zelve hier en daar gevonden worden. De voorige Reizigers hebben hier geen, of zeer weinig water daar in gevonden, daar het nu in tegendeel op verſcheide plaatzen wel 3 voeten diep was, en zeer hard afloopt.

Kleine Doorn-boſch-rivier, en boomen.

Hier van daan ſtelden wy onzen cours *N.* ten W. $\frac{1}{5}$ myl langs gedagte rivier, over de voet van een zeer klippigen berg, bezet met eenige zeer weinige boomen, van waar wy door de rivier heenen marcheerden, en ons zelven aan de overkant ter neder ſloegen. Wy hadden dezen dag uitnement warm wêer, waar door wy ſchrikkelyk gequelt wierden van een ſoort van vliegen, blinden genaamt, van couleur geel en ook ſwart. Zy ſteeken met een angel, die zy aan de kop hebben, tot groote plaag van menſchen en beeſten, en die volgens onderrigting der Hottentots, zoo lang hier gevonden worden, tot dat 'er een ſoort van bloemen, de goudsbloemen in 't Vaderland zeer wel gelykende, begint te verwelken, wanneer die vliegen t'eenemaal verdwynen. Deze onze ruſtplaats was zeer ſober van gras voorzien, maar meeſt bewaſſen met wilde ruigte, oneetbaar voor het vee. De gegiſte cours en verheid *N.* ten W. 3 graaden Weſtelyker $3\frac{1}{2}$ mylen; de gemarcheerde weg 3 mylen 56 min.; de gebeterde cours en verheid van den 28ſten dito tot dato dezer *N.* ten W. 6 graaden, Weſtelyker $5\frac{1}{3}$ mylen, de bevonden breedte van 30---5 min., en lengte van 37---$39\frac{1}{2}$ min.

Zeldzaame Vliegen, en Bloemen.

Sondag den 30 dito.

'sMorgens ten 7 uuren met mooi weer vertrokken wy van de voorſz rivier, en ſtelden onzen cours *N. N.* W. $\frac{1}{4}$ myl; van daar *N.* W. $\frac{1}{7}$ myl tot op een hoogte; veranderden toen onzen cours, om een andere hoogte heen, W. ten *N.* $\frac{1}{3}$ myl. Van daar *N.* W. $\frac{1}{4}$ myl tot over een hoogen heuvel, en ſtelden toen onzen cours *N. N.* W. $\frac{1}{18}$ myl, en Weſtelyker $\frac{1}{20}$ myl. Van daar *N.* ten W. $\frac{4}{12}$ myl, tot op een zeer hoogen heuvel, daar wy de zee W. Z. W. van ons af zagen naar giſſing 6 mylen.

1685. len. Van hier namen wy onzen cours N N. W. $\frac{1}{10}$ myl, van daar N. W. $\frac{1}{5}$ myl. en W. N. W. $\frac{1}{3}$ myl, alwaar wy aan een ſpruitje quamen, 't welk wy langs marcheerden en N. N. W. $\frac{1}{3}$ myl, en door het zelve zynde, trokken jegens een hoogte op W. ten N. $\frac{1}{10}$ myl. Van daar ſtelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{30}$ myl, en N. W. $\frac{2}{3}$ myl. Toen N. W. ten N. $\frac{1}{3}$ myl; van daar N. N. W. $\frac{1}{12}$ myl. Toen wederom N. W. ten N. $\frac{1}{3}$ myl, en N. W. $\frac{2}{3}$ myl, van daar marcheerden wy tegens de hoogte op, en ſtelden onzen cours N. N. W. $\frac{1}{3}$ myl, met de welke wy op de hoogte quamen, en gingen van de zelve regt Noorden $\frac{1}{18}$ myl, tot aan de groote Doornboſch-rivier, alwaar wy ons ter nederſtelden. De oorzaak van deze menigte courſen was 't hoog gebergte, over de welke wy onmogelyk konden komen, en dierhalven genoodzaakt waren alle klooven en laagtens te zoeken, die te bekomen waren. De gebergten en wegen, door ons dezen dag gepaſſeert, waren klip- en zandagtig, en met geen de allerminſte boomgewaſſen. Deze onze ruſtplaats was weinig van gras voorzien; maar overvloedig van hout, 't welk hier langs gevonden wort. De gegiſte cours en verheid N. W. ten N. 4 graaden, Noordelyk 4 mylen, geen hoogte bekomen.

De groote Doornboſch-rivier.

Maandag den 1 October.

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. W. $\frac{1}{3}$ myl, langs voorgedagte rivier, de welke wy doortrokken. Van daar N. ten O. $\frac{1}{3}$ myl, alwaar wy de rivier weder door moeſten trekken. Toen was onze cours N. O. ten N. $\frac{1}{2}$ myl, alwaar wy ons genoodzaakt vonden gedagte rivier weer te paſſeeren. De oorzaaken van het dikmaals door deze rivier trekken, waren deze, voor eerſt de groote klippen, waar mede zy aan weerzyden bezet was; en ten anderen, om dat de zelve ſlangs wyze tuſſchen de heuvelen doorvliet, als mede de menigvuldige ſpruitjens, die van 't gebergte hier inkomen, en alzoo de wegen diep en onbequaam maaken, om te bereizen, waar door verſcheide van onze karren en wagens reddeloos zyn geworden, die met groote moeite nog zoo veel wierden gerepareert, dat zy ter naauwernood op een ruſtplaats quamen. Over dezen korten gemarcheerden weg waren wy van 's morgens vroeg tot naarmiddags ten 3 uuren doende, alwaar wy van de rivier af marcheerden, en de zelve ter regter hand van ons lieten leggen. Als wy onze reize wederom begonnen voort te zetten; was onze eerſte cours N. ten O. 1 myl, van daar N. $\frac{1}{2}$ myl tuſſchen het gebergte door; toen N. N. O. $\frac{1}{6}$ myl, jegens en langs een rug van een hoogen zandigen heuvel. Van daar ſtelden wy onzen cours N. ten W. $\frac{1}{10}$ myl, en quamen weder aan de gedagte rivier; toen was onze cours regt N. 1 myl langs de zelve rivier, aan welke wy kampeerden. Hadden een hoogen ſpitzen berg N. N. O. van ons, leggende regt voor een kloof, die wy moeſten paſſeeren. Het gebergte, dat wy dezen dag gezien hebben, en gepaſſeert waren, was meeſt ja byna geheel van maſſive klipſteen. De meergemelte Doornboſch-rivier wort alzoo genaamt, om de menigvuldige groote Doornboomen, die langs de zelve gevonden worden. Deze rivier, zoo men hier bevint, neemt zyn oorſprong uit het gebergte, dat wy N. van ons hadden, en wort vermeerdert met menigte van ſpruitjens, die langs heenen van het gebergte ter wederzyden daar in vloejen, en komt dan haar water in zee te loozen. De voorige Reizigers hebben in deze rivier geen water, als alleen in grippen en kuilen, gevonden; daar de zelve nu in tegendeel zeer diep is, en ſnel afloopt. 1685.

Groote Doornboomen.

Hier leggende wierden wy in den avontſtond een vuur gewaar, waar op de Ed. Heer Commandeur een ſergeant met 10 man, en eenige van de by ons hebbende Hottentots, commandeerde, om te vernemen, wat zulks mogt beduiden, die, na dat hy ontrent 3 uuren had uit geweeſt, weer te rug quam, by hem hebbende een Amacquas Sonqua, en rapporteerde met eenen, dat hy wel zo diergelyke Sonquas by malkanderen gezien had, na de welke hy een van zyne Hottentots voor uit zont, om, volgens ordre van de Ed. Heer Commandeur, aan hen te verzoeken, om by ons te komen, en hen te beloven, van hen geen quaad te zullen doen; maar zoo ras zy hem gewaar wierden, al ſchoon hy hen toeriep, dat zy zouden blyven ſtaan, namen zy egter zeer verbaaſt de vlugt, en lieten al hun geweer van pyl, boog, en hazagaai agter. De ſergeant, zulks ziende, volgde hen aanſtonts agter na, en riep tegen zyn Hottentots, dat zy, zoo 't mogelyk was, een van de zelve zouden zien te krygen, die dan dezen voorgemelden agterhaalden, en tot hem bragten. De Ed. Heer Commandeur liet hem wel onthaalen, en met eenen ondervraagen, waarom zy wegvloden; maar dezen had de ſchrik zoodanig bevangen, dat hy in langen tyd niet een woord ſpreken konde, waarom hy dan dezen nacht by ons gehouden wiert. Dezen dag was onzen gegiſte cours en verheid N. ten O. 2 mylen 45 min.

Sonquas.

Dynsdag den 2 dito.

Bleven wy hier leggen, om onze gebrokene wagens en karren wederom te herſtellen, waar toe hier bequaame gelegen-

85. legenheid was, dewyl 't geboomte hier ſwaar genoeg viel, om aſſen, tangen, diſſelboomen, en 't geen wy verder van nooden hadden, te maaken, en ook wel, om tot timmeragie gebruikt te worden.

vaar ge- omte.

De bovengedagte Sonqua, dien wy dezen nacht by ons hadden gehouden, zont de Ed. Heer Commandeur met een van onze Hottentots uit, om te zien, of hy zyne kameraaden, die den voorigen nacht gevlugt waren, konde vinden, en mede tot ons brengen, hem gevende eenige tabak, om aan hen te vereeren, ten teeken van vriendſchap. Korten tyd na zyn vertrek zagen wy aan den overkant van de rivier drie vuuren branden, waar op onze Hottentots aanſtonts met hunne pylen, boogen, en hazagaajen, los gingen, om te vernemen, wie aldaar mogte zyn. Zoo als zy tegen den berg opliepen, namen zy, die by het vuur waaren, namelyk 5 van de voornoemde Sonquas, de vlugt; doch eindelyk door het toeroepen van hen geen quaad te doen, bleven zy ſtaan, en reſolveerden tot ons te komen. Ondertuſſchen quamen zy, die wy te vooren hadden uitgezonden, wederom, by hen hebbende de reſterende Sonquas. Zy waren alle zeer mager en tenger van gedaante, komende van den grooten honger en ongemakken, die zy lyden. Zy eeten niet anders, als bollen van de bloemen, die zy ajuintjes noemen; ook ſchildpadden, en een zekere groote ſoort van rupzen, mitsgaders ſprinkhaanen, die hier in menigte gevonden worden.

ys zer nquas.

De Ed. Heer Commandeur liet voor hen een ſchaap ſlagten, en 't zelve met ryſt en brood koken, waar mede zy getracteert wierden; 't welk zy zoo gulzig opaten, dat het ſcheen of zy noit zouden verzadigt worden. Daar na beſchonk hy hen met eenige brandewyn, waar mede zy zich vrolyk maakten, danzende, zingende, en ſchreeuwende op een zeer vreemde wyze, nier anders konnende afgebeeld worden, als een party hokkelingen, die eerſt van ſtal komen.

Het is buiten bedenken, en ook, volgens hun eigen bekentenis, de eenigſte vrolyke dag geweeſt, die zy hun leven lang gehad hebben. Onze gegiſte cours en verheid was van den 30ſten September tot dato dezes N. ten O. $2\frac{3}{4}$ graaden Noordelyker $6\frac{3}{4}$ mylen. De gegiſte breedte 29---41 min., en lengte van 37---51 min., de gebeterde cours en verheid N. N. O. 3 graaden, Noordelyker $4\frac{1}{4}$ mylen; behouden lengte van 37---51 min., en bevonden breedte van 29---49 min.

Woensdag den 3 dito.

's Morgens vertrokken wy van onze ruſtplaats, die wy den naam gaven van Keert weder, alzoo de voorige Reizigers hier

eert eder.

ontrent zyn weder te rug gekeert, om dat de bergen, die wy voor uit zagen, onbereisbaar zyn, en ten anderen, dewyl het pad hen onbekent was, daar hen deze Natie geen aanwyzing van wilde doen. 1685.

Wy ſtelden onzen cours N. W. ten W. $\frac{1}{5}$ myl door een kloof van hoog ſteenagtig gebergte, 't welk wy aan de eene zyde voor een gedeelte ommarcheerden N. ten W. $\frac{3}{5}$ myl; van daar N. W. $\frac{1}{2}$ myl, tegen een zeer hoog gebergte opgaande, zynde zeer klippig, en tuſſchen de zelve enkele moeraſſen, daar karren en wagens geduurig tot aan de aſſen toe inzakten.

Boven op den berg zynde, was onze cours N. $\frac{1}{8}$ myl, en N. W. ten N. $\frac{5}{16}$ myl, in 't afgaan van den zelven N. ten W. $\frac{1}{12}$ myl, en W. N. W. $\frac{1}{2}$ myl, tot in een laagte, die mede eenigzins moeraszig was. Wy vonden ons genoodzaakt alhier te kampeeren, voor eerſt, om dat alhier goed water, en redelyk gras, ten anderen, om dat het al 4 uuren in de namiddag was.

Deze bergen, die wy over gemarcheert waren, zyn hier en daar bewaſſen met aloëboomen, en, zoo ons de Sonquas onderrigtten, waren de meeſte bergen alhier met diergelyke boomen bezet. Zommigen zyn van ſtam wel 15 of 16 voeten hoog, ook minder en meerder. Terwyl wy nog op de marſch waren, quamen de voorgedagte Sonquas, die dezen morgen van ons geſcheiden waren, met hunne vrouwen en kinderen weder by ons. De Ed. Heer Commandeur liet hen, gelyk hy den voorigen nacht gedaan had, wel onthaalen, waarom door hen niet minder wiert gezongen, en geſchreeuwt, als voorleden. Onze gegiſte cours en verheid N. W. 5 graaden Noordelyker $1\frac{1}{2}$ myl. De gegiſte breedte 29---42 min., en lengte van 37---48 min.

Aloë- boomen.

Donderdag den 4 dito.

's Morgens ten $7\frac{1}{2}$ uuren vertrokken wy van de bovenſtaande plaats, en ſtelden onze cours regt N. 1 myl, tot op een hoogte, alwaar wy ons ter nederſloegen. Deze plaats was van gras, als mede van goed water, wel voorzien. Wy bleven hier leggen, om dat ons van de Sonquas berigt was, dat hier ontrent eenige Kraalen van de Amacquas waren. De Ed. Heer Commandeur zont aanſtonts 4 van onze byhebbende Hottentots uit, om die Kraalen op te zoeken, hen medegevende tabak, en pypen, om aan de Capiteinen van de gedagte Kraalen te vereeren, en met eenen hen te verzoeken, om by ons te komen. Tegen den avont quamen eenige Amacquas, onder welke mede een zoon van eenen Capitein *Nonce* was, by ons, wiens Kraal, zoo zy zeiden, digt by ons lag, en dat nog 5 andere Kraalen

Amacquas.

van

1685. van verſcheide Capiteinen by malkanderen dieper landwaart in lagen, die voorgegeven hadden, om ons, wanneer wy in hun land quamen, aan te taſten, en ons als ons vee af te nemen. De Ed. Heer Commandeur onthaalde deze Amacquas geheel beleeft, hen tracteerende met brandewyn, tabak, en ſpys, daar mede zy den ganſchen nacht optrokken. Onze cours en verheid was N. 1 myl, de gegiſte breedte 29---36 min., en de lengte van 37---41 min.

Vrydag den 5 dito.

Bleven wy alhier leggen, om onze uitgezondene Hottentots in te wagten. Ook vertrokken de voornoemde Amacquas weder te rug na hunne Kraal. Op den agtermiddag quam de Capitein *Nonce* zelf by ons, by hem hebbende een groote party van zyne oppaſſers, als mede verſcheide van hunne wyven en kinderen. Hy zelf, rydende op een draag-os, had nog by zich 11 melkgevende koejen, en 1 os, welke zyne bagagie voerde. Hy trad dan by den Ed. Heer Commandeur in de tent, hem willende vereeren een ſchaap, met een kan melk; waar op de Ed. Heer Commandeur hem vraagde, of hy genegen was te ruilen; hy antwoorde geen vee te hebben, en een armen Duivel te zyn; waar op de Ed. Heer hem antwoorde, *dat hy zyn ſchaap en melk dan houden zoude; dat onze Natie van die natuure was, dat zy van geen armen iets nam, maar wel gaven, en dat hy hem dierhalven onthaalen zou met zyn eigen ſchaapen*; op welk antwoord hy geheel verzet ſtont, niet wetende wat te maaken, liet hy aanſtonts 6 ſchaapen voor de tent brengen, om die te vereeren, 't welk hem mede afgeſlagen wiert.

Capitein Nonce,

Hy dan verzoekende, dat de Heer Commandeur de zelve zoude aannemen, daar by zeggende, *dat hy vee overvloedig had, om te verruilen, en dat hy niet van die gene was, die hadden willen oorlog voeren*, evenwel daar by voegende, *dat hy hier Meeſter was, en de Heer Commandeur aan de Kaap*; waar op dan aanſtonts de mine wiert gemaakt, om op te breken, met bedreiging van na zyn Kraal te marcheeren, en te zien, wie Meeſter zoude wezen, hy ofte wy; van welke woorden hy geheel verbaaſt wiert, en veel beleefder begon te ſpreken, en zeide, *dat de andere Capitein en zulks hadden gezegt, maar hy niet.* Hy zont zyn zoon na de Kraal, om die te doen opbreeken, en daar mede by ons te komen leggen. De Ed. Heer Commandeur liet hem en haar alle tracteeren, met welk tractement zy wel in hun ſchik waren, en toonden groote genegenheid voor ons te hebben.

En 't geval met hem, en zyn zoon,

Saterdag den 6 dito.

Quam de zoon van gedagten Capitein *Nonce* weer by ons, voorgevende, dat de Kraal, daar hy na toe geweeſt was, om die te haalen, niet kon komen, ter oorzaak van de groote moeraſſen, die onderweeg waren, ſtrydende t'eenemaal tegen de reden, daags te vooren door hem gevoert, zeggende *het zelve een zeer bequamen weg te zyn, om 'er voor ons met karren en wagens door te komen*; uit welke reden men kon merken, dat hy ſchelmſtukken met ons voor hadde, te meer, om dat hy de voorige Reizigers met verſcheide quaade bejegeningen had onthaalt. Deze wort in de wandeling *Jonker* genaamt. Hy toonde met alle zyne daaden geen het minſte ontzag voor zyn vader te hebben, de welke moeſt ſwygen, wanneer hy begon te ſpreken. De Ed. Heer Commandeur hier op lettende, beval hem te ſwygen, en zyn vader te laaten ſpreken. Waar op hy antwoordde, *dat hy Capitein was, maar zyn vader niet.* Door deze, en meer quaade ſtreeken, die wy aan hem bemerkten, liet hem de Ed. Heer Commandeur, beneffens nog een van de zelve Kraal, die zy *Rabi* noemden, zynde mede een van de voornaamſte belhamels, in arreſt nemen. Ook wiert met eenen goedgevonden, om des anderen daags 1 ſergeant met 20 man na de Kraal te zenden, om te zien, of zy met goedheid by ons wilden komen, om, by weigering, de zelve met geweld te dwingen. 1685.

Jonker, en Rabi.

Sondag den 7 dito.

's Morgens met het aanbreeken van den dageraad vertrok de gedagte ſergeant met zyn manſchap, om de Kraal op te zoeken, die 's namiddags met de zelve weder te rug quam, zynde wel voorzien van melkbeeſten; doch niet meer als redelyk van oſſen en ſchaapen. De ſergeant rapporteerde, als hy by de Kraal quam, dat veel van de zelve de vlugt namen, waar op hy haar door zyn byhebbende Hottentots dede zeggen, dat hen geen quaad zoude geſchieden, zoo zy goedwillig medegingen; ondertuſſchen zich meeſter maakende van al hun geweer. Zy, zich dan overmeeſtert ziende, braken hunne Kraal op, om mede te marcheeren, en verzekerden zulks waar te zyn, dat de wegen t'eenemaal onbruikbaar waren, om met wagens of karren 'er door te komen; waarom zy genoodzaakt waren geweeſt verſcheide draagoſſen, die met hun Kraalsgoed beladen waren, te ontpakken.

De Ed. Heer Commandeur dede den voorgedagten *Jonker* weder by hem in de tent brengen, vraagende, wat reden hy had, om aan ons een verkeert pad te wyzen. Hy ontkende het zelve oit gezegt te hebben, daar zyn volk in tegendeel 't in zyn bywezen bekende, en leiden hem

1685. hem met eenen te laſt, dat hy niet in de Kraal was gekomen, om die te haalen; maar laſt gegeven had, dat zy preparatie zouden maaken, om weg te trekken. Ook dat hy eenige van zyn volk na de andere Kraalen gezonden had, om de zelve te bewegen, dat zy niet zouden opbreken, om by ons te komen, alzoo hy voorgaf wel te weten, dat wy niet goeds met hen voorhadden. Hier uit bleek klaarlyk, dat hy voorgenomen had, ons te misleiden, en op te houden, waar op hy dan met ſwaare bedreiging van ſtraffe nog vaſt gehouden wiert, en zyn vader in tegendeel aan het volk van de Kraal voorgeſtelt, dat zy den zelven weder voor hunnen Capitein zouden erkennen, en niemant anders, daar zy, zoo 't ſcheen, niet wel toe konden verſtaan; maar eindelyk met dreigementen 'er toe gedwongen wierden om zulks nog te doen.

Nonce als Capitein aangeſtelt

Maandag den 8 dito.

Waren wy genoodzaakt alhier nog te blyven leggen, om dat onze uitgezonden Hottentots niet weder quamen, die wy genoodzaakt waren in te wagten, om dat zy beſcheiden waren op deze plaats weder by ons te komen. Ondertuſſchen quam de gedagte Capitein *Nonce* met beeſten, ſchaapen, en melk, om 't zelve aan ons te verruilen. Zont mede twee van zyn Kraals volk uit, om te vernemen, waar de andere Capiteinen zoo lang mogten blyven, en met eenen doende zeggen, dat hen niets quaads was wedervaaren, dierhalven zy vry en onbevreeſt tot ons mogten komen.

Dynsdag den 9 dito.

Quam Capitein *Nonce* weder met vee en melk, om te verruilen, ſchynende geheel wel in zyn ſchik te zyn. Tegens den avont quamen onze uitgezondene Hottentots weder te rug, medebrengende 5 Capiteinen, met naamen, *Oedeſon*, *Harramoe*, *Otwa*, *Haby*, en *Ace*, de welke op hunne manier den Ed. Heer Commandeur verwelkomden, toonende groote blydſchap over zyn komſt, inzonderheid Capitein *Oedeſon*, die den Ed. Heer Commandeur verſcheide maalen over 't lyf ſtreelde, hem kloppende op de ſchouderen, en wyzende op zyn borſt, daar mede hy wilde betuigen het goed hart, dat hy voor hem hadde. Terwyl nu de Capiteinen by malkanderen waren, wierden de quaade ſtukken van den voornoemden *Jonker* en *Rabi* bekent gemaakt, en hen afgevraagt, wat ſtraffen zy oordeelden verdient te hebben; waar over zy een langen tyd met malkanderen beraadſlaagden, eindelyk verzoekende, dat hy (*Jonker*) voor deze reize mogt vrygeſproken worden, en dat zy hem in 't bywezen van den Ed. Heer Commandeur een reglement zouden voorſtellen, waar na hy hem wyders zou hebben te dragen, 't welk op hun verzoek wiert toegeſtaan; hem dan aanzeggende, dat hy den naam van Capitein niet meer zoude voeren; maar te vrede zou wezen met enkel ſoldaat te zyn. Ook dat hy tegen de Compagnie geen quaad meer ondernemen zoude, als mede, dat hy zyn vader als Capitein zoude erkennen, en aan hem zyn ſchuldige eerbied geven, en zoo hy iets van 't zelve mogt komen te overtreden, dat zy Capiteinen met malkanderen zouden zaamenſpannen, en hem zonder genade met de dood ſtraffen; al het welke zy beloofden te agtervolgen; waar op hy dan ontſlagen wiert.

Vyf andere Capiteinen verſchynen hier.

Jonker als Capitein afgezet.

Woensdag den 10 dito.

Bleven wy nog alhier leggen, om de gedagte Capiteinen wyder aangaande hun land, en coſtumen van 't zelve te ondervraagen, ende met eenen reſolutie te nemen, op wat plaats zy met hunne Kraalen by ons zouden komen leggen, om vee van hen te konnen ruilen, mitsgaders om een verder contract, ofte vrede met hen te maaken, waar toe zy een plaats aanwezen, en beloofden zelf met ons derwaarts te gaan.

Den tweeden Gedetineerden, met naame *Rabi*, lieten zy mede voor hen komen, en, na hem langen tyd ondervraagt te hebben, condemneerden zy den zelven, om met eenige ſlagen voor 't gat geëxecuteert te worden; en zoo hy zich zelven met diergelyke quaade voornemens weder quam te behelpen, dat zy hem dan ſtraffen zouden, gelyk zy aan *Jonker* voorgeſtelt hadden.

Rabi geſtraft.

Door veel voorbeden van anderen wiert hy nog van zyne gecondemneerde ſtraffe ontſlagen, onder belofte van beterſchap. Zyne voorbidders vereerde hy, tot dankbaarheid, een ſchoone melkkoe. De Ed. Heer Commandeur liet de Capiteinen, nevens hunne vrouwen, om de zelve meer en meer tot ons te trekken, wel met ſpys, ſterken drank, en tabak onthaalen, met welk onthaal men merkelyk kon beſpeuren, dat zy vrypoſtiger in 't antwoorden op 't gene hen gevraagt wiert, begonnen te worden; inzonderheid toen zy bemerkten, dat op hen niet quaads gemunt was.

Donderdag den 11 dito.

's Morgens ten 7 uuren met mooi weder vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. O. jegens een kloof tuſſchen twee ongemeene hooge bergen, daar wy met weinig ongemak opquamen. Boven gekomen zynde, bevonden deze bergen heel vlak te wezen, en wy marcheerden nog N. N. O. aan, te zaamen 1½ myl, tot dat wy het gebergte, daar de Vaandrig *Olof Berg* in

1685 't jaar 1683. wederom moeſt keeren, regt af en aan 1 of 2 mylen van ons ons hadden, welke bergen ongeloofelyk hoog, en niet anders als maſſive ſteile klippen zyn, en na allen oogenſchyn onbeklimbaar.

Van daar ſtelden wy onzen cours regt N. ½ myl, alwaar wy ons genoodzaakt vonden ons neder te ſlaan, om dat wy op de vlakte van 't gebergte tot deze onze ruſtplaats toe niet anders hebben gehad als enkel moeras, daar de beeſten, karren, en wagens, geſtadig in bleven ſteeken, en verſcheide maalen andere beeſten in 't jok moeſten inſpannen, 't welk de menſchen en 't vee zoodanig had afgemat, dat zy ſcheenen als kragteloos te zyn. Dat nu op en tuſſchen dit gebergte de wegen zoo onbruikbaar waren, komt daar van daan, dat de gronden vol klippen, en tuſſchen de zelve veel zand is, 't welk door den ſwaaren regen in de voorleden quaade moeſſon gevallen, nu de zelve tot moeraſſen gemaakt heeft, en dewyl het water door deze ſteenagtige gronden niet kan doordringen, maar alleen door kragt van de zon moet opgedroogt worden, zoo veroorzaakt zulks hier langen tyd onbruikbaare wegen, en, gelyk de Amacquas ons alhier onderrigteden, is deze voorleden regentyd de eenigſte geweeſt, die dit land in 4 jaaren bevogtigt heeft. Deze onze ruſtplaats was tamelyk voorzien van gras en water, en brandhout was doorngeboomte, dat hier langs een klein ſpruitje gevonden wiert. Onzen gegiſte cours en verheid N. ten O. 6 graaden Ooſtelyker 2 mylen, de gegiſte breedte van 29--32 min., en lengte van 37--49 min.

Vrydag den 12 dito.

Reſolveerde de Ed. Heer Commandeur hier te blyven leggen, om dat wy diergelyke ſwaare en diepe wegen vermoedende waren, waarom wy niet zonder de zelve alvoorens te laaten bezigtigen, derfden voort marcheeren; weshalven een ſergeant met 6 man wiert gecommandeert, om daar na onderzoek te doen, welke op den namiddag weder te rug quam, en berigtte, dat de wegen vry beter waren, als die wy den voorigen dag gehad hadden, hebbende alleenlyk maar hier en daar een laagte gevonden, die moeraſſig was. Het weer was dezen dag ganſch miſtig en dyzig.

Saterdag den 13 dito.

's Morgens ten 6½ uuren, met dyzig weer braken wy op, en ſtelden onzen cours N. N. W. ½ myl tot aan een rug van een berg, de welke wy ommarcheerden, en namen onzen cours W. N. W. ¼ myl. Van daar N. N. O. een zeer hooge kloof in tuſſchen twee hooge ſteenagtige bergen, waar onder langs liepen verſcheide ſpruitjens, met zeer aangenaam zoet water. Deze kloof was lang 1 myl, in 't opgaan vol loſſe afgerolde ſteenen. Van de zelve veranderden wy onzen cours N. ten O. ¾ myl, tot dat wy quamen aan een riviertje, 't welk wy doormarcheerden, en bleven aan het zelve leggen. Deze plaats was een zeer vermaakelyke vlakte, rondom bezet met lage heuvelen, van gras, hout, en water wel voorzien. Quamen hier op ten een uur. De weg, welken wy gemarcheert hadden, was hard, behalven hier en daar een weinig moeraſſig, de welke wy zonder tegenſpoed doorquamen. Tegen den avont quamen drie Kraalen aan den overkant van de rivier by ons leggen, om eenig vee en melk aan ons te verruilen. Dezen dag was onzen gegiſte cours en verheid N. N. O. 4 graaden Noordelyker 1¾ myl; de gegiſte breedte 29--28 min., en de lengte van 37--52 min. 1685.

De onzen ruilen vee en melk.

Sondag den 14 dito.

Bleven alhier leggen, om, gelyk als vooren verhaalt is, met de Amacquas verder te handelen, 't welk een goed einde met deze naarvolgende ſtipulatie, en dit beding, quam te nemen.

Vredeverbond met de Amacquas gemaakt.

Dat wy voor eeuwig en altoos met malkanderen in een goede en heilzaame vrede zouden leven. Dat zy (Amacquas) *onder malkanderen geen oorlog meer zouden voeren, en zoo zulks by yemant overtreden wiert, dat als dan de* E. Compagnie, *die zy oordeelen zullen gelyk te hebben, gehouden zal zyn te aſſiſteeren, en de behulpzaame band te bieden.*

Als mede, dat de Ed. Heer Commandeur *aan de Kaapze Hottentotten,* Heſiqua's, Gregriquaas, *als anderen, die onder des* E. Compagnie *diſtrict behooren, zal doen waarſchouwen, ende bekent maaken, dat deze vrede alhier geſloten is, en hen wyders te verbieden iets vyandigs op hen te ondernemen, op dat zy vry en liber aan de Kaap de Goede Hoop met de* E. Compagnie *zouden mogen komen handelen.*

De Koperberg ſtaat onder Capitein Oedeſon.

Aangaande den koperberg, is met hen niets gecontracteert, om dat wy nog niet wiſten, hoe 't aldaar met de zelve en 't zoeken van een baai geſchaapen ſtont, dierhalven 't uitgeſtelt is, tot wy 't zelve nader zullen onderzogt hebben.

De Capitein *Oedeſon* is de gene, welken de koperberg van regtswegen toekomt. De zelve zal ons daar na toe convoyeeren, en van alles regte en pertinente aanwyzing doen. Deze Amacquas hadden eenige gom, komende uit 't geboomte, als mede eenig glinſterent zand, 't welk wy oordeelden en vaſtſtelden mineraal te zyn. Zy verklaarden eenpaarig, zoo wel de Capiteinen, als 't gemeene volk, dat zy 't zelve haalden van een rivier, by hen

Gom, en glinſterent zand hier.

1685. hen Tyen genaamt. Deze rivier zou, volgens hun zeggen, na de zeekant toe zeer diep zyn, en ongemeen snel afloopen. Van den koperberg af zou men de zelve in 10 dagen konnen bereizen, en zy legt, na onze gissing, op de zelve breedte als de rivier *Vigiti Magni*, of *Agoa das Voltas*. De zelve wort langs heenen tot aan de zeestrand toe door Amacquas bewoont. Zy zeggen, dat het voor ons met karren en wagens na de zelve onmogelyk te bereizen is, 't welk als wanneer van 't gedagte Mineraal een proef zal gemaakt zyn, nader zullen tenteeren.

Terwyl het van daag de geboortedag was van den E. Heer Commandeur, schoten wy, t'zyner eere, 3 charges, yder agtervolgt wordende met een kanonschoot. De Amacquas, zulks gewaar wordende, quamen den Ed. Heer Commandeur met een muzyk vereeren, 't welk bestont in lange holle rieten, daar zy yder met een byzonderen toon op weten te blaazen, het geen een groote en swaare galm van zich geeft, nergens beter by te vergelyken zynde, als by 't geluid van een orgel. Zy stonden allen in 't rond, zynde wel 20 in getal, en in 't midden van hen een, hebbende in de hand een lang dun stokje. Deze zong voor, en sloeg de maat, op 't welke zy allen net wisten te spelen. Zy sprongen allen in 't rond, hebbende de eene hand aan 't oor, en met de andere houden zy 't riet aan den mond. Rondom deze speellieden waren mannen en vrouwen, de welke op dit geluid danzen, vermeerderende het zelve met in de handen te klappen, 't welk alles zeer ordentelyk, naar dat zy wilde menschen zyn, toeging. Dit spel duurde den ganschen dag. De Ed. Heer Commandeur liet ondertusschen een os slagten om de Capiteinen, musicanten, en danszers te onthaalen, gelyk na 't eindigen van deze Comœdie ook geschiede, gevende hen eenige arak, met welke zy zich verder lustig maakten, en weder na hunne Kraal vertrokken. Dezen dag hadden zy mede verscheide soorten van vee verruilt, en tegen den avont quam nog een Kraal by ons leggen, de welke, als ook die by ons lag, met hunne melk tot ons quamen, om tabak daar voor te erlangen.

Maandag den 15 dito.

Bleven wy als nog hier leggen, om te zien, of wy van de Kraal, die laatst by ons gekomen was, nog iets konden ruilen. Middelerwyl quam nog een Kraal hier, die dezen dag mede eenig vee aan ons verruilde. Wy begonnen op den agtermiddag preparatie te maaken, om des anderen daags vroeg te marcheeren. Tegen den avont quamen de Amacquas Capiteinen weder, gevolgt wordende van de gedagte musicanten, om hun afscheid 1685. van den Ed. Heer Commandeur te nemen, en resolveerden 2 Capiteinen met ons mede te gaan, om van alles aanwyzing te doen, met naamen, *Oedeson*, en *Haby*. De Ed. Heer Commandeur vereerde aan hen 3 schaapen, en eenige flessen arak, daar zy, en de musicanten, nevens het gansche Kraalsvolk, den geheelen nacht over mede gastereerden.

Dynsdag den 16 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze rustplaats, zynde dyzig weder, en stelden onzen cours N. $1\frac{1}{2}$ myl, tot dat wy quamen aan een kloof, die wy in marcheerden, en stelden toen onzen cours N. ten O $\frac{3}{4}$ myl, tot aan den hoogen steenagtigen berg. In 't afgaan namen onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl, langs een riviertje, aan 't welke wy bleven leggen; hadden aan weerzyden van ons, en waar men heenen zag, niet anders, als ongelooflyke hooge klippige bergen. De weg, door ons gemarcheert, was redelyk, meest zandig en kleiagtig, bewassen met wilde ruigte. Op den agtermiddag ging onze stuurman boven op 't gedagte gebergte, en zag aldaar de zee, in 't W, naar gissing, ontrent 12 of 13 mylen van ons. Het voorsz riviertje had zeer zoet water, zynde daar langs bewassen met klein doorngeboomte, en goed gras. Wy bleven hier leggen, om dat de Amacquas Capiteins ons berigtten, dat, zoo wy verder marcheerden, wy geen gras of water bekomen zouden, en dat boven dien de weg vol losse steenen lag, waarom by ons geresolveert wiert, hier te blyven leggen. Onze gegiste cours en verheid was N. $2\frac{1}{2}$ mylen. De gegiste breedte 29---19 min.; de lengte van 37 graaden 50 min.

Woensdag den 17 dito.

's Morgens ten $6\frac{1}{2}$ uuren met mooi weder vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onzen cours langs bovengedagte rivier N. ten O. $1\frac{1}{2}$ myl tot aan een zeer hooge kloof, en marcheerden de zelve door, nemende de cours N. O. ten N. $\frac{1}{2}$ myl. Deze kloof was naauw van doortogt, en lag vol groote losse klippen, daar wy, naar veel moeite, opquamen tot aan den rug van een anderen hoogen berg, daar hem deze kloof strekte N. O. In 't afgaan hadden wy den zelven cours $\frac{1}{2}$ myl, en was veel moejelyker als die in 't opgaan geweest was, door dien de passagie naauwer en de losse klippen menigvuldiger en grooter waren, 't welk oorzaak gaf, dat verscheide karren en wagens t'onderste boven raakten, en ontramponeert wierden, waarom wy genoodzaakt waren beneden aan een klein loopend riviertje, zynde brakagtig water, ons ter neder te slaan. Deze plaats was van

Margin notes: [Ri]vier [Ts]yen, en [A]goa das [Vo]ltas. — [D]e Heer [ee]n der [Ed]el's [ge]boorte[da]g. — [D]ie met [ee]n Hottentots [m]uzyk [v]ereert [w]ord. — [R]uilen [w]eder [v]ee. — De Amacquas Capiteinen nemen afscheid, en eenige gaan met zyn Ed. mede — Zien hier de Zee. — Klein Doorngeboomte hier.

1685. van gras, als mede van kleine doornboomen, tamelyk voorzien. Wy lagen alhier rondom besloten in zeer hooge steene bergen, die op veel plaatzen bewassen zyn met tweederlei soort van Aloëboomen. Eenige hebben dikke en redelyke hooge stammen, boven met een kroon van veel takken. De anderen zyn van de grond af tot boven toe met bladen bewassen, van lengte 7 of 8 voeten zonder takken. Onze gegiste cours en verheid N. N. O. 4 graaden Oostelyker $2\frac{1}{2}$ mylen. De gegiste breedte 29--10 min., en lengte van 37---56 min.; bevonden breedte van 29--12 min.; gebeterde cours en verheid N. N. O. 6 graaden Oostelyker $2\frac{1}{2}$ mylen; de gebeterde cours en verheid zedert den 11[den] dito N. ten O. 3 graaden Oostelyker $6\frac{2}{3}$ mylen; behoudende de lengte van 37---56 min.

Tweederley Aloëboomen.

Donderdag den 18 *dito.*

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van deze rustplaats, en stelden onzen cours om de Oost, te weten, O. N. O. $\frac{1}{7}$ myl; van daar jegens een kloof op N. ten O. $\frac{1}{16}$ myl. Toen marcheerden wy een bogt om, en stelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{30}$ myl. In 't afgaan van deze kloof was onze cours nog N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; van daar N. $\frac{1}{4}$ myl, alwaar wy quamen aan een hoek van het gebergte met groote losse klippen bezet. Toen namen wy onzen cours N. N. O. $\frac{1}{8}$ myl tot beneden aan een rivier, alwaar wy genoodzaakt waren ons ter neder te slaan, om dat wy verscheide van onze karren en wagens, die op den voorgaanden dag krakken hadden gekregen, en alhier op deze klippen in stukken braken, moesten herstellen, waar toe wy hier goede gelegenheid hadden, om dat deze rivier aan weerzyden met tweederhande soorten van boomen bezet was, te weten, doorn- en cypresboomen, en wel 20 roeden breed; doch zeer ondiep, en 't water eenigzins brak. Deze plaats was van gras redelyk voorzien. Onze gegiste cours en verheid N. ten O. $\frac{1}{8}$ myl; de gegiste breedte van 29---9 min., en lengte van 37---57 min., bevonden breedte van 29---10. min.

Doorn- en Cypres boomen hier.

Vrydag den 19 *dito.*

's Morgens ten $6\frac{1}{2}$ uuren met mooi weder vertrokken wy van deze rustplaats, en stelden onzen cours langs de bovengedagte rivier W. ten N. $\frac{1}{8}$ myl, daar wy de zelve doortrokken, tegen een hoogte op, die zich strekte N. ten W. $\frac{3}{4}$ myl; van daar veranderden onzen cours, en gingen tusschen het gebergte door N. N. O. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar om een bogt gegaan zynde, stelden onzen cours regt N. aan $\frac{1}{3}$ myl; van daar N. ten O. $\frac{2}{3}$ myl tot in een laagte. Van daar marcheerden wy door een kloof van tamelyke hoogte, alwaar wy onze karren en wagens, zonder beschadigt te worden, opkregen. Deze hoogte strekte zich N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar in 't afgaan namen wy onzen cours regt N. $\frac{1}{5}$ myl tot in een laagte, die geheel vlak was, en strekte zich om de Oost. Alhier waren wy genoodzaakt te blyven, dewyl ons onderregt wiert, dat wy dezen dag geen water konden bereizen. De wegen, by ons gepasseert, waren niet anders als zand en keyagtige gronden, doorsneden met verscheide kleine rivierkens, de welke tegenwoordig al t'eenemaal droog waren. Deze onze rustplaats was van gras, water, en hout, sober voorzien. De gegiste cours en verheid N. ten W. $2\frac{1}{2}$ mylen; de gegiste breedte 29---9 min., en lengte van 37---56 min. 1685.

Saterdag den 20 *dito.*

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van deze rustplaats, en stelden onzen cours regt N. $\frac{2}{3}$ myl. Van daar N. ten O. $\frac{1}{16}$ myl; toen om een hoogte heenen N. O. $\frac{1}{10}$ myl, en van daar om het hoog gebergte te myden stelden wy onzen cours O. $\frac{1}{24}$ myl tot regt voor een kloof, die wy meenden door te marcheeren; doch bevonden zulks onmogelyk, vermits de menigvuldige klippen, die los tegen het steil gebergte aanlagen, en dierhalven waren wy genoodzaakt te rug te keeren, en namen onzen cours W. $\frac{1}{20}$ myl tot digt onder een hoogen berg, die wy langs gingen W. N. W. $\frac{1}{16}$ myl; aldaar vonden wy een fontein, die, zoo ons de Amacquas onderrigteden, het gansch jaar door water geeft. Van daar behielden wy nog den zelven cours $\frac{1}{10}$ myl, tot voor een vlakte die wy overtrokken N. ten O. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar regt N. $\frac{1}{4}$ myl tot aan eenige klipagtige heuvelen, die wy genoodzaakt waren te myden, en stelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; van daar regt N. $\frac{1}{2}$ myl, tot aan een riviertje, daar wy ons nedersloegen. De weg, by ons gemarcheert, was van grond als de voorige. Hout en gras was hier sober; maar water jegenwoordig redelyk genoeg te vinden. Gegiste cours en verheid N. 4 graaden, Oostelyker 2 mylen; de gegiste breedte 28---52 min., en lengte van 37---57 min.

Schoone fontein hier.

Sondag den 21 *dito.*

's Morgens ten $5\frac{1}{2}$ uuren braken wy op van deze plaats, stellende onzen cours van daar om de O. tegen een hoogte O. N. O. $\frac{1}{2}$ myl. Van daar veranderden wy onzen cours, en marcheerden O. Z. O. $\frac{1}{16}$ myl; van daar O. N. O. $\frac{1}{20}$ myl; toen O. ten Z. $\frac{1}{14}$ myl. Van daar marcheerden wy een vlakte over, onzen cours Z. $\frac{1}{5}$ myl; van daar O. ten N. $\frac{2}{3}$ myl, alwaar wy quamen aan een zeer hoogen en grooten berg, zynde een enkele klip,

Hooge berg.

en,

1685. en, zoo ons de Amacquas berigtten, ontsprong boven op de zelve een fontein, zynde zeer goed water. Dezen berg lieten wy op de regter hand van ons af leggen, en namen toen onzen cours O. ten Z. ⅓ myl. Van daar quamen wy wederom aan een zeer groote en wyde vlakte, die wy voor een gedeelte doortrokken O. ten N. 2½ mylen. Toen namen wy onzen cours O. N. O. en O. ten N. ⅔ myl tot in een kloof, die wy ingingen N. O. ½ myl; alwaar wy quamen aan onze gedestineerde plaats, namentlyk de koperbergen, daar wy ons ter nedersloegen, regt voor een kloof van een der gedagte bergen, tusschen welke een fontein uitquam, zynde zeer koel en aangenaam water om te drinken. Deze fontein, zoo als wy naderhand ondervonden, nam haaren oorsprong uit een klipagtigen heuvel, ontrent een schoot weegs van deze bergen gelegen, met geboomte, biezen, en riet bewassen. Deze plaats is een kei- en zandagtige grond, en op verscheide plaatzen ontrent 2 voeten diep bevonden eenige specie van klei, de welke zich heel leenig liet bewerken. De gegiste cours en verheid O. ten N. 1 graad, Oostelyker 4¾ mylen. De gegiste breedte 28---52 min. en lengte van 38---18½ min.; de gebeterde lengte van 38---21 min., bevonden breedte 29---0 min., verbeterde cours en verheid O. ten Z. 4¼ mylen.

De Koperbergen,

En Koele Fontein hier.

Maandag den 22 dito.

Begon de Ed. Heer Commandeur, en de Berg-hopman de bergen te visiteeren. De Ed. Heer Commandeur nam zyn cours na 't Oosten, en de Berg-hopman na 't Westen, en lieten op verscheide plaatzen werken, om te zien, wat soort van Mineraal die bergen mogten wezen. De zelve waren van onderen tot boven, en zelfs op de losse klippen, met Spaans groen uitgeslagen, 't welk den Ed. Heer Commandeur, en den Berg-hopman goede hoope gaf, van iets byzonders te zullen vinden; maar de Berg hopman oordeelde, na dat hy eenigen tyd had laaten werken, dat men niets zou obtineeren, en gaf den moed byna t'eenemaal verlooren; daar de Ed. Heer Commandeur in tegendeel goeden moed had, en deê hem aanwyzing, op wat plaatzen hy oordeelde dat men behoorde te werken, aan 't welke men vast stelde 's anderen daags te beginnen.

Bevinding van 't Mineraal hier.

Dynsdag den 23 dito.

Met het aanbreken van den dag begonnen de Berglieden met alle vlyt het werk op twee plaatzen voort te zetten, en bevonden zich op een meer als gemeen breeden gang te zyn, en hoe dieper zy quamen, hoe zich 't Mineraal beter vertoonde. Ondertusschen zont de Ed. Commandeur verscheide van 't volk uit, om te zien wat hout en rivieren hier ontrent waren, alzoo op die plaats, daar wy hier lagen, geen hout, als dat van Aloëboomen, en kreupelbosch, te vinden is. De zelve, wederkomende, rapporteerden, dat zy op 2, 3 of 4 mylen hier en daar tusschen het gebergte verscheide drooge rivieren met doorngeboomte, en een soort van hart hout, ons onbekent, bewassen, bevonden hadden, waar op verscheide wagens derwaarts gingen hout kappen, om van 't zelve koolen te branden, noodig tot de smeltery, en 't maaken van proeven, te gebruiken, 't welk daar toe zeer bequaam geoordeelt wiert. De behouden cours en verheid van 't Kasteel der Goede Hoope is 3 graaden en 10 min. Beoosten het N. 75 mylen en 16 min., en by opmerking van den Stuurman lagen wy hier boven den waren Horizont 24 min., of 912 roeden. 1685.

Doorngeboomte, en ander hard hout

Woensdag den 24 dito.

Continueerden de Berglieden nog in hun werk. Ondertusschen belastte de Ed. Heer Commandeur den Berg-hopman, nevens eenige anderen, op het hoogste gebergte te klimmen, 't welk aan de Westzyde van ons lag, om aldaar te zien, hoe 't gebergte zich vertoonde, en met een te onderzoeken, of daar ontrent geen Mineraal te vinden was. Boven komende, bevonden, dat het rondom deze plaats, zoo verre men zien kon, niet anders dan hooge en swaare bergen waren, hebbende tusschen de zelve hier en daar een vlakte, en wat het Mineraal aangaat, daar waren aan dezen berg geen teekens van te vinden. Middelerwyl openbaarden de Amacquas aan den E. Heer Commandeur, dat ontrent 3 mylen van hier nog een berg was, mede met Spaans groen uitgeslagen, gelyk het gebergte alhier, waar op besloten wiert een sergeant nevens den stuurman en eenige Berglieden, mitsgaders eenige soldaaten derwaarts te zenden, en te vernemen, of zulks waar was. Op den agtermiddag onderging de Ed. Heer Commandeur de werken visiteeren, en bevont, dat die zich zeer verbeterden.

Swaare Bergen, doch geen teekens van Mineraal.

Nader onderzoek hier ontrent gedaan.

Donderdag den 25 dito.

's Morgens ten 3½ uuren vertrok de Sergeant met 10 mannen naar de bovengedagte plaats, die ontrent ten 6 uuren 's avonts wederquamen, en eenige steen medebragten, uitgeslagen, gelyk bevoorens verhaalt is, en berigtten wyders, dat zy Mineraal hadden gevonden op een vlakte, daar geen water ontrent was; maar op hunnen weg hadden zy verscheide kleine rivierkens of spruitjens met water, die met doornboomkens bewassen waren, gevonden, en verklaarden verder, dat de wegen onbequaam waren om met karren of wagens derwaarts te komen, ter oorzaak van

1685. van de diepe en steile nedergaande klooven, die zulks zouden verhinderen. Hun cours en verheid was van deze plaats N. N. W. 6 graaden Westelyker 2¼ mylen, bevonden breedte van 28 graaden 51 min., en lengte van 38 graaden 15 min. Ondertusschen wiert het hout klaar gemaakt, en ingezet om koolen 'er van te branden.

De Ed. Heer Commandeur was nog al bezig met eenige manschap de bergen op verscheide plaatzen te visiteren, en bevont, waar hy quam, dat het al een en het zelve Mineraal was.

Vrydag den 26 dito.

Begon de Ed. Heer Commandeur de probeer- en smelt-ovens te maaken, waar mede hy den ganschen dag bezig was. Aan de Myn wiert ondertusschen met allen vlyt gearbeid.

Saterdag den 27 dito.

Begonnen de Berglieden, vermits zy nu t'eenemaal van de losse steenen waren, te mineeren, en deden ontrent ten 10 uuren de eerste schoot, die wel gelukte, en byzonder schoon Mineraal opwierp, van welke de Ed. Heer Commandeur eenige smolt, om te zien, of die inderdaad zoo was, als zy zich vertoonde; doch bevont de zelve, vermits die te na aan den dag had gelegen, nog vlugtig te zyn.

Sondag den 28 dito.

Met het aanbreken van den dag reed de E. Heer Commandeur met den Berg-hopman, en eenige anderen, te paard uit, om het gebergte, dat zich Oostelyk aan strekte, te bezigtigen, en bevont, dat het gebergte eenige mylen weegs met Mineraal-gangen, die met Spaans groen beslagen waren, heenen strekte. Ondertusschen waren de Berglieden bezig, om hun werk voort te zetten.

Maandag den 29 dito.

Ontrent den middag lieten de Berglieden weder twee Mynen springen, die schoon Mineraal opwierpen, van welke de Ed. Heer Commandeur op nieuws besloot te smelten, en bevont, dat de zelve koper hielt. Koper-Mineraal gevonden.

Dynsdag den 30 dito.

Ging de Ed. Heer Commandeur de werken bezien, die hem heel wel aanstonden, alzoo de gangen nog stant bleven houden.

Woensdag den 31 dito.

Wiert nog al vervolgt met het arbeiden aan de Mynen. Ook was de Ed. Heer Commandeur van voornemen, om pertinente proeven te maaken; maar vermits het de gelegenheid hier niet toeliet, zoo wiert het zelve uitgestelt tot de wederkomst aan de Kaap der Goede Hoope.

Donderdag den 1 November.

Waren de Berglieden ontrent 2 mans lengte op de eene plaats, en op de andere quaalyk zoo diep gevordert, en bevonden dat het Mineraal zich meer en meer verbeterde. 1685.

Vrydag den 2 dito.

Klom de Ed. Heer Commandeur op het gebergte, gelegen ten W. van ons, en resolveerde in de zelve, alzoo hy vast voornam in 't kort te vertrekken, 1 dag of 2 te laaten arbeiden, om te zien, hoe zich 't zelve zou opdoen, dewyl zich daar een gang van wel 2 vadem breed vertoonde. Ondertusschen waren zy in de andere 2 Mynen sterk doende met mineeren, om eenige Ertz los te maaken, die de Ed. Heer Commandeur gezint was mede te nemen.

Saterdag den 3 dito.

Begonnen de Berglieden aan de bovenverhaalde gang te arbeiden, en bevonden dat de zelve zich uitermaaten schoon opdede, en wiert met arbeiden dezen dag opgehouden.

Sondag den 4 dito.

Wiert alles vaardig gemaakt, om des anderen daags op te breken, en te vertrekken na de zeekant. Ondertusschen was men nog sterk bezig, om de meergemelde gang dieper in te arbeiden, als mede eenige Mineraalen beneden te dragen, en de zelve mede te voeren. Verder bevinding van dien.

Maandag den 5 dito.

's Morgens ten 6½ uuren met mistig wêer vertrokken wy van de koperbergen, passeerende den zelven weg te rug, dien wy, daar na toe gaande, gekomen waren, en bevonden, dat verscheide spruitjens, die toen met water stonden, t'eenemaal verdroogt waren; zelfs de rustplaats, daar wy den 21sten October van daan trokken, daar wy ons genoodzaakt vonden met graven van kuilen water te zoeken, dewyl het riviertje alhier mede meest verdroogt was, alwaar wy bleven kamperen. Hier leggende, zont de Ed. Heer Commandeur een sergeant met eenige manschap weder te rug, om den berg, voor dezen gedagt, daar een fontein op zoude wezen, te gaan bezigtigen; die, wederkomende, berigtten, zulks alzoo niet gevonden te hebben, als alleen in 't afgaan van den berg een schoone fontein afloopend water, en hadden, volgens hun berigt, de zee in 't Westen van hen gezien, en vlakke strand. Onzen cours en verheid was W. ten N. 2¼ mylen, en bevonden breedte van 28---55 min., en lengte van 37---57 min. Keeren van de Koper-bergen te rug. Ontmoeten een Fontein. Zien de Zee hier

Dynsdag den 6 dito.

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van deze rustplaatzen, quamen ontrent ten 10 uuren aan de rustplaats, alwaar den 20sten October gelegen hadden, de welke wy passeerden tot regt af en aan de fontein, op den zelven dito mede gepasseert,

en

1685. en lieten de zelve ontrent ½ myl ter linkerhand van ons leggen, en stelden onzen cours Z. ten O. aan ½ myl, alwaar wy weder op ons oud pad quamen, en trokken 't zelve langs, tot op de rustplaats, daar wy den 18den October gekomen waren, de Zandrivier, en door de Amacquas Hottentots Touse genaamt, die nu t'eenemaal opgedroogt was, weshalven wy ons genoodzaakt vonden kuilen te graven. Gras was hier in overvloed. De gegiste cours en verheid Z. 5 graaden Oostelyker 4½ mylen. De vertrouwde breedte van 29---10 min., lengte van 37---59 min.

De Zandrivier, of Touse.

Woensdag den 7 dito.

's Morgens vertrokken wy ten 6½ uuren van deze Rivier, en vervolgden ons pad, tot dat wy quamen ontrent ten 8½ uuren op de rustplaats, daar wy den 17den October gekomen waren, welke plaats wy 't eenemaal van water ontbloot vonden. Van daar wederom het oud pad langs tot in de moejelyke kloof, die wy den 17den dito voorsz gepasseerd waren, de welke ons tegenwoordig niet weynig verhinderde, alsoo in de selve een voorwiel van een van onse wagens aan stukken brak, onbequaam om te repareeren, waarom wy genoodsaakt waren de goederen af te pakken, en andere Karren en Wagens daar mede te belasten. Wy lieten de selve soo wel voorzien, dat wy ter naauwer nood daar mede op een rustplaats quamen, zynde ontrent ¾ myl van de plaats, daar wy den 16den October ons hadden ter nedergeslagen. Water en gras was hier sober. Wy lieten hier van deze gebroken wagens een kar maken, om van de zelve niet t'eenemaal ontbloot te zyn. Tegen den avond klom de Ed: Heer Commandeur met eenige manschap boven op een hoogen berg, om te zien, of men op de zelve geen zee kon beoogen. Daar boven op komende, sagen geen zee, maar wel een kloof, die ons scheen een goede weg te zyn, om derwaards te komen. Deze strekte zich W. Z. W. onze gegiste cours en verheyd Z. ten W. 4 graden W. 3¼ myl gegiste breedte van 29---19. min., en lengte van 37---50. min.

Donderdag den 8 dito.

's Morgens zond de Heer Commandeur een Sergeant en den Stierman met twee Soldaaten uyt, om het pad te bezigtigen; 't welk sy ontrent 2½ myl verre bevonden goed te zyn. De Ed. Heer Commandeur resolveerde op te breeken, en derwaards te marcheeren, en vertrokken van hier op de namiddag, en stelden onzen cours Z. O. ½ myl. Van daar Z. Z. W. ½ myl, tot aan een riviertje met loopend water, en marcheerden 't zelve langs heen 1 myl. Van daar veranderde onse cours Z. ten W. $\frac{1}{12}$ myl tot op den hoek van een berg, die wy omtrokken. De cours Z. W. ¼ myl. Van daar veranderde de zelve W. Z. W. 1½ myl tot aan een rivier, dewelke van een andere kruys-wys doorsneden werd. Van daar onze cours Z. W. $\frac{1}{12}$ myl tegen een hoogte op, en marcheerden op de zelve W. ½ myl, en W. Z. W. 1½ myl tot aan een spruytje met water, alwaar wy ons zelven ter nedersloegen. Deze plaats was van gras redelyk, maar van hout sober verzien. De weg, by ons gemarcheerd, was meest zandig, ook hier en daar klipagtig. De Ed: Heer Commandeur klom boven op een berg, om naar het pad te zien, 't welk zig meest vlak vertoonde; maar ontrent 6 mylen W. Z. W. van ons hadden wy een berg van zeer groote hoogte, welke gesustineerd wierd na by de zee te leggen. De Amacquas Capiteins, die ons tot nog toe waren by gebleven, begonnen nu gansch onwillig te werden, om met ons verder te trekken, en aanwyzing van het pad te doen, inzonderheyd Capiteyn *Oedeson*, nevens eenen *Nonce*, zynde een Amacqua, die by de Kaapze Hottentots was gevlugt, vermits hy oorlog met de andre Amacquas had gevoerd, en ziende, dat wy derwaards trokken, presenteerde aan de Ed. Heer Commandeur het pad na der Amacquas land te wyzen, die het zelve tot nog toe trouw, en wel heeft gedaan; maar nu, 't eenemaal door den voorsz *Oedeson* vervoerd zynde, mede onwillig was, en begon hem niet anders als met leugens te behelpen, om ons voornemen te diverteeren, 't welk de Ed. Heer Commandeur bemerkende, besloot den zelven *Oedeson* en *Nonce* te bewaren, hen afvragende, wat reden zy hadden, om zich met zoo een menigte leugens en uytvlugten te behelpen, en waarom zy ons geen verderen weg wilden wyzen; waar op zy antwoorden, dit de passagie na de zee niet te zyn, en dat hen 't hoofd zeer dede van meer te praaten, zoo dat zy, op 't geen hen gevraagd wierd, niet het minste meer wilden zeggen, en bleven dezen avond voorts t'eenemaal stom. Dezen dag was onze gegiste cours en verheid Z. W. 5 graden W. 2¼ myl, gegiste breedte 29---20 min., de lengte van 37---43. min.

Hooge Berg.

Onwilligheid van de Amacquas Capiteins, om verder den weg te wyzen.

Vrydag den 9 dito.

's Morgens met het aanbreeken van den dageraad zond de Ed. Heer Commandeur den Stierman met 6 man na den voorgedachten hoogen berg. Ook een Sergeant met 6 man, om na een pad te zoeken beneden den voorsz berg. De zelve weder komende, rapporteerde de Stierman, dat hy, boven op dien berg

 zynde,

1685.

Zien de Zee.

zynde, de zee regt W. van hem af ontrent 6 mylen had gezien; ook de wal hier en daar met zandduinen bezet, en twyffelde ook een zand-baaitje gezien te hebben, met een zandig eilandje in 't zelve, 't welk hy Z. W. ten Z. van hem af gepeilt had. Langs onder dezen berg, daar deze peiling geſchied is, liep een groote rivier in zee, en ſtrekte zich meeſt Z. W. heenen; maar de weg, by hem gegaan, was t'eenemaal onbequaam, om met wagens of karren derwaarts te komen. De Sergeant rapporteerde, dat door hem een bequaam pad gevonden was, om met onze bagagie te konnen paſſeeren ontrent 4 mylen verre. Het zelve ſtrekte zich Z. ten W. tuſſchen den meergenoemden berg, en de zelve rivier.

Groote Doornboomen by een rivier.

Deze rivier was met groote doornboomen bewaſſen, gelyk zy alle, die hier gevonden worden, zyn. Ondertuſſchen beſloot de Ed. Heer Commandeur den Capitein *Haby*, die mede nog by ons was, na zyn Kraal, alzoo hy onpaſſelyk was, te laaten gaan; maar de andere twee, die zich nog ſtom hielden, by ons te houden.

Haby vertrokken, doch de twee andere gevangen gehouden,

Saterdag den 10 dito.

's Morgens met den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, nevens den Stuurman met 4 man, om de W., ten einde te zien, wat doortogt aldaar was, om aan ſtrand te komen Wederkomende, berigtten zy, dat ze ontrent 4 mylen regt W. aan geweeſt waren; maar hadden den weg t'eenemaal onbequaam gevonden, om voor ons te bereizen. Des namiddags ten 2 uuren braken wy op, om het pad te vervolgen, waar van de Sergeant den dag voor dezen berigt had gedaan. Middelerwyl ſcheide de gedagte Capitein *Haby* van ons, den welken de Ed. Heer Commandeur met tabak, pypen, koper, kraalen, en voorts nog met het gene zy voor raariteiten houden, beſchonk, hem zoodanige vereering medegevende aan de verdere abſente Capiteins dezer Natie.

Wy ſtelden hier van daan onzen cours O. N. O. $\frac{1}{6}$ myl tot aan een riviertje. Toen Z. O. $\frac{3}{10}$ myl tegen een hoogte op. Nederwaarts gaande hielden wy den zelven cours $\frac{1}{2}$ myl tot aan ſpruitje, 't welk wy langs marcheerden Z. Z. W. $\frac{1}{3}$ myl; van daar Z. $\frac{1}{4}$ myl. Toen Z. Z. W. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar Z. O. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl. Ondertuſſchen begonnen deze 2 gedetineerden weer hunne ſchelmſtukken te toonen, en zeiden ons het regte pad na de zee te zullen wyzen, en dat het pad van den Sergeant niet bequaam was om derwaarts te komen. De Ed. Heer Commandeur, zulks geloovende, vermits zy een menigte van ſchynredenen daar by voegden, namen wy, volgens hunne aanwy-

die ons zeer vuil handelen.

zing, den cours W. aan $\frac{1}{20}$ myl; van daar Z. O. $\frac{1}{18}$ myl. Toen Z. Z. O. $\frac{1}{6}$ myl, en O. Z. O. $\frac{1}{6}$ myl. Toen weer Z. O. $\frac{1}{18}$ myl, en Z. Z. O. $\frac{3}{20}$ myl tot aan een hoogte, die wy op marcheerden Z. $\frac{1}{2}$ myl regt van het pad af, door den Sergeant gevonden. Neerwaarts gaande, ſtelden onzen cours Z. O. $\frac{1}{2}$ myl; toen O. Z. O. $\frac{2}{3}$ myl tot aan een hoogen berg, die wy ommarcheerden. Toen Z. Z. O. $1\frac{1}{6}$ myl door een kloof. Van daar O. Z. O. $\frac{1}{3}$ myl, alwaar wy eenige Hottentots by ons kregen, 't welk ons dede denken, dat hier ontrent eenige Kraalen moeſten leggen. Voort marcheerende, ſtelden onzen cours Z. Z. O. $\frac{1}{4}$ myl, alwaar wy quamen aan een ſpruitje, daar wy ons moeſten ter nederſlaan, dewyl wy zagen, dat wy waren op $\frac{1}{4}$ uur na aan de zelve plaats, daar wy den 14^den^ October met al de Kraalen zamen hadden gelegen, en die zich op die zelve plaats nog bevonden. Tegen den avond quamen alle de Capiteinen tot ons, aan de welke de Ed. Heer Commandeur het wedervaaren met *Oedeſon* en *Nonce* verhaalde, waar over zy zeer verbaaſt waren, en lieten aanſtonts *Oedeſon* by hen komen, hem zeggende, wat reden hy had van zulke ſchelmſtukken aan te vangen, en dat tegen de genen, de welke hen voor eerſt aan de Kaap wel onthaalt had, en op 't vertrek met verſcheide raariteiten had beſchonken, welke gelyke vriendſchap en goedheid hy nu weer aan hen bewees, en of hy niet die gene was, die oorzaak zou geven, om met de Hollanders in oorlog te geraaken, doende daar by, dat het beter was, dat zy hem (*Oedeſon*) dood maakten, als dat zy hier door in zulke groote ongelegenheid zouden komen, preſenterende hem met eenen aan de Ed. Heer Commandeur; verzoekende, dat hy hem geliefde te ſtraffen na zyne verdienſte, en zoo hy zulks niet wilde doen, dat zy hem dan zouden dooden; waar op de Ed. Heer Commandeur verzogt, dat zy zulks hem voor deze reis zouden vergeven; 't welk, zy, na dat zy hem wel doorgehaalt hadden, deden. Den anderen, te weten *Nonce*, lieten zy mede by zich komen, die Capitein *Atwa*, zonder hem eens te hooren ſpreken, de karos dede afleggen, en gaf hem op het bloot lichaam een menigte van ſtokſlagen; vraagende, of de Ed. Heer Commandeur hier mede voldaan was, die daar op ja antwoordde. Deze Capiteinen wierden dan hier op met brandewyn beſchonken, en vertrokken te zamen na hunne Kraalen. De gegiſte cours en verheid was Z. Z. O. $\frac{1}{2}$ ſtreek, Ooſtelyker $4\frac{1}{2}$ mylen. De gegiſte breedte 29--40 min., en lengte van 37--34 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. 2 graaden, Ooſtelyker $3\frac{1}{2}$ mylen. De bevonden breedte van

1685.

Hooge Berg, en Hottentots hier

De Capiteinen komen weer by ons.

Hun oordeel over Oedeſon en Nonce.

685. van 29---30 min., en lengte van 37---52 min.

Sondag den 11 *dito.*

Bleven wy hier leggen, om met gedagten Capiteyn verder te ſpreken. Middelerwyl quamen 'er daar veel, om hunne melk te ruylen.

Maandag den 12 *dito.*

's Morgens ten $6\frac{1}{4}$ uuren vertrokken wy hier van daan, en ſtelden onzen cours recht naar de ruſtplaats van den 14^den^ October voorſz. Op weg zynde, quamen de gedachte Capiteynen ons in 't gemoet, yder aan den Ed. Heer Commandeur vereerende een Koebeeſt. Middelerwyl zagen wy, dat al het Kraalsvolk op de been was, de minen makende als of zy voorhadden met ons te vechten; waar op de Ed. Commandeur aanſtonds een wagenburg liet ſlaan, en onſe twee veldſtukjes waterpas planten, voor 't welke zy met ganſche troupen gingen neerzitten, toonende hier mede hunne onkunde van der zelver kracht, over welk planten echter de Capiteynen zeer verbaaſt wierden, wetende niet wat zulks beduyden wilde; en na dat alles dienaangaande geëxamineerd was, bevont men, dat 'er een Hottentot na de Kraalen was komen loopen, voorgevende, dat wy al hun vee hen zouden afnemen, welk zeggen hen dus gealarmeerd had. Zy eyndelyk ziende, dat wy geen quaad met hen voorhadden, quamen aanſtonds tot ons, en verzogten, dat wy dien dag daar zouden blyven leggen, alzoo zy van meening waren eenig vee en melk aan ons te verruylen; 't welk ook geſchiedde. De Ed. Heer Commandeur ſchonk op den avond aan yder Capiteyn een fles Arak, met 't welke zich de Kraalen den ganſchen nacht door vervrolykten, en hadden nu 't eenemaal een goed gevoelen van ons.

Opſtant der Hottentots, en de reden 'er van.

Dynsdag den 13 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren braken wy op, en marcheerden ons oud pad, tot dat wy quamen ontrent ten $9\frac{1}{2}$ uuren op de ruſtplaats, daar wy den 13 October van daan vertrokken waren, de welke wy paſſeerden, vervolgden wyders onzen ouden weg, die wy nu geheel opgedroogd vonden, en quamen alzoo op een $\frac{1}{2}$ myl na op de ruſtplaats, daar wy ons den 4^den^ dito voorſz hadden ter nedergeſteld. Wy bleven hier leggen, dewyl wy hier goed water en gras vonden; maar hout ſober. De gegiſte cours en verheyd Z. ten W. $\frac{1}{2}$ ſtreek W. $3\frac{1}{4}$ mylen; de gegiſte breedte 29---34 min. en lengte van 37---49. min.

Woensdag den 14 *dito.*

's Morgens vroeg zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant en den Stierman nevens eenige Manſchap uyt, om den weg te gaan bezien, dewyl wy nu gekomen waren ter plaatze, daar de Hottentots ons van onderricht hadden, dat wy aan zee konden komen. Wederkeerende, rapporteerden zy ontrent 4 mylen verre geweeſt te zyn, welken weg zy bequaam hadden gevonden, om te konnen bereyſen, als ook mede een ruſtplaats, die wel voorzien was van gras, water, en hout. Ook hadden wy twee Hottentots na de Kraalen gezonden, alzoo vier van de geruylde beeſten in de verleden nacht weder na de zelve waren geloopen. De Hottentots daar komende, zeyde Capiteyn *Oedeſon*, waarom de Ed Heer Commandeur niet een Hollander of vier had mede gezonden, die hy zou den hals gebroken hebben; over welk zeggen Capiteyn *Otwa* en hy in zulke hooge woorden raakten, dat zy malkanderen, met ſtokken ſloegen. De beeſten wierden terſtond by den anderen gezocht, en met eenige Amacquas ons weder toegezonden, aan de welke de Ed. Heer Commandeur voor yder Capiteyn, behalven *Oedeſon*, eenige Tabak, tot een teeken van dankbaarheyd, toezond, en vermits het regenagtig weder waren wy genoodzaakt dezen dag hier te blyven leggen. 1685.

Verdere moeite met Oedeſon.

Donderdag den 15 *dito.*

's Morgens vertrokken en marcheerden wy ons oud pad langs, tot dat wy quamen op de ruſtplaats, daar wy den 11^den^ October van daan vertrokken zyn. Van daar ſtelden wy onzen cours Z. Z. W. $\frac{3}{5}$ myl, zynde de weg by den Sergeant geviziteerd. Toen veranderden onzen cours, en trokken door een laagte over een riviertje, 't welk meerendeels droog was, W. Z. W. $\frac{1}{8}$ myl, van daar Z. W. ten W. $\frac{1}{18}$ myl. Toen W. ten Z. $\frac{2}{5}$ myl. Van daar namen langs een drooge rivier de zelve cours $1\frac{2}{3}$ myl, en voorts W. ten Z. $\frac{1}{6}$ myl, als mede W. Z. W. $\frac{1}{2}$ myl. Toen W. ten Z $\frac{1}{4}$ myl, tegen een hoogte op nederwaards gaande W. Z. W. $\frac{1}{4}$ myl, tot aan een rivier, daar wy ons zelven ter nederſtelden, en bleven leggen. Deze plaats was van gras, brandhout, en goed water, wel voorzien. De weg by ons gemarcheerd, was zandig en klipagtig, bequaam om te bereyzen. Op den namiddag zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant nevens den Stierman, en eenige manſchap uyt, om een verdere paſſagie te zoeken na de zee-ſtrand. 's Avonds weerkomende, rapporteerden, dat zy een bequaam pad gevonden, en na giſſing, ontrent 5 mylen weegs de zee van zich gezien hadden. Deze dag was onze gegiſte cours en verheyd W. Z. W. graden Z. $3\frac{1}{2}$ myl, gegiſte breedte 29---41. min. en lengte van 37---34. min.

Zien de Zee weer

Vrydag den 16 *dito.*

Ten $11\frac{1}{2}$ uuren vertrokken wy van

1685. deze rustplaats, en stelden onzen cours langs dit riviertje Z. W. ten Z. $\frac{1}{16}$ myl. Van daar W. $\frac{1}{16}$ myl. Toen Z. ten W. $\frac{1}{6}$ myl, als mede W. ten N. $\frac{2}{3}$ myl, ook W. ten Z. $\frac{1}{8}$ myl. Van daar veranderden onzen cours, en trokken toen Z. W. ten W. ' myl. Van daar Z. ten W. $\frac{1}{8}$ myl, als mede Z. ten O. $\frac{1}{6}$ myl, en W. ten Z. $\frac{3}{5}$ myl. Toen W. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar W. N. W. $\frac{1}{7}$ myl, en W. ten Z. $\frac{1}{2}$ myl. Van hier veranderden onzen cours, en marcheerden W. Z. W. $\frac{1}{6}$ myl. Toen regt na de plaats van ons verblyf, de cours Z. W. ten W. $1\frac{1}{4}$ myl, daar wy ons ter nedersloegen. Waar langs een rivier heen liep, meerendeels verdroogt; doch hier en daar wat water, maar brakagtig. De landstreek by ons dezen dag gepasseert, was meerendeels effen, maar zeer diep van zand; doch nog redelyk van gras, maar schaars van brandhout voorzien. Onze gegiste cours en verheid Z. W. ten Z. $3\frac{1}{4}$ myl; de gegiste breedte van 30---8 min., en lengte van 37---35 min.

Saterdag den 17 dito.

Bleven wy hier leggen, en dezen morgen zont de Ed. Heer Commandeur van hier weder een Sergeant met den Stuurman, en eenig volk als vooren, om naar de zee te gaan. De zelve namiddag wederkomende, berigtten, dat zy aan de zee waren geweest W. ten Z. van ons af, en hadden aldaar bevonden een vlak en effen strand, zonder de minste branding tegen de wal, maar hadden geen bequaamheid ter wereld gezien, om daar met een schip aan te komen. Zeiden ook, dat zy aan de rivier waren geweest, daar wy hier beneffens lagen, die aldaar in zee uitliep. Als mede, dat de zee daar wel 3 mylen verre inspoelde, zoo dat zy voor ons geen plaats hadden gevonden, om 'er te konnen leggen, dewyl daar ontrent geen gras nog zoet water was te vinden. Ondertusschen was de Ed. Heer Commandeur het gebergte visiteeren, en bevont aan de overkant van de rivier eenige Ertz, welke goed Mineraal scheen te zyn; aan 't welke hy aanstonts liet arbeiden, om daar van mede te nemen, en naderhand proeven 'er van te maaken.

Groote Rivier hier.

Goede Ertz hier.

Sondag den 18 dito.

's Morgens, zynde dyzig weder, zont de E. Heer Commandeur alle onze Hottentots uit, om na de Z. zyde van ons na zee te gaan, en om met eenen te onderzoeken, of aldaar geen baai, of bequame plaats, om te leggen, te vinden was. Ook wiert den zelven dag een sergeant met 4 man uitgezonden na 't Noorden, om te vernemen, wat gelegenheid zich aldaar zou opdoen. De zelve tegen den avont wederkeerende, dede berigt, dat hy aan een zeer groote rivier geweest was, die hy hier en daar met groote kuilen water, maar anders geheel droog, en van hout en gras overvloedig voorzien, gevonden had. De Hottentots quamen dezen dag niet weder te rug; en aan 't Mineraal wiert nog gearbeid. 1685.

Maandag den 19 dito.

Zynde dyzig weder, waren genoodzaakt nog hier te blyven, om onze Hottentots in te wagten, die tegens den avont eerst weder quamen, brengende bescheid, dat zy ter plaatze, daar de groote Doornbosch-rivier in zee loopt, hadden geweest, en hadden daar, zoo verre zy konden beoogen, het strand zeer vuil en klipagtig gevonden; als mede, dat het van gras en water niet voorzien was, waarom besloten wiert na de gedagte rivier, by den Sergeant gevonden, te trekken.

Dynsdag den 20 dito.

's Morgens met mooi weer trokken wy van deze rustplaats, en marcheerden N. W. aan 4 mylen door een zeer diepen zandigen, en hier en daar heuvelagtigen weg, tot dat wy quamen aan de gedagte rivier, aan de welke wy ons ter nedersloegen, en bevonden aldaar 't geen ons van den Sergeant berigt was. De gegiste breedte 29--36 min., en lengte van 37--$16\frac{1}{4}$ min.

Woensdag den 21 dito.

's Morgens met mooi weer vertrokken wy van de bovenstaande rustplaats, en stelden onzen cours N. W. ten W. $3\frac{3}{5}$ mylen, en hadden de rivier ter regter hand van ons, marcherende de zelve niet langs, om de groote en menigvuldige bogten, die zy heeft; maar trokken al regt toe meest over vlak en zandig land, als alleen een kloof, tot dat wy weer aan de rivier quamen, daar wy ons ter nedersloegen. Hout, gras, en water, was hier als vooren. Wy gisten ons op de breedte van 29---27 min., en de lengte van 36--$52\frac{1}{4}$ min. te zyn. Op den namiddag zont de Ed. Heer Commandeur 'er een met eenige manschap uit, om te vernemen, hoe 't aan zee zich opdede; die in den avontstont wederquamen, en bescheid bragten, dat zy tot $\frac{1}{4}$ myl na aan zee waren geweest, boven op een berg, daar by leggende, van waar zy, na hunne meining, een baaitje hadden gezien, in 't welke deze rivier haar water komt te lossen; en waren ook beneden in de rivier geweest, in de welke zy nog goed water en gras gevonden hadden, maar zy was t'eenemaal ontbloot van geboomte.

Donderdag den 22 dito.

Bleven wy hier leggen, om dat de Ed. Heer Commandeur aan den berg liet werken, die hy oordeelde Mineraal in te hebben.

Vrydag den 22 dito.

's Morgens ten 6 uuren met mooi weder ver-

:685. vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours van daar regt W. Z. W. tot aan dien berg daar de Sergeant op geweeſt was. Alhier ſpanden wy onze beeſten uit, tot dat de Sergeant, die na zee gezonden wiert, om aldaar een bequame plaats uit te zien, om te konnen leggen, weder te rug quam, die, na dat hy ontrent 2 uuren uitgeweeſt had, berigt quam doen, dat hy een bequame plaats aan ſtrand had gevonden, waar op de Ed. Heer Commandeur aanſtonts belaſtte de beeſten in te ſpannen, en vertrokken toen 's namiddags ten 2 uuren na de zeeſtrand, alwaar wy ons zelven aan den uitgang der rivier nederſloegen, en hadden 't verſch water en gras ontrent ½ uur van dit ons kampement; geboomte was hier niet, als kreupelboſch; maar aan de zeeſtrand vonden wy zeer ſwaar geboomte, welke daar waren opgeſpoelt, dat ons dede begrypen, dat hier ontrent een groote rivier, met ſwaar geboomte bezet, wezen moeſt, daar de zelve van daan quamen, te meer, om dat de Hottentots ons hadden berigt, dat in de rivier, by hen genaamt *Eyn*, en by ons *Vigiti Magni*, zeer ſwaar geboomte gevonden wert, de welke zekerlyk niet verre van hier legt, om dat wy by de Amacquas Kraalen verſcheide van die Hottentots, Kameſons genaamt, die zich aan de zelve onthouden, gevonden hadden; welke wy toen daar na ondervraagden, maar zy wilden ons daar van ganſch geen onderrigting geven. Dezen dag was onze gegiſte cours en verheid W. Z. W. 3½ mylen, de gegiſte breedte 29---43 min., en lengte van 36---41¼ min.

waar geboomte ier aan rand.

Saterdag den 24 dito.

Bleven wy hier leggen, ter oorzaake dat wy niet wiſten, of verder water konden bekomen, als mede om het gedagte baaitje te bezigtigen, 't welk wy bevonden maar een inbogt te zyn, t'eenemaal onbequaam om eenig vaartuig 'er in te konnen bergen. De Ed. Heer Commandeur zont een Sergeant met eenige manſchap uit Noordwaarts aan, om verder langs 't ſtrand, en in het land te zoeken, of daar geen water te vinden was; die, in den avontſtont wederkomende, berigt deed, dat zy op 5 mylen weegs landwaarts, nog aan ſtrand, geen het minſte water hadden gevonden. Op de middag hoogte genomen zynde, bevonden alhier op de breedte te zyn van 29---55 min., en lengte van 37---18 min. Volgens de gebeterde cours en verheid zedert den 13den Weſt 4 graaden Zuidelyker 16 mylen, en hadden hier de miswyzing van 't Compas 15 graaden 27 min. Noordweſtering, geobſerveert met een Compas, welkers naald in 't kruis legt.

Iiswyzing van Compas ier.

Sondag den 25 dito. 1685.

Zond de Ed. Heer Commandeur twee van zyne wildſchutten, nevens tien van onze Hottentots weder Noordwaards aan, hen Victualie mede gevende voor twee dagen, om te bezien hoe wyd van hier water te vinden was. Ondertuſſchen vont de Stuurman ⅔ myl van ons na 't Noorden een zand-baaitje, 't welk na zyn oordeel bequaam ſcheen te zyn, om by nood, een kleyn vaartuyg'er in te bergen. Hy peylde 't zelve af, en bevond het wyd te zyn ⅖ myl, en inwaards ½ myl, en na oogen-ſchyn, van een bequame diepte; dog bevond zich in 't midden van den ingang een zandbank te leggen, waar op de zee met laag water aanbrandde, maar lag, na zyn giſſing, 4 vadem onder water. 's Avonds hebben wy de zon gepeyld met een Compas, dies de naald paralel lag, en bevonden de miswyzing te wezen 7 graden 48 min. Noordweſtering.

Maandag den 26 dito.

Tegens den avond quamen de twee gedagte Wildſchutten, nevens de Hottentots, weder te rug, en deden rapport, dat zy ontrent op 8 mylen weegs een groote, dog drooge, zand-rivier hadden gevonden, hier en daar verzien met eenige kuylen, meeſt brak water, zober van gras, en zonder brandhout, en dat op 't eynde dezer rivier een Baay lag. Als mede, dat zy wel twee mylen benoorden die rivier waren geweeſt, en daar aan ſtrand een kleyn Fonteyntje, met redelyk goed water gevonden hadden, dog niet genoegzaam verzien, om ons en al 't vee te drenken.

Dynsdag den 27 dito.

Commandeerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, Stierman, en eenige Manſchap, om te zien, of zy om de N. O. tuſſchen de gedagte rivier, en deze onze ruſtplaats, geen water konden vinden, die 's avonds weder quamen, en beſcheyd bragten, dat zy op 6 mylen weegs wel een goed pad, maar geen water gevonden hadden, waar op gerezolveerd werd nogmaals een Sergeant na de voorſz rivier te zenden, om het naaſte pad, daar na toe gaande, op te zoeken.

Woensdag den 28 dito.

's Morgens met den dageraad vertrok de Sergeant met den Stuurman, 6 man, en twee Hottentots, gevictualieerd om twee dagen uyt te blyven, en belaſt naaukeurig te onderſoeken, of onderweeg geen water meer te vinden was.

Donderdag den 29 dito.

Tegen den avond quam de Sergeant met zyn byhebbende manſchap weer te rug by ons, en rapporteerde, dat zy de zelve rivier gevonden, gelyk de Wildſchutten verklaard hadden; dog de baay oor-

1685. oordeelden zy t'eenemaal onbequaam te zyn, vermids zy geheel ondiep, en rondom met klippen bezet was, waar tegen, gelyk ook wel een myl in zee, groote branding ging. Wyders hadden zy tusschen beiden geen water gevonden. Van het pad, 't geen zy gemarcheert waren, oordeelden zy 't onmogelyk, om dat met karren of wagens te konnen beryden, nademaal het geheel zandig en over al met kreupel doornbosch bewassen was, schynende dit ons alle gelegenheid te benemen, om iets meer te ondernemen, of te onderzoeken, dewyl 't onmogelyk was, om op eenen dag over te komen, en twee dagen met de beesten zonder water te zyn.

Vrydag den 30 dito.

's Morgens met 't aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manschap, om een pad te zoeken, naar een hoek van deze rivier, alwaar wy aanleggen zouden, de welke N. O. van ons legt, 't geen de E. Hr. Commandeur oordeelde een groot stuk te zullen uitwinnen, en aldaar na genoeg te zyn, om op een dag aan de meergemelde rivier te komen. De zelve op den middag wederkomende, zeide een goed pad derwaarts gevonden te hebben. Braken dan des naarmiddags op, en stelden onzen cours N. O. aan 3 mylen, alwaar wy weder quamen aan de zelve rivier, daar wy ons ter nedersloegen. Onze gemarcheerde weg was meest effen land; doch zandige grond. Deze onze rustplaats was van water, 't geen in de kuilen stont, en van gras redelyk, maar van hout zeer sober voorzien. De gegiste cours en verheid was N. O. 3 mylen; de gegiste breedte 29--47 min., en de lengte van 37--28 min.

Saterdag den 1 December.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken van deze rustplaats, en stelden onzen cours N. N. W. aan door een zandige vlakte, hier en daar een weinig heuvelagtig, met laag kreupelbosch bewassen, en quamen alzoo des naarmiddags ten 2 uuren aan de voor dezen gedagte rivier, alwaar wy ons ter nederstelden. Water, gras, en hout, was alhier sober. Tegen den avont ging de Ed. Commandeur de voorgedagte baai bezigtigen, en bevont de zelve, gelyk te vooren verhaalt is, t'eenemaal onbequaam.

Swaare aangespoelde Boomen aan strand. Alhier aan strand vonden wy mede een menigte van dikke en swaare aangespoelde boomen. Onze gegiste cours en verheid N. N. W. 5 mylen, de gebeterde cours en verheid zedert den 25sten November N. 2 graaden Oostelyker 6½ mylen, en de behouden lengte van 37--19½ min.; de bevonde breedte aan de zon midden in de baay 29--30 min.

Sondag den 2 dito.

's Morgens met 't aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manschap uit, om het fonteintje, voor dezen door de Wildschutten en Hottentots gevonden, weder op te zoeken, en 't zelve grooter te graven, en klaar te maaken, die dan tegen den middag weder quam, en bescheid bragt het zelve gevonden te hebben; doch 't water had hy geheel brak bevonden, ter oorzaak de zee met hoog water daar in sloeg. Had ook eenige manschap daar gelaaten, om 't zelve schoon te maaken, zoo veel het mogelyk was. 1685.

's Namiddags ten 2 uuren braken wy op, en stelden onzen cours N. W. aan, marcherende al door zandduinen, tot dat wy aan het meergemelt fonteintje quamen; by 't welke wy ons ter nedersloegen. Gras en hout was hier niet, behalven de boomen die wy hier mede vonden aangespoelt. Het water was gelyk bevoorens verhaalt is, en weinig, waarom wy genoodzaakt waren onze beesten weer te rug na de rivier te zenden. De gegiste cours en verheid N. ten W. 2 mylen. De bevonde breedte 29--26 min.; de behouden cours en verheid N. ten W. 1 graad; Westelyker 2⅞ mylen.

Maandag den 3 dito.

Zont de Ed. Heer Commandeur eenige manschap uit om na een verder pad, water, en gras te zien, die, tegen den avont wederkomende, ons berigtten, dat zy wel een groot voetpad, maar geen gras of water gevonden hadden, uitgezondert op 2 mylen weegs, alwaar zy een klein fonteintje aantroffen, 't welk zy oordeelden, als 't opgegraven was, water genoeg te zullen geven, om daar uit te konnen koken, en voor 't volk te drinken; als ook dat nog langs de klippen hier en daar eenig water was, zynde zoo brak niet, of 't zou door 't vee wel konnen gedronken worden.

Dynsdag den 4 dito.

's Morgens met den dageraad zont de Ed. Heer Commandeur weder twee Sergeanten nevens een Stuurman, en eenige manschap uit, den eenen, om 't gedagte fonteintje op te ruimen; en den anderen met den Stuurman, om een verder pad, gras, en water te zoeken. De eerste Sergeant quam ontrent den middag weder by ons, verrigt hebbende, 't geen hem bevolen was. Op den naarmiddag braken wy op, en stelden onzen cours regt N. aan, langs de zeekant, hebbende den weg als vooren, tot dat wy quamen aan de gedagte fontein, by de welke wy kampeerden. Laat in den avont quam de tweede Sergeant en Stuurman met zyn by hebbende gezelschap hier weder by ons, deden berigt, dat zy op 6 of 7 mylen

1685. mylen weegs aan ſtrand, nog te landwaarts in geen het minſte water hadden gevonden; waar door, als zy weder by ons quamen, byna van dorſt verſmagt waren; 't welk verſcheide van hen onderweeg had gedrongen hun eygen water te drinken; en den weg by ons gemarcheert, was al zandagtig, en de geheele zeekant, van daar wy d'eerſtemaal aan de zelve quamen, tot zoo verre, als zy geweeſt hadden, wiert de zelve vuil en klipagtig bevonden, 't welk zeer vreezelyke branding veroorzaakte. De gegiſte cours en verheid N. 1½ myl; de gegiſte breedte 29--19 min., lengte van 37--19½ min.

Woensdag den 5 dito.

's Morgens zont de Ed. Heer Commandeur weer een Sergeant met eenig volk uit, om water te zoeken; doch quamen laat in den avont onverrigter zaake weer te rug.

Donderdag 6 dito.

Was ons verblyf nog hier, en wierden gewaar, dat onze beeſten t'eenemaal magteloos en ſlap waren, komende, zoo men oordeelde, daar van daan, van dat zy zeer grooten dorſt hadden geleden, waar door zy geperſt waren zout water te drinken, en dewyl men nu bezig was, om hen met kleine baalitjes verſch water te geven, bleven verſcheide van de zelve op de plaats dood; om welke reden, en uit vreeze van 'er meer te zullen verliezen, wy genoodzaakt waren de overige beeſten te rug na de laatſt by ons gepaſſeerde rivier te zenden; om haar daar weder te laaten bekomen. Ondertuſſchen reſolveerde de E. Heer Commandeur, om een Sergeant, nevens den Stuurman en 10 ſoldaaten met 4 van onze Hottentots, uit te zenden na *Agoa das Voltas*, en hen voor 3 dagen te voorzien.

[Verliezen verſchei-de Beeſten door dorſt.]

Vrydag den 7 dito.

's Morgens met 't aanbreken van den dag vertrok de Sergeant met zyn byhebbende manſchap, de welke den 10^den^ dito op de naarmiddag weder te rug quamen, van hunne verrigting berigt deden, en wel vooreerſt, dat zy op den 7^den^ dito voorſz, na dat zy 5½ mylen langs ſtrand gemarcheert waren, hadden 5 Sonquas gezien, van welke zy 'er een gevangen kregen, dien zy mede namen, om hen den weg te wyzen, en, na nog 5 mylen gegaan te hebben, hadden zy zich aan de zeekant ter nedergeſlagen, en aldaar vernacht. Hunne gegiſte cours en verheid was N. 8 graaden, Weſtelyker 10½ mylen.

[Sonquas ...er.]

Saterdag den 8 dito.

Waren zy 's morgens met miſtig weder van daar vertrokken, en hadden hunnen cours langs de zeekant geſtelt, tot dat zy, na 5¼ mylen marcheerens, aan een rivier quamen, welke de gedagte Sonqua zeide de rivier, by hen Touſe genaamt, en by ons met den naam van de zandrivier bekent, te wezen, zynde de zelve rivier, die wy op 4 of 5 mylen Bezuiden den koperberg gepaſſeert waren. Deze zoo hy zeide, bekomt haaren naam van 2 buffels, die zy Touſe noemen, en die door hen in de zelve gevonden zyn; zoo dat haare regte naam de Buffelsrivier zou wezen. Zy hadden beneden in deze rivier geen geboomte, maar wel zoet water, en riet, het Europiſch gelykende, en wel 8 of 9 voeten lang, gevonden. Daar deze rivier in zee liep, was een baai, maar heel vuil, en vol klippen, en dierhalven t'eenemaal onbequaam, om eenige vaartuigen daar binnen te krygen. Hunne gegiſte cours en verheid was N. 10 graaden, Weſtelyker 5¼ mylen. De gegiſte breedte van 28---23 min.; lengte van 37---6½ min. 1685.

[Touſe, of de Zand-rivier.]

Sondag den 9 dito.

Met miſtig weder vertrokken zy weder van de zeekant naar de plaats, daar zy eerſt aan de rivier gekomen waren, alwaar mede een Kraaltje gelegen had, zynde van 't zelve volk, daar deze *Sonqua* by behoorde. Alhier volden zy wederom hunne waterfleſſen, en dewyl zy nu oordeelden op de breedte van *Agoa das Voltas* te zyn, rezolveerden zy, vermits zy niet langer geviĉtualieerd waaren, wederom te keeren, en ſtelden hun cours Z. W. ½ myl, tot dat zy weder aan ſtrand quamen, en bevonden aldaar een baay te zyn, en, na de zelve gevifiteerd te hebben, oordeelden die bequaam te zyn om een Hoeker, of minder Vaartuyg, daar in te konnen bergen, werdende van de Noorder wal beſloten met een Rif, 't welk zich ſtrekte Z. Z. W. lang, ontrent een goteling-ſchoot buyten de wal; dit zelve brak de zee, makende over zulks ſlecht water in de baay. Aan 't voorſz Rif was nog een lager Rif, 't geen met hoog water onderliep, en zich Z. ten W. een Musquet ſchoot verre ſtrekte. Voorder eyndigde 't zelve met een zandrifje, alwaar men geen branding meer zag, en ſcheen het gat, om dit baaitje in te loopen, heel diep te zyn; het legt Z. Z. W. en N. N. O. Van daar waren zy voort gemarcheerd de ſtrand langs tot den middag; en hadden niet anders dan een vuyle wal, langs heenen met klippen bezet, gevonden. Daar hoogte genomen hebbende, bevonden zy zich op de breedte van 28---34 min., en lengte van 37---8 min., en waaren toen 2 mylen van 't voorſz baaytje, zoo dat het zelve legt op de breedte van 28---25 min., en lengte van 37---6 min. Op de namiddag marcheerden zy voort een cours langs de ſtrandt, als Z. 6 grad. O., tot dat

[Vinden een Baay.]

1685. dat zy quamen een myl voor by de plaats, daar zy twee dagen te voren gelegen hadden, daar zy zich nederſloegen. Hun gegiſte cours en verheyd Z. 8 grad. en ½, O. 7¼ mylen, de gegiſte van 28---54 min., lengte van 37---8 min.

Maandag den 10 *dito.*

Met miſtig weder 's morgens ten 4 uuren vertrokken zy van hunne ruſtplaats, en marcheerden langs de ſtrand, tot dat zy op de naarmiddag, als bevorens verhaald is, weer by ons quamen, nog by zich hebbende den meergemelden *Sonqua*. Water nog gras hadden zy tuſſchen deze onze ruſtplaats, en gedachte rivier, niet gevonden. Ondertuſſchen was 'er niets voorgevallen, als alleen, dat wy hier by obzervatie bevonden (gelyk wy ook aan de Koperbergen ondervonden hebben) alle middag precies, en tegen den avond, de wind meeſt uyt den Z. W., de welke op den 7den dito voorſz, voor de eerſte reize uit den Noorden begon te waayen, met welke wind 's anderendaags de zee wel een musquet-ſchoot verre tot aan ſtrand zich geheel rood vertoonde, waar van ons de oorzaak onbekend was.

Winden, hier waajende

Dynsdag den 11 *dito.*

Bleven wy dezen dag hier nog leggen, om 't volk, dat uitgeweeſt was, te laten ruſten, en wierd'er ook met eenen preparatie gemaakt, om 's anderendaags weer te rug te keeren na Kaap der Goede Hoop, om de bevorens verhaalde reden; ten welken eynde geordonneerd wierd, dat de beeſten, die tot dus lang aan de voornoemde rivier geweeſt waren, den aanſtaanden morgen zouden opkomen. Middelerwyl ſondeerde de Ed. Heer Commandeur den gedagten *Sonqua*, die toen zeyde, dat hy geen *Sonqua* was, maar een van de Natie, *Kamezon* genaamd, en na met hem een langen tyd geſproken te hebben, rezolveerde de Ed. Heer Commandeur hem mede na de Kaap te nemen, om naderhand by tyd en wyle dienſt van hem te konnen hebben, nademaal het land hem over al hier ontrent bekent was.

Zyn Ed. neemt den Sonqua mede na 't Kaſteel.

Woensdag den 12 *dito.*

Vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours na de rievier, van waar wy den 2den dezer vertrokken waaren, voor by marcherende de ruſtplaats, daar wy den zelven dito, ons ter neder hadden geſlagen, en quamen alzoo op den middag in de rivier ¼ myl hooger, als wy te voren gelegen hadden, en ſloegen ons hier neder. De kuylen met water, die wy vonden, waren zeer brak; met hout en gras was het als voren. De gegiſte cours en verheid Z. O. een graad Zuydelyker 3¼ mylen, de gegiſte breedte van 29---28 min., de leegte van 37---23 min.

Donderdag den 13 *dito.* 1685.

's Morgens ten 5½ uuren vertrokken wy hier van daan, ſtelden onze cours voor-eerſt Z. Z. O. tot op ons oud pad, marcheerde 't zelve langs, tot dat wy quamen aan een hoogte, alwaar wy 't zelve verlieten, en ſtaken door een vlakte, de cours O. ten Z., komende alzoo in de rivier een myl van onze ruſtplaats, daar wy den eerſten dezer van daan vertrokken waren. Hout, gras, en water, was hier zober, en brak. De gegiſte cours en verheid Z. O. 3 graaden, Zuydelyker 5½ mylen. De gegiſte breedte 29--45 min., lengte van 37---32½ bevonden breedte van 29---42 min. de verbeterde cours en verheid Z. O. 4½ mylen, lengte volgens de gebeterde cours 37---35¼ min.

Vrydag den 14 *dito.*

's Morgens vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours Z. O. 1⅞ myl, latende aan de linker hand van ons leggen de ruſtplaats, daar wy den 23ſten paſſato van daan vertrokken waren, komende alzoo by de Kloof, die wy den 21ſten paſſato voorſz doorgetrokken zyn. Vervolgden zoo voorts ons oud pad, tot dat wy quamen aan de plaats, die wy den 21ſten voorſz verlaaten hadden. Sloegen ons hier weder ter neder. Hout, gras, en water, was hier noch al, als bevoorens verhaald is. De gegiſte cours en verheid Z. Z. O. 3½ graaden, Zuidelyker 3¼ mylen. De gegiſte breedte 29---54 min., lengte van 37---41½ min.; bevonden breedte van 29---56 min., geberde cours en verheid Z. Z. O. 3½ gr., Zuidelyker 3⅝ mylen, lengte volgens de zelve 37---41 min.

Saterdag den 15 *dito.*

Beſloot de Ed. Heer Commandeur hier te blyven leggen, om de beeſten, die afgemat waren, zich te laaten verquikken.

Sondag den 16 *dito.*

's Morgens, met het aanbreken van den dag, zont de Ed. Heer Commandeur eenige manſchap uit om de Zuid, ten einde te zien, of daar eenige gelegenheid was, om bequaam na ſtrand te konnen komen, die, in den avont wederom komende, berigtten, dat na de zeekant water nog gras te vinden was, weshalven wy genoodzaakt geweeſt waren, om de ruſtplaats, van waar wy den 20ſten voorleden vertrokken waren, op te zoeken, en te zien, hoe het daar geſtelt was, en hadden 't zelve in dien ſtaat, gelyk wy 't gelaaten hadden, gevonden.

Maandag den 17 *dito.*

's Naarmiddags ten 2 uuren verlieten wy deze ruſtplaats, marcherende ons oud pad langs, tot dat wy quamen aan de plaats, daar zy daags te vooren geweeſt waren, en ſloegen ons ¼ myl hooger, als wy te vooren gelegen hadden, neder, om dat men

1685. men 't water aldaar oordeelde een weinig beter te zyn. De gegiste cours en verheid Z. Z. W. 3¼ mylen. De vertrouwde breedte van 30---4 min.; lengte van 37---33 min. De gebeterde cours en verheid Z. Z. W. 1 graad, Westelyker 2⅞ mylen; de beneden breedte 29---48 min. De behouden lengte van 37---33 min.

Dynsdag den 18 *dito.*

Bleven wy hier leggen, en middelerwyl zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manschap uit, om de Doornbosch-rivier op te zoeken, en met eenen te zien, hoe het aldaar gestelt was. Op den middag quamen alhier ontrent ons kampement 2 Sonquas, die, volgens hunne eygen bekentenis, van meining waren, 1 of 2 mannen, indien zy die hadden konnen bezetten, ter neder te maaken, en dan eenig vee weg te dryven, waar op de Ed. Heer Commandeur eenig volk derwaarts zont, om, zoo 't mogelyk was, de zelve met gemak gevangen te nemen, en, by tegenweer, met hen te handelen, gelyk men met vyanden gewoon is te doen. 't Volk ontrent hen komende, zagen zy 'er 8, en begaven zich 5 van de gemelde Sonquas op de vlugt, welke 't ontquamen; doch de 3, ziende, dat zy bezet waren, gaven zich 2 der zelve vrywillig gevangen. De derde zich ter weer stellende, wiert 'er vuur op hem gegeven, en hy in de beenen gequetst, wordende aldus by den E. Heer Commandeur gebragt, die, na een lange tyd ondervraagt te zyn, bekenden, dat zy, benevens alle de Sonquas van de Amacquas herwaarts gezonden waren, om ons zoo veel afbreuk te doen, als hen mogelyk zou wezen. Deze wierden dan, nevens den voorgemelden *Kameson*, in hegtenis genomen, en bewaart. 's Avonts ontrent 9 uuren quam de Sergeant te rug, en bragt berigt, dat hy de bevoorens gemelde rivier had gevonden, wel voorzien met kuilen, inhebbende goed water, als mede overvloedig gras en hout, 't welk het doorngeboomte is, dat in deze rivier gevonden wort. Zy bragten ook 2 wyven der Sonquas mede, die benevens de andere gevangenen mede bewaart wierden.

[margin: ...nige ...nquas ...vangen ...nomen.]

Woensdag den 19 *dito.*

's Morgens met het aanbreken van den dag vertrokken wy van hier, en stelden onzen cours tegen een hoogte op Z. O. ½ myl. Van daar Z. ¼ myl. Toen Z. Z. O. ¼ myl, als mede Z. Z. W. ½ myl, en Z. W. ten Z. ¼ myl; mitsgaders Z. Z. O. ¼ myl. Toen weder Z. Z. W. ½ myl. En Z. ten W. ¼ myl. Ook W. ¾ myl. Van daar Z. ⅛ myl, als mede Z. Z. W. ½ myl. Toen Z. ⅛ myl. Tot dus verre waren wy gemarcheert over verscheide heuvelen; doch een bequamen weg; en quamen hier aan een groote vlakte, die zich tot aan de gedagte doornbosch-rivier strekte; en namen toen wederom onzen cours Z. Z. O. 1½ myl. Van daar Z. ten O. ½ myl. Toen Z. ten W. 1⅞ myl, komende toen in de voorsz rivier, en sloegen ons in de zelve ter neder, bevindende het hier, gelyk het door den Sergeant berigt was. De weg, by ons gemarcheert, was rood keyagtig zand, bewassen met laage kreupelboschjens. Onze gegiste cours en verheid Z. 6 graaden, Westelyker 5¼ mylen. Gegiste breedte 30---25 min.; lengte van 37---33 min., bevonden breedte van 30---27 min.

Donderdag den 20 *dito.*

Op den naarmiddag ten 2 uuren vertrokken wy van hier na de zeekant, en stelden voor eerst onzen cours langs de rivier W. ten N. ½ myl. Van daar marcheerden wy weder in de rivier, en namen onzen cours in de zelve N. W. ten W. ⅛ myl, tot dat wy aan een bocht quamen, die wy omtrokken W. N. W. ½ myl. Van daar W. ⅛ myl, en van daar wederom volgens den loop van de rivier een bocht in, die zig Z. W. ½ myl strekte, daar wy campeerden, om dat alhier nog goed water en gras was; 't welk wy nader aan de zee oordeelden niet te zullen vinden. De rivier was hier mede 't eenemaal zonder geboomte, gelyk ook alle de rivieren, die wy aan de zeekant gepasseerd zyn, gevonden hebben, daar de zelve in tegendeel, gelyk meermalen verhaald is, na boven toe dicht met doorngeboomte bewasschen zyn. De gegiste cours en verheid W. ten Z. een graad, Zuydelyker 1 1/12 myl, gegiste breedte 30---28 ¾ min.; lengte van 37---25. min.

Vrydag den 21 *dito.*

Bleven wy alhier leggen, en wiert ondertusschen een Sergeant, een Stuurman, en vier man, als mede een Corporaal, met vier man, benevens den Stuurmansmaat, belast, de eene party om de Zuid, en de andere om de Noord, de strand te visiteeren, en gingen voor eerst gezamentlyk Z. W. aan ½ myl. Van daar Z. ⅛ myl. Toen Z. W. ten W. ½ myl, en Z. ¼ myl. Van daar tot aan den hoek van de rivier Z. Z. W. ½ myl; voor de zelve was een baaitje, doch onbequaam, 't welk zich strekte N. ten W. en Z. ten O. 2/3 myl. Alhier scheiden zy van malkanderen, de Sergeant marcheerde om de Z., en de Corporaal om de N. Tegen den avont quam de Sergeant te rug, en deed berigt, dat zy voor eerst hun cours langs 't strand genomen hadden, Z. ten O. ⅔ myl, tot aan eenen inhoek met groote losse klippen, vervolgende de zelve cours 1½ myl, tot aan een groote zandbaai, die wel 1¼

 myl

1685. myl lang was; daar de zee geweldig inſtortte; en dat met vlak ſtrand na oogenſchyn, ſtond de zelve dagelyks grooter te werden, nademaal de zee, gelyk zy zagen, het Land geduurig afnam. Nog, na 2 mylen verder gemarcheerd te hebben, bevonden zy zich op een hoek met hooge Sand-duynen, en vlak ſtrand, met laage klippen, daar zy hoogte namen, en hadden de breedte van 30--43 min., en lengte van 37---25 min. Van daar nog een myl verder gemarcheerd zynde, alwaar de wal wat meer om de Ooſt ſtrekte, zagen eenen hoek van hen afleggen, na giſſing $3\frac{1}{2}$ myl, die zich, zoo zy zien konden, eenigzins verder in zee ſtrekte, en bevonden de wal van de rivier af tot aan die plaats te loopen Z. ten O. $\frac{1}{2}$ ſtreek Ooſtelyker. De Corporaal, nevens den Stiermans-maat mede te rug komende, deden rapport, dat zy de wal op 5 mylen, en verder, zoo wyd als zy zien konden, niet anders bevonden hadden, dan klippen te zyn, en dus aan weerzyden onbequaam te wezen, om door eenige Schepen aangedaan te werden. Hunne gegiſte cours en verheid was Z. en N. 5 mylen. De behouden cous en verheid Z. 4 mylen.

Saturdag den 22 dito.

's Morgens met den dag vertrokken wy weder hier van daan, nemende onzen cours te rug na onze oude ruſtplaats, daar wy den 19[den] dito van daan waren vertrokken, die wy paſſeerden ontrent ten 9 uuren. Stelden van daar onzen cours door de rivier voor eerſt O. Z. O. $\frac{1}{2}$ myl. Toen O. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl, en Z. O. $\frac{1}{3}$ myl, op een hoek in gedagte rivier, daar wy goedvonden te blyven leggen, om van daar eenig volk uyt te zenden, om 't oud pad van den Vaandrig Berg op te zoeken. De gegiſte cours en verheid O. ten Z. 3 graden Zuydelyker 3 mylen. De gegiſte breedte 30---33 min., lengte van 37---36 min; bevonden breedte 30---30 min. Gebeterde cours en verheyd Ooſt 2 graden, Zuydelyker 3 mylen.

'tPad van den Vaandrig Berg.

Sondag den 23 dito.

's Morgens zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap uyt, om de reden boven verhaald, die tegen den avond weer by ons quamen, en rapporteerden, dat zy 't voorgedagte pad niet hadden konnen vinden.

Maandag den 24 dito.

's Morgens vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours voor eerſt een hoogte op O. ten Z., tot dat wy op een plaats quamen, alwaar de kleene doorn-boſch-rivier zich met de groote doorn-boſch-rivier te zamen voegd. Deze marcheerden wy met de zelve cours langs, tot in een bocht, alwaar wy bleven leggen. De Ed. Heer Commandeur zond ondertuſſchen weder eenig volk uyt, om 't verhaald pad op te zoeken; die in den nacht weder quamen, en zeyden 't zelve, met goede paſſagie daar na toe, gevonden te hebben. 1685. 't Gras was hier redelyk; maar water waren wy genoodzaakt te graven. De gegiſte cours en verheid was deze dag O. ten Z. 4 graden, Zuydelyker 2 mylen. De gegiſte breedte 30---32 min. en lengte van 37---45 min.

Dynsdag den 25 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze plaats, en namen onzen cours N. O. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar O. ten Z. $1\frac{1}{4}$ myl. Toen O. N. O. $\frac{1}{20}$ myl, als mede N. ten O. $\frac{1}{20}$ myl; mitsgaders N. O. $\frac{1}{20}$ myl. Van daar O. Z. O. $\frac{2}{5}$ myl, en Z. O. $\frac{1}{6}$ myl, ook Z. Z. O. $\frac{1}{4}$ myl, alle langs en door de rivier. Hier vont de Ed. Heer Commandeur goed de beeſten te laaten uytſpannen, en op de naarmiddag verder te marcheeren. Wy bleven hier om de ſchrikkelyke hitte, die wy op dezen dag hadden, waar door menſchen en beeſten by na verflaauwden; weshalven ons genoodſaakt vonden 't vee te laten drinken, dewyl alhier water was. Ook om de hitte van den dag wat te laten overgaan. Op de namiddag ten 4 uuren braken wy wederom op, om de reyze te vervorderen, en ſtelden onzen cours Z. Z. O. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar Z. O. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl, en O. Z. O. $\frac{1}{3}$ myl, alwaar wy quamen op het voorſz pad van den Vaandrig Berg, daar wy ons nederſloegen, zynde aan de zelve rivier gras, en water, 't welk wy graven moeſten, was hier redelyk. De cours, en verheid van dezen dag O. 5 graden Zuydelyker 3 mylen, en de breedte van 30---31 min., en de lengte van 37--56$\frac{1}{2}$ min.

Woensdag den 26 dito.

Op den namiddag vertrokken wy van deze ruſtplaats, en met eenen van de meergenoemde rivier, vervolgende 't voorſz pad, tot dat wy laat in den avond quamen aan de laatſte modderkuyl, die wy redelyk met water verzien vonden. Hier bleven wy leggen, en lieten de beeſten, die getrokken hadden, met partyen drinken, dewyl voor 't ganſch getal hier geen water was. De gegiſte cours en verheid Z. ten O. $3\frac{1}{4}$ mylen; de gegiſte breedte van 30---45 min., de lengte van 37---59 min.

De laatſte Modderkuil.

Donderdag den 27 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag vertrok een Sergeant met 't meeſte deel der beeſten na Meerhofs Caſteel, om de zelve onderweeg, daar nog water in de kuylen ſtond, te laten drinken. Ontrent ten $6\frac{1}{2}$ uuren volgden wy met onzen treyn, en quamen ontrent ten $12\frac{1}{2}$ uuren aan Meerhofs Caſteel voornoemt, al-

Meerhofs Kaſteel.

1685. alwaar wy wederom de beesten, die getrokken hadden, uytspanden, en het weynig water, dat wy hier in de Fonteyn vonden, lieten uytdrinken. Ontrent ten 3 uuren na de middag spanden wy wederom andere beesten in, latende de resterende voor uyt dryven, en vervolgden zoo voorts ons oud pad, tot dat wy met zons ondergang aan de eerste modderkuylen by een quamen, aan de welke wy ons ter nedersloegen, omtrent ½ myl van de rustplaats, van waar wy den 26sten September vertrokken zyn. Deze kuyl was redelyk van water voorzien, dog stinkende, en niet zesdepart genoeg, om onze beesten daar mede te drenken. Wy lieten dezen avond de beesten, die zeer verdorscht waren, yder na proportie zoo veel drinken, als 't mogelyk was. De wegen, die wy op de uytreyze zeer moerassig en onbequaam hebben bevonden, waren nu t'eenemaal zonder water, en zoo hard uytgedroogd, als steenen. De gegiste cours en verheid *Z. Z. O.* 4½ mylen. De gegiste breedte 30--58 min., lengte van 38--5 min.

Vrydag den 28 dito.

Bleven wy hier leggen. De Ed. Heer Commandeur liet deze gedachte kuylen opgraven, en schoon maken. Ondertusschen wierden de beesten na de andre kuylen gedreven, om zoo veel te drinken, als 't mogelyk was. Middelerwyl wierd'er gerezolveerd, om alle de beesten, behalven voor yder Kar en Wagen een gespan, na de Olifants rivier te dryven, gelyk ook tegen den avond een Sergeant met de zelve derwaards ging. Het water, 't welk ondertusschen weder in de kuyl gekomen was, wierd aan de beesten, die wy nog by ons hadden, met bakken toegemeten, konnende 't zelve geen emmer vol uytmaken.

Saterdag den 29 dito.

's Morgens werd een Corporaal met eenige manschap gecommandeerd, om de Schapen mede na de Olifants rivier te dryven. Op de middag wierd aan onze beesten weer een balie met water gegeven, en met eenen ingespannen om 't over te zetten tot aan de Olifants rivier, en wy vertrokken van hier ten 2 uuren, en quamen ten 5 uuren aan de hooge Kraal, alwaar wy eenige beesten vonden, die den Sergeant had achtergelaten; de welken de Ed. Heer Commandeur het water, dat hy in eenige flessen had, te drinken gaf, en na dat wy ontrent ½ myl halte gehouden hadden, vervolgden wy onze reyze, en, quamen alzoo 's nachts ten een uur aan de Bakkeley-plaats, gelegen aan de Olifants rivier, alwaar wy onze voor uytgezondene beesten en schapen vonden. De gegiste cours en ver-

De Bakkeley-plaats.

heid Z. Z. O. 4 graaden Oostelyker 6 mylen. De gegiste breedte 31--18 min. De vertrouwde breedte 31--16 min; de gebeterde cours en verheid Z. O. ten Z. 4 graden Zuydelyker 5¾ mylen, lengte van 38--17 min. 1685.

Sondag den 30 dito.

Bleven wy hier leggen. De Ed. Heer Commandeur zond een Kar, geladen met eenige vaten water, na de beesten, die wy agtergelaten hadden, om de zelve te laten drinken, en was 't mogelyk, die herwaards aan te brengen; gelyk ook geschiedde.

Maandag den 31 dito.

Resolveerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met 6 man, nevens den Stuurman, uit te zenden na den uitgang van de Olifants-rivier, en met eenen te onderzoeken, of daar geen gelegenheid was, om met karren en wagens derwaarts te komen, en vertrokken dus van ons 's namiddags ten 3 uuren daar na toe.

Dynsdag den 1 Januarii 1686.

Bleven wy nog alhier leggen, om den uytgezonden Sergeant weder in te wagten. 1686.

Woensdag den 2 dito.

Op de namiddag ten 5 uuren, quam de Sergeant met zyn byhebbende manschap weder te rug, en deden rapport, dat zy den 31sten passato de rivier waren langs gemarcheerd ontrent 3½ myl, die zy aldaar met klippen en hooge steyle wallen vonden, en waren 's anderendaags voort gemarcheerd, tot aan de mond van deze rivier, de welke zy zeer wyd bevonden, en aan den uytgang der zelve was een Eylandje, ontrent 100 roeden lang, met een zandig strand, en boven op bewasschen met laag Kreupelbosch. Aan de Zuydzyde van 't voorsz Eylandje scheen de rivier zeer breed, en diep, maar aan de West-kant van dat Eylandje was zy met een groote zand-duyn bezet, die de zelve tot aan de Noorderwal tot ontrent op 20 roeden schoot, alwaar de rivier met een grooten uytgang haar water in zee quam te lossen; dog dit wierd 't elkens met den vloed zoo sterk weder opgedreven, dat men bevond, tot zelfs 3 mylen boven deze rustplaats, ebbe en vloed in deze rivier te gaan; 't welk veroorzaakt, dat men, volgens hun rapport, tot op 4 mylen van de zeekant, al zout, en onbruykbaar water in deze rivier vind. Gras hadden zy van hier, tot aan de zeekant niet gevonden; dierhalven onbequaam om met de beesten derwaards te gaan. Hadden wyders bevonden de wal aldaar te strekken Z. Z. O. en N. N. W. tot aan de overkant, ontrent een myl; alwaar de wal met een hoek in zee uytstak W. Z. W., en bevonden den uitgang van meergedagte

De Olifants-rivier beschreven.

1686. rivier op de breedte van 31---3 min., en lengte van 37---40$\frac{1}{2}$ min. Hun cours en verheid van deze plaats tot aan de zeekant was W. N. W. 2 graaden, Noordelyker 8$\frac{1}{2}$ mylen.

Donderdag den 3 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van deze plaats, en vervolgden ons oud pad, en na dat wy 2$\frac{1}{2}$ myl van de Bakkeley-plaats afwaren, besloot de Ed. Heer Commandeur dat wy ons hier zouden ter nederslaan, zynde ontrent $\frac{1}{4}$ myl van 't riviertje, dat wy den 20sten September gepasseert waren, ter oorzaak van 't schoon gras, 't welk wy hier langs de rivier vonden. De gegiste cours Z. O. ten O. De gegiste breedte 31---20 min. De lengte van 38--26$\frac{1}{2}$ min. De vertrouwde breedte 31--23 min. De behouden cours en verheid Z. O. ten O. 3 graaden, Zuidelyker 2$\frac{2}{3}$ mylen; behouden lengte van 38---26 min.

Vrydag den 4 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van deze rustplaats, marcherende voor eerst door het bovengedagte riviertje, 't welk wy op de uitreize met loopent water hadden bevonden, maar 't geen nu t'eenemaal droog was; en vervolgden alzoo wederom ons oud pad tot $\frac{1}{2}$ myl voorby onze rustplaats aan den Baviaansberg, daar wy ons ter nedersloegen, en gras vonden wy mede als boven gedagt. De gegiste cours en verheid Z. O. 2 gr. Zuidelyker 3 mylen. De gegiste breedte van 31--32 min. Lengte van 38--36 min. bevonden breedte van 31---30 min.

De Baviaansberg.

Saterdag den 5 dito.

Des naarmiddags ten 2 vertrokken wy van deze rustplaats, nemende onzen cours na de Doordrift, alwaar wy tegen den avont aanquamen. Hier bleven wy leggen, en daar wiert besloten, om 's anderendaags over te marcheren; waar toe dan een bequame plaats wiert uitgezogt, de diepte van ontrent 1$\frac{1}{2}$ voet water hebbende. De gegiste cours en verheid Z. 9 graaden Oostelyker 3 mylen; de gegiste breedte van 31---40 min. Lengte van 38---37 min. Vertrouwde breedte van 31---41 min. Vertrouwde cours en verheid Z. ten O. 2$\frac{1}{5}$ mylen.

De Doordrift.

Sondag den 6 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met 4 karren, en een party beesten voor uit na den Dassenberg, om aldaar de fonteinen, die wy vreesden toegegroeit te zyn, op te graven, en schoon te maaken. Op den namiddag ten 2 uuren volgde de Ed. Commandeur met de resterende trein, en quam alzoo met des zons ondergans aan den Dassenberg voorsz, daar wy den Sergeant vonden, en ons ter nedersloegen, schoon gras en water vonden wy hier in overvloed. De gegiste cours en verheid Z. W. ten Z. 2 graaden Westelyker 3$\frac{1}{8}$ mylen. De gegiste breedte 31--46 min., en lengte van 38--29 min. 1686.

De Daszenberg.

Maandag den 7 dito.

Bleven wy hier leggen, om onze beesten met dit schoon gras een weinig te laaten verquikken.

Dynsdag den 8 dito.

's Namiddags ten 1 uur braken wy op, en stelden onzen cours na de brakke valey; verlieten ons oud pad, om dat het zelve zeer krom loopt, en namen onzen cours Z. ten W. 7 graaden Westelyker, en quamen alzoo 's avonts ten 7 uuren in de brakke valey, alwaar wy 6 Olifanten vonden, die wy met schreeuwen en schieten van daar joegen. Water vonden wy hier redelyk; maar gras sober. De gegiste cours en verheid Z. ten W. 7 graaden Westelyker 4$\frac{1}{8}$ mylen. De gegiste breedte 32---1 min., lengte van 38---24 min. De vertrouwde breedte van 31--59. Behouden cours en verheid Z. Z. W. 6 graaden Zuidelyker 4 mylen. De behouden lengte van 38---23 min.

De Brakke Valey, en Olifanten hier ontmoet.

Woensdag den 9 dito.

's Morgens vroeg zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant na beneden, om te vernemen, of aldaar geen water was, de wyl hy besloten had om de strand hier mede te visiteeren, die, na verloop van 2 of 3 uuren, weer te rug quam, en berigt dede, dat hy op 1 myl weegs 3 kuilen met redelyk goed water gevonden had; waar op wy 's namiddags ten 5 uuren derwaarts marcheerden. De gegiste cours en verheid N. W. 5 graaden, Noordelyker 1 myl. De gegiste breedte van 31---56 min., en lengte van 38--2 min.

Donderdag den 10 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manschap na de zeekant, om te vernemen, of daar eenige bequaamheid was, om derwaarts te komen; die tegen den middag wederquam berigten, van na 3 mylen marcherens aan de zee geweest te zyn, maar geen water gevonden te hebben, als op 1 myl weegs na by de zelve, alleenlyk om 30 of 40 beesten te konnen drenken. Ook mede, dat hy een Eland in zee had gezien; waar op de Ed. Heer Commandeur besloot met 2 wagens, benevens de schuit, en eenige manschap derwaarts te gaan; en vertrok, alzoo 's naarmiddags ten 1 uur, en, na 4 mylen marcherens, quamen wy aan 't gedagte water, alwaar wy ons vaatwerk vulden, dat ten dien einde mede genomen was, en gingen verder, tot dat wy, na 1 uur marcherens, aan de zeekant quamen, daar wy kampeerden. De gegiste cours en verheid

Komen aan de Zeekant.

1686. heid N. W. 6 graaden, Westelyker 2⅗ mylen. De gegiste breedte 31--49 min., en lengte van 38---9½ min.

Vrydag den 11 dito.

...nden ...n Baay ...Eiland. 's Morgens met mooi weer, bragten het schuitjen in zee, om de baay ontrent het eilandje bovengedagt af te looden, en bevonden tusschen het Zuideinde en de vaste wal 2 of 3 vadem water, en aldaar is een zandstrandje, bequaam om met een schuit af en aan te vaaren. Het eiland is langs heenen met klippen bezet.

Benoorden het eiland en de vaste wal voorsz, ontrent een gooteling-schoot van de meergemelde wal, is 6 of 7 vadem water, zandgrond met kleine steentjens. Een schoot weegs verder, alwaar men de rivier of valey regt inziet, was 8, 9, en 10 vadem water, de grond fyn zand onder met schelpen. Het gedagte eiland legt meest O. en W. Tusschen het zelve en de vaste wal is een gat; maar onbequaam, alzoo het zelve vol blinde en uitstekende klippen legt.

De bevonden breedte van 31--45 min., de behouden cours en verheid N. W. 4 graaden, Noordelyker 3⅘ mylen, zoo dat wy 4 min. Zuidelyker waren, als wy gegist hadden. Behouden de lengte van 38---9½ min.

Saturdag den 12 dito.

's Morgens vroeg ordonneerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, den Stierman, en eenige manschap, om van hier Noordelyker aan, tot aan de Olifants Rivier, de strand te visiteeren. Van des gelyken ook den Stiermans-maat, om zulks om de Zuyd te doen, die dan van hier vertrokken, om te verrichten, 't geen bevolen was, waar van de Stiermans-maat tegen den avond wederquam, en rapport dede, dat hy Z. Z. O. ¼ myl de wal schor en met klippen bevonden had. Toen was hun cours Z. ten O. 2 mylen, en bevonden aldaar een vlak en zandig strand, tot dat zy dwers voor een valey, de zee-koejen-valey, na de zee-koejen, die men'er in vind, genaamd, quamen, alwaar zy ook hooge zand-duynen vonden. De cours van Z. ten O. nog 2 mylen gevorderd hebbende, hadden zy bevonden het land met een bocht inwaards te loopen, zynde zand-strand. Voorsz bocht ten eynde zagen zy een rif van klippen, strekkende ontrent ½ myl N. W. in zee, en na zyn oordeel bequaam, om des noods, een gemeen Vaartuyg onder 't zelve te konnen bergen, en voor den Zuyden wind 't eenemaal bevryd te zyn; dog vermits het dyzig weder had hy geen hoogte konnen nemen.

Sondag den 13 dito.

Bleven wy hier noch leggen, om den Sergeant en den Stierman in te wagten, die tegen den avond wederquam, en berigtte aan de Olifants-rivier geweest te zyn, zynde hun cours voor eerst geweest N. W. 2½ mylen langs strand, die zy zandig vonden. De zelve cours een myl vervolgende bevonden de wal schor en klippig, tot wel op 20 roeden in zee. Toen was hun cours N. N. W. 1½ myl, passeerden een groote inbocht: dog onbequaam, zynde zandig en klippig. Voortgaande, quamen zy aan een rif met gebroken klippen, strekkende zich N. ten W. ontrent ½ myl in zee, en agter 't zelve een inbogt als een halve maan, lang ⅗ myl, aan de overkant mede voorzien van een rif, dat zich eenigzins in zee strekte, en vorder rondom zandstrand was. Dierhalven door hen bequaam geoordeelt om 'er een schip in te konnen bergen, leggende op de breedte van 31---28 min., en lengte van 37---56 min. Van daar was hun cours N. N. W. ⅗ myl langs zandstrand. Toen N. ten W. ⅗ myl tot aan een hoek met groote hooge klippen. Van hier N. N. W. 3 mylen de wal langs heenen zeer hoog, styl, en klippig; en quamen aan den hoek van de Olifants-rivier, van welke zy dien eygen avont weer te rug gingen, tot dat zy zich eindelyk 's avonts ten 11 uuren daar nedersloegen; en quamen dus by ons, gelyk voorzegt is. Hunne gegiste cours en verheid van hier tot aan de Olifants-rivier voorsz N. W. 5 graaden Noordelyker 13 mylen.

Een Inbogt hier, bequaam om 'er een schip in te bergen.

Maandag den 14 dito.

Tegens den middag braken wy op, en marcheerden weder te rug na onzen trein; daar komende, wiert alles klaar gemaakt, om gezamentlyk te vertrekken, 't welk aldus geschiedde, en quamen tegen den avond op onzen rustplaats van den 9den, daar wy ons ter nedersloegen.

Dynsdag den 15 dito.

's Middags vertrokken wy van de brakke valey na de Olifantsjagt; stelden onzen cours Z. O. ten Z. en quamen 's avonts ten 6 uuren daar, alwaar wy kampeerden, en hadden verscheide ontmoetingen met de Olifanten gehad, 't welk nog alles wel afgeloopen was. De gegiste cours en verheid Z. O. ten Z. 2⅗ mylen. De gegiste breedte van 32--6 min., en lengte van 38---31 min. Vertrouwde cours en verheid Z. O. 5 graaden, Oostelyker 2⅗ mylen, vertrouwde breedte van 32---4 min.

Woensdag den 16 dito.

Ten 6 uuren vertrokken wy van de Olifants-jacht, en stelden onzen cours langs ons oud pad, tot dat wy aan een valey met water quamen, alwaar de Ed. Heer Commandeur een halte maakte, om de beesten wat te laaten rusten, en 's namiddags weder te vertrekken; dog ziende, dat de zelve het niet zouden konnen uyt-

De Olifants-jagt.

hou-

1686. houden, vont goed aldaar te vernachten.

De gegiste cours en verheid Z. O. ten O. 1½ myl. De gegiste breedte 32--7 min. en lengte van 38--34 min. De vertrouwde breedte 32--8 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. ten O. 4 graden Zuydelyker 1½ myl, behoudende de lengte van 38--34 min.

Donderdag den 17 dito.

Ten 6 uuren vertrokken wy van deze rustplaats, en vervolgden ons oud pad, tot dat wy ten 11 uuren quamen op de rust-plaats, Doolhofs-Hoek genaamd, daar wy ons ter nedersloegen. Water en gras was hier nog redelyk. De gegiste cours en verheid Z. O. ½ streek Oostlyker 3¾ myl. De gegiste breedte van 42--19 min., en lengte van 38--45 min. De vertrouwde breedte 32--15 min., behoudende de lengte van 38--48 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. 2 graden, Oostelyker 3½ myl.

Doolhofs-hoek.

Vrydag den 18 dito.

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy van de voorsz rustplaats, vervolgden ons oud pad, en passeerden onder weeg de rustplaats, daar wy den 9 September passato gelegen hadden, en quamen zoo eyndelyk in de kleene Olifants Rivier, alwaar wy campeerden, om dat de Kraalen van Capiteyn *Goenjema* hier dicht ontrent waren, die tegen den avond melk en schaapen bragten om te verruilen. Het water, dat in de kuilen stont, en 't gras, was hier nog redelyk. De gegiste cours en verheid Z. 6 graaden, Oostelyker 3¾ mylen. De gegiste breedte 32--28½ min., de lengte van 38---50 min. Behouden breedte van 32---27 min. De gebeterde cours en verheid Z. ten O. 3 graaden, Zuidelyker 3⅓ mylen, behoudende de lengte van 38---50 min.

De kleine Olifants-rivier.

Ruilen schaapen, enz. van Capitein Goenjema.

Saterdag den 19 dito.

's Morgens quamen de meeste van de Goenjema's Hottentots wederom by den Ed. Heer Commandeur, en alzoo de oude *Goenjeman* overleden was, waar over zy meest alle nog rouw droegen, 't welk bestond in 't afscheeren van hun hair, verzogten zy, dat de Soon in zyn plaats mocht gesteld werden, 't welk geschiedde; waar over zy den Ed. Heer Commandeur hertelyk bedankten. Op de namiddag ten 2½ uuren zyn wy van hier vertrokken na een oude rustpaats, de jakhals-kloof genaamd, daar wy tegen den avond ons nedersloegen. Water en gras was hier genoeg. De gegiste cours en verheid Zuyden een graad Oostelyker 1¾ myl. De gegiste breedte 32--34 min., behoudende de lengte van 38--51 min. De vertrouwde breedte van 32--33 min.

Rouw der Hottentots.

De Jakhals-kloof.

Sondag den 20 dito.

's Middags vertrokken wy van de bovenstaande rustplaats na de Elands-Kraal, daar wy ontrent ten 6 uuren campeerden. Onze gegiste cours en verheid Zuyden 4½ graden Westelyker 1¼ myl. De gegiste breedte 32--39 min. en lengte van 38--50 min. 1686.

DeElands kraal.

Maandag den 21 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van de Elands-Kraal, en vervolgden ons oud pad na de Rhinocer-Kraal, welke wy ontrent ten 10 uuren passeerden, en toen zoo voorts na de berg-rivier, aan welke wy ons ontrent 's namiddags ten 3 uuren ter nedersloegen. De gegiste cours en verheyd zynde 4 graden Westelyker 5¾ myl, de gegiste breedte 32--59 min., en lengte van 38--53 min.

De Rhinocer-kraal.

De Berg-rivier.

Dynsdag den 22 dito.

's Namiddags ten 3 uuren marcheerden, wy over de Berg-Rivier, en met eenen na de plaats, de vleermuys genaamd, mede aan de voorsz Berg-rivier leggende. Daar wy campeerden. De gegiste cours en verheid Z. Z. O. 1½ myl. De gegiste breedte 33--4 min., en lengte van 38--57 min.

De Vleermuis.

Woensdag den 23 dito.

's Morgens ten 8 uuren vertrokken wy van de voornoemde rustplaats, en stelden onze cours om de Z. W. na Riebeeks-Casteel, latende de Honigbergen aan onze linkerhand ontrent een myl weegs van ons afleggen; en quamen 's namiddags ten 2 uuren aan de West zyde van Riebeeks-Casteel, onder het zelve. Onze gemarcheerde weg was niet anders dan vol zandige heuvels. Water en gras was hier nog redelyk.

Riebeeks-Kasteel.

De gegiste cours en verheid Z. ten W. ½ streek Westelyker 5 mylen. De gegiste breedte van 33--23 min., en lengte van 38--50 min. bevonden breedte van 33--21 min.; behoudende lengte van 38--50 min. De behouden cours en verheid Z. Z. W. 2 graden Zuydelyker 4½ mylen.

Donderdag den 24 dito.

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy van Riebeeks-kasteel, en stelden onzen cours langs den berg Z. Z. O. ¾ myl. Van daar langs een riviertje Z. ¼ myl. Van daar Z. Z. W. 1⅓ myl langs het zelve, alwaar wy weer op ons oud pad quamen, en vervolgden het zelve tot onder den Paardenberg, alwaar wy ons aan een spruitje met water ter nedersloegen. Alhier op een hoogte peilden wy den Tafelberg Z. Z. W. van ons. De gegiste cours en verheid Z. W. 4 graaden Westelyker 4 mylen, De gegiste breedte van 33--37 min., en lengte van 38---45 min.; de bevonden breedte van 33---41 min., en de lengte van 38---42½ min.; behouden cours en verheid Z. W. ten W. 5 graaden, Zuidelyker 5½ mylen.

De Paardenberg.

Vrydag den 25 dito.

's Morgens met mistig weder vertrokken

686.

ken wy deze ruſtplaats, en vervolgden ons oud pad, en na ½ myl marcheerens, paſſeerden wy de doorn-kraal, en naderhand quamen wy aan de Moſſelbanks-rivier, alwaar wy ten 10 uuren voormiddags onze beeſten uitſpanden, en 's namiddags ten 2 uuren vertrokken wy weder, om van daar na Bommels-hoek (zynde een van de Compagnies poſten) ons te begeven, waar by wy toen vernachteden.

e
oorn-
Moſſel-
nks-
ier.

ommels
ek.

De gegiſte cours en verheid Z. W. ten Z. een graad Zuydelyker 5⅝ myl. De gegiſte breedte van 33--59, en lengte van 38--25 min.

Saterdag den 26 dito.

Vertrok de Ed. Heer Commandeur met eenig gezelſchap voor uyt naar de Kaap der Goede Hoop, en ordonneerde de Karren en Wagens te volgen, die daar 's namiddags ten 5 uuren mede quamen te arriveeren, en waar mede deze togt een einde nam.

Men heeft ook al zedert 1670. en bevorens, togten door de hier Land-kundige Sergeanten *Kruidhofs* en *Cruze* tot aan de Moſſelbaay, en tot in St. Heleensbaay, laten doen. Ook heeft in de later tyden, onder de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, de Corporaal *Samuel Paske* een tocht, in de 80 mylen verre, met 8 à 10 Soldaaten, en met 50 Hottentots Landwaard in, na de zwarte rivier gedaan, om voornamelyk na weggeloopen Slaven te zoeken, waar van zy'er ook 4 bekomen hebben. Zy waren 6 weken uit, vonden daar over al een Compagnies poſt, een Compagnies Huys, en Compagnies Pan, en noodig gereedſchap om hunne ſpyze in te koken. Zy trokken over de ſchoonſte bloem-velden, die men zich verbeelden kan, en quamen eyndelyk by een zwaar moeras, dat zich tot de zwarte rivier, die al vry groot is, uytſtrekte, zy konden niet verder komen, en hadden op dien tocht geen wild gedierte, dan alleen drie groote Leeuwen, die hen ontweken, ontmoet, en verder geen andere ontdekking van belang gedaan.

Deze zelve borſt heeft hier nog een togt na de 24 rivieren (dat alle ſpruyten zyn die zich tot een verzamelen) gedaan, nemende zynen weg over Stellenboſch en Drakeſteyn, tot 't eynde der poſten van de Franſche vrylieden, die zich nog wel 2 dagreyzen verder, dan Draakeſtein, of wel 38 mylen van het Fort, uytſtrekken, alwaar *Cornelis Botma*, een plaats by de laatſte poſt heeft; dog daar zyn geen poſten meer van de Ed. Compagnie. Aan 't uyterſte van deze poſten der Franſche Vrylieden vond hy onder aan den laatſten berg, dien hy overtrok, een zeer heete bron, waar van wy bevorens al geſproken hebben, en die zoo heet is, dat men'er een Ey gaar in koken kan.

1702. In Maart hebben 45 Kaapze vrylieden, buyten kennis der Regeering, op een tocht landwaard in na de groote *Caboequas* (Hottentots van een kloeke ſtatuur, als de Madagaſcaaren) geweeſt, zy trokken met 4 Wagens, en 32 trekoſſen, beladen met Koopmanſchappen van Tabak, Dacha (een zoort van Hennip, die de Hottentots zeer geerne rooken) Kopre en Glaze Koraalen, Hazagaayen, Pylen, Yzer, Ajuyntjes, Kopere en Yzere Arm-ringen, over de Kloof van Hottentots Holland. Sy waren eerſt, en zoo vervolgens, by de Hoezequaas, Heſſequaas, Gauris, Attaquaas, Gantauwers, de Ammiaquaas, Moetjezons, Horizons, kleene Kaffers, en eyndelyk by de Caboequaas, zynde alle byzondre Hottentotze volkeren, gekomen.

Zy hadden Capiteyn *Snel*, om hen den weg na die Caffers te wyzen, en voor Tolk te dienen, mede genomen, alzoo de Kaapze Hottentots dezen weg, en de ſpraak dezer volkeren, niet kenden.

Deze Borgers, dit zoo in der ſtilte ondernomen hebbende, hadden malkanderen beloofd, dat zy malkanderen niet beklappen zouden, hoewel daar van naderhand verklaringen verleend zyn, die men in de contradeductie van *Tas* en *van der Heyden* uitgedrukt vind.

Sy hadden eenen *Herman Janszoon* verlooren, die met een Hazagaay getroffen wierd, en *Julius Lazius* was van ziekte geſtorven.

Sy hadden deze *Caboequaas* eyndelyk na 14 of 15 dagen reyzens, 5 of 600 ſterk, en wel met Hazagaayen en Schilden gewapend, gevonden, tegen hen geſlagen, hen daar na op de vlugt gedreven, eenige van hen ter nedergelegt, en 2200 ſtuks Runderen en 2500 Schapen, eerſt van hen geroofd, en hen daar na 400 Runderen, en 600 Schapen weergegeven, en hen ook eenige Tabak, Kraalen, &c. om dus met hen den peys weder te maken, vereerd. Gelyk dat 1703. den 24ſten October door *Jacob Holland*, en *Wynand Wynandszoon*, zeer omſtandig voor den eerſten Klerk *Willem Helot* verklaard, en in het voornoemd Tractaat te vinden is.

Ook hadden zy de Horizons vyandig aangetaſt, en op hen niet alleen tweemaal geſchoten, maar hen al mede op de vlugt gedreven, en 70 Runderen van hen geroofd; al welke bedryven deze Natien zedert van ons zeer afkeerig gemaakt, en aangezet hadden, om by alle gelegentheden deze vyandlykheden op ons onnoozel volk te wreeken. Men was wel van voornemen hen over dit ſtout bedryf te ſtraffen; dog alzoo zy zoo ſterk waaren, wilde men daar op nader ordre uyt 't Vaderland wagten.

De verſte tocht, door de onzen in 't jaar

M 1704.

1705. 1704. of 1705. Landwaard in gedaan, is 150 mylen verre geweest, daar men wel 13. of 14derley Natien ontdekte; die toen van de onzen zeer qualyk gehandeld, en onder welke ook de kleine Namaquaas waren, die 1705. (wanneer ik hen met veel verwondering gezien hebbe) de vrede quamen verzoeken. Deze ftoute Borgers waren eyndelyk door de Cawoequaas, de dapperfte van alle deze Volkeren, voor welke ook zelf de kleene Namaquaas fchrikken, en die fchilden van offenhuyden hebben, daar meenige kogel op affluyt, geftut.

Ook zegt men, dat ontrent 1706. of 1707. eenige burgers, buiten weten der Regeering, 30 of 40 fterk, yder met een Hottentot by zich, wel 180 mylen landwaard in geweeft zyn.

Daar beneven heeft de Landdroft *Starrenburg* een tocht na de voornoemde zwarte rivier gedaan; dog kon toen zoo verre niet komen, en had ook een Hollander verloren, die, in 't midden van ettelyke Hottentots zittende, door een grooten Leeuw alleen befprongen, uyt 't midden vn hen weggefleept, en, zonder dat zy dit beletten konden, in eene flag dood geflagen, en verfcheurd wiert. De Hottentots bezetteden hem egter naderhand in een laagte, doorregen hem met veel hazagaayen of werppylen (zoo dat hy toen beter een yzer-verken of Egel, dan een Leeuw, geleek) en wierden hem eerft, na 't afgaan van 2 Snaphaanen te gelyk, meefter.

Om nu nog een beter denkbeeld van zulken tocht te hebben, zullen wy hier een zeer net bericht van een reyze landwaard in, 1705. door den zelven *Starrenburg* gedaan, den Lezer, te meer, alzoo zig daar in een zonderling voorval met een Leeuw opdoen zal, voor oogen ftellen.

MEMORIE voor den E. Landdroft, *Johannes Starrenburg*, als Hoofd dezer Expeditie, en verderen Raad, om haar in dezen Togt te dienen tot narigtinge.

Landtogt van den Landdroft Starrenburg in 't jaar 1705.

NAdemaal de E. Compagnie door fchaarsheid van trek- en werkbeeften in groote ongelegentheid zoude komen, en om daar in by tyds te voorzien, hebben wy dan goed gedagt UE. deze Commiffie, en Expeditie, aan te bevelen.

En op dat UE. van onze intentie te beter mogen worden geinformeert, hoe, en in welker voegen deze Landtogt, te facielder zal konnen worden bereikt, zoo hebben wy noodig geagt, ons daar op in dezen kortelyk te verklaaren.

Zoo haaft UE. dan van de vereifchte provifien, koopmanfchappen, ammunitien, en materialen tot de reize en handel noodig, zyt voorzien, zult, zonder eenig tydverzuim UE. op weg hebben te begeven na de naaft hier om heen leggende Hottentotze Natien, met dewelke de E. Compagnie tot nog toe in een goede vrede en alliantie is levende, nevens de manfchap, en verdere train, onder UE. commando geftelt. Wy zeggen eenelyk naar de naaft heen leggende Hottentots, om dat hooger op, of na andere Natien te trekken, veel gevaar en periculen, na alle vermoeden onderworpen zoude wezen, ten aanzien veele van die volkeren, mits de groote hoftiliteiten door verfcheide quaadaardige ingezetenen, onder pretext van vry ruilen, ('t welk UE. niet onbewuft kan zyn) ontrent dezelve gepleegt, niet alleen door het verfoejelyk geweld, haar vee voor 't grootfte gedeelte zyn quyt geraakt; maar ook gewiffelyk te dugten ftaat, indien men weder by dezelve quam, niet tegenftaande uit vriendfchap (en met een goed opzet) datze, in plaats van minnelyk te handelen, niet anders dan op middelen van weerwraak zouden denken, en UE. ten argften alle liften en laagen leggen; onaangezien zy door de E. Compagnie, nogte der zelver Dienaaren, nimmermeer zyn beledigt, of te kort gedaan. 1705.

Het oogmerk dezer Landtogt en expeditie is, gelyk vooren gezegt, om by de gezeide naaft om heen leggende Hottentotze Natien voor de E. Compagnie, op de zagtfte en minnelykfte wyze, een goede party runderbeeften in te ruilen en te handelen, wyl men hier thans van goede werkbeeften niet veel meer is voorzien. Ten welken einde dan, wanneer UE. aan de Kraalen van de meergezeide Natien zult gekomen wezen, zult UE. aan der zelver opperften Capitein hebben over te geven, alzulke kleine gefchenkjens als voor dezelve door ons daar toe zyn verordineert, en mede gegeven, en verder onder het doen van een maatelyk tractement aan dezen en genen, die het zelve onder haar meriteren, in de civielfte termen aan den gezeiden opperfte Capitein bekent te maaken, dat onze intentie daar heen is tenderende, omme voortaan met hem, en de zynen, in alle goede vriend- en nabuurfchap te leven, en daar in te continueren, met bygevoegt verhaal, dat UE. ten dien einde, en ook ten principaale aldaar zyn aangekomen, om eenig Beeftiaal van hen te trocqueren, aan welkers goed fucces wy ook niet konnen twyffelen; verdagt zynde, wanneer de ruiling aangaat, dat UE. niet anders, dan offen, in trocquering komen aan te nemen, en wel inzonderheid, dat het altemaal zy jong goed, om dezelve des te bequamer onder 't jok te konnen brengen, om in der tyd daar goede en langwylige dienften van te hebben, tragtende daar van ook zoo veel te trocqueren, als gevoegelyk en op de zagtfte wyze zalt konnen bekomen, op dat men voor lan-

1705. *langen tyd van goede trekbeesten voorzien mag blyven.*

Doch de zelve Hottentots haar tot de ruiling ongenegen toonende, 't gene wy nogtans anders denken, en hoopen, zoo zult UE. verder alle bedenkelyke middelen van vriendschap en persuasie aanwenden, omme, zoo immers doenelyk, haar daar toe te zien te bewegen, al zouden UE. zich in den handel omtrent deze Natien wat splendider toonen, als men wel niet gewoon is aan de Hottentots te doen, zonder dat UE. nogtans niet zult vermogen (zy om te ruilen onwillig blyvende) eenige de minste feitelykheden van vyandschap tegens haar te begaan, maar in zulken geval liever getroosten onverrigter zaake van dezelve weder te keeren, hoewel wy ons daar vast wat beters af beloven.

Maar zoo het quam te gebeuren, 't welk wy vooral anders wenschen, en hoopen, dat UE. in de heen- of weertogt van eenige Hottentots, het zy van wat Natien die ook waren, vyandelyk wierden bejegent, en aangedaan, zullen UE. als dan ook vermogens wezen de zelve met gelyke munt te betalen, alzoo de zaak in dusdanigen geval van zelfs spreekt, dat geweld met geweld tegen te gaan wettelyk toegestaan is; ofte ten ware ook dat UE. vastelyk wist, en voor oogen zag, dat UE. en zyn byhebbende volk en goed, van eenige der gezeide Hottentotze Natien lagen wierden geleid, omme UE. vyandelyk te bestringen, en door haar groote meenigte van volk te overrompelen, zult UE. in zoodanigen geval tegens dusdanige Natien, omme u zelven, en volk en goederen te redderen, en behouden, wel eerst offensive mogen ageeren, omme, zoo best doenelyk, hen te verjagen, zoo de noodzaakelykheid dat quam te vereisschen, maar anders niet; hoewel wy vertrouwen, dat alle de zelve hen zoo rekkelyk zullen komen aan te stellen, dat zoodanige proceduren niet noodig zullen wezen.

UE. zult, geduurende de heen- en weertogt, goede zorge moeten dragen, van altyd op hoede te wezen, en in postuur van defensie, om van deze brutaale Landaart niet verkloekt te worden, alzoo het hen aan geen listigheid ontbreekt, om hunne desseinen te volvoeren, doch waar inne geen de minste swaarigheid behoeft te worden gemaakt, zoo UE. maar by dag, en inzonderheid 's nachts, goede wagt doet houden, ten welken einde zullen UE. haar by nacht moeten legeren op 't vlakke veld, van alle bosschen en struiken afgezondert, om hen daar door geen occasie te geven; mogende het vuuren in de nachtrusse, by UE. gedaan of gelaaten worden, zoo als het best en dienstelykst zullen vinden te behooren; ook by dag in het marcheren zoo veel als doenelyks is, het volk in goede ordre te laaten voorttrekken.

Om veel consideratien zal UE. zyn byhebbende volk niet van malkanderen mogen separeren, maar altyd gecombineert blyven; 1705. *om, by aanval van eenige Hottentots, des te formidabelder te wezen, om hen te konnen resisteren, ten ware dat UE. noodzaakelykheids halven eenige manschap daar af na de Hottentots moeste zenden, omme hen tot het ruilen te nooden, of het ingeruilde vee te bewaren, en te weiden.*

UE. zult ook een daggerister moeten houden, dat wy den Landdrost zelve hebben aanbevolen; en daar inne in 't breede doen verbaliseren, hoe verre des daags, zoo in 't heenreizen als wederkeeren, de mars is geweest; doch zonder dat nogtans het volk door het al te sterk marcheren, vermag afgemat te worden; en waar inne wy begeeren dat behoorlyke consideratie en inzigt zal worden gebruikt. Mitsgaders van alle voorvallen, die UE. geduurende deze expeditie mogen voorkomen; item, wat vee in soorten dagelyks, en by wat Natien der Hottentotten dat is ingeruilt, en wat quantiteit en qualiteio van Waaren, Compagnies wegen, daar tegens in ruiling dagelyks weder is uitgereikt; inzonderheid ook nauwe agt nemende op de situatie, gelegentheid, en vrugtbaarheid aller landeryen, die UE. mogten passeren; en waarom wy den thuinier Jan Hartog *expres mede laaten gaan, die daar af insgelyks goede aanteeking zal moeten houden.*

Belangende de provisien, zoo voor UE., en de onderhebbende manschap, als ook voor de Hottentots, die UE. geduurende deze Landtogt mede ten dienst zullen staan, hebben wy voor den tyd van twee maanden ruim mede gegeven; zulks het UE. daar aan niet zal ontbreken met recommandatie de zelve zoo spaarzaam, als doenelyk is, te gebruiken.

Ende op dat alles met een goede en geschikte ordre mag toe gaan, willen wy UE. ook gerecommandeert hebben, behoorlyke ordre, en 't volk in een goede discipline te houden; doch in alle voorvallen, als ook om eenige zaaken van belang te ondernemen, zal noodig wezen, dat zulks alvoorens in Raade worde overwogen, wat ten meesten dienste van de E. Compagnie gedaan, of gelaaten dient; gebruikende in alles goed overleg, en niets onvoorzigtig ondernemende, gelyk wy UE. dat gezamentlyk zyn vertrouwende.

Welken raad bestaan zal uit de volgende persoonen:

Den Landdrost Johannes Starrenburg, *als President, die alleen den Raad beroepen zal.*

Den Corporaal Willem Brentgens.

Den baas Thuinier Jan Hartog.

En in cas van noodzaakelykhid, of dat de zaak zulks quam te vereisschen, nog twee van de bequaamste persoonen uit UE. gevolg daar toe te assumeren.

Wy zouden wel gaarne zien, dat deze togt en commissie by UL. in den tyd van 6 weeken of 2 maanden wierde verrigt, en

1705. *UE. met de byhebbende magt weder hier mogten wezen; maar of zulks, om pregnante redenen, langer mogste vertragen, en 't welk by UL. dagregister mede zal dienen genoteert, zullen ons des ook moeten getroosten: immers deze togt, zoo kort als doenelyk zal wezen, ten meesten dienst der E. Compagnie, in 't heen en wederkeeren tragtende te volbrengen, en het ingeruilde beestiaal wel aan te teekenen, en gade te slaan.*

Verder zyn wy ons dan op UE. goeden yver, vigilantie, en trouwe verlaatende, niet anders verwagtende, dan dat ook een ygelyk in 't zyne hem na behooren zal quyten; waar mede UL. toewenschen alle zegen, en een gewenschte uitslag, en blyven

UE. goede Vriend,

In 't Kasteel de Goede Hoop, den 16 October 1705. W. A. van der STEL.

Dagverhaal van den Landdrost Johannes Starrenburg, *gehouden op zyne Landtogt na de* Gonnemaas, Grigriquaas, Namacquasche Hottentos, *enz.*

Vrydag den 16 October 1705.

SCheidden wy van Cabo, trekkende ik, omme in myne absentie aan den Vice-president van Heemraaden de verrigting van eenige zaaken aan te bevelen, na Stellenbosch, en van daar

Sondag den 18 dito.

Verder om eenige affaires af te doen, na Draakenstein, en quam

Maandag den 19 dito.

Op 's Compagnies post aan de Sonquaas-drift, zynde de plaats, die ook Baas *Jan Hartog* (die met de wagens een anderen cours genomen had) tot onze byeenkomst bestemt hadde, en trokken

Dynsdag den 20 dito.

Van Sonquaas-drift verder voort, omme onzen togt, volgens instructie, na de omleggende Hottentots te vervorderen, ten einde omme van haar een party jonge ossen voor de E. Compagnie in te ruilen.

Op den agtermiddag wiert ons berigt, dat de Gonnemaaze Hottentots, zynde de naaste hier heen, geen zin hadden om met ons te handelen, en daarom over den berg in 't land van Waveren ons uit den weg waren getogen; maar dat eenen Capitein, *Bootsman* genaamt, met zyn Kraal over de 24 rivieren lag, werwaarts wy dan onzen cours wendden; en quamen met zonnen ondergang aldaar; zoo dra wy onze tent opgeslagen hadden, begroetten wy dien Hooftman met een zoopje, en een groote tabeetje, uit naame van de Ed. Compagnie, en gaven hem te kennen, dat wy gezonden waren om eenig werkvee voor de E. Compagnie, die daarom verlegen was, in alle minnelykheid van hem te ruilen, en hem van 's Compagnies vriendschap te verzekeren. 1705.

Dat de Ed. Heer Gouverneur, weetende, dat hy een braaf kaerel en ryk van vee was, ons had bevolen by hem te gaan, dat hy ons wel helpen zoude. Gevende hem daar op nog eens en andermaal een zoopje, maar dat mogt niet helpen, hy antwoordde ons, dat wy eerst by de andere Gonnemaas moesten gaan, en dat hy dan zien zoude uit ons wedervaaren aldaar, wat hem te doen stont.

Terwyl hy nog eens dronk, ging ik het vee, dat nu t'huis quam, eens doorzien, 't welk een schoone troup was, behalven dat hy 'er zyn beste ossen, op het hooren van onze komste, al uit- en van de hand gezonden hadde.

Ik quam dan weder in de tent, en zogt hem op nieuw tot de ruiling te persuaderen, maar kon dien avont niets op hem winnen, als dat hy ons wel wat schaapen tot pads-kost wilde byzetten; wy moesten dan dien avont laat vrugteloos scheiden.

Woensdag den 21 dito.

Zont ik een wagen te rug na de Kaap, laadende het goed op myne wagen, waar door ik gelegentheid had, den Ed. Heer van de talmery met dezen onhebbelyken *Bootsman* te berigten, die my des morgens niet anders dan 12 hamels bragt, niet tegenstaande ik hem op 't kragtigste inboezemde, dat wy niet gezonden waren, om schaapen, maar beesten, te ruilen, en om geen pads-kost verlegen waren, wyl wy ten overvloed proviant (gelyk hy aan de 3 gelaadene wagens zien kon) hadden. En dat hy (zoo anders niet wilde ruilen) met de schaapen maar weer konde vertrekken.

Daar op vertrokken zy uyt de Tent, na de Kraal, en kwamen kort daar na met 3 Osjes weder, 't welk my op den begonnen voet voortgaan, en zeggen dee, dat hy gek was zig te verbeelden, dat ik met zoo veel volk, en Wagens zoo ver kwam, om 3 beesten te ruylen, dat hy daar ook maar weder mede Kraalwaards kon keeren, en dat ik opbreken, en vertrekken zou.

Eyndelyk kreeg ik 9 mooye Osjes, en zeven Hamels, waar voor hem gaven, 10 bosjes Kopere Koralen, 13 ponden Tabak, eenige Glaze Koraalen, en Brandewyn.

Welk vee by hem tot op onze te rug komst gelaten hebbende, braken wy ontrent den middag op, en quamen des agtermiddags ontrent 3 mylen verder in een schoone vlakte, waar door een helder strooment riviertje loopt, ter ruste.

Deze valley legt ontrent 4½ myl van de

1705. de 24 rivieren, ter regter hand aan 't lange gebergte, onder een bosch, voor dezen 't oude Elzenbosch genaamt; en daarom door ons de elzen-valley gedoopt, ze is ontrent een half duyzend schreden breed, en wel een quartier uur gaans lang, altemaal schoone zwarte kley-grond, met wilde palmyt, en andere ruygte, bezet, en daar onder een weynig moeras; door dien het water uyt 't riviertje, dat op zommige plaatzen door ruygte verstopt is, over zyne oevers loopt, 't welk met wat op te ruymen, kan geholpen, en afgetapt worden.

Donderdag den 22 dito.

Braken wy met 't lumieren van den dag (onder faveur van een betrokken lugt) weder op, en kwamen, na ontrent een half myl gevordert te hebben, in een tweede schoone valley, veel grooter dan de eerste. Deze begind van 't Assegaayenbosch, dat hier boven aan den berg staat, en loopt verder, als ik heb konnen beoogen, om datze een draying agter eenige ruggen krygt, gelykze in grootte de vorige overtreft, en in deugd van grond niet wykt, zoo is ze ook in gras-ryke ruggen de andere te boven gaande.

Na deze passeerden wy nog door eenige kleyne valleytjes, en schoone gras-ruggen ontrent 2 mylen verre, daar wy een ongemakje aantroffen, dat egter nog wel uytviel. Ik was met baas *Hartog*, en de helfte van 't volk, wat voor uyt, meenende met onze paarden door een ruyg poeltje te passeren, dog hadden die daar in haast verloren, het myne was zoo dra van den oever niet geltapt, of men zat 'er tot over den zadel toe in, en konde zich door de biezen, die hem de voeten verwardden, niet wel redden, kantende met my dan over de eene, en dan over de andere zyde, en zomtyds met de geheele kop onder. Ik dorst 'er niet af, om dat ik bevreest was'er geheel in te zinkken. Door al dit martelen schokte hy wat voort, kreeg eenige vastigheyd onder de voeten, en sprong met my, zeer bemodderd zynde, op 't drooge. *Hartog*, die wat hooger was, voer een weynig, maar niet veel beter. Zyn paard, dat wat grooter was als 't myne, bragt hem eer te land, en gaf hem 't playzier van my te zien martelen.

Ons gevolg had geen lust, om dat kunsje na te doen, maar zogten een beter plaats langs den overkant.

Wy vertoefden hier tot de Wagens quamen, om haar den overtogt te wyzen, en voor dat gevaarlyk moeras te waarschouwen.

Het padt had ons nu verlaten, dies moesten wy langs een ongebaand veld, vol molshopen en gaten, tusschen vallen en opstaan, met grooter verdriet nu verder voorttrekken, en quamen, na dien dag ontrent 6 mylen gevordert te hebben, aan een kleyn fonteyntje in 't midden der vlackte ons verblyf te nemen. 1705.

Dit waterplekje, dat vol ruygte en biezen stond, liet ik aanstonds opruymen, en braaf diep uytgraven, omme (zoo ik langs dezen weg weder mogte te rug keeren) niet verlegen te zyn, en gaf het den naam van *Boonen-fontein*, om redenen.

Vrydag den 23 dito.

Was het des morgens wat regenagtig, egter vervolgden wy onzen weg, en staken over na den hoek van den picquet-berg, zynde de weg, die ons door den Capiteyn *Hannibal* gewezen wierd, om na zyne Kraal te trekken. Op den middag quamen wy aan een rivier van grootte en form, als de diepe rivier, die door den Koeberg loopt, ook met zulke ruggen en drayingen. Hier floegen wy onze tent, die over nagt en in den morgenstond nat geworden was, op, om te droogen, midlerwyl aten de menschen, Hottentots, en de beesten wat, tot ontrent ten 2 uuren, dat wy weder oppakten, inspanden, opzadelden, en voorttrokken, nemende onzen weg langs de voorgemelde rivier, tot des avonds tegens donker, dat wy op de oude Kraal aan den Noordhoek van den Picquet-berg, genaamt de bange hoek, halte hielden, en onze nachtrust namen, hebbende dien dag ontrent 8 mylen gemarcheert. Hier wierd my, en Capiteyn *Hannibal*, door *Bosjesmans* gezegt, dat 'er, ontrent 4 dagen voorleden, een wagen om te ruylen na zyn Kraal gaande, gepasseerd was, welkers spoor ons ook aangetoond wierd, daar op wilde hy ons verlaten, en na de Kraal gaan, wyl hem de handeling van *Dronke Gerrit* nog in verscher geheugenis was. Ik persuadeerde hem egter by ons te blyven, onder belofte van zoo spoedig, als doenelik, voort te trekken, en zoo mogelyk dien wagen te agterhalen, en dat hy dan een ooggetuyge zoude zyn, dat het zonder kennis van den Ed. Heer was, terwylen ik die wagen en volk in arrest nemen, en opzenden zoude; waar door hy hem liet gezeggen, en by ons bleef, want anders hadden wy misschien zyn Kraal niet konnen vinden.

Saturdag den 24 dito

Sloegen wy met den dag (zynde betrokken lugt) weder voort, nog al langs die zelfde rivier, van mening zynde, dien dag een goeden weg in dat koele weer af te leggen, omme den wagen zoo mogelyk, te attrapperen, die my hier weder van *Bosjesmans* onderrigt wierd, een wagen van 's Compagnies dienaars uyt de groene kloof te zyn, dat my al vreemd voorquam, wyl de Corporaal van dien post

1705. wel wist, dat ik om voor de Ed. Compagnie te ruylen in 't veld was, alzoo ik eene der bezettelingen van die post onder myne manschap hadde, en door zynen wagen voor uyt te zenden, en de Hottentots met Tabak en anderzints te voorzien, mynen togt vrugteloos maken zoude: In 't beste van onze marsch, tegen den middag ontrent 4 mylen gevorderd zynde, brak een voor-as van eene der wagens by de naaf af, waar door wy onze Tent moesten opslaan, om weder een nieuwen as aan de wagen te maken, en dus het resterende van dien schoonen dag laten voorby loopen. Egter was het niet kwaad voor 't vee, dat hier aan de rivier tot den buyk toe in 't gras ging. Midlerwyl arbeydden wy lustig om den wagen weder in staat te krygen, en namen, na wat gegeten te hebben, onze ruste, tot

Sondag den 25 dito.

Dat wy tegens den middag weder klaar raakten, en in een zeer mistig weer, gelyk het dien gantschen nacht mede geweest was, onzen tocht vervorderden.

Ontrent een myl voortgetrokken zynde, zagen wy aan het versche spoor, dat de hier voorgemelde wagen weder te rug getrokken, en ons dien nagt gepasseert was, apparent van onze komste kennisse gekregen hebbende.

Wy hielden dien gantschen dag nog al de passagie langs die zelve rivier, en den weg, die de vorige wagen voor ons gebaand hadde; komende tegens den avond (na dien dag ontrent 6 mylen gevordert te hebben) aan desselfs oever weder onze legerplaats te formeren. Hier was de meergemelde rivier, na gissing wel duizent schreden breet, vol Meeuwen, Duykers, Endvogels, en ander vliegend en zwemmend gedierte; onder andere liet zig de zeekoe mede hooren. Op een hoogte gegaan zynde, zag ik de zee, die daar ontrent 3 mylen van daan scheen, alwaar zig, volgens zeggen van de Hottentots, deze rivier, op hunne taal *Quæcoma* genoemt, ontlast.

Had onze cours verder langs dien weg gestrekt, ik zoude gaarne desselfs uytgang gezien, en 't strand daar om heen bekeken hebben, maar wy moesten:

Maandag den 26 dito.

Des morgens vroeg met mistig weer, en een sterke wind, van cours veranderen, en ter regter hand dwers landwaard inslaan, langs een zeer moejelyken zandweg, daar de beesten yeder ommezien bleven staan, dewyl dezelve telkens in de molgaten vielen, en vaststaken, en de wagens sneden wel een voet diep in 't zand, dit duurde zoo voor de spatie van 3 mylen, als wanneer wy aan *Hannibals* Kraal kwamen; hier waaren 6 Capiteyns te zamen getrokken, en maakten met malkanderen 23 huysjes uyt.

Zy lieten ons hun vee zien, dat niet veel in getal, en meest Koeyen waren. 1705.

Ik vroeg hen, hoe het kwam, datze zoo weynig vee hadden, dewyl de Ed. Compagnie nooyt met hen geruyld hadde, waar op zy my berigt gaven.

Dat zeker vryman, in de wandeling *Dronke Gerrit* genaamt, korte jaaren voorleden, met eenige anderen verzeld; aan hunne Kraal was gekomen, en, zonder yets te zeggen, van alle kanten daar op vuur gaf, verjagende dus de Hottentots, stekende hunne huysjes in den brand, en nemende al het vee met zig, zonder dat zy wisten uyt wat oorzake, wylze niemand van de Hollanders ooyt beledigt hadden; waar door zy het altemaal zyn quyt geraakt, en dus genootzaakt geworden, hun na de buytenste afwoonende Hollanderen te begeven, en daar weder vee te bescharen, en hunne eygene landsluyden, of daarze maar wat krygen konden, te beroven, waar mede zy dan in 't gebergte liepen, en zoo lang gasteerden, tot dat het op was, halende dan al weder ander, dat hen eenige malen gelukt is, en waar van ze tegenwoordig nog maar weynig bezitten. Van een andere kant wordenze ook met stroperyen geplaagt van een Natie van Hottentots, die over de Olifants-Rivier, in by na ontoegankelyk gebergte huyshouden, waar van het land op hunne taal *Thynema* genaamt, en de Capiteyns dier roofvogels, *Throghama Tkousa*, *Doe odie*, *Tkeringnouw*, genaamt zyn. Deze kwellen hen gedurig, zonder dat zy daar zelden revengie op konnen halen.

Maar op het weemoedigste, en verbitterdste klaagdenze over de godlooze handeling van dezen *Dronken Gerrit*, die oorzaak geweest is van alle onheylen en bloedvergieten, zedert in verscheyde ontmoetingen met de Hollanders voorgevallen.

Dus zyn zy dan genootzaakt, om het weynig vee, datze nu nog bezitten, te sparen, en om voedzel en vleesch voor Vrouwen en Kinderen, te bekomen, dagelyks tegen de Olifanten te vegten, en dus met het uyterste gevaar huns levens, op deze manier de kost te zoeken.

Dat zy de goedheyd en vriendschap van de Ed: Compagnie, en de Ed: Heer Gouverneur, die ik hen zoo hooglyk aanprees, grootelyks waardeerden, en dezelve in alle gelegentheden zeer geerne omhelzen wilden.

En waarlyk ik hebbe in deze menschen hun gedaanten, gedrag, en ommegang, veel meer opregte goedaardigheyd bespeurt, dan in andere Hottentots.

Op den avond scheyddenze van ons.

Des nachts regende het zeer sterk, met harde wind uyt den Noordwesten, waar door wy qualyk ons wagtvuur konden in brand,

1705. brand, en de Tent ſtaande houden, wy waren dien gantſchen nacht in een gedurige beweging, om dat de beeſten, en paarden op de vlakte niet ſtaan, maar ſtadig na de bosjes wilden, om voor die zelve regen en winden te ſchuylen. Van binnen konden wy, door oudheyd van de Tent, mede niet droog zyn, dus was het over al allarm, en duurde tot

Dynsdag den 27 dito.

Dat het des morgens ontrent agt uuren wat bedaarde, en de regen ophield. De Capiteyns kwamen met hun zeſſen, en bragten ons 6 beeſten, onder de vorige proteſtatien van hun onvermogen. Wy kregen 'er egter, na dien gantſchen dag pratens,

Woensdag den 28 dito.

Veertien ſtuks, waar voor wy uytreykten 18 boſſen Kopere Koralen, 18 ponden Tabak, eenige Glaze dito, en Brandewyn. Hier wierd ons regt berigt gedaan van de meergemelde wagen, dat dezelve door den Corporaal van de groene Kloof, *Daniël Tous*, met de eenigſte man, die hy nog op de poſt hadde, en een vryman *Chriſtoffel Lutje*, hier gezonden was om te ruylen, maar dat zy, van onze aannadering kenniſſe hebbende gekregen, na een dag vertoevens waren vertrokken, hebbende eenlyk in der haaſt 12 groote Olifants tanden geruyld, en mede genomen.

En dat in den voorleden droogen tyd hier geruyld hadden, de vryluyden *Pieter Janszoon*, *Kees Oorlam*, *Potje*, en *Karos op Zy*.

Een weinig van de tent gaande, om wat bollen-zaaden, enz. met *Hartog* op te zoeken, wiert ik van een hoogte weder de zee gewaar, en wyl die digt by ſcheen, reſolveerden wy deze rivier, die voorby de Kraal loopt (en door de Hottentots *Tythouw* genaamt wort) te volgen, en te zien, of zy zich miſſchien niet in die andere groote rivier *Quæcoma* ontlaſtte, en dus te zamen in zee haaren uitgang hadden.

Na 2 uuren rydens, quamen wy onder aan de zee, daar wy een bar ſtrand, en zeer onſtuimige zee, met vreeſſelyke brandingen, en gevaarlyke klippen vonden; wy reden een ſtuk weegs langs dat ſtrand, en konden den uitgang van de groote *Quæcomas* rivier van verre even bekennen, maar het was ons te ver om daar heen te ryden.

Deze *Tythouw* rivier ontlaſt zich niet in zee, maar eindigt in een groote zoutpan, alwaarze zich verder onder de duinen verliezen moet, wyl wy geen uitgang, en niet als redelyke hooge duinen, vonden.

Noit heb ik meer Flamingos gezien, als hier, benevens een groote menigte ganzen, en allerlei endvogels, daar wy met ſchieten een goede proviſie van opdeden, en quamen met den avont wederom aan de tent; het was dien ganſchen dag een betrokke lugt geweeſt, en wiert op den avont zeer kout. 1705.

Donderdag den 29 dito.

Was het mottig en regenagtig weer, dies wy tot den middag wagtten, eer weder op reis togen, en onzen cours ter regterhand na de Olifants-rivier inſloegen. Na ontrent 2 mylen vorderens, namen wy aan een klein beekje (door de Namacquas, *Thie They*, en van ons Schilpadden-poel genaamt, ontrent een half myl agter den *Thelma Koethama*, of Wolvenberg) weder ons verblyf.

Den ganſchen weg, van de Kraal tot hier toe, beſtont al in zoodanige ruggen, zonder gras, maar vol doornen, en zekere bosjes, waar uit een gom tyſſert, in reuk, ſmaak, en couleur, den maſtik zeer gelyk. De Namacquaaze Hottentots noemen die gom *Traap*, en bezigenze tot het vaſtzetten van aſſegaajen, meſſen, enz. gelyk wy den harpuis doen; wy hebben eenige van de jonge boomtjens, en gom mede gebragt.

Des middags was het mooi weer, en een heldere lugt; ik zont over al heen, om langs dit beekje wat watergras voor de paarden op te zoeken; want in dit geheele veld vint men niet een ſier gras. Des avonts betrok de lugt weder, en

Vrydag den 30 dito.

Was de hemel met zeer ſwaare wolken bezet. Toen wy des morgens vroeg opbraken, waaide het ook heftig uit den N. W., werwaarts onze cours ging. Wy hebben geen halve myl gevordert, of kregen een digten regen, die ons den ganſchen dag by bleef.

Dit is een zeer verdrietig veld; de geheele weg is niet dan zand; hoogtens, en laagtens, vol klippen en molgaten, daar de paarden en beeſten tot de knien toe geſtaadig invielen, vol bosjes, zonder het minſte gras; wy reden eenigen tyd langs een berg, door de Hottentots *Thou* genoemt, na zekere Hottentottin (de redenen waarom zyn my bekent, maar al te natuurlyk, om hier plaats te hebben) het woord *Thou* betekent in de Gonnemaſche taal, 't ſchaamt-deel van een vrouw.

Hier konden de wagens tegens een zandhoogte niet, dan na 2 uuren martelens, ende hulp van alle de manſchap, opgekruit worden, en juiſt trof ons daar een felle regen aan, die ik, zoo lang myn mantel 't velen kon, deftig tegenſtont, maar moeſt egter ten laatſten met de anderen onder de klippen kruipen.

Het bedaarde weer wat, en wy trokken

1706. ken weder voort, hier ſtond ons een Rhinocer in de weg, en maar ontrent 100 ſchreden van het pad, die wy bang waren, dat het met ons in de war zoude gooyen, maar hy ging op het geſchreeuw der Hottentots berg op.

Dit was het eenigſte groot wilt, dat wy op den gantſchen tocht, tot hier toe gezien hadden; daar men voor dezen gantſche troupen Olifanten, in die oude gepaſſeerde velden plagt te ontmoeten.

De oorzaak daar van is, dat de hierom heen leggende Hottentots, op de (voorleden Maandag den 26 dezer) aangehaalde manier, tot de uytterſte armoede vervallen, gedrongen zyn geweeſt, hunne toevlugt tot de Olifants-jagt te nemen, en deze beeſten daar door te dooden of te verjagen; zy latenze tot nog toe geen ruſt, want zoo draa word'er niet een door hunne Sonquaas (Soldaten) die dagelyks in 't velt kruysſen, om Daſſen, Jakhalzen, en ander gedierte te vangen, vernomen, of daadelyk werd'er na de Kraal gewaarſchout, daar ze dan met alle de jonge manſchap op uyt komen, en deze beeſten zoo lang plagen, tot dat zy door onruſt, en wonden van Aſſegaayen, pylen, &c. afgemat, hun laatſten adem uytblazen. Zoo'er drink-water voor vee ontrent is, daar'er een valt, trekt'er de gantſche Kraal, met al wat'er is, heen. Dus gebeurt het, datze niet lang op eene plaats blyven en qualyk te vinden zyn.

Op den agtermiddag quamen wy, na vordering van ontrent 4 mylen, in een Kloof aan de voet van *Tho koe* aan *Olofs* Fonteyn, in den regen onze tent op te ſlaan, en nagt-ruſt te nemen.

Deze berg heeft zyn naam van zekeren Capitein *Tho*, die, voor eenige jaaren, na zyn Kraal (hierom heen leggende) willende gaan, in dezen berg door een Leeuw verſlonden is, en daarom door de Hottentots *Tho koe*, dat is, *Thô's* berg genaamt.

Saturdag den 31 dito.

Maakten wy ons vroeg reisvaardig, en trokken met zonnen opgang, met mooi weer weder voort. Men kon nu merkelyk vernemen, dat paarden en beeſten door ſchraale weiden en geduurig marcherens, begonden ſwak te worden, want daar wy te vooren met 8 beeſten voor yder wagen alle hoogtens op konden, had men nu werk met 10 deze *Tho koe's* kloof, ſchoon de hoogſte niet, te paſſeren.

Egter reden wy, langs een miſerabel klippig zandpad, ontrent 4 mylen, en quamen toen aan de Olifants rivier, die hier, en verder na boven toe *Tharakkamâ* (dat is ruige rivier) genoemt wort. De gemelde rivier was door den regen hoog geſwollen, daarom bleven wy aan deze kant, en ſloegen daar onze tent op; hier haalden het vee met weiden, en wy met viſſchen, 't hart weder eens luſtig op, tot dat de donker ons deed ruſten. 1705.

Sondag den 1 November.

Begonnen wy vroeg de oevers der rivier, die zeer ſtyl waren, met pikken en graven, wat af te nemen, omme dus deze Drift paſſabel te maaken, gelyk zulks ontrent den middag wiert volbragt; en alle de bagagie door de manſchap overgedragen zynde, kruiden eindelyk de beeſten de ledige wagens mede door, zulks wy alle over raakten, en wyl het zeer heet was, bleven wy den overigen dag en volgenden nacht alhier; maar

Maandag den 2 dito.

Waaren wy vroeg met pakken, inſpannen en opzadelen bezig, en togen ontrent 8 uuren verder voort, den cours al langs de overkant van de Olifants-rivier vervolgende, tot ontrent den middag, dat wy die verlieten en ter regterhand inſloegen, langs het mizerabelſte velt, dat'er bedagt kan worden. Het is al te maal rood zand, boſſchen, en door de mollen t'eenemaal ondermynt; had het my mogelyk geweeſt, ik zoude myn paard gaarne gedragen hebben, want die arme beeſten konden hunne pooten niet verzetten, of zaten byna tot den boeg in de molgaten, en daar by ſcheen de zon tot brandens toe, en nergens was water te krygen, in ſomma, noit heb ik verdrietiger agtermiddag gehad.

Eindelyk quamen wy, na 5 mylen vorderens, een Kraal te ontdekken, in een zeer aardig gat, tuſſchen hooge ſtyle klipruggen inleggende. In den regentyd is het een riviertje, dat zich in de Olifantsrivier ontlaſt, maar nu niet dan een dor, diep dal, met 3 of 4 zeer kleine brakke waterpoeltjes voorzien.

Wy waren regt boven de Kraal, eer zy het wiſten, en daalden langs een zeer ſtyle klip rugwaarts tot hen te voet na beneden. Op het eerſte gezigt wierdenze heel verbaaſt; een deel ging aan de andere kant den berg op, wyl een ander getal jonge gewapende manſchap ons te gemoet trok. Eene der zelve was zoo voorbaarig, dat hy bereets een pyl op zyn boog gelegt had, omme die op my, de voorſte zynde, cours te doen nemen, maar door het aanleggen van myn roer, en het toeroepen van den Hottentot, die ons den weg had gewezen, en verzelde, ſtak hy die weder op; en quamen toen met groote nieuwsgierigheid rondom ons, vraagende zonder ophouden aan onze Hottentots, wie wy waren, en tot wat einde wy zoo ver in 't land quamen, waar op geantwoord zynde, warenze wel in hun ſchik. Onze wagens, die een

tour

5. tour om moeſten nemen, quamen eindelyk mede om laag, en wy ſloegen onze tent ontrent een kleine ſchoot weegs van de Kraal ter neder, en gingen, na alles wel bezorgt te hebben, ruſten, maar wy wierden wel haaſt weder geſtoort, want ontrent middernacht begonden de beeſten en paarden, die voor de tent, tuſſchen de wagens ſtonden, te ſchrikken en te loopen, en een der wagenryders, die buiten ſliep, te ſchreeuwen, waar op alle man met geweer ter tent uitliep. Ontrent 30 treden voor de tent ſtont een Leeuw, die, op het zien van ons, zeer zagtzinnig ontrent 30 treden verder, agter een doorne boſchje ging, dragende iets met zich, dat ik meende een jong osje te zyn.

Wy deden over de 60 ſchoten op dat boſchje, en doornagelden het dapper, zonder dat men eenig verder gewag vernam. De Z. O. wind waaide ſterk, de lugt was zeer klaar, en de maan ſcheen op 't helderſte, zoo dat wy alles op die diſtantie zien konden.

Na dat de beeſten weder tot ſtilſtant gebragt waren, en ik alles eens overzag, miſte ik den ſchildwagt van voor de tent, zynde *Jan Smit van Antwerpen*, in de groene kloof beſcheiden.

Men riep hem zoo luid als men konde, maar te vergeefs, wyl niemant antwoordde, waar uit ik beſloot, dat de Leeuw hem had weggenomen; 3 of 4 mannen gingen op het voorzigtigſte na dat bosje, dat regt tegen over de deur van de tent ſtont, om te zien, of ze niets van dien Man vernemen konden, maar quamen hals over kop weder te rug, wyl de Leeuw daar nog lag, zich ophefte, en begon te brullen. Zy vonden daar des ſchildwagts geweer, welkers haan geſpannen was, en deszelfs muts en ſchoenen.

Wy deden weder wel hondert ſchoten op dat boſch, dat 60 treden van de tent, en maar 30 treden buiten de wagens ſtont, en waar op men als na een doel konde ſchieten, zonder den Leeuw te vernemen; waar uit wy preſumeerden, dat hy dood, of weg moeſt zyn. Dit deed den wildſchut, *Jan Harmanszoon*, reſolveren te gaan zien, of hy 'er nog in was, of niet, nemende een brandent hout in de eene hand; maar zoo ras naderde hy het bosje niet, of de Leeuw deed, onder een vreezelyk gebrul, een ſprong na hem, dies hy het brandend hout na hem toe gooide, midlerwyl ſchoot het ander volk wel 10 ſchoten na hem, maar hy retireerde aanſtonts weder op zyn oude plaats, agter dat boſchje.

Dit brandhout, dat hy na den Leeuw gegooit hadde, was in 't midden van 't boſchje gevallen, en door de ſterke Z. O. wind aangeblazen, geraakte het in de lichte vlam, zoo dat men zeer klaar daar 1705.
in, en dit doorzien konde; men ſchoot 'er nog al geduurig in, ondertuſſchen verliep de nacht, en de dag begon aan te breken, dat yder een moed gaf, om hem alsdan regt te konnen treffen, wyl hy 'er niet van daan konde, of moeſt zich geheel bloot geven, alzoo het boſchje regt tegen een ſtyle kloof aanſtont. Zeven mannen, op de buitenſte wagen zittende, paſten op, om hem, uitkomende, waar te nemen.

Eindelyk ging hy, eer het nog ter degen licht was, met de man in zyn bek, den berg opkuyeren, krygende wel 40 ſchoten na zyn huit, zonder dat hem eene trof, ſchoon hem veele zeer na quamen, gelyk wy naderhand bevonden hebben; als hem een kogel wat digt by quam, keerde hy hem al grynzende na de tent, en knorrende na ons toe, en ik ben van gedagten, had hem yemant getroffen, dat hy met een volle vaart, op tent en volk aangekomen zoude hebben.

Zoo ras het licht was, zag men aan het bloed en een ſtuk van den rok, die men daar vont, dat hy den man weggenomen, en mede geſleept hadde, ook vont men agter het boſchje de plaats, daar hy gelegen, en den man bewaart hadde, en 't ſcheen onmogelyk, dat hem geene kogels hadden getroffen, wyl 'er op die zelfde plaats eenige plat geſlagene gevonden wierden.

Wy beſloten dan, dat hy gequetſt, en niet verre van daar was; hier op verzogt my het volk, 't lichaam te mogen gaan opzoeken, om het te begraven, wyl zy geloofden, dat de Leeuw door het geſtaadig ſchieten, niet veel tyd zoude gehad hebben, om daar van te eeten.

Ik ſtont eenigen van hen zulks toe, mits een goede party gewaapende Hottentots mede nemende, en onder belofte, datze zich niet in gevaar zouden begeven, maar geſtaadig wel toezien, en voorzigtig zyn.

Daar op volgden zy met hun zevenen, geadſiſteert van 43 Hottentots, het ſpoor, en vonden hem ontrent een halve myl van daar, by het lichaam, agter een klein boſchje leggen; hy ſprong door het geſchreeuw van de Hottentos daadelyk op, en nam de vlugt, waar op zy hem alle naliepen; ten laatſten keerde het beeſt zich om, en quam vreezelyk brullende onder den hoop; het volk, 't welk door 't loopen vermoeit was, ſchoot mis, op welke hy daadelyk aanquam.

Den Baas, of opperſte Capitein van de Kraal, deed hier een trouwe daad aan 2 van 't volk, daar de Leeuw het op toezette. Des eenen roer weigerde, en de ander ſchoot mis; daar op ſprong hy tuſſchen den Leeuw en 't volk zoo na by,

by, dat de Leeuw hem met de eene klaauw in de karos floeg, en met den bek daar in beet, meenende den Hottentot te hebben, maar die was hem te gaauw, liet zyn karos glippen, en duuwde hem een assegaai in de ribben. Aanstonts sprongen de andere Hottentots ook toe, en verçierden hem met hunne werpspiessen, dat het wel een yzervarken geleek, evenwel hield hy nog niet op met springen en brullen, maar beet eenige der assegaaistokken af, tot dat hem de wildschut, *Jan Harmanszoon*, een schoot in 't oog gaf, die hem deed kenteren, waar op de anderen hem verder doodschoten.

Het was een vreezelyk groot beest, en hy had kort te vooren nog een Hottentot uit deze Kraal gehaalt, en opgepeuzelt.

Ik ben hier dus langwylig geweest, om dat my niet voorstaat oit diergelyke assurantie van een beest gehoort te hebben, en de kloekmoedigheid van dien Hottentot is mede aanmerkelyk.

Des mans lichaam was door hem van agteren met de linkerpoot, aan de linkerzyde van het hoofd geslagen, met den bek in de schouder gevat, en dus voortgedragen; beide de billen, en linker schouder, waren opgegeten.

Wy bragtenze alle beide aan de tent, en begroeven den man, daar hy gegrepen was, gelyk wy den Leeuw mede onder de aarde staken, op dat hem het vee niet ruiken zoude.

Het was dien ganschen dag brandent weêr, en de Hottentots waarschouwden ons, dat 'er nog 2 wyfjes hier ontrent waren, waarom ik des agtermiddags een Kraal van doorn liet maaken, en op drie plaatzen, of passagies, volk met geweer stellen, maar vernamen dien nacht geen onraad.

Woensdag den 4 dito.

Maakten wy voortgang met de ruiling, daar wy de voorige 2 dagen over getalmt hadden, en quamen eindelyk, na een ontallyke menigte praatjes, en reden-martelingen, zoo verre, dat wy 33 Runderbeesten ruilden, voor 33 ponden Tabak, en 33 bossen kopere Kraalen, mitsgaders eenige Glazen dito, en Pypen; benevens 14 hamels voor 7 ponden tabak, en vereerden de Capiteins, en hun gevolg 4 bosjes kopere koraalen, en 2 ponden tabak.

De zonneschyn was hier by na onverdragelyk, en in de tent was het als in een oven.

Des avonts brulde het langs dit riviertje, of alle de Leeuwen van Africa by malkanderen waren. Ik presumeer, dat het de 2 wyfjes waren, omme het gedoode mannetje te zoeken, dies verwag-

HOTTENTOTTEN AAN CAAP DER GOEDE HOOPE.

1705. wagtten wy niet anders dan hun bezoek dien nagt, hier tegens hadden wy ons door 't verhoogen onzer Doorne-kraal, en 't stellen van roers, op de passagien, langs welken zy hunne coers moesten nemen, mitsgaders het stoken van vuuren rondom ons, en 't houden van dubbele wagt, wel voorzien; maar zy quamen niet.

En wyl hier ontrent geen meer Kralen leggen, en voor ons niet te doen viel, rezolveerde ik weder te rug te keeren, om de Gonnemasche Kraalen op te zoeken.

Het verdroot my geweldig, in een tocht van 12 dagen, langs zoo een verdrietigen moeyelyken weg, niet meer dan 2 Kralen, en die (schoon uyt 10 Capiteyns bestonden) zoo slegt van vee voorzien waren, op te doen; hier door heb ik met leetwezen ondervonden, hoe door de laatste opengestelde vrye ruyling, en de gepleegde onhebbelykheden van die landloopers, het gantsche land bedorven is, want als de eene Kraal het vee door de Hollanderen ontnomen was, gingen die het weder anderen ontroven, en die dan verder hunne naastleggende, waar mede ze dan in 't gebergte liepen, en zoo lang gastereerden, tot het op was, zoekende dan al weder ander, en dus zynze van menschen, die hun in vrede, vernoegd, en onder hoofden en Kralen verdeelt, gerustelyk met den veeteelt erneerden, meest alle bosjesmans, jagers, en rovers geworden, en over al tusschen, en in gebergtens verstrooyt.

Ontrent den Koperberg leggen, volgens zeggen van deze Hottentots, eenige Kralen van de groote Namacquaas, maar dat was ons te verre, en ook de tyd van 't jaar niet, om derwaards te gaan, dies namen wy

Donderdag den 5 dito.

Van deze Grigriquaas, en Namacquaas Capiteyns afscheyd, en verlieten dien ongeluks-hoek, werdende met wonderlyke, complimenten en tabeetjeszeggingen, door de gemelde Capiteyns, die zeer voldaan schenen, nog een groot end weegs vergeselschapt, wy trokken dan te rug, en quamen op den agtermiddag weder aan de Olifants-rivier, die nu wel 4 voet hoger, als toen wy'er doortrokken, gezwollen was, onze tent neder te slaan. De schrik voor ongedierte, schoon wy geen spoor vernamen, was in ons zoo groot geworden, dat wy aanstonts weder doornen kapten, een Kraal maakten, op 3 plaatzen cours stelden, en dus, na het eyndigen van een brandende dag, gingen rusten.

Vrydag den 6 dito.

Was het water ontrent een voet gevallen, maar nog al te hoog, en sterk stroomende, om'er door te waden; dies 1705. wy in ons campement bleven stil leggen; hier konde het vee zich weder dik eten, wyl langs de rivier schoon gras stond.

Op den agtermiddag quamen de voorgemelde Capiteyns ons in deze legerplaats nog eens bezoeken, zy waren na ons vertrek mede uyt dat ongedierts-gat opgebroken, en met hunne Kraal, ontrent een quart myl onder ons, aan de Olifants-rivier komen leggen. Des avonds stelden wy weder onze stelroers, en

Saterdag den 7 dito.

Met het lumieren van den dageraat, ging een der stellen los; door een jakhals afgetrokken zynde, en kort daar na marcheerden wy van daar voort.

Ontrent den middag quamen wy ter plaatze, daar wy de rivier overgekomen waren, maar het water was nog te hoog, dierhalven namen wy hier weder ons kampement, en versleten het resterende van dien heeten dag, en volgende nacht alhier.

Sondag den 8 dito.

Was het water tegens den middag wat gevallen, dies wy opbraken; en de revier passeerden; beneden strooms liet ik een touw dwers over de rivier spannen, alwaar 7 a 8 man langs stonden om het vee voor het wegdryven, wylze alle zwemmen moesten, te behouden, dat ons goeden dienst deed, alzoo'er veel jong goed onder was, en de stroom sterk liep. Alles geraakte zonder ongemak over, en wy hielden ontrent een myl verder in een mooy graskloofje weder halte, sloegen de tent op, bezorgden het vee, maakten onze stellen gereedt, en gingen in Gods Naam rusten.

Maandag den 9 dito.

Sloegen wy met het aanbreken van den dag weder op reys, onder faveur van een betrokkene lugt, nu en dan met regen-vlaagjes verzelt, en quamen op den namiddag aan Olofs-Fonteyn, daar wy onze leger-plaats weder formeerden, en nachtrust namen.

Dynsdag den 10 dito.

Scheyden wy met zonnen opgang weder van de plaats onzer legering, en namen eenen anderen cours langs de Zuidkant van den Tho-berg, regt op den Picquet-berg aan, door aanraaden van den Hottentot, die onze Gids was, op verzekering van een nader en beter pad, als wy op onzen heen-tocht gehad hadden, maar wy vonden ons bedrogen, want op de rustplaats komende, vernamen gras nog water, dierhalven moesten wy aan 't graven, en kregen zoo veel, dat even de keetel konde koken, drinkwater hadden wy nog 3 of 4 flesschen vol, daar wy ons mede behielpen, tot

1705. *Woensdag den 11 dito.* 1705.

Dat'er in de gegravene kuylen, zoo veel gekomen was, om 3 of 4 kleyne vaatjes te vullen, en het vee even te ververſſchen, 't welk gedaan hebbende, togen wy weder voort, dezen dag leydde ons de ſchelmſche Hottentot *Dikkop*, in dit zandige veld, geduurig heen en weder, in een brandende zonneſchyn, dat de beeſten ten eenemaal magteloos wierden, op 't laatſt kroop hy in de bosjes weg, latende ons in 't velt ſtaan, wy gingen egter voort, en vonden op den agtermiddag water, daar wy ons verblyf namen.

Digt by onze ruſtplaats vielen 2 trekoſſen door gebrek van water onder de voet. Ik zont hen Hottentots, en volk, met putzen, en balytjes vol water, om ze te verquikken, maar 't mogt niet helpen, op den avond warenze beyde dood.

Donderdag den 12 dito.

Moeſten wy, om de zwakheyd van 't vee, in onze leger plaats, daar wy goed gras en water hadden, blyven ruſten, en dezen heeten dag, en volgende nagt, alhier verſlyten, tot

Vrydag den 13 dito.

Als wanneer wy met zonnen-opgang weder aan 't marcheren gingen; de onmagt van trek-beeſten noodzaakte ons, om die ontrent 9 uuren weder uyt te ſpannen, en de zelve aan een mooy Fonteintje, in een brave gras-vlakte gelegen, tot ontrent een uur na de middag te laten eten, vervorderende als doen onzen weg weder langs de zelve valley, tot ontrent ten 4 uuren, dat wy aan een helder water, in een brave gras-vlakte onze tent nederſloegen, en daar verbleven.

Saterdag den 14 dito.

Trokken wy weder voort, en quamen, na het paſſeren van een zand-rug, in een ſchoone groene gras-valley, die wy volgden, en langs welke tegen den avond aan de Noord-hoek van den picquet-berg (ter plaatze daar wy den 23 October gelegerd hadden) quamen te kamperen.

Sondag den 15 dito.

Ging ontrent ten agt uuren de marſch weder voort langs de Ooſtkant van den Picquet-berg. Hier quamen my weder aangename valleytjes en ſchoone gras-ruggen te vooren, die wy in dat verdrietige Grigriquaas-land, daar het altemaal zand is, niet gezien hadden.

Langs dezen kant van den genoemden Picquet-berg, zyn ſchoone vee-plaatzen; de grond zoude ook goed koorn draagen, als ze gemiſt was; het is meeſt ligte kley, en de berg vol kloven, uyt yder van welke, een kleyn riviertje komt, en zig met een valleytje na de vlakte heen ſtrekt, alwaar ze alle in malkanderen vereenigende, een begin maken van de op den 23 October gemelde rivier, die om den Noordhoek van dezen berg heenloopende, en onderwegen het water van eenige fonteynen nog ontfangende, die groote *Quæcomaas* rivier uyt maken, welkers uytgang wy aan ſtrand zagen.

De zon ſcheen dezen dag weder zeer kragtig, zonder dat eenige wind ons koelde, dies wy genoodzaakt waren tegen den middag den beeſten wat te laten ruſten, en op den agtermiddag weder voort te ſlaan, komende op den avond aan een plaats, genaamd de groene Kraal, daar wy by een helder ſtromend riviertje, onze legerplaats formeerden; hier quam ons in de nacht een Rhinocer digt voor de tent ſtaan, gaande de wagens rondom beſnuffelen, maar kuyerde op het helder vuur ſtooken zagtjes voort.

Maandag den 16 dito.

Lieten wy het vee eerſt braaf dik eten, voor dat wy weder op weg ſloegen, vervorderende ontrent ten 9 uuren onzen marſch nog al langs den zelven berg, zynde de coers na de berg-rivier, alwaar ons gezegd wierd, dat 2 Gonnemaas Kralen lagen.

Wy hadden weder een zeer warmen dag, en quamen na 3 mylen vorderens op den agtermiddag by 2 of 3 fonteyntjes halte te houden, en te verblyven, tot

Dynsdag den 17 dito.

Dat wy onzen weg des morgens vroeg in de koelte weder vervorderden, en tegen de middag aan een drift quamen, daar wy de berg-rivier paſſeerden; hier brak het voorwiel van eene der wagens t'eenemaal aan ſtukken, weshalven wy dien wagen met 5 man daar moeſten laten, en met de andere voorttrekken, tot tegen den avond, dat wy ter plaatze quamen, daar de 2 Kralen gelegen hadden, die elders anders heen-getrokken waren, en wyl de tent op de agter gebleven wagens was, moeſten wy hier in de klippen kruypen, en nachtruſt nemen.

Woensdag den 18 dito.

Sont ik met lumieren van den dag den eenen wagen, dien wy geloſt hadden, te rug, om des anderens vragt op te nemen, en die dan ledig met zyne 3 wielen te laten voortſlepen; ontrent den middag quamen ze beyde by ons.

Insgelyks liet ik yemant te paard na de 24 rivieren ryden, (daar wy ontrent 3 mylen van daan waren) omme van de Weduwe *Elberts* poſt, een anderen wagen, of wiel, te leenen. Daar op quam des anderen daags, zynde

Donderdag den 19 dito.

De uytgezonden man met een wagen van Juffr. *Elbertsz*, en haalde onze ba-

bagagie tot aan hun huys, daar wy namiddag quamen, en het resterende van dien dag verbleven.

Vrydag den 20 dito.

Reed ik met eenige manschap geheel vroeg na Bootsmans Kraal, zoo omme de geruylde beesten, die wy daar gelaten hadden, af te halen, als om te zien, of ik hem niet perzuaderen konde, ons met nog wat meerder te voorzien; maar alle myne redenen waren vrugteloos, en ik moest, niettegenstaande hy een schoonen troep Ossen hadde, met de voorige negen vertrekken, en quam daar mede by de wagens.

Ik had gelegentheyd, door dien eenige wagens met hout passeerden, zommige bagagie voor uyt, na 't huys van *Harman Jansz van Noorthoorn* te zenden, en zoo by pozen met dien eenen wagen voort te talmen. Op den agtermiddag quamen wy mede daar, en vernamen dat'er eenige Kraalen in 't land van Waveren lagen, werwaarts wy, na een kort vertoeven heen trokken met eenen wagen, latende den anderen gebroken, en 't resterende goed, benevens den Corporaal, met 4 man, om het gade te slaan, aldaar, en quamen met den donkeren avond over de kloof, en vervolgens ten mynen huize, alwaar wy dien nacht verbleven.

Hier hoorde ik van myne Hottentots, waar ontrent de Kraalen lagen, en trokken

Saterdag den 21 dito.

Na de breede rivier, daar wy even aan deze kant 3 Kralen vonden, bestaande uyt de Capiteyns.

De eerste	*Koekezon.* *Hoere Homa*, en *Thouza.*
De tweede	*Prins.* *Houtebeen.* *Scipio*, en *Ruyters Vader.*
De derde	*Kuyper.* *Jan.* *Harramæ.* *Thorrobææ*, en *Tambours Vader.*

Aan die van *Koekezon*, namen wy ons verblyf, en zonden volk met tabeetjes Tabak na de andere Capiteyns, die daar op by ons quamen.

Wy gaven hen de oorzaak van onze komste te kennen, en beschonken hen met wat Brandewyn, Tabak, &c. daar op gingen zy, onder belofte van des anderen daags braaf te ruylen, na hunne Kralen.

Sondag den 22 dito.

Bragtenze ons alle te zamen niet meer dan 26 stuks, dat ik hen te kennen gaf, veel te weinig te zyn voor 3 zulke groote Kraalen. 1705.

Zy zongen mede dat deuntje, dat de Bosjes mans hen 't vee ontnomen, en tot arme duyvels gemaakt hadden, maar ik toonde hen aan, datze niet ter goeder trouwe met ons omgingen, en hunne Ossen weg gezonden hadden, houdende eenlyk Koeyen by de Kraal, om datze wel gehoord hadden, dat ik die niet ruylde, gelyk aan de Kraal van *Scipio* duydelyk bleek, daar over de 200 Koeyen, en maar 10 jonge Ossen waren.

Eyndelyk na den ganschen dag pratens, kreeg ik 'er 38 stuks, waar voor hen gaven, 38 ponden Tabak, 38 bossen Kopere Koralen, eenige glaze dito, eenige Brandewyn, en spyzen.

Mitsgaders voor 8 Schapen tot provisie, 4 ponden Taback, en vereerden aan de Capiteyns, 5 ponden Tabak, en 6 bosjes Kopere Koralen.

Met welk vee wy dan tegen den avond vertrokken, en op myne post nacht-rust namen, tot des anderen daags, zynde

Maandag den 23 dito.

Dat wy tegen den middag weder voorttogen, ik met den wagen na de Sonquaas drift, en *Hartog* na den agtergelaten gebroken wagen, en resterende bagagie.

Zoo dra ik aan de Sonquaas drift gekomen was, liet ik de tent opslaan, het goed afloffen, en zont den wagen aanstonds heen, om het andere te halen, en ging, zeer vermoeyt zynde, slaapen.

Dynsdag den 24 dito.

Quam de weg-gezonden wagen met de bagagie, en 't andere volk by my; ik ging te paard zitten, omme te zien, of ik niet ergens langs de berg-rivier een wiel konde leenen, wyl dat martelen met eenen wagen, en dubbeld heen en weer ryden, zeer moeyelyk en verdrietig viel; eyndelyk kreeg ik by *Pieter Russouw* een wiel, en zont om den kreupelen wagen, die op den avond by my quam.

Woensdag den 25 dito.

Maakten wy het wiel aan de wagen, en vertrokken na een Kraal, die wat hooger op ontrent de vleesch-bank lag. Hier ruylde ik 4 beesten, voor 4 ponden Tabak, en 4 bosschen Kopere Koralen, &c. En vereerde den Capitein een pond Tabak.

En reed zoo na 's Compagnies post aan Riebeeks Kasteel, daar ik *Hartog* tot onze byeenkomst bescheyden hadde, wyl hy een anderen weg was omgetogen, om nog een Kraaltje aan te doen. Op den avond quamen wy weder alle by malkanderen, hebbende hy geruyld 6 beesten, voor 6 ponden Tabak, en 6 bossen Kopere Koralen, &c En vereerden een pond Tabak, en 2 bossen Kopere Koralen.

1705. *Donderdag den 26 dito.*

Vertrokken wy van 's Compagnies post, omme na de Saldanhabaay, en de groene kloof verder voort te gaan, en quamen op den agtermiddag aan de plaats van *Pieter Jurriaansz van der Heyden*, alwaar wy, vermits 'er goede weyde voor 't vee was, verbleven tot

Vrydag den 27 dito.

Dat wy van daar tot op de post van Monsr. *Huzing* aan de groene rivier avanceerden, en

Saterdag den 28 dito.

Tot op 's Compagnies post agter den Hazenberg quamen, en alzoo hierom heen 2 of 3 Kraaltjes lagen, namen wy hier ons verblyf, en bragten

Sondag den 29 dito.

Met ruylen door, bekomende 21 Osjes, voor 21 ponden Tabak, en 21 bossen Kopere Koralen, &c. En vereerden aan de Capiteyns en hun gevolg, 4 ponden Tabak, 4 bossen Koralen.

Maandag den 30 dito.

Trokken wy verder voort om eenige Kraalen by de Saldanhabaay op te zoeken, en avanceerden dien dag tot aan 't zwarte water, daar ik halte hield.

Dynsdag den 1 December.

Reed ik des morgens te paard na de zoute rivier, om *Bego*, en *Paardevanger*, die my onderrigt wierden daar te leggen, op te zoeken, van wien ik ruylde 27 Ossen, voor 27 ponden Tabak, en 27 bossen Kopere Koralen, &c. En vereerden aan de Capiteyns, 3 ponden Tabak, en 3 bossen Koralen, waar mede wy des anderen daags, zynde

Woensdag den 2 dito.

Tegen den middag by de tent quamen, en het resterende van dien dag, alzoo het regende, en de paarden moede waren, bleven rusten tot

Donderdag den 3 dito.

Dat ik tot de uytvoering van eenige bevelen van den Ed. Heer Gouverneur, na 's Compagnies post agter den Hazenberg toog, gaande *Hartog* na de baay, omme 2 daar leggende Kralen nog aan te doen, en alsdan Kaapwaarts te keeren. 1705.

Ik bleef aan 's Compagnies post, en zond na nog eene Kraal, waar van de Capiteyns by my quamen, en van wien ik

Vrydag den 4 dito.

Ruilde 6 ossen, voor 6 ponden tabak, 6 bossen kopere koraalen, enz. En vereerde hun 1 pond tabak, en 1 bos koraalen.

Op den avont quam *Hartog* uit de baai, en bragt van daar 16 osjes, door hem aldaar geruilt, voor 16 ponden tabak, 16 bossen kopere koraalen. Hebbende aan de Capiteins vereert, 2 ponden tabak, 2 bossen koraalen.

Saterdag den 5 dito.

Marcheerden wy Kaapwaarts, en quamen op den avont op de plaats van *Burchard Pieterszoon*, daar wy bleven tot

Sondag den 6 dito.

Dat ik *Hartog* met alle de manschap, vee, en bagagie na Visschershoek cours liet nemen, wyl ik den weg over Stellenbosch nam, alwaar ik des avonts in den donkeren aanquam.

Maandag den 7 dito.

Reed ik Kaapwaarts, ontmoetende *Hartog* aan de Zoute rivier, dewelke onderweeg nog geruilt had 5 osjes, voor 6 bossen koraalen, en 6 ponden tabak.

Zulks onze gansche troep ingeruilt vee, in een getal van 179 ossen bestont.

Op den middag quamen wy aan de Kaap, en daar mede had deze Commissie een einde.

Gecollationeert, accordeert

A. POULLEE, *gesw. Clercq.*

Onder deze togten, door deze en gene lieden van de Kaap na buiten toe gedaan, mag men wel rekenen den zeetogt, in 't jaar 1699. door den Burgerraad *Nicolaas Oortmans*, en *Philip Terkuys*, na de eilanden van Dina en Marsseveen, op 39 graaden Z. breedte gelegen, ondernomen; doch vrugteloos uitgevallen.

VYFDE HOOFDSTUK.

V*An de* Hottentots. *Hunne* Naamen, Gedaante *en* Gestalte. *Hunne* Kleederen. Cieraaden. Spyze. Drank. Snelheid *in 't loopen.* Wapenen, *en* Oorlogen. Hutten, *en* Speeltuigen. Rykdom *en* Handel. *Hun* Taal. Huwelyken. Hoerery. Overspel. Bloedschande. Doodslag *en* Dievery. *Wreedheid tegen* Tweelingen, *en andere* Kinderen, *en ontrent* Oude *en* Zieke Lieden. *Zeltzaame gewoonte by 't hertrouwen der* Weduwen. *Hunne* Geneesmiddelen. Begravenissen. *En* Erfenis. *Hun* Vrolykheden, *en* Danszeryen. *En hun goeden en weldaadigen* Aard. *Onderzoek na* Bergwerken *hier. Het* Zout, *hier vallende.*

Van de Hottentots. DE oudste en eigentlyke Ingezetenen van de Kaap zyn de Hottentots, de vuilste menschen, die ik ergens ontmoet heb. Waar die naam van daan komt, weet ik niet, altoos niet van hen, alzoo zy zich zelven *T-hoekoe* noemen.

Dit

Dit is geen eene en de zelve Natie, maar men heeft 'er verscheidenerlei volkeren van, waar van zommigen van een geheel andere gedaante, veel blanker dan anderen, en van welke, daar de meeste maar wol op 't hoofd hebben (en die men alleen Kaffers noemt) eenige van zeer lang hair voorzien zyn, die daarom ook geen Kaffers van ons genaamt worden. Daar zyn 'er, die hier over Philosophetende, dit woord van *Kaffirs* van 't Arabisch woord *Kafir*, een ongeloovigen, willen afleiden; doch dit komt hier gansch niet te pas, alzoo zy aldus, niet na hunnen Godsdienst, maar alleen na hun gekroest hair, genaamt worden.

Zy zyn daarenboven door hunne byzondere naamen onderscheiden, en by de onzen zoo best bekent.

Hunne naamen, Men noemt ze *Gorinhaykonas*, of Watermans; *Goringhayquaas*, of de Kaapmans, en *Gorachoequaas*, of Tabaksdieven, die zich maar 5 of 6 mylen van 't Kasteel, met eenige Kraalen van Hottentotshuiskens by een, en met al hun vee daar ontrent, ophouden.

De *Cochoquaas* of *Saldanhaas*, die zich in de Saldanha-baai onthouden; de groote en kleine *Kariguriquaas*, de *Heusaas*, of *Heusaquas*, *Chaynoequas*, de *Cobonas*, de kleine en groote *Namaquas*, (die wel 80 of 90 mylen van 't Fort leggen) de *Kobonas*, die swart zyn, en zeer lang hair hebben, waarom zy van zommigen onder de Hottentots niet gerekent worden. Daar zyn ook *Sonquaas*, *Gonnemaas*, *Gauris*, *Grigriquaas*, en *Cawoequaas* of *Caboequaas*, die ongemeen kloek van gestalte, en meer anderen, die reets genoemt zyn, en die ons hier en daar nog zullen voorkomen.

Gedaante en gestalte. Deze Hottentots zyn meest van een maatige lengte, doorgaans mager (schoon ik 'er gezien heb, die kloek, vet, en groot van buik waren) niet swart, maar meest van een bruine verw, die na den rossen trekt; ik heb 'er ook gezien, die na een bruine Misties wel wat geleken, en meer na den geelen, dan na den rossen, trokken.

Zy zyn zoo niet van natuure; maar zy veranderen zich, door hunne kinderen, die anders redelyk blank gebooren worden, van der jeugd aan swart te maaken, en hen met vet en vuiligheid zoodanig te besmeeren, dat zy de zelve niet gelyken. Dit doen zy alleen, om hunne gezondheid, en lichaamen, tegen alle ongemakken van buiten te bewaaren.

Ik heb in 't jaar 1705. onder de Namaquas (toen hier in 't Kasteel gekomen, om vrede met ons te maaken, en door anderen wel Amacquas genaamt) vrouwen en kinderen, die ongemeen blank waren, en die voor meenig Europisch kind niet behoefden te wyken, gezien, en onder die zelve volkeren ook weer, die al vry bruin waren, dat alleen van 't besmeeren quam, ontmoet.

De meeste dezer Hottentots, en voor al der genen, die zich aan het Kasteel onthouden, hebben geen lang maar zeer kort hair, als schaapen wol, ook zyn zy swart van oogen, plat van wezen, en vooral zeer breedt van neus (hoewel de een meer dan de ander) dik van lippen, zeer wit van tanden, en lang van nagels aan de handen. Dus hebben zy doorgaans uitpuilende billen, kleine buiken, en alle de mans (die doorgaans zeer groot van manlykheid zyn) maar eene bal, alzoo zy van jongs af al de knegtkens, 8 of 9 jaaren oud zynde, van de linker bal berooven, oordeelende, dat dit hen niet alleen in 't loopen, maar in de voortteeling van zoonen merkelyk helpt, en die van 't vrouwelyk zaad merkelyk belet.

Doch andere, wat naauwkeuriger in 't navorschen van de reden van het afbinden van deze linker bal, meinen uitgevonden te hebben, dat het maar een gewoonte en plegtelykheid, deze Natie (gelyk den Mohhammedaanen en Jooden 't besnyden der voorhuid) eigen, en dat, gelyk 't by die twee Natien de gewoonte is, dat geen vrouw van hen by een onbesneden zou willen slaapen, of daar mede trouwen, alzoo ook geen Hottentottin een Hottentot, die twee ballen had, ten man zou willen nemen, weshalven een Hottentot, om met 'er tyd een vrouw onder zyne Natie te bekomen, noodzaakelyk de linker bal (alzoo deze gewoonte tot hun huwelyk vereischt wort) wel moet laaten wegnemen. Ik heb dit mede zeer naauw onderzogt, doch geen andere reden hier van, dan de voorige by my gegeven, bevonden waar, en deze laatste puur verdigt te zyn; alzoo ik daar noit van, onder die gene, die dit nagevorscht hebben, heb hooren spreken.

De vrouwen vallen doorgaans wel kleiner van gestalte, dan de mans; maar ik heb 'er ook gezien, die vry kloeker, dan zommige mans, waren; en men vint 'er jonge dochters onder, die, indien zy zich aldus niet met smeerzels en met verwen mismaakten, al niet onbillyk zouden wezen; maar gevraagt zynde, waarom zy haar aangezigt met zulke roode en geele streepen, en haare lichaamen met zulken stinkend smeer bestryken, geven zy tot antwoort, om de zelve reden, waarom zich de Hollandze vrouwen opschikken, te weten, om, of onze mannen, of anderen, te behagen, en om dat de manieren en zeden van ons land dit medebrengen, en vereisschen: want zoo wy dat niet deden, zouden onze mannen ons niet agten, en geen jonge dochter

zou

zou van ons manvolk begeert, nog gezogt worden.

Het is met geen penne te beschryven, hoe vuil zy overal aan haar lyf, hoe afschuwelyk zy besmeert zyn, en hoe afgryssélyk, onverdragelyk, en hoe verre zy hier door in de wind op stinken, voor al als het aangewind is. Zy geven daar ongemeene preuven van, als zy aan de schepen komen, daar zy den Koks-ketel, met alle het smeer, swartzel, en de vuiligheid 'er af te haalen, geheel schoon weten te maaken.

Hunne Kleederen. Hun ordinair gewaad is een schaapenvel, dat zy in den kouden tyd met de wol na binnen, en in den warmen tyd met de wol na buiten dragen; doch de mans hebben nog een byzonder bont zakje voor hunne schaamelheid, en de vrouwen bedekken de haare met een byzonder kort vel, hoewel zy beide 'er geen swaarigheid in vinden, om, als men hen maar wat brood, tabak, of iets anders, dat zy gaarne hebben, geeft, alles bloot en zeer onbeschaamt te laaten zien. Onder de vermogende, landwaart in, ziet men wel dezen en genen, die of een leeuwen- of een tygers- of een luipaarts-huid, als een mantel van staat en aanzien, om 't lyf hebben, waar mede zy doorgaans van de minderen onderscheiden worden.

De vrouwen hebben doorgaans nog een vel om de billen, en een menigte darmen, of wel eenige riemen, om haare beenen, die daar droog aan worden, en 'er altyd om blyven, behalven dat die haar in tyden van grooten hongersnood wel voor spyze (als zy die maar wat op de koolen gebraaden hebben) doch in tyden van vreugde, om onder 't danszen geluid te geven, en ook tegen 't steken der doornen, dienen. Als zy nog vrysters zyn, dragen zy maar eenige roode en geele biezen om de beenen; en met 'er tyd veranderen zy die in riemen of darmen.

Veele der zelven, by 't baaren van haare kinderen niet wel behandelt zynde, hebben een ongemak, dat de binnenste deelen der *Vulva* zich buiten uit, byna als de lelle van een kalkoenzen haan vertoonen, dat van de onkundigen als iets wonders aangemerkt wort. Ook teekenen zy daar op, even als de koejen aan de hoornen, by 't krygen van elk kind, met een schrap, of lid meer.

Zy hebben doorgaans een hoofddekzel, of een topmuts, van een vel van een das, rob, enz. dat boven spits oploopt, hoedanig eene men by *Tachart fol. 66.* zoo net, nevens een Hottentot (gelyk nog 2 anderen *fol. 70.* in een andere gestalte) afgebeeld ziet, dat men het niet zou konnen verbeteren.

Beider sloffen aan de voeten zyn gemeenelyk van de huid van een Rhinocer, of eenig ander dier, gemaakt; die zy met riemen aan de voeten vast maaken.

In hun hair ziet men stukjes rood Koper, Kraalen, Glas, Horenkens, en andere blinkende slechte cieraaden, hangen, of wel met smeer en vet aan 't hoofdhair geplakt. Ook versieren zy zich met kopere of met ivoore arm-ringen, die zy aan de handen en armen dragen.

Hoe zy ryker van vee zyn, hoe vetter hunne Karossen of Schapen-vagten, en hoofd-dekzels besmeerd zyn; dat men voor al aan hunne Capiteyns bespeurd. Cieraaden.

Onder de cieraaden der Vrouwen zyn haare ketens met Kopere en Glaze Koraalen, of van wortelkens, ook hebben zy wel Kopere en andere ringen, en dus al mede oorçierzels van geheele bosjens met koraalen.

Doorgaans voorzien zich de Wyven ook van een groote zak, van een beestenvel gemaakt, die voor haren buyk gebonden is, waar in zy allerley snuysteryen bergen.

Haare neusdoek is de staart van een bosch-kat, die zy over een stokje halen, waar mede zy 't stof, zand, vliegen, en alle vuyligheyd, van haar aanzicht vegen.

Hun gewoon voedzel bestaat zeer zelden in vleesch, alzoo zy voor zich zelven, al zyn zy nog zoo vee-ryk, zelden vee, ten waare ziek, te oud, of gelemd zynde, zullen dooden; maar zy eeten veeltyds 't ingewand der dieren, of van geslagte beesten, daar zy de vuyligheyd maar wat uytdouwen, waar na zy het wat op de koolen leggen, en na dit dat het vyer maar wat geroken heeft, dus half raauw maar binnen slaan. Spyze.

By tyden van nood aazen zy zelf op doode Krengen, Zee-robben, en Noordkapers; als'er nu en dan een aan strand (gelyk wel eens gebeurd is) komen aandryven; ja de traan der zelve zullen zy ook indrinken. Ook zyn'er wel tyden, dat zy, genoodzaakt zynde 2, 3 of 4 dagen honger te lyden, dan ook wel Alikruyken, doode visschen, stukken van hun schaapenvel, wat op de koolen gelegt, en zelfs ook wel hunne luyzen voor wildbraad, doch ten deelen ook uyt een bittere wraak tegen de zelve, op eeten. By gebrek van vee gaan zy ook wel op de Olifants-jacht, welker vleesch zy, na die gevangen te hebben, ook eeten.

Nu en dan graven zy ook wel eenige kleene wortelkens uyt de aarde, (by de Kruyd-kenners *Sisynrichium Africanum minus angustifolium, & flore minore variegato*, genaamd, en dus beter bekend) welke in gedaante wel wat na kleene Ajuyntjes, en in smaak, als zy gekookt of geroost zyn, wel wat na drooge aard-

nooten

nooten gelyken. Zy eeten ook geerne brood, en scheepsbischuyt, dat zy brokwa noemen. Op de vrage, of zy ook menschen-eeters zyn, zeggen wy ja, en men heeft maar de reyze van *Georg Andriesze*n na te zien; die fol. 6 zegt, dat de Hottentots 2 lieden van hun volk voor hunne oogen verscheurden, en opaten.

Drank. Hun gemeene drank is water, ook wel melk van dieren; doch niets drinken zy liever, als Arak, Brandewyn, en Wyn, ja de allerdikste moer der zelve slingeren zy al mede na binnen, als een groote lekkerny, en ik heb'er gezien, die extract van Alzem by volle glaazen uytdronken, hoewel 't alles aanstonds'er weer uyt moest, en dit heb ik den Koning der Namaquas ettelyke reyzen aan een zien doen, terwyl hy gedurig, onder 't overgeven, niet anders, dan 't is myn schurt niet (schuld wilde hy zeggen) zeer luyd uytriep.

Zeer sterk zyn zy, zoo mannen als vrouwen, ook op den Tabak, en op hunnen Dacha ('t geen Hennip is) gesteld, waar van zy een gansche pyp zullen uytrooken, zonder dat men eenige rook uyt hunnen mond ziet gaan, maar als de pyp ledig is, dan zullen zy al den rook te gelyk eerst uytblazen.

Ook is het verwonderens weerdig, en een groot bewys van hunne liefde onder malkanderen, dat zy, zoo wyven als mannen, met hun 4 a 5 by een zittende yder een schuytje of een trek van zulk een pyp doen, en die zoo by een gedurige overgave over en weder zullen uytrooken.

Snelheid in 't loopen. Zy zyn zoo ongemeen rad ter been, dat zy een peerd in zyn volle loop zullen byhouden, en zoo wonderlyk gezwind (gelyk ik 1695. in een spiegel-gevecht van hen in 't Fort gezien heb) om de pylen van hunne vyanden te ontwyken, en zich met een draai op een been zoo geswind uit de plaats van gevaar te begeven, dat men het naauwlyks zou konnen gelooven.

Wapenen in Oorlogen. Zy gebruiken landwaart in doorgaans korte werppylen van 4 of 5 voeten lang, en met een yzer spits, tegen hunne vyanden, en tegen 't wild gedierte, en veeltyds pyl en boog, en by gebrek der zelve (gelyk ook al de strandloopers) nu en dan wel maar stokken, en steenen (daar mede zy zich ook al ongemeen wel weten te verdedigen) en ook hazagaayen; maar al hun oorlogen zyn meest om 't vee, dat zy malkanderen ontrooven, of anders tegen 't wild gedierte, als zy op de olifants- leeuwen- en tyger-jagt gaan; in al 't welke zy zich zeer dapper weten te dragen.

De huisjens, waar in zy woonen, stellen zy gemeenelyk in een ronden kring of kraal, om hunne koebeesten en vee 's avonts in 't midden der zelve tegen leeuwen, luipaards, tygers, en ander wild gedierte, te bergen, om 't welk te zekerder te doen, zy groote vuuren daar ontrent stooken, die hen (voor al in den regentyd) niet beletten daar op egter wel eenen aanval te doen, om dat 'er dan gebrek van klein vee voor hen is, gelyk zy zich in dien tyd wel niet ontzien hebben tot aan 't Kasteel te komen, en paarden, bokken, en schaapen ofte koeyen, van daar uit de stallen en Kraalen te haalen.

Hutten, en Speeltuigen. Wat nu 't fatsoen van hunne huisjens betreft, 't zyn maar zeer ligte, lage en boven ronde hutjens, van takken van boomen, die zy in de grond steken, en krom buigen, en die zy met de huiden van dieren of oude bieze-matten bedekken. Deze zyn zoo laag, dat men 'er gekromt en gebogen in staan moet; ook is de deur, of liever 't gat, waar door men in dit droevig hol kruipt, zoo laag, en de hut van binnen zoo donker van zich zelven, en door den rook van 't vuur, dat zy 'er midden in stooken, dat men moeite heeft om de deur, en om 'er een goede plaats in te konnen vinden, alzoo zy gewoon zyn rondom 't vuur te slaapen, mannen en vrouwen onder malkanderen, en dus met 3, 4, of 5 huisgezinnen by een zich in zoo eene hutte te onthouden, daar men hen doorgaans in een dikken rookdamp met een pyp van hunne Dacha (ofte hennip) in den mond, tegen de grond voor 't vuur ziet leggen smooken, of zomtyds op een speeltuig met eene snaar, als een kleine trompet maryn, of op een fluit, ofte tromp, al welke speeltuigen ik onder hen gezien heb, ziet spelen. Ook spannen zy wel een dikke snaar aan een langen krommen boog, aan welkers einde een veertje is, waar op zy al aardig spelen. Van hunnen huisraad, die maar in een stegte pot of pan, of in een mosselschelp (die hen voor een lepel dient) bestaat, valt zeer weinig te zeggen.

Erneering. Wat de mans belangt, die zyn, op hun zelven aangemerkt, de luiste schepzels, die men zich verbeelden kan, alzoo zy gewoon zyn niets, of zeer weinig, te doen; en dit is 't leven van de regte vrye Heeren en bezitters der aarde, hoedanig zy zich zelve noemen, daar zy ons als de grootste slaaven der wereld, met onze zoo net bepaalde en reine wyze van leven, aanmerken. Zoo 'er wat te werken valt, dat laaten zy hunne vrouwen doen.

Ik heb 'er gezien, die 15 of 16 jaaren, en langer, by de Hollanders gewoont, zich geheel en al reets op zyn Hollands gekleed, ja zelf met ons, en de Engelschen, togten na Indiën, en na Holland gedaan, en die Taalen al vry wel geleert had-

hadden; maar die, aan de Kaap weder gekomen zynde, zich aanstonts weer tot de Hottentots, en tot die oude vrye wyze van leven begeven hebben, verklaarende daar in vry beter, dan in onze bepaalde en ongemakkelyke wyze van leven, vergenoegt te zyn.

Dus heb ik een oude Hottentottin in 't jaar 1705. gesproken, *Cornelia* genaamt, welke lange jaaren by den eersten Kaapzen Commandeur, den Heer *van Riebeek*, gewoont hebbende, naderhand weer tot haar Natie, daar zy zich nu nog onder hielt, gekeert was. Zy sprak zeer goed Duitsch, en was, buiten haare Hottentotze kleederen van beestenvellen, zoo zedig, en gemaniert, dat men 'er over verwondert moest staan. Zy scheen my toen tusschen de 80 en 90 jaaren, en wist alle de Gouverneurs van de Kaap te noemen.

Ik heb 'er gezien, die, in de 20 jaaren by Hollanders gedient hebbende, toen nog weer na hun oud geslagt en volk geloopen zyn.

Capitein *Bego*, na zoo lang by den Heer *van Rheede* gewoont te hebben, heb ik in 't jaar 1695., en laater, in zyn Hottentots gewaad, en met zynen halsband met letters, en met zynen houwer met een zilvere scheede, die hy van dien Heer gekregen had, gezien, en gesproken. Hy was bevoorens soldaat in dienst der E. Maatschappy geweest, en met dien Heer uit Holland gekomen; doch heeft naderhand zynen houwer weder overgegeven (die in 't jaar 1714. nog ten huize van de Heer *Helot* was) maar den halsband behouden, en zyn soldaatenkleed. en rang voor een karos (zoo noemen zy hun mantel van een schaapenvel) verruilt. Hy sprak goed Nederduitsch, Portugees, Cingalees, en Maleits.

Dus heb ik in 't jaar 1685. een Hottentottin in 't huis van den Kaapzen Borgermeester, *Jan Dirkszoon de Beer*, daar ik toen t'huis lag, gekent, die zeer fatsoenlyk op zyn Hollands gekleed was, en toen wel 16 jaaren by hem gewoont had; maar deze is naderhand weer na de Hottentots geloopen; hoedanigen men 'er veel aan de Kaap zou konnen aanwyzen.

Zy erneeren zich meest met hun vee van runderen en schaapen, welke men zoo zeer niet vint by de strandloopers, die zich aan 't Kasteel onthouden, als wel by de volkeren, die dieper landwaart in zyn, onder de welke 'er gevonden worden, die zeer veel groot en klein vee, hun voornaamste rykdom (gelyk ook van de oude wereld) bezitten.

Zommigen onder hen weten egter nog wat van de yzere spitzen van hunne hazagaayen zelfs te smeden.

Die geen vee hebben, en voor al de Kaapmans en strandloopers, die zich ontrent het Kasteel onthielden, plagten, eer hier de kinderpokjens in 't jaar 1713. zoo sterk heerschten, zeer groote diensten aan de borgers in hunne koorn- en wynoegsten te doen, en hunne wyven in hun huishouding met al het tin, koper, enz. voor een stuk brood, en een gering loon, te schuuren, en veel andere zaaken voor hen te verrigten; maar daar van zyn zy ten grootsten deelen na dien tyd versteken geweest; hoewel ik hier en daar in 't jaar 1714. nog al Hottentots en Hottentottinnen gezien hebbe, welke laatste zich veeltyds met het graven der voornoemde wortelkens bezig hielden, zynde meest met een klein kind op den rug in eenige lappen en vellen beladen, dat zy, wanneer het schreit, maar een van haare lange borsten over den rug gewoon zyn toe te werpen.

Die zich van hen in dienst van een Hollander begeven, om hem een jaar te dienen, genieten hier voor alle week een stuk tabak, mitsgaders spys en drank (hoewel zommige van hen vreezelyk veel konnen eeten) en, na verloop van 't jaar, krygen zy nog een keten van kopere koraalen, en een speenlam. En in 't houden van die verbintenis, gelyk doorgaans in 't nakomen van hunne beloften, zyn zy weergadeloos trouw.

Het is iets zeldzaams, dat ik alleen by deze Hottentots bespeurt heb, dat een Hottentot, wanneer een ander een koe melken zal, en daar mede bezig is, gemeenelyk dit beest van agteren inblaast, oordeelende dat de melk dan veel eer, en sterker, als anders, na de uyers toeschieten zal. Men ziet dit, gelyk mede hunne hutten, in de reize van *A. Bogaart* zeer wel *fol.* 99, nevens 't uitkloppen van hunne luizige vellen, en meer andere zaaken, zeer net afgebeeld.

Van deze vond, die haar opmerking verdient, vind ik eenige voetstappen by *Herodoot*, die in 't begin van zyn *Melpomene*, zegt, dat de aloude Scythen de gewoonte hadden, om een beene blaaspyp in de teelleden der merrien te zetten, en met den mond daar sterk in te blazen, om de melk uit de aderen te eer na de uyers te doen afzakken. By geen andere volkeren heb daar oit iets van gevonden, gehoort, of gelezen.

In dit vee van runderen en schaapen bestaat hun grootste rykdom, die zy nu en dan aan de onzen (die daarom togten van 5 of 6 weeken landwaart in doen) tegen tabak, kopere of glaze koraalen, kopere ringen, brandewyn, en andere snuisteryen, die zy onder hunne waardigste schatten rekenen, zeer opregt verruilen, zonder yemant te verongelyken; hoewel zy door onze Kaapze ingezetenen zeer dik- Rykdom en Handel.

dikwils verongelykt en barbaarisch van deze Naamchristenen gehandelt zyn; die zich niet ontzien hebben, hen van al hun vee (gelyk ons bevoorens reets gebleken is) te berooven, hen in 't bosch, van alles ontbloot zynde, te jagen, en hunne onnoozele vrouwen en kinderen nog zeer vuil en schandaleus te mishandelen.

Wat hun landstaal belangt, die spreken zy met een soort van een geklok, als de kalkoenen, zoo reutelagtig uit, dat men werk heeft om de woorden te verstaan. Ook klokken zy voor af eerst, byna voor yder woord, dat zy zullen uitspreken. (Hun Taal)

Ik heb een Latynsch Tractaat van den Secretaris *Grevenbroek* gezien, die de moeite genomen had, om zeer breed en fraai niet alleen over hunne zeden en gewoonten, maar ook over hunne taal te schryven, gelyk hy my dat op Stellenbosch in 't jaar 1705. heeft laaten doorlezen. Ook is 'er groot onderscheid tusschen de taal aan 't Kasteel, en landwaart in.

Ik zag daar in, dat deze woorden hunne verscheiderlei getallen (na dat zy diep in 't land, of wel aan 't Kasteel woonen) uitdrukken:

Landwaart in.	Aan 't Kasteel.
Mainje, een.	*Kchui.*
Mabule, twee.	*K-ham.*
Matàto, drie.	*Nhona*, of *Kouno.*
Mane van Seine, vier.	*Hoka*, of *Hokka.*
Meslàna, vyf.	*Kourou*, of *Ko-o.*
Mestanddto, zes.	*Nanni.*
Noinje, zeven.	*Hounke*, of *Honku.*
Ulnàne, agt.	*Kheyssi.*
Peto, negen.	*Ghesi*, of *Khessi.*
Chiumi, tien.	*Gyssi*; of *Gissi.*
Chiumi Mabule, elf.	*Kham Gissi.*

Ook hebbe verder, om een beter denkbeeld van deze wonderlyke Taal der Hottentots te geven, deze navolgende woorden van hen aangeteekent.

Naamen der Dieren.

Horri, Beesten, in 't gemeen.
Choa, of *Twoba*, een Olifant.
Tquassouw, of *Tkuussomo*, een Tyger.
Tuabba, of *Nabba*, een Rhinocer.
Chamma, een Leeuw.
Qua-rahò, een Buffel.
Durie-sa, of *Buba-a*, een Os.
Thona, of *Nonna*, een Kalf.
Taoewo, een Vecht-Os.
Hekkao, een Lastdragende Os.
Gojes, een Koe.
Choa Kamma, een Aap.
Likhanée, een Hond.
Tchoe, een Bok.
Saà, een Rheebok.
Quoequa, wilde Bokken.
Troegos, een gevlekte Bok.
Kaoeda, of *Schocho Kdema*, een Steenbokje.
Quayha, een Ezel.
Hacqua, een Peerd.
Tkensie, een Jakhals.
Channa, een Lam.
Ghoedie, een Schaap.
Habba, een Mol.
Tkanna, een Eland.
Kgoyes, een Das.
To-qua, een Wolf.
Tkamma, een Hert.
Toa, of *Koa*, een Haas.
Kchoe, een *Miereneeter.*
Ghoekoe, een Egel, of Yzer Verken.
Hakoe, een Verken.
Choa-a, een Kat.
Koewó-o, een Civet-Kat.
Kha, een roode wilde Kat.
Tkloe, of *Tkaroe*, een Tyger-bosch-kat.
Toeto-oghi, een Rot.
Hoeri, een Muys.
Keulee, een Vos.
Cheytée, een Sprinkhaan.
Bilara, een Vlieg.
Heythle, of *Hyqua*, een Vloo.

Naamen van eenige Vogels.

Kaoniqaa, Vogels, in 't gemeen.
Koekekerey, een Henne.
Ammi, een Struysvogel.
Naukalle, een Flamingos-vogel.
Khamgri, een Patrys.
Quaqua, een Fayzant.
Kehoe, een Paauw.
Sozóbo, een Swaluwe.
Ducatore, een Endvogel.
Kgauw, een Gans.
Koequil, een Duyve.

Naamen van eenige Visschen.

Tkaum, een Visch.
Thaka, een Walvisch.
Acomma, een Zee-Leeuw.
Hoetée, een Zee-Rob.
Tkouw, of *Cha-khouw*, een Zee-Koe.
Tcheregoe, de groote Land-schildpadde.

De deelen van een Mensch.

Tikkamma, een Mensch.
Bik-kwa, 't hoofd.
Nuqua-an, 't hoofd-hair.
Nouw, een oor.
Mu, het oog.
Thure, of *Quoy*, de neus.
Khoamqua, de mond.
Koe, een tand.
Nombha, de baard.
Channa, de kin.
Tamma, de tong.
Quao, de hals.
Domma, de strot.
Oekuwa, de borst.
Hoi-iw, 't middelrif.
Samme, de borsten.

Chanon, de long.
Oewa, of *Oenequa*, de armen.
Omma, een hand.
Kloy, de Nagels, of Klaauwen.
Qua-oe, 't hart.
Quinqua, de darmen, of ingewanden.
Que-in, de lever.
Chomma, de buyk.
Tya, de ſchamelheyd.
Cha, de Mannelykheyd.
Khra, de ballen.
Qua, de knie.
Toya, of *Saun*, de billen.
Nonqua, de Schenkel.
Tqua of *yi*, de voet.
Thictſa, de beenen.
Qu-aoé, de vrouwelykheyd.
Tkhoe, de baarmoeder.
Didaque een oud Man.
Didaquis, een oude Vrouw.
Kò-o, een Zoon.
Gonà, een jongen.
Ko, een dochter.
Góis, een meysken.
Kamkoen, een eerſtgeboorne.
Bo, een Vader.
Zobee, of *Kquiquis*, een Vrouw, Mulier.
Tiebeis, een getrouwde Vrouw, Uxor.
Kehom Kquiquis, een ſwangere Vrouw.
Quoique, een Man, Vir.
Quiébes, een getrouwd man, Maritus.
Thóekoe, een Hottentot.
Quena, een Swart, of een Indiaan.
Chobona, een Hollander.
Koetsrie, een deugeniet.
Andre, zaaken in 't gemeyn.
Komma, een Huys.
Kamma, water, of allerley vocht.
Kamma Komma, een Schip, of Water-huis.
Nonnaquas, een ſchikker, of bereider van iets.
Thoekòe, de donkere nacht.
Nomma, een Kleed.
Caròs, een Mantel.
Söu, een Kom, of Kop; *olla*.
Tkoeme, Ryſt.
Driefbi, Wyn.
Kirri, een Stok.
Onkui, Regen.
Quaouw, Donder.
Tkoy, Sneeuw, of Hagel.
Mehy-an, Blixem.
Toya, Wind.
Nonnemoe, Koper.
Koekuri, Yzer.
Blee, Koorn.
Bree, of *Brokwa*, Brood.
K-hu, een Berg.
Tkäa, een Valey.
Heyqua, een Steenrots.
Camkamma, de Aarde.
Aoeob, een Berg-klove.
Kammo, een Rivier.
K-akarroe, een Beek.
Agoe, een ſlag.
Kayquaboe, een Kanon, een ſtuk Geſchut.
Tukwa, of *Thik-wa*, God.
Dangoh, ok *Damoh*, of *Chaua-oena*, de Duyvel.
Khourrou, de opperſte God.
Somſoma, ſpook.
Sorri, of *Sorre*, de Son.
Tcha, de Maan.
Kuanéboe, of *Tgeubouw*, een Sterre.
Burri, de Zee.
Tika, Gras.
Punqua-a, of *Ay*, een Boom.
Hequa, een Hout.
Knaboe, een Snaphaan.
Khaboekori, een Kogel.
Tkauwokloe, Kruyt.
Quóe, een Landſchap.
K-oeque, een Vorſt, of Beſtierder van een Landſtreek.
Hoequequa, een Kapiteyn.
Oenwie, Boter.
Bi, of *Pro*, Melk.
Rhos Ghibi, Boter-melk.
Rho-o, de dood.
Schjoe, een Neusdoek.
Bakkerie, een Kanne.
Kroy, een Wagen.
Kabba, een Hoed.
Xtſui, een Medebroeder, Medgezel.
Tykan, een mede ſtryder.
Hethuri, heden.
Anthuri, morgen.
Hebba, hier.

Hunne Verba.

Vere coje, loopen.
Oege, eeten.
Oejo, yemant wonden.
Kta, yemant genezen.
Kchey, ontwaken.
Komquee, ſlapen.
Kquoe, uytgaan.
Kohi, of *k-que*, legen.
Tikkamma, yemant geluk wenſchen.
Quekqua chei, een Vrouw beſlapen.
Oechoegoe ſamſam, vrede maken.
Kayze, groeyen, waſſchen.
Koe, gaan.
Kouw, vegten.
Mutze, groeten.
Mutze atze, zyt gegroet.
Quienoha, vallen.
K'äa, drinken.
Quamaba, leven.
Doecham, dooden.
Khro, ſterven.
Oewa, baaren.
Nouw, zitten.
Ma-à, ſtaan.
Tuats dacha, zot zyn, gek worden.
Doeſſi, ſlaan.
Ha, konnen.
Hebba ha, komt hier.
Kmoe, of *Mu*, zien.
Mu atze, ziet hier.

Ik

Ik heb van Capiteyn *Claas*, en meer anderen, gehoord, dat zy God in hun taal niet alleen den grooten Capiteyn noemen, zeggende als het donderd, de groote Capiteyn is moeske, of quaad, op ons; maar zy noemen God doorgaans in hun taal *Thukwa*, of *Thik-qua*, dog den opperften noemen zy *Khourrou*, den Duyvel *Dangoh*, en *Damoh*, en *Spook*, (daar zy zeer bang voor zyn) *Somſoma*. Van hunnen Godsdienſt zal ik hier na, in 't byzonder handelen.

uwelyn.

Zy vryen al mede op hunne wyze onder malkanderen, en na dat zy een fraaye deern in hun oog gezien hebben, geeft de Jongeling (want de Meysjens weten daar van geen vryen; maar wel van zich over dat ſtuk aan de Vrouwen en Dochters der Hollanders, in welkers huyzen zy verkeeren, nu en dan eens te verklaren) hier van kennis aan zyn Ouders, en daar na aan die van de Dochter, die dat verzoek aannemen, of afſlaan. Nemen zy 't aan, zoo mag de Dochter daar niet tegen hebben; dog zy geeft dan haaren Bruydegom een vetten Koedarm (een heerlyk onderpand van haare liefde) op trouw, die zy hem om den hals ſlingerd, en die daar (hoe zeer die ook metter tyd ſtinkt) om blyven moet, tot dat hy verrot, en verſleten is. Men ſlagt dan, ten teeken van hunne vreugd, en om hier over eens vrolyk te zyn, wel een vet Schaap of twee, welker vleeſch niet alleen, maar zelf ook 't ingewand en de huyd, gezoden en gebraden wierd; maar van die heerlyke ſpys mogen geen anderen, dan deze twee nieuw-gehuwden, en beyder Ouders, eeten. Is hy met eene vrouw niet te vrede, hy kan'er, zoo zyn vermogen dat toelaat, nog een, en zoo veel meer, als hy voeden kan, by nemen; dog zelden ziet men'er ook zelf onder hunne Capiteynen en de vermogenſte lieden, die der meer dan drie hebben, voor welke zy dan in hunne hutten wel eenige afſonderingen laaten maaken.

Als hunne vrouwen een kind krygen, noemen zy dat niet na de Ouders, of Voor-Ouders, maar na eenige beeſten, of na Oſſen, Schapen, Bocken, enz. en dan is 't beſtier dezer kinderen verder meeſt aan de moeder, en van de zoonen niet langer, dan tot zy hun mannelyke jaaren krygen. Ook eeten de vrouwen niet by de mans; maar alleen.

Hoerery, Overſpel en Bloedſchande.

Van hoerery, of overſpel, hoord men (tot verwondering) zeer zelden onder hen, hoewel zy 't eerſte zoo ſtreng niet ſtraffen, maar zoo men yemand ontdekt, die zich aan 't laatſte ſchuldig gemaakt heeft, die is een man des doods. Zoo de man een overſpeelder op de daad betrapt, en ze beide dood ſlaat, word hem dat ten goede genomen; anderzins ſtraft het de Overheid, het zy dat zy hem, na een etmaal zonder voedzel gelegen te hebben, in 't bywezen der Capiteynen, met ſtokken allengskens dood-ſlaan, of ook wel met ſteenen dood werpen; maar zoo zich yemant onder hen aan bloedſchande heeft ſchuldig gemaakt, word de man aan een ſpring-tak gebonden, van lid tot lid geknot, en dan eindelyk met dien tak los gelaaten, daar hy dan elendig in de lucht blyft hangen; maar de vrouw, die zich aan zulken grouwel ſchuldig maakt, word verbrand.

Doodſlag en Dievery.

Doodſlag ſtraffen zy met de dood, waar toe zulk een door de oudſten des volks, en door hunne Capiteinen (die hen oppermagtig regeeren, hoewel zy dat zelden alleen doen, maar 'er altyd nog eenige bynemen) verwezen wort, om, of in 't water verſmoort, of om verworgt, of doodgeſlagen te worden, indien men hem op de daad betrapt, of kort daar aan krygt; maar zoo hy 't ontvlugt, en een jaar lang verborgen blyft, dan wort 'er niet meer na getaalt, en dan is hy volkomen vry. Als zy een doodſchuldigen nu dood zullen werpen, begint de groote trop, die 'er rond ſtaat, langzaam, en met kleine takjes of ſteentjes, maar als 't wat verder komt, dan raaken zy hem hoe langer hoe digter, en hoe langer hoe ſterker, tot dat zy eindelyk met alle man gelyk op hem aanvallen, en hem dan doodſlaan, of onder een hagelbui van ſwaare ſteenen dood werpen.

Het ſteelen van hun vee, waar in hun voornaamſte ſchat beſtaat, wort by hen zeer ſtreng, en naar maate van de misdaad, doch niet met de dood, geſtraft; want een veedief wort zeer ſtreng gebonden en geknevelt aan handen en voeten, hoedanig zy hem, als ware hy een beeſt, een geheel etmaal op de grond, zonder eenige ſpys of drank, laaten leggen. Daar na komen de Capiteins, en verdere Grooten, zynde een ſoort van oudſten, te zaamen, om over de misdaad van dezen dief te ſpreken. Zoo 't geſtolene weinig waardig is, raakt hy met eenige ſwaare *kirri-*, of ſtok-ſlagen vry; maar wort hy op een grove dieſtal betrapt, zoo wort hy naakt zeer ſtreng gegeeſſelt, en dan met ziedende hars overgoten, waar na zy hem wel eenige ſpys geven; maar hy wort dan nog eenige dagen ſterk, als bevoorens, gebonden, zonder de allerminſte ſpyze te genieten, en dan wort hy voor ſchelm en als onwaardig, om langer onder hen te verkeeren, weggejaagt, en uit de Kraal gebannen.

Als hunne vrouwen baaren, en in de kraam leggen, hebben zy mede vroedvrouwen, die haar helpen, en oppaſſen, en zal de man in die byzondere plaats, dan

dan voor de vrouw gemaakt, niet komen, ter tyd toe dat haare kraam, die ontrent 14 dagen duurd, uit is.

Wreedheid tegen Tweelingen, en andere Kinderen,

Zoo een vrouw, tweelingen krygt, dat beyde dochters zyn, laten zy 't oudste kind alleen in 't leven; maar zoo 't een zoon en een dochter is, zoo houden zy den zoon; maar brengen de dochter, in een velletje gewonden, in 't veld, of leggen dat kind in een bosje neder, daar het van koude en gebrek (zoo 't al van geen wild gedierte verscheurd werd) ten eersten sterft. Zoo nu de moeder in de kraam komt te sterven, begraven zy dat levend kind by de doode moeder in een en 't zelve graf, bindende het zelve op haaren schoot, werpen 'er maar wat aarde over heenen, en trappen die nog wel wat toe, waar na zy die met steenen tegen 't wild gedierte bedekken; daar van geen andre reden gevende, dan dat, als de moeder dood is, niemand dat kind zou konnen opbrengen. Ontrent 1680. wierd zulk een kind nog levend uyt 't graf door eenige Hollandsche Vrouwen gehaald, en opgevoed, waar onder de Vrouw van *Diemer*, *Mosfaart*, en andere waren.

en ontrent Oude en Zieke Lieden.

Geen meer barmhertigheyd hebben zy met stok-oude lieden, die zig niet meer redden, of met dood-kranke, die zy niet genezen konnen: want die steken zy (om van alle moete met hen bevryd te zyn) maar zoo levend in een yzer-verkens-gat, stoppen dat met aarde, en helpen hen zoo ten eersten aan een korte dood. Ook zyn zy zomtyds wel gewoon de zelve, als zy niet meer voortkonnen, maar in een hutjen te zetten, hen daar aan een stok gebonden met spys voor eenige dagen te laten, en hen zoo verder van honger te laten sterven, of aan 't wild gedierte over te geven.

Sy hebben ook doorgaans voor de oude lieden weynig agting; maar zoo zy nogtans een moeder of grootmoeder zien, die tot zulken armoede en gebrek gekomen is, dat zy haar kind, of kinds kind een lid van de pink byten, (dat by hen een teeken van 't uytterste gebrek is) zullen alle de vrienden haar daar over geenzins bestraffen, of dit qualyk nemen; maar aanstonds een van de beste beesten slagten, en met haare ende verdere vrienden dan zeer vrolyk zyn, en haar ook bystand doen; maar al zwoer zulk een vrouw anders in ettelyke dagen niets gegeten hebben, niemand van alle hare bloed vrienden zou haar gelooven, of helpen.

Zeldzaame gewoonte by 't hertrouwen der Weduwen.

Indien nu een vrouw haaren man verloren heeft, en zy weder met een ander komt te trouwen, moet zy zich 't eerste lid van de pink laaten afsnyden, en zoo menigmaal zy naderhand met andere trouwt, zoo menig lid moet zy van haar pink, of de volgende vinger, missen; zoo dat men daar aan altyd zien kan, hoe veel mans zy gehad hebben.

Hunne Geneesmiddelen.

By aldien yemand onder hen iets schort, zoo weten zy van geen Artzen of wondheelers; maar hebben onder hunne ouden wel eenige ervarene lieden, die deze en gene goede kruyden kennen; ook weten zy yemand het quaad bloed, met hem in de huyd te prikken (by na als by ons 't koppen) af te tappen, en hem zoo nu en dan wat te verlichten, hoedanig zy ook voor deze en gene wonden nog al redelyke goede pleysters weten te maken; indien nu de zelve en alle hunne kruyden niet helpen, en de ziekte merkelyk toeneemd, helpen zy den lyder maar kort, op de voornoemde wyze, uyt de wereld; en ik heb 'er gesproken, die dat gezien hebben, en als zy daar over naderhand van de zelve aangesproken wierden, toonden zy op hunne wyze, dat dit een werk van groote barmhertigheyd ontrent deze lyders was, alzoo zy die dog niet tot hunne vorige gesondheyd wisten te brengen, en dit dan 't kortste middel was, om hen uyt alle die elende, die zy leden, te helpen.

Geenerley jicht is hier te lande eenigzins by yemand bekend, en van de steen zyn weynig voorbeelden.

Begraveniſſen.

Ontrent 't begraven van hunne dooden maken zy geen andere ceremonien nog plegtlykheden, dan dat zy, zoo ras yemand gestorven is, een zeer naar gehuyl maken, en den zelven bitter beweenen; maar ten eersten zyn zy ook gewoon hem maar in een gat moedernaakt, in malkanderen gebogen, en zoo vast gebonden zynde, al zittende te steken, die kuyl met aarde, en verder met zwaare steenen tegen 't wild gedierte (die 'er egter nog al menig op den reuk opgraven) te bedekken. Doch het is iets zonderlings onder hen, en by geen ander volk bekend, dat, wanneer yemand de eerste in eenig huys, 't zy man, of vrouw, al was 't maar een kind van een vierendeel jaars, komt te sterven, zoo moet ider van de vrienden, tot in het derde gelid, een lid van zyn linker pink missen, 't geen nevens den dooden moet begraven werden.

En Erfenis.

Hunne goederen gaan over tot die genen, die in de natuure en van bloeds wegen 'er de naaste toe zyn. De Kinderen erven van de Ouders, de broeders en zusters, by gebrek van kinderen, van malkanderen; dog met dit onderscheyd, dat alle, die van 't manlyk oor zyn, hunne portien zonder eenige bezwaring na zig nemen; maar alle die van 't vrouwelyk geslagt zyn, niet het minst, 't zy van vee, of iet anders, of zy moeten eerst een lid van haar pink missen.

Wan-

un Vro-
lykheden,
Dans-
eryen.

Wanneer zy met malkanderen willen vrolyk zyn, klappen de vrouwen niet weynig in haare handen, en zingen'er onder, terwyl de mannen even, als of zy turf trapten, danſſen; hoewel zy'er nu en dan ook wel eens een fluyt van riet onder gebruyken. Ook danſſen zy wel te zamen een ronden dans, keerende de mans ter rechter en vrouwen ter linker hand van malkanderen, ook gaat alles by hen op een vaſte muzicale maat toe, die doorgaans door een oud man, in 't midden van die kring ſtaande, met een ſtok geſlagen werd; hoedanige danszen en handgeklappen men onder hen doorgaans by volle maan verneemt.

n hun
beden
n wel-
adigen
ard.

Dat'er onder hen ook verſcheyden van een zeer goeden en behulpzamen aard zyn, kan niet beter bewezen werden, dan met een zeker geval, 't geen de zeylmaker op ons ſchip (toen ik 1695. 't huys voer) by hen gehad heeft.

Deze man, had in zyn gryzen ouderdom 't ongeluk gehad, om zyn ſchip, Stavenis genaamt, en uit Bengale den 18den December 1685. komende, den 16den Februari 1686. te verliezen. Dit quam door enkel verwaarloozing van den Stuurman, die de wagt had, en die tot tweemaal toe van de ſterke branding voor uit door de man op den uitkyk, en door 't volk op de bak, gewaarſchouwt wiert, maar die dit volk nog dreigde voor hun gat te geven, alzoo men nog wel 200 mylen van de wal was. Deze bleven dus met hun ſchip op 't land van de Kaap; doch waren nog zeer verre van de Tafelbaai. Al 't volk was aan land gekomen, uitgenomen 13 man, die in de ſwaare branding gebleven of verdronken waren. De ſchipper, *Willem Knyf*, was zoo ras niet aan de wal, of eenige Hottentots quamen by hem, en waarſchouwden den zelven, dat een weinig Noordelyker nog een ſchip met blanke menſchen gebleven was, dat men bevont een Engelsman te zyn. Met deze beſloot men een vaartuig van de ſtukken en ſtollen te maaken, en daar mede na de Kaap te zeilen. Dit nu klaar geraakt zynde, is de ſchipper *Knyf* met het zelve, nevens 10 matroozen, en eenige Engelſchen, na de Kaap gezeild, en in 't begin van Maart daar aangeland; doch de overige van zyn volk, ontrent 48 man ſterk, die 't met dit vaartuig over zee niet dorſten waagen (onder welke deze zeilmaaker mede was) zyn landwaart in gegaan, om te zien, of zy zoo aan de Kaap konden geraaken.

Zoo ras zy wat dieper landwaart in gekomen waren, ontmoetten zy eenige veeryke Hottentots, die hen niet alleen zeer minnelyk en vriendelyk ontfingen, en 2 jaaren lang van hun vee met vleeſch en melk geſpyzigt, maar ook alle bedenkelyke vriendſchap en genegentheid na hun vermogen bewezen, en hen eindelyk aan 't Kaſteel behouden gebragt hebben.

Door hun lang verblyf onder deze Hottentots hadden zy meeſt hun taal al geleert, en daar waren 'er ook eenige, die zich met eenige Hottentottinnen (by gebrek van beter) zoo verre vermengt hadden, dat zy 'er eenige kinderen by hadden overgewonnen, 't welk zommigen, uit aanmerking van de liefde en trouw, hen 2 jaaren lang bewezen, bewogen had, om deze Hottentottinnen (gelyk hunne makkers deden) niet te verlaaten, maar liever altyd, om de kinderen, die zy reets by haar hadden, by de zelve te blyven, gelyk zy altyd daar by gebleven zyn.

Dus bragten de Hottentots in 't jaar 1714. den 26ſten Februari ook een Malabaarſchen ſlaaf aan 't Kaſteel, die zy ontrent 20 mylen boven Stellenboſch gekregen hadden; maar die in 't jaar 1713. met 't ſchip Bennebroek op *Terra di Natal* geſtrand, en maar met 30 of 40 perſoonen aan land gekomen was, van welke van tyd tot tyd de meeſte door gebrek geſtorven, en niet meer dan 2 overgebleven waren. Van deze was hy 'er een, en de anderen door eenige Hottentots landwaart in vervoert, waar tegen hy in handen van lieden, die zeekoejen gingen ſchieten, niet verre van ſtrand geraakt, en dus, na lang omſwerven, nog behouden hier aangekomen was. Deze jongen nu, tot ruſt gekomen, en in plaats van 't raauw voedzel, dat hy nu zoo lang aan een gebruikt had, van verſch voorzien zynde, wiert ten eerſten doodkrank, hoewel hy naderhand geheel herſtelt is.

Het is wonder, dat zulke zaaken niet meer voorvallen, alzoo 'er nu en dan al een ſchip van de eene en andere Natie op 't land van de Kaap gebleven is, gelyk dat Portugeeſch ſchip met de Siamze Gezanten aan den koning van Vrankryk met veel koſtelyke geſchenken, in 't jaar 1686. ontrent de Struisbaai; en *Berſande*, een van onze ſchepen van 145 voeten, in 't jaar 1711. ontrent het rif voor de rivier *das Boſſinas*, waar van de ſchipper *Henrik Steen*, en de onderkoopman *Gerard Verpoorte*, op hun togt na Moſambike, daar zy zeer quaalyk gehandelt wierden, dood bleven.

Doch van alle zulke ongelukkig op 't land van de Kaap vervallene ſchepen en menſchen, door Hottentots nog te regt gebragt, komt my 'er geen verwonderens waardiger voor, dan die van 't ſchip de Goude Buis, waar van maar 2 menſchen, door Gods zonderlinge genade, van eenige Hottentots, yder door eenen byzonderen weg, na lang omſwerven, aan 't Kaſteel der Goede Hoope gebragt zyn.

Uit

Uit alle welke wonderlyke gebeurtenissen, by 't vervallen der schepen op 't land van de Kaap, wy middagklaar zien, dat de Hottentots alles, wat in hun vermogen was, bygebragt hebben, om hen te helpen, en te regt te brengen; een klaar bewys van hun goeden aard, en weldaadigen imborst, waar over zy in allen deelen te pryzen zyn.

Zy zyn jegenwoordig met ons wel in een goed verstand; maar plagten in voorige tyden dikwils met ons overhoop te leggen, gelyk ons in 't vervolg nog wel voorkomen zal, en waar by zy ons goede blyken geven zullen, dat zy hun regt zoo wel, als wy, verstaan, en dat men hen geenzins voor zoo gek, als zy van zommigen wel gehouden worden, verslyten moet.

Afbeelding der Hottentots.

Eer wy van de zelve afscheiden, moeten wy hier eerst een afbeelding der Hottentots na 't leven, zoo als wy die hier No. 39. zien, byvoegen.

Onderzoek na Bergwerken hier.

Of 'er landwaart in goud- of zilvermynen zyn, weet men niet. Kopergergen heeft men 'er gevonden, en ook groote kopere ringen by verscheide Hottentots diep landwaart in; doch 't was bleeker koper, dan 't onze; ook heeft men eenige gebergten gevonden, die met Spaansgroen bedekt waren, waar uit men vaststelde, dat daar ook koper, en mogelyk wel eenig ander Mineraal, vallen kon; doch gebrek van hout, enz., is de meeste reden, dat geduurig is agter gebleven, het nader te ontdekken.

Om dit te onderzoeken, heeft men nu en dan wel Bergwerkers landwaart in gezonden; maar deze hebben niets, dan nu en dan wel eenig koper van weinig belang, gevonden, weshalven men het daar by gelaaten, hoewel men my berigt heeft, dat de Heer *Nieuhof*, gewezen Koopman in 't kleederen-pakhuis op Batavia, na geruimen tyd te Amsterdam gewoont te hebben, nu eenige jaaren geleden weer aangenomen was, om als Hoofd van diergelyke onderneming met eenige Bergwerkers na de Kaap te gaan; doch heb tot nog toe niet konnen vernemen, van wat uitslag die togt geweest zy.

Dat hier ook schoone warme Baden, en heerlyke Staalwaters zyn, heeft men ondervonden, en goede uitwerkingen 'er van gezien.

De bergwerken, hier vallende, zyn rood, en wit kryt, verscheide soorten van mengel-, ook goede turf-aarde, steenkoolen, weinig goud-erts, tripel, marmer van allerlei verwe, slypsteenen, moolensteenen, vuursteenen, in 't zand ook arentssteenen, zilver-erts, kalksteen; en men zegt, dat hier ook kleine paerlen, amber, en meer andere fraaje dingen, vallen.

Het Zout, hier vallende.

Het is verwonderens-waardigs, dat al het zout, 't geen men hier heeft, in eenige valleyen landwaart in, 't zy ontrent de Tygerbergen, in de Tygervalei, 3 mylen van 't Kasteel, in de Groene kloof, of wel elders vallende, alleen van 't water des hemels, door de kragtige werking der zonne gevormt, en in zulke menigte gevonden word, dat zy 't met geheele wagenvragten van daar haalen, behalven dat de borgers, op verkregene passen, in dat water (dat metter tyd in zout verandert) zeer veel harders gaan visschen; hoewel (zoo men zegt) 'er geen zeewater bykomt, of ontrent is. Hoe sterker nu de regen valt, hoe meer zout men hier van krygt, dewyl dat water in die dalen tot zout stolt, en in October een zoute smaak, en een andere couleur krygt. Daar zyn ook zoute bronnen, doch die worden beter als 't regend.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE Dieren *hier vallende.* Wilde *Dieren.* *Wilde gestreepte* Ezels *afgebeeld.* *Het* Tam *Vee.* *Mitsgaders de* Vogels, Insecta's, *en* Visschen. *Verdere* Zaaken *van de* Kaap. Wanneer *en door* wie *de zelve eerst ontdekt is.* Vasco Gama *zeild 'er in 't jaar* 1497. *eerst voorby.* D'Almeydas *droevig einde op dit land in 't jaar* 1509. Manuël de Sousa de Sepulveda's *deerlyk einde.* Engelschen *en* Franschen *hier.* Komst *der* Nederlanders *hier in 't jaar* 1595. Van Caarden *in 't jaar* 1601. *En* Spilbergen. *Oude zeltzaame wyze van de* Brieven *en* Berigten *hier te laaten.* *In 't jaar* 1652. *de* Kaap *en* Tafelbaai *tot een verversch-plaats voor onze Vlooten in bezit genomen door de Heer* van Riebeek. *De Heer* Wagenaar *in 't jaar* 1662. *De Heer* van Quaalberg *in 't jaar* 1666. *De Heer* Bronchorst *in 't jaar* 1668. *De Ed. Heer* van den Brouke *als* Commissaris *hier in 't jaar* 1669. *Zyn Ed. verrigting aldaar.* *De Heer* Hackius *in 't jaar* 1670. *De Heer* Godsken *in 't jaar* 1672. *De Heer* Simon van der Stel *in 't jaar* 1679. *De Heer* Willem Adriaan van der Stel *in 't jaar* 1699. *De Heer* van Assenburg *in 't jaar* 1708. *De Heer* Simons *hier* Commissaris, *en wat* redres *hy by zyne* Memorie *gemaakt heeft.* Extract *uit de* Memorie *van dien* Heer *aan de Heer*

Heer van Aſſenburg *gelaaten. Zyn Edelh.* van Hoorn *in 't jaar* 1710. *hier als* Commiſſaris. *De Heer* Chavonnes, Landvoogt *in 't jaar* 1714. *Eenige byzonderheden van* Madagascar. Kaart *van 't eiland* Anſuani.

e Die- n hier llendé. NA dat wy nu dus verre van 't aan merkensweerdigſte, hier aan de Kaap, en van des zelfs Ingezetenen geſproken hebben, zal 't ook eens tyd werden om te zien, wat Dieren, Vogels, en Viſſchen, hier al vallen.

Wat de Dieren belangd, die onderſcheyd men in wilde, of tamme.

ilde eren. De wilde dieren, die men hier heeft, zyn Olifanten, Rhinocers (met twee horens op de neus, daar anders de Indiſche maar eenen hoorn 'er op hebben) Leeuwen, Tygers, Luypaarden, Loſchen, de Ichneumon, Wolven, Tyger-Wolven, Tyger-boſchkatten, mooye gevlekte wilde Honden, die by na als een Wind-hond van gedaante, en wel zoo ſtout zyn, dat zy met een troep van 200 a 300 op een Schaaps-kooy durven aanvallen, en 't meeſte vee der zelve verſcheuren; ook zyn'er groote en kleene Landſchildpadden. Wolven en Tyger-Wolven zullen ook menſchen, en zelf wel een man te peerd, aandoen. Ook is de Heer *Henrik Bouman*, eens met een Tyger, uit welkers klaauwen hy zich redde, doende geweeſt, doch hy was deerlyk 'er van geteekent.

Zoo lang een Leeuw klein vee krygen kan, zal hy zelden menſchen aandoen. Egter weet ik, dat hy verſcheide menſchen by myn tyd aangetaſt, en dat zekere *Jan Grof* eenen Leeuw, die op een anderen borger, zynen makker, zat, boven van den zelven afgeſchoten heeft. Ook is my bekent, dat zeker borger zynen makker, terwyl hy de Leeuw by zyn tong had, door een gelukkige ſchoot redde. Als een paard 'er den reuk af heeft, is 't onmogelyk om 't zelve in toom te houden. Men wort hem by nacht ten eerſten aan zyn brandende oogen gewaar, en wanneer hy yemant, of een dier, aandoet, zoo ſlaat hy dat in eenen ſlag dood, torſſende een os op zyne ſchoften, als niet met allen, weg.

Daar zyn voorbeelden van, dat zy Hollanders uit 't midden van een ganſche troep Hottentots gehaalt, en die voor hunne oogen verſcheurt hebben.

De Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel* heeft een jongen gehad, die, in Hottentots-Holland zyn knapzak over zyn hoofd willende haalen, van agteren door een Leeuw beſprongen wiert, welken hy by de maanen zoo ſtyf na vooren trok, dat hy weer van hem afſprong, en na de ſchaapen liep; hoewel hy door des zelfs klaauwen zoo gewond was, dat hy 'er wel een half jaar ziek van te bed lag.

Deze Heer heeft my ook verhaalt, dat hy op zekeren tyd twee Leeuwen op een zandige vlakte ontdekte, die, ſchoon zyn Ed. al vry ſterk van volk was, geen voetſtap daarom uit hunnen tred, maar zeer bedaart en langzaam al vooruit gingen; ook merkte zyn Ed. dat zy 't ſpoor met hunne klaauwen gemaakt, met hunne ſtaarten geheel toehaalden, en weer bedekten.

Van den Heer *van Loon*, in 't jaar 1695. Predikant alhier, verſtond ik, dat nu en dan wel wagens met volk na Stellenboſch of Draakeſtein gaande, door Leeuwen aangedaan, en door de zelve wel menſchen uit zulk een hoop gehaalt zyn; en dat, als men op zulk een Leeuw te dier tyd ſchoot, hy dan doorgaans, zyn prooi verlaatende, op dien genen, die na hem geſchoten had, aanviel, zonder dien troep, hoe groot ook, eenigzins te ontzien.

Capitein *Olof Berg* heeft my verhaalt, dat hy eens een grooten Leeuw vlak in zyn hert trof, die egter nog ettelyke uuren daar na geleeft, en zich van de plaats, daar hy eerſt getroffen was, wel 2 of 400 treden verder begeven, en daar eerſt 't leven gelaaten, gelyk die Heer 't ſpoor, zoo veel mogelyk was, volgende, naderhand met hem op te ſnyden, ontdekt heeft. Der zelver vet is een heerlyk geneesmiddel, en men zegt dat hun vleeſch, en van veel andere wilde dieren (als dat van Tygers, Luipaarden, enz.) zeer lekker ſmaakt. In de poort van 't Fort hangt het vel van een ſwaaren Leeuw, door een egel met 5 pennen doorregen.

Hier zyn ook veel andere dieren, die groote ſchaade onder de ſchaapen doen; gelyk de aapen (die hier in menigte zyn) in de thuinen aan de vrugten, en in de wynbergen.

Men ontmoet hier ook een dier, de *Pæpoagus* genaamt, zynde de helft grooter als een paard, waar van 'er Capitein *Berg* een geſchoten heeft in December 1705. doch hy was wat kleiner als de gemeene die hier vallen, en hy heeft dit dier laaten afteekenen.

Men heeft 'er ook veel yzere verkens of egels, die met hunne ſcherpe pennen, waar van men hier allerlei nette koyen maakt, menigen Leeuw, Tyger, enz., om 't leven brengen.

Daar zyn ook wilde ezels, en paarden, die zich diep landwaart in houden, en welke laatſte wonderlyk fraai, ſwart en wit geſtreept van huid, welke ſtreepen ontrent 2 en ook wel 4 vingeren breed zyn;

J. C. Philips fecit.

zyn ; en doorgaans van boven, of van den rug na den buik loopen, ook zyn de ezels schoon gestreept, met een groote blaauwe streep, die hen over de rug loopt, en verder 't lyf met streepen van allerlei verwen, groen, wit, swart, en blaauw zoo overdwars, even eens als die der paarden, geteekent.

Wilde gestreepte Ezels afgebeeld. Wy beelden de zelve hier, volgens een teekening van d'Ed. Heer *Constantyn Ranst*, na 't leven af.

Haazen heeft men 'er driederlei soort, de eene wat grooter, de andere wat kleiner, als de onzen, en de derde soort heeft een hoog-rooden staart, ook zyn de 2 laatste van een andere smaak. Landwaart in zyn vry meer soorten van de zelve.

Men heeft 'er mede zeer veel elanden (een soort van wilde ossen) die, jong geschoten zynde, een lekker wildbraad uitleveren. Wanneer ik van de Kaap in 't jaar 1705. na Batavia vertrok, wierd 'er my een venezoen van in een steene korst vereerd, welkers vleesch zeer heerlyk smaakte, en waar van wy een groote maand daar na nog gegeten hebben.

Harten, die horens als bokken hebben, zyn 'er in een groote menigte, ook buffels, wilde koejen, en kalveren, als mede gemsen (een dier met een swarten zeer cierlyk geslingerden hoorn voor de kop, en 't geen waarschynelyk wel de regte eenhoorn is) rheen, wilde bokken met 2 lange style en scherpe horens, met drie witte breede regtopgaande voor de kop, als ook steenbokken, steendassen, konynen, chamelions, hagedissen van verscheide soorten, en meer andere dieren, die ons nu niet te binnen komen.

Ook heeft men 'er de aspis, de hoornslang, de prester, de *cobra di capello*, en meer anderen.

Het tam vee, bestaat in ossen, koejen, kalveren, paarden, schaapen (welke laatste hier door de Engelschen en door *Matelief*, gelyk wy in zyn reize *fol.* 136. zien, ontrent 't jaar 1607. gezet, hoedanig 'er ook in 't jaar 1659. twee paarden met yder schip der Retourvloot onder de Heer *Sterthemius* van Batavia herwaarts gevoert zyn) van welke zommige ongemeene vette staarten hebben, en 't voornaamste vleesch, dat hier gegeten wort, is schaapenvleesch, dat hier ongemeen goed en vet valt ; maar behalven dat hier zeer weinig ossen geslagt worden, vallen zy hier, schoon vleezig, en kloeker, dan in Holland, egter noit vet, en meest aan de magere kant. Reden, waarom men die hier weinig slagt, is, om dat zy meest tot trekossen (waar van men 'er 3, 4, en 5 paaren voor een wagen van nooden heeft) en voor de ploeg nog meer gebruikt worden. De koejen geven hier, Het Tam Vee.

twee-

46 Korhoen. 47 Flamingos vogel.

48 Kroonvogel. 49 Struysvogel. 50 Eyrände Struysvogel.

tweemaal daags gemelkt, ontrent een halven emmer melk. Waar benevens men hier ook bokken, geiten, verkens, enz. heeft.

Mitsgaders de Vogels, Men ziet hier ook veelerlei soorten van gevogelte, als de struisvogels, No. 49 afgebeeld, die hier met menigte in 't wild zyn, en welker eyeren, hier No. 50 afgebeeld, de Hottentots in menigte aan 't Kasteel te koop brengen. Zeker Arabisch schryver teekent in zyn Manuscript aan, dat de struisvogels hunne eyeren, door daar geduurig op te staroogen uitbroejen, en dat 't manneken en wyfken malkanderen daar in, als zy om aas uit moeten gaan, verpoozen. Ik heb daar na hier vernomen, doch de Hottentots zeiden zulks noit gezien nog gehoort te hebben.

Verscheide soorten van arenden, groote kroonvogels (die men No. 48 afgebeeld ziet) paauwen (doch met geen fraaje staarten) kraanvogels in menigte, havikken, raavens, kraajen, exters, meeuwen van allerlei soorten, kropganzen, pinquyns, Korhoenders (die in 't opvliegen een sterk geluid van zich geven, en No. 46 afgebeeld zyn) kalkoenen, honigpikkers (een kleine vogel, die doorgaans de Hottentots aanwyst, waar de honig in de rotzen is) de roodbek, en vierderlei soort van vinken.

Men heeft 'er Jan van Genten, of een vogel, de Mallegaas genaamt, dat meer een zee- dan een landvogel, en die sterk op visch gezet is. Hy is van grootte als een groote gans, wit en swart van vederen, voornamelyk aan de einden zyner vleugelen, daar zy zeer glad zyn, en waar na zy fluweele mouwen van de Portugeezen genaamt worden. Verder zyn zy over 't gansch lyf graauw gespikkelt, en hebben een bek, die wat smaller als een endenbek, en aan wederzyden scherp is; als men die ziet, dan is men digt by de Kaap. Daar zyn ook papegaaijen met lange staarten.

Ook zyn 'er strandloopers, aschgraauw van kop en vederen; maar de Flamingosvogel doet een fraaje vertooning, gelyk men No. 47. de zelve afgebeeld ziet. Hy gelykt van lyf wel een ojevaar, doch is wel eens zoo groot, zeer hoog van pooten, met een ongemeen langen en in verscheide bogten gebogen swaanenhals, en is wit en swart van vederen.

Daar zyn ook verscheidenerlei reigers, bosduiven, quikstaarten, vleermuizen, verscheide soorten van meezen, putters, swaluwen, spreeuwen, dominees (zynde zekere swarte vogels, die een spierwitte kring om den hals hebben, en die zich zeer veel in de Tafelbaai onthouden) faizanten, rotganzen, endvogels, talingen, verscheiden soorten van pylstaarten, bergenden, quartels, tortelduiven, houtsnippen, watersnippen, leeuwerken, en veelerlei soort van kanarivogels, waar van 'er na Holland eenige gezonden zyn, voor welker wyfkens men yder 120 gulden betaalt heeft. Hier zyn ook verscheiden soorten van musschen, lepelaars, die hagelwit zyn, en veel andere zeer fraaje vogels, waar onder ik 'er een zelf gevangen heb, 't geen klein, als een swaluw, doch schoon hemelsblaauw en uitmuntend sterk van die couleur, rood van bek, en zoo fraai was, dat het verdiende om opgezet te worden. Daar zyn 'er, die zeggen, dat hier nachtegaalen vallen; doch zoo dit al waar is, zyn 'er die weinig, en ik geloove naast, dat dit een andere vogel is, die men 'er voor genomen heeft, om dat hy 'er wat na gelykt.

By aldien ook hier liefhebbers van *Insecta's* en ingekorvene dierkens, of van kapellen, flinders, torren, enz. waren, ik geloove, dat men die hier menigvuldig en zoo schoon, als ergens, vinden zou; doch myn zaaken lieten my, hier zynde, niet toe, om daar van een verzameling (hoe zeer ik ook daar voor was) te maaken. Men heeft hier veel luizen, weegluizen, muggen, oneindig veel vliegen, sprinkhaanen, byen, rupzen, en vloyen, kakkerlakken, duizendbeenen, scorpioenen, spinnekoppen, die yemant konnen doodsteken, ook groene vliegen als Spaansche vliegen, en van 't zelve gebruik; mitsgaders wespen, de hout- en koornworm, of kalanders. Insecta's,

Wat nu de Visschen belangt, die men hier heeft, deze zyn verscheidenerlei. en Visschen.

Nu en dan komen 'er wel groote walvisschen, of Noordkapers zelf tot in de Baai aandryven; doch deze ziet men meest buiten de zelve.

Onder de zeedieren telt men de zeekoejen, die hier zeer veel, en ongemeen swaar vallen, alzoo men 'er zommige van 4 of 5000 ponden (hoewel zy doorgaans vry ligter zyn) gezien heeft. Ik bezit een zeer fraaje schildery, na 't wezen van myn zalige huisvrouw op den tand van zoo een zeekoe, even eens als in yvoir, uitgehouwen.

In Westindien noemt men dit dier *Manati* by de Indiaanen, en anderen noemen het wel een *Lamantin*; hoewel 'er zyn die beide deze dieren nog eenigzins onderscheiden.

Diergelyke zwaare zeepaarden heeft men 'er ook, hoewel wat verder van de Kaap af, gezien. Zy vallen doorgaans kastaniebruin.

Verder heeft men hier zeeleeuwen, die zeer groot zyn, en veel traan geven, en die men met de zeerobben niet voor een en de zelve soort moet nemen, alzoo zy een grooten leeuwenkop, en een zeer lang groot lyf, voor 2 groote pooten, met 5 klaauwen, en onder ten midden van 't lyf een groote vinne, en een zeer swaaren staart

hebben; hoedaanig eene in 't jaar 1707. door de Heer *van der Stel* in de Tafelbaai doodgeschoten is. Men heeft hier ook veel harder, Hottentots-visch (die slap valt) doch by den steenberg, en ontrent de baai van Kaap Falso, heeft men stompneus, vette steenbraassem; elft, van smaak als de vaderlandze, doch, op den rooster gebraaden, zeer lekker. Zy valt vry breeder, als de elft in Holland.

Daar is mede roch, tong, van een voet lang, kleine spiering, en een visch, die een soort van zalm, en byna van gedaante als de konings-visch, doch die wat zagt, niet hairig, gebraaden zeer schoon is, en die men ook Kaapze zalm noemt.

Ik heb 'er de Pampusvisch, springer, zeer fraaje klipvisch, wonderlyk schoon geteekent, en van allerlei verwen, Kaapze kabbeljaauw, die ongemeen goed was, doch niet schilferde, gezien. Ook vallen 'er mosselen, en kreeften, groote en kleine, en een soort van oesters in de Tafelbaai, waar in ook nu en dan paerlen vallen.

In de rivieren heeft men ook zeer goede grundels, en wel paaling, doch zeer weinig. Daar vallen ook *Torpedo's*, of krampvisschen, zee-robben, Kaapze pekelhaaring, en meer andere visschen.

By den Heer Gouverneur heb ik daar ook Japansche goud- en zilver-vischjens in een tank of water-bak gezien, die daar zeer wel tierden.

Daar is ook nog een andere zoort van goud-visch, en zilver-visch, zynde een soort van schoone braassem, als ook Karper, Kreeften, Krabben, en ook een zoort van Mosselen, waar in kleene en gemeene peerlen vallen, dog die van weynig weerde zyn.

Men heeft 'er ook Zand-knypers, dog zy worden niet, dan van de Slaven, gegeten.

De Zee-Robben geven hier ook veel Traan, en daar zyn ook Zee-Egels, Rivier-Krabben, Loots-Mannekens, Jacob Evertzen, en meer andre zoorten van Visch, ook Zee-sterren, Rivier Mosselen by de Mosselbank, Zee-Peerdekens, &c.

En dit is wel 't voornaamste, dat ik van de Kaapze waterdieren weet te zeggen.

Egter moet ik hier nog byvoegen, dat hier, op deze en gene stranden, fraaje zeehorenkens vallen, waar van ik 'er ettelyke zelfs in de duinen gevonden en opgeraapt hebbe.

Dit waren verscheiderlei patellas, witte caracollen, Kaapze groote en fraai geteekende alikruiken.

Ook heb ik 'er by een vriend een *Nautilus* gezien, die daar op 't strand geslagen, van zyn volk gevonden, en waardig was, om in 't beste kabinet, dat ik kenne, bewaart te worden, alzoo ik diergelyken stuk van grootte noit gezien heb. Het was een grooten anderhalven voet lang, en van agteren (daar hy anders pas een vinger breed dik valt) wel twee groote duimen breed; doch hy was van agteren tegen de klippen (dat jammer was) in stukken geslagen. Ik stont verbaast over des zelfs grootte, alzoo de grootste, die ik ergens zag, zeer klein daar by geleken zou hebben. Ik had wel groote zin in dit stuk, schoon zoo gebroken; doch de bezitter wilde dat niet missen; weshalven ik 'er van afkyken moest. Daar nu zulke stukken vallen, daar zyn ook zekerlyk andere van die soort; doch hier zyn geen liefhebbers, als van geld.

Verdere ZAAKEN van de Kaap.

NA dat wy nu byna alles, dat'er van dezen Zuyd-hoek van Africa te zeggen valt, voor zoo verre ons bekend is, aangehaald hebben, zullen wy nu de zaaken, hier voorgevallen, zoo verre ons mogelyk is, van de grond af opbaggeren, voornamentlyk, om eens na te speuren, wat Volkeren hier nu en dan al geweest, of wanneer zy dezen Stormhoek eerst ontdekt hebben. *Verdere Zaaken van de Kaap.*

Dezen en genen hebben, zoo al op hunne wyze, over de Kaap der Goede Hoope geschreven, dog niemand beter, dan de Heer *Pieter Colben*, Rector tot Nieustad, aan der Aysch, die 'er van 1705. tot 1713. gelegen heeft; hoewel hy over zommige onnoodige zaaken wat te wydloopig, waar door 'er een Foliant van gegroeit is, en over zommige noodige vry wat te bekrompen, en in een andere ordre handelt, als men hier ontmoet.

Onder de ouden is'er groot geschil geweest, wanneer deze Zuydelyke uythoek van Africa eerst ontdekt, mitsgaders door wie, en wanneer, die door de ouden rond gereysd is; over welken twistappel het de geleerden van deze eeuw nog geenzins eens zyn. *Wanneer en door wie de zelve eerst ontdekt is.*

Dat Pharao Necho, en ook Xerxes (wanneer hy Satafpes over zyne Vrouwen-schending straffen wilde) last gegeven hebben, om Africa van uyt het Roode Meir rond te reyzen, lees ik by *Herodoot*; maar schoon die schryver dat daar zegt, daarom gaat dit by my al zoo weynig door, als een groote menigte van grollen, en openbaare verdigtzelen, die hy voor waarheden verhaald, en daar niet het allerminste van waar bevonden werd. Die man heeft zich veel fabelen laten op de mouw spellen, en hy heeft ze ook zoo, als hy die kreeg, aan anderen overgeleverd.

Ik heb in 't eerste deel van dit werk daar

daar eenige ſtaaltjes van gegeven, en zou 'er, zoo 't my luſte; een groote menigte hier konnen byvoegen; dog meyne, dat ik reeds klaar genoeg getoond heb, dat men zonder Compas, dat de ouden noit gekend hebben, al zoo weynig na de Kaap, of na Ooſt-Indiën, als na America, zeylen, of dat ontdekken kan, en alles, wat men de wereld daar van tracht wys te maken, is een ſtelling van menſchen, die nog geen begrip van de miswyzing van 't Compas, nog van de gronden der zeevaart, hebben: want ſchoon de ouden 't Compas al gekend, en gehad hadden, zou 't hen egter ommogelyk geweeſt zyn America, de Kaap, of Ooſt-Indiën, te vinden, en om daar van verzekert te zyn, heeft men hier over maar met een ervaren Schipper, die in Ooſt-Indiën geweeſt is, te ſpreken, en die zal moeten bekennen, dat, zoo men maar blootelyk na 't Compas wilde zeylen, men noit de Kaap vinden, en op een geheel ander geweſt te land komen zoude.

Willen nu anderen egter ſtyfhoofdig hier in zyn, en tegen de reden aan gelooven, dat de ouden de Kaap der Goede Hoope gekend, en omgezeyld hebben (gelyk ook de geleerde, maar myns oordeels, daar in zeer misleyde Heer *Huet* aangenomen had te bewyzen, ja dat de Kaap al in Koning *Salomons* tyd bekent geweeſt zy) ik laat hen dat, zoo lang 't hen behaagt, gelooven; maar ik zeg, dat ik het niet geloove, om dat het tegen de reden, en de dagelykze ondervinding van alle hedensdaagze zee-verſtandigen, als een ommogelyke zaak, aanloopt.

De Heer *Voſſius* heeft dit mede geloochend, en hoewel hy daar in groot gelyk had, geloove ik egter niet, dat hy het op de zelve gronden en reden, die ik'er tegen hebbe, ſtaande gehouden heeft; behalven dat'er ook (als het al waar was, dat men van 't Roode Meir tot aan de Colommen van *Hercules*, en dus rondom Africa gezeyld had) geenzins uyt deze omreyzing van Africa volgd, dat daarom die uythoek den ouden zy bekend geweeſt, of ook ooit door yemand aangedaan zy: want was dit door yemand geſchied, zy zouden ons daar wel iets van opgegeven hebben, 't geen'er na geleek, dat egter nooit geſchied is.

Ik weet wel, dat men hier tegen in brengen zal, dat het by de ouden immers 't *Prazum promontorium*, ἀπὸ τοῦ πϱάσου, van wegen zyn zee-wier, of zee-kroos, (zoo men zegt, en dat men voorgeeft hier zeer veel te vallen) genaamd wierd; doch 't zee-kroos valt daar niet, maar wel van de 19 of 20 tot de 38 of 39 graaden, N. breedte, en 't geen men hier ontrent de Kaap, als een merk-teeken van dat men die naderd, ontmoet, zyn zekere groote zee-buyzen, rieten of trompetten, met lange bladeren, die men ook met menigte in de Tafel-baay ziet; welke men geen πϱάσος, nog *Alga Marina*, noemen moet, (dat men, als ware het een en 't zelve, zeer onkundig onder een mengt, daar 't nogtans oneyndig veel van den anderen verſchild) maar een geheel andere naam geven, dewyl ook de zee-lieden beyde deze dingen, en de zeën, daar in zich die opdoen, zeer klaar in de dag-regiſters van hunne reyzen, in opzigt der breedte daar zy vallen, onderſcheyden. Behalven dat ook 't zee-kroos niet groen, maar geel van verwe is, gelyk ik in een fles toonen kan.

Maar genomen, dat wy dit nu al toeſtonden, dat deze trompetten een zoort van πϱάσος waren, blykt dan daar by klaar, dat het *Praſum promontorium* een en 't zelve met de Kaap der Goede Hoope is; geenzins. Wil men zeggen, dat *Ptolomeus* libri 4. cap. 9. nevens *Marcianus Heracleota*, zegt, dat het ontrent 't Eyland Menuthias legt. Men is 't immers tot nog toe niet eens, wat dit voor een Eyland zy, en dat egter zeker geleerd ſchryver, al mede maar op zeer loſſe gronden, vaſtſteld 't Eyland Madagaſcar te zyn; dog hoe kan dat Madagaſcar, en hoe kan 't *Prazum promontorium*, de Kaap der Goede Hoope zyn, daar *Ptolomeus* dit *promontorium* zegt op 15 graaden te leggen, en daar de Kaap op 34½ graaden Z. breedte legt.

Wil men hier op al wederom zeggen, dat men *Ptolomeus* niet al te veel in 't opſtellen van de lengte en breedte der plaatzen (gelyk zommigen zich hier door zeer kreupel redden) gelooven moet; ik zal'er op antwoorden: het is zoo; maar daarom geloove ik ook, dat hy na al de reſt, als een blinde na de kouleuren, maar ſlaat, en dat men'er zich geenzins op kan, nog mag verlaten

Ik laat dan alle die betwiſters van dit gevoelen der ouden in zyn geheel, gevende hen vryheyd, om daar van te denken, en te ſtellen; 't geen hen welgevalt, dog blyve nogmaals by myn gevoelen, dat ik uyt al het duyſter ſchryven der ouden niet zien kan, wat zy door hun *praſum promontorium* (by zommige geleerden voor Mozambike, en by andre maar voor een Eyland nevens 't Americaans gebergte gehouden) en door hun Menuthias, verſtaan, gelyk my daar uyt ook niet het allerminſte kenteeken, dat dit de Kaap der Goede Hoope wezen zoude, voorkomt.

Het is een klaare waarheyd, uyt 't geene wy over die ſtoffe in ons eerſte

deel aanhaalen, dat'er verscheyde Venetianen, Genueezen, en Portugeezen, by hunne reyzen over Ægypten en door 't roode Meir genomen, lang van te voren, eer de Kaap recht ontdekt is, in Indiën geweest zyn, zonder dat die daarom de allerminste kennis nog van dezen Zuydelyken uythoek van Africa gehad hebben. Wist men dat toen nog niet, doen men'er reeds zoo na by was, wat schyn van waarheyd is'er, dat men dat in Salomo's tyd al geweten, dat Land zoo dikwils bevaren, en omvaren, en dat'er niet een mensch nog geen een gedenkteeken, ofte eenige aanteekening daar af voor de nakomelingen, zou overgegeven zyn.

Alles derhalven, 't geen men daar van opgeeft, kan de proeve van ons onderzoek niet uytstaan, en ik ben van oordeel, dat allen, die dit stellen, door zuyvere onkunde het spoor byster zyn, en elendig mistasten, hoewel ik zeer geerne beter bewyzen dien aangaande, dan my tot nog toe voorgekomen zyn, hooren, en overwegen wil, om, zoo zy my beter konnen leeren, myne gedagten dan tegen de hunne te verwisselen, alzoo myn stelling alleen op de klaare bevinding der ervarenste zee-verstandigen, en niet op myn bloot zeggen, of op eenige losse gissingen van deze en gene misleyde schryvers onder de ouden, of hedensdaagze navorschers van deze duystre zaak, gegrond is.

De eerste, die dezen barren hoek ontdekte, was een Portugees, *Bartholomeus Dias* genaamd, die 1493. dit Land, na zeer veel tegenspoeden, eerst opgedaan hebbende, en weer in Portugal by Koning *Johan* de Tweede gekomen zynde, verklaarde noit diergelyke zware stormen en bulderende winden, als ontrent dezen hoek, gehad te hebben, waarom hy den zelven ook den Storm-hoek genoemd had; dog deze Koning, nu dit Land zoo verre ontdekt was, hoope hebbende, dat het dan ook verder wel gaan zoude, was van oordeel, dat men den zelven liever den Hoek of 't Hoofd der Goede Hoope zou mogen noemen, alzoo hy nu vaststelde, dat 'er wel middel wezen zou, om dien eens te boven te komen; gelyk de volgende tyd dit ook klaar geleerd heeft.

Vasco Gama zeild 'er in 't jaar 1497. eerst voorby.

De eerste, die voorby dezen Hoek na 't Oosten gezeyld heeft, is de dappere Portugeesche Zeeheld, *Vasco Gama*, geweest, die 1497. den 20sten November daar voorby liep, en eerst aan St. Blazius Water-plaats, en daar na den 25sten December voor Zanzibar quam, door hem Terra di Natal genaamd, om dat hy dit Land op Kersdag ontdekte.

Hoe hy St. Heleens-baay, en des zelfs Rivier St. Jacob toen al mede ontdekt, en die beyde zoo genaamt, en wat moeyelykheden hy met zyn volk, eer hy dezen hoek te boven geraakte, gehad heeft, hebben wy in ons eerste deel breed genoeg aangewezen.

Na dezen tyd plagten de Portugeesen, uyt Indiën gekomen, en dezen hoek te boven of voorby geraakt zynde, malkanderen met de reyze, die zy dan voor zeker hielden, en zoo ook als zy uyt Portugal daar boven stevenden, geluk te wenschen; waar van de reden was, om dat men die reyze, zoo uit Indiën, als uit 't Vaderland, wel menigmaal had ondernomen, maar altyd vrugteloos te rug gekeerd was; waar voor zy nu, zedert men daar eens voorby zeylde, niet meer bekommerd waren, zoo dat het ook dan in die beyde opzigten, zoo ten aanzien van de tochten uyt Portugal na Indiën, als uyt Indiën na Portugal, zeer wel 't Hoofd der Goede Hope mogt genaamd werden.

Het is zeer waarschynelyk, dat in de volgende tyd nu en dan wel Portugeezen hier aan land geweest zyn. Dog vind daar van in hunne schriften (behalven dat *Antoni Saldanha*, die 1503. uytzeylde, aan de Zaldanha-baay haaren naam schynd gegeven te hebben) maar twee zeer merk-weerdige en ongelukkige gevallen aangeteekend.

Het eerste is van den Onderkoning *Francisco d'Almeyda*, en 't ander van *Manuël de Souza de Sepulveda.*

D'Almeydas droevig einde op dit land in 't jaar 1509.

De Onderkoning *d'Almeyda* 1509. zyn bestier van Indiën aan *Alfonsus Albukerk* overgegeven hebbende, vertrok weer na Portugal; dog gierde aan 't Land van de Kaap der Goede Hoope, ontrent d'Agoada di Saldanha, of in de Saldanha-baay, aan, om daar water (dat'er egter niet valt) te halen, en zyn volk wat te ververschen. *Osorius* zegt dat een van zyn volk, die te land getreden, en met de inwoonders reeds in eenige kennis geraakt was, alle vreeze te zyden stellende, na hunne stad, 4000 schreden van daar leggende, gegaan is, daar zy hem zeer minnelyk onthaald, en met een grooten ram, ten teeken van vriendschap, te rug gezonden hebben.

Hy, by de zynen weer gekomen zynde, sprak van deze volkeren met veel lof, beschreef die als zeer beleeft en eenvoudig, en getuygde verder van hen, dat zy ontelbare kudden vee bezaten.

Derhalven zond *Almeyda* met nog 12 mannen weer na die plaats, om Schapen en Ossen, voor de vloot te koopen, met last, om deze Barbarische Volkeren met giften, by hen van weerde gehouden, te meer tot hen te lokken.

Deze inlanders noodigden hen ter maaltyd,

1509. tyd, onthaalden hen na vermogen met de vrugten hunnes lands, en lieten hen daar op met 't vee, dat zy gekogt hadden, onder 't geleyde van eenige van hun volk, vertrekken.

Ondertusschen deden zy een Inlander, die hen met eenige rammen ontmoette, geweld aan, voorgenomen hebbende hem in weerwil na *Almeyda* te voeren, om hem (zoo men voorgaf) cierlyk uyt te dossen, en dan weer tot de zynen te laten gaan, in hoope dat hy daar over zeer zou te vrede zyn.

Deze man, niet wetende, wat zy met hem voorhadden, schreeuwde, alzoo zy hem met geweld aanpakten, luydkeels, waar op ten eersten eenige tot zyn hulp toeschoten, hem uyt hun handen rukten, hen met steenen wierpen, en hen, na al hun vee weggeroofd te hebben, op de vlugt dreven.

Sy, by *Almeyda* gekomen zynde, verhaalden hem de zaak geheel anders, als zy voorgevallen was, en wel zoodanig, dat deze Hottentots hen het uyterste geweld aangedaan, hem van al hun vee beroofd, en hen weg gejaagd hadden.

Indien zy de waare reden hier by gevoegd hadden, zekerlyk zou 'er een ander besluyt opgevolgd hebben; doch nu oordeelden veelen der voornaamste Portugeezen, dat men dit niet ongestraft behoorde te laten, zoo men niet hebben wilde, dat alle de scheepen, die daar aangieren mogten, dit zelve geweld zouden te wagten hebben, en dat zy ook van alle ververfching daar zouden versteken zyn.

Anderen egter waren van geheel ander oordeel, zagen het voor gevaarlyk aan, over zoo een gering voorval met die Wilden in een openbaren oorlog te treden, die zaak als een geval, dat meer veragting, als wraak, verdiende, aanziende.

De andere hoofden, wat heeter dan deze, wisten *Almeyda*, nu reeds een man van 60 jaaren, zoo verre tot hunne gedagten over te haalen, dat hy goed vond met 150 Soldaaten aan land te gaan, en deze Hottentots vyandig aan te tasten.

Pieter, en *Georgius Barret*, die de eerste flagordre voerden, quamen voor den dageraad aan de stadt (hy wil zeggen aan de Kraal dezer Hottentots, alzoo hier geen steden oit bekend geweest, of tot nog toe te vinden zyn) en joeg hen, alzoo zy hen zeer schielyk op den hals quamen, een groote schrik aan; dog zy riepen luydkeels om hulp, waar op zich daar ten eersten een groote menigte met zakken van huyden, vol steenen geraapt, en met hunne korte werp-schichten met weerhaaken, en met hun gekruld gezengd hair, en leelyke aangezichten (klaare merkteekenen, dat het Hottentots geweest zyn) vertoonden, 1509.
gelyk zy de Portugeezen daar op verder door hunne verschrikkelyke gebeerden en ongestuymig getier ten eersten ook op de vlugt dreven, daar zy by *Almeyda*, die hen met de Koninklyke standaard na de stadt tegentrok, quamen.

Dit hielp hen egter zeer weynig, alzoo de Hottentots, op hen los brekende, hunne slag-order ten eersten van een scheurden, en *Almeyda* met alle de zynen in die engte bragten, dat hy zich genoodzaakt vond, om den Koninklyken standaard aan *Georgius Melo* over te geven, gelyk hy ook kort daar na door een Hottentot met een Hazagaay of worp-schicht door de keel geschoten, en zoo gevaarlyk getroffen is, dat hy schielyk van pyn, en door verlies van kragten, quam te sterven, latende daar in 't geheel 65 Portugeezen (waar onder elf oversten) het leven. De rest nam de vlugt.

De dooden wierden daar na alle naakt uytgetrokken gevonden, en door een nieuw ontzet van Portugeezen begraven.

Dit was 't beklaaglyk lot van dien grooten *Almeyda*, die een beter eynde en graf, dan hy hier kreeg, verdient had.

Het tweede geval was van *Manuël de Sousa de Sepulveda*, gewezen Gouverneur van 't Casteel van *Diu*, een ongemeen ryk heer, die met *Eleonora Sala*, Dochter van *Don Garzias Sala*, of *De Saa*, Onderkoning van Goa, getrouwd was.

Manuël de Sousa de Sepulveda's deerlyk einde.

Deze ontrent 1559. met zyn Gemalin en twee kleene kinderen, benevens *Pantaleon Sala*, en eenige Edellieden, huysgenooten, en slaven, te zamen 600 zielen sterk, van Coetsjien na Portugal vertrokken, en ontrent het land van de Kaap gekomen zynde, wierd daar van een zwaaren storm, waar onder donder, blixem, en zware regen vermengt was, zoodanig aangetast, dat hy eerst alle zyn masten, en daar na ook zyn schip verloor, rakende hy met zyn Vrouw, Kinderen, en eenige der voornaamste egter nog zeer gelukkig in de schuyt met hunne dierbaarste goederen aan Land.

Verscheyde Portugeezen lieten daar 't leven; dog ook veele geraakten op kisten, planken, enz. nog aan de wal.

Sy dagten in 't eerst van de Stukken en stollen van dit schip wel een klein vaartuyg te maken; dog wanneer zy hun schip tegen de klippen tot kleene spaanderen zagen slaan, viel daar niet meer na te denken.

Hy schynt Beoosten de Kaap nog vervallen te zyn, alzoo hy voornemens was van de plaats zyner schipbreuk volk met een klein vaartuig na Mozambike te

zen-

1553. zenden, gelyk hy daar na ook zynen weg derwaarts genomen heeft.

Zy waren hier by eenige Hottentots, die hen wel geen quaad deden; maar die hen, alzoo zy malkanderen niet verstaan konden, ook geen hulp konden toebrengen, en tegen de welken, alzoo zy voor hen vreesden, zy zich in 't eerst, voor al 's nachts, zoo veel mogelyk was, beschansten.

Daar na zyn zy langs strand gegaan, in hoope van dat zy, na een togt van ontrent 200 mylen O. aan, de rivier van den H. Geest ontmoeten, en daar Portugeezen van Mozambike vinden zouden.

Hoe veel redenen nu *de Sousa*, en voor al zyn swakke gemaalin, hadden, om zich over dit beklagelyk ongeval te bedroeven, hielden zy egter beiden zich hier in zeer kloekmoedig, te meer, om andere kleinmoedigen, welker hulp zy naderhand konden van nooden hebben, hier door een hert onder den riem te steken. Zy waren toen ontrent nog 200 zielen sterk, van welke zommige de kinderen, en andere de gemaalin van *Sepulveda* in een draagbaar, doch by beurten, droegen.

Alles ging nog wel, zoo lang zy eenigen voorraad en spyze by zich hadden, maar toen die begon te ontbreken, en zy door den honger en de wilde dieren te gelyk besprongen wierden, zoo waren zy genoodzaakt zich eerst eenigen tyd met mosselen, en daar na met eenige wilde vrugten, te behelpen. Eindelyk dwong hen de honger de doode lichaamen van wilde beesten, die zy onder weeg vonden, op te eeten. Hier by quam groot gebrek van drinkwater, en meer andere ongemakken van den weg, waar door zy in korten tyd zoo veel volk verlooren, dat *Sepulveda's* gemaalin niet meer gedragen kon worden; en zy daar en boven nog genoodzaakt was by beurten haare kinderen mede te helpen dragen, dat zy met een wonderlyke kloekmoedigheid, tot aanmoediging van veel anderen, volbragt, en zoo lang uithardde tot dat zy, na verloop van vier maanden, aan de rivier van den H. Geest quamen, zonder egter nog eens te weten, dat zy by de zelve waren, alzoo zy geen goede tolken hadden, die in staat waren, om hen net berigt daar af te geven.

Zy meinden, dat het een zeer groote rivier zou wezen, en zy bevonden dit maar een kleine, die in drie takken verdeelt was, te zyn.

Hy vont hier een landheer, die nu en dan wel met *Laurens Marchese*, *Antonio Caldeira*, en meer andere Portugeezen, gehandelt had, en die hem raadde, om daar te blyven, tot dat 'er eenig Factoor van hen van Sofala komen mogt; en voor al raadde hy hem af van niet verder landwaart in te gaan, alzoo hy daar menschen ontmoeten zou, die hem bedriegen en van alles berooven zouden; al 't welke hy hem egter meer met teekenen en door wyzen, als wel door klaare woorden, te kennen gaf; doch al zyn raaden was vrugteloos, alzoo hy hem niet wel begrepen had, en daar beneven dezen landheer zeer mistrouwde, hoewel hem die niet dan alles goeds dede, en hem nog eenige schuiten, om de rivier verder op te raaken, leende. 1553.

Hy vernam eindelyk, dat hy nu 300 mylen van de plaats, daar hy schipbreuk leed, en dat dit de regte rivier van de H. Geest was.

Nu waren zy nog maar 120 zielen sterk, die alle zeer swak waren, en bevonden daags na hun vertrek van dien beleefden landheer, die hen zoo wel geraaden had, dat zy onder een troep van 200 swarten vervallen waren, tegen welke zy vreesden te zullen moeten vegten, en waar toe zy zeer weinig in staat waren.

Deze swarten verzogten zy, na hen hun wedervaaren door tolken verhaalt te hebben, om eenige levensmiddelen, die zy, zich tot hen genegen veinzende, zeiden niet by hen, maar wel in hun stadt, niet verre van daar gelegen, te hebben.

Weshalven zy, hoe vermoeit ook, besluiten moesten om derwaarts te gaan; doch de Prins dezer swarten wilde hen in de zelve niet ontfangen, maar wees hen een plaats daar buiten aan, daar hy hen vleesch, en andere levens-middelen toezont, 't geen zy tegen spykers, en andere snuisteryen, inruilden.

Sy verzogten dezen Prins naderhand om beter wooning, die hen zeyde, dat hen niet te konnen toestaan, voor en al eer zy hunne wapenen aan hem overgaven, alzoo zyn ingezetenen daar voor anders te bevreest zouden zyn.

Hoe hard dezen eysch voor de Portugeezen was, zy moesten egter eyndelyk of hier toe komen, of zich zelven de keel toebinden. Het eerste was zeer gevaarlyk, dog 't laatste doodelyk.

Eleonora, die zoo grooten belang als yemant hier in had, raadde dit eerste egter haaren man af, met alle de beweegredenen en klaare aantooning van hun aller uyterste gevaar; doch tegen dezen goeden raad van zyne verstandige en kloekmoedige Gemalin, en van zoo veel anderen van zyne goede vrienden, vond *Manuël de Sousa de Sepulveda* egter goed, om alle hunne wapenen aan dezen loozen bedrieger over te geven, waar op deze barbaaren hen wel in hunne stadt lieten komen; maar 't geschiede alleen, om hen eerst zeker en wis van alle het weerdige, dat zy nog bezaten, te berooven, en hen toen naakt en van alles ontbloot met stokken

1553. ken van daar te ſlaan, en na 't boſch te jagen.

Dus zag *Sepulveda* nu te laat zyne onbedagtzaamheyd, en dat hy veel beter gedaan zou hebben, met de goede raad van zyne Gemalin, en goede vrienden, te volgen, en 't uyterſte te leyden; dog dit lach'er nu toe, en was niet te herdoen.

Het bleef hier niet by; maar zy, van daar nu voortgetrokken, en onder de handen van nieuwe roovers geraakt zynde, wierden van hen zeer vyandig en oneerlyk aangetaſt, zonder zelf ook de Vrouwen en Kinderen eenigzins te verſchoonen.

Daar zag toen *Sepulveda* de eerbaarheyd van zyn kuiſche en dappre Gemalin, die zich tegen haare Schenders, niet weynig met haare vuyſten verweerde, het uyterſte lyden.

Na dat nu deze roovers hen verlaten hadden, trokken zy nog eenigen tyd in de grootſte armoede, en met een onuytdrukkelyk gebrek van alles, voort; maar toen deze kloekmoedige Vrouw zag, dat zy 't niet verder brengen kon, liet zy voor zich een graf in 't zand graven kroop daar in met haar lichaam, deed voor haar eynde een deftige aanſpraak van dankbaarheyd tot allen, die haar tot dus verre geleyd en gezelſchap gehouden hadden, biddende, dat, zoo yemand van hen levend in Portugal komen mogt, hy aan den Koning, en aan alle haare vrienden, kennis van hun ongeval, 't geen zy door haare zonden regtveerdig op zich gehaald hadden, geven wilde.

Sy bleef zoo nog eenigen tyd, dekkende haar hoofd met de loſſe hairvlegten, terwyl zy met de traanen in de oogen, en met een bitter zugten en ſnikken nu en dan haar lieve kinderen, die zy nu niet meer helpen kon, en welke zy wel haaſt verlaaten zou, van ter zyden aanzag.

Dus hield het die grootmoedige Vrouwe nog 3 dagen zonder eenig voedzel gaande, waar na haar man, doodelyk bedroefd om zyn vrouw en kinderen, uyt het boſch by haar quam, zonder dat hy haar iets tot verquikking had konnen medebrengen, zoo dat zy, door den honger ten uyterſten geperſt, en door de dood van haar kleenſte kind tot aan 't herte geraakt, maar voor al nu door 't gezicht van haar man, die niets mede bragt, ten uyterſten getroffen zynde, in traanen hoe grootmoedig en kloekhertig zy ook tot nu toe geweeſt was, als wegſmolt.

Sepulveda, die door alle deze doodelyke voorwerpen als van den donder geſlagen was, en eenigen tyd als zonder beweging ſtok-ſtil op zyn elendige gemalin en dood kind had ſtaan ſteroogen, wierd eyndelyk uyt die zwaare bedwelming als wakker, begroef zyn kind 1553. zelf, en keerde weer na 't boſch, in hoope, dat hy wel iets, 't geen zyne zieltogende gemalin, en zyn byna reeds ſtervend ander kind zou mogen verquikken, hier of daar vinden zou. Dog na dat hy nu wedergekomen was, vond hy zyn weergadeloos getrouwe gezellinne in alle zyne elenden, en ook zyn zoonken, beyden dood, terwyl zyne dienſtmaagden de ſmertelyke dood van haare vriendelyke meeſtereſſe, en van dit kleen kind, 't geen zy zoo lang opgequeekt hadden, met bittere traanen beweenden.

Hy belaſtte in 't eerſt, dat de dienſtmaagden wat ter zyden zouden gaan, wierp zig daar op ter aarde by 't lyk van zyn gemalin, en ruſtte voor een korten tyd met zyn hoofd op de rechterhand van de zelve; dog eyndelyk overwegende, dat zy dood, en dat hier in niet anders te doen was, dan dat hy haar lyk tegen 't wild gedierte verzorgde, ſloeg hy kloekmoedig handen aan 't werk, riep zyne dienſtmaagden weer by zich, en begroef toen, van haar geholpen zynde, beyde zyne gemalin, en kind, zoo diep hen mogelyk was, in 't zand, zonder dat men hem egter eenig woord hoorde uyten; maar men zag de dood, de droefheyd, en de woede zoodanig in zyn wezen, dat men geen ſtaat maakte, dat hy lang daar na leven zou.

Zoo als dit werk nu verricht was, ging hy alleen, zonder dat hy yemand met zich hebben wilde, weer na 't boſch, en men heeft zedert taal nog teeken van hem vernomen; weshalven men vaſtſteld, dat hy door eenig wild gedierte verſlonden is, zoo hy van droefheyd zich zelven niet op een andre wyze aan zyn eynde geholpen heeft.

Na lang omzwerven in dit boſch zyn 'er van dien grooten hoop nog 28 afgekomen, die, eyndelyk gevangen genomen, en door een Portugees ſchipper gerandzoeneerd zynde, na Portugal zyn gevoerd, en aldaar onder een verhaal van hunne aaneengeſchakelde rampen, een omſtandig bericht van 't beklaaglyk eynde van *Sepulveda*, en zyne onvergelykelyke brave gemalin, gegeven hebben.

Van andre gevallen der Portugeezen op dit Land, of van dat zy zich op het zelve hier of daar zouden vaſt gemaakt hebben, komt my niets van belang voor, dan alleen, dat men daar na hier en daar wel eenige overblyfzelen van Reduyten en Veſtingen gevonden heeft, waar uyt men eenigzins vaſt zou mogen ſtellen, dat zy zich daar in tegen de Hottentots verſterkt hebben.

De naam der Saldanha-baay, is een van de voornaamſte overblyfzelen der Por-

1595. Portugeesche natie alhier, en buyten de zelve vind men van hen ook geen andre gedenkteekenen op dit land.

Engelschen en Franschen hier. Dat de Engelschen en Franschen hier eenigen tyd voor ons aangeweest zyn, om water, en verversching te zoeken, wort by de onzen vastgestelt, hoewel 'er weinig andere blyken van zyn, dan dat de eersten hier al voor de komst van den Heer *Matelief* eenige schaapen, om voort te teelen, op dit land gezet hadden.

In 't jaar 1706. in Januari verhaalde my de Heer *Adriaan van der Stel*, Landvoogt van Amboina, dat zyn Ed. in zeer oude schriften van zyn Heer vader gelezen had, dat de Kaap allereerst door de Franschen, en wel door een *Ridder*, die daar met een vloot quam, ingenomen zy. Het jaar van des zelfs komst daar was zyn Ed. ontgaan; doch stont hem nog zeer wel voor gelezen te hebben, dat die *Ridder* de Hottentots vyandig gehandelt, en op hen geschoten had, waar over zy, de kragt van 't kruit nog niet kennende, in 't eerst wel zeer verschrikt, maar daar na 'er met alle man op ingevallen waren, dien *Ridder* zelf omgebragt, en de verdere Franschen op de vlugt gejaagt hadden. Een geval, dat ik meer heb hooren verhaalen, maar dat ontrent 20 jaaren te vooren, eer wy ons hier vast maakten, is voorgevallen, na welken tyd deze plaats door de Engelschen weer aangedaan; doch, alzoo zy die toen niet al te gelegen bevonden, van hen weer verlaaten is.

Komst der Nederlanders hier in 't jaar 1595. De eerste Nederlanders, die hier te land traden, zyn die van de 4 eerste uitgezondene schepen na Indiën, of de mergezellen van *Cornelis Houtman* geweest, die den 2den Augusti 1595. 's avonts ten 4 uuren de vaste wal ontrent *Cabo d'Aguilhas*, 5 mylen N. O. 'er af, ontdekten, en den 4den dito in de *Agoada de Sambras*, of in de St. Heleens-baai, ontrent 45 mylen van de Tafelbaai, ten anker quamen, alwaar zy den 5den dito met hun agten, en daar na sterker, na land voeren, en by eenige Hottentots quamen, die hen voor yzer beloofden vee te geven.

Naderhand, en byzonder den 7den dito, wilden de onzen voor een staaf yzer, en nog eenig geld, 6 schaapen ruilen; doch kregen hier over geschil met de Hottentots, om dat men die staaf niet verdeelen kon; hoewel zy daar na weer vrienden wierden, en beloofden meer vee te haalen. Ondertusschen ontdekten de onzen hier, ontrent de waterplaats, een steene schans, waar uit hen toescheen, dat die door Europeers gemaakt was, om zich daar in tegen de Hottentots zeker te stellen. Zy vischten daar eenige oesters, waar in zy paerlen vonden, en ondertusschen quamen de Hottentots met hun vee aan, van welke zy voor een quaad houwmes, of een ouden dissel, een schoonen os, en dus vervolgens veel vee inruilden, 't geen zy nog veel meer zouden gedaan hebben, zoo zy maar meer yzer (daar zy zeer op gezet waren) by zich gehad hadden. Zy verzeilden den 11den Augusti hier van daan, zonder dat ik zien kan, dat hen hier eenig leed geschied is. 1601.

Van Caarden in 't jaar 1601. *Paulus van Caarden* quam den 8sten Juli 1601. hier met de schepen Nederland, en de Vereenigde Landen, in een baai, ettelyke mylen Beoosten de Tafelbaai, die hy, om dat hy 'er geen andere verversching, dan mosselen, vont, de Mosselbaai noemde. Hy vont daar 7 Hottentots en 1 Hottentottin, die hem beesten beloofden te brengen, doch hun woord niet hielden. Hy zag hier 2 zeepaarden verscheidemaalen op 't strand komen, die zeer groot, en van een vreezelyke gedaante waren. Den 14den dito vertrok hy van daar, en quam in een andere baai ten anker, daar hy veel ossen, kalveren, en schaapen kreeg, die hy daarom de Vleeschbaai (gelyk men die op 34½ graaden Beoosten Kaap d'Aguilhas leggen ziet) noemde.

Hy vertrok van daar den 21sten dito, en quam toen in een andere baai, op 34⅔ graaden gelegen, bleef 'er tot den 30sten, vertrok toen, en quam den 2den Augusti in de Vischbaai, daar hy groote zeepaarden in de rivier zag, verruilde 5 schaapen voor een klein stukje yzer, ving hier veel schoone visch, en gaf daarom dezen naam aan deze baai, uit welke hy den 24sten vertrok.

En Spilbergen. In 't jaar 1601. quam onze zeevoogt, *Joris van Spilbergen*, den 15den November in de St. Heleens-baai ten anker; doch keerde, na verscheide maalen van hier verzeilt te zyn, hier weder; ging 'er aan land, ving 'er veel visch, en zy zagen 'er eenige dieren, en veel vuuren, maar geen volk.

Den 20sten dito van daar verzeilt, en den 28sten dito de Saldanha-baai voorby geraakt zynde, quamen op dien zelven dag voor een eilandje ten anker, dat hy Elisabeths-eiland noemde, nu met den naam van het Dassen-eiland bekent. Zy vonden daar veel steendassen, zeerobben, pinguyns, en meer andere zeevogels.

Hy verzeilde den 29sten dito van hier, quam den 2den December voor 't Robben-eiland (dat hy 't eiland Cornelia noemde) in de mond der Tafelbaai ten anker, daar hy aan land ging, en eenige pinguyns van daan bragt; doch, wel ziende, dat het hem hier niet geleek, verzeilde hy nog dien zelven dag 's avonts, en quam den 3den dito tegen den middag wat dieper in deze baai ten anker.

Hy vont daar 't jagt de Pinas, dat 'er

2 da-

1601. 2 dagen voor hem al gekomen was; ging daar op zelf na land, gaf last om hier een tent op te slaan, en de zieken van beide de schepen aan de wal te brengen, en droeg verder, door 't stellen van eenige stukken en wagten, voor de zelve zorg, dat zy van geen Hottentots iets te vreezen hadden.

Den 5den dito quam zyn onderzeevoogt hier by hem, die zedert den 20sten November, dat zy uit St. Heleens-baai vertrokken, van hem afgedwaalt was.

Hy zont ook eenig volk landwaart in om vee; doch zy vonden geen menschen, weshalven hy eenig volk na 't Dassen-eiland met eenig zout zont, om daar dassen, pinguyns, en andere vogels te vangen, en die in te zouten.

Hy noemde deze baai (die op 34 graaden en 30 min., en ontrent 15 mylen, hoewel andere dit maar op 6 stellen, Benoorden den regten Zuidhoek legt) de Tafelbaai, na den berg daar ontrent, die hy, om dat zy boven heel plat is, en zeer wel na een tafel gelykt, die ook zomtyds met wolken al eens gedekt wiert, den Tafelberg noemde. Hy vont hier in zekere rivier landwaart in, *Rio de Jaquelina* genaamt (welken naam al mede nog een overblyfzel van de Portugeezen, en dat waarschynelyk een zoete rivier is) veel visch, als karper, die zeer goed van smaak was.

Hy vertrok van hier den 23sten dito, ging toen weer voor 't Robben-eiland ten anker leggen, stelde hier op een staak den naam van beide deze eilanden, zette daar op 1 koppel dassen van 't Dassen-eiland, ving 'er veel pinguyns, en 7 of 8 schaapen, die 'er door de Engelschen opgezet waren, om voort te teelen; doch die hem nu byzonder wel quamen.

Daar na zeilde hy den 24sten dito weer de Tafelbaai in, quam den 27sten op de rheede, en vont 'er toen 2 Fransche schepen van St. Malo, van welke Monsr. *le Berdeliere* zeevoogt, de Connestabel *de Vitre* onderzeevoogt, en welker piloot majoor *Wouter Willekens*, een Nederlander, was. Zy bezogten malkanderen eenige reizen over en weder, waar na hy den 1sten Januari 1702. van hier vertrok.

In 't jaar 1604. den 24sten Augusti zyn de schepen Zierikzee, de Hollandsche Thuin, en de Gans hier mede in St. Heleens-baai aangeweest, daar zy van de Hottentots veel vriendschap genoten, en hun onderzeevoogt, *Jacob Pieterszoon van Enkhuizen*, verlooren, en begroeven. Zy bleven 'er tot den 7den September, en zyn toen na Indiën voortgezeilt.

In 't jaar 1607. is *van Caarden* den 2den Februari in een baai op 35 graaden en 10 min. gelegen, doch daar (gelyk men in zyn reize zien kan) gansch niet wel geweest. 1607.

De zeevoogt, *Cornelis Matelief de jonge*, quam den 12den April 1608. hier in de Tafelbaai ten anker, daar hy 2 Hottentots aan boord kreeg, welke hy alle vriendschap bewees, en aan welke hy biscuit, arak, koraalen, en bellen om den hals gaf.

Aan land gekomen zynde by den Opperkoopman, dien zy daar vonden, klaagden zy niets aan boord gekregen te hebben, waar op hy hen eenige stukken kattoene lywaad gaf.

Hy dede ettelyke landtogten (gelyk men dat in zyne beschreven reize kan nazien) ook den 16den dito een togt na 't Robben-eiland, waar op hy 6 schaapen, of 4 oyen, en 2 rammen, om voort te teelen, bragt. Hy vont 'er een schaap, diens staart wel 25 duim dik, 29 pond swaar, en enkel smeer was, zynde ook 't vleesch zoo vet, dat men het niet eeten kon.

Hy zette den 19den dito nog 14 andere op dit eiland, zoo dat 'er nu 20 in 't geheel, te weten, 3 rammen, en 17 oyen, op waren. Daar na spykerde hy een tinneplaat aan een Noordkapers been, en graveerde daar op deze woorden: *Matelief heeft hier gezet den 19den April 1608. twintig schaapen.*

Hy leed hier aan de wal groote schaade, alzoo de Hottentots hem alles, wat zy maar konden, ontstalen.

Hy vont hier veel naamen van Engelschen uitgehouwen, die hier in 't jaar 1604. en den 27sten December 1607. geweest waren, en vertrok den 22sten Juni van hier.

Paulus van Caarden quam hier den 14den Maart 1609. by zyne te rugreize met 4 schepen weer aan.

In de jaaren 1610. en 1611. zyn hier eenige van onze schepen, en in dat laatste jaar ook Engelschen onder eenen *David Middelton* geweest; alle welke toen meest om water, verversching van schaapen, en kruiden, en om eenig berigt van de schepen, die hier pas te vooren geweest waren, aangierden.

In die eerste tyden was men gewoon de brieven in een steenen kas, die by de onzen bekent was, te leggen; doch na dat men gemerkt had, dat andere vreemde Natien, die hier aanquamen, daar lugt van hadden, en hier door kennis van onze geheimen kregen, plagt men die naderhand ook wel aan eenige vertrouwde Hottentots te geven, om die aan onze schepen te bestellen.

Naderhand heeft men ook wel in deze of gene steenen, of groote zarken, de naamen der voornaamste hoofden van een schip, met de tyd van des zelfs aankomst en vertrek, doen uithouwen.

 Zul-

1624. Zulken steen heb ik, (op 't berigt van den Soldy-boekhouder *Jacobus Cruse*) in 't jaar 1710., niet verre van 't huis van Capitein *Berg*, en van dezen *Cruse*, in de grond, of op de openbaare straat zien leggen; waar in dit navolgende berigt uitgehouwen stont:

Oude zeltzaame wyze van de Brieven en Berigten hier te laaten.

JACOB DEDEL RAAD VAN INDYN,
D. MARTINUS SONCK, FISCUS,
JACOB LODESTEIN, SCHIPPER,
GEARRIVEERT MET SCHIP
AMSTERDAM DEN 20 MEY
VERTROCKEN NA BATAVIA
14. JUNY.

Dat nu dit een zeer oud gedenk-stuk is, blykt, zoo uyt de Batavische Kerkelyke papieren, daar deze Heer *Dedel* 1620. al voorkomt, als ook uyt andre schriften, waar uyt zyn Ed: my klaat toeschynd 1619. uytgekomen, en waarschynelyk ook in dat zelve jaar hier aangeweest te zyn. Dit jaar zal'er ook wel zekerlyk by uytgehouwen geweest zyn; dog door de lengte van tyd en by verwaarloozing van die steen (die men als een zeldzaam stuk wel had mogen bewaren) zal'er dat afgeraakt zyn.

Indien hy niet te zwaar had geweest, zou ik hem zekerlyk hebben mede genomen, om den zelven als een Kaapze antiquiteyt te bewaren.

1624. Is hier de Engelsche Ridder *Thomas Roe*, en 1626. de vermaarde Engelsche Reyziger, *Thomas Herbert* in de Saldanha-baay, 1630. den 17den Februari; De Heer *Pieter van den Broek*, 1633. De Generaal van Indiën, de Heer *Speox*, nevens verscheyde Engelsche Schepen, 1638. den 17den Maart de Heer *Hagenaar* in de Tafel-baay aan geweest, aan welken laatsten Heer een Hottentot, op zyn Hollands gekleed, en die hem in 't Engels verwelkomde, een pak met brieven, in geteerd zeyldoek gewonden, overleverde, waar uyt zyn E. bleek, dat de Heer Gouverneur *Gyzels* den 20sten Februarii daar aan geweest, en met de Schepen Wezel, Haarlem, Nassau, 't Hof van Holland, en Hollandia, den 15 Maart 1638. na Holland vertrokken was.

In 't jaar 1652. de Kaap en Tafelbaai tot een ververſch plaats voor onze Vlooten in bezit genomen door de Heer van Riebeek.

Dit schokte zoo al op dien ouden trant, van de brieven daar in handen der Hottentots te laten, henen, tot dat eyndelyk de Heeren XVII. een vast besluyt namen, om dezen uythoek, en wel deze Tafelbaay, in bezit te nemen, en de zelve tot een ververſch-plaats voor hunne gaande en komende vlooten te houden.

Wanneer onze retourvloot 1648. aan de Kaap quam, was'er op de zelve (zoo my hier aan de Kaap meer dan eens verhaald, en hier by alle oude lieden bekend is) een zeer bequaam Chirurgyn, *Johan Antoni van Riebeek* genaamd, die, wat dieper landwaart ingegaan zynde, en zeer goede kennis van de kruidkunde hebbende, de gesteltenis van dit Land wat naauwer, dan tot nog toe by yemand van de onzen gedaan was, navorschte, en bevond, dat het in zich zelven zeer goed en vrugtbaar van grond, en dat deze baay dierhalven een van de bequaamste daar om streeks was, om tot een ververſch-plaats van onze vlooten te dienen. 1652.

Hy gaf hier van mondeling en schriftelyk berigt aan de Heeren XVII., die dit stuk rypelyk overwogen hebbende, op 't naaukeurig en net bericht van dezen van *Riebeek*, (een eere, die hem alleen toekomt) niet alleen goed vonden deze plaats tot een ververſch-plaats voor hunne schepen en vlotelingen te verkiezen, maar om ook dezen Heer met eenige schepen en volk, ten eynde hier een nieuwe volkplanting aan te leggen, (na dat hy bevorens al tot opper Koopman gevorderd was) te zenden.

Dit viel voor in 't laatste van 1651. wanneer hy met 4 scheepen, en veel voorraad, herwaards gezonden, en den 6den April met het schip de Drommedaris, als Commandeur in dienst der E. Maatschappy, en als eerste oppergebieder van de Kaap der Goede Hoope, hier aangeland is, en dit land voor onze Maatschappy in bezit genomen heeft, om (zoo Monsr. *du Quesne* in zyne reyze na Oost-Indiën zegt) daar een begin van die formidable magt der Hollanders te maken.

Na dat die Heer zig hier nu in 't eerst eenigzins geredderd had, bouwde hy een schans van hout en aarde, en daar in bequame wooningen en pakhuyzen voor menschen, en goederen, by de zoute Rivier, welke 4 bolwerken had, en die hy *Keerdekoe* noemde. Hier by bestede hy ook alles tot 't maken van een ziekenhuys voor de zieke vlotelingen, benevens een groote Ruyterstal, een half uur van de schans gelegen, om daar door de Boeren aan Koeyen, Ossen, en Schapen, van de Hottentots in geruyld, te helpen, en hen gelegenheyd tot het voortteelen der zelven te geven, als mede om te beletten, dat zy door deze en geene rootzieke Hottentots niet mogten overvallen, en van 't hunne beroofd werden, behalven dat die beesten anders van zelf wel weer na haare Kraalen konden loopen, al 't welke nu door een ruyterwacht van 150 man, die van goede Perziaansche peerden verzien waren, en in deze ruyme stal hun verblyf hadden, zeer ligt kon belet, en door voetknegten noit zou hebben konnen uytgevoerd werden, alzoo geen Hollander tegen een Hot-

1652. Hottentot loopen kan. Weshalven, zoo 'er nu al eenig vee weggeroofd was, men hen straks onderhalen kon, om dat het hen ommogelyk was zoo ras over de zoute Rivier met dat vee te geraken.

Dog na 't verder uytzetten dezer Colonie is deze schans, dewyl'er naderhand een kleen Kasteel gemaakt wierd, vervallen, en men heeft 'er zelfs geen overblyfsels meer van, gelyk naderhand nog lang van de Ruyterstal, zelf toen ik'er de de laatste reyze was, te vinden waren, wanneer 'er eenige gebanne Indische Grooten hun verblyf in hadden.

Om nu aan vee te geraken, handelde hy met de Capiteyns van deze en gene Hottentots, zoo over Schapen en Ossen, als over een stuk Lands, in en ontrent de Tafelbaay, al 't welke hy, om te deugdelyker recht hier toe te hebben, van hen voor zekere waaren kogt.

Om de weg hier toe te baanen, schonk hy hen eenige Kopere en andre Koraalen, mitsgaders Tabak, Brandewyn, en andre van hen gewilde kleenigheden.

Na dat hy nu meester van dit land geworden was, begon hy aan ider boer 60 Mergen land, uyt te deelen, om 't zelve te bebouwen, waar toe hy hen van alles, tot den landbouw noodig, te weten, van Ossen, Peerden, Ploegen, Eggen, Zaad, &c. by leening, voor reekening der E. Maatschappy, tegen den inkoop, verzag, om dat na 3 of 4 jaaren, of wel by zekere paayen, weer af te leggen, een werk, waar aan de E. Maatschappy groote zommen in 't eerst heeft moeten verschieten.

Om deze boeren hier toe nu nog meer aan te moedigen, ley hy 2 uuren van de Vesting ook een stuk lands voor zich zelven aan, ter plaatze daar nu de boschheuvel, en des zelfs dal is, en gaf ze dezen zelven naam, die deze plaats tot nog toe behouden heeft.

Hy maakte daar een lust-plaats tot vermaak, een wyn-berg en een moesthuyn, waar by dan hy, en ook alle andren, bevonden, dat alles hier zeer gewenscht groeyde, en dat het een uytnemend vrugtbaar land was.

Hier van gaf zyn Ed: kennis na 't Vaderland, en toen vonden de Heeren XVII. nog nader goed, om hier een grooter colonie aan te leggen.

Dat nu in 't eerst maar aan zeer weynig lieden, om een proeve van de vrugtof onvrugtbaarheyd van dit land te nemen, geschied was, wierd nu vry sterker onder veel vrylieden voortgezet, en daar op wierden meer Landeryen op dien voornoemden grond aan veel perzoonen uytgedeeld, en hen van die landen erfbrieven verleend, met last om die in 3 jaaren te bebouwen, en die hy dan, des langer ongenegen zynde, aan een ander 1652. weer verkoopen kon.

Hier door wierd deze Colonie ten eersten merkelyk uytgebreyd, en alles was hier wonder wel; maar daar waren geen vrouwen, die hen gelekten, waar op men goed vond ettelyke dochters uyt het Weeshuys van Amsterdam, en meer andere, derwaards te zenden; waar door dit eerst recht na een colonie begon te zweemen; en toen dit land te kleen begon te werden, heeft men'er daar na nog een schoon stuk land in Terra di Natal (tusschen Mozambike en de Kaap, beoosten dien Zuydhoek, gelegen) van eenige andre Hottentots by gekogt.

Hoe, en waar men zich naderhand, toen dit land al weer te kleen voor ons wierd, verder uytgebreid heeft, hebben wy bevorens, in 't beschryven van de Kaap, reeds breed genoeg aangehaald.

Ondertusschen bevond men dat de schans, ten aanzien van de volgende uitbreyding, veel te klein begrepen was, en daar op kreeg men last, om een klein Kasteel met 4 punten aan te leggen, waar aan men ettelyke jaaren bezig was, en waar mede men ontrent 1664 of 1665. in de tyd van de Heer *Wagenaar* eerst klaar raakte; hoewel dat ook naderhand mede afgekeurd, en een ander, dat men nog heden hier ziet, in de plaats gebouwt is.

Dit oud Kasteel bleef egter nog in wezen, tot dat'er 1672. met de komst van de Heer *Gotsken*, last quam, om een ander te bouwen; en 't heugd my, dat ik 1685. nog de oude *Rudera* van dit kleen Casteel gezien heb ter plaatze, daar nu het Touw of Equipagie-Pakhuys, ontrent de huyzen van de Heer *Henning Husing* gebouwd is, van waar ik de aard om 't land effen te maken, zag wegkruyen.

Deze Heer *van Riebeek* heeft in die eerste tyden de meeste moeite gehad met het ys (om zoo te spreken) hier eerst te breken. Ook heeft hy verscheide togten landwaart in gedaan, zoo om dit land verder te ontdekken, als om de Colonie verder uit te breiden, waar van die landstreek of berg, *Riebeeks-Kasteel* genaamt (daar nu verscheide fraaje hofsteden zyn, die men onder de beste landeryen hier telt) nog een gedenkteeken is.

In 't jaar 1659. viel hier iets voor, dat by na 't verderf van deze gansche volkplanting zou geweest zyn.

Vreezelyk voornemen om 't volk van 't schip Erasmus om te brengen.

Het schip d'Erasmus was hier, na een zwaaren storm uitgestaan te hebben, in een zeer slegten staat op de rheede gekomen, 't welk zoo ras niet van de soldaaten, hier toen in bezetting leggende, vernomen wiert, of eenige der zelven, meest Engelzen, Schotten, en Yeren,

1652. maakten een zamenſweering, om het ſwak en afgemat volk van dit ſchip, als zy aan land zouden komen, om brandhout te kappen, te dooden. Na dat zy dit voor af zouden hebben uitgevoert, was hun voornemen, na de veſting te gaan, en den Heer Commandeur, en alle de verdere Hollanders en Vrylieden, mede om hals te brengen; doch de vrouwen, die zy voor zich houden wilden, in 't leven te laaten. Daar na zouden zy een ſchoot met grof geſchut doen, en de vlag aan land ter halver ſteng laaten waajen, ten teeken, dat 't verder volk van dit ſchip ook aan de wal komen moeſt. Zoo hen dit gelukte, wilden zy die van kant helpen, en dan met het ſchip na Angola gaan, om het aan de Portugeezen te verkoopen, en, zoo dit niet gelukte, waren zy van voornemen daar mede na Portugal te zeilen.

Dit was hun toeleg, doch 't quam nog tydig door den barbier uit, die 'er den Heer Commandeur ten eerſten kennis van gaf, welke aanſtonts te paard ſprong, en na deze houthakkers te viervoet reed, om hen van hun naakent gevaar te waarſchouwen, terwyl hy voor af bezorgt had, dat die van 't ſchip Erasmus, nevens alle de Kaapze Vrylieden, en de Hoofden der bezetting, mede van dezen vuilen aanſlag kennis gegeven en ook belaſt wiert, om zich yder in ſtaat van tegenweer, of het 'er op aanquam, te ſtellen.

Hy kreeg ten eerſten 't hoofd van deze zamenſweerders, en de voornaamſte medeſtanders, gevangen, die alle in 't Fort, tot de komſt der vloot van de Heer *Sterthemius* uit Indiën, in banden en boejen wel bewaart wierden.

Zoo haaſt die Heer, met zynen onderzeevoogt, den Heer *Juſtinus Weyns*, hier verſcheenen was; bekenden deze zamenſweerders hunne misdaad; maar zy gaven aan deze Heeren een ſmeekſchrift over, waar in zy zeer veel tot laſte van den Heer *van Riebeek* zeiden, onder andere zaaken zyn Ed. voornamentlyk hier van beſchuldigende, dat hy hen by dag liet hout in 't boſch kappen, en by nacht egter hunne wagten waarnemen, 't geen hen onmogelyk was langer uit te harden, en hen dit wanhoopig beſluit, om hier van verloſt te zyn, had doen nemen, alzoo zy hier ontrent geen andere uitkomſt zagen. Zy zeiden, dat zy zich voor ſoldaaten, en niet voor ſlaaven, en erger, in Holland verhuurt hadden, en hoopten, dat haar Ed. op deze hunne mishandeling een oog van mededoogen zouden ſlaan.

De Heer Commandeur *van Riebeek* had gaarne gezien, dat men die belhamels hier aan de Kaap geſtraft had; doch de Heer *Sterthemius*, en de Vloots-raad vonden beſt, dezelve na Batavia met hunne ſtukken en bewyzen te zenden. 1652.

Men zegt ook, dat de Heer van *Riebeek* een Thuyn voor de E. Maatſchappy in de Tafel-baay, dog in 't eerſt zeer klein, heeft aangelegt, 't geen men wil dat deze zelve Thuyn, die 'er nu nog is, geweeſt, en dat die naderhand van deze en gene Commandeurs en Gouverneurs, en voor al 1668. wel 15 Mergen, grooter gemaakt zy.

In de eerſte tyden heeft deze Heer ook (gelyk wy zagen) eenige landeryen of landſtreeken voor de E. Maatſchappy gekogt, dog na dat wy ondertuſſchen met de Hottentots moeite kregen, hebben de onzen zich aan dat eerſte accoord niet gehouden, en naderhand de Hottentots, toen onze vyanden, gedwongen, deze en gene andre landen, daar wy hen uitdreven, aan ons over te geven, dat egter, gelyk wy zien zullen, zoo gemakkelyk niet toeging.

Als hy nu in 't jaar 1659. eenige landeryen aan deze en gene Vrylieden, volgens de ordres van zyn Heeren en Meeſters, uitgedeelt, en deze ſchoone veeweiden, bevoorens van deze en gene Hottentots bezeten, zonder dat hen eens te vraagen, omgeploegt, en hen verder landwaart in verdreven had, konden de Kaapmans, of de Goringhayquaas (welker landen dit waren) dit zoo ongewroken niet laaten doorſchieten; maar vonden in dit zelve jaar met hunne bondgenooten, of de Tabaks-dieven, goed, de onzen hier over den oorlog aan te doen, tot reden van dien ons bekent maakende, dat dit van over veele eeuwen hun eigen land, en dat het de uiterſte onredelykheid der wereld was, dat men hen daar van beroofde. Ook vraagde zeker gevangen *Eykamma* wel ſtout, wat wy zouden zeggen, indien zy eens zoo in ons land vielen, en dat tegen ons wil en dank omploegden, en ons daar uit wegjoegen. Hy bekende wel, dat zy de onzen daar als vrienden eerſt toegelaaten, maar zei ook, dat zy hen noit diergelyken magt gegeven hadden, om hun land tegen hun wil om te ploegen, of om een veſting daar te maaken, en hun dus de voet op den nek te zetten.

Zy deden ons te dier tyd grooten afbreuk, niet alleen van volk, dat zy zeer behendig nu en dan van kant hielpen, maar ook van veel vee, dat zy de onzen, voor al by ſterke regentyden, zeer liſtig ontjaagden, wel wetende, dat de onzen dan zoo niet ſchieten konden.

Na dat dit eenigen tyd geduurt, en men hen vertoont had, dat hen geen ongelyk geſchiedde, alzoo zy dit land al lang bevoorens door tuſſchen-gekomene oorlogen verlooren, en wy dierhalven regt had-

hadden, om aldus met hen te handelen, wiert, na ontrent 11 maanden oorlogens, de vrede in Januari 1660. door eenen *Khamcemoa* (doch by de onzen *Henrik de Hottentot* genaamt, en die lang op 't Robben-eiland als bandiet gezeten, doch zich door de vlugt gered had) op deze voorwaarden gemaakt, dat de onzen 't land hier 3 mylen gaans in 't rond zouden mogen omploegen, en met koorn bezaajen; 't welk wederzyds goedgevonden en beloofd zynde, wierden zy van den Heer Commandeur deftig onthaalt, en quamen zedert met hunne vrouwen, kinderen, en verderen smallen omslag, weder aan de vesting, alwaar hunne Grooten met eenige stukken tabak, koraalen, brandewyn, enz. beschonken wierden; na welken tyd zy met ons zeer lang in vrede geleeft hebben.

In 't jaar 1661. zont deze Heer 13 Nederlanders en 4 trek-ossen na de Namaquas, een volk wel 80 of 90 mylen van 't Fort gelegen, om te zien, of hier ook goud viel. Zy vonden wel dit volk, maar geen goud, en wierden zeer wel van de zelve ontfangen, en na hun vermogen zeer wel onthaalt.

In dit zelve jaar gingen 'er den 14den November weer 13 waaghalzen heenen, die ontrent 2 maanden uit waren, en met hun 12 toen wederom quamen, alzoo zy een van hunne makkers, die van een olifant jammerlyk getrapt was, verlooren hadden. Zy waren toen over de 100 mylen landwaart ingeweest, ende hadden de Namaquaas toen niet, maar wel eenige andere Hottentots, Karuguriquaas genaamt, gevonden, die hen berigt gaven, dat zy de Namaquas nu niet zouden vinden, alzoo zy te diep landwaart in getogen waren.

Men heeft my bevoorens altyd wysgemaakt, dat deze Namaquas byzondere kloeke lieden, ja wel halve reuzen, waren; doch ik heb 'er in 't jaar 1705. wel 100 van gezien, ook hunnen koning toen gesproken, en de zelve maar van de gemeene Hottentots gestalte, hoewel eenige wel wat kloeker en vetter, maar alle de zelve, en voor al de vrouwen en kinderen, ongelyk blanker, dan eenige andere Hottentots, bevonden.

In 't jaar 1662. bragten de Sonquaas de huid van een wild paard aan 't Fort, waar van men de billen ongemeen schoon geappeld, en zeer heerlyk langs 't lyf met geele, swarte, hemelsblaauwe en roode streepen geteekent bevont, en die men daarom als iet zeldzaams in de voorzaal van 't Kasteel ophing.

De Heer *van Riebeek* nam hier de zaaken een groot jaar alleen waar, en kreeg in 't jaar 1653. den 19den Augusti den onderkoopman *Jacob Reynierszoon*, die hier met de Phænix uit 't Vaderland quam, en door zyn Ed. van dien bodem geligt wiert, tot zyn Tweeden persoon, die 'er ook maar tot den 31sten December bleef, met 't schip de Vrede na Batavia vertrok, en 't volgende jaar door den onderkoopman *Frederik Verburg* (die hier met de Salamander uit Indiën quam) vervangen wiert; maar die hier in 't jaar 1657. overleden, en in wiens plaats, den 15den Maart 1658., de onderkoopman *Roelof de Man* (die hier met 't schip Naarden in 't jaar 1653. al aangeland was) gevolgt, en die den 6den Maart 1663. hier al mede overleden is. 1663.

Na dat nu de Heer *van Riebeek* deze Colonie tot veel genoegen 10 jaaren en ontrent 1 maand tot den 4den Mey 1662. bestiert had, is hy door den E. Heer *Zacharias Wagenaar*, als Commandeur, op dien zelven dag vervangen, en toen met 't jagt de Maas van hier na Batavia gezeilt. De Heer Wagenaar in 't jaar 1662.

Onder dezen Heer eigentlyk quam de Tweede persoon, *de Man*, te sterven, die in 't jaar 1663. door den onderkoopman, *Abraham Gabbema*, (die in 't jaar 1656. hier als Adelborst met de Vogelenzang aangeland was) als Tweede van de Kaap vervangen, hier tot den 15den April 1666. gebleven, en toen na Batavia, gelyk deze Heer Commandeur, na 4 jaaren regeerens, zeer weinig van belang hier verrigt hebbende, in dit zelve jaar den 15den September mede derwaarts vertrokken is.

Op den dag van zyn vertrek, wierd hy door den Commandeur, den Heer *Cornelis van Quaalberg*, die toen uyt 't Vaderland quam, vervangen, by wiens tyd de onderkoopman, *Henrik Lacus* (1659. met 't schip Orangie hier als Adelborst aangekomen) in de plaats van *Gabbema* tot tweede hier aangesteld is. De Heer van Quaalberg in 't jaar 1666.

Beyde deze Heeren hebben 't hier niet lang, en slecht gemaakt: want *Lacus* wierd den 5den September 1667. voor een tyd uit zyn dienst gestelt, en den 12 Maart 1670. over het te kort komen van 6865-8-12. op zyne Pakhuys-goederen, die hy te verantwoorden had, volslagen afgezet, en als Soldaat met 9 guld. ter maand na Indiën gezonden; en de Heer van *Quaalberg* is, na 2 jaaren regeerens, mede ter ordre der Heeren XVII. den 31 Juli 1668. afgezet, en toen na Batavia vertrokken.

Voor zyn vertrek egter heeft hy in *Lacus* plaats 1667. den onder koopman, *Cornelis de Cretser* (hier 1661. als Adelborst met 't wapen van Holland aangekomen) als Tweede aangesteld, die nog eenigen tyd na de Heer van *Quaalbergs* vertrek in deze bediening gebleven, dog door zeker voorval (gelyk wy in 't vervolg zullen zien) 'er voor een tyd afgeraakt, en vlugtig geweest is.

De

1553. De Heer van *Quaalberg* wierd 1668. door de Heer *Jacob Borchorst*, als Commandeur van de Kaap uytdrukkelyk uytgezonden, vervangen, en had den voornoemden *de Cretser* nog tot zyn Tweeden

De Heer Borchorst in 't jaar 1668.

Hy bleef hier niet langer, dan tot 1670. wanneer hy aan de Heer *Mattheus van den Brouke*, Ordinaris Raad van Indiën, en Zeevoogd der Retour-vloot, zyn ontslag verzogt, en zyn bestier voor eerst (alzoo zynen vervanger nog niet verscheen, en hy heel ziekelyk was) aan zyn Tweeden perzoon, *de Cretser* (gelyk wy nader zien zullen) overgegeven heeft.

De Heer van den *Brouke* was zoo ras niet in de Tafelbaay met zyn vloot ten anker gekomen, of de Heer *Borchorst*, wegens onpasselykheyd niet in staat om zyn Ed: zelfs in te halen, zond den Fiscaal *de Cretser*, en den predikant *Adriaan de Voogd*, om dit voor hem waar te nemen, en om ook de andre Hoofden van boord te haalen; dog de sterke Zuydoosten wind was oorzaak, dat zy wel twee uuren onder weg waren, eer zy aan land quamen, alwaar zyn Ed., onder 't lossen van 't Kanon van de gewapende Krygsmagt der Vesting, en van een vaandel Borgers en Boeren, 70 koppen sterk, zeer statelyk den 10 Februarii 1670 ontfangen en in 't Casteel geleyd wierd.

De Heer *Borchorst* was by een brief der Heeren XVII. van den 24sten Augusti 1669 al verlost, ziende zynen vervanger, de Heer *Pieter Hackius* alle oogenblik volgens haar Ed: Ed: schryven te gemoet.

De Heer *van den Brouke* vond hier een brief van den 9den Mey 1669., waar by zyn Ed door de Vergadering der Heeren XVII. zeer ernstig, en met zeer veel lof verzogt wierd dit jaar nog in Indiën te blyven, het welk zyn Ed., zoo hy dien brief op Batavia bekomen had, zekerlyk nog, om die Heeren genoegen te geven, gedaan zoude hebben; doch alzoo nu alle de zaaken tot zyne vaderlandze reyze geschikt waren, was dit in zyn Eds. vermogen niet.

De Ed. Heer van den Brouke als Commissaris hier in 't jaar 1669.

Daar op wierd zyn Ed: den 11den dito als Commissaris van de Kaap volgens zyne Commissie van haar Edelheden, van 1669. op de groote zaal voorgesteld.

Een van de eerste zaaken, die zyn Ed: hier afdede, was die van den voor eerst afgezetten, en op 't Robben-eyland gebannen Onderkoopman *Lacus*, die den 17den dito, van daar aan 't Kasteel quam, om zyne boeken te redden, en om zyn proces in staat van wyzen te brengen.

Den 18den dito, gaven eenige bergwerkers, uyt het vaderland gekomen, 1669. om een proef te nemen of'er in de Leeuwenberg, Tafelberg, of Windberg mineraal, of erts van eenig belang, te vinden was, berigt aan zyn Ed., van niets in de zelve, alzoo zy te dicht aan de zee lagen, gevonden te hebben. Zy waren van oordeel, dat men landwaard in wel beter ontdekkingen dien aangaande doen zou; dog klaagden zeer over gebrek van brandhout, 't geen hier nu zoo schaars viel, dat men staat maakte dat al het gene daar van nog aan de hand was, in de tyd van 6 jaaren, zoo 'er geen ander ontdekt wierd, geheel weg, en verbruykt wezen zoude.

Den 19den dito, bezogt zyn Ed: zelf alle de Pakhuyzen, Kelders, Voorraadhuyzen, de Krygs-voorraad- en Equipagie-goederen, die zyn Ed. alle byzonder wel gesteld vond.

Zyn Ed. verrigting aldaar.

Het nieuw Fort, waar van al een ontwerp overgekomen was, en dat maar 60 of 65 roeden van 't oude leggen zou, scheen egter van de zand-duynen nog te zullen konnen beschoten werden.

Waarom ook zyn Ed., en den Major, *Jonker Timon Sloot*, van oordeel waren, dat men beter doen zou, dit besluyt van 't nieuw Casteel nog eenigen tyd op te schorten.

Den 21sten dito quamen hier eenige andre retourschepen onder de vlag van den Heer Opperkoopman *Joannes Massis*, nevens *Joan van Almonde*, op Tulpenburg bescheyden, op de reede; welke laatste voorwendde, dat hy by de Heeren in 't Vaderland (zoo hy zeyde uyt een brief van den Heer Advocaat *Pieter van Dam*, te blyken) tot Commandeur aan de Kaap gemaakt was; dog dit zoo breed, als hy wel opgaf, uyt het schryven zelfs niet bevonden, en hem wel 's jaars te voren, dog, alzoo hy toen hier niet verscheen, zedert door de Heeren XVII. aan de Heer *Hackius* opgedragen zynde, moest hy daar geheel van afzien, te meer, alzoo men dien Heer alle oogenblik hier te gemoet zag.

Den 25sten dito, bleek uyt het schryven der Heeren XVII. van den 19den Mey en 24sten Augusti 1669. dat zy aan den Commandeur en Raad hier belastten, de Africaansche West-kust van hier Noordwaards tot op 30, ja al was het tot 33 a 34 graden, en ook de Oost-kust naeuwkeurig te bezoeken, om te zien, of dok daar geen berging voor schepen, water, of eenige voordeelige handel te ontdekken was, belastende in opzigt van de voornoemde bergwerkers verder, dat, zoo zy daar geen goede erts vonden, men dan de zelven maar na Batavia zenden zoude.

Den

1669. De Raad hier aan de Kaap bestont op dezen tyd uit deze Leden:

De Ed. Heer *Mattheus vdn den Brouke*, Ordinaris Raad van Indiën, Zeevoogt der vloot, en Commissaris alhier.
De E. Heer, Jonker *Timon Sloot*, Sergeant Majoor, en Onderzeevoogt.
De Heer *Jacob Borchorst*, Commandeur van de Kaap der Goede Hoope, 't eiland Mauritius, en 't geen daar onder verder behoort.
De Heer *Sybrand Abbema*, Opperkoopman, en Schout by nacht.
De Heer *Joannes Massis*, Opperkoopman.
De Heer *Joan Ferment*, Landdrost.
De Heer *Jacob Thierens*, Koopman.
Den E. *Cornelis de Cretser*, Fiscaal, en Tweede Persoon.
Joannes Coon, Lieutenant.
Jacob Granaat, Onderkoopman.
Dirk Janszoon Smient, Vaandrig.

Deze Raad besloot op den 27sten dito den Hoeker de Grundel tot deze ontdekking uit te zenden, die eerst om de N. en N. W., en, by des zelfs te rugkomst, om de O. tot *Punto Primeiro*, of tot *Terra di Natal*, loopen zou; doch men vont goed, dat de Bergwerkers, tot nader last uit het Vaderland, hier zouden blyven.

Een van de voornaamste werken, door den Heer *van den Brouke*, en den Raad, hier verrigt, is geweest de aanbesteding van een zeer noodige klipsteene goot of waterleiding, op dat de scheeps-booten hun water zoo veel te gemakkelyker zouden bekomen.

Aan D. *de Voogt*, die om een beter wooning, buiten 't Fort, met een thuintje, met zeer veel reden aan zyn Ed. verzogt, wiert zyn verzoek toegestaan, alzoo deze Colonie nu van zoo veel belang aangezien wiert, dat men hier wel een vast Predikant houden zou; weshalven zyn Eerw. aan de Z. O. zyde van den grooten thuin, op de regte roying by de steen- en pannebakkery der E. Maatschappy, een erf, 12 roeden lang, en 6 breedt, wiert gegeven, waar op een fraaje wooning van 2 kamers en een voorhuis zou konnen gebouwt, en met riet gedekt worden.

Zyn Ed. gaf als Commissaris ook 19 vraagstukken aan de Heer *Borchorst* en de *Cretser* over, om die te zamen na te zien, en daar na aan zyn Ed. te beantwoorden.

Om de Heeren XVII. op hunne ordre ontrent het gebrek van brandhout alhier te voldoen, waar ontrent zy last gaven, dit door 't aanplanten van elzen, en kreupelbosch, te gemoet te komen ('t geen den Heer *Borchorst* als onmogelyk voorquam) vont zyn Ed. goed den 27sten dito zelf eens met de Heeren *Abbema*, *Massis*, en *den Back*, te paard agterom den Tafelberg, over verscheide hooge en dorre bergen, na de Houtbaai, en 's Compagnies Bosch, te ryden. 1669.

Na dat zyn Ed. hier gekomen was, reed hy met zyn gezelschap dit bosch in, dat hy 1 myl van de Houtbaai, en wel 4 mylen van 't Fort gelegen, en dierhalven, schoon 'er nog wel voor 30 jaaren timmerhout (na 't opgeven van den baas houtkapper) was, al te verre van strand, en van 't Kasteel bevond, en te kostelyk oordeelde, om eerst dat hout uit het bosch aan strand, en van daar met vaartuigen na de Kaap te brengen.

In de Houtbaai vond zyn Ed. niet dan eenige zandduinen, barre klippen, en woeste bergen, en hier en daar tusschen de zelve een smalle streek vlak en bequaam land van een groote halve myl, en in 't midden een klein beekje, dat in de Houtbaai uitwaterde. Deze plaats scheen tot het aanteelen van elzen zeer bequaam te wezen, gelyk 'er nu ook runderen en schaapen op geweid wierden.

Joannes Coon, als lieutenant, en *Smient*, als vaandrig, hunne verbetering van soldy verzoekende, wierden tot een nader tyd uitgestelt.

De onderkoopman, *Jacob Granaat*, nu Dispensier en Cassier zynde, twee ampten, die niet byeen voegen, zou van 't eerste afstaan, en, op zyn verzoek, 't Fiscaals-ampt waarnemen, en opzigt, zoo over de equipagie-goederen, vaartuigen en eilanden, als over 's Compagnies vee, nemen.

Den Boekhouder, *Antoni de Raaf*, van 't waapen van Vlissingen aan land geligt, zou Dispensier, Soldy-boekhouder, en Lid van den Raad der Politie zyn; ook zou 't verder aan den verwagt wordende Heer Commandeur *Hackius* staan, om den Raad met nog 2 Leden, des noodig, te versterken.

De Heer *Borchorst*, al menigmaal wegens zyn vertrek gesproken hebbende, verzogt van zyn Ed. nader schikking daar ontrent, alzoo zyn E., 't zy de Heer *Hackius* quam, of niet, niet genegen was langer hier te blyven; weshalven de Heer *van den Brouke* vraagde, of yemant der aanwezende Kooplieden genegen was dit bestier over te nemen; en alzoo zyn Ed. niemant daar toe genegen vont; beley zyn Ed. vergadering, in welke 't vertrek van de Heer *Borchorst* (schoon 'er de Heer *Hackius* by 't vertrek der retourvloot nog niet wezen mogt) vastgestelt, en te gelyk besloten wiert, dat de provisioneel Tweede, *Cornelis de Cretser*, dit Commandement met zyn beslag overnemen zoude.

Ook wiert op dezen zelven dag (den 3den Maart) besloten, om, volgens voorig

1669. rig, besluit van den 25sten Februari, de waterleiding of steene goot aan te besteden, 't geen door de Heeren *Abbema* en *de Cretser*, voor 3000 Rders aan den Borger *Wouter Mostaart*, op goedkeuring van de Heer *van den Brouke* en den Raad (die 'er nog dien zelven dag op volgde) geschied is, en die ook aannam dezelve in 6 maanden klaar te hebben.

Op de vraagen van de Heer *van den Brouke* wiert dit navolgend geantwoord.

1 Vraage.

Of de bezetting, zoo als zy nu was, niet zou konnen verminderd, en tot 't getal der manschap, waar op die voorleden was, bepaalt worden.

Antwoord.

Zy hadden niet alleen dat getal; maar veel eer nog meer manschap van nooden, die zy, om redenen, hier niet byvoegen.

2 Vraage.

Of men hier zoo veel graan niet zou konnen aanwinnen, dat men geen ryst meer van Batavia zou behoeven te brengen, en dat men ook de schepen zou konnen voorzien.

Antwoord.

Ja, by aldien Hottentots Holland daar toe gebruikt, en van naarstige boeren voorzien wiert.

Ook had men in de twee voorige jaaren aangewonnen,

By { de Compagnie, 144½ } mudden
{ de Vrylieden, 200½ } Tarw.

of te zamen 12⅝ lasten.

Ook wierden 'er tot dien nieuwen bouw meer trek-ossen en bouw-gereedschappen vereischt; alzoo dit land wel 2000 mergen, of meer lands, uitmaakte, waar van men jaarlyks wel 1500 mudden tarw, rogge, en, zonder het te mesten, dit jaar nog wel 7 of 800 mudden tarw of rogge zou konnen trekken; doch men oordeelde de prys der tarwe tot 7 guld., en de rogge tot 5--10--0 veel te weinig te zyn.

3 Vraage.

Of 'er tot die landbouws uitbreiding geen slaaven noodig, en welke, en hoe veel 'er, daar toe de beste zouden zyn.

Antwoord.

Ja, en zouden 150 of 200 Angoolze daar toe de beste wezen.

4 Vraage.

Hoe veel een last tarw d'E. Compagnie komt te staan, en of 't niet voordeeligst wezen zou, de Vrylieden daar mede maar te laaten begaan, om hen dus ook 't loopen na de Taphuizen te beletten.

Antwoord.

De Heeren *Borchorst* en *de Cretser* oordeelen, dat een last tarw de E. Compagnie meer kost, dan het waard is, en dat 't verpachten van dien aan de Borgers, onder vaste Borgtogt, veel beter wezen zou. 1669.

Ook waren 'er bevoorens door de Heer *Ryklof van Goens* maar 3 Taphuizen toegestaan, en schoon 'er nu vry meer ingeslopen waren, zoo stonden die tot 3 of 4, die genoeg waren, gebragt te worden, mits dat men ook aan *Mostaart* de magt liet, om Mom en Fransche Wyn te verkoopen.

5 Vraage.

Of men, om de bezetting te verminderen, de Borgers, door hen eenige gunsten en zoetigheden toe staan, niet in grooter getal zou konnen herwaarts lokken.

Antwoord.

De Heer *van Goens* had dit by zyne Instructie, in 't jaar 1657. hier gelaaten, al mede, en de Hollanders best daar toe geoordeelt; gelyk de twee bovengemelde Heeren mede toestemmen, en dan moest men aan de Vrylieden de voorregten van te visschen, te jagen, wild te schieten, timmerhout te ryden, en eenige andere vryheden, op de veeteeling en de landbouw ziende, toestaan; en hen wat meer voor hun koorn geven, behalven dat zy ook op 't goed geloof, of voor geld, als zy 't hebben, van meer trek-ossen, melk, enz. voorzien worden; en dan twyffelden zy nog, of dit wel zeer veel tot vermindering der bezetting helpen zou.

6 Vraage.

Of men, by schaarsheid van brandhout, na 't zelve niet elders behoorde te doen zoeken, en, bosschen gevonden hebbende, met de Vrylieden, tot verligting van dien, te handelen, om daar, tot dat het hen van de E. Compagnies afgehaalt wiert, te blyven leggen; te meer, alzoo de Retourvloot ook veel hout van nooden heeft, dat op Batavia ook geld kost, en hen zeer belemmert.

Antwoord.

De ervaarenste landgangers zeggen, dat 'er Beoosten de Kaap, tot in de Mosselbaai, en Noordwaart tot in St. Heleens-baai aan de zeekant, gansch geen hout, dat men bequaam herwaarts zou konnen brengen, te bekomen, en dat het vrugteloos is, om daarom te denken, alzoo 't naaste hout wel 1 myl van strand staat, behalven dat men, om de ondiepten, in de Houtbaai, of in Kaap Falso-baai, niet zou durven loopen.

7 Vraage.

Of 't niet beter was, dat de Vrylieden alle steen, pannen, houtwerken, enz. aan de Compagnie leverden, dan dat zy dit alles nu zelfs bezorgt.

Antwoord.

Ja, mits dat men de koornmoolen en de leertouwery, alzoo dit weinig kost, aan zich houde.

8 Vraage.

Of men van 't leder hier geen groot getal

van

1669. *van paaren schoenen voor Indiën zou konnen maaken, en hoe veel een paar kosten zou, alzoo 't op Batavia 38 stuiv. geld.*

Antwoord.

Deze zouden wel voor een geringe prys te krygen zyn, als 'er maar schoenmaakers genoeg waren.

9 Vraage.

Of men hier voor Batavia, en andere plaatzen, niet wel 400 of 500 brandemmers zou konnen maaken, alzoo deze beter, dan die van de Kust, zyn.

Antwoord.

Ja, als 'er maar lieden waren, om die te maaken.

10 Vraage.

Of hier geen groote menigte van Tygervellen, Tyger-boskatten, Jakhalzen-vellen, en andere pelteryen, te bekomen zyn.

Antwoord.

Zeer weinig.

11 Vraage.

Of men, door 't aanteelen van batattas, niet veel verkens, tot dienst der schepen, zou konnen aanqueken.

Antwoord.

Ja, doch men zouze moeten opsluiten, op dat zy geen schaade aan de thuinen zouden toebrengen.

12 Vraage.

Hoe 'er met de visch, die men hier vangt, gehandelt, en of die niet ingezouten wort; hoe, door wie, en voor hoeveel, zy aan de Compagnie wort gelevert?

Antwoord.

Zy word in deze, en in andere baajen, door de Vrylieden gevangen, ingezouten, door eenige borgers, die verlof daar toe hebben, gedroogt, en tegen 3--12--0 de 100 aan de E. Compagnie gelevert, en tot onderhoud van haare slaaven, dat al verre strekt, gebruikt. En zoo de boeren hun zeekoejen-vleesch en spek (dat zeer smaakelyk is, maar dat zy ook zelf noodig hebben) verkoopen wilden tegen 1 stuiv. 't pond, zou 't de E. Compagnie veel aan spek en vleesch uithaalen. Ook wiert de visch wel aan de schepen verstrekt.

13 Vraage.

Alzoo de Heer van Quaalberg *aan de Heer* Borchorst *maar 174 runderen, en 315 schaapen overgelevert had, en 'er nu 508 runderen, en 2299 schaapen (en daar onder maar 711 Hottentotze) waren, waar dit merkelyk verschil van daan quam. En zoo dit door bezendingen landwaart in geschied zy, of 't niet voordeeligst wezen zou, dat de Vrylieden ons die bestelden.*

Antwoord.

Door inruiling en landtogten, die hoognoodig zyn, alzoo 'er te weinig vee gebleven was; doch alzoo de Heeren XVII. 't houden van thuinen en beestiaal, by den Commandeur en Raad, by hun schryvens van den 26sten April 1668. afgeschreven hadden, zoo was dat zedert afgeschaft, 1669. en volgens besluit van de Heer *Jan Thyszoon* aan de E. Compagnie verkogt, waar door dit getal zoo merkelyk vermeerdert was; doch om dat men zoo veel, als wel noodig was, van de Vrylieden niet bekomen kon, was men wel genoodzaakt landtogten te doen, hoewel 't geen voordeel, maar schade is. Ook zou men, door 't vee van de Vrylieden te koopen, de Hottentots dwingen nader by te komen, en dan zou hun vee ook, 't geen wy nu mager krygen eer 't hier is, veel vetter zyn.

14 Vraage.

Alzoo sergeant Pieter Kruithof *nu al 6½ week uitgeweest was, om een verbond met de Namaquaas te maaken, en hy nog niet opdaagt, wat daar van te denken zy.*

Antwoord.

Hy is reets wedergekomen, en gaf in 't toekomende (alzoo hy nu maar eene Kraal aangetroffen had) hoope, dat zich alles wel schikken, en dat zy nader by zouden komen. Ook had hy by hen 67 runderen en 150 schaapen ingeruilt.

15 Vraage.

Hoe de Vrylieden, die 4697 schaapen bezitten, aan de zelve komen, alzoo de schepen door de E. Compagnie verzorgt worden.

Antwoord.

Door sterke aanteeling, en 't gering vertier hier, alzoo zy aan niemant, dan aan de E. Compagnie, 'er mogen verkoopen, ten waar zy daar toe verlof bekomen, die zy dan tegen 3 stuiv. 't pond verkoopen.

16 Vraage.

Hoe veel wyn hier in deze 2 laatste jaaren gevallen zy, zoo by de E. Compagnie, als by de Vrylieden. En alzoo de Kaapze wyn tot voorraad en gebruik by haar Edelheden op Batavia afgeschreven is, wat men dan voortaan met de wyn, hier vallende, doen zal.

Antwoord.

Voor 3 jaaren was hier weinig wyn, en maar tot een proef; doch in de 2 laatste jaaren by de Compagnie 22 aamen, en in 3 jaaren by de Vrylieden 59 dito geperst, en alzoo dit jaarlyks toenemen zal, zal die menigte hier niet konnen vertiert worden.

17 Vraage.

Alzoo de Heer Extraordinaar Raad van Dam *by zyne gelaatene ordre op den 28sten Mey 1667. belast alle voorraad, die by de boeken loopt, te waardeeren, om wat reden dit nagelaaten zy. Gelyk mede, dat geen Tweede persoon te gelyk de boeken en de geldkas houden mag, daar nu den Dispensier* Granaat *de kas hielt, dat nog veel erger was.*

Antwoord.

Schoon dit niet nagekomen was, had

 men

1669. had men dat egter behoorlyk behandelt, hoewel die ampten wel mogten aan byzondere perfoonen gegeven worden.

18 Vraage.

Of de jegenwoordige Dienaars tot het waarnemen der zaaken van de E. Compagnie genoeg waren, dan of zy nog dienden vermeerdert te worden.

Antwoord.

Schoon 'er dienaaren genoeg zyn, zoo diende ontrent verfcheide dienften verandering gemaakt te worden, alzoo *de Cretfer* Fiscaal, Tweede, en Winkelier zynde, dit voor een man te fwaar was.

19 Vraage.

Of UE. E. ook iet verder tot dienft van de E. Compagnie, boven 't gene reets gemelt is, weten aan te wyzen.

Antwoord.

Daar zal een groote Fluit, tot het vervoeren van Mauritius ebbenhout, alzoo 'er voorleden jaar 1400 pond heeft moeten overblyven, en nu dit jaar nog zoo veel by gekapt is, dienen verzorgt te worden, om 't zelve na 't Vaderland te vervoeren.

Na rype overweging van deze vragen, is by den Raad befloten, de bezetting alhier niet te vermeerderen; maar zoo, als zy nu was, te laten; als mede om Hottentots Holland ten eerften in bezit te nemen, en het daar op den Landbouw geheel en al aan te leggen; zodanig, dat men de Koorn-fchuur met de Landeryen 'er toe, geheel, of by parceelen, aan de vrylieden verpagten, met onze arbeyders en gereedfchappen derwaards gaan, en daar na alles aan de vryborgers overlaten zou; en om de boeren te meer aan te zetten van de Tap-huyzen te verlaten, zou men hem voor de Mudde Tarw 10, en voor de Rogge 7 guld., mits alles aan de E. Compagnie te leveren, betalen; dog alle Tappers, en die geen Landbouwers waren, zouden 12 voor de Tarw, en 9 voor de Rogge, moeten geven.

De herbergen, nu 20 in getal, zouden op 't getal van 7 gebragt, en van de zelve 'er 2 aan 't Fort tot het fchenken van Mom, en Franfchen Wyn, 3 tot tappen van Brandewyn en Arak, en 2 andre voor Brandewyn en Arak Landwaard in, gehouden werden.

Ook zou *Jacob Rozendaal*, jegenwoordig bezitter van den voornaamften Wynberg, vryheyd hebben, om zyn eygen geperfte wyn, tot 36 lichte ftuyvers de kan, van 10 mutsjens, zonder accyns, te mogen verkoopen; en aan *Elmer Diemer*, en *Matthys Coyman* was mede vergund, om Spaanze Wyn by de legger van de E. Compagnie, tegen 200 R^ders de legger, te mogen haalen, en om die, zonder gelagen te zetten, weer aan andre tegen 36 lichte ftuyvers te verkoopen; 1669. behalven verfcheyde andre kleenigheden, nog aan den borger toegeftaan, gelyk men hen ook, op goed geloof des noodig, en anders voor hun geld, aan meer trekoffen helpen zoude.

Het hout kappen zou de E. Compagnie aan zich houden, hoewel de borgers dit met hunne wagens wel zouden mogen afhalen, als de E. Compagnie dat niet doen kan.

De Heeren XVII. hadden wel gewenfcht, dat men eenige boomen op 't Daffen- en Robben-Eyland aanplanten kon; doch alzoo dit wegens de dorre en klippige grond te vergeefs gezogt was, befloot men nu de 25 Mergen Lands na de Kloof, tusfchen den Tafel- en Leeuwen-Berg, ten eerften met elzen en kreupelbofch te beplanten.

Op 't 7----10 vraagftuk had men befloten de pannebackery en fteen aan de vrylieden te verhuuren, en over te laten; de Koorn-molen de Leertouwery zelf aan te houden, zoo veel fchoenen, als 't mogelyk was, te maken, en den peltery-handel dus ook in allen deelen voord te zetten.

Men zou ook *Batattas*, tot 't aanqueken van Verkens, planten, en met het Vifch koopen van de vrylieden, de gedroogde tegen 6-0-0. en de gezoute tegen 3-12-0 de 100 pond, voortgaan.

De landtochten zou men voor 't eerfte jaar ftaken, om de Hottentots dus te dwingen, om nader by te komen, en om hun vee beter koop te geven. Ook zou men aan de vrylieden voor een volwaffen Hamel, om hen te meer aan te moedigen, 8 guld. betaalen.

Men zou ook de vrylieden toeftaan, om den Wyn, die zy overig hebben, en hier niet vertieren konnen, met Compagnies Schepen voor hunne reekening, zonder betaling van Impoft, te mogen verzenden; dog de zelve zal gehouden zyn van yder half Aam 3 R^ders aan vragt te geven, en dan nog de geregtigheyd, op Batavia daar op gefteld, te betalen.

De Raad vond ook goed, om *Cornelis de Cretzer* (die nu Tweede, Fifcaal, Opziender van de Equipagie Goederen, Vaartuygen, van de Eylanden, en 't Vee daar op, mitsgaders Opziender van de Negotie-boeken, Pakhuyzen, en Winkelier was) van 't Fifcaals-ampt en den Winkel, met het gene daar toe behoord, te ontflaan.

De Luytenant *Coon* zou, buyten zyne krygs-bediening, ook opzicht over de buyten-poften, 's Compagnies Landeryen, Bofchen, de Paardeftal, 't Werkvolk, 't Hofpitaal en de Wapenkamer hebben, zynde bevorens reeds aangehaalt,

haald, dat *Granaat* Fiscaal, en de *Raaf* Dispenzier en *Soldy* Boekhouder zouden zyn.

De Heeren *Wagenaar*, en van *Quaalberg*, hadden ontrent het werkvolk wel goede ordres en voorbeelden aan de Heer *Borchorst* nagelaaten; doch op eigen gezag had hy dit, buiten kennis van den Raad, zoodanig verandert, dat hy 't volk by daag werken, en by nacht waaken dede, waar door hy zich by 't zelve zoo gehaat had gemaakt, dat niemant hier byna langer blyven wilde, behalven dat hy ook de burgery in 't algemein, geduurende zyne regeering, zeer veel misnoegen gegeven had, zoo dat het rykelyk tyd was, dat hy vertrok.

Om nu dit volk, dat al te veel gevergt was, egter wat te gemoet te komen, gaf men aan de timmerlieden voor buitengewoone diensten, en voor hun gereedschap, 3 guld. 's maands uit de kas, en 2 slegte Reaalen tot kostgeld, met belasting van ½ Reaal op rekening, en aan de soldaaten gaf men voor buitengewoone diensten 't zelve kostgeld, en 2 guld. uit de kas. Hier door hielt men 'er wel eenigen hier; maar egter was de Raad genoodzaakt, om 'er 24, welker tyd uit was, te verlossen.

Den 8sten Maart quam 't schip de Kogge (in gezelschap van den Commandeur, den Heer *Hackius*, een oud man, en 't schip Utrecht, van Amsterdam den 7den December vertrokken) hier op rheede, en gaf kennis, dat alles in 't Vaderland nog wel, doch dat de Heer *Hackius* in 't begin der reize al bedlegerig was.

Heden lei de Heer *van den Brouke* ook, op 't verzoek van *Wouter Mostaart*, den eersten steen van de steene watergoot, by den zelven aangenomen, en lag 'er (tot drinkgeld voor 't volk) 12 Ryksdaalders onder.

Den 10den besloot de Raad, dat de vloot den 15den dito vertrekken, en dat men ook de zaak van *Lacus* afdoen zou. 1669.

Deze klaagde zeer over den Heer *van Quaalberg*, welkers passie en te groote drift tegen hem men hier en daar in zeer klaar had konnen zien doorsteeken; maar alzoo aan de andere kant ook bleek, dat *Lacus*, door zyn quaad gedrag, zeer veel verwaarloost, en een groote verwarring in de boeken veroorzaakt, mitsgaders de E. Maatschappy daar door 6865--8--12 (die hy nog schuldig bleef) verkort had, wiert hy, by eenpaarig besluit van den Raad, van zyn ampt, qualiteit, en soldy afgezet, en soldaat met 9 guldens 's maands gemaakt, welke soldy hy gerekend zou worden zedert zyne dienstschorzing van den 5den September 1667. gewonnen te hebben, en welk agterstal hy zou moeten vergoeden, mits afslag van 't gene, waar in hy zou konnen aantoonen buiten reden beswaart te zyn; waar mede den Fiscaal zyn verderen eisch ontzegt wiert.

De Heer *de Cretser* wiert op zyn verzoek, alzoo nu reets 4 jaaren Fiscaal tot 42 guld., en ook al lang Tweede persoon hier geweest was, nu Koopman met 55 guld. gemaakt, om zyn verband daar voor uit te dienen; doch *Coon* wiert, schoon *Smient* Vryman geworden, en zyn dienst daar door merkelyk verswaart was, afgewezen, alzoo hy nog 2 jaaren dienen moest.

Alle de Kaapze borgers en boeren, toen pas 89 koppen sterk, stonden onder hunnen vaandrig, *Elmer Diemer*, doch by zyne alhier gelaatene Instructie heeft de Heer *van den Brouke* den Raad aanbevolen, om 'er een lieutenant by te voegen, waar toe zyn Ed. voor al den vaandrig *Smient*, voorstelde.

	Runderen	Schaapen	
By zyn Ed. komst hier waren 'er	508 Hottentotze	711	andere 1588
Zedert ingeruilt nog	80	298	
	588	1009	1588
Verbruikt door 15 schepen	122	367	643
Dus nog over	466	642	945
Nu en dan nog verstrekt 'er af	18	40	62
Dus nog over	448	602	883
Onder de borgers waren 'er	359	4697 meest half slagte.	
te zamen	807	5299	883
		883	
		6182	

Den 14den dito is zyn Ed. met den zieken Heer Majoor *Sloot*, en andere, na boord tot aan de schuiten toe, door den swakken Heer *Borchorst*, die nevens den laatsten Heer gedragen wierd, geleid, en onder 't losbranden van 't kanon, terwyl 't krygsvolk in de wapenen was, alle heil op zyne reize gewenscht, en wiert door

1669. 2 Borgerraaden, voor de diensten door zyn Ed. aan de Colonie gedaan, hertelyk bedankt; waar na zyn Ed. den 17den dito met de vloot vertrokken is.

Ik heb dit wat breeder, dan anders, aangehaalt, om in den persoon van den Heer *van den Brouke* hier aan te wyzen, wat zaaken hier wel meest voor een Commissaris te verrigten vallen.

De Heer Hackius in 't jaar 1670. Na dat nu de swakke Heer *Borchorst* met deze vloot mede na 't Vaderland vertrokken was, verscheen, weinig dagen na 't vertrek der vloot, de Heer *Pieter Hackius* als Commandeur hier op de rheede.

Hy had den voornoemden *de Cretser*, hoewel niet lang, tot zyn Tweede, alzoo die den 10den April 1671., over een gedaane neerlaag aan *Adriaan Drom*, schipper op de fluit Wimmenum, de vlugt nam. Ook is de Heer *Abraham de Zeeuw* van 't jaar 1669. tot 1670. in den tusschentyd, voor een korte poos Tweede geweest.

Ondertusschen quam de Heer *Hackius* den 1sten December 1671. mede te overlyden, in welken tusschen-tyd, eer de Heer *Godsken* hier verscheen, het gezag hier aan den lieutenant *Breytenbach* gegeven, en als Tweede persoon zyn E. ook *D. Froymanteau*, in dat zelve jaar toegevoegt is.

De Heer Godsken in 't jaar 1672. Den 2den October 1672. quam de Heer *Ysbrand Godsken*, buitengemeen Raad van Indiën, hier als Gouverneur, en wiert den 3den dito voorgestelt.

In dit zelve jaar verscheen ook de Heer Opperkoopman, *Albert van Breugel*, met 't schip Macassar uit het Vaderland hier als Tweede persoon.

Deze Heer *Godsken* quam met uitdrukkelyke last der Heeren XVII. uit, om hier een nieuw Kasteel (zynde 't zelve 't geen 'er nu is) te bouwen, 't geen zyn Ed: ook in de eerste jaaren van zyne regeering meest (immers voor zoo verre het in die tyd mogelyk was) voltooit heeft.

Deze Heer, met de Gonjemans oorlogende, en op de Piketberg vrolyk zynde, en Piketten uitzettende, heeft die berg daar van zedert den naam van den Piketberg gevoert.

Zyn Ed. bleef hier tot 't jaar 1676., vertrok met die retourvloot na 't Vaderland, na dat zyn Ed. dat Gouvernement bevorens aan den Ed. Heer *Joan Bacx van 's Hertogenbosch*, *Heere van Heerentals* (die hier met de Ceylonze retourvloot van Gale met 't jagt Voorhout aanlandde) overgegeven had.

In 't zelve jaar, dat de Heer *Godsken* na 't Vaderland zeilde, vertrok ook de Heer *van Breugel* den 15den Mey na Oostindiën, na dat hier den 3den Januari des zelven jaars den Onderkoopman, *Henrik Crudop* (in 't jaar 1668. voor Adelborst uitgekomen) Koopman en Tweede persoon, in plaats van dezen Heer, gemaakt was. Deze Heer *Crudop* (van Bremen, zoo meine, van geboorte) was een zeer verstandig en naarstig man, waar van hy zeer veel preuven hier, in Banda, en Amboina, gegeven heeft. 1679.

In 't jaar 1678. den 29sten Juni stierf hier de Ed. Heer *Bacx*, in wiens plaats 't gezag voor eerst aan den Heer *Crudop* opgedragen is, die dit bestier tot in de maand October waarnam, wanneer de Heer *Simon van der Stel* hier uit het Vaderland als Commandeur aanlandde. De Heer Simon van der Stel in 't jaar 1679.

In dien tusschen-tyd, dat de Heer *Crudop* 't gezag hier voerde, is zyn E. door den Capitein *Dirk Janszoon Smient* als Tweede vervangen; doch, by de komst van de Heer *van der Stel*, weer tot zyn voorige bediening als Tweede gekeert; dat hy egter niet lang waargenomen heeft, alzoo zyn E. in 't jaar 1680. na Batavia vertrokken, en door den Onderkoopman *Joan Wittebol* als Tweede vervangen is.

Dat nu de Heer *Simon van der Stel* ongemeen veel tot het doorzetten van den wyn- en koorn-oegst, of van den landbouw in 't gemein, toegebragt, en ook de Colonie vry verder, dan een van zyne voorzaaten, by zyne regeering uitgebreid, Stellenbosch en Draakestein aangelegt, en 's Compagnies Thuin ongemeen verbetert en vergroot, mitsgaders Constantia gebouwt heeft, zyn zaaken, die ons reets klaar genoeg gebleken zyn.

Zyn Ed. heeft ook getragt een breede gragt, 4 mylen verre, van de zoute Rivier tot aan de baai van Kaap Falso door de Banditen en Slaaven der E. Maatschappy te doen graven, om de schepen, by 't waajen van den N. W. wind buiten alle gevaar van de Tafel-baay in de baay van Kaap Falso te brengen; doch zyn Ed: is door verscheyde verhinderingen belet dit na zyn ontwerp te konnen uytvoeren, 't geen anders een heerlyke zaak voor de schepen geweest zou zyn.

Wat moeite nu dien Heer ook genomen heeft om deze kolonie te verbeteren, heeft hy egter de ingezetenen van de Kaap juyst in allen deelen geen genoegen konnen geven, hoewel zich dat meer onder de regeering van zyn Soon en opvolger, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, dan wel eygentlyk onder zyn Ed. regeering zelfs, opgedaan heeft, wanneer zich een groot deel van deze vrylieden met veel bitterheyd tegen zyn Ed: gantsche Familie hebben aangekant.

Dat ondertusschen deze Heer *Simon van der Stel*, van 1679. tot 1691. zyne Heeren Gebieders veel genoegen met zyn bestier hier gegeven heeft, blykt daar aan, dat de Heeren XVII. zyn Ed: toen niet alleen Gouverneur, met een bezolding van 200 guld. ter maand; maar 1692. (zoo by haar Ed: Ed: schryven van den 5den April blykt, en waar van hier

den

85. den 20sten October met 't Schip de Krab de tyding quam) ook buyten gemeen Raad van Indiën gemaakt hebben; behalven dat ik ook 1686., en 1694. (wanneer ik hier geweest ben) nooit eenig ingezeten tot nadeel van dezen Heer het allerminste heb hooren te berd brengen.

1684. Raakte hy *Wittebol* als Tweede quyt, en den 28sten November wierd de Heer *Andries de Man*, in zyn plaats aangesteld, die hier den 31 Maart 1695. by myn aanwezen als opper Koopman overleden, en den 19den April 1697. door den Heer *Samuël Elzevier* (die hier als Opperkoopman met 't Schip Ysselmonde aanlandde) vervangen is.

By myn komst hier 1685. ontmoette ik een baas Houtkapper, een Hagenaar, *N. Tettero* genaamd, die my zeide, dat hy met de Heeren *Henrik Adriaan van Rhede*, Commissaris Generaal, kort bevorens hier nog by hem geweest zynde, de Heer *St. Martin* (toen Sergeant Majoor) en den overleden Heer *Bacx*, wel eer Gouverneur hier, alle nog Soldaat zynde, aan een en den zelven bak als hun mede-Soldaat hier gegeten had.

De Heer van *Rheede* had hem ook kort te voren nog gevraagd, of hy niet ergens mede in zyn ouden dag kon gedient werden, alzoo hy dat maar te zeggen had. Dog hy verzogt te mogen blyven, 't gene hy was, gelyk hy tot zyn dood toe gebleven is.

Ook quam toen hier een smids dochter, met haar 11 jaar getrouwd zynde, met haar 12 jaar van een brave jonge zoon in de kraam; dat iets zeldzaams hier was; gelyk ook dat zekere Hollandze jonge Juffer, die haaren bruydegom 's Vrydags na de middag ten 4 uuren de eerste maal van haar leven zag, en van hem, toen vry beschonken, met een neusdoek van verre geworpen zynde, hem daags 'er aan met een troep Kaapze Juffers wys maakte, dat hy zich aan haar verloofd had. Hy zeyde hier niets af te weten; doch vermits deze Juffers het bevestigden, ging dien avond het eerste gebod in 't gebed, de twee andere geboden Sondags voor de middag, 's namiddags troude zy, en 's Maandag vertrok het Schip, waar mede zy hier gekomen was.

Noit is my schielyker Huwelyk in de wereld dan dit, en daar na nog een diergelyk op Batavia, voorgekomen.

Na dat nu de oude Heer *van der Stel*, 20 jaaren deze kolonie bestierd, ettelyke tochten landwaard in gedaan, en met veel yver tot het welwezen van deze Landvoogdy gearbeyd had, verzogt zyn Ed: eyndelyk zyn ontslag, en wierd, ten blyk hoeveel agting de Heeren XVII. voor zyn Ed: hadden, door zyn oudsten zoon, den Ed: Heer *Willem Adriaan van der Stel* (die als Extraordinair Raad en 1699. Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, 't Eyland Mauritius, en den aankleve van dien, uytquam) 1699. vervangen.

Na het nederleggen van dit zyn Ampt ging zyn Ed. als Vryman op zyn buitenplaats Constantia woonen, om daar in rust zyn verderen levens-tyd door te brengen, alwaar ik zyn Ed: 1705. den 14den October op zyn 66 verjaardag bezogt, en nevens een groot gezelschap, zeer veel beleefdheid by een heel deftig onthaal van zyn Ed: genoten heb.

Na myn retour en aankomst 1714. hier uit Indiën, bevond ik, dat die Heer den 24sten Junii 1712 overleden was.

De Heer *Willem Adriaan van der Stel* was hier zoo ras met het Schip Keulen niet aangeland, of zyn Ed: heeft het mede allenthalven op het sterk voortzetten van den landbouw, en voor al van den Wyn- en Koorn-oegst, aangelegt, waar van zyn ongemeene fraay aangelegde Buyten-plaats, *Vergelegen*, in Hottentots-Holland, zoo wonderlyk fraay aangelegt, en uytgevoerd, mitsgaders het nieuw Moesland tegen over 't Rondebosje, een groot bewys al zedert 1700 geweest zyn, gelyk ook zyn Ed: dat eerste in 4 of 6 jaren voltoid heeft. De Heer Willem Adriaan van der Stel in 't jaar 1699.

Ik weet wel, hoe groote moeyelykheden zyn Ed. over die plaats, en over zyne Vee-posten, met de Kaapze vrylieden gehad heeft; dog dit is een geschil, waar over ik my geenzins verklaren, maar alleen zeggen zal, dat, zoo deze vrylieden zich by de Landeryen, die deze Heer, en veele andere Bedienden der E. Maatschappy, hier bezeten hebben, benadeeld vonden, zy de vorige gronden, die hier toe door hunne vorige oppergebieders reeds gelegt waren, dan eerst behoorden weggenomen te hebben: want het is aan de Kaap bekend, dat zelf de Heer Commandeur *van Riebeek* al in die eerste tyden van den Heer Commissaris *van Goens* een stuk Lands agter den Leeuwen-berg, gehad heeft, hoewel dit naderhand door de Heeren XVII. quaad gekeurd, en toen tot een weyde voor 't vee aangelegt; maar in welkers plaats zyn Ed. weer een ander stuk lands, naderhand de Boschheuvel genaamt, vergunt, en door hem aangelegt is.

De Heer *Wagenaar* heeft ook een stuk lands, dat 521 roeden en 6 voeten met den opstal groot was, in de Tafelvallei gehad, dat hy naderhand aan zyn vervanger verkogt heeft.

Dus heeft de Heer Gezaghebber *Crudop* van den Heer Commissaris *van der Waajen* den 31sten Mey 1679. ook een stuk thuinland, 1 mergen en 407 roeden groot, en in de Tafelvallei gelegen, bekomen, het

geen

1700. geen zyn E. al eenigen tyd bevoorens bebouwt had.

In 't jaar 1685. den 13den Juli kreeg de oude Heer *Simon van der Stel* van den Heer Commiſſaris Generaal, *Henrik Adriaan van Rhede tot Draakeſtein, Heere van Meydrecht*, dat aanzienlyk ſtuk lands by den Steenberg, van 891 Mergen, 380 roeden, en 5 voeten (hoewel by anderen op 1000 Mergen begroot), waar op zyn Ed. dat cierlyke *Conſtantia* gebouwt heeft.

En daar op kreeg de Heer *Willem Adriaan van der Stel* in 't jaar 1700. van den Commiſſaris, den Heer *Wouter Valkenier*, dat vermaard ſtuks lands, van 400 Mergen in Hottentots Holland, op den voorigen grond.

Nu weet ik niet, dat bevoorens door de Kaapze ingezetenen over der gemelde Heeren landeryen in de voorige tyden aan de Heeren XVII. in diervoegen oit, als daar na over 't land, by den Heer *Willem Adriaan van der Stel* bezeten, geklaagt, of dat aan een der zelven in 't byzonder door de Heeren XVII. verboden is, dit te mogen bezitten, ſchoon dit die Heeren, als zy wilden, zeer ligt weten, en dan ook wel beletten konden; maar zy hebben dit (zoo 't my toeſchynt) by oogluiking toegeſtaan, alzoo zy anders de oude wet van 't jaar 1668. den 26ſten April (waar by aan alle Dienaaren der E. Maatſchappy verboden word, eenig land te hebben) maar hadden te vernieuwen, dan zouden zy die landeryen immers hebben moeten verlaaten.

Nu is 't zeker, dat de oude Heer *van der Stel* een veel grooter ſtuk lands, dan zyn zoon, zoo veel eer bezeten, en toen zyn Ed. nog Gouverneur hier was, al mede ſterk bebouwt heeft; maar ik kenne niemant, die 'er toen een woord van gerept, of oit over geklaagt heeft; doch het ſchynt, dat het een ongeluk voor den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, en voor de verdere Dienaaren der E. Maatſchappy, toen hier landeryen bezittende, geweeſt is, dat eenige Vrylieden, door de regeering hier na 't Vaderland gezonden (dat de zelve te laat zag, qualyk gedaan te zyn) de Heeren XVII. hebben weten te bewegen, om, by hun ſchryvens van den 28ſten October 1706. zyn Ed., den Heer *Elzevier*, den Eerw. Heer *Kalden*, en den Landdroſt *Starrenburg*, behoudens hun fatſoen, qualiteit, en ſoldye, op te ontbieden, mitsgaders om aan Jonker *François van der Stel* zyn langer verblyf alhier te ontzeggen; doch ik weet zeer wel, dat deze Vrylieden, waar onder zommigen al wonderlyk ſtout en onhandelbaar vallen, het na dien tyd al mede geenzins na hun zin gehad hebben.

In 't jaar 1707. quam de Heer *Joan Cornelis d'Ableing*, gewezen Opperhoofd van Palimbang, hier als Opperkoopman en Tweede perſoon, om het beſtier van den Heer *Willem Adriaan van der Stel* (gelyk zyn E. dat tot in Januari 1708. waargenomen heeft) over te nemen, die ook toen ten eerſten uit het Fort in 't huis van *Pfyffer* ging, en alles aan zyn E. overgaf. 1708.

Wat verdere ſchriften nu, zoo by zyn E. Deductie, als by de Contra-deductie van *van der Heyden* en *Tas*, en van anderen hier over gewiſſelt en in 't licht gekomen zyn, is onnoodig voor yemant, die maar wat in die zaaken belezen is, aan te haalen, dat ook de reden is, dat ik hier over zoo kort ſchryve, om dat het al vry breed van anderen gedaan is; behalven dat het myn werk niet is, my daar over hier verder in te laaten; hoewel ik daar over al veel meer, als zommigen wel denken, zou konnen zeggen.

Zyn Ed. vertrok dan in 't jaar 1708. na 't Vaderland, alwaar hy de voornoemde Deductie tot zyne regtveerdiging uitgaf, en in dat zelve jaar verſcheen hier als Gouverneur de Heer *Louis van Aſſenburg*, die bevoorens Zeevoogt van den Keizer op den Donauw geweeſt, en, van den zelven niet tot zyn meeſte genoegen afgeraakt zynde, in Holland by zyne broeders tot Amſterdam aangekomen, en door de Heeren XVII. aangenomen was, om den jongen Heer *van der Stel* te vervangen, gelyk hy den 24ſten Januari 1708. met het ſchip de Generaale Vrede hier ook, en wel zoo laat aangeland is, om dat hy in Brazyl vervallen, en genoodzaakt geweeſt was daar eenigen tyd te blyven.

De Heer van Aſſenburg in 't jaar 1708.

Zyn Ed. nam de regeering eigentlyk van den Heer *d'Ableing*, die zedert als Tweede hier gebruikt is, over.

In 't begin van zyn Ed. regeering hadden haar Edelheden den Heer *Cornelis Joan Simons* als Commiſſaris over de Kaap der Goede Hoope aangeſtelt, die alhier veel zaaken by een Memorie, die zyn Ed. aan den Heer Landvoogt *van Aſſenburg* naliet, herſtelt heeft.

De Heer Simons hier Commiſſaris, en wat redres hy by zyne Memorie gemaakt heeft.

Wy hebben die geheele Memorie, alzoo zy al ettelyke vellen beſloeg, niet noodig geoordeelt hier in te laſſen, maar beter gekeurt het voornaamſte, gelyk men in dit volgende berigt zien kan, daar uit te trekken.

Extract uit de Memorie van den Heer *Simons*, aan den Heer *van Aſſenburg* gelaaten.

Extract uit de Memorie van dien Heer aan de Heer van Aſſenburg gelaaten.

De Heer *Simons* is door haar Edelheden den 9den November laatſtleden aangeſtelt tot Commiſſaris van dit Gouvernement, by opene commiſſie van den 7den

1708. 7[den] is daar op (getrokken uyt de bevelen haarer Edelheden zedert 1685., en uyt de instructie van de Heer van *Meydrecht* in dat zelve jaar, en van de Heeren XVII. van den 17[den] November 1687.) den 28 Februarii den volke voorgesteld, vaststellende, dat de pozitive orders, vervat by de instructie van den Ed. Heer *Ryklof van Goens* de jonge, gedateerd den 20[sten] Maart 1681. en nog nadrukkelyker bevelen by de Memorie van de Heer *van Meydrecht*, van den 16[den] Julii 1685., &c. (te weten, om alle ordres en bevelen van onze respective Heeren Hooge gebieders by een te trekken en te verbalizeren, tot gemak van een Opperhoofd, en passeerende Commissaris) zouden behoorlyk zyn volbragt; dog by nader examen werd dit hier maar ter Secretary gevonden tot den 24[sten] Augusti 1694., en dat zoo maar wat heen, dat het weynig licht in de behandelde zaken kan toebrengen. Een verzuim, dat groot ongerief aan een nieuw Gouverneur en Commissaris veroorzaakt. Dies werd UE. (te weten, de Heer Gouverneur *Assenburg*) ten allerserieuste gerecommandeert, deze zoo positive en nutte bevelen met ernst ter hand te doen nemen, beginnende van 1685., om te dienen tot een vervolg van 't gene by de instructie des Heeren van *Meydrecht* werd geordonneerd.

Dog alvorens de stof dezer instructie te vervolgen, zal eerst eenige van myne consideratien opgeven.

1. Oordeel noodig een kaart van 's Compagnies wyd uytgestrekt beslag te maken, 't zy in een of verscheyde parceelen verdeeld, mits daar in leggende alle rivieren, spruyten, gemeene wegen, en avenues, die reeds gemeten zyn, of nog gemeten konnen werden, voegende daar in 't bestek van alle gronden en erfbrieven, successive by de Compagnie uytgegeven, die apparent in een byzonder boek geboekt zullen zyn.

Gelyk zulks mede pozitive in opzicht van *Stellenbosch* is belast; en schoon veel der zelve ondertusschen van Meesters zullen veranderd zyn, zoo konnen ook de titels der hedensdaagze possesseurs altyd nog opgenomen werden, en zoo kan ook met de gronden hier na te vergeven gehandeld werden, en zoo zal men mettertyd een pertinente Kaart krygen, plaatzende daar in bovenal, zoo 't doenlyk is, de bosschen, en houtgewasschen, waar uyt de Compagnie en ingezetenen hun noodruft konnen halen.

Ook kan men vervolgens dan den aard en eygenschap der gronden, nog aan de Compagnie gebleven, beschryven, voor al, die begonnen zyn tot aanplantinge van timmer- en brandhout, alzoo dit 't grootste gebrek dezer Colonie is; waar af in 't volgende nader. 1708.

Ook moet men zeer omzigtig zyn in 't uytgeven der verdere Landen, die wel exact voor af door den Landdrost en Landmeter dienen bezigtigd te wezen, met overgeving van een net schriftelyk rapport, en met aanwyzing, hoe verre die van deze of gene bergen, spruyten, &c. leggen, en voor al ook wat brand- of timmerhout ook voor af van daar voor de Ed. Compagnie zou konnen ingevorderd werden.

En dewyl hier geen gezworen Landmeter is, zoo diend 'er een van de Heeren XVII. verzogt te worden. Dezen zou ik ook goed oordeelen, met den titel van Houtvester voorzien te werden, om dus jurisdictie te hebben over Compagnies bosschen en plantagien; bepalende met eenen het Territoir van den Landdrost, dat al vry wat wydluftig schynd, met de jurisdictie van Stellenbosch en Drakesteyn, tot aan de passagie, de Kloof genaamd; of wel zoo, als UEd. die partagie best oordeelen zal, ook zou 't zeer wel komen, zoo hy zich ook wat op de Architecture verstond, die hier maar tamelyk schynd geobzerveerd te zyn.

En alzoo verscheyde suppoosten hier hun dienst buyten eenige instructie, en maar na hun hoofd waarnemen, zou 't dienstig zyn, van haar Edelheden te ontbieden zoodanige reglementen, als over heel Indiën stand grypen, en die hier applicatoir konnen zyn, om met andre Gouverneuren in alle deelen egaal te handelen, dat de Heeren XVII. niet onaangenaam voorkomen zal.

Weshalven hier byvoege een memorie van zoodanige diergelyke reglementen, en ordres, als uit myne papieren heb konnen opbaggeren, welke bekomen hebbende UE. verscheyde extorzien en mezuses der suppoosten zult konnen voorkomen.

Dit is oorzaak, dat ik niet heb konnen navorschen, in hoe verre men hier nagekomen heeft de ordres ontrent Compagnies lyfeygenen; welke men verwaarloost heeft by name in Compagnies boeken te stellen, waar by ook hun ouderdom wel gevoegd mag worden, en met wat bodem hier gekomen zyn, en in wat jaar, dat by de naaste opneming net diend gedaan te worden, ten overstaan van den Fiscaal, Independent, die daar toe daags te vooren moet gewaarschouwt werden, alzoo dit hem speciaal by instructie aanbevolen is, en zal hem, des verzoekende, ook altyd een korte sterkte dezer lyfeygenen moeten volgen, met aanwyzing waar zy ten dienst der E. Compagnie geëmployeerd

1708. ployeert worden, om dus zyn ampt te konnen oeffenen.

Ook is nog niet ter executie gestelt, 't geen zoo ernstig by de Instructie van zyn Hoog-Ed. de Heer *van Meydrecht* bevolen word, om die lyf-eigenen tot Compagnies wagenryders te gebruiken, eerst met een Europiaan verzelt, en vervolgens twee zonder den zelven, 't geen geloove al voorlange zou gedaan zyn, zoo dat uit particuliere inzigten niet nagelaaten was; want konnen de Vrylieden driemaal zoo swaare vragten met brandhout laaten athaalen door hunne slaaven, waarom ook de Compagnie niet?

Ook zou men de Banditen, voor al de Oosterlingen, zeer nut tot houthakkers in Compagnies bosschen konnen gebruiken, gelyk dat werk door in de zo van die gasten verrigt wort, onder opzigt van een Schieman, en zyn maat, die ook de afscheping 'er af bezorgen; en hoewel Compagnies verdere slaaven ter zelver plaats op verre na niet van die kragt en behendigheid zyn, als de Madagascaarze Kaffers, zoo worden egter die swaare metzelwerken (met deze hier in geen comparatie komende) onder opzigt van een Europeër baas en onderbaas, verrigt, en verder zy voor 't grootste gedeelte ook gebruikt op de timmerwerf, en in de huistimmermans winkel, smids winkel, en by de koperslagers, kuipers, en op de wapenkamer, die alleen onder een Europeër baas staat; de gemeene werklieden maar Misticen, Inlanders, en Compagnies slaaven zynde; weshalven dit alles hier met beter succes zou konnen gedaan worden, voor al zoo 'er Misticen toe gebruikt wierden, die dan metter tyd ook, na 't wel aanleeren van hun ambagt, wel met een klein recompens van de Heeren Meesters zouden konnen begunstigt worden. Dierhalven moet dit, om de menagie te behertigen, voor al bezorgt worden; als ook de intrekking van Compagnie 's slaaven by particulieren gebruikt, gelyk wy dat, by examen der korte sterkte te zamen hebben gearresteert; en wel te letten, dat die ambagtslieden tegen geen vremde worden verruilt.

Dus zullen die lyf-eigenen, in plaats der Europiaanen gebruikt, occasie geven, dat die laatste 't guarnisoen merkelyk zullen vermeerderen, als zy onder de Militie getrokken worden, en dan zal de doleance des Heeren *van Meydrecht*, over 't sober getal der Militairen hier ophouden, behalven dat dit UE. ook by voorval van schielyke opdaging van vyand zeer gerust stellen zou, in hoedanigen geval anders beswaarlyk 200 man by een te trekken zou wezen, en om deze reden is die intrekking van Europeërs tot versterking der Fortres te noodiger, vooral dewyl men op de Vrylieden, nu zeer tegen hun Opperhoofd hier verbittert, zeer weinig staat maaken kan; hoewel zy in de Tafelvalei en landwaart in UE. zeer toegedaan zyn, dat merkelyk toenemen zal, als UE. hen zal ontheffen van zoo veel onnutte en odieuse placaaten, die hen ettelyke jaaren zeer benart hebben, gelyk de Heer *Nicolaas Verburg* in 't jaar 1676. al zoo klaar zeide, dat de Nederlandze Coloniers, hier Vrylieden genaamt, zoodanig bepaalt wierden, dat zy veel eer onvrye lieden mogten genaamt worden, 't geen klaar uit zoo menigvuldige placaaten van tyd tot tyd blykt, die al vry wat rigoureus zyn, en hen geduurig in swaare boeten doen vervallen, alles strydig met de teerheid dezer Colonie, die meerder vryheid vereischt, gelyk ik aan UE. recommandere hen niet te straf te regeeren. 1708.

Een stoffe, die ook de Heer *Ryklof van Goens*, de Jonge, by zyne Instructie nader aandringt, van op die Memorie van de Heer *Verburg* wel te letten, en deze lieden niet te los met bannissementen, infamie en boete (gelyk men hier vooren buiten formaliteit van regten, als volgens een oude gewoonte, schynt gedaan te hebben) te plaagen.

Ook recommandeert de Heer *van Meydrecht*, dat men deze voorige nagelaate Memorie of Instructie van de Heer *Verburg* voor geinsereert zal houden, voor zoo verre die met de zyne niet stryd. Dierhalven zoo recommandeere deze beide periodes UE. mede zeer ernstig.

Dewyl nu de voorige placaaten zedert wel met twee derden vermeerdert zyn, zoo oordeel ik 't hoog tyd een gedeelte 'er af te abrogeeren; royeerende die, welke nu niet meer dienstig en vervallen zyn, besnoejende ook alzulke boetens, die te excessive bevonden worden, waar in men maar de betere statuten volgen kan, keurende de anderen af.

Ook dient men hier net na te komen de wyze van procederen, volgens die statuten bepaalt, waar van een afschrift in de Raadkamer ten dienste der Leden behoorde te blyven.

En diende men hier eenige persoonen te hebben, die zich op die gewoone dingtalen en wyze van procederen, verstonden.

Ook moet men de ingezetenen voor extorsien van hebzugtige Officieren, voor al ten platten lande, bewaren, waar van men veel voorbeelden zedert veel jaaren zou konnen geven.

Ook geen apprehensie op eenige persoonen of incarceratie te verleenen, dan na behoorlyke proceduren, en by appoinctement van den Regter, waar op hier

1708. hier zedert eenigen tyd weinig reflectie schynt genomen te zyn.

De Justitie-zaaken eens wel gereguleert zynde, zullen die in 't korte konnen afgedaan worden, dat veel rust baaren zal.

De Statuten van Batavia zyn wel duidelyk, doch kort, die derhalven veel dagelyks voorvallende zaaken zoo net niet bepaalen, zoo heb ik op 't memoritje der papieren van Batavia te verzoeken, genoteert, eenige weinige Regtsgeleerden, die meine hier van de meeste nuttigheid te zyn, waar by men nog andere nutte van die soort metter tyd voegen kan, die men, nevens een Memorie 'er af, onder den Geregtsbode zou konnen laaten, om verantwoord te worden.

Heb door myn indispositie nog geen preuve konnen nemen van 't Manuaal of van de Evolutien van 't guarnisoen, dat slegt is, apparent veroorzaakt door dien Capitein *Berg*, wegens hoogen ouderdom, 'er zelf niet op heeft konnen passen, en geen wonder, alzoo hy maar over gemeene zaaken van zyne functie naaulyks bescheid weet te geven.

Dies dienen de Heeren XVII. om een ander verzogt te worden, alzoo de lieutenant *Adriaan van Rheede* ook af is, en alles op den vaandrig *Slotsboo* aankomt, die nog als Landmeter, en opziender der Houtwerken in de bosschen en in de Fortres, en van de Lyf-eigenen ageert, van welke twee laatste hy wel mogt geexcuseert worden; doch Landmeter kan hy blyven tot 'er een uit 't Vaderland komt, konnende hy verder ageeren als provisioneel lieutenant, en de sergeant *Pieter Kikzee van Itzehoo* als provisioneel vaandrig, om 't volk te exerceren in de nieuwe wyze van exercitie.

En alzoo UE. van jongs op in de Militie geverzeerd is, en tot hooge Charges te water en te land geëmployeerd, zoo zou 't ongerymd zyn UE. daar ontrent iets te willen voorschryven, ten waar iets byzonders, Indiën rakende, ten welken eynde ik UE. de orders haarer Edelheden, rakende 't onderhouden der wagten, en 't straffen der Militaire delicten, gefundeerd op de rezolutien haarer Edelheden van 4^den^ Januaii 1706. tot UE. speculatie alleen gecommuniceerd heb, zoo als ik die op Ceylon in gebruyk gebragt heb.

Capiteyn *Berg*, altyd een wakker Officier geweest zynde, meriteerd (even als *Abram Vernie*, Capitein te Kolombo, op Ceylon, toegestaan is uyt 't Vaderland) dat in zyn faveur na 't Vaderland geschreven, en deze zoo gehandeld werde als aan *Vernie* geschied is, die zyn volle gagie behield. Mindere Officieren werden dus gegagieerd.

Een Lieutenant - - - -	10 R^ders.^	1708.
Een Vaandrager - - -	8	
Een Sergiant - - - -	6	
Een Corporaal - - - -	4	
Een Soldaat - - - -	3	

Dat tot geen debauchanten betrekking moet hebben, die men na 't Vaderland zenden moet.

Men diend hier ontrent van Batavia te verzoeken het reglement, als ook de lysten der Salarissen van Secretarissen, en Notarissen, alzoo daar ontrent hier groote excessen begaan werden, zoo hoore.

Ook moeten alle Secretary 's papieren van importantie werden geregistreerd, op dat die door baatzugtige suppoosten niet werden verduysterd.

De wegen, zoo uyt 't Fort na 't vlek, als in 't vlek, dienen verbeterd te werden, alzoo 'er nog veel kuylen zyn, die ons veel nadeel zouden konnen toebrengen; dus dient dit ten eersten wel bezorgd, en jaarlyks tweemaal beschouwd te werden door Wykmeesters, en den Amptman als prezident, en nog 2 Compagnies dienaars, en 2 Borgers, konnende tot speculatie gevorderd werden van Ceylon Copy-instructie voor de Wykmeesters daar.

't Hospitaal dient met een hegge of muur beschoten te werden, om veel ongeregeldheden voor te komen, en daar by dient men een portier uit de impotenten te stellen.

Ook diend den Oppermeester hier ter hand gesteld een lyst van de naamen der zieken, en van hunne ziekte, en hoe die ziekte door de Meesters aan boord behandeld is.

En terwyl hier een reglement voor 't zieken-huys is van den 3 Mey 1697., door de Heeren XVII. geapprobeerd by missive van den 31 Juli 1698. zoo valt hier op niet anders te zeggen, dan dat te wenschen waare, dat verscheydene poincten des zelfs behoorlyk waaren in practyk gebragt. Hoewel ik de meeste ('t zy met eerbied gezegt) van meer beslag, als nuttigheid, bevinde te zyn.

Men behoorde een schut-hok of Koraal te laten maken, om de beesten der lieden, van buiten komende, te stallen, op dat zy die tegen de Plakaten niet genoodzaakt werden over al in deze valeye te laaten loopen. En zou men dit hok ontrent het Slaven-quartier konnen nemen, om de mest 'er af in Compagnies Thuyn te brengen.

Zynde niet te bedenken waar aan men in dien Thuyn 72 Slaven of Slavinnen employeerd, alzoo daar uyt het tiende deel waardy aan groente niet geleverd werd, als den arbeyd der zelve waard is.

Ontrent ordres op de scholen, zoo binnen

1708. nen als buyten de Fortres, my geinformeerd hebbende, bevind die beter, als men die wel heeft uytgekreten; alzoo de Scholieren niet alleen 's Woensdags ordentelyk gecatechizeert, maar ook nu en dan Sondags na de Predicatie door D. *Kalden* gecatechizeert werden.

Volgens de instructie van de Heer van *Meydrecht* moeten hier 5 Diakenen zyn; en den Armen om niet bediend werden, hoedanig zy hunne administratie verantwoorden moeten, ten overstaan van Gecommitteerden uyt de Raad van Politie, en Justitie, en van de Commissaris Politycq in de publycque Kerk met open deuren.

Daar over zal 't berigt van Batavia verzogt, en verder wel gelet werden, dat geen Kerken-raad zig eenige politique dispositie aanmatige, gelyk my gebleken is tot verwondering, by verhooging door haar Eerw. op de graven gesteld, welk gedrag van den Kerken-raad door de Regering (alzoo nu de tyd niet hebbe) diend gerevideerd te werden.

De Weeskamer hier diend ook te hebben diergelyken reglement, als 1695. 23sten Mey door haar Edelheden na Ceylon gezonden is.

Als ook een extract rezolutie van den 27 April en 29 Juni 1684. in opzigt van de rekening van den *Curator ad lites*, en hoe die moet werden nagezien door Gecommitteerden, die 'er in den Raad schriftelyk Rapport van moeten doen; waar toe gemeenlyk de Negotie-Boekhouder en de Secretaris gebruykt werden.

By 't Inventarizeeren der Goederen van overledenen, altyd luyden van eer, en geen geringe, te gebruyken, dat niet aan den *Curator ad lites*, maar aan den Gouverneur of Tweeden, moet staan; ook dienen de Goederen van lieden, aan land overleden, aan land verkogt, en niet weer na boord gezonden te werden.

Ook zou niet te onpas komen 't extract rezolutie van den 6den September 1694., dat men voortaan als de Negotie-boeken op 't sluiten staan, die in Raade eerst examineeren moet, om te zien

1. Of alle posten van ongelden, en andere afschryvingen, wettig en met de Ordonnantien accorderende zyn.
2. Of de onkosten in de volgende tyd niet zouden konnen vermindert worden, enz.

Ook volgens die Resolutie met de Soldyboeken te handelen.

Of 't niet best ware, de goederen uit de winkel ook hier, gelyk in verscheide plaatzen van Indiën geschied, per ordonnantie te verkoopen, dat UE. zelf gelieve te overwegen, alzoo de Tweede 'er dan 't oog over kon laaten gaan, dat de gewildste waaren niet weg raakten, en de andere bleven leggen bederven. 1708.

Vermits de speceryen op Ceylon ten zekeren pryze en quantiteit door haar Edelheden aan de Leden van den Raad by schryven van den 3den September 1705. toegestaan worden, zoo zouden de Leden van dit Gouvernement daar toe mede qualificatie konnen verzoeken, alzoo voor de zelve hier geen meer voordeelen, dan daar, te bejagen zyn.

Ook kan hier dienen 't extract van bovengemelte Resolutie van 22sten December 1692., om de gewigten tegen een te confronteeren, en eenige tot slaapers te houden, die men uit 't Vaderland zou konnen verzoeken, van

50 ponden tot 1, ½, en ¼ pond toe.

En dus mede met deugdelyke maaten en kannen, die op zekere plaats moeten bewaart worden, in een kist, waar af de Fiscaal independent de sleutel hebben moet, en die door geen ander, dan de Geregtsboden, laaten openen.

Het is my onmogelyk, om in deze Memorie my over alle andere ordres haarer Edelheden ontrent een net bestier alhier uit te laaten.

Hoe men moet handelen met ergerlyke en nalaatige Predikanten in hun dienst ('t gene aanhaal by de presente oneenigheden der zelve hier) kan men zien uit de Missive der Heeren XVII. van den 24sten Augusti 1663., inhoudende, om die na 't Vaderland te zenden. Ook geen geschillen van hen aan Classen of Synoden te defereren.

Geen dwingelandy of gebied te gebruiken over de Kerkelyke Vergaderingen (volgens Missive der Heeren XVII. van den 22sten Mey 1670, en van haar Edelh. van den 14den Mey 1694. na Ceylon gezonden) maar de Commissaris Polityk, die 'er zit, kan alles hooren, en zoo iet de Regering raakt, dat kan en moet de zelve by rapport of extract bekent gemaakt worden.

De Heeren XVII. hebben al by hun Missive van den 14den Juli 1695. beginnen af te zien van 's Compagnies omslag in 't cultiveeren der wynen, graanen en 't aanqueken van vee; oordeelende dat dit de Coloniers beter passen zou. Belasten dierhalven van tyd tot tyd de wyngaarden, met zoo veel moeite en kosten geplant, by parceelen te verkoopen, en de landeryen, tot den landbouw gebruikt, aan de Vrylieden over te laaten, en te verkoopen, om dan daar van voor de Compagnie de tiende te trekken.

Dat zy van de landeryen herhaalen den 27sten Juni 1699. om het land te verhuuren of te verkoopen; en na zich ook van 't vee ontdaan te hebben, zich mede ontslaan

1708. slaan van alle dienaaren en slaaven, daar toe gehouden, ten einde Compagnies omslag, zoo veel mogelyk is, in te trekken, en alle die lastige buitenposten te verminderen, en de extorsie van de Landdrosten, en booze opzienders ontrent de Vrylieden, te beteugelen.

Hoe verre nu deze ordres nagekomen, of verwaarloost zyn, laat my de tyd niet toe na te vorschen; te meer, alzoo nu al veel jaaren herwaarts deze buitenposten in de boeken geen aparte rekening gegeven is, dan alleen aan die van de Saldanha-baai, de thuin Rustenburg, de Klapmuts, en Hottentots-Holland, zynde niet wel te begrypen, waarom dit ontrent de andere nagelaaten is.

Alleen is my gebleken uit de Pachtconditien, van den 27sten Juni 1699., dat alleen 't Woonhuis, de Hokken, Kraal, en verderen opstal van de buitenpost de Kuilen en van Elsjes Kraal, met den verderen opstal en der zelven grond, aan den meestbiedende verkogt zyn, zonder dat van de landeryen, daar toe behoorende, gerept word, en is my ook uit een klein Memoritje uit de Negotie-boeken vertoont, dat de Klapmuts verkogt is den 1sten Juni 1706., zonder dat 'er egter eenige koopconditien van exsteren; en die maar mondeling door de Heer *Elzevier* op de Kat opgeveilt en verkogt is.

Hoe nu met de landeryen, tot die 3 posten behoort hebbende, gehandelt is, zal exact dienen nagevorscht, en volgens Compagnies ordres behandelt, en ook onderzogt te worden, of niet deze of gene van de nog aangehoude buitenposten wel zouden konnen gemist worden, om veel Europiaanen en slaaven, daar toe vereischt, in te trekken; en wel voornamelyk of men niet deze zou konnen missen:

4 Veldwagters aan Stellenbosch.
5 dito in 't Land van Waveren.
3 dito aan de Groene Kloof.
1 dito in Hottentots Holland.
2 dito aan 't Visschers Hok.

15

Van welke 15 ik oordeel, dat wel 10 persoonen konnen ingetrokken worden, alzoo dit maar boerenplaagers zyn, zonder na behooren op Compagnies bosschen eens te letten, dewyl de Vrylieden uit de zelve meer hout, dan de Compagnie, hebben weten te bekomen.

Weshalven 'er na dient vernomen te worden, waar dien afval der boomen, tot timmerhout voor de Compagnie gekapt, gebleven, en door wie dit weggehaalt zy, behalven dat ook den aanteel, en 't plantzoen van 't jong gewasch geheel verstikt, verdurven, en weggerukt zy. 1708.

En nadien de Heeren XVII. by schryven van den 30sten October 1706. aan alle Dienaars 't bezit van alle landeryen ontzeggen, hoewel met licentie om de zelve, die zy hebben, aan anderen te verhandelen, mits op confiscatie zoo zy dit nalaten, gelyk zy ook niet willen, dat men aan hen eenig Land meer in eygendom of huur vergunnen zal, verbiedende hen ook met Koorn, Vee, of Wyn te handelen, zonder op eenige regten der vrylieden te impieteren, zoo zou men met regt mogen vragen, of de vrylieden (die men yder ook toestaat vry te mogen slachten; hun vleesch te verkoopen, en met de Hottentots te ruylen, volgens verlof van den 24sten Juli 1704.) wel iets meer zouden konnen wenschen, of van de Compagnie pretenderen, ten waare alleen om te beletten, dat de mindere Borgers niet door de vermogenste verdrukt, en in te groote dependentie gehouden wierden.

Om 't welke te beletten, men de leverantie van 't vleesch, na expiratie der 3 jaaren door de Heeren XVII. aan *Huzing* verleend, aan de ingezetenen in 't generaal, latende de dispozitie 'er af aan de Borgerraaden in der tyd, zou konnen vergunnen, waar door veel armen zouden geholpen worden; voor al, als men een expres Boekhouder hier toe gebruikte die by beurte met een ander de naamen der leveranciers aanteekende, op welke wyze de Gouverneur altyd zou konnen weten, wie 'er gelevert had, en wie niet.

Ook moet men de ruiling met de Hottentots voor alle de Borgers open zetten, mits stellende by die Borgers, die gaan ruilen, eenige Dienaars der Compagnie om 't verongelyken der Hottentots te weren, en om van wegen de Compagnie eenig rundvee in te ruilen, tot hunne wagens noodig; of anders dat de Vrylieden, alleen gaande ruilen, verpligt bleven de E. Compagnie, tegen een civile prys, van 't noodige te voorzien; en 't verder aan alle anderen by placaat te verbieden, niet alleen om te ruilen, maar om zich niet buiten zekere limiten te begeven, om te beletten dat de Hottentots door geene verstekelingen, vagebonderende Vrylieden, of uit hun huur geloopen knegts, geplaagt worden, 't geen de Heeren XVII. zekerlyk wel behagen zal, zoo men hun schryven van den 27sten Juni 1702., 3den November 1703., en 24sten Juli 1704. daar tegen maar eens vergelykt.

Na zoo groote vryheden, den Vrylieden toegestaan, zou 't ondankbaar zyn te weigeren aan de Compagnie zoodanige pu-

1708. publyke dienften, die de Compagnie in der tyd voor zich noodig oordeelen mogt, als by voorbeeld, eenige vragten van hout, zout, enz. te ryden of te vaaren: de gemeene wegen zamen op te maaken, enz. waar van de bezorging aan de Borgerraaden zou konnen gelaaten worden.

Vermits nu de Compagnies Dienaars geen landeryen nog thuinen mogen hebben, en zy egter groente noodig hebben, behalven dat ook veel Borgers hen niet willen gerieven, zoo zou het te wenfchen zyn, dat de Majores yder Dienaar een kleen bepaald thuyntje tot zyn menagie toeftond, mits in deze valeye of binnen 't beftek van een uur te blyven, waar door hunne dienften geen verlet lyden, en de Borger ook geen fchade te vreefen zou hebben.

Ook moet, volgens laft van den 30ften Oċtober 1706. niet te veel Lands aan een Borger gegeven werden, daar'er 2 a 3 af zouden konnen leven.

Ook wel te letten, dat de fchulden der Coloniers niet te verre ten agteren raken, waar van de reftanten UE. altyd op ultimo Augufti by eene Memorie moeten werden overgeleverd. Ook moet de Landdroft 'er wel oppaffen, dat de debiteuren haare Wynen, Koorn, &c. niet op andere namen laten debiteeren, of leveren, om de Compagnie wegens haar verfchot uyt te ftellen.

Ook zou men wel redres konnen maken, ontrent de Knegts in leening aan de Coloniers te geven, die ultimo Februarii 120 beliepen, en waar van 'er veele hun Meefters ontloopen en gaan vagabondeeren, en veel quaad doen, om 't welk te beletten die Meefters 3 dagen na 't miszen van zoo een Knegt, de Landdroft op zekere pæne bekend te maken, en ook aan den Capiteyn van 't Fort, om zulke vagabonden tot hun plicht te brengen.

Ook diend 't licentie briefje van zoo een geleend Knegt tot Stellenbofch, of daar zy onder behooren, geregiftreerd, om altyd te konnen zien en bewys te konnen vorderen, waar die Knegt gebleven is; behalven dat 'er jaarlyks permiffie van hun huur van den Gouverneur verzogt moet werden, dat op een vaften dag behoord te gefchieden.

Ook wel te vigileeren tegen de verftekelingen der Schepen, en tegen die gene, die hen meer als een etmaal geherbergt hebben; volgens de placcaaten.

Of de verpagtingen der E. Compagnie verbeterd konnen werden, heb niet konnen vernemen; maar wel dat de pacht der Kaapze bieren veel nadeel aan de confiderabelfte, te weten, de pacht der Kaapze Wynen, doet; die, by mortificatie van de eerfte 's jaarlyks wel 4 a 5000 guld. meer opbrengen zou.

Ook diend men daar op te letten, dat deze bieren, alzoo zy niet lang konnen duuren, en haaft verzuuren, niet zeer gehard zyn, dat ook dien brouwer veel hout verflind. 1708.

Ook diend UE. te overwegen, of ook aan Stellenbofch en Draakenfteyn niet een pacht van Kaapze Wynen zou in te voeren zyn, en dan te beletten, dat in die 2 gehugten geen gelagen over al gezet wierden, gelyk nu gefchied.

Ook zegt de Landdroft, dat ten platten lande allerley Aċtens, en zelfs Teftamenten, Kodicillen, &c. door ongequalificeerden en onkundigen gemaakt, en veel onnoozelen daar by verkort wierden, dat behoorde geredreffeerd te werden.

't Huys, aan de colonie tot Stellenbofch behoorende, dunkt my dat met geen voordeel voor de zelve aan te houden is, en beter diende verkogt, te meer, alzoo de caffa daar nu ledig, en ten agteren is, en om dat de dagelykze onkoften uit de revenuen niet konnen goed gemaakt werden.

Volgens 't Placaat den 18den Juni 1689. is yder gehouden op 't land, hem van de E. Compagnie gegeven, 100 eikenboomen jaarlyks te planten, dat ook by de grondbrief uitgedrukt ftaat; doch alzoo alle gronden daar toe niet even bequaam zyn, zouden de Borgerraaden 2 of 3 bequame ftukken lands konnen uitzien, om van wegen alle die ingezetenen beplant, fchoongehouden, en voor rekening der E. Compagnie gelevert te worden.

Deze Coloniers zyn verdeelt aldus

Infantery aan Stellenbofch, -	100 man
Draakeftein, -	104
Cavallery aan beide de Gehugten,	69
Infantery in de Tafelvalei in 2 Compagnien, -	176
Cavallery dito,	64
	513

En men meint, dat deze nog al zouden konnen vermeerdert worden, ook zou men de knegts by leening gegeven, in tyd van nood konnen employeren, en dit in hunne Aċten laaten invloejen.

Ook zou men hier by konnen voegen, en tot 1 of 2 aparte Compagnien konnen maaken, zoo van de Penniften, als van de Chirurgyns, en van de voornaamfte ambagtslieden, en der gener die hun gagie hebben laaten affchryven. En de andere Compagnie zou beftaan uit zeevaart, en artillery-volk. De Capitein der eerfte kon zyn de Tweede perfoon, Lieutenant en Vaandrig uit de mindere Polityke Bedienden, en over de zeevaart den Equipagiemeefter, en andere Officieren van dat

dat stof; op dat deze, tegen een tyd van nood eenigzins gedresseert mogten zyn, dat door een bequaam Sergeant zou konnen nu en dan geschieden.

Men groet alle Europische vaartuigen en schepen, aankomende, als zy de Fortres salueren, met gelyk getal van schoten, zelfs poetels die klein zyn, dat direct aanloopt tegen 't gebruik van geheel Indiën, en tegen de ordre der Hooge Regering, by Missive van den 12den September 1698 die dit wel belasten ontrent konings schepen, doch alle anderen maar eens; en enterloopers in 't geheel niet.

Ook dient men de verlooren ankers te laaten visschen, en 'er een premie van 6 Ryksd. op te zetten, na de swaarte der zelve.

Heb ook geadvanceert tot Onderkoopman *Willem ten Damme*, Cassier hier, alzoo die bediening altyd door een Onderkoopman is waargenomen, onder approbatie der Heeren XVII.

Die ook verzoeke dat gelieven te aggreëren, dat aan 2 slaaven (de een van kindsbeen af den Extraordinaar Raad *Simon van der Stel* gedient hebbende, en de ander in dienst van den Heer *Willem Adriaan van der Stel* geweest hebbende) hun vrybrieven gegeven heb, te meer alzoo den laatsten Heer al voor eenigen tyd een andere slaaf in de plaats gegeven had; hoewel die naderhand gestorven is.

Men moet ook verzorgen, dat geen lyfeigens in vryheid worden gestelt, zonder Acte van cautie 'er nevens, volgens de Batavische Statuuten, van in 10 jaaren niet ten laste der Diaconye te komen, dat noodig is ook hier te practiseeren, te meer, alzoo alzulke Familien ten laste der Diacony gekomen zyn.

Ik verlaat my daar op, dat UE. deze Memorie, ten dienst der E. Compagnie, nakomen zult, alzoo 't anders vrugteloos is, die op te stellen; gelyk de jonge Heer *van Goens* mede zeer wel aanmerkt; anderzins kon ik my daar van zoo wel ontslagen hebben als de twee voorige Heeren Commissarissen zich daar van gedispenseert hebben; doch stel vast dat UE. deze defecten redresseeren zal.

Kaap de Goede Hoope 19 April 1708.

P. S. Zyn E. gaf nog eenige ordres ontrent de verrotte balken der pakhuizen. In dit laatste jaar waren hier gelevert aan de Compagnie

Tarw.	8744	mudden.
Rogge.	2961	
Boonen.	391	
Erweten.	105	

Deze staan in 't toekomende nog merkelyk te vermeerderen, en zullen derhalven in deze pakhuizen der E. Compagnie niet konnen geborgen worden, zoo dat 'er nog eenige nieuwe zullen dienen gemaakt, dat alvoorens in 't Vaderland van de Heeren XVII. daar dient verzogt te worden, zoo dat niet al geschied is. 1710.

In 't jaar 1710. wanneer de Heer Generaal, *Johan van Hoorn*, hier als Commissaris was, zogt zyn Edelheyd zich by deze borgery bemind te maaken, niet alleen door aan alle de zelven een fraay geschenk van geconfyte Gember (welke zyn Ed: van den Koning van Bantam in 't voorby zeylen geschonken was) en Thee, mitsgaders een gift van 1000 guld. aan den Armen alhier te doen, waar by de Heer van *Rhyn* ordinaris Raad van Indiën, 500 guld. voegde, maar zyn Ed. dede ook een voorstel, om hier by gelegenheyd een fraay Stadhuys, op de rey daar 't Huys van de Heer *Blezius* staat, en een Borgerwagthuys, te maken; waar in de borgers wel grooten zin hadden; dog als zy naderhand hoorden, dat zy'er 1000 Rdrs. toe zouden moeten uitschieten, zoo bleef dit gansch werk steken.

Zyn Edelh. van Hoorn in 't jaar 1710. hier als Commissaris.

Zyn Edelheyd dee ook als Commissaris der Kaap deze navolgende vraagen aan den Heer *Assenburg*, en den Raad alhier, welke ons licht ontrent veel zaaken, te voren van ons met opzet voorby gegaan, zullen geven.

VRAAGEN

Door den Heer Johan van Hoorn, *Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën, Zeevoogt der Retourvloot (die in 't jaar 1709. vertrok) en Commissaris van Kaap der Goede Hoope, in 't jaar 1710. aan den Heer* Louis van Assenburg, *Gouverneur, en den Raad alhier, gedaan.*

1 Vraage.

De Kaart van 't Kasteel, door wie dit begonnen, en wanneer 't volbouwt is.

Antwoord.

Dit is zyn Ed. al bevoorens berigt, en de Kaart zyn Ed. overgegeven.

2 Vraage.

De Kaart van de verdeeling van deze Stadt, of van 't Vlek.

Antwoord.

Als vooren.

3 Vraage.

Welke de Leden van den Polityken Raad zyn.

Ant-

1710. Antwoord.

De Gouverneur, Tweede, Fiscaal independent, en de verdere bevoorens reets gemelt.

4 Vraage.

Welke de Leden van Justitie?

Antwoord.

Deze zyn bevoorens al mede gemelt.

5 Vraage.

Wat Collegiën hier meer zyn.

Antwoord.

Alle de zelve zyn bevoorens al aangewezen by 't beschryven van de Regeering der Kaap.

6, 7, 8 Vraagen.

Wat Militairen, verdere Bedienden der E. Maatschappy, en hoe veel Borgers.

Antwoord.

Hier over is, zoo verre dat noodig is, bevoorens al mede gesproken.

9 Vraage.

Hoe veel Borger-Familien.

Antwoord.

Borgers - -	656
Vrouwen - -	339
Zoonen - -	458
Dochters - -	470
Groote Slaaven - -	1294
Slaavinnen - -	260
Kleine Slaaven - -	99
dito Slaavinnetjens - -	122
	3698

10 Vraage.

Hoe veel der zelve zich hier aan de Kaap onthouden.

Antwoord.

Ruim vyf honderd.

11 Vraage.

Hoe veel huizen in de Tafelbaai staan; en welke Kerkbedienden hier zyn.

Antwoord.

Hondert vyf en vyftig, die Ratelwagtsgeld betalen, en onder de stadt behooren.

Men heeft nu aan 't Kasteel een Predikant, en een aan Stellenbosch, doch nu was de Predikantsplaats op Draakenstein open. Ook wint een Predikant hier op zyn hoogste 120 guld. ter maand, mits 25 per Cento verlies en dan, by gunst, geld genietende.

Hier waren ook 5 Krankbezoekers, 2 aan 't Kasteel, 2 op Draakestein, een Fransche en een Nederduitsche, en 1 aan Stellenbosch, welke laatste ook Geheimschryver van den Landdrost en Heemraad is.

Aan 't Kasteel zyn ook 2 Ouderlingen, een Dienaar der E. Compagnie, en een Borger, en 4 Diakenen, van yder twee; mitsgaders 2 Ouderlingen en 2 Diakenen aan Stellenbosch, en 2 Ouderlingen en 4 Diakenen op Draakestein.

De regeerende Diakenen hebben 't opzigt over de nieuwe Kerk, die in 't jaar 1701. uit de Armen-middelen begonnen is gebouwt te worden. Ook staat het bestier der Armen-middelen en van de Kerkelyke inkomsten alleen aan hen; doch geen penningen mogen anders dan by besluit van den Kerkenraad uitgezet, en ook geen andere verbetering aan de Kerk gedaan worden. 1710.

Volgens de boekjens der Diakonie waren de inkomsten van 't jaar 1709. tot 1710. - - 6906 - 4 - 8

De uitgave - 2872 - 16 - 0

12 Vraage.

Waar hier buiten al volk legt?

Antwoord.

Op de buitenposten in 't land van Waveren legt 5 man, in de Groene Kloof nu 4, aan de Klapmuts in 't Grasveld 2, aan Visschershok 2, op de Leeuwenkap 2, en in 't Rietveld zomryds 3 of 4 om riet voor de E. Compagnie te kappen.

Op 't Robben-eiland legt 1 sergeant, 1 korporaal, en 7 soldaaten.

Op 't Dassen-eiland heeft men geen volk, dan als men Traan brand.

In de Saldanha-baai legt 1 korporaal, en 3 soldaaten.

Ook legt 'er nog veel volk op andere buitenposten, behalven de baazen en onderbaazen in yder thuin, en de baashoutkapper met zyn volk in de besschen, 't Paradys, enz. met zyn veldwagter, om opzigt over de besschen te nemen.

Van de buitenbezetting, en landen, zyn geen kaarten; maar wel erf-boeken van yder huis en plaats, zoo aan 't Kasteel, als aan Stellenbosch, en op Draakestein.

De Punten van 't Kasteel zyn deze:

Catzenelleboge.
Nassau.
Leerdam.
Orangie.
Buuren.
} Die alle zeer wel van geschut voorzien zyn.

13 Vraage.

Hoe veel runderen, schaapen, paarden, enz. hier zyn?

Antwoord.

Volgens opgave der Borgers waren 'er (hoewel ongetwyffelt eer meer) deze:

Schaapen. - -	131630
Ossen. - - -	7091
Koejen. - - -	6352
Kalveren. - -	3573
Vaarzen. - - -	3066
Dito der E. Compagnie. -	288
Perziaanze Ezels. -	4
Gemeene dito. - -	68
Perziaanze Schaapen. - -	6
Hottentotsze Schaapen tot spys voor de slaaven ingeruilt.	123
Runderen, melkkoejen, vaarzen, en 2 trekossen, kalveren.	823
Ossenwagens. - -	15

Paar-

1710. Paardewagens. - - - 4
Karren. - - - - 1

Hoe veel wagens, karren, enz. 'er by de Borgers zyn, is onbekent.

14 Vraage.

Hoe veel leggers Wyn men nu hier in een jaar van de wynoegst, mitsgaders van de koornoegst heeft.

Antwoord.

Dit jaar by opgave waren 'er wynstokken, - - - 2729300
waar van zouden komen leggers, 1190
Anders rekent men 1 legger wyn van 1000 wynstokken.

Dit jaar waren 'er gezaaid 1582½ mudden terw.
En daar af gewonnen - - 20264
Van 375 mudden rogge was gewonnen - - - 1175
Van 73½ dito garst, - 1107
En 't jaar te vooren gewonnen,
Van { 1313 mudden tarw, - - 18876
305 dito rogge, - - 1685
64¾ dito garst, - - 544 }

Doch dit wort zelden na waarheid opgegeven, om de tiende te ontwyken.

15 Vraage.

Hoe veel Hottentots onder Compagnies gehoorzaamheid staan.

Antwoord.

Dit is niet wel te bepaalen, alzoo zy met hun vee dan hier, dan daar, leggen.

Volgens de jongst geslotene boeken waren 'er in een jaar 24 leggers traan op het Dassen-eiland en in de Saldanha-baai, en nu jongst op 't Dassen-eiland nog 16¾ leggers, van zeerobben gebrand. Men had dat bevoorens ook al getragt van Noordkapers te doen, waar toe alle de gereedschappen reets ontboden waren; doch daar is niets op gevolgt.

Compagnies slaaven hier waren onder den 31sten Augusti deze:

Mans - - - 127
Vrouwen - 183
Kinderen - 130
——— 440 koppen.

Die een brood 's weeks (even eens als de bezetting) genieten, benevens eenige oude ryst, eenige azyn, eenige ponden peper, en tweemaal 's jaars kleederen; doch de Mandoors, en andere Hoofden, krygen dubbeld van 't zeildoek, en blaauw lywaad; en beliepen de winterkleederen, - - - - 3524 - 5 - 0
en de zomerkleeding, - 2771 - 5 - 0
6295 - 10 - 0

Onder den 31sten Augusti waren hier 51 Banditen, en daar onder 2 meyden, 18 Europiaanen op 't Robben-eiland, en 31 Inlanders, zynde Chineezen, Maleyers, Macassaaren, Cingaleezen, die 't zelve, als Compagnies slaaven, uitgenomen de peper, genieten. 1710.

Wat nu de kostgelden, rantsoenen, enz. hier betreft,

Het kostgeld van den Gouverneur is hier ter maand - Ryksd. 30
Ook krygt zyn Ed. eenigen voorraad voor de tafel, volgens een aparte rekening in 't groot boek.

Het kostgeld van den Tweeden, en van den Fiscaal, - 13
Nevens 20 pond boter.
8 - - - kaarzen.
2 kannen olyven-olie.
4 - - - traan.
½ mudde tarw.
16 kannen wyn.
2 vragten brandhout.

De Capitein en Predikant genieten kostgeld, - - - 13
Brandhout, en tarw als vooren; doch Boter 10 pond.
Kaarzen 8 dito, aan 't Kasteel; doch aan Stellenbosch, en op Draakestein maar 4 pond, als ook de Capitein.
Olyven-olie 2 kannen.
Traan 4 dito.
Wyn 8 dito.

Schipper *Brommert*, de Lieutenant, en de Opperwondheeler, yder kostgeld, - - Ryksd. 8
Wyn 6 kannen.
Brandhout 1 vragt.

De Onderkooplieden, Boekhouders, in bediening zynde, Krankbezoekers, Baas Thuinier, Baas Smid, aan kostgeld - Ryksd. 6
Wyn 6 kannen.
Brandhout 1 vragt.

Assistenten, Provisioneel dito, de Landdrost, Sergeanten, Bode, Onderwondheeler, Baazen, kostgeld - - - Ryksd. 4
Wyn 1½ kan.

De Onderbaazen, Mandoors, Ziekenvader, Koetzier, enz. 3 Ryksd. vry geld, zynde 11 persoonen, waar van 7 persoonen genieten 2 Ryksd. vry geld.

Ambagtslieden 1½ Ryksd. vry geld, en 1½ Ryksd. subsidie, en alle week 1 brood van 9 pond.

Corporaals 1 Ryksd. vry geld, ½ dito subsidie, brood als vooren.

Soldaaten, Matroozen, Bosschieters, enz. ½ Reaal vry, ¾ subsidie, brood als vooren.

Een Predikants weduwe geniet het halve tractement (of de helft der buitenvoordeelen) van een Predikant van Stellenbosch.

De leverantie der schaapen had voor de helft de Burgerraad *Henning Husing*, en voor

1710. voor de andere helft de Burgerraad *Klaas Henrikszoon Diepenauw*, en *Michiel Ley*; welker accoord, voor 3 jaaren met de Compagnie aangegaan, nu in 't jaar 1710. zou ten einde loopen.

De vaartuigen, die men hier had, waren de brigantyn d'Anoy, de galjoots de Mercurius, de Postlooper, 1 landboot, en 2 schuiten.

Men geeft doorgaans aan yder schip van 160 voet, na Indiën gaande 12 schaapen; doch aan een van 145 voet maar 10, en 8 aan een van 130, en 6 aan een van 100 voeten.

Baas *Hartog* alleen levert de groente aan de schepen uit 's Compagnies thuin, bestaande in kool, geele wortelen, knollen, radys, salaade, boontjens, zuuring, boeren-boonen, beete, en andere fyne groente, doch dat laatste maar voor de kajuit, alles na den tyd van 't jaar; ook wel queeqeeren, konkommers, en pompoenen, als 'er die overvloedig zyn.

De vertrekkende schepen monstert de Fiscaal independent, die daar toe wel den Soldy-boekhouder, of den Overdrager, gebruikt.

Het brandhout wort uit 's Compagnies bosschen gehakt, en met haare wagens, en ossen of paarden herwaarts gebragt.

Kalk wort van de schelpen, door de Banditen op 't Robben-eiland geraapt zynde, gebrand; doch dit wort gemeenelyk op 't plein van 't Kasteel of voor 't Ravelyn gedaan.

Jaarlyks word hier ook een ziel-beschryving, nevens een omstandige aanteekening van yders bezit, voor zoo verre de landbouw, enz. raakt, opgestelt, en alles door uitdrukkelyk daar toe uitgezonden Gecommitteerden opgenomen.

Hottentots-Holland was zeer goed voor paarden, rammen, en moerschaapen met haare zuigelingen; de Klapmuts voor ossen en bullen; de Kuil voor jonge oyen, speellammeren, en vaarzen; de Tygerbergen, Bommelshoek, en de Boereboom voor moerschaapen, gelyk mede aan de diepe Rivieren; en Henrik Vissershoek voor hamels; de Riet-vallei voor geiten en bokken, die alle te zamen om de bequame weiden zeer verre van malkanderen leggen.

Groene en graauwe erweten waren 'er nu mede, doch de laatste nog weinig; doch zoo veel te meer witte of turkze uitgepelde boonen te bekomen, het last van 3066 pond tegen 315 - 7 - 0 of de mudde tegen 18 guld., en 1 last groene erweten tegen 367 - 11 - 8 of 21 guld. de mudde.

Dit nu zyn wel de voornaamste zaaken, die in dezer voegen door den Heer Gouverneur *Assenburg*, en zyn Raad, aan zyn Edelheid, op zyne verscheidenerlei daar over gedaane vraagen, opgegeven zyn. 1714.

Wy zouden nog veel andere dingen hier hebben konnen byvoegen; doch hebben die reeds hier en daar op andere plaatzen, daar het te pas quam, opgegeven en aangehaalt, behalven dat wy ook best oordeelden zommige zaaken over te slaan, om geen meer licht aan dezen en genen, dan 't behoort, te geven.

Verder is 'er onder de regeering van de Heer *van Assenburg* niet anders van belang voorgevallen, dan dat zyn Tweede persoon de Heer *d'Ableing* in 't jaar 1710. ook als Extraordinair Raad na Indiën vertrokken, en als Tweede door de Heer *Willem Helot* vervangen, waar na de Heer *van Assenburg* den 27sten December 1711. hier overleden is.

Ondertusschen wiert de Heer *Helot* by den Raad als Gezaghebber aangestelt, die dit tot den 24sten Maart 1714. waargenomen heeft, wanneer de Heer *Maurits Pasques de Chavonnes* met de Kokkenge hier als Extraordinair Raad van Indiën, en Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, en van 't eiland Mauritius, verscheen. De Heer Chavonnes, Land voogt in 't jaar 1714.

Zyn Ed. wiert door de Heeren *Helot*, *Valkenier* (Zeevoogt der Retourvloot) en veel andere Heeren, onder 't balderen van 't geschut, (doende 't Fort 21, de Admiraal 19, de Onderzeevoogt 17, de Schout by nacht 15, en de verdere schepen der vloot 13 schooten yder, toen zyn Ed. van boord ging) zeer staatelyk afgehaalt, en den 28[sten] dito als Gouverneur voorgestelt. Zyn Ed. quam daar met Mevrouw zyne gemaalinne, en ettelyke kinderen, benevens zynen neve, Capitein *Chavonnes*.

By de komste van de Heer *Chavonnes* trad de Heer *Helot* weer tot zyn voorige bediening van Tweede persoon, doch hy bediende die maar 't jaar 1715., wanneer zyn E. (een koek hem door een ondankbaaren gebakken) na 't Vaderland ontboden, en door de Heer *Abraham Kraanendonk* als Opperkoopman en Tweede vervangen wiert, die deze bediening tot 't jaar 1721. waargenomen heeft, en toen hier overleden is, zynde (zoo men zeide) kort te vooren of 1720. buitengemeen Raad van Indiën gemaakt. Hy is in dat zelve jaar door den Heer *Jan de la Fontaine* als Tweede vervangen, die deze bediening tot nog toe hier waarneemt.

Ondertusschen bestierde de Heer *de Chavonnes* deze Kaapze Colonie, volgens de berigten, van daar gekomen, zeer loffelyk; doch in 't jaar 1725. verstonden wy, dat zyn Ed. den 8sten September 1724. hier overleden, gelyk in des zelfs plaats de Heer *Pieter Gysbert Noot* Directeur en Ingenieur over de Fortificatien en Appro-

1714. proches van Indiën in September 1725. door de Heeren XVII. gekooren, hoewel hy eerst in 't jaar 1726. hier als Landvoogt komen zal.

Eer wy nu van deze stoffe afscheiden, moeten wy deze en gene zaaken, onder de vraagstukken, door den Heer *van Hoorn* gedaan, en zoo net niet, als het behoort, beantwoord, wat nader ophelderen.

	Hollandze guld.	
De Gouverneur trekt jaarlyks aan gagie -	2400	
Kostgeld, 30 Rders ter maand, of in 't jaar	900	
En buiten dien nog maandelyks Ryst, 1500 pond.		
Padi, of Ryst in bossen, 30 b.		
Boekweite Meel, 2 mudd. of 360 pond.		
Schaapen, 4		
Olyven-olie, 4 kann.		
Azyn, zoo veel noodig is.		
Brandewyn, 4 kann.		
Wyn, een Inlandze emmer.		
Sek, 16 kann.		
Mom, of Holl. bier, 20 dito.		
Boter, 25 pond.		
Wasch-kaarzen, 15 dito.		
Smeer-kaarzen, 10 dito.		
Zoute vleesch, of Spek, 20 dito.		
Speceryen, 2 dito.		
Brandhout, 31 voer.		
Verder geniet hy vry pakhuis, of van kleederen tot zyn lyf, den inkoop tegen 25 per Cento, en ook wel tegen den inkoop.		
Vrugten uit Compagnie's thuin om niet.		
Slaaven en Slaavinnen tot zyn huis noodig en der zelver kost en kleederen vry.		
Voor 't afscheidsmaal aan de retourvloot 500 guld.		
Welke somme zyn Ed. ook trekt, als hy in eenige Commissie der E. Compagnie op de rheede gaat, of ook zoo zyn Ed. een schip, in nood zynde, red.		
Benevens verscheide andere buiten-voordeelen zonder naam.		
Al welke buiten-voordeelen, tot geld gebragt, te zamen nog wel uitmaaken -	6000	
		9300

Transport - -		9300	1714.
De soldye van den Opperkoopman, Fiscaal Independent, Capitein, Predikant, en Equipagiemeester, komt op 100, en van den Predikant, by zyn tweede verband, op 120 guld. ter maand, en haar kostgeld, tegen 13 Rders, en de verdere buiten-voordeelen tot geld gemaakt (doch de Equipagiemeester trekt maar 8 Rders en de buiten-voordeelen, gelyk in de Heer *van Hoorns* vraagstukken gemelt is) hier by gerekent, zoo trekt yder ontrent 1800 guld. ruim, dat van deze 5 uitmaakt - - -		9000	
De Lieutenant trekt aan soldye 50, en aan kostgeld 8 Rders ter maand, en met zyn andere voordeelen -	1000		
Den Opperwondheeler	1000		
12 Onderkooplieden, en Vaandrigs, yder 708 guld. in 't jaar trekkende, komt te zamen - -	8496		
8 Boekhouders, en 5 Krankbezoekers, yder trekkende 30 guld., en 5¼ Rders kostgeld, met hunne buiten-voordeelen genietende 513 guld., komt te zamen - -	6942		
20 Assistenten, yder 20 guld., en 3¼ Rders ter maand, of 354 guld. met hunne buiten-voordeelen in 't jaar trekkende, komt	4248		
22 Meesters, Sergeanten, Baazen, enz. te zamen trekkende - -	7788		
De verdere Bezetting, Soldye - -	73884		
Hunne buiten-voordeelen	11800		
		115158	
te zamen -		133458	

Waar benevens de E. Maatschappy jaarlyks hier nog een groote somme aan andere noodige zaaken bekostigen moet, welke alle net aan te wyzen ik juist zoo noodig niet oordeele.

Wat voordeelen zy nu hier tegen trekt, is uit het bevoorens reets aangehaalde ligt op te maaken, doch geloove niet, dat het nu nog in verre na tegen haare on-

 kosten

Rivier van Maningaar op Madagascar.

kosten opwegen kan, behalven dat zy al ettelyke duizenden aan de Burgers in 't verschot is; doch metter tyd zal dat egter beteren.

Eenige byzonderheden van Madagascar.

Eer wy van de zaaken van de Kaap afscheiden, moeten wy ook aanmerken, dat de E. Maatschappy nu en dan wel eens een schip na 't eiland Madagascar om slaaven, den meesten tyd op de rivier van Maningaar aldaar handelende, daar ook wel Engelzen (doch meest roovers, die niet te vertrouwen zyn) komen, gezonden heeft. Ook zyn de onzen wel aan 't Fort Dauphin hier geweest, daar men zegt, dat een Jood, koning *Samuël* genaamt, 't oppergebied, en zeer groot ontzag over dat volk heeft. De rivier van Maningaar loopt met 7 monden in zee, ontfangende verscheide rivierkens, die in de zelve haaren naam verliezen.

Men kan de zelve met een schip wel 16 of 18 mylen opvaaren, en ½ van 't eiland staat nu onder een oud koning, die zich 15 of 16 mylen van de ankerplaats ophoud, en zyn zoon meest regeeren laat. Hy hielt een wagt van 200 goede schutters, regeerde zeer straf, en schiet ongemeen net; doch anderen mogen niet schieten. Wy vertoonen deze rivier No. 50. a.

De laatste maal is 'er in 't jaar 1719. van ons ook een Amsterdams schip, Barnevelt genaamt, op dit eiland in de rivier van *Sadian bon Porto* geweest, in 't N.O. op 20 graaden, 2 min. Z. breedte gelegen, daar de schipper *Jan de Koning*, en de Onderkoopman *Servaas Geurtzoon*, den 9den September aan land na den koning *Romoni* gingen, om eenigen voorraad voor hunne zieken te bespreken, welken koning zy ten uitersten onbescheiden vonden, alzoo hy hen dwong voor 1 os 2 snaphaanen, en 1 dito voor 100 pond ryst te geven, daar bevens belastende, zoo zy dat niet deden, hen aanstonts maar voor de kop te schieten; en, na allen schyn, zouden zy dat dreygement niet geacht hebben, ten ware zy door den tolk dien aangaande gewaarschouwt waren, weshalven zy zynen onbillyken eisch maar toestonden, en toen zoo ras, als 't mogelyk was, met hunne zieken en goederen, die zy aan land gebragt hadden, en daar hy nog veel van dede rooven, maar van daar vertrokken.

Ook hadden de onzen, by de goede gelegenheid, die zy van Mauritius hadden, eenige bezetting van daar op Madagascar uitgezet, om door anderen 'er niet uitgesloten te worden, en om te zien, of men daar geen ossen-vleesch voor Indiën zou konnen inzouten, en of 'er ook geen andere voordeelen voor ons te doen wa-

Langs heen geen Grondt
't Konings Paleis
geen Grondt
ANZUANY
ANZUANY
Dit Eylandt Anzuany, gelegen op de Zuyder breete, van 12. Graaden 24 minuten, is redelyk hoog en Berchachtig Landt, men brengt de berg O.Z.O. van zig, Dan heeft men de Reede ongevaer 1½ Musquet schoot buyten de wall, Doch dient gelet te worden dat men in de Z.W. mouzon langs de Westhoeck moet zylen, om de reede te krygen also aen de Oostkant beswaerlyk kans is vermits men daar geen Ankergrond vindt &c.
Duytsche Mylen 15 voor een Graadt

Begraafplaats der Grooten op Madagascar

waren; waar toe men *Macalena Nova* verkooren had, dat niet verre van *Saaian bon porto* legt.

De Begraaf-plaats der voornaamste Grooten alhier, vertoonen wy by No. 50. b.

Wy plagten ook een handelplaats op 't dorp Fombetokke te hebben, welke wy No. 50. c, afbeelden, gelyk ook het koninklyk hof van den koning van *Tánan-Arivo* in de prent No. 50. d. doch alle deze plaatzen, gelyk ook onze voornaame handelplaats in de groote baai van Magellage, hebben wy eindelyk weder verlaaten, en ons meest aan die in de rivier van Maningaar gehouden.

Zomtyds zyn de onzen ook wel op de Majotze eilanden, by tyden van nood, en in verlegenheid om water en verversching van hier aangeweest.

Daar zyn 'er 4 of 5 in getal, die Bewesten den N. hoek van 't eiland Madagascar, en tusschen 't land van Mozambike, ontrent op 11 en 12 graaden Zuider breedte leggen, van 't N. W. na 't Z. O. strekkende, en Angazesia, of Gazids, Moelalia, of Mohelia, Ansuani, of Juanni, Comora, en Majotta genaamt, by welke nog de droogte, Cambraccas, legt. Ook legt op 16 graaden nog een eiland, Joan de Nova genaamt, daar de onzen nu en dan ook al eens aangieren. Men ziet ze in de kaart Beoosten Africa, en tusschen de vaste wal, en die van 't eiland Madagascar, pas Benoorden de droogte, die men Beoosten Joan de Nova vind, leggen.

Op het eiland Ansuani is in 't jaar 1684. het schip de Burgt van Leyden, in nood van te vergaan zynde, van de retourvloot, aan welke het nood-zeinen dede, aangeweest, en het Japans Opperhoofd, de Heer *Henrik Canzius*, Hoofd op dien bodem, 'er toen overleden, en begraven onder een grooten boom, die zyn E., aan land komende, zag, en onder welken zyn E. toen al, wel voelende, dat hy 't niet verder brengen zoude, verzogt, dat men, indien hy hier stierf, hem wilde begraven.

By die gelegenheid hebben de onzen ook een kaartje van dit eiland gemaakt, zoo als wy het by No. 44. in prent vertoonen. Kaart van van 't eiland Ansuani.

Op dit Ansuani zyn 3 steden, Domoni, de grootste, en Monjefaau, de hoofdstadt, die in 't gebergte legt, en daar den koning zyn hof houd, mitsgaders Sjammedoe, de kleinste; buiten welke op 't zelve ook het vlek Wane is, dat zich ontrent in 't midden, tusschen Domoni, en Sjammedoe vertoont.

Monjefaan is een stadt als Amsterdam, en legt wel 7 mylen 't gebergte in, 't geen hier

M. Balen delineavit. — *de Hollantse Handelplaats, genaamt Fombetokke.* — *D. Jongman sculp.*

hier hemel-hoog is, en voor de hoogste bergen aan de Kaap der Goede Hoope niet behoeft te wyken.

En dit is wel het voornaamste dat wy van deze Colonie, in opzigt van het wereldlyke te zeggen hebben.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

ZAAKEN *van het eiland* Mauritius. Kaart *van 't zelve, en een* Teekening *van de* Rheede *en 't* Land. *Op wat breedte en lengte het legt.* Groote *des zelfs. Gezonde* lugt, *en vrugtbaare* grond. *Wat hier valt, van* Dieren, Vogels, *en* Visschen. *Zeltzaame* Visschen. Amber. Orkaanen. *Wanneer dit* Eiland *eerst ontdekt is. Door de* Portugeezen, *enz. Komst der* Nederlanders *hier.* Opperhoofden *van dit Eiland.* Lyst *der zelve.*

Zaaken van het eiland Mauritius

DAt de Gouverneurs van de Kaap der Goede Hoope niet alleen over deze Colonie op dien Zuiderhoek van Africa, maar ook over het eiland Mauritius, met den aankleve van dien, 't oppergezag hebben, is ons bevoorens al uit deze en gene zaaken gebleken; doch om alles met de vereischte ordre te verhandelen, zoo hebben wy eerst van de zaaken, die tot de Kaap der Goede Hoope behoorden, willen spreken, om nu tot die van 't eiland Mauritius in 't byzonder over te gaan, hoewel wy daar van niet veel weten te melden.

Als iet wonders, moet ik voor af zeggen, komt my voor, dat men in geen der schryvers over de zaaken van de Kaap iets daar van aangeteekent vind, dat in veelen, als onkundig daar af, nog eenigzins, doch geenzins in 't werk van *Pieter Colben*, te verschoonen is.

Het eerste, dat wy als iet fraais, en ongemeens van dit eiland Mauritius te berde brengen, is een zeer nette Kaart van 't zelve, onder No. 41., met een nette vertooning van dit land, zoo als men 't ziet, wanneer men op de rheede legt, onder No. 42., zoo als dit in 't jaar 1642., door *Abel Tasman* zelf, ter ordre van de Heer Commandeur *Adriaan*

Kaart van 't zelve, en een Teekening van de rheede en 't land.

van

N.41

de Leest
de Bogt sonder eyndt
Engelse Reede
de Geerloffs R.
HET EYLAND
MAURITIUS
Noort Wester Haven
d. Molukse Reede
de Derde R.
Groote Vlakte
de Swarte Rivier
Noorwegens R.
de Ananasse R.
de Dreger R.
de Groote Rivier
de Diepe R.
de Paling R.
Lamotins R.
de Katties Riv.
Kroonenburgs Eyland
Het Kroonenburgs Gat
Onbequam
De Swarte Klip
Het Oost Eynde
Zandplaat met
een Klapper boom
Beth's Berg
d. Eylands R.
sonder Gront
de Katties Berg
de Groote Limoen
Boom Rivier
Gansen Spruyt
de Jagers Spruyt
de Molen Riv.
Molen
de Zoute Riv.
Payen Mayen Eyland
Tabaks Eyland
De drie Gebroeders
Vyssers Eyland
Op dit Rif brant het altyd
Heb Z.O. Gat hier moet men
digt by het Eyland inlopen
KAART
VAN HET
EYLAND
MAURITIUS.
J. van BRAAM en G. onder de LINDEN. exc. cum Priv.
Duytsche Mylen 15 in een Graad

Back of
Foldout
Not Imaged

r°. 50. b.

van der Stel, geteekent is; doch dat een netter teekening van de Heer Gouverneur, *Willem Adriaan van der Stel*, ons door zyn Ed. ter hand gestelt, verbetert.

Op wat breedte en lengte het legt. Het eiland legt op 21 graaden Zuider breedte, en op de lengte van 78 graaden 50 min., en beslaat in de rondte (zoo my 't Opperhoofd *Lamotius* gezegt heeft ondervonden te hebben, by een landtogt door den zelven rondom dit eiland gedaan) geen 96, gelyk eenige onkundigen in voorige tyden opgaven, maar 60 mylen.

Groote des zelfs. Het is zeer bergagtig, en men vind 'er hemelhoog gebergte, dat meest altyd met wolken bedekt is, en onder de zelve vint men ook *Pieter Boths* berg, en *Pieter Boths* baai daar ontrent, ter gedagtenis, dat die eerste Landvoogt van Indiën, hier ontrent zyn leven tegen de rotzen van dezen berg liet. Ook ziet men, dat die baai in 't jaar 1709. door de Fransche schepen *le Curieux*, en *le Diligent*, nog is bezogt.

Gezonde lugt, en vrugtbaare grond. Het is uitnement gezond van lugtstreek, zeer gelegen voor de schepen, die uit Indiën komen, en van ongemeen helder en zeer goed drinkwater voorzien. De heete tyd is hier van Juni tot Februari. De regen-tyd, in welke zy hier zaajen, duurt 5 of 6 weken.

Men kan 'er op drie plaatzen havenen, of ten anker komen, by 't Fort Frederik (dat wy No. 42. A. vertoonen) in de Swarte rivier, en in de N. W. baai, daar 't zeer wel te leggen, alzoo 'er geen slag van water is, om dat de zee breekt op de reven, tusschen welke men hier inlegt.

Ontrent het Fort valt de grond wat steenagtig; maar anders is de zelve doorgaans roodagtig, gemeenelyk zeer goed, en ongemeen vrugtbaar, in zoo verre, dat de Vaderlandze zaaden beter hier, dan daar tieren, gelyk my de Heer *Lamotius* zeide wegens de tarw, rogge, garst, boekweit, ja van 't vlas zelf, dat hier hooger van steel, dan in 't Vaderland, viel, ondervonden te hebben.

Men heeft hier ook ongemeene groote bosschen met allerlei soorten van schoone boomen, tot timmerhout dienstig, maar voor al het schoonste, gladste, swartste, en allerbeste ebbenhout, dat in de wereld bekent, behalven dat 'er ook een soort van rood, als mede van geel ebben-hout is, dat men zekerlyk voor 't Ambonsch lassihout, of een soort daar van, houden kan. Wat hier valt,

Men heeft 'er ook zeer veel zoete en zuure citroen- en orangie-boomen, die 'er in 't jaar 1606. door de Heer *Matelief* van keernen, die hy van 't eiland Annabon hier medegebragt had, geplant zyn.

En

1506. men uit Indiën komt, of men heeft 'er al zoo eenig gevoelen af, dat men 'er ontrent is, en men is 'er doorgaans zeer bekommert voor, om dat 'er de E. Compagnie nu en dan al menig schoon schip ontrent verlooren heeft.

Wanneer dit Eiland eerst ontdekt is. Veele houden dit voor 't eiland Cerne van *Plinius*; doch hoe kan dat waar zyn, daar hy dat op 18 graaden 30 min. Zuider breedte, en ook tegen over de golf van Perzien, plaatst, en daar die op 21 graaden legt.

By de Ouden zyn verscheide eilanden van dien naam, gelyk wy elders aanmerken, en by den Geleerden *Bochart* in zyn *Phaleg* ook te zien is, geweest; maar ik ben van oordeel, dat de Ouden dit eiland al mede niet gekent hebben, alzoo zy zonder kompas en peylkompassen 'er by, niet in staat waren, om dit eiland te ontdekken. Ik lees wel, dat de Feniciers na Cerne om huiden en olifants-tanden voeren; maar hier uit blykt my niet, dat Mauritius het zelve met Cerne der Ouden is; ook vielen hier toen nog geen huiden, en in 't geheel geen olifants-tanden; behalven dat hun Cerne ook een eiland, elders gelegen, is.

Door de Portugeezen, enz. Men wil, dat het zelve in 't jaar 1506. allereerst door den Portugees *Tristan da Cunha* ontdekt, en dat die Natie hier nu en dan, als de nood het vereischte, wel eens aangegierd is, hoewel ik zeer weinig daar van in hunne schriften aangehaalt vinde. Zy noemden dit *Ilha do Cerne*, of 't swaanen eiland, na groote vogels, als swaanen, hier vallende. Ook hebben zy 't *Diego Rodrigos* (dat nu de naam van een geheel ander eiland is) genaamt.

Na hen zyn hier, wel 10 of 12 jaaren voor onze Natie, nu en dan Engelschen, om hunne lekken te stoppen, en na drinkwater en verversching om te zien, aangeweest.

Komst der Nederlanders hier. De eerste van onze Natie, die hier quam, was *Wybrand van Warwyk*, die by zyn tweede togt na Indiën hier met 5 schepen van zyn vloot, Amsterdam, Zeeland, Gelderland, Utrecht, en Vriesland, den 18^den^ September ten anker quam.

Naderhand zyn 'er van tyd tot tyd (gelyk men in de reizen van onze Natie, zien kan) dezen en genen met hunne schepen, al mede om lekken te stoppen, of om water te haalen, en zich te ververschen, aangegiert.

Dus is 'er in 't jaar 1601. *Wolfert Hermanszoon* in Augusti of September geweest, by wiens tyd ik dit eiland nog *Diego Rodrigos*, doch naderhand door de onzen Mauritius, na den Prins van dien naam, hernoemt vinde.

In 't jaar 1602. quam 'er *Adriaan Maartzen Blok* met de schepen Hoorn, de Groene Leeuw, en Enkhuizen of de Bruinvisch, in Juni, en bleef 'er tot den 8sten September. 1606.

De Heer *Matelief* quam hier den 1sten Januari 1606., die hier verscheide orangeboomen plantte, en 'er 10 verkens, en 20 bokken en geiten, op zette.

De zeevoogt *van Warwyk*, en *Daniël van der Lek*, quamen hier den 6^den^ April des zelven jaars met 5 schepen, en de eerste bleef 'er met Hollandia en Dordrecht al eenigen tyd.

De Heer *Verschoor* quam hier in 't jaar 1607. met 3 schepen.

Dat de Heer *Both* hier in 't jaar 1610. masteloos met Tergoes en de Brak quam, en dat hy in 't jaar 1614. hier ontrent gebleven is, hebben wy in zyn leven, onder de stoffe van Java, reets aangehaalt, ook heeft men ontrent 6 of 7 mylen van 't Fort Frederik Henrik de voornoemde *Pieter Boths* baai, en berg na zyn Ed., genaamt.

In 't jaar 1617. den 8sten Maart gierde hier ook de Commandeur *Pieter van den Brouke* aan, na dat *Joris van Spilbergen* hier den 24^den^ Januari des zelven Jaars geweest had.

Wanneer onze Natie dit eiland de eerste maal (aangezien zy het viermaal ingenomen, en weer verlaaten hebben) in bezit nam, en de vesting Frederik Henrik hier bouwde, blykt my nergens; maar wel dat zy in 't jaar 1642., toen *Abel Tasman* hier quam, 'er al was.

Het eerste Opperhoofd van dit eiland, dat my in de Batavische Kerkelyke Papieren voorkomt, is *Pieter de Goyer*, die tot 't jaar 1639. hier als Commandeur lag. Opperhoofden van dit Eiland.

Hy wiert in dat zelve jaar door den Commandeur *Adriaan van der Stel* vervangen, diens zoon, de Heer *Simon van der Stel*, in dat jaar hier gebooren is. Deze Heer heeft als zyn Tweeden ook zekeren *Frederik van der Maarzen* by zich gehad. Hy schynt hier egter niet boven 3 of 4 jaaren gelegen te hebben, alzoo zyn Ed. my in 't jaar 1645. op Batavia in de papieren van de E. Maatschappy weer voorkomt, van waar zyn Ed. na Ceylon gezonden, en daar hy door de Cingaleezen, by zeker ongelukkig voorval, omcingelt, en 't hoofd afgeslagen is.

In dezen tyd schynt Mauritius van de onzen ook verlaaten geweest te zyn; alzoo de Heeren XVII. den 26sten April 1650. by hunnen algemeenen brief aan haar Edelheden op Batavia schreven, dat zy Mauritius toen weer in bezit genomen hadden, om andere Europeërs, om Ebbenhout komende, hier van daan te weeren; waar van zy, om dat op zyn prys te houden, ook besloten hadden jaarlyks maar 400 mooten te laten kappen.

In dezen tusschentyd schynt my toe, dat

1650. dat de Heer *Maximiliaan de Jong* hier als Opperhoofd gelegen heeft, en daar na schynt het weder voor een tyd verlaaten te zyn.

Tusschen de jaaren 1659. en 1660. heeft men 'er van de Kaap der Goede Hoope, daar het eigentlyk onder stont (hoewel naderhand des zelfs Opperhoofden ook wel van Batavia herwaarts geschikt zyn) gezonden *Adriaan Nieuland*, een Boekhouder of Assistent, met 12 posthouders, en een scheepje met eenigen voorraad en timmerstoffen, om voor eerst daar een huis op te slaan; onder belofte van ten eersten hier nog een groot schip met meer bezetting, en de noodige voorraad, te doen volgen.

Hy quam 'er behouden, sloeg 'er een huis op, en hield het eenigen tyd daar met zyn volk zeer wel gaande, voor al zoo lang hy nog in staat was, om hen van sterken drank te voorzien, doch de zelve ondertusschen opgeraakt, en hy ziek geworden zynde, quamen zy by hem, en zeiden niet genegen te zyn, om langer hier te blyven; maar 't bosch in te willen, hoedanig zy ook afscheid van hem namen, na dat zy zich van potten, pannen, en alles, wat zy maar medeslepen konden, eerst voorzien hadden.

Van alle deze zaaken had *Nieuland* zeer nette aanteekening, tot ontrent 2 of 3 uuren voor zyn dood, gehouden, 1 dag of 2 na welke hier een schip op de rheede quam, alwaar de Schipper en Boekhouder, te land getreden zynde, hem op zyn kooi dood, en dit dagregister op zyn lessenaar vonden, 't welk van de laatste ten eersten gemerkt, doorlezen, en toen aan den schipper vertoont zynde, vonden zy geraaden dit alles stil na boord te nemen, en dan een schoot te doen, om die wederspannelingen, die nog niet verre het bosch in konden zyn, dus weer na 't strand te lokken.

Zy deden dit ook met goed gevolg, alzoo de anderen ten eersten aan strand quamen, daar zy die scheeps-vrienden welkom hieteden, die hen na 't Opperhoofd vraagden, die zy zeiden wel te vaaren. Daar op ging men na binnen; doch men vont hem dood. Dit streed geweldig; doch zy zeiden van zyne ziekte nog niets vernomen, en in 't bosch geweest te hebben, weshalven hy zeer schielyk overleden moest zyn. Men begroef hem, en besloot daar op, alzoo zy niet genegen waren hier langer te blyven, weer na de Kaap te vertrekken; doch zy waren 'er zoo ras niet gekomen, of 3 van deze belhamels wierden opgehangen, 2 gegeesselt en gebrandmerkt, en 2, alzoo zy door de anderen hier toe gedwongen waren, vrygelaaten. Dit schynt my toe in 't jaar 1663. voorgevallen te zyn.

In 't jaar 1664. is de vaandrig *Dirk Janszoon Smient* hier als Opperhoofd in zyn plaats gelegt, die in 't jaar 1668. door *Georg Frederik Wreede* vervangen is, die 't hier al vry los aanstelde, gelyk 'er in 't eerste jaar al sterk over hem geklaagt wiert. Hy lag hier 2 of 3 jaaren, en is 'er toen verdronken. 1664.

In zyn plaats quam hier als Commandeur de Heer *Hubert Hugo*, die (gelyk onder de stoffe van Suratte breeder blykt) ettelyke jaaren bevoorens met een roofschip in dienst der Franschen op 't Roode Meir, met *d'Aigle Noir*, of den Swarten Arend, geroofd had.

Naderhand raakte hy in onzen dienst, lag eenigen tyd in Suratte, quam toen met zyn vrouw op Batavia, en vertrok van daar in 't jaar 1671. als Commandeur herwaarts, alwaar hy tot 't jaar 1677. gelegen heeft.

Hy wiert toen als Opperhoofd door den Onderkoopman *Isaac Joannes Lamotius* vervangen. Deze heeft hier 15 jaaren, tot 't jaar 1692. gelegen, en dit eiland wel doorkropen, gelyk hy eens een togt van 21 dagen, om te zien, hoe groot het in zynen omtrek was, gedaan heeft. Hy sneed toen, langs strand dagelyks, 3, 4, 5 of 6 mylen marcherende, nog al verscheide hoeken hier en daar af, en bevont het, na zyne gissing, in 't rond 60 mylen te zyn.

Hy vertrok den 12den Februari 1693. met de fluit de Duif na Batavia, en wiert in 't jaar 1692. hier door den Heer *Roelof Diodati* Onderkoopman, als Opperhoofd vervangen.

Deze bleef hier tot 1703. in 't laatst, en vertrok toen na Batavia, daar zyn huisvrouw den 6den Maart 1704. overleden is; doch zyn E. is daar zedert Japans Opperhoofd geworden, en dit tot 't jaar 1721. (waar in hy my toeschynt overleden te zyn) geweest.

Hy had *Abraham Mommer van de Velde* tot zyn Tweeden gehad, die hem in 't jaar 1705. als Opperhoofd verving, en 'er Onderkoopman op wiert. Deze bleef tot 1719., wanneer by onze Maatschappy goedgevonden is, met den ganschen omslag van hier na Batavia weer op te kramen; alwaar hy den 29sten Juni des zelven jaars overleden is.

De Dienaaren, die hier in 't jaar 1704., en in de volgende tyd, waren, maakten een getal van 48, de posthouders die van 50 man, en de huisgezinnen tusschen de 20 en 30 uit. Verscheide der zelve zyn aan Kaap der Goede Hoope gekomen, en hebben zich daar nedergezet; doch deze menschen treurden hier, en schoon 'er onder waren, die daar hofsteden van 8, 10, en 20000 guld. gekogt hadden, zoo verklaarden zy egter, dat zy dit alles wel

1710. zeer geerne zouden willen missen, om maar weder op 't eiland Mauritius te zyn, alwaar zy zeiden een zeer gezegent en voorspoedig leven, en alles, wat zy wenschen konden, gehad te hebben, doch hadden hunne schoone huizen, boomgaarden, heerlyke koornakkers, moeslanden, beesten, enz. daar moeten verlaaten, alzoo het onmogelyk was, om die goederen mede te voeren, daar zy hier nu alles weder van vooren af aan beginnen moesten; 't geen ook de reden was, dat veele van deze Lieden, die ten uitersten te beklagen waren, van droefheid stierven. En dit is wel 't voornaamste, dat wy van Mauritius te zeggen, en waar by wy nog een korte Lyst der Opperhoofden te voegen hebben.

LYST der OPPERHOOFDEN van MAURITIUS.

Lyst der zelve.

Pieter de Goyer, Commandeur, - - - van 't jaar		tot 1639.
Adriaan van der Stel, als boven. - - -	1639.	1644.
En nu verlaaten tot 't jaar 1650.		
Maximiliaan de Jong, Onderkoopman, en Opperhoofd. -	1650.	1654.
En weer verlaaten.		
Adriaan Nieuland, Opperhoofd. - - -	1659.	1663.
Dirk Janszoon Smient, Vaandrig, en Opperhoofd. -	1664.	1668.
Georg Frederik Wreede, als boven. - - -	1668.	1670.
Hubert Hugo, Commandeur, en dito. - - -	1671.	1677.
Isaäc Joannes Lamotius, Onderkoopman, en Opperhoofd.	1677.	1692.
Roelof Diodati, als boven. - - - -	1692.	1703.
Abraham Mommer van de Velde, als boven. - -	1705.	1710.

AGTSTE HOOFDSTUK,

ZAAKEN van den GODSDIENST Aan KAAP der GOEDE HOOPE.

Zaaken *van den* Godsdienst *aan* Kaap *der* Goede Hoope. Predikanten *aan 't* Kasteel, *op* Draakestein, *en aan* Stellenbosch. Ledemaaten *hier in 't jaar* 1714. *Fraaye* Bybel *met Prenten van de Heer* Simon van der Stel. *Tweederlei* Godsdienst *hier maar bekent. Van den* Godsdienst *der* Hottentots.

Zaaken van den Godsdienst aan Kaap der Goede Hoope.

NA dat wy nu alles hebben afgehandelt, 't geen wy in opzigt van 't Wereldlyke van Kaap der Goede Hoope, en van het eiland Mauritius, te zeggen hadden, zoo moeten wy nu nog kortelyk over de zaaken van den Godsdienst spreken.

Dat men hier drie Kerken, een Nederduitsche aan 't Kasteel, een dito aan Stellenbosch, en een Fransche op Draakestein voor de Fransche Vlugtelingen heeft, is al eenigermaaten uit deze en gene voorige vraagen, en antwoorden, gebleken; gelyk mede hoe veel, en wat voor Ouderlin-

lingen, Diakenen, en Krankbezoekers, men in deze Colonie had.

In jaar 't 1686. vont ik hier alleen den Krankbezoeker *Albert Koopman*; in 1705. *N. van Hoorn*, gelyk *N. Mahu* op Stellenbosch, en *Lussing* in 't Ziekenhuis, en *N. Kien*; in 't jaar 1717. vertrok *van Hoorn* na 't Vaderland, en wiert aan 't Kasteel vervangen door *Mahu*.

Het ampt van een Predikant hier bestaat in Sondags tweemaal te Prediken, en verder de jeugd te Catechizeeren, hoedanig ook de Dienst is van den Predikant aan Stellenbosch; doch die aan Draakestein predikt Fransch voor de Vlugtelingen, en Nederduitsch voor de Hollanders, Catechizeerende ook beider jeugd op byzondere tyden.

dikan- aan Kasteel. De eerste Predikant, die aan 't Kasteel geplaatst wiert, was D. *Joannes van Arkel*, die hier in 't jaar 1665. gelegt, en 1666. door D. *Petrus Wagtendorp* vervangen wiert.

Deze lag 'er tot 't jaar 1667., en in zyn Eerw. plaats quam toen D. *Adriaan de Voogt*; die hier tot 't jaar 1674. lag, en toen door D. *Rudolf Meerland* vervangen is.

Deze bleef 'er tot 't jaar 1667., en kreeg toen tot zynen vervanger D. *Petrus Hulzenaar*, die hier tot 't jaar 1677. den dienst waarnam.

In zyn plaats quam D. *Joannes Overney* in 't jaar 1678., de welke zich in de wooning, in 't jaar 1670. voor D. *de Voogt* gemaakt, tot 't jaar 1685. beholpen hebbende, toen een schoone groote wooning kreeg, die zeker Lieutenant *Johan Baptista Dubertino* voor zich zelven van Compagnies bouwstoffen opgetimmert, en over 't welke hem de Heer *van Rheede* (die 'er in 't eerst mede na de galg wilde, 't welk door een voetval van zyn huisvrouw, en andere Kaapze Juffers, afgebeden wiert) na Mauritius gebannen had.

Zyn Eerw bleef hier tot in 't jaar 1687. quam hier te sterven, en is in 't zelve jaar door D. *Joannes van den Andel* vervangen, die hier tot 't jaar 1689. bleef, en toen na Indiën vertrok.

Zyn Eerw. wiert in dit zelve jaar door D. *Leonard Terwold* hier gevolgt, die 'er tot 't jaar 1693. den dienst waarnam, en in 't volgende jaar door D. *Hercules van Loon* vervangen wiert.

Deze bleef hier tot 't jaar 1695, vertrok toen na Indiën, en verder na 't Vaderland, en is in dit zelve jaar door D. *Petrus Kalden* vervangen, die deze Kerk hier tot 't jaar 1707. waargenomen heeft.

Zyn Eerw. wiert in dit zelve jaar door D. *Engelbertus Franciscus de le Boucq* vervangen, die 'er (alzoo zyn Eerw. moeite met de Regeering kreeg) maar tot den 28sten Augustus des zelven jaars bleef, en toen buiten bediening, of met een Proces, na Batavia vertrok. 1707.

In 't jaar 1708. quam hier in zyn plaats D. *Joannes Godefridus d'Ailly*; dier 'er, volgens de laatste berigten, in 't jaar 1723. nog lag, by welken daar na nog D. *Lambertus Slicher*, in 't jaar 1724. gekomen is.

Alle deze Predikanten plagten Sondags op de voorzaal van de Heer Gouverneurs huis, anders de Kat genaamt, te prediken; doch zedert den 6den Januari 1704. heeft men in de nieuw gemaakte Kerk den dienst waargenomen.

Op Draakestein heeft men geen Predikanten voor 't jaar 1688. gehad, in welk jaar D. *Petrus Simons* hier quam, die 'er tot 't jaar 1702 gelegen heeft, en toen door D. *Henricus Beck* vervangen is, die hier tot 't jaar 1705. lag, en toen na Stellenbosch vertrok, nemende dat en Draakestein te zaamen tot 't jaar 1707. waar. op D[illegible] stein,

In 't jaar 1707. quam hier van Batavia D. *de le Boucq*; doch zyn Eerw. quam nog in dit zelve jaar als Predikant (gelyk wy gezien hebben) aan 't Kasteel te leggen; na welken tyd Draakestein en Stellenbosch weder door D. *Bek* waargenomen wiert, tot dat in 't jaar 1714. hier D. *Petrus van Aken* voor de Kerk van Draakestein quam, die 'er in 't jaar 1723. nog lag.

Op Stellenbosch is geen Predikant voor 't jaar 1700. geplaatst, en de eerste, die in dat zelve jaar hier gelegt wiert, was D. *Hercules van Loon*, die tot 't jaar 1704. hier gestaan heeft, en toen hier op een wyze, welke ik best keure voorby te gaan, aan zyn einde geraakt is. en aan Stellenbosch.

In 't jaar 1705. quam D. *Bek* hier in zyn plaats, nemende tot 't jaar 1707. Draakesteins Kerk mede waar, en na dien tyd is zyn Eerw. van September af weer Predikant aan 't Kasteel tot 't jaar 1708. geweest, zedert welken tyd zyn Eerw. weder na Stellenbosch verplaatst is, daar zyn Eerw in 't jaar 1723. nog lag.

Wanneer ik in 't jaar 1714. hier zynde, ten Avondmaal ging, heb ik bevonden, dat alle de Ledemaaten, die van de retourvloot 'er onder gerekent, (daar 'er al eenigen onder waren) uit 40 mans en 48 vrouwen bestonden, zynde het ten uitersten te verwonderen, dat onder de zelve geen een Lid uit den Polityken Raad toen ter Tafel geweest, en waarschynelyk ook geen der zelve toen nog Lidmaat was. Ledemaaten in 't jaar 1714.

Landwaart in moet men 't zich niet half zoo goed verbeelden.

Waar uit men kan zien, hoe weinig zoo veel Predikanten in al dien tyd met hunnen arbeid onder deze ingezetenen van de Kaap gevordert hebben, dat geenzins aan den yver der zelve, maar zekerlyk aan de dotheid, en traagheid dezer Burgers, zal gehapert hebben. Ook is my gebleken, dat 'er onder de Bedienden veel Lutheraanen zyn.

Fraaje Bybel met Prenten van de Heer Simon van der Stel.

Als iet zeldzaams moet ik hier ook aanhaalen, dat de Oude Heer *Simon van der Stel* my in 't jaar 1695. een uitmuntenden fraajen Bybel in Folio heeft laaten zien, van welke bevoorens reets gesproken is.

En dit is het al, dat ik van den Christelyken Godsdienst weet te zeggen; dan alleen, dat ik nog dit hier by te voegen heb, dat ik hier onder den Raad van Justitie ook eenen *William Heems*, zynde een Papist, heb zien zitten, dat niet behoort te zyn; maar daar niet eens op gelet wort; behalven dat 'er ook verscheide Lutheraanen in zaten.

Tweederlei Godsdienst hier bekent.

Men kent hier geen anderen, dan den Hervormden Christelyken, en den Heidenschen Godsdienst der Hottentots, zoo men dat gene, dat men in hen daar af bespeurt, ook zoo noemen mag.

Van den Godsdienst der Hottentots.

Om nu daar over wat nader te spreken, moet ik zeggen, dat ik onder hen wel verscheide dingen bespeurde, die een schyn hebben als of het na eenigen Godsdienst rook, maar waar over wy nu nader onze gedagten zullen voorstellen.

Het is zeker, dat zy op 't eerste gezigt van de nieuwe Maan, dien ganschen nacht over een groot gejuig en handgeklap maaken; ook werpen zy, met hun 10 of 12 op een rivierkant zittende, wel eenige klei-bollekens met de hand in 't water, doch zoo men dit al voor Godsdienst zou mogen aannemen, zoo zou dat nog maar de mans raaken, alzoo de vrouwen dat noit mede doen, behalven dat ik ook, daar na vernemende, noit van yemant uit den hunnen hebbe konnen hooren, dat dit eenigzins na Godsdienst smaakte, vermits zy zeiden dit alleen tot hun vermaak te doen.

Als men wat naauwer op hunne straffen let, die zy ontrent de overspeelers, en bloedschenders, gewoon zyn in 't werk te stellen, zou men al mede konnen of wel mogen vast stellen, dat hier onder iets loopt, dat na Godsdienst sweemt; doch als men dit by hen wat naauwer uitpluist, heb ik bevonden, dat het alleen uit een zuivere jaloezy, en bitterheid des geests, zonder eenige betrekking tot Godsdienst, by hen geschied.

Egter is het zeker, dat ik hen dikwils van een grooten Capitein, die daar boven woonde, heb hooren spreken, dien zy in hunne taal ook *Thikwa*, of *Thukwa*, noemden, en dien zy voor al, als het donderde en blikzemde, vreesden.

Ook weten zy van den Duyvel, die zy *Damoh* noemen, als van een swarten Capitein, die hen veel quaad doet, en voor welken zy zomtyds moeten wegvlugten, te spreken, daar by voegende, dat hy hen zomtyds yssélyk plaagt; doch als men dat wat nader onderzoekt, dan komt het op hunne verdigte *somsoma's* en spooken uit.

Daar zyn 'er onder hen ook, die den opperſten God (waar uit blykt, dat zy 'er meer, dan een stellen) ook wel *Khourrou* noemen, en die van de eerste menschen ook alzoo iets weten te spreken, noemende den eersten man *Noh*, en de vrouwe *Kingnogh*, welke beide door dat Opperwezen, na hun zeggen, geschapen waren.

By taanen van de Zon of Maan zeiden zy, dat de groote Capitein *Moeske*, dat is, quaad, op hen was.

Dat 'er zoo nu en dan eenige van deze Hottentos wel 20 jaaren, en langer, by de Hollanders, in Hollands gewaad gewoont, en dan egter weer na hunne Natie geloopen hebben, is van ons bevoorens al aangemerkt; maar nu en dan zyn 'er ook by zekere gevallen wel eenige van de kinderen dezer Hottentots hier gedoopt, als wel byzonder zeker kind, dat zy met de overleden moeder levend begraven hadden, en dat de vrouwen van *Elmer Diemer*, *Wouter Mostaart*, die van *Hendrik van Suurwaarden* (namaals met den Dispensier *Willem van Dieden* getrouwt) en de weduwe van *N. Bosch* (namaals met den Assistent *Joannes Prætorius* hertrouwt) dus uit 't graf gehaalt, en eenigen tyd, na gedoopt te zyn, hebben opgevoed, tot dat het quam te sterven.

Ook heeft de Heer *Kalden* my in 't jaar 1705. op zyne Buitenplaats, Sandvliet genaamt, gelegenheid gegeven, om met een Hottentot over Godgeleerde zaaken te spreken, die my, op alle de vraagen, die ik hem dede, zulk een bondig antwoord gaf, als een ervaaren Catechizant zou hebben konnen doen. Ik moet bekennen, dat ik hier over in myn hert niet alleen zeer verblyd was, dat het God behaagde in zulken gering vat zoo veel licht der genade tot verdere verlichting van deze allerwoeste, botste en vuilste Heidenen, die ik oit ergens ontmoet heb, te geven; maar moet daar nevens zeggen, dat ik over de grootheid van zyne kennisse in Goddelyke zaaken ten uiterste verbaast stont.

Deze

Deze (zoo ik geloove) is het geweest, dien zyn Eerw. ook na Holland in 't jaar 1708. medegenomen heeft, en die (zoo my blykt) *Fredrik Adolf*, in 't Kleefsland, terwyl den Graave *van der Lip* over hem als Gevader stont, gedoopt, en naderhand wederom na de Kaap gezonden is; doch van den welken dit alles niet behoorlyk, by zyn te rugkomst aan de Kaap, wiert beantwoord, alzoo hy op 't Robben - eiland vry slegt gestorven is.

Heeft zyn Eerw. dit aan dezen Hottentot konnen doen, zoo blykt het, dat 'er egter in die menschen, hoe bot en onkundig men hen tot nog toe beschreven heeft, metter tyd, schoon met veel moeite, eenige gronden van kennis te brengen zyn, waar toe de Predikanten aldaar alle hunne kragten behoorden in te spannen, alzoo dit heilzaam werk, maar eens ter degen aan de gang gebragt zynde, metter tyd een grooter voortgang, als men wel denkt, zoude konnen hebben; het welke, zoo in opzigt van hen, als in opzigt van de slaaven der E. Maatschappy alhier, een van de grootste en heerlykste zaaken, die eenig Predikant met lof zou konnen uitvoeren, wezen, en waar over zyn loon by God groot zyn zoude. Waar toe ik wensche, dat de Heere zynen ryken zegen gelieve te geven.

Met een letterken moeten wy ook hier nog byvoegen, dat de eerste Predikant in dienst der E. Maatschappy, die my op de vloot van den Zeevoogt *Jacob van Neck* voorkomt, en die onder de Heer *van Warwyk* met die 5 schepen in 't jaar 1598. op 't eiland Mauritius quam, geweest is D. *Philip Pieterzoon*, een zeer zedig man, van Delft, die den 20sten September, en op meer andere tyden, hier gepredikt, en den 27sten dito hier ook een Madagascaar *Laurens* gedoopt heeft. Ook is my uit de Bataviſche Kerkelyke Papieren (daar dat al aangehaalt is) gebleken, dat hier nu en dan eenige Krankbezoekers gelegen hebben, en dat eens een Predikant, die daar al mede genoemt wort, herwaarts op een togt geweest is, zonder dat my blykt, dat hier eenige de allerminste voortgang onder de ingezetenen van Mauritius in de zaaken van den Godsdienst gedaan is.

Hier mede nu besluiten wy onze gedagten, niet alleen over de Kerkelyke Zaaken van de Kaap, maar ook van dit ons gansch Werk, dankende God voor zyne zonderlinge genade, dewyl 't hem behaagt heeft my het leven en de gelegenheid te vergunnen, om zoo klaar, als van my het gansch Werk door gedaan is, te bewyzen, dat alles, wat ons de oudste Schryvers van de togten der Ouden na Indiën, en van hunne ontdekkingen van die Landen, gezegt hebben, niet te vergelyken is, by de togten en ontdekkingen, door die dappere Batavieren en Nederlanders van tyd tot tyd, wel met zoo kragtig doorslaande bewyzen van dapperheid in 't veroveren van zoo veel Landen en Koninkryken in 't Oosten, gedaan, dat wy (zonder roem gesproken) oordeelen, dat geen Europeërs, of eenige andere volkeren in 't Oosten, in magt, vermogen, aanzien en bezit van landeryen, daar eeniger maaten by hen konnen vergeleken worden, aangezien zy het ook zyn, die, ten teeken van hun groot gezag in die landen, Koningen en Keizers na hun goeddunken af en aanzetten, en daar wonderen verrigten, waar over de gansche wereld moet verbaast staan, en waar over men zig nog veel meer zoude verwonderen, zoo de inzigten van Staat ons toelieten alle zaaken wel zoodanig, als zy daar by de onzen wyzelyk en voorzigtig uitgevoert worden, in allen deelen op het papier te brengen, dat geen regtschaapen Nederlander my vergen, nog geen verstandig man van my verwagten moet, schoon ik weet, dat 'er zyn, die dit van my gevreest hebben, vaststellende, dat ik veel zaaken wist, die juist yder een niet bekent waren. En zoo ik de bescheidenheid gebruike, van die zaaken voor de Nederlanders geheim te houden, zoo moet geen vreemdeling, zoo hy my regt kend, zig van my verbeelden, dat ik hem daar van ten nadeel van myn Vaderland, kennis zou willen geven; schoon ik zeer wel weet, dat veelen dan myn Werk nog veel liever, als anders, gezogt zouden hebben; doch dit alles zal ik alleen hier mede beantwoorden, dat ik dit Werk geschreven heb, om myne Natie, en in 't byzonder de E. Maatschappy van Nederland, zoo grooten dienst, als 't my mogelyk was, maar geenzins, om de zelve eenigen den allerminsten ondienst te doen, als hebbende enkelyk getragt om de zelve boven alle dappere Reizigers en kloekmoedige volkeren, by de Ouden bekent, en die iet groots en heldagtigs, zelfs met de uiterste gevaaren, dorsten ondernemen, zoodanig te verheffen, als ik niet wete bevoorens zoo oit door yemant gedaan te zyn, hoewel ik het my tot veel eere agten zal, als dit myn gering Werk alleen daar toe maar dienen kan, om andere, die meer verstand, cierlyker pen, en een verhevener schryfstyl, dan ik, hebben, hier door kragtig aan te zetten, om den luister van mynen Natie nog veel heerlyker en grootzer, dan by my geschied is, op haaren throon van eere, die zy door haare dappere daaden zoo wel verdient,

dient, in den helderen dag te zetten, een zaak, waar over ik my te aller tyd zeer verblyden, en veel redenen hebben zal, om God in dezen, indien het zyn welbehaagen is my zoo lang te laaten leven, te danken. Besluitende met deze woorden: *Gelukkig is het land, daar de Ouden aan 't roer van Staat zitten, en daar de Jonge Lieden verstandig reizen.*

E I N D E.

BLAD-

BLAD-WYZER

Van het vyfde Deel, of van Choromandel, gemerkt met Letter a. Ceylon, met Letter b. Japan met Letter c. Sumatra met Letter d. Malabar met Letter e. En Kaap der Goede Hope met de Letter f.

A.

B.

Coeda

D.

E.

F.

G.

Ga-

H.

I.

K.

L.

N.

O.

Q.

R.

T.

V.

D R U K - F E I L E N

Nog in het I. Deels, eerſte Deel gevonden.

Fol. 47. Colom. 2. ſtaat ڤغنوتن. lees ڤغنونتن.
287. 2. R. 23. van onder ſtaat ڤانعس. lees صوڤ.
66. 2. R. 5. Periode 4. ſtaat ق. lees ش.
67. 1. R. 8. ſtaat ق. lees ش.

VERKLAARING DER
DJAVAANSCHE WOORDEN,

By 't Vierde Deel.

Pangeran, - - - -	Een Prins, of een geëerden, van *Era*, eeren.
Kijay, - - - - -	Een Heer.
Depati of *Adepati*, - - -	Een Stadhouder of Landvoogt.
Anom, - - - -	De Eerste.
Pasceban, - - - -	Het Ren-perk.
Pabéan, - - - - -	De Tol-plaats.
Batoors, - - - -	Waapen-torsters, Djavaanen die de Bagagie torssen en navoeren.
Loera, - - - - -	Een klein Dorps-Hoofd.
Panakawan, - - - -	Een Hoveling.
Ingabey of *Nabèy*, - - -	Een Opperregent van een Stadt.
Priays, - - - -	Heeren, Vorsten.
Den Dalam, - - - -	't Keizers- of Vorsten-Hof.
Ponggáwa, - - - -	Ryks-Vorsten, Grooten.
Agong, - - - -	Groot.
Ratoe, - - - - -	Een Koning, ofte een Koningin.
Cobàr, - - - -	Een kleed van Staat, waar mede de Grooten malkanderen bezoeken.

Z A A K E N

Ons, na 't afdrukken van 't Werk eerst ter hand gekomen.

In 't eerste Deels eerste Deel.

By de Onderkoningen van Goa, *fol.* 108. te voegen,

Don Jan de Saldanha de Gama, 1725. vertrokken als XLIV. Onderkoning, en LXXIX. Landvoogt van Goa.

Na *Fol.* 296. onder aan.

Het Theeschip Klaarbeek, in 't jaar 1724. in December binnen gekomen, voor Amsterdam.

Na *fol.* 297.

By de Retourvlooten deze te voegen;

Zeven Zuikerschepen, den 21sten Mey 1725. binnen.

Goudriaan, voor Delft en Rotterdam.

Susanna.
Heesberg. } voor Amsterdam.
Astréa

't Huis te Assenburg } van Mocha.

Borsselen, voor Zeeland.

Opperdoes, voor Hoorn en Enkhuizen.

De vloot die in Juli 1725. binnen quam, onder den Zeevoogt, d'Ed. Heer *Ewout van Disboek*, Ordinair Raad van Indiën.

Berkenrode.
Berbices.
De Stadt Leyden.
Prattenburg.
Kommerrust.
Haarlem.
De Windhond.
} Van Batavia den 4 December 1724. vertrokken voor Amsterdam.

Stadtwyk.
Doornik.
De Jacoba.
} van Ceylon voor Amsterd.

Barbestein.
Heynkenzand.
Hogenes.
} van Batavia voor Zeeland.

Den Adelaar.
Cornelia.
} van Ceylon 22 Decemb. 1724. voor Zeeland.

Langeroode.
Terhorst.
} van Batavia voor Delft.

Noordwaddinxveen.
Krooswyk.
} van Batavia voor Rotterdam.

Hillegonda.
De Hopvogel.
} van Batavia voor Hoorn.

Margareta.
Johanna.
} van Batavia voor Enkhuizen

Sterk te zamen 23 schepen.
Zuikerschepen 7

's Graveland, een Naschip, binnen 16 September voor alle de Kamers.

De Ketel.
Oudenaarde.
} voor Amsterdam 11 December 1725. binnen.

Wickenburg, voor Zeeland.

d'Herstelling, voor Delft en Rotterdam.

Vrieswyk, voor Hoorn en Enkhuizen, den 11 December 1725. binnen.

Dus sterk te zamen 36 Schepen.

Zynde de 5 laatste schepen den 3 Februari 1725. van Batavia vertrokken.

Fol. 305.

Veranderingen en Byvoegzelen onder de Hr. Bewindhebberen van Amsterdam.

Mr *Jacob Kersseboom*, Bewindhebber geworden 1718. En wegens Haarlem

Mr. *Johan van Schuylenburg*, 1721.

Mr. *Abraham Muyssart*, overl. Nov. 1724.

Reynier Bouwens in plaats geworden 1725.

Hieronimo de Haze de Georgio, overl. 1725.

En *Fol.* 306. by die van Gelderland de 10 en 11de Bewindhebber,

Melchior ten Hove

By die van Utrecht.

Jan Henrik Strik tot 1725. en toen vervangen door

Mr. *Gideon Boudaan*, 1725.

Fol. 307. by die van Dordrecht.

Matthys van der Bursh, overleden 1692.

Fol. 309. by die van Zeeland wegens Groningen.

Barent Gerbrand Homoet, 1724.

Fol. 311. en 313.

Tot Delft en Rotterdam overleden

Jacob Emmery van Wassenaar, 1725. in plaats gekomen

Charles Philips van Dorp, Hr. van Maasdam, van wegen de Ridderschap, enz. 1725.

Nog by *Fol.* 311. onder Delft

Gerard Molkenbour overleden, en in plaats gekomen wegens de Ridderschap van Overyssel, uit het Quartier van Zalland,

Anthony Zueer Baron van Harsolte tot den Bredenhorst.

Fol. 315.

Van de Heeren Bewindhebberen van Hoorn, by my nog als levende gestelt, zyn deze zedert overleden,

Mr. *Hercules de Vries*

Mr. *Nicolaas van Sugtelen.*

Joan Boterpot.

Ook bestaan de Kameren van Hoorn en Enkhuizen doorgaans uit vyftien Bewindhebberen, waar van 'er nu (in 't jaar 1726) zes te Hoorn, en zeven te Enkhuizen waren, zynde de twee anderen, uit de Ridderschap

De Hoog-Ed. Heer Jonkheer *Aalbregt Nicolaas*, Baron van Schagen, Heere van Goudriaan, Curator der Academie van Leyden, enz. beschreven in de Ridderschap van Holland en West-Vriesland.

En

Jonkheer *Willem Egmond van der Nyenburg*, Heere van Petten, Nolmerban, Schoorel, Borgermeester tot Alkmaar, enz.

Welke twee laatste Heeren om de 3 jaaren dan in de Kamer van Hoorn, dan in die van Enkhuizen zitten.

En met de zevende Heer, nu 't Enkhuizen zittende, gaat het zoo, dat na zyn dood weer een zevende te Hoorn zit.

Fol. 316. by de Bewindhebbers van Enkhuizen nog te voegen

Dirk Haak, 1720.

Tot het Eerste Deels Tweede Deel,

of tot de

MOLUCCOS of TERNATE.

Fol. 372.

d'Heer *Heynsius*, vertrokken als Landvoogt na Banda, 21 December 1722.

d'Heer *Kloek*, Landvoogt der Moluccos geworden 1722.

Fol. 374.

d'Heer *Carel Schulerus* Opperkoopman en Tweede hier in 't jaar 1722. in plaats van *Jacob Christiaan Pielat*, gaande na Batavia; doch d'Heer *Schulerus*, in 't jaar 1724. na Batavia vertrekkende, is op die reize overleden.

d'Heer *Abraham la Bourdette*, Opperkoopman en Tweede in 't jaar 1724. doch in dat zelve jaar opontboden, en vervangen door d'Heer *Jacob Boner.*

Herman Vlak, Capitein hier geworden in 't jaar 1722.

Fol 375.

Jacob Comans, Fiscaal, vertrok in die qualiteit na Amboina, en is hier vervangen door *Henrik Broevius*, in 't jaar 1722.

Jan Cortenbosch, Fiscaal hier geworden in 't jaar 1724. in de plaats van *N. Blok.*

Jacob Augier, Winkelier in de plaats van *N. Graswinkel*, 1724.

Fol. 428.

D. *Joannes Henricus Molt*, 1724.

D. *Joannes Thomas Werndley*, 1724.

D. *Didericus Bontekoe*, 1725. in de plaats van D. *Albertsz* die na Batavia vertrok.

D. *Sel* zou nu vertrekken na 't Vaderland in 't jaar 1725.

ZAAKEN behoorende tot het Tweede Deel, of tot

AMBOINA.

Fol. 33.

Carel Schulerus op Hila (alzoo hy als Opperkoopman na Ternate vertrok) vervangen in 't jaar 1722. door

Elias de Haze op Hila 1722.

Johan Bake geworden Opperhoofd van Honimoa in 't jaar 1722.

Adriaan Willem Fritsvogel, geworden Opperhoofd van Oma in 't jaar 1722.

Vin-

Vincent van Wyngaarden, geworden Soldy-Boekhouder in 't jaar 1722.
N. Coyings geworden Fiscaal in 't jaar 1722. tot 1725.
De Ed. Heer *Gabry* na Batavia vertrokken als Extraordinaris Raad van Indiën, en vervangen 1725. door
De Heer *Stephanus Versluys*, en in dit jaar door de Heeren XVII. gemaakt Extraordinaris Raad van Indiën.
N. van Eps Fiscaal 1725.

Tot het Derde Deel.

Fol. 141.

D. *Ninaber* ontboden na Batavia als Revisor van 't werk van de Heer *Leydecker*, in 't jaar 1722. is uit Amboina vertrokken in 't jaar 1723. en is hier vervangen door
D. *Walerius Nicolai*, 1723.

Fol. 335.

Den 18^{den} Augusti 1725. bleek ons klaar by schryvens uit Parys aan den Graave van Thoulouse, dat 't volk van een Koningsschip een Meirman, na gissing 9 voeten lang, geharpoeneert had, doch dat zy 'er zoo van verschrikt waren, dat zy dien, toen hy aan 't schip quam, om zich over zyne wonde te wreeken, niet dorsten vangen.

Hy was van gedaante als een mensch, dan alleen dat hy vinnen, in plaats van handen, had. Zyn armen waren vol swaare schubben, als mede zyn lichaam, en zyn hoofd, met een soort van mosch, of zeewier, bedekt.

ZAAKEN tot BANDA,

Of het Derde Deel behoorende.

Fol. 372. 88.

De Heer *Heynsius* Landvoogt hier, doch tusschen Ternate en Banda overleden op de reize in 't jaar 1722.
d'Heer *Arnoldus van Tets*, Landvoogt, in 't jaar 1723. in de Heer *Heinsius* plaats gemaakt, en in 't jaar 1724. overleden.
De Heer *Aldert Aldertszoon* gevordert tot Landvoogt, in 't jaar 1725.

Fol. 102.

Aldert Aldertszoon, Hoofd van Lonthoir, in *Hellerus* plaats geworden, doch van 't jaar 1722. tot 1724. dit geweest zynde, is toen gevordert tot Opperkoopman en Tweede dezer Landvoogdy.
N. Coyings geworden Tweede in 't jaar 1725.
De Fiscaal *N. van Eps* gezonden na Amboina, in 't jaar 1725. en vervangen door *Apollonius van Aller*, 1725.

Fol. 103.

Adriaan Verdonk, Soldy-Boekhouder, in 't jaar 1725.

Fol. 115.

D. *Joannes Boekenberg* na Batavia, in 't jaar 1724.
D. *Francois Hartog*, 1724. hier.
D. *Tobias Joannes van der Ley*, 1724. hier.
D. *Joannes Muller*, overleden in 't jaar 1725.

Tot de Beschryving van GROOT JAVA,

Of het Vierde Deel.

By het leven van den Heer *Laurens Reaal*, *Fol.* 271. moet nog gevoegt worden, het *Diploma* van den eersten Wapenkoning van Engeland, waar by zyn Edelheyd Ridder gemaakt word, en dat, ons onlangs ter hand gestelt zynde, wy noodig geacht hebben, als een onbetwistelyk getuigenis van 's Mans welverdienden lof, hier achter by te voegen.

UNIVERSIS, ET SINGULIS, CUJUSCUNQUE LOCI, Status, Gradus, Ordinis, ac conditionis, ad quos præsentes pervenerint, Guilielmus Segar, *Miles, alias dictus* Garterus, *Principalis Rex Armorum Regni Angliæ, salutem in Domino sempiternam. Cum omnium omnino sit veritatem, ac honestatem tueri, & testimonium virtutis cuilibet bono perhibere, tum mea imprimis interest, qui Rex Armorum florentissimi Regni Angliæ sum juratus, & regia authoritate sub magno Angliæ Sigillo munitus, ut Genealogias Virorum Nobilium, atque virtute præclarorum, una cum Armis, sive Clypeis, Gentilitiis ac Insignibus (tam exteris, quam subditis) in Officio Armorum fideliter conservem, eorumque dignitatibus, honoribus, præeminentiis, quoties rogatus*

 fue-

fuerim, attester. Quorum in numero, quum, per Diploma sub magno Angliæ Sigillo, 7mo die Februarii, annoque Regni primo Domini nostri CAROLI, *Magnæ Brittanniæ, &c., Regis, concessum, Dominum* Laurentium Reael, *Amstelodamensem, Juris Doctorem, & quondam nomine Illustrium Dominorum Ordinum Provinciarum Unitarum Inferioris Germaniæ Gubernatorem in India Orientali, & nunc Vicarium Thalassiarchæ classis subsidiariæ, propter egregia sua munera, merita eximia, eruditionem præclaram, nec non conatus laudabiles in tam excellenti viro existentes, titulo, honore, & Dignitate Ordinis Equestris, sive Equitis Aurati, ab Illustrissima sua Majestate ornatum, & condecoratum fuisse invenerim, & rogatus ab illo fuerim, me, prædictum* Garterum *(ad officium quoniam meum proprie pertineat) hujus suæ dignitatis in Armorum Archiva, non tantum mentionem fieri velle sed & libris officii inserere, & in perpetuum conservare antiquum Familiæ suæ clypeum Gentilitium, seu insignia, videlicet in campo cæruleo Lilliam auream inter duos Angues etiam aureos exsurgentem, & ut pristinæ suæ Cristæ loco (liliæ nempe Aureæ inter duas Alas cæruleas) novam aptamque majus excogitarem, excogitatam depingerem, depictamque illi, sine cujuspiam præjudicio assignarem; pro virtute ergo Officii mei, ut voto suo (quoad in me est) responderem; sibi, & suis supra Galeam, e tortilio, inter duas Alas cæruleas Rosam Angliæ rubram duobus Anguibus aureis, culmum Viridem Caducei in morem succingentibus (in Dignitatis istius in illum, a Regia sua magnæ Brittanniæ Majestate haud Immerito non ita pridem collatæ memoriæ Immoriturae Symbolum) excogitavi, depinxi, & assignavi, prout latius in margine depingitur. Quam Cristam prædictus ego* Garterus, *virtute Officii mei, confirmo, concedo, assigno, prænominato Nobili Viro* Laurentio Reael, *Equiti Aurato, &c., posterisque suis, ad utendum, gerendum, & ferendum, in Clypeis, Vexillis, Armatura, & quocunque, prout sibi, & illis, libitum & placitum erit, juxta jus fæciale. In cujus rei testimonium manum meam apposui, & Sigillum Officii mei affixi Datum Londini decimo die Februarii, An. Dni 1626. Annoque Regni Domini nostri* CAROLI, *Dei Gratia, Magnæ Brittaniæ, Franciæ, & Hiberniæ Regis, Fidei Defensoris, secundo.*

GULIELMUS SEGAR GARTERUS.

Het welk in 't Nederduitsch aldus luid:

AAN ALLEN, ENDE EEN YEGELYK, VAN WAT PLAATS, staat, trap, rang, ende gelegenheid hy zy, tot welken deze tegenwoordige (letteren) zullen komen, wenscht *Willem Segar*, Edelman, anders *Garter* genaamt, voornaamste Waapen - Koning des koninkryks van Engeland, eeuwige zaligheid in den Heere. Vermits het een yegelyk past de waarheid ende de eerlykheid voor te staan, ende aan alle goede lieden te verleenen een getuigenis van deugd, alzoo legt 'er my voornamentlyk aan gelegen, die geswooren Koning der Wapenen van 't allerbloejenste koninkryk van Engeland, ende door 't koninklyk gezag onder 't groot Zegel van Engeland gesterkt ben, op dat ik de Geslagtrekeningen der Edelen, en der beroemden door hunne dapperheid, te gelyk met hunne Geslagt - wapenen ende schilden, mitsgaders de kenteekenen (zoo voor de vreemdelingen, als voor de onderdaanen) in 't Ampt der Wapenen getrouwelyk bewaren, ende wegens hunne waardigheden, eertitels, ende uitmuntentheden, zoo meenigmaal daarom verzogt worde, getuigenis zoude geven. In welker getal dewyl ik bevonden hebbe, dat, by een Bulle onder 't groot Zegel van Engeland, den 7den Februari, in 't eerste jaar der Regeering van onzen Heere, CAREL, koning van Groot Brittannien, enz. toegestaan, de Heer *Laurens Reaal*, Amsterdammer, Regtsgeleerde, ende wel eer, uit naam der Doorlugtige Heeren Staaten der Vereenigde Provintien van Nederland, Gouverneur in Oostindiën, en nu Vice-admiraal van de auxiliaire vloot, om zyne deftige Ampten, voortreffelyke verdiensten, beroemde geleerdheid, ende loffelyke pogingen, in zulk een uitmuntend Man zynde, met den Titel, eere, ende de waardigheid der Ridder - ordre, ofte die van Ridder van zyne Doorlugtigste Majesteit vereert, ende verciert is geweest, ende ik van hem verzogt ben, dat ik, voornoemde *Garter* (aangezien dit eigentlyk tot myn ampt behoort) van deze zyne waardigheid in de bewaarplaats van de Handvesten der wapenen, niet alleen gewag maaken, maar dat ik dit ook in de boeken van dit Ampt inlassen, ende voor altyd bewaaren wilde het aloud schild van zyn geslagt ende huis, ofte der zelver kenteekenen; te weten, op een hemelsblaauw veld een goude lelie tusschen twee goude slangen, zich vertoonende: ende op dat ik in de plaats van zyn voorig Helmteeken (te weten, een goude lelie tusschen twee hemelsblaauwe vleugels) een nieuw, ende bequamer uitdenken, het bedagte uitteekenen, ende 't uitgeteekende hem, zonder yemants nadeel, toeëigenen zoude, zoo heb ik, uit kragt van myn Ampt, om zynen wensch (zoo veel in my is) te beantwoorden, voor hem, ende de zynen,

nen, boven den helm, uit het gedraaide, tusschen de twee hemelsblaauwe vleugels de roode Roos van Engeland met twee goude slangen, even eens als een dubble gevlogte roede den groenen steel omvattende (tot een teeken van onsterfelyke gedagtenis dezer waardigheid, van zyne koninklyke Majesteit van Groot Brittannien niet onverdient nu onlangs aan hem gegeven) bedagt, geteekent, ende toegeeigent, gelyk dat breeder op de kant uitgeteekent is. Welk Helmteeken ik, voornoemde *Garter*, uit kragt mynes Ampts bevestige, toesta, (ende) toeeigene aan den voornoemden Edelman, *Laurens Reaal*, Ridder, enz., ende aan zyne nakomelingen, om dat te gebruiken, te voeren, en te dragen in hunne schilden, vaandels, wapentuig, ende waar in 't zoude mogen zyn, zoo als hem, ofte hen, dit behagen ofte welgevallen zal, volgens 't Herauts regt. Om welke zaak te getuigen ik myne hand daar bygevoegt, en 't Zegel mynes Ampts daar aan gehegt hebbe. Gegeven tot Londen, den thienden Februari in 't jaar des Heeren 1626., en in het tweede jaar van onzen Heere, CAREL, door Godes genade, koning van Groot Brittannien, Vrankryk, ende Yrland, Beschermer des Geloofs.

WILLEM SEGAR, GARTER.

Onder het wapen staan deze woorden:

Invidia florenti Infesta.

dat is:

De Nyd kant zich tegen een die bloeid.

Aan deze Bulle hing een Zegel van den voornoemden Wapen koning, rondom 't welke stond, SIGILL: GARTERII PRINCIPALIS REGIS ARMORUM.

Josua van Arrewyne wiert in 't jaar 1723. van Opperhoofd van Tsjeribon (dat gevoegt dient te worden by *Fol.* 17.) Opperhoofd van Bantam, dat reets *Fol.* 221. staat.

De Ed. Heer *Christiaan Westpalm*, Equipagiemeester, gemaakt 1724. Extraordinaris Raad, *Fol.* 378. by de Equipagiemeesters, en *Fol.* 373. by de Raaden van Indiën by te voegen.

De Ed. Heer *Stephanus Versluys*, Landvoogt van Amboina, gemaakt Extraordinaaris Raad 1724. *Fol.* 373. 'er mede by te voegen by die Raaden.

De Heer *Pieter Gysbert Noot* in 't jaar 1724. geworden Landvoogt van Kaap der Goede Hoope; *Fo.* 376.

De Heer *Abeleven*, Opperkoopman en Sjahbandar, gaat 1724. na 't Vaderland, en is vervangen door de Heer *Frederik Lokman*, en deze weer als eerste Klerk van haar Edelheden door de Heer *Wouter Henriks*, 't eerste te voegen by *Fol.* 381. en 't laatste by de eerste Klerken *Fol.* 374.

De Ed. Heer *Durve* door de Heeren XVIInen als President van den Raad van Justitie ontslagen, en Ordinaar Raad met een besluitende stem geworden in September 1724. letter A. *Fol.* 384. en vervangen door

De Ed. Heer *Henrik van Baarle*, die ook Extraordinaar Raad gemaakt was, en die in 't jaar 1725. *Fol.* 388. moet ingelast worden.

Onder de Kerkelyke Zaaken.

Fol. 127.

By de Predikanten nog te voegen,

D. *Hartholt* gestelt om Maleits leeren.

D. *van den Bosch* verbetert 1721. met 20 guld. ter maand meer.

Moetende gestelt worden by de Predikanten, buiten vaste bediening.

D. *Jan Coenraad Alberts*, uit Ternate opgekomen. } 1725.
D. *Jacobus Canter* van Coetsjen opgekomen met zyne ruststoldye, en ontslagen van zyn dienst. } 1725.
D. *Joannes Boekenberg*, uit Banda opgekomen. } 1725.

En by de nieuw aangekomen Predikanten *Fol.* 134. na D. *Scholter* te voegen deze;

D. *Stephanus van Es.* } 1724.
D. *Adrianus Ras.* } 1724.
D. *Tobias Joannes van der Ley*, na na Banda gezonden. } 1724.
D. *N. ten Hoeten.* } 1725.
D. *Hajo Borsum.* } 1725.
D. *Balthasar Delmenhorst.* } 1725.
D. *Imannus 't Hoofd.* } 1725.

Tot het Vyfde Deel by te voegen onder CHOROMANDEL.

Fol. 27. colom 2 By de Commissarissen als d'allereerste d'Heer *Pieter Boreel*, in 't jaar 1643. en toen daar overleden.

DRUKFEYLEN,

Nog in het Eerste Deels eerste Deel gevonden.

Pag. 37 in de Kaart der Talautse Eilanden staat LIROG, lees *LIRONG*. *pag.* 51 c. 2 periode 5 Ambisartes l. *Ambisares*. *pag* 54 c. 1 per. 4 Peiceitas l. *Peuceftas*. *pag* 71 c. 1 per. 1 Pamgab l. *Pangab*. *pag* 146 c. 2 per. 4 reg. 3 1719. l. 1519. *pag.* 218 c. 1 reg. 9 1722. l. 1622. *pag.* 226 c. 1 r. 26 1629. l. 1643. *pag.* 248 c 1 r. 12 Poelo Thun l. *Poelo Rhun*. *pag.* 301 r. 25 Isaäc le Meer l. *Isaäc le Maire*. reg. 27 Marcus Vogelaar l. *Marcus de Vogelaar*. *pag.* 302 onder 1656. Dirk Tulk. l. *Diderik Tulp*. onder 1658. Gerrit Papenbroek l. *Gerard van Papenbroek*. *pag.* 304 1697. 10 Mey in plaats van Abraham van Asperen l. *Abraham Alphen*. *pag.* 306 r. 15 l. *Christiaan Carel Baron van Lintelo, Heere van de Ebze*. *pag* 310 de onderste reg. 1652. l. 1683. *pag.* 317 onder de bygevoegde Heeren Bewindhebberen Wontholt l *Wentholt*.

In 't Tweede Deel des eersten Deels of der MOLUCCOS.

Pag. 40 c. 1 r. 7 van ond. Kabroeang legt op 59 l. *Kabroeang legt op 5*. *pag* 117. c. 1 r 23 1699. l. 1609. *pag.* 149 c. 1 r. 5 en r. 1 van ond. Portugal l. *Castilien*. *pag.* 199 c. 1 r. 11 van ond. Colonga l. *Calonga*. *pag.* 390 c. r. 20 1692. l. 1642.

In het Derde Deel of Zaaken van den Godsdienst van AMBOINA, *als mede der Boomen, Dieren, enz.*

Pag. 22 c. 1 r. 29 Erinama Tamilau, l. *Erinama, Tanulau*, *pag.* 29 c. 2 r. 28 Alapatila l. *Alapoetila* *pag.* 32 c. 2 r. 2 Huntado l. *Hurtado* *pag.* 46 c. 1 r. 24 van ond. Harioc l. *Haria* *pag.* 49 c. 2 kantteek. de Heer Koen. l. *de Heer Specx*. *pag.* 60 Korte inhoud r. 12 en D. Montanus stierf. l. *En stierf*. *D. Montanus*. *pag.* 101 c. 2 r. 11 van ond. dat ik volgens l. *dat ik dus volgens*. *pag.* 120 c. 1 r. 25 Suzga. l. *Surga*. *pag.* 121 c. 1 r. 7, 23, 33 Thiel l. *Ibiel*. col. 2 r. 30 Suzga l. *Surga*. *pag.* 130 Korte staat Thiel l. *Ibiel* *pag.* 140 c. 1 Jan van der Wee. l. *deze is maar Proponent geweest*. *pag.* 161 c 2. en 162 c. 1 No VI. l. *V*. *pag.* 162 No. VIII. l. *VI*. *pag.* 218 c. 2 r. 7 LI: R. moet zyn *LII* *pag.* 224 c. 2 r. 13 Garniter. l *Ganiter*. *pag.* 228 c. 2 r. 34 Boenga Wattoe, l. *Boenga Wattoe*, *pag* 234 No LXXIX de Likuwala, l. *LXXX*. *pag.* 256 No CXVIII. l. *CXIII*. *pag* 257 c. 1. r. 12 Dagon ingat, l. *Dabon ingat*, *pag.* 267 c. 2 r 3 Peras Bagaula l. *Pas Baguala*, *pag* 279 c. 1 r. 38 Lilittor, l. *Billitton*, *pag.* 295 c. 1 r. 28 Noessa Laodt l. *Noessa Laoet* *pag.* 313 c. 1. r. 31 R. R. l. *C*. *pag* 319 c. 1 Kantteek. de Tohoekey, l. *de Tohorkey*, *pag* 321 c. 1 r. 21 van ond. T l. *D* *pag* 334 c. 2 r. 19 zoo hy my Hy l *zoo hy my* *pag.* 347 Korte inh. r. 6 Ikan Cabintang. l. *Ikan Babintang*. *pag.* 350 c. 1 r. 20 Cabo 's Laoet l. *Cabos Laoet* *pag.* 354 c. 2 r. 3 van ond. Moda, l. *Moeda*, *pag.* 356 c 1 Kantteek. vergeten l. *Ikan Kipas* *pag.* 378 Korte inh. r. 8 Bilalang Loet l. *Bilalang Laoet* *pag.* 381 c. 2 Kantteek. verg. l. *de Brume Dolfyn*. *pag* 383 c 2 Kantteek. Boelan Bahra l *Boelan Babroe*. *pag.* 386 c. 1 Kantteek. Ikan Batoe ang l. *Ikan Batoe Jang* *pag.* 349 c. 2 Kantt. Roelat l. *Rolat* *pag.* 409 Korte inh. r. 4 Maloeane. l. *Maloeame*. en r 6 Dodinga l. *Dodingo*. *pag.* 416 c. 2 r. 17 en Kantteek. Dodinga l. *Dodingo*. *pag.* 418 c. 1 Kantteek. Jang Besei l. *Jong Besei*. *pag* 419 c. 1. r. 17 van ond. Bidoeri, l. *Badoeri*, *pag.* 421 c. 2 r. 10 van ond. Ganopa visch. l *Garopa-visch* *pag.* 427 c. 2 r. 18 Ikan Ganapa l. *Ikan Garopa* *pag.* 435 c 1 Kantteek. Ikan Hidang l *Ikan Hidong* *pag* 437 Korte inh. r 17 Dengan Fingir l. *Dengan Pinggir* *pag.* 453 c. 1 Kantt. Kasamba l. *Kasomba*. *pag* 464 Kantt. Ikan Pampus Pampus l. *Ikan Pampus* *pag.* 475 c. 1 Kantt. Ad- jaib l. *A- djaib* *pag.* 500 c. r. 15 Tsabalang l. *Tsjakalang*

In 't Derde Deels tweede Deel of BANDA *en* MACASSAR.

Pag. 33 Korte inh. r. 17 Cara. l. *Caras* *pag.* 44 c. 1 r. 3 per. 3 Joble Joele l. *Jable Jaloe* *pag.* 46 c. 1 r. 33 en Kantt. Lokker, l. *Lakker*, *pag* 48 staat 84 l. 48 *pag.* 118 c 2 per. 6 Goeroc, l. *Goerot*, *pag.* 132 Kantt. en r. 2 per. 3 Toecan-Besi 's l. *Toecang Besi 's* *pag.* 134 c. 1 r. 27 Tonadja, l. *Toradja*,

In Tonkin, Cambodia, en Siam.

Pag. 8 c. 1 r. 16 Combodia l. *Cambodia* *pag.* 34 c. 1 r. 19 van ond. Buihschop. l. *Buschof*. *pag.* 96 ond. aan REGIS. l. *BLAD-WYSER*.

In het Vierde Deel, of JAVA'S *Beschryving.*

Pag. 3 c. 1 r. 8 Zouda l. *Zunda* *pag.* 4 c. 1 r. 1 naast l. *naaste* *pag.* 6 c. 1 r. 17 Kandang Wessi l *Kandong Wessi* *pag* 7 c. 1 r. 7 Tangeran l. *Tangerang* reg. 22 Onderkoopman l. *Opperkoopman* *pag* 8 c. 1 r. 1 Jatamagara l *Jatimagara* *pag.* 9 c. 1 laatste reg. Tsiekenloedok l. *Tsikerloedok* reg. 38 Panjagara Godo, l. *Panjagara*, Sindawani, l. *Sundawani*, *pag* 9 c. 2 r 3 l simortsjang l. *Tsimontsjang* reg 20 en 22 is de ( ) te veel. *pag.* 10 c 1 r. 6 Tsjoe l. *Tsioe* reg 14 Klapponaggo l. *Klappanoggo* reg. 17 en 26 Koribagoni l. *Koirbangboni* reg 38 Tlibaar l. *Tsiboas* *pag* 10 c. 2 r. 20 Makervaart l. *Mokervaart* reg. 22 Tlibeajong l *Tsibeajon* *pag.* 11 c. 1 r 39 Boedeongati l. *Boedeongatti* *pag.* 12 c. 1 r. 14 van ond. Beragtige l. *Bergagtige* *pag.* 14 c. 2 r. 16 Bilan l. *Bilang* *pag.* 18 c. 2 r. 14 van ond. Barongkina, l. *Barongkina*,

pag.

DRUKFEYLEN.

pag 19 c. 1. r. 1 Paracka en r. 23 Parockan l. *Parocka* reg. 28 Kondang Awer l. *Kandang Awer* c 2 reg. 18 Dagan l. *Dagang* reg. 22 en 41 Tsidoedas l. *Tsiboedas.* *pag* 19 c. 2 r. 5 van ond. Troffana l *Traffana* *pag* 20 c 1 r. 5 Cundanlaffi l. *Cundanlaffi* reg 44 Pania Roefang l. *Puma Roefang* reg. 46 Tsiffeera l. *Tsifferoo* reg. 3 van ond. Tsipoelo l. *Tsipelo* *idem* Serauge Sitoe l. *Serange, Sitoe,* col. 2 r. 38 Tsimateri l. *Tsiamateri* *pag* 21 c. 1 r. 7 Tsibiri l. *Tsiebiri* reg. 41 Binadana l. *Bianadana* *pag.* 22 c. 1 r. 1 Panjaroeweffi l *Panjaroeweffi* reg. 4 Limoes l. *Limos* reg. 31 Cipette l. *Cippette* reg 33 Tsimonggang l. *Tsimonggang* reg. 41 Imbanagara l. *Impanagara* reg 15 van ond. Cadjang l *Cadjan* *pag.* 23 c. 1 r. 38 Kawongan l. *Kawongon* reg. 39 Bidamma l. *Badamma* reg. 11 van ond. Tsiansi l. *Tsiransi* col. 2 r 19 Lalibolang l *Labibolang* *pag* 25 c 1 r. 21 van ond. wel l. *welke* *pag.* 26 c. 1 r. 1 Korang, l. *Karang* *pag.* 28 c. 1 r. 9 Tondoenang l. *Tandoenang* *pag* 34 c. 1 r 18 Baanjaar Poetch l. *Baanjoe Poetch* *pag* 37 c. 1 Kantt. pripin l. *priprin* col. 2 r. 31 geheel l. *Geel* *pag* 39 c. 2 r. 5 van ond Lawoe l. *Loewoe* *pag.* 40 c. 1 r. 7 van ond. Pajatan l. *Pajatin,* col. 2 r. 2 van ond. Tsikameling l *Tsilameling* reg. 1 van ond. Panagara l *Panaraga* *pag* 41 c. 2 r. 41 en *pag* 42 c. 2 r. 27 Taroefan l. *Taroefan* reg 36 Sipandjang l. *Sapandjand* reg 25 van ond Golok l *Golot* *pag* 48 c. 1 r. 7 van ond. Ampil l. *Ampel* *pag.* 49 c. 1 r. 19 Malati, Torreboa l. *Malati, Pranggongan, Torreboa* *pag.* 50 c. 1 r. 40 Wirafabag l. *Wirafaba* *pag.* 51 c 2 r. 27 hebben, l. *hebben)* *pag.* 52 c. 2 r. 2 van ond. hier met uitgedrukt l. *hier niet uitgedrukt.* *pag.* 53 c. 1. r. 5 van ond. wat rood l. *dat wat rood.* *pag.* 54 c. 2 r. 12 Madura l. *Madura* *pag.* 56 c. 2 r. 4 van ond. de ftrande, l. *de ftranden zyn,* *pag.* 57 c. 1 r. 2 Pati Toeban, l. *Pati Toeban,* col. 2 r. 31 te wagen, l. *te wagten,* *pag.* 61 c. 1 r. 15 Manganone, l *Manganonan,* *pag.* 63 c. 1 r 30 (Den Heere of u) l. *Den Heere (of u)* De eene reg. van 't Vader ons in 't Hoog Javaanfch ftaat in 't Duitfch: Geeft dan deze aan ons l. *Geeft nog deze aan ons* *pag.* 63 c. 1 r. 23 Ambe l. *Ambi* en 't laatfte woord) tap 1 l. *tapi* reg. 10 van ond. (ambe l. *Ambi* reg. 60 Kowafa, ambi l. *Kowafa, bari* *pag.* 65 c. 2 r. 11 der 4de per. Heilige taal is) l. *De Heilige taal is)* *pag.* 66 c. 2 r. 2 Pantfoer l. *Pantfoeri* *pag.* 67 c. 1 r. 3 en 11 Kanfoeri, l. *Canfoeri,* col. 2 r 4 per. 3 van Japan l. *na Japan* *pag.* 69 c. 1 r. 16 van ond. na de Galoh, l. *na Galoh,* *pag.* 70 c. 2 r. 18 Manta l. *Manta* reg. 21 Amang Koerat l. *Amangkoerat* reg. 33 fo Eleddin, l. *Jo 'l Eddien,* *pag.* 71 korten inh. r. 7 van ond. 's vyands Veldheer l *'s vyands Veldheer.* *pag.* 84 c. 1 r. 36 ren te land, 3500 te water, l. *ren te land, 3500 te water gekomen,* *pag.* 96 c 2 r. 14 van ond. 't geluk l. *'t ongeluk* *pag.* 106 c. 2 r. 4 van ond. welk de Keyfer l. *welke de Keyfer* *pag.* 109 c 1 per. 6 r. 1 Taroena Jajan l. *Taroena Djaja* col. 2 per. 6 r. 1 Tagalwange l. *Tagalwangi.* *pag* 115 Korte inh. r. 2 Angtang. l. *Antang.* *pag.* 131 c. 1 r. 33 Pagrr. l. *Pagar,* *pag.* 140 c 1 art. CX r. 7 Prianggang l. *Priaangan* *pag.* 142 c. 2 r. 7 en van Sammanap l. *en zoo die van Sammanap* *pag* 145 c. 2 r 26 Pranaraga l. *Panaraga* *pag* 152 c 1 r 28 gehad, hebbe. l. *gehad hebbe.* *pag.* 153 c. 2 r. 16 van ond en zoo trok zy aanftonts l *trok zy aanftonts* *pag* 154 c 1 r. 17 van ond ook om, dat l. *ook om dat* reg 29 Holft l. *Holts* *pag.* 158 c 2 r. 4 Nombahoe l *Nombahan* *pag.* 163 c. 2 r. 20 Sedjajana l. *Sedjana* *pag.* 165 c. 1 r. 10 na den korten inh. verfchei l. *verfcheide* *pag.* 166 c. 1 r. 2 valt zoo breed, l *valt wel zoo breed,* *pag.* 171 c 2 r. 12 Sedjang Poera, l. *Sedjana Poera,* *pag.* 178 c. 1 r. 32 en die fchelmen l. *terwyl die fchelmen* *pag* 179 c. 1 r. 21 van ond. Kapiteinen l. *de Kapiteinen* *pag.* 182 c. 2 r. 10 van ond Pnanaraga l. *Panaraga* *pag.* 194 c. 1 r. 18 Madiom l *Madion* *pag.* 199 c. 2 r. 31 een een l. *een* *pag* 202 c. 2 r. 4 van ond. dien brief l. *die brieven* *pag.* 211 c. 2 beneden het vers r. 9 niet veel l. *'t welk niet veel* *pag.* 216 c 1 r. 2 van ond. Sulthan Agong, l *Sulthan Agong Canari,* col. 2 r. 20 van ond. Ginkal l. *Sinkal* *pag.* 221 c. 1 r. 26 over te leveren l. *zyn ryk over te leveren* *pag.* 232 c. 1 r. 5 de vierkante poort l. *de vierkant's poort* *pag* 256 korten inh. r. 2 Wanneer dit na yder Comptoir gefchied. l. *voornaamfte werk haarer Edelheden. Wanneer dit na yder Comptoir gefchied.* *pag.* 257 c. 2 r. 6 van ond. op Malakka l. *over Malakka* *pag.* 278 c. 2 r. 16 Vlotelingen twift. l. *Vlotelingen dit wift,* *pag.* 283 c 2 r. 12 van ond. bedry l. *bedryf* *pag.* 365 ftaat boven aan 395 l. 365 *pag.* 486 c. 2 Kantteek. van Ban- l. *van Bantam.*

In 't Vierde Deels Tweede Onderdeel, of JAVA'S *Zaaken van den Godsdienft, enz.*

pag. 1 c. 1 r. 2 van ond. betrekkende l. *betreffende* col. 2 r. 9 van ond. Padjang l. *Padjang)* *pag.* 2 c. 1 r. 3 en 35 Modlana l. *Moelana* reg. 11 Pofah l. *Pafi* *pag.* 3 c. 2 r. 35 Sjafei, Faffafihi, l. *Sjafei of Faffafihi,* *pag* 18 c. 1 r. 7 te behelpen. l. *te helpen.* reg. 10 Pentcafen, l. *Pontcafen,* *pag.* 30 c. 2 art. 68 r. 7 blafphemis, l *blafphemie,* *pag.* 58 c. 1 r. 2 van cap. 10 Cafis, l. *Cafier* *pag* 64 c. 1 r. 16 en *p.* 74 c. 1 r. 21 van ond. Thorton l. *Thornton* *pag.* 76 c. 1 r. 5 en r. 9 van ond. Clerk l. *Kelk* *pag.* 78 c. 2 Kantt. Candeel l. *Cardeel* *pag.* 87 c. 2. r. 11 Huppers l. *Hupperts* *pag.* 95 c. 1 Kantt. D. Hen l. *D. Hey* reg. 22 geen buyten, l. *geen buyten-* *pag.* 106 c. 1 r. 8 glaswieke, l. *vlaswieke* *pag.* 107 c. 2 r 37 Kantt. Cafteleyn l. *Chafteleyn,* ook in den text in per. 13 en in de Kantt. Bruyning l. *Buyning* *pag.* 112 c. 1 r. 20 en 39 en de Kantt. van 't jaar 1719. Hogewaard en Hoogenwaard l. *Hoogerwaard,* col. 2. r. 12 van ond. Barton l. *Bartou* *pag.* 113 c. 1 r. 10 de derde waar te nemen. l. *de Rheede waar te nemen.* *pag.* 116 r. 14 Clarebeek l. *Clarenbeek* *pag* 117 r. 25 Morlinus l. *Merlinus* *pag.* 118 r. 9 Colterus l. *Cofterus* *pag.* 123 r. 36 Bruyning. l. *Buyning.* reg 39 Serunus l. *Serruus* *pag.* 128 A. 1633. Mr. Andries Dunæus. l. *Mr. Andries Dunæus.* *pag* 133 A. 1679. de Diaken Guilliam Dunloper, *Gulliam Dunlopes.* *pag.* 176 c 1 r. 1 van ond. Mizrah l. *Mirzah* *pag.* 181 c. 1 r. 29 *p.* 182 c. 2 r. 5 en *p.* 183 c. 1 r. 32 Corafan. l. *Chorafan.* col. 2 r. 18 zynen zoone l. zyne zoonen *pag.* 186 c. 1 Kantt. Sjeich Omar, IV^de^ l. *Sjeich Omar, VI^de^* *pag.* 204 c. 2 r. 10 Mogols. Zedert l. *Mogols, zedert* *pag.* 215 c. 2 r. 23 van ond. Hhadji Mordee l. *Hhadji Mondee* *pag.* 216 c. 2 r. 10 van ond. over geven kon. Hem l. *overgeven kon, die hem* *pag.* 224 c. 1 r. 30 van ond. ftaat letter B l. *K* *pag.* 232 korten inh. r. 13 Chufna Sinai, l. *Chrifna Sinai,* *pag.* 260 c. 1 r. 5 van ond. Hharaan, l. *Hharaam,* *pag.* 261 c. 1 r. 6 Dilly, l. *Delly,* *pag.* 264 c. 2 r. 27 Jemeah l. *Jemeah* reg. 37 de Bonceloes, l. *der Bonceloes,*

pag.

pag. 269 c. 1 r. 14 van ond. Mekkah, l. *Mekka*, *pag.* 291 c. 2 r. 25 Suilficaar l. *Souilficaar* *pag* 302 c. 2 r. 48 door de Heer Arent Barentzoon Muykens l. *door de Heer Eyland, en die weer door de Heer Arent Barentszoon Muykens* reg. 5 van ond. was de Heer Isaak Koedyk l. *was de Heer Verstegen, toen de Heer van Gent, en daar na de Heer Isaak Koedyk*

In China, Tayouan, en d'Uit- en t'Huis-reize.

Pag. 11 korte inh. r. 7 van ond. Tyryn. l. *Tyzyn* *pag.* 22 c. 2 Kantt. Tsjiam l. *Tsjampa* en Torkin l. *En Tonkin* reg. 23 van onder Hokfpouw l. *Hokfieuw* *pag* 72 c. 19 van ond van der Bung l. *van der Burg* *pag.* 136 c. 2 r. 14 na den korten inh. Jacobus Valtntyn l. *Jacobus Valentyn.*

In het Vyfde Deel van CHOROMANDEL.

Pag. 7 c. 2 r. 1 van ond. Mangiewaka l. *Mansjewaka* *pag.* 17 c. 1 r. 28 Atarden-stoff. l. *Aardenstof* *pag* 24 c. 2 r. 14 Cotos l *Cocos* *pag.* 26 c. 1 r. 13 van ond. Golongs l. *Goelongs* col. 2 r. 28 Pinasse Ginggans, l. *Pissnae Ginggangs*, *pag.* 27 c. 1 r. 12 Cornelis van Quaaberg, l. *Cornelis van Quaalberg*, *pag.* 34 c. 1 r. 1 Asjen's l. *Atsjen's* reg. 4 van ond. Aguil- l. *Agel-* col 2 r. 12 van ond. en r. 34 Dassumba l. *Cassumba* reg. 21 van ond. hier geweest zyn: l. *die hier geweest zyn:* *pag.* 37 c. 2 r. 24 Lak-pannen. l. *Dak-pannen.* *pag.* 44 c. 1 r. 12 van ond. Nicobare l *Nicobares* *pag.* 45 c. 1 r. 24 van ond. Chitse l. *Chitsen* *pag.* 48 c. 1 r. 27 van ond. Moisuls en c. 2 r. 22 van ond. Mossules l. *Mossuls* *pag.* 64 c. 2 r. 21 welk stadt l. *welke stadt* *pag* 66 c. 2 r. 4 of l. *af* *pag.* 70 c. 1 r. 10 gevangen l. *vervangen* *pag.* 71 korten inh. r. 4 gegeven, l. *te geven*, reg. 4 en den ve l. *om den ve* reg. 10 Avedoeta's l. *Avadoeta's* *pag.* 75 c. 1 r. 7 T'sechecti l. *Tschecti* *pag* 76 c. 2 r. 6 Weinhja's l. *Weinsja's* *pag.* 77 c. 1 Kantteek. toen mogen l. *doen mogen* en doorboord zyn. l. *doorboord worden* *pag.* 78 c. 1 r. 13 van ond. Wensja's l. *Weinsja's* *pag* 79 c. 2 Kantteek. een overspel l. *den overspeler* *pag.* 84 c. 2 r. 2 van ond. Tauni l. *Tauri* *pag.* 85 c 1 r. 4, 5 ruidem segnis rest l. *quidem segnis mest* *pag* 99 c. 2 Kantteek. wat den l. *wie in den* *pag* 100 c 2 Kantt. Met zich te wasschen l *Hoe sy meynen de vergeving der zonden te krygen, met zig te wasschen.* *pag* 104 c. 2 r. 44 Mola, l. *Molla*, *pag.* 107 c. 2 Kantt. Mohmed l. *Mohhammed* *pag.* 108 c 1 Kantt Mortes l. *Mortesa* *pag.* 124 c. 2 r. 24 Schulten l. *Schultze* *pag.* 144 c. 2 r. 13 Baftas, Balta l. *Bafas, Basta* *pag.* 146 korten inh. r. 7 Bellasoer, l. *Bellasoor*, *pag.* 148 c. 2 r. 19 van ond. Badrekta l. *Badrek* *pag.* 149 c. 1 r. 2 Patora l. *Pattora* reg. 5 Bedapoer, l. *Oedapoer*, col. 2 r. 6 van ond. Boccaresoor l. *Baccaresoor* *pag.* 150 c. 2 r. 4 Silimath, l. *Sillimath* *pag.* 152 c. 1 r. 10 van ond. Mondelgat, l. *Monuelgaet*, col. 2 r. 5 en ontrent l. *en zich ontrent* reg. 1 van ond. Aliapoer l. *Alipoer* *pag.* 180 korte inh. r. 28 Naucon, en du Tour l. *Nauron, en du Four* *pag.* 187 c. 1 r. 43 Heer Oostendam l. *Heer van den Oostendam* *pag.* 189 c. 2 r. 22 Coernoelie-vrugt. l. *Cornoelie-vrugt.* *pag.* 193 c. 1 r. 25 verschil in is, l. *verschil in is)* *pag.* 194 c. 2 r. 18 uitgesproken had. l. *uitgesproken hadden.* *pag.* 200 c. 1 r. 32 Chorosan l. *Chorasan* *pag.* 217 korte inh. r. 6 Tschilminaar l. *Tschilminaar* *pag.* 228 in de Lyst der Koningen No. 8. agter aan. Sjah Abaas de I. I. zoon l. *Sjah Abaas de IIde zoon.* en Sjah Hossein regeerde tot A° 1721. l. A°. 1723. *pag.* 248 korte inh. r. 10 Bnlstnaten. l. *Bulstraten.* *pag.* 256 c. 2 Kantt. Tsjaarbag l. *Tsjaarbag* *pag.* 259 c. 1 Kantt. Bagebntsjaron en r. 13 Bagebatsjaron, l. *Bagabatsjaron* *pag.* 260 c. 2 Kantt. Cambesilala. l. *Combesilala.* *pag.* 267 c. 2 r. 19 van ond. Minuelslo l. *Mandelslo* *pag.* 268 c. 2 Kantt. schipper Oke Oole l. *schipper Oole* *pag.* 275 c. 1 Kantt. de Heer Hoonkamers l. *de Heer Hoogkamers* *pag.* 287 c. 2 r. 25 van ond. 99 l. 69 *pag.* 317 c. 2 r. 27 hoedjongh l. *boedjong* *pag.* 318 c. 2 Kantt. Mohazadja l. *Maharadja* *pag.* 322 c. 1 r. 25 Raja is l. *Raja*

In de Beschryving van SUMATRA.

Pag. 9 c. 2 r. 32 Dilli l. *Delli* *pag.* 12 c. 2 Kantteek. Bendar beschreven. *Dit moet weg of doorgehaald worden.* *pag.* 23 c. 2 Kantteek. om hem te misleyden. l. *om Pieter de Kâr te misleyden.*

In de Beschryving van CEYLON.

Pag. 3 r. 17 Feest l. *Feesten* reg. 31 *Araastjes* en *pag.* 4 r. 8 van ond. *Anaatjes* l *Araatsjes* reg. 4 van ond. Dewale l. *onder de Dewale* *pag.* 6 r. 22 van ond. Cangeres l. *Cangenes* reg. 5 van ond. In moeten koopen l. *In mooten kappen* *pag.* 13 r. 21 Can.el, l. *Caymel*, *pag.* 16 r. 33 c. 1 Maldeves l. *Maldives* *pag.* 17 r. 2 c. 1 Coylan) l. *Coylan* *pag.* 20 c. 1 r. 10 beoosten Dunaca l. *beoosten Denuaca* reg. 5 Saffragan l. *Saffragam* *pag.* 21 c. 1 r. 29 Mavligiganga l *Mawiellaganga* col. 2 r. 29 Digli en r. 35 Degligi l. *Dietlige* reg 1, 3, 6 Nellembi l. *Nilobe* *pag.* 22 c. 1 r. 17 van ond. in plaats van P. Q l. 12 *pag* 23 c. 2 r. 7 Pasdud en r. 1 van ond. Pasdun l. *Pasdum.* reg. 11 per. 3 Maplagan l. *Maplagam* *pag.* 24 c. 1 r. 1 Pasdun-corla l. *Pasdum Corla* reg. 36 Angneratotte l. *Anguratotte* col. 2 r. 4 Helvagam l. *Hewagam* of *Hewegam* reg. 14 Colom l. *Colombo* reg. 16 6 graaden, 95 l. 6 *graaden*, 45 *pag.* 27 c. 1 r. 26 Happitigan l. *Happitigam* *pag.* 28 c. 1 r. 29 Moeffilipatte l. *Moesilipatte* *pag.* 29 c. 2 Kantt. Calmonie l. *Calmoni* *pag.* 30 korte inh. r. 10 niet heel l. *niet beel veel* col. 2 r. 13 van ond. Bellegamme l. *Belligamme* *pag.* 32 c. 1 r. 13 van ond. Baticolo l. *Baticalo* *pag.* 34 c. 1 r. 2 Keypatnam l. *Keylpatnam* reg. 3 Comryn l. *Comoryn* *pag.* 35 c. 2 r. 32 Attenluwo l. *Atterluwo* reg. 6 van ond. Onmaakt l. *maakt* *pag* 36 c. 2 r. 12 Ryygam l. *Reygam* *pag.* 39 c. 1 r. 10 van ond. van daar na l. *van daar* col. 2 r. 5 Newecawala. l. *Newecalawa* *pag.* 40 c. 2 r. 9 van ond. Anarodgbunno en de Kantt. Anariegiepoere als ook *pag.* 21 c. 2 r. 19 Anarogdburro l. *Anaragiepoere* *pag.* 40 c. 2 r. 6 per. 4 Cenvava l. *Convava* *pag* 41 c. 2 r. 13 Mamda Kinde l. *Maimda Kinde* reg. 29 Codduwatte. l.

Cad-

DRUKFEYLEN.

Cadduwatte *pag.* 42 c. 2 r. 15 Bintane en *pag.* 40 c. 1 r. 38 Rintane l. *Bintene* *pag.* 45 c. 1 r. 6 in te gaan l. *daar in te gaan* *pag.* 46 c. 2 r. 6 ouder l. *onder* *pag.* 56 c. 2 r. 26 Dietlicki l. *Dietlige* *pag.* 60 c. 2 r. 20 van ond. is, Het l. *is het* Kantt. Viga Raja l. *Vigea Rajoe* *pag.* 64 c. 1 r. 42 Cojaar l. *Cotjaar* col. 2 r. 3 van ond. Soccea l. Sacea *pag.* 67 c. 2 Kantt. Eluma l. *Elunna* *pag.* 68 c. 1 r. 33 koning buik l. *koning's buik* reg. 14 van ond. weieig l. *weinig* col. 2 r. 15 Baha l. *Baba* *pag.* 69 c. 1 r. 33 Golooe l. *Goloe* col. 22 van ond. Anaraja Poeze l. *Anaragicpoere* *pag.* 70 c. 1 r. 8 Bndum l. *Budum*, Kantteek. Guirserimenaon l *Guitsirimenaon* *pag.* 71 c 2 r. 10 Matole l. *Matule* reg. 14 en 50 Panture l. *Paneture* Kantt. De Gampala l. *Degampala* *pag.* 73 Korte inh. r. 26 fin l. *si* reg. 35 Raja Singa l. *Raja Si* *pag.* 74 c. 2 r. 29 Oeddaegampala l. *Oedoegampala* reg. 46 den Keizer zyn broeder, l. *den Keizer, zyn broeder*, *pag.* 76 c. 2 r. 9 Bandana l. *Bandara* reg. 22 Fanons l. *Fanoms* *pag.* 77 c. 2 r. 10 Taydo, en zyn zuster l *Tayde, en zyn zuster's* *pag* 78 c. 1 r. 6 Dreniagala l. *Dereniagala* reg. 10 de Taydo l. *de Tayde* reg. 19 Tammitte l. *Tammutta* reg. 33 Capitein Melo l. *Capitein de Melo* col. 2 r. 23 Jaja Vira l. (*Jaja Vira*) *pag.* 80 c. 1 r. 14 Galbade l. *Gubbada* col 2 r. 10 Mudda l. Monda *pag.* 82 c. 2 r. 27 van ond. Degigampala l. *Degampala* *pag.* 84 de 23ste Keizer Caloeman Rajas jaaren 00 l. 16 *pag.* 85 de 52ste Keizer Sirina Rajoe, of Suina l. *Sirina*, of *Srina* *pag.* 86 de 56ste Keizer Leminie l. *Lemini* de 62ste dito Upatissa Maram l. *Upatissa Manam* *pag.* 88 c. 1 r. 23 Marando, na l. *Marandona* *pag.* 89 c. 2 r. 2 (Darmapalla l. (*Darmapalla*) *pag.* 89 korte inh. r. 12 door Don Jan gedoopt, l. *daar Don Jan gedoopt* *pag.* 91 c. 2 Kantt. Parea Bandora l. *Parea Bandara* *pag.* 93 c. 1 r 23 cita-vaca l. *Sitavaca* *pag.* 96 c. 1 r. 32 wreeken. l. *te wreeken.* *pag.* korte inh. r. 3 van ond. Ferieram. l. *Feriera.* *pag.* 108 c. 1 r. 2 na hem wakker onthaald te hebben, l. *na van hem wakker onthaald te zyn*, reg. 29 had zey, l. *bad, zey* *pag.* 110 c. 1 r. 7 van ond. en door de l. *en by, door de* *pag.* 116 c. 2 Kantteek. A. 1932 l. A. 1632 *pag.* 119 c. 2 Kantt. door Coster l. *door Caan* *pag.* 151 c. 2 r. 25 Walewiette l. *Walewitte* *pag.* 155 korte inh. r. 16 Treyxera l. *Teixera.* *pag.* 193 c. 2 r. 14 van ond. eenige l. *geen* *pag.* 194 c. 2 r. 44 van den l. *van de* *pag.* 200 c. 1 r. 11 van ond. mur l. *muy* *pag.* 204 korte inh. r. 8 Dessavery .. *Dessaveny* *pag.* 206 c. 1 r. 21 van ond Dietlicke l. *Dietlige* *pag.* 208 c. 1 r. 13 Sietavaca l. *Sitavaca* *pag.* 218 c. 1 r. 19 van ond. Caljeneer l. *Caljemeer* *pag* 227 c. 1 Kantt. gevogelte hier. l. *posten of wagtplaatzen hier* *pag.* 232 c. 1 r. 26 Attacalan l. *Attacolan.* *pag.* 234 c. 2 r. 3 Chormandelan l. *Chiormandelan* *pag.* 244 c 2 r. 37 Cuncamy, l. *Cuncam*, *pag* 249 c. 2 r. 4 van ond. Attecalan corle l. *Attacolan corle* *pag.* 359 c. 2 Kantt. veroverden den, l. *veroverden* *pag.* 260 c. 2 r. 32 Tinnekon l. *Tumecon* *pag.* 276 c. 1 r. 9 van ond. Vimel l. *Vimela* col. 2 r. 16 Mahabandia l. *Mahabandiga* reg 13 van ond gebergte van Bastane l *gebergte van Balaue* *pag* 279 c. 2 r. 19 van ond. Mahaweile Gange l. *Mahawielle Ganga* *pag.* 280 c 1. r. 22 van ond. Ballane l. *Balone.*

In de Beschryving van JAPAN.

Pag. 4 c. 2 r. 21 Symagaera l. *Symagoera* *pag.* 8 c. 2 r. 35 Jammargano l. *Jammagano* *pag.* 32 korte inh. laatste regel op een na Dureen A° 1724. l. *Durve* A° 1724.

Naamen der Heeren Intekenaaren in de Lyst onder N. N. of andere Letters opgegeven, of die 't recht tot de Intekening by Auctie hebben gekoft of van anderen overgenomen.

De HEEREN,

Marinus Gallieris, Minister en Resident van den Staat der Vereenigde Nederlanden, by de gezamentlyke Keurvorsten, Vorsten en Standen van het Duitsche Ryk te Regensburg.
Louis Trip de Marez, Heer van de Koppel, gr. pap.
Joseph Loten, Heere van Bunnick en Vechten, Wittevrouwen en Abstede, mitsgaders Kanunnicq ten Capitt. van den Dom te Utrecht.
Nicolaas Schagen.
Abraham Coenraad de Weiler, Kanunnicq ten Capitt van Oud Munster te Utrecht
Jacob Benningbroek, Oud Schepen tot Hoorn.
Klaas Avenhorn.
Rudolf Abraham Snetblage.
Nicolaus Riemersma, voor dezen Predikant op Ceylon.
Matthias Bergstadt, Burgerraad aan Kaap der Goede Hoope.
Balthasar Noltheuius.
Martinus van Barneveld, Heer van Crimpen, enz.
Mr *Jacobus van Vecboven.*
Johan Cloribus.
N: van Bavel.
Adriaan Wor.

Naamen der Heeren die na 't fluiten der Intekeninge voor het Opgeld, in de Conditie van Inschryvinge gemelt, deel in dit Werk hebben gelieven te nemen.

De HEEREN,

Willem Adriaan van der Stel, Oud Gouverneur van Kaap der Goede Hoope.
Daniël Bernard, Oud Gouverneur van Choromandel.
Mevrouw de Wed. van de Hr. Burgermeester *M: V: D: B:* zalr. gr. papier.
Mr *Herman Aukema.*
Jean François Jordan.
Wed. *Engelb: Boucquet*, gr. pap.
Jacques Bernard.

Y ORDRE

ORDRE

Voor den

BOEKBINDER,

Om zich in het Binden van het WERK na te richten, en de Plaaten te schikken.

EERSTE DEEL.

1. Oud en Nieuw Oostindiën of Nederlands Mogenheid.
2. Beschryving der Moluccos.

TWEEDE DEEL.

1. Beschryving van Amboina.
2. Zaaken van Amboina.

DERDE DEEL.

1. Zaaken van den Godsdienst in Amboina.
2. Beschryving der Planten, Boomen, Heesters, Landdieren, Vogelen, Visschen, Hoornen en Zeegewasschen.

Derde Deels Tweede Stuk.

3. Beschryving van Banda, Solor, en Timor.
4. - - - - van Macassar, Bornèo en Bali.
5. - - - - van Tonkin.
6. - - - - van Gambodia.
7. - - - - van Siam.

VIERDE DEEL.

1. Beschryving van Groot Java, Levens der Opperlandvoogden en Bataviaas Grondvesting.

Vierde Deels Tweede Stuk.

2. Zaaken van den Godsdienst van Java.
3. Beschryving van Suratte en de Levens der Groote Mogols.
4. - - - - van Tsjina.
5. - - - - van Tayouan of Formosa.
6. Des Schryvers Uit- en t'Huisreizen.

VYFDE DEEL.

1. Beschryving van Choromandel, Bengale, Persiën en Malakka.
2. - - - - van Sumatra.
3. - - - - van Ceylon.

Vyfde Deels Tweede Stuk.

4. Beschryving van Malabar.
5. - - - - van Japan.
6. - - - - van Kaap der Goede Hoope en Mauritius.

Gene-

Generaale Uitrekening en Schikking der Kaarten en Prentverbeeldingen.

Eerste Deel NEDERLANDS MOGENTHEID.

		Tytelplaat.	
½	vel.	De Opdragt.	
		't Portrait van den Schryver.	
2	vell.	I. A. Generale Kaart van Indien.	*pag.* 1
1	vel	No. I. Philippines.	148
1	dito	II. Manilhas Bay.	152
1	dito	4. Stadt Manilha	154
1	dito	5. Aquapulco.	160

In de MOLUCCOS.

1½	vel	AA Kaart van de Moluccos.	1
1	dito	BB. Ternate en Maleyo. CC. Gamma Lammas Vesting.	4
½	dito	DD Een Mistice Vrouw.	18
1½	dito	EE. Kaart van de Talautse Eilanden, en FF. het Eiland Sangir.	36
½	dito	GG. HH. Kaart van Makjan en Batsjan.	90
1	dito	IV. Brief van de Koning van Batsjan.	120
½	dito	De Ternataansche Opperpriester met Spek gewreven, indrukplaat.	179
½	dito	't Onthalzen van Tarruwèze, enz. indrukplaat.	180
½	dito	Indruk-plaaten. De Koningin van Ternate in den Raad.	186
½	dito	Koning Haïr vermoord.	205
½	dito	Outhoorn van de Dood gered.	298
½	dito	Terbile en elf Ternataanen onthalst.	302
½	dito	Deftige Verdediging van een Tinggang.	310
½	dito	De Muiter Saidi, omgebragt.	319
½	dito	Koning van Ternate verdrinkt zyne Vrouw.	332
½	dito	't Springen van den Berg op 't Eiland Gilolo.	335
½	dito	Aanslag des Konings van Ternate tegen de Hollanders mislukt.	339
½	dito	De Koning van Ternate gevangen genomen.	345
½	dito	't Wegvoeren der Princes van Ternate mislukt.	363
½	dito	Alfonso de Castro vermoordt.	383
16½	vel	Plaaten.	

Het Voorwerk * tot ***** 2	10 bladen
Nederlands Mogenheid A tot RR 2 half blad.	79½
Moluccos A tot PPP en 2 Plano Lysten.	117
	206½ bladen

Tweede Deel AMBOINA.

2	vel	No. I. Landvoogdy van Amboina.	*pag.* 1
1	dito	II. IV. 't Eiland Boero, en het Binnen Meir.	3
1	dito	III. V. VII. Pagger Defensie, enz.	9
1½	dito	VI. Eiland Manipa, enz.	33
1	dito	IX. Laäla, enz.	44
1½	dito	XI. Nieuw Lissabatta, enz.	53
½	dito	Twee Alfoereezen of Wilde Schermers, indrukplaat.	72
1½	dito	No. XX. De Vesting Beverwyk, enz.	83
1	dito	XXV. 't Eiland Amboina.	96
1	dito	XXVI. De Fortres Amsterdam.	100
2	dito	XXX. De Stadt Amboina.	124
1	dito	XXXII. De Markt van Ambon, enz.	130
1	dito	XXXVI. 't Huis van den Landvoogd, enz.	133
½	dito	XXXVIII. I. Ambonze Speeltuigen.	164
½	dito	Andere Speeltuigen, indrukplaat.	165
½	dito	Cymbalen der Ouden, enz. indrukplaat.	166
½	dito	No. XLIV. Goude Armringen.	170
½	dito	XL. XLI. Een Bouginees en Amboinees.	182
½	dito	XLII. De Cora-Cora van Titaway.	184
1	dito	XLIII. Cora-Cora Vloot.	184

Ambonsche Zaaken.

½	dito	Verovering van Hoetemoeri, indrukplaat.	40
½	dito	Een Ombrengen van Capitein Verheidens zuster, indrukplaat.	170
1	dito	No. L. Gedenkpenningen.	225
1	dito	N. A. De Stadt Amboina in Plattegrond.	282
21¼	vel	Plaaten	

Amboina A tot ZZ half blad, 4 plano Lysten en Tytel.	95½ bladen
Zaaken van Amboina A tot NN Lyst der Bedienden en Bladwyzer.	86
	181½ bladen

Derde Deel van AMBOINA.

8½ vell. Boomen en Planten, elk na zyn No. - - van *pag.* 156 tot 260
½ vel C. Babi Roesa E. Lauw. F. Toepe. - - 268
1 dito D. Coescoes. H. Lipanno, enz. - - 273
½ dito A. Hoorn van een Ternaatze Hinde, enz. - - 276
½ dito O O. Bintapoe of Waterpaauw, enz. - - 300
½ dito Q. Papoewaasche Paradysvogel, enz. - - 310
½ dito C. Het Konings vogeltje, enz. - - 312
1 dito 52 De Meermin, enz. - - 331
31 vell. Visschen, van No. 1 tot 527 - - van 348 tot 507
1 vell. 51 A. B. C. D. F. verscheide Walvischtanden, enz. - - 545
6 dito Hoorns, No. 1 tot 104 - - 582 en 584
2 dito Schelpen, van No. 1 tot 30 - - 585 en 586

Beschryvinge van BANDA

1½ vel A. Het Eiland Neira, enz. - - 5
1 dito B. De Eilanden van Banda. - - 6
2vel gr. C. Zuidooster en Zuidwester Eilanden van Banda. - - 37
1 vel C. P. Kaart der Reize van Abel Tasman. - - 47
¼ dito Indrukplaaten { 1 A. van Diemens Land. - - 48
¼ dito Indrukplaaten { 2 B. Boreels Eilanden. - - 50
¼ dito Indrukplaaten { 3 C. Fredrik Hendriks Baay. - - 51
½ dito 4 D. Anthony van Diemens Land, enz. - - 49
½ dito 6 F. 7 G. Moordenaars Baay, enz. - - 50
½ dito 8 H. 9 I. Staaten Land, enz. - - 52
½ dito 10 K. 11 L. Pylstaarten Eiland, en d'Eylanden Amsterdam en Middelburg, enz. indrukpl. 57
1 vel { 12 M. 12 M. 2. 't Eiland Amsterdam. 13 N. 14 O. 't Eiland Rotterdam. } - - 54
½ dito 15 P. Prins Willems Eilanden, indrukplaat. - - 55
½ dito 16 Q. Ontong Java, indrukplaat. - - 56
1 dito 17 R. 18 S. 19 T. 20 V. Eilanden van Marken, Groene Eilanden, enz. - 56
1 dito 21 W. De Kust van Nova Guinea, enz. - - 56
2 vell. { 22 X. 23 Y. Vervolg van de Kust van Nova Guinea. - - 56
2 vell. { 24 Z. Brandend Eiland, Jamma en Moa. } - - 56
1 vel 24 Z. 25 ZZ. 26 YY. 27 XX. de Eilanden Takel, Jamma en Medemo, enz. - 57
½ dito D. de Eilanden Amsterdam en St. Paulo. - - 70

In MACASSAR.

½ vel P. V. 't Kasteel Rotterdam op Macassar. - - 136
1 dito 22 De Stadt Samboepo in 't verschiet. - - 138
1 dito 23 ——— Platte Grond. - - 139
23 O. en 23 P. d'Eylanden Cambayna en Solombo, zie in de Uit- en t'Huisreize *pag.* 150
½ dito 't Vermoorden van den koning Sombangko, indrukplaat. - - 146
½ dito No. 23 N. Graf van Mevrouw Beernink, indrukplaat. - - 193

BORNEO.

1vel gr. No. 37 Kaart van Borneo. - - 236
1vel gr. PPP dito van Bali. - - 254

TONKIN en CAMBODIA.

1 vel No. XXX. A. Eauweck Hoofdstadt van Cambodia. te vinden in de Beschryving onder 33 A. - - 36
½ dito 't Vermoorden van den koning van Cambodia, indrukplaat. - - 40
½ dito ——— van eenige Hollanders. - - 46

SIAM.

1 vel No. 34 Judia Hoofdstadt van Siam. - - 60
2 vell. 35 Loop der Rivier Menam. - - 60
½ vel 36 Siamsche Rogchevellen. - - 62

78 vell. plaaten.

Amboina A tot Eeee 2 eeee half blad, en 2 plano Lysten, 149½ bladen
Banda, enz. A tot Kk en 1 plano Lyst. - - 66
Tonkin, enz. A tot R half blad. - - 28½

Letterdruk 244 bladen

Vierde

NB. *De zeven Bestekken van 't Eiland Java gemerkt* A. B. C. D. G N. P. S. *konnen ook aan een geplakt worden, en maaken dan een compleete Kaart van 't geheel Eiland Java.*

In SURATTE.

¼ vell.

In de LEVENS *der* MOGOLS.

In TSJINA.

In FORMOSA.

Des Schryvers Uit- en t'Huisreize.

Groot Java A tot QQQ enkel blad.	123 bladen
Javaanze Godsdienst A tot QQ.	78
Tsjina, enz. A tot DD.	48
Letterdruk	249 bladen

Vyfde

Vyfde Deel CHOROMANDEL.

In SUMATRA.

In de Beschryvinge van CEYLON.

In MALABAR.

In JAPAN.

33¾ vell.

In

33¾ vell.	van de andere zyde.		
1 vel gr.	No. 43.	Kaart van Kaap der Goede Hoop.	3
1 vel	43	Saldanhabaay te vinden in de Beschryving onder No. 38 A.	4
1 dito	38	De Kaap in Platte Grond, met de loop van de Zoute Rivier, te vinden in de Beschryving onder No. 38. B.	7
1 dito	38	C. Gezigt van Kaap der Goede Hoop.	10
½ dito	45	Thuin der Compagnie aan de Kaap.	28
¼ dito		Geval van een Hottentot met een Leeuw, indrukplaat.	98
½ dito	No. 39	Hottentotten aan der Kaap.	112
¼ dito	40	Wilde gestreepte Ezels, indrukplaat.	114
½ dito	46, 47, 48, 49, 50	Kaapsche Vogels.	115
¼ dito	Indrukplaaten	No. 50 a. Rivier van Maningaar.	148
¼ dito		50 b. Begraafplaats der Grooten.	149
¼ dito		50 c. Hollandsche Handelplaats Fombetokke.	150
½ dito	No. 44	't Eyland Anzuany.	149
¼ dito	50	d. Koninglyk Hof op Madagascar, indrukplaat.	151
¼ dito	42	Mauritius Oosterhaven, indrukplaat.	152
¼ dito	42	A. 't Fort Fredrik Hendrik, indrukplaat.	153
41¼ vel plaaten.	41	Kaart van 't Eyland Mauritius, 1 vel gr. *waar voor wy niets rekenen.*	150

Choromandel A tot YY. 2	90	bladen
Sumatra A tot FF 2 half blad.	11½	
Ceylon A tot MMM. FFF en FFF 2 1½ blad, 2maal.	117½	
Malabar A tot F. 2	12	
Japan A tot X 1½ blad.	41½	
Kaap der Goede Hoope A tot V en 't Regifter 5 bladen.	45	
Letterdruk	317½	bladen

Het eerste Deel bedraagt, volgens de voorgaande uitrekening, aan blaaden	206	bladen
Het tweede Deel	181	
Het derde Deel	244	
Het vierde Deel	249	
Het vyfde Deel	317	
Dus Letterdruk	1197	bladen

In het eerste Deel zyn vellen Plaatwerk	16¼	bladen
In het tweede Deel.	21¼	
In het derde Deel.	78	
In het vierde Deel.	52¼	
In het vyfde Deel.	41¼	
Dus Plaatwerk	210½	bladen

1197 Bladen Letterdruk à 5 duiten per blad	37 - 8 - 0
210½ Vel Plaatwerk à 5 stuiv. per blad	52 - 12 - 8
	90 - 0 - 8

Waar op betaald is by de eerste en tweede Inlage	42 - 0 - 0
Rest nog	48 - 0 - 0

De Groot Papiere Exemplaaren bedragen na deze uitrekening	117 - 0 - 0
Waar op betaald is by de eerste en tweede Inlage	58 - 0 - 0
Rest nog	59 - 0 - 0

Weshalven de laatste inlage voor de klein papiere Exemplaaren bedraagt 48 gl. en de groot Papiere 59 gl. waar omtrent de Heeren Intekenaaren gelieven in acht te nemen, eerstelyk dat haar Ed. voor deze bylage van 26 gl. op de klein papiere, en 31 op de groot papiere Exemplaaren in plaats van 125 vellen Plaatwerk bekomen 210½ vellen, en in plaats van vyf deelen, acht deelen, alzoo deze dry laatste deelen tot die zwaarte zyn uitgedydt, dat wy yder der zelve in twee hebben moeten afdeelen, zoo dat dezelve nu zes en met de twee afgeleverde Deelen agt Folianten uitmaaken. Ten anderen, dat, schoon wy volgens de Conditie van Inschryvinge voor een quarto plaat 1 st. 8 p., en voor yder groote Kaart, die al een aanzienlyk getal uitmaaken, anderhalf vel zouden mogen vorderen, wy echter voor de zelve (de Generaale Kaart van Indiën, en die van 't Eyland Groot Java, alleen uitgezondert) in deze laatste Deelen, niet meer rekenen dan een enkel vel, en voor vier quarto plaaten mede een enkel vel, om dus den Heeren Intekenaaren te toonen, dat wy hen omtrent deze Extraordinaris bylage ook zeer geerne eenigzins willen te geval komen. Voor de genen, die geen deel in de Intekening hebben genomen, zal dit Werk niet minder te bekomen zyn, dan tot 116 gl. op gemeen Papier, en op groot Papier tot 150 gl., zynde maar een klein getal overgedrukt.

